

University of Toronto.
KING ALFRED LIBRARY OF HISTORY
FOUNDED BY
GOLDWIN SMITH AND HARRIET SMITH
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS TERTIUSDECIMUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS TERTIUSDECIMUS

762-819

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUERIN, EQUES ORDINIS *S. SILVESTRI*, ET SOCII,
TYPOGRAPHI EDITORES.

—

M DCCC LXVIII

SUMMARIUM

TOMI XIII.

succedit. 8. Leonis mores. 9. Concilium in Duria. 10. Regnum Saxonum Romanæ Ecclesiæ tributarium. 11. S. Rumoldus martyr.

DCCLXXVI. 1-3. Leo imperator coronat Constantinum filium. 4, 5. Saxones tum miraculo, tum Caroli virtute subjiciuntur. 6, 7. Frequentia Concilia sub Carolo Magno.

DCCLXXVII. 1. Rex Bulgarorum baptizatur. 2-4. Theophani Isacii cum imperatore certamen. 5. Synodus Paderburnensis.

DCCLXXVIII. 1, 2. Caroli Magni expeditio in Hispaniam. 3-10. Saxones rebellantes ad officium revocantur. 11, 12. Ludgerus prædicat Frisiis. 13-19. Qui Albinus seu Alcuinus fuerit, et an Caroli Magni magister. 20-23. Carolus de sacra liturgia et libris canonicis valde sollicitus, adjuvante Alcuino. 24. Ludovicus nascitur.

DCCLXXIX. 1-5. Carolus in Saxones iturus Concilium celebrat, monasterium SS. Vincentii et Germani Parisiis privilegio decorat.

DCCLXXX. 1-3. Sarracenorum in Syria et Leonis Constantinopoli dira persecutio. 4-7. Mortuo Leone, filius cum matre vidua optime imperium auspicatur, fidem Catholicam restituendo. 8-10 Ecclesiæ Saxonum incunabula, auctore Carolo Magno.

DCCLXXXI. 1, 2. Carolus Romam venit. 3. Sponsalia inter Constantinum et Caroli filiam.

DCCLXXXII. 1-3. Bellum adversus Slavos, ubi de Joannicii iconoclastæ conversione et virtutibus. 4-6. Iteratæ Saxonum rebelliones tandem compositæ, aucta erga Romanam Ecclesiam reverentia.

DCCLXXXIII. 1-4. In bello contra Westphalos miraculum S. Swiberti pro milite Brunone. 5-10. Elipandus archiepiscopus Toletanus Nestorianismum in Hispaniam inducere tentans strenue per sacerdotes profligatur.

DCCLXXXIV. 1-3. Paulus patriarcha Constantinopolitanus, abjurata hæresi, pie moritur, unde fides Catholica reviviscit. 4-10. Tarasius laicus ad sedem Constantinopolitanam evehitur, hæresim Iconoclastarum profligaturus ope Concilii Œcumenici. 11-15. Tarasii genus et sanctissima opera. 16, 17. Rex Sarracenorum Carolum colit, Christianos persequitur.

DCCLXXXV. 1-4. Litteræ et legatio Constantinopoli ad Romanum Pontificem. 5-11. Tarasii litteræ ad tres patriarchas. 12-40. Hadriani reprobantis electionem Tarasii Epistolæ ad imperatorem et ad ipsum Tarasium. 41-48. Tribus patriarchis Sarracenorum jugo pressis, monachi Orientales dant litteras Tarasio. 49-51. Ecclesia Saxonum florescit, baptizato Widichindo principe.

DCCLXXXVI. 1-5. Concilium Constantinopoli ab Iconoclastis exturbatum. 6. Collectio canonum per Hadrianum papam. 7. Carolus in Italia : Hildegardis reginæ obitus.

DCCLXXXVII. 1-9. Prænotanda circa Synodum Nicænam hoc anno habitam. 10-54. Ejusdem Synodi celebratio septem Actionibus absoluta, contra Iconoclastas. 55-57. Patres veniunt Constantinopolim. 58-63. Quid Theodorus Studita scripserit de Tarasio tum circa lapsorum restitutionem, tum circa Simoniacos. 64-66. Carolus Magnus Romam, deinde Beneventum adit contra Arichim, cui mortuo succedit filius Grimoaldus. 67-71. Carolus, Cassino monte viso, Romam redit : contentio de cantu Ecclesiastico. 72-74. Carolus in Galliam redit, cum Bavariæ duce, papa intercedente, res componit.

DCCLXXXVIII. 1-4. Inter Græcos et Carolum Magnum quæ causæ rupti fœderis. 5, 6. Hunnorum gens per Carolum deleta. 7-10. Bremensis Ecclesia in Saxonia episcopo S. Willehado et Caroli Diplomate insignitur.

DCCLXXXIX. 1, 2. Inter Irenem et filium Constantinum orta dissidia. 3-5. Tarasii pium opus. 6, 7. Theophilus martyr, et Caroli lex de bonis Ecclesiarum.

DCCXC. 1-4. Constantinus solus imperator : Carolus paganos debellat.

DCCXCI. 1, 2. Constantini vilia et iniqua Acta. 3-6. Concilium Forojuliense sub Paulino patriarcha Aquileiensi. 7, 8. Burchardi episcopi obitus et Tiberis inundatio. 9-11. Alphonsus cognomento Castus in regnum Hispaniæ restituitur.

DCCXCII. 1-3. Concilium Ratisponense, a quo Felix hæreticus damnatur. 4. De Angilberto abbate.

DCCXCIII. 1, 2. Alphonsi Casti prœlia in Mauros et victoria. 3, 4. Caroli Magni res gestæ in Sarracenos.

DCCXCIV. 1-26. Synodus Francofordiensis, in qua Elipandi versutiæ detectæ, hæreses damnatæ. 27-57. Refelluntur objecta quoad damnationem secundæ Synodi Nicænæ ; et alia de Francofordiensi Concilio dilucidantur. 58-59. Theodorus Studita monasterio præficitur, clarus virtutibus.

DCCXCV. 1-9. Hadriani papæ obitus et ejus Epistolarum argumenta. 10-13. Hadriani memoriam digne prosequitur Carolus. 14-39. Quanta Hadrianus contulerit ornamenta Basilicæ S. Petri, necnon aliis patriarchalibus Basilicis et Ecclesiis, et toti Urbi. 40, 41. Leo papa sanctitate insignis.

42-45. Constantinus, repudiata legitima, uxorem duxit Theodotem, unde dissidia et persecutiones in oppugnatores. 46-54. Quæ fuerint Tarasii partes in hoc scelere imperatoris. 55-60. Theodori et monachorum imperatori obsistentium gloriosa certamina. 61-64. Theodori Epistolæ super eadem re. 65, 66. De Hunnorum gente novi triumphi per Carolum.

DCCXCVI. 1-7. Theodori Studitæ in exilium pulsi cum monachis ab imperatore Epistolæ hortatoriæ. 8-9. Cœptæ insidiæ Irenis in filium imperatorem. 10-15. Reliquiæ S. Euphemiæ repertæ et Constantinopolim relatæ. 16, 17. Legationes et munera inter papam et Carolum. 18-24. Regis Merciorum et Leonis papæ litteræ utrinque datæ. 25-30. Munera Caroli in ornamentum Ecclesiarum a Leone impensa.

DCCXCVII. 1, 2. Constantinus imperator excæcatus moritur. 3-8. Theodorus et monachi ab exilio et carceribus soluti. 9. Res Occidentales.

DCCXCVIII. 1-3. De monasterio cognomento *Studium*, cui Theodorus præficitur. 4-7. Theodori insignia scripta. 8. Alphonsi Casti munera Carolo.

DCCXCIX. 1-7. Leo papa iniqua Romæ passus, mire sanatus, Carolum adit, in Urbem triumphans revertitur. 8, 9. Causa delinquentium agitur, pro iis deprecante Leone. 10, 11. Quæ peregerit Leo in Germania. 12. Claves S. sepulcri missæ ad Carolum.

DCCC. 1, 2. Carolus per varia loca iter faciens Romam venit. 3-5. Carolus magnifice exceptus adstat Synodo, in qua quomodo papæ causa cognita sit. 6-20. Carolus Magnus coronatur imperator : de qua re amplissima dissertatio. 21-23. Carolus munificus erga Ecclesias, reorum punitor. Expeditio in Beneventum.

DCCCI. 1-5. Terræ motu per Italiam furente, Basilica S. Pauli concussa amplioribus reficitur ornamentis. 6-8. Quanta decora Leo papa contulerit Ecclesiis singulis. 9-19. De optimis Caroli Magni legibus et sanctionibus. 20. Legatio Sarracenorum ad Carolum. 21. Salvius martyr. 22-25. Irenis munificentia in laxandis tributis.

DCCCII. 1-6. Nicephorus imperium Orientale occupat, pulsa Irene. 7-11. Concilium Altinense ob necem illatam Gradensi episcopo. 12, 13. Paulinus Forojuliensis episcopus, doctrina pollens, Carolo acceptus. 14, 15. Carolus de bonis litteris optime meritus.

DCCCIII. 1. Bardanes frustra acclamatus imperator. 2. Irenes obitus. 3. Nicephori legati ad Carolum.

DCCCIV. 1. Leo papa adit Carolum Magnum. 2-7. Quid Leo papa egerit in Germania : ubi de S. Swiberti canonizatione. 8-12. Saxones in colonias missi, eorumque Ecclesiis privilegia data. 13. Alcuini obitus.

DCCCV. 1. Tributum a Sarracenis Nicephoro impositum. 2, 3. Caroli in Sclavos victoria, et alia facta. 4. De regno Merciorum.

DCCCVI. 1, 2. Tarasii obitus. 3-7. Responsa Theodori et Platonis ad Nicephorum imperatorem ipsos consulentem de electione episcopi. 8. Nicephorus episcopus Constantinopolitanus. 9-12. Nicephorus imperator persequitur monachos, turbat Ecclesiam. 13-17. Conventus dictus *Adulterantium* Constantinopoli ob restitutionem Josephi. 18-27. Testamentum Caroli Magni dividentis inter filios imperium in Synodo habita in villa Theodonis. 28-31. Ejusdem Synodi, Carolo approbante, statuta de clericis. 32. Martyrum Scillitanorum reliquiæ ab Africa translatæ.

DCCCVII. 1, 2. Sarracenorum irruptiones, et Nicephori imp. turpitudines et sævitiæ. 3, 4. Caroli in Sarracenos victoria et leges ad Ecclesiam spectantes. 5-7. Aquitania per Ludovicum, Italia per Pipinum recreantur.

DCCCVIII. 1-24. Theodori aliorumque nolentium communicare cum Nicephoro patriarcha ob restitutionem Josephi causa et disceptatio. 25-32. Theodorus suam defendit causam per litteras datas Romam ad Basilium monachum. 33, 34. Christiani a Sarracenis cæsi : rex Nordanhumbrorum restitutus.

DCCCIX. 1-4. Theodori Epistola ad Nicolaum chartularium de sua circa communionem cum patriarcha sententia. 5-13. Conciliabulum Constantinopolitanum dictum *Mœchosynodus*, unde Theodorus, Plato cæterique monachi exilio et aliis pœnis mulctantur. 14-27. Epistolæ Theodori ad Romanum Pontificem et Basilium monachum. 28-41. Theodorus per alias litteras pravos sibi oppositores confundit. 42-43. Theodori scriptum adversus Mœchianos. 44-48. Quanta pertulerint Theodorus et socii ab iisdem Mœchianis. 49-51. Nicephori imperatoris sævitia et tyrannicæ exactiones. 52-63. Concilium Aquisgranense de processione Spiritus sancti : ubi multa de Symbolo. 64. De Ludgeri Monasteriensis episcopi obitu et sanctitate.

DCCCX. 1-3. Nicephori imp. impietas et crudelitas. 4-17. Sergii instaurantis Manichæorum hæresim primordia et progressus. 18, 19. Venetiarum urbs reddita Nicephoro imp., unde fœdus cum Carolo Magno.

DCCCXI. 1-12. Nicephorus imp. cum suis et toto exercitu a Barbaris misere cæsus, unde in imperium

evectus Michael Curopolata. 13-17. Monachi restituti ; pax Ecclesiæ reddita. 18-43. Epistola Nicephori episcopi Constantinopolitani ad Leonem papam cum fidei professione. 44-47. Testamentum Caroli Magni de rebus mobilibus. 48. De filiis et nepotibus Caroli Magni.

DCCCXII. 1-3. Manichæi jussu Michaelis imperatoris ad necem quæsiti. 4. Aliæ hæreses et mali mores Constantinopoli. 5-8. Platonis monachi sanctissimus obitus. 9-11. Rejecta conditio de fugitivis reddendis in bello contra Bulgaros. 12, 13. Legatio Michaelis imp. ad papam. 14-18. De tempore cladis acceptæ in saltibus Pyrenæis, quam Turpinus fabulis contexuit.

DCCCXIII. 1-7. Quibus viis et artibus Leo Armenus imperium capesserit, abdicante Michaele, et Bulgaris cuncta vastantibus et Christianos persequentibus. 8-10. Theophanes historicus. 11-15. Carolus legatos mittit Constantinopolim, Italiæ præficit Bernhartum, Ludovicum coronat imperatorem, laborat pro Ecclesia. 16. Concilia Moguntinum et Rhemense. 17-20. Concilia Turonense et Cabillonense : ubi multa de piis peregrinationibus. 21-24. Concilium Arelatense : et de electione episcoporum sanctiones.

DCCCXIV. 1-6. Quando et cur Leo Armenus in cultores SS. imaginum debacchatus fuerit. 7-23. Adhibitis suæ impietatis ministris, Leo Armenus congressum habet cum Catholicis, inter quos Theodorus eminet in defensione SS. imaginum. 24-26. Theodori Epistolæ de præpositis, qui scripto silentium polliciti erant. 27-32. Theodorus dat litteras Nicephoro patriarchæ in exilium pulso, cui sufficitur hæreticus Theodotus ; Niceta et alii exulantur. 33, 34. Processionibus celebrat Theodorus SS. imagines. 35-39. Theodori Epistolæ nomine præpositorum respuentis Pseudo-Synodum. 40-43. Ab hæreticis vafre premuntur Catholici, et maxime Theodorus, qui in exilium et carcerem pellitur. 44-55. Epistolæ Theodori e carceribus ad suos monachos scriptæ. 56. S. Zachariæ corpus missum Venetias. 57-62. Caroli Magni obitus et laudes. 63-65. Ludovicus successor in imperio.

DCCCXV. 1, 2. In Leonem Romanum Pontificem conjuratio. 3-10. Archimandritæ a Leone Armeno vexantur, deceptique in apostasiam incidunt. 11-17. Theodori Epistolæ adhortatoriæ de monachorum lapsu. 18-22. Furens Leo Armenus Theodorum flagris plecti jubet. 23-26. Hispani ad Francos confugientes bene habiti. 27-31. Consulit Ludovicus Hispanis colonis per constitutionem.

DCCCXVI. 1-4. Theophanis certamen et beata mors. 5-15. Theodorus denuo ob fidem Orthodoxam flagellatus, plures dat Epistolas. 16-19. Quomodo cum lapsis agendum sit, docet Theodorus. 20-23. Feminas, inter quas Mariam reginam in fide constantes Theodorus hortatur. 24, 25. Quot scripserit Epistolas Theodorus. 26-34. Confessores ubique existentes per Epistolam Theodorus in fide confirmat. 35, 36. Theodori testamentum. 37-47. Ad episcopos confessores Theodori Epistolæ. 48-53. Leo papa moritur : a quo Compestallana sedes in Hispania fuit erecta. 54-95. Res gestæ Leonis papæ, et munera ab eo collata Ecclesiis et monasteriis. 96-100. Stephanus quintus papa, qui Ludovicum imperatorem adit. 101. Stephani Decretum de electione Pontificis.

DCCCXVII. 1-4. Mortuo Stephano, Paschalis papa creatur, qui legatos mittit ad Ludovicum. 5. Ludovicus in vitæ discrimen adductus. 6-14. Concilium Aquisgranense. 15-18. Bernhardus cum primoribus Italiæ rebellantes a Ludovico reprimuntur et puniuntur. 19. Pallium mittitur ad Viennensem archiepiscopum. 20-23. Theodori Studitæ ad Paschalem papam Epistola. 24. Theodoti pseudo-patriarchæ legatio rejecta a Romano Pontifice. 25-35. Theodori Epistolæ ad patriarchas Alexandrinum, Antiochenum et Hierosolymitanum. 36-39. Duo monachi Constantinopolim missi acriter decertant pro fide Catholica.

DCCCXVIII. 1-4. Litteræ Theodori et legatio per Epiphanium missa ad Paschalem papam. 5. De Methodio apocrisiario Nicephori. 6-13. Theodori catechetica Epistola ad dispersos fratres. 14-17. Paschalis papa extorres monachos excipit, monasterium ipsis ædificat, Ecclesiam S. Praxedis instaurat. 18-27. Persecutione recrudescente, Theodorus totus in Epistolis et laboribus : plures martyres. 28. Cœnobium Cassinense sanctitate floret.

DCCCXIX. 1-6. Ex conventu Aquisgranensi legationes ad singulas Ecclesias. 7-11. Nihil actum ab imperatoribus Carolo et Ludovico inconsulta Sede Apostolica. 12. Conventus in villa Engelheim. 13-16. Nova et sævissima in Theodorum Studitam tormenta. 17-20. Ejusdem alia Epistola hortatoria ad dispersos fratres. 21-28. Smyrnam delatus, alacrior ex cruciatibus, alias dat litteras, multa patitur Theodorus.

ANNALES ECCLESIASTICI.

PAULI I ANNUS 6. — CHRISTI 762.

1. *Constantinus ope Callisti aulici Stephanum monachum vexat, in carcerem conjicit, calumniis exagitat.* — Sequitur ordine temporis septingentesimus sexagesimus secundus Christi annus, Indictione decima quinta notatus, quo imp. Constantinus immenso odio flagrans in monachos, quos præ cæteris sibi in promulganda hæresi adversarios sæpe expertus fuit, maxime vero anno superiori, cum adversum Andream Cretensem monachum fuisset sibi certandum : cum audisset in Auxentiano monte, in Bithynia posito, degere magni nominis Stephanum monachum gratia miraculorum illustrem, potentemque sermone ad cohortandum alios, ut adversus debacchantem hæresim forti consisterent animo, ad eumque habere confugium plurimos, in hunc ipsum movere bellum necessarium sibi duxit, ut perficere posset, quod conabatur (si liceret) hæresim stabilire. Sed quem scit maxime martyrii cupidum, haud armis expugnandum tentat, sed verbis. Ad hocque virum eloquentem mittit, qui viro suadeat subscribere Decretis Pseudo-Concilii OEcumenici nominati. Id quidem factum est hoc anno, antequam bellum Bulgaricum pararetur, quod anno sequenti esse confectum, ex auctore, qui res gestas ejusdem Stephani est prosecutus, qui et hoc vivebat tempore, et iis omnibus potuit interesse, certum exploratumque habetur, ut sequenti anno ostensuri sumus. Modo autem primi hujus certaminis Stephani ex eodem auctore totidem verbis hic describamus historiam, quæ sic se habet [1] :

2. « Imperator hujusce Stephani virtutem audiens, secumque istud perpendens, quod si hunc quoque retibus suis includeret, favoremque ipsius ac præsidium sibi adjungeret, execrando suo dogmati magnum ob ingentem virtutis illius claritatem atque splendorem robur conciliaret : Callistum quemdam patricii ordinis summa secum familiaritate devinctum, atque suam hæresim apprime callentem, et eximia dicendi facultate præditum ad se accersit, eumque ad sanctum virum legat his verbis utens : Ad Auxentianum montem contende, ac Stephano, qui illic delitescit, atque ex Immemorandorum classe ac numero est (ita enim impium solere vocare monachos dictum est superius) persuade, ut Concilii Decretis assentiatur et subscribat : sicque eum alloquere : Pii ac rectissime de religione sentientes imperatores Constantinus et Leo benevolentia erga te, quia virtute et sanctitate delectaris, impulsi, te Orthodoxi Concilii Decreto nunc edito et promulgato subscribere jubent. Tu vero et caricas ipsi et palmas feres, amygdala item aliaque nonnulla, quibus vir Dei colendæ pietatis studio devotus ali consuevit. Norat enim et ipse, quanta esset illius continentia, pæne ut etiam hoc virtutis genere cum spiritibus a materia remotis contenderet.

3. « Callistus itaque quam celerrime poterat ad montem profectus, sancto viro imperatoris mandata exponit, eaque omnia, quæ alliciendi atque inflectendi vim habebant, in medium profert, ipsumque ad subscribendum pertrahere conatur. Verum pietatis corona erat Stephanus, zeloque atque virtute protomartyris similis. Tanquam enim qui Dominum a dextris suis esse semper provideret, ac propterea nullo hæresis impetu concuteretur, ad perniciosum illum nuntium his verbis usus est : At ego nec huic Decreto ac falsi hujus Concilii vaniloquio subscribam, nec illud unquam comprobabo, nec amarum dulce [1], nec

[1] Apud Joan. Dam. in fin.

[1] Isa. v.

tenebras lucem dicam, ne Prophetæ maledictionem in caput meum pertraham. Sacrarum autem imaginum causa promptum mihi ac proclive est mortem oppetere, imperatoris minas, qui has delere ausus est, nihil moranti. Hæc ubi dixit, cavam manum statim ostendens : Etiamsi mihi, inquit, tantulum duntaxat sanguinis esset, id tamen pro Christi imagine profundere minime dubitarem. Quos vero ab eo ad me cibos attulisti, referas sane licet; quoniam (ut cum divina Scriptura loquar [1]) oleo peccatoris non impinguetur caput meum, nec hæreticorum cibis guttur meum deliniatur.

4. « Hac oratione audita, Callistus maximo pudore suffusus revertitur, atque imperatorem adiens, omnia ei narrat. Ille autem iræ ac furoris nube obducitur, ac statim sicarios una cum Callisto mittit, eisque imperat, ut sanctum virum e cella sua (in vertice montis sita) abstrahant, ac protinus ad inferius monasterium deductum, illic cum summa cura ac vigilantia inclusum tenerent, quoad arbitratu suo de eo constituerit. Sic igitur dicto citius id, quod imperatum fuerat, exsequi contendentes, ad speluncam veniunt, et sanguinario animo insiliunt, ostioque statim calcibus effracto, pium virum per vim foras trahunt. Ac cernere erat rem proborum oculis admiratione dignam ac memorandam. Etenim ex ingenti quadam continentia et domicilii humilitate atque angustia, tibiæ ipsius in femoribus adhæserant, ut nec ullo modo stare vel moveri posset. Quod cum amentes homines perspexissent, summa admiratione perfusi sunt, atque ex sævitia et feritate animos ad commiserationem inflexerunt. Ac duo quidem ex ipsis (sunt enim inter malos et flagitiosos homines seminali quidam, atque ejusmodi, ut eorum improbitati remedium afferri possit) concepta ex sancti viri ærumna commiseratione, consertis manibus acceptum eum sufferebant. Mox autem ad patris Auxentii cœmeterium venientes, eum una cum monachis illis, quibuscum versabatur, incluserunt, atque ipsi pro foribus excubabant, imperium aliquod et nuntium a tyranno exspectantes.

5. « At enimvero generosus ille atque eximia virtute præditus Stephanus tot molestiis affectus, ac facinorosi cujusdam hominis ritu, in custodiam conjectus, animo non concidit : verum una cum sociis suis alta et modulata voce psallebat : IMPOLLUTAM IMAGINEM TUAM, O BONE, ADORAMUS (est cantici principium). Ac deinde quid aliud hujusmodi ab ipsis psallebatur : In cogitationum mearum latrones incidi, ab iisque mihi misero mens abrepta est ». Hæc idcirco, quod avulsus fuerat ab illo specu in supercilio montis sito, ubi puriorem contemplationis fructum gustabat. Pergit auctor : « At ii, quibus custodia commissa fuerat, pro foribus stantes, atque quod ab eis cantabatur audientes, atque veluti excantari sese propter illos existimantes, capita movebant, seque miseros ducebant, quod a monachis, qui nihil sceleris admisissent, atque inique inclusi tenerentur, optimo jure latrones appellarentur.

« Cum autem sex dies jam effluxissent, in quibus pius ille vir nihil cibi gustarat : septimo die affuit quidam a tyranno missus, qui sanctum virum ob id quod recens acciderat (nuntiatum enim fuerat bellum a Scythis inferri) cellæ suæ restituit ». Hic finis imperatoris hoc anno conatus, sed non Callisti patricii : qui novis machinis oppugnare virum sanctum aggreditur; agens nimirum, ut calumniis eum potius proscindat, quam ferro sauciet, gloriosiorem inde putans sibi parare triumphum, quam si necem inferat; ex qua sciret majorem ab Orthodoxis illi parari laudem, et gloriam immortalem, qui eum essent in perpetuum celebraturi martyrem. Contra vero si calumniis eum superet, fore ut concitata et ubique sparsa ejus sanctitatis fama dispereat atque penitus evanescat, tuncque fieri, ut nullum inferre damnum hæresi possit celebritas ejus nominis infamia prorsus exstincta, imo magnam ea ex re fieri accessionem perversæ sectæ, cujus adversarii inventi essent operibus scelestissimi. Quas vero interim, dum imperator adversus Scythas pararet arma, Callistus adversus sanctum paret insidias, ab eodem auctore sic accipe :

6. « Cæterum ille κάκιστος potius, hoc est, pessimus, quam Callistus, cum unum ex sancti viri discipulis nomine Sergium, de quo jam nos verba facturos esse promisimus, remotis arbitris accersivisset, misero illi persuadet, ut non Judam solum proditionis reum agi sinat, sed ipse quoque rursus patris et præceptoris sui proditorem se præbeat. Confestim igitur in ipsius perniciem meditari non desiit, atque omnem artem adhibere, quo magnum illum virum cassibus suis implicitum teneret. Ut autem se frustra laborare et nihil efficere perspexit (cur enim sacram illam animam atque ab omni reprehensionis nota immunem aggrediebatur ?), statim a sancto ovili digreditur, velut nimirum filius improbus atque alienus, a semita recta claudicans, atque ad eum, qui legendis Nicomediensis oræ vectigalibus præerat, Aulicalamum nomine, accedit, eumque socium et adjutorem in his, quæ adversus sanctum virum struebantur, adhibet.

7. « Ambo igitur in capitis sui perniciem inito consensu, libellum in eum calumniis refertum perversissimo animo conscribunt. In quo primum illud inserunt, eum imperatoris tanquam hæretici memoriam execrari, et diris devovere, eumque Syrum atque Vitelium appellare ». Per Syrum Nestorianum intelligi, certum est, per Vitelium, nescimus, sicut et pariter ignoramus quid sit quod tradit Theophanes, eumdem Constantinum imperatorem ignominiæ causa appellatum ab Andrea Cretensi martyre, Civilianum. Si autem conjectura res agenda est, fortasse vox illa, Vitelius, deducta

[1] Psal. XV. Psal. CXL.

est, βυτὸς, quod significat igneum gurgitem, unde βυθιὸς, qui est in profundo, sicque ea voce significatum, Constantinum in profundum impietatis decidisse, juxta illud : « Peccator cum in profundum venerit, contemnit ». Et vox Civilianus, a græco pariter κυδηλιστής, quod significat improbum, maleficum, securi dignum. Sed pergit auctor, aliam recensere in eum comparatam calumniam, nempe ipsum ait adversus ipsius imperatoris majestatem technas moliri, aliaque permulta, quæ ob prolixitatem atque inutilem loquacitatem, intempestivum ac supervacaneum est commemorare.

8. Postremo autem de proba illa atque præclara Anna, quam ipse mundum fuga relinquentem in monacharum numerum atque ordinem adscripserat, hoc ponunt : « Quod mulierem quamdam, nobili loco natam, fraude circumventam monasticis institutis initiasset, atque in inferiori monasterio teneret, cum eaque noctu ad ipsum ascendente consuetudinem haberet. Ad hæc ipsius ancillam pecunia corrumpunt, eique tum libertatem, tum aulici cujusdam connubium pollicentes, hoc persuadent, ut adversus eam simul ac sanctum virum consentanea iis diceret, quæ illi in illo calumniis pleno libello contexuerant». Sed quænam ista insignis femina fuerit Anna, ex eodem auctore dicamus, qui superius hæc de ipsa habet :

9. « Mulier quædam illustris atque honesta, marito haud ita pridem orbata, festinanter sanctum virum adiit. Cumque se viduam atque liberorum expertem, ac proinde solam esse, ipsi narrasset, nihil aliud sibi superesse dicebat, quam ut monastica veste, cujus se incredibili quodam desiderio teneri asserebat, indueretur. Ille autem eam longa oratione instructam ac salutiferis præceptis sedulo eruditam dimisit, his verbis ad extremum utens : Vide cum quo pacisceris : ac si qua te animæ cura tenet, id, quod promisisti, mox præsta, nec te cunctantem mors invadat. Pia igitur illa mulier ad matrem rediens, ac patris sermonem in intimis cordis penetralibus abditos tenens, facultates omnes suas auro commutat, eoque magna ex parte pauperibus erogato, confestim parentes, propinquos, vicinos, amicos relinquens, ad divinum Stephanum se confert, non parvam auri illius portionem secum gestans. At ille asperiori orationis genere ad eam utens : Cum tu, inquit, ex Salvatore ipso audieris ejus discipulum esse minime posse, qui non bonis omnibus renuntiaverit : quonam modo contempto ac pro nihilo habito hoc præcepto, partem aliquam mundi retines?

10. « Hæc ut mulier audiit, ipsius perspicaciam ad stuporem usque admirans : Non me, inquit, honorande pater, avara, spiritualis potius (nisi me animus fallit) cupiditas impulit, ut auri aliquid mihi reliqui facerem : quod videlicet id per tuas sanctas manus erogari, majoremque mihi tua opera utilitatem comparari cuperem. Tum ille : Alienorum delictorum scintillas manibus meis exstinguere nullo modo sustineo. Vereor enim, ne qua earum furtim succendatur, maximumque in animo meo incendium excitet. Id enim nonnullis, dum non satis animum attendunt, usu venire compertum habeo. Illud autem omnino perspicuum est, quod qui seminat, idem suis quoque manibus metit. Hæc locutus, eam quidem rursum ad matrem redire, haudquaquam utile esse judicavit. Cæterum ut vicinis locis una cum pio Marino peragratis, ipsamet suis manibus pecuniam illam distribueret, imperavit. Quo munere cum perfuncta fuisset, tum denique monastica eam veste induit atque ad mulierum monasterium transmittit, antistitæque etiam atque etiam mandat, ut summam ipsius curam gerat, manumque ei ad virtutis studium amplexandum porrigat, seduloque opituletur. Atque hæc quidem ita se habuerunt ». Quomodo autem hæc ipsa per calumniam gravissimi criminis rea constituta quæstionibus dirissimis subjecta fuit, dicemus anno sequenti, quo contigit.

11. *Constantinus monachos fieri vetat.* — Cæterum quod spectat ad persecutionem Constantini Copronymi, non ea tantum fuit adversus sacras imagines, eorumque veneratores fideles, sed magis exarsit adversus monachos, quos immenso cum insectaretur odio, illud adjecit, ut lege sancita vetarit, ne quis amplius monachus efficeretur, sicque ad monachismum omnis via præclusa penitus esset. Testatur id quidem Theodorus Studita, hujus temporis scriptor, in oratione, quam de sancto Platone conscripsit, ubi primum de latebris ejusdem sancti Platonis agens, hæc ait : « Constantinus ille impiis cogitationibus fervens, malitiæ domicilium, multorum capitum draco, ejus hæresis propugnator, quæ sanctis imaginibus bellum indixit, monastici ordinis acerbissimus persecutor tunc regnabat. At quisnam nostrorum Nazaræorum (monachorum videlicet) non fuit exterminatus? Aut quis latens non in medium prolatus? Quisve eorum, qui ei resistebant, non ad impietatis barathrum detractus? Ita ut sicubi aliquis eorum, qui insignes erant, relictus fuisset, tanquam scintilla quædam in occulto et obscuro loco jacens, ita latuerit, ut pro mortuo haberetur apud eos, qui adhuc supererant. Talis fuit noster Elias, Plato scilicet, a Domino ipso servatus iis in locis, in quibus exercitationi monasticæ operam navabat, non ejus manibus captus, qui novus Achab dici poterat ». Et inferius cum de Irene pia Augusta agit : « Postea vero quam cœpit regnare Christi cultrix Irene, quæ pacem ipsam, ut cognomento, ita et re attulit, in cujus regno cum aliis bonis et monasticæ vitæ ineundæ facultas etjanua patefacta est, quæ olim ab impio imperatore clausa fuerat ». Sic igitur ex his omnibus satis liquet fuisse vetitum usque ad Irenem Augustam, ne quis posset monasterium ingredi. Quomodo autem hac etiam de re magnam persecutionem conflarit idem imperator adversus S. Stephanum, de quo supra, dicemus anno sequenti.

Anno periodi Græco-Romanæ 6255.— Anno Æræ Hispan. 800.— Anno Hegiræ 145, inchoato die 31 Mart., Fer. 5.— Jesu Christi 762.
— Pauli I papæ 6. — Constantini Copronymi 43 et 22. Leonis IV 12.

1. *Constantinus imp. persequitur monachos.* — Ad num. 1 et seqq. Baronius narrat persecutionem a Constantino imp. adversus monachos sacrarum imaginum defensores excitatam, ex Metaphraste in Vita sancti Stephani junioris, quam in fonte legere poteris in Vita sancti Stephani, auctore Stephano diacono Ecclesiæ Constantinopolitanæ, interprete Jacobo Loppino monacho Benedictino tom. I Analect. Græc. pag. 456 et seqq. Hanc persecutionem ad præsentem annum pertinere recte deducit Baronius ex bello Bulgarico verna tempestate sequentis Christi anni inchoato, cujus in laudata mox Vita pag. 460, his verbis mentio est : « Illi milites oratione a sancto postulata, se in imperatoriam urbem receperunt, indeque cum imperatore in Europam adversus Scythas profecti sunt ».

2. *Paulus PP. aliqua monasteria Pippino regi donat.* — Hoc anno Indictione XV, Paulus papa monasterium sancti Silvestri in monte Soracte cum tribus aliis vicinis Pippino Francorum regi donavit, ut liquet ex Epistola XII Codicis Carolini ab eo ad Pippinum scripta, in qua Pontifex ait : « Quoniam constat præcelsa eximietas vestra a nobis petiisse monasterium, scilicet beati Silvestri Pontificis atque confessoris, situm in monte Soracte, necnon et alia illi tria subjacentia monasteria, sancti scilicet primi martyris Stephani, et beati Andreæ Apostoli, atque Victoris, cum universis rebus ac possessionibus, locis etiam et diversis præsidiis, vel omnibus eis generaliter pertinentibus in integrum. Ecce præcelsæ excellentiæ vestræ et voluntati annuentes, per hujus præcepti seriem, nostrum monasterium beati Silvestri, cum prædictis aliis tribus ei subjacentibus monasteriis, id est, beati Stephani, atque beatorum Andreæ et Victoris cum omnibus eis generaliter et in integro pertinentibus, a præsenti quinta decima Indictione, et in perpetuum, pro sustentatione peregrinorum, et alimoniis fratrum nostrorum, Christi pauperum, atque monachorum, illic nunc et imposterum spiritalem vitam degentium, firma stabilitate vobis concedimus, et per vos in præfato venerabili monasterio hanc nostram Apostolicam exarationis præceptionem perenniter permanendam concedimus atque largimur. Quatenus vestro studio ea, quæ ad laudem Redemptoris nostri et meliorem statum prædictorum venerabilium monasteriorum pertinere noscuntur, in omnibus, Deo auspice, pro æterna excellentiæ vestræ memoria et maxima remunerationis mercede nihilominus proficiant ». Baronius anno DCCLXVII, num. 2, refert argumenta quarumdam Pauli Epistolarum quas non viderat, aitque juxta Centuriatores sect. VIII, pag. 725, argumentum Epistolæ XXV istud esse : « Gratias agit pro defensione Ecclesiæ, cum adhortatione ad Pippinum, ut pergat omnimodam S. R. E. exaltationem facere. De suo erga Pippinum amore, et quod nihil sine ejus voluntate facere velit, largissime promittit. Pro monasterio in Soractis monte a Pippino sibi donato gratias agit ». Verum in laudata Epistola XII Cod. Carol. de monasterio Soractensi contrarium dicitur, neque in ea mentio de defensione Ecclesiæ, aut de promisso quod nihil sine eo facere velit.

3. *Fundatur monasterium Prumiense.* — Fundatum hoc anno monasterium *Prumiense* a Pippino Francorum rege, *Bertradæ* ejus conjugis rogatu, quod triginta quinque circiter passuum millibus ab urbe Trevirensi dissitum est, et clara nobilissimorum hominum tum eruditione, tum sancti Benedicti disciplinæ fama præcellentium illustre extitit. Ei *Assuerus* vir magnæ sanctitatis a Pippino rege præfectus est, ut docet Wandelbertus monachus Prumiensis, qui sæculo nono floruit, in libro de miraculis sancti Goaris eremitæ, cap. ultimo, cujus cella seu monasterium, paulo supra confluentes Mosellæ et Rheni situm, post triennium sociatum fuit cum Prumiensi, ut infra videbimus. Monasterii Prumiensis conditum Browerus in Annalibus Trevirensibus, et cum eo Cointius in annum DCCLX conferunt. Verum Labbeus tom. VI Concil. pag. 1698 refert, se habere Diploma fundationis nobilissimæ hujus abbatiæ, concessum *die* XIII *Aug. anno* XI *regnante Pippino gloriosissimo rege*, ideoque anno Christi currenti, quo mense Augusto annus XI Pippini in cursu erat. Prumiensis monasterii initia non prætermittere visum, quia ejus non raro in Annal. Ecclesiast. mentio occurret.

4. *Conventus Attiniacensis I.* — Labbeus ibidem pag. 1702 refert fragmentum conventus *Atti*

niacensis, in quo leguntur nomina episcoporum viginti septem, et abbatum septemdecim, qui « pro causa religionis ac salute animorum congregati Synodali conventu inter cætera statuerunt, ut unusquisque illorum, quorum nomina in hoc indiculo subterscripta reperiuntur, et quando quislibet de hoc sæculo migraverit, centum psalteria, et presbyteri ejus speciales missas centum cantent. Ipse autem episcopus per se XXX missas impleat, nisi infirmitate, aut aliquo impedimento prohibeatur: tunc roget alterum episcopum pro se cantare. Abbates vero qui non sunt episcopi, rogent episcopos, ut vice illorum ipsas XXX missas expleant: et presbyteri eorum centum missas, et monachi centum psalteria psallere meminerint ». Nihil aliud de hoc Concilio superest. Inter subscriptiones episcoporum legitur *Willibarius episc. de monast. S. Mauritii*, qui non videtur alius a *Vilicario* archiepiscopo Viennensi, qui post Saracenorum irruptionem dimisso archiepiscopatu, factus est monachus in monasterio Agaunensi sancti Mauritii, et deinde abbas. Subscribit etiam *Folericus episcopus civit. Tungri.* Cointius anno DCCLXV, num. 17, confundens conventum Attiniacensem post triennium coactum cum eo qui hoc anno indictus est, ait in omnibus Leodicensium seu Tungrorum episcoporum Catalogis, *Fulcario* anno DCCLX, ut ipse putat, demortuo, proxime perperam subjici *Agilfridum*, qui tempore quo Carolus M. Desiderium Langobardorum regem ex Italia captivum adduxit, vivebat; indeque infert, *Folericum* seu *Fulericum* a Fulgario seu Fulcario distinguendum esse. At duobus Attiniacensibus conventibus suis annis redditis, hæc pluresque difficultates, quæ huc usque enatæ sunt circa annos emortuales episcoporum et abbatum in hoc primo conventu Attiniacensi subscriptorum, evanescunt. *Fulgarius* in diversis Epistolarum a Zacharia papa scriptarum Editionibus, varie nuncupatur, ut ipsemet Cointius an. DCCLX, num. 17, fatetur: *Folericus* in Baroniana, *Fulericus* in Seraniana, *Fulgarius* in Biniana, et *Fulcarius* in Sirmondiana. Quare series episcoporum Leodiensium sic dirigenda: *S. Hubertus* an. DCCXXVII ad Deum migravit, et *sanctus Florebertus* ejus filius ante clericatum genitus post aliquot menses ei successit ineunte anno DCCXXVIII, ut ibidem ostendi, et *annis* XIX *præfuit* eidem Ecclesiæ juxta Molanum in Natalibus sanctorum Belgii: ideoque obiit Florebertus, non anno DCCXLIV, ut idem Molanus, nec anno DCCXLV, ut Cointius, nec anno DCCXLVI, ut Henschenius in ejus Vita ad diem XXV Aprilis scripsere, sed anno DCCXLVII. Eum excepit *Fulcarius*, seu *Folericus*, qui, teste Ægidio in Additionibus ad Anselmum, *præfuit Ecclesiæ Leodiensi annis* XV, sicque hoc anno post coactam Synodum Attiniacensem ad superos transiit, cique Agelfridus, qui anno septingentesimo septuagesimo quarto Ecclesiam Leodiensem regebat, successit.

5. *Duo conventus Attiniacenses distinguendi.* — Labbeus et Cointius citati utrumque conventum Attiniacensem confundentes laudatum Decretum anno DCCLXV, quo alter conventus Attiniacensis habitus, conditum putarunt. At duos conventus Attiniaci (quod oppidum est ad lævam Axonæ ripam, in valle Burgensi vulgo *Atigni*) distinguendos esse eruo ex Wandelberto in libello citato, qui ait Pippinum regem positum in palatio, « quod Attiniacum vocatur, cum ad generalem populi conventum simul Assuerus abbas venisset », commisisse eidem Assuero cellam sancti Goaris, ut postea vocata fuit, eamque cum monasterio Prumiensi tunc primum conjunctam fuisse, uti in secundo conventu Attiniacensi explicabimus. Quamobrem cum *Assuerus*, qui interfuit conventui Attiniacensi, non subscripserit cum aliis abbatibus XVII præfato Decreto conventus Attiniacensis, in quo cellam sancti Goaris obtinuit, diversus est ab illo, cui abbates XVII subscripsere. Nec satisfacit responsio Cointii dicentis, *Assueri* nomen ex libello Wandelberti laudato restituendum esse, quod alius Francorum conventus apud Attiniacum, post erectum Prumiense monasterium, a Pippino rege celebratus non inveniatur. Wandelbertus enim intelligit conventum anno DCCLXV habitum, ad quem referri non potest Decretum a XVII abbatibus subscriptum; cum in eo *Assueri* nomen non legatur, et ex Wandelberto, qui annum congregati conventus non exprimit, restitui non possit. In annalistis Francorum loca, in quibus Francorum conventus per hæc tempora habiti sunt, memorantur; sed qua in villa aut oppido conventus hoc anno habitus fuerit, nullibi legitur. Indeque elicio, illum *Attiniaci* indictum fuisse, in eoque supradictum Decretum, in quo *Assueri* nomen cum aliis abbatibus non apparet, statutum (1).

6. *Annus* III *belli Aquitanici.* — Pippinus rex

(1) Conventum quemdam Francorum hoc anno habitum Attiniaci; ac proinde uno eodemque in loco duplicem diversis annis conventum celebratum fuisse, alterum hoc anno, aliud vero DCCLXV vix credo. Apud Mabillonium tomo I Annalium Ord. S. B. Append. II, num. 26, legitur Diploma Pippini pro construendo monasterio Prumiensi datum in *Trisgodios villa publica, mense Augusto, die* XIII, *anno* XI *regnante Pippino, etc.* Subscribunt huic Chartæ episcopi novem cum comitibus et principibus plane multis. Pertinere hæc ad annum DCCLXII nemo prudens dubitaverit; et cum tot nomina episcoporum et comitum legantur, non inani prorsus conjectura deduci posset, prodiisse in conventu, qui hoc anno de more habebatur in villa, quæ hic Trisgodios dicitur. Quanquam enim conventus mense Maio haberi consueverint, nihil prohibet quominus extraordinaria forte de causa ad duos vel tres menses differrentur. Simili exemplo conventus Wormatiensis IV, non Maio, ut moris erat, sed Aprili mense celebratus fuisse legitur in Chronico Moissiacensi ad an. DCCLXXXVI. Similis pariter conventus ad villam Duriam anno DCCLXXV, ad Julium mensem prolatus fuit, ut Pagius ad an. DCCLXXV animadvertit. Hæc si admittantur, plura ad emendationem Ecclesiasticæ Historiæ deducemus. Primo, duplex Attiniacus conventus priscis omnibus historicis ignoratus, commentitius est. Secundo, episcopi illi, et abbates quorum nomina conventui Attiniacensi apud Labbeum subscripta leguntur, ad Conventum anni DCCLXV reipsa pertinent. Hoc autem, in quo rei cardo versatur, ulterius probatur, quia etsi concesserimus Diploma illud Pippini non in ipso conventu anni DCCLXII (utpote qui Maio mense de more celebrandus fuerat), sed post duos tresve menses prodiisse, vix tamen persuaderemur episcopos illos, qui Diplomati subscripserunt, et regi tunc præsentes aderant, eosdem pariter et conventui parum antehac celebrato non interfuisse. Si autem intererant, cur non om-

contra Waifarium Aquitaniæ ducem tertia vice profectus est, idque currenti anno, ut docet auctor secundæ Appendicis ad continuationem Fredegarii : « Postquam, inquit, Pippinus rex urbem Arvernam cepit, regionem illam totam vastavit. Sequenti anno, id est, anno undecimo regni ipsius, cum universa multitudine gentis Francorum Bitoricas venit, castra metatus est undique, et omnia, quæ in gyro fuerunt, vastavit. Circumsepsit urbem munitione fortissimam, ita ut nullus egredi ausus fuisset, aut ingredi potuisset. Cum machinis et omni genere armorum circumdedit eam vallo ; multis vulneratis plurimisque interfectis, fractisque muris cepit urbem, et restituit eam ditioni suæ jure prœlii ; et homines illos, quos Waifarius ad defendendam ipsam civitatem dimiserat, clementia suæ pietatis absolvit, dimissique reversi sunt ad propria. Unibertum comitem et reliquos comites, quos ibidem invenit, sacramentis datis secum adduxit, uxores eorum ac liberos in Franciam ambulare præcepit, muros ipsius Bitoricæ civitatis restaurare jubet, comites suos in ipsam civitatem ad custodiendum misit. Inde cum omni exercitu Francorum usque ad castrum, quod vocatur Toarcius, veniens. Cumque in gyro castra posuisset ipse, castrum mira celeritate captum atque succensum est, et Wascones, quos ibidem invenit, una cum ipso comite secum duxit in Franciam. Pippinus rex Christo duce, cum omni exercitu Francorum, cum multa præda et spoliis, iterum reversus est ad sedem propriam ». Quæ hoc anno gesta esse produnt etiam annalistæ Nazarianus, Tilianus, Bertinianus et Metensis cum Reginone. Addit annalista Metensis Pippinum Pascha celebrasse in Carisiaco et Natalem Domini in Gentiliaco villa. Notabis obiter annos Pippini regis ab anno Christi DCCLII ab his auctoribus vetustissimis semper deduci, ideoque epocham istam amplius in controversiam non vocandam.

7. *Bagadatum postea sedes califarum conditur.* — Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. cap. 3, loquens de Almansore Saracenorum califa ait : « Anno CXLV (Hegiræ scilicet), jussit Almansor ædificari civitatem Bagdadum : eamque fundavit eo tempore, quod unanimi consensu elegerant astrologi. Dicitur autem fuisse pratum viride, in quo tugurium erat eremitæ, cui nomen erat Bagdadi; atque ab eo hoc nominis traxisse. Almansor autem eam appellavit Medinato-SSalami (id est, civitatem Pacis). Utque absoluta fuit ædificatio ejus, facta est sedes califis Abbasidarum ». Loquitur et de ædificatione hujus urbis califarum Babyloniorum sede nobilis Abul-Pharaio in Historia dynastiarum ad eumdem Hegiræ annum.

PAULI I ANNUS 7. — CHRISTI 763.

1. *Vexante imperatore monachum Stephanum, Annæ sanctimonialis feminæ in tolerandis tormentis clarescit virtus.* — Septingentesimus sexagesimus tertius adest annus, prima Indictione signatus, quo Stephanus martyr calumniis pressus, multaque perpessus, exulare jubetur. Sed quomodo ista se habuerint, exacte sunt referenda; ac primum quod ad tempus spectat, diligentior ejus ratio habenda est. Cum enim anno quadragesimo nono ejusdem Stephani ejus exilium contigisse, martyrii ejus Acta testentur, idemque incidisse tempore belli cum Scythis, nempe Bulgaris initi : hoc quidem anno id oportuit evenisse : quadragesimus enim nonus hic fuit annus ætatis ejusdem Stephani, quem natum vidimus, cum S. Germanus creatus est Constantinopolitanus episcopus, anno Redemptoris septingentesimo decimo quarto ; sed et hoc anno idem bellum Bulgaricum accidisse, Theophanes auctor est.

2. Hoc namque anno, prima Indictione, septimo kalendas Julii, imperatorem Constantinum ad bellum profectum tradit, vicisseque Bulgaros ,

nium illorum, sed trium tantummodo ex illis nomina decreto conventus Attiniacensis subduntur ? Fit igitur ut conventus Attiniacensis Labbeanus non quidem anno DCCLXII, sed potius anno DCCLXV habitus teneatur. Quod vero Assueri abbatis nomen cæteris non accenseatur ; id quidem monstri loco habendum non est, cum rara sint vetusta Concilia, quorum subscriptiones integræ ad nos usque pervenerint. MANSI.

atque de iisdem redeuntem Constantinopolim egisse triumphum: quum ingratus pingues hostias litavit satanæ: nam inter alia eumdem sanctissimum virum Stephanum post multa ludibria relegavit.

Cum enim calumniarum libellus adversus eumdem sanctum opera Callisti patricii Sergiique monachi confectus esset: eum ad imperatorem agentem in castris miserunt. Quid illic ipse, habent hæc Acta: « Hoc cum scripsissent per militem quemdam ad imperatorem, qui tum in Scytharum locis morabatur, libellum mittunt. Ille igitur lucri cujusdam instar, eum accipiens, ac leonem jam in vinculis habens, ad Antherum, qui vicariam ipsi in urbis gubernatione operam navabat, Epistolam quamprimum scribit hoc exemplo:

« Ad monasterium illud, quod ad Auxentiani montis radices situm est, summa celeritate proficiscere. In eo enim quædam Immemorandorum scorta sub pietatis prætextu degunt: quarum tu unam, cui nomen Anna est, assumptam, per publicos equos quam celerrime ad nos mitte.

3. « Ille igitur scelerati regis sceleratior præfectus simul atque litteras accepit, militum agmine cinctus, ad monasterium proficiscitur, ac sacras illas mulieres, tertiæ horæ laudes Deo canentes, offendit: confestim itaque milites, quibus ipse septus erat, gladios stringunt ac Christi sponsas circumdant. Ita divina laudatione incondito clamore compressa, Christi famulæ, qua fugerent, non habentes, partim intra sacri altaris cancellos sese protinus abdebant, partim venerandum divinæ mensæ peplum subibant, partim ad montem excurrere tentabant, sed ab inevitabilibus illis prædonibus retinebantur. Quorum impetum domus illius præfecta (abbatissa videlicet), minime ignorans (etenim iu sua cella quiescebat), mulier ætate quidem provecta, cæterum in perferendis laboribus vegeta, intrepido animo ad eos egreditur: atque: Quid perpetratis, inquit, cum Christiani sitis? Quid in mulieres divino cultui consecratas, quæ nemini unquam injuriam ullam inferre in animo habuerunt, impetum fecistis?

4. « Hi autem venerandæ illius anus libertatem summopere admirantes, atque eam antistitem esse intelligentes, insolenti illo impetu suo statim in diversum mutato, non sine quodam pudore ac reverentia leniter ad eam his verbis utuntur: Annam Stephani amasiam nobis dede. Hoc enim imperatoris edictum poscit. Ipsa autem eam protinus ac quamdam alteram cum ea nomine Theophanam accersens: Abite, inquit, ad imperatorem, ac prudenter ipsi respondete. Cæterum quoad ejus fieri poterit, providendum vobis est, ne per fraudem aliquam in prædam incidatis. Postquam igitur adductæ sunt, atque ille eas adesse comperit, disjungi ab invicem jubet, ac deinde accitam Annam ad hunc modum affatur:

« Mihi quidem nullo modo omnino dubium est, quin ea omnia vera sint, quæ de te ad me perlata sunt. Cæterum eo te acciri volui, ut tu quoque libere, ac submota omni dissimulatione, cuncta detegas, nimirum quonam pacto præstigiator ille ac sceleratus huc te adduxerit, ut et bonorum tuorum possessionem relinqueres, ac paternam nobilitatem pro nihilo duceres, ac denique hanc tenebrarum vestem indueres. Perspicuum videlicet est (quemadmodum etiam a quibusdam intellexi) id illum tibi idcirco suasisse, ut te tanquam scorto abuteretur. Verum quid tandem in eo pulchritudinis perspexisti, ut tu in eam fraudem incideres?

5. « At casta illa mulier, turpibus his verbis auditis: Absit, inquit, imperator, ut hac de causa paternas opes abjecerim, atque ornatum omnem exuerim, ut animam meam hujusmodi libidinibus in servitutem addicerem. Verum qui hæc de me detulerunt (ut cum [1] Davide loquar) acuerunt linguam suam sicut serpentes, venenum aspidum sub labiis eorum. En igitur corpus meum tibi proponitur, ferro, igni, verberibus excrucietur: nihil aliud quandiu mihi spiritus ac vita suppetet ex Anna audies, quam quod verum est. Sanctum et justum virum hunc esse, animæque meæ salutem attulisse, perspectum habeo.

« Obriguit ad hæc tyrannus, horæque parte haud exigua vocis usu caruit, summumque lævæ manus digitum (ut illi in more erat) præmordens, ac dexteram manum in orbem torquens, hanc quidem sedulo custodiri jubet, ipsius autem comitem invitam licet et repugnantem domum reverti. Quo etiam ut rediit, antistitæ suæ ac magno Stephano cuncta exponit.

6. « At vero imperator non multo post, confecto ex animi sententia bello, Constantinopolim redit: ac parum admodum, aut nihil omnino de publicarum rerum administratione laborans, hoc unum serio agit, ac negotiis omnibus anteponit, nempe ut Stephanum retibus suis implicitum teneat. Annam itaque, de qua verba fecimus, in Phialæ carcere includi jubet (est autem ille mire caliginosus atque inferno propemodum haud absimilis) ac deinde per cubicularium quemdam hæc ei significat: Parce tibi ipsi, mulier, animumque induc honeste vivere, atque abjecto hoc tenebrarum indumento, cum imperatrice vitam degere. Cæterum crastino die, cum interrogaberis, fac coram omnibus vera dicas. Præsto enim est ancilla tua, quæ etiamsi ea, quæ perpetrata sunt, inficiari volueris, te convincet. Ego autem veritatis patronus ac propugnator membratim ac frustratim carnes tuas lacerabo, faciamque ut intelligas, quantum imperator, qui te hæc monet, valeat, quantum rursus Immemorandorum antistes Stephanus. Sin autem hoc tibi persuaderi sinas, ut nomen ejus aperte deferas, ipsiusque voluptates ac libidines palam prodas, maximos a nobis honores ac munera consequeris.

7. « Hæc ut pia Anna audivit, nihil aliud

[1] Psal. CXXXIX.

quam meras nugas hæc omnia esse ducens, breve responsum dedit, hoc unum inquiens: Dei voluntas fiat. At imperator cum ingentem hominum cœtum ante palatii carcerem postridie mane collegisset, ut qui seipsi, quod volebat, persuasurum esse confideret: nudam eam in omnium conspectu sisti jubet, virgarumque fasce in ipsius oculis et adspectu posito: Hæc, inquit, non ad spectaculum duntaxat, incutiendumque tibi terrorem adhibui, sed ut tergum tuum et ventrem iis conscindam, nisi execrandos Stephani concubitus, hodierno die, in apertum proferas.

« Ad quæ cum casta illa mulier, animique magnitudine præstans, ad Christi exemplum obticuisset: tyrannus oculos in eam iracunde conjiciens, ac meretricem eam, quæ pudicitiæ amore tenebatur, scelesto ore appellans, flagris eam crudeliter affici jubet. Cum itaque ipsa a quatuor valentissimis hominibus distenta fuisset, ac perdiu et ventre et tergo tunderetur, nihil aliud ab ipsa audiri poterat, quam hoc solum: Non novi hominem, quemadmodum ipse ais: Non novi, Domine, miserere. At vero versipellis illa ancilla, atque animo etiam adhuc magis servili ac scelesto, imperatoris jussu in ipsius conspectu stans, manus adversus eam prætendebat, ac ne conspuere quidem ipsam verebatur. Cumque nonnulli ipsius calamitate sese commoveri fingerent, atque in aurem insusurrantes, ipsam admonerent, ut ea, quæ imperatoris voluntati consentanea essent, diceret, atque ad hunc modum cruciatu eximeretur: illa in pristina animi fortitudine ac tolerantia perstans, a vero minime desciscebat.

8. « Ut autem eam verberum multitudine confectam, ac pæne spiritum exhalantem tyrannus vidit, subsellio exsurgens, celeri cursu in palatium se abdidit, eam in uno quodam urbis monasterio includi jubens, et quidem ita, ut omni corporis cura destitueretur ». Quid postea de Anna factum sit, nihil amplius auctor, ad res Stephani intentus: ibi quidem diem clausisse extremum martyre dignum putamus. At quod terribile Dei judicium fuit in ancillam illam, Annæ dominæ suæ calumniam tantam inferentem, ita idem auctor narrat in fine: « Nec versuta quidem illa ancilla, quæ sanctum virum et heram suam accusaverat, justum Dei judicium effugit. Nam cum trans turbam ad Aulicalamum pervenisset, seque fabulam detecturam esse confirmaret, et quonam modo ut sancto viro calumniam strueret, subornata fuisset, nisi ipse, quod promiserat, expleret. Id ille metuens, cuidam eorum, qui legendis Bithyniæ tributis præerant, eam in matrimonium collocat. Prægnans autem facta gemellos filios in lucem edit. Cæterum sub mediam noctem repente conturbati infantes illi, arreptis maternis mamillis, horrendumque in modum exesis, eam protinus necant, atque una cum ea viperini illi fœtus exstinguuntur ». Hæc miserandæ fuit ancillæ pœna.

9. *Novæ imperatoris fraudes in Stephanum initæ per Georgium ficte monachum.* — Cum autem imperator ea se spe frustratum videret, ut in Stephanum agere posset occasione delicti cum Anna prætensi: ad alias adversus eum fraudes comparandas convertit animum: illaque ex omnibus facilior atque securior visa est, si eum pietatis ergo sui faceret transgressorem edicti. Magnis namque pœnis agendum sanxerat adversus eos, qui in monachum reciperet aliquem in monasterio. Effecit igitur, ut charissimus sibi aulicus, simulans fugam ab aula, abierit ad Stephanum, ut inter monachos assumeretur: quod post multas preces tandem obtinuit. Cujus rei gratia causa patuit, qua in ipsum agere jure posset. Sed quibus hæc artibus fuerint concinnata et coloribus ficta, eumdem auctorem audi, qui hæc de imperatore subjungit: « Ipse autem et varios ac multiplices insidiarum modos animo versare non desinebat, quo sanctum virum morte afficeret. Quocirca postridie cum Georgium quemdam cognomento Syncletum nitidum ac vigentem juvenem, ipsique charissimum accivisset, privatim eum ita alloquitur: Quantam, o Georgi, tui erga me amoris vim esse ais? Infinitam (inquit ille) imperator, nec in mensuram ullam cadentem. Tum imperator: Audeasne igitur pro hac tua erga me benevolentia mortem oppetere? Et quidem libenter, inquit ille, ac summa cum animi voluptate istud fecerim. Hic imperator animo lætissimo ipsum osculatus: En, inquit, novum quoque Isaac. Ac deinde: Nec ut mea causa mortem subeas, Georgi, nec ut membrum aliquod tibi adimi sinas, nec denique ut quicquam aliud hujusmodi sustineas, nunc jubeo: verum hoc unum, ut ad Auxentianum montem propere te conferas, cumque omni memoria indigno Stephano agas, eique persudeas, ut tibi monasticum habitum imponat, ac te in suorum album adscribat. Quod cum contigerit, statim ad nos quam celerrime poteris, redeas.

10. « Ille autem hunc sermonem prompto ac lubenti animo excipiens, atque ad hanc fraudem obeundam, ab eo (ut erat in hujusmodi rebus ingeniosissimus) plurimis verbis instructus et eruditus, confestim ad montem ascendit, ac sub nemoroso quodam loco ac virgultis pleno delitescens, media nocte dæmonibus non absimilis egreditur, atque ad monasterium accedens, voces ad ciendam misericordiam comparatas emittebat: Miseremini mei, inquiens, miseremini, Christiani omnes, qui hic habitatis, nec me a feris abripi, aut in præcipitium ac voraginem ruere sinite. Oberravi enim in via, nec quid faciam habeo. Hæc et alia quædam cum simulatissimo animo quereretur, Stephanus vir humanus et ad misericordiam propensus, exaudiens, Marinum monachum accersit (rei enim commentitiæ simplex illa, ac fuci et malitiæ expers anima fidem adhibebat) atque: Abi propere, inquit, ac lugentem istum, quicumque tandem ille sit, huc admitte, ne pereat.

« Ille igitur confestim admissus, ad ipsius

genua se abjicit, atque (o Deus bone) quanta cum simulationis larva impurus ille et execrandus usitatum illud, Benedic, pater summe venerande, pronuntiavit. Postquam autem sanctus vir ipsi bene precatus est, ipsumque exsurgere jussit : tum ab indumentis, tum a facie ac genis prorsus abrasis eum agnovit; siquidem eraso mento erat : nam id omnibus tyrannus edixerat, in hoc nimirum Deo adversam legem sanciens, ad Mosem videlicet dicenti[1] : Loquere ad populum, ac prohibe, ne barbam in rotundum radant, aut eam implexam gerant. Etenim ut in aliis omnibus rebus, sic in hac quoque ipsi adversari contendebat. Atque omnibus tam juvenibus, quam senibus barbam ad cutim usque radere præceperat, ut qui eos tanquam salaces equos ad bene semper curandam cutim atque ad lasciviæ studium extimularet.

11. « Cum igitur hinc eum ex imperatoris classe esse conjecisset, percunctabatur ab eo undenam esset et quo pergeret. Ille autem (ac vide, quæso, hominis malitiam) quin ex aulicorum numero esset, minime inficias ibat. Cæterum, inquit, dum flagitiosissimi imperatoris sententiam et ego et socii mei sequimur, pæne in Judaismum præcipites abrepti sumus, atque in ingens animæ periculum jam incidimus. Ego vero quo in malo versarer, tandem aliquando persentiscens, ad tuæ sanctitatis pedes (ut vides) properanter veni, ut angelicum hunc habitum, cujus desiderio teneor, a te obtineam. Quocirca ne me, quæso, abjicias, honorande pater : nec tametsi indignum a præclara hac spelunca removeas. Tum ille nomini suo respondens Stephanus : Nequeo, inquit, fili, hujusmodi rem aggredi, ne quid mihi periculi a tyranno creetur. Ille autem statim figmentum suum ac simulationem adigens, atque id omni studio contendens, ut fabulam eam, quam agebat, quoad ejus fieri posset, ab omni suspicione vindicaret. Ac propterea quo sanctum virum ad id, quod expetebat, alliceret : Rationem, inquit, Deo pro anima mea reddes, nisi me hodierno die sine ulla cunctatione detonsum in monachorum ordinem adscribas : nihil enim mihi alioqui superest, quam ut statim ad prioris vitæ institutum revertar.

12. « At venerandus ille vir hoc sermone commotus (norat enim omnia pro nihilo ducere, cum de animæ salute agi existimaret) : Etiamsi periculum hac in re situm est, inquit, tamen quia te sincero animi affectu accessisse dixisti : non committam, ut contra Dominicum præceptum te foras ejiciam. Cæterum attento animo sis oportet, pectusque tuum adversus omnem ærumnam præmunias. Sic enim suos Dominus explorare solet. Hoc sermone habito, mundanam vestem ipsi detrahit, atque obedientiæ vestimento eum induit. Atque ita impostor ille ad tertiam usque diem perstitit, non tam decipiens, quam ipsemet a dæmone, qui eum ad hujusmodi facinus abripiebat, deceptus.

[1] Levit. XIX.

« Nec vero subdolum tyrannum hoc fugit : verum interim dum hæc peragebantur, ingentem hominum multitudinem in theatro colligens, ac gradus eos, in quibus purpuratorum corona stare consueverat, ascendens, mœroreque profligati hominis larvam induens : Nulla mihi reliqua vitæ pars est, inquit, præ veteratoria Deo invisi Immemorandorum horum agminis nequitia. Cum autem populus ad istud exclamasset : Quonam modo hæc, cum hujusce habitus ne vestigium quidem ullum in tua urbe supersit ? Ille editiori voce : Insidias eorum, inquit, nullo pacto ferre queo. Omnes enim meos subdolo animo circumventos ad se pertraxerunt, atque adamatis suis tenebris manciparunt. Nunc autem, tanquam ne nunc quidem iis, quæ perpetrarunt, contenti, graviora prioribus adjecerunt, ac Georgium meum, quem (ut scitis) amore complectebar, a latere meo abreptum avulsumque, monachum (o terra, o sol !) effecerunt. Hæc me intolerando quodam mœrore excruciant. Cæterum cura nostra in Dominum conjicienda est, nobisque ad eum preces adhibendæ, atque ille brevi (quod expetimus) in apertum proferet.

13. « Ad hunc modum præstigiator ille ac vanus, quod curarat atque imperarat, ac veteratorio animo molitus fuerat, jamjamque eventurum erat, ante prædicit, ut vatis famam consequeretur, qui densissimis tenebris ac scelere plenus erat. Cum autem ii, qui aderant, quique nihil ad veritatem sed ad gratiam omnia sua tum facta, tum dicta referebant, tritum illud ac pervulgatum dixissent[1] : Cor regis in manu Dei est : et orantem te Deus omnino exaudiet, concionem solverunt.

« Porro admirandus Stephanus execrandum illum ac mali malum discipulum post tertium diem accersit, plurimisque instructum detondet, et monastico habitu adornat, atque ut Salomonis verbis utar[2], inaurem auream nari porcinæ imponit. Ille autem nihil divina illa præcepta moratus (qui enim ? cum in malevolam animam sapientia intrare profecto nequeat ?) montem tanquam ignavus quispiam ac fugax miles relinquens, ad aulam abiit. Imperator vero libenter eum excipit, ac læto animo amplectitur, non ob sanctum habitum, ut oportebat, sed ob id potius, quod eum abjecisset, hincque ipse justi viri de medio tollendi nactus causam esset.

14. « Confestim igitur omnibus cujuscumque ætatis hominibus, ad publicum theatrum sub matutinum tempus ipsius jussu coactis : stans ille eodem quo prius loco, alta quadam voce, ac mira lætitia perfuso animo : Vicit, inquit, fortuna mea : precesque meas Dominus exaudivit. Papæ, cujus hominis ! Imo vero earum potius principis tenebrarum auditor extitit. Cum autem multitudo pro suo more ipsi applausisset, atque ista ad gratiam et obsequium comparata rursus dixisset : Quando autem, o here, te Dominus non exaudivit ? Ipse hoc sermone

[1] Prov. XXI. — [2] Prov. XI.

delectatus, ac jucunde arridens : Revelavit mihi, inquit, Deus quem quærebam. Quem si vultis, hodierno die vobis commonstrabo. Ac simul spectandum eum produxit. Promiscua itaque illa multitudo, simul atque ipsum conspexit, quo tempori magis adhuc obsequeretur : Hunc, inquit, male de te meritum, malum ac nefas est intueri. Obtruncetur ergo quamprimum nefandus iste, obtruncetur. Quæ cum dicerent, id quidem dicebant, quod illum pati oportebat. Cæterum ab imperatoris mente ac sententia prorsus aberrabant.

15. « Quocirca statim tyranno ita jubente, sacram ipsi epomidem detrahunt : eamque ad populum una cum cucullio (nam ita appellari consuevit) abjiciunt, quæ extemplo ab impuris illis ac sceleratis conculcata sunt. Ut autem cruciferum quoque analabum, hoc est, redimiculum, ut etiam ipsum dejicerent, nefario illi demere cœperunt : manibus acceptum illud imperator undique contorquebat, quidnam istud esset, sciscitans.

« Tum senator quidam, ut nomine, ita etiam re Dracontius : Projiciatur, inquit, imperator, hic quoque satanei laquei funis, dignus ipse proculdubio ejusmodi laqueo. Quod etiam cum illico factum fuisset, is quoque a plebe protritus cernebatur. Et quidem res præclaræ indigno homini recte detrahebantur : at non ita recte a scelesta ac sacrilega multitudine per contumeliam obterebantur. Post autem quatuor homines prono corpore acceptis profani illius vestibus, tanquam pelle aliqua ipsum statim exuunt, atque ejus loco militarem vestem ipsi imponunt, caputque ipsius galea cingunt.

« Cumque eum prius, inspectante turba, undis eluissent (ad expiandam scilicet spurcitiem eam, quam in sacro illo habitu contraxerat), ac Judaicum in modum (quid enim aliud dicam?) ipsi quoque res divinas ac sacras ludibrio habuissent (o quonam pacto hæc vel aures duntaxat ferent?) tum denique suismet manibus imperator ense ipsius humeris appenso, eum Hippocomi dignitate ornat. Atque hanc Georgius abnegati magistri mercedem tulit, quemadmodum Judas pro negato Christo triginta talenta ». Hunc tandem consecuta est finem comœdia, quam ipse imperator adinvenit atque in theatrum recitandam produxit. At quorsum hæc omnia? Quid in his agendis imperator vaferrimus prætendebat? nihil aliud post ludibrium religionis, quam ut Stephani male habendi occasionem videri posset nactus esse legitimam. Quod infelix ex sententia tandem est consecutus. Nam hæc ea, quæ sunt dicta, sequuntur :

16. *Incenso monasterio monachi disperduntur, Stephanus exulans miraculis elucet.* — « Confestim itaque multitudo, impetu facto, sancti viri discipulos disturbat, ac monasterium una cum templo igni absumit, sanctumque virum illum latronum instar e spelunca abreptum ad Chalcedonis navale abducit. Quænam lingua calamitates eas, quas in tam longo itinere perferendas habuit, oratione complecti queat? Alii enim eum magno impetu trahebant, alii fustibus a tergo feriebant, alii in vallem eum devolvebant, alii tibias ejus calcibus laniabant : erant etiam qui in venerandam ejus faciem conspuerent ; alii denique petulantiori animo præditi, cæsis palmarum ramis ante ipsum incedebant, cachinnantes et illudentes, et sexcenta in eum dicteria jacientes. Quidnam porro hæc ab impio Judæorum furore distabant? Ut autem nullo in eum genere contumeliarum prætermisso, ad littus pervenerunt, tum demum lembo impositum ad Philippici monasterium (id autem Chrysopoli haud longe a Byzantio situm est) fortem virum abducunt. Ubi etiam illum custodientes, de ipsius statu imperatorem certiorem faciunt. Quem, ubi atrocem illam hujusce viri raptationem et contumelias, incensumque monasterium audiisset : lætitiam inde concepisse aiunt, atque edictum statim promulgasse, quo capitalem pœnam in eum sanciebat, qui ad Auxentianum collem vel solum appropinquare ausus fuisset ».

17. Post hæc autem ad eum misisse imperatorem episcopos atque patricios, produnt Acta, qui eum convincerent disputando, et suaderent cedere ipsi imperatori. Qui cum de subscribendo eo, quod dicebatur ab ipsis, Concilio Œcumenico verba fecissent ; ab eodem convicti sunt, asserente nequaquam illud conciliabulum ulla ex parte consistere posse, tantumque abesse, ut Œcumenicæ Synodi nomen habere posset. Recitavimus eam disputationem, cum de ipso Concilio pluribus superius actum est, ut non sit opus eadem hic repetere, sed tantum, quæ post disputationem sunt secuta, narrare de exilio ejus ab imperatore decreto. Nam subdit auctor : « Imperator autem ob hæc ira percitus, Stephanum ad Hellesponti partes, hoc est, ad Proconnesum exilii causa mittit ».

At quomodo Deus sanctum suum, ubicumque esset, miraculorum virtute illustrans, reddidit clariorem, eadem ostendunt Acta. Ita plane Deus hoc modo, penes quos esset Catholica fides, ex sequentibus eam signis evidenti argumento monstravit. Sed audiamus quid auctor de eo afferat, antequam discederet : « Ubi, inquit, septem et decem integros dies in illo monasterio ita consumpsit, ut nihil prorsus cibi attingeret, tametsi alioqui imperator plurima ad eum alimenta mitteret : nam ea ille rursus remittebat, nullum prorsus ex eis degustans. Per hos autem dies gravissimo morbo correptus hujusce monasterii præfectus, quantum quidem ad medicos attinebat, vitæ spem omnem abjecerat : mittit itaque ad sanctum virum, eumque ad se veniat, rogat : quo, inquit, alter alteri extremam salutem dicamus : incertum est enim an nona hora apud vivos adhuc futurus sim. Quod ubi audiit, statim ad eum accessit : ac deinde cum manu ejus collum tenuisset, labia quidem ipsa precationis causa movebat, febris autem, quæ morbum pepererat, a corpore profugiebat. Quid postea? Poculum suum vino mero impletum ei ad bibendum porrigit; quod cum hausisset, statim plurimus sudor

ex ipso manavit, et dicto citius sanitati restitutus est. Cum igitur ei non tam extremum, quam jucundum osculum præbuisset, illinc excedens, profectionem suam (ut cum Propheta loquar) in mari statuit, atque in eam navim, quæ parata erat, ascendens, exulatum profectus est, in Proconnesum scilicet.

18. « Cumque desertissima quæque insulæ loca peragrasset, in speluncam admiratione dignam incidit (Cissadam eam incolæ nuncupabant) in qua Christi aviæ Annæ templum erat. Hac igitur re oblectatus, atque hujusmodi locum non sine numine divino sese invenisse ratus, domicilium ex eo sibi constituit, herbarum, quæ illic nascebantur, radices luculentæ cujusdam et opiparæ mensæ instar habens. At vero omnes ipsius discipuli ab Auxentiano monte depulsi, tanquam oves undique oberrabant, pastorem suum quærentes. Tandem autem eum, cum ad Proconnesum venissent, invenerunt, duobus tantum exceptis, qui a præclarissimo illo ovili, ut a divino duodenario [1] Judas, vel potius a Paulo [2] Demas et Hermogenes, sese avulserant, ac pro monastico habitu mundanum induerant, nimirum Sergio, de quo ante verba fecimus, qui etiam invectivum atque execrandum adversus virum sanctum volumen condidit, et ter misero Stephano, qui cum presbyter ac supradicti Callisti minister primum extitisset, ac deinde a sancto viro in monachorum album adscriptus fuisset, atque in montis monasterio sacerdotis munus obiisset, postea tamen et monasticum habitum et Deum ejuravit, atque ab ipsomet tyranno mundana veste indutus, quem prius vitam abjicere oportebat, nefariam illam vocem emisit : (o scelerata labia, o impuram et fœtidam linguam!) Hodierno die, here, a satanicis faucibus opera tua ereptus, ac tenebroso amictu exutus, splendidum pallium indui. Cujus execrando sermone tyrannus summopere delectatus, Sophiani palatii ministrum eum constituit. Quo etiam crebro commeans, gaudii patrem eum, qui multis luctibus dignus erat, appellabat.

« His itaque solis ab ovili sacrosancto avulsis, cæteri omnes in Proconnesum (ut a me dictum est) appulsi, monasterium construxerunt. Quin et a philosophica ista vitæ degendæ ratione, ne divini quidem Stephani mater abfuit : verum una cum sorore insulam illam adiens, contubernium ipsius amplexa est. Illic itaque divinus Stephanus exstructa columna, ac supra eam angustissima quadam ædicula, in ea sese inclusit annos jam novem et quadraginta natus ». Hactenus res ad præsentem annum spectantes. Quando autem ob ingentia ab eo edita miracula motus invidia imperator revocaverit eum Constantinopolim, ubi et martyrium consummavit, suo loco dicturi sumus.

19. *Turcarum irruptio in Armeniam, et publicæ calamitates, imperatore hæresim fovente.* — Hoc eodem anno tres patriarchæ anathemate damnarunt Cosmam episcopum Epiphaniæ in Syria, de quo Theophanes ita narrat : « Cosmas autem quidam episcopus erat Epiphaniæ, quæ est civitas Apameæ Syriæ : quibusdam autem ex civibus Epiphaniæ ad Theodorum patriarcham Antiochenum accusationem contra eumdem Cosmam super diminutione sacrorum vasorum facientibus. Cum ille minime potuisset restituere, discessit ab Orthodoxa fide, consentaneus Constantini imperatoris hæresi, sacris adversatus imaginibus : quem communi sententia Theodorus Antiochenus patriarcha, atque Theodorus Hierosolymitanus, atque Cosmas Alexandrinus cum episcopis sibi subjectis, die sancto Pentecostes post lectionem sancti Evangelii consonanter anathematizarunt singuli in sua civitate ». Hæc Theophanes, qui et de irruptione Turcarum in Armeniam hoc anno fieri cœpta, et sequenti anno rursus repetita, agit. Sic igitur (quod observatione dignum est) egressio eorum e portis Caspiis eo tempore ponitur, cum adversus sacras imagines et Deo dicatos homines scelestissimi imperatoris effervesceret indignatio.

20. Sed quæ tunc monstruosa portenta futurorum malorum præsagia sint ostensa divinitus, ad compescendam grassantem impietatem, Theophanes, qui aderat, ita narrat : « Eodem anno a kalendis Octobris factum est gelu magnum et amarissimum, non solum in terra nostra, verum etiam in Oriente, et multo magis in Septentrionali parte, ut pelagus Ponti usque ad centum milliaria præ glaciei rigore in lapidis duritiem fuerit versum, habens cubitos in superficie ad profundum triginta, cunctis nimirum regionibus ab ipsa Lycia usque ad Danubium et Euphæ fluvium, Danasti quoque et Danapri atque Necropela, necnon et per reliquas ripas usque ad Mesembriam et Mœsiam similiter patientibus. Cumque hujusmodi gelu nive fuisset coopertum, super alios viginti cubitos crevit ; ita ut mare aridæ conformaretur, et pedibus calcaretur in superficie glaciei a Cazaria et Bulgaria, quin et adjacentibus insulis, tam ab hominibus quam ab agrestibus et mansuefactis animalibus. Februario vero mense ipsius secundæ Indictionis hujuscemodi gelu per jussionem Dei in multas ac diversas in speciem montis factas concisiones in Danupsiam et Hieron descendit, taliter per angustum pelagus pervenerunt ad urbem, et usque ad Propontidem, et Abydum, et insulas omnes, maritimos thoros et ripas implentes, quarum videlicet concisionum inspectores et nos ipsi extitimus, descendentes super unam earum cum quibusdam triginta coætaneis nostris, etc. »

Ingentem hæc secutam esse siccitatem, ita ut fontes arescerent, idem tradit, signaque de cælo visa, adeo ut ultimam imminere diem homines existimarent.

21. Sed solus imperator ex tot prodigiis non solum nullam est consecutus utilitatem, sed in deterius prolapsus, quem gestabat in animo Nesto-

[1] Marc. XIV. — [2] 2. Tim. IV.

rianismum, propalare studens, illum primo Constantini patriarchæ in aures ingessit, sed ab eo repulsus quievit a proposito hæresis divulgandæ, ratus nimirum frustra in alios laboraturum, si ipsum, de quo adeo bene meruerat, Constantinum adeo aversum invenit. Sed audi Theophanem : « Imperator accersito patriarcha, dicit ei : Modo quid vos læderet, si diximus Θεοτόκον Χριστοτόκον? At ille hunc complexus ait : Miserere, domine, ne ad contagionem tuam veniat sermo iste. Nonne vides qualiter divulgetur et anathematizetur Nestorius in tota Ecclesia? Qui respondens, ait : Ego discere volens, interrogavi : verum usque ad te sermo ». Ita versipellis cum videret non recipi quod proposuit, ignorantiam simulavit.

Vides in Constantino (quod itidem superius dictum est) quod vidisti in Leone ejus parente, negatorem et ipsum fuisse Christi divinitatis, ut intelligas per quos diabolus hæresim adversus imagines in medium protulit : adeo ut tantum ostendere unde originem duxerit et per quos primum fuerit promulgata, hoc sit eam plenissime confutasse. Quod impossibile fuerit, ut Spiritus sanctus ipsos afflaverit, qui Christi essent divinitatis negatores. Disce pariter quos sint æmulati nostri temporis novatores in sacras imagines hostes, et in monachos infensissimi, nempe Constantinum Copronymum fæcem omnium scelestissimorum imperatorum : et tu prudens disce discipulos a magistro.

Anno periodi Græco-Romanæ 6256. — Anno Æræ Hispan. 801. — Anno Hegiræ 146, inchoato die 20 Mart., Fer. 2. — Jesu Christi 763. — Pauli I papæ 7. — Constantini Copronymi 44 et 23. Leonis IV 13.

1. *Post bellum Bulgaricum S. Stephanus junior relegatus est.* — A num. 1 ad 19. Theophanes an. XXII Constantini imp. kalend. Septemb. præcedentis Christi anni inchoato, narrat bellum *Bulgaricum* a Constantino imp. gestum, quod Bulgari suo duce occiso *Teletsem* quemdam sibi ducem præfecissent. *Mensis Junii die* XVII, imperator Thraciam versus perrexit, et *Junii die trigesimo, Indictione prima, feria hebdomadis quinta,* Teletses cum Romanis prœlium conseruit, duravitque pugna ab hora quinta usque ad vesperam, et maximus Bulgarorum numerus certamine illo deletus. « Imperator prospero victoriæ successu elatus, armis omnibus cum toto exercitu instructus urbem triumphum ducens ingressus est », currenti sc. anno, quo bellum illud inchoatum. Quare cum Stephanus diaconus in Vita S. Stephani junioris pag. 460 et seqq. asserat, imperatorem persecutionem movisse adversus hunc sanctum martyrem sacrarum imaginum defensorem, cum *adversus Scythas bellum incumbebat*, ejus exilium accurate a Baronio consignatum. Quia tamen sanctus Stephanus anno DCCXV in lucem prodiit, ut suo loco ostendi, non vero an. DCCXIV, ut habet hic Baronius, an. XLIX ætatis paulo post exilium inchoavit, ut ipsemet Stephanus diaconus pag. 486 testatur, dum narrato ejus in Proconnesum Hellesponti insulam accessu ait, eum ibidem sese recepisse in exiguam caveam *suæ ætatis anno* XLIX, hoc Christi anno circa finem mensis Augusti incœpto. Quare S. Stephanus hoc quidem anno Constantinopolim, ut judicaretur, ductus, sed nonnisi insequenti in exilium missus.

2. *Ex* IV *patriarchis Orientis tres stabant a sacris imaginibus.* — Ad num. 19. Narrat Baronius ex Theophane, ad annum Constantini imp. XXIII, kalend. Septemb. hujus Christi anni incœptum, *Theodorum* Antiochiæ, *Theodorum* alterum Hierosolymorum, et *Cosmam* Alexandriæ patriarchas *cum suffraganeis episcopis die sanctæ Pentecostes* anathemati subjecisse Epiphaniæ episcopum, qui quod sacra vasa distraxisset et pretium eorum restituendi impotens esset, in Constantini imp. sententiam adversus sacras imagines transiisset. Sed peracta hæc anno sequenti ; cum Theophanes annum a kalendis Septemb. non vero a kalend. Januarii, ut putavit Baronius, exordiatur. Sed incertum, an hoc vel sequenti anno contigerit quod refert Baronius ex Theophane ad annum Constantini imp. XXIII : « Hoc eodem anno Turci Caspiis portis egressi plurimis per Armeniam occisis captivorum collegerunt turmas, et domos repetiverunt ».

3. *Sævit hyems in Oriente et in Occidente.* — Ad num. 20. Theophanes ad annum XXIII Constantini imp. scribit : « Eodem pariter anno mensis Octobris exordio frigus ingens et asperrimum non in hac modo regione, sed et per Orientem, Septentrionem, et Occidentis plagam incubuit : adeo ut

in borealibus Ponti maritimis mare ad centum millia in longum, in profundum vero cubitus triginta præ frigore in lapidis duritiem concreverit, etc. Indictionis autem secundæ mense Februario glacies hujusmodi Dei jussu in multa ac varia frusta montium speciem præferentia disrupta est, etc. Ejusdem quoque anni mense Martio stellæ quasi e cælo decidere visæ sunt, adeo ut cuncti portentorum hujusmodi spectatores effecti sæculi præsentis consummationem advenisse conjectarent. Siccitas subinde et ventorum ariditas talis incubuit, ut fontes ipsi aruerint ». Horrendam illam hyemem pluribus describit Nicephorus in Breviario pag. 43, ejusque meminere varii annalistæ Francorum, ex quibus aliqui eam hoc anno, aliqui anno insequenti collocant, quia illi ad hyemis principium, isti ad tempus quo magis sæviit, respiciunt.

4. *Annus* IV *belli Aquitanici.* — Hoc anno Pippinus Francorum rex quartam adversus *Waifarium* Aquitaniæ ducem expeditionem suscepit. De ea hæc habet annalista Metensis : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCXLIII, Pippinus rex habuit placitum generale Francorum in Nivernis. Inde ob infidelitatem Waifarii perfidi ducis quartum iter in Aquitaniam direxit. In eodem quoque placito Tassilonem ducem Bajoariorum habuit. Qui postpositis sacramentis, et jusjurando, quod quondam regi Pippino avunculo suo promiserat, sine licentia ejus ad usque Bajoariam fugit, et nunquam amplius faciem regis Pippini videre meruit. Porro rex Pippinus iter agens per Aquitaniam, usque Cadurcum pervenit, uniusque obnoxam perfidi siquidem Waifarii, totam illam regionem vastavit, et victor in Franciam reversus est. Facta est autem eodem anno hyems valida. Celebravit quoque rex Pippinus Natalem Domini in villa quæ dicitur Longlare, et Pascha similiter ». Idem habent varii alii Francorum annalistæ. Erat Longlare vel Longolarium villa regia in sylva Arduenna et diœcesi Leodicensi. Conventus Nivernensis hoc anno habiti meminere etiam Eginhardus et varii annalistæ.

5. *Fundatur monasterium Laureshamense.* — Monasterium *Laureshamense* conditum fuit hoc anno ultra Rhenum in episcopatu Wormaciensi a *Williswinda* et *Cangore* comite ejus filio, ejusque primus abbas *Chrodegangus* episcopus Metensis renuntiatus, ut liquet ex Diplomate ejus fundationis a Marquardo Frehero publicato, datoque *anno duodecimo domno nostro Pippino rege sub die* IV *idus Julii*, ut ejus initio legitur. In vulgato quidem Chronico Laureshamensi apud Freherum et Duchesnium legitur, *anno Dominicæ Incarnationis* DCCLXIV, *Pippini vero regis Francorum anno* XII. At loco *anno* DCCLXIV, reponendum *anno* DCCLXIII, ut annus XII Pippini cum mense Julio copulatus evidenter demonstrat. In hoc virorum monasterium Chrodegangum corpus *S. Nazarii* transtulisse anno sequenti visuri sumus. Vocatur illud vulgo *Lauresham.*

6. *Pippini erga Paulum studium.* — *Haribertus* Murbachiensis abbas et *Dodo* comes Romam directi sunt a *Pippino* rege, ut *Paulum papam*, qui tibi a Langobardis timebat, certiorem redderent de firmo proposito magnaque constantia, quam Pippinus in causis Apostolicis perficiendis gerebat, pauloque post reversi sunt in Franciam cum legatis Pontificiis, Joanne subdiacono et abbate, ac Petro primo defensore, gratulatoriisque litteris ad *Pippinum* pro sincero atque constanti erga Sedem Apostolicam studio, ut videre est in Codice Carolino Epist. XVIII a Paulo papa data : « Ferebatur », inquit Paulus, « et hoc in eisdem vestris apicibus, quia id quod et præsentes de parte vestra velle habuistis, nos debere cognosci, scriptis nequaquam propalare noluistis, sed informatis de singulis causarum meritis præfatis vestris missis, quæ nostris deberent innotescere auribus, et ita, juxta ut a vobis præcepta sunt, egerunt, quod quidem nos de singulis, quæ nobis affati sunt, liquidius eos informavimus, qualiter nostram vitam a Deo institutæ regali vestræ potentiæ enarrare debeant. Sed et præsentes nostros missos, id est, Joannem subdiaconum et abbatem, atque Petrum primum defensorum cum eis pariter ad vestra regalia direximus fastigia, etc. » Meminit harum litterarum Baronius anno DCCLXVII, num. 2, Epist. XXIII.

PAULI I ANNUS 8. — CHRISTI 764.

1. *Variæ martyrum reliquiæ ab Urbe in Galliam translatæ.* — Christi Redemptoris sequitur annus septingentesimus sexagesimus quartus, Indictione secunda notatus, quo cum jam fama increbuisset in Galliis, per sanctissimum Pontificem Paulum plurima sanctorum corpora esse e cœmeteriis in Urbem translata, eorum cupidi Franci sanctorum cultus studiosissimi, mittunt legatum Romam ad eum Pontificem, rogantes, ut aliqua ex sanctorum corporibus recens inventis darentur in Gallias transferenda. Functum tradunt hac legatione [1] Crodogandum religiosissimum virum Metensem episcopum, atque accepisse ab eo corpora sanctorum martyrum Gorgonii, Naboris, et Nazarii. Verum potius dixerimus ex eis partem, quam ipsa integra accepisse corpora : siquidem ut taceamus de cæteris, ipsius Gorgonii corpus usque hodie reconditum habetur in Basilica Vaticana in Confessione sancti Gregorii papæ. Porro qui hæc de translatione tradunt, habent, repositum Gorgonium in Gorzia, Naborem in Illyriaco, et Nazarium in cœnobio Lorisham. Verum Naboris et Nazarii sacras reliquias pluribus in locis jam diu ante fuisse divisas atque honorifice collocatas alibi diximus in Notis. Quo igitur tempore sanctorum cultus perfidia imperatoris in Oriente tantopere labefactatur, in Occidente, et apud Italos, et Francos (ut vides) et apud Hispanos etiam magis magisque floruit, ut quæ dicta sunt de reliquiis S. Vincentii martyris, satis ostendunt.

[1] Sigeb. in Chron. hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6257. — Anno Æræ Hispan. 802. — Anno Hegiræ 147, inchoato die 9 Mart., Fer. 5. — Jesu Christi 764. — Pauli I papæ 8. — Constantini Copronymi 45 et 24. Leonis IV 14.

1. *Translatio SS. Naboris, Nazarii et Gorgonii martyrum.* — Ad num. 1. Reliquiarum *sanctorum Gorgonii, Naboris et Nazarii* translationem, seu Roma in Galliam adductionem perperam illigavit Sigebertus in Chronico cum præsenti anno; monachus enim anonymus Gorziensis, qui medio sæculo x Historiam translationis sancti Gorgonii in monasterium Gorziense a Mabillonio sæc. III Benedictino parte 2 recitatam descripsit, postquam retulit Chrodegangum episcopum Metensem illud monasterium condidisse, ait : « Romanum adiit Apostolicum Paulum nomine, poscens sibi dari pignora aliqua sanctorum, quæ has insignirent partes regionis. Qui concitus volente Deo ejus annuens precibus, tradidit ei tria corpora sanctorum martyrum, Gorgonii, Naboris et Nazarii. Sanctum Naborem martyrem Hilariaco delegavit monasterio, sanctum autem Nazarium cuidam religiosæ feminæ tradidit, quæ in prædio suo ultra Rhenum, quod dicitur Lorsan, collocavit, eo quod idem

prædium suum una cum filio suo sancto Stephano tradidisset; beatum vero Gorgonium penes se statuit in loco, qui dicitur Gorzia, anno ab Incarnatione Domini DCCLXV ». Verum loco horum verborum, *quod dicitur Lorsan*, legendum, *quod dicitur Lauresham*, ut liquet ex Rabano Mauro in suo Martyrologio ad diem XII mensis Junii, quo istius translationis mentionem facit, eamque in annum sequentem confert, sicuti Notkerus in suo Martyrologio, Marianus Scotus, Monachus Laureshamensis in Chronico Hildensheimense, Lambertus Schafnaburgensis, et tam annalista Petavianus quam Fuldensis. Quia vero *Chrodegangus* hoc anno Romam ad illas reliquias a Pontifice Romano petendas se contulit, et insequenti eas transtulit, ut insinuat monachus Gorziensis citatus, hinc factum, ut aliqui hoc anno de ea translatione egerint. Facta ea die incerto, licet in Martyrologiis laudatis et quibusdam aliis inscribatur ad diem XII mensis Junii, quæ cum nec anno currenti, nec sequenti in Dominicam incidat, evidens est eam alio die peractam fuisse.

2. *Illæ reliquiæ inter tria monasteria divisæ.* — Monasterium *Gorziense*, quod plurium sanctorum seminarium fuit, inter bella sæculo XV gesta subversum, tandemque in collegium duodecim canonicorum redactum. Ibi etiamnum reliquiæ sancti *Gorgonii* coluntur. Monasterium Laureshamense hodie promiscue Laureshamense et cœnobium sancti *Nazarii* appellatur. Denique cœnobium, quod a se conditum sanctus Fridolinus abbas *Hilariacum* in memoriam sancti Hilarii Pictaviensis episcopi nuncupavit, et a se reparatum S. Sigibaldus Metensis episcopus *Novæ Cellæ* appellatione donavit, post translatas illuc sancti *Naboris* reliquias, hujus martyris tanquam novi patroni nomen ferre cœpit, quod etiamnum gerit.

3. *Pippinus conventum generalem Wormaciæ indixit.* — Annalista Metensis hoc anno scribit : « Pippinus gloriosus rex conventum Francorum habuit in civitate, quæ vocatur Wormacia. Eodem anno inter fines regni sui ea, quæ pacis sunt disponens, simul et de causis, quæ erant inter illum et Waifarium (Aquitaniæ ducem) atque Tassilonem (Bavariæ ducem) pertractans, in nullam partem exercitum duxit, et celebravit Natalem Domini in Carisiaco et Pascha similiter ». Idem habent annalistæ Loiselianus, Laureshamensis, et Bertinianus cum Reginone. Quid actum sit in conventu illo generali Francorum, ignotum, nisi quod Pippinus *dedit comitatus dilectis filiis suis*, ut produnt Annales Petaviani et Masciacenses, in quibus tamen hic conventus in annum superiorem perperam retrahitur.

4. *Legati Pontificii et imperiales coram Pippino de fide disputant.* — *Pippinus*, ut suum erga Sedem Apostolicam et *Paulum* Pontificem studium in dies magis ac magis testaretur, *Anthymum* spatharium et *Synesium* eunuchum *Constantini imp.* oratores, nec videre nec audire voluit nisi præsentibus legatis Apostolicis; disputationibus interfuit, quas utrique inierunt inter se de observatione fidei Orthodoxæ et pia Patrum traditione; postea cum *Anthymo*, qui Constantinopolim redibat, suos quoque misit oratores, per quos imperatorem cunctis de rebus certiorem fecit; Romam vero direxit *Flavinum* capellanum una cum legatis Apostolicis *Joanne* subdiacono et abbate atque *Pamphilo* defensore regionario, per quos deferri curavit ad papam non litteras modo, quæ gesti negotii seriem omnem complectebantur; sed et exemplar ipsarummet, quas acceperat a Constantino, vel eidem imperatori rescripserat. *Paulus* amplissimas gratias egit, misso protinus legato cum litteris, quæ fidem rerum supra memoratarum faciunt, atque insuper explicant, quid Pontifex in causa Tassilonis egerit. *Tassilo* dux Bavariæ postquam a Pippino recessit, *Paulum* Pontificem sæpius rogavit, ut pacis inter eum et Pippinum componendæ causa legatos in Franciam mitteret. Annuit Paulus, Philippum presbyterum et Ursum cum litteris ad Pippinum direxit mense Maio, sed illi cum Ticinum venissent, a *Desiderio* Langobardorum rege, qui filiam suam in matrimonium *Tassiloni* vel jam collocaverat, vel brevi se collocaturum sperabat, prohibiti sunt ulterius progredi. Quo comperto Pontifex easdem litteras ad *Pippinum* transmisit per alium legatum, quem jam insinuavimus ab eo directum in Franciam, statim ac prædicti Joannes et Pamphilus reversi fuerunt. Perierunt hæ litteræ, et *Tassilo* non legitur in gratiam cum Pippino rediisse. Sed Epist. XX Codicis Carolini Pippino regi data rerum superius enuntiatarum confirmationem continet. Ex ea præcipua excerpo :

5. *Pippinus Paulo PP. significavit gesta in Francia et a se ad imperatorem scripta.* — « Remeantibus ad nos missis nostris, quos ad vestram præclaram excellentiam directos habuimus, Joanne videlicet subdiacono et abbate, atque Pamphilo defensore regionario spiritalis matris vestræ, sanctæ nostræ Ecclesiæ una cum vestro misso Flavino capellano, attulerunt nobis honorabiles et nimis desiderabiles Christianitatis tuæ litteras, etc. Porro innotuit benignitas vestra, qualiter nostri ac imperatoris missi a vobis suscepti sunt, et quemadmodum illis, de singulis quæ præclaro culmini vestro affati sunt, respondere studuistis, eos, pro amore fautoris vestri beati Petri, nequaquam suscipi, aut illis responderi acquiescentes absque nostrorum missorum præsentia. Sed et ipsi nostri legati ea ipsa nobis retulerunt, etc. Itaque et litteras, quas vobis simulationis et illusionis causa missi imperiales attulerunt, nobisque a vobis directa suscipientes, earum agnovimus seriem, etc. Sed et ea quæ præfati nostri missi cum imperialibus missis de observatione fidei Orthodoxæ, et pia Patrum traditione in vestri præsentia disputantes altercati sunt, nobis liquidius per eadem vestra scripta innotuistis, simulque et exemplar litterarum, quas præfato imperatori direxistis, responsionis quippe modum et solutionem petitionum, de his, quæ a

vobis intimata sunt, nobis dirigere a Deo illustrata excellentia vestra annuit; verum etiam et quemadmodum eisdem imperialibus missis responsum dedistis, et unum ex eis Anthymum spatharium, cum vestris missis regiam direxistis urbem, et alium videlicet Synesium eunuchum apud vos detinuistis, simili modo nobis minutius intimastis, etc. Interea et hoc innotescimus Christianitati vestræ quod jam sæpius petiisse dignoscitur Tassilo Bavariorum dux, ut nostros missos ad vestram præclaram excellentiam dirigi annuissemus, ut ea inter vos pervenirent, quæ passi sunt. Unde nos data occasione libentissime nostros missos, id est, Philippum dilectum filium nostrum presbyterum, atque Ursum nostrum etiam fidelem ad vestri præsentiam visi sumus direxisse, transacto Maio mense, eo videlicet modo, ut qualiter vestra fuisset voluntas, ita peragere debuissetis. Et properantibus ipsis nostris missis usque Ticinum adversa suspicione arreptus Desiderius Langobardorum rex, minime eos permisit ad vestram a Deo conservatam excellentiam pertransire, tamen et easdem litteras, quas vobis dirigebamus infra hæc nostra scripta Christianitati vestræ transmisimus.

6. *Legati imperiales falso queruntur imperatoris litteras male fuisse interpretatas.* — « Itaque et hoc a Deo protectæ Christianitati vestræ aptum duximus intimandum, quod relectis imperialibus litteris vobisque delatis per præfatum Anthymum spatharium et Synesium eunuchum, quas nobis ob earum seriem intuendam, pro amore beati Petri fautoris vestri, dirigere dignati estis, reperimus in eis adnexum, quod vestri ac nostri homines, qui ipsas imperiales syllabas, quæ vobis nobisque directæ sunt, vel diriguntur, interpretantur non juxta ut ibidem exaratum est, sed aliud pro alio false interpretari audent, et missi qui inter partes properant, non sicut illis injungitur, sed acceptilationis præmio corrupti, alia pro aliis deferunt, etc. Dum et vos satisfacti estis de vestris hominibus, simili modo et nos de nostris, quod nullo modo hoc agere penitus præsumant, etc. Sed in hoc vehementer idem imperator irascitur, et occasionis versutias adhibet pro eo, quod nequaquam siluimus ei prædicandum ob constitutionem sanctarum imaginum et fidei Orthodoxæ integritatem. Nam illud in ipsis suis apicibus afferunt, quod dilectus filius noster Christophorus primicerius et consiliarius sine nostra auctoritate, nobis quasi ignorantibus, suggestiones illas, quas sæpius ei direximus, fecisset; et alias pro aliis ejus ac vestris missis relegisset, et in hoc testem et judicem proferimus Deum, quod ita nequaquam est. Nihil enim ipse noster consiliarius extra nostram voluntatem aliquando egit, vel agere præsumpsit, quoniam nostri prædecessoris ac germani, domni Stephani papæ, simul et noster sincerus atque probatissimus fidelis extitit, et in omnibus existit, et satisfacti sumus de ejus immaculata fide, de firma cordis constantia, et ob hoc credimus illud, quod nobis false profertur, non improperium, sed bravii corona nobis a Deo computatur, etc. At vero Christianitas vestra suos jubeat inquirere missos et in omnibus vos satisfaciatis, quoniam mendacium contra nos idem asseruit imperator, eo quod eam direximus suggestionem, eis relegentes pariter cum ipsis, quas direximus et confirmavimus, tamen et ejus exemplar a nobis vobis directum apud vos habere videmini ». Harum litterarum argumentum tantum viderat Baronius, ut ipsemet indicat anno DCCLXVII, num. 2, Epist. XXII.

7. *Translatio SS. Alexandri, Hippolyti et Viti.* — In libello *de Constructione novæ Corbeiæ*, seu *de Translatione sancti Viti martyris in Saxoniam*, scripto ab anonymo Corbeiæ novæ monacho, qui translationi interfuit, et recitato a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 1, legitur corpora sanctorum martyrum *Alexandri, Hippolyti et Viti* Roma in Galliam translata esse, Pippino tum rege, et Fulrado tum abbate San-Dionysiano; sed cum annus, quo hæc translatio facta, in eo non notetur, de ea hic agemus, ut translatio *sancti Viti* ad monasterium novæ Corbeiæ, quæ contigit an. DCCCXXXVI, melius intelligatur. Ait itaque anonymus, *Fulradum* assumptis devotis quibusdam viris, *Pippino rege* consentiente, sese Romam contulisse, ut inde aliqua sanctorum corpora in suum monasterium transferre posset. Rediit Roma *Fulradus* cum reliquiis sanctorum martyrum *Alexandri* et *Hippolyti*, et vir quidam laicus ejusdem abbatis consanguineus cum corpusculo beatissimi pueri ac martyris *Viti*, cui Ecclesiam in suo prædio in diœcesi Parisiensi sito ædificavit. « Mansit autem in eodem loco corpus beatissimi martyris usque ad an. XXIII piissimi imperatoris Ludovici, et DCCCXXXVI Incarnationis Dominicæ », inquit anonymus. Cum in Martyrologio Romano recenseantur *Alexandri* supra XXX, et Hippolyti V, dicam tantum anonymum vocare *sanctum Vitum* puerum et martyrem Lucanum, qui *sub Valeriani et Diocletiani temporibus* passus sit. Sed loco *Valeriani*, legendum *Maximiani*, qui Diocletiani collega in imperio fuit. De posteriori translatione sancti Viti, vide quæ anno DCCCXXXVI dicemus.

PAULI I ANNUS 9. — CHRISTI 765.

1. *Stephani miraculis tabescens odio imperator eum ab exilio revocat capite plectendum.* — Septingentesimus sexagesimus quintus Redemptoris annus vertitur, Indictione tertia inchoata, quo imperator Constantinus odio exæstuans in monachos Orthodoxos ob cultum sanctarum imaginum, revocat ab exilio sanctum Stephanum confessorem ex insula Proconneso, ultimum de eo sumpturus supplicium. Quod ad tempus spectat, errare videtur Theophanes, dum habet hoc anno abstractum ipsum a monasterio Auxentiani montis, et Constantinopolim ductum ad martyrium consummandum. Cæterum ejus martyrii Acta habent, hoc anno, post biennium scilicet ab exilio esse Stephanum revocatum Constantinopolim, martyrium vero post annum ab eodem consummatum. Qua autem occasione idem imperator eum revocandum putarit, ex iisdem Actis quam sincerissime scriptis accipies: Accidit enim, ut cum ingentia in dies ab eo miracula edita noscerentur, quod ab illis mirum in modum ejusdem imperatoris redargueretur impietas, ipsum e medio tollendi pessimus homo pessimum consilium iniit. Deus enim per eum divinitus ostensis signis rudi populo, qui nesciret litteris concertare, satis aperte significavit, penes quos vere esset fides Catholica. Quid enim aliud vera miracula, quam vox Dei cælitus clamans ac comprobans ex eis fidem, cum ejusmodi gratia negata sit semper hæreticis, ut vera miracula possent edere?

2. At quænam fuerint tanta ista a Stephano signa edita, quorum fama pervenerit Constantinopolim, atque adeo ipsum exagitaverint imperatorem, jam audi: atque primum de ejus vitæ instituto toto isto biennio in columna transacto: « Perinde autem », inquit auctor, « ac si magnos consecratæ vitæ labores tum primum iniisset, ita seipsum asperrimis quibusque certaminibus dedebat, non secus videlicet ac si certamen ipse secum instituisset, atque id contenderet, ut una cum ætate labores quoque novis incrementis cumularet. Quam ob causam divina quoque miraculorum gratia ipsi insedit, atque admirabilium operum admirabilis effector extitit. Cæcus enim quidam juxta illum Evangelicum a nativitate cæcum, ad eum adiens, supplicesque easdem voces una cum pari fide mittens, lucem, quam nemo non expetit, obnixe sibi dari rogabat. Ipse autem, ut qui modeste atque humiliter de se sentiret, primum detrectabat. Cum vero ille supplex instaret: Si fidem (ad eum inquit) in Deum habes, si imaginis ipsius cultor es, lucem ac rerum ab eo admirabili modo conditarum pulchritudinem intuere. Vix hæc dixerat, cum ille apertis oculis ac purgata ea quæ in ipsis offusa erat cæcitate, lætus ac lucem cernens ambulabat: testisque omni exceptione major miraculi a Stephano editi. Atque hoc primum et maximum in ea insula beati viri miraculum extitit.

3. « Alterum autem atque eo posterius (quanquam haud scio, an potentia inferius censeri debeat) hujusmodi fuit. Feminæ cuidam haud obscuro loco natæ, quæ Cyzici degebat, filius erat novennis a malo dæmone divexatus. Quo secum assumpto, mater in insulam profecta est. Ut autem ipse admirandi viri cubiculum vel solum perspexit, tumultuari et æstuare, ac nunc sublimis in altum ferri, nunc rursum in terram allidi cœpit, inconditas quasdam voces in sanctum virum emittens, dæmone nimirum, dum movebatur, ipsum movente, vimque ei, dum vim ipsemet pateretur, afferente. At mater cujus viscera non minus, quam illius, distorquebantur (quid enim aliud, cum mater esset?) tum lacrymas internæ flammæ indices profundebat, tum voces quibus misericordiam moveret, emittebat: Miserescat te mei, inquiens, miserescat te ejus, qui longe graviori mœroris dæmone conflictatur. Unigenitus enim mihi hic est, atque hoc uno spes omnis mea nitebatur ». Hæc et alia, quæ dolor vehemens ingerebat, adjiciens, commovet sanctum virum ad commiserationem. De quo idem auctor ista subjicit:

4. « Hujus igitur luctibus commotus Stephanus, uni discipulorum imperat, ut crucis signum universo pueri corpori adhibeat. Ipse autem intra se collectus atque animæ oculum attollens, eum, qui celerrime salutem afferre poterat, invocabat.

Atque ipse quidem lacrymis perfusus precabatur: ille autem humi magno cum impetu dejectus, amissa voce jacebat. Ipse surgere eum atque ad se venire jubebat. Ille jussis obsequebatur. Demum eum, adorata Christi imagine, matri suæ sanum atque incolumem tradit ». Subjicit et aliud miraculum de muliere, quæ Heraclea Thraciæ venerat, ad sanctum virum, ut a fluxu sanguinis curaretur et alia de aliis ejus precibus e maris tempestate liberatis; post hæc de ejus matre atque sorore hoc ipso secundo exilii anno ex eadem insula ad cælum vocatis: atque ad postremum de milite ab infirmitate incurabili, hoc eodem anno, reddito sanitati. At vero quomodo hujus miraculi occasione ex eo loco dimoveri et Constantinopolim mitti ab eodem imperatore jubetur, idem auctor sic narrat:

5. « Eodem tempore miles quidam, nomine Stephanus genere Armenius, ab Europæ partibus profectus, qui dimidia sui parte contabuerat, totusque præ morbo humi vergebat, cum magna illa miracula, quæ a magno hoc viro designabantur, intellexisset, ad eum perrexit, atque ad ejus pedes accidens, ea postulare cœpit, quæ et ipse accipere summopere optabat, et ille facile præbere poterat. At ille qui fide erga Dominum ac benevolentia præditus erat, miraculum ad ipsum transfert. Cumque ei qui ægrotabat, ut et ipsius et matris imaginem adoraret, imperasset, atque ille id faceret, sanum eum prorsus ac valentem reddidit. Ut igitur ad commilitones suos se recepit, quærebatur ex eo quanam ratione convaluisset: ille autem eam minime reticebat, nimirum: Monachus quidam (dicebat) Stephanus nomine, qui apud Proconnesum in angustissima quadam ædicula degit, duas me imagines adorare jussit, unam quæ Christi, alteram quæ Deiparæ dicebatur: ac protinus convalui, corpusque omnino erexi.

« At impii illi ac conscelerati, manus non sine magno terrore complaudentes: Væ tibi (inquiunt) qui in idololatriam proruisti: confestim itaque eum apud summum Thraciæ præfectum deferunt. Qui cum de eo quæstionem habuisset, nulla interposita mora, eum ad imperatorem misit. Is vero cum accuratius eum examinasset, atque recuperatæ valetudinis modum intellexisset, pro ea, qua laborabat stoliditate, non intellexit. Verum quod ipsi summo studio erat, percunctabatur eum, qui morbo liberatus fuerat, an in simulacrorum cultu persiaret. Qui cum ingenti pœnitudine se affici atque hujusmodi simulacra execrari dixisset, tyrannus, ut ei impietatis mercedem referret, centurionem eum creavit. Cæterum vindex Dei justitia e vestigio ingratum illum persecuta est: nam cum statim ab aula reverteretur atque in equum conscendere pararet, ille subito saltitans, in terram ipsum prostravit atque contrivit; nec calcibus in eum insilire destitit, quoad ille ingratam animam evomuisset.

6. « Tyrannus igitur tanquam hinc arrepta ansa, sanctum virum quamprimum e Proconneso ad se adduci jubet; illud addens, quod ne exilio quidem mulctatus sibi temperasset, quin plebem idolis cultum adhibere doceret. Cum ergo illinc abductus esset; ut in Phiala per quam obscuro ergastulo tum vinctis ferro manibus, tum pedibus ad lignum ferro adstrictis includeretur, edixit. Interjectis autem quibusdam diebus, ad Heliacum, qui Pharus dicitur, duobus tantum primarii ordinis viris comitatus, sanctum virum præsto esse jubet. Cum autem ad eum idem sanctus Stephanus ductus fuisset, a pio quodam viro nummum petit, eumque cucullæ suæ furtim imposuit.

« Tyrannus itaque cum eum vidit, exclamare cœpit: O vim mihi illatam, o calamitatem, o arrogantiam! Videte a quonam imperium meum contumelia afficiatur, a quonam ludibrio habeatur. Cum autem vir sanctus nihil omnino respondisset, verum humi defixus hæreret: tyrannus eum iracunde prospiciens ignemque (ut dici solet) spirans, atque ut ipsi in more positum erat, manum in orbem contorquens alteque exclamans: Non mihi respondes, inquit, scelestum caput? At ille: Si me ita leviter condemnare in animo habes, imperator, supplicio quam celerrime affice. Sin autem huc me idcirco adesse jussisti, ut me interrogares ac vicissim audires: iracundiam lenitate tempera, atque æquo animo et interroga et audi. Tum imperator: Dic age, quibusnam paternis decretis minime paruimus, ut apud te in hæreticorum numero censeamur? Quoniam (inquit ille) venerandarum imaginum picturam multis ante temporibus a divinis Patribus traditam, scelerate ab Ecclesiis ejecistis. Tyrannus autem: Ne has, inquit, imaginum picturas dicas (neque enim sunt) sed plane idolorum picturas: Quidnam porro idolis cum sanctis commune est?

7. « Hic vero sanctus vir ille: Non, inquit, cum imagines adoramus, materiæ cultum aut venerationem tribuimus: verum imaginum honor ad exemplar transit, quemadmodum a Basilio dictum est. Quid (inquit tyrannus) æquumne est ea, quæ a Patribus ante prædicata sunt, quæque et multa et perobscura sunt, ac neque mente comprehendi, neque verbis ullis explicari possunt, per colores in sensum cadentes exprimere, atque in materia adorare, cum eorum essentia nemini, nisi quantum ad infinitatem (ut Gregorii verbo utar) attinet, explorata sit? Minime vero (ait sanctus vir). Ecquis enim mortalium, qui quidem mentis compos sit, divinitatis naturam, quæ et materia caret, et omnem mentis captum fugit, coloribus et materia conflatis pingi posse dixerit? Cujus enim forma ne mente quidem delineari potest: quonam tandem modo ipsa coloribus exprimi queat? At nos cum Christum in imagine pingimus, divinitatis naturam haudquaquam pingimus, verum theandricam eam formam, quæ in nostra specie apparuit, quamque Apostolicæ manus contrectarunt; quemadmodum alicubi ait theologus Joannes [1]:

[1] I. Joan. I.

Quod vidimus, et manus nostræ contrectaverunt ».

8. *Imaginum cultum strenue defendit Stephanus, qui cum aliis ex eadem causa vexatur.* — Hic attende, lector, non tantum pingi non debere divinam naturam, sed nec posse, quod incorporea cum sit, non cadit sub sensibus. Cæterum haud erroris arguenda sancta Ecclesia est, quod Patrem et Spiritum sanctum expertes corporis per imaginem repræsentare coloribus consuevit: siquidem corporeas illas imagines ipsa per picturam repræsentat, quibus sanctis Patribus per visum innoluere. Quod enim ostensus est Danieli [1] Antiquus dierum sedens in throno: eamdem S. Ecclesia similitudinem reddit, dum Patrem ipsum per senis imaginem coloribus repræsentat. Sic de Spiritu sancto, uti apparuit, sive per columbæ speciem, sive per ignem, sive per aquam, ita pariter pingi ab Ecclesia consuevit. Dicendum idipsum de Angelicis spiritibus, qui licet invisibiles nobis sint, per visibiles tamen, quibus apparuere, formas, et sicut Moysi [2] præceptum est in arca aliisque in locis effigiari: ita et Catholica Ecclesia ex prototypo per colores eas imagines deducere consuevit. Ut plane omnes imagines, quæ per characteres stylo scriptæ esse in sacris litteris reperiuntur, easdem penicillo coloribus reddere esse licitum judicetur: id namque pure pieque semper sancta Ecclesia custodivit, quæ et ante adventum Christi, jussu Dei, incorporeos spiritus et invisibiles per imagines (ut sæpe dictum est) repræsentavit. Sed redeamus ad Stephanum, serio graviterque admodum cum Constantino imperatore causam agentem his verbis:

9. « Quod si mihi dictum illud Moysis [3] in medium protuleris: Non facies tibi similitudinem ullius rei, tam ex iis, quæ in cælo, quam ex iis, quæ in terra sunt: hunc tibi Mosem ostendo, duorum Cherubim effigiem auro efficientem. Quibus de rebus ad hunc quoque modum divinus Apostolus disseruit [4]: Et Cherubim obumbrantia propitiatorium. Quin ipsum quoque propitiatorium et tabernaculum testimonii, et sancta sanctorum, an non cælestium figuram exprimebant? quemadmodum idem Apostolus rursus ait: Umbræ cælestium deservivimus. Quid igitur sceleris admittimus, cum Christi formam humanitus adspectam in imagine pingimus et adoramus? Quid autem? An cum Crucem etiam, ex quacumque tandem materia confecta sit, adoramus, rei conditæ cultum adhibere videmur, adorationem materiæ tribuentes? Sed et templa sancta, et sacrosancta vasa a nobis adornata nullam nobis reprehensionis notam inurunt, siquidem ea per Christi invocationem in sancta mutari, persuasum habemus.

« Quid? An tu quoque corporis et sanguinis Christi antitypa ab Ecclesia proscribes, ut quæ imaginem et veram figuram [5] teneant? quæ et adoramus, et osculamur, et eorum perceptione sanctitatem consequimur. Vos igitur inter sanctum ac profanum minime distinguentes, Christi imaginem non secus atque Apollinis statuam, Deiparæque item non secus ac Dianæ idolum appellare, minime horruistis: quin ipsam quoque pedibus protrivistis et exussistis. Ad hæc imperator: O cæca mente perdite, inquit, ac supra omnes Immemorandos oblivione digne! His imaginibus proculcatis, Christumne proculcavimus?

10. « Cum vero ille vere in divinis rebus solers Stephanus in morem eorum, qui bellica laude præstant, adversarium suomet telo ferire, ac per ea ipsa, quæ dixerat, profligare cupiens, manum in cucullam immittens, atque inde nummum, in quo impius ille sculptus erat extrahens; cumque quemadmodum Christus olim, Cæsaris nummum Judæis ostendens [1]: Cujusnam, inquit, est hæc imago et superscriptio? Eo autem mirante ac respondente, cujus tandem alius, quam imperatorum? Quid (inquit vir divinus) si quis eum contumeliose in terram projectum pedibus terat, pœnasne aliquas luet? Quidni autem dixerunt ii, qui adstabant, cum imperatoriam effigiem proculcet? Ad hæc vir sanctus, gravem quemdam ex imo pectore gemitum emittens, ac cum magno animi dolore exclamans: O immanem, inquit, cæcitatem! Si pro mortalis imperatoris forma et effigie gravissimas pœnas irrogandas esse dixistis: quas tandem pœnas eum subiturum esse putatis, qui Filii Dei et Matris ipsius effigiem conculcarit, ignique tradere minime dubitarit? Vix hæc dixerat, cum nummum eum pedibus protrivit.

11. « Cum autem ii, qui adstabant, ferarum ritu accurrissent, ut sanctum virum præcipitem in mare dejicerent (audax enim et præceps est assentatio, dum obsequiis aliquem demereri nimirum studet, mediocritatis omnes fines excedit) imperator lenitatem simulans, quo iracundiæ haudquaquam obnoxius videretur, qui eam ingentem atque arcanam in animo insidentem habebat: in præsens quidem eos prohibet, atque ab hujusmodi conatu abducit. Cæterum sanctum virum collo alligari, ac manibus a tergo vinciri jussum ad publicum prætorii carcerem amandat, ut videlicet ob protritam imperatoris imaginem pœnas a lege constitutas lueret. Hæc nimirum lenis ille ac facilis, cunctosque injuriarum oblivione superans. Nam qui Christi imaginem proculcarant atque in ignem conjecerant, ii suæ imaginis vindices sedebant, atque ultricem hujusce facinoris legem proferebant. Et quis autem amentiam eorum satis rideat, imo potius eorum vecordiam et cæcitatem satis deplorare queat?

« At spiritu divino majorem in modum afflatus Stephanus, simul atque vel ipsum carceris limen attigit, pectore incalescens atque ab eo, quo præditus erat, perspicaci spiritu concitatus, dierum suorum metam in lingua sua locutus est, his ver-

[1] Dan. VII. — [2] Exod. XXV. — [3] Exod. XX. — [4] Hebr. IX. — [5] Figuram et imaginem sic appellat corpus et sanguinem Christi, quod scilicet sub speciebus panis et vini idem Christi corpus et sanguis repræsentetur, quibus et continetur.

[1] Matth. XX.

bis utens: Hæc est præsentis vitæ meæ requies: hic enim saltem usque ad extremum spiritum habitare, necesse est: quoniam pro imaginis Christi honore hanc sedem elegi secundum illud Davidicum [1]: Hæc requies mea in sæculum sæculi: hic habitabo, quia elegi eam ». Quoniam autem usque ad annum Domini septingentesimum sexagesimum septimum in prætoriano carcere nimirum usque ad obitum egisse Stephanum, Acta ejus martyrii tradunt, cum nonnisi post sequentem annum necatum constet; carcerem illum prætorianum anni unius sequenti potius anno contigisse videri potest, de quo ea, quæ sunt digna memoria, suo loco anno sequenti opportunius dicturi sumus.

12. Jam vero reliqua, eadem quarta Indictione, Constantinopoli ab eodem Constantino imperatore adversus cultores sacrarum imaginum et religiosos monachos gesta, a Theophane relata videamus, ait enim: « Multos etiam principes ac milites accusatos, quod imagines adorarent, diversis pœnis affecit, et immanissimis tradidit verberibus. Jusjurandum etiam generale ab omnibus, sub imperio suo degentibus, exegit, ne quisquam adoraret imagines, cum quibus et Constantinum falsi nominis patriarcham super ambonem ascendere, et exaltare pretiosa ligna et jurare fecit, quod non esset ex eis qui adoraret imagines. Cui mox, ut exmonachus Stephanites efficeretur, persuasit, et carnibus vesceretur, atque ad mensam regiam citharœdos admitti pateretur. Sed non in longum tardata ultio, hunc homicidam debitis pœnis tradidit ». At quænam ista fuerit, suo loco dicetur anno sequenti. Præter alia sacrilegia, execrandum facinus idem Constantinus imp. adjecit, ut nobilem Ecclesiam S. Pelagiæ martyris fuerit demolitus, locumque illum damnatorum sepulturæ subjecerit. Hæc Cedrenus hoc anno.

[1] Psal. XXXVIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6258. — Anno Æræ Hispan. 803. — Anno Hegiræ 148, inchoato die 27 Febr., Fer. 1. — Jesu Christi 765. — Pauli I papæ 9. — Constantini Copronymi 46 et 25. Leonis IV 15.

1. *S. Sthephanus junior ob sacras imagines relegatus.* — Ad num. 1 et seqq. Theophanes anno Constantini imp. XXV, kalend. currentis Christi anni inchoato, narrat martyrium sancti Stephani junioris, quod contigisse ait mensis Novembris die vicesimo. Verum cum in hujus sancti martyris Vita a Metaphraste scripta, et in ea, quam Stephanus diaconus Constantinop. ex qua suam ipse Metaphrastes collegit, legatur illum obiisse *quinquagesimo tertio* suæ ætatis anno, mense Novembri, die *vicesima octava*, constetque sanctum martyrem natum esse anno, quo S. Germanus patriarcha Constantinopolitanus dictus est, post diem nempe XV mensis Augusti, anni DCCXV, manifestum videtur Theophanem in anno sicuti in die martyrii hallucinatum esse, et hoc martyrium anno tantum DCCLXVII, quod recte Baronius, contigisse. Loppinus enim vir Cl. in Præfatione ad tom. I Analect. Græc. qui primus Vitam a Stephano compositam publicavit, ait se usum esse quatuor Mss. uno bibliothecæ regiæ, et tribus bibliothecæ Colbertinæ, omnibus antiquis et optimæ notæ. Observat quidem in Ms. regio haberi, τῷ πεντηκοστῷ χρόνῳ, id est, *quinquagesimo suæ ætatis anno*, et in eo deesse vocem τρίτῳ, id est, *tertio;* sed qui in lectione Mss. versati sunt, norunt quæ fuerit alias librariorum audacia aut oscitantia. Existimavit enim aliquis sciolus locum illum corruptum esse; cum juxta Theophanem sanctus Stephanus martyrium hoc Christi anno fecerit. Sed cum Stephanus diaconus in hac Vita describenda accuratus sit, eamque in lucem emiserit XLII post S. Stephani obitum anno, ut ipsemet testatur, anno sc. Christi DCCCVIII, aut circiter, major ei hac in re fides, quam Theophani adhibenda videtur. Quia vero hunc Theophanis errorem vidit Baronius, perperam ad hunc annum retulit num. 12, quæ Theophanes anno Constantini imp. XXV scribit, Constantinum sc. juramentum ab omnibus imperio subditis exegisse, ne *quisquam imagini venerationem exhiberet.* Nam tam Theophanes quam Nicephorus in Breviario produnt, imperatorem post Stephani mortem subjectos sibi omnes hoc jurejurando adstringere voluisse. Nicephorus autem, sicuti Theophanes, hoc martyrium cum Indictione quarta, cum hoc sc. anno, copulat. Utriusque errorem inde procedere existimo, quod exilium Stephano irrogatum fuisse crediderint post prius bellum Bulgaricum ex utriusque auctoris calculo

anno DCCLX gestum; cum tamen nonnisi post secundum bellum Bulgaricum juxta Stephanum diaconum sanctus Stephanus martyr hac pœna affectus fuerit.

2. *Paulus PP. Pippino significat Græcos mittere classem in Italiam.* — Paulus papa certior factus quod sex patricii cum trecentis navibus Constantinopoli solvissent, auctique classe Sicula Romam properare, deinde in Franciam irrumpere decrevissent, litteras ipsas, quas ea de re ab amicis acceperat, *Pippino* transmisit per Conibertum hominem Francum, qui Romæ tunc erat. Præterea tres saltem in Italia oratores mitti rogavit, qui *Desiderium* Langobardorum regem apud Ticinum convenirent, atque inde Romam duo proficiscerentur Ticino, tertius in Franciam rediret Pippino responsum Desiderii laturus; hic enim nihil eorum restituerat, quæ coram Francicis legatis toties promiserat se redditurum; imo litteras scripserat nimis refertas, quas Paulus æque Pippino deferendas curavit: « Agnoscat eximietas vestra », inquit Paulus, in Epist. XXIV Cod. Carol. ad Pippinum data, « intimasse nobis quosdam sincerissimos fideles spiritalis matris vestræ, sanctæ nostræ Ecclesiæ, quod sex patricii deferentes secum trecenta navigia, simulque et Siciliensium stolum in hanc Romanam Urbem absoluti a regia urbe ad nos properant. Quid ii velint agere, aut pro qua diriguntur causa, rei veritatem ignoramus. Hoc tantum nobis nuntiatum est, quod ad nos progredi, et ad vestram summe laudabilem præcellentiam in Franciam ingredi sunt dispositi, easdemque nobis destinatas litteras infra hæc nostra scripta vestræ excellentiæ direximus intuendas. Itaque et hoc conservandæ eximietati vestræ innotescimus, quod quemadmodum in præsentia missuum vestrorum constitit cum Desiderio Langobardorum rege, ut nostras Romanorum justitias ex omnibus Langobardorum civitatibus plenius primitus acciperemus, et ita postmodum ad vicem ex omnibus nostris civitatibus integras Langobardis faceremus justitias, freti in hujuscemodi ejus pollicitatione, quam in præsentia prædictorum missuum vestrorum exhibuit, nostros missos direximus ad easdem recipiendas faciendasque justitias. Ipse vero varias exhibens occasionum versutias, nequaquam nobis primitus, ut constitit, plenarias de omnibus suis civitatibus facere voluit, quas exquirimus justitias, et ita demum suas in integro ex omnibus nostris civitatibus recipere; sed singillatim tantummodo de una civitate facere, et de alia recipere maluit, volens per hoc dilationem inferre, ne pars nostra Romanorum propriam consequatur justitiam.

3. *Et Desiderium regem Langobard. sibi noluisse satisfacere.* — « Et ecce nostri missi nihil impetrantes ad nos sine effectu reversi sunt, et plures deprædationes ex tunc, atque multa et inaudita mala, in nostris immittit finibus. Unde ecce suas confestim direxit litteras, per quas confidens in sua ferocitate, Deum præ oculis non habens, nec beatum principem Apostolorum Petrum metuens, comminationes nobis direxit, et inania detractionum verba pertulit, quas et de præsenti infra hanc nostram exarationis seriem vestro præfulgido et a Deo instituto culmini direximus, etc. De omnibus vero subtili enarratione, præsenti Coniberto, vestro fidelissimo vasso, injunximus cuncta liquidius vestræ regali potentiæ suggerere. Sed et hoc obnixe postulamus benignam excellentiam vestram, ut missos vestros aptos, quales vobis placuerint, ad nos dirigere debeatis, qui in nostro inveniantur esse auxilio. Unus tamen ex eis usque Ticinum properare debeat, ut dum cum Desiderio rege locutus fuerit, quidquid eis in responsis reddiderit, vestræ excellentiæ renuntiet. Reliqui vero duo cum vestro disposito et ordinatione apud nos conjungere festinent, ut in nostro, ut dictum est, consistant auxilio ».

4. *Significat etiam Desiderium ditiones suas vastasse.* — Antequam in *Pippini* manus hæ venirent litteræ, scripsit ei *Desiderius* nihil a Langobardis tentatum contra Romanum Pontificem. Quod ubi *Paulus* per Andream et Gundericum a Pippino directos resciit, eos cum Desiderii legatis coram se vocavit in colloquium, totoque negotio palam facto quamprimum in Franciam remisit, cum alia Epistola, quæ XIV est Cod. Carol. quave apud Pippinum de mendacio Desiderii graviter questus auxilium petiit, quia Langobardi Senogalliam ferro et igne vastarant, cæsis incolis abactaque præda, nec minori clade castrum Valentis in Campania jam percusserant: « Quas præclara excellentia vestra misit litteras », ait Paulus, « afferentibus Andrea et Gunderico solertissimis viris Christianitatis vestræ missis, acceptantes suscepimus, etc. De eo vero quod innotuit excellentia vestra, vobis a Desiderio Langobardorum rege esse insinuatum, nullam malitiam vel invasionem a Langobardis in nostris partibus fuisse illatas, omnino credat nobis benevola excellentia vestra, non veridice in hoc vobis direxit. Etenim benignissime fili et spiritalis noster compater, Christianissime rex, dum tantæ ab eisdem Langobardis devastationes in nostris finibus ac civitatibus factæ fuissent, et a nobis ex hoc admonitus fuisset, comminationis suæ ad nos direxit litteras, quas necessitate coacti infra nostras Apostolicas litteras hoc præterito anno vestræ excellentiæ direximus intuendas. Hostiliter quippe in civitate nostra Sinogaliensi pergentes ferro et igne, quæ extra eamdem civitatem consistebant, devastaverunt, et plurimam exinde auferentes prædam aliquantos ibidem interfecerunt homines. Similiter et in partes Campaniæ, id est, castro nostro, quod vocatur Valentis, hostiliter irruentes, talia sicut paganæ gentes egerunt, de quibus usque hactenus nequaquam justitiam ab eis recipere valuimus. Et ideo excellentiæ vestræ direximus, ut vestrum annuissetis dirigere missum, quatenus ejus præsentia inter partes justitiæ pervenissent, ut non ex hoc aliqua a nostra vel Langobardorum parte ad eas-

dem perveniendum justitias perveniret. Unde pro vestra amplissima satisfactione ad probationem fecimus, in præsentia prædictorum vestrorum fidelium missorum cum tantis iniquitatibus, et cognoverunt nostram veritatem et eorum mendacium, et ob hoc non possumus tantas ab eis nobis illatas malitias tacere, sed necesse nobis vestro regali culmini, utpote post Deum hujus provinciæ liberatori, cuncta innotescere, quo per vos omnis istius provinciæ a vobis redemptæ populus ad suam pertingere valeat justitiam ». Baronius anno DCCLXVII, num. 2 citat utriusque Pauli papæ Epistolæ argumentum, Epist. XVII et XXVII.

5. *Annus* VI *belli Aquitanici.* — Annalista Metensis hoc anno scribit : « Principes Francorum, qui commorabantur in partibus Burgundiæ, multa certamina contra Aquitanos et Wascones habuerunt. Nam Waifarius Mancionem comitem consobrinum suum ad insidiandum Francis cum manu valida direxit. Cui occurrerunt Pippini regis comites Australdus et Galimannus, initoque certamine ipsum Mancionem cum plurimis sociis suis interfecerunt. Hilpingus quoque comes Arvernorum cum magna multitudine irruit in pagum Lucoviensem, cui occurrit Adalardus comes Cabillonensis cum cæteris comitibus, fortiterque certamen inierunt. In quo prœlio cum innumerabilibus interfectis, Hilpingus quoque cecidit. Amanucus etiam comes dum in partibus Turonorum vastandis veniret, ab hominibus Wlfardi abbatis monasterii S. Martini interfectus est. Remistanius vero avunculus Waifarii ad regem Pippinum confugit : quem rex benigne suscipiens, multis muneribus honoravit. Eodem anno rex Pippinus conventum habuit ad Attiniacum villam, et eo anno in nullam partem exercitum duxit. Celebravit autem Natalem Domini in Aquisgrani et Pascha similiter.

6. *Conventum Attiniaci Pippinus celebrat.* — Conventum *Attiniacensem* hoc anno habitum memorant etiam Regino in Chronico, et annalistæ Loiselianus, Bertinianus, et Eginhardus in Annal. nam in Appendice ad continuationem Fredegarii, quæ hoc et præcedenti anno in Galliis gesta præpostere, et valde confuse narrantur. Hujus conventus meminit Vandelbertus diaconus et monachus Prumiensis, qui sæculo sequenti vixit, in fine libri quem de miraculis sancti Goaris eremitæ composuit, quem recitat Mabillonius sæc. II Benedictino. Ait enim *Assuerum* abbatem primum monasterii Prumiensis anno DCCLXII conditi ad illum venisse, et a Pippino rege obtinuisse cellam seu monasterium sancti Goaris, paulo supra confluentes Mosellæ et Rheni situm : « Cum quodam tempore », inquit Vandelbertus, de Assuero loquens, « iter a monasterio (nempe Prumiensi) in Vangionum provincia ageret, et occasione viæ ad sanctum Goarem declinasset, ubi tum rectoris nomine præerat quidam Erpingus nomine, neque commoditatem aliquam rerum necessariarum nancisci potuisset, rem, ut erat gesta, paulo post principi retulit, pessimum esse dicens eo loco humanitatem hospitalitatis omnem negari, ubi quondam sub beato viro (scilicet Goare) singulariter virtus eadem viguisset. Pollicitur rex fore hæc emendanda cum temporis opportunitas arrisisset. Itaque non multo post positus in palatio quod Attiniacum vocatur, cum ad generalem populi conventum simul abbas Assuerus venisset, evocatum ad se princeps super his, quæ de cella beati viri dicta ab eo fuerant, commonefacit, eique regendam committit ». Ab eo tempore hæc cella monasterio Prumiensi conjuncta remansit. Vandelbertus vero in prœmio laudati libri ait, ea tantum a se commemorari, *quæ ab annis plus minus* VI *et* LXX *gesta noscuntur*, et sub ejusdem libri finem asserit, se narrationem suam perducere *ad annum* DCCCXXXIX *Incarnationis Dominicæ.* Quare cum nullus conventus Attiniaci per hæc tempora habitus fuerit, nisi annis DCCLXII et DCCLXV, Vandelbertus non nisi de ultimo intelligi potest, satisque ipsemet indicat, numerum illorum annorum LXXVI non rigorose a se determinari, cum dicat, *plus minus* VI *et* LXX. Labbeus tom. VI Concil. et Cointius hoc anno num. 2 et seqq. ad secundum hunc conventum Attiniacensem perperam referunt, quæ ad priorem pertinent, ut ibidem ostendimus.

7. *Moritur Ethelwaldus rex Northumbriæ.* — Anno gratiæ DCCLXV, Ethelwaldus Mollo, rex Northanhumbrorum cum Oswinum ducem fortissimum sibi rebellantem peremisset ; non multo post idem ex hac vita decessit ; cui Ealredus trinepos Idæ successit VIII annis », inquit Westmonasteriensis. Initium *Ealredi*, seu *Alredi*, vel *Alcredi*, vel *Alucredi* hoc etiam anno collocant continuator Bedæ, Hovedenus, et annalista Mailrosensis.

Facta hoc anno translatio reliquiarum SS. Naboris, Nazarii et Gorgonii, ut anno superiori dictum est.

PAULI I ANNUS 10. — CHRISTI 766.

1. *Cultores sanctarum imaginum ferocius exagitati; multi martyres.* — Sequenti anno Domini septingentesimo sexagesimo sexto, Indictione quarta, Constantinopoli magis magisque grassatur persecutio adversus cultores sacrarum imaginum, atque cultores vitæ monasticæ. Sed primum quam expertus est Constantinus a Deo vindictam ob sævitiam adversus pios anno superiori exhibitam, a Theophane ista audies, qui ait : « Denique duodecimo kal. Februarii, quartæ Indictionis motus est imperator contra Bulgaros, et direxit ad Achelon duo millia sexcenta chelandia, exstruens ea, et armans ex cunctis militiæ ordinibus. Quæ cum in Thoris stationem fixissent, flante Aquilone, contrita sunt pæne omnia, ita ut imperator extenderet retia, et mortuos educere ac sepelire præceperit ». His admonitus, tantum abest, ut resipuerit, ut homo peccati deteriora adjecerit. Nam subdit :

« Porro decimo sexto kal. Septembris, ejusdem quartæ Indictionis publice diffamavit et dehonestavit habitum monachorum in hippodromo, præcipiens unumquemque monachum manu tenere mulierem et taliter transire per hippodromum, sumptis injuriis ab omni populo cumulatis ». Hæc in monachos.

2. « Similiter (subdit Theophanes) et octavo idus Septembris ducti sunt ad ludos Circenses principes decem et novem, et dehonestati sunt, quasi mala contra imperatorem consiliati fuerint, non veraciter accusati, sed quia invidebat eis, eo quod essent formosi et robusti, et ab omnibus collaudati. Quibusdam vero ex eis et ob religionem tentis, eo quod ad prædictum inclusum Stephanum essent ingressi, et passiones ejus publice divulgarent, quos et interfecit. Quorum præcipui sunt Constantinus patricius, et dudum logotheta Dromi, cui nomen imposuit Podopagurum, et hujus frater Strategius spatharius et domesticus excubitorum. Antiochus logotheta Dromi factus et prætor Siciliæ, David spatharius et comes obsequii, Theophylactus protospatharius, et alii, quos cum in hippodromo ludo palam traduci, et ab omni populo conspui et maledici fecisset, sententiam dedit : et illos quidem duos fratres Constantinum et Strategium intra venationis septa capitis animadversione punivit, multo super eos universæ plebis facto lamento : adeo ut cum hoc didicisset imperator, indignaretur, et Procopium præfectum cæderet, et ab administratione depelleret, tanquam id fieri permittentem : cæteros autem oculis privatos in exilium destinavit, quos et per singulos mittens, cum esset et omni crudelitate plenus, ad loca, in quibus degebant, catenis et flagris vapulare jubebat.

3. « Porro tertio kalendas Septembris ejusdem quartæ Indictionis, insaniens idem malevolus adversus æquivocum suum et consentaneum suum patriarcham, et inventis quibusdam clericis ac monachis, instruxit illos ut dicerent : Audivimus patriarcham cum Podopagurum adversus imperatorem loquentem. Et misit eos ad patriarcham, ut arguerent illum. Cumque ille negaret, fecit eos ad pretiosa ligna jurare, fatentes ac dicentes : A patriarcha hæc maledicta audivimus. Inter hæc ergo misit, et bulla signavit patriarcham, et hunc exilio relegavit apud Hiberiam, et rursus apud Principem insulam ». Insuper Theophanes inferius eodem anno de persecutoris insatiabili crudelitate hæc addit :

« Is autem, qui Christianis ineffabilibus Dei judiciis imperabat, fortassis ut Jezabel quondam, vel vesanus Achab, multo pejora, quam Arabum sit insania, sub imperio suo positis Orthodoxis episcopis, monachis, laicis, prælatis atque subjectis ostendit : ubique intercessiones sanctæ Virginis et Dei Genitricis, et omnium sanctorum in scriptis, ac sine scripto ut inutiles repellens, per quas nobis manat omne suffragium : et sanctas eorum reliquias ejiciens et invisas reddens. Sicubi insignis quisquam audiebatur, ad animarum sanitatem et corporum, vel sicut moris est, a pie agentibus honorari : mox mortem adversus hujusmodi, tanquam impie agentem, minabatur : sin autem proscriptiones, exilia, et tormenta.

4. « Deo autem gratissimum lipsanum, reliquias sacras scilicet, utpote quidam thesaurus possessoribus habitus, auferebatur, invisibile de cætero efficiendum. Tale quid et in pretiosissimum lau-

dabilis martyris Euphemiæ lipsanum profanus hic imperator gessit : in profundum id cum loculo jaciens, non ferens eam ex se super omnem populum suavitatem unguenti reddentem, et arguentem ejus adversus intercessiones sanctorum deliramenta. Sed Deus, qui custodit ossa sibi placentium, secundum divina [1] eloquia, illæsum hoc conservavit, rursus ostensurus illud apud Lemnum insulam. Per nocturnam ergo visionem apparens, elevandum præcepit et conservandum. Sub Constantino enim et Irene piis imperatoribus, Indictione quarta (anno Redemptoris videlicet nonagesimo sexto post septingentesimum), cum decenti honore rediit ad templum suum, quod ipse quidem tanquam inimicus Ecclesiarum, commune fecit armentarium, sterquiliniumque fore decrevit. Illi vero repurgatum hoc, iterum sacraverunt ad redargutionem quidem hujus impietatis, ostensionem autem horum pietatis. Hoc autem obstupendum et scriptura dignum miraculum post viginti duos annos post iniqui principis mortem, una cum piissimis imperatoribus, et Tarasio sanctissimo patriarcha nos vidimus, et cum eis amplexi sumus, licet indigni, magnam gratiam promerentes ». Hæc ipse.

5. *Historia de reliquiis Euphemiæ.* — Sed quod dicit Theophanes stupendum atque scriptura dignum miraculum, ipsum ab ejusdem temporis scriptore (licet nomen non sit [2] expressum) scriptis mandatum : scias, licet in eo a Theophane discrepet, dum factum id sub Leone parente Copronymi tradit, Theophanes vero, ut audisti, contigisse affirmet sub Constantino ejus filio imperatore. Porro rem gestam sic narrat, petens exordium a translatione ejusdem S. Euphemiæ reliquiarum Chalcedone Constantinopolim, tempore Heraclii imperatoris. « In eo templo, quod est prope id quod dicitur Hippodromum, erant ejusdem beatissimæ reliquiæ integræ, intactæ, illæsæ. E Chalcedone enim cum arca translatæ fuerant Constantinopolim, propter eam, quæ tunc fuerat, Persarum incursionem. In arca autem fuerat divina ara collocata, quæ super sanctissimas habebat reliquias. Super eam autem peragebatur intemerati corporis et sanguinis Domini Jesu Christi Dei nostri incruentum mysterium.

6. « In eadem vero arca erat parvum foramen, quod etiam stat nunc usque in hodiernum diem, quod intus ferre potest quasi manus hominis magnitudinem. In qua cum ego quoque indignus aliquando ausus essem manum inferre, et loculum tetigissem, sensi bonum odorem, et gratiam apprehendi. Dicam autem quoque causam foraminis, quod divino consilio et providentia factum est. Quando enim venerabiles et miraculorum effectrices reliquiæ erant Chalcedone, cum impii Persæ eum locum occupassent in diebus Heraclii imp. moti invidia diaboli, quem colebant; cum paleæ et lignorum magnum acervum circa arcam congessissent : eam statuerunt comburere cum venerabilibus, quæ in ipsa erant, reliquiis. Sed nihil valuit eorum barbaricum et dæmoniacum incœptum : cum Deus (prout scriptum est [1]) servet omnia ossa eorum, qui propter ipsum decertarunt. Ossa ergo ejus ignis omnino non tetigit; nisi solum, quod cum ex arca forma globi resiliisset, providit, ut facilior daretur ingressus ad reliquias iis, qui volunt haurire gratiam curationum, nempe per prius dictum foramen ».

7. Sed quod ad foramen spectat, puto, lector, fuisse hanc opinationem auctoris potius, quam veram ipsius causam. Siquidem longe ante incursionem Persarum, oportuit extitisse in arca illa veneranda foramen ad hauriendum, quod ex sacris illis reliquiis fluebat sanguine mixtum unguentum, ut suis locis sæpe superius dictum est. Cum alioqui absque etiam ejusmodi scaturigine unguentorum soleret in sacris martyrum loculis foramen relinqui, per quod demitterent sudariolum, quod S. Gregorius appellat brandeum, quo tactu sacrarum reliquiarum gratiam curationum haurirent, ipsum vero loco reliquiarum haberi soleret. Visum est ejus rei exemplum his diebus, cum hæc scriberemus in theca marmorea, in qua foramen ad opus, quod diximus, inerat. Sed de hac inventione dicturi sumus inferius in Paschali Pontifice. Modo cœptam prosequamur historiam :

8. « Erat, inquit, magna fides eorum qui habitabant Constantinopoli (ut superius diximus) in templo, et reliquiis omni ex parte benedictæ Euphemiæ : et confluebant omnes instar fluvii haurientes curationes : ex pretiosis enim ejus reliquiis exibat sanguis plenus bono odore, qui quidem tanquam unguentum a Deo suppeditatum dabatur ægrotantibus : et erat quidem fidelibus miraculum terribile et venerandum ; infidelibus autem et iis qui aliter sentiebant, dedecus et ignominia.

« Tunc autem ille execrandus et perniciosus imperator temeraria usus audacia, noctu ingressus cum quibusdam qui erant suæ sectæ, impetum fecit in reliquias omni ex parte benedictæ martyris Euphemiæ : et cum arcam aperuisset, abstulit reliquias benedictæ martyris, cum loculo, qui eas continebat. Cum parata autem haberet alia ossa mortui exsiccata, ea jecit intra arcam, et cum eam rursus texisset, recessit. Venerandas autem benedictæ Euphemiæ reliquias cum ligneo loculo deposuit in quadam domo oratoria ex iis, quæ illic erant in regia. Quamobrem ejus sorores et filiæ, aromatibus, unguentis et luminibus id adorabant clanculum propter insignem gratiam et miraculorum magnitudinem.

9. « Cum hæc rescivisset sceleratus, trajecit in Bucoleontem et Ferreum carcerem, et projecit in fluctum maris. Et die sequenti cœpit adversus benedictam Euphemiam movere suam sceleratam et

[1] Psal. XXXIII. — [2] Apud Metaphr. die XI. Julii.

[1] Psal. XXXIII.

execrandam linguam, eam insectans, et dicens : Abite et videte quantum errabant, qui dicebant esse salvas et integras benedictæ Euphemiæ reliquias, et eas asserebant effundere unguenta. Illi autem cum abiissent et vidissent non esse in carne pretiosas Euphemiæ reliquias, sed arida quæ ab ipso projecta fuerant ossa, ea conspuerunt, et maledictis sunt insectati. Cum fraudem autem et ludibrium et meras nugas dixisset esse curationes, arcam everterunt, et cum ea arcam sanctam templumque destruunt (deserunt). Eduxerunt vero arcam extra suggestum, quod erat habitaculum virorum qui non erant baptizati et erant inerudití. Eos autem qui erant bello capti ex gentibus, et regiæ dabantur spolia, illic exonerabant. Alii autem armorum opifices, et sordidarum ac illiberalium artium artifices, cum fixissent in eo fornaces, fecerunt domum sæcularem, quæ aliquando fuerat templum. In sancto autem suggesto, utpote loco occulto, requisita corporis facientes, excrementa corporis deponebant. O mi Christe, tuam tunc patientiam ! Hæc ego quoque postquam vidi, totus plenus lacrymis et ejulatu egressus sum, admirans omnipotentis Dei tolerantiam atque permissionem. Et hæc quidem facta sunt tempore prædicti impii imperatoris.

10. « Sed quoniam Dominus est virtutum, qui invictam habet potentiam et vires, quæ subsannari nequeant (Deus enim revera non irridetur), audiamus quid Christus Deus noster providit in reliquiis benedictæ Euphemiæ. Nam dum eæ jactatæ sunt in mare, providentia Dei summe misericordis, cymba quorumdam duorum fratrum virorum piorum egreditur e portu Sophiarum, quæ dicuntur. Et dum ipsi parum quid e portu navigant : ecce loculus (quem ligneum fuisse dictum est) qui cum fluento descendebat, fuit prope navem. Extractus itaque fuit a viris illis piis, et repositus in navigio, ipsis existimantibus se mundanum aliquem ferre thesaurum. Sublatis autem velis, navigarunt ut exirent in ostio Abydi. Cum autem parum aperuissent loculum, vident reliquias, et suavi odore repleti, sunt admirati, neque sciebant quid agerent, nisi quod solummodo invocabant Dominum, ut eis revelaretur sanctumne esset an commune.

« Illa autem nocte vident gloriam maximam, et lumina, et cereos, et viros candidis vestibus indutos et Christum laudantes. Rursusque bono odore repleti nautæ agnoverunt eas esse sanctas reliquias. Magno ergo gaudio affecti, clam profecti sunt propter metum tyranni, ut thesaurum ferrent in suam patriam. Postquam autem venissent in insulam quæ dicitur Lemnos, accidit eis magna tempestas; et cum incidissent in promontorium insulæ, in quo fuit asper locus et plane aptus ad naufragium, de salute desperabant. Cum Deus autem per intercessionem benedictæ Euphemiæ corripuisset navem una cum fluctibus, superato periculo, inventi sunt in loco tranquillo, et cum Deo gloriam emisissent, convenientem honorem tribuere reliquiis.

11. « Angebantur autem et dubitabant cujusnam essent sancti reliquiæ. Illa autem nocte acceperunt revelationem reliquiarum per ejus nominis enuntiationem. In illa enim insula sanctæ Glyceriæ jacebant reliquiæ. Dicta autem nocte visa est egredi ex insula Christi martyr Glyceria, et hæc e navi exiisse, et se invicem esse complexæ. Et cum dixisset quæ ex insula erat ingressa, ei quæ e navi exierat : Salve, martyr Christi, Euphemia benedicta, et se invicem salutassent, rursum per se recedebant. Tunc e somno excitati, cum lacrymis et gemitibus pretiosas acceperunt reliquias, et loculum sunt amplexi præclari naucleri Sergius et Sergonas (hæc enim erant eorum nomina) : cum fuisset autem dies, enavigarunt, volentes ire in suam patriam. Et cum processissent usque ad viginti circiter milliaria, vento spirante contrario, vel inviti reversi sunt in locum unde solverant. Rursus vero cum paucis post diebus experiri voluissent, uterenturne secunda navigatione : iterum reversi sunt. Hoc enim cum semel, bis, terque probassent, nec ullo modo possent in suam ire patriam, reversis et ad portum appulsis, illa nocte visa est illis Christi martyr Euphemia, dicens: Cur contenditis me huc et illuc circumagere? nolo ulterius progredi; neque hinc eo proficisci, quo me vultis ducere. Hæc cum dixisset, rursum dixit eis : Non satis fuit, quod Chalcedone translata sum Byzantium, et in mare projecta fuerim, et hic steterim? Cur autem me vultis circumagere in partes inferiores? hoc a me quidem fieri non potest. Nolite hoc facere, sed facite ut hic quiescam.

12. « Hæc cum audissent, bonum capientes consilium, et quæ jubebat martyr, impigre exsequi statuentes, ædificaverunt domum oratoriam, et cum omne onus navigii consumpsissent, et suas facultates Deo et martyri obtulissent, seipsos totonderunt, dicentes : Non dimittemus, o benedicta martyr, tuas venerandas reliquias, sed hic usque ad vitæ terminum tuis reliquiis divinissimis assidebimus. His ita gestis, sanctissimus Lemni episcopus venerandum templum ædificarat in illis temporibus. Visum est ergo, ut illic portarentur sacræ B. Euphemiæ reliquiæ ad dedicationem templi, quod ab eo constructum fuerat. Et cum supplex fudisset preces, et venisset ad reliquias benedictæ Euphemiæ, et illic totam noctem transegisset : ab eo visa est in somnis martyr Christi, dicens : Ne aggrediaris facere quod statuisti : non obediam enim hac in re tuæ sanctitati ; sed abi ad sororem meam et in martyrio sociam Glyceriam, et ego illam rogabo : ipsa enim se tibi tradet ad hoc, ut impleas quod desideras. Experrectus autem sanctissimus episcopus, fecit ut ei jusserat benedicta Christi martyr. Et hæc quidem facta sunt illis temporibus ». Vere (ut Theophanes dixit) stupendum et scriptura dignum miraculum. De translatione autem ejusque revectione Constantinopolim

in locum pristinum, ex eodem auctore inferius suo dicturi sumus tempore, quo id fieri contigit. Sed quæ sunt anni hujus reliqua prosequamur.

13. *Nicetas pseudo-episcopus Constantinopolitanus.* — « Hoc eodem anno (idem ipse inquit Theophanes) sexto kalendas Decembris ejusdem quintæ Indictionis cœptæ mense Septembris, Decreto imperatoris promovetur Nicetas, eunuchus e Sclavis ortus, irregulariter patriarcha Constantinopoleos ». Et inferius : « Eadem die et Indictione buinta, provehit sui sensus prætores et operarios sua nequitia condignos, Michaelem scilicet Edessenum in themate Orientalium, et Michaelem Laconodraconem in Tracesiis ; super buccellarios vero Manem, a mania, id est, insania, nominatum. Sed quis est idoneus ad enarrandum horum scelerata piacula, quæ partim a nobis in suis perstringuntur locis? omnia enim opera si conscribentur, quæ ad rationem imperantis sunt effecta, nec ipsum arbitror (ut proprie cum [1] Evangelista dicam) capere mundum eos, qui scribendi sunt, libros ». Hactenus res anni hujus Theophanes.

14. *Stephani et monachorum in carcere pia conversatio.* — Sed invisamus degentem in carcere Stephanum confessorem, de quo post illa, quæ dicta sunt anno superiori, hæc in ejus Actis scriptis mandata fidelissime reperiuntur : « In interiori carcere conclusos eximiæ virtutis monachos trecentos quadraginta duos, ex variis locis collectos, atque in eodem carcere condemnatos invenit, qui partim nares, partim aures exsectas habebant, partim evulsos oculos, partim amputatas manus, ob id videlicet, quod pro venerandarum imaginum pictura et erectione lucubrationes edidissent. At quidam alii plagarum notas adhuc circumferebant : alii præclaras genas pice illitas atque ambustas habebant : alii caput ad ludibrium abrasum. Quorum varios istos, ac multiplices cruciatus divinus Stephanus cernens, patientiæ nomine beatos eos prædicabat ; ac contra, lacrymis dignum sese judicabat, ut qui in earumdem plagarum partem cum illis minime venisset, nec pro Christi imagine membrorum exsectionem quoque pertulisset.

15. « At divini illi patres, ut primum sanctum virum conspexerunt, ad eum tanquam ad magistrum et præceptorem accesserunt, ut ab eo salutis præceptis erudirentur. Itaque ex prætorio monasterium factum est : quippe cum illic omnis monasticæ vitæ forma ac regula ad unguem observaretur. Ii autem, quibus carceris custodia mandata erat, quique sancti viri famam jampridem audierant, tum demum animi quoque ipsius statum, ab ea tranquillitate, quæ in ipsius moribus elucebat, quantum fieri poterat, conjectantes, ad eum, tanquam ad Dei Angelum, animas convertebant, eique summam reverentiam ac venerationem tribuebant, adeo ut quidam etiam eorum, remotis arbitris, eadem ad uxorem suam diceret, quæ olim Manue ille [1] : Morte moriemur, præ tyranni hujus furore : virum enim perinde ac Deum hodierna die vidi ; hunc, inquam, in vincula conjectum monachum, quem Auxentianum vocant.

« Sapiens autem illa mulier non frigide ac negligenter ad hæc verba effecta, verum per concinnam atque prudentem ad virum interrogationem vitæ sancti hujus patris rationem omnem perscrutata, clam in carcerem ingressa est, acceptisque venerandis ipsius pedibus, ab eo, ut pro se precaretur, ipsaque vicissim ei, quæ opus essent, subministraret, postulabat. At divinitus inspiratus Stephanus preces quidem ei annuit et concessit : cæterum adduci non poterat, ut quicquam ab ea susciperet. Instabat autem rursus illa, dicens : Quidnam est, quamobrem tu exiguam fidei erga te meæ promptitudinem tam obstinate rejicis ? Quanquam enim id ipsa non merear, tuam tamen moderationem ac benignitatem ad indignos quoque indulgenter sese dimittere, compertum habeo. Quemadmodum enim [2] Sarepthana illa quondam Eliæ farinam, et [3] Sunamitis Elisæo cubiculum hospitii causa præbebat, ac beata illa [4] vidua duos in summa sua penuria obolos erogabat, ac denique [5] Samaritana illa ex fonte haustam aquam Deo porrigebat : ad eumdem etiam ipsa modum cum pari fide aliquid in te conferre beneficii studeam, ne quæso desiderio meo excidam.

16. « Ille vero rursum id constanter recusabat, non quidem ob naturæ contumaciam, aut ipsius indignitatem id officii in se repudiari dicens (ego enim, inquiebat, memet indignum atque omnium postremum duco), sed quia ab eo prohiberetur, qui cum hæreticis quicquam commune haberi vetuerat : neque enim meminisse se cum imaginum hostibus ullum unquam commercium habuisse, aut aliquid omnino ab eorum manibus accepisse. Hæc ut illa audiit, humi sese provolvens, quid non dicebat, quid non faciebat ut ostenderet quam ab hæreticorum societate atque commercio semper abhorruisset? Absit hoc a me, inquiebat, venerande pater, ut Christi, aut Matris ipsius, aut ullius sancti imaginem contempserim. Scio enim me a patre nostro Germano didicisse, quas pœnas daturi sunt, qui eo audaciæ proruperint.

« Cæterum fac, quæso, ut nec vir meus, nec custodum quisquam resciscat, quod pietati tuæ indicare cupio : atque ego re ipsa omnem dubitationem tibi eximam. Hæc locuta, statim domum recurrit, atque aperta arca, tres imagines arcanas eduxit, unam Dei Genitricis filium sæculis omnibus antiquiorem complectentis, duas alias Petri et Pauli Apostolorum. Quas, ut ipso inspectante religiose adoravit, ipsi postea porrexit : Accipe ista, inquiens, atque hinc tibi mei, hoc est, mulieris peccatricis memoria refricetur. Ad hunc modum piis ipsius moribus comprobatis, petitioni cedit, ac

[1] Joan. ult.

[1] Jud. XIII. — [2] 3. Reg. XVII. — [3] 4. Reg. IV. — [4] Marc. XII. — [5] Joan. IV.

deinceps sabbato ac Dominico die ad eum ipsa panis uncias sex, aquæ non plus tribus poculis afferebat. Tantulum enim singulis hebdomadis ipsi cibi ac potus fuit totos undecim menses, quos in prætorio transegit ».

Ex his intelligis, lector, congressum hunc religiosæ feminæ cum S. Stephano contigisse hoc anno mense Octobris, cum constet eum martyrium consummasse anno sequenti mense Novembris: quod quidem apparet ex eo, quod auctor numeret menses undecim, ex quo cibum ab eadem muliere accipere cœpit, cum tamen haud diu ante in eodem ipse carcere permansisset. Sed audi quæ post hæc eadem Acta reddant:

17. « Quadam autem die una cum cæteris captivis sedente viro divino, de suppliciis illis, quæ justis viris ab iniquis iniquissimi imperatoris præfectis variis locis illata fuerant, sermo ortus est. Siquidem in medium progressus Antonius quidam e Creta oriundus, vir fortis, et qui fortibus certaminibus egregie defunctus fuerat : Quonam modo, inquit, præclara Pauli monachi certamina vobis ob oculos proponere queam? Aut quonam pacto ea sine lacrymis commemorem? Princeps quidam Cypri præfectus erat nomine Theophanes, cognomento Lardotyrus. Hic cum sanctum virum, ut in eum inquireret, accepisset, ad Heracliti prætorium eum duxit: proposita autem erat humi Christi in Cruce protensi imago, unaque item cruciatus instrumentum, quod catapultam vocant. Aitque ad eum præfectus (scelesta, inquam, illa lingua, atque iniquitatem in excelsum loquens): Unum e duobus tibi, Paule, proponitur, nimirum, ut aut calcata imagine, vitam obtineas, aut hoc tormenti genere discrucieris: hoc autem dicens, puerorum larvis leonem perterrefacere velle videbatur.

« Statim enim generosus ille vir magna voce exclamans : Absit a me, inquit, Domine Jesu Christe unigenite Fili Dei, ut theandricam hanc imaginem pedibus teram; atque hæc locutus, statim humi se curvans, osculum ei fixit, re ipsa planum faciens, quam nihil judicis minas moraretur. Ille itaque confestim iracundia totus æstuans, nudari sanctum virum, atque in catapulta extendi jubet, ubi cum tortores duabus tabulis ipsum firmissime compressissent, ac ferreis pectinibus totum ipsum corpus exarassent, prono capite suspenderunt: ac deinde non exiguo igne infra eum accenso, ita demum holocaustum Deo gratum ipsum effecerunt.

18. « Hoc eo commemorante, patribusque lacrymis madentibus, Theosterictus quidam hoc nomen merito consecutus, vir senex ac sacerdotii dignitate ornatus, qui ex pio illo monasterio erat, quod Pelecceta nuncupatur, atque et nasum abscissum, et genas ferventi pice ac bitumine illitas, miserumque in modum ambustas habebat (hos enim cruciatus pietatis causa pertulerat) prodiens ipse quoque in medium superioribus sermonibus hæc adjecit : Impossibile est, impossibile, inquam, est, ut vel hic ipse antistes noster, Stephanus scilicet, siccis oculis ista commemoret : quanam enim oratione quisquam illius, qui tum Asiam cum imperio obtinebat, furorem amplecti possit ? cui Lachanodracon quidem cognomentum erat, verum ipsius fel atque iracundia draconis quoque virus amaritudine superabat. Ad quem beatus Stephanus: Narra, quæso, pater, nihil omittens eorum, quæ tum contigerunt, verum omnia oratione prosequens. Etenim per ejusmodi exempla, cum animi promptitudine, tum robore impleti ad eumdem zelum præparamur : si quidem voluntas Dei hoc tulerit, ut pro divina ipsius imagine nos quoque certamen subeamus. Tum igitur Theosterictus inchoatum sermonem in hunc modum prosequitur:

19. « Cum incruentum sacrificium in monasterio nostro celebraretur (erat autem vespera sanctæ ac magnæ quintæ feriæ, in qua Christus Judæis tradendus erat), hic draconis nomen habens tyranni jussu cum magna militum manu in monasterium impetum fecit: ac mysticum quidem sacrum evertit, mysticis videlicet hymnis protinus silentio compressis : lectissimos autem monachos duodequadraginta vinculis ferreis adstrinxit ; reliquos vero partim verberibus crudelem in modum laceravit, partim eorum barbam pice illitam exussit, naribus prius amputatis : quorum numerum ipse quoque augeo, quemadmodum faciei meæ notæ certissime testantur. Quibus impius ille nondum expletis, universum monasterium postea inflammavit, ipsas quoque Ecclesias una cum reliquis ædificiis concremans. Mox autem prædictos duodequadraginta patres ad extremos Ephesi fines relegavit, ubi cum eos in veteris balnei fornice conclusisset, ac deinde aditum obstruxisset, in hunc modum eos e vita migrare coegit.

« Cum usque adeo tristes tragœdiæ narrarentur, atque omnes in gemitus ac lacrymas prorumperent, rogatus a patribus Stephanus, ut ad mitigandum eorum mœrorem orationem aliquam haberet, intimo corde ingemiscens : Gratias, inquit, Deo agere possumus, fratres ac patres, gratias, inquam, ei agere de omnibus rebus quæ præter voluntatem accidunt. Etenim gratiarum actio cum patientia conjuncta, coronas nobis nectere consuevit. Quocirca etiam si igne, aut gladio, aut maris profundo, aut præcipitio, aut alio quodam mortis genere nos mulctent, qui impietatis scelere sese devinxerunt, prono atque alacri animo cuncta perferamus. Habemus enim velut exemplar quoddam, in quod intuemur, claros illos patres, qui ante nos extiterunt, et per martyrium Deo vitam consecrarunt, nimirum sanctum illum Petrum Blachernis in vincula conjectum ; qui cum spectante imperatore pro Christi imagine nervis atrocissime concideretur, nullum ignavi ac timidi animi specimen in eo cruciatu edidit; verum acerbioribus cum plagis verborum laceravit, Julianum alterum et apostatam appellans: atque in his tormentis gratias Deo agens, animam exhalavit.

20. « Habemus item Joannem Monagriæ præ-

fectum, quem tyrannus cum nullo omnino terrore afficere potuisset, neque adducere, ut Christi Matrisque ipsius imaginem pedibus protereret, sacco inclusit, gravique ipsi saxo appenso, in profundum mare dejecit.

« Sed quis tandem est, qui omnia facinora enumerando recensere possit, quæ per omnes tyranni provincias prætores, qui eum crudelitate superabant, adversus sanctos viros designarunt? Imo vero quis est, qui sanctorum adversus eos contentionem atque ad extremum usque spiritum patientiam ullo sermone referre queat? Quorum si nos exemplum sequamur, beati profecto erimus, ut qui exiguis laboribus amplissimas opes nobis ipsis aggeramus[1]: Neque enim condignæ sunt passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Hæc et alia his plura ad excitandos et acuendos eorum animos, qui una cum eo vincti tenebantur, accommodata cum dixisset, orationi suæ finem imposuit ». Ista auctor unus ex intimis ejus, qui ista optime perspecta habuit. Cæterum ipsius Stephani Auxentiani martyrium non ante quam ad finem anni sequentis contigisse, ejusdem Acta demonstrant.

Hoc pariter anno Abdallam principem Sarracenorum in Oriente esse defunctum, Theophanes auctor est, sub quo Christi Ecclesiam persecutionem esse passam, testatur his verbis[2]: « Abdallas cum amiræ fungeretur honore, multa mala Christianis sub principatu suo degentibus demonstravit: siquidem et cruces Ecclesiarum abstulit, et vigilias nocturnas celebrare et litteras discere prohibebat». Hæc ipse: verum magis certum est ipsum vixisse Abdallam usque ad annum Christi septingentesimum septuagesimum quintum, ut suo loco dicemus. Sed ad res jam Occidentales.

21. *Synodus in Gallia adversus Iconoclastas.* — Hoc eodem anno Synodus celebratur in Gallia in villa Gentiliaco dicta, annuente Pipino rege, ubi disceptatum est de cultu sanctarum imaginum, et de quadam alia quæstione, nempe de sanctissima Trinitate: alii autem anno sequenti potius eamdem habitam tradunt. Sed unde manavit occasio, ut de sacrarum imaginum cultu ejusmodi Synodus haberetur, cum nemo dicat, neque quid in eadem Synodo fuerit definitum, sit usquam penitus ulla mentio fortis conjectura suadet, ut hæ merces in Gallias per legatos perfidi imperatoris una cum donis pluribus ab eodem ad Pipinum allatis, fuerint infeliciter allatæ, ut plane tempestive admodum illud poeticum fuerit occinendum: Timeo Danaos et dona ferentes. Adornatam siquidem fuisse nobilem legationem ab eodem Constantino imperatore ad Pipinum regem Francorum, veteres Annales tradunt, et inter alia missum organum musicum. Et quis poterit dubitare ab ipso missos homines ejusdem hæresis assertores et defensores? et cum jam ante toti orbi innotuisset Edictum ab eodem imperatore contra sacras imagines promulgatum, et ubique a Catholicis impugnatum: quomodo non tales ab eodem missi sunt Constantino, qui pollerent scientia, et impugnatum Edictum quoquo modo defendere potuissent? Insusurrasse hos nefarios in aures Pipini aliquid, et cum aulicis de iisdem conseruisse sermones, etsi nemo dicat, declaravit tamen eventus, cum ob sata zizania ista oportuerit ejusmodi Synodum convocare.

22. Obfuit plurimum Francis cum Græcis iisdemque hæreticis ista per legatos inita consuetudo, ut quæ inferius suo loco dicturi sumus, facient manifestum. Quod enim sciret Constantinus impius male se audire apud fideles omnes Occidentalis Ecclesiæ ob nefariæ hæresis promulgationem; cujus causa etiam sciret negatum sibi tributum ab Italis, et exarchatum Ravennæ ablatum: quibus potuit legationibus atque muneribus laboravit, ut Francos, quorum ope Romana Ecclesia jura imperii in Italia fuerat consecuta, demerere posset; conatusque pariter, ut quos mitteret viros disertos, defensionem hæresis poscentibus exhiberent, et non poscentibus etiam cum possent, ingererent. Porro defensores fuisse Gallicanos episcopos sacrarum imaginum, docet Synodus Romana, celebrata sub Stephano, de qua inferius dicturi sumus: ubi et asseritur de cultu sanctarum imaginum perlatam fuisse Synodalem Epistolam ab Oriente: datam illam quidem fuisse a Theodoro episcopo Hierosolymitano et Cosma Alexandrino, atque Theodoro Antiocheno, auctor est Hadrianus in Epistola ad Carolum Magnum, de qua agemus inferius, cum erit sermo de Concilio Romano sub Stephano, ubi eadem Epistola latinitati donata lecta fuit.

23. Quod autem ad quæstionem spectat, quæ dicitur inter Græcos et Latinos in hac Synodo agitata de sanctissima Trinitate; quænam ista fuerit, Ado Viennensis docet, nimirum fuisse de processione Spiritus sancti, num videlicet dici posset, ipsum a Patre Filioque procedere. Vides, lector, quo tempore et a quibus Græcis ejusmodi quæstio primum fuerit mota et agitata, nempe ab impiis Iconoclastis. Quod enim Occidentales plurima in Constantinum ejusque sectatores objicerent; præsertim ea quæ spectarent ad sacrarum imaginum cultum; illi contra Latinis, quod adjecissent ad Symbolum ea verba, FILIOQUE, vitio vertebant. Videant igitur schismatici Græci, dum Latinos impugnant, se causam agere improbandi Constantini Copronymi, qui ipsorum etiam sententia, omni ex parte fuit impius et sceleratissimus hagiomachus.

[1] Rom. VIII. — [2] Sigeb. in Chron. hoc anno Regin. in Chron. an. seq. l. IV. c. 67.

Anno periodi Græco-Romanæ 6259. — Anno Æræ Hispan. 804.— Anno Hegiræ 149, inchoato die 16 Febr., Fer. 1. — Jesu Christi 766. — Pauli I papæ 10. — Constantini Copronymi 47 et 26. Leonis IV 16.

1. *Sævit Constantinus imp. in proceres et in defensores sacrarum imaginum.* — A num. 1 ad 14. Theophanes anno Constantini imp. XXV et XXVI, priori kalend. Septemb. præcedentis Christi anni, posteriori kalend. Septemb. currentis Christi anni inchoatis agit de martyrio *S. Stephani junioris*, de monastico habitu, instituto publice traducto in circo, de pluribus viris illustribus Constantini imp. crudelitate morti traditis, variisque ejus erga sacras imagines et sanctorum reliquias irreverentiis, quæ Baronius ex versione Anastasii in medium adducit. Idem narrat Nicephorus in Breviario. Ait inter cætera Theophanes, *mensis Augusti die trigesimo*, *Indictione quarta*, quæ in cursu fuit, usque ad kalend. Septemb. imperatorem Constantino patriarchæ ejusdem sententiæ consorti accusatores subornasse, ipsumque postea in exilium misisse. Paulo post subdit: « Cæterum mensis Novembris die decimo sexto quintæ Indictionis Nicetas a Sclavis originem ducens eunuchus, præter fas canonum Constantinop. patriarcha imperatoris suffragio consecratur ». Constantinus monachus et episcopus Syllæi patriarcha Constantinop. ab imperatore renuntiatus fuerat anno DCCLIII, ideoque sedit annos XIII, non vero XII, ut legitur in Chronico Nicephori et in Tabulis Theophanis. Quod si præfata omnia post mortem S. Stephani junioris patrata sunt, eaque tam a Theophane quam a Nicephoro male alligentur cum mense Novembri superioris Christi anni, hæc anno sequenti accidisse oportet.

2. *S. Stephanus junior anno sequenti diem obiit.* — A num. 14 ad 21. *Sanctus Stephanus* junior anno DCCLXIV, qui ætatis ejus erat XLIX, relegatus est in insulam Proconnesum, ut supra ostendimus ; Stephanus vero diaconus in ejus Vita pag. 493, ait ejus matrem ad eum migrasse *anno secundo ejusdem habitationis et exilii.* Tum pag. 495 refert, imperatorem sanctum virum e Proconneso redire jussisse, huncque *per undecim menses quos in prætorio exegit*, paululo panis et aquæ bocalibus tribus vixisse. Tandemque scribit Stephanus diaconus: « Porro sanctus Dei martyr Stephanus obiit quinquagesimo tertio suæ ætatis anno, mense Novembri, die vicesima octava ». Quare cum anno DCCXV, post diem XV mensis Augusti, quo sanctus Germanus consecratus est patriarcha Constantinop. in lucem prodierit, martyrium ejus anno tantum sequenti consignandum juxta Stephanum diaconum et Metaphrastem, quem secutus est Baronius. Stephani autem diaconi auctoritatem hac in re potiorem videri quam Theophanis et Nicephori patriarchæ, jam anno superiori diximus. Inscriptus est Martyrologio Romano ad diem XXI Novemb.

3. *Concilium Gentiliacense.* — Ad num. 21 et seqq. Synodus apud *Gentiliacum* vix una leuca Parisiis distans anno tantum sequenti celebrata, Reginone et Adone in Chronicis, Eginhardo in Annal. et annalistis Loiseliano et Tiliano testibus. Eginhardus in Annal. anno DCCLXVII de ea habet: « Orta quæstione de sancta Trinitate et de sanctorum imaginibus inter Orientalem et Occidentalem Ecclesiam, id est, Romanos et Græcos, rex Pippinus conventu in Gentiliaco villa congregato, Synodum de ipsa quæstione habuit (id est, ut loquitur Ado), utrum Spiritus sanctus, sicut procedit a Patre, ita procedat a Filio, et de sanctorum imaginibus, utrumne fingendæ an pingendæ essent in Ecclesiis ». Existimat Baronius Constantinum legatos misisse, qui huic Synodo interfuerint ; quod veteres annalistæ tradant, adornatam fuisse legationem ab eodem imp. ad Pippinum regem, et inter alia munera misisse organum musicum. Verum legatio illa et organum ad Pippinum an. DCCLVII missa, ut ibidem ostendimus. Legati non semel in Franciam ad Pippinum a Constantino missi. Stephanus enim III papa legatos Constantinopoli in Franciam directos, qui *Gisilam* Pippini filiam filio Constantini imp. in matrimonium tradi postularent, in Epistola XLV Cod. Carol. ad Carolum et Carolomannum reges ejusdem Pippini filios post hujus obitum scripta ita testatur: « Constantinus imp. nitebatur persuadere sanctæ memoriæ mitissimo vestro genitori, ad accipiendam conjugio filii sui germanam vestram, nobilissimam Gisilam ». Verosimile itaque est, Græcos, qui Synodo Gentiliacensi adfuerunt, eos esse qui de Gisilæ nuptiis verba fecerant. Quæstionis de processione Spiritus sancti ex Filio movendæ causa hæc fuit. Cum Occidentales Græcos hæreticos appellarent ob bellum sacris imaginibus

ab illis illatum, Græci Latinos vocabant hæreticos, quod Spiritum sanctum ex Filio procedere assererent, indeque Pippinus rex Synodum Gentiliacensem convocandam duxit, in qua non dubium, quin Græcorum errores a Francis improbati fuerint, licet hujus Concilii nihil ad nos pervenerit.

4. *Annus* VII *belli Aquitanici.* — Pippinus rex Paschalem solemnitatem Aquisgrani celebravit, ut tradunt annalistæ Metensis, Bertinianus, aliique. Postea bellum Aquitanicum continuavit, de quo auctor Appendicis II ad continuationem Fredegarii ait: « Evoluto anno, commoto omni exercitu Francorum, vel plurium nationum, quæ in regno suo commorabantur usque ad Aurelianis veniens, ibi Placitum suum Campo-Madio, quod ipse primus pro Campo-Martio pro utilitate Francorum instituit, tenens, multis muneribus a Francis et proceribus suis ditatus est. Iterum Ligere transacto, totam Aquitaniam pergens, usque ad Aginnum veniens, totam regionem illam devastavit. Videntes tam Wascones, quam majores natu Aquitaniæ, necessitate compulsi, plurimi ad eum venerunt, sacramenta ad eum ibidem donant, et se ditioni suæ faciunt. Ita omni Aquitania provincia nimium devastata cum multa præda ac spoliis per agrum Petregoricum et Equolismam, jam pæne omni Aquitania acquisita, cum omni exercitu Francorum, iterum eo anno reversus est in Franciam cum suis omnibus ». Celebravit Pippinus Natalem Domini in Salmuntiaco, seu Salmoniaco, ut habent annalistæ Metensis, Bertinianus, aliique. Est autem Salmuntiacum Lauduno proximum, qui locus progressu temporis Præmonstratensibus sancti Martini in urbe Lauduno canonicis cessit.

5. *Paulus PP. opem Pippini adversus Desiderium regem Langobard. postulat.* — Paulus Romanus Pontifex duas a Pippino accepit Epistolas, alteram per Petrum primum defensorem, quem in Franciam prius miserat, alteram per Widmarum et Gelbertum abbates atque Hugbaldum virum illustrem, quos Pippinus Romam oratores dirigebat. Ili quidem cum legatis *Desiderii* regis, necnon et Pentapolensium ac singularum civitatum, quæ Pontificiæ erant ditionis coram ipso papa congressum habuerunt, constititque de nonnullis peculiis inter utrasque partes restitutis, sed quoad fines urbium Pontificiarum et patrimonia beati Petri, tantum abest, ut quidquam decretum fuerit, quin et Langobardi, quæ prius Ecclesiæ reddiderant, ea denuo invaserunt; conventum tamen fuit, ut Franciæ civitatumque Pontificiarum legati *Desiderium* adirent. At Paulus nihil inde sperandum duxit, imo potius vereri cœpit, ne Langobardi cæteris Ecclesiæ bonis insidiarentur; quapropter Epistolam XVII Cod. Carol. ad Pippinum scripsit, ejusque opem enixe postulavit: « In ipsis vestris », inquit Paulus, « relationibus solitam nobis a Deo illustratæ mentis vestræ constantia protulit spei fiduciam, etc. Unde et in nostra fixi charitatis connexione, ideo juxta id quod petendo direximus, præfatos ad nos vestros videmini direxisse missos, qui apud Langobardorum imminerent regem, pro diversis sanctæ Dei Ecclesiæ causis ac justitiis, et in nostro assisterent solatio. Pro quo innumerabiles vobis referimus gratiarum actiones, etc. Præfati denique missi vestri, in nostri præsentia cum Langobardorum missis, necnon et Pentapolensium ac singularum nostrarum civitatum hominibus assistentes, comprobatio coram eis facta est de habitis inter utrasque partes aliquibus justitiis, videlicet de peculiis inter partes restitutis. Nam de finibus civitatum nostrarum et patrimoniis beati Petri ab eisdem Langobardis retentis atque invasis, nihil usque hactenus, etiam ea quæ primitus reddiderant, denuo invaserunt. Unde constitit, ut nostri ac singularum nostrarum civitatum missi ad Desiderium Langobardorum regem cum vestris progredi debeant missis, ut in eorum atque prædicti regis præsentia, pro iisdem finibus ac patrimoniis comprobatio fiat, nobisque omnia juxta pactionem restituantur. Et nescimus quid ex hoc proveniendum sit, attamen per præfatos vestros missos rei agnoscere potestis meritum, etc. Nam pro certo agnoscat excellentissima Christianitas vestra, quia si nobis præfati civitatum nostrarum ab eisdem Langobardis invasi fines, atque patrimonia reddita non fuerint, etiam ea, quæ primitus reddiderunt, invadere insidiabuntur, etc. » Baronius viderat hujus Epistolæ argumentum, ab eo narratum anno sequenti num. 2, Epist. XXIV.

6. *Moritur S. Chrodegangus episc. Metensis.* — Mortuus est hoc anno *sanctus Chrodegangus* episcopus Metensis, cujus nomen inscriptum est ad diem VI Martii Martyrologii Ecclesiæ Metensis. Molanus in Auctario Usuardi, et Canisius ejusdem etiam meminere. Paulus diaconus, qui sub ejus successore Angilramno libellum *de Metensibus episcopis* scripsit, pluribus eum laudat, asseritque enutritum fuisse in palatio Caroli Martelli; ejusdem referendarium extitisse, ac *Pippini regis temporibus pontificale decus* promeruisse. Subdit Paulus eum ædificasse monasterium in pago Moselensi in honorem sancti Petri Apostoli, alterumque *quod Gorzia dicitur*, et obtinuisse a Paulo papa tria corpora sanctorum martyrum, sc. *Gorgonii, Naboris et Nazarii.* Annus ejus emortualis in controversia positus; sed ex Chronotaxi proximiorum ejus successorum, quam certam esse videbimus, liquet eum recte consignatum fuisse ab auctore Annalium Francorum ab anno DCCVIII usque an. DCCC perductorum, quos Duchesnius tom. II, pag. 6, publicavit. Postquam enim anonymus iste narravit, corpora sanctorum Gorgonii, Naboris et Nazarii ab Urbe Roma anno DCCLXV venisse, scribit: « DCCLXVI, quando Pippinus fuit in Wasconia: et eodem anno domnus Frotgandus episcopus obiit ». Eosdem Annales vulgavit Labbeus tom. II Biblioth. pag. 733, ex alio Codice sancti Martini Masciacensis, nisi quod in isto ultimo Codice aliqua quandoque referuntur, quæ non extabant in exemplari, quo usus est Du-

chesnius, et in illo loco, *Frotgandi*, legitur *Frotgaudus*. Sancti enim hujus præsulis nomen mirum in modum a librariis deformatum fuit : dicitur quippe *Ruodgangus*, *Rugrandus*, *Rutigandus*, *Droctegangus*. Chrodegangum vero anno post obtentas a Romano Pontifice laudatas reliquias ad Deum migrasse, tradit etiam in suo Chronico Hugo Flaviniacensis, qui loquens de sancto Madalveo episcopo Virdunensi, narrat, *anno ordinationis Madaluci* XIII, fuisse annum Incarnat. DCCLXV, easque reliquias per Chrodegangum Metensem archiepiscopum a Paulo papa concessas, *nono papatus sui anno* fuisse delatas, et sequenti anno utrumque decessisse a sæculo *Indict. quinta*, ubi tamen loco, *Indict.* V, legendum, *Indict.* IV.

7. *A Stephano II archiepiscopi titulo exornatus fuit.*— Chrodegangus in documentis authenticis vocatur *archiepiscopus*, quia hoc ei nomen attributum fuerat cum potestate consecrandi episcopos. Ut enim Paulus laudatus prodit : « Hic consecravit episcopos quamplurimos per diversas civitates, presbyteros nihilominus ac diaconos, cæterosque Ecclesiasticos ordines, sicut moris est Romanæ Ecclesiæ, in diebus sabbatorum, Quaternis Temporibus anni ». Archiepiscopi vero titulum ei a *Stephano papa II,* vulgo appellato III, quando erat in Galliis, anno sc. DCCLIV, attributum fuisse, elicio ex Periocha Vitæ hujus Pontificis a Lambecio lib. 2 Biblioth. Cæs. pag. 927 recitata. Scribit vir doctissimus in ea Bibliotheca extare Codicem Anastasii tempore Ludovici Pii exaratum, et in Vita Stephani II hæc verba legi, quæ desunt in Codicibus editis : « Dum in Francia esset positus, Rodigango sanctissimo episcopo pallium tribuit et archiepiscopum ordinavit ». Quæ verba etiam leguntur in variis Mss. Anastasianis in fine editionis regiæ relatis. Quare in Martyrologio Metensi ad diem VI mensis Martii eo titulo jure merito cohonestatur : *Metis depositio Grodegangi archiepiscopi et confessoris.* Et Hugo abbas Flaviniacensis in Chronico Virdunensi pag. 106, nonnisi in tempore ordinationis Chrodegangi in episcopum Metensem peccat, quando de Stephano II in Francia posito scribit : « A quo in pontificem Metensis Ecclesiæ, adstante rege et populo, consecratus pallium promeruit cum nomine archiepiscopi. Quod etiam quibusdam Metensis Ecclesiæ præsulibus aliquoties concessum fuisse legitur pro multimoda vastatione Trevirensis matris Ecclesiæ ». De duratione sedis ejus hæc Paulus laudatus tradit : « Rexit Ecclesiam Metensem annis viginti tribus, mensibus quinque, diebus quinque. Obiit pridie nonas Martias », id est, die VI mensis Martii. Dies obitus ab eo vocatus is dies juxta communem loquendi modum, quo dies obitus et sepulturæ confunduntur. Cum enim *Chrodegangus* anno DCCXLII, qui primus fuit majoratus Pippini ordinatus fuerit, ut ex anno mortis ejus intelligimus, idque die trigesima mensis Septembris, qui eo Christi anno in Dominicam incidebat, animam Deo reddidit die quinta mensis Martii hujus anni sequentique sepulturæ mandatus.

8. *Aliqui episcopi Metenses dicti archiepiscopi.* — In Codice sancti Symphoriani Metensis in Ansberti familia rediviva a Dominicio publicato dicitur, post mortem S. Chrodegangi vacasse sedem *annos* II, *et menses* VI, *et dies* XIX, ideoque si in eodem Codice duratio sedis Angelramni sine mendo exarata est, uti quidem existimandum, vacationi sedis aliquot dies addendi, et ordinatio Angelramni die XXIX mensis Septemb. anni DCCLXVIII dedicationi sancti Michaelis Archangeli sacra consignanda, ut in ejus morte videbimus. Porro quatuor episcopi Metenses *archiepiscopi* nomen tulere, *Urbicius*, qui circa finem sæculi quarti vixit, *Chrodegangus*, *Angelrammus*, et *Drogo*. Hugo Flaviniacensis abbas hujus rei causam refert ad devastationem urbis metropolitanæ Trevirensis ; in Chronico enim Virdunensi citato hac de re loquens ait : « Ita multoties peccatis exigentibus attrita fuit (urbs sc. Treverorum), ut ea vacante Metentium præsules metropolitani fungerentur officio et dignitate ». Quam quidem conjecturam respectu Urbicii, qui eo tempore vixit, quo Treviris a Francis devastata, et sedes præfecturæ prætorii ad urbem Arelatensem translata, certam existimo. At respectu Chrodegangi, Angelramni et Drogonis, recurrendum est ad privilegium singulare ob claritatem natalium aliasque peculiares rationes, tribus illis præsulibus concessum, quos tamen suffraganeos non habuisse, indubitatum esse debet.

Hoc anno mortuus est *Egbertus* archiep. Eboracensis, ut videre est an. DCCLXI.

SEDES VACAT. — CHRISTI 767.

1. *Pauli papæ obitus, et ejus Epistolarum singula argumenta et res gestæ.* — Adest annus septingentesimus sexagesimus septimus Redemptoris, quinta Indictione notatus, quo Paulus papa ubi sedisset annos decem et mensem unum, moritur vicesima nona Junii. De cujus rebus gestis opulentiorem tibi, lector, apposuissemus mensam, si Epistolas ab eo scriptas ad Pipinum Francorum regem et alios reperire potuissemus, quarum duntaxat argumenta summatim præstricta et recensita vidimus a Panvino in Vitis Romanorum Pontificum, easque integras haberi in Vaticana bibliotheca testatur : verum easdem diu quæsitas minime invenire valuimus, ut eas vel furto vel alio aliquo modo inde sublatas existimemus. Cæterum nihil est, quod ejus fides possit in suspicionem adduci, cum et earumdem totidem numero argumenta pariter recitent[1] Novatores : qui pertæsi prolixitatem atque multiplicitatem pariter, sed magis veritatem, non ipsas integras, sed ipsarum argumenta tantummodo edidere; quæ si non simul congestæ, sed per annos singulos, quibus sunt datæ, digestæ fuissent, non fastidium vel nauseam legentibus attulissent, sed maximam voluptatem, utpote, quod ex eis epistolaris historia, quæ cæteris veritate et sinceritate præstat, ignota hactenus, fuisset egregie concinnata : quod nec tu negaveris, cum earumdem argumenta perlegeris, quæ hic tibi subjicimus, ne jejunum penitus dimittamus, quem opipara mensa (quod optassemus) excipere non conceditur. Sed et ex his quisque intelligat, et fateatur, licet invitus, quam bene et optime de Ecclesiasticis antiquitatibus mereatur, qui non fragmenta, vel argumenta reddat Epistolarum, sed ipsas integras edat, non amplius perituras, cum sic earum perpetuitati bene consulat, dum eas in Archivo recondens, consecransque immortalitati, conservet posteris integras. Primæ igitur Epistolæ et aliarum deinceps argumenta sic se habent :

2. « 1. Paulus papa Pipino regi obitum Stephani fratris et suam ordinationem exponit : indicat se in amicitia ab eodem Stephano inita cum Francis perseveraturum; petit ut idem præstet.

« 2. Monasterium S. Silvestri cum tribus aliis vicinis donat Pipino, quæ a Carolomanno monacho fuerant Zachariæ papæ concessa.

« 3. Gratias agit Pipino pro defensione contra insidiatores; et pollicetur se curaturum, ut monachi Carolomanni psalmodiam discant.

« 4. Marinum presbyterum jubet episcopum creari, ut a consiliis Sedi Romanæ contrariis avocetur.

« 5. Gratulatur Pipino de incolumitate, ac legatos suos nondum Constantinopoli reversos esse indicat.

« 6. Gratias agit pro exaltatione S. R. E., indicat fiduciam suam post Deum in fortissimo regis Pipini brachio existere : et petit, ut ad se legatum mittat, per quem possit ei aperire Græcorum consilia et insidias.

« 7. Monachum ei a Cosma Alexandrino patriarcha missum commendat.

« 8. Imperatorem Græcum in armis esse, et Ravennatem exarchatum et Romam recuperare velle narrat; ac ab eo auxilium contra Græcos implorat.

« 9. Exponit se Ravennæ cum Desiderio locuturum, et paraturum quæ ad defensionem contra Græcos necessaria essent.

« 10. Purgat se de crimine objecto : quasi dixisset Pipinum non valere auxilium præbere Romanis in angustia constitutis. Et de Marino facit potestatem, ut statuat quid velit. Petit auxilium pro Ravennatum defensione.

« 11. Eum de ipsius valetudine perconta-

[1] Centur. VIII. pag. 725.

tur : quia ab amicis nescio quid rumoris adversi de ejus ægritudine sparsum fuerat.

« 12. Narrat de Beneventanorum injuria : petit ut Pipinus litteris eos increpet : et si nolint parere, ut consentiat in expeditionem contra eos institutam.

« 13. Gratias agit pro defensione Ecclesiæ : de pace inter se et Desiderium constituta narrat, ac postulat, ut obsides Desiderio restituat, quo et ipse urbem Forum Cornelii recipere possit.

« 14. Litteras proditorias Sergii Ravennatis episcopi mittit, et petit auxilium.

« 15. Per Vulfardum coepiscopum, quem Pipino exemplo fratris Stephani commendat, scribens, iis litteris laudes Pipini et gratiarum actiones pro defensione sanctæ Dei Ecclesiæ continentur. Auxilium contra Longobardos, quod sanctæ Dei Ecclesiæ justitias minime redderent, postulat. Item pro sabario misso, in quo Pipini filia ex sacratissimo fontis lavacro abluta suscepta fuerat, gratias Pontifex agit : quem celebratis missarum solemnibus magna jucunditate, aggregata populi multitudine infra aulam sacrati corporis beatæ Petronillæ, quæ pro laude æternaque memoria nominis Pipini consecrata erat, suscepisse se scribit. Adjicit, se indesinenter laborare, ut Sergius episcopus suæ restituatur Ecclesiæ.

« 16. Ad Pipinum et omnes Francos, per Fardum (Fulradum) et socios ejus, in qua continentur laudes uberrimæ. Item de legatis Græcorum ad regem in Francia morantibus, et de Gregorio episcopo et Petro presbytero.

« 17. Pipino indicat sex patricios cum CCC navibus Constantinopoli Romam venturos esse, et postea in Franciam ad Pipinum profecturos. Queritur Desiderium justitias sanctæ Dei Ecclesiæ, quas coram legatis Pipini facere promiserat (quod pollicitus fuerat) non adimplevisse : quinimo eum Romanos injuriis plurimis affecisse deplorat.

« 18. Continentur gratiarum actiones et uberrimæ benedictiones pro vita et incolumitate ejusdem Pipini, Caroli et Carolomanni nobilissimorum filiorum ejus : multis adjurationibus contra Longobardos auxilium flagitans. In embolio adjuncto præceptum, quod Marino presbytero de titulo Chrysogoni dedit, et de libris, quos Pipino transmisit, continetur.

« 19. Pipino per Georgium episcopum gratiarum actiones pro defensione sanctæ Dei Ecclesiæ continet. In embolio postulat, ut Pipini filium, qui ei tunc natus fuerat, ex sacro baptismatis fonte excipere mereatur.

« 20. Petro presbytero ad eumdem dedit continentem quasdam laudes ejus, quod Romanam Ecclesiam ab hæreticis defenderit. Postea Acta Remedii episcopi et Andegarii comitis narrat, qualiter justitias B. Petri Apostolorum principis apud Desiderium regem ex parte receperit, et quod reliquas justitias facere pollicitus sit, cum obtestatione, ut si Desiderius istá neglexerit, Pipinus illum, sicut Stephano papæ et ejus germano et sibi promiserat, cogeret.

« 21. Ad Pipinum per Wilharium episcopum, Dodonem et Vulchardum : in qua gratiarum actiones cum adhortationibus, ut Pipinus pro defensione Ecclesiæ pugnare pergat. Papa de sua constantia erga Pipinum multa recitat, scilicet, quod nullo favore aut terrore ab ejus charitate separari possit. Indicat se, post Deum, ejus Genitricem, et beatos Apostolos, in nullo, quam Pipino, majorem habere fiduciam.

« 22. Pipino gratias agit, quod legati Joannes subdiaconus, Pamphilus abbas, et noster defensor regionarius S. R. E. cum imperialibus legatis ab ipso Pipino honorifice suscepti essent. Refert item gratias, quod sibi omnia indicaverit, quæ cum imperatore Constantinopolitano acta fuerant alde veum : laudat et commendat.

« 23. Per Joannem subdiaconum et abbatem, atque Petrum primum defensorem. Gratiarum actiones uberrimas et benedictiones continet de firmo atque incommutabili pollicitationis verbo, et magna perseverantia Pipini in causis Apostolicis, cum admonitione, ut ita pergat, Pipinum Davidi comparat.

« 24. Ad duas Pipini Epistolas respondet, quarum alteram Pipinus per Petrum primum defensorem miserat, alteram per Witmarum et Gebertum abbates atque Hugbaldum virum illustrem. Est ejusdem argumenti cum proxime præcedenti,

nisi quod quædam adjicit de Longobardis, quod quasdam S. Petri justitias reddiderint, quasdam non, et nunc priores redditas iterum invadere conentur. Quare Pipini auxilium contra ipsos implorat.

« 25. Gratias agit pro defensione Ecclesiæ, cum adhortatione ad Pipinum, ut pergat omnimodam S. R. E. exaltationem facere. De suo erga Pipinum amore, et quod nihil sine ejus voluntate facere velit, largissime promittit. Pro monasterio in Soractis monte a Pipino sibi donato, gratias agit.

« 26. Per Georgium coepiscopum, Stephanum presbyterum una cum Radberto Pipini legato missos. Prolixe de Longobardorum crudelitate ac malitia queritur : indicat se suis legatis ad eum dedisse litteras, in quibus peteretur dimissio obsidum Desiderii regis in Francia detentorum : idque ideo factum, ut per Longobardiam ipse proficisci tuto posset : alias se idipsum non petiisse. Hortatur Pipinum et vehementer obtestatur, ne illos dimittat : ipsum Desiderium constringat, et ad restitutionem omnium bonorum B. Petri cogat, ut in adventu Domini, sicut radiantissimus sol, lucere mereatur. In embolo (embolio) adjuncto munuscula quædam Pipino mittit.

« 27. Per Andream et Gundricum Pipino legationem mittit : in qua gratiarum actiones continentur, cum petitione et adjuratione de auxilio contra Longobardos mittendo.

« 28. Scripsit Epistolas tres ad Carolum
« 29. et Carolomannum : in quibus hor-
« 30. tatur eos, ut majorum vestigiis insistentes, fidem Deo et B. Petro præstent, et Ecclesiam Romanam defendant et exaltent.

« 31. Scripsit etiam Epistolam ad cunctum exercitum regni Francorum : in qua gratias et benedictiones pro fideli opera sibi et beato Petro præstita eis impertit. Hortatur eos, ut in servitio S. R. E. perseverent, ac pro ea viriliter decertent ». Hactenus Pauli Epistolarum argumenta.

3. Cæterum præter hæc et alia, quæ dicta sunt superius suis certis locis, hæc haud anno certo notata Anastasius habet : « Hic, inquit, fecit noviter Ecclesiam infra hanc civitatem Romanam in Via sacra juxta templum Romæ... in honorem sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, ubi ipsi beatissimi principes Apostolorum, tempore quo pro Christi nomine coronati sunt, dum Redemptori funderent preces, et propria genua flectere visi sunt, impresserunt genua ipsa in eo loco, ubi usque hactenus in testimonium omni in posterum venturæ generationi, in quodam firmissimo silice esse ostenduntur designata.

« At in Ecclesia beati Petri Apostoli foras muros hujus civitatis Romanæ (in Vaticano videlicet), novum oraculum sive oratorium in honorem sanctæ Dei Genitricis construxit juxta oratorium S. Leonis papæ, secus fores introitus S. Petronillæ atque Andreæ Apostoli, musivo ac diversis metallis eum adornans, ubi et effigiem sanctæ Dei Genitricis in statua ex argento deaurato fecit, quæ pensat libras centum, in quo oraculo et sepulturam sibi construxit.

4. « Hic dum in Ecclesia beati Pauli Apostoli æstivo tempore pro valido caloris fervore demoraretur, corporali præoccupatus ægritudine, illic vitam finivit, ubi et sepultus est; illic fere trium mensium spatio post corpus ejus humatum permansit funus. Postmodum vero congregati Romani cives et aliæ nationes, ejus corpus per flumen Tiberis transportantes ad beatum Petrum cum psalmodiæ honore deportavere, et in præfato ab eo constructo oraculo eum sepeliere. Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembrem, creans presbyteros duodecim, diaconos duos, episcopos per diversa loca numero..... Cessavit episcopatus ejus annum unum et mensem unum ». Hucusque Anastasius. Sed quomodo ista se habuerint, et quæ intercesserint impedimenta, ut tandiu legitimo pastore vacarit Sedes, idem auctor narrat in rebus gestis Stephani papæ, ejusdem Pauli Pontificis successoris, his verbis :

« Dum vero prædecessor ejus domnus Paulus pro austeritate fervoris, æstivo tempore in Ecclesia beati Pauli demoraretur, et valida ibidem ægritudine præoccuparetur, de qua et vitam finivit : die noctuque idem beatissimus Stephanus in ejusdem sui prædecessoris perseverans servitio, nullo modo ab ejus lectulo, donec spiritum emitteret, recessit.

5. *Pseudo-papa Constantinus.* — « At vero Paulus papa in ægritudine positus, cum nondum adhuc spiritum exhalaret, illico Toto quidam, dux Nepesinæ civitatis, dudum habitator cum suis germanis Constantino, Passivo, et Paschale, aggregantes tam ex eadem Nepesina civitate, quamque ex aliis Tusciæ civitatibus multitudinem exercitus, atque catervam rusticorum, ingredientesque per portam B. Pancratii in hanc Romanam Urbem, atque in domo antedicti Totonis armati assistentes, elegere ibidem subito Constantinum fratrem ejusdem Totonis laicum existentem : quem cum armis plurimi eorum loricis induti, latrocinanter in Lateranum patriarchium introduxere, et ascendentes cum eo in vicedominio, continuo accersito Georgio epi-

scopo, compulere eum orationem clericatus eidem Constantino tribui. Ipse vero omnino hoc renuebat facere, corruensque in terram, prostravit se pedibus ipsius Constantini, adjurans eum fortiter per omnia divina mysteria, ut locum daret, et ab ejusdem impiæ præsumptionis proposito recederet, ne per eum talis inaudita novitas in Ecclesia Dei fieret. Et dum hujuscemodi adjurationis proferret verba, concitati plurimi ex ipsis malignis, qui eamdem impiam electionem fecerant, insurgentes super eum atque fortiter comminantes ei, a quibus ipse timore correptus, orationem illi clericatus tribuit, et ita clericus effectus eumdem sanctum Lateranense invasit patriarchium ». Agebantur ista per Totonem ducem voluntate et consensu Desiderii regis Longobardorum, ut constat ex Epistola Hadriani papæ, de qua inferius. Pergit vero Anastasius :

6. « Alio vero die, illucescente secunda feria, subdiaconus atque diaconus ab eodem episcopo in oratorio S. Laurentii intra eumdem patriarchium contra sanctorum canonum instituta consecratus est, sicque universum populum sibi sacramentum præbere fecit, et adveniente Dominico die, rursus cum multitudine armatorum exercituum in Basilicam B. Petri properans, Pontifex ab eodem Georgio episcopo Prænestino et aliis duobus episcopis Eustrasio Albanense et Citomalo (Citonato) Portuense consecratus est, et per anni spatium et mensem unum Sedem Apostolicam invasam detinuit ». Quomodo autem qui per vim ingressus est, per vim pariter sit sublatus, dicemus anno sequenti, quo contigit.

Modo autem exitum Georgii episcopi Prænestini ejus ordinatoris ab eodem Anastasio audiamus, qui hæc subjicit : « Antedictus vero Georgius episcopus Prænestinus, qui eum diaconem et Pontificem consecravit, non post multos dies consecrationis ipsius Constantini, valida ac pessima ægritudine præoccupatus, immobilis factus est, et postea missarum solemnia nequaquam celebravit : ejus enim dextera manus aruit atque contracta est, quam etiam nec ad os suum afferre valuit, sicque timens ac languens vitam finivit». Hæc de primo ordinatore Georgio ostendit Deus signa, ne quis existimaret excusare posse vim illatam ad imponendam manum super invadentem Apostolicam Sedem, sed teneri quemlibet millies vitam prodigere, quam tam immane scelus patrare. Cæterum Constantinus pseudo-papa, quod sciebat suam ordinationem sacris canonibus penitus labefactari, et reddi irritam, potioribus remediis eam suffulcire conatus est : nam et conciliabulum collegit proximorum episcoporum, qui ex ejus sententia omnia vi metuque miscentis, probavere ejus electionem. Porro ejusmodi conventus postea a Stephano papa (ut suo loco dicturi sumus) penitus irritus redditus est et nullius auctoritatis.

7. Verum idem Constantinus pseudo-pontifex, ut sedem suam cathedram pestilentiæ stabilire posset, ipso sui Pontificatus initio duas Epistolas scripsit ad Pipinum. In quarum prima Pauli obitum exponit, seque invitum et immeritum esse subrogatum : petit, ut amorem et fidem sibi servet, quem erga antecessores ; eique librum mittit de rebus gestis sanctorum.

In posteriore iterum queritur, se vi a multitudine manu injecta Pontificem factum : petitque, ut Pipinus Ecclesiæ agat defensorem, ne de se credat malevolis. Indicat quoque Constantinum presbyterum a Theodoro Hierosolymitano et aliis Synodicam attulisse de cultu imaginum, quam græce et latine ei mittit, ut qualis fervor in Orientalibus Ecclesiis pro imaginum conservatione sit, cognoscat. In pagina insertitia petit, ut Georgium episcopum, Martinum et Petrum presbyteros, a Paulo ad se legatos remittat ad suos : « Rogat postremo ne desinat Ecclesiam Romanam tueri ». Ista sunt argumenta pseudo-papæ Epistolarum ex eodem, quo supra in Paulo dictum est, Codice Vaticano accepta. Cæterum quod ad Synodicam a Theodoro patriarcha Hierosolymorum missam Romam de cultu sanctarum imaginum spectat, ne putes eam ad ipsum Constantinum pseudo-papam missam fuisse, sed potius ad Paulum papam, quem legati venientes Romam, reperere esse defunctum ; quod testatur Hadrianus papa, ut inferius suo loco dicetur.

8. *Historia de Stephani Auxentiani martyrio, ejusque reliquiis et miraculis.* — Sed quid interea in Oriente ? Ubique luctus, ubique dolor, tam in Occidente, quam in Oriente : laborat Occidens Orthodoxorum (ut vidisti) complurium factiosorum protervia Romanam Ecclesiam infestantium : qui dum sancto corpori monstruosum student caput apponere, factum est, ut sine visibili capite, miserando modo, hoc anno, post obitum Pauli aliquandiu perseverarit Ecclesia : laborat et Oriens, crudeli persecutione hæretici imperatoris, sanctorum cædibus horret. Hoc enim anno inter alios insignis ille sanctissimus Stephanus Auxentianus gloriosissime martyrium consummavit die vicesima octava Novembris. Quæ autem ista præcesserint, ex ejusdem martyrii Actis quam verissimis hic sunt reddenda, jungendaque illis, quæ de ipso, anno superiori, sunt recitata de prætoriano carcere, ubi cum aliis trecentis et quadraginta duobus egregiis confessoribus detentus tenebatur inclusus. Post igitur illa, quæ de eo et aliis sunt enarrata, subjiciuntur ista de prævisa jam ante consummatione martyrii.

9. « Non multi dies intercesserant, cum ipse suam a terra ad Deum migrationem animæ oculo prospiciens, quadragesimo ante mortem suam die, præclaram illam mulierem, illam, inquam, hospitalitatis laude florentem, ac novam Isdandulam, atque eorum, qui in vinculis erant, ministram accersit, ad eamque his verbis utitur : Tuæ erga me hospitalitatis fructum velim tibi cum fœnore Christus rependat. Belle enim mihi, atque ut ipsi gratum est, ministrasti, ac me recreasti. Deinceps

autem ad quadraginta usque dies, prorsus mecum ipse versari ac memet excutere cupio. Peto igitur abs te, ut panem eum et aquam, quæ ad me afferre consueveras, per hos dies ne afferas. Ut autem eo nomine mœrentem eam vidit, atque hujusce rei causam scire cupientem : Novi, inquit, mihi vitæ finem imminere : ac propterea monasticæ exercitationis rigorem etiam atque etiam intendere gestio. Cessit his auditis hospitalis illa ac præstanti fide mulier.

« Per omnes itaque noctes et dies non desinebat vir sanctus patres eos, quos carceris socios habebat, monere, docere, salutaribus præceptis erudire, atque id efficere, ut toto pæne nocturno tempore in canendis Deo laudibus versarentur : adeo ut cives etiam nonnulli, qui sanctioris vitæ studium colebant, vilibus pannis obvoluti, clam ad eum ingrederentur, et ipsius benedictione atque doctrina non sine magna animi voluptate fruerentur. In his igitur muneribus cum quadraginta illi dies absumerentur, ac jam octavus et trigesimus inchoaret, hospitalem illam mulierem rursus accersitam, audientibus patribus, ita alloquitur:

10. « Deus, qui se piis omnibus laborum fructus centuplicato redditurum promisit, benigno oculo te ex alto sancto suo adspiciat, ac pro tuo in me officio longe copiosiorem tibi mercedem referat. Ipsius enim vere discipula extitisti, qui dixit[1] : Quod fecistis uni ex minimis his meis, mihi fecistis. Et : Qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet. Et : Qui potum dat calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam. En itaque tuæ erga me voluntatis merces expleta est, quam tu ejusmodi a Deo habitura es, ut ea tibi nunquam eripi possit. At postea sacris imaginibus ostensis : Accipe, inquit, præclarum hoc tuum depositum, quod quidem tibi, et in præsenti hac vita adversus omne malum præsidii loco sit, et in futura tuæ erga Deum benevolentiæ atque Orthodoxæ fidei pignus. Hæc ubi dixit, alte sursum ex imo pectore ingemiscens, aperte hoc extulit : Crastina luce ex hac vita migrans, ad alium mundum atque imperatorem proficiscar ». Dolens quidem non suum bonum, quo gavisurus esset, sed alienis peccatis, quibus Deum ipsum offensuri hæretici essent. Sed pergit : « Ipsa igitur cum amarum quemdam et acerbum gemitum edidisset, extremamque ei salutem dixisset, receptasque eas, quas utendas dederat imagines, linteo quodam obvolvisset, domum postea se recepit. At divinitus afflatus Stephanus, convocatis rursum patribus, eos in divinis laudibus concinendis pernoctare jubebat.

11. « Porro autem ille Deo prorsus invisus tyrannus, præter alia, quæ Deo odio et execrationi erant facinora, ne Brumalium quidem cæremoniam contemnebat, verum eam quoque splendide ac luculenter celebrabat, ut qui Brumum quemdam ac Bacchum in his Gentilium ritu colere in animum induxisset, eousque ut frugum ac vini curam gerentes, atque ad maturitatem eos perducentes, summis honoribus afficeret. Parabat itaque tertiæ quoque uxori suæ Eudociæ Brumalium postridie, juxta quinti elementi circumductionem celebrare. Progressus autem atque ad scholarum porticus sedens, una cum Symmystis suis, satanicas quasdam cum organis ac citharis cantiones adventanti festo congruentes addiscebat. Hic igitur ab impiis quibusdam viris ad eum delatum est, Stephanum ex prætorio monasterium effecisse, cumque totas noctes illic in cantillandis psalmis traducere, ac præterea complures cives illuc proficiscentes, idolorum cultum ab eo edoceri.

« Hæc ille ut audivit, graviore ira inflammatus, statim militi cuidam, qui in Proximi ordine adscriptus erat, hoc imperat, ut sanctum virum e carcere eductum extra urbem obtruncet, illic nempe ubi prius eximiæ martyris Mauræ templum situm erat. Post autem locus ille carnificina factus est, templo scilicet illo a tyranno funditus everso et solo æquato, ac Maura nuncupato : quo in loco fœdera cum dæmonibus occulte sanciebat, tametsi non ad extremum usque scelus hoc ipsius obscurum fuerit; prodidit enim id quod clam ab eo perpetrabatur Suphlamii filius ipsis sacrificii loco dono datus, de quo nunc consulto sermonem silentio comprimemus. Cum igitur sanctum virum morti addixisset, confestim edictum hujusmodi per totam urbem promulgavit.

12. « Quisquis amicum, aut affinem, aut omnino genere conjunctum habere, eumque occultare, aut etiam pullam vestem ferre deprehensus fuerit : hic post varia tormentorum genera exilio mulctabitur. Cernere igitur erat urbem gravissima calamitate laborantem. Neque enim inimici duntaxat inimicos apud imperatorem facillime accusabant, sed etiam amici amicos, et fratres fratres, et servi dominos, atque (ut brevi complectar) in graviore luctu et planctu tota urbs versabatur, quam cum Julianus et Valens imperii Romani clavum tenerent.

« At vero carnifex ille, qui missus fuerat, sancto viro a prætorio assumpto, colloque ipsius ac manibus ligno alligatis, ad cædem properabat. Eo autem die tyrannus e palatio progressus in Milii porticu stabat, ubi prius sex illa Œcumenica Concilia depicta erant, post autem crudelis imperatoris jussu, inducto albario opere, deleta fuerant, atque eorum loco circus ille, quem amabat atque plurimi faciebat, atque auriga is, quem in deliciis habebat, atque Uraniacum, hoc est, cælestem, cum ne terra quidem dignus esset, appellarat, picti cernebantur. In hoc igitur loco cum superbe staret, omnesque eum faustis ominibus prosequerentur : Nulla mihi, inquit, requies est, ita Immemorandi isti exilium vitæ meæ afferunt. Hic vero quidam ejus factionis ait : Et ubinam tandem ullus eorum delituit, aut vestigium ullum ipsorum in

[1] Matth. XIX.

hac urbe tua, aut in ulla alia civitate, vel regione occultatum est, cum omnes funditus deleti sint? En enim imperii quoque tui hostem, hoc est, Auxentianum Stephanum abduci hodie vidi, ut quas meritus est pœnas subeat. Tum imperator : Et quid jucundius Stephano accidere queat, quam ut gladio vitam finiat? Verum hujus desiderii minime compos futurus est : multo enim graviore mortis genere mulctabitur. Nunc quippe imperatrix non mediocriter adversus nos stomachabitur, si festum ipsius diem in cæde conficiamus. Quocirca novus hic Herodes, atque uxoris mancipium reduci quamprimum eum in prætorium jubet.

13. « Quod cum contigisset, rursum cum iis patribus, qui in vinculis erant, Davidicos psalmos canebat[1] : Qui habitat in adjutorio Altissimi, et quæ deinceps sequuntur. Tyrannus autem cum vesperam totam in tibiarum et citharарum cantu transegisset, postridie instructa splendidissima cœna, cum iis, qui suæ factionis erant, epulabatur. Cumque duos quosdam fratres, tum dignitate claros, tum corporis simul atque animi pulchritudine florentes (quos postea invidiæ œstro perculsus interfecit) seorsum accivisset : Ite ad prætorium, inquit, ac meo nomine ad Auxentianum Stephanum hæc dicite : Vides, quanta tui cura afficiar, ut qui tibi ex ipsis mortis faucibus crepto vitam concesserim : quocirca tandem aliquando animum inflectens, voluntati meæ obsequere. Non quidem me fugit, quin homo contumax et durus ad contumelias potius nobis inferendas proruрturus sit. Vos vero si sermonum illecebris inflectere ejus animum potueritis, rem gratam mihi feceritis, et ministerium istud vestrum comprobabo. Sin istud ei persuaderi nequeat, tandiu eum a vobis, et a fronte, et a tergo verberari volo, quoad misere animam efflaverit.

• « Igitur præclari illi duo fratres, postquam ad prætorium venerunt, furiosam quidem illam tyranni sententiam sancto viro exponunt : verum nullo eum malo prorsus affecerunt, quin potius ubi eum sermonibus ad cohortandum accommodatis confirmassent, atque ab eo benedictionem acceрissent, ad reditum se accinxerunt. Quæ autem ad imperatorem dixerunt, hujusmodi fuere : Imperator, miserum illum in pristina sententia perstantem, tuumque imperium infaustis ominibus persequentem offendimus, ac proinde tot plagis eum proscidimus, ut pæne spiritus omnis expers jaceat, nec certum sit, an crastina die inter vivos futurus sit. Qua quidem ex re cum mirificam lætitiam ferinus ille concepisset, atque ingentem risum effudisset, luxui, quo ipsi nihil carius erat, operam dare postea pergebat, ut qui ventris et eorum, quæ ventre inferiora sunt, servus esset.

14. « At vero dignissimus Stephanus, sub auroram ad se coacto monachorum agmine, postremum hunc ad eum sermonem habuit : Valete, patres et fratres ; valete atque in Orthodoxa fide constantissime perseverate, ac pro mea tenuitate, quæso preces fundite. En enim jamjamque adest mortis meæ tempus, ac pro foribus jam corona est. Quamobrem vereor, ne caliginosa dæmonum multitudo propter ignorantiarum mearum multitudinem mihi impedimento sit. Ob quæ cum omnes, amnis cujusdam in modum, lacrymas profunderent, tolli sibi sacram epomidem atque deinde analabum cum loro jussit. Cum autem cucullam quoque abjicere pararet, ne id faceret, patres prohibebant, negantes convenire, ut sine pretioso hoc indumenti genere dierum suorum finem videret. Ad quos divinitus afflatus vir ille : Athletam, inquit, nudum decet luctari. Ac præterea ne æquum quidem est, pretiosam hanc rem a furente populo contumelia affici, ac profanis pedibus conculcari. Hæc cum locutus esset, omnes ei morem gesserunt : itaque cucullam quoque exuit, ac cum pelliceo duntaxat pallio una cum monachis sedebat, de his rebus, quæ ad salutem pertinebant, sermonem ad eos habens ».

15. Dum ista aguntur, ex iis, quæ subsecuta sunt, intelligi potest, imperatorem per visum dormientem ea passum esse, quæ passam uxorem Pilati[1] Evangelista commemorat, et velut quibusdam furiis exagitatum, novisseque per dæmones, Stephanum Auxentianum nihil penitus, ut jusserat, esse passum : ob id imperator ipse magis est cruciatus. Nam audi, quæ subjiciat idem auctor : « Verum enimvero fieri omnino non poterat, ut quæ in carcere acta fuerant, et quo pacto duo illi pii fratres admodum benigne ac indulgenter cum divino Stephano egissent, tyrannus ignoraret. Quare cum de his omnibus a dæmone aliquo (ut vero consentaneum est) certior factus fuisset, hora diei secunda e somno experrectus, leoninum quiddam rugiens, atque ad aulæ vestibulum festinanter proficiscens : O vim mihi illatam ! exclamavit. O insignem mei contemptum ! Nemo est, qui mihi opituletur, nemo qui subsidium ferat ? Quid mihi cum tenebricosis et Immemorandis istis (sic enim ipsi usitatum ac familiare erat monachos appellare.) Cum autem ii, qui voluptatibus ac deliciis dediti erant, ultro ad intemperantem illam mensam currerent : perturbatissimo animo ipsis occurrens, magno cum clamore quærebat : Quo pergitis, et quem quæritis ? His autem respondentibus : Ad te benignum nostrum dominum imus. Tum ille altiori voce : Non sum, inquit, dominus vester : non sum imperator. Alius dominus vester est, alius imperator, ad cujus pedes vos ipsos provolvitis, contactisque ipsius vestigiis, ab eo vota precesque supplices petitis : nemo in me obsequiosus est, ut illo de medio sublato, animum meum reficiat et recreet. His vero animi anxietate laborantibus, et quisnam ille esset sciscitantibus, quisquis ille, quem ipsi ei anteferrent,

[1] Psal. xc.

[1] Matth. xxvii.

aut quem alium imperatorem agnoscerent: tum ipse contra: Stephanus Auxentianus est, inquit.

16. « Nondum integrum nomen in eorum aures influxerat: cum subito impetus quidam et clamor promiscuus, et vox quædam incondita personabat, omnibus, ut erant, ad prætorium concurrentibus. Mox truculentorum leonum instar in carcerem insilientes: Date nobis (custodibus inquiunt) Auxentianum Stephanum. At ille constanti atque intrepido animo, velut in hoc ipsum paratus, ad eos decoro gestu ac vultu ab omni perturbatione libero egreditur, et quemadmodum olim Christus Judæis, ipsius cædem anhelantibus [1]: Ego sum, quem quæritis, inquit. Illi autem illico eum arripiunt, atque in terram illidunt, ferreisque vinculis, quibus ejus pedes adstringebantur, ab eo extractis, ad publicam viam raptim eum adducunt, calcibus in eum insilientes, saxis impetentes, fustibus ferientes, nullum denique supplicii contumeliæque genus omittentes.

« Cum autem per primam prætorii portam non tam duceretur, quam raptaretur, ac jam in templi Theodori martyris vestibulo esset, manibus humi fixis, ac sublato aliquantum capite, ultimum adorationis munus martyri persolvebat: etenim ne in tanta quidem calamitate pietatis amorem ex animo suo ejecerat. Quem ex sanguinariis hominibus quidam, Philommatius nomine, conspicatus, præcipiti quodam furore percitus: Videsne, exclamavit, Immemorandus iste tanquam martyr mori cupit. Atque hoc sermone habito, ad siphones, qui illic erant, quique ob ea incendia, quæ interdum oboriuntur, adhiberi solent, excurrit, avulsumque ab iis haud parvum lignum trahit ac sanctum virum quam vehementissime potest in cerebri membrana ferit: sicque protinus interemptum, martyrem quidem illum profecto, seipsum autem (quod omnium gravissimum scelus est) martyris carnificem reddit.

17. « Ac vide, quæso, vim illam Dei ultricem. Non enim quemadmodum plerumque solet, moram ullam interposuit, sed celeri pede processit. Etenim simul atque feriit, ipse quoque in terram diabolica plaga percussus ruit, dentibus horrendum in modum stridens, et ore spumam emittens: atque ita grave illud flagellum permansit, ad extremum usque spiritum miserum illum comprimens atque castigans. Ac ne sic quidem tamen furibundum illud vulgus animorum impetum remisit; verum per publicam viam adhuc eum raptabat. Et quidnam tandem ex sacrosanctis illis Stephani membris coronæ expers relictum est? Nam et manus, ac pedes ad saxa offendentes conterebantur, et digiti una cum unguibus avellebantur, atque in terram spargebantur, et venter disrumpebatur, atque intestina omnia profluebant. Siquidem e scelestis illis hominibus unus gravissimum lapidem utraque manu acceptum in ipsius ventrem injecit, unde confestim abdita omnis viscerum compages, aquæ ritu, in terram effusa est: nam et mortuo Stephano per summum furorem insultabant, nec contumeliis in eum debacchari cessabant, circumdantes eum tanquam canes multi, atque omni modo raptantes et discerpentes, saxisque per totam viam incessentes, non viri duntaxat, sed etiam mulieres; qui nec puerilem quidem ætatem sanguinarii hujus impetus expertem reliquerunt: nam ipsi quoque litterario ludo relicto (sic enim imperator jusserat) lapides manibus gestabant, eisque Stephanum insectabantur: ac quisquis in eum, dum raptaretur, incidens lapidem non jecisset, pœnas luebat, atque imperatoris hostis censebatur.

18. « Quin etiam cum ad Bovis locum martyrem raptantes pervenissent, caupo quidam, pisces coquens, ut eum raptari videt, vitæ usura adhuc eum frui arbitratus, assumpto flagrante titione in calvaria ipsum ferit, ac repente confracto occipitio, cerebrum effluere cœpit. Theodorus autem quidam vir pius e tergo sequens, illud e capite fluere videns, simulato lapsu sustulit, et ipsum furtim impositum in sinu abscondit. Atque ita deinde ad spectaculum motus properat, nimirum cernere cupiens, quonam tandem, sedato furore, reliquias martyris projicerent. At vero sanguinaria illa turba sanctum virum raptans, cum ad Monocionis monasterium accessisset, in animo habebat beati viri sororem (illic enim divinum vitæ genus colebat) per vim ejicere, eoque ipsam adigere, ut fraternum corpus, tot certaminibus defunctum, saxis peteret. Verum illa hoc prænoscens, atque in obscurum quoddam sepulcrum sese abdens, hujusmodi facinus effugit.

« Illi igitur, spe hac sua dejecti, rursus martyris cadaver trahentes, in Ethnicorum reorum foveam projiciunt, ubi prius quidem sancti Pelagii martyris templum erat, verum postea vetustate labefactatum impius imperator everterat, atque in sepulcra redegerat, ac Pelagii sepulcretum nuncupabat, adeo ut tunc quoque divinæ Scripturæ locum illud haberet [1]: Cum iniquis vir justus deputatus est.

19. « Postmodum læti redeuntes, qui latronum sævitiam crudelitatis suæ immanitate superaverant, lætum tyrannum adeunt, veluti dæmonis cujusdam intemperiis divexati, qui sceleratissime in ipso pugnaverant. Quos quidem lubenti animo susceptos ad mensam suam eduliorum copia onustam adhibuit. Cumque illi ærumnosissimam martyris mortem referrent, audiens ille magnopere ridebat, ac lætitia diffundebatur, hominis (ne quid amplius dicam) cruciatus et calamitates in voluptatis materiam trahens.

« Atque hæc quidem in hunc modum se habuerunt. Martyrio porro perfunctus est ille egregius sane luctator Stephanus tertio et quinquagesimo

[1] Joan. XVIII.

[1] Luc. XXII.

ætatis suæ anno, Novembris mensis octavo, et vicesimo die », hoc ipso anno videlicet. Nam quem idem auctor natum ponit eo tempore, quo S. Germanus Constantinopolitanam sedem accepit, anno nimirum Redemptoris septingentesimo decimo quarto, utique hoc anno martyrio coronatum apparet. Hæc quidem auctor omnia fide sincera, utpote, qui eadem spectarit, et (ut quidem existimo) ejus assectatus vestigia, quantum licuit, ejusdem martyris imitator discipulus fuerit, qui et eodem ferme tempore cuncta narrata scriptis mandarit, absque tamen nomine, quod ita iniquissima tempora illa ferebant. Sed quid prodigiosum eo tempore acciderit Constantinopoli, ab ipso audi, dum ista subjicit:

20. « Cæterum ne ea quidem miracula silentio præterire convenit, quæ ab ipso, illius videlicet beneficio, qui dixit[1]: Ego glorificantes me glorificabo: qui autem me contemnunt, erunt ignobiles, etiam post mortem patrata sunt. Eo enim ipso die, quo sanctum virum (ut Scripturæ verbis utar) aggressi viri sanguinum, tanquam arietem insignem de medio sustulerunt, cum tranquillum cælum esset, et radiis solaribus colluceret, hora tertia ad Orientalem aulæ partem ignea nubes ad montis verticem, ubi vir egregius monasticæ vitæ certamina exantlarat, repente coorta, atque deinde ad summas urbis partes excurrens universum aerem horrenda caligine infecit et obscuravit. Atque (ut cum Propheta loquar) cernere erat, diem ac non diem, tenebras ac non noctem: cumque una cum ea vehemens turbo excitatus esset, ingens vis grandinis, magnitudinis haud facile credendæ cecidit, idque circa palatium duntaxat, hincque multi in discrimen vitæ venerunt. Hæc scilicet sanctorum Deus prodigiose patrare novit, dum impios re ipsa coarguit: eos autem, qui ipsius metu præditi sunt, gloria afficit.

« Porro autem pius ille Theodorus, qui confractam capitis sanctissimi partem sustulerat, cum ad beati Dii monasterium profectus esset, ejusque antistitem remotis arbitris convenisset; ei quæcumque insignis athleta Stephanus eo die pertulisset, exposuit. Ille autem acerbe ingemiscens, ad quoddam protomartyris Stephani oratorium, quod ad dexteram templi monasterii partem erat, eum ducit: atque urnam quamdam educens, in ea divinas illas reliquias collocat, præsente quodam puero monasterii, et quæ fiebant, inspectante. Ambo autem orationis munere perfuncti, tanquam thesaurum quemdam ingentis pretii intra altare occultant.

21. « Interjecto autem aliquo tempore, accusatur apud imperatorem Theodorus: nam ne tum quidem a tentatione liberum atque immunem livor reliquit, verum ut imaginum adorator exilio mulctatur, atque in Siciliam insulam una cum uxore ac liberis ablegatur. Quem cum diuturno tempore exilii causa illic commoratus fuisset, in patriam rursus reduxit Judex justus Deus. Reductionis autem modus hujusmodi fuit. Etenim adolescens ille, de quo proxime verba fecimus, ad maturam ætatem provectus cum antistite agebat, ut diaconus crearetur: quod cum ab eo impetrare non posset, ut qui et juvenilem ipsius ætatem perspiceret, et vitæ socordiam exploratam haberet, se gravissimo eum malo affecturum, comminatus est. Itaque urnam illam occulto subripit atque ad imperatorem currit, eique rem totam exponit: antistes enim meus, inquit, una cum Theodoro qui in Siciliam exilii causa missus est, damnatorum, quos tu ut nocentes et facinorosos morte afficis, ossa colit atque adorat; te autem tyrannum ac novum apostatam appellat.

« His auditis, imperator ira inflammatur atque antistitem illum correptum ac vinculis firmissime adstrictum in carcere custodiri jubet: Theodorum autem e Sicilia reductum dignas hujusmodi facinoris pœnas subire; puerum autem ad utrumque convincendum asservari. Reducitur itaque e Sicilia Theodorus. Statimque cum et antistitem in medium producit imperator, atque in faciem ipsis puerum sistit, ut quod factum fuerat, indicaret. Cum autem illi nihil se hujusmodi scire assererent, urnam afferre jubetur adolescens. Atque (o ingens miraculum!) evanescit illa, nec hucusque reperiri potest. Itaque vacuis manibus revertitur. Imperator pudore suffunditur, atque id quod contigerat, premere silentio atque occultare conatur, ne illustriorem etiam quam ante sancti viri gloriam reddat: neque enim ipsum fugiebat, quia divinum Stephanum omnes pæne sanctum confiterentur: juvenem autem illum, ut calumniatorem multis verberibus laceratum exilio mandat. Sic nimirum Deus justos a tentationibus eripere, impios autem eorum loco tradere novit ». At de certamine Stephani et miraculis cultuque hactenus. Cui nos (ut qui scripsit facit) precibus commendamus.

22. Ex his autem, quæ germane sincereque de tanto martyre scripta extant, considerare quis prudens poterit eorum certamina, quæ nota Deo tantum, absque scriptorum monumentis ex hominum memoria exciderunt. Relatus est inter sanctos martyres Stephanus, in Ecclesia Catholica celebrandus, die vicesima octava Novembris, una cum SS. martyribus Andrea et Petro, de quibus ibi, post elogium Stephani, hæc habentur: « S. Andreas dum traheretur vinctus, expiravit: Petrus vapulans reddidit Deo spiritum ». Subjiciuntur autem ista eadem die: « Multi milites Orthodoxi tunc mundo spreto, facti sunt monachi, quos impius imperat. cruciatos interemit. E quibus unum, Basilium nomine, erutis oculis, et adhuc de sanctarum imaginum adoratione loquentem, calcibus percussit: qui excruciatus dolore ex hac vita migravit. Alius Sostenio clausus, amputatus auribus, in Chersonam missus est exul, et ibi occidendus, fugiens ad Cazaros, ibi ab illis est factus episcopus ». Subdit de aliis in exilio pariter ductis et ibi defunctis. Ista de militibus. At quemnam finem

[1] 1. Reg. II.

certaminis acceperit illud sacrum examen confessorum, quos Stephanus reliquit in carcere, ignoratur; neque illa, quæ in diversis imperii provinciis passi alii sint, perpaucis exceptis, scriptis consignata remanserunt.

23. *Constantini hæretici patriarchæ supplicium.*— Quod autem pertinet ad duos fratres illos, quos ad Stephanum suadendum ab imperatore missos vidimus, eos ob pietatem ab eodem imperatore occidi jussos, idem auctor tradit: hos enim fuisse illos putamus, quorum alterum nomine Constantinum, Strategium alterum Theophanes ponit anno superiori esse capite truncatos. Etenim ipse anni unius termino errare arguitur ex martyris Actis in obitu martyris Stephani : sic et de aliis ejusdem anni factum apparet, ut quæ ab eo superiori recensita sunt anno, quæ in hoc esse collocanda, ex ejusdem martyris Actis comprobantur. Sed quæ reliquæ sunt anni hujus ejusdem imperatoris res gestæ, videamus. Theophanes enim ista describit, ac primum omnium, quæ gessit adversus Constantinum exauctoratum patriarcham Constantinopolitanum. Hic quidem quam secreto acceperat ab imperatore ipsius impietatem, qua negabat Christum Deum ejusque Matrem esse Deiparam nominandam, loco vindictæ, idipsum in insula ubi relegatus erat, omnibus propalavit (ut Cedrenus et alii tradunt) quamobrem evocatus Constantinopolim, quas jussus sit pœnas dare lueréque supplicium, ita Theophanes narrat :

24. « Anno vicesimo septimo imperii Constantini, Constantinus falsi nominis patriarcha ductus est nona Octobris, sexta Indictione a principe insula : quem et cecidit tyrannus, quod evadere non valeret ejus maledicta. Jussit autem in foro parari locum, et eumdem sedere in gremio Ecclesiæ magnæ, eratque a secretis (ob secreta videlicet patefacta) cum eo conferens chartæ tomum, in quo erant scripti hujus excessus. Omni ergo populo ex præcepto regis illic congregato et vidente, legebatur charta totius populi, et per singula capitula a secretis (ob secreta videlicet manifestata, ut Cedrenus insinuat), percutiebat faciem ejus, Niceta patriarcha sedente in confessione et intuente. Post hæc vero cum imposuissent eum in ambonem et rectum stare fecissent, accepit Nicetas chartam, et misit episcopis, et ablato superhumerali ejus, anathematizaverunt eum, et hunc socium Absim (Abiron) cognominantes ab Ecclesia abstraxerunt. Postera vero die cum ludi circenses agerentur, raserunt faciem ejus, et barbam denudaverunt, capitisque et superciliorum pilis ablatis, indutum hunc laneo, brevi ac sine manicis vestimento sedere fecerunt super asinum sagma ferentem, et ipsius tenere caudam, et duxerunt per Dippium in hippodromum, cuncto populo imprecante illi mala et conspuente : trahebat autem asinum Constantinus nepos ejus, naso reciso. Cumque venissent ad vulgus, descenderunt et conspuerunt et pulverem jecerunt super illum, et dum abduxissent eum ad consistorium, dejecerunt eum de asino, et calcaverunt super collum ejus, et collocatus contra vulgus, audiebat ab illis ludicra verba usque ad absolutionem ludorum equestrium.

25. « Eodem quoque mense, missis impius imperator patriciis, significat ei, dicens : Quid dicis de fide nostra, et Concilio quod fecimus ? » Oblata ex his digna fuit infelici homini occasio, ut si voluisset, potuisset opprobria omnia illa in gloriam convertere sempiternam, et promereri coronam martyrii, si quod absens fecerat obloquendo, præsens fecisset fortiter confitendo ipsum imperatorem esse hæreticum, profitendo Catholicam fidem ; sed vilis et ignavus ob scelera sua his addictus suppliciis, ad adulationem assentationemque sermonem convertit, ex quo duplo delinquens, ultimo demum meruit supplicio affici : nam pergit Theophanes de ipso : « Constantinus patriarcha sensibus ad vanitatem conversis respondebat : Bene, inquiens, et credis, et Concilium operatus es ; putans se ob hoc illum sibi placare. Et confestim illi respondentes, dixerunt : Nos hoc audire voluimus ab ore tuo polluto : ex hoc ergo vade in tenebras. Et sic accepta sententia, descendit ad claustra ferarum, et decollatus est. Et caput quidem per aures ligantes, tribus diebus in Milio suspenderunt ad ostensionem plebis : corpus vero reste pede ligato traxerunt per plateas usque ad loca pelagi, et sociandum biothanatis statuerunt : similiter et caput ejus post tres dies illuc delatum projecerunt. O irrationabilitatem et crudelitatem, atque immisericordiam immitissimæ bestiæ ! non est veritus miser sanctum lavacrum : duos enim filios ejus ex tertia conjuge ipsius in ulnas suas susceperat. Siquidem semper feralibus moribus et immansuetus esse probabatur ». Hactenus tragœdia Constantini hæretici patriarchæ, quæ sui immanitate commiserationem a Catholicis etiam elicuit, qui præ cæteris in eum magis invehi, acriusque insultare debebant ob scelera ab eo in eosdem perpetrata. Sed hæc docuit Christiana mansuetudo, cujus Orthodoxi legitimi sunt hæredes. Sed quæ his immaniora subjiciat Theophanes, audiamus.

26. *Sævitia, blasphemiis et odio in monachos insignis imperator.* — « Ab hoc autem anno ampliori est insania usus ; mittens quippe deposuit Petrum nobilem Stilitem a Metra; quem virum, cum suis dogmatibus cedere renuisset, ligatis pedibus ejus, in prædicto palatii loco inclusit, et hunc tractum quoque per plateas projici jussit. Alios etiam in saccis vinciens et lapidibus aggravans, eruens oculos, in pelagus jactari præcipiebat, nares abscindens, flagellis excorians, et omnem tormenti speciem adversus eos, qui pie vivebant, excogitans. Et in urbe quidem per seipsum hæc et consentaneos suos Antonium patricium et scholarum domesticum, ac Petrum magistrum super populum singulorum ordinum, qui a se fuerat eruditus ad talia, agebat ; in exteris vero partibus per jam

dictos prætores. Ipse namque citharæ delectabatur sonitu, atque conviviis, turpibus sermonibus et saltationibus eos, qui sibi adhærebant, incessanter erudiens ». Ita et in his imitatus Neronem in omnibus sævissimus imperator, dicendus et ipse ea ex parte pariter matricida, dum a qua per lavacrum sanctum est genitus, Ecclesiam Catholicam (quantum in se fuit) sæpe necavit.

27. Sed reliqua audi monstri portenta, quæ idem sic pergit narrare Theophanes : « Si quisnam, inquit, corruens vel dolens, solitam Christianorum vocem emitteret, dicens : DEI GENITRIX, JUVA, aut vigilias agens deprehenderetur, aut Ecclesiis assuetus, aut cum religione vivens, aut non passim juramentis abutens, ut inimicus imperatoris damnabatur, et immemorabilis memorabatur ». Quo nomine (ut sæpius dictum est) sanctos monachos peculiariter suggillabat. De tanta blasphemia agens Theostericus, hujus temporis scriptor in Niceta, hæc paulo fusius prosecutus, ubi plura in detestationem impii Constantini dixisset, hæc ait[1] : « Habitu erat Christianus, mente Judæus : quam enim Christus sibi in domicilium delegit, gloriosissimam, inquam, suam matrem, omnibus aliis rebus creatis superiorem, omnium hominum salutem, mundi patrocinium, quæ propter virginitatis suæ præstantiam prope Deum versatur : hujus, inquam, venerandum nomen multis modis ab Ecclesia expellere studuit ; ejus vero intercessiones, per quas mundus consistit, illas ne nominare quidem voluit, cum diceret, nemini eam posse opitulari. Conabatur autem quod dicebat hoc exemplo confirmare : cum enim aliquando marsupium, aureis nummis plenum, in manum sumpsisset, et iis, qui cum ipso versabantur, illud ostendisset, ab eis quærens : Quantinam, inquit, marsupium hoc valet : Multum, inquiunt illi. Cum vero aurum ejecisset, rursum quæsivit quantinam marsupium esset. Cumque illi respondissent, nihil valere : Ita, inquit miser ille, et Dei parens Maria (neque enim sanctam dignabatur nominare eam indignus ille) quo tempore Christum in se habebat, valde honoranda illa erat : ex quo autem tempore illum peperit, nihil differebat a reliquis : O blasphemiam, o superbiam, o immensam Dei tolerantiam, o summam patientiam ! quomodo ipsius lingua non obmutuit, quæ adversus Christi matrem tam superbe iniquitatem locuta est ? Quidnam a blasphemis Judæis novus hic Pharisæus et Deo invisus differebat ? » Ita quidem Theostericus : quem attendant nostri temporis novatores, sciantque, se eamdem habituros partem absque dubio cum Copronymo in inferno, qui ejus disciputi impietatis se esse factis dictisque in omnibus profitentur. Porro idem auctor persecutionem ejusdem in monachos subjicit, consententia iis quæ a Theophane conscribuntur. Ait enim :

28. « Nostros vero monachos indignos existimabat, de quibus cogitaret : quinimo abjectos et nulla memoria dignos vocabat illos ipse, qui nulla ex parte memorabilis fuit. Quicumque autem pravo ejus consilio parere noluerunt, partim exilio condemnati sunt, partim in carceribus mortui, alii gladio interfecti, alii vectibus contusi, qui sic discerpebantur, ut eorum viscera in plateis dissiparentur. Testatur id Stephanus novus Christi martyr, qui prioris illius Stephani et nomine et moribus fuit socius. Ad hæc aliqui sunt in altum mare projecti. Alii, ut tyrannis tormenta inferentibus peccandi occasionem auferrent, fugiebant, et in montibus et speluncis versantes, in fame et siti, in frigore et nuditate afflicti, angustias multas tolerabant. Alii, cruciatus extimescentes, neque suæ carnis infirmitate confisi, in alienam regionem migrarunt, et illic quod ad conscientiam et propositum pertinet, martyrium compleverunt.

« Alii tormentorum metui succumbebant. Alii assentationibus capiebantur. Quidam humanam magis, quam divinam gloriam appetentes, se ipsi subjiciebant. Alii corporeis voluptatibus addicti, suas etiam uxores circumducere non erubescebant. Itaque animarum salutis domicilia, proh scelus ! facta sunt adulterii et incestorum diversoria. Totum autem ejus viri, quem diximus, propositum et studium erat omnino in ea re occupatum, ut ordinem monasticum deleret : idque ex eo tempore, quo regnare cœpit, in animo propositum habebat ». Hæc Theostericus hujus temporis scriptor et rerum inspector. Relati reperiuntur in tabulas Ecclesiasticas duodecima Januarii quadraginta duo monachi martyres Ephesi sub eodem Copronymo imperatore, et vicesima octava Novembris post Stephanum juniorem, Basilium, Petrum et Andream, atque aliorum trecentorum triginta novem monachorum recensitæ coronæ martyrii, qui sub eodem imperatore passi sunt, die vero decima septima Martii habent natalem diem sancti Pauli, qui per ignem sub eodem imp. martyrii coronam pariter adeptus est. Sunt et alia innumera de victoriis Christi militum tunc erecta trophæa, quæ scriptorum inopia et injuria temporum remanserunt incognita.

29. Sed redeamus ad Theophanem, qui de monasteriorum cladibus ista subjicit : « Monasteria vero, quæ in gloriam Dei et in salvandorum refugium facta sunt, domos fore communes fautoribus suis militibus sanciebat, (effectis jam illis prætoriis castris). Denique Dalmatii cœnobium, quod erat inter optima Byzantii cœnobia, militibus in habitaculum tribuit ; ea vero, quæ dicuntur Callistrati et Dii monasteria, necnon alias sacras monachorum ac virginum domos a fundamentis destruxit.

« Eos autem, qui monasticam vitam subire ex insignibus militibus studuerant, et maxime illos, qui sibi adhæserant et complices libidinis suæ et nefandorum actuum fuerant, morti subdebat, suspectui habens confusionem, quæ sibi ex propala-

[1] Apud Sur. die III. April. tom. II.

tionibus fieret se pronuntiantium. Unde et Strategium Podopaguri fratrem, cum esset urbanus specie, assumpsit : amabat enim talibus adhærere propter luxurias suas : cumque eum moleste tulisse sensisset infandas in viros insanias suas, et beato Stephano incluso sancti Auxentii has manifestas reddidisse, salutisque remedia suscepisse : hunc quasi insidiatorem suum diffamans, una cum incluso (ut prædictum est) interfecit». Addit et de avaritia ejusdem tyranni, qua miseros agricolas denudavit.

Ad postremum anni hujus ista de novo pseudopatriarcha adjicit : « Eodem anno Niceta falsi nominis patriarcha, iconas ex musivo factas, quæ in patriarchio secreti minoris erant, erasit ; et imagines magni secreti, quæ sculptæ erant in ligno, deposuit, et cæterarum imaginum facies delinivit : sed in Abrahamio similiter fecit». Hactenus de anni hujus rebus impie gestis ab imp. Theophanes in Annalibus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6260. — Anno Æræ Hispan. 605. — Anno Hegiræ 150, inchoato die 5 Febr. Fer. 5. — Jesu Christi 767. — Sedes vacat. — Constantini Copronymi 48 et 27. Leonis IV 17.

1. *Paulus papa ad Pippinum scribit, Desiderium sibi plenarie non satisfecisse.* — Ad n. 1 et seq. Hujus anni initio Wilcharius episcopus, Dodo et Wichardus Pippini regis jussu Romam perrexere oratores exploraturi, utrum Desiderius Langobardorum rex ea restituisset Paulo papæ, quæ se redditurum promiserat, compertoque quod eorum quæ pollicitus fuerat, nihil adhuc præstitisset, in Franciam statim rediere cum Epistola ejusdem Pontificis ad Pippinum, quæ est XIX Cod. Carol. « Tu post Deum », inquit Paulus, « nobis refugium, Christianissime rex, tu cum Dei brachio firma existis opitulatio et vestri a Deo confortati regni securitas, nostra est immensa lætitia, quo tam nos quamque universus populus istius provinciæ (divina vos satisfaciat majestas) firmi atque immobiles in vestra charitate ac dilectione et regni vestri a Deo protecti Francorum amoris constantia permanentes permanebimus, et nullus nos poterit humanus favor aut terror a vestri amoris dulcedine charitatisque affectu separare, sed una nobis erit in vestro amore vita ac mors ». Deinde statum causæ, propter quam legati Romam e Francia missi sunt, sic exponit : « Quia vero innotuistis, ob hoc vos præsentes direxisse missos, ut agnoscere per eos valuissetis, utrum nobis a parte Langobardorum plenariæ factæ fuissent justitiæ, an non, ipsi omnino causæ meritum comperti sunt, et callidam versutiam, atque solite falsiloquam eorumdem vestrorum nostrorumque æmulorum agnoverunt, eisque ad vos revertentibus, Deo propitio vestris propalabunt in auribus. Eis denique de singulis, quæ a vobis injuncta habuerunt, nobis reverentibus singillatim de omnibus responsum reddentes, in eorum posuimus ore, quæ vestræ excellentiæ suggerere debeant, effectum ex hoc a vestra adipisci optantes excellentia ».

2. *Carolus M. auctor Codicis Carolini.* — Hujus Epistolæ argumentum recitat Baronius n. 2, Epist. XXI ; sed post ejus mortem Jacobus Gretserus, Ingolstadii, anno MDCXIII publicavit Codicem Carolinum, qui continet Epistolas, quas Romani Pontifices, Gregorius III, Zacharias, Stephanus II, Paulus, Stephanus III, Adrianus, et Pseudo-Constantinus, ad Carolum Majorem-Domus, ad Pippinum, ad Carolum Magnum, et ad Carolomannum ejus fratrem miserunt. Collectæ olim in unum volumen fuerant studio et cura ipsius Caroli Magni, et sunt omnino Epistolæ nonaginta novem. Porro Carolus anno DCCXCI eas Epistolas iterum rescribendas curavit, eo quod nimia vetustate jam ex parte deletæ essent, ut liquet ex antiqua inscriptione majusculis litteris exarata, quæ ab illo ipso, qui jussu *Caroli Magni* eas in unum corpus redigendas descripsit, collectioni earum præfixa est. Ea collectio extracta ex antiquo Ms. Bibliothecæ Cæsareæ, ut testatur Lambecius lib. 2 ejusdem Biblioth. cap. 5, ubi monet eum, qui Codicem descripsit et ad Gretserum misit, nimiam nonnullis in locis corrigendis et mutandis sibi arrogasse licentiam, ideoque operæ pretium fore, si prima illa editio de integro conferatur cum laudato exemplari authentico. Denique omnes illæ Epistolæ an. DCCXCI anteriores sunt, cum eo anno earum collectio facta fuerit. Harum opera Annales Ecclesiasticos variis in locis supplevimus. Extant etiam apud Duchesnium tom. III.

3. *Moritur Paulus PP.* — A num. 3 ad 8.

Paulum papam hoc anno ad Deum migrasse inter omnes convenit, solumque de die ejus emortuali inter eruditos controversia versatur. Papebrocius in Chronico-Historico censet, eum die vicesima prima Junii demortuum, et *Constantinum II pseudo-papam* vitio ordinatum fuisse die XXVIII ejusdem mensis in Dominica. Verum Baronium obitum Pauli cum die XXVIII mensis Junii recte alligasse, et *Constantinum* eadem etiam die, quæ hoc anno Dominicalis erat, electum, quorumdam factiosorum opera die quinta mensis Julii, in quam Dominica cadebat, consecratum esse, apud me certum. Inierat enim Pontificatum *Paulus* die vicesima nona mensis Maii anni DCCLVII, seditque *annos decem*, *mensem unum*, inquit auctor ejus Vitæ Anastasio vulgo adscriptæ, et cum eo Martinus Polonus et Luitprandus. Quare currenti anno die XXVIII mensis Junii spiritum Deo reddidit, eodemque die ante mortem ejus *Toto* quidam dux Nepesinæ civitatis curavit subito Constantinum fratrem suum *laicum existentem* in Pontificem Romanum eligi, inquit auctor citatus, qui subdit : « Alio vero die illucescente secunda feria subdiaconus atque diaconus ab eodem episcopo (nempe Georgio, de quo ante locutus fuerat) contra sanctorum canonum instituta consecratus est, etc., et adveniente Dominico die, etc., Pontifex ab eodem Georgio episcopo Prænestino, et aliis duobus episcopis, Eustratio Albanense, et Citomalo Portuense consecratus est. Et per anni spatium, et mensem unum Sedem Apostolicam invasam detinuit ». Die itaque XXIX mensis Junii, in quem feria secunda cadebat, Constantinus subdiaconus et diaconus, dieque quinta mensis Julii, quæ cum Dominica concurrebat, Pontifex Rom. consecratus est; quod magis ex die ejus mortis anno sequenti liquebit. Ante Baronium Pauli papæ nomen memoratum fuerat ad diem XXVII mensis Januarii a Petro de Natal. lib. 3, cap. 30, a Carthusianis Colon. in addit. ad Usuard. Canisio, Maurolyco, Felicio, et Galesinio; sed Baronius propter rationes nobis incognitas ejus memoriam in Martyrologio Romano ad diem ejus emortualem transtulit.

4. *Constantinus pseudo-papa Pippinum ad suas partes pertrahere tentat.* — Hujus *Constantini* duæ supersunt Epistolæ, quæ postremæ sunt in Codice Carolino sc. Epist. XCVIII et XCIX, in quibus ad conciliandam sibi Pippini regis ac Francorum amicitiam multa magnifice scripsit, seque vel invitum Pontificem factum illi persuadere voluit. In prioribus litteris ait : « Obnixis deprecationibus, tanquam præsentialiter coram vestro mellifluo regali assistens conspectu, flexo poplite deprecor præcellentiam vestram, ut illud, quod beato Petro polliciti estis, simulque et charitatem atque amicitiam, quam cum beatæ recordationis domno Stephano Summo Pontifice vel ejus germano, prædecessoribus nostris, habuistis, omnimodo recordari ac conservare jubeatis, etc. » Has litteras per missum regium, qui Romam venerat ad Paulum, non autem ad Constantinum, hic transmisit in Franciam; in iisdem enim litteris paulo post hæc scribit : « Huic vestro misso hoc ipsum in ore posuimus vestræ benignæ excellentiæ suggerendum. Gesta quippe sanctorum, de quibus misistis vobis dirigi, in quantum reperire valuimus, vobis transmisimus ». Pippinus legatos Romam direxerat, qui libros de gestis sanctorum a Paulo papa postularent; neque enim adeo longo post hujus mortem intervallo hæ litteræ scriptæ esse apparent, ut prius et nuntium in Franciam de Pauli obitu perlatum sit, et Romam pervenerint missi, quos Pippinus illuc accepto tam infelici nuntio direxerit. Denique Pippinus litteris Constantini sese decipi passus non est; ignorare enim non poterat malas artes, quibus Apostolicam Sedem invaserat.

5. *Tres Orientis patriarchæ sacras imagines defendunt.* — Pridie idus Augustas, ac ipsa Indictione quinta *Constantinus* pseudo-pontifex Synodicas fidei litteras per Constantinum presbyterum Hierosolymis allatas accepit, quæ quidem Paulo decessori a *Theodoro patriarcha* Hierosolymitano inscriptæ fuerant, et alias patriarchas Alexandrinum atque Antiochenum, necnon plurimos metropolitanos episcopos Orientis una cum prædicto Theodoro consentire testabantur, cultumque sacrarum imaginum in partibus Orientalibus multum fervere prædicabant. Mox earum exemplar latine et græce descriptum in Franciam per Christophorum presbyterum et Anastasium notarium regionarium misit Pippino, quem denuo rogavit, ut Ecclesiæ partes defendendas susciperet, utque Georgium episcopum et Marinum ac Petrum presbyteros, a Paulo in Franciam quondam directos, in Italiam redire sineret, quia vocabantur ardentissimis precibus ab agnatis suis. Addit quod episcopatus et Ecclesiæ quas obtinebant, iis absentibus plurimum suæ dignitatis amiserant : « Innotescimus excellentiæ vestræ », inquit Constantinus in Epist. XCIX Codicis Carol. « quod duodecima die præteriti Augusti mensis quintæ Indictionis conjuncti ad nos a sancta civitate quidam religiosus presbyter, Constantinus nomine, deferens Synodicam fidei missam a Theodoro Hierosolymitano patriarcha ad nomen prædecessoris nostri domni Pauli papæ, in qua et reliqui patriarchæ, id est, Alexandrinus et Antiochenus, et plurimi metropolitani episcopi Orientalium partium, visi sunt concordasse, eamque cum magna lætitia suscipientes atque amplectentes, in populo in ambone relegi fecimus. Cujus exemplar in latino et græco eloquio vestræ excellentiæ direximus, ut agnoscatis, qualis fervor sanctarum imaginum Orientalibus in partibus cunctis Christianis imminet. His prælibatis extensis palmis ad æthera, cum omnibus Dei cultoribus, et cuncto nostro populo Redemptoris nostri divinam exoramus clementiam, ut suæ extensionis dextera vos protegat, et regni vestri a Deo confortati Francorum terminos dilatet, etc. »

6. *Constantinus antipapa legatos Pauli papæ dimitti petit.* — Sequitur embolium. « Itaque hoc excellentiam vestram petimus, ut jubeatis, Christianissime ac mitissime rex, inspiratus a Deo, ad nos absolvere revertendum sanctissimum fratrem nostrum Georgium episcopum, atque dilectos filios nostros Marinum et Petrum presbyteros, qui ad vestram præcellentiam a nostro prædecessore domino Paulo papa directi sunt; quotidie enim cum magno ploratu eorum parentes nos adeunt, ut vestram a Deo institutam excellentiam deprecari debeamus pro eorum absolutione, etiam non possumus eorum lacrymas sufferre. Per te enim, bone misericordissime rex, salvi facti sunt et a manibus persequentis liberati consistunt. Unde magna in cælo nobis reposita est mercedis corona, quoniam scriptum est : Qui salvat tanquam qui ædificat. Coram Deo vivo deprecamur, ut in hoc preces nostras exaudias, et ipsos absolvere jubeatis. Ipsis enim revertentibus cum magna lætitia eos suscipiemus, et charos in nostris visceribus amplecti studebimus. Episcopatum enim et Ecclesias, quas tenere videbantur, inordinata usque hactenus consistunt, etc. »

7. *Theodoro patriarchæ Hierosol. successit Eusebius.* — *Theodorus* patriarcha Hierosolymitanus, qui anno DCCXXXV *Joanni* successerat, anno incerto mortuus est, et *Eusebium* successorem habuit. Nam in Vita sancti Madalvei Virodunensium episcopi ab Hugone Flaviniacensi in Chronico descripta, legitur hunc sanctum sub anno DCCLXX sepulcrum Christi in Hierusalem visitasse, et *Eusebium* patriarcham eum perhonorifice accepisse, et cum Hierosolymis discessit, calicem crystallinum multasque reliquias ei dedisse. Mortuus est autem *S. Madalveus* anno septingentesimo septuagesimo sexto, IV nonas Octobris, cujus transitum tot notis ad eum annum Hugo firmavit, ut si qui in eo characteres reperiantur, qui huic opinioni super obitu *Madalvei* refragentur, absque ulla hæsitatione corrigendi sint, ut recte scribit Cointius anno DCCLXXVI, num. 35, quod et de aliis characteribus chronologicis ,in quibus is auctor sibi aliquando non constat, etiam asserendum. Quæ enim ad *Madalveum* spectant, egregie calluit, licet cum sub finem sæculi XI Chronicon suum scripserit, in his quæ ad Historiam generalem pertinent, non raro offenderit. Papebrocius tamen in Hist. chronologica patriarcharum Hierosolymitanorum, quam tom. III SS. mensis Maii præfixit, secutus Richardum Wassemburgium lib. 2 Antiquit. Galliæ Belgicæ, existimat, *Joannem* inter et *Theodorum* sedisse *Eusebium*, et *Theodorum* ad thronum Hierosolymitanum circa annum septingentesimum quadragesimum primum evectum fuisse. Suspicatur etiam Papebrocius, *Basilium* post Theodorum Ecclesiam Hierosolymitanam obtinuisse, Basiliumque Wassemburgius in Vita S. Madalvei Eusebio substituendum contendit. At cum ex dictis constet *Theodorum* Joanni successisse, annoque DCCLXVI et currenti sedem illam adhuc rexisse, manifestum est, Wassemburgium Vitam S. Madalvei potius perturbasse, quam explicasse, et Basilium, quem sine fundamento obtrudit, episcopum fictitium esse.

8. *Annus* VIII *belli Aquitanici.* — Pippinus rex Pascha apud *Gentiliacum* celebravit, ibique Synodum adversus Græcos, de qua anno superiori egimus, haberi voluit. Deinde in Aquitaniam profectus est, Bituricis conventum Francorum mense Maio coegit, ac denique duas adversus *Waifarium* Aquitaniæ ducem expeditiones, alteram eodem mense Maio, alteram mense Augusto suscepit. De priori expeditione hæc scribit citatus auctor Appendicis II : « Commoto omni exercitu Francorum per pagum Trecassinum, inde ad urbem Autisioderum veniens ad castrum, quod vocatur Gordinis, cum regina sua Bertradane jam fiducialiter Ligere transacto ad Betoricas accessit, palatium sibi ædificare jubet, iterum Campo-Madio, sicut mos erat, ibidem tenere jubet, initoque consilio cum proceribus suis, præfatam reginam Bertradanem cum reliquis Francis ac comitibus fidelibus suis in prædicta Betorica dimisit. Ipse prædictus rex cum reliquis Francis et optimatibus suis ad persequendum Waifarium ire perrexit.

9. *Secunda Pippini in Aquitaniam expeditio.* — Altera expeditio *mense Augusto*, ut testatur annalista Tilianus, a Pippino suscepta. De ea in annalista Laureshamensi legitur : « Mense Augusto ad reliquias belli profectus est, et Bituricam veniens, conventum more Francico in campo egit. Indeque ad Garonnam fluvium accedens castella multa, et petras, atque speluncas, in quibus se hostium manus plurima defendebat, cepit. Inter quæ præcipua fuere Scoralia (Gallice *Scourailles*, castrum summo in monte positum, in superiori Arvernia, de quo Hadrianus Valesius in Not. Gall. pag. 508) Torinna, (Gallice *Turene*, in solo Lemovicino), Petrocia (castrum in superiori Arvernia, vulgo Peirusse). Reversusque Bituricam exercitum in hyberna dimisit ». Addit auctor præfatæ Appendicis II, eum Natale Domini et sanctam Epiphaniam *Bituricis* celebrasse.

10. *Monachi ob sacras imagines vexati.* — Ad num. 8 et seqq. Narrat Baronius martyrium *sancti Stephani junioris*, quod secundum Stephanum diaconum in ejus Vita hoc anno contigit. De eo videnda quæ anno superiori in medium adduximus. Refert etiam, quæ Theophanes habet de vexatione variorum Orthodoxorum, præsertimque monachorum, sacrarum imaginum cultui addictorum. Stephanus diaconus in Vita S. Stephani jun. pag. 505, prodit *Theosterictum* presbyterum, cujus nares Iconoclastæ præciderant, hæc S. Stephano paulo ante ejus mortem narrasse : « Sancta Quadragesima elapsa, sanctoque Pascha proximo, vesperæ sanctæ feriæ quintæ, qua Christus Deus noster Judæis proditus est, dum divina mysteria peragerentur, ille Draconis nomen ferens præfectus, jussu imperatoris cum militum manu irruens,

repente mysteriorum celebrationem interrupit. Comprehensis vero delectis monachis, horum numero triginta octo manus et colla lignis vinxit: reliquos partim crudeliter laceravit, partim cremavit. Aliorum barbas pice perfusas adussit, naresque abscidit, quorum unus ipse ego sum. Verum necdum his contentus ille impius integrum monasterium ab equorum stabulo ad Ecclesias igne vastavit, et usque ad pavimentum in pulverem redegit: postea secum assumptis triginta octo illis patribus, eos in quadam testudine veteris balnei apud Ephesi confinia inclusit, apertoque aditu, contiguis montis molibus effossis illos obruit; sicque vi intolerabili in Domino consummati sunt».

11. *Theosterictus ob imagines vexatus diversus a Theosterieto historico.* — Baronius num. 28, hanc in monachos persecutionem ex alio Theosterieto in Vita S. Nicetæ archimandritæ refert, et in Notis ad Martyrologium Romanum ad diem XII mensis Januarii ait, eosdem præcipuo honore apud Græcos haberi. Verum Bollandus ad eumdem diem, loquens de sanctis istis XXXVIII martyribus in Ionia passis, notat, nec in Menologio, nec in Menæis, horum mentionem reperiri. Præterea recte observat, duos distinguendos esse *Theostericτos*. Primus monachus fuit in monasterio Pelecetæ in Asia sito, et de isto loquitur Stephanus diaconus loco laudato. Alter etiam monachus extitit, floruitque sub imperio Michaelis Balbi, ac scripsit Vitam sancti Nicetæ hegumeni Mediciensis in Bithynia, qui ob fidem et defensionem imaginum sæculo sequenti carceribus et exilio afflictus fuit, ut suo loco videbimus. Utrumque vero *Theosterictum* in unum Baronius confundit, asseritque *Theosterictum*, qui præfata S. Stephano juniori narravit, hujus temporis scriptorem fuisse, et rerum, quas narrat, inspectorem. At aliud est quidpiam viva voce cuipiam commemorare, etiam descripturo et transmissuro ad posteros, aliud propria manu litteris tradere. Prior *Theosterictus*, quæ viderat, Stephano juniori retulit, sed in litteras non misit. Ad hæc tradit ibidem Baronius, martyres illos fuisse numero XLII. Verum in Actis S. Stephani jun. tam a Stephano diacono, quam a Metaphraste editis, dicuntur fuisse tantum *triginta octo*, non vero XLII. Quare vel in illis, vel in Martyrologio Rom. mendum inest, ut idem Bollandus animadvertit. *Theosterictus*, cujus mentio in Vita S. Stephani jun. in Menologio ad diem XVII Martii dicitur pro sacrarum imaginum defensione in pace consummatum migrasse ad Dominum.

STEPHANI IV ANNUS 1. — CHRISTI 768.

1. *Stephanus quartus papa eligitur, pseudopapa excæcato, ejusque fautoribus misere pereuntibus.* — Septingentesimus sexagesimus octavus sequitur annus, sexta Indictione signatus, quo ejecto Constantino pseudo-papa, ubi sedisset annum unum, mensem unum, et qui subrogatus est præter jus fasque Philippo pariter cessare jusso: legitime riteque ex sacrorum canonum præscripto creatur Stephanus, nonis Augusti mensis, hujus nominis quartus, dictus a nonnullis tertius. Sed quomodo ista se habuerint, sunt ex Anastasio petenda, quo antiquiorem et fideliorem habemus neminem: qui ubi narravit invasionem Apostolicæ Sedis factam per ipsum Constantinum, de iis, qui postea hoc anno adversus eum vindices insurrexerunt, hæc ait: « Hoc vero cernens Christophorus primicerius et consiliarius, zelo fidei una cum filio suo Sergio, tunc sacellario existente, maluerunt magis mori, quam talem impiam novitatem et impiam præsumptionem in Sedem Apostolicam perpetratam conspicari. Et quotidie in fletu et lacrymis perdurantes, simulavere se monachos fieri velle: seseque absolvi ab eodem Constantino petiere, et in monasterium Salvatoris Domini nostri Jesu Christi proficisci, asserentes illic monachicum fore suscepturos habitum. Suscepto ab eodem Christophoro primicerio sacramento, Constantinus illis credens, eos absolvit (dimisit scilicet). Quibus properantibus, et usque ad fines Longobardorum conjungentibus (hoc est, pervenientibus), velletque abbas jam fati monasterii eos in idem monasterium deducere: declinavere ab itinere idem Christophorus primicerius et ejus filius Sergius dudum quidem sacellarius, postmodum secundice-

rius, adjurantes firmiter Theodicium ducem Spoletinum, ut eos trans Padum ad Desiderium suum deduceret regem Longobardorum, nitentes ob hoc redemptionem sanctæ Dei Ecclesiæ perficere. Eosque idem Spoletinus dux ad suum deportavit regem. Et dum ejus obtutibus præsentati fuissent, obnixe eumdem regem deprecati sunt, ejus auxilium tribui, ut talis novitatis error ab Ecclesia Dei amputaretur.

2. « Dum vero prænominatus Christophorus et Sergius ejus filius apud præfatum demorarentur regem : fecit prædictus Constantinus Apostolicæ Sedis invasor ordinationem presbyterorum et diaconorum, presbyteros octo, diaconos quatuor ordinans, sed et episcopos in ipsius anni circulo et unius mensis fecit per diversa loca numero octo ». Et infra : « Dum hæc agerentur, conjunxerunt antefatus Christophorus et Sergius in civitatem Reatinam, absoluti a Longobardorum rege. Et præcedentes Sergius et Waldipertus presbyter cum Reatinis et Furconinis, atque aliis Longobardis ducatus Spoletini, conjunxerunt subito ac repente in hanc Romanam Urbem, vicesima octava die Julii mensis, Indictione sexta, vespere in ipso crepusculo noctis, vigilia beatorum martyrum Abdon et Sennen, occupantes pontem Salarium. Alia vero die transeuntes per pontem Milvium venerunt ad portam B. Petri, et inde pergentes, appropinquavere ad portam S. Pancratii. Quidam vero propinqui jam fati Christophori et Sergii ipsam portam observantes ac custodientes, cernentes ipsum Sergium ad eamdem portam appropinquasse, annuere ei, et protinus ipsam aperuerunt portam, sicque jam dictus Sergius et Waldipertus cum Longobardis in Romanam Urbem ingressi sunt. Et per muros civitatis cum flammula ascendebant, metuentes Romanum populum, et nequaquam de Genuculo ipsi ausi sunt descendere, sed cum nimio tremore ibidem adsistebant.

3. « Hoc vero audiens Toto et Passivus germani fratres, ignorantes ingenium et dolum, quod ei proditores inierant, cucurrere cum aliquantis ad prædictam portam, cum quibus et Demetrius secundicerius, et Gratiosus tunc chartularius, postmodum dux, properaverunt, qui et ipsi in consilio erant cum præfatis proditoribus. Et appropinquantes ad eosdem Longobardos, obviavit Totoni duci ex iisdem Longobardis, qui bellator præ omnibus apparebat, Racipertus nomine, et impetum fecit super eumdem Totonem ; super quem idem Toto irruens atque fortiter percutiens eum, interfecit. Quod adspicientes Longobardi, in fugam conversi, nitebantur evadere. Sed Demetrius secundicerius, et Gratiosus chartularius post tergum supradicti Totonis adsistentes, eum in dorsum lanceis percutientes, sic adversus eum prævaluere atque interfecerunt. Passivus vero in Lateranense fugit patriarchium, annuntians suo germano Constantino quæ gesta fuerant.

4. « Hoc vero audito, fugit idem Constantinus cum suprascripto Passivo et Theodoro episcopo et vicedomino suo in Ecclesiam S. Venantii, et aliquantulum ibi resedere. Et considerantes si melius se possent salvare, in vestiarium ascendere. Illic intus oratorium S. Cæsarii ingredientes, clausisque super se januis, ibidem residebant. Et convenientes post aliquantas horas hujus Romanæ militiæ Urbis judices, eos ex ipso oratorio ejicientes, sub cautela muniere.

« Alio vero die Dominico congregans Waldipertus presbyter, ignorante autem prædicto Sergio, aliquantos Romanos, pergentesque in monasterium S. Viti, abstulere exinde Philippum presbyterum, quem eligentes et cum gaudio vocibus acclamantes, Philippum papam, S. Petrus elegit eum, in Basilicam Salvatoris more solito deduxerunt, illic oratione ab episcopo data, juxta antiquitatis morem, tribuentemque pacem omnibus, in Lateranense deduxere patriarchium : et ibidem similiter in Sede Pontificali sedens, omnibus tribuens (ut mos est) pacem, ascendit sursum, et mensam (ut assolent Pontifices) tenuit, sedentes cum eo aliquanti primates Ecclesiæ et optimates militiæ.

5. « Post paululum vero conveniens eodem die sæpe fatus Christophorus primicerius, cognitaque causa electionis ipsius Philippi, illico cum magna ascendens ira, jurejurando coram omnibus Romanis affirmabat, dicens, se Roma minime egressurum, quousque Philippus presbyter de Lateranensi non fuisset expulsus patriarchio. Tunc properans antedictus Gratiosus cum aliquantis Romanis expulerunt jam dictum Philippum presbyterum de eodem patriarchio, qui et per scalam, quæ ducit ad balneum, descendens, cum magna reverentia ad suum reversus est monasterium.

« Sicque præfatus Christophorus alia die aggregans in Tribus Fatis sacerdotes et primates cleri, et optimates militiæ atque universum exercitum, cives honestos omnisque populi Romani cætum a magno usque ad parvum pertractantes pariter, concordavere omnes una mente unoque consensu in personam præfati beatissimi Stephani. Pergentesque in titulum beatæ Cæciliæ, in quo idem Stephanus presbyter existens, spiritualem agebat vitam, eum Pontificem elegerunt : quem cum vocibus acclamationum et laudibus in Lateranense deportaverunt patriarchium ; et rite omnibus in ejus electione peractis, Deo auctore, Pontificatus assumpsit culmen ». Quisnam iste fuerit Stephanus, idem Anastasius hæc superius :

6. « Stephanus tertius (dictus revera quartus), natione Siculus fuit, ex patre Olivo, vir strenuus et divinis Scripturis eruditus, atque Ecclesiasticis traditionibus imbutus, et in earum observationibus constantissimus perseverator. Hic dum a Siciliensi insula in hanc Urbem venisset Romanam, contradidit eum domnus Gregorius sanctæ recordationis papa tertius monasterio S. Chrysogoni, quod tunc noviter fundabat, illicque monachus atque clericus est effectus : quem postea beatissimus Zacha-

rias papa ex ipso auferens monasterio, in Lateranensis patriarchii cubiculo suo præfecit. Eum postmodum in presbyterum tituli sanctæ Cæciliæ consecravit, quem tamen præ ejus castitatis modestia in suo officio in Lateranis detinuit ; sed et reliqui scilicet domnus Stephanus et Paulus beatissimi Pontifices, eumdem sanctissimum Stephanum pro ejus piis conversationibus in suo servitio similiter detinuerunt ». Hæc de Stephano Anastasius.

7. Pergit vero de iis dicere, qui secuti sunt post ejus electionem, turbinibus : « Dum vero, inquit, adhuc electus extitisset idem sanctissimus vir, congregati aliquando perversi quidam præ oculis Deum non habentes, nec metuentes terribile futurum judicium, submissi a quibusdam pestiferis malorum auctoribus, quibus digna factis retribuit Dominus, comprehendentes Theodorum episcopum et vicedominum Constantini (quod dici impium est) eruere oculos et linguam ei crudeliter amputarunt, sed et Passivi similiter oculos eruere nisi sunt ; et tantam impietatem in eos monstravere, ut nec in proprias domos eos deportari permiserint, ut illis cura a suis hominibus exhiberi deberet : sed ablatis omnibus eorum rebus atque familiis, atque possessionibus, unum ex eis, Theodorum scilicet episcopum, in monasterium Clivi Scauri retrudi fecerunt, ubi fame et siti cremans, clamansque aquam, ita exhalavit spiritum. Passivum vero in monasterium S. Silvestri deduxerunt. Nam et Constantinus invasor Apostolicæ Sedis, dum deductus in medium esset, magna pondera in ejus adhibentes pedibus, in sella muliebri sedere super equum fecerunt, et in monasterium, Cellas novas, coram omnibus deportatus est.

8. « Sabbato vero die diluculo ante unam diem ordinationis præfati beatissimi papæ Stephani, aggregati aliquanti episcoporum et presbyterorum et cleri in Basilica Salvatoris, iterum præfatus Constantinus ad medium allatus est, lectisque sanctissimis canonibus, ita depositus est. Accedens enim Maurianus subdiaconus, orarium de ejus collo abstulit, et ante pedes ejus projecit, et compages ejus abscidit, sicque alio die Dominico antedictus beatissimus Stephanus consecrationem suscepit Pontificatus.

« Factaque ab universo populo Romano pœnitentiæ et confessionis deprecatione apud divinam clementiam, per quam se omnes peccasse in prædicti Constantini invasoris Apostolicæ Sedis impia ordinatione, confitentes, pro eo quod ei non restiterunt : ita ex alta voce in ambone beati Petri Basilicæ a Leontio scriniario eadem relecta est confessio.

« Post hæc vero congregati universi exercitus Romanæ civitatis et Tusciæ et Campaniæ, pergentes Alatrum partis Campaniæ, ubi erat Gracilis tribunus, consentaneus jam dicti Constantini Apostolicæ Sedis invasoris, per quem plurima mala in Campaniæ parte perpetrata sunt, constringentesque fortiter eamdem civitatem, ipsum exinde abstulerunt Gracilem, et huc Romam detulerunt : quem in arctam custodiam detrudentes, aliquantis diebus ibidem mancipatus extitit. Postmodum vero quidam iniqui Campani, qui huc Romam advenerant, adhortati ab aliis nequioribus et impiissimis, eumdem Gracilem ex ipsa custodia auferentes, et quasi eum in monasterium deportantes, dum ad Colosseum advenissent, illic ejus oculos eruere et linguam abstulere.

9. « Porro aliquantis post hæc præteritis diebus, dum Tuscani et Campani hic Romæ aggregati fuissent, inito consilio, cum præfato Gratioso et fortioribus ejus, per quorum auctoritatem tanta mala operabantur, Deum non metuentibus perrexerunt cum cuneo militum Tusciæ atque Campaniæ primo diluculo in monasterium ad Cellas novas, ubi Constantinus antedictus Apostolicæ Sedis invasor retrusus erat, eumque ex ipso ejicientes monasterio, ejus eruerunt oculos, et cæcum in platea jacentem reliquerunt ». Ita quidem factum, permittente et ulciscente Deo nefarium scelus, ut posteris esset exemplo, ne unquam sacrosanctam Apostolicam Sedem invaderet laicus homo, vel quivis alius manu militari se in eam intruderet. Pergit adhuc auctor reliqua hoc anno in eadem crudelitate transacta narrare his verbis :

10. « His itaque gestis peractisque, insurrexere quidam dicentes, quod antedictus Waldipertus presbyter, Longobardorum genere ortus, consilium cum Theodocio duce Spoletino et aliquantis Romanis iniisset, ad interficiendum præfatum Christophorum primicerium, et alios Romanos primates, et civitatem Romanam Longobardorum genti tradendam. Unde directus est quidam Christophorus vicedominus cum multitudine populi ad eum comprehendendum : ipse vero hoc agnito, fugit in Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, quæ vocatur ad Martyres. Quem exinde idem vicedominus abstraxit, portantem eumdem Waldipertum imaginem ipsius Dei Genitricis : eumque in teterrimam fecerunt retrudi custodiam, quæ vocatur Ferrata, in Cellario majore. Et post modicos dies ipsum de eadem custodia ejicientes Waldipertum presbyterum, eumque projicientes in terram, juxta transendam campi Lateranensis, ejus effoderunt oculos, et linguam ipsius crudeliter ac impie absciderunt, dirigentesque illum in xenodochium Valerii, ibidem postmodum ex eadem oculorum effossione vitam finivit.

11. « Itaque in exordio ordinationis suæ, quo idem sanctissimus præsul Pontificatus apicem assumpsit, direxit in Franciæ partes ad eximios viros Pipinum, Carolum et Carolomannum reges Francorum et patricios Romanos, Sergium antedictum secundicerium et nomenclatorem illo tempore existentem, deprecans atque hortans eorum excellentiam per suas Apostolicas litteras, ut aliquantos episcopos gnaros, et in omnibus divinis Scripturis atque sanctorum canonum institutionibus eruditos ac peritissimos dirigerent, ad faciendum in hac Romana

Urbe Concilium pro eadem impia novi erroris ac temeritatis præsumptione, quam antefatus Constantinus Apostolicæ Sedis pervasor ausus est perpetrare.

« Et properante antedicto Sergio in Francorum regiones, tunc invenit de hac luce migrasse Christianissimum Pipinum regem ; et cœptum gradiens iter, pervenit ad ejus filios antedictos Carolum et Carolomannum, germanos fratres, reges Francorum et patricios Romanorum : quibus Apostolicas litteras tribuens, benigne ab eis susceptus est, et dignam illi impendentes humanitatem, cuncta nihilominus, pro quibus missus est, ab eorum excellentia impetravit, dirigentes ipsi Christianissimi reges duodecim episcopos ex eisdem Francorum regionibus, nimis in divinis Scripturis et sanctorum canonum cæremoniis doctos ac probatissimos viros scilicet ». Porro adventus eorum in Urbem non hoc anno, sed sequenti contigit, veris initio, cum et celebratum Romæ Concilium fuit ; agemus ergo de eo suo loco.

12. *Pipini regis obitus et laudes.* — Audistis ex iis, quæ dicta sunt, et certum annum, quo Christianissimus rex Pipinus ex hac vita decessit, ex quibus redarguas eos, qui ante præsentem annum, vel qui post eum decessisse, tradunt ; de die autem alii, ut Regino, et qui eum sunt secuti, tradunt octavo idus Augusti esse defunctum [1], alii octavo vel nono kal. Octobris. Illud autem certum, annos Caroli Magni Pipini filii numerari cœptos a septimo idus Octobris hoc anno, cum videlicet ipse coronatus est Noviomi, et Carolomannus frater Suessione.

Pipinus igitur bene perfunctus bellicis rebus, subægrotans ad proximum se parans obitum, orationis causa invisit sepulcrum S. Martini Turonis, inde reversus Parisios, ad S. Dionysium reddidit Deo spiritum, qui et a tempore, quo a Stephano papa coronatus est, annos regnavit quatuordecim. Ab unctione vero per Bonifacium exhibita [2] numerant Pipini regni annos quindecim, menses quatuor et dies viginti, licet perperam Ado Viennensis tribuat regni ejus annos decem et octo.

13. Porro Pipinus cum ob præstantiam rei militaris, qua sæpe hostes ingenti gloria superavit, tum ob insitum ejus animo religionis cultum, munificentiamque, qua cum omnes, tum præsertim prosecutus est Romanam Ecclesiam, immortalem peperit sibi apud homines laudem et æternam gloriam apud Deum. De iis autem, quæ contulit Romanæ Ecclesiæ, præter alia vetera scriptorum monumenta, legebatur Ravennæ antiqua tabula, cujus hæc tantum integra servavit injuria temporum [3] :

PIPINVS. PIVS. PRIMVS. AMPLIFICANDAE. ECCLESIAE. VIAM. APERVIT. ET. EXARCHATVM. RAVENNAE. CVM. AMPLISSIMIS. Reliqua desunt invidia fortasse tyrannorum.

Defunctus Pipinus humatus est Lutetiæ Parisiorum in Ecclesia sancti Dionysii, ut affixa sepulcro, tempore Caroli Magni, inscriptio docet his verbis :

PIPINVS REX PATER CAROLI MAGNI. Quod si breve elogium, satis ipsum nomen tantum Pipini ad ingentem laudem perpetuo consignandam.

14. *Eudoxia coronatur et filii imperatoris Cæsares creantur.* — Quod ad res pertinet Orientis, hæc ex Theophane reddunt Græcorum Annales : « Anno vicesimo octavo imperii sui Constantinus imp. coronavit Eudoxiam uxorem suam, cum esset trigamus, hæcque esset tertia conjux, in tribunali decem et novem cubitorum, kal. Aprilis, filios suos ex ipsa creatos Christophorum et Nicephorum, postera die, qua sanctum celebratum est Pascha, Cæsares ordinavit, patriarcha Niceta orationem faciente, et imperatoribus chlamydes et Cæsareas galeas imponentibus, pari modo et Nicetæ novissimo fratri eorum nobilissimo facto, superposuit ei chlamydem et auream coronam, et ita processerunt, jactantibus imperatoribus hyppatia et trimissa, et semissa, et emissa, et numismata nova usque ad magnam Ecclesiam ». Erant ista missilia more majorum diebus lætitiæ spargi solita in populum.

15. Quis ista considerans de felicitate scelestissimi principis, pariterque mente recolens tot tantaque ab eo scelera perpetrata, quibus plane a Deo alienus pluribus modis est demonstratus, non subito prudens ad illud recurrat, quod de istiusmodi a Propheta David est dictum [1] : « Erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis : quorum filii sicut novellæ plantationes in juventute sua, filiæ eorum circumornatæ ut similitudo templi, promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud, oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis, boves eorum crassæ : non est ruina maceriæ, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum, cujus hæc sunt ». Ita vulgus ex humana felicitate beatitudinem ponderans. Sed quid Videns, quid Dei Consiliarius, et cernens vera Propheta? id quod subjicit : « Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus ». Procul abhorrens, ut beatos felicesque existimet filios alienorum, de quibus idem alias [2] : « Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis ». Sed qui magis alieni dicendi, quam qui per hæresim a Catholica fide discedunt? de quibus mystice ab eodem Propheta dictum [3] : « Erraverunt ab utero, locuti sunt falsa ». Et quæ sequuntur ab eo ibidem expressa certa stigmata hæreticorum.

[1] Ann. Francor. a Pithæo edit. Aimoin. l. IV. c. 67. Marian. Scot. in Chron. — [2] Aimoin. l. IV. c. 62. in fin. — [3] Recit. Papir. Mas. Annal. l. II.

[1] Psal. CXLIII. — [2] Psal. XVII. — [3] Psal. XXXVII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6261. — Anno Æræ Hispan. 806. — Anno Regiræ 151, inchoato die 25 Januar., Fer. 3. — Jesu Christi 768. — Stephani III papæ 1. — Constantini Copronymi 49 et 28. Leonis IV 18.

1. *Stephanus III ordinatur Pontifex Rom.* — A num. 1 ad 12. Refert Anastasius in Vita Stephani III, Sergium et Waldipertum presbyteros cum Langobardis repente in Urbem Romanam « vicesima octava die Julii mensis, Indictione sexta, vespere, in ipso crepusculo noctis, vigilia beatorum martyrum Abdon et Sennen », occupasse Pontem Salarium. Addit Anastasius, *alio die Dominico*, ideoque die trigesima prima mensis Julii, quæ hoc anno Dominicalis fuit, Waldipertum presbyterum extraxisse ex monasterio sancti Viti *Philippum presbyterum*, huncque papam elegisse, sed Philippum eodem die ad suum monasterium reverti coactum esse. *Alia die*, subdit Anastasius, nempe die quinta mensis Augusti, in quam feria sexta cadebat, *Stephanus tertius*, qui male in Annalibus Stephanus IV vocatur, electus est Pontifex Romanus, et Constantinus invasor Apostolicæ Sedis in monasterium Cellanovas deportatus. « Sabbato vero die diluculo (ideoque die sexta mensis Augusti) ante unam diem ordinationis præfati Stephani » Constantinus lectis sacris canonibus depositus est, « sicque alio die Dominico antedictus beatissimus Stephanus consecrationem suscepit Pontificatus », inquit laudatus Anastasius, ideoque die septima mensis Augusti, quæ hoc anno cum Dominica concurrebat; quod ex dicendis in morte ejus magis confirmabitur. Hallucinatus est itaque Baronius, qui num. 1 tradit, *Stephanum* die quinta mensis Augusti Pontificatum iniisse; eo enim die Constantinus in monasterium detrusus, sequentique, sexta nempe Augusti, depositus est, ut mox dixi. Marianus Scotus in Chronico ad annum DCCLXVII scribit: « Constantinus VI feria, mense Julio, depositus est », verum tam in feria quam in mense et anno errat. Ex his intelligimus, recte scripsisse Anastasium et cum eo Martinum Polonum ac Luitprandum, Constantinum *per anni spatium et mensem unum Sedem Apostolicam invasam* detinuisse, a die nempe quinta mensis Julii anni superioris, quo consecratus est Pontifex, usque ad diem quintam mensis Augusti præsentis anni, quo in monasterium conjectus. Recte itaque idem Anastasius tradit, episcopatum cessasse *annum unum et mensem unum;* quia sc. duos dies mensem illum excedentes negligit.

2. *Pippinus bellum Aquitanicum absolvit.* — Ad num. 12 et seq. Auctor posterioris Appendicis ad continuationem Fredegarii, res a Pippino rege paulo ante ejus obitum gestas his verbis accurate refert: « Cum in Betoricas resideret, mediante Februario omnem exercitum suum, quem in Burgundiam ad hyemandum miserat, ad se venire præcepit. Initoque consilio contra Resmignum (seu Remistagnum, Waifarii Aquitaniæ ducis patruum, qui fidem anno priore fefellit) insidias parat, Hermenaldum, Beringarium, Childeradum et Chunibertum comitem Betorinum, cum reliquis comitibus et leudibus suis ad ipsum Remistagnum capiendum mittens, prædictus rex Pippinus cum omni exercitu Francorum iterum ad persequendum Waifarium ire destinavit. Bertrada regina Aurelianis veniens et inde navali evectione per Ligerem fluvium usque ad Sellus castrum super fluvium ipsius Ligeris pervenit. His itaque gestis, nuntiatum est regi quod missi sui, quos dudum ad Amormuni regem Saracenorum miserit, post tres annos ad Marsiliam reversi fuissent, legationem prædicti Amormuni regis Saracenorum ad prædictum regem cum multis muneribus secum adduxerant. Quod cum compertum regi fuisset, missos suos ad eam direxit, qui eos venerabiliter reciperent, et usque ad Mettis civitatem ad hyemandum ducerent. Igitur suprascripti comites, qui ad Remistagnum capiendum missi fuerant, per divinum judicium et fidem regis eum capiunt, et ligatum ad præsentiam regis cum uxore sua adduxerunt. Quam statim rex Chuniberto et Chisselario comitibus Betoricæ civitatis ipsum Remistagnum in patibulo suspendi jussit. Prædictus rex Pippinus usque ad Garonnam accessit. Ibi Wascones, qui ultra Garonnam commorantur, ad ejus præsentiam venerunt, et sacramenta, et obsides prædicto regi donant, ut semper fideles partibus regis ac filiis suis Carolo et Carolomanno omni tempore esse debeant. Et aliæ multæ quamplures gentes ex parte Waifarii ad eum venientes, et se ditioni suæ subdiderunt. Rex vero Pippinus benigniter eos in suam ditionem recepit. Waifarius cum paucis per sylvam, quæ vocatur Edobola, in pago Petrocorreco latitans, huc illucque vagatur incertus. Præfatus rex Pippinus ad Waifarium capiendum insidias iterum parat. Inde

ad reginam suam ad Sellum veniens (ubi Pascha eum celebrasse testantur Regino aliique), legationem Saracenorum, quam Mettis ad hyemandum miserat, ad Sellus castrum ad se venire præcepit, et ipsi Saraceni munera, quæ Amormuni transmiserat, ibidem præsentant. Iterum rex ipsis Saracenis, qui ad ipsum missi fuerant, munera dedit, et usque ad Marsiliam cum multo honore adduci præcepit. Saraceni vero navali evectione per mare redeunt ad propria ».

3. *Universam Aquitaniam subigit.* — Quo consilio *Pippinus* ad Abderamen Saracenorum Hispaniæ regem, et Abderamen vicissim ad Pippinum legatos miserit, nullus veterum prodit. Cointius hoc anno num. 5, hos legatos ex Arabia *Almansorem* Saracenorum regem seu califam misisse credidit. Verum anonymus ille loquitur de Abderamen, de quo Rodericus in Hist. Arabum, cap. 18, scribit: « Regno in Hispaniis confirmato Amiramomeni statuit se vocare ». Quare Sigebertus in Chronico ad annum DCCLXVI recte tradit: « Rex Saracenorum Amirmonon, ab Hispania missis legatis, et muneribus datis et acceptis, affectat gratiam et amicitiam Pippini regis ». Porro Pippinus, dimissis Saracenorum legatis, adversus Waifarium denuo perrexit: « Præcelsus rex Pippinus », subjungit citatus anonymus, « iterum de Sellus castro cum paucis ad persequendum Waifarium eo anno iterum perrexit, et usque Sanctonis mira celeritate primus cum paucis venit. Cum hoc Waifarius audisset, solito more terga vertit. Rex Pippinus in quatuor partes comites suos Scaritos (vox illa barbara a *Scara* deducta, significatque aciem aut copias militares, indeque vox ista gallica, *Escadron*, nostro tempore usurpata profluxit, ut notat Ducangius in suo Glossario), et leudos suos ad perquirendum Waifarium transmisit. Dum hæc agerentur, ut asserunt, consilium regis factum, Waifarius princeps Aquitaniæ a suis interfectus est. Præfatus rex Pippinus jam tota Aquitania acquisita, omnes ad eum venientes ditioni suæ, sicut antiquitus fuerat, se faciunt. Cum magno triumpho et victoria Sanctonis, ubi Bertrada regina residebat, venit ». Diem necis Waifarii notarunt duo brevissima Chronica, nempe monasterii sancti Galli a Baluzio lib. 1 Miscell. editum, et San-Dionysianum. In isto legitur: « DCCLXVIII, Waifarius interfectus est IV non. Junii ». Verba prioris statim recitabo. Bellum quod contra Waifarium ducem Aquitaniæ Pippinus suscepit, *per continuos* IX *annos* gestum esse, jam diximus ex Eginhardo in Vita Caroli M. Unde non dubium, quin primus ejus annus cum anno Christi DCCLX copulari debeat.

4. *Moritur Pippinus.* — « Dum » autem « Sanctonis », ut auctor prædictæ II Appendicis persequitur, « præfatus rex venisset, et causas pro salute patriæ et utilitate Francorum tractaret, quadam febre vexatus ægrotare cœpit, comites suos ac judices ibidem constituit. Inde per Pectavis usque ad Turonis urbem ad monasterium beati Martini confessoris accessit, ibique multam eleemosynam tam Ecclesiis quam monasteriis vel pauperibus largitus est. Et auxilium beati Martini petens, ut pro ejus facinoribus Domini misericordiam deprecari dignaretur, inde promovens se cum prædicta regina Bertradane et filiis suis Carolo et Carolomanno, usque ad Parisius ad monasterium beati Dionysii martyris veniens, ibique moratus est aliquandiu. Cernensque quod vitæ periculum evadere non potuisset, omnes proceres suos, duces et comites Francorum tam episcopos, quam sacerdotes ad se venire præcepit. Ibique una cum consensu Francorum et procerum suorum, seu episcoporum, regnum Francorum, quod ipse tenuerat, æquali sorte inter prædictos filios suos Carolum et Carolomannum, dum adhuc ipse viveret, inter eos divisit. Id est, Austrasiorum regnum Carolo seniori filio regem instituit: Carolomanno vero juniori filio regnum Burgundia, Provincia, Gothia, Alezasis (id est, Alsatia) et Alamannia tradidit; Aquitaniam, quam ipse rex acquisierat, inter eos divisit. His gestis, rex Pippinus post paucos dies, ut dolor est ad dicendum, ultimum diem et vitam simul clausit. Sepelieruntque eum prædicti reges Carolus et Carolomannus filii ipsius regis, in monasterio S. Dionysii martyris, ut ipse voluit, cum magno honore: regnavitque annis viginti quinque ». Austrasiorum nomine anonymus intelligit, non solum Austrasiam, sed et Neustrasiam, Thuringiam et Bajoariam. « VIII kalendas Octobris diem obiit anno ætatis LIV », inquit annalista Fuldensis, cui quoad annum ætatis suffragatur annalista a Lambecio tom. II Biblioth. editus, et quoad diem mortis suffragantur Nazarianus, Laureshamensis, Bertinianus, Metensis et plerique alii veteres annalistæ. Quare non nisi errore librariorum, aut saltem scriptorum ipsorum apud annalistam Petavianum et Marianum Scotum, habetur, Pippinum vitam clausisse *IX kalend. Octob.*, apud annalistam Loiselianum, *VII kalend. Octob.*, ac denique apud Reginonem *VIII idus Aug.* Regno præfuit annos XXVI, non XXV, ut quispiam sciolus in anonymum laudatum inseruit, recteque annalista Metensis ait: « Rexit populum Francorum post decessum patris sui Caroli annis XXVI, ab anno vero, quo rex electus est, regnum administravit annos XVI; in Eginhardo enim, ubi dicitur e vita discessisse, *cum per annos* XV, *aut eo amplius solus imperaret Francis*, librarius unitatem omisit. Reliquit Pippinus duos filios mares Carolum et Carolomannum, et unicam filiam nomine Gisilam, de qua infra. Agebat tunc annum ætatis Carolus XXVI, Carolomanni vero ætatis annus incertus. In Annalibus quidem Petavianis dicitur natus anno DCCLI, sed hæc est interpolatio; cum in Annal. Masciacensibus ex eodem autographo descriptis, ut ex utrorumque inter se collationibus deprehendimus, Carolomanni annus natalis non memoretur. Quare perperam Cointius tradit, Carolum hoc anno natum fuisse annos XXII, Carolomannum vero annos XVIII, cum utriusque

principis natale in Annal. Masciacensibus desit, quod utrumque progressu temporis exemplari Petaviano additum fuit.

5. *Laudatur Pippinus.* — Jure merito Pippinus in variis Stephani II litteris ad eum datis dicitur. « novus Moyses, præfulgidus David; quemadmodum enim hi ab oppressionibus allophylorum populum Dei liberaverunt, ita quoque et ille suo certamine Ecclesiam Dei et ejus afflictum populum ab hostium impugnatione eruere studuit ». Ab eodem passim nuncupatur, « fortis, victor, Christianissimus, post Deum liberator et defensor Ecclesiæ ». Et denique a Paulo papa vocatur, « præ cunctis regibus Christianissimus, Orthodoxus regum, et regum sublimissimus ». Protexit enim Romanos Pontifices a Græcis et Longobardis injuste vexatos, sese fortissimum sacrarum imaginum defensorem adversus Constantinum Copronymum imperatorem exhibuit, ditiones Saracenis ereptas Christianæ religioni reddidit, iisque virtutibus inclaruit, quæ nomen ejus ad æternam memoriam propagarunt.

6. *Carolus et Carolomannus Pippino patri succedunt.* — Licet autem in auctore posterioris Appendicis ad continuationem Fredegarii legatur, ut mox vidimus, *Carolum et Carolomannum, mense Septembri, die Dominico, XIV kalendas Octobris*, reges unctos esse, Cointius tamen hoc anno n. 32 recte existimavit, verba illa ab aliquo interpolatore inserta fuisse; cum anonymus ille nullibi dies exprimat, eumque, quo Pippinus obiit, prætermittat. Ideoque censet vir doctissimus, hanc utriusque regis inunctionem melius annalistas Petavianum, Loiselianum, Tilianum, auctorem Chronici San-Dionysiani et Reginonem consignasse *VII id. Octobris*, id est, die XV post Pippini mortem, quæ Dominicalis fuit et sancti Dionysii martyris memoriæ sacra. His adde annalistam Bertinianum, qui scribit de Pippino: « Ad sanctum Dionysium usque pervenit, ibique diem obiens, finivit VIII kalendas Octobris. Domnus vero Carolus et Carolomannus elevati sunt in regnum. Et domnus Carolus VIII id. Octobris in Novioma civitate, Carolomannus in Suessionis civitate similiter. Et celebravit prædictus gloriosus domnus Carolus rex Natalem Domini in villa, quæ dicitur Aquis, et Pascha in Rodoma civitate ». Sed loco *VIII id.*, legendum *VII id.* Idem denique tradit auctor Chronici monasterii sancti Galli a Baluzio publicati, licet in die mortis Pippini erret, et aliqui numeri in eo mendose descripti sint. Hæc ejus verba: « DCCLXVIII. Hoc anno Weferius interficitur in nocte die V feria, IV non. Jan. (sed legendum, *IV non. Jun.*, ut liquet ex Chronico San-Dionysiano, cujus verba supra retuli). Et in ipso anno domnus rex Pippinus transiit VIII id. Octobris in nocte die sabbato. Et in sequente die VI idus Octobris (legendum, *VII idus Octobris*, ut ipsamet verba ostendunt) sic domni reges Carolus et Carolomannus benedictionem regalem acceperunt; domnus rex Carolus in Noviomaco civitate, et Carolomannus in Suessionis civitate in sede patris sui ». Monachus Egolismensis in Vita Caroli M. idem diserte scribit.

7. *Constantinus imp. e filiis suis duos Cæsares creat.* — Ad num. 14 et seq. Baronius refert coronationem *Eudociæ* tertiæ conjugis Constantini imp. et inaugurationem ejus filiorum, ex versione Theophanis ab Anastasio facta; sed cum hic Indictionem VII a Theophane memoratam prætermiserit, Baronium in errorem impulit, effecitque ut rem anno sequenti gestam cum currenti copularit. Theophani suffragatur Nicephorus in Breviario, qui dissimilia ab illo non scribit: « Indictione VII, inquit, mense Aprili, Sabbato sancto, Constantinus Eudociam conjugem Augustam coronat. Postera die, duos e liberis suis Christophorum et Nicephorum Cæsares, Nicetam vero nobilissimum creat. Cumque, ut imperatorum mos est, in Ecclesiam procederent, ingenti in populum largitione facta, pecuniam a palatio ad Ecclesiam usque sparserunt».

STEPHANI IV ANNUS 2. — CHRISTI 769.

1. *Concilium Romanum, in quo pseudo-papa judicatur, instauratur disciplina, cultus SS. imaginum provehitur.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus undeseptuagesimus, Indictione septima, quo celebratum est Romæ Concilium a Stephano papa, cui inter alios interfuerunt duodecim episcopi selestissimi, e Galliis accersiti (ut vidimus) anno superiori, et alii plures Tusciæ Campaniæque et aliarum Italiæ regionum episcopi. Porro tanti celebrandi Concilii ea causa magni momenti præcessit, nimirum ut corrigeretur impudens factum a Constantino pseudopontifice perpetratum, cum ille invasor Apostolicæ Sedis ex laico uno ferme momento, tanquam in scena, prodiit factus Pontifex. Damnavit itaque sancta Synodus una cum auctore eumdem Sedis Apostolicæ invasorem; et ne in posterum talia quis præsumeret, canone sancito prohibuit.

De his etiam, qui ab eodem Constantino fuerant ordinati, in eadem Synodo actum atque definitum est, ne ullatenus in eo ordine ministrarent. Ad postremum vero quæcumque adversus sacras imagines Constantinopoli decreta fuissent, statuit sancta Synodus esse penitus irrita. Porro Synodi hujus licet Acta non extent, tamen loco ipsorum suppetunt, quæ apud Anastasium Bibliothecarium sunt scripta, et quæ in Epistolis Hadriani papæ leguntur.

2. « Pervenientibus (inquit Anastasius) in hanc Romanam Urbem mense Aprilis Indictione septima, duodecim Gallicanis episcopis omnium doctissimis a Carolo rege electis : protinus antedictus Stephanus sanctissimus papa aggregans diversos episcopos Tusciæ atque Campaniæ, et aliquos alios istius Italiæ provinciæ. Quibus omnibus congregatis, Concilium peractum est in Basilica Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, juxta Lateranense palatium. Et præsidente eodem beatissimo Stephano papa, considentibus etiam pariter cum eo iisdem omnibus episcopis, deductus est Constantinus Apostolicæ Sedis invasor, jam excæcatus oculis. Et subtiliter exquisitus est, cur præsumpsisset Apostolicam Sedem laicus existens invadere, et talem iniquæ novitatis errorem perpetrare. Ita coram omnibus professus est, vim se in populo pertulisse, atque per brachium populi fuisse electum, atque coactum in Lateranense patriarchium deductum propter gravamina et præjudicia illa, quæ Romano populo ingessisset domnus Paulus papa. Et corruens in terram manibus extensis in pavimento, se reum ac super numerum arenæ maris peccasse deflebat, petens misericordiæ veniam ab eodem sacerdotali consequi Concilio. Quem e terra elevare facientes, ipso die nullam de eo protulere sententiam.

3. « Alia vero die denuo afferentes eum, atque interrogantes de eadem impia novitate, respondit, nihil novi se fecisse, dicens : Quia et Sergius archiepiscopus Ravennatium, laicus existens, effectus est. Et Stephanus Neapolitanæ civitatis, et ipse laicus, repente episcopus consecratus est. Dum vero talia ipse Constantinus prosequeretur : illico irati zelo Ecclesiasticæ traditionis universi sacerdotes, alapis ejus cervicem cædere facientes, eum extra eamdem Ecclesiam ejecerunt ». Ita plane tanta insolens fuit adhibenda severitas, ne ad tantum patrandum scelus quis audax rursus auderet irrumpere, sicque nullus penitus pateret aditus audacissimæ temeritati. Sed quæ præter hæc in sancta Synodo in eadem gesta sint causa, ab eodem auctore sic accipe : « Tunc combustis omnibus ejus actionum gestis, simul et Concilium illud, quod in scriptis de ejus quasi confirmatione editum fuerat, combussere in medio presbyterii ipsius Ecclesiæ ». Hic monendus lector, apud Marianum Scotum perperam ex vitioso textu legi ipsos sacerdotes, ac etiam Constantinum tunc fuisse combustos : quod falsissimum est, ut ex eodem Anastasii textu error ipse convincitur. Sed quæ hæc secuta sunt, audi :

4. « Hoc facto, projiciens se in terram sanctissimus Stephanus papa cum universis sacerdotibus et populo Romano, clamantesque Kyrie eleison, cum ingenti fletu peccasse se omnes confessi sunt, pro eo quod de manibus ipsius Constantini communionem suscepissent : sicque ex hoc omnibus indicta

est pœnitentia. Tunc allatis sacratissimis canonibus, eisque liquido perscrutatis, prolata est sententia ab eodem sacerdotali Concilio sub anathematis interdicto, ne ullus unquam præsumat laicorum, neque ex alio ordine, nisi per distinctos gradus ascendens, diaconus, vel presbyter cardinalis factus fuerit, ad sacri Pontificatus honorem possit promoveri ». Sic igitur eo statuto canone, omnis invasoribus sanctæ Apostolicæ Sedis occlusus est aditus, veluti alto interjecto pariete, quo profanum esset a sacro divisum. Quæ vero his addiderunt Patres de rebus ab eodem Constantino pseudopontifice gestis, sic accipe ex eodem Anastasio auctore :

5. « Sed et alia plura, inquit, quæ de eo canonica indigebant correctione, in eodem Concilio statuerunt emendanda. De episcopis vero atque presbyteris et diaconibus, quos ipse Constantinus consecraverat, ita in eodem Concilio promulgatum est : Ut qui episcopi ex presbyteris, sive diaconibus ab eo ordinati fuerant, in pristinum honoris sui gradum reverterentur; et si placabile fuisset omni populo civitatis suæ, denuo facto decreto electionis more solito, cum clero et plebe ad Apostolicam venissent Sedem : ab eodem sanctissimo Stephano papa benedictionis susciperent consecrationem. Presbyteri vero illi et diacones ab eodem Constantino consecrati simili modo, in illum, in quo existebant, habitum reverterentur. Et postmodum si qui eorum placibiles extitissent, antelatus beatissimus Pontifex presbyteros eos aut diacones consecraret (conciliaret). Statuentes, ut hi, qui ex eis consecrandi (conciliandi) essent, nequaquam ad potiorem honorem ascenderent, nec ad Pontificatus promoverentur culmen, ne talis impius novitatis error in Ecclesia pullularet.

6. « Ipse vero antefatus beatissimus Stephanus papa coram omni sacerdotali collegio clara voce clamavit, dicens, nullo modo se mittere, aut penitus declinare in eorumdem presbyterorum et diaconorum consecrationem. De laicis vero, qui ab eodem Constantino presbyteri et diaconi consecrati sunt, ita promulgatum est, ut in religioso habitu cunctis diebus eorum vitæ, sive in propriis domibus, vel ubi fuissent, permanere deberent. Hujusmodi vero promulgatis sententiis, illico episcopi illi, qui ab eodem Constantino ordinati sunt, revertentes juxta ejusdem Pontificis sententiam in pristino honoris gradu, electi denuo a clero et plebe cum solito decreto ad Sedem Apostolicam properantes, ab eodem sanctissimo papa consecrati (conciliati) sunt. Nam presbyteri et diacones illi usque ad mortem ipsius Pontificis sic remanentes, nunquam sunt ab eo consecrati (conciliati). Ita enim in eodem Concilio statutum est, ut omnia, quæ idem Constantinus in Ecclesiasticis sacramentis ac divino cultu egit, iterari debuissent, præter sacrum baptisma ac sanctum chrisma ». At quod ad episcopos spectat, ne eos existimes iterum consecratos, sed accepisse duntaxat, more majorum, benedictionis mysterium, quod auctor nominat benedictionis sacramentum, ritus illos solemnes adhiberi solitos in reconciliatione schismatici, vel hæretici. Pergit autem Anastasius :

7. « Post hæc vero omnia promulgata, continuo et diversa sanctorum Patrum testimonia de sacris imaginibus Domini nostri Jesu Christi, sanctæque et gloriosæ ejus Genitricis semper Virginis Mariæ Dominæ nostræ, et beatorum Apostolorum, omniumque sanctorum prophetarum, martyrum, seu confessorum in idem sunt allata Concilium, et subtilius multum perindagantes, statuere, magno honoris affectu ab omnibus Christianis ipsas esse venerandas imagines, sicuti ab omnibus prædecessoribus hujus Apostolicæ Sedis, et cunctis venerabilibus Patribus usque hactenus de earum honoris observantia effectum, et cunctis ad memoriam compunctionis est traditum : condemnantes et anathematizantes execrabilem illam Synodum, quæ in Græciæ partibus nuper facta est pro disperdendis ipsis sacris imaginibus ». Hæc de his, quæ ad cultum sacrarum imaginum, in Synodo gestis Anastasius habet. Sed non ignorandum, reperiri in tractatione illa Hadriani papæ ad Carolum Magnum de imaginibus fragmenta quædam hujus Concilii de his, quæ spectant ad sanctarum cultum imaginum : quæ hic tibi reddenda putavimus : atque primum illud, quo ait : « Præsens Concilium sub Stephano ex sacerdotibus partium (ut ait [1]) Franciæ atque Italiæ, in hocque probatum cultum sanctarum imaginum ». Et inferius : « Ne aliquis propter adorationem, quæ a prædecessoribus nostris sanctissimis præsulibus promulgata est, oblatrare præsumat, sciat ipsos talem adorationem docuisse, qualem prædecessor noster S. Gregorius doctor papa in sua Epistola, quam in præfato Concilio domini Stephani papæ Herulphus episcopus provinciæ Galliarum civitatis protulit, ubi inter cætera Secundinum servum Dei inclusum Galliæ docuit, dicens : Scimus, etc. » Quæ sequuntur recitata suo loco Epistolæ Gregorii papæ ad Secundinum. Sequenti vero capite sic :

8. « Hoc testimonium (sancti Ambrosii videlicet), quo meminit de cultu Apostolorum per visum ostenso et cognito ex pictura, a Sergio sanctissimo quondam archiepiscopo Ecclesiæ Ravennatis per Joannem diaconum suum in præfato Concilio sanctæ recordationis domini Stephani prædecessoris mei pro sacrarum imaginum veneratione oblatum est, etc. » Rursus idem Hadrianus in eadem scriptione hæc de eadem sub Stephano papa Synodo habet : « Prædecessor noster sanctæ recordationis dominus Stephanus quondam sanctissimus papa in supradicto Concilio præsidens, inter plurima veridica testimonia per semetipsum asserens, docuit ita : Sed nec illud est prætereundum, quod relatione fidelium de partibus Orientis advenientium sæpe cognovimus (in quibus licet Evangelium sileat, tamen nequaquam in omnibus incredibile

[1] Hadr. pap. de imaginib. ad Carol. c. 12. Act. VI.

fidei meritum, et hoc affirmante de ipso Evangelista [1] : Multa quidem et alia signa fecit Jesus, quæ non sunt scripta in libro hoc) denique fertur ab asserentibus, quod Redemptor humani generis, appropinquante die Passionis, cuidam regi Edessæ civitatis, desideranti corporaliter illum cernere, et ut persecutiones Judæorum fugeret, ad illum convocare, ut auditas miraculorum opiniones et sanitatum curationes illi et populo suo impertiret, respondisset : Quod si speciem meam corporaliter cernere cupis, en tibi vultus mei speciem transformatam in linteo dirigo, per quam et desiderii tui fervorem refrigeres, et quod de me audisti, impossibile nequaquam fieri existimes; postquam autem complevero ea quæ de me scripta sunt, dirigam tibi unum de discipulis meis, qui tibi et populo tuo sanitates impertiat, et ad sublimitatem fidei vos perducat, etc. » Eamdem de Abagaro mentionem habitam esse etiam in eadem Synodo ex litteris Theodori patriarchæ Hierosolymorum ad Romanum Pontificem, idem inferius tradit. Ex qua hæc recitata inter alia docet :

9. « Restat mihi tempus tractandi de Abagaro Edesseno, et alia aut similia sanctorum Patrum, quæ et vos melius cognoscitis. Persevera, sanctissime frater, persevera in eadem bona fide, corroboratus super petram fidei, sicut Deiloqua vox affata est Apostolum Petrum [2] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Vere non prævalebunt ei in sæculum sæculi. Cognitum facimus tibi sanctissimo domino, quod ego humilis Theodorus patriarcha Hierosolymorum et hi qui nobiscum sunt, Cosmas patriarcha Alexandriæ et Theodorus patriarcha Antiochiæ idipsum intelligimus et credimus, sicut et vestræ sanctitati patet ». Ista in hac Synodo recitata sunt testimonia trium patriarcharum Orientis litteris Theodori subscriptorum, quænam esset eorum recta fides et receptus antiquitus traditus cultus sanctarum imaginum.

10. Porro Epistola Theodori et collegarum patriarcharum Synodalis fuit, sed non ad hunc Stephanum papam scripta, sed (ut dictum est) ad prædecessorem ejus Paulum papam, de quo ita idem Pontifex Hadrianus : « Iste Theodorus patriarcha Hierosolymorum cum cæteris præcipuis patriarchis, videlicet Cosma Alexandriæ, et Theodoro alio Antiochiæ, dudum prædecessori nostro sanctæ recordationis quondam Paulo papæ miserunt propriam eorum rectæ fidei Synodicam, in qua et de sacratissimis imaginibus subtili narratione, qualiter una cum nostra fide Catholica et Apostolica universali Romana Ecclesia, ipsi vel cæteri Orientales Orthodoxiæ episcopi et Christianus populus sentiunt, et in earumdem sanctarum imaginum veneratione sincero mentis affectu ferventes in fide existunt, studuerunt intimandum.

« Quam Synodicam in latino interpretatam eloquio prædecessor noster sanctissimus domnus Stephanus papa in suo Concilio, quod ipse pro sacris imaginibus et una cum diversis episcopis ex partibus Franciæ seu Italiæ fecit, suscipientes ac relegentes statuerunt tam de diversis Francorum Patrum testimoniis, quam de Symbolo fidei, ubi fati sunt, dicentes : Qui alium terminum fidei, sive Symbolum aut doctrinam habet, præter quod traditum est a sanctis magnis et universalibus sex Synodis, et confirmatum est ab his sanctis Patribus, qui in eis convenerunt, et non adorant imaginem sive figuram Domini nostri Jesu Christi, neque humanationem ejus confitentur, sic ut qui descendit et incarnatus est propter genus humanum : talem impium anathematizamus et alienum extraneumque deputamus Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ, etc. » Hactenus de Synodi sub Stephano Pontifice rebus gestis, quas invenire potuimus. Sed quæ de ipsius promulgatione post hæc omnia sunt subsecuta, Anastasius pergit ita describere :

11. « Expletis vero omnibus quæ in eodem Concilio promulganda erant, tunc idem beatissimus Pontifex aggregans universos sacerdotes atque clerum et cunctum populum, profecti sunt ad beatum Petrum principem Apostolorum cum hymnis et canticis spiritualibus, nudis pedibus incedentes. Illicque in ambonem ascendens Leontius scriniarius, cuncta quæ in eodem peracta sunt Concilio, extensa voce legit populo. Sed et tres episcopi, id est, Gregorius Silvæ candidæ, Eustrasius Albani, et Theodosius Tiburtinus, in eumdem præfatæ Ecclesiæ ambonem ascendentes, anathematis obligationem protulere, si quisquam præsumat quoquo tempore transgredi quippiam de omnibus, quæ in eodem Concilio statuta sunt ».

Hæc sunt quæ ad dictum Concilium Romæ sub Stephano papa habitum spectare videri possunt. Ex quo dum audis quæ pro sanctis imaginibus statuta sunt adversus Pseudo-Synodum Constantinopolitanam, plane intelligere potes quid de iisdem in Concilio Gallicano haud pridem sit decretum; siquidem huic Synodo (ut dictum est) duodecim Gallicani episcopi delecti ex omnibus doctrina insignes interfuere, consentientes illis, qui haud contraria quæ in Gallia statuissent, absque prævaricationis nota, et suorum contemptu sensisse atque confirmasse sententia, existimari potest, cum nihil diversum ab his traditum inveniatur. Cum vero quæ Gallicanæ Ecclesiæ de sacrarum imaginum cultu esset assertio, eadem per duodecim hos episcopos Romæ coram plena Synodo innotuerit, et una cognita omnium esse sententia, non defuit idem Stephanus papa suis litteris significare Constantino Copronymo imp. ea, quæ pro sacrarum imaginum cultu Romæ statuta essent; et admonere eum ut ab errore desisteret. Testatur id quidem Hadrianus ejus successor in Epistola sua recitata in Actione secunda Nicæni Concilii posterioris.

[1] Joan. XX. — [2] Matth. XVI.

12. *Ecclesiæ Ravennatis turbæ.* — Rursum vero sive in hoc Concilio, sive seorsum, et illud ab eodem Pontifice statutum reperitur apud eumdem Bibliothecarium : « Ut omni Dominico die a septem episcopis cardinalibus hebdomadariis, qui in Ecclesia Salvatoris observant, missarum solemnia super altare beati Petri celebrarentur, et Gloria in excelsis Deo diceretur ». Hæc ibi. Hicque prima mentio de septem episcopis cardinalibus reperitur, illis scilicet, qui proximos Urbi habentes episcopatus, assisterent Pontifici, eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ annexi cardini, de quibus inferius sæpe dicendum.

Quod vero ad Sergium archiepiscopum Ravennatem pertinet, quem in sui excusationem ex laico prosiliisse ad episcopatum, Constantinus pseudopapa citavit : ita quidem ejus causa in judicio Apostolicæ Sedis diu tractata est : accusatus nimirum quod cum uxorem haberet, archiepiscopatum Ravennatis Ecclesiæ ausus esset invadere. Hujus rei gratia a Paulo Pontifice cum jussus fuisset Romam venire et causam dicere, ibi mansit usque ad obitum ipsius Pauli et sub Stephano usque in præsentem annum, quo ex hac vita decedente, ad divinum examen delatus est. Sed sunt qui tradant hunc a suis adversariis fuisse calumniis exagitatum, et in hoc Romano Concilio absolutum, innocentemque probatum, in suam Ecclesiam restitutum, et sancto fine vitæ terminum clausisse octavo kal. Septembris. Ita ex antiquioribus ejus Ecclesiæ monumentis [1] Rubeus in lucem prodidit, eumque S. Nicolai Myrensis episcopi fuisse studiosissimum, quem et consuevisse præ cæteris frequentare precibus atque votis, quo ab oppressione calumniantium eriperetur, utpote qui sciret tres aulicos ipsum implorantes, absentem licet sensisse ope præsentem.

13. Quomodo vero acciderit, ut eadem Ecclesia Ravennas gravius turbaretur, jam dicendum erit. Accidit namque, ut cum ab hac celebrata hoc anno Synodo Romæ mense Aprilis, elapsis mensibus aliquot, idem Sergius Ravennas episcopus moreretur, et Longobardorum potentia Michael ejusdem Ecclesiæ scriniarius intruderetur : ad eum dimovendum eidem Pontifici Stephano fuerit plurimum laborandum hoc et sequenti anno; amplius enim anni circulo idem intrusus, fultus præsidio Longobardorum, sedit, adeo ut Francorum regum legati adhibendi fuerint ab ipso Pontifice, ut expelli posset intrusus, et legitimus archiepiscopus consecrari Leo archidiaconus legitime electus ab eis. Porro cuncta hæc quomodo se habuerint, ab auctore ejusdem temporis scripta, ab Anastasio vero descripta sic accipe :

« His vero peractis Synodalibus gestis, contigit post aliquantum temporis de hac vita migrasse Sergium archiepiscopum civitatis Ravennatium : et continuo surgens Michael scriniarius ipsius Ecclesiæ, qui nullo sacerdotali fungebatur honore, profectus est Ariminum ad Mauritium ducem Ariminensem. Et congregans inde nefandissimus Mauritius exercitum una cum consilio Desiderii Longobardorum regis properavit, et ingressus est Ravennam, et brachio forti elegit ipsum Michaelem, et in episcopium Ravennatis Ecclesiæ introduxit; et Leonem archidiaconum, qui electus erat in archiepiscopatus ordinem, Ariminum deportantes, ibidem arcta custodia mancipatum idem Mauritius detineri fecit. Tunc direxit quantocius prædictus Michael una cum Mauritio et judicibus Ravennatium ad præfatum beatissimum Stephanum Pontificem, promittentes ei copiosa munera, ut ipsum Michaelem archiepiscopum consecrare deberet.

14. « Ipse vero beatissimus præsul per nullius donationis promissionem inclinatus est eumdem Michaelem consecrare, asserens nulla ratione hoc fieri posse, dum in sacerdotii honore minime ipse prædictus existeret Michael. Qui idem Stephanus Pontifex pluribus vicibus obtestationis et prædicationis litteras atque missos direxit, ut idem Michael ab injusto proposito recederet : sed nullo modo Apostolicis admonitionibus acquiescere voluit, dansque plurima munera Desiderio Longobardorum regi, et cymilia, et ornatus ipsius Ecclesiæ cum aliis speciebus, brachio forti per unius anni curriculum, et eo amplius ipsius Ecclesiæ episcopium invasum detinuit, denudans atque in magnam paupertatem eum redigens.

« Sed dum nullo modo firmissimam mentis constantiam ipsius sanctissimi Pontificis flectere potuissent nequissimi consentanei ipsius Michaelis : dum missi excellentissimi Caroli regis Francorum et patricii Romanorum præsentialiter adessent, dirigens idem beatissimus præsul tam suos missos denuo, quam prædictos Francorum regum missos, omnes Ravennianos admonendo : statim insurrexere super ipsum Michaelem et eum cum opprobrio de ipso episcopio projecerunt, quem vinctum huc Romam dirigentes, elegere sæpe fatum Leonem archidiaconum ipsius Ecclesiæ Ravennatis in archiepiscopatus honorem, et ab eodem sanctissimo papa Stephano ordinatus et consecratus est ». Hactenus de Ravennatibus turbis, quæ hoc anno cœptæ, in sequentem sunt propagatæ.

15. *Hunaldus Aquitaniæ dux rebellis comprimitur.* — Hoc item anno habent Francorum Annales Carolum et Carolomannum Francorum reges rebellantem Hunaldum Aquitaniæ ducem superatum cepisse [1]. Eumdemque post biennium, pœnitentiam simulantem, dimissum Romam, quasi ibi perseveraturum ; sed non diu post fugam arripuisse, desertorem factum, defecisse ad Longobardos, ubi non diu post lapidibus obrutum male periisse, affirmant [2].

[1] Rub. hist. Raven. l. v.

[1] Chro. vetus a Pithœo editum in Chron. an. 771. — [2] Sigeb. in Chron. an. 771.

De rebus Orientalibus nihil præterea Græcorum Annales reddunt, nisi sponsalia Irenes cum Leone filio Constantini imp. ejusdemque coronatio facta per Nicetam patriarcham hoc anno decimo sexto kalendas Januarii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6262. — Anno Æræ Hispan. 807. — Anno Hegiræ 152, inchoato die 14 Januar., Fer. 7. — Jesu Christi 769. — Stephani III papæ 2. — Constantini Copronymi 50 et 29. Leonis IV 19.

1. *Synodus Romana in causa Constantini antipapæ.* — A num. 1 ad 12. *Mense Aprili, Indictione septima*, Romæ habita Synodus, in qua correcta quæ a Constantino pseudo-pontifice facta fuerant, et sacrarum imaginum cultus rursus probatus, ut fuse Baronius ex Anastasio in Vita Stephani III. Huic Synodo interfuere duodecim episcopi e Francia directi, quorum nomina, quæ in exemplaribus Anastasii desunt, supplevit Sirmondus e Schedis Onuphrii, t. II Concil. Gall. « Wilicarius Senonensis, Lullus Moguntinus, Gavienus Turonensis, Addo Lugdunensis, Herminardus Bituricensis, Daniel Narbonensis, Tilpinus Rhemensis, Herulfus Lingonensis. Item Herembertus, Babulfus, Giselbertus et Joseph ». Heremberti, Babulfi et Giselberti sedes ignorantur. Joseph Avenionensis episcopus fuit, ut prodit Nouguierus in Histor. antistitum Avenionensium. Hujus Synodi Romanæ aliqua Fragmenta e tenebris eruit Holstenius, quæ tom. VI Concil. edit. Labbeanæ leguntur. Lecta est in ea Synodo Epistola ad Paulum papam, cujus mors in Oriente ignorabatur, scripta a *Theodoro* Jerosolymitano, *Cosma* Alexandrino et *Theodoro* Antiocheno patriarchis, qui ideo hoc tempore sedebant (1).

2. *Hunaldus Aquitaniæ ducem sese iterum dicit.* — Ad num. 13. Hunaldus Waifarii Aquitaniæ ducis nuper occisi pater, qui monachum jam diu induerat, ut suo loco vidimus, rursus sese Aquitaniæ ducem dixit, bellumque redintegravit, ut legere est hoc anno apud annalistam Metensem, et Eginhardum in Vita Caroli Magni ac in Annalibus, in quibus ait : « Hunoldus quidam regnum affectans provincialium animos ad nova molienda concitavit : contra quem, quia ipsi eadem provincia sorte obvenerat, rex Carolus cum exercitu profectus est. Sed cum fratris auxilium habere non posset (qui procerum suorum pravo consilio, ne id faceret, impediebatur) colloquio tantummodo cum eo habito in loco, qui Duasdives vocatur, fratre in regnum suum remeante, ipse in Engolismam civitatem Aquitaniæ proficiscitur : et inde contractis undique copiis, fugientem undique Hunoldum persequitur : paulumque abfuit, quin caperet. Sed ille notitia locorum in quibus regis exercitum latere poterat, liberatus est : dimissaque Aquitania Wasconiam petiit, tutum se ibi fore arbitratus. Erat tunc Wasconensis dux Lupus nomine : cujus fidei se Hunoldus committere non dubitavit. Ad quem rex, missa legatione, jubet sibi perfugam reddi, ea conditione mandata, Ut si dicto non obediret, sciret se bello Wasconiam ingressurum, neque inde prius digressurum, quam illius inobedientiæ finem imponeret. Lupus minas regis pertimescens, Hunoldum et uxorem ejus sine cunctatione reddidit, et se quoque quæcumque imperarentur facturum spopondit. At rex, donec legati, quos miserat reverterentur, castellum quoddam juxta Dordoniam fluvium vocabulo Frontiacum, ædificat. Reversis igitur legatis, reducto perfuga, ædificato castello, in regnum suum regreditur : celebravitque Natalem Domini in villa Duria, et Pascha apud sanctum Lambertum, in vico Leodico ». De Hunaldi morte legendus Sigebertus in Chron.

3. *Leo filius imp. cum Irene nubit.* — Eudocia Constantini Aug. uxor hoc anno coronata, et præterea Irene Athenis oriunda Leoni ejus filio conjux data : « Indictione demum octava, Constantinus Leoni filio conjugem e Græcia Irenen arcessit. Qua Augusti mense Augusta consalutata ejusdem mox et filii nuptias celebravit », inquit Nicephorus in Breviario, quod a Mauritii imp. obitu inchoavit, et in nuptiis Leonis IV verbis laudatis absolvit. Prodiit illa Historia post Baronii mortem, eaque ad Annales locupletandos sæpe conduxit.

(1) Hujus anni Concilium sub Stephano III celebratum in codice Ms. Bibliothecæ capituli Veronensis adhuc superesse discimus ex Cl. Scipione Maffeio, qui illius edendi spem fecit eruditis in suo opere Verona illustrata part. 2, cap. 7. An vero illud ipsissimum sit Romanum Concilium, de quo hic Pagius, tunc planum fiet, cum publicæ eruditorum exspectationi vir doctissimus satisfaciet, quod ut cito expediat, etiam atque etiam publico nomine rogamus. MANSI.

4. *Northumbriæ rex amicitiam Caroli regis ambit.* — Aldredus Northumbriæ rex hoc anno legationem ad Carolum Francorum regem misit, fœderisque societatem cum eo ambivit, ut colligitur ex Epistola, quam ille cum uxore ad Lullum Moguntinensem archiepiscopum scripsit, quæ inter Bonifacianas est numero xc. « Nostris quoque », inquit Aldredus, « dilectissime frater, legationibus ad dominum vestrum gloriosissimum regem Carl obsecramus consulendo subvenias, ut pax et amicitia, quæ omnibus conveniunt, facias stabiliter inter nos confirmari ». Maxima tunc erat inter utrorumque regum populos amicitia, indeque sanctus Liudgerus diaconus, qui postea Monasteriensis episcopus fuit, hoc anno in Angliam denuo profectus est, ut Alcuinum magistrum in urbe Eboracensi audiret : « Ibi quippe vir Dei Alcuinus cunctis, qui ad eum hinc inde confluxerunt, Scripturarum documenta tradebat, a quo cum ingenti honore vel gaudio susceptus, tribus cum eo annis et sex mensibus mansit », inquit Altfridus in Vita sancti Liudgeri.

STEPHANI IV ANNUS 3. — CHRISTI 770.

1. *Quæ Desiderius rex Longobardorum in Urbem et papam molitus fuerit, frustra illi blandientem.* — Septingentesimus septuagesimus Redemptoris numeratur annus, Indictione octava, quo Romana Ecclesia vexatione Desiderii Longobardorum regis dire fuit exagitata : cum Christophorus et Sergius, qui adversus laicum hominem in Apostolicam Cathedram opera Longobardorum intrusum strenue agentes, Romanam Ecclesiam in pristinam libertatem vindicavere, ab eodem Desiderio per fraudem tenti, luminibus sunt privati. Quomodo autem tragica ista se habuerint : ab auctore ejus temporis scripta, quem recitat Anastasius Bibliothecarius, videamus. Plane accidisse perspicies, tunc omnino collapsum ac periisse penitus regnum Longobardorum, cum ipsorum reges in Romanæ Ecclesiæ jura immittere manus temere præsumpserunt. Sed videamus quæ rudi stylo, sed veritate micante apud eumdem Anastasium habeantur de laboribus adversus eumdem regem ab eodem sancto Pontifice exantlatis, cum Romana Ecclesia dira persecutione vexaretur ; ait enim :

2. « Sedulo idem beatissimus Pontifex suos missos atque litteras commonitorias dirigere studebat antedicto excellentissimo Carolo Francorum regi, et ejus germano Carolomanno itidem regi. Imminentibus namque et decertantibus in hoc sæpius nominatis Christophoro primicerio et Sergio secundicerio pro exigendis a Desiderio rege Longobard. justitiis (juribus scilicet) B. Petri, quæ obdurato corde reddere sanctæ Dei Ecclesiæ nolebat : inde nimia furoris indignatione contra prænominatos Christophorum et Sergium exardescens ipse Desiderius, nitebatur eos exstinguere atque delere. Pro quo suo ingenio maligno simulavit se quasi orationis causa ad B. Petrum huc Romam properaturum, ut eos capere potuisset. Dirigens ergo munera Paulo cubiculario, cognomento Afiarta, et aliis ejus impiis sequacibus, suasit eis, ut in Apostolicam indignationem eos deberet inducere. Eique idem Paulus consentiens, de eorum proditione absconse decernebat.

3. « Dumque hoc cognovissent præfati Christophorus et Sergius, et eumdem protervum Desiderium regem Romam properaturum agnovissent : illico aggregantes multitudinem populi Tusciæ et Campaniæ, seu ducatus Perusini, viriliter cum eadem populi congregatione eidem Desiderio regi paravere se ad resistendum. Quin etiam portas hujus Romanæ Urbis claudentes, et alias ex eis fabricaverunt, et ita armati omnes existebant ad defensionem propriæ civitatis. Et dum hæc agerentur, subito conjunxit (pervenit scilicet) ad beatum Petrum antedictus Desiderius rex cum suo Longobardorum exercitu (erat namque extra Urbis muros ipsa Basilica Vaticana principis Apostolorum), et continuo direxit missos suos præfato Pontifici, deprecans ut ad eum regredi deberet : quod et factum est.

« Dum vero coram eo præsentatus fuisset, pariterque pro justitiis beati Petri locutus esset : rursum ipse beatissimus Pontifex reversus, ingressus est in civitatem. Præfatus siquidem Paulus et ejus nefandissimi sequaces, inito cum prædicto

Longobardorum rege consilio, nitebantur populum Romanum contra eos seducere ad insurgendum contra prædictos Christophorum atque Sergium, ut eos interficerent. Et cum hoc eis nuntiatum fuisset, aggregantes populum ascendere armati in Lateranas ad capiendum suos insidiatores : nuntiantesque mox salvati ; impetum faciens universa multitudo, quæ cum eis advenerat, ingressa est cum armis in Basilicam domni Theodori papæ, ubi ipse prænominatus sedebat Pontifex : qui eos fortiter increpavit, cur præsumpsissent armati in idem sanctum patriarchium ingredi, pariterque loquentes, recedere eos jussit.

4. « Alia die denuo egressus est sæpe dictus Pontifex ad beatum Petrum cum eodem rege loquendum ; et dum simul præsentes fuissent, prætermittens ipse Desiderius causas de justitiis beati Petri, tantummodo pro deceptione prædictorum Christophori et Sergii insistebat. Unde claudens universas januas beati Petri, neminem Romanorum, qui cum ipso sanctissimo Pontifice exierant, ex eadem Ecclesia egredi permisit. Tunc direxit ipse almificus Pontifex Andream episc. Prænestinum, et Jordanem episcopum Signiensem ad portam civitatis, qua egreditur ad beatum Petrum, ubi prænominati viri Christophorus et Sergius cum multitudine populi residebant, protestando eos, ut in monasterium ingrederentur, suas ad salvandum animas, aut ad beatum Petrum ad eum studerent properandum. Ipsi vero metuentes prædicti regis Longobardorum malignam sævitiam, ad eum egredi minime ausi sunt, asserentes se prius in manibus Romanorum suorum fratrum et concivium esse tradendos, quam exteræ genti.

5. « Dum ergo populus, qui cum eis erant, audirent eadem a prænominato Pontifice directa ex ore prædictorum episcoporum, illico conturbati, illorum confracta sunt corda, et cœpit unusquisque ab eis recedere : nam Gratiosus quidem dux, cognatus jam fati Sergii, simulans se ad propriam pergere domum, congregans aliquantos Romanorum, profecti sunt pariter ad portam Portuensem : quam clausam reperientes, a cardine ipsam portam auferre ausi sunt, et ita per noctem ad prænominatum egressi sunt Pontificem. Christophorus et Sergius conspicientes se in magno deceptu esse positos, prius quidem Sergius eadem nocte, qua campana insonuit, descendit per murum et properavit ad beatum Petrum. Quem ad gradus Ecclesiæ beati Petri comprehendentes custodes Longobardorum, ad suum duxere regem : eumque subsecutus est Christophorus, qui pariter ejusdem prænominati Pontificis obtutibus sunt præsentati. Quos almus conservare cupiens, monachos fieri præcepit. Post hæc faciens missionem prænominato regi, ingressus est idem beatissimus Pontifex Romam, relictis præfatis Christophoro et Sergio in Ecclesia beati Petri Apostoli, cupiens eos noctis silentio propter insidias inimicorum salvos introduci Romam ».

6. Quod insuper ad hæc spectare videtur, habet idem Anastasius in Hadriano hujus Stephani Pontificis successore, ante hæc omnia ipsum Desiderium regem Longobardorum super corpus beati Petri juramento promisisse sanctissimo Stephano papæ jura sancti Petri illibata servare, neque aliquem Romanæ Ecclesiæ ministrum lædere. Sed ista omnia ipsum perfidum regem promisisse liquet, ut deciperet ipsum Pontificem, quo Christophorum et Sergium capere posset, et suam in eos explere sævitiam. Quæ omnia postmodum in eum, ad suggillandum ejus perfidiam, Hadrianus Pontifex exprobravit. Sed quæ ista secuta sint, audi ex eodem Anastasio auctore, qui ait :

« Dum vero sol ad occasum declinare videretur, continuo congregantes prænominatus Paulus cubicularius et alii ejus nefandissimi consentanei multitudinem populi, et properantes ad Desiderium Longobardorum regem, inientesque cum eo impium consilium, abstulere eosdem Christophorum et Sergium ab Ecclesia beati Petri, et properantes cum pluribus Longobardis usque ad portam civitatis, ibidem eorum oculos eruere. Sicque prædictus Christophorus in monasterium S. Agathæ deductus, ibidem post triduum ob dolorem ex oculorum effossione vitam finivit. Sergius vero in monasterium Clivi Scauri deportatus, postmodum in cellarium Lateranense deductus, illic usque ad transitum prænominati Pontificis extitit. Hæc vero omnia mala per iniquas missiones Longobardorum Desiderii regis provenere ». Quando (ut dictum est) crebræ legationes ad Carolum et Carolomannum Francorum reges missæ sunt adversus eosdem impios Longobardos.

7. Sed qualiter Desiderius excusaverit illatam vindictam in Christophorum atque Sergium, cum eam in ipsum Desiderium Pontifex exprobrarit : audi quæ in Hadriano idem Bibliothecarius habeat, ex verbis ejusdem Pontificis in Desiderium juste expostulantis : « Sed et hoc, inquit, meus prædecessor Stephanus, pro dilectione, quam erga me suum pusillum habuit, mihi retulit : quia dum ad eum postmodum Stephanus suos missos direxisset, videlicet Anastasium primum defensorem et Gemmulum subdiaconum, adhortans eum, ut ea, quæ præsentialiter B. Petro pollicitus est, adimpleret : taliter pro eosdem missos direxit in responsis : Sufficere Apostolico Stephano, quia tuli Christophorum et Sergium de medio, qui illi dominabantur, ut non sit illi necesse justitias requirendas. Nam certe si ego ipsum Apostolicum non adjuvero, magna perditio super eum eveniet, quoniam Carolomannus rex Francorum, amicus existens prædictorum Christophori et Sergii, paratus est cum suis exercitibus ad vindicandam eorum mortem, Romam properare ad ipsum capiendum Pontificem ». Hæc tunc ad Stephanum papam per missos legatos Desiderius rex.

8. *Ob connubium Bertæ filiæ Desiderii cum Carolo papa dat litteras regibus Francorum.* — Ha-

bent Annales Francorum, hoc anno contigisse connubium inter Carolum et Bertam filiam Desiderii regis Longobardorum. Apud Aimoinum enim ista leguntur : « Bertruda vero mater regum cum Carolomanno minore filio apud Salutias locuta, pacis causa in Italiam proficiscitur. Peractoque, propter quod illuc venerat, negotio (nam propter filiam Desiderii regis Longobardorum expetendam in matrimonium filio suo regi Carolo ierat) adoratis etiam Romæ sanctorum Apostolorum liminibus, ad filios in Galliam revertitur ». Hæc ipse. Eadem Eginhardus in Vita Caroli. Cum autem ista de matrimonio rescisset Stephanus papa, scripta ad ipsum Carolum et Carolomannum Epistola, ne id facerent, sub excommunicatione prohibuit : nam ab eorum patre aliis nuptiis fuerant obligati, ut ex ejusdem papæ litteris constat, quæ sic se habent :

9. « Dominis excellentissimis filiis Carolo et Carolomanno regibus Francorum et patriciis Romanorum Stephanus papa.

« Dum omnium electorum Dei præcipuam vitam et digna operum merita in nostram memoriam revolvimus, invenimus profecto, nulla eos potuisse qualitatis diversitate ab eorum cordis statu, et pristina sponsionis constantia amoveri. Unde et variis antiqui hostis suasionibus et blandimentis circumvallati, immutabiles in suæ mentis firmitate constat permansisse : et ob hoc cum triumpho victoriæ ad optata pertingere meruerunt gaudia. Et nimirum considerandum est, quia si quis quibusdam suasionibus demulcitus, victus fuerit : a recto confestim tramite, qui ducit ad vitam æternam, per abrupta declinans devia contendat, ut ex hoc in proclivem delabatur noxam. Nam plerumque certum est, quia idem antiquus hostis per infirmam naturam fidelium mentes subripere nititur. Hinc est enim, quod olim primo homini in paradiso constituto, per infirmam mulieris naturam pestiferis valuit suadere blandimentis, divinum transgredi mandatum, et ob hoc diræ mortis humano generi irrepsit excidium. Et ideo præcellentissimi filii magni regis, tanto studiosius ejusdem molimini immiti resistendum est, ne quemquam suis irretire valeat argumentis, quanto cernimus suis crebro insidiis, ad decipiendum corda, insistere.

10. « Itaque nostræ perlatum est notioni (quod certe cum magno cordis dolore dicimus [didicimus]) eo quod Desiderius Longobardorum rex vestram persuadere dignoscitur excellentiam, suam filiam uni ex vestra fraternitate in conjugio copulari. Quod certe si ita est, hæc proprie diabolica est immissio, et non tam matrimonii conjunctio, sed consortium nequissimæ adinventionis esse videtur. Quamplures comperimus, sicut divinæ Scripturæ historia instruimur, per alienæ nationis injustam copulam a mandatis Dei deviare, et in magna devolutos facinora. Quæ est enim, præcellentissimi filii magni regis, talis desipientia, ut penitus vel dici liceat, quod vestra præclara Francorum gens, quæ super omnes gentes enitet, et tam splendiflua ac nobilissima regalis vestræ potentiæ proles perfida (quod absit) ac fœtentissima Longobardorum gente polluatur, quæ in numero gentium nequaquam computatur : de cujus natione et leprosorum genus oriri certum est. Nullus enim, qui mentem sanam habet, hoc vel suspicari potest, ut tales nominatissimi reges tanto detestabili atque abominabili contagio implicentur : quæ enim societas luci ad tenebras? aut quæ pars fideli cum infideli?

11. « Etenim, mitissimi et a Deo instituti benignissimi reges, jam Dei voluntate et consilio, conjugio legitimo ex præceptione genitoris vestri copulati estis, accipientes sicut præclari et nobilissimi reges de eadem vestra patria, scilicet ex ipsa nobilissima Francorum gente, pulcherrimas conjuges, et earum vos oportet amori esse annexos ; et certe vobis non licet, eis dimissis, alias ducere uxores, vel extraneæ nationis consanguinitate immisceri. Etenim nullus ex vestris parentibus, scilicet neque avus vester, neque proavus, sed nec genitor vester ex alio regno, vel extranea natione conjugem accepit ». Vides igitur, ex eo dissuaderi connubium cum Longobardis, quod aliis fuissent ante conjugibus copulati, quod et inferius æque testatur. Subdit vero : « Et quis de vestro nobilissimo genere se contaminare, aut commiscere cum horrida Longobardorum gente dignatus est, ut nunc vos suademini (quod avertat Deus) eadem horribili gente pollui?

« Itaque nullus, exteræ gentis assumpta conjuge, innoxius perseveravit. Advertite, quæso, quanti qualesque potentes per alienigena conjugia a præceptis Dei declinantes, et suarum sequentes uxorum alienæ gentis voluntatem, validis irrepti excessibus, immensa pertulere discrimina. Impium enim est, ut vel penitus vestris ascendat cordibus, alias accipere uxores, super eas, quas primitus vos certum est accepisse. Non convenit vobis tale peragere nefas, qui legem Dei tenetis, et alios, ne talia agant, corripitis. Hæc quippe paganæ gentes faciunt. Nam absit hoc a vobis, qui perfecti estis Christiani atque gens sancta, et regale estis sacerdotium. Recordamini, et considerate, quia oleo sancto uncti per manus vicarii B. Petri, cælesti benedictione estis sanctificati : et cavendum vobis est, ne tantis reatibus implicemini. Mementote hoc, præcellentissimi filii, quod sanctæ recordationis prædecessor noster Dominus Stephanus papa excellentissimæ memoriæ genitorem vestrum obtestatus est, ut nequaquam præsumpsisset dimitti dominam et genitricem vestram ; et ipse, sicut revera Christianissimus rex, salutiferis ejus obtemperavit monitis. Nam et illud excellentiam vestram oportet meminisse, ita vos beato Petro et præfato vicario ejus, vel ejus successoribus spopondisse, se amicis nostris amicos esse et se inimicis inimicos ; sicut et nos in eadem sponsione firmiter dignoscimus permanere ; et quomodo nunc contra animas ves-

tras agere contenditis et cum nostris inimicis conjunctionem facere vultis; dum ipsa perjura Longobardorum gens semper Ecclesiam Dei expugnantes et hanc nostram Romanorum provinciam invadentes, nostri esse comprobantur inimici?

12. «Itaque et hoc peto, ad vestri referre studete memoriam, eo quod dum Constantinus imperator nitebatur persuadere sanctæ memoriæ mitissimum vestrum genitorem, ad accipiendam conjugio filii germanam vestram nobilissimam Ghysilam; neque vos alii nationi licet copulari; sed nec contra voluntatem Apostolicæ Sedis Pontificum quoquo modo vos audere peragi. Et quam ob causam nunc contra Apostolica mandata et voluntatem vicarii Apostolorum principis agere conamini, quod nunquam vester pater perpetravit? An nescitis, quod non infelicitatem nostram, sed beatum Petrum, cujus licet immeriti vicem gerimus, spernitis? Scriptum est enim [1]: Qui vos recipit, me recipit; et qui vos spernit, me spernit. Recordamini peto, excellentissimi filii, quomodo vos fide (vobis fideliter) dicere visus est præfatus vester dominus ac genitor, promittens in vestris animabus Deo, et beato Petro atque ejus vicario antefato sanctæ recordationis prædecessori nostro domino Stephano papæ, firmiter vos debere permanere erga sanctæ Ecclesiæ fidelitatem, atque omnium Apostolicæ Sedis Pontificum obedientiam, et illibatam charitatem: et postmodum prædecessori nostro domino Paulo papæ, eadem vos una cum eodem vestro genitore certum est plerumque per missos et scripta promisisse, et post decessum antefati sanctæ memoriæ patris vestri, et vos ipsi sæpius tam per vestros missos, quamque per litteras, simulque et per Sergium fidelissimum nostrum nomenclatorem, et per alios nostros missos nobis spopondistis, in eadem vos vestra promissione, sicut genitor vester, circa sanctam Dei Ecclesiam et nostram fidelitatem esse perseveraturos.

13. «Sed et illud, quæso, ad vestri referre memoriam; qualiter vos præfatus dominus Stephanus papa in suo transitu per sua scripta sub terribili adjuratione adhortari studuit, firma stabilitate vos esse permansuros erga dilectionem sanctæ Dei Ecclesiæ, et illibatam charitatem Apostolicæ Sedis Pontificum, et omnia vos adimplere juxta vestram eidem Dei Apostolo adhibitam sponsionem. Et nunc ista est vestra promissio? O quantum laborem sustinuit idem præcipuus ac beatissimus Pontifex: qui ita imbecillis existens, tanto se exhibuit prolixi itineris periculo; et nisi Dominus præsto fuerit, in vacuum ejus labor deducetur, fietque nobis iter illud, quod ibidem idem noster prædecessor Franciam properavit, in magnam ruinam, dum nostri inimici plus nunc, quam pridem in superbiæ ferocitatem elevati sunt. Et ecce quod verebamur, evenire cernimus, conversaque est nostra lætitia in luctum, et facta sunt novissima mala pejora prioribus, et unde exspectabamus nobis lumen oriri, eruperunt tenebræ.

14. «Quapropter et B. Petrus princeps Apostolorum, cui regni cælorum claves a Domino Deo traditæ sunt, ac in cælo et in terra ligandi solvendique concessa est potestas, firmiter excellentiam vestram per nostram infelicitatem obtestatur; simulque et nos una cum omnibus episcopis, presbyteris et cæteris sacerdotibus atque cunctis proceribus, et clero sanctæ nostræ Ecclesiæ, abbatibus etiam et universis religiosis divino cultui deditis, seu optimatibus et judicibus, vel cuncto nostro Romanorum istius provinciæ populo, sub divini judicii obtestatione vos exoramus (conjuramus) per Deum vivum et verum, qui est Judex vivorum et mortuorum, et per ejus ineffabilem divinæ Majestatis potentiam, atque per tremendum futuri judicii diem, ubi omnes principes et potestates et cunctum humanum genus cum tremore assistere habebimus, necnon et per omnia divina mysteria et sacratissimum corpus beati Petri, ut nullo modo quisquam de vestra fraternitate præsumat filiam jam dicti Desiderii Longobardorum regis in conjugium accipere. Nec iterum vestra nobilissima germana Deo amabilis Ghysila tribuatur filio sæpe fati Desiderii, nec vestras quoquo modo conjuges audeatis dimittere; sed magis recordantes quæ beato Petro Apostolorum principi polliciti estis, viriliter eisdem nostris inimicis Longobardis resistite, destringentes eos firmiter, ut propria sanctæ Dei Ecclesiæ Romanæ Reipublicæ reddere debeant, eo quod omnia quæ vobis polliciti sunt transgredientes, nos quotidie affligendo et opprimendo non cessant, etiam quia aliquid nobis reddere minime sunt inclinati, et jam nostros invadere fines noscuntur, et tantummodo per argumentum in præsentia de vestris missis simulant justitias nobis faciendum: nam nihil ad affectum perducitur, et quicquam ab eis de nostris justitiis nequaquam recipere valuimus.

15. «Unde ecce ut cuncti nostri dolores subtiliter vestris auribus suggerantur, direximus nostros missos, videlicet Petrum dilectum filium nostrum presbyterum et Pamphilum defensorem regionarium sanctæ nostræ Ecclesiæ, quos et de imminente nobis tribulatione, necnon et de singulis causis subtiliter informavimus vestro regali intimandum culmini; et petimus ut solite benigne eos suscipere, nostræque petitioni vestras a Deo inspiratas aures accommodare dignemini, et amplissimam liberationem atque exaltationem sanctæ Dei Ecclesiæ spiritualis matris vestræ, et istius a vobis redemptæ provinciæ defensionem perficere jubeatis, ut perfectam remunerationem a justo Judice Deo nostro, intercedente ejus principe Apostolorum B. Petro, suscipiatis.

«Præsentem itaque exhortationem nostram, atque adjurationem in confessione B. Petri ponentes, et sacrificium super eam atque hostias Deo nostro offerentes, vobis cum lacrymis ex eadem

[1] Matth. x.

sacra confessione dereximus. Et si quis (quod non optamus) contra hujusmodi nostræ adjurationis atque exhortationis seriem agere præsumpserit: sciat se auctoritate domini mei beati Petri principis Apostolorum anathematis vinculo esse innodatum, et a regno Dei alienum, atque cum diabolo atque ejus atrocissimis pompis et cæteris impiis, æternis incendiis concremandum deputatum. At vero qui observator et custos istius nostræ exhortationis extiterit, cælestibus benedictionibus a Domino Deo nostro illustratus, æternis præmiorum gaudiis cum omnibus sanctis et electis Dei particeps effici mereatur. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat ». Sic Epistola.

His acceptis litteris Carolus nutabundus ac dubius redditus plane resiliisset, nisi mater impedimento fuisset: quæ quod cœpisset et cujus causa in Italiam descendisset, omnino perfici voluisset. Verum ille sic passus est se teneri, ut tamen solutionem meditaretur, quam quantum posset acceleraret. Quomodo autem sequenti anno ad ejus patrem regem Longobardorum Desiderium eam dimiserit, suo loco dicturi sumus.

Sed hic illud jure revocari potest in dubium, quod tradunt rerum Francarum scriptores, Carolomannum accepisse in uxorem filiam ejusdem Desiderii regis Longobardorum, ex eaque filios suscepisse; siquidem nonnisi de una filia ejusdem regis mentio habetur in litteris Stephani papæ, eamdemque Carolo nuptam, testis est inter alios Eginhardus, qui fuit ipsi Carolo a secretis. Nec dici potest aliam filiam Desiderii ante fuisse Carolomanno nuptam: nam non ipsi, sed potius Francæ nobili feminæ conjugio obligatum a patre, ejusdem Stephani papæ litteræ indicant. Verum plures eas fuisse, ex eisque alteram Carolo, alteram vero Carolomanno nuptam esse veteres Annales docent. Quomodo autem ista solvantur contraria, hactenus non invenimus.

16. *Obitus Joannis Nepesini episcopi et Concilium Vormatiense in Gallia.* — Dum in Urbe ista geruntur, contigit illic mori Joannem Nepesinum episcopum, quem vidimus superius subscripsisse Concilio Romano sub Paulo papa, cujus sepulcri in Ecclesia monasterii S. Sabæ Romæ positi adhuc extat inscriptio his versibus atque Notis marmori incisa:

Hoc humata jacent Johanuis membra sepulcro.
Qui Nepe fuerat præsul in urbe quidem.
Ne Nepa sæva sibi noceat, succurre redemptor.
Et quæ contraxit crimina.....
Nempe loco sancto voluit sepelirier isto,
Quo per hos sanctos inveniat requiem.
Extensum per Θ. P. Q. E. Δ conexa.
Christi annum monstrant, quo transiit iste sacerdos.
Obiit in pace II. KL. NOV.
E Ψ O I

Θ.	9	Si colligantur numeri quinque harum litterarum, partim latinarum,
P.	7	partim græcarum, fiunt anni 770, ut
Q.	500	videatur Epitaphium Joannis illius epi-
E.	250	scopi Nepesini, qui Pauli papæ Consti-
Δ.	4	tuto subscripsisse legitur anno 761.

Genus numeri haud ab omnibus usu receptum, et si aliquando receptum, dissuetudine jam abolitum: quod ad alia noscenda, si quando acciderit, his signata notis vetera monumenta, hic describendum putavimus. Sic enim se habet:

CCCCC	CCC	C. 100.	CCCCC	
A	B	C	D	
CCL	XL	CCCC	CC	C. 100. cum circulo mille.
E	F	G	H	I
CL	L. 50.	CIↃ. Mille.	CCIↃ 900.	XI
K	L	M	N	O
VII	CCCCC	XXC.	VII.	CLX
P	Q	R	S	T
V. 5.	X. 10.	CLIX.	CIↃCIↃ 2000.	
V	X	Y	Z	

« [1] Possidet A, numero quingentos ordine recto.

« Et B, tercentum per se retinere videtur.

« Non plusquam centum C, littera fertur habere.

« Littera D, velut A, quingentos significabit.

« E, quoque ducentos et quinquaginta tenebit.

« Sexta quaterdenos gerit F, quæ distat ab alpha.

« G, quadringentos demonstrativa tenebit.

« H, quoque ducentos per se designat habendos.

« I, C, compar erit, et centum significabit.

« K, quoque centenos et quinquaginta tenebit.

« Quinquies L, denos numero designat habendos.

« M, caput est numeri quem scimus mille tenere.

« N, quoque nongentos numero demonstrat habendos.

« Undenos facit O, cognoscas sic numerando.

« P, similem cum S numerum monstratur habere.

« Q, velut A, cum D, quingentos vult retinere.

« Octoginta dabit tibi R, si quis eam numerabit.

« S, vero septenos numeratos significabit.

« T, quoque centenos et sexaginta tenebit.

« V, vero quinque dabit tibi, si recte numerabis.

« X, duplex denos numero tibi dat retinendos.

« Y, dat centenos et quinquaginta novenos.

« Ultima Z, canens finem bis mille tenebit.

Hæc Joannis Nepesini episcopi tumuli inscriptionis occasione dicta sufficiant.

Quod insuper ad res Francorum spectat, hoc anno ponitur habita a Carolo Magno rege Synodus in Warmatia civitate. Religiosissimus quidem rex satis perspectum habens tunc regna florere, regesque adversus hostes victores existere, cum religio viget : hoc et sequenti anno ac deinceps multus

[1] Apud Valerium Probum, Petrum diaconum, et alios, qui de anlitis scripserunt.

fuit in sacris Conciliis celebrandis : tria namque ab hoc tempore singulis annis Warmatiæ civitatis et ad Valentinianas ab eo leguntur[1] Concilia celebrata. Extat Concilium Wormatianum, sive Vormatiense, in quo, post dignam fidei confessionem, octoginta canones subjiciuntur. Porro in capitularibus regum Francorum digna memoria ista leguntur[2], tunc suggesta a populis supplici corporis habitu coram ipso Carolo rege.

17. « Flexis omnes precamur poplitibus majestatem vestram, ut episcopi deinceps, sicut hactenus non vexentur hostibus (hostilibus) : sed quando vos nosque in hostem pergimus, ipsi propriis resideant in parochiis, Deoque fideliter famulari studeant, et earum sacrosancta mysteria canone (canonice) et Deo placite peragere satagant, atque pro vobis cunctoque exercitu vestro una cum omnibus sibi commissis orare viriliter, missasque decantare, litanias atque eleemosynas facere decertent. Quosdam enim ex eis ab hostibus[2] et (in) prœliis vulneratos vidimus et quosdam periisse cognovimus. Hæc vero valde periculosa et oppido sunt cavenda : quæ idcirco suggerimus, ne pro talibus vos et nos simul pereamus. Novit dominus, quando eos in talibus videmus, terror apprehendit nos, et quidam ex nostris timore perterriti propter hoc fugere, et inimicis terga vertere solent. Plures enim potestis habere prœliatores, si illi propriis resident in parochiis, quam si nobiscum pergunt : quoniam illi, qui eos prævident, omnes tunc pugnabunt : quod modo nequaquam faciunt, sed eos tantummodo custodiunt. Nam sine dubio potius vobis nobisque proficere possunt, si remanserint, quam si in hostem, vel ad pugnam perrexerint : quia tunc eorum precibus adjuvamur et modo eorum pressuris gravamur. Quando vero[3] Moyses expansis ad cælum manibus orabat, vincebat Israel; et quando a precibus cessabat, et manus ejus gravabantur, priusquam sustentatæ fierent, et ipse precibus insisteret vincebatur et terga vertebat.

18. « Talibus ergo et multis aliis exemplis fulti, quorum prolixitatem vitantes, modo non dicimus, quia sapienti semel dicta sufficiunt prædicta : obnixe omnes precamur, et ut concedantur, rogamus, quia nullatenus volumus assentire, ut nobiscum ad talia (prœlia) pergant, nisi duo, aut tres bene docti, electione videlicet cæterorum, ad benedictionem dandam, et ad periclitantium reconciliationem faciendam, ne vos et nos simul cum pluribus pereamus, sed eorum precibus (ut jam memoratum est) fulciamur. Quam formam et de sacerdotibus tenere optamus, id est, ut nec illi in hostem, nisi benedicti, et ipsi electione atque permissione propriorum episcoporum (pergant scilicet); qui tamen tales sint, de quorum scientia et vita et conversatione omnes securi esse possimus.

« Illud tamen vobis et omnibus scire cupimus, quod non propterea hæc petimus, ut eorum res, aut aliquid ex eorum pecuniis, nisi ipsis aliquid sponte nobis dare placuerit, aut eorum Ecclesias viduari cupiamus ; sed magis eis (si Dominus posse dederit) augere desideramus, ut et ipsi et vos et nos salviores simus, ac Deo potius, ipso adminiculante, placere mereamur. Scimus enim res Ecclesiæ Deo esse sacratas, scimus eas oblationes esse fidelium et pretia peccatorum : quapropter si quis eas ab Ecclesiis, quibus a fidelibus collatæ Deoque sacratæ sunt, aufert, proculdubio sacrilegium committit : cæcus enim est, qui ista non videt. Quisquis ergo nostrum suas res Ecclesiæ tradit, Domino Deo illas offert atque dedicat, suisque sanctis, et non alteri, dicendo talia et agendo ita.

19. « Facit enim scripturam de ipsis rebus, quas Deo dare desiderat, et ipsam scripturam coram altari, aut supra tenet in manu, dicens ejusmodi loci sacerdotibus atque custodibus : Offero Deo, atque dedico omnes res, quæ hac in chartula tenentur insertæ pro remissione peccatorum meorum ac parentum et filiorum, aut pro quocumque illas Deo deliberare voluerit, ad serviendum ex his Deo in sacrificiis, missarumque solemniis, orationibus, luminariis, pauperum ac clericorum alimoniis, et cæteris divinis cultibus, atque illius Ecclesiæ utilitatibus. Si quis autem eas inde (quod fieri nullatenus credo) abstulerit, sub pœna sacrilegii ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, strictissimas reddat rationes. Ponit etiam in ea alias conjurationes, quas enumerare longum est. Nam qui eas inde postea aufert, quid agit nisi sacrilegium ? Si ergo amico quippiam capere furtum est : Ecclesiam vero fraudari, vel auferri indubitanter sacrilegium est. Unde et in sacris canonibus, spiritu Dei conditis, habetur ita : Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere, vel dare voluerit, præter episcopi conscientiam, vel ejus cui hujuscemodi sunt officia commissa, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.

« Absit enim, ut rerum Ecclesiarum cupiditate, vel ablatione sacrilegi, aut anathema efficiamur, aut talibus laqueis unquam devinciamur : quoniam scimus anathematos (anathematizatos) homines, vel sacrilegos, non solum infames, et a consortio fidelium, priusquam hæc per publicam satisfactionem Ecclesiæ et episcoporum reconciliationem, manusque impositionem emendent, alienos esse, sed etiam a regno Dei extorres fieri, si in talibus defecerint, non dubitamus. Ut ergo omnis suspicio a nobis cunctis sacerdotibus et omnibus Christi et sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus funditus auferatur : profitemur omnes stipulam dextris in manibus tenentes, eamque propriis e manibus abjicientes, coram Deo et Angelis ejus, ac vobis cunctisque sacerdotibus et populis circumstantibus, nec talia facere, nec facere volentibus consentire, sed magis Deo auxiliante resistere.

[1] Vit. Caroli Magni. — [2] Capit. Franc. l. vi. c. 285. 286. — [3] Exod. xvii.

20. « Et hoc vobis omnibusque fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, et nostris notum esse cupimus, quod cum his, qui absque voluntate, aut consensu, vel datione rectoris illius Ecclesiæ, cui ipsæ res juste esse debentur, et maxime proprii episcopi res Ecclesiæ a regibus petere, aut retentare, vel auferre, aut invadere, vel vastare præsumpserint: nec in hostem, nec ad pugnam ire, nec cibum sumere, nec ad Ecclesiam, vel ad palatium, aut in itinere pergere, nec etiam nostros homines cum eorum hominibus, aut caballos, vel reliqua pecora nostra cum eorum pecoribus, aut ad pastum ire, aut simul habitare, vel manere, nec ullam participationem cum eis, nisi pro emendatione, ante publicam emendationem, et Ecclesiæ satisfactionem unquam scienter, aut libenter habere debeamus, ne pro eorum iniquitatibus atque flagitiis una cum eis nos et nostri (quod absit) pereamus. Scimus enim quia perit justus pro impio. Tales vero a nobis, si nos fideles habere vultis, segregate, et in ergastulum sub publica pœnitentia redigite, et postulata concedite. Ut ergo hæc omnia a vobis, et a nobis, sive a successoribus vestris et nostris futuris temporibus absque ulla dissimulatione conserventur, scriptis Ecclesiasticis inserere jubete, et inter vestra capitula interpolare præcipite ». Hactenus petitio populi. Sequitur ibidem concessio Caroli istis verbis[1]:

21. « Omnibus notum esse volumus, quia non solum ea, quæ super episcoporum et presbyterorum hostium vexationibus et precibus pro nobis et vobis fieri rogitastis, concedere optamus; sed quicquid pro sanctæ Dei Ecclesiæ et sacerdotum, sive totius populi et vestra utilitate inveneritis, concedere paratissimi sumus: et modo ista, sicut petistis, concedimus. Et quando, vita comite, Deo auxiliante, ad generale placitum venerimus, sicut petistis consultu omnium fidelium nostrorum, scriptis firmare nostris, nostrorumque atque futuris temporibus irrefragabiliter manenda firmissime, Domino adminiculante, cupimus. Modo ea, quæ generalia sunt, et omnibus conveniunt ordinibus, statuere, et cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque fidelibus, ob Dei omnipotentis amorem et recordationem, tradere parati sumus: et ad proximum synodalem nostrum conventum, ac generale placitum, ubi plures episcopi et comites convenerint, ista, sicut postulastis, firmabimus ». Hactenus responsio et concessio Caroli Magni. Sequenti autem capite ista ponuntur[2]:

« Auctoritas Ecclesiastica atque canonica docet non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari. Hæc ibi, quibus intelligas quotquot sub iisdem Francorum regibus legisti, celebrata fuisse eorum ordinatione Concilia, eadem nonnisi assensu Romanorum Pontificum habita esse, quod et alias pluribus ostendimus.

22. *Res Hispanicæ.* — Interea res Christianorum in Hispania magis magisque fluctuant, dum præter bellum adversus Sarracenos et duram servitutem, quam magna ex parte subire cogerentur, adjiceretur civilis discordia et domesticum malum, cum perempto Froila rege per Aurelium ejus patruum, sive (ut alii tradunt) germanum, idem Aurelius regnum invadit hoc ipso anno, nempe (ut Tudensis supputat) Æra octingentesima octava, licet alii undecim tantum annos eidem Froilæ tradant, defunctumque anno septingentesimo sexagesimo octavo. Hujus tempore etiam servili bello regnum flagravit, cujus causa, ut cum Mauris fœdus iniret, infamem quoque illam conditionem subire non renuit, ut numerum quemdam Christianarum virginum loco tributi quotannis Maurorum regi persolveret. Imperabat tunc Mauris Abderrhamanus omnium felicissimus. Tradit præterea Tudensis, hujus regis Aurelii et illud periniquum decretum, nempe, ut nobiles Hispaniæ mulieres matrimonio jungerentur cum Sarracenis.

23. *In Oriente persecutio in monachos recrudescit.* — Quod vero ad res pertinet Orientales: illic magis magisque persecutio recrudescit, tantum abest, ut ex litteris Stephani Romani Pontificis Constantinus imperator ad meliorem frugem conversus sit. Qui enim Constantinopoli monachos omnes, quos reperit ludibrio affectos, male perdidit, idem in provinciis agi curavit per earumdem rectores provinciarum: nam audi quid Ephesi actum sit, memorandum turpitudinis atque crudelitatis exemplum. Theophanes enim ait: «Eodem vero anno trigesimo imperii Constantini imitatus Lachanodraco præfectus magistrum suum, omnem monachum et monacham in themate Thraciensium commorantes, apud Ephesum congregavit, et eduxit eos in campum, et ait: Qui vult imperatori ac nobis obedire, alba induatur veste et uxorem hac sumat hora; at qui hoc facere parvipenderint, privati luminibus in Cyprum exilio damnabuntur. Tuncque opus pariter cum verbo consummatum est, et multi ostensi sunt martyres. Multi vero deficientes et enervati perierunt, quos et familiares sibi Draco faciebat ». Hæc Theophanes. Porro eadem persecutio haud unius anni periodo clausa finem accepit, sed magis magisque sæviit usque ad obitum ipsius Constantini Copronymi, ut quæ inferius dicturi sumus, ostendent.

In tanto monastici ordinis in Oriente naufragio, vix aliquis remansit monachus, qui ab eodem non fuerit addictus supplicio; alii, qui subterraneas latebras quæritantes, ab hominum oculis penitus se subduxerint. Fuit inter alios S. Plato abbas monachorum montis Olympi: qui ad hoc salvatus, ut post procellas posset esse aliis causa salutis. Ejus res gestas Theodorus Studita conscripsit. Dicturi sumus de ipso inferius suo loco.

[1] Eod. l. VI. Capitul. c. 186. — [2] Ibid. c. 187.

Anno periodi Græco-Romanæ 6263. — Anno Æræ Hispan. 808. — Anno Hegiræ 153, inchoato die 4 Januar., Fer. 5. Anno Hegiræ 154, inchoato die 24 Decemb., Fer. 2. — Jesu Christi 770. — Stephani III papæ 3. — Constantini Copronymi 51 et 30. Leonis IV 20.

1. *Consilium de interficiendo Pontifice Rom. irritum redditur.* — A num. 1 ad 8. *Desiderius* Longobardorum rex, postquam spe conatuque suo se depulsum sensit, opera Christophori et Sergii, qui Constantino pseudo-pontifice exauctorato, de *Stephani papæ* amicitia cum regibus Francorum arctissime nectenda fovendaque studiosissime laborabant, eos sibi constituit de medio removendos, ne consiliis cœptisque suis in futurum adversari possent. Totum hoc negotium fuse describit ex Anastasio Baronius, a num. 2 ad 6. In Codice tamen Caroli Magni num. 46, legitur Stephani III Epistola Bertradæ reginæ et Carolo regi hujus filio inscripta, quæ quoniam prædictorum motuum narrationem complectitur, multum alienam ab iis, quæ Anastasius habet, eam hic in pauca contraho. Ait itaque Pontifex, se magno dolore accepisse Christophorum et Sergium ejus filium consilium iniisse cum *Dodone* misso germani ejus Carlomanni regis, sese interficere meditatos esse. Unde cum eodem *Dodone* et ipsis Francis in Lateranensium sanctum patriarchatum cum exercitu ingressos esse, atque intus in Basilicam Theodori papæ, ubi nullus ausus est aliquando vel etiam cum cultro ingredi, cum loricis, ubi ipsemet Pontifex sedebat, introiisse, seque vix dum Romæ apud se *Desiderius* Langobardorum rex pro faciendis sibi diversis justitiis beati Petri existeret, per eamdem occasionem valuisse cum suo clero refugium facere ad eumdem sanctum Petrum, ac continuo direxisse suos sacerdotes ad eosdem Christophorum atque Sergium, ut ad se ad beatum Petrum properarent. « Illi mox ut audierunt de præsenti cum Dodone et ejus Francis turmas facientes, et portas civitatis claudentes, fortiter resistebant et nobis comminabantur, atque in civitatem nos ingredi minime permittebant, et dum in eadem perfidia permanerent, et cognovisset universus noster populus eorum iniquum consilium, de præsenti eos dereliquerunt, qui etiam et plures per murum descendentes ad nos properaverunt. Alii vero portam civitatis aperientes ad nostri progressi sunt præsentiam, et ita ipsi maligni viri coacti atque nolentes ad nos in Ecclesia sancti Petri sunt deducti. Quos interficere universus populus nitebantur, et vix de eorum manibus eos valuimus eripere, et dum infra civitatem nocturno silentio ipsos salvos introducere disponeremus, ne quis eos conspiciens interficeret, subito hi qui eis semper insidiabantur, super eis irruentes, eorum eruerunt oculos, Deo teste dicimus, sine nostra voluntate atque consilio ».

2. *Illud Stephanus PP. aperit Carolo M.* — Subdit Stephanus papa sese in mortis periculum venturum fuisse, nisi Dei protectio atque beati Petri Apostoli, et *Desiderius* rex sibi auxilio fuissent : sese credere, quod dum tanta prædicti *Dodonis* iniquitas ad aures *Carolomanni* regis pervenerit, nullo modo ei placituram. « Agnoscat autem », inquit Stephanus papa, « Deo amabilis religiositas vestra, atque Christianissima excellentia tua, eo quod in nomine Domini bona voluntate nobis convenit cum præfato excellentissimo et a Deo servato filio nostro Desiderio rege, et omnes justitias beati Petri ab eo plenius et in integro suscepimus ». Stephanus, ut legenti patet, Epistolam illam scripsit in Vaticano cum ibi detineretur a Desiderio rege, quin et eam videtur coactus exarasse, inquit Cointius anno superiori num. 7, urgente eodem *Desiderio*, qui res ablatas Apostolicæ Sedi se redditurum simulabat, et dissensionem inter *Carolum* et *Carolomannum* fratres fovere suis artibus satagebat. Quapropter iis, quæ de *Christophoro* et *Sergio* ejus filio, quæque de *Dodone* Carolomanni regis oratore narrantur a Stephano, fides integra nequaquam haberi debet. Neque enim illi quidquam moverunt adversus Romanum Pontificem, sed cum Christophorus ac Sergius sibi timerent a *Desiderio*, fieri potuit, ut Dodone conscio, atque in partem consilii vocato, Romanos contra Paulum Afiartam, quem *Desiderio* favere deprehenderant, ad arma provocarent, et exorto tumultu nonnullarum in Urbe, vel etiam in Laterano, cædium auctores fierent. Tandem ambo, ut *Stephanus* scribit, excæcati sunt eo inscio atque inconsulto. Scelus illud a *Paulo Afiarta* commissum fuit. Artifex totius mali Desiderius Stephanum lusit, Apostolicæ Sedi ne vicum quidem restituit, unde conjicere esse eo auctore scriptam a Stephano Epistolam, qua contrarium asserit, optime judicavit Cointius citatus. Quam fraudulenter ac simulate se gesserit Langobardo-

rum rex in suo ad ejus oratorem responso, postea declaravit Hadrianus papa, et ex eo Baronius n. 7, qui tamen perperam hæc omnia præsenti anno consignat; cum, ut recte vidit Sigebertus in Chronico, ad superiorem pertineant. Sequentia vero hoc anno peracta.

3. *Stephanus PP. Desiderium non restituisse civitates ablatas Franciæ regibus significat.* — An. 8 ad 16. In Galliis civilis belli metus imminebat, sive ambo Francorum reges *Carolus* et *Carolomannus* fraternam deponerent amicitiam, mutuisque deinceps odiis inter se decertarent; sive servata simul concordia *Thassilonem* Bajoariæ ducem, qui regem potius quam ducem seu præfectum agebat, adorirentur. *Berta*, seu *Bertrada* utriusque regis mater, ut utramque tumultuum causam tolleret, Carolomannum primo, postea Thassilonem adiit, quod utrumque Loiselianus annalista his verbis indicat: « Carlomannus et Berta jungentes se ad Salossa (vulgo, *Salusses*). Et in eodem anno perrexit domna Berta regina per Bajoariam partibus Italiæ ». Idem habent annalista Metensis et auctores non pauci. *Berta* Salutiis cum Carolomanno collocuta est, eumque fratri reconciliavit, sopita quæ anno superiori gliscere cœperat inter utrumque discordia. Reges ad sinceram dilectionem et fraternum amorem conversi sunt, atque de redintegrata inter se concordia, deque suo erga Sedem Apostolicam zelo Stephanum papam certiorem fecerunt, *Gauziberto* episcopo, *Fulchberto* monacho, *Ansfredo* et *Helingario* gloriosissimis viris Romam quamprimum directis. Gavisus est summopere Pontifex, statimque per eosdem nuntios ad prædictos reges Epistolam XLVII Cod. Carol. transmisit, in cujus priori parte Stephanus significat se plurimum lætari de renovata utriusque regis amicitia. Secundo, reges Francorum per tremendum judicii diem, et ipsius principis Apostolorum nomine vehementer obtestatus est, ut in firmo proposito rerum, quæ beato Petro sublatæ fuerant a Longobardis, exigendarum constantissime permanerent, et cuilibet illas redditas asserenti fidem denegarent: « Unde obnixe, tanquam præsentialiter, petimus, et coram Deo vivo, qui vos regnare præcepit, conjuramus excellentiam vestram, ut plenarias justitias beati Petri, sub nimia velocitate secundum capitulare, quod vobis per præsentes vestros fidelissimos missos direximus, exigere et beato Petro reddere jubeatis, sicut et vestra continet promissio, et omnia, quæ beato Petro et ejus vicariis cum vestro sanctæ memoriæ progenitore promisistis, adimplere dignemini, etc. Tamen et de omnibus justitiis beati Petri prædictis vestris missis subtilius locuti sumus, vestro regali culmini cuncta enarranda, et jam sicut terra sitiens imbrem præstolatur, ita vestrum auxilium et congruum effectum de nostris petitionibus postulamus, etc. Nam si, quod non credimus, ipsas justitias exigere neglexeritis aut distuleritis, sciatis vos de istis rationem fortiter ante tribunal Christi eidem principi Apostolorum esse facturos. Si quis autem vobis dixerit, quod justitias beati Petri recepimus, vos ullo modo ei non credatis ».

4. *Stephanus PP. Carolomannum plurimum laudat.* — Inde liquet, Cointium tam loco citato, quam hoc anno num. 7, recte scripsisse litteras anno superiori a Stephano papa datas, quæ restitutionem a *Desiderio* factam fingebant, vi ac metu extortas fuisse (1). Quod et adhuc confirmat Cointius Epist. XLVIII Cod. Carol. in qua constantia Carolomanni regis in causis Apostolicis tuendis plurimum commendatur: « Unde beatus es », inquit Stephanus papa, « bone Christianissime rex, quod quidem nos conspecta fidei tuæ constantia, quam in Apostolicis causis et nostri amoris fervore habere dignosceris, firmi in tua dilectione permanentes, sedulo eidem nostro conditori pro immensa vestra lætitia et a Deo instituti regni vestri stabilitate preces fundere nequaquam desistimus». Iisdem litteris Stephanus papa, ut Carolomanni regis compater fieri mereretur, postulat. *Carolomanni* autem filius, cujus patrinus fieri papa peroptavit, non alius est a *Pippino*, de cujus ortu ad præsentem annum annalista Petavianus scribit: « Nativitas Pippini filii Carolomanni ». Erat tunc et altera Carolomanno proles; præcitatas enim litteras Stephanus papa sic claudit: « Deus autem omnipotens, per quem reges regnant et principes imperant, sua vos protegat gratia, et victoriam vobis de cælo pro suæ sanctæ Ecclesiæ defensione tribuat, atque longævos et sospites in solio regni pariter cum excellentissima et Christianissima filia nostra regina, dulcissima vestra conjuge et amantissimis natis, conservare, et cælestis regni æterna gaudia concedere dignetur possidenda ».

5. *Berta Desiderii filiam in Galliam adducit.* — *Berta* seu Bertradane per Bajoariam in Italiam profecta est, ut Regino, variique annalistæ Francorum asserunt, qui tamen susceptæ hujus profectionis causam non aperiunt. *Salutiis* in Bajoariam, et e Bajoaria in Italiam ivit, licet provincia esset adeo remota: « Berta regina », inquit Regino, « perrexit in Bajoariam, et inde Italiam ingressa est ». Illuc eo profecta videtur consilio, ut amicitiam inter Thassilonem ducem et Carolum regem Francorum, hoc est, inter consobrinos renovaret; sed spe cassa Romam sese contulit: « Hoc anno », inquit annalista Petavianus, « Berta fuit in Italia propter filiam Desiderii regis ». Desiderius Langobardorum rex e sua re duxit, sibi devincire Fran-

(1) Non ita facile viris doctis persuaderetur, Desiderii vi ac impotentia exortas fuisse a Stephano III litteras illas, quas ex Codice Carolino Pagius hic recitat. Nec enim eas sibi invito extorsisse Desiderium aliis scriptis in Galliam litteris idem Pontifex ûnquam prodidit, nec successor ejus Adrianus, qui Desiderii opera luminibus orbatos fuisse Christophorum et Sergium testatur, de litteris ab eodem Desiderio extortis quidquam mutit. Dubia est igitur, ne dicam falsa, Cointii et Pagii conjectura, ut inter cæteros agnoscit etiam Cl. Saxius in Notis ad regnum Italiæ Sigonii novæ Editionis col. 214.
MANSI.

corum reges, quos in amicitiam simul rediisse noverat, et amicos esse Stephano papæ, quem lacessebat, seque facilius quod optabat, assecuturum credidit, si *Gisilam* eorumdem regum sororem *Adalgiso* filio suo in uxorem postularet. Egit de illo conjugio cum *Bertrada* regina, atque ut mutuus amor arctius utrimque necteretur, de filia sua alteri regum Francorum socianda, sermonem quoque habuit, indeque factum, ut hæc in Franciam adduceretur.

6. *Eam Carolus conjugem accipit.* — *Stephanus* papa statim ac consilia *Desiderii* regis rescit, exhortationem atque adjurationem regibus Francorum inscriptam in Confessione beati Petri posuit, sacrificium super eam atque hostias Deo obtulit, deinde cum lacrymis ex eadem sacra Confessione illam per legatos *Petrum* presbyterum et *Pamphilum* defensorem regionarium direxit. Recitatur integra in Codice Carol. num. 45, et a Baronio a num. 9 ad 16. *Berta*, quæ filiam Desiderii secum ducebat, *Carolomanno*, ut gener Desiderii fieret, suadere non potuit, suasit *Carolo*, de quo Eginhardus scribit : « Cum matris hortatu filiam Desiderii regis Langobardorum duxisset uxorem, incertum qua de causa post annum repudiavit ». Adalgisus tamen Desiderii regis filius non duxit *Gisilam* ac Carolomanni Francorum regum sororem, annum ætatis XIV tunc agentem, quæ paulo post cœpit inter moniales vitam degere, ut idem Eginhardus in Vita Caroli M. testatur : « Erat ei (nempe Carolo) unica soror nempe Gisla, a puellaribus annis religiosæ conversationi mancipata, quam similiter, ut matrem, magna coluit pietate, quæ etiam paucis ante obitum illius annis, in eo quo conversata est monasterio decessit ».

7. *Uxor Carolomanni non fuit filia Desiderii.* — In Annalibus Fuldensibus seu Pithæanis hæc verba leguntur : « Bertham reginam filiam Desiderii regis Longobardorum Carlmanno filio suo conjugio sociandam de Italia adduxit », qui locus Baronium turbavit, induxitque ut crederet Desiderio duas fuisse filias, quarum altera Carolo, altera Carolomanno nupta fuerit. Verum Andreas Duchesnius recte observavit, locum illum corruptum esse, et loco *Bertam reginam*, legendum, *Berta regina*, loco, *Carlmanno*, reponendum esse, *Carolo*, qui filiam Desiderii Bertæ matris hortatu hoc anno sibi copulavit. *Carolomannus* vero vivente patre *Gilbergam* uxorem duxerat, ut docet annalista Metensis. Porro Duchesnius tom. II Script. Franc. post secundam Appendicem ad continuationem Fredegarii refert Fragmentum veterum Annalium, in quo legitur : « Anno DCCLXX fuit Berta regina in Longobardia ad placitum contra Desiderium regem, et redditæ sunt civitates plurimæ ad partem sancti Petri ». Et ibidem in Annalibus Petavianis ad annum DCCLXX habetur : « Hoc anno domna Berta fuit in Italia propter filiam Desiderii regis : et redditæ sunt civitates plurimæ sancti Petri » ; quod Berta a Desiderio postulasse videtur, ut Stephanum papam a conjugio filiæ Desiderii cum Carolo valde alienum mitigaret.

8. *Synodus Wormatiensis.* — A num. 17 ad 22. Carolum *Leodii* Pascha, et Natalem Domini Moguntiæ celebrasse, ac *Wormatiæ* generalem populi sui de more conventum habuisse tradunt plures Francorum annalistæ, sed quid in eo statutum actumve sit, tacent. Baronius quidem refert ex lib. 6 Capitularium, capitula quædam : *Ne episcopi aut presbyteri ad bella pergant*, verum illa non ad hanc, sed ad aliquam posteriorem Synodum Wormatiensem pertinere, ex dicendis constabit. Consueverant Francorum reges singulis annis conventum generalem regni evocare, in quo consulebant et decernebant, quæ eo anno gerenda essent, sive ad disciplinam constituendam in omnibus ordinibus, seu ad bellum parandum, seu denique ad ærarii pecuniæque publicæ causam. Ad conventum hujusmodi, ut ex Adalardo docet Hincmarus, conveniebant episcopi et abbates una cum comitibus et aliis proceribus, invicemque consulebant de publicis regni negotiis. Quæ decreta erant in conventibus illis, ea cancellarius tradebat episcopis et comitibus metropoleon ; qui ea deinde ad aliarum civitatum episcopos, abbates et comites transmittebant, ut per provincias promulgata servarentur. Comites vero, ut patet ex lib. 2 Capitular. cap. 9, 24 ; lib. 3, cap. 73 et 75, in gravioribus quibuscumque negotiis in consilium vocabant episcopos, abbates et vassos ; neque id sponte sua tantum, sed quia, ita ferebat publica sæculi disciplina et forma regiminis a Carolo rege instituta.

9. *Froila Hispaniarum rex occiditur.* — Ad num. 22. Froila Christianorum Hispaniæ rex in vindictam fratris occisi a fratre vicissim *Aurelio* occisus est, relicto filio *Alfonso Casto*. Post Froilam regnavit *Aurelius* frater ejus parricidio regnum adeptus. Eo regnante bellum servile in Hispania exarsit, servis contra dominos arma sumentibus, quod tamen regis prudentia mox sopitum est, ut prodit Vasæus in Chronico, ubi *Froilæ* necem in annum DCCLXVII confert. Verum in re incerta a Baronio non recedam.

STEPHANI IV ANNUS 4. — CHRISTI 771.

1. *Monachismi destructioni inhiat imperator.* — Sequitur ordine temporis septingentesimus septuagesimus primus annus Redemptoris, Indictione nona, quo cœpta semel in Oriente adversus monachos persecutio per Constantinum imperatorem majoribus augmentis sævïit non in ipsos tantum, sed et in eorum domicilia; de quibus omnibus hoc anno habet ista Theophanes: « Eodem quoque anno trigesimo primo imperii Constantini, misso prætore Thracensium Lachanodracone, et Leone notario suo, et Leone exmonacho, venumdabat omnia monasteria virorum ac mulierum, et omnia vasa sacrata, et libros, et pecora, quæ patrimoniorum eorum erant, et horum pretia principi detulit. Quotquot autem monachicos et paternos libros, in quibus Vitæ erant sanctorum Patrum, reperit, igne combussit: et sicubi lipsanum, hoc est, venerandas reliquias sancti cujusquam habens apparuisset, ad custodiam et hoc quoque nihilominus igni tradebat; eum vero, qui habebat illud, ut impie agentem puniebat. Et multos quidem monachorum interfecit verberibus, quosdam etiam gladiis trucidavit.

« Præterea innumerabiles oculorum visibus privavit, et quorumdam quidem barbas cera et oleo perungens, succendebat igne, et ita tam facies eorum, quam capita cremabat. Porro post alios cruciatus etiam exiliis destinabat: et postremo in toto themate, hoc est, provincia sibi subjecta, non deseruit hominem unum monastico schemate amictum. Quod cum didicisset imperator, bonum semper exosum habens scripsit ei gratias, dicens: Inveni hominem secundum cor meum, quia facias omnes voluntates meas. Hunc ergo imitantes cæteri, similia perpetrabant ». Hæc Theophanes.

2. *Carolus repudiat Bertam uxorem.* — Quod ad res Occidentalis Ecclesiæ pertinet, hoc anno, Carolus magnus uxorem, quam duxerat, Bertam filiam Desiderii regis Longobardorum repudians, eam misit ad patrem, solvens se nexibus contracti conjugii. In Francorum enim [1] Annalibus ita ista hoc anno scribuntur: « Hoc anno etiam dominus Carolus rex repudiavit filiam Desiderii regis Longobardorum, anno postquam matris hortatu eam duxerat uxorem, et Hildegardem de gente Suevorum præcipuæ nobilitatis feminam in matrimonium accepit ». Hæc ibi. Habet eadem Eginhardus, sive Einardus (ut alii nominant) in Vita, quam ipsius Caroli scripsit. Verum ex reperto Epitaphio Hildegardis reginæ evidenter apparet, eam non nuptam Carolo, antequam Italia potitus est cum Urbe Roma, sicque ejus connubium non ante annum Christi DCCLXXIV contingere potuisse. Porro ejus Epitaphium recitabitur inferius eo anno, quo obiit, septingentesimo octogesimo sexto.

Cæterum quid intercesserit impedimenti, ut matrimonium, quod contraxerat, solveretur, nemo scriptorum veterum (quod recordemur) refert. Qua in re præter jussionem Romani Pontificis, qua sub diro anathemate jusserat, ne cum ea matrimonio jungeretur, aliqua etiam alia potuit justa causa ex parte mulieris, antea incognita, intercessisse, ex qua ejusmodi contractum dissolvi legitime potuit matrimonium, et alia duci (ut fecit) mulier in uxorem. Sic licet de rege Christianissimo opinari.

3. Verum quod hujusmodi causa secreta latuit, complures pii viri haud leve passi sunt scandalum, cum sic repudiatam eam et aliam ductam viderunt a Carolo, contradicentibus Ecclesiasticis legibus. Fuit ex his unus Adelrhadus, ejusdem Caroli consobrinus, qui hac occasione se ab ejusdem principis palatio abdicavit, ac monasticum institutum amplectens, mira claruit sanctitate: in cujus rebus gestis quam fidelissime scriptis ab hujus temporis auctore Paschasio Ratberto, ista leguntur [1]: « Cum Carolus Desideratam Desiderii regis Italorum filiam repudiaret, quam sibi dudum etiam quorumdam Francorum juramentis petierat in conjugium, ut nullo negotio beatus senex persuaderi posset, dum adhuc esset tyro palatii, ut ei, quam, vivente illa, rex acceperat, aliquo communicaret servitutis obse-

[1] Aimoin. l. IV. c. 68. 69.

[1] Apud Sur. die 11 Januar.

quio. Sed culpabat modis omnibus tale connubium, et gemebat puer beatæ indolis, quod et nonnulli Francorum ex eo essent perjuri, atque rex illicito uteretur thoro, propria sine aliquo crimine repulsa uxore. Qui nimio zelo succensus, elegit plus sæculum relinquere adhuc puer, quam talibus admisceri negotiis : ut propinquo, cui contraire prohibendo non posset, non se consentire fugiendo monstraret ». Hæc auctor, qui et de eodem inferius subjicit, ipsum petiisse Corbeiæ monasterium, in eoque excoluisse vitam monasticam, atque vixisse sanctitate conspicuum.

At vero post primam ejusdem tomi noni editionem invenimus in illis duobus libris postea editis rerum gestarum Caroli magni a monacho San-Gallensi conscriptis, de causa divortii ejusmodi ista totidem verbis asseri : « Filiam Desiderii Longobardorum principis Carolus duxit uxorem : qua non post multum temporis, quia esset clinica et ad propagandam prolem inhabilis, judicio sanctissimorum sacerdotum, relicta velut mortua : iratus pater, etc. » Porro ut ista episcopi illi decreverint, ista oportuit concurrisse, nimirum quod reddita esset ex morbo penitus impotens ad concubitum, et hoc impedimentum jam fuerit ante contractum matrimonium : nullaque amplius esset spes probabilis, etiamsi convaluisset, aptam reddi ad copulam conjugalem. Ista quidem ex sententia juris canonici consultorum.

4. *S. Huberti reliquiæ inventæ et translatæ.* — Hoc eodem anno, qui et numeratur tertius Caroli et Carolomanni regum, inventum est venerandum corpus sanctissimi viri Huberti episcopi Leodiensis, translatumque per eumdem regem Carolomannum honorificentissime. Idque factum anno decimo sexto ab ejus felicissimo transitu. Rem gestam scribit ejus discipulus [1] atque familiaris, qui his omnibus potuit præsens esse : sed quomodo integrum inventum est corpus, ut nuper defuncti referret imaginem, hæc ab eodem auctore accipe : « Introspicientes gloriosum ejus corpus nulla detrimenta passum, illæsum a dissolutione atque putredine repererunt. Et pro tabo atque putredine, aromatum more illud senserunt mirifico odore fervere. Caput autem ejus perlustrantes oculis, vident quidem vultum ejus (quod dictu quoque mirabile est) sudore perfusum et velut noctis opacæ roscidulis perfusum guttulis : coronam vero capillorum alienam prorsus ab omni læsione, cæsariemque auctam et prolixitate et pulchritudine : neque enim candore senili albebat, sed colore et visione sui juvenis caput repromittebat, etc. » Quomodo autem ad tam admirabile spectaculum, qui in proximo erat, accurrit rex Carolomannus et eidem religiosa impendit officia, inferius idem auctor ita describit :

5. « Ut autem in tanto miraculo Domini potentia potissimum magnificaretur, et virtus nota redderetur, pars magna princeps clarissimus atque Orthodoxus extitit Carolomannus. Qui, talibus auditis, regali e solio exiliit, et una cum uxore et primoribus palatii sui, et ad viri Dei corpus pervidendum accessit. Et admirans potentiam Domini, virtutem ejus magnificavit, misericordiam collaudavit, et quia in diebus suis talia ostendere dignatus sit, gloriosum nomen ejus benedixit, nimioque gaudio permotus inter pias laudes et gratiarum actiones, gaudio eliciente, lacrymas fudit, sed et advenientium itidem quisque fecit, gaudebantque exosculari manus et pedes beatissimi viri, quem Deus honorare dignatus est tanti prærogativa miraculi.

6. « Rex interea memorabilis Carolomannus, una cum optimatibus suis proceribusque sui palatii, sanctissimi viri membra suavissimis et (ut ita dixerim) inenarrabilibus odoribus redolentia sustulit ex vase sepulcri, et loculo imposuit, et cum magna lætitia atque honore, necnon hymnorum decantatione, sed et candelabrorum lumine aromatumque suavissimo odore detulit ante sacrum altare ; idemque maxima munera devovit atque attribuit, vasa scilicet argentea, et pallia peregrino opere elaborata ; necnon fundos fundorumque reditus, itemque servos prædiorumque dederat incolas. Quæ singula testamento mandavit et Ecclesiæ, in quam sanctum corpus intulit, in perpetuam hæreditatem delegavit, sanctique viri ossa nobiliter ibi collocavit ». Hæc de elevatione et translatione auctor, et de insigni pietate Carolomanni erga sacras venerandasque sancti viri reliquias. Ex quibus et illud intelligas, Deum ubique mirabilem in sanctis suis ; dum eodem ipso tempore, quo per impium Constantinum Copronymum in Oriente sacræ reliquiæ dehonestantur, projiciuntur et disperguntur, fecerit in Occidente regio obsequio tolli, elevari, adorari, coli, transferri, et munificentia regia frequentari. « Has igitur propitiationis hostias præmisit ad Deum religiosissimus rex Carolomannus, ipse suo secuturus adventu. Etenim hoc ipso anno pridie nonas Decembris in villa Salmuntiaco ex hac vita migravit, anno regni sui post patris obitum tertio, sepeliturque Remis ; uxor vero ejus, filia Desiderii regis Longobardorum cum filiis in Italiam pergit ». Hæc veteres Annales Francorum hoc anno [1].

Fratre destitutus Carolus, ad capiendam reliquam regni partem, quæ fratris erat, Synodum habendam curavit in villa Carboniaco dicta, ubi fratris optimates benigne suscepit, et Willarium episcopum Sedunensem, et Fulradum capellanum, et alios plures sacerdotes, qui inhærebant suo germano. In quo quidem episcoporum, abbatum, ducum comitumque conventu, nihil præterea actum reperitur, quam quæ ad monarchiam Francorum regni spectabant, ut ea Carolus potiretur.

[1] Apud Sur. die III Nov. tom. VI.

[1] Annal. Franc. Pithæi hoc an. et apud Aimoin. l. IV. c. 68.

Anno periodi Græco-Romanæ 6264. — Anno Æræ Hispan. 809. — Anno Hegiræ 155, inchoato die 13 Dec., Fer. 6. — Jesu Christi 771. — Stephani III papæ 4. — Constantini Copronymi 52 et 31. Leonis IV 21.

1. *Carolus rex repudiat filiam Desiderii regis.* — A num. 2 ad 4. Eginhardus de Caroli uxoribus in ejus Vita hæc scribit: « Cum matris hortatu filiam Desiderii regis Langobardorum duxisset uxorem (anno sc. superiori), incertum qua de causa post annum repudiavit, et Hildegardim de gente Suevorum præcipuæ nobilitatis feminam in matrimonium accepit », hoc nempe anno exeunte; cum Hildegardis pridie *kalend. Maias* anni DCCLXXXIII obierit et cum marito annos tredecim vixerit, ut docet Paulus diaconus in ejus Epitaphio.

Alter ab undecimo rursum te sustulit annus.

Monachus San-Gallensis lib. 2, cap. 25, asserit hanc repudiationem factam esse « judicio sanctissimorum sacerdotum, quia esset clinica et ad propagandam prolem inhabilis », nempe filia Desiderii Langobardorum regis, quæ *Desiderata* appellatur a Paschasio Ratberto in Vita S. Adalhardi Caroli consobrini. Anno superiori vidimus quantum *Stephanus papa* ab eo matrimonio abhorreret, hac inter cæteras ratione, ut videre est in ejus Epistola ad *Carolum* et *Carolomannum* data, eo anno apud Baronium num. 11: « Etenim mitissimi et a Deo instituti benignissimi reges, jam Dei voluntate et consilio conjugio legitimo ex præceptione genitoris vestri copulati estis, accipientes, sicut præclari et nobilissimi reges de eadem vestra patria, sc. ex ipsa nobilissima Francorum gente, pulcherrimas conjuges, et earum vos oportet amori esse obnoxios. Et certe non vobis licet, eis dimissis, alias ducere uxores ». Vivente itaque Pippino rege, Carolus et Carolomannus ejus filii uxores duxerant, uti de *Carolomanno*, qui *Carolo* junior erat, anno antecedenti diximus. Sed de *Carolo* res non parum obscura. Theganus enim in lib. de Gestis Ludovici Pii imp. qui quod vidit scripsit, loquitur tantum de *Hildegarde* et ejus filiis; Paulus vero diaconus, qui hoc tempore vivebat, in libello de episcopis Metensibus ait: « Hic (nempe Carolus) ex Hildegard conjuge quatuor filios et quinque filias procreavit. Habuit tamen ante legale connubium ex Himiltrude nobili puella filium nomine Pippinum ». Paulo post: « Mortua autem Hildegard, rex excellentissimus Carolus Fastradam duxit uxorem ». Denique Eginhardus in Vita Caroli M. refert, Carolum, postquam *Desiderii* filiam repudiavit, *Hildegardem*, eaque defuncta *Fastradam* in matrimonium accepisse, et suscepisse filiam de « concubina quadam, cujus nomen, inquit, modo memoriæ non occurrit », nomen sc. *Himiltrudis*. Verum ex verbis laudatis Stephani Pontificis Romani matrimonium cum filia *Desiderii* dissuadentis, liquet *Carolum* ante Pippini patris mortem matrimonio copulatum fuisse cum aliqua Franca, cujus nec Eginhardus, nec Paulus diaconus, nec Theganus mentionem fecere, quia sc. ex ea Carolus nullam prolem suscepit. Hanc autem mulierem innominatam is repudiavit, quando *Desideratæ* filiæ Desiderii regi nupsit, et post divortium cum eadem et obitum Francæ illius, cujus nomen ignoratur, medio anno currenti, ut ex nativitate Caroli ejus primogeniti colligitur, *Hildegardem* conjugem sibi copulavit. Quæ omnia ex citatis locis inter se collatis consequuntur. Neque enim video hanc difficultatem alio modo solvi posse, aut aliquid contra hanc nostram opinionem in medium afferri, quod ullius sit momenti.

2. *Quænam fuerit prima Caroli regis uxor.* — Baronius, quia *Desiderii* filiam uxorem *Caroli* primam putavit, justam censuit ex parte hujus mulieris intercessisse causam antea incognitam propter quam matrimonium contractum dissolvi legitime potuit, causam tamen hanc adeo secretam fuisse, ut complures viri pii non leve passi sint scandalum, cum eam mulierem repudiatam et aliam a *Carolo* ductam viderunt, atque imprimis *Adalhardus*, cujus textum describit. Verum cardinalis doctissimus animum non adverterat ad locum laudatum Stephani papæ, quo edocemur, *Carolum* antequam *Desiderii* filiam matrimonio sibi jungeret, jam ante mortem patris cum muliere Franca alligatum fuisse, ideoque ei per leges Ecclesiasticas non licuisse cum *Desiderii* filia novum matrimonium contrahere. Papebrocius ad diem XXX mensis Aprilis, ubi loquitur de *Hildegarde* regina, uxore *Caroli M.* miraculis clara, existimat, *Hildegardem* primam fuisse uxorem Caroli regis, sed ejus cum ea conjugium non fuisse consummatum, quando

ad alias nuptias transiit, et *Adalhardum* nesciisse, aut non credidisse licitam esse dissolutionem matrimonii necdum consummati, quando, ut scribit Paschasius in ejus Vita, « culpabat modis omnibus tale connubium (Caroli sc. cum filia Desiderii) et gemebat puer beatæ indolis, quod et nonnulli Francorum Deo essent perjuri, atque rex illicito uteretur toro, propria sine aliquo crimine repulsa uxore ». Addit Papebrocius, primas illas Caroli cum Franca muliere nuptias, neque Carolo, neque regni proceribus visas fuisse indissolubiles, magna publicæ utilitatis causa aliqua interveniente, licet non solum *Adalhardus*, sed etiam ipsemet *Stephanus papa* in ea essent opinione, ejusmodi matrimonia rata et non consummata solvi non posse etiam per Summum Pontificem ; cum multi hodie theologorum scholasticorum in eadem sint sententia. Denique concludit *Carolum* exacto anno *Desideratam* Desiderio patri intactam remisisse, et exeunte hoc anno matrimonium cum *Hildegarde* celebrasse.

3. *Papebrocii et Cointii sententiæ refelluntur.* — Verum nullus sibi facile persuaserit, Stephanum papam ignorasse matrimonia rata et non consummata a se dissolvi posse ; cum anno DCCLVII in Concilio Compendiensi regnante Pippino habito, Patres canone XIII hæc statuant : « Si quis vir mulierem suam dimiserit, et dederit commeatum pro religionis causa infra monasterium deservire, aut foras monasterium dederit licentiam velare, sicut diximus, propter Deum, vir illius accipiat mulierem legitimam ; similiter et mulier faciat ». Ubi sermo esse videtur de matrimoniis non consummatis, quæ in Galliis dissolvi poterant; matrimonia enim consummata a Pippini regis tempore solvi non potuisse, ostendunt canon IX Concilii Suessionensis anno DCCXLIV coacti, et canon XXI Concilii Vermeriensis anno circiter DCCLIII congregati. Longe magis a vero alienum quod scribit Cointius anno DCCLXXII, num. 5 et seqq., *Himiltrudem* nempe, regnante Pippino, legitimis nuptiis *Carolo* ejus filio natu majori copulatam esse, post aliquot annos a marito, qui filiam *Desiderii* nefarie superinduxit, ejectam e palatio sub finem an. DCCLXX, deinde anno DCCLXXI Carolum filiam Desiderii in Longobardiam remisisse, et *Himiltrudem* rediisse ad torum regium, eaque in procinctu belli Longobardici anno scilicet DCCLXXIII demortua, Carolum alterum matrimonium cum Hildegarde contraxisse annos tum nata sexdecim, vixisse cum marito annos decem, obiisseque anno DCCLXXXIII, sive anno ætatis suæ XXVI, ac denique versum laudatum, qui in ejus Epitaphio legitur,

Alter ab undecimo rursum te sustulit annus,

ad *Hildegardis* nuptias nullo modo respicere, et annum illum XXVI, quo mortua dicitur, ab ejus nativitate numerari debere. Sed licet hoc ultimum verum sit, laudatum nempe versum interpretandum esse, ut simile hemistichium Virgilii 8, Eclog. 8, de anno decimo tertio, non vero de anno duodecimo, ideoque et *Hildegardem* annos XXVI vixisse, reliqua tamen quæ Cointius in medium affert, se ipsis corruunt. *Himiltrudem* enim concubinam, non vero uxorem legitimam Caroli fuisse, et *Pippinum* ex ea natum filium naturalem extitisse, non solum Eginhardus et Paulus diaconus citati, sed etiam alii auctores coævi litteris prodidere. *Hildegardem* vero ante an. DCCLXXIII Carolo sociatam esse, ipsemet asserit in Diplomate, cujus verba recitabimus anno DCCLXXXIII, quo Hildegardis die ultima mensis Aprilis ad Deum migravit; ait enim: « Ipsa dulcissima conjux nostra obiit in anno XII conjunctionis nostræ ». Quare priori uxore *Caroli* innominata demortua, et *Desiderii* filia ab eodem repudiata, *Hildegardis* ad torum regium transiit, idque circa medium currentis Christi anni, uti jam insinuavi. Cæterum *Carolus* legitimis rationibus moveri potuit ad priorem uxorem dimittendam, si nempe *Pippino* patre cogente eam conjugem acceperit ; sic enim propter eamdem rationem Ludovicus XII Francorum rex a Joanna, et Henricus IV rex etiam Francorum a Margarita uxoribus discessere aliasque duxere. Denique potuit Stephanus papa, quando laudatam Epistolam scripsit, nondum edoctus esse de rationibus, quibus ad hoc divortium faciendum Carolus motus fuit.

4. *Translatio S. Huberti episc. Leodiensis.* — Ad num. 4 et seqq. Translatio corporis *sancti Huberti* episcopi Leodiensis per Carolomannum Caroli Martelli filium, non vero per Carolomannum Pippini regis filium, peracta, idque anno DCCXLIII, ut anno DCCXXVII, num. 4 et seqq. demonstravimus, et Baronium in Appendice ad tom. IX, quod hoc anno de ea translatione scripserat, retractasse ostendimus. Deceperat cardinalem eruditissimum auctor, qui interpolavit Vitam S. Huberti a quodam ejus discipulo anonymo scriptam ; interpolator enim, licet centum et amplius annis post auctorem illum vixerit, ejus tamen verba usurpat, et de ea translatione loquitur ac si præsens fuisset, qui interpolatorum mos fuit, ut loco citato vidimus. Hinc interpolator *Carolum Martellum* et *Carolomannum* ejus filium reges appellat, qui tamen Francorum principes tantum nuncupabantur. Quibus ex verbis satis intelligitur, Vitam primigeniam *S. Huberti* periisse, et solum ejus interpolatorem superesse, qui perperam credidit, Carolum Martellum regem Francorum dictum fuisse.

5. *Obitus Carolomanni regis.*— *Carolomannus* rex Caroli regis frater hoc anno e vivis excessit, ut recte Baronius scripsit. De ejus morte hæc habet annalista Metensis ad præsentem annum : « Carolomannus rex defunctus est in villa Salmuntiaco II non. Decembris, sepultusque est juxta urbem Rhemorum in Basilica beati Remigii. Gilberga vero uxor Carolomanni cum duobus parvulis et paucis principibus de parte viri sui Italiam petiit, et ad Desiderium regem Langobardorum pervenit ».

Erat Salmuntiacum villa publica Lauduno proxima. Idem passim habent alii annalistæ quoad annum et diem mortis Carolomanni, cujus prior filius *Pippinus* fuit, sed cujus sexus altera proles fuerit, incompertum. Regnavit a Pippini patris obitu Carolomannus annos tres, menses duos et dies decem. Audita Carolomanni fratris morte, *Carolus* venit ad Carbonacum villam in Arduenno nemore sitam, « et ibi venerunt ad eum Folcarius et Folradus capellani cum aliis episcopis et sacerdotibus ; Wirinus et Adelhardus comites, cum aliis primatibus, qui fuerant Carlomanni, et unxerunt domnum Carolum super se in regem, et obtinuit feliciter monarchiam regni Francorum », inquit annalista Metensis, cui cæteri consentiunt. Hæc duorum regnorum conjunctio a Carolo facta in causa fuit, cur Carolomanni vidua *Italiam fuga* petierit cum liberis suis. Eam enim fugisse diserte tradit Eginhardus in Vita Caroli M. Hinc annalista Fuldensis insinuat, non omnes episcopos, abbates, comites et duces, *qui fuerunt fratris sui*, ad Carolum, seu ad conventum Carbonacensem venisse, sed aliquos *cum uxore Carlmanni* in Italiam perrexisse. Inter comites qui Carolomanno rege mortuo Carolum ejus fratrem adierunt, commemoratur *Adalhardus* sive *Adelhardus* ipsius Caroli frater patruelis, et abbas postea Corbeiensis, qui ideo post præsentem annum monachum induit cum esset annorum viginti, ut tradit Paschasius Ratbertus in ejus Vita a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. I recitata.

6. *S. Adalhardus fit monachus.* — *Adalhardus* sanctitate illustris fuit. Patrem habuit *Bernhartum* seu Bernardum Caroli Martelli filium, Pippini regis fratrem, ac patruum Caroli Magni. Litterarum studiis non humanioribus modo, in quibus maxime pro tempore excelluit, sed etiam sacris addictus fuit. Ejus librum de *Ordine palatii* laudat Hincmarus in Epistola de *Recta novi ac juvenis regis institutione* cap. 12 ; sed is liber ad nos non pervenit. Mabillonius loco laudato pollicetur, aliqua ejus scripta, quæ supersunt, suo tempore sese publicaturum. Factus monachus hortis colendis ab abbate Corbeiensi addictus est; cumque sæpius eum invisendo propinqui et noti frequentarent, fugit ad montem Casinum, *quo totius fons religionis et origo putabatur*. Sed Caroli regis nuntii non multo post Casinum venerunt, eumque in patriam reduxerunt. Aliquo post ejus reditum tempore abbas Corbeiensis renuntiatus est, et quando *Carolus* rex Pippinum filium suum Italiæ regem declaravit, justitia in Italiæ administratione *S. Adalhardo* commissa fuit, ut suo loco videbimus.

7. *Moritur sanctus Remigius archiep. Rothomagensis.* — *Sanctus Remigius* archiepiscopus Rothomagensis, *Caroli Martelli* filius et frater *Pippini* regis « transivit de mundo XIV kal. Februarii, anno Christi DCCLXXI, ordinationis vero suæ anno XVII, et sepultus est in eadem Ecclesia beatæ Dei Genitricis Mariæ, ubi multo tempore requievit. Deinde translatum est sanctum corpus ejus ad urbem Suessionicam in Ecclesiam beati Medardi », ut legitur in ejus Vita a Lambecio lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 8 relata. Dividitur illa in novem lectiones in ordine ad officium Ecclesiasticum, testaturque Lambecius Codicem Cæsareum descriptum ex alio Codice, qui fuit cœnobii sancti *Audoeni* in urbe Rothomagensi siti. Bollandus ad diem XIX mensis Januarii, ubi de sancto *Remigio* verba facit, ait constare ex veteri Codice *sancti Audoeni*, sed ea in parte lacero, reliquias sancti *Remigii* anno MXC ex monasterio Suessionensi Rothomagum translatas fuisse. Quare Vita hæc, quam Bollandus non viderat, ante eum Christi annum composita. In ea dicitur, antiquorum incuria Vitam ejus aut non scriptam, aut forte neglectam fuisse amissam. Ecclesiam cui præfuit, prædiis, possessionibus et ornamentis Ecclesiasticis ditavit, et in ea XL præbendas instituit. Post Bollandi mortem Mabillonius tom. II Analect. publicavit Acta archiepiscoporum Rothomagensium ab auctore anonymo, qui sedente *Gregorio VII* Summo Pontifice vixit, edita, in quibus etiam *sanctus Remigius* maximopere commendatur.

8. *Nativitas Constantini postea imp.* — Theophanes anno XXX Constantini imp. kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, scribit: « Indictione nona, mensis Januarii die decimo quarto, Leoni et Irenæ impp. natus est filius, qui Constantino ejus avo inter vivos adhuc agente etiam Constantinus appellatus est ». De Constantino isto pluribus infra.

HADRIANI I ANNUS 1. — CHRISTI 772.

1. *Sergii secundicerii cædes et Stephani papæ obitus.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus septuagesimus secundus, Indictione decima, quo vivente adhuc Stephano papa, ante dies octo quam ex hac vita migraret, novis turbis Urbs exagitatur, dum factione Pauli cognomento Afiarta, miser Sergius secundicerius, qui antea ejus opera fuerat excæcatus, et ita luminibus orbus asservabatur in cellario Lateranensi, conductis Anagnia suæ factionis nefandis hominibus, prima noctis hora eductus inde, fune ad collum ligato ductus ad Merulanum prope Basilicam sanctæ Dei Genitricis ad Præsepe locum, ibi ab eis plurimis confossus vulneribus, intra sepulcrum prope porticum projectus est. Quod impium facinus postea apud Stephani papæ successorem delatum, habita quæstione repertum atque punitum est, ut suo loco inferius dicturi sumus. Hæc acta sunt cum Stephanus Pontifex ægrotaret, qui post dies octo a nece Sergii defunctus est kal. Februarii, cum sedisset annos tres, menses quinque, dies viginti octo.

2. Quod autem ad scriptas ab eo Epistolas pertinet, ex eodem citato superius Codice quinque ab eo scriptarum Epistolarum, ejusmodi argumenta redduntur his verbis :

« Scripsit Pontificatus initio ad Pipinum, petens homines doctos mitti ad Synodum Romanam.

« Aliam scripsit ad Carolomannum, qua petit ut liceat sibi esse compater et testis baptismi filii ejus.

« Insuper et aliam dedit ad Carolum et Carolomannum fratres, in qua gratulatur eis quod post lites sibi invicem reconciliati essent. Et petit ut cogant Longobardos reddere quæ de patrimonio sancti Petri rapuissent.

« Scripsit et aliam ad Carolum et matrem ejus, in qua illis et gratias agit pro defensione Ecclesiæ, et commendat Itherium, quod diligenter curarit quæ fuerant ipsi commissa.

« Adhuc aliam ad eosdem reges dedit Epistolam, in qua prolixe commemorat insidias sibi per Dodonem Francorum præfectum structas, et Desiderii erga se benevolentiam, cujus ope se defensum esse indicat ». Hæc sunt Epistolarum argumenta, præter illius, quam de non ineundo conjugio cum filia Desiderii ad Carolum scripsit, jam superius integram recitatam, suoque loco positam. Demum vero de ipso hæc Anastasius : « Fecit ipse sanctissimus Pontifex ordinationem unam mense Decembris, creavit presbyteros quinque, diaconos quatuor, episcopos per diversa loca numero... Qui et sepultus est ad beatum Petrum Apostolum, et cessavit Episcopatus ejus dies octo ».

3. *Hadriani successoris egregiæ dotes.*— Sic igitur die nona ejusdem mensis Februarii summa concordia Hadrianus civis Romanus, nobili genere ortus ex patre Theodoro, ex diacono cardinale Pontifex creatur, de cujus primordiis hæc apud Anastasium leguntur : « Hic namque beatissimus vir defuncto ejus genitore, atque parvulus nobilissimæ suæ genitrici relictus, studiose a patre Theodulo dudum consule atque duce, postmodum primicerio sanctæ nostræ Ecclesiæ, post sanctæ (tantæ) dictæ suæ genitricis obitum nutritus atque educatus est. Nam a prima ætatis suæ pueritia, dum adhuc laicus existeret, spiritualibus studiis et charitati, modestiæque vehementius insistebat, sedule perseverans in Ecclesia S. Marci, quæ propinqua domus suæ esse videretur, illic crebras Domino nostro referebat diu noctuque laudes, indutusque cilicio, jejuniis corpus suum macerabat, et eleemosynas enucleanter egenis et inopibus juxta possibilitatis suæ vires libenter tribuebat : ejusque bonæ actionis merita in omnium Romanorum aures frequenter resonabant, ita ut ex hoc nobilitatis ac pudicitiæ ejus fama longe lateque divulgaretur.

4. « Cujus piæ conversationis vitam et spiritualem operationem ac præcipuos mores conspiciens sanctæ recordationis domnus Paulus papa, eum clericari jussit, quem notarium regionarium in Ecclesia constituens, postmodum eum subdiaconum fecit. Dum vero post decessum domni Pauli papæ ad Pontificatus culmen provectus fuisset domnus Stephanus secundus (tertius) junior papa, et ipse cernens ejusdem beatissimi Hadriani spiritualium conversationum merita, in diaconii ordinem eum

provexit, et ex tunc multipliciter spiritualibus pollens studiis, maximam tam ad evangelizandum populo solerter et clare divina atque Evangelica verba, quam ad exercendum Ecclesiasticam traditionem gessit curam ; et ita Spiritus sancti gratia in ejus corde refulsit ut in omnibus efficax et idoneus comprobaretur. Sicque factum est, ut dum de hac vita migraret antefatus domnus Stephanus papa, illico (dum ferventissimo affectu a populo Romano diligeretur) idem præcipuus ac sanctissimus vir et Dei cultor Hadrianus ad sacrum Pontificatus evectus est culmen ». Hæc Anastasius, qui de eodem superius hæc ait : « Vir valde præclarus ex nobilissimi generis prosapia ortus, ex potentissimis Romanis parentibus editus, elegans nimis fuit et persona decorabili : constans etiam atque fortissimus Orthodoxæ fidei ac patriæ suæ et plebis sibi commissæ defensor, viriliter sua virtute inimicis sanctæ Dei Ecclesiæ ac Reipublicæ impugnatoribus resistens, pauperum ac indigentium misericordissimus ac copiosus consolator : Ecclesiasticæ namque traditionis et sanctorum Patrum constitutionum observator ». Hæc generatim de virtutibus ejus idem auctor habet.

5. *Venetorum legatio et Caroli Magni Epistola ad Hadrianum.* — Simul ac autem Hadrianus creatus est, adierunt eum legati Veneti missi paulo ante ad Stephanum papam, sed ipso tunc defuncto, successorem ejus Hadrianum convenerunt. Fuerunt hi Gradensis antistes, Magnus presbyter, atque Constantinus tribunus. Causa autem hujus a senatu Veneto decernendæ legationis fuit jugis vexatio Joannis episcopi Aquileiensis, qui fultus viribus Longobardorum, haud mediocre damnum inferret Gradensi Ecclesiæ, a qua et episcopos Istriæ alienare studuit contra præcepta prædecessorum Romanorum Pontificum, et Stephani Hadriani antecessoris. Cum igitur ii Hadrianum tum creatum antistitem adiissent, congratulati ipsi de summa dignitate collata, quod haberent in mandatis, ipsi significarunt. Vetus querela, quæ Apostolicæ Sedis tribunalis aditum frequenti accessu trivisset. Hadrianus igitur memor illius sententiæ : « Noli fieri judex, nisi valeas irrumpere iniquitates », adversus Joannem exsurgens, Apostolicis eum censuris absterruit, continuitque Istricos episcopos sub patriarcha Gradensi. Sed et cum res Longobardorum in deterius laberentur, quorum viribus Aquileiensis patriarcha factus erat audacior, res ad longum tempus compositæ perseverarunt. Cum inter hæc iidem Veneti ex Senatusconsulto ab eodem Hadriano Pontifice Rivoalto, ubi ipsi populo frequentiori convenerant, episcopum petiere, primusque antistes illi datus Obeliatus nomine, filius Eneagri tribuni. Sicque res Venetæ sub Hadriano pacis ac religionis augmento floruere : pluribus autem ista Sabellicus [1]. Carolus Magnus etiam ut audivit creatum esse Romanum Pontificem Hadrianum, legationem ad ipsum misit ; qui ea functus est, fuit Engelpertus discipulus Alcuini, qui eidem suas quoque litteras ad eumdem dedit Hadrianum Pontificem, quibus inter alia ipsi precatur vitam in Pontificatu prolixam, quod est feliciter consecutus. Ipsa autem Epistola sic se habet [1] :

« Beatissimo, et omni honore dignissimo, et Pontifici magno Hadriano papæ humilis omnium sanctæ Ecclesiæ filiorum Albinus æternæ beatitudinis salutem.

« Venerabilis atque toto orbe laudabilis vestræ bonitatis, pater optime, pietas mihi ultimo sanctæ Dei Ecclesiæ servulo quantulamcumque attulit fiduciam, vestram deprecandi clementiam, ut me, licet indignum, paternæ pietatis amore in gremium sanctissimæ intercessionis vestræ colligere dignemini. Scio certissime vestræ devotionem sanctitatis pro populo jugiter totius orbis intercedere Christiano : tamen specialius aliquid pro his egisse, qui vestræ almitati seipsos obnixæ humilitatis obsecratione commendant, et majore credulitate ad tantæ auctoritatis confugiunt suffragia. Scio, me per sacri baptismatis adunationem de illius esse ovili pastoris, qui pro suis ovibus animam ponere non dubitavit, quasi etiam post altissimam suæ resurrectionis gloriam beatissimo Petro principi Apostolorum ob trinam magnificæ dilectionis confessionem pascendas commendavit, cui etiam cælo terrisque æternam ligandi atque solvendi potestatem delegavit. Hujus te, excellentissime pater, ut vicarium sanctissimæ Sedis agnosco, ita et mirificæ potestatis hæredem esse confiteor.

« Ecce ego una sum regiminis vestri ovicula, sed valde peccatorum maculis morbida. Quapropter me totum tuæ offero sanctitati, pastor piissime, sanandum et medicinali potentia, quæ tibi post longas sanctorum Patrum series hæreditaria successione a Deo Christo tradita esse dignoscitur, me jubeas salutiferæ pietatis verbo a peccatorum vinculis esse solutum. Nam mihi cum Evangelicæ humilitatis regula fas esse video dicendum [2] : Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum : dic verbo, et sanabitur puer meus. Qui mox ut speravit, invenit ; ut credidit, accepit. O beatissima lingua oris vestri, in qua est æterna medicina salutis, per quam cæli aperiuntur credentibus. Nunquam, obsecro, sileat : semper admoneat, et sanet ; semper aperiat perpetuæ beatitudinis ad se confugientibus portas.

« O Domine Jesu, fac eum longæva valere et vivere prosperitate. Et qui talem populo tuo dedisti pastorem, hunc pietatis tuæ dextera multis temporibus conservare digneris, quatenus cum multiplici laboris sui mercede ante thronum tuæ veniens gloriæ audire mereatur [3] : Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Jam aliquas petitiones proprias necessitatis meæ his quoque lit-

[1] Sabel. l. VIII. Enn. VIII. prope fin.

[1] Epist. Antiq. lect. — [2] Matth. VIII. — [3] Ibid. XXV.

teris insererem, sed quia electissimus domini mei regis missus, filius equidem meus charissimus [1], H.L. ad beatissimam summæ auctoritatis vestræ dirigitur paternitatem : non esse necesse, putavi, litteris exarare, quod ille vir fidelis et prudens melius viva voce, secundum mandatum domini regis auribus excellentiæ vestræ poterit intimare. Nam inter cæteras fidelissimæ dilectionis, quam ad hos habet, legationes, meæ quoque necessitatis postulationes eidem præfato regiæ voluntatis secretario commendavit, quem omnibus amicis valde fidelem esse probavimus, maxime vobis, ut vere dignum est, sanctissime pater, qui vestram laudabili voce bonitatem sæpissime domno regi sub præsentia multorum testium narrare solebat, et egregiæ pietatis per vos gesta puræ fidei verbis de vobis proferre studuit, quatenus piæ dilectionis fidem ostenderet, et vestræ almitatis amorem plurimorum mentibus ingereret». Hactenus Alcuinus ad Hadrianum papam, apud quem ipse una cum aliis anno sequenti ab eodem rege Carolo functus est legatione, ut dicetur anno sequenti.

6. *Quid prudenter egerit Hadrianus tum in judicio de cæde Sergii, tum cum Desiderio pro rebus Ecclesiæ recuperandis.* — Sed ad res urbanas convertatur oratio, et quæ Hadrianus, ubi ordinatus est, gessit hoc anno, ex eodem Anastasio videamus : « Hic namque, inquit, ipsa electionis suæ die, confestim eadem hora, qua electus est, reverti fecit judices illos hujus Romanæ Urbis tam de clero, quam de militia, qui in exilium ad transitum domni Stephani papæ missi fuerant a Paulo cubiculario, cognomento Afiarta, et aliis consentaneis impiis satellitibus. Sed et reliquos, qui in arcta custodia mancipati et retrusi erant, absolvi fecit, et ita omnibus cum eo exultantibus, Pontificalem, Deo auspice, suscepit consecrationem.

« Idemque in ipso exordio consecrationis suæ direxit ad ejus beatitudinem suos missos Desiderius Longobardorum rex, id est, Theodoricum ducem Spoletinum, Tunnorum ducem Eburæ regiæ, et Prandulum vestiarium suum, suasionis per eos verba mittens, sese quasi cum vinculo charitatis velle colligari. Quibus ita beatissimus Pontifex respondit, dicens : Ego quidem cum omnibus Christianis pacem cupio habere, etiam et cum Desiderio rege vestro, et in ea fœderis pace, quæ inter Romanos, Francos et Longobardos confirmata est, studeo permanere. Sed quomodo possum credere eidem regi vestro, in quem subtilius mihi sanctæ recordationis prædecessor meus domnus Stephanus papa de fraudulenta ejus fide retulit, inquiens, quod omnia ille mentitus fuisset, quæ ei in corpus beati Petri jurejurando promisit pro justitiis sanctæ Dei Ecclesiæ faciendis ? » Hæc et alia quæ anno, quo sunt facta, superius habentur relata : postque hæc adhuc ista ad illos : « Ecce qualis est fides Desiderii regis vestri : et cum qua fiducia illi confœderari possumus?

7. « Hæc vero eodem beatissimo Hadriano præsule prosequente iisdem missis Desiderii regis, illi magis confirmabant vinculo sacramenti, quod eorum rex, et omnes justitias, quas antefato domno Stephano papæ non fecerat, eidem præcipuo Pontifici et summo pastori perficeret, et in vinculo charitatis insolubili connexione cum eo fore permansurum. Quorum juramentis credens ejus beatitudo, direxit ad eumdem Desiderium regem missos suos pro his omnibus perficiendis, scilicet Stephanum notarium regionarium et sacellarium, atque Paulum cubicularium, et cætera super ista. Quibus egredientibus ab hac Romana Urbe, et Perusiam conjungentibus, conjunxit mandatum (nuntium scilicet), quod jam fatus Desiderius rex abstulisset civitatem Faventiam et ducatum Ferrariæ et Comachium (Comaclium) de exarchatu Ravennate, quem sanctæ memoriæ Pipinus rex et ejus filii Carolus et Carolomannus, excellentissimi reges Francorum et patricii Romanorum, beato Petro concedentes obtulere.

8. « Nec duo menses præteriere, ex quo ipse sanctissimus Pontificatus culmen adeptus est, cum idem atrocissimus Desiderius easdem abstulit civitates, constringens ex omni parte cives Ravennates, et Casales et hæc omnia præsidia Ravennatium occupans, cunctaque victualia, familias etiam, seu peculia ipsorum, vel quæ in ipsis præsidiis habere videbantur, abstulit. Et dum nulla remansisset spes vivendi neque Leoni archiepiscopo, neque præfatis Ravennatibus in magna angustia et fame et inopia positis, direxere hi Romam missos suos, scilicet Julianum, Petrum, et Vitalianum tribunum, deprecantes cum magno fletu eumdem sanctissimum Pontificem, ut qualiter potuisset, subveniret ipsis, atque decertaret ad recolligendas civitates, asserentes, quia si ipsæ civitates non fuerint restitutæ, vivere nullo modo possent.

« Tunc ipse almificus Pontifex, dum adhuc prænominati missi essent Romæ, per Stephanum sacellarium et Paulum cubicularium super ista, ut ad prænominatum pergerent regem, direxit et suas deprecatorias litteras, ut easdem redderet civitates, increpans eum fortiter per sua scripta, cur de promissione illa, quam per suos missos pollicendo direxerat, mutatus fuisset, et etiam quia justitias B. Petri, juxta ut promiserat, non reddidit ; insuper et civitates illas, quas ante successoris ejus beatissimi Pontificis domni Stephani Paulus, et idem Stephanus detinuerant, abstulisset. Dum vero talia eidem protervo Desiderio antefatus sanctissimus Pontifex deprecando, monendo et conjurando dixisset, ita ille remisit in responsis : Quod nisi prius se cum eo ipse almificus præsul conjungeret pariter ad loquendum, minime easdem redderet civitates.

9. « In ipsis vero diebus contigit uxorem et filios quondam Carolomanni regis Francorum ad

[1] Notæ sunt certi nominis communes omnib. Scholiastes interpretatur hunc fuisse Engilbertum.

eumdem regem Longobardorum fugam arripuisse cum Authcario et .... Nitebatur ipse Desiderius, atque inhianter decertabat, quatenus ipsi filii ejusdem Carolomanni regnum Francorum assumerent: et ob hoc ipsum sanctissimum Præsulem ad se properandum seducere conabatur, ut ipsos antefati Carolomanni filios reges ungeret, cupiens divisionem in regnum Francorum immittere, ipsumque beatissimum Pontificem a charitate et dilectione excellentissimi Caroli regis Francorum et patricii Romanorum separare, et Romanam Urbem cunctamque Italiam sub regni Longobardorum potestate subjugare. Sed favente Deo, hoc nullo modo potuit impetrare : quoniam, sicut lapis adamas, ita firmus extitit Hadrianus Pontifex. Prænominatus siquidem Paulus super ista adhuc apud eumdem Desiderium existens, firmiter ei promittebat, se ipsum beatissimum papam ad eum deducere, dicens : Quod si etiam funem in ejus pedibus me adhibere convenerit, eum, qualiter potuero, ad tuam deducam præsentiam.

10. « Sed factum est, ut eodem Paulo in itinere illo existente, palam omnibus fieret, qualiter necare fecisset Sergium secundicerium, qui cæcus in cellario erat; et metuens idem sanctissimus præsul, ne si ejusmodi nuntium ad aures ipsius præsonuisset Pauli, ut aut ad eumdem regem reverteretur, atque etiam in fines Longobardorum ab ipso itinere declinaret, et aliquam malitiam amplius cum eodem Desiderio in fines Romanorum atque exarchatum perpetraret (nam nimis dilectus illi atque fidelis existebat) ob hoc direxit antefatus sanctissimus papa clam nimisque secrete Leoni archiepiscopo Ravennatium civitatis per Julianum tribunum, ut dum reverteretur ipse Paulus a Desiderio, eum sive in Ravenna, sive in Arimino detineret. Quod et factum est, atque in custodia est detentus.

« Tunc idem sanctissimus Pontifex cœpit curiose antefati Sergii primicerii mortem inquirere, convocansque omnes cellarios, subtiliter cunctos perscrutatur, quomodo ipse Sergius ex eodem cellario abstractus fuisset. Qui respondentes, dixere, quia prima noctis hora veniens Calventius cubicularius eum extraxit. Et inquisitus, quis illi præcepisset eumdem Sergium a præfato abstrahi cellario ad prænominatis Campanis (Campaninis) tradendum , respondit mandatum id a Paulo cubiculario, cognomento Afiarta, sed et a Gregorio defensore regionario , et Joanne duce germano domni Stephani papæ, atque a Calvulo (Calventio) cubiculario sibi hoc fuisse præceptum tradi iisdem Campanis.

11. « Dirigensque idem sanctissimus præsul in Campaniam, in civitatem Anagninam adduci fecit prædictos Lavissonem et Leonatium. Qui præsentati Apostolicis obtutibus, fortiterque constricti, confessi sunt, dicentes : Quia a prænominato Paulo cubiculario et Gregorio defensore regionario, seu Joanne germano præfati domni Stephani papæ, et Calvulo item cubiculario et maligno consentaneo illis præceptum fuisset, prænominatum Sergium abstollendum ac interficiendum. Tunc protinus direxit ipse sanctissimus papa cum prænominatis Campanis suos fidissimos ministros, ut demonstrarent locum, ubi ipsum Sergium interfecerunt atque sepelierunt; et properantes venerunt usque ad Merolanam, ad arcum depictum, qui est secus viam, quæ ducit ad Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis ad Præsepe. Ibique juxta eumdem arcum aperientes unam sepulturam, demonstravere corpus illic Sergii repositum, funeque ejus guttur constrictum, atque ictibus totum corpus ejus compunctum : unde non dubium est suffocatum ac semivivum fuisse transverberatum.

12. « Quod cernentes universi primates Ecclesiæ ac judices militiæ, ascendentes unanimiter cum universo populo in Lateranense patriarchium, prostrati Apostolicis vestigiis, obnixe eumdem almificum Pontificem deprecati sunt, ut vindictam atque emendationem fieri præciperet de tanto inaudito piaculo in eos, qui præsumpsissent cæcum hominem , sæpius tormentis concrematum, crudeliter interficere, quod factum nunquam legeretur , asserentes, quia si talis flagitii reatus non expiaretur, nimis ipsa temeritatis præsumptio in hac Romana Urbe pullularet, assumentes ex hoc audaciam perversi homines, ut tentarent pejora perpetrare. Tunc præfatus sanctissimus præsul precibus judicum universique populi Romani jussit contradi antefatum Calvulum cubicularium et prænominatos Campanos præfecto Urbis, ut more homicidarum eos coram universo populo examinaret. Ductique e præfato patriarchio in carcerem publicum, illic coram universo populo examinati sunt.

« Sicque ipsi Campani, sicut prius examinati sunt, ita et in eadem examinatione confessi sunt. Calvulus vero obdurans cor suum , vix confessus est, ita se omnia habere. Qui tamen in eodem carcere crudeli morte emisit spiritum. Pro amputandis tam intolerabilibus flagitii reatibus missi sunt ipsi Campani Constantinopolim in exilium. Post hæc vero jussit antefatus beatissimus papa abstolli corpora Pauli et prænominati Sergii ejus fratris, eaque cum honore in Ecclesia beati Petri fecit sepeliri. Gesta vero examinationis, qualiter proprii reatus noxam confessi sunt jam dictus Calvulus cubicularius, et prænominati Campani, direxit antefatus almificus Pontifex Ravennam, ut ibidem Paulo per ordinem relegerentur.

13. Suscipiens vero Leo archiepiscopus Ravennatium eadem gesta , confestim sine auctoritate Apostolica tradidit eumdem Paulum consulari Ravennatium urbis : examinatusque Paulus coram omnibus Ravennatibus fuit, eademque Acta ei relecta sunt; sicque se reum manifestans, tanti piaculi confessus est se perpetrasse noxam. Ita vero cum idem Paulus examinatus est, neque scientia rei exinde data est præfato Romano Pontifici, neque ab archiepiscopo, neque ab aliqui-

bus Ravennatibus, sed per alios hoc ejus sanctitas cognovit. Dum vero hoc ageretur, cupiens ipse præcipuus pastor et egregius Pontifex salvare animam jam dicti Pauli, ne in æternum periret : conscribi fecit suggestionem suam Constantino et Leoni Augustis magnisque imperatoribus, significans de ipsius Sergii cæci impia morte, atque deprecans eorum imperialem clementiam, ad emendationem tanti reatus ipsum Paulum suscipi, atque in ipsis Græciæ partibus, ut in exilium mancipatum retineri præciperent. Direxitque eamdem suggestionem ejus beatitudo Leoni archiepiscopo, ut ipsum Paulum Constantinopolim in exilium, sive per Venetias, sive aliunde, qualiter potuisset, dirigeret, cum præfata Apostolica suggestione.

« Ipse vero archiepiscopus Leo insidians vehementer eidem Paulo, adhibuit impiam occasionem, dirigens eidem præcipuo Pontifici in responsis, inexpedibile omnino esse eumdem Paulum illuc dirigere, eo quod Desiderius Longobardorum rex filium Mauritii ducis Venetiarum apud se captivum detineret : nam ipse Mauritius filium suum cupiens ab eodem rege recipere, eumdem Paulum illi vicarium tradiderat. Ecce qualem occasionem ipse archiepiscopus Ecclesiæ Ravennatium callide adhibuit, ut ipsum Paulum exstinguere valeret, sicque remisit ad Apostolicam Sedem suggestionem illam.

14. « Post hæc vero ipse sanctissimus præsul cum direxit Gregorium sacellarium suum ad Desiderium Longobardorum regem deprecationis atque exhortationis causa pro restituendis præfatis ab Ecclesia ablatis civitatibus : præcepit ei, ut firmiter contestaretur Leonem archiepiscopum, quatenus salvum eumdem conservare studeret Paulum, et cum reverteretur e Ticino, secum eum huc Romam reduceret. Dum ergo præfatus Gregorius sacellarius in Ravennatium properasset urbem, constanter et firmiter protestatus est ante præfatum archiepiscopum et judices Ravennates ex præceptione Apostolica, præsente Arinaldo chartulario ibi existente cive Romano (illuc enim missus fuerat ab Apostolica Sede), salvum atque incolumem ipsum Paulum conservandum, donec Ticino reverteretur, asserens sibi fuisse præceptum ab Apostolica potestate, eum secum Romam deportandum, et Apostolicis salvum præsentandum obtutibus; hoc vero protestans, archiepiscopum cœptum Ticinum prosecutus est iter. At continuo prænominatus archiepiscopus, accersito consulare Ravennatium civitatis, præcepit ei, ipsum Paulum interficiendum. Et dum reversus fuisset sæpe fatus sacellarius, Ravennamque conjungeret, invenit prænominatum Paulum jam interfectum, pro quo nimis increpavit eumdem archiepiscopum, cur præsumpsisset contra Apostolicum præceptum taliter de eodem Paulo agere.

« Post aliquantos dies propria conscientia idem archiepiscopus territus, direxit prænominato sanctissimo papæ Julianum tribunum suum missum, deprecans Apostolicas dirigi sibi litteras et consolationis monita, quasi ipsi nulla imputaretur culpa de ejusdem Pauli morte, eo quod Deus sanguinem innocentem ultus fuisset, sed nullo modo potuit ipsum sanctissimum Pontificem inclinare : ita dirigens in responsis : Quod ipse videat quid in eumdem Paulum operatus est : nam certe ego animam ejus salvare cupiens, pœnitentiæ eum submitti decreveram : ideo meum sacellarium direxi huc Romam eum deferendum ». Sic igitur expers Apostolicæ communionis Leo archiepiscopus diu mansit.

15. Sed quid post obitum Pauli accidit? Quod enim (ut vidimus) homo iste Romæ princeps esset factionis Longobardorum, adversus eos qui essent studiosi Francorum (ita quidem maximo malo erat divisa civitas, studentibus aliis Francis, aliis vero Longobardis) Desiderius rex Longobardorum vehementi exæstuans ira, tantum abfuit, ut ablata jura et civitates Romanæ Ecclesiæ restitueret, ut etiam cum suo exercitu Ticino recedens, in Umbriam descenderet, aliasque ab Ecclesia Romana civitates auferret, propediem ad obsidionem venturus Urbis : nam audi Anastasium : « Hic quidem, inquit, nominatus Desiderius Longobardorum rex superbia elevatus atque jactantia, qua hora præfatum exercitum Ravennatium civitatis abstulit : confestim direxit multitudinem exercitus, et occupare fecit fines civitatum, id est, Senogalliensis, Montis Feretri, Urbini, Eugubii, cæterarumque civitatum Romanorum, plura homicidia et deprædationes atque incendia in ipsis finibus perpetrantes. Nam in civitatem Bleranam dirigens generalem exercitum partium Tusciæ, dum ipsi Blerani in fiducia pacis ad colligendas proprias segetes generaliter cum mulieribus et filiis atque famulis egrederentur, irruere super eos repente Longobardi, et cunctos primates, qui intro in eadem civitate erant, interfecerunt, et prædam multam, tam de hominibus, quam de pecudibus abstulere, ferro et igne cuncta in circuitu devastantes. Sed et in finibus Romanæ Urbis, seu cæterarum civitatum multa mala ac deprædationes idem Desiderius perpetrare jussit, etiam et castrum Utriculum occupare fecit.

16. « Unde sæpius atque sæpius ipse beatissimus præsul, tam per obsecrationis litteras, quam per missos eidem Desiderio direxit, deprecans eum, ut a talibus malis resipisceret, et eas quas abstulerat civitates redderet. Ille vero non solum ad eas quas ceperat civitates reddendas minime est inclinatus, sed nec ab eadem malitia recedere voluit, non cessans crudeliter multa atque immemorabilia mala finibus Romanorum, ut dictum est, ingerere. Tunc præfatus sanctissimus Pontifex faciens accersiri præfatum religiosum abbatem venerabilis monasterii sanctæ Dei Genitricis siti in territorio Sabinensi cum viginti senioribus Dei servis monachis, direxit eos ad eumdem Desiderium deprecationis causa. Quibus ad eum prope-

rantibus (ut ipsi Dei famuli referunt) ejus pedibus provoluti coram judicibus Longobardorum cum lacrymis ex persona antefati vicarii beati Petri eum deprecantes, ut a tantis malis resipisceret, et præfatas civitates, quas abstulit, beato Petro redderet. Sed nequaquam ejus cor lapideum deflectere valuerunt, sicque infructuosi ipsi Dei famuli reversi sunt.

« 17. Dirigens suos missos idem Desiderius ad antefatum beatissimum Pontificem, id est, Andream referendarium et Stabilem ducem, ut se cum eo loquendi fieret concessio. Quos suscipiens idem almificus pastor, ita his respondit, inquiens : Sic regi vestro de mea persona satisfacite, me vobis firmiter coram Deo omnipotente promittente, quia si prædictas civitates beati Petri, quas tempore meo abstulit, mihi reddiderit : continuo sive Ticini voluerit, sive Ravennæ, sive Perusiæ, sive hic Romæ, vel etiam ubi illi placitum fuerit, ad ejus properabo præsentiam, et cum eo pariter me conjungam ad colloquendum quæ ad salutem populi Dei utrarumque partium respiciunt. Et si forsitan de hoc dubitationem habet, me cum eo minime debere conjungi, postquam ipsas civitates reddiderit : si me cum ipso non conjunxero ad loquendum, licentiam habeat eas denuo occupandi. Nam si prius ipsas civitates non reddiderit, et justitiam nobis minime fecerit : sciat pro certo, quod nunquam meam videbit faciem. Unde ecce sequipedes vestros dirigere studebo meos missos ad eumdem vestrum regem, qui easdem recipiant, si reddere voluerit, civitates. Et de præsenti, qua hora mei missi, receptis civitatibus, ad me hoc ipsum nuntiantes reversi fuerint : continuo ad ejus, ubi voluerit, properabo præsentiam ad simul cum eo loquendum.

18. « Ipsis Longobardorum missis properantibus et ad suum revertentibus regem, direxit ejus beatitudo continuo ad eumdem Desiderium regem suos missos ad easdem recipiendas civitates, scilicet Pardum egumenum, id est, præfectum monasterii beati Sabæ, et Anastasium primum defensorem : præsentatique ejus obtutibus, et ipsi ad ejus pedes corruentes, lacrymis profusis eum deprecantes, ut antedictas redderet civitates, promittentes ei per Apostolicam auctoritatem sub jusjurandum quia si eas reddidisset, statim prænominatus almificus Pontifex ad eum properaret proficiscendum ac loquendum pariter. Sed per nullam rationem ejus ferreum pectus, et durissimam mentem emollire potuere, nihilque recipientes, sine effectu reversi sunt.

« Tamen non desistebat antedictus Pontifex suos missos ad eum propter hoc ipsum dirigendum, tam de sacerdotibus, quam de singulis religiosi habitus ordinibus, sed nihil apud eum impetrare valuerunt. Sed potius permanens in sua iniquitate, multa civitatibus ac finibus Romanorum inferri faciebat ex omni parte mala. Sed et magnas comminationes dirigens eidem Hadriano Pontifici, se cum universis Longobardorum exercitibus properaturum ad Romanam civitatem perstringendam.

19. « Pro quo nimio fletu ipse sanctissimus Pontifex cum suo populo positus, portas civitatis Romanæ claudi jussit, alias ex eis fabricari fecit (muro scilicet claudi), et dum in magna angustia et tribulatione consisteret, necessitate compulsus, direxit suos missos maritimo itinere cum Apostolicis litteris ad excellentissimum Carolum a Domino protectum regem Francorum et patricium Romanorum, etc. » Hucusque res gestæ anni hujus. Quid autem ita furendo agit insanus? nisi ut contra seipsum suumque regnum ad perdendum id arma convertat ? in hocque laboret et sudet amens, quomodo regnum una cum omni gloria gentis Longobardorum, tanto tempore, tot bellicis laboribus partum, et sanguine fuso redemptum, penitus perdat, funditusque nunquam amplius restituendum convellat. Nonne ista declararunt eventa ? Ita plane : nec in hoc novissimo rege Longobardorum tantum , sed in aliis omnibus posterioribus principibus, qui impugnaverunt jura Ecclesiæ, factum produnt Annales. Adeo ut ex præteritis tuto quis ventura prænuntiet secundum illud Ecclesiastes[1] : « Quid est quod fuit? id quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est ». Nempe fore, ut ipsi regno suo damnum inferant, qui regnum Dei (quod est Ecclesia) insectantur et persequuntur. Petra est, quam dura fronte percutiunt; silexque durissima, quam sic miseri appetunt, ut oppetant mortem. Quid igitur in seipsam male laborat carnis cæca prudentia incassum concutere petram, adversus quam nec angelicæ ipsi potentiæ aliquid concessum esse, divinitus facta Petro promissio declaravit, dicens : « Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ? » Sed reliqua prosequamur.

20. *Carolus vincit Saxones.* — Dum hæc in Italia gererentur, ipse Carolus rex Francorum cognomento Magnus, adversus Saxones bellum gerebat, cui ad eos debellandos affuit divinum auxilium; sed quomodo id acciderit, in Vita ipsius Caroli annis singulis per periodos dierum festorum Natalis et Paschatis distincta hæc leguntur : « Rex Carolus celebravit Natale in villa Actiniaco, et Pascha in Aristallio, deinde Synodum tenuit ad Warmatiam, et inde perrexit Saxoniam, et Eresburgum castrum cepit, pervenitque usque ad Ermensul, et ipsum fanum destruxit, et aurum et argentum, quod ibi reperit, abstulit. Fuitque siccitas magna, ita ut aqua deficeret in supradicto loco, ubi Ermensul stabat. Et dum vellet ibi stare tres dies gloriosus rex ad destruendum fanum ipsum, et valde homines et jumenta sitirent, subita Christi gratia, media die, cuncto exercitu quiescente, apparuit eis torrens ebulliens salubres aquas , et cunctus exercitus et jumenta eorum

[1] Eccles. I.

sufficienter recreati sunt : et tamdiu ebulliit aqua viva, donec fanum destructum est. Tunc Magnus rex Carolus super fluvium Wisoram veniens, ibi habuit placitum cum Saxonibus, et receptis obsidibus duodecim, reversus est in Franciam ». Hæc ibi. Quæ eadem hoc pariter anno habentur in veteri sæpius citato Chronico rerum Francorum.

21. *Secundæ Synodi Wormatiensis statuta.* — Quod spectat ad Synodum, cujus nuper mentio facta est, hoc anno a Carolo Magno habitam in Wormatia, quæ et secunda ejus nominis est dicta, quod de ea in Francorum Capitularibus scriptum reperitur [1], hic describemus ; sic enim se habet :

« De purgatione sacerdotum, qualiter Wormatiæ secunda vice a domino Carolo et a suis tractata atque sopita est.

« Omnibus vobis tam præsentibus, quam futuris scire cupimus, quia ideo consultu Apostolicæ Sedis et omnium nostrorum episcoporum et reliquorum sacerdotum, atque maxime cunctorum fidelium nostrorum de purgatione criminatorum sacerdotum tanta tractavimus, cumque cum testibus, sicut in anteriori Capitulari nostro continetur, fieri decrevimus, quoniam nesciebamus eamdem causam a beato Gregorio papa esse definitam. Nam cum Wormatiæ generalem conventum habuissemus, allata est nobis a Trichulfo Moguntiacensi metropolitano Epistola B. Gregorii papæ, in qua inter cætera continebantur hæc : De presbytero vero, vel quolibet sacerdote a populo accusato, si certi non fuerint testes, qui crimine illato approbent veritatem, jusjurandum erit in medio, et illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate, cui nuda et aperta sunt omnia, sicque maneat in proprio gradu. Ista vero omnia, quia vires nostras excedunt, in judicio episcoporum juxta canonicam sanctionem definienda relinquimus, ut huc quando orta fuerint, ita definire satagant, ut nec secundum sæculum, justam reprehensionem, nec penes Deum (quod absit) damnationem, sed æternæ beatitudinis, ipso auxiliante, qui omnia infucata præstat, præmia consequantur ». Hactenus capitulum secundæ Synodi Wormatiensis.

22. *Fragmenta Synodi in Bavaria celebratæ.* — Rursum vero hoc eodem pariter anno, qui et Tassilonis Bavariæ ducis numeratur XXII annus, eodem religiosissimo principe operante, celebrata est Synodus episcoporum in loco, qui ab accolis Dingolvinga dicebatur, cujus ex antiquo scripto codice membraneo accepimus fragmenta, quæ extant, a viro doctissimo æque et nobilissimo Marco Velsero Augustano, dum obrutam immensa impietate mersamque profunda ignorantia, atque offusam densa caligine Joannis Aventini hæretici, nobilem Bavariæ historiam in lucem apertissimam summa gloria vindicat. Tam dignum igitur Ecclesiasticæ antiquitatis monumentum hic tibi, lector, describendum putavimus ; sicuti in eodem reperitur codice scriptum, cum tamen in multis appareat corrigendum : vetera enim, nonnisi temporis edacitate corrosa, sed non ob id spernenda, solemus accipere, quæ sic se habent :

23. « Hæc sunt decreta, quæ constituit sancta Synodus, in loco, qui dicitur Dingolvingen, domno Tassilo (Tassilone) mediante.

« De die Dominico ita constitutum est, ut tali honore habeatur, sicut in lege scriptum est, et in decretis canonum. Et si quid (quis) præsumpserit frangere contra legem, aut decreta canonum, tali pœna subjaceat, sicut ibi scriptum est.

« De hæreditate quæ tradita est ad Ecclesiam, ita constituit, ut quisquis hæreditatem suam ad Ecclesiam ante donaverat, aut postea donaverit, si quid mutare voluerit, chartam suam habeat ita scriptam, ut locum, et tempus, et personam habeat, aut tribus testibus fidelibus et nobilibus testificetur. Si sacerdos non habeat chartam, nec testem, ut prædiximus, tunc, sicut in lege Bajoariorum et judex judicat, sic defendat.

« De eo quod episcopi juxta canones, et abbates monasteriorum juxta regulam viventes (vivant, aut viventes sint), ita constituit.

« De eo quod sanctimoniales (de sanctimonialibus), quæ in servitio Dei sunt, ita constituit, ut nullus ausus sit in conjugium et matrimonium ducere, aut si quis ausus fuerit contra decreta canonum, ita componat sicut canones decreverunt.

« De eo quod jus ad legem, quam habuerunt in diebus patris sui, nobiles et liberi et servi ejus, ita donaverunt, ut firma fieret.

« De eo quod ut si qui de nobili genere de hæreditate sua dare (vellent) ad sanctuarium Dei, in sua potestate esset, nemo prohibuisset, nec mutaret in perpetuum.

« De eo quod ut servi principis, qui dicuntur Adelschalche (abundat) ut suam habeant Weregeldam, juxta morem, quem habuerunt sub parentibus, et cæteri minores Weregeldi juxta legem suam, ita constituit.

« De eo quod parentes principis quodcumque præstitum fuisset nobilibus intra Bajoarios, hoc constituit, ut permaneret et esset sub potestate uniuscujusque relinquendum posteris, quandiu stabiles fœdere servassent apud principem ad serviendum sibi, et hæc firma permaneret, ita constituit.

« De eo ut nullus hæreditate sua privetur nisi per tres causas quas (quæ) in pacto scribentur : propter homicidium, hoc est, ut quisquis hominem principis sibi dilectum occiderit, ob injuriam principis et ad calumniam, hominem componat secundum legem, tunc privetur hæreditate sua.

« De eo quisquis [1] mulierem nobilem acceperit in conjugium, et non præscivit, ita constituit, ut iterum libera esset, dimittat servum, et postea non redigatur in servitium, sed esset libera.

« De eo quod et si quis de quocumque reatu

[1] Cap. Franc. l. VII. c. 205.

[1] Servus, videtur deesse.

accusatus ab aliquo, potestatem accipiat cum accusatore suo pacificare, si voluerit, antequam pugnam, quæ Wehadinc vocatur, permittat (permittatur).

« De eo quisquis de nobili genere deprehensus fuerit de illis IV (III) causis, de qua (quibus) supradiximus, si ille hæreditate sua (ille hæreditatis suæ) portionem pro illius criminis reatu perdat, uxor autem illius suo jure non privetur, ita constituit.

24. « De collaudatione, quam episcopi et abbates in Bajoaria inter se fecerunt, pro defunctis fratribus.

« In Christi nomine. Notitia qualem convenientiam gentis Bajoariorum episcopi et abbates inter se fecerunt, quorum nomina infra perarare stylo decrevimus : id est, Manno Nuvenpurgensis civitatis episcopus, Alim, Vigilius (Virgilius), Wiserich, Sintprecht, Heres episcopi, Oportunus, Wolfpreht, Adalpreht, Ato, Uto, Lantfrit, Albune, Ruothart, Ernest, Reginpreht, Volchanhart, Perhkoch, Sigido, abbates. Ut eorum quis de hac luce migraret, unusquisque superstitum episcoporum, vel abbatum pro defuncto in domo sua episcopali, vel cœnobio C missas speciales, et eodem numero psalterio (psalteria) cantare faciat. Ipse vero de propria persona sua XXX speciales missas compleat, vel a religiosis sibimet subjectis implere omnino prænotatum faciat numerum presbyteris, sive monachis, cum de hoc sæculo migraverint episcopus seu abbas, uno presbytero vel uno monacho XXX missas speciales, totidem psalteria faciant celebrari ». Post hæc mox in eodem codice ista subjiciuntur eodem, ut vides, ordine.

25. « De Concilio, quod dux Tassilo apud Dingolvingam celebravit.

« Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, in anno vero XXII regni religiosissimi ducis Tassilonis gentis Bajoariorum sub die [1] consulem quod erat II id. Octob. atque anno ab Incarnatione Dominica DCCLXXII, Indict. X, divina præflatus inspiratione, ut omne regni Dei prænotatus princeps collegium procerum coadunaret, in villam publicam Dingolvingam nuncupatam, ut ibi tam regulare moderaret in sancto habitu cœnobium virorum et puellarum, quam episcopales moderaretur obsequias, insuper gentis suæ institutiones legum per primatos imperitos (primates et peritos), universa consentiente multitudine, quæ reperit diuturna (diuturnitate) vitiata, et quæ videbantur abstrahendo evellere, et quæ decretis placerent componenda, instituerentur. Inter tot vero collegia sacerdotum, devolutis episcoporum et abbatum in præsentia paginis, regularis ordines vitæ atque canonum normas vel decreta Patrum, nullis comprobare quiverant testimoniis, ut monachis parochiæ commendari deberent, vel publica baptismatis obsequia, nisi forte pro periculo mortis, et nihil eorum implerent commorandi negotio, excepto (si) vicissitudinis villarum propriarum singulis annis obedientialibus curis commisso ab abbate proprio fuerit determinata. Unde ab universis abbatibus facta professio, ut minime titulis popularibus se ingerere depellerentur, et hæc omnia, cui commissæ sunt plebes, sub potestate episcoporum permanerent, sicut in sanctis Synodis, vel decretis priscorum Patrum perarata comprobat conscriptio, ab episcopis vero simili modo, et nihilominus prælatis (prolatis) ponderaverunt sententiis, ut erga eos charitatis gererentur curæ, ita ut canonica auctoritas confirmat, et spiritualis concordia declarat. Hoc peracto Concilio, et ab universis uno ore confirmato, ut si quis de eadem institutione deviare præsumpserit, a collegio eorum alienetur, usque iterato examine, id est, publica Synodo.

26. « De popularibus legibus.

« Prænotatus princeps universo concordante collegio hic (sic) constituit, ut nullus a provinciæ suæ mancipium limine (limite mancipium) venundare vel proprium, vel fugitivum præsumpserit, et si quis hoc decretum non observaverit, Weregeldo suo culpabilis permaneret.

« Ut nullus furtivam rem, tam in equis et aliis quadrupedibus, quam in reliqua supellectilia, extra finem Bajoariorum venundare, vel machinis diabolicis extra minandi, insidiis tegi, ut si quis hoc præsumpserit, XL solidis componat in publicum. Ut si quis domum tam liber, quam servus altius (alterius) effoderit, et ibi occisus fuerit, sine compositione in sua damnatione permaneat. Si autem supellectilia abstulerit de eadem domo, et eo fugiente in curtem, vel extra curtem, hic cui damnum intulit, consequitur et interfecerit, pari subjaceat sententia. Similiter qui liberum, vel mancipium suum furaverit, et cum comprehendere minime quiverit, et ibidem interfecerit reum, superior permaneat sententia. Sed tamen ea genera trium homicidiorum, debita signa vicinis suis et his, qui assistunt, insignet.

27. « De pugna duorum, quod Winhadinc vocatur, ut prius insortientur quam parati sunt, ne forte carminibus, vel machinis diabolicis, vel magicis artibus insidiantur.

« Qui supradictæ pugnæ, quod Chamfuvic dicimus, peracto judicio, se simili vindicta erigere contra quærentem præsumpserit, sacramentum, quod Ahteia dicitur, juret in Ecclesia, cum tribus nominatis sacramentalibus.

« De eo, quod Bajoarii Stapfsaken dicunt, in verbis, quibus ex vetusta consuetudine paganorum idololatriam reperimus, ut deinceps non aliter nisi indicat (ita dicat), qui quærit debitum : Hæc mihi injuste abstulisti, quæ reddere debet (debes) : reus vero contradicat : Nec hoc abstuli, nec componere debeo, iterata voce requisito debito dicat : Extendamus dextras nostras ad justum judicium Dei, et tunc manus dexteras uterque ad cælum extendat.

« Ut nullus furtivam rem suscipere, vel intra

[1] Fortasse Callisti, incidit enim prid. id. Octob.

terminum abscondere præsumat, qui hoc fecerit, XL solidis componat.

« Ut hi, qui ducali manu liberi dimissi sunt, ad eadem cogantur judicia, quæ Bajoarii Urtella dicunt.

« Ut hi, qui in Ecclesia libertatem conquirebant, deinceps tam ipsi, quam eorum posteritas in secura libertate permaneant, nisi forte ipsi sibimet insolubile damnum inferant, quod componere minime quiverint.

28. « Qui ex eis occidentur, pretium eorum his solvatur Ecclesiis, ubi liberi dimissi sunt. Liberi, qui ad Ecclesiam dimissi sunt liberi, vel per chartam acceperunt libertatem a rege, si occidantur, LXXX sol. componantur Ecclesiæ, vel filiis eorum, in Dominico XL sol. componantur. Si ancilla libera dimissa fuerit per chartam, aut in Ecclesia, et post hæc servo nupserit, Ecclesiæ ancilla permaneat. Si autem libera Bajoaria servo Ecclesiæ nupserit, et servile opus ancilla contradixerit, abscedat : si autem ibi filios et filias generaverit, ipsi servi et ancillæ permaneant, potestatem exinde (exeundi) non habeant; illa autem mater eorum, quando exire voluerit, ante annos III liberam habeat potestatem ; si autem III annos induraverit opus ancillæ, et parentes ejus non exadomaverunt eam, ut libera fuisset, nec ante comitem, nec ante ducem, nec ante regem, nec in publico mallo, transactis tribus kalendis Martis (Martii), post hæc ancilla permaneat in perpetuum, et quicumque ex ea nati fuerint, servi et ancillæ sunt.

« Qui furtivam, quod Zougenzunt dicitur, super furem comprobare nequiverit, furtivo compon. more.

« Qui resisterit domum suam, quod selisuchen dicunt, qualem rem quærenti resistebat, talem compon. in publico XL sol.

« Qui manuum immissionem resisterit, quod hantelod dicunt, XL sol. solvat in publico, et ipsam rem quærenti reddat.

29. « De his, qui supradictis homiciis (homicidiis) debita morte in furto repertis (repertus), ut si quis hujus interfecti parentelæ eum, qui suo scelere captus est, vindicare tentaverit, a propria alode alienus efficiatur.

« Et si quis signum, quod est sigillum, inhonoraverit, vel hujuscemodi injuncta minime impleverit, prima vice arguetur, secunda XL sol. compon. III suum Weregeldum, IV exterminetur ab acto officio.

« Ut si quis judicium furti in bina, vel terna reprehensione non damnaverit, et eum diabolico lucro dimiserit, ut per eum quasi comparticeps spoliis pauperum ditarentur (ditaretur), tot sceleris (scelerum) quod (quot) commiserit ante oculos Dei et angelorum (reus) efficiatur, et nihilominus cui fraudem fecerit, quasi proprium compon. debitum. Ut si quis in virtute conjunctus, a conjuge propria adulterina separatus fuerit, ejusque ex cognatione conjugis propter eamdem dimissionem qui (quis) eum persequi tentaverit, a proprio alienantur patrimonio.

« Ut nullus post tonsuram capillos usu populari nutrire præsumat, nec velata, relicto velo sæcularem habitum sumat, ut si quis, vel qua in hoc vitio reperti fuerint, aut corripiantur, aut excommunicentur ». Hucusque ea, quæ reperiri potuerunt fragmenta Synodi.

30. *Persecutio in Syria.* — Quod pertinet ad res Orientalis Ecclesiæ, Christiani populi degentes in Syria, subditi regi Sarracenorum Habdallæ, persecutionem passi sunt ea occasione, quod cum idem rex Hierosolymam venisset religionis ergo, illic promulgavit edictum, quo juberentur Christiani omnes atque Judæi inscribi manibus, quo a cæteris dignosci possent. Cujus rei causa factum est, ut complures Christianorum, cum eam ignominiam sustinere nullatenus vellent, ad Romanorum sese regiones transferrent, relictis bonis, quæ inter Arabes possiderent. Ista hoc anno Theophanes.

Anno periodi Græco-Romanæ 6265.— Anno Æræ Hispan. 810.— Anno Hegiræ 156, inchoato die 2 Decemb., Fer. 4.— Jesu Christi 772 — Hadriani I papæ 1. — Constantini Copronymi 53 et 32. Leonis IV 22.

1. *Moritur Stephanus III PP.* — A num. 1 ad 6. *Stephanus III* hoc anno e vivis excessit, postquam sedisset *annos tres, menses quinque, dies viginti septem,* non *dies viginti octo,* uti in vulgato Anastasio legitur. Tres enim Catalogi nostri et duo alii a Schelstratio in Appendice ad Antiquitatem Ecclesiæ pag. 629 et 651 publicati habent tantum *dies viginti septem,* uti Luitprandus et Codex Ms. Ana-

stasii Biblioth. Colbertinæ num. 417, et parte alia anno DCCLXVIII ordinatus fuerat die septima mensis Augusti. Quare mors ejus serius quam die secunda mensis Februarii contingere non potuit : cum inter omnes certum sit, *Hadrianum* natione Romanum consecratum fuisse die nona mensis Februarii, in quam hoc anno Dominica cadebat. Anastasius, qui ait Sedem vacasse *dies octo*, diem emortualem Stephani III et diem ordinationis Hadriani in interpontificio includit, sicque utrumque diem bis numerat, ut aliquando alibi. Bollandus ad diem primum mensis Februarii inter sanctos prætermissos notat Stephanum IV, *qui vulgo III habetur*, sanctum appellari, referrique eo die a Ferrario, et et Octavio Cajetano, ab Hugone Menardo, eodemque Ferrario, et in kalendario Maclovii edito XXXI Januarii ; sed se necdum apud eos, qui Vitas Pontificum scripsere, de cælestibus honoribus ei delatis quidquam sese legisse. At qui dies illos elegere, eum illis supremum diem obiisse perperam credidere, ipseque Bollandus hallucinatur, quando hunc *Stephanum*, vulgo III haberi tradit; revera enim tertius hujus nominis fuit, et ita vocatus est ab Anastasio et ab omnibus antiquis, a quibus sine fundamento Onuphrius et Baronius, et post hunc plerique recesserunt; cum quem Stephanum II appellant, nunquam ordinatus fuerit; ideoque nec Pontifex Romanus dici possit. Denique Mabillonius tom. II Musei Italici pag. 38, ait ad IV nonas Martii in vetustissimo kalendario Gellonensi, quod tempore Caroli M. scriptum est, legi : *Adriani Romani episcopi ordinatio.* Verum neque Adrianus I, cujus ibidem Vitam recitat, neque duo sequentes ejusdem nominis Pontifices die quarta mensis Martii ordinati sunt; ideoque hæc ordinatio alio quam contigerit die huic Martyrologio inscripta, cujus rei exempla variis hujus criticæ locis indicavimus.

2. *Desiderius rex Langobard. Pontificem Rom. vexat.* — A num. 6 ad 20. Gravissimum fuit hoc anno *Hadriano* papæ cum *Desiderio* Langobardorum rege dissidium ; hic enim, ut de *Carolo* Francorum rege, qui divortium cum filia ejus *Desiderata* fecerat, ultionem sumeret, *Gilbergam* Carolomanni regis conjugem ejusque filios in fidem suscepit, eosque adversus *Carolum* regem per novum Pontificem consecrari reges tentavit, ut compos voti factus, aut Carolum ab amicitia Pontificis alienaret, aut bello civili ob eamdem causam in Francia concitato facilius Romam subigeret. Legatos itaque pro renovando fœdere ad Hadrianum papam misit, eumque ad colloquium sollicitavit. *Hadrianus* sese nuntios pro transigendo negotio missurum respondit, sed *Desiderius* hoc responso se delusum ratus exercitum in exarchatum et in Pentapolim, duobus mensibus novi Pontificatus nondum exactis, misit. Frequentes hinc inde susceptæ postea legationes, tandemque *Desiderius* minatus est Urbem sese hostiliter obsessurum. Hadrianus hæc Carolo significavit, et Desiderium velle sese cogere ad inungendos Carolomanni filios, quæ pluribus ex Anastasio Baronius narrat.

3. *Bellum Saxonicum a Carolo rege susceptum.* — Ad num. 20. Eginhardus in vita Caroli M. narrato bello Langobardico ad Saxonicum hoc anno inchoatum orationem convertit : « Post ejus finem, Saxonicum, quod quasi intermissum videbatur, repetitum est, quo nullum neque prolixius neque atrocius, Francorumque populo laboriosius susceptum est, quia Saxones, sicut omnes fere Germaniam incolentes nationes, et natura feroces, et cultui dæmonum dediti, nostræque religioni contrarii, neque divina neque humana jura vel polluere vel transgredi inhonestum arbitrabantur. Suberant et causæ, quæ quotidie pacem conturbare poterant, termini videlicet Francorum, et illorum pæne ubique in plano contigui, præter pauca loca, in quibus vel sylvæ majores, vel montium juga interjecta, utrorumque agros certo limite disterminant, in quibus cædes et rapinæ et incendia vicissim facere non cessabant. Quibus adeo Franci sunt irritati, ut non jam vicissitudinem reddere, sed apertum contra eos bellum suscipere dignum judicarent. Susceptum est ergo adversus eos bellum, quod magna utrinque animositate, tamen majori Saxonum quam Francorum damno per continuos triginta tres annos gerebatur ». Et paulo post hæc subjungit : « Plures eo bello tam ex nobilitate Francorum, quam Saxonum, et functis summis honoribus viris, consumpti sunt : tandemque anno trigesimo tertio finitum est. Cum interim tot ac tanta in diversis terrarum partibus bella contra Francos et exorta sint et solertia regis administrata, ut merito intuentibus in dubium venire possit, utrum in eo aut laborum patientiam, aut felicitatem potius mirari conveniat. Nam biennio ante Italicum hoc bellum sumpsit exordium, et cum sine intermissione gereretur, nihil tamen ex his, quæ alicubi erant gerenda, dimissum, aut ulla in parte ab æque operoso certamine cessatum est ». Cointius hoc anno num. 7, dicit falli Eginhardum, cum bellum Saxonicum susceptum asserit, *biennio ante Italicum*, quod certum est ad annum sequentem pertinere, indeque deducit, Eginhardum non esse auctorem Annalium, qui eidem vulgo attribuuntur, quod in iis ad annum DCCLXXII de bello Saxonico, de Italico vero anno insequenti agatur. Verum non advertit vir doctissimus, historicos, *biennii* nomine, duos annos Julianos incompletos sæpe intelligere, et rem tribus posterioribus anni mensibus inchoatam et prioribus insequentis anni mensibus absolutam, intra biennium aut intra annos duos confectam esse non raro asserere. Quod identidem inculcandum duxi, quia video viros eruditissimos ad eumdem lapidem quotidie offendere. Cointius, qui Annales illos monacho anonymo Laureshamensi adscribit, anno sequenti num. 127 et seqq. varia alia loca ex Vita Caroli M. et Annalibus Eginhardo attributis in medium adducit, ut ostendat utrumque opus non esse unius ejusdemque au-

eloris, et Annales illos appellandos esse *Laureshamenses*. Verum cum eorumdem auctor ignoretur sub Eginhardi nomine semper eos citabo, quod hic indicare sufficiat. Certe Annales illi magnæ sunt apud viros doctos auctoritatis, et ab Odilone monacho Medardensi in lib. de Translat. reliquiarum *S. Sebastiani* martyris et *S. Gregorii papæ*, quæ facta fuit anno DCCCXXVI, Eginhardo tam Annales, quam Vita Caroli M. adscribuntur. *Odilo* autem eum libellum scripsit initio sæculi X, ut notat Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 1, ubi illum recitat. Lambecius tom. II Biblioth. Cæs. lib. 2, cap. 5 scribit, in Bibliotheca Cæsarea extare Ms. ejus exemplar Vitæ Caroli M. subjectum, indeque deducit utrumque opus fœtum esse ejusdem Eginhardi. Sed vana hæc illatio ; cum in uno eodemque Codice diversorum auctorum opera descripta reperiantur.

4. *Primus annus belli Saxonici.* — Poeta Saxonicus, qui Eginhardi Historiam versibus mandavit, Saxones in tres distinguit populos, eosque non uni regi seu dynastæ, sed ducibus, sive, ut loquitur Beda lib. 5, cap. 2, *satrapis* subjicit adeo multis, ut singuli pagi suos duces seu satrapas habeant. *Ostphalos* in Orientali parte collocat, in Occidentali *Westphalos*, *Angarios* inter utrosque, atque ut Saxonum gentem Francis versus Meridiem conterminam agnoscit; sic et ei limitem versus Septentrionem tribuit mare Balticum, quod licentia poetica Oceanum appellat. Eginhardus vero in Annalibus gesta hoc anno in bello Saxonico his verbis narrat : « Rex Carolus congregato apud Wormaciam generali conventu, Saxoniam bello aggredi statuit, eamque sine mora ingressus ferro et igne cuncta depopulatus Eresburgum castrum cepit, idolumque, quod Irminsul a Saxonibus vocabatur, evertit. In cujus destructione cum in eodem loco per triduum moraretur, contigit, ut propter continuam cæli serenitatem, exsiccatis omnibus illius loci rivis ac fontibus, aqua ad bibendum inveniri non posset. Sed, ne diutius siti confectus laboraret exercitus, divinitus factum creditur, ut quadam die cum juxta morem tempore meridiano cuncti quiescerent, prope montem, qui castris erat contiguus, tanta vis aquarum in concavitate cujusdam torrentis eruperit, ut exercitui cuncto sufficeret. Tunc rex idolo destructo ad Wiseram fluvium accessit, ibique a Saxonibus XII obsides accepit. Inde in Franciam reversus ». Spelmannus idolum illud *Irminsul* seu *Irmensul* appellatum his verbis explicat : « Mespurgi fanum et idolum, quod Irmensul appellavere, coluerunt, Ersberg dictus est mons, in quo fanum illud stabat. Quidam interpretantur Mercurii statuam ; is enim Hermes dictus est. Sed obtinuit Martis honor, ut nunc *Mersborg* vocitetur. Nonnulli Irmensul interpretantur statuam publicam. Conjici permittitur dictam *Idermansul*, quasi commune perfugium et asylum omnium, et Martem communem, qui in prœlio diu vagatur incertus, diu dubius, quo ponat victoriam. Erat armata toto corpore effigies, cujus in dextra signum militare (nostri vexillum vocant) præferens rosam, cujus breve momentum, et facilis ortus et interitus, ita eventus prœliorum. In sinistra libram expendit, dubiam pugnantium sortem facile huc aut illuc inclinantem. In clypeo leo, qui bestiis imperitat, invictum ad fortia facta impetum monstrat, floribus concito campo, in quo stabat, quod nihil jucundius videri solet fortibus, quam in acie virtutem ostendere ».

5. *SS. Lebuinus et Sturmio Saxonum conversionem tentant.* — Hucbaldus monachus Elnonensis, qui composuit Vitam *sancti Liafwini* presbyteri, seu *sancti Lebuini*, floruitque tempore Caroli Calvi imp. cui aliquot versus dicavit, refert Saxones singulis annis generale Concilium, in media Saxonia secus flumen Wiseram, celebrare solitos fuisse, et *Lebuinum* hoc anno, ut videtur, conventum illum adiisse, sibique a Deo creatore cæli et terræ, ut ea legatione fungeretur, mandatum esse, asseruisse : « Ecce enim », inquit Lebuinus, « hæc sententia oris ejus, quæ est immutabilis, prænuntio vobis, quia nisi his monitis obtemperaveritis, jam celerrime veniet vobis malum inopinatæ tribulationis. Præordinavit namque rex cælorum omniumque sæculorum regem fortem, prudentem, et acerrimum (nempe Carolum) non de longinquo, sed de proximo, instar torrentis rapidissimi, properantem ad emolliendam duri cordis vestri ferocitatem, et comprimendam rigidæ cervicis contumaciam. Qui vehementi impetu vestram aggrediens regionem gladio, vastitate, incendio, et exterminio cuncta depopulabitur, et ut vindex iræ Dei, quem semper exacerbastis, vos quidem partim mucrone concidens perimet, partim egestate tabescere faciet, partim perpetui exilii mœrore consumet. Talia beato viro prophetali spiritu præconante, etc. ex proximis sepibus palos rapiunt, detruncant, et exacuunt ; ut veluti assolet fieri lapidibus, sic eum illis sudibus perimerent ». Addit Hucbertus, cum Deus de manibus eorum virum sanctum mirabiliter eripuisset, unum ex Saxonibus cæteris honoratiorem omnes hortatum esse, ut legatum mandata vitæ ac salutis deferentem cum pace susciperent, ne quæ comminando prophetaverat ventura, experirentur nimium vera, et communi consensu decretum esse, « ne a quoquam impeteretur ille Dei nuntius, sed quocumque vellet ire, absque ulla læsione pergeret securus ». Dum tamen bellum feliciter a Carolo gerebatur, Westphali qui Daventriæ, quo Lebuinus venerat, proximi erant, Ecclesiam illic nuperrime constructam igni succenderunt : « Irruunt », inquit Hucbaldus, « et apposito igne Ecclesiæ domum concremant, et quoscumque Christianos ibidem reperiunt, ab eodem loco insectando longius proturbant ». Directi et alii in Saxoniam viri Dei, qui populum edocerent baptizarentque, quod Ægiles in Vita sancti Sturmionis abbatis Fuldensis de isto sancto testatur : « Pars maxima beato Sturmi populi et terræ illius,

ad procurandum committitur. Suscepto igitur prædicationis officio, etc. sacris eos sermonibus docebat, ut idola et simulacra derelinquerent, Christi fidem susciperent, deorum suorum templa destruerent, lucos succiderent, sanctas quoque Basilicas ædificarent ». Legenda etiam Vita S. Luidgeri episcopi Monasteriensis ab Altfrido episcopo exarata, in qua agitur de missione S. Lebuini.

6. *Synodus Wormatiensis.* — Ad num. 21. « Carolus rex mitissimus Synodum tenuit ad Wormatiam, et inde perrexit partibus Saxoniæ », inquit annalista Bertinianus aliique hoc anno. Quid in ea Synodo statutum fuerit, incompertum. Baronius quidem ad illam refert Decretum *de purgatione sacerdotum*, quod extat lib. 7 Capitularium pag. 205, quod integrum recitat. Verum cum eo in Decreto mentio sit *Riculfi* episcopi Moguntini, qui sancto Lullo anno tantum DCCLXXXVII in episcopatum Moguntinensem successit, Decretum illud ab aliqua alia Synodo Wormatiensi post illum annum celebrata conditum fuit.

7. *Epocha Concilii Dingolvingensis.* — A num. 22 ad 30. Concilium Bavaricum apud *Dingolvingam* celebratum, ad nos integrum non pervenit, sed potius ejus fragmentum a Marco Velsero e tenebris erutum. Cumque nullus temporis character in eo exprimatur, sed tantum nomen *Tassilonis* Bajoariæ ducis, annus quo celebratum fuit, certo sciri non potest. Quod enim tom. VI Concil. pag. 1796, post XIV ejus Capitula subjungitur, hujus Concilii Appendix tantum est, uti hæc verba Velseri in ejus fronte posita manifeste indicant : « Post hæc mox ista subjiciuntur eodem, ut vides, ordine ». Quare Appendix ab his verbis inchoatur : « De Concilio quod dux Tassilo apud Dingolvingam celebravit ». Is itaque anonymus summarie narrat gesta in hoc Concilio ; sed qua ætate vixerit, et an usum suo sæculo receptum, vel illum, qui hoc tempore usurpabatur, secutus fuerit, in Indictione inchoanda, prorsus incertum. Ad hæc hic locus manifeste corruptus : « Sub die consulem, quod erat II idus Octobris, atque anno ab Incarnat. Dominica DCCLXXII, Indictione X ». Imo ejus capitula variis in locis depravata, uti stellulæ demonstrant. Quare neque ex Capitulis, neque ex Appendice aliquid certi erui potest, ex quo possimus venire in cognitionem initii *Indictionum* ante Caroli Magni mortem. Jam anno DLXXVI insinuavimus, *Indictionem* in Gallia, Germania, et Anglia ante Caroli Magni, seu potius Ludovici Pii ejus filii mortem a die XXIV mensis Septembris inchoatam fuisse, sed nullum exemplum ostendere, vel in illis regionibus, vel in aliis eam a kalendis Januariis initium sumpsisse, indeque eruo hanc Appendicem, in qua Indictio X a kalendis Januariis reperitur, scriptam esse post mortem Ludovici Pii, quia ab eo tempore Indictionum exordium variare cœpit, ut suo loco videbimus. Annus tamen et dies celebrati Concilii certi sunt.

8. *Illud hoc anno celebratum.* — In ea enim Appendice, loco, *sub die consulem*, legendum cum Baronio num. 25, *sub die Callisti ;* natale enim sancti Callisti papæ et martyris incidit in diem II idus Octobris. Ad hæc in eadem dicitur Concilium congregatum « in anno XXII regni religiosissimi ducis Tassilonis gentis Bajoariorum ». Baronius loco citato retinet annum XXII Tassilonis ; verum pleræque membranæ annum XXIV hujus principis repræsentant, ut videre est apud Hundium tom. I metrop. Salisburg. in additionibus ad episcopos Petavienses, ubi hujus Concilii Acta leguntur, idque recte ; Tassilo enim anno DCCXLVIII Odiloni patri successit, uti colligitur ex Vita sancti Rudberti episc. Salisburgensis a Canisio edita, in qua habetur : « Anno Incarnat. Domini DCCLXXIII, dedicata est primo Ecclesia sancti Rudberti a sancto Virgilio, anno XXVI regni Tassilonis ducis. Eodem anno transtulit idem episcopus S. Rudbertum, et duos ejus capellanos, beatum Kunialdum atque Gisilarium, nempe VIII kal. Octob. » Si enim an. XXVI Tassilonis ducis in cursu erat mense Septembri anni DCCLXXIII, et annus hujus principis XXIV mense Octobri præsentis Christi anni in Bajoaria numeratur, profecto anno DCCXLVIII Bajoariæ regimen susceperat, currenti annum XXIV principatus sui absolvebat, ac XXV inchoabat, annoque Christi sequenti vicesimum quintum finiit, et vicesimum sextum auspicatus est ; ideoque Cointius an. DCCLXXI, num. 8, perperam contendit Concilium Dingolvingense ad illum Christi annum pertinere ; nec melius scribit Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, in Elogio historico Tassilonis Bajoariæ ducis, in Actis ejusdem Concilii reponendum esse, *anno* XXVI *regni Tassilonis*, loco, *anno regni Tassilonis* XXII, quod Hundius citatus asserat, annum illum legi in nonnullis Codicibus Mss. Annus quippe XXVI Tassilonis ducis conjungi non potest cum anno Incarnationis DCCLXXII, quem retinendum esse ipsemet Mabillonius recte supponit.

9. *Episcopi, qui ei interfuere.* — Huic Synodo præter *episcopos* sex et *abbates* tredecim, adfuere quoque *proceres* Bajoarici de rebus politicis acturi ; ideoque ejusdem Synodi Decreta num. XIV, partim res Ecclesiasticas, partim res civiles spectant, ut videre est tam apud Baronium, quam tom. VI Concil. Sex episcopi sunt *Alimus*, qui in Sabionensium episcoporum Catalogo locum XXII occupat. Erat *Sabiona* civitas ad Eysocum fluvium, tunc nobilis, cujus nunc rudera inter Œnipontem et Bozanum conspiciuntur. Sedes episcopalis *Brixinam* translata est *a sancto Albuino*, cujus episcopatus in annum millesimum incidit. Paruit primum *Sabiona* patriarchæ Forojuliensi, sed deinde metropoli Bajoariæ subdita fuit. *Wisericus* fuit V episcopus Pataviensis ; *Sindberthus* seu Syntprecht tertius Ratisponensis ; *Heres* idem est ac *Aribo*, episcopus Frisingensis quartus ; *Virgilius* quintus episcopus Salisburgensis ; *Manno* Navempurgensis civitatis, id est, Neoburgensis ad Danubium primus et ultimus episcopus, ut prodit Brunnerus lib. 5. Diœcesis

magna Augustanæ Vindelicæ conjuncta est et inserta. Hæc de episcopis hujus Concilii.

10. *S. Willehadus Evangelium in Frisia prædicat.* — Hoc circiter anno *sanctus Willehadus*, qui postea primus Bremensis episcopus fuit, e Northumbria prædicandi Evangelii causa in Frisiam venit, ut colligitur ex ejus Vita a sancto Anschario Bremensi archiepiscopo litteris mandata sæculo nono, et a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 2 recitata. In ea enim cap. 1 dicitur, Willehadum, cum accepisset, « quod Fresones atque Saxones populi hactenus increduli atque pagani, relicta idolorum cultura, fidei Catholicæ quodammodo jam cœpissent ambire ministeria », accessisse ad Alchredum regem Northanhumbrorum, et ab eo ad prædicta loca prædicandi verbum Domini causa destinatum esse. Quare cum *Alchredus*, seu *Alredus* anno DCCLXV regnare cœperit, annoque DCCLXXIV regno pulsus fuerit, adventus *Willehadi* in Frisiam hoc circiter tempore contigit. Neque enim audiendus Pseudo-Marcellinus, qui scribit, eum fuisse socium SS. Willibrordi et Suidberti, nec Adamus Bremensis canonicus, qui Vitam ab Anchario scriptam in Epitomen redegit, et initium prædicationis S. Willehadi in Frisia desumit ab anno martyrii sancti Bonifacii ; exordium enim Alredi regis recte consignatum eum falsum esse demonstrat. Cum vero Ancharius cap. 7 asserat, Willehadum biennio fuisse inclusum *in monasterio Asternaco*, quod sanctus Willibrordus Benedictinis institutis informaverat, apparet eum eadem instituta professum esse. Venit itaque in Frisiam ad locum, ubi *sanctus Bonifacius episcopus jam olim martyrio coronatus fuerat*, ad oppidum nempe *Docken*, positum ad Burdinem amnem, ubi « plurimi nobilium infantes suos ipsi ad erudiendum ibidem tradiderunt, et Gentilium quoque quamplurimam catervam verbo sanctæ prædicationis instructam ibidem baptizavit ». Post hæc venit in *Drenterlant*, qui locus hodie *Drente* dicitur, ubi etiam plurimi cœperunt « errores Gentilium odio habere, et Christianam quam protitebantur religionem devota intentione venerari ». Quomodo postea Carolus rex, « qui jam multoties in gente Saxonum elaboraverat », *Willehadum* ad eos convertendos accersierit, suo loco dicemus.

Epistola *Alcuini* ad Hadrianum papam a Baronio in Appendice ad hunc annum recitata, pertinet ad annum DCCXCIV, ut ibi ostendemus.

HADRIANI I ANNUS 2. — CHRISTI 773.

1. *Desiderio iniqua magis magisque moliente, legationes inter papam et Carolum Magnum, qui in Italiam venit res compositurus.* — Qui sequens incipit annus Redemptoris septengentesimus septuagesimus tertius, Indictione notatur undecima, quo laborans Hadrianus papa infestatione Desiderii regis Longobardorum, legationem misit ad Carolum regem Francorum, de qua hæc apud Anastasium Bibliothecarium leguntur : « Dum in magna angustia et tribulatione Hadrianus papa consisteret ob Desiderium scilicet Romanæ Ecclesiæ civitates invadentem, necessitate compulsus direxit suos missos marino itinere cum Apostolicis litteris ad excellentissimum Carolum a Deo protectum regem Francorum et patricium Romanorum, deprecans ejus excellentiam, ut sicut ejus pater sanctæ memoriæ Pipinus, et ipse succurreret ac subveniret sanctæ Dei Ecclesiæ et afflictæ Romanorum seu exarchatus Ravennatium provinciæ, atque plenarias beati Petri justitias et ablatas civitates ab eodem Desiderio rege exigeret ». Sed et ipse perfidus Longobardorum rex legationem misit ad eumdem Carolum regem, qua significaret se cuncta quæ ad Sedem Apostolicam pertinerent, reddidisse. Hæc idcirco, ut eum detineret, ne cum exercitu influeret in Italiam. Sed quæ interea in ipsam Romanam Ecclesiam idem Desiderius egerit, ab Anastasio sic accipe :

2. « Interea vero dum per nullam occasionis versutiam potuisset idem malignus Desiderius persuadere antefatum sanctissimum Pontificem ad se deducendum, ut antefati Carolomanni regis filios ungeret ; et ipsum almificum Pontificem a charitate et dilectione sæpe fati Caroli Magni regis separare voluisset : tunc cum pertinacia et audacia egressus a suo palatio cum Aldegiso proprio filio

et exercitu Longobardorum, deferens secum et uxorem et filios sæpe dicti quondam Carolomanni, necnon et Autcharium, qui ad eum (ut dictum est) fugam arripuerant, huc Romam properare nitebatur sine conscientia antedicti Pontificis, dirigens suos missos, scilicet prænominatum Andream referendarium, et alios duos cum suis judicibus, ejus adventum denuntiantes. Quibus Romam pervenientibus, præsentatisque Apostolicis obtutibus, tale eis reddidit responsum : Quod nisi (ut jam ille promisit) reddiderit beato Petro civitates illas, quas sub meo tempore abstulit, et plenariam parti nostræ fecerit justitiam ; nullo modo sit illi necesse fatigationem sumere : quia minime fieri potest, me prius cum illo præsentari.

3. « Suscipiens vero idem Desiderius hoc responsum, nequaquam exinde repedavit, sed versus Romam carpebat iter. Cujus jam adventum appropinquantem recognoscens sanctissimus ipse præcipuus pastor, aggregans universum populum Tusciæ et Campaniæ et ducatus Perusini, et aliquantos de civitatibus Pentapoleos, munivit hanc civitatem Romanam, omnesque parati erant, ut si ipse rex adveniret, fortiter cum Dei auxilio et beati Petri, fulti orationibus prædicti sanctissimi præsulis, illi resistere. Tunc Ecclesias beatorum Petri et Pauli fecit exornare (hoc est, ornamentis nudare) ejus sanctitas, et cuncta earum cymilia et ornatus in hanc civitatem Romanam introduci, claudi faciens omnes januas Ecclesiæ beati Petri, et deintus ferris supponi ac muniri jussit, ut si ipse protervus rex sine licentia et permissu Pontificis advenisset, minime ad dictam Ecclesiam facultatem introeundi haberet, nisi brachio, ad suæ animæ interitum, ipsas confringeret januas.

4. « Dumque hæc omnia disposuisset, extemplo facto in scriptis anathematis verbo, direxit eidem Desiderio regi tres episcopos, id est, Eustratium Albanensem, Andream Prænestinum, et Theodosium Tiburtinæ civitatis, protestans eum in eodem obligationis et execrationis verbo, et adjurans per omnia divina mysteria, ut nullo modo fines Romanorum sine ejus absolutione ingredi atque conculcare præsumeret neque ipse, neque quispiam Longobardorum, sed nec Autcharius Franco. Suscepto itaque eodem obligationis verbo per antefatos episcopos ipse Longobardorum rex, illico cum magna reverentia a civitate Viterbiense confusus ad propria reversus est ».

Vidisti, lector, grande miraculum, ut potuerit excommunicationis vis continere furentem regem, ejusque atque suorum impetum coercere, torrentemque exundantem, obice opposito, retrorsum convertere. Tanta erat etiam apud impios et injustos de excommunicationis sententia timor, quæ e Petri cathedra, velut Dei throno instar [1] fulminis, immitti solet magno tonitru.

Hic recitant alii quoddam edictum ejusdem Desiderii regis de nomine Viterbiensis civitatis et aliis, quæ cum nullatenus nobis probentur, libenter omittimus : multa enim habet, quæ non constant, nec constare possunt.

5. Quæ autem interea per legatos in Gallias a Pontifice missos ad Carolum Magnum facta sint, dicamus. Etenim ubi idem Carolus missos legatos a Romano Pontifice audivit, non statim de inferendo bellum Desiderio regi consilium iniit, sed de legatione ad eum mittenda, quæ cognosceret, si quæ debebat Apostolicæ Sedi (ut per legatos suos significaverat) reddidisset. Sed quid hac sua legatione Carolus egerit, Anastasius ita tradit : « Post hæc, inquit, conjunxerunt (pervenerunt scilicet) ad Sedem Apostolicam missi sæpe dicti Caroli excellentissimi regis Francorum et patricii Romanorum, id est, Georgius sanctissimus episcopus, Gulfardus religiosus abbas et consiliarius, seu Albinus deliciosus ipsius regis, inquirentes si præfatus Longobardorum rex subtatas civitates et omnes justitias beati Petri reddidisset, sicut false in Franciam dirigens, asserebat se omnia reddidisse : et satisfacti sunt præsentialiter, nihil ab eo redditum fuisse.

« Quibus referens idem præcipuus Pontifex cuncta quæ gesta erant, eos in Franciam absolvit remeandos, dirigens cum eis suos missos ad præfatum excellentissimum Francorum regem cum Apostolicis admonitionum syllabis, adjurans eum fortiter, ut ea quæ beato Petro cum suo genitore sanctæ memoriæ Pipino rege pollicitus est adimpleret, et redemptionem sanctæ Dei Ecclesiæ perficeret, sed universa, quæ ablata sunt a perfido Longobardorum rege, tam civitates quam reliquas justitias, sine certamine reddere B. Petro principi Apostolorum faceret.

6. « Ipsi itaque Francorum missi properantes cum Apostolicæ Sedis missis, declinaverunt ad prænominatum Desiderium : qui et constanter eum deprecantes, adhortati sunt sicut illis a suo rege præceptum extitit, ut antefatas quas abstulerat civitates pacifice B. Petro redderet, et justitias parti Romanorum faceret. Sed minime quicquam eorum apud eum obtinere valuerunt, asserens se minime quicquam redditurum. Accepto itaque responso hoc, reversi sunt ipsi antefati missi, qui subtilius cuncta referentes, et de maligno proposito prænominati regis Desiderii annuntiantes antefato excellentissimo et a Deo protecto Carolo Magno regi : confestim idem mitissimus et revera Christianissimus Carolus Francorum rex direxit eidem Desiderio suos missos, id est, deprecans, ut easdem, quas abstulerat, redderet civitates, et plenarias parti Romanorum faceret justitias, promittens insuper ei tribui quatuordecim millia auri solidorum quantitatem in auro et argento. Sed neque precationibus, neque muneribus ejus ferocissimum cor flectere valuit. Nihil enim obtinentes ipsi missi Francorum, ad prælatum suum Christianissimum regressi sunt regem.

[1] Apoc. IV.

7. « Tunc aggregans is ipse a Deo protectus Carolus Magnus rex universorum regni sui Francorum exercituum multitudinem, atque ad occupandas Clausas aliquos ex suo exercitu dirigens, ipse quoque cum plurimis fortissimis bellatoribus Francis per montem Cinisium ad easdem appropinquavit Clausas ; et remotus in finibus Francorum cum suis exercitibus resedit. Jam vero dictus Desiderius et universa exercituum Longobardorum multitudo ad resistendum fortiter, in ipsis Clausis assistebant, quas fabricis et diversis materiis munire nisi sunt ». Quis speraret unquam ejusmodi Clausas instar Thermopylarum, vel Caspiarum portarum adeo munitas irrumpi potuisse per Francos, obice præsertim tanto Longobardorum exercitu ? At nihil impossibile vel difficile illi, quem Deus exercituum antecedit. Caroto enim Christianissimo Francorum regi, tanquam Cyro, Deus ad res arduas magnasque viam semper aperuit, cum vindicem ipse egit Ecclesiæ, id illi præstans, quod fuerat eidem Cyro pollicitus, dicens [1] : « Subjiciam ante faciem ejus gentes et dorsa regum vertam, et aperiam coram eo januas et post non claudentur. Ego ante te ibo, et gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, vectes ferreos confringam ». Ita plane Deus ostia patefecit Alpina, adaperiens manu sua januas clausas. Illud etiam præstans, quod ait per Moysem [2] : « Nullus stabit contra vos, terrorem vestrum atque formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram, quam calcaturi estis ». Sed quomodo ista facta sint, ex eodem auctore Anastasio audiamus, qui ait :

8. « At vero qua hora prænominatus Christianissimus Francorum rex ad easdem approximavit Clausas : illico suos denuo missos ad præfatum direxit Desiderium, deprecans sicut pridem, ut quantitatem prædictorum solidorum susciperet rex, et easdem pacifice redderet civitates : sed nequaquam penitus acquiescere voluit. Et dum in tanta duritia protervus ipse permaneret Desiderius rex, cupiens antedictus Christianissimus Francorum rex pacifice justitias B. Petri recipere, direxit eidem Longobardorum regi, ut solummodo tres obsides Longobardorum judicum filios illi tradidisset pro ipsis restituendis civitatibus, et continuo sine ulla inserta militia, aut commisso prœlio ad propria cum suis Francorum exercitibus reverteretur. Sed neque sic valuit ejus malignam mentem flectere.

« Unde omnipotens Deus conspiciens ipsius maligni Desiderii iniquam perfidiam et intolerabilem proterviam, dum vellent Franci alio die ad propria reverti, misit terrorem et validam trepidationem in cor ejus, atque fitii ipsius Aldegisi scilicet, et universorum Longobardorum ,et eadem nocte dimissis propriis tentoriis atque omni supellectile , fugam omnes generaliter, nemine eos persequente, arripuerunt. Quod cernentes exercitus Francorum persecuti sunt eos, et plures ex eis interfecerunt : ipse vero Desiderius quantocius cum suis judicibus et multitudine Longobardorum se intra civitatem Ticinum recludi studuit. Et muniens muros ipsius civitatis ad resistendum Francorum exercitibus, et propriam defendendam civitatem cum suis Longobardis se præparavit. Aldegisus vero ejus filius assumens secum Autcharium Francum, et uxorem atque filios sæpe dicti Carolomanni, in civitatem quæ Verona nuncupatur, pro eo quod fortissima præ omnibus civitatibus Longobardorum esse videretur, ingressus est.

9. « Porro Longobardi reliqui dispersi in proprias reversi sunt civitates. Nam Spoletini et Reatini, et atiquanti eorum utiles personæ, antequam Desiderius et Longobardorum ejus exercitus ad Clausas (Clusas) pergerent, illi ad beatum Petrum confugium facientes , prædicto sanctissimo Hadriano papæ sese tradidere, et in fide ipsius principis Apostolorum, atque prædicti sanctissimi Pontificis jurantes , more Romanorum , tonsurati sunt ». Erat hoc signum defectionis a Longobardis, cum quis more Longobardorum crines solutos habens, eosdem more Romano capillos attonderet. Pergit auctor :

« Etiam et reliqui omnes ex eodem ducatu Spoletino inhianter desiderabant se tradere in servitium beati Petri sanctæque Romanæ Ecclesiæ, sed metuentes suum regem, hoc nequaquam ausi sunt perpetrare. Unde dum a Clausis fugam arripuissent, omnibusque exinde de diversis civitatibus ducatus Spoletini reversis, confestim generaliter ad almificum Pontificem confluentes advenere, ejusque provoluti pedibus , obnixe ter sanctam ipsius beatitudinem deprecati sunt, ut eos in servitium beati Petri, sanctæque ejus Romanæ Ecclesiæ susciperet, et more Romano tonsurari faceret.

10. « Quos suscipiens, profectus est cum eis in Ecclesiam beati Petri ; et omnes unanimiter a magno usque ad parvum sub indiculo sacramenti jurejurando promisere eidem domno Apostolico in servitio ejusdem antedicti vicarii ipsius sanctissimi Hadriani papæ, atque omnium successorum ejus Pontificum fideliter permansuros cum filiis et cuncta eorum generatione. Tunc post præstitum sacramentum, omnes more Romanorum tonsurati sunt. Et confestim ipse ter beatissimus bonus pastor et pater cum omnibus exultans, constituit eis ducem, quem ipsi propria voluntate tunc sibi elegerunt, scilicet Gildebrandum nobilissimum, qui prius cum reliquis ad Apostolicam Sedem confugium fecerat, et ita Deo annuente, prædictum ducatum Spoletinum generaliter sine certamine idem præcipuus Pontifex, sub jure et potestate beati Petri subjugavit. Sed et omnes habitatores tam ducatus Firmani et Anconitani, simulque et de castello Fulginatis (Felicitatis), et ipsi dum a Clausis (Clusis) fugientes reversi sunt, ad præfatum

[1] Isai. XLV. — [2] Deut. XV.

sanctissimum Pontificem concurrentes, ejus ter se beatitudini tradiderunt. Præstitoque sacramento, in fide et servitio beati Petri atque ejus vicarii antefati almifici Hadriani, successorumque ejus Pontificum fideliter permansuros, more Romanorum tonsurati sunt.

11. « At vero sæpe fatus Christianissimus Carolus Francorum rex movens se cum suis generalibus exercitibus, atque ad Papiam perveniens civitatem, eam ex omni parte circumdans vallavit, dirigensque continuo in Franciam, ibidem apud Papiam adduci fecit suam conjugem excellentissimam Hildegardam reginam et nobilissimos filios. Et dum cognovisset fugam arripuisse Veronam prænominatum Aldegisum, relinquens plurimam partem ex suis exercitibus Papiæ, ipse quoque cum aliquantis fortissimis Francis in eamdem Veronam properavit civitatem : et dum illuc pervenisset, protinus Autcharius et uxor et filii prænominati Carolomanni propria voluntate eidem benignissimo Carolo regi se tradidere : eosque recipiens ejus excellentia, continuo repedavit Papiam, idemque confestim dirigens cuneos exercituum bellatorum, comprehendit diversas civitates Longobardorum ultra Padum constitutas, suæque redegit potestati ». Hactenus res anni hujus et sequentis usque ad Paschale tempus, quo idem Carolus Magnus, relicto exercitu in obsidione Papiæ, Romam profectus est. Dum vero ait Anastasius, a tempore obsidionis usque ad adventum in Urbem intercessisse sex mentium spatium, plane significat ad finem Octobris mensis contigisse adventum ejusdem Caroli in Italiam.

12. Habes ex his plura, lector, quibus suppleas jejunos admodum Francorum Annales, et quæ summatim nimis perstringuntur in Vita ipsius Caroli Magni, ubi pauca tantum de his omnibus narrata invenies verbis istis : « Inde ex Arestallio perrexit ad hiemandum in Theodonis villa ; ibi venit ad eum missus domni Apostolici Hadriani Petrus per mare Arelatum, et inde per terram. Et invitavit gloriosum regem et Francos ejus pro divino servitio et justitia S. Petri, contra Desiderium regem et Longobardos. Et ideo maritime venit, quod Romanis clausæ fuerant viæ a Longobardis. Et præcellentissimus rex, sumpto consilio una cum Francis quid ageret, promisit, se auxilium Romanis præbiturum. Tenuit cum Francis generaliter Synodum in Geneva (Geneua, Gebenna) civitate, ibique exercitum dividens, perrexit ipse per montem Cinisium : misitque Beroardum avunculum suum per montem Jovem cum aliis ejus fidelibus : et tunc ambo exercitus ad Clausas se conjunxerunt. At Desiderius rex obviam venit domno Carolo regi. Domnus vero Carolus una cum Francis castrametatus est ad easdem Clausas, misitque scaras suas per montana. Hoc sentiens Desiderius, Clausas reliquit, et domnus rex Carolus una cum Francis, auxiliante Domino, et intercedente B. Petro, sine læsione, vel aliqua conturbatione, Clausis apertis, Italiam intravit, et Papiam usque pervenit». Et inferius : « Domnus vero Carolus rex, obsessa Papia, Desiderium regem ibi inclusit, et ibi Natale Domini celebravit, et Pascha Romæ ». Hæc ibi. Sed quæ interim acciderint, dum in hac esset expeditione Carolus, his verbis ibi narrantur :

13. « Et dum pro defensione sanctæ Romanæ Ecclesiæ Carolus ibi intenderet: dimissa Marca, et contra Saxones nulla fœderatione suscepta, ipsi Saxones cum magno exercitu exierunt super confinia Francorum, perveniuntque ad castrum quod dicitur Barinburg. Confiniales vero hac de causa solliciti, castellum ingrediuntur et defendunt. Gens autem Saxonum cum sæviret deforis, et incendio cuncta cremaret, venit ad quamdam Basilicam in loco, qui dicitur Friedissar (Fritzlar vel Furslar), quam sanctæ memoriæ Bonifacius martyr consecraverat, et per spiritum prophetiæ prædixerat, quod nunquam incendio cremaretur.

« Et cœperunt Saxones cum nimia intentione adversus eamdem certare Basilicam, quemadmodum eam quolibet ingenio cremare potuissent. Dum hæc agerentur, apparuerunt quibusdam Christianis qui erant in castello, similiter et quibusdam paganis, qui in ipso aderant exercitu, duo juvenes in albis, qui ipsam Basilicam ab igne protegebant; et propterea ibidem non potuerunt neque interius, neque exterius ignem accendere, nec aliquod damnum inferre Basilicæ, sed nutu divinæ Majestatis pavore perterriti, in fugam conversi sunt, nemine persequente. Inventus est autem postea unus ex iisdem Saxonibus mortuus juxta ipsam Basilicam genibus curvis, acclivus supra pedes, habens ignem et ligna in manibus, velut ore flando eamdem Basilicam igni tradere voluisset ». Hæc ibi, quibus divina providentia eluxit, quæ super res Caroli invigilaret, dum ipse quæ Dei sunt ageret. Qui igitur anno superiori, dum idoli templum sterneretur, aquam insperatam divinitus dedit, hoc anno vim ignis, ne incenderetur sancta Ecclesia, impedivit, ubique mirabilis Deus in omnibus operibus suis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6266.— Anno Æræ Hispan. 811.—Anno Hegiræ 157, inchoato die 21 Novemb., Fer. 1.— Jesu Christi 773. — Hadriani I papæ 2. — Constantini Copronymi 54 et 33. Leonis IV 23.

1. *Bellum Longobardicum vitari non potuit.* — A num. 1 ad 13. Bellum Longobardicum crebris in Italiam ad papam et ad Langobardorum regem legationibus directis averti non potuit. Adventarunt hoc anno legati Caroli regis Romam, « Georgius sanctissimus episcopus, Gulfardus religiosus abbas et consiliarius, seu Albinus Deliciosus ipsius regis inquirentes, si præfatus Longobardorum rex sublatas civitates et omnes justitias beati Petri reddidisset, sicut false in Franciam dirigebat, asserens se omnia reddidisse. Et satisfacti sunt præsentialiter, nihil ab eo redditum fuisse », inquit Anastasius apud Baronium num. 5, qui integram ejus narrationem recitat. Episcopi *Georgii* sedes ignoratur, *Gulfardus* seu *Wlfardus* abbas Turonensi monasterio S. Martini præerat, ut liquet ex secunda Appendice ad continuationem Fredegarii. *Albinum* Andreas Duchesnius in Præfatione ad opera Alcuini abbatis a se publicata *Flaccum* cognomento *Alcuinum* interpretatur, cui favet Sigebertus in libro de Viris illustribus, qui tradit, Alcuinum imperatoris *Deliciosum* appellatum fuisse; quo etiam epitheto eum exornat in Chronico ad annum DCCXC. Mabillonius sæc. IV Benedict. in Elogio Hist. Alcuini cap. 1, num. 26, hanc sententiam non improbabilem arbitratur : et Baronius in Appendice ad annum DCCLXXII hunc *Albinum* legatum diversum ab *Alcuino* non fuisse etiam autumat. At in Vita Alcuini ab auctore fere æquali scripta cap. 6, de Alcuino dicitur : « Jussus ab Eanbaldo archiepiscopo (nempe Eboracensi) successore Elcberti (seu Alberti anno DCCLXXX demortui) ut sibi pallium impetraret ab Apostolico, venit Romam. Cumque reverteretur accepto pallio, habuit regem Carolum Parma civitate obvium. Quem magnis rex alloquens suasionibus, et precibus postulavit, ut ad se post expletionem missatici in Franciam reverteretur. Noverat enim eum, quia olim a magistro suo ad ipsum directus fuerat ». Quare Alcuinus quidem ante annum DCCLXXXI, quo Romam ab Eanbaldo missus est ab Alberto hujus decessore ac ipsiusmet magistro, venerat in Franciam, sed ibi moram non fecerat, multoque minus legatione a Carolo rege cohonestatus fuerat. Primus itaque Alcuini accessus in Franciam, quo a Carolo vocabatur, contigit anno DCCLXXXII, ut ibidem ostendemus. Baronius in Appendice ad annum DCCLXXII, refert *Alcuini* Epistolam ad Hadrianum papam datam, quæ inter ejus Epistolas ordine est XXXVI. Ea se ejus orationibus commendat, significatque *Carolum* regem ad eum Angilbertum legatum mittere ; sed Epistola illa non est gratulatoria, aut initio Pontificatus Hadriani scripta, ut ex ejus lectione apparet, eaque Angilberti legatio anno DCCXCIV obita, ut ibidem videbimus. Plures vero fuisse Albinos certum est.

2. *Carolus rex Ticinum longa obsidione premit.* — Caroli regis legatos in Franciam redeuntes, comitati sunt Apostolici nuntii, qui cum eidem regi significassent quæ gesta fuissent a *Desiderio*, statim misit ad eumdem legatos, « deprecans ut easdem, quas abstulerat, pacifice redderet civitates, et plenarias parti Romanorum faceret justitias », inquit Anastasius, qui addit, Carolum, cum nihil a Desiderio obtinere posset, « universam regni sui Francorum exercituum multitudinem ad occupandas Clusas ex eodem suo exercitu » direxisse. Desiderius fugam capiens Ticinum venit, et ad eam civitatem defendendam sese præparavit. *Adalgisus* vero ejus filius Veronam præ omnibus civitatibus Longobardorum fortissimam tuendam suscepit. Verum *Carolus* Ticinum seu Papiam omni ex parte vallavit, cumque Veronam properasset, postquam Aldegisus ex ea aufugisset, eam suæ potestatis fecit, « et continuo repedavit Papiam. Et dum per sex mensium spatium ipse Francorum rex Papiæ demoraretur in obsessione ipsius civitatis, magnum desiderium habens ad limina Apostolorum properandi, Romam per Tusciæ partes properavit, ita festinanter adveniens, ut in ipso sabbato sancto se liminibus præsentaret Apostolicis ». Pascha anno sequenti die III mensis Aprilis celebratum, ideoque Ticinensis obsidio currenti circa mensem Octobrem inchoata, ut recte notavit Baronius num. 15. Annalista Metensis de ista Ticini obsidione ait : « Desiderio incluso, ipsam civitatem rex obsedit, ibique in ipsa castra domnus rex Natalem Domini celebravit ». In excerptis Chronici S. Vincentii de Wulturno apud Duchesnium tom. III Script. Franc. pag. 693, mensis quo Carolus Papiam adventavit, his verbis notatur :

« Super Papiam rex advenit tempore Adriani papæ mense Junio ».

3. *Annus* II *belli Saxonici.* — Ad num. 13. Est hic secundus annus belli *Saxonici* a Baronio ex Eginhardo in Annalibus accurate recitati. Post victoriam de Saxonibus anno superiori reportatam *S. Lebuinus*, seu *Liafwinus* mox Daventriam reversus est, et, ut testatur Altfridus in Vita S. Liudgeri, « reædificavit Ecclesiam, quæ fuerat combusta (sc. a Saxonibus) et more solito non cessabat documenta salutis impendere gregi, quoad usque pastori summo dilectam redderet animam, et defunctus in eadem est Ecclesia sepultus ». Idem refert Hucbaldus monachus in S. Lebuini Vita, aitque ejus mortem contigisse *pridie idus mensis Novembris.* Addit Altfridus : « Iterum impii Saxones vastaverunt locum illum (nempe Daventriam ad Isalam fluvium positam) et succenderunt Ecclesiam, corpusque ejus per tres dies quæsierunt, nec invenire potuerunt ». Vivebat tunc *sanctus Gregorius* abbas et rector Ultrajectensis, qui an. DCCLXXVI mortalitatem explevit, ideoque tam Lebuini mors, quam ejus Ecclesiæ combustio ante illum Christi annum contigere. Baronius qui non animadverterat Acta *sancti Suidberti* supposita fuisse a Pseudo-Marcellino, anno DCXC, num. 8, numerat eum inter socios *S. Suidberti*, annoque DCXCVII, num. 9, ex eodem refert *Lebuinum* eo anno martyrio prope Gandavum coronatum fuisse. Verum impostor iste *Lebuinum* patronum Daventriæ confundit cum *Livino* Gandavensium patrono, qui Scotia propinquisque relictis Gandavum venit et copiosam hominum multitudinem ad Christi fidem convertit, ac tandem tertio milliario a Gandavo obtruncatus est anno sexcentesimo quinquagesimo primo, qui trigesimus nonus fuit ante Willibrordi in Franciam adventum, ut eo anno ostendit Cointius. Certe vetus auctor Vitæ sancti Liudgeri a Browero sub Othelgrini nomine publicatus, ait : « Venit et alius homo sanctus Liafwinus nomine, ex Anglorum gente, Domino vocante, adductus, petiitque a Gregorio (rectore Ultrajectensi) demonstrari sibi locum divinitus commendatum. Gavisus ille de divina clementia direxit eum in confinium Francorum et Saxonum, juxta fluvium Isalam ad locum, qui dicitur Daventre, dans ei comitem et cooperatorem verbi Dei servum Domini Marchellum, et ipsum ex Anglorum genere a sancto Willibrordo a pueritia enutritum ». Quod etiam diserte tradit Altfridus in Vita ejusdem sancti Liudgeri. Sub nomine hujus Marchelli, seu Marcellini pueri sanctis moribus imbuti Pseudo-Marcellinus Acta S. Suidberti commentus est, ut jam suo loco insinuavimus. Loquitur etiam Baronius de *S. Lebuino* anno DCCLXXVIII, num. 11, sed ex Actis fabulosis, ut ibidem videbimus.

4. *S. Liudgerus discipulus fuit Alcuini.* — Ad hunc usque annum *sanctus Liudgerus* studiorum causa Eboraci commoratus est annis tribus et mensibus sex, indeque relicto Alcuino suo præceptore in Anglia, Ultrajectum ad S. Gregorium abbatem rediit, ut Altfridus in Vita S. Liudgeri litteris mandavit : « Gregorius et parentes ejusdem Liudgeri quandoque precibus victi, direxerunt eum ad præfatum magistrum Eboraicæ civitatis Anglorum præbentes quæ illi opus erant in via, quem magister illustris Alchuinus cum magno suscepit honore. Susceptus itaque Liudgerus, erat consueto more omnibus charus, eo quod esset ornatus moribus bonis et studiis sanctis, et mansit ibi annis tribus et mensibus sex proficiens in doctrinæ studio ». Paulo post : « Directus itaque Liudgerus prospero cursu pervenit ad patriam suam bene instructus, habens secum copiam librorum, eratque patri Gregorio et cæteris tanto dignior et acceptior, quanto fuit et in monasticis eruditionibus illustrior. Diaconus vero, qui venerat cum eo, juxta dispositionem magistri Alchuini auctus benedictionibus perrexit Romam, iterum reversurus, qui etiam postea cum Alchuino venit in Galliam in ordine presbyterii ». Isto Altfridi loco utitur Cointius hoc anno, num. 15, ut ostendat, *Albinum* illum, quem Carolus rex hoc anno legatum ad Hadrianum papam misit, diversum esse ab Albino, Alcuino etiam appellato ; cum is in Anglia remanserit, quando sanctus Liudgerus hoc anno in patriam suam rediit ; sed validiori argumento id mox demonstravimus.

5. *Translatio reliquiarum S. Rudberti et sedis Saltzburgensis.* — Miraculis *sancti Rudberti* episcopi Saltzburgensis in Bajoaria crebrescentibus, *anno Incarnationis Domini* DCCLXVII, ut legitur apud anonymum, quem Henricus Canisius tom. VI publicavit, « Virgilius episcopus cœpit ædificare Ecclesiam miræ magnitudinis apud Saltzburg , Indict. VII. Anno vero DCCLXXIII dedicata est primo Ecclesia sancti Rudberti a S. Virgilio episcopo anno XXVI regni Tassilonis ducis. Eodem anno transtulit idem episcopus sanctum Rudbertum, et duos ejus capellanos B. Kunialdum atque Gilisarium, nempe VIII kalend. Octob. quæ dies officiis Dedicationis Ecclesiæ in tantum occupata est, ut huic celebrationi ejus plene nequeat deservire ». Sed loco *Indict.* VII, reponenda *Ind.* V. Electus est dies XXIV Septemb. ad hanc translationem faciendam, quia licet in eam feria sexta incideret , solemnis tamen erat ob Dedicationem illius Ecclesiæ. Cum sanctorum pignoribus translata quoque sedes episcopalis. *Virgilius* enim ex antecessorum more pontificalem cathedram habuit in monasterio sancti Petri, sed illam hoc anno transtulit in Ecclesiam a se conditam, cui nomen inditum *sancti Rudperti.* Curam hactenus cleri monachorumque simul gesserat utroque cum episcopi tum abbatis titulo gavisus. Sede autem episcopali in novam sancti Rudperti Basilicam translata, munus abbatiale transmisit in *Bertricum,* ut prodit Hundius in episc. Salitzburg. Cointius, qui hoc anno num. 24 de ista translatione verba facit, dicit *Rudpertum* quievisse in Ecclesia S. Petri per annos CL,

quia sc. existimavit mortem ejus contigisse anno DCXXIII. Verum eam pertinere ad annum DCCXVIII suo loco demonstravimus, et vulgarem illam opinionem amplius defendi non posse ostendimus.

HADRIANI I ANNUS 3. — CHRISTI 774.

1. *Caroli Magni in Urbem adventus, ejusque pietas, munificentia et victoriæ.* — Septingentesimus septuagesimus quartus duodecima Indictione annus felicissimus Romanæ illuxit Ecclesiæ, quo penitus liberatur a durissimo jugo et dirissimo sceptro regum Longobardorum, quibus diu multumque afflictata meruerat, ut illud propheticum ei fuerit occinendum [1]: « Consurge, consurge : induere fortitudine tua, Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ, Hierusalem, civitas Sancti. Jugum enim oneris ejus et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti sicut in die Madian ». Cum contra hostes tuos absque exercitu tuo pugnaverit Dominus, et dissipaverit inimicos tuos. Sed quomodo ista se habuerint, quæ collecta sunt ab Anastasio, scripta vero ab hujus temporis scriptore demonstrant, quæ sic se habent:

2. « Dum per sex mensium spatium Carolus Magnus apud Papiam demoraretur in obsidione ipsius civitatis : magnum desiderium habens ad limina Apostolorum properandi, considerans quod et sacratissimum Pascha appropinquasset : tum tollens secum diversos episcopos, abbates etiam et judices, duces, et graphiones cum plurimis exercitibus, huc Romam per partes Tusciæ properavit; ita festinans et adveniens, ut in ipso sabbato sancto se liminibus præsentaret Apostolicis. Cujus adventum audiens antedictus beatissimus Hadrianus papa, quod sic repente ipse Francorum advenerit rex, in magnum stuporem et extasim deductus, direxit in ejus occursum universos judices ad fere triginta milliaria ab hac Romana Urbe in locum, qui vocatur Novas, ubi eum cum bandoris (sive bandis, hodie bandera dicta, militari signo), susceperunt. Et dum appropinquaret uno fere milliario a Romana Urbe, direxit universas scholas militiæ una cum patronis, simulque et pueris, qui ad discendas litteras pergebant, portantes omnes ramos olivarum, laudesque omnes canentes, cum acclamationum earumdem laudum vocibus ipsum Francorum susceperunt regem; obviam illi ejus sanctitas dirigens venerandas cruces, id est, signa (sicut mos est) exarchorum, aut patriciorum Romanorum.

3. « Qua hora easdem sanctissimas cruces ac signa sibi obviam advenisse conspexit, descendens de equo, in quo sedebat, ita cum suis judicibus ad beatum Petrum pedestris properare studuit. Cum quidem antedictus almificus Pontifex diluculo surgens in eodem sabbato sancto, cum universo clero et populo Romano ad beatum Petrum properavit ad suscipiendum eumdem Francorum regem, et in gradibus ipsius Apostolicæ aulæ eum cum clero suo præstolatus est. Conjungente vero eodem excellentissimo ac benignissimo Carolo rege, omnes gradus sigillatim ejusdem sanctissimæ beati Petri Ecclesiæ deosculatus est : et ita ad prænominatum pervenit Pontificem, ubi in atrio super gradus juxta fores Ecclesiæ adsistebat : eoque suscepto, mutuoque se amplectentibus, tenuit idem Christianissimus Carolus rex dexteram manum antedicti Pontificis, et ita in eamdem venerabilem aulam B. Petri principis Apostolorum ingressi sunt, laudem Deo et ejus excellentiæ decantantes, universus clerus et cuncti religiosi Dei famuli extensa voce acclamantes : Benedictus qui venit in nomine Domini, etc.

4. « Sicque cum eodem Pontifice ipse Francorum rex, simulque omnes episcopi, abbates et judices, et universi Franci qui cum eo advenerant, ad Confessionem beati Petri appropinquantes, seseque proni ibidem prosternentes, Domino nostro omnipotenti et eidem Apostolorum principi propria reddidere vota, glorificantes divinam potentiam in eo, quod talem eis per interventionum suffragia ejusdem principis Apostolorum concedere jussit victoriam. Expleta vero eadem oratione, obnixe deprecatus est idem Francorum rex antedictum almificum Pontificem, sibi licentiam tribui Romam ingrediendi ad sua orationum vota per diversas Dei Ecclesias

[1] Isai. LII.

persolvenda. Et descendentes pariter ad corpus beati Petri tam ipse sanctissimus papa, quamque antefatus excellentissimus Francorum rex cum judicibus Romanorum et Francorum, seseque mutuo per sacramentum munientibus, ingressus est Romam continuo cum eodem Pontifice ipse Francorum rex cum suis judicibus et populo. In eodem sabbato sancto in Basilicam Salvatoris juxta Lateranas pariter sunt ingressi. Ibidem ipse excellentissimus rex mansit cum omnibus suis quousque sancti baptismatis sacramentum antedictus ter beatissimus Pontifex celebravit : et ita postmodum ad beatum Petrum ipse excellentissimus repedavit rex.

5. « Altera vero die, illucescente Domini (Dominico) sancto, in ipsa sanctissima Paschali festivitate direxit diluculo ipse sanctissimus præsul cunctos judices et universa obsequia militiæ ad eumdem regem, qui cum magno honore eum suscipientes, ad Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis ad Præsepe properarunt cum omnibus qui cum eo advenerant Francis, ibique missarum solemnibus celebratis, perrexit idem rex cum prænominato Pontifice in Lateranense patriarchium : illicque ad mensam Apostolicam pariter epulati sunt.

« Alia vero die secunda feria simili modo in Ecclesia beati Petri more solito ipse conspicuus pater et egregius Pontifex missarum solemnia celebrans, Deo omnipotenti et præfato Carolo excellentissimo regi Francorum et patricio Romanorum laudes reddere fecit. Tertia vero die (juxta ut mos est) in Ecclesia beati Pauli Apostoli missas eidem regi fecit.

« At vero quarta feria prænominatus Pontifex cum suis judicibus tam cleri, quam militiæ in Ecclesia beati Petri Apostoli pariter cum eodem rege ad colloquendum se conjungens, constanter eum deprecatus est atque admonuit, et paterno affectu adhortari studuit, ut promissionem illam, quam ejus sanctæ memoriæ genitor Pipinus rex et ipse præcellentissimus Carolus cum suo germano Carolomanno una cum omnibus judicibus Francorum fecerat beato Petro et ejus vicario sanctæ memoriæ domno Stephano juniori papæ, quando in Franciam perrexit pro concedendis diversis civitatibus ac territoriis istius Italiæ provinciæ, et contradendis beato Petro ei et omnibus vicariis in perpetuum possidendis, adimpleret in omnibus.

6. « Cumque ipsam promissionem, quæ in Francia in loco, qui vocatur Carisiacus, facta est, idem excellentissimus rex Carolus sibi legi fecisset : complacuit illi et ejus judicibus omnia, quæ ibi erant adnexa, confirmare. Et propria voluntate, bono ac libenti animo aliam donationis promissionem ad instar anterioris ipse antedictus excellentissimus et revera Christianissimus Carolus Francorum rex conscribi jussit per Etherium religiosum ac prudentissimum capellanum et notarium suum, ubi concessit easdem civitates et territoria beato Petro atque præfato Pontifici, atque spopondit per designationem confinium, id est, a Lunis cum insula Corsica, deinde in Suriano, deinde in monte Bardone, inde in Verceto, deinde in Parma, deinde in Regio, et exinde in Mantua et ponte Silicis, simulque universum exarchatum Ravennatium, sicut antiquitus erat, atque provincias Venetiarum et Istriæ, necnon cunctum ducatum Spoletinum et Beneventanum, factaque eadem donatione, eam propria sua manu ipse Christianissimus Francorum rex corroborans, universos episcopos, abbates, judices, etiam et graphiones in ea subscribere fecit. Quam prius super altare beati Petri, et postmodum intus in sancta ejus confessione ponentes, tam ipse Francorum rex, quam ejus judices beato Petro et ejus vicario sanctissimo Hadriano papæ sub terribili sacramento se omnia conservaturos, quæ in eadem donatione continerentur, promittentes, tradidere, apparem [1] ipsius donationis per eumdem Etherium describi faciens ipse Christianissimus rex Francorum, intus super corpus beati Petri subtus Evangelia, quæ ibidem sunt, est osculatus, pro firmissima cautela et æterna nominis sui ac regni Francorum memoria, propriis suis manibus posuit : aliaque ejusdem donationis exempla per scriniarium hujus sanctæ nostræ memoratæ Ecclesiæ descripta, ejus excellentia secum deportavit ». Quæ autem attulit Carolus egregia munera sancto Petro, Hadrianus papa obtulit, in quorum memoriam hæc confecta sunt Epigrammata [2] :

CŒLORUM DOMINUS QUI CUM PATRE CONDIDIT ORBEM
DISPONIT TERRAS VIRGINE NATUS HOMO
UTQUE SACERDOTUM REGUMQUE EST STIRPE CREATUS
PROVIDUS HUIC MUNDO CURAT UTRUMQUE GERI
TRADIT OVES FIDEI PETRO PASTORE REGENDAS
QUAS VICE HADRIANO CREDERET ILLE SUA
QUIN ET ROMANUM LARGITUR IN URBE FIDELI
PONTIFICATUM FAMULI QUI PLACUERE SIBI
QUOD CAROLUS MIRA PRÆCELLENTISSIMUS (HIC) REX
SUSCIPIET DEXTRA GLORIFICANTE PETRI
PRO CUJUS VITA TRIUMPHIQUE HÆC MUNERA REGNO
OBTULIT ANTISTES CONGRUA RITE SIBI

Et quod scriptum fuisse ponitur in pallio altaris his versibus :

PASTOR OVILE DEI SERVANS SINE CRIMINE PETRE
QUI PRÆBES CHRISTI PABULA SANCTA GREGI
TU CAROLI CLEMENS DEVOTI MUNERA REGIS
SUSCIPE QUÆ CUPIENS OBTULIT ILLE TIBI
HILDEGARDA PIO CUM QUO REGINA FIDELIS
ACTIBUS INSIGNIS MENTIS AMORE DEDIT.

7. Sed quid interea? Ista dum curat Christianissimus princeps, totus in obsequio deditus Apostolorum, Deus ipse bellum difficillimum confecit,

[1] Hoc est, exemplar. — [2] Extat in append. antiq. Inscr. pag. 1163. n. 8. 9.

ut quæ sex mensium obsidione expugnari nullatenus potuerit civitas, immisso in cives atque milites morbo, absque armis dedi regi Carolo fecerit. Quod idem auctor narrat his verbis :

« Reversusque cum suis exercitibus Ticinum ipse excellentissimus Francorum rex fortiterque debellans et obsidens cives Papienses, dum ira Dei super omnes Longobardos, qui in eadem civitate erant, grassaretur atque sæviret, et plures ex languoribus atque mortalitatis clade defecissent : ita Dei nutu eamdem civitatem simulque et Desiderium Longobardorum regem, atque cunctos qui cum eo erant, ipse excellentissimus Francorum rex comprehendit, et suæ potestati cunctum regnum Longobardorum subjugavit : præfatum vero Desiderium Longobardorum regem, et ejus conjugem secum in Franciam deportavit ». Hucusque de rebus a Carolo Magno in Italia hoc anno gestis apud Anastasium.

De ejusmodi præclara Caroli Magni victoria, qua primam civitatem regiam ipsam Longobardorum Ticinum occupavit, est mentio in duobus Epitaphiis, quorum alterum archidiaconi Ticinensis, episcopi alterum, quibus extorribus factis, non nisi capta civitate a Carolo postliminio redeundi facultas fuit ; sic se habet :

ME SIBI PRÆCLARVS DOCTOR NVTRIVIT ALVMNVM
ANTISTES PETRVS TICINENSIS GLORIA PLEBIS
ET PATER ET PASTOR PATRIÆ DECVS INCLITVS AVCTOR
ECCLESIÆ SEMPER FVERAM VERNACVLVS ALMÆ
LITTERVLAS EX QVO PRIMÆVO TEMPORE SVMPSI
PRIMVS ERAM CLERI PRIMO LEVITA DEINDE
IAM LICET INDIGNVS MAGNO TAMEN ORDINE FVNGENS
SED POST IRA DEI POPVLVM STILLABAT IN ISTVM
EXVL ERAM DVCTVS LONGE DE CESPITE PATRVM
SED ME MAGNA DEI SERVAVIT GRATIA SEMPER
ERVIT A MVLTO VENIENTI HINC INDE PERICLO
QVI ME TAM MISERAM (MISERUM) DIRA DE MORTE REDVXIT
ET PATRIAS ITERVM ME FECIT CERNERE TERRAS
TEMPORE QVO CAROLVS REX MAGNVS OPTIMVS ISTAM
TENVIT ET REXIT GRANDI PIETATE BENIGNVS
HÆC MEA VIVENTIS IN SECLO FATA FIEBANT
AT NVNC ISTA TENET REQVIES MISERABILE CORPVS
SPIRITVS ALTITHRONI TIMIDVS PETIT OMNIA SECVM
IVDICIVM REGIS PORTANS QVÆCVMQVE GEREBAT
CORPORE CONIVNCTVS PETRO MITISSIME CHRISTE
TV QVICVMQVE LEGIS DIC DIC PECCATA REMITTE
ATQVE VALETE MEI MEMORES PER SECVLA FRATRES

Ipsius autem Petri Ticinensis episcopi, cujus hic mentio fit, extat integrum Epitaphium, ibidem asservatum, memoria dignum, quod sic se habet[1] :

CANDIDA FVNEREO SCVLPVNTVR MARMORE GESTA
SED NON EST FLENDVS QVI IACET IN TVMVLO
LUGEAT INFAVSTVS QVI NESCIT VIVERE CHRISTO
POST MORTEM CAROS TARTARA QVOS RETINENT
HIC VATES DOMINI MVNDO QVIA CORPORE VIXIT
ADMIXTVS GAVDET CŒTIBVS ANGELICIS
CLARVIT HIC MERITIS PETRVS ANTISTES HONESTIS
NORMA SACERDOTVM COLVMEN EXIMIVM
MVNIFICVS CONSTANS SOLLERS PRVDENSQVE MODESTVS
QVI INNVMERIS SEMPER POLLET VBIQVE BONIS
INCLVTVS PROSAPIA REGVMQVE STEMMATA TANGENS
NOBILIS ALLOQVIO MORIBVS NOBILIOR
ISTE PEREGRINA MACERATVS DENIQVE VITA
BIS QVINIS ANNIS EXVLAT INNOCVVS
ESVRIEMQVE SITIM PATITVR DVM ET FRIGORA CORPVS
SPE VIRTVTE FIDE SPIRITVS AVCTVS ERAT
SED REPETENS GENITALE SOLVM PIA MVNIA GESSIT
PRÆFVIT ECCLESIÆ REXIT OVILE DEI
ISTE SACRAS DOMINI CONDENS AMABILITER AVLAS
DITAVIT PROPRIIS OPTIME CESPITIBVS
SVBLIMIS HVMILIS MEDIOCRIS DIVES EGENVS
OCCVBVIT PASTOR NOSTER EN EGREGIVS
PLANCTIBVS IMMENSVM CLAMANTIBVS (CLAMANTES) FLETE DOLOREM
VOX PATRIES OBIIT LEX HONORAT O DECVS
O VENERANDE PATER PASTOR BONE MAGNE SACERDOS
FORMA PUDICITIÆ O PATER EXIMIÆ
MVTASTI PATRIAM LINQVENS CONSORTIA NOSTRA
NOS TANTVM GEMITVS RETINENT TE GAVDIA COELI
EXPLETIS DECIM (DENIS) MORTALI IN CORPORE LVSTRIS
QVATVOR HIS IVNCTIS VIXISTI FIRMITER ANNIS .

[1] Antiq. Inscrip. in Appen. pag. 1167. n. 9.

8. De filio autem Desiderii regis, qui Veronæ erat in præsidio, et de rebus gestis ipsius Caroli, in Francorum Annalibus ista leguntur : « Adalgisus vero filius Desiderii regis fuga lapsus, mare introivit, atque Constantinopolim perrexit. Gloriosus itaque domnus rex Francorum Carolus, Italia subjugata, custodia Francorum in Papia relicta, magno triumpho, Deo adjuvante, cum uxore sua et reliquis Francis reversus est in Franciam, perveniensque ad locum qui dicitur Ingilheim, misit quatuor scaras (hodie squadras) in Saxoniam (rebellaverant enim illi) quæ inierunt tres pugnas cum Saxonibus, et auxiliante Domino victores extiterunt, et cum præda magna illæsi iterum revertuntur ad propria ». Hactenus anni hujus periodus tot victoriis celeberrimi, quo Romana Ecclesia in integrum per Carolum Magnum restituta de Longobardorum perfidia triumphavit.

9. *Altare Confessionis S. Petri ab Hadriano exornatum.* — Postquam vero ipse Carolus tantam victoriam Apostolorum principi acceptam ferens ejus memoriam adiisset, et omni religiosi obsequii genere frequentasset, Hadrianus papa cuncta præsens proxime contemplatus, ut debitas gratiarum actiones S. Petro persolveret, ad ejus Confessionem augustius exornandam adjecit animum, ut de tanta ab eo accepta victoria quasi trophæa et columnas erigeret, ac statueret veluti fornicem triumphalem ipsi defensori et propagatori Romanæ Ecclesiæ S. Petro in ipsius ornatu Confessionis. Quisnam autem ejusmodi cultus fuerit, ab eodem auctore Anastasio accipe, apud quem ista leguntur : « Hic, inquit, egregius sacerdos ob nimium amorem, quo prosequebatur eumdem Apostolum, Confessionem B. Petri Apostoli totam intus ex auro purissimo in laminis, diversis historiis effigiatis compte ornavit, ponderis trecentarum librarum , ponens et in postem superiorem ejusdem sacræ Confessionis auri mundissimi libras tredecim : pari modo et in ipsius Apostoli Confessionis liminari inferiori libras viginti quinque. Adspectum vero altaris super eamdem Confessionem, atque dexteram lævamque partem juxta gradus, quibus hæret jam dictæ Confessioni, addens in eis argenti libras centum triginta sex, curiose renovavit, ejusque historias ex auro purissimo librarum decem et octo nitidissime deauravit : simulque et cantharos in eadem dicta Ecclesia Apostoli numero decem renovavit, addens in eis argenti libras centum. Ante januas argenteas fecit canistros argenteos duodecim pensantes libras triginta sex. Simili modo et in turre canistros argenteos duodecim pensantes libras quadraginta quinque. In eadem quoque beati Petri Ecclesia per diversas coronas fecit delphinos ex argento pensantes libras centum ». Et paulo post : « In Ecclesia B. Petri per diversa oratoria fecit canistra argentea numero duodecim pensantia libras quadraginta, et rugas cum presbyterio a parte virorum ac mulierum ex argento purissimo, pensantes libras quinquaginta et unam ». Hæc de Basilicæ S. Petri ornatu.

10. *Sigeberti historici imposturæ refelluntur.* — Antequam autem ulterius progrediamur, conveniendus est nobis Sigebertus atque de re magni momenti ab eo ratio exposcenda. Erit, lector, ut cum audieris, mox illud more tragico exclamare cogaris : O scelus, o impostura, o fraus ! Iste quidem cum totis viribus foveret partes Henrici imp. schismatici, in gratiam ipsius finxit, quod ille vane prætendebat, jam fuisse concessum a Romano Pontifice Hadriano Carolo Magno imperatori, quod ipse tradit in fine suæ Chronographiæ anno millesimo centesimo undecimo. Nam videns quod ista per veteres ejus temporis historicos probari minime possent, quid fecit ? In gratiam schismatici imperatoris, vindicantis sibi Ecclesiarum investituras, dolo malo in sua Chronographia anno gesta superiori posuit ista : « Postea rediens Carolus, Papiam cepit, iterumque Romam rediit, Synodum constituit cum Hadriano papa aliisque centum quinquaginta tribus religiosis episcopis et abbatibus, in qua Hadrianus papa cum universali Synodo dedit ei jus eligendi Pontificem, et ordinandi Apostolicam Sedem, dignitatem quoque principatus. Insuper archiepiscopos et episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere definivit, et ut nisi a rege laudetur et investiatur episcopus, a nemine consecretur ; omnesque huic decreto rebelles anathematizavit ; et nisi resipiscerent, bona eorum publicari ». Hæc Sigebertus, qui ista scribebat anno Redemptoris millesimo centesimo duodecimo, post annos videlicet trecentos et triginta octo ab hoc tempore, nullo alio auctore conscio, favens ipsi (ut dictum est) Henrico imperatori schismatico, ut ex ejus scriptis quisque facile videre potest, in cujus gratiam ejusmodi adornasse imposturam, aperta luce quidem quisque veritatis sincerus inspector intelliget.

11. Quid enim, ut rem tantam nullus noverit vel scripserit antiquorum, sed post annos numeratos trecentos et duos de quadraginta, unus Sigebertus tantum sciverit atque conscripserit ? Etenim ex scriptoribus omnibus rerum Francorum, qui ipsum tempore præcesserunt, nullus penitus reperitur, qui de Carolo id asseruerit : nam qui Vitam scripserunt ejusdem Caroli Magni , necnon et qui per annos singulos res ab eo gestas quam diligentissime digesserunt, de his nihil penitus : cum alioqui iidem scriptores nec minimum prætermiserunt conventum publice habitum , quem scriptis non reddiderint suo quolibet anno. Quonam igitur tantum mendacium introducit auctore ? Cum potius contrarium omnes affirment, nempe quod post captum Ticinum non Romam venerit iterum Carolus, sed quam celeriter in Galliam redierit, ut adversus rebellantes Saxones expeditionem pararet. Urgente igitur periculosissimo Saxonum bello, quis locus induciarum, et longissimæ moræ celebrandi adeo numerosi Concilii , quod Universale idem nominat Sigebertus, cum tempus ipsum manifeste repugnet ? Quantum rogo

primum temporis intercessisset, ut Carolus post Pascha reverteretur Roma Ticinum? Quantum rursus quousque ipsa obsessa Papia potiretur? Rursum quot dies intercesserunt, ut Ticino Romam postea sit reversus? Et (quod majoris momenti est) quas oportuit intercessisse moras convocandi et exspectandi centum quinquaginta episcopos hinc inde etiam e longe vocatos? Et quantum opus fuerit, in tanta Synodo peragenda, insumi temporis?

12. Sed quid in his immoramur, cum Eginhardus, qui Caroli Magni lateri inhærebat, et Vitam ejus scripsit, omnem de his auferat dubitationem, dum expresse affirmat, ipsum Carolum non nisi quater Romam se contulisse. Quod si verum esset, quod turpiter nimis Sigebertus mentitur, non quater, sed quinquies Romam venisse Carolum, dicendum esset, contra Eginhardum et omnes qui res gestas Caroli prosecuti sunt. Primus enim ejus adventus fuit iste contra Longobardos, de quo anno superiori. Secundus fuit solvendi voti causa anno DCCLXXX. Tertius adversus ducem Beneventanum anno DCCLXXXVI. Quartus ad restituendum Leonem papam in locum suum anno DCCC, quando et creatus est imperator. Ubi ergo quintus a Sigeberto confictus, nusquam assertus ab alio aliquo, vel excogitatus Caroli Magni in Urbem adventus? Ut alterum de duobus necesse sit dicere, vel Eginhardum, et alios omnes temporis hujus auctores, et cæteros omnes, quotquot fuerunt, esse mentitos, vel his omnibus adversantem Sigebertum post trecentos et amplius annos ista scribentem, et contraria profitentem, atque impossibilia asserentem, turpiter admodum dolo malo ista finxisse, et pro animi arbitrio in Henrici gratiam composuisse, ut saltem aliquis quamvis commentitius extaret titulus, quo adversus Romanum Pontificem imperator schismaticus jure agere videri posset.

13. Res accidit ex sententia, ut nullo de impostura habito diligentiori examine, creditum esse verum fuit, quod a Sigeberto esset quam mendacissime affirmatum: ut non ad hæc refellenda se converterint pii Ecclesiastici tractatores, sed laborarint, ut ostenderent ista ab Hadriano Pontifice concessa Carolo, fuisse postea revocata. Fuit ex iis unus Gratianus nimis credulus, qui improvide nimis (pace ipsius dixerim) eamdem Sigeberti manifestissimam imposturam totidem verbis exscripserit, atque perinde ac firmissimum aliquod Pontificium decretum, vel Synodi Œcumenicæ canonem, suo libro Decretorum[1] inseruerit. Cum potius, re accurate perspecta, commentitia ista fuerant exsufflanda, et (ut par erat) execrationibus insectanda cum auctore ipsius, penes quem, licet monachum, tantum valuerit gratia imperatoris ab Ecclesia diro schismate alieni, ut ad eam promerendam, cum dispendio æternæ vitæ, uti hisce malis artibus non sit veritus, nimium nimiumque suæ salutis oblitus.

[1] Dist. LXIII. c. 22. Hadrianus II.

At non alterius, quam ejusdem auctoris, vel huic similis putamus parem illam imposturam esse, quæ Leonis octavi nomine ab eodem Gratiano ibidem mox apponitur istis verbis[1]: « In Synodo congregata Romæ in Ecclesia S. Salvatoris. Ad exemplum beati Hadriani Apostolicæ Sedis antistitis, qui domino Carolo victoriosissimo regi Francorum et Longobardorum, patriciatus dignitatem, et ordinationem Apostolicæ Sedis, et investituram concessit: Ego quoque, Leo episcopus servus servorum Dei, etc. » Usque ad finem, quibus eadem se concedere Othoni, quæ Hadrianus Carolo concesserat, assertus ille Pontifex profitetur. Hic primum objici posset, nullius esse momenti ejusmodi constitutionem, quod non a legitimo papa facta sit, ut qui sederit vivente adhuc legitime creato Romano Pontifice, de quo nobis erit agendum suo loco. Sed nos et hanc contendimus esse imposturam, et commentitium esse decretum priori simile: etenim totum, quod asseritur, falsum esse monstratur.

14. Nam quod in primis ad Carolum spectat, cujus exemplo id factum dicitur, tantum abest, ut Carolus sibi arrogare voluerit (quod asseritur) electiones episcoporum, ut potius suo promulgato decreto, eas statuerit esse liberas, atque ex sacrorum canonum præscripto decerni. Accipe quæ a se statuta in suis Capitularibus ipse collegit[2]: « Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine S. Ecclesia suo liberius potiretur honore: assensum ordini Ecclesiastico præbuimus, ut scilicet episcopi per electionem clericorum et populi, secundum statuta canonum de propria diœcesi, remota personarum et munerum acceptione, ob vitæ meritum et sapientiæ donum eligantur; ut exemplo et verbo sibi subjectis usquequaque prodesse valeant». Hactenus germana Caroli Constitutio.

Quod si hæc facta essent a Carolo, ut renuntiaret (ut dicunt) privilegio ab Hadriano collato, utique aliqua saltem, vel levis mentio de eo habita ibidem esset. At cum non extaret illa quidem, quæ nec extitisset aliquando, nulla potuit haberi de ea mentio, sed simpliciter a Carolo secundum canones cuncta disponi voluit adversus eos, qui (ut sæpe fiebat) a regibus peterent episcopatus.

15. Sed et quid est, quod in asserto decreto Leonis dicitur, concessas esse Carolo Magno investituras ab Hadriano, cum nec ipsum quidem nomen investituræ temporibus Caroli esset in usu? Legant et scrutentur auctores omnes, qui Caroli temporibus aliquid scripserunt, si alicubi penes eorum aliquem invenerint nomen investituræ, vel usum ejus per annuli collationem (ut tradunt) et baculi.

Verum et quod dicitur id a Leone factum in Concilio habito in Ecclesia Salvatoris: penes quem, rogo, mentio, ejusmodi Concilium a Leone octavo dicto Pontifice factum, ut quid hujusmodi sit ab eo concessum Othoni?

[1] Dist. LXIII. cap. In Synodo. — [2] Capit. l. I. c. 84. habet etiam dist. LXIII. c. 34.

Sed et repugnant his omnibus praxis et leges aliorum post Carolum successorum imperatorum, ut quid dici possit fuisse ab Hadriano concessum eidem Carolo Magno de electione Romani Pontificis. Nam audi quæ in electione Hadriani secundi papæ leguntur[1] : « Cum Hadrianus secundus ad Romanum Pontificatum ab Ecclesia Dei Genitricis Dominæ nostræ, quæ dicitur Ad præsepe, traheretur ad Lateranense patriarchium, certatim a clero et proceribus et plebe deportatus est. Quod audientes missi Ludovici imperatoris moleste tulerunt, indignati scilicet, quod dum præsentes essent, non fuerint invitati, nec optatæ a se futuræ præsulis electioni interesse meruerunt. Qui accepta ratione, quod non causa contemptus Augusti, sed futuri temporis prospectu omissum hoc fuerit (ne videlicet legatos principum in electione Romanorum præsulum exspectandi mos per hujusmodi fomitem inolesceret), omnem indignationem medullitus sedaverunt, et ad salutandum electum etiam ipsi humiliter accesserunt ».

16. At quomodo, rogo te, se injustam causam fovere cognoscentes, quieverunt, si pro eis vigebat adeo amplum privilegium, a tanto Pontifice regi tanto, Carolo Magno concessum? nam si illud vere datum fuisset, eos præterire minime potuisset, vel ipsum imperatorem Ludovicum, qui (ut eædem habent res gestæ Hadriani secundi) adversus suos legatos talia præsumentes indignatus est, Romanos vero laudavit : quæ enim ibi leguntur, attende ; sunt ista : « Audiens hoc Ludovicus imperator Christianissimus, mox imperialem scribens Epistolam, cunctos Romanos, qui dignum tanto peregissent officio præsulem, collaudavit ». Sed et in edita a se pro juribus Romanæ Ecclesiæ conservandis constitutione ista inter alia habet : « Quando[2] divina vocatione hujus sanctissimæ Sedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro, aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo, sub nostra potestate constitutus, licentiam habeat contra Romanos, aut publice, aut privatim veniendi, aut electionem faciendi, etc. »

17. At quod dicunt eo modo, datis ab Hadriano privilegiis renuntiasse imperatorem : quomodo quis renuntians, non exprimat, quia renuntiat? necessaria enim omnino ejus est mentio. Quod de imperatore dicimus, de Pontifice pariter dicendum est. Si quæ privilegia concessa fuissent ab Hadriano Carolo Magno, cur Hadrianus secundus, cum per octavam Œcumenicam Synodum sanciendum curavit, ut nullus laicorum se immisceret penitus electionibus episcoporum, non meminit concessionis ejusmodi, nec revocavit generatim saltem concessa eidem Carolo privilegia? Vel si rata firmaque ea consistere voluit : cur non expressit, dum legem contrariam illis statuit? Sed quia revera nulla erat facta concessio, nulla de illis fieri potuit mentio. Omittimus recitare de his ad Lotharium et Ludovicum imp. Leonis quarti decretum, et Henrici primi atque Othonis constitutiones de libera electione ex præscripto canonum facienda Rom. Pontificis. Sed de his jam satis : puto quidem te veritatis amantem lectorem, jam omnino de impostura Sigeberti, de qua agimus, persuasum, re tam perspicue tot demonstrationibus patefacta. Adeo ut non putem inveniri posse aliquem, nisi similem illi schismaticum, vel hæreticum, qui tantæ, tamque dilucidæ, omnique ex parte constanti obniti audeat veritati.

18. *De Pauli diaconi captivitate et vita.* — His jam confutatis, redeamus ad captivos Longobardos, quos una cum Desiderio rege Carolus Magnus secum duxit in Gallias. Fuit ex eis inter alios Paulus diaconus Aquileiensis, qui Desiderio regi erat a secretis; de quo hæc memoratu digna habet Leo Ostiensis[1] : « Capta vero (ut diximus) Papia urbe, cum regi Carolo pro sua prudentia charus admodum et familiaris factus Paulus esset, accusatus est ab invidis apud regem, quod ex affectu Desiderii, illi pararet insidias. Quem cum rex comprehensum adduci ad se jussisset, interrogat, an vera sint quæ de illo dicerentur. Tum ille constanter se domini sui fidelissimum asseveravit, et in eadem fide, quoad viveret, perseveraturum. His auditis rex, ira succensus jussit incunctanter manus abscindi. Sed continuo mutata sententia, memor illius sagacitatis atque prudentiæ, suspiransque : Et si, inquit, ei manus abscindimus, ubi tam elegantem scriptorem reperire poterimus? Atque ad proceres conversus, quidnam de tali viro agendum esset, percunctabatur. Illi eruendos ei oculos monebant, ne ullas adversus regem litteras scriberet. Et ubinam (ait ille) vel quando talem reperiemus historicum? Illi vero regis clementiam, propensamque ad virum pietatem attendentes, suaserunt ut illum apud Diomedis insulam, quæ hodie Tremiti dicitur, exilio relegaret. Sicque factum est.

19. « Ubi cum aliquot annos exulans duxisset, homunculus quidam, qui ei propter Dominum obsequia præstabat, clam illum ex insula adsportans, cum eo pariter Beneventum perrexit. Quo viso Arichis, qui filiam prædicti Desiderii Adelpergam habebat uxorem, valde tam ipse, quam eadem ipsius conjux gavisi sunt, cumque secum in palatio honorifice detinuerunt. Quo tempore utrumque palatium ejusdem principis, alterum quidem quod Beneventi, et quod Salerni alterum construxerat, idem Paulus versibus luculentissimis exornavit. Ejusdem etiam Adelpergæ precibus in historia Romana, quam breviter Eutropius scripserat, plurima hinc inde ex historiis Ecclesiasticis addidit, duosque præterea libros a tempore Juliani Apostatæ, in quem ipsam historiam Eutropius terminaverat, usque ad tempora primi Justiniani imperatoris adjecit : sed et universas fere annalis computi lectiunculas rhythmo composuit.

20. « Defuncto autem Arichisi, mox ad hoc

[1] Dist. LXIII. c. 29. — [2] Ibid. c. 30. 31. 32.

[1] Leo. Offic. Chron. l. I. c. 17.

monasterium Cassinense (ut supra retulimus) properavit, factusque monachus plures postea vixit annos, rogatus quoque ab abbate ac fratribus, expositionem regulæ S. Benedicti perutilem edidit: ubi multa de veteri monasterii hujus consuetudine necessario inserit, nonnulla etiam alia scripta eleganti stylo conscripsit, atque inter alia versus quoque reciprocos et hymnos de singulis B. Benedicti miraculis diserto sermone composuit.

« Ad hunc præfatus Carolus rex, qui eum exilio relegaverat, comperto quod hujus monasterii monachus effectus esset, multum illi gratulatus, affabiles satis et jucundas Epistolas versibus misit, ex quibus hic aliquid inferre placuit. Ait enim post aliquos versus, suam alloquens chartulam :

Hinc celer egrediens facili, mea charta, volatu
Per silvas, colles, valles quoque præpete cursu,
Alma Deo cari Benedicti tecta require.
Est nam certa quies fessis venientibus illuc :
Hic olus hospitibus, piscis, hic panis abundat.
Lætus amor, cultus Christi simul omnibus horis :
Pax pia, mens humilis, pulchra et concordia fratrum.
Dic patri et sociis cunctis : Salvete, valete.
Colla mei Pauli gaudendo amplecte benigne,
Dicito multoties : Salve, pater optime, salve, etc.

Cui ille similiter versibus rescribere, et pro visitatione et salutatione sua et fratrum gratias referre maximas studuit ». Hæc Leo, qui addit, eumdem Paulum illic consenuisse in monasterio, et longævum ætate in Domino quievisse. Ait Trithemius eumdem jussu Caroli Magni ordinasse historias et lectiones per totum annum singulis festivitatibus sanctorum congruentes. Sane quidem in sæculo tam rudi ipse claruit inter primos.

Anno periodi Græco-Romanæ 6267. — Anno Æræ Hispan. 812. — Anno Hegiræ 158, inchoato die 10 Novemb., Fer. 5.— Jesu Christi 774. — Hadriani I papæ 3. — Constantini Copronymi 55 et 34. Leonis IV 24.

1. *Prima profectio Romana Caroli.* — A num. 1 ad 10. *Carolus* votorum solvendorum ac fundendæ orationis causa Romam quater tantum profectus est, ut tradit Eginhardus in ejus Vita, hoc videlicet anno, iterum anno DCCLXXXI, deinde an. DCCLXXXVII, denique anno octingentesimo, ut suis locis videbimus. Hoc anno illuc adventavit *sabbato sancto*, ut docet Anastasius, cujus integram narrationem Baronius exhibet. *Quarta feria* Hadrianus papa paterno affectu Carolum regem adhortatus est, ut « adimpleret in omnibus ipsam promissionem, quæ in Francia in loco, qui vocatur Carisiacus, facta est, ipseque Carolus aliam donationis promissionem, ad instar anterioris, scribi jussit per designationem confinium », inquit Anastasius, « a Lunis cum insula Corsica, deinde in Suriano, deinde in monte Bardono, inde in Verceto, deinde in Parma, deinde in Rhegio, et exinde in Mantua, atque monte Silicis, simulque et universum exarchatum Ravennatensium, sicut antiquitus erat, atque provincias Venetiarum, et Histriam, necnon et cunctum ducatum Spoletinum et Beneventanum ». Constat vero ex Epistolis Hadriani papæ, *Carolum* civitatibus ac provinciis, quas Pippinus pater Apostolicæ Sedi concesserat, plurimas addidisse, sed hæ nec omnes simul, nec hoc anno datæ sunt. Currenti enim anno donationi a Pippino patre factæ superaddidit *ducatum* duntaxat *Spoletanum*, de quo Hadrianus Pontifex meminit in Epistolis ante annum DCCLXXXI Carolo directis, ut videre est in Codice Carolino. Neque enim sermonem ullum habet præterea nisi de Pentapoli et exarchatu Ravennatensi, seu de donatione a Pippino patre facta, et de patrimoniis Sabinensi, atque aliis in Corsica, in partibus Tusciæ, Spoleti, ac Beneventi, et in territorio Neapolitano, quæ quidem patrimonia, ut diserte de Sabinensi legitur in Epistola LXIX Cod. Carol. « pro luminariorum concinnationibus atque alimoniis pauperum », concessa fuerant, ut pluribus probat Cointius hoc anno num. 6 et seqq. (1).

2. *Carolus cum laudibus Romæ susceptus.* —

(1) Hic vides a Pagio *Caroli M.* donationem, prout ab Anastasio in Vita Hadriani I per designationem confinium describitur, recenseri, nec in mentem ei venisse, ut de sublesta fide dubitaret. Hinc mirari certe licet, cur inventus sit unus, qui hunc Anastasii locum interpolatum fuisse, aperte scripserit : « Cum donationi tam amplæ ac magnificæ (ejus verba sunt), quæ omnem fere Italiam complexa fuisset, adversentur Historiæ, et monumenta quæque veteris ævi. Prodisse autem commentum istud sæculo tantum undecimo, justa suspicandi ratio est : tunc enim Normannis consentientibus, Romani Pontifices jus sibi quæsierunt in Beneventanum ducatum, qui postea evasit regnum Neapolitanum ». Hæc

Anastasius quam honorifice Carolus Romæ susceptus fuerit, his verbis narrat : « Cujus adventum audiens beatissimus Hadrianus papa, quod sic repente ipse Francorum advenisset rex, in magno stupore et extasi deductus, direxit in ejus occursum universos judices ad fere triginta millia ab hac Romana Urbe in locum qui vocatur Novas, ubi eum cum bandora (id est, cum vexillo) susceperunt. Et dum appropinquasset fere unius milliario a Roma Urbe, direxit universas scholas militiæ una cum patronis, simulque et pueris, qui ad discendas litteras pergebant, deportantes omnes ramos palmarum atque olivarum, laudesque omnes canentes, cum acclamatione earumdem laudum vocibus ipsum Francorum susceperunt regem; obviam illi ejus sanctitas direxit venerandas cruces, id est, signa, sicut mos est ad exarchum aut patricium suscipiendum, eum cum ingenti honore suscipi fecit ». Dum Romæ Carolus esset, « secunda feria (Paschalis scilicet) simili modo in Ecclesia beati Petri, more solito, ipse conspicuus pater et egregius Pontifex missarum solemnia celebrans, Deo omnipotenti et præfato Carolo excellentissimo regi Francorum et patricio Romanorum, LAUDES reddere fecit ». Quando imperatores Romani creabantur, imagines eorum in provincias deferebantur, ac in celebrioribus cæremoniis, illorum *laudes* magna populorum lætitia acclamabantur : quod innumeris exemplis ostendi posset. Paulus diaconus libro 3 de Gestis Langobard. cap. 15, de inauguratione Mauritii loquens ait : « Mauritius indutus purpura, redimitus diademate ad Circum processit, acclamatisque sibi *laudibus*, largitus populo munera, primus ex Græcorum genere in imperio confirmatus est ». Quibus conceptis verbis laudes illæ acclamarentur, indicatur initio libri 11 Epistolarum Gregorii M. : « Venit icona supradictorum Phocæ et Leontiæ Augustorum Romam, VII kalendis Maii, et acclamatum est iis in Lateranis in Basilica Julii ab omni clero et senatu : EXAUDI CHRISTE, PHOCÆ AUGUSTO ET LEONTIÆ AUGUSTÆ VITA. Tunc jussit ipsam iconam dominus beatissimus et Apostolicus Gregorius papa reponi in oratorio sancti Cæsarii martyris intra palatium ». Erant itaque *laudes* istæ, victoriæ vel vitæ diuturnioris adprecationes. Legendum Glossarium Ducangii in voce *laudes*.

3. *Laudum usus hactenus continuatus.* — Joannes Lucius in Historia Dalmatiæ et Croatiæ lib. 2, cap. 6, observat, earumdem laudum usum in insulis Jonii, quæ imperio Orientali paruere, continuatum esse, sicuti et in Dalmaticis civitatibus, quæ Orientale imperium agnoscebant; quod probat ex Dandulo in Chronico, qui ait, duci Venetorum advenienti Auseri in solemnitate Pentecostes laudes cantatas, et episcopos Jadræ existentes promisisse « feriatis diebus, quibus laudis pompam in Ecclesia depromere solebant, istius principis nomen post imp. laudis præconiis glorificarent ». Subdit Lucius, etiamnum Tragurii, ubi ipse natus, has *laudes* inter missæ solemnia a duobus ex canonicis umbonem ascendentibus, choro loco populi respondente, acclamari, sed loco imperatoris Summi Pontificis nomen proferri. Quibus verbis illa acclamatio nunc constet, ibidem refert. Imo in Ordine Romano XIII a Mabillonio tom. II Musæi Italici publicato, seu in Cæremoniali Romano jussu Gregorii X edito, num. 7 legitur, post creationem Romani Pontificis in missa, quæ coram eodem canitur, ante Epistolam ejus laudes eodem fere modo acclamari, ac Tragurii factum diximus : « Ipse prior diaconus incipit *laudem* sic alta voce, tamen quasi legendo, *Exaudi Christe* : et judices et scrinarii procedent similiter in cantu quasi legendo, *Domino nostro papæ a Deo decreto Summo Pontifici et Universali papæ Vita.* Item idem prior dicit secundo, *Exaudi Christe;* et judices et scrinarii antiphonam ut prius : et sic facit tertio. Idem prior dicit, *Salvator mundi;* et judices et scrinarii antiphonam, *Tu illum adjuva,* et cætera, quæ in eo Cæremoniali legi possunt ».

4. *Vexillum S. Petri ad Carolum missum.* — Cum similibus igitur laudum acclamationibus Romæ susceptus *Carolus*, tanquam patricius ac defensor Ecclesiæ Romanæ, quemadmodum et anno DCCC, quando quartum Romam profectus est, ut accurate narravit Anastasius in Vita Leonis III. In Appendice Antiquarum Lectionum pag 1163, extat insignis inscriptio, quæ quidem ad alium annum quam ad DCCLXXII referri non potest, sed quam hic recitabo, ut uno tenore de honoribus Romæ in Carolum collatis agam.

Cælorum Dominus, qui cum Patre condidit orbem,
Disponit terras, Virgine natus homo.
Utque sacerdotum regumque est stirpe creatus,
Providus huic mundo, curat utrumque geri.
Tradit oves fidei Petro pastore regendas,
Quas vice HADRIANO crederet ille sua.
Quin et Romanum largitur in Urbe fideli
(Vexillum) ... famulis, qui placuere sibi.
Quod CAROLUS mire præcellentissimus hic rex
Suscipiet, dextra glorificante Petri.
Pro cujus vita triumphisque hæc munera regia
Obtulit antistes, congrua rite sibi.

Auctor illius Appendicis in loco vacuo posuit *Pon-*

ille audacter et fidenter. At hic idem Anastasium Bibliothecarium, Mediolani edendum an. MDCCXXIII, cum aliis Codicibus collatum curavit, et hunc locum edidit, nihil falsi, aut commentitii in eo suspicatus. Editiones omnes Anastasii, quotquot hactenus prodierunt, ita habent. His adde Hadriani Vitam, quæ in Cod. reginæ Suecorum alias CCCXLV, nunc MDCDLXIV, sæculo X, ut ex specimine characteris conspicitur, exarato habetur, ubi pag. 84 diserte hæc leguntur : « Id est, a Lunis cum insula Corsica, deinde in Suriano, deinde in monte Bardone, id est, in Verceto, deinde in Parma, deinde in Regio, et exinde in Mantua, atque monte Silicis simulque et universum exarchatum Ravennatium sicut antiquitus erat, atque provincias Venetiarum et Istriæ, necnon et cunctum ducatum Spoletinum, seu Beneventanum. Factaque eadem donatione, et propria sua manu, etc. » Adde quod hæc eadem verba leguntur in donatione *Ottonis I* imperatoris, cujus autographum in arce S. Angeli adhuc asservatur. Quonam igitur pacto hæc ad figmenta sæculi XI amandari possunt? De Beneventano ducatu Apostolicæ Sedi collato, vide, quæ ad an. DCCLXXXVII adnotabimus.
GEORGIUS.

tificatum, sed contra grammaticæ et poeseos leges. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Vitam Hadriani I, reposuit *imperium*, «quia, inquit, revera actum ab Hadriano fuit de resuscitando Occidentali imperio in persona Caroli; neque actum tantum, sed et decretum ac publice notum; licet ex causis supervenientibus eo vivente peractum nihil sit». At Hadrianum de imperio in *Carolum* conferendo cogitasse a nullo ex tot scriptoribus, qui de Carolo locuti sunt, memoriæ proditum invenitur. Quare non dubito, quin legendum sit *vexillum*. Præterea hanc inscriptionem præsenti anno Hadriano et Carolo dicatam Papebrocius putat; sed ex ejus lectione apparet, loqui poetam de Carolo tanquam ab Urbe absente, ac in ejusdem patriciatus Romani et Hadriani Pontificatus exordia intendere. Quare sicut Leo III, ubi Pontificatum suscepit, «mox per legatos suos claves Confessionis sancti Petri ac vexillum Romanæ Urbis cum aliis muneribus regi (id est, Carolo) misit», ut inquit Eginhardus in Annal. ad annum DCCXCVI; ita et ante Leonem *Hadrianus*, postquam in Sede sancti Petri collocatus fuit, patriciatum Carolo confirmavit, ad eumque claves Confessionis sancti Petri, ac vexillum Romanæ Urbis cum regiis muneribus misit. Indeque intelligimus, superiores Pontifices pari eodemque modo erga Carolum Martellum et Pippinum sese gessisse, imo hunc morem ab illis derivasse, et a successoribus continuatum fuisse. Verum quidem est, continuatorem Fredegarii, dum loquitur de auxilio a Carolo Martello adversus Ecclesiæ hostes per Gregorium III postulato, scribere tantum: «Beatus papa Gregorius claves venerandi sepulcri cum vinculis S. Petri et muneribus magnis et infinitis legatione (quod antea nullis auditis aut visis temporibus fuit) memorato principi destinavit». Sed cum poeta laudatus disertis verbis testetur Deum Romanum vexillum famulis suis largiri, manifeste insinuat, illud ad Caroli Magni decessores missum fuisse.

5. *In missa Pontificia oratum pro Carolo.* — Huc etiam revoco, cum annus institutionis incompertus sit, quod legitur in primo Ordine Romano a Mabillonio loco citato in lucem edito, et ab Amalario sub nomine libelli Romani laudato. In eo num. 24, ubi agitur de missa, quam initio Quadragesimæ Romanus Pontifex celebrat, habetur: «Veniens Pontifex ascendit ad sedem, dicit, *Oremus*. Diaconus, *Flectamus genua*, et *Levate*, etc. Simili modo agitur secunda feria, sexta feria, et sabbato per totam Quadragesimam. Nam sabbato tempore Adriani institutum est, ut flecteretur pro Carolo rege, antea vero non fuit consuetudo». Tum num. 28: «Feria, IV quæ est pridie in Cœna Domini, hora tertia Pontifex cum clero et ordine suo procedat ad altare in Ecclesia majore, et dicit orationes solemnes hoc ordine, etc. Dicit orationem pro rege Francorum, deinde reliquas per ordinem». Mabillonius in Notis dicit, priorem locum innuere hæc posterioris esse instituti. Sed ea in re viro doctissimo non assentio, quia ex his verbis, *tempore Adriani institutum est*, sequi tantum videtur hunc Romanum ordinem post Caroli Magni mortem conditum fuisse.

6. *Monet Hadrianus Carolum ut in Gallia cuilibet metropolitæ jura sua reddantur.* — Hugo Flaviniacencis abbas in Chron. Virdun. pag. 109, de Carolo M. Romæ existente hæc habet: «Licet in restauratione Ecclesiarum aliquando studiose desudarit, tamen tanta erat mali moles, tanta cupiditatis rabies, ut usque ad Caroli M. tempora malitiei hujus duraverit pernicies veternosa, dum quod male quisque et indebite usurpaverat, penes retinere satagebat. Unde cum clamores Ecclesiarum ad Sedem referrentur Apostolicam, et ab eo requirerent justitiam, Adrianus Pontifex Carolum M. ante corpus B. Petri conveniens, ut omnia corrigerentur, obtinuit». Refert postea Epistolam Berthenrio episcopo Viennensi ab Hadriano papa datam, qua Pontifex ait: «Dilectus et illustris ac religiosus filius noster Carolus rex et patricius Romanorum Romam venit, et Pascha Domini apud S. Petrum nobiscum egit, ubi inter alia monuimus eum de metropolitanorum honore, et de civitatibus quæ laicis hominibus traditæ erant: et quia episcopalis dignitas fere per octoginta annos a Francis esset conculcata». Subjungit Hadrianus, Carolum M. cum hæc et his similia audisset, promisisse, quod omnia *ad emendationem suam* venirent, seque omnibus archiepiscopis et episcopis scripsisse, «ut sicut antiquis privilegiis singulæ metropolitanæ urbes fundatæ sunt, ita maneant, ut habeat unaquæque metropolis civitates sibi subditas, quas B. Leo, et alii prædecessores et successores ipsius post Chalcedonensem Synodum singulis metropolitanis distinxit. Nec præterea ulla metropolis præjudicium patiatur. Si alicui suffraganeorum aut nos aut prædecessores nostri, rogantibus piis Francorum ducibus, pallium largiti sumus. Nec debet Ecclesia ullum damnum sui ordinis inde sustinere, si per LX aut LXX aut LXXX et eo amplius annos incuria quorumcumque præsulum, et vastatione Barbarorum dignitatem antiquam et Romanorum antistitum firmitate roboratam perdidit et amisit, quando innumeris pæne annis spiritu Dei disponente usa fuerit. Auctoritate igitur B. Petri Apostolorum principis singulis metropolitanis antiquo more potestatem suam reddidimus». In fine legitur: «Data kalend. Januarii, imperante piissimo Augusto Constantino, anno decimo, et a Deo coronato piissimo rege Carolo, anno primo patriciatus ejus». Eamdem Epistolam cum eadem subscriptione refert Petrus a sancto Juliano in Hist. *de Origine Burgundionum*, pag. 272, sed subscriptio utrobique addititia; qui pessimus mos tunc inoleverat, ut jam alibi monuimus. Porro ex uno exemplari alterum cum altero collatum emendari poterit, observandumque neque Carolum M. annos patriciatus sui, neque alios in monumentis publicis notasse, indeque inter alia patere subscriptio-

nem illam flocci faciendam; Carolo M. regnante Ecclesiasticos eo agente aliqua jura, licet non omnia, recuperasse; et denique hanc rerum confusionem in Galliam introductam sub sæculi superioris finem.

7. *Carolus regnum Langobardorum sibi subjicit.* — *Carolus* reversus Papiam ipsam fortiter debellans, atque obsidens, « ita Dei nutu eamdem civitatem, simulque et Desiderium Longobardorum regem, atque cunctos, qui cum eo erant, comprehendit, et suæ potestati cunctum regnum Longobardorum subjugavit. Præfatum vero Desiderium Longobardorum regem, et ejus conjugem secum in Franciam deportavit », inquit Anastasius. Annalista vero Metensis habet : « Papiam venit, ipsamque civitatem cepit, et Desiderium regem cum uxore, et filia, et omnibus thesauris suis suæ ditioni subegit. Ibique venientes undique Longobardi de singulis civitatibus Italiæ, subdiderunt se dominio gloriosi Caroli. Adalgisus vero filius Desiderii fugiens navem intravit, et per mare Constantinopolim usque pervenit. Hactenus autem stetit regnum Longobardorum annis CCXIV. Porro Carolus rex, tota Italia subacta, et ordinata custodia Francorum in Papia, trusoque in exilium Desiderio rege et uxore et filia, ipse cum magno triumpho, auxiliante Domino in Franciam reversus est ». Verum error irrepsit in numeros annos dominationis Langobardorum in Italia exprimentes. In eam enim ingressi sunt an. DLXVIII, ideoque regnum Langobardicum duravit tantum ann. CCVI. Marquardus Freherus in corpore *Francicæ Historiæ veteris*, pagina 168, publicavit e Ms. Palatino *Pauli diaconi supplementum Longobardicorum*, et ante eum Gruterus ex eodem Ms. continuavit Historiam ejusdem Pauli de Gestis Langobard. qui fatetur eam periocham extare in unico illo Ms. « cui, inquit, tantum quisque tribuat, quantum licet affirmationi testis unius ». Verum cum in fine illius supplementi legatur : « Dominans (nempe Carolus) Italiam, anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXIII, præfatum vero Desiderium et ejus conjugem ad Franciam misit. Finitumque est regnum Langobardorum, quod mansit per annos CCVI, postquam ipsi Italiam intraverunt », non dubito quin additamentum illud sit alicujus junioris auctoris; cum Paulus diaconus non scripsisset, Langobardorum regnum anno superiori finitum esse; id enim inter omnes falsum esse constat. Deinceps *Carolus* Francorum et Langobardorum regem se appellavit.

8. *Duplex epocha Caroli in Italia regnantis.* — Cointius hoc anno num. 111 ait, apud Labbeum Elogio historico Caroli M. subjici variorum Diplomatum characteres chronologicos, quorum collatio palam ostendit, veteribus *Caroli* titulis regnum Longobardiæ *quinto nonas* Maii nondum additum, additum autem *ante idus Junii.* Nec ab hoc calculo recedere Pingonium in Augusta Taurinorum, ubi *Desiderium* in potestatem Caroli *mense Maio* venisse scribit. Verum regni Longobardici a Carolo initi epochæ duæ distinguendæ, et quod Cointius in medium profert, posteriorem tantum respicit. Hanc post medium mensem Maium initium sumere demonstrat etiam Caroli M. præceptum pro Adalrico Saxone emissum, cujus hæc est subscriptio : « Data VII id. Maii, anno Christo propitio imperii nostri XIII, regni vero in Francia XLV, atque in Italia XXXIX, Indictione VI. Actum Aquis-grani palatio regio », ideoque anno Christi DCCCXIII, quo annus XXXIX Caroli in Italia regnantis die nona mensis Maii nondum absolutus erat. Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 513, Præceptum illud eruit ex autographo Corbeiæ Saxonicæ, et pag. 391, ejus partem æri incidendam curavit. In eodem libro pag. 303, legitur Charta Ghiselæ Caroli M. sororis, qua monasterio Dionysiano in Francia multa prædia confert. Ea dicitur *data id. Jun. anno* XXXI *et* XXVI *regnum Domini nostri. Actum Aquis palatio*, anno scilicet Christi DCCXCIX, ejus pars in tabella ærea expressa pag. 389. Certis itaque testimoniis liquet, Carolum posteriorem regni sui Italici epocham post diem nonum mensis Maii, sed ante decimum tertium mensis Junii currentis Christi anni inchoasse, et *Papiam* inter utrumque diem sibi subjecisse.

9. *Ante captam Papiam rex Longobardorum appellatus.* — Verum antequam urbem illam, quæ sedes regia erat, expugnasset, jam se regem Longobardorum appellabat, (ut ostendit Epistola LV Codicis Carolini, quam ipsemet Cointius num. 18, hoc anno datam esse fatetur) Papia nondum subacta Gausfridus civis Pisanus, cum ex castris Caroli Pisas reverteretur, ab Allone duce pæne interfectus est. Quapropter cum ad Carolum redire vellet, Romam confugit, utque tutius castra prope Papiam repeteret, ab Hadriano papa, quem certiorem de victoriis Francorum fecit, litteras petiit Carolo regi deferendas. In iis Pontifex Romanus rogavit eumdem regem, ut episcopos Pisarum, Lucæ et Rhegii ad sedes suas et Ecclesias dimitteret : « Domno, inquit, excellentissimo filio Carolo, regi Francorum et Longobardorum, atque patricio Romanorum Hadrianus papa. Reversis a vestris a Deo dilectis regalibus vestigiis præsens Gausfridus habitator civitatis Pisanæ, etc., retulit nobis de immensis victoriis, quas vobis omnipotens et Redemptor noster Dominus Deus per intercessiones beati Petri principis Apostolorum concedere dignatus est, etc. Quo audito vehementi exultationis lætitia noster in Domino ovans relevatus est animus, etc. Et quidem nos Deum proferimus testem, cui omnium cordium occulta reserata existunt, ab illo tempore, die quo ab hac Romana Urbe in illas partes profecti estis, quotidie momentaneis etiam atque singulis horis, omnes nostri sacerdotes, seu etiam religiosi Dei famuli monachi per universa nostra monasteria, simulque et reliquus populus tam per titulos, quam per diaconos trecentos, Kyrie eleison, extentis vocibus,

pro vobis Deo nostro ad clamandum non cessant, etc. Ut et veniam delictorum vobis, et maximam prosperitatis lætitiam, etiam et copiosas victorias vobis multiplices e cælo concedat, etc. Sed et hoc nimis quæsumus atque postulamus benignitatem tuam, ut episcopos illos, id est, civitatis Pisanæ seu Lucanæ, Regii ad proprias sedes atque Ecclesias et plebes eis commissas absolvere jubeatis reverti, quia ita, bone rex, excellentissime fili, animæ tuæ expedit, uti psi episcopi propriis sedibus restituantur, omnesque Dei Ecclesiæ suis præsulibus ornatæ consistant, etc. » Neque dici potest, has litteras ab Hadriano papa scriptas an. DCCLXXXI, postquam Carolus *ab Urbe Romana* iterum discessit. Tunc enim *Hadriani* compater factus est, eoque titulo in litteris ad eum postea datis semper ab Hadriano compellatus.

10. *Prior epocha a mense Aprili quandoque deducta.* — Quare cum, teste Anastasio, *Carolus* ante captam Papiam diversas civitates subegerit a parte Longobardiæ devicta sese regem Italiæ vocare cœpit. Mabillonius tom. III Analect. pag. 262, refert præceptum Caroli Augusti de *nonis ac decimis* ac restaurationis Ecclesiarum diœceseos Cenomannensis, in cujus fine legitur : « Data in mense Aprilis, IX kal. Maii, anno II Christo propitio gloriosi imperii nostri, et XXXIV regni nostri in Francia, et XXIX in Italia » ; ideoque anno Christi DCCCII, quo annum regni Italici XXIX, die XXIII mensis Aprilis jam attigerat, qui annum tantum XXVIII numerasset, si epocham jam explicatam adhibuisset. Ad hæc sanctus Paulinus Concilium Forojuliense anno DCCXCVI celebravit, « anno felicissimo principatus eorum (Caroli nempe ac Pippini Italiæ regis) tertio et vicesimo et XV », ut initio ejusdem Concilii legitur. Pippinus anno DCCLXXXI, die Paschatis, qui eo anno in diem XV mensis Aprilis incidit, rex Italiæ dictus est. Quare annus ejus XV die XV mensis Aprilis anni Christi DCCXCVI terminabatur, et tamen Carolus ante eum diem anno DCCXCVI annum regni sui Italici XXIII jam auspicatus erat, juxta videlicet priorem regni ejus Longobardici epocham. Denique tom. IV Italiæ sacræ Ughellus recitat Diploma datum a Carolo in favorem monasterii Ambrosiani ad petitionem Petri Mediolanensis archiepiscopi, in cujus fine habetur : « Dat. in mense Aprili anno vicesimo secundo, et decimo septimo regni nostri. Actum Placentiæ ex palatio nostro publico ». Emissum illud Diploma anno Christi DCCXC, quo Carolus mense Aprili annum XVII regni sui Italici jam exorsus erat. Sed quia eo Christi anno *Carolus* nullam expeditionem fecit, ut ibidem ostendimus, Cointius anno DCCXC, num. 27, *Placentiæ* loco, *Wormaciam* reponendam existimat, quod ibi Paschalem solemnitatem egerit. Quia tamen *Pippini* Italiæ regis nomen in eo Diplomate non legitur, et confirmatio a Petro Mediolanensi archiepiscopo petita sine Pippini assensu non videtur concessa, quod ab ea Charta argumentum eruitur, infirmum, ideoque tribus prioribus standum, ac pro certo habendum, priorem regni Italici Caroli epocham a die incerto mensis Aprilis, vel etiam a mense præcedenti proficisci (1).

11. *Desiderius Leodium primum, dein Corbeiam relegatur.* — Dum Carolus Veronam anno superiori obsideret, « protinus Autcarius et uxor atque filii, sæpius nominati Carolomanni, propria voluntate eidem benignissimo Carolo regi se tradiderunt », inquit Anastasius, quos Carolum in Galliam misisse non dubitandum. Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 1, loquens de *Otgerio* pio monacho, qui in cœnobio sancti Faronis apud urbem Meldensem, post multa prœlia vixit et mortuus est, suspicatur, eum diversum non esse *Autcario*, quem postea sibi reconciliatum *Carolus* copiis suis præfecerit, aut saltem eum *Autcario* ad privatam vitam redacto, ut sese in monasterium reciperet, indulsisse. Refert ibidem Mabillonius ejus Historiam, Epitaphium, et Iconographiam tumuli Otgeriani, refellitque eos, qui *Otgerium Danum* fuisse fabulantur. Cum *Desiderio* relegata et ejus uxor *Ansa* appellata, ut prodit annalista Nazarianus, et cum uxore ejus filia, ut habet annalista Metensis citatus. Anselmus Leodiensis canonicus, et Sigebertus in Chronico asserunt, *Desiderium* Leodium in exilium missum esse, licet Sigebertus librariorum errore loco, *perpetuo exilio ad Gallias Agilfredo Leodicensium episcopo dirigitur*, habeat, *perpetuo exilio ad Gallias a Gilfredo Laodicensium episcopo dirigitur.* Recte enim in Chronico Leodiensi a Labbeo tom. I Biblioth. edito ad annum DCCLXXIV habetur : « Carolus regnum Italiæ cepit, et Desiderium regem in exilium direxit Agilfrido episcopo », sc. Leodiensi, non vero *Gilfrido*, qui hoc tempore episcopus erat Laudunensis. Hepidannus tamen *San-Gallensis* mona-

(1) Priorem Caroli epocham, de qua hic Pagius, diu ante Aprilim anni hujus repetendam suadet auctoritas Diplomatis autographi a Cl. Saxio in notis ad regnum Italiæ novæ Editionis tom. II, col. 226 producti. Consignatur illud anno regni *Caroli* XXXV, *et Pippini* XXVII, *die* XI *Septembris*, *Indictione* I, id est, anno DCCCVII. Hæc utique epocha cœpta est anno DCCLXXIII ante diem illam Septembris, ut perspicue constat.

Secundam vero epocham a Papia capta vir ille doctus consignat medio mense Maio hujus anni DCCLXXIV, ex diplomate dato Mediolani anno regni Caroli tertio, *VIII kalendas Junii*, *Indictione* XIV. Designant hæc annum DCCLXXVI, simulque demonstrant ante diem DCCLXXIV, Caroli epocham hanc cœpisse. Cum autem Diploma alterum ab eodem ex Mabillonio productum ferat *VII idus Maii annum imperii* XIII, *regni in Francia* XLV, *in Italia* XXIX, *Indictionem* VI, nempe annum DCCCXIII, ex eo constat die nona Maii nondum initum fuisse a Carolo regnum Italicum, adeoque epocham illam figendam inter diem IX et XXV Maii. Verum Junio mense cessisse Carolo victori Papiam, diserte asserit auctor veterum annalium Francorum vulgatus in collect. veter. monum. t. V, col. 898, qui cum sua omnia ex Annalibus Moissiacensibus desumpserit, et Codex unde Annales hosce Duchesnius accepit, hisce in annis fit mancus, ex ipsis Moissiacensibus Annalibus hæc petiisse censendus est. Hinc autem patere arbitror postremum illud Diploma a Saxio productum ad priorem regni Italici epocham, non ad secundam pertinere.

Post hæc scripta, incidi in Dissertationem I Cl. Muratorii in Opere eruditissimo, quod an. MDCCXXXVIII Mediolani prodiit inscripto : *Antiquitates Italicæ medii ævi tomus* I, in eu vero vir cl. ex Charta Lucensi eruit regnum hoc Italicum Caroli cœpisse die XV seu XX Junii hujus anni. Ita enim Lucense monumentum : « Regnante Domino nostro Carolo, rex Francorum et Longobardorum, quo cepit Longobardiam, anno regni ejus intrante, tertio octavo kalendas Julias, Indictione quarta decima, id est, anno DCCLXXVI ». MANSI.

chus, quem sequitur Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, in præfat. num. 13, ait : « Anno DCCLXXII, Paveia civitas conquisita, et Desiderius et Ansa uxor ejus pariter exiliati sunt ad Corbeiam : et ibi Desiderius in vigiliis et orationibus et jejuniis, et multis bonis operibus permansit usque ad diem obitus sui ». Unde apparet, locum exilii postea mutatum fuisse, non vero, ut credidit Cointius, hoc anno, num. 24, Hepidannum, qui erravit in chronologiam, in loco exilii memorando etiam peccasse. Denique *rex Carolus missis comitibus per omnem Italiam*, id est, per omnes ditiones regni Longobardici, *lætus sancto Petro reddidit civitates, quas debuit.*

12. *Leo archiep. Ravenn. turbas movet adversus Pontificem Romanum.* — *Leo* Ravennatium episcopus, statim ac *Carolus* relicta Papia in Franciam rediit, plerasque urbes Æmiliæ, Faventiam, Forum-Popilii, Forum-Livii, Cesenas, Bobium, Comaclum, ducatum Ferrariæ, Imolam, et Bononiam occupavit ; finxit civitates illas cum universa Pentapoli sibi concessas a Carolo, direxitque *Theophylactum*, qui commentum istud Pentapolensibus insinuaret. Hi tamen constantissime manserunt in fide Hadriani Pontificis, qui litteras per Anastasium cubicularium, ea de re Carolo scripsit, ne præmissi a Leone nuntii regium animum fraude deciperent, utque potentissimum Francorum regem in Italiam denuo vocaret ; in primis conquestus est gravissime, quod inimici palam exprobrarent, quid prodesset Apostolicæ Sedi gentem Langobardorum abolitam, et regno Francorum subditam fuisse ; cum eorum quæ promissa fuerant, nihil adimpleretur, et quæ beato Petro a Pippino rege prius concessa fuerant, insuper auferrentur. Extant queribundæ hæ litteræ in Cod. Carol. num. 54 : « Quid vobis profuit », inquit Hadrianus, « quod Langobardorum gens est abolita, et regno Francorum subjugata ? Et ecce jam nihil de his, quæ promissa sunt, adimpletum est, insuper et ea quæ antea beato Petro concessa sunt a sanctæ recordationis domno Pippino rege, nunc ablata esse noscuntur. Etenim illud quod antefatus nefandissimus archiepiscopus asserit proponens occasionem, in ea potestate sibi exarchatum Ravennatium, quam Sergius archiepiscopus habuit, tribui, nos, excellentissime fili, quemadmodum tempore domni Stephani papæ, et qui illuc in Franciam profectus est, cui et ipse exarchatus traditus est, ita et nostris temporibus eam sub nostra potestate disponere atque ordinare volumus, et omnes in hoc cognoscere possunt, qualem potestatem ejus beatitudo in eamdem Ravennatium urbem, et cunctum exarchatum habuit, qui etiam archiepiscopum Sergium exinde abstulit, dum contra ejus voluntatem agere spiritu superbiæ nitebatur, etc. » Carolum regni Langobardici causa in Italiam redire coactum fuisse, infra videbimus. Longobardi enim duces, qui ab eo relicti sunt, regni summam Longobardo nomini ademptam indigne passi, res novas moliri nunquam destitere.

13. *Synodus Romana dum Carolus Romæ esset fictitia.* — A num. 10 ad 18. In Chronico Sigeberti ad annum DCCLXXIII legitur, *Carolum Romam* venisse, et postea *Papiam* rediisse ac occupasse : iterumque Romam rediisse et Synodum constituisse cum Hadriano papa et CLIII episcopis et abbatibus, in qua Hadrianus dedit ei jus eligendi Pontificem et episcopos per singulas provincias, ab eo investituram accipere definivit. Conqueritur Baronius commentitium istud Concilium Romanum a Sigeberto confictum esse, ut Henrici imperatoris partes, cui favebat, hac auctoritate muniret adversus Paschalem II. Verum nulla hujus Synodi apud Sigebertum juxta Editionem Miræi cum Mss. exemplaribus collatam mentio ; quam si Baronius videre potuisset, *Sigebertum* ab hoc errore sine dubio absolvisset. Marca lib. 8 de Concordia, cap. 12, hujus Synodi falsitatem ostendit, et quia editionem Sigeberti a Miræo curatam non legerat, Sigebertum hujus imposturæ reum non fuisse asserit, quod, inquit, post Leonis VIII testimonium de facti veritate dubitare non posset, licet temporis consignationem de suo addiderit. Verum Sigebertus excusatione illa non indiget ; cum omnis culpa interpolatori, viro sine dubio schismatico, adscribenda sit. Ostendit ibidem præterea Marca argumenta, quibus utitur Baronius ad hujus Concilii falsitatem convincendam, vim non habere, et quatuor aliis eam probat, ex quibus duo potiora hæc sunt.

14. *Duo ad id probandum Marcæ argumenta.* — Primum petitur ex testimonio Flori Magistri in Tractatu *de Electione episcoporum*, quem scripsit circa annum DCCCXX, ubi consensum regis consuetudine inductum docet. Quare viro illi erudito incognita erat hæc constitutio Hadriani et Synodi universalis, quæ dicitur ob eo celebrata. Adde Lupi Ferrariensis Epistolam, qui de jure regum in electionibus stabiliendo tractans, omne robur trahit a concessione Zachariæ, ut ostendimus anno DCCLII, num. 14. Recentior itaque erat et firmior auctoritas Hadriani et Synodi universalis; quam, si extitisset unquam, Lupus non omisisset. Alterum argumentum deducitur ex duabus Hadriani Epistolis ad Carolum datis; ex quarum altera anno DCCLXXXIV scripta docemur, episcoporum in regno Longobardico constitutorum ordinationes ab Hadriano factas post cleri et plebis decretum ad se missum. Ex altera anni DCCLXXXVII discimus, *Caroli* desiderium, ut episcopi Ravennatis electio non fieret absque missorum suorum interventu. Cui respondet *Hadrianus*, id nunquam factum ; sed morem istum observatum etiam temporibus Pippini regis, ut Decreto cleri atque plebis ad Sedem Apostolicam perlato, proprium antistitem sibi consecrandum Ravennates peterent.

15. *Synodus illa a multis vera existimata.* — Porro Sigeberti ævo prædicta Synodus Romana, licet fictitia sit, etiam ab Italis agnoscebatur. Siquidem, ut observat Mabillonius lib. 3 de Re Dipl. cap. 3, num. 16, Joannes Beraldi monachus in

Chronico Casauriensi, quod in anno MLXXXII desinit, tametsi ejusdem Chartarium pertingit ad an. MCLXI, diserte scribit, *Carolum Magnum* Desiderio in Franciam abducto Romam rediisse, et constituisse ibi Synodum cum supradicto papa Hadriano in patriarchio Lateranensi, in Basilica sancti Salvatoris: « Quæ Synodus, inquit, celebrata est a centum quinquaginta tribus episcopis », tametsi nihil habet de investituris. Extat illud Chronicon apud Duchesnium tom. III, pag. 544. Gratianus in Dist. 63, cap. 23, Synodum illam Romanam summopere prædicat. Sed, ut Bellarminus lib. de Script. Eccles. ad annum MCXLV jam questus est, Gratianus *non habuit delectum auctorum ex quibus Decreta collegit*, indeque eamdem, quam interpolator Sigeberti narrationem primæ parti Decreti sui inseruit, aliamque etiam Leonis VIII Pseudo-Synodum retulit in eam rem, ut an. DCDLXIV, Deo dante videbimus, et de ista supposititia Synodo Hadriano attributa rursus mentionem faciemus.

16. *Paulus diaconus in exilium a Carolo missus.* — Ad num. 18 et seqq. Paulus diaconus libellum suum de *Metensibus episcopis*, ut liquet ex ejus scriptis, composuit, postquam Carolus rex *Fastradam* uxorem duxisset, *Pippinum* filium Italiæ regem renuntiasset, *Ludovicum* vero alterum filium regem Aquitaniæ constituisset. Quare cum utriusque regis inunctio ad annum DCCLXXXI et Fastradæ nuptiæ ad annum DCCLXXXIII pertineant, ac *Angilramnus* episcopus Metensis, cui libellum suum Paulus dicavit, anno DCCXCI vivere desierit, *Paulus* intra spatium illud annorum octo, quod a Fastradæ nuptiis ad Angilramni obitum intercessit, suam lucubrationem edidit. Arctius rem premit Leo Ostiensis in suo Chronico lib. 1, cap. 17, ubi testatur, *Paulum* exilio relegatum a Carolo, annos aliquot exulasse, deinde in *Aragisi* ducis Beneventani palatio mansisse, postremo monachum Casinatem factum, post ejusdem *Aragisi* mortem, quam vetus auctor in Appendice ad Chronicon, quod Nibelungi comitis jussu conscriptum est, anno Christi DCCLXXXVII consignat. Ex his Cointius anno DCCLXXIII, num. 10 deducit, *Paulum* libellum suum Angilramno dicasse anno septingentesimo octogesimo quarto, eodemque anno ipsummet Paulum ab invidis accusatum apud Carolum regem, *quod ex affectu Desiderii, illi pararet insidias*, ut narrat Leo Ostiensis, in exilium misisse *in Diomedis insulam*, in mari Adriatico positam. Baronius, qui libellum illum Pauli de Metensibus episcopis non viderat, eum cum Desiderio hoc anno relegatum fuisse credidit. « Post Arichis Beneventani principis obitum », inquit Leo, « ad hoc monasterium (nempe Casinense) venit, et sanctæ ibi religionis habitum induit, et factus monachus non pauco ibi tempore vixit », ideoque monachum induit circa annum DCCLXXXVII; eo enim Christi anno *Arigisum* seu *Arichim* vita functum esse infra videbimus. *Homiliarium* seu lectiones, quæ per totius anni festivitates legerentur. Caroli regis jussu edidit, ut liquet ex Epistola ejusdem Caroli, de qua anno DCCXCVII agemus. Mabillonius tom. I Analect. pag. 319, tribuit illi Vitam sancti Gregorii Magni refellitque Gussanvillæum, qui opera hujus sancti doctoris ab aliquot annis in lucem emisit, quique suam opinionem retractare decreverat, ut ait ibidem Mabillonius. Ea autem vita diversa est ab illa quam Joannes diaconus publicavit, editaque est sæculo I Benedict.

17. *Annus tertius belli Saxonici.* — Eginhardus in Annal. de Saxonum rebellione, et de Gestis a Carolo anno III belli Saxonici loquens ait : « Cum hæc in Italia geruntur (id est, Papia a Carolo obsidetur), Saxones per opportunam absentiam regis nacti occasionem, contiguos sibi Hassorum terminos ferro et igni populantur. Cumque in eo loco, qui nunc Frideslar ab incolis nominatur, Basilicam in beato Bonifacio martyre dedicatam incendere molirentur, atque hoc efficere casso labore conarentur, immisso sibi divinitus pavore subitaneo, turpi trepidatione confusi domum fugiendo revertuntur ». Paulo post : « Rex autem domum regressus, priusquam eum Saxones venisse sentirent, tripertitum in eorum regiones misit exercitum : qui incendiis ac direptionibus cuncta devastans, compluribus etiam qui resistere conati sunt interfectis, cum ingenti præda reversus est. Et celebravit præfatus gloriosus rex Natalem Domini, in villa quæ dicitur Carisiacus ». Idem habent annalistæ Tilianus, Loiselianus et alii.

18. *Translatio S. Nazarii ejusque Ecclesiæ dedicatio.* — Annales a Lambecio tom. II Biblioth. Cæs. publicati, qui ab anno DCCXIV usque ad annum DCCCXVII pertingunt, hæc habent : « Karlus ab Italia regrediens dedicationem Ecclesiæ sancti Nazarii, et translationem corporis ipsius in monasterio Laurésham celebrat anno Incarnationis Dominicæ DCCLXXIV, die kalendarum Septembris ». Idem habent Annales Fuldenses auctiores nondum editi ibidem apud Lambecium pag. 347, die tamen et mense, quibus dedicatio et translatio factæ, in quibus tota sita est difficultas, non memoratis. Hoc enim anno dies primus mensis Septemb. in feriam quintam incidit, et translationes ac dedicationes nonnisi diebus Dominicis peragi solitæ erant. Nodi hujus solutionem discimus ex auctore Chronici Laureshamensis, qui notat, utramque peractam *in capite kalendarum Septembrium*, id est, decimo nono kalendas Septembris, seu die XIV mensis Augusti, qui hoc anno Dominicalis fuit. Hujus numerandi modi ab antiquis quandoque usurpati, qui facile in errorem inducere potest, exempla attulimus anno Christi XXXI, num. 1, et anno DXXVI, num. 9. Operæ pretium est ejusdem Chronici verba de hac dedicatione ac translatione hic referre, ut ejus auctoris errores aperiamus, et celeberrimi illius monasterii fundationem, de qua anno DCCLXIII, quo peracta est, egimus, magis explicemus : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXVII, (restituendus annus DCCLXXIV) sed a fundatione sive

exordio Laureshamensis monasterii anno XII ». Ex quo liquet conditum illud fuisse anno DCCLXIII, non vero anno DCCLXIV, ut passim viri docti deducunt ex duobus Diplomatis Williswindæ et Cangoris ejus filii comitis pagi Rhenensis sive Rhingoviæ in eodem Chronico recitatis, quorum initio legitur : « Anno duodecimo, domno nostro Pippino rege, sub die IV id. Julii, regni vero Caroli (ex quo defuncto fratre suo Karolomanno monarchia ad eum transiit) anno VI (sed delenda illa parenthesis, annus enim ille VI a morte Pippini regis, non vero a morte Carolomanni deducitur), Gundelandus abbas, perfecta jam templi fabrica, et ut domum Dei decebat, omni specie decoris exornata, apud Spiream civitatem regi occurrit ; cui pius rex benigne assentiens cum regina Hildigarda, filiisque Carolo, Pippino, Ludwico (delendum nomen Ludovici, quia nondum natus erat) ac plurimis regni principibus, per Lullum Maguntinæ sedis archiepiscopum et beati Bonifacii episcopi et martyris successorem, atque per episcopos Megingozum, Wiomudum, Angitrammum, Waldricum, magnifico apparatu et summa veneratione, in CAPITE KALENDARUM SEPTEMBRIUM, dedicationem ejusdem Ecclesiæ celebravit, corpusque beati martyris Nazarii, domini et patroni nostri in eam maximo devotionis honore transtulit ».

19. *Episcopi qui eisdem interfuere.* — Tunc Ecclesiæ Trevirensi præerat *Wiomudus* seu Weomadus, Metensi Angilramnus, et Megingozus episcopatum Wirceburgensem *quindecim annis* rexerat, et suis monachis vale dicto episcopatum deposuerat, ut in solitudine liberius Deo inserviret, ut inquit Egilwardus in Vita sancti Burchardi, ubi plura de ejus virtutibus. Cointius hoc anno num. 135, ubi de translatione sancti Nazarii disserit, et Chronici Laureshamensis errores aliquot emendat, *Waldricum* interpretatur Udalricum episcopum Lausannensem. Verum hic anno incerto Ecclesiam Lausannensem gubernavit, *Waldricus* vero sextus fuit episcopus Pataviensis, ut patet ex versibus incerti poetæ *de Ordine comprovincialium pontificum*, quos anno DCCXXXIX, num. 3 repræsentavimus. In Chronico Wirziburgensi a Baluzio lib. 1 Miscell. publicato ad annum DCCXCIV legitur : « Megingaudus episcopus obiit VI kal. Octob. Wirziburc. Sedit annos III, menses decem, dies XXV ». Verum tam ex eo Chronico, quam ex Vita Burchardi nihil certi colligi potest de anno emortuali episcoporum Wirzeburgensium ob errores chronologicos auctorum utriusque operis.

20. *Bellum Bulgaricum.* — Theophanes ad annum XXXIII et XXXIV Constantini imp. narrat, hunc imperatorem classem adversus *Bulgaros* instruxisse, hosque ejus adventu cognito terrore actos pacem cum illo composuisse. Verum *mense Octobri*, *Indictione undecima*, sed legendum, *Indictione duodecima*, kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoata, cum Bulgari pacem rupissent, imperator eos ex improviso aggressus, nobiliter de eis triumphavit. Postea Bulgarorum princeps, ut sciret quos in suo principatu proditores haberet, scripsit ad Constantinum imp. constituisse sese ad eum profugere, rogavitque ut sibi significaret quos apud se amicos haberet, ut una cum ipsis ad illum veniret : qua fraude circumventus imperator nomina amicorum suorum ei perscribit, quos omnes Bulgarus perdidit : « quo comperto, Constantinus canos suos præ dolore evulsit », inquit Theophanes.

21. *Edelredus rex Northumbriæ creatur.* — « Alredus, seu Aldredus (Northumbriæ rex) decimo regni, quod invaserat, anno cedere a comprovincialibus compulsus est », inquit Malmesburiensis lib. 1 de Reg. cap. 3, quod hoc anno contigisse testantur Hovedenus, et annalista Mailrosensis. In ejus locum substitutus est *Edelredus* filius regis Mol, seu regis Edilwaldi.

HADRIANI I ANNUS 4. — CHRISTI 775.

1. *Miserrimus Copronymi obitus.* — Septingentesimus septuagesimus quintus agitur annus Indictione decima tertia, quo tandem post propagatum ad plurimos annos imperium Constantini, secundum illud propheticum Danielis[1] : « Ecce vigil et sanctus de cælo descendit et clamavit fortiter, dicens : Succidite arborem, præcidite ramos ejus, et dispergite fructus ejus ». Cum videlicet impius Constantinus, ubi regnasset annis triginta quatuor, mensibus duobus et diebus viginti sex, infelicissimo exitu diem clausit extremum, decima quarta mensis Septembris, prout ex Theophane exacte annos singulos ejus imperii supputante collegimus, dum ejus imperii exordium numerare incipit a die obitus patris, quem contigisse ait decimo quarto kalend. Julii nonæ Indictionis, anno Redemptoris (juxta Latinorum supputationem) septingentesimo quadragesimo primo, decem ipse amplius annis, quam pater regnavit, et mensibus totidem minus diebus novem : siquidem Leonem annis nonnisi viginti quatuor, mensibus tribus et diebus duobus imperasse, idem Theophanes tradit. Ut autem impii tandiu regnare permissi sint, non Dei benedictio, sed maledictio fuit secundum illud Job[2] : « Vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini ejus statim ». Nam quo longius vita producitur, eo copiosior eorum maledictio propagatur, cum totum, quod vivunt tempus, nonnisi ad thesaurizandum[3] sibi ipsis iram in die iræ profecerint, ut nec illis ad vitam fuerit computandum ; iisdem ipsis id in inferno testantibus[4] et inter alia ista de nimia vitæ suæ brevitate dicentibus : « Tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aer continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius ; sic et nos nati continuo desivimus esse ».

2. At quæ de exitu ejus Theophanes breviter narrat, sic accipe : « Anno trigesimo quinto (inchoato scilicet) sui imperii mense Augusto tertia decima Indictione exivit contra Bulgaros Constantinus, qui divinitus est in cruribus plaga percussus, quæ græce ἄνθραξ appellatur. Et hinc febre validissima detentus, Archadiopolim rediit a subjectis humeris in lectum delatus. Et veniens Silimbriam, navem ingressus est, cumque Strongylum pervenisset castellum, miserabiliter in Chelandio moritur, clamans et dicens : Vivens adhuc igni sum inextinguibili traditus ; sanctamque Virginem et Dei Genitricem laudari exposcens, cum sine fœdere ejus fuerit inimicus ». Eadem et reliqui omnes Græci auctores testantur. Addit autem aliqua Cedrenus his verbis : « Navigio usque ad castellum Strongylum vectus, ibi animæ et corporis mortem obiit, vociferans atque dicens se inextinguibili igni traditum propter Mariam, jubens eam exinde honorari ac celebrari vere Deiparam. Moriens, suamque ultimam voluntatem testatam faciens, hæc pronuntiavit : Incolume esto magnum templum divina Sophia : Incolumis esto ædes sanctissimæ Deiparæ in Blachernis : Incolumis esto Ecclesia ejusdem in Chalcopatriis : Incolumis esto ædes sanctorum Apostolorum : Incolumis esto urbs et senatus : Incolumis esto, fili mi imperator, atque tu etiam, o Theophanes, cui magnum meum arcanum credidi ». Hæc Cedrenus. Erant præcipuæ Ecclesiæ illæ, quas jubere valet ab ipso præ cæteris ignominia affectæ. Sic igitur ea quam audisti ab eo extorta divinitus confessione veritatis, tum de sua in perpetuum damnatione, tum de cultu quem execratus est ante Deiparæ, diem clausit extremum, hac ex parte Antiocho similis, qui semper et ubique impius, moriens eam primum sanam veramque sententiam dixit[1] : « Justum est subditum esse Deo, et mortalem non paria cum Deo sentire ». Subjicit autem ista Theophanes : « Regnavit autem post mortem patris sui annis triginta quatuor et mensibus duobus, diebus viginti sex ». Quod legebatur triginta quinque annis, corrigitur ex ipsomet auctore Theophane, dum qua Indictione, tum hic tum superius in Leone mortuus sit, insinuat.

3. Sed audi, quod subjicit elogium dignum ejus sepulcro : « Ita vitam dissolvit sanguinibus multis infectus, et dæmonum invocationibus et

[1] Dan. IV. — [2] Job. V. — [3] Rom. II. — [4] Sap. V.

[1] Mach. IX.

sacrificiis, persecutionibus quoque sanctarum Ecclesiarum, rectæque et immaculatæ fidei, necnon et monachorum peremptionibus et violationibus monasteriorum, malisque variis supercrescens, non minus quam Diocletianus, vel aliquis tyrannorum ». Hæc Theophanes. Porro si quis ex sectis, quibus communicavit, ejus nomina addiscere velit: ex iis, quæ superius dicta sunt, Judæum ipsum jure vocabit, Nestorianum, et Manichæum, præter nomina Iconomachi, Copronymi et Caballini, quorum primum ex secta, secundum e stercore, quo infans conspersit sacrosanctum lavacrum, tertium vero mutuatus e stercore caballorum, quo tale monstrum ipsi etiam naturæ aversum, dicitur delectatum. Nam audi Theosterictum hujus temporis scriptorem in Niceta : « Tantopere vero sordium et impurissimæ cujusque rei odore malo delectabatur, ut animalium brutorum stercoribus se illiniret, et eos qui cum illo erant, id facere juberet, quos amabat, ob idque benigne accipiebat, quod rebus male olentibus semper delectaretur ». Hæc ipse. Sed risimus Glicam, dum Caballinum a Cabala civitate refert denominatum, quod caballini ejus cives dici testetur. Sed quid commune Constantino cum Cabala, natus ipse atque educatus Constantinopoli? Nam et Theophanes ipsum caballino stercore delectatum, ejus imperii exordio ita narrat, post alia scelera de ipso commemorata : « Magicis maleficiis, et luxuriis, cruentisque sacrificiis et caballinis stercoribus, atque lotio delectatus, mollitiebusque ac dæmonum invocationibus, etc. »

4. Sed et quod præter personam imperatoris, ageret quoque theologum et doctorem Ecclesiæ, scriptorum aliqua monumenta reliquit. Meminit de eorum aliquibus idem Theosterictus, quæ vidit: « Ego ipse, inquit, legi tresdecim orationes, quas per duas hebdomadas recitandas tradidit, in quibus de sanctorum intercessione mentio nulla facta erat». Hæc ipse. Tanto jam glorientur novatores antesignano; tollant hunc, ut faciunt, laudibus sanctorum blasphemi ; susurrumque sui obvoluti stercore audiant scarabei : eosdem cum illo globulos stercoreos volvant, dum easdem cum illo putidas hæreses coagmentant, idem absque dubio cum ipso subituri supplicium apud inferos, cujus judicii præjudicium idem proxime moriturus sensit : dum enim in se latam sententiam perpetuæ damnationis expressit, eamdem utique ejus sectarios accepturos fore significavit.

Defunctus igitur Constantinus sepultus est in templo sanctorum Apostolorum, nactus quam non meruerat sepulturam ; qua penitus indignus cum esset, justo Dei judicio postmodum (ut asseritur a Græcis in Menologio) effossus, ejus ossa publice in foro cremata sunt. Reliquit Constantinus post se filium hæredem imperii Leonem et alios filios, sed et filiam a parentis moribus longe dissimilem. In qua Dei manifestata est sapientia, cum ex putrido illo stercore scivit aurum colligere, gemmamque seligere quam pretiosissimam, Anthusam dictam hanc Copronymi filiam, egregia sanctitate conspicuam, de qua in tanta scriptorum penuria satis hic tibi sit reddidisse, quæ in Menologio sæpe citato Basilii imperatoris descripta habentur his verbis, die decima septima mensis Aprilis.

5. *De Copronymi filiis Anthusa et Leone, qui ei in imperio succedit.* — « S. Anthusæ Constantini Caballini imperatoris filiæ memoria ». Hic titulus. Pergit vero : « S. Anthusa Constantini quidem Caballini fuit filia. Cum autem ut viro copularetur, ab illo cogeretur, non acquievit. Sed post illius obitum nacta libertatem, omnes suas dispersit divitias; et has quidem dans pauperibus, has autem in Ecclesiarum et monasteriorum impendens ædificia : porro reliquas in captivorum redemptionem : suas autem aureas vestes in Ecclesiarum ornamenta. Fuit autem multorum mater orphanorum : expositos enim suscipiens infantes educabat, et instruebat, et hos quidem morientes Deo transmittebat, hos autem viventes ad senum curam mittebat, et feminas tondens inducebat in monasteria. Frequenter autem a piissima Irene cognata, ut cum illius filio ac pariter secum regnaret invitata minime consensit. Sed a S. Tharasio monacha in Eumeniæ cœnobio facta, ad Dominum migravit ». Hactenus S. Anthusæ dignum elogium, quod anniversaria die ex sacro ritu in Ecclesia legi publice consuevit; ut ingens plane miraculum videretur ex monachorum persecutore nasci filiam, quæ erigeret monasteria, atque ipsa monialis pariter efficeretur : ut omnes intelligant, quod « non est sapientia[1], non est prudentia, non est consilium contra Dominum ». Quodque ipse est[2] « qui reprobat consilia principum ». Et tu, novator infelix, nihilominus factis verbisque sectaris, defendisque Copronymum, quem et unica ejus filia universo orbi opere demonstravit errasse, pluris faciens vilem monasticum habitum, quam purpuram imperatoriam?

6. Sed unde huic imperatoris Constantini filiæ nomen Anthusæ, ex eodem Menologio disces, ubi vicesima septima Julii de alia Anthusa fit commemoratio : hæc enim ibi leguntur : « Anthusæ memoria. Hæc anachoreticam vitam deligens, miraculis clara fuit : cognita autem a Constantino Caballino, quod coleret venerandas imagines, cogebatur negare cultum earum. Non acquiescens, dire percussa fuit. At postea imperatoris uxori parere non valenti prædicens, duos filios eam genituram, masculum alterum, alteram feminam, a tormentis eximitur. Et erga eam regina sic affecta est, ut eam loco matris haberet, et filiam, quam peperit, ejus nomine Anthusam nuncuparet : demum vero ipsa in pace quievit ». Hæc ibi. Sed jam redeamus ad Constantini filium, novum imperatorem Leonem, qui statim ab obitu patris absque aliqua controversia capessit imperium.

« Post autem persoluta postrema Constantino

[1] Prov. XXI. — [2] Psal. XXXII.

patri, idem imperator a Theophane quæsivit, quodnam grande esset illud patris secretum ipsi soli cognitum ? Respondit: Fortasse patrem tuum ejus rei pœnituit, quam nos occulte egimus, XVII centenarios defodimus quodam in loco in usum fratrum tuorum Cæsarum et nobilissimorum. Leo autem omne illud famulis missis abstulit, nihilque fratribus reliquum fecit ». Hæc [1] Annales Græcorum. Leo vero (subdit Theophanes [2]) « cœpit expendere pecunias, quæ sibi fuerant a patre dimissæ : placuitque tam optimatibus, quam populo, et visus est brevi tempore pius esse, sanctæque Dei Genitricis et monachorum amicus, unde et monachos metropolitanos episcopos creans, in summis sedibus collocavit ». Tunc accidit, ut ipse Platonem Olympi montis monachum celebrem, civem Constantinopolitanum, rediens Constantinopolim, in episcopum Nicomediensem provehendum curaret; sed renuit ipse vir sanctissimus, qui in humili gradu Apostolicum obire munus non prætermisit, prout Theodorus Studita, qui hoc vivebat tempore, et res ab eo gestas scriptis prosecutus, testatur, quæ hic reddendæ sunt, ut ex iis, quæ unus iste operatus est, aliorum sanctorum monachorum facta, quæ non prodita scriptis, intelligamus.

7. « Dehinc », inquit Theodorus, « necessariis quibusdam de rebus Byzantium ingressus est. Quo tempore videre licuit monachos ipsos, qui superfuerunt tanquam lumina quædam, ab iis qui in urbe Byzantio erant, conspectos fuisse. Tunc et beatus ille qui mortuus antea putabatur, redivivus agnitus est (neque enim a cognatis superesse credebatur) ex eo quod non solum consanguineis hominibus, sed toti Byzantio celeberrimus factus est, aliis aliunde illum attrahentibus atque amplexantibus, benigne ejus dexteram apprehendentibus, denique nobili ejus doctrina libentissime fruentibus, etc. » Pluribus namque narrat spirituales profectus, cum verbi prædicatione singulos monens, eos ad meliorem vitæ frugem convertit. Et inferius in eodem argumento versatus, hæc addit :

« Itaque in illa urbe regia, tanquam vexillum quoddam, erexit orationem spectatæ vitæ testimonio comprobatam. Adde quod tenui et modesto habitu indutus, adspectu ipso eos, qui eum videbant, ad virtutem hortabatur. Quod si cum politico aliquo viro negotium illi fuisset, orationem suavem adhibebat, ad ejus mores, qui eum audiebant, se componens. Nec quisquam hac in re ipsius institutum accuset, sed utilitatem inde proficiscentem consideret. Et quænam (inquient) hæc est ? peccantium hominum pœnitentia, et vitæ renuntiantium multitudo. Primus enim et solus fere (ut ita dicam) is apparuit, qui nostri generis homines et alienigenas ad virtutis exercitationem suscipiendam alacres reddidit; primus, inquam, nobis, ut sancte viveremus, hortator diligens extitit. Quamobrem et monasterio cuidam, quod in urbe erat, præesse cogebatur quidem, sed noluit tamen. Quin etiam Nicomediensium Ecclesiæ præsidere eum hortabatur, qui tunc præsidebat, sed assentiri noluit, clerum fugiens is, qui clero erat dignus, et sacerdotii fastigium metuens, qui virtute sublimis et præstans erat ». Porro idem sanctissimus vir Apostolicus tandiu Constantinopoli mansit, quandiu hæresi profligata, fides Catholica fuit postliminio restituta, tunc demum rediit ad monasterium suum. Ita pugil egregius utraque potens manu , activa atque contemplativa vita sublimis, pro temporum ratione (prout spiritus imperabat) exegit utrumque munus.

8. *Leonis mores.* — Cæterum quod ad statum Orientalis Ecclesiæ spectat, Leo ipso sui imperii exordio, quo sibi conciliaret omnium animos, omnibus morem gerere studuit : perseverabat ipse tamen hæreticus, hæreticus pariter patriarcha Niceta jura Ecclesiæ ministrabat, adeo ut potius fuerit obitu Constantini persecutionis cessatio, quam Catholicæ fidei restitutio. Cæterum ubi habenas ipse imperii jam secure possidere visus est sibi : rursum ipsos Orthodoxos persequi aggressus est, ut quæ dicemus suis locis, ostendent. Etsi Platoni, vel alicui alii indultum est vitam monasticam propagare, cæteris tamen omnibus nunquam id licuit, nisi ubi Irene Augusta cum filio Constantino regnavit. Hæc sunt quæ ad statum Orientalis Ecclesiæ, ubi Romanus imperator dominabatur, pertinent; altera vero pars Orientalis orbis Sarracenis subjecta, et ipsa hoc anno alleviata est, morte persecutoris, qui dum vixit Christianos afflixit, Habdallæ; de quo hoc anno ista Theophanes :

« Præterea eodem anno et eodem mense, quo obiit Constantinus, moritur Habdalla Arabum rex. Cum enim ambo hi, velut acerrimæ bestiæ, diuturnis temporibus ac crudelitatibus humanum genus depasti sunt: mortui sunt providentia Dei, et obtinent principatum Leo, et Madi filii eorum. Præterea eodem anno Aldegisus, Desiderii Longobardorum regis filius, ad regiam urbem veniens, ad imperatorem se profugus contulit ». Hæc Theophanes , cuncta summa brevitate perstringens. Aldegisus igitur, qui anno superiori fugam Orientem versus arripuit , hoc anno Constantinopolim venit, ubi ab imperatore benigne exceptus, ab eodem patriciatus dignitate donatus est, ubi cum frustra tentasset res Italiæ, absque spe aliqua regni iterum potiundi consenuit.

9. *Concilium in Duria.* — Quod autem ad Occidentales res pertinet, Synodum a Carolo Magno in Duria habitam, Saxonesque duobus prœliis ab eodem rege profligatos, docent Francorum Annales veteres. Plane observatione digna res est, quod antequam in bellum adversus hostes Carolus cum exercitu proficisceretur, ad componendum civilem statum, et bene disponendas res Ecclesiasticas, episcopos et abbates convocare consuevisse. Quæ autem in tot Synodis ab eo celebratis statuta fuerint, promiscue simul in librum unum congessit

[1] Cedren. in Compend. hoc anno. — [2] Theoph. l. XXIII. in princ.

Ansigisus abbas Lobiensis, quo centum et sexaginta octo capita continentur. His plane Carolus divinum sibi numen concilians, adversus hostes pugnans, victor semper extitit, docens omnes principes Christianos, qua via sit incedendum, ut maxima quæque intrepide aggredi, fortiter prosequi, atque feliciter valeant consummare. Cui hoc anno in rebus Saxonicis occupato novus interea paratur ex Longobardorum in Italia rebellantium subjugatione triumphus. Etenim hoc anno Notgardus Forojuliensis dux fidifragus, regnum sibi Italiæ vindicare, comparato exercitu, tentans; anno sequenti ad eum debellandum fuit Carolo iterum in Italiam redeundum. De quibus suo loco dicendum erit.

10. *Regnum Saxonum Romanæ Ecclesiæ tributarium.* — Hoc eodem anno Offa rex Orientalium Saxonum, post alia pietatis opera ad expiationem suorum delictorum adhibita, regnum suum vectigale fecit Romanæ Ecclesiæ, ut singulæ domus nummum argenteum penderent Ecclesiæ sancti Petri. Quod ex veteribus Anglicanæ Ecclesiæ monumentis prodens Polydorus, hæc ait[1] : « Deinde metu pœnæ, qua propter peccata afficiendus erat, Deum sibi placandum constituens, decimam partem omnium bonorum sacerdotibus aliisque inopibus hominibus condonavit. Templum, quod Herefordiæ id temporis magnificum erat, amplissimis donariis cumulavit, reliquias corporis divi Albani magno studio perquisivit, easque inventas, ac in scrinio auro et gemmis ornato conjectas, locavit in cœnobio, quod ipse divo Albano posuerat, illudque magnis locupletavit possessionibus : ubi etiam loci statuit familiam monachorum divi Benedicti. Hujus quoque regis opus esse ferunt cœnobium monachorum ejusdem ordinis, quod est Bathoniæ. Offa tamen, quem vere suorum delictorum pœnitebat, visus sibi nequaquam plena manu de commissis Deo satisfecisse, trajecto propterea Oceano, Romam se contulit veniæ consequendæ causa, Romanoque Pontifici Hadriano primo regnum suum vectigale fecit, imposito tributo ex singulis nummis argenteis, quos denarios vocant, domesticatim in annos singulos conferendis : qui fuit annus salutis humanæ septingentesimus septuagesimus quintus ». Hæc auctor.

[1] Polydor. Virgil. Anglic. hist. l. IV.

11. *Rumoldus martyr.* — Hoc[1] eodem anno martyrio coronatur apud Machliniam in Belgio sanctus Rumoldus apostolicus vir genere Hibernus : qui Romam petens, et a Pontifice Apostolatus munere initiatus, Machliniam veniens, illic Evangelium prædicavit, populumque illum ad Christum convertit : cumque Dei verbo, et egregio virtutum exemplo, atque miraculis ex novis palmitibus illam plantasset Ecclesiam : eamdem fuso sanguine irrigavit, hoc anno a duobus occisus sicariis, quorum alterum adulterii arguisset. Extant ejus Acta Apostolico plane viro digna[2]. Claruit hoc tempore, qui ejus quoque usus est amicitia S. Gummarus confessor, qui in aula primum Pippini regis magna gloria militarat. Scriptæ fuerunt res ab eo præclare gestæ a Theobaldo ad Sigerum Lirensem præpositum.

Hic est annus, qui Æra Hispanica notatur octingentesima decima tertia, qua Tudensis habet, defunctum esse Aurelium regem Gallæciæ in Hispania, suffectumque in ejus locum Silum, sive Silonem, ejus sororis filium. Referunt alii id factum anno superiori, auctoritate Diplomatis donationis factæ monasterio, Æra octingentesima duodecima, ejus regni anno primo. De quo[3] nobilis rerum Hispanarum historicus : « Est autem, inquit, ad memoriam insignis iis in litteris contenta execratio, qua ejus donationis violator jubetur esse ANATHEMA MARRANO ET EXCOMMUNICATUS ; unde intelligitur Marrani vocem vulgarem non a Mauris, quasi Mauriani, ut quidam suspicantur, factam in Italia Frederici Ænobarbi tempore, cum Mauri plurimi fidem Christo datam in baptismo, passim ejurata, quam susceperant, religione violarent, sed potius ex Syriaca voce Maranatha deductam, qua anathematis ignominia execratioque in divinis litteris continetur ». Hæc vir doctus ac pius. Sed hinc postea factum est, ut sicut nomen, Marrano, jure exhorrent Hispani, ita et unde diductum est, Maranatha[4] ab Apostolo introductam in Ecclesiam vocem et a majoribus frequentatam, in Ecclesiæ censuris si apponatur, indigne ferant et contumeliæ loco accipiant. Toleranda simplicitas, si tamen de re potius quam de nomine sit sollicita, nec pervicax observetur Ecclesiasticæ antiquitati.

[1] Sur. die I Jul. t. IV. et Molan. in Natal. SS. Belg. — [2] Apud Sur. die XXII Octob. t. V. — [3] Joan. Maria. de reb. Hispan. l. VII. c. 6, in fin. — [3] 1. Cor. XVI. in fin.

Anno periodi Græco-Romanæ 6268. — Anno Æræ Hispan. 813. — Anno Hegiræ 159, inchoato die 31 Oct., Fer. 3. — Jesu Christi 775. — Hadriani I papæ 4. — Leonis IV 25 et 1.

1. *Constantini Copronymi interitus.* — A numero 1 ad 8. Theophanes ad annum XXXV Constantini imp. kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatum, scribit : « Hoc anno, decima tertia Indictione, imperator Constantinus bellum Bulgaris illaturus urbem reliquit, etc. Silimbriam profectus, die XIV mensis Septemb. Indict. XIV, nave conscensa, ad castellum Strongylon devectus infelicem in navigio mortem obiit, etc. Solus post patris obitum imperavit annos triginta quatuor, menses duos, dies viginti sex », ubi diem emortualem excludit Theophanes. Idem habet auctor Miscellæ, et ex iis uterque auctor corrigendus, quando initio imperii ejusdem Constantini asserunt, eum potestatem obtinuisse, *annos quatuor supra triginta, menses tres, dies duos.* Loco enim, *dies duos,* scribere debuere, *tribus diebus exceptis.* Præterea loco, *die decima quarta mensis Septembris*, legendum *die decima tertia mensis Septembris*, ut in textu græco habetur, τῇ ιγ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, τῆς ιδ' ἰνδικτιῶνος. Ei successit *Leo* hujus nominis IV filius, quem anno DCCLI, die sexta mensis Junii in consortium imperii adsciverat ; qui ideo annum prioris imperii XXV hoc anno inchoavit, et patrem imitatus, adversus Orthodoxos sæviit.

2. *Theophanes de rebus Arabum parum sæpe edoctus.* — Ad num. 8. Theophanes narrata Constantini imp. morte subdit : « Eodem etiam mense (nempe Septembri) Abdelas Arabum dux exstinctus est. Istæ duæ feræ crudelissimæ, cum diu simul genus humanum dilaniassent, quæ Dei providentia fuit, ambæ simul sublatæ sunt ». At licet verum sit, Almansorem Bagadensium Saracenorum califam diu regnasse, ab anno nempe Christi DCCLIV ad præsentem, et Christianos summopere vexasse ; falsum tamen eum *Abdelam* aliquando nuncupatum fuisse, et Septembri mense interiisse, ut liquet ex Elmacino lib. 2 Hist. Sarac. et ex Abul-Pharaio in Historia dynastiarum. Theophanes enim, ubi de *Almansoris* exordio et constitutione familiæ Abbasidarum , e qua secundus califa Almansor fuit, omnia turbat, et inter alia asserit, primum ex illa familia califam sedem regiam ex urbe Damasco in Persidem transtulisse, quod certum est contigisse sub *Almansore.* Quod hic indicasse sufficiat, ne quis in rerum Arabicarum narratione a Theophane de iis sæpe parum edocto in errorem inducatur.

3. *Moritur Almansor califa.* — Quare , ut scribit Elmacinus, anno CLVIII (nempe Hegiræ), vita defunctus est Almansor, Birmaimone milliaribus aliquot distante a Mecca, cum in peregrinatione esset, idque *die sexto Dulhuggiæ,* qui mensis Arabicus die primo Octobris nostri auspicatur, illiusque dies sextus cum sexto Octobris nostri concurrit. Festum autem in honorem Mahometis institutum *Haggia* appellatur, et a mense *Dulhuggia* nomen sortitur. Quod confirmant sequentia Elmacini verba, qui addit, eum obiisse « elapsis annis Hegiræ CLVII, mensibus XI, et diebus sex : annis autem solaribus mundi 6267, et diebus XXXIX, qui annus mundi secundum Alexandrinos cum die XXVIII mensis Augusti hujus Christi anni absolvitur, et postridie annus mundi 6268 inchoatur. Qui tamen Elmacinus auctores inter se dissentientes quandoque sequitur, ipse etiam quandoque errat, uti quando ait, imperasse Almansorem *an.* XXI, *menses* XI, *et dies* XXIII. Sed natali ejus ac emortuali diebus recte stabilitis similes errores evanescunt. Ei successit *Muhammed* Mahadis filius eo die quo pater ejus obiit, inquit Elmacinus, qui asserit eum califam fuisse XXIV, et inter Abbasidas tertium ac imperii sui initio *Bagdadum* sedem regiam califarum condidisse.

4. *Quartus annus belli Saxonici.*—Ad num. 9. *Carolus* rex Pascha apud *Carisiacum* celebravit, et habuit Synodum in villa quæ dicitur *Duria*, ut habent annalistæ Loiselianus , Metensis aliique. Sita est Duria in ducatu hodierno Juliacensi. Habita illa Synodo Rhenum transiit, et de tribus Saxonum populis, id est, Ostphalis, Angariis, et Westphalis triumphavit : « Et inde », inquit annalista Loiselianus de Synodo in villa Duria habita loquens, « iter peragens partibus Saxoniæ, Sigisburgum castrum cepit, Heresburgum reædificavit, super Wisoram fluvium venit, in loco qui dicitur Brunisberg. Et ibi præparabant Saxones bellum, volentes ripam supradicti fluminis defendere : auxiliante Domino, et Francis decertantibus, fugientibus Saxonibus, Franci ambas ripas obtinuerunt, et multi

Saxones ibi occisi sunt. Tunc domnus Carolus rex dividens exercitum suum, sumpsit secum quos voluit, et perrexit usque Obacrum fluvium. Ibi omnes Austreleudi Saxoniam venientes cum Hassione, dederunt obsides juxta quod placuit, et juraverunt sacramenta, se fideles esse partibus supradicti domni Caroli regis. Similiter inde revertente jam dicto mitissimo domno rege, venerunt Angarii in pago qui dicitur Buki, una cum Brunone et reliquis optimatibus eorum, et dederunt obsides ibi sicut Austrasii (id est, sicuti Austreleudi, sive Ostphali, seu Saxones Orientales). Et inde revertente præfato rege, invenit aliam partem de suo exercitu super fluvium Wisora, continentes ripam quam jussi fuerant. Saxones cum ipsis pugnam fecerunt in loco qui dicitur Libad, et Franci, Deo volente, victoriam habuerunt, et plures Saxones occiderunt. Hoc audiente domno Carolo rege, iterum super Saxones cum exercitu, non minorem stragem ex ipsis fecit, et prædam multam conquisivit super Westphalos (id est, super Saxones Occidentales) et obsides dederunt, sicut et illi alii Saxones ; et tunc obsidibus receptis, et præda multa sumpta, et pariter strage Saxonum facta, supradictus domnus Carolus rex ad propria reversus est, auxiliante Domino, in Franciam ». Idem habent Regino in Chronico, Eginhardus in Annal., annalista Metensis et alii.

5. *Conventus Duriensis extra legitimum tempus habitus.* — Sed redeo ad conventum in villa Duria habitum, observoque illum non mense Maio, ut de more, celebratum esse, sed in mensem Julium dilatum, ut mihi videor elicere ex Placito Caroli Magni a Mabillonio lib. 6 de Re Dipl. pag. 498 relato. Dicitur illud datum *quinto kalendas Augustas in anno septimo regni nostri, Duria villa in palatio publico*, currenti nempe Christi anno. In eo Placito dicit Carolus Magnus : « Cum nos in Dei nomine Duria villa in palatio nostro ad universorum causas audiendum, vel recto judicio terminandum, resederimus, etc. » In publico itaque conventu causa illa apud Duriam agitata, et mense Julio dirempta ; ideoque conventus generalis aliquando extra mensem Maium congregatus. Carolus Carisiaci Pascha peregit, inde *quinto nonas Maii apud Theodonis villam* pro Flaviniacensi monasterio præceptum concessit a Labbeo descriptum tom. I Biblioth. Tum ex ea villa Carisiacum rediit, ubi *sexto kalendas Julias anno septimo et secundo regni*, Francici nempe et Langobardici, varia bona monasterio Dionysiano confirmavit, ut videre est in Præcepto a Mabillonio ibidem pag. 497 recitato. Hinc tandem in Saxoniam pergens Duriam venit, ubi exeunte Julio conventum celebravit.

6. *Explicatur judicium per crucem.* — In Placito, quod in eo datum fuisse dicimus, fit mentio de probatione crucis. Res sic agebatur : Missæ tempore, sive dum psalmi oratioque Dominica recitarentur, homines duo conducti ad crucem stabant brachiis expansis. Qui prior lassus brachia deposuisset, ejus pars victa censebatur. Ducangius in Glossario in voce *crux* præclarum istius judicii exemplum refert ex quodam Chronico ad annum DCCXCVIII : « Tandem habito consilio pacti sunt, ut hæc Dei et sancti Spiritus reservarentur judicio, eligentes duos juvenes clericos sine ullo crimine existimatos statuerunt, in Ecclesia S. Joannis Baptistæ ad domum et ad crucem stare fecerunt, quorum unus Aregaus, post archipresbyter Ecclesiæ Majoris nomine, ex parte publica ; alter vero ex parte sancti Zenonis, Pacificus videlicet, qui post archidiaconus Ecclesiæ Majoris fuit. Hi ambo ab introitu missæ usque ad mediam passionem tantum, quæ est secundum Matthæum, pariter starent, ille qui de parte publica datus fuerat, in terram velut exanimis corruit. Pacificus vero usque ad finem passionis stetit. His gestis, et omnibus gratias Deo agentibus, quartam partem, tam civitatis quam castelli, pars episcopii accepit ». Lis enim inter cives et episcopum de reficiendis urbis mœnibus vertebatur ; episcopus quartam duntaxat partem reparare volebat, cives tertiam ab eo partem instaurandam contendebant ; cumque hi probare quæ dicebant, haud possent, ambæ tandem partes habito consilio pactæ sunt, ut lis crucis judicio decideretur. Notitiam illam integram recitat Ughellus in episc. Veronensibus tom. v. Illud probationis genus sæpius prohibitum, tandemque abolitum fuit.

7. *Hadrianus Carolum rogat, ut Romam veniat.* — Interim *Carolus* lectis Hadriani papæ litteris, de quibus anno superiori egimus, statim *Possessorem* episcopum et *Rabigaudum* abbatem oratores suos ad eumdem Pontificem misit cum litteris, per quas se, bello Saxonico confecto, iter in Italiam atque ad Apostolorum limina suscepturum significavit. *Hadrianus* obviam regiis oratoribus suos honoris causa direxit nuntios *Perusium* usque. Illi autem Perusio *Spoletum* profecti, per eosdem nuntios Romano Pontifici regias transmiserunt litteras, scripseruntque Romam se venturos, postquam cum *Hildebrando* duce Spoletano colloquium habuissent. *Hadrianus* acceptis Caroli litteris, nec exspectato supradictorum oratorum adventu, per alios, qui Romam prius a rege missi fuerant, aliam Epistolam quæ LXIII est Cod. Carol. ad eumdem Carolum mox direxit rogans, ut juxta pollicitationem factam a Saxonia revertens ad limina sancti Petri properaret. Recitat eas litteras Cointius hoc anno, num. 9.

8. *Auxilium ab eo postulat adversus hostes Ecclesiæ Rom.* — Romanus Pontifex non leviter offensus, quod oratores regii *Spoletum* perrexissent se insalutato contra mentem Caroli, qui scripserat eos Romam destinatos, multo ægrius tulit eos Spoleti diuturno tempore moratos, rogatosque per alios nuntios, ut Spoleto Romam se conferrent, Spoleto *Beneventum* quamprimum abiisse. Questus est ea de re gravissime suis ad *Carolum* litteris, asseruitque auctam inde Spoletanorum pro-

terviam, et Spoletanum ducatum, quem principi Apostolorum se præsente haud pridem obtulerat, sibi reddi postulavit, ut videre est in Epistola LVIII Cod. Carol. apud Cointium hoc anno num. 10. Oratores regii Benevento *Spoletum* redierunt, rogaruntque *Hadrianum* papam, ut *Hildebrando* duci *Spoletano*, qui Romanæ Sedis hostem sub Desiderio rege se gesserat, veniam noxæ tribueret, nuntium et obsides *Spoletum* destinaret, *Hildebrandum* in conspectum admitteret. Acquievit Romanus Pontifex, Spoletum ire jussit Stephanum sacellarium, qui *Hildebrandum* reperit animo in Hadrianum infensissimo; *Spoletum* enim venerant oratores trium quoque ducum *Aragis*, *Rotgaudi*, et *Reginaldi*, quorum primus Beneventanis, alter Forojuliensibus, tertius Clusinis, Caroli regis nomine præerat. *Carolus* enim hos ducatus, qui prius fuerant regum Longobardorum, prædictis ducibus iis legibus quando regnum occupavit, permisit, ut eadem sibi feudi nomine præstarent, quæ prius *Desiderio*, a quo *Aragisus* anno DCCLVIII dux creatus fuerat, ut in ejus morte liquebit. Vereri cœpit Pontifex, ne, communicata re, motaque rebellione, simul id consilii caperent, ut tres illi duces, et *Hildebrandus* vires suas jungerent cum Græcis et *Aldagiso* Desiderii filio Longobardorum exrege, proximoque mense Martio terra marique bellum in ducatum Romanum transferrent, *Romam* ipsam invaderent, Longobardorum regem in solium et pristinam majestatem restituerent. Quapropter alias litteras scripsit ad Carolum, quibus, velut in præsentissimo periculo positus, auxilium ab eo cum crebris adjurationibus postulavit, ut videre est in Epistola LIX Cod. Carol. a Cointio hoc anno num. 11 relata.

9. *Carolus Italiam proficiscitur.* — Tot Apostolicis Epistolis opus non erat. *Carolus* a consilio, quod ante Saxonicam expeditionem susceperat, nunquam recessit; hoc enim eodem anno post suum e Saxonia reditum iter in Italiam suscepit, teste annalista Loiseliano : « Tunc audiens quod Rodgaudus Langobardus fraudavit fidem suam, ut omnia sacramenta rumpens, et voluit Italiam rebellare. Tunc illis in partibus cum aliquibus Francis domnus Carolus rex iter peragens, et celebravit Natalem Domini in villa quæ dicitur Scladistat », sive, ut Regino habet, *Schlestat in Elsatio*. Idem refert annalista Metensis, qui omnes *Rodgaudum* appellant, quem Baronius Notgardum.

10. *Donatio Offæ regis Denarius S. Petri appellata.* — Ad num. 10. Polydorus Virgilius lib. 4, refert *Offam* Merciorum regem metu pœnæ, qua propter peccata afficiendus erat, templum Herefordiæ amplissimis donariis cumulasse, divi *Albani* reliquias perquisiisse, inventasque locasse in cœnobio a se in hujus sancti martyris honorem constructo; prætereaque Romam se contulisse, et Hadriano papæ regnum suum vectigal fecisse, quod ait currenti anno contigisse. Quæ cum Baronius in examen non vocasset, ex eodem Polydoro in præsentem annum contulit. Verum recte observavit Alfordus in Annal. Eccles. Anglicanæ an. DCCXCIII, *Offam regem* occidisse *Ethelbertum* Angl. Orientalium regem, qui ad Mercios profectus erat, ut *Alfredam* ejus filiam post datam acceptamque fidem uxorem acciperet, et officiose domum deduceret. Summa cum laude *Ethelbertus* provinciam illam rexerat, et in matrimonium illud non consensit, nisi ut matri et proceribus, qui successorem cupiebant, obsequeretur. *Ethelbertum* uti sanctum, a morte ejus, omnis insula coluit, ut ostendit Alfordus in Annal. Angl. anno DCCXCIII. Malmesburiensis lib. 1 de Reg. cap. 5, Westmonasteriensis, Huntindonius, et Wigorniensis illum *sanctum* appellant ac valde laudant. *Offa* culpam suam fassus, illam expiare conatus est. Templum Herefordiæ ædificavit, sanctum *Albanum* insulæ protomartyrem insigni Basilica honoravit anno DCCXCIII, quo ejus reliquias invenit, Albanense monasterium exstruxit, illudque monachis Benedictinis concessit, ut liquet ex ejus Diplomate eo anno ab Alfordo recitato. Ad hæc, ut testatur Westmonasteriensis ad annum DCCXCIV, « Offa (dum Romæ esset) scholam Anglorum, quæ tunc Romæ floruit, ingressus; dedit ibi ad sustentationem gentis regni sui illuc venientis, singulos argenteos de familiis singulis, omnibus imposterum diebus, singulis annis, quibus videlicet sors tantum contulit extra domos in pascuis, ut triginta argenteorum pretium non excederet ». His addit Matthæus Paris in Vita Willegodi primi abbatis sancti Albani : « Quæ schola propter peregrinorum confluxum ibidem solatia suscipientium, versa est in xenodochium, quod sancti Spiritus dicitur. Ad quod exhibendum, rex Offa, ex regali munificentia, et pietatis affectu, denarium, qui dicitur sancti Petri, de maxima parte regni sui concessit ». Xenodochium igitur S. Spiritus, quod Romæ hodie cernitur, quove nullum illustrius Europa habet, ortum suum et incrementa *Inæ* et *Offæ* Anglo-Saxonum regibus debet.

11. *S. Rumoldus martyrium patitur.* — Ad num. 11. *Sanctus Rumoldus* Dublinensis in Hibernia quondam episcopus hoc anno VIII kalend. Julii martyrium passus est, ut refert Molanus ad diem I Julii. *Theodoricus* abbas Trudonianus, qui anno centesimo supra millesimum florebat, in oratione quam de sancti Rumoldi laudibus in ejus festo recitavit, quæ habetur apud Surium ad diem primum mensis Julii, multa miracula ab eo patrata refert. *Rumoldus*, ut narrat ibidem Molanus, deserta Hibernia, in qua natus erat nobilibus parentibus, et archiepiscopatu Dublinensi, Romam profectus est, indeque « juxta angeli apparitionem eo pervenit, ubi Scaldis fluvius in mare se exonerat, naturaque juxta lunæ curriculum labitur ac perfluit, hoc est, Mechliniam, ubi sic fidei rudimenta plantavit, ut merito post beatum Lambertum (Trajectensem ad Mosam olim episcopum) Mechliniensium apostolus habeatur. Susceptus est autem benigne ab Adone comite ejusque conjuge

Eliza, quæ veluti altera Sara in senectute sua precibus sancti hospitis filium peperit, sanctum videlicet Libertum, quem beatus antistes baptizavit, in sanctitate erudivit, ac clericis regulariter in Ulmeto, sive inter Ulmos viventibus, præposuit », ait Molanus ex Theodorico laudato. Est hodie Rumoldus Mechliniensium patronus. *Libertus*, cui Rumoldus *Ulmeti* monasterii præfecturam dimiserat, magistro suo superstes diu vixit, et martyrium in Hasbania passus est, ut infra videbimus.

12. *Moritur S. Gummarus.* — *Gummarus*, qui modo Lyrensium patronus est, incerto anno ad Deum migravit, et colitur quinto idus Octobris, ut testatur Molanus ad diem XI Octobris, qui ait, eum in aula Pippini regis floruisse, eique plurimum acceptum fuisse. « Cum ad limina Apostolorum tenderet, divina admonitione intra Netæ ambitum jubetur oratorium construere, ubi vitam in multa sanctitate finivit ». Quiescit Lyræ, ubi collegiatam habet Ecclesiam, eaque urbs intra Netæ fluvii ambitum contenta, a Riensi provincia, cujus caput Antuerpia, per eumdem amnem sequestratur, subestque hodie Hispanis. Auctor Vitæ S. Gummari apud Surium ad diem XI Octob. refert, Rumoldum *Gummari* fama comperta, illum videre summopere cupiisse; indeque in certum locum utrinque convenisse, illisque placuisse, ut singulis annis cum totius populi frequentia illic convenirent cum crucibus, missasque celebrarent, ut fusius in ejus Vita habetur.

13. *Aurelii Asturiarum regis obitus.* — *Aurelius* rex Legionensium et Asturiarum hoc anno juxta Tudensem vivere desiit, in cujus locum suffectus est *Silo* sororis ejus maritus. Sed cum neque filios haberet, neque spem suscipiendæ prolis, animum a negotiis regni ad otium et quietem avertit, et summa rerum penes *Alfonsum Castum* Froilæ regis filium fuit, ut scribit Vasæus in Chronico.

14. *Dignitas metropolitanæ Ecclesiæ Rhemensis confirmatur.* — *Hadriani* papæ litteras *Tilpino* Rhemensium archiepiscopo directas, quæ inter Epistolas hujus Pontificis sunt ordine XV, et referuntur a Flodoardo lib. 2, capp. 12, 16 et 17, hoc anno consignat Cointius num. 25, quod serius datæ non videantur; cum commendent *Weomadum* Trevirensem archiepiscopum, cujus mortem anno sequenti contigisse existimat, et citius datæ non videantur, quia *Tilpinus* de recuperandis episcopii rebus apud *Carolum* prius egit, priusque petente eodem Carolo et Fulrado abbate bonum testimonium præbente pallium ab Hadriano transmissum accepit. Adde quod *Hadrianus* in illis litteris laudat *Possessorem* incerti loci episcopum, qui Romam a Carolo missus est hoc anno, et obita legatione in Galliam rediit. Harum litterarum partem retulimus anno DCCXIX, eam vero Baronius recitat anno DCCXVII, num. 8, quod existimarit, eam Epistolam a Gregorio II papa scriptam esse. Alia quæ in ea continentur, ostendunt *Tilpinum* pro recuperandis Ecclesiæ rebus, proque asserendo, quo decessores gavisi fuerant, jure metropolico, valde sollicitum fuisse. Ex iis litteris etiam liquet, *Miloni* Trevirensium archiepiscopo, metropolitæ Belgicæ primæ, cum Rhemensem Ecclesiam Belgicæ secundæ metropolim occupavit, id consilii fuisse, ut sedi Rhemensi jus metropolitanum adimeret, et e duabus Galliæ Belgicæ provinciis unam conflaret, cujus metropolis Augusta Trevirorum. Inde orta scandala, de quibus apud Hadrianum questus est *Tilpinus*. Ille decernit ut Rhemensis Ecclesia metropolis permaneat, sicut antiquitus fuit, et suæ diœceseos, id est, Belgicæ secundæ, prima sit sedes, et *Tilpinus* ejusdem diœceseos sit primas, ne scilicet quid auctoritatis in eum sibi vindicare præsumat archiepiscopus Trevirensis, tanquam metropolitanus Belgicæ primæ. Denique eumdem primatem vult in sola subjectione Romani Pontificis permanere.

HADRIANI I ANNUS 5. — CHRISTI 776.

1. *Leo imperator coronat Constantinum filium.* — Annus sequitur septingentesimus septuagesimus sextus, Indictione decima quarta, quo Leo imperator primo sui imperii anno filium Constantinum coronat imperatorem. « Cum enim omnes Constantinopolitani cives liberalitate Leonis bene erga ipsum affecti essent, omnes optimates cum multitudine populi copiosa (inquit Theophanes) ingressi sunt ad eum, petentes, Constantinum filium ejus imperatorem. At ille (ut moris est principibus) renuntiavit eis: Filius est, inquit, meus unicus mihi, et idcirco vereor hoc facere, ne forte contingat mihi, quod humanum est, et eum adhuc sit parvulus, morti eum tradatis et alium promoveatis. At illi cum juramentis se profitebantur illi satisfacturos, neminem regnaturum præter filium ejus, etiamsi mori eum Deus voluisset. Hoc autem a Dominica die, qua Palmarum solemnitas agitur, usque ad quintam feriam hebdomadæ majoris, populo in hippodromo coacervato petente, sancta Parasceve jussit jurare illos. Et juravit omnis populus in honorandis et vivificis lignis (sanctæ Crucis), tam scilicet ex thematibus (militia scilicet) et senatu, quam etiam exterioribus ordinibus et civibus omnibus et ergasteriacis, imperatorem non admittendi, excepto Leone, seu Constantino, ac semine ipsorum, et fecerunt scripta, quemadmodum juraverunt, propriæ manus.

2. « Et in crastino sabbato sancto ascendit imperator in tribunal decem et novem cubitorum, et fratrem suum Eudoxium creavit nobilissimum; alius vero frater nomine Anthimus a patre Constantino illum honorem fuerat consecutus. Et processit imperator cum reliquis Cæsaribus et tribus nobilissimis ac novo Constantino ad magnam Ecclesiam, et mutato indumento, sicut imperatoribus moris est, ambonem ascendit cum filio suo simul et patriarcha, et ingressus omnis populus, posuerunt omnes scripta sua in mensa sancta. Tunc imperator allocutus est populum sic: En fratres, petitiones vestras adimpleo, et dono vobis filium meum imperatorem. Ecce eum ab Ecclesia de manu Christi suscipitis. At illi acclamaverunt voce magna, dicentes: Fidejussor noster esto, Fili Dei, quomodo de manu tua, Christe, suscipimus dominum Constantinum imperatorem ad custodiendum eum et commoriendum pro eo.

3. « Et in crastinum, quando videlicet magnus et Dominicus dies Paschæ celebratus est octavo kal. Maii, decima quarta Indictione, auroræ crepusculo, exeunte imperatore una cum patriarcha in hippodromum, delato altario, populo contemplante, patriarcha fecit orationem, et coronavit imperatorem filium ejus. Et ita processit ad magnam Ecclesiam uterque imperator cum duobus Cæsaribus et tribus nobilissimis. Processit autem et imperatrix Irene, cum processissent imperatores, sceptris consequentibus per scholas antelatis, et ascendentibus per æreæ portæ ascensum in catachumenii Ecclesiam, non exiens in plateam Emboli ». Hæc de solemnibus ritibus tunc exhibitis Theophanes, qui et eisdem potuit interesse. Subdit vero paulo post mense Maio, Nicephorum Cæsarem fratrem imperatoris postulatum reum majestatis, una cum aliis ejusdem conspirationis hominibus publice cæsis ac tonsis, ignominiæ causa Chersonam in exilium deportatum. Hactenus de rebus Orientalibus.

Quod autem pertinet ad res Occidentales, hoc anno Carolus Magnus cum audisset Rotgaudum ducem Longobardorum Forojuliensium nova conantem, et regnum Longobardorum sibi vindicare studentem, in Italiam nullo obice venit. Eademque celeritate eumdem victum occidit, captisque Forojulio atque Tarvisio, quæ rebellaverant, civitatibus, Francorum illis præsidia reliquit. Contigerunt hæc ipso veris initio: nam rebus confectis, Pascha Tarvisii celebravit. Post hæc rebellantibus Saxonibus, citius in Gallias cum exercitu rediit. Sed quomodo antequam ipse in Saxoniam pervenerit, Deus pugnarit pro Francis: audi divinum miraculum antiquis illis, quæ divina scripta testantur, minime [1] impar.

4. *Saxones tum miraculo, tum Caroli virtute subjiciuntur.* — Saxones iterum rebellarunt, ruptis sacramentis, et obsidibus promissis mentitis, et Eresburgum castrum per mala ingenia et iniqua

[1] Vit. Carol. M. Annal. Franc. et Chronic. Regin.

placita capientes Francos expulerunt, et castrum destruxerunt. Similiter voluerunt facere de Sigisburgo castello; sed dum per placita Francos, qui intus erant, non potuissent illudere, sicut fecerant alias de Eresburgo : præparaverunt pugnas et machinas, ut castrum vi caperent; Deoque volente petrarias quas paraverunt, in suo plus damno senserunt, quam illi de castello. Item præparaverant clitas ad debellandum per virtutem castrum; sed Dei virtus superavit illorum virtutem. Quadam autem die cum bellum præpararent adversus Francos, qui ipsum castrum custodiebant, apparuit manifesto gloria (gladius) Dei super Ecclesiam, quæ est infra ipsum castrum, videntibus cunctis tam a foris, quam etiam deintus, ex quibus multi manent adhuc, qui dicunt vidisse se instar duorum scutorum colore rubeo flammantium et agitantium super ipsam Ecclesiam. Cum hoc signum vidissent pagani qui a foris erant, statim confusi sunt, et magno timore perterriti, fugere cœperunt ad castra, et omnis multitudo eorum fugam arripiens, alii ab aliis invicem interficiebantur, et qui retro respiciebant propter pavorem ab antecedentibus lanceis confodiebantur, et diversos ictus inter se perpessi sunt omnes, et divina ultione vindicati (judicati). At quantum super eos Dei virtus propter salutem Christianorum operata est, nullus narrare potest : et quanto plus illi pavore perterriti sunt, tanto magis Christiani confortati omnipotentem Deum laudabant, qui dignatus est ostendere potentiam suam super servos suos. Ita Francis viriliter resistentibus, Saxones nihil prævaluerunt, et Franci persecuti eos interfecerunt usque ad flumen Lippiam, et cum victoria reversi sunt ». Cum hæc audivit Carolus, celebrem Synodum in Wormatia celebrandam curavit ad componendas, ex more, res Ecclesiasticas et politicas, exemplo expertus sæpissime, curare Deum res bellicas, cum ipse esset sollicitus de rebus Ecclesiasticis conservandis. Nam audi quæ sequuntur :

5. « Cum autem in Wormatia domnus rex Carolus hæc audisset, tenuit ibi Synodum et publicum placitum, et consilio habito, introivit cum summa festinatione, Deo adjuvante, in Saxoniam. Et perterriti Saxones omnes, ad locum, ubi Lippia consurgit, venerunt ex omni parte, et domno regi Carolo per Widitum manibus suis reddiderunt patriam, et spoponderunt se esse Christianos. Et iterum subditi sunt ditioni domni regis Caroli. Domnus autem rex Carolus reædificavit Eresburgum castrum, et fecerunt aliud castrum super Lippiam. Ubi venientes Saxones una cum uxoribus et infantibus, innumerabilis multitudo, baptizati sunt in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, et obsides dederunt domno regi Carolo, sicut voluit. Disponens autem domnus Carolus Francos per castella Saxoniæ, reversus est in Franciam, et celebravit Natale Domini in Aristallio ». Hucusque in dictis Annalibus res ab eo gestæ anni hujus.

6. *Frequentia Concilia sub Carolo Magno.* — Cæterum quod ad frequentes Synodos a Carolo annis fere singulis habitas pertinet : minime placet, quod asseritur opinatione quadam potius quam certa auctoritate, hos fuisse tantum laicales conventus ad res bellicas aliaque politica disponenda : etenim cum in his constet sancitos esse canones ad res Ecclesiasticas spectantes, quorum aliquot ex Capitularibus regum Francorum superius scripsimus, et alios suo loco reddituri sumus, cessare de his contraria omnis assertio, vel dubitatio debet. Custos siquidem sacrorum canonum tenacissimus Carolus ex eorum præscripto, annis singulis Synodales voluit eosdem sacros celebrari conventus : quibus et magistratus regni interfuisse æque sentimus, in iisque etiam quæ ad regni optimum statum pertinent, esse cognita optimeque disposita non negamus. Et ut hujus instituti originem repetamus, sciendum, fuisse anno quarto Pipini regis Concilium celebratum apud palatium Vernis, in quo statutum quarto canone, ut bis in anno Synodus celebrari deberet, quo rex ipse jussisset, in ejusque agi præsentia, ad quas convenirent episcopi et abbates; earumque alteram kal. Martii, alteram vero kal. Octobris celebrandam esse. Ut taceamus modo dicere de innumeris antiquis Ecclesiasticis legibus ista jubentibus : ad omnem de hac re tollendam dubitationem, reddendus est hic ipse ejusdem Synodi canon, qui sic se habet :

7. « Ut bis in anno Synodus fiat : prima Synodus mense primo, quod est kal. Martiis, ubicumque dominus rex jusserit, in ejus præsentia. Secunda Synodus kal. Octobris, aut ad Suessiones, vel alibi, uti in Martiis kalendis inter episcopos, et illi episcopi ibidem conveniant, quos modo vice metropolitanorum constituimus, et alii episcopi, vel abbates, seu presbyteri, quos ipsi metropolitani ad se venire jusserint, ibidem in ipsa secunda Synodo convenire faciant ». Hæc canon dicti Concilii, celebrati anno quarto regni Pipini Caroli patris, ut mirandum non sit, si vel saltem semel in anno coram se Synodum Carolus fecerit celebrari, qui (si in omnibus canon servandus fuisset) bis in anno Synodo suam præsentiam teneretur exhibere. Sed est canon Synodi Suessionensis ab eodem Pipino rege habitæ, quo decernitur, annis singulis singulas esse Synodos celebrandas; ex cujus præscripto potius Carolus ejus filius singulis ferme in annis colligebat episcoporum conventus singulos. Quantum autem ista sibi regnoque profuerint, probarunt eventa.

Anno periodi Græco-Romanæ 6269. — Anno Æræ Hispan. 814. — Anno Hegiræ 160, inchoato die 19 Octob., Fer. 7. — Jesu Christi 776.
— Hadriani I papæ 5. — Leonis IV 26 et 2. Constantini 1.

1. *Constantinus fit consors imperii.* — A num. 1 ad 4. Theophanes, qui post Constantinum Copronymum annos Incarnationis secundum Alex. cum annis imperatorum recte copulat, anno Incarnat. DCCLXVIII kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoato refert, *Leonem* imp. rogatum fuisse a proceribus imperii, ut filium suum *Constantinum* imperatorem crearet, idque præstitisse Leonem *magna Paschatis Dominica*, quæ hoc anno decimo quarto mensis Aprilis fuit. Subdit Theophanes, *mense Maio ejusdem Indictionis* XIV, *Nicephorum Cæsarem*, qui frater erat Leonis imp. accusatum, quod insidias eidem pararet, relegatum esse cum quibusdam aliis ejusdem criminis consciis Chersonam, quæ pluribus Baronius narrat.

2. *Hadrianus petit a Carolo ut omnia sibi a Langobardis ablata restitui curet.* — A num. 4 ad 6. Gesta hoc anno a *Carolo* accurate explicat Cointius, narratque ineunte anno, cum Alpes superasse, ac recta perrexisse in ducatum Foro-Juliensem, cui *Rotgaudum*, seu Rotgauzum, aut Rotgandum, everso Langobardorum regno, præfecerat. Annalista enim Petavianus hoc anno habet : « Perrexit domnus rex Carolus in Italiam, et occiso Hrotgaudo, qui illi rebello extiterat, obsederuntque Stabilinium socerum suum Taraviso civitate. Eo capto, dispositisque omnibus, prosper redit cum suis in Franciam ». Spatiosa erat Rotgaudi ducis præfectura; ducatum enim Foro-Juliensem et Marchiam Tarvisinam complectebatur. Carolus interempto *Rotgaudo*, ducatum Foro-Juliensem; capto *Stabilinio* Rotgaudi socero, qui Tarvisium propugnabat, Marchiam Tarvisinam ad obsequium redire compulit. Hugo Flaviniacensis abbas scribit in Chronico Virdunensi, *Tarvisium* traditum fuisse a Petro viro Italico. *Carolum* autem Pascha apud Taravisium seu Tarvisium civitatem hoc anno celebrasse, testantur Regino in Chronico, annalista Metensis aliique. Speraverat Carolus sese citius *Romam* venturum, ut illic ab Hadriano papa filius, quem *Hildegardis* regina nuper pepererat, ipso die Paschæ, die sc. XIV mensis Aprilis, e sacro fonte levaretur. Id a nuntiis suis Philippo episcopo et Megisto archidiacono, quos ad Carolum prius direxerat, sese accepisse significat ipsemet Hadrianus in Epistola ad eumdem regem, quæ est XLIX Cod. Carol. *Caroli* filius, de quo in eadem Epistola loquitur Hadrianus, alius non est a *Pippino*, ut anno DCCLXXXIII ostendemus adversus Cointium, qui hoc anno num. 3 Carolum fuisse putat. Iisdem litteris Carolum rogat, ut ea quæ pollicitus est erga Romanam Ecclesiam adimpleat, eique cuncta restitui curet, « quæ per diversos imperatores, patricios, etiam et alios Deum timentes pro eorum animæ mercede, et venia delictorum, in partibus Tusciæ, Spoleto, seu Benevento, atque Corsica, simul et Savinensi patrimonio, beato Petro Apostolo, sanctæque Dei et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ concessa sunt, et per nefandam gentem Longobardorum per annorum spatia abstracta atque ablata sunt ».

3. *Bellum Foro-Juliense feliciter a Carolo confectum.* — Flagrante bello Foro-Juliensi, Leo Ravennatium archiepiscopus inscio Hadriano Pontifice *Carolum* regem adiit, seque in ejus benevolentiam officiosis verbis insinuavit. Quod ubi resciit Hadrianus ipsismet Caroli litteris, quas *Andreas* episcopus et *Anastasius* cubicularius ex aula regia Romam detulerunt, statim *Carolo* rescripsit acceptissimum sibi semper fore, quisquis ei placuisset, seque missurum fuisse nuntios cum Leone, si *Leo* prius significasset, velle se ad regem proficisci. Est hæc Epistola LIII Codicis Carol. Confecto Foro-Juliensi bello *Carolus* singulis civitatibus comites præfecit, ut auctor est Eginhardus in Annal., toti vero regioni ducem, cui comites subessent, præposuit *Marcarium*, cujus mentio fit in aliis Hadriani litteris, de quibus infra, cum de Epist. LVII Cod. Carol. verba faciemus. Idem Pontifex Epist. LX ejusdem Codicis *Carolum* rebus Italicis intentum rogavit, ne sineret in partibus Tusciæ morari *Raginaldum* ducem Clusinum, qui castellum *Felicitatis*, aliaque patrimoniola in Tusciæ partibus ab ipsomet Carolo Sedi Apostolicæ data volebat invadere, non contentus pleraque jam jurgia scandalaque temporibus *Desiderii* regis seminasse.

4. *Annus quintus belli Saxonici.* — Ne Carolus Romam adiret, impedimento fuit tumultus Saxo-

nicus (1). « Tunc nuntius veniens dixit Saxones rebellantes, et omnes obsides suos dulgtos (id est, ab iisdem Saxonibus desertos, potestatique Francorum permissos), et sacramenta rupta, et Heresburgum castrum per mala ingenia et iniqua placita, Francos exinde suadentes exiendo. Sic Heresburgo a Francis derelicto, muros et opera Saxones destruxerunt. Et pergentes voluerunt de Sigisburgo similiter facere. Auxiliante Domino, Francis viriliter repugnantibus, nihil prævaluerunt. Et inde fugam arripientes Saxones, persecuti sunt eos Franci, interficientes illos usque ad fluvium Lippiam, et castro salvato, cum victoria reversi sunt Franci », inquit annalista Loiselianus. Idem legitur in Annalibus Metensibus, et in Vita Caroli Magni, cum ab auctore incerto, tum monacho Engolismensi conscripta, ubi dicitur, *Sigisburgum* divina virtute propugnatum fuisse.

5. *Conventus Wormatiensis.* — Carolus eadem velocitate, qua profectus in Italiam fuerat, ad Rhenum rediit, et *Vormatiæ* generalem Francorum conventum habuit tempore non legitimo. Nam post mensem Junium ex Italia rediit, et postea bellum Saxonicum suscepit. Quid in hoc conventu Vormatiensi deliberatum sit, posteaque peractum, exponit annalista Loiselianus : « Cum pervenisset domnus Carolus rex Wormatiam, omnes istas causas (id est, res a Saxonibus contra Francos, et vicissim a Francis contra Saxones nuper gestas) audiens, conjunxit Synodum ad eamdem civitatem, et ibi Placitum publicum tenens, consilio facto cum Dei adjutorio sub celeritate et nimia festinatione Saxonum casas, seu firmitates subito introivit. Tunc Saxones perterriti omnes ad locum, ubi Lippia consurgit, venientes ex omni parte, reddiderunt patriam per wadium (id est, vadem seu fideijussorem) omnibus manibus eorum, et spoponderunt se esse Christianos, et se sub ditione domni Caroli regis et Francorum subdiderunt. Et tunc domnus Carolus rex una cum Francis reædificavit Eresburgum castrum denuo, et aliud castrum super Lippiam. Ibique venientes Saxones una cum uxoribus et infantibus, innumerabilis multitudo baptizati sunt, et obsides, quantos jam dictus domnus rex ab eis quæsivit, dederunt. Et perfectis supradictis castellis et dispositis per Francos scaris (seu copiis militaribus) residentibus et ipsas custodientibus, reversus est domnus Carolus rex in Franciam. Et celebravit Natalem Domini in Haristallio ». Idem habent annalista Metensis et Regino in Chronico. Addit annalista Petavianus ædificatam a Francis « in finibus Saxonum civitatem quæ vocatur urbs Karoli ».

6. *Hadrianus queritur de Leone archiep. Ravennæ.* — *Hadrianus* audito Caroli regis ab Italia discessu, statim ad illum direxit *Andream* episcopum, cui rex in responsis dedit, missurum se Romam oratores autumnali tempore, et curaturum per eos, ut omnia quæ pollicitus fuerat Apostolicæ Sedi traderentur. *Sexto kalendas Novembris*, litteræ Joannis patriarchæ Gradensis Hadriano redditæ sunt, sed apertæ prius lectæque a *Leone* archiepiscopo Ravennate, qua de re suis litteris ad Carolum, qui Romam, ut pollicitus fuerat, oratores nondum mittebat, questus est quamprimum papa significavitque, id factum a *Leone*, non alio consilio, quam ut omnia quæ scripta fuerant in illis litteris *Arigiso* duci Beneventano, cæterisque tum Franciæ, cum Sedis Apostolicæ hostibus retegerentur. Præterea subjunxit, *Leonem* ex aula regia reversum superbia magis intumuisse ; ita ut Ravennæ in Æmilia, necnon etiam Gaballi principem se gereret, Imolam ac Bononiam sibi, non Romano Pontifici ab ipsomet Carolo concessas palam prædicaret, et Pentapolenses tentaret ad deditionem pellicere. Quæ pluribus exponit Pontifex in Epist. LII Cod. Carol. « Etenim innotescimus excellentissimæ Christianitati vestræ », inquit Hadrianus in embolo, « eo quod quando a vestro regali vestigio reversus est Leo antefatus archiepiscopus, in magnam superbiam et tyrannicam elationem pervenit, et nullo modo, sicut antea, nostris Apostolicis obtemperare inclinatus est mandatis, et nullum ex Ravennatibus vel Æmilia pro accipiendis præceptis de diversis actionibus ad nos venire permisit, ita eis indignatus comminatus est dicens, quod, si quis ad nos venire præsumpsisset, non potuisset venire. Nam Pentapolenses omnes obedientes existentes in nostro Apostolico servitio, ad nos proni, sicut tempore prædecessoris nostri domni Stephani papæ, properaverunt et præcepta de singulis eorum civitatibus more solito acceperunt. De reliquis vero civitatibus Æmiliæ simulque et Gabello, qui a nobis ibidem ordinati sunt, ab eo exinde projecti sunt, et alios ex eis in vinculis detinet. At vero de civitatibus Imolensi seu Bononiensi ita profanizat, dicens, quod vestra excellentia ipsas civitates minime beato Petro et nobis concessit, sed sibi ipse archiepiscopus a vobis fuisse concessas ac traditas asserit, sub sua potestate permanendas. Unde nullum hominem ex eisdem civitatibus ad nos venire permisit, sed ipse ibidem actores quos voluit sine nostra auctoritate ordinavit, et in sua eas detinet potestate ».

7. *Iterum petit a Carolo ut ejus ac patris donatio sortiatur effectum.* — Mense Novembri, cum Romæ de regiorum oratorum adventu nihil audiretur, *Hadrianus* per litteras petiit a judicibus Papiæ constitutis a *Carolo*, an scirent eos Romam venturos, acceptoque in responsis, eos

(1) *Ne Carolus Romam adiret impedimento fuit tumultus Saxonicus*, etc. Aliud obstitisse oportet, ne Carolus Romam pergeret, cum Saxonicos tumultus non prius resciverit, quam cum ex Italia redux in Galliam pervenerat. Annalista Bertinianus : *Cum prosperitate et victoria reversus est in Franciam. Tunc nuntius veniens dixit Saxones rebellatos*, etc. Hanc animadversionem debemus eruditissimo P. Joanni Francisco Madrisio Utinensi congregationis Oratorii ad cap. 15 Vitæ S. Paulini Aquileiensis, quam præmisit operibus ejus a se collectis editisque Venetiis anno MDCCXXXVII, apud Pitterum. MANSI.

haud cito mittendos, alteris ad Carolum litteris per Andream episcopum ex aula regia nuper reversum, et Pardum *Egumenum*, seu monachorum præfectum denuo scripsit, *Leonem* nolle præceptionibus Apostolicæ Sedis obedire; Ravennam, Faventiam, ducatum Ferrariæ, Comaclum, Forum-Livii, Forum-Popillii, Cesenas, Bobium, Imolam, et Bononiam esse in illius archiepiscopi potestate, reliquas vero civitates utriusque Pentapoleos ab Arimino Eugubium usque, in fide atque obsequio adhuc perstare: « Petimus te coram Deo vivo, præcellentissime fili, ut nullo modo hoc tibi placeat, ut ea quæ sanctæ memoriæ genitor tuus, et tu ipse beato Petro concessistis atque obtulistis, quod absit, temporibus vestris auferantur, et Ecclesia beati Petri per malignos homines, qui iniqua immittunt, humilietur, sed magis semper per vos exaltata permaneat », inquit Hadrianus in embolo ejusdem Epistolæ, quæ est ordine LI Cod. Carol. et recitatur integra a Cointio hoc anno, sicuti et cæteræ citatæ.

8. *Caroli ævo duplex conventus singulis annis habebatur.* — Ad num. 6 et seq. Canon, quo præcipitur, ut *bis in anno Synodus fiat*, quem integrum recitat Baronius, non in Concilio Suessionensi, ut ipse memoriæ lapsu scripsit, sed in Concilio Vernensi anno IV Pippini regis celebrato, conditus est, ut ex Actis ejusdem Concilii liquet. Sub *Carolo Magno* politia Ecclesiastica restaurata est juxta antiquos canones cura et diligentia hujus principis, qui eos renovari procurabat in generalibus regni conventibus; novosque condi præcipiebat, si necessitas postularet. Quoniam vero Hincmarus Rhemensis archiepiscopus impense laudavit ordinem in his conventibus observatum ævo Caroli Magni, brevem ejus descriptionem exhibuit Marca lib. 6 de Concordia, cap. 25, quam hic repræsento, quia utilis futura est ad recte intelligendum diversa loca Synodorum, Capitularium et vetustorum Annalium hujus ævi, prætereaque ad illustranda, quæ hic Baronius habet. Adalardus abbas Corbeiensis propinquus et consiliarius Caroli Magni, librum ediderat *de Ordine palatii*, cujus synopsim retulit Hincmarus, in quo aiebat: « Bis in anno Placita duo tenerentur, etc. in quo Placito generalitas universorum majorum, tam clericorum quam laicorum conveniebat ». Unus ex his conventibus generalis erat, alter vero particularis. Primus constabat ex episcopis et abbatibus et comitibus regni, et in eo disponebatur status politicus in eum annum. Secundus autem constabat ex antiquioribus episcopis et comitibus, et ex nonnullis etiam ex iis ministris, quorum consiliis princeps utebatur in Republica administranda; in eoque conventu secreto digerebantur ac decernebantur ea, quæ proponi et statui debebant in proximo conventu generali. Præterea conventus ille virorum principum ordinabat negotia, quæ per annum incidebant, quæque differri non poterant, sive pro renovandis induciis, aut ob bellum minime exspectatum, aut ob alias similes occasiones.

9. *In iis Carolus Capitula discutienda proponebat.* — In his conventibus, præcipueque in generalibus condebantur statuta de rebus Ecclesiasticis et civilibus; rex enim conventui proponebat nonnulla Capitula, de quibus deliberari volebat in conventu, ut disertis verbis adnotavit Hincmarus. Hujus praxis in Ecclesia Gallicana jamdiu usurpatæ illustrius exemplum proferri non potest, quam Epistola Synodica Concilii Aurelianensis primi anno DXI congregati. Tractant enim Patres *de Titulis*, id est, capitibus a rege propositis, cujus judicio submittunt canones a Synodo conditos, quorum confirmationem petunt: « Quia », inquiunt in Epistola ad Clodoveum regem, « tanta ad religionis Catholicæ cultum gloriosæ fidei cura vos excitat, ut sacerdotalis mentis affectu sacerdotes de rebus necessariis tractaturos in unum colligi jusseritis, secundum voluntatis vestræ consultationem et titulos, quos dedistis, eaque nobis visum est definitione respondimus; ita ut si ea, quæ nos statuimus etiam vestro recta esse judicio comprobantur, tanti consensus regis ac domini majori auctoritate servandam tantorum firmet sententiam sacerdotum ». Eumdem ordinem sequebatur Carolus M. « Mox », inquit Hincmarus cap. 34 ejusdem Epistolæ, « auctoritate regia per denominata et ordinata Capitula, quæ vel ab ipso per inspirationem Dei inventa, vel undique sibi nuntiata post eorum abscessum (id est, postremum conventum habitum) præcipue fuerant, eis ad conferendum, vel considerandum patefacta sunt ».

10. *Auctoritas Caroli quoad constituta in his conventibus.* — Acceptis Capitulis optimates examinabant causas, ut videre est apud Hincmarum cap. 29, ea tamen ratione, ut penes antiquiores esset maxima in censendo auctoritas, eisque juniores consensum suum adderent. Juniores tamen interdum loquebantur, sed ut sensus suos potius promerent, quam ut suffragii ferendi jure uterentur. Discussio isthæc biduum aut triduum durabat, delegato palatinis ministerio, ut regis responsa super dubiis propositis ad conventum referrent, donec ad eum delata foret deliberatio Synodalis. Tunc vero princeps eam sententiam præferebat, quam æquiorem existimabat, eamque dein omnes amplectabantur: « Donec », inquit Hincmarus in cap. 34 ejusdem Epistolæ, « res singulæ ad effectum perductæ, gloriosi principis auditui in sacris ejus obtutibus exponeretur, et quidquid data a Deo sapientia ejus eligeret, omnes sequerentur ».

11. *Modus deliberandi in his conventibus.* — Attamen quia differentia occurrebat in causis, quarum aliæ erant spirituales, aliæ vero sæculares, quædam vero mixtæ, discrimine etiam aliquo utebantur in modo deliberandi. Episcopi enim et abbates seorsim a laicis conveniebant; foris nempe, si cælum serenum esset, alias intra ædes; ita ut unusquisque suam curiam haberet discretam ac separatam, ac splendide ornatam et instructam, ad quam summo

mane conveniebatur : *Ad suam constitutam curiam*, cap. 35. Comites vero et optimates a reliquis laicis discernebantur *subselliis honorificabiliter præparatis.* Inter deliberandum autem, seorsim interdum promebant sententiam suam, interdum simul congregabantur, prout ipsis videbatur, ut se ad genera causarum accommodarent, quæ aut spirituales erant, sæculares, aut mixtæ : « In eorum manebat potestate quando simul, vel quando separati residerent, pro ut eos tractandæ causæ qualitas docebat ».

12. *Explicantur Eginhardus et Capitulare anni* DCCLXXIX. — Descriptio hæc viam aperit ad genuinum manifestumque sensum verborum Eginhardi, cujus scriptio accuratissima est præ omnibus illius ævi Annalium scriptoribus. Is ergo scribit *Pippinum* regem habito conventu generali in Gentiliaco villa, Synodum habuisse anno DCCLXVII de quæstione Trinitatis et de cultu imaginum, id est, eum discussioni episcoporum, qui in conventu generali aderant, commisisse quæstionem de rebus spiritualibus. Eadem distinctio adhibenda est verbis Caroli M. ex Capitulari anni DCCLXXIX, dum jubet, ut constitutiones patris sui Pippini observarentur, sive illæ quæ *in Placitis* factæ sunt, sive in Synodis, id est, de causis civilibus et Ecclesiasticis : « Capitula vero quæ bonæ memoriæ genitor noster in suis Placitis constituit et in Synodis, conservari volumus ». Nam licet Annalium scriptores et Pippinus vocem *Synodus* usurpaverint pro conventu generali, attamen utriusque distinctio introducta est, postquam canonum auctoritas manifestius invaluit. Verum quia canones de disciplina lati ad Rempublicam spectabant, materia hæc ab episcopis simul cum laicis tractabatur. Nec aliud episcopis solis permittebatur, quam quæstiones mere spirituales. Sane Capitulare anni DCCLXXIX decretum est ex sententia episcoporum, abbatum et comitum, cum consensu regis : « Congregatis in unum Synodali Concilio episcopis, abbatibus, virisque illustribus comitibus una cum piissimo domino nostro, secundum Dei voluntatem pro causis opportunis consenserunt ». Post conditos canones controversiæ particularium personarum agitabantur; quas princeps reservabat cognitioni conventus generalis, si forte comes palatinus eas ob aliquam causam noluerat definire. Docuit nos ergo ex Hincmaro Marca, cujus verba exscripsi, ordinem observari solitum illa ætate in conventu generali Galliæ ad discutiendas causas canonicas, earumque decisionem ab arbitrio regis pependisse, qui eam pro libito confirmabat aut retractabat.

13. *Moritur S. Gregorius abbas et rector Ecclesiæ Trajectensis ad Rhenum.* — Ad hunc vel potius ad sequentem annum referenda videtur mors *sancti Gregorii* abbatis et rectoris Ecclesiæ Trajectensis ad Rhenum, cujus Vitam a sancto Ludgero Monasteriensi episcopo ipsius discipulo scriptam post mortem Baronii Browerus vulgavit, rursumque typis mandavit Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2. Annum Gregorii emortualem sedulo examinarunt Henschenius in Comment. prævio ad Vitam S. Ludgeri ad diem XXVI mensis Martii, Mabillonius in Notis ad Vitam S. Ludgeri pag. 23, et Cointius hoc anno num. 26 et seqq. tandemque hi duo postremi in sententiam Henschenii, hanc mortem cum præsenti anno alligantis concessere. Verum tam illi quam Wilhelmus Heda in Historia Trajectensium episcoporum male pro certo posuerunt Gregorium spiritum Deo reddidisse *die* XXV *mensis Augusti,* quod eo die celebris ejus memoria existat; cum enim S. Ludgerus in Gregorii Vita, nec diem, nec annum mortis ejus memoret, primus non potest non esse incertus, nec secundus nisi probabilibus argumentis determinari. Scribit Heda : « Tandem LXX ætatis suæ anno gravatus paralysi, et continuo triennio per summam patientiam illa exhaustus, instante jam resolutione sua, per triduum mortem suam ante prædixit, et ad altare ductus sumpta Eucharistia statim expiravit VIII kalend. Septemb. sepultus in Ecclesia sancti Salvatoris Trajecti, cum sedisset annis XXII ». Quare cum Gregorius die incerto, uti jam diximus, in Domino obdormierit, et Trajectensem Ecclesiam post passionem S. Bonifacii, quæ anno DCCLV contigit, per annos duos ac viginti administrarit, si anni illi incompleti fuere, usque ad sequentem Christi annum pervenit, ut antea Cointius anno DCCVII, num. 17 et alibi, opinatus fuerat : quod si integri numerandi sint, Gregorius ultra præsentem annum vitam non propagavit. Cointius hac potissimum ratione inductus est, ut sententiam mutaret, quod sc. Carolus *rex VII idus Junii, anno regni sui nono*, id est, anno Christi insequenti, munificum se præbuerit erga Basilicam Trajectensem, « ubi venerabilis vir Albricus presbyter atque electus rector præesse videtur », inquit Carolus. Albricus enim sive Albericus ejusdem Gregorii nepos, ut vocatur ab Altfrido in Vita S. Ludgeri, sancto Gregorio in Ecclesiæ Trajectensis administrationem successit. At hoc *Caroli* præceptum evertit quidem priorem opinionem Mabillonii, qui Gregorii obitum usque ad annum DCCLXXXI distulerat, sed non priorem opinionem ipsiusmet Cointii, cum Gregorium usque ad initium mensis Junii sequentis Christi anni vixisse, eique eodem mense Albricum successisse verosimilius sit. Quod si *Gregorius* ad septuaginta annorum ætatem pervenit, et tribus annis ante obitum suum paralysi affectus est, ut Heda sanctum Ludgerum interpretatur, natus erat sanctus abbas circa annum DCCVII.

14. *S. Gregorio Albricus succedit.* — Gregorius « quasi quartum decimum, aut decimum quintum agens ætatis annum », inquit Ludgerus, sancto Bonifacio tanquam magistro suo adhæsit, et cum eo Thuringiam venit, et in tantum amabilis factus est magistro, « ut quasi unicum filium eum diligeret, jam adjutorem fidelem illum habens in omni opere bono ». Cum Bonifacius sociis suis re-

giones distribuit, *Trajectum* ad Rhenum ei commisit, et cum ad Gregorium III Romam profectus est, *Gregorius* infatigabilis comes cum suo magistro permansit, et in Frisiam redux, mortuo sancto Willibrordo archiepiscopo Trajectensi, successit pius hæres ejusdem gentis Fresonum pastor et prædicator, « et larga et melliflua eruditione populum irradiavit simul cum chorepiscopo et adjutore suo Aluberto, qui de Britannia et gente Anglorum veniebat magnis vitæ meritis pollens », inquit Ludgerus. Quare Gregorius nunquam episcopus fuit, licet Beda et aliqui alii id existimarint, sed tantum presbyter et abbas. Ex ejus discipulis aliqui episcopi creati, uti *S. Ludgerus* ejus Vitæ auctor, et plurimi doctrina præditi, nec meritis inferiores, qui eo gradu dignissimi fuere. *Albricus* ejus successor, regimine Ecclesiæ Trajectensis suscepto, Ludgerum diaconum suum ad perquirendum sanctum *Lebuini* corpus, et Ecclesiam Daventriæ reparandam statim direxit, perfectaque est Ecclesia et consecrata, « quæ nunquam deinceps a gentibus fuit contaminata, sed in loco illo per servum suum Liafwinum (seu Lebuinum) Dominus virtutes multas operatur usque in hodiernum diem », inquit Altfridus in Vita sancti Ludgeri.

15. *Moritur S. Madelveus episc. Virodunensis.* — Hoc etiam anno *sanctus Madelveus* Virodunensis episcopus et abbas sancti Vitoni supremum diem obiit, ut prodit Hugo Flaviniacensis abbas in Chronico Virdunensi a Labbeo tom. I Biblioth. publicato, ubi hujus sancti gesta copiose describit, aitque: « An. DCCLXXVI, qui erat regni Caroli nonus, obiit Madalveus episcopus, cum obsideret Caroli exercitus in Tharavisa Italiæ civitate Stabiliarium socerum Chrotgaudi, qui contra Carolum rebellaverat ». Addit Hugo : « Erat in eadem civitate (nempe Tarvisina) Petrus vir Italicus, a quo tradita est civitas, et ob hoc de Virdunensi episcopatu honoratus est ». Quia tamen semper suspecti sunt traditores, in episcopatu receptus non est ante annum DCCLXXXVIII. Madelveus creatus abbas Ecclesiæ sancti Vitoni erat obedientia cunctis subditus, justitia insignis, et fortitudine spectabilis, quibus præcurrentibus nuntiis, cunctorum votis in pontificatu Virdunensis urbis electus est, *Pippino* jam monarchiam adepto. Erat tunc civitas ipsa insectatione barbarica bellis attrita, obsidionibus fatigata, templa Domini in ea polluta, et officia diurna vel nocturna neglecta. Sed Madelveus clericos regulariter vivere docuit, Pippinumque adivit, et vastitatem urbis calamitatemque plebis, quam regendam susceperat, illi significavit, et auxilium ab eo ex regali largitione quæsivit et obtinuit. Devotionis causa Hierosolymam ad visenda loca sacra peregrinari voluit, ubi « sepulcrum Domini, locumque Ascensionis, ubi steterunt pedes ejus, iterum iterumque revisens atque osculans, nativum solum revisere deliberavit », et non multo post animam Deo reddidit (1).

Carolus insignem hoc anno donationem fecit *Paulino,* qui postea patriarcha Aquileiensis fuit, tum grammatices professori, ut anno DCCCII videbimus.

(1) Hujus S. Madelvei chronologiam longe diversam retexit auctor anonymus gestorum episcoporum Virdunensium vulgatus a Schannat Vindem. liter. tom. II, ex Berthario auctore, ut ille innuit, sæculi decimi, adeoque Hugone Flaviniacensi vetustiore. Asserit ille virum hunc sanctum, de cognatione Caroli Martelli profectum, ab eodem renuntiatum fuisse episcopum anno DCCXXXV, natum vero fuisse Viroduni ; ac primo quidem invisum Martello, dein in ejus gratiam rediisse. Suscepisse Hierosolymitanam peregrinationem, ibique a Basilio patriarcha amice acceptum; dein obiisse anno DCCLXII, ejusque corpus incorruptum post annos ab obitu XL perseverasse. Tum subdit auctor : *Vacat sedes Virodunensis ad annum usque* DCCLXXIV, *quo tempore viduam Ecclesiam administravit chorepiscopi munere Amalbertus, qui obiit anno* DCCLXXI. Huic suffectus Petrus natione Italus anno DCCLXXIV, qui decessit anno DCCXCV. Scripsit Bertharius historiam Virodunensem jussu Dadi episcopi Virodunensis, qui obiit anno DCDXX, teste eodem anonymo. MANSI.

HADRIANI I ANNUS 6. — CHRISTI 777.

1. *Rex Bulgarorum baptizatur.* — Septingentesimus septuagesimus septimus Redempt. annus, decimaquinta Indictione notatur, quo Bulgarorum rex Telericus, qui adversus Constantinum Copronymum sæpe pugnarat, Christianæ religionis amore suos deserens, contulit se Constantinopolim, ut sacrum baptisma susciperet, regnum relinquens terrenum, ut cælestis regni particeps esse posset. Operata est ista fides in Christum etiam ante Christum. Nam ad Hebræos Apostolus[1] : « Fide Moyses grandis factus, negavit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem ; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi : adspiciebat enim in remuneratorem ». Magnum quidem dedit iste specimen vivæ fidei, dum regno numerosissimæ victricisque gentis prætulit servitutem humilem Christi. Excepit hunc Leo benigne satis, atque baptismum consecutum patricium creavit, et nobili conjugio honestavit. De his enim breviter ista Theophanes : « Anno secundo imperii Leonis confugit Telericus Bulgariæ dominus ad imperatorem. Qui fecit eum patricium, jungens illi uxoris suæ Irenæ consobrinam. Cum autem baptizatum eum ex sancto lavacro suscepisset, magnifice honoravit, pariter et amavit ». Hæc ipse. Fuerunt istæ primitiæ Bulgaricæ gentis ad Christianam religionem accedentis, postea magna alacritate confluentis, ut dici possit frumenti granum seminatum fructum centuplum reddidisse.

2. *Theophanis Isacii cum imperatore certamen.* — Eodem anno, qui et tertius numeratur ante Leonis imperatoris obitum, contigit certamen Theophanis (qui et Isacius dictus est) nobilissimi civis Constantinopolitani cum Leone imperatore : accusatus a socero, quod una cum conjuge minime liberis procreandis vacans, vitam monasticam exerceret domi una cum conjuge, bona sua pauperibus largiens. Rem gestam a Theodoro Studita (ut creditur) scriptam sic accipe : « Socer ejus, qui hanc spem in ipsis solis positam habebat, eam rem sic ægre tulit, ut ipsum quoque imperatorem in magnam indignationem impulerit. Leo hic fuit sordidi patris filius atque successor : qui et ipsorum adolescentiam commiseratus, et proprium amicum ejus patrem honorans, jurejurando comminatus est adolescenti, se illi, nisi a proposito desisteret, oculos effossurum. Et Cyzicum misit eum, munusque præclarum commisit, ut rebus inanibus atque caducis administrandis earum, quæ semper permanent, splendorem oblivisceretur. At ille tanquam murus in suo instituto stabilis permanens, libenti animo iter ingressus, apud Sygrianem occurrit admirando seni, qui Gregorius appellabatur, et tum aliis donis, tum prophetiæ gratia præstabat : multis enim sudoribus animum a perturbationibus liberum, seseque tum in contemplatione rerum divinarum, tum ad eorum quæ essent eventura cognitionem, aptum reddiderat.

3. « Huic Theophanes animi sui propositum aperit, sibique certum jam esse dicit exilium eligere voluntarium. At ille sancto Spiritu (ut erat solitus) illustratus: Nihil est, inquit, o juvenis, quamobrem de exilio cogites : paulo post enim licebit tibi, nemine prohibente, ad solitudinem te conferre : socero enim tuo et imperatore defunctis, ad vitam pristinam revocaberis. Et hæc dicens, solito murmure labiis intonabat, quemadmodum ipse juvenis comitibus dixit, cum ejus testimonium narraret. Senis autem jumento usus est, eoque magis, quam regio equorum ministerio, quo erat ornatus, gloriabatur. Senis igitur monitu et aliorum patrum consilio confirmatus reditum in patriam distulit, et una cum sociis in loco, quem nactus est, cum supellectile sua consedit. Verum cum et magnis caloribus et siti cruciarentur, non tantum indignatus est, nec aquæ penuria sententiam mutavit, nec proprium oravit Dominum ut sibi mederetur ; sed solitas illi preces fundens, super tapete recubuit, ut somno paulisper sitim leniret.

4. « At rerum mirabilium effector Deus, juvenem intuitus, propter se libenti animo labores ferentem, magno illum miraculo decoravit. Qui enim ingrato populo ex durissima petra latices effudit,

[1] Heb. XI.

cur grato juveni necessaria non ministraret? Prope igitur, ubi jacebat, divino jussu fons mirabilis emanavit, tactuque suum servum Deus excitans, sese illi patefecit. Qui sociis convocatis sitis remedium a Deo datum ostendit. Cavis igitur manibus aquæ copiam haurientes, debitas bonorum omnium largitori Deo gratias egerunt. At ne quis posset suspicari casu fontem illum repertum fuisse, nocte repente sic evanuit, ut ne vestigium quidem ejus ullum mane relinqueretur. Hoc amoris, quo sanctus hic jam inde ab adolescentia Deum prosequebatur, signum fuit ». Et paulo post : « Nondum anni tres præterierunt, cum socer ejus et imperator a præsenti gloria depulsi sunt, et ad domicilium illis conveniens missi, etc. » Reliqua enim suo loco reddituri sumus, quæ memoria digna sub Irena Augusta et Constantino filio contigerunt.

5. *Synodus Paderburnensis.* — Quo pariter anno Carolus Magnus ad stabiliendam Ecclesiam Saxonum, habuit Synodum Paderburnæ, ubi Saxones baptizati juramento firmavere, se Christianam fidem perpetuo servaturos, alioqui passuros ob pœnam omnium suorum bonorum dispendium. Hæc Acta Caroli, vetus Chronicon, Annales Francorum et Regino tradunt. Sic igitur firmatæ penitusque stabilitæ videri poterant res Saxonum, nisi unus ex eorum principibus Widichindus nomine, ne cum aliis ad Synodum conveniret, una cum paucis sociis fugam arripiens, aufugisset in Normanniam. Excepisse autem in eadem Synodo, ab Hispania venientes, tres Sarracenorum principes, pariter tradunt. Habet eadem de rebus hoc anno gestis Paderburnæ Gobelinus in Meinulpho, qui et originem episcopalis sedis Paderburnensis enarrat. Sed et de adventu principum Sarracenorum hæc Annales sub Ludovico scripti ab ejus domestico produnt : « Venit, inquit, iisdem et loco et tempore ad regis præsentiam de Hispania Sarracenus quidam, nomine Ibinalarabi, cum aliis Sarracenis sociis suis, dedens se ac civitates, quibus eum rex Sarracenorum præfecerat ». Et paulo post : « Persuasione ergo rex prædicti Sarraceni, spem capiendarum quarumdam in Hispania civitatum haud frustra concipiens, profectus est, etc. » Porro expeditio in Sarracenos contigit anno sequenti.

Anno periodi Græco-Romanæ 6270.— Anno Æræ Hispan. 815.— Anno Hegiræ 161, inchoato die 8 Octob., Fer. 4.— Jesu Christi 777. — Hadriani I papæ 6. — Leonis IV 27 et 3. Constantini 2.

1. *Conversio Teleri Bulgariæ principis.* — A num. 1 ad 5. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXIX, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, ait : « Telerus Bulgarorum dominus ad imperatorem profugit, a quo locata in matrimonium conjugis suæ Irenes consobrina, patricius creatur. Eum sacro lavacro initiatum imperator suscepit, et summis honoribus cumulatum valde adamavit ». Fuit hoc initium conversionis Bulgarorum. Quæ porro habet hic Baronius de conjugio Theophanis chronographi, lucem accipient ex iis quæ anno DCCCXVI in medium afferemus.

2. *Albricus fit episc. Trajecti ad Rhenum.* — Ad num. 5. Carolus rex Pascha in villa, *Noviomagum* appellata, hoc anno celebravit, ut tradunt varii annalistæ. Hanc urbem hodie *Nimègue* dictam, Carolus insigni palatio ornavit, ut docet Eginhardus, ibique *septimo idus Junii* adhuc versabatur, ut liquet ex Præcepto ab eo emisso in Ecclesiæ Ultrajectinæ favorem, « ubi venerabilis vir, inquit, Albricus presbyter atque electus rector præesse videtur ». Recitat illud Cointius hoc anno num. 1, et num. 21 observat, *Albricum* per autumnum hujus anni consecratum fuisse episcopum, postquam misisset « Liudgerum et cum eo alios servos Dei, ut destruerent fana deorum, et varias culturas idolorum in gente Fresonum », inquit Altfridus in Vita sancti Ludgeri, qui subjicit magnum in delubris inventum esse thesaurum, ex quo Carolus duas partes accepit, tertiam Albrico transmisit. Scribit etiam Altfridus : « Albricus, cum in Colonia civitate gradum accepisset episcopalem, fecit et Liudgerum secum presbyterii percipere gradum et constituit eum doctorem Ecclesiæ in pago Ostrache (sive Ostergoe) in loco ubi sanctus Bonifacius est coronatus martyrio ». Quibus ex verbis Cointius deducit, Coloniam hoc tempore metropolica dignitate gavisam esse. Verum ex illis non magis sequitur episcopum Coloniensem fuisse metropolitam, quam Vormaciensem eamdem dignitatem obtinuisse ex eo quod in Vita sancti Willehadi Bremensis episcopi dicatur eum *in Vormacia civitate* consecratum fuisse. Vide quæ diximus an. DCCXLV,

num. 4, de tempore quo *Colonia* metropolis effecta. Præter *Gregorium*, qui medius Bonifacium inter atque Albricum sedit, et usus est *Aluberto* chorepiscopo, omnes alii, qui Ultrajectensem Ecclesiam rexere, episcopi consecrati fuere.

3. *Annus sextus belli Saxonici.* — Carolus apud Padiburnam conventum *prima vice* celebravit, ut testatur annalista Loiselianus, qui scribit : « Synodum habuit ad Paderbrunnem prima vice, ibique convenientes omnes Franci, et ex omni parte Saxoniæ undique Saxones convenerunt, excepto quod Witochindis rebellis extitit cum paucis aliis, et in partibus Normanniæ (sic Daniam ab Aquilonari situ nominat) confugium fecit una cum sociis suis. Etiam ad idem Placitum venerunt Sarraceni de partibus Hispaniæ, hi sunt Ibinalarabi, et filius Dejuzefi, qui et latine Joseph nominatur, similiter et gens ejus. Ibique multitudo Saxonum baptizati sunt, et secundum morem illorum omnem ingenuitatem et alodum manibus dultum fecerunt (id est, rerum suarum possessionem dimiserunt, quod gallice dicimus *Déguerpir*, ut videre est apud Ducangium in Glossario et in voce Dulgtum facere) si amplius mutassent, secundum malam consuetudinem eorum, nisi conservassent in omnibus Christianitatem vel fidelitatem domni Caroli regis et filiorum ejus, vel Francorum ». Idem habent annalista Bertinianus aliique. Antiquus chronographus res gestas Caroli complectens, editus a Lambecio tom. II Biblioth. Cæsareæ, qui non annis Incarnationis, sed annis ejusdem Caroli utitur, ait : « X. Saxones post multas cædes et varia bella afflicti non valentes resistere, tandem Christiani effecti, Francorum ditioni subduntur ». Porro huic conventui non interfuit *Witechindus,* seu *Witochindus*, sed fugit in Daniam, novas res, ut se occasio daret, moliturus ; nam, ut ait Eginhardus in Annal. multorum sibi facinorum conscius, et ob id regem veritus, ad *Sigefridum* Danorum regem profugerat.

4. *Aliqui Saracenorum præfecti ad Carolum confugiunt.* — « Venit iisdem loco et tempore ad regis præsentiam de Hispania Saracenus quidam nomine Ibinaralabi cum aliis Saracenis suis sociis dedens se ac civitates, quibus eum rex Saracenorum (nempe Abderamen) præfecerat. Idcirco rex peracto memorato conventu, in Franciam reversus Natalem Domini in Dusiaco villa celebravit », inquit Eginhardus citatus. Situm est *Duziacum* seu *Dusiacum*, gallice *Douzy*, Sedanum inter et Mosomacum. Acciderat porro ea tempestate in Hispania per civilia bella et procerum factiones, ut a rege Abderamen plerique præfectorum deficerent, et dynastias speciales instituerent in civitatibus sibi commissis. *Ibinaralabi* Cæsaraugustæ præses datus a rege Cordubæ, seu ab Abderamen, ab officio discessit, et statim a civitate pulsus est. Itaque ut se tutum præstaret a viribus læsi principis et crimen ulcisci parantis, et simul ut in præfecturam suam restitueretur, ad *Caroli* clientelam confugit, injecta regi non vana spe regionis universæ cis Iberum occupandæ, ubi ex parte Pippinus jamdiu jecerat fundamenta dominationis Francicæ. Quando episcopatus Padeburnensis, de quo loquitur hic Baronius, institutus fuerit, suo loco exponemus.

5. *Gesta inter Hadrianum PP. et Carolum.* — *Carolus* post bellum in Saxonia felicissime gestum Romam denuo proficisci statuit. E Francia vero hoc anno Romam redierunt *Andreas* episcopus et *Pardus* hegumenus nuntii Apostolici, Roma in Franciam *Wulcharius* archiepiscopus et *Dodo* abbas, oratores regii, deinde Romam directi quoque sunt a rege *Possessor* episcopus, atque idem *Dodo* abbas cum litteris, quibus *Carolus* pollicebatur se in Italiam iturum mense Octobri, postulabatque nuntios Apostolicos *Andream* episcopum et *Pardum* hegumenum in Franciam rursus destinari, quo tempore supradicti *Possessor* episcopus et *Dodo* abbas Roma dimissi reverterentur. *Hadrianus papa* postulatis regiis annuit, excepto quod in locum *Pardi*, qui morbo correptus iter suscipere non potuit, *Valentinianum* episcopum cum *Andrea* episcopo direxit. Constant hæc omnia ex Epist. I Cod. Carol. ab eodem Pontifice ad Carolum data. Iisdem litteris *Hadrianus* questus est apud Carolum, quod *Anastasium* nuntium Apostolicum apud se detineret, eumque sibi reddi postulavit, si deliquisset, examinata causa puniendum. Anastasius odio erat Carolo, quia verba quædam protulerat, quæ regis utilitati minus conducebant : « Illud vero », inquit Hadrianus, « quod de Anastasio misso nostro nobis indicastis, quod aliqua importabilia verba, quæ non expediebat vobis, locutus fuisset, unde valde tristes effecti fuistis, et per hoc adhuc apud vos eum detinetis, nimis noster frangitur animus, dum Langobardi et Ravennates fatentur, inquientes, quia nullo modo rex in Apostolica permanet charitate, dum ejus missum apud se detinet. Sed neque ab ipsis mundi exordiis cognoscitur evenisse, ut missus protectoris tui beati Petri, magnus vel parvus, a quacumque gente detentus fuisset, sed jubeat eum nobis vestra sollicitudo dirigere, et severissime sciscitantes, juxta noxam ei repertam eum corripiemus », et cætera in Codice Carolino, vel apud Cointium hoc anno num. 6, ubi Epistolam illam integram recitat, legenda.

HADRIANI I ANNUS 7. — CHRISTI 778.

1. *Caroli Magni expeditio in Hispaniam.* — Sequitur temporis ordine annus Redemptoris septingentesimus septuagesimus octavus, prima Indictione, quo Caroli Magni contigit expeditio in Hispaniam adversus Sarracenos, ab aliis Sarracenis (ut vidimus) anno superiori ad id faciendum permoti: etenim bello civili Sarracenis inter se dissidentibus, qui regnabat Cæsaraugustæ, ab aliis pulsus Sarracenis, in ipsos Carolum concitavit. Francorum rerum scriptores veteres tradunt, subegisse Carolum Navarram, potitumque Cæsaraugustana civitate atque Pampilona, easdem mœniis reliquisse nudatas. Verum cessit exercitui infelix exitus, Vasconibus in montibus Pyrenæis, usis locorum opportunitate, exercitus extrema cædentibus. Qua impressione facta, desideratos esse inter alios insigniores Eggobardum regiæ mensæ præpositum et Rutlandum præfectum Britannici littoris, testis est Eginhardus in rebus gestis Caroli Magni. Porro de historia vel nimia brevitate contracta, vel sub nomine Turpini Rhemensis episcopi nimia fabulositate producta, nihil præterea est tutum asserere.

2. Sed quomodo errore lapsi sunt nonnulli persecuti suis scriptis res Hispanas, dum ejusmodi cladem, quam in saltu Pyrenæo passus est Carolus, referunt ad tempora regis Alfonsi cognomento Casti, paulo ante obitum ejusdem Caroli Magni, suo loco plenius dicturi sumus. Hic satis sit ista notasse. Regnabat autem tum in Hispania in regno Legionis et Asturiorum Sito, gener Alfonsi Catholici, qui pace cum Sarracenis composita, tranquillam transegit vitam, ab anno Redemptoris septingentesimo septuagesimo quinto, Æra nimirum (ut Tudensis habet) octingentesima decima tertia, tenuitque usque ad Æram octingentesimam vicesimam primam, annum Domini septingentesimum octogesimum tertium. Cum interea Aragonenses, principe Ansar sese a Sarracenorum jugo magna animi generositate vindicantes, libertatem sunt consecuti, pro qua tuenda studio indefesso certarunt.

3. *Saxones rebellantes ad officium revocantur.* — Cum autem in ea adversus Sarracenos expeditione Carolus esset, fidifragi Saxones suasione Widichindi principis rebellantes, quæ obvia habuerunt ad Rhenum usque, omnia cæde atque incendio vastant, sed non impune: nam idem Carolus, licet annus declinaret ad finem, et exercitus imminutæ vires nonnihil essent ex clade illa a Vasconibus illata, nulla mora eos per suos adoriri voluit, quos in fugam versos magna ex parte necavit. Hæc Francorum vetera Chronica et Annales. Verum cædem Saxonum anni sequentis exordio contigisse, quæ dicentur ostendent. Sed hæc ex Epistola sancti Ludgeri Monasteriensis episcopi ad Xixfridum Trajectensem episcopum[1] data, petenda sunt, qui ea quæ hoc anno Saxones in sancti Swiberti Werdense cœnobium perpetrarunt, et quam a Deo ob sacrilegium experti sint ultionem, scribit cuncta quidem Annalibus digna, quæ sic se habent[2] :

4. « Postremo (inquit) imperante Carolo Magno rege Francorum, inclyto filio præfati regis Pipini, cum is, subjugatis potenter Saxonibus et Westphalis, decrevisset cum grandi exercitu Christianorum contra Gentiles Hispanos (Sarracenos scilicet regnantes in Hispania) ire in Hispaniam, et eos mittere sub jugum fidei Domini Dei nostri Jesu Christi, anno scilicet a Nativitate ejusdem Domini nostri septingentesimo septuagesimo octavo, Indictione prima : ferocissimi et perfidi Saxones et Westphali excitati spiritu satanæ ac inebriati calice Babylonis, cum præfatus Carolus rex esset cum toto suo exercitu in Hispania, putantes ac videntes se habere aptum tempus ulciscendi damna a Carolo et a Christianis ipsis sæpe illata, conglomerati in invicem præceptis satraparum ipsorum, venerunt validissimis et grandibus agminibus strenuorum et ferocium armigerorum, depopulantes longe lateque crudeli ferro et edaci flamma cuncta quæ erant Christianorum. Veneruntque usque ad littora Rheni.

5. « Et in tantum sæviit ira et crudelitas ipsorum, ut nullatenus parcerent nec Ecclesiis Dei, nec sexui, nec ætati hominum, quin omnia consu-

[1] Extat in Append. ad Vitam Swiberti apud Sur. tom. II. die 1 Mail. — [2] Ead. Epist. c. 4. 5. 6. 7.

merent ac demolirentur usque ad internecionem. Sed anno sequenti maxima vindicta subsecuta fuit, et denuo ad fidem revocati triumphali gladio serenissimi Francorum regis Caroli propugnatoris fidei Christianæ fuere. Qua horrida clade sæviente, prædictæ ferocissimæ gentes Saxonum et Westphalorum ad Ecclesiam sanctissimi Swiberti, et ad oppidum Werdam ferocitatis suæ direxerunt gressum. Quod oppidum livore magno, feroci igne et ferro solo tenus destruxerunt. Eadem tempestate Ecclesia cum conventu sancti Swiberti concremata fuit, sacerdotes aut trucidati aut effugati, incolæ utriusque sexus omnes fere occisi, libri sacri exusti, vicusque fere in solitudinem redactus est. Dempto sacro corpore S. Swiberti, sagaciter subtus terram deposito et depresso, quod licet industrie per totum conventum quæsierint, minime tamen invenire potuerunt. Et licet essent Christiani vi adacti, et hæc crudelia peragerent : oderant tamen sanctum Swibertum, eo quod pridem Christianis Francigenis præstitisset victoriam contra eos, et (ut arbitrabantur) inimicus ipsorum esset et defensor exercitus Christianorum.

6. « Erat autem in eodem flagitioso exercitu quidam satelles diaboli, nomine Ogellus Oesterbach de Paderborne, qui in eadem sæva depopulatione oppidi de Werda infinita flagitia commiserat, gaudens in rebus pessimis. Is tota vi conatus inflammare S. Swiberti Ecclesiam, ignem primus copiosum ad fastigium jactavit Ecclesiæ, sed protinus ignis sæpe repulsus et mortuus, exstinctus et diminutus fuit : vim enim suæ virtutis primo oblitus est ignis. At ille obstinatus in malitia, licet hæc cerneret, et nullo modo desistere dignaretur, tandem permissione divina eam incendit, et lætus abivit. Igitur cum hæc effera et bellicosissima gens Saxonum infinita abominabilia ubique in Christianos grassando ad libitum peregisset, divisisque inter eos lætarentur rapinis ac spoliis, sedissentque in suburbanis et vicinis pratis virentibus oppidi Werdensis, ovantes et gratulantes de cædibus et oppressionibus Christicolarum : ecce venit ille sceleratissimus et sacrilegus Ogellus ad commilitones et conterraneos suos in eodem prato prandentes, cachinnando recitans, ut ipse Ecclesiam sancti Swiberti protectoris Francorum incenderit, quamvis commode eam aliquandiu incendere nullatenus potuisset.

7. « Statimque Dominus noster Jesus Christus, qui est splendor sanctorum suorum, volens sacrilegis Saxonibus palam ostendere, cujus meriti sanctus Swibertus nobilis Pontifex apud ipsum esset in regno cælorum, illum nefandum Ogellum miserabiliter punivit, ut alii terrerentur et a talibus desisterent. Nam cum perniciosus Ogellus hæc prædicta mala per ipsum perpetrata coram prandentibus sociis et complicibus suis cachinnando, imo Deum blasphemando recitaret : statim ira Dei ascendit super ipsum, cadensque retrorsum coram omnibus super planam terram, fracto collo, dignas temeritatis ac sacrilegii pœnas debitas horribili morte luit. Quod alii sacrilegi videntes et audientes exterriti valde, compuncti pœnitentia salutari, quidam ipsorum iram Dei mitigaverunt.

8. « Nec hoc sufficiebat Deo ad laudem S. Swiberti, quin etiam illustrius honorare voluit sanctum suum coram omni exercitu Saxonum et Westphalorum. Nam cum sacrilegus Ogellus mortuus, coopertus velamine sic per tres fere horas jacuisset, et signo dato juberentur ubique per totum exercitum castrametari in alio loco : statim convenerunt consanguinei et socii malitiæ nefandi Ogelli, eumque sepelire in cœmeterio Ecclesiæ sancti Swiberti decreverunt, sed nullo modo valebant. Namque cum indigestam terram effoderent, conantes facere sepulturam in præfato sancto cœmeterio, in quo ipsum condendo sepelirent, statim digesta terra per se defluxit in eamdem foveam, ac si non fuisset sulcata, de quo omnes valde mirabantur. Cumque iterum atque iterum fodiendo tentassent, et multum laboris insumpsissent, ut facerent sepulcrum, licet in aliis locis ejusdem cœmeterii, et semper terra per se, omnibus stupentibus, subito decidisset in eamdem foveam, permanens et apparens plana terra, ut antea; desistebant a fodiendo sepulcro in eodem cœmeterio, et exterriti dicebant alterutrum, ipsum indignum Ecclesiastica sepultura, et præsertim sepultura illius cœmeterii, eo quod Ecclesiam illam et cœmeterium cremando profanasset. Et sic multum attoniti recedentes, cum venissent ad cadaver mortui, et abjecto velamine denudassent faciem ejus, ecce tam horribilis et miserabilis apparuit facies ejus, quod omnes in terrorem et formidinem vertit, ita ut omnes trementes, stupidi et pavidi cito recederent ab eo, ignorantes quid de corpore facerent. Sed instanti recessus tempore, quidam alii satellites ex alia provincia Saxonum prædicta audientes, et ipsum mortuum invenientes, projecerunt indignanter cadaver in Rhenum, ut esset pabulum piscium, et sic malus male periit.

9. « Itaque cum ex præcepto satraparum per totum facinorosum exercitum, signo dato, juberentur castra movere domumque discedere, ecce dolenter nuntiatum fuit a contribulibus et complicibus malitiæ et commissi sacrilegii, duobus præcipuis satrapis Nothelino et Occoni, strenuum Ogellum de Paderbone, qui primus Ecclesiam S. Swiberti incenderat, ex vindicta Dei et sancti Swiberti patroni illius loci plagatum et punitum esse, fregisseque collum suum super planam terram, cum jucunde jactaret, quod illud facinus sacrilegum admisisset. Quod illi audientes, indignati dicebant, hoc casu accidisse, et non ex vindicta alicujus sancti et præcipue S. Swiberti, et quod S. Swibertus esset impotens et nullius virtutis ac potestatis, qui nequivisset suum oppidum suamque Ecclesiam tueri. Cumque hæc et alia hujusmodi multa verba blasphemiæ superbe ac

indignanter protulissent, nec dantes gloriam Deo et sancto ejus : simul atque recessissent illi duo satrapæ ab invicem, Nothelinus glorians in via de victoria habita contra Christianos, privatur coram omnibus lumine oculorum, factus totus cæcus, atque in cunctis membris suis graviorem morte pœnam tamdiu sustinuit, donec rubore coopertus et in se reversus ac se colligens, quanta in Deum ac S. Swibertum superbe commiserat, medullitus suspirando agnovit et doluit.

« Itaque crescente per momenta temporum dolore corporis, consilio proborum, flexis genibus humiliter Deo vovit devote visitare sepulcrum S. Swiberti, et Ecclesiam ejus in favillam redactam, juxta facultatem suam restaurare, modo intercessionibus ipsius recuperaret pristinum visum et sanitatem corporis. Quo voto coram multis dolenter et devote facto, protinus dolor viscerum cessavit et visus rediit, et ipse surgens, lacrymabili voce Deum devotissime laudans, cunctis apparuit, ut meritis sancti Swiberti liberatus sit. Et Werdam usque properans, votum cum multa familia devote adimplevit.

10. « Alter autem satrapa Occo nomine, opimis ditatus spoliis, cum equester cum vernaculis rediret e Werda, ignorans ut Nothelinus a Deo punitus esset, recitaretque in via quam bene vindicassent Saxones contra Christianos contumelias et oppressiones ipsis a Carolo pridem illatas, et ut humana pariter et divina in finibus Christianorum perturbassent, et præsertim uti Ecclesiam sancti pontificis Swiberti, in quo multum Christiani confidebant, incendissent : mox coram omnibus mulctatus est a Deo, auditu carens et loquela, rediensque domum mœstus et dolens, mansit longo tempore surdus et mutus. Qui similiter in se reversus, erubescens, ingemuit valde, perpendens, quod Deus vindicat blasphemias sanctis suis illatas. Salutari igitur pœnitentia ductus, dolens toto corde de commissis in Deum et ejus servum Swibertum, eleemosynis et precibus sperabat a Deo recuperare priorem sanitatem, sed nihil proficiebat et nihil obtinuit.

« Cum vero didicisset qualiter Nothelinus satrapa cæcitate percussus meritis sancti Swiberti liberatus fuit, spem magnam concipiens in sanctum Swibertum, similiter vovit peregre visitare ipsum sanctum Swibertum in Werda, et servituti ejus se mancipare, modo pristinæ merito ipsius sancti restitui posset sospitati. Eadem hora sanatus a cœlesti medico, disposita domo sua, publice accedens cum solemni familia ad Ecclesiam sancti Swiberti in Werda, votum implevit reverenter et devote, redire quoque domum spernens, sumptibus suis, et præfati satrapæ Nothelini aliorumque multorum devotorum hominum eamdem exustam Ecclesiam anno sequenti eleganter restauravit. Et dignitati sui satrapatus renuntians, in Werda apud S. Swibertum consenuit, serviens ferventer Deo et S. Swiberto omnibus diebus vitæ suæ ». Hactenus de his S. Ludgerus episcopus res sui sæculi narrans. Porro sequenti anno Saxones atque Westphali, post acceptam ingentem cladem, subdiderunt se Carolo Magno.

11. *Ludgerus prædicat Frisiis.* — Cæterum ipse S. Ludgerus, genere Frisius Frisiorumque apostolus jure dicendus, hoc tempore Frisiorum conversioni operam dabat, ut colligitur ex Actis [1] Vitæ ipsius a Werdensibus monachis scriptis proditæ. Hic enim genere Frisius, ex Christianis parentibus ortus, educatus sub disciplina S. Gregorii discipuli S. Bonifacii martyris in Ecclesia Trajectensi, ibi initiatus est clericatu, ab eoque missus in Angliam, ubi Albinus, sive Alcuinus publice profitebatur litteras sacras, cum audiens annum integrum mansit, iterum ad eum qui miserat Gregorium ordinatus diaconus rediit. Postea vero rursum profectus in Angliam, tres integros annos et sex menses eumdem præclarissimum doctorem audivit, usu litterarum Carolo Magno notissimum. Vocatus deinde defuncto Gregorio, ab apostolico viro Lebuino per visum, qui Evangelium Daventriæ prædicarat, illuc se contulit, ubi combustam a Saxonibus Ecclesiam restauravit : inde a successore Gregorii Albino in Frisiam missus, fana illic idolorum plura destruxit, ipsis spectantibus idololatris, et Dei virtute, ne repugnarent, agente. Septem vero ibi annis mansisse, eadem produnt Acta : cum autem longe lateque ejus apostolatus gloria claruisset, qui sub Albino in Anglia profitebatur ejus condiscipulus, ejusmodi salutationem ad eum hisce versibus scripsit :

12. Frater amore Dei, cognato dulcior omni
Et consanguineis merito pretiosior ipsis,
Ludger amate mihi, Christi te gratia salvet,
Vive tuæ gentis Frisonum clara columna,
Presbyter occiduis laudabilis orbis in oris,
Doctus in eloquio, prudens, et mente profundus,
Ipse gradum meritis ornans et moribus almis,
Ut puer in senibus humili de corde ministras,
Ut germanus agis cunctis æqualibus ævo,
Atque parens pueris vitæ documenta rependis.
Tu melius crescendo, mei memor esto sacerdos,
Tu precibusque tuis commendes, quæso, Tonanti
His brevibus vatem, qui te laudavit in odis.
Si teretis baculi pro tali carmine donum
Munificus tribuas, fors hæc mercedula vati
Concordat modico. Felix sine fine valeto.

Hæc discipulus, ut diximus, Albini, qui Eboraci in Anglia docebat in gymnasio florentissimo. Quomodo autem idem sanctus Ludgerus, Saxonibus ingruentibus in Frisiam, necesse habens inde recedere, Romam se contulit, suo loco dicturi sumus.

13. *Qui Albinus seu Alcuinus fuerit, et an Caroli Magni magister.* — Quod vero pertinet ad Albinum Eboraci summa cum laude sacras litteras publice profitentem, Bedæ fuisse discipulum cum tradant, et Caroli Magni asserant præceptorem : an vera sint, exquirendum est. Nam quod ad primum spectat, quemnam ipse suum tradat

[1] Apud Sur. die XXVI Mart. tom. II.

Albinus fuisse magistrum, habes in ejus Epistola ad Eadbaldum Eboracensem archiepiscopum his verbis [1] : « Laus et gloria Deo, qui dies meos in bona prosperitate conservavit, ut in exaltatione filii mei charissimi gauderem, qui laboraret vice mea in Ecclesia, ubi ego nutritus et eruditus fueram, et præesset thesauris sapientiæ, in quibus me magister meus dilectus Egbertus archiepiscopus hæredem reliquit, etc. » Successit hic, ad quem scribit, tertio loco ab Egberto, de quo quidem fratre regis Egberti itidem nominali, auctor, qui post Bedam prosecutus est res gestas Anglorum, hæc ait : « Hic omnium liberalium artium (ut ita dicam) armarium, imo sacrarium fuit, et nobilissimam Eboraci bibliothecam instituit ».

14. Porro de eodem Egberto idem Albinus in Epistola ad Carolum Magnum idipsum profitetur, fuisse nimirum magistrum suum. Sunt enim hæc ibi verba : « Date mihi exquisitiores eruditionis scholasticæ libellos, quales in patria habui per bonam et devotissimam magistri mei Egberti industriam; et si placet sapientiæ vestræ, remittam aliquos ex pueris nostris, qui excipiant inde quæque necessaria, et revehant in Franciam flores Britanniæ, et non sit tantummodo Eboraci hortus conclusus, sed etiam in Turonica (Theutonica) emissiones paradisi ». Hæc ipse intelligens de bibliotheca, quam copiosissimam Egbertus archiepiscopus Eboraci reliquit. Sed et Beda ipse cum de Albino meminit in Præfatione historiæ rerum Anglorum, dum testatur, se impulsu Albini illud opus esse aggressum, ejus ut æqualis tantum et amici non ut discipuli meminit, ubi ait : « Auctor autem ante omnes atque adjutor opusculi hujus Albinus abbas reverendissimus vir per omnia doctissimus extitit ». Et inferius eumdem patrem Albinum nominat.

15. Quod vero dicatur idem Albinus Caroli fuisse magister, de eo idem auctor ista subjungit [2] : « Hic est Alcuinus qui, ut dixi, pro pace ad Carolum directus, et ibi seu terræ amœnitate, seu regis humanitate captus, resedit : magnique apud eum habitus, imperialem animum (quantum ab aulicis curis vacabat) dialectica, rhetorica, et etiam astronomia composuit. Erat enim omnium Anglorum, quos quidem legeris, post beatum Adelmum et Bedam, doctissimus : multis libris ingenii periculum fecit ». Hæc auctor. Sed demus de mathematicis scientiis, vel philosophicis Albinum cum Carolo Magno disseruisse : certe quidem sacrarum rerum scientia adeo idem Carolus erat imbutus, ut magistri potius, quam discipuli locum teneret : siquidem in ea facultate non Carolus Albinum, sed Albinus Carolum consulebat, si quod dubium esse obscurum sibi videretur et arduum. Docent quidem id litteræ ejusdem Albini ad ipsum Carolum Magnum, quibus eum consulit, quid sibi velit, quod Ecclesia celebrat Septuagesimam, Sexagesimam, et Quinquagesimam ante Quadragesimam. De quibus, quæ in principio et fine habentur, quod ad hæc de quibus agimus spectare noscantur, hic reddam totidem verbis. Est earum ejusmodi exordium :

16. « Benedictus sit Deus pater omnipotens, qui te creavit et honoravit : et benedictus sit Dominus noster Jesus Christus Filius Dei vivi, qui te redemit et elegit : benedictus sit Spiritus sanctus Paracletus, qui te illuminavit et dilatavit cor tuum in omni sapientia et scientia claritatis, dilectissime DD. et dulcissime domine : et benedicta sit sancta Trinitas, unus Deus omnipotens, Pater et Filius et Spiritus sanctus, qui mihi servulo suo, licet indigno, talem concessit dominum, amicum et adjutorem gratiæ suæ, qui mihi per servum suum beatæ memoriæ magistrum meum ministrare clementer dignatus est. Et benedicta sit potestas et regnum tuum, et filii tui et filii filiorum tuorum usque in generationes sæculi sempiternas, ut veniat super te et super tuam generationem benedictio sanctorum in die Domini nostri Jesu Christi ; ut quæ sanctissima voluntas semper vigeat, floreat, et crescat in corde tuo, clarissime Ecclesiæ Christi rector et defensor.

17. « Repletus sum gaudio, vestram audiens prosperitatem et exaltationem, et totus jucunditate exhilaratus, dum vestræ beatitudinis litteras accepi et legi, osculatus sum. Unde et aliquid familiarius vestræ dilectioni scribere præsumo, et illatas quæstiunculas venerabili affectui vestro præsentare : sciens autem scholasticæ inquisitionem eruditionis et Ecclesiasticæ disciplinæ solertiam vestræ clarissimæ sapientiæ, et dulcissimæ familiaritati gratam esse et jucundam, et quicquid urbanitatis sale conditum cognoscitur, vestris intellectualibus favorabile auribus, et acutissimis scientiæ oculis amabile esse probavimus. Unde et quod scholastica tyronum juventus flaccidis ingerere auribus solet, vestræ sanctissimæ prudentiæ dirigeratum duximus, et inde solatia responsionis quærere, unde sophiæ flumina manare novimus ; tametsi has interrogationes vestræ sanctissimæ sapientiæ patefieri posse fateor. Et ne meæ aliquid rusticitati præsumptuose responderet, vestrum laudabile ingenium, et præfulgens eruditionis cacumen , consulere tutum esse putavimus. Nam velut vermes fenestris involant æstivis, sic auribus meis insident quæstiunculæ, et horum convenientium nunc temporum excitati, Ecclesiastico munere interrogant : Cur Septuagesimus, et Sexagesimus, vel Quinquagesimus ordo per dies Dominicos ante Quadragesimum dicatur, vel colatur. Si respondero, Ecclesiæ hanc esse consuetudinem, et Romana auctoritate hujus religionis ritum esse firmatum : minus illis videtur auctoritati, quia dico, nihil sine causa in Ecclesiasticis consuetudinibus a doctoribus constitutum præcipuis, etc. » Disseruit ipse de propositis quæstionibus arithmeticis rationibus, atque ad postremum :

[1] De reb. gest. Angl. auct. vetus anon. post Bed. c. 9. — [2] Extat Append. de divin. offic.

18. « Idcirco paucis hæc prælibavi verbis, quia vobis hæc omnia notissima esse sciebam, et (ut dictum est) cum sapiente paucis utendum est verbis, et : Beatus qui loquitur in aurem audientem, id est, intelligentem. Mihi itaque in fine Epistolæ cum regina Saba dicendum est[1] : Beati servi tui hi, qui stant coram te semper et audiunt sapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, et posuit te super thronum Israel in sempiternum, et constituit te regem, ut faceres judicium et justitiam ». Hic finis Epistolæ Albini ad Carolum Magnum regem. Ad quem ipse haud cunctatus est suis litteris respondere, propositas elucidans quæstiones : præfigitur autem regiæ Epistolæ ejusmodi titulus[2], et Epistolæ exordium :

« Carolus gratia Dei rex Francorum, imperator Longobardorum (sive potius, atque Longobardorum, ut in aliis ejus publicis legitur documentis) et patricius Romanorum dilectissimo magistro, nobisque cum amore nominando Albino abbati in Domino nostro Jesu Christo æternam salutem.

19. « Pervenit ad nos Epistola missa a religione prudentiæ tuæ, quæ post laudes et benedictiones omnipotenti Deo debitas, nobis et progeniei nostræ benedictionem optabilem, summamque benevolentiam detulit. Post hæc textus illius inquirendo subjectus est, cur Septuagesima, et Sexagesima, et Quinquagesima in ordine per dies Dominicos ante Quadragesimam dicantur, vel scribantur, etc. » Pluribus quidem et quam doctissime satisfacit propositis quæstionibus, ex quibus facile judices quantum sacrarum rerum scientia præcederet eum, quem magistrum vocat Albinum, ut intelligas magistri titulum illi potius honoris causa inhæsisse, quam ut Carolus doctrina loco discipuli esset habendus.

Plane miraculum videri potuit, hoc sæculo rudi inveniri regem adeo excultum sacris litteris, et in procinctu semper positum principem, veluti otiosum de rebus divinis philosophantem, ut plane quem Magnum titulo merito dicunt, ipse jure ter Maximum appellarim, nempe bellica fortitudine, scientia et pietate ; quo nomine eo magis plurima laude dignus habitus est, quod non solum ipse in ejus cultu numeros omnes absolvit, sed cæteris auctor fuerit, ut sacri ritus Ecclesiæ quam diligentissime ab omnibus servarentur ; nam de ipso inter alia hæc Eginhardus in Vita ejus, quam cuncta videns testis fidelis conscripsit : « Legendi, inquit, atque psallendi disciplinam diligentissime emendavit : erat enim utriusque admodum eruditus, quanquam ipse nec publice legeret, nec nisi summisse et in commune caneret ».

20. *Carolus de sacra liturgia et libris canonicis valde sollicitus, adjuvante Alcuino.* — Sed et in eo commendandum ejus erga cultum religionis impensum studium ; quod quæ ipse ob bellicos apparatus ex sui officina ingenii præstare minime posset, ea, ne tanto bono Christiana religio fraudaretur, ab aliis præstanda curavit ; sicut cum significationem sacrorum vestimentorum per archiepiscopos quosdam scientia celebres voluit explanari, ut Amalarius testatur his verbis : « Scio, inquit, eorumdem vestimentorum significationem diligenter explanatam ab archiepiscopis, qui fuerunt tempore beatissimæ memoriæ Caroli, ad eumdem, ejus tamen admonitione ». Hæc ipse, ista scribens sub ejus filio Ludovico[1].

Ad hoc etiam spectat, quod cum quæ recitarentur in Ecclesiis Martyrologia, sive S. Hieronymi, sive Bedæ, brevia nimis viderentur atque jejuna : jussit Usuardum monachum, doctrina præstantem, in his laborare, ut illud, quod in Ecclesia quotidie legeretur, Martyrologium redderet opulentius. Est de his ad Carolum ejusdem auctoris brevis Præfatio, qua et in his studium Caroli erga sacros ritus commendatum, et sua in opere perficiendo industria pariter testata redditur. Quæ sic se habet :

21. « Domino regum piissimo Carolo Augusto Usuardus indignus sacerdos et monachus perennem in Christo coronam.

« Minime latet vestram celsitudinem, sapientissime princeps, qualiter monemur, in imitandis antiquorum studiis, ut quicquid in gestis præcipue Ecclesiastico dogmati congruis, minus perfectum inventum fuerit, debeamus pro posse supplere, vel certe, suppleri optare. Quæ res pia quidem sollicitudine, vestro, si recordamini, jussu dignanter admoto, me ad hoc, etsi indignum compulit, quatenus sanctorum sacras atque necessario recolendas festivitates, ex quibusdam præcedentium Patrum Martyrologiis in quamdam colligerem unitatem. Recolebamque in ipsis eorumdem solemnitatibus quam multos propriæ negligentiæ excessus, quos etiam purgari tali cupiebam officio. Præterea et venerabilium Hieronymi scilicet et Bedæ presbyterorum piis, quamvis succinctis super hoc provocabar descriptis ; quorum prior brevitati studens, alter vero quamplures kalendarum dies intactos relinquens, multa inveniuntur hujus operis præteriisse necessaria. Quos tamen secutus, censui et Flori memorabilis viri latiora jam in eo ipso negotio sequi vestigia, præsertim in secundo ejus libro. Ibi enim multa, quæ in priori omiserat, et correxit et addidit. At si quid præter quod ab illis accepi in hoc tempore auctum, aut mutatum est, sagaci a me indagine id perquisitum agnosci poterit.

« Cæterum benignissime, idcirco hanc exiguitatis meæ præfatiunculam huic opusculo inserere malui, ut sciretur, non me in hoc usum levitatis conamine, sed potius vestris (ut erat dignum) paruisse imperiis, Catholicorum fidelium solito consulentibus utilitati. Unde quod vestrum est obsecro, ut si justum decernitur, propriæ tuitionis ancora roboretur, quo videlicet præsentibus re-

[1] 3. Reg. x. — [2] Extat Epist. posita Append. ad Albin. lib. de divin. offic.

[1] Annal. de divin. offic. l. I. c. 29.

gulis examinis auctoritate, et futuris tantæ auctoritatis firmetur examine. Excellentiam magnitudinis vestræ per multa annorum curricula rex regum Dominus sua dignetur custodire potentia. Amen ».

22. Sed quid insuper? et libros ejusdem, de quo nuper diximus, Albini Flacci de divinis officiis monitu ejusdem Caroli fuisse ab eo elaboratos, firma est omnium sententia. Quin etiam quæ ad officia Ecclesiastica rite disponenda Hadrianus papa elaboravit (ut Amalarius ait [1]) Antiphonarium, atque Responsoriale, ea omnia petitione Caroli ab eo edita esse pariter existimantur.

Sed et quod præstat cæteris, eidem Carolo Magno debemus ingens opus illud ab eodem Alcuino, sive Albino elaboratum, quo totius divinæ Scripturæ tam veteris, quam novi Testamenti vulgata editio emendata est. Acciderat enim, ut ipsa multiplicium librariorum exscribentium vitio, mendis obsita jam vilesceret : quod periniquo animo ferens Carolus, ut quam emendatissima ederetur, in pristinamque vindicaretur integritatem atque splendorem, studio propensiori curavit. Cujus rei fidem facit ejus in Capitularibus intextum elogium istis verbis [2] :

23. « Volumus (et ita missis nostris mandavimus et præcepimus) ut in Ecclesiis libri canonici veraces habeantur, sicut jam in alio Capitulari sæpe mandavimus ». Hæc ipse, qui, ut quod omnes refugerent ob nimiam difficultatem, omnino perficeretur, opus delegavit Albino, ut absolveret. Qui in idipsum viribus totis invigilans, universam divinam Scripturam e vetustioribus ac verioribus fontibus descriptam recognitam et emendatam eidem Carolo Magno obtulit, ad cujus calcem, hos quos hic descriptos leges versus apposuit, per Epigrammata diversa distinctos. Extat ejusmodi vetus Bibliorum Codex, Alcuini labor, in Valticellana nostra bibliotheca, ubi velut ingens thesaurus asservatur, utpote quod viri eruditi, qui in emendatione vulgatæ iterum nostro tempore laborarunt, eo ut antiquiori sunt usi, cui et plurimum detulerunt. Porro primum Albini Epigramma sic se habet:

Nomine Pandecten proprio vocitare memento
  Hoc corpus sacrum, lector, in ore tuo.
Quod nunc a multis constat Bibliotheca dicta,
  Nomine non proprio, ut lingua Pelasga docet.
In (inque) hoc dicta Dei conduntur mystica summi,
  De quibus egregius vates in ore canit [3] :
Est mihi lex Domini dulcis super omnia mella,
  Carior atque auri millia multa super.
Strenuus hanc Domini famulus custodiet arcem,
  Cui merces cæli perpes in arce manet.
Codicis illius quot sint in corpore sancto
  Depictæ formis litterulæ variis,
Mercedes habeat, Christo donante, per ævum
  Tot Carolus rex, qui scribere jussit eum.

Aliud.

Hæc divina Dei placeat scriptura precamur
  Sensibus atque oculis, lector honeste, tuis :
Spiritus hanc cæli sanctus dictavit ab arce,
  In qua vera fides fulget et alma salus.

Aliud.

Pro me, quisque legas versus, orare memento :
  Alcuin dicor ego. Tu sine fine vale.

Aliud.

Magni magna Deo portantes munera templo,
  Quas laudavit ovans ore pio populus :
Parvula sed viduæ Dominus duo nummula præfert
  Nobilium donis famine veridico.
Non ego parva tuis, rector, munuscula gazis
  Infero, persona sint mea parva licet.
Munera sed Domini cælestibus inclyta regnis
  Porto tibi plenis, optime rex, manibus :
Nempe novæ ac veteris, pariter pia famina legis
  In (inque) hoc clauduntur corpore quippe sacro.
Hæc ego porto libens ad sacra sacraria templi,
  Quod tua mens noviter condidit alma Deo.
Laudibus ut præsto Christi sit semper in illo
  Iste liber, resonans verba superna Dei.

Aliud.

Nauta rudis pelagi sævis ereptus ab undis
  In portum veniens, pectora læta tenet.
Sic scriptor fessus calamum sub calce laboris
  Deponens habeat pectora læta satis.
Ille Deo dicat grates pro sospite vita ;
  Proque laboris agat fructibus et requie.

Aliud.

Perge libelle sacer cunctis præclarior odis
  Prosper pacifice, nunc, miserente Deo.
Et pete præclari præclara palatia regis,
  Ut maneas Christi semper in æde sacra.
Atque Dei famulis pacis fer munera cunctis,
  Dextera quos Domini protegat, atque regat,
Quos colo corde, fide, sancto quoque semper amore
  Cum lacrymis optans, ut vigeant, valeant.

Hucusque Alcuini versus ex dicto Codice, cujus cum ob nimiam vetustatem pagina esset exesa, consumpta, et characteres oblitterati, describi vix potuerunt.

Post autem emendicata hinc inde non sine labore de Alcuino, fragmenta, jamque edito præsenti Annalium tomo, contigit diligentia Henrici Canisii Noviomagi canonum professoris in Academia Ingolstadiensi, de antiquitate Ecclesiastica bene merentis, una cum aliis veteribus antiquæ lectionis (hoc enim titulo inscripti leguntur duo tomi ab eo editi) in lucem prodi ejusdem Alcuini ad diversos Epistolas sexaginta septem, ex quibus nonnihil præsens tomus fuisset locupletandus, si ante ejus editionem iisdem potiri licuisset. Verum in hac Appendice (ut de aliis multis fieri contigit) quæ majoris momenti esse cognovimus, hic addenda atque edenda curavimus. In primis vero illud, quod cum ejusdem Alcuini tempore in Scotia primum seminari cœpissent pessima zizania illa, quæ hoc nostro sæculo densa segete Boreales provincias occuparunt, quibus affirmaretur illud infaustum hactenus inauditum ostentum, confessionem peccatorum non esse faciendam sacerdoti, sed Deo tantum ; idem vir sanctissimus atque doctissimus, Alcuinus una ad eos Epistola scripta, eadem zizania

[1] Amal. de ordin. Antiphon. in Præf. I et II. — [2] Capitul. l. VI. c. 227. — [3] Psal. CXVIII.

exorta præcidit, imo convulsit illa radicitus, ut amplius visa non fuerint nec audita. Ipsa autem Epistola, tanquam arma victricia, quibus primum diabolus horum auctor est superatus, hic in Christi templo suspensa resplendeat, quæ sic se habet [1] :

« Dilectissimis viris fratribus et patribus in provincia Scotorum humilis Ecclesiæ vernaculus Albinus divinam salutem.

« Plurima vestræ sagacitatis et religionis laus nostris sæpius insonuit auribus, seu propter sanctissimam monachorum vitam, seu propter laicorum religiosam conversationem, dum illi ab omni strepitu sæcularis inquietudinis soli Deo vacare desiderant, et isti inter mundanas occupationes castissimam vitam degere dicuntur. Isti intercessores suos præsentis vitæ solatiis sustentare gestiunt, quod quisque gratiam benedictionis sibi a Deo datam, sibi in alterutrum refundat. Unde et nos vestræ pietatis exemplis edocti, nostri navigii cursum orationibus vestræ sanctitatis ad portum quietis dirigi precamur.

« Nos quoque mutuo charitatis officio vestræ sanctitati aliquantulas piæ admonitionis litterulas dirigere curavimus propter quasdam consuetudines, quæ vestris inolevisse fertur regionibus. Dicitur vero, neminem ex laicis suam velle confessionem sacerdotibus dare : quos a Deo Christo cum sanctis Apostolis [2] ligandi solvendique potestatem accepisse credimus. Quid solvit sacerdotalis potestas, si vincula non considerat ligati? Cessabunt opera medicorum, si vulnera non ostendunt ægroti. Si vulnera corporis carnalis medici manus exspectant : quanto magis vulnera animæ spiritualis medici solatia deposcunt? Deo vis, o homo, confiteri; quem volens, nolens, latere non poteris : Ecclesiæ Christi, in qua peccasti, satisfacere negligis? Cur ipse Christus [3] leprosum, quem mundavit, sacerdotibus se jussit ostendere? Cur Lazarum [4] quatriduanum resuscitatum alios solvere jussit? Numquid fasciamenta mortui eodem verbo solvere non potuit, quo mortuum vitæ redditum de sepulcro prodire jussit? Cur interrogavit cæcos ad se clamantes, quid voluissent? An ignorare cordis eorum voluntatem potuit, qui optatum lumen oculis illorum reddere valuit? Forte si Deum latere, sicut hominem potuisses, nec Deo plus quam homini confiteri voluisses. Superbiæ hoc genus esse videtur, sacerdotem judicem despicere.

« Si dicis [5] : Bonum est confiteri Domino. Sed bonum est hujus confessionis te habere testem. Licet non semper confessio pœnitentiam significet, sed sæpissime laudem, ut in Evangelio ipsa Veritas dixit [6] : Confiteor tibi, Pater cœli et terræ : id est : Laudo te, Pater cæli et terræ. Et in Symbolo dicitur : Confiteor unum baptisma, et cætera, quæ sequuntur ad idem respicientia verbum. Quod verbum, id est, Confiteor, in hoc loco confessionem fidei, non peccatorum designat. Erubescis homini in salutem tuam ostendere, quod non erubescis cum homine in perditionem tuam perpetrare? Ancillam tuam iniquitatis tuæ consciam vis habere : et sacerdotem Christi reconciliationis tuæ non vis habere adjutorem? Per inimicum corruisti : et non vis per amicum resurgere? Multum offendisti Dominum, et alium non vis habere reconciliatorem nisi teipsum? Confidis per orationes tuas salvari? Spernis Apostolicum præceptum, dicentis : Orate pro invicem, ut salvemini : et iterum : Si quis peccator est, oret pro eo sacerdos, ut salvetur. Quid ad hæc dicis, quæ in hac Epistola leguntur [1] : Confitemini alterutrum peccata vestra, ut deleantur delicta vestra? Quid est illud alterutrum, nisi homo homini, reus judici, ægrotus medico? Ipsaque Sapientia per Salomonem dixit [2] : Qui abscondit scelera sua, non dirigetur : id est, non dirigetur in viam salutis, qui peccata sua celare studet. Numquid Deo abscondi possunt scelera nostra, qui omnia videt, novit et considerat? Homini possumus abscondere quæ agimus, et non Deo. Nonne David, præsente Nathan Propheta, qui se arguebat pro suo peccato, dixit [3] : Peccavi, Domine? Ecce tantus vir testem confessionis suæ voluit habere Prophetam, et quia non erubuit confiteri, quod impie gessit, statim audivit : Ecce Dominus transtulit peccatum tuum. Homini patefecit vulnus suum, et a Deo mox remedium accepit. Nam et in Levitico [4] sæpissime, Domino mandante, peccator ad sacerdotem mittitur cum victima, quam offerens Deo, oret pro eo et dimittatur ei. Quæ sunt nostræ victimæ pro peccatis a nobis commissis, nisi confessio peccatorum nostrorum? Quam pure Deo per sacerdotem offerre debemus, quatenus orationibus illius nostræ confessionis oblatio Deo acceptabilis fiat, et remissionem a Deo accipiamus, cui est sacrificium spiritus [5] contribulatus et cor contritum et humiliatum non spernit.

« Christus pro nostris sceleribus ab inimicis judicari in hunc mundum venit, ut nos redimeret a diaboli servitute : et nos dedignamur a sanctis Dei sacerdotibus judicari, ut liberemur a vinculis peccatorum nostrorum? Ille absque omni peccato, hominum adsistere, et hoc, impiorum judicio non renuit : et nos cum multis peccatis hominum judicia, et hoc sanctorum subire contemnimus? Nonne in sacro baptismate sacerdotibus Christi nostræ fidei confessionem et abrenuntiationem satanæ dare debemus, et sic sacerdotali ministerio, divina operante gratia, ab omnibus ablui peccatis? Cur etiam et in secundo pœnitentiæ baptismate per confessionem humilitatis nostræ ab omnibus post primum baptisma peractis, eadem divina miserante gratia, sacerdotali similiter auxilio non debemus absolvi peccatis?

[1] Flac. Alcuin. Ep. XXVI. — [2] Matth. XVI. et XVIII. — [3] Ibid. VIII. — [4] Joan. XI. — [5] Psal. XCI. — [6] Matth. XII.

[1] Jac. V. — [2] Prov. XXVIII. — [3] 2. Reg. XII. — [4] Levit. V. IX. XII. etc. — [5] Psal. L.

« Si peccata sacerdotibus non sunt prodenda, quare in Sacramentario reconciliationis orationes scriptæ sunt? Quomodo sacerdos reconciliat, quem peccare non novit? Si consiliis, juxta Salomonem, tractanda sunt bella : quali audacia sine consilio Ecclesiasticorum ducum pugnare nos adversus diabolum confidimus? Item eodem dicente, legimus : Frater. qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma est. Quem adjuvat sacerdos Christi, dux exercitus Dei et rector castrorum illius, si nullus ab eo suæ salutis auxilium quærere dignatur ? Si nemo occulta diabolicæ fraudis vulnera illius medicinali dexteræ tractanda ostendit? Inaniter itaque posita sunt in Ecclesiis remedia, et synodali auctoritate litteris mandata contra omnium peccatorum nostrorum vulnera, quæ vel antiqui hostis versutia, vel negligentia mandatorum Dei spiritaliter aut carnaliter nobis infliguntur, si non his, qui in Ecclesia Christi statuti sunt ad sananda putrida scelerum nostrorum vulnera, revelantur. Corde enim creditur, dicit Apostolus [1], ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Non solum Catholicæ fidei, sed etiam pura peccatorum confessio, cordis compunctione nobis ad salutem proficit sempiternam, dicente Scriptura [2] : Dic prior injustitias tuas, ut justificeris. Et iterum [3] : Justus in principio accusator est sui : si justus, quanto magis peccator?

« Si forte dicis cum Psalmista [4] : Dixi : Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et ego cum eodem dicam : Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea. Et iterum cum alio Propheta [5] : Computruerunt jumenta in stercore suo. Quid est jumenta in stercore suo putrescere, nisi criminosos quosque in putredine peccatorum suorum jacere? Qui peccat, jacet : qui confitetur, surgit : qui pœnitentiam agit, revertitur ad patrem suum sicut prodigus filius in Evangelio legitur dixisse [6] : Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei : Pater, peccavi in cælum et coram te. Sed semel sacerdoti in præsentia divinæ pietatis confessio facienda sufficit : semper autem Domino cum lacrymis et cordis contritione esse faciendam arbitramur. Omnis enim qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus : qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo facta. Vos igitur, viri fratres, filii lucis estis, et non tenebrarum, populus acquisitionis, et non perditionis, gens sancta, Christi sanguine acquisita : ambulate ut filii lucis in omni bonitate et pietate et castitate, exuentes veterem hominem cum peccatis suis, et induentes novum, qui secundum Deum creatus est. Sit [7] conversatio vestra cælestis, et non terrena : diligite justitiam et odio habete iniquitatem. Qui sanus est, defendat se scuto fidei, ne cladestina antiqui hostis sagitta eum vulnerare valeat : si quis vero propter fragilitatem carnis, vel propter negligentiam circumspectionis vulneretur : citius ad confessionis medicinam recurrat, ne per illecebram malæ consuetudinis vix eradicari valeat peccatum. Tres enim mortuos Dominum Jesum Christum Evangelica narrat historia suscitasse, filiam archisynagogi in domo, filium viduæ extra portam civitatis, Lazarum quatriduanum de monumento ad vitam vocavit. Qui sunt hi tres mortui, nisi tria peccantium genera, quæ modo quotidie divina confitentibus suscitare solet gratia. Filium suscitat in domo, dum consentientem in corde peccare revocat a peccati perpetratione. Filium viduæ extra portam civitatis suscitat, dum peccantem foris in opere, ad pœnitentiæ medicamenta confugere facit. Fœtentem vero in mala consuetudine peccati, dum lacrymas pœnitentiæ elicit ex corde, suscitat, et ex Ecclesiastica auctoritate solvere eum jubet, ut dignus sit communione Domini, et particeps sacri altaris efficiatur.

« Hæc cogitate, charissimi fratres, et in qualicumque horum trium mortuorum genere si quis jaceat, citius ad confessionis probatissima medicamenta confugiat, salutifero pœnitentiæ se abluat medicamine, ut non ad judicium damnationis, sed ad salutem sanctificationis communicet corpore et sanguine Domini nostri JESU Christi, et cum gratiarum actione semper rememorate, quomodo vos divina misericordia de terra tenebrarum et frigoris, de regione ignorantiæ et iniquitatis transtulit in loca lucis et lætitiæ, in tabernacula abundantiæ et justitiæ, et elegit vos sibi in filios pietate paterna, ut per vos nomen illius annuntietur in Gentibus. Sequimini vestigia sanctorum Patrum, et nolite in Catholicæ fidei religionem novas inducere sectas. Cavete vobis venenosum erraticæ inventionis fermentum : sed in sinceritate et veritate mundissimos sacræ fidei panes comedite: et vinum, quod divina electis suis miscuit Sapientia, bibite, et cantate Deo vestro in concordia pacis et unanimitate charitatis perpetuæ canticum laudis, et cum militia cælesti consona voce laudate Dominum, et dicite: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Divina vos præveniat gratia, et subsequatur ubique clementia, et in omni opere bono florere faciat, viri fratres dilectissimi, et sanctissimi patres ». Hucusque ad Scotos Epistola Albini, sive Alcuini, qui et de eadem confessione sacramentali ad sacerdotis aures fieri solita in aliis [1] Epistolis agit. Sic in omnibus agitans novam hæresim. At de Alcuino satis.

24. *Ludovicus nascitur.* — Quod insuper ad anni hujus res gestas pertinet, auctus est hoc anno Carolus Magnus prole mascula : nam licet Hildegardis conjux gemellos peperisset infantes, altero decedente, alter tantum superstes fuit, quem Ludovicum ipse vocari voluit [2].

[1] Rom. X. — [2] Isai. XLIII. — [3] Prov. XVIII. — [4] Psal. XXXI. — [5] Joel. I. — [6] Luc. XV. — [7] Ephes. IV.

[1] Epist. II. XXIII. XXXVII. XLVII. — [2] Apud. Aimon. l. V. c. 1.

Anno periodi Græco-Romanæ 6271. — Anno Æræ Hispan. 816. — Anno Hegiræ 162, inchoato die 28 Sept., Fer. 2. — Jesu Christi 778. — Hadriani I papæ 7. — Leonis IV imp. 28 et 4. Constantini 3.

1. *Carolus Cæsaraugustam et Pampelonam capit.* — Ad num. 1 et seqq. Gestum hoc anno bellum *Hispanicum*, quod hic ex Marca in Marca Hispanica lib. 3. cap. 6 nobis referendum. Profecturus in Hispaniam *Carolus* apud *Cassinogilum* in Aquitania Pascha celebravit, ut tradunt scriptores Francorum. Ut autem facilius copias suas per juga montium transmitteret, exercitum divisit. Ipse per viam publicam in Itinerario Antonini descriptam progressus ab imo Pyrenæo, ubi est oppidum sancti Joannis *de Pede Portus*, ad summum Pyrenæum provectus est : quæ mansio hodie respondet vico dicto *Burguet*. Altera pars exercitus, quæ conflata erat ex delectibus habitis in Austrasia, Bajoaria, Burgundia, Longobardia, Provincia et Septimania, ut docet vetus auctor Vitæ *Ludovici Pii*, et Annales Metenses, commodiorem viam sectata, id est, per Ruscinonensem agrum, Pyrenæum superavit, et ad Cæsaraugustam vires cum *Carolo* conjunxit. Obsessam insinuat Eginhardus Cæsaraugustam ac restitutam *Ibinaralabi* Saracenorum præfecto, obsidibus fidei ab eo acceptis. Quod congruit cum his, quæ leguntur in Annalibus Metensibus : « Obsidione itaque cincta Cæsaraugustana civitate, territi Saraceni obsides dederunt cum immenso pondere auri ». Quis fuerit hujus expeditionis eventus, sic describit Eginhardus ad præsentem Christi annum : « Persuasione ergo rex prædicti Saraceni spem capiendarum quarumdam in Hispania civitatum haud frustra concipiens, congregato exercitu profectus est ; superatoque in regione Wasconum Pyrenæi jugo, primo Pompelonem Navarrorum oppidum aggressus, in ditionem accepit. Inde Iberum amnem, vado trajiciens, Cæsaraugustam præcipuam illarum partium civitatem accessit ; acceptisque, quos Ibinalarabi et Abithaur, quosque alii quidam Saraceni obtulerunt obsidibus, Pompelonem revertitur, cujus muros, ne rebellare posset, ad solum usque destruxit ».

2. *Osca Francorum dominio tradita.* — Abithaurus videtur *Oscam* tradidisse, quæ tunc primum dominio Francorum subdita fuit. Id exigit rei gestæ series, prout eam exhibent Chronicon Moyssiacense et Annales Anianenses. Aiunt enim *Carolum* cum ingressus esset in Hispaniam cum exercitu, conquisivisse civitatem Pampilonam, et *Ibithaurum* Saracenorum regem venisse ad eum, eique tradidisse civitates, quas habuit, fratremque suum et filium dedisse obsides, tum vero *Carolum* inde perrexisse usque ad Cæsaraugustam. Quare civitates ab *Abithauro* deditas oportuit sitas esse inter Pampilonem et Cæsaraugustam. Hæ vero aliæ esse non potuerunt præter *Oscam*, *Jaccam*, et alia oppida interjecta. *Oscæ* imprimis facimus mentionem, quod illius ager late patens Wasconibus sive Navarris esset finitimus, et ejus deditæ mentio specialis et diserta inveniatur in Annalibus Tilianis et Petavianis, horum hæc sunt verba : « Acquisivit civitatem Pampilonam. Deinde accepit obsides in Hispania de civitatibus Abithauri atque Ebilarbii, quorum vocabulum est, Osca, Barcelona atque Gerunda ». Barcinonæ et Gerundæ dominium, cum ad jus regni Gallici pertineret, renovatæ sunt potius veteres pactiones cum earum civitatum præfectis, quam nova auctoritas quæsita.

3. *Insidiæ Carolo structæ.* — Quod armorum pondere comparatum est in hoc Hispaniarum tractu imperium, in agris Cæsaraugustano, Oscensi et Pampelonensi constitit, quos Saraceni armis suis occupabant, licet antiqui possessores religionem Christianam profiterentur. Annales enim Metenses testantur, Saracenos e Pampilona fuisse ejectos. Attamen mœnium eversio et agrorum vastationes, nedum Maurorum ; verum etiam Wasconum Christiani nominis animos in *Carolum* accenderunt potius quam libertatis Sacrorum restitutio conciliarit. Quare cum nuntius de fœdere a Saxonibus rupto acceptus *Carolus* propere in Franciam, derelicta domandæ reliquæ Hispaniæ occasione, retraheret, Vascones peritia locorum et innato animi robore freti insidias exercitui nihil tale suspicanti struxere per angustias saltuum faucesque Pyrenæi.

4. *Clades Francorum ad fauces Pyrenæi.* — Non potest verius nec elegantius describi quæ tunc Francos, alioqui victores tristis clades accepit, quam Eginhardi verbis in Vita Caroli : « Cum enim, inquit, assiduo ac pæne continuo cum Saxonibus

bello certaretur, dispositis per congrua confiniorum loca præsidiis, Hispaniam quam maximo poterat belli apparatu aggreditur, saltuque Pyrenæi superato, omnibus quæ adierat oppidis atque castellis in deditionem acceptis, salvo atque incolumi exercitu revertitur, præter quod in ipso Pyrenæi jugo, Vasconicam perfidiam parumper in redeundo contigit experiri. Nam cum agmine longo, ut loci et angustiarum situs permittebat, porrectus iret exercitus, Vascones in summo montis vertice, positis insidiis (est enim locus ex opacitate sylvarum, quarum maxima est ibi copia, insidiis ponendis opportunus) extremam impedimentorum partem, et eos qui novissimo agmine incedentes præcedentes tuebantur, desuper incursantes, in subjectam vallem dejiciunt, consertoque cum eis prœlio, usque ad unum omnes interficiunt, ac directis impedimentis noctis beneficio, quæ jam instabat, protecti, summa celeritate in diversa disperguntur. Adjuvabat in hoc facto Vascones et levitas armorum, et locus in quo res gerebatur situs. E contra Francos et armorum gravitas et loci iniquitas per omnia Vasconibus reddidit impares. In quo prœlio Eghartus regiæ mensæ præpositus, Anselmus comes palatii, et Rutlandus Britannici littoris præfectus cum aliis compluribus interficiuntur. Neque hoc factum ad præsens vindicari potuit, quia hostis, re perpetrata, ita dispersus est, ut ne fama quidem remaneret, ubinam gentium quæri potuisset ». Hæc fuit infausta Francis ad Roscidam vallem, vulgo *Roncevaux*, pugna quam tantopere prædicant Hispani. Militum ac procerum ipsorum in ultimo agmine pugnantium neque cladem neque nomina dissimulat Eginhardus. Quare si totius Hispaniæ vires ducibus hinc *Adelfonso* rege et *Bernardo Carpio*, illinc *Marsilio* Cæsaraugustano Vasconibus conjunctæ fuissent, id profecto non tacuisset Eginhardus.

5. *Hispanorum fabulæ de hoc clade.* — Facessant itaque nugæ, quas ex Tilpini commentis hausit Rodericus Toletanus : qui tamen soli *Adelfonso,* repugnante licet temporis ratione, pugnam adscribit absque ulla Marsilii mentione. Qui ex Hispanis veritati repugnantes, eam falsam narrationem tuentur, ut congruant Caroli et Adelfonsi tempora, hanc cladem referunt in aliud tempus, et in aliam Caroli expeditionem adversus Mauros, cum tamen certum sit ex constanti Annalium fide, *Carolum* nunquam post illac in Hispania bellum per se egisse, et ibidem hoc anno pugnatum esse. Iniquus est veritati et gloriæ *Caroli* Rodericus lib. 4 Rerum Hispan. cap. 10, cum negat, eum sibi ullam ditionem in Hispaniis peperisse, præterquam in ea Celtiberiæ parte, quæ *Catalonia* dicitur, ut loquitur in initio capitis, id est, ut in calce explicat, in territoriis Barcinonensi, Gerundensi, Ausonensi et Urgellensi. Satius est fidem habere Eginhardo oculato testi, qui asserit, « ab eo totum Pyrenæi montis jugum perdomitum et usque ad Iberum amnem : qui apud Navarros ortus, et fertilissimos Hispaniæ agros secans, sub Dertosæ civitatis mœnia Baleárico mari miscetur ». Ita rem hanc narrat Marca lib. 3 de Marca Hispanica.

6. *Vivebat hoc tempore Eneco Garseanis Navarræ rex.* — Moretus in Annalibus Navarræ recte quidem scribit, *Eneconem* Garseanis Navarræ regem, hujus expeditionis a *Carolo* susceptæ tempore Navarræis et Vasconibus dominatum esse, hosque post bellum cum *Fruela* Asturiarum rege gestum, coactos fuisse fœdus inire cum Saracenis. Sed perperam negat, copias Saracenicas fuisse *Pampelone,* quando eam *Carolus* obsidione cinxit; cum tam annalista Metensis, quam Hildesheimensis id diserte asserant, et Reguli Hispaniarum sæpius Saracenos in suum auxilium post hæc tempora adsciverint. Recte etiam Moretus hoc bellum currenti anno consignavit, solideque eos confutavit, qui illud post annum octingentesimum differunt, irridens Marianam, qui heroicarum fabularum rapsodias descripsit, et eleganti latinitate donavit lib. 7 de Reb. Hisp. cap. 11. Addit Moretus, Vascones et Navarræos post cladem exercitui *Caroli* illatam, de qua mox, stetisse a Saracenis usque ad annum DCCCVI, quo eos pacem cum *Carolo* pepigisse ostendemus.

7. *Carolus comites instituit in Marca Hispanica.* — Post captam Gerundam *Carolus,* gubernatore Mauro, cujus perfidiam fuerat expertus, inde pulso, Christianum comitem ei præfecit, et reliquam provinciam ordinavit, prout reipublicæ utilitas et temporum ratio ferebat. Etenim quod *Pippinus* exorsus erat in Gallia Gothica, Carolus auxit in Marca Hispanica et dein *Ludovicus* ejus filius implevit. Hic autem antiquus erat regiminis ordo apud Francos et Gothos, ut civitatibus et pagis, qui civitatibus contributi erant, comites imponerent, qui juri dicendo et tributariæ rationi darent operam. Non enim rejecere hoc administrationis genus *Pippinus* et *Carolus* in Aquitania et Gallia Gothica, neque in limite Hispanico disponendo. Id unum Caroli solertia addidit, ut firmando novo imperio comites ex gente Francorum passim præponeret. Auctor quoque Vitæ Ludovici Pii observat, *Carolum* in Aquitania solida comites ex gente Francorum instituisse, numeratque novem civitates, quibus dati fuerunt comites hujuscemodi, aliis silentio prætermissis. *Carolus* enim illum regendæ provinciæ ordinem retinuit, quem *Pippinus* instituerat in Septimania, postquam eam armis victricibus a Mauris vindicavit. Prædicti comites paris inter se auctoritatis erant. Quare jure merito Marca lib. 1 Hist. Benearnensi cap. 28, refellit vulgarem illam et ab omnibus decantatam divisionem Aquitaniæ in novem comitatus, quæ a Carolo facta dicitur, is enim Aquitaniam in novem comitatus non distribuit, sed civitatibus quatuordecim utriusque Aquitaniæ præfecit comites Francos, depulsis Aquitanis.

8. *Annus* VII *belli Saxonici.* — A num. 3 ad 11. Alterum bellum hoc anno a *Carolo* gestum, Saxonicum fuit : « Interea », inquit annalista Metensis, postquam bellum Hispanicum narravit, « Saxo-

nes audientes, quod Carolus cum Francis tam longo spatio terrarum abesset, suadente Witdichindo, secundum consuetudinem iterum rebellaverunt, et ad Duiam castrum (alii Duitiam appellant, alii Tuitium, olim Divitense munimentum e regione Coloniæ), quod Coloniæ civitati contiguum est, usque venerunt, cædibus, rapinis, incendiis omnia devastantes. Quod cum nuntiatum esset regi revertenti et commoranti in Autisiodoro civitate, misit legionem unam ex electis militibus, qui eorum proterviæ resisteret. Saxones audientes incolumitatem regis et adventum Francorum, in fugam conversi sunt. Quos Franci e vestigio sequentes, repererunt eos super fluvium, qui dicitur Adarna, in loco qui dicitur Lihesis, ubi pugna cœpta et finita, Franci auxiliante Deo victores extiterunt, et multitudo Saxonum ibi occisa est. Et celebravit rex Natalem Domini in Heristallio ». Addunt annalistæ Petavianus et Masciacensis : « Igne cremaverunt (sc. Saxones) civitatem, quam Franci construxerunt infra flumen Lippia ». De qua civitate egimus an. DCCLXXVI.

9. *Epistola S. Ludgero afficta.* — Baronius refert Epistolam, quæ a sancto Ludgero ad Rixfridum Trajectensem episcopum scripta dicitur, in qua habetur, Saxones Ecclesiam *sancti Swiberti* episcopi Verdensis combussisse. Verum fabulator, qui eam Epistolam composuit, falso se Ludgerum appellat, et inepte multa se a Pippino rege audivisse comminiscitur. Postquam Vita hæc sancti Swiberti sub nomine sancti Marcellini conficta fuit, ea quoque Epistola sancti Ludgeri nomine, velut ad fulciendam, quæ tot fabulis scatebat, Vitam, excogitata est, sive ab uno eodemque auctore, sive a pluribus. Henschenius qui ad diem primum Martii Vitam illam pluribus refutavit, postea ad diem XXVI ejusdem mensis in Commentario prævio ad Vitam sancti Ludgeri § 6, quam vana et futilis sit illa Epistola demonstrat, nosque jam supra de illa egimus. Verum Baronii tempore Vitæ sancti Swiberti, et hujus Epistolæ falsitas non innotuerant.

10. *S. Ludgerus in Frisia Evangelium annuntiat.* — Ad numerum 11 et seq. Mentio, quam hic de *sancto Lebuino* presbytero, de cujus morte anno DCCLXXIII egimus, Baronius facit, evidenter ostendit Vitam sancti Swiberti supposititiam esse; cum in ea dicatur *Lebuinus* unus ex sociis sancti Willibrordi, ut videre est apud Baronium anno DCXC et DCXCVII, ubi Pseudo-Marcellini verba recitat, ejusque sententiam amplectitur; et tamen hic fatetur, *Lebuinum* Carolo M. regnante Saxonibus fidem Christianam prædicasse, quod certum est et indubitatum. Quare Acta illa fabulosa sancti Swiberti flocci facienda sunt. Quoad *sanctum Ludgerum*, quo anno in Anglia sub Alcuino studuerit, quove inde in Frisiam, quæ ejus patria erat, redierit, suo loco diximus. Hoc vero anno autumnum in Ultrajectino monasterio transegit. Albricus enim episcopus ac successor sancti Gregorii abbatis et rectoris Ecclesiæ Trajectensis ad Rhenum, qui et Ultrajectini cœnobii abbas erat, « divisit annum in distributiones quatuor », inquit Altfridus in Vita S. Ludgeri num. 15, « ita ut in Trajecto monasterio præ cæteris præpositis ipse in tempore vernali in doctrinæ studio et sanctæ conversationis præesset fratribus menses tres. Deinde post eum in æstate Adalger presbyter menses tres, post hunc Ludgerus presbyter menses tres, deinde in hyeme Thiabracht presbyter menses tres ». Quare Ludgerus annis *fere septem* in Ostergoa, quo exeunte anno superiori missus fuit, ut ibidem diximus, sic commoratus est, ut singulis annis per autumnum in Ultrajectino cœnobio degerit. Refert postea Altfridus *sanctum Gregorium* abbatem nuper demortuum, per visionem *Ludgero* apparuisse, eumque de futura ejus dignitate monuisse. Sed quo anno hæc visio contigerit, incompertum. Versus vero, quos Baronius ex ejus Vita a Werthinensibus monachis scripta, et a Surio ad diem XXVI Martii recitata, quibus *Ludgerus* summis laudibus extollitur, compositi fuere a quodam Alcuini discipulo, ut Altfridus loco laudato docet. Vitam illam ab Altfrido sedis Monasteriensis episcopo tertio elucubratam, post Baronii mortem in lucem prodiit opera Henschenii ad diem XXVI Martii, quam et Mabillonius exhibet sæc. III Benedict., part. 2, cujus beneficio Annales Ecclesiasticos passim illustramus.

11. *Magistri Alcuini fuere Egbertus et Ælbertus archiepiscopi Eboraci.* — Ad num. 13 et seq. Jure merito Baronius negat, Alcuinum discipulum fuisse Bedæ; cum hic anno DCCXXXV vivere desierit, quo forsan tempore *Alcuinus* vix natus erat. Educatus est Alcuinus in monasterio primariæ Basilicæ Eboracensis adjuncto, ut ipsemet fatetur in Epistola XCVIII ad fratres Eboracensis Ecclesiæ : « Vos fragiles infantiæ meæ annos materno fovistis affectu, et lascivum pueritiæ tempus pia sustinuistis patientia, et paternæ castigationis disciplinis ad perfectam viri edocuistis ætatem, et sacrarum eruditione disciplinarum roborastis ». Præceptores habuit *Egbertum*, et *Ælbertum*, seu *Albertum*, alterum post alterum archiepiscopos Eboracenses. De Egberto ipse nos edocet in Epistola ad Eanbaldum, cujus fragmentum refert Malmesburiensis in lib. 1 de Reg. Gest. cap. 3, ubi de Egberto ait : « Hic omnium liberalium artium armarium (ut ita dicam) et sacrarium fuit, nobilissimamque Bibliothecam Eboraci constituit, cujus rei testem idoneum advoco Alcuinum, qui a regibus Angliæ pro pace missus ad regem Magnum Carolum, et benigno apud eum fotus hospitio, in Epistola ad Eanbaldum tertio loco Egberti successorem ait : Laus et gloria Deo, qui dies meos in prosperitate bona conservavit, ut in exaltatione filii mei charissimi gauderem, qui laboret vice mea in Ecclesia, ubi ego nutritus et educatus fueram, et præesset thesauris sapientiæ, in quibus me magister meus dilectus Egbertus archiepiscopus hæredem reliquit ». Quibus verbis Alcuinus discipulo suo Eanbaldo de promotione in archiepiscopatum Eboracensem gratula-

tur, seque Eanbaldi junioris præceptorem fuisse indicat.

12. *Alcuinus fuit condiscipulus Eanbaldi senioris et magister Eanbaldi junioris.* — Verum Malmesburiensis utrumque *Eanbaldum* Eboracenses archiepiscopos perperam confundit. Prior enim, qui anno DCCLXXX Alberto successit, non discipulus Alcuini fuit, ut putavit Malmesburiensis, sed condiscipulus, ut discimus ex poeta anonymo Alberti Eboracensis archiepiscopi discipulo. Fragmentum ejus Historiæ, *de Pontificibus Ecclesiæ Eboracensis* refert Mabillonius sæculo II Benedict. part. 2. Ibi poeta de insigni Basilica ab Alberto constructa, et ab Alcuino et Eanbaldo juniori absoluta loquens, ait :

Hoc duo discipuli templum doctore jubente,
Ædificaverunt Eanbaldus et Alcuinus, ambo
Concordes operi devota mente studentes.

Denique liquet etiam ex Carmine Alcuini CLXXII, Eanbaldum juniorem Alcuini discipulum fuisse. Baronius putavit *Albinum* abbatem monasterii Cantuariensis, qui anno DCCX sancto Hadriano successit, diversum non esse ab *Albino*, qui et *Alcuinus* appellatur. Verum Albinus, qui eo Christi anno Hadrianum excepit in monasterii Cantuariensis regimine, vitam producere non potuit usque ad annum DCCCIV, Alcuini emortualem. Ad hæc *Albinus* Hadriani successor eum ac Theodorum Cantuariensem archiepiscopum magistros habuit, *Alcuinus* vero Egbertum et Albertum, qui postea archiepiscopi Eboracenses fuere. Quare Baronio, et quibusdam aliis nominis similitudo et temporum aliqua vicinitas imposuit.

13. *Alcuinus Caroli magister fuit.*—A num. 15 ad 20. *Alcuinum* Caroli Magni præceptorem extitisse, antiquorum sententia fuit, sed cum illum ante annum DCCXC in Francia sedem non fixisse, Bulæus in Historia Universitatis Parisiensis pag. 92 arbitretur, inde infert *Carolum* jam grandævum a Petro Pisano in Grammaticis institutum fuisse, et ab Alcuino rhetoricam, dialecticam, cæterasque liberales artes cum astronomia percepisse; quod Eginhardus in Caroli M. Vita scribat ; « in discenda grammatica Petrum Pisanum diaconum senem audivit, in cæteris disciplinis Albinum cognomento Alcuinum item diaconum de Britannia Saxonici generis hominem virum undequaque doctissimum præceptorem habuit, apud quem rhetoricæ et dialecticæ , præcipue tamen astronomiæ ediscendæ plurimum et temporis et laboris impertivit ». Imo fuere, qui negarint, *Alcuinum* magistrum fuisse Caroli ; quod illum serius in Franciam venisse putarint, Carolo jam ætate provecto, quem idem Eginhardus testatur, latinam linguam non minus familiarem habuisse, quam vernaculam, græcam quoque didicisse, et eloquentissimum evasisse : « Erat », inquit Eginhardus, « eloquentia copiosus et exuberans, poteratque quidquid vellet, apertissime exprimere : nec patrio tantum sermone contentus etiam peregrinis linguis ediscendis operam impendit; in quibus latinam ita didicit, ut æque illa ac patria lingua orare esset solitus. Græcam vero melius intelligere, quam pronuntiare poterat. Adeo certe facundus erat, ut didascalus appareret ». Verum Alcuinum Caroli præceptorem fuisse, huncque non grammaticam, aut sacras litteras, sed rhetoricam, dialecticam et astronomiam docuisse, anno DCCLXXXII, num. 7 demonstrabimus.

14. *Usuardus floruit sub Carolo Calvo.* — Ad num. 20 et seq. *Usuardum* Martyrologium suum scripsisse *Carolo Calvo* imperante, nunc inter eruditos convenit. Nam cum Codices tam Mss. quam excusi meminerint persecutionis in Hispania a Saracenis excitatæ longe post *Caroli Magni* obitum, manifestum est, *Caroli Calvi* tempore Usuardum floruisse. Ab Aimoino in libello de translatione SS. martyrum *Georgii* et *Aurelii*, ejus translationis *Usuardus pater* anno DCCCLVIII fuisse memoratur; et Mabillonius sæc. IV Benedict. in Præfatione partis 2, num. 173 refert, in Biblioth. San-Germanensi asservari antiquissimum ejus Martyrologii exemplar, eo tempore exaratum cum subjecto Necrologio, in quo primaria manu mors *Irmintrudis* reginæ, uxoris *Caroli Calvi* signata est *nonis Octobris ;* obitus vero Caroli II imperatoris *pridie nonas Octobris*, manu recentiori. Itaque hic Codex scriptus eo temporis intervallo, quod effluxit inter annum DCCCLXIX *Irmintrudis* supremum, et annum DCCCLXXVII, quo *Carolus Calvus* defunctus est. Baronius autem, aliique, qui Usuardum ad *Caroli M.* tempus revocarunt, eo inducti sunt auctoritate Sigeberti, qui Usuardum *jussu Magni Caroli imperatoris* martyrologium suum condidisse scribit in cap. 85. Sed Sigebertus *Magni Caroli* nomine *Calvum* intellexit , ut alias in cap. 99, ubi ait Hincmarum rescripsisse ad Ecclesiam Ravennatem *sub persona Magni Caroli imperatoris.* Ad hæc idem Mabillonius tom. I Analect. pag. 454 refert, in veteri Codice Elnonensi extare Epitaphium Drogonis et Pippini Caroli Calvi filiorum cum ejusmodi titulo : « Tempore Milonis monachi, gemini fratres Drogo et Pippinus, filii Caroli Magni liberalibus disciplinis instituti sunt in cœnobio sancti Amandi, ubi et sepulti sunt prope sacellum SS. Petri et Pauli cum hoc Epitaphio ». Et non solum in eo titulo *Carolus Calvus* vocatur *Magnus*, sed etiam in ipso Epitaphio, ac in Epistola quadam *Nicolai* papæ primi, et in veterrimo Necrologio San-Germanensi ad *XI kal. Aprilis,* quo die ponitur obitus *Rothildis abbatissæ et monachæ filiæ regis Magni Caroli.* Vide aliud hujus rei exemplum apud Mabillonium lib. 6 de Re Dipl. pag. 554. Porro Usuardum monasterii sancti Germani a *Pratis* monachum fuisse, ostendit idem Mabillonius in priori loco laudato ex Ms. Codice Bibliothecæ San-Germanensis, in quo post Prologum, hæc clausula legitur : « Explicit Prologus Usuardi monachi S. Germani Parisiensis ». Marty-

rologio Usuardi aucto Romana Ecclesia usa est ante recentius Romanum, teste Molano in Præfatione ad Martyrologium Usuardi. Imo etiamnum in variis Galliarum Ecclesiis Martyrologium Usuardi legitur.

15. *Opera Alcuini et Caroli M.* — Ad n. 22 et seq. *Alcuini* opera auctiora quam erant Baronii tempore prodiere Parisiis anno MDCXVI studio Andreæ Duchesnii, sed post illam editionem Mabillonius tom. IV Analect. publicavit Epistolas XXVI Alcuini, et Baluzius tom. I Capitularium et tom. I Miscell. varia ejus opuscula edidit. Denique Mabillonius sæc. IV Benedict., part. 1, pag. 185, refert alia *Alcuini* scripta, quorum beneficio editio magis absoluta dari poterit. Ibi ostendit Mabillonius librum *de divinis Officiis* Alcuino a Baronio aliisque assertum, esse tantum Farraginem ex diversis ipsius *Alcuini,* aliorumque auctorum ipso posteriorum scriptis collectam. Quoad librum cui titulus est, *Confessio fidei*, a Petro Francisco Chiffletio ab aliquot annis publicatum, genuinum *Alcuini* fœtum esse adversus aliquos, qui id in dubium vocarunt, probat ibidem Mabillonius. Quod spectat ad opera Caroli Magni, jam egimus de Codice Carolino, seu Epistolarum ejus ad varios Pontifices Romanos, de aliis ejus lucubrationibus legendus Oudinus in Supplemento de scriptoribus Ecclesiasticis.

16. *Duo filii Carolo hoc anno nati.* — Ad num. 24. *Hildegardis Caroli* uxor, quam is in Aquitania gravidam reliquerat, antequam ex Hispania reverteretur, duos peperit filios, quorum alter *Lotharius,* alter *Ludovicus* est appellatus, ut scribit auctor Vitæ ejusdem *Ludovici*, postea Aquitaniæ regis. De utroque Paulus diaconus in libello de episcopis Metensibus, ubi filios, quos *Carolus* ex Hildegarde suscepit, recenset : « Primus, inquit, dictus est Carolus, sc. patris ac proavi vocabulo nuncupatus. Secundus item Pippinus, fratri atque avo æquivocus. Tertius Lodovicus, qui cum Lothario, qui biennis occubuit, uno partu est genitus », hoc sc. anno.

17. *Carolus de duobus queritur apud Hadrianum PP.* — Epistola LXV Cod. Carol. data est hoc circiter tempore a Carolo ad Hadrianum papam, qua questus est de venundatione mancipiorum a Romanis genti Saracenæ facta, deque libidinosa quorumdam sacerdotum Romanorum vita. Respondit Pontifex id factum fuisse contra suam voluntatem a Langobardis, qui ea Græcis vendiderunt, « dum famis inopia eos constringebat, quia alii ex eisdem Langobardis propria virtute in navigia Græcorum ascendebant, dum nullam habebant spem vivendi. De sacerdotibus autem nostris, quod vobis falso et contra Deum et animam eorum suggerere ausi sunt ; mentita est iniquitas sibi, et nulla est, Domino annuente, in nostris sacerdotibus pollutio, nec talia credere debet vestra sublimitas », inquit Hadrianus.

18. *Moritur S. Authpertus abbas.*— *S. Ambrosius Authpertus* abbas monasterii sancti Vincentii prope Vulturnum in Benevento, quod dicitur monasterium sancti Vincentii martyris, hoc anno vitam cum morte commutavit, ut testatur chronographus ejusdem loci. Authpertus vir illustris in Gallia vixit a Carolo Majore-Domus, ejusque filio a Pippino rege plurimum dilectus, donec Stephanum II papam, qui ex eadem Gallia Romam redibat, comitatus est, et Vincentinorum sodalitio sese adjunxit, a quibus postea abbas creatus est, sed invitus ac renuens. Ejus operum Catalogum exhibet Labbeus in Dissert. de Script. Eccles. sed luculentius de iis agit Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, in Vita S. Ambrosii Authperti scripta ab eodem chronographo, qui sæculo XI vivebat, quique eum *sanctissimum* appellat. Producit ibidem Mabillonius fragmentum sermonis Authperti *de Assumptione S. Mariæ*, ut inscriptio habet, in quo Authpertus ita suam sententiam moderatur, ut nihil de corporea Deiparæ Assumptione definiat : sed ut « sive in corpore, sive extra corpus assumptam super cælos credamus ». Quæ etiam sententia fuit Adamnani in lib. 1 de Locis sanctis, et anonymi, qui Itinerarium sancti Willibaldi litteris mandavit ; quod utrumque opusculum in eadem parte 2 a Mabillonio editum. Quare *Assumptionis* vocabulum tempore Authperti jam tum in usu Ecclesiæ fuit.

19. *Tassilo Bajoariæ dux condit monasterium Cremifanense.* — Hoc anno *Tassilo* Bajoariorum dux monasterium Chrempsense juxta Chrempsam fluvium ædificavit, cui omnia eo in territorio per ingens spatium sita prædia, sylvas, nemora, lacus, et flumina contribuit. Fundationis instrumentum refert Simon Rettenpacher Benedictinus in Annalibus monasterii Cremifanensis lib. 1, cap. 9. In eo ita loquitur Tassilo : « Ego Tassilo vir illuster, dux Wajoariorum, anno ducatus mei trigesimo : Indictione prima, mente tractavi, etc. » Paulo post : « Anno XXX ducatus mei simulque dilectissimus filius meus Theodo, anno etiam ducatus ejus primo, tradimus atque confirmamus ad prædictum monasterium, etc. » Inter testes nominantur *Virgilius* episcopus, *Sindperth* episcopus, *Waltrich* episcopus. Primus episcopus erat Salisburgensis, Sindperthus Ratisponensis, Waltrichus seu Waldricus sextus episcopus Pataviensis fuit, ut liquet ex poeta de Ordine comprovincialium pontificum. Ex hoc Diplomate liquet primo *Tassilonem* hoc vel superiori anno *Theodonem* filium collegam in partem dominatus adscivisse. Secundo, exordium principatus *Tassilonis* ab anno DCCXLIII proficisci. Fuit *Theodo* ultimus Bajoariæ dux tertiusque hujus nominis. Porro monasterium *Chrempsense*, seu *Cremifanense* in Austria superiori positum est, extantque alia *Tassilonis* ducis monumenta.

20. *Alfuuldus fit rex Northumbriæ.* — Northumbri adversus *Ethelredum* regem rebellantes, regem pro eo constituerunt *Alfuuoldum* Osuulfi regis filium, regem pium et justum ; sed post decennium *Ethelredus* in regnum restitutus est, ut Wigorniensis, Westmonasteriensis, Simeon Dunelmensis aliique historici Anglici tradunt.

HADRIANI I ANNUS 8. — CHRISTI 779.

1. *Carolus in Saxones iturus Concilium celebrat, monasterium SS. Vincentii et Germani Parisiis privilegio decorat.* — Annus sequitur septingentesimus septuagesimus nonus, Indictione secunda, quo Carolus Magnus, antequam parata expeditione proficisceretur in Saxones, in villa Duria Synodum habuit ex more, sic primum quæ Dei sunt curans, quam bellica inchoaret. In ipso autem procinctu, exposcente Roberto abbate sanctorum Vincentii atque Germani Parisiorum episcopi confirmavit, quæ eorum monasterio pater Pipinus bona contulerat, et alia ipse adjecit. Extat ipsum quidem Privilegium, quod qui interfuit rebus a se scriptis (ut ipse testatur [1]) recitat, istis præmissis, quæ de episcopis atque abbatibus, vel aliis a se delectis, qui regno diversis in locis præessent instituit, quibus hæc subjicit: « Quibus [2] rite peractis, Ligerim cum reliquis transmeavit copiis, et Lutetias, quæ alio nomine Parisii vocantur, sese recepit. Tunc ejus adiit præsentiam venerabilis Rotbertus abbas cœnobii sancti Vincentii sanctique Germani, petens quatenus præceptum immunitatis ipsius Ecclesiæ, quod olim dominus Pipinus genitor ejus fecerat, ipse sua benignitate confirmaret. Quod non solum fecit, sed etiam novum sua præceptione descriptum sigillo suæ regiæ majestatis firmavit. Est autem hujusmodi :

2. « Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, atque patricius Romanorum omnibus episcopis, abbatibus, comitibus, sive junioribus nostris.

« Si apponenda beneficia ad loca sanctarum Ecclesiarum, vel sacerdotibus præstare non desinimus : hoc proculdubio ad æternam nobis beatitudinem retribuendam profuturum confidimus. Igitur cognoscat magnitudo, seu virilitas vestra, qualiter venerabilis vir Rotbertus abbas de Basilica sancti Vincentii, vel domini Germani, ubi ipse pretiosus corpore requiescit, clementiam regni nostri accessit ; et præceptum domini et genitoris nostri bonæ memoriæ Pipini regis nobis ostendit relegendum, ubi reperimus insertum, qualiter propter nomen Domini beneficium præstitisse cognoscitur, ut annis singulis quocumque in regno nostro negotiantes ipsius sancti loci pergere velint (sicut ipse Rotbertus abbas mercari videretur) tam ad luminaria comparanda, quam pro reliqua necessitate discurrentes, tam extra Ligerim, quam citra, vel in Burgundia etiam, in Aquitania, vel in Provincia seu in Francia, necnon et in Austria quecumque in regno, Christo propitio, nostro pergere voluerint, nullum teloneum vel de sarcinis, vel de caricatione, neque de navigio, vel de qualibet redhibitione exinde ad partem fisci nostri, missi abbatis discurrentes persolvere quicquam debeant.

3. « Præterea præsenti præcepto decernimus (quod perpetualiter mansurum esse jubemus), ut non per ullos portus, neque per civitates tam Viroduno, quam Aurelianis, vel Ambianis, neque in Trajecto, neque in Dorstade, vel Neomago, neque per omnes pontes, vel ad S. Maxentium, sive Parisiis, sive Ambianis, neque in Burgundia, vel in pago Trecassino, neque in Senonico, vel per omnes civitates ubicumque in nostro, propitio Christo, regno, aut pagis, vel territoriis teloneus exigatur, nec de navali, nec de carrali, neque de saumi, sive de trana, evectione vel rotaticum, vel pontaticum, nec pulveraticum, nec salutaticum, nec cispitaticum, vel ullam redhibitionem, quam fiscus noster exinde possit sperare, nec vos aut juniores, vel successores nostri ab eisdem requiratis, seu exigatis : sed omnia hæc propter nomen Domini ipse abbas, vel successores ejus, seu memorata Ecclesia S. Vincentii, vel domini Germani habeant indultum, et ad luminaria ipsius sancti loci proficiat in augumentis.

4. « Adjungimus etiam teloneum illum, quem Gerhardus comes apud Villam novam in curte S. Germani visus fuit recipere, quia in nostrum rediit jus, ut deinceps ad partem S. Germani ipse teloneus cum omni integritate in nostra eleemosyna ad luminaria ipsius sanctæ Ecclesiæ recipiatur absque alicujus refragatione. Quam vestra auctoritate, sancti Pontifices, nostri ac proceres, perpetuis temporibus valituram manu propria signatione nostri sigilli studuimus roborare. Data

[1] Ap. Aimon. l. IV. c. ult. in fin. — [2] Ibid. l. V. c. 1.

sexto kal. Aprilis, anno undecimo regni nostri, et quinto patriciatus nostri. Actum Aristallio in palatio : redintegratum vero Parisiis ». Hactenus Privilegium.

His ex more præviis pietatis officiis adversus Saxones Carolus profectus est; quæ illi ad eos debellandum perfacilem aditum aperuere : etenim fugientibus illis, incruento bello Saxoniam atque Westphaliam debellavit, receptisque ab iisdem obsidibus, firmatisque rebus denuo juramento, in Franciam rediit. Hæc Annales Francorum pluribus, ex quibus et Regino eadem affirmat.

5. De prœliis Caroli Magni adversus Saxones sæpius iteratis agit Petrus Damiani in Epistola ad Mainardum episcopum Urbinatem; hæcque ait inter alia : « Godefredus plane clarissimus dux et marchio mihi perhibuit in propria regionis, nempe Lotharingæ historia contineri, quoniam Carolus imp. quindecim vicibus cum rege Saxonum, qui gentilitatis adhuc detinebatur errore, bellum commisit, et post hæc : Aliquando sane, dum Carolus idem excelsa, ut assolet, intronizatus sede discumberet, pauperes vero, quos alebat, solo tenus ignobiliter residerent : rex Saxonum, qui tenebatur captivus, et remota procul ab imperatore mensa prandebat, talia per nuntium legata direxit : Dum vester, inquit, Christus sese perhibeat in pauperibus recipi, qua fronte persuadetis nostra illi colla submitti, quem vos ita despicitis, eique nullam honoris reverentiam exhibetis? Ad quod imperator, corde compunctus erubuit; et ex ore gentilis hominis Evangelicam prodire sententiam, vehementer expavit ». Hæc ibi Petrus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6272.— Anno Æræ Hispan. 817. —Anno Hegiræ 163, inchoato die 17 Sept., Fer. 6.— Jesu Christi 779.

— Hadriani I papæ 8. — Leonis IV imp. 29 et 5. Constantini 4.

1. *Annus* VIII *belli Saxonici.* — Ad num. 1 et seqq. Eginhardus in Annalibus hoc anno habet : « Rex de Heristallio, ubi hyemaverat, et ubi Natalem Domini ac sanctum Pascha celebraverat, prima veris temperie movens, Compendium venit. Et cum inde peracto propter quod venerat negotio revertissel, occurrit ei Hildebrandus dux Spoletanus cum magnis muneribus in villa Wirciniaco; quem et benigne suscepit, et muneribus donatum in suum ducatum remisit. Ipse, animo ad Saxonicam expeditionem intento, Duriam venit, habitoque juxta morem generali conventu, Rhenum in eo loco, qui Lipia vocatur, cum exercitu trajecit. Cui cum Saxones in quodam loco, qui Buocholt vocatur, vana spe ducti resistere tentarent, pulsi fugatique sunt : et rex Westfalaorum regionem ingressus, omnes eos in deditionem accepit : inde ad Wisuram veniens, castris positis in loco nomine Nudufutli, stativa per aliquot dies habuit. Ibi Angarii et Ostfalai venientes et obsides dederunt et sacramenta juraverunt. Quibus peractis rex trans Rhenum in Wormatiam civitatem hybernatum se recepit ». Quia Carolus rex hybernos menses egit apud Haristallium, Sirmondus tom. II Concil. Gall. Capitulare, quod hoc anno præfatio factum docet, *Haristalliense* vocandum esse judicavit. Sunt in illo Capitulari sanctiones quatuor ac viginti, ut videre est tom. VI Concil. apud Labbeum, et hæc est ejusdem Capitularis Præfatio : « Anno feliciter undecimo regni domni nostri Caroli gloriosissimi regis in mense Martio Capitulare factum, qualiter congregatis in unum Synodali Concilio episcopis, abbatibus, virisque illustribus, comitibus, una cum piissimo domino nostro secundum Dei voluntatem, pro causis opportunis consenserunt, etc. »

2. *Carolus erga monasteria munificus.* — Apud Haristallium *Carolus* emisit Præceptum pro monasterio sancti Germani prope Parisios sito, quod initio lib. 5, apud continuatorem Aimoini legitur, diciturque datum *VI kalend. Aprilis anno* XI *regni nostri et quinto patriciatus nostri*, ut videre est apud Baronium, qui illud integrum recitat; sed, ut advertit Cointius hoc anno num. 27, in originali desunt hæ voces, *patriciatus nostri;* et revera *Carolus* diversos annos ad diversa regna refert, nempe annum XI ad regnum Franciæ, annum V ad regnum Italiæ seu Longobardiæ, neutrum ad patriciatum. Ibidem *Carolus pridie kal. Maii* pro Cabilonensi sancti Marcelli monasterio aliud Præceptum emisit, quod integrum extat apud SanMarthanos in Gallia Christiana. In fine ejus legitur : « Dat. pridie kalendas Maias, anno undecimo et quinto regnorum nostrorum. Actum Haristallio ».

Ex anno illo quinto regni Langobardici *Caroli* apparet, eum anno DCCLXXIV post diem ultimum mensis Aprilis regem Langobardorum dictum fuisse, alioquin hoc ultimum Præceptum non quinto regni ejus anno, sed sexto datum fuisset. Continent duo præcepta illa privilegia quædam utrique monasterio a *Carolo* rege concessa.

3. *Moritur S. Sturmio abbas Fuldensis primus.* — Saxones, qui a fide Christiana defecerant, conspirarunt, « ut lectam virorum multitudinem de exercitu ad ipsum monasterium (Fuldense) mitterent, et cuncta quæ reperirent, igni comburerent, et servos Dei ferro trucidarent. Quod cum comperisset sanctus Sturmi, statim vocatis ad se fratribus periculum quod eis imminebat, innotuit, et consilium dedit, ut sancti martyris (nempe Bonifacii) corpore assumpto, in Hamelanburg properassent. Ipse vero vir Dei Sturmi foras in Wedereiba perrexit, studium habens, si quomodo posset, pravorum conspirationem cohibere. Nos autem fratres discipuli ejus assumpto sancti martyris corpore de sepulcro, in quo annos viginti quatuor positum fuerat, a monasterio cum universis famulis Dei proficisci cœpimus », inquit sanctus Eigil abbas Fuldensis IV in Vita *sancti Sturmionis* abbatis Fuldensis primi, qui subdit monachos, cum audivissent Saxones victos fuisse, et ad proprias aufugisse terras, sacra sancti *Bonifacii* ossa sustulisse, eaque sepulcro, quo prius inerant, humasse, quæ anno superiori contigere, ut docet vetus chronographus apud Lambecium, de quo mox. Eo enim anno Saxones, qui a fide defecerant, usque ad Rhenum excurrere, et ab exercitu *Caroli*, qui Autisiodori remanserat, fusi fugatique sunt, ut ibidem ostendimus. Narrat postea Eigil mortem *sancti Sturmii*, quæ hoc anno accidit, dum Carolus rursus contra Saxones movit: « Tunc iterum rex Carolus ad confirmationem fidei Christianæ cum exercitu ad illam terram perrexit, et venerandum Sturmen infirmum, jam senectute fessum in Heresburg ad tuendam urbem cum sociis suis sedere jussit ». Postea ait Eigil, « altera die, id est, XVI kal. Januarii, ingravescente languore », Sturmionem ad extrema deductum esse et animam Deo reddidisse, postquam infirmitas ejus per aliquod tempus durasset. Sturmionem autem hoc anno mortuum, docent Marianus Scotus, Hermannus Contractus juxta editionem Canisii, Lambertus Schafnaburgensis in Chronicis, ac vetus annalista Fuldensis auctior Pithæano modo citatus, qui extat apud Lambecium tom. II Biblioth. Cæs. pag. 347. Mortuus est itaque *sanctus Sturmio* anno vicesimo quinto ab obitu sancti Bonifacii, ideoque is martyrium fecit anno septuagesimo quinquagesimo quinto, non vero quinquagesimo quarto, ut pluribus viris doctis visum, qui pro ea sententia *sanctum Eigilem* laudant; cum tamen is contrarium plane doceat testeturque annum Christi superiorem vicesimum quartum fuisse a morte S. Bonifacii, ut mox vidimus. Validum est autem hac in re *Eigilis* testimonium; cum anno DCCCXVIII abbas Fuldensis renuntiatus sit, de his quæ spectant ad sanctum Sturmionem egregie edoctus fuerit, ac ei morienti adfuerit.

4. *Ex monasterio Fuldensi plures sancti ac viri illustres prodiere.* — *Sturmius* a sancto Bonifacio Bajoariam ingresso, ut Christianos ab antiquis paganorum contagiis et perversis dogmatibus cohiberet, precatu parentum ejus nobilium ac Christianorum susceptus est, traditusque *sancto Wigberto*, abbati postea Fritislariensi, a quo in sacris studiis institutus fuit. Deinde ordinatus est presbyter, et populis Evangelium instanter prædicavit. Post annos tres probante *sancto Bonifacio* secessit in eremum cum duobus sociis. Sed cum is vereretur, ne a Saxonibus loco illo vicinis male Sturmius haberetur, jussit illi ut locum quæreret in quo cum suis sociis tuto commorari posset. Hac occasione monasterium *Fuldense* fundatum, *Bonifacio* locum illum non solum probante, sed etiam non semel invisente. Hujus *Sturmio* primus abbas ab eo constitutus est, qui erexit ibi scholam in gratiam juventutis, in qua aliquandiu *Alcuinus* docuit, et ex qua prodiere lumina clarissima *Aimo*, *Freculfus*, *Rabanus*, *Walafridus Strabus*, aliique innumeri. Ex hoc etiam monasterio plures ad infulas rapti e quorum numero novem præsules Moguntia sibi vindicat. Viget etiam hodie celeberrimum illud monasterium, oppido ac ditione propria auctum, cujus abbas abbatum Germaniæ primas est, et spiritalem in subditos jurisdictionem habet, ut videre est apud Browerum in lib. de Antiquit. Fuldensibus, ubi plura refert de sanctis et viris illustribus qui in eo monasterio floruere.

HADRIANI I ANNUS 9. — CHRISTI 780.

1. *Sarracenorum in Syria, et Leonis Constantinopoli dira persecutio.* — Octogesimus post septingentesimum annus agitur Indictione tertia, cum Orientalis Ecclesia tum a Sarracenis, tum etiam a Leone imperatore persecutione vexatur. Quod in primis pertinet ad Sarracenos, auctor est Theophanes, hoc anno quinto Leonis imperii Madi principem Sarracenorum edictum promulgasse, ut omnes, qui ex Judæis et aliis infidelibus ad Christianam fidem transiissent (quorum ingens erat numerus ex iis, qui servilis conditionis cum essent, religionem susceperant Christianam) desertores efficerentur, alioqui pœnis acerbissimis plecterentur. Misit ad hoc perficiendum Thesiam quemdam sævissimum hominem, qui profectus Emesam in Syria, dirissimas ibi de Christianis habuit quæstiones, adeo ut quæ scribuntur facta a præsidibus acerbissimis persecutoribus Lysia, sive Agricolao sub Ethnicis imperatoribus, istius excederet carnificina. Verum nec isto tempore defuerunt, qui antiquos martyres invicta constantia fuerint imitati, sed et sexus fragilior robustior sit inventus : siquidem Christianæ feminæ complures erexerunt de ejus crudelitate triumphos, post innumera supplicia martyrium summa gloria consummantes, ut idem, qui supra, testatur auctor.

2. Addit ad hæc præterea idem Theophanes, ab eodem Sarracenorum principe esse jussas Christianorum Ecclesias solo æquari, idque factum Emesæ et aliis in locis Syriæ usque Damascum; idque contra pacta conventa passi sunt Christiani, utpote qui se ea conditione dederant Sarracenis, ut Christianæ religioni esset bene consultum, simulque sanctis Ecclesiis. Hæc passa est Ecclesia Syriæ, quæ si habuisset, qui singula quæ acciderant Christianorum martyria scriptis posteritati dedissent, equidem ingens volumen ex eis conficiendum fuisset, quæ hic perpaucis notata tantum potius, quam narrata ex eodem auctore Theophane scriptis prodimus.

Constat etiam ex eodem auctore, hoc ipso anno Constantinopoli, defuncto Niceta ejus Ecclesiæ hæretico patriarcha octavo idus Februarii, subrogatum in locum ejus Paulum, genere Cyprium, hæreticum itidem Iconoclastam, licet sua conscientia Orthodoxum, utpote qui probe sciret se errore duci; quod et mortis tempore testatus est, ut suo loco dicetur. Quæ autem ad hunc annum pertinent, ita Theophanes : « Octavo idus Februarii mortuo Niceta (de quo prædictum est) Constantinopoleos episcopo secunda jejuniorum hebdomade, die Dominico, Paulus honorabilis, genere Cyprius, verbo et actu coruscans, post plurimam propter hæresim, qua tenebatur, excusationem, vi multa compellente, consecratur patriarcha Constantinopoleos ». Sic ipse, cum revera intus crederet quæ sunt Catholicæ fidei; tamen ob timorem imperatoris persequi aggredientis cultores sacrarum imaginum, silentio rem obtegens et communicans cum hæreticis, indignissimum se throno illo judicabat. Cum enim videret Leonem Augustum aggressum esse persequi Christianos Catholicos, timore percitus, nunquam est ausus, quam corde credebat, pandere veritatem : probe sciens, id haud sibi licere absque vitæ discrimine, jam pluribus Constantinopolitanis civibus dire cæsis, et aliis paulo post nobilibus viris eadem ex causa ingenti quoque ignominia affectis, de quibus hoc anno hæc ipse Theophanes :

3. « Media vero hebdomada jejuniorum tentus est Jacobus protospatharius, et Papias, et Strategius et Theophanes cubicularii una cum aliis religiosis viris, eo quod imagines adorarent. Tunc demum occultam malitiam suam Leo persecutoris filius patefecit, et hos immisericorditer cæsos et tonsos, et per medium urbis vinctos ad pompam duci fecit, et includi in prætorio mandavit. Inter quos moritur Theophanes, confessor effectus et coronam est martyrii consecutus : reliqui autem omnes, post hujus obitum, probati monachi inventi sunt ». Paulo post vero, eodem anno, mense Septembris, ipse Leo mortuus est. Sed quæ proxime causa præcesserit horum aulicorum damnationis, audi [1] :

[1] Cedren. in Comp. Annal.

« Idem Leo imperator media jejuniorum septimana duas imagines reperit in pulvinari uxoris suæ Irenes, quas cum diligenter esset contemplatus, inquisitione facta, deprehendit, eas a Papia palatino aliisque nonnullis primiceriorum fuisse illatas : quos et cruciatibus suppliciisque gravissimis addixit. In uxoremque Irenem acriter invectus, eamque nauci esse dixit, quæ suo patri imperatori horribilibus atque intemeratis fidei mysteriis prolatis, diversum plane jurasset, constanter asseverantem eas a se non visas repulit, neque postea rem cum ipsa habuit ». Tunc accidit, ut eam, quam diximus, de aulicis quæstionem dirissimam habuerit, deque illis infame supplicium sumpserit.

4. *Mortuo Leone, filius cum matre vidua optime imperium auspicatur, fidem Catholicam restituendo.* — Sed de obitu agamus ipsius Leonis imperatoris, qui contigit hoc eodem anno, mense Septembris. Miseratus tandem Deus Orientalis Ecclesiæ, quæ jam sub duobus nefandissimis imperatoribus Leone Isaurico et Constantino Copronymo ejus filio longo tempore vexata, duplicia pro peccatis suis supplicia tulit, Leunculum hunc, simul ac aggressus est sanctorum sanguine cruentari, e medio sustulit. Sed quomodo id acciderit, ex Theophane ista accipe :

« Eodemque mense Septembri, quarta jam inchoata Indictione, mortuus est Leo filius Constantini hoc modo. Cum insaniret circa lapides pretiosos, nimis adamavit coronam magnæ Ecclesiæ. Et accipiens portavit eam. Tunc exierunt carbunculi in capite ejus, et captus valida febre mortuus est, cum regnasset annis quinque minus diebus sex ». Hæc Theophanes. Amans igitur carbunculos, ex sacrilegio carbunculos pariter passus est, et his coronatus est mortuus.

5. « Tunc », inquit Theophanes, « sexto idus Septembris, Indictione quarta, Irene piissima cum filio suo Constantino gloriose imperium divinitus accepit ». Mirabilis Deus prædicatur in hoc, dum per viduam feminam et puerum orphanum excitatam impietatem compescuit, et adversus cunctas Ecclesias motam impugnationem continuit. Quomodo vero hoc eodem anno simul ac salutati sunt imperatores, iidem conjurationem sint passi, Theophanes ista subdit : « Post quadraginta vero dies imperii ejus, cum ejus filius esset decem annorum, consilium facientes quidam senatorum voluerunt educere Nicephorum Cæsarem et imperatorem statuere. Cum autem hæc ad ejus notitiam pervenissent, tenti sunt Gregorius logotheta Dromi, et Bardas dudum prætor Armeniorum, Constantinusque vicarii spatharius et domesticus excubitorum, et Theophylactus Ramgabi drungarius duodecimæ insulæ, et multi alii, quos cæsos et tonsos in diversis insulis exilio relegavit.

« Porro viri fratres Cæsares ac nobilissimos tonsos sacerdotio fungi et populo communionem in festivitate Nativitatis Christi porrigere fecit, in qua procedens imperatorio more, publice cum puero reddidit Ecclesiæ stemma (coronam scilicet), quod fuerat a marito sublatum, pulcherrime fabrefactum et lapidibus pretiosis venustatum ». Hæc Theophanes, qui et subjicit hoc eodem anno victos Arabes, qui audito imperatoris obitu sese infuderant in Romanum imperium, sic Deo favente principum Orthodoxorum primordiis. Post hæc vero subjicit ista Theophanes :

6. « Cæterum interea piissimi principes fiducialiter agere cœperunt et verbum Domini dilatare; et qui volebant salvari, sine prohibitione mundo abrenuntiare, et glorificationem Dei exaltare, atque omne bonum manifestare ». Sed hæc pluribus Theodorus Studita in Platone his verbis : « Postea vero quam cœpit regnare Christi cultrix Irene, quæ pacem ipsa, ut cognomento ita et re attulit, in cujus regno cum aliis bonis et monasticæ vitæ adeundæ facultas et janua patefacta est, quæ olim ab impio imperatore clausa fuerat, quemadmodum ab iis imperatoribus, qui Græcorum superstitionem sequebantur, Christianæ fidei aditus præcludebatur. Ex eo, inquam, tempore, quo Irene ipsa regnare cœpit, nostra tota eorum, qui rebus terrenis renuntiaverant, familia monasticæ vitæ obedientiam profitebatur». Et inferius post præfecturam spiritualem S. Platonis hæc ingerit de altercationibus inter Orthodoxos atque hæreticos ob cultum sacrarum imaginum exortis, Catholicis jam libere eum profitentibus, et contraria sentientes redarguentibus. Ait enim :

7. « Cum jam regnaret pia illa femina Irene, multaque disceptatio de venerandarum imaginum argumento facta esset : idem pater S. Plato ante multos alios, et cum paucis quibusdam libera oratione imagines prædicabat, cumque iis, qui contra ejusmodi venerationem bellum gerebant, quantum poterat, ipse pugnabat. quandoquidem ad disputandum de dogmatibus idoneus non erat : nam simplicem quidem orationem habebat, at amplam tamen et nomini suo congruentem, et auditoribus probabilem. Cujus rei argumentum illud fuit : quod in cathedra urbis metropolitanæ Epiphanorum in Synodo illa, quæ in Apostolorum templo habita fuit a præside, qui illo tempore erat, provocatus est is, qui neque antea hæreticorum militaris ordinis impetum timuit. Quo tempore ad magnum illud templum festinavit, adversus præsidem clamans, et fallacem illum cœtum contra venerandas imagines coactum vituperans. Et paulo post cum Concilium illud falsum dissolutum fuisset, tam cœtus ille veritatis propugnator, quam regina ipsa e mediis leonibus erepta fuit. Tunc sine sanguine (ut ita dicam) martyr apparuit noster præceptor, pontificem ipsum sequens, neque quicquam ob ea, quæ ausus fuerat, veritus ». Hæc Theodorus, subobscure notam omnibus illius temporis hominibus rem gestam paucis perstringens, illud plane significans, Iconoclastas, qui sub duobus, vel tribus imperatoribus ipsis faventibus altas radices fixerant

in solo impietatis, haud simul ac principes Catholici illuxere, dedisse manus, sed magnopere restitisse, refragatos esse, conciliabula convocasse, et alia id genus operatos esse, ne pietas, quæ tamdiu compressa jacuerat, aliquo pacto resurgeret.

8. *Ecclesiæ Saxonum incunabula, auctore Carolo Magno.* — Postremo vero, quod item ad hujus anni res gestas pertinet, addit Theophanes admiratione dignum eventum de inscriptione inventa in refossa tunc temporis veteri sepultura. Quod cum omnes tam Græci, quam Latini historici æque asserant, noluimus prætermittere. Theophanes igitur sui temporis prosecutus historiam, ita rem gestam paucis narrat : « Hoc etiam anno in longis Thraciæ muris quidam homo fodiens, invenit arcam lapideam, quam cum expurgasset et relevasset, reperit virum jacentem, et conglutinatas arcæ litteras continentes hæc : Christus nascetur ex Virgine Maria. Credo in eum. Sub Constantino et Irene imperatoribus, o sol, iterum me videbis ». Increbuit sermo, vatis alicujus ejusmodi fuisse sepulcrum, ejusdemque repertum in eo vaticinium scriptum divinitus revelatum.

Sed ad res Occidentales transferamus orationem. Hoc eodem anno Carolus Magnus Francorum rex firmaturus res Saxonum, in Saxoniam abiit, inque Lippiam veniens, Synodum illic habuit, propagataque fide apud Barbaros, jam baptismate initiatos, reversus est in Franciam, inito consilio proficiscendi Romam religionis causa, visitaturus sacra Apostolorum Limina, acturusque gratias sanctis Apostolis Petro et Paulo de conversione Gentilium Saxonum ad Christianam fidem, simulque communicaturus cum Hadriano Pontifice, quæ in Synodo in Saxonia habita statuta essent. Sic igitur ipse una cum regina Hildegarde autumnali tempore profecti in Italiam venientes, Natalem diem Domini Ticini celebraverunt, sequenti autem anno celebraturi sacratissimum diem Paschatis Romæ. Hæc Annales Francorum.

9. Porro etsi qui statuti canones in ea Synodo, vel quæ decreta fuerint ibi, non extent, quæ docere nos possint; ex aliis tamen diversorum scriptorum assertionibus intelligere satis possumus, in eadem Synodo actum de erigendis sedibus episcopalibus in Saxonia : hoc namque anno prima jacta esse fundamenta Ecclesiæ Osnaburgensis, qui ejus prosecutus est res gestas Crantzius [1] profitetur : ipse vero Carolus testatur Diplomate, primum a se erectam Ecclesiam Osnaburgensem in honorem sancti Petri principis Apostolorum, et sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani. Post hanc autem erexisse liquet in episcopatum Ecclesiam Salingenstadensem, eamque nomine S. Stephani protomartyris Deo optimo maximo consecrasse. Extant [2] Acta sancti Meinulphi diaconi, in quibus asseritur hoc pariter anno ab eodem Carolo Magno parvam esse constructam Ecclesiam Paderbornæ, post annos vero quindecim datum illi fuisse episcopum, ut suo loco dicturi sumus.

10. Hæc sunt cunabula Ecclesiæ Saxonum, sæpe Evangelium profitentium ac deserentium, (ut superius dictum est, cum Gentilium suorum Anglo-Saxonum sanctorum virorum perfunctos in prædicatione labores recensuimus) cum tandem armis Caroli in Christiana religione retenti sunt, penitus abdicato cultu ipsorum idoli, nomine Krodo, reddentis formam senis super piscem stantis, atque rotam utraque manu tenentis, quem Saturnum esse, dixere Latini. Factum vero, ut cum probe imbuti Evangelio essent, pristini erroris pœnitentes et erubescentes, quod scilicet in hæc usque tempora, universo credente orbe, ipsi adhuc perseverassent idololatræ : in detestationem [3] pudendæ impietatis usu loquendi receptum fuerit inter eos, ut in detestationem rei nefandæ, solerent dicere, Krodo. Sed quo tardius, eo propensius quam noverunt veram religionem postea excoluere, usque ad nostra tempora, quibus ejurata fide Catholica, proh dolor, hæretici facti sunt, ab avitis legibus et Ecclesia Catholica alieni, a monacho desertore et impostore seducti.

[1] Crant. in Metrop. l. I. c. 2. — [2] Apud Sur. tom. V. die V Oct. — [3] Crant. hist. Sax. l. II. c. 7.

Anno periodi Græco-Romanæ 6273. — Anno Æræ Hispan. 818. — Anno Hegiræ 164, inchoato die 6 Sept., Fer. 4. — Jesu Christi 780. — Hadriani I papæ 9. — Constantini imp. 5 et 1. Irenes 1.

1. *Moritur Niceta patriarcha Constantinop.* — A num. 1 ad 4. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXXII kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, narrat persecutionem a *Mahadi* Saracenorum califa in Christianos excitatam, et mortem *Nicetæ* patriarchæ hæretici Constantinopolitani, quæ accidit *mensis Februarii die sexto, eoque Dominico, Indictione tertia*, in cujus locum creatus est *Paulus venerabilis lector, Cyprius natione, doctrina et virtute præstans*, quæ omnia fuse a Baronio ex Anastasio Theophanis interprete relata. *Nicetæ* annos XV Nicephorus in Chronico attribuit, qui utrinque incompleti fuere.

2. *Moritur Leo imp.* — Ad num. 4 et seq. Theophanes eodem anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXXII scribit, *Leonem* imp. mensis Septembris *die octavo*, *quarta Indictione*, diem suum clausisse, additque : « Imperii demptis mensibus sex, anno quinto defunctus est », seu, ut in græco habetur, παρὼ ἓξ μηνᾶς ἔτη πέντε. Verum textus ille Theophanis depravatur, legendumque cum Codice Barberino et Vaticanii, ἔτη πέντε παρὰ ἓξ ἡμέρας, id est, *annos quinque præter dies sex*, quam lectionem Anastasius secutus est in sua versione, ubi habet : « Mortuus est cum regnasset annis quinque, diebus sex exceptis ». Goarus in Notis hanc lectionem improbat, sed male calculos ponit. Imperium enim *Leo* iniit anno DCCLXXV, die XIII mensis Septembris, et currenti anno diebus sex ante decimum tertium ejusdem mensis vivere desiit. Eodem die *Irene* et *Constantinus* ejus filius annum duodecimum agens imperium suscepere, monasteria in libertatem asseruere, et viam salutis omnibus aperuere, uti narrat Baronius ex Theophane.

3. *Synodus Orthodoxorum S. Platonis tempore habita.* — Ad num. 6 et seq. *Sanctus Plato*, qui fuerat hegumenus *Symbolorum*, quod monasterium a Bithynia non videtur fuisse dissitum, quique ea dignitate repudiata redierat ad solitudinem, ubi audivit *Irenem* imperare, post quietem solitudinis suscepit prælaturam, inquit sanctus Theodorus Studita, ipsius ex sorore nepos atque in regimine monasterii successor, in ejus Vita ad diem IV Aprilis in Actis SS. Bollandianis recitata, qui addit sororis suæ familiam universam ita accendisse monasticæ vitæ desiderio, ut omnes ad prædium quoddam, cui a sacello *Sacudionis* nomen adhæsit, se reciperent, quod contigisse videtur anno DCCLXXXII. « Cum jam regnaret pientissima Irene », inquit Theodorus, « et circa quæstionem de venerandis imaginibus in utramque partem multa jactarentur, ante multos et cum paucis libere veritatem profitetur. Pugnat quantum potest contra Iconomachos, etc. Cujus rei argumentum est, quod in ea quæ ad sanctos Apostolos coacta est Synodo, ab eo qui tunc erat patriarcha (nempe sanctus Tarasius) electus ipse sit, qui poneretur in cathedra metropolis omnium illustrissimæ; et sicut antea non timuerat minas faventium hæresi, sic neque tunc formidavit prohibitionem incursumque ordinis militaris, quando is impetum fecit in magnum illud templum, insanis clamoribus patriarchæ obstrepens, et Pseudo-Synodum laudans olim adversus imagines habitam. Paulo post cum dissolutus esset cœtus ille pro veritate stabilienda collectus, evasit imperatrix velut e medio leonum, facta, ut sic loquar, citra sanguinem martyr; et hegumenus noster patriarcham secutus, propter ea quæ fuerant audacter designata, non fuit perterritus : moxque inventus est in secunda Nicæna Synodo, quia dissipata tunc fuit plebs illa tumultuosa et pervicax ».

4. *De Pseudo-Synodo Iconomachorum perperam explicata.* — Hæc verba Theodori refert hoc anno Baronius ex versione Sirleti cardinalis, quæ tamen ita depravata est, ut Papebrocius novam elucubrare coactus fuerit. Inter alios errores, qui in Sirleti versione habentur, pro Concilio anno DCCLXXXVI Constantinopoli contra Iconomachos convocato, sed per seditiosos milites dissoluto, Sirletus nobis obtrudit conciliabulum hæreticorum *in Theophanorum metropoli*, quæ nulla toto imperio fuit, coactum, in quo conciliabulo ad disputandum provocatus *Plato* ea egerit, quæ genuinus textus a Papebrocio recte in latinum versus docet, patrata fuisse Constantinopoli adversus Patres a militibus tumultuantibus. Nam ubi Constantinopolis dicitur Μητρόπολις τῶν ἐπιφανῶν, id est, *illustrium urbium metropolis*, Sirletus finxit *urbem metropolitanam Epiphanorum*, in qua habita fuerit Syno-

dus, de qua loquitur Theodorus, ut videre est apud Baronium, qui locum laudatum juxta versionem Sirleti recitat. Ad hæc semel sibi imaginatus Pseudo-Synodum aliquam, in qua non ad dicendum e cathedra honorifice invitatus, sed ad disputandum fuerit *Plato* insolenter provocatus, consequenter dicit, *Platonem* adversus præsidem clamasse et vituperasse impiam Synodum; cum tamen ἀνευφημεῖν, quo verbo utitur Theodorus, significet contrarium, idque dicatur de militibus laudantibus Pseudo-Synodum sub *Copronymo* habitam. Quare, quæ hic narrat Baronius ex Theodoro, contigere anno DCCLXXXVI, ubi ipsemet Baronius num. 1 et seqq. hanc Iconomachorum seditionem pluribus exponit ex Theophane in Chronico, et e sancto Ignatio in Vita sancti Tarasii patriarchæ Constantinopolitani, quibus adjungendus Theodorus, utpote qui eamdem seditionem narret.

5. *Annus* IX *belli Saxonici*. — Ad num. 8. Hoc anno *Carolus* Wermatiæ Pascha celebravit, ut notant omnes annalistæ : « Inde », inquit Eginhardus in Annal., « cum primum temporis opportunitas arridere visa est, iterum cum magno exercitu in Saxoniam profectus est. Transiensque per castrum Eresburgum, ad fontem Lippiæ venit : ubi castrametatus per aliquot dies est moratus. Inde ad Orientem itinere converso ad Ovacrum fluvium (qui et Obacrus et Onacra quoque appellatur) accessit. Cui cum ibi omnes Orientalium partium Saxones, ut jusserat, occurrissent, maxima eorum multitudo in loco, qui Orcheim appellatur, solita simulatione baptizata est. Profectus inde ad Albiam, castrisque in eo loco, ubi Ora et Albia confluunt ad habenda stativa collocatis, tam ad res Saxonum qui citeriorem, quam ad Sclavorum qui ulteriorem fluminis ripam incolunt componendas, operam impendit. Quibus tunc pro tempore ordinatis atque dispositis in Franciam reversus est, initoque Concilio, orandi ac vota solvendi causa Romam statuit proficisci, sumptisque secum uxore ac liberis sine mora in Italiam profectus est, celebravitque Natalem Domini Ticini, atque ibi residuum hyemis manendo complevit ». Habebat tunc quatuor filios Carolus, ex Himiltrude *Pippinum*, ex Hildegarde *Carolum, Carolomannum* et *Ludovicum*, sublato nuper e vivis *Lothario*. Duos natu majores, *Pippinum* et *Carolum* Wormatiæ reliquit, ut testantur annalista Moissiacensis et anonymus, qui Chronico Nibelungi subjicitur, *Carolomannum* autem et *Ludovicum*, nec non *Hildegardem* eorum matrem in Italiam secum proficisci voluit ; et ita intelligendus Eginhardus laudatus.

6. *Carolus episcopos et abbates in Saxonia relinquit*. — Quia vero *Carolus* de sincera Saxonum conversione magnam spem conceperat, episcopos, presbyteros et abbates, ut populum erudirent, in Saxonia reliquit : « Divisit ipsam patriam inter episcopos, presbyteros et abbates, ut in ea habitarent et prædicarent », inquit annalista Moissiacensis, qui addit : « Necnon et Winidorum, seu et Fresonum paganorum magna multitudo baptizata est ». Hic auctor *Winidos* vocat, quos Eginhardus Sclavos appellat, aitque a Saxonibus Albi interfluente disterminari. *Carolus* ad Oræ confluentes in Albim castra ponit, magnaque non Saxonum modo cis Albim ; sed etiam Sclavorum trans eumdem fluvium, necnon et Frisiorum Saxonibus finitimorum fit ad religionem Christianam accessio. Varii trans Albim populi promiscue *Sclavi, Wandali*, et *Winidi* reperiuntur dicti. Annalista Moissiacensis recte explicatur a Cointio hoc anno n. 11, de *Abodritis*, sive *Obotritis* in ea Germaniæ parte sitis, quæ ducatum postea Megalopolitanum (vulgo de *Meckelbourg*) constituit. Manserunt enim deinceps in amicitia Francorum, adeoque dilecti sunt a Carolo, ut *Wilsis*, a quibus lacessebantur, anno Christi DCCLXXXIX bellum intulerit. Anno post sexto in Annalibus Petavianis *dux in Winedis* appellatur *Witsidus*, seu *Wiltzan* Obotritorum princeps, quem Saxones insidiis exceptum occiderunt.

7. *Loca quædam pro sedibus episcopalibus designat*. — Ad num. 9 et seq. *Carolus* ad Lippiæ fontes Synodum celebravit, ut docent annalistæ Loiselianus, Bertinianus et Metensis, qui addunt baptizatos ultra Obacrum amnem in loco, cui nomen *Horham*, vel *Horheim Bardongavenses* omnes, ac multos de *Nortliudis*, aut *Nordivelis*. Fuerunt *Bardongavenses* Saxonum populi Visurgim inter et Albim. Vestigium eorumdem Bardongavensium superest in oppido *Bardovico*, quod infra Lunæburgum est ad Ilmenonem fluvium. *Nortliudi*, quos Saxoniæ Borealis incolas vox ipsa declarat, trans Albim degebant, indeque monachus Egolismensis in Vita *Caroli* ait, *Nortliudi trans Albiam sedentes*, etc. *Carolus*, ut illius gentis conversionem magis promoveret, inter Rhenum et Albim loca quædam pro sedibus episcopalibus elegit. At quia « nundum omnes Saxones fidem Christi susceperant, non erat tutum in locis prædictis episcopos ordinare. Erexit igitur Carolus quamdam Ecclesiam in Paderborne, quam commisit episcopo Wirzeburgensi, donec de episcopo posset eidem loco tuto providere. Et hæc Ecclesia incœpta est anno Domini septingentesimo octogesimo, quo anno multi Saxones Orientales venerunt ad Carolum, et baptizati sunt », inquit Gobelinus Persona in Cosmodromio Ætate VI, cap. 38. Atque inde Cointius num. 10 corrigit Krantzium, quem Baronius citat et sequitur, cum episcopatum *Osnaburgensem* currenti anno institutum dicit. Id enim melius ab aliis post annos octo rejicitur ; cum quidquid consilii captum hoc anno sit, nullus episcopatus ante Widikindi baptismum in Saxonia erectus sit. Ut igitur apud *Paderbornam*, sic et apud *Osnaburgum* hoc anno jacta sunt Ecclesiæ fundamenta, serius vero sedes episcopalis utrobique constituta, ut infra videbimus.

8. *Initia Ecclesiæ Paderbornensis*. — Idem Cointius incunabula Ecclesiæ Paderbornensis de-

scribit ex monumentis Paderbornensibus ex Romanorum, Francorum atque Saxonum Historiis ab eruditissimo *Ferdinando Furstenbergio* Paderbornensi episcopo ac Monasteriensi coadjutore erutis. Monumento quinto num. 8, affertur hic textus ex libro Taciti de moribus Germanorum : « Nullas Germanorum populis urbes habitari satis notum est, ne pati quidem inter se junctas sedes. Colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit ». Atque inde ratio, cur episcopales in Saxonia sedes collocare, non esset tutum : « Quin post Taciti ætatem », subdit Furstenbergius, « ad Carolum M. nullæ per Saxoniam civitates, in quibus ex canonum sacrorum præscripto episcoporum sedes collocaret, uti ipse querebatur Carolus. Hinc illas in frequentioribus vicis et castellis posuit. Verum in quas urbes villæ ac vici illi Christianorum cultu post excreverint, testis Brema, Osnabruga, Minda, Verda, Monasterium, Paderborna, Halberstadium, Hildesium, Hamburgum, ne quid de Madeburgo dicam et aliis episcoporum sedibus ». Porro Paderborna, ut nunc appellatur, ab antiquis modo *Paderburna*, modo *Patresbuna* dicitur a *Padera* fluvio. Uno enim a Paderborna milliari celebris est Luppia amnis, qui a læva prædictum Paderam, infra Neuhsium accipit. Carolus hoc anno cum ad fontem Lippiæ pergeret, iter per arcem *Eresburgum* habuit, quæ in Monumento IX Paderbornensi dicitur sita ad Dimolam : vetus enim Eresburgum idem esse cum hodierno *Stadtberg*, et Dimolæ adsidere, censet laudatus princeps Paderbornensis.

9. *S. Willehadus in Saxonia fidem Christi prædicat.* — Inter presbyteros, quos hoc anno Carolus in Saxoniam misit, ut promovendæ incolarum conversioni operam darent, unus fuit *Willehadus*, qui relicta Frisia Saxones erudire cœpit : « Gloriosissimus Francorum rex Carolus, qui jam multoties in gente Saxonum elaboraverat, quo ad fidem Christianæ religionis converterentur : sed illi aversi semper cordibus susceptam fidem sæpius deserentes, pristinis magis implicabantur erroribus, audita fama viri Dei (nempe Willehadi) ad se eum accersiri præcepit, quem ad se venientem honorifice ac reverenter suscipiens ejus confabulationi ac doctrinæ libenter animum attendebat, probatumque sanctis moribus, ac fidei non fictæ constantia, misit in partes Saxoniæ ad pagum qui dicitur Wigmodia, quo inibi auctoritate regali et Ecclesias instrueret, et populis doctrinam sanctæ prædicationis impenderet, atque viam salutis æternæ libere cunctis illic habitantibus nuntiaret. Quod ille ministerium devote susceptum officiosissime peregit, ac pertransiens cunctam in circuitu diœcesim, multos ad fidem Christi evangelizando convertit, ita ut in secundo anno tam Saxones, quam et Fresones in circuitu commorantes omnes se pariter fieri promitterent Christianos », inquit sanctus Anscharius in Vita sancti Willehadi Bremensis postea episcopi. Quod hoc anno contigisse, sequenti videbimus. *Wigmodiæ* nomine pagum intelligit Anscharius, cujus caput ad Visurgim *Brema*, ubi institutus est Willehadus primus episcopus, ut loco suo ostendemus.

10. *S. Virgilius episc. Salisburgensis Karinthiæ ad Christum perducendæ operam navat.* — Parte alia *Virgilius* Salisburgensis episcopus, qui superioribus annis presbyteros, aliosque clericos in Karinthiam variis vicibus direxerat, eamdem provinciam suæ diœcesi attributam visitavit : « Ad extirpandam funditus et eliminandam, si qua vigere visa est Barbaricæ superstitionis idololatria, atque ad confortandam penitus in fide, frequenti prædicatorum diligentia plantatam suæ diœcesis Ecclesiam providens, ac provida circumspecti pastoris vigilantia, per villas et provincias verbum vitæ ubertim seminando, diu desiderabiliter optatam ovibus suæ propriæ visitationis præsentiam exhibuit », inquit anonymus sancti Eberhardi episcopi itidem Saltzburgensis discipulus, qui medio sæculo XII vixit ejusque Vitam scripsit, quæ extat sæc. III Benedict. part. 2. Subdit anonymus : « Vir ille sanctitatis et gratiæ plenus, omnibus omnia factus, ut omnes lucrifaceret, zelo pietatis obediens Ecclesias consecravit, et per Karinthiam sensim transeundo ad fines Hunorum, ubi Dravus influit Danubium, quo etiam postea tempore Arnonis primi archiepiscopi territorii Saltzburgensis termini, chronicis attestantibus, extendebatur, quæ tamen omnia annis incertis peracta ».

11. *Hadrianus PP. Caroli auxilium implorat adversus hostes suos.* — Carolo rege cum copiis in *Saxoniam* profecto res Italiæ nonnihil turbatæ sunt. *Hadrianus* papa cum Petro quodam a Neapolitanis misso circa festum Resurrectionis Dominicæ diem in colloquium frustra venerat de patrimonio beati Petri in agro Neapolitano, Neopolitani postulatis Pontificiis non acquieverant, imo *Terracinam*, quam Pontifex haud pridem subegerat, juncti Græcis, *præbente malignum consilium Arighis duce Beneventano*, invaserant. Hadrianus suspicatus ex consilio Araghisi ducis hæc fieri, eum auctorem illorum motuum suggillavit, veritusque ne defectionem moliretur cum Beneventanis, quorum regimini cum titulo ducis a *Carolo* præpositus fuerat, et *Adalgiso*, cujus sororem duxerat, ac præfecto Siciliæ, se socium ad invadendam Italiam adjungeret, scriptis litteris *Carolum* regem Francorum rogavit, ut *Wulfrinum* ad kalendas Augusti dirigeret cum copiis, quibus non Terracina modo reciperetur; sed et *Cajeta* præterea expugnaretur ac *Neapolis*, et patrimonium beati Petri in territorio Neapolitano recuperaretur. Hæc summa Epistolæ XLVI Cod. Carot. quam integram recitat Cointius hoc anno num. 15. *Carolus* tum illa Pontificis Epistola permotus, tum inito consilio orandi ac vota solvendi Romam iter suscepit.

12. *Moritur Ælbertus tertius archiep. Eboracensis.* — Hoc anno mortuus est *Ælbertus*, seu *Albertus* tertius archiepiscopus Eboracensis, de quo

in Catalogo præsulum Eboracensium a Labbeo tom. I Biblioth. habetur : « Porro archiepiscopus Ecgbertus XXXII (sed legendum, Albertus septimo) accepti episcopatus anno ab Hadriano papa acceperat pallium, septimo anno regni Alcredi regis. Quo videlicet Alberto (qui supra errore librarii dicitur Ecgbertus) XIV sui præsulatus obeunte, Eanbaldus ordinatur pro illo anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXX, regnante Aelfunaldo », sed loco *Aelfunaldo*, legendum, *Alfwoldo*, qui hoc tempore in Northumbria regnabat. Thomas Stubbs in Actis Eboracensium præsulum viderat accuratum istum Catalogum, ex quo locum laudatum correximus. Postea in mentem venit legere eumdem Catalogum præsulum Eboracensium, seu verius Epistolam *Simeonis Dunelmensis ad Hugonem decanum Eborac. de archiepiscopis Eboraci*, ex qua ille descriptus, quam Labbeus licet aliquot ante annos a Seldeno inter antiquos scriptores Britanniæ publicatam non viderat, et comperi eam emendationem certam esse. Annalista Mailrosensis ad an. DCCLXXIII ait : « Albertus Eboracensis suscepit pallium ab Hadriano papa sibi directum, et tamen *Albertus* ab anno DCCLXVI *Ecgberto* successerat. Citius illud accepit Eanbaldus, qui anno sequenti Romam *Alcuinum* condiscipulum suum ad Hadrianum misit, a quo pallium ei obtinuit, ut dicitur in Vita ejusdem Alcuini, cujus verba recitavimus anno DCCLXXIII, num. 1. Huntindoniensis lib. 4, pag. 343, narrata morte *Alberti*, quam hoc anno consignat, scribit : « Anno vero proximo rex Nordhumbræ Alfwd misit Romam propter pallium, et dedit Embaldo archiepiscopo ». Poeta anonymus, ipsius Ætberti discipulus, in Historia *de Pontificibus et sanctis Ecclesiæ Eboracensis* plura de illo nos edocuit, eum nempe fuisse monachum, cum Ecgberto decessore summa familiaritate conjunctum, ac Eboracensis scholæ magistrum constitutum fuisse; librorum avidum Romam petiisse ; omnes egregii præsulis partes, postquam ad illam dignitatem evectus est, explevisse ; ante mortem Eanbaldo discipulo suo episcopatum reliquisse ; et post annos duos ac totidem menses a dimisso episcopatu ad Deum migrasse :

> His ita dispositis complens sua tempora summus
> Antistes, totus meritis maturus et annis,
> Post annos binos, menses simul atque quotannos,
> Ex quo cœpta sacer præsul secreta petivit.

Et paulo post :

> Qui decimo et quarto summi dormivit in anno
> Ordinis accepti, octavo sub sole Novembris.

Mabillonius, qui sæc. III Benedict. part. 2, egregium fragmentum laudatæ Historiæ publicavit, in margine priorum versuum memoratorum, de Ælberto ait, « Moritur anno post quarto » : verum is non videtur sensus poetæ, ut legenti patet. Abdicarat itaque *Albertus* anno DCCLXXVIII, mense circiter Septembri, et annos XIV ei attribuit poeta, quemadmodum historici annos XLV *S. Wilfrido* seniori assignant, licet toto illo tempore Ecclesiam Eboracensem non rexerit, ut in ejus morte magis explicabimus.

13. *Athanasius junior succedit Cosmæ in patriarchatum Alex.* — *Cosmæ* patriarchæ Alexandrino incerto anno mortuo successit, ut videtur, *Athanasius*, quo Ecclesiam Alexandrinam regente, Beryti in Syria *imago Salvatoris*, quæ a Judæis crucifixa fuerat, copiosum emisit sanguinem, sicuti legitur in Act. IV septimæ Synodi generalis, ut ibidem videbimus. Meminit hujus miraculi Sigebertus in Chronico ad annum DCCLXV, aitque contigisse tempore Constantini et Irenes. Unde *Cosma* mortuus est circa an. DCCLXXV, ut ex dictis colligitur, et Athanasius initio imperii Irenes et Constantini adhuc in vivis fuit.

HADRIANI I ANNUS 10. — CHRISTI 781.

1. *Carolus Romam venit.* — Annus sequitur Redemptoris septingentesimus octogesimus primus, Indictione quarta, quo Carolus Magnus Romam una cum conjuge atque filio Pipino se contulit. Qui igitur Natalem diem Domini Papiæ, ut dictum est, celebravit, magno desiderio exarsit, ut Pascha Domini Romæ ageret cum Pontifice. Festinavit enim, ut in die, quo ex Ecclesiæ præscripto solemne baptisma celebrari consuevit, Romæ esset, quo Pipinum filium eidem sancto Pontifici bapti-

zandum offerret. Sed antequam ista omnia prosequamur, Eginhardi[1] testificationem de vehementi ejusdem regis studio erga Romanam Ecclesiam, et Basilicam sancti Petri in medium afferamus, qui ait : « Carolus colebat præ cæteris sacris et venerabilibus locis apud Romam Ecclesiam beati Petri Apostoli, in cujus donaria magna vis pecuniæ tam auri, quam argenti, necnon et gemmarum ab illo congesta est : multa et innumera Pontificibus munera missa. Nec ille toto regni sui tempore quicquam duxit antiquius, quam ut Urbs Roma sua opera suoque labore veteri polleret auctoritate, et Ecclesia sancti Petri non solum per illum tuta ac defensa, sed etiam suis opibus præ omnibus Ecclesiis esset ornata ac ditata. Quam cum tanti penderet, tamen intra quadraginta septem annorum quibus regnarat spatium, quater tantum illo votorum solvendorum ac supplicandi causa profectus est ». Hæc Eginhardus, ejusdem Caroli (ut ipse testatur) regis alumnus, qui cuncta quæ scripsit, spectasse etiam oculis potuit.

2. Sed quæ de ejusdem Caroli hoc anno Romam adventu habeant Annales Francorum, sub Caroli filio Ludovico conscripti, in quibus singula singulis redduntur annis, videamus. « Inde anno (inquiunt) septingentesimo octogesimo primo Romam veniens, honorifice ab Hadriano papa susceptus est. Et cum ibi sanctum Pascha celebraret, baptizavit idem Pontifex filium ejus Pipinum, unxitque in regem Ludovicum fratrem ejus, quibus et coronam imposuit, quorum major Pipinus in Longobardia, minor autem in Aquitania rex constitutus est. Rege vero Romam digresso ac Mediolanum veniente, Thomas ejusdem civitatis episcopus baptizavit ibi filiam ejus nomine Gislam, et de sacro fonte suscepit. Quibus gestis, in Franciam reversus est. Sed cum Romæ esset, convenit inter ipsum et Hadrianum Pontificem, ut simul legatos mitterent ad Tassilonem ducem Bajoariæ, qui eum commonerent de sacramento, quod Pipino regi ac filiis ejus ac Francis, juraverat, scilicet ut subjectus eis ac obediens esset.

« Electi ac directi sunt in hanc legationem de parte Pontificis Formosus ac Damasus episcopi, et de parte regis Richolfus diaconus atque Eberhartus magister pincernarum. Qui cum (ut jussi erant) commemorato duci locuti fuissent, in tantum cor ejus emollitum est, ut diceret se statim velle ad regis properare præsentiam, si sibi tales dentur obsides, sub quibus de sua salute dubitare nulla sit necessitas. Quibus datis, sine cunctatione apud Wormatiam ad regem venit. Sacramentum, quod jubebatur, juravit : obsides duodecim, qui imperabantur, sine mora dedit, quos Sindbertus Reginensis episcopus de Bajoaria in Carisiaco ad conspectum regis adduxit. Sed idem dux domum rediens, non diu in ea quam promiserat fide permansit. Rex autem in eadem villa hiemem transegit, et Natalem Domini et Pascha celebravit ». Hactenus Annales. Vetus Chronicon a Pithæo editum hæc his addidit : « Eodem tempore multa signa apparuerunt, inter quæ signum Crucis in vestimentis hominum frequentissime visum est ».

3. *Sponsalia inter Constantinum et Caroli filiam.* — Desiderantur in Francorum Annalibus, quæ hoc anno Græci reddunt, nimirum quod Theophanes his narrat verbis : « Anno secundo Constantini et Irenes direxit Irene Constantem sacellarium et Mamalum primicerium ad Carolum Francorum regem, quo filiam suam nuptui traderet imperatori Constantino filio suo. Et facto placito ac jurejurando adhibito inter utrosque, reliquerunt Elisæum eunuchum atque notarium ad docendum illam Græcorum litteras simul et linguam, ut erudiret eam secundum mores Romani imperii ». Hæc de his Theophanes.

Contracta sunt igitur sponsalia per legatos inter Constantinum annum agentem ætatis duodecimum, et Caroli filiam, quæ retenta est in Gallia annis septem, cum Constantini imperatoris animus erga eam propensissimus esset. Interea vero pace soluta cum Francis, dimissa Caroli regis filia, Irene ejus mater ex Armenia conjugem quæsivit eidem filio Constantino, ex quo tempore, ut dicemus, domesticum exortum est bellum inter matrem et filium imperatorem. Quæ autem desponsata fuit Constantino imperatori filia Caroli Magni, nomine dictam fuisse Rotdrudrim, eamque primogenitam natam ex Hildegarde, auctor est idem Eginhardus in Vita ejusdem Caroli regis :

« Hoc pariter anno occupatus Romanus exercitus detentus est bello civili in Sicilia, cum rebellasset Helpidius missus insulæ prætor, in quem sub Theodoro patricio imperator classem ornavit. Quo etiam anno Madi princeps Sarracenorum misit filium suum minorem natu, Aaron nomine (major enim Moyses vocabatur), ad infestandum Orientales partes imperii : cum Irene Augusta, ut pacem Orientis redimeret, præter plurima ad eum missa munera, vectigale illi constituit Romanum imperium, statuto annuo censu, quem imperator singulis annis principi Sarracenorum persolveret. Sicque inter Romanos et Sarracenos pax composita hoc anno fuit. Cum autem Helpidius tyrannus urgeretur a Theodoro, sumpto secum thesauro, fugiens navigavit in Africam, accepta ab eo securitate, ubi degens, Sarraceni eumdem ut Romanorum imperatorem colebant ». Hæc Theophanes. Sic igitur belli Siculi adversus tyrannum suscepti causa, necesse fuit Constantino et Irenæ eam de censu annuo solvendo Sarracenis iniquam conditionem subire.

[1] Egin. in Vit. Caroli.

Anno periodi Græco-Romanæ 6274.— Anno Æræ Hispan. 819.— Anno Hegiræ 165, inchoato die 26 Aug., Fer. 1.— Jesu Christi 781.
— Hadriani I papæ 10.— Constantini 6 et 2. Irenes 2.

1. *Secunda profectio Romana Caroli M.* — Ad num. 1 et seq. *Carolus* qui sub finem superioris anni Ticinum venerat, Ticino Romam profectus est, ut produnt omnes Francorum annalistæ, et Regino his verbis : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXXI, Carolus iter pergens celebravit Pascha in Roma, et ibi baptizatus est filius ejus Pippinus ab Hadriano papa, qui et ipse eum de sacro fonte suscepit, et duo filii ejus a supradicto Pontifice inuncti sunt in reges, idem Pippinus super Italiam, Ludovicus super Aquitaniam. Inde reversus venit Mediolanum, ubi baptizata est ejus filia Gisla ab archiepiscopo Thoma, qui et ipse eam a sacro fonte levavit. His ita peractis, reversus est in Franciam. Per idem tempus legati Apostolici Formosus et Damasus episcopi, cum missis regis Siculfo (legendum cum Eginhardo in Annal. Richolfo) capellano et Eunardo (idem Eginhardus loco *Eunardi* Eberhardum habet) magistro pincernarum, directi sunt ad Tassilonem ducem ; commonentes et contestantes ex auctoritate Apostolica, ut recordaretur priorum sacramentorum, et non aliter faceret, nisi sicut jurejurando jamdudum promiserat Pippino regi et filiis ejus. His admonitionibus consensit Tassilo, et sumptis obsidibus ad regem venit Wormatiam, ubi renovavit sacramenta et dedit duodecim obsides ; sed non diu præfatus Tassilo promissa conservavit. Celebravit autem rex Natalem Domini in Carisiaco ». Pippinus ex Hildegarde Carolo natus erat anno DCCLXXVI, dictus tunc *Carolomannus,* sed mutato nomine vocatus postea Pippinus. *Ludovicus* vero an. DCCLXXVIII in lucem prodierat, ut ibidem vidimus. Appendix ad Chronicon Nibelungi comitis illam nominis mutationem ab Hadriano papa factam esse his verbis nos edocet: « An. DCCLXXXI, perrexit Carlus rex Romam, et baptizatus est ibi filius ejus, qui vocabatur ei Carlomannus, quem Hadrianus papa mutato nomine mutavit Pippinum, et unxit in regem super Italiam, et fratrem ejus Hludowicum super Aquitaniam. Et ibi desponsata est Rotrud filia regis Constantino imperatori ». De Rotrude mox sermo fiet. Carolus dum Romæ esset, Hadriano papæ et successoribus territorium *Sabinense* integrum concessit, ut ex Epistolis Cod. Carol., de quibus anno sequenti constat. Neque enim Hadrianus postea patrimonium aliquod, ut olim in territorio Sabinensi, sed ipsum Sabinense territorium integrum sibi tradi postulavit. Sabinense territorium a Carolo Ecclesiæ Romanæ datum videtur loco ducatus Spoletini, qui totus excepta Sabinensi diœcesi sub potestate Francorum permansit.

2. *Sindbertus episc. Ratisponensis floret.* — Quoad conventum Francorum , quem hoc anno *Wormatiæ* celebratum fuisse diximus, et quoad obsides a Tassilone duce datos, de istis Eginhardus in Annalibus scribit : « Quos Suidbertus Reginensis episcopus de Bajoaria in Carisiaco ad conspectum regis adduxit ». Quare Suidbertus, seu Sindbertus quartus episcopus Ratisponensis, seu Reginensis, hoc anno illam Ecclesiam administrabat; cumque is sedem episcopalem, quæ prius erat in Basilica S. Emmerammi, intra urbem transtulerit, ut prodit Arnolfus in miraculis S. Emmerammi, et vetus annalista *Sindberti* mortem anno septingentesimo nonagesimo primo consignet, hoc circiter tempore ea translatio facta. Brunnerus quidem et Adlzreiterus in Hist. Rer. Boicarum obstinate defendunt, sedis episcopalis Ratisponensis translationem peractam esse ab *Adalwino* Sindberti successore, innixi Diplomate Leonis III papæ ab Hundio in metropoli Salisburgensi relato. Verum Cointius hoc anno num. 123 demonstrat, litteras illas supposititias esse, ideoque Arnolfo fides hac in re non deneganda.

3. *Rotrudis filia Caroli M. postulatur in conjugem ab imperatore.* — Ad num. 3 et seq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXXIV, kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato , refert Irenem imperatricem legatos ad Carolum regem misisse, « filiæ ejus Herytrus nomine filio suo Constantino conjugis petendæ gratia », ut refert Baronius. Verum Caroli filia Rotrudis a Francis appellata, ut patet ex annalista, cujus verba num. 1 jam retuli. Erat ea Caroli major natu filia, quæ anno DCCLXXIII in lucem prodierat, ut infra ostendemus. Non mirum autem Theophanem, qui ad an. XXXV Leonis IV imp. Adalgisum Desiderii regis Langobardorum filium *Theodotum* appellat, *Rotrudem* Herytrum vocare ; vox enim ἐρυθρὸς, ru-

brum significat, quod vocem *Rotrudes* apud Latinos designare putavit. Loquitur de hac legatione ad Carolum Zonaras, aitque Irenem imperatricem « deinde ea affinitate omissa ex metu et imperii cupiditate, ne filii opes Francorum necessitudine augerentur », ex Oriente puellam accersivisse, eamque Constantino *invito, et ab iis nuptiis abhorrenti* despondisse, ut infra videbimus.

4. *Pax Græcorum cum Saracenis.* — Narrat ibidem Theophanes imperatricem ingenti classe comparata *Theodorum* patricium in Siciliam adversus Elpidium misisse et exercitu in his occupato *Aaronem* filium Mahadis califæ cum ingenti exercitu Chrysopolim usque profectum esse, et legatos imperatricis, cum non satis caute cum Saracenis egissent, retentos esse ac vi coactos pacem composuisse : « cumque se mutuis muneribus Augusta et Aaron excepissent, id maxime pacti sunt, ut in annos singulos ipsis tributum solveret ». Loquitur de hac expeditione Saracenorum Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. ad an. Hegiræ CLXIV, aitque : « Eodem anno misit Mahadis filium suum Haronem in regionem Romanorum : qui in eam penetrans, urbem cepit dictam Mahadam. At occurrit ei Nakitas, cum quo in pugnam descendit Jezidus filius Jezidi, qui et eum, cum lapsus esset, cædendo profligavit : unde Romani in fugam versi, se receperunt ad Damsacum dominum Malihæ. Haron autem cum XCV millibus progressus est, donec pervenit ad sinum maris, qui ad Constantinopolim, cui tunc temporis imperabat mulier, quæ pacem cum Harone fecit, ea lege ut illa munera ei largiretur, et qua iter facturus esset, vias sterneret, earumque directoria apponeret; et quot annis ei septuaginta aureorum millia persolveret. Atque hoc bello innumera spolia Mulismi sunt adepti ». Subdit Elmacinus durasse eam pacem cum imperatrice *tres annos*.

5. *Annus* X *belli Saxonici.* — Annalistæ Petavianus et Masciacensis hoc anno scribunt : *Sine hoste fuit hic annus*, id est, nullum a Carolo rege bellum gestum. Interim *sanctus Willehadus* presbyter, qui anno superiori in Saxoniam a Carolo rege missus fuerat, suis concionibus adeo profecit, ut hoc anno, qui secundus numeratur ex quo Saxoniam adiit, in circuitu pagi, cui nomen *Wigmodia*, Saxones Frisiique Christianam se fidem amplexuros ultro promiserint : « Multos », inquit Anscharius in ejus Vita, « ad fidem Christi evangelizando convertit, ita ut in secundo anno tam Saxones, quam et Frisones in circuitu commorantes, omnes se pariter fieri promitterent Christianos. Hoc itaque factum est anno Incarnationis Domini DCCLXXXI, regni vero memorati principis Caroli XIV, qui tamen imperiali necdum fuerat apice sublimatus, quem postea per manus reverendissimi Leonis Apostolici imperatorem Romæ consecratum, anno regni ejus XXXIV, Catholica Europæ consistens Christi venerata pariter et gratulabunda suscepit Ecclesia ». Observat Cointius hoc anno num. 127, Anscharium annos incompletos instar completorum ubique numerare : « Willehadus » successu tam prospero vehementer inflammatus, « per Wigmodiam Ecclesias cœpit construere, ac presbyteros super eas ordinare, qui libere populis salutis ac baptismatis conferrent gratiam », subjungit Anscharius.

HADRIANI I ANNUS 11. — CHRISTI 782.

1. *Bellum adversus Sclavos, ubi de Joannicii iconoclastæ conversione et virtutibus.* — Redemptoris annus septingentesimus octogesimus secundus Indictione quinta notatus habetur, quo ab Augustis per Stauratium confectum est in Græcia bellum adversus Sclavos Barbaros, cum illi eam provinciam occupassent, una cum Peloponneso, quibus Romano imperio vindicatis, et iisdem Barbaris tributariis constitutis, cum captivis ac spoliis onusto exercitu idem Stauratius ovans, sequenti anno est reversus Constantinopolim. Hæc Theophanes hoc anno et sequenti. Erat tunc in expeditione ista inter excubitores Joannicius miles, ob egregia facta spectatus ipse quidem, qui iconoclasta cum esset, apud montem Olympum magno Dei beneficio divinitus admonitus, hæresi abdicata, ad Catholicam Ecclesiam transiit et mirifica claruit sanctitudine. Agebat ipse, hoc tempore,

suæ ætatis annos quinquaginta tres, utpote qui natus asseritur anno decimo quarto Leonis imperatoris, qui est annus Domini septingentesimus undetrigesimus. Extant res ab eo præclare gestæ ab auctore ejus temporis scriptis editæ, ex quibus quæ ad præsentem annum pertinent de ejus divina vocatione, Annalibus digna hic describamus; ac primum, quæ de statu Ecclesiæ Orientalis hujus temporis idem auctor præmittit his verbis :

2. « Postquam autem hujus sceleris operatores impietate miserabili perierunt, Romanorum imperium transiit ad conjugem ejus Irenem, quæ res Christianorum tuebatur et habebat in honore, etiam si propter metum mariti non poterat, eo superstite, libere loqui veram religionem. Cum vero in imperio fuisset constituta, tum ipse quoque Christus, qui propter nos carnem induit, rursus honorabatur figuris, et exoptatæ sanctorum imagines in Ecclesiis, in foro, in populo cernebantur. Sed neque sic quidem multi hujus Iconomachorum hæresis acerbitatem eluerunt ex animis, sed cum temporis diuturnitate ad mali habitum pervenissent, ægre ferebant se ab eo liberari. Quorum unus erat hic quoque præclarus Joannicius, qui non erat promptus et velox ad mutationem; neque enim omni vento convertebatur, aut circumferebatur, sed morum ostendens gravitatem, etsi in re non laudabili, permanebat in iis, quæ sibi recte opinari videbatur, et divinis imaginibus nullum cultum tribuebat.

3. « Deinde quid fit? eum venatur egregius agricola, qui novit terram animi uniuscujusque, et ei injecit semina fidei Orthodoxæ. Quomodo autem? Mittitur ab imperatore ad Occidentem cum toto exercitu. Illinc autem revertens per quamdam partem Olympi, ex nutu divino iter fecit prope quemdam ex monachis, qui in eo monte exercebatur. Deinde ille sanctus anachoreta apparens ex silva : O fili, inquit, Joannici : si magnum tibi est Christianum esse et nominari, cur Christi imaginem despiciens, efficis ut labor virtutis a te frustra suscipiatur? Hæc audivit vir divinus, et miratus est, quod ei evidentissime dixisset de omnibus. Humi itaque cadens, petiit veniam, quod ille ignorans fuisset ingratus in Dominum. Et affirmavit se deinceps Christi imaginem et omnium qui ei placuerunt honoraturum cum omni proposito : ab illo ergo tempore beatus ille satellitis officio fungens in vestibulo regiæ, accubabat in nudo solo, eratque orationi intentus et jejunio. Nam etsi convivia inibat cum aliis, cibum tamen non sumebat usque ad satietatem; sed eatenus ut illis quidem non videretur jejunare, corpus tamen ei consisteret, et ad pernoctem illam inserviret stationem ». Hactenus de ejus conversione; erit autem ut in posterum certis temporibus sæpe eum convenire contingat.

4. *Iteratæ Saxonum rebelliones tandem compositæ, aucta erga Romanam Ecclesiam reverentia.* — Quo pariter anno a Carolo Magno habita est Synodus Coloniensis, cui cum interesset, excepit illic legatos diversarum gentium; cum interea Widichindo urgente Saxones rebellassent, iterumque a Carolo sunt victi. Plane accidit (ut Eginhardus affirmat) per triginta tres annos bellum Saxonicum perdurasse. Quod igitur jam fastidium lectori afferat ista singulis ferme annis de Saxonum fide varia erga Deum et Carolum Magnum interrupta narratio : hic recitemus, quæ idem Eginhardus una simul usque finem belli cuncta perstringens, habet his verbis : « Susceptum est, inquit, contra Saxones bellum, quod magna utrinque animositate, tamen majore Saxonum, quam Francorum damno per continuos triginta tres annos gerebatur. Poterat siquidem citius finiri, si Saxonum hoc perfidia pateretur. Difficile dictu est, quoties superati ac supplices regi se dederint, imperata facturos polliciti sint, obsides qui imperabantur absque dilatione dederint, legatos qui mittebantur susceperint.

5. « Aliquoties ita domiti et emolliti, ut et cultum dæmonum dimittere, et Christianæ religioni se subdere velle promitterent. Sed sicut ad hæc facienda aliquoties proni, sic ad eadem pervertenda semper fuere præcipites : ut non facile existimare possis, ad utrum horum feliciores verius dici possent; quippe cum post inchoatum cum eis bellum vix annus unus exactus sit, quo non ab eis hujuscemodi facta sit permutatio. Sed magnanimitas regis ac perpetua tam in adversis, quam prosperis mentis constantia, nulla eorum mobilitate vel vinci poterat, aut ab iis, quæ agere cœperat, defatigari. Nam nunquam eos hujuscemodi aliquid perpetrantes impune ferre passus est, quin aut ipse per se ducto, aut per comites suos misso exercitu, perfidiam ulcisceretur, et dignam ab eis pœnam exigeret, donec omnibus qui resistere solebant profligatis et in suam potestatem redactis, decem hominum millia ex iis, qui ultra ripas Albis fluminis incolebant, cum uxoribus et liberis sublatos transtulit, et huc atque illuc per Galliam et Germaniam multimoda divisione distribuit, eaque conditione a rege proposita et ab illis suscepta tractum per tot annos bellum constat esse finitum, ut abjecto dæmonum cultu et relictis patriis cæremoniis Christianæ fidei atque religionis sacramenta susciperent, et Francis adunati, unus cum eis populus efficerentur ». Hæc Eginhardus.

6. Cæterum hic opportune ingerendum est, quod testatur Gregorius papa septimus in Epistola ad Petrum episcopum Albanensem et G. principem Salernitanum ab eo legatos in Galliam missos, nempe ipsum Carolum Magnum conscium se ope Apostoli Petri tandem indomitos domuisse Saxones, obtulisse eamdem provinciam beato Petro, insuper et nummum unum per singulas domos Galliarum omnium provinciarum persolvendum Romanæ Ecclesiæ indixisse. Sed reddamus hic ipsius Gregorii Epistolam, ut hæc fiant omnibus notiora; sic enim se habet [1] :

[1] Greg. VII. l. VIII. Epist. ult. num. 23.

« Gregorius episcopus servus servorum Dei dilectis filiis nostris P. Albanensi episcopo, et G.... principi Salernitano legatis nostræ Apostolicæ Sedis in Gallias salutem et Apostolicam benedictionem.

« Vobis commissa negotia non latent : etiam vos, ita ac si nostra, imo quia nostra ibi in vobis præsentia est, cuncta digne peragite. Dicendum est autem omnibus Gallis, et per veram obedientiam præcipiendum, ut unaquæque domus saltem unum denarium annuatim solvant beato Petro (si eum recognoscunt patrem et pastorem suum) more antiquo. Nam Carolus imperator (sicut legitur in tomo ejus qui in Archivo Ecclesiæ beati Petri habetur) in tribus locis annuatim colligebat mille et ducentas libras ad servitium Apostolicæ Sedis, id est, Aquisgrani, apud Podium sanctæ Mariæ, et apud S. Ægidium, excepto hoc, quod unusquisque propria devotione offerebat. Idem vero magnus imperator Saxoniam obtulit B. Petro, cujus eam devicit adjutorio. Et posuit signum devotionis et libertatis, sicut ipsi Saxones habent scriptum, et prudentes illorum satis sciunt ». Hæc Gregorius; quæ cum facta dicat a Carolo jam imperatore, nonnisi ad finem belli Saxonici ea contigisse putamus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6275. — Anno Æræ Hispan. 820. — Anno Hegiræ 166, inchoato die 15 Aug., Fer. 5. — Jesu Christi 782. — Hadriani I papæ 11. — Constantini imp. 7 et 3. Irenes 3.

1. *Bellum Sclavinicum.* — A num. 1 ad 4. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXXXIV, qui kalend. Septemb. præsentis Christi anni inchoatur, ait : « Hoc anno Irene pace cum Arabibus confecta, a bellorum cura vacans, Stauracium patricium et celeris cursus logothetam cum numeroso exercitu adversus Sclavinorum nationes misit : qui cum Thessalonicam et Græciam adiisset, regionem omnem imperio subjecit et tributum pendere coegit. Quin etiam Peloponesum penetrans captivorum ingentem turbam et spolia in Romanam ditionem retulit ». Tum anno Incarnat. DCCXXXV ait : « Hoc anno mensis Januarii septimo Stauracius, quem memoravi, ex Sclavina expeditione regressus, victoriæ solemnia, ducto per circum triumpho, peregit ». Bellum itaque illud anno tantum sequenti gestum; cum Stauracius mense Januario anni DCCLXXXIV triumphi his temporibus usitati genere cohonestatus fuerit. Recte notat Baronius *sanctum Joannicium* postea abbatem huic expeditioni inter excubitores interfuisse; quod auctor ejus Vitæ recitatæ a Surio ad diem IV mensis Novembris, dicat Joannicium missum *ab imperatore ad Occidentem cum toto exercitu.* Erat tunc *Joannicius* Iconomachorum hæresi infectus, qui rediens cum toto exercitu, ope cujusdam monachi, quem obviam habuit, ab errore resipuit. Auctor ejus Vitæ ait, *totis quinquaginta septem annis* hæresim illam tunc durasse. Cœperat ea anno DCCXXVI, ideoque quæ de bello Sclavinorum et de conversione *Joannicii* narrat hoc anno Baronius, ad sequentem pertinent. Vita *S. Joannicii* Metaphrasti tribuitur a Surio; sed Allatius in Diatriba de Simeonum scriptis pag. 77, eam numerat inter eas, quæ ei falso adscribuntur. De *Joannicio pluribus infra.*

2. *Annus* XI *belli Saxonici.* — Ad num. 4 et seqq. Est hic annus undecimus belli Saxonici, de quo annalista Metensis hæc habet : « Carolus rex Cumam (legendum, *Coloniam* cum Eginhardo in Annal. et aliis) veniens, Rhenum transiit et Synodum tenuit, ubi Lippia consurgit, ubi omnes Saxones convenerunt, excepto rebelle Widichindo. Illic etiam venerunt legati Godefridi regis Nortmannorum (id est, Danorum) Altdem et Hosmundus : necnon etiam legati Avarorum missi a Cagano et Jugorro. Peracto Placito, reversus est rex in Franciam. Saxones iterum fidem violant, arma corripiunt, suadente Witichindo. Rex autem eo tempore miserat nuntios suos Adelgisum et Geilonem atque Conradum, viros potentes, ut ducerent exercitum Francorum et Saxonum super paucos Sclavos, qui adhuc rebellabant. Supradicti vero principes, cum jam in itinere essent, audientes quod Saxones rebellarent, super eos arma verterunt, et commisso prœlio multos ex eis interfecerunt. In qua pugna duo duces ceciderunt, Adelgisus scilicet et Geilo, in monte qui dicitur Suntdal. Hoc audiens rex, cum Francis, quos cito congregare potuit, illuc perrexit, et pervenit usque ad locum, ubi Arara confluit in Wisaram. Tunc omnes Saxones iterum convenientes subdiderunt se domno Carolo regi et reddiderunt seditiosos, qui illam fecerant rebellio-

nem, ut occiderentur, quatuor millia et quingentos viros. Widichindus vero partibus Nortmanniæ aufugit. Interfectis itaque seditiosis exilioque damnatis, rex in Franciam reversus est, et celebravit Natalem Domini in Theodonis villa ». Idem fusius narrat Eginhardus in Annal. qui refert etiam Carolum in villa Carisiaco Pascha celebrasse, et *æstatis initio* generalem conventum habuisse. Dicit etiam Eginhardus, Caganum et Jugurrum, qui legatos *velut pacis causa* ad Carolum misere, fuisse principes Hunnorum.

3. *S. Willehadus et Christiani a Saxonibus vexati.* — Bellum istud Saxonicum attigit Anscharius in Vita sancti Willehadi, ubi quæ ab hoc sancto anno superiori gesta fuerant, enarratis, refert Windichindi rebellionem et persecutionem ab eo in Christianos excitatam : « Sequenti anno, instigante diabolo totius boni invido, quidam extitit perversioris consilii Widichindus, qui rebellare contra regem visus Carolum, multam secum Saxonum multitudinem aggregavit, qui etiam unanimiter eos, qui in fide Christi stabiles videbantur, persequi ac punire, servos quoque Dei per loca quæque vagantes dispergere atque a finibus suis effugare cœperunt. Qua persecutione commota, servum Dei (nempe Willehadum) contigit, secundum mandatum Domini præcipientis, si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam, de Wigmodia transire in Utriustri, ibique conscendens navim mare circa Fresiam transfretavit, sicque opitulante Christi gratia persecutionem eorum evasit. Porro Saxones crudelitatem, quam circa magistrum nequiverant, in discipulos ipsius exardescente ira ferventius exercuerunt. Siquidem Folcardum presbyterum cum Emmingo comite in pago denominato Leri, Benjamin, etc. odio nominis Christiani, gladio peremerunt. Et ipsis quidem ita ad regna cælestia effusione proprii sanguinis feliciter evocatis, persecutionis tamen procella diutius postmodum desævit Saxonibus. Quo facto vir Dei cognoscens nullam sibi tunc temporis prædicandi opportunitatem inesse, arrepto itinere Pippinum Langobardorum regem adiit, sicque prospero cursu Romam pervenit, ubi consistens multis lacrymis et precibus ad Sedem sacratissimam beatissimi Petri Apostolorum principis se cunctamque fidelium turmam sedulus ac devotus divinæ commendabat clementiæ, illos præcipue quorum cura maxime cordi erat, ne forsan suscepta in partibus Saxoniæ Christianitas machinatione diabolica penitus annullaretur. Inde autem discedens, et consolatione venerabilis papæ Hadriani non modice corroboratus servus Dei gaudens repedabat in Franciam ». Cis Alpes reversus in Epternacensi monasterio degit; subjungit enim Anscharius : « Ab itinere concepto reversus, transivit ad locum, qui dicitur Asternacha, ibique discipuli ejus, qui propter metum persecutionis passim dispersi fuerant, ad eum sunt denuo copulati. Quos ille benigna consolatione refocillans, ut pro fide Christi constanter in omnibus se agerent, pie admonere studuit. Quique in eodem loco duobus fere annis demoratus », id est, ad annum usque DCCLXXXIV, quo aliud vitæ genus elegit.

4. *Hadrianus PP. territorium Sabinense sibi integrum a Carolo tradi postulat.* — Hadrianus papa quatuor Epistolas ad Carolum scripsit pro Sabinensi territorio, quod Apostolicæ Sedi, prout ab eo rege nuperrime concessum fuerat, integrum tradi poscebat. Refert eas integras Cointius hoc anno ex Codice Carolino, ubi prior est numero 69, secunda num. 76, tertia num. 78, quarta numero 56. Ex priori constat, pleraque bona in territorio Sabinensi olim ab imperatoribus Ecclesiæ Romanæ data, nec a *Desiderio* Langobardorum rege occupata, quantumvis hoste Romanorum Pontificum : ipsum vero territorium *Sabinense* Apostolicæ Sedi a Carolo Francorum rege integrum *noviter*, hoc est, anno præterito, sicut antiquitus totum ab Ecclesia Rom. possessum est, traditum fuisse. Altera Pontifex asserit, velle se stare judicio *Itherii* et *Maginarii* regiorum oratorum, Deumque testem invocat, quia *nullorum fines irrationabiliter* appetit, et totum ad territorium illud ad Ecclesiam Rom. pertinet. In secunda Epistola Hadrianus occasione libelli sibi oblati atque inter apocryphos amandandi, nempe *Pseudo-Pyctacii a Paulino pro Theodosio quondam* interpretati, habentis insuper adscriptum Breviarium Chalcedonensis Concilii *a quodam Verecundo episcopo editi,* Theodosium juniorem Augustum vindicat a calumnia, Pseudo-Synodum Ephesinam damnat, rejectoque sibi porrecto Breviario illo Chalcedonensis Concilii, totum illud Concilium amplectitur ; idque jure merito ; anno enim CDXXXI Ephesinum Concilium generale III adversus hæresim Nestorianam celebratum est. Anno CDXLIX habitum Pseudo-Concilium Ephesinum, in quo Eutyches est absolutus. Obiit anno sequenti Theodosius Augustus, quem in Orthodoxa pietate permansisse vel ex eo patet, quod ejus fidem Leo Pontifex, etiam post prædatorium Concilium Ephesinum commendavit. Eodem Leone papa Chalcedonense Concilium generale IV adversus Eutychianos celebratum anno CDLI. Harum Epistolarum meminit Baronius an. DCCXCV, n. 3 et seqq.

5. *Egila episcopus Illiribetanorum constans est in fide adversus hæreticos.* — Epistola XCVI Cod. Carolini inscripta est *Egilæ episcopo,* quem Hadrianus papa hortatur, ut Orthodoxam fidem teneat. Ordinatus fuerat *Egila* a Wlchario seu Wilichario archiepiscopo Senonensi, ut in Hispania concionaretur, quod tradit idem Hadrianus in Epistola XCVII ejusdem Codicis Carolini, quam *omnibus Orthodoxis episcopis per universam Spaniam commorantibus* inscripsit : « Nos prædicti Wlcharii archiepiscopi petitioni credentes consuetam illi licentiam tribuimus, ut canonice eum examinaret, qualenus si post discussionem et veram examinationem, rectum et Catholicum eum invenisset, episcopum ordinaret, et nullam quamlibet alienam

sedem ambiret vel usurparet, sed solummodo animarum lucra Deo offerret, qui una cum Joanne presbytero in partibus vestris veniens, etc. » Utrique idem Hadrianus Epistolam XCVI laudatam inscripsit, eosque laudavit ob bonum Wilicharii Senonensis archiepiscopi testimonium, et in ea multos notavit errores, qui contra fidem Catholicam in Hispaniæ partibus orti fuerant, nulla Felicianæ hæreseos mentione facta, quæ ideo hoc tempore, seu quando ea Epistola scripta, nondum eruperat. Fuit *Egila* episcopus Illiribetanorum, ut docet Tamayus ad diem XVII mensis Augusti, mortuusque est anno DCCLXXXV, ut habent Catalogi illius episcopatus. Laudat *Egilam* Hadrianus, quod sollicite Dominici gregi devotionem officii pastoralis impendat, et antiquæ fidei communionisque sinceris traditionibus inhæreat. Refert, in ejus apicibus contineri, quod multi in partibus illis ejus relationis atque admonitionis seriem, *secundum venerandi Nicæni Concilii institutionem de Paschali festivitate editam, contemnere audent.* Narrat etiam *Egilam* sibi significasse quosdam prædicare, « ut qui non ederit pecudum aut suillum sanguinem, et suffocatum, rudis est aut ineruditus ». Ad hæc quod « alii ex ipsis dicunt, quod prædestinatio ad vitam, sive ad mortem, in Dei sit potestate ». Alii « iterum dicunt, ut qui rogamus Deum, ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate quasi libertate arbitrii ». Meminit et aliorum errorum, de quibus ad eum scripserat Egila. Exhibet hujus Epistolæ argumentum Baronius anno DCCXCV num. 9, ubi uno tenore recitat etiam argumentum Epistolæ XCV Cod. Carol. datæ ab Hadriano ad eumdem Egilam episcopum in partibus Hispaniæ : « Pro fide Orthodoxa tenenda, et pro jejunio VI feria et sabbato celebrando ». Ad hæc : « Illos procaces ac hæreticos homines, qui tuam subvertere nituntur Orthodoxam fidem, et undique te coarctantes, angustias et varias tempestates seminant, Apostolico indutus præcepto, simulque Apostolicis imbutus disciplinis, seu saluberrimis Orthodoxæ fidei sanctorum Patrum repletus institutis, eos, qui tuas noluerint amplecti rectæ fidei prædicationes, post unam et secundam admonitionem seu increpationem, tanquam Ethnicos et Publicanos deputans, habeto pro nihilo eorum infrunitas insidias ». Declinavit tamen postea *Egila* a Catholica disciplina, ut infra videbimus. Epistola porro XCV ante Epistolam XCVI data, ut utramque conferenti patebit.

6. *Primus Alcuini in Franciam accessus.* — Hoc vel superiori anno *Alcuinus* e Britannia in Franciam transfretavit, illuc vocatus a *Carolo,* qui eo ad litteras in Galliis restituendas, uti cupiebat. Duplicem Alcuini in Franciam adventum recte distinxit anonymus in ejus Vita cap. 6, et ex eo Mabillonius sæc. IV Benedict. in Elogio Historico Alcuini cap. 1, n. 27. Hæc anonymi de Alcuino loquentis verba : « Jussus ab Eanbaldo archiepiscopo (sc. Eboracensi) successore Elcberti, ut sibi pallium impetraret ab Apostolico, venit Romam. Cumque reverteretur, accepto pallio, habuit regem Carolum Parma civitate obvium (anno sc. DCCLXXXI). Quem magnus rex alloquens suasionibus et precibus postulavit, ut ad se post expletionem missatici in Franciam reverteretur (ex urbe sc. Eboracensi). Noverat enim eum, quia olim a magistro suo ad ipsum directus fuerat. Fecit autem Alcuinus, aliorum deservire cupiens profectui, ut sibi rogaret cum auctoritate regis sui proprii et archiepiscopi, eo tantum jure, ut iterum ad eos reverteretur; pervenitque, Christo ducatum præbente, ad regem Carolum : quem tenens rex loco patris amplectitur, a quo artes introductus in liberales, refrigerari paululum noverat, sed exsaturari ob fervorem satis nimium nequibat, etc. At denique Albinus nolens sine auctoritate regis sui et episcopi proprium deserere locum, etc. Postulavit magnum regem, ut daret ei licentiam remeandi in patriam, etc. Tandem igitur ratione victus (nempe Carolus) consentit, ut iret; requiem non dans animis, jam secundo ad eum reverso firmiter impetraret, secum perpetuo ut duraret ».

7. *Artes liberales Carolum M. docuit.* — Natus erat hoc tempore *Carolus* annos quadraginta, egregieque callebat Scripturam sacram ac sanctorum Patrum doctrinam, sed in artibus liberalibus versatus non erat, quas ideo ab Alcuino discere voluit, « apud quem rhetoricæ et dialecticæ, præcipue tamen astronomiæ ediscendæ, plurimum et temporis et laboris impertivit », inquit Eginhardus in Vita Caroli. Extant inter Alcuini opera dialogi duo, alter de *Rhetorica,* alter de *Dialectica,* interlocutoribus Carolo M. et Alcuino, in quibus Carolus hunc semper præceptorem et magistrum appellat, cum tamen in Dialogo de *Grammatica* alii interlocutores non inducantur, quam *discipuli et magister,* quia sc. grammaticam *Alcuinus* Carolum non docuit. Caroli in dialectica præceptorem fuisse, testatur ipsemet Alcuinus in Epistola, qua ei suos de fide Trinitatis libros dicat : « Neque enim, inquit, quemquam magis decet, vel meliora nosse vel plura, quam imperatorem, cujus doctrina omnibus prodesse debet subjectis. Non quo, imperator invicte et sapientissime ac refulgens rector, aliquid scientiæ vestræ fidei Catholicæ incognitum esse, vel minus exploratum, cogitarem : sed ut mei nominis, quo a quibusdam magister (licet non merito vocor) officium ostenderem : necnon ut convincerem eos, qui minus utile existimabant, vestram nobilissimam intentionem dialecticæ disciplinæ discere velle rationes, quas pater Augustinus in libris de sancta Trinitate apprime necessarias esse putavit, dum profundissimas de sancta Trinitate quæstiones, non nisi categoriarum subtilitate explanari posse probavit ». Denique Alcuinus in Epistola VI ad Carolum data asserit sibi in hæc verba a Carolo scriptum esse : « Cognoscat igitur industria tua, charissime in Christo præceptor, propositam nobis a quodam non clerico, sed laico, de

Evangelio quæstionem : cui tunc tamen a nobis usque præsens est dilata responsio ».

8. *Aliquid novi semper discere volebat Carolus.* — Tanto discendi studio ferebatur *Carolus*, ut illud in ejus senectute non deferbuerit. Eginhardus enim in ejus Vita ait : « Tentabat et scribere, tabulasque et codicillos ad hoc in lectulo sub cervicalibus circumferre solebat, ut cum vacuum tempus esset, manum effingendis litteris adsuesceret, sed parum successit labor præposterus ac sero inchoatus ». Ubi per litteras, quibus effingendis Carolus irrito conatu manum tentavit adsuescere, intelliguntur elegantiores illæ majusculæ, quæ ad calligraphiam pertinent, et ornatus causa pinguntur potius quam scribuntur. Ideoque Eginhardus hic apposite utitur verbo *effingere*, quoniam proprie dicitur effingi, quod ad propositi alicujus archetypi imitationem artificiose elaboratur, ut locum illum exponit Lambecius in lib. 2 Biblioth. Cæs. pag. 264, qui etiam notat pro *effingendis litteris*, vulgo in impressis editionibus perperam legi, *efficiendis*, secus ac in Ms. Cæsareo habetur. Quo vero anno Alcuinus in Angliam redierit, incertum. Illud tantum constat, eum ex Anglia in Franciam rediisse exeunte anno DCCXCII aut sequentis initio, ut infra videbimus. Sed cum Baronius et Bulæus an. DCCLXXVIII, num. 13 a nobis citati, aliique passim hanc ultimam tantum *Alcuini* in Franciam profectionem agnoverint, an et quid Alcuinus *Carolum* docuerit, explicare non potuere (1).

(1) Hoc anno *Hildeprandus* dux Spoletinus multa donavit monasterio Casinensi, ut patet ex ejus donatione apud Erasmum Gattulam in Accessionibus Historiæ Casinensis P. I, pag. 18. Donationis exordium est : « In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante domno nostro Karolo viro excellentissimo, anno regni ejus in Italia Deo propitiante nono ». Donat autem *Hildeprandus* monasterio S. Benedicti, « quod situm est in loco, qui dicitur Casinum, territorio Beneventano curtem in territorio civitatis nostræ Pennense, loco qui dicitur Castriniano ». Concedit *olivas* in Trento. Concedit « in finibus civitatis nostræ Marsorum ex curte nostra, quæ dicitur Paternu, terram aratoriam : casas numero septem in prædicto territorio Marsicano, loco qui Valle appellatur : in finibus civitatis nostræ Reatinæ in locum, qui dicitur Cumulum, casas duas ». Donatio : « Data est Spoleti in palatio anno ducatui nostro in Dei nomine nono, mense Aprilis per Indictione quinta ». Hildeprandus, seu *Hildebrandus* creatus est dux anno DCCLXXIV, ut habet Indiculus ducum Spoletinorum, et abbatum Farfensium apud Mabillonium Musæi Italici tom. I, P. II, pag. 66 ; quare hoc anno DCCLXXXII, quo *Indictio quinta* in cursu erat, *nonus annus* ducatus *Hildebrandi* decurrebat. GEORGIUS.

HADRIANI I ANNUS 12. — CHRISTI 783.

1. *In bello contra Westphalos, miraculum S. Swiberti pro milite Brunone.* — Annus sequitur Redemptoris septingentesimus octogesimus tertius, Indictione sexta, quo pridie kalendas Maii moritur Hildegardis regina, uxor Caroli Magni, et quinto idus Julii moritur ejusdem Caroli mater, feminæ ambæ pietate insignes. Quo pariter anno contigit Carolum juniorem, ita dictum filium Caroli Magni majorem natu, Westphalos rebellantes suo exercitu profligare, quo in prœlio quid mirandum acciderit Brunoni militi, narrat sanctus Ludgerus his verbis [1] :

« Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo octogesimo tertio, Indictione sexta, cum victoriosissimus Carolus Francorum rex præsidia et propugnacula rebellium Saxonum et Westphalorum vastaret, venissetque in Westphaliam ad firmam munitionem Dromi dictam, et illam expugnans destruxisset, commisissetque eamdem munitionem inclyto filio suo Carolo, eo quod idem rex Carolus ad interiora Saxoniæ divertisset : ecce illo absente, occurrerunt præfato principi Carolo infestissimis animis Westphali cum grandi turba armatorum, ad expellendum ipsum potenter cum suis Francigenis extra regionem ipsorum et patriam, aut formidolosum cum illo prœlium committendum. Quos conserto prœlio, congressuque inter eos facto juxta munitionem Dromi serenissimus princeps Carolus filius Caroli Magni regis statim vicit equitatu suo, trucidans multos, inter quos erat quidam bonus Christianus Westphalus, qui coactus per suum satrapam interfuit bello, in paganismo dictus Eldack, sed Christiano nomine Bruno, vir dives et potens, fortis viribus, audax

[1] Extat in Append. ad Act. S. Swiber. apud Sur. die I Martii.

animo et armis strenuus. Hic Bruno postquam viderat et perpenderat mente sæpe revolvens nefandum Ogellum de Paderborne conterraneum suum male periisse, se præsente, qui sancti Swiberti Ecclesiam incenderat, et Occonem et Nothelinum satrapas ipsorum a Deo percussos, iterum meritis sancti Swiberti sanitati pristinæ restitutos, honoravit deinceps sanctum Swibertum, atque dolens de commissis in Werda in prædicta Saxonum expeditione, omni die devote legit ad honorem ipsius sancti unam orationem Dominicam et Angelicam salutationem, efflagitans devoto corde, ut imminente extremæ suæ necessitatis articulo, dignaretur ipsi auxiliari et adesse, et Deo suis patrociniis ipsum reconciliare, elegitque ipsum in specialem patronum.

2. « Igitur hic Bruno cum staret in prima terribili acie strenue bellans, tandem oppressus grandi equitatu partis adversæ, et inter cætera vulnera grandi lancea impetitus, et in pectore hasta confixus et prostratus, et corruens in terram pedibus equorum cum multis aliis miserabiliter conculcatur, ita ut de sua desperaret vita. Cumque sic volutatus in proprio sanguine pæne deficeret, et in extremis fere laboraret, devotione qua potuit, invocavit mœsto et contrito corde S. Swibertum, petens ut sibi, utpote famulo suo jam in necessitate tanta et periculo constituto adesse, et Deo suis precibus commendare se dignaretur, vovens, quod si ex inflictis vulneribus convalesceret et sanaretur, devote visitaret ipsum in Werda, spretisque sæculi curis, seipsum servitio suo, quandiu superstes esset, mancipaturum.

« Quo expleto promisso, facto illo in extasi, apparuit cum magna claritate S. Swibertus ornamentis pontificalibus indutus, tangensque ipsum baculo pastorali, dixit : Ecce Bruno, confortare et gaude, hac vice hic non morieris, quia precibus meis impetravi ab omnipotenti Deo vitam tibi, eo quod devote in hac præsenti anxietate auxilium implorasti a me, ut tibi adessem. Sed postquam per gratiam Dei convalueris ab his plagis, non negligas visitare sepulcrum meum in Werda, ut spopondisti, cum condignis oblationibus, ne æterna morte involvaris. His dictis, signans eum signo sanctæ Crucis disparuit, et claritas evanuit. Hæc facta fuerunt finito bello. Victores vero cum viderent illam claritatem super corpora occisorum, quidam ex eis Deum timentes accurrunt ad eumdem locum, in quo illam perspexerant claritatem, suspicantes ibidem quemdam sanctum virum occisum, vel agonizantem, cujus merita Deus per illam claritatem ipsis declararet.

3. « Bruno autem inter occisorum cadavera similis mortuo, fere exsanguis aliquo tempore jacens, meritis S. Swiberti parum se erigens, cum vidisset viros hostilis exercitus, arbitrans eos amicos, qui ipsum liberarent et curam sui agerent, cœpit flebili voce, prout potuit implorare auxilium ab eis, ut sui misererentur. Milites vero videntes ipsum tam horribilibus vulneribus gravatum et præcipue grandi hasta confixum, vivere adhuc potuisse, mirabantur valde. Qui postquam eis inter multa enarrasset, qualiter ibidem in tam horrido instantis mortis periculo sanctum invocasset Swibertum gloriosum episcopum, quem omni die speciali oratione devote honorare consuevisset, et ab eo ipsi apparente servatus esset, addidit quod coactus per suum satrapam, eidem bello interfuerit, quia urgente et stimulante conscientia contra Christianos bellare sibi grave fuisset.

4. « Victores ergo hoc audientes, memores claritatis ab eis visæ, pietate moti, liberaverunt ipsum : armis sanguine madidis exuunt, adhibentes ei diligentem curam, ut convalesceret : ponebant ipsum insuper in quodam excelso loco, postquam ligaverunt vulnera ejus, ita vulneratum ad honorem S. Swiberti episcopi, quem multi in exercitu Francorum honorabant, ut omnes animadverterent, eum temporariam mortem non evasurum, nisi meritis S. Swiberti id fieret. Serenissimus vero rex Carolus Magnus, tunc in Saxonia apud locum dictum Stomingi positus, hæc audiens, et ut Pipinus rex genitor suus in maximum honorem S. Swibertum habuerat propter victoriam meritis ipsius contra Saxones prope Werdam habitam, admirans præcepit, præfatum Brunonem, quam cito posset, migrare de loco ad locum, et sibi adduci et præsentari. Qui cum ei præsentatus esset, et cuncta vulnera vidisset, audissetque ab eo qualiter S. Swibertus patronus suus sibi apparens consolatus eum fuisset, laxavit ipsum a captivitate, restituens ipsum pristinæ libertati, ad honorem S. Swiberti. Et deinceps idem rex Carolus Magnus semper in honore habuit sanctum Swibertum omnibus diebus vitæ suæ, et subjugatis Saxonibus et Angariis cum Westphalibus, in gratiarum actionem, statim fratres conventus sancti Swiberti in diversis tutis locis dispersos revocavit, Ecclesiam sancti Swiberti diversis pretiosis ornamentis decoravit, ablata restituens et recuperans, multa dona et prædia ex regali fisco hilariter adjecit devotis fratribus conventus S. Swiberti. Bruno tandem convaluit, et ut vovit, ipsum peregre devote in Werdam cum condignis oblationibus visitavit, et ibidem Deo et S. Swiberto, quandiu vixit, servivit. Quo miraculo cognito, multi Saxones et Westphali devote ipsum in specialem patronum eligentes, humiliter coluerunt et honoraverunt ». Hucusque Ludgerus. Porro ista hoc anno cœpta, in sequentem sunt propagata. Etenim Annales Francorum pervetusti istiusmodi bellum a Carolo juniore, anno sequenti, confectum tradunt.

5. *Elipandus archiepiscopus Toletanus Nestorianismum in Hispaniam inducere tentans strenue per sacerdotes profligatur.* — Hoc item anno Silo rex Gallæciæ in Hispania ex hac vita migravit, anno nimirum octavo sui regni, sepultusque est in Ecclesia sancti Joannis Evangelistæ, quam ipse construxit, jamque solus regnare cœpit Alfonsus,

sive Adelfonsus cognomento Castus, quem vivens in collegam assumpserat. Huic primum pugnandum fuit civili bello adversus Maurogatum ejus patruum, qui potens Maurorum auxilio eum e regno expulit. Conciliaverat enim ipse illos fœdo tributo pacto, pendendi illis (quod dictum est) per annos singulos centum virgines, quinquaginta ex nobilibus, et ex plebe totidem.

Adosinda regina viro Silone rege viduata, non amplius secunda vota expetiit, sed remittens nuntium sæculo, monasticam vitam professa est. Sed quid accidit ? Insusurravit serpens in aures ejus, ut olim in totius humani generis cladem tentavit Evam ; sed eo periculosius aggressus est certamen diabolus adversus eam, quod usus est ad ruinam viro, qui minister salutis a Deo fuerat constitutus, nempe archiepiscopo, eodemque Hispaniarum primate Elipando Toletano, Nestorianæ instaurandæ hæresis auctore. Hanc igitur cum ad errorem, suamque pravam sententiam conaretur pellicere Elipandus : præstitit ipsa, quod est prudentissimæ feminæ, specimen edens mulieris fortis, quæ non circumduceretur omni vento doctrinæ ; sed quæ non haberet, quem domi interrogaret, ex monitu Pauli, virum suum, rem detulit ad episcopos et sacerdotes, sciens ab eodem Apostolo [1] impositum esse jure silentium feminis, ut taceant in Ecclesia. Inter alios autem, quos consuluit Adosinda femina maxime pia, fuit presbyter quidam, quem sciret valde sanctum atque doctissimum, nomine reque Beatum, necnon ejus familiarem Etherium Uxamensem episcopum.

6. Error erat Elipandi perditissimi hominis non tolerandus, quem sacrosancta Ephesina Catholica Synodus in Nestorio condemnarat. Iste siquidem asserens Christum Dei Filium, quod ad humanitatem spectat, dicendum esse adoptivum et non proprium ac naturalem, in necessariam consequentiam deducebat, ut duas constitueret in Christo personas atque assereret duos filios, naturalem alterum, atque alterum adoptivum, sicque horrendum dictu, damnata olim in Oriente Nestorii hæresis, nunc opera miseri Elipandi reviviscerET in Hispania. Addebantur hæc ad cumulum omnium calamitatum, quas infelix Hispania, sub jugo gemens Sarracenorum, et bello civili exagitata his temporibus perditissimis, pati etiam a sacerdotibus cogebatur ; cum primate antistite totius provinciæ e cardine Catholicæ fidei diaboli arte convulso, in discrimen omnes fideles inducerentur, ut sequentes pastorem primarium, omnes simul cum eo in Nestorii hæresim præcipites agerentur ; jam jamque omnes idem sentirent de Christo, quod Mahumetanica doceret impietas.

7. At Deus omnipotens in tanto periculo positos fideles suos non dereliquit excitavit siquidem, qui resisterent, eosdem quos diximus sanctos doctosque viros, Beatum, qui præstabat scientia, et Etherium, qui anteibat (quod esset episcopus) dignitate. Jure dixisses hos duos fulmina belli, si vidisses quanta animositate tantæ potentiæ restiterunt, primumque illud efficientes (quod maximi erat momenti) ut detegeretur error, et hæresis, quæ velamine pietatis et decora prodibat nomine veritatis, et quam turpis esset atque nefanda et execrabilis pariter omnibus innotesceret ; sicque egerint, ut si eam penitus exstinguere, tanta contradicente auctoritate, non daretur, saltem ne ulterius incognita in ruinam totius Ecclesiæ grassaretur, obstiterint, donec conventu publico congregato, majore auctoritate accedente Romani Pontificis (quod postea factum est) telis omnium Orthodoxorum confossum monstrum penitus interiret. Non latuerunt Elipandum Beati atque Etherii pro fide Catholica defendenda conatus, et ad impugnandos a se promulgatos errores studia comparata. Quamobrem qui se a presbytero uno impugnari, et ab episcopo minoris diœcesis urgeri persensit : indignatione haud levi commotus (quæ enim terrena, animalis, et diabolica sapientia [1] est, zelum amarum parit et contentiones), adversus eos exerit stylum, scribens Epistolam ad Fidelem quemdam abbatem in Asturia degentem. Extat ipsa quidem, dataque habetur Toleti hoc ipso anno Redemptoris septingentesimo octogesimo tertio, mense Octobris, quam si nacti essemus, utique hic, ex more, descripsissemus, sed duntaxat legimus ejusdem Epistolæ argumentum, quod sic se habet :

8. Ipso ejus exordio magnopere queritur de Beato atque Etherio rixas (ut dicebat ipse) miscentibus, quodque cum ipse sit archiepiscopus Toletanus, ad ipsum caput non referrent, quæ de fide ortæ sunt quæstiones, ipsum non consulerent, et expeterent ab ipso responsa, cum iidem essent homines origine viles, ipse autem primarius ab omnibus coleretur Hispaniarum antistes ; ac proinde ipsos ista conantes, superbiæ et arrogantiæ nomine condemnandos. Contra vero laudat humilitatem cujusdam episcopi, Arcarici nomine, qui audiens quæ ipsi Etherius Beatusque docerent, quid de quæstione illa sentiendum esset : statim ipsum archiepiscopum Toletanum consuluisset. Subjicit his, quod sicut una cum aliis episcopis haud pridem correxisset errores illorum, qui in diei Paschatis computatione tunc errassent : ita fore, ut tolleret ab Asturiis hæresim Beatianam (ita sententiam Catholicam Beati presbyteri nominans) ; excusans enim aliqua ex parte eumdem Etherium episcopum, omnem rejicit culpam in ipsum Beatum presbyterum, qui tanquam auctor erroris, illo imbuisset Etherium. Demum vero monet eumdem, ad quem scribit, Fidelem abbatem, ut ipsum Beatum presbyterum accersat, admoneat, reprehendat, et si possibile sit, corrigat atque ad sentiendum una secum perducat.

9. Cum autem eas litteras accepisset Fidelis

[1] I. Cor. XIV.

[1] Jacob. III.

abbas, neglexit accersire Beatum, vel Etherium, neque curavit ipsas ad eos mittere, sed casu inveniens eos, illis easdem ostendit, die vicesima sexta Novembris ejusdem anni. Qui his acceptis litteris, cognitisque iis quæ ab Elipando scripta fuissent, intelligentes ipsum eidem errori firmiter inhærescere, nec pati Catholicam doctrinam adversus ejus sententiam fidelibus prædicari : haud amplius differendum existimantes, amplo satis scripto volumine adversus hæresim illam duobus libris distincto, ipsum urgere magis, magisque exagitare cœperunt. Extant hactenus ejusmodi sanctorum virorum aureæ lucubrationes, servatæ in Archivo Ecclesiæ Toletanæ, ut fidem facit, qui eos charactere gothico exaratos legit Ambrosius Morales regius historicus, de antiquitatibus Ecclesiasticis ejus provinciæ optime meritus; qui et testatur, eos, ut veritatis defensores, divina imbutos sapientia (quæ primum [1] pudica, deinde pacifica et modesta est), egisse cum eo humilitate plurima, ipsum ut archiepiscopum, etsi hæreticum, nonpum tamen damnatum, honore debito ac reverentia prosequentes, errorem tantum argumentorum peracutis cuspidibus proscindentes : qui enim inscriptus in liminari pagina titulus legitur, id in primis ostendit, qui sic se habet :

10. « Eminentissimo nobis et Deo amabili Elipando Toletanæ sedis archiepiscopo Etherius et Beatus in Domino salutem ».

At quod dolendum est, nequaquam his ille monitus correxit errorem, sed certum est in eo perseverasse : post enim decem annos, ea de causa adversum eum atque Felicem Urgelitanum contigit Concilium celebrari, de quo suo loco dicendum. De Beato autem idem, qui supra tradit auctor, ipsum, ut vere beatum, in Hispania coli sanctum, ejusque sacras reliquias in honore servari. Hujus et testatur extare commentarium egregium in Apocalypsim, ad ipsius socium in certamine sanctum Etherium inscriptum. Eluxerunt ambo hi in tot errorum tenebris faces divinitus accensæ. Sed de his satis.

[1] Jacob. II.

Anno periodi Græco-Romanæ 6276. — Anno Æræ Hispan. 821. — Anno Hegiræ 167, inchoato die 5 Aug., Fer. 3. — Jesu Christi 783. — Hadriani I papæ 12. — Constantini imp. 8 et 4. Irenes 4.

1. *Annus* XII *belli Saxonici.* — A num. 1 ad 5. Carolus Pascha in Theodonis villa celebravit, ut Eginhardus in Annal. et annalista Metensis tradunt, qui postea gesta anno XII belli Saxonici eodem fere modo narrant. Hæc annalistæ Metensis verba : « Obiit beatæ memoriæ Hildegardis regina II kal. Maii, quod evenit tunc in Vigilia Ascensionis Domini, et sepulta est juxta urbem Metensem in Basilica Apostolorum et beati Arnulfi. Eodem anno iterum Saxones rebelles extiterunt, et rex cum paucis Francis ad locum, qui dicitur Theutmalli, venit. Ibi Saxones paraverunt pugnam in campo viriliter. Tunc rex cum Francis super eos irruit, et magnam stragem ex eis fecit, ita ut perpauci fuga elaberentur. Post peractam victoriam venit rex ad Paderbrunna, ubi coadunato exercitu, iterum super Saxones irruit, qui convenerant super fluvium, cujus vocabulum est Hasa. Ibi iterum pugna inita, non minor numerus Saxonum cecidit, quam in superiori prœlio ceciderat. Tunc rex Wisaram transiit, et ad Albiam usque pervenit. Post hæc in Franciam revertitur. Eodem anno obiit Berta regina IV idus Julii, et sepulta est in Cauciaco. Sed inde translata Parisius, sepulta est juxta virum suum in Ecclesia sancti Dionysii martyris. Et cum Warmatiam pervenisset rex, sociavit sibi in matrimonium Fastradam reginam, celebravitque Natalem Domini in Heristallio ». Utramque Francorum victoriam Eginhardus in Vita Caroli commemorat, et eumdem Carolum, quandiu bellum Saxonicum duravit, duabus hisce duntaxat vicibus acie seu pugna in campo præparata cum Saxonibus decertasse his verbis refert : « Hoc bellum, licet per multum temporis spatium traheretur, ipse non amplius cum hoste quam bis acie conflixit ; semel juxta montem, qui Osneggi dicitur, in loco Theotmelli nominato, et iterum apud Hasam fluvium, et hoc, uno mense paucis quoque interpositis diebus. His duobus prœliis hostes adeo profligati ac devicti sunt, ut ulterius regem neque provocare, neque venienti resistere, nisi aliqua loci munitione defensi, auderent ». Hasa fluvius Osnaburgum alluit, Theutomellum vero idem est cum Theutoburgio, ut docet Cluverius lib. 3 Antiquæ

Germaniæ capite 19, et utrumque posterioribus sæculis deflexum est in *Dethmoldiam*.

2. *Moritur Hildegardis regina.* — Quoad mortem *Hildegardis* reginæ, eam pridie kalendas Maii in Vigilia Ascensionis, ideoque hoc Christi anno, quo festum istud in diem primum Maii incidit, contigisse, inter veteres Francorum annalistas convenit. Quare Baronius in Append. ad an. DCCLXXXVI eam mortem, quam recte hoc anno collocarat, perperam ad illum revocat. Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. cap. 26 asserit, se diligenter inspexisse Diploma antographum Caroli Magni pro Metensi sancti Arnulphi cœnobio, quod hoc modo concluditur: « Data kal. Maias anno XV et IX regni nostri, ab Incarnatione autem Domini nostri I anno septingentesimo octogesimo tertio in die Ascensionis Dominicæ, in cujus Vigiliis ipsa dulcissima conjux nostra obiit in anno XII conjunctionis nostræ. Actum Theodone villa patatio nostro in Dei nomine feliciter, Indict. VI ». Observat Mabillonius huic Diplomati sigillum nullum appositum esse ; quod Carolus propter memoriam uxoris *Hildegardis* solemnes aliorum Diplomatum conditiones prætergressus sit ; cum præter hoc nulla genuina, aut certe paucissima regum Francorum Diplomata communia, annis Incarnationis prædita occurrant ante Carolum Crassum, et pauca etiam post ipsum usque ad principatum Hugonis Capeti. Baronius loco laudato refert Epitaphium sepulcro *Hildegardis* reginæ tunc inscriptum, suspicaturque illud ab Alcuino conditum esse. Verum ejus auctor Paulus diaconus fuit, quia in libello suo *de Episcopis Metensibus* testatur, se jussu Caroli regis duarum regis Pippini filiarum, *Rodthaid* et *Adelaid*, et duarum Caroli Magni natarum, *Adelaid* et *Hildigard*, et præfatæ *Hildegardis* reginæ Epitaphia composuisse. In Epitaphio Hildegardis reginæ dicit Paulus:

Alter ab undecimo rursum te sustulit annus.

Cum itaque annus *alter ab undecimo* sit annus decimus tertius, ut vox *rursum* bis decimum tertium intelligendum ostendat, ut supra jam diximus, mortua est Hildegardis anno ætatis suæ vicesimo sexto. Vixit cum marito per annos XII, ut liquet ex laudata clausula, non vero *per decennium*, ut perperam Cointius anno DCCLXXIII, numero 6 scribit, qui illam non legerat. Is tamen relatum versum de iterato anno XIII recte interpretatur, sed matrimonium *Hildegardis* cum *Carolo* eo Christi anno male alligat; peractum enim medio circiter anno DCCLXXI, ut suo loco ostendi.

3. *Hildegardis regina novem liberorum mater.* — *Hildegardis* Carolo novem peperit liberos, ex quibus duo, *Lotharius* videlicet et *Adhelais* ante matrem exstincti, et Hildegardis vix dies quadraginta matri superfuit, ut testatur Paulus diaconus in ejus Epitaphio. De Hildegarde regina, inquit Eginhardus, « tres filios, Carolum videlicet, Pippinum et Hludovicum, totidemque filias Rotdrudim, Bertam et Gislam genuit ». Carolus major natu filius natus est anno septingentesimo septuagesimo secundo circa mensem Martium ; cum anno septingentesimo octogesimo quarto, ut mox ostendemus, Saxones vicerit, ideoque jam arma ferre potuerit. *Rotrudis* inter filias primogenita in lucem prodiit anno septingentesimo septuagesimo tertio circa mensem Februarii ; anno enim DCCLXXXI, promissa fuit *Constantino imperatori*, et post sex annos eidem desponsata, ut suo loco videbitur. Quare an. DCCLXXXVII jam nubilis erat. *Adhelais* nata est in castris ad Papiam urbem, ut tradit Paulus diaconus in lib. de episc. Metens., ideoque anno septingentesimo septuagesimo quarto. *Bertam* natam esse anno insequenti septingentesimo septuagesimo quinto, ostendit ejus matrimonium cum *Angilberto* anno septingentesimo octogesimo septimo peractum ; cum *Angilbertus* anno circiter septingentesimo nonagesimo in monasterium Centulense secesserit, ibique monachum induerit, quod qui non animadverterunt, Bertæ et Angilberti copulam illicitam fuisse perperam scripsere. *Carolomanni* postea *Pippini* appellati nativitas pertinet ad annum septingentesimum septuagesimum sextum ; Hadrianus enim in Epistola XLIX Cod. Carol. eo anno ad Carolum Magnum data ait : « Dignati estis nobis repromittere, ut in sanctam diem Paschæ ad limina beati Apostolorum principis Petri, una cum spiritali filia nostra regina, Domino auxiliante, properare debuissetis, ut filium, qui NUNC vobis procreatus est, a sacro baptismate in ulnis nostris susciperemus ». Cointius eo anno numero 3 arbitratur, Caroli filium, de quo loquitur Hadrianus, non alium esse a Carolo filiorum, quos is ex Hildegarde regina suscepit, natu maximo. Verum cum Carolus Caroli regis filius anno DCCLXXXIV adversus Saxones pugnaverit, ut paulo post ostendetur, primo matrimonii patris cum Hildegarde anno in lucem venerat, ut jam statuimus. Quare Carolus rex, qui anno septingentesimo octogesimo, cum iterum Romam profectus est, in Galliis reliquit Carolum primogenitum, et Pippinum ex Himiltrude concubina susceptum, anno septingentesimo septuagesimo tertio, quo Papiam obsidione cinxit, « dirigens continuo in Franciam ibidem apud se Papiam adduci fecit suam conjugem excellentissimam Hildegardem reginam, et NOBILISSIMOS FILIOS », inquit Anastasius in Vita Hadriani papæ, ubi sine dubio loquitur de Pippino ex Himiltrude, et Carolo ex Hildegarde Carolo regi natis.

4. *Anni natales Caroli, Pippini et Bertæ in controversia positi.* — Respondet tamen Cointius anno DCCLXXIII, num. 18, Anastasium iter in Longobardiam eo anno ab Hildegarde susceptum perperam confundere cum altera in Italiam *Hildegardis* profectione, de qua anno septingentesimo octogesimo egimus. Verum id gratis asseritur ; anno enim DCCLXXX, ut ibidem vidimus, *Carolomannum* postea Pippinum appellatum, et Ludovicum filios

secum Romam duxit Carolus, et Wormatiæ Carolum primogenitum et Pippinum ex Himiltrude genitum reliquit, ut ibidem ostensum ; nec enim ex tot annalistis, qui res gestas a Carolo rege memorarunt, ullus est qui referat eum legatos ex Italia in Franciam direxisse, qui eosdem Carolum et Pippinum Wormatiæ relictos Romam deducerent. Ad hæc Caroli regis in Italia mansio an. DCCLXXXI haud diuturna fuit, ut ex iis, quæ eo anno in medium attulimus, liquet. Cum itaque eo Christi anno *Hadrianus* Carolomanni, cui in baptismo *Pippini* nomen indidit, patrinus fuerit, apparet filium Carolo regi anno DCCLXXVI natum, quem tunc Hadrianus de sacro fonte levare postulavit, alium non esse quam *Carolomannum*, seu *Pippinum*, et quod tunc Hadrianus optaverat, anno DCCLXXXI adimpletum fuisse. Annos natales aliorum Caroli regis liberorum suis locis memoravimus, neque ab annis, quo hi postremi in lucem venere, aliquæ difficultates pendent, uti ab annis natalibus eorum, de quibus hic agimus.

5. *B. Hildegardis regina miraculis clara.* — *Hildegardis* regina, quæ hoc anno sepulta fuit *juxta urbem Metensem in Basilica Apostolorum et beati Arnulfi*, anno incerto cum Ludovico Pio filio translata fuit in monasterium Campidonense, *Kampten* vulgo dictum, situmque in imperiali oppido *Campidona* vocato, in confinio Bavariæ et Sueciæ, ubi ad beatæ Hildegardis invocationem complurima miracula patrata sunt, ut videre est in ejus Vita a monacho Campidonensi sæculo XV collecta, et a Papebrocio ad diem XXX mensis Aprilis Commentario prævio explicata. Bruschius in Chronologia monasteriorum Germaniæ pag. 89 refert, *Campidonense* monasterium ab Hildegarde regina anno DCCLXXVII fundatum fuisse, ibique in ejus memoriam singulis septimanis bis, diebus videlicet Lunæ et Veneris, ducentos homines pauperes distributis panibus cibari ac refocillari solitos esse. Ea quidem Vita pluribus anachronismis fœdata, sed miracula quæ ibidem referuntur a testibus fide dignis narrata. Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. pag. 295, refert, in ea asservari insignem Codicem Ms. cura et studio Caroli Magni litteris aureis exaratum, illuc adductum ex archiepiscopali Ecclesia Bremensi, ubi per integra octo sæcula et amplius, ante defectionem ejus urbis et archiepiscopatus a Catholica fide ad Lutheranismum et Calvinianismum, quotannis populo cum aliis sanctis reliquiis debita veneratione ostendebatur. Præterea extare antiquissimas membranas, quæ continent designationem omnium reliquiarum in ea Ecclesia asservatarum, in iisque legi *sanctum Carolum* magnum imperatorem, comperta sanctitate beati *Willehadi*, Ecclesiam Bremensem regia munificentia fundasse, ac eidem inter alia regiæ suæ majestatis eximia insignia dedisse *Psalterium divæ ipsius conjugis, litteris aureis bene et subtiliter confricatum*, ut in iis membranis habetur. Lambecius tamen dicit hanc traditionem falsam esse, quod ipsemet Carolus versus composuerit instar Epistolæ dedicatoriæ, qui primo ejusdem Codicis folio litteris itidem aureis scripti sunt, quibus Psalterium illud Hadriano papæ offert. Addit Lambecius ex illis versibus patere *Hadrianum* eumdem illum Codicem Psalterii, quem a Carolo Magno acceperat, donasse *sancto Willehado*, ut is in novo episcopatu suo frueretur usu sacri istius muneris. Verum nihil affert vir doctissimus quod probet *Willehadum* ab Hadriano dono illo affectum fuisse. Nec verosimile videtur Pontificem munus a tanto rege sibi transmissum, in aliquem postea ejus subditum contulisse. Existimo itaque Hadrianum Psalterium illud Hildegardi reginæ, quando Romæ fuit, obtulisse, post cujus mortem Carolus, in sui ac suæ conjugis memoriam inter cætera cimelia Ecclesiæ Bremensi anno DCCLXXXVI donavit. Certe ipsemet Lambecius pag. 296 refert testimonium ex antiquissimis membran. ejusdem Ecclesiæ idiomate Saxonico antiquo scriptis, quod ipsemet ita latine vertit : « In sancta hac Bremensi Ecclesia adversatur etiam ipsius conjugis Psalterium aureis litteris conscriptum ». Quare ea traditio non videtur in dubium revocanda.

6. *Carolus summe coluit Hadrianum PP.* — Ut autem magis pateat, quanta veneratione *Hadrianum* papam prosecutus sit Carolus, eumque artem poeticam calluisse, hic repræsento eosdem versus secundum orthographiam nostri ævi, quos cum antiqua inter pungendi ratione Lambecius pag. 262 etiam exhibet :

Hadriano summo papæ Patrique beato
  Rex Carolus salve mando, valeque Pater.
Præsul Apostolice munus hoc sume Cathedræ.
  Vile foris visu, stemma sed intus habens.
Organa Davidico gestat modulantia plectro,
  Continet et lyricos suavi sonosque melos.
Hæc tua, Christe, chelis miracula concinit alma,
  Qui clavem David, sceptra domumque tenes.
Mystica septeno fuerant hæc trusa sigillo
  Carmina, ni Christus panderet ista Deus.
Hoc vobis ideo munus pie dedo sacerdos,
  Filius, ut mentem Patris adire queam ;
Ac memorere mei precibus sanctisque piisque,
  Hoc donum exiguum sæpe tenendo manu.
Et quamquam modico niteat splendore libellus,
  Davidis placeat celsa Camœna tibi.
Rivulus iste meus teneatur flumine vestro,
  Floriferumque nemus floscula nostra petant.
Incolumis vigeas rector per tempora longa,
  Ecclesiamque Dei dogmatis arte regas.

7. *Victoria Caroli jun. de Saxonibus.* — Victoria Caroli junioris de *Saxonibus* hoc anno recitata a Baronio ex Epistola de canonizatione sancti *Swiberti*, ad annum sequentem pertinet, de qua ideo ibi commodius agetur. Non opus est hic iterare quod sæpius inculcavimus, Epistolam illam suppositiam esse, fabulisque ac falsis narrationibus refertam ; cum de ejus suppositione nunc fere inter omnes constet.

8. *Moritur Silo Legionis et Asturiarum rex.* — Ad num. 5 et seqq. *Silo*, postquam annis octo in Legione et Asturiis nomine *Adosindæ* uxoris Al-

phonsi Catholici filiæ regnasset, mortuus est hoc anno, et *Alphonsus Castus* Froilæ regis filius communi omnium magnatum suffragio regnum suscepit, ut habet Vasæus in Chronico ex Luca Tudensi. Unus *Mauregatus* Alphonsi patruus, fratrum exemplo, qui deinceps regnarant, questus est, eum sibi præferri, et ad Mauros ac Abderamen eorum regem confugit. Comparatis Saracenorum auxiliis *Alphonsum Castum* in Cantabriæ partem sese recipere compulit, regnavitque annis quinque et mensibus sex, solvens ignominiosum, quod antea promiserat Saracenis, tributum annuum quinquaginta nobilium virginum et totidem plebeiarum.

9. *Initium hæresis Felicianæ.* — Ad calamitates Christianorum Hispanorum accessit *hæresis Feliciana*, de qua pluribus Baronius. *Elipandus* Ecclesiæ Toletanæ archiepiscopus Felicem Urgelitanæ sedis episcopum, præceptorem quondam suum consuluit, quo pacto Christum Dei Filium agnosceret, naturalem, an adoptivum? *Felix* libris suis professus est, Christum secundum naturam assumptam non naturalem, sed nuncupativam, adoptivumque filium esse. Responso accepto *Elipandus* (qui ea doctrina antea imbutus fuisse videtur) hoc pestiferum dogma tam per Asturias, quam per Galliciam disseminavit : Felix vero per Septimaniam, ut de Felice testatur Jonas Aurelianensis episcopus initio libri primi *de Cultu imaginum*. Inter eos, quos *Elipandus* ad partes suas pertraxit, fuere *Ascarius* Bracarensis episcopus, et *Fidelis* abbas, cui primo sectæ suæ arcana revelavit, scripta ad eum Epistola mense Octobri Æra DCCCXXIII, seu anno Christi DCCLXXXV, ut docet *Beatus* abbas initio libri primi adversus Elipandum, non vero currenti anno, ut habet Baronius num. 8. *Beatus* enim citatus scribit, datam fuisse mense Octobri in Æra DCCCXXIII. Accessere etiam ad eam sectam Cordubenses nonnulli, ut liquet ex Elipando in Epistola ad Felicem nuper conversum et Alcuino. Isti asserebant, Christum qua parte homo est, Filium Dei esse adoptione, non natura. Unde licet unam personam in Christo confiterentur, per consequentiam tamen quamdam recidebant in *Nestorii* hæresim. Natura enim et adoptione unius patris filius unus esse non potest, nisi gemina persona admittatur : quod erat Nestorii delirium. Hanc hæresim Elipandus et Felix hauserunt ex male intellectis Missæ S. Isidori orationibus. Hoc ubi rescivit Hadrianus papa, ad universos Hispaniarum episcopos Epistolam scripsit, quæ est XCVII Cod. Carol., eosque monuit, ut *Migentii* cujusdam, ejusque discipuli *Ægilæ* episcopi Illiribetani errores caverent. Hujus Epistolæ meminit Baronius anno DCCXCV, num. 11, cui hoc argumentum in Codice Carolino præfigitur : « Exemplar Epistolæ Hadriani papæ directæ omnibus episcopis per universam Spaniam commorantibus, maxime tamen Eliphando vel Ascarico cum eorum consentaneis, pro hæresi vel blasphemia, quod Filium Dei adoptivum nominant, cum multis capitulis sanctorum Patrum eos reprehendens. Necnon et de Paschali festivitate, seu et de sanguine pecudum, et suillo, et sanguine suffocato, quem in errore prædicantes dicunt. Ut qui ea non ederit, rudis et ineruditus est, quos sub anathematis vinculo obligatos, et ab Ecclesia extraneos dicit. Similiter et de prædestinatione Dei, quod si quis ad bonum prædestinatum esset, contra malum resistere, necesse illi non erat; si vero ad malum notus (legendum, natus) bonum illi exercere nihil proderit. Pro quo capitulo Apostolicis adhortationibus eos castigans, necnon et de hoc quia communem vitam cum Judæis, et non baptizatis paganis, tam in escis, quam in potu, seu et in diversis erroribus (videtur deesse, agunt vel ducunt) nihil polluisse inquiunt, necnon et de filiabus eorum, quas populo gentili tradunt, vel de sacrationibus eorum, seu et de mulieribus, quæ vivente viro sibi maritum sortiuntur, simulque et de libertate arbitrii, vel aliis multis, quæ enumerare longum est, eos castigans cum sanctorum Patrum traditionibus ».

10. *Elipandus hæresim suam disseminare non desistit.* — Convocato episcoporum provincialium cœtu, *Elipandus* Migentianos circa diem Paschatis aberrantes, ut ipse in Epistola ad Fidelem abbatem gloriatur, incunctanter repressit : proprium tamen errorem, quem a *Felice* acceperat, publicare non destitit. Gliscenti hæresi occurrerunt imprimis *Beatus* abbas Hispanus et *Ætherius* episcopus Uxamensis ejus discipulus, quibus præter *sanctum Paulinum* Aquileiensem patriarcham accessit Alcuinus, de utroque ita scribens in libro primo adversus Felicem : « Quod quemdam Beatum abbatem et discipulum ejus Ætherium dicitis huic vestræ sectæ primum contraire, laudamus eos in eo quod veritatem defendere conati sunt. Sed si verum est quod dixistis, eos duas naturas Christi in unum confundere, sicut vinum et aquam, hoc nullatenus consentimus ». Falsa erat hæc criminatio, ab adversariis ex ipsorum sententia perperam deducta; quasi inde consequeretur, si Christus censeretur Filius Dei naturalis, quia homo est, ut natura humana cum divina confundi deberet. Ubi *Felicis* Epistola in Alcuini manus pervenit, auctorem ab errore amica admonitione retrahere conatus est : cui *Felix* litteras remisit amarulentis aculeatisque verbis plenas. Quid Felici *Alcuinus* responderit, suo loco dicetur.

11. *Laudatur sanctus Beatus.* — Mabillonius in Appendice sæculi IV Benedictini refert Vitam *sancti Beati* a scriptore Hispano recentioris, ut videtur, ætatis scriptam, et in Observationibus præviis ostendit, eum fuisse monachum, et quidem Benedictinum, et insignem fuisse ejus eruditionem pro funesta illa Maurorum tempestate. Extant ejus libri duo adversus *Elipandum*, ejus et Ætherii discipuli nomine scripti, sed Commentarius ejus in Apocalypsim, quem se vidisse Morale testantur, hactenus ineditus. Eum colunt Hispani, præcipue Asturicenses, cumque vulgo

S. Bieco appellant : « Sedato », inquit auctor ejus Vitæ, « Felicianæ pravitatis jurgio, sanctus vir Beatus Adosindæ regis Silonis uxori, quæ propter Mauregati tyrannidem sacram erat vestem induta, continuus pro animæ suæ remedio extitit pædagogus : donec apud Vallem Cavam (Hispanis *Valcabado*, haud procul a Saldana, oppido diœcesis Legionensis) secederet, orationibus, jejuniis et sacræ Scripturæ studio insistens super Apocalypsis mysteria librum miro ordine scriptitavit. Demum miraculis celebris, Domino, cui servierat, spiritum placida dormitatione commendavit XI kal. Martii anno Domini DCCXCVIII ».

12. *Ea hæresis citius non erupit.* — Cæterum ante præsentem annum Felicianam hæresim auditam non esse indicat Epistola XCV Cod. Carol. Ægilæ episcopo inscripta, de qua anno superiori egimus. In ea enim *Hadrianus* papa *Ægilam* hortatur, ut Orthodoxam fidem teneat, et jejunium sexta feria sabbatoque celebret. Hanc Epistolam præcedenti anno datam esse, Cointius ibidem num. 21 ex eo probat, quod Carolus rex Hadriani *compater* in ea appelletur, mentioque fiat Petri Ticinensis episcopi qui currenti anno mortuus est; ideoque inter annum DCCLXXXI, quo *Carolus* Hadriani compater factus, ac præsentem, quo Petrus mortuus, litteræ illæ datæ. Præterea in Epistola XCVI Cod. Carol. Ægilæ scripta *Hadrianus* multos carpit errores in Hispaniæ partibus ortos, nulla hæreseos Felicianæ mentione facta, ut anno superiori vidimus; quod silentium eam tardius audiri cœptam indicat. Ex quibus consequens est, Epistolam XCVII Cod. Carol. in qua ea hæresis rejicitur, ad præsentem annum pertinere.

13. *Varias ad Carolum litteras scribit Hadrianus.* — Extant et in eodem Codice Carolino aliquæ aliæ Epistolæ, in quibus Hadrianus *Carolum*, nulla Hildegardis reginæ mentione facta, *compatrem* vocat, quæ hoc anno datæ videntur, postquam Hildegardis obitum Hadrianus jam rescivit, nec adhuc quidquam audivit de *Fastradæ* conjugio. Epistola LXVIII testatur Pontifex *Itherium et Maginarium* regios oratores, quorum alterum abbatem, alterum capellanum dicit, in Franciam reversos esse; cum strenue prius allaborassent, ut integrum *Sabinense territorium* Apostolicæ Sedi restitueretur, prout in mandatis habebant. Addit directum quoque in Franciam a se Stephanum sacellarium, cum quo alterum e prædictis Itherio ac Maginario Romam denuo mitti postulat. Epistola LXXX Saxones, de quibus in paganismum relapsis quid agendum esset iidem oratores Itherius et Maginarius interrogabant, respondet Hadrianus : « Hoc prædecessorum nostrorum sanctorum Pontificum dudum decretum est, quod qui resipiscentes et ruinas suas cogitantes redire maluerint, sub longa pœnitentiæ satisfactione admittendi sunt, ut iterum pœnitentiæ satisfactione purgentur, quæ non tam temporis longitudine quam cordis compunctione pensanda sunt ». Epistola LXXV Carolum hortatur, ut in ea, quam pollicitus est, fide ac dilectione erga principem Apostolorum permaneat, curet tradi Romanæ Sedi, quæ vel ab ipso vel ab ejus patre Pippino fuerunt olim oblata, et a facie sua projiciat Eleutherium et Gregorium, qui Ravennæ inopes atque pusillos oppressere et nefandas neces perpetravere. Harum Epistolarum meminit Baronius anno DCCXCV, num. 3 et seqq.

14. *Moritur Eneco Garcianis primus Navarræ rex.* — Hoc vel superiori anno e vivis excessit Eneco Garcianis, dictus etiam Inigo Garceis Aristha, primus Navarrorum rex, qui annos viginti quinque regnavit. « Postea », inquit auctor Regulæ Legerensis, « regnavit pro eo filius ejus Eximinus Eneconis. Uxor cujus fuit Munima ». Moretus in Annalibus Navarricis post Inigonem Aristham ante Eximinum Eneconis duos alios reges, *Fortunium* nempe et *Sanctium* posuit; sed hac in re vir de Historia Navarrica bene meritus valde peccavit. Innititur Diplomate regis D. Caroli nobilis, quo anno MCDXII confirmantur Privilegia incolarum Roncalensis vallis. Autographa autem Privilegiorum, et eorum authentica exemplaria ad nos non pervenere, et tamen Moretus contendit quod in præfato Diplomate legitur extractum fuisse a cancellario ex iis quæ in Privilegiis illis legerat. Verum falsæ quæ in eo narrantur genealogiæ, quam parum in Historia Navarrica cancellarius ille versatus fuerit, ostendunt; quam in re excusationem habet; cum eo tempore, sicut et posterioribus, regum Pampelonensium seriem et originem viri doctissimi ignorarint. Certum autem est *Fortunium* a Roncalensibus in prœlio Olohasti habito adjutum, esse *Fortunium monachum*, qui anno octingentesimo nonagesimo regnabat, et Sanctium in prœlio Ochareno victorem, fuisse Fortunii fratrem, ac filium Garsiæ hujus nominis primi, qui inde dictus Sanctius Garsianis, id est, filius Garsiæ, non vero Fortunii filius, ut cancellarius Navarreus pessime interpretatus est. Alterum Moreti fundamentum anno DCCCXLIX vanum esse ostendemus, et suis locis de Fortunio et Sanctio agemus.

HADRIANI I ANNUS 13. — CHRISTI 784.

1. *Paulus patriarcha Constantinopolitanus, abjurata hæresi, pie moritur, unde fides Catholica reviviscit.* — Septingentesimus octogesimus quartus annus agitur, septima Indictione signatus, quo moritur Paulus patriarcha Constantinopolitanus kalendis Septembris, qui licet foris habitus sit hæreticus Iconoclasta, tamen intus bene conscius veritatis, abdicans se, in monasterium ad pœnitentiam secessit, ubi fidem Catholicam professus, reddidit Deo spiritum. Cujus confessio magnum attulit ad profligandam hæresim adjumentum, utpote hominis, qui omnium sapientissimus sine controversia ab omnibus haberetur. Hæc autem quomodo se habuerint, ex Theophane ita accipe :

« Primo die kalendarum Septembrium, ejusdem septimæ Indictionis Paulus almificus patriarcha sanctissimus infirmatus, thronum reliquit, et descendens ad monasterium Flori, monasticum suscepit habitum, imperatrice ignorante. Cum autem imperatrix hoc didicisset, venit cum filio tristis et clamans : Cur, inquit, hoc fecisti ? At ille cum lamentis ait ad eam : Utinam ne unquam in sacerdotii throno sedissem, Ecclesia Dei tyrannidem patiente, præsertim cum scissa sit a reliquis universalibus sedibus et anathematizata. Quæ demum adscitos patricios et senatus primores misit ad eum audire, quæ ab ipso dicebantur. Qui dixit ad illos : Nisi Synodus universalis fiat, et error, qui est in medio vestri, corrigatur, salutem non habebitis. At illi dixerunt : Quare subscripsisti, cum consecrareris, Iconoclastiæ ? At ille : Idcirco lamentis afficior, et cucurri ad pœnitentiam deprecaturus Deum, ne me sicut sacerdotem judicet et cruciet, qui tacuerim usque nunc, et præ timore favoris vestri non prædicaverim veritatem. Et in his dormivit in pace, derelicto lamento multo tam piis quam impiis et religiosis viris Reipublicæ. Colendus enim vir erat, et supra mensuram misericors et omni reverentia dignus, multamque fidem habebat tam Respublica, quam imperium erga illum. Ex tunc ergo cœpit dici et disputari de sanctis imaginibus ». Hæc Theophanes. Eadem habet et Ignatius in Tarasii rebus præclare gestis.

2. Hactenus enim imagines colentibus minime disputare palam licebat adversus hæreticos Iconoclastas, prohibentibus magistratibus : etenim tam palatinæ, quam castrensis militiæ primates, quin et ipse senatus his erant irretiti laqueis impietatis. Ex hoc igitur tempore (quod ait Theophanes) cœpit absque periculo dici ac disputari de sanctis imaginibus, tali aperta ad disserendum de iis a Paulo adhuc superstite ultimo illo elogio via : quam postea licentiam firmarunt imperatores litteris suis, quibus et Pauli egregium facinus sunt laudibus prosecuti, ita scribentes [1] : « Damus quoque unicuique libertatem, ut sine omni formidine ea loquantur, quæ secum animo deliberaverint, quo veritas magis magisque elucescat, et intrepida voce audiantur, simulque etiam ut ex multis Ecclesiis dissidium auferatur, pacisque copulatio et constantia in omnibus connectatur ». Istis præmissis, iidem imperatores de Paulo mox ista subjiciunt, quæ aliqua ex parte in Theophane desiderantur.

3. « Et simul atque Paulus sanctissimus patriarcha, juxta divinam voluntatem carnem præsentem commutaturus erat, præsensque habitaculum derelicturus, et ad superiores sedes commigraturus, imo vero ad Dominum nostrum Christum (judicandus scilicet), episcopatui renuntiavit, monachicam eligens vitam. Nobis vero interrogantibus illum, qua de causa hoc fecisset, respondit quod si morte occupatus et præventus in episcopatu hujus piæ et regiæ civitatis fuisset, etiam (in novissimo die) extra omnem Ecclesiam Catholicam resurgere cogeretur : quod ipsum in tenebras exteriores, quæ diabolo et Angelis ejus paratæ sunt, adducit.

« Dolebat enim Synodum quamdam hic indictam, quæ subvertere contemnebat imaginum picturas, quas sancta Ecclesia Catholica servat atque amplectitur, et ad memoriam præfiguratorum suscipit. Idipsum (inquiebat) est, quod animum meum commovet, quod meam conscientiam urget : quomodo judicium Dei effugere queam. At quæ causa est, quamobrem cum hujuscemodi viris commorari debeam, aut simul cum illis versari? Hæc

[1] Apud Nicæn. Synod. II. Act. I.

vero et alia plura ducibus quoque nostris gloriosissimis locutus est, vitamque finivit ».

4. *Tarasius laicus ad sedem Constantinopolitanam evehitur, hæresim Iconoclastarum profligaturus ope Concilii OEcumenici.* — At quomodo, his auditis, ipsi imperatores commoti sint, iidem ipsi professi sunt verbis istis : « Hanc igitur responsionem nostra regia majestas animadvertens horrebat, præsertim cum et ab aliis antea audieramus hæreticam esse horum hominum cogitationem : animo nostro deliberavimus, quidnam hac in re utile esset et facto opus, ut repræsentato noviter electo patriarcha, finis contentionibus per illum imponeretur, etc. » Sicque factum est ex his, ut Pauli successor deligeretur Orthodoxus. Fuit iste Tarasius, qui laicus existens erat imperatoribus a secretis. Defuncto enim Paulo, per quem fides Catholica diu obruta publica testificatione in lucem emersit, in eo magnopere evigilavit studium imperatorum, ut eidem non imparem subrogarent episcopum : quod autem haud facile inveniretur, qui simul Catholicæ fidei zelo et auctoritate præstaret, ardentique animo perarduum posset opus aggredi, ipsam fidem Catholicam celebratione OEcumenici Concilii in locum pristinum vindicare; necessitas coegit in laicum hominem ad hæc omnia exhibenda optime comparatum, post multum temporis in deliberando consumptum, converti animos imperatorum, et vota Orthodoxorum civium conspirare, ipso uno duntaxat Tarasio refragante, prout Theophanes et Ignatius monachus et alii ejusdem temporis Græci auctores rem gestam prosecuti testantur, quorum Theophanes his verbis dignum memoria factum enarrat ex Actis publicis, cum coram populo ab imperatoribus exhibitus Tarasius fuit ab omnibus expetitus, licet ille refragatus omnino consensum præstare negarit, quousque promissionem accepisset ab omnibus de celebrando Concilio OEcumenico, per quod hæresis damnaretur, et anathemate ipsa Constantinopolitana Ecclesia solveretur. Sed ipsa Acta publica audiamus.

5. « Hoc quoque anno, quinto scilicet Irenes et Constantini imperatorum, collecto omni populo apud Magnauram, ipsa Irena dixit ad eos : Scitis, fratres, quid fecerit Paulus patriarcha. Et si quidem vixisset, non hunc utique pateremur dimittere sacerdotii thronum, licet monasticum induerit habitum. Quia vero, sicut Deo placuit, de hac vita migravit, qui posset pascere nos; provideamus hominem, qui Ecclesiam Dei didascalis possit servare sermonibus. Qui universaliter dixerunt : Non fore alium, nisi Tarasium a secretis. At illa : Et nos, inquit, ipsum elegimus, sed resultat, et dicit pro sua causa, non suscipit electionem imperii et totius plebis.

« At ille nempe Tarasius respondit populo, dicens : Immaculatæ fidei nostræ Christianorum custodes, et eorum, qui in gloria Dei sunt æmulatores fideles imperatores nostri, et in commodum nostrum curam facientes, et maxime nunc Ecclesiastica negotia diligenter considerantes, quo summus sacerdos in hac urbe regia constitueretur, in suæ pietatis animum me assumere, et ut manifeste mihi diceretur, quod consiliati sunt, præceperunt. Cumque ad hoc me indignum esse pronuntiarem, et nullum consensum afferrem, utpote qui jugum hujus sarcinæ portare, vel sufferre non possem : jusserunt me adduci ante faciem vestram, pro eo quod hujus consilii unanimes et comprobatores effecti sitis. Et nunc, o viri, qui Deum timetis, et semper hunc in cordibus habetis, quique Christi invocatione nominamini, viri Dei nostri, Christiani, audite brevissimum ab exiguitate mea et humilitate sermonem.

6. « Ego enim quicquid piis imperatoribus nostris et per omnia Orthodoxis responderim, etiam in conspectu vestro orationis meæ apologia respondebo. Timore deprimor ad consentiendum huic electioni, et vereor a facie Dei currere taliter et quoquomodo incircumspectus, ut cum terribili damnatione succumbam. Si enim divinus Paulus Apostolus, qui Dei voces audivit, cælumque habuit erudiens se, et Paradisi inspector effectus est, audivitque arcana verba, et portavit nomen Dei coram gentibus et regibus, dixit [1] : Ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar : quomodo ergo ego, qui in mundo conversatus, et cum laicis connumeratus, in imperii administrationibus militavi, sic absque judicatione atque circumspectione possum insilire in sacerdotii magnitudinem ? horrendum conamen ad exiguitatem meam et temerarium studium.

« Causa vero timoris mei hæc est : Adspicio enim et video Ecclesiam, quæ supra petram, Christum Deum ædificata est et fundata, scissam nunc et divisam, et nos alia atque aliter loquentes, et aliter eos Christianos, qui in Oriente unius nobiscum sunt fidei, sed et his concordantes Occidentales, nos ab omnibus illis alienatos et a se per singulos dies anathematizatos. Dira pœna est anathema, procul a regno cælorum expelli et a Deo emitti ducendum in tenebras exteriores. Nescit lex Ecclesiæ vel terminum hæresim, sive contentionem, sed sicut novit confiteri unum baptisma, unam fidem, ita concordiam unam in omni Ecclesiastico negotio. Nihil enim est in conspectu Dei tam acceptum atque placabile, quam ut unum simus, et una efficiatur Ecclesia Catholica, quemadmodum in sinceræ fidei nostro symbolo confitemur.

7. « Expetimus nos, fratres (ut reor) et vos, quoniam scio timorem Dei vos habere, a piissimis imperatoribus nostris et Orthodoxis Synodum universalem colligi, ut efficiamur nos, qui unius Dei sumus, et unum. Et qui Trinitatis cultores existimus, unici et unanimes collegæ : et qui capitis Christi sumus, efficiamur corpus unum compactum

[1] 1. Cor. IX.

atque connexum : et qui sancti Spiritus sumus, efficiamur non contra invicem, sed pro invicem : et qui veritatis existimus, efficiamur sapientes verum atque dicentes, et non sit in nobis certamen neque dissensio, ut pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, muniat nos omnes. Et si quidem jusserint Orthodoxi et propugnatores imperatores scilicet vestræ postulationi et meæ annuere, consentio ego ; sin autem, impossibile est mihi et hæc facere, ne subjiciar anathemati et inveniar condemnatus in die Domini nostri et justi Judicis, ubi neque imperator, neque sacerdos, neque principes, neque hominum multitudo poterit eripere me. Et quicquid placuerit vobis, fratres, date apologiæ meæ, imo vero assertioni vestræ, et reddite petitioni meæ responsum. Et libenter audierunt omnes quæ dicta sunt, assensum præbentes, ut Synodus fieret.

8. « At vero Tarasius rursum disputans, ad populum ait : Leo imperator subvertit imagines. Et quando facta est Synodus, subversas invenit. Et propterea quod imperatoria manu subversæ sunt, iterum quæstionem habet idem capitulum : quomodo antiquam consuetudinem in Ecclesia traditam præsumpserunt, sicut eis libitum fuit, exterminare. Sed veritas Dei (ut Apostolice dicamus) non est alligata ». Hucusque ex Actis publicis Theophanes [1]. Ex quibus plane illud exploratum haberet, nullo pacto adduci potuisse Tarasium suæ electioni consensum dare, nisi sicut imperatorum, ita totius populi pollicitatione securus redditus esset de Synodo OEcumenica celebranda, per quam ipsa Constantinopolitana Ecclesia, abjecto procul errore, compagine Catholicæ communionis, Catholicæ Ecclesiæ, a qua tamdiu fuerat excommunicatione divisa, conjungeretur. Scitum sane prudensque consilium, ante suam ordinationem habere ordinationem ejus Ecclesiæ oppigneratam omnium sponsione. Quomodo autem, ubi fuit certus redditus de OEcumenica Synodo celebranda, ordinari denique passus est, subjicit ista Theophanes :

9. « Itaque octavo kalendas Januarii ipsius octavæ Indictionis consecratus est almus pater noster Tarasius patriarcha Constantinopolitanus ». Quod autem subjicit idem Theophanes, mox ut consecratus est Tarasius, misisse Catholicæ fidei professionem ad Hadrianum Romanum Pontificem, agemus de ea anno sequenti opportuniori loco. Porro hæc eadem, quæ dicta sunt, ipsi publicis litteris imperatores testati sunt Patribus ad Nicænum Concilium postea convocatis, quibus omnem a se adhibitum conatum pro constituendo episcopo regiæ urbis Tarasio, iisdem compertum esse voluerunt, ne scandalum paterentur quod laicus electus esset : post enim enarrata, quæ contigerunt, cum Paulus se a throno sponte, professus monasticum ordinem, abdicavit, hæc habent [2] : « Consilium nostrum in medium proposuimus, ut repræsentato electo noviter patriarcha, finis contentionum per illum imponeretur. Advocantes igitur viros negotiorum Ecclesiasticorum haud imperitos, Christum vero verum Deum nostrum invocantes, et cum eis consilium capientes, quem ex omnibus dignissimum haberent, cui primas partes in hanc sacratissimam divinorum observantissimam et regiæ civitatis nostræ cathedram deferremus : uno animo concordique sententia Tarasium, qui nunc in sacrosancta dignitate nobis præsidet, dignus declaratus est.

10. « Hunc igitur ad nos vocantes, testimonium de illo et suffragia data exposuimus. Verum is nulla ratione acquiescere his volens, reliquorum electioni assentiri respuit. Nobis vero perquirentibus qua tandem causa obedire nollet : principio quidem occasionem hanc attulit ; majus esse summi sacerdotii cathedræ jugum, quam possit illius humeris sustineri. Nos autem considerantes, quod occasionem quæreret, nec auscultare nobis vellet : non destitimus virum sollicitare ; omnibus viribus in eo perseveravimus, donec assensum nobis præberet, ut summi sacerdotii dignitatem assumeret. Contemplatus itaque nostram instantem et urgentem sedulitatem, causam recusationis nobis denuntiavit : Quandoquidem, inquit, video et considero supra petram Christum etc. » Quæ ex iisdem Actis sunt nuper allata, de petitione ab eo facta, de convocando Concilio OEcumenico. Quibus ista subjiciunt : « Huic igitur petitioni annuere tum visum est : meoque nutu jussi convenire ».

11. *Tarasii genus et sanctissima opera.* — Debetur igitur tantæ rei palma Tarasio, vel potius Hadriano papæ, qui hoc exegit ab eo, ut ab imperatoribus progenitam, propagatam, corroboratamque hæresim, apposita ad radices ejus, quas alte fixerat, securi Apostolica, per Concilium omnino præcideret, etsi sacris canonibus atque Ecclesiasticæ disciplinæ in electione laici hominis inflictum est vulnus : quod modo honestum dixerim et non deforme, salubre et non lethale vulnus, per quod salus universo corpori fuit feliciter comparata, et pristina gloria in communicatione Catholica reparata. Cæterum etsi ex laico fuit Tarasius promotus ad sacerdotium, ex sacerdotalibus tamen moribus dignis episcopo in episcopatum assumptus est, cui ex cognita nobilitate fulgor accessit. Etenim (ut Ignatius auctor est) ex patricio ortus est genere, patre Georgio præfecturam urbanam magna gloria administrante, matre vero Eucratia dicta, æque pietate conspicua : ipse vero Tarasius auctus consulari dignitate, et ob eruditionem insignem morumque egregiam laudem, ad secreta curanda adscitus fuerat ab imperatore.

12. « Cum vero idem, inquit Ignatius, per novæ dignitatis gradum laudem assecutus, totum se Deo dicasset per pietatem et puram conscientiam, venit ad habitum spiritalis perfectionis, et mundi munera obiens, in mundano habitu, se et a mundana removit ambitione, et spiritui adaptans

[1] Habet eamdem Apologiam Anastasius Biblioth. et in præambulis septimæ Synodi a se translatæ.— [2] Conc. Nic. II Act. I, in princ.

animam, vas sacrum efficitur electione melioris etiam ante sacerdotium, et pastor pecudum rationis compotum, qui pascebatur adhuc, prænuntiabatur fore ut susciperet universam omnium præfecturam, ut lucida lucerna jam accensa, igne virtutum mundum illustrans universum, et omnem hæreticam dispellens caliginem et lucem procurans rectæ fidei». Cæterum etsi imperatores atque sacer senatus ejus electioni favebant, non tamen defuerunt, qui eidem e contrario adversarentur, illi nimirum qui propugnatores erant execrabilis hæresis. De quibus omnibus ista Ignatius:

« Imperatoribus assentiebatur quicquid erat optimum et præstantissimum in sacro senatu, divinus plaue cœtus, ut qui omnino scirent virum in omnibus præfulgere, et dignum cui commendaretur dignitas pastoralis. Quicquid autem erat promiscuum et circumforaneum, et lucernam redolebat hæreticam, patris sanctitatem, etiam ante sacram ab eo acceptam vestem, ut ad arguendum vehementissimam et acutissimam suspectam habens securim, nolebat consentire communibus suffragiis, non volens ab antiqua sua resipiscere sententia, et malebat involvi cœno limi hæreseos, quam potari vivifico fluento puri et imperturbati fontis doctrinæ Tarasii. Sed id vicit, quod justum erat, etc.» Fuisse autem milites, qui adversati sunt Tarasio, inferius auctor aperte significat, eo quod essent hæresi addicti : nam ait : «Hoc caput rectæ fidei ægre ferebat turba militaris, ut cui non videretur esse admittendas et adorandas et venerandas imagines». Porro ejus electionem, licet per homines, haud tamen ab hominibus, sed a Deo fuisse, signa Apostolatus, quæ postea in eo eluxerunt, significarunt, atque in primis quæ in ipso vita enituit Apostolica tam in his, quæ pertinent ad corporis cultum, quam animæ. Nam audi Ignatium :

13. « Vitæ autem suæ habenas ita moderabatur, et animi perturbationum tumultus ita reprimebat, ut esset omnibus divinissimum exemplar propositum, cui nunquam persuaderi poterat, ut moveretur ad appetitum voluptatis. Cum autem ad divinarum Scripturarum meditationem sibi domesticam adscivisset vigiliam, somnum membra solventem, ut inutile mandabat mancipium, et cum usus exigeret, rursum jubebat adesse. Quis enim eum in lecto recumbentem, aut mollibus stragulis unquam vidit involutum ? Quis tunicam et zonam super cubile dimittentem unquam accepit et præparavit, ut esset elegantior et concinnior? Quis ex ejus pedibus unquam detraxit calceos, et alligata spongia (ut mos est) lævigavit et polit ? Sed ipse erat sibi (ut dicitur) balneator, et inserviebat sibi ad usum corporis, in hoc quoque Christum magistrum divino zelo imitatus, qui dixit [1] : Non veni ut mihi ministraretur, sed ut ministrarem ».

14. «Habebat autem precationem, quæ mentem sublimem ad cælos evehebat, et soli Deo reddebat familiarem et conjungebat incorporeis, et expellebat omnem tentationem convenienter Domini elogio. Nullum erat tempus, quo non habebat solum eum genu flectentem et surgentem, et manus ad cælos extollentem, et superne a Deo accipientem illuminationem. Humilitatem vero, ut quæ ei a puero fuerat familiaris, ita est complexus, ut non solum ea in ipso conspiceretur, et ex ea laudem assequeretur, sed etiam transiret ad alios, qui [exemplo suo informabantur. Multis enim ex iis, qui erant relati in numerum clericorum, qui suos lumbos zonis cingebant aureis, et ornati erant variis et pretiosis vestibus sericeis, aurum quidem ademit : fecit autem succingere lumbos cingulis contextis ex pilis caprarum. His vero, qui toti corpori ex iisdem filis purpureas vestes habebant contextas, excogitat tunicas remotas a curiositate nimia et deliciis, et quæ essent vestitus honesti, et convenirent iis, qui Deo servire statuerunt et profitentur humilitatem ». Hæc de his Ignatius, qui ea, quæ oculis vidit magna ex parte (ut præfatur) conscripsit. Addit ad hæc de egregia viri castitate, et erga pauperes misericordia, quorum catalogum scriptis mandari curavit, quo non cibo tantum, sed indumentis æque eorumdem egestati consuleret.

15. Sed quid die solemni Paschali facere aggressus sit, post multa de effusa erga pauperes largitate, sic subdit : « In salutari autem prius dicto die venerandæ Christi Resurrectionis, post divinæ synaxis et communionis peractum mysterium, adhuc sacris vestibus candidatus ad veteris Basilicæ jam dirutum locum, qui vocatur Estin, veniebat. Illic enim parabat egentibus maximum, quo acciperentur, epulum. Quos cum fecisset recumbere, incipiebat ipse ministrare, vinum effundens ex cratere et potum eis distribuens. Deinde cum hoc munus obiisset, ibat in domum suam patriarchicam, non aliquorum hinnulorum (ut dicit fabula) medullis se nutriens, neque mensa Sybaritica excipiens, neque quæ ventrem titillant et impinguant bellariis, sed frugalibus obsoniis, et quæ non spectabant ad delicias, se reficiens ». Hæc rerum cunctarum inspector Ignatius, reliqua tu consulas. Hæc enim satis ad institutum, quibus habetur testatum, a Deo electum virum pietatis cultorem egregium.

Hoc eodem anno Hadrianus papa ea, quæ spectant ac sacros ritus, quam diligentissime curans, librum scripsit, cujus titulus fuit : «Responsoriale de circulo anni », quæ videlicet Responsoria in singulis essent sacris officiis dicenda. Non extat ipsum quidem ; meminit tamen ipsius Amalarius Fortunatus, qui pergens Romam sub Ludovico Caroli filio imperatore, cum se legisse testatur : ipse enim notatum exordium et finem ejusdem suis scriptis testatum reliquit : in prologo enim libri, quem scripsit de ordine Antiphonarii, habet ista : « Hic inserimus, quomodo invenimus scriptum de auctoritate Hadriani Apostolici : In no-

[1] Matth. xx.

mine Domini nostri Jesu Christi, incipit Responsoriale de circulo anni, temporibus ter beatissimi et Apostolici domini Hadriani papæ per septimam Indictionem ». Item in fine : « Hoc opus Summus reperat Pontifex dominus Hadrianus sibi memoriale per sæcla ». Hæc ex ipso Amalarius.

16. *Rex Sarracenorum Carolum colit, Christianos persequitur.* — Sed quod rursus ad res spectat Orientalis Ecclesiæ, mortuo hoc anno Moyse rege Sarracenorum, qui anno superiori Madi successerat, substitutus est in locum ejus Aaron nomine, Sarracenus bellicosissimus, qui tenuit imperium annos viginti tres, semper infestissimus Christianis. Ita hoc anno Theophanes. Unde illud summa admiratione dignum, quod cum acerbissimus hostis Christianorum esset, nihilominus propensissimo studio coleret Carolum Magnum Francorum regem : virtutis est ista potentia, quæ et hostes, licet Barbaros atque impios, reddat obsequentes atque cultores, insuper et laudatores. Sed audi quæ de his habeat Eginhardus ejusdem Caroli rerum gestarum inspector et scriptor. In Vita enim ipsius hæc scribit : « Cum Aaron rege Persarum, qui, excepta India, totum pæne tenebat Orientem, Carolus talem habuit in amicitia concordiam, ut is gratiam ejus, omnium qui toto orbe terrarum erant regum ac principum amicitiæ præponeret, solumque illum honore ac munificentia sibi colendum judicaret. Ac proinde cum legati ejus, quos cum donariis ad sacratissimum Dei ac Salvatoris nostri sepulcrum, locumque Resurrectionis miserat, ad eum venissent et domini sui voluntatem indicassent : non solum quæ petebantur, fieri permisit, sed etiam sacrum illum et salutarem locum, ut illius potestati adscriberetur, concessit. Et revertentibus legatis suos adjungens, inter vestes et aromata, et cæteras Orientalium rerum opes ingentia illi dona transmisit, cum ei paucos ante annos, quem tunc solum habebat, roganti mitteret elephantem ». Hæc Eginhardus. Sic igitur rex Christianissimus, primus inter reges Occidentales, legitimus dominus factus est sacrosancti nostri Redemptoris sepulcri, pro quo ab impiis iterum vindicando, summa gloria ejus posteri rivos sanguinis profudere. Sed de his suis locis dicendum.

17. Sed licet observaverit Aaron Carolum, haud tamen remisit odium in Christianos, de quo inter alios ab eo neci traditos, hoc tempore Irenæ et Constantini impp. occidisse Bacchum juniorem appellatum martyrem, respectu senioris illius, qui cum Sergio passus est, testantur Græcorum sacræ tabulæ : siquidem in Menologio Basilii Cæsaris hæc de ipso notata leguntur die decima septima mensis Decembris : «S. Bacchi junioris corona. E Palæstina fuit hic Bacchus sub Irenæ et Constantini principatu. Ipsius parentes Christiani quidem fuerunt a primogenitoribus; sed pater, a dæmonibus seductus, transiit ad perfidiam Sarracenorum et magarizavit. Filios vero septem habuit, et eos in simili perversitate educabat. Ipsorum autem unus, nomine Gelasius Hierusalem petiit, et inde ad S. Sabæ se contulit monasterium, et monachus efficitur, et Bacchus nominatur. Bene vero conversatus, imminente persecutione, a prælato jussus est fugere, ne sciretur quod ipse Sarracenum baptizasset. Domum itaque reversus, quinque fratres baptizavit : unus vero non baptizatus Bacchum fratrem apud præsidem accusavit. Qui sanctum obtruncans consummavit ». Hæc ibi. Sic igitur hujuscemodi et his similibus captatis occasionibus regnum Aaron funestum Christianis in Oriente fuit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6277. — Anno Æræ Hispan. 822. — Anno Hegiræ 168, inchoato die 24 Julii, Fer. 7. — Jesu Christi 784. — Hadriani I papæ 13. — Constantini imp. 9 et 5. Irenes 5.

1. *Moritur Paulus episc. Constantinop.* — A num. 1 ad 16. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXXVI, kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoato refert, *mensis Augusti die trigesimo primo, Indictione septima,* Paulum virum religiosum et patriarcham sanctissimum Ecclesiæ Constantinopolitanæ, cum in morbum incidisset, monasticum habitum assumpsisse, et non multo post ad Deum migrasse. Quare cum anno DCCLXXX ad thronum Constantinopolitanum evectus fuerit, sedit annos quinque utrinque incompletos, non vero annos quinque et menses octo, ut habet Nicephorus in Chronico. Loco itaque *annos* V, legendum, *annos quatuor*. A sexto enim die Februarii anni DCCLXXX, quo ejus decessor vivere desiit, ad mensem Septembrem præsentis Christi

anni, elapsi sunt anni quatuor et menses octo, utrinque incompleti.

2. *Ei succedit S. Tarasius.* — Subdit Theophanes : « Mensis Decembris die quinto supra vicesimum et Indictione octava, religiosus pater noster Tarasius Constantinop. patriarcha renuntiatus : missisque confestim Synodicis suis litteris et libello fidei suæ teste, ab Hadriano papa in Ecclesiæ communionem admissus. Imperatrix etiam ad eumdem papam misit, qui suo nomine ab eo peterent, ut datis litteris homines, qui Concilio adessent, etc. Alexandriæ quoque et Antiochiæ præsules imperatrix et patriarcha nuntiis suis advocavere; nondum enim pax cum Arabibus icta expiraverat. Et Antiochia quidem Joannem illum magnum, virtute et doctrina celebrem, non levibus sanctitatis indiciis fulgentem, patriarchæ Antiocheni quondam syncellum : et Thomam Alexandrinum, virum religiosum et pietate insignem, qui prius in Illyrico magnæ civitatis Thessalonicæ archiepiscopus claruerat, ex illis locis adduxerunt ». Sancti Tarasii Vitam ab Henschenio ad diem XXV mensis Februarii recitatam scripsit Ignatius ejus discipulus, qui ei morienti adfuit, indicatque etiam alias sedes patriarchales *Tarasio* adhæsisse contra Iconoclastas. Verum imperatrix cum Constantino filio non nisi anno sequenti ad Hadrianum papam scripsit, et male Theophanis interpres in ejus textum inseruit hanc vocem, *confestim;* cum nulla in græco ei respondeat.

3. *Obitus duorum califarum.* — Ad num. 16 et seq. Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. refert, *Mahadem* vicesimum quartum califam obiisse *anno Arabico* CLXIX, *vicesimo secundo Muharrami*, ideoque sequenti Christi anno, die tertia mensis Augusti. Subdit Elmacinus, chronologum suum scribere tempus imperii Mahadis duravisse « annos decem, et XLV dies, quorum primus fuit Solis, et ultimus Mercurii : elapsis annis Hegiræ CLXVIII, et diebus XXII, annis autem solaribus mundi 6276, mensibus II, et diebus X ». Quæ omnia vera sunt. Primus enim dies imperii ejus, is nempe qui post mortem Almansoris decessoris ejus illuxit, Dominica fuit, et ultimus feria quarta. Dies autem tertius Augusti anno sequenti in diem Mercurii incidit. Mahadi successit *Musa Alhadis* filius Mahadis, a Baronio et Theophane *Moses* appellatus, qui anno DCCLXXXVI mortuus est, anno nempe Arabico CLXX, *die Veneris decimo quarto Rabii posterioris*, postquam imperasset annum unum, menses duos et dies XXII. Obiit itaque *Musa Alhadi* anno Christi DCCLXXXVI, die XIII mensis Octobris, licet verosimile sit errorem in mensem Arabicum irrepsisse. Alhadi successit *Haron Raschid seu Rasiudus*, frater Alhadis, qui fuit vicesimus sextus califa. Ex quibus corrigenda quæ habet Baronius de istis califis ex Anastasio seu Theophane et auctore Miscellæ. Hi enim de rebus apud Arabes gestis plerumque male edocti. De sepulcro Domini ab Harone califa Carolo regi concesso, et legatis ad eum missis, de quibus hoc anno Baronius, suo loco agetur.

4. *Annus* XIII *belli Saxonici.* — Hoc anno, ut annalistæ Petavianus et Masciacensis habent : « Iterum domnus Carolus venit Saxoniam, terram illam vastantes et destruentes omnia. Et eodem anno verni temporis obsedit rex Carolus Herisburgo et Franci sederunt in gyrum per borderes », ubi *borderum* voce idem intelligere videntur hi annalistæ ac alii scriptores per *bordariam*, quæ vox prædium rusticum significat, ut scribit Ducangius in Glossario. Hæc fusius annalista Loiselianus his verbis : « Rebellati sunt iterum Saxones solito more, et cum eis pars aliqua Frisonum. Tunc deinde domnus Carolus rex iter peragens, Rhenum transiit ad Lippiam, et ingressus est Saxoniam circuiendo et vastando, usque dum pervenit Huculin. Ibi consilio inito, eo quod nimium inundationes aquarum fuissent, ut per Thoringiam de Orientale parte introisset super Ostfaloos, et filium suum domnum Carolum dimisisset una cum scara contra Westfaloos. Quod ita factum est. Domnus rex Carolus perrexit per Thoringiam usque ad fluvium Albiam, et inde ad Stangfurd, et inde ad Scaingi. Ibique conventione facta, reversus est in Franciam supradictus gloriosus rex. Westfaloi vero voluerunt se congregare ad Lippiam. Quo audito, supradictus filius domni Caroli regis obviam eis accessit una cum scara, quæ cum eo dimissa fuit in pago, qui dicitur Dragini, et inierunt bellum. Auxiliante Domino, domnus Carolus filius magni regis Caroli victor extitit una cum Francis, multis Saxonibus interfectis. Volente Deo illæsus remeavit ad genitorem suum in Warmatiam civitatem, ibique inito consilio cum Francis, ut iterum hyemis tempore iter faceret supradictus domnus rex in Saxoniam. Quod ita et factum est. Et celebravit Natalem Domini juxta Skidrieburg in pago Wausananga, super fluvium Ambra, in villa Luidi ». Huic annalistæ suffragantur Bertinianus ac Metensis cum Eginhardo.

5. *Annus natalis Caroli jun. ex ejus victoria eruendus.* — Franci itaque hoc anno in Saxoniam ter irrupere, semel duce Carolo Caroli regis filio, bis duce ipsomet Carolo patre. Cointius hoc anno num. 2 dicit Carolum juniorem, cum de Westphalis triumphavit, octo duntaxat annorum puerum fuisse, quia scilicet ejus nativitatem in an. DCCLXXVI confert. Verum ex hac Caroli filii victoria liquet, hunc ætate provectiorem fuisse, et anno DCCLXXII in lucem prodiisse. Licet enim certum sit anno DCCLXXVI Carolo regi filium natum esse, is tamen non Carolus Caroli regis primogenitus, sed Carolomannus, postea Pippinus appellatus, extitit; alioquin Carolus junior hoc anno armis tractandis par non fuisset.

6. *Moritur Albricus episc. Ultrajecti.* — Ex Appendice ad Nibelungi Chronicon, et ex Altfrido in Vita sancti Ludgeri, si simul conferuntur, tria hæc certissima sunt et hoc anno consignanda, uti

recte a Cointio factum, *Widechindi* persecutio ad Flevum usque fluvium, qui limes utriusque Frisiæ fuit, *Ludgeri* presbyteri secessus in Italiam, et obitus *Albrici* Trajectensis episcopi. Albricus septimo anno postquam Ludgerum in Ostergoam miserat, vitam clausit. Nam, ut addit Altfridus : « Consurrexit radix sceleris Widukind dux Saxonum, eatenus Gentilium, qui avertit Fresones a via Dei, combussitque Ecclesias, et expulit Dei famulos, et usque ad Fleo fluvium fecit Fresones Christi fidem relinquere et immolare idolis juxta morem errores pristini. Sed et Albricus episcopus in ipsa perversa commotione de hac luce migravit ». Hic est itaque annus septimus, ex quo Ludgerus in Ostergoam ab Albrico directus est ; *Witechindus* enim anno sequenti idolis nuntium remisit.

7. *Sæviente in Frisia persecutione Ludgerus et Willehadus a Frisia recedunt.* — Sæviente autem *Witechindi* persecutione, Basilicisque citerioris Frisiæ combustis, *Ludgerus* Romam secessit, atque inde in ducatum Beneventanum, ubi Casinense monasterium, in quo regulam sancti Benedicti didicit, teste Altfrido citato. Ludgero in Italiam abeunti *Willehadus* presbyter socius peregrinationis ab Adamo tribuitur, libro primo cap. 9, qui postea cap. undecimo dicit, Vitam ejus ab Ansgario seu Anschario scriptam fuisse. Ea publicata est anno MDCXLII, ac postea a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 2. Sed hæc in aliquibus capitibus differt ab Actis ab Adamo laudatis.

8. *Obitus S. Fulradi abbatis Dionysiani.* — Obiit hoc anno *sanctus Fulradus* abbas San-Dionysianus rebus pro Ecclesia gestis, et vitæ sanctitate clarissimus. Hoc enim anno mors ejus consignatur, tam in Chronico Moissiacensi, quam in Appendice ad Nibelungi Chronicon. Multa monasteria cellasque, cum in Alsatia, tum in Alamannia, et in diœcesi Metensi construxit, variaque in favorem eorum et monasterii Dionysiani, a quo pendebant, a Pontificibus Romanis, apud quos diversas legationes obivit, ut suis locis diximus, Privilegia obtinuit. Quantum apud Pippinum regem valeret *Fulradi* auctoritas, discimus ex S. Bonifacii episcopi Moguntini Epistola XCII eidem inscripta, et ex variis litteris, in quibus nuncupatur Pippini « consiliarius, capellanus palatii, Franciæ archipresbyter, pastor sacræ capellæ », id est, summus palatii capellanus. Jam abbas erat Dionysianus anno DCCL, ut demonstrat Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 628, pluribus chartis in medium adductis. Id quidem negavit Cointius ad annum DCCXLIX, ubi eum ante septimum Pippini regis annum abbatem quidem fuisse multorum monasteriorum a se fundatorum fatetur, sed tunc tantum monasterio Dionysiano præfectum esse contendit. At Mabillonius loco laudato ejus rationibus ita solide satisfacit, ut res hæc amplius in dubium revocanda esse non videatur. Plura de Fulrado Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, et Henschenius ad diem XVII mensis Februarii, quo in monasterio Lebrahæ in Alsatia, vulgo *Leberaw*, colitur.

9. *Archicapellani dignitas explicatur.* — Quia Fulradus *archicapellanus* fuit cum Pippini tum Caroli, de dignitate archicapellani, quæ tanta erat, ut principem ubique obtineret locum super archiepiscopos et episcopos, etiam in Synodis, aliquid hic ex Marca lib. 4 de Concordia cap. 7, ad Annales Ecclesiasticos illustrandos, dicendum. Rebus Ecclesiasticis discutiendis imminebat summus capellanus, qui in palatio huic ministerio præfectus erat, ut docet Adalardus apud Hincmarum Ep. XIV, cap. 19. Refert enim auctor ille potiores in palatio fuisse duos regios ministros, capellanum et comitem palatii : « E quibus præcipue duo, id est, apocrisiarius, qui vocatur apud nos capellanus, vel palatii custos, de omnibus negotiis Ecclesiasticis vel ministris Ecclesiæ, et comes palatii de omnibus sæcularibus causis vel judiciis suscipiendi curam instanter habebant ; ut nec Ecclesiastici, nec sæculares, prius domnum regem absque eorum consultu inquietare necesse haberent, quousque illi prævidérent, si necessitas esset, ut causa ante regem merito venire deberet ». Deinde summi capellani munus in iis versari docet quæ pertinent ad officia Ecclesiastica et cætera spiritualia in palatio procuranda. Hæc addit de judiciis Ecclesiasticis : « Aprocrisiarius quidem de omni Ecclesiastica religione vel ordine, necnon etiam canonicæ vel monasticæ altercatione, seu quæcumque palatium adibant pro Ecclesiasticis necessitatibus, sollicitudinem haberet, et ea tantummodo de externis regem adirent, quæ sine illo plenius definiri non potuissent ».

10. *Idem sæpe archicapellanus et apocrisiarius papæ erat.* — *Fulradus* ut Pippini ac Caroli regum sic et Stephani papæ III successorumque sibi amicitiam conciliavit, et in gravissimis negotiis utilitatem Sedis Apostolicæ procurandam semper suscepit, unde contigit, ut et regis archicapellanus et apocrisiarius papæ fieret. *Apocrisiarii* autem Romanæ Sedis in Francia visi non sunt ante Gregorii III Pontificatum, qui per nuntios seu legatos aut apocrisiarios apud Carolum Majorem-Domus, penes quem Franciæ tunc omnis administratio erat, bis egit anno DCCXLI, ut rejecto Longobardorum fœdere, partes imperatoris amplecteretur, et auxilio consilioque Romanis esset. Qui Romanum Pontificatum post Gregorium III gesserunt, ii frequentius nuntios direxerunt in Franciam, resque eo devenit, ut præter legatos, qui pro novis causis emergentibus Roma mittebantur, apocrisiarius Apostolicæ Sedis in comitatu regis assidue maneret, nec raro id muneris a Romano Pontifice collatum est ei, quem rex archicapellanum palatii sui constituerat, inquit Cointius hoc anno num. 7, ubi plura de archicapellanis habet.

HADRIANI I ANNUS 14. — CHRISTI 785.

1. *Litteræ et legatio Constantinopoli ad Romanum Pontificem.* — Qui sequitur annus Redemptoris septingentesimus octogesimus quintus, octava Indictione exorditur, quo imperatores Constantinus et Irena, de creatione et consecratione Tarasii, quæ contigit in fine anni superioris, ut tradit Theophanes, octavo kalendas Januarii, eadem Indictione octava inchoata, scripserunt litteras atque miserunt legatos ad Hadrianum Romanum Pontificem; quod et præstitit Tarasius ipse. Extant litteræ tantum imperatorum, sed ut apparet, datæ anno superiori, et ante creationem Tarasii. Recitat eas Anastasius in præambulis Nicæni Concilii, quas licet mendis aspersas, hic tibi reddendas existimavimus. Vertit ipse in latinum, qui et eamdem Synodum pariter latinitate donavit. Primo autem loco ponemus imperatorum Epistolam, quæ sic se habet :

2. « Divalis sacra a Constantino et Irena AA. ad sanctissimum et beatissimum Hadrianum papam senioris Romæ.

« Qui a Domino nostro Jesu Christo vero Deo nostro suscipiunt sive imperii dignitatem, sive principalis sacerdotii honorem, debent, quæ illi placita sunt et cogitare et curare, et creditos sibi ab illo populos secundum ejus voluntatem regere et gubernare. Ergo debitum nobis et vobis, o sanctissimum caput, hoc est, ut irreprehensibiliter quæ ejus sunt sapiamus, et in suis versemur, utpote ab ipso nos quidem imperium, vos vero principalis sacerdotii dignitatem suscipientes. Incipimus ergo hinc sermonem. Scit vestra beatitudo, quæ pridem facta sunt in hac nostra regia civitate propter venerabiles imagines, qualiter qui ante nos regnaverunt, eas destruxerunt et in dehonestitatem (dehonestatem) atque injuriam posuerunt. Utinam illis non imputetur : melius enim fuerat non mittere manus suas in Ecclesiam : et omnem populum, qui hic est, imo Orientalem, eodem modo seduxerunt, et in propriam voluntatem retraxerunt, usquequo Deus suscitavit nos regnare in his, quæ in veritate gloriam ejus... et tenere quæ tradita sunt ab Apostolis suis et omnibus simul doctoribus.

3. « Unde nunc constanter cum mundo corde et vero cultu, quæ ad Deum pertinent, una cum omnibus subditis nostris et his sacerdotibus doctissimis locuti sumus, et cum consilio decrevimus, ut fieret universale Concilium. Et rogamus vestram paternam beatitudinem, imo vero Dominus rogat, qui vult omnes salvos fieri et in agnitionem veritatis venire, ut det seipsum, nec tarditatem faciat, et ascendat huc in stabilitatem et firmitatem antiquæ traditionis super venerabilibus imaginibus; debitum enim illi est hoc facere. Agnoscit vero quia scriptum est [1] : Consolamini, consolamini, popule meus, dicit Dominus. Et [2] : Labia sacerdotis custodient scientiam; et de ore ejus egredietur lex, quoniam Angelus Domini exercituum est. Et iterum divinus et veritatis prædicator Apostolus [3], qui ab Hierusalem in circuitu usque in Illyricum prædicavit Evangelium, sic mandavit : Pascite gregem Dominicum disciplina, quem Jesus acquisivit proprio sanguine.

« Et tanquam verus primus sacerdos, et is qui in loco et Sede sancti et superlaudabilis Apostoli Petri præsidet (sicut dictum est) ascendat, et simul cum omnibus sacerdotibus, qui hic sunt, inveniatur, et voluntas Dei fiat [4] : Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo (sicut Evangelice didicimus) ibi sum in medio eorum. Certificetur enim et confirmetur a magno Deo et rege omniumque Domino nostro Jesu Christo et a nobis servis ejus, qui ascendentem vestram paternam et sacram beatitudinem huc cum honore et gloria habemus et suscipere, et quæ opportuna sunt impertiri. Et iterum expleto Capitulo, quod beneplacito Dei Christi speramus fieri, cum honore et magnitudine gloriæ præire illam sinemus (habemus) ad remeandum ad propria. Si enim non potuerit ascendere huc (quod putamus non fieri, scimus enim studiosum esse circa divina) eligat viros honorabiles habentes scientiam, et dirigat una cum syllabis, ut inveniantur ex persona sacræ et paternæ vestræ beatitudinis hic.

4. « Verumtamen convenientibus ipsis, cum

[1] Isai. XL. — [2] Malach. II. — [3] Rom. XV. — [4] Matth. XVIII.

omnibus sacerdotibus, qui hic sunt, synodice confirmetur antiqua traditio sanctorum Patrum nostrorum, et confundatur omne zizanium male plantatum, et Domini nostri Salvatoris Jesu Christi verbum impleatur[1] : Quoniam portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et ex hoc non sit schisma et separatio in una, sancta, Catholica et Apostolica Ecclesia, cujus est caput Christus verus Deus noster. Constantinum præterea sanctissimum episcopum Leontinum Christo amabilis Siciliæ nostræ insulæ, quem melius noscit paterna vestra beatitudo, adduximus ad nos, et facie ad faciem loquentes direximus cum præsenti nostra venerabili jussione ad vos. Qui cum venerit ad vos, continuo absolve eum, ut remeet ad nos, scribens nobis per ipsum adventum tuum, quibus diebus habet moveri illinc et proficisci ad nos. Porro sanctissimum episcopum Neapolitanum omnino tenere debet, ut cum ipso ascendat huc : etenim iter vestrum per Neapolim et Siciliam habet fieri, et super hoc stratego Siciliæ jussimus, ut omnis requiei et honoris vestri curam habeat, quo veniat vestra paterna beatitudo ad nos. (Legimus) Data quarto kalendas Septembris, Indictione septima, a regia urbe ».

Quid autem ad ista rescripserit Hadrianus, nescitur, exciderunt ipsæ ad hæc redditæ ejus litteræ : quæ enim ipsius Pontificis ad imperatores datæ habentur, cum nihil ad excusationem suam habeant de non proficiscendo Constantinopolim, postea scriptæ esse noscuntur per legatos suos, quos misit, non per legatum imperatoris episcopum Leontinum ; reddemus eas suo loco.

5. *Tarasii litteræ ad tres patriarchas.* — Porro non imperatores tantum, ut dictum est, sed et ipse Tarasius, mox ut ordinatus est Constantinopolitanus episcopus, litteras scripsit ad eumdem Hadrianum Romanum Pontificem : sed non extant ; alias insuper seorsum ad Orientalium sedium patriarchas, Alexandrinum videlicet, Antiochenum et Hierosolymitanum litteras dedit, quæ extant[2] ejusmodi inscriptione notatæ :

« Exemplar litterarum, quæ missæ sunt ad summos sacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ et sanctæ civitatis a Tarasio sanctissimo et beatissimo patriarcha Constantinopolitano.

« Multa et magna providentia Dominus Deus hominum vitas regens et protrahens, atque proventum vitæ uniuscujusque consulte deducens (sine ipso namque factum est nihil) qua et capilli capitis nostri numerati sunt ei : et me in laicorum ordine usque nunc connumeratum et imperialibus ministeriis deputatum, nescio quibus indiciis [judiciis] (ipse scit) in cathedram pontificalem evexit hortatu valido a veritatis propugnatoribus piissimis ac Orthodoxis imperatoribus, et sanctissimis episcopis, seu clericis, in me violenter affectis, quibus succumbens annui, et obedientiæ fructum his carpendum commisi.

[1] Matth. XVI. — [2] Act. III. Nicæn. II. Conc. version. Anast. Bibl.

6. « Et rogo vos sacratissimos, ut tanquam patres me pusillanimem baculo potentiæ, id est, paternis vestris magisteriis fulciatis, et veluti fratres puris orationibus vestris nos cum armatura Dei contra versutias adversarii hostis adjuvetis, atque fluctibus invicem surgentibus vacillantem gubernetis, qualiter pertingam ad portum voluntatis Christi Domini nostri : est enim prorsus apud nos quoddam prœlium sine ferro, dum sermones jaciant et jaciantur, sed triumphale habemus trophæum, veritatem, quæ non vincitur. Deinde quoque et procellis vehementibus inspirantibus, in auxilium vobis assumptis, harum pusillum quid sufferentes æstum, Christum has increpantem inveniamus, et vitam tranquillam per omnia transigamus.

« Et his quidem sufficienter in præfatione nostra præmissis, in cæteris evidenter horum cognitio denuntiabitur. Nunc autem ad aliam intentionem dicendo progredior. Quia enim prisca quædam, et (ut verius fateamur) Apostolica traditio in omnibus Ecclesiis inolevit, ut qui ad pontificium provehuntur, præcedentibus se in eodem ordine, qualiter se habeant, quæ fidei sunt exponendo, commendent : visum est mihi hoc sectanti me vobis inclinare, et liquido confessionem pronuntiare, quemadmodum a tubis sancti Spiritus (quarum sonus in omnem terram exivit, et in fines orbis terræ verba eorum) et ab earum alumnis, et a sæculis, sacratissimis videlicet Patribus nostris educatus, ex istis mollibus ungulis didici.

« Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei et Deum nostrum, natum ex Patre sine tempore, coæternum. Et in Spiritum sanctum Dominum et vivificantem, ex Patre per Filium procedentem. Et eumdem Deum esse et cognosci, Trinitatem unius substantiæ, unius honoris et sedis, sempiternam et increatam, omnium creaturarum conditricem, unum principium, unam deitatem et dominationem, unum imperium, potentiam et potestatem in tribus subsistentiis, individue quidem divisam et divise (distinctam et distincte) unitam non ex imperfectis tribus unum aliquid perfectum, sed ex tribus perfectis unum superperfectum, uti magnus locutus est Dionysius. Itaque secundum proprietatem personarum tria quidem adoranda, at vero secundum communem naturæ rationem unus Deus omnium factor, visibilium et invisibilium omnium provisor.

7. « Confiteor autem factam propter salutem nostram in novissimis diebus secundum carnem nativitatem unius sanctæ Trinitatis Filii scilicet Dei, et Dei ac Domini nostri Jesu Christi ex veraciter sancta Dei Genitrice semperque Virgine Maria, consubstantialiter quidem factum nobis modis omnibus absque peccato, non autem desinentem quod erat, sed duabus naturis inconfuse manentibus, una cum consistentibus in se duabus voluntatibus et operationibus, crucifixum pro nobis carne, et

sepultum et resurrexisse, in cælosque ascendisse, et venturum judicare vivos et mortuos. Insuper spero resurrectionem mortuorum. Et (credo) in singulorum gestorum redditionem, bonorum scilicet et his contrariorum.

« Expetens etiam intercessiones sanctissimæ ac intemeratæ Dominæ nostræ Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ, sanctorumque Angelorum et sanctorum gloriosissimorum Apostolorum, Prophetarum, martyrum, confessorum et magistrorum : salutans et venerandas iconas eorum : et omnem hæreticam abominans contentionem (contagionem), necnon et eorum ductores et primores, Simonem videlicet, Marcionem, Manem, Paulum quoque Samosatenum, et Sabellium Libyum, eorumque dogmata nefaria pariter et doctrinas. Recipio etiam sanctas et venerabiles sex Synodos, et eorum divina dogmata, tanquam quæ divina inspiratione nobis tradita fuerint. Et cum prima quidem homousion et una cum Patre sine initio Filium esse credens, anathematizo impium Arium et Aetium, Eunomium, Eudoxium et Demophilum : post hos quoque, qui jure dicuntur dissimiles et semiariani, et omnem coinquinatam eorum catervam.

8. « Cum secunda vero Synodo Œcumenica scilicet Deum esse Spiritum sanctum et vivificatorem confitens, abjicio Macedonium et omnes qui cum illo ejusdem sunt sensus. Cum his autem et Deo perosum Apollinarium. Cum tertia autem in unum Dominum Jesum Christum verum Deum nostrum ex Patre genitum, eumdemque in novissimis diebus propter salutem nostram incarnatum ex sancta Dei Genitrice semperque Virgine Maria, abdicans hominis cultorem Nestorium et bigam, quæ circa ipsum est (Diodorum aio et Theodorum), necnon et eorum prodigiosam fabulam prædicantes et in Christo personaliter dualitatem informantes, procul a confessione mea repello. Præterea cum quarta ex duabus naturis, et in duabus naturis unum sanctæ Trinitatis Christum Dominum nostrum carne venisse sentiens, anathematizo Eutychetem, Dioscorum et eorum sine capite multitudinem una cum divinitus fulminando Severo, Juliano Halicarnasseo, qui fabulasse Dominum nostrum incorruptum corpus suscepisse perhibetur.

« Denique quintam Synodum, quæ sicut machæra spiritus in superficie quodammodo ex prioribus temporibus navigantes iniquas rescidit hæreses et inventores patefecit earum, Origenem videlicet et Didymum et Evagrium. Ita et ego utpote portentosas ipsorum hæreticorum fabulationes repello.

9. « Porro per sextam, sicut ex duabus naturis Christum, ex quibus et in quibus est, olim esse didiceram : ita et duas naturales voluntates et operationes ejus in utraque natura credidi, humana scilicet et divina, et submitto anathemati Cyrum, Sergium, Honorium, Pyrrhum, Paulum, ut Sodomiticam vitem, et Gomorrheticam propaginem, amaritudinis botryonem habentem, odi. Ipsius autem sanctæ sextæ[1] Synodi cum omnibus dogmatibus quæ legaliter et divinitus ab ea promulgata sunt, etiam depromptos canones recipio, in quibus refertur quod sequitur.

« In quibusdam venerabilium imaginum picturis Agnus digito præcursoris exaratur ostensus, qui in figuram præcessit gratiæ, verum nobis per legem demonstrans agnum, Christum videlicet Dominum nostrum. Veteres ergo figuras et umbras, utpote veritatis indicia, et præcedentes characteres Ecclesiæ traditos salutantes, gratiam honore præferimus et veritatem, hanc ut legis plenitudinem admittentes. Ut ergo perfectio etiam per colorum operationes in omnium vultibus depingatur, characterem Agni Dei nostri Christi, qui tollit peccata mundi, secundum humanitatem etiam in iconis ex hoc pro veteri agno definimus depingi, per eum videlicet celsitudinem humanitatis Dei Verbi considerantes, et ad memoriam conversationis, quam in carne gessit, passionis quoque ac salutaris mortis ejus adducti, ac redemptionis, quæ huic est mundo effecta.

« Superfluas altercationes et garrulitates posthac inconsulte promulgatas, et apud nos minime receptas, neque per divinam gratiam dictas, irritas æstimamus (nec Ave dicentes) fugacisque (nugacisque) facturæ, accingimur lumbos mentis nostræ in veritate. Et suscitamur una cum piis et fidelibus imperatoribus nostris, propugnatoribus videlicet veritatis ad unitatem sanctæ Dei Ecclesiæ : a quibus et Synodum universalem petivimus in præsentia totius coram Deo amabilis populi. Et postulationi nostræ pie annuerunt.

« Vos, qui superædificati estis super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipsum videlicet summum et angularem lapidem Christum Jesum (quemadmodum de præcedentibus dictum est) concertatores et consectatores, accurrite confidentes. Præsumentes confidentiam talem habemus (non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi a nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est) quia disrupta membra et discissa in unum corpus compactum et connexum crescere faciet, in quibus caput est Christus, ut ultra jam non dispersa sint.

10. « De cætero rogamus sanctitatem vestram usque ad duos loci servatores mittere ad nos cum Deiloqua Epistola sua, et quicquid fuerit divinitus super hoc negotio revelatum, nobis facere manifestum, sed secundum quod debitum est, tam loci servatores, quam litteræ vestræ Synodicæ, sive ad loquendum, sive ad legendum in omnibus inveniantur; quatenus per hoc quæ scissa sunt uniantur. Idipsum enim et a præsule senioris Romæ petivimus. Et rogo vos fraterne, Apostolicam vobis vocem pronuntians, tanquam Deo exhortante per nos, omnia perscrutantes secundum consilium

[1] De consecrat. dist. III. cap. Sextum sanctum.

vestrum, quod in Deo patefacite nobis. Scriptum est enim [1]: Labia sacerdotum custodient scientiam, et legem exquirent ex ore eorum : certi enim sumus, quod semina veritatis in vobis salva custoditis. Sed et pii imperatores nostri per cuncta Orthodoxæ veritatis firmitatem sectantur, et Domino Deo supplicare non cessant, secundum Gregorium, qui a Theologia nomen sortitus est, ut efficiamur nos, qui unius Dei existimus, unum, et qui sumus Trinitati uniti, et honore pares atque unanimes in cunctis inveniamur : et qui sumus sancti Spiritus, non contra invicem, sed pro invicem simus : et qui sumus veritatis, idipsum sapientes atque dicentes exhibeamur, et non sit contentio vel dissensio in nobis; sed sicut habemus unum baptisma, unam fidem, ita et consonantiam unam in omni Ecclesiastico negotio. Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, in unum nos conducat, et divisa uniat, atque diuturnum vulnus sanet, et in incolumitate fidei integros servet, et in vera confessione et concordia stabiliat omnes, uniatque sanctam Ecclesiam suam, et compescat scandala, quæ superjacent ei, intercessionibus intemeratæ Dominæ nostræ Dei Genitricis, et omnium sanctorum. Fiat. Amen ». Hactenus ad tres patriarchas Tarasii Epistola. Quem et scripsisse etiam ad Hadrianum papam, testatur Theophanes, ubi ait : « Octavo kal. Januarii ipsius octavæ Indictionis consecratus est almus pater noster Tarasius patriarcha Constantinopolitanus : qui missis Synodicis Romam viris et libello fidei suæ, receptus est ab Hadriano papa ». Non extant hujusmodi litteræ Tarasii, nisi dixerimus, easdem ad eum missas esse, quas nuper recitavimus datas ad tres Orientales patriarchas. Scripsere tunc pariter imperatores ad Hadrianum, ut tradit idem Theophanes, ubi ait : « Mittens autem et imperatrix, petiit ab Hadriano papa, ut mitteret litteras suas, et homines claros, qui invenirentur in Synodo ». Hæc Theophanes.

11. Porro de veritate harum litterarum plura sunt testimonia, ut de eis nullus dubitare possit. Siquidem de litteris ab Irena missis ad ipsum Hadrianum, testis est etiam Nicolaus papa, scribens ad Michaelem imperatorem, ex quibus etiam fragmentum recitat, quo declaratur, imperatores rogasse ipsum Hadrianum, ut se Constantinopolim conferret, judicantes primæ Sedis Pontificis necessariam esse præsentiam ad comprimendam hæresim, quæ opera antecessorum imperatorum adeo invaluisset. Sunt hæc enim Nicolai verba [2] ad Michaelem, dum commendat modestiam Orthodoxorum imperatorum : « Non hoc alius Constantinus et Irena Augusti dicunt, qui ad Hadrianum papam scribentes, aiunt : Rogamus vestram paternam beatitudinem, magis quidem Dominus rogat [3], qui vult omnes homines salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire, ut det seipsum, et nullam tarditatem faciat, et ascendat huc ». Et paulo post : « Si non potuerit (inquiunt) ascendere huc : eligat viros pretiosissimos, et dirigat una cum syllabis, etc. » Hæc Nicolaus de litteris imperatorum ad Hadrianum.

12. *Hadriani reprobantis electionem Tarasii Epistolæ ad imperatorem et ad ipsum Tarasium.* — Cum autem ipse Romanus Pontifex, acceptis Orientalibus litteris a novo electo patriarcha Tarasio atque ab imperatoribus, manifeste cognovit ipsum Tarasium ex laico esse provectum in patriarchatum : factum hujuscemodi exhorruit tanquam monstrum, in memoriam revocans, qualia quantaque passa fuerit Romana Ecclesia, cum haud pridem intrusus fuerit in eam homo laicus Constantinus, et quomodo oportuerit Synodalibus occurrere decretis, quibus caveretur ne unquam laicus quisquam in sedem Pontificiam prosiliret. Quod igitur vetitum est tum in Romana Ecclesia, tum etiam in aliis cunctis Occidentis et Orientis Ecclesiis, prohibentibus id antiquis atque recentioribus Conciliorum canonibus : non potuit Hadrianus non vituperasse quod factum modo esset Constantinopoli. Quamobrem veluti electionem ejus perperam factam detestatus, non recipiendam esse rescripsit, nisi ipse omnem penitus hæresim aboleret atque hæreticos profligaret. Testatur id quidem de litteris Hadriani Nicolaus ad Photium scribens, qui cum itidem ex laico provectus esset in thronum, et excusaret exemplo Tarasii, ad eum idem Pontifex Nicolaus rescripsit his verbis [1] :

13. « De Tarasii siquidem promotione, qui similiter ex laicali cœtu ad patriarchatus extemplo culmen promotus est : quam et vos quasi in auctoritatem vestræ defensionis assumere vultis : si sanctam quæ apud vos, tempore sanctissimi viri Hadriani papæ, celebrata est, Synodum diligentius scrutati fueritis atque attentius intenderitis, invenietis quid in ea idem sanctissimus vir consultus decreverit : et quod dum ejus consecrationis penderet actus, et mœrorem se pro tam præsumptiva factione (præsumpta actione) nimium sustinere profiteretur : dicit etiam (enim) : Quod nisi in erigendis imaginibus ferventius contra illarum depositores atque illarum conculcatores, ut verus miles Christi resisteres : nequaquam vestræ consecrationi assensum præberemus, aut in ordine patriarchatus vestram dilectionem susciperemus ». Hæc apud Nicolaum Pontificem. Sed præstat ipsam hic integram Epistolam datam, primum ad imperatores describere ob multiplicium rerum gestarum, quæ continet, argumenta. Epistola igitur reddita ab Hadriano ad imperatores sic se habet scripta hoc anno, mense Octobris, nona jam Indictione inchoata :

14. « Hadrianus episcopus servus servorum Dei dominis piissimis ac beatissimis victoribus imperatoribus ac triumphatoribus filiis diligendis in Deo Domino nostro Jesu Christo Constantino et Irenæ Augustis [2].

[1] Malac. II. — [2] Nicol. Ep. VIII. — [3] 1. Tim. II.

[1] Nicol. Ep. VI. — [2] Conc. Nic. II. Act. II. ex vers. Anastas.

« Deus, qui dixit [1] de tenebris lucem splendescere, qui eripuit nos de potestate tenebrarum per Filii sui veri scilicet luminis Incarnationem, in quo complacuit omnem plenitudinem Deitatis habitare, et per eum renovare omnia, et in ipso pacificans per sanguinem Crucis ejus, sive quæ in cælis, sive quæ in terris sunt : per multiplices divitias bonitatis suæ in faciem Ecclesiæ suæ respiciens, vestram præscitam et destinatam serenissimam et imperialem clementiam ad fidei tunc integritatem vocare dignatus est, ita ut omni falsitatis nubilo procul exploso, per vos victricem faciat veritatem.

« Quantum enim relationibus vestræ piissimæ tranquillitatis ad nos venientium didicimus : etiam ipso auditu nimis noster exultans relevatus est animus, et totum jucunditatis gaudium in cor nostrum ascendit, ut lingua humana explicare nullus sufficiat sermo : quia nimirum magis nobis lætitia de vestris jussionibus nunc orta est, quam dudum pro schismaticorum hæresi mœror affecerat. De his quippe in his venerandis jussionibus vestris referebatur, quæ pridem facta sunt in vestra regali civitate propter venerabiles imagines, quas, qui ante vos regnaverunt, destruxerint, et in inhonestate atque injuria posuerint. Utinam illis non imputetur : melius enim fuisset non mittere manus in Ecclesiam eorum.

15. « Et quia omnis populus, qui ibidem est, imo in Oriente modo erraverunt, et sua voluntate usi sunt illis, usquequo Deus erexit vos regnare, qui in veritate quæritis gloriam ejus, et quæ tradita sunt a sanctorum Apostolorum et omnium simul magisterio tenere, quibus reservantes et venerabiles imagines ad vestrum piissimum imperium laudabiliter exaratas reperientes, atque hæreticorum abjicientes vesaniam , seu in divinæ examinationis judicio principum, qui manus miserunt in Ecclesiam, piaculum deputantes, vestram a Deo promotam in triumphis imperialem potentiam insontem esse ab eorum sævitia prorsus credidimus. Unde omnipotentis Dei clementiam exorantes, referimus grates sine fine, tenentesque ea, quæ vestra sanxit et cœpit serenitas, constantia (constantes) estote.

« Quod si perseverantes permanseritis in ea, quam cœpistis, Orthodoxa fide, et per vos partibus illis in pristino statu erectæ fuerint sacræ et venerabiles imagines : sicut piæ memoriæ dominum Constantinum et beatam Helenam, qui fidem Orthodoxam promulgarunt, atque sanctam Catholicam et Apostolicam spiritualem matrem vestram Romanam Ecclesiam exaltaverunt, et cum cæteris Orthodoxis imperatoribus, utpote caput omnium Ecclesiarum, venerati sunt : ita vestrum a Deo protectum clementissimum nomen, novum Constantinum et novam Helenam habentes, per quos in primordiis sancta Catholica et Apostolica Ecclesia robur fidei sumpsit, ad quorum instar vibratissime, ac in toto orbe terrarum vestra optatissima in triumphis imperialis fama laudabiliter divulgatur. Magis autem si Orthodoxæ fidei sequentes traditiones, Ecclesiæ beati Petri Apostolorum principis amplexi fueritis censuram ; et sicut antiquitus vestri prædecessores sancti imperatores egerunt, ita et vos eam honorifice venerantes, ejus vicarium ex intimo dilexeritis corde, postquam vestrum a Deo concessum imperium eorum secutum fuerit Orthodoxam, secundum sanctam Romanam nostram Ecclesiam, fidem, ipse princeps Apostolorum, cui a Deo ligandi solvendique peccata in cælo et in terra potestas data est, crebro vobis protector existens, omnesque barbaras nationes sub vestris prosternens pedibus, ubique vos victores ostendet.

16. « Etenim ejus insignia dignitatis sacra pandit auctoritas, quantaque veneratio ejus summæ Sedi exhibenda sit a fidelibus cunctis per orbem : Dominus enim eumdem clavigerum regni cælorum cunctis præposuit principem, et hoc ab ipso honoratur privilegio, quo ei claves collatæ sunt regni cælorum. Isto igitur tam præcelso prælatus honore promeruit confiteri fidem, supra quam fundatur Ecclesia Christi : beatam confessionem beatitudo secuta est præmiorum, cujus prædicatione sancta venerabilis illustrata est Ecclesia, et ex ea cæteræ Dei Ecclesiæ fidei documenta sumpserunt. Nam ipse princeps Apostolorum beatus Petrus, qui Apostolicæ Sedi primitus præsedit, Apostolatus principatum ac principalis curæ successoribus suis, qui in ejus sacratissima Sede perenniter sessuri sunt, dereliquit, quibus et auctoritatis potestatem quemadmodum a Salvatore nostro Domino Deo ei concessa est, et ipse quoque suis contulit ac tradidit divino jussu successoribus Pontificibus.

« Quorum traditione Christi sacram effigiem, sanctæque ejus Genitricis Apostolorumque vel omnium sanctorum veneramur imagines ; ex eo enim quod Christi Dei nostri Ecclesiæ tempore quietis et pacis apertæ sunt fores, hactenusque depictæ Ecclesiæ imaginibus sunt ornatæ , beato atque beatissimo papa Silvestro testante. In ipsis enim exordiis Christianorum, cum ad fidem converteretur pius imperator Constantinus, sic legitur :

17. « Transacta die, nocturno regi facto silentio, somni tempus advenit : et ecce adsunt sancti Apostoli Petrus et Paulus dicentes : Quoniam flagitiis tuis posuisti terminum, et effusionem innocentum sanguinis horruisti, missi sumus a Christo Jesu Domino dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audi ergo monita nostra et fac omnia quæcumque indicabimus tibi. Silvester episcopus civitatis Romæ ad montem Soractem persecutiones tuas fugiens, in cavernis petrarum cum suis clericis latebras fovet. Hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam ostendet, in quam dum tertio merserit, omnis te valetudo deseret lepræ. Quod dum factum

[1] 2. Cor. XIV.

fuerit, hanc vicissitudinem Salvatori tuo compensa, ut omnes jussu tuo per orbem totum Romanum Ecclesiæ restaurentur. Tu autem in hac parte purifica te, ut relicta omni superstitione idolorum, Deum unum, qui verus et solus est, adores et excolas, et ad ejus voluntatem attingas.

« Exsurgens itaque a somno, statim convocans eos, qui observabant palatium, et secundum tenorem somni sui misit ad montem Soractem, ubi sanctus Silvester cum suis clericis receptus lectionibus et orationibus insistebat. At ubi a militibus se conventum vidit, credidit se ad martyrii coronam evocari, et conversus ad clerum omnem, qui cum eo erat, dixit: Ecce nunc tempus acceptabile. Ecce nunc dies salutis. Profectus itaque, ut dictum erat, pervenit ad regem, qui nuntiatus cum tribus presbyteris et duobus diaconis introivit. Ingressus dixit : Pax tibi, et victoriæ de cælo ministrentur. Quem cum rex alacri animo et vultu placidissimo suscepisset : omnia illa, quæ facta, quæ dicta sunt, quæ etiam revelata sunt, secundum textum superius comprehensum exposuit. Post finem vero narrationis suæ percunctabatur, qui essent dii Petrus et Paulus, qui illum visitassent ob eam causam suæ salutis, et ejus latebras detexissent.

18. « Silvester respondit : Hi quidem dii non sunt, sed idonei servi Christi et Apostoli electi ab eo, et missi ad invitationem Gentium, ut credentes salutem consequantur. Cumque hæc et his similia Augusto diceret papa, interrogare cœpit Augustus; utrumnam istos Apostolos habeat aliqua imago expressos, ut ex pictura disceret quos relatio docuerat. Tunc sanctus Silvester misso diacone, imagines Apostolorum sibi exhiberi præcepit, quas imperator adspiciens, ingenti clamore cœpit dicere ipsos esse quos viderat, nec debere jam differre factam per Spiritum sanctum ostensionem piscinæ, quam ipsos promisisse suæ saluti memorabat.

« Ecce (ut præmissum est) sanctorum figuræ ab ipsis sanctis fidei nostræ rudimentis apud omnes fuerunt Christianos, atque in Ecclesiis sanctorum sacræ figuræ expressæ atque depictæ hactenus fuerunt, quatenus Gentilitas paganorum conspectu divinæ Scripturæ depicta historia ab idolorum cultura et dæmonum simulacris ad verum Christianitatis lumen atque amoris Dei culturam verti deberet. Sicut et præcipuus pater, atque idoneus prædicator beatus Gregorius hujus Apostolicæ Sedis præsul ait, ut hi qui litteras nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in Codicibus non valent. Ob hoc quippe sancti probatissimi Patres ipsas imagines atque picturas divinæ Scripturæ et gesta sanctorum in Ecclesiis depingi statuerunt, et cuncti Orthodoxi atque Christianissimi imperatores, et omnes sacerdotes ac religiosi Dei famuli, atque universus Christianorum cœtus, sicut a principio traditionem a sanctis Patribus susceperunt, easdem imagines atque picturas ob memoriam piæ compunctionis venerantes observaverunt, et in partibus illis usque ad tempora proavi serenitatis vestræ Orthodoxæ coluerunt. Sed ipse vester proavus per quorumdam impiorum immissiones easdem deposuit sacras imagines; et ex hoc error magnus in ipsius Græciæ partibus accrevit, et ingens scandalum in universum mundum devenit, sicut ipsa veritas testatur [1].

19. « Unde magno dolore constricti dominus Gregorius atque alius item Gregorius beatissimi Pontifices, qui illo tempore existebant, eumdem vestræ tranquillissimæ pietatis proavum, suis Apostolicis exhortationis apicibus deprecati sunt, ut ab eadem novæ præsumptionis temeritate resipisceret, easdemque imagines in primo statu restitueret. Sed nullo modo eorum saluberrimis deprecationibus inclinatus est. Et postmodum domnus Zacharias et Stephanus atque Paulus, et alius item Stephanus prædecessores nostri sancti Pontifices sæpius avum, seu genitorem vestræ serenissimæ tranquillitatis pro statuendis ipsis imaginibus sacris deprecati sunt : simulque et nostra pusillitas cum magna humilitate vestram studuit clementissimam imperialem potentiam constanter postulare. Et demum subnixius quæsivimus, ut sicut a sanctis Patribus et prædecessoribus nostris probatissimis Pontificibus suscepimus, divinæ historiæ scripturam in Evangeliis pro memoria piæ operationis et doctrina imperitorum depingimus, et sacram imaginem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi secundum incarnatam ejus humanam formam in aula Dei constituimus, simulque et sanctæ ejus Genitricis atque beatorum Apostolorum, Prophetarum, martyrum, et confessorum, ob horum amorem designantes, veneramur : ita et vestra clementissima imperialis potentia partibus ejusdem Græciæ faciat vestræ Orthodoxæ fidei consignari, ut sicut scriptum est [2] : Fiat unus grex et unum ovile : quia in universo mundo, ubi Christianitas est, ipsæ sacræ imagines permanentes ab omnibus fidelibus honorantur, ut per visibilem vultum ad invisibilem divinitatis majestatem mens nostra rapiatur speciali affectu per contemplationem figuratæ imaginis secundum carnem, quam Filius Dei pro nostra salute suscipere dignatus est, eumdem Redemptorem nostrum, qui est in cælis, adoramus.

20. « Nam absit a nobis, ut ipsas imagines (sicut quidam garriunt) deificemus, sed affectum et dilectionem nostram, quam in Dei amorem et sanctorum ejus habemus, omnimodo præferimus : et sicut divinæ Scripturæ libros, ipsas imagines ob memoriam venerationis habemus , nostræ fidei puritatem servantes. Nam Creator noster Dominus Deus [3], dum ad imaginem et similitudinem suam de limo terræ plasmasset hominem, sagacitatis industria illustrans, in proprio considerationis arbitrio eum constituit. Et ipse primus homo ex proprio arbitrio divina inspiratione cuncta animantia et volatilia cæli, et omnes bestias terræ propriis nominibus appellavit, et in ipsa appellatione per-

[1] Matth. XVIII. — [2] Joan. X. — [3] Genes. II.

misit animantia permanere. Etiam[1] et Abel divino ignitus spiritu, de primogenitis gregis sui munera ex proprio considerationis arbitrio Domino obtulit: pro quo legimus, quod respexisset Deus ad Abel et ad munera ejus. Porro post Noe[2] et diluvii inundationem, et ipse superna inspiratione suo arbitrio propriæ adinventionis consideratione altare Domino ædificavit, et de cunctis pecoribus et volucribus mundis holocausta super eodem altare Domino obtulit. Similiter etiam Abraham (sicut scriptum est) suo arbitrio altare ædificavit ad honorem et gloriam Dei, qui apparuit ei. Sic Jacob fugiens[3] Esau fratrem suum, dum in somnis Angelos Dei ascendentes in cælum et descendentes per scalam atque innixum ipsi scalæ loquentem sibi Dominum adspiceret, surgens protinus suo arbitrio tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, erexitque in titulum, fundens oleum desuper, appellavitque locum illum Bethel, dicens: Non est hic aliud, nisi domus Dei et porta cæli. Porro nequaquam omnipotens Deus iratus est, quod lapidem illum erexit in titulum suo arbitrio et consideratione: unde post paululum in eadem historia Geneseos fertur dictum illi fuisse: Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem et votum vovisti mihi. Ob quam sane causam non legimus illi iratum Deum: non enim illi exprobravit, quod sua voluntate lapidem erexisset.

21. « Ecce serenissimi domini filii, magni principes, omnia, quæ humana consideratione ad laudem Dei parantur, non sunt prohibenda; potius autem omnino Creatori nostro Domino constat esse placabilia. Nam idem ipse[4] Jacob proprio demum arbitrio summitatem virgæ filii sui Joseph deosculatus est, fidei dilectione hoc agens, sicut beatus Paulus in Epistola ad Hebræos[5] testatur: Non virgæ, sed tenenti eam honoris et dilectionis tribuit affectum. Sic et nos pro amore et dilectione, quam apud Dominum et sanctos ejus habemus, honorabiles eorum effigies imaginibus depingentes, non tabulis et coloribus honorem exhibemus, sed illis, pro quorum honore consistunt.

« Rursumque legimus, præceptum fuisse[6] Moysi a Domino Deo nostro, cum dicitur: Facies et Propitiatorium de auro mundissimo duorum cubitorum, et dimidium erit longitudo ejus, et semis cubitus altitudo: duos quoque Cherubim aureos, et productiles facies ex utraque parte oraculi. Et post paulum[7]: Ad cooperiendam Arcam, in qua pones testimonium, quod dabo tibi: inde præcipiam et loquar ad te super Propitiatorium. Sed et medios Cherubim, qui erant super Arcam testimonii: sed et in cortinis atque opertorio tabernaculi Cherubim in textrino opere diversis coloribus fieri præceptum est. Considerandum quippe est, tranquillissimi domini filii, magni principes, quod omnipotens Dominus Deus noster, inter eos Cherubim manufactos existentes, ob salutem populi sui loqui dignatus est. Porro dubium non est, quod omnia, quæ in Ecclesiis Dei ad laudem et decorem ipsius constituta sunt, sancta ac veneranda esse noscuntur.

22. « Et in hoc, serenissimi filii, addendum est ad incredulorum satisfactionem et directionem errantium, quod Deus famulo suo[1] Moysi præcepit, dicens (in libro enim Numeri ita legitur præceptum contra pestem, quæ in eos irruerat): Fac serpentem et pone eum pro signo: qui percussus adspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æreum et posuit pro signo: quem cum percussi adspicerent, sanabantur. O insania frementium contra fidem et religionem Christianam, ut asserant, non colere aut venerari debere imagines, in quibus figuratæ sunt Salvatoris effigies et ejus Genitricis vel sanctorum, quorum virtute subsistit orbis atque potitur humanum genus salute! Ærei serpentis inspectione credimus Israeliticum populum a calamitate injecta liberari, et Christi Domini nostri et sanctorum effigies adspicientes atque venerantes dubitamus salvari? Absit tali nefariæ temeritati cedere assensum. Patrum priscas sequamur traditiones, et ab eorum doctrina nulla declinemus ratione. At vero et Salomon[2] rex in templo, quod ædificavit, Cherubim ad gloriam Dei fecisse legimus, etiam diversis coloribus idem adornavit templum: ob hoc quippe nos et omnes Orthodoxi, ob confessionem fidei nostræ, ad pulchritudinem domus Dei varietatem colorum atque ornamenti picturam exhibemus, quemadmodum Isaias propheta vaticinatus ait[3]: In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, et titulus Domini juxta terminum ejus: eritque in signum et in testimonium Domino exercituum in terra Egypti. Clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis: et mittet eis Salvatorem et propugnatorem, qui liberet eos.

« Sicut eximius Prophetarum beatus David cecinit, dicens[4]: Confessio et pulchritudo in conspectu ejus. Et idem ipse: Domine, dilexi decorem domus tuæ et locum tabernaculi gloriæ tuæ. Et iterum adventum Redemptionis nostræ atque Incarnationem ipsius Filii Dei annuntians, magnopere vultum ejus secundum humanitatis ipsius dispensationem adorari præmonuit, inquiens[5]: Vultum tuum, Domine, requiram. Et post: Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis. Et rursum[6]: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. Hinc et beatus Augustinus præcipuus Pater et optimus doctor in suis admonitionum sermonibus ait: Quid est imago Dei, nisi vultus Dei, in quo signatus est populus Dei?

23. « Præterea et B. Gregorius Nyssenus episcopus inter plura, quæ in sermone habet, quem de Abraham instituit, ita dixit: Vidi multoties con-

[1] Genes. IV. — [2] Genes. VIII. — [3] Genes. XXVIII. — [4] Genes. XXIX. — [5] Hebr. XI. — [6] Exod. XXXVII. — [7] Exod. XXXVIII. XXXIX. XL.

[1] Num. XXI. — [2] 3. Reg. VI. — [3] Isai. XIX. — [4] Psal. XCV. — [5] Psal. XXV. — [6] Psal. IV.

scriptionem imaginis Passionis, et non sine lacrymis visionem præterii, opere artis ad faciem afferentis historiam, et cætera. De interpretatione ejus in Cantica Canticorum : Sicut scripta doctrina (dicit) materia quædam est omnino in diversis tincturis, quæ complet animæ imitationem : ita qui ad imagines conspicit, ex eadem arte per colores completam tabulam, non tincturis præfert contemplationem, sed ad visionem depictam conspicit tantummodo, quam per colores magister demonstravit.

« Et in Epistola Basilii ad Julianum transgressorem missa, refertur : Secundum id quod a Deo hæreditate possidemus, nostram immaculatam fidem Christianorum confiteor et sequor, et credo in unum Deum Patrem omnipotentem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, unum Deum, hæc tria adoro et glorifico. Confiteor autem et Filii incarnatam dispensationem, et Dei Genitricem, quæ secundum carnem eum genuit, sanctam Mariam. Suscipio vero et sanctos Apostolos, Prophetas, martyres, qui ad Deum deprecationem faciunt, quia per eorum interventionem propitiator mihi efficitur misericordissimus Dominus, et remissionem mihi facinorum donat, pro quo et figuras imaginum eorum honoro et adoro et veneror specialiter : hoc enim traditum est a sanctis Apostolis, nec est prohibendum ; ac ideo in omnibus Ecclesiis nostris eorum designamus historiam.)

24. « Item ejusdem de sermone in sanctos quadraginta martyres : Nam et bellorum triumphos ac victorias et sermonum conscriptores multoties et pictores significant, quidam quidem verbis adornantes, quidam vero tabulis præsignantes : et multos utrique ad virilitatem excitaverunt. Quæ enim sermo historiæ per auditum depinxit, hæc conscripta silens admonitio per imitationem demonstrat.

« Item beati Joannis archiepiscopi Constantinopolitani, qui et Chrysostomi, de parabola sementis : Indumentum imperiale si contumeliis affeceris, nonne ei, qui induitur, contumelias irrogas? Nescis quia si quis imagini imperatoris injuriam infert, in ipsum imperatorem, id est, in ipsum principalem et ad ejus dignitatem refert injuriam? Nescis quod si quis imagini quæ ex ligno et coloribus est, maledicit : non judicetur, veluti si contra inanimatum quiddam præsumptuose gesserit, sed tanquam is qui contra imperatorem egerit? Dupliciter enim in imperatorem contumeliam infert. Et iterum de sermone ejusdem Patris habito in quinta feria Paschæ : Omnia nostra facta sunt propter gloriam Dei et usum nostrum : nubes ad imbrium ministerium ; terra ad fructuum abundantiam ; mare navigantibus absque invidia est : omnia famulantur homini, magis autem imagini Dei : neque enim quando imperiales vultus et imagines in civitates introducuntur, et obviant judices et plebes cum laudibus, tabulam honorant, vel superfusam cera scripturam, sed figuram imperatoris. Sic et creatura non terrenam speciem honorat, sed cælestem ipsam figuram reveretur.

25. « Similiter et beati Cyrilli, ex interpretatione sancti Evangelii secundum Matthæum, sermonem proferimus : Depinxit enim fides, quod in forma Dei extitit Verbum, sicut et nostræ vitæ redemptio oblata est, Deus secundum nos carne indutus et factus homo. Idem ipse post pauca : Imaginum nobis explent opus parabolæ, significantes virtutem, ac si oculorum adhibitione et palpatu manus suggerant etiam ea, quæ in exilibus cogitationibus invisibiliter habent contemplationem.

« Item sancti Athanasii episcopi Alexandrini de humanatione Domini, cujus initium est : Sufficienter quidem de multis pauca sumentes intimavimus. Et post : Et ipsa, quæ scribuntur in lignis abolita forma per exteriores sordes, iterum necesse est idipsum in omnibus sumere et unire ei cujus est forma, ut revocari possit imago in eadem materia et elemento : per eamdem enim formam atque materiam ubi et conscribitur et non dejicitur, sed in ea ipsa configuratur, etc. (Totum id significans, quod est in imagine, esse referendum ad imaginatum).

« Item beati Ambrosii ad Gratianum imp. ex libro tertio, capitulo nono : Numquidne quando et deitatem et carnem adoramus, dividimus Christum? aut quando in ipso et Dei imaginem et crucem adoramus, dividimus eum? Absit.

« Item sancti Epiphanii Constantiæ Cypri : Numquid enim et imperator pro eo quod habet imaginem, duo sunt imperatores? non sane : sed imperator unus est etiam cum imagine.

26. « Item sancti episcopi Stephani Bostrorum de imagine sanctorum : De imaginibus vero sanctorum confitemur : quoniam omne opus, quod fit in Dei nomine, bonum est et sanctum : aliud est enim imago, et aliud simulacrum, id est, parva statua. Quando enim Deus Adam plasmavit, id est, condidit, dicebat : Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, et fecit hominem ad imaginem Dei. Numquid enim quia imago Dei est homo, ideo simulacrum, id est, idolorum cultus est et impietas? nequaquam fiat. Si enim Adam imago dæmonum esset, abjectus utique et inacceptabilis est. Omnis enim imago in nomine Domini, aut Angelorum et Prophetarum, aut Apostolorum, aut martyrum, aut justorum facta, sancta est. Non enim lignum adoratur, sed id quod in ligno conspicitur et memoratur, honorificatur. Omnes enim nos adoramus principes et salutamus, licet et peccatores sint : cur ergo non debemus adorare sanctos Dei servos, et in memoriam eorum constituere et erigere imagines eorum, ne oblivioni tradantur? Sed dicis, quia ipse Deus interdixit adorare manufacta. Dic itaque, o Judææ, quid est super terram quod non sit manufactum, cum a Deo sit factum? Numquid Arca Dei, quæ ex lignis Setim fabricata atque constructa fuit, manufacta non est? Altare et propitiatorium,

et urna, in qua erat manna, et mensa, et candelabrum, et tabernaculum interius et exterius, non fuerunt ex hominum operibus manuum, quæ Salomon fecit? Et cur sancta sanctorum vocantur manufacta existentia? Numquid Cherubim et senarum alarum animalium, quæ in circuitu altaris erant, non fuerunt imagines Angelorum, opus manuum Domini? Et quomodo non abjiciuntur? Quia vero per præceptum Dei imagines factæ sunt Angelorum, sanctæ sunt, et hæc animalia erant: etenim idola Gentium, quia imagines fuerunt dæmonum, Deus deposuit, et condemnavit ea. Nos autem ad memoriam sanctorum imagines facimus, Abrahæ videlicet, Moysi, Heliæ, Esaiæ, Zachariæ et reliquorum Prophetarum, Apostolorum et martyrum sanctorum, qui propter Deum interempti sunt: ut omnes qui vident eos in imagine, memorentur eorum et glorificent Dominum, qui glorificavit eos. Decet enim eos honor et adoratio, et commendatio secundum justitiam eorum, ut omnes, qui vident eos, festinent et ipsi imitatores effici actionis eorum. Qualis enim est adorationis honoratio, nisi tantum quemadmodum et nos peccatores adoramus et veneramur alterutrum per honorem et dilectionem? Ita et imaginem Domini nostri non aliter adoramus et glorificamus et contremiscimus, quia imago est similitudinis ejus, et in ea ipse depictus est. Ergo quicumque pii sunt, et bonum quidem agunt et sanctorum memores sunt, nec prohibent benefacientes, nec scandalizant eos, qui honorant sanctos et servos Dei: quin imo potius memorantur eorum, mercedem bonam ex bona operatione percipient: impii vero secundum quod cogitaverunt, habebunt consolationem (confusionem) inhonorationis, pro eo quod illud, quod erat justum, neglexerint, et a Deo recesserint. Propter memoriam enim sanctorum etiam imagines pinguntur, adorantur, et honorantur sicut servorum Dei, et pro nobis divinitatem deprecantium. Dinum est enim commemorari præpositorum nostrogrum, et gratias referre Deo nostro.

27. « De sermone beati Hieronymi presbyteri Hierosolymitani: Etenim sicut permisit Deus adorare omnem gentem manufacta, Judæos autem tabulas, quas dolavit Moyses, et duos Cherubim aureos: et sic nobis Christianis donavit Crucem et bonarum operationum imagines pingere, et adorare et venerari, et demonstrare opus nostrum.

« Itaque hæc ipsa, piissimi ac tranquillissimi domini filii, prædicta testimonia sanctorum Patrum transivimus breviter, sed et divinæ Scripturæ utriusque Testamenti testatur historia de divini cultus observatione, quod ad laudem Dei in Ecclesiis, in memoriam piæ operationis, Dei nutu constituta sunt, secundum traditionem sanctorum Patrum. Sed et de statu sacrarum imaginum etiam a divinæ Scripturæ historia satis promulgata sunt, quemadmodum in hujus Apostolicæ suggestionis serie, a Deo corroboratæ serenitatis vestræ potentiæ, cum omni humilitate et sinceritate cordis studuimus intimare: unde et quod in diversis et probabilibus Patrum testimoniis, qui ipsas sacras imagines statuerunt, subtiliter videri potest, sicut in eorum libris reperimus, vestræ clementissimæ potentiæ fore studuimus intimandum, deprecantes cum magna cordis dilectione mansuetissimam vestram clementiam, et tanquam præsentialiter humo stratus, vestris vestigiis provolutus, quæso et coram Deo deposco et adjuro, ut easdem sacratissimas imagines in ipsa a Deo conservata regia urbe, et cæteris Græciæ partibus, in pristinum statum restituere et confirmare jubeatis, observantes traditiones hujus sacrosanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ, abjicientes et respuentes antiquorum hæreticorum calliditatem, ut in hujus nostræ sanctæ Catholicæ et Apostolicæ ac irreprehensibilis Romanæ Ecclesiæ ulnis suscipiamini ». Hactenus quæ recitata sunt in Actione secunda Nicæni Concilii, cum alioqui ipsa Epistola sit prolixior, pluraque habeat de ordinatione Tarasii præsumpta (ut videbatur) contra sacros canones. Omissa sunt ea referri in S. Synodo, quod ad rem non pertinerent, et potuissent præsentes episcopos contra eumdem Tarasium concitare, quod inopportunum satis esse tunc videretur.

28. Anastasius igitur, qui ipsam integram Epistolam ex antiquo Codice restitutam recitat, ista subjicit: « Abhinc usque ad finem hujus Epistolæ Codex græcus non habet. Græci namque, quia eodem tempore ex laicis Constantinopolitanus fuerat patriarcha factus, ne publice ab Apostolica Sede argui videretur, et adversus eum tanquam reprehensione dignum hæreticis repugnandi occasio præberetur, ac per hoc Synodi, cui intererat, utilitas excluderetur: quæ sive de non facienda laicorum promotione, sive de cæterarum præsumptionum redargutionibus, in Synodo nec recitari, nec Actis inseri passi sunt ». Hucusque Anastasius. Pergit vero Hadrianus sua Epistola hæc, quæ sequuntur:

« Si vero impossibile est hæreticorum vesania pro incredulitate ipsorum ipsas sacras ac venerandas imagines sine Synodi actione in pristino erigere ac confirmare statu, et nostros sacerdotes pro hujuscemodi pia operatione, vestra serenissima imperialis potentia accersere, sicut in vestris fertur imperialibus jussionibus: in primis pseudosyllogum illud, quod sine Apostolica Sede enormiter et irrationabiliter, nequiterque contra sanctorum venerabilium Patrum traditiones de sacris imaginibus actum est, anathematizetur, præsentibus missis nostris: et tunc sicut antiquitus mos extitit, jurejurando vestra piissima atque tranquillissima potestas una cum domina Augusta piissimi imperii vestri genitrice, seu ejusdem regiæ urbis patriarcha, necnon et cuncto senatu corporale tribuentes sacramentum, verbum commonitorium, sicut antiquitus, pia sacra nobis dirigere vestra dignetur imperialis potestas: quia non est apud vos partis cujuslibet favor, aut defensio, sed æqualitatem

utrisque partibus conservabitis, nullatenus necessitatem facientes in quocumque capitulo eis, qui a nobis diriguntur quoquomodo, sed omni honore cum honorificentia competenti et susceptione dignos eos habebitis. Et siquidem utrinque convenerit, iterum cum omni humanitate eos ad nos dirigere satagetis : quia dudum ibidem pro zelo fidei ac sanctarum imaginum religiosi viri ac Dei famuli directi in exilio missi sunt, et bonæ confessionis hujusmodi finierunt vitam.

29. « Porro et hoc vestrum a Deo coronatum piissimum imperium poscimus, ut si veram et Orthodoxam sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ Romanæ nitimini amplecti fidem : sicut antiquitus quæ ab Orthodoxis imperatoribus, seu a cæteris Christianis fidelibus oblata atque concessa sunt, patrimonia beati Petri Apostolorum principis fautoris nostri, in integrum nobis restituere dignemini pro luminariorum concinnationibus eidem Dei Ecclesiæ, atque alimoniis pauperum. Imo et consecrationes episcoporum, sive archiepiscoporum (sicut[1] olitana constat traditio) nostræ diœcesis existentes, penitus canonice sanctæ Romanæ nostræ restituantur Ecclesiæ. Ut nequaquam schisma inter concordiam perseverare valeat sacerdotum, sed sicut in vestra serenissima jussione exaratum est, confundatur omne zizanium male plantatum, et Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi verbum impleatur[2]: Quoniam portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et rursum : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam : et tibi dabo claves regni cælorum, et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis. Cujus Sedes in toto orbe terrarum primatu fungens, caput omnium Dei Ecclesiarum constituta est. Et quamvis B. Petrus Apostolus per Domini præceptum rexit Ecclesiam, nihilominus subsequens (hoc est successor) et tenuit semper, et tenet principatum. Quod præceptum universalis Ecclesiæ nullam magis oportet exsequi sedem, quam primam, quæ et unamquamque Synodum sua auctoritate confirmat, et continuata moderatione custodit.

30. « Et unde mirati sumus, quod in vestris imperialibus jussis pro patriarcha regiæ urbis, scilicet Tarasio directis, universalem ibi reperimus exaratum; sed utrum per imperitiam, aut schisma, vel hæresim iniquorum scriptum est, ignoramus. Sed deinceps suademus vestræ clementissimæ imperialique potentiæ, ut minime in suarum exarationum serie, universalis, describatur, quia contra sanctorum canonum instituta, seu sanctorum Patrum traditionum decreta esse videtur. In secundo enim ordine, si non per sanctæ nostræ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ auctoritatem (sicut in omnibus patet) nunquam valuit nomen habere : quod nimirum si universalis super prælatam sibi Romanam Ecclesiam, quæ est caput omnium Ecclesiarum, describatur, tanquam sanctarum Synodorum rebellem atque hæreticum manifestare se, certum est. Quod si universalis est, etiam Ecclesiæ nostræ Sedis primatum habere dignoscitur : quod ridiculum omnibus fidelibus Christianis apparet : quia in toto orbe terrarum ab ipso Redemptore mundi beato Petro Apostolo principatus et potestas data est, et per eumdem Apostolum, cujus vel immeriti vices gerimus, sancta Catholica et Apostolica Romana Ecclesia usque hactenus et in ævum tenet principatum ac potestatis auctoritatem : quatenus (quod non credimus) si quispiam eum universalem nuncupaverit, vel assensum tribuerit, sciat se Orthodoxæ fidei esse alienum, et nostræ sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ rebellem.

31. « Ipse enim Tarasius regiæ urbis patriarcha misit nobis Synodicam, priscam implens consuetudinem : quam suscipientes et liquidius indagantes, et de confessione tam rectæ fidei ejus, quam dogmatum sanctarum sex Synodorum et venerandarum imaginum ovantes, nimis iterum turbati ac conturbati sumus, quia ex laicorum ordine et imperialibus obsequiis deputatus, repente in patriarchatus culmen electus est, et apocalligus contra sanctorum canonum censuram factus est patriarcha. Et quod dicere pudet, et tacere grave est, qui regendi adhuc et docendi sunt, doctores non erubescunt videri, nec metuunt ducatum animarum imprudenter assumere, quum via in omnibus ignota doctoris est, et quo vel ipsi gradiantur, ignari sunt. Quod quam pravum, quamve temerarium sit, sæculi ordine et disciplina monstratur. Nam dum dux exercitus non nisi labore et sollicitudine expertus eligitur : quales animarum duces esse possint, qui in episcopatus culmen immatura cupiunt festinatione conscendere ? Hujus saltem rei comparatione considerent, et aggredi repente inexpertos labores abstineant : quippe qui non didicerint quod docent.

« Unde canonica instituit censura, nequaquam ex laico ad sacerdotium repente transire, nisi per ejus fidelem concursum pro sanctarum imaginum erectione, in ejus consecratione assensum omnimodo tribuere nequivimus. Et ideo domini rerum a Deo coronati magni principes et serenissimi imperatores, petimus et obnixe iterum deprecamur a Deo illustratam clementiam vestram, et omnipotentem Deum, qui vos regnare præcepit, et imperialis culminis apicem vobis conscendere jussit, pietatem vestram (ut dictum est) conjuramus, ut pio intuitu vestras clementissimas aures nostræ humillimæ deprecationi inclinare jubeatis, ipsasque sacratissimas imagines in pristino statu constituere, ut omnes Christiani in universo mundo exultent, et magno lætentur gaudio.

32. « Nam cum talis iniquum erroris scandalum, quod in ipsis Græciæ partibus irrepsit, abolitum fuerit, et Deo annuente ipsæ venerandæ imagines restitutæ : erit magna lætitia dilatata per universum terrarum orbem, et nunc super omnes barbaras nationes, beato Petro principe

[1] Usurpatur olitana pro antiqua. — [2] Matth. XVI.

Apostolorum vobiscum comitante, eritis in triumphis victores, sicuti filius et spiritualis compater noster dominus [1] Carolus rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum nostris obtemperans monitis, atque adimplens in omnibus voluntates, omnes Hesperiæ Occiduæque partis barbaras nationes sub suis prosternens conculcavit pedibus, omnipotentatum illarum domans, et suo subjiciens regno adunavit. Unde per sua laboriosa certamina eidem Dei Apostolicæ Ecclesiæ, ob nimium amorem plura dona perpetuo contulit possidenda, tam provincias, quam civitates, seu castra et cætera territoria. Imo et patrimonia, quæ a perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei Ecclesiæ restituit, cujus et jure esse dignoscebantur. Sed et aurum atque argentum quotidie pro luminariorum concinnatione, seu alimoniis pauperum non desinit offerendo : quatenus ejus regalis memoria non derelinquatur in sæculum sæculi.

33. « Idcirco nimium diligentes ac venerantes vestrum a Deo concessum imperium, magnopere suggerentes, quæsumus, ut præsentium transvectores, videlicet Petrum dilectissimum nostrum archipresbyterum, seu Petrum abbatem atque presbyterum venerabilis monasterii sancti Sabæ hilari mente ac vultu placidissimo suscipiens, sospites iterum ad nos remeare disponere jubeat vestra serenissima imperialis clementia, ut dum de vestra Orthodoxa fide, quam cœpistis, nos reddiderint certiores, nosque ex hoc de vestro proposito lætos efficientes, altissimas Domino Deo nostro referre studeamus laudes, divinam pro impensa piissimæ serenitatis vestræ lætitia exorantes clementiam, atque consona cum Propheta inquientes [2]: Domine, salvos fac invictissimos nostros principes et magnos imperatores, et exaudi nos in quacumque die te deprecantes pro eis invocaverimus.

« Ipse enim rerum Opifex et Arbiter Dominus Deus noster, in cujus manu omnia regna consistunt mundi, per [3] quem etiam reges regnant, et principes imperant, et potentes quæ pietatis sunt clementer cuncta morigerando disponunt, vestræ piæ serenitatis mellifluis cordibus inspirare dignetur ad exaudiendas nostras humillimas preces, et restituendum in pristino statu sacras imagines; tribuatque vobis, intercedentibus beatissimis Apostolorum principibus Petro et Paulo, longæva ac prospera et felicia tempora, et cum maxima corporis sanitate atque animæ salute imperialis potentiæ sceptris vos perfrui faciat : et sicut terræ summæ potentiæ gloriam vobis concessit, et cælorum quoque regna vobis per infinita sæcula largiri possidenda dignetur. Data septimo kalendas Novembris, Indictione nona ».

Sed quas ad Tarasium patriarcham iisdem legatis Hadrianus Pontifex litteras dederit, videamus. Habet eas idem qui supra Anastasius Bibliothecarius istis verbis :

« Dilecto fratri Tarasio patriarchæ Hadrianus episcopus servus servorum Dei.

34. « Pastoralibus curis, quibus convenit nos pascere populum Dei, et subtilissimis cogitationibus perpendentes, quemadmodum prædicationis vox sana a præcone in omni tempore debeat prædicari, et qualis pastor in compassione, et qualis in conversatione debeat esse, ut omnibus proximus in compassione fiat, et cunctis conversatione insignis : quatenus et piam miserationem ad se omnium infirmitatum transferat, et ipse per summum respectum sui ad divina transcendat : consideravimus vestræ dilectæ sanctitati sacra affari concordia, et subtiliter verbum manifestare in Synodicis confessionis vestræ fidei, quæ Apostolicæ Sedi nostræ directæ sunt per Leonem reverendissimum presbyterum vestrum.

« Invenimus in eis in initio primæ paginæ, reverentiam vestram ex laico ordine et imperatoria administratione ad sacri gradus sublimatam esse fastigium, et vehementer in his anima nostra mirata est; et nisi vestram sinceram et Orthodoxam fidem in prædictis Synodicis sacri Symboli secundum ritum sanctarum sex universalium Synodorum, et de venerabilibus imaginibus bene se invenissemus habere, nullatenus auderemus hujuscemodi obaudire Synodica ». Hæc et alia, quæ sequuntur. At quoniam in Actione secunda Nicænæ posterioris Synodi aliter posita, vel integra scripta et decurtata inveniuntur : ipse idem pie monet lectorem Anastasius, dicens hæc interloquendo : « Ita in græco, scilicet a papa [in his est verbis transmissum ». Quod et ex eadem Epistola ipse recitare pergit his verbis :

35. « Sed quantum cor nostrum mœrore consumptum est de illicita vestra ordinatione, et quantum cor nostrum tribulatur de inepta veteri ex vobis distantia, tanto confessionem et rectam fidem vestram anima nostra inveniens lætata est. Invenimus autem in prædicta Synodica Epistola sanctitatis vestræ, post plenitudinem fidei et confessionem sacri Symboli et omnino sanctarum sex Synodorum, et de sacris ac venerabilibus characteribus miraculum laude ac veneratione dignissimum contineri.

« Quin et ea, quæ sunt ejusdem sanctæ sextæ Synodi, suscipio cum omnibus regulis, quæ jure ac divinitus ab ipsa promulgatæ sunt, inter quas continetur in quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus, digito præcursoris exaratus ostensus, qui in figuram præteriit gratiæ, verum nobis per legem præostendens Agnum Christum Dominum nostrum. Ergo veteres figuras et umbras ut veritatis indicia et præsagia Ecclesiæ traditas amplectentes gratiam præferimus et veritatem, hunc ut plenitudinem legis suscipientes [1]. Ut ergo

[1] Recitat hæc Ansel. Lucens. lit. de potest. et primat. Rom. Eccl. c. 86. — [2] Psal. XIX. — [3] Prov. VIII.

[1] Joan. I.

perfectio etiam per colorum operationes in cunctorum vultibus depingatur Agni Christi, qui tollit peccata mundi, secundum humanitatem, characterem et imaginem pro veteri agno depingi definimus, per ipsum Dei Verbum humilitatis celsitudinem considerantes, et ad memoriam in carne conversationem, tam scilicet passionem ejus quam salutarem mortem atque redemptionem, quæ hinc est mundo effecta, manu quodammodo reducentes.

« Hoc testimonio Orthodoxæ fidei malignorum curiositatem et hæreticorum garrulitatem vestrum repulit fraternum sacerdotium, quemadmodum et eorum magna sollicitudo non est a nobis, neque a gratia divina recepta, sed instabilis in hujusmodi reputata.

36. « Siquidem nobis succinctis lumbos mentis nostræ confitetur etiam nostra Catholica et Apostolica Romana Ecclesia, consonans et concordans adversus hæreticorum amentiam, a quibus omnino repugnat, taliter disposuisse ostenditur. Quia ergo sanctas imagines Christi Dei nostri, qui secundum nos et pro nobis et propter nos incarnatus est juxta humanum characterem, atque sanctæ intemeratæ et revera Dei Genitricis, necnon et sanctorum ejus imagines vestra dilecta sanctitas colere atque adorare pollicita est: idcirco ejus Orthodoxum propositum (si quemadmodum cœpit, perseveraverit) modis omnibus collaudamus, et ut pastoralis curæ sollicitudinem habentes, consilium damus, ut Orthodoxam fidem, quam semel confessa est, immutabiliter servet prædicando pariter et docendo [1] : Fundamentum enim aliud potest ponere nemo, præter id quod positum est, quod est Dominus Jesus. Ergo quisquis dilectionis Dei et proximi, vel fidei, quæ in ipso est firmamentum tenet, eumdem Jesum Christum Dei et hominis Filium apud se posuit fundamentum. Confitendum est enim, quia ubi Christus fundamentum est, bonorum etiam operum sequatur ædificium. Ipsa vero per se Veritas dicit [2] : Qui non intrat per ostium in ovile, sed intrat aliunde, ille fur est et latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. Unde rursum idem Salvator ait : Ego sum ostium. Ille ergo ad ovile intrat per ostium, qui intrat per Christum : ipse autem per Christum intrat, qui de eodem Conditore ac Liberatore humani generis veritatem intelligens, prædicat et custodit, culmen regiminis ad officia portandi oneris suscipit, non ad appetitum gloriæ transitorii honoris, curæ quoque suscepti ovilis diligenter invigilat, ne oves Dei, aut perversi homines, prava loquentes, dilanient, aut maligni spiritus oblectamenta vitiorum suadentes devastent.

37. « Certe beatum Jacob [3], qui pro uxoribus diu deservierat, dixisse meminimus : Viginti annis fui tecum, et oves tuæ et capræ steriles non fuerunt; arietes gregis tui non comedi, nec captum a bestia ostendi tibi : ego damnum omne reddebam ; quicquid furto perierat, a me exigebas, diu noctuque æstu urebar et gelu, fugiebat somnus ab oculis meis. Si igitur sic laborat et vigilat qui pascit oves Laban : quanto labore quantisque vigiliis debet intendere, qui pascit oves Dei ? Sed in his omnibus ipse vos instruat, qui propter nos homo factus est, et qui dignatus est fieri, quod ipse fecit, et charitatem sancti Spiritus sui ac amorem infundat in vos, et omni cura conservet, et oculos vestræ mentis aperiat, ut per cursum et agonem atque sollicitudinem vestræ dilectionis, Apostolicam nostram imitantes priscæ et Orthodoxæ fidei traditionem ». Verba Anastasii quæ sequuntur, sunt : « Abhinc quoque apud Græcos multa subtracta sunt, quæ tamen sicut missæ sunt litteræ, in Archivo Romanæ reperiuntur Ecclesiæ.

« In partibus piorum imperatorum nostrorum sacræ et venerabiles icones secundum antiquum ordinem sistant, quatenus vestrum per hoc stabile permaneat sacerdotium. Porro post confessionem fidei vestræ notum factum est nobis, quod vestra venerabilis sanctitas postulaverit ab Orthodoxis et propugnatoribus veritatis, piissimis videlicet imperatoribus nostris, qui ad gloriam Dei facti sunt, quo fieret venerabilis Synodus, et repromiserint coram omni Christiano populo suo, supplicationi vestræ pie annuentes, Synodumque in regia urbe fieri definientes : nos autem, quemadmodum et in ipsorum divina jussione continebatur, dilectos nobis et approbatos atque prudentes sacerdotes pro statu sacrarum imaginum, ut prisco illis in partibus ordine constituantur, cum magno desiderio et maximo gaudio destinavimus.

« Sed vestra sanctitas iisdem piissimis imperatoribus et triumphatoribus alacriter suggerat, ut in primis pseudosyllogus (id est, falsum collegium) ille, qui sine Apostolica Sede inordinate et insyllogistice factus est adversus venerabilium Patrum traditionem contra divinas imagines, anathematizetur, præsentibus apocrisiariis nostris, et omne zizanium eradicetur ab Ecclesia, et Domini nostri Jesu Christi sermo compleatur [1] : Quia portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Ac rursus : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam : et tibi dabo claves Regni cælorum, et quæcumque ligaveris super terram erunt ligata et in cælis : cujus Sedes in omnem terrarum orbem primatum tenens refulget, et caput omnium Ecclesiarum consistit. Unde idem beatus Petrus Apostolus Domini præcepto pascens Ecclesiam, nihil dissolutum dimisit, sed tenuit semper et retinet principatum.

38. « Cui si adhærere cupit vestra sanctitas : et nostræ Apostolicæ Sedi (quæ est caput omnium Ecclesiarum Dei) sacram et Orthodoxam formam incorrupte et incontaminate ex profundo cordis et sinceritate mentis custodire studeat, ut revera Orthodoxa et Dei cultrix consistens, hoc primum

[1] I. Cor. III. — [2] Joan. X. — [3] Genes. XXXI.

[1] Matth. XVI.

omnipotenti Deo offerat, ut ex persona nostra prædictorum piissimorum ac a Deo coronatorum magnorum imperatorum sublimia (similia) obsecret, et ut in conspectu Dei per terribile illos adjuret judicium, ut sacras imagines in ipsa Deo conservanda et regia urbe, et in omni loco in antiquum restituere et stabilire jubeant, conservantes traditionem hujus sacræ et sanctissimæ nostræ Romanæ Ecclesiæ, et persequentes ac abominantes malignorum hæreticorum errorem per certamen vestrum et fidelem sollicitudinem.

39. « Si autem sacras ac venerabiles imagines illis in partibus non restitueris; consecrationem vestram modis omnibus recipere non audemus, et maxime si sectatus fueris eos, qui non credunt veritati. Quapropter cum summo labore et amore fidei atque agone in his omnibus indubitanter vestram venerabilissimam sanctitatem convenit, sacrosanctas imagines Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, et sanctæ ipsius Genitricis semperque Virginis Mariæ, seu sanctorum Apostolorum et omnium sanctorum Prophetarum atque martyrum simul et confessorum illis in partibus in antiquo erigere statu : quatenus uno consensu digne propheticum canamus canticum dicentes [1] : Domine, salvos fac piissimos reges, et exaudi nos in die qua invocaverimus te : quia [2] dilexerunt decorem domus tuæ et locum tabernaculi gloriæ tuæ.

40. « Dilectos autem nostros Petrum scilicet archipresbyterum sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ, et Petrum monachum et presbyterum atque abbatem, qui missi sunt a nobis ad vestigia tranquillissimorum ac piorum imperatorum, rogamus propter amorem sancti Petri Apostolorum principis, et propter nos, omni benigna susceptione ac humanitate dignos apud vos judicandos pariter et habendos, quatenus et in hoc magnas referre gratias valeamus. Deus omnipotens dilectionem vestram, si stabiliter permanserit, conservare annuat, et fructum, qui tibi creditus est, super mensuram abundantiæ faciat abundare, atque in sempiterna transire gaudia jubeat. Deus te incolumem conservet, dilectissime frater ». Hactenus Hadriani ad Tarasium Epistola, qua ejus electionis approbationem ea conditione (ut audisti) suspendit, si hæresim Iconoclastarum profligando, sacrarum imaginum cultum restituat in Ecclesiis. Quod ille facere jam aggressus, hisce calcaribus, velocissime currens, minime indigebat, quippe qui ad hoc agendum sibi oppigneraverat fidem imperatoris, dum suæ se electioni minime consensurum, publice fuerat contestatus, nisi ejusdem erroris abolitionem polliciti iidem fuissent imperatores. Sic igitur secundum illud propheticum [3] : « Dies diei eructat verbum ». Accidisse videmus, dum hoc Tarasio sub ea pœna jusserit Hadrianus, quod sub eadem pœna ipse Tarasius imperatoribus imperarat.

Non sic autem fuit facultas tribus patriarchis Orientalibus ad Tarasium rescribendi : neque etiam legatis missis ab ipso facultas data fuit eosdem conveniendi, cum regnaret, de quo diximus, Aaron princeps Sarracenorum acerbissimus tyrannus, in Christianos infensissimus. Cum autem duo, qui missi fuerant ad eos legati Constantinopoli, pervenissent in Palæstinam, audientes Theodorum patriarcham Hierosolymorum exulem jam defunctum : diverterunt ad monachos vita sanctissimos, a quibus acerbissimam, quam paterentur Christiani Orientales servitutem, intellexerunt, quamque periculosissimum esset, adire sive Antiochenum, sive Alexandrinum patriarcham, nimirum si detecti essent, fore, ut non ipsi tantum legati extremum subirent periculum, sed in illud ipsum omnes Orientis fideles conjicerent. Quamobrem eos a proposito revocarunt illuc proficiscendi.

41. *Tribus patriarchis Sarracenorum jugo pressis, monachi Orientales dant litteras Tarasio.* — Cæterum de illorum fide Catholica firma atque secura iidem sanctissimi monachi, quos penes se ipsorum libellos habebant, ostenderunt, litteras videlicet eo argumento conscriptas ad Theodorum Hierosolymorum episcopum, cum ab eo recens creato, ex more de fidei Catholicæ professione Synodalem Epistolam accepissent. Sic igitur cum legatis eo modo interclusa videretur esse omnino via patriarchas trium sedium conveniendi, ne eos vacuos redire penitus sinerent monachi illi, synaxim habuerunt, deque his mutuo agentes, una omnium sententia illud decretum est, ut pro excusatione legatorum apologeticas ad Tarasium litteras redderent, quibus pariter de fide Catholica trium illorum patriarcharum eumdem redderent certiorem.

Ad hæc omnia confirmanda, et ut quomodocumque liceret, satisfacerent Tarasii atque imperatorum petitioni : decernunt iidem monachi Palæstinæ legatos Constantinopolim ad patriarcham et imperatores, qui pariter interesse deberent Synodo celebrandæ. Cum autem in hac decernenda legatione consultatio haberetur de iis, qui eo munere functuri essent, delecti ad opus sunt duo ibi inventi sanctissimi monachi, quorum alter patriarchæ Antiocheni, Alexandrini alter syncellus fuisset. Fuit nomen uni ipsorum Thomas, alii vero Joannes, egregia virtute præditi, qui etsi idonei satis ad provinciam tantam subeundam videri possent : magna tamen animi dimissione, ut qui se longe impares oneri firmiter affirmarent, se excusabant. Verum urgentibus illis, qui præfecturam gerebant, omni contradicendi nudati facultate acquieverunt. Sicque dimissi sunt una cum duobus illis legatis, qui venerant Constantinopoli.

42. Audisti jam totius rei gestæ historiam, at eam non aliunde melius, quam ab ipsorum litteris ad Tarasium datis, petere licet, non tamen ab illis, quæ mutilatæ magna ex parte descriptæ habentur in tertia Actione Nicæni posterioris Concilii, sed in illis, quæ leguntur sincerissime scriptæ in editione

[1] Psal. XIX. — [2] Psal. XXV. — [3] Psal. XVIII.

Anastasii Bibliothecarii, quas ob exactam probatamque rerum gestarum cognitionem hic reddituri sumus, ut et ex iis pariter videas, quam miserrimus esset status Orientalis Ecclesiæ eorum, qui sub duro jugo Sarracenorum jugiter affligerentur. Epistola igitur sic se habet :

« Sanctissimo et beatissimo domino Tarasio archiepiscopo Constantinopoleos et universali patriarchæ Orientis summi sacerdotes et alii sacerdotes in Domino salutem.

« Sacratissimis ex divina Deitatis inspiratione libellis Apostolicæ et paternæ sanctitatis vestræ perlectis, beatissime, nos humiles, et eorum, qui desertum incolere gestiunt ultimi, tremore pariter et gaudio sumus detenti : tremore quidem propter timorem eorum quibus ob peccata nostra servire decreti sumus, quique vere sunt impii, et in circuitu (secundum quod scriptum est) impii ambulant, ac per singulos pæne dies occasiones exquirunt, ut nos morti tradant : gaudio vero propter veritatem Orthodoxæ fidei, quæ fulget in eis solarium more radiorum, et luculentissimam explanationem Apostolicorum dogmatum et paternorum, de quibus ipsi genitorem vocis Verbi, id est, Zachariam Prophetam ad memoriam reducentes, magna voce clamamus[1] : Visitavit nos Oriens splendidus ex alto, Theoreticæ et divinæ providentiæ illustratæ mentis, in tenebris et in umbra mortis maligni erroris, id est, Arabicæ impietatis sedentes, ad dirigendos intelligibiles pedes nostros in viam et semitas pacificæ constitutionis.

43. « Quis loquetur potentias Domini? (nobiscum psallat[2] David pater Dei) aut auditas faciet omnes laudes ejus ? quoniam misertus est Deus desperati populi sui, et distantia ad unam fidei collegit harmoniam. Et erexit cornu salutis nobis et directionis in domo David (Domini), recipiente templo Unigeniti Filii sui Domini videlicet Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quod estis vos sanctissimi, atque hi, qui portant secundas, per legem et ordinem Ecclesiæ nostræ, triumphatores scilicet ac divinitus redimiti seu decreti principes nostri et domini terrarum orbis[3]. Sacerdotium enim imperii sanctificatio est et constitutio, et imperium sacerdotii fortitudo et firmamentum : de quibus sapiens quidam princeps et in sanctis regibus beatissimus ait : Maximum donum Deus hominibus præstitit, sacerdotium et imperium : illud quidem adornans et regens cælestia, hoc vero gubernans ista terrestria.

« Nunc veraciter medius maceriæ paries solutus est, et concordia discordiæ principatur, et incurvatur virtuti divisio, et fuga capta disperiit dissonantia, et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, jucundo vultu triumphat et fiducialiter conversatur. Nunc nos quidem facti fueramus[4] opprobrium vicinis nostris et affinibus, subsannatio et derisio iis qui in circuitu nostro sunt : et per hoc ad terram præ confusione prospicientes, et ad cælos unanimi alacritate suspicimus, et psallentes in exultatione proclamamus : In hoc[1] cognovi quoniam voluisti me, quia non gaudebit inimicus meus super me ; me autem propter innocentiam et simplicitatem cordis titubantem suscepisti, et salvum me faciens erexisti, et super petram Apostolicæ fidei claudicantes pedes meos infixisti.

44. « Hæc et his consentientia scribere nos fecerunt divinitus exarata volumina vestra, quæ, canonica moti lege et paternæ traditionis disciplina, addentes his qui Apostolicarum sedium moderamen sortiti sunt per reverendam et Deo dilectam bigam (duos scilicet legatos) misistis : qui pervenientes et per Dei voluntatem ac nutum occurrentes Dei cultoribus fratribus nostris viris sanctis, qui dederunt animas suas pro Ecclesiarum correctione, et recogniti et vera et antiqua conversatione, valde gavisi sunt, et maxime reperientes ambos in uno loco degentes, et modum Deo placitum prosequentes, et sese revelantes ostenderunt eis Orthodoxiæ vestræ Deo decentes et dignos admiratione libellos, referentes per ordinem Deo placitæ sanctitatis tuæ mentis et pium Deo conservatorum dominorum nostrorum consilium, ut communis omnium salutis exspectationem, et circa Deum sine confusione spem.

« At illi quasi unam animam in duobus corporibus habentes, et unum secundum Apostolum[2] sapientes, ac divino agitati spiritu, secreto pariter et intelligenter fratres contegentes et occultantes propter formidinem inimicorum Crucis, quæ hinc inde disposita est, non sunt ausi, licet essent sapientes, vel credere visionem ipsam, vel causæ operari decursum, præsertim cum in timore res haberetur, et quam maxime crebrescens consilium et diligens circumspiciendi tractatus exigeretur. Consilium enim bonum custodiet (inquit[3]) te, cogitatio vero bona servabit te. Et ecce dum lateret eos, qui se sub tuitione custodiæ posuerant, cucurrerunt usque ad nos, et in idipsum congregati silenter, humilitatem nostram primo quidem adjuramento horribili vincientes, nos servare secreto ac sine propalatione, quæ ab eis erant dicenda : et in hunc modum quicquid ad cautelam pertinet, exaggerantes, revelaverunt nobis omnem rei, quæ sibi acciderat, circumstantiam.

« Stupefacti et compuncti corde, lacrymisque perfusi ferventibus super hujusmodi narrationis miraculo, et gloria tantæ rerum mutationis, stetimus ad orationem veluti peccatores cum timore et tremore, et ei qui facit omnia, et transfert ad id quod melius est, decentem laudem referentes, petivimus obnixe benignitatem ejus, quo in minimis nobis fieret medius, et per Spiritum sanctum illucesceret lux sapientiæ in cordibus nostris, atque

[1] Luc. I. — [2] Psal. CV. — [3] Anastasius addit : Secundas Ecclesiæ portant imperatores, nam primum in Ecclesia locum sacerdotes possident. — [4] Psal. LXXVIII.

[1] Psal. XL. — [2] Philip. II. IV. — [3] Prov. II.

communis utilitatis consilii donaret virtutem, cogitationesque bonas ad determinationem optimi vestri propositi : quod fecit, cum esset benignus et misericors.

45. « Consideravimus igitur, sanctissime, contaminatæ nationis cognoscentes contra nos infestationem, remittere hos, qui missi sunt, et prohibere appropiare iis, ad quos destinati sunt, ducentes hos in medium nostrum, et admonentes plurimum, ne inducerent turbationem, imo (ut specialius dicamus) exitium quiescentibus, et Dei gratia pacificatis Ecclesiis, vel populo miserabiliter jugo servitutis afflicto, et importabilium illatione tributorum oppresso. At illi hoc moleste ferentes dicebant : Quia in hoc destinati sumus, ut tradamus nostras in mortem animas pro Ecclesia, et propositum sanctissimi patriarchæ et piissimorum imperatorum perducamus ad finem. Sed si in vestras tantummodo animas (diximus ad eos) coarctaretur periculum, haberet fortasse sermo vester aliquam firmitatem. At vero qui contra commune corpus procedit Ecclesiæ, qualis erit profectus ? imo qualis erit læsio, ædificium construere super putredinem et firmo fundamento privatum ? Vel quomodo (inquiunt) vel qua facie ad eos, qui nos miserunt, redibimus, nihil horum, quæ secundum votum suum sperabant, omnino ferentes.

« Ad hæc deficientes nos, scientesque Deo amabiles fratres nostros, Joannem scilicet et Thomam, zelo divinæ Orthodoxæ fidei adornatos, atque duorum sanctorum et magnorum patriarcharum syncellos, quia et sanctifici silentii amatores, diximus ad eos[1] : Ecce tempus, fratres, acceptum salutis, et silentio excellentius : ite cum viris istis, et pro eis apologiam assumite, et enarrate una voce quæ per litteras intimare dominis nostris super vires esse convicimus. Nostis enim qualiter per pusillam accusationem exul factus sit a nobis multisignorum ille, qui ad regendum thronum fratris Domini sortitus est Jacobi. Cum autem opus Dei adimpleveritis, et Apostolicam traditionem, quæ tenetur in Ecclesiis per Ægyptum et Syriam, dominis nostris cognitam feceritis : tum quod a nobis desideratur, (silentium scilicet) amplectimini.

46. « Et quomodo nos, responderunt, idiotæ cum simus inexpertes, ad tantam causam infirmi et indocti præsumemus arripere negotium, quod virtutem nostram exsuperat. Sed Christus Deus noster, qui per vilissimos et idiotas (e vestigio diximus) cooperatus est sanctis Apostolis, et per eos orbem terrarum captavit ad obedientiam verbi dispensationis suæ, potens est dare vobis sermonem in apertione oris vestri ad supplendum intentionem et sensum eorum, qui neque litteras quiverunt suscipere, neque ausi sunt resistere, vel super talibus quolibet modo mutire. Qui cum Dei essent amatores, obedientiæ filii apparentes, obedierunt verbo nostro, et acquieverunt hortationi : quos cum prolixa prosecuti oratione, et gaudium non qualecumque his, qui missi conciliantes, taliter divulsi sumus ab invicem cum multa lacrymarum effusione.

« Verum, o sanctissimi et beatissimi (ut decet paternam dominationem vestram) benigne fratres nostros suscipite, et dominis orbis absque subtractione, vel timore humano præsentate. Habebitis enim eos scientes liquido trium Apostolicarum sedium concinnantem et concordantem Orthodoxiam. Qui sanctas ac venerabiles sex Synodos voce consona prædicant. Aliam ad has, quam et septimam quidam susurrando nuncupant, nullatenus admittentes, imo modis omnibus respuentes, nimirum ut dudum in Apostolicarum et magistralium traditionum depositionem, et sacrarum ac venerabilium imaginum interemptionem collectam.

47. « Vos vero, sanctissimi, divino illustrati zelo, consentaneos quoque habentes divinitus conservandos dominos, qui justo decreto Dei in vobis imperare præordinati sunt, simul etiam et a Deo protegendum et muniendum senatum, prævalete, et viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnem inobedientiam Apostolice ulciscentes, et ad Christi obedientiam coaptantes. Illud autem tanquam necessarium penes pontificalem apicem vestrum commonendum ducimus, ut si beneplacito cunctorum, Regis Christi videlicet Dei nostri, et eorum, qui cum eo regnare meruerunt, Dei scilicet amicorum et triumphatorum dominorum nostrorum volueritis celebrare Synodum : ne molesta vobis appareat trium Apostolicarum sedium almorum patriarcharum et sanctissimorum episcoporum, qui sub ipsis degunt, absentia, non ex proprio eorum accidens proposito, sed ex tenentium, seu dominantium illis terribilibus nimis et mortiferis pœnis.

« Hoc autem subtilius est considerandum etiam ab ipsa sacra ac venerabili sexta Synodo, in qua nullus eorum, qui per idem tempus in his partibus episcopi erant, convenisse repertus est propter nefariorum hominum dominatum : sed nullum ex hoc sanctæ adhæsit Synodo præjudicium, neque secuta est prohibitio aliqua statuendi, et manifesta faciendi recta dogmata pietatis, præcipue cum sanctissimus Apostolicus papa Romanus concordaverit et in ea inventus sit per apocrisiarios suos, et nunc, sanctissimi, hoc cum auxilio Dei similiter fiet. Nam sicut tunc illius fides in orbis terræ personuit fines, ita et Synodi, quæ nunc per gratiam Dei congreganda est, per interventionem vestram, et ejus qui moderatur Apostolorum principis Sedem, prædicabitur in omni loco qui sub sole est fides, videlicet quæ tyrannice destructa sunt erigens, et in antiquam et Apostolicam reformans traditionem.

48. « Porro ad munitionem generalium litterarum nostrarum, satisfactionemque beatitudinis dominationis vestræ, atque victorum et triumphatorum imperatorum nostrorum conspeximus,

[1] 2. Cor. vi.

atque exemplar Synodicorum Theodori sanctæ memoriæ patris nostri et patriarchæ Hierosolymorum subjicimus iis, quæ dicta sunt a nobis. Hunc autem libellum, secundum solitum Ecclesiæ morem, idem sanctæ recordationis scripsit beatis et almis termini (terque) sanctissimis patriarchis, Cosmæ scilicet Alexandriæ, et Theodoro Antiochiæ Theopoleos : qui et reciproca Synodica eorum, dum adhuc viveret, recepisse dignoscitur. Incolumes vos pro nobis orantes Dominus conservet, sanctissimi et divinitus honorati ». Hactenus Orientalium Epistola. Cui mox subnectitur dicta Theodori confessio, isto titulo : « Exemplar Synodicorum Theodori sanctissimi patriarchæ Hierosolymorum, etc. » Recitantur ipsæ in Actione secunda septimæ Synodi.

Hoc ipso anno contigit, quod narratur a Constantino episcopo Constantiæ Cypri in Actione quarta Nicæni posterioris Concilii, his verbis[1] : « Ante biennium navigaverunt viri Cyprii in duabus navibus in civitatem Syriæ quæ vocatur Gabala. Cum autem essent Gabalæ secundum consuetudinem sagittarii Agarenorum, descenderunt ad maritima, et venientes quidam eorum Gabalam, divertunt in quoddam templum civitatis. Porro unus ex Agarenis, videns imaginem in pariete de calculis, interrogavit quemdam Christianum, qui aderat : Quid prodest imago hæc? Ad quem Christianus ait : Quia iis quidem, qui eam honorant, prodest; his autem, qui eam inhonorant, nocet. Et Sarracenus : Ecce ego, inquit, effodiam oculum ejus, et videbo quid mihi noceat. Hæc dixit, et extendens contum suum, imaginis oculum dextrum effodit. Protinus ergo et suus dexter oculus in terram exiliit; idemque ignea est febre detentus. Hi autem, qui simul cum illo aderant, acute eum ægrotantem videntes, tulerunt, et ad civitatem ipsius reduxerunt. Hæc nobis retulerunt viri, qui remearunt ad Cyprum numero triginta duo. Hæc in plena Synodo Constantinus episcopus. Sed ad res Occidentalis Ecclesiæ stylum convertamus.

49. *Ecclesia Saxonum florescit, baptizato Widichindo principe.* — Hoc eodem anno Carolus Magnus rex in Saxonia Synodum habuit Paderburnensem, in qua inter alia status Ecclesiæ Saxonum dispositus est : baptizatis enim hoc anno iis, qui rebellare consueverant, Widichindo atque Albione principibus Saxonum, res Saxonum in tuto quodammodo videri poterant collocatæ. Jacta etiam feruntur hoc anno fundamenta Mindensis Ecclesiæ in Saxonia, cui primus præfectus est episcopus Herimbertus. Quomodo autem hæc se habuerint, ex Annalibus Saxonum ista[2] enarrantur :

« Vicina erat Paschalis solemnitas, et rex cum universo milite pro Christiana pietate se jam sacris imminentibus apparabat commemoratione Dominicæ passionis et expurgatione criminum in purgatione conscientiæ. Widichindus mendici habitu per fluvium in navicula allabitur : et quominus nosceretur, mendicus cum mendicis ad stipem sedebat : ingens quippe pauperum multitudo quotidie assectabatur. Rex illis largam stipem jussit erogari. Widichindus, ubi ad eum perventum est, dextram et ipse protendit. Attendit, qui distribuit, incurvum in manu digitum, qualem sciebat habere Widichindum, vultum ejus diligenter intuetur, agnoscit arridens, qui largiebatur. Quid ita mendicus inter mendicos sederet princeps ditissimus, percontatur. Ille nihil ad hæc, sed ad regem se jubet introduci.

50. Erat tum sanctissimus Paschæ dies. Rex hilariter excepit venientem : percontatus quid sibi vellet indignus principe habitus. Ille sub hæc : Volui, serenissime rex, hoc habitu incognitus (ut sperabam) lustrare secreta gestorum, quæ cognitus non tam fidenter adspicerem. Curiositas induxit, ut latibulum quærerem, qui inter tuos nunc in gratiam susceptus, propalam potero percontari quæ vellem. Quid igitur (inquit rex) vidisti, quod te vidisse delectat? Ille, ut erat adhuc rerum Christianarum rudis, subintulit : Vidi, quod mirabar, ante biduum te demisso vultu tristem, incertus quid contigisset quod tantum regem contristaret (commemoratio fuit Dominicæ Passionis, qua die Parasceves regium vultum obscurasset) rursum, inquit, vidi hodierna te die primum sollicitum et ad rem attentissimum : postquam vero mensam adieras in templo mediam, ita hilari mihi conspectus es vultu, ut repentinæ in te mutationis me caperet miraculum.

« Stupor autem erat videre, quod de manu purpurati sacerdotis singuli pulchellum puerum in os susciperent, quem quibusdam ludibundum arridere, ultro properare, aliis vero abhorrentem, avertisse vultum, et tamen in ora demissum, nec redeuntem adspexi. Hoc quid sit, necdum accipio. Tum rex : Bene, inquit, profecisti : plus tibi aliquid, quam cunctis sacerdotibus et omnibus nobis est ostensum. Inde mutata veste, manu secum abstractum docuit grande pietatis mysterium in altaris sacramento. Qua re cognita, exhilaratum ducem orasse, ut proprium illi sacerdotem permitteret, qui divinæ rei curam haberet, crebriusque in conspectu perageret altaris sacratum mysterium. Rex etiam pontificem illi daturum promittit, modo illi habitationem episcopo dignam providerit. Ducem vero arcem suam ad Wiseram utriusque capacem ostendisse : deditque in ejusdem arcis non exiguo circo locum ædificandæ Ecclesiæ. Ferunt proinde nomen Ecclesiæ provenisse quod meum et tuum, quasi communis duorum possessio, sonat in lingua Saxonum vernacula Min, din.

51. « Erat vir præcipua religione Herimbertus, qui cum Carolum latere non posset, dignus est habitus, quem primum præficeret eidem Ecclesiæ Mindensi episcopum : adjecit illi ministeriales non paucos, nec parvos, ut haberet Ecclesia defensores suos. Illi vero, quia ex imo gradu in nobilitatem

[1] Conc. Nic. II. Act. IV. version. Anast. — [2] Crant Metrop. Sax. l. I. c. 9. et hist. Saxon. l. II. c. 23.

excreverant, ut partim comites, partim duces fierent, sprevisse matrem videntur.

« Ornata est autem Ecclesia jam tum ab initio multis sanctorum reliquiis, Feliciani Fulginatis episcopi et martyris, Theodori episcopi, Carpophori et Abundæ (Abundii) martyrum. Profecit autem Ecclesia tam in spiritualibus, quam in temporalibus sub hoc pontifice, agente novitio fervore in populo recens converso, instante nihilominus bono pontifice, qui frugem divini verbi curavit in populo multiplicari ». Hactenus de his auctor in metropoli Saxonum : quæ totidem verbis reddidisse voluimus, ne quid additum putetur ad ea quæ ex Annalibus Saxonum prodita auctor refert. Qui et addit, hoc anno jam Widichindo ad religionem Christianam converso, cœptas a Carolo Magno alias cathedrales Ecclesias erigi in Saxonia, eisdemque, qui eas curarent, esse postea datos sanctos episcopos, de quibus inferius dicendum erit. Hæc modo satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6278.— Anno Æræ Hispan. 823. —Anno Hegiræ 169, inchoato die 13 Julii, Fer. 4.— Jesu Christi 785. — Hadriani I papæ 14. — Constantini imp. 10 et 6. Irenes 6.

1. *Imperatores scribunt ad Hadrianum PP. de Concilio celebrando.* — A num. 1 ad 40. Refert Baronius, num. 2 et seqq. litteras ad Hadrianum papam datas a Constantino imp. et Irene Augusta *IV kalendas Septemb. Ind.* VII, quibus eum rogant, ut Constantinopolim veniat, quo Synodice antiqua sanctorum Patrum traditio confirmetur. Quod si Constantinopolim venire non possit, legatos ab eo mittendos postulant. Verum loco, *Indictione septima*, legendum, *Indictione* VIII, qua currente *Paulus* episc. Constantinop. mortuus est, et post ejus mortem de Concilio celebrando actum, ut ex responso Hadriani demonstro. Datum enim illud *VII kalendas Novemb. Indict.* IX, ut videre est apud Baronium num. 33, id est, currenti anno, et menses duos post litteras impp. Tum num. 14 et seqq. recitat Baronius responsum illud Hadriani ad imperatores, in quo plura in sacrarum imaginum defensionem in medium adducit. In iis litteris n. 30, Hadrianus ait : « Mirati sumus, quod in vestris imperialibus jussis pro patriarcha regiæ urbis, scilicet Tarasio directis, UNIVERSALEM, ibi reperimus exaratum; sed utrum per imperitiam, aut schisma, vel hæresim iniquorum scriptum est, ignoramus, etc.» Factum id fuit juxta Orientalium consuetudinem. Hac de re audiendus Anastasius in Præfatione ad septimam Synodum Joanni VIII papæ dicata : « In eo sane, inquit, quo frequenter universalem Græci patriarcham suum inconvenienter appellant, Apostolatus vester adulationi veniam det, sæpe prælatis suis non sine reprehensione placere studentium. Verum cum apud Constantinopolim positus, frequenter Græcos super hoc vocabulo reprehenderem et fastus vel arrogantiæ redarguerem; asserebant, quod non ideo œcumenicum, quem multi universalem interpretati sunt, dicerent patriarcham, quod universi orbis teneat præsulatum, sed quod cuidam parti præsit orbis, quæ a Christianis inhabitatur. Nam quod Græci œcumenem vocant, a Latinis non solum orbis, a cujus universitate universalis appellatur; verum etiam habitatio vel locus habitabilis nuncupatur». At hæc ratio etiam pro aliis patriarchis militat, qui tamen se nunquam patriarchas universales appellarunt.

2. *Patriarchæ Constantinop. titulum universalis male assumunt.* — Allatius lib. 1 de Ecclesiæ Occid. et Orient. consensione cap. 19, num. 7, ostendit, omnes Constantinopolitanorum patriarcharum conatus repressos fuisse a Romanis Pontificibus, quando illi universalis titulum usurpare cœpere, additque : « Universalis porro titulum post Nesteutam (id est, Joannem Jejunatorem) patriarchæ adeo obstinate sibi retinuerunt, ut nullis neque minis neque admonitionibus ad illum oblitterandum adduci potuerint : et nunc etiam in calamitosissima Græciæ desolatione sub tyrannide Barbarorum pessima eo sese cohonestant, quibus cum Romana Ecclesia non ita bene convenit, quique eam religiosissime observant. Eo usus fuisse videtur ex intimis illius Ecclesiæ *Bessarion* cardinalis, patriarcha Constantinopolit. Epist. ad omnes Ecclesiæ Constantinopolitanæ subjectos, etc.» Plura de his Allatius laudatus. Porro quam procul a vana titulorum ambitione abfuerit *Tarasius*, ostendit ejus subscriptio, quæ legitur Actione IV septimæ Synodi, facta post Hadriani papæ vicarios, licet episcopi non essent : «Tarasius misericordia Dei episcopus Constantinopoleos novæ Romæ confirmans

sic se habere veritatem, omnia quæ superius efferuntur, libenter admittens, his subscripsi».

3. *Hadrianus unas tantum litteras ad imperatores dedit.* — Sed imperatorum ad Hadrianum papam, hujusque ad imperatores Epistolæ, quas mox diximus præsenti anno datas esse, magis hic explicandæ, quia mendosa Indictio, qua prior notata reperitur, Lupum in Dissert. de septima Synodo generali cap. 11 decepit, induxitque, ut scriberet imperatores *anno* DCCLXXXIV, *Indictione septima, mense Augusto* litteras ad Hadrianum dedisse, sed responsa Hadriani ad eas periisse, aut adhuc latere; rursumque imperatores alteram legationem ad Pontificem misisse *Indictione octava, in fine Decembris*, anno scilicet DCCLXXXIV, quæ postquam Romam pervenit, Pontifex sua ad Synodum vice legaverit Petrum Romanæ Ecclesiæ archipresbyterum, et Petrum monachum variis mandatis instructos. Quo pacto cum responsum Hadriani ad imperatores, quod in secunda Actione Concilii Nicæni legitur, et hoc anno a Baronio recitatur, datum sit *septimo kalendas Novembris, Indictione* IX, hoc scilicet anno, sequeretur *Hadrianum* ad secundas imperatorum litteras non nisi post menses decem respondisse, quod nullus sibi facile persuaserit; cum de Concilio generali indicendo, et de sacrarum imaginum restitutione, ab omnibus Orthodoxis, præsertimque ab Hadriano adeo exoptata ageretur. Præterquam quod in Concilio generali utraque Epistola lecta fuisset; et tamen unius tantum in eo mentio est. Et revera unicam tantum scripsit Hadrianus, frustraque alia quæritur.

4. *Ante electionem Tarasii actum non est de VII Synodo indicenda.* — Res ita se habuit. *Tarasio* die Nativitatis Christi superioris anni patriarcha Constantinopolitano ordinato, actum est de Synodo OEcumenica convocanda, quia Tarasius eam dignitatem admittere noluit, nisi postquam imperatores ejus indictionem promisere, ut refert Ignatius in ejus Vita. Quare imperatores *IV kalend. Septemb. Indictione* VIII, non vero Indict. VII, ut mendose legitur in omnibus exemplaribus, scripsere ad Hadrianum papam, ad eumque misere *Constantinum* episcopum Leontinum in Sicilia et *Dorotheum* episcopum Neapolitanum in Campania, rogaruntque, ut Constantinopolim veniret ad celebrandam Synodum OEcumenicam; quod si non posset, mitteret qui locum suum in ea tenerent, addentes se eumdem Leontinum direxisse, *cum præsenti nostra venerabili jussione ad vos*, et strategо Siciliæ jussisse, *ut omnis requiei et honoris vestri curam habeat.* Ad hæc Tarasius patriarcha Leonem presbyterum suum cum litteris ad Hadrianum direxit. Hæ quidem non extant, sed Hadrianus in suo responso a Baronio num. 34 et seqq. relato id diserte asserit, additque : «Post confessionem fidei vestræ notum factum est nobis, quod vestra venerabilis sanctitas postulaverit ab Orthodoxis et propugnatoribus veritatis, piissimis videlicet imperatoribus nostris, qui ad gloriam Dei facti sunt, quo fieret venerabilis Synodus, etc.» Ex quibus patet, ante electionem Tarasii actum non esse de alicujus Synodi generalis convocatione; imperatores de ea ad Hadrianum litteras non dedisse; nec legatos ad eum misisse, antequam Tarasius in suam electionem consensisset, deceptumque esse Lupum laudatum, qui arbitratus est imperatores et scripsisse, et legatos destinasse ad Hadrianum mense Augusto præcedentis Christi anni, rursumque eodem anno sub finem Decembris alios direxisse, aliasque ad eum litteras dedisse, ad quas responderit Hadrianus litteris in VII Synodo Act. II lectis, non advertens in his Hadriani litteris mentionem fieri jussionis ab imperatoribus missæ cum litteris IV kal. Septemb. datis, in quibus se eam ad eum dirigere affirmant.

5. *Imperatores revocarunt priores suos ad Hadrianum legatos, et alios nominarunt.* — Leo presbyter, ubi in Siciliam pervenit, jussionem imperatorum a stratego seu præfecto Siciliæ accepit, qua sibi injungebatur, ut cum Theodoro Catanæ in Sicilia episcopo et Epiphanio legato archiepiscopi Sardiniæ ad Hadrianum proficisceretur, et jussionem eorumdem imperatorum deferret; quod et diligenter a Leone præstitum. Hadrianus Leone, Theodoro et Epiphanio auditis valde imperatores laudavit, ad eosque rescripsit Epistolam a Baronio recitatam, et legatos suos, qui Synodo generali præessent nominavit. His laudatas suas litteras consignavit, datas *septimo kalendas Novembris, Indictione nona*, hoc scilicet anno, et duos circiter menses post scriptas ad se ab imperatoribus litteras. Constant hæc ex Actione II septimæ Synodi, in qua pag. 119 legitur : «Joannes magnificentissimus logotheta dixit : Hæc noverunt et honorabilissimi Siculi, Deo amabilis Theodorus Catanensium episcopus, et qui cum eo est reverendissimus diaconus Epiphanius, qui locum tenet archiepiscopi Sardiniæ. Ambo enim per jussionem piorum imperatorum nostrorum profecti sunt Romam cum reverendissimo apocrisiario sanctissimi patriarchæ nostri. Theodorus Deo amabilis episcopus Catanæ dixit : Pio imperio jubente per honorabiles jussiones suas, mittere Leonem Dei cultorem presbyterum, qui una mecum est servus vestræ sanctitatis (nempe Tarasii, quem alloquitur Theodorus) simul cum pretiosa Epistola sacratissimi domini mei, ille qui colit sanctitatem vestram, Siculorum scilicet meæ provinciæ strategus misit me Romam cum pia jussione Orthodoxorum imperatorum nostrorum. Qui abeuntes, pii imperii eorum fidem et Orthodoxiam, denuntiavimus. Et beatissimus papa audiens dixit : Quia si in diebus imperii eorum factum fuerit hoc, magnificare habet Deus pium imperium eorum super priora regna. Hinc et suggestionem, quæ lecta est (Epistolam nempe Hadriani papæ datam VII kalend. Novemb. Indictione IX), transmisit ad pios imperatores nostros una cum litteris ad sanctitatem vestram (recitatis a Baronio num. 34 et seqq., ut mox diximus), et vicariis

suis, qui hic præsidentes adsunt ». Ex his etiam colligimus Dorotheum Neapolitanum et Constantinum Leontinum episcopos, ubi Siciliam attigere, jussos esse a stratego, seu a præfecto illius provinciæ, Constantinopolim redire, et in utriusque locum de imperatorum mandato Romam destinatos esse *Theodorum* Catanæ episcopum, et *Epiphanium* legatum archiepiscopi Sardiniæ, qui Hadrianum de imperatorum Orthodoxia certiorem fecere, eorumque jussionem, quam primum Dorotheo et Constantino episcopis tradiderant, et postea eisdem Theodoro et Epiphanio consignari mandarant, Hadriano remisere. Unica itaque legatio ab imperatoribus missa, sed prioribus legatis revocatis, alii in eorum locum subrogati, et unica Epistola ab imperatoribus ad Hadrianum, hujusque ad imperatores data. Quæ quidem utraque extat, et in septima Synodo lecta est. Litterarum imperatorum partem Nicolaus primus litteris suis ad Michaelem Augustum ab avita in Sedem Apostolicam veneratione devium inseruit.

6. *Tarasius tres alios patriarchas de Indictione VII Synodi monet.* — A num. 40 ad 49. *Mahadis* Saracenorum califa, qui anno DCCLXXV dignitatem illam obtinuit, vixit usque ad diem tertium mensis Augusti anni currentis, eique successit *Musa Alhaidis*, Moses a Baronio et Theophane vocatus, cujus mors contigit sequenti Christi anno, die XIII mensis Octobris. Hunc excepit *Haron Raschid* Alhadis frater, ut uno tenore anno superiori num. 3 accurate exposuimus. Quare quando imperatores Synodum septimam indixere, non *Haron*, uti existimavit Baronius, sed *Musa* seu *Moses* Saracenis imperabat, adhucque pax inter imperatores et Saracenos durabat. Facilis tamen accessus non erat ad regiones Saracenis subditas. *Tarasius* duos legatos ad patriarchas Antiochenum, Hierosolymitanum et Alexandrinum, qui eis septimæ Synodi Indictionem significarent, eosque ut ad eam venirent, hortarentur, misit. Legati per omnem Ægyptum et Orientem inter mille pericula iter fecere; cumque Hierosolymam pervenissent, invenerunt *Theodorum* patriarcham Hierosolymitanum mortuum esse, et *Eliam*, cujus ille sedem occuparat, in exilium a protosymbolo califæ missum. Traditum tamen eis fuit exemplar Synodicorum a Theodoro ad reliquos patriarchas scriptorum, quando ordinatus est patriarcha Hierosolymitanus. Diverterunt enim apud monachos vitæ sanctitate illustres, ex quibus duo inventi, quorum alter patriarchæ Antiocheni, alter Alexandrini syncellus fuerat, alter Joannes, alter Thomas appellatus, quos loco Policiani Alexandriæ et Theodoreti Antiochiæ patriarcharum ad Synodum monachi delegarunt. Constant hæc ex litteris eorumdem patriarcharum ad Tarasium datarum, quæ a Baronio integræ recitantur. Ex illis sequentia colligere est. Primum, Elias patriarcha Hierosolymitanus adhuc exul erat: « Nostis enim », inquiunt patriarchæ, « qualiter per pusillam accusationem exul factus sit a bis millibus signorum ille, qui ad regendum thronum fratris Domini sortitus est Jacobi ». Sanctus Stephanus sancti Joannis Damasceni nepos et Thaumaturgus appellatus, vulgoque dictus *S. Stephanus Sabaita*, a Laura sancti Sabæ duodecimo ab urbe Hierosolymitana milliario dissita, in qua vixit, Eliæ restitutionem in episcopatum prædixit, ut testatur Theoctistus ejus discipulus in Vita Stephani Sabaitæ anno DCCXCV demortui. Ait enim Theoctistus: « Superbus ille atque arrogans Theodorus (qui Eliam relegandum a protosymbolo Saracenorum obtinuerat, ut in ejus locum substitueretur) suo jam voto potitus, seipsum in profundum peccatorum barathrum voluntaria præcipitatione dejecit; dirisque et execrationibus, quas meruerat, obnoxius, in Perside male vitam finivit », anno nobis incomperto. De Eliæ in sedem Hierosolymitanam restitutione in morte ejus agemus. Baronius, qui Vitam illam sancti Stephani Sabaitæ non viderat, num. 40 autumavit patriarcham Hierosolymitanum, de cujus exilio mentio est in litteris patriarcharum Orientalium ad Tarasium, esse Theodorum; sed hunc quando eæ litteræ datæ jam demortuum fuisse in fine earumdem dicitur.

7. *Christiani a Saracenis etiam pacis tempore male habiti.* — Secundo ex iisdem litteris intelligimus quam male habiti sint Christiani in Syria, Saracenis in ea dominantibus, etiam quando pax inter eos et imperatores vigeret: « Libellis », inquiunt initio Epistolæ suæ, « Apostolicæ et paternæ sanctitatis vestræ perlectis, beatissime, nos humiles, et eorum qui desertum incolere gestiunt ultimi, tremore pariter et gaudio sumus detenti: tremore quidem propter timorem eorum quibus ob peccata nostra servire decreti sumus, quique vere sunt impii, et in circuitu (secundum quod scriptum est) impii ambulant, ac per singulos pæne dies occasiones exquirunt, ut nos morti tradant: gaudio vero propter veritatem Orthodoxæ fidei, quæ fulget in eis, etc. Visitavit nos Oriens splendidus ex alto, Theoreticæ et divinæ Providentiæ illustratæ mentis, in tenebris et in umbra mortis maligni erroris, id est, Arabicæ impietatis sedentes, et ad dirigendos intelligibiles pedes nostros in viam et semitas pacificæ constitutionis ». Vides ipsos patriarchas persecutionis metu sese in deserta abdere coactos fuisse. Intelligimus tertio, hoc anno vel sequentis initio, quo eæ litteræ a patriarchis exaratæ, pacem in Syria extitisse: « Consideramus igitur, sanctissime », subdunt patriarchæ apud Baronium num. 45, « contaminatæ nationis cognoscentes contra nos infestationem, remittere hos, qui missi sunt (duos nempe legatos Tarasii), et prohibere appropiare iis ad quos destinati sunt, ducentes hos in medium nostrum, et admonentes plurimum, ne inducerent turbationem, imo (ut specialius dicamus) exitium quiescentibus, et Dei gratia PACIFICATIS ECCLESIIS, vel populo miserabiliter jugo servitutis afflicto, et importabilium illatione tributorum oppresso ». Ad hæc Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. de Musa califa

scribit : « Fuit ejus tempore Ecclesia in quiete et pace ».

8. *Annus* XIV *belli Saxonici.* — Ad num. 49 et seqq. Carolus rex insignem hoc anno de Saxonum idololatria et perfidia triumphum egit, a variis Francorum annalistis narratum, quem hic ex annalista Metensi referam : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXXV, rex usque ad Roie pervenit super fluvium Wisaram, ubi confluit Waharna, et propter nimiam inundationem aquarum, inde reversus est ad Eresburch castrum, ubi uxorem suam Fastradem cum filiis et filiabus venire jussit ; ibique per totam hyemem mansit. Ubi etiam Pascha celebravit. Et multis vicibus exercitum super Saxones misit, et eorum castra destruxit, et in Maio Synodum apud Paderbronnam habuit : et inde iterum pergens, nullo contradicente, totam Saxoniam circuivit. Et cum pervenisset in Bardengawi, misit inde post Widichindum et Albionem, et utrosque ad se fecit venire. Quos sacramento constrinxit, ut in Franciam ad eum venirent. Qui acceptis obsidibus, ad regem in villa Attiniaco venerunt, ibique baptizati sunt : et sic tota Saxonia subjugata est Francis. Et in eadem villa celebravit rex Natalem Domini ». Bardengawi, seu, ut alii scribunt, Barduicum sive Bardovicum, positum est ad Ilmenovium amnem infra Lunæburgum, quod ex ejus ruinis crevit.

9. *Episcopatus Mindensis et Verdensis instituti.* — *Saxonia* itaque, quæ a tot annis bello flagraverat, pace gaudere cœpit, postquam a Carolo in provinciam redacta est. Præterea Witichindus « tot malorum auctor ac perfidiæ incentor venit cum sociis suis ad Attiniaco palatio, et ibidem baptizatus est, et rex suscepit eum a fonte », inquit chronographus Moissiacensis. Cointius hoc anno num. 9 varios alios annalistas citat, qui Witichindum Attiniaci sacro fonte levatum esse tradunt, et ex illis refellit eos qui apud Bollandum ad diem VII mensis Januarii in Encomio Witichindi, fingunt, hunc vel *Bardevici* vel *Mittebachii*, vel in villa *Bellhem* diœceseos Osnaburgensis baptizatum fuisse. « Deinceps Witichindus pacatus in sua sedit provincia, Westphaliam solam gubernans », inquit Krantzius lib. 2 Saxoniæ cap. 24. Carolus nonnullas ei restituit arces, alias præsidiis firmavit. Ubi vero Witichindus agnovit Carolum de construendis Ecclesiis sollicitum, idoneum obtulit locum, quem suo jure servabat ad ripam Wisurgis, ubi *Mindensis* episcopatus fundatus est et primus episcopus ordinatus *Herimbertus*, vir præcipua religione, inquit Krantzius. Præter hunc episcopatum erectus *Verdensis* in Saxonia, ut ostendit Henschenius ad diem primum Martii in Vita sancti Suiberti episcopi et Frisonum Apostoli. Sedes episcopi, non *Verdæ* primum, sed alio in loco fixa, indeque postea ad Verdense oppidum tanquam nobilius et clarius translata. Primus autem illius episcopus fuit *Suibertus* Caroli regis jussu statutus, vir sanctus natione Anglus, qui colitur die XXX mensis Aprilis. Legendus Henschenius citatus in Commentario prævio ad Vitam sancti Suiberti episcopi Frisonum parag. 8, num. 62 et seq. et ad diem XXX Aprilis in Vita sancti Suiberti episcopi Verdensis in Saxonia inferiori, qui cum Suiberto seniori confundendus non est ; cum illius initia ab istius obitu integro fere sæculo distent. Porro natalem Witichindi ad diem VII id. Januarii celebrant Carthusiani Colonienses in Addit. ad Usuardum et Martyrologium Germanicum a Petro Canisio recognitum ; sed Bollandus citatus ait, se haud comperisse an publica Romanæ Ecclesiæ auctoritate Witichindus inter divos habitus fuerit.

10. *S. Villehadus in Saxonia Evangelium prædicat.* — Nuntium de rebus a Carolo feliciter gestis, et de Saxonibus ad fidem conversis Romam per Andream abbatem cito delatum est, ut liquet ex litteris Hadriani papæ, de quibus anno sequenti agemus. *Willehadus*, qui solitariam vitam ab anno superiori ducebat, Carolum apud Eresburgum commorantem adiit, et ab eo rursum in Saxoniam missus est hoc anno, ut colligitur ex Anschario in sancti Willehadi Vita : « Venerandus Domini sacerdos regem adiit Carolum, qui tunc forte in castello consederat Saxoniæ Eresbur, proponens voluntatis suæ devotissimam in præparatione Evangelii pacis affectionem, atque ipsius in hoc æquissimam requirens præceptionem. Qui pro consolatione laboris ac præsidio subsequentium ejus, dedit ei in beneficium quamdam Cellam in Francia, quæ appellatur Justina, præcepitque ei ut iterum pro nomine Christi cœptam repeteret parochiam. Quod ille gratanter ac religiose suscipiens, rursus venit Wigmodiam et fidem Domini publice ac strenue gentibus prædicabat. Ecclesias quoque destructas restauravit, probatasque personas, qui populis monita salutis darent, singulis quibusque locis præesse disposuit. Sicque ipso anno, divino ordinante instinctu, gens Saxonum fidem Christianitatis, quam amiserat, denuo recepit. Sed et totius mali auctor incentorque perfidiæ Widichindus eodem anno, regi se subdens Carolo, baptismi est gratiam consecutus ; sicque ad tempus sedata sunt mala, quæ illius fuerant ingesta pernicie ».

11. *Moritur S. Virgilius episc. Salisburgensis.* — Mortuus est hoc anno sanctus *Virgilius* quintus Ecclesiæ Salisburgensis episcopus. In brevibus enim Annalibus Ratisponensibus a Mabillonio tom. IV Analect. publicatis, ad annum DCCLXXXV habetur : « Virgilius episcopus et Opportunus abbas obierunt ». Tum ad annum sequentem : *Arn episcopus ordinatus est*, nempe *Arno*, qui primus archiepiscopus Salisburgensis fuit, ut an. DCCXCVIII, quo archiepiscopalem dignitatem consecutus est, exponemus. Nec dubium, quin *sancti Virgilii* mors accurate in iis Annalibus consignetur ; cum in libro Miraculorum sancti Virgilii ex tomo VI Canisii a Mabiltonio sæculo III Benedict. part. 2 relato legatur, alias detectam fuisse tumbam et depictam imaginem supra eam cum inscriptione, quæ docet Virgilium illud templum construxisse,

et præterea dies obitus ejus *V kalend. Decemb.* ibidem notatur. Unde cum Virgilius exeunte anno spiritum Deo reddiderit, ejus successoris ordinatio anno sequenti peracta est. Chronographus itaque Reicherspergensis, qui hanc mortem in annum superiorem diemque v *kalend. Decemb.* contulit, in anno tantum peccavit. Ad hæc poeta anonymus, qui versus *de Ordine comprovincialium pontificum* composuit, Epitaphium Virgilii his versibus inchoat:

Hic pater et pastor, humilis doctusque sacerdos,
Corpore Virgilius pausat, quem Hibernica tellus
Disponente Deo partes direxit in istas,
Quique regebat ovans præsentis culmina sedis
Ferme QUATER DENOS caris cum fratribus ANNOS.

Quare cum *Virgilius* annos ferme XL Salisburgensium episcopus fuerit, mors ejus citius contingere non potuit. Auctor quidem anonymus ejus Vitæ, sancti Eberhardi itidem episcopi Salisburgensis discipulus, qui modo sæculo XII eam in litteras mandavit, juxta editionem Mabillonii loco citato scribit: « Celebrato divini sacramenti mysterio, leni morbo correptus, anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXX, IV kalend. Decembris obdormivit in Domino ». Verum apud Hundium in metropoli Salisburgensi aliqui legunt, *anno* DCCLXXXIV, vel DCCLXXXV, qui ideo recte censuere locum illum corruptum esse, licet in priori editione ejusdem Vitæ habeatur etiam annus DCCLXXX. Cointius, qui an. DCCLXXX, num. 11, *Virgilium* mortuum contendit, ait, lectionem illam Hundii vitiosam esse, et errorem ex eo videri emanasse, quod cum olim annum, quo Virgilius ex hac vita migravit, omnes constantissime notarint DCCLXXX, mota de die controversia, diem alii IV scripserint, alii V ante kalendas Decembres, et reperti sint e recentioribus, qui duobus numeris, quorum alter annum, diem alter designabat, in unum coactis, asseruerint *Virgilium* mortuum anno Christi, vel DCCLXXXIV, vel DCCLXXXV. Sed sive anonymus scripserit *anno* DCCLXXX, ut etiam legitur in libro Miraculorum sancti Virgilii citato, sive currentem Christi annum signaverit, mors sancti præsulis a præsenti anno amoveri non potest; cum, teste poeta in ejus Epitaphio, *Virgilius* annos fere XL Ecclesiam Salisburgensem rexerit, illeque Epitaphium illud anno DCCCXL aut circiter composuerit, qui ideo durationem sedis Virgilii melius callere potuit, quam anonymus, qui sancti antistitis Vitam pluribus a morte ejus sæculis elucubravit. Quod si Hundius, Cointius, aliique viri doctissimi versus laudati poetæ videre potuissent, in describendis *Virgilii* ejusque decessorum annis, et initio ac fine illorum sedis, in tot errores ab anterioribus scriptoribus inductos abrepti non fuissent.

12. *Obitus Opportuni abbatis primi Manseæ.*— Eodem quo *Virgilius* anno vitam cum morte commutavit *Opportunus*, ut mox diximus ex Annalibus Ratisponensibus. Fuit *Opportunus* primus abbas cœnobii, cui nomen inditum Manseæ, quod *Odilo* dux Bajoariæ in episcopatu Salisburgensi prope Menem lacum Noricorum *sancti Pyrminii* suasu construxit, ut videre est apud Cointium anno DCCXXXIX, n. 46, quo ejus fundationem collocat, sed qui mortem *Opportuni* in annum DCCLXXXI Hundium in metropli Salisburgensi securus perperam confert. *Opportuno* successit *Henricus* de quo infra.

13. *Saraceni ex urbe Gerundensi a Carolo expulsi.* — In Chonico Moissiacensi ad an. DCCLXXXV legitur: *Gerundenses homines Gerundam civitatem Carolo regi tradiderunt*, quod et legitur in Annalibus Anianensibus, et his verbis observavit Surita: Mauri qui Gerundæ Ausetanorum urbis potiuntur, sub Caroli imperium ditionemque deveniunt ». Quod tamen contigit, ut observat Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 6, num. 9, postquam certatum fuit cum Machomete Mauro comite, et post longam urbis obsidionem. Cujus rei memoriam conservavit vetus Chronicon monasterii Rivipullensis, in quo dicitur: « Hic Carolus dictus Magnus anno Domini DCCLXXXVI cepit civitatem Gerundæ vincens in prœlio Machometum regem ipsius civitatis. Et dum cepit ipsam civitatem, multi viderunt sanguinem pluere, et apparuerunt acies in cælo, in vestimentis hominum et signa Crucis. Et apparuit crux ignea in aere supra locum ubi nunc est altare beatæ Virginis. Et propter hoc mutavit sedem, quæ tunc erat in Ecclesia sancti Felicis, in loco ubi nunc est ». Meminere eorumdem prodigiorum ad annum sequentem et Chronicon Moissiacense, et Annales Anianenses: « Eo anno mense Decembris apparuerunt acies terribiles in cælo, quales nunquam nostris temporibus antea apparuerunt. Necnon et signa Crucis apparuerunt in vestimentis hominum et nonnulli sanguinem dixerunt se videre pluere ».

14. *Gerundenses Carolum regem liberatorem suum agnoscunt.* — Tam ingens beneficium adeptæ per *Carolum* libertatis rependere voluit *Arnaldus* de Monterotundo Gerundensis episcopus, institutis solemnibus missarum et horarum canonicarum Officiis in honorem *Caroli regis,* edita constitutione anno MCDXLV, qua lectiones in ea festivitate recitandas ordinavit juxta rei gestæ tunc receptam fidem: unde major auctoritas huic narrationi conciliata. Earum lectionum usus in Ecclesia Gerundensi viguit usque ad tempora Concilii Tridentini, ex cujus Decretis factum, ut cesset officiorum istiusmodi recitatio. Sed non desivit apud Gerundenses festæ diei cultus *sancto Carolo* dicatæ, quem oratione quoque panegyrica inter missarum solemnia prosequuntur, ut notavit ibidem Marca. Carolus an. DCCLXXVIII, ut ibidem ostendimus, totum Pyrenæi montis jugum perdomuerat, et usque ad Iberum amnem ditiones suas extenderat. Verum præfectus Saracenus, quem Gerundæ imposuerat, ejus iram hoc anno provocâvit, indeque Gerundenses hoc vel sequenti anno ad deditionem coegit.

15. *Comites instituti in Marca Hispanica.* — Post captam Gerundam *Carolus* reliquam provin-

ciam ordinavit prout Reipublicæ utilitas et ratio temporum ferebat. Unum autem, inquit Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 7, num. 3, innovasse videtur. Cum enim veteres principes suum unicuique civitati comitem præficere soliti essent, ille comitis Hispanici custodiam in plures partitus, tres comitatus instituit in pagis singularum civitatum : quod valuit etiam sub Ludovico Pio et sequentibus postea regibus. Divisionem illam collegit Marca ex Præceptis regum : Diœcesis Helenensis quæ sola angulum Gallicum Narbonensis provinciæ occupat, in tres comitatus dissipata est, Ruscinonensem videlicet, Confluentinum, et Vallaspiriensem ; Gerundensis, cui jam tum adjuncta erat Emporitana, in quatuor comitatus secta est, Gerundensem, Emporitanum, Petralatensem, et Bisuldunensem. Tres instituti in diœcesi Ausonensi, Ausonensis primum, tum Manresensis, et Bergitanus. In Urgellensi itidem tres, Urgellensis, Ceretanus, sive Cerdaniensis, et Palliarensis. In Barcinonensi quoque admissa est sectio, intra cujus limites surrexit etiam comitatus Penitensis. Jaccensis etiam urbs suos habuit comites, qui Aragonenses dicti sunt ab ea, angusta licet, regione quam duo fluvii Aragonii cingunt. Hæc *Carolus* studio rei militaris adversus Saracenos accurate constituendæ.

16. *Moritur Kenulfus rex Occidentalium Saxonum.* — Cum *Kenulfus* Occidentalium Saxonum rex triginta regnasset annos, et alterum inchoasset, a subditis occisus est, ut Malmesburiensis lib. 1 de reg. cap. 2, aliique historici Angli fuse narrant, quod hoc anno contigisse docet annalista Mailrosensis. Ei successit *Brithricus*, qui erat e regia familia.

HADRIANI I ANNUS 15. — CHRISTI 786.

1. *Concilium Constantinopoli ab Iconoclastis exturbatum.* — Christi Redemptoris annus adest septingentesimus octogesimus sextus, Indictione nona, quo septimo idus Augusti, cum Œcumenica Synodus in Basilica sanctorum Apostolorum collecta esset, manu militari Iconoclastarum hæreticorum exturbatur. Quamobrem imperatorum prudentia in tempus magis opportunum differri jubetur. At quomodo ista se habuerint, ex ejusdem temporis scriptoribus accipe, atque primum ex Theophane, qui hæc ait : « Anno sexto (nempe superiori) imperii sui, mittentes imperatores convocaverunt omnes, qui sub eorum erant potestate antistites, pervenientibus quoque a Roma transmissis ab Hadriano litteris et hominibus, ut prædiximus, et ab Antiochia et Alexandria, et septima idus Augusti, nona Indictione (hoc nempe anno septimo eorumdem Augustorum), præsidentes in templo sanctorum Apostolorum apud regiam urbem, cœperunt sanctas Scripturas relegere, et objicere invicem, imperatoribus et catechumenis (hegumenis) inspicientibus. Ast populi scholariorum et excubitorum atque ordinum cæterorum (militarium) adunati a suis principibus, cum haberent etiam ipsi magistrum Constantinum Deo odibilem dudum imperatorem, irruerunt in eos nudatis gladiis, minitantes morte afficere tam summum sacerdotem, quam Orthodoxos episcopos et abbates. Imperio vero, per adstantes sibi familiares homines hos sedare nitentes, non acquieverunt, quin potius exprobraverunt. Cum autem surrexisset patriarcha, et tribunal cum episcopis et monachis esset ingressus, hi qui maligni sensus erant eorum episcopi, exierunt ad eos clamantes, et dicentes : Vicimus. Et gratia Dei nemini nocuerunt furiosi illi et inhumani; et taliter dissoluta Synodo, unusquisque rediit ad propria ». Hæc de his summatim Theophanes, qui quod ait Tarasium esse tunc ingressum tribunal, ut hæc intelligas ex Ignatio, qui ejusdem viri sanctissimi res gestas est prosecutus, dilucidius enarrante, et ex ipsius Tarasii litteris ut accipias, necesse est. Qui igitur præsens fuit iis, quæ scriptis mandavit Ignatius, hæc habet[1] :

2. « Tarasius animum adhibebat iis, quæ ad rectam fidem pertinent, ut quæ, Deo volente, visa fuerant, et ab imperatoribus promissa erant, ad effectum venirent, contendebat. Hoc autem erat, ut Œcumenica procederet Synodus, et ab eo, quod justum est, minime aberraret Ecclesia. Jussu ergo imperatorum omnes pontifices ex unaquaque re-

[1] Ignat. in Taras. apud Sur. tom. I. die XXV Febr.

gione et civitate proficiscuntur in regiam civitatem. Et jam edicto convento in inclyto templo divinorum Apostolorum, et jam sedentibus episcopis in sedibus propositis : ecce quoddam examen vesparum, virorum, inquam, qui erant animis leoninis ex exercitu Constantini, qui olim imperii sceptra non pie administrabat, exsurgens veluti ex quibusdam alveis malæ opinionis, accedit ad dictam ædem sacram, bellicis armis eam obstructurum. Qui cum venerandæ ædis atriis appropinquassent, incondita voce locum repleverunt, dicentes non esse ferendum infirmare et transgredi ea, quæ olim visa fuerunt Constantino. Nam non permittemus (aiebant) illius abrogari dogmata, et prædicari esse statuendas imagines. Quod si quis hoc incœperit, et ante nostros oculos viderimus abrogari Synodum, quæ fuit ab ipso congregata : sanguine sacerdotum terram reddemus purpuream.

3. « Hæc dicebant, et in portas irrumpentes, volebant eos, qui erant intus, interficere. Tunc nutu imperatoriæ potestatis, Sessionem relinquunt pontifices. Imperatores autem in eos, qui res novaverant, cum ira ferventes, cito venerunt in suum palatium, eorum insolentiam et insurrectionem et eversionem universi reputantes. Tarasius vero ad sacram aram accedens, timoris nullum signum præferens, incruentum incipit sacrificium, et mystica communione peracta, domum revertitur, ubi vacabat prioribus laboribus, nempe in sacra Scriptura, et in demonstrationibus faciendis ex Patrum eloquiis ». Provide sane cedendum existimaverunt in præsentiarum imperatores, secundum illud Ecclesiastici [1] : « Ne coneris contra ictum fluvii ». Porro Tarasius ipse testatur, se ab ejusmodi Iconoclastis prohibitum esse cathedra. Etenim meminit harum turbarum ipse in Epistola ad Hadrianum Romanum Pontificem, ubi ait : « Verum nos ante annum Sessionem colligere Synodi statueramus : cum improbi aliquot homines, et quorum mentes insania tumultuabantur, turbam in nobis cientes, cathedram prohibuerunt : quamobrem coacti sumus integrum annum a proposito nostro desistere, nihilque, quod ad eam rem attinebat, tentare ». Hæc Tarasius, qui postea præfatus in prima Actione Nicænæ Synodi, id hoc anno factum, ipsis kalendis Augusti, affirmat, operaque Iconoclastarum episcoporum. Cæterum cum reliqui omnes episcopi ad proprias Ecclesias dimissi fuerint : ipsi tamen Apostolicæ Sedis legati Constantinopoli recedentes, cum in Siciliam pervenissent, Romam reversuri, illic jussi sunt consistere, tempus opportunum exspectantes colligendi iterum Concilii Œcumenici. Quod et accidit ex sententia, ut suo loco dicemus. Testatur id quidem Hadrianus papa in Epistola ad Carolum Magnum. Anastasius Bibliothecarius in præfatione ad septimam Synodum ad Joannem papam, de his agens, his addit, milites ab episcopis Iconoclastis fuisse instigatos ad contradicendum.

4. Quomodo autem in hæreticos factiososque milites Synodi sacræ perturbatores ulti sint Catholici imperatores, ab eo, de quo supra, Theophane ita accipe : « Anno septimo imperii sui, misso Irena Stauratio patricio et logotheta in Thraciam mense Septembri, et initio decimæ Indictionis ad ulteriora themata (ita appellatos ordines militares) persuasit eos sibi cooperatores fieri, et depellere ab urbe impium populum (milites illos videlicet Concilii turbatores) quem Constantinus (cognomento Copronymus) instruxerat. Et cum fingeret, totum exercitum motum esse in Orientales partes, eo quod eas Arabes fuissent aggressi : exiit omnis regius apparatus atque supellex usque ad Malagana : et sic introeuntes hi, qui exteriorum thematum erant, tenuerunt urbem. Mittens autem ad illos, significavit eis dicens : Mittite mihi arma vestra : opus enim non habeo vobis. At illi, stulti divinitus facti, dederunt arma. Tunc missis familiis eorum in naves, exules misit, ab urbe in propriam regionem unumquemque jubens abire, in qua genitus esset. Et cum fecisset proprium exercitum et principes sibi obtemperantes, ipse iterum mense Maio anni sequentis, mittens per omnem locum, congregavit omnes episcopos, etc. » Dicentur hæc inferius de facta iterum convocatione Concilii Œcumenici. Ignatius eadem habet in Tarasio.

5. Erant hi (ut apparet) milites prætoriani, qui medullitus imbibissent Iconoclastarum hæresim, propinatore illis facto Constantino Copronymo, quibus addebant calcaria plures episcopi Iconoclastæ, ad hoc convenientes, ut quæ parabantur, exturbarent : erant hi ex illis, qui sub eodem Copronymo septimam, quam dicebant Œcumenicam Synodum habuerunt : de quibus eodem loco meminit Anastasius, hos nimirum conatos primum esse, ne Synodus cogeretur : quod cum obtinere minime potuissent, illud nisos, ut eamdem coactam jam exturbarent, exturbataque, eosdem septimam Pseudo-Synodum acclamasse : nam audi Anastasium : « Porro patriarcha delata causa imperatoribus, nequaquam prohibitus est quominus fieret episcoporum conventus in prædicto venerabili templo. Factisque quibusdam allocutionibus tam a sancto patriarcha, quam a Deo amabilibus antistitibus, et lectis quibusdam Synodicis conscriptis, quæ prohibent non oportere aliquando Synodum universalem fieri præter consensum cæterorum sanctissimorum patriarcharum. Cumque legerentur hæc, facta est turba militum : et ante januas venerandi templi simultatem et clamorem faciebant ex immixtione quorumdam episcoporum, qui ad hoc moti, in Synodo male sentientes reperti sunt esse.

« Quibus peractis, imperator per cubicularium omni Synodo jussit interim dicere : Abscedite, ut populi inordinatum impetum evadamus : et post hæc voluntas Domini fiat. Taliterque antistitibus e

[1] Eccli. IV.

templo egredientibus, quidam eorum veritati resistentes, cum turba concinnaverunt, et impie declamationem faciebant pseudosyllogi, septimam Synodum collaudantes atque OEcumenicam nominantes. Sed Catholicus scriptor, hæreticorum conciliabulum, quod ante hanc Synodum factum est, quod septimam Synodum appellabant, pseudosyllogum, falsum collegium nuncupat. Cum ergo taliter malignum Concilium clamorem emisisset, et hora esset quasi sexta : domum jam esurientes abibant, et ita commotio seditionis sopita est ». Hactenus Anastasius. Ex quibus intelligas conatum hæreticorum episcoporum vi militari pollentium, nimirum exturbatis Orthodoxis episcopis, ipsos ibi remansisse, acclamationibus confirmantes septimam Pseudo-Synodum.

6. *Collectio canonum per Hadrianum papam.* — Quod ad res pertinet Occidentales, hoc eodem anno Hadrianus Pontifex collectionem canonum octoginta a se elaboratam dedit Ingilramno episcopo Mediomatricæ civitatis, tunc Romæ degenti, ut causam suam adversus falsos accusatores defenderet. Quem absolutum hisce canonibus communitum remisit ad suos. Postulabat id causa, ut colligeret idem Pontifex canones spectantes ad accusationem episcoporum, et ad jura Romanæ Ecclesiæ pertinentes, ex qua adversus oppressiones illatas episcopis a principibus defensio prodire solet, ea vero oppressa, omnes cum ipsa Ecclesias opprimi sit necesse. Porro eidem collectioni reperitur ejusmodi præposita inscriptio [1] :

« E græcis et latinis canonibus, et Synodis Romanis, atque decretis præsulum ac principum Romanorum hæc Capitula sparsim collecta sunt, et Ingelramno Mediomatricæ urbis episcopo Romæ a beato papa Hadriano data sub die decimo tertio kalend. Octobris, Indictione nona, quando sui negotii causa agebatur ». Ita inscriptio, cui canones subjiciuntur. Ex more tunc celebratam esse Synodum existimamus, in qua de jurisdictione Romanæ Ecclesiæ inspici canones opus fuisse adversus oppressiones episcoporum, quorum judicia eidem primariæ Ecclesiæ sint reservata. Vetus ista in Ecclesia persecutio secundum Paulum [2], ut qui secundum carnem nati, eos affligant, qui secundum spiritum generati sunt.

7. *Carolus in Italia: Hildegardis reginæ obitus.* — Hoc pariter anno Carolus Magnus, jam rebus Saxonum compositis, orationis causa Romam parat adventum, importuno licet hiemis tempore. In itinere enim constitutus, celebravit Natalem Redemptoris solemnem diem Florentiæ in Tuscia. Ita Chronica quæque vetera et Annales Francorum. Porro ejus Romam adventus contigit anno sequenti, dicemus de ipso suo loco. Quid rex Christianissimus in animo haberet, exitus declaravit, nimirum expugnare ducatum Beneventanum, qui possidebatur a Longobardis, ne quid amplius jurium esset Longobardorum in Italia. Sed quæ inter ipsum regemet ducem transacta sint, pro temporis ratione anno sequenti Annalibus inserentur.

Ante autem ejus in Italiam adventum constat domuisse hoc anno Britones, qui (inquit Eginhardus) « ad Occidentem in extrema quadam parte Galliæ super littus Oceani residentes, dicto audientes non erant : missa enim in eos expeditione, qua et dare obsides, et quæ imperarentur, se facturos polliceri coacti sunt ». Hæc Eginhardus. Ita quidem (ut anno superiori vidimus ex litteris Hadriani papæ ad Orientis imperatores) cuncta Caroto dextere accidere, eo quod in primis, ut profitetur, Petri Apostoli auxilio niteretur. Qui igitur hoc anno mente conceperat limina Apostolorum, ut illa adire posset, perdifficile bellum Britannicum, nullo ferme negotio, quam citissime feliciter hac æstate confecit.

Hoc eodem anno moritur Hildegardis regina, uxor Caroli Magni, cum vixisset cum ipso annos duodecim, ut ejus sepulturæ Epitaphium scriptum docet, quod ex ruinis monasterii S. Arnulphi Metensis erutum ad nos missum una cum aliis Caroli ipsius filiorum inscriptionibus, hic tibi, ut piæ valde feminæ, et sæculi hujus omnium clarissimæ describendum, curavimus. Sic se habet :

Aurea, quæ fulvis rutilant elementa figuris,
Quam clara extiterint membra sepulta docent.
Hic regina jacet regi præcelsa potenti
Hildegard Karolo quæ bene nupta fuit.
Quæ tantum claræ transcendit stirpis alumnos,
Quantum quæ genita est Indica gemma, solum.
Huic tam clara fuit florentis gratia formæ,
Qua non occiduo pulchrior ulla foret.
Cujus haud tenerum possunt æquare decorem
Sardonix Pario, lilia mixta rosis.
Attamen hanc speciem superabant lumina cordis,
Simplicitasque animæ, interiorque decor.
Tu mitis, sapiens, solers, jucunda fuisti,
Dapsilis, et cunctis condecorata bonis.
Sed quid plura feram, cum non sit grandior ulla
Laus tibi, quam tanto complacuisse viro?
Cumque vir armipotens sceptris junxisset avitis
Liniferumque Padum, Romuleumque Tybrim :
Tu sola inventa es, fueris quæ digna tenere
Multiplicis regni aurea sceptra manu.
Alter ab undecimo rursum te sustulit annus,
Heu genitrix regum! Heu decus, atque dolor!
Te Francus, Suevus, Germanus, et ipse Britannus,
Cumque Getis duris plangit Ibera cohors.
Accola te Ligeris, te deflet et Itala tellus,
Ipsaque morte tua anxia Roma gemit.
Movisti ad fletus et fortia corda virorum,
En lacrymæ clypeos inter et arma cadunt.
Heu quantum sapiens, et firmum robore semper
Ussisti flammis pectus herile viri!
Solatur cunctos spes hæc sed certa dolentes,
Pro dignis factis quod sacra regna tenes.

Hucusque Hildegardis reginæ Epitaphium.

Sed et ejus filiæ in cunis defunctæ, quæ ibidem inventa est, accipe sepulcro inditam inscriptionem :

Hildegard rapuit subito te funus acerbum,
Ceu raptat Boreas vere ligustra novo.
Explevit necdum vitæ tibi circulus annum,
Annua nec venit lux geminata tibi.

[1] Extant tom. III. Conc. edit. Venet. — [2] Gal. IV.

Parvula non parvum linquis virguncula luctum,
Confodiens jaculo regia corda patris.
Matris habes nomen, renovas de morte dolorem,
Postquam vixisti vix quadraginta dies.
Pectore nos mœsto lacrymarum fundimus amnes
Tu nimium felix gaudia longa petis.

Hæc ibi, quorum si quis me rogaret auctorem, responderem (quod opinor ex musa consimili) Albinum Flaccum, dictum aliter Alcuinum, sicut et sequentis quod scriptum, cum primogenita filia ejusdem eodem ferme tempore obiit, sicut ejus Epitaphium ibidem inventum habet versibus istis :

Hoc tumulata jacet pusilla puellula busto
Adeleid amne sacro quæ vocitata fuit.
Huic sator est Karolus, gemino diademate pollens
Nobilis ingenio, fortis ad arma satis.
Sumpserat hæc ortum prope mœnia celsa Papiæ,
Cum caperet genitor Itala regna petens.
Sed Rhodanum properans rapta de lumine vitæ,
Ictaque sunt matris corda dolore procul.
Excessit patrios non conspectura triumphos;
Nunc Patris æterni regna beata tenet.

Duxit autem post obitum Hildegardis Luitgardem et alias, decedentibus ipsis, idem Carolus Magnus, in hoc plane seipso minor inventus, cum nec his contentus, introduxerit concubinas.

Anno periodi Græco-Romanæ 6279. — Anno Æræ Hispan. 824. — Anno Hegiræ 170, inchoato die 3 Julii, Fer. 2. — Jesu Christi 786. — Hadriani I papæ 15. — Constantini imp. 11 et 7. Irenes 7.

1. *Septima Synodus inchoata et dissoluta.* — A num. 1 ad 6. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXXVIII, qui kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoatur, refert imperatores misisse, qui universos suæ ditionis episcopos in unum convocarent, et *mensis Augusti die decimo septimo, nona Indictione*, cœptam esse Synodum Constantinopoli, sed scholariorum et excubitorum copias a propriis rectoribus Iconomachorum hæresi infectis incitatas, nudatis gladiis impetum in patriarcham aliosque fecisse, et Synodum solutam esse. Tum anno insequenti, kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoato, ait : « Mense Septembri, ineunte Indictione x », imperatricem transfretana themata Constantinopolim evocasse, et eorum opera copias tumultuantes expulisse : tum vero eos arma deponere jussisse, singulosque in suas provincias se recipere jussisse, ut fusius narrat Baronius num. 4 et seq. Tumultum seditiosorum magnum fuisse, ostendit Ignatius metropolita Nicænus, qui tradit eos Basilicam, ubi erant episcopi congregati obsedisse, « clamantes non esse ferendum infirmare et transgredi ea, quæ olim visa fuerant Constantino (nempe Copronymo). Non enim permittimus, aiebant, illius abrogari dogmata, et prædicari esse statuendas imagines. Quod si quis hoc incœperit, sanguine sacerdotum terram reddemus purpuream ». Addit sanctus Tarasius Act. prima : « Habebant in auxilium quosdam episcopos, qui facile numerari possunt, quorum nomina voluntarie præterimus, quoniam omnibus nota sunt ». Postquam seditio sopita est, remanserunt omnes episcopi Constantinopoli, exceptis legatis Apostolicis, de quibus Hadrianus papa in responso ad dubia Francorum : « In Siciliam reversi sunt, et demum imperatores post eos mittentes, iterum Constantinopolim ascendere fecerunt ».

2. *Ei interfuit S. Plato Hegumenus.* — Erat tunc Constantinopoli *sanctus Plato* Hegumenus Sacundionis, qui sicut non timuerat minas incursumque militum, sic patriarcham *Tarasium* secutus est, et anno sequenti interfuit Concilio secundo Nicæno. Quæ tunc egerit *sanctus Plato*, exposuimus anno DCCLXXX, num. 3 et seq. ideoque quæ ibi retulimus, huc revocanda.

3. *Collectio* LXXX *Capitulorum Hadriano PP. et Ingelramno attributa.* — Ad num. 6. In editione Veneta Conciliorum LXXX canones Hadriani papæ cum hoc titulo repræsentantur : « E græcis et latinis canonibus et Synodis Romanis, atque Decretis præsulum ac principum Romanorum, hæc Capitula sparsim collecta sunt et Ingilramno Mediomatricæ urbis episcopo, Romæ a beato papa Hadriano tradita sub die XIII kalend. Octob. Indict. XI, quando pro sui negotii causa agebatur ». Idem habetur in posterioribus editionibus Concil. nisi quod loco *Indict.* XI, legitur *Indict.* IX, quam retinuit Baronius, qui ideo perperam de iis currenti anno egit; cum mense Septembri decima Indictio initium sumpserit. Capitula ista Hadriano papæ ævo Hincmari Rhemensis archiepiscopi jam tribuebantur, ut liquet ex opusculo adversus Hincmarum Laudunensem episcopum cap. 24. Quia tamen vetusti aliqui Codices Mss. prædicta Capitula non ab

Hadriano papa, sed ab ipsomet *Ingilramno* vel *Angelramno* Metensi episcopo collecta, et Hadriano papæ oblata tradunt, hinc hodie aliqui ea Hadriano, aliqui Angelramno adscribunt. Sed quemcumque auctorem nacta sit hæc capitulorum Collectio, Marca lib. 7 de Concordia cap. 20, vetustiorem illam censet Isidoro, quem iisdem Capitulis usum dicit *in adornanda Collectione Epistolarum apocrypharum.* Is auctor Hispanum se prodit hac periodo: « In principio voluminis hujus, qualiter Concilium apud nos celebretur, posuimus, ut qui nostrum ordinem sequi voluerint, sciant qualiter hoc agere debeant ». Celebrandi enim Concilii totum ordinem a quarto Concilio Toletano desumit, ut patet ex ipsius ordinis titulo, qui primo Conciliorum tomo sic exhibetur : « Ordo celebrandi Concilii, descriptus ab Isidoro Mercatore ex quarto Concilio Toletano cap. 4, et Garzyæ Loaysæ Hispanicorum Conciliorum editoris diligentia emendatus ». Isidori Mercatoris librum ex Hispania in Gallias allatum primus Gallorum accepit ac publicavit *Riculfus*, qui Lullo in archiepiscopatum Moguntiacensem anno sequenti postea successit. Hincmaro enim Laudunensi episcopo Hincmarus Rhemensis archiepiscopus opusc. 33, cap. 24, ita rescribit : « Forte putasti neminem alium easdem sententias (Hadriani vel Ingelramni), vel ipsas Epistolas (ab Isidoro collectas), præter te habere, idcirco talia libere te existimasti posse colligere; res mira est, cum de ipsis sententiis plena sit ista terra, sicut et de libro collectarum Epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfus Moguntinus episcopus in hujusmodi, sicut et in Capitulis regiis, studiosus obtinuit, et istas regiones ex illo repleri fecit ».

4. *Ea excerpta vel ex falsis vel ex veris Epistolis Pontificum Rom.* — Collectio illa descripta est ex Epistolis Anacleti, Evaristi et aliorum antiquorum Pontificum Romanorum, si fides hac in re adhibenda sit Antonio Augustino Dialogo XV de emendatione Gratiani, ubi hæc Capitula Hadriano primo abjudicat, vel ut existimat Marca laudatus, excerpta est ex antiquis canonibus et genuinis Pontificum Romanorum Epistolis, tum etiam ex legibus Codice Theodosiano comprehensis, vel potius ex illarum legum Breviario. In his autem Capitulis interdum nonnihil additur antiquis canonibus, interdum vero verba aliqua detrahuntur, tantaque horum Capitulorum dignitas fuit, ut etiam frequenter descripta fuerint in regum Francorum Capitularibus, ut tam Antonius Augustinus, quam Marca communi consensu scribunt. Cæterum priorum Pontificum Romanorum Epistolas supposititias esse non tantum Marca et Antonius Augustinus; sed etiam Baronius anno DCCCLXV, passimque alii viri docti fatentur. Vide quæ de iis Epistolis diximus anno Christi C, num. 4 et seqq.

5. *Tertia profectio Romana Caroli, et ejus de Britonibus victoria.* — Ad num. 7. Britones Britanniam Cismarinam incolentes, quos alias Clodoveus Magnus subegerat, cum Carolum difficili bello Saxonico occupatum viderent, adversus eum rebellarunt, ut notarunt Eginhardus in Vita Caroli M. et varii annalistæ, inter quos Metensis scribit : « Carolus rex misit exercitum suum in partibus Britanniæ, cui præfecit Audulfum virum illustrem. Qui victis Britonibus totam illam regionem Francorum ditionibus subegerunt. Principesque Britonum secum adducentes, apud Warmatiam regis obtutibus præsentarunt. Tunc rex videns se ex omni parte pacem habere, Romam pergit causa orationis, et ut ibi cum missis imperatoris loqueretur. Celebravitque Natalem Domini in Florentia civitate ». Pascha autem celebraverat in Attiniaco villa, ut Eginhardus in Annal. aliique prodidere.

6. *Prima conjuratio adversus Carolum.* — Eginhardus in Vita *Caroli M.* memorata conjuratione in *Carolum* anno DCCXCII facta, hæc scribit : « Facta est alia prius contra eum in Germania valida conjuratio, cujus auctores partim luminibus orbati, partim membris incolumes, omnes tamen in exilium acti sunt ; neque ullus ex eis interfectus est, nisi tres tantum, qui cum se, ne comprehenderentur, strictis gladiis defenderent, aliquos etiam occidissent, quia aliter coerceri non poterant, interempti sunt. Harum tamen conjurationum Fastradæ reginæ crudelitas causa et origo extitisse creditur. Et idcirco in ambabus contra regem conspiratum est, quia uxoris crudelitati consentiens, a suæ naturæ benignitate ac solita mansuetudine immaniter exorbitasse videbatur ». In Annalibus tam Fuldensibus quam in auctore Chronici Moissiacensis, ac in Annalibus Eginhardo attributis hæc conjuratio in annum superiorem, in Annal. vero Nazarianis in annum præsentem confertur; quod forte tunc detecta fuerit, et hoc anno exstincta.

7. *Pœnæ de ejus auctoribus sumptæ.* — In Appendice ad Chronicon jussu *Nibelungi* comitis conscriptum, hæc de *Carolo* leguntur : « Procedente autem tempore in mense Augusto apud Wormatiam Synodum episcoporum ac conventum magnificum coire fecit. Ubi decernens quod hi, qui potissime in hac conjuratione devicti sunt, honore simul ac luminibus privarentur, atque exilio damnarentur. Eos vero qui innoxii in hac conjuratione seducti sunt, clementer absolvit ». In Chronico Moissiacensi *Augusti* loco, *Aprilis* per errorem legitur. Cum enim, ut Regino tradit, *Carolus* præfecerit *Audulfum* exercitui in Britanniam misso, isque Britonum principes apud Wormatiam regis obtutibus præsentarit, Synodus Wormatiensis mense Aprili habita non est, quia *Carolus* non nisi Pascha jam celebrato Britones lacessendos jussit. Quid præterea actum sit in hac Synodo, incertum.

8. *Hadrianus PP. gratulatur Carolo de victoria Saxonica.* — Cum nuntium de rebus a *Carolo* feliciter gestis, et de Saxonibus ad fidem conversis Romam per *Andream* abbatem Luxoviensem delatum esset, *Hadrianus* papa Epistolam XCI Cod. Carol. ad eumdem regem scripsit, et quia *Carolus*

ab eo petierat, « ut in uno mense, vel in una die, pro hujuscemodi operibus, et una vel duabus feriis » litaniæ peragerentur, respondit Pontifex : « Decrevimus in omnibus nostris partibus, quæ sub ditione spiritalis matris vestræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ existunt illico celebrari, easdem una nobiscum disponentes emisimus, Domino protegente, videlicet XXIII die, et XXVI, atque XXVIII hujus advenientis Junii mensis, quæ sunt imprimis Vigiliæ beati Joannis Baptistæ, et Natalis sanctorum Joannis et Pauli, necnon et Vigiliæ beati Petri Apostoli, etc. Nos quippe non solum unam vel duas, ut nobis insinuastis celebrandas litanias prævidimus, sed etiam pro vestra, ut soliti sumus indesinenter orare excellentia cupientes decrevimus perficere, et Redemptoris mundi canere laudes, ut ipsæ gentes quæ per vestrum regale certamen ad Christianam perductæ sunt fidem, usque in ævum per vestrum maneant adminiculum, etc. » Harum litterarum meminit Baronius anno DCCXCV, num. 9.

9. *Legatos in Britanniam mittit.* — Annalista Mailrosensis hoc anno habet : « Hadrianus papa legatos in Britanniam direxit ut fidem Catholicam innovarent, et confirmarent, qui honorifice recepti sunt et remissi ». De Synodo, quam illic congregarunt anno sequenti agemus.

10. *Mors califæ.* — Mortuus est hoc anno *Musa Alhadi* califa Saracenorum, cui successit *Haron Raschid*, ut anno DCCLXXXIV, numero 3 demonstravi.

11. *Moritur S. Lullus archiep. Moguntiæ.* — Ad hunc annum referenda mors *sancti Lulli*, de quo auctor incertus Annalium Francorum ab anno Incarnationis DCCXIV usque ad annum Ludovici Pii quartum, Christi vero DCCCXVII continuatorum, publicatus a Lambecio lib. 2 Biblioth. Cæs. pag. 366, scribit : « Bonifacius archiepiscopus evangelizans genti Fresonum verbum Dei martyrio coronatur anno DCCLV; qui sedit in episcopatu annos XIII, post quem Lullus episcopus annos XXXII ». Unde annos illos XIII sedis Bonifacii anonymus ille deducat, nondum detegere potui, sed certum est annorum illorum XXXII ultimum currenti inchoari, et Annales vetustissimos Francorum ab anno DCCLXIX ad DCCCVI, apud Duchesnium tom. II, Annales Fuldenses, Lambertum Schafnaburgensem, auctorem Chronici Wirziburgensis a Baluzio lib. 1 Miscell. editi, et Hermannum Contractum in editione Canisii Lulli mortem hoc anno collocare, ideoque annos illos XXXII incompletos fuisse. Cointius quidem anno DCCLXXXVII, num. 29, Serarius lib. 4 Rer. Mogunt. et Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, in Elogio historico sancti hujus præsulis num. 18, mortem ejus in annum sequentem differunt, existimantque Cointius et Mabillonius controversiam hanc dirimere regium Diploma, in quo Carolus anno DCCLXXXVIII de prima Bremensis episcopatus erectione sic loquitur : « Summi Pontificis et Universalis papæ Hadriani præcepto, necnon et Moguntiacensis episcopi Lullonis, omniumque qui adfuerunt Concilio, eamdem Bremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendicibus Willehado probabilis vitæ viro coram Deo et sanctis ejus commisimus, quem etiam primum ejusdem Ecclesiæ III idus Julii consecrari fecimus episcopum ». Videtur enim Carolus innuere Lullum subscripsisse promotioni S. Willehadi mense Julio anni DCCLXXXVII episcopi Bremensis consecrati. Verum hæc controversia ex illo Diplomate dirimi non potest; cum Carolus duabus de rebus loquatur, quæ diversis temporibus de more fiunt. Unde cum Serarius et Surius ad diem XVI mensis Octobris testentur, Mss. Codices docere Lullum decessisse *decimo septimo kalendas Novembris*, apparet Carolum ante diem illum fundasse Ecclesiam Bremensem, eamque commisisse sancto Willehado, qui mense Julio sequentis Christi anni ordinatus est Bremensis episcopus, ut inter omnes convenit. Lullum enim hoc anno mortuum esse confirmat Marianus in Chronico, ubi anno DCCLXXXVII, uno tenore Lulli mortem, diem ordinationis ejus successoris, et locum in quo ea peracta, his verbis narrat : « Lullus archiepiscopus Moguntinus moritur. Richolphus ordinatur in episcopum Moguntiæ IV non. Mart. apud Fritislar », anno autem sequenti littera Dominicali G insignito dies quartus mensis Martii in diem Dominicam, qua episcoporum ordinationes de more factæ, incidit. Hinc etiam habemus Lullum ante Willehadi consecrationem spiritum Deo reddidisse, perperamque Cointium et Mabillonium ex laudatis Caroli regis verbis inferre Lullum post Willehadi ordinationem vitam cum morte commutasse. Quare non videtur dubitandum, quin Carolus in Diplomate citato res duobus diversis annis gestas una serie referat. Unus inter antiquos Hermannus Contractus in suo Chronico Lulli obitum cum sequenti Christi anno alligat, sed ejus auctoritas contra tot auctores infirma.

12. *Anni episcoporum post abdicationem superstitum modo eis, modo successori attributi.* — Porro licet Lullus anno DCCLIII Moguntiacensis archiepiscopus renuntiatus fuerit, eodemque anno Bonifacius eum archiepiscopatum abdicarit, *Lullo* tamen anni tantum XXXII attribuuntur tam in annalista laudato quam in Breviario Moguntinensi apud Serarium, quia antiqui si contingeret aliquem episcopum dignitati renuntiare modo annos quibus superstes erat, eidem, modo successori ejus adscribebant. Sic Elbertus seu Albertus archiepiscopus Eboracensis qui biennio ante mortem in solitudinem secessit, dicitur Ecclesiam illam rexisse annos XIV, licet annos tantum XII in præsulatu vixerit. Sic Eambaldus ejus successor dicitur annos XVI sedisse, licet diutius in episcopatu vixerit, quia priores sedis ejus anni tribuuntur Alberto decessori, quod post dimissum præsulatum per biennium adhuc in vivis fuerit, ut suis locis visum est. Loquentes etiam de sancto Joanne Beverlacensi vidimus Bedam ei assignare annos XXXIII, cum tamen anno DCLXXXVI episcopus Agustaldensis

creatus fuerit, indeque ad Eboracensem sedem translatus, anno quidem DCCXVIII in solitudinem secesserit, et sedem vacuam *Wilfrido juniori* reliquerit, suæ abdicationi triennio superstes, qui ideo annos XXXVI sedisse dicendus esset, si anni quibus suæ demissioni supervixit ei assignarentur. Unde historici Anglici Wilfrido juniori, anno DCCXXXII demortuo, annos XV tribuunt, quamvis tribus prioribus episcopatus ejus annis Joannes Beverlacensis ejus decessor, qui abdicarat adhuc superesset. Quod hic observare operæ pretium duxi, quia vidi diversum hunc annos episcoporum numerandi modum a veteribus usurpatum viros doctissimos non raro in errorem inducere. Colitur *sanctus Lullus*, de quo pluribus in locis locuti sumus, die XVI mensis Octobris. De *Riculpho* ejus successore jam supra numero 3 mentionem fecimus.

HADRIANI I ANNUS 16. — CHRISTI 787.

1. *Prænotanda circa Synodum Nicænam hoc anno habitam.* — Septingentesimus octogesimus septimus annus Redemptoris Indictione decima consignatur, quo sacrosanctum Concilium OEcumenicum in Nicæa Bithyniæ celebratum est. « Etenim (inquit Theophanes) mense Maio hujus decimæ Indictionis, mittens Irene Augusta convocavit omnes episcopos, qui convenirent in Nicænsium civitatem, ad celebrandum illic Concilium. Et per totum tempus æstivum congregati sunt omnes apud Nicæam : siquidem eos, qui ex Romanæ Sedis, et Orientalium patriarcharum persona venere, omnino non dimiserat, sed retentos secum habebat. Et octavo anno imperii Irenæ et Constantini exivit Tarasius archiepiscopus Constantinopoleos in Nicænsium civitatem ». Hæc de loco et tempore magnæ Synodi. Ignatius item in Tarasio de his agens, tradit, nonnisi postquam se cæteri episcopi in Nicæam contulissent, Tarasium cum legatis patriarcharum illuc esse profectum. Sed quinam isti fuerint, et alii, quos secum duxit, sic narrat :

2. « Cum sanctissima classis dicto citius in dictam venisset civitatem, Tarasius quoque venit ex urbe regia, ex Apostolicis sedibus secum assumens eximios quoslibet et præstantissimos, nempe ab Hadriano quidem papa Romano Petrum primum presbyterum, et Petrum monachum et præfectum ; ab Apostolica autem diœcesi, a Politiano, inquam, sacratissimo papa Alexandrino Thomam monachum et presbyterum, et a Theodoreto (Theodoro) patriarcha Antiocheno, et ab Elia principe pastorum Æliæ Joannem monachum presbyterum et syncellum, adducens etiam secum quosdam ex iis, qui gerebant magistratus, pietate claros et gratia doctrinæ et facundiæ, inter quos fuit etiam Nicephorus, qui erat a secretis imperatoris, qui cum vixisset in sanctitate, et esset ornatus divinis virtutibus et doctrina ac dicendi scientia, Byzantii sedis patriarchalis suscepit honorem post Tarasii sanctam consummationem : et quicumque erant venerandi et eximii monachi, qui movebantur zelo disciplinæ et regulæ Ecclesiasticæ, et contendebant semper sequi Synodalem accurationem, profecti sunt Nicæam ». Hæc Ignatius earumdem rerum inspector.

3. Inter hos venerabiles monachos interfuisse sanctum Platonem, de quo plura superius, auctor est Theodorus Studita in Actis Vitæ ipsius, similiter magnus quoque ille Theophanes confessor, qui ex patricio genere amplexus erat (ut diximus) monasticam vitam, eidem pariter interfuisse conventui vocatus traditur ; de eo enim hæc in Vita ipsius auctor, ejusdem temporis scriptor : « Pulcherrimum illius, inquit, factum me pæne præteriit : Cum enim Nicææ Synodus secunda coacta esset, ad eam ipse quoque cum aliis Patribus vocatus est. Cumque omnes equis præstantibus et splendidis vestimentis ornati venirent, ipse veste solita indutus lacera, et asinæ insidens, læto animo iter suscepit. Sed cum omnes viderent eum, qui prius omnium divitiarum copiis abundaverat, sic indutum, majorem ex illo, quam ex reliquis utilitatem acceperunt, et ingenti tranquillitate animi repleti sunt : ipse vero veritatem amplexus, et errores aspernatus, maxima virtutum opinione insignis rediit ». Hæc de Theophane confessore, de quo rursum dicendum erit inferius. Interfuit eidem Concilio

S. Euthymius, Sardicensis episcopus, confessor illustris, cujus dies natalis tam græcis, quam latinis tabulis consignatus habetur undecima mensis Martii. Interfuerunt pariter et alii præclarissimi confessores, qui tempore Constantini Copronymi vincula et exilia, sediumque privationem passi fuerant : qui omnes postliminio restituti, ardentibus animis ad sanctum Concilium, tanquam apes ad alvearium, convolarunt. Porro numerum omnium, qui Synodo interfuerunt, fuisse trecentorum et quinquaginta episcoporum est communis assertio; nam et Psellus de singulis agens Synodis, ubi de hac meminit, istos habet iambicos versus :

Postrema septima rursum facta est in Nicæa
Quinquaginta convenerunt supra trecentos.

Photius autem trecentos septuaginta septem numerat. In Menologio autem Basilii imp. numerantur episcopi trecenti sexaginta septem.

4. Antequam autem ipsa ingrediamur Acta Concilii, hic præmittenda sunt, quæ Anastasius Bibliothecarius in nuncupatoria Epistola ad Joannem papam octavum de translatione a se facta ejusdem septimæ Synodi OEcumenicæ, prudenter admonuit, ne cui pateat occasio ullius scandali. Ait enim : « Sane notandum est, quædam in hac Synodo ex Apostolorum et sextæ universalis Synodi canonibus et sententiis inveniri, quæ penes nos interpretata nec habentur, nec admittuntur. Et certe de Apostolorum canonibus liquido novimus, quoniam iis quidam facile non præbuerunt consensum. Sed et prædecessor vester beatissimus papa Stephanus non ex iis plus quam quinquaginta recipiendos, synodice promulgavit, cum quædam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta esse videantur. Unde Apostolatu vestro decernente, non solum illos solos quinquaginta canones Ecclesia recipit, sed omnes eorum, utpote Spiritus sancti tubarum; quoniam (quin) et omnium omnino probabilium Patrum et sanctorum Conciliorum regulas et institutiones admittit, illas duntaxat, quæ nec rectæ fidei, nec probis moribus obviant; sed nec Sedis Romanæ decretis admodum (ad modicum) quid resultant, quin potius adversarios, id est, hæreticos potenter impugnent ». Sic igitur si qui veteribus Romanæ Ecclesiæ institutis et regulis contradicere reperiuntur, iidem canones exploduntur, utpote non Apostolorum, sed ut adulterini partus ipsorum nomine suppositi. Pergit vero dicere de canonibus sextæ Synodi, quorum mentio in hujus Actis septimæ frequens reperiatur:

5. « Ergo et regulas, quas Græci a sexta Synodo perhibent additas; ita in hac Synodo principalis Sedes admittit, ut nullatenus ex iis illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum Sedis hujus Pontificum, aut certe bonis moribus inveniantur adversæ. Quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ, sed nec in cæterarum patriarchalium sedium (licet græca utantur lingua) reperiantur archivis, nimirum quia nulla earum, cum ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est, quanquam eosdem Patres illas Græci promulgasse perhibeant, qui in sexta Synodo sunt inventi : sed hoc nullis probare certis possunt indiciis ». Hactenus de sextæ Synodi canonibus Anastasius occasione eorumdem canonum, qui in hac eadem Synodo citati reperiuntur.

6. Monet et illud, quod haud minoris momenti esse videtur, sic dicens : « In eo sane quod frequenter Universalem in hac Synodo Græci patriarcham suum inconvenienter appellant : Apostolatus vester Græcorum adulationi veniam det, prælatis suis non sine reprehensione placere studentium. Verum cum apud Constantinopolim positus frequenter Græcos super hoc vocabulo reprehenderem, et fastus, vel arrogantiam redarguerem : asserebant, quod non ideo OEcumenicum, quem multi Universalem interpretati sunt, dicerent patriarcham, quod universi orbis teneat præsulatum, sed quod cuidam parti præsit orbis, qui a Christianis inhabitatur : nam quod Græci οἰκουμένην vocant, a Latinis non solum orbis, a cujus universitate Universalis appelletur, verum etiam habitatio, vel locus habitabilis nuncupatur ». Ita tunc Græci frigide admodum excusantes errorem, atque absurde nimis. Etenim hac ratione, qua OEcumenicum dici posse suum ipsorum patriarcham professi sunt, quod etsi non orbi, loco tamen et habitationi ejusdem præesset : cæteri omnes episcopi OEcumenici pariter dici possent, quod quilibet eorum habitabili orbis loco præsit.

7. Cæterum si ex divinis Scripturis ejus nominis petatur interpretatio : quod apud Septuaginta, qui græce eloquia divina scripsere, οἰκουμένη sæpe habetur, Latini interpretes (ut est frequenter videre in psalmis) orbem terræ, sive orbem terrarum transtulere ex ejus vocis proprietate, quam Græci secundum Græcos interpretes quotidie psallentes, ignorasse minime potuerunt, qui tam inepte redargutionem Anastasii eluserunt. At de voce hac plenius actum est superius in Gregorio papa ejus nominis primo. Quod igitur isti Græci, qui cum Anastasio de ea voce controversiam habuere, dissimularunt se ejus proprietatem nosse, eo modo insulse respondentes potius, quam errorem fatentes : posteriores Græci hæc considerantes, et erubescentes, tantum abest, ut eo usi sint nomine, ut etiam in ipso, qui vere est et dici potest universalis, detestati sint Romano Pontifice, ut Joannis Constantinopolitani patriarchæ atque Innocentii papæ tertii Epistolæ indicant. Nam ipse Joannes objiciens et exprobrans, hæc scripsit de Romana Ecclesia [1] :

8. « Quid autem mihi in tuæ sanctitatis scripto non modicam superinduxit ambiguitatem, non

[1] Apud Innoc. III. l. II. Ep. CXCVII.

abscondam : nam et pro miro habeo, quomodo unam et universalem Romanorum vocasti Ecclesiam, ut quasi divisam in species quasdam specialissimas, et hoc uno existente grege, ovilium Christi nobis quodammodo pastoribus, sub eo constitutis pastorum principe communique doctore ». Ad hæc Innocentius[1] : « Nos autem, inquit, inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod Ecclesia duabus de causis universalis vocatur (intelligentia namque dictorum ex causis est assumenda dicendi, cum non res sermoni, sed rei sit sermo subjectus) dicitur universalis Ecclesia illa una, quæ de universis constat Ecclesiis, quæ græco vocabulo Catholica nominatur, et secundum hanc acceptionem vocabuli Ecclesia Romana non est universalis Ecclesia, sed pars universalis Ecclesiæ, prima videlicet et præcipua, veluti caput in corpore : quoniam in ea plenitudo potestatis existit ; ad cæteras autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Et dicitur universalis Ecclesia illa una, quæ sub se continet Ecclesias universas ; et secundum hanc nominis rationem Romana tantum Ecclesia universalis nuncupatur, quoniam ipsa sola singularis privilegio dignitatis cæteris est prælata. Sed et Deus universalis Dominus appellatur, non quasi divisus in species, aut specialissimas, aut subalternas, sed quoniam universa sub ejus dominio continentur. Est enim una generalis Ecclesia, de qua Veritas inquit ad Petrum : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et sunt multæ particulares Ecclesiæ, de quibus Apostolus ait : Instantia mea quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiarum. Ex omnibus una consistit, tanquam ex particularibus generalis : et una præeminet omnibus : quoniam cum sit unum corpus Ecclesiæ ; de quo dicit Apostolus : Omnes enim unum corpus sumus in Christo, illa velut caput cæteris membris excellit ». Hæc Innocentius, non ad aliud insinuandum a nobis inducta, quam ut intelligatur, Græcos aliquando amentiam ejus tituli non solum in se execratos esse, sed et in ipsa Romana Ecclesia admiratos. Verum posteriores, qui extiterunt, Constantinopolitani episcopi, majori quam prædecessores levitate nomen illud sibi rursus vindicaverunt, quod tamen licet nunquam probatum, toleratum tamen a Latinis fuit. Sed accidit miseris, ut dum inani gloriantur nomine, rerum etiam, quæ legitime possiderent, facerent sub Turca diro tyranno jacturam.

9. Rursum quod ad hanc pertinet Synodum, admonendum adhuc putamus, ejusdem e græco in latinum triplicem diversis temporibus factam esse versionem. Primam quidem e verbo ad verbum adeo inconcinnam atque ineptam, ut nec eam librarii exscribere dignarentur ; quæ cum contemptui penitus haberetur, Anastasius Bibliothecarius opportunus interpres occurrit, atque eam in latinum vertit, sensa sensibus quam diligentissime reddens, eamque inter alia e græco in latinum translata Concilia OEcumenica in S. R. E. Archivo recondidit. Postremo qui Anastasii versionem ignoravit, exosus primam, aliam elaboravit : hæc ipsa est, quæ cum aliis Conciliis in Conciliorum tomis cusa habetur, communi usui exposita. Cui quantum præstet, quæ Anastasii est, intuebitur lector si legat, simulque conferat, cum plura apud Anastasium inveniet, quæ inedita desiderantur, et ea quidem haud parvi momenti, prout noster Petrus Morinus, qui contulit, diligentissime adnotavit ; quæ brevitatis causa prætermittimus, cum præsertim eam sis accepturus in editione, quæ Romæ elaboratur OEcumenicorum Conciliorum.

Sed de prima versione, quæ ad Joannem papam scribens Anastasius habet, ex verbis ipsius videamus : ait enim in ipso ferme exordio Epistolæ nuncupatoriæ : « Indecorum et inconveniens arbiratus sum, septimam universalem Synodum, quæ, præsidente in vicariis suis beatæ recordationis prædecessore vestro Hadriano, apud Nicæam secundo conveniens sub Irena seu Constantino imperatoribus celebrata est, non habere Latinos. Nam nulla ratione octava dici, vel teneri poterit, ubi septima non habetur : non quod ante nos minime fuerit interpretata, sed quod interpres pæne per singula, relicto utriusque linguæ idiomate, adeo fuerit verbum e verbo secutus, ut quid in eadem editione intelligatur, aut vix, aut nunquam possit adverti, in fastidiumque versa legentium, pæne ab omnibus hac pro causa contemnatur, unde a quibusdam nec ipsa lectione, non dicam transcriptione digna penitus judicatur. Quod ipse intuens, nec proprio infirmo corpori parcens, auxiliante Domino, hanc nisus sum interpretari, Latinis indecens et incongruum censens, vestram maxime omnium magistram, Romanam videlicet Ecclesiam eadem Synodo defraudari ». Hæc Anastasius, cum ab eodem Joanne papa præfectus est bibliothecæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quem in eadem editione sequemur. Sed ad ejusdem Acta jam veniamus.

10. *Ejusdem Synodi celebratio septem Actionibus absoluta, contra Iconoclastas.* — Quando autem ejusdem sacrosanctæ Synodi contigerit prima sessio, ipsa Acta verbis istis significant, ita Patribus exordientibus : « In nomine Domini et Dominatoris Jesu Christi veri Dei nostri, imperii piissimorum et amicorum Christi dominorum nostrorum Constantini et Irenæ matris ejus, octavo anno consulatus eorum, octavo kalendas Octobris, Indictione undecima », ab ipso mense Septembris tunc inchoata. « Conveniente sancta et universali Synodo, etc. » Hæc quoad tempus pertinent. Quod vero ad locum spectat, Nicææ convenit in Basilica primaria ejus civitatis, titulo sanctæ Sophiæ nuncupata. Ubi recensitis primum legatis Apostolicæ Sedis, duobus Petris videlicet, aliisque duobus legatis Joanne et Thoma trium sedium patriarchalium nomine legatione fungentibus, et aliis singulis qui interfuerunt episcopis et magistratibus imperatoris, rogantibus Siciliæ episcopis,

[1] Innoc. l. 1. Epist. CXCVIII.

Tarasius Constantinopolitanus episcopus causam cogendæ Synodi prælocutus ostendit, sic exordiens: « Opportunum est nunc dicere propheticam[1] illam vocem, quam sæpe audivimus per Evangelium prædicari : Erunt prava in directa, et aspera in vias planas, etc. » Redditaque de omnibus exacta ratione, et exhortatione adhibita, ut adversus exortam hæresim strenue agerent, verbis Domini fisi, quibus dixit[2] : « Portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Ex suggestione Constantini episcopi Constantiæ Cypri, primum omnium jussi sunt adesse episcopi, ejus hæresis accusati, qui intromissi sunt.

11. Suggesserunt interea magistratus, qui aderant, allatas sacras litteras imperatorum ad Synodum, quæ legendæ essent; quæ jussu Synodi lectæ sunt. Inde imperatores animi sui consilium aperientes, manifeste testati sunt, se admodum perculsos animo Pauli patriarchæ confessione, detestantis errorem, atque ob eam causam ad revocandam Catholicam fidem exulem, esse mirum in modum excitatos; cœpisse vero tantæ molis ædificii sternere fundamentum, a creatione Catholici antistitis Tarasii, qui convocandæ Synodi ipsis imperatoribus auctor fuisset. Porro inter alia exhortationis verba ad Synodum habita, hæc, quæ obscura absque germano sensu leguntur in Vulgata, apud Anastasium ita redduntur:

« Igitur quoniam a toto terrarum orbe collegit vos Deus, consilium suum statuere volens : ecce propositis sanctis Evangeliis, et intelligibiliter clamantibus : JUSTE JUDICATE : state stabiles pietatis propugnatores, et omnem novitatem vocum, et noviter apparentem seditionem recidere procurate, quemadmodum et Petrus primus princeps collegii Apostolici, qui servilis deceptionis amentia percussa, Judaicæ auditionis sensum gladio abstulit : extendite securim spiritus, et omnem arborem germinantem fructum contentionis et introductæ novitatis aut magistralibus vocibus transplantate, aut canonicis increpationibus concidite, et in ignem futuræ gehennæ transmittite, etc. » Subdit de litteris, quas acceperat ad idipsum præstandum ab Hadriano Romano Pontifice per missos ab ipse legatos, quas legi jubet in Synodo: simul et quaterniones a tribus Orientalibus patriarchis ad Synodum per legatos itidem missos. Audisti, lector, nihil magis admonitam sanctam Synodum a piis imperatoribus, quam explodere novitatem? qua scitu digna Orthodoxorum imperatorum sententia ex nomine ipso infamatos omnes simul condemnes necesse est novatores : sed prosequamur Acta.

12. His auditis, sancta Synodus bene precata imperatoribus adeo de Catholica fide bene merentibus, ad cognitionem ipsorum episcoporum conversa est. Fuerunt hi primi in medio producti Basilius Ancyræ, Theodorus Myrensis, atque Theodosius Amorii. Stantes ii omnes ante sacrum Patrum consessum, sponte ex hæresi ad Catholicam fidem reversi, recipi in Ecclesiam petierunt, offerentes Orthodoxæ fidei confessionem in his præsertim, quæ spectare videbantur ad condemnationem hæresis et hæreticorum, quibus adhæserant. In ea igitur, quam obtulit Basilius, Ancyranus episcopus, post confessionem sanctissimæ Trinitatis, ista leguntur:

« Ipse expetens etiam et intercessiones intemeratæ Dominæ nostræ sanctæ Dei Genitricis Mariæ, sanctarumque et cælestium virtutum et omnium sanctorum, atque sancta et pretiosa lipsana (venerandas videlicet reliquias) eorum cum omni honore suscipiens, saluto et honorabiliter honoro, fidem habens illorum particeps fieri sanctimoniæ. Similiter et venerabiles imagines tum dispensationis Domini nostri Jesu Christi secundum quod homo factus est propter salutem nostram, et intemeratæ Dominæ nostræ sanctæ Dei Genitricis, atque sanctorum Apostolorum, Prophetarum, martyrum et omnium simul sanctorum, salutans pariter et amplectens, atque admonitionem, quæ pertinet ad honorem, impendens; projiciens nihilominus et anathematizans ex tota anima et ex tota mente Synodum, quæ ex stoliditate et dementia congregata et septima Synodus nominata est; ab his vero, qui recte sapiunt, pseudosyllogus legaliter et regulariter appellatur, tanquam quæ totius pietatis sit aliena, et contra divinitus traditam Ecclesiasticam legislationem audacter et temere, quin potius absque Deo latraverit, et sanctas ac venerabiles imagines conviciis appetierit, sed et has præceperit auferri a sanctis Dei Ecclesiis. Cujus dux fuit Theodosius falsi nominis Ephesius, Sisinnius Pergæ cognominatus Pastilas, Basilius Pisidius improbus ille cognominatus Tricacabus, quos evomuit sectator miser Constantinus, qui fuerat patriarcha. Hæc ita confiteor et his assentior, et idcirco in simplicitate cordis et recta mente, Deo mihi testimonium perhibente, subjectos anathematismos facio.

13. « Christianorum calumniatoribus, id est, imaginum confractoribus, anathema.

« His qui assumunt eloquia, quæ a divina Scriptura adversus idola sunt, in venerabiles iconas, anathema.

« His qui non salutant sanctas et venerabiles imagines, anathema.

« His qui appellant sacras iconas simulacra, anathema.

« His qui dicunt, quod sicut ad deos, Christiani ad imagines accedunt, anathema.

« His qui communicant scienter cum iis, qui conviciantur et exhonorant venerabiles iconas, anathema.

« His qui dicunt quod præter Christum Dominum nostrum, aliquis ab idolis nos liberaverit, anathema ». Erat enim Iconomachorum ejusmodi jactatio nempe post Christum, Leonem Isauricum et ejus filium Constantinum Copronymum liberasse Christianos ab idolis. Sed pergit Basilius:

[1] Isai. XL. Luc. III. — [2] Matth. VII.

« His qui spernunt magisteria sanctorum Patrum, et traditionem Catholicæ Ecclesiæ, prætendentes et assumentes voces Arii, Nestorii, Eutychetis et Dioscori, et perhibentes quod nisi de Veteri et Novo Testamento fuerimus edocti, non sequemur doctrinas sanctorum Patrum, neque sanctarum Synodorum, atque traditionem Catholicæ Ecclesiæ, anathema ».

14. Vides, lector, quinam fuerint magistri recentiorum novatorum, qui se religiosos, sive Evangelicos dicunt? quique ut illi, præter divinas Scripturas nihil in Ecclesia recipiendum esse, blasphemant, idem in se anathema convertunt, eamdem postea cum illis absque dubio pœnam apud inferos accepturi, quorum sunt vestigia consecuti. Rursum Basilius:

« His qui dicunt, quod diabolicæ argumentationis inventio sit factura imaginum, et non sanctorum Patrum nostrorum traditio, anathema.

« His qui præsumunt dicere, Catholicam Ecclesiam idola aliquando suscepisse, anathema.

« Hoc quidem ita confiteor, et his assentior, et ex toto corde et anima et mente pronuntio. Si vero (quod absit) ex diabolica immissione, aliquo tempore voluntarie, vel non voluntarie aversus fuero ab istis, quæ jam professus sum, anathema sim a Patre, Filio, et Spiritu sancto, atque Catholica Ecclesia, seu sacro ordine penitus alienus. Conservabo autem secundum divinos canones tam sanctorum Apostolorum, quam probabilium Patrum nostrorum memetipsum ab omni data acceptione, seu turpi lucro ». Hactenus Basitii Ancyrani episcopi fidei professio, et post lapsum pœnitentia.

His acceptis, et a sancta Synodo collaudatis, Deoque gratiis redditis, Theodori Myrensis episcopi audita est recantatio, dum publice relegit et professus est eamdem fidei professionem, quam Basilius: post ipsum vero introductus est Theodosius episcopus Amorii, qui magna cordis contritione, hæc primum ipso ingressu verba protulit:

15. « Sanctissimi et Deo honorabiles domini, et omnis sacra Synodus, hæc et ego peccator, et miserabilis, et seductus, qui multa mala locutus sum adversus venerabiles iconas, agnita veritate, recognovi et reprehendi memetipsum, et anathematizavi et anathematizo quæ male docui et locutus sum in hoc mundo. Et obsecro et rogo sanctam Synodum vestram cum omnibus Christianis, recipiatis me indignum servum vestrum ». Post hæc laudata a Synodo ejus humili pœnitentia, lectus est ab eodem libellus confessionis Catholicæ veritatis cum detestatione nefariæ hæresis, qui sic se habet:

« Sanctæ et venerabili Synodo Theodosius Christianus exiguus. Confiteor, et polliceor, et recipio, et amplector, atque adoro principaliter intemeratam iconam Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, et iconam Dei Genitricis, quæ illum sine semine peperit viri, et auxilium, et protectionem ejus, et intercessiones illius unaquaque die ac nocte invoco ut peccator in adjutorium meum, tanquam eam, quæ habeat confidentiam apud Christum Dominum nostrum, qui ex ea natus est.

« Pari modo sanctorum et laudabilissimorum Apostolorum, Prophetarum, et martyrum, et Patrum, et cultorum ejus iconas recipio et adoro, non tanquam deos, absit; sed affectum et amorem animæ meæ, quem habebam prius in eos, etiam nunc ostendens, rogo cunctos illos ex toto animo ut intercedant pro me ad Deum, quatenus det mihi per intercessiones eorum invenire misericordiam penes se in die judicii.

« Similiter et lipsana sanctorum adoro, et honoro, et amplector, tanquam qui decertarint pro Christo, et acceperint gratiam ab ipso ad sanitates efficiendas, et languores curandos, et dæmones ejiciendos, quemadmodum Ecclesia Christianorum suscepit a sanctis Apostolis et Patribus, et usque ad nos.

16. « Pingi autem consentio in Ecclesiis sanctorum, principaliter iconam Domini nostri Jesu Christi, et sanctæ Dei Genitricis ex varia materia auri, et argenti, et omni colore, ut carne dispensatio ipsis omnibus innotescat. Similiter pingi conversationes sanctorum, et famosissimorum Apostolorum, Prophetarum ac martyrum, quo innotescant certamina et agones eorum in brevi scriptura, ad excitationem et magisterium populorum, maximeque simplicium. Si enim regum laureas (laureatas) et iconas missas ad civitates vel regiones obvii adsunt populi cum cereis et incensis, non cera perfusam tabulam, sed imperatorem honorantes: quanto magis oportet in Ecclesiis Christi Domini nostri iconam depingi Salvatoris Dei nostri, et intemeratæ Matris ejus, omniumque sanctorum, et beatorum Patrum, et studiosorum virorum? quemadmodum et S. Basilius ait: Nam et opera magna bellorum scriptores et pictores designant; illi quidem sermone ornantes, isti vero tabulis exarantes; et multos ad fortitudinem erexerunt utrique. Et rursus idem ipse: Quantum laborasti utique homo, ut invenires unum ex sanctis obsecrantem Dominum, qui pro te scilicet apud ipsum intercederet. Et Chrysostomus dicit: Sanctorum enim gratia non reciditur morte, nec hebes fit obitu, sed postquam defuncti fuerint, vivis potentiores existunt. Et alia multa et immensa.

17. « Et ideo oro vos, sancti, et clamo: peccavi in cælum et coram vobis: Suscipite me, sicut suscepit Deus luxuriosum (prodigum), et meretricem, et latronem. Quærite me, sicut quæsivit Christus ovem, quæ periit, quamque super humeros suos sustulit, et fiat gaudium coram Deo et Angelis ejus pro salute et pœnitentia mea per intercessionem vestram, o sanctissimi domini.

« His qui non adorant venerabiles iconas, anathema.

« His qui audent detrahere ac blasphemare venerabiles iconas, vel vocare illas idola, anathema.

« His qui non docent diligenter cunctum Chri-

sti amatorem populum adorare venerabiles iconas sacras et adorandas omnium sanctorum, qui a sæculo Deo placuerunt, anathema.

« Christianorum calumniatoribus, id est, imagines confringentibus, anathema ». Hactenus confessio Theodosii ab ipso in Synodo lecta.

18. His peractis, consensu totius Synodi jussi sunt tres hi pœnitentes episcopi in suis locis inter alios residere : productique sunt alii episcopi pariter lapsi, quorum quod fides haud adeo explorata esset, prolixior de eis cognitio adhibita est. Erant hi Hypatius episcopus Nicænus, Leo Rhodiensis, Gregorius Pisidiæ, alter Gregorius Pessinuntis, Leo alter Iconii, Nicolaus Hierapolis, alter item Leo episcopus Carpathi. Cum vero Tarasius patriarcha Constantinopolitanus Leonis Rhodiensis fidem exploraret, audissetque multo ipsum tempore in eadem hæresi permansisse : illam auream memoratu dignam sententiam dixit : « Diuturniores passiones difficiliores sunt ad curandum : sic et anima, quæ in obscuro est hæreseos, lumen Orthodoxiæ difficile recognoscit ». Quomodo autem hi recipiendi essent in Ecclesiam, et qui ab eis ordinati fuissent : ex sacris antiquis canonibus, sanctorumque Patrum assertionibus ex codicibus e patriarchio in Synodum allatis, facta est prolixior disquisitio. Et inter disserendum idem Tarasius interlocutus ostendit, ejusmodi hæresim jam diu ante ab improbis hæreticis esse plantatam, a Marcionistis videlicet, Manichæis, a Petro Fullone, Xenaia Hierapolitano, atque Severo nefandissimis hæresiarchis : sicque renovatam hanc hæresim magis dici posse, quam adinventam.

19. Cum autem quidam difficiliores se exhiberent ex numero Orthodoxorum episcoporum, qui Synodo præsentes erant, ad eosdem lapsos recipiendos episcopos, commiseratione permotus Juvenalis quidam episcopus (cujus autem fuerit civitatis non dicitur) ex sua sede surgens, se cum lapsis immiscuit, æque eamdem cum illis excepturus sententiam. Sed et Illyrici episcopi se æque peccatores esse publice clamantes, veniam lapsis deprecati sunt. Cognitis igitur iis, quæ de restitutione lapsorum, et de receptione ordinatorum ab ipsis vetera monumenta Ecclesiastica proderent, eorum receptionem in sequentem Actionem placuit differri debere.

Convenerunt rursus Patres ibidem loci, hoc eodem anno post biduum, nempe sexto kalendas Octobris, ubi a Tarasio habita est diligens de Gregorio Neocæsariensi lapso episcopo pœnitente examinatio; num vere, vel ficte cuperet Catholicæ Ecclesiæ jungi. Cum ille ex intimis præcordiis signa edens vere pœnitentis, libellum supplicem, quo se vere Catholicum esse velle profiteretur, jussus est scribere, et sequenti Actione Synodo offerre. Post hæc autem lectæ sunt litteræ Hadriani papæ ad imperatores conscriptæ, quas nos superius eo, quo scriptæ sunt anno, suo loco posuimus integras. Post hæc Patres voluerunt legi pariter ejusdem Romani Pontificis litteras ad Tarasium Constantinopolitanum episcopum scriptas, quibus lectis, interpellaverunt Apostolicæ Sedis legati Tarasium ipsum, dicentes : « Dicat nunc sanctissimus patriarcha Tarasius regiæ civitatis, si consentiat litteris sanctissimi papæ senioris Romæ, an non. Tarasius sanctissimus patriarcha dixit :

20. « Sacratissimus Paulus Apostolus, qui illustratus est lumine Christi, et genuit nos per Evangelium, cum Romanis scriberet, approbans studium sinceræ fidei eorum, quam in Christum Deum verum habebant, sic ait [1] : Fides vestra annuntiatur in universo mundo. Hoc testimonium sequi necessarium est; et inconsulte agit, qui huic conatur resistere. Unde Hadrianus præsul senioris Romæ, cum esset particeps eorum, qui prædicto testimonio muniri meruerant, scripsit expresse ac veraciter piis imperatoribus nostris, atque ad humilitatem nostram, affirmans bene ac optime se habere antiquam traditionem Ecclesiæ Catholicæ. Nam et ipsi nos scrutando Scripturas, et syllogistice approbando rimati sumus, sicque confessi sumus, confitemur et confitebimur, consonamus et confirmamus, atque permanebimus in significatione litterarum, quæ lectæ sunt, imaginales descriptiones (quæ scilicet ad sacras imagines pertinent) suscipientes, secundum antiquam Patrum nostrorum traditionem, et has affectuoso amore, etc. »

21. Interpellarunt rursus Apostolicæ Sedis legati universam ipsam sanctam Synodum, dicentes : « Dicat nobis sancta Synodus, si admittit litteras sanctissimi papæ senioris Romæ, an non ? » Sancta Synodus dixit : « Sequimur, et suscipimus, et admittimus » : quæ secuta sunt hæc : In primis legatorum trium patriarcharum præconia de litteris Hadriani, et fide recepta a Tarasio patriarcha : deinde aliorum episcoporum singulis elogiis eas laudantium et subscriptione probantium. Præstiterunt idipsum venerabiles archimandritæ, inter quos subscriptus habetur sanctus Plato, de quo plura superius dicta sunt, et erunt dicenda. Sicque finem accepit secunda Synodi Actio.

Tertia autem Actio celebrata habetur tertio kal. Octobris, ut versio Anastasii, qua utimur, docet, ex qua corrigenda vulgata est editio, in qua legitur habita sexto kal. ejusdem : secunda enim Actio (ut vidimus) dicta est habita die sexto kal. In hac primum causa Gregorii episcopi Neocæsareæ cognoscenda proposita est. Hic enim antesignanus ferebatur Iconoclastarum hæreticorum, quique persecutionis tempore graviter vexasse Orthodoxos diceretur, quorum causa etsi pœnitens admittendus esset in Ecclesiam, non tamen esset restituendus in episcopatum. Verum quia persecutio probata non est, decreto in primis legatorum Apostolicæ Sedis jussus est cum collegis recipi in sedem suam.

Post hæc autem legi sancta Synodus præcepit litteras Tarasii patriarchæ Constantinopolitani, da-

[1] Rom. I.

tas ad tres itidem patriarchas Orientales, et eas, quas reddiderunt iidem ad Tarasium monachi Palæstinæ nomine eorumdem trium patriarcharum Orientalium, quæ superius, eo quo scriptæ fuerunt anno, sunt collocatæ. Quibus probatis et assertis, adversus aliter sentientes anathema illatum est ab ipsis Apostolicæ Sedis legatis nomine trecentorum decem et octo Patrum, qui ante in eadem civitate Nicænum primum Concilium collegere, quibus sancta Synodus in omnibus annuit. Secutaque est subscriptio cæterorum episcoporum. Quibus rebus ita gestis, impositus est finis ejus diei Actioni, additis faustis acclamationibus ipsis imperatoribus, illo novo Constantino, ista nova Helena nuncupatis.

22. Ipsis vero kalendis Octobris (ut translatio habet Anastasii) iterum convenere Patres, atque omnium sententia jussa sunt afferri sacra volumina, ex quibus de cultu sacrarum imaginum testimonia recitarentur, primumque ex divina Scriptura, tam veteris, quam novi Testamenti, inde ex sanctorum Patrum sacris voluminibus decerptæ sententiæ. Sed ex versione Anastasii hic corrige inter alia, quæ habentur in vulgata Synodi editione, templum Romæ Salvatoris sacris imaginibus a Joanne jussum decorari : loco enim Joannis, Constantinum habet imperatorem Anastasii versio his verbis : « Petrus et Petrus Deo amabiles presbyteri, et vicarii Hadriani papæ senioris Romæ dixerunt : Tale quid et divæ memoriæ Constantinus magnus imperator olim fecit. Ædificato enim templo Salvatoris Romæ, in duobus parietibus templi historias veteris et novi Testamenti designavit, hinc Adam de paradiso exeuntem, et inde latronem in paradisum intrantem figurans ». Porro quamplurima, quæ sunt e diversis locis allata de cultu sacrarum imaginum testimonia, ne singula recensendo diutius in longo itinere morari contingat, majori tu otio, lector, inspicito.

23. Sed et de eo te necessario monendum putavi, historiam de imagine crucifixa Beryti, in vulgata Suriana editione, habere admixta quædam apocrypha de imagine Christi, facta a Nicodemo, et alia, quæ integram ipsam narrationem suspectam faciunt. Quamobrem operæ pretium duxi, eamdem historiam hic tibi puram ex versione Anastasii describere, quæ sic se habet :

« Sermo sanctæ memoriæ patris nostri Athanasii de imagine Domini nostri Jesu Christi Dei veri, Dei nostri, facto miraculo in civitate Beryto.

« Sustollite oculos mentis vestræ, et videte novum spectaculum, quod factum est nunc, in infinitam admirationem Dei adspicite, et date gloriam ei. Contemplamini ineffabilem misericordiam ejus, et magnitudinem dispensationis ejus, atque lamentum cum lætitia sumite. In Deo quidem nihil extraneum. Deus enim cum sit, omnia potest. Quod vero in diebus nostris et in nobis factum est, expavescit (obstupescit) omne cor audientium. Vere expavescit cælum, quod audenter factum est, conturbatæ sunt abyssi, et sol obtenebratus est, et luna, et stellæ similiter super hoc, quod patratum est. Sed iterum lætatæ sunt in eo, quod a Domino dispensatum est, omnes cælorum virtutes. Audite et admiramini quid factum est in diebus nostris : Intelligentes intelligite, et aurem vestram inclinate : et quidem ante exteriorem aurem, quæ cordis est, porrigite, et audite :

24. « Civitas est, Berytus vocata, in confinibus Tyri et Sydonis sita, Antiochiæ subdita. In hac civitate Beryto multitudines erant copiosæ Judæorum. Porro juxta synagogam ipsorum, quæ valde magna esse videbatur, Christianus quidam cepit ad pensionem cellulam a quodam, in qua habitans, contra accubitum suum fixit imaginem Domini nostri Jesu Christi, honeste depictam, et integræ staturæ habentem Dominum nostrum Jesum Christum. Transacto præterea modico tempore, perquisivit mansionem majorem ille Christianus, quemadmodum et indigebat. Hoc autem Domini nostri Jesu Christi gratia dispensavit (ut credo) qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, ostendens miracula sua se colentibus et omnibus in se credentibus, in redargutionem impiorum et stabilitatem fidelium.

« Quæsivit ergo Christianus (ut dixi) majorem domum, et invenit in quodam loco civitatis, et transtulit se illuc a domo, quæ erat juxta synagogam Judæorum, et sublatis omnibus suis : per oblivionem, et dispensatione tamen Dei, imaginem Domini dimisit, oblivioni (ut præfatus sum) traditam. Quidam vero Judæus accepit domum illam ad pensionem, in qua imago Domini stabat : intromissis autem omnibus suis permanebat in domo, minime contemplatus iconam Domini, quod staret illic : neque enim consideravit locum illum, sed ingressus manebat. Quadam vero die invitavit Judæus unum ex contribulibus suis ad prandium. Et cum pranderent, elevatis oculis, Judæus, qui invitatus fuerat, vidit iconam Domini nostri Jesu Christi, et dicit ei, qui se invitaverat : Tu cum sis Judæus quomodo imaginem hujusmodi se habentis habes ? convicia plurima quoque et nefanda emittens adversus Dominum, quæ non audeo scribere, absit, quæ dixit contra Salvatorem, is qui fuerat invitatus.

25. « Abiit autem ad summos sacerdotes suos, et accusat Judæum, qui in domo manebat, in qua imago erat, dicens, quia ille imaginem habet Nazareni videlicet in domo sua. Qui audientes dixere : Si potes hoc ostendere. At ille affirmavit : Quia ostendam hoc in domo ejus. Illi vero repleti furore, vespere quidem siluerunt. Mane vero facto, summi sacerdotes eorum atque presbyteri, assumpto eo, qui Judæo detraxerat, et turba multa gentis suæ, pergunt ad domum Judæi, in qua imago Domini stabat. Pervenientes autem ad locum summi sacerdotes insiluerunt, et seniores cum eo, qui indicaverat, et vident imaginem Domini stantem. Tunc vehementer irati in eum, qui habitabat in domo

illa, extra synagogam facientes expulerunt, imaginem vero Domini nostri Jesu Christi deponentes, dixerunt : Quia sicut patres nostri illuserunt ei aliquando, ita et nos illudamus ei.

« Tunc incœperunt conspuere in faciem sanctæ imaginis Domini, et dare alapas coram his, qui convenerant, hinc et inde imaginem Domini conspuentes atque dicentes : Quæcumque fecerunt patres nostri, faciamus et nos imagini ejus. Et dicunt : Audivimus quia illuserunt ei, et hoc ipsum nos faciamus et vos. Infinitis ergo ludibriis illuserunt iconam Domini, quæ nos neque dicere audemus. Deinde dicunt : Audivimus quia clavis infixerunt manus ejus et pedes : hoc et nos faciamus ei. Tunc in manus et pedes imaginis Domini infixerunt clavos. Iterum sævientes dixerunt : Audivimus quia accepto aceto et felle potaverunt eum cum spongia : faciamus ei et nos. Et fecerunt, apponentes ad os imaginis Domini spongiam aceto plenam. Rursus dicunt : Didicimus quia percusserunt caput ejus arundine patres nostri : idipsum et nos faciamus. Et accipientes calamum percusserunt caput Domini.

26. « Cæterum novissime dicunt (ut liquidius edocemur) quod lancea latus ejus aperuerunt : nihil prætermittamus, sed addamus et hoc. Et facientes deferri lanceam, præceperunt cuidam suorum tollere lanceam et percutere contra latus imaginis Domini. Mox manavit multitudo sanguinis et aquæ ab ea. Christe, gloria tibi, incomprehensibilis gloria tibi : Quis sicut tu, Deus ? Quis præter te Deus faciens terribilia et stupenda ? O miraculum Majestatis et Salvatoris immensum ! Horruerunt veraciter super hoc etiam supernæ virtutes tuæ. O quantus es, Domine, ad humanitatem, o quantus ad longanimitatem, o quantus es ad misericordiam ! pius enim propter nos et propter salutem nostram, cum esses sine carne, incarnatus es ex Virgine Maria. Crucifixus es in illa carne, cum esses ipse impassibilis in deitate. Nunc vero iterum in imagine crucifixus es, Domine, in redargutionem impiorum et omnium incredulorum, atque stabilitatem eorum, qui veraciter in te credunt. Sed gloria tibi, Domine, qui solus omnia potes una cum benedicto Deo nostro et Patre, atque cum Spiritu sancto. Amen.

« Vos autem, o filii, audite reliqua quæ dispensata sunt ab eodem Domino ; ipsius enim erat permissio. Denique postquam percussum est lancea latus ejusdem imaginis Domini, et emanavit sanguis et aqua (ut superius dictum est), dicunt summi sacerdotes eorum et seniores : Quoniam susurrant colentes eum, quod sanitates multas fecerit : sumamus ergo sanguinem hunc et aquam, et deferamus ad synagogam, et colligamus omnes, qui male habent in populo, et ungamus eos ex illo, et videamus si vera sint, quæ dicuntur. Tunc afferentes lateri iconæ Domini vas secundum locum percussionis lanceæ, unde exivit sanguis et aqua, et repleverunt amphoram (ampullam) secundum locum jugulationis lanceæ, et inferentes illudebant, ut injuriis appeterent (sicut putabant) coram omnibus universorum Dominum ». Non putantes scilicet aliquod edendum fore miraculum.

27. « Et collectis omnibus, qui male habebant, et ante omnes paralyticum, quem a nativitate noverant, adducentes unxerunt, et statim substitit, et exiliit sanus homo penitus. Deinde cæcos adduxerunt, qui et ipsi visum receperunt. Dæmonium vero patientes mox adunati sunt. Turbatio quoque magna et infinita per totam civitatem effecta est, cunctis confluentibus propter infinita miracula. Commotæ autem sunt omnes multitudines Judæorum : plures enim civitatem habitabant. Currebant ergo ferentes eos, quos in domibus suis habebant languentes, aut paralyticos, aut debiles, aut aridos, aut leprosos : omnes accurrerunt, ita ut neque synagoga eorum, licet magna fuerit, caperet illos, neque locus, multitudine infiniti populi propter miracula concurrente.

« Omnes autem principes sacerdotum, et seniores, et populus Judæorum virorum, puerorum et mulierum crediderunt in Dominum Jesum Christum, clamantes : Gloria tibi, Christe, quem patres nostri crucifixerunt, qui et a nobis, Domine, crucifixus es in imagine tua. Gloria tibi, Fili Dei, qui tanta fecisti miracula. Tibi credimus : propitius esto nobis, et suscipe nos. Hoc clamabant lugentes omnes, et voces emittebantur, et miracula perficiebantur, summis sacerdotibus ungentibus, et cunctis curatis et vivificatis.

28. « Postquam autem omnes sanati sunt, confestim ad episcopum sanctissimæ constitutæ illic Ecclesiæ, qui jam, quæ fuerant facta, didicerat, multitudines concurrebant dicentes et clamantes : Unus, unus Deus Pater, unus Deus Filius et ipse Unigenitus, unus Christus quem patres nostri crucifixerunt, ipsum Deum novimus : huic nos credimus. Multis itaque laudibus glorificaverunt Deum, imaginem archiepiscopo demonstrantes, annuntiantes, quæ fecerant imagini Domini, qualiter et sanguis et aqua exierunt e latere imaginis, necnon et infinita miracula, quæ facta sunt. Ita omnes multitudines, ut sancto baptismo digni fierent, supplicabant. Quos episcopus una cum clero suo assumptos, omnes baptizavit per multos dies, et synagogam eorum Ecclesiam Salvatori nostro Christo dicavit. Illis autem rogantibus, etiam cæteras synagogas eorum Martyria fecit. Et sic gaudium magnum factum est in civitate illa, non solum corporibus sanatis et vivificatis, sed et animabus in vitam mortuis redeuntibus æternam.

« Hæc agnoscens ego, festinavi indicare vobis, fratres amantissimi, ad utilitatem animarum vestrarum, ut cognoscentes et in hoc Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi virtutem, plus aliquid in fide ipsius confirmemini, et exultetis super magnalibus ejus, quæ nunc operatus est. Date ergo gloriam in lætitia, in compunctione ex lamento gaudentes, et gratias agentes, quia et sua vos fide, et sua fecit

agnitione dignos in Christo Jesu Domino nostro. Cum quo et Patri una cum Spiritu sancto gloria nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen». Hactenus historia de imagine crucifixa Beryti ex Anastasii versione : at vero quæ plura his inveniuntur in vulgata, decurtes, utpote addita ab eo, qui exscripsit, admiscens veris apocrypha.

29. Porro tantum abest, ut alius ex Patribus aliquid objecerit, ad veritatem labefactandam ejus narrationis, ut omnes Patres (quod ipsa testantur Acta) ea audientes, lacrymis sint perfusi, perinde ac si crucifixionem Salvatoris, ex uno Evangelistarum acceptam, recitari audissent. Cum igitur res pro constanti accepta sit ab omnibus veritate, neque ab ipsis refractariis ejusdem Synodi calumniatoribus et Iconoclastis aliquid reperiatur vel leviter derogatum : perquirendum modo nobis est de tempore, quo ista accidere potuerunt. Primum autem omnium ille amputandus est error aliquorum, qui cum ejus scripti auctorem audiunt Athanasium, existimant magnum illum ejus nominis episcopum Alexandrinum : quod si probari posset, jam exploratum pariter esset quonam tempore id acciderit, cum ipse auctor in suæ narrationis exordio dicat, id accidisse in diebus suis : ut plane appareat, rem gestam sui temporis auctorem scripsisse. Verum et cum qui aderant in Synodo Patres, ut in re hactenus inaudita, in fletum prorupisse eadem historiæ Acta testentur : sane quidem rem recens gestam esse demonstrant.

30. Quod insuper is, qui scripsit, non fuerit magnus ille Athanasius, nec ejus tempore id acciderit, inde ducimus argumentum, quod post quadringentos et amplius annos ab Athanasii tempore in hunc diem, nemo repertus est, qui tantæ rei ullam aliquo pacto fecerit mentionem : præsertim cum in hac ipsa Synodo Patres aliquot loca ex ipsius Athanasii scriptis adduxerint ad probandum cultum sacrarum imaginum, et hujus tam celebris nec verbum quidem, qui præ omnibus fuisset tanquam columna ingens, ob omnium oculos erigendus. Præterea cum sanctus Joannes Damascenus, et ipse Syrus, haud ignorasse facile potuisset, quæ in Syria gesta erant, nec prætermisisset (sicut fecisse reperitur de alia imagine, ex sagittæ vulnere sanguinem dante) hujus rei tam insignis meminisse : plane inducimur, ut credamus, etiam post sanctum Joannem Damascenum ea Beryti fieri contigisse : ut magis audiendus sit Sigebertus, qui narrat id factum anno Redemptoris septingentesimo sexagesimo quinto, cum imperaret Constantinus Copronymus Iconoclasta, qui nominat insuper episcopum, qui tunc Beryti Ecclesiæ præerat, Adeodatum, hancque apponit Appendicem ad ea, quæ dicta sunt : « Episcopus sanguinem per ampullas divisum longe lateque dirigens, prædicabat magnalia Dei, obtestans omnes, ut singulis annis quinto idus Novembris celebraretur Passio Dominicæ imaginis ». Hæc ipse.

31. Sed forte magis audire placeat, quod in veteribus Ecclesiarum Lectionariis id factum hoc tempore dicatur sub Irene et Constantino filio. Celebris namque fuit olim in Ecclesiis tantæ rei annua commemoratio, quæ universum ferme Christianum orbem in sui admirationem commoverat. Etenim rei veritate accurate perspecta, in Tabulis Ecclesiasticis, ad posterorum fidem perpetuo conservandam, scripta fuit, ut annis singulis, singulis in Ecclesiis publico præconio decantetur, quæ in Romano etiam Martyrologio quinto idus Novembris ita reperitur esse conscripta : « Beryti in Syria commemoratio imaginis Salvatoris, quæ a Judæis crucifixa tam copiosum emisit sanguinem, ut Orientales et Occidentales Ecclesiæ ex eo ubertim acceperint ». At non hoc tantum, sed rei gestæ historiam in Ecclesiis legi antiquitus consuevisse, indicant veteres Codices Ecclesiarum, quos Lectionaria, seu Sanctuaria consueverunt nominare : in quibus (ut dictum est) scriptum reperimus, id accidisse sub Constantino et Irene impp. Sed quod his temporibus hujus hæresis duo fuerunt Constantini, ac duæ pariter Irenæ, diversa scribendi de tempore occasio data est. Fuit prior Irene natione Gazara, filia Chagani regis, ipsi nupta Constantino Copronymo, ex qua genitus est Leo, qui ei in imperium successit, fuitque ipsa avia Constantini, qui hoc tempore regnavit cum Irene matre, quæ Attica genere fuit.

32. Tanta quidem Deus hoc tempore, cum vigeret impietas Iconoclastarum hæreticorum, et Sarracenorum idem docentium et cogentium de abdicando venerandarum imaginum cultu, operatus est, quo vel uno signo ex adversariorum officina deprompto (ne quid posset imposturæ adscribi) eorumdem impietas confutaretur, penitusque error aboleretur, dilueretturque sanguine Christi iterum per imaginem crucifixi. Sed docuit experimentum, superari perfidiam Judæorum ab hæretica pravitate, illis licet Christi hostibus implacabilibus manus dantibus, istis resilientibus et in deterius prolabentibus, atque in obstinationis profundum abyssum lapsis, impie blasphemantibus.

Post hæc autem, ut ad Acta Synodi redeamus, aliis innumeris allatis de veneratione sacrarum imaginum hinc inde locis, lectisque Epistolis Gregorii papæ secundi ejus nominis, et Germani episcopi Constantinopolitani, ad diversos eodem argumento conscriptis, quas nos superius eo, quo sunt anno datæ, posuimus : ad postremum sancta Synodus inhærere se antiquis traditionibus et Patrum sententiis professa, anathematismos superioribus similes adversus Iconoclastas hæreticos promulgavit. Quæ omnia secuta est subscriptio omnium episcoporum.

33. Quinta autem Actio collecta est eodem anno, quarto nonas Octobris, ubi prælocutus Tarasius Constantinopolitanus episcopus, cum ostendisset hæreticos Iconoclastas sectatos esse Judæos, Sarracenos, Gentiles, Samaritas, et Manichæos, usum sacrarum imaginum respuentes, ad veritatis

comprobationem alia allata testimonia jussa sunt recitari, redargutis argumentis ab hæreticis, ad suam ipsorum hæresim confirmandam, allatis. Post hæc autem patefactæ sunt hæreticorum eorumdem fraudes tempore urgentis persecutionis admissæ in corrumpendis, abolendis, et incendendis sacris Codicibus, in quibus de venerando cultu sacrarum imaginum mentio aliqua esset inventa. Qui id nefarie præstiterunt fuisse hæreticos patriarchas, Anastasium, Constantinum et Victorem, testatus est Tarasius Constantinopolitanus episcopus. His peractis, et firmius stabilito cultu sacrarum imaginum sententia legatorum Apostolicæ Sedis et aliorum, rursum iterati sunt adversus Iconoclastas anathematismi. Impositusque est finis eidem Actioni.

34. Sequenti rursum die, nempe tertio nonas Octobris, ut ex versione Anastasii liquet, licet in vulgata pridie nonas legatur, in sexta Actione recitata est definitio facta ab hæreticis Iconoclastis in pseudoseptima, ab eis ita appellata, Synodo OEcumenica, cui per singula capita paratum fuit ad venenum antidotum, Gregorioque episcopo Neocæsariæ legente textum hæreticorum per capita singula, Epiphanius diaconus scitam a Patribus appositam responsionem perlegit. Quæ tu omnia majori otio consulas, ne hic diutius, quam par est, immoremur. Titulum tantum ponemus, quem hæretici suæ ipsorum sententiæ præfixerunt, scilicet : « Definitio sanctæ magnæ et universalis Synodi ». Cui digna est indita confutatio ex sancta Synodo, nimirum nullum episcoporum conventum mereri nomen OEcumenicæ Synodi, cui non interfuerit Romanus Pontifex præsens nec per legatos, neque per litteras Synodales.

Post multa ab hæreticis calumniose, subdole et mendaciter dicta confutata de sacris imaginibus, eo perventum est inter legendum, ubi illi, postquam omnes humana opera factas imagines se detestari et anathemati tradere professi sunt, eam se venerari tantum imaginem dixere, qua Filius Dei seipsum in sacramento panis et vini ante passionem expressit. Ita ipsi quidem, cum tamen veritatem corporis et sanguinis Christi confiterentur. At quantum exhorruerint Patres vocem istam imaginis in sacrosancto sacramento Eucharistiæ, responsione omnium declaratum est, ex qua magis magisque redarguas nostri temporis novatores, Iconoclastis istis deteriores. Ut igitur tam ab his, quam ab illis, hæreticis scilicet et Catholicis novatores prædamnatos intelligas, hic caput ipsum reddendum putamus, quod sic se habet ex hæreticorum fonte depromptum, ex septima ipsorum Pseudo-Synodo, in ista legitima et OEcumenica recitatum et confutatum :

35. « Gregorius episcopus legit : Lætentur et exultent et fiducialiter agant hi, qui veram Christi imaginem sincerissima anima faciunt et desiderant et colunt, et in salutem animæ et corporis offerunt, quam ipse sacratissimus Immolator et Deus noster ex nobis ex toto nostram massam assumens secundum tempus propriæ Passionis, in typum et rememorationem evidentissimam tradidit ministris suis. Sese namque voluntarie traditurus memorabili et vivificæ morti suæ, acceptum panem benedixit, et gratias agens fregit, et dans dixit : Accipite et comedite in remissionem peccatorum : Hoc est corpus meum. Similiter et calicem tradens dixit : Hic est sanguis meus, hæc facite in meam commemorationem. Veluti nulla alia specie ab eo electa sub cælo vel forma imaginari ejus Incarnationem volens. Vide ergo quod imago vivifici corporis pretiose et honorabiliter facta sit.

« Quid enim argumentatus est in hoc sapientissimus Deus ? Nonne ut ostenderet et exprimeret evidenter nobis omnibus mysterium, quod operatus est per dispensationem suam ? Quia id quod ex nobis suscepit, materia sola est humanæ substantiæ per omnia perfectæ, non figuramentis proprie subsistentem personam, ut non additamentum personæ divinitati intercedat : ita et imaginem et materiam præcipuam, id est, panis substantiam præcepit offerri, non figurantem hominis formam, ne idololatria subintroducatur. Sicut ergo corpus Christi, quod secundum naturam sanctum est, utpote divinitus sanctificatum : ita manifestum est, quod adoptione, id est, ipsa imago ejus sancta est, utpote per quamdam satisfactionem (sanctificationem) gratia sanctificata. Hæc enim et gessit (ut diximus) Dominus Jesus, ut sicut carnem, quam suscepit, propria secundum naturam sanctificatione, ex ipsa unitione deificavit, similiter et Eucharistiæ panem, et non falsam imaginem naturatis carnis per sancti Spiritus adventum sanctificandum divinum corpus fieri voluit, mediante sacerdote, qui oblationem de communi separans, ad sanctificationem pertingere facit. Itaque Christi caro secundum naturam animata et intelligibilis uncta est Spiritu sancto in divinitatem : similiter divinitus tradita imago carnis ejus, divinus videlicet panis repletus est Spiritu sancto cum calice vitam ferentis sanguinis lateris ejus. Hæc ergo demonstrata est vera imago dispensationis, quæ in carne effecta est, scilicet Dei nostri (quemadmodum supra dictum est) quam ipse nobis veræ naturæ vivificator et factor voce propria tradidit ». Hactenus Iconoclastæ in Pseudo-Synodo septima ab eisdem nuncupata. Quæ ipsa (ut magis mireris) contra nos objiciunt novatores, calumniantes a nostris hæc esse dicta, quæ ab Iconoclastis sunt asserta, sed a nostris, ab Orthodoxis scilicet confutata : nam ad ista responderunt Patres, verbum imaginis in sacratissima Eucharistia penitus detestantes.

36. « Epiphanius diaconus legit : Patet qualiter omnis sermo propositus, quando semel a veritate aversus est, multas et periculosas pravitates a consequentia seductoria proferat. Quippe et isti præceptores novitatis hoc passi sunt : aversi enim a veritate propter imaginum fractionem, etiam in alte-

ram extremam apoplexiæ insaniam delapsi sunt. Etenim quasi ex Delphico Tripode forsan hæc et perniciosa dogmata oraculo deprompserunt. Sed audiant a proverbiali verbo [1] : Laqueus fortis viro labia sua, et capitur propriis verbis oris : ligna enim et fœnum et stipulam apposuerunt, quorum finis in combustionem.

« Nullus enim aliquando tubarum Spiritus, sanctorum videlicet Apostolorum, aut illustrium Patrum nostrorum incruentum sacrificium nostrum, quod in commemorationem Christi Dei nostri, et omnis dispensationis ejus efficitur, dixit imaginem corporis ejus : neque enim acceperunt a Domino sic dicere, vel confiteri ; sed audiant Evangelice dicente eo [2] : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non intrabitis in regnum cælorum. Et qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo. Et accepto pane, gratias agens fregit, deditque discipulis suis, et ait : Accipite et comedite : Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis, dicens : Bibite ex hoc omnes : Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et non dixit : Accipite et comedite imaginem corporis mei.

37. « Sed et Paulus divinus Apostolus, et ex divinis Domini vocibus hauriens, ait [3] : Ego accepi a Domino, quod et tradidi vobis : quoniam in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit et dixit : Accipite et comedite : Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam cœnavit, dicens : Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescumque biberitis in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem hunc bibetis mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Ergo liquido demonstratum est, quod nec Dominus, neque Apostoli, aut Patres imaginem dixerunt sacrificium sine sanguine, quod per sacerdotem offertur, sed ipsum corpus et ipsum sanguinem.

« Et ante sanctificationis quidem celebrationem, typos, sive antitypa quibusdam sanctorum Patrum hæc pie visum est nominare, quorum est Eustathius propugnator Orthodoxæ fidei, et Arianæ destructor vesaniæ, et Basilius ejusdem infelicis superstitionis depositor, qui omne, quod sub sole est, planam rectorum dogmatum basim edocuit. Ex uno enim eodemque Spiritu disputantes, unus quidem eorum interpretans Salomoniacum dictum, quod in Proverbiis legitur [4] : Comedite panem meum, et bibite vinum, quod miscui vobis, hæc dicit : Per panem et vinum, typos corporalium Christi prædicat membrorum. Alter vero ex eodem fonte hauriens (ut noverunt omnes sacerdotii mystici cultores) in oratione Dominicæ oblationis ita dicit : Confidentes appropinquamus sancto altari, et proponentes typos sancti corporis et sanguinis Christi tui, te deprecamur, et te rogamus. Et quod deinceps infertur, certiorem Patris hujus perfecit sententiam, qualiter antequam sanctificata fuerint, vocata sint typi, imagines scilicet : post sanctificationem autem corpus proprie et sanguis Christi dicuntur, et sunt, et creduntur. Ipsi vero viri fortes volentes venerabilium imaginum demoliri visionem, aliam imaginem introduxerunt, quæ non est imago, sed corpus et sanguis. Porro improbitate et astucia referti, sophismate pravo semet decipientes, adoptione nominaverunt fieri hanc divinam oblationem. Et quemadmodum hoc dicere, apertæ est dementiæ, ita et imaginem dicere, ampliorem indisciplinationis habet impietatem.

38. « Deinde dimisso mendacio, tangant pauxillum quid veritatem, divinum corpus dicentes fieri. At si imago est, non potest esse hoc divinum corpus. Ergo hinc inde circumductis, invalida omnino manent, quæ ab illis susurrata sunt. Sicut enim oculus turbatus non recte videt, ita et ipsi pravarum confusione cogitationum sensum suum turbantes, ac turbulentum reddentes, idipsum patiuntur quod insanientes, alia scilicet pro aliis phantastice passi, aliquando quidem imaginem dicentes sancti corporis Christi intelligibile sacrificium nostrum, aliquando vero positione corpus. Porro hæc passi sunt, quemadmodum diximus, imaginalium formationum cultum ab Ecclesia volentes exterminare, gaudentes super eversionem Ecclesiasticarum traditionum ». Hactenus de his Patres. Sunt post hæc alia recitata ex Pseudo-Synodo Monothelitarum, atque pariter ab Orthodoxis Patribus confutata : sicque clausa est præsens sexta Actio.

Convenerunt autem rursus Patres ibidem loci, eodem anno atque mense, nempe tertio idus Octobris, in qua (quod reliquum videbatur jam damnata perfidia Iconoclastarum) sancita est Catholicæ fidei definitio, in qua primum mentio facta est reliquarum sex Synodorum universalium, et confirmatio earumdem est secuta : Catholicum pariter est Symbolum recitatum : ubi cum ad Spiritus sancti confessionem ventum est, his est ipsa verbis expressa : « Et in Spiritum sanctum Dominum et vivificantem, QUI EX PATRE FILIOQUE PROCEDIT, qui cum Patre, etc. » Habet id vulgata versio ejus Concilii, item et vetus translatio Anastasii Bibliothecarii ad Joannem octavum papam conscripta : idipsum continet et græcus textus, ne quis imposturam esse arguere possit.

Cum enim ejusdem fidei definitio recitata esset in Concilio Florentino in sessione quinta, Ferrariæ habita, hæc de germana textus lectione Acta habent : « Lecta septimi generalis Concilii definitione, Latini quemdam vetustissimum librum in medium attulere, in quo quidem eadem ipsa definitio, sanctumque Spiritum ex Patre Filioque procedere,

[1] Prov. VI. — [2] Joan. VI. Matth. XXVI. Marc. XIV. Luc. XXII. — — [3] I. Cor. XI. — [4] Prov. IX.

scriptum erat. Qua de re non mediocris contentio in illa sessione fuit exorta ». Græcis videlicet reluctantibus; cum et Julianus cardinalis S. R. E. tituli S. Sabinæ hæc ad imperatorem, qui præsens erat:

39. « Septimi Concilii Symbolum, serenissime imperator, quod modo fecimus recitari, in vetustissimo volumine scriptum est, ita ut nemo poterit suspicari corruptum fuisse, cum præsertim quidam historicus noster antiquus quidem ac litteratus inter alia id quoque testetur, hoc ipsum Symbolum in septimo Concilio recitatum fuisse. Tali præterea Symbolo cum hac additione, vel declaratione, EX FILIOQUE, non mediocrem tribuimus auctoritatem ».

Cæterum liber ille dictus, Capitulare adversus Nicænam Synodum, missus a Carolo Magno per Engilbertum abbatem et capellanum suum ad Hadrianum Romanum Pontificem, quænam germana fuerit lectio ejus textus, edocet, utpote quia ab adversario reprehendatur, quod Tarasius in Actione tertia non dixerit A PATRE FILIOQUE. Fuit enim ista prima reprehensio adversarii his verbis concepta: « Quod Tarasius non recte sentiat, qui Spiritum sanctum non ex Patre et Filio, secundum Nicæni Symboli fidem, sed ex Patre per Filium procedentem in suæ credulitatis lectione profiteatur ». Si ergo hoc ipsum scriptum fuisset in totius Synodi fidei professione, quæ in hac septima habetur Actione, Spiritum sanctum scilicet a Patre per Filium procedentem: et non potius (ut habet) a Patre Filioque procedentem: certe quidem ab adversario non unus Tarasius in crimen vocatus esset, sed ipsa Synodus universa, quam acriter impugnabat. Sed quod (ut superius dictum est) Iconoclastarum prima fuit illa reprehensio et prohibitio, ne diceretur Spiritus sanctus a Patre Filioque procedere: Patres ipsi, ne vel in hoc communicarent cum illis, contra ipsorum sententiam dixerint: A PATRE FILIOQUE PROCEDIT. » Cum igitur adversarius non universam Synodum, sed Tarasium tantum errasse in tertia Actione dicat, evidens testimonium est, in Synodi professione fidei Actione septima aliter scriptum esse, sicque germanam eam fuisse lectionem, quam vetus latinus Codex dicitur habuisse.

40. Quod etiam ex responsione Hadriani papæ colligitur, dum Tarasius defenditur, et asseritur ab Ecclesia Romana utrumque receptum fuisse, ut posset dici Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere, et a Patre per Filium. Et Gennadius[1]: « Divinus, inquit, Tarasius Constantinopolis patriarcha in Epistola ad Orientis pontifices, quæ incipit: Multis et ingentibus providentiis, sic ait: Et in Spiritum sanctum, qui ex Patre per Filium procedit, et eum esse Deum cognoscimus. Audis, ex Patre, inquit, per Filium procedere? Quod vero dicto, per, causam significet, antea dictum est, etc. » Hæc Gennadius, contendens quod idem sit dicere, per Filium, quod ex Filio. At de his satis ad institutum.

Quem vero cultum a fidelibus impertiri voluerint sancti Patres sacris imaginibus, hisce verbis significarunt: « His ita se habentibus, regia quasi euntes semita, sequentes divinitus inspiratum sanctorum Patrum nostrorum magisterium, et Catholicæ traditionem Ecclesiæ (nam Spiritus sancti hanc esse novimus, qui nimirum in ipsa habetur) definimus in omni certitudine et diligentia, sicut figuram pretiosæ et vivificæ Crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas, tam de coloribus et taxellis, quam ex alia materia congruenter in sanctis Dei Ecclesiis et sacris vasis, ac vestibus, et in parietibus ac in tabulis domibus et viis, tam videlicet imaginem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quam intemeratæ Dominæ nostræ sanctæ Dei Genitricis ejus, honorabiliumque Angelorum, et omnium sanctorum simul et almorum virorum. Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum earum memoriam, et desiderium, et ad osculum, et ad honorariam his adorationem tribuendam: non tamen ad veram latriam, quæ secundum fidem est, quæque solum divinam naturam decet, impertiendam. Ita et istis, sicuti figuræ vivificæ Crucis, et sanctis Evangeliis et reliquis sacratis monumentis incensorum et luminum oblatio ad harum honorem efficiendum exhibeatur, quemadmodum et antiquis piæ consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum transit, et qui adorat imaginem, adorat in ea depicti subsistentiam, personam videlicet.

41. « Sic enim robur obtinet sanctorum Patrum nostrorum doctrina, id est, traditio sanctæ Catholicæ Ecclesiæ, quæ a finibus usque ad fines terræ suscepit Evangelium. Sic Paulum, qui in Christo locutus est, et omnem divinum Apostolicum cœtum, et pristinam sanctitatem sequimur, tenentes traditiones, quas accepimus. Hinc triumphalis Ecclesiæ prophetice canimus hymnos[1]: Gaude satis filia Sion: prædica filia Hierusalem: jucundare et lætare ex toto corde tuo. Abstulit Dominus injustitias adversantium tibi: redemit te de manu inimicorum tuorum. Dominus rex in medio tui: non videbis mala ultra, et pax in te in tempus æternum. Eos ergo, qui audent aliter sapere et docere, secundum scelestos hæreticos Ecclesiasticas traditiones spernere, et novitate qualibet excogitare, vel projicere aliquid ex his, quæ sunt Ecclesiæ deputata, sive Evangelium, sive figuram Crucis, sive et imaginalem picturam, sive sanctas reliquias martyrum, aut excogitare prave et astute subvertendi quamcumque ex legitimis traditionibus, sive Ecclesiæ Catholicæ, vel etiam quasi communibus uti sacris vasis, aut venerabilibus ministeriis: si quidem episcopi vel clerici fuerint, deponi præcipimus; monachos autem et laicos a communione

[1] Gennad. pro Concil. Flor. c. 1. sect. VI. prope fin.

[1] Soph. III.

privari ». Hactenus definitio fidei ex versione, qua utimur, Anastasii.

Eadem quoque suis scriptis professus est sanctus Joannes Damascenus [1], qui libro primo et tertio Apologetici sæpe sæpius repetit, imagines nullo modo coli debere cultu latriæ : numeratque inter hæreticos illos, qui imagini cuipiam dixerint tribuendum esse latriæ cultum, hosque nominat Christianocatagoros, nempe accusatores Christianorum, eo quod Christianæ religioni magnam inurerent notam, quod ipsorum causa dicerentur ab adversariis Christiani idolorum cultores, qui ut deos imagines colerent.

42. Cæterum nequaquam in horum classem conjecerimus scholasticos illos, qui Christi Redemptoris imagini atque sanctissimæ Cruci latriæ cultum tribuendum esse dixere. Nam cum ipsi idem senserint revera cum Orthodoxis, ob diversitatem tantum vocum, adhibita aliqua distinctione, seu declaratione, haud ab iis ullo modo sunt separandi; siquidem constantissima est etiam ipsorum assertio, nulli creaturæ divinum cultum, qui soli Deo convenit, esse impertiendum. Cum vero eisdem sacris Christi imaginibus latriæ adorationem esse impendendam, iidem asseruere : utique dicendum, intellexisse improprie, et non propter se, aut ex sua natura, sed per accidens, et relative ad aliud : ut tunc non imago colatur ut Deus proprie, sed Deus in imagine, sive per imaginem : sic etiam cum coluerunt antiqui patres Deum (quem nemo [2] vidit unquam, neque videre potest) in diversis formis, seu imaginibus apparentem, in quibus constat repræsentatum fuisse Deum, non tamen illas ipsas fuisse Deum : eos non peccasse, sed meruisse dicendum, dum illas ipsas imagines ut Deum coluere cultu latriæ, quas scirent repræsentasse Deum. Quod igitur nemo ipsorum dixerit adorandas imagines cultu latriæ propter se (id enim esset revera idololatria) sed propter aliud : utique non proprium per se existentem latriæ cultum illis tribuisse noscuntur, ob quod damnandi essent, sed cultum latriæ illum tantum, qui fit ob aliud, et per accidens, relative ad primum exemplar.

43. Verum cum re ipsa una eademque sit eorumdem et omnium Orthodoxorum sententia de sacrarum imaginum cultu; quod autem diversis eadem verbis expressa et pæne contrariis reperitur : non aliunde accidisse puto, nisi quod ejusmodi tam firma, constans, et certa, tamque serio pertractata ac definita, atque in canonem redacta sententia Nicæni posterioris Concilii minime iisdem sanctis et doctis viris innotuit. Nam etsi quid de eodem Concilio per levem aliquam historiarum lectionem perceperunt : cum itidem illud improbatum esse in Synodo Francofordiensi intellexerunt, nullam de eo rationem esse habendam existimarunt. Vel si iidem (quod puto verius) ipsum OEcumenicum esse sciverunt, approbatumque a Romano Pontifice, damnatum vero ab adversariis; tamen quod in eo mentirentur adversarii, definitum esse cultum latriæ sacris Christi imaginibus tribuendum : verum id esse putantes, in contrarium nisi, calumniam non intelligentes (de qua fusius suo loco dicendum erit inferius, cum erit sermo de Francofordiensi Concilio) pro ipso Concilio causam agere se putarunt, si quomodocumque, improprietate verborum licet, latriæ cultum in sacris Christi imaginibus tuerentur. Sicque ex ignoratione rerum gestarum diversitas ista loquendi accidisse cognoscitur.

44. Cæterum etsi ignoratio ista Nicænæ definitionis videatur reprehensibilis, tolerabilis est tamen, et in doctis viris etiam excusabilis, sicut in S. Augustino [1] (quam fassus est publice) ignorantia Nicæni prioris magni Concilii canonis toto orbe vulgati et usu recepti, ne in una Ecclesia duo ordinarentur episcopi. Non enim omnia possumus omnes simul scire, et multa prætereunt multos etiam multa scientes. Quamobrem, si (ut diximus) ea, quæ fuerunt in Nicæno Concilio statuta, et Apostolicæ Sedis auctoritate firmata, isti de quibus est sermo, novissent, atque certius intellexissent, non ex veritate, sed per calumniam proclamatum ab adversariis, definitum esse cultum latriæ sacris imaginibus in Nicæno Concilio, atque scivissent ab ipso revera penitus fuisse contrarium decisum atque firmatum, nimirum nullam imaginem colendam esse cultu latriæ : sane quidem (ut fuit ipsis semper Orthodoxis in more) nulla penitus contrarietate, sive diversitate verborum quovis prætextu veritatem Orthodoxæ fidei circumduxissent : sed eadem ipsissima verba atque sententiam sacri OEcumenici Concilii defendissent, totidemque verbis reddita et asserta firmassent.

Sed et quod non minoris auctoritatis et roboris ulla ex parte est OEcumenicum Concilium Nicænum posterius a priori Nicæno : sicut antiqui Patres illi millies mortem pati parati erant quam vocem illam, Consubstantialem, ab illo Concilio in Symbolo positam et definitam deserere, licet per æquipollentia verba idem dici posse ab adversariis proponeretur : ita et isti hujus posterioris Concilii Nicæni non solum sententiam, sed ipsa quoque verba mordicus tenuissent, constantius defendissent, atque firmius asseruissent, probe scientes non esse moris in Ecclesia adversus OEcumenici Concilii decreta Romanorum Pontificum auctoritate firmata quantumvis doctos, quantumvis sanctos insurgere, et vel latum unguem ab eorum sententia verbisque recedere, sed quam constantissime ad apicem usque quæcumque in eis reperiuntur, scripta defendere, tantum abest, ut aliis ab illis contrariis, vel diversis verbis veritatem Catholicam fidelibus servandam proponerent; quod si secus fecissent, magnam profecto suæ ipsorum existima-

[1] Joan. Damascen. de hæres. prope fin. — [2] I. Joan. IV. 1. Tim. VI.

[1] Aug. de tradit. de sign. Epist. CX.

tioni infamiæ notam inussissent, et hac ex parte an Catholici essent, qui Œcumenicæ Synodo adversari tam libere viderentur, suspicionem in nonnullorum animos induxissent, vel saltem temeritatis nomine redarguendi fuissent. Sed ab his omnibus hos excusat ignoratio historicæ veritatis. At de his satis. Jam quæ sunt reliqua Nicæni Concilii videamus.

45. His igitur in Synodo definitis accessit omnium episcoporum subscriptio, quam subsecutæ sunt publicæ ejusdem sanctæ Synodi acclamationes, quæ sic se habuerunt, additis anathematismis:

« Sancta Synodus ita exclamavit : Omnes ita credimus : omnes idipsum sapimus : omnes consentientes subscripsimus.

« Hæc est fides Apostolorum : Hæc est fides Patrum : hæc fides Orthodoxorum : hæc fides orbem terrarum stabilivit : credentes in unum Deum in Trinitate laudandum, honorabiles imagines osculamur. Qui sic non habent, anathema sint. Qui sic non sentiunt, procul ab Ecclesia pellantur.

« Nos antiquam legislationem Ecclesiæ Catholicæ sequimur. Nos leges Patrum custodimus.

« Nos eos qui addunt vel adimunt de Ecclesia, anathematizamus. Nos subinductam novitatem Christianos accusantium anathematizamus.

« Nos venerandas imagines recipimus. Nos eos, qui sic non se habent, anathematismis submittimus.

« Nos iis qui assumunt dicta, quæ a divina Scriptura contra idola proferuntur, in venerabiles imagines, dicimus anathema.

« His qui vocant sacras imagines idola, anathema.

« His qui dicunt, quia ut ad deos, Christiani ad imagines accesserunt, anathema.

« His qui communicant scienter iis, qui injuriam et contumeliam venerabilibus imaginibus inferunt, anathema.

« His qui dicunt, quia præter Christum alius exemit nos ab idolis, anathema.

46. « His qui audent dicere Catholicam Ecclesiam aliquando idola recepisse, anathema. Multos annos imperatoribus Constantino et Irenæ matri ejus. Multos annos victoriæ imperatorum. Multos annos novo Constantino, et novæ Helenæ, æterna memoria : Dominus custodiat imperium eorum. Cælestis rex terrenos custodi. Omnibus hæreticis, anathema. Frementi Concilio contra venerabiles imagines, anathema. Theodosio falsi nominis episcopo Ephesino, anathema. Sisinnio episcopo cognomento Pastillæ, anathema. Basilio, qui obscena pronuntiatione Tricacabus appellatus est, anathema. Trinitas horum trium dogmata deposuit. Anastasio, Constantino et Nicetæ, qui per successionem throno Constantinopolitano præsederunt, ac si novo Ario, Nestorio et Dioscoro, anathema. Sancta Trinitas horum trium dogmata deposuit. Joanni Nicomediæ, Constantino Nacoliæ hæresiarchis, anathema. Ad nihilum deduxerunt imaginem Domini et sanctorum ejus : ad nihilum deduxit eos Dominus. Si quis hæreseos Christianos accusat, vel in ea hæresi vitam suam transigentem defendit, anathema.

« Si quis Evangelicas narrationes titulis, picturisque factas non admittit, anathema.

« Si quis non osculatur has tanquam nomine Domini et sanctorum ejus factas, anathema.

« Si quis omnem traditionem Ecclesiasticam sive scriptam, sive non scriptam irritam facit, anathema.

47. « Germani Orthodoxi æterna memoria, Joannis et Gregorii (Georgii) æterna memoria : prædicatorum veritatis æterna memoria. Trinitas hos tres glorificat : quorum disputationes sequi mereamur miserationibus, et gratia primi et magni Pontificis Christi Dei nostri, intercedente intemerata Domina nostra sancta Dei Genitrice, et omnibus sanctis ejus : fiat. Amen ». Hactenus acclamationes. Porro hi tres, quibus acclamavit adeo fauste Synodus, ii sunt, quos potissimum Iconoclastæ in suo ipsorum conciliabulo diris devoverunt, et anathematismis atque maledictionibus sunt prosecuti, nempe sanctum Germanum episcopum Constantinopolitanum, Joannem Damascenum et Georgium in Cypro episcopum, de quibus superius dictum est. Præter fidei Catholicæ decretum, ab eadem sacrosancta Synodo canones sanciti sunt viginti duo, quos in posteriori editione Conciliorum positos habes ex Hervetiana translatione. Porro eosdem canones a Gratiano in Decretorum volumen, sub diversis titulis relatos, invenies. Omittimus hic omnes recitare prolixos satis.

Incipientes autem Patres ab episcoporum ordinatione, præceperunt non ordinandos episcopos, nisi promittant se canones servaturos, neque etiam assumendos, qui non eruditione et scientia sacrarum litterarum atque canonum essent instructi. Sed tertius canon itidem ad episcoporum electionem spectans, totidem hic reddendus est verbis, plane dignus, qui regum omnium domus foribus inscribatur una cum titulo ipsi ita præfixo[1] :

48. « Quod non oporteat principes eligere episcopum.

« Omnis electio a principibus facta episcopi, aut presbyteri, aut diaconi irrita maneat, secundum regulam, quæ dicit : Si quis episcopus sæcularibus potestatibus usus, Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, et segregentur omnes, qui illi communicant. Oportet enim, ut qui provehendus est in episcopum, ab episcopis eligatur, quemadmodum a sanctis Patribus, qui apud Nicæam convenerunt, in regula definitum est, quæ dicit : Episcopum convenit maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem : tribus tamen omnimodis convenientibus, et aliis per litteras consen-

[1] Dist. LXIII. omnis electio.

tientibus, tunc consecratio fiat : primatus tamen eorum, quæ geruntur per suam quamque provinciam metropolitano tribuatur antistiti ». Hæc canon. Quibus videas, penitus inhibitum esse principibus, Ecclesiis præficere sacerdotes. Habent tamen aliqui id ex Sedis Apostolicæ privilegio.

Sed et illud a sacrosancta Synodo statutum fuisse reperitur [1], ad reparandas illatas (ut vidimus) per Iconoclastas hæreticos clades, cum episcopia et monasteria in usum profanum conversa sunt, ut in pristinum usum eadem restituerentur. Hæc et alia, quæ ob ingruentem persecutionem defectu culturæ spineta Dei Ecclesiam occuparant, falx Apostolicæ censuræ succidit. Et inter alia illud fuit, ut ab iisdem Iconoclastis introductum in Ecclesiam vestitum pretiosum clericorum, eadem sancta Synodus emendaret, sanciens ista:

49. « Quoniam radice amaritudinis exorta, contaminatio facta est in Catholica Ecclesia Christianos calumniantium hæresis, etiam hi, qui hanc receperunt, non solum imaginarias picturas abominati sunt, sed etiam omnem reverentiam repulerunt, eos, qui religiose et pie vivunt, offendentes, ac per hoc completur in eis, quod scriptum est [2] : Abominatio est peccatori Dei cultus. Igitur si inventi fuerint deridentes eos , qui vilibus et religiosis vestibus amicti sunt, per pœnam corrigantur : priscis enim temporibus omnis sacratus vir cum mediocri et vili veste conversabatur. Omne quippe quod non propter necessitatem suam, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumniam : quemadmodum magnus ait Basilius. Sed neque ex sericis texturis vestem quis variatam induebat, neque apponebant variorum colorum ornamenta in summitatibus vestimentorum : audierant enim ex Deisona lingua [3], quia qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt ». Sic igitur insectata est sancta Synodus omnem superfluum vestimentorum ornatum, ab hæreticis, explosa antiqua modestia, introductum. Hæ et aliæ fuere hæreticorum a sanctis Patribus in hoc Concilio verrendæ quisquiliæ. Ex quo demum Synodales scriptæ sunt litteræ ad diversos.

Synodalis enim Epistola data est in primis ad ipsos imperatores, alia vero Encyclica ad omnes Ecclesias, tertia ad Hadrianum ipsum Romanum Pontificem, quam hic tibi ex Anastasii versione reddituri sumus; illud non prætermittentes significare, ab eodem Tarasio scriptam haberi aliam Epistolam eruditam satis atque prolixam ad eumdem Hadrianum Pontificem de simoniaca hæresi profliganda, quæ ab Anastasio ad finem ejusdem septimæ Synodi posita legitur, necnon apud Theodorum Balsamonem in Appendice ad Nomocanonem Photii, de qua inferius, hic tibi eam reddam, quæ ab eodem Tarasio ex hac eadem Synodo scripta fuit, cum se habeat tanquam recapitulatio omnium rerum gestarum in Synodo, his verbis :

[1] Ead. Syn. c. 12. — [2] Eccli. I. — [3] Matth. XI.

50. « Per cuncta sanctissimo ac beatissimo fratri et comministro Hadriano papæ senioris Romæ Tarasius misericordia Dei episcopus Constantinopoleos novæ Romæ in Domino salutem.

« Sufficeret quidem salutaris dispensatio magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi ad pacem, unanimitatem, et concordiam omnibus Christianis : ipse namque post ex mortuis resurrectionem Apostolis suis insufflans ait : Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, cujus rei gratia contestans omnibus nobis ille, qui raptus in tertium cælum, et in paradisum ingressus audivit arcana verba, Paulus scilicet divinus Apostolus asseruit, dicens [1] : Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ dissolvens inimicitiam in carne sua. Et rursum Thessalonicensibus præcipiens ait [2] : Itaque, fratres mei, state, et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram. Sed quoniam inimicus, qui ab initio nequam est diabolus, non dimisit per diversa tempora ædificatam supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum Ecclesiam, secundum quod sibi visum est, discindere atque disrumpere, semet inferens per quosdam sequentes se viros malos, et zizania superseminare in regione hac, quæ culta est a tubis sancti Spiritus, Apostolis scilicet sanctis (ipsi enim virtute ex alto accepta, et hac divinæ sulcis operationis proscissa, escam æternæ vitæ reliquerunt his, qui per ipsos crediderunt, carpendam) horum Deiloquam doctrinam sancti Patres nostri , qui hujus pastores et custodes per singula fuere tempora, suscipientes, zizania, id est, hæreses et novitates additiitias atque introductas radicitus exciderunt, et messem mundam arvo conservaverunt.

51. « Vestra ergo fraterna et summo Pontificio decorata sanctitas cum his per Deiloquas suas doctrinas quodammodo sermocinatur, et ab eis accepto veritatis verbo, spinosas herbas, quæ nunc germinaverunt, fidelissimorum et pacificorum imperatorum veritati concordans, evellere machæra spiritus festinavit, mittens secundum scriptam sibi petitionem nostram, ad universalem Synodum faciendam æquivocos viros (Petros duos videlicet) principis Apostolorum Petri. Quibus advenientibus, pii et tranquillissimi imperatores nostri eos benigne suscipientes, ad nos jubebant mitti, per eos litteras vestras nobis suscipientibus, et locuti cum illis, quæ conveniebant, advocavimus et eos, qui ab Oriente venerant sacerdotio decoratos Joannem et Thomam verbi et sapientiæ participes, atque reverentia et modestia perornatos ; aderant enim hic et ipsi, per idem tempus pervenientes.

52. « Itaque congregatis omnibus amabilibus Deo episcopis hujus diœceseos, per nutum et divinum zelum fidelissimorum et piorum imperatorum sessio Synodi facta est. Sed quidam ex insensatis sensibus moti, turbationemque intra se facien-

[1] Ephes. II. — [2] 2. Thes. II.

tes, exsurgere nos fecerunt e consessu, et prohibiti, anno uno taciti mansimus. At vero anno transacto, rursus Deo amabiles episcopi congregari in Nicensium clara metropoli Bithynensium provinciæ a piis imperatoribus nostris jussi sunt. Siquidem et nos comites adsciscentes Deo amabiles viros, et loci servatores vestros, similiter et eos, qui de Oriente venerunt, perreximus ad eamdem metropolim. Qui cum omnes sedissemus, caput fecimus Christum : jacebat enim in sancta sede Evangelium sanctum, contestans omnibus nobis sacratis viris, qui conveneramus, judicium justum judicare : judicare inter sanctam Dei Ecclesiam, et novitatem, quæ facta est.

« Et cum perlatæ primitus vestræ fraternæ sanctitatis litteræ legerentur, præstolabantur omnes, spiritualibus eduliis, tanquam in regalibus cœnis fruentes, quæ Christus per litteras tuas epulantibus præparabat : et sicut oculus totum corpus ad rectitudinis et veritatis semitas ostendebat : sic ergo dirupta membra in unum conveniebant; sic vera consonantia confirmabatur ; sic Catholica Ecclesia unitatem recipiebat : cum quibus, et earum, quæ de Orientali diœcesi missæ sunt nobis litteræ, lectione facta, integra paternæ traditionis pulchritudo demonstrabatur, ac vis veritatis roborabatur, propositis videlicet pluribus testimoniis Patrum.

53. « His itaque gestis, prædicabatur a nobis omnibus, qui beneplacito Dei congregati eramus, recta et irreprehensibilis confessio, quæ vobis missa est a nobis, per relationem etiam missam piis imperatoribus nostris : et omnes hæreticæ illius pravitatis hæresiarchæ, et qui eos sunt secuti et inconvertibiliter vitam suam finierunt, pari depositione damnati sunt cum his, qui ante Catholicæ hæretici fuerunt Ecclesiæ. Qui enim in vita sua præsentes fuere, salutem suam per scriptos a se libellos confessi sunt. Et nequaquam dimisit Christus Deus noster, petra nimirum, in qua stabiliti sumus, desuper contextam per totum tunicam, id est, Ecclesiam suam, quæ ab ipso et per ipsum ædificata est, discissam et diruptam; sed nec membra alias atque aliter sese moventia : quin potius una cum veteribus hæresibus etiam errorem vanæ pravitatis eorum, qui Christianos accusantes contra venerabiles imagines rabide latrant, verbo gratiæ suæ destruxit, et gladio spiritus pupugit, et satisfacti sumus per omnia, et per experimentum cognovimus, quia valet super omnia veritas, et vincit secundum non mentientem dicentis vocem [1] : Resistit autem ei nullus universorum, et est robustissima, ita ut elevetur contra omnes inimicos, et eorum, qui resistunt sibi, legiones dissolvat. Ecce enim, ecce labia quidem falsa loquentium cessaverunt, et caligo procacium vituperationum quievit; illuxit autem veritatis dogmatum speciositas, ubique abjecta est hæretica infamia, et Ecclesia ornamentum suum sortita est, et accepit requiem ex opprimentibus se doloribus : immobilis enim est et inexpugnabilis; adversus cujus fidem portæ inferi et infidelitatis prævalere non poterunt. Sicut ex Dominica voce audivimus [1]: Et repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione, et facti sumus lætantes in Ecclesia, cui præsidemus secundum voluntatem Dei. Hæc itaque facta sunt, Christo, qui super omnia Deus noster est, volente per Orthodoxos et fortissimos imperatores nostros. Ipsi enim in omni loco venerabiles imagines erexerunt, tam scilicet in celeberrimis templis, quam in regalibus palatiis suis : quibus Dominus Deus vicissitudinem tribuat, exaltans cornu regni eorum tam ad pacem Ecclesiarum suarum, quam ad salutem omnium Christianorum. Et sit nomen ejus benedictum in sæcula sæculorum. Amen ». Hucusque sacrosanctæ Synodi Acta.

54. Porro ipsa dies, qua eadem Synodus est feliciter absoluta, relata fuit a Patribus in tabulas Ecclesiasticas, anniversaria memoria celebranda, qua Deo gratiæ agerentur de profligata hæresi, et servata veteri Ecclesiæ in cultu sanctarum imaginum observantia. In Græcorum enim Menologio, jussu Basilii imperatoris restituto, ista leguntur scriptis mandata : Die duodecima mensis Octobris.

« Sanctæ septimæ Synodi trecentorum sexaginta septem Patrum commemoratio. Sancta septima generalis Synodus Nicææ secundo conflata fuit sub Constantini et Irenæ ipsius genitricis imperio, cum esset Constantinopoli patriarcha Tarasius sanctissimus Deifer pater noster. Sancti namque Patres numero trecenti sexaginta septem adversus imaginum impugnatores convenerunt principis jussu ; et in scriptis omnem excommunicaverunt hæresim, et hæreseon principes, et omnes Iconomachos, cunctis eadem voce dicentibus : Sanctas non adorans imagines, est ab Orthodoxorum alienus fide. Et imaginis honor (sicut Magnus inquit Basilius) ad primitivum refertur. Qui namque colit imaginem et veneratur, in ea veneratur picti substantiam, et adorat. Et cum ita statuissent, et in scriptis Orthodoxam firmassent fidem, ab imperatore honorati, ad suum quisque missus est episcopatum ». Hucusque de septima Synodo sacrum elogium in cunctis Ecclesiis, dicta die, apud eos, annis singulis sacro præconio decantandum.

55. *Patres veniunt Constantinopolim.* — De his autem, quæ absolutam sanctam Synodum sint consecuta, Ignatius in Tarasio ista habet [2] : « Tandem cum Tarasius et pius, qui cum eo collectus cœtus Patrum venerandum litterarum decretum tutis monumentis mandassent ; et ut id salvum et integrum maneret, precati essent, ut et Patres, qui primam adversus furiosum Arium victoriam erant consecuti, adjutores haberent, et eorum, quæ decreta fuerant, custodem Deum invocassent; et vanæ

[1] Job. IX.

[1] Psal. CXXV. — [2] Apud Sur. die XXV. Febr. tom. II.

inanisque hujus sententiæ auctores, et omnis hæresis inventores ab atrio Ecclesiastico per anathema separassent : in urbem regiam delata sunt ab istis Orthodoxa dogmata. Quos summa benevolentia exceperunt imperatores. Erecta itaque cathedra ipsorum imperatorum, et totius a Deo electæ Synodi in jam dictæ Magnauræ insigni æde, et novo decreto recitato, cum aures imperatorias divinus implesset Spiritus (audiebant enim eos in unum convenisse concentum auxilio ejus, qui omnia continet, et in unam consensisse sententiam) iidem admirati sunt accurationem ; et esse doctrinam divinæ inspirationis, quæ ab eis decreta fuerant, sapienter judicantes, penna et manu imperatoria ea optime comprobant et confirmant : et non vilibus donis Synodum prosecuti, unumquemque mittunt in suam civitatem, et ad greges rationis participes.

56. « Tarasius autem et Apostolicarum Sedium mystæ eximii, cum ad sacrosanctæ Ecclesiæ venissent præfecturas, et divinis doctrinis populum instruxissent ac roborassent, iis, qui in clerum cooptati fuerant aut episcopatum tenebant, nullum ante Synodum, aut in Synodo, aut post Synodum crimen intendunt de priori mala opinione, neque eos, qui ordinati fuerant ab hæreticis, a pascuis segregant Ecclesiasticis ; sed Synodalem et paternam sequentes dispensationem, eos quidem, qui ad piam transfugerant sententiam, manibus suis complexi sunt tanquam fratres et collegas in munere pontificatus : eos vero, qui in re aliqua claudicaverant, et in his, quæ ad fidem pertinent, perversis adspexerant oculis, et deinde a lapsu resipuerant, et libellis comprehendendam abrogarant opinionem, iisdem amplectentes visceribus, collocabant in suis sedibus, et in pacifico statu et tranquillitate nullis agitatam fluctibus conservaverunt Ecclesiam orbis terræ.

« Et in iis quidem quæ ad gloriosam fidem pertinent, sic magnus Tarasius affectus ad eam recte et aperte explicandam, et ad eos, qui vacillabant et utrisque pedibus claudicabant, ut recto pede incederent persuadendos, magnum suscepit certamen et immensum laborem : quotidie quidem eos, qui recedebant, honestis monitis inducens, et si quos videbat corde perversos, eos dirigebat verborum congressionibus, eosque legibus colligans veritatis, adducebat Ecclesiæ sacras hostias, etc. » Hæc Ignatius hujus temporis historicus. Eadem quoque de adventu Patrum Constantinopolim, et subscriptione imperatorum Theophanes habet.

57. Sic igitur hoc anno accepit finem Nicænum Concilium, ab eoque restitutus est vetus et ab Ecclesia receptus sacrarum imaginum usus, confirmataque pristina Ecclesiæ traditio ; simulque sacrarum reliquiarum sanctorum cultus : quæ omnia improba hæresis improbarat, penitusque perdiderat. Recepit Ecclesia nitorem suum hactenus murorum dealbatione lugubris, atque impuro candore funesta. Imperatoribus igitur in primis (ut ex litteris vidisti Tarasii) erigentibus tum in Ecclesiis, tum in palatio sacras imagines ; idipsum ardentioribus animis ubique locorum Orientalis Ecclesiæ præstitere fideles, gratulantibus iisdem cunctis, qui in Occidente erant tunc Christianis, paucis exceptis, qui in Gallia respuebant cultum sanctarum imaginum ex schola Sereni Massiliensis episcopi, primi (quod sciatur) in Galliis Iconoclastæ effractoris sacrarum imaginum, quem (ut diximus) sanctus Gregorius monuit. Ili ipsi postea in Concilio Francofordiensi sua scripta, quibus eamdem sanctam Nicænam Synodum suggillabant, Carolo Magno obtulerunt, qui eadem simul collecta, velut in fascem unum, quæ quisque scripserat perstringens, misit ad Hadrianum Romanum Pontificem, qui eadem singula confutavit.

Sed et a Græcis et quidem haud mediocris sanctitatis viris passa est eadem Synodus Nicæna objectionem, ea ex parte scilicet, quod lapsos episcopos pœnitentes recepisset in Ecclesiam absque dispendio dignitatis : nam in episcopatu jussi sunt permanere. Fuit ex eis unus, objiciens ista Theodorus Studita. At de his dicendum inferius suo loco. Sed quæ acciderunt Constantinopoli post celebratum Nicænum Concilium, Tarasii opera videamus.

58. *Quid Theodorus Studita scripserit de Tarasio tum circa lapsorum restitutionem, tum circa Simoniacos.* — Audisti superius ex Ignatio res gestas Tarasii prosequente, ipsum post Synodum totum fuisse in recipiendis lapsis, et in pristinum gradum restituendis : quod quidem magnam ipsi invidiam peperit. Etenim sanctissimi qui videbantur monachi, adversus eum insurrexere, et qui inter illos eminebat Saba. De his autem Theodorus Studita in Epistola ad Arsenium ista scribit [1] : « De Simoniacis autem tum quidem in Nicæno Concilio prætermissum est, quia de eo capite post Synodum quærendum erat. Postquam vero quæsitum fuit..... primum annuæ pœnitentiæ, aut aliquanto amplius præfixo spatio, o facinus audax ! cum monachis quibusdam, quorum nominibus parco, data est ab eo (Tarasio scilicet) relaxatæ perpetuæ depositionis, ita ut Dei sacerdotes iterum forent, quos Deus per Apostolorum principem Petrum deposuisset. Deinde cum Saba in ea re non assentiretur, sed illi plane adversaretur, quid facit ? malum recto corrigit. Negat se pœnitentiam dedisse, neque eos admittere, qui per pecuniam ordinassent, ordinative essent. Convincitur ab ejus temporis Augusta, a qua inductus fuerat, ut iniquam pœnitentiam daret. Aderat dies Theophaniorum Christi. Adveniunt illo die, quibus imposita pœna fuerat, et ea jam peracta, se absolvi petunt. Abnuebat ille, Augusta urgebat, ut admitterentur. Rectum iterum malo destruit patriarcha. Cum illis eo ipso festo palam sacrificat, non invitus sane, sed sponte. Quandoquidem cum posset cum depositis non sacrificare,

[1] Theod. Stud. l. 1. Ep. XXXVIII. ex Cod. Columnen. Biblioth.

sacrificavit, quoquo modo quis dicat, cum non potuisse. Hinc illa Sabæ cum eo contentio. Hinc emersit amplior, quam divini canones ferant, absolutio. At Roma hæc minime probavit, absit ». Hæc Theodorus occasione discessionis Sabæ et aliorum a communione Tarasii. Sed et alibi idem Theodorus testatur, statim post Synodum ab aliquibus factam esse discessionem hujusmodi a Tarasio, quod dicerent pecuniariam ab eo factam ordinationem, quod non fuisse verum, idem tradit, licet dicat in suspicionem de ea re fuisse adductum. Sed audiamus, quæ de eo idem Theodorus scribat, qui ab ejus communione nequaquam cum aliis recessit. Ait enim in Epistola ad [1] Stephanum lectorem :

59. « Omnem quæstionem ad Tarasium olim patriarcham pertinere conjeci. Ego autem hac de re jam dudum non sine cura fui, multa mecum animo versans, et rerum eventus considerans. Et quidem eos, qui pro recto decertarunt, et diu gravia perpessi sunt, in honore habeo, et amplector, non tamen usquequaque, ut mox dicam, et consentientes eos habere cupio. Quidni enim, qui tam fortes pro pietate se præbuerunt ? sed tamen cum veritatis verbo, et quatenus rite possint, et expedit. Ut ergo ad rem veniam : Quidnam fuit, quod dissentire nos fecit a Tarasio ? fides ? At qui palam quidem Orthodoxus erat, sacras Synodos sequebatur, et cum aliis patriarchis consentiebat, et maximum antea pro fide certamen sustinuerat. Eorumne causa qui ab hæresi redierant susceptio ? At non ab illo hæc primum inventa, cum a sanctis Patribus triplici modo suscepti fuerint, vel repetito baptismo, ut Pepuziani, vel per unctionem, ut Ariani, vel per propriæ opinionis detestationem, ut Nestoriani. An ordinatio per pecunias, quæ in depositionem necessario incurrit ? Nec id prorsus verum est. Tum etenim pastores in lupos rapaces conversi, altaria effossa, divinæ reliquiæ dedecore affectæ, sacri libri exusti. Quid amplius ? ipsa Christi imago cum aliis sanctissimis contumeliose tractata et conculcata. Et quis brevi complecti queat, quæ longam narrationem requirunt ? Quid autem ? Quod sequens patriarcha ex sæculari ad episcopalem dignitatem repente provectus, pro spiritu quantum satis erat, decertare non potuit ? Hinc scandala, hinc illa, quæ nunc conturbant, originem duxerunt. Vos itaque quemadmodum erga illum vos habeatis, nostis. Nos vero quoniam sigillatim eos, qui pecunia ordinati fuerant, audiebamus non admitti ad communionem (quamvis non ita existimabatur) operæ pretium duximus, pacis studio cum eo concordiam retinere. Ad hanc siquidem quoad licet, flectendum est, ut ait Theologus. Et ubi quod offendit, suspicio est, melius est assentiri, quam pertinacem esse. Nec vero ipsi vos de conscientia vestra deducimus. Nec vos rursum id exigite, ut nos de non manifestata nobis cognitione ; quandoquidem et persona, et tempus, et experientia conciliare solet eos, qui de iisdem rebus non eadem sentiunt ». Et post alia : « Zelotæ, qui tum erant, et exacti, et Tarasio se conjunxerant, et cum eo consentiebant, et subito post Synodum discessionem fecerunt ob susceptam (ut ipsis visum est) pecuniariam ordinationem, et alias quasdam quætiones, etc. » At vero perseverasse Tarasii cum Romana Ecclesia communionem, idem ad finem testatur his verbis : « Manifestum est cum Romanorum antistite Tarasii temporibus sacrificasse apocrisiarios hinc missos, et illius fortasse cum Orientalibus, etc. »

60. Quod igitur in suspicionem simoniacæ pravitatis ab adversariis inductus esset Tarasius, ad hanc abolendam ea usus est arte, ut ad hujusmodi crimen radicitus ab Orientali Ecclesia convellendum viribus totis insurgeret. Nam audi Ignatium monachum, quæ in ejus Vita conscribat de rebus ab eo gestis post Nicænum Concilium : « Primum quidem simoniacæ crumenæ scindens vinculum, quo Spiritus sancti donum venale proponitur, statuit ut sacerdotum gratis fierent creationes et ordinationes, ex atrio Ecclesiastico omnem pecuniariam expellens consuetudinem, et quidquid erat asperum ejiciens, rectas fecit semitas fidei ».

At reperitur (quod mirandum est, si verum esse monstrari potest) ejusdem Tarasii Epistola [1] ad Hadrianum papam adversus simoniacam pravitatem, arguens eumdem Hadrianum, quod ea sit labe pollutus. Certe quidem nusquam apud quemlibet scriptorem aliquid hujusmodi de Hadriano dictum invenire quis poterit, ut mirum admodum videri possit, ut qui a suis ejus erroris argueretur, ipse in Romanum Pontificem tale crimen impingat, eumque corrigat acerbe nimis. Certe quidem, qui eam primus edidit, Theodorus Balsamo Romanæ Ecclesiæ acerbissimus hostis in suspicionem adducitur imposturæ, utpote schismate scissus homo nihil magis scribendo laboret, quam ut Ecclesiæ Romanæ notam inurat, eamdemque contemptibilem reddat. Sed reddamus hic ejus Epistolæ, Tarasii nomine scriptæ, saltem exordium, de his quæ ad ipsum Hadrianum Romanum Pontificem spectant. Sic enim se habent :

61. « Sanctissimo ac beatissimo fratri et comministro domino Hadriano papæ veteris Romæ Tarasius indignus episcopus salutem in Domino.

« Multipliciter, multisque modis, Evangelice, Apostolice, et paterne docemus, ut mores ab avaritia alienos in sacerdotii consecratione habeamus ; et neque deauremur, vel deargentemur, vel nobis aliquid vindicemus in cujusquam sacerdotalis viri ordinatione, ut demonstrabimus in sententiis hic subjectis ex divinis Scripturis et Paternis doctrinis. Qui enim manus imponunt, sunt ministri spiritus,

[1] Theod. Ep. LIII. l. I. cod. Cod. Column. Biblioth.

[1] Extat apud Theod. Bals. in Appen. ad Nomoc. et Juris Græcor. l. III. sentent. Synod.

non spiritus venditores. Et qui spiritus gratiam gratis accepere, eam quoque gratis dare iis, qui illam participant, jussi sunt, a Domini voce hac libertate accepta. Si quis autem eam auro emisse convictus fuerit : divina ei actione interdictum esse jubent. Etsi enim nomine sacerdotium sortitus est, re tamen ipsa falsa esse ejus oratio convincitur. Nemo enim potest Deo et Mammonæ servire, ut ex Evangelio didicimus. Et quoniam audivimus Deum prophetice loquentem : Sacerdotes, loquimini ad cor Hierusalem. Et rursum minitantem et dicentem : Speculator si gladium exeuntem viderit, et id tuba non significaverit, et veniens gladius animam ex iis abstulerit : sanguinem ex speculatoris manu requiram ; eo quod propter metum non denuntiarit, vel non condemnarit. Omnibus nostrarum Ecclesiarum præsulibus, ut libere juxta divinum Apostolum loquamur : mundi sumus a sanguine eorum, qui transgrediuntur canonicas constitutiones, et multo magis eorum, qui pecuniis ordinaverunt, vel ordinati sunt (ut cum divino Apostolo loquamur) mundi sumus a sanguine eorum.

62. « Cum divinus Petrus Apostolus, cujus cathedram sortita est fraternitas vestra, ut Simonem Magum eos deposuerit : eam ob causam veritatem annuntiare non veremur, servantes et retinentes ea, quæ a sanctis Apostolis et inclytis Patribus nostris canonice tradita sunt, et si quid eorum ab aliquibus est prœteritum, aversamur. Fraternitas ergo vestra et sacerdotalis sanctitas, quæ non jure, nec ex Dei voluntate Pontificale munus administrat, magna laborat infamia. Dicit enim per Prophetam magnus et primus Pontifex Christus Deus noster : Vivo ego. Sed eos, qui me glorificant, glorificabo. Scis enim, o homo, Macedonii et eorum, qui circa illum erant sancti Spiritus hostium, tolerabiliorem esse hæresim cupiditatibus spiritus. Cum enim illi sanctum Spiritum Dei et Patris creaturam et servum nugentur : hi ipsum, ut videtur, servum suum faciunt. Omnis enim dominus id, quod habet, si vult, vendit, etc. » Pluribus detestans Simoniacam labem, recitat canones veteres et diversorum Patrum sententias, in ejusmodi detestationem erroris.

Ad postremum vero ipsum Hadrianum Romanum Pontificem compellare auctor videri voluit his verbis : « Sic nos quoque doce, vir Dei sanctissime, et Scripturæ, et Evangeliorum, et Apostolorum, et canonum, et Patrum præcepta sequi. Verbis enim oris vestri paremus. In altum montem conscende, exalta in fortitudine vocem tuam : ambula in dilatationibus, prædica cum libertate, ut tollatur et ad interitum deducatur, quæ pecuniis facta est per manuum impositionem ordinatio, et quicquid eam propter avaritiam, injustitiam et mercaturam turpis lucri gratia consequitur. Ea enim cum iis, quæ in eodem sunt ordine, ex peculiari populo, qui Christi nomine est appellatus, et redemptionem gratis est assecutus, sublata, omnia vitii inquinamenta, quæ consequuntur, funditus excisa sunt; et sacerdotes ut palma florebunt, Christi bonum odorem iis qui servantur inspirantes, et Ecclesiæ epinicion canentes [1] : Abstulit Deus a te iniquitates tuas, etc. » Sic igitur Tarasius (si velimus rem serio actam et non Tarasii nomine fictam) contra concitatam in se de simonia suspicionem laborans, adversus eam stylum exerens quomodocumque, et adversus quemcumque pugnasse videri voluit. Sed de Tarasio hactenus. Dicendum modo de Theodoro Studita in his, quæ spectant ad Nicænum Concilium.

63. Laboravit et ipse Theodorus alia suspicione, quod Nicænam hanc Synodum non OEcumenicam, sed localem dixisset in Epistola [2] ad Arsenium. Certe quidem cum eam Epistolam legi, in eam existimationem adductus sum, ut existimarem non esse ipsius Theodori, utpote indignam, quæ vel cuilibet homini Catholico adscribatur, in qua tot adeo aperta mendacia proferuntur ; nempe non fuisse eam OEcumenicam non missos Roma ad eam legatos Apostolicæ Sedis, quod papa non recepisset eam ut OEcumenicam, sed ut localem, quodque qui ipsi subscripserant apocrisiarii Romanæ Ecclesiæ, cum Romam reversi sunt, ea de causa fuissent ab Hadriano depositi : quod denique non interfuerint aliæ legationes a patriarchis missæ : hæc, inquam, cum (quod dictum est) adeo sint Theodoro indigna, et quolibet Orthodoxo, ex iis, quæ idem Theodorus scribit, seipsum defendens in Epistola ad Petrum Nicænum episcopum, sunt refutanda. Sic enim ait [3] : « Objectiones et criminationes deducemus, quas contra nos, nescio unde, pacis opifices concinnarunt. Schismaticos nos depinxerunt, a divini Pontificis nostri consortio aversos, Idionomos appellarunt, id est, privati juris auctores, in eorum pœnis, qui hæreticæ communioni adhæserunt, aliaque multa, quæ Epistola includere molestius foret. Verum ad singula, ut diximus, apposite precibus tuis respondentes, cum sacro Pontifice communicare nos ostendimus, qui et summa humanitate nos excepit, et amanter tractavit, et dimisit, nullo verbo de his, quæ per dolum conficta fuerunt, interjecto. Quin etiam cum mentio fieret de domino et beato Tarasio (nam et ab eo dixerant, Patrum scilicet amatores, nos descivisse, et secundam in Nicæa sanctam Synodum localem appellare) probavimus nos, et illum in sanctis Patribus habere, et Synodum verbis scriptisque OEcumenicam confiteri ». Hæc ipse; et sane quidem multis in locis suarum Epistolarum eamdem Nicænam secundam, OEcumenicam septimam appellat, et probat. Sed de his satis ad Theodori excusationem atque defensionem.

64. *Carolus Magnus Romam, deinde Beneventum adit contra Arichim, cui mortuo succedit filius Grimoaldus.* — Jam vero, sero licet, res Occiden-

[1] Isa. LX. — [2] Theod. Ep. XXXVIII. — [3] Ibid. Ep. CXXVII.

tales invisamus : « Hoc namque anno (ut habent Annales Francorum, et qui eosdem collegit Regino) Carolus Magnus Romam venit, et a Pontifice Hadriano susceptus, ibi aliquot dies moratus est; quod cum audisset Heregisius (Arichisius) dux Beneventanorum, timore perterritus, misit Romaldum (Romualdum) filium suum cum magnis muneribus ad regem, postulans pacem, et promittens se omnem voluntatem ejus facturum : sed his suasionibus minime Apostolicus credidit (quod peculiare esse principum Longobardorum fidem frangere sæpe fuisset expertus) sed magis exhortatus est regem, ut Beneventi fines intraret : quod et fecit. Et cum Capuam venisset, Heregisius reliquit Beneventum, et Salernum secessit, ibique se munivit. Et exinde misit filium suum Grimaldum (nam Romaldum rex secum retinebat) cum magnis muneribus, offerens obsides, et promittens omnem fidelitatem, tantum ab impugnatione cessaret. Tunc rex cum consulto fidelium et sacerdotum, ne penitus episcopatus et monasteria devastarentur, elegit duodecim obsides, præter filium supradicti ducis Grimaldum, et accepit munera, et juraverunt omnes Beneventani ; et reversus est Romam, ibique celebravit Pascha cum præsule Sedis Apostolicæ ». Hæc Regino. Eadem reliqui omnes res Francorum prosecuti.

65. Qui post Paulum diaconum prosecutus est res Longobardorum Herempertus vir illustris (ita enim inscribitur) plura his addit, quæ intercesserunt inter Carolum Magnum et episcopos Beneventanum atque Salernitanum, et alios ab Arichisio duce legatos missos, quæ cum non in omnibus nobis probentur, quod et fabulosa multa commisceantur, libentius præterimus, reddituri tantum Pauli diaconi, quod recitat Epitaphium sepulcro ducis Arichisii affixum : quem hoc anno, mense Augusti, esse defunctum, idem auctor docet. Sic enim se habet in mendoso scripto Codice :

Lugentum lacrymis populorum roscida tellus
  Principis hæc magni nobile corpus habet.
Hic namque in cunctis recubans celeberrimus heros
  Præpollens Arichis, o decus, atque dolor!
Tullius ore potens, cujus vix pangere laudes
  Ut dignum est possit, vel tua lingua Maro :
Stirpe ducum regumque satus transcenderat ipse
  Nobilior gentis culmina celsa suæ.
Formosus, validus, suavis, moderatus, et acer,
  Facundus, sapiens, luxque, decorque fuit.
Quod Logos effinxit, moderansque quod Ethica pandit (pangit),
  Omnia condiderat mitis in arce sua.
Strenuus eloquii divini cultor, et index,
  Pervigil in lacrymis tempora noctis agens.
Anteibat juvenes venatu, viribus, armis :
  Flaminibusque ipsis flamina sancta dabat.
Ter binis lustris patriæ sic rexit habenas,
  Fluctibus ut lintrem navita doctus agit.
Sollicitèque gratiam pacis servavit amator,
(Sollicitus gratam pacem servavit amator),
  Consilio cautus, providus atque sagax.
Cum natis proprium nil ducens tradere censum,
  Insuper et patriæ promptus amore mori.
Sic nostrum solamen erat, solamen egentum :
  Hos satagens verbis, hos relevare manu.
Ornasti patriam doctrinis, mœnibus altis ;
  Hinc in perpetuum laus tua semper erit.
Turris, quiesque (tu requiesque) tuis, portusque, salusque fuisti,
  Gloria, deliciæ, tu generalis amor.
Heu mihi quam subito perierunt omnia tecum,
  Gaudia, prosperitas, paxque, quiesque simul !
Planctus ubique sonat : te luget sexus et ætas :
  Omnis et ante omnes tu, Benevente, doles ;
Nec minus excelsis nuper circumdate muris
  Structorem orbe tuum clare Salerne gemis.
Appulus et Calaber, Bulgar, Campanus et Afer,
  Quosque Silar potat, Romuleusque Tyber.
Jam felix olim, nunc namque miserrima conjux,
  Regali in thalamo, quam tibi junxit amor :
Eheu perpetuo pectus transfixa mucrone,
  Languida membra trahens, te moribunda dolet.
Viderat unius heu nuper funera nati,
  Ast alium extorrem, Gallia dura, tenes.
Huic geminæ natæ vernanti flore supersunt,
  Solamenque mali, sollicitusque timor.
Has cernens, reddi vultus sibi credit amatos :
  His trepida fit, et fluctuabunda pavet.
Solatur tantos spes hæc utcumque dolores,
  Quod te pro meritis nunc paradisus habet.
O Regina poteos Virgo, Genitrixque Creantis
  Prosit ei hic (huic) sacro membra dedisse lari.

Hucusque Pauli diaconi Epitaphium, cui hæc, quæ sequuntur, inhærent. « Vixit autem quinquaginta tres annos, obiit septimo kal. Septembris, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo octogesimo septimo, et ex donna Adelperga principissa filios Romoald et Grimoald, Egisisum, Theoraldam, et Adeleisam suscepit ». Hactenus ibi.

66. Post mortem vero Arichisii dimissum fuisse Grimoaldum filium obsidem a Carolo Magno, Leo Ostiensis testatur his verbis[1] : « Sequenti etiam tempore Grimoaldus filius ejus, quem Carolo obsidem datum præmisimus, cum post mortem patris Beneventum, permittente rege, reversus, et princeps esset effectus : per præceptum donationis concessit S. Benedicto universa dominicalia sua cum servis et ancillis in eodem territorio Gentianæ, etc.» Hæc Leo. Herempertus in Historia Longobardorum de obitu Arichis et concessione Caroli, ut Romoaldus loco ipsius in ducatum succederet, dum agit, hæc inter alia habet : « Ipse rex Carolus e suis fidelibus duos præclarissimos cum ipso Romoaldo misit, Antharim videlicet et Paulipertum, ut quemadmodum suæ dignitati, sic per omnia illi fidem servarent ». Et paulo post : « Dum simul (ut diximus) caperent iter, pervenerunt in Beneventanos fines, non procul a Capuana urbe. Sed antequam Vulturnum fluvium transmearent, immensa Longobardorum plebs in occursum ejus venit, atque cum gaudio est ab eis exceptus : qui cum catervatim Beneventum properassent fere milliarium viginti, ab urbe exierunt cum hymnis et canticis, Deo gratias agentes, idipsum concinentes : Veni, pastor noster, et post Deum salus nostra. Dum urbem fuisset ingressus, statim Dei Genitricis Ecclesiam adiit, et in faciem se in pavimento prostravit, et veniam ab ipsa Dei Genitrice efflagitavit, etc. » Hactenus de adventu Romoaldi ducis Beneventani.

67. *Carolus, Cassino monte viso, Romam re-*

[1] Leo Ostiens. l. I. c. 16.

dit : contentio de cantu Ecclesiastico. — Sed quæ de Paulo diacono post mortem Arichis[1] scribat Leo, audiamus : « Defuncto autem (inquit) Arichisi, mox ad hoc Cassinense monasterium Paulus diaconus (ut supra retulimus) properavit : pluresque postea vixit annos. Rogatus quoque ab abbate et fratribus, expositionem regulæ S. Benedicti perutilem edidit, ubi multa de veteri monasterii hujus consuetudine necessario ingerit ». Hæc ipse, qui et de Carolo Magno ista habet[2] :

« At vero idem rex Carolus ubi victoria potitus a Benevento rediit, orationis causa Cassinum tetendit ad corpus sancti patris Benedicti, seque fratrum omnium Deo servientium orationibus commendavit. Ab hoc primum rege memoratus abbas Theodomarius præceptum confirmationis de tota hac terra suscepit : alio item præcepto rex ipse monasteria S. Mariæ in Cingla, et S. Mariæ in Plumbariola, et sanctæ Sophiæ intra Beneventum S. Benedicto sua quoque auctoritate firmavit una cum cæteris, quæ tunc temporis habere videbatur, universis quoque aquis cum utriusque partis ripis, ubicumque fuissent terris hujus monasterii junctæ. Ad hunc abbatem idem Carolus per Aldigarium episcopum de Francia litteras misit, rogans, ut aliquot sibi de monasterio beati Benedicti dirigeret fratres, qui regularem disciplinam in illis partibus exstinctam renovarent : quod et fecit, mittens illi etiam regulam et hymnos, qui tunc ex traditione regulæ in hoc monasterio canebantur : pondus quoque libræ panis et mensuram vini, sed et calicis mensuram, quam in mixto servitores accipere deberent, et omnem consuetudinem, quæ tunc in hoc loco servabatur, scriptam transmisit ». Hæc ipse Leo, qui et adhuc ista addit :

68. « His temporibus vir quidam de gente Anglorum mutus et surdus cum quibusdam gentis suæ sociis ad limina Apostolorum venit. Inde cum socios ad memoriam beati Michaelis Archangeli, quæ in monte Gargano sita est, properare conspiceret, una cum eis iter arripiens, ad hoc monasterium venit. Cumque oratorium ingressi, ante corpus sanctissimi Benedicti oraturi se pariter prostravissent, cum cæteri post modicum surgerent, eumdem quoque, ut surgeret, pulsare cœperunt : verum ille cælesti visitatione compunctus gemitibus cordis, mentisque clamoribus, prout poterat, oratione producta, sancti patris Benedicti auxilium pectore pleno fiduciæ postulabat. Cum ecce post unam ferme horam de loco se, in quo prostratus fuerat, erigens (Benedictus et mirabilis Deus) recepto auditu, pariter et loquela, non solum in lingua patria, hoc est, Anglica, verum et Romana cœpit absolutissime loqui ». Hactenus de his Leo. Sed ad Carolum, Romam redeuntem ad Hadrianum Pontificem, veniamus.

In veteri Chronico Caroli regis Francorum, quod Pithœus edidit, ista Romæ tunc gesta leguntur : « Reversus est rex piissimus Carolus, et celebravit Romæ Pascha cum domno Apostolico. Ecce orta est contentio per dies festos Paschæ inter cantores Romanorum et Gallorum. Dicebant se Galli melius cantare, et pulchrius, quam Romani. Dicebant se Romani doctissime cantilenas Ecclesiasticas proferre, sicut docti fuerant a S. Gregorio papa ; Gallos corrupte cantare, et cantilenam sanam destruendo dilacerare. Quæ contentio ante domnum regem Carolum pervenit. Galli vero propter securitatem domni regis Caroli valde exprobrabant cantoribus Romanis. Romani vero propter auctoritatem magnæ doctrinæ, eos stultos, rusticos et indoctos, velut bruta animalia affirmabant, et doctrinam S. Gregorii præferebant rusticitati eorum. Et cum altercatio de neutra parte finiret : ait domnus piissimus rex Carolus ad suos cantores : Dicite palam quis purior est, et quis melior, aut fons vivus, aut rivuli ejus longe decurrentes? Responderunt omnes una voce fontem, velut caput et originem, puriorem esse; rivulos autem quanto longius a fonte recesserint, tanto turbulentos, et sordidos, ac immunditiis corruptos : et ait domnus rex Carolus : Revertimini vos ad fontem S. Gregorii, quia manifeste corrupistis cantilenam Ecclesiasticam.

69. « Mox igitur petiit domnus rex Carolus ab Hadriano papa cantores, qui Franciam corrigerent cantu : ille dedit ei Theodorum et Benedictum, Romanæ Ecclesiæ doctissimos cantores, qui a S. Gregorio eruditi fuerant, tribuitque Antiphonarios S. Gregorii, quos ipse notaverat nota Romana. Domnus vero rex Carolus revertens in Franciam, misit unum cantorem in Metis civitate, præcipiens de omnibus civitatibus Franciæ magistros scholæ, Antiphonarios eis ad corrigendum tradere, et ab eis discere cantare. Correcti sunt ergo Antiphonarii Francorum, quos unusquisque pro arbitrio suo vitiaverat, addens vel minuens, et omnes Franciæ cantores didicerunt notam Romanam, quam nunc vocant notam Franciscam, excepto quod tremulas, vel vinnulas, sive collisibiles, vel secabiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci naturali voce barbarica, frangentes in gutture voces, quam potius exprimentes. Majus autem magisterium cantandi in Metis civitate remansit. Quantumque magisterium Romanum superat Metense in arte cantilenæ, tanto superat Metensis cantilena cæteras scholas Gallorum. Similiter erudierunt Romani cantores supradicti cantores Francorum in arte organandi. Et domnus rex Carolus iterum a Róma artis grammaticæ et computatoriæ magistros secum adduxit in Franciam, et ubique studium litterarum expandere jussit. Ante ipsum enim domnum regem Carolum in Gallia nulli studium fuerat liberalium artium ». Hæc de his ibi. Porro de cantico Romano recitando in Galliis est constitutio ipsius Caroli Magni his verbis[1] : « Monachi ut cantum

[1] Leo Ostiens. l. I. c. 17. — [2] Ibid. c. 14.

[1] Capit. Franc. l. I. c. 80.

Romanum pleniter et ordinabiliter per nocturnale vel gradale officium peragant, secundum quod beatæ memoriæ genitor noster Pipinus rex decretavit, ut fieret, quando Gallicanum cantum tulit, ob unanimitatem Apostolicæ Sedis et sanctæ Dei Ecclesiæ pacificam concordiam ». Hæc ipse.

70. Porro hæc, quæ spectant ad ipsum canendi ritum, certum est eum curatum esse per Hadrianum papam, poscente Carolo Magno, missis cantoribus in Galliam, etsi sub Pipino Caroli Magni patre a Stephano papa id factum, auctore Walfrido [1] Strabone diximus. Insuper certum est testificatione Amalarii Fortunati, qui temporibus Ludovici imperatoris filii Caroli Magni vixit, ab ipso Hadriano Romano Pontifice scriptum esse Antiphonarium. Nam in prologo de ordine Antiphonarii : « Inveni, inquit, in uno volumine memoratorum Antiphonariorum ex iis, quæ infra continebantur, esse illud ordinatum prisco tempore ab Hadriano Apostolico ». Meminit idem auctor et de Metensis Ecclesiæ Antiphonario. Porro addit Antiphonarium a Romanis dici a cantu, Cantorarium, idemque divisum in duas partes, duplici augeri nomine, nempe ut quæ Responsoria continet, Responsoriale nuncuparetur, quæ vero Antiphonas, Antiphonarium appellaretur. Partem igitur priorem voluminis his verbis inscriptam se invenisse testatur : « In nomine Domini nostri Jesu Christi incipit Responsoriale de circulo anni temporibus ter beatissimi et Apostolici domni Hadriani papæ per Indictionem septimam ». Item in fine : « Hoc opus summus reparat Pontifex domnus Hadrianus sibi memoriale per sæcula ».

71. Quod vero ex uno licet fonte purissimo tam Romana, quam Gallicana sacra manarint officia, tamen diversa interdum esse reperiantur, cantorum incuria, atque desidia accidere potuisse, idem Amalarius docet, ubi ait [2] : « Post officium quo dedicatur Ecclesia, scripsi Antiphonas de Evangeliis, de quibus interrogavi magistros Romanæ Ecclesiæ, si illas canerent : responderunt nequaquam. Nostri tamen magistri dicunt, se eas ab eis percepisse per primos magistros, qui melodiam cantus Romani docuerunt intra terminos Francorum. Deus scit, si isti fallant, aut si ipsi fefellissent, qui gloriati sunt se eas percepisse a magistris Romanæ Ecclesiæ, aut Romani propter incuriam et negligentiam eas amisissent ». Sed et inde diversitas pariter orta est (quod idem auctor testatur [3]) quod ea sint usi licentia, quam sanctus Gregorius Augustino Anglorum Apostolo impertivit, ubi hæc ad ipsum ita rescripsit : « Novit fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit nutritam : sed mihi placet, ut sive in Romana Ecclesia, sive in Gallicana, sive in qualibet Ecclesia aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicite eligas, et in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc ad fidem nova est institutione præcipua, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti, infundas: non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt: ex singulis ergo quibusque Ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, elige, et hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone». Hæc Gregorius, qua, inquam, licentia alii etiam usi, id effecere, ut quæ ab Ecclesia Romana acceperunt, longe diversa ab ejus ritu in nonnullis postea sint inventa: qua pariter licentia se usum esse Amalarius ipse testatur. Sed ad Carolum redeamus.

Dum autem Romæ idem Carolus esset, pro Viennensi Ecclesia egisse apud eum Hadrianum papam, ipsius Pontificis litteræ demonstrant, quas dedit ad archiepiscopum Viennensem : quibus etiam ostenditur, ipsum Carolum Romæ hoc anno esse consecutum patriciatus dignitatem, non autem in primo ipsius in Urbem adventu :

« Hadrianus episcopus servus servorum Dei sancto fratri Berterico Viennensi archiepiscopo [1].

« Dilectus filius ac gloriosus, illustris Carolus Francorum rex et patricius Romanorum, Romam ingressus, Pascha Domini apud sanctum Petrum nobiscum egit. Ubi inter alia monuimus eum de metropolitanorum honore, et de civitatibus, quæ laicis hominibus traditæ erant: et quia jam archiepiscopatis dignitas per octoginta annos a Francis esset conculcata. Cum hæc et his similia gloriosus rex audisset, promisit ante corpus beati Petri, quod omnia ad ordinationem nostram emendaret. Unde placuit nobis, ut omnibus archiepiscopis auctoritatem litterarum nostrarum mandaremus : ut sicut ab antiquis privilegiis singulæ metropolitanæ urbes fundatæ sunt, ita permaneant : et habeat unaquæque metropolis civitates sibi subditas, quas beatissimus Leo post Chalcedonensem Synodum, singulis metropolitis distinxit. Nec prætereа præjudicium ulla metropolis patiatur, si alicui suffraganeorum aut nos, aut prædecessores nostri, rogantibus piis ducibus Francorum, pallium largiti sumus. Nec debet Ecclesia ullum damnum sustinere, si per sexaginta, aut per septuaginta, aut octoginta, aut eo amplius annos incuria quorumcumque præsulum, et vastationibus Barbarorum dignitatem antiquam ac Romanorum antistitum firmitate roboratam, perdidit et amisit, quando innumeris pæne annis, illa, disponente Spiritu Dei, usa fuerit. Auctoritate igitur beati Petri principis Apostolorum singulis metropolitanis antiquo more potestatem suam reddidimus, et filium nostrum gloriosum et inclytum regem, ante corpus beati Petri inde rogavimus, ut antiquam potestatem omnes metropolitani, qui in regno ejus sunt, haberent. Ideo hanc Epistolam auctoritatis nostræ omnibus misimus, quam et tu haberes per tuum clericum, qui orationis gratia ad sanctum Petrum

[1] Walfrid. de reb. Eccl. c. 25. in fin. — [2] Amalar. de ord. Antiph. c. 68. — [3] Amalar. in prolog. de ord. Antiph.

[1] Bibl. Floriac. edit. a Joan. a Bosco Cælest. p. postrema p. 46. 47.

venerat. Voluimus etiam, ut cognosceres, Ecclesiæ tuæ suum privilegium quod a temporibus beati Leonis habuit, integre esse reformatum. Data kalend. Januarii imperante piissimo Augusto Constantino anno x (VIII) et a Deo coronato rege piissimo Carolo anno primo patriciatus ejus ». Hactenus litteræ Hadriani, quibus annus primus signatur patriciatus ipsius Caroli.

72. *Carolus in Galliam redit, cum Bavariæ duce, papa intercedente, res componit.* — Dum adhuc Romæ ipse commoraretur, legati a duce Bavariæ venerunt, de quibus hæc ubi supra : « Per ipsos dies Paschales venerunt Romam ad dominum piissimum regem Carolum missi Tassilonis ducis Bavariæ episcopus Isarnus et abbas Henricus, petieruntque Apostolicum, ut pacem faceret inter domnum regem Carolum et Tassilonem ducem Bajoariorum. Et domnus Apostolicus multum se interposuit, postulando piissimum regem. Cui ipse respondit hoc se voluisse, et per multa tempora quæsisse, et minime inveniri potuisse, ut præferebat, statim fieri. Voluitque mox in præsentia papæ cum ipsis missis pacem firmare. Et renuentibus missis, quia non ausi fuissent de ejus parte firmitatem facere : cum cognovisset Apostolicus instabilitatem et mendacium eorum, anathema posuit super ducem eorum et suos consentaneos, si ipse dux sacramenta, quæ promiserat Pipino et domno Carolo regi, non adimplesset; et obtestatus est supradictos missos, ut contestarentur Tassilonem, ut non aliter faceret, nisi in omnibus obediret domno regi Carolo et filiis ejus ac genti Francorum, ne sanguinis effusio proveniret, vel læsio terræ ipsius. Et si ipse dux obdurato corde verbis Apostolicis minime obediret : tunc domnus rex Carolus et suus exercitus absoluti essent ab omni periculo peccati, et quicquid in ipsa terra de incendiis eveniret, vel de quacumque malitia, hoc super Tassilonem et ejus consentaneos recideret, et domnus rex Carolus ac Franci innoxii ab omni culpa exinde permansissent. His verbis expletis, missi Tassilonis absoluti sunt », dimissi scilicet. Addit vero Eginhardus, Carolum Magnum, antequam Roma recederet, consumpsisse aliquot dies in veneratione locorum sanctorum. Sed pergit auctor institutam de reditu Caroli in Franciam orationem :

73. « Tunc invicem sibi domnus Apostolicus, et domnus rex gloriosus Carolus, Vale dicentes, benedictione assumpta, et oratione peracta, in Franciam cum gloria reversus est : adducens secum cantores Romanorum et grammaticos peritissimos, et calculatores, pervenitque idem mitissimus rex Carolus ad conjugem suam domnam Fastardam reginam in civitate Warmatia, et ibi ad invicem gavisi sunt lætificantes, ac Domini misericordiam collaudantes, ubi Synodum congregavit. Et deinde misit ad Tassilonem, ut omnia impleret secundum jussionem Apostolici, vel sicut justitiæ erat, eo quod sub jurejurando promissum habebat, ut in omnibus obediens et fidelis esset ei, et filiis ejus, et Francis, et ad ejus præsentiam veniret. Quod renuit, et venire contempsit. Tunc domnus rex Carolus sentiens instantiam suam, pergit Bajoariam, venitque in loco qui dicitur Lecfeld super civitatem Augustæ, et jussit fieri alium exercitum de Austrasiis et Thuringiis et Saxonibus, et conjunxerunt se per Danubium fluvium in loco qui dicitur Faringa, et tertium exercitum jussit fieri de Italicis, ut filius ejus Pipinus rex veniret usque ad Triancum, et ipse ibi maneret, et exercitum suum pleniter in ante mitteret usque ad Bajoariam. Tassilo videns se circumdatum ex omni parte, vidensque, quod omnes Bajoarii plus essent fideles domno regi Carolo, quam sibi, et cognovissent domni regis fideles, et magis vellent justitiæ consentire, quam contrarii esse : contristatus undique, tradidit semetipsum domno regi Carolo, etc. » Subdit enim dedisse obsides Carolo Tassilonem, et inter alios filium Theodonem annumeratum, sicque permissum esse ducem Bajoariæ permanere.

74. Quod autem ista Tassilo in Carolum tentare præsumpserit, tradit Eginhardus ipsum id fecisse impulsu uxoris suæ, quæ filia fuerat Desiderii regis Longobardorum, e regno a Francis expulsi. Sed et quod fœdus iniisset cum Hunnis, mente elatus inferre bellum magno regi non formidavit : sed divina ope factum est, ut bellum, quod (ut ait) maximum futurum videretur, sicut citissime, ita et felicissime confectum sit : nam Tassilo vilis redditus est et ignavus, ubi Apostolicæ censuræ gladio percussus fuit. Hoc igitur anno cœptum eadem occasione est bellum Hunnicum, quod teste Eginhardo, perduravit annos octo, sed quos alii Hunnos, alii Avares eos dixerunt.

Anno periodi Græco-Romanæ 6280. — Anno Æræ Hispan. 825. — Anno Hegiræ 171, inchoato die 22 Junii, Fer. 6.— Jesu Christi 787. — Hadriani I papæ 16. — Constantini imp. 12 et 8. Irenes 8.

1. *Septima Synodus generalis Nicææ celebratur.* — A num. 1 ad 4. Theophanes in Chronico scribit, mense Maio decimæ Indictionis *Irenem* Augustam convocasse omnes episcopos apud Nicæam, ubi hoc anno Synodum generalem VII celebrarunt. *Ignatius* vero diaconus in Vita sancti Tarasii patriarchæ Constantinop. tradit, illuc ab *Hadriano* papa legatos missos esse *Petrum* sanctæ Romanæ Ecclesiæ archipresbyterum, et *Petrum* monachum presbyterum atque abbatem : a *Politiano* patriarcha Alexandrino, *Thomam* monachum et presbyterum; a *Theodoreto* patriarcha Antiocheno, et ab *Elia* patriarcha Hierosolymitano, *Joannem* monachum presbyterum et syncellum. Hos vero trium patriarcharum in solidum legatos fuisse, ipsimet ostendunt Synodo in hanc formam subscribentes : « Locum retinens trium Apostolicarum sedium Alexandrinæ, Antiochenæ et Hierosolymitanæ ». Addit Theophanes, *Thomam* fuisse virum pietate insignem, et antea extitisse archiepiscopum Thessalonicensem. Baronius num. 2 integrum Ignatii locum recitat, et in margine loco *Theodoreti* patriarchæ Antiocheni reponit, *Theodorum*, qui ante aliquot annos patriarchatum illum rexerat. Verum Theodoretum septimæ Synodi generalis tempore Antiochenum patriarchatum gessisse, non tantum Ignatius; sed etiam Photius in libello de Synodis, et Nilus Rhodiorum metropolita agens de Synodo VII testantur. Successerat itaque *Theodoretus* Theodoro, qui anno DCCLXIX adhuc Ecclesiam Antiochenam gubernabat, ut liquet ex dictis eo anno num. 1. Meminit ibidem Nilus *Politiani*, sed Photius citatus patriarcham Alexandrinum *Apollinarium* appellat, quia forsan binominis erat. De *Elia* patriarcha Hierosolymitano hoc tempore exule anno superiori locuti sumus.

2. *Plures sancti monachi Synodo VII interfuere.* — Joannes et Thomas a patriarchis Orientis deputati vocantur in litteris ad Tarasium anno superiori a Baronio num. 45 recitatis, *sanctifici silentii*, seu monasticæ professionis, *amatores* ac Orthodoxæ fidei zelo accensi. Interfuere et alii monachi sanctitate illustres septimæ Synodo, *Plato* hegumenus Sacundionis, *sanctus Theophanes* auctor chronographiæ toties a nobis citatæ, ut in utriusque Vita dicitur, ac etiam *Nicephorus*, qui erat a secretis imperatoris, quique « Byzantii sedis patriarchalis suscepit honorem post Tarasii sanctam consummationem », inquit Ignatius in Vita S. Tarasii. Interfuit et *sanctus Euthymius* Sardium in Lydia metropolita, qui die XI mensis Martii colitur. Is sub *Nicephori* imperatoris primis annis in exilium missus est; cumque *Leo Armenus* sacrarum imaginum excidium rursus concepisset, Euthymius cum aliis quibusdam episcopis ad eum accessit, et liberiori usus oratione sacras imagines defendit. Leo Armenus in furorem actus omnes ad unum regia expellit, et singulis locum exilii sancit, ut legitur in Vita sancti Nicolai Studitæ. Leone Armeno interfecto *Michael Balbus* imperavit, sub quo exulibus licitum quidem fuit redire, sed postea in monachos sæviit, « et beatum Euthymium opera proprii filii Theophili crudis boum nervis acriter verberatum necavit », inquit Cedrenus, quod contigit circa annum DCCCXL; *Theophilus* enim anno antecedenti regnare cœperat. De sancto Euthymio plura Bollandus ad diem ejus natalem memoratum.

3. *Prima Actio.* — A num. 10 ad 19. *Prima Actio* septimæ Synodi dicitur habita «imperio piissimorum et amicorum Christi dominorum nostrorum Constantini et Irenes matris ejus, octavo anno consulatus eorum, octavo kalendas Octobrias, Indictione XI», ut initio ejusdem Actionis legitur, ideoque die XXIV mensis Septemb. Synodus inchoata. Theophanes tamen, qui tunc Nicææ erat, dicit consessum habitum fuisse *mensis Octobris die undecimo.* Quare error vel in numeros a Theophane, vel in numeros in Actis expressos irrepsit. Lectæ sunt in hac Sessione litteræ Constantini et Irenes ad Synodum datæ, quibus inter alia decernebant, ut litteræ ab Hadriano papa missæ, *secundum jus canonicum* legerentur, quia scilicet Romanorum Pontificum litteris Synodi Œcumenicæ dirigebantur. Præterea varii episcopi, qui lapsi erant, cum sinceram pœnitentiam exhibuissent, in sacrum consessum admissi sunt; sed quorum mora in hæresi diuturnior fuerat, restitutio in aliam Sessionem dilata est.

4. *Actio* II, III. — A num. 19 ad 22. Actio secunda *sexto kalendas Octobris* celebrata, in eaque lectæ Hadriani papæ litteræ ad impp. datæ, ejus-

que ad Tarasium Epistola. Actio III *tertio kal. Octob.* habita, in qua varii episcopi alias lapsi in sedes suas restituti sunt, lectæque litteræ Tarasii ad alios patriarchas Orientis directæ, ac præterea litteræ eorumdem patriarcharum ad Tarasium, quibus ob Barbarorum tyrannidem sese ad Synodum venire non potuisse testabantur. Denique lecta est Synodica Theodori, dum viveret Hierosolymitani patriarchæ, ad Cosmam Alexandriæ et Theodorum Antiochiæ patriarchas directa : *Theodorus* iste Hierosolymitanus alius non est quam *Theodorus*, qui anno DCCLX et sequentibus Ecclesiam Hierosolymitanam rexit, eo ipso tempore, quo *Cosmas* Alexandrinam et *Theodorus* Antiochenam, ad quos ideo Theodorus Hierosolymitanus Synodicas suas direxerat. Certe *Theodorus* iste Hierosolymitanus non potest esse Theodorus ille, qui a protosymbolo califæ Saracenorum obtinuit, ut *Elias* patriarcha in exilium, in quo hoc ipso tempore versabatur, mitteretur, ipseque in locum ejus substitueretur : cum præterquam quod *Theodorus* invasor adhuc hoc anno in vivis fuisse videatur (quia eo mortuo Elias sedem suam recuperavit, qui tamen adhuc exulabat), sedem illam non occupavit, nisi jam mortuo Cosma patriarcha Alexandrino, qui vix pervenit ad annum DCCLXX, post quem Christi annum Eusebius et Elias fuerunt patriarchæ Hierosolymitani.

5. *Actio* IV. — A num. 22 ad 33. *Kalendis Octob.* Actio quarta celebrata, lectaque sunt varia sanctorum Patrum testimonia, et inter alia multa lectus sermo, cui titulus : « Sermo sanctæ memoriæ patris nostri Athanasii de imagine Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, facto miraculo in civitate Beryto », seu, ut græcum habet, λόγος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, etc. quæ verba de magno sancto Athanasio non esse intelligenda recte ostendit Baronius ex silentio omnium antiquorum. Certe miraculum istud quod suo loco memoravimus narratum non fuit a magno Athanasio, cum auctor sermonis dicatur *sanctæ memoriæ*, et in eadem Actione pag. 262, locus Athanasii magni adversus Arianos sub hoc titulo referatur : « Sancti Athanasii ex sermone quarto contra Arianos, cujus initium est, etc. » Combefisius in Historia hæresis Monothelitarum pag. 659, hunc sermonem Athanasio magno attribuendum contendit; sed nihil in medium adducit, quod rem evincat. Denique in hac Actione prolata in hæreticos anathemata, et postmodum edita professio fidei.

5. *Actio* V, VI, VII et VIII. — A num. 33 ad 48. Actio quinta *quarto nonas Octobris* celebrata, in qua ostensum est Iconomachos a Judæis, Saracenis, Gentilibus, Samaritis, et Manichæis sua dogmata hausisse. Actio VI, quæ *tertio nonas* ejusdem mensis habita est, definitionem Synodi pseudoseptimæ per capita confutavit. In Actione septima *tertio idus Octob.* celebrata sex Concilia Œcumenica confirmata, decretumque imaginibus honorariam adorationem, non autem veram latriam exhibendam esse. Denique Actio VIII *decimo kalendas Novembris* facta, sed ea non est proprie Synodalis, nec vera Synodi pars; et tam Græci quam Latini solas septem Actiones agnoscunt. Ea die imperatores ex ipsorum legatorum Apostolicorum et omnium episcoporum ore, quæ gesta essent in Synodo audire voluere. Omittimus hic canones viginti duos in hac Synodo conditos, quia eorum explicatio legi potest apud Lupum in Scholiis et Notis ad Synodum VII.

6. *Tertia profectio Romana Caroli.* — A n. 64 ad 72. Hoc anno, ut scribit annalista Metensis, « Carolus Romam venit, et a papa Hadriano honorifice susceptus est, ubi per aliquot dies moratus est. Quod cum audisset Herigisus (qui ab aliis dicitur Arigis) dux Beneventanorum, timore perterritus misit Romaldum (vel ut ab aliis vocatur, Rumaldum) filium suum cum magnis muneribus ad regem pacem postulans, et promittens se facturum omnem voluntatem regis. Sed his suasionibus papa minime credidit, sed magis hortabatur regem, ut Beneventi fines intraret; quod et fecit. Post hæc misit filium suum Grimoaldum (nam Romaldum rex secum detinebat) cum magnis muneribus, offerens obsides, et promittens fidelitatem; tantum ut ab impugnatione cessaret. Tunc rex cum consultu fidelium et sacerdotum, ne penitus episcopia et monasteria devastarentur, elegit XII obsides, et tertium decimum filium supradicti ducis Grimoaldum. Acceptisque muneribus juraverunt ei omnes Beneventani fidelitatem, et reversus est Romam, ibique celebravit Pascha cum præsule Sedis Apostolicæ ». Pascha autem hoc anno die VIII mensis Aprilis celebratum. Idem habent annalista Loiselianus et Eginhardus, in Annalibus; hicque de Carolo addit : « Ipse post hæc cum legatis Constantini imperatoris, qui ad petendam filiam suam ad se missi fuerant, locutus est, atque illis dimissis Romam reversus, sanctum Pascha magna cum hilaritate celebravit ». Loquitur Eginhardus de Rotrude, de qua annalista Fuldensis hoc anno prodit : « Hruodrudis filia regis a Constantino imperatore desponsatur ». Cointius hoc anno num. 1 dicit hunc annalistam audiendum non esse, nisi promissionem, quæ ante sex annos facta fuerat, hoc anno firmatam dicamus. Verum Theophanes, cujus verba anno sequenti referemus, idem ac annalista Fuldensis scribit.

7. *Carolus ditiones Pontificis Rom. amplificat.* — Carolus, cum Romam reverteretur, Casinum adiit, et ex eo monasterio Cointius ibidem num. 4 existimat in Frisiam remisisse Luidgerum, qui propter Widikindi tunc idololatræ persecutionem anno DCCLXXXIV solum verterat, et, ut Altridus in ejus Vita scribit, « post duos annos et menses sex reversus est ad patriam suam », eodemque teste constitutus est doctor « in gente Fresonum ab Orientali parte fluminis Labeki (id est, Lavicæ) super pagos quinque, etc. Ipse vero cura solerti gregi sibi credito studuit ministrare fluenta doctrinæ Domini,

fana destruere, et omnis erroris pristini abluere sordes ». Carolus, priusquam e Casinensi monasterio discederet, illo loco regia contulit præcepta, quorum mentionem facit Baronius num. 67, ex Leone Ostiensi lib. 1, cap. 14. Carolus Arigisum ducem Beneventanum Capua et aliis civitatibus in Campania mulctavit, quas Apostolicæ Sedi tradidit suas ac Pippini patris donationes amplificaturus. Ludovicus imperator in Constitutione, qua donationes avi Pippini patrisque Caroli confirmavit auxitque, singulas aperte distinxit, suoque loco delineavit donationem, quam Carolus hoc anno contulit, antequam Roma discederet. Hæc Caroli donatio duobus in capitibus præcipue consistit; unum civitates in Tuscia Longobardorum, alterum civitates in Campania sitas repræsentat, « in partibus Tusciæ Longobardorum, castellum Felicitatis. Urbevetum, Balneum regis, Ferenti castrum, Viterbium, Martam, Tuscaniam, Populoniam, Soanam, Rosellas; item in partibus Campaniæ Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam ».

8. *Tusciam Longobardicam Ecclesiæ largitur.* Ludovicus imp. Tusciam in duas distinguit partes, quarum una regibus Longobardorum paruit, altera sub imperatorum potestate permansit. Ad Tusciam Longobardicam pertinebant loca mox nominata, quæ Carolus in Tusciæ partibus hoc anno Apostolicæ Sedi tradidit; ad alteram vero Tusciam, qua potiti semper imperatores, pertinebant alia loca, quæ Ludovicus imp. eidem sedi concessit in partibus Tusciæ, ut anno DCCCXVII ostendemus. Caroli donationem in Tuscia pæne integram statim recepit Hadrianus; in Epistolis enim Cod. Carol. LXXXI et LXXXVI, de quibus infra, justitias tantum *de Populonio et Rosellis* sibi *sub integritate* fieri, finesque *Populonienses seu Rosellenses, sicut ex antiquitus fuerunt, sibi contradi postulavit.* De aliis locis mox memoratis legendus Cointius hoc anno numero 6. Quod attinet ad alteram Carolinæ donationis partem, quæ spectat ad Campaniam, quatuor in ea civitates commemorantur episcopales, Sora, Aquinum, Theanum, Capua, quas statim Hadrianus recepit, cum anno sequenti, ut ibidem dicetur, questus sit Campanos ad defectionem a Beneventanis sollicitari. Hæ urbes anno DCCLXXIV primum in Francorum potestatem venerunt, et ditionibus Pontificiis accesserunt ex donatione ejusdem Caroli.

9. *Romæ inter cantores Romanos et Gallos contentio oritur.* — Paulo post rex Urbe discessit, « adducens secum cantores Romanorum et grammaticos peritissimos et calculatores », inquit monachus Egolismensis a Pithæo editus, quem Baronius sub nomine Chronici Pithæani citat, et ex eo refert contentionem, quæ Romæ accidit « per dies festos Paschæ inter cantores Romanorum et Gallorum. Dicebant se Galli melius cantare et pulchrius quam Romani », et cætera a Baronio ex eodem monacho num. 68 et seqq. narrata. Ecclesiæ Romanæ peritissimi cantores, qui *a sancto Gregorio*, ut inquit monachus Egolismensis, id est, secundum Gregorianas notas a Gregorio Magno quondam statutas, *eruditi fuerant*, in Gallias cum Carolo venerunt Theodorus et Benedictus. Unus Metas, alter Suessionum missus est, ad utrumque autem ex universa Francia, qui corrigerentur, regio jussu delati sunt Antiphonarii, ut ibidem idem monachus habet. Porro non sine labore Carolus Gregorianum officium Ambrosiani loco ubique recipi procuravit. Durandus enim lib. 5, cap. 2, notat eum ad id « clericos minis et suppliciis per diversas provincias coegisse, et libros Ambrosiani officii combussisse ».

10. *Carolus Roma cantores, grammaticos et computistas in Galliam adducit.* — Præter cantores, qui Romanum cantum edocerent, Carolus Roma *grammaticos et calculatores,* sive *artis grammatices et computatoriæ magistros* peritissimos in Franciam secum adduxit, ut studia litterarum instaurarentur in Galliis, et quod antea inauditum fuerat, publicæ per totam Franciam instituerentur scholæ : « Et dominus rex Carolus iterum a Roma artis grammaticæ et computatoriæ magistros adduxit in Franciam, ubique studium litterarum expandere jussit. Ante ipsum enim dominum regem Carolum in Gallia nullum studium fuerat liberalium artium », inquit monachus Egolismensis, ubi voce *iterum* indicat jam ante ex Italia et aliunde complures viros in artium professione versatos a Carolo evocatos esse. Cum vero ait nullum fuisse studium liberalium artium in Gallia ante Carolum, id non absolute de quocumque studio, sed de studio publico et generali intelligendum est, ut recte Bulæus in Historia Universitatis Parisiensis pag. 93, ex quo monachum Egolismensem explicavimus. Certum enim est Carolum ex omnibus mundi partibus viros doctos et docendi peritia insignes evocasse, eosque ad publice docendum præmiis et honoribus invitasse : « Vestram optimam sollicitudinem, domine mi David », inquit Alcuinus Epist. XXIII, « semper amare et prædicare sapientiam cognoscebam, omnesque ad eam discendam exhortari, imo et præmiis honoribusque sollicitare ; atque ex diversis mundi partibus amatores illius, vestræ bonæ voluntatis adjutores convocare studuisse : inter quos me etiam infimum ejusdem sanctæ sapientiæ vernaculum de ultimis Britanniæ finibus adsciscere curastis ». Carolus itaque non qualescumque scholas instituit, privatas scilicet sibi, liberis aulicisque destinatas, quibus pauci præceptores suffecissent, sed publicas, patentes omnibus et omnium disciplinarum, quibus exercendis multi præceptores necessarii erant.

11. *Carolus scholas publicas in universa Gallia instituit.* — Tot gentes e Germania cis Rhenum, et ex Italia cis Alpes eruperant, ut publicæ penitus evanuerint scholæ, et curam privatarum ad eruditionem clericorum in episcopiis gesserint episcopi, ut abbates in cœnobiis ad monachorum instructionem. Unde studia delitescebant in solis episcopiorum monasteriorumque claustris. Sed, quia

tunc quoque eæ languebant, pristino splendori restituere Carolus etiam satègit directis Epistolis, quæ generales dicebantur; quod uno exemplo, paucis mutatis ad diversos mitterentur, ad metropolitas, ad episcopos, ad abbates et ad alios, ut res postulabat. Legenda Epistola hac de re a Carolo data quæ extat tom. II Concil. Gall. quam Sirmondus ex Codice sancti Arnulphi Metensis descripsit. Sed quia privatarum hujuscemodi scholarum aditus laicis liber non erat, Carolus publicas instituit, et in ipso regio palatio alias erexit. Regis exemplum statim seculi sunt abbates et episcopi. Publicæ per episcopia, per monasteria mox strepuerunt scholæ, aliæ cœnobitis, aliæ sæcularibus edocendis destinatæ. Tunc Benedictini, qui a sui instituti primordiis litteras professi sunt, scholas illas duplicis generis in suis monasteriis habere voluere, de quibus legendus Thrithemius in Chronico Hirsaugiensi, ubi et cœnobia Benedictina litterarum cultu celebriora enumerat. Tanto vero desiderio ferebatur Carolus, quo litteræ, præsertimque sacræ in regno suo vigerent, ut monachus San-Gallensis, qui creditur esse Notkerus Balbulus, cap. 12, scripserit: « Generosissimus Carolus per totum regnum suum studia litterarum florere conspiciens, sed ad maturitatem Patrum præcedentium non pervenire condolens, et plusquam mortale laborans in hanc tædiatus vocem erupit : O utinam haberem duodecim clericos ita doctos omnique sapientia sic perfecte instructos, ut fuerunt Hieronymus et Augustinus : ad quod doctissimus Albinus ex illorum comparatione merito se indoctissimum judicans, in quantum nullus mortalium in conspectu terribilissimi Caroli audere præsumeret; maxima indignatione concepta et parumper ostensa », Creator cœli et terræ similes illis plures non habuit, et tu vis habere duodecim.

12. *Hadrianus PP. Tassilonem ducem cum Carolo reconciliare frustra tentat.* — Ad num. 72 et seqq. Dum Carolus Romæ adhuc ageret, « venerunt etiam ibi missi Tassilonis ducis (nempe Bajoariæ) Arthinus (id est, Arnus sive Arno Salisburgensis episcopus) et Hunricus abbas (Manseæ nempe in Bajoaria) rogantes papam, ut pacem faceret, litemque terminaret inter Carolum regem et Tassilonem ducem : quod libenter suscepit papa. Rex autem ad postulata respondit, se hoc per multa tempora quæsisse, sed minime obtinere potuisse. Ne tamen inobediens videretur esse monitis Apostolicis, asseruit se in ejusdem papæ præsentia, cum eisdem missis pacem velle firmare. Illis autem renuentibus, et dicentibus, non se audere pro suo domino definitivam suscipere sententiam, neque se ad hoc destinatos esse, videns Apostolicus ficta mendacia, et cognoscens instabilitatem ducis, iratus anathematizavit ipsum Tassilonem, et omnes illi faventes, nisi fidelitatem, quam regi Pippino et filio ejus Carolo promiserant, per omnia observarent. Contestans per suos missos ducem et monens, ne per ejus perfidiam sanguis Christianorum funderetur, et terra vastaretur. Et si ipse dux obedire nollet, tunc rex et exercitus ejus absoluti essent a Deo et S. Petro, et quidquid in ducatu ejus factum esset in incendiis et homicidiis, vel qualicumque malitia, totum hoc super Tassilonem et socios ejus verteretur, et rex et Franci essent innoxii. His verbis missi Tassilonis absoluti », inquit annalista Metensis, quod et Baronius ex monacho Egolismensi in Vita Caroli M. etiam recitat.

13. *Tassilo Carolum dominum suum agnoscere cogitur.* — Addunt annalista Metensis et laudatus monachus, Carolum postquam Roma discessit, in Warmatiam venisse, ibique Synodum congregasse, ac misisse ad *Tassilonem* ducem, ut promissa adimpleret. Qui cum nollet obedire, rex cum exercitu versus civitatem Augustam profectus est, et filius ejus *Pippinus* de Italia cum alio exercitu *Trientum venit*, seu Tridentum. Quare videns *Tassilo* se ex omni parte circumdatum esse ad regem venit, tradiditque se manibus ejus *in Vassaticum*. Renovavit sacramenta, dedit obsides XII et decimum tertium obsidem filium suum Theodonem. Tunc reversus est rex in Franciam, et celebravit Natalem Domini in *Ingelheim* seu *Ingelheimium*, quod palatium erat æquali fere spatio Bingium inter atque Maguntiam. Dies quo *Tassilo* coram rege se præsentavit, in Appendice ad Chronicon jussu Nibelungi comitis conscriptum notatur *V non. Octobris*. Tassilo ducatum, quem a Pippino patre quondam acceperat, victori filio Carolo reddidit cum baculo, regiminis ei prius attributi symbolo, « in cujus capite similitudo hominis erat, et effectus est vassus ejus », inquit annalista Nazarianus.

14. *Aragisus dux Benevent. rebellionem meditans moritur.* — Hoc eodem anno, *dum domnus Carolus Magnus rex a Capuana urbe reversus fuisset*, ut anno sequenti Gregorius presbyter Capuanus Hadriano papæ retulit, et Hadrianus Epistola LXXXVIII Cod. Carol. significavit Carolo, « Arichis dux suus, (id est, dux Beneventanus, quoniam Capua priusquam Apostolicæ Sedi Carolina donatione concederetur, Beneventano ducatui accensebatur) ad imperatorem (nempe Constantinum) Deo sibi contrario, emisit missos, petens auxilium et honorem patriciatus una cum ducatu Neapolitano, sub integritate, simul et suum cognatum (seu levirum) Athalgisum cum manu valida in adjutorium sibi dirigi, promittens ei tam in tonsura, quam in vestibus usu Græcorum perfrui, sub ejusdem imperatoris ditione. Hæc audiens autem imperator emisit illi suos legatos, scilicet spatharios duos in ditionem Siciliæ ad patricium eum constituendum, ferentes secum vestes auro textas, simul et spatham, vel pectinem, et forcipes, sicut illi prædictus Arichisus indui et tonderi pollicitus fuerat, petentes Romualdum ejusdem Arichisi filium in obsidiatum. De Athalgiso vero cognato, emisit ei dicens, quia illum non apud illum nunc dirigimus, sed eum dirigimus cum exercitu in Tervisio, aut Ravenna. Qui venientes, Dei nutu, per suffragia Apo-

stolorum, malignantium consilia dissipata repererunt, eo quod Arichisum ducem vel ipsius filium Waldonem defunctum invenerunt». Baronius anno DCCXCV, numero 2, hujus Epistolæ mentionem facit. In Appendice ad Chronicon Nibelungi comitis jussu conscriptum, hoc anno legitur : «Aragisus dux de Beneventano mortuus est, et filius ejus mortuus est». Cointius hoc anno, num. 16 existimat, in laudatis Hadriani litteris Waldonis loco reponendum esse Romualdum seu Romoaldum. Arichisus enim «ex Adelperga filios Romoald et Grimoald, Egisisum, Theoraldam et Adeleisam suscepit», ut testatur Aragisi Epitaphium, de quo mox, in eoque nulla Waldonis mentio fit. Romualdus obiit «XII kal. Augusti, principante patre anno XXX, Indictione percurrente decima», ut legitur in ejus Epitaphio apud Ughellum tom. VIII et Cointium laudatum. Filio superstes fuit Arichisus, mensem unum, dies quinque, vitamque clausit «septimo kalendas Septembris, anno ab Incarnatione Domini DCCLXXXVII», ut legitur in ejus Epitaphio a Baronio num. 65 recitato, qui num. 67 addit ex Leone Ostiensi lib. 1, cap. 17, Paulum diaconum post Arichis principis Beneventani obitum in monasterio Casinensi habitum induisse, ibique non pauco tempore vixisse. Porro Grimoaldum Aragiso patri in ducatum successisse, anno sequenti videbimus.

15. *Carolus rebus Italicis intentus.* — *Athalgisus*, quem Constantinus imp. Tarvisium aut Ravennam venturum dixerat, neutrum locorum illorum adiit; appulit enim in Calabriam, et in finibus ducatus consedit. Hadrianus Pontifex certiorem ea de re *Carolum* per Arvinum comitem regium oratorem fecit, *Roronem* et *Bettonem* missos quoque regios paulo post suscepit, quos Carolus sciscitaturos, an *Athalgisus* in Italiam cum classe delatus esset, Romam direxerat, Bajoaricis rebus sic intentus, ut Italicas nequaquam negligeret. Hæc fusius narrantur in Epistola Cod. Carol. XC, cujus meminit Baronius anno DCCXCV, num. 7. «Nempe quidem scimus», subdit Hadrianus, «quia ipse iniquus et perfidus Adalgisus pro nulla alia causa in istis declinavit partibus, nisi tantummodo pro vestra nostraque contrarietate. Unde oportet, ut firmissima vestra sacra partibus Beneventanis emittere, vestra præcelsa regalis excellentia nitatur, ut undique per vestrum regale adminiculum imperturbati pariter maneamus». In iisdem litteris Hadrianus *Carolo* significat, consulendum imprimis Benevento; seu desciscerent a fide jurata, seu manerent in ejus obsequio Beneventani, *Grimoaldum* Aragisi filium in eam provinciam haud mittendum : si rebellarent, prævalidis copiis lacessendos ad kalendas Maii : dubium non esse, quin *Athalgisus*, sive *Adalgisus* res novas in Italia moliretur, Francis et Apostolicæ Sedi pergravia inferre damna, si regius exercitus a kalendis Maiis usque ad Septembrem non compareret ; adjecit didicisse se a Leone episcopo consilium *Adalbergæ* Aragisi relictæ hoc esse, ut statim ac Grimoaldus ejus filius ad Beneventanos fines accesserit, duas suas filias, orationis specie, secum ad Ecclesiam sancti Michaelis in monte Gargano constructam ducat, ac inde pergat Tarentum, «ubi et thesauros suos reconditos habet, quia tantum octoginta millia distat a sancto Angelo usque Tarentum. Sed in hoc minime vestra a Deo promota excellentia considerare debeat, quod pro nostra aviditate ipsas civitates acquirendum, quas beato Petro Apostolo et nobis condonastis, talia vobis insinuare studuimus».

16. *Hadrianus PP. ut civitates ducatus Beneventani reddantur petit.* — Denique Hadrianus, quemadmodum in Tuscia Suanam, Tuscanam, Biternum, Balneum regis, aliasque civitates cum finibus ac territoriis obtinuerat; ita regiorum legatorum opera justitias sibi fieri de Populonio et Rosellis, urbesque Beneventani ducatus ab eodem Carolo nuper Apostolicæ Sedi concessas reddi postulavit : «Ita in eo modo civitates in partibus Beneventanis contradere nobis protinus faciatis, ut dum missi vestri vestros susceperint regales firmissimos aflatus, sine qualibet interposita dilatione nobis eas contradere sub integritate valeant, ut nullus sit, qui possit exstinguere vestrum illibatum sacrificium», inquit Hadrianus in eadem Epistola XC.

17. *Missi a Carolo legati male se erga Hadrianum PP. gerunt.* — *Adalberga* seu *Adelperga* Tarentum, ut Hadrianus putaverat, haud se recepit, sed mansit Salerni. Tunc Romam venerant oratores regii, Atto diaconus et Goteramnus ostiarius, deinde Maginarius abbas, et Josephus diaconus, Lutherico comite in via retardato. Quomodo Romæ et in ducatu Beneventano se gesserint hi oratores, exponit ipsemet Hadrianus in Epistola XCII Cod. Carol. loco laudato a Baronio memorata : «Qui præcedentes, scilicet Atto cum Goteramno, nullo modo nostris accommodaverunt consiliis, sed relinquentes penitus Maginarium, seu Josephum et Liudericum, abierunt singulariter Benevento. Unde post tergum eorum euntes Maginarius cum Josepho et Liuderico in Benevento jam Attonem et Goteramnum nullo modo invenire valuerunt, eo quod in Salernum perrexerant ad Albergam relictam Arichis ducis. Ubi dum Maginarius cum sociis suis a fidelibus vestris audissent, sicuti nobis ipsi intimaverunt, eo quod infideliter agerent, tam relicta prædicta Archisi ducis, quam cæteri Beneventani, erga vestram regalem excellentiam atque nostrum Apostolatum iniqua atque adversa tractare non desinunt. Fugam arripientes Maginarius cum Josepho et Liuderico, una cum Goteramno, qui ad eos ad loquendum venerat a Salerno, introierunt in finibus ducatus Spoletini in præfato oppido Valvæ, et ibidem morantur usque ad vestram regalem in triumphis dispositionem. Atto vero audiens, ut fertur, fugiens intus in Ecclesiam Salerni præ timore, ejusdem Ecclesiæ altare tenuit. Ipsi autem Beneventani suadentes, ut reor, et simulantes, eum mitigaverunt, et vestrum clericum ficte miserunt, seipsos fideles in omnibus commendantes». Has lit-

teras anno sequenti scripsit Hadrianus, cum mentionem faciat duorum spathariorum, qui « Salernum ad relictam Aragisi ducis peragrantes, tertio decimo kalend. Februar. pervenerunt ».

18. *Synodus in Anglia celebrata.* — Habitum hoc anno in Anglia Concilium a legatis Apostolicis *Georgio* Ostiensi et *Theophylacto* episcopis, illuc ab Hadriano papa missis, in quo canones viginti pro disciplina Ecclesiastica restituenda conditi sunt. Legitur illud apud Spelmannum, Alfordum, et tomo VI Conciliorum. Alfordus tamen duas Synodos habitas esse existimat, alteram in Septentrionali parte insulæ a Georgio, alteramque in Austro vel in Occidente a Theophylacto. Certe historici Anglici de loco ubi Synodus habita inter se non conveniunt, quia scilicet in uno et altero loco Synodi celebratæ. Annalista Mailrosensis hoc anno scribit : *Synodus congregata est in Pincanhale*, qui locus in Dunelmensi episcopatu situs est, et modo *Fincenhalan*, modo *Wincenhale* ab historicis Anglicis vocatur, quo ideo Georgius perrexit, velut Northumbriæ regni meditullium. Altera Synodus in regno Merciorum celebrata, quam Spelmannus *Calchutensem* appellavit, qui tamen ubi locus sit, determinate non definivit. De utraque Synodo legendus Alfordus ad hunc annum.

19. *Dani seu Normanni primum in Anglia visi.* — Notabile est quod hoc anno legitur in Chronico Saxonico nuper Oxonii ab Edmundo Gipsono publicato, temporibus Brithrici seu Beolhtrici Saxonum Occidentalium regis venisse *primum tres naves Norwegiorum*, et regis præpositum nescientem unde essent, ab illis occisum esse : « Istæ », subdit chronographus, « primæ fuerunt naves Danorum, quæ Anglorum nationem peterent ». Hi postea passim Normanni appellati, et sæculo sequenti tam in Anglia quam in Gallia innumera mala patrarunt, ut suis locis narrabitur. De primo eorumdem in Galliam adventu anno DCCC sermo erit. Huntindoniensis pag. 343, idem narrat ac chronographus Saxo, aitque *Dacos*, quod nomine Danos et Normannos intelligit, *cum tribus puppibus in Britanniam prædationis causa* venisse, et præpositum provinciæ cum eos comprehendere vellet occisum. « Hic primus fuit Anglorum occisus a Dacis, post quem multa millia millium ab eisdem cæsa sunt ; et hæ puppes primæ fuerunt, quas huc Daci adduxerunt », ait Huntindoniensis de Brithrico rege verba faciens. Quod iisdem fere verbis narrat Hovedenus pag. 410, qui pag. 412, Dacos a Normannis distinguit. At Normannorum nomine Eginhardus, Helmoldus, et alii eas gentes intelligunt, quæ utramque Codani, id est, Baltici sinus oram incolunt ; quarum capita sunt Sueones, sive Sueci, Dani, et Norvegii, et in Germanico littore Saxones ultra fluvium Albim, ubi juxta Eginhardum Normannorum confinia erant.

20. *Epistola fictitia Hadriano PP. attributa.* — Baronius in Appendice ad hunc annum refert ex Joanne a Bosco in bibliotheca Floriacensi, litteras Hadriani papæ *Berterico* Viennensi archiepiscopo datas, dum Carolus Romæ adhuc ageret, quæ in subscriptione dicuntur datæ « kalend. Januarii imperante piissimo Augusto Constantino anno X, a Deo coronato rege Magno Carolo anno primo patriciatus ejus ». Verum hæ litteræ supposititiæ sunt ; cum Hadrianus in suarum litterarum subscriptione nusquam meminerit aut Constantini aut Caroli, multo (1) minus utriusque simul ; et ex ejusdem Hadriani aliis litteris certo constet, longe ante hunc annum Carolum patriciatum obtinuisse. Hinc neque San-Marthani in Gallia Christiana, neque Cointius in Annal. Franc. hujus Epistolæ mentionem fecere.

Sanctus Willehadus hoc anno primus Bremensis episcopus ordinatus est, ut sequenti ostendemus.

(1) « Cum Hadrianus in suarum litterarum subscriptione nusquam meminerit aut Constantini aut Caroli etc. » De Carolo nihil excipio ; de Constantino vero plane fallitur, cum in chronico Farfensi rer. Italic. tom. II, part. 2, col. 346 recitetur Pontificis hujus bulla data *X kalend. Maii, Ind.* X, id est, anno DCCLXXII, quæ annis Constantini et Leonis filii signatur. MANSI.

HADRIANI I ANNUS 17. — CHRISTI 788.

1. *Inter Græcos et Carolum Magnum quæ causæ rupti fœderis.* — Qui sequitur annus Redemptoris nostri septingentesimus octogesimus octavus, undecima Indictione notatur, quo imp. Constantinus invitus nolensque, Irenæ tamen matris impulsu, desponsatam sibi Caroli Magni filiam repudiavit, quam deperibat, uxoremque accepit Mariam Armenam, a matre Irene ipsi procuratam. Hæc Theophanes. Ex quo quidem principio quot mala evenerint, dicetur inferius suis locis. Porro Maria ista humili loco nata, ut solium imperatricis ascenderet, sanctitas effecit ejus patrui S. Philareti, cognomento Misericordis : de quo agitur dies natalis in Menologio Basilii die secunda Decembris hoc elogio : « Sub imperatrice piissima Irene fuit hic beatus a Paphlagonia. Cum autem ex labore suo dives fuisset, diabolica invidia factus est pauper, nec tamen eleemosynarum oblitus est. Ex uno autem facto ipsius in omnibus misericordiam ostendemus. Defecit aliquando vicini bos. Qui veniens ad sanctum, in agello deprehendit cum cum tenui jugo serentem. Qui videns ipsum mœrentem, solutum e duobus bovem alterum ipsi tradidit, ipse vero cum altero jugum subiit. At Deus conspicatus viri virtutem, fecit ut Irena imperatrix neptem ipsius Mariam filio suo Constantino jungeret in matrimonium : ex quo ille factus dives et copiosus in misericordia, senex migravit ad Dominum ». Hæc ibi, quæ annis singulis, dicta die, in Ecclesiis decantari consuevere.

2. Ut autem Irene imperatrix se a Francorum regis fœdere, amicitia et affinitate sejunxerit, alia non est, quæ asseri causa possit, nisi quod Carolus ducatum Beneventanum invaserit, quem una cum duce in suum patrocinium Orientales imperatores susceperant. Porro una cum Beneventano ducatu reliqua omnia a Carolo ablata esse, quæ interjacent usque ad Adriaticum mare, certum est : nam de dominio Caroli Magni in Italia hæc Eginhardus in ejus Vita : « Totam Italiam, quæ ab Augusta Prætoria usque in Calabriam inferiorem, in qua Græcorum et Beneventanorum constat esse confinia, decies centum et amplius passuum millibus longitudine porrigitur, occupavit scilicet ». Et inferius : « Erat, inquit, semper Romanis et Græcis Francorum suspecta potentia, unde illud Græcorum extat proverbium : Τὸν Φραγκὸν φίλον ἔχῃς γείτονα οὐκ ἔχῃς, id est, Francum amicum habeas, vicinum ne habeas ».

3. Sed exæstuans ira femina, sicut malo consilio dissolvit fœdera nuptiarum, ita imprudens adversus eumdem Carolum hoc eodem anno in Italia bellum movit, de quo ista Regino : « Eodem anno commissum est bellum inter Græcos et Longobardos, ducibus Hildeprando Spoletano, et Grimoaldo Beneventano, et Winigiso a rege Francorum directo cum Francis : et fugati sunt Græci, et victores extiterunt Franci et Longobardi ». Qui putarunt non repudiatam ab imperatore, sed negatam fuisse a Carolo Magno filiam Constantino : hac de causa hujusmodi bellum conflatum esse dixere : nam in Annalibus sub Ludovico imperatore conscriptis, ista leguntur : « Interea Constantinus imp. propter negatam sibi regis filiam iratus, Theodorum patricium Siciliæ præfectum cum aliis ducibus suis fines Beneventanorum vastare jussit. Qui cum imperata exsequerentur, Grimoaldus, qui eo anno, post mortem patris, dux Beneventanis a rege datus est, et Hildeprandus dux Spoletanorum cum copiis, quas congregare potuerunt, in Calabria eis occurrerunt, habentes secum legatum regis Winigisum, qui postea in ducatu Spoletano Hildeprando successit; commissoque prœlio, immodicam ex eis multitudinem occiderunt, et sine suo suorumque dispendio victores facti, magnum captivorum et spoliorum numerum in sua castra retulerunt ». Hæc ibi.

4. Cæterum quantum ex Theophane colligi potest, Aldegisus filius Desiderii regis Longobardorum, qui fugerat Constantinopolim, fuit malorum omnium architectus : sperans enim, si ejusmodi nuptiarum fœdera inter Carolum atque Constantinum inita solverentur, bellumque inter eos accenderetur : fore ut ipse ad suos reversus, ab illis reciperetur, Francis explosis, in regem. Sed spes ista fefellit eum : nam audi Theophanem : « Interea, inquit, Irena misit Joannem sacellarium et logothetam in Longobardiam una cum Alde-

giso dudum majoris Longobardiæ rege, quem illi a Deo datum dicebant, ad ultionem inferendam, si possent, in Carolum, et quosdam subducendos ab illo. Descenderunt ergo cum Theodoro patricio exarcho prætore Siciliæ, et inito bello, tentus a Francis, amare interemptus est ». Hæc Theophanes. Est mentio hujus victoriæ in Epitaphio Grimoaldi ducis, ubi inter alia hi de superatis ab eo Græcis versus leguntur :

Cum Danais bellum felici sorte peregit,
Finibus et pepulit belliger ipse suis.

5. *Hunnorum gens per Carolum deleta.* — Quo pariter anno Carolus Magnus Tassilonem Bavariæ ducem, majestatis reum convictum damnatum legibus, commiseratione motus exemptum a gladio, concessit ingredi monasterium una cum filio Theodone, ubi ambo, tonsura et monastico habitu suscepto, permanserunt. Porro qui ab eo sollicitati sunt Hunni duobus comparatis exercitibus, altero Marcam Forojuliensem, altero Bajoariam sunt aggressi, sed frustra : nam utrobique victi fugatique sunt , et multis ex ipsis amissis magno cum damno ad sua se loca in Pannoniam recepere. Hæc igitur quam felicissime hoc anno Carolo Magno cessere.

Si vis scire quem tandem octo annorum bellum Hunnicum consecutum sit finem, ab Eginhardo sic accipe : « Maximum, inquit, omnium, quæ ab illo gesta sunt, bellorum præter Saxonicum, huic bello successit illud videlicet, quod contra Avares, sive Hunnos susceptum est : quod ille animosius, quam cætera, et longe majori apparatu administravit. Unam tamen per se in Pannoniam (nam eam provinciam ea gens tunc incolebat) expeditionem fecit, cæteras filio suo Pipino ac præfectis provinciarum , comitibus etiam atque legatis perficiendas commisit. Quod cum ab his strenuissime fuisset administratum, octavo tandem anno completum est. Quot prœlia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur una cum omni habitatore Pannonia, et locus, in quo regia Cagani erat, ita desertus, ut ne vestigium quidem in eo humanæ habitationis appareat.

6. « Tota in hoc bello Hunnorum nobilitas periit, tota gloria decidit, omnis pecunia et congesti ex longo tempore thesauri direpti sunt. Neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari , quo illi magis ditati et opibus aucti sint : quippe cum usque ad id temporis pæne pauperes viderentur , tantum auri et argenti in regno repertum, tot spolia pretiosa in prœliis sublata, ut merito credi posset, hoc Francos Hunnis juste eripuisse, quod Hunni prius aliis gentibus eripuerant. Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello perierunt, Ericus dux Forojulianus in Liburnia juxta Tarsaticam maritimam civitatem, insidiis oppidanorum interceptus, et Gerollus Bajoariæ præfectus in Pannonia, cum contra Hunnos prœliaturus aciem strueret, incertum a quo cum duobus aliis, qui eum obequitantem ac singulos hortantem comitabantur, interfectus : cæterum incruentum pæne Francis hoc bellum fuit, et prosperrimum exitum habuit, tametsi diutius sua magnitudine traheretur ». Hactenus Eginhardus : quæ Annalibus contexta voluimus, quo fieret manifestum, quem tandem finem consecuta sit barbara illa gens Avarum, orbis terror, quæ Occidentales atque Orientales innumeris cladibus affecerat, et Constantinopolitanum imperatorem sub tributo redegerat, sæpeque etiam mœnia Constantinopolitana ferro pulsaverat. Ut pariter intelligamus, sic Deum permittere, ad peccata populorum plectenda, Barbaros interdum invincibiles reddi, verum eosdem ipsos, cum vult, per fideles piosque duces subigi atque deleri. Porro tot ista tantaque, potius pietate, quam armis ipsum Carolum obtinuisse, quæ dicenda erunt, ostendent.

7. *Bremensis Ecclesia in Saxonia episcopo Willehado et Caroli Diplomate insignitur.* — Hoc anno Hadrianus papa præfecit Bremensi Ecclesiæ in Saxonia S. Willehadum, probe sibi Romæ cognitum, cum venit ad limina Apostolorum. Cum in tot bellorum angustiis Carolus Magnus pietatis cultum propensius prosecutus, ejusdem Hadriani papæ jussa capessens, eumdem Apostolicum virum primum episcopum ordinatum accepit, insuper et Ecclesiam illam amplissimis redditibus auxit, finesque ejus Ecclesiæ certis finibus circumscripsit. Extat de his omnibus [1] Diploma regium ejusdem Caroli, quo et gratias agit Deo de consecuta sæpe victoria adversus Saxones, ipsi Domino totum adscribens. Sic enim se habet :

« In nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi Carolus, divina ordinante clementia, rex.

« Si Domino Deo exercituum succurrente in bellis victoria potiti sumus : in illo, et non in nobis gloriamur, et in hoc sæculo pacem et prosperitatem, et in perpetuo futuro æternæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Quapropter noverint omnes Christi fideles, quod Saxones, quos a primogenitoribus nostris ob suæ pertinaciæ perfidiam semper indomabiles, ipsique Deo et nobis tamdiu rebelles, quousque illius non nostra virtute ipsos et bellis vicimus, et in baptismi gratiam, Deo annuente, perduximus, pristinæ libertati donatos, et omni nobis debito censu solutos, pro amore illius, qui nobis victoriam contulit , ipsi tributarios et subjugales devote addiximus, videlicet, ut qui nostræ potestatis jugum hactenus ferre detrectarunt, victi jam, Deo gratias, et armis et fide Domino Salvatori nostro Jesu Christo ac sacerdotibus ejus, omnium suorum jumentorum ac fructuum, totiusque culturæ decimas ac nutrituræ, divites ac pauperes legaliter constricti persolvant [2].

8. « Proinde omnem terram eorum antiquo Ro-

[1] Apud Crant. in Saxon. l. II. c. 11. — [2] M. Adam. hist. Eccl. Septentr. l. I. c. 10.

manorum more in provinciam redigentes, et inter episcopos certo limite disterminantes, Septentrionalem illius partem, quæ et piscium ubertate ditissima, et pecoribus alendis habetur aptissima, pio Christo et Apostolorum suorum principi Petro pro gratiarum actione devote obtulimus : sibique in Wigmodia, in loco Bremon vocato super fluvium Virraam Ecclesiam et episcopalem statuimus cathedram. Huic parochiæ decem pagos subjecimus, quos etiam adjectis eorum antiquis vocabulis et divisionibus, in duas redigimus provincias, his nominibus appellantes, Vigmodiam et Lorgoe. Insuper ad præfatæ constructionem Ecclesiæ, in supradictis pagis septuaginta mansos, cum suis colonis offerentes, totius hujus parochiæ incolas decimas suas Ecclesiæ suoque provisori fideliter persolvere, hoc nostræ majestatis præcepto jubemus, donamus, et confirmamus.

« Adhuc etiam summi et universalis papæ Hadriani præcepto, necnon et Maguntiacensis episcopi Lullonis (Lulli), omniumque qui affuere Pontificum Concilio, eamdem Bremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendiciis Willehado probabilis vitæ viro, coram Deo et sanctis ejus, commisimus. Quem etiam primum ejusdem Ecclesiæ, tertio idus Julii, consecrari fecimus episcopum, ut populis divini semina verbi, secundum datam sibi sapientiam fideliter dispensando, et novellam hanc Ecclesiam canonico ordine, et monasteriali competentia utiliter instruendo interim plantet et riget, quousque precibus sanctorum suorum exoratus incrementum det omnipotens Deus. Innotuit etiam venerabilis vir serenitati nostræ eam, quam diximus parochiam, propter Barbarorum infestantium pericula, seu varios eventus, qui in ea solent contingere, ad sustentacula, sive stipendia Dei servorum, inibi Deo militantium, minime sufficere posse. Quamobrem quia Deus omnipotens in gente Fresonum, sicut et Saxonum, ostium fidei aperuit, partem prænominatæ regionis, videlicet Fresiæ, quæ huic contigua parochiæ esse dignoscitur, eidem Bremensi Ecclesiæ, suoque provisori Willehado episcopo, ejusque successoribus perpetualiter delegavimus retinendam.

9. « Et quia casus præteritorum cautos nos faciunt in futurum : ne quis (quod non optamus) aliquam sibi in eadem diœcesi usurpet potestatem, certo eam limite fecimus terminari, eique hos terminos, mare Oceanum, Albiam fluvium, Liam, Steinbach, Hasalam, Vimarcham, Sneidbach, Ostam, Mulinbach, Motam Paludem, quæ dicitur Sigefridismoer, Quistinam, Chisemmor, Ascbroch, Viscbroch, Bivernam, Uternam, iterumque Ostam. Ab Osta vero Bicinam usquequo perveniatur ad paludem, quæ dicitur Chaltenbach. Deinde ipsam paludem usque in Vemnam fluvium. A Vemna vero Bricinam Farstinam usque in Virraam fluvium. Dehinc ab Orientali parte ejusdem fluminis viam publicam, quæ dicitur Hessevech, Sturmegoe, et Lorgoe disterminantem Sethbasam, Alapam, Chaldhova, iterumque Virraam. Ex Occidentali autem parte viam publicam quæ dicitur Folvech, Derve, et Lorgoe dividentem usque in Huntam fluvium. Deinde ipsum flumen et Amrinum Lucum silvestrem, quem incolæ loci Vildloch nominant, Finolam, Valdesmor, Bercpol, Eddinriad paludem, Emisgoe, et Ostrigoe disterminantem Brustlaho, Biberlach; iterumque mare, firmos et intransgressibiles circumscribi jussimus. Et hujus donationis ac circumscriptionis auctoritas, nostris futurisque temporibus, Domino protegente, valeat inconvulsa manere, manu propria subscripsimus, et annuli nostri impressione signari jussimus ». Signum domini Caroli regis invictissimi.

10. « Hildibaldus archiepiscopus Coloniensis et sacri palatii capellanus recognovi. Data pridie idus Julii anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo octogesimo octavo, Indictione duodecima (undecima). Anno autem domini Caroli vicesimo primo. Actum in palatio Nemetensi feliciter. Amen ». Hactenus de fundatione Bremensis Ecclesiæ Diploma.

Porro qui res Saxonum sunt prosecuti, eumdem Willehadum annos tantum duos sedisse, mensesque tres et dies viginti sex tradunt : relatumque inter sanctos, diemque transitus ejus, sexto idus Novembris, quo obiit, Ecclesiastico ritu celebrari consuevisse. Quod autem tradant ante episcopatum ipsum una cum S. Ludgero Romam peregrinatum esse, id minime ex Ludgeri Vitæ Actis probari : siquidem adventus ejusdem Ludgeri Romam contigisse ponitur sub Hadriani successore Leone papa, cum jam non amplius S. Willehadus in humanis esset.

Anno periodi Græco-Romanæ 6281. — Anno Æræ Hispan. 826. — Anno Hegiræ 172, inchoato die 11 Junii, Fer. 4. — Jesu Christi 788. — Hadriani I papæ 17. — Constantini imp. 13 et 9. Irenes 9.

1. *Beneventani Grimoaldum sibi ducem præfici postulant.* — A num. 1 ad 5. Litteras ab Hadriano papa ad Carolum hoc anno datas, et in Codice Carolino recitatas Cointius hoc anno num. 4 et seqq. accurate digessit, quas ideo eodem ordine hic summarie memorabimus; Baronius enim earum tantum argumentum videre potuerat, ut ipsemet testatur anno DCCXCV. Præsenti itaque anno statim ac fama percrebuit Attonem diaconum Salerno digressum in Franciam ad Carolum abiisse, duo Constantini imperatoris spatharii cum Theodoro Siciliæ præfecto appulerunt Acropolim in Lucania, terrestrique itinere Salernum *tertio decimo kal. Februar. pervenerunt*, atque habitis ibi triduo cum proceribus Beneventanis et Adelperga sive Adelberga Arigisi Beneventani ducis vidua colloquiis deducti sunt honorificentissime Neapolim, et a Stephano episcopo Neapolitano, civibusque Neapolitanis humanissime suscepti diuturniorem in ea urbe moram fecerunt ex consilio Beneventanorum, qui suaserant ita faciendum, donec adesset Grimoaldus, quem per Attonem regium oratorem aliosque nuntios in ducem a Carolo poposcerant, quemque spes erat Aragisi patris consilia feliciter exsecuturum, ut narrat Hadrianus Pontifex in Epistolis XCII et LXXXVIII Cod. Carol. a Baronio citato num. 6 et 8 memoratis. Hæc Hadrianus in Epist. LXXXVIII : « Dum ibidem Salerno Atto fidelissimus missus vester fuisset, Beneventani ipsos Græcos minime recipere voluerunt, sed post reversionem prædicti Attonis diaconi, tunc eos terreno itinere a finibus Græcorum deferentes, Salerno receperunt, et cum Athalberga relicta Arichis, seu optimatibus Beneventanis, tribus diebus persistentes consiliati sunt, suadentes ipsi Beneventani prædictis missis Græcorum dicentes: Quia nos ad regem Carolum emisimus missos nostros, petentes ab eo Grimualdum ducem nostrum recipere. Insuper et per Attonem diaconum, ipso nobis pollicente, robam emisimus (erat roba laxior vestis, olim regibus, episcopis, aliisque in usu, ut videre est in Glossario Ducangii), ut penitus eum ducem consequenter susciperemus. Sed propter hoc morari vos Neapoli convenit, dum usque ipsum Grimualdum recipere possimus ducem ; quod et genitor ejus Arigisus minime valuit adimplere, Grimualdus ejus filius, dum culmen genitoris sui adeptus fuerit, prorsus imperialem voluntatem cum omni ditione, sicut cum suo constitit genitore, in omnibus adimpleat, pariter nobis promissa explentibus. Quapropter terreno itinere usque Neapolim eos cum magno deduxerunt honore. Qui Neapolitani ipsos Græcos cum bandis et signis suscipientes, ibidem degentes, prædictæ rei præstolantes adventum, non desinunt cum Stephano episcopo et Constantino civibus Neapolitanis adversa perpetrantes tractare, mittentes ipsi Græci ad imperatorem de obitu Arichisi filiique ejus denuntiantes, et ab eo exspectant consilium quid agere debeant ». Hæc Hadrianus papa ad Carolum.

2. *Græci de ditionibus Pontificiis invadendis cogitant.* — Idem Pontifex mense Maio litteras accepit a *Carolo;* qui verebatur, ne Græci Beneventanum ducatum vel Pontificias ditiones invaderent, statimque ei responsorias direxit, quæ ut potioris apud Carolum auctoritatis essent, munitæ sunt subscriptionibus quadraginta duorum cum presbyterorum, tum diaconorum aliorumque ex clero Romano. In his significat *Hadrianus* se jam eodem mense Maio, antequam ejus litteras accepisset, ad eum misisse *Andream* et *Philippum* episcopos atque *Theodorum* nepotem suum, quos ut citissime Romam remitteret, rogavit. Deinde monuit, quonam in statu Italiæ res essent, scripsitque distincte *Cajetam* et *Terracinam* præsidio firmatas a *Græcis*, præfectum Siciliæ morari Cajetæ, Campanos continuo ad defectionem a Beneventanis sollicitari, adjecitque habuisse se in animo exercitum in eam provinciam dirigere, idque ultro exsecuturum fuisse, nisi sperasset a rege, cujus constantem benevolentiam toties expertus fuerat, ipsos Beneventanos scriptis litteris, aut etiam missis oratoribus coercitum iri, ut fusius narratur in Epistola LXXIII Cod. Carol. ex quo hæc descripta. Hujus Epistolæ Baronius anno DCCXCV, ubi alias Hadriani papæ, quas non viderat, recenset, non meminit.

3. *Carolus Grimoaldum Beneventanorum ducem constituit.* — Postea *Carolus* gratias egit *Hadriano* de litteris ab eo per *Arvinum* comitem primum, postmodum per Roronem et Bettonem transmissis, testatusque est frequentes de negotiis Italicis

nuntios plurimum sibi placituros, tamen *Grimoaldum* Beneventanis ducem Arigisi patris demortui loco præesse voluit. Hadrianus cum videret se frustra Grimoaldo adversatum, aliis litteris asseruit se nullatenus odio motum id fecisse, sed hostium nefaria consilia et insidias expavisse, exaltationi sanctæ Ecclesiæ tuitionique donationum in Apostolicam Sedem collatarum studuisse; de *Rosellis* et *Populonio* jus nondum sibi redditum, quamvis id muneris Arvino duci demandatum fuisset; urbes quidem *Tusciæ*, quæ beato Petro fuerunt oblatæ, in potestatem Sedis Apostolicæ receptas; secus contigisse de civitatibus Beneventanis; Crescentem et Hadrianum duces in Beneventanum ducatum frustra directos; *Grimoaldum* Capuæ tripudiare, quasi principi Apostolorum prælatus esset; nuntios Apostolicos Græcis videri semel atque iterum delusos; *Stephanum* episcopum Neapolitanum et *Campanulum* episcopum Cajetanum de nefando *Adalgiso* Desiderii quondam regis filio, et de Græcorum insidiis multa jam per Epistolas insinuasse. Epistola Hadriani papæ, quæ prædictarum rerum fidem facit, est LXXXVI Cod. Carol. et memoratur a Baronio loco laudato n. 5.

4. *Græci in Calabria a Francis et Longobardis in prœlio victi.* — Rex meliora semper ominatus de Grimoaldo Winigisum cum perpaucis Francis in Italiam legatum misit, ut exploraret, rescriberetque quid ibi gereretur a Grimoaldo duce Beneventano, et ab Hildebrando duce Spoletano, quos in armis esse præceperat. « Commissum est bellum », inquit annalista Loiselianus, « inter Græcos et Langobardos, id est, duce Spolitano nomine Hildebrando, seu duce Grimaldo, quem domnus rex Carolus posuit ducem super Beneventanos. Et fuit missus Winechisus cum paucis Francis, ut prævideret eorum omnia quæ gessissent. Et, auxiliante Domino, victoria est facta a Francis seu supranominatis Langobardis ». Tunc ducatus Beneventanus tribus constabat provinciis, Apulia, Calabria, Samnio, de quarum finibus legendus Camillus Peregrinus in Dissert. cui titulus: « Ducatus Beneventanus in antiquas provincias an tributus ? » Pugnatum est in Calabria, et fugatus Græcorum exercitus, multi occisi, plures in prœlio capti, parta quoque spoliorum ingens præda. Franci et Longobardi sine gravi dispendio victores sunt facti. Rem Eginhardus in Annal. his verbis refert: « Constantinus imperator Theodorum patricium Siciliæ præfectum cum aliis ducibus suis fines Beneventanorum vastare jussit. Qui cum imperata exsequerentur, Grimoaldus qui eodem anno post mortem patris dux Beneventanis a rege datus est, et Hildebrandus dux Spoletanorum, cum copiis, quas congregare potuerunt, in Calabria eis occurrerunt, habentes secum legatum regis Winigisum, qui postea in ducatu Spoletano Hildebrando successit. Commissoque prœlio, immodicam ex eis multitudinem ceciderunt, ac sine suo suorumque gravi dispendio victores facti, magnum captivorum ac spoliorum numerum in sua castra retulerunt ». Idem prœlium narrat Theophanes, qui Adalgisum Desiderii regis filium in eo occisum, quod tacent annalistæ Francorum, Theodotum perperam appellat. Theophanis verba refert Baronius num. 4 ex versione Anastasii. Childebrandus dux Spoletanorum anno DCCLXXIV creatus fuit juxta Indicem ducum Spoletanorum a Mabillonio tom. I Musæi Ital. part. 2 publicato, in quo ad annum DCCLXXXIX legitur: *Guinichus dux*, qui alius non est a Winigiso, quem certum est Childebrando successisse.

5. *Irene imp. causa belli Græcos inter et Francos exorti.* — Hujus belli causa Irene Augusta fuit, temereque Carolum tot victoriis clarum provocavit. Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXXXI, kalend. Octob. hujus Christi anni inchoato, scribit: « Hoc anno mense Septembri acies Arabum ad prædandum comparatæ in Romaniam irruptionem fecerunt, et in Orientalium thema, ad locum cui nomen Copidnadus, penetrarunt. Romanorum autem duces collectis in unum copiis bello cum eis decertantes fusi sunt: ex quo perierunt plurimi, necnon ex exulum turmis non pauci: Diogenesque Orientalium turmarcha vir strenuus, et Opsicii duces cecidere. Interea imperatrix Irene fœdera cum Francis inita solvit, et misso Theophane protospathario, puellam ex Armeniacis nomine Mariam Amnia oriundam accepit, quam Constantino imperatori filio suo conjugem locavit: quamvis id Constantinus ægerrime ferret, nec propter conceptum erga Francorum regis Caroli filiam (scilicet Rotrudem) quam sibi desponsaverat, affectum, consensum præbere vellet. Nuptiæ tamen mense Novembri Indictione duodecima celebratæ sunt ». Verebatur enim Irene ne filio Caroli affinitate fulto rerum administratione ipsa excideret.

6. *Tassilo dux Bajoariæ exauctoratur.* — Ad num. 5 et seq. Regino in Chronico ex Annalibus Francorum, quibus usus est, hoc anno habet: « Rex (nempe Carolus) congregavit Synodum in præfata villa (Ingelheimii scilicet, in qua jam dixerat eum Pascha celebrasse), ibique venit Tassilo (dux Bajoariæ). Cœperunt autem eum Bavari accusare, quod fidem promissam violasset, suadente uxore Liudburga (quæ Desiderii Longobardorum quondam regis filia erat), objecta vero Tassilo denegare non potuit, sed convictus est ad Avaros transmisisse, et in vitam fidelium regis conciliatum fuisse. Ad ultimum tamen confessus est se dixisse, si decem filios haberet, omnes mallet amittere, quam ita manere, sicut juraverat. Ex iis et aliis multis, ab omnibus dijudicatus est ad mortem. Et cum omnes capitalem sententiam proclamarent, rex misericordia motus, eo quod consanguineus ejus esset, obtinuit ab ipsis Dei et suis fidelibus, ne moreretur. Interrogatus ergo a rege quid agere vellet, terræ prostratus licentiam in monasterium intrandi expetiit, ut ibi peccata sua deplorare potuisset. Similiter et filius ejus Theodo fecit. Igitur attonsi sunt, et in monasterium missi. Pauci Bajoarii, qui cum

Tassilone senserant, in exilium sunt missi ». Idem habent Eginhardus in Annal. et passim annalistæ Francorum. De monasterio in quo Tassilo sese recepit, non convenit inter antiquos auctores, aliis scribentibus eum expetiisse Laurishamense seu sancti Nazarii, aliis Gemeticense, aliis monasterium sancti Goaris, aliis *cum Theodone filio*, aliis cum duobus filiis Theudone et Theolberto scribentibus. *Tassilo* cum Bavariam rexit, plura loca sancta dotavit, cœnobia ædificavit, aliaque pietatis opera peregit. Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, ejus Elogium historicum composuit, et quæ de eo annalistæ tradunt, in unum collegit.

7. *Hunni a Carolo devicti.* — Avari sive Hunni cum, sicut promiserant, duobus exercitibus, uno Italiam qua Francis parebat, altero Bajoariam invasissent, utrobique re irrita recessere : « Huni », inquit Eginhardus in Annal., « sicut Tassiloni promiserant, duobus exercitibus comparatis, uno Marchiam Foro-Juliensem, altero Bajoariam aggressi sunt; sed frustra; nam in utroque loco victi fugatique sunt, et multis suorum amissis, cum magno damno ad loca sua se receperunt ». Avari cum cladem illam ulcisci vellent, rursus profligati sunt : subjungit enim Eginhardus : « Pugna fuit commissa ab Avaris, qui voluerunt vindictam peragere contra Bajoarios. Ibi similiter fuerunt missi domini Caroli regis, et Domino protegente, victoria Christianorum aderat. Avari fugam incipientes, multa strages ibidem facta est occidendo, et alii in Danubio fluvio vitam necando amiserunt ». Carolus itaque hoc anno non solum semel de Græcis; sed etiam ter de Avaribus triumphavit. Porro bellum istud Hunnicum diversum est ab eo, quod postea per annos octo a Carolo gestum fuit, an. DCCXCI inchoatum, annoque DCCXCIX confectum ; et de isto ultimo bello loquitur Eginhardus in Vita Caroli M. cujus verba recitat Baronius numero 5, quæ ideo ad hunc ultimum Christi annum, sicut finis belli Hunnici spectant, ut ibidem exponemus.

8. *S. Willehadus anno superiori factus episc. Bremensis.* — Ad num. 7 et seqq. Baronii tempore Vita sancti Willehadi episcopi Bremensis primi a sancto Anschario Bremensi archiepiscopo sæculo sequenti scripta nondum lucem viderat, ideoque pauca de eo in Annalibus habet. Ejus etiam ordinationem in hunc annum perperam distulit; cum ex dicendis anno sequenti, eam superiori peractam esse, certo constet. Anscharius itaque de ejus ordinatione sic disserit : « Cum omnia pacifica viderentur, et sub leni jugo Christi Saxonum ferocia, licet coacta jam mitescerent colla; memoratus præcellentissimus princeps (nempe Carolus) in Wormatia positus civitate, servum Dei Willehadum consecrari fecit episcopum tertio idus Julii, constituitque eum pastorem atque rectorem super Wigmodiam, et Laras, et Riustri, et Asterga, necnon Nordendi ac Wange : ut inibi auctoritate episcopali et præesset populis, et, uti cœperat, doctrina salutari operibusque eximiis speculator desuper intentus prodesse studeret. Sicque ipse primus in eadem diœcesi sedem obtinuit pontificalem. Quod tamen id tamdiu protongatum fuerat, quia gens credulitati divinæ resistens, cum presbyteros aliquoties secum manere vix compulsa sineret, episcopali auctoritate minime regi patiebatur. Hac itaque de causa septem annis prius in eadem presbyter est demoratus parochia; vocatus tamen episcopus, et secundum quod poterat cuncta potestate præsidentis ordinans ». Mabillonius, qui hanc sancti Willehadi Vitam sæc. III Benedict. publicavit, recte observat *Willehadum* ante episcopalem consecrationem dictum esse *episcopum*, nimirum ob episcopalia munia, prædicationem scilicet, baptismi collationem, presbyterorum variis in locis institutionem, aliaque id genus, indeque argumentum sumendum, cur sancti complures præcipue in Belgio, *episcopi* dicantur, qui tamen nusquam consecrati sunt episcopi.

9. *Carolus varias possessiones Ecclesiæ Bremensi largitur.* — Mirum vero *Willehadum* die decimo tertio mensis Julii, qui anno superiori in feriam sextam incidebat, ordinatum fuisse; cum per hæc tempora episcopi non nisi diebus Dominicis aut festis solemnibus consecrari soliti essent. Id tamen ex diebus, quibus supra annos et menses sedit, etiam colligitur. In Chronico quidem Moissiacensi ad annum DCCLXXXVII dicitur *ordinatus episcopus in idibus Julii*, sed ibi chronographus iduum nomen absolute et indefinite usurpat, die scilicet iduum non determinato, quo loquendi modo antiqui aliquando utuntur, ut anno DCCLXXIV, num. 18 ostendimus. Recitat Baronius Diploma *Caroli*, in quo diœcesi Bremensi decem pagi attribuuntur, qui duas provincias, *Vigmodiam* ultra Visurgim, et *Lorgoam* cis eumdem amnem constituunt. *Brema* Wigmodiæ caput dexteræ Visurgis ripæ adsidet. *Lorgoa* cis Visurgim sita hodiernum Orientalis Frisiæ comitatum ex parte complectitur. Qui populi essent Riustri, Asterga, Nordendi, ac Wanga ab Anschario laudato memorati, explicat Cointius hoc anno num. 15. In laudato Diplomate hæc verba leguntur : « Insuper ad præfatæ constructionem Ecclesiæ, in supradictis pagis, LXX mansos cum suis colonis offerentes, totius hujus parochiæ incolas decimas suas Ecclesiæ, suoque provisori fideliter persolvere hoc nostræ majestatis præcepto jubemus, donamus et confirmamus. Adhuc etiam Summi Pontificis et universalis papæ Hadriani præcepto, necnon et Moguntiacensis episcopi Lullonis, omniumque qui adfuere pontificum consilio, eamdem Bremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendiciis Willehado probabilis vitæ viro coram Deo et sanctis ejus commisimus. Quem etiam primum ejusdem Ecclesiæ III IDUS JULII, consecrari fecimus episcopum, etc. » Tum in fine Diplomatis legitur : « Ildhibaldus archiepiscopus Coloniensis et sacri palatii capellanus recognovi. Data II idus Julii, anno Dominicæ In-

carnationis DCCLXXXVIII, Indictione XII, anno autem regni domni Caroli XXI. Actum palatio Nemetensi feliciter. Amen ».

10. *Donatio Caroli aliquibus assumentis fœdata.* — Verum hæc ultima clausula addita est ab Adamo Bremensi canonico, qui in Historia sua Ecclesiastica Diploma illud publicavit; cum temporum characteres in ea expressi inter se pugnent, ut annotarunt Mabillonius in Observat. præviis ad Vitam sancti Willehadi, et Cointius hoc anno num. 14. Mabillonius loco, *anno* DCCLXXXVIII, legendum censet *anno* DCCLXXXIX. Verum toto illo anno Carolus a Nemetensi palatio procul abfuit, ut animadvertit Cointius, qui legendum docet, *anno* DCCLXXXVIII, quo pacto, loco *Indictione* XII, legendum *Indictione* XI, et loco, *anno Caroli* XXI, legendum, *anno Caroli* XX, præterquam quod certum est hoc sæculo Francorum reges in suis Diplomatis annos Incarnationis et Indictionem non apposuisse. Ad hæc *Hildebaldus* ante annum DCCXCI sacri palatii capellanus non fuit, quia *Angilramnus* episcopus Metensis eo anno demortuus eo munere fungebatur. Qui Adami error a Cointio observatus. Denique idem Adamus in ipsum Diploma perperam hanc notam temporariam infarsit, *III idus Julii*, ut ex verbis eam præcedentibus innotescit. His adde, verba illa sine anno ordinationis Willehadi expressa, falsum sensum reddere; ex iis enim sequitur, *Willehadum* pridie illius donationis ordinatum fuisse; cum tamen certum sit, id anno superiori peractum. Quando *Willehadus* Romam et *Luitgerus* in Italiam profecti sint, de qua profectione dubitat Baronius, qui neque Vitam Willehadi ab Anschario scriptam, neque Vitam sancti Luidgeri ab Alfrido elucubratam viderat, suis locis diximus, annoque sequenti de *Willehadi* morte verba faciemus.

11. *Concilium Narbonense de falsitate suspectum.* — Baluzius ad lib. 6 de Concordia cap. XXV refert Concilium Narbonense, cujus hoc initium est : « Anno Incarnat. Dominicæ DCCLXXXVIII, Indict. XII, gloriosissimo quoque domino imperatore Carolo regnante anno XXIII, V kal. Jul. dum pro multis et variis Ecclesiasticis negotiis, præsertim pro Felicis Urgellitanæ sedis episcopi pestifero dogmate, monente per suæ auctoritatis litteras domno Apostolico Hadriano, ac domino imperatore per missum suum nomine Desiderium, convenissemus urbem Narbonam, etc. » Verum Concilium illud de falsitate manifeste suspectum, non solum quia notæ illæ temporariæ inter se pugnant, ut examinanti liquet; sed etiam quia Felix huic Concilio subscribit, et tamen hæresim suam non ejurat, de qua etiam in eodem Concilio nihil legitur præter citata verba. Præterea ante Concilium Ratisponense anno DCCXCII habitum Felix « quanta potuit pertinacia pravitatem intentionis suæ defendere curavit », inquit Eginhardus in Annal. et inter antiquos omnes convenit eum ante Concilium Ratisponense hæresim suam non deposuisse; quod confirmat Jonas episcopus Aurelianensis in libro contra Claudium Taurinensem episcopum, qui ait : « Felix cum multis apud Septimaniam eumdem haustum pestiferum propinarit, eum tamen Galliæ Germaniæque, quantum in illo fuit, propinare voluit. Sed.... nullum apud Galliam Germaniamque ejus error locum invenire quivit.... Ejusdem namque principis (nempe Caroli) jussu in unum coacti (nempe episcopi), adhibita etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate eumdem Felicem damnaverunt », nempe in Concilio Ratisponensi. Tertio, nomen *imperatoris*, quod ante annum DCCC Carolo attributum non fuit, ter in eo Concilio iteratur, quod librariis adscribi non potest, aut aliquo monumento publico ante imperium Carolo collatum exarato confirmari. Cointius anno DCCXCI, numero 11 et seq. illud genuinum censet, et notas tantum temporarias ac nomen imperatoris assumenta esse ex eo deducit, quod anni Incarnationis hoc sæculo in Actis publicis non apponerentur, indeque Concilium illud in eum Christi annum rejicit. Verum licet Francorum reges in suis Diplomatis Æra Incarnationis hoc sæculo non uterentur, eam tamen episcopos in Conciliis aliquando adhibuisse certis exemplis constat. Quia tamen Baluzius in vetustissimis membranis exercitatissimus asserit se illud descripsisse ex Ms. quod aut ætati Caroli suppar est, aut non multo remotum, tria Decreta quæ in eo habentur, videntur legitima, sed subscriptio duorum archiepiscoporum et episcoporum XXV, notæ temporariæ ac Felicis Urgellitani episcopi mentio defendi non possunt; ea enim omnia postea addita, ut majus robur Decretis conciliaretur. Primum Decretum comitatum Redensem et pagum Redensem adjudicat Danieli archiepiscopo Narbonensi adversus episcopum Helenensem. Secundum statuit, ut Orbus fluvius diœceses Narbonensem et Biterrensem disterminet, quia lis erat inter utrumque antistitem de limitibus diœceseon. Tertio, controversia erat de finibus diœceseos Narbonensis ultra Pyrenæum montem seu de Ausonensi parochia, quam idem Daniel Narbonensi diœcesi accensebat; re discussa definitum a Synodo, ut Ausonensis pagus, donec peculiarem episcopum habere posset, ad Narbonensem diœcesim pertineret. Cæterum Conseranensem, Convenensem et Barcinonensem episcopos huic Concilio adfuisse, uti in subscriptionibus legitur, nullus mihi facile persuaserit. Ut enim notat Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 16, num. 13, ante annum DCCCI, quo *Barcino* erepta est omnino a ditione Maurorum, quamvis Barcinonenses regiam majestatem Francorum regum comiter colerent, suæ tamen auctoritatis erant retinentissimi, nec quicquam regio nomine geri lubenter perferebant, et parte alia ex auctore Vitæ Ludovici Pii patet, Vascones hoc tempore adversus Ludovicum Aquitaniæ regem rebellasse, et nonnisi anno DCCXC vel insequenti ad obsequium rediisse.

12. *Obitus Abderaminis Hispaniarum regis.* — Mortuus est hoc anno *Abderamen* Saracenorum

Hispanias incolentium rex, cum Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. cap. 6, asserat, mortem ejus contigisse anno Arabico CLXXII, *ut regnaverat* XXXII *annos et aliquot menses.* Rodericus quidem in Historia Arabum cap. 18, eam confert in annum Arabum CLXXI, sed major fides hac in re Elmacino. Notat enim Rodericus Abderamen anno Arabum CXLIX cœpisse Cordubensem mezquitam ædificare, *ut prærogativo opere omnes mezquitas Arabum superaret.* Ei successit *Isen* ex ejus filiis unus, vel, ut ab Elmacino vocatur, *Hisiamus.* Reliquit Abderamen undecim filios, ex quibus duo bellum moverunt adversus Isem fratrem, sed tandem in Africam transfretare coacti sunt, ut habet idem Rodericus. Ex Epistola Cod. Carol. LXXIII ab Hadriano ad Carolum hoc anno data apparet, *Carolum* veritum fuisse, ne dum ipse in Italia bellum a nobis supra narratum gereret, Abderamen in Franciam irrumperet. Ait enim Hadrianus in iis litteris: « Destinavit nobis per vestros apices a Deo constituta regalis potentia, quia, Deo sibi contrario, Agarenorum gens cupiunt ad debellandum vestros introire fines. Hoc vero cognito, in magna exinde tribulatione atque afflictione positi sumus : sed nequaquam Dominus Deus noster talia fieri permittat, nec beatorum Apostolorum Petrus princeps. Nos vero, dulcissime fili et magne rex, incessanter pro vobis cum omnibus nostris sacerdotibus, atque religiosis monachis, et cuncto clero, vel universo populo nostro, Domini Dei deprecamur clementiam, ut ipsam nec dicendam Agarenorum gentem vobis subjiciat, et vestris eam substernat pedibus, etc. »

13. *Dani primum in Anglia visi.* — Huntindoniensis pag. 343, postquam recitavit nuptias Brithrici Occidentalium Saxonum regis, anno regni ejus quarto peractas, scribit: « His autem diebus venerunt Daci cum tribus puppibus in Britanniam, prædationis causa. Quod præpositus illius provinciæ videns, occurrit eis debito securius, ut comprehensos ad regium duceret castrum. Nesciebat autem qui essent qui appulerant, vel cur appulissent. Statim vero immixtus eis, occisus est. Hic primus fuit Anglorum occisus a Dacis, post quem multa millia millium ab eisdem cæsa sunt; et hæ puppes primæ fuerunt, quas huc Daci adduxerunt ». Idem narrat vetus chronographus Saxo ad annum Christi superiorem. Dani sequentibus annis magnas tragœdias in Northumbriæ regno excitarunt, et Ecclesias ac monasteria incenderunt, ut suis locis videbitur.

HADRIANI I ANNUS 18. — CHRISTI 789.

1. *Inter Irenem et filium Constantinum orta dissidia.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus octogesimus nonus, Indictione duodecima, quo Orientale imperium domestica dissensione matris et filii imperatorum mirum in modum exagitatur, de qua ista Theophanes : « Anno decimo imperii Irenæ movit diabolus livore impietatis imperatorum homines, qui instigarent matrem adversus filium, et filium adversus matrem ». Nimirum, ut ipsa sola regnare deberet, ex Dei voluntate esse, asseverantibus illis. Contra vero auribus filii alii insusurrabant, haud decens esse, ut viginti jam annos natus imperator adhuc sub matris esset tutela atque regimine. Quomodo autem matris partes prævaluerint, accipe : « Cum, inquit, imperator jam viginti esset annorum factus robustus atque idoneus, cum videret se nihil potestative gerere, tristabatur : intuens e contrario Stauratium patricium a matre præfectum logothetam omnia possidere, omnesque ad illum accedere, et neminem se frequentare audere, consilio inito cum familiaribus perpaucis hominibus suis, et Petro magistro suo, et Theodoro patricio, et Damiano patricio æque firmavit comprehendere eam, et in exilium in Siciliam destinare, sicque ipse teneret imperium sine matre sua ». Et paulo post :

2. « Cum autem Stauratio nuntiata fuit et præsignata res, commovit Augustam contra filium. Quæ comprehensos omnes imperatoris homines cecidit atque totondit, una cum Joanne protospathario et bajulo ipsius, et exilio relegavit in inferioribus partibus usque in Siciliam; Petrum vero magistrum dehonestationibus subjiciens, in domo sua sedere præcepit, similiter et Theodorum patri-

cium. Porro Damianum patricium cæsum ac tonsum in castrum Appolloniadem exulem fore destinavit : percutiensque filium, et conviciis multis lacessens, egit, ne procederet per dies non paucos. Cœpit autem militiam sacramentis submittere, ita dicentem : Quia quousque tu vivis, non permittimus filium tuum imperare. Et jurabant omnes sic, nemine contradicere audente ». Hic status erat rerum imperii nutabundus et turbulentus, quem et natura evidentiori expressit signo, dum (quod idem Theophanes ait) « eodem anno sexto idus Februarii horribilis factus est terræ motus, ita ut non auderet quisquam domi dormire, sed omnes in hortis sub dio tabernaculis factis et tentoriis degebant. Ast imperatrix una cum filio suo egressa est ad sanctum Mamantem ». Hæc Theophanes.

3. *Tarasii pium opus.* — Porro his diebus cum Augusta præfectos, et inter alios protospatharium, quem Theophanes Joannem nomine dictum tradit, insequeretur: quo modo confugiens iste ad Ecclesiam, a Tarasio diu defensus sit, accipe ab Ignatio, qui res ejusdem Tarasii prosecutus hæc habet [1] :

« Aliquando quidam ex iis, qui gerebant magistratus, splendore et gloria et divitiis insignis, qui etiam ut ensem imperatorium gestaret, honorem erat adeptus, pro magno pecuniæ pondere luens pœnas, cum graves et acerbæ de eo haberentur quæstiones, neque ei quidquam daretur laxamenti, sed afflictione et cruciatu omni ex parte urgeretur, deturbatur in profondi desperationem præ animi ægritudine. Is cum noctem observasset intempestam, eos latens, quorum custodiæ fuerat creditus, ad templi divinum se contulit refugium. Cum autem fuisset intra adyta, venerandæ mensæ mox apprehensis cornibus, ea tenebat cum magno tremore et timore. Cum ergo eum cognovissent aufugisse, metu ne idem subirent supplicium, velocibus pedibus venerunt ad divinum templum, et eum adspicientes mensam divinam apprehendisse, circumdabant adyti ambitum, tempore cibi sumendi reo aperientes ingressum, non dantes locum, ut posset uti reliquis necessariis, sed sperabant fore, ut eum proderet necessitas, quæ eum vel nolentem expelleret. Adhibebant itaque majorem custodiam : prohibebant enim omnino ingressum ad aram, ut nemo eum sermone impertiret, aut ad eos, qui erant extra, aliquod verbum ab eo transmitteretur.

4. « Cum hæc ita venissent ad aures pastoris, Tarasii videlicet episcopi Constantinopolitani, cum repleverunt maxima animi ægritudine, ut qui viderat contemptionem divinorum sacramentorum movere ad indignationem datricem Dei benignitatem; sed videte a misericordi Patre suppeditatum tunc ei auxilium, et admiramini prudentiam. Eo enim tempore, quo oportebat cibum sumere eum, qui affligebatur, sacra veste se induens, proficiscebatur ad aditum, et per dexteram portam ingrediens, quæ ad reficiendum virum erant necessaria, suppeditabat, abunde ex se afferens, et deinde abibat eum relinquens. Si quando autem venter, cui negari non potest, eum cogeret facere, quæ sunt requisita naturæ : ex alto rursum descendens, et eum ad secessum educens et exspectans, et eum postea manu capiens restituebat tribunali : idque non semel et bis in die faciebat, sed quoties evocatus erat ad hoc ministerium ab eo, qui graviter periclitabatur. Hanc insatiabilem divini viri demissionem admirantes milites, et fieri non posse cogitantes, ut qui supplex erat, caperetur, quandiu justi manus eum regeret : improbum in eum struunt consilium, quod superabat omnem fraudem et astutiam. Clam enim per alium aditum collocant insidias, ut quando ex sacris adytis ovem pastor traheret naturæ servientem, eam instar luporum raperent : quod etiam factum est. Nam cum sanctus vir, ut solebat, curam gereret, et ad requisita naturæ eum duceret, ii, qui secure latebant in insidiis, per aliam portam irrumpentes, eum rapiunt et ad regiam per vim trahunt.

5. « Postquam autem sceleratam infelicium machinationem in eum adunatam cognovit pastor sanctissimus, ita et dolore arreptus, nulla utens dilatione, ad Eleutherii aulam regiam (illic enim tunc forte contigit degere imperatricem) accedit. Cum ii vero patris adventum sensissent, et ejus præsentiam in ipsos futuram zelo plenam et instar acuti gladii suspicarentur, eum siverunt extra regiam, ne sermone quidem dignati. Ille videns suum adventum nihil sibi profuisse : Ecclesiasticæ pœnæ vinculis omnes communiter alligat, pronuntians indignos communione Christi sacramentorum, si ullo gravi damno afficerent eum, qui confugerat supplex ad Ecclesiam. Cum hæc ergo tanquam ex Apostolica auctoritate libere dixisset, est reversus. Illi anathematismi laqueis adstricti, cum non possent effugere sacra retia pœnæ Ecclesiasticæ, de reo quidem non amplius habuere quæstionem tormentis, sed verborum solis examinationibus, de quibus agebant pecuniis trutinam exinanientes, tanquam innocentem eum absolvunt ». Hæc Ignatius « de egregio facto Tarasii patriarchæ religiosissimi ».

6. *Theophilus martyr, et Caroli lex de bonis Ecclesiarum.* — Sed et illud præclare accidit hoc eodem anno (ut idem qui supra Theophanes auctor est) quod Theophilus præfectus imperatoriæ classis, cum ante aciem pugnans adversus Sarracenos, tentus esset, atque perductus ad ipsorum principem Aaron : cum sollicitaretur ab eo Christianam fidem negare, et sectæ Mahumetanæ inhærescere, et ille facere omnino renuisset, et vi adhibita nequaquam aliquo modo flecti potuisset, subjectus gladio martyrii coronam consecutus est, inque martyrum sanctorum album relatus, undecimo kalendas Augusti natali die, memoria anniversaria celebratur hoc elogio : « In Cypro S. Theophili prætoris, qui ab Arabibus tentus, cum nec donis, nec minis flecti

[1] Extant apud Sur. die xxv Febr. tom. I.

posset, ut Christum negaret, gladio cæsus est ».

Quod ad res pertinet Occidentales, hæc de Carolo laude digna leguntur[1] in ejus Capitularibus : « Anno Incarnationis septingentesimo octogesimo nono, Indictione duodecima, anno vicesimo regni nostri, actum est hujus legationis edictum in Aquisgrani palatio publice. Data est quarta die decimo kalendas Aprilis.

« Tempore Hadriani papæ et Caroli Magni imperatoris, quando Paulinus episcopus tenuit vices Apostolicæ Sedis, in Aquis pie factum istud capitulum propter hoc, quia laici homines solebant dividere episcopia et monasteria ad illorum opus, et non remansisset ulli episcopo, nec abbati, nec abbatissæ, nisi tantum ut velut canonici et monachi viverent ». Et infra :

7. « Quia juxta sanctorum Patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum et patrimonia pauperum : cuique non solum habita conservare, verum etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus : tamen ut ab Ecclesiasticis de non dividendis rebus illius suspicionem dudum conceptam penitus amoveremus : statuimus, ut neque nostris, neque filiorum, et Deo dispensante, successorum nostrorum temporibus, qui nostram, vel progenitorum nostrorum voluntatem, vel exemplum imitari voluerint, nullam penitus divisionem, vel jacturam patiatur ». Hæc ibi. In quam sententiam sancta Hildegardis abbatissa res[1] prosecuta sancti Desibodi, hæc ait : « Post annos autem plurimos et aliquot regum decessum, rursum ingentia orta sunt bella in regione ista. Itaque majores natu et principes terræ illius Carolum Magnum, qui tunc Romanum imperium susceperat, adeuntes, dixerunt, æquum non esse, ut ii, quos non carni, sed spiritui ; non mundo, sed Deo servire oporteret, mundi pompam et opes superfluas obtinerent, quemadmodum facerent illi, qui in monte S. Desibodi degerent : cum ipsi prœliis et angustiis pressi, divitiis et facultatibus egerent, unde tum servire regno, tum sibi consulere possent. Eorum orationem imperator et prudenter audivit, et sapienter dissimulavit. Responditque se fratribus illis nec fundos, aut possessiones, neque alias res, quas eis fideles contulissent, ulla ratione adempturum. Eo accepto responso, illi deinceps quieverunt ». Hæc Hildegardis, quæ principes audire debeant, si Caroli summæ gloriæ summique imperii hic æmuli, et æterni in cælo regni ejus velint esse participes.

[1] Capit. Franc. l. I. c. 72. 73.

[1] Apud Sur. die VIII Julii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6282. — Anno Æræ Hispan. 827. — Anno Hegiræ 173, inchoato die 31 Maii, Fer. 1. — Jesu Christi 789. — Hadriani I papæ 18. — Constantini imp. 14 et 10. Irenes 10.

1. *Constantinus anno sequenti de matre releganda cogitavit.* — Ad num. 1 et seq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXXXII, qui kalend. Septemb. currentis Christi anni inchoatur, narrat, imperatorem *annum vicesimum jam superantem*, cum videret omnem potestatem esse penes *Irenem* matrem suam et *Stauracium* patricium, consilio cum familiaribus sibi viris communicato, statuisse matrem in Siciliam relegare. Verum hæc ad annum sequentem pertinent, cum Constantinus imp. natus sit mense Januario anni Christi DCCLXXI, ut suo loco ostendi. Rem gestam Baronius pluribus refert, sicuti et vindictam, quam sumpsit Stauracius de iis, qui eum auctoritate privare constituerant. Subdit idem Theophanes, *mensis Februarii die nono, Indictione decima tertia*, ingenti terræ motu Constantinopoli facto imperatricem *ad sanctum Mamantem cum filio* perrexisse. Sed hic terræ motus ad annum sequentem etiam revocandus, quo Indictio XIII mense Februario in cursu fuit. Auctor Miscellæ, quem Baronius sequitur, refert illum terræ motum accidisse *sexto idus Februarii*, seu die octava Februarii. Verum Theophanes illum cum die sequenti illigat.

2. *Anno sequenti multi Constantinopoli in exilium acti.* — A num. 3 ad 6. Ignatius diaconus in Vita sancti *Tarasii* cap. 6 refert, hunc sanctum antistitem magnum fuisse immunitatis Ecclesiæ propugnatorem, et cum virum, qui *ensem imperatorium gestabat*, pro magno pecuniæ pondere, luentem pœnas ad sacram aram confugisse accepisset, ei cibum attulisse, et in naturæ necessitatibus famulatum esse ; quæ verba Baronius interpretatur de *Joanne* protospathario, de quo Theophanes loco laudato scribit : « Conspirationis adversum se structæ Stauracius certior factus, Augustam in

filium concitat. Mox ipsa imperatoris domesticis manibus injectis, cunctos diris verberibus cæsos et tonsos cum Joanne protospathario et Bajulo, cui Pieridius cognomentum, ad inferius remotos imperii fines in Siciliam usque relegavit exules ». Quare exilium illud sequenti Christi anno, quo tumultuatum est Constantinopoli, irrogatum.

3. *Carolus Capitulare in* LXXX *Decreta divisum publicat.* — Ad num. 6 et seq. *Carolus* apud Aquisgranum, ubi hyemaverat, Pascha celebravit, ut veteres Annales testantur, et decimo kalendas Aprilis ibidem promulgavit Edictum seu Capitulare, quod in capitula duo et octoginta distribuitur, et a Sirmondo primum, et postea a Baluzio tom. I Capit. Reg. Franc. publicatum est. Legendus idem Baluzius in Notis ad Capitularia tom. II, pag. 1058, ubi ostendit Capitulare de non dividendis Ecclesiæ bonis a Baronio hic recitatum pertinere ad annum DCCCIII : hoc enim in loco hæc discussio morosior esset.

4. *Wilsi a Carolo devicti.* — Annalista Nazarianus res hoc anno a Carolo gestas his verbis explicat : « Anno DCCLXXXIX, Carolus rex una cum Francis seu cæteris gentibus, in patriam Wilsiorum hostiliter perrexit, ipsamque patriam conquisivit, et regem eorum nomine Dragoidus apprehendit. Et iterum ipsi jam præfato regi illam patriam commendavit, et reversus est cum pace in Franciam ». Loquitur de hac expeditione Eginhardus in Vita Caroli, aitque : « His motibus (nempe Bajoaricis, quibus anno superiori finis impositus est) ita compositis, Sclavis, qui nostra consuetudine Wilsi, proprie vero, hoc est sua locutione, Welezabi dicuntur, bellum illatum est, in quo et Saxones velut auxiliares inter cæteras nationes, quæ regis signa jussæ sequebantur, quanquam ficta et minus devota obedientia militabant. Causa belli erat, quod Abodritos, qui cum Francis olim fœderati fuerant, assidua incursione lacessebant, nec jussionibus coerceri poterant. Sinus quidam ab Occidentali Oceano Orientem versus porrigitur longitudinis quidem incompertæ, latitudinis vero, quæ nusquam millia passuum excedat, cum in multis locis contractior inveniatur. Hunc multæ circumsedent nationes Dani siquidem ac Sueones, quos Nordmannos vocamus, et Septentrionale littus, et omnes in eo insulas tenent. Ad littus Australe Sclavi, et Aisti et aliæ diversæ incolunt nationes, inter quos vel præcipui sunt, quibus tunc a rege bellum inferebatur Welebazi. Quos ille una tantum et quam per se gesserat expeditione ita contudit ac domuit, ut alterius imperata facere minime renuendum judicarent ».

5. *Situs regionis Wilsorum.* — Helmoldus in libris de Slavis, et Krantzius in libris de Wandalis, Wilzos Albim inter et Oderam collocant, et in varios populos distinguunt; ideoque *Carolus* hoc anno profligatis *Wilsis* ab Albi Francicas ditiones ad Oderam usque dilatavit, ut fusius ostendit Cointius hoc anno num. 156, qui demonstrat, veteribus Wilsorum sedibus æquiparari hodie Marchiam Brandeburgicam pæne integram cum Occidentali Pomerania, et parte ducatus Megalopolitani. *Obodriti* vero sive *Obotriti*, quos Wilsi lacessebant, siti quoque erant trans Albim fluvium. Krantzius lib. 2, cap. 23, narrato bello isto subdit : « An autem religionis ab illo (nempe Carolo) in pactis mentio sit habita, Annales non præferunt, nisi quod promptum est perpendere, non tam brevi populum ad religionem cogi potuisse, recolentibus quantum temporis atque laboris sit impensum in subigendis ad salutis sacramenta Saxonibus ».

6. *Istria et Liburnia Francis parent.* — Hoc etiam circiter tempore *Pippinus* Italiæ rex *Istriam* et *Liburniam* Græcis eripuit. Istriam enim Francis paruisse docet Eginhardus in Vita Caroli M. et colligitur ex litteris ad Hispaniarum episcopos adversus Elipandum Toletanum archiepiscopum anno DCCXCIV ab episcopis *Istriæ*, qui Concilio Francofordiensi tunc intererant, datis. Francis etiam *Liburniam* paruisse testatur Eginhardus citatus, et ostendit supplicium a Carolo M. anno DCCC de Tarsaticensibus, qui Henricum ducem Forojuliensem interfecerant, sumptum. Erat autem *Tharsica* Liburniæ civitas. Exortum illud bellum, quia nuper Constantinus imp. Rotrude Pippini sorore spreta, aliam uxorem duxerat.

7. *Hadrianus de variis rebus ad Carolum scribit.* — Hadrianus papa eidem Carolo hoc anno scripsit Epistolam, quæ in Codice Carolino est ordine LXXXV, memoraturque a Baronio anno DCCXCV, num. 2. Primo, *Carolum* laudat ob ejus erga Sedem Apostolicam zelum, et ex ejus verbis colligitur, fuisse tunc qui simultates inter regem ac Pontificem falsis sermonibus serere conabantur : « Quæsumus, inquit, vestram regalem excellentiam, ut nullatenus subdolo et homini mendaci, sicut fertis præbeatis assensum, qui si talia adversus nos mentiens inventus fuerit, nostris Apostolicis obtutibus, una cum misso vestro dirigere dignemini : et si mendax apparuerit, secundum sua perversa merita puniatur ». Secundo, Hadrianus adversus episcopos Longobardiæ, finibus suarum parochiarum haud contentos et alienis inhiantes, scribit. Tertio, adversus consecrationis vitium, quod Pontifex *in partibus Italiæ et Tusciæ per hæresim Simoniacam* fieri non diffitetur, quodque Carolus in Ecclesia Ravennate committi quoque dicit, insurgit idem Hadrianus, et quomodo ipse ad episcoporum ordinationem procedat, exponit. Denique *Carolum* rogat, ut nullum Ravennatem aut Pentapolitanum in conspectum admittat absque litteris Pontificiis, quemadmodum ipse Pontifex neminem e regia ditione absque regiis litteris admissurus est, sic enim fore videtur, ut uterque populus domino suo morem gerere non requirat.

8. *Hadrianus PP. patriciatum Ravennatensem sibi conservari a Carolo petit.* — In iis litteris Hadrianus ait : « Tamen fidelissimi vestri præfati missi viderunt ipsos Ravennianos, quos vobis præ-

sentaverunt, qualiter nobis in superbia extiterunt : sed quæsumus vestram regalem potentiam, nullam novitatem in holocaustum, quod beato Petro sanctæ recordationis genitor vester obtulit, et vestra excellentia amplius confirmavit, imponere satagas, quia, ut fati estis, honor patriciatus vestri a nobis irrefragabiliter conservatur, etiam et plus amplius honorifice honoratur : simili modo ipse patriciatus beati Petri fautoris vestri, tam a sanctæ recordationis domno Pippino, magno rege, genitore vestro in scriptis, in integro concessus, et a vobis amplius confirmatus, irrefragabili jure permaneat ». Jam ab anno DCCLIV Romani a Græcorum imperatore omnino recesserant, et Rempublicam constituerant, cui Pontifex Romanus ut caput præerat, et quam Francorum reges sub patriciorum titulo defendebant. Petiit autem Hadrianus a Carolo, ut patriciatus seu exarchatus Ravennatensis sibi in integro conservaretur, et Ravenniani, qui ad eumdem spretis suis mandatis confugerant, ad suum judicium remitterentur. Labbeus tom. VI Concil. pag. 1773, ubi eam Epistolam recitat, loco *patriciatus* utrobique in margine reponit *exarchatum;* sed perperam, locus enim purus est, et Carolus Magnus nunquam exarchus appellatus fuit, nec quam in urbe exercuit jurisdictio, similis erat jurisdictioni exarchi Ravennatensis. Nec magis ea verba intellexit Marca lib. 3 de Concordia cap. 11, num. 6, ubi scribit, paruisse hoc tempore Romam duobus patriciis Romano nempe Pontifici et regibus Francorum quod ex laudato loco erui putat. Licet enim Carolus vere patricius fuerit, utpote defensor Ecclesiæ et populi Romani, Pontifex tamen Romanus, qui caput Reipublicæ erat, nullibi patricius dictus reperitur. Nec revera eo nomine appellari debuit; cum patricius a principe penderet, ipse vero caput Reipublicæ esset. Recte itaque Carolus a dignitate quam gerebat patricius dictus, sed Pontifex Romanus a patriciatu Ravennatensi sibi a Pippino donato et a Carolo confirmato Romanorum patricii nomen non magis tulit, quam ante eum Græcorum imperator. Cæterum exarchum Ravennatensem patricium semper fuisse, liquet ex libro Diurno Rom. Pontif. cap. 2, tit. 2 et tit. 4, et cap. 1, tit. 4, Hadrianum vero de exarchatu verba facere, hæc ejus verba ostendunt, « patriciatus B. Petri in scriptis in integro concessus ».

9. *Patricius Rom. nunquam appellatus.* — « At », inquit Marca, « ex Epistolis XV et XXXVI Codicis Carolini memoratur uterque patriciatus, Romani sc. Pontificis et regum Francorum. Communio ejus patet ex Epistola senatus populique Romani ad Pippinum, qua juxta regis illius monita profitentur se *fideles servos* esse Romanæ Ecclesiæ et Pauli papæ, quemadmodum se *fideles* Pippini inscribunt. Ex eo etiam manavit quod Paulus papa ait, Spoletanum ducem ejusque satrapas *in fide B. Petri et Pippini* sacramentum præbuisse. Quare Roma duobus patriciis in solidum subdita fuit ». Ita præsul doctissimus. Verum jam diximus, Pippini Carolique patriciatum fuisse tantum honorarium, et situm in defensione et tuitione Romanorum ac in jurisdictione ad eamdem executioni mandandam necessaria; dominium vero Urbis et exarchatus Romani ad Summum Pontificem pertinuisse, eum tamen nunquam patricium fuisse. Senatus populusque se *fideles* profitentur Pippino tanquam suo defensori, et Paulo papæ tanquam Reipublicæ capiti. Quod et de altero loco ex Epistola XXXVI desumpto dicendum, ac pro certo tenendum, ab anno DCCLIV Romanos imperatorum jugum excussisse, ut magis infra videbitur.

10. *Moritur S. Willehadus episc. Bremensis primus.* — In Chronico Moissiacensi hoc anno legitur: « Obiit beatæ memoriæ Wulradus episcopus, et doctor verbi Domini VI idus Novembris, in Aquilonicis partibus Saxoniæ », ubi Willehadum episcopum Bremensem primum suo more Wulradum appellat. Anscharius de ejus morte locuturus ait : « Ædificavit domum Dei miræ pulchritudinis in loco qui dicitur Brema, ubi et sedem esse constituit episcopalem, ac dedicavit eam kalendis Novembris, die Dominico, in honorem Domini nostri Jesu Christi sub invocatione sancti Petri Apostoli », ideoque hoc anno, quo dies Dominica in diem primum Novembris cadit. Paulo post : « Pia devotione vir domini cælo semper intentus, et orationis suæ ad Deum jugiter vota præmittens, sexto idus Novembris, die Dominico, post solis ortum, confessor Domini pretiosus in Christi requievit nomine ». Hoc autem anno dies Dominica in diem octavum mensis Novembris convenit. « Mansit in episcopatu beatus Willehadus electus Domini pontifex annis duobus, mensibus tribus, diebus XXVI », inquit Anscharius. Quare III idus Julii, seu decima tertia ejusdem mensis anno septingentesimo octogesimo septimo ordinatus fuerat, quo etiam die Adamus Bremensis canonicus testatur ordinationem ejus celebrari. Willehadus e Northumbria in Frisiam transfretavit, et per plures annos tam Frisones, quam Saxones erudivit, ut suis locis exposuimus.

11. *Alwoldus rex Northumbriæ necatur.* — Alfwoldus Northumbriæ rex, « post undecim annos perfidiam provincialium ingemuit sine culpa trucidatus », inquit Malmesburiensis lib. 1 de Reg. cap. 3, quod Hovedenus pag. 404, et annalista Mailrosensis anno superiori, Wigorniensis et Westmonasteriensis currenti factum tradunt. *Osredus* filius Alcredi regis, nepos ejus pro eo annum unum regnum tenuit, ut referunt iidem auctores.

HADRIANI I ANNUS 19. — CHRISTI 790.

1. *Constantinus solus imperator: Carolus paganos debellat.* — Nonagesimus post septingentesimum annus Redemptoris Indictione decima tertia consignatur, quo pulsa matre Irena, Constantinus solus regnare cœpit. Quod contigit factione legionum in Armenia degentium, quæ ipsum Constantinum duntaxat acclamarunt imperatorem: quorum exemplo alii, qui in aliis degebant provinciis, milites moti, et ipsi Constantinum tantum fore imperaturum, juramentis etiam publice contestati sunt, licet antea Irenæ jurassent. Cujus rei gratia factum est, ut Irena sibi timens, Constantinum a se dimitteret, quem pæne carcere custoditum hactenus asservasset. Qui habenas suscipiens imperii, ultus est in præfectos a matre constitutos, in eos potissimum, qui expelli procuraverant, quos diximus imperatoris amicos, ut Stauratium, et alios; sicque annus iste primus numeratus est ejusdem solius Constantini absque matre regnantis.

2. Sic igitur pax post longum bellum, quam Orientalis Ecclesia fuerat tot laboribus consecuta, domestico imperatorum bello turbatur. Inter tot tantaque discordiæ flagrantis incendia eodem tempore conflagrasse etiam partem Constantinopolitanæ urbis, et inter alias quoque domum patriarchæ, testatur Theophanes atque Cedrenus, qui ait: « Incendium quoque triclinium patriarchæ domus, quod Thomaites appellatur, et ei subjectas cameras absumpsit, ubi reposita erant universa scripta, quibus sacram Scripturam sanctus Joannes Chrysostomus fuerat interpretatus; grassatumque est incendium usque ad Milliarium et Quæstorium, omnibus, quæ in medio erant, exustis ».

Eodem anno, quo Æra Hispana numeratur octingentesima vicesima octava, defuncto Maurogato rege Gallæciæ, in locum ejus successit Veremundus diaconus, qui inde magnam comparavit sibi laudem, quod Alfonsum ab illo e regno ejectum restituit, ita bene consulens rebus Christianorum, et regno jam omni ex parte collapso. Ista Tudensis et alii.

Quod ad res Francorum pertinet, ut produnt veteres Annales, quietus hic fuit annus a bellorum motibus, perdomitis jam anno superiori (ut iidem testantur) Sclavis a Carolo Magno. Quo anno Albini reperitur scripta esse Epistola de rebus Caroli Magni, cujus fragmentum in rebus gestis Anglorum recitatum libro secundo continuationis historiæ Anglicanæ, hic tibi opportune suo loco reddendum putavimus. Est (inquit auctor) Epistola Albini hujusce rei index, cujus partem hic apponam, documentum ingens magnanimitatis et fortitudinis Caroli, qui omnem ætatem triverit in bellis contra paganos Deo rebelles.

3. « Antiqui, inquit, Saxones et omnes Fresonum populi, instante rege Carolo, alios præmiis, alios minis sollicitante, ad fidem Christi conversi sunt. Sed anno transacto, idem rex cum exercitu irruit super Sclavos, eosque subegit suæ ditioni. Avares, quos nos Hunnos dicimus, exarserunt in Italiam, et a ducibus præfati regis Christianis superati, domum cum opprobrio reversi sunt. Similiter et super Baugariam (Bajoariam) irruerunt, qui et ipsi ab exercitu Christiano superati et dispersi sunt. Etiam et ejusdem Christianissimi duces regis et tribuni multam partem Hispaniæ tulerunt a Sarracenis, quasi trecenta millia in longum per maritima. Sed heu, proh dolor! quod iidem maledicti Sarraceni, qui et Agareni, tota dominantur Africa, et Asia majori maxima de parte, nescio quid de nobis venturum sit. Aliquid enim dissensionis, diabolico fomento inflammante, nuper inter regem Carolum et regem Offam exortum est; ita ut utrinque navigatio interdicta negotiantibus esset. Sunt qui dicant, nos pro pace esse in illas partes mittendos ». Hucusque ex Epistola Albini. Subdit vero his hæc auctor:

4. « In his verbis, præter illa, quæ superius notavi, poterit curiosius animadverti, quantum jam annorum effluxerit, ex quo Sarraceni Africam et Asiam invaserunt, et (quod) profecto nisi Dei clementia ingenitum robur Francorum imperatorem animasset: pridem Europam etiam subjugassent. Adeo contemptis imperatoribus Constantinopolitanis, Siciliam, et Sardiniam, et Balcares insulas, et pæne omnes terras, quæ pelago cinguntur, præter

Cretam, Rhodum et Cyprum occupaverunt ». Sed et his postea potiti sunt.

Videas ex his, lector, quantum Christianus orbis debeat Carolo Magno, qui solus exundanti ex Oriente in Occidentem torrenti, ne universam obrueret Christianitatem, obicem se opposuit validissimum.

Anno periodi Græco-Romanæ 6283.— Anno Æræ Hispan. 828.— Anno Hegiræ 174, inchoato die 20 Maii, Fer. 5.— Jesu Christi 790. — Hadriani I papæ 19. — Constantini 15 et 11. Solius 1.

1. *Irene imperatrix rerum administratione privatur.* — Ad num. 1 et seq. Hoc anno adversus Irenem Augustam Constantinus filius aliquos optimates commovit, ut anno superiori narravimus, quæ narratio huc transferenda. Contigit etiam quod Theophanes an. Incarn. secundum Alex. DCCLXXXIII, kalendis Septemb. currentis Christi anni inchoato refert, *mense* nempe *Septembri*, *Indictione decima quarta*, thema Armeniacorum proprium ducem Nicephorum patricium in custodiam conjecisse, et Constantinum solum imperatorem elatis vocibus celebrasse. « Octobri porro mense, Indictione quarta decima, legiones thematum cunctæ apud Atroam collectæ Constantinum vicesimum tunc annum agentem solum imperatorem agnosci postularunt. Constantino in imperii sede confirmato, matrem omni potestate milites abdicarunt. Mense vero Decembri Constantinus ipsam matrem in palatio, quod ad Eleutherium struxerat, securam et commodam vitam agere præcepit ». Hoc itaque anno Constantinus solus regnare cœpit.

2. *Moritur Mauregatus rex Asturiarum.* — Ad num. 3 et seq. *Veremundus* diaconus, sive Bimarini, sive Froilæ fratris Alphonsi filius successit hoc anno in regnum Asturiarum *Mauregato*, qui regnum annos quinque et aliquot menses occupaverat. *Veremundus* vero *regnum* restituit *Alphonso* cognomento *Casto*, et cum eo corregnavit usque ad annum DCCXCI, quo historici Hispanici initium Alphonsi *Casti* solius regnantis consignant.

3. *Origo belli Hunnici a Carolo gesti.* — Quoad res Francorum Eginhardus in Annalibus scribit: « Hoc anno nulla expeditio a rege facta est, sed in Wormacia residens legatos Hunnorum et audivit, et suos vicissim ad eorum principes misit. Agebatur de confiniis inter eos regnorum suorum, quibus in locis esse deberent. Hæc contentio atque altercatio belli, quod postea cum Hunnis gestum est, seminarium et origo fuit. Rex autem ne quasi per otium torpere ac tempus terere videretur, per Mœnum fluvium ad Salæ palatium suum in Germania juxta Salam fluvium constructum navigavit: atque inde iterum per eumdem amnem, secunda aqua Wormaciam reversus est ». Addit Eginhardus ibi Natalem Domini Carolum celebrasse.

4. *Dissidium Carolum inter et Offam reges post sexcennium ortum.* — Baronius refert ex Malmesburiensi lib. 1 de Reg. pag. 32, partem Epistolæ Alcuini, ex qua apparet, *Carolum* antea dissensisse ab *Offa* rege Merciorum, adeo ut magnis motibus utrobique concurrentibus, etiam negotiatorum commeatus prohiberentur. Verum hæc dissensio inter utrumque regem anno tantum DCCXCVI exorta, pauloque post sopita, ut eo anno videbimus, ad quem ideo hæc Alcuini Epistola pertinet.

5. *Ethelredus in regnum Northumbriæ restituitur.* — Simeon Dunelmensis in sua Historia de Gestis Reg. Angl. scribit: « Anno DCCXC, Ethelredus de exilio liberatus est, et iterum per gratiam Christi regni solio est subthronizatus. Osredus autem rex dolo suorum principum circumventus et captus ac regno privatus, attonsus est in Eboraca civitate, et postea necessitate coactus exilium petit ». Idem habent alii historici Anglorum, docentque Northumbrios *Osredum* aversatos, Ethelredum quem ante annos duodecim ejecerant, regem depoposcisse, illumque iterum regnasse. De ejus regni exordio ita Alcuinus apud Malmesburiensem lib. 1 de Gest. Reg. Angl. pag. 26: « Benedictus Deus qui facit mirabilia solus, nuper Athelredus filius Athelwoldi de carcere processit in solium, et de miseria in majestatem: cujus regni novitate detenti sumus, ne veniremus ad vos ».

6. *Queritur Hadrianus quod in Langobardia episcopi et monachæ graviter contra canones peccarent.* — In Codice Carolino refertur Epistola Hadriani papæ ad Carolum ordine XCIV, memorata a Baronio anno DCCXCV. Ea iterum questus est Hadrianus, quod aliquot episcopi Longobardiæ, quæ Carolo

parebat, non essent contenti finibus suarum parochiarum, et aliorum partes illicite detinerent: « Olim quippe eorum, inquit, gens in errore existens, vestræ a Deo protectæ regali potentiæ servata est a talibus malignis et infidelibus actis emendari, ut unde gloriosiores cæteris regibus eminetis, inde omnipotenti Domino, qui dat salutem regibus, perfectius placeatis, etc. Quapropter poscentes vestram a Deo promotam regalem excellentiam, quæsumus, ut eorum errores contemnentes, canonice unusquisque suam diœcesim sacerdotali moderamine tenere, atque disponere officio Ecclesiastico valeat ». Queritur in eadem Epistola Pontifex, quod moniales relicto monasterio illicitis nuptiis copulentur: « Porro et hoc vestræ suggerentes regali excellentiæ innotescimus errorem illum, qui in eadem gente Langobardorum callide regnare in stupris et spurcitiis diaboli non desinit. Semel quippe Deo se voventes, et veste fusca monachico habitu induentes, iterum retrorsum revertentes, quod dici nefas est, sæculares vestes circumferentes, illicito copulari matrimonio perhibentur, quatenus pro hoc sæpius admonuimus per Gunefridum, et aliis gasindis vestris (id est, famulis vel camerariis, ut videre est in Glossario Ducangii in voce Gasindus, sed in litteris Hadriani forte legendum, *alios gasindos vestros*) Epistolam dirigentes Raginaldo et Ragimbaldo, ut tam detestabile stuprum devitarent. Sed ipsi nolentes acquiescere, per eorum contumaciam, filiam Ermenaldi monachico habitu circumdatam suo nepoti, nomine Nazario, diabolica versutia copulaverunt, et nostris Apostolicis adhortationibus assensum tribuere noluerunt, et eorum adimplentes iniquam præsumptionem, ministri diaboli effecti sunt, et plures in Italia eorum invitari exemplo non desinunt, etc. Et idcirco petimus, ut nostris vestrisque temporibus canonice in omni Christiano populo nobis a Deo commisso tale illicitum scelus emendetur, etc. »

HADRIANI I ANNUS 20. — CHRISTI 791.

1. *Constantini vilia et iniqua acta.* — Sequitur ordine temporis annus Redemptoris septingentesimus nonagesimus primus, Indictione decima quarta, quo (ut auctor est Theophanes) Constantinus imp. decimo octavo kalendas Februarii rogatus a matre et ab aliis optimatibus, pronuntiat eamdem iterum imperatricem, amboque simul, ut antea, acclamati sunt imperatores, adhuc tamen Armenis militibus contradicentibus. Quo item anno male pugnatum est adversus Bulgaros, cum scilicet (ut idem testatur Theophanes) imperator a pseudoprophetis certam victoriam pollicentibus deceptus, dum minus caute bellum gerit, ab hostibus superatur, fugatusque rediit Constantinopolim, compluribus desideratis ex primoribus magistratibus: occisus pariter Pancratius astronomus pseudopropheta, qui certam ipsi victoriam vane prædixerat. Sed quæ hæc acerbiora secuta sunt mala, audi Theophanem:

2. « Cum, inquit, collecti essent ordines militares in urbem, consiliati sunt educere Nicephorum filium Constantini senioris, avi scilicet ipsius tunc regnantis, eumdem et Cæsarem et imperatorem constituere. Quo comperto, Constantinus imperator misit et eduxit suos patruos filios Constantini avi sui ad S. Mammantem, et Nicephorum quidem oculis, Christophorum atque Nicetam, Anthimum atque Eudoxium linguis privavit; cum quibus et prædictum Alexium patricium, quem legiones Armeniæ quæsierant provehere in imperium, luminibus privavit, obediens maternis et præfati Stauratii suadelis, ei asseverantium, quod nisi hunc cæcum redderet, in imperatorem forent electuri ». Acta sunt autem hæc adeo credyliter, ut ait, mense Augusto, die sabbati, hora nona, Indictione decima quarta (decima quinta). Subdit vero idem Theophanes: « Verumtamen non in longum Dei justitia hanc iniquam ultionem misit inultam. Post quinquennium namque, eodem mense, et eodem die sabbati, orbatus est oculis a propria matre idem Constantinus ».

Sed sicut in Oriente, ubi sævitia cum iniquitate grassatur, Barbari prævalent in imperatorem: ita e contra in Occidente, Caroli Magni regis pietas invictos hactenus Barbaros superat. Hoc siquidem anno

(ut habent veteres Francorum[1] Annales) triduano jejunio et litaniis, solemnique celebratione missarum roboratus exercitus, fide potentior quam armis adversus Avares bellum quam felicissime gessit. « Nam Franci », inquit auctor, « prostraverunt Avarum innumerabilem multitudinem, et reversi sunt ex utraque ripa Danubii ad propria, magnificantes Deum pro tanta victoria » plane incruenta.

3. *Conc. Forojuliense sub Paulino patriarcha Aquileiensi.* — Quod vero ad res Italiæ pertinet, hoc ipso anno celebratum est in Italia Concilium Forojuliense sub Paulino episcopo Aquileiensi, sub cujus metropoli Forojulium continebatur. De tempore quidem ex Actis ipsius Concilii satis liquet, ubi in eorum exordiis ista scribuntur : « Anno igitur felicissimo principatus eorum, Caroli scilicet tertio et vicesimo, et Pipini decimo quinto : canonicis siquidem evocatum syllabis fraternum quorumdam episcoporum contubernium Forojulium municipium metropolim Aquileiensem veneranter coacervatum convenit, etc. » Qui huic præfuit Paulinus patriarcha, egregia enituit sanctitate, et doctrina fuit insignis, plurimusque in Synodalibus coactis a Carolo Magno conventibus, ad quos ab eodem rege vocari solitus esset : nam ipse in hoc eodem Concilio dum se excusat, quod tardius et infrequentius convocaret ad Synodum provincialem sibi subjectos episcopos, præter excusationem bellicorum tumultuum, hanc addit, quod frequenter ad generales coactus fuerit proficisci. Sed audi ipsum :

« Per tot temporum curricula quod minime sit reverendi Concilii Sessio celebrata, vestram scire non ambigo sincerissimam charitatem. Nam propter improbos, qui solent irrumpere, mundanos tumultus, propterque imminentia prœliorum bella, quæ circumquaque per gyrum finium nostrorum frementi ferocitate ingruere non cessabant, intermissum interim hoc magnificum opus, proculdubio poterit approbari. Verumtamen non penitus intermissum veridicis valebit assertionibus æstimari. Nam quoties reverendis principalibus accersiti imperiis in generali celeberrimæ Synodi venerabilium Patrum conventione humillimam parvitatis meæ præsentiam, quia sæpius contigit adfuisse : vestris est animis (ut opinor) non celatum, vestrisque etiam obtutibus aliquoties latius patuisse, in promptu non dubito ». Hæc de præteritis.

4. De præsenti autem Synodo congreganda, accipe ejus animi consilium ex temporum opportunitate quæsitum : « Nunc autem, inquit, divina opitulante clementia, attritis utique ferocium Barbarorum superbiæ typho erectis cervicibus, auxilio per omnia adminiculante de cælo, reddita jam quietissima pace terris, superna prorsus largiente gratia, paululumque respirantibus regalibus jussis, necessarium duximus summopere festinantes dilectissimam fraternitatem vestram juxta priscorum canonum inviolabiles sanctiones in uno collegio aggregari, etc. » Sane quidem Paulinum hunc ut insignis nominis virum citat[1] Walfridus Strabo, qui claruit paulo post sub Ludovico filio Caroli Magni, dum agit de sacrorum hymnorum in Ecclesia usu : « Traditur siquidem, inquit, Paulinum Forojuliensem patriarcham sæpius, et maxime in privatis missis circa immolationem sacramentorum hymnos vel ab aliis, vel a se compositos celebrasse ». Hæc ipse. Sed de his, quæ ad res gestas sancitasque in hac Synodo spectant, agamus.

Duo erant, quæ in Catholicæ fidei sacramentis hoc tempore Catholicam pulsabant Ecclesiam, in Oriente alterum, alterum vero in Occidente : in Oriente, inquam, quæstio de processione Spiritus sancti magnopere exagitari cœpit, indeque dilapsa in Italiam, Gallis cum Hispanis contra nitentibus, ut superius est demonstratum. In Occidente vero in Hispaniis ab episcopo Toletano Elipando, et Felice episcopo Urgelitano Nestorianismus restitui cœpit, dum assererent Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum secundum humanitatem dicendum esse filium adoptivum, ac proinde duos Dei filios in Christo, naturalem et adoptivum esse. Ad utrumque errorem convincendum et corrigendum Paulinus visus est hujusmodi Synodum potissimum convocasse, utque etiam de his, quæ ad disciplinam Ecclesiasticam bene restituendam et instituendam pertinent canones ordinaret.

5. Quod ad primum spectat, hæreticos cum nominet, negantes Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere : diversum plane est ab eo, quod aliqui simpliciter dixere ex sancti Evangelii præscripto, Spiritum sanctum a Patre procedere, non negando tamen etiam ex Filio procedere. Hos quidem non esse censendos hæreticos, Hadrianus papa excusat in responsionibus ad Carolum Magnum datis adversus Synodi secundæ Nicænæ detractores, ubi Tarasium excusat, qui Spiritum sanctum dixerat ex Patre procedere per Filium, cum ait[2] : « Hoc dogma Tarasius non per se explanavit, sed per doctrinam sanctorum Patrum confessus est, quorum capitula pro vestro nimio amore, quem erga vestram perfectissimam (præerectissimam) a Deo protectam regalem excellentiam gerimus, breviter exoramus. Athanasius, etc. » Recitat nonnullorum græcorum et latinorum Patrum sententias Tarasii assertioni consentientes, quod scilicet Spiritus sanctus a Patre procedit per Filium. De quibus videas, quæ disputat diffusius S. Thomas[3]. Non ergo consensit Hadrianus illis damnantibus Græcos ; ob id, quod dicerent Spiritum sanctum a Patre procedentem, non tamen negarent a Filio æque ipsum procedere. At quod addita Symbolo illa verba fuerint, FILIOQUE, hanc affert Paulinus rationem : « Hæc enim, inquit, et cætera, quæ sequuntur in Nicæni Symboli sacro

[1] Chron. Franc. edit. a Pithœo et Regino in Chron. et alii.

[1] Walfrid. Strabo de rebus Eccl. c. 25. — [2] Hadrian. Ep. ad Carol. c. I. — [3] S. Thom. p. 1. q. XXXVI. art. 3.

dogmate non habentur. Sed et postmodum propter eos videlicet hæreticos, qui susurrant Spiritum sanctum solum esse Patris, et a solo procedere Patre, additum est : Qui ex Patre Filioque procedit ».

6. Quomodo autem nonnisi ex divinarum Scripturarum auctoritate id factum sit, pluribus idem Paulinus docet, licet quando sit, non dicat. Tu vero ejus rei originem, superius in Annalibus tempore Leonis Magni fusius declaratam, si libet, cognoscere poteris, cum ostensum est in Hispaniis id primum factum, atque postmodum in Galliis : cum etsi doctrinam eamdem Ecclesia Romana receperit, in Symbolum tamen nunquam admisit, nisi sub Nicolao papa, ut suo loco inferius pluribus dicturi sumus. Est de his Pithœi compendiosa tractatio ad Jacobum Sirmundum societatis Jesu professorem.

Disputans insuper idem Paulinus in hac Synodo pluribus de sanctissima Trinitate, hæreses adversus eam obortas, prædamnatas confutat, atque demum de Verbi Incarnatione tractans, redarguit eos, qui Filium Dei factum hominem nominant adoptivum, eodemque fidei Catholicæ Symbolo eosdem condemnat errores. Quomodo autem eadem hæresis de adoptione Christi sequenti anno damnata est in Concilio Ratisponensi coram Carolo Magno imperatore, suo loco dicturi sumus. Demum vero in hac eadem Synodo, post tractationem dogmaticarum disputationum absolutam, sanciti sunt quatuordecim canones, ad disciplinam Ecclesiasticam spectantes, in quibus quam accuratus fuerit Ecclesiasticæ disciplinæ restitutor et custos, vel ex eo quisque poterit intelligere, dum nec cum permissis a Nicæno Concilio mulieribus matre et sorore, permiserit suos clericos cohabitare.

Commendatur magnopere ejusdem Paulini sanctitas et doctrina, ad oppugnandas emergentes hæreses ab Albino Flacco ejus intimo familiari, qui his diebus has ad eum litteras dedit, quibus hortatur naviter agere adversus hæreticos pro dogmatibus Ecclesiasticis, pro quibus libellum, quem scripserat, ad eumdem Albinum miserat, ad quem ita rescripsit [1] :

« Domino et in Domino dominorum dilectissimo, et pio patri Paulino patriarchæ salutem.

« Videor aliquod me refrigerium habere animi mei, ut flamma charitatis in corde abscondita aliquam fortasse scintillam elicere valeat, ne totum torpescat, quod intus ignescit, dum opportunum mihi tempus aliquid tuæ scribere charitati occurrit. Quid ? Cum beatitudinis vestræ litteras omni favo dulciores intueri mereor : nonne videor mihi inter varios paradisi flores totus conversari, et avida desiderii mei dextera spirituales exinde carpere fructus ? Quanto magis cum sacratissimæ fidei vestræ libellum recensui, Catholicæ pacis puritate ornatum, eloquentiæ venustate jucundissimum, sensuum veritate firmissimum. Totius animi mei habenas in lætitiam laxavi, ubi de uno lucidissimo et saluberrimo paradisi fonte quatuor virtutum flumina non solum Ausoniæ fertilitatis prata, sed totius Ecclesiasticæ latitudinis rura irrigare conspexi : ubi et aurivomos spiritualium sensuum gurgites gemmis scholasticæ urbanitatis abundare intellexi. Quamplurimis vero profuturum, et pernecessarium fecisti opus in Catholicæ fidei taxatione, quod diu optavi, et sæpius domno regi suasi, ut symbolum Catholicæ fidei planissimis sensibus, et sermonibus luculentissimis in unam congereretur chartulam, et per singulas episcopalium regiminum parochias omnibus daretur presbyteris legendum, memoriæque commendandum, quatenus licet lingua diversa loqueretur, una tamen fides ubique resonaret. Ecce quod mea optavit humilitas, vestra implevit sublimitas. Habet apud salutis nostræ auctore perpetuam scilicet, et hujus bonæ voluntatis mercedem, et hujus perfecti operis apud homines laudem.

« Semper ferventissima charitas vestra castra perpetui regis undique invictissimis fidei clypeis muniat, ne antiqui hostis versutia aliqua ex parte aditum suæ nequitiæ invenire valeat. Et si ille mille habet artes nocendi, multo magis nobis necesse est mille habere artes defendendi, credentes in eum, qui ait [1] : Confidite, ego vici mundum, cujus pietas nobis prævidebat agonis tempus transitorium, et remunerationis esse perpetuum. Ille prior calcavit caput leonis et draconis, nobisque dedit potestatem calcandi super [2] serpentes et scorpiones, et omnes hæreticas pravitates, quæ sunt portæ inferi, superandi. Tu vero vir Dei apostolice, hac armatus potestate, viriliter pugna, fortiter vince, ut feliciter regnes cum Christo.

« Heu, proh dolor ! multi solent desuper contextam Christi tunicam hæreticis scindere unguibus, et in pace Ecclesiæ facere, quod milites in Passione Christi non ausi sunt facere. Quapropter, venerande pater, et doctissime athleta, et dulcissime doctor, simus semper in castris Christi commanipulares, et in una acie sub vexillo S. Crucis concordi consilio et virtute prœliantes, ut suos adversarios per nos vincat, qui vinci non potest. Nunc iterum antiquus serpens de dumis Hispanici ruris, et de speluncis venenatæ perfidiæ contritum, non Herculea, sed Evangelica clava caput relevare conatur, et prioribus nequitiæ poculis nova maledictionis toxica immiscere. Sed et frigidissimus Aquilo ventus alio de latere solidæ Ecclesiæ impellens parietem sacri baptismatis, Catholicæ consuetudinis regulam immutare nitens, et sub invocatione sanctæ Trinitatis unam asserentes mersionem fieri debere, triduanamque nostri Salvatoris sepulturam in baptismo imitari negligentes, cum Apostolus diceret : Consepulti enim estis cum Christo in baptismo. Alii vero trinam volentes facere mersionem, et

[1] Albin. Ep. LX. tom. I. Antiq. lect.

[1] Joan. XVI. — [2] Luc. X.

in unaquaque mersione invocationem sanctæ Trinitatis, ac per hoc totas tres personas nominare studentes, dum ipsa veritas præciperet[1] : Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti : quid opus est tertio replicare, quod semel dictum sufficit?

« Est quoque in quibusdam clancula dubitatio : An animæ sanctorum Apostolorum et martyrium aliorumque perfectorum ante diem judicii in cæleste recipiantur regnum? His, et hujusmodi spiculis de pharetris (ut æstimo) exemptis perfidiæ, unitatem sanctæ et Catholicæ Ecclesiæ, et veritatem universalis fidei aliqui vulnerare nitentes, etiam et spurcissimis errorum fæcibus limpidissima Ecclesiasticæ fidei pocula inficiunt, et nuptiale vinum, quod Christus ex aqua Virgini matri, Ecclesiæ scilicet sanctæ salubriter potanda convertit, iterum in aquas stultitiæ converti conantur. Sed tuum est, o pastor electe gregis, et custos portarum civitatis Dei, qui clavem scientiæ potentiæ dextera tenes, et ut lapides mundissimos læva recondis, blasphemantes exercitum Dei viventis Philisthæos in superbissimo[2] Goliath uno veritatis ictu totos conterere : nostrum est elevare cum Moyse manus in cælum, humilitatis precibus te adjuvare, et spectare cum David in munitissima civitatis.... donec Speculator ex alto culminis fastigio clamitans, nobis tuam annuntiet victoriam. Ad te omnium adspiciunt oculi, aliquid de tuo affluentissimo eloquio cæleste desiderantes audire, et ferventissimo sapientiæ sole frigidissimos grandinum lapides, qui culmina sapientissimi Salomonis ferire non metuunt, per te citius resolvi exspectantes. Tu vero lucerna ardens et lucens ; nos in tua luce exultare gaudemus ; ut te lucente et ducente, ad lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ejusdem æternæ lucis gratia adjuvante, pervenire mereamur ». Hactenus Albinus ad Paulinum.

7. *Burchardi episcopi obitus et Tiberis inundatio.* — Hoc eodem Redemptoris anno migravit ex hac vita ille apostolicus sanctitate illustris Burchardus episcopus Herbipolensis, cum sedisset annos quadraginta, cujus res gestas prosecutus est[3] Egilardus ejus monasterii monachus. Sed alia plura de eo e latebris vindicata accepimus, quæ si fuerimus consecuti, in Appendice collocabimus. Haud diu autem ante obitum sanctissimus vir consulens novæ plantationi, imitatus exemplum magistri sui Bonifacii, sicut ille auctoritate Apostolicæ Sedis delegerat sibi successorem, ita ipse auctoritate Lulli Moguntini episcopi, Apostolicæ Sedis instar S. Bonifacii prædecessoris fungentis legatione, et assentiente Carolo Magno, Mengingandum voluit sibi in ejus episcopatus sedem substitui : quod et feliciter consecutus est. Porro relatus sanctus inter sanctos, ab Ecclesia Catholica, anniversaria commemoratione cœptus est celebrari. Ecclesia vero Herbipolensis, Apostolicorum plantata laboribus, hactenus Apostolico fulgore coruscat, Catholica ibi doctrina in tanto Germaniæ naufragio conservata.

Quod igitur in obitu sancti Burchardi fit mentio Lulli episcopi Moguntini, supervixisse eum non solum Burchardo et successori ejus, eadem citata Acta testantur, ex quibus redarguas eos qui eum longe ante hæc tempora decessisse ex hac vita tradiderunt.

8. In fine autem anni hujus, nempe mense Decembri, Indictione decima quinta, mirum in modum exundans Tiberis, Romanæ Urbis planitiem alluvione replevit : hæc enim apud Anastasium Bibliothecarium verbis istis enarrantur : « In vicesimo hujus prædicti eximii Pontificis anno, mense Decembris, decima quinta Indictione, fluvius Tiberis e suo egressus alveo intumescens, sese per campestria dedit. Qui etiam præ nimia inundatione portam, quæ dicitur Flaminia, ingressus, ipsam e fundamentis evellens portam, usque ad arcum, qui vocatur Tres Facciolas, eam deduxit, et muros in aliquibus transcendit locis, atque ultra Basilicam sancti Marci redundans, per porticum, quæ vocatur Palatina, se extendens, usque ad pontem Antonini, ipsum evertens, egressus, in suum se iterum remisit alveum, ita ut in Via lata amplius quam duas staturas ejusdem fluminis aqua excreverit, atque a ponte beati Petri usque ad pontem Milvium aquæ se extenderint : juxta remissam vim ipsius fluminis perdidit domos et evertit, atque agros desertavit, evellens et eradicans arbusta et segetes : et propter hoc imminebat tribulatio magna.

« Quo audito, ipse præcipuus præsul, per hoc triduum, quo ipsum flumen quasi per alveum per civitatem currebat, se nimis in lamentationes dedit, et humi in oratione prostratus persistens, misertus Dominus ejus orationis, post triduum cessavit. Sed per plures dies aqua Romam detinuit. Intereaque ipse præcipuus antistes divina permotus inspiratione, per sandala (scaphas scilicet) morantes in Via lata cibis alebat, ut non fame necarentur, eo quod ostium domicilii exire nequibant præ nimia inundatione aquarum. Postmodum vero arefacta aqua, omnes ipsas regiones Viæ latæ in Domino consolatus est ». Hæc ibi de Tiberis inundatione, et Hadriani papæ erga gregem suum pastorali cura propensiore.

9. *Alphonsus cognomento* Castus *in regnum Hispaniæ restituitur.* — Hoc ipso anno Alphonsus cognomento Castus a Veremundo rege Gallæciæ, de quo dictum est anno superiori, restituitur in regnum, in collegam assumptus ab ipso : quod ex veteribus monumentis Morales prodidit, cum ex privilegio antiquissimi monasterii S. Vincentii Montis fortis ista refert :

« Æra octingentesima vicesima nona unctus est in regno magnus Adefonsus decimo octavo kalendas Octobris. Æra qua supra ». Hæc de unctione.

[1] Matth. XXVIII. — [2] Reg. XVII. — [3] Extant apud Sur. die XIV. Octob. tom. V.

Cæterum eodem anno, duodecimo kalendas Augusti, ipsum revocatum in regnum fuisse, auctor est Isidorus Pacensis, hujus sæculi non ignobilis scriptor. Fuit hic Froilæ regis filius, ob ætatem infirmam prohibitus, ne regnaret : ubi vero provectioris est factus ætatis, tum bellicæ virtutis, tum bene institutæ vitæ egregium specimen edidit, adeo ut cum Berta propria conjuge, sorore Caroli Magni continenter vixisse dicatur. De his autem quæ ad religionis cultum spectant, ista prodimus ex Tudensi, qui ait : « Multis virtutibus emicuit, solium suum forti et pulchro opere Oveti firmavit. Salvatoris nostri ibidem firmavit templum, aulam sanctæ Mariæ juxta ipsum templum : ædificavit quoque Basilicam sancti Thyrsi martyris, pulchro ædificio fieri fecit, omnesque has Domini domos cum arcubus lapideis atque columnis marmoreis auro argentoque ornavit, palatium regale Oveti fecit et picturis variis decoravit, omnem Gothorum ordinem, sicut in Toleto fuerat, tam in Ecclesia, quam in palatio ordinavit.

10. « Cum esset homo castus et Catholicus, arcam, quam Pelagius rex a Toleto detulerat in Asturias, diversorum sanctorum reliquiis plenam, Ovetum detulit. Ædificavit etiam altare meridianum in ultima parte S. Salvatoris, unde ascensus fit per gradus ad altare sancti Michaelis archangeli, ubi transtulit sanctissimam arcam cum multis aliis sanctorum reliquiis propter loci tuitionem et securitatem. Hoc factum vides ad firmitatem et securitatem regni sui et salutem totius populi Christiani. Concurrerunt ad pia sanctorum suffragia ex multis partibus fideles, vota cum devotione ferentes, et auctoritate Apostolica tertiæ partis suæ pœnitentiæ indulgentiam consequentes. Ea quidem arca, gentili errore comitante, tempore Mahometi pseudoprophetæ ab Hierosolymis navigio Hispalim est delata : deinde per annos septuaginta novem Toleti permansit : rursum cum a Mauris Toletum opprimeretur, arcam Dei Pelagius rapuit, et per abdita loca ad Asturias duxit, quam rex Alphonsus (ut dictum est) in Ecclesia Ovetensi honorifice cum multis sanctorum reliquiis collocavit. Julianus quoque quondam archiepiscopus Toletanus, qui a nefario Witiza rege ab archiepiscopatu fuit expulsus, cum prædicta arca venit, et Oveti quiescit.

11. « Decoratur etiam dicta Ovetensis Ecclesia Angelici miraculi novitate. Dum enim quadam die rex Alphonsus haberet casu coram se pondus auri splendidissimi, et quosdam lapides pretiosos, cogitare cœpit intra se, quomodo ad opus divini altaris inde crux fieri posset, ita sancta devotione regis existente. Cum post auditam missam a templo nostri Salvatoris regale palatium peteret, obviam habuit duos angelos in figuram peregrinorum, qui se aurifices esse dixerunt. Rex autem Alphonsus illico tradidit eis aurum et lapides, et jussit illis dari domum, in qua possent sine impedimento hominum operari. Sed rex dum pranderet, ad se reversus, quibus personis dederit aurum inquirit, et statim unum post alium legatum misit, uti viderent, quid ignoti aurifices agerent. Jam ministri domui fabricæ accedebant, cum subito tanta lux intra domum resplenduit, ut non possent eam oculi humani adspicere præ nimia claritate. Et cum nuntiatum regi fuisset, cito accurrit ad domum, et crucem solam sine aurificibus reperit, atque totam domum sicut sole irradiatam. Rex autem accipiens benedictam crucem, convocato omni clero, cum laudibus et hymnis Deo gratias agens, eamdem super altare S. Salvatoris reverenter posuit ». Hæc ex scripto Codice Tudensis nomine : quæ etiam ab aliis, qui nobili stylo prosecuti sunt res Hispanorum, narrantur[1].

Cæterum crucem ipsam factam esse, antequam restitueretur in regnum, quæ in ea legitur inscriptio docet. Est enim ipsa sancta crux quaquaversum inscriptionibus consignata in hunc modum. In cornu superiori habet ista :

SVSCEPTVM PLACIDE MANEBIT HOC IN HONORE DEI
OFFERT ADELFONSVS HVMILIS SERVVS CHRISTI

In cornu vero sinistro ac dextro hæc, quæ sequuntur :

QVISQVIS AVFERRE PRAESVMSERIT MIHI
FVLMINE DIVINO INTEREAT IPSE.
NI LIBENS VOLVNTAS DEDERIT MEA
HOC OPVS PERFECTVM EST ÆRA DCCCXXVI.

In stipite autem deorsum in hunc modum :

HOC SIGNO VINCITVR INIMICVS.
HOC SIGNO TVETVR PIVS.

[1] Descripsit Morales l. XIII. c. 38.

Anno periodi Græco-Romanæ 6284. — Anno Æræ Hispan. 829. — Anno Hegiræ 175, inchoato die 10 Maii, Fer. 3. — Jesu Christi 791. — Hadriani I papæ 20. — Constantini imp. 16 et 12. Solius 2.

1. *Imperator anno sequenti patruos suos excæcavit.* — Ad num. 1 et seq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXXXIII, kal. Septembris superioris Christi anni inchoato, narrat infelicem expeditionem Romanorum adversus *Bulgaros*, quam dicit contigisse *mense Aprili*, ideoque præsenti Christi anno, et imperatorem cum in Cardamum Bulgariæ domnum incidisset, desertum fuisse a suis militibus timore perculsis et in fugam actis. Quod recte hoc anno recitat Baronius ; verum quod addit ex eodem Theophane imperatorem excæcasse patruos suos, ad sequentem Christi annum spectat. Theophanes enim anno Incarnationis secundum Alex. DCCLXXXIV mense Septembri hujus Christi anni incœpto, ait : « Mensis Januarii die decimo quinto ab ipsa matre multisque optimatibus exoratus, imperatricem iterum eam renuntiat, et cum eo faustis populi exclamationibus, velut olim excipitur, in hæc verba : Constantino et Irene multos annos ». Addit Theophanes, imperatoris placito cunctos paruisse præter Armeniacos milites, qui *Alexium* pridem suum ducem in officium restitui postularunt. Sed Constantinus Alexium verberibus cæsum et capillis detonsum in prætorium detrusit. Cum vero mensis Julii die XX Constantinus infeliciter adversus Bulgaros pugnasset, et urbem fugitivus repetiisset, militares ordines in urbem invecti Nicephorum excæsarem imperatorem renuntiare consiliati sunt. Sed Constantinus « Nicephorum quidem oculorum orbitate damnavit : Christophoro, Nicetæ, Anthimo et Eudocimo linguas præscindi jussit, etc. Supplicium itaque mense Augusto, sabbati die, Indictione decima quinta, hora nona, eis irrogatum. In spatium tamen haud diutinum injustum hujusmodi facinus inultum divina justitia distulit. Solius enim quinquennii exacto intervallo ejusdem mensis et sabbati die a propria matre Constantinus ipse oculis orbatus est ». Quare non hoc anno, ut habet Baronius, sed insequenti, quo Indictio XV mense Augusto adhuc in cursu erat, Constantinus patruos suos, Constantini scilicet Copronymi filios, iis suppliciis affecit, et quidem mense Augusto, die sabbati. Sed id factum post secundam ejus in Bulgaros expeditionem, non vero post priorem, quam Baronius cum posteriori perperam confundit.

2. *Primus annus belli a Carolo gesti in Hunnia.* — Felicius in Occidente a Carolo adversus Hunnos sive Avaros pugnatum. Bellum illud hoc anno ab eo susceptum, et post annos octo feliciter confectum, ut infra videbimus. Gesta in eo Eginhardus in Annal. his verbis hoc anno narrat : « Transacto vere, circa æstatis initium rex de Wormatia movens Bajoariam profectus est ea meditatione, ut Hunis factorum suorum vicem redderet, et eis quamprimum posset bellum inferret. Comparatis igitur ad hoc ex omni regno suo quam validissimis copiis et commeatibus, bipartito exercitu iter agere cœpit. Cujus partem Thederico comiti et Meginfrido cubiculario suo committens, eos per Aquilonarem Danubii ripam iter agere jussit. Ipse cum parte, quam secum retinuit, Australem ejus fluminis ripam, Pannoniam petiturus, occupavit, Bajoariis cum commeatibus exercitus, qui navibus devehebantur, per Danubium secunda aqua descendere jussis. Ac sic inchoato itinere, prima castra super Anesum posita sunt. Nam is fluvius inter Bajoriam atque Hunorum terminos medius currens, certus duorum regnorum limes habebatur. Ibi supplicatio per triduum facta, ut id bellum prosperos ac felices haberet eventus. Tum demum castra mota, et bellum genti Hunorum a Francis indictum est. Pulsis igitur Hunorum præsidiis, ac destructis munitionibus, quarum una super Cambum fluvium, altera juxta Comagenos civitatem in montem Cumeberg, vallo firmissimo erat exstructa, ferro et igne cuncta vastantur. Cumque rex cum eo quem ducebat exercitu usque ad Arrabonis fluenta venisset, transmisso eodem fluvio, per ripam ejus usque ad locum, quo is Danubio miscetur, accessit, ibique stativis per aliquot dies habitis per Bajoariam reverti statuit. Alias vero copias quibus Thedericum et Meginfridum præfecerat, per Behemannos, via qua venerant, reverti præcepit. Sic peragrata ac devastata magna parte Pannoniæ, cum incolumi exercitu Francorum in Bajoariam se recepit. Saxones autem et Frisones cum Thederico et Meginfrido per Behemannos, ut jussum erat, domum

regressi sunt. Facta est autem hæc expeditio sine omni rerum incommodo, præter quod in illo, quem rex ducebat exercitu tanta equorum lues exorta est, ut vix decima pars de tot miltibus equorum remansisse dicatur. Ipse autem cum dimissis copiis Reginum civitatem (nunc Ratisponam), quæ nunc Reganesburg vocatur, venisset, in ea hyematurus consedisset, ibi Natalem Domini celebravit ». Pascha autem Wormatiæ celebraverat, ut cum Eginhardo anno superiori, tradunt cæteri annalistæ. Sirmondus tom. II Concil. Gall. aliique litteras referunt, quas Carolus scripsit *Fastradæ* reginæ, quæ Ratisponæ remanserat, in quibus ait copias Italicas, quas illuc pergere duxerat, X kal. Sept. in Avariam pervenisse, et cum Avaribus tanta felicitate pugnasse, ut a multo tempore tanta Avarum strages facta non fuerit. Addit Carolus : « Tribus diebus litaniam fecimus, id est, nonis Septemb. quod fuit Lunis die, incipientes, et Martis, et Mercoris, Dei misericordiam deprecantes ». Hoc autem anno nonæ Septemb. quibus cœpta litania, cum die Lunæ concurrebant.

3. *Situs regni Hunnorum.* — Avarum seu *Hunnorum* ditiones in Australes et Boreales medius dividebat Danubius, cui commiscentur in hodierno Austriæ archiducatu *Anisus*, sive Anesus (vulgo l'*Ens*) et *Cambus* (vulgo le *Camb*). Francorum eorumdemque Avarorum certi tunc termini. *Anisus* ad urbem cognominem subit dexteram Danubii ripam, sinistram *Cambus* infra Chrembsam oppidum (vulgo *Chrembs*) e regione Trigisami (vulgo *Trasmaur*). Raba sive Arabo, quem Carolus pertransiit, fluvius est in hodierna Hungaria cuique notus. In brevi Chronico usque ad annum Christi DCCCX producto, et a Duchesnio tom. III publicato, ad hunc annum legitur : « Carolus rex primum fuit in Chunia ». Antiqui enim regnum Avarum seu Hunnorum modo Huniam, modo Chuniam vocitabant, illucque primum Carolus hoc anno profectus est.

4. *Suibertus episc. Werdensis vel Sympertus episc. Ratisponensis moriuntur.* — Cointius hoc anno num. 1 refert verba annalistæ Loiseliani, ut publicatus est a Duchesnio tom. II, additque Codicem, quo usus est Canisius tom. III Antiq. Lect. addere mortem duorum episcoporum in Codice Loiseliano prætermissam, et in eo legi : « In ipso itinere obiit bonæ memoriæ Angilramnus archiepiscopus Mediomatricis Ecclesiæ, et Sympertus episcopus ibi defunctus est ». Verum dubito, ne in eo Codice librarius loco, *Suidberti* Werdensis episcopi, per errorem scripserit, Sympertum, qui quartus fuit episcopus Ratisponensis. In Chronico enim Moissiacensi ad hunc Christi annum post narrationem expeditionis Hunnicæ habetur : « Et in ipso itinere obiit bonæ memoriæ Ingilramnus Mediomatricæ Ecclesiæ episcopus : sed et Suibertus episcopus ibidem defunctus est ». Præterea in brevi Chronico apud monasterium sancti Galli scripto, et ab anno DCCXLVIII usque ad an. DCDXXVI perducto, tom. III Duchesnii, ad annum DCCXC habetur : « Angilramus et Suidbertus de hac luce migraverunt ». Errat quidem auctor in anno, sed incertum, an librarius in *Suidberti* nomine lapsus sit. Cum in annalista Loiseliano juxta Duchesnii editionem nulla Angilramni et Symperti mentio habeatur, utriusque mors assuta quidem videtur Codici, quo usus est Canisius; sed remanet difficultas, an interpolator erraverit. Mabillonius tom. IV Analect. pag. 320, observat in kalendario S. Emmerammi *Sintpertum* episcopum Ratisponensem notari III kal. Octob. qui ideo videtur mortuus in reditu Caroli ab ea expeditione aliquot diebus ante Angilramnum.

5. *Moritur et Angilramnus archiep. Metensis.* — Hunc vero præsenti anno vitam cum morte commutasse, extra omne dubium esse debet; in Codice enim sancti Symphoriani apud Dominicum in familia Ansberti rediviva legitur : « Angelramnus archiep. et palatii capellanus, qui sedit annos XXIII et dies XXVIII, requiescit in monasterio, cui vocabulum Nova cella, ob. VII kal. Nov. in loco qui dicitur Anagahunc Chunisberg, et cessavit episcopatus an. XXVII et menses III ». Ubi *Chunisberg* idem est ac *Cumeberg*, de quo Eginhardus citatus dum de expeditione Hunnica Caroli loquitur. Auctor istius Catalogi confirmat quod mox diximus, *Angelramnum* sc. qui erat in exercitu Caroli, mortuum esse, dum idem exercitus in Franciam rediret, idque die vicesima sexta mensis Octobris, quo etiam ejus obitus consignatur in Martyrologio Metensi apud Meurissium in Historia episcoporum Metensium. Sedem inierat *Angelramnus* anno DCCLXVIII, die XXIX mensis Septemb., ut elicitur ex ejus sedis duratione accurate in eo Catalogo annotata. Ei in dignitatem archicapellani successit *Hildeboldus* episcopus Coloniensis. In Concilio enim Francofordiensi anno DCCXCIV habito canone LV legitur : « Dixit etiam dominus rex in eadem Synodo se a Sede Apostolica, id est, ab Hadriano Pontifice licentiam habuisse, ut Angilramnum archiepiscopum in suo palatio haberet propter utilitates Ecclesiasticas. Deprecatus est eamdem Synodum, ut eo modo sicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildeboldum episcopum habere debuisset; quia et de eodem, sicut et de Angilramno, Apostolicam licentiam habeat. Omnis Synodus consensit, et placuit eis eum in palatio esse debere propter utilitates Ecclesiasticas ». Ex morte Angelramni, quam hoc anno contigisse constat, præcedentium et subsequentium episcoporum Metensium Chronotaxis digerenda, et varii errores in eorumdem episcoporum initio et fine consignandis hactenus admissi, emendandi. Obiter observabis tempore Concilii Francofordiensis *Coloniam* nondum metropolim fuisse; cum Hildeboldus in eo episcopus appelletur.

6. *Epocha Conc. Forojuliensis.* — A num. 3 ad 7. Concilium Forojuliense, a sancto Paulino Forojuliensi patriarcha celebratum, Baronius et post

enim Conciliorum collectores huic anno affixere, quod in ejus Actis legatur : « Anno felicissimo principatus eorum (nempe Caroli M. ac Pippini Italiæ regis) tertio et vicesimo et xv, canonicis siquidem evocatum Syllabis fraternum quorumdam episcoporum contubernium Foro-Julium municipium metropolim Aquilegiensem veneranter coacervatum convenit». Annum enim illum vicesimum tertium Caroli ab anno DCCLXVIII, quo in Francia regnare cœpit, deduxere, parum curantes de anno decimo quinto Pippini regis, qui in præsentem convenire non potest; cum tamen ejus præcipue ratio habenda sit, cum de Concilio in Italia congregato agatur. Præterea Itali Acta publica annis Caroli in Italia, non vero in Francia regnantis notabant, ut varia monumenta demonstrant, et satis de se patet. Quare cum *Carolus* anno septingentesimo septuagesimo quarto in Italia seu in Longobardia regnare cœperit, *Concilium Forojuliense* anno septingentesimo nonagesimo sexto, quo annus ejus XXIII initium sumpsit, et Pippinus annum XV regni sui absolvit, habitum fuit, idque ante diem decimum quintum mensis Aprilis, quo anno DCCLXXXI Romæ ab Hadriano papa baptizatus, et Italiæ rex appellatus. Sed cum Carolus annos regni Italici aliquando a suis victoriis ante diem XV mensis Aprilis anni DCCLXXIV in Longobardia reportatis; aliquando vero a capta post diem XXVI mensis Maii ejusdem anni Papia regni Longobardici regia repetat, ut eo anno num. 8 et seqq. ostendimus, annus ille XXIII regni Italici a priori epocha proficiscitur, ut an. XV Pippini regis manifeste indicat. Cointius an. DCCXCV, num. 8, dicit annum Caroli regis XXIII cum anno Pippini XV componi non posse, et qui XXIII Caroli regis annum servandum censuere, emendare debuisse Pippini regis annum XV, concluditque hunc Pippini regis annum retinendum, et expungendum Caroli regis annum XXIII ac reponendum annum XXVII, qui anno Christi DCCXCV cum anno Pippini regis XV convenit. Verum locus ille purus est, sed annus XXIII Caroli a priori ejus regni Italici epocha deducendus, qua de re imposterum dubium esse non potest.

7. *Locus in quo celebratum fuit.* — Quoad locum Concilii, illud non congregatum apud Forum Livii, vulgo *Forli*, cum civitas illa sita sit in Romandiola ab antiquis *Forum Livii* nuncupata, viginti milliaribus a Bononia distans, sed in civitate nunc appellata *Cividal d'Austria*, sive *del Friuli*, antiquitus dicta *Forum Julii*, in qua tunc patriarcharum Aquileiensium sedes erat, quos propterea Alcuinus et alii patriarchas Forojulienses etiam denominavere, uti me docuit U. Cl. Philippus a Turre olim canonicus Forojuliensis, nunc Em. cardinalis imperialis auditor. Civitas hæc pristinum tandem splendorem nomenque amisit, et *Utinum* oppidum non longe inde dissitum metropolico illius privilegio auctum est, tuncque civitas Forojulii ea dignitate spoliata *Civitas Austriæ* appellari cœpit. Ea autem dominio Veneto subest. Legenda quæ anno DCCXXIX jam diximus.

8. *Ob bellum Hunnicum in annum* DCCXCVI *dilatum.* — Paulinus in oratione ad comprovinciales episcopos rationem affert, cur Concilii celebrationem tamdiu distulerit, indeque annum, quo illud habitum magis declarat : « Propter improbos, qui solent irrumpere, mundanos tumultus, propterque imminentia prœliorum bella, quæ circumquaque per gyrum finium nostrorum frementi ferocitate ingruere non cessabant, etc. Nunc autem divina opitulante clementia, attritis utique ferocium Barbarorum superbiæ typho erectis cervicibus, auxilio per omnia adminiculante de cælo, reddita jam quietissima pace terris, etc. Necessarium duximus summopere festinantes dilectissimam fraternitatem vestram in uno collegio aggregari », ubi Paulinus respicit ad bellum Avaricum seu Hunnicum hoc anno inchoatum, et ut videbatur, anno DCCXCV ad finem perductum, ut ex dictis in utroque anno evidenter elicitur. Hunni enim seu Avares jam per quinquennium Forojuliensibus insultarant, et contra eos Henricus dux Forojuliensis atrox bellum gesserat. Quare hoc anno bello non finis impositus, sed initium datum, ideoque Concilium Forojuliense dici non potest eo indictum fuisse. *Hunnos* hoc ipso anno in Italiam irrupisse infra videbimus. Actum in eo adversus eos, qui variis erroribus implicati de mysterio Trinitatis, præsertimque de processione Spiritus sancti non recte sentiebant, ac præterea adversus eos, « qui in duos videntur filios unum Christum Dei Filium dividere, dum illum naturalem et adoptivum affirmare moliuntur », inquit Paulinus in sua oratione; quibus verbis ostendit Concilium istud adversus Felicem Urgelitanum congregatum non fuisse, ut putavit Cointius loco citato, sed generatim adversus Ebionitas, Nestorianos, aliosque hæreticos in sacrum Incarnationis mysterium peccantes. Sanciti præterea in eo canones quatuordecim, qui omnes ad Ecclesiasticam disciplinam spectant, et legi possunt apud Natalem Alexandrum sæculo Ecclesiæ octavo (1).

9. *Obitus SS. Burchardi et Lulli.* — Ad num. 7. Egilwardus monachus Wirziburgensis, qui sæculo XI vixisse videtur, Vitam sancti Burchardi episcopi Wirziburgensis primi auctore anonymo scriptam tribus libris interpolavit, eique novas mendas adjecit, et quod anonymus jam peccaverat, Burchardum Romæ a Zacharia Pontifice ordinatum,

(1) Cointii conjectura quoad causam habiti Concilii Forojuliensis tenenda est; cum enim ait Paulinus Concilium indixisse se in eos, *qui in duos videntur filios unum Christum Dei Filium dividere*, demonstrat utique rem habere se cum Felicianis. Licet enim Felix ejusque asseclæ duas in Christo personas non agnoscebant; id tamen ex Felicis hæresi de adoptione Christi deducendum necessaria consecutione putabatur. Audi Benedictum Anianensem in disputatione adversus Felicianos, vulgata a Baluzio Miscell. tom. V, pag. 39 : « Quis est qui solvit Jesum, nisi qui dicit proprium eum esse filium Dei ex divinitate, adoptivum autem esse ex carne, dissolvens unam personam Jesu Christi Dei in duas filiorum personas, Dei hominis cum Nestorio? » MANSI.

Egilwardus factum affirmat anno DCCLI, ejusque obitum ad præsentem prorogat. Hunc secutus Baronius ejus mortem, sicuti et *Lulli* archiepiscopi Moguntinensis, hoc anno recitat. Verum *sanctum Burchardum* an. DCCLIV, *Lullum* vero an. DCCLXXXVI, vivendi finem fecisse, annis illis monstravimus.

10. *Alphonsus Castus in Asturiis regnat.* — Ad num. 9 et seqq. Baronius initium *Alphonsi II*, cognomento *Casti*, Asturiarum regis a Veremundo rege in collegam assumpti accurate cum Æra DCCCXXIX et XVIII kalendas Octob. illigavit; eo enim die, in quem festum Exaltationis sanctæ Crucis incidit, eum unctum esse, ex antiquo Privilegio deducit. Verum quod addit, eum *XII kalend. Augusti* in regnum revocatum, auctorem esse *Isidorum Pacensem* hujus sæculi non ignobilem scriptorem, subsistere non potest. Isidorus enim Pacensis in Hispania episcopus chronologiam suam orditur ab anno Christi DCXI, sed ultra annum DCCLIV eam non producit, ideoque quod ab alio historico scriptum, deceptus a Mariana lib. 2 de Reb. Hisp. cap. 7 Isidoro Pacensi attribuit. Inclinatæ Hispaniæ res unius Alphonsi virtute stetere, fuitque, inquit Mariana, perpetua rerum gestarum felicitate, bellicis artibus, clementiæ, religionis et liberalitatis laude suis charus, externis formidabilis.

11. *Ethelardus fit archiep. Cantuariensis.* — Simeon Dunelmensis in Historia de Gest. reg. Angl. Lamberti Dorovernensis seu Cantuariensis archiepiscopi mortem hoc anno consignat, eique *Ethelredum* a quibusdam *Ethelardum*, et ab aliis *Ædilhardum* appellatum successisse scribit. Ethelardum valde laudat Malmesburiensis libro 1 de Pont. p. 199 : « Ethelardus, inquit, vir post primos doctores, Summis Pontificibus comparandus, et pæne dixerim præferendus, atque haud scio si dicto delinquo; cum profecto excellentius videatur restaurasse dignitatem amissam, quam conservare partam : quamvis et illud nonnullæ laudis habeatur ». Offa enim Merciorum rex, quod illi cum Cantuariensibus graves inimicitiæ intercederent, Lambertum primatu spoliarat, et ab Hadriano papa Lichfeldensem episcopum pallio donari impetrarat, sed Ethelardus a Leone III Hadriani successore res in pristinum statum restituendas curavit. Alcuinus cum ad Dorovernensem Ecclesiam evectum fuisse accepit, scripsit ad eum Epistolam, quæ in ejus operibus ordine est XXVIII, in qua varia salutis officiique monita ei præscribit, et inter alia ait : « Patres nostri Deo dispensante, licet pagani, hanc patriam, bellica virtute primum pagani possederunt. Quam grande igitur opprobrium est, ut nos Christiani perdamus, quod illi pagani acquisierunt. Hoc dico propter flagellum, quod nuper accidit partibus insulæ nostræ; quæ prope trecentis quinquaginta annis (ab anno nempe CDXLIX, quo Angli et Saxones in Britanniam adventarunt) a parentibus inhabitata est nostris. Legitur in libro Gildæ Bretonum sapientissimi ; quod iidem ipsi Bretones propter rapinam et avaritiam principum, propter iniquitatem et injustitiam judicum, propter desidiam et pigritiam prædicationis episcoporum, propter luxuriam et malos mores populi, patriam perdiderunt. Caveamus hæc eadem nostris temporibus vitia inolescere : quatenus benedictio divina nobis patriam conservet in prosperitate bona, quam nobis in sua misericordia perdonare dignata est ».

HADRIANI I ANNUS 21. — CHRISTI 792.

1. *Concilium Ratisponense, a quo Felix hæreticus damnatur.* — Annus sequens numeratus septingentesimus nonagesimus secundus, decima quinta Indictione notatur, quo celebratum est Concilium Reganesburgi, sive Ratisponæ, ubi damnatus est Felix Urgelitanus episcopus, quem sic damnatum Angelbertus abbas Romam perduxit ad Hadrianum Pontificem, ubi confessione rectæ fidei facta, hæresim damnavit. Hæc Annales Francorum, et apud Reginonem et alios. In iis autem qui sub Ludovico Caroli filio scripti sunt, ista paulo latius explicantur verbis his : « Urgelis est civitas in Pyrenæi montis jugo sita, cujus episcopus nomine Felix, natione Hispanus, ab Elipando Toleti episcopo per litteras consultus, quid de humanitate Salvatoris Dei et Domini nostri Jesu Christi sentire deberet, utrum secundum id, quod homo est, proprius, an adoptivus filius credendus

esset ac dicendus : valde incaute atque inconsiderate, et contra antiquam Ecclesiæ Catholicæ doctrinam adoptivum non solum pronuntiavit, sed etiam scriptis ad memoratum episcopum libris, pertinacissime pravitatem opinionis suæ defendere curavit. Hujus rei causa ductus ad palatium regis (Caroli scilicet), qui tunc apud Reginum Bajoariæ civitatem, in qua et hiemaverat, residebat. Ubi congregato episcoporum Concilio auditus est, et errasse convictus ad præsentiam Hadriani Pontificis Romam missus : ubi etiam coram ipso in Basilica sancti Petri Apostoli hæresim confessus est, atque abdicavit : quo facto, ad civitatem suam reversus est ». Hæc ibi.

2. Sed expressius atque fidelius hæc habentur apud Jonam Aurelianensem episcopum, qui sub eodem filio Caroli Magni Ludovico et ejus filio Carolo Calvo claruit atque scripsit adversus Claudium episcopum Taurinensem, ubi ipsius primi libri exordio de Felice dicturus, sic incipit : « Disertissimos viros et eloquentissimos atque Catholicæ et Apostolicæ fidei invictissimos defensores Hispaniam protulisse, manifestum est, quorum imitanda exempla et documenta sequenda, quia in promptu habentur, et Ecclesiæ amplectuntur, ab eis, Christo favente, non ab jure sancta salubriter instruitur et fovetur Ecclesia. Sed quoniam sæpissime et hæresiarchas simplicitatem Catholicæ fidei perversis dogmatibus commaculare conantes, et multifariis superstitionibus auctoritati sanctæ Dei Ecclesiæ contraeuntes creavit, et hactenus creare non cessat, cunctis valde fidelibus dolendum est. Ut igitur cæteros omittam : emersit ex eadem Hispania tempore sanctæ memoriæ Caroli piissimi atque invictissimi Augusti quidam Felix nomine, actu infelix, Urgelitanensis civitatis episcopus, qui juncto suo scelerato errori Eliphando (Elipando) Toletanæ urbis episcopo, secundum humanitatem non esse proprium Filium Dei, sed adoptivum prædicare ausus est. Et hac virulenta doctrina uterque Hispaniam magna ex parte infecit.

3. « Deinde Apostolorum Christi actus imitari videri volentes, cum ipsi non Apostoli Christi, sed præcones essent hostis antiqui, unusquisque separatim diversas provincias eadem insana sua doctrina imbuendas appetivere, Elipandus scilicet Asturias et Gallæciam, cujus discipulos apud Astures me aliquando vidisse memini, quos et Catholicorum virorum regionis illius, qui eorum vesanæ doctrinæ secundum sanam doctrinam rationabiliter renitebantur, relatu, perspicuitatisque meæ probatu secundum eorum actum et habitum, certissimos Antichristos esse liquido deprehendi ; manifestum cernens in illis illud beati Ambrosii compleri : Habitus mentis in corporis statu cernitur. Et illud cujusdam : Frons hominis propriæ mentis depromit affectum. Qualis vultus erit, talia corda gerit. Quibus verissime et apertissime cognitis, et quia jam secundum Apostolicum præceptum ter, ut ab eadem sua erronea prædicatione desisterent, admoniti fuerant, tamen in eodem errore permanebant, ut hæreticos devitavi.

« Porro idem Felix cum multis apud Septimaniam eumdem haustum pestiferum propinarit; eum tamen Galliæ Germaniæque (quantum in illo fuit) propinare voluit. Sed divina gratia adminiculante, nullum apud Galliam Germaniamque ejus error locum invenire quivit : quoniam non solum apud Germaniam studium litterarum et amor sanctarum Scripturarum, verum etiam apud eamdem Galliam (quæ sola, teste Hieronymo, monstra non habuit, sed viris semper fortibus et eloquentissimis abundavit) ejusdem memorabilis viri solertissimo studio et ferventissimo desiderio actum est, ut Domino opem ferente, in sibi commissæ Ecclesiæ filiis et liberalium artium apprime disciplina, et divinarum Scripturarum perfecte polleret intelligentia. Quibus milites Christi, utpote invictissimis armis muniti, ejus vesanam doctrinam propulsaverunt. Ejusdem namque principis jussu in unum coacti, adhibita etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate, eumdem Felicem damnaverunt, imo cum auctore sui erroris Nestorio, quem imitatus est, perpetuo anathemati mancipaverunt ». Hactenus de his Jonas. Sed unde emerserit erroris istius occasio, dicturi sumus, cum de Concilio Francofordensi, ubi iterum Felix damnatus est, erit agendum.

4. *De Angilberto abbate.* — Quod autem de Angilberto, sive Engelberto mentio facta est, quod perduxerit Felicem Urgelitanum hæreticum ad Hadrianum Romanum Pontificem : fuit ipse gener Caroli Magni, vitæ bene institutæ meritis clarus, abbas postea monasterii S. Ricarii in Centulo, quod ipse egregio opere struxit. De quo ejus filius Nithardus[1] hæc obiter, dum agit de translatione corporis ejus : « Eadem quoque, inquit, die, Angilbertus vir memorabilis Centulo translatus, et anno post decessum ejus vicesimo octavo, corpore absque aromatibus indissoluto, repertus est. Fuit hic ortus, eo tempore, haud ignotæ familiæ. Madhelgaudus autem, Richardus et hic ex una progenie fuere, et apud Carolum merito magni habebantur. Qui ex ejusdem magni regis filia nomine Berheta Harnidum fratrem meum et me Nithardum genuit. Centulo opus mirificum in honorem omnipotentis Dei, sanctique Ricarii construxit. Familiam sibi commissam mirifice rexit. Hinc vita cum omni felicitate defuncta, Centulo in pace quievit » : anno octingentesimo decimo quinto. Meminit ejusdem Angilberti Albinus Flaccus in Epistola nuncupatoria ad Carolum Magnum, quæ est Præfatio ad Vitam sancti Ricarii, quam scripsit[2].

[1] Nithard. hist. l. IV. — [2] Extat apud Sur. die XXVI Apr. tom. .

Anno periodi Græco-Romanæ 6285.— Anno Æræ Hispan. 830. —Anno Hegiræ 176, inchoato die 28 Apr., Fer. 7.— Jesu Christi 792.
— Hadriani I papæ 21. — Constantini imp. 17 et 13. Solius 3.

1. *Felix episc. Urgellæ bis hoc anno damnatus fuit.* — A num. 1 ad 4. *Felicem* episcopum Urgelitanum bis hoc anno damnatum esse, testantur annalistæ Loiselianus, Fuldensis, Bertinianus, ac Metensis cum monacho Egolismensi, et incerto auctore, qui Vitam Caroli conscripsit. Primo damnatus est in Concilio Reginoburgi seu Ratisponæ hoc anno habito, iterumque Romæ, quo ab Angilberto ductus est ad Hadrianum papam, coram quo hæresim suam ejuravit. Audiendus Eginhardus in Annalibus, cujus verba recitat Baronius, quæ explicatione indigent : « Orgellis est civitas in Pyrenæi montis jugo sita, cujus episcopus nomine Felix, natione Hispanus, ab Elipando Toleti episcopo per litteras consultus, quid de humanitate Salvatoris Dei et Domini nostri Jesu Christi sentire deberet, utrum secundum id quod homo est, proprius an adoptivus Dei Flius credendus esset ac dicendus, valde incaute atque inconsiderate, et contra antiquam Catholicæ Ecclesiæ doctrinam, adoptivum non solum pronuntiavit, sed etiam scriptis ad memoratum episcopum libris pertinacissime pravitatem opinionis suæ defendere curavit. Hujus rei causa ductus ad palatium regis, qui tunc apud Reginum Bajoariæ civitatem, in qua et hyemaverat, residebat. Ubi congregato episcoporum Concilio auditus est, et errasse convictus, ad præsentiam Hadriani Pontificis Romam missus ,ubi etiam coram ipso in Basilica beati Petri Apostoli, hæresim confessus est atque abdicavit. Quo facto ad civitatem suam reversus est ».

2. *Elipandus hæresim Felicianam jam ante publicarat.* — *Urgella* sive *Orgella* vel Orgellis urbs quidem Hispaniæ citerioris ad Sicorim amnem, sed quia non procul a Galliarum confinio posita, Francis hoc tempore parebat, et Aquitaniæ regno provinciæque Narbonensi accensebatur. *Felix multis apud Septimaniam* pestiferum suum dogma propinavit, ut scribit Jonas Aurelianensis episcopus in libro contra Claudium Taurinensem episcopum, cujus verba refert Baronius; *Elipandus* vero Asturias et Gallæciam infecit, ut ibidem docet Jonas. Verum prius Elipandus emersit, quam Felix, licet hic eidem hæresim suam propinarit. Eginhardus tamen loco citato uno tenore narrat quæ diversis temporibus accidere. Anno enim DCCLXXXIII *Elipandus* Felicem quid de humanitate Christi sentiendum sit, interrogavit, tuncque Elipandus Christum esse tantum Filium Dei adoptivum prædicare ausus est. Quod cum ad aures Hadriani papæ pervenisset, ad Hispaniarum episcopos adversus eumdem scripsit, ut eo anno ostendimus.

3. *Vita Angilberti a duobus auctoribus scripta.* — Ad num. 4. *Felicem* Reginoburgo Romam missum esse, ibi coram Hadriano suam ipsummet hæresim damnasse, ac illuc ab Angilberto ductum esse varii annalistæ scripsere, et annalista Fuldensis *Angilbertum* tunc abbatem vocat. Quare anno circiter DCCXC, in monasterium Centulense secessit et monachum induit. Cum tamen auctores duo qui Vitam ejus in litteras misere, diu post ejus mortem floruerint, pluraque vel dubia vel falsa tradiderint, veritatem e tenebris eruere et falsa a veris distinguere facile non est. Prior Vitæ ejus scriptor Hariulfus fuit in libro secundo Chronici Centulensis a Dacherio tomo IV Spicilegii editi. Erat autem Hariulfus monachus monasterii Centulensis. Alter Vitæ scriptor a Bollando ad diem XVIII mensis Februarii, ubi eam mutilam vulgavit, idem Hariulfus creditur, a Mabillonio vero sæc. IV Benedict. part. 1, ubi eam integram publicavit, existimatur Anscherus abbas Centulensis. Vixit Hariulfus sub finem sæculi undecimi, ut ipsemet in fine sui Chronici indicat; Anscherus vero an. MCX, ut ex Vita Angilberti colligi putat Mabillonius in Elogio historico quod utrique Vitæ præfixit. *Angilbertus* generis nobilitate illustris fuit et *ab ipsis infantiæ rudimentis* in palatio Caroli regis enutritus, ut testatur Hadrianus papa in Epistola ad eumdem Carolum pro Synodo Nicæna secunda.

4. *De ejus cum Berta filia Caroli M. copulatione.* — Eum Caroli Magni filiam *Bertam* uxorem duxisse scribit Anscherus seu auctor posterioris Vitæ, qui ait eam Angilberti amore captam persuasisse patri, ut sibi cum eo nubere liceret, quod Carolus *veritus ne res in pejus procederet*, concessit. Verum contra hoc matrimonium gravia militant argumenta, quibus permotus Cointius anno DCCXCIV, num. 109 existimat Angilbertum obscœne cum Berta vixisse, rege vel inscio, vel

filiæ suæ probrum dissimulante. Bollandus vero citatus sua dubia adversus illud matrimonium in medium adducit, professus tamen se nolle traditionem Centulensium convellere, neque quid fœdum de regia virgine ac illustri palatino et sacerdote suspicari. Denique Mabillonius rem hanc magnam difficultatem habere ait, et solutis Bollandi dubiis matrimonium illud tuetur. Potissimum dubium ex his Eginhardi verbis in Vita Caroli M. exoritur : « Filiorum et filiarum tantam in educando curam habuit, ut nunquam domi positus sine ipsis cœnaret, nunquam iter sine illis faceret. Adequitabant et ei filii, filiæ vero pone sequebantur, quarum agmen extremum ex satellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. Quæ cum pulcherrimæ essent, et ab eo plurimum diligerentur, mirum quod nullam earum CUIQUAM AUT SUORUM AUT EXTERORUM NUPTUM DARE VOLUIT. Sed omnes secum usque ad obitum suum in domo sua retinuit, dicens se earum contubernio carere non posse. Ac propter hoc, licet alias felix, adversæ fortunæ malignitatem expertus est. Quod tamen ita dissimulavit, ac si de eis nunquam alicujus probri suspicio orta vel dispersa fuisset ». Difficultatem etiam magnam facit ætas Bertæ, quam Cointius anno tantum DCCLXXIX in lucem prodiisse arbitratur. Ex Angilberto et Berta nati duo filii *Harnidus* et *Nitardus*, ut idem Nitardus eorum filius lib. 4 Historiæ suæ prodit. Ejus verba recitat Baronius.

5. *Non videtur fuisse illicita.* — Utrumque ex vero matrimonio ortum esse vix dubitare possum; cum Berta an. DCCLXXV nata videatur, ut ex iis quæ anno DCCLXXXIII in morte Hildegardis ejus matris dixi, manifestum est. Illud quidem matrimonium secretum fuit, et ab utroque contractum, quod Carolus M. nollet filias suas nuptui dare. Sed cum is et respectu filiæ et respectu Angilberti, quem semper amavit et honoribus cumulavit, rem hanc dissimularit, omnis illicitæ copulæ suspicio ab ea videtur abfuisse. « Siquidem vix in animum inducere quis potest », inquit Mabillonius, « Carolum virum prudentem ac sapientem, ut filiæ probrum dissimulare potuerit, tantum honoris et amicitiæ contulisse homini, qui familiæ suæ istam labem intulisset ». Aliam suæ opinionis conjecturam affert Mabillonius, quæ mihi neutiquam probatur : « Si ipsius Eginhardi uxor Imma fuit Caroli filia », inquit vir doctissimus, « Carolo probante ducta uti multa certe persuadent; quis miretur nullam de Angilberti cum Berta connubio fieri mentionem ab Eginhardo, qui ne uxorem quidem suam inter filias Caroli recensuit? fabula, inquis, chronographi Laureshamensis. Et tamen Lotharium, Ludovici Augusti filium, *nepotem* suum non obscure vocat Eginhardus, cum ait in Epistola XXXIV ad Lotharium : *Quapropter admonendum censui neptitatem tuam, ut per prudentiam vobis a Deo concessam caveatis periculum vestrum.* Si Lotharius Eginhardi nepos, ergo propter uxorem : quæ proinde Caroli filia fuerit. Et tamen, ut dixi, Eginhardus uxorem suam *Immam* (sic eam ipse vocat in litteris suis) nusquam inter Caroli filias recenset; quid mirum si Angilberti cum *Berta* connubium, uti ipse suum, prætermisit? » Ita Mabillonius. Verum Eginhardus, qui de Caroli filiabus loquens Bertæ meminit, Immam vero prætermisit, satis ostendit *Immam* Caroli filiam non fuisse, neque id deduci potest ex Charta Ludovici Pii, nec ex Epistola Eginhardi quæ Immam neque Caroli filiam, neque e regio sanguine ortam asserunt, nullamque hujus propinquitatis mentionem faciunt. Imo cum Ludovicus in ea Charta bis asserat se locum ibi expressum concessisse *fideli nostro Heinardo, necnon et conjugi suæ Immæ*, demonstrat Immam sororem ejus non fuisse. Quare chronographus Laureshamensis hac in re deceptus est, in qua argumentum negativum positivo æquivalet. Quoad verba ista, *quapropter admonendum censui neptitatem vestram*, illa etiam rem non evincunt, cum hæ voces neptis, avunculus, similesque his temporibus magnam habuerint latitudinem, variasque patiantur explicationes. Denique idem chronographus ait, Eginhardum fuisse archicapellanum notariumque imp. Caroli; cum tamen certum sit, regnante Carolo M. in Francia archicapellani munus alios non obiisse præter Angilramnum et Hildeboldum.

6. *Saxones ad idololatriam redeunt.* — Auctor Chronici Moissiacensis duo hoc anno narrat a nobis non prætermittenda : « Anno DCCXCII. Eodem anno resedit rex in Bajoaria, et apud Raganisburg celebravit Pascha. Sed appropinquante æstivo tempore, Saxones existimantes quod Avarorum gens se vindicare voluisset, hoc quod in corde eorum diu latebat, manifestissime ostenderunt. Quasi canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic reversi sunt ad paganismum quem primum respuerant, relinquentes iterum Christianitatem, conjungunt se cum paganis, qui in circuitu eorum sunt. Sed et missos suos ad Avaros transmittentes, conati sunt rebellare imprimis contra Dominum, deinde contra regem. Ecclesiasque, quæ in finibus eorum erant, incendentes, vastabant : rejicientes episcopos et presbyteros qui super eos erant, et aliquos ex iis comprehensos occiderunt, et plenissime ad culturam idolorum se converterunt ». Idem habent alii annalistæ. His addit auctor Chronici San-Dionysiani Francos prope Oceanum ad Albim fluvium a Saxonibus occisos : « Saxones interfecerunt Francos super fluvio Alpia prope mare prid. non. Jul. feria VI », ideoque hoc anno, et errarunt annalistæ quidam, qui Saxones anno sequenti ad idololatriam reversos esse tradidere.

7. *Pippinus adversus Carolum patrem conjurat.* — Subdit auctor Chronici Moissiacensis : « Et in ipso anno inventum est consilium pessimum, quod Pippinus filius regis ex concubina Hilmiltrude matre genitus, contra regis vitam seu filiorum ejus, qui ex legitima geniti sunt, qui voluerat regem et ipsos occidere, et ipse pro eo quasi Abi-

melec in diebus Judicum Israel regnare, qui occidit fratres suos septuaginta viros super petram unam, et regnavit pro Gedeone patre suo, cum malitia tamen et odio. Sed cum cognovisset rex consilium Pippini, et eorum qui cum ipso erant, coadunavit conventum Francorum et aliorum fidelium suorum ad Reganesburg. Ibique universus populus, qui cum rege aderant, indicaverunt ipsum Pippinum et eos qui consenserant, ut simul et hæreditate et vita privarentur ; et ita de aliquibus adimpletum est. Nam Pippino filio suo, quia noluit rex, ut occideretur, indicaverunt Franci ut ad servitium ejus inclinare debuisset ; et ita factum est. Et misit eum jam clericum in monasterium ; et iterum ibidem oravit ». Loquitur etiam de hac, aliaque in Carolum conjuratione Eginhardus in Vita Caroli Magni, et utriusque causam in Fastradam reginam rejicit: « Harum tamen conjurationum Fastradæ reginæ crudelitas causa et origo extitisse creditur. Et idcirco in ambabus contra regem conspiratum est, quia uxoris crudelitati consentiens a suæ naturæ benignitate ac solita mansuetudine immaniter exorbitasse videbatur ». Carolum hoc anno Natalem Domini in Bajoaria celebrasse, varii annalistæ produnt.

8. *Floret Georgius syncellus.* — Georgius *syncellus* auctor Chronographiæ ab Adamo usque ad Diocletianum perductæ, hoc circiter anno opus illud publicavit, quod postea Theophanes, qui ei familiaris fuit, uberiori stylo continuavit. Interfuit septimæ Synodo universali Nicææ habitæ, et ut ait Anastasius Bibliothecarius in Præfat. Hist. Eccles. « tam pro fidei constantia, quam pro multarum virtutum insignibus, sanctæ memoriæ Tarasii regiæ urbis præsulis syncellus effectus est ». Ejus chronographiam Jacobus Goarus ordinis Prædicatorum adjecta versione latina edidit et Notis illustravit.

Constantinus imp. patruos suos hoc anno excæcat, et infeliciter contra *Bulgaros* pugnat, ex dictis anno superiori.

HADRIANI I ANNUS 22. — CHRISTI 793.

1. *Alphonsi Casti prœlia in Mauros et victoria.* Sequitur annus Redemptoris septingentesimus nonagesimus tertius Indictionis primæ, idemque tertius incipit Alphonsi sive Adephonsi cognomento Casti regnantis iterum in Gallæcia, Æra nimirum octingentesima trigesima prima : « Qua idem rex religiosissimus zelo exæstuans divinæ legis, cum indigno animo ferret prostitui tributi nomine pudicitiam nobilium virginum Hispanarum, vindex exsurgens, licet longe imparibus viribus adversus Mauros collegit exercitum, in eosque irruens apud Asturias, ad septuaginta millia ex eis occidit, una cum duce ipsorum Mugait ». Hæc Tudensis, qui et subjicit alia multa prœlia cum Sarracenis habita, dum vixit, in quibus semper victor extitit. Cæterum tantam hanc partam victoriam plurima consecuta sunt bona, atque in primis, quod servitutis pressa jugo colla fidelium, Maurorum dira tyrannide se cœperunt erigere, ipsique animos sumere, et de perfecta consequenda libertate spem haud vanam concipere : contra vero fuerit audacia Maurorum cohibita atque retusa, redditique ipsi timore segnes. Accessit ad hæc, ut ex his Alphonsi nomine reddito celebri, ipsum Carolus Magnus amicum habere voluerit, sicque inita inter eos amicitia se invicem legationibus frequentarint, quod æstimationi ipsius plurimum attulit virium.

2. Cæterum ipse rex Alphonsus gratias acturus Deo, cui tantæ victoriæ munus ferret acceptum : in honorem Salvatoris humani generis eam, quam diximus, Oveti erexit Ecclesiam, ubi fixerat regni sedem, in qua duabus lapideis tabulis incisum suæ pietatis reliquit egregium monumentum ; licet (ut ferebant tempora illa) rude, sed fide nitens, quod sic se habet[1] :

[1] Ambros. Moral. hist. l. III. c. 32.

QVICVMQVE CERNIS HOC TEMPLVM DEI HONORE DIGNVM NOSCITO HIC ANTE ISTVM FVISSE ALTERVM HOC EODEM ORDINE SITVM QVOD PRINCEPS CONDIDIT SALVATORI DOMINO SVPPLEX PER OMNIA FROILA DVODECIM APOSTOLIS DEDICANS BISSENA ALTARIA. PRO QVO AD DOMINVM SIT VESTRA ORATIO CVNCTORUM PIA

PRÆTERITVM HIC ANTEA EDIFICIVM FVIT PARTIM A GENTILIBVS DIRVTVM SORDIBVSQVE CONTAMINATVM. QVOD DENVO A FAMVLO DEI ADEFONSO COGNOSCITVR ESSE FVNDATVM ET OMNE IN MELIVS RENOVATVM.

SIT MERCES ILLI PRO TALI CHRISTE LABORE.
ET LAVS HIC IVGIS SIT SINE FINE TIBI.

In altera autem tabula ista, quæ sequuntur, habentur: quæ est pia ipsius obtestatio ad Dei ministros illic positos, ut pro ipso orent.

QVISQVIS HIC POSITVS DEGIS IVRE SACERDOS PER CHRISTVM TE ORTESTOR VT SIS MEI ADEFONSI MEMOR QVATENVS SEPE AVT SALTEM VNA DIE PER SINGVLAS HEBDOMADAS SEMPER CHRISTO PRO ME OFFERAS SACRIFICIVM VT IPSE TIBI SIT PERENNE AVXILIVM. QVOD SI FORTE NEGLEXERIS ISTA VIVENS SACERDOTIVM AMITTAS.

TVA SVNT DOMINE OMNIA QVE TV INSPIRASTI VEL CONFERRE NOBIS DIGNATVS ES. TIBI DOMINE TIBI TVA OFFERIMVS HVIVS PERFECTAM FABRICAM TEMPLI.

EXIGVVS SERVVS TVVS ADEFONSVS EXIGVVM TIBI DEDICO MVNERIS VOTVM. ET QVOD DE MANV TVA ACCEPIMVS IN TEMPLO TVO DANTES GRATANTER OFFERIMVS.

Hactenus Alphonsi Casti casta monumenta digna Deo, qui non verba, sed animi pensat affectum.

3. *Caroli magni res gestæ in Sarracenos.* — Quod ad res Francorum pertinet, hoc ipso anno Sarraceni piraticam exercentes, improviso agmine invadentes provinciam Narbonensem, grave damnum Septimaniæ et Gothiæ, ita tunc nominatis illis provinciis intulere. Hæc habent veteres Annales Francorum. Qua clade accepta, Carolus monitus ita cuncta disposuit præsidia in littoribus Mediterranei maris per subjectas sibi provincias, adeo ut a Sarracenorum incursibus easdem tutas reddiderit. Nam Eginhardus in Vita ipsius hæc habet : « Per omnes portus et ostia fluminum, qua naves recipi posse videbantur, stationibus et excubiis dispositis, ne qua hostis exire posset, tali munitione prohibuit. Fecit idem a parte meridiana in littore provinciæ Narbonensis ac Septimaniæ, toto etiam Italiæ littore usque Romam contra Mauros nuper piraticam exercere aggressos ; ac per hoc nullo gravi damno vel a Mauris Italia, vel Gallia, atque Germania a Northmannis diebus suis affecta est ». Hæc ipse.

4. Verum cum aliis, quam cum piratis Sarracenis rem actam esse, docet inscriptio prope Arelatem in ædicula S. Crucis in monasterio Montis-Majoris super interiorem portam in marmore longissimo ita scripta :

« Noverint universi, quod cum serenissimus princeps Carolus Magnus Francorum rex civitatem Arelatem, quæ ab infidelibus detinebatur, obsedisset, et ipsam vi armorum cepisset, et Sarraceni in eadem existentes pro majori parte aufugissent in montana Montis-Majoris, et ibidem se retraxissent, et in eadem se munissent : et idem rex ibidem cum exercitu suo venisset pro ipsis debellandis, et ipsos debellando, triumphum de ipsis obtinuisset. Et de ipso gratias Deo agendo, in signum hujusmodi victoriæ præsentem Ecclesiam in honorem S. Crucis dedicari fecit, et præsens monasterium in honorem S. Petri Apostolorum principis dedicatum, quod ab ipsis infidelibus penitus destructum fuerat, et inhabitabile redactum, idem rex ipsum reparavit et reædificavit, et monachos ibidem pro serviendo Deo venire fecit, et ipsum dotavit, et plura bona eidem contulit. In quo quidem monasterio multi nobiles de Francia ibidem debellantes sepulti sunt. Ideo, fratres, orate pro eis ». Accepimus a Francisco Claret rerum antiquarum studioso archidiacono Arelatensi et una simul distichon descriptum in valvis antiquissimæ Ecclesiæ S. Petri præ vetustate collabentis, prope antiquum mausoleum urbis Remigianæ diœcesis Avinionensis, litteris ipsis præ nimia antiquitate ex parte corrosis.

SI CHRISTVS EST DEVS ET PETRVS CLAVIGER EJVS
JAM NISI PER PETRVM NEMO VIDEBIT EVM.

Sic ut lapides ipsi, si alii sileant, contra novatores inclament.

Anno periodi Græco-Romanæ 6286. — Anno Æræ Hispan. 831. — Anno Hegiræ 177, inchoato die 17 April., Fer. 4. — Jesu Christi 793. — Hadriani I papæ 22. — Constantini imp. 18 et 14. Solius 4.

1. *Franci in Septimania a Saracenis victi.* — Ad num. 3 et seq. Hic annus, qui Hispanis felicissimus extitit ob ingentem victoriam de Saracenis ab Adelphonso rege reportatam, et a Baronio num. 1 et 2 narratam, Francis infaustus fuit. « His temporibus », inquit auctor Chronici Moissiacensis ad hunc annum, « regnabat in Spania Exam (id est, Issem) filius Abdiraman, fecitque malum sicut fecerat pater ejus. Ille audiens quod rex Carolus partibus Avarorum perrexisset, et existimans quod Avari contra regem fortiter dimicassent, et ob hanc causam in Franciam reverti non licuisset, misit Abdelmelec unum ex principibus cum exercitu magno Saracenorum ad vastandum Gallias. Qui venientes Narbonam, suburbium ejus igne succenderunt, multosque Christianos : ac præda magna capta, ad urbem Carcassonam pergere volentes, obviam iis exivit Willelmus, et alii comites Francorum cum eo. Commiseruntque prœlium super fluvium Olveio, ingravatumque est prœlium nimis; ceciditque maxima pars in ipso die ex populo Christiano. Willelmus autem pugnavit fortiter in illa die. Videns vero quod sufferre eos non posset, quia socii ejus dimiserunt eum fugientes, divertit ab eis. Saraceni vero, collectis spoliis, reversi sunt in Spaniam. Rex autem Carolus Christo adjuvante de eodem loco, ubi fossatum fieri jussit, navigio pervenit ad Franconefurt, et ibi ipsam hyemem resedit ». Idem legitur in Annalibus Anianensibus, et in Annalibus Eginhardi, qui ait : « Saraceni Septimaniam ingressi, prœlioque cum illius limitis custodibus atque comitibus conserto, multis Francorum interfectis, ad sua regressi sunt ».

2. *Nulla tamen ab eis urbs expugnata.* — Rodericus in Arabum Historia cap. 19, ait, anno Arabum CLXXVII Issem regem Saracenorum Hispanias incolentium Abdelmelec adversus Christianos misisse, additque : « Hic Narbonam, et Girundam, et loca interposita cepit et subjugavit, et tot spolia secum duxit, ut in quinta parte Isem suo principi Morabetinorum quadraginta quinque millia pervenirent, ex quibus mezquitam Cordubæ, quam pater suus incœperat, consummavit. Narbonenses autem et cæteri Christiani tanto exterminio ferebantur, quod pactis interjectis, ut a Narbona usque Cordubam humeris et vehiculis terram ferrent, ex qua in suo præsidio mezquitam ædificavit ». Verum suburbium quidem Narbonæ incensum, et verosimiliter quamplurimi Christiani abducti damnati fuere egerendæ et exportandæ humo ad conditum mezquitæ Cordubensis, sed Narbona et Gerunda a Saracenis non videntur captæ ; cum annalista Moissiacensis referat tantum Narbonæ suburbium fuisse incensum.

3. *A triennio pax Christianos inter et Saracenos sancita fuerat.* — De hac Saracenorum victoria verba etiam faciunt annalista Fuldensis et Eginhardus in Annal. ac præterea annalista San-Gallensis et Hepidamnus in suis Annal. uterque apud Duchesnium tom. III. Hæc prioris annalistæ verba : « DCCXCIII. Willelmus pugnavit contra Saracenos ad Narbona, et perdidit ibi multos homines, et occidit unum regem ex ipsis cum multitudine Saracenorum », id est, unum ex eorum præfectis, quos Christiani reges appellabant. Transcripsit ea verba Hepidamnus, perperamque cum anno DCCXCI illigavit; eo enim anno Saraceni in Septimaniam non venere. Sanctus Willelmus, qui ab annalista Moissiacensi vocatur comes, consul appellatur in ejus Vita, quam auctor anonymus sæculo XI elucubravit, quia voces illæ pro eadem dignitate promiscue hoc tempore sumebantur, ut mille exemplis liquet, et consules seu comites præfecti erant seu gubernatores alicujus territorii seu regionis. In Vita Ludovici Pii refertur eum per totam Aquitaniam comites constituisse, ideoque et sanctum Willelmum, qui a paucis annis Chersoni duci Tolosæ successerat, postquam is a Vasconibus circumventus fuisset, ut in eadem Vita Ludovici Pii legitur. Cum vero anno sequenti *Arausionem* oppidum Provinciæ una leuca a Rhodano dissitum Willelmus Saracenis eripuerit, ut tunc ostendetur, apparet illud currenti anno a Saracenis occupatum fuisse. Anno DCCXC, inter Ludovicum Aquitaniæ regem et Saracenos pax constituta fuerat; auctor enim Vitæ ejusdem regis scribit: « Rex Ludovicus eodem anno Tolosæ placitum generale habuit, ibique consistenti Abutaurus Sarracenorum dux cum reliquis regno Aquitanico conlimitantibus, ad eum nuntios misit, pacemque petens et dona regia mittens. Quibus

secundum voluntatem regis acceptis, nuntii ad propria sunt reversi ». Quæ pax viguit usque ad præsentem annum, quo Saraceni in Septimaniam irrupere; de qua irruptione intelligendus auctor Vitæ sancti Willelmi cum inquit : « In diebus illis Saraceni pariter conglobati, magnum valde et inopinabilem producunt exercitum ; montes Pyrenæos transeunt, et una omnes conspiratione ad has partes Aquitaniæ provinciæ ac Septimaniæ properant, confinia scilicet Christianorum. Regnum irrumpunt Caroli, dant infinitas de Christianis strages; victores existunt, spolia diripiunt; captosque ducunt strictis funibus, captivos præoccupant, totam longe lateque terram, quasi jure perpetuo possidendam ». De victoriis sancti Willelmi anno sequenti sermo erit.

4. *Commentum de Saracenis apud Arelatem devictis.* — Porro commentitia sunt, quæ de *Arelate* hoc anno *Saracenis* erepta refert Baronius ex inscriptione, quæ extat in Ecclesia sanctæ Crucis ad radices Montis-Majoris, in qua dicitur, *Carolum* civitatem Arelatem a Saracenis detentam obsedisse, ipsos in montana Montis-Majoris se retraxisse, ibique a Carolo devictos esse, qui ideo Ecclesiam in honorem sanctæ Crucis dedicari fecerit, et monasterium Montis-Majoris in honorem sancti Petri Apostolorum principis, quod ab ipsis infidelibus fuerat destructum, reædificaverit, illucque monachos revocarit. Hæc enim mere fabulosa; cum Carolus hoc anno in Provinciam non venerit, et cœnobium sancti Petri seu Montis-Majoris post medium sæculum decimum conditum fuerit. Sed qui victoriam illam Caroli excogitavit, existimabat, *Childebertum* Francorum regem illud monasterium condidisse; cum tamen, ut suo loco ostendimus, *Childebertus* monasterium intra muros urbis Arelatensis construxerit, non vero apud Montem-Majorem. Petrus Saxius in pontificio Arelatensi, qui in eodem errore versabatur, fatetur quidem de victoria per Carolum de Saracenis reportata nihil in membranis Arelatensibus legi, sicuti nec de monasterii Montis-Majoris per eumdem reædificatione, nihilo tamen minus falsam illam traditionem tueri conatur. At eam referre refellere est.

5. *Martyrium Ethelberti Estangliæ regis.* — Hoc anno *sanctus Ethelbertus* Orientalium Anglorum rex, qui a pueritia virginitatem corporis sui Deo dicare constituerat, suadentibus proceribus consensit in filiam Offæ Merciorum regis, ne si regnum hærede careret, excidium ab hostibus pateretur. Abiit itaque in Merciam nuptiarum celebrandarum causa; sed Offa Quendredæ uxoris suasu, quæ in ejus regnum inhiabat, eum proditorie occidi jussit. « Passus est igitur sanctus rex Ethelbertus, virgo simul et martyr, palmam victoriosus utramque reportans XIII kalendas Junii », inquit Joannes Bromtonus in suo Chronico inter x auctores Historiæ Anglicanæ edito. Althfrida Offæ filia, seu ut ab aliis dicitur Alfrida, castitatem corporis sui Deo devovens, Croilandriam se transtulit, « ubi talari tunica induta, in omni sanctitate vitæ permansit », inquit idem Bromtonus, ut videre est in Actis SS. Bollandianis ad diem xx mensis Maii, quo sancti Ethelberti nomen variis Martyrologiis inscribitur. Post sanctum Ethelbertum « regnum Estangliæ per aliquot annos cum commotione et desolatione sub regulis et tyrannis, usque ad adventum sancti Edmundi regis, turbatum duravit », subdit idem Bromtonus. Vide quæ de sancto Ethelberto anno DCCLXXV, quo de eo loquitur Baronius, diximus.

6. *Dani Angliam vastare incipiunt.* — Hoc anno *Dani* classibus suis Angliam primum infestare cœperunt. Hovedenus enim pag. 405, de iis loquitur, quando ait : « Eodem anno (nempe DCCXCIII) pagani ab Aquilonali climate navali exercitu, ut aculeati crabrones, Britanniam venientes, hac illacque, ut dirissimi lupi discurrentes, prædantes, mordentes, interficientes non solum jumenta, boves et oves, verum etiam sacerdotes, levitasque chorosque monachorum atque sanctimonialium. Veniunt, ut præfati sumus, ad Lindisfarnensem Ecclesiam, miserabili prædatione vastant cuncta, calcant sancta pollutis vestigiis, altaria suffodiunt, et omnia thesauraria sanctæ Ecclesiæ rapiunt, quosdam e fratribus interficiunt, nonnullos secum vinctos assumunt, perplurimos opprobriis vexatos nudos projiciunt, aliquos in mare demergunt ». Narrat postea quæ anno sequenti in alia insulæ parte patrarunt. Toto ducentorum annorum spatio, ut ait Godwinus in Comment. de præsulibus Angliæ in Athelardo, raro unus aut alter effluxit, quin modo huc, modo illuc appellentes, ingentibus copiis provinciam invaderent, in ædificia igne, in omnia animalium genera, quæ non possent asportare, gladio grassantes. Cumque in omnes atrocissime sævirent, tum in sacerdotes præcipue et alios Ecclesiastici generis, quos homines Ethnici et idolorum cultores adeo habuerunt exosos, ut raro quemquam effugere paterentur, quin obtruncarent continuo vel profundo mergerent, si forte in servitutem perpetuam non abriperent.

7. *Alcuinus iterum in Galliam venit.* — Alcuinus, qui e Francia in patriam reversus erat, sub finem superioris Christi anni vel currentis initio in Franciam rediit, ut Elipandi archiepiscopi Toletani et Felicis episcopi Urgelitani errori reviviscenti sese opponeret. Nec enim adventus ejus serius differri potest; cum anno sequenti Concilio Francofordiensi interfuerit. Ita ipsemet Alcuinus in Præfatione librorum adversus Elipandum scribit : « Divina, ut credo, jubente dispensatione, ad gloriosum et omni honore nominandum hujus regni principem et regem Carolum vocatus adveni : sicut mihi quidam sanctissimus vir, prophetiæque spiritu præditus, Dei esse voluntatem in mea prædixerat patria. Etiam et ut vir venerabilis totusque Deo deditus meus mihi mandatum dederat magister, ut si alicubi novas audirem oriri sectas Apostolicis contrarias doctrinis, mox totum me in Catholicæ

defensione fidei dedissem ». Magister iste, de quo loquitur Alcuinus, alius non est, quam *Ælbertus* archiepiscopus Eboracensis, de quo in Vita Alcuini num. 11 habetur : « Cum jam beatum Elcbertum patrem suum infirmitate prænuntiata celerius ad Christum transire nosset, qui cuncta, sicut supra dictum est, cum ejus faciebat consilio ; studuit illum diligenter sciscitari, quid postquam sola separarentur morte, ipsum vellet, juberetque agere. Cui, ut jam claret, Domini dedit responsum. Romam volo venias, indeque revertens visites Franciam ; novi enim multum te ibi facere fructum. Eritque Christus dux tui itineris, perducens ac gubernans te illuc advenam, sis ut expugnator nefandissimæ hæresis, hominem Christum quæ conabitur adoptivum adstruere, et fidei sanctæ Trinitatis firmissimus defensor clarissimusque prædicator. Perseverabis ergo in terra peregrinationis, multorum illuminans animas. Benedicens autem illum Patrum suorum superius memoratorum benedictionibus, ac Christo Jesu commendans servaret ut ipse eum, lætus sic pater Elcbertus episcopus migravit ad Deum VI idus Novembris », anno scilicet septingentesimo octogesimo, ut ibi demonstravimus.

8. *Scholam publicam apud Turonos aperit.* — Est hic secundus Alcuini in Franciam accessus, quem plerique cum priori perperam confudere, licet anonymus, qui ejus Vitam scripsit cap. 6, duplicis ejus in eam adventus ac moræ disertam mentionem faciat. Postquam enim de priori locutus est, de posteriori scribit : « Evoluto non parvo tempore postquam Albinus SECUNDO ad Carolum reversus est, sancti Martini apud Turones præficitur pastor monasterii isdem : qui digne Deo istud cum aliis regens monasteriis, vitam subjectorum, quantum valuit, corrigere studuit ». Carolus enim eum variis monasteriis præfecit, ut hoc quasi vinculo in Gallia retineretur. In Epist. XXIII ad Carolum scribit : « Fere ante hoc quinquennium sæculares occupationes, Deum testor, non ficto corde declinare cogitavi : sed vestræ piæ providentiæ consilio translatus sum in servitium sancti Martini ». Scripta Epistola hæc in reditu Caroli ex Italia, ut ex ejus lectione liquet. Is autem anno DCCCI, postquam imperator dictus est, in Galliam rediit, ideoque anno DCCXCVI. Alcuinus apud Turonos publicas scholas aperuit, quas homines undequaque concurrentes frequentabant, ut ipsemet in Epistola I ad Carolum affirmat. Identidem tamen in aulam cum discipulis suis, a Carolo invitatus veniebat, ut testatur Theodulphus Aurelianensis episcopus in lib. 3, Carmine 3, ad Angilbertum.

9. *Duo Caroli filii adversus Beneventanos pugnant.* — Annalista Moissiacensis hoc anno scribit : « Rex in ipsa hyeme iterum fecit conventum ad Regenesburg. Et cum cognovisset fideles suos episcopos, abbates et comites, qui cum ipso ibi aderant, et reliquum populum fidelem, qui cum Pippino in ipso consilio pessimo non fuissent, multipliciter eos honoravit, in auro, argento, et serico et donis plurimis. Et in ipsa hyeme transmisit rex Carolus duos filios suos Pippinum et Ludovicum cum hoste (id est, cum exercitu) in terra Beneventana. Et facta est ibi fames validissima super populum illum, qui ibi inventus est, et super exercitum qui advenerat, ita ut aliquanti nec ipsa Quadragesima se ab esu carnium abstinere potuissent. Sed et fames valida in Italia et Burgundia, et per aliqua loca in Francia incumbebat fames, necnon in Gothia et in Provincia erat fames valida, ita ut ex ipsa fame mortui fuissent ». De hoc bello Beneventano loquitur etiam auctor Vitæ Ludovici Pii, qui postquam retulit Ludovicum tunc Aquitaniæ regem Natalem Domini Ravennæ celebrasse, et ad Pippinum fratrem Italiæ regem venisse, subdit : « Cui conjunctus, junctis viribus Beneventanam provinciam ingrediuntur, cuncta obvia populantur, castro uno potiuntur ». Videtur Grimoaldus Beneventi dux ad officium rediisse, alioquin reges exercitum ex hostili agro tam cito non reduxissent.

10. *Carolus Danubium et Rhenum jungere frustra tentavit.* — Eginhardus in Annalibus postquam narravit, *Carolum* fossam duxisse Danubium inter et Rhenum, ut a Danubio in Rhenum commode navigari posset, subdit : « Regi in hoc opere occupato duo valde displicentia de diversis terrarum partibus allata. Unum erat Saxonum omnimoda defectio, alterum quod Sarraceni Septimaniam ingressi, prœlioque cum illius limitis custodibus atque comitibus conserto, multis Francorum interfectis, victores ad sua regressi sunt ». Porro fossa illa consistere non potuit propter juges pluvias, et terram, *quæ palustris erat*, inquit Eginhardus. De ingressu vero Saracenorum in Septimaniam, de quo loquitur Eginhardus, mox egimus.

HADRIANI I ANNUS 23. — CHRISTI 794.

1. *Synodus Francofordiensis, in qua Elipandi versutiæ detectæ hæreses damnatæ.* — Annus sequitur Redemptoris septingentesimus nonagesimus quartus, Indictione secunda, quo Francofordiæ in Germania congregatum est Concilium, quod ob numerositatem episcoporum, præsentiamque Apostolicæ Sedis legatorum, plenarium reperitur nominatum. Ex Italia namque, Gallia atque Germania frequentes, circiter trecenti numero episcopi convenere, quod magni momenti causa id postularet : siquidem de fide Catholica quæstio verteretur, disputandumque esset de Filii Dei Incarnationis alto mysterio. Num scilicet idem Dei Filius, secundum assumptam humanitatem, dicendus esset Filius Dei adoptivus an proprius. Licet enim sancta Dei Ecclesia Catholica, nihil, quod de his vel leviter dubitaret, haberet, utpote quod in Concilio OEcumenico Ephesino, quid de his sentiendum esset, fuisset plenissime definitum, cum Nestorium condemnasset, duos filios Dei introducentem, alterum secundum divinitatem, alterum secundum humanitatem ; atque nuper pariter damnasset Felicem Urgelitanum episcopum, asserentem, Christum secundum carnem esse dicendum Dei Patris filium adoptivum (quem erroris pœnitentem diximus recantasse Romæ palinodiam apud Hadrianum Rom. Pontif.) tamen quia infelix Felix iste, ut canis reversus ad vomitum suum, et sus lota rediit ad volutabrum luti : rursus eumdem, quem damnavit errorem et Romæ exsecratus est hæresim, professus publice Catholicæ fidei confessionem ad altare principis Apostolorum : eamdem ardentioribus animis iterum defendere est aggressus magno damno fidelium animarum : iterum ne malum longius serperet, et infusum venenum sana membra corrumperet, fuit ad plenarium judicium revocandus, eo magis quod non solus tanti reperiretur assertor erroris, cujus ipse potius consectator quam auctor dicendus esset.

2. Erat enim tantæ blasphemiæ restitutor primariæ sedis Hispaniarum antistes, Elipandus archiepiscopus Toletanus, qui (ut vidimus) tantum abfuit, ut admonitus ab episcopis atque presbyteris Orthodoxis sibi subjectis emendaretur, atque damnatum ab illis detestaretur errorem, et fidem Catholicam pœnitens sequeretur : ut conversus in arcum pravum, etiam longe positos Ecclesiæ Catholicæ filios infectis veneno sagittis appetere non desisteret, factus hæresis non solum propugnator acerrimus, sed studiosissimus propagator. Siquidem nunquam destitit, neque quievit, donec reversum Felicem ad Orthodoxos, revocarit ad castra impietatis, et potentius armarit ad prœlium, et exacuerit diligentius ad certamen, probe sciens, relabenti in crimen majora suppeti solere ab inferno subsidia [1], ut loco unius per pœnitentiam ejecti spiritus nequam, septena dæmonia uni in auxilium adjungantur, eademque nequiora mittantur ad funestiora patranda.

3. Quid amplius? vorax est omnis iniquitas, multoque magis insatiabilis hæresis, utpote quæ ardentioribus inferni caloribus æstuet, ut secundum illud propheticum [2] : « Absorbebit fluvium, et non mirabitur, fiduciam habens, ut influat in os ejus Jordanis ». Perinde ac si perangusti essent termini latissimarum Hispaniarum ad zizaniorum sementem, Gallias, Germaniasque laborat illis implere, spargensque per litteras pravum semen, eo usque progressus, ut ipsorum regem Christianissimum, turrim munitissimam fidei Orthodoxæ, in suam sententiam, si posset, conaretur adducere Carolum Magnum, scribens ad eum Epistolam veneno refertam, sed tamen ita melle delibutam, ut nihil continere videretur amarulenti. Cum enim ipsum de sua sententia redderet certiorem, simul petit, ut ubi quam scribit Epistolam coram se legere fecerit, theologos, quid ea in re sentirent, simul interrogaret, ut veritas posset exquiri, cujus se cupidissimum præ se ferret. Addidit his alia plura, quibus conciliaret sibi animum tanti regis, nempe se pro ipsius salute juges ad Deum preces offerre. Quibus præmissis, salubres admonitiones ingerere simulat, reddereque ipsum cautum aliorum exemplo, ne scilicet uti Constantinus bene cœptum opus

[1] Luc. XI. — [2] Job. XL.

(ut ait) male consummet, adeptamque ex pietate gloriam immensam obscuret. Hæc et alia plura miscens, ipsum Christianissimumque regem ad suum dogma sollicitans, Nestorianum hæreticum reddere ex Catholico studuit. Non extant ipsæ quidem datæ ad Carolum litteræ Elipandi, sed hæc ipsa omnia, quæ sunt dicta ipsas continuisse, ejus Caroli ad ipsum tunc redditæ litteræ docent.

4. Qui igitur ad tantum regem ejus argumenti scripsit Epistolam privatim ad ipsum datum, alias addidit publicas et generales ad omnes Galliarum episcopos. Erubescere nescit hæresis : hinc enim prophetice [1] demonstratum, Babylonem scriptam in fronte gestare blasphemiam. Haud enim erubuit, puduitve Elipandum ad Galliarum episcopos de hæresi sua scribere litteras, licet sciret, eam haud pridem ab ipsis in Felice collega, et cum Felice fuisse damnatam. Sed quid callidus agit? ne sui turpitudine deformis atque infamis hæresis, quam prodit, appareat insectanda diris, et exsecrationibus explodenda : alienis indutam vestibus instar Æsopi graculi, laboravit repræsentare formosam, dum et divinæ Scripturæ dictis et sententiis sanctorum Patrum eam studuit exornare. Sed reddidit duplo deformem : nam ornamenta castissimæ virginis, Ecclesiæ Christi sponsæ, nullatenus meretrici congruere, fuit omnium sententia patefactum.

5. Sed veniamus ad ejus fidei confessionem, imo perfidiæ professionem, quam in eadem scripsit Epistola, ipso ejus exordio. Recitant eam Patres in redditis ad ipsum Synodalibus litteris istis verbis : « Invenimus, inquiunt, in libelli vestri principio scriptum, quo vos posuistis, scilicet : Confitemur et credimus, Deum Dei Filium ante omnia tempora, sine initio ex Patre genitum coæternum et consubstantialem, non adoptione, sed genere. Item post pauca in eodem loco legebatur : Confitemur et credimus eum factum ex muliere, factum sub lege, non genere esse Filium Dei, sed adoptione, sed gratia, etc. » Hæc sunt Elipandi venena, quæ Patres præparato antidoto, ne cui possent obesse, cavenda ab omnibus docuere. Ista quidem cum Nestorio ipsum sensisse (ne aliquo modo ex ignorantia excusari posset) ex eo haud dubium edidit argumentum, prodiditque signum evidens et manifestum, quod in eodem ad episcopos Galliarum dato libello, sive scripta Epistola, cum singulos nominatim damnat hæreticos, Nestorium indemnatum præteriit, quem primo loco, si bona fide rem egisset, nominatum omni exsecratione atque detestatione, exsecrari, detestari, et anathematizare penitus debuisset, quo significaret, se quam longissime ab ejus sententia discrepare, licet eidem affinis existere videretur. Hinc jure Patres dum rescribunt ad ipsum : « Nonne olim, inquiunt, hæresis vestra in Nestorio ab universali sancta Ecclesia refutata est etiam et damnata? Quapropter forte illum anathematizare noluistis, dum alios, Bonosum scilicet, Arium et Sabellium, Manichæumque qui prava de Filio Dei senserunt, in Epistola anathematizastis? etc. » Docentes Nestorium idipsum de Filio Dei homine facto, quod ipse Elipandus, sensisse, utpote qui duos diceret filios Dei, alterum secundum divinitatem, secundum vero humanitatem alterum et adoptionem. Ex consuetudine enim cum Mahometanis didicisse ita humiliter sentire de Christo secundum humanitatem, infelix Elipandus existimatur; inducens fortasse in animum, si hoc evincere potuisset, conjungeret simul Mahometanos et Christianos in unam fidem.

6. Quod insuper ter impius rem non ex inscitia, sed dolo malo ageret, ex eo etiam Patres persensere atque omnibus patefecere, dum citatas ab eo sanctorum sententias, eas vel per ipsum depravatas esse, vel in pravum sensum longe a germano discrepantem detortas, in redditis ad eum litteris ostendere, quas si legeris, ipse intelliges. Ita plane a sanctis Patribus ipsis est demonstratum de sententiis illis e sacris Ecclesiæ doctoribus ab illo citatis, sed corruptis ac depravatis. Sed ubi ab eo domestici sunt testes adducti, dum, inquam, ex Toletanæ Ecclesiæ ritualibus, sive ex suis prædecessoribus Toletanis episcopis nominatum esse Christum secundum carnem Dei Filium adoptivum idem asseruit: quod non esset in promptu Patribus illis citatos inspicere Codices ejus tantum Ecclesiæ proprios, neque communes omnibus aliis : iidem nimis impostori credentes, eodem modo, quo ipsum Elipandum, ejus quoque sunt detestati, quos citavit, prædecessores, Eugenium, Ildefonsum et Julianum, qui tum ex vitæ sanctitate, tum etiam ex sacrarum litterarum doctrina, magnum in Hispania nomen fuerant consecuti.

7. Ne vero justi cum impio condemnentur, et maledictionem iniquorum sancti possideant, quorum memoria in benedictione hactenus in Ecclesia Catholica perseverat : vindicandi sunt isti in primis a tanta calumnia Elipandi et a Synodi maledictione. Ut autem ipsa veritas clarius elucescat, hic tibi reddenda putamus, quæ idem perfidus Elipandus in suo libello in Gallias misso de iisdem est mentitus prædecessoribus : reperiuntur enim ista repetita in litteris a Patribus ex Synodo ad eum redditis his verbis : « Sequitur in eodem libello vestro : Item prædecessores nostri Eugenius, Ildefonsus, Julianus Toletanæ sedis antistites in suis dogmatibus ita dixerunt in missa de Cœna Domini : Qui per adoptivi hominis passionem, dum suo non indulsit corpori. Item in missa de Ascensione Domini : Hodie Salvator noster post adoptionem carnis sedem repetivit deitatis, etc. » Hæc suo inseruit Elipandus libello fidei, non quod ista acceperit ex eorum, quos nominat, scriptis, sed quod scripta ea in missali Toletanæ Ecclesiæ (ut ait) in sacris oblationibus recitari solerent; sed an fideliter, vel ut in aliis fraudulenter, quod non adesset præ manibus qui esset Codex inspiciendus, ex quo

[1] Apoc. XIII, et XVII.

(ut in aliis) idem Elipandus imposturæ convinci posset, Patres hæc tunc respondere : « Hæc ex parentum vestrorum dictis posuistis, ut manifestum sit, quales habeatis parentes, ut notum sit omnibus, unde vos traditi sitis in manus infidelium. Quia hominem Christum verum Dei Patris Filium esse negastis, vobis defensor esse noluit, sed tradidit vos in manus inimicorum suorum, qui dominentur vestri qui eum recipere noluerunt ». Et paulo post hæc in eumdem :

« Et melius est testimonio Dei Patris credere de suo Filio, quam Ildefonsi vestri, qui tales vobis composuit preces in missarum solemniis, quas universalis et sancta Dei non habet Ecclesia, nec vos in illis exaudiri putamus. Etsi Ildefonsus vester in orationibus suis Christum adoptivum nominavit, noster vero Gregorius Pontifex Romanæ Sedis, clarissimus toto orbe doctor, in suis orationibus semper eum Unigenitum nominare non dubitavit, etc. » Hæc Patres, quod scilicet, ut ille perfidus asserebat, putarent, ea, Ildefonso auctore, in sacris missalibus vere legi. At quisnam fuerit certus et primus hujus erroris auctor in Hispania, dictum est superiori tomo, si recte memoria tenes, nempe successorem S. Isidori pseudoepiscopum, hæreticum hominem, qui et depositus transiit in Mahometanam impietatem, Theodiscum nomine, natione Græcum, hominem impostorem. Hic, ut dictum est, anno Redemptoris sexcentesimo trigesimo sexto, primus in Hispania asseruit, Christum Dei Filium esse adoptivum Dei Patris omnipotentis.

8. Cæterum tantum abest, ut S. Ildefonsus ejus erroris assertor fuerit, ut potius in suis scriptis, crebris sententiis tanquam spiculis tale monstrum sæpe confecerit. Est igitur in promptu, ut impostoris in eum tanta illata calumnia quam apertissime detegatur, nec ex dubiis quidem testibus testimoniisque obscuris, sed ejusdem Ildefonsi germanis scriptis, quibus non semel totidem verbis ejusmodi Nestorianismum in Hispaniis disseminatum impugnet, negans penitus Filium Dei secundum carnem dici debere filium adoptivum.

In primis igitur illud adducamus in medium, quod habet in libro de Virginitate sanctæ Mariæ, et in necessariam deducitur assumptionem, ubi post multa secundum veritatem Catholicam disputata : « Audisti, inquit [1], quod cum aliud sit Deus, et aliud homo ; non tamen est alter Deus, et alter homo, sed unus est Dominus meus Jesus Christus, idem Deus et homo ». Et inferius [2] de sancta Maria : « Ita in utraque natura unum generans filium, ut idem sit Filius Dei, qui filius hominis; nec alter sit filius hominis, quam sit Filius Dei ». Et in libro de perpetua virginitate sanctæ Mariæ, et de ejus parturitione, quem haud pridem in lucem edidit vir doctissimus Fevardentius theologus Parisiensis, hæc item in eamdem sententiam : « Christus Deus nunquam non fuit, ex quo homo factus est, et assumptus in unitate personæ semper mansit et permanet verus Deus homo ; non duo quidem, ut esset alter Deus, et alter homo ; sed unus idemque Deus et homo. Quamvis enim aliud per quod Deus, aliud per quod homo, in utroque tamen Deus et homo, quia non fuit aliquando purus sine Deo conceptus, vel natus homo : sed quia conceptus est de Spiritu sancto ex virginea carne, et natus homo vere : mox ex ipsa conceptione ineffabili nativitate Deus verus processit, et natus est homo ». Hæc cum ipse tradat, omnem excludit in Filio Dei secundum carnem adoptionem, cum nunquam fuerit sine Deo homo, qui in filium potuerit adoptari.

9. Possent quidem ista sufficere ad coarguendum calumniæ, sicut et impietatis perfidum Elipandum, sed Deo agendæ sunt gratiæ, Deique Matri sanctissimæ Virgini, quod laudator ejus Ildefonsus disertis verbis sæpe inferius omnem prorsus in Filio Dei Christo Jesu excludit adoptionem, ubi in eadem tractatione ista subjungit : « Ac per hoc talis partus non est communis lege naturæ, sed sicut mirabiliter conceptus, ita mirabiliter Deus et homo natus. Ergo non illum, ut cæteros filios Dei adoptio fecit filium, sed divinitatis natura illum in proprium Dei Filium exaltavit, donavit et illi nomen quod est super omne nomen, ut esset totus Dei Filius, homo, et Verbum; quia nunquam non fuit Dei Filius sempiternus, permanet unici Genitoris unigenitus ». Et post nonnulla eodem argumento accuratissime disputata, hæc subjicit ex S. Gregorii papæ auctoritate : « Quoniam sicut ipse ait in eisdem Moralibus, aliud est natos homines gratiam adoptionis per eam accipere; aliud est singulariter per divinitatis potentiam Deum ex ipso conceptu prodiisse ». Ac post nonnulla, dum tuetur sicut in conceptione, ita in partu nullam contraxisse Mariam Virginem corruptionem, ista mox subjicit : « Alioquin si ipse ex matre coinquinatus esset, aut materna viscera quasi pro peccato corrumperet, et sordibus ex vitio primæ damnationis coinquinaret, non esset Dei Filius, sed adoptivus, ut cæteri; quinimo nec adoptivus, et nullus esset per quem adoptaretur ipse, si non esset proprius ». Et inferius : « Et ideo non est ille adoptivus, sed adoptator (ut ita dicam) cæterorum ». Ac subjungit : « Christus non adoptivus, sed proprius Dei Filius in plenitudine temporum venit, missus a Patre, natus ex muliere, factus sub lege, qui solus non eguit regenerationis sacramento, neque renasci, quoniam proprius Dei Filius, qui nobis per adoptionis gratiam sua dignatus est benignitate per lavacrum regenerationis largiri fraternitatis consortium. Unde Joannes [1] : Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri : quam sane potestatem a Patre genitus ipse ex sua natura in se habuit, et non

[1] Ildefons. de Virginitate S. Mariæ c. 6. — [2] De Virginitate S. Mariæ c. 11.

[1] Joan. I.

aliunde ut proprius esset Dei Filius, et daret, quibus vellet, adoptionis gratiam ».

10. Hæc et alia ipse Ildefonsus, quibus omnibus magis magisque coarguas hæretici impostoris illatam in ipsum calumniam, vindicesque eum pariter a Patrum concepta de ipso sanctissimo atque doctissimo viro ex testificatione Elipandi mala existimatione atque asserta falsa sententia; ut plane appareat nihil adeo alienum fuisse a tanto Patre, quam de adoptione Christi Filii Dei secundum carnem assertio. Dolendum fuit, ejusmodi lucubrationes viri sanctissimi, dolo fortasse perfidi Elipandi, fuisse diu suppressas et occultatas, ne proderentur in lucem, ex quibus ipse filius tenebrarum redargui posset a lumine, dum vocat lucem tenebras, et tenebras lucem. Gaudendum vero quod in tanto Hispaniarum naufragio, superfuerint tam præclara nobilissimi ingenii monumenta, eademque e latebris vindicata, atque in lucem edita a viro veritatis amantissimo, antiquitatum Ecclesiasticarum studiosissimo, non Hispano (ne vel levis suspicio privatæ affectionis erga gentilem suum alicujus animum pulsare potuisset) sed Gallo, Parisiensis Academiæ professore, cultore integritatis et pietatis, et claritudine nominis in Ecclesia Catholica optime noto, quem nominavimus, Fevardentio.

11. His igitur de Elipandi litteris ante Synodum convocatam conscriptis jam enarratis, ad ipsam Synodi indictionem veniamus. Ubi igitur Elipandi dictæ litteræ ad Carolum Magnum redditæ sunt: nihil antiquius ipse habuit, quam ad universalem cogendam Synodum ex totius Occidentalis orbis episcopis, operam dare, crebros ea de causa ad Hadrianum Romanum Pontificem legatos mittens, exploraturus ejus sententiam, quid de proposita per Elipandum quæstione sentiret. Quale enim in his peragendis fuerit Caroli Magni vigilantissimum studium, a nullo fideliori teste, quam ex ipsius ad Elipandum redditis litteris cognoscemus, in quibus hæc inter alia de his leguntur: « Ad impletionem vero hujus gaudii (nempe hæreticorum conversionis), fraterna cogente charitate, jussimus sanctorum Patrum Synodale ex omnibus undique nostræ ditionis Ecclesiis congregari Concilium, quatenus sancta omnium unanimitas firmiter decerneret, quid credendum sit de adoptione carnis Christi, quam nuper novis assertionibus et sanctæ Dei universali Ecclesiæ antiquis temporibus inauditis vos ex vestris scriptis intulisse cognovimus. Imo et ad beatissimum Apostolicæ Sedis Pontificem de hac nova inventione nostræ devotionis ter quaterque direximus missos (legatos scilicet), scire cupientes quid sancta Romana Ecclesia Apostolicis edocta traditionibus de hac respondere voluisset inquisitione. Necnon et de Britanniæ partibus aliquos Ecclesiasticæ disciplinæ viros convocavimus, ut ex multorum diligenti consideratione veritas Catholicæ fidei investigaretur, et probatissimis sanctorum Patrum hinc inde roborati testimoniis absque ulla dubitatione teneatur ». Et inferius, vocatos ad Synodum tradit Petrum Mediolanensem archiepiscopum, et Paulinum Forojuliensem, vel Aquileiensem (ut ait) patriarcham, episcopos præterea ex Germania, Gallia, Aquitania atque Britannia. Paulinus autem Aquileiensis episcopus in libello Sacrosyllabo addit ex Hesperia, Liguria Æmilia et Austria provinciis esse ad Synodum vocatos episcopos.

Ubi autem Hadrianus papa crebris legationibus Caroli Magni permotus est, ut de sententia Elipandi decerneret, ea iterum examinata atque discussa, inventaque in hæresim declinare, publicas litteras conscripsit ad episcopos Gallæciæ et Hispaniarum, in quibus provinciis fuerat error disseminatus; de hisque disputans, pluribus confutat assertam de Christi adoptione sententiam; atque demum ejusmodi oratione devios omnes a veritate in fine compellat, sic dicens: « Priusquam libelli imponatur terminus finalis, adhibenda est litigatorum optio sententialis: eligant namque quæ volunt, vitam aut mortem, benedictionem aut maledictionem. Optamus namque et infinitam boni Pastoris Domini precamur benignitatis clementiam, qui ovem [1] perditam ad ovile propriis humeris portavit, ut relictis carnis anfractibus, in quibus malæ bestiæ, id est, maligni spiritus commorantur, ut ad viam, quæ ducit ad vitam æternam, fidei passibus Christo redeant pertrahente; quatenus in sinu matris Ecclesiæ suscepti, per lamentum pœnitentiæ sordes abluant peccatorum, et infamata eorum modestia bonæ famæ recipiant pristinam dignitatem, nec honoris periclitentur naufragio, et a nostro non disjungantur consortio, ac per hoc reconciliati communioni Catholicæ fidei, divina illos pietas cælestium faciat esse participes gaudiorum.

« Quod si exigentibus indignis meritis, tam insolubili eos malignus spiritus perfidiæ laqueo justo Dei judicio strangulavit, ut resolvi nequeant: ex auctoritate prorsus Sedis Apostolicæ ac beati Petri Apostolorum principis, ac per eum, qui illi magister et Dominus tradidit potestatem, et solvendi ligandique licentiam tribuit (quod sine gravi mœrore dicere non possumus) perpetuo eos anathematis vinculo religatos ultrici cum sequacibus suis judicamus vindicta plectendos, ac per hoc a gremio matris Ecclesiæ et a nostro consortio definio alienos.

12. «Si quis autem fidelium Deumque timentium charitatem eis benignitatis impertiendo, et Christi amore, pro eis precis (precum) oblationem Domino offerre voluerit: non solum non inhibemus, sed ut faciat, Apostolica admonitione et optamus, et salubri incitamus adhortatione, ut Deus omnipotens [2] qui neminem vult perire, et omnes homines propter nimiam bonitatem suam vult salvos fieri, revocet eos ad viam veritatis, et ad agnitionem pertingere (sicut dignum est) rectæ fidei,

[1] Luc. xv. — [2] 1. Tim. ii.

quæ est in Christo Jesu Domino nostro, etc. » Ista habent litteræ Hadriani, quæ et postea sunt in hac, de qua agimus, Synodo recitatæ.

Ubi igitur Synodus convenisset, præsente Carolo Magno rege, ab eodem jussæ sunt legi litteræ Elipandi archiepiscopi Toletani: «Quibus recitatis», inquit Paulinus, « statim surgens venerabilis princeps de sella regia, stetit super gradum suum, et locutus est de causa fidei prolixo sermone, et adjecit : Quid vobis videtur? Ab anno prorsus præterito, ex quo cœpit hujus pestis, insania tumescente, perfidiæ ulcus diffusius ebulliisse, non parvus in his regionibus, licet in extremis finibus regni nostri, error inolevit, quem censura fidei necesse est modis omnibus resecari. Cumque imprecata et concessa esset morosa dilatio per dies aliquot; placuit ejus mansuetudini, ut unusquisque quicquid ingenii captu rectius sentire potuisset, per sacras syllabas, die statuto, ejus clementiæ oblatum sui pectoris fidei munus styli ferculo mentis vivacitate deferret ». Hæc de jussione Caroli Magni Paulinus.

13. Qui ingenii sui nobile edens fœtum, commentariolum inscriptum, libellum Sacrosyllabum, adversus novam resurgentem hæresim elaboratum, obtulit sanctæ Synodo, cui placuit ut in Hispanias mitteretur ad confutandos exortos in eis errores. Extat ipse integer, quem tu consulas : scriptus enim ab eo est non suo ipsius tantum nomine, sed et Petri Mediolanensis archiepiscopi, et aliorum ipsis subjectorum episcoporum, ad cujus libelli finem ejusmodi adversus eumdem Elipandum atque Felicem sententiam profert istis verbis: « Elipandum namque atque Felicem novos hostes Ecclesiæ, sed veternosa fæce perfidiæ pollutos, nisi ab hac stultitia resipiscant, et per rectæ fidei satisfactionem lamentis se abluant pœnitentiæ, indignos et ingratos eos etiam, qui post hanc tam saluberrimam definitionem, quam plenaria Synodus sancto afflata Spiritu concorditer subtili sinceritate terminavit, falsissimis eorum assertionibus sive clam, sive in publica voce præbuerint assensum : simili eos sententiæ vindicta sancimus esse plectendos, reservato per omnia juris privilegio Summi Pontificis domini et patris nostri Hadriani primæ Sedis beatissimi papæ ». Sed quod privilegium? illud nimirum, quod (ut sæpe dictum est) novas condemnare hæreses et hæresiarchas esset solius Romani Pontificis : vel illud fortasse intelligit privilegium, quo Romana Ecclesia (ut superius demonstratum est) Conciliorum omnium Acta cognoscit, probatque vel improbat ipsa.

14. Demum vero pro ipso rege ejusmodi ad Deum obtulit pias preces : « Catholicum atque clementissimum, semperque inclytum dominum Carolum regem per intercessiones beatæ et gloriosæ semperque Virginis Dei Genitricis Mariæ, per quam meruimus Auctorem vitæ suscipere, et beati Petri primi pastoris Ecclesiæ omniumque sanctorum, verum etiam suffragantibus precibus vestris, omnipotens et sancta Trinitas sua cum gratia circumcingat, suaque dextera semper protegat et defendat, ut faciat semper quæ illi sunt placita, quatenus cælestibus fretus armis inimicos nominis Christi, auxilio fultus de cælo, ad terram prosternat ; barbaras etiam nationes infinitas Deus omnipotens ditioni ejus potentiæ subdat, ut ex hac occasione ad agnitionem perveniant veritatis, et agnoscant verum et vivum Deum Creatorem suum, etc. »

Recepto autem atque perlecto a Paulino oblato nomine episcoporum libello, ab ipsa sancta Synodo condemnata est hæresis, et adversus eam et ab Elipando episcopo Toletano missum perfidiæ libellum scripta fuit Synodalis Epistola ad Hispaniæ episcopos, qua Patres confutaverunt singulas ab hæreticis assertas pro errore defendendo sententias. Extat ipsa integra habens in fine admonitionem ad eosdem, ut abdicato errore, sanam sequantur Ecclesiæ sanctæ doctrinam. Sed et ipse Carolus Magnus, quod privatas ab Elipando (ut diximus) pro errore defendendo litteras accepisset, ad eumdem et alios Hispaniæ episcopos scripsit Epistolam tanto principe dignam, qui pietate et doctrina præstaret, eamdemque una cum litteris Pontificiis libelloque a Paulino conscripto, et Synodali Epistola ad eos misit, qua omnibus suaderet, ut ab errore Elipandi desisterent. Porro quod tanti principis scriptorum monumento ipsa sancta Synodus est magnopere illustrata, ut istud ipsum intexatur Annalibus, a nobis exigit personæ dignitas et argumenti, et multiplex utilitas, quam quis eam legendo percipiet. Sic enim se habet :

15. « Carolus gratia Dei rex Francorum et Longobardorum, ac patricius Romanorum, FILIUS ET DEFENSOR sanctæ Dei Ecclesiæ, Elipando Toletanæ civitatis metropolitano, et cæteris in partibus Hispaniæ consacerdotibus Orthodoxæ fidei et fraternæ charitatis in Christo Dei Filio proprio et vero optamus salutem.

« Gaudet pietas Christiana divinæ scilicet atque fraternæ per lata terrarum spatia duplices charitatis alas extendere, ut materno foveat affectu, quos sacro genuerat baptismate. Et maxima est sanctæ matris Ecclesiæ exultatio suorum adunatio filiorum, ut sint consummati in unum, qui redempti sunt ab uno, dicente eodem Redemptore nostro Jesu Christo [1] : Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut omnes unum sint, sicut et nos unum sumus. Unde et in Cantico Canticorum de sancta dicitur Ecclesia [2] : Terribilis ut castrorum acies ordinata. Constipata exercitus ordinatio et unanimis bellatorum fortitudo magno solet hostibus esse terrori : sic filiorum sanctæ matris Ecclesiæ intra murum Catholicæ fidei pacifica adunatio aereis potestatibus nimium constat terribilis, et ignitis malignæ perfidiæ spiculis omnino impenetrabilis extat, sicut et verissimus gentium prædicator et fortissimus Ecclesiæ præ-

[1] Joan. XVII. — [2] Cant. VIII.

liator præcipit, dicens[1] : In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignita exstinguere, et hoc sæculum nequam libero ad cælestia volatu evadere[2] : Sine fide enim impossibile est placere Deo : impossibile est quod omnino ab homine fieri non potest. Principium est salutis nostræ fides, qua intemerata et integra sanitate confirmata, totius vitæ cursus per bonorum vestigia operum feliciter fine tenus currit : per fidem enim (sicut idem præfatus[3] doctor in Epistola ad Hebræos testatur) omnes sancti placuerunt Deo.

16. « Hanc igitur fidem Orthodoxam et ab Apostolicis traditam doctoribus, et ab universali servatam Ecclesia nos pro virium nostrarum portione ubique in omnibus servare et prædicare profitemur : quia non est in alia aliqua salus nisi in illa, quam pacifica ab initio salutis nostræ unanimitate semper servabat Ecclesia. Pro qua etiam, viri fratres, et vestra bona devotio, quam vos habere decet in Domino, his partibus fidei vestræ litteras dirigere curastis, nempe et generales ad sacerdotales sanctissimas aures, ad nos quoque speciales. In quarum utique serie litterarum non satis nobis elucebat, an quasi ex auctoritate magisterii vos vestra docere disposuistis, an ex humilitatis discipulatu nostra discere desideratis : tamen sive hoc, sive illud vestris inesset animis, petitionem vestram, charitate Christianæ religionis cogente, non spernendam esse censuimus, valde desiderantes, Deumque ex intimo cordis affectu deprecantes, quatenus in veræ fidei soliditate firmiter utrinque permaneamus, contra fluctivagos hujus sæculi æstus, Spiritu sancto navigium nostri cursus regente, ad portum perpetuæ tranquillitatis pervenire mereamur.

17. « Ad hanc tranquillitatem capiendam, oculus cordis fide purificandus est, et assiduis sanctarum orationum precibus mentis acies illustranda, ut puræ veritatis lumen, omni errorum nube expulsa, contemplari valeat; ne in opiniones noxiæ falsitatis temeritas inordinata incautius gradientes præcipitet. Non pudeat Christianum, ubi hæsitat, quærere; ubi nesciat, discere : quoniam pia humilitas discendi sapientiæ intrat secreta : et melius est discipulum esse veritatis, quam doctorem existere falsitatis; ille ad altiora semper provehitur; iste ad inferiora semper dilabitur, et inde magister efficitur erroris, unde auditor contempsit esse veritatis. Hanc igitur, fratres, perniciosam devitantes elationem, sanctorum Patrum et sanctorum doctorum sacris inhæreamus sensibus : discamus quæ scripserunt, credamus quæ docuerunt, et non declinemus ad dexteram, neque ad sinistram, sed per viam regiam ad Regem et Redemptorem et Deum et Dominum nostrum Jesum Christum concordi fidei et veritatis curramus professione[4] : Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit

[1] Ephes. VI. — [2] Hebr. XI. — [3] Ibid. — [4] Rom. X.

ad salutem, eodem attestante Apostolo[1] : Justus autem ex fide vivit. Si justus ex fide vivit, quomodo qui fidem non habet rectam, se vivere æstimat[2] ? Nos nempe non sumus infidelitatis filii in perditionem, sed filii ad acquisitionem animæ. Sequamur sanctorum Patrum venerabilia in charitate præcepta.

« Decet enim ut omnium Christianorum una sit fides et unus animus[3], sicut est unum ovile et unus pastor. Qui enim extra Ecclesiastici ovilis septa inveniuntur, lupina rabie devorabuntur, qui vocem boni Pastoris non audiunt, qui ante suas oves ingredietur et egredietur, ut eos ad pascua vitæ perducat æternæ. Nobis itaque dictum intelligamus, quod egregius prædicator suis charissimis filiis præcipiebat, dicens[4] : Obsecro vos per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut unum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata; sitis autem perfecti in uno sensu et in eadem sententia. Hæc habentes Apostolicæ auctoritatis præcepta, concordate nobiscum. Diligimus vos : hoc vobis volumus in Domino, quod et nobis; quia perfecta, quam habemus in Christo, charitas congregare gaudet non spargere, adunare non scindere, et inconsutilem Salvatoris nostri tunicam[5] integram servare non dividere, prævidentes hoc idem in pace Christi custodire, quod milites in Passione ejus observabant.

18. « His ita prælibatis, vestris in Domino valde congaudemus profectibus, ita ut in cordibus nostris fraterno vulnerati amore vestram, quam patimini, lacrymabili gemitu condoleamus oppressionem; sed majore multo[6] tristitia lugemus, si aliquid diabolica fraude interius oppressionis per infidelitatem, vel cujuslibet schismatici erroris patimini in cordibus. Ipse est continuus dolor pectoribus nostris, et pæne irremediabile vulnus, nisi per ejus misericordiam qui sanat[7] contritos corde, et vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis pervenire, illi nos lætificent, qui tristaverunt. Vestra igitur correctio, nostra est lætificatio. Desirantes vos socios habere in fide Catholica, et cooperatores in prædicatione veritatis, ut[8] gaudium, quod Christus suis promisit discipulis, habitet in nobis, et gaudium nostrum impleatur in vobis.

« Ad impletionem vero hujus gaudii, fraterna cogente charitate, jussimus sanctorum Patrum Synodale ex omnibus undique nostræ ditionis Ecclesiis congregari Concilium, quatenus sancta omnium unanimitas firmiter decerneret, quid credendum sit de adoptione carnis Christi, quam nuper novis assertionibus, et sanctæ Dei universali Ecclesiæ antiquis temporibus inauditis vos ex vestris scriptis intulisse cognovimus; imo et ad beatissimum Apostolicæ Sedis Pontificem de hac nova inventione nostræ devotionis ter quater-

[1] Rom. I. — [2] Hebr. X.— [3] Joan. X.— [4] 1. Cor. I.— [5] Joan. XIX. — [6] Rom. IX. — [7] Psal. CXLVI. — [8] 1. Tim. II.

que direximus missos, scire cupientes, quid sancta Romana Ecclesia, Apostolicis edocta traditionibus, in hac respondere voluisset inquisitione. Necnon et de Britanniæ partibus aliquos Ecclesiasticæ disciplinæ viros convocavimus, ut ex multorum diligenti consideratione veritas Catholicæ fidei investigaretur, et probatissimis SS. Patrum hinc inde roborata testimoniis absque ulla dubitatione teneatur.

19. « Idcirco vobis per singulos libellos dirigere curavimus, quid prædictorum Patrum pia unanimitas et pacifica perscrutatio auctoritate Ecclesiastica inveniret, statuisset, confirmaret. Primo quid dominus Apostolicus cum sancta Romana Ecclesia et episcopis in illis partibus quaquaversum commorantibus, et Catholicis doctoribus sentiret, sub unius libelli tenore statuimus. Deinde secundo loco quid Ecclesiastici doctores et sacerdotes Ecclesiarum Christi de propinquioribus Italiæ partibus cum Petro Mediolanensi archiepiscopo, et Paulino Forojulianensi vel Aquileiensi patriarcha, viris a Domino valde venerabilibus intelligi, vel firmiter credi voluissent, suis propriis responsionibus exaratum posuimus libellum ; quia ipsi quoque præsentes nostro Synodali conventui adfuerant. Post hæc tenet et tertius libellus Orthodoxorum sanctorum Patrum episcoporum et virorum venerabilium fidem, qui in Germaniæ, Galliæ, Aquitaniæ et Britanniæ partibus dignis Deo deserviunt officiis, vestrisque objectionibus sanctarum Scripturarum testimoniis roboratas obtinet responsiones. Deinde quarto loco meæ propriæ unanimitatis cum his sanctissimis prædictorum Patrum Decretis et Catholicis statutis consensum subnexui, sicut vosmetipsi in vestra Epistola, quam meo specialiter designastis nomini, rogare curastis, id est, ne subdolis paucorum assertionibus consentirem, sed plurimorum testimoniis roboratam fidem tenerem.

20. « Facio certissime, Deo Domino meo Jesu Christo donante, horum me sanctissimæ multitudini et probatissimæ auctoritati veræ fidei professione associans, nec vestræ me paucitati in consensione hujus novæ assertionis socium admitto, sed Apostolicæ Sedi, et antiquis ab initio nascentis Ecclesiæ, et Catholicis traditionibus tota mentis intentione, tota cordis alacritate conjungo. Quicquid in eorum legitur libris, qui divino Spiritu afflati, toti orbi a Deo Christo dati sunt doctores, indubitanter teneo, hoc ad salutem animæ meæ sufficere credens, quod sacratissimæ Evangelicæ veritatis pandit historia, quod Apostolica in suis Epistolis confirmat auctoritas, quod eximii sanctæ Scripturæ tractatores, et præcipui Christianæ fidei doctores, ad perpetuam posteris scriptum reliquerunt memoriam : cum his quoque doctoribus, et sanctæ Ecclesiæ pastoribus veram prædico fidem, quos in præsenti tempore ille nobis dedit luminaria, qui dixit[1] : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Hi sunt propugnatores fidei nostræ, hi sunt rectores per diversas sedes civitatis Christi, cujus antemurale est fides Catholica et charitas firmissimus murus, et propugnacula divinarum testimonia Scripturarum, et divitiæ salutis in ea sunt[1] sapientia, et scientia, et spes portarum custodia : quæ quatuor clavibus, id est, prudentia, justitia, fortitudine, et temperantia piis aperiuntur animis. Hujus vero civitatis ipse Dei verus et proprius Filius, Deus verus homo verus Jesus Christus Dominus noster regali præsidet potentia, cujus gratia totam illius civitatis structuram regit, defendit et exaltat. Quisquis ad hanc civitatem, recta sibi præviante fide, manus bonorum operum habens plenissimas pervenire festinat : apertas inveniet portas, et Regem regum cum millibus sanctorum agminum obviare sibi gaudebit.

21. « Sed et gratias vobis agimus de instantia orationum vestrarum, quibus memoriam nostri assidue vos habere dixistis, optantes ut preces vestræ acceptabiles sint Domino Deo Salvatori nostro ; et ut ipse per suam misericordiam, dignos vos efficiat exaudiri, et ad unitatem sanctæ suæ Ecclesiæ revocare dignetur, et ejusdem pietatis humeris in sanctæ matris Ecclesiæ reportet ovile, qui de cælis veniens ovem requirere perditam, inventamque cum triumpho gloriæ ad sedem Paternæ Majestatis revexit.

« Illud quoque, quod vobis nostram pietatem flagitare placuit, quatenus in præsentia nostra libelli vestri legeretur textus, et perscrutante plurimorum consilio, quid in eo rectæ fidei sanctionibus consentiens inveniretur : fecimus sicut petistis, collectisque undique, veluti præfati sumus, Ecclesiasticis doctoribus et populi Christiani rectoribus, nobisque omnibus pacifico unanimitatis choro considentibus, eumdem libellum a capite calce tenus per distinctiones uniuscujusque sententiæ, et per interrogationes et responsiones, prout cuique libuit, perlegere jussimus. Quid vero de illo libello præsules Ecclesiarum Christi, fideique Catholicæ doctores intellexissent : non est opus mihi in hac mea iterare Epistola, dum illorum libellus proprius hoc vobis evidenter ostendet.

22. « Scriptam itaque in Epistola vestra hujusmodi obsecrationem invenimus, poscentes vos per eum, qui pro te in Cruce manus innoxias extendit, et pro te sanguinem pretiosum effudit, et pro te mortem pertulit et sepulturam, ad liberandum electos ad infernum descendit, et pro te resurgens, tibi viam ad cælos revertendi, scilicet ad cælestem patriam demonstravit, ut per teipsum arbiter sedeas. Ecce ego vestris petitionibus satisfaciens, congregationi sacerdotum auditor et arbiter adsedi. Discernimus, et Deo donante decrevimus, quid esset de hac inquisitione firmiter tenendum : sed modo per eamdem obsecrationem

[1] Matth. XXVIII.

[1] Isa. XXVI.

vos iterum atque iterum obtestor, ut in pacifica unanimitate et Catholicæ fidei professione nobiscum firmiter maneatis, nec vos doctiores existimetis universali sancta Dei Ecclesia. Eam fidem tenete, quam Orthodoxi Patres in suis nobis symbolis scriptam reliquerunt; et nolite plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem; nec ratiocinando humano ingenio divina vos mysteria investigare arbitremini, sed magis credendo honorare, quæ humana fragilitas temere perscrutando invenire non valet.

« Exemplum mihi Constantini imperatoris proposuistis, cujus initium beatum Isidorum laudasse dicitis, et finem doluisse : quod ne mihi accidat, per quemdam beatum (quem per antiphrasim cognominastis) benigne suadetis : hoc etiam, divina miserante gratia, præcavere satago, non ab illo tantummodo, sed etiam ab omnibus qui aliquid rectæ fidei contrarium docere videntur : assiduaque devotione Dominum deposco, et quoscumque ex filiis sanctæ matris Ecclesiæ valeo mihi in hac petitione adjutores convoco, ne me alicujus verbosa adulatio, vel fraudulenta laudatio decipiens, a via veritatis avertat, sæpius cum Propheta decantans [1] : Corripiet me justus in misericordia, et increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

23. « Vos vero vobismetipsis cavete, quos vos fraterno monuistis amore, procurantes diligentissime, omnipotentisque Dei vobis assiduis precibus clementissimam convocate gratiam, ne callida antiqui hostis versutia sensus vestros in aliqua parte corrumpat, et pejus fiat interius diaboli servitium, quam exterius gentis inimicæ ». Hæc Carolus, alludens ad servitutem, qua a Sarracenis miseri Hispani tenebantur oppressi, quod hac eadem Epistola inferius sæpe ingerit, sed pergit : « Eumque exspectate Redemptorem, quem salutis vestræ habuistis Auctorem. Illum glorificate in corde et portate in corpore, et dignam in vobis illi præparate habitationem in fide, quæ per dilectionem operatur, quatenus vos illius gloriosa potentia, et ineffabili misericordia ab utriusque servitutis molestia, exteriore scilicet et interiore liberet et custodiat, et in magno judicio ante conspectum gloriæ suæ cum multiplicibus laboris vestri divitiis stare concedat, et vocem optabilem cum operatoribus Apostolicæ fidei audire faciat [2] : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Paratum igitur vobis regnum ab origine mundi, indubitata veritatis professione speratis, si Catholicæ fidei unanimitati vosmetipsos adjungere curetis; exteriores servitutis molestias interna fidelitatis spe consolamini : oculos mentis vestræ ad eum erigite, qui vos eripuit de potestate tenebrarum et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ.

24. « Hactenus antequam hujus adoptionis in Christo nomen a vobis exortum nostros non offenderet animos, vos germanitatis amore diliximus; et si nos vestrum corporale servitium contristaret, rectitudo tamen fidei Catholicæ lætificavit in vobis : nunc vero duplici pro vobis afficimur mœrore, diabolica fraude deceptis in corde, et inimica servitute oppressis in corpore. Sed redite, obsecro, ad unitatem sanctæ matris Ecclesiæ, ut vos eruat de angustia servitutis terrenæ, qui vos per baptismi gratiam a vinculo liberavit originalis peccati. Expoliastis veterem hominem : quomodo iterum fraude decepti maligna induimini illum ? Adoptionis filii Deo Patri facti estis per eum qui non est adoptivus, sed proprius. State per fidei inviolabilem confessionem in libertate filiorum Dei, et nolite infidelitatis jugum subire : expellite vincula diabolicæ deceptionis de cordibus, quatenus Deus Christus, qui solvit compeditos, excutiat catenam gentis inimicæ de manibus vestris. Habetis nos, divina auxiliante gratia, cooperatores gaudii vestri, si vos nobiscum Catholicæ fidei vultis esse prædicatores : certissimum namque erit divinæ micerationis auxilium, ubi una est totius Ecclesiæ charitas, et una veræ fidei confessio.

25. « Ad multitudinem populi Christiani, et ad sacerdotalis Concilii unanimitatem revertimini. Si enim duorum, vel trium sancto pioque consessui, secundum suam promissionem Dominum esse præsentem, non dubitamus; quanto magis ubi tot sanctissimi fratres, tot filii matris Ecclesiæ in nomine illius pacifica conveniunt unanimitate, eum adesse medium non est dubitandum, et illorum regere consilia, qui sui nominis laudem quærere dignoscuntur? Ad confirmandum igitur corda vestra in fide et veritate, hanc nostri nominis, fraterna instigante charitate, Epistolam scribere curavimus, optantes ut nostra, quam habemus pro fide Catholica, proficiat devotio, et vos divina clementia ad fidem reducat Catholicam.

« Ante igitur quam hujus sæpe dicti scandali a vobis oriretur offensio, duplici charitate (sicut prædiximus) diliximus vos, id est, in orationibus nostris per omnes regni nostri Ecclesias habuimus socios, et vestri memoriam quotidie facientes : itidem quoque et Deo auxiliante, voluntatem habuimus vos liberare a servitio sæcularis necessitatis secundum temporis opportunitatem et vestri consilii adhortationem : nunc vero hac duplici charitate (quod sine dolore non dicimus) fraudastis vosmetipsos, non intelligentes, fraude diabolica esse deceptos, ut utroque juvamine vos denudaret, id est, participatione fidei et orationum nostrarum, vel solatio auxilii nostri. Videte, videte quam grande malum adversus vosmetipsos habetis factum, quod nequaquam ausi sumus orare pro vobis, sicut pro fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ filiis, nec vos adjuvare, quomodo fratres in vestris maximis necessitatibus. Quapropter revertimini ad hanc duplicem consolationem, et abjicite a vobis hanc malignam diabolicæ fraudis versutiam, ut

[1] Psal. CXL. — [2] Matth. XXV.

possitis nobiscum consortium habere in omni charitate et gaudio opportuno.

« Post hanc vero correctionem, sive admonitionem Apostolicæ auctoritatis et Synodalis unanimitatis, si non resipiscitis ab errore vestro : scitote omnino vos pro hæreticis haberi, nec ullam vobiscum communionem pro Deo audeamus habere. Currite dum[1] lucem habetis, ne tenebræ vos anathematis comprehendant, unde non potestis pedes vestros explicare, sed interna damnatione irretitos esse lugebitis. Adhuc enim pia mater revocat vos in gremium suæ misericordiæ, volens vos Deo nutrire in filios. Tantum nolite vos abstrahere ab ejus pietate, qui [2] vos vocavit in regnum filii dilectionis suæ ». Subjicit his Catholicæ fidei Symbolum, quo et asseritur Dei filius non esse adoptivus, sed proprius. Postea vero sic perorat :

26. « Hanc fidem vos, fratres charissimi, firmiter tenere, in commune prædicamus : et si aliter ante in quolibet verbo sensistis, corrigite vosmetipsos, et ad unitatem sanctæ Dei Ecclesiæ pura fide festinate, et contentiones nominum, novitatesque vocum devitate, quia juxta Apostolum, non est hæreticus nisi ex contentione. Vos igitur quia pauci estis, unde putatis vos aliquid verius invenire potuisse, quam quod sancta et universalis toto orbe diffusa tenet Ecclesia? Sub tegmine alarum illius requiescite, ne vos avida diaboli rapacitas (si foris invenerit) nefando gutture devoret. Redite ad pium matris Ecclesiæ gremium, illa vos foveat et nutriat, donec accurratis in virum perfectum et in plenitudinem corporis Christi. Habete nos cooperatores salutis vestræ, Catholicæ pacis auxiliatores; et societas vestra sit in Christo Jesu Domino nostro[3], qui vos nobiscum incorruptos et immaculatos fide pariter et opere custodiat, et constituat ante conspectum gloriæ suæ incontaminatos et irreprehensibiles, et perpetuæ hæreditatis hæredes pariter perficiat in æternum. Amen ». Hactenus ad Elipandum Carolus Magnus, et ad alios ejus perfidiæ socios; finemque accipiunt hic Acta, quæ extant ejusdem Francofordiensis Concilii.

Quoniam autem est nonnullorum assertio, in hac eadem Synodo damnatum esse Nicænum Concilium secundum, idemque dictum septimam Synodum OEcumenicam, verum ne id sit, et si aliquod attulerit præjudicium veritati, et dicta Nicæna Synodus ex iis aliquod acceperit detrimentum, sollicitius investigandum remanet, et accuratius disquirendum, quod res sit gravissima, maximique momenti. Scimus ex Orthodoxis complures, cum objicerentur ista a novatoribus quam audacissime, nimirum in Francofordiensi Concilio damnatam esse septimam Synodum, eo confugisse, ut assererent, non esse damnatam ibi eam septimam Synodum, quam Orthodoxi Nicææ in Bithynia congregarunt, sed eam, quam Iconoclastæ Constantinopoli sub Constantino Copronymo collegerunt, eamdemque pariter septimam Synodum OEcumenicam appellarunt. Favebat huic Orthodoxorum responsioni, quod veteres, qui asseruerunt, damnatam in Francofordiensi Concilio septimam OEcumenicam Synodum, eam non Nicænam, sed Constantinopolitanam nominaverunt, quam fuisse constat hæreticorum.

27. *Refelluntur objecta quoad damnationem secundæ Synodi Nicænæ ; et alia de Francofordiensi Concilio dilucidantur.* — Hæc quidem cum jure dici possent, nisi alia addita essent, evicta penitus causa fuisset : verum cum constet eam ab illis assertam damnatam fuisse septimam Synodum, quæ pro cultu sanctarum imaginum statuta fuit : utique ad Nicænam, non ad Constantinopolitanam, eamdem septimam damnatam Synodum esse referendam, licet sit ab illis erratum in nomine, æquus arbiter judicabit; nec nos tale judicium subterfugimus : gaudet enim innocentia veritate, nec indiget ficus foliis, quibus pudenda, quæ nulla sentit, contegere debeat. Tantum abest igitur, ut negemus Nicænam secundam Synodum, eamdemque septimam OEcumenicam dictam, damnatam dici in Francofordiensi Concilio : ut etiam augeamus numerum testium id profitentium, et quidem haud dubiæ fidei vel rejiciendæ auctoritatis. Sic igitur justæ causæ confisi, id sponte ac liberaliter concedimus adversariis, quod ab aliis penitus negatum sciunt; ut nos nonnisi cupidos esse veritatis intelligant, remque agere sine fuco et fallaciis more majorum nostrorum sanctorum Patrum, ut quæ sint vera firmemus, et quæ falsa, a quovis sint dicta, negemus.

Tanti ponderis aggredientes nos quæstionem, in ipso ejus exordio (ne qua ambiguitate verborum currens veritas, quasi compedibus teneatur) in sententiarum diversarum bivio constituti, quo quis gradiatur aperientes, illud in primis asserimus : longe inter se esse ista diversa, vel dicere esse damnatum aliquid in Concilio, vel damnatum per Concilium, ut primum actum habeat imperfectum, secundum doceat consummatum. Cum enim aliquid in Concilio agitur a male sentientibus, nec accedit consensus eorum, quorum est statuta firmare, quo si careat, omne quod decretum est, nullius est ponderis et penitus evanescit : tunc id statutum tantum dici potest in Concilio, nec alicujus roboris esse, deficientibus necessario requisitis. Sed tunc per Concilium, cum omnia ad actus perfectionem concurrisse, remque esse perfectam liquet. Sic igitur, quod ad rem, de qua agimus, spectat : sic asserimus cum antiquis auctoribus, damnatam in Francofordiensi Concilio Nicænam secundam Synodum, ut deficiente consensu eorum, quorum erat Synodum comprobare, negemus omnino per Francofordiense Concilium Nicænam secundam Synodum esse damnatam ; cum haud dubium, quæcumque ab illis facta fuissent, irrita penitus atque cassa reddita essent; ut non mireris, si quæ sunt ab eis tunc Acta conscripta

[1] Joan. XII. — [2] Gal. I. — [3] I. Joan. I.

nusquam appareant, utpote quod abolita, perpetuoque fuerint sepulta silentio, quæ non probassent legati Apostolicæ Sedis, nec qui eos miserat Hadrianus Rom. Pontifex confirmasset.

28. Sane quidem contradixisse legatos Apostolicæ Sedis iis, quæ adversus Nicænam secundam Synodum ibi decreta fuissent, nec ipsi quidem novatores adversantes [1] negant. Sed et ab Hadriano papa non solum non assensum, sed magnopere contradictum : ejus quæ extat confutatio et redargutio adversariorum ad Carolum Magnum conscripta palam ostendit. Quin et cum Hadriano alios episcopos paria sensisse, Hincmarus [2] affirmat. Unde et ejusdem Caroli factum esse præcepto, existimandum est, ut explosis atque rejectis iis, quæ contra Nicænam Synodum gesta fuissent, ipsa tantum Acta, quæ contra Elipandum atque Felicem omnium consensu firmata fuissent, ejusdem Synodi integra remanerent; quod probe sciret ipse Carolus, quod profitetur, nulla Conciliorum Decreta subsistere, quibus Romani Pontifices contradicerent, quod et tum Latinorum, tum Græcorum auctoritate sæpe superius apertissima luce declaratum constat : ut nec ipse quidem (quisquis ille fuerit, qui adversus Nicænam secundam Synodum commentarium scripsit, qui fertur nomine Caroli) id negare audeat; imo et firmissime asserat atque confirmet, esse sententiam ejusdem Francofordiensis Concilii, asserentis judicium ultimum controversiarum esse solius Romani Pontificis. Quo argumento rejicit septimam Synodum, ut quæ (quod turpiter mentiretur) non fuerit a Romano Pontifice confirmata.

Sic igitur caruit his Actis Synodus Francofordiensis ; quæ cum nullum acceperit a Sede Apostolica robur, sed ab ea penitus confutata atque damnata, fuerint etiam ejusdem Caroli principis maxime pii auctoritate rejecta, penitusque deleta. Quod affirmare ea saltem ratione necesse est, cum videlicet certum sit, ipsum Carolum nequaquam contra Hadrianum Pontificem contentiosum funem trahere perseverasse, ut se ab ejus communicatione diviserit : nam et exploratissimum est, eum non desiisse aliquando a communicatione et amicitia ejusdem Pontificis : quem non tantum viventem coluit, sed etiam mortuum celebrarit, atque immenso honore fuerit prosecutus, ut ostendent inferius, quæ suo loco dicturi sumus. Sicque, ut diximus, affirmare necesse est, ipsum eidem Pontifici in iis penitus acquievisse, atque ex ejus sententia male sancita damnasse.

29. Certe quidem nonnisi ad ipsam Sedem Apostolicam in Ecclesiasticis controversiis ipsum Carolum recurrere consuevisse, ab eaque responsa accipere sollicite procurasse, atque ex ipsorum præscripto perficere omnia laborasse : ipsamet Acta Francofordiensis Concilii docent in ejusdem Caroli ad Elipandum Epistola nuper reddita, ex qua hic illa de his est tibi repetenda sententia, qua ait : « Ad beatissimum Apostolicæ Sedis Pontificem de hac nova inventione, nostræ devotionis ter quaterque direximus missos, scire cupientes, quæ sancta Romana Ecclesia Apostolicis edocta traditionibus de hac respondere voluisset inquisitione ». Et inferius de acceptis ab illa responsis sollicitius custoditis, subjicit ista : « Apostolicæ Sedi, et antiquis ab initio nascentis Ecclesiæ et Catholicis traditionibus tota mentis intentione, tota cordis alacritate conjungor ». Hæc ipse, tanto quidem principe digna ex ipso Concilio scripta, quibus adeo perspicue ex ipsius verbis significatis, reliqua cur Acta illa non extant, intelligas, vindicesque a calumnia principem, quem novatores Nicænæ secundæ Synodi destructorem conclamant : quem ab Apostolicæ Sedis sententia per Hadrianum declarata vel latum unguem aliquando recessisse, nemo jure poterit affirmare, cum præsertim ipse Hadrianus testatus [1] sit Epistola ad eum scripta, quod ea de imaginibus secundum antiquas Patrum traditiones, sub Gregorio secundo Pontifice in Romano Concilio fuerint constituta, et postea iterum alio itidem Romano Concilio sub Stephano papa, præsentibus episcopis e Francia missis, firmius confirmata.

30. Quod autem calumnia ista contra Carolum conflata a novatoribus sit ex libro illo contra Nicænum Concilium scripto, et ad Hadrianum Pontificem misso, quem esse ejusdem Caroli, qui illi præfatur, incertus auctor affirmat, necnon ex Synodali Epistola Parisiensis Concilii sub Ludovico in eadem causa habiti : id ne verum sit, remanet accuratissime disquirendum. Erroris autem inde emanasse videtur occasio, quod cum ejus confutatio ad Carolum sit ab Hadriano papa conscripta : ipsum scriptionis illius fuisse auctorem leviter existimarint, cum ad eum quis soleat rescribere litteras, a quo scriptas acceperit. At non negandum de his scripsisse litteras Carolum ad Hadrianum, quibus tamen alias, non suas alligarit, fascem scilicet contradictionum illarum : quas tamen ipsius Caroli non fuisse, sed aliorum auctorum, licet missæ ab illo essent, ex eadem ipsius Hadriani reddita ad Carolum responsione, si quis accurate perspiciet, facile intelligere poterit, vel illa una saltem ratione, quod cum sæpe Hadrianus acerrime invehatur in adversarios, Carolum ipsum perstringit nunquam, nec leviter saltem de ipso queritur.

31. Verum nec libri illius aliquem certum fuisse demonstrat auctorem, sed plures fuisse qui adversus Nicænum Concilium contradictionis stylum exacuerunt : nam audi ipsum [2] : « Addendum est, inquit, ad incredulorum satisfactionem, et directionem Francicam ». Et paulo post : « O insania frementium contra fidem et religionem Christianam, ut asserant non colere, aut venerari imagines

[1] Magdeburg. Cent. III. c. 9. col. 639. — [2] Hincm. Episc. Rhem. contra Laudun. Episc. c. 20.

[1] Epist. ad Carol. M. de Imagin. — [2] Hadrian. Ep. ad Carol. c. 26. Respons.

in quibus figuræ sunt Salvatoris, ejus Genitricis, vel sanctorum, quorum virtute subsistit orbis, atque potitur humanum genus salute! » Et post pauca : « Absit talium nefariæ temeritatis cedere amentiæ : Patrum priscas sequamur traditiones, et ab eorum doctrina nulla declinemus ratione ». Hæc et alia his similia sæpe. Vides igitur non in Carolum, ut auctorem libri illius spicula dirigi, sed plane in multos, qui per Carolum ipsum ea ad Hadrianum mitti curassent, sicuti et cum post nonnulla idem de illis Hadrianus subjicit ista : « In hoc capitulo qui hæc scripserunt, incriminari moliuntur, et contradicere veritati nituntur, etc. » Sed et omnibus intuentibus liquet ex ipso contextu rerum, quod non unus auctor in eo volumine a principio usque ad finem absque rerum ordine pergit impugnare Nicænam Synodum, sed quæ ex adversariis quisque impugnanda suscepit (cum fuerint plures) in unum congesta, eademque in uno simul fasciculo alligata, data Carolo fuerint, et ab ipso missa ad Hadrianum.

Has autem ipsorum contradictiones cum capitulorum serie distinctæ essent, Capitulare, librum illum idem nominat Hadrianus, quod multa adversus Nicænum Concilium capitula contineret; quæ quidem scripta in eodem Francofordiensi Concilio, et Acta continere ejusdem Concilii Francofordiensis, idem, qui supra Hincmarus asserit, ejusdem ferme temporis scriptor, ut de his non sit dubitandum. Qui enim ea prurigine laborarunt, ut quæ statuta essent in dicto Nicæno Concilio dissolverent; ea seorsum singuli eorum adversus idem Concilium conscripsere, quæ ab illis singulis contradictoribus oblata fuerunt ipsi Francofordiensi Concilio. Ex his autem esse permotos episcopos, ut damnarent Nicænum Concilium, ex eo liquet, quod ex falsis ipsorum assertionibus ipsi pariter affirmarunt, idcirco damnandum esse Nicænum Concilium, quod cultum latriæ uni Deo debitum tribuendum esse statuerit imaginibus. Quod plane falsissimum esse paulo inferius dicturi sumus.

32. Ubi vero sensisset Carolus impugnari ab illis Nicænam Synodum, defendi vero a legatis Apostolicæ Sedis : tunc illud, more suo, salubre consilium iniit, ut collectas in unum propositas contradictiones illorum, easdem per legatum ad hoc opus ab eo delectum Angilbertum abbatem S. Ricarii mitteret Romam ad Hadrianum Pontificem. Quod cum plures testentur, profitetur idipsum Hadrianus in Epistola ad Carolum missa, in cujus ferme exordio ista leguntur : « Præterea directum a vestra clementissima præcelsa regali potentia suscepimus fidelem familiarem vestrum, videlicet Engelbertum (Angilbertum) abbatem et ministrum capellæ, qui pæne ab ipsis infantiæ rudimentis in palatio vestro enutritus est, et in omnibus consiliis vestris receptus, ut ideo sicut a vobis in omni familiaritate recipitur, ita et a nobis reciperetur et condecenter honoraretur.

« Unde pro nimio amore, quem erga vestram mellifluam gerimus regalem excellentiam, sicut misisti cum nimio amore dulcedinis eximiæ eum recipientes, prout voluit, et qualiter voluit eum magna familiaritate nobis enarrantem aure placabili, et mente benigna eum suscepimus, et quasi vestra corporali excellentia nobis narrante, ei patentius credidimus consilium ad profectum sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ, et vestræ a Deo protectæ regalis potentiæ exaltationem. Inter quæ edidit nobis Capitulare adversus Synodum, quæ pro sacrarum imaginum erectione in Nicæa acta est. Unde pro vestra melliflua regali dilectione per unumquodque capitulum responsum reddidimus, non quemlibet (absit) hominem defendentes, sed olitanam traditionem sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ tenentes, priscam prædecessorum nostrorum sanctorum Pontificum sequimur doctrinam, rectæ fidei traditionem modis omnibus vindicantes ». Hæc de misso adversariorum Capitulari per Angilbertum præfatus est ad Carolum Hadrianus. Cujus quidem operis cum plures fuerint auctores, Caroli Magni ultimum duntaxat esse capitulum : monet idem Pontifex Hadrianus, quod et testatur, ad illud in fine respondens. Nos vero reddemus ipsum inferius.

33. Cæterum liquet pariter ejusdem, qui supra Hincmari auctoritate, in eodem Francofordiensi Concilio duo esse Concilia condemnata, Constantinopolitanum hæreticorum, quo imagines confringi juberentur, et Nicænum secundum, quo eas coli præciperetur : quod etiam ex Capitulari illo libro, ad Hadrianum per Carolum misso, intelligi potest : fuisseque eam sententiam episcoporum secundum quod aiebant, perperam intellectam sententiam S. Gregorii papæ in Epistola ad Serenum, ut imagines non confringerentur, sed esse sinerentur, ita tamen ut non colerentur.

Quod igitur ex dicto Capitulari volumine haud accurate perspectis iis, quæ in eo essent consuta mendacia, conclamata fuerit in eodem Francofordiensi Concilio damnatio septimæ Synodi, ejusdemque Nicænæ secundæ; quodque idem liber adversarius ubique vulgatus, et absque veritatis discussione receptus a compluribus fuerit; Synodoque absoluta, æque putaverint in eo tractata retractatione minime indiguisse : ex his accidit, ut nonnulli absque aliqua hæsitatione conscripserint, in eodem Francofordiensi Concilio damnatam fuisse Nicænam Synodum. Posteriores vero nonnulli id ex ejus Actis, nempe dicto Capitulari volumine, sive ex Actis Parisiensis Concilii, falsa ipsorum assertione decepti, putantes esse vera, quæ in eis falso reperirentur asserta : absque ulla dubitatione idipsum asseruerunt, nempe condemnationem Nicænæ Synodi in Francofordiensi Concilio.

34. Sed jam ipsos singulos audiamus antiquiores auctores, qui asserunt damnatum esse ipsum Nicænum Concilium secundum, septimam Synodum Œcumenicam dictam, per Francofordiense Concilium, eorumque singula verba redda-

mus, quo in tanta controversia ipsa veritas apertius elucescat, quæ adversantium densa caligine, ne appareat, obscuratur. Vetustissimum omnium Chronicon, hac ætate conscriptum sub Ludovico imperatore Caroli filio, in primis hæc habet, ubi agit de eodem Francofordiensi Concilio hoc anno habito, deque damnata in eo (ut ait) hæresi Feliciana : « Synodus, inquit, etiam quæ ante paucos annos Constantinopoli sub Irene et Constantino filio ejus congregata, et ab ipsis non solum septima, verum etiam universalis erat appellata : ut nec septima, nec universalis haberetur, diceretur ve, quasi supervacua omnino ab omnibus abdicata est ». Hæc ibi. Eadem totidem verbis apud Aimoinum descripta leguntur. Chronicon itidem eodem tempore scriptum, a Pithœo nuper editum, hæc eodem anno de iisdem habet : « Pseudo-Synodus Græcorum pro adorandis imaginibus habita, ab episcopis damnatur », in eodem videlicet Francofordiensi Concilio. Et Ado Viennensis episcopus, qui scripsit sub Carolo nepote hujus Caroli Magni, eadem verbis iisdem ; idem Regino, sed et alii complures longe nobiliores auctores, quos inferius recensebimus. Verum de ipsis primis auctoribus, episcopis, inquam, qui interfuerunt eidem Francofordiensi Concilio, primum pervestigandum est : quomodo ex adversantium scriptis, Capitulari scilicet libro illo inducti sint, ut Nicænam Synodum condemnarent.

35. Certum quidem et exploratum omnino habetur, eos ipsos episcopos ab iisdem adversariis dolo malo deceptos esse, atque per imposturam et falsitatem cuncta esse transacta, ut locum nullum veritas inveniret. Hæc nisi tu ipse, lector, manu tetigeris, nolim credas. Non enim a longe petitis testificationibus utimur, sed ex ipsorum scriptis, ut nulla possit tergiversatione veritas falli. Qua in re sicut Patres illos qui Synodo interfuerunt, dolo caruisse facile dixerim : ita eorum oscitantiam non excuso. Quomodo inconsultis legitimis Synodalibus Actis, de re tanta, adversantibus præsertim legatis Apostolicæ Sedis, adversariis credere maluerunt? Et quonam pacto, eos quidem potuisse fallere, vel falli (quod humanum est) non putantes, omnem illis adhibere fidem in omnibus in re tanta minime detrectarint? Hæc mihi diu cogitanti, et plane fateor obstupescenti, illud occurrit, his temporibus res Græcorum Francis pessime oluisse, ex eo quod Constantinus imperator Irenæ matris suæ impulsu recusarit pollicitas nuptias diu exspectatas filiæ Caroli Magni (ut suo loco superius dictum est) ob idque quamlibet oblatam occasionem arripuisse, rebus ab eo gestis, pietatem licet præ se ferentibus, detrahendi pariter et insultandi ; atque adeo ipsam Nicænam Synodum, ipsorum opera collectam et absolutam, non sine stomacho audivisse : homines sumus, et quandiu in hac vita degimus, hisce interdum privatis pulsari affectibus inviti cogimur. Mitior sit ista reprehensio, et tolerabilior redargutio, quam eos omnes falsitatis arguere et imposturæ, dum illis acquievere, qui his malis artibus in eamdem Nicænam Synodum irrupere, in quos omnis culpa vertatur.

36. Etenim adversarii illi concinnatores mendaciorum, et fraudum architecti, dolis atque fallaciis circumvenerunt eosdem ipsos episcopos, qui venerunt ad Synodum, atque specie quidem pietatis ad condemnationem Nicænæ Synodi permoverunt, mentientes in primis (ut apparet ex libro illo Capitulari dicto, ad Carolum Magnum misso) Nicænam Synodum minime confirmatam esse a Romano Pontifice, sine quo (ut idem ibi auctor ait) Concilium subsistere minime possit, quod omnis de fide controversia ad Romanum Pontificem spectet. Sed et quod plane nefandum est, addiderunt eamdem Synodum promulgasse manifestissimam impietatem, eo quod ex ea hæresis firmaretur, qua (ut aiunt) assererentur imagines eodem honore et cultu, quo Deum, esse a fidelibus venerandas : hæc enim in Præfatione ejusdem libri Capitularis ad Hadrianum missi leguntur, cum agitur de rebus gestis in Francofordiensi Concilio : « Allata est, inquiunt, in medium quæstio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerant, in qua scriptum habebatur, ut qui imaginibus sanctorum, ita ut deificæ Trinitati servitium, aut adorationem non impenderet, anathema judicaretur. Qui supra sanctissimi Patres nostri omnimodis adorationem et servitutem eis impendere renuentes, contempserunt, atque consentientes condemnarunt ». Citantur insuper in ipso Capitulari Acta ejusdem Nicæni Concilii, quibus falso assereretur Constantinus episcopus Cypri in eodem Concilio Nicæno anathema dixisse iis, qui non adorant imagines ea adoratione, qua sanctissima Trinitas adoratur : quæ ad rem ipsam exploratius cognoscendam, hic voluimus descripsisse. Sic enim se habent[1] :

37. « Quod infauste et præcipitanter, sive insipienter Constantinus Constantiæ Cypri episcopus dixit : Suscipio et amplector honorabiliter sanctas et venerandas imagines : adorationem autem, quæ fit secundum latriam, id est, Dei culturam, tantummodo substantiali et vivificæ Trinitati conservo : Et qui sic non sentiunt, neque glorificant, a sancta Catholica et Apostolica Ecclesia segrego, et anathemati submitto, et parti eorum, qui abnegaverunt incarnatam et salvabilem dispensationem Christi veri Dei nostri emitto ». Hæc adversarii tanquam ex Nicæna Synodo. Quos Hadrianus jure redarguit, nimirum neque Constantinum, neque alios tunc cum eo ad Ecclesiam Catholicam revertentes aliter se credere esse professos, quam quæ ab eadem Nicæna Synodo sunt statuta ; nimirum sic imagines sacras venerandas esse, ut tamen latriæ cultus illis nullo modo daretur, qui soli Deo deberetur impendi.

Ita quidem, et non aliter se habere Constantini

[1] Conc. Nic. II. Act. III.

episcopi Constantiæ Cypri assertionem, ipsa Nicæna Acta, quæ adhuc extant integra, docent his verbis: « Constantinus episcopus Constantiæ in Cypro dixit: In nullis peccantes cum videam litteras, quæ nunc lectæ sunt, et ab Orientalibus episcopis ad Tarasium sanctissimum ac beatissimum archiepiscopum et universalem patriarcham missæ; item cum his eamdem fidei confessionem cognoscam: ego indignus etiam assentior, et uno animo idem prædico. Suscipio enim et amplector venerandas imagines: adorationem autem quæ fit secundum λατρείαν, hoc est, Dei culturam, tantummodo supersubstantiali et vivificæ Trinitati conservo. Qui vero aliter sentiunt, quique gloriosos sanctos non approbant, a Catholica et Apostolica Ecclesia separo, et anathemati subjicio, et ad eos relego, qui incarnatam Christi Dei nostri œconomiam pertinaciter negant ». Hucusque sententia Constantini Constantiæ episcopi, secundum assertionem recitatarum superius litterarum Orientalium ad Tarasium patriarcham, quas citat, qua declaratur Deiparæ et sanctorum imagines, non ut Dei, sed (ut habent) Dei amicorum coli debere.

38. Sed et ipsa Synodus Nicæna eadem, his omnibus consentientia, habet in fidei Catholicæ definitione, Patrum omnium subscriptione firmata, verbis istis[1]: « Definimus cum omni cura et diligentia venerandas et sanctas imagines ad modum et formam venerandæ et vivificantis Crucis e coloribus et taxillis, aut alia quavis materia commode paratas dedicandas, et in templis sanctis collocandas, habendasque tum in sacris vasis et vestibus, tum in parietibus et tabulis, in ædibus, in viis publicis, maxime autem imaginem Domini et Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, deinde intemeratæ nostræ Deiparæ, venerandorum Angelorum, et omnium deinde sanctorum virorum. Quo scilicet per hanc imaginum pictarum inspectionem omnes, qui contemplantur, ad prototyporum memoriam et recordationem et desiderium veniant, illisque salutationem et honorariam adorationem exhibeant, non tamen secundum fidem nostram, veram latriam, quæ sola divinæ naturæ competit». Hæc sacrosancta[2] Nicæna Synodus ex vulgata editione, in hoc non dissimili ab editione Anastasii, ex qua eadem sunt superius recitata. Habes igitur detectam fraudem, proditam imposturam de textu falsato, et lectione vitiata atque in contrarium penitus detorta sensum in Synodo plena edita ad destructionem Synodi OEcumenicæ, a Patribus autem illis inconsulte nimis accepta absque aliqua facta inspectione legitimæ lectionis, vel græco inspecto textu, collationeque habita codicum diversorum, ut in re tanti momenti perfici necesse erat.

39. Sed quod deterius videri potest et magis admirandum, quod non solum apud Patres illos, qui eidem Francofordiensi interfuerunt Synodo, tot tantaque mendacia fidem invenere; sed apud posteros, et quidem viros eruditione conspicuos, et magni in eo sæculo nominis, existimantes atque scriptis affirmantes, a nostris coli, ex præscripto ejusdem Nicæni Concilii, sicut Deum venerandas imagines. Hi enim duas constituerunt classes in sacris imaginibus errantium; alteram eorum, qui eas frangerent, exurerent, vel quovis modo delerent: atque hac ex parte damnarunt septimam illam Synodum Constantinopoli a Copronymo habitam: alteram vero eorum, qui (ut putabant) ex Nicæni Concilii Decreto assererent, debito Deo cultu esse colendas imagines: in hanc classem rejicientes omnes Nicænæ secundæ Synodi professores, et Romanam quoque Ecclesiam inter eos adnumerantes, quæ profiteri inveniretur eamdem Synodum esse auctoritate Romani Pontificis celebratam et confirmatam, atque scriptis defensam, posterioribusque Conciliis roboratam. Ut plane obstupescas adeo leviter ex ipsorum falsa illa assumptione, qua dicerent, a Nicæno Concilio statutum, ut adoratione latriæ colerentur imagines, Orientem simul et Occidentem, quod reciperent illam Synodum, una eorum sententia damnationis inclusos.

Sed quod tam patens error, tanquam apertum mendacium possit haberi pro monstro, nec fidem fortasse inveniat præ tanta sui deformitate apud fidelium aures: hic tibi ista dicentium catalogum texam, singulorum sententias verbatim referens. Fuerunt isti viri doctrina insigniores, qui sub Ludovico imp. Caroli Magni filio claruere, ut suo loco dicturi sumus: simulque alii qui in Parisiensi conventiculo tunc eadem ex causa collecto, in eumdem errorem ab iisdem traducti sunt, ut septimam Synodum dicerent docuisse, coli debere, ut Deum, imagines: quam ob causam et magna temeritate atque protervia aliqui ex illis etiam invehercntur in Romanum Pontificem, qui ejusdem Synodi ejusmodi Decretum assereret atque probaret.

40. Fuit ex eis unus et pars magna Jonas Aurelianensis episcopus, qui ea de causa tunc functus est legatione, ad Eugenium Romanum Pontificem missus a Caroli Magni filiis imperatoribus Ludovico atque Clothario, ut ejusdem Parisiensis conventiculi Acta significant. Hic enim dum adversus Claudium Taurinensem episcopum perfidum Iconoclastam stylum exacuit, hæc de imaginum cultu, quæ ad propositum argumentum pertinent, in medium profert[1]: « Illud quod imaginum adoratores tibi, ad suum errorem muniendum, respondisse scripsisti, ita inquiens: Non putamus imagini, quam adoramus, aliquid inesse divinum, sed tantummodo pro honore cujus effigies talis, eam veneratione adoramus. Una autem reprehendimus ac detestamur; quia cum eorum scientiam non subterfugerit, imaginibus nihil esse divini, majori digni sunt invectione, eo quod debitum honorem divinitati impenderint infirmo et

[1] Nic. Concil. II. act. vii. — [2] Ibid.

[1] Jon. de cult. Imag. l. i.

egeno simulacro. Quantumque hujus erroris sectatores ac defensores a vera exorbitent religione : non opus est per singula, mea declarare narratione. Idipsum etiam nonnulli Orientalium, qui eodem sceleratissimo mancipantur errori, se objurgantibus respondere solent : Tribuat Dominus sua gratuita pietate, ut tandem aliquando et isti et illi ab eadem eruantur superstitione, et Apostolicis disciplinis salubriter instructi, traditioni revocentur Ecclesiasticæ ». Et paulo inferius ad Claudium, qui ejusmodi imaginum adoratores idololatras appellabat, ista subjicit : « Illi, qui nimio et indiscreto amore ob honorem sanctorum imaginibus supplicant, nescio an temere idololatræ sint vocandi. Videntur sane potius ab hac superstitione, adhibito rationis moderamine revocandi, quam idololatræ, cum utique sanctæ Trinitatis fidem veraciter credant et prædicent, nuncupandi. Cætera vero in eadem assertione tua faciunt nobiscum, etc. » Hæc quidem Jonas, qui cum validissime pugnet adversus Claudium imaginum effractorem, æque exagitat et perstringit earumdem cultores, illud asserens, imagines in Ecclesiis conservandas, tum ad ornatum ipsarum Ecclesiarum, tum et ad populi historicam instructionem : idque ut ait, ex sententia sancti Gregorii papæ scribentis ad Serenum Massiliensem episcopum. Sed cum idem ipse adversus eumdem Claudium disserat toto illo, quod reliquum est ejus operis, et imaginem sanctæ Crucis adorandam esse confirmet, nitens in primis auctoritate ejusdem sancti Gregorii papæ, et Catholicæ Ecclesiæ traditione : totum, quod ædificarat, destruit, vel potius erigit, quod male destruxerat : nam si Crucis imago est adoranda, cur non Christi imago pariter est colenda ?

41. Ejusdem plane sententiæ fuisse reperitur Walfridus Strabo, ejusdem sæculi auctor, qui duas pariter classes in his errantium constituens, ait[1] : « Nunc jam de imaginibus et picturis, quibus decus Ecclesiarum augetur, dicenda sunt aliqua ; quia et earum varietas nec quodam cultu immoderato colenda est, ut quibusdam stultis videtur ; nec iterum speciositas ista est quodam despectu calcanda, ut quidam vanitatis assertores existimant ». Et inferius : « Notandum vero, quod sicut quidam easdem imagines ultra quam satis est venerantur ; ita alii dum volunt cautiores in religione videri, illas ut quasdam idololatriæ species respuant, etc. » Citans autem Concilia adversus destructores imaginum habita, reticens vero illa, quæ pro imaginum cultu fuerunt antea celebrata : jam plane cujus ipse farinæ fuerit, liquido est adspicere, dum et illum tantum honorem docet sacris imaginibus tribuendum, si non dejiciantur et conculcentur. Nam subdit : « Non sunt omnimodis honesti et moderati imaginum honores abjiciendi : si enim ideo quia novimus non adorandas nec colendas iconas, conculcandæ sunt et delendæ picturæ, quasi non necessariæ, vel nocivæ : ergo etc. » Docens eas conservandas tantum ad ornatum, et ad instructionem populi historicæ veritatis.

Ejusdem fuit classis Amalarius, Alligarius, sive Elisagarus, Trevolphus et Adegarius, ut ex dicto Parisiensi Concilio sub Ludovico imp. apparet, una cum aliis, qui eidem Synodo interfuerunt. Inter hos est adnumerandus Hincmarus Rhemensis episcopus, dum hæc ait[1] : « Septima autem apud Græcos vocata universalis Pseudo-Synodus de imaginibus, quas quidam confringendas, quidam autem adorandas dicebant : neutra vero pars intellectu sano definiens sine auctoritate Apostolicæ Sedis, non longe ante nostra tempora Nicææ est a quamplurimis episcopis habita, et Romam missa, quam etiam papa Romanus in Franciam direxit. Unde tempore Caroli Magni imperatoris, jussione Apostolicæ Sedis, generalis Synodus in Francia (Francofordiæ scilicet), convocante præfato imperatore, celebrata, et secundum Scripturarum tramitem, traditionemque majorum, ipsa Græcorum Pseudo-Synodus destructa et penitus abdicata. De cujus destructione non modicum volumen, quod in palatio adolescentulus legi, ab eodem imperatore Romam est per quemdam episcopum missum ». Et paulo post de titulo universalis Synodi ista subnectit : « Auctoritate itaque hujus Synodi Francofordiensis videlicet nonnihil repressa est imaginum veneratio : sed tamen Hadrianus, et alii Pontifices in sua opinione perseverarunt, et mortuo Carolo, suarum pupparum cultum vehementius promoverunt, adeo ut Ludovicus Caroli filius libro longe acriori insectatus sit imaginum cultum, quam Carolus ». Hæc ipse, et certe nimis inconsulte, atque adeo temere : si enim ipsa legitima Acta Nicænæ Synodi, quam adeo impugnat, inspexisset : stylum a tanta insultatione continuisset, et magis sobrie rem egisset.

42. De his quidem intelligit, hosque omnes suggillat Anastasius Bibliothecarius in Præfatione, quam præmisit septimæ Synodo, a se in latinum translatæ, dum ait, scribens ad Joannem octavum Romanum Pontificem : « Quæ enim super venerabilium imaginum adoratione præsens Synodus docet (Nicæna scilicet) hæc et Apostolica Sedes vestra, sicut nonnulla conscripta innuunt, antiquitus tenuit, et universalis Ecclesia semper venerata est, et hactenus veneratur, quibusdam duntaxat Gallorum exceptis, quibus utique nondum est harum utilitas revelata : aiunt namque, quod non sit quodlibet opus manuum hominum adorandum ; quasi non sit Codex Evangeliorum opus manuum hominum, quem quotidie osculantes adorant. Venerabilior canis, quem non esse opus manuum hominum, proculdubio non negabunt. Similiter et forma sanctæ Crucis, quam se adorare omnes ubique Christiani fatentur, in quo videlicet considerare libet, quia si quamlibet Crucem auream, aut argenteam, aut ligneam adoramus, quæ utique non eadem est

[1] Walfrid. de reb. Eccl. c. 8.

[1] Hincm. contra Ja. Episc. c. 20.

ipsa Crux in qua salus nostra patrata est, sed figura et imago ejus: quare non adoremus figuram et imaginem ejus, qui eamdem salutem operatus est in medio terræ? Venerabilior namque est, qui salutem operatus; ac per hoc magis est adoratione digna imago Christi salutem operantis, quam imago Crucis salutem tantummodo bajulantis». Hæc Anastasius adversus Nicænæ Synodi adversarios. Ex quo illud pariter accepisti (quod observare debes, ne decipiaris) non universalem Gallicanam Ecclesiam eo fuisse ejus errore implicitam, sed (quod idem ait Anastasius) quosdam duntaxat Gallorum fuisse ejus perversæ sententiæ sectatores, suggillans eos, quos superius nominavimus.

43. Quoniam vero iidem ipsi, qui Nicænæ Synodo adversabantur, Hadrianum quoque Romanum Pontificem perstringebant, quem eamdem comprobasse scirent: hic etiam de his agendum erit; et coacervata in eum mendacia confutanda. Post multos enim annos ab obitu ejusdem Hadriani Pontificis, qui sub Ludovico Pio ejus filio convenere in conventiculum illud Parisiense, eodem falso prætextu, quod idem Romanus Pontifex Nicænam Synodum comprobasset, quæ imagines veluti Deum (ut mentiebatur) venerandas esse sanxisset: adversus eum stylum exacuere, atque calumniose agentes, non sunt veriti dicere, eumdem Hadrianum palinodiam recantasse, atque tandem eadem cum ipsis sensisse.

De his acturi, te cupimus, lector, intentum, cum de re magni momenti sit sermo. Agamus hic igitur de eodem conventiculo Parisiensi, in his tantum, quæ spectant ad Hadrianum: de reliquis autem proxilior erit disceptatio suo loco et tempore opportuno. Adversarii igitur, qui illic convenerunt, in Epistola Synodali ad Ludovicum atque Lotharium imperatores, post multa adversus Hadriani Apologiam pro Nicæno posteriori Concilio scriptam, hæc habent: « Sed licet in ipsis objectionibus aliquando absona, aliquando inconvenientia, aliquando etiam reprehensione digna testimonia, defensionis gratia, proferre visus sit: in fine tamen ejus Apologiæ sic se sentire, et tenere, et prædicare, ac præcipere de his, quæ agebantur, professus est, sicut a beato papa Gregorio institutum esse constabat. Quibus verbis liquido colligitur, quod non tantum scienter, quantum ignoranter, eodem facto a recto tramite deviaverit. Nisi enim in conclusione objectionum suarum retinaculis veritatis, beati scilicet Gregorii institutis adstrictus, iter devium præcavisset, in superstitionis præcipitium omnino labi potuisset ». Hæc ipsi de Hadriano.

Sed quam ista mendacissima sint, tu ipse lector (quisquis es, nec hæreticum quidem excipio) cum legeris, quæ Hadrianus habet in fine dictæ Epistolæ Apologeticæ, satis intelliges: sumus enim ea proxime reddituri.

44. Sed primum, quæ priores adversarii in Capitulari libro misso Romam a Carolo ad Hadrianum, in ipsum ex eodem S. Gregorio objecerunt adversus ipsam septimam Synodum, videamus, simulque et quomodo eosdem ipsos Hadrianus confutet, attendamus, ut facilior sit responsio ad ea, quæ alii, quos diximus, post obitum objecerunt ex dicta Synodo Parisiensi: ipsi enim eo prætextu potissimum aggressi sunt impugnare Nicænam posteriorem Synodum, quod dicerent, eam esse contra doctrinam sanctissimi papæ Gregorii, cui se tanquam firmissimæ anchoræ inhærere profiterentur, a qua divelli se nullo modo posse jactarent.

Extat enim ibi ejusmodi eorumdem adversariorum ad Hadrianum scripta reprehensio verbis istis: « Quod contra beati Gregorii instituta sit, imagines adorare, seu frangere: et quia vetus et novum Testamentum, et pæne omnes præcipui doctores Ecclesiæ consentiunt beato Gregorio in non adorandis imaginibus; nec ut aliquid præterea adorare debeamus, in multis locis confirmat S. Gregorius papa ». Hæc adversarii.

His autem adversatus Hadrianus ita respondet: « Nequaquam sacras contempsit imagines aliquando (sanctus Gregorius scilicet), sed magis constantissime observavit, et eorum veneratus est figuras ». Et inferius de earum veneratione probat ex verbis ipsius Gregorii in Epistola[1] ad Januarium Calaritanum, cum agit de imagine Dei Genitricis, et Cruce illatis in Judæorum synagogam, et ut inde auferantur, admonet, ista ait: « His hortamur affatibus, ut sublata inde cum ea, qua dignum est veneratione, imagine atque Cruce, debeatis, quod violenter ablatum est reformare, etc. » Quomodo igitur quis negare poterit in Gregorio venerationem imaginum, si cum veneratione eas jubet e synagoga tolli, et in locum pristinum reportari?

45. Sed præter hæc omnia rursum adorationem ipsam sacrarum imaginum docuisse S. Gregorium, idem Hadrianus inferius, post alias ad objecta defensiones, sic docet: « Et ne aliquis propter adorationem, quæ a prædecessoribus nostris sanctissimis præsulibus promulgata est, oblatrare præsumat, sciat ipsos talem adorationem docuisse, qualem prædecessor noster sanctus Gregorius egregius doctor et papa in Epistola sua, quam in præfato Concilio domni Stephani papæ Herulphus episcopus provinciæ Galliarum civitatis protulit, ubi inter cætera Secundinum servum Dei inclusum Galliæ docuit, dicens[2]: « Scimus quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut pro Deo, aut quasi Deum colas, sed ob recordationem Filii Dei, ut in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre consideras. Et nos quidem, non quasi ante divinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur, etc. » Hæc ibi ipse. Sed ponenda hic illa, quæ idem habet in fine, cum pluribus disserit de sententia sancti Gregorii circa cultum sanctarum imaginum, ut ex

[1] Greg. l. VII. Epist. V. Indict. II. — [2] Greg. l. VII. Epist. LIII. Indict. II.

his appareat, tantum abesse, ut per Gregorii sententiam Hadrianus resilierit a Decretis Nicæni Concilii, ut per eumdem S. Gregorium eadem firmare studuerit.

Sed ad confutandas penitus adversariorum calumnias, in quem sensum dicta a S. Gregorio Hadrianus acceperit, et quidnam Carolus, quidve de eodem cultu SS. imaginum ipse idem senserit Hadrianus, non aliunde certius, quam ex eorum scriptis id accipere possumus : in ultimo enim Capitularis libri ab eodem Carolo ad Hadrianum missi capitulo, ista leguntur :

46. « Ultimum capitulum est : Ut sciat domnus Apostolicus, et Pater noster, et cuncta simul Romanorum Ecclesia, ut secundum quod continet in Epistola beatissimi Gregorii, quam ad Serenum Massiliensem episcopum direxit. Permittimus imagines sanctorum, quicumque eas formare voluerint tam in Ecclesia, quamque extra Ecclesiam, propter amorem Dei et sanctorum ejus : adorare vero eas nequaquam cogimus, qui noluerint. Frangere, vel destruere eas si quis voluerit, non permittimus. Et quia sensum sanctissimi Gregorii sequi in hac Epistola, universalem Catholicam Ecclesiam Deo placitam indubitanter libere profitemur ». Hactenus ultimum ejus libelli capitulum : quod unum esse Caroli Magni, reliqua vero adversariorum, testificatione ejusdem Pontificis Hadriani apparet, ubi ait mox subdens :

« Hoc sacrum et venerandum capitulum multum distat a totis supradictis capitulis. Et idcirco cum agnovimus vestræ a Deo servatæ Orthodoxæque regalis excellentiæ esse proprium, in eo, ubi rectæ fidei plena, penitus confessa est, sensum sanctissimi Gregorii sequi : Meminit vestra prærectissima regalis præexcelsa scientia, qualiter in ipsa S. Gregorii papæ Epistola Sereno Massiliensi directa fertur, inter cætera contineri, ubi eumdem episcopum increpans, inquit [1] : Aliud est enim picturas adorare, aliud per picturæ historiam, quid est adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus : quia in ipsa etiam ignorantes vident, quid sequi debeant, in ipsa legunt, qui litteras nesciunt : unde præcipue gentibus pro lectione pictura est : quod magnopere te sequi qui inter gentes habitas, attendi decuerat ». Et post pauca : « Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit ». Et intervallo : « Quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant factæ, ut nescientes litteras, ipsam historiam intendentes, quid actum sit discerent ». Iterum post pauca : « Sed hoc sollicite fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, et in adorationem solius omnipotentis S. Trinitatis humiliter prosternantur. Simili modo et de alia sua Epistola Januario Calaritano episcopo directa pro sanctarum imaginum veneratione, breviter superius exaravimus.

47. « Sed et de Epistola Secundino servo Dei clauso in Gallias directa similiter intimavimus, ubi in ea ita fertur : Imagines enim, quas nobis tibi dirigendas per Dulcitium diaconem tuum rogasti : valde nobis tua postulatio placuit, quia illum in corde tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut visio corporalis quotidiana te semper reddat exercitatum, ut dum picturam vides, ad illam animo ardescas, cujus tu imaginem videre desideras ». Et post pauca : « Scimus, quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ad recordationem Filii Dei, in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre, desideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem, ante ipsas prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur. Et dum nos ipsa pictura, quasi Scriptura ad memoriam Filii Dei reducit, animum nostrum aut de Resurrectione lætificat, aut de Passione demulcet. Ideoque direximus tibi surtarias duas, imagines Salvatoris, sanctæ Genitricis Mariæ, beatorumque Apostolorum Petri et Pauli, per supradictum filium nostrum diaconem, et unam crucem, et clavem pro benedictione, ut ab ipsa a maligno defensus permaneas, cujus signo te esse munitum credis, etc. » His ex Gregorio recitatis, quæ ab adversariis in medium adduci solerent, mox idem Hadrianus Pontifex ista subdit :

48. « Et quoniam in his vestrum a Deo inspiratum regalem Orthodoxum sensum (accepimus) : memorandum est etiam et docendum, qualiter sanctus Gregorius papa Sereno episcopo docuit de sacris imaginibus, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant : hoc est, easdem sacras imagines adspicientes, in adoratione solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur. Eo ipso tenore Secundino servo Dei incluso inquit : Ideo enim petis, ut non quasi Deum colas, sed ad recordationem Filii Dei in ejus amore calescas, cujus imaginem te videre desideras ; et nos quidem non quasi ante divinitatem, ante ipsas prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur. Sicut vero innuit Sereno episcopo, adspicientem sacras imagines in adorationem humiliter se prosterni, solius omnipotentis sanctæ Trinitatis, sic et Secundino incluso servo Dei docuit, non quasi Deum colere, sed ante easdem sacras imagines se prosternens, non quasi ante divinitatem, ante ipsas prosterni, sed prosternente se, illum adorare, quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur.

« Jam vero et nos eumdem ipsum irreprehensibilem et Orthodoxum sensum sancti Gregorii papæ sequentes et amplectentes, dudum Irenæ et Constantino imperatori pro sacris imaginibus prædicandis et ipsarum erectione emisimus, dicentes :

[1] Greg. l. IX. Ep. IX.

Quia in universo mundo ubi Christianitas est, ipsæ sacræ imagines permanentes, ab omnibus fidelibus honorantur, ut per visibilem vultum ad invisibilem divinitatis Majestatem mens nostra rapiatur spirituali affectu, pro contemplatione figuratæ imaginis secundum carnem, quam Filius Dei pro nostra salute suscipere dignatus est, eumdem Redemptorem nostrum, qui in cælis est, adoramus, et in spiritu glorificantes, collaudamus : quoniam juxta quod scriptum est, Deus spiritus est, et ob hoc spiritualiter divinitatem ejus adoramus. Nam absit a nobis, ut ipsas imagines (sicut quidam garriunt) deificemus, sed affectum et dilectionem nostram, quam in Dei amorem et sanctorum ejus habemus, omnimodo proferimus, et sicut divinæ Scripturæ libros ipsas imagines ob memoriam venerationis habemus, nostræ fidei puritatem observantes, et reliqua. Quidquid namque de sanctis Patrum opusculis aliquantula ibidem exaravimus testimonia, in eodem sensu atque tenore (ut in præsenti diximus) cum prædecessore nostro S. Gregorio papa eumdem sensum fidei tenentes, emisimus prædicantes.

49. « Illi vero (ut nobis missi nostri, videlicet Petrus, archipresbyter sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ, Petrus religiosus presbyter et abbas venerabilis monasterii S. Sabæ viva voce dixerunt) statim nostras Apostolicas amplectentes syllabas, Concilium fieri jusserunt. Sed ab hæreticis seditione facta, in Siciliam insulam missi nostri, sine responso reversi sunt. Et denuo (demum) post eos mittentes iterum Constantinopolim eos ascendi fecere, et sic Synodum istam, secundum nostram ordinationem fecerunt : et in pristino statu sacras et venerandas imagines erexerunt. Et sicut de imaginibus sancti Gregorii sensus et noster continebatur : ita et ipsi in eadem Synodi definitione confessi sunt : his osculum et honorabilem salutationem reddidere, nequaquam (secundum fidem nostram) veram culturam, quæ decet solum divinæ naturæ.

« Insuper et pseudosyllogum illud, quod ab hæreticis factum est sub Constantino hæretico, in primis anathematizantes, cum eorum sequacibus atque complicibus condemnaverunt. Et ad fidem Orthodoxam sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ reversi, per libellos eorum fecerunt rectæ fidei confessionem. Et ideo ipsam suscepimus Synodum : nam si eam minime recepissemus, et ad suum pristinum vomitum erroris fuissent reversi : quis pro tot millium animarum Christianorum interitu habuit reddere rationem ante terribile et tremendum divini Judicis examen, nisi nos solummodo? Si [1] enim super unum peccatorem pœnitentiam agentem gaudium factum est in cælis : quanto magis de tot millibus Christianorum, qui sunt ab errore reversi, quis non gaudeat et cum Psalmista canat [2] ? Accedite ad eum, et illuminamini, et vultus vestri non erubescent, et reliqua.

50. « Nos vero adhuc pro eadem Synodo nullum responsum hactenus eidem imperatori reddidimus, metuentes, ne ad eorum reverterentur errorem. Dudum quippe, quando eos pro sacris imaginibus erigendis adhortati sumus, simili modo et de diœcesi tam archiepiscoporum, quam etiam episcoporum sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ commonentes, quæsivimus restitui eidem sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, quæ tunc cum patrimoniis nostris abstulerunt, quando sacras imagines deposuerunt : et nec responsum quodlibet exinde dederunt.

« Et in hoc ostenditur, quia ex uno capitulo ab errore reversi sunt, et ex aliis duobus in eodem permaneant errore. Si enim ubique Christianorum Ecclesiæ canonice intactas suas possident diœceses : quanto amplius sancta Catholica et Apostolica Romana Ecclesia, quæ est caput omnium Ecclesiarum, sua diœcesi, videlicet archiepiscoporum et episcoporum, imo et patrimonia pro luminarium concinnatione atque alimoniis pauperum, irrefragabili jure et tenere et possidere omnibus modis debet?

« Unde si vestra annuerit a Deo protecta regalis excellentia, eumdem adhortamur, impetu pro sacris imaginibus, et in pristinum statum erectione gratiam agentes. Sed de diœcesi sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ tam archiepiscoporum, quam episcoporum, seu de patrimoniis iterum increpantes, commonemus. Et si noluerit ea sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ restituere : hæreticum eum pro hujusmodi erroris perseverantia esse decernemus : plus enim cupimus salutem animarum, et rectæ fidei stabilimentum conservare, quam hujus ambitum (hujusmodi habitum) mundi possidere ». Hic iterum audis, lector, quod et initio superioris tomi verbis S. Gregorii papæ audisti, nimirum transire in hæresim obstinatam occupationem jurium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et hæreticum esse dicendum, et ut hæreticum condemnandum, qui in hujusmodi errore tentus, monitus non corrigit, quod deliquit. Sed de his alias pluribus.

51. Ad postremum vero ad ipsum Carolum Magnum convertens Hadrianus orationem, Apologeticam claudit Epistolam istis verbis : « De vestra vero prærectissima a Deo protecta excellentia, Orthodoxæ fidei stabilitate roborata, freti existimus, quia radix ejus firmissima a pravis et infidelibus hominibus nequaquam concutitur, vel movetur, sed in ea, quam cœpit rectæ fidei traditionis doctrinam spiritualis (specialis) matris suæ sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ tenere et amplecti, incunctanter usque in sæculum sæculi sine reprehensione manere credimus. Et ideo confidimus de Dei nostri potentia, quia quantum erga beatorum principum Apostolorum Petri et Pauli Ecclesiam fidem geritis, et amorem semper pro ejus profectu et exaltatione, regali nisu ubique certantes, habueritis : tanto brachii sui propitius in regalibus triumphis ab adversis et iniquis homi-

[1] Luc. xv. — [2] Psal. xxxiii.

nibus vos defendere et circumtegere dignabitur (dignetur) : ut una cum spirituali filia nostra, domina regina, vestraque præcelsa nobilissima prole longiori ævo in hoc regnantes mundo, in futuro sine fine vitam cum regno in arce poli habere mereamini. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat ». Hic finis Epistolæ, ex qua videt quisquis legit, quam evanescant pudendæ adversariorum calumniæ de Hadriano ab adversariis procaci stylo conscriptæ, quod ipse adversus septimam Synodum, permotus auctoritate S. Gregorii, ei consentiens calculum tulerit, cum potius ad defensionem ejusdem Synodi ipsius S. Gregorii testimoniis usus fuerit.

52. Sed quod hac sua responsione Hadrianus minime tetigerit ea Caroli verba quibus dixerat : « Adorare vero eas nequaquam cogimus, qui noluerint » : ratio id temporis postulabat, ne cogendo schisma aliquod conflaretur, cum (ut vidimus) ejus sententiæ essent viri, qui scientia in hoc rudi sæculo eminere viderentur. Videbat enim prudentissimus Pontifex id, quod ex Anastasio recitavimus in Epistola ad Joannem papam, eos de quibus scribebat, nondum veritatis ejus esse capaces. Verum ipse Hadrianus oblique verba illa reprehendit, dum laudat S. Gregorii papæ sententiam ex qua colligeretur, imagines quidem non esse adorandas, quasi eædem essent dii quidam, sed tantum esse venerandas ob relationem, quam habent ad Christum et sanctos, quos effigie repræsentant. Et ideo caute Hadrianus non laudat omnia, quæ habentur in ultimo Capitulo Epistolæ Caroli, sed ea solum, quæ pertinent ad sententiam S. Gregorii, quam recipi tum a Carolo, tum ab adversariis (ut profitebantur) Synodi Nicænæ videbat. Sic enim loquitur Hadrianus : « Et idcirco eum agnovimus vestræ a Deo servatæ Orthodoxæque regalis excellentiæ esse proprium, in eo, ubi rectæ fidei plene penitus confessa est, sensum sanctissimum Gregorii sequi ». Visum est autem Summo Pontifici ad tempus dissimulare in eo, ut iidem non cogerentur sacras imagines, quas habere solerent, adorare, eo quod sic errantes nondum inter hæreticos erant adnumerati, sicut Iconoclastæ, sed tolerabantur, quandiu divinæ gratiæ lumine illustrarentur, quod postea factum est.

53. Confutatis igitur iis, quæ ab adversariis in eodem libro Capitulari ex Gregorii papæ scriptis objicerentur eidem Hadriano Pontifici : ad ea modo transeundum, quæ longe post ejusdem Pontificis obitum in conciliabulo Parisiensi, ab iisdem adversariis habito, ex eisdem Gregorii papæ Epistolis sunt objecta. Atque primum quomodo adversarii ipsi conati sint trahere sancti Gregorii verba in sui defensionem erroris, locumque in Epistola ad Secundinum, quo feriuntur, in suam ipsorum sententiam detorquere : audi ex Actis citatæ superius Pseudo-Synodi Parisiensis, cujus hæc sunt verba[1] :

« Sed quia hic ordo verborum ita præposterus, atque a non intelligentibus confusus videri potest, ut nisi caute consideretur, ita a nonnullis minus capacibus intelligi possit, quasi beatus Gregorius id quod prius omnibus illicitum esse prædixit, se fecisse, sibique faciendi licitum esse testetur : quod quam absurdum, quamque contra Dei Ecclesiæ religionem de tanto Ecclesiastico doctore sentire, indignum sit, nullus, qui dicta ejus scrutando, vel legendo cognovit, ignorare permittitur. Nam ut sibi ipsi contrarius esse debeat : justitia vel rectitudo sanctæ Dei maximeque Romanæ Ecclesiæ sustinere non valet. Quod et si paupertas insipientiæ nostræ id intelligere non valet : melius, ut contra insipientiam, quam contra tantam a Deo datam sapientiam insurgere præsumat. Sed et si ipsum modicum sensum nostrum virtus misericordiæ Dei aliquantulum illuminare dignatur ; quomodo idipsum contrarium sibi non sit, facillime intelligetur.

54. « Nam quia ab imaginum adoratione adorantes compescuerit, nulla dubitatio est : in eo vero quod ad Secundinum scripsit : Nos quidem non quasi ante divinitatem, ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem, natum, aut passum, vel in throno sedentem recordamur. Ubi (ut præmissum est) ac si sibi contraria dixerit, intelligentiæ nostræ se caligo confundit. Sed ne nos non necessaria ignorantia id non intelligendo, diutius torqueat ; sensus ejusdem sententiæ talis est : Nos quidem ante ipsam non prosternimur, quasi ante divinitatem, sed illum adoramus, etc. Quod tale est, ac si regi in throno sedenti dicas : Nos quidem, o rex, non quasi ante divinitatem, ante te prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem tuam, quia homo es, Dominum Jesum Christum hominem recordemur natum, aut passum, vel in throno sedentem, cujus imitator es tu sedens in throno. Numquid tali dicto mox consequens est, ut eumdem regem adorare compellar sedentem in throno ? Ita nec in eo quod dicitur : Nos quidem non quasi ante divinitatem, ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus, etc.

« Ad imaginum adorationem invitamur ; quia sicut in multis divinæ auctoritatis voluminibus sententias ordine verborum præpostero scriptas invenimus, ita quoque factum esse, eo sensu ut supra dictum est, hoc in loco minime dubitamus. Cum enim ibi scriptum sit : Nos quidem non quasi ante divinitatem, ante ipsam prosternimur : quis non animadvertat, idipsum magis refutando, quam imperando, vel adorando eamdem adorationem imaginum dictum esse, ita ut dictum est ? Quanto magis (sicut supra factum [fatum] est) ordo verborum suo restituatur in ordine, omnem quemcumque ob nimiam simplicitatem errantem, in eo quod beatum sanctæ Dei Ecclesiæ doctorem adversum seipsum sensisse æstimabat, corrigere poterit ? Insuper etiam si quemquam subtilius intelligentem hoc negligentius minusve intente legere

[1] Conc. Parisiens. sub Ludov. pag. 141.

contigisset, facillime seipsum dijudicante, cur aliquando aliter senserit, ad sobrium intellectum revocare poterit.

55. « Si quis autem (quod quidem a sane sapientibus omnibus absit) magis suum sensum sequendo, illum voluerit condemnare, quam se corrigere : nulli dubium, quin ab universa, maxime tamen a sancta Dei Romana Ecclesia debeat condemnari. Nequaquam enim fieri potest, ut hæ duæ sententiæ sibimet contrariæ non existant, una, qua populus ab adoratione imaginum, ne criminis, id agendo, reus appareat, prohibeatur; altera vero, quæ illum id ipsum egisse, cæterosque ut hoc faciant docuisse perhibeatur. Sed absit hoc in tanto talique generali Catholicæ Ecclesiæ magistro, ut qui universas perplexas Scripturæ quæstiones, quæ sibi contrariæ videbantur, eique ad explanandum vel tractandum occurrerunt, nunquam dissidentes relinquere consuevit, sua sibimet dicta discordantia reliquisset ». Hucusque in Synodo Parisiensi sapientes illi, quos superius numeravimus, hærentes in salebris, in syrtibus navigantes, e quibus emergere nesciant, præcluso semel ab iisdem aditu veritati, qui si patuisset, aperta luce, ipsius veritatis radiante fulgore, perspicue intellexissent, his S. Gregorii scriptis ad Secundinum illustratam esse obscuritatem ejusdem litterarum ad Serenum, nimirum vetitum in illis a S. Gregorio cultum latriæ impendi imaginibus sacris, rationi vero decentem assertum et suo exemplo demonstratum in dicta Epistola ad Secundinum.

56. Sed ut hæc certiora fiant, quid de hujuscemodi ante sacras imagines prostratione et adoratione ejusdem S. Gregorii papæ, necnon Eleutherii viri sanctissimi idem eodem volumine Hadrianus Pontifex scribat, sic accipe : « Sed et sanctus Gregorius papa in monasterio suo publicum fecit oratorium et ipsum diversis historiis pingi fecit, atque sacras ibidem erexit imagines ; ubi et cum beato Eleutherio pro ægritudine stomachi sui ingressus, in oratione pariter exauditi sunt. Et ille vir sanctus Eleutherius, quem dicunt et mortuum suscitasse, ante ipsas sacras imagines se prosternens, divinam exorare clementiam cum sancto Gregorio non dubitavit; sed fidem ferentes perfectam, pariter exauditi sunt, et usque hactenus apud nos eædem venerantur ». Hæc de sancto Eleutherio atque Gregorio.

Vidisti, lector, reipsa prostratum ante sacras imagines sanctum Eleutherium cum Gregorio pro recuperanda ejus valetudine exorasse, ut nihil sit quod quæras interpretationem verborum, ubi ipsa facta proclamant. Ex quibus pariter intelligas, quam procul absit ab adversariorum fatua illa assertione, quod Hadrianus professus se cum S. Gregorio eamdem sequi sententiam, adversus septimam Synodum adorationem sacrarum imaginum condemnarit, cum potius ex ejus scriptis validissime roboraverit.

Mirandum plane atque dolendum est, præclariores hujus sæculi ejus provinciæ viros nominatim superius recensitos sub duobus imperatoribus Carolo et Ludovico adeo contentiose, et animo penitus refractario, pertinaci studio, indefesso conatu, inflexibili proposito voluntatis adversus adorationem sanctarum imaginum contra septimam Synodum obstrepuisse, clamasse, et (pace eorum dixerim) insaniisse, ut nihil reveriti Œcumenicæ Synodi majestatem, neque tot pro ea pugnantium Romanorum Pontificum potestatem, usi patentibus (ut vidisti) mendaciis, male perceptæ Gregorii papæ sententiæ innitentes, a communi Ecclesiæ Catholicæ sententia resilierint, atque adversus ejus usum atque doctrinam scripserint, turbasque miscuerint, spicula calumniarum intorserint, aliaque plura conjunxerint sua ipsorum existimatione prorsus indigna, dum in suum ipsorum errorem Gregorium ipsum penitus reluctantem et contra sentientem adducere, et ejus erroris auctorem cogerent profiteri.

57. At insuper et iidem ipsi asserunt, fuisse Gregorium imaginis sanctæ Crucis adoratorem : quod summa cum laude, magnaque gloria unus ex nominatis idem qui supra, Jonas episcopus Aurelianensis adversus Claudium Taurinensem episcopum agens, sic ostendit, cum hæc ait : « B. Gregorius, de cujus dictis nemo, nisi immemor salutis suæ ambigit, in libro sacramentorum ita meminit : Deus, qui Unigeniti tui Domini nostri Jesu Christi pretioso sanguine humanum genus redimere dignatus es, concede propitius, ut qui ad adorandam vivificam Crucem adveniunt, a peccatorum suorum nexibus liberentur ». Hæc et alia plura quibus asseritur Gregorius S. Crucis imaginem adorasse, et alios ut idem facerent docuisse, Jonas affert.

Sed qui bene offert, male dividit Jonas, dum videlicet asserens in Gregorio cultum Crucis, neget in eodem cultum sacrarum imaginum. Cur male dividis quæ ipse bene conjungit? Nonne ipse simul eadem veneratione imaginem sanctissimæ Dei Genitricis et imaginem Crucis ex Judæorum synagoga in Ecclesiam voluit reportari, ut dictum est nuper ex ejus Epistola ad Januarium? An non etiam idem ipse simul imaginem Salvatoris Crucis conjunxit imagini, dans ambas Augustino, ut iisdem munitus ingrederetur (quod Beda testatur) in Angliam? Cur, inquam, cultu male dividis, quas ipse una eademque religione sancte pieque conjunxit imagines Crucis et Salvatoris? At nihil est quod in contrarium afferri possit : hæc satis ad Concilii Nicæni, Gregorii atque Hadriani defensionem. Deducta jam e controversiarum spinetis et carduis, in planum et latum campum emergat oratio. At Carolo nulla quies : qui post Concilii Francofordiensis tumultus, ad bellicos revocatus labores, cum expeditione adversus Saxones rebellantes profectus, eos Dei beneficio in deditionem accipit. Hæc Annales sæpe citati Francorum.

58. *Theodorus Studita monasterio præficitur, clarus virtutibus.* — Quod pertinet ad res Orien-

talis Ecclesiæ, hoc anno Theodorus ille cognomento Studita, lumen Orientalis Ecclesiæ in tanta hujus sæculi obscuritate refulgens, ubi annos tredecim vixisset sub regulari observantia, in monasterio S. Platonis, creatus est ejusdem præfectus, natus annos triginta quinque, coactus plane, seu potius deceptus a magno illo S. Platone præfecto ejusdem monasterii. Cum enim renitentem omnino, prorsusque reluctantem expertus esset, ad dolos se convertit, non immemor Pauli Apostoli dicentis[1] : « Cum astutus essem, cepi vos dolo ». Michael enim monachus ejusdem temporis scriptor, quæ inspexerat historia prosecutus, hæc de his habet :

« Postquam animadvertit Plato, se nullis verbis precibusve illi persuadere : rem comminiscitur prudentia sua et urbanitate dignam. Morbo enim repente correptus, extrema sibi instare simulans, monachos omnes ad se vocat, et in his divinum virum, quibus cum periculosam esse ægritudinem indicasset atque adeo lethalem, et se ipse ad excessum comparabat, et illos quemadmodum, se mortuo, victuri essent edocebat : de præfectura etiam obtestabatur, quisnam post ipsum præpositus futurus esset, et quemnam ipsi communi suffragio electuri essent. Quem enim illi, aiebat, dignum judicassent, eumdem sibi pariter probatum iri. Norat enim vir sapientissimus, in quem eorum suffragia propenderent. At vero una voce consententia responderunt, Theodorum omnium ad præfecturam et ad regendas animas aptissimum esse, tanquam vita et doctrina excellentem.

59. « Id in rem suam vertens Plato, ut maxime opportunum, nihil amplius adjiciens, administrationem suam illi nec opinanti statim imponit, annuentibus discipulis universis, et magistri consilium collaudantibus. Quibus ille cum refragari omnibus non posset, nec adeo conspirantibus suffragiis obniti, impositum onus non sine animi dolore vix tandem subiit, annum agens vitæ quintum et trigesimum, instituti vero monastici decimum tertium ». Quæ in præsentem Domini annum incidisse, ex eo constat, quod ex eodem auctore asseritur natus anno decimo nono Copronymi imp. qui est annus Domini septingentesimus quinquagesimus nonus. Etenim qui Indictione quinta, mense Novembris, sub Michaele Balbo defunctus asseritur anno suæ ætatis sexagesimo septimo, qui est annus Christi octingentesimus vicesimus sextus, utique natum esse oportuit anno Domini septingentesimo quinquagesimo nono; abbas vero creatus hoc anno suæ ætatis trigesimo quinto. Quæ autem post hæc ab eodem sunt facta atque pariter scripta, suis locis dicturi sumus.

[1] 2. Cor. XII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6287. — Anno Æræ Hispan. 837. — Anno Hegiræ 178, inchoato die 7 April., Fer. 7. — Jesu Christi 794. — Hadriani I papæ 23. — Constantini imp. 19 et 15. Solius 5.

1. *Elipandus Felicem ad hæresim reduxit.* — A num. 1 ad 27. *Elipandus* archiepiscopus Toletanus *Felicem* Urgellensem episcopum, qui Romæ confessionem Orthodoxæ fidei ediderat, ad hæresim reduxit; et, ut virus extra Hispaniam in Gallias ac Germaniam diffunderet, scriptis ad Carolum Francorum regem litteris, perfidiæ suæ professionem, quam testimoniis Patrum aut depravatis aut detruncatis fulcire conabatur, petiit Theologis examinandam, nec dubitavit, sanctum Ildefonsum aliosque, qui præcesserant, Toletanos antistites, de hæresi per insignem calumniam suggillare. Quare convocata est hoc anno *Synodus Francofordiensis*, de qua sic Paulinus patriarcha Foro-Juliensis in *libello Sacrosyllabo* adversus Elipandum : « Sancto incitante Spiritu, ac zelo fidei Catholicæ scintillatim sub pectore fervescente, clementissimi et tranquillissimi, gloriosissimique Caroli regis, domini terræ, imperii ejus Decreto per diversas provincias regni ejus ditioni subjectas summa celeritate præcurrente, multitudo antistitum sacris obtemperando præceptis in uno collegio aggregata convenit. Quadam vero die residentibus cunctis in aula sacri palatii, adsistentibus in modum coronæ presbyteris, diaconibus, cunctoque clero, sub præsentia prædicti principis, allata est Epistola missa ab Elipando auctore noxii sceleris, Toletanæ sedis pseudoepiscopo, Hispalensi termino circumseptæ. Cumque, jubente rege, publica voce recitata fuisset, statim surgens venerabilis princeps de sella regia stetit supra gradum suum, et allocutus est de causa fidei prolixo sermone, et adjecit: Quid vobis videtur ? Ab

anno prorsus præterito, ex quo cœpit hujus pestis insania tumescente perfidiæ ulcere diffusius ebullire, non parvus in his regionibus, licet in extremis finibus regni nostri horror inolevit, quem censura fidei necesse est modis omnibus resecare. Cumque imprecata et concessa esset morosa dilatio per dies aliquot, placuit ejus mansuetudini, ut unusquisque quidquid ingenii captu rectius sentire potuisset, per sacras syllabas, die statuto, ejus clementiæ oblatum sui cor pectoris fidei munus styli ferculo, mentis vivacitate deferret. Sed sicut mos est hæreticis, tristia lætis, dulcia permiscere amaris, veneni poculum mellis sapore temperare, quædam in ea Epistola plena blasphemiis, et Catholicæ fidei reperta sunt modis omnibus inimica : quædam vero inveniri poterant non rejicienda, sed in eodem poculo, in quo gutta veneni infusa turgescit, mellis nihilominus amarescit dulcedo ».

2. *Synodus adversus Felicem commentitia.* — Cointius anno DCCXCIII, num. 15, laudata verba explicat de Synodo, quæ eo anno convocata fuerit; quod Paulinus dicat : « Ab anno prorsus præterito, ex quo cœpit hujus pestis insania tumescente perfidiæ ulcere diffusius ebullire » ; hæc enim verba de utraque damnatione Felicis anno DCCXCII peracta interpretanda arbitratur. Verum tunc pestis illa diffusius non ebullivit, sed potius exarescere visa est, cum Felix suam hæresim abdicarit; quando vero post illam abdicationem rediit ad vomitum, rursumque errorem suum majori audacia disseminare cœpit, tunc vere ea diffusius ebullivit, et hoc anno Synodus Francofordiensis cogenda fuit, ut quæ modo ex eodem Paulino in medium adducemus, indubitatum reddent. Carolus enim examinandas Elipandi litteras Hadriano papæ transmisit, et hoc tantum anno adversus eas libellum de sanctissima Trinitate, dictum Sacrosyllabum, scripsit sanctus Paulinus, ut ipsemet in eodem his verbis indicat : « Quapropter ego Paulinus, licet indignus peccator, omniumque servorum Domini ultimus servus, Aquileiensis Sedis Venetiis oris accinctæ, cui Deo auctore deservio, nomine non merito præsul, una cum collegis, dominis et fratribus meis, juxta exilem intelligentiæ meæ tenuitatem, sancto perdocente Spiritu, corde, lingua, stylo contra eorum vesanias, qui rectæ fidei sunt adversarii, respondere non formido, cum sit sancta et universalis Ecclesia supra firmam nihilominus immobiliter fundata petram, et portæ inferi nequeant prævalere adversus eam ». Tum sub ejusdem libelli finem de Synodo Francofordiensi diserte mentionem facit : « Omnium hæreticorum perversa dogmata cum auctoribus et sequacibus suis æterno anathemate percelli judicamus. Elipandum namque et Felicem novos hostes Ecclesiæ, sed veternosa fæce perfidiæ pollutos, nisi ab hac stultitia resipiscant, indignos et ingratos eos a consortio Catholicorum perpetua animadversione eliminare decerno, et a gremio sanctæ matris Ecclesiæ censeo alienos. Eos etiam, qui post hanc tam saluberrimam definitionem, quam PLENARIA SYNODUS sancto afflata Spiritu, concorditer subtili sinceritate terminavit, falsissimis eorum assertionibus, sive clam, sive in publica voce præbuerint assensum, simili eos sententiæ vindicta sancimus esse plectendos : reservato per omnia juris privilegio Summi Pontificis domini et patris nostri Hadriani, primæ Sedis beatissimi papæ ».

3. *Felix in Synodo hoc anno habita damnatus.* — Quæ plenaria illa Synodus esse potest, quam illa quæ ex diversis regni provinciis hoc anno post acceptas Elipandi litteras a Carolo rege congregata ? Certe si *anno præterito* alia Synodus indicta fuisset, tot scriptores anno DCCXCII, num. 1 a nobis citati non affirmarent, *Felicem* in Concilio Francofordiensi *tertio* damnatum fuisse, sed *quarto ;* cum anno DCCXCII bis damnatus fuerit, primo Ratisponæ, et iterum Romæ, quod ipsemet Cointius an. DCCXCI, num. 13 fatetur, et a nemine negari potest. Extat libellus Sacrosyllabus Paulini tomo VII Conciliorum sub hoc titulo : « Libellus episcoporum Italiæ contra Elipandum Concilii Decreto missus ad provincias Hispaniæ ». Hoc ejus initium : « Incipit libellus Sacrosyllabus Catholico salubriter editus stylo, in Concilio divino nutu habito in suburbanis Moguntiæ metropolitanæ civitatis, regione Germaniæ, in loco qui dicitur Franconofurt, sub præsentia clementissimi principis domini Caroli gloriosissimi regis, anno felicissimo regni ejus XXVI. Placuit igitur sancto venerandoque Concilio, quatenus hic libellus pro causa fidei ad provincias Galliciæ ac Spaniarum mitti deberet ob noxios resecandos errores, specialiter autem ad Elipandum Toletanæ sedis episcopum, in quo omnis hujus negotii constat materia quæstionum. Sancto incitante Spiritu, etc. » Quare libellus iste non anno superiori, ut autumavit Cointius, sed currenti editus est, et ad episcopos Hispaniarum missus.

4. *Libellus Paulini nonnisi ad episcopos Hispaniarum missus.* — Præponitur ille canonibus Francofordiensibus cum Epistola Hadriani papæ ad episcopos Hispaniæ contra Elipandum Toletanæ sedis episcopum cum hac inscriptione : « Dilectissimis fratribus et consacerdotibus nostris Galliciis Spaniisque Ecclesiis præsidentibus ». Binius *Gallicias Ecclesias* interpretatur Ecclesias Galliarum. Sed recte Cointius anno DCCXCIII, numero 16, per *Ecclesias Gallicias Spaniasque*, solas intelligendas docet Ecclesias Hispaniarum; quia exceptis locis quibusdam citerioris Hispaniæ, quæ Francicis ditionibus tunc accensebantur, erat omnis Hispania sub trium regum potestate, *Adelphonsi* videlicet Asturiarum et Legionis regis, Eximini Eneconis Navarræ regis, et *Iseni* regis Saracenorum. Ex titulo libelli Sacrosyllabi recitato satis intelligitur, tam libellum illum quam Hadriani Epistolam ad solos Hispaniarum episcopos missam. Ad hæc Jonas Aurelianensis episcopus, in libro adversus Claudium episcopum Taurinensem, de Felice loquens ait : « Divina gratia adminiculante,

nullum apud Galliam Germaniamque ejus error locum invenire quivit ». Quare opus non erat, ut ad Galliæ Germaniæque episcopos adversus hunc errorem Hadrianus papa scriberet. Litteræ Hadriani in Synodo Romana exaratæ. Carolus enim in sua ad Etipandum et cæteros episcopos Hispaniæ data ait : « Primo quid dominus Apostolicus, cum sancta Romana Ecclesia et episcopis illis in partibus quaquaversum commorantibus, et Catholicis doctoribus sentiret, sub unius libelli tenore statuimus ». Præterea ibidem Synodica Concilii ab episcopis Galliæ et Germaniæ ad præsules Hispaniæ missa, et denique Caroli M. Epistola ad Elipandum et cæteros Hispaniæ episcopos data, quam Baronius num. 15 et seqq. integram recitat.

5. *Canones* LVI *in hoc Concilio conditi.* — « Affuerunt in eadem Synodo legati Romani Pontificis, Theophylactus ac Stephanus episcopi, vicem tenentes ejus, a quo missi fuerant, Hadriani papæ », inquit Eginhardus in Annalibus. Hujus Concilii canones sex et quinquaginta primus publicavit Sirmondus post Baronii mortem; antea enim duo tantum prodierant, quorum primus damnat *Elipandum et Felicem* episcopos, qui in Dei Filio adoptionem asserebant. Secundus canon Francofordiensis est de Adoratione imaginum, de quo infra. « His peractis de Tassilone definitum est capitulum, qui dudum Bajoariæ dux fuerat, sobrinus videlicet domni Caroli regis. In medio sanctissimi adstitit Concilii veniam rogans pro commissis culpis, tam quas tempore domni Pippini regis adversus eum et regnum Francorum commiserat, quam quas postea sub tempore domni nostri piissimi Caroli regis in quibus fraudator fidei suæ extiterat, indulgentiam ut ab eo mereretur accipere, humili petitione visus est postulasse, etc. » Tassilo dicitur sobrinus Caroli regis, quia matrem habuit *Chiltrudem* Pippini regis sororem. Post Synodum Francofordiensem *Tassilo* cum Theudone et Theotberto filiis relegatus est in cœnobium Gemmeticense in diœcesi Rotomagensi positum, ubi tam ipse quam filii usque ad mortem vixere.

6. *Canon de sedibus metropolitanis.* — Octavus canon est de quinque sedibus metropolitanis, Viennensi, Arelatensi, Tarantasiensi, Ebredunensi et Aquensi. Prior canonis pars spectat ad contentionem exortam de provinciarum limitibus inter metropolitanos Viennensem et Arelatensem. Quoad secundam statuitur, « de Tarantasia et Ebreduno, sive Aquis, legatio facta est ad Sedem Apostolicam, et quidquid per Pontificem Romanæ Ecclesiæ definitum fuerit, hoc teneatur ». Quinquagesimus quintus hæc habet : « Dixit etiam dominus rex in eadem Synodo, se a Sede Apostolica, id est, ab Hadriano Pontifice, licentiam habuisse ut Angilramnum archiepiscopum in suo palatio assidue haberet propter utilitates Ecclesiasticas. Deprecatus est eamdem Synodum, ut eo modo sicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildebaldum episcopum habere debuisset, quia et de eodem, sicut et de Angilramno Apostolicam licentiam habeat. Omnis Synodus consensit, et placuit eis eum in palatio esse debere propter utilitates Ecclesiasticas ». Quare episcopi Colonienses hoc tempore nondum metropolitæ erant; Hildebaldus tamen, sive Hildivaldus vel Hildeboldus primus hanc dignitatem obtinuit; Anastasius in Vita Leonis III, loquens de ejus adventu in Galliam anno DCCXCIX, dicit, Carolum misisse *in obviam ejus Hildivaldum archiepiscopum et capellanum, et Ascharium comitem.* Unde Hildebaldus inter præsentem annum, annumque DCCXCIX metropolita renuntiatus. In præcepto quidem de institutione episcopatuum per Saxoniam, relato ab Adamo Bremensi libro primo Historiæ Ecclesiasticæ, legitur : « Hildebaldus archiepiscopus Coloniensis et sacri palatii capellanus recognovi. Data II idus Julii anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXXIX, Indictione XII, anno autem regni domni Caroli XXI ». Verum hæc clausula ab ipsomet Adamo addita; eo enim Christi anno non Hildebaldus sed Angilramnus sacri palatii capellanus erat, et in præceptis regum Francorum ante Carolum Crassum indictio non apponebatur. In octavo quidem canone *Ursio* Viennensis et *Elifantus* Arelatensis, qui metropolitæ erant, vocantur tantum episcopi; sed cum Carolus in canone V Angelramnum archiepiscopum vocet, *Hildebaldum* ejus in munus capellani sacri palatii successorem episcopum non nominasset, si, uti *Angelramnus* archiepiscopus fuisset.

7. *Carolus Alcuinum episcopis commendat.* — Denique hic canon LVI et ultimus : « Commonuit etiam (sc. Carolus rex), ut Alcuinum ipsa sancta Synodus in suo consortio sive in orationibus recipere dignaretur, eo quod esset vir in Ecclesiasticis doctrinis eruditus. Omnis namque Synodus secundum admonitionem regis consensit, et eum in eorum consortio sive in orationibus receperunt ». Quanto studio Alcuinus in bonum Ecclesiæ ferretur, testantur plures ab eo libri editi, cum adversus Felicem Urgelitanum, tum adversus Elipandum Toletanum episcopos, sicuti et Epistolæ variæ, quas ad retinendam revocandamque fidei integritatem scripsit.

8. *Felix episc. Urgel. in Synodo Francofurti damnatur.* — A num. 27 ad 58. Baronius Synodum Nicænam II, quæ sacras imagines venerandas statuit, pluribus docte defendit, quibus hæc tantum addam. Lambecius lib. 2 de Biblioth. Cæs. cap. 5, refert incerti cujusdam auctoris antiqui, qui tempore Caroli Magni vixit, Annales Francorum ab anno Christi DCCXCIV usque ad annum DCCCIII, quos integros recitat, et ex charactere, qui aliis ejusdem ævi Codicibus Mss. ad unguem congruit, ipsius Caroli Magni tempore scriptos esse deducit. Viderat hos chronographus Moissiacensis, cum integri in ejus opere extent, nisi quod aliquando eosdem interpolavit. Quare cum in utrisque exarandis librarii quandoque peccarint, ex unis alii emendari poterunt. Priora verba præ vetustate legibilia non fuisse observat Lambecius, qui non animadverterat,

eosdem extare in annalista Moissiacensi ex quo ea verba hic supplebimus alio charactere : Anno DCCXCIV, rex Carolus apud Villam Franconofurt celebravit Pascha. Sed in æstivo tempore, anno XXVI sui principatus, congregavit universalem Synodum cum missis domni Apostolici Hadriani papæ, seu patriarcha Aquileiensi Paulino archiepiscopo, et Petro Mediolanensi episcopo, et coepiscopis, seu etiam presbyteris, diaconibus *cum reliquo devoto populo*. Ab illis verbis exorditur annalista a Lambecio editus, quem ad majorem claritatem ac brevitatem semper annalistam Lambecianum appellabimus. « Quibus resedentibus apud Christianissimum principem Carolum pervenit ad aures eorum hæresis illa, quam Elipantus Dolitanus (legendum, *Toletanus*, cum annalista Moissiacensi) episcopus cum alio episcopo Felice nomine, sed infelix in dictis, cum sociis eorum asserebant. Agebant namque (annalista Moissiacensis legit, *asserebant*, sed legendum videtur, *aiebant*), quod Dominus noster Jesus Christus in quantum ex Patre ineffabiliter ante sæcula genitus, vere sit Filius Dei, et in quantum ex Maria semper Virgine carnem assumere dignatus est, non verus sed adoptivus filius esset. Sed sancta et universalis Synodus hoc nefandum dictum non consensit, sed ita alloquitur, dicens : Dei ergo filius hominis factus est, natus secundum veritatem naturæ ex homine hominis filius, ut veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in utraque nativitate Filii nomen nascendo haberet, et esset verus Deus et verus filius hominis. Et in ipsa Synodo advenit Tassilo et pacificavit ibi cum domno rege, abnegans omnem potestatem, quam in Bajoaria habuit, tradens eam domno regi : necnon et Fastrada regina ibi defuncta est. Et rex inde revertens perrexit in Saxoniam, et Saxones venerunt ei obviam ad Eresburg promittentes Christianam fidem, et jurantes quod sæpe fecerunt, et tunc rex credidit eis et dedit eis presbyteros, et resedit apud Aquisgranum ». Ita annalista Lambecianus.

9. *Decretum pro imaginibus in Synodo II Nicæna conditum rejiciunt Francofordienses.* — De morte *Fastradæ* reginæ et de expeditione Saxonica infra agemus. De *Tassilone* vero Bajoariæ duce, num. 5 locuti sumus. Chronographus Moissiacensis locum illum integrum exscripsit ; sed post hæc verba : « Et esset verus Deus, et verus filius hominis », ista inseruit : « Allata est etiam in eadem Synodo quæstio de nona (legendum, de nova) Græcorum Synodo, quam de adorandis sanctorum imaginibus Constantinopoli fecerant. In qua scriptum habebatur : Ut qui imagines sanctorum ita ut Deificam Trinitatem servitio aut adoratione non impenderent, anathema judicaverunt. Qui super sanctissima Patris et servitute renuentes (legendum ex editione Sirmondi, qui supra sanctissimi Patres nostri omnimodis adorationem et servitutem renuentes) contempserunt, atque consentientes condemnaverunt ». Quæ sunt ipsissima verba, quæ in secundo canone Francofordiensi leguntur, ut a nobis emendata sunt. Cointius hoc anno num. 32, existimat, post secundam Synodum Nicænam seu post annum Christi DCCLXXXVII aliam Synodum Constantinopoli congregatam esse, quæ priorem condemnavit, hancque rejectam esse a Patribus Concilii Francofordiensis, qui doctrinam Orthodoxam de cultu sacrarum imaginum secuti rejecerunt Pseudo-Synodum Constantinopolitanam sub Constantino Copronymo habitam, alteramque Constantinopolitanam, et Synodum OEcumenicam VII confirmarunt, inquit Cointius. Verum certum est, nullam Synodum in Oriente habitam fuisse, quæ imagines sicut Deificam Trinitatem venerari præceperit, præter Nicænam secundam. Nam in Præfatione libris Carolinis præfixa dicitur duas Synodos in causa imaginum habitas, quarum prior eas abolevit, illa nempe quæ a Constantino Copronymo anno DCCLIV indicta fuit, alteraque quæ « anathematizata et abominata cum suis auctoribus priore, imagines quas prior nec etiam cernere permiserat, adorare compellit », ubi sine dubio librorum illorum auctor intelligit Synodum Nicænam II, quam etiam Patres Francofordienses *Constantinopoli factam dicunt.*

10. *Nulla Synodus Constantinopoli a Nicæna II diversa coacta fuit.* — Anno enim DCCLXXXVI, proximo scilicet ante Synodum Nicænam anno, episcopi Orientales Constantinopoli coram legatis Apostolicis congregati sunt, ut quæ ad sacrarum imaginum usum spectarent, statuerent ; sed irruentibus militibus, inde exturbati sunt, *et sessionem relinquunt Pontifices*, ut ait sanctus Ignatius in Vita sancti Tarasii patriarchæ Constantinop. quare Concilium in causa sacrarum imaginum Constantinopoli inchoatum fuit, *sed improbi homines turbam cientes cathedram prohibuerunt*, ut scribit Tarasius in Epistola ad Hadrianum papam data. Unde cum Patres Francofordienses, ut ipsimet in secundo canone dicunt, Synodum illam contemnerent, non Nicænam, sed Constantinopolitanam vocarunt, quia *Synodo soluta singuli quique domos suas* repetere coacti fuerant, ut Theophanes in Chronico loquitur. Non mirum itaque si Eginhardus in Annal., Hincmarus in opusc. 32, cap. 20, Simeon Dunelmensis, Rogerus Hovedenus, et Matthæus Westmonasteriensis in Chronicis eamdem Synodum Constantinopolitanam vocent ; cum ipsi Patres Francofordienses non alio nomine antea eam appellassent. Dici etiam potuit Constantinopolitana ab iisdem Patribus, ut magis odiosa esset ; cum Constantinus Copronymus in eadem urbe Constantinopolitana anno DCCLIV Synodum adversus sacras imagines congregasset, et ab utraque, Constantinopolitana nempe sub Copronymo, et Nicæna II sub Irene, Francofordienses abhorrerent. Fictitia igitur est Synodus Constantinopolitana, quæ inter Nicænam II et Francofordiensem a Cointio paucisque aliis supponitur celebrata. Denique annalistæ veteres rerum Francicarum produnt in Concilio

Francofordiensi rejectam esse Synodum a Græcis Septimam vocatam, quod ii nomen Synodo tantum Nicænæ II attribuunt, non vero alicui Synodo Constantinopolitanæ. Quæ gesta in causa imaginum uno tenore exponam anno DCCCXXV.

11. *Annus* XXIII *belli Saxonici.* — Eginhardus in Annal. postquam locutus est de Synodo hoc anno Francofurti habita, subdit : « Mortua est ibi et Fastrada regina, et Moguntiaci apud sanctum Albanum sepulta. Quibus peractis rex bipertito exercitu Saxoniam petere statuit : eo videlicet modo, ut ipse cum dimidia parte copiarum ab Australi parte intraret, Carolus vero ejus filius cum alia medietate Rhenum apud Coloniam trajiceret et in eamdem regionem ab Occidente veniret. Quo facto, licet Saxones in campo, qui Sintfeld vocatur, quasi prœlium cum rege commissuri concedissent, ibique adventum ejus operirentur, amissa victoriæ spe, quam sibi paulo ante falso pollicebantur, ad deditionem omnes conversi sunt, victique sine prœlio regis potestati se subdiderunt. Dederunt igitur obsides, et jurejurando fidem se regi velle servare promiserunt. Sic omisso prœlio, et Saxones domum reversi sunt, et rex transmisso Rheno in Galliam se recepit. Et cum Aquasgrani venisset, ibidem hybernis habitis Natalem Domini celebravit ». Jam autem dixerat eum celebrasse Pascha Francofurti. Idem habent alii annalistæ tam de bello Saxonico, quam de morte Fastradæ reginæ. Eginhardus vero in Vita Caroli scribit: « Habuit et alias tres filias Thedradam, Hildrudim et Rothaidem; duas de Fastrada uxore, tertiam de concubina », scilicet Rothaidem.

12. *Secunda Angilberti ad Hadrianum PP. legatio.* — *Angilbertus* bis ad Hadrianum papam a Carolo directus est. Primo anno DCXCII post Synodum Ratisponensem, ut ibidem vidimus; iterumque hoc anno post Synodum Francofordiensem, ut discimus ex Epistola LXIII inter Alcuinianas ad Hadrianum papam ab Alcuino scripta occasione legationis Angilberti, cujus in ea mentio. Hunc *Alcuinus* filium suum charissimum et *regiæ voluntatis secretarium* in ea appellat. Recitat eam Epistolam Baronius in Appendice ad annum DCCLXXII, putatque ab Alcuino datam esse, quando *Carolus* accepto electionis Hadriani in Pontificem Romanum nuntio *Angilbertum* legatum Romam misit. Verum duæ tantum legationes ab Angilberto obitæ, ut mox diximus, et *Alcuinus* ante an. DCCLXXXI aut insequentem in Francia moram non fecit.

13. *Offæ Merciorum regis peregrinatio Romana.* — *Offa* Merciorum rex, postquam anno superiori *Ethelbertum* Anglorum Orientalium regem dolose occidit, currenti, ut scelus expiaret, ad limina Apostolorum profectus est, ut anno DCCLXXV narravimus. Spelmannus tom. I Concil. Angliæ ait, Offam tunc ab Hadriano papa obtinuisse sancti Albani canonizationem. Verum longè ante hæc tempora *Albanus* pro sancto martyre habebatur, ut videre est in Historia Bedæ, eaque narratio falso nititur fundamento ; cum in Vita Offæ apud Matthæum Parisium, *Offa* dicatur convenisse Hadrianum papam, non ad sanctum Albanum inter sanctos referendum, sed *ad canonizandum et privilegiandum* ejus monasterium *auctoritate Romani Pontificis.* Præterea Westmonasteriensis hoc anno refert, Hadrianum hoc responsum Offæ reddidisse : « Fili charissime, Offa rex Anglorum potentissime, devotionem tuam circa regni tui protomartyrem non mediocriter commendamus , et monasterio construendo illudque privilegiando , petitioni tuæ gratanter assensum præbemus , injungentes tibi in tuorum remissionem peccatorum, ut rediens ad terram tuam, ex consilio episcoporum et optimatum tuorum, quas volueris possessiones, sive libertates beati Albani monasterio conferas, etc. » Denique solemnes sanctorum canonizationes, quales hodie fiunt, ante sæculum decimum non peractæ. De hoc Offæ regis Romam adventu mentionem facit Baronius anno sequenti, num. 39.

14. *Obitus Alrici regis Cantii.* — Mortuus est hoc anno *Alricus* Cantiæ rex, uti scribit Mailrosensis annalista, et insinuat Malmesburiensis lib. 1 de Reg., cap. 1, ubi ei annos regni XXXIV assignat. Fuit hic tertius Wictregi regis filius, qui post Edbertum et Edilbertum fratres in Cantio regnavit, a cujus morte vix ullus regis nomen in Cantia cum dignitate sustinuit. Ei successit *Ethelbertus* cognomento *Pren.*

15. *Northumbros a Danis desolatos solatur Alcuinus.* — Scripsit hoc anno Alcuinus ad Lindisfarnensem episcopum, et patriæ suæ anno superiori a Danis vastatæ illacrymatus est. Desiderantur quidem ejus litteræ ; sed partem, quæ præsentem hujus anni calamitatem spectat, refert Malmesburiensis pag. 275 : « Vestræ tribulationis calamitas, licet absentem, multum me contristavit; quod pagani contaminaverant sanctuaria Dei, et fuderunt sanguinem sanctorum in circuitu altaris : calcaverant corpora sanctorum in templo, quasi sterquilinium in platea. Quæ est fiducia Ecclesiis Britanniæ, si sanctus Cuthbertus, cum tanto sanctorum numero, suam non defendit Ecclesiam », inquit Alcuinus. Adjicit in Epistolæ calce : « Cum dominus noster rex Carolus, hostibus per misericordiam Dei subditis, domum revertetur , nos Deo juvante ad eum venire disponimus ; et si quid tunc, vel de pueris, qui in captivitatem ducti sunt a paganis, vel de aliis necessitatibus nostris proficere poterimus, diligenter ad effectum perducere conabimur ». Scripsit Epistolam XLIX ad monachos Wirenses, eosque ad Bedæ majorumque premenda vestigia adhortatus est : « Quis non timet, inquit, terrorem, qui accidit in Ecclesia sancti Cuthberti ? Corrigite quapropter mores vestros , ne propter peccata sceleratorum, pereant et justi. Ne vinea Domini vulpinis detur dentibus ad derodendum : ne sanctuaria Dei paganorum pedes pertranseant, etc. Vos maritima habitatis; unde pestis primo ingruit. In nobis impletum est, quod olim

per Prophetam prædicatum est: Ab Aquilone inardescunt mala, et a Domino formidolosa laudatio veniet. Ecce fugax latro Boreales insulæ nostræ partes pervasit. Plangamus, quod fratres nostri perpessi sunt. Caveamus ne nobis aliquid accidat tale, etc. »

16. *Bellum Saracenicum S. Willelmo committitur.* — Auctor anonymus Vitæ sancti Willelmi ducis ac monachi Gellonensis in Gallia refert Carolum regem, cum accepisset infinitas Saracenorum strages in Septimania et Aquitania factas, bellum Saracenicum Willelmo duci commisisse : « Itaque, inquit, Willelmus dux salutatus a Carolo, et ipse pro Domino benignum valefaciens procedit, fortem et electum producit exercitum. Itaque Septimaniam ingressus, transito quoque Rhodano ad urbem concitus Arausicam agmina disponit et castra : quam illi Hispani cum suo Theobaldo jam pridem occupaverant, ipsam facile ac brevi cæsis atque fugatis eripit invasoribus, licet postea et in ea et pro ea multos et longos ab hostibus labores pertulerit, semperque prævaluerit decertando. Erepta autem urbe, placet omnibus ut sibi eam detineat, faciatque primam suæ proprietatis sedem. Unde et civitas illa ad tanti ducis gloriam famosissima, multumque celebris, magnique nominis per totum hodieque mundum commemoratur. Quid vero post hæc egerit, quot et quanta cum Barbaris transmarinis et Agarenis vicinis commiserit prœlia; quomodo in gladio suo cum auxilio divino populum Dei salvavit, et Christianum dilatavit imperium; ut superius est dictum, nec scripto hoc indiget, nec præsentis est propositi, excepto hoc quod dici succincte potest. Quoniam licet multo tempore multaque pertinacia valde diuque decertatum sit, tamen tandem virtute Altissimi cum virtute belli ita Saracenos perdomuit et perturbavit tyrannos, perscrutans eos et conterens et ad interitum perducens, ut deinceps non auderent, nec licentiam haberent ad has partes quas invaserant redire, nec eis ereptam ultra repetere terram. Cæterum autem magnitudo gestorum ejus et prœliorum copia, interdum varii ducis eventus et durissimi labores, semper vero gloriosi triumphi, si quis calamo attentare audeat, præmaximo proprioque indigerent volumine ». Quæ partim hoc, partim sequenti anno, forteque etiam anno DCCXCVI gesta sunt. Dicit anonymus civitatem Arausicam seu Arausionis magni ex tunc nominis per totum hodieque mundum commemorari, quia scilicet sæculo XI, quo scribebat, Arausionis principes et familiæ et principatus originem a sancto Willelmo repetebant.

HADRIANI I ANNUS 24. — CHRISTI 795.

1. *Hadriani papæ obitus et ejus Epistolarum argumenta.* — Annus Redemptoris septingentesimus nonagesimus quintus qui ordine sequitur, Indictione tertia consignatur, quo Summus Pontifex Hadrianus cum sedisset annos viginti tres, menses decem, dies septemdecim, septimo kalendas Januarii ex hac vita migravit. Hujus sedes omnium felicissima existimanda esset, si potius rerum temporalium prosperitate, more principatuum terrenorum, et non magis gloria Crucis esset ipsius expendenda prosperitas : siquidem diuturnior, et sub principibus Christianissimis eidem obsequentibus, defendentibus, locupletantibus, et in omnibus eam venerantibus floruit, aucta nova sobole conversorum ad fidem infidelium populorum, vindicata a Longobardorum perfidia, et protecta a superba Græcorum et illis cohærentium insolentia. Sed et in his omnibus magnopere virtus Evangelicæ Crucis enituit, nimirum, quod cum ipsa duro Græcorum jugo jugiter teneretur oppressa, et lugeret ex iterata sæpe obsidione Longobardorum : mox velut ex obscuris densisque nubibus sol emergens effulserit, illo jubente, qui imperans mari et [1] vento, reddidit mare tranquillum atque [2] Petri pedibus præbuit percalcandum fluidum elementum.

Fuissent tanta ista copiosiori atque luculentiori stylo narranda, et non ferreo, eodemque obducto rubigine detruncata, nimiaque brevitate decurtata potius quam declarata posteritati tradenda. Sed accessit ad damnum, quod cum qua-

[1] Luc. VIII. — [2] Matth. XIV.

draginta quatuor ejusdem Pontificis Hadriani bibliotheca Vaticana possideret Epistolas, ex quibus locupletanda fuisset historia, illis deperditis, earumdem fuerint tantummodo argumenta relicta, summatim elicita, quorum haustu majorem sibi sitim lector accendat, ad fontem anhelans, non sine spe, ut aliquando (si quis est earumdem bonæ fidei possessor) easdem in lucem probat, quæ suis singulæ locis reddantur. Tu vero interim illarum hic tibi descripta summaria legito, quibus, quæ superius sunt dicta, confirmes, aliaque ignorata perdiscas : quæ sic se habent, ut descripta extant in Codice :

2\. « 1. Prima de Arechiso duce Beneventano, quod postquam Carolus rex Capua reversus esset, ad imp. Constantinopolit. legatos direxerat, petens auxilium et honorem patriarchatus, promittens tam in vestitu, quam in tonsura cum Græcis similitudinem. Hæc Gregorius presbyter Capuanus Hadriano papæ narravit. Hadrianus Capuanos sibi et B. Petro jurare fecit. Carolum in auxilium pro exaltatione sanctæ Ecclesiæ vocat.

« 2. Pro exaltatione sanctæ Dei Ecclesiæ gratias regi agit. Ermemberto episcopo, ut Carolus petierat, usum pallii concedit.

« 3. Gratias agit pro Rosellis, Populonio et Benevento, quas urbes Carolus ipse dederat. Queritur de inobedientia horum : item de insidiis et malitia Græcorum. Exercitus, cum necesse fuerit, ut Carolus paratos habeat atque transmittat, sicut promiserat, petit.

« 4. Multa de suo erga ipsum amore indicat. Item quod pro eo in Confessione B. Petri totis viribus preces fundat. Gratulatur Carolo, quod per ejus laboriosa certamina, S. Petro suffragante, hostium Ecclesiæ conatus ad nihilum redacti sint. Hortatur ut usque in finem perseveret. Quod promiserit, se nihil pro Ecclesiæ deminoratione, sed pro ejus exaltatione omnia facturum, gratias agit. Si quis mendacia de se sparserit : eum ut Romam mittat, rogat, ut secundum sua perversa merita puniatur. Postea multa scribit de parœciis episcoporum.

« 5. Indicat se jussisse, ut Veneti Ravenna seu Pentapoli expellerentur. Germanum ducem res ac possessiones Ravennatis Ecclesiæ invasisse exponit. Quare Carolum orat, ut pro amore S. Petri eum expellat, ut sua territoria intacta remaneant.

3\. « 6. Paulum ducem suum Carolo commendat, qui ad ipsum missus fuit, ut se et Constantinum ducem de mendaciis falso apud Carolum sparsis purgaret.

« 7. Gratiarum actiones, seu benedictiones continet, et simul indicat, Sacramentarium, quod Carolus rex petierat, se per Joannem monachum atque abbatem Ravennatem misisse.

« 8. Pro Cruce missa gratias agit : et scribit se semper pro Carolo orare et pro genitore ejus sanctæ memoriæ Pipino. Precatur ut legatos dirigat, qui Romanæ Ecclesiæ Populoniensem ac Rosellanum agrum cum ducatu Beneventano restituant : mercedem ejus rei a beato Petro promittit.

« 9. Indicaverat Carolus rex Hadriano per Itherium et Monegarium abbates, Saxones quosdam in paganismum relapsos esse, deque iis quid agendum esset, interrogavit. Respondit Hadrianus papa, post longam pœnitentiam illos ad consortium Ecclesiæ posse recipi.

4\. « 10. Pro abbate monasterii S. Vincentii intercedit, qui falso apud Carolum accusatus fuerat.

« 11. De episcopis ac presbyteris agit, ne arma militaria induant, sed spiritualia : id est, jejuniis et orationibus vacent. Laudes quasdam Caroli commemorat cum gratiarum actione pro exaltatione S. Dei Ecclesiæ. Indicat de agro Sabinensi, quod Monegarius (Machinarius) fidelissimus ejusdem regis ipsum S. Petro tradere voluerit, sed quod propter iniquos atque perversos homines id minime præstare potuerit.

« 12. Carolo regi musiva et marmora urbis Ravennæ, tam in templis, quam in parietibus et stratis sita, sicut petierat, donat. Pro equo misso gratias agit. Orat sibi mitti equos, qui ad suam faciant sessionem, ossibus atque pleniludine carnis decoratos.

« 13. Ad Carolum. Indicat Itherium et Monegarium agrum Sabinensem S. Petro reddere voluisse : sed propter iniquos homines id minime præstare valuisse.

« 14. Gratiarum actiones pro exaltatione sanctæ Dei Ecclesiæ : et de agro Sabinensi petit ut, sicut pollicitus fuerat S. Petro, in integrum contradi jubeat.

« 15. Carolum rogat, ut trabes majores, quas ad Ecclesiarum restaurationes pollicitus fuerat, celeriter, et stannum, ad Ecclesiam beati Petri cooperiendam, mitteret. Præterea de dissidiis inter Neapolitanos et Amalfitanos nonnihil monet.

5. « 16. De suis et Romanorum orationibus pro Carolo indicat. Romanos excusat, quod non vendiderint Sarracenis Christianos; sed in Longobardos ac Græcos culpam istam transfert. Sacerdotes etiam suos defendit, quod non sint polluti libidinibus, de quibus ad Carolum accusati fuerant. Quod Græcorum naves plurimas combusserit, et ipsos Græcos in vinculis diu detinuerit, eum demum monet.

« 17. Apud Carolum Neapolitanos ac Græcos accusat, quod consilio Arichis Beneventanorum ducis Tarracinam invaserint. Et a Carolo S. Petri amore auxilia postulat, ut ipsam et alia in ducatu Neapolitano ad beatum Petrum pertinentia recipere possit : quod virtus atque gloria Pontificis una cum beato Petro ipse Carolus sit.

« 18. De suo ac populi amore erga Carolum multa scribit : et orat, ut, quod pollicitus fuerat, revertens e Saxonia, ad limina S. Petri Apostoli properet : et legatos ejus Possessorem episcopum et Rabigandum a fidelitate in servitio S. Petri commendat.

« 19. Orat pro exaltatione S. Dei Ecclesiæ, et simul de orationibus Romanorum pro Carolo et suis indicat.

« 20. Per Oddonem diaconum, trabes seu ligna ad Ecclesiam S. Petri cooperiendam a Carolo petit. Orat etiam, ut Wilcharius archiepiscopus Romam mittatur. De corpore sancto, quod Oddo diaconus cum Fulrado abbate olim sibi dari petierat, indicat quomodo absterritus sit ad ipsum mittere. Promittit se missurum Candidi martyris corpus, si petat Carolus. Quod Beneventani ac Neapolitani consultare cum Græcis soleant, aperit : sed quid, Oddonem diaconum indicaturum promittit.

« 21. Constantinum imperatorem obiisse indicat, adjunctis ea de re litteris Stephani Neapolitani episcopi. Reginaldum ducem Clusanæ accusat, quod multa mala in castello Felicitatis continue committat, beati Petri bona auferendo. Petit ut officio amoveatur.

6. « 22. Queritur Hildebrandum, Arogin, Rodgaum et Reginaldum duces, consilium iniisse cum Græcis et Aldagiso, terra marique contra Romam et Italiam dimicare : quare multis adjurationibus auxilium contra eos postulat.

« 23. Indicat quale consilium legatis ejus dederit. Item monet de legatis Græcorum, qui cum dispositore Siciliæ et cum relicta Arichisi ducis egerint, quanam ratione ducatum Beneventanum Carolo regi eriperent. Orat itaque Carolum, ut sic omnia pertractet, ut suam et Ecclesiæ Romanæ tutelam procuret.

« 24. Queritur se despectum a Possessore episcopo et Rabigando abbate, Caroli legatis. Indicat ipsos non venisse Romam, sed Spoletum ad Hildebrandum ducem : et inde Beneventum profectos esse. In quanto ob id mœrore constitutus sit, scribit : orat Carolum, ut se consoletur exaltando Ecclesiam Romanam, et Spoletinum ducatum reddendo.

« 25. Indicat, quod patrimonium S. Petri apud Ravennates non integre receperit, testificantibus id senioribus Ecclesiæ, testibus ejusdem urbis. Petit patrimonium Sabinense in integrum S. Ecclesiæ restitui : indicat se nullorum irrationabiliter finibus indigere.

« 26. Gratulatur Carolo pro victoria, quam ipsi Ausfridus (Ansfridus) Pisanus abbas narraverat : quam diligenter pro ipso preces faciat, indicat. Ausfridum Carolo commendat. Pro Pisano et Lucensi episcopis orat, ut ipsos pro sua pietate ad proprias sedes atque Ecclesias redire permittat.

« 27. Indicat, quod in partibus Italiæ atque Tusciæ episcopi quidam alienas diocœses et parœcias invadant, vestem monasticam contra sanctos canones relinquant, matrimonia contrahant vestibus sæcularibus induti. Orat itaque Carolum, ut ista emendet, fidem Catholicæ et Apostolicæ S. R. E. semel amplexam continuo tueatur, ut cum sanctis omnibus felix permanere possit.

« 28. Propter inobedientiam Leonem Ravennatem episcopum accusat.

« 29. Uberrimæ benedictiones pro exalta-

tione sanctæ Dei Ecclesiæ continentur. Indicat se mittere Epistolam Gradensis patriarchæ. Hanc a Leone archiepiscopo Ravennate prius apertam et lectam fuisse queritur. Idem Leonem iterum accusat.

7. « 30. Orat Carolum, ut meminerit, quæ Petro Apostolo promiserit : quanta etiam ab ipso beneficia acceperit, scilicet provinciam Longobardorum : et quod ejus circumvallatus suffragiis, cæteras omnes nationes sibi subjicere possit. De Leone archiepiscopo Ravennate indicat, gratum sibi esse quod ad Carolum profectus sit.

« 31. Iterum vehementer Leonem Ravennatem archiepiscopum accusat, quod inobediens ac protervus factus sit, ab illo tempore, quo a Carolo rediit. Et Carolum orat, ne S. Petro auferri patiatur, quæ ab ipso et Pipino patre ejus ipsi beato Petro oblata sunt.

« 32. Multa admodum de fide et constantia sui amoris Carolo scribit. Admonet illum, ut amicitiæ et promissionis ad Confessionem B. Petri factæ recordetur. Cum eodem expostulat, quod legatum suum Anastasium in Francia detineat. Accusat Longobardos : hortaturque Carolum, ut in ipsos vindictam exerceat, et S. Petri justitias, quas promisit, faciat. Indicat se Carolo Paulinum quemdam vinctum misisse, quod male de eo locutus esset ; ipsumque adjurat, ut idem de suis inimicis faciat.

« 33. Gratiarum actiones continentur, cum petitione pro exaltatione sanctæ Dei Ecclesiæ. Item de legatis Caroli regis, qui autumni tempore Romam venire debuerant.

« 34. De præda Persarum in finibus Græcorum, et inter ipsos discordia indicat.

« 35. Gratiarum actiones continentur, et plurimæ petitiones pro restitutione patrimonii B. Petri. Meminit donationis Constantini temporibus sancto Silvestro papæ factæ, et aliorum, qui pro animæ suæ salute multa donarint B. Petro, quæ a Longobardis erepta sint : ac dicit in Lateranensi scrinio eas donationes haberi. Carolum novum Constantinum nominat. Orat ut sibi filium ejus ex sacro baptismate suscipere liceat.

8. « 36. S. Petrum Carolo maxime commendat, et orat ut Sabinensem agrum integrum Ecclesiæ Romanæ restitui faciat. Profitetur Romanam Ecclesiam totum quartum Chalcedonense Concilium amplecti et venerari.

« 37. Ipsum fidei ac dilectionis, quam erga B. Petrum Apostolorum principem habere visus est, admonet ; utque illam inconcussam et inviolatam conservet, et nulla callida versutia ab Apostolico amore animum disjungi patiatur, orat. Postea Eleutherium et Gregorium quemdam accusat, et petit ne illos apud se agere sinat, sed Romam mittat.

« 38. Commendat Carolo legatos monasterii S. Hilarii in Calligata : orat, ne ipsum, seu hospitales domos, quæ per colles Alpium sitæ sunt in susceptionem peregrinorum, ab ulla magna parvaque persona invadi permittat : et Gundibrando duci Florentino mandet, ut quæ eidem monasterio abstulerat, restitueret.

« 39. Ipsum mendacii arguit et objurgat, quod Ravennam ad electionem novi Pontificis legatos suos direxerit.

« 40. Indicat quomodo contentionem monachorum ad se missorum, composuerit : et quod Potho abbas cum decem monachis ad Carolum regem proficisci voluerit, ut ibidem quoque de objectis criminibus se purgaret.

« 41. Carolus per Georgium episcopum papæ de suis certaminibus et laboribus, pro B. Petro susceptis, indicaverat : quare Hadrianus ipsi gratias maximas agit, commendans ipsi Georgium episcopum.

« 42. Indicat Adalchisum (Adalgisum) Desiderii filium in Calabriæ partes advenisse : orat Carolum, ut contra hunc bellum gerat, et Beneventanos cum aliis obedire cogat. Item, ne Grimoaldum ducem Beneventanum constituat : ut Beneventum, Rosellas, Populonium, et alia loca sancto Petro reddat.

« 43. Indicat Offæ regis Anglorum legatos cum Caroli oratoribus honorifice abs se susceptos fuisse, quod Carolus per nuntios petierat. Adjicit se permittere divinum verbum gentilibus prædicare.

9. « 44. Indicaverat Carolus rex, quod per laboriosa certamina Saxones ad fidem Catholicam ac baptismatis fontem perduxisset. Petierat ob id

ab Hadriano una aut duabus feriis litanias fieri. Respondet papa ei, in omnibus Occidentalibus partibus XXIII, XXVI, et XXVIII mensis Junii, id est, vigilia Joannis Baptistæ, natale SS. Joan. et Pauli, et vigilia SS. Apostolorum Petri et Pauli debere fieri litanias. Jubet ut Carolus iisdem diebus in omnibus suis regionibus litanias celebrari curet. Indicat quod Romæ continuo pro Carolo gratias agant et Deum orent.

« Scripsit etiam ad alios, ut ad Egilam in Hispania episcopum, ipsumque hortatur de fide Orthodoxa tuenda. Pro jejunio sexta feria ac sabbato celebrando. Idem ad Egilam episcopum, seu Joannem presbyterum de conservatione continentiæ, in Hispaniæ partibus prædicanda, Epistolam scripsit. Ac de Paschali festivitate, ut eo tempore celebretur, quando a Romana celebratur Ecclesia. Item eum monuit de prædestinatione hominis sive ad bonum, sive ad malum : de coinquinatione eorum tam in escis, quam in potu ; de diversis erroribus et de eorum pseudosacerdotibus, qui vivente viro sortiuntur uxores ; de libertate arbitrii ac de aliis multis capitibus in partibus illis contra fidem Catholicam exortis. In fine ipsos hortatur, ut omnes sint concordes, ut canones sciant, ut omnes non obedientes salubribus præceptis excommunicent.

« Idem Hadrianus ad omnes Hispaniæ episcopos scripsit, maxime tamen ad Elipandum et Ascaricum. In cujus Epistolæ initio Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum nominat : et quicumque se ab hac abscindit, hunc Christianæ religionis exortem fieri dicit. Deinde refutat Elipandi, seu Ascarici errorem, quo Filium Dei adoptivum dixerat, opponens inter alia dictum ad Romanos[1] : Proprio Filio suo non pepercit Deus : et citat Athanasium Alexandrinum, Gregorium Magnum, Amphilochium Iconii, Gregorium Nyssenum episcopos, Chrysostomum, Augustinum, Hilarium, Leonem papam, et alios ». Hactenus ex Hadriani papæ Epistolis inventa summaria.

10. *Hadriani memoriam digne prosequitur Carolus.* — Quod rursum ad alia ejusdem Pontificis scripta pertinet, præter alias Epistolas a nobis superius recitatas, constat collegisse Conciliorum volumen, illudque misisse ad eumdem, qui petierat, Carolum Magnum, præfixa ad eum Præfatione, et epigrammate acrostichicis versibus. Est præterea auctor Joannes diaconus, ab eodem Hadriano ex Epistolis S. Gregorii papæ duos conscriptos libros. Meminimus superius de aliis ejusdem Pontificis lucubrationibus ad Ecclesiasticos ritus spectantibus. Sed jam quæ post ejus mortem secuta sunt, videamus.

Obitum ejus multis lacrymis prosecutus est Carolus Magnus, qui eum ut patrem coluit, et ut amicum plurimum dilexit : nam audi quæ habeat Eginhardus[1] : « Nuntiato etiam sibi Hadriani Pontificis obitu, quem amicum præcipuum habebat, sic flevit ac si fratrem, aut charissimum filium amisisset ». At non fletu tantum, sed religiosis officiis, atque suffragiis ejus prosecutus est animam, pro ipsa longe lateque per provincias sibi subjectas, et alias externis regibus subditas, erogans eleemosynas.

Deo plurimas agimus gratias, quod tantæ pietatis magni principis aliquod saltem relictum fuerit monumentum in Epistola ad Offam Merciorum regem in Anglia, quæ sic se habet, respondens[2] ad litteras ab eodem rege acceptas, quibus commendaverat peregrinos ex Anglia Romam petentes.

11. « Carolus gratia Dei rex Francorum et patricius Romanorum, viro venerando ac fratri charissimo Offæ regi Merciorum salutem.

« Domino gratias agimus omnipotenti Deo (et Salvatori) de salute animarum, de fidei (Catholicæ) sinceritate, quam in vestris laudabiliter paginis reperimus exaratam. De peregrinis vero, qui pro amore Dei et salute animarum suarum beatorum Apostolorum limina desiderant adire : cum pace sine omni perturbatione vadant. Sed si aliqui non religioni servientes, sed lucra sectantes, inveniantur inter eos, locis optimis (opportunis) statuta solvant telonea. Negotiatores quoque volumus, ut ex mandato nostro patrocinium habeant in regno nostro legitime ; et si in aliquo loco injusta affligantur oppressione, reclament ad nos (ad se), vel nostros judices, et plenam jubebimus justitiam fieri.

« Cognoscat quoque dilectio vestra, quod aliquam benignitatem de dalmaticis nostris vel (et) palliis ad singulas sedes episcopales regni vestri, vel (et) Ethelrhedi direximus in eleemosynam domini Apostolici Hadriani, deprecantes, ut pro eo intercedi jubeatis, nullam habentes dubitationem, beatam illius animam in requie esse, sed ut fidem et dilectionem ostendamus in amicum nobis charissimum. Sed et de thesauro humanarum rerum, quem (quas) Dominus Jesus (noster nobis) gratuita pietate concessit, aliqua (aliquid) per metropolitanas civitates direximus ; vestræ quoque dilectioni unum balltheum, unum uniscum (huniscum) et duo pallia serica ». Hucusque recitat auctor ex Epistola Caroli ad Offam regem : quæ tamen videtur fuisse longe prolixior : nam auctor ista subjicit : « Hæc saltem verba Epistolæ decerpens, idcirco apposui, ut posteris elucescat amicitia Offæ et Caroli, cujus familiaritate fretus, licet multorum impeteretur odio, et dulci tamen vitam consumpsit otio, et Ecfertum filium ante mortem suam in

[1] Rom. VII.

[1] Eginhard. in Vita Caroli. — [2] Recitat eam Gulielmus Malmesberius historicus, qui claruit anno MC. Cusa extat in hist. Anglor. in addit. ad Bed. l. II. c. 14. facta coll. divers. lect.

regem inunctum, successorem dimisit ». Hæc ipse intentus rebus gestis Anglorum. Toto plane Catholico orbe diffusam fuisse Caroli pro anima Hadriani Pontificis largitatem intelligere possumus, quam in Anglia etiam exercuisse comperitur : siquidem nulla ratio suadet, ut in Anglia potius, quam in Italia, aliisve provinciis ipsi subditis, ejusmodi exercuerit pietatis officium.

12. Quam multus Carolus fuerit in eleemosynis erogandis toto orbe Christiano, Eginhardus earum omnium præsens inspector habet hæc in Vita ipsius : « Circa pauperes sustentandos et gratuitam liberalitatem (quam Græci eleemosynam vocant) devotissimus, ut qui non in patria sua solum, et in suo regno facere curaverit, verum trans maria in Syriam, et Ægyptum atque Africam, Hierosolymam, Alexandriam, atque Carthaginem, ubi Christianos in paupertate vivere compererat, penuriæ eorum compatiens, pecuniam mittere solebat. Ob hoc maxime transmarinorum regum amicitiam expetens, ut Christianis sub eorum dominatu degentibus, refrigerium aliquod ac relevatio proveniret ». Hæc Eginhardus.

Quod rursum spectat ad ea, quæ ab ipso Carolo sunt post mortem exhibita eidem Hadriano Pontifici pietatis officia : non solum hisce eleemosynis amico charissimo parentavit, et extrema persolvit, verum etiam sepulcrum ejus, in Vaticana Basilica collocatum, regio ipsemet Epitaphio decoravit, quod hodie extat pro foribus ejusdem Basilicæ his versibus scriptum :

Hic pater Ecclesiæ, Romæ decus, inclytus auctor,
   Hadrianus requiem papa beatus habet.
Vir, cui vita Deus, pietas lex, gloria Christus,
   Pastor Apostolicus, promptus ad omne bonum.
Nobilis ex magna genitus jam gente parentum,
   Sed sacris longe nobilior meritis.
Exornare studens devolo pectore pastor,
   Semper ubique suo templa sacrata Deo.
Ecclesias donis, populos et dogmate sancto
   Imbuit, et cunctis pandit ad astra viam.
Pauperibus largus, nulli pietate secundus,
   Et pro plebe sacris pervigil in precibus.
Doctrinis, opibus, muris erexeral arces,
   Urbs caput orbis honor, inclyta Roma, tuas.
Mors, cui nil nocuit, Christi quæ morte perempta est,
   Janua sed vitæ mox melioris erat.
Post patrem lacrymans Carolus hæc carmina scripsi :
   Tu mihi dulcis amor : te modo plango, pater.
Tu memor esto mei : sequitur te mens mea semper,
   Cum Christo teneas regna beata poli.
Te clerus, populus magno dilexit amore,
   Omnibus unus amor, optime præsul, eras.
Nomina jungo simul titulis, clarissime, nostra,
   Hadrianus, Carolus, rex ego, tuque pater.
Quisque legas versus, devoto pectore supplex,
   Amborum, mitis, dic, miserere Deus.
Hæc tua nunc teneat requies, charissime, membra,
   Cum sanctis anima gaudeat alma Dei.
Ultima quippe tuas donec tuba clamet in aures,
   Principe cum Petro surge videre Deum.
Auditurus eris vocem, scio, Judicis almam :
   Intra nunc Domini gaudia magna tui.
Tum memor esto tui nati, pater optime, posco,
   Cum patre, dic, natus pergat et iste meus.
O pete regna, pater felix, cælestia Christi,
   Inde tuum precibus auxiliare gregem.
Dum sol ignicomo rutilus splendescit ab axe,
   Laus tua, sancte pater, semper in orbe manet.

Sedit beatæ memoriæ Hadrianus papa,
Annos XXIII, M. X. D. XVII, obiit VII kal. Jan.

13. Sic igitur rex Christianissimus maxime pius quem viventem mirifice coluit, et post obitum eodem prosecutus amore, et quibus potuit frequentavit et cumulavit officiis, qui ipsi viventi auctor fuerat, ut admirabili sumptu Romanæ Urbis exornaret Ecclesias; quænam ista fuerint ornamenta, ex Anastasio dicturi sumus, sed ante quæ de his summatim habeat Eginhardus [1], audi :

« Colebat Carolus præ cæteris sacris et venerabilibus locis apud Romam, Ecclesiam beati Petri Apostoli, in cujus donaria, magna vis pecuniæ tam auri quam argenti, necnon et gemmarum ab illo congesta est : multa et innumera Pontificibus munera missa ; nec illo toto regni tempore quicquam duxit antiquius, quam ut Urbs Roma sua opera, suoque labore veteri polleret auctoritate, et Ecclesia S. Petri non solum per illum tuta et defensa, sed etiam suis opibus præ omnibus Ecclesiis esset ornata ac ditata ». Hæc ipse. Vidisti, lector, quibus depictum coloribus reddat antiquitas magnum et Christianissimum principem erga Romanam Ecclesiam studiosissimum : de quo sæpe legisti superius, et inferius æque lecturus eris quot quantaque ipse a Deo consecutus sit pro his in hac vita etiam beneficia.

Jam vero quæ apud Anastasium Bibliothecarium in Hadriano leguntur, de mirifico Ecclesiarum ornatu videamus. Reddemus hic ea cuncta eo ordine, quo apud ipsum scripta reperiuntur, prout ab eodem Pontifice dari Ecclesiis contigerunt, et ab auctore ejus temporis scribi, veritate sincera, licet sermone rudi, impolito, semigræco ac penitus barbaro. Anastasius enim, apud quem magis cum simplicitate veritas, quam cum fuco mendacia valuerunt, eadem ut scripta reperit, in suum volumen describendo transtulit, in ipsum de Romanis Pontificibus commentarium, quæ hic a nobis ad finem ejus Vitæ ex more scribuntur, quod quo singula anno sint facta, non liquet. Sunt hujusmodi :

14. *Quanta Hadrianus contulerit ornamenta Basilicæ S. Petri, necnon aliis patriarchalibus Basilicis et Ecclesiis, et toti Urbi.* — « Erat sæpefatus beatissimus Pontifex amator Ecclesiarum Dei, magnam indesinenter gerens curam pro ornatu et restauratione procuranda omnium earumdem Ecclesiarum. Hinc enim coangelicus vir fecit in Ecclesia beati Petri Apostoli vestem miræ pulchritudinis ex auro et gemmis, habentem præfiguratam historiam, qualiter beatus Petrus a vinculis per Angelum ereptus est. Item in eadem Basilica ab introitu de rugas usque ad Confessionis pavimentum vestivit de argento purissimo, quod pensat libras centum quinquaginta. Fecit etiam in eadem ipsa Basilica beati Petri juxta januas majores argenteas cortinas miræ magnitudinis de palliis stauracinis,

[1] Eginhard. in Vita Caroli Magni.

seu quadraplis (quadruplis) : nam et per universos arcus ejusdem Apostolorum principis Basilicæ de palliis Tyriis atque fundatis fecit vela numero sexaginta quinque ». Hæres hic tu mecum, ut video, lector, in salebris, dum obscurarum vocum interpretationem exoptas, quid rugæ, quid stauracium, quadraplum quid atque fundatum sibi velint, quæ et frequenter cum aliis hujusmodi vocibus continget apud Anastasium reperiri, qui ut vulgo tunc notissima, eadem absque interpretatione reliquit : ut nisi aliquem ejusdem temporis glossarium resurgere contingat, desperata res sit, ut singularum vocum peregrinarum, in latinam linguam tunc acceptarum, interpretationem assequi valeas. Pergit vero Anastasius :

15. « Denique ejus beatitudo fecit et pharum majorem in eadem beati Petri Ecclesia in typum crucis, qui pendet ante presbyterium, habens candelas mille trecentas septuaginta, et constituit, ut quater in anno ipsum pharum accendatur, id est, in Natali Domini, in Pascha, in Natali Apostolorum, et in Natali Pontificis. Item præfatus sanctissimus Pontifex fecit in ea Basilica calicem fundatum argenteum, pensantem libras quinque, quem et posuit in presbyterio pro eo, qui perierat temporibus domni Pauli papæ. Nam et in Ecclesia beati Andreæ Apostoli sita juxta eamdem beati Petri Apostoli Ecclesiam ciborium (cibotium) novum ex argento purissimo ipse ter beatissimus Pontifex fecit, quod pensat libras centum triginta quinque ». Et inferius rursum de his quæ spectant ad eamdem Basilicam, de ipsius ornatu sumptuoso :

« Hic vero egregius sacerdos ob nimium amorem beati Petri Apostoli, totam ejus Confessionem ex auro purissimo in laminis cum diversis historiis compte ornavit, pondera trecentarum librarum ponens, et in postem superiorem ejusdem sacræ Confessionis auri mundissimi librarum tredecim, pari modo et in liminare inferius ejusdem Confessionis aurimundissimi librarum viginti quinque. Adspectum vero altaris super eamdem Confessionem, atque dextera lævaque parte juxta gradus jam dictæ Confessionis, addens in eis argenti libras centum triginta sex, cariosum renovavit, ejusque historias ex auro purissimo librarum centum et octo nitidissime decoravit. Simulque et canthara in eadem Ecclesia dicti Apostoli numero decem renovavit, addens in eis argenti libras centum.

16. « Ante januas vero argenteas fecit canistros argenteos pensantes libras triginta sex, simili modo et in turre canistros argenteos duodecim pensantes libras quadraginta quinque. In eadem quippe B. Petri Ecclesia per diversas coronas fecit delphinos ex argento librarum centum ». Et paulo post : « Et in Ecclesia beati Petri per diversa oratoria canistra argentea numero duodecim simul librarum quadraginta, et rugas in presbyterio a parte virorum et mulierum ex argento purissimo quinquaginta, librarum centum triginta, necnon alias rugas in caput presbyterii ante Confessionem ex argento, pensantes simul libras centum tres ». Et inferius : « Item fecit patenam et calicem in Basilica beati Petri Apostoli in quotidianis ministeriis ex auro purissimo, pensantes simul libras viginti quatuor ». Et paulo post : « In altari majori Ecclesiæ beati Petri Apostoli fecit ex auro purissimo diversas historias ponderis librarum quingentarum nonaginta duarum. Et intus in Confessione imaginem in modum Evangeliorum ex auro obrizo librarum viginti : simul et cancellos ante eamdem Confessionem ex auro purissimo, pensantes libras quinquaginta sex. Quæ fiunt simul, quæ sunt in altari intus, et in sacra, ultro citroque Confessione, et in ambone Evangeliorum, et in postibus inferioribus et superioribus atque cancellis simul et corpore auri obrizi libræ mille trecentæ viginti octo ».

17. Quod rursum ad ejusdem Basilicæ ornatum spectat, hæc postea apud eumdem Anastasium leguntur : « Fecit etiam ter beatus ille imagines sex laminis argenteis investitas, ex quibus tres posuit super rugas, quæ sunt in introitu Ecclesiæ presbyterii, ubi et regularem ex argento investito fecit, et posuit super eamdem regularem præfatas tres imagines in medio existentes, unam quidem pictum habentem vultum Salvatoris, et in utriusque lateribus imagines habentes depictas, unam B. Michaelis et aliam beati Gabrielis angelorum : in superiore vero ruga, id est, in medio presbyterii faciens alium regularem ex argento investitum, constituit super eum tres reliquas imagines, in medio quidem habentes præfiguratum vultum sanctæ Dei Genitricis, et ex duobus lateribus unam habentem vultum depictum S. Andreæ Apostoli, et aliam S. Joannis Evangelistæ : easdem vero sex imagines (ut dictum est) ex laminis argenteis miræ pulchritudinis factas deauravit, in quibus imaginibus posuit libras centum ». Et inferius : « Idem præstantissimus antistes fecit in Ecclesia beati Petri Apostoli ad corpus ejus imagines, quæ dudum ex argento factæ erant, Salvatoris, sanctæ Dei Genitricis, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli atque Andreæ de auro purissimo miræ magnitudinis, pensantes libras ducentas : ipse vero præcipuus Pontifex fecit imaginem ex laminis argenteis deauratis, habentem effigiem Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, quæ posita est super introitum Basilicæ beati Petri Apostoli, ubi portæ argenteæ existunt, quæ pensant libras quinquaginta ».

18. In his vero, quæ ad ædificium spectant ejusdem Basilicæ, hæc apud eumdem Anastasium habentur : « Pro honore beati Petri Apostolorum principis et ornatu ipsius sancti patriarchii instruxit et ædificavit ibidem noviter turrim miræ pulchritudinis decoram, cohærentem porticui quæ ascendit ad balneum, ubi et deambulatorium scilicet solarium suum cum cancellis æreis miræ pulchritudinis construi fecit. Sed et porticum ipsam, quæ vetustate diruta erat, utiliter renovavit, et pic-

turis atque marmoribus eamdem turrem, et cuncta ædificia, ab eo noviter reparata, decoravit ». Et post nonnulla : « Cameram vero B. Petri Apostolorum principis in omnibus destructam atque dirutam restituit, atque pinxit diversis coloribus ». Rursum de his quæ spectant ad eamdem Basilicam : « Duos ejus gradus majores, qui ascendunt in atrium simul, et qui ex duabus porticibus ascendunt in eamdem Ecclesiam, ex utriusque lateribus renovavit ; sed et cunctum pavimentum ipsius Ecclesiæ, ubi marmora confracta erant, adhibitis aliis pulcherrimis ac melioribus marmoribus renovavit. Porticus vero ex utriusque lateribus suprascriptæ Ecclesiæ, in quibus confractæ trabes inerant, et tectum, quod ruinæ vicinum positum erat, positis novis trabibus, et ipsum tectum noviter faciens, restauravit ». Subjicit vero de Forma Sabbatina, quæ eidem Ecclesiæ affluenter aquas ministrabat, ab eo restaurata his verbis :

19. « At vero per evoluta viginti annorum spatia, Forma quæ vocatur Sabbatina nimis confracta existens, per quam decurrebat aqua per centenarium in atrium beati Petri Apostoli, simul et in balneum juxta eamdem Ecclesiam situm, ubi fratres nostri, Christi pauperes, qui ad accipiendam eleemosynam in Paschalem festivitatem annue occurrere et lavari solebant, et ex qua diversæ molæ macinabant, aqua ex eadem Forma, neque in atrium beati Petri, neque intra civitatem decurrebat, dum ipsa Forma (quod dictum est) diruta extitit ob arcus ipsius Formæ magna altitudine constructos, a fundamentis demolitos atque destructos, ut nulla spes videretur esse eosdem arcus, vel fractam Formam reædificandi atque restaurandi : ipse beatissimus ac sanctissimus præsul aggregans multitudinem populi, per semetipsum ad faciendam et restaurandam eamdem Formam præparavit, et tantam curam et sollicitudinem in ejusdem Formæ fabricam exhibuit, quod eam noviter a fundamento renovavit atque restauravit. Et confestim per centenarium ex eadem Forma in atrium sancti Petri aqua decurrebat. Et cum per nimium neglectum et incuriam plumbum ipsius centenarii furtim jam plurima ex parte exinde sublatum fuisset, et reliquum plumbum conquassatum fuisset : protinus idem Pastor, addita multitudine plumbi, ipsum centenarium noviter fecit, et Deo auspice, aqua in atrium B. Petri simul et in præfatum balneum, verum etiam et intra civitatem, id est, in cœnaculum, ubi molendina macinabant, sicut antiquitus abundanter decurrere fecit ». Et inferius : « Idem vere sanctissimus præsul portas æreas majores miræ magnitudinis decoratas studiose a civitate Perusina eas deducens, in Basilicam B. Petri Apostoli ad turrem compte erexit ».

Rursum quod pertinet ad restaurationem ejusdem Basilicæ hæc ibidem : « Simili modo, et in famosissima totoque orbe terrarum præclara et veneranda Basilica beati Petri Apostolorum principis per olitana tempora vetustissimas trabes, quæ ibidem existebant, cernens idem præcipuus Pontifex, mittens Januarium vestiarium secum, cognoscens eam idoneam personam, cum multitudine populi mutavit ibidem trabes numero quatuordecim, atque tectum ejusdem Basilicæ sancti Petri et protinus noviter restauravit ». Et inferius de via, quæ ducebat ab Urbe ad Basilicam eamdem, hæc habet :

20. « Hic item præsagus (præfatus) vir considerans plurimi populi salutem, super ripam fluminis porticum, quæ ducit ad beatum Petrum Apostolum arctam et angustam existentem, per quam viam transeuntes, ad eumdem beatum Petrum Apostolorum principem perveniebant : plusquam duodecim mille tufos in littore alvei fluminis in fundamentis ponens, a solo usque ad tectum miræ magnitudinis porticum, usque ad gradus beati Petri restauravit ». Et de relictis bonis eidem Basilicæ in usum pauperum, hæc idem auctor habet :

« Hujus temporibus defunctus Leoninus consul et dux, postmodum vero monachus, ob veniam suorum delictorum reliquit tres uncias massæ Aricianæ (Aricinæ), qua ex hæreditate parentum suorum fruebatur, sitæ longe ab hac Romana Urbe milliario decimo sexto via Ardeatina, in qua et Ecclesia B. Edistii esse dignoscitur : quam ipse beatissimus papa construens, fabricis decoravit, amplificavitque ad easdem tres uncias supradictæ massæ Aricianæ alias tres uncias a Petro comite, atque Agnete relicta Agathonis scriniarii, et Theodoræ relictæ quondam Dominici præfectorii addidit : fines enim ex omni parte conquisivit, et data digna compensatione, nemini vim inferens, sed magis (ut condecet patri) cuncta secus eumdem locum emit prædia, et Domum cultam beato Petro eumdem locum jure perpetuo statuit permanendum. Quam et Domum cultam sancti Edistii vocant usque in hodiernum. Pariter et massa, quæ vocatur Acuciasa (Anisiana), quæ juxta eamdem Domum cultam esse videtur, ab eodem Leonino beato Petro concessa est ». Obtulit et villam beato Petro, quæ Capracorum dicebatur, de qua inferius.

21. Quod vero spectat ad cultum divinum in psalmodia in eadem Basilica exhibendum, hæc apud eumdem Anastasium habentur : « Hic beatissimus præsul divina inspiratione ignitus, constituit in monasterio S. Stephani cata Barbaram patriciam, sito ad beatum Petrum Apostolum, congregationem monachorum, ubi et abbatem idoneam personam ordinans, statuit, ut sedulas laudes in Ecclesia S. Petri persolvant, sicut et cætera tria monasteria, ut duo monachi pro latere Deo nostro canant laudes : quoniam ipsum monasterium in magna desidia, incuria, et negligentia positum erat, et nullum divinum officium cultui ibidem exhibebatur ». Hæc sunt quæ spectant ad Basilicam S. Petri diversis in locis in Hadriano apud Anastasium recitata, suo ordine collocata : quod et fecimus in iis quæ pertinent ad alias Urbis Ecclesias, de quibus singulis ex eodem auctore dicendum est,

atque in primis de Basilica S. Pauli. Ait enim:

« Idem beatissimus Pontifex in Ecclesia B. Pauli Apostoli vestivit corpus ejus doctoris mundi (Confessionem scilicet, ubi corpus est ipsius) ex laminis argenteis pensantibus libras triginta, quas addidit idem sanctissimus præsul, quoniam argentum illud, quod primitus erat, nimis confractum existebat. Item fecit in eadem Basilica beati Pauli cortinam majorem juxta januas principales ex palliis quadraplis (quadruplis) ad instar cortinæ, quam in Ecclesia beati Petri fecit. Sed et aliam cortinam majorem fecit ex palliis quadraplis, quæ pendet sub arcu majori sub eodem altari. Etiam per diversos arcus ejusdem Ecclesiæ ex palliis quadraplis fecit vela numero septuaginta. Atrium vero B. Pauli Ecclesiæ, quod antea nimis desolatum existebat (nam ibi boves et caballi ingrediebantur ad pabulandum propter herbam, quæ ibidem nascebatur) inspiratus a Deo idem Summus Pontifex ex marmoribus pulchris sternere fecit ». Et rursus inferius de ejusdem Basilicæ aliis ornamentis:

22. « Idem sanctissimus Pontifex fecit in Basilica beati Pauli Apostoli ex laminis argenti imagines tres, quæ ponuntur super rugas in introitu presbyterii, unam quidem habentem depictum vultum Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et in utroque latere imagines depictas, habentes effigies angelorum viginti quatuor ». Et inferius: « In Ecclesia beati Pauli, ad instar eorum, quæ feceral in Basilica S. Petri, fecit delphinos argenteos cum coronis, pensantes libras centum octuaginta ». Et post aliqua:

« Fecit et in Confessione beati Pauli Apostoli ex auro purissimo imaginem in modum Evangeliorum (seu Evangelistarum) intus super ejusdem sanctissimum corpus, pensantem libras viginti ». Et post multa: « Hic idem eximius papa altare beati Pauli Apostoli una cum ejusdem Confessionis foribus auro mundo sacras designans historias, mirifice ornavit, pensantes libras centum triginta ». Et paulo post: « Hic ipse almificus præsul fecit in Basilica B. Pauli Apostoli patenam ex auro obrizo et calicem, pensantes simul libras viginti ».

De his vero, quæ spectant ad restaurationem ejusdem Basilicæ, idem auctor ex ordine, quo sunt facta, scribens, hæc superius habet: « Restauravit Basilicam S. Pauli: cernens ibidem existentes trabes e priscis temporibus jam ruituras, fecit, sicut superius dictum est in Basilica principis Apostolorum, cuncta disponens per Januarium vestiarium suum cum multitudine populi. Sed et ipse ter beatissimus pastor per semetipsum frequentans, totam noviter restauravit, in qua et mutavit ibidem trabes majores triginta quinque, et per circuitum eamdem Basilicam renovavit ». Et post plurima: « Porticum vero, quæ ducit ad B. Apostolum a porta una cum Ecclesia S. Eupli usque ad prædictam Ecclesiam S. Pauli, de novo restauravit ».

23. De his vero quæ spectant ad Basilicam Lateranensem, idem auctor hæc habet: « In Basilica Salvatoris Domini nostri Jesu Christi juxta Lateranas similiter fecit vestem de stauracio, sed et cortinam majorem ex palliis quadraplis (quadruplis); sed et per diversos arcus vela serica, numero quinquaginta septem, omnia ex palliis quadraplis, seu stauracinis ». Et post multa ista subjicit: « In Ecclesia Salvatoris quæ vocatur Constantiniana fecit ante vestibulum altaris aureas tres gabathas, pensantes libras decem ». Et inferius: « In Ecclesia Constantiniana fecit delphinos argenteos librarum triginta ». Et rursum, quod ad restaurationem pertinet: « Item et Basilicam Salvatoris, quæ Constantiniana vocatur juxta Lateranense patriarchium in ruinis positam, noviter restauravit, et quadriporticum et fornices, sicut in Ecclesiis beatorum Apostolorum Petri et Pauli, renovavit, in qua trabes majores mutavit quindecim ».

Rursum de his quæ spectant ad ejusdem Ecclesiæ sacrarum laudum functionem, hæc ibidem habentur: « Hic idem beatissimus et Apostolicus vir cum diligentissima inquisitione reperisset monasterium Honorii papæ in nimia desolatione propter quorumdam negligentiam, divina inspiratione motus, noviter ædificavit atque ditavit, et abbatem cum cæteris monachis regulariter ibidem vitam degentes, ordinavit, et constituit eos, ut in Basilica Salvatoris, quæ Constantiniana dicta est, juxta Lateranense patriarchium posita, officium celebrarent, hoc est, matutinam horam, Primam, Tertiam, Sextam, sed et Nonam etiam et vespertinam; et quidem ab uno choro monachi monasterii S. Pancratii ibidem posito, ab altero monachi monasterii sanctorum Andreæ et Bartholomæi, Honorii papæ, quatenus piis laudibus pariter psallentes hymniferis choris læti resonarent cantus, reddentes Domino gloriosos melos, persæpius memorantes venerandi Pontificis nomen, scilicet in herula memoriale ejus pangentes carminibus ». Hæc de his ibi.

24. Sed et de restituta ab eodem Pontifice aqua Claudia in Basilicam Lateranensem hæc habet: « Dum vero Forma, quæ Claudia vocatur, per annorum spatia demolita esse videretur, unde in balneis Lateranensibus de ipsa aqua lavari solebat, et in baptisterio Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et in plures Ecclesias in die sancto Paschæ decurrere solebat, et cum modica aqua de prædicta Forma decurreret: proficiscens præcipuus et coangelicus præsul aggregans multitudinem populi a partibus Campaniæ, per semetipsum ad fabricandam et restaurandam eamdem Formam totis viribus properavit, et tantam curam et sollicitudinem in ejus Formæ fabrica exhibuit, et eam noviter revocavit et restauravit: atque confestim ex eadem Forma aquam in præfata balnea, et intus civitatem, sicut antiquitus, abundanter decurrere fecit». Hæc ibi.

Et post aliqua de Forma aquæ Virginis habet ista: « Hic idem almissimus præsul divina inspiratione repletus, et misericordia motus, Formam, quæ Virginis appellatur, quæ per annorum spatia

demolita atque ruinis plena existebat, perspiciens hic benignissimus et pius pastor, noviter eam restauravit, quæ in tantam abundantiam aquæ profluxit, ut totam pæne civitatem satiaret ». Et de alia Forma Jovia nuncupata, hæc ait : « Item ipse sanctissimus præsul Formam, quæ Jovia vocatur, quæ evoluta viginti annorum spatia confracta jacebat, a fundamentis restaurare fecit ».

25. Jam vero quæ in Basilica Dei Genitricis, Ad præsepe dicta, apud eumdem Anastasium leguntur facta ab Hadriano Pontifice, hic reddamus. In primis habet hæc de vestibus altaris, velis atque cortinis : « In Ecclesia sanctæ Dei Genitricis Ad præsepe fecit vestes duas super altare majus, unam ex auro purissimo, atque habentem Assumptionem sanctæ Dei Genitricis, et aliam de stauracio ornatam in circuitu blattis. Fecit et in ea Ecclesia cortinas majores ex palliis quadraplis (quadruplis) ad similitudinem earum, quas fecit in Ecclesia S. Petri, sed et per diversos arcus ejusdem Basilicæ vela fecit ex palliis quadraplis, numero quadraginta duo ». Et post multa : « In Basilica sanctæ Dei Genitricis, quæ est Ad præsepe, in altare ipsius præsepii fecit laminas ex auro purissimo historiis depictas, pensantes libras centum quinque. Et intra supra Confessionem tabulas duas ex argento pensantes libras quindecim ». Et paulo post : « In Basilica beatæ Dei Genitricis Ad præsepe fecit delphinos argenteos per diversas coronas, pensantes libras viginti quatuor ».

Sed et de his, quæ spectant ad sacrarum laudum functionem a monachis exhibendam, idem hæc habet : « Monasterium sanctorum Hadriani atque Laurentii, quod in ruinis marcescebat, et a priscis temporibus tanquam erepta (septa crypta) a sæcularibus inhabitabatur : ipse vero egregius antistes a novo restauravit, et prædictorum sanctorum, videlicet Hadriani atque Laurentii nomine ædificavit (dedicavit), in quo multa donavit tam in auro quam in argento, seu agris atque familiis, diversisque peculiis et monilibus : et constituit in Basilica Dei Genitricis Mariæ Ad præsepe, sicut in cæteris monasteriis ibidem constitutis, Deo diu noctuque canentes solitas dicere laudes ». Sed et de reparatione ejusdem Ecclesiæ hæc inferius : « In Basilica sanctæ Dei Genitricis Ad præsepe, posuit trabes majores, numero viginti ».

26. In Basilica autem S. Laurentii hæc ab eodem Hadriano Pontifice facta esse narrantur : « Fecit in Basilica B. Laurentii martyris, foris muros scilicet, ubi sanctum corpus ejus requiescit, vestem de stauracio; et in ejus Ecclesia majori altari similiter fecit vestem. Sed et tectum ejusdem beati Laurentii Basilicæ, quæ jam distecta erat, et trabes ejus confractæ, noviter fecit ». Et post multa rursum hæc habet : « Fecit idem præfatus antistes in Confessione B. Laurentii martyris foris murum, imaginem ex auro purissimo in modum Evangeliorum, ejusdem B. Laurentii effigiem continentem ». Ac rursus inferius :

« Similiter et in Ecclesia beati Laurentii martyris foris murum fecit ex auro purissimo patenam cum calice, pensantem simul libras quindecim ». Item de porticu sancti Laurentii : « Porticum, quæ ducit ad sanctum Laurentium foris murum, a porta usque ad eamdem Basilicam de novo construxit, et ipsam Basilicam S. Laurentii restauravit : imo et Ecclesiam sancti Stephani juxta eam sitam, ubi corpus sancti Leonis episcopi et confessoris requiescit, similiter undique renovavit una cum cœmeterio beatæ Cyriacæ et ascensum ejus. Insuper in dicta Ecclesia fecit vela ex palliis sericis viginti, linea viginti ».

27. Quæ autem fecerit in Basilica S. Mariæ Transtiberim, titulo Callisti, hæc ab eodem auctore notantur diversis in locis, aitque primum : « Itemque titulum sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, quæ vocatur Callisti Transtiberim, a novo in integrum ex omni parte restauravit ». Et inferius : « Fecit in ea canistra quinque argentea, pensantia simul libras quindecim ». Et de Ecclesia S. Mariæ Ad martyres habet ista : « In Basilica Dei Genitricis Ad martyres simili modo fecit vela de palliis sericis, numero viginti, et linea viginti ». Et inferius : « In Ecclesia S. Mariæ, quæ Ad martyres vocatur, renovavit ciborium de argento, quod ex vetustate consumptum erat, et addidit in eo argenti libras sexaginta, et in pristinum erexit eum noviter locum. Sed et arcum in eadem venerabili Ecclesia fecit de argento, pensantem libras duodecim ».

De Ecclesia autem S. Marci hæc in eam ab eodem Pontifice collata idem auctor affirmat : « Ecclesiæ vero beati Marci, cujus tectum erat jam vetustate putridum, vicinum ruinæ, depositis vetustissimis trabibus, et aliis impositis noviter, ipsum tectum atque porticus in circuitu fecit, eamque Ecclesiam restauravit. Arcus vero tres, qui vetustissimi erant, addens ipse Pontifex beatissimus libras argenti duodecim, noviter fecit. Et in eadem Ecclesia super altare majus fecit vestem de stauracio ex palliis quadraplis. Fecit et in ea vela numero viginti septem, similiter et cortinam ex iisdem palliis quadruplis sub trabe fecit ». Et inferius : « In prædicta Basilica S. Marci fecit alios arcus argenteos, numero sex, pensantes simul libras quinquaginta quinque, pariter et calices ministeriales a Catholica procedentes ex auro purissimo restauravit, pensantes libras novem et semis ». Et in fine : « In titulo beati Marci nutritoris sui fecit patenam et calicem ex auro obrizo, pensantes pariter libras undecim, et calices argenteos quatuor, pensantes libras duodecim ».

28. De Basilica vero SS. Apostolorum ista habet : « Basilica quoque Apostolorum in Via lata porticus in circuitu renovavit, quas antea initiaverat ejus prædecessor dominus Paulus papa, et non compleverat omnia, Deo propitio, reparavit præfatus Pontifex simul et tectum. Sed et apsidem ipsius Ecclesiæ cernens jam ruinæ vicinam existere, can-

canis ferreis eamdem apsidem confirmare fecit, et ita eam renovavit. Fecit et vestem in eadem Ecclesia super altare majus de stauracio ». Et inferius : « Fecit in eadem Basilica vela de palliis sericis numero viginti, et linea viginti ». Et post ista :

« Item ter beatissimus præsul in Basilica majore, quæ appellatur sanctæ Dei Genitricis, quæ est juxta Basilicam B. Laurentii martyris et levitæ, ubi corpus ejus requiescit foris muros hujus civitatis Romanæ, obtulit vela de stauracio, sive quadrupli numero quindecim ».

De Basilica vero S. Pancratii hæc idem : « Simili modo fecit et in Basilica beati Pancratii martyris, quæ est foris muros hujus civitatis Romanæ, vela de stauracio seu Tyria numero triginta octo ». Et inferius : « Item in Basilica S. Pancratii monasterium, una cum monasterio S. Victoris, ibidem situm reparavit.

« In Basilica autem beati Valentini simili modo fecit vestem de stauracio ». Et inferius : « Tectum vero Basilicæ beati Laurentii ad Taurellum, dum nimis vetustissimum esset, omnes ejus trabes novas ibidem posuit, eumque restauravit, simulque et vestem de quadraplo super altare ejusdem Ecclesiæ fecit et obtulit.

29. « Basilicam vero beati Felicis positam in Pinciis, quæ in ruina erat, et tectum ejus discoopertum existebat, facto eodem tecto, noviter ipsam Ecclesiam reparavit, et vestem super altare ejus de quadraplis faciens obtulit.

« Renovavit etiam et tectum Basilicæ S. Laurentii, quam Damasi dicunt, ubi et vestem super altare ejus de stauracio obtulit ; simulque et aliam vestem post altare fecit , ubi requiescit corpus S. Damasi ». Et paulo post :

« Cœmeterium item Petri et Marcellini via Lavicana juxta Basilicam beatæ Helenæ renovavit, et tectum ejus, id est, S. Tiburtii et eorumdem SS. Petri et Marcellini noviter fecit, quoniam nullus erat jam descensus ad ipsa sancta corpora.

« Item in Basilica B. Hadriani fecit cerostrata argentea, pensantia libras duodecim, simul et laudanas duas ex argento, pensantes libras octo, quas posuit super rugas presbyterii, ubi arcus de argento existit. Fecit etiam et vestes duas de stauracio, unam super altare B. Hadriani, et aliam super altare S. Martinæ, sed et vela de palliis quadraplis numero quindecim in eadem Ecclesia fecit ». Et post multa :

30. « Idem egregius præsul Basilicam B. Hadriani martyris, et SS. Cosmæ et Damiani, quas de novo restauravit, diaconias constituit, in quibus et multa bona fecit per suam sempiternam memoriam, concedens eis agros, vineas, oliveta, servos et ancillas, et peculia diversa atque res mobiles, ut de redditibus eorum crebris exactionibus diaconiæ proficientes, pauperes Christi reficerent. In præfata vero diaconia S. Hadriani obtulit ex argento canistra duodecim, amam unam, scyphum unum, patenam unam, calicem unam, amulam offertoriam unam, pensantes omnes libras sexaginta septem ». Et de iisdem diaconiis inferius : « Item et in Basilica beatorum Cosmæ et Damiani similiter obtulit calicem et patenam de auro obrizo, pensantes omnes libras undecim. Verum et in diaconia sancti Hadriani patenam et calicem ex auro mundo obtulit, pensantes item libras undecim. Fecit et in diaconia S. Hadriani arcus argenteos duos, pensantes libras viginti ». Et de eadem : « Eidem altari vestem de stauracio fecit, simul et cortinam ante Basilicam ex palliis de quadraplis, necnon vela ex eisdem quadraplis numero viginti, linea viginti.

« Et in Ecclesia sancti Martini fecit arcus argenteos tres, pensantes libras triginta.

« Tectum vero tituli beati Clementis, quod jam casurum erat, positum in regione tertia restauravit. Necnon in Basilicam beati Silvestri confessoris atque Pontificis sitam in Orphea, quæ in ruinis posita erat, et tectum ejus dirutum erat, facto tecto, ipsam Ecclesiam renovavit ». Et post aliqua :

« Tectum denique Basilicæ beati Januarii martyris ad portam beati Laurentii martyris et levitæ restauravit.

« Item in cœmeterio beatorum martyrum Abdon et Sennen foris portam Portuensem, vestem de stauracio fecit atque obtulit ». Et inferius : « Simulque etiam Basilicam sanctorum Abdon et Sennen, atque beatæ Candidæ, unà cum cæteris sanctorum cœmeteriis pariter renovavit.

31. « Tectum denique tituli S. Priscæ, quod jam casurum erat, in ruinis positum noviter fecit, ubi et vestem de stauracio fecit ». Et inferius :

« In Basilica S. Stephani protomartyris in Cœlio monte, fecit vela de stauracio, seu Tyria numero viginti ». Et post multa de eadem Basilica hæc addit : « Pariter et in Basilica beati primi martyris Stephani, sita in Cœlio monte, quæ per olitana tempora marcuerat, maximas deferens trabes, tam vastam molem Basilicæ porticu mirifice intrinsecus et extrinsecus renovavit ». Et rursum :

« In Basilica beati Apollinaris simili modo vela de octaplo numero decem, et linea decem fecit ». Et inferius :

« Item in Basilica beati Valentini martyris, quæ sita est foris muros hujus civitatis Romanæ similiter fecit vela de stauracio, seu octaplo numero viginti duo, et linea viginti duo ». Et inferius :

« Titulum beatæ Susannæ martyris inter duas domos sitam juxta S. Quiriacum, cujus tectum jam casurum erat, et in ruinis positum noviter restauravit. Similiter et titulum beati Quiriaci martyris, et Ecclesiam sancti Laurentii ad Formosam pariter restauravit ». Sed et de alia Ecclesia S. Laurentii in Palatino sita, et de monasterio ibi posito ita subjicit :

« Item hic almificus præsul monasterium sancti Laurentii, quod in Palatinis desertis reperit, no-

viter restaurans et ditans, conjunxit cum alio monasterio juxta ipsum posito S. Stephani, quod cognominatur Baganda, et ordinavit monachos, et constituit, ut in titulo beati Marci Pontificis et confessoris officio fungerentur, id est, Matutina hora, Prima, Tertia, Sexta atque Nona, et Vespertina psallerent pro requie animæ suæ ». Et inferius:

32. « Diaconiam vero sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ Scholæ Græcæ, quæ appellatur Cosmedin, dudum brevem in ædificiis existentem, sub ruinis positam, restauravit: nam maximum monumentum de Tiburtino tufo super eam dependens super amnem Circi, plurimam multitudinem populi congregans, multamque lignorum struem incendens, demolitus est: simulque collectionem ruderum mundans, a fundamentis ædificans prædictam Ecclesiam ultro citroque spaciose dilatans, tresque apsides in ea constituens præcipuus antistes, vere Cosmedin amplissimam a novo restauravit.

« Pariterque restituit titulum beati Laurentii martyris, quem Lucinæ dicunt, seu Ecclesiam beati Martini sitam juxta titulum beati Silvestri.

« Simili modo Ecclesiam beati Agapiti martyris foris muros, juxta S. Laurentium positam, reparavit: quæ a priscis temporibus marcescens, in ruinis defecerat: eam vero una cum porticibus idem antistes, fervens amore Dei, e novo miro decore restituit.

« Item titulum S. Sixti renovavit. Itemque titulum S. Eusebii undique renovavit ». Et paulo post:

« Verum etiam Basilicam Hierusalem, quæ in Sessoriano sita est, in qua trabes olitanæ (id est, veteres) marcuerant, mutans eas, in omnibus restauravit.

33. « Pariter templum Apostoli, quod appellatur Eudoxiæ, ad Vincula totum restauravit ». Et inferius: « In titulo Eudoxiæ, videlicet beati Petri Apostoli ad Vincula fecit canistra duodecim, pensantia simul libras triginta sex, et delphinos per diversas coronas triginta quinque, pensantes libras octo.

« Item Basilicam sanctarum Ruffinæ et Secundæ, quæ ponitur in episcopio Silvæ Candidæ, quæ olitana vetustate marcuerat, una cum baptisterio, summo studio renovavit.

« Sicut et Basilicam beati Petri, sitam in Via Appia in silice ultra S. Thomam Apostolum, non procul a trigesimo, desolatione et ruinis præventam, de novo una cum baptisterio restauravit mole magnitudinis decoram ». Et post nonnulla:

« Ecclesiam beati Joannis Evangelistæ, sitam juxta portam Latinam, ruinis præventam, in omnibus renovavit.

« Verum etiam Ecclesiam Apostolorum, foris portam Appiam milliario tertio, in loco qui appellatur Catacumbas, ubi corpus beati Sebastiani martyris cum aliis requiescit, a ruinis præventam restauravit.

« Item et titulum Pudentis, id est, Ecclesiam sanctæ Pudentianæ in ruinis positam, noviter reparavit.

« Sed et Basilicam S. Theodori, sitam intra Velum juxta Domum cultam Sulpicianam restauravit.

« Item Basilicam S. Petri positam in Massa Merulana, per vetusta tempora dirutam, renovavit ». Et inferius:

« Hic fecit in Basilica beatæ Petronillæ ad beatum Petrum Apostolum arcus argenteos sex, pensantes libras quinquaginta.

« Titulum vero sanctæ Praxedis ex parte ruentem restauravit.

34. « Basilicam S. Eugeniæ tam intus quam foris de novo restauravit ». De qua Basilica rursus inferius hæc habet: « Porro in Basilica S. Eugeniæ, ut jugiter illic Domino cantarent laudes, videlicet hora Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespertina et Matutina. In qua et plura dona obtulit, id est, agros, vineas, domos, servos et ancillas cum diversis peculiis et cæteris mobilibus rebus.

« Simili modo Basilicam S. Gordiani atque Epimachi, et cœmeterium ejusdem Ecclesiæ renovavit.

« Cœmeterium sanctorum Simplicii et Serviliani, atque Quarti et Quinti martyrum, et beatæ Sophiæ una cum cœmeterio sancti Tertullini foris portam Latinam renovavit.

« Necnon et Ecclesiam beatorum Tiburtii et Valeriani atque Maximi renovavit.

« Item Basilicam S. Zenonis una cum cœmeterio sanctorum Urbani Pontificis, Felicissimi et Agapiti atque Januarii et Cyrini martyrum foris portam Appiam uno cohærentes loco, renovavit.

« Simili modo titulum S. Marcelli, in Via lata situm, de novo restauravit.

« Basilicam cœmeterii sanctorum martyrum Hermetis, Proti et Hyacinthi, atque Basilicam miræ magnitudinis renovavit.

« Cœmeterium sanctæ Felicitatis via Salaria, una cum Ecclesiis S. Silvani martyris, et S. Bonifacii confessoris atque Pontificis, uno hærentes solo, mira magnitudine restauravit.

35. « Basilicam S. Saturnini, in prædicta via Salaria positam, una cum cœmeterio sanctorum Chrysanti et Dariæ renovavit.

« Atque cœmeterium sanctæ Hilariæ innovavit.

« Item et cœmeterium Jordanorum, videlicet sanctorum Alexandri et Vitalis et Martialis, et sanctarum septem virginum a novo restauravit.

« Cœmeterium S. Silvestri confessoris atque Pontificis, aliorumque multorum sanctorum foris portam Portuensem in ruinis positum restauravit.

« Similiter et sanctorum Abdon et Sennen una cum cæteris sanctorum cœmeteriis pariter renovavit.

« Ecclesiam beatæ Agnetis, seu Basilicam beatæ Emerentianæ, pariter et Ecclesiam S. Nicomedis, sitas foras portam Numentanam, simul et cœmeterium beati Hippolyti martyris similiter restauravit ». Et inferius : « Sed et sarta tecta tituli sanctorum Quatuor Coronatorum, quæ in ruinis existebant, trabes plures imponens, restauravit ». Pariter inferius : « Ecclesiam sanctæ Sabinæ, sitæ in territorio Ferentillo, de novo restauravit ». Et paulo post : « Item diaconiam sanctorum Sergii et Bacchi restauravit ». Sed quæ subjicit de Ecclesia sancti Anastasii, videamus.

36. « Basilicam vero beati Anastasii Christi martyris una cum baptisterio et egumenarchio cæterisque ædificiis, per incuriam monachorum in nocturno silentio exustam, a fundamento usque summum, cum audivit misericordissimus præsul : valde diluculo velociter currens, reperit eam adhuc ardentem, et solummodo arcam ejusdem martyris erutam in media curte jacentem. Cætera vero sanctuaria seu ministeria, tam in Ecclesia quam in vestiario, ab ipso igne conflagrata sunt. Qui nimio mœrore affectus, una cum sanctorum ministris certatim exstinguere ignem curavit. Atque confestim viribus totis a flammæ ruinis erutam de novo in meliorem statum prædictam Ecclesiam cum vestiario et egumenarchio et cæteris ædificiis renovavit atque restauravit. Et amplius in ea Ecclesia sanctuaria atque ministeria et ornamenta majora, quam quæ ibi combusta sunt, contulit ».

De diaconiis autem ab ipso restitutis hæc ibidem leguntur : « Restituit diaconias tres foris portam beatorum Apostolorum principis, id est, unam quidem sanctæ et gloriosæ semper Virginis Dei Genitricis Mariæ Dominæ nostræ, quæ sita est in atrio, aliam, quæ sita est foris portam beati Petri Apostoli, in caput portici item nomine sanctæ et intemeratæ Dominæ nostræ, necnon aliam diaconiam, quæ appellatur S. Sylvestri, juxta hospitale S. Gregorii. Quas suprascriptas diaconias restauravit, et dona plurima mobilia et immobilia pro remedio animæ suæ obtulit ; constituitque per unamquamque hebdomadam quinta feria cum psallentio (cantu psalmorum), ut a diaconia pauperes usque ad balneum pergerent, et ibi per dispensationem eleemosynas fieri ».

37. Quod vero spectat ad eleemosynas in pauperes erogandas, quænam harum causa idem obtulerit Basilicæ Vaticanæ, ita idem auctor docet de villis ab eo constructis, ex quibus annona pauperibus ministrari posset ; ait enim : « Hic beatissimus præsul fecit et constituit noviter Domos cultas quatuor (ita villas nominat) : unam quidem quæ vocatur Capreorum, positam in territorio Vigentano, milliario ab Urbe plus minus quinto decimo, atque primitus fundum ipsum Capreorum cum aliis pluribus fundis ei cohærentibus ex hæreditaria parentum suorum successione, ejus propriis existentibus, et aliis pluribus fundis casalibus et massis, data justa compensatione a diversis personis emptis, et eidem Domui cultæ additis conjunxit. Quam videlicet Domum cultam Capreorum (Capracorum) cum aliis massis, fundis, casalibus, vineis, olivetis, aquimolis (seu molendinis) et omnibus ei pertinentibus statuit per privilegium Apostolicum sub magnis anathematis obligationibus, ut in usum fratrum nostrorum Christi pauperum perenniter permaneat ; et triticum et hordeum, quod annue in locis ejusdem Domus cultæ fuerit, diligenter in horrea sanctæ nostræ Ecclesiæ deferantur, et sequestrata reponantur. Vinum etiam et diversa legumina, quæ in prædiis et locis ejusdem antefatæ Domus cultæ annue nata fuerint, simili modo curiose in paracellario prænotatæ sanctæ nostræ Ecclesiæ deducantur et separatim reponantur. Sed ex porcis, qui annue in casalibus sæpius dictæ Domus cultæ inglandati fuerint, capita centum exinde occidant, et in eodem paracellario reponantur. Decernens ejus ter beatitudo atque promulgans sub validissimis obligationibus, interdictionibus, ut omni die centum fratres nostri pauperes, etiamsi plures fuerint, congregati in Lateranensi patriarchio constituantur in porticu, quæ est juxta scalam quæ ascendit in patriarchium, ubi et ipsi pauperes depicti sunt, et quinquaginta panes, pensantes per unumquemque libras duas, simulque et decimatas vini duas, pensantes per unamquamque decimatam libras sexaginta, et caldaria plena de pulmento : erogenturque omni die per manus unius fidelissimi paracellarii eorumdem pauperum, accipiens unusquisque eorum portionem panis et portionem vini, id est, cuppam capientem calices duos, necnon et carnem de pulmento. Ita videlicet statuens ejus beatitudo promulgavit, una cum sacerdotali collegio, ut in nullis aliis utilitatibus fruges ex redditibus, et diversa peculia antefatæ Domus cultæ erogentur aut expendantur, nisi solummodo in propriis subsidiis et quotidianis alimentis prædictorum fratrum nostrorum Christi pauperum, quibus cuncta proficiant et perenniter erogentur.

38. « Alias vero tres Domos cultas, videlicet Galeria, posita via Aurelia, milliario ab Urbe plus minus decimo ad sanctam Ruffinam cum fundis et casalibus, vineis, aquæmolis, olivetis et omnibus ei pertinentibus, reliquas vero duas, id est, aliam Galeriam positam in Portuensi, milliario ab Urbe plus minus duodecimo cum fundis et casalibus, vineis, aquæmolis, seu monasterium beati Laurentii, positum in insula portus Romani, cum vineis pertinentibus, simulque et lecticariam quæ vocatur Asprula : verum etiam aliam Domum cultam, quæ vocatur Calvisianum, cum fundis et casalibus, vineis et olivetis, aquæmolis et aliis omnibus ei pertinentibus, posita via Ardeatina milliaribus ab Urbe plus minus quindecim, quas videlicet tres Domos cultas, scilicet Galeriam, Calvisianam et aliam Galeriam statuit ejus beatitudo per Apostolicum privilegium sub validis anathematis obligationibus, ut in usu proprio et utilitate sanctæ nostræ Ecclesiæ permaneant.

« Et inferius de Ecclesia erecta ab eodem in Capracoro villa, ista habet : Hic item sanctissimus Pontifex in Domo culta quæ Capracorum appellatur, quam obtulit pro alimoniis pauperum beato Petro Apostolorum principi nutritori suo, a solo fundavit Ecclesiam, simulque speciose ornavit, et in nomine ejusdem Deo factori suo dicavit, recondens in ea reliquias ex vestimentis Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et ejusdem Genitricis semperque Virginis Mariæ, atque duodecim Apostolorum et aliorum venerabilium martyrum. In quam sanctissimam Ecclesiam cum clero senatuque Romano pergens cum mira gloria et exultatione, ac pariter ovantes, et in pauperes Christi ibidem magnam consuetam eleemosynam faciens, translatavit et introduxit in eam corpora sanctorum martyrum simulque Pontificum, videlicet corpus S. Cornelii martyris atque Pontificis, pariterque S. Innocentii confessoris atque Pontificis, quos ut patronos in Domino almus sacer Pontifex, ob amorem sanctæ Sedis Apostolicæ, in qua præsederunt, sicut decuit, honoravit.

39. « Ad postremum de muris Urbis collapsis et ab eo restitutis, hæc ibidem leguntur : Ipse vero a Deo protectus præsul, conspiciens muros hujus civitatis Romanæ per olitana tempora in ruinis positos, et per loca plures turres usque ad terram eversas : per suum solemne studium omnes civitates tam Tusciæ, quam Campaniæ congregans una cum populo Romano ejusque suburbanis, necnon et toto Ecclesiastico patrimonio, omnibus prædicans, dividens ex sumptibus, et dapibus Apostolicis totam Urbem in circuitu restaurans, universa renovavit atque decoravit ». Habet superius idem auctor expensas esse in opus mille centum auri libras, secundum veriorem lectionem. In fine vero : « Hic beatissimus Pontifex omnia utiliter tam in eleemosynis pauperum quam in ornamentis Ecclesiarum perficiens, cursum consummans, atque fidem Orthodoxam solertissime servans, Dei vocatione vitam finiens, ad æternam requiem migravit. Qui fecit ordinationes duas per mensem Martii, creans presbyteros viginti quatuor, diaconos septem, episcopos per diversa loca numero centum octoginta quinque, et sepultus est in Basilica B. Petri Apostoli, septimo kalendas Januarii, Indictione quarta. Fuit autem temporibus Caroli Magni regis ». Hucusque apud Anastasium. Non prætermittendum quod ultimis Hadriani temporibus [1] Offa rex Anglorum, reperto corpore sancti Albani martyris cum aliis reliquiis, Romam venit, ut probarentur ab Hadriano, privilegiumque acciperet pro monasterio ejus nomine Verolumii erigendo, utque suorum peccatorum remissionem a Christi vicario consequeretur. Quibus omnibus acceptis, est reversus in Angliam.

40. *Leo papa sanctitate insignis.* — Post obitum vero Hadriani Pontificis, neque die integra Sedes ipsa vacavit, siquidem eadem qua obiit Hadrianus die creatus est ejus successor Leo, hujus nominis tertius. De quo hæc apud eumdem Anastasium leguntur : « Leo tertius natus est Romæ ex patre Asuppio : qui a parva ætate in vestiario patriarchii enutritus et educatus, in omnemque Ecclesiasticam disciplinam spiritualiter educatus, tam in psalterio quam in sacris divinis Scripturis pollens, subdiaconus factus, in presbyterii honorem provectus est. Erat enim vir castus, loquela facundus, et animo constans. Ubi inveniebat aliquem præcipuum monachum, vel servum Dei, in colloquiis divinis et orationibus cum eo penitus vacare non cessabat. Et valde nimisque hilaris in eleemosynis existebat; verum etiam et infirmorum maximus fuit visitator, prædicans illis scripturaliter, ut eorum animas eleemosynis redimerent. Plures ejus prædicationibus annuentes, quicquid ille pro Christo commendabat, die noctuque pauperibus erogabant : fructum animarum crebro offerens salubriter Deo. Et dum taliter in ipso vestiario præcipue docens splenderet, et ejus solertissimam curam ipse vestiarius diligeret : ab omnibus amantissime diligebatur. Quapropter divina inspiratione, una concordia, eadem voluntate, a cunctis sacerdotibus, seu proceribus et omni clero, necnon ab optimatibus et cuncto populo Romano, Dei nutu, in natali die beati protomartyris Stephani electus est, et sequenti die in natali S. Joannis Apostoli et Evangelistæ ad laudem et gloriam omnipotentis Dei in Sede Apostolica ordinatus est. Erat enim Ecclesiasticarum rerum defensor, et contrariorum fortissimus expugnator et mitissimus, et Ecclesiæ benevolus et præclarus amator, tardus ad irascendum et velox ad miserandum, nulli malum pro malo reddens, neque vindictam secundum merita tribuens, sed pius ac misericors a tempore ordinationis suæ omnibus studuit justitiam facere ». Hæc ibi.

41. Probat quidem insignem Leonis sanctitatem ipsa omnium consensu electio quam celerrime facta, utpote qui eximio virtutum fulgore mox omnium oculos in se convertit, neque filii tenebrarum (si qui essent inter eos) ausi sunt resistendo tantam ejus gloriam obscurare. Electus plane a Deo, ut magna pateretur, sicut de Paulo [1] dictum est ad Ananiam a Domino : « Ostendam illi quanta eum oporteat pro nomine meo pati ». Electus pariter, ut magna præstaret, qui videlicet Apostolica auctoritate imperium restitueret Occidentalibus oris, sed de his fusius suo loco dicendum. Rejicitur vero, quæ nulla subsistit firmitate fabella de Leone, quod sui exordio Pontificatus passus carnis incendium, ob mulierem ejus manum exosculantem, eam ipse sibi præciderit, statueritque ne manus, sed pedes quis deberet osculari Pontifici : cum ante hæc tempora reperiatur moris fuisse osculari pedes, manus nunquam. Multaque alia cum sint quæ repugnent, prorsus sit ut audiantur indigna

[1] Matt. West. monast. anno 794.

[1] Act. v.

quæ alii (ut dictum est superius) affigunt Leoni Magno. Ita inconstans mendacium invenitur ubique.

42. *Constantinus, repudiata legitima, uxorem ducit Theodotem, unde dissidia et persecutiones in oppugnatores.* — Quod ad res pertinet Orientalis imperii, hoc anno Constantinus sine matre regnans, juvenili temeritate, ardore libidinis, abdicata jam Maria legitima conjuge, Theodotem cubiculariam ducens, Augustamque coronans mense Augusto, nuptias in palatio S. Mennæ celebravit. Hæc Theophanes anno hoc ipso sexto (ut ait) ejusdem imperatoris. Apud quem corrigas, dum ejusdem sextus annus signatus Indictione prima reperitur, cum tertius ipsius imperii annus ab eodem auctore superius consignetur nota Indictionis primæ, ut plane hic signandus sit (ut superius dictum est) Indictione tertia. Hæc quidem in his quæ ad temporis notam spectant, super quam omnis vertitur cardo historicæ veritatis. Porro ex hujusmodi Constantini imperatoris scelere perpetrato, magnæ sunt in Ecclesia illa inter Catholicos conflatæ discordiæ, turpi adulatione aliis probantibus nefarium scelus imperatoris, aliis vero quibus Ecclesiastica disciplina cordi erat, illud ipsum magnopere detestantibus et execrationibus insectantibus; cujus rei causa et persecutionem ab eodem principe passi sunt. Ut igitur rerum gestarum series omnibus legentibus pateat, primum quæ de his breviter Theophanes habet, in medium adducamus, qui ait :

« Constantinus odio habens Mariam uxorem suam, summissione matris suæ imperium appetentis, et (quod ab omnibus reprehensibilis judicaretur) affectantis, coegit ut fieret monacha : quam cum inflexisset, totondit mense Januario; et Aprili mense movit exercitum adversus Arabes, et mense Maio bellum iniens cum uno cursu ipsorum, in loco qui dicitur Amusam, vicit, vertit, et hoc insecutus est usque ad amnem. Et cum venisset Ephesum, et apud Dei locum orationes fecisset, commercium nundinarum, quod centum esset auri librarum, indulsit ad famulatum S. Joannis Apostoli. Augusto vero mense coronavit imperator Theodotem cubiculariam in Augustam, et desponsavit eam imperator anno sexto imperii sui (solius regnantis), Indictione prima (tertia) celebravit imperator nuptiarum principia in palatio S. Mennæ ». Hæc de nuptiis, sed audi dissidia, de quibus idem auctor hoc eodem anno inferius habet his verbis :

« Eodem quoque anno Secundionis abbas abscidit se a communione Tarasii patriarchæ, pro eo quod imperatorem receperit in communionem, et permiserit eum tondere uxorem suam Mariam, et Josepho monacho et abbati monasterii, quod appellatur Concarata, coronare Theodotem præceperit. Quod cum didicisset imperator, misso Bardanio patricio et scholarum domestico, cum Joanne comite obsequii, Platonem introduxit in urbem, et retrusit intra claustra in templo principis militiæ, quod est in palatio, reliquosque monachos cum nepotibus ejus percussos, exilio relegavit apud Thessalonicam, quibus auxiliabatur mater imperatoris, tanquam quia filio resistebant et eum confundebant ». Hæc Annales ex Theophane, et nihil præterea. Cæterum ex Theodoro Studita luculentissimo hujus temporis rerum gestarum scriptore petenda sunt multa, quæ ad deformem tragœdiam istam spectare noscuntur, qui in primis in rebus gestis S. Platonis ista habet :

43. « Tempus igitur, quo præsidendi munus pater exercuerat, jam absolvimus, orationem deinceps ad id, quod celebrius est, convertemus. Sed in mentem mihi venit ingemiscere, quæ vera sunt dicere aggredienti quidem, sed harum tamen rerum narrationem recusanti eorum causa, qui ea fecerunt. Verum cum fieri non possit, ut aliter manifesta fiant, quæ occultari non debent (quamvis ubique ea vulgata sint) veniam tamen ad eorum narrationem : non quod velim his qui hæc egerunt obtrectare, sed ut viri beatissimi virtutem monumentis litterarum consignem. Væ tibi, civitas, inquit[1] Salomon, cujus rex junior est : id quod a litteris divinis olim audieram, nunc etiam expertus sum : Constantinus Irenes filius, cujus quidem fides recta fuit, vita vero perversa ex imperii potestate, intemperantia velut stimulo quodam excitabatur. Cum enim pubescente ætate, nuper imperium habere cœpisset, partim maternæ reverentiæ et custodiæ freno abjecto, partim divinis legibus pro nihilo habitis, uxorem sibi legitime copulatam ejecit, et Herodis exemplo mœchus factus est.

« Sed quorsumnam hæc spectat historia? ut nostrum hunc magistrum, Platonem scilicet, præcursoris illius Joannis imitatorem quodammodo fuisse intelligatis. Cum enim omnes fere iniquo illi facto assentirentur, solus hic (ut ita dicam) cum suis pueris, hoc est, discipulis, stabilis permansit. Ob idque quot et qualia per totum annum certamina eum subiisse putamus? Nuntia nuntiis, minæ minis addebantur, flagella, exilia, membrorum mutilationes proponebantur. Cum vero nihil eorum, quæ Cæsar ipse studebat, perfici posset, verbo quidem alii persequebantur, re autem vera imperatoris manus illi infesta erat. Nostis monachos illos et litteras ad eum missas. Postremo cum ea ipsa inania atque infirma deprehensa essent, viro illo sancto quod dicebat, faciente, et contrarias litteras mittente : tunc imperatoris persona detecta fuit, cum non amplius ficta species locum habere potuisset. Rem quidem aperte ostenderunt, quæ a duobus illis exercitus ducibus, ab eo veluti hostibus quibusdam, ad inermem Christi monachum sola divina lege armatum missis, facta sunt.

44. « Pastor igitur e medio sublatus est, et oves gregis dispersæ sunt, aliis verberatis, aliis in exilium missis, aliis persecutores fugientibus. Quod-

[1] Eccles. x.

que miserabilius est, regium edictum prohibebat ne quis eorum, qui Dei causa persecutionem patiebantur, alicubi reciperetur. Ejusmodi edicto monasteriorum præfecti obtemperaverunt; nec quotusquisque inventus est, qui virum illum accipere ausus fuerit. Interea Christus dormiebat ob eam quam ipse novit rationem, probans et explorans aliorum animum, num firmior esset; aliorum vero inhumanitatem patientia sua flectens ad misericordiam, et ad pœnitentiam provocans. Ille igitur Christi athleta sponte a propriis membris abscinditur, atque omnino solus relinquitur, animam pro ovibus suis exponens, vere bonus Pastor, ut in [1] Evangelio dicitur.

«Idem ad Cæsarem Briarei manu ductus, coram prostitit (audeo dicere velut præcursor Domini Joannes) nisi quod ille ultro, hic ab alio ductus, id fecit. O fortem illius viri mentem et animum, qui non imperium formidavit, non minis cessit, non illecebris fractus est, cum præsertim cognata illi esset femina, quæ Herodiadis mentem habebat : quinimo intrepida oratione usus, ac nihil veritus, id quod verum erat, confessus fuit. Non licet tibi (inquit [2] præcursor) uxorem habere Philippi fratris tui. His similia et præcursoris imitator dixit illi, qui Herodis erat similis. Non iste quidem fuit securi percussus, quoniam noluit Cæsar ipse martyrem eum virum esse, qui animo et proposito jam fuerat, et iis quæ dixerat ante, se certasse, satis ostenderat; sed imprudens tamen Christi confessorem eum esse probavit, cum in cellula quadam, ut maleficum hominem, illum veritatis thesaurum conclusisset, clavibus aliis alias addens, ac cibum per foramen quoddam ei dari jubens, ut a nullo prorsus videri posset, qui a Deo ipse videbatur.

45. « Hæc una cum Cæsare agebant monachorum præfecti quidam, quos pudet me nominatim proferre : quodque miserabile est. Carcer erat monasterium imperatoris palatio adhærens, et ejusmodi custodiæ princeps erat is, qui adulteros coronaverat. Hei mihi (ut cum Propheta [3] clamem) quoniam periit vir Deum timens a terra, et qui recta faciat in hominibus non est! Quid dicam de illo, qui sanctum virum custodiendum ei tradidit, qui adulteros viros conjugavit? Quid de illo, qui mandato imperatoris virum nullis rationibus reddendis obnoxium tanquam reum conquisivit? Quid eos in medium afferam, quos Cæsar ipsos sacrorum ministros insignes in carcerem misit ad persuadendum justo illi viro, ut verbo tantum assentiretur iis, quæ fiebant, si a carcere dimitti vellet, et omnibus suis dominari? Quid denique illos proferam, qui ei valde illudebant et obtrectabant tam consanguinei, quam alieni, tam qui eodem, quam qui diverso habitu induebantur? O rem absurdissimam, imo vero, o factum contra veritatem injuriosum! Insimulabant generosum hominem adulterorum comprobatores, quod mente delira esset; falsæ gloriæ studiosum esse jactabant eum, qui pro Christi gloria certamen subierat; illi nimirum homines hæc dicebant, qui cum ad Cæsaris voluntatem omnia loquerentur et facerent, a Deo ipso Domino exciderant. Ejus temporis calamitosam inhumanitatem Christi cultor ferebat, veritatem ipsam solam propositam habens, et quæ veritatem defendenti retribuenda sunt, secum cogitans. Itaque ærumnas illas ita transegit, ut si cum tranquillitate in aliquibus locis occultus requiesceret. Cujus enim viri studium Deus est, ejus religionem et in Deum charitatem nihil superare potest ». Hæc Theodorus Studita de certamine S. Platonis, quod anni unius spatio perduravit.

46. *Quæ fuerint Tarasii partes in hoc scelere imperatoris.* — Sed quæ in hoc certamine fuerunt Tarasii patriarchæ partes, dicendæ sunt : « Non sic eum aversatus est Plato, quod ipse probaverit scelus imperatoris : id quidem nequaquam accidit unquam, neque quod coronaverit Theodotem pellicem : nam et ab hoc longe longius remotus fuit. Probatur ipse quidem de abjecta conjuge acerrime redarguisse imperatorem, et detestatum esse novum contra leges sacras initum conjugium, neque coronare ullo modo voluisse novam pellicem ab ipso imperatore nominatam Augustam. Verum eo quod redargutum imperatorem nequaquam ab Ecclesia separasset, sed cum illo communicaret, neque eum, qui adulteram coronasset, ab Ecclesia abjecisset : idcirco ipse Plato ab ejus se communione abstinuit. Cum vero post obitum imperatoris in suum monasterium Plato restitutus fuisset (ut testatur idem qui supra, Theodorus Studita), idem Tarasius se apud Platonem purgans, cum eo est communione conjunctus.

« Gravis angustia premebat animum patriarchæ, cum vereretur ne nimis exasperando animum imperatoris, et ab Ecclesia removendo, eum faceret fidei Catholicæ desertorem : adhuc recentia Ecclesiæ vulnera, et vix obducta erant per Concilium ejus opera celebratum Nicææ adversus Iconoclastas : adhuc vigebant hostes Ecclesiæ : erat ipse adolescens animo mobilis et instabilis, et hæreticorum parentum mala propago, perfacilisque ut levi flatu in hæresim præceps impelleretur : hæc, inquam, et alia hujusmodi alto mentis consilio versans Tarasius, sic erroris redarguere voluit imperatorem, ut tamen eum, licet pœna illa dignum, noluerit ab Ecclesia separare. Verum tanti viri digna audi in hac pugna exantlata certamina. In rebus enim ab eo præclare gestis, hæc ab ejus temporis scriptore Ignatio monacho narrata leguntur his verbis, dum agit de Constantino imp. solo sine matre Irene regnante.

47. « Is aggreditur infirmare leges et quod a Domino dictum est in Evangeliis, patrocinio utens suæ potentiæ. Et cum statuisset a sua conjuge facere divortium, et aliam in animo haberet extol-

[1] Joan. x. — [2] Matth. iv. Marc. vi. — [3] Mich. vii.

lere ad imperii altitudinem juvenis, adornat facinus indignum sua potestate. Id autem fuit, quod mortiferæ insidiæ a conjuge imperatrice ei paratæ dicuntur. Affirmabat autem id esse venenum, quod cum potu haustum, mortem simul attrahebat, quod quidem conabatur probare et cuilibet persuadere : putabat enim fieri non posse, ut fides sibi non haberetur, cum esset imperator, et verba faceret apud eos, qui subjecti erant ejus imperio. Nullus vero persuadebatur, nisi qui gratificans imperatori, propter gloriam in animum inducebat justo jus adimere. Postquam autem, excitata fama, hoc transmisit usque ad atria Ecclesiæ, et nefaria actio pervenit usque ad aures pontificis : id eum reddidit valde dubium et perplexum, dum apud se cogitat quomodo se armaret adversus hanc decertationem, et in ipsum imperatorem rei bellicæ peritissimum et fortissimum pugnatorem ex pharetra et arcu telum jacularetur, jam olim honoratus sacerdotali horum omnium nuditate.

« Cum autem hæc apud se magnus mente versaret Tarasius, et pararet se ad congrediendum cum imperatore et decertandum armis sacerdotalibus : ecce quidam ex iis, qui gerebant magistratus, ab imperatore instructus, nuntians quod factum et comparatum inaniter dicebatur veneficium, accessit ad gnomonem castitatis : cumque id, quam potuisset accuratissime et subtilissime contexuisset, omnia esse verissima, et quæ nullam admittant calumniam affirmabat; et ut consentiret, ut imperator posset venire ad secundum matrimonii contractum, instabat. Hæc cum dixisset, exspectabat, ut de his responsum acciperet.

48. « Cui cum ex imosuspirasset et lacrymabiliter subrisisset sanctus, respondit : Si hæc (ut tu dixisti) cogitavit imperator, et carnem divina lege conglutinatam, et quæ una cum ipso facta est, statuit exscindere, nescio quemadmodum feret gravissimum quod in eum a gentilibus inferendum est probrum; aut quemadmodum ejus potestas gregem coget ad temperantiam, et fornicationem puniet et adulterium, cum ipse sit tam turpium convictus flagitiorum. Nam etiamsi dederimus fide digna esse, quæ a te adducuntur, et esset mulieris evidens maleficium; sic etiam oporteret id cavere propter reverentiam vocis Domini, quæ dicit [1] : Qui dimittit uxorem suam, præterquam propter fornicationem, mœchatur. Quemnam autem imperio excellentiorem sibi societate matrimonii voluit conjungere, quæ ad tantum processit flagitium ? Sed hoc ideo prætexitur, ut honorabiles nuptiæ et thorus immaculatus violetur : introducatur vero dedecus fornicationis, et germanum semen fiat adulterinum, et alienet id quod est cognatum, introducto furtivo et turpi concubitu. Hanc ergo a nobis, et iis qui sunt nostri similes, accipe responsionem, et eam aperi iis qui miserunt : non enim cedemus iis quæ a te jactantur : mortem potius et gravia subibimus supplicia, quam in rebus ejusmodi ei ullo modo velimus inservire. Audiat imperator nos huic improbabili consilio non esse parituros.

« His verbis cœlestibus attonitus is qui imperatoriis serviebat responsis, vultu tegens tristitiam, venit quam citissime ad eum qui miserat, eorum quæ ille sperabat, nihil quod ei esset cordi, omnino afferens. Postquam autem sacrosancti pastoris constantiam vidit imperator quercu firmiorem esse, quæ ab impetu ventorum non concutitur : in admiratione habuit quod factum fuerat, timens ne inclyti patris mens inflexibilis nullo strepitu terreretur. Rursus ergo mittens, jubet adesse sanctum, credens, si coram affuisset, fore ut se submitteret potestatis austeritati.

49. « Cum ergo venisset in regiam et ad ipsum imperatorem, et cum eo de more consedisset, habens secum senem illum Joannem, quem cum in Synodali versaretur expositione, admonuit oratione fuisse legatum diœcesis Orientalis : multisque salutaribus admonitionibus apud imperatorem esset usus princeps pastorum, et non persuasisset ; erat enim (ut in proverbio est, hydram scindere) ipsum a lapsu liberare, qui jam suis instar volutabatur in fornicatione : impulsus enim ab impudentia, his verbis usus est ad Pontificem :

« Ego quidem id quod jam pridem mihi accidit, ad vestram retuli sanctitatem. Nihil enim te volui celare, affectionem ac benevolentiam patris in te judicans : porro autem nunc quoque per meam linguam imperatoriam statui clarius agere causam meam. Meo enim imperio insidiantem, quæ non ex Deo mihi unita fuerat adjutricem, cum lex aperte jubeat, quin ab ea possim divertere, nemo contradicet. Nam cum sint manifesta crimina, aut mors eam excipiet, aut (quod est benignius) per totam vitam aget pœnitentiam. Non enim ad quempiam ex vulgo erat transiturum, quod ab ea adornatum erat scelus, sed ad germanum conjugem, et fidelissimum imperatorem et gentibus terribilem, et ad universum orbem terræ pervasurum erat maleficium. Quo quid esse potuerit periculosius et magis horribile ? adeo ut ipsa deinceps ad nullam possit confugere defensionem : est enim privata omni oratione, et quæ ipsam commendare possint probationibus, et quæ argumentorum, quæ evitari non possunt, habeant contra se veritatem ad perfectam condemnationem.

« 50. De cætero autem vocat tempus, ut ipsa lethiferæ potionis venena aperiam, ut sancta vestra paternitas jam viderit sceleris magnitudinem, id certum habens et exploratum, non amplius dubitet, neque ullam exspectet moram, aut temporis dilationem, sed quamprimum eam legibus subjiciat canonicis, et persuadeat ei vitam eligere quietam ac monasticam, si velit eam manere inter vivos. Nam cum hoc maleficium mihi sit positum ante oculos, fieri non potest, ut cum ea servem amplius jura conjugii, aut amice amplius cum ea conjungar et

[1] Matth. v.

fœdus ineam. Nocentem enim (ut dicit proverbium) Deus quoque persequitur.

« Innuit ergo, et allata sunt vasa vitrea cum liquore turbido, curiose composito ad falsam accusationem ; quæ ante faciem ejus et magni patris statuerunt qui afferebant, quibus dicebat, conjugem vel mortem ei esse machinatam, vel mentis emotionem. Videns ergo magnus Tarasius, iis qui nequaquam conveniebant, nexibus captum imperatorem, et falsis labyrinthis ita involutum, ut evadere non possit, labi in peccati periculum : acerrimum telum infigit in corde ejus, sic dicens :

51. « Ne moveas, o imperator, arma surda adversus Dei leges, neque propter horum transgressionem clanculum contra milites. Est enim imperatoriæ potestatis indicium, omnia cum libera facere conscientia, et nihil tectum ac dissimulatum mente agitare adversus eum, qui dedit coronam, et maxime evertendo divinum ejus mandatum et voluntatem. Neminem enim latet, nullum intercessisse scelus ad ea, quæ nunc nefarie struuntur, adversus imperatricem, et qui eam volunt subjicere maleficorum veneficiis, et affirmant eam machinatam esse mortem majestati tuæ incomparabili. Quis enim (ut prius dixi) glorians specie juventutis comparari potuerit cum tua pulchritudine, ut a fraude inescata tibi venenum præberet muliercula, et se ab ea, quæ est in te abduceret amicitia et germano ardore? Quisnam apparet majori glorians excellentia, quam vestri imperii quadruplici purpura? quem oculis et nutibus pellectum summæ vestræ prætulit dignitati? Quis contra adversarios in tot prœliis tam præclare se gessit supra vestram plusquam Davidicam fortitudinem, ut ab ipsa amaretur plusquam tua imperatoria dominatio? Non est, non est ita. Fuerunt hæc inventa et excogitata, ut prætenderentur ad omne vitium proposita, ut labem inurant sceptro imperii, parabolam in gentibus, et commotionem capitis in populos vos ponere, graviter urgentia.

52. « Propterea legitima jura vestræ conjugalis et imperatoriæ unionis non audemus dissolvere, Dei legislatoris timentes sententiam. Neque verbis, quæ spectant ad accusandam tuam conjugem, credere sustinemus, etiam si mille mortibus atque tormentis subjecti fuerimus, ut qui sciamus, diuturna inflammatione teneri tuam affectionem in mulierculam illam fornicatricem. Quin etiam hoc quoque notum facimus coram Deo in primis honorandæ tuæ purpuræ, quod intra cancellos incruentæ mensæ, in qua sacrificium magnæ hostiæ Christi venerabiliter peragitur, non sinemus amplius nobiscum ingredi vestram potentiam : ne nos quoque audiamus, quod in execrationibus jam olim dicitur ad sacerdotes[1] : Calcare atrium meum non adjicietis.

« Hæc Tarasius, qui primi pastoris Christi oves regebat spiritualiter, cum coram imperatore pronuntiasset in cordis contritione, orationem conclusit silentio. Prædictus autem Joannes cum ipse quoque ad imperatorem multis usus esset admonitionibus, sustinuit maximos fluctus ignominiæ ab iis, qui præturæ dignitate gloriabantur et honore patriciatus; qui etiam minabantur, se ensem adacturos per intestina senis, ut qui imperatoriæ potestati verba expueret contraria, et non cito acquiesceret voluntati imperatoris. Cum autem firmam ac stabilem manere utriusque sententiam imperator his verbis sensisset; et minis, fervente ira, succensus, sciens se non posse contra hæc dicere, jussit eos a se expelli, victores sine vibicibus et martyres, quod ad se attinet, proclamans, corona redimitos. Quid hoc abest[1] a Joannis miraculo? Ille enim Herodem, qui post mortem fratris sui sponsæ insano amore tenebatur, arguit : hic autem cum adhuc esset superstes uxor imperatoris, et cum ea ornata esset imperii diademate, et deinde expulsa esset, non ferendum esse ratus quod factum fuerat : fuit convenienter[2] Psalmographo ad matutinum acutissima reprehensio : etiamsi cribro (ut dicitur) aquam hauserit, et acinum inflarit, cum saucia esset et perflueret mens imperatoris.

53. « Etenim cum statim eam, quæ sibi matrimonii jure conjuncta erat, a se amandasset, et ab imperatoria aula alienasset, et privato habitu et loco eam circumscripsisset, a tempestate et caliginoso illo salo, quod subierat, animo, destitit per separationem a germano suo membro. Cum vero volutaretur in cœno introducti illius concubitus, et maxima vi ei illata, crebro Pontificem incitasset, ut ejus vertici contexeret coronam tenebrosi illius et occulti contractus : non fuit, quod volebat, assecutus. De cætero autem huc obibat, quærens sacerdotem, qui coronam contexeret, ut turpem illum celebraret hymenæum. Et de imperatoris quidem infirmando præcepto, recusatione, et divini patris forti ac generosa constantia hactenus. Neque enim fas est res illius ultimis mandare monimentis litterarum, quæ iis, qui audiunt, nullam afferunt utilitatem.

« Hoc autem oportet commemorare, quod a tempore illius lapsus imperator magnum oppressit Tarasium multis tentationibus, ei adhibens custodes, qui nomine quidem usi sunt syncellorum, moribus vero longe aberant a pietate : quos nisi assumpsisset, et nisi per eorum oculos transiisset, non licebat cuiquam ad divinum et sapientem pastorem principem accedere, et ea quæ videbantur eloqui. Taceo quantam imperator ostenderit crudelitatem in eos, qui illi appropinquabant et eum observabant germana servitute, plagis affligens et condemnans exiliis nulla justa de causa, studens eum dejicere de cura rerum divinarum, et tentans eum afficere tristitia : ille autem forti et constanti excelsoque et infracto animo ea quæ accidebant tanquam quæ erant utilia reputans,

[1] Ezech. XLIV.

[1] Matth. XIV. — [2] Psal. C.

graves illos præfectos, tanquam [1] Ægyptiacos operum exactores sustinuit, et in omni tentatione et labore se promptum esse ostendit, adamantina Jobi ratiocinatione tanquam armis munitus, et illius inexpugnabilem imitatus patientiam; adeo ut ignave verbum insipientiæ e labiis suis nunquam emitteret. Neque enim habebat humilem et abjectum animum vir ille justus in iis quæ accidebant; sed virtutibus sublimem et excelsum, et pontificalibus canonibus et legibus pulchre erectum, et plane expertem omnis limosæ nequitiæ ». Hucusque de rebus Tarasii cum imperatore Ignatius monachus horum inspector.

54. His consentientia Michael monachus, rerum ipse quoque sui temporis scriptor in rebus gestis illius Theodori Studitæ, magni pro fide Catholica et Ecclesiasticis legibus adversus hæreticos et sceleratos principes agonistæ, de quo jam dicturi sumus; sed quæ primum de Tarasio patriarcha habet, hic describamus : « Neque enim, inquit, vel patriarcha ipse, quantum in eo erat, aut factum id approbabat, aut non absurdum illud et alienum ab Ecclesia judicabat, aut Patrum ærumnis non compatiebatur. Sed sapiens quoddam consilium, et alta mente qualis ejus fuit dignum agitans, non habuit tum ulciscendi auctores facultatem temporis injuria quæ vellet agere, non permittente. Quamobrem regina ipsa utriusque prudentiam amplectens, et magnopere collaudans summam utriusque virtutem, et in utili dijudicando intelligentiam, boni consulebat : quod patriarcha quidem de summo jure nonnihil remittens, vesanum imperatorem a graviori malo revocasset, minantem jam se, majorum exemplo sacrarum imaginum hostem fore, nisi quod animo conceperat, peragere sineretur. Pater autem (Theodorus videlicet), flagitium propalam arguendo, et acri reprehensione atque objurgatione longius progredi prohibendo, tum eos, qui peccarant, tum eos, qui simile aliquid meditabantur, omnes affectibus suis non intemperanter uti edocuisset. Prorsus autem et relaxare interdum aliquid in judicio, bonum est, et exactum jus non præterire, utilissimum; unum in finem utrumque spectans, ut quod melius est, id pro re nata præstetur. Quod nimirum divini ambo ratiocinantes, altiore quam captus noster fuerat, consilio præsentia administrabant, ita ut charitatis vinculum nulla ratione solverent, quo conjuncti semper fuerant, et divino inter se Spiritu colligati. Quod nos recte nobis debemus, et opportune de his quæ opportune gesta sunt, judicare, et propositum utrique finem laudemus et amplectamur, et eos qui aliter sentiunt, vel affecti sunt, de sententia dimoveamus ». Hæc de his Michael in Theodoro Studita.

55. *Theodori et monachorum imperatori obsistentium gloriosa certamina.* — Sed res admiratione plane digna, quod cum eosdem conflictus idem ipse Theodorus recenset, omnia Platoni tribuit, certamen atque victoriam; cum tamen vel saltem præfecturæ ratione, ipsum Theodorum oportuerit adversus hostes progredi antesignanum. Quæ igitur ipse modestiæ causa de se tacuit, Michael discipulus spectator rerum ita describit : « Sed jam tempus admonet, ut ad strenui athletæ certamina transeamus, quo ejus animi robur, et in adversis patientia magis eluceat. Per id ergo tempus Constantinus, piæ Irenes filius, audacium et projectorum hominum collecta manu, et quem juvenilis ætatis impetus agebant, et matrem regno pellens, ejus imperium occupavit, et summa vitæ licentia, indomiti et effrenati equi more, totum se dedidit voluptati. Hic ad cætera, quæ perpetravit, nihil flagitii intentatum relinquens, legitima conjuge ejecta, et ad monachalem habitum vi compulsa, alteram duxit Theodotem nomine, et genere (ut ferunt) patri propinquam : quam in Augustæ thorum induxit, fornicationem ausus infelix, et fornicationem pessimam ac penitus detestandam.

56. « Quæ cernens patriarcha Tarasius, nec manus illis imponere voluit, nec ulla prorsus ratione factum approbavit; qui cuique nefariam esse hanc conjunctionem et sacris legibus vetitam sciebat. At repertus est presbyter quidam, Joseph nomine, gradu vero œconomus Ecclesiæ, qui plus illo sapiens, divinaque omnia contemnens, illicitarum nuptiarum (quod minime debuit) lenonem se præstitit, initiatoremque et conciliatorem conjugii, obsequentem se per omnia imperatori præbens, vir fide servus æque ac voluntate. Quanquam ille haud multo post temeritatis suæ pœnam sensit, sacris templi septis ob ea, quæ confidentius egerat, exturbatus. Fuit autem ea res pessimi exempli, viamque multis ad gravia quæque aperuit non solum in regia aliisque civitatibus, verum etiam in remotis quoque regionibus. Sic Bosphori, sic Gothiæ, sic reliqui provinciarum duces, quique aliqua cum potestate præerant civitatibus, impune flagitia committebant, uxoribus partim ejectis, partim novis inductis, impurasque animi libidines, ejus qui viam ostenderat exemplo et patrocinio defendebant.

57. « Quibus cognitis, magnus Theodorus incredibili dolore tactus angebatur animo, graviter ingemiscens, et talium hominum sortem miserans, qui tanto scelere tam multi se obstrinxissent : id reformidans vehementer, ne ad omnes tandem permanaret malum, et in legem abiret flagitium, auctoris sui viribus et potentia subnixum. Quare omnes animo cogitationes versans, omnesque coercendi mali rationes circumspiciens, rem suscepit dignissimam suæ virtutis. Imperatorem, qui peccarat, in omnium oculis excommunicat, in ipsum ejusque factum invehitur, ipsumque omnibus monachis lapsum denuntiat ». Quod autem audis Theodorum archimandritam excommunicasse imperatorem, non sic accipias, ut quæ sunt episcoporum sibi usurparet jura, sed ob flagitium

[1] Exod. v.

eum a Deo separatum exclamaret, indignumque quocum quis suorum communicaret, denuntians scilicet suis monachis imperatorem ob scelus a Deo sejunctum et ab Ecclesiastica communicatione ob facinus separatum, ne quis cum eo ut publice peccante aliquo symbolo communionis Ecclesiasticæ jungeretur. Sed pergit auctor:

58. « Cujus rei fama evulgata ipsius quoque imperatoris aures attigit; qui tametsi acerrima ira exarserat, serenitatis tamen speciem induendam sibi existimavit, ut remisisse animum placatusque videretur. Cum enim sanctum virum timeret, ut qui primas in omnium animis teneret, suam statim acerbitatem prodere non placuit, sed ipsum potius blande aggredi, si qua forsitan ratione demereri queat: sic enim facile cæteris potiturum, si hunc unicum devinceret. Stulte id ille prorsus et valde absurde conjectans, attamen omnia secum agitabat, atque omnes machinas frustra parans, vitiumque animi et vitia patefaciens. Quin et conjugem ipsam ad captandum sanctum virum submisit: quæ viri consiliis parens, multo illum auro muneribusque tentare adorta est; et quod precum omnium vim haberet, generis propinquitatem opposuit (erat enim Theodote ipsi Theodoro sanguine conjuncta). Postquam vero irrita hæc omnia animadvertit, manente nihilominus firmo ac stabili, aliud mox promptus mali artifex consilium excogitat.

« Proficiscitur ipsemet ad ea loca, in quibus sanctus habitabat, specie quidem repentini alicujus urgentisque illic negotii, revera autem, ut in patris congressum veniret, eumque sibi adjungeret, quorum alios quoque habiturus erat cum ipso jam animo factisque conjunctos. Verum ubi nec pater ipse, nec alius quispiam ex sociis repertus est, qui ad imperatorem propius accederet, vel cum eo colloqueretur, vel usitatam salutationem impertiret: tunc ille ira incensus ardentiore, celeriter rediit ad palatium, accitoque uno ex domesticis, qui scholarum ordines regebat, flagellis cædi sanctum jubet, et simul e monachis eos, quos constantiores norat firmioresque in sententia persistere.

59. « Ille autem, qui gratificari et placere cuperet imperanti, nulla sanctorum nec reverentia nec misericordia motus, atrociter eos flagellavit, ut carnes passim dissecarentur, et sanguinis rivi diffluerent. Sic porro vexatos, verberibusque concisos Thessalonicam extemplo relegat, et addicit, prout fuerat imperatum. Undecim numero erant cum patre vincti, qui cum eo certaminis societatem coeuntes, dura omnia sereno et alacri animo perferebant ». Verum exilium contigit anno sequenti, dicemus de eo suo loco fusius. Pergit vero auctor:

« Cæterum quid boni attulerit hæc sanctorum concertatio, perspicuum multis postmodum evasit. Etenim Chersonesi ac Bosphori sacerdotes et monachi, et quotquot per vicinas circum oras atque insulas populos regebant, ea quæ sanctis acciderant audientes, et quemadmodum magnus Theodorus intrepido animo nefariæ libidini se opposuisset: æmulantur et ipsi beatum virum, ejusque exemplum sequentes, imperatorem excommunicatum pronuntiant, et a sorte sua alienum, nullis illius vel minis cedentes, vel muneribus animum emollientes. Utrisque siquidem eorum constantiam impius exploravit: et cum flecti posse diffideret, patriis tandem finibus exulare jussit, hoc nimirum spectans, ut bonis omnibus remotis, nequitiam suam latius, nullo reclamante, propagaret. Quid ergo inde consecutum est? fiduciam sumpserunt plurimi, et pro veritate adeo fortiter loqui cœperunt, ut terrorem injicerent iis, qui talia facere audebant, vel ausi jam fuerant, atque ita paulatim minui ac reprimi malum cœpit, damnata palam ejus turpitudine, multisque in eorum sensibus venientibus quæ incaute commiserant. Quo illustrior apud omnes et clarior divini patris fama facta est; qui ne tot quidem ærumnis afflictus egregium conatum remisit, tum alios plures ad sceleris ultionem exsuscitans, tum exules litteris suis confirmans, ne laboribus succumberent, sed viriles potius animos demonstrarent.

60. « Misit etiam ad Romanæ Urbis Antistitem Epistolas et tabellarios, ei quæ gesta fuerant indicans, et quæ ab imperatoribus pertulerat, cum illorum refrenare vellet intemperantiam. A quo responsa vicissim accepit, quibus ipsius prudentiam et constantem atque invictum animum divinis laudibus efferebat. Sed quoniam rex ferus incidit in mala (sicut ait Propheta) et viæ ejus tenebrosæ hoc ipsum sensit impudens Constantinus, et pœnas iniquitatis suæ æquissimas persolvit, imperio brevi orbatus, atque ante imperium oculis, in quibus videns improbe usus erat, eorum lumine privaretur ». Plane accidit misero secundum illud sacrorum Proverbiorum [1]: « Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum. Qui autem tenet adulteram, stultus est et impius ». Quanta post hæc illi mala? sed de his pluribus suo loco inferius agendum.

61. *Theodori Epistolæ super eadem re.* — Optassemus Theodori Epistolam scriptam ad Romanum Pontificem hic tibi reddere: sed quæsitam diu inter multiplices ejusdem Theodori Epistolas, quæ in diversis bibliothecis Romæ extant, hactenus invenire minime concessum est. Sed loco ipsius duas hic reddemus ejusdem eodem argumento conscriptas, alteram ad Stephanum a secretis, alteram ad Nicephorum consobrinum eumdemque præfectum. Aulicorum enim et aliorum imperatori adulantium illa erat adversus Theodorum et alios accusatio, sive querela, quod nonnisi ob læsam Catholicam fidem communicationem Catholicam liceret dirumpere, deque his coram egerat cum Theodoro idem Stephanus: post quam concertationem idem Theodorus ad ipsum istam rescripsit Epistolam, quæ apud ipsum in Codice Columnensis

[1] Prov. XVIII.

bibliothecæ numeratur ordine quinta, atque sic se habet :

« Hesterno die cum gloriosa præsentia tua frueremur, post alia quædam colloquia quorum causa huc veneras, devenimus tandem ad Scripturæ quæstiones, et in ambigua hærentes disputatione, re infecta, digressi sumus. Et nos quidem, domine, rudes et ignari, sapientiæ tuæ minime pares sumus. Ne tamen eorum, quæ dici debent, silentio nobis judicium accersamus : (Arguendo enim, ait [1], argues proximum tuum, et non habebis super illo peccatum, maxime cum sapientem [2] arguentes magis diligamur) necessarium duximus, congruentia tibi commemorare. Tu, domine mi (ut compendio dicam), interrogationes multas responsionesque præcidens, hæc dixisti : Non debere antistitem, qui gregi præsit, extra fidei causam, si quid in aliis Domini mandatis vel imprudens, vel sponte sua faciet quod vetitum sit, ab ullo admoneri. Nobis contra affirmantibus, omnino debere, sed ab iis, qui inter alios sapientia et prudentia eminent. Undenam vero dicti hujus absurditatem tibi ostendemus ? Primum quidem ex Veteri Testamento. Quid enim de Daniele censes [3] ? Num seniores, quamvis nondum ea ætate, quæ legitimam loquendi libertatem daret, in divinæ Susannæ condemnatione prævaricantes, non solum admonens, verum etiam condemnans, laudatus est, annon ? Deinde non animadvertis Joab [4] in populi enumeratione, cum in Dei tentationem res vergeret, supplicantem, obtestantem, persuadere Davidi conantem, ne id faciat ? nota enim tibi est historia. Me vero movet et Jethro [5] magnum Mosem admonens et exhortans non sic regere populum, hominemque rudimentis quodammodo instituens, traducensque ad consilium suum : et quidnam ipse ? alienigena, etsi socer. Cui loquens ? ei qui omnia ex divina relatione agebat. Atque hæc quidem paucis, ne longiores simus. Transeundum est ad Novum Testamentum scilicet.

62. « Revereamur, si placet, gloriosissime, clarissimi orbis terræ præconis edictum [6] : Si postremo revelatum fuerit, primus sileat ; non sicut objicit charitas tua de fide sola. Et quod me propemodum fugiebat, magnus præco veritatis Joannes [7] Herodem reprehendit : quæso, responde mihi. Sed explodar (ut video) et deridebor, quod æquiparem me Prophetæ. Absit, non ita est, optime. Hæc vero, inquit [8], scripta sunt ad correctionem nostram. Et iterum Paulus [9] : Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Qui autem fieri potest, ut recte quis sentiat, agens perverse, divino Jacobo [10] affirmante, ex operibus ostendi fidem, et iis qui circa unum aberrent, neque alterum inesse ? Tot igitur et tanta cum sint testimonia, non puto habere nobilitatem tuam quid contradicat. Sic autem mittat impari amicitiæ nostræ solutiones propositionum nostrarum, tum clariores contrarias oppositiones eorum quæ adstruis. Utinam vero suppetant, et nos silebimus, veniamque contentionis nostræ, quamvis cum zelo conjunctæ, postulabimus. Reprehendere enim tantummodo, facile est, et cuilibet volenti promptum, ut legisti ; suam vero sententiam sacræ Scripturæ testimoniis confirmatam inducere, hominis est sanæ mentis ac judicii. Ne ergo in immensum crescat Epistola, finem hic faciemus, adjectis quoque magni Basilii sententiis ad pleniorem demonstrationem. Salvus sis cum tota familia, domine dilectissime, utrinque bene valens. Nos enim charitatis tuæ bonum et scribentes et non scribentes cupimus retinere ». Subjiciuntur iis in Codice loca S. Basilii, quibus quæ dicta sunt confirmantur, quæ brevitatis causa prætermittimus.

63. In ea autem, quam ad Nicephorum consobrinum suum, eumdemque præpositum Epistolam [1] scripsit, post alia versatur in eo tantum argumento, ut demonstret perperam factum ab imperatore, dimittendo uxorem et aliam ducendo contra Apostoli Pauli præceptum et sanctorum Patrum doctrinam [2] : ait enim post alia :

« Quod ergo a me indocto discere voluisti : sic penitus habet, ut dictum est a domino diacono. Neque id nos temere affirmavimus, aut locuti sumus : sed investigandis et perscrutandis sacris litteris confirmati et corroborati, iisque etiam interrogatis, quos conveniebat. Et profecto ea veritas est, divina lege manifeste vetante non per Paulum Apostolum modo, sed per alios etiam Theologos Patres, qui hoc ipsum dijudicant et declarant, et consentiunt cum Apostolico mandato. Et quorsum ego amplius absurde dissimulabo, ac non potius retraham meipsum, et subducam ab iis, qui infelicem animam meam opprimunt ?

64. « Quantum porro est periculum, cum Patrum summus vociferetur et dicat : Si quid sit præter mandatum, aut mandato officiens, nequaquam ferendum est, quamvis promissionem vitæ, quamvis mortis minas habeat ? Mitto dicere quam multæ aliæ sint sententiæ, quæ nos vel minimum a mandato discedere prohibent, cum Magni iterum Basilii edictum habeamus : Quod omnia prorsus per Evangelium et Apostolos a Domino tradita, servanda sint. Hæc ego tibi ut patri et amico patefacere non dubitavi, quandoquidem nos (ut testis est cordium inspector Deus) neque prædicamus, non enim præeminentes sumus ; neque odia profitemur. Sed et imperatorem ipsum, regemque piissimum in pectore gerimus, charitate et sanguine mihi conjunctos omnes, cum necessariorum studiosus sim, ut ipsi nostis ; et mentionem ejus fecimus etiam in divina liturgia, et pro illo precamur privatim ac publice : Et Ecclesiæ communionis participes sumus. Absit ut ab ea unquam

[1] Levit. XIX. — [2] Prov. IX. — [3] Dan XIII. — [4] 2. Reg. XXIV. — [5] Exod. XVIII. — [6] I. Cor. XIV. — [7] Matth. XIV. — [8] I. Cor. X. — [9] I. Cor. XI. — [10] Jacob. II.

[1] Theod. Ep. IV. ex Cod. Columnens. — [2] Ibid.

separemur. Ignoscite mihi soli peccatori. Delegi hunc mihi angulum, ut defleam peccata mea, et ne miscear cum mundo. Quodnam hoc crimen est? Concede hoc mihi, dilectissime consobrine, potes enim, sat scio, ut quietus hic agam, ab omnibus quoad licet segregatus. Et acri solertia tua obliqua dirige, et aspera complana, pacisque nostræ conciliator esto, et quietis adjutor. Ut si quid hinc nobis commodi extet, juste atque ex ratione dispensetur ». Hæc Theodorus, cujus verbis etiam intelligas quo sensu sit accipiendum quod dicunt ab eo excommunicatum fuisse Constantinum imperatorem, non more Ecclesiastico, ut communione precum privatarum vel publicarum privaret illum; vel quod seipsum Theodorus separaverit, et ab Ecclesia, quod omnino factum negat; sed negaverit imperatori communis vitæ usum, cujus rei causa (ut ait) latebat in angulo. Porro consobrinus Theodori Nicephorus et alii affines, quod ex hujusmodi matrimonio imperatoris cum Theodote ipsorum propinqua jam Augusta creata corradere magnum sperarent emolumentum : in Theodorum ista nihili facientem, sed adversantem commovebantur. At de his modo satis.

Hoc eodem anno, ut habetur ex Theophane, Joannes præficitur episcopus Ecclesiæ Hierosolymitanæ.

65. *De Hunnorum gente novi triumphi per Carolum.* — Quod vero spectat ad res Occidentales, hoc ipso anno Carolus Magnus desertores Christianæ religionis Saxones rebellantes, cum exercitu adversus eos profectus coercuit. Ubi dum manet, excipit legatos Hunnorum sive Avarum regis Theodonis sive Thuduini, qui se cum suis subjiceret Carolo, spondens etiam fidem Christianam omnes suscepturos. Addit his hæc Ado Viennensis: « Thuduin princeps Avarum ad pium Carolum regem se contulit: et cum populo suo credens, baptizatus, muneribus regiis donatus, fidelis rediit ». Sed id in annum sequentem rejiciunt alii, defecisseque eum a Christiana fide suscepta, confirmant.

Bellum vero adversus Hunnos, sive Avares per Henricum ducem Forojuliensem gestum, testatur Ado, per eumque debellatos, atque avitis thesauris spoliatos, quos (idem inquit) pio regi Carolo postmodum misit. Et ille Deo gratias referens, ad memoriam sanctorum Apostolorum partem inde misit, partem officialibus regni, et Ecclesiis aliis distribuit ». Hæc Ado. Est de his mentio in Epistola Albini Flacci ad Paulinum patriarcham Aquileiensem, ubi hæc leguntur [1] : « In cujus potentia et gratia (Dei scilicet), mirabiliter de Avarorum gente triumphatum est. Quorum missi ad domnum regem directi subjectionem pacificam, et Christianitatis fidem promittentes. Et si hoc, divina eos præveniente gratia, verum est : quis se servorum Dei tam pio et laudabili labori subtrahere debet, ut diaboli diruatur sævitia, et Christi Domini crescat servitium ? Sed quamplurimorum in te, pater optime, oculi respiciunt; quid vestra veneranda sanctitas facere velit; quia et vicinitas locorum tibi competit, et sapientiæ decus suppetit, et auctoritatis excellentia tibi appetit, et cuncta conveniunt, quæ tali operi necessaria esse videntur, etc. »

66. Conversos vero post hæc Hunnos ad Christianam fidem, ab eisque primam erectam Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis Mariæ, produnt Annales Hungarici. Oblationem vero Caroli ex thesauro Hunnorum ad Basilicam sancti Petri Romam missam, in annum sequentem rejiciunt.

Sed et hoc ipso anno primum episcopum datum Paderburnensi Ecclesiæ in Saxonia Harimarum (Hathumarum), Saxonem hominem, discipulum S. Burchardi, virum sanctitate clarum, produnt [2] Annales Saxonum. Verum qui prosecutus est res Saxonum, et ipse Saxo antiquior scriptor res S. Liborii prosecutus, non hoc anno, sed longe postea, paucos ante annos obitus ipsius Caroli Magni, factum esse testatur.

[1] Albin. Ep. LXI. tom. I. antiq. lect. — [2] Crant. hist. Eccl. Sax. l. I. c. 11.

Anno periodi Græco-Romanæ 6288.— Anno Æræ Hispan. 833.— Anno Hegiræ 179, inchoato die 27 Martii, Fer. 6.— Jesu Christi 795. — Leonis III papæ 1. — Constantini 20 et 16. Solius 6.

1. *Moritur Hadrianus PP.* — A num. 1 ad 10. Mortuus est hoc anno Hadrianus papa *in Nativitate Domini*, ut habent Marianus Scotus, Lambertus Schafnaburgensis, et omnes illi Francorum annalistæ, qui ejus mortem cum anno DCCXCVI alligant, quia scilicet annum a die Nativitatis Christi auspicantur, uti Marianus Scotus, annalista Fuldensis, aliique. Ad hæc auctor Vitæ hujus Pontificis, quam recitat Mabillonius tom. I Musæi Italici part. 2 tradit, eum obiise *VIII kal. Januarii,* seu die XXV mensis Decemb. Nativitati Christi sacra. Denique Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 5, refert Annales Francorum ab anno Christi DCCXCIV usque ad annum DCCCIII perductos, et tempore Caroli Magni conscriptos, ut ait manifeste liquere ex charactere, in quibus ad annum DCCXCV legitur : « Die VIII kal. Januarii sanctæ memoriæ domnus Hadrianus Summus Pontifex Romanus obiit, pro quo domnus rex postquam a planctu cessavit, orationes per universum Christianum populum infra terminos fieri rogavit, et eleemosyna sua pro eo multipliciter transmisit, et Epitaphium aureis litteris in marmore conscriptum jussit in Francia fieri, ut illud partibus Romæ transmitteret ad sepulturam Summi Pontificis Hadriani ornandam ». Transcripsit hæc verba chronographus Moissiacensis. Recitat Epitaphium illud, quod adhuc Romæ legitur, Baronius num. 12 cui subjuncta est hæc clausula : « Sedit beatæ memoriæ Hadrianus papa annos XXIII. M. XD. XVII. Obiit VII kal. Jan. », quod et Anastasius in Vita Hadriani habet. Quare cum die nona Februarii anni DCCLXXII Pontifex consecratus fuerit, Baronius num. 1 aliique plures viri doctissimi ex eo Epitaphio deduxere, mortem Hadriani in diem VII kal. Januar. seu diem XXVI mensis Decembris incidisse, non animadvertentes per *obitum*, Carolum Magnum Epitaphii conditorem, diem sepulturæ intelligere, qui loquendi modus sæpe etiam a scriptoribus usurpatus reperitur. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, dum de Hadriano primo loquitur, ait : « Necdum agnoscimus eo die quemquam mortuum, quo sepultum Anastasius dicit ». Verum diem quidem sepulturæ Anastasius de more memorat, sed is dies plerumque etiam Pontificum Romanorum emortualis est. Ii enim vel ipso die, quo animam efflabant, sepulturæ mandabantur, vel saltem uno aut altero post die. Quod mirum videri non debet ; cum ipsemet Carolus Magnus, die quo vitam cum morte commutavit, terræ mandatus fuerit, ut infra videbimus. Solemnes itaque exsequiæ Pontificum Romanorum, quas pluribus ab eorum morte diebus celebratas fuisse putavit Papebrocius, fictitiæ sunt, et effecere ut diem eorum obitualem raro detegere potuerit.

2. *Hadrianus Collectionem Conciliorum et Epitomen canonum Carolo, dum Romæ esset, dedit.* — Litteras Hadriani quarum argumentum Baronius tantum viderat, et num. 2 et seqq. refert, suis annis reddidimus, quia post ejus mortem eæ a Gretzero, et postea a Duchesnio tom. III Script. Franc. publicatæ sunt. Conciliorum vero volumen quod Baronius num. 10 dicit, Carolo Magno, dum Romæ esset, oblatum fuisse ad Occidentalium Ecclesiarum usum, post Baronii obitum primus publicavit Henricus Canisius tom. VI Antiq. lect. legiturque etiam tomo VI Conciliorum. At non Epitomen, sed integram Collectionem canonum, ex quibus illa Epitome deinceps conflata est, tum Decretalium a Siricio ad Gregorium II Carolo Magno oblatam fuisse, recte existimat Sirmondus tom. II Concil. Gall. qui addit, illum ipsum datum Carolo esse librum, qui *Codex canonum* a Nicolao papa dicitur distinct. 19, cap. *Si Romana Ecclesia*, quique Moguntiæ primum excusus est anno MDXXV, et in editione postea Parisiensi inscriptus : *Codex canonum vetus Ecclesiæ Romanæ.* Hoc enim indicant plura, quæ in bibliothecis Galliarum supersunt, hujus Collectionis exemplaria, quorum in fronte, velut oblati muneris dedicatio præfixa est, Hadriani ad Carolum Epistola. Cum vero Carolus ter in Urbem venerit, annis nimirum DCCLXXIV, DCCLXXXI et DCCLXXXVII, Sirmondus Hadriani Codicem ad postremam profectionem, alii ad alterutram ex duabus prioribus referendum censent. Sed nullus hactenus certum rei gestæ tempus e tenebris eruere potuit. In ea Epitome continentur canones Apostolici XLV, Ancyrani XXIV, Neocæsarienses XV, Gangrenses XX, Antiocheni XXV, Laodiceni LVIII, Sardicenses XXI, Carthaginenses XXXIII, Africani CV. Collectio vero complectitur viginti canones

Nicænos, Constantinopolitanos, Ephesinos, Chalcedonenses, qui in Epitome desunt.

3. *Leo III Hadriano succedit.* — Ad num. 40 et seq. Anastasius in Vita Hadriani docet Leonem III, natione Romanum, postridie mortis Hadriani electum fuisse, dieque insequenti ordinatum : « Divina, inquit, inspiratione, una concordia, eademque voluntate, a cunctis sacerdotibus seu proceribus et omni clero, necnon ab optimatibus, et cuncto populo Romano, Dei nutu in natali die beati protomartyris Stephani electus est, et sequenti die in natali sancti Joannis Apostoli et Evangelistæ ad laudem et gloriam omnipotentis Dei in Sede Apostolica ordinatus est ». Sed Baronius, qui Hadrianum die XXVI Decembris demortuum existimabat, ne quidem diem integram Sedem ipsam vacasse credidit, ipsumque passim alii exscripsere.

4. *Constantinus imp. legitimam conjugem dimittit, et aliam sibi copulat.* — A num. 42 ad 65. Theophanes an. Incarn. secundum Alex. DCCLXXXVII, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, ait : « Hoc anno imperator uxoris Mariæ consortii pertæsus, matris consilio, quæ ut imperandi potestatem ad se traduceret, cunctorum odiis filium exponere satagebat, monialem eam fieri compulit : ac propositum hujusmodi persuasam in monasterio capillis abdicavit mense Januario, Indictione tertia ». Paulo post : « Mense vero Augusto Theodotem cubiculariam imperator coronavit Augustam, et illegitimo eam sibi copulavit conjugio ». Tum anno Incarnat. DCCLXXXVIII kal. Septembris hujus Christi anni inchoato scribit : « Hoc anno, mense Septembri, Indictione quarta, feria hebdomadis quarta, imperator, conjuncta sibi Theodote, in sancti Mamantis palatio nuptias celebravit ». Subdit : « Eodem etiam anno Plato Saccundionis præpositus a Tarasii patriarchæ communione se segregavit : quod ille communionis suæ participem redderet imperator, et catechistæ imperatricis tondendæ potestatem fecisset, et abbati Joseph Catharorum præposito, ut eum cum Theodote ad nuptiales corollas admitteret, parem dedisset veniam. Imperator accepto nuntio Bardanium patricium et scholarum domesticum, et Joannem opsicii comitem misit, qui Platonem in urbem inductum, in ergastulo ad Michaelis cœlestis militiæ principis in palatio erectam ædem inclusit. Reliquos autem monachos una cum Platonis nepotibus cæsos Thessalonicam relegavit : quos Irene ideo defendendos suscepit, quod filio adversarentur, et eum probris incesserent ». Anastasius et auctor Miscellæ loco, *Indictionis* IV, habent *Indictionem* I : quem errorem Baronius agnovit ; sed quia illi mensem prætermittunt, loco *Indictionis* I, reponendam dicit *Indictionem* III. Verum cum res mense Septembri contigerit, recte Theophanes Indictionem quartam habet.

5. *Ei viri sancti restiterunt.* — *Sanctus Plato* anno superiori præfecturam monasterii *Sacundionis* abdicarat, eamque in *Theodorum* nepotem transtulerat. Quare hoc tempore alieno subjectus imperio vivebat ; sed, ubi vidit *Constantinum* imp. legitimam conjugem repudiasse, hoc ei non licere imperterritus pronuntiavit, et oblatus imperatori ei in facie restitit. Carceri quidem inclusus est, sed in proposito perstitit. Interim pueri ejus seu socii relegati sunt, ipseque carcere liberatus non est, nisi quando *Irene* rursus imperare cœpit, ut narrat Baronius ex Theodoro Studita in ejus Vita. Restitit et imperatori *Tarasius* patriarcha Constantinopolitanus, ut liquet ex ejus Vita ab Ignatio ejus discipulo scripta, cujus verba recitat Baronius num. 47 et seqq. Denique imperatori etiam restitit *sanctus Theodorus* Studita, ut narrat Michael Theodori discipulus in ejus Vita, cujus verba recitat Baronius num. 55 et seqq.

6. *S. Tarasius utitur temperamento in reprobatione nuptiarum imperatoris.* — Cur vero *Tarasius* se a communione imperatoris, *Platonis* et *Theodori* exemplo, non segregarit, hanc rationem reddit Baronius num. 46, quæ, quia in editione Coloniensi, qua utor, scripta est charactere italico, uti sunt verba, quæ a num. 43 ad 46 ipsemet refert ex eodem Theodoro in Vita sancti Platonis, et hæc characteris similitudo lectorem facile in errorem impellere potest, hic earum partem recitabo, eoque magis quo anno DCCCVIII, num. 9, sibi Baronius hac in re constare non videatur : « Non sic eum aversatus est Plato », inquit Baronius, « quod ipse probaverit scelus imperatoris : id quidem nequaquam accidit unquam, neque quod coronaverit Theodotem pellicem, etc. Verum eo quod redargutum imperatorem nequaquam ab Ecclesia separasset, sed cum illo communicaret, neque eum qui adulteram coronasset ab Ecclesia abjecisset : idcirco ipse Plato ab ejus se communione abstinuit, etc. Gravis angustia premebat animum patriarchæ, cum vereretur ne nimis exasperando animum imperatoris et ab Ecclesia removendo, eum faceret fidei Catholicæ desertorem ; adhuc recentia Ecclesiæ vulnera, et vix obducta erant per Concilium ejus opera celebratum Nicææ adversus Iconoclastas : adhuc vigebant hostes Ecclesiæ : erat ipse adolescens animo mobilis et instabilis, et hæreticorum parentum mala propago, perfacilisque ut levi flatu in hæresim præceps impelleretur : hæc, inquam, et alia hujusmodi alto mentis consilio versans Tarasius, sic erroris redarguere voluit imperatorem, ut tamen eum licet pœna illa dignum, noluerit ab Ecclesia separare. Verum tanti viri digna audi in hac pugna exantlata certamina. In rebus enim ab eo præclare gestis hæc ab ejus temporis scriptore Ignatio monacho narrata leguntur his verbis, dum agit de Constantino imp. solo sine matre Irene regnante ». Hæc scite prudenterque Baronius, idque juxta Michaelem discipulum sancti Theodori Studitæ in ejus Vita, cujus verba recitat Baronius num. 54, imo et juxta Ignatium diaconum, cujus narrationem anno DCCCVIII, num. 2 et seqq. referemus. Porro de Ignatio tradit Suidas :

« Ignatius diaconus et vasorum custos magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, dein factus Nicænus metropolitanus Grammaticus : scripsit Vitas Tarasii et Nicephori sanctorum et beatorum patriarcharum ; Epitymbios, Elegos, Epistolas, iambos in Thomam Antarten, et alia multa ». Quæ Baronius habet num. 47 et seqq. scripta sunt ab eodem Ignatio in Vita Tarasii.

7. *Elias in patriarchatum Hierosolymitanum restitutus.* — Neque Anastasius, neque auctor Miscellæ, multo minus Theophanes asserunt, *Joannem* hoc tempore Ecclesiæ Hierosolymitanæ præfectum fuisse, quod tamen memoriæ lapsu Theophani Baronius adscribit. Erat his diebus *Elias* patriarcha Hierosolymarum, ut colligitur ex Theoctisto in Vita sancti Stephani Sabaitæ, ubi postquam locutus est de morte Theodori, qui eo in exilium per Saracenos ejecto, sedem Hierosolymitanam occupavit, et post breve tempus male vitam finivit, ait : « Sanctissimus patriarcha domnus Elias ad proprium remeavit thronum, festive honorificeque remissus ; et patriarchali dignitate multipliciter fruens per annos complures sancte ex hac vita migravit, successoremque in Theadelphico throno accepit syncellum suum domnum Georgium ». Tempus restitutionis Eliæ ejusque mortis incompertum ; ex Actis tamen sanctorum viginti monachorum Sabaitarum anno sequenti passorum, ut ibi videbimus, liquet biennio post illorum martyrium *Eliam* adhuc in vivis fuisse, cum scilicet Lauras monachorum Hierosolymitanorum Barbari invasere.

8. *Annus* XXV *belli Saxonici.* — Ad num. 65 et seq. *Hunni* jam pæne a trecentis annis Romanos afflixerant et exspoliarant, sed cum Carolus decrevisset eos debellare, *Theodo* vel *Thudo* aut Todanus eorum rex ad eum venit, seque cum suis fidem Christianam suscepturum spopondit, ut narrant chronographus Moissiacensis, et annalistæ Loiselianus, Bertinianus, aliique cum Eginhardo in Annal. Audiendus annalista anonymus, qui ab an. DCCXCIV usque ad annum DCCCIII res a Carolo Magno gestas prosecutus est, extatque lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 5: « Aquis-Palatio domnus rex celebravit Pascha, et infidelitas, unde consueverat, a parte Saxanorum (pro Saxonum) exorta est ; quia, cum domnus rex super alias gentes venire voluisset, nec ipsi ad eum pleniter venerunt, nec ei solatium, ut ipse jusserat, transmiserunt. Tunc iterum cognita infidelitate eorum, rex cum exercitu suo super eos veniens, alii ei pacifice obviam venientes ex parte Saxanorum, et cum eo in solatio suo ipsum iter expleverunt ; et ipse cum exercitu suo ad Albiam (id est, ad Albim fluvium) pervenit, sed alii circa paludes Albiæ et in Wihmuodingas ad eum pleniter non venerunt. Domnus rex tamen resedens apud Bardunwich tantam multitudinem obsidum inde tulit, quantam nunquam in diebus suis, aut in diebus patris sui, aut in diebus regum Francorum inde aliquando tulerint. Sed et tunc omnes ad eum venientes, excepto his (pro exceptis his) quos jam supra commemoravimus, et hi, qui trans Albe (id est, Albim) erant ; ipsi ad eum pleniter adhuc non venerunt, eo quod vassum domni regis (seu vassallum ac clientem) Wizzin regem Abotridarum occiderunt ; ideo non credebant, quod in gratia ejus pervenire potuissent. Cæteri autem ad eum omnes pacifice venerunt, et jussionem suam promittentes implere, et ita domnus rex iterum credens eis nullum voluntate interficiens fidem suam servando. Tunc ad Aquis-Palatio (id est, ad Aquisgrani palatium) de terra Avarorum regulus quidam, nomine Todanus, ad domnum regem veniens cum comitibus suis ; quem domnus rex honorifice suscepit, et baptizari jussit, et eos qui cum eo venerunt, et cum magno honore et donis cum remeare fecit ad propria. Et in eo anno a parte Avarorum venerunt thesauri magna multitudo ; pro quibus domnus rex omnipotenti Regi gratias agens, distribuit ipsum thesaurum inter Ecclesias, episcopos seu abbates et comites, necnon et universos fideles suos de eodem thesauro mirifice honoravit ». Postea auctor iste barbarus, sed coævus mortem Hadriani papæ narrat. Porro hujus annalistæ verba exscripsit chronographus Moissiacensis.

9. *Hunni, seu Avares Baptismum suscipiunt.* — Eginhardus in Annalibus hæc addit : « Quanquam Saxones æstate præterita et obsides dedissent, et secundum quod jussi erant sacramenta jurassent, rex tamen illorum perfidiæ non immemor, conventum generalem trans Rhenum in villa Cuffenstein, quæ super Mœnum contra Moguneiacum urbem sita est, more solemni habuit, atque inde cum exercitu Saxoniam ingressus, pæne totam populando peragravit ». Ad bellum illud provocatus est Carolus, quod Saxones ei auxilium contra Sclavorum, aut Hunnorum gentes præstare noluissent. Rerum in Saxonia præclare gestarum audita relatione, Alcuinus Epistolam CXII ad Paulinum Forojuliensem patriarcham scripsit, in qua ait : « Mirabiliter de Avarorum genere triumphatum est, quorum missi ad domnum regem directi subjectionem pacificam et Christianitatis fidem promittentes. Et, si hoc, divina eos præveniente gratia, verum est, quis se servorum Dei tam pio et laudabili labori subtrahere debet, ut diaboli diruatur sævitia, et Christi Domini crescat servitium ? » In iisdem litteris Alcuinus eidem Paulino bis se paulo ante scripsisse sic testatur : « Binas vestræ paternitatis paulo ante direxi chartulas, unam per sanctum episcopum Histriensem, aliam per virum venerabilem Æricum ducem », seu Henricum ducem, de quo anno sequenti sermo erit.

10. *Episcopatus Paderbornensis instituitur.* — *Hadumarius* sive *Hatumarus*, aut *Herimarus* hoc anno primus Paderbornensis episcopus apud Gobelinum Personam officialem Paderbornensem in Cosmodromio Æt. 6, cap XXXVIII, sic constituitur : « Anno Domini DCCXCV, Carolus Ecclesiæ, quam in Paderborne fundavit, quemdam canonicum Ecclesiæ Wirziburgensis Hatumarum nomine, de Sa-

xonia ortum, et tempore superiorum bellorum sibi a parentibus obsidem datum, præfecit episcopum ». Idem habet Krantzius lib. 1 Metrop. cap. 2, porro cum Paderbornensis episcopatus erectus est, *Buraburgensis* desiit, vel in illum potius coaluit, ut inquit Serarius Notat. 29 in Vitam sancti Bonifacii. Postquam Carolus Magnus, uti scribit Ferdinandus Furstenbergius episcopus Paderbornensis in Præfatione sui operis, gentem in avita superstitione pertinacem, non sine multis expeditionibus et maximo labore ad religionem Christianam perduxit, nova in episcopatus et diœceses cœpta distributio, et certi cuique limites designati. Baronius sermonem hic habet de bello ab Henrico duce Forojuliensi adversus Avares gesto, sed illud ad annum sequentem differimus. Præterea dicit, anonymum scriptorem translationis *sancti Liborii* Cenomanensis episcopi anno DCCCXXXVI peractæ, indicare Paderbornensis episcopatus fundationem serius factam esse. Verum nihil in hujus anonymi narratione habetur, quod Krantzii et Gobelini Personæ relationi adversetur.

LEONIS III ANNUS 1. — CHRISTI 796.

1. *Theodori Studitæ in exilium pulsi cum monachis ab imperatore, Epistolæ hortatoriæ.* — Qui sequitur annus Redemptoris septingentesimus nonagesimus sextus Indictione quarta signatur, cujus initio ab imperatore Constantino decernitur exilium Theodoro Studitæ, et aliis sanctis monachis, a quibus justissime (ut par erat) redargutus esset, quod dimissa legitima conjuge, aliam præter jus fasque sibi matrimonio copulasset. Scribit ipse Theodorus ad Platonem de suo exilio Epistolam tertiam ordine positam in antiquo Codice Columnensis bibliothecæ, ex qua hic describamus ea, quæ ad rem spectare videntur. Incipit ipsa: « Profluunt mihi lacrymæ ante verba, etc. » Quibus declarat lætitiam, quam acceperat ex ejusdem Platonis litteris. Et post alia: « Et quoniam distincte narrare me jubes ab illa die, qua luctuosam separationem sustinuimus, totum iter nostrum, tum quæ in eo nobis contigerunt, equidem impar sum; aggrediar tamen impigre quod jubes. Illo ergo die, quo abiisti tu quidem, pater, ad mortem tua voluntate: missi et nos in exilium sumus, obviis (ut res tulit) jumentis subvecti. Et primum quidem, tanquam harum rerum rudes atque inexperti, nonnihil animo consternati sumus. Appulimus enim ad pagos quosdam, spectaculum facti omni hominum sexui et ætati: ubi tumultu clamoribusque impletæ nobis aures fuerunt, cum solverent, et subsisterent ad comparanda victui necessaria, qui nos ducebant. Postquam assuefacti tandem fuimus, facilius et lenius ferre cœpimus adversa. Omnium porro maxime nos angebat patris et domini diaconi infirmitas. Atque hoc modo tristes et exhausti iter confecimus.

2. « Mansiones autem hæ fuerunt, a Catharis ad Libiana, inde ad Leucas, tum Phyræum. Quo in loco lugubre quiddam nobis accidit. Cum enim ex improviso se obtulissent novem ex primariis fratribus, ovium instar dispersarum, circumsederunt nos flentes et corda nostra conficientes. At ductor noster nec alloqui eos sinebat. Ita miserum in modum adspectantes mutuo, et vale dicentes, cum lacrymis tandem divulsi et separati fuimus. Deinde Paulam ducti, invenimus venerandam sororem tuam cum domino Sabba, et clam venimus in conspectum; totamque noctem congruo sermone duximus: tum invicem tanquam morti addictos salutantes, discessimus cum gemitu et ejulatione. Ac tunc videre erat convulsa pectora et fatiscentia, cum decenter victa cederet natura. Ex hoc loco digressi substitimus in Lupadio, ubi peramanter ab hospite habiti fuimus, balneoque usi propter vibices: nonnullis enim pæne insanabiles evaserunt ex itineris agitatione. Et divertimus Titin. Illic ergo assecutus nos abbas Zacharias cum Pionio, præ animi ardore nobiscum venire cupiebant, sed permissum id eis non fuit. Inde Alcerizam, tum ad Anagegrammenos. deinde Perperrinam, atque illinc Parium, cum episcopis communicantes, et de jurejurando modeste admonentes. Post hæc Horcum, inde Lampsacum, ubi Heracleotas nacti, triduo hæsimus, navigare non valentes.

3. « Deinde solventes appulimus Abydum, a præside humaniter excepti; cumque ibi usque ad

sabbatum octo dierum spatio mansissemus, vela fecimus ad Eleuntes, ubi hebdomadem commorati, quod navigari non posset, secundo vento flante, pervenimus in Lemnum novem horarum velificatione. Orationem hic moratur pietas episcopi, qui me (si quis alius) benigne suscepit, consolatus est, et viatico instruxit. Inde ergo soluta navi, non sine metu, propter finitimam gentem, in adversam oram, valido spirante Borea, transmisimus, centum quinquaginta millium pelagus duodecim horis emensi, appulimus Canastrum in finibus Thessalonicæ, deinde Palenam Sinui contiguam. Tum ad portum, ex quo in animalibus iterum sedentes, in urbem ingressi sumus sabbato die, festo Annuntiationis, hora tertia. Qualis vero ingressus? neque hoc præterire fas est.

« Præmissus a præfecto unus ex primoribus cum militum manu, ad Orientalem portam exspectabat. Et appropinquantibus nobis, occurrerunt recta acie, silentio, et clausis post ingressum nostrum portis, per forum nos duxerunt celebri pompa, in oculis eorum, qui ad spectaculum accurrerant, perduxeruntque ad præsidem. O præclarum virum! placidum enim vultum nobis exhibens, cum prostratus salutasset, miti nos sermone affatus est, misitque ad archiepiscopum, precibus ante fusis in S. Sophiæ. Ubi ergo in oratorio suo precatus est sanctissimus, excepit nos et opipare tractavit, consentaneis verbis alloquens, tum balneo cibisque reficiens ac restituens. Postridie mane abducti sumus, et per speciem quasi ad S. Demetrii precum causa duceremur : separaverunt nos omnes, orantes mutuo et vale dicentes. Nos vero fratres duos, cum in hunc, in quo nunc dego, locum perduxissent, sejunxerunt, flebiliter amplectentes mutuo, adeo ut spectantium nonnulli misericordia commoverentur. Sic se habent res nostræ, pater, et ego vitam hic ago luctuosam et lamentabilem, etc. »

4. Porro non his tantum cruciabatur Theodorus, sed maximopere eum angebat cura suorum, quos reliquerat : quorum muniendorum causa sanctus Plato monuit ipsum, ut hortatorias litteras ad seipsum daret, quibus reliqui commoneri potuissent, ne timore vel blanditiis a cœptis aliquando desisterent, et imperatori assentirentur. Præstitit id egregie Theodorus, ad eumdem Platonem eo argumento Epistolam verbis istis conscribens :

« Platoni patri spirituali Theodorus [1].

« Quibus verbis te affabimur, pater dulcissime, sanctis visceribus tuis orbati? Quid læti aut jucundi loquemur? neque enim luctuosa et tristia, quasi acerbe ferentes hoc, quod exilium existimatur ; quod nos a te didicimus non agnoscere, ut qui incolæ simus universæ terræ; sed illud solum, quo quis a Deo per cujuslibet ejus mandati prævaricationem excidit, longeque projicitur. Quapropter gaudemus sane et lætamur, quod quamvis indigni cælo et terra simus, tecum tamen spirituali patre nostro digni habiti sumus, qui pro ejus mandato hæc pateremur, tuaque secundum carnem consuetudine privaremur. Cæteroqui enim nobiscum semper es, pater, in oculis atque ore omnium nostrum. Ecqui aliter vivere possimus, nisi a te sanctarum precum præsidio tegamur, et a malo servemur innoxii? Seorsim abjuncti ac segregati omnes fuimus, salvi tamen omnes atque integri ac stabiles permansimus. Et quanquam parva quædam incommoda in via pertulimus, nonnullis nostrum etiam morbo affectis : ille nihilominus qui dixit : Respicite volatilia cæli et lilia agri, qui minime fallit in promissis suis, incolumes nos tandem præter spem nostram huc perduxit, ad ærumnæ nostræ commiserationem incolarum corda inflectens, sed potissimum archiepiscopi.

5. « Reliqua vero una est cura nostra, et assidua meditatio, cum prolixis precibus et immeritis, ut ipse corroboreris, pater desiderabilissime, et in instituta pro veritate Dei confessione fixus atque immobilis maneas, nihil trepidans, aut animum conturbans ad eorum insultus, qui certaminum gloriam, quæ pro pietate cum divina gratia obiisti, evertere conantur. Sparsa enim ubique fama est, omnesque propemodum homines stupore complevit, et cornu salutis erexit in Christianis, infamiam auferens ex ordine monachorum. Atque hoc, scio, unusquisque fatebitur compos rectæ mentis vivere Christum in nobis et regnare, eique obedire nos magis, quam hominibus, quos creavit, ut non contemnatur, sed glorificetur ab eis. Omnia ergo tibi perspecta sunt : scis quid facto opus : commonitione nostra non eges, verumtamen hæc ita nos scribere præcepisti. Quare noli hominem timere, pater, aut hominum vexationes. Nosti sanctos, cum umbram et somnium hæc ducerent, admirabiles cælo terrisque extitisse. Modicum, quæso, laboremus : modicum adhuc sustineamus, et egregium cursum consummabimus. Jam corona texitur, merces æterna præparatur, et cælestis Regis amicus sanctorumque particeps vocabere, et apud homines confessor. Sic, sic, oro atque obtestor paterna viscera mea. Esto nobis fortitudo, patientia, constantia. Tu enim, pater, si steteris, nos imbecilles filii tui valentiores mox reddemur, et viriles animos capiemus, casus omnes pariter feremus, Dei virtute ac precibus tuis: a Deo siquidem est hic secessus, sic approbante omnino res nostras, viresque suppeditante.

6. « Facundiam eorum qui te a veritate dimovere conantur, haudquaquam formides, pater. Simplex sermo. Ait enim uspiam S. Epiphanius in oratione sua de Paschate, qualis sit homo, præter ea quæ in divinis litteris scripta sunt, consulens, ex corde loquitur et enarrat mandata hominum : et de his ipsis Apostoli verba producens : Licet [1], inquit, Angelus de cælo sit, anathema illi. Quo autem numero illud censebimus [2] : Sacerdotes mei

[1] Theod. Ep. I. ex Cod. Columnens.

[1] Gal. I. — [2] Ezech. XXII.

contempserunt legem meam, et polluerunt sanctuaria mea ? Quod prophetæ dictum usurpans Theologus in magno Apologetico hæc addit : Profana et sacra non distinguebant, sed omnia illis communia erant. Quam multa sunt alia, si quis audire velit ? Desinant ergo, qui falsis sermonibus pervertunt Dei veritatem, sibique ipsis attendant. Nos enim, cum perspicuum sit mandatum, et ignem æternum prævaricantibus minetur, nequaquam cedemus humanis terroribus, aut suppliciis, per suscepta pro veritate certamina. Quin si sanguinem profundere opus sit, lubentes atque hilares profundemus. Deo nos per sanctas preces tuas corroborante.

« Viriliter age, et tu domine frater Euthymi, bonum certa certamen, ne deseramus nos, lux mea et viscera mea, ne pro exiguo et brevi lætitiæ fructu beatam vitam amittamus, ne præsentium rerum jucunditate capiaris, neve ad tribulationes succumbas, frater, noli terga dare. Gavisus est Christus, videns te sua causa flagellatum. Cave illum contristes, dilecte mi, vel collætantes angelos, vel Dominum Patrem, vel quæ nos Spiritu sancto enixa est, venerandam matrem, vel fratres tuos omnes meque præcipue, quem amare te dicis. Tres sumus carne fratres, simus et spiritu, ne violemus sacrum et divinum numerum. Exponamus nos ipsos pro Dei mandato ad supplicium, ut in æternum vivamus.

7. « Quod superest, solliciti etiam, pater, sumus de reliquis fratribus nostris dulcissimis, quam recte illos Dominus direxerit. Hoc enim peccatores oramus, ut ipse illorum curator sit, dispensator et ductor, prout ipse novit et jubet, res illorum administrans. Revera enim uberes lacrymas pro illis fundimus, semper in oculis nostris illorum vultus versantur, dum eorum preces imploramus subsidio negligentiæ nostræ. Verumtamen tu pro omnibus precare, pater, ut patientiam adipiscamur, felicitatem, præsidium a Deo, et auxilium adversus diaboli tentationes, et quod Deo placuerit, ut te in carne, aut alios fratres nostros videamus. Fiat, fiat. Quæsumus, et audemus, ex nobis salutare dulcem fratrem nostrum, si tecum est, aut si quis alius fratrum nostrorum, quisquis erit, cui nuntiabis. Salutat mecum sanctam animam tuam dominus diaconus, et pater noster, egregius frater meus et filius tuus œconomus, cæteri honorandi fratres et desiderandi. Ora pro nobis, pater, enixe et incessanter ». Hucusque Theodori ad Platonem Epistola. Cui et aliam addidit haud absimilis argumenti, cum responsum ad priores litteras nondum accepisset. Est ipsius exordium ejusmodi : « Jam iterum scribo ad dominum et patrem meum : nec scio an litteras meas acceperis, etc. » Sic Theodorus, qui suo exemplo alios docuit, quid Deo gratum facere deberent, eosdem suis litteris continet in officio. Protectus ipse a Deo, quousque in sacrarum legum contemptorem imperatorem Deus ulcisceretur, secundum illud Davidicum[1] : « Beatus homo quem tu erudieris Domine, et de lege tua docueris eum, ut mitiges ei a diebus malis, donec fodiatur peccatori fovea ». Quod perficere haud diu moratus est.

8. *Cœptæ insidiæ Irenis in filium imperatorem.* — Hoc siquidem anno a matre Irene Constantino imperatori parantur insidiæ, quibus tandem sequenti anno tentus, orbatus oculis ac simul vita fuit. Scelus plane execrandum, nisi (quod mihi multi excusant) justitiæ eam zelus ad id faciendum excitasset, quo nomine eadem post hæc meruit commendari. At non fuit matris jussio, ut ista pateretur, sed ut teneretur, nec amplius imperaret, tanquam si e manu furiosi gladium auferret. Docuit Christus verbis suis summæ pietatis genus esse in hoc adversus filium esse crudelem, ipso dicente[2] : « Qui diligit filium suum plusquam me, non est me dignus. Non veni pacem mittere, sed gladium, veni separare filium a matre ». Cum jam olim Dei præcepto justæ sint armatæ manus parentum in filios abeuntes post deos alienos, illisque necatis, qui hoc fecerunt Moysis ore laudati, ita dicentis[3] : « Consecrastis manus vestras hodie Domino unusquisque in filio et patre suo (quos occiderunt) ut detur vobis benedictio ». Plurimum quidem interest quo quis aliquid animo agat. Si enim regnandi cupidine Irene in filium molita esset insidias, detestabilior Agrippina Neronis matre fuisset, cum illa suæ quoque vitæ dispendio filium imperare maluisset : nam illa fatidico prædicenti, fore, ut si imperaret, matrem occideret, respondisse fertur : « Occidat, modo imperet ». Contra vero quod ista religionis causa, amore justitiæ in filium perpetrata credantur, ab Orientalibus nonnullis, qui facto aderant, viris sanctissimis eadem post hæc meruit præconio celebrari, ut suis locis dicturi sumus. Modo autem exordium magnæ tragœdiæ, seriem rei gestæ anni hujus a Theophane narratam sic accipe :

9. « Anno septimo imperii sui, mense vero Septembri, ingressus est imperator cum matre sua, ut calefieret apud Prusam (erant ibi balnea ad opus parata) Octobri vero mense natus est imperatori filius, quem cognominavit Leonem. Quæ cum cognovisset imperator, derelicta matre apud Thermas una cum ordine regio universo atque principibus, cursim in urbem regressus est. Quapropter hujus mater spatio reperto, allocuta est et subtraxit muneribus et promissionibus agminum principes, ut deponeretur filius ejus, et ipsa singulariter imperaret : et alios horum per seipsam, et alios per homines suos blandiens, attraxit ad se omnes, et præstolabatur congruum invenire diem ». Hactenus de his, quæ præsenti anno sunt inchoata, quæ vero sequenti sunt consummata, suo loco dicturi sumus.

10. *Reliquiæ S. Euphemiæ repertæ et Constantinopolim relatæ.* — Hoc eodem anno, Indictione quarta, qui et vicesimus secundus inchoatus nu-

[1] Psal. XCIII. — [2] Matth. X. — [3] Exod. XXXII.

meratur ab obitu Copronymi, delatum est Constantinopolim ex Lemno insula corpus S. Euphemiæ, quod ipse testatur qui interfuit Theophanes, qui ait : « Hoc stupendum et dignum scriptura miraculum post viginti duos annos post iniqui principis mortem (Copronymi scilicet) una cum piissimis imperatoribus et Tarasio sanctissimo patriarcha nos vidimus, et cum eis amplexi sumus, licet indigni, magnam gratiam promerentes ». Hæc Theophanes post annum vicesimum secundum ejusdem Constantini Copronymi, quo ejusdem martyris capsam venerandum corpus continentem, in mare fuisse projectam affirmat. Qui autem rem gestam fusius descripsit ejusdem temporis auctor, sic narrat[1] : « Post ejus projectionem in mare, et delationem in insulam Lemni enarratam, sic prosequitur de translatione facta Constantinopolim historiam :

« Ubi pia imperatrix divino zelo incitata, cœpit omnia reædificare : fractum templum benedictæ Euphemiæ ante alia omnia contendit rursum ædificare et ornare. Quod etiam fecit : et cum id omni pietate ornasset, effecit, ut in eo offerretur incruentum sacrificium. Et Chalcedone statuit episcopum : erat enim ad hoc usque tempus vidua propter injuriam ei illatam ab impiis imperatoribus, qui beatæ Euphemiæ memoriam et civitatem delere statuerant. Atque divino quidem zelo mota pia illa imperatrix de reliquiis beatæ Euphemiæ satagebat, et erat sollicita. Et cum omnes ad quærendam hanc rem sanctam adhortaretur : ei, qui facit voluntatem eorum qui ipsum timent, et implet consilia eorum qui ipsum invocant, placuit benedictæ Euphemiæ aperire reliquias eo modo, qui est a nobis declarandus.

11. « Annis præteritis fuerant in eo loco occultæ et tectæ silentio, omnibus insulæ incolis maximam in eis fidem habentibus, et hoc arcanum conservantibus, partim propter tyrannorum insolentiam, partim autem ne agnoscerentur, et ab eis auferrentur hujus quæ multa et præclara subiit certamina reliquiæ. Cum autem insignis et benedictæ martyris Euphemiæ miracula in omnem partem pervaderent, magnaque advenarum multitudo ad reliquias conveniret : repente quidam ex proceribus, nempe ex apocrisiariis, iis, inquam, qui dant responsa, mittitur ab imperatore in Occidentem, venitque Lemnum, et contemplatus populi multitudinem, et ea quæ fiebant miracula, cum veluti quædam hostilis invidia illum scelestum invasisset : rogavit quænam hæc esset populi congregatio, et quænam ea quæ fiebant. Cum autem recte didicisset, cœpit vociferari et tenere eos, qui illic conveniebant populos, sic dicens : Ossa rursus habentur in honore? sic docent imperatores? et multum minatus, diruit domunculam, in qua jacebat loculus benedictæ Euphemiæ. Cumque hæc fecisset, fremens recessit. Illinc factum est, ut damnum martyr acciperet et ejus corpus vilipenderetur.

[1] Apud Metaphr. die XI Jul. Lip. tom. VI. eadem die.

12. « Sed quoniam ubi vult Deus, vincitur ordo naturæ, et perit omnis humana ratio et inventio, hoc accidit. Contigit enim ut per successionem ad quemdam virum bonum perveniret benedictæ Euphemiæ habitaculum et oratorium, in quo positæ erant venerandæ hujus martyris reliquiæ. Erat autem eis marmor impositum, quod illi pii naucleri imposuerant, inscriptum tali inscriptione :

NOS SERGIVS ET SERGONAS NAVIGANTES PER HELLESPONTVM CVM EX PROFVNDO SVSTVLISSEMVS RELIQVIAS BENEDICTÆ ET SANCTÆ MARTYRIS CHRISTI EVPHEMIÆ EIVS JUSSV HIC DEPOSVIMVS.

« Cum ergo per successionem hujus loci hæres fuisset Anastasius comes clarissimus, accidit, ut quorumdam æmulatione falsis appeteretur maledictis, et a sua dignitate excideret. Is vero nihil cunctatus, venit Constantinopolim, volens in suum restitui comitatum. Cum autem (ut solet unusquisque) quæreret aliquem invenire, qui eum sua intercessione defenderet apud imperatorem : quidam ei dixerunt, Chalcedonensem metropolitanum ad id fore idoneum, ut qui possit libere et fidenter loqui, et majora sustineat et defendat negotia.

13. « Cum ergo de eo interrogasset, invenit illum in palatio. Et cum ad ejus pedes procidisset, renuntiavit ei propter quam causam adsit, rogans ut sit ei intercessor et adjutor. Contra autem dicebat metropolitanus, se id non posse facere. Postquam ergo eum dimisit, ingressus est in partem ædis episcopatus, in qua est etiam templum benedictæ Euphemiæ. Prope autem eum secutus est vir, divina motus providentia. Templum vero comes ingressus, cum Deo divinam emisisset orationem, sedit in quodam loco. Ad eum autem accedens supradictus vir, qui erat unus ex clericis templi, et cui sua vice creditum erat officium, rogavit cujas et quisnam esset. Ille autem ei illico exposuit, cujasnam esset, et quæ ei molesta acciderant. Rogavit autem comes clericum, cujusnam esset hoc templum. Is vero dicit, benedictæ Euphemiæ. Ille autem respondens, et sincerissime manum pectori admovens, inquit : O meam omni ex parte benedictam Euphemiam! Ei vero rursus dicit clericus : Quemadmodum dixisti, tuam esse benedictam Euphemiam? Ille autem respondens, dicit : Domi meæ et in oratorio meo ejus venerandas teneo reliquias. Et is rursum : Quomodo, inquit, fieri poterit? Vide, o homo, ne forte loquaris contra teipsum, nec eas possis ostendere : nam Augusta et imperator eas curat diligenter quærendas. Quare metropolitano quoque ea de causa jussere facere supplicationes. Ille autem rursus : Pro certo habeat tua reverentia, quod reliquiæ beatæ Euphemiæ, quæ erant Chalcedone, sunt apud me.

14. « Sic confirmatus clericus et lætus et exultans renuntiat Andreæ sanctissimo metropolitano, gratulans, et Dei prædicans magnalia. Qui cum

statim accersisset comitem, et ab eo fuisset factus certior : dedit gloriam Deo omnipotenti. Surgens autem profectus est ad Tarasium sanctissimum patriarcham, et ei narravit omnem rei seriem. Tunc profectus est sanctissimus patriarcha ad imperatricem et ejus filium Constantinum, qui erat Orthodoxus et amicus martyrum, et exposuit omnia quæ facta fuerant. Qui rem admirati quæ erat præter opinionem, laudibus et hymnis Deo emissis, magno sunt affecti gaudio. Et scapha quamprimum expedita miserunt comitem suæ dignitati restitutum donatumque muneribus, et insignes quosdam clericos ex templo benedictæ Euphemiæ. Cum ipsi autem in Lemnum descendissent : congregati sunt illic qui circumcirca habitabant, in ira et indignatione, nolentes dimittere eis, qui missi erant ab imperatore, reliquias benedictæ Euphemiæ. Qua de re cum non levis exorta esset perturbatio : videns Lemni sanctissimus episcopus populi motum progredi, surrexit, et ingressus est in medium eorum, vociferans et dicens : Cedite, o homines : eorum enim quæ fiunt, nihil fit sine Dei nutu. Sic omnino Deo visum est. Vitemus itaque regis indignationem [1] : Ira enim regis est tanquam ira leonis.

15. « Hæc cum dixisset et plura alia, vix sedavit multitudinem, ne iis qui venerant, aliquid mali facerent et dicto comiti. In eum enim concitatus erat populi animus clamantis : Per ipsum proditus est noster thesaurus. Tunc ergo cesserunt et traducti sunt ad pacem, et Deo dederunt gloriam et laudem martyri, concedentes volentibus benedictæ Euphemiæ venerandas reliquias. Quas cum accepissent, qui ad eas missi fuerant, tulerunt Constantinopolim, tota civitate et imperatrice et sanctissimo patriarcha egressis obviam. Cum eis ergo obviam processissent, et complexi essent cum ea, cum qua par est glorificatione, deposuerunt in ejus templo, et in ea arca, in qua prius martyr fuerat, unde profanus et exsecrandus imperator eam ablatam immisit in profundum. Ii autem, qui eas intulerunt Byzantium et proceres, et qui primas obtinebant apud Artabastinem et filias imperatoris, et alii plurimi diripuere reliquias. Quando etiam manum sanctam, quæ librum accepit, sublatam a Niceta patricio cognomine Monomacho, qui in Sicilia insula martyris templum exstruxit, dicunt illic fuisse repositam. Hinc itaque factum est, ut pauca quædam ossa capitis, quæ remanserunt, in ea qua olim fuerant arca, clauderentur cum aliis reliquiis : quæ etiam in hodiernum usque diem scimus servari in arcula. Arbitror autem in dicta quoque insula Lemno relictas esse quasdam partes corporis ». Hucusque de his auctor historiam prosecutus, consentientem iis, quæ Theophanes scribit, gloriatus se non solum vidisse, sed etiam easdem venerandas reliquias esse complexum.

16. *Legationes et munera inter papam et Carolum.* — Quod ad res pertinet Occidentalis Ecclesiæ, anni hujus principio, Leo Romanus Pontifex ubi sedere cœpit, nihil antiquius habuit quam ad Carolum Magnum legationem decernere. Mittens itaque ad eum legatos, eisdem ad ipsum munera dedit, claves scilicet aureas ex S. Petri Confessione ex more acceptas, necnon vexillum Romanæ Urbis. Hic tu rideas opus est, lector, novatorum deliria, dum quamlibet occasionem captantes, per claves ex legum præscripto tradunt, Carolum in possessionem immissum Romanæ Ecclesiæ, et per vexillum Romanæ Urbis. Ignorantes miseri ejusmodi dona mitti consuevisse a Pontificibus Christianis principibus, ut quæ dicta sunt sæpe superius de clavibus itidem ex sepulcro sancti Petri missis a sancto Gregorio papa Francorum regibus, et aliis principibus, et viris clarissimis ; factitatumque idipsum ab ejus successoribus Pontificibus, quod hic a Leone factum vidimus. Et ne de vexillo misso habeas quod objicias : invenies inferius, anno octingentesimo in fine, a patriarcha Hierosolymitano ad eumdem Carolum Magnum missas pariter loco benedictionis claves locorum sanctorum una cum vexillo, ut intelligas ejusmodi munera mitti consuevisse regibus ab episcopis. Honorasse vero Leonem Pontificem ipsum Carolum Magnum dono vexilli, eo quod potentissimus esset Ecclesiæ Romanæ defensor, dicere quoque possumus.

17. Rursum vero hoc eodem anno ab ipso Christianissimo principe Carolo Magno Engelbertum abbatem monasterii S. Richarii missum esse legatum ad Leonem Romanum Pontificem, ad munera deferenda, quæ ex thesauro Hunnorum erepto idem rex fuerat consecutus, Annales Francorum affirmant. De quo bello cum meminit Eginhardus, hæc ait : « Maximum omnium quæ ab illo gesta sunt bellorum, præter Saxonicum, huic bello successit, illud videlicet, quod contra Avares sive Hunnos susceptum est ». Et inferius de thesauris ab eo ereptis : « Neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari, quo illi magis ditati et opibus aucti : quippe cum usque ad id temporis pæne pauperes viderentur, tantum auri et argenti in regia repertum, tot spolia pretiosa in prœliis sublata, ut merito credi posset, hoc Francos Hunnis eripuisse quod Hunni prius aliis gentibus eripuerant ». Hæc ipse.

Dedit insuper eidem legato Engelberto, seu Engilperto ad eumdem Leonem papam Albinus Flaccus, qui et Alcuinus, Epistolam dignam quidem multiplici nomine ut hic describatur, sic se habet [1] :

« Domino beatissimo, atque omni honore nominando Leoni papæ humilis levita Albinus æternæ in Christo gloriæ salutem.

« Suscipiat, obsecro, sanctissima pietas vestra, pater gloriosissime, benigno animo nostræ parvitatis litterulas, et me devotum vestræ dilectionis famulum agnosce. Semper sanctæ Romanæ Sedis beatissimos, quantum valui, principes et pastores

[1] Prov. XIX.

[1] Albin. Ep. XXVII. om. I. antiq. lect.

amavi, cupiens illorum sanctissimis intercessionibus inter oves Christi numerari, quas Dominus Christus post resurrectionis suæ gloriam beato Petro principi Apostolorum pascendas commendavit. Quod vere dignum esse fateor, omnem illius gregis multitudinem suo pastori, licet in diversis terrarum pascuis commorantem, una charitatis fide subjectam esse, et sicut pio pastori concedat magnam sibi commissi gregis curam habere, et sedula pietatis admonitione, et sanctitatis intercessione providere, ne aliqui ex illis per præcipitia errorum a via veritatis, vel perpetuæ pascuis vitæ exorbitare incipiant. Gregis sanitas gloria est pastoris, et multiplicatio illius merces æterna.

« Ecce tu, sanctissime pater, Pontifex a Deo electus, vicarius Apostolorum, hæres Patrum, princeps Ecclesiæ, unius immaculatæ columbæ nutritor. In te fides resplendet, devotio fulget, charitas abundat. Congrega nos filios sanctæ Dei Ecclesiæ, et paternæ miserationis affectu, tuis sanctissimis orationibus et dulcissimis sacrarum litterarum exhortationibus, intra firmissimum Ecclesiæ soliditatis ovile, ne aliquis ex nobis errabundus lupina rapacitate foris inveniatur devorandus. Nam splendentia cælestis mandræ agmina Navitatis Domini nostri JESU Christi gaudia primo pastoribus, qui supra suos devote vigilarant greges, nuntiare venerunt. Ecce tuis sanctissimis vigiliis, ac pastorali sollicitudini probatissime archimandrita, angelicas a supernis sedibus visitationes adstare non dubitamus, quarum auxilio quæcumque divinam poposceris pietatem, impetrare te posse credimus.

« Unde ego ultimis sacratissimi ovilis vernaculus, et morbida peccatis ovicula, spe, pace bonitatis vestræ animatus ante sanctissimos paternitatis tuæ pedes animo prostratus, suppliciter deposco, quatenus durissima peccatorum meorum vincula per Ecclesiasticam Apostolicæ auctoritatis potestatem solvere digneris; et paternæ pietatis precibus cursum vitæ meæ, qui restat, ad perpetuæ portas civitatis dirigere studeas. Grandia posco quidem, sed charitas grandia novit dare, poscentem pro filia viduam Christi clementia non spernit, sed ait [1] : O mulier, magna est fides tua! fiat tibi sicut vis. Fides me hortatur hæc poscere : spes confirmat impetrare : charitas, credo, negare non præsumit. Christus pro nobis, cum inimici essemus, mori non dubitavit : quanto magis te, pater sancte, pro amicis velle orare, credendum est?

« Sub te pastore augeatur grex Christi. Tu consolator mœrentium, adjutor laborantium, spes ad te clamantium, lux vitæ, religionis decus. Locus in quo stas, omnibus te honorabilem facit, et morum nobilitas laudabilem, et pietatis devotio amabilem. Et qui sedem sanctorum tenes Patrum, eorum exemplis inhæreas semper, ut cum illis multiplici laboris mercede Domini Dei tui gaudia intrare merearis. Iste filius meus charissimus Engilpertus vobis patefacere valet nostræ parvitatis erga Apostolicam Sedem devotionem, etiam et voluntatis nostræ petitiones, quem vestræ paternitati valde fidelem esse agnovi, et ideo nostræ necessitatis causas illi injunximus, ut per os illius pietatis vestræ aures mei cordis audiant obsecrationes ». Hucusque Albinus ad Leonem Pontificem.

[1] Matth. xv.

18. *Regis Merciorum et Leonis papæ litteræ utrinque datæ.* — Insuper vero eodem anno missa est legatio ad eumdem Leonem Pontificem ex Britannia a rege Merciorum, qui Offæ successerat, Kemulpho nominato. Hic ubi audisset defuncto Hadriano Pontifice, in locum ipsius subrogatum esse Leonem Pontificem, legationem ornavit suo nomine et episcoporum regni sui : quæ cum haud, quem putavit, effectum esset consecuta, mox aliam direxit cui has quas subjungimus litteras dedit, dignas quippe pietate sanctorum Anglorum regum : sic enim se habent [1] :

18. « Domino beatissimo et vere amantissimo Leoni sanctæ et Apostolicæ Sedis Romanæ Pontifici Kemulphus (Kenulfus) gratia Dei rex Merciorum cum episcopis et ducibus, et omni sub nostra ditione dignitatis gradu, sincerissimæ in Christo dilectionis salutem.

« Gratias omnipotenti Deo agimus, qui Ecclesiam suo pretioso sanguine acquisitam, inter diversas mundi hujus procellas, novis semper prioribus ad vitam sumptis suescit ducibus ad portum salutis attrahere, eamque nova luce infundere, quatenus nullo sit tenebrarum errore fuscata, sed viam veritatis inoffenso pede gradiatur. Unde merito omnis per orbem exultat Ecclesia, quia cum omnium verus remunerator bonorum gloriosissimum gregis sui pastorem Hadrianum perpetuo remunerandum super æthera duxisset : suis tamen ovibus pia erexit providentia prævium, qui scit ovile Dominicum ad caulas non inferius vitæ (inferior vita) agitare. Nos quoque merito, quos extremitas orbis tenet, eodem modo præ cæteris gloriamur, quia illius sublimitas nostra salus est, illius proceritas (prosperitas) nobis perennis exultatio. Quapropter opportunum arbitror tuis sanctis jussionibus aurem obedientiæ nostræ humiliter inclinari; et quæ tuæ pietati rite nobis sequenda videantur, toto nisu implenda : quæ vero rationi contraria deprehensa fuerint, citius declinanda ac interim a nobis omnimodis resecanda.

19. « Sed modo ego Kemulphus gratia Dei rex excellentiam tuam humilis exoro, ut te sine offensione animi vestri de profectu nostro, ut optamus, liceat alloqui, quatenus me in gremium pietatis tuæ tranquilla pace recipias : et quem meritorum nulla facultas erigit, larga benedictionis tuæ ubertas ad plebem suam regendam locupletet, ut una mecum gentem, quam vestra Apostolica auctoritas fidei rudimentis imbuit : per intercessionem tuam contra impetus exterorum omnipotens erigat, et

[1] De Gestis Angl. continual. l. I. c. 12.

per se regnum, quod ipse Deus dedit nobis, dilatare dignetur. Hanc benedictionem omnes, qui ante me sceptro præfuere Merciorum, meruerunt ab antecessoribus tuis adipisci : hanc ipse humilis peto, et a vobis, o sanctissime, impetrare cupio, quatenus in primis adoptionis sorte me tibi filium suscipias, sicuti te mihi patris persona deligo, et totis obedientiæ viribus semper amplector. Debet enim inter tantas personas fides servari, et inviolata charitas custodiri ; quia paterna pietas filiorum felicitas in Deo esse credenda est, secundum illud Ezechiæ[1] : Pater filiis notam faciet veritatem tuam, Domine. In quibus verbis te, amande genitor, imploro, ut filio tuo etsi indigno veritatem Domini tuis verbis sacrosanctis notam facere non deneges, ut per tuam sanam eruditionem, Deo adjuvante, ad melioris vitæ propositum merear pervenire. Quin etiam, dulcissime, cum omnibus episcopis nostris et quibuscumque apud nos dignitatis personis deprecor, uti nobis de multimodis inquisitionibus, super quibus maximam sublimitatem vestram dignum duximus perquirere, benigne respondeas, ne sanctorum traditio Patrum, et ab illis tradita nobis regula quasi incognita per aliquid vitietur in nobis ; sed sermo tuus directus nobis in charitate et mansuetudine veniat, ut per Dei misericordiam profuturum in nobis percipiat fructum.

20. « Primum namque est, quod Pontifices nostri ac peritissimi quique in nobis dicunt, quod contra canones et Apostolica statuta, quæ nobis a patre beatissimo Gregorio dirigente statuta sunt (sicut vos scitis) auctoritas Dorovernensis metropolitani in duas scindatur parœcias, cujus, eodem patre mandante, ditioni subjacere debent episcopi duodecim, sicut per Ecclesias nostras legitur in Epistola, quam fratri coepiscopo Augustino direxit, de duobus Lundoniæ et Eboracæ metropolis episcopis, quam etiam apud vos haberi non dubitamus. Sed ipse primum Pontificalis apex Lundoniæ sub honore et ornamento pallii fuerat conscriptus : pro eo Dorovernensis oblatus est, atque concessus : nam, quia beatæ recordationis Augustinus, qui verbum Dei, imperante Gregorio, Anglorum genti ministrabat, et gloriosissime præstitit Ecclesiis Saxoniæ, in eadem civitate diem obiit, et corpus illius in Basilica B. Petri Apostolorum principis, quam successor ejus Laurentius sacravit, conditum fuisset : visum est cunctis gentis nostræ sapientibus, quatenus in illa civitate metropolitanus honor haberetur, ubi corpore pausat, qui his partibus fidei veritatem inseruit. Cujus itaque, sicut vos scitis, dignitatis honorem primum rex Offa, propter inimicitiam cum venerabili Lamberto et gente Cantuariorum acceptam, avertere, et in duas parœcias dissipare nisus, et piissimus coepiscopus et antecessor vester Hadrianus rogatu prædicti regis facere cœpit, quod prius nemo præsumpsit, et Merciorum præsulem pallio extulit. Neutrum tamen in his culpamus, quod Christus (ut credimus) æterna victoria triumphat.

21. « Sed tamen excellentiam vestram humiles exoramus, quibus a Deo merito sapientiæ clavis collata est, ut super hac causa cum sapientibus vestris quæratis, et quicquid vobis videatur, nobis postea servandum rescribere dignemini, ne tunica Christi inconsutilis alicujus inter nos dissensionis schisma patiatur, sed per vestram sanam doctrinam, ut desideramus, ad veræ pacis unitatem dirigatur. Magna enim humilitate simul et dilectione hæc tibi scripsimus, papa beatissime, clementiam tuam profusius precantes, quatenus ad ea quæ a nobis necessario explicata sunt, benigne et juste respondeas. Sed et illam Epistolam, quam Ethelardus (Athelardus) archiepiscopus noster coram cunctis provincialibus episcopis nostris multiplicius de suis ac totius Britanniæ causis et necessitatibus tibi scripsit : præ amore perscrutari digneris ; et quidquid de rebus quæ in ea scriptæ sunt, fidei formulam poscat, pagina nobis veritatis patefacere memineris.

« Ego præterito anno legationem meam etiam et episcoporum per Wadam abbatem misimus. At ille accipiens ipsam legationem, segniter, imo insipienter deduxit. Sed modo modicum, amoris gratia, misimus per Byrne presbyterum et Phildas et Cheolleres ministros meos, mittoque centum viginti mancusas cum litteris, precantes te ut benigne suscipias, et benedictionem tuam nobis donare digneris. Omnipotens Deus te longævo tempore ad laudem suæ sanctæ Ecclesiæ custodiat incolumem ». Hactenus litteræ Kemulphi regis Merciorum. Porro et Athelardus ipse archiepiscopus Dorovernensis Romam se contulit ad Leonem Pontificem.

22. His acceptis a rege litteris, necnon aliis ab eodem rege ad ipsum datis, rescripsit Leo papa quas his jungimus litteras, sed minime integras ; aliqua enim ipsis deesse noscuntur ; sic se habent :

« Domino excellentissimo Kemulfo regi provinciæ Saxoniæ Leo papa.

« Veniens ad sacratissima limina beatorum Apostolorum Petri et Pauli, tam orationis vota fideliter solvens, quam nostræ Apostolicæ Sedi causam sui sacerdotii suggerens reverendissimus et sanctissimus frater noster Athelardus archiepiscopus Dorovernensis Ecclesiæ, obtulit nobis vestræ regalis excellentiæ syllabas, quibus in duabus Epistolis a vobis directis plenis fidei rectæ magnam humilitatem vestram reperientes, omnipotenti Deo referimus grates, qui vestram prudentissimam excellentiam in omnibus adornavit et decoravit erga beatum Petrum Apostolorum principem, et nobiscum habere dilectionem, et in omnibus Apostolicis humiliter consentire censuris.

« Porro in una ex illis Epistolis reperimus gratia nostræ Apostolicæ functionis, si justa fecissetis, animam vestram pro nobis posuissetis benigne. Imo nostræ prosperitati multum in Domino con-

[1] Isa. XXXVIII.

gaudentes : et quando nostræ dulcissimæ admonitionis litteræ ad vestræ humanitatis perveniunt aures, cum omni suavitate cordis de gaudio spirituali, quasi filii parentum munus suscipere fatemini. Ferebatur vero et hoc quod aliquantula ex vestra benedictione nobis offerri demandasti, id est, centum viginti mancusas, quas cum magno amore pro animæ vestræ salute suscepimus. Et prædictus archiepiscopus cum sociis suis honorifice ac benigne a nobis susceptus est ; et adjuvari eum in suis necessitatibus fecimus libenter.

23. « Interea credentes vestræ prudentissimæ excellentiæ, ubi ferebatur in ipsis tuis apicibus, quod nostris quidem Apostolicis sanctionibus nullus Christianus contraire præsumit : ideo totis viribus nostris ea quæ regno tuo expediunt, emittere atque prædicare conamur, ut ea quæ prælatus frater noster Athelardus archiepiscopus, seu tota Synodus Evangelicæ et Apostolicæ doctrinæ sanctorumque Patrum, necnon prædecessorum sanctorum nostrorum Pontificum, canonica censura prædicante vestræ regali excellentiæ, seu principibus gentis vestræ et universo populo Dei edisserit : nequaquam in Orthodoxa eorum doctrina quippiam resistere debeatis, Domino Redemptore nostro in Evangelio dicente, ubi ait [1] : Qui vos recipit, me recipit ; et qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ recipiet : quanto magis pro ipso sæpe dicto archiepiscopo, quem nobis valde nimisque collaudasti, sicuti et est, videlicet clarissimus, dignissimus, charissimus atque peritissimus, et quia illum scitis prudentem et bonorum ornatum moribus, Deoque et hominibus dignum.

24. « Ecce, fili dulcissime et amantissime atque præstantissime, rex bone, in his tuis assertionibus collaudavimus Dominum omnipotentem, qui talem nobis demonstravit antistitem : qui sicut verus Pastor inducere verbis secundum doctrinam sanctarum Scripturarum dignam pœnitentiam valet, et eruere, qui sub ditione sacerdotali ejus existunt, animas eorum ab inferno inferiori, et ab igne inextinguibili, deducens eos et introducens in portum salutis, et offerre pro illis hostiam dignam et immaculatam in conspectu divinæ Majestatis omnipotentis Dei. Et quia multum nobis prænominatus archiepiscopus in omni sanctitate sua et vitæ conversatione ultro citroque placuit, ut valde nimis ei credentes, ex auctoritate beati Petri Apostolorum principis, cujus vel immeriti vicem gerimus, talem præbuimus præsulatum, ut si quispiam ex subjectis suis tam regibus et principibus, quam universo populo transgressus fuerit Dominica mandata, excommunicet eum usquedum pœniteat : et si impœnitens fuerit, sit vobis sicut ethnicus et publicanus. Secundo de Athelardo jam fato archiepiscopo Dorovernensis Ecclesiæ, sicut a nobis poposcit vestrorum præsulum excellentia, ut ei justitiam de ipsis diœcesibus suis tam episcoporum, quam monachorum, quibus illicite, ut vos cognovistis, expoliatus est, et a venerabili sede ejus, quam dudum tenuit, ablatæ sunt : nos per omnia enucleatius trutinantes, in sacro scrinio nostro reperimus, sanctum Gregorium prædecessorem nostrum in ipsa sancta Sede omnia in integro ipsam parœciam numero duodecim beato Augustino syncello suo archiepiscopo tradidisse, et confirmasse episcopos consecrandi jus. Unde et nos, veritate ipsa reperta, ordinationes, seu confirmationes Apostolica auctoritate eas illi in integro, sicut antiquitus fuerit, constituentes reddidimus, et privilegium confirmationis secundum sacrorum canonum censuram Ecclesiæ suæ observandum tradidimus..... reliqua desunt ». At de rebus Anglicanis satis.

[1] Matth. x.

25. *Munera Caroli in ornamentum Ecclesiarum a Leone impensa.* — Eodem anno idem sanctus Pontifex Leo animum adjecit, ut Caroli Magni de Hunnorum thesauris missam largissimam oblationem ad sacra limina Apostolorum, in ornamenta Ecclesiarum converteret, et in clericos erogaret ; omniaque perfecit, quæ ante persecutionem illatam Anastasius recenset seorsum ab aliis, quæ post quadriennium addidit, cum est reversus ex Germania, quæ hic describenda putamus ex Anastasii Codice valde mendoso licet, et obscuritatibus involuto. Ait enim : « Hic vero rogam (stipendium scilicet) clero suo in presbyterio maxime ampliavit. Fecit etiam in Basilica B. Petri principis Apostolorum nutritoris sui thuribulum aureum ante vestibulum altaris, pensans libras decem et septem, imo et in Confessione ejusdem Apostoli rugas ex auro purissimo cum gemmis diversis, pensantes libras quadraginta et novem. Item coronas majores argenteas tres, pensantes libras trecentas et septem. Verum etiam cortinas albas holosericas rosatas, habentes in medio crucem de chrysoclavo et periclysin de fundato unam. Sarta vero tecta Basilicæ beati Petri Apostoli, id est, navem majorem, et aliam navem super altare, cum quadam porticu, simul et fontes, et ante fores argenteas, verum etiam cum cameris, scilicet ab imo usque ad summum omnia in omnibus noviter restauravit. Præsertim vero imaginem Salvatoris cum reliquis in fastigio sub arcu majori posuit. Pari modo et in Basilica B. Pauli Apostoli, et in Basilica Salvatoris instar (hoc est similes imagines), fecit et constituit.

26. « Sarta tecta vero tituli beatæ Anastasiæ, quæ a priscis temporibus per incuriam marcuerant, et pæne casura erant, suo almo studio noviter instauravit. Similiter et S. Sabinæ studiose renovavit. In quo vero templo idem egregius præsul fecit ex argento coronas quinque pensantes libras quatuordecim, canistra duo pensantia libras tres et semis (tredecim), gabathas intersatiles novem, pensantes libras undecim.

« Fecit autem et in Basilica beatæ Dei Genitricis, quæ appellatur Ad præsepe, ciborium ex argento purissimo, pensans libras sexcentas et decem, simul et rugas argenteas in ingressu presbyterii,

pensantes libras octoginta, et cortinas majores sericas albas, habentes periclysin et crucem de fundato. Imo et in sacratissimo altari majori fecit vestem de chrysoclavo, habentem historiam Nativitatis et S. Simeonis, et in medio Cheretismon. Simul etiam et in camera ejusdem Ecclesiæ, et in quadam porticu coronas argenteas tres, pensantes libras argenteas centum quinquaginta quinque et uncias novem.

« Item et in Basilica beati Christi martyris Laurentii, sita foris muros, fecit imagines argenteas tres, Salvatoris, B. Petri Apostoli et S. Laurentii, pensantes simul libras quinquaginta quatuor et semis, et in sacro altari vestem sericam chrysoclavam, habentem historiam Dominicæ Passionis et Resurrectionis.

27. « Item renovavit sarta tecta beatorum Felicis et Adaucti martyrum juxta sanctum Paulum Apostolum. Sed et Basilicam sancti Mennæ, atque tituli B. Vitalis Christi martyris, necnon et cœmeterium beati Sixti atque Cornelii Via Appia, simul et cœmeterium S. Zotici via Lavicana; pariter et Ecclesiæ sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ Dominæ nostræ, sitæ in Fonticana, quæ per olitana (hoc est antiquitatem) marcuerat.

« Fecit autem idem præsul in Basilicæ Doctoris mundi beati Pauli Apostoli Confessione simul et rugas ex auro obrizo, habentes gemmas pretiosas instar beati Petri Apostoli, pensantes libras quadraginta sex, et super ipsum altare imaginem auream, habentem Salvatorem et duodecim Apostolos, pensantem libras septuaginta quinque, et vela holoserica majora sigillata, habentia periclysin et crucem de fundato numero quindecim; vela promiscua majora de quadraplo in vestibus, quæ pendent per arcus quadraginta quatuor. Vela modica sigillata, quæ pendent per arcus minores, ornata quadraplo viginti. Item alia vela modica de stauracio, quæ pendent per annulos decem et alia decem, ex quibus tria habent periclysin de chrysoclavo. Item vela quatuor filo pari Alexandrina. Item vela alythino rotatu, habentia periclysin, rotas cum cancellis, et in medio crucem cum gemmis, et quatuor rotas de Tyrio filo paria.

28. « Item fecit in Basilica beati Andreæ ad beatum Petrum Apostolum rugas argenteas pensantes libras octoginta et semis. Verum etiam in Basilica Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, fecit cameram miræ magnitudinis.

« Hic almificus præsul fecit in altare majore beati Petri Apostolorum principis vestem chrysoclavam pretiosam gemmis ornatam, habentem historiam tam Salvatoris, B. Petro Apostolo ligandi solvendique potestatem tribuentis, quamque principum Apostolorum Petri et Pauli passionem figurantem miræ magnitudinis in natali Apostolorum resplendentem.

« Item fecit vestem in titulo Eudoxiæ super altare Tyriam, habentem gryppas majores, et duas rotas chrysoclavas cum cruce et periclysin, blatthin et chrysoclavum.

« Hic autem præcipuus præsul fecit in Basilica B. Petri pharum argenteum ante presbyterium cum gabathis argenteis triginta, et canistrum octogoni in medio, pensans libras sexaginta tres, et in cantharis argenteis tam in circuitu altaris, quam presbyterio posuit cerostrata argentea, pensantia libras ducentas duodecim. In altare B. Petronillæ posuit vestem de stauraci, unam habentem periclysin de blatthis seu chrysoclavo.

« Fecit etiam in Basilica Salvatoris, quæ et Constantiniana, vestem habentem historiam Crucifixi, et Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi, habentem periclysin de chrysoclavo. Sed et in Basilica beati Clementis fecit vestem de stauraci etiam habentem periclysin de chrysoclavo.

« Fecit etiam per arcus Ecclesiæ beati Petri Apostoli vela alba Paschalia. Et in natali ejusdem Apostoli vela de stauraci valde pulcherrima.

« Ipse vero beatus Pontifex titulum beatæ Susannæ, ubi Pontifex ordinatus fuerat, ob amorem ipsius ampliavit, renovans firmissima posuit fundamenta, ædificavit Ecclesiam cum abside amplissima, et picturis de musivo decoravit, cameram et presbyterii pavimentum pulchris ornavit marmoribus, verum dextra lævaque porticus cum columnis marmoreis exstruxit, sed et baptisterium ibi constituit, ubi et dona obtulit, videlicet gabathas aureas fundatas tres, pensantes libras quatuor et semis. Cruces aureas duas cum gemmis pensantes libras undecim, virgas argenteas pensantes libras tres et semis... lucernam argenteam pensantem libras quinque, imagines argenteas tres pensantes libras triginta quinque. Fecit et Confessionem ejusdem altaris ex argento purissimo pensantem libras centum tres et uncias duas, columnas argenteas octo et gammadias duas et arcus duos cum cruce ex argento, et gabathas quindecim pensantes libras centum quinquaginta. Crucem dia..... pensantem libras quatuordecim, canistrum de..... pensantem libras duodecim et semis, coronam majorem de argento unam cum delphinis triginta duobus pensantem libras triginta duas, necnon canistrum de argento pensans libras decem et octo. Vasa colatoria argentea deaurata pensantia libras quatuor et uncias tres, gabathas argenteas habentes gryphos deauratos pensantes libras duas, coronas argenteas duas cum delphinis decem et octo pensantes libras decem et octo. Item vero idem præcipuus antistes fecit in eadem Ecclesia vestem de chrysoclavo cum periclysi, et aliam vestem de blatthi habentem in medio crucem in chrysoclavo, et tabulas chrysoclavas quatuor cum gemmis ornatam, atque gammadias in ipsa veste chrysoclavas quatuor, cum periclysi de chrysoclavo.

29. « Fecit et in patriarchio Lateranensi triclinium majus super omnia triclinia nominis sui magnitudine decoratum, ponens in eo fundamenta

firmissima, et in circuitu laminis marmoreis ornavit, atque marmoribus in exemplis stratis, et diversis columnis tam porphyreticis, quamque albis et sculptis cum vasis et liliis simul postibus decoravit cameram cum abside de musivo, et alias duas absides diversis historiis pingens, et marmorum incrustatione pariter, et in circuitu decoravit.

30. « Et in Ecclesia beatæ Priscæ fecit idem antistes calicem fundatum superauratum unum et coronas tres, unam habentem delphinos decem, alias duas numero novem, et gabathas octo, pensantes simul libras viginti novem, et vestem atiam holosericam ornatam in circuitu blatthi byzantio ». His enarratis subjiciuntur quæ ab adversariis passus est, quæ suo loco inferius enarrabimus, quibus exacte descriptis, idem auctor reliqua eodem ordine, quo sunt facta post reditum Romam, recenset, quæ suo loco dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6289.— Anno Æræ Hispan. 834. —Anno Hegiræ 180, inchoato die 15 Mart., Fer. 3.— Jesu Christi 796. — Leonis III papæ 2. — Constantini imp. 21 et 17. Solius 7.

1. *S. Theodorus Studita in exilium missus.* — A num. 1 ad 8. *Sanctus Theodorus* Studita, qui redarguerat imperatorem, quod dimissa legitima conjuge aliam sibi copulasset, hoc anno in exilium missus est, ut recte ostendit Baronius ex ejus litteris ad *sanctum Platonem* datis, quæ apud eum legi possunt.

2. *Inventio reliquiarum S. Euphemiæ.* — A num. 10 ad 16. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCLVIII, qui kalendis Septemb. anni Christi DCCLXV inchoatur, scribit de Constantino Copronymo : « In eos, qui venerarentur sanctorum reliquias velut in impios, bonorum proscriptiones, exilia, supplicia comminabatur. Ubicumque reliquiæ Dei quam maxime favorem conciliantes, tanquam pretiosus possidentium thesaurus habebantur, eas quam citius de reliquo non videndas e medio tollebat. Quidpiam hujusmodi in pretiosissimum celeberrimæ martyris Euphemiæ corpus irreligiosus imperator exercuit, ubi nimirum illud in maris profundum cum ipso loculo demersit, martyrem sub Christianæ plebis conspectum sanctis unguentis exsudantem videre, ac ita deliria contra sanctorum preces deblaterata coarguentem non ferens. Deus autem, qui ex Scripturæ verbis ossa sibi placitorum custodit, illæsum illud servavit, ipsum ad Lemnum insulam enatare faciens. Ad littus quippe projectum per nocturnam visionem tolli commonuit, et occultum teneri. Sub pientissimis vero impp. Constantino et Irene, Indictione quarta (a kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoata) cum debito honore in proprium sibi templum denuo relatum est. Iste quidem communis Ecclesiarum hostis æde illa sacra profanata, armamentum fecerat, et stercoribus excipiendis male dicaverat; locum autem expurgatum et expiatum denuo Ecclesiam consecraverunt, cum arguendæ Constantini unius impietati, tum alterius in Deum religionis demonstrandæ monimentum. Hoc porro mirandum et relatu dignum portentum a morte nefarii istius imperatoris circa annos duos et viginti una cum pientissimis impp. et sanctissimo patriarcha nos ipsi conspeximus, et quamvis indigni, ea tamen gratia a Deo cumulati, illud venerati sumus». Sanctæ Euphemiæ templi restitutionem, ejusque reliquiarum Constantinopolim relationem recitat Baronius ex auctore coævo, qui extat apud Metaphrasten ad diem XI mensis Julii.

3. *Carolus Angilbertum ad Leonem mittit ad confirmationem præcedentium fœderum.* — Ad num. 16 et seq. *Carolus* uno eodemque tempore et Hadriani papæ mortis, et Leonis III electionis nuntium accepit, ut demonstrat ejusdem Caroli ad Leonem Epistola, quæ est ordine LXXXIV inter Epistolas Alcuini. Ex ea etiam intelligimus, Leonem III, ubi Pontificatum suscepit, certiorem ea de re reddidisse Carolum, huncque de Angilberto Romam cum muneribus ad Hadrianum mittendo cogitasse, cum lugubri mortis ejus nuntio *repente tardatum est iter illius.* Subdit Carolus : « Sed modo lætiores de vestræ sanctitatis successione facti, quod desideravimus in illo pio patre agere, in vobis perficere studemus. Illique omnia injunximus, quæ vel nobis voluntaria, vel vobis necessaria esse videbantur, ut ex collatione mutua conferatis, quidquid ad exaltationem sanctæ Dei Ecclesiæ vel ad stabilitatem honoris vestri, vel patriciatus nostri firmitatem necessarium intelligeretis. Sicut enim cum beatissimo prædecessore vestræ sanctæ paternitatis pactum inii ; sic cum beatitudine vestra ejusdem fidei et

charitatis inviolabile fœdus statuere desidero. Quatenus Apostolicæ sanctitatis vestræ, divina donante gratia, sanctorum advocata precibus, me ubique Apostolica benedictio consequatur, et sanctissima Romanæ Ecclesiæ Sedes, Deo donante, nostra semper devotione defendatur. Nostrum est, secundum auxilium divinæ pietatis, sanctam ubique Christi Ecclesiam ab incursu paganorum et ab infidelium devastatione, armis defendere foris, et intus Catholicæ fidei agnitione munire ».

4. *Leo III vexillum S. Petri ad Carolum mittit.* — Ex his Caroli Magni litteris liquet primo, Pontifices Romanos post suam ordinationem legatos ad Francorum reges tanquam ad Romanorum patricios ac defensores misisse. Secundo, *Carolum* a Leone III per *Angilbertum* legatum suum postulasse, ut patriciatum suum confirmaret, quo Ecclesiam ab incursu paganorum armis defendere posset, et Christianos in Catholicæ fidei communione continere. Tertio, *vexillum* Romanæ Urbis a Leone papa ad eum missum, et subjectionem Romanorum per sacramenta firmatam demonstrare Carolum, quæ per *Angilbertum* legatum suum petierat, a Pontifice obtinuisse, non vero Leonem et Carolum patriciatum in dominationem vertisse, et supremæ jurisdictioni, quam exercebant, proprietatem et dominium Urbis tanquam patricios adjunxisse, ut putavit Marca lib. 3 de Concordia cap. 11, num. 9, et cum eo Cointius hoc anno num. 26 et seqq., qui addunt Romam usque ad præsentem annum imperatoribus Constantinopolitanis paruisse. Eginhardus in Annal. hæc de legatione Leonis papæ ad Carolum scribit : « Leo per legatos suos claves Confessionis sancti Petri, ac vexillum Romanæ Urbis cum aliis muneribus regi misit, rogavitque ut aliquem de suis optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanum ad suam fidem atque subjectionem per sacramenta firmaret. Missus est ad hoc Engilbertus abbas monasterii sancti Richarii. Per quem etiam tunc ad sanctum Petrum magnam partem thesauri, quem Ericus dux Forojuliensis, spoliata Hunorum regia, quæ Ringus vocabatur, eodem anno de Pannonia regi detulerat, misit; reliquum vero inter optimates et aulicos, cæterosque in palatio suo militantes, liberali manu distribuit ». Est hæc secunda Angilberti ad Leonem III legatio, uno eodemque anno ac prior obita. Leonem vero vexillum Urbis Romanæ *Carolo* transmisisse scribunt etiam annalistæ Loiselianus, Tilianus, Berlinianus et Metensis, ac Regino in Chronico, incertus auctor et monachus Egolismensis, uterque in Vita Caroli. Claves ex Confessione seu ex sepulcro sancti Petri acceptæ Christianis principibus olim mitti consueverant a Pontificibus Romanis, ut docent Epistolæ Gregorii Magni aliorumque Pontificum Romanorum. Sed vexillum ab illis tantum mittebatur ad patricios Romanorum, qui adversus infideles schismaticos aut hæreticos pugnaturi erant, ut supra ostendimus.

5. *Idque exemplo decessorum suorum.* — Gregorius enim III *Carolum Martellum* Romanorum patricium eligens ipsi *claves Confessionis sancti Petri* misit, imo et vexillum, ut ex iis, quæ in simili postea facta, deduximus. *Hadrianus* etiam papa vexillum Carolo regi deferendum voluit, ut anno DCCLXXIV probavimus; nec alio modo erga eum sese gerere debuit *Leo*, quando ille ab eo postulavit, ut idem pactum secum statueret, quod jam cum Hadriano inierat. Obtinuit itaque *Carolus* a Pontifice quod petebat, confirmationem nempe sui patriciatus, ac tituli protectoris Ecclesiæ Romanæ, non vero dominium Urbis, quod non petebat, et de quo in ultimis fœderibus cum *Hadriano* sancitis actum non fuerat, ut Marca et Cointius citati fatentur, qui ideo alias vocis τὸ *vexillum* significationes ad id quod hoc anno peractum, transferre non debuere ; cum eæ compati non possint cum his Caroli in sua ad Leonem III Epistola verbis, « vel ad stabilitatem honoris vestri, vel patriciatus nostri firmitatem necessarium intelligeretis ».

6. *Leo et Carolus Urbis domini dicti*, *sed diversa ratione.* — « At », inquit Marca, « nullus Pontificum ante Leonem III *dominus noster* inscriptus est, ut fatetur Alemannus (nempe Dissert. de Lateranensibus Parietinis cap. 12) post illum, eo titulo in scriptis et in acclamationibus Pontifices *domini nostri* apud Romanos audire cœperunt. Ad perpetuam hujus rei memoriam, numisma quoque cusum est : in cujus altera facie simulacrum Petri cum clavibus humero impositis, in aversa hæc inscriptio expressa est : D. N. LEONI PAPÆ. Titulus dominii vetat, ne Leoni I tribui possit, ut placuerat illustrissimo Annalium conditori (an. nempe CDLXI, num. 12). *Dominus* quoque dicitur Carolus in hac inscriptione, unde fluxit, ut Paulus diaconus, cum breviationem festi Carolo nondum imperatori dedicaret, *Romuleam vestram civitatem* diceret ». Ita Marca. Verum ante Leonem III similia numismata cudere potuere Stephanus II et ejus successores, quia ii non minus quam Leo III supremi Urbis domini fuere, quod non video in posterum in dubium revocari posse. *Dominus* etiam Carolus appellatus, sed alio titulo, quia nempe Romanorum patricius erat, et eo titulo jurisdictionem in Urbe exercebat. Quod si verba Pauli diaconi in sensu a Marca intento interpretanda sint, Carolus jam ab anno DCCLXXIV, aut saltem ante an. DCCXCI, cum Hadriano papa Urbi dominatus fuerit, quod tamen Marca et Cointius negant. Paulus enim diaconus in libello de Metensibus episcopis, Angilramno episcopo Metensi post annum DCCXCI demortuo, dicato de regni Longobardici eversione loquens ait : « Romanos præterea, ipsamque Urbem Romuleam, jam pridem ejus (nempe Caroli) præsentiam desiderantem, quæ aliquando mundi totius domina fuerat, et tunc a Langobardis oppressa gemebat, duris angustiis eximens SUIS ADDIDIT SCEPTRIS : cunctaque nihilominus Italia miti dominatione potitus est ». Rhetoricatur itaque Paulus et hyperbolice

quandoque loquitur, cum anno DCCLXXIV Roma neque oppressa a Langobardis fuerit, neque a Carolo cum ditionibus suis unita, sed a Langobardorum insultibus liberata, et Carolo jure patriciatus tantum subdita (1).

7. *Triclinium Leoninum diversimode explicatum.* — Alterum suæ opinionis fundamentum deducit Marca ex pictura illa, qua Leo III triclinii a se in Lateranensi palatio ædificati cameram exornavit. Extant ex opere vermiculato imagines S. Petri, Leonis papæ, et Caroli. Sed et Petrus in solio dextra porrigens stolam seu orarium Leoni, et sinistra vexillum Carolo. Adsunt quoque inscriptiones hujus negotii interpretes; hinc, SANCTISSIMUS D. N. LEO PAPA. Illinc, D. N. CARULO REGI. Hanc tabulam posteris designare innovationem, quæ post colloquium Angilberti cum Leone in Romanæ civitatis imperio accidit, Marca arbitratur, et cum eo Cointius. Alemannus in lib. de Lateranensibus Parietinis cap. 3 et seqq. pluribus disserit de isto triclinio, quod ab aliquibus *Aula Leonina*, vel *Basilica Leonina* appellatur, contenditque Pontifices Romanos a Gregorio II Urbe potitos esse, nunquam vero Carolum, sed hunc tantum patricium et defensorem Ecclesiæ agnitum esse, ac denique Leonem anno DCCC, quando Carolum imperatorem et Augustum appellavit, monumentum illud posuisse, ut Caroli imperium denotaret.

8. *Quæ in eo triclinio repræsententur.*— Sed hæ doctissimorum virorum conjecturæ evanescent, si quæ de eo *triclinio* Anastasius in Vita Leonis III refert, in medium adducamus, et ordinem ab eo servatum, dum narrat gesta ab eo tam in Basilica Vaticana sancti Petri, quam in aliis Ecclesiis, observemus. Anastasius itaque magnifica dona, quæ Leo III in Ecclesias contulit, ejusque publica opera, servato ordinis tempore, describit, ut anno DCCCI, num. 3, monstrabimus. Cum autem de iis loquitur, quæ ab eo præstita sunt, antequam Romani in eum sævirent, quod anno DCCXCIX contigit, ait : « Fecit et in patriarchio Lateranensi triclinium majus super omnia triclinia, nominis sui magnitudine decoratum, ponens in eo fundamenta firmissima, et in circuitu laminis marmoreis ornavit, atque marmoribus in exemptis stravit. Et diversis columnis tam porphyreticis, quamque albis et sculptis cum vasis et liliis simul positis decoravit. Cameram cum absida de musivo, et alias duas absidas, diversas historias pingens, marmorum incrustatione pariter in circuitu decoravit ». Idem Anastasius in Leone IV testatur, Pontificem illum in die Natali Christi epulari solitum fuisse in accubitu seu triclinio a Leone III papa constructo, quia nempe postquam solemnes epulæ in Ecclesiis fieri desiere, in adjunctis ad hunc usum ædibus celebratæ sunt. Alemannus capp. 9 et 10, quid dextræ partis absidis, quid sinistræ musivum Leonis III repræsentet, duabus musivi tabulis delineatis investigat, aitque : « Geminæ tabulæ sunt; altera dextrorsum, sinistrorsum altera collocata. Tres in utraque tabula personæ; aliæ nituntur genibus, duo pro tribunali sedent, Christus videlicet parte dextera, sinistra Petrus Apostolorum princeps. Suus utrique Pontifex hinc, inde imperator submittit genua, Christo Sylvester et Constantinus, Petro Leo et Carolus. Horum pro sua quisque conditione ab illis sumit insignia; imperatores vexilla, Pontificum alter sinu claves, alter pallium accipit.

9. *Utraque pictura male a plerisque explicata.* — Alemannus arbitratur præfatas imagines depictas non fuisse, antequam *Leo III* Sedi suæ ope *Caroli* restitueretur, et hic Augustus nuncuparetur; vexillum illud denotare imperium a Leone an. DCCC Carolo regi datum. Et ut probet regis titulum ei etiam postquam imperator renuntiatus fuit, recte a Leone attributum, in exemplum adducit alteram imaginem, in qua Christus claves Pontifici, cujus nomen non indicatur, sinistra vexillum porrigit imperatori, cujus nomen majusculis litteris sic innuitur : R. CONSTANTINUS. At cum certum sit, monumentum hoc a Leone III positum statim ac pacta *Hadriani* cum *Carolo* confirmavit, aut saltem antequam Urbem deserere cogeretur, Carolumque imperatorem renuntiaret, hæc interpreta-

(1) Summum in Urbe, et finitimis Romani ducatus locis, aliisque oppidis imperium post annum Christi DCCXXVI, quo a Romanis *Basilius* dux, eorumque postremus, qui ad curandam Urbem a Græcis imperatoribus mittebantur, pulsus est, Romanos Pontifices *Gregorium II et III*, *S. Zachariam*, ac *Stephanum II*, vel ante *Pippini* donationem obtinuisse, ex Anastasio Bibliothecario docemur. Extant præterea post *Pippini* donationem de eodem summo imperio monumenta, nimirum veteres *Hadriani* Pontificis hujus nominis I denarii a Johanne Vignolio editi, ac nuper iterum recusi, ubi in antica legitur HADRIANVS PAPA, in postica SCS PETRVS. Perperam vero Sedis Apostolicæ hostes, hujusmodi denarios, seu nummos ad *Hadrianum II* detorquere conantur. Mabillonius enim Musei Italici tom. I, pag. 18, inter prætiosa cimelia Musei Comitis Mediobarbæ, æreum numisma *Zachariæ* papæ se vidisse testatur, ex una parte *Zachariæ* nomen, ex altera *Papæ* titulum exhibens. Hoc autem numisma ad alios *Zacharias* pertrahi non potest, quia unus tantum *Zacharias* inter Romanos Pontifices recensetur. Pagius quidem hoc loco fatetur, *Stephanum II* et ejus successores supremos Urbis dominos, non minus ac *Leonem III* fuisse, idque in posterum in dubium revocari non posse, et infra num. 11 contra Cointium docet, Romanos ab an. DCCLIV Græcorum jugum excussisse, ac Rempublicam instituisse, cujus caput fuit Romanus Pontifex, defensor vero et protector *Pippinus* Francorum rex, qua in re *Stephani II* et *Pauli I* Romanorum Pontificum testimonia ex eorumdem Epistolis affert. Hoc etiam an. DCCXCVI, num. 10 habet, penes *Gregorium II* et ejus successores summam *Romæ* et *exarchatus* administrationem fuisse, Urbem defendisse, hostes propulsasse : *sed tunc licet re, necdum tamen nomine principatus penes illos erat* : quæ verba ex Ludovico Thomassino tom. III, lib. 1, cap. 29 veteris et novæ Ecclesiæ disciplinæ hausit. Ea tamen vitiose exscripsit. Legitur enim apud Thomassinum : « Ita jam re, necdum nomine principatus penes illum (Romanum Pontificem) erat, moderante his omnibus numinis providentia inter tantas bellorum tempestates ». At mox Pagius sui ipsius immemor, parum aut nihil sibi constat ; nam ad an. DCCCXVII, num. 7 veluti commentitiam Ludovici Pii donationem traducit ; ad an. DCCCXXIII, num. 1 scribit, imperatores Francicos præter defensionem et protectionem Ecclesiæ, supremo dominio Urbe potitos esse ex concessione Romanorum Pontificum, ad quam rem quorumdam Romanorum insolentia Pontifices adegit. Id autem arguit ex supplemento Historiæ Pauli diaconi, cujus locum de jurisdictione ex titulo *defensoris* et *advocati Romanæ* Ecclesiæ, qua imperatores potiebantur, et ex potestate, quam ad reprimendam Romanorum audaciam Pontifices illis contulerant, Apostolicæ Sedis defensores nonnulli qui ejusdem Sedis jura tuentur, solerter interpretantur ; atque in hanc sententiam accipienda esse docent, quæ apud Pagium habentur ad an. DCCCXXIII, num. 3, ad an. DCCCXXIV, num. 3, et ad an. DCCCLXXV, num. 1 et 5, quibus in locis monet, imperatores ex concessione Pontificum Romanæ Urbi dominatos esse. GEORGIUS.

tio stare non potest. Neque littera R supra Constantini nomen posita *regem* significat, sed *Romam*, de qua *Constantinus* bene meritus est, ejusque exemplo *Carolus*. Quo enim in nummo, quave in inscriptione, et a quo scriptore Latino Constantinus *rex* appellatus reperitur? Græci quidem *imperatores* sæpe *reges* appellant, sed Latini nunquam. Alemannus, ne inscriptiones, in quibus Carolus *rex* appellatur, fateri cogatur, eo nondum imperatore dicatas esse, *regem* et imperatorem synonymas voces cap. 13 probare nititur. Deinde Caroli modestiam his verbis laudat : « Sane Caroli modestia, Leonem, qui eos in triclinio titulos inscripsit, minime latebat : imo Pontifex ita inscripsit, ut Carolo placere, atque ex ejus animi sententia omnino esse noverat ». At præterquam quod hoc monumentum ante annum DCCXCIX constructum, ut ordo servatus ab Anastasio in narratione rerum ad Leonem III pertinentium demonstrat, in nummis et inscriptionibus verba tantum apponi solita juxta genuinum, obvium et planum eorum sensum, ideoque ad rem istam non facit, quod regis et imperatoris nomen quandoque promiscue a scriptoribus usurpetur; cum a simili usu inscriptionum conditores semper abhorruerint. Denique incredibile est, *Carolum* eo anno, quo a Leone III acclamatus est imperator, ab eodem regem tantum appellatum, idque in monumento publico in ejus honorem posito, ac ut ei magis placeret; cum in omnibus suis litteris scriptisve aliud ei nomen, quam imperatoris nunquam tribuat. Quod si intempestiva illa cogitatio tunc menti Pontificis injecta fuisset, cum nec imperatorem, nec regem, sed tantum *Carolum* nominare debuisset.

10. *Vera earum interpretatio.* — *Leo* itaque hoc anno posteris notum esse voluit se *Carolum* Ecclesiæ Romanæ defensorem constituisse, eamque ob rem illi sancti Petri *vexillum* misisse, ac Romanos ei vitam et victoriam, ut alias factum fuisse in honorem imperatorum anno DCCLXXIV, num. 2 et seq. diximus, adprecatos esse. Et quia tunc opinio erat sancti Sylvestri papæ tempore *Constantinum* auctorem fuisse donationis, quæ ejus nomine circumferebatur, in altera ex tabellis Sylvestrum et Constantinum depingi, et Romam hac littera R exprimi voluit. Sic supersunt Ludovici Pii nummi Romæ cusi, in quibus legitur, ROMA LUDOVICUS. Nec magis mirum videri debet, *Leonem III* ad donationem Constantini, quam suppositītiam esse constat, respexisse, quam Hadrianum I ejus decessorem in Epistola Codicis Carolini ad Carolum M. anno DCCLXXVI data, scripsisse : « Et sicut temporibus B. Sylvestri Rom. Pontificis a sanctæ recordationis piissimo Constantino magno imperatore per ejus largitatem sancta Dei Catholica et Apostolica Romana Ecclesia elevata atque exaltata est, et potestatem in his Hesperiæ partibus largiri dignatus est; ita et in his vestris felicissimis temporibus, etc. » Denique non sub Gregorio II, ut putavit Alemannus, sed sub Stephano II, cum nihil ab imperatore extundi posset vel sperari auxilii, ejus jugum a Romanis excussum. Antea quidem penes Gregorium II et ejus successores summa Romæ et exarchatus administratio fuerat; ii urbes defenderant, et hostes propulsarant, sed tunc licet re, necdum tamen nomine principatus penes illos erat, ut ex iis, quæ suis locis dixi, evidens est. Porro quod diximus de musivo in parte absidis dextera posito, supponit illud antiquum esse. Alemannus enim cap. 9 fatetur novitium opus esse, *recentioris manus*, inquit, *est imitatio*. Quare nihil ex eo certi deduci potest. Verum quidem est Alemannum subjungere, « quæ tamen opus exprimit illud antiquum, quod Leo III in conspectu olim posuerat ». At non solum id non probat, sed nec ullus post eum probare poterit.

11. *Refellitur opinio docens Romam usque ad hunc annum Græcis impp. paruisse.* — Valde etiam meo judicio falluntur Cointius hoc anno num. 6 et seqq., et Marca cap. citato, qui arbitrati sunt, imperatores Græcos usque ad præsentem annum Romæ dominatos esse. Romani enim anno septingentesimo quinquagesimo quarto, quo Pippinus exarchatum Ravennatem principi Apostolorum ejusque successoribus concessit, Constantini Copronymi imperatoris hæretici, qui eos adversus Longobardos defendere non poterat, dominationem penitus excussere, et Rempublicam instituere, cujus caput Romanus Pontifex, defensor vero ac protector Pippinus Galliarum rex dicti sunt. Hinc Stephanus II papa, quando in suis litteris de Aistulpho Longobardorum rege, et de vexatione Urbis Romanæ sermonem habet, nusquam meminit imperatoris, Romanosque populum suum appellat. In Epistola III ad Pippinum ejusque filios reges data, dum *Aistulphus* rex novis infestationibus Ecclesiam vexabat, et Pippinus auxilium differre videbatur, Stephanus II ait : « Quod nullus de vestris parentibus meruit suscipere, vos suscepistis, et princeps Apostolorum præ cæteris regibus et gentibus vos suos peculiares faciens, omnes suas causas vobis commisit, etc. Cunctus namque noster populus Reipublicæ Romanorum magno dolore et amarissimis lacrymis una nobiscum tribulantur pro eo, dum ad tam longam et spatiosam provinciam properavimus, et præ fatigio validi itineris caro nostra minuata est; sic vacui et infructuosi sine effectu justitiæ reversi sumus ». Et in tota illa Epistola nunquam de Romano imperio, sed semper de causa beati Petri verba facit. In Epistola IV ad eumdem Pippinum scripta, in qua pluribus describit obsidionem Urbis per Aistulphum factam, nullum unquam verbum habet de imperatore aut de ejus officialibus, et de Romanis loquitur tanquam de suo populo : « Post Dominum in tuis manibus nostrum omnium Romanorum commisimus animas, etc. Peto te, ne pereamus, ne quando dicant gentes quæ in cuncto orbe terrarum sunt : Ubi est fiducia Romanorum, quam post Dominum in regibus Francorum habebant, etc. Considera, fili, con-

sidera et omnino percogita, per Deum vivum te conjuro; quoniam et nostra et omnis Romanorum populi animæ, post Deum et ejus principem Apostolorum in tua a Deo protecta excellentia, et gente Francorum a Deo tibi commissa pendent, etc. Nulli alio nisi tantummodo tuæ amantissimæ excellentiæ, vel dulcissimis filiis, et cunctæ genti Francorum per Dei præceptionem et beati Petri, sanctam Dei Ecclesiam, et nostrum Romanorum Reipublicæ populum commisimus protegendum ». Quis ergo sibi persuaserit, Romam tunc imperatori paruisse, et Pontificem non ad eum, sed ad regem Francorum ejusque filios, qui se protegerent, confugisse, nulla de imperio mentione facta, sed tantum de Republica Romana et de Romanis tanquam sibi subditis?

12. *Refellitur secundo.* — Ad hæc idem Stephanus II in Epistola VI ad Pippinum regem data, in qua ei ob liberatam Urbem gratias agit, et de Aistulphi regis morte verba facit, de Desiderio Aistulphi successore ait : « Nobis reddendum spopondit civitatem Bononiam, cum finibus ejus, et in pacis quiete cum eadem Dei Ecclesia et nostro populo semper mansurum professus est, atque fidelem erga a Deo protectum regnum vestrum esse testatus est. Et petiit nos quatenus bonitatem tuam deprecaremur, ut cum eo et cuncta gente Longobardorum magnam pacis concordiam confirmare jubeas. Nam et Spoletani ducatus generalitas, per manus beati Petri et tuum fortissimum brachium, constituerunt sibi ducem : et tam ipsi Spoletani quamque etiam Beneventani, omnes se commendare per nos a Deo servatæ excellentiæ tuæ cupiunt, etc. Unde petimus te, ut si prædictus Desiderius, quemadmodum spopondit, justitiam sanctæ Dei Ecclesiæ, sive Reipublicæ Romanorum, beato Petro protectori tuo, plenius restituere, et in pacis quiete cum Ecclesia Dei et nostro populo, sicut in pactis a tua bonitate confirmatis continetur, permanserit cum universa sua gente, jubeas in id quod petiit, tuas a Deo inspiratas aures inclinare». Suntne hæc indicia subjectionis Romani Pontificis populique Romani imperatoribus Græcis; cum sine illis fœdera sanciant, et tanquam supremi domini sese gerant?

13. *Refellitur tertio.* — Paulus Stephani II successor in Epistola II ad Pippinum regem, in qua accusat Desiderium Longobardorum regem, quod promissas Ecclesiæ Romanæ civitates non restituat, adhuc expressius loquitur, seque imperatoris hostem, non vero subditum ostendit : « Desiderius rex accersivit Georgium imperialem missum, qui ad vos in Franciam directus fuerat : cum quo nefarie clam locutus est, iniens cum eo consilium, atque suas imperatori dirigens litteras, adhortans eum ut suos imperiales dirigat exercitus in hanc Italiam provinciam; et ipse Desiderius cum universo Longobardorum populo professus est, Deo sibi contrario, auxilium præfatis imperiatibus exercitibus impertire : quatenus ex una parte ipsius exercitus, et ex alia idem Desiderius cum universo Longobardorum populo, utrique dimicantes Ravennatium civitatem comprehendere queant, suamque imperator, quod Dominus non permittat, adimplere valeat in quocumque voluerit voluntatem. Nam et cum eodem Georgio imperiali misso constituit, ut Dromonum Siciliæ stolus in Orotantina civitate dirigatur, ut tam Græci quam Longobardi ipsam obsidentes comprehendere valeant civitatem, eamque concedat imperatori cum hominibus et facultatibus, quæ in ea consistunt ». In Epistola VII ad eumdem Pippinum scripta, ait sibi significatum, « quod nefandi Græci, inimici sanctæ Ecclesiæ Dei, et Orthodoxæ fidei expugnatores, Deo sibi contrario super nos et Ravennatium partes irruere cupiunt, atque monitionem facere. Unde quia alibi, post Deum et beatum Petrum, nostra spes non est, nisi apud vestram nobilissimam excellentiam ; ideo obnixis deprecationibus petimus te, excellentissime fili, et spiritalis compater, ut jubeas propter Deum et reverentiam beati Petri salutem istius provinciæ a vobis redemptæ procurare, et confestim vestrum dignemini dirigere Desiderio Longobardorum regi missum, ut si necessitas fuerit significata, auxilium nobis pro incursione eorumdem inimicorum impertire debeat ». Paulo infra de Græcis scribit, « ut eorumdem inimicorum ad nihilum redigatur vesania ».

14. *Refellitur quarto.* — Mitto alia, quæ ex ejusdem Pauli ac successorum litteris testimonia adduci possunt, ad Marcæ et Cointii opinionem confutandam, cum ista sufficiant ad omnem dubitationem tollendam, demonstrandumque a veritate manifeste abhorrere, quod ipsi asserunt, imperatores nempe, usque ad hunc annum Romæ præfectos suos habuisse, eamque eisdem paruisse. Tantum enim abest, ut Roma in potestate imperatorum fuerit, ut Hadrianus papa in Epistola ad Carolum Magnum anno DCCLXXV data, quæ ordine quarta est, testetur eos de ea vi occupanda cogitasse et ad eumdem finem cum quatuor Italiæ ducibus fœdus iniisse. De iisdem enim ducibus loquens ait : « Adhibentes adversus nos perniciosum consilium, qualiter Deo eis contrario, proximo Martio mense adveniente, utrosque se in unum conglobarent, cum caterva Græcorum et Adalgiso Desiderii filio, ut terra marique ad dimicandum super nos irruant; cupientes hanc nostram Romanam invadere civitatem, et cunctas Dei Ecclesias denudare, atque ciborium fautoris vestri beati Petri auferre; vel nosmetipsos, quod avertat Divinitas, captivos deducere, necnon Longobardorum regem integrare et vestræ regali potentiæ resistere ». Utrumque virum doctissimum decepere subscriptiones litterarum Stephani II, quem ipsi Stephanum III juxta vulgarem errorem appellant, Pauli et Hadriani, quæ dicuntur datæ « imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato, magno imperatore, anno XXXII », vel aliquo alio ejusdem imperatoris; inde enim intulere, hos

Pontifices imperatores Urbis dominos semper agnovisse, hujusque subjectionis similes subscriptiones notas certissimas existere. Verum tomo superiori, cum de Conciliis Gallicis regnantibus Clodoveo ejusque filiis celebratis egimus, monstravimus Francos, Visigothos et Burgundos in Conciliis consulatus usurpasse, licet Francia, Septimania et Burgundia ab imperatoribus, ad quos consulum creatio pertinebat, minime tunc penderent. Præfati itaque Pontifices Romani iis formulis tunc usi sunt tanquam notis temporariis, quæ nullam subjectionem inferebant. In Concilio Romano anno DCCXLIII habito legitur, ut ibidem apud Baronium num. 17 videre est : « Factum est hoc Concilium anno secundo (legendum, anno tertio) Artabasdi imperatoris, necnon Luitprandi regis anno trigesimo secundo, Indictione duodecima ». Sed inde non sequitur Romam Luitprando Langobardorum regi subditam fuisse ; alioquin uno eodemque tempore duos supremos dominos agnovisset, Artabasdum nempe imperatorem et Luitprandum regem ; cum tamen certum sit, Luitprandum nunquam in Urbem Romanam dominationem exercuisse.

15. *Tria bella a Carolo suscepta.* — *Angilbertus* nomine Caroli magnam partem thesauri ex Hunnorum sive Avarorum regione delati ad limina Apostolorum tulit, uti refert Baronius ex Annalibus Fuldensibus et annalista Loiselianus etiam tradit. Verum Hunnorum sive Avarorum clades a Baronio non satis explicata, ideoque tria, quæ hoc anno Carolus bella gessit, hic accurate narranda. Anonymus itaque a Lambecio editus, de quo anno superiori num. 8 locuti sumus, hoc anno scribit : « In ipsa æstate transmisit rex Carolus Pippinum filium suum cum suis, quos in Italia secum habebat, et Bajoarios cum aliqua parte Alamanniæ, in finibus (id est, ad fines) Avarorum ; et coadunatus est Pippinus cum omnibus, quos pater ejus ei transmisit in solatium (id est, auxilium), et transito Danovio (pro Danubio) cum exercitu suo pervenit ad locum ubi reges Avarorum cum principibus suis sedere consueti erant, quem et in nostra lingua Hringe nominant, et inde tulit thesauros multiplices, et transmisit patri suo, et ipse postea cum exercitu suo et magnis thesauris Avarorum pervenit in Franciam. (Hæc de primo bello hoc anno in Avaros gesto) et ipso anno ipse rex Carolus demoratus est in Saxonia cum duobus filiis suis, id est, Carolo et Clodoveo (id est, Ludovico), et circuivit terram Saxanorum (id est, Saxonum), ubi rebelles fuerunt, incendendo et vastando eam, et captivos inde ducebat viros et mulieres et parvulos, et prædæ innumerabilem multitudinem, (hæc de secundo bello adversus Saxones hoc anno suscepto). Et tertium exercitum suum Carolus rex in eadem æstate transmisit in fines Saracenorum cum missis suis, qui et ipsi ibi fecerunt similiter ; vastaverunt terram illam et redierunt cum pace ad regem Carolum ad Aquis-Palatium ». Hæc de tertio. Chronographus Moissiacensis hunc locum exscripsit, sed illum interpolavit.

16. *Annus* VI *belli Hunnici.* — Quoad bellum *Hunicum*, de eo etiam loquuutur Eginhardus in Annalibus et in Vita Caroli, monachus Egolismensis, annalista Metensis et Regino, sed plerique eorum quid *Hringe* significet, non intelligunt. Est autem juxta Lambecium virum doctum ac Germanum lib. 2. Biblioth. Cæs. pag. 379, vocabulum mere Germanicum, et hoc in loco significat locum rotundum sive orbiculatum, in meditullio castrorum vel munimenti, vel consessus alicui situm, quem honoris et securitatis causa rex cum suis optimatibus obtinet. Eodem fere modo vocem illam Germanicam explicat Ducangius in Glossario suo ; ex eaque intelligimus laudatum annalistam fuisse hominem Germanum, cum dicat *quem et in nostra lingua Hringe nominant.* Huc referendum quod annalista Loiselianus de eodem bello litteris prodidit : « Heiricus (seu Henricus) dux Furiulensis (id est, Forojuliensis) missis hominibus suis cum Wonomiro Sclavo in Pannonias Hrigum gentis Avarorum longis retro temporibus quietum, civili bello fatigatis inter se principibus, spoliavit (ubi Hrigum pro rege Avarorum sumit) ; Chagan et Viguro intestina clade addictis et a suis occisis, thesaurum priscorum regum multa sæculorum prolixitate collectum domno regi Carolo ad Aquis-Palatium misit. Quo accepto, peractis Deo largitori omnium bonorum gratiarum actionibus, idem vir prudentissimus atque largissimus, et Dei dispensator, magnam inde partem Romam ad limina Apostolorum misit per Angilbertum dilectum abbatem suum. Porro reliquam partem optimatibus clericis sive laicis, cæterisque fidelibus suis largitus est ». Idem habent varii alii annalistæ ad hunc annum, et Ado in Breviario de sex Mundi Ætat. cum quo Baronius bellum illud anno superiori num. 65 recitat. Distinguenda autem expeditio Hunica ab Henrico duce Forojuliensi suscepta, cujus annalista Lambecianus citatus anno superiori meminit, ab expeditione Pippini Italiæ regis, quæ post priorem peracta est, ut docent Eginhardus in Annalibus, annalista Metensis et alii, qui etiam tradunt, *Angilbertum* tulisse Romam partem thesauri, quem *Henricus* ex Hunia miserat. Verum an hæc Henrici expeditio ad præsentem, vel ad superiorem annum pertineat, annalistis inter se dissidentibus sciri non potest.

17. *Hunni diversis regulis parebant.* — *Hunni* seu *Huni* non uni, ut olim, regi, sed pluribus regulis seu ducibus parebant. Inde ortum civile bellum, quo pars virium consumpta est. Inde quoque diversa gentis unius consilia, quæ multiplex etiam religio sic fovit, ut postmodum secuta sit avulsio provinciarum. Testis *Tudun* seu *Todanus*, qui prostratis idolis Christianam fidem amplexus est, relictaque Hunnorum societate Carolo Francorum regi se suumque populum submisit, ut anno præcedenti cum annalista Lambeciano narravimus.

Eginhardus quidem in Annal. Tuduni et gentis ejus baptismum in hunc annum differt, et anno superiori legatos eum ad Carolum misisse asserit, quod annalista Metensis etiam habet, verum annalistæ isti, quemadmodum mox insinuavi, quoad annum rerum gestarum inter se quandoque non conveniunt; et hic locus non est hæc scrupulosius examinandi.

18. *Hunnia episcopo Salisburgiensi subjecta.* — Auctor editus ab Henrico Canisio tom. vi, non solum res in Pannonia tam ab Henrico duce, quam a Pippino rege feliciter gestas commemorat; sed etiam zelum, quo Pippinus Christianam religionem propagare studuit, cura totius negotii Arnoni Salisburgensi episcopo commissa : « Carolus imperator anno Nativitatis Domini DCCXCVI, Aericum comitem destinavit, et cum eo immensam multitudinem Hunos exterminare. Qui minime resistentes reddiderunt se per præfatum comitem Carolo imperatori. Eodem igitur anno misit Carolus Pippinum filium suum in Hunos cum exercitu multo, qui perveniens usque celebrem illorum locum, qui dicitur Rinch, ubi iterum omnes eorum principes se dederunt Pippino. Qui inde revertens partem Pannoniæ, circa lacum Pelissa, inferioris, ultra fluvium, qui dicitur Rapa (id est, Arabo, vulgo *le Rab*), et sic usque ad Dravum fluvium, et eo usque Dravus fluit in Danubium, prout potestatem habuit, prænominavit cum doctrina et Ecclesiastico officio procurare populum, qui remansit de Hunis et Sclavis de illis partibus, Arnoni Juvavensi episcopo usque ad præsentiam genitoris sui Caroli imperatoris ». Hic auctor Henricum comitem et Carolum imperatorem vocat, indeque conjectura est, eum tardius scripsisse. Uterque Francorum et Hunnorum limes ab aliquot annis erant *Arabo* et *Dravus* fluvii. Dravus Francos inter et Hunnos medius excurrebat ab anno DCCLVII, sive ex quo Carantani, sive, ut nunc vocamus, Karintiani, quos Meridiem versus Longobardi, Septentrionem versus Hunni cingebant, sponte Pippino regi Caroli patri se dediderunt. *Arabo* Francorum versus Orientem limes esse cœperat anno DCCXCI, quo Carolus M. expulsis Hunnis ad illum usque amnem victor penetrarat. Hoc igitur anno, ut Francicis ditionibus, sic et Salisburgiensi diœcesi adjectus est terrarum tractus, qui protenditur usque ad Dravi confluentes in Danubium, et eosdem fluvios Dravum et Danubium atque Arabonem interjacet. Abhinc amplissimus fuit Salisburgiensis episcopatus, cui præter antiquos fines attributa sub Pippino rege tota Carantania seu Karintia, deinde sub Carolo ejusdem Pippini filio pars Hunniæ non exigua.

19. *Hunnica victoria Carolo gloriosa.* — Audita *Hunnorum* sive Avarorum clade, *Theodulphus* Aurelianensis episcopus *Carolo* regi prolixum inscripsit Carmen, in quo victoriam adversus Hunnos, eorumdem Hunnorum conversionem ad Christianam fidem gratulatus est, sermoneque ad Saracenos, qui Cordubensi regi suberant, etiam converso, ut Hunnorum exemplo Christiani fierent seseque Carolo manciparent :

> Pone venit textis ad Christum crinibus Hunnus,
> Estque humilis fidei, qui fuit ante ferox.
> Huic societur Arabs ; populus crinitus uterque est,
> Hic textus crines, ille solutus eat.
> Cordoba, prolixo collectas tempore gazas
> Mitte celer Regi, quem decet omne decens,
> Ut veniunt Avares, Arabes Nomadesque venite,
> Regis et ante pedes flectite colla, genis.
> Nec minus hi quam vos sævique trucesque fuere,
> Sed hos qui domuit, vos domiturus erit.
> Scilicet in cælo residens, per tartara regnans,
> Qui mare, qui terras, qui regit astra, polum.

Sed Arabes seu Saraceni Hispaniarum Hunnorum exemplum secuti non sunt, ut statim videbimus. Auctor brevis Chronici in monasterio sancti Galli scripti, et ab anno DCCXLVIII usque ad annum DCDXXVI perducti, utramque adversus Hunos seu Avares expeditionem recitat, priorem ad annum DCCXCV, posteriorem a Pippino rege susceptam ad currentem annum revocat, et utrobique sicuti et annis consequentibus, Hunos et Avares uno *Vandalorum* nomine designat, quia, ut anno CDVII, num. 16 et seq. jam observavimus, mediæ ætatis scriptores *Vandalorum* nomine Hunnos intelligunt, quod hic inculcare juvat, quia cum viri doctissimi ad hunc loquendi modum animum non advertissent, quod in uno tempore gestum, ad alterum magno Chronologiæ damno non raro transtulere. *Alcuinus*, ubi accepit erudiendorum Hunnorum curam commissam fuisse *Arnoni* Salisburgiensi episcopo, ei statim prolixam de pastorali studio scripsit Epistolam, quæ inter Alcuinianas ordine est CIV. Ejus inscriptio fuit : « Dulcissimo fratri et sanctissimo præsuli Aquilæ », ubi Alcuinus Arnonem tralatitio nomine per Aquilam significat, sicuti in Epist. LXVI, quam eidem sic inscripsit : « Charissimo germano meo Aquilæ antistiti ». Non desunt, qui Arnonem et Alcuinum germanos fratres fuisse, suspicentur ex præcitatis Epistolarum inscriptionibus. At, ut recte observavit Cointius hoc anno num. 131, hos titulos Alcuinus amicitiæ, non agnationis ergo videtur usurpasse, quod indicat Præfatio ad Arnonem episcopum, quam idem Alcuinus Expositioni Psalmorum Pœnitentialium, necnon Psalmi CXVIII et Psalmorum Gradualium præfixit. Ea Præfatio extat tom. IX Spicilegii Dacheriani. *Aquilæ* nomine Alcuinum Arnonem designare observavit etiam Mabillonius sæc. IV Benedict., tom. I, pag. 64.

20. *Annus* XXV *belli Saxonici.* — Hoc etiam anno gestum bellum *Saxonicum*, de quo annalistæ Petavianus et Masciacensis iisdem pæne verbis agunt, quia quæ narrant ex uno eodemque exemplari descripsere. Refero hic verba annalistæ Masciacensis, quia librarius Petavianum aliqua ex parte in hac narratione corrupit : « Iterum domnus Carolus moto exercitu suo venit Saxoniam. Tunc cum magna providentia et decertatione vastavit Saxoniam, et præda magna acceptis obsidibus in Drachina : feceruntque Franci pontem super amnem

Wisera, in loco cujus vocabulum est Alisni. Exinde perrexit Wimodin. Deinde vastavit regiones illas cum suis omnibus prospere et incolumis remeavit ad propria ». Quibus verbis Annales suos absolvit, qui ideo non longe ab hoc tempore scripti videntur. Annalista Petavianus tribus annis auctior est, sed videntur illi desumpti ex aliquo alio exemplari diverso a primævo, quo usus est annalista Masciacensis, qui eosdem non omisisset. His magis explicantur quæ de eodem bello annalista Lambecianus citatus refert.

21. *Saracenorum regiones a Francis devastatæ.* — Ut Saxonum in Germania, sic et Saracenorum terras in Hispania vastarunt Franci, ut asserit annalista Lambecianus, cujus verba mox recitavimus. Hujus devastationis occasionem præbuit mors Iseni sive Hisiani Saracenorum in Hispania regis, de qua Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. ad annum Hegiræ CLXXX hæc habet : « Obiit Hisiamus filius Abdurrahmanis Amawæus rex Hispaniæ, ut regnaverat annos septem et mensem unum, annos natus XXXI. Et creatus rex Hispaniæ est filius ejus Hakemus filius Hisiami », quem Rodericus in Historia Arabum *Alhacam* appellat, aitque fratres Hisiami e Mauritania, ubi exulabant, post ejus mortem in Hispaniam rediisse, et contra *Alhacam* nepotem suum per aliquot annos bellum gessisse, quam occasionem Carolus non prætermisit.

22. *Variæ Epistolæ ab Alcuino hoc anno scriptæ.* — Antequam *Angilbertus* ex Italia rediret, et dum bellum in Saxonia gerebatur, *Alcuinus* scripsit Epistolam LXV ad *Aginum* Bergamensem episcopum, qua reliquias sanctorum sibi per eumdem Angilbertum ex Italia transferri postulabat, et Epistolam XCIII ad *Damœtam,* qua illum euntem in bellum egregie monebat, absentiamque complurium amicorum ac discipulorum querebatur : « Tu vero iter tuum confessione confirmare, eleemosynis roborare, orationibus servorum Dei undique munire memento, ut Angelus Domini te inter omnia adversa tueatur et comitetur, quatenus cum securitate vadas, et cum pace revertaris. Ego pæne quasi orbatus filiis remaneo domi. Damæta Saxoniam, Homerus Italiam, Candidus Britanniam recessit, etc. » Homeri nomine Angilbertum, Damætam virum quemdam clarissimum intelligit Alcuinus, qui tamen alibi Riculphum Moguntiacensem archiepiscopum Damætam etiam appellat. Hoc vero anno Alcuinus abbas sancti Martini Turonis constitutus est, ut docet Chronicon Turonense, et jam supra insinuavimus : sed eo tempore de sæcularibus occupationibus declinandis serio cogitabat, ut ipsemet Epistola XXIII ad Carolum anno octingentesimo primo post ejus ex Italia reditum data, significat : « Fere ante hoc quinquennium sæculares occupationes, Deum testor, non ficto corde declinare cogitavi. Sed vestræ piæ providentiæ consilio, translatus sum in servitium sancti Martini, fidei Catholicæ et Ecclesiasticæ sanctioni, donante Deo, proficuum ». Et non solum hoc anno, qui quintus est ante annum DCCCI, sæculares occupationes deserere voluit, sed ipso etiam anno, quo hæc scribebat. Verum semper repulsam a *Carolo* passus est. Scripsit etiam Alcuinus per Angilbertum ad Leonem III, cujus Epistolam ordine LXXII recitat Baronius in Appendice ad hunc annum.

23. *Hunni captivi opera Alcuini redempti.* — Hoc etiam anno Carolus paulo postquam Pippinus ejus filius victor ex Hunia rediit, in morbum incidit, de quo certior factus Alcuinus statim Epistolam XC ad eum dedit, eique captivos in ea expeditione factos commendavit : « Domine mi, memor sit pietas vestra captivorum, dum est Pippinus tuus tecum, propter gratiarum actiones mirabilis beneficii, quod vobiscum de Hunis divina facit clementia, et propter prosperitatem imminentium rerum, ut clementissima illius potentia omnes adversarios sui sancti nominis vestris velociter subjiciat pedibus, sed et de peccantibus in vos, si fieri possit, et vestræ videatur providentiæ, aliqua de aliquibus fiat indulgentia et remissio ». Annuit postulatis Carolus, et redemptioni captivorum consensit, ut patet ex alia Epistola ordine XCI ad Pippinum data, in qua ait : « Gratias agimus benevolentiæ tuæ, simul et pietati domni regis, qui pie consentit petitioni redemptionis captivorum, etc. Et tu, excellentissime juvenis, nobilitatem generationis, morum nobilitate adornare studeas ». Ingressus erat Pippinus annum ætatis vicesimum primum, uxorem jam duxerat, cum illum sic alloquatur Alcuinus : « Lætare cum muliere adolescentiæ tuæ, et non sint alienæ participes tui ». In administrando Italiæ regno Pippinus Adelhardi Corbeiensis abbatis consilio potissimum utebatur; a Carolo enim missus est in Italiam, « ut Pippino juniori ad regendum magistraret, et ad stateram justitiæ regnum Italicum informaret », ut in sancti Adelhardi Vita a S. Gerardo monacho scripta apud Mabillonium sæc. IV Benedict., part. 1 legenda videre est.

24. *Laudatur S. Adelhardus abbas Corbeiæ.* — Fuit Adelhardus primus ex ordine Benedictino ad regni administrationem a Carolo Magno vocatus, « et regnum Italiæ, quæ sibi commissa fuerat, et ejus regem Pippinum juniorem ad statum Reipublicæ et ad religionis cultum utiliter, juste atque discrete honestius informaret. Ubi tantam promeruit laudem, ut quibusdam, ita ut fertur, non homo, sed pro virtutis amore Angelus prædicaretur », inquit sanctus Paschasius Radbertus ejus discipulus in ejus Vita, quam sanctus Gerardus citatus tum Corbeiensis monachus, ac dein abbas monasterii Silvæ-Majoris, qui sæculo XI vixit, abbreviavit. Post suum ex Italia reditum primus inter consiliarios Caroli M. habitus est, ut testatur Hincmarus in Epistola de recta novi ac juvenis regis Institutione, cap. 12. « Adalhardum senem et sapientem, domini Caroli imperatoris carne propinquum, et monasterii Corbeiæ abbatem, inter primos consiliarios primum in adolescentia mea vidi : cujus libellum de ordine palatii legi et scripsi ». Pe-

riit liber ille, sicuti et ejus Epistolæ. Quæ ejus scriptorum supersunt fragmenta sese publicaturum pollicetur Mabillonius in Observat. præviis ad ejus Vitam, a sancto Paschasio editam. Varias dignitates pie ac feliciter gessit vir sanctus, et in primis abbas utriusque Corbeiæ, antiquæ sc. in Gallia, et novæ in Saxonia, cujus præcipuus auctor fuit cum *Uvala* fratre suo magnæ sanctitatis viro, de quo infra sermo erit.

25. *Ethelredus Northumbriæ rex occiditur.* — A num. 18 ad 25. Quæ hoc anno in Anglia contigere, accurate narrat Hovedenus pagina 406: « Anno DCCXCVI, qui est annus VII Ethelredi regis, (scilicet Northumbriæ) Alric quondam dux, tunc clericus in Eboraca civitate obiit, et paulo post (id est, quinto kal. Aprilis) eclipsis lunæ facta est inter gallinicium et auroram. Eodem anno Ethelred rex occisus est apud Cobre XIV kal. Maii. Osbald vero patricius a quibusdam ipsius gentis principibus in regnum est constitutus, et post viginti septem dies omni regiæ familiæ ac principum est societate destitutus, fugatusque, et de regno expulsus, atque ad insulam Lindisfarnensem cum paucis successit, et inde ad regem Pictorum cum quibusdam e fratribus navigio pervenit. Eardulf enim filius Earnulfi de exilio vocatus regni infulis est sublimatus, et Eboraci in Ecclesia sancti Petri ad altare beati Pauli (ubi illa gens primum perceperat gratiam baptismi) consecratus est septimo kalend. Junii. Et non multo post, id est, septimo kal. Augusti, Offa potentissimus rex Merciorum, postquam XXXIX annos regnavit, defunctus est, cui successit in regno filius ejus Ecfreth, quique obiit eodem anno. Kenulfus pater Kenelmi quoque dehinc diadema regni Merciorum suscepit, glorioseque tenuit invicta virtute sui potentatus, et paulo post, id est, quarto idus Augusti, Eanbaldus archiepiscopus (scilicet Eboracensis) obiit, etc. Statim vero alter Eanbaldus ejusdem Ecclesiæ presbyter electus est ». Alfordus Ethelredi Northumbriæ regis cædem cum anno DCCXCIV perperam illigavit contra auctoritatem Huntindoniensis pag. 344, quem ipsemet citat, et præterea annos tantum quinque Ethelredo tribuit. Scribit enim Huntindoniensis: « Anno Britici regis (nempe Occidentalium Saxonum) undecimo, Nordhumbri regem suum Edelred occiderunt ». Ad hæc eclipsis lunaris, quæ septimo Ethelredi regis anno, dieque XXVIII mensis Martii, feria secunda, post mediam noctem hoc anno contigit, ut observavit Calvisius in Opere Chronologico, pertinet ad præsentem Christi annum, ad quem ideo *Ethelredus* pervenit.

26. *Ejus cædes citius non patrata.* — Hoc etiam ostendit Cointius hoc anno num. 172 ex Epistola, quam Carolus post auditam Hadriani papæ mortem ad Offam regem dedit, quæ habetur apud Baronium anno superiori num. 11. Carolus enim Offam sollicitat ad suffragia pro anima Hadriani, aitque se eam in rem misisse dalmaticas suas vel pallia *ad singulas sedes episcopales* regni ejus, et Ethelredi. Sed ubi Carolus eam ad Offam Epistolam scripsit, Alcuinus aliam ad eumdem regem dedit, relatam a Malmesburiensi lib. 1, cap. 3, in qua ait: « Vestræ dilectioni digna dirigit munera, et per episcopales sedes regni vestri. Similiter Ethelredo regi et ad suas episcoporum sedes dona direxit. Sed heu! proh dolor! donis datis et Epistolis in manus missorum, supervenit tristis legatio per missos, qui de Scotia per vos reversi sunt, de infidelitate gentis et nece regis. Ita Carolus, retracta donorum largitate, in tantum iratus est contra gentem illam, ut ait, perfidam et perversam et homicidam dominorum suorum, et pejorem eam paganis æstimans, et nisi ego intercessor essem pro ea, quidquid eis boni abstrahere potuisset, et mali machinari, jam fecisset ». Data ea ab Alcuino Epistola post diem XVIII mensis Aprilis, quo Ethelredus rex a suis interfectus est. Cum eo finem accepisse videtur regnum *Northumbrorum*. Nam, ut tradit Malmesburiensis lib. 1, cap. 26, licet ii reges proprios multis annis habuerint, ad regis tamen Saxonum Occidentalium arbitrium spectabant, et *Egbertus* horum rex anno DCCCXXVII Northumbros sub jugum misit, et toti fere insulæ tanquam monarcha legem dare cœpit, ut eo anno videbimus. Quare reges Northumbriæ amplius non memorabimus.

27. *Post Offam et ejus filium Kenulfus in Mercia regnat.* — *Offa* Merciorum rex *Ecgfertum* filium, quem alii Egfridum, alii Ecfreth appellant, regni sui hæredem reliquit; hicque *in ipso anno obiit*, ut habent Ethelwerdus p. 842, et Simeon Dunelmensis, seu *post quatuor menses regni*, ut refert Malmesburiensis p. 33, qui addit, eum paternæ immanitatis vestigia declinasse, et privilegia omnium Ecclesiarum, quæ is attenuaverat, prona devotione revocasse. Ecgferto successit *Kenulphus*, idque ante diem nonum mensis Novembris, ut ex dicendis in morte ejus palam fiet. De eo idem Malmesburiensis scribit: « Kenulphus imprimis magnus vir et virtutibus famam supergrediens, nihil quod livor digne carperet, unquam admisit, domi religiosus, in bello victoriosus, vir cujus merito laudes nitentur in altum, quandiu æquus arbiter in Anglia invenietur ». Ipso regni initio nihil antiquius habuit, quam ut primæ sedi Cantuariæ suus honor et locus postliminii saltem jure rediret. Legationem itaque Romam decrevit, quæ cum incerto casu irrita fuisset, aliam anno sequenti adornavit, scripsitque ad Leonem III litteras, quas Baronius num. 18 et seqq. recitat. *Athelardus* Dorovernensis seu Cantuariensis archiepiscopus nihil omittendum ratus Romam anno DCCXCIX profectus est; quod cum Alcuinus intellexisset, e Turonensi abbatia faustum ei iter precatus est, scripsitque ad eum litteras, quas refert Malmesburiensis lib. 1 de Pontif. pag. 199. Et quia Athelardus Carolum regem adire cupiebat, Alcuinus ad eumdem regem scripsit, et non solum Athelardum, sed etiam ejus socios ei commendavit: « Hi omnes, inquit, mihi

valde fuerunt fideles et adjutores itineris mei, vel meorum defensores puerorum huc illucque discurrentium : de quibus optimam vestram deprecor clementiam, solita benignitate suscipere eos, quia mihi necessarii fuerunt, unusquisque in suo loco ». Porro ex Kenulphi et Alcuini litteris liquet, Athelardum prius episcoporum Synodum collegisse, quam Romanum iter aggrederetur. Meminit hujus Synodi Spelmannus pag. 316, eamque jam in annum DCCXCVIII confert; sed Alfordus ex litteris laudatis colligit eam anno sequenti habitam esse et *Ethelardum* prius episcoporum Synodum collegisse, quam Romam pergeret, ut quod ipse Leoni proponeret, non tam suo, quam omnium ordinum ore suffragioque loqueretur. Legendus idem Alfordus anno DCCXCVII, num. 10. Certum tamen aliam Synodum ab Athelardo archiepiscopo congregatam fuisse *anno* DCCXCVIII *in loco, ubi nominatur Bacanceld,* ut in ea dicitur, qua juxta Leonis III mandatum prohibetur omnibus sæcularibus, ne super Ecclesias dominium suscipere audeant. Referuntur hæc Concilia tom. VII Concil. et ab Alfordo tom. I Annal. Actum in priori de Dorovernensis Ecclesiæ prærogativa revocanda et retinenda; quod et reapse præstitum est. Westmonasteriensis enim ad annum DCCXCVII scribit : « Kenulphus missis ad Leonem papam Hadriani successorem, sua et omnium Anglorum pontificum Epistolis, ipso archiepiscopo Athelardo legationem generaliter fungente, quod petiit impetravit ».

28. *Kenulfus rex agit apud Leonem III pro metropoli Cantuariensi.* — Plenius hujus legationis summa colligi potest e Leonis III litteris ad Kenulphum regem datis, quas recitat Baronius num. 22 et seqq. Cum tamen in illis Leo dicat : « Porro in una ex illis Epistolis (duas enim Kenulphus ad ipsum dederat) reperimus, qualiter gratia nostræ Apostolicæ functionis si juxta fuissetis, animam vestram pro nobis posuissetis benigne », apparet Leonis Epistolam, quæ a Baronio refertur scriptam fuisse post extrema illa quæ idem Leo passus est anno DCCXCIX, ad quem uterque chronologus Saxo scribit : « Hic Ethelheard archiepiscopus et Cinebrihtus Occidentalium Saxonum episcopus, Romam profecti sunt ». Idem habet ad eum Christi annum Vigorniensis : « Dorobernensis archiepiscopus Æthelardus, et Kinebertus Ventanæ civitatis pontifex Romam adierunt », quia scilicet pendebat adhuc eo anno Dorovernensis Ecclesiæ causa, nec potuerat plene decidi, donec Romanus Pontifex episcoporum provinciarum sententias audisset, ideoque Athelardus rursum Romam profectus est cum secundis litteris Kenulphi regis ad Leonem III. Westmonasteriensis laudatus uno tenore refert quæ per plures annos in ea controversia gesta sunt, anno enim tantum DCCCII finem accepit, ut ubi videbitur.

29. *Moritur Eanbaldus archiep. Eborac.* — Quoad *Eanbaldum* Eboracensem archiepiscopum, cujus mortem cum hoc anno alligat Hovedenus loco laudato, eam Thomas Stubs in Actis Eboracensium episc. perperam in annum sequentem differt; in Catalogo enim præsulum Eboracensium publicato a Labbeo tom. I Biblioth. idem quod apud Hovedenum legitur : « Anno Incarnationis DCCXCVI, Eanbaldus XVII sui archiepiscopatus anno moriens, alterum Eanbaldum, qui ejusdem Ecclesiæ presbyter fuerat, successorem reliquit, regnante Eardulfo », nempe in Northumbria. Præterea novus chronographus Saxonicus, et Simeon Dunelmensis eodem anno mortem ejus collocant, additque Dunelmensis, Eanbaldum juniorem *XVIII kalend. Septemb.* ordinatum esse, die scilicet Assumptioni beatæ Virginis sacra. Licet porro tam in laudato Catalogo, quam in Actis episcoporum Eboracensium citatis anni XVII Eanbaldo seniori assignentur, is tamen anno DCCLXXVIII Egberto successerat, sed quia hic biennium, postquam dignitatem deposuit, superstes fuit, historici Anglici annos Eanbaldi ab anno tantum DCCLXXX deducunt; de quo diverso modo numerandi episcoporum annos superius verba fecimus. Eanbaldus senior Alcuini condiscipulus fuit, junior vero ejus discipulus, ut supra ostendimus. De juniori Malmesburiensis lib. 3 de Pontif. pag. 269, intelligendus, quando ait : « Ipse est Eanbaldus, qui cum Æthelardo archiepiscopo Cantuariensi mutuis probitatis officiis invasionem, quam Offa rex Merciorum super Cantuariensem Ecclesiam fecerat, ad nihilum redegit : quod Alcuinus significare videtur in Epistola ad eumdem Athelardum ita dicens : Audiens salutem et prosperitatem vestram et conventum cum Eboracensi episcopo filio meo Eanbaldo satis mihi placuit, speranti ex vestræ colloquio sanctitatis unitatem sanctæ Ecclesiæ recompaginari, quæ partim discissa est, non rationabili consideratione, sed quadam potestatis cupiditate ». Ita Alcuinus apud Malmesburiensem.

30. *Saraceni Palæstinam vastant et monachos S. Sabæ occidunt.* — Hoc anno cum dissidium inter Saracenorum tribus in regione Palæstinæ exortum ad civile bellum processisset, bifariam exercitibus constitutis varias urbes Saraceni vastavere : « Depopulati sunt frequentissimas urbes, non paucas : Eleutheropolim, abductis in captivitatem universis, desertam fecere : Ascalonem, Gazam, et Sariphæam, aliasque civitates violenter diripuerunt », inquit Stephanus monachus Sabaita in Actis sanctorum viginti monachorum martyrum, Joannis, Sergii, Patricii et sociorum, in Laura sancti Sabæ prope Hierosolymam. Publicavit ea Acta Bollandus ad diem XX mensis Martii, in quibus dicitur monachos, dum cuncta timoris et desperationis plena essent, Lauram S. Sabæ non deseruisse, quamvis tuto possent inde recedere, atque in aliqua urbium salvari. Tandem Barbari tempore Quadragesimæ ad Lauram accessere, cumque frustra peterent pecuniam, quam monachi non habebant, telorum imbrem in eos effudere, quibus e patribus triginta circiter sauciati sunt,

lethaliter plerique. Iterum postea in Lauram irruerunt, et demum monachos viginti antro inclusos copioso fumo diu cruciarunt et exanimarunt. « Cæterum admiratione non caret », inquit Stephanus auctor coævus, « quod qui passi sunt, non omnes fuerint scientia et exercitatione virtutis consummati : erant novitii inter eos, erant et idiotæ. Sed nempe perdidiscerant omnes imperare affectibus, atque redigere in servitutem quidquid in homine carnis sapientiam redolens aut voluptatem facit aut ipsam vitam æstimare atque diligere ».

31. *Id hoc anno, non superiori, contigit.* — Annum rei gestæ idem auctor his verbis exprimit : « Anno ab orbe condito sexies millesimo ducentesimo octogesimo octavo, juxta accuratissimam, scilicet Ecclesiasticam supputationem : a nato vero secundum carnem Deo ac Domino Salvatore nostro Jesu Christo, septingentesimo octogesimo octavo, Indictione quinta; cum Hierosolymitanæ Ecclesiæ beatissimus patriarcha Elias, et magnam hanc Lauram sancti patris nostri divino plenus Spiritu Basilius venerabilis gubernaret; in regione Palæstinorum inter Saracenorum tribus civile bellum exortum est ingens ». Utitur Stephanus, tam Æra mundana quam Æra Incarnationis Alexandrinorum, quarum anni ultimi in minori numero semper inter se conveniunt. Alibi demonstravimus, ex perpetua methodo annis Incarnationis secundum Alexandrinos, septem numeros addendos, ut habeamus annum illum Incarnationis Æræ nostræ vulgaris, in quo illi kalendis Septemb. exordiuntur. Ad hæc Æram mundanam Alexandrinorum ab anno mundi 5777, cum quo alligatur initium Diocletiani imp. non differre a periodo Græco-Romana, nisi in eo quod anni in hac periodo a kalendis Januariis, in Æra vero Alexandrina a kalendis Septembris inchoantur, certis argumentis ostendimus. Quare nullum dubium est, quin uterque annus citatus mundi et Incarnationis initium sumat die prima mensis Septembris superioris Christi anni, ideoque quin sancti martyres currenti passi sint; cum Barbarorum incursio facta sit *per Quadragesimam;* ac præterea, quin loco, *Indictione quinta*, legendum sit, *Indictione quarta,* quæ hoc anno in cursu fuit usque ad Septembrem. Sed Bollandus, qui ad methodum a nobis traditam animum non adverterat, et Indictionem mendose descriptam esse non putabat, hoc martyrium in annum sequentem distulit, sicque utramque Æram Alexandrinam cum Dionysiana male copulavit.

LEONIS III ANNUS 2. — CHRISTI 797.

1. *Constantinus imperator excæcatus moritur.* — Annus sequitur Christi septingentesimus nonagesimus septimus quintæ Indictionis, quo Constantinus imperator orbatus oculis simul et vita cum esset, in matrem rursum imperium est devolutum. Rem gestam idem qui supra Theophanes res sui temporis prosecutus, et qui interfuit, narrat verbis istis : « Mense Martio exiit imperator adversus Arabes, habens secum Stauratium patricium, et cæteros amicos matris suæ, necnon et electam catervam peditum militum ex utrisque thematibus viginti millia. Videntes autem, qui circa Stauratium erant, alacritatem populi et imperatoris : timuerunt, ne forte inito bello, ille vinceret, et ipsi adinventis adversus eum frustrarentur insidiis. Ergo muneratis vigilibus, persuaserunt eis mentiri, perhibendo Sarracenos fugisse. Imperator itaque multum tristatus, inefficax in urbem regressus est. Et kalendis Maii mortuus est filius ejus Leo, et luxit eum vehementer. Porro decimo sexto kalendas Augusti ab equestri agone ad sanctum Mammatem transeunte, transmearunt ad eum comprehendendum hi, qui erant ex ordinibus, quos mater imperatoris allocuta est. Quo ille cognito, in chelandium suum ingressus est, et transmeavit ad Pylas, volens ad Orientalium thema confugere. Erant autem cum eo et amici matris ejus, quos ille sic esse ignorabat. Porro ipse et uxor ejus exivit usque ad Tritonem.

2. « Porro consilio inito, amici matris ejus dixerunt ad semetipsos : Si coacervatus ei fuerit populus, non jam dominio constringetur, nec jam latere poterimus eum, et perdet nos. Materque ipsius congregatis in palatio Eleutherii, qui ex ordinibus fuerant collocati, introivit in palatium : et cum didicisset populi ad imperatorem concursum,

timuit nimis, et tractabat qualiter mitteret episcopos ad eum, et acciperet verbum, ut sederet in angulo. Verum scripsit occulte ad amicos qui cum ipso erant, quia nisi modum quemlibet feceritis et tradideritis eum, verba quæ habetis mecum, habeo indicare imperatori. At illi metuentes, tenuerunt eum proceres, et in chelandium deducto eo, sabbato mane venerunt ad urbem, et concluserunt eum in domo Porphyrii, in qua et natus est. Et circa horam nonam crudeliter et insatiabiliter oculos ejus evellunt, ita ut mors subsequens confestim exstingueret consilio matris suæ et consiliariorum ejus. Obtenebratus est autem sol per dies septemdecim, et non dedit radios suos, ita ut errarent naves maris, omnesque dicerent, quod propter obcæcationem imperatoris sol obcæcatus radios suos retraxerit ». Porro nonnisi irato in eum numine, vindictam exposcente de fuso ab eo innocentium sanguine facta hæc esse, idem Theophanes tradit, dum agit secundo anno ejus imperii de eorumdem innocentium nece, ista subjiciens: « Non in longum Dei justitia hanc injustam ultionem misit inultam : post quinquennium namque eodem mense, et eodem die sabbati orbatus est oculis a propria matre idem Constantinus ». Porro in Constantino sic genus Copronymi prorsum exstinctum tradunt.

3. *Theodorus et monachi ab exilio et carceribus soluti.* — Quomodo autem, ita e medio sublato Constantino imperatore, qui ab eo deportati sunt in exilium viri sanctissimi, et inter eos eminens Plato archimandrita sunt restituti, audies ex Theodoro Studita : qui et ipse unus ex illis et pars magna fuit, res gestas ejusdem S. Platonis prosecutus oratione, hæc de his subjicit: « Breve, inquit, tempus intercessit, et adulterum illud imperium, quod noluit intelligere, ut bene ageret, de medio sublatum fuit : ut et imperatores ipsi discerent divinas leges non violare, neque iniquas persecutiones et carceres struere, quamvis purpura nimium efferantur. Tunc fidelissimus ille divinarum legum custos, S. Plato videlicet, confessionis bravio recepto, e carcere ipso tanquam victor exiit, multisque laudationibus et carminibus celebratus, felix dicebatur, eorum testimoniis comprobatus, qui antea ipsi obtrectabant atque illudebant. Solent enim (ut est a Gregorio Theologo dictum) homines alicujus virtutem vel hostes ipsi admirari, cum furore exstincto, res ipsa per se probata fuerit. Licet hoc loco, diverso modo res se habeat, ac dici possit. Cum enim regina illa, quæ pacis nomen habens, Irene dicta est, rursum imperare cœpisset, et virum hunc tanquam martyrem prosequeretur : tunc instar fluvii retro fluentis, si quis inimicus antea fuerat, in amicum et laudatorem conversus est, ita ut custos carceris, in terra prostratus, sibi veniam dari in terra supplex petierit. Sed vir ille factis, aut dictis tam motus fuerat, quasi lapis sensus expers.

4. « Postea vero quam ab exilio reversi fuimus, aliique ex aliis locis tanquam volucres quædam advolassent : factum illud piis hominibus admirationi erat, et cum capite ipso membra copulabantur. Diceret fortasse hoc loco (quamvis verbum hoc audax sit) clarissimus ille vates Isaias[1] : Leva in circuitu oculos tuos, et vide congregatos filios tuos : veniunt omnes filii tui de longe : videbis et gaudebis et metues atque obstupesces corde. Ille quidem Propheta hæc diceret : ego vero addiderim illum etiam, qui sacris præsidebat, et in ea re principatum tenebat (Tarasius iste erat Constantinopolitanus episcopus) ita affectum fuisse, ut eum, de quo dicimus, reverentia prosequeretur : qui cum se illi purgasset, ad concordiam etiam ipsum invitavit. Quod factum fuit, ejecto illo, qui adulteros conjugatos coronaverat, ut dissidium removeretur, quod beatus ille maxime fugiebat. Quo facto, victoriæ præmium apud universos, qui convenerant, assecutus est. Quid enim aliud Deo ipsi concordia et conjunctione carius, modo conjunctio ipsa hominem a divinis præceptis non sejungat? Sed quidnam postea factum est? E priore monasterio gentis illius causa Bysantium migravimus. Quo loco pater ipse virtutis appetens, ne monasterii gubernationem sustineret, intra cellulam se claudens, eam vitam amplexus est ». Quod vero ad initam cum Tarasio communionem pertinet : testatur ipse Theodorus in Epistola ad Simeonem, de qua inferius, se cum Tarasio, ubi rediit, communicare noluisse, nisi probasset quæ ab ipso gesta essent. At pergit auctor cœptam narrationem :

5. « Sed vide etiam hic admirabilis rei studium : tam multa ejus erat humilitas, ut cum fratrum societas sub duobus principibus esse non posset, seipsum vir ille Dei studiosus atque imitator, obedientiæ legibus subjecerit; idque fecerit illis ipsis præsentibus, et ejus rei testibus, qui eo convenerant. Annon peregrinum et alienum hoc est, filium dici eum, qui antea pater dicebatur, ejus, inquam, filium, quem ipse in spiritu genuerat? (de seipso hæc Theodorus). Quid quod ei subjectus erat, cui olim imperaverat? cum præsertim tot essent illius egregia facta, ut satis illi ad laudem esse possit, si cunctarum rerum gloria non elatus modeste se gesserit. Sed admirabilis ille vir facile et nullo negotio hoc perfecit, non ficte quodammodo et adulterine, ut verbo tantum imperanti subjectus esset, sed sincere, et eo modo, quo Deus postulat, id ipsum faciebat. Ubi enim confessio est, illic et fiducia : ubi fiducia, illic propriæ voluntatis remotio : ubi propriæ voluntatis remotio, illic et obedientiæ perfectio esse solet. Recte factorum testes illi sunt, quorum causa petitiones aliquot extiterunt. Supplicabat pro aliquo propinquo, et cum petitionem assecutus esset, ejus causa, qui petitionem obtinuerat, ipse gaudebat. Quod si petitionis compos non fuisset, sed re infecta discessisset, nequaquam id moleste ferebat, unum

[1] Isai. LX.

illud propositum habens, ut re aliqua egenti utilitatem afferret, non ut voluntatem suam expleret. Hei mihi! pater, (ut Prophetæ[1] voce utar) quare me genuisti? Patrem vocare non erubesco, qui dignus non sum, qui filius tuus nominari possim. Quorsum me ad hanc dignitatem extulisti, qui neque imperio parere aptus sum? Novit Deus quemadmodum et tua sancta anima hujus rei rationem, quod scilicet amicitia ipsa, vel obedientia etiam potius illa, quæ supra vires sunt, ferre potest, ut brevi oratione defensionem meam comprehendam, et hoc loco finem faciam ». Hæc Theodorus ingemiscens de collata ab eo ante biennium monasterii præfectura, de qua superius dictum est. Pergit vero ipse res gestas sancti Platonis, admiratione summa dignas, referre, sed hæc nobis ad Annales satis.

6. Dicendum modo de ipso Theodoro Studita, de se adeo modeste humiliterque scribente; illaque afferemus quæ Michael monachus, qui fuit ejus discipulus, et res ab eo gestas descripsit, quam fidelissime narrat, incipiens a Constantini nece his verbis: « Sed quoniam rex ferus incidet in mala (sicut ait propheta[2]) et viæ ejus tenebrosæ, hoc ipsum sensit imprudens Constantinus, et pœnas iniquitatis suæ nequissimus persolvit, imperio brevi orbatus, atque ante imperium oculis, ut quibus vivens improbe usus erat, eorum lumine privaretur. Eo autem regia pulso, imperium iterum ejus pia mater obtinuit, quæ pacem statim complexa, nomini suo congruentem, nihilo illam quam antea segnius conservare studuit. Itaque exilium patribus subito relaxat, non his modo, vel illis, sed omnibus in universum, atque ante omnes ei, qui virtute omnes anteibat, pastori, inquam, nostro ac magistro (Theodoro videlicet). Quem Thessalonica redeuntem, frequens (ut par erat) omnium hominum occursus excepit. At longe clarissimus honor fuit, quo ingredientem patriarcha et regina ipsa eum honestarunt. Eam ob rem qui ante alios dissensionis socius et particeps fuit, Josephus ille presbyter, qui præfracta temeritate inaudita peregerat, sacris septis ejectus, ex sacerdotum albo expungitur, ut unius amputatione atque casu, reliqua membra coalescant et conjuncta cohæreant. Hoc enim Augustæ summum studium erat, unum tollere, ut omnes consentirent, nec dissidio ullo vel schismate dissiderent. Quod ei sane feliciter cessit ex animi sententia: brevi enim omnes animis conjuncti ad pacem concordiamque redierunt.

7. « Neque enim vel patriarcha ipse, quantum in eo erat, aut factum id approbabat, aut non absurdum illud et alienum ab Ecclesia judicabat, aut Patrum ærumnis non compatiebatur: sed sapiens quoddam consilium, et alta mente, qualis ejus fuit, dignum agitans, non habuit tunc ulciscendi auctores facultatem, temporis injuria, quæ vellet, agere non permittente. Quamobrem regina ipsa utriusque prudentiam amplectens, et magnopere collaudans, summam utriusque virtutem, et in utili dijudicando intelligentiam boni consulebat, quod patriarcha quidem de summo jure nonnihil remittens, vesanum imperatorem a graviore malo hac ratione revocasset, minantem jam se, majorum exemplo, sacrarum imaginum hostem fore, nisi quod animo concupierat, peragere sineretur.

« Pater autem, nempe Theodorus, flagitium propalam arguendo, et acri reprehensione atque objurgatione longius progredi prohibendo, tum eos, qui peccarant, tum cæteros, qui simile aliquid meditabantur, omnes affectibus suis non intemperanter uti edocuisset. Prorsus autem et relaxare interdum aliquid de judicio, bonum est, et exactum jus non præterire, utilissimum, unum in finem utrumque spectans, ut quod melius est, id pro re nata præstetur. Quod nimirum divini ambo ratiocinantes, altiore quam captus noster ferat, consilio præsentia administrabant, ita ut charitatis vinculum nulla ratione solveretur, quo conjuncti semper fuerant, et divino jure inter se Spiritu colligati. Quod nos certe persuadere nobis debemus, et opportune de his, quæ opportune gesta sunt, judicare, ut propositum utrique finem laudemus et amplectamur, et eos qui aliter sentiunt, vel affecti sunt, de sententia dimoveamus ». Hæc omnia Michael Tarasium patriarcham excusans, in quem plurimi oblocuti fuissent alia occasione superius recitata.

8. Cæterum ipse Theodorus post victoriam consecutam, haud urbis potuit retineri blanditiis, sed ardua repetit vitæ monasticæ, ad suum remeans monasterium, congregans dispersos Israel, et alios ad ejusdem vitæ instituta sectanda virtutibus provocans, prout idem Michael ejus Vitæ scriptor his subjicit verbis: « His ergo in hunc modum transactis, Theodorus regia urbe relicta, in monasterium revertitur, optimique pastoris instar, segregatas oves convocat, quas, se absente, prædones animarum abegerant et in omnes circum montes disperserant. Accurrit insuper innumerabilis aliorum tam monachorum, quam sæcularium multitudo, et magni patris reditui gratulatur, divulgante illum ubique fama, Theodorumque celebrante et Sacundionem. Respondebat autem exitus opinioni, et famam res ipsa confirmabat. Quicumque enim accedebant, meliores ab eo fiebant, et præstantiorem inde vitam auspicabantur. Plurimi ex eo tempore Byzantio profecti, ad sanctum protinus advolarunt, ejus tanquam Sirenum minime fallacium vocibus repente capti, redeundi curam penitus abjecerunt. Obtestantes, accidentes, omnia supplicum more facientes, ut sibi cum illo esse, et vivere liceret; melius longe atque utilius id existimantes, quam in sæculo versari. Quos ille cunctos excipiens, eorumque fidem amplectens, Deo offerebat, et in virtutis disciplina exercebat ». Quæ autem ipsi causa fuerit illud relinquendi monaste-

[1] Isai. XLV. — [2] Ezech. XXVIII.

rium, et reverti Constantinopolim, et illic præfecturam suscipere amplissimi monasterii, jam diutius monachis destituti, ejusdemque Studii appellati, ex quo et cognomentum illud est consecutus, ut Theodorus Studita sit appellatus, idem auctor enarrat. Sed quoniam ea facta noscuntur anno sequenti, de his nos suo loco dicemus.

9. *Res Occidentales.* — Quod spectat ad res Occidentales, Barcinona civitas, quæ a Francis defecerat, per Zatum Sarracenorum præfectum Carolo Magno reddita est. Cum et Habdalla Sarracenorum princeps in Africa a fratre pulsus, ad eumdem Carolum Magnum confugit, quem cum filio suo Ludovico in Hispaniam proficisci jussit. Quo anno pariter res bellicæ eidem Carolo prospere ex sententia successere. Cum autem degeret Aquisgrani, accepit legationem a Constantino imp. antea missam. Qui ea functus est, fuit Theophilus Nicetæ Siciliæ præfecti filius, verum anno sequenti a Carolo susceptam, hoc vero anno missam a Constantino adhuc superstite alii tradunt. Sed ejus audita nece, omnia vana cessere.

Anno periodi Græco-Romanæ 6290. — Anno Æræ Hispan. 835. — Anno Hegiræ 181, inchoato die 5 Martii, Fer. 1. — Jesu Christi 797. — Leonis III papæ 3. — Irenes iterum imp. 1.

1. *Constantinus imp. ab Irene matre oculis orbatur.* — Ad num. 1 et seq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCLXXXIX, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, refert *Irenem* Augustam ordinum militarium duces induxisse, ut abrogato filio summam imperii sibi committerent, sed censuisse diem opportunum exspectandum esse. *Junii* vero *mensis die decimo septimo, Indictione quinta*, duces molitos esse *Constantinum* imp. comprehendere, at eum conspecto periculo Pylas trajecisse. Tandem « duces illi Constantinum precibus vacantem comprehendunt, et chelandio ab ipsis impositus, sabbato mensis ejusdem die decimo quinto in urbem summo mane deductum, in porphyra, qua primum in lucem prodiit, includunt : et circa horam nonam tanta immanitate illi oculos confodere ex matris et consiliariorum et ejus sententia, ut pæne mortem inferrent. Ita mater ejus Irene imperium obtinuit ». Quæ recte hoc anno Baronius ex Anastasio narrat. Theophanes ad annum II *Constantini* solius regnantis, qui kalend. Septemb. anni Christi DCCXCI inchoatur, postquam scripsit, *Constantinum* patruos suos excæcasse, subdit : « Supplicium mense Augusto, sabbati die, Indictione XV, hora nona eis irrogatum. In spatium tamen haud diutinum injustum hujusmodi facinus inultum divina Justitia distulit. Sotius etenim quinquennii exacto intervallo ejusdem mensis et sabbati die a propria matre Constantinus ipse oculis orbatus est ». Verum alterutro in loco error in mensem irrepsit. Etenim *Constantinus* patruos excæcavit anno DCCXCII, quo post bissextum littera dominicalis fuit G ; et tamen hoc anno, quo ipse oculis orbatus, littera dominicalis fuit A, ideoque dies XV mensis Junii currentis anni v. g. non potest incidere in eamdem feriam, in quam incidit anno DCCXCII. Auctor quidem Miscellæ et Anastasius tradunt, *Constantinum* patruos suos excæcasse *XVI kalendas Augustas*, die sc. XVII mensis Julii, sed anno DCCXCII, dies ille non cum sabbato, sed cum die Martis concurrebat. Quidquid tamen sit de die ac mense, certum est *Constantinum* anno DCCXCII, non vero anno antecedenti, ut perperam Baronius habet, in patruos sæviisse ; cum ab eo anno ad currentem quinquennium, ab anno vero DCCXCI sexennium effluxerit.

2. *Barcinona Carolo a Saracenis tradita.* — Ad num. 9. Eginhardus in Annal. hoc anno hæc habet : « Barcinona civitas in limite Hispanico sita, quæ alternante rerum eventu, nunc Francorum, nunc Saracenorum ditioni subjiciebatur, tandem per Zatim Saracenum, qui tunc eam invaserat, regi (nempe Carolo) reddita est. Nam is æstatis initio Aquasgrani ad regem venit, seque cum memorata civitate spontanea deditione illius potestati permisit ». Refert postea *Carolum*, cum Aquisgranum venisset, ibi Abdellam Saracenum, filium Ibiminangæ regis de Mauritania ad se venientem suscepisse, et Ludovicum de Hispanica expeditione regressum ad se venire jussisse, ac eum ad Aquitaniam remisisse, « cum quo et Abdellam Saracenum ire jussit. Qui postea (ut ipse voluit) in Hispaniam ductus, et illorum fidei, quibus se credere non dubitavit, commissus est ». Ludovicus Aquitaniæ rex Caroli patris mandatis pariturus accessit Tolosam, ubi conventum generalem regni habuit ; ibique legatos

suscepit, quos ad confirmanda pacis fœdera miserat *Adefonsus* Asturiarum et Gallæciæ rex, « ubi Babaluc quoque », ut scribit auctor Vitæ ejusdem Ludovici, « Saracenorum ducis, qui locis montuosis Aquitaniæ proximis principabatur, missos pacem petentes et dona ferentes suscepit et remisit ».

3. *Dissidia Saracenorum Christianis conducunt.* — Accidit autem ut *Abdalla* Saracenus *Abderramanis Abenhumeiæ* filius, corrupte ab Eginhardo *Ibinmaugæ* dictus, qui ab *Issemo* fratre Hispaniarum rege, ex Hispania pulsus in Mauritaniam trajecerat, statim ab obitu *Issemi*, antequam filii ejus *Alhacæ* novi Hispaniarum regis initia firmarentur, in Franciam se contulerit, *Caroli* patrocinium imploraturus. Hic hominem blande exceptum *Ludovico* filio in Hispaniam proficiscenti tradidit : « Qui postea », ut inquit Eginhardus, « in Hispaniam, quo voluit ductus, illorum fidei quibus credere se non dubitavit, commissus est ». Constat ex Roderico in Historia Arabum cap. 22, *Abdallam* civium voluntate Valentiam occupasse, et *Zulema* fratre ex Mauritania evocato in spem rerum novarum in vicina oppida et agros irruptionem fecisse, donec collatis signis duo fratres cum *Alhaca* Hispaniarum rege nepote dimicarunt; in quo prœlio Zulema cecidit. Abdalla victus Valentiam evasit, et fœdere cum Hispaniarum rege facto arma posuit, ea lege ut sibi tributum annuum penderetur; quo vitam exigere posset. Quæ circa annum octingentesimum Marca lib. 3. Marcæ Hisp. cap. 16, acta esse recte censet. Maurorum intestina dissidia rei bene gerendæ occasionem Christianis præbuere. Ea quæ ab illis egregie et fortiter facta sunt, accurate descripsit auctor Vitæ Ludovici. Temporum vero ratio petenda ex Eginhardo citato, qui priorem Ludovici expeditionem Hispanicam ad hunc annum refert, alteram ad sequentem, vel saltem ad annum DCCXCIX, de qua infra sermo erit.

4. *Legatio imperatoris ad Carolum.* — Aquisgranum quoque ad Carolum venit Theoctistus, de quo annalista Loiselianus : « Illuc et legatus Nicætæ, qui tunc Siciliam regebat, nomine Theoctistus, venit, imperatoris Epistolam portans, quem magnifice suscipiens, post paucos dies absolvit ». Idem habent alii annalistæ, necnon incertus auctor, et monachus Egolismensis in Vita Caroli. Sed vana fuit ea legatio, quia jam *Constantinus* imp. oculis orbatus fuerat, et in ordinem redactus. Regino et annalista Metensis legatum Nicetæ Theophilum appellant, ut etiam Baronius habet, sed plures annalistæ eum Theoctistum vocant, et monachus Egolismensis illum Nicetæ non legatum, sed filium dicit.

5. *Annus* XXVI *belli Saxonici.* — Annalista Lambecianus ad annum DCCXCVII hæc scribit : « Iterum eodem anno (ubi, *eodem* pro eo ponitur, cum ab illis verbis annalista annum istum auspicetur) introivit rex Carolus Saxonia (pro, in Saxoniam) et pervenit ad pagum, qui dicitur Wimuhoti, ubi firmitas eorum facta fuit, et ipsa firmitate interrupta, introivit rex cum exercitu suo in pagum illum, vastavit et incendit pagum illum. Et tunc denuo venerunt ad eum omnes Saxoni (pro, Saxones) de universis finibus et angulis, ubi habitabant ; et tulit inde aut obsides, aut de ipsis, quantum ipse voluit, et de Fresionibus similiter ; et rex Carolus rediit in Franciam. Et post aliquantas hebdomadas iterum intravit in Saxonia, et ibi habitavit ipsam hyemem, et fecit sedem suam juxta locum, ubi Timella fluit in Wisaraha (id est, in Wisurgim) quem etiam Heristelli appellavit, eo quod ab exercitu suo fuerunt constructæ ipsæ mansiones, ubi habitabant ». Hæc verba transcripsit chronographus Moissiacensis. Sed de Frisionibus alii annalistæ non loquuntur, qui tamen cum finitimi Saxonibus essent, ab his in rebellionis societatem facile trahi potuerunt. Carolus e Saxonia reversus, per aliquot hebdomadas Aquis mansit, donec in Saxoniam iter mense Novembri rursum suscepit.

6. *Carolus Capitularia* XI *ad res Saxonicas spectantia condit.* — Priusquam in Saxoniam secundo proficisceretur, conventum habuit episcoporum, abbatum, comitum, atque etiam Saxonum, tam Ostphalorum, quam Angariorum, et Westphalorum, ediditque Capitulare, quod Holstenius in Collectione Romana part. 2 publicavit, et post eum Baluzius tom. I Capitularium reg. Franc. pag. 275, Cointius hoc anno num. 8, aliique. In Præfatione præter quintum kalendas Novembris, tres chronologici characteres, annus Incarnat. Dominicæ, annus Caroli regis in Francia, et annus ejusdem regis in Italia seu Longobardia, sic exprimuntur : « Anno ab Incarnatione Domini N. J. Christi DCCXCVII, et XXX ac XXII regnante domno Carolo præcellentissimo rege, convenientibus in unum Aquis-Palatio in ejus obsequio venerabilibus episcopis et abbatibus, seu illustribus viris comitibus V kalendas Novembris, simulque congregatis Saxonibus de diversis pagis, etc. » Cointius laudatus recte advertit errorem esse in anno regni Italiæ, et loco, *anno* XXII, reponendum esse annum XXIV ; sed perperam ait suspectum esse characterem ab Incarnatione Dominica, quod talis annorum computus in usu non esset apud Francos ætate Caroli. Verum cum is character diserte memoretur in Concilio Germanico anno DCCXLII, et in Suessionensi anno DCCXLIV celebratis, minime dubium est, quin in Actis publicis annus Incarnationis, antequam Carolus regnaret, adhibitus fuerit, sæpeque etiam omissus, ut ex variis, quæ supersunt monumentis, intelligimus. In eo Conventu condita undecim Capitula tomo VII Concil. legenda. Porro Carolum mense Novembri in Saxoniam profectum esse narrat his verbis annalista Loiselianus : « Rex Novembris mense mediante ad hybernandum cum exercitu Saxoniam intravit ».

LEONIS III ANNUS 3. — CHRISTI 798.

1. *De monasterio cognomento Studium, cui Theodorus præficitur.* — Septingentesimus nonagesimus octavus Christi annus, qui sequitur, Indictione sexta signatur. Quo in Oriente Arabes Sarraceni sub duce Habdimelech Romano imperio infestissimi, cum petenti pacem Irenæ imperatrici negassent, infesto agmine progressi sunt Constantinopolim usque, ejus suburbia deprædantes, onustique spoliis sunt reversi. Hæc Theophanes pluribus. Quorum occasione factum est, ut Theodorus, de quo anno superiori plura dicta sunt, quo ab horum infestatione monachos sibi subditos salvos redderet atque securos, eosdem Constantinopolim duxerit, atque Studii monasterium habitare cœperit. Rem gestam Michael his præsens sic narrat : « Impiis Arabibus Romanum imperium per id tempus infestantibus, cum sedes passim servitutis metu verterent, non solum propinqui, verum etiam remoti ac procul dissiti : necessario faciendum patri visum est, ut tempori cederet, nec manifesto periculo se sociosque (quod amentis erat) objiceret. Quare in regiam urbem se recipit, patriarchæ optabilis et Augustæ, quibus adventu suo se socium incredibilem attulit. Qui mox summis ab eo precibus contenderunt, ut Studii moderator cœnobii, quod in urbe erat, esse vellet, et in eo monasticæ exercitationis scholam collocare, ut hac ratione a tanto viro civitatum princeps ornaretur. Magnificum plane ac præcellens ejus cœnobii templum, et sive pulchritudinem, sive amplitudinem spectes, paucis concedens ».

2. Unde autem acciderit, ut idem monasterium, Studium sit appellatum, licet nos suo loco superius diximus, rursum istud audi ab eodem auctore rem breviter perstringente, cum pergit : « Venerat, inquit, ab Urbe Roma vir genere et opibus præstans, Studius nomine (Euprepium lingua nostra vocare solet) qui et patricii et consulis honorem fuerat adeptus. Hic cum in hac urbe domicilium collocasset, præclarum hoc templum magno præcursori Baptistæ posuit, monachorum deputans habitationi. Et quidem nullo unquam tempore defuerunt, qui communem in eo vitam agentes, præclara virtutis ac religionis suæ argumenta darent, quoad Deo invisus Constantinus Copronymus, indicto monachis bello, cum cæteris omnibus hos pariter ejecit. Postquam vero in pristinum statum res Ecclesiæ redierunt, cessavitque schismatis persecutio : eumdem locum monachi iterum sed perpauci, nec plures (ut ferunt) numero quam duodecim inhabitarunt.

3. « Hoc ergo cœnobium pater cum insigni templo aptissimum et ornatissimum nactus, ex conditoris mente scilicet adiit, discipulosque suos in eo constituit. Sic enim revera conveniebat, eum, qui virtute omnibus antecederet, suum ipsius templum apponere, eumdem ejus incolam ac pastorem esse, et pastorem longe præstantissimum, cujus oves et numero plurimæ et virtute perinsignes essent. Cui enim et cura omnis et studium erat fidei suæ creditas meliores in horas reddere, et quicquid pulchrum ac honestum esset, eis proponere atque inserere, earumque salutem suam salutem ducere : hos par erat augeri maximis incrementis, et vitæ perfectionis apicem capessere. Quorum sane monasterium propterea clarissimum nomen obtinuit, omniumque aliorum celeberrimum evasit. At enim cum multi, crescente ejus fama, quotidie confluerent, partim laici, partim monachi, nonnulli etiam delicatæ vitæ dediti et voluptuariæ, quibus adeo nulla virtutis cura fuisset, benigne omnes pariter excipiebat, et divinæ Scripturæ documentis instruebat, atque ad meliora ducebat, nullius rei præterquam virtutis studio capi docens, boni immortalis ac perpetui ». Pergit auctor pluribus dicere de monasticis ab eo suis discipulis traditis institutis, admiratione quidem maxime dignis, iisdemque scriptis metro, de quibus hæc ait :

4. *Theodori insignia scripta.* — « Edidit præterea institutiones iambicis versibus conscriptas, quemadmodum unumquemque imperata facere oporteret. Quorum versuum contextus initium a præposito ipso duceret ; cum deinde cæteros omnes ad infimum usque percurrens, definit ac statuit quibus pœnis, quibusque separationibus aut genuflexionibus affici debeat, qui ad divinas laudes tardius venerit, qui vas confregerit, aut temere projecerit, ac negligentius tractarit : qui fratrem in

re quapiam offenderit : qui in loquendo modum excesserit, et linguæ frenum non injecerit. Quibus omnibus congruentes pro delicti modo pœnas imposuit ». Porro monachorum numerum ad decem pervenisse centenaria, idem auctor unus ex illis affirmat, qui pariter occasione laboris operum manuum singulis præscriptorum, ejusdem Theodori scripta recensuit : sed primum in describendis Codicibus ejus labores sic narrat : « Memor autem beati Pauli dicentis[1] : Neque gratis panem manducavi, sed manus istæ mihi et iis, qui mecum erant, ministraverunt : laborare et ipse constituit, manus continuo versans in Codicibus, operamque suam ad eos adjungens ex discipulis, qui opus manu faciebant. Extant apud nos ad hunc diem ejus manuscripta pulcherrima.

5. « Composuit et libros alios, quos propria lingua dictavit, quorum sensus manifestam quamdam divinæ gratiæ vim ostendunt. In his primum locum tenet, qui parva dicitur Catechesis, quatuor et triginta supra centum distincta sermonibus, quos quidem fratribus ipse pronuntiavit, congruentes cuique diei singulos, lectissimis sententiis, verbisque ornatissimis scite admodum pertractans nunc de animi fortitudine adversorumque contemptu, de monasticæ observationis perseverantia et membrorum mortificatione : nunc de constantia in quotidianis certaminibus, et præstanti adversus casus omnes animi contentione. Ex hoc libro tres sermonum particulæ prima quaque die hebdomadis apud nos in Ecclesia recitari consueverunt. Alterum deinde librum elaboravit, magnum Catechisticum tribus membris seu partibus comprehensum, qui egregia cœnobii instituta singillatim declarat, disciplinam tradens supra quam dici queat utilissimam. Quantum vero utrique insit gratiæ cælestisque philosophiæ, cuivis notum, qui eorum lectionem vel leviter attigerit. Etenim multi sane libros multos, eosque utiles elucubrarunt elegantia et sermonis ornatu excellentes : mihi tamen sic persuadeo, nullo ex alio tantum lucis tantumque compunctionis haurire animam, quantum ex patris Catechesibus, quæ singularem cum suavitate persuadendi vim habent, et conjunctam cum utili gratiam præ se ferunt.

6. « Scripsit præterea vir divinus panegyricum volumen, in quo insignes Domini dies festos enarrat, et præclaris orationibus exornat, nec Domini solum, verum etiam Deiparæ, et præcursoris item Joannis Baptistæ, cujus etiam solitudinem vitamque ab hominum congressu semotam eleganti hymno celebravit. Scripsit et librum iambicis versibus, in quo et primi parentis ortum, lapsumque descripsit, Cainique invidiam ac manum, quæ fratri, heu injecta ! cædem patravit iniquissimam. Henochi deinde gratam innocentiam, ac Noe ejusque filiorum exortum, vitam, conversationem. Recensuit insuper eodem opere universam Iconomachorum hæresim, quos ut malorum fautores atque auctores anathematis nota perstrinxit. Epistolarum autem ejus libri quinque sunt numero, qui apud nos hactenus asservantur. In his et singularem patris libertatem videre est, et sollicitudinem ac sedulam industriam, et quemadmodum inter calamitates erectus semper manserit et invictus, nullis ærumnis fractus, nihil remittens de mentis proposito in tantis incursibus et temporum injuriis.

7. « Præter hos omnes dogmaticum etiam librum composuit, in quo validæ insunt disputationes refutatoriæ mirabiliter contextæ ad dissolvenda Iconomachorum sophismata, quibus illi sic urgentur et anguntur, ut nec spirare eos sinat, verisque dogmatum argumentis illorum mendacia expugnet ac dejiciat. Contra impios autem imperatores multis invehitur, illos pariter congruenti oratione contingens, quæ illorum vitæ moribusque perpetuam notam inussit. Atque hi sunt libri, quos Deifer pater ore suo edidit ac disertissima lingua explanavit.

« Semper enim præsentem habuit secum veram sapientiam primam omnium intus insonantem et mentis aciem illustrantem, parum aut nihil penitus egens humana sapientia, quam contemnebat jamdudum, ex quo ad sublimiorem illam oculos converterat. Quo fiebat, ut abundantis gratiæ ope nixus, multa quotidie indefessus præstaret, scribens ipse, aliis dictans, facienda præcipiens, divinis rebus incumbere persuadens, atque (ut uno verbo dicam) omnibus commodans, omnes aptis ad salutem rebus instituens ». Hactenus de scriptis Theodori Studitæ Michael ejus discipulus, quæ quidem magna ex parte desiderari videntur. Quas autem ex Columnensi Bibliotheca nacti sumus Epistolas ad Annales spectantes, eas una cum Vita ipsius a dicto Michaele conscripta Sirmondus Parisiensis theologus societatis Jesu professor, me rogante, latinitati tradidit, quo nomine non ego solum, sed et universa ei plurimum debet Christiana religio : nos eas suis locis pro temporis ratione reddemus. Utinam inveniatur aliquis vir doctus, qui majori otio cuncta sanctissimi atque doctissimi viri egregia monumenta e bibliothecarum diversarum latebris aliquando in lucem vindicet, eademque latinitati, beneficio omnium, donet. Cæterum erit ut inferius ipsum Theodorum Studitam novis auctum coronis ex novis persecutionibus repetita sæpe confessione visurus sis : sinas cum interim otio monastico bene uti, et operosa frui quiete una cum suis Angelicam vitam in monasterio pie sancteque ducentibus. Jam vero, quæ anni hujus sunt reliqua, prosequamur. Misisse hoc anno Irenem Augustam legatos ad Carolum Magnum, veteres tradunt Annales Francorum, auditosque ab eo Aquisgrani, redditumque illis ab ipso quem petierunt Sisinnium fratrem Tarasii patriarchæ olim in bello captivum.

8. *Alphonsi Casti munera Carolo.* — Quod ad res Hispanicas pertinet, hæc de Alphonso co-

[1] 2. Thes. III.

gnomento Casto habent Annales Francorum, et vetus Chronicon a Pithœo editum : « Hoc anno Hadofuns (quod idem est quod Adefonsus sive Alfonsus) rex Gallæciæ et Asturiæ per Frojum legatum suum papilionem miræ pulchritudinis regi Carolo misit ». Et inferius eodem anno : « Hadofuns quoque supradictus rex prædata Ulissipona Hispaniæ civitate, insignia victoriæ suæ loricas, mulos, captivosque Mauros per Frojum et Basiliscum legatos suos Carolo misit ». Hæc ibi. Ex quibus patet magnam amicitiæ consuetudinem intercessisse inter Alphonsum Castum et Carolum Magnum, ambos reges pietate insignes. Testatur et hoc ipsum Eginhardus in Vita Caroli, cum ait : « Adeo namque Adelfonsum Gallæciæ atque Asturiæ regem sibi societate devinxit, ut is cum ad eum litteras, vel legatos mitteret, non aliter se apud illum, quam proprium suum appellari juberet ». Hæc ipse.

Anno periodi Græco-Romanæ 6291.— Anno Æræ Hispan. 836. — Anno Hegiræ 182, inchoato die 22 Febr., Fer. 5.— Jesu Christi 798. — Leonis III papæ 4. — Irenes iterum imp. 2.

1. *Saraceni Constantinopolim usque excurrunt.* — A num. 1 ad 8. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXCI, kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno Abimelech in Romaniam suscepta profectione cum prædatoriis militum expeditorum turmis ad usque Mangana penetravit. Inde vero ex improviso in Stauracii stabula irruens, ejus equis, necnon ipso, quo imperatrix vehebatur, equitatu raptis, citra damnum pedem retulit. Cæteri vero in Lydiam usque penetrantes, maximam prædam inde reportaverunt. Alterum autem eorum agmen excursionibus exercitatum, in Paulum patricium opsicii comitem incidens, multa cæde in universum exercitum et ejus optimates debacchatum est : et accepto belli toto apparatu, ipsum postmodum restituit et ad suos remisit ». Mangana locus erat Constantinopoli sic dictus, quod in eo asservarentur machinæ bellicæ totius urbis, et materiæ mechanicæ, et cætera ad urbium oppugnationes idonea instrumenta, ut docet Codinus pag. 38. Μάγγανα, tam a Græcis, quam a Latinis recentioribus scriptoribus machinas bellicas appellari, ostendit Ducangius in Glossario mediæ latinitatis. Saraceni itaque hoc anno usque ad Constantinopolim excurrere, tuncque, ut recte observat Baronius ex Michaele monacho, sanctus Theodorus Studita Constantinopolim se recepit, ubi rogatus est curam suscipere monasterii Studitarum, de quo alibi egimus. Ibi varia opuscula scripsit, ex quibus plura adhuc inedita, et alia magna ex parte periere. Ad hæc idem sanctus Theodorus Studita in Vita sancti Platonis hegumeni Saccudionis cap. 5, de Platone habet : « Propter gentis Barbaræ incursionem ex priori monasterio migravimus Byzantium, ubi pater noster, virtutis amantissimus, ne cogeretur resumere habenas regiminis, vitam reclusam elegit ». Paulo post : « Claudebatur pater ; cella autem angustissima erat, et æstatis tempore adeo calida, ut altera Babylonica fornax videretur, propter inflammationem plumbi, quo tegebatur, etc. Sed neque hoc prætermisero, memoria utique dignissimum, quod catenam ferream satis ponderosam pedi circumponens, in tali labore perseverarit (quam autem molestum fuerit cum ejusmodi vinculo dormire, vigilare, operari, facile apparet intelligenti) idque non ut clausuram ostentaret, aut velut virtutis officinam jactaret, quomodo Chiron ille antrum Thessalicum habitans (longe enim aberat a tali vitio) sed virtutem quidem extenuabat, ut qui eam non prout par erat coleret, catenam vero abscondebat artificiosa humilitate, adeo ut fere cunctos lateret, quoad e cella egressus propter Dominum, eam vel invitus patefecit ».

2. *Legatio Irenes Aug. ad Carolum.* — Annalista Loiselianus loquens de bello Saxonico a Carolo gesto, de quo mox, refert, dum ille ad palatium Aquisgrani pergeret, *legationem Græcorum a Constantinopoli missam* suscepisse : « Erant enim legati, inquit, Michael patricius quondam Phrygiæ et Theophylus presbyter, Epistolam Irenæ imperatricis ferentes. Nam filius ejus Constantinus imperator anno superiori a suis comprehensus et excæcatus est. Hæc tamen legatio tantum de pace fuit. Quos cum absolvisset, absolvit etiam cum eis et Sisinnium fratrem Tarasii Constantinopolitani epi-

scopi jam dudum in prœlio captum ». Idem habent Regino, Eginhardus in Annalibus, variique annalistæ.

3. *Duplex legatio Adefonsi regis Asturiarum ad Carolum.* — Ad num. 8. *Adefonsus* rex duas hoc anno legationes ad Carolum misit, memoratas a Reginone in Chronico, et annalistis Metensi, Bertiniano et Fuldensi. Baronius utramque refert ex annalista Fuldensi. Prior obita est per Floram vel Frolam vel Froiam, posterior per Frolam et Basiliscum vel Basilicum, postquam Ulisipona direpta fuit ab Adefonso. Addit annalista Metensis : « Insulæ Baleares a Mauris et Saracenis deprædatæ sunt », quod et Eginhardus in Annal. habet. Verum hic posterioris tantum legationis meminit. Contra vero auctores citati anno superiori nullam legationem ab Adefonso rege ad Carolum missam referunt. Quare, quam anno superiori recitat Eginhardus, ab istis auctoribus cum præsenti anno copulatur, quia nempe is annum incipit a Paschate, illi vero a Nativitate Christi. Hæc itaque Eginhardi verba ad annum DCCXCVII : « Ibi (nempe in Saxonia) legatum Adefonsi regis Asturiæ atque Galliciæ dona sibi deferentem suscepit », intelligenda de priori legatione hoc anno hyeme et in Saxonia habita per Floram, cujus nomen reticet Eginhardus.

4. *Annus* XXVII *belli Saxonici.* — Gesta hoc anno in Saxonia his verbis narrat annalista Lambecianus : « Ipso anno fuit rex Carolus in Saxonia, et apud Haristallio novo ipsam hyemem ibi resedit, et ibi celebravit Pascha ; quem locum, ut nos audivimus, ipse rex ita appellavit, quia ab hoste ipso ipsæ mansiones, in quibus habitabant, constructæ sunt (et tamen ipsemet anno superiori, ut ibi vidimus, scribit eas ab exercitu Caroli fuisse constructas. Unde suspicor loco, *hoste ipso*, legendum esse *exercitu ipso*). Et in ipsa æstate pervenit cum exercitu suo ad Bardunwih, et illi omnes se tradiderunt in manus ejus et tulit inde illos capitanios, quos voluit, (sed cum chronographo Moissiacensi qui hunc auctorem transcribit, loco *capitanios*, legendum, *captivos*), et de obsidibus quantum ei voluntas fuit. Et interim congregati sunt Sclavi nostri, qui dicuntur Abotridi, (Lambecius ad hæc verba ait *Abotridos* illos, sive Obotritos habitasse in ducatu Mechlemburgensi juxta Helmoldum presbyterum Bosoviensem et Arnoldi abbatis Lubecensis antiquum Chronicon Sclavorum) cum missis domni regis ad illos Saxones, qui in Aquilonis parte abierant, et vastaverunt terram illam et incenderunt; et illi Saxones congregaverunt se in unum, et commissum est forte prœlium inter eos, et quamvis illi Abotridi fanatici erant (id est, Gentiles et Ethnici) tamen fides Christianorum et domni regis adjuvit eos, et habuerunt victoriam super Saxones, et ceciderunt de ipsis Saxonibus ante eos in ipsa pugna duo millia DCDI (prædictus chronographus habet duo millia octingenti et unus) ; et in North-Thuringos ibi pervenerunt ipsi Sclavi ad domnum regem, et honoravit eos domnus rex, ut digni erant mirifice. Et inde rex remeavit ad Franciam, et de ipsis Saxonibus tulit secum, quos voluit, et quos voluit dimisit, et ipse pervenit ad Aquis-Palatio, et ibi hyemavit ». Eginhardus in Annalibus, Regino, et Annalistæ Bertinianus ac Metensis rem paulo aliter narrant, aliaque addunt quibus explicandis immorari non possumus.

5. *Episcopatus Salisburgiensis in archiepiscopatum erigitur.* — Hoc anno episcopatus Salisburgiensis in archiepiscopatum erectus. In brevibus enim Annalibus Ratisponensibus a Mabillonio tom. IV Analect. pagina 477 publicatis legitur : « DCCXCVIII Arn. archiepiscopus factus est », Arno scilicet, quem anno DCCLXXXV sancto Virgilio in episcopatum Saltzburgensem successisse ostendimus. Recte itaque scripsit Aventinus lib. 4 Annalium Boiorum : « Archiepiscopus de Batavia Laureacoque Juvavium anno restitutæ salutis septingentesimo nonagesimo octavo translatus est, ubi adhuc existit ». Idem habent Brunnerus lib. 6, et Adlzreitterus part. 1, lib. 8 Historiæ Boiorum. Sed tam illi quam Hundius in metropoli Salisburgensi, Cointius hoc anno num. 46, aliique passim valde hallucinantur, cum scribunt *Waldricum* Pataviensem episcopum fuisse etiam metropolitam Laureacensem, eoque hoc anno demortuo sedem metropolitanam Laureaco Salisburgum in *Arnonis* jam a quibusdam annis Salisburgensis episcopi gratiam, translatam fuisse, imo et jus metropolicum, quod alias ad Salisburgum pertinuerat, restitutum esse. *Saltzburgum* enim nunquam antea civitas archiepiscopalis fuerat, et ab anno circiter DCLX in universa Francia Orientali nullus archiepiscopus fuerat, ut eo anno ostendi. Eo itaque sensu sedes metropolitana Laureaco *Saltzburgum* seu Juvaviam translata, quod alias *Laureacum* civitas metropolitana fuisset, non vero quod hoc sæculo Laureacum, quod excisum fuerat, ea prærogativa potiretur. Quoad *Waldricum* episcopum Pataviensem, cujus episcopatui unitum fuerat *Laureacum*, recte a citatis auctoribus creditur hoc anno vita functus, cum verosimile non sit, eam translationem quæ in ejus sedis præjudicium erat, eo vivente factam esse. Certe Hundius refert, scriptum esse in Catalogo episcoporum Pataviensium, quod *Reinharius* seu *Reginarius* episcopus Pataviensis cum Arnone archiepiscopo Salisburgensi pro pallio decem annis contenderit. Mitto fabulas, quæ in narratione Hundii, et scriptorum rerum Bavaricarum, cum de episcopis Laureacensibus post hunc annum sedentibus verba faciunt, continentur; sed non dubito, quin ex hac translatione inter episcopos Patavienses et metropolitas Saltzburgenses lites exortæ fuerint. Poeta enim anonymus, qui versus *de Ordine comprovincialium pontificum* composuit, quique hoc ipso tempore vivebat, enumerat omnes metropolitas Saltzburgenses, et omnes episcopos sedium illi subjectarum, usque ad annum circiter DCCCXL, quo egregiam suam opellam absolvit; sed cum loquitur de episcopis Pataviensibus Catalogum suum in Wal-

drico terminat, et in suis versibus *Laureaci* nunquam meminit, cujus rei vix alia ratio assignari potest, quam quod is in Saltzburgensi archiepiscopatu vixerit, et de episcopis Pataviensibus, qui durantibus illis controversiis Patavii sederunt, verba non facienda esse existimarit. Illud itaque certum maneat, nullum archiepiscopum Laureaci hoc sæculo fuisse.

6. *Amplitudo archiepiscopatus Saltzburg.* — Subjugata anno septingentesimo nonagesimo sexto a Pippino Italiæ rege *Hunia*, Saltzburgensis episcopatus amplissimus fuit, cum ea ei attributa fuerit, ut eo anno diximus : « Postquam Carolus imp. Hunnis ejectis, et episcopatus dignitatem Juvavensis Ecclesiæ rectori commendavit, Arnoni scilicet archiepiscopo et suis successoribus, tenendi perpetualiter atque regendi perdonavit; cœperunt populi, sive Sclavi seu Bajoarii inhabitare terram, unde illi expulsi sunt Hunni, et multiplicari », inquit anonymus, discipulus beati Eberardi archiepiscopi, in Vita sancti Virgilii episcopi Salisburgensis, apud Canisium tom. VI Antiq. Lect. ubi etiam in Vita sancti Ruperti Salisburgensis episcopi primi legitur : « Interim contigit anno videlicet Nativitatis Domini DCCXCVIII, Arnonem jam archiepiscopum, a Leone papa accepto pallio, remeando de Roma venisse ultra Padum, eique obviasse missum Caroli cum Epistola sua, mandans illi ipso itinere in partes Sclavorum ire, et exquirere voluntatem populi illius, et prædicare illi Verbum Dei. Sed quia hoc facere nequivit antequam responsum redderet suæ legationis, festine perrexit ad imperatorem, et retulit ei quidquid per eum dominus Leo papa mandavit. Post expletam legationem ipse imperator præcepit Arnoni archiepiscopo pergere in partes Sclavorum, et providere omnem illam regionem, et Ecclesiasticum officium more episcopali colere, populosque in fide et Christianitate prædicando confortare, sicut ille fecit, illuc veniendo consecravit Ecclesias, ordinavit presbyteros, populumque prædicando docuit, et inde rediens nuntiavit imperatori, quod magna ibi potuissent effici, si quis inde habuisset certamen. Tunc interrogavit illum imperator, si aliquem haberet Ecclesiasticum virum, qui ibi lucrum potuisset agere Deo. Et ille dixit se habere talem ut Deo placuisset, et illi populo pastor fieri potuisset. Tunc jussu imperatoris ordinatus est Theodoricus episcopus ab Arnone archiepiscopo Juvaviensium, quem ipse Arno et Geroldus comes perducentes in Sclaviniam, dederunt in manus principum, commendantesque illi episcopo regionem Karinthianorum, et confines eorum occidentali parte Dravi fluminis, usquedum Dravus fluit in amne Danubii, ut potestative populum regeret sua prædicatione, et Evangelica doctrina doceret servire Deo, et ut Ecclesias constructas dedicasset, presbyteros ordinando constituisset, totumque Ecclesiasticum officium in illis partibus, prout canonicus ordo exposcit, perficeret. Dominationem et subjectionem habens Juvavensium rectorum, sicut ille fecit, quandiu vixit ». Ubi hic auctor Carolum imperatorem per antecessum appellat, priusquam esset imperator. Legendus Bollandus ad diem V mensis Februarii in Vita beati Domitiani ducis Karinthiæ, ubi varia habet de conversione Slavorum et Karentanorum.

7. *Felix episc. Urgellæ ad vomitum redit.* — Hoc circiter anno Felix Urgellitanus episcopus libellum, quo suam propugnabat hæresim, Alcuino monasterii Turonensis abbati direxit; de quo libello Alcuinus lib. 1 adversus Elipandum sic loquitur : « Felix infeliciter ad vestras refugiens partes, sopitos infidelitatis cineres vobis exhortantibus resuscitare intendit. Cui ego in has adveniens partes charitatis calamo Epistolam exhortatoriam, ut se Catholicæ jungeret unitati, dirigere curavi. Cui ille non Epistolari brevitate, sed libelli prolixitate respondere nisus est, atque in eo omnes perfidiæ vestræ foveas maxime aperuit, asserens Christum et veterem hominem esse et nuncupativum Deum, et adoptivum filium, et secunda indiguisse regeneratione, et alia plurima Ecclesiasticæ doctrinæ inconvenientia ». In Epistolis vero IV et VIII Carolo regi inscriptis ait Alcuinus : « Ego solus non sufficio ad responsionem. Prævideat vero tua sancta pietas huic operi tam arduo et necessario adjutores idoneos, quatenus hæc impia hæresis omnimodis exstinguatur, antequam latius spargatur per orbem Christiani imperii, quod divina pietas tibi tuisque filiis commisit regendum, atque gubernandum ». Ita Alcuinus in Epistola VIII, qui in Epistola IV poscit adjutores Paulinum patriarcham Forojuliensem, Richboldum archiepiscopum Trevirensem et Theodulphum episcopum Aurelianensem : « De libello infelicis, non magistri sed subversoris, placet mihi valde quod vestra sanctissima voluntas et devotio habet curam respondendi ad defensionem fidei Catholicæ. Sed obsecro, si vestræ placeat pietati, ut exemplarium illius libelli domno dirigatur Apostolico, aliud quoque Paulino patriarchæ, similiter Richbono et Theudulfo episcopis, doctoribus et magistris, ut singulis pro se respondeant. Flaccus vero tuus tecum laborat in reddenda ratione Catholicæ fidei ; tantum detur ei spatium, ut quiete et diligenter liceat illi et pueris suis considerare Patrum sensus, quid unusquisque diceret de sententiis, quas posuit præfatus subversor in suo libello ». Ubi Alcuinus *Flacci* nomine seipsum exprimit; vocabatur enim Flaccus Albinus, sive Alcuinus.

8. *Id contigit hoc anno vel circiter.* — Hunc libellum Felix Epistolam vocat in confessione fidei ad Urgellitanos missa : « Synodus, inquit, nuper in Roma hac intentione, præcipiente gloriosissimo ac piissimo domino nostro Carolo adversus Epistolam meam, quam dudum venerabili viro Albino abbati Turonensis Ecclesiæ scripseram, congregata est ». Quibus ex verbis liquet, exemplar libelli Feliciani, ut Alcuinus per litteras petierat, Romam a Carolo directum oblatumque Leoni Pontifici. Paulinus

patriarcha Forojuliensis contra Felicem tres statim edidit libros; Alcuinus vero quamvis ad responsionem Feliciano libello faciendam se solum negaret sufficere, manum tamen admovit calamo tam feliciter, ut Felicem egregie septem libris refutarit. Leo Romanus Pontifex lectis cum Paulini tum Alcuini scriptis, Synodum anno sequenti Romæ congregavit adversus libellum, quem Felix Alcuino dudum scripserat. Quis exitus Synodi fuerit, idem Felix in confessione fidei declarat: « In qua Synodo præsente Leone Apostolico, et cum eo cæteri episcopi numero LVII residentes, et plerique presbyteri ac diaconi cum eis, in domo beatissimi Petri Apostoli, per quorum omnium auctoritatem istas jam dictas sententias nostras, non qualibet, ut dictum est, violentia, sed ratione veritatis, ut oportuit, excluserunt. « Porro Alcuinus lib. 1 adversus Elipandum annum conversionis Felicis his verbis indicat: « Idem Felix anno præfati gloriosi principis (nempe Caroli) trigesimo secundo advocatus voluntarie veniens ad Aquis-Palatium, etc. in pacem Catholicæ unanimitatis reversus est cum suis discipulis », ideoque exeunte anno Christi septingentesimo nonagesimo nono, quo annus Caroli XXXII die XXIV Septembris inchoatus est. Felix autem *dudum* antequam Synodus illa cogeretur, Epistolam quæ tunc damnata est a se scriptam testatur in textu jam allegato, hoc nempe, vel circiter anno.

9. *Alcuinus Carolo suadet, ut Hunnos ad solutionem decimarum non adstringat.* — Inter Epistolas Alcuini septima inscribitur « domino excellentissimo et in omni Christi honore devotissimo Carolo regi Germaniæ, Galliæ atque Italiæ, et sancti verbi prædicatoribus ». In ea Alcuinus Carolum hortatur, ut erga Hunnos, qui se dediderunt ejus ditioni, Christianamque fidem amplexi sunt, mitem se clementemque præbeat, nec illam gentem ut cæteras solutioni decimarum adstringi patiatur. Deinde præcones Evangelii monet, ut baptismum non ante conferant, quam populum erudierint, docetque ex sancto Augustino libro de catechisandis rudibus, quis ab eis ordo servari debeat, cum viros ætate perfectos instruunt. Deinde ex his Domini verbis: « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos, etc. » servandum hunc ab eis ordinem scribit, ut doceant gentes, deinde doctas aqua intingant. Quoad solutionem decimarum hæc ejus verba: « Vestra sanctissima pietas sapienti consilio prævidet, si melius sit rudibus populis in principio fidei jugum imponere DECIMARUM, ut plena fiat per singulas domus exactio illarum, an Apostoli quoque ab ipso Christo Deo edocti, et ad prædicandum mundo missi, exactiones decimarum exegissent, vel alicubi demandassent dari, considerandum est. Scimus quia decimatio substantiæ nostræ valde bona est, sed melius illam amittere, quam fidem perdere. Nos vero in fide Catholica nati, nutriti et edocti, vix consentimus substantiam nostram pleniter decimare. Quanto magis tenera fides, et infantilis animus, et avara mens illarum largitati non consentit? Roborata vero fide et confirmata consuetudine Christianitatis, tunc quasi perfectis fortiora danda sunt præcepta, quæ solida mens religione Christiana non abhorreat ». Ex illo textu Cointius hoc anno num. 17 colligit Epistolam VII Alcuini hoc anno datam esse; ex Epistola enim XI, quam anno sequenti eidem Carolo scriptam esse constat, ubi sermonem de exactione decimarum facit, testatur se de ea materia jam scripsisse ac sensisse, « quia forte melius est, vel aliquanto spatio ut remittatur publica necessitas, donec fides cordibus radicitus inolescat ».

10. *Alcuinus Hispanos triplicis erroris arguit.* — Hoc etiam anno scripsit Alcuinus Epistolas duas, alteram quæ est numero LXXXVI *Leidrado* nuper electo Lugdunensi archiepiscopo, alteram, quæ ordine est LXIX monachis Lugdunensibus. Prioris titulus est: *Pontifici fratri*, *amico Liobrado electo* (id est, Leidrado) *Albinus salutem.* In ea testatur se flagrantissimo mutuæ collocutionis desiderio flagrare, sed nec quando, nec ubi hæc haberi possit, sese scire. Voti compos videtur factus; Epistolam enim LXIX, quam ad Lugdunenses fratres dedit, his verbis inchoat: « Religiosæ in Christo conversationis vestræ, per Laidradum electum pontificem, laudabilem audiens sollicitudinem, magno me esse gaudio delibutum fateor ». Quæ tamen per litteras Leidradus Albino significare potuit. Quo consilio scripserit, his verbis docet: « Novas vero, fratres charissimi, Hispanici erroris sectas tota vobis cavete intentione ». Triplicis erroris redarguebat Hispanos, quod Christum Filium Dei adoptivum dicerent, salem assererent in sacrificium corporis Christi mittendum esse, contra universalem Ecclesiæ consuetudinem in baptismo sub invocatione sanctæ Trinitatis unam mersionem agendam affirmarent. Quidam enim Hispani salem in sacrificio corporis et sanguinis Domini dicebant offerendum; « Quam », inquit Alcuinus, « consuetudinem, nec universalis observat Ecclesia, nec Romana custodit auctoritas ». Paulo post: « Numquid caro Christi computruit in sepulcro, ut nunc sale indigeat corpus ejus in sacrificio? » Et inferius citat canones Carthaginenses cap. 24: « De sacrificio corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur quam quod ipse Dominus tradidit, hoc est panem et vinum aqua mixtum ». Tertio de trina in baptismo mersione ait: « Nobis de Hispania, quæ olim tyrannorum nutrix fuit, nunc vero schismaticorum, contra universalem sanctæ Dei Ecclesiæ consuetudinem de baptismo quæstio delata est. Affirmantes quidam sub invocatione sanctæ Trinitatis unam esse mersionem agendam. Videtur enim Apostolus huic observationi esse contrarius, etc. »

11. *Inter eos errores numerat unicam mersionem in baptismo.* — In Epistola LXX, quæ superioris membrum esse videtur, sermonem etiam de trina mersione facit: « Nobis vero juxta parvitatem ingenioli nostri videtur, ut sicut interior homo in fide sanctæ Trinitatis ad imaginem sui Conditoris

reformandus est, ita et exterior trina mersione abluendus esse, ut quod invisibiliter Spiritus operatur in anima, hoc visibiliter sacerdos imitetur in aqua. Nam originale peccatum tribus modis actum est, delectatione, consensu et opere. Itaque et omne peccatum aut cogitatione, aut locutione, aut operatione efficitur. Ideo triplici generi peccatorum trina videtur ablutio convenire, vel propter originale peccatum, quod in infantibus valet ad perditionem, vel propter illa, quæ in provectioris ætatis hominibus, voluntate, verbo, vel facto adduntur ». Non diffitetur quidem objectioni locum esse ex quibusdam Gregorii Magni litteris, sed ad eam his verbis respondet : « Epistolam vero, quam a beato Gregorio de simpla mersione dicunt esse conscriptam, in Epistolari suo libro, qui de Roma nobis allatus est, non invenimus. Alias vero omnes perspeximus in libro, quem ad Occidentalium partium Ecclesias, pontifices vel reges, scripserat. Ideo dubii sumus an illius sit, an ab aliquo hujus sectæ auctore ejus sub nomine scripta sit ».

12. *Sed ea ex præcepto Gregorii M. ab Hispanis recte adhibita.* — Verum Menardus in Observat. ad librum sacramentorum sancti Gregorii papæ, Mabillonius sæc. I Benedict. in Elogio historico sancti Leandri Hispalensis metropolitæ, et Cointius hoc anno num. 27 et seqq. hanc Alcuini opinionem validis argumentis jam refutarunt. Licet enim illa Gregorii Epistola deesset in exemplari Alcuino Roma allato, ejus tamen meminit Isidorus Hispalensis in lib. de scripl. Eccles. cap. 27, Concilium Toletanum IV canone V, et Joannes diaconus in Vita Gregorii Magni non longe post Alcuini mortem ab eo scripta. Quare perperam *Alcuinus* Gregorio Magno abjudicat Epistolam, qua Hispani innixi simplicem in baptismo mersionem tuebantur, constanter adhærentes et responso tanti Pontificis, et Toletanæ Synodo, quæ canonem ex iisdem Gregorii litteris concinnatum promulgarat. Cum enim *Ariani* in Hispania, quo tres naturas divinas in tribus personis esse demonstrarent, trina mersione uterentur, visum est Gregorio M. in lib. 1, Epist. XLI ad Leandrum Hispalensem episcopum metropolitanum data, ut una mersio ab Hispanis fieret; ne sequentes ritum Arianorum, sequi et doctrinam viderentur.

13. *Error Hispanorum in baptismo ab Alcuino merito reprehensus.* — Hoc quoque anno Alcuinus Epist. LXXXI Paulino patriarchæ Forojuliensi dedit, in qua non tantum questus est, ut supra, de illis, qui in baptismo unica duntaxat utebantur mersione, sed etiam de aliis, qui tres quidem mersiones in Hispania adhibebant, sed tres personas sanctæ Trinitatis ad singulas mersiones nominabant : « Alii vero, inquit, trinam volentes facere mersionem, et in unaquaque mersione invocationem sanctæ Trinitatis, ac per hoc totas tres personas ter nominare studentes, dum ipsa veritas præciperet (Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti) ». Quos Alcuinum merito reprehendere ostendit Cointius citatus num. 33 et seq.

14. *Felix a Paulino tribus libris, et septem ab Alcuino confutatus.* — Has ad Paulinum patriarcham litteras direxit Alcuinus, postquam tres ab eo libros contra Felicem Urgellitanum episcopum prosa scriptos, et fidei regulam versibus exaratam accepit. Sub initium enim Epistolæ ait : « Cum sacratissimæ fidei vestræ libellum recensui, Catholicæ pacis puritate ornatum, etc. totius animi mei habenas in lætitiam laxavi ». Paulinus tres hos libros Carolo dicavit, qui eosdem statim Alcuino direxit, ut ex Epistola laudata liquet. Ut a Paulino tres, sic ab Alcuino septem adversus Felicem libri prodiere. Causam susceptæ contra Felicem scriptionis ipsemet aperit in libro contra Elipandum : « Felix infeliciter ad vestras refugiens partes sopitos infidelitatis cineres vobis exhortantibus resuscitare intendit, cui ego in has adveniens partes charitatis calamo Epistolam exhortatoriam, ut se Catholicæ jungeret unitati, dirigere curavi. Cui ille non Epistolari brevitate, sed libelli prolixitate respondere nisus est, etc. Cui libello ejus septem nostræ devotionis libellis respondimus ». Quare septem libri illi contra Felicem perperam alias Paulino Forojuliensi patriarchæ attributi.

15. *Synodus ab Ethelardo archiep. Cantuariæ celebrata.* — Ethelardus archiepiscopus Cantuariensis celebravit magnum Concilium apud Bacanceld, recitatum a Spelmanno tom. I Concil. Angliæ, cujus hoc est initium : « Anno Dominicæ Incarnationis DCCXCVIII, congregatum est magnum Concilium, in loco ubi nominatur Bacanceld, præsidente eodem Concilio Cenulfo rege, necnon reverendissimo archiepiscopo Athelardo, cum episcopis, abbatibus, et multis aliis idoneis personis ». In eo Athelardus dixit : « Sicut ego mandatum a domino Apostolico Leone papa recepi ; ut ex hoc tempore nunquam temerario ausu super hæreditatem Domini, id est, Ecclesias, laici præsumant sæculares dominium suscipere, etc. » Alfordus hoc anno n. 3 suspicatur illud ab Ethelardo post ejus Roma reditum congregatum fuisse.

16. *Synodus ab Eanbaldo jun. archiep. Eboracensi habita.* — Habita et alia Synodus ab *Eanbaldo* juniori Eboracensi archiepiscopo, de qua loquitur Hovedenus pag. 406, postquam narravit mortem *Edilberdi, Pren* appellati, Cantii regis : « Eodem anno », inquit Hovedenus, « qui est annus tertius Kenulfi prædicti regis, Synodo congregata in loco qui dicitur Pinchanhal, præsidente Eanbaldo archiepiscopo, aliisque quamplurimis principalibus et Ecclesiasticis viris. Multa de utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ, gentisque Northanhymbrorum, omniumque provinciarum consiliati sunt, etc. Præcepit dominus antistes Eanbaldus, recitari quinque Synodorum fidem, de quibus in Historia Anglorum sic scribit : Suscipimus sanctas et universales quinque Synodos beatorum et Deo acceptorum Patrum, sicut præsentis libri continet textus, etc. »

17. *Cuthredus Edilberto succedit in regnum Cantii.*— Quoad *Edilbertum* Cantii regem, Malmesburiensis lib. 1 de Gestis reg. pag. 11 testatur, eum biennio regnasse, dubiumque esse quo fine defecerit, et *Cuthredum* ejusdem factionis et calamitatis hæredem solo nomine VIII annis regnasse, quia scilicet *Kenulfus* Merciorum rex supremum in Cantio imperium sibi arrogabat. Hoc etiam anno Westmonasteriensis et annalista Mailrosensis Edilberti regis finem collocant.

LEONIS III ANNUS 4. — CHRISTI 799.

1. *Leo papa iniqua Romæ passus, mire sanatus Carolum adit, in Urbem triumphans revertitur.* — Septingentesimus nonagesimus nonus annus Christi Redemptoris, Indictione septima incboatur, idemque valde Ecclesiæ Romanæ lugubris, quo immane facinus commissum atque sacrilegium ingens perpetratum est adversus Summum Pontificem a scelestis quibusdam ac prorsus impiis Ecclesiæ Romanæ potentioribus clericis, quod nec a gentilibus infensis nomini Christiano imperatoribus, vel ab hæreticis Catholicæ fidei perduellibus fuisset aliquando tentatum. Nepotes siquidem Hadriani Pontificis militantes in Romani cleri primis ordinibus invidia tabescentes ob Leonis electionem, odio implacabili ipsum persecuti, calumniisque insectati, tandem eo furoris et insaniæ sunt perducti, ut non sint veriti in ipsum sacrilegas manus injicere, effodere ipsius oculos, atque radicitus linguam præcidere. Accessit ad tanti sceleris immensitatem, quod totum id factum est, cum idem Pontifex esset in sacri muneris functione, expiando per litanias populum ritu solemni. Sed et sacrilegia sacrilegiis cumulata sunt, dum rursus in Ecclesia ante altare, juxta Confessionem tantum sit repetitum rabido furore flagitium. Ista autem tam nefanda, tam horrenda et execranda quomodo se habuerint, præ sceleris immanitate declamato ubique facinore, tam Occidentales quam Orientales historiarum scriptores sunt prosecuti. Nos accipiemus ab Anastasio ejus sæculi scriptore antiquiore, qui ea paulo latius narrat his verbis :

2. « Cum die quadam more solito in litania, quæ ab omnibus Major appellatur, Leo Pontifex procederet, ubi sibi populus obviam sacra religione occurrere deberet, ut secundum annuam consuetudinem litanias et missarum solemnia cum sacerdotibus celebraret, et omnipotenti Domino pro salute Christiani populi preces funderet. Et cum secundum olitanam traditionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in Ecclesia beati Georgii Christi martyris, in ejus natali, ipsa litania prædicata fuisset : omnes tam viri quamque feminæ devota mente catervatim in Ecclesia beati Christi martyris Laurentii, quam Lucinæ dicunt, sive ad craticulam (ut hic habent Annales Francorum), ubi collecta prædicata erat, occurrerunt. Et dum prædictus venerabilis Pontifex a patriarchio egressus fuisset, obviam illi sine planeta Paschalis primicerius occurrit, et in hypocrisi veniam illi petebat, dicens : Quia infirmus sum, et ideo sine planeta veni. Tunc sanctissimus præsul veniam illi dedit. Similiter et Campulus sacellarius, qui in ipsorum dolositate pariter in Pontificali obsequio pergentes, et dulcia verba, quæ non habebant in pectore, cum eo loquentes, maligni et iniqui ac perversi, falsique Christiani, prorsus pagani, filii diaboli, in unum se satanice colligentes, pleni iniqua cogitatione, in ipso itinere, ante monasterium sanctorum Stephani et Silvestri, quod domnus Paulus papa fundaverat, clam armati adstitere, atque repente de loco insidiarum exilientes, ad ipsum (quod dictu nefas est) trucidandum, absque ulla reverentia confluxerunt, Paschale ad caput stante, et Campulo ad pedes, secundum iniquum eorum consilium ». Accidisse autem id septimo kalend. Maii Ado confirmat. Pergit Anastasius :

3. « Quo facto, omnis qui circa eum erat populus, cum esset inermis, et in divino officio præparatus, timore armorum perterritus, in fugam conversus est. Ipsi vero insidiatores atque operatores malorum, Judaico more, sine ullo divino vel humano honoris intuitu, ferino more comprehendentes, in terram projecerunt, et absque ulla misericordia scindendo, expoliando eum, crudeliter oculos evulsere, et ipsum penitus necare conati sunt : nam et lingua ejus ab ipsis præcisa est. Et

ut ipsi omnino tunc arbitrati sunt, cæcum eum et mutum in media platea dimisere. Verum ipsi maligni Paschalis et Campulus sicut veri pagani et impii ad ipsius monasterii Ecclesiam ante Confessionem eum trahentes, ante ipsum venerabile altare iterum oculos et linguam amplius crudeliter eruere, et plagis eum diversis ac fustibus cædentes laniaverunt, et semivivum in sanguine revolutum ante ipsum altare dimisere. Postmodum vero sub custodia in ipso monasterio dimisere.

4. « Timore autem perterriti, ne a Christianis hominibus inde furatus esset, tunc malignum consilium adepti, sicut ipse hegumenus monasterii sancti Gerasimi (Erasmi) professus est, fecerunt eum ad se venire clam per noctem tam Paschalis malignus, qui tunc primicerius erat, quam Campulus sacellarius, et Maurus Nepesinus, et miserunt in prædictum monasterium S. Silvestri, cum pluribus iniquis consentaneis ipsorum malefactoribus sic eum per noctem exinde abstrahentes deduxerunt in monasterium sancti Gerasimi, et in arcta et angusta custodia eum recluserunt.

« Sed Dominus omnipotens, qui eorum malitiam præsciendo, diu patienter sustinuit, ipsos eorum iniquos conatus mirabiliter destruxit. Contigit enim cooperante Domino, et beato Petro Apostolo suffragante, quod antedictus papa cum ab ipsis carnificibus in monasterium S. Gerasimi in custodiam mitteretur, et visum recepit, et lingua ad loquendum ei restituta est, ut ostenderet omnipotens Dominus super suum famulum solitam misericordiam et magnum miraculum, et divino ejus nutu a fidelibus Christianis viris, videlicet Albino cubiculario, et aliis fidelibus Deum timentibus, ex ipso eum claustro occulte auferentes, in Basilicam beati Petri Apostolorum principis, ubi ejus sacratissimum corpus quiescit, deduxere.

5. « Qui omnes audientes et videntes mirabilia Dei, qui innocentem et justum Pontificem de manibus inimicorum eruit, glorificaverunt Dominum Deum, dicentes: Benedictus Dominus Deus Israel qui facit mirabilia magna solus, et non deserit sperantes in se, sed in eo adimplevit misericordiam suam, ut manifestaretur gloria Dei et mirabilia in illo, quemadmodum promisit sperantibus in se, Psalmista dicente [1] : Dominus illuminatio mea, et salus mea ; quem timebo ? Dominus defensor vitæ meæ ; a quo trepidabo ? Et iterum [2] : Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis. Et vere a tenebris eum Dominus eripiens, lumen reddidit, et linguam ad loquendum restituit, et totis ejus consolidatis membris, in omnibus operibus mirabiliter deducens, confortavit. Quantum gaudium habuere Christiani homines et fideles, tantum mœrore et tristitia angustiati illi nesciebant quid agerent, et in periculo se esse existimantes, quærebant semetipsos interficere. At dum non invenirent quid aliud agerent, domum Albini fidelis B. Petri Apostoli, et ejusdem Pontificis deprædantes, destruxerunt.

« In ipsa B. Petri Apostoli aula cum degeret præfatus Pontifex, confestim Winigisus gloriosus dux Spoletanus cum suo exercitu obviavit : et cum Summum Pontificem videntem et loquentem conspexisset, venerabiliter eum recipiens, Spoletum deduxit, glorificans Deum et laudans Dominum, qui per talia mirabilia eum clarificavit ». Habent Annales Francorum, apud sanctum Petrum tunc contigisse morari legatos Caroli Magni : erat ex iis unus Wiradus abbas, quorum ope fultus Pontifex, una cum duce Spoletano Winigiso Spoletum (ut dictum est) perductus fuit. Pergit vero Anastasius :

6. « Quo audito, per diversas civitates Romanorum fideles ad eum occurrere , et pariter cum aliquibus ex ipsis civitatibus episcopis, presbyteris, seu clericis Romanis, et primatibus civitatum ad excellentissimum dominum Carolum regem Francorum et Longobardorum atque patricium Romanorum profectus est. Ipse vero Christianissimus et Orthodoxus atque præcipuus clementissimusque rex, illico ut audivit, misit in obviam ejus Gildivaldum archiepiscopum et capellanum , et Ascharium comitem, et postmodum proprium filium suum Pipinum excellentissimum regem cum aliis comitibus obviam ei iterum, et usque ubi ipse magnus rex ei obviavit, et sicut vicarium B. Petri Apostoli venerabiliter et honorifice cum hymnis et canticis spiritualibus eum suscepit ; et pariter se amplectentes, cum lacrymis se osculati sunt. Et prædicto Pontifice, Gloria in excelsis Deo inchoante, et juncto (cuncto) clero suscipiente, oratione super cuncto populo data : tunc benignissimus dominus Carolus Magnus rex (ante) addictum Pontificem conspiciens, gratias Deo retulit, qui tam magna mirabilia super famulum suum per suffragia principum Apostolorum Petri ac Pauli operatus est, et ad nihilum prædictos viros iniquos deduxit ».

Porro de his omnibus Carolus Magnus Albinum Flaccum reddidit certiorem, qui horrendum facinus detestatus, rescribens ad Carolum hæc de his habet [1] : « Ecce in te solo tota salus Ecclesiarum Christi inclinata recumbit : tu vindex scelerum, tu rector errantium, tu consolator mœrentium, tu exaltatio bonorum. Nonne Romana in Sede, ubi religio maxime pietatis quondam claruerat, ibi extrema impietatis exempla emerserunt ? Ipsi cordibus suis excæcati, excæcaverunt caput proprium. Nec ibi timor Dei, nec sapientia, nec charitas esse videtur. Quid boni esse poterit, ubi nihil horum invenitur ? Si timor Dei esset in eis, non auderent. Si sapientia, nunquam voluissent. Si charitas, nunquam fecissent. Tempora sunt periculosa, olim ab ipsa veritate prædicta, quia [2] refrigescet charitas multorum. Nullatenus capitis

[1] Psal. XXVI. — [2] Psal. CXVIII.

[1] Albin. Ep. IV. tom. I. Antiq. lect. — [2] Matth. XXIV.

cura omittenda est. Levius est pedes dolere, quam caput. Componatur pax cum populo nefando. Si fieri potest, relinquantur aliquantulum minæ, ne obdurati fugiant, sed in spe retineantur, donec salubri consilio ad pacem revocentur, etc. » Ita Albinus, cujus consilium Carolus secutus esse videtur, ut dicta declarant. Pergit vero Anastasius, de Carolo dicens :

« Qui dum in magno honore apud se aliquantulum tempus cum ipse serenissimus rex habuisset : hæc præfati iniqui et filii diaboli audientes, post dira et iniqua incendia, quæ in possessionibus, seu rebus B. Petri Apostoli gesserunt, moliti sunt Deo contraria, falsa adversus sanctissimum Pontificem imponere crimina, et post eum ad prædictum mittere regem, quæ probare nequaquam potuissent, qui per insidias et iniquitates ipsorum talia nec dicenda, sanctam Ecclesiam humiliare volentes, proferebant.

7. « Sed dum apud prædictum clementissimum magnum regem præfatus Pontifex cum magno et condecenti honore degeret, ex omni parte tam archiepiscopis, quam episcopis et cæteris sacerdotibus venientibus, una cum filio ejusdem piissimi magni regis, omnibusque eximiis Francis, Deo prævio, illum remeantem (remeare) in suam Apostolicam Sedem honorifice cum nimio (ut decuit) remiserunt honore : qui per unamquamque civitatem, tanquam ipsum suscipientes Apostolum, usque Romam deduxerunt. Quum Romani præ nimio gaudio suum recipientes Pastorem, omnes generaliter in vigiliis beati Andreæ Apostoli tam proceres clericorum cum omnibus clericis, quamque optimates et senatus, cunctaque militia et universus populus Romanus cum sanctimonialibus et diaconissis et nobilibus matronis cum universis feminis, simul etiam et cunctæ scholæ peregrinorum, videlicet Francorum, Frisonum, Saxonum atque Longobardorum, simul omnes connexi ad pontem Milvium cum signis et bandis et canticis spiritualibus susceperunt, et in Ecclesiam beati Petri Apostoli eum deduxerunt, ubi et missarum solemnia celebravit. Et omnes communiter corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi fideliter participati sunt, et alia die secundum olitanam consuetudinem natale beati Andreæ Apostoli celebrantes, Romam ingrediens cum multo gaudio et lætitia, in patriarchium Lateranense introivit ». Porro totam hanc historiam scias tunc fuisse carmine egregie scriptam ab Alcuino (ut stylus arguit), editam vero nuper a Canisio in tomo primo collectionis antiquæ Lectionis in qua habentur, quæ prætermissa noscuntur ab aliis. Tu ipsam consulas, cujus delecteris sicut veritate, ita et rerum tunc temporis varietate.

8. *Causa delinquentium agitur, pro iis deprecante Leone.* — Post hæc autem ab eis, qui a Carolo Magno missi sunt, quæstio habita est de iis qui tam enormia scelera perpetrarant, de quibus hæc apud eumdem Anastasium scripta leguntur : « Post aliquantos dies fidelissimi missi, qui cum eo venerunt in Pontificale obsequium, videlicet Gildivaldus et Arno reverendissimi archiepiscopi, atque Cunipertus, Bernhardus, Atto et Jesse reverendissimi et sanctissimi episcopi, necnon et Flaccus electus episcopus, una cum Kelmgoth, Reticario et Germano gloriosis comitibus, residentes in triclinio ipsius domini Leonis papæ, et per unam et amplius hebdomadam inquirentes ipsos nefandissimos malefactores, quam malitiam ab ipsorum Pontifice habuissent tam Paschalis, quam Campulus cum sequacibus eorum, et nihil habuerunt adversus eum quod dicerent. Tunc illos comprehendentes prædicti missi magni regis, emiserunt eos in Franciam ». Hæc ibi. Quæ omnia facta esse subdit ante adventum ipsius Caroli Magni Romam, qui contigit anno sequenti, licet judicium hujusmodi præsente Carolo factum alii tradant.

9. Sed dices, quomodo fieri potuit, ut tam deformia perpetrata scelera levi exilio punirentur? Regino satisfacit, dum tradit pro suis persecutoribus exorasse ipsum Leonem Pontificem, ne quid detrimenti in ipsorum corporum membris paterentur; idque ipsi enixe roganti concessum esse, cum tamen antea capitis sententiam accepissent; et in eos lege agendum esse, definitum esset : quod et testantur Annales Francorum sub Ludovico filio Caroli Magni conscripti. Sed et in Vita Caroli per annos singulos scripta, hæc leguntur : « Post paucos autem dies jussit Carolus eos, qui papam anno superiori dehonestaverant, exhiberi, et habita decies (decisione) secundum legem Romanam, ut majestatis rei, capite damnati sunt. Pro quibus tamen papa pio affectu apud imperatorem intercessit, et vita et membra eis concessa sunt, sed pro facinoris magnitudine exilio deportati sunt ». Hæc ibi, eademque reliqui ejusdem sæculi scriptores, sed sequenti anno id factum tradunt, postquam Carolus acclamatus et coronatus est imperator. Nos tamen sequimur Anastasium, indecens existimantes, quod primum de Pontifici objectis criminibus actum sit, quam de adeo facinorosissimis delinquentibus. Porro de causa Pontificis tractata anno sequenti, ubi Carolus Romam venit, suo loco dicemus. Cæterum judicium hoc anno factum esse, cum idem auctor affirmet, sententiæ autem executionem, exspectato Caroli adventu, in sequentem annum esse dilatam, idem qui supra auctor affirmat, nosque suo loco ex eodem Anastasio dicturi sumus.

10. *Quæ peregerit Leo in Germania.* — His de judicio delinquentium enarratis, recitatisque cunctis, quæ hoc anno ipsi Leoni Pontifici contigerunt, prætermittendum non putamus quæ ab ipso facta esse narrantur, cum adhuc apud Carolum in Germania esset : et inter alia dedicatum ab eo altare Paderburnæ, ubi convenit ipsum Carolum Magnum, de quo hæc in translatione sancti Liborii fideliter scripta leguntur[1] : « Religiosum ejus, Ca-

[1] Apud Sur. tom. IV. die XXIII Jul. in translat. S. Liborii.

roli videlicet, et salutare Christianitatis dilatandæ studium nobiliter inchoatum, Leo papa Apostolica auctoritate firmavit, atque in Ecclesia tunc ibidem noviter constituta quoddam altare consecrans, adorandas in eo reliquias protomartyris Stephani, quas secum Roma detulerat, collocavit, fiducialiter id principi promittens, quod oratorium illud tanti martyris patrocinio munitum non ulterius passurum foret injuriam, quam ipso referente, prius ei contigisse cognovit, ut videlicet ob incolarum loci perfidiam et odium in Christianam religionem aliquoties igni traderetur. Et ob hanc maxime causam easdem reliquias ibi rogatu imperatoris recondidit, non sine effectu congruæ fiduciæ, sponsionisque suæ, cum nihil tale postmodum illic perpetratum esse certissimum sit. Hoc igitur ordine Paderburnensis Ecclesiæ sedes episcopalis tam imperatoris sanctione, quam Apostolicæ benedictionis auctoritate primitus constituta, ob causam superius memoratam commendata fuit aliquandiu tuitioni præsulum capellæ Orientalis Franciæ, quod sermone barbaro Wirtzburg appellatur ». Hæc de his auctor. Contigit etiam, ut cum esset in itinere, pertransiens Coloniam, licet festinus ad Carolum properaret, ibi tamen substitit, et ingressus in Ecclesiam S. Severini, cujus corpus haud pridem in domum suam fuerat restitutum, illic oravit. Habet enim ista auctor, qui de ejus translatione scripsit historiam, aitque[1] : « Cum Roma præfatus Pontifex Leo profectus propter pœnas injuste sibi illatas, ad imperatorem Carolum migraret in Franciam, devenit ad locum, quo viri Dei Severini corpus venerabile requiescit, ibique præter morem, quem in via servaverat, oratum Ecclesiam introivit : comites autem ejus mirantes, causam hujusmodi sciscitabantur. Quibus ille : Loci, inquit, hujus defensor domus est : ideo non ausus sum illam præterire insalutatam. Hinc ergo consuetudo civibus inolevit, ut uno die per singulas hebdomadas ad sancti Severini sepulcrum veniant ; et ut per totam hebdomadam ejus patrocinio fulciantur, supplici devotione deposcunt ». Hæc de his ibi.

11. Hoc eodem anno idem Leo papa dedicavit capellam a Carolo Magno constructam in Eresburg, eumdemque locum ejusmodi privilegio munivit[2] :

« Leo servus servorum Dei, Carolo Magno (regi Francorum) Romanorum imperatori.

« Piæ tuæ petitioni per omnia congaudentes, quod jubes annuere non tardamus. Igitur hunc montem Eresburg, quem expugnatum cum tota Saxonia Deo obtulisti, et per nos beato Petro consecrasti, liberum ab omni humana potestate esse, et fratrum inibi ad Christi servitium adunatorum ditioni tantummodo parere censemus. Qui ne aliquid in hoc impedimenti patiantur, neve regni vestri invasoribus aliqua rebellandi fiducia præparetur : sub anathemate, sancti Petri auctoritate, interdicimus, ne quis unquam bellica in ipso monte præsidia collocare, aut per te collata prædia, aut decimas circa montem per duas Saxonicas rastas, quas illuc delegasti, audeat diripere. Hæc conservantibus sit pax a Deo Patre, infringentibus excommunicatio, et a beatorum collegio sit separatio in æternum. Dat. Eresburg per manus Joannis Bibliothecarii, et cancellarii Ecclesiæ Romanæ VIII kal. Januar. anno Domini..... Leonis III quarto, Indictione septima (octava), die dedicationis capellæ in Eresburg. De Saxonia oblata a Carolo Magno S. Petro sunt etiam litteræ Gregorii papæ septimi suo loco recitatæ ».

12. *Claves sepulcri missæ ad Carolum.* — « Eodem pariter anno patriarcha Hierosolymorum per suum monachum misit ad Carolum Magnum sacrosancti sepulcri Redemptoris nostri claves, quem dimittens ipse Carolus, Zachariam presbyterum illi adjunxit, qui dona ad loca illa sancta deferret. Hæc Annales Francorum. Innotuerat in Oriente etiam tanti regis Christianissimi pietas atque potentia, adeo ut ad hunc unum respicerent omnes, tanquam unicum Christianæ religionis, temporibus istis perditissimis, quibus sub Sarracenorum jugo gemebant, decus et ornamentum. Porro pro restauratione Ecclesiarum Hierosolymorum Carolus collectam more majorum indixit. Est ea de re titulus in ejus Capitularibus his verbis inscriptus[1] : De eleemosyna mittenda in Hierusalem, propter Ecclesias Dei restaurandas proximo Natali Domini ». Ipsum vero Decretum, seu capitulum excidit.

[1] Apud Sur. tom. v. die XXIII. Oct. in translat. S. Severini. — [2] Extat apud Regestum Innoc. IV.

[1] Capitul. l. IV. in Append. c. 31.

Anno periodi Græco-Romanæ 6292. — Anno Æræ Hispan. 837. — Anno Hegiræ 183, inchoato die 12 Febr., Fer. 3. — Jesu Christi 799. — Leonis III papæ 5. — Irenes iterum imp. 3.

1. *Immane facinus Romanorum adversus Leonem III.* — A num. 1 ad 10. Romæ hoc anno ingens facinus commissum est adversus Leonem Summum Pontificem, quod ex Anastasio in ejus Vita refert Baronius. Anastasio suffragatur annalista Lambecianus, qui hoc tempore scribebat: « DCCXCIX. Iterum domnus rex Carolus apud Aquis-Palatio celebravit Pascha, et instigante diabolo, Romani comprehenderunt domnum Apostolicum Leonem in ipsis Letaniis, quod est VII kal. Maii, et absciderunt linguam ejus, et voluerunt eruere oculos ejus, et eum morti tradere. Sed juxta Dei dispensationem, malum, quod inchoaverunt, non perfecerunt. Et domnus rex eodem anno introivit in Saxoniam, et resedit ad Padresbrunna, et ibi venit ad eum domnus Leo Apostolicus, quem antea volebant Romani interficere, et suscepit eum domnus rex honorifice, et multis donis et honoribus eum honoravit, et postea cum pace et honore magno eum remisit ad propriam Sedem, et missi domni regis deducebant eum honorifice, et eos, qui in mortem ejus consiliati sunt, transmiserunt ad domnum regem, et SUNT MODO, ut digni SUNT, in exilio, (quibus ex verbis recte colligit Lambecius hunc auctorem eo tempore vixisse quo hæc contigere) et domnus rex inde tulit multitudinem Saxanorum cum mulieribus et infantibus, et collocavit eos per diversas terras in finibus suis, et ipsam terram eorum divisit inter fideles suos, id est, episcopos, presbyteros, comites et alios vassos suos, et ibi ad Padresbrunnum ædificavit Ecclesiam miræ magnitudinis, et fecit eam dedicare, et post hæc reversus est in pace ad Aquis-Palatium, et ibi resedit ». Quæ verba exscripsit chronographus Moissiacensis.

2. *Leo III in Franciam venit.* — Quoad ea quæ spectant ad sacrilegium Romæ perpetratum, diem eumdem notavit Anastasius, cum ait, id contigisse « cum venerabilis et sanctissimus præsul die quadam more solito in Letaniis, quæ ab omnibus Majores appellantur, procederet ». Majores autem Letaniæ *VII kalendas Maias* celebrantur. Addit Anastasius, Leonem postea singulari Dei beneficio extra periculum positum, et oculorum et linguæ usum cum prospera valetudine recuperasse: « Et, ut ostenderet, inquit, omnipotens Deus super famulum suum solitam suam misericordiam et magnum miraculum, divino nutu ejus a fidelibus Christianis viris, videlicet per Albinum cubicularium cum aliis fidelibus Deum metuentibus, ex ipso eum claustro occulte abstollentes in Basilicam beati Petri Apostolorum principis deduxerunt, etc. et in ipsam B. Petri Apostoli aulam conjungente præfato Pontifice confestim Winighis gloriosus dux Spoletanus cum suo exercitu obviavit ei », quod et annalistæ Bertinianus, Metensis, Regino et Eginhardus in Annal. habent. Winigisus Childebrando in ducatum Spoletanum successerat, hicque ducatus Romano conterminus erat; eum autem Spoletum deduxit Winigisus dux ut interim Carolum regem moneret, « cujus rei nuntium cum rex accepisset, ipsum quidem ut vicarium S. Petri et Romanum Pontificem cum summo honore ad se præcepit adduci », inquit Eginhardus in Annal.

3. *Prudens Alcuini consilium Carolo datum.* — Alcuinum de Romanorum flagitio certiorem fecit Carolus, et ab eo postulavit quid in temporibus adeo difficilibus agendum existimaret, ut liquet ex Epistola XI Alcuini ad eum data, qua ad ejus litteras quæ periere, respondet: « Tres personæ, inquit, in mundo altissimæ huc usque fuerunt. Apostolica sublimitas, quæ beati Petri principis Apostolorum Sedem vicario munere regere solet. Quid vero in eo actum sit, qui rector præfatæ Sedis fuerat, mihi veneranda bonitas vestra innotescere curavit. Alia est imperialis dignitas, et secundæ Romæ sæcularis potentia. Quam impie gubernator imperii illius (nempe Constantinus) depositus sit, non ab alienis, sed a propriis et concivibus, ubique fama narrante crebrescit. Tertia est regalis dignitas, in qua vos Domini nostri Jesu Christi dispensatio rectorem populi Christiani disposuit. Cæteris præfatis dignitatibus potentia excellentiorem, sapientia clariorem, regni dignitate subliniorem, etc. Tempora sunt periculosa, olim ab ipsa veritate prædicta, quia refrigescit charitas multorum. Nullatenus capitis (scilicet Romani Pontificis) cura omittenda est. Levius est pedes dolere quam caput. Componatur pax cum populo nefando (Romano nempe) si fieri potest. Relin-

quantur aliquantulum minæ, ne obdurati fugiant: sed in spe retineantur, donec salubri consilio ad pacem revocentur. Tenendum est quod habetur, ne propter acquisitionem minoris, quod majus est (scilicet regnum Longobardicum) amittatur. Servetur ovile proprium (ideoque Romani non erant proprii subditi Caroli) ne lupus rapax devastet illud (id est, insurgat aliquis tyrannus ad quem Romani, si nimis premantur, confugiant). Ita in alienis suadetur (in componenda nempe Republica Romana) ut in propriis damnum non patiatur », in iis scilicet quæ ad regnum Longobardicum pertinent. Ex quibus intelligimus, imperatores Constantinopolitanos Urbe Romana hoc tempore potitos non fuisse. Secundo, neque etiam Carolum ejus dominium habuisse, aut collegam Summi Pontificis in administratione Urbis extitisse; alioquin non diceret Alcuinus tres esse in mundo supremas potestates, majoremque fore regni Italici amissionem, quam Romanæ alienæque urbis acquisitionem. Quare vel ex hac sola Alcuini Epistola evertitur opinio Marcæ et Cointii, qui volunt dominium urbis et exarchatus Ravennatensis ab anno DCCXCVI penes Pontificem Romanum et Carolum fuisse, et utrumque pari jure eisdem præfuisse. Si enim hoc ita se habuisset, Alcuinus Romanos alienos non appellasset, nec Carolum monuisset, ut caveret ne *propter acquisitionem minoris*, regnum integrum perderet. Beneventanus dux hoc ipso tempore in armis erat contra Francos, et nova rerum conversio in urbe Constantinopolitana timendi locum dabat, ne Græci a Francis alieni tumultus, si in Italia exorirentur, foverent. Unde Alcuinus Carolo suasit, ut ab illis scopulis caveret, et in eisdem litteris iterat quod in Hunnorum favorem anno superiori ad eum scripserat: « Olim vestræ sanctissimæ pietati de exactione decimarum dixi, quia forte melius est, vel aliquanto spatio ut remittatur publica necessitas, donec fides cordibus radicitus inolescat ».

4. *Ei obviam venit Pippinus et postea Carolus.* — Carolus in Aquisgranensi palatio Paschate celebrato, pridie scilicet kalendas Aprilis, posteaque trajecto Rheno, Padirbornam usque processit, ubi Leonem papam ex Italia venientem præstolatus est. Tunc Alcuino Epistolam XII direxit, eumque ad iter Romam suscipiendum invitavit; huic enim obsequio complures episcopos et abbates jam destinarat. Ad eum respondit Alcuinus: « De illo itinere longo et laborioso Romam eundi, nullatenus infirmum et quotidianis fractum doloribus corpusculum meæ fragilitatis perficere posse arbitror. Desiderium jam habuissem, si potestas esset peragendi. Ideo obsecro clementissimam paternitatis vestræ benevolentiam, ut dimittatis me fideliter et instanter orationibus, cum Deo servientibus apud sanctum Martinum, vestrum iter adjuvare ». Venit Paderbornam Leo papa, quod « rex illico ut audivit, misit in obviam ejus Hildivaldum archiepiscopum et capellanum et Ascharium comitem. Et postmodum proprium filium suum Pippinum excellentissimum regem cum aliis comitibus obviam ejus iterum, et usque ubi ipse magnus rex obviavit, et sicut vicarium beati Petri Apostoli venerabiliter et honorifice cum hymnis et canticis spiritalibus eum suscepit ». Hildivaldus ille alius non est ab *Hildebaldo* sive *Hildeboldo* archiepiscopo Coloniensi et archicapellano sacri palatii. Ibi primum *Hildeboldus archiepiscopus* appellatus reperitur, antea enim tam ipse quam ejus decessores, episcopi appellati. Quare primus ipse fuit archiepiscopus Coloniensis, et a paucis tantum annis Colonia in metropolim erecta, falluntur que qui eam ante Carolum Magnum metropolitanum fuisse credidere. Secundo, Pippinum ex præcepto patris obviam Leoni processisse docet etiam Alcuinus in poemate de ejusdem Leonis adventu:

Hinc jubet extemplo Pippinum occurrere magno
Pastori, pacem et placidam portare salutem.
Obvius ire parat genitoris jussa facescens.
Pippinus centum lætus cum millibus ibat.

5. *Leo III Romam rediit.* — Alcuinus vero in eodem poemate nullam *Ludovici* Aquitaniæ regis mentionem facit, ubi describit venationem, cui Carolum, cum de Romanorum tumultu nondum quidpiam audivisset, cum regina Liudgarda suisque liberis fingit indulsisse, quamvis multa scribat de eodem Carolo et de Liudgarda; de Caroli filiis, Carolo et Pippino juniore; de filiabus, Rotrude, Bertha, Gisla, Rothaide, Theodrada et Hildrude. Carolum filium Carolus rex ad Albim tunc miserat, ut prodit Eginhardus in Annal. ubi ait: « Habito generali conventu super Rhenum, in loco, qui Lippenheim vocatur, ibique eodem amne transmisso cum toto exercitu suo ad Padrabrunnam accessit, ibique in castris considens, Pontificis ad se properantis præstolatur adventum. Misit interea Carolum filium suum ad Albim cum parte exercitus, propter quædam negotia cum Wilsis et Abrotitis disponenda, et quosdam Saxones de Nordluidis (id est, Transalbianis) recipiendos. Cujus reversionem cum exspectat, venit Pontifex, etc. Quo dimisso, rex paucos ibidem dies moratus legatum Michaelis patricii de Sicilia, nomine Danielem, ad se missum absolvit ». Leo Romam reversus est, delegatis a Carolo rege, qui venirent « in Pontificale obsequium fidelibus missis, videlicet Hildivaldo et Arno reverendissimis archiepiscopis; et Cuniberto, Bernharto, Hattone, et Thesse sanctissimis episcopis, etc. » inquit Anastasius, Bernhartus seu Bernardus ad Wormatiensem episcopatum, *Hatto* ad Frisingensem, et *Jesse*, qui corrupte dicitur Thesse, in Ambianensem nuper assumpti fuerant. Fallitur enim Cointius hoc anno num. 45, qui existimat, *Hattonem* seu Attonem fuisse episcopum Pataviensem; cum ex incerti poetæ versibus de *Ordine comprovincialium pontificum*, a Mabillonio tom. IV Analect. editis constet, nullum hoc tempore Hattonem

Ecclesiæ Pataviensi præfuisse; contra vero Attonem quintum episcopum Frisingensem fuisse, et ex dicendis anno DCCC, eo anno adhuc vixisse. Anastasius scribit, Leonem *in Vigiliis beati Andreæ* Apostoli Romam pervenisse, et summo omnium applausu fuisse susceptum. Theodulfus vero Aurelianensis episcopus lib. 3, carmine VI de Leonis III persecutione, de recepta sanitate ac recuperata Sede verba facit.

6. *Postquam Ecclesiam Paderbornensem consecrasset.* — Ad num. 10. Recitat Baronius verba, quæ leguntur in libro, qui Vitæ sancti Liborii Cenomannensis episcopi subjicitur, et ejus reliquias Cenomanno Paderbornam translatas testatur. In eo Leo Paderbornæ consecrat altare, ibique reliquias sancti Stephani Roma delatas recondit. Subdit Ido presbyter Paderbornensis illius libelli auctor: « Hoc ordine Paderbornensis Ecclesiæ sedes episcopalis tam imperatoris sanctione, quam Apostolicæ benedictionis auctoritate primitus constituta, ob causam superius memoratam commendata fuit aliquandiu tuitioni præsulum capellæ Orientalis Franciæ, quod sermone barbaro Wirziburg appellatur ». Baronius an. DCCXCV, num. 66, ex his verbis infert, post eum Christi annum *Harimarum* constitutum fuisse primum episcopum Ecclesiæ Paderbornensis. Verum Ido presbyter non dicit, sedem Paderbornensem hoc anno primitus fuisse constitutam, sed tantum asserit Ecclesiam episcopalem, quæ antea a Carolo constructa fuerat, currenti consecratam esse, et in ea reliquias sancti Stephani positas; postea vero eam commendatam fuisse tuitioni præsulum capellæ Franciæ Orientalis. De hac consecratione loquitur annalista Lambecianus, cujus verba num. 1 retulimus.

7. *Leo III non fuit in loco Eresburg.* — Ad num. 11. Dicit Baronius a Leone III dedicatam quoque capellam in Eresburg, ubi *Irminsul* quondam steterat, celeberrimum apud Saxoniæ populos idolum, de quo egimus anno DCCLXXII, num. 4, et in medium affert Privilegium, quo Leo III hunc locum munit, in Regesto Innocentii IV. Hujus Privilegii hoc initium est: « Leo servus servorum Dei, Carolo Magno Romanorum imperatori ». Finis vero: « Dat. Eresburg. per manus Joannis Bibliothecarii et cancellarii Ecclesiæ Romanæ VIII kal. Januar. anno Domini..... Leonis III quarto, Indictione septima, die dedicationis capellæ in Eresburg ». Idem Privilegium ex Baronio recitat Labbeus tom. VII Concil.; verum illud mere supposititium; hoc enim anno, quo Leo III ad Carolum venit, is non vocabatur *imperator*, ut inter omnes convenit. Secundo, Carolus quoad vixit nunquam cognominatus fuit *Magnus*, ut anno DCCXXV, num. 2 diximus, rursumque in morte ejus magis declarabimus. Tertio, Leo Pontificatus sui annum nunquam litteris suis adscripsit. Quarto, nunquam se Leonem III appellavit. Quinto, *VIII kalend. Januarii* jam Romam redierat, quo die XXIX Novembris ingressus est. Cointius, qui has litteras fictitias esse agnovit, aliam falsitatis notam desumit ex eo quod in earum inscriptione Leo nomen Caroli suo postponit; cum tam ipse quam qui eum præcessere, nomina regum aut imperatorum, ad quos scripsere, primo loco collocarint; quam in rem plura exempla profert. At hæc ratio innititur fundamento vel dubio vel falso. Cantelius enim in Historia metropolitanarum urbium part. 2, Dissert. I, cap. 1, ostendit, ante Nicolaum I, quemque Pontificem Romanum nomen suum pro arbitrio vel primo loco posuisse, vel ultimo: id autem sibi sumpsisse Nicolaum, ut semper quasi certa lege, cum episcoporum, tum regum etiam nominibus suum præponeret; quæ consuetudo nostra ætate usurpatur. Aliquando nomen suum postponit Leo Magnus: « Gloriosissimo et clementissimo Theodosio Augusto Leo episcopus, et sancta Synodus Romæ collecta ». Idem tamen Leo illud aliquando præponit: « Leo episcopus et sancta Synodus, quæ in Urbe Roma convenit, Theodosio semper Augusto ». Mitto alia exempla apud Cantelium legenda, qui tamen inter ea, quibus Pontifices nomen suum præposuere, perperam refert istud Leonis tertii, cujus Epistolam quam fictitiam esse non dubitamus, germanam et sinceram supponit: « Leo servus servorum Dei Carolo Magno imperatori Romanorum ». Denique Epistolarum Pontificiarum inscriptiones librariorum vitio aliquando mutatæ, aliquando prætermissæ, et postea earum loco aliæ substitutæ, ut infinitis exemplis monstrari potest.

8. *Carolus in pauperes munificus.* — Ad n. 12. Quod refert Baronius ex libro 4 Capitul. in Append. cap. 31, *de eleemosyna mittenda in Hierusalem* a Carolo scilicet illius Capitularis auctore, lucem accipit ex iis, quæ Eginhardus in Vita Caroli M. habet: « Circa pauperes sustentandos et gratuitam liberalitatem, quam Græci eleemosynam vocant, devotissimus, ut qui non in patria sua solum et in suo regno eam facere curaverit; verum trans maria in Syriam et Ægyptum atque Africam, Hierosolymis, Alexandriæ atque Carthagini, ubi Christianos in paupertate vivere compererat, penuriæ illorum compatiens, pecuniam mittere solebat ». Cæterum annalistæ Bertinianus, Fuldensis et Metensis cum Reginone et Eginhardo in Annal. scribunt hoc anno monachum quemdam de Hierosolymis venisse, et reliquias multas regi ex parte patriarchæ attulisse, nisi quod aliqui habent *benedictionem et reliquias de sepulcro Domini.* Baronius tamen ait Annales Francorum asserere *sacrosancti sepulcri Redemptoris nostri claves* attulisse. Sed quos Annales intelligat cardinalis doctissimus non exprimit.

9. *Synodus Romana adversus Felicem episc. Urgellitanum.* — Tom. VII Concil. editionis Labbeanæ refertur Concilium Romanum ex Schedis Pithæanis, quod Baronii tempore ignotum erat. Habitum illud non anno XXXII Caroli regis, ut habet ibidem Labbeus, sed anno XXXI ejusdem regis, die XXIV mensis Septembris superioris Christi anni in-

choato; cum enim Leo III die xxv mensis Aprilis hujus anni a Romanis excæcatus fuerit et postea in Galliam venerit, unde Romam ante diem xxx mensis Novembris non rediit, et Felix Urgellitanus episcopus anno xxxii ejusdem regis Aquisgrani hæresim abjurarit, ut mox ostendam, Concilium istud Romanum nonnisi ineunte hoc anno haberi potuit, ut recte vidit Cointius ibidem num. 14 et seqq. Hujus itaque anni initio Leo papa Concilium illud in Basilica sancti Petri cum episcopis lvii celebravit adversus libellum, quem idem Felix Alcuino nuper direxerat. In eum libellum *Felix* hæreseos sæpius a se damnatæ capita omnia conjecerat, ideoque a Synodo confutatus est, et ipsi Felici, nisi resipisceret, anathema dictum. Hujus Concilii ipsemet Felix meminit in confessione fidei, quam sub hujus anni exitum emisit, postquam ad Ecclesiæ Catholicæ gremium rediit : « Per auctoritatem, inquit, Synodi, quæ nuper in Roma hac intentione præcipiente gloriosissimo ac piissimo Domino nostro Carolo adversus Epistolam meam, quam dudum venerabili viro Albino abbati Turonensis Ecclesiæ scripseram, congregata est. In qua Synodo, præsente Leone Apostolico, et cum eo cæteri episcopi numero lvii residentes, et plerique presbyteri ac diaconi cum eis in domo beatissimi Petri Apostoli, per quorum omnium auctoritatem istas jam dictas sententias nostras, non qualibet, ut dictum est, violentia, sed ratione veritatis, ut oportuit, excluserunt ».

10. *In ea Felix damnatur.* — Extant tantum Excerpta ejusdem Synodi ex tribus prioribus Actionibus. In priori Leo papa ait : « Pejores hæreses, vel majores blasphemias, quam ante in ejus scriptis vel dictis unquam audissemus, ibidem cognovimus ». In secunda dicit Leo Felicem *et semel et bis et tertio perjuratum* effectum esse. In primis enim, ut ibidem explicat Leo, in Ratisponense Concilio, *confessus est se ex ipsa hæresi male dixisse.* Et iterum sub Hadriano papa ad eum directus a Carolo; et tertio in Concilio quod coram eodem Carolo habitum est, post quod « per suum blasphemum libellum, quem ad venerabilem virum Albinum abbatem monasterii S. Martini emisit, in pejorem latrationem devenit, quam antea ». In tertia Actione legitur : « Felici Orgellitanæ Ecclesiæ episcopo, si noluerit declinare ab hæretico dogmate suo, in quo ausus est Filium Dei adoptivum asserere, anathema sit ».

11. *Synodus Urgellitana adversus Felicem.* — Interim Carolus *Leidradum* Lugdunensem archiepiscopum Urgellam misit, ut Felicem ab hæresi revocare conaretur. Hunc autem obtinuisse commeatum ad Carolum, ut coram eodem rege in episcoporum conventu suam exponeret opinionem, ipsemet declarat in confessione fidei ad Urgellitanos suos postea emissa : « Postquam, inquit, ad præsentiam domini nostri ac piissimi gloriosique Caroli regis perductus sum, et ejus conspectui præsentatus, licentiam ab eo secundum quod et venerabilis domnus Laidracus (seu Laidradus) episcopus nobis in Orgello pollicitus est, accepimus; qualiter in ejus præsentiam in conspectu episcoporum, quos ad se ordinatio gloriosi principis nostri convenire fecerat, sententias nostras, quas ex libris sanctorum habere nos de adoptione carnis in Filio Dei, seu nuncupatione in humanitate ejus credebamus, præsentaremus; qualiter non in violentia, sed ratione veritatis, nostra assertio rata judicaretur, si ab illis per auctoritatem sanctorum Patrum minime repudiaretur. Quod ita factum est ». Felix solum nominat Leidradum; profecti tamen sunt Orgellum cum eodem Leidrado Nefridius Narbonensis archiepiscopus, Benedictus Anianensis abbas, aliique multi cum episcopi tum abbates. Quod constat ex Alcuino, qui quatuor adversus Elipandum libros iisdem archiepiscopis, episcopis et abbatibus inscripsit, cum in Hispaniam secunda vice pergerent, Felice ad meliorem frugem apud Aquisgranum converso, et Carolo nondum imperatore, id est, anno Christi octingentesimo; quia Felix veram confessus est fidem apud Aquisgranum anno Caroli regis xxxii jam cœpto, sive hoc anno exeunte, et Carolus acclamatus est imperator anno sequenti exeunte.

12. *Hujus Synodi Patres anno sequenti Urgellam iterum sese conferunt.* — Alcuinus super his singulatim audiendus. Libris adversus Elipandum hanc præfigit inscriptionem : « Dominis in Christo charitate venerabilibus atque dilectissimis Laidrado episcopo Lugdunensi, et Nefridio episcopo Narbonensi, et Benedicto abbati, simulque sanctissimis nobisque valde honorabilibus Gotthiæ provinciæ partibus episcopis, abbatibus et fratribus, humillimus sanctæ Ecclesiæ filius Albinus salutem ». Libro primo sic loquitur de Synodo Aquisgranensi et Felice hæresim ejurante in præsentia regis : « Felix anno præfati gloriosi principis trigesimo secundo advocatus voluntarie veniens ad Aquis-Palatium, ibique in præsentia domni regis et optimatum illius, sive sacerdotum Dei rationabiliter auditus, et veraciter convictus, atque Deo dans gloriam, veramque confessus fidem, in pacem Catholicæ unanimitatis reversus est cum suis discipulis, qui ibi tunc temporis erant præsentes ». Et in ipsa Præfatione eosdem archiepiscopos, episcopos et abbates, quibus opus suum inscribit, sic alloquitur : « Per divinæ suffragia pietatis hanc nebulosam impietatis sectam clara veritatis luce pridem discutere studuistis, etiam et Deo Christo donante cœptum prædicationis opus multa ex parte perfecistis. Ad cujus piissimæ prædicationis venerabile opus, mandante glorioso principe, et devotissimo in omni bonitate Carolo rege, vos iterum ituros esse audivimus. Quapropter paucorum arripui laborem dierum in solatium sanctissimi itineris vestri, quatenus haberetis in manibus cujusdam Epistolæ meo nomini directæ ab Elipando Toletano episcopo pias et pernecessarias responsiones, ne forte aliquorum ex ejusdem Epistolæ lectione mentes maculentur, quia ejusdem audivimus litteras in aliorum prius pervenire ma-

nus, quam nobis, cui missæ sunt, redditæ essent ».

13. *Libri Alcuini adversus Elipandum post Synodum Urgellensem scripti.* — Hoc itaque anno *Laidradus* et *Nefridius* archiepiscopi, *Benedictus* abbas, aliique complures cum episcopi tum abbates Orgellum se contulerunt, ut *Felicem* ad Catholicam fidem revocarent. Celebratam ab iis Urgellæ Synodum observant Baluzius in Notis ad Agobardum adversus Felicem cap. 18, et Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 12, num. 5, sed hic eam in an. DCCXCIV male conjicit. Rem ita se habuisse recte existimat Cointius citatus. Hoc anno Caroli regis XXXI, *Leidradus* aliique præsules Orgellum directi sunt, convocata Synodo Felicem damnarunt, eidemque mox liberum commeatum dederunt, ut in episcoporum cœtu, præsente rege, causam suam ageret. Hoc etiam anno, Caroli vero regis anno XXXII jam inchoato, *Felix* Aquisgranum perductus est, publicam in Synodo coram rege disputationem iniit, et veritate coactus, rediit ad Ecclesiam Catholicam. Distinguenda itaque duplex pro causa Felicis in Hispaniam profectio Laidradi et sociorum; una quæ præcessit Aquisgranense Concilium, altera quæ suscepta est, Felice jam in ea Synodo Orthodoxam fidem amplexo. Utramque in Præfatione librorum adversus Elipandum distinxit Alcuinus; priorem sic attigit : « Deo Christo donante cœptum prædicationis opus multa ex parte perfecistis; posteriorem sic : ad cujus piissimæ prædicationis venerabile opus, mandante glorioso principe et devotissimo in omni bonitate Carolo rege vos iterum ituros esse audivimus ». Deinde statim palam significat libros illos a se scriptos adversus Elipandum, cum prædicti præsules in procinctu essent itineris in Hispaniam secunda vice suscipiendi : « Quapropter paucorum arripui laborem dierum in solatium sanctissimi itineris vestri, quatenus haberetis in manibus cujusdam Epistolæ meo nomini directæ ab Elipando Toletano episcopo pias et pernecessarias responsiones ». Imo in fine ejusdem operis pag. 994, dicit Alcuinus se quatuor libris adversus Elipandum scriptis subjunxisse « Epistolam illius Elipandi ad Felicem quondam illius defensorem sectæ, nunc vero Deo donante Christianæ fidei prædicatorem ». Addit Alcuinus: « Ejus conversionis ad fidem Catholicam, Epistolam imponere curavimus ». Quæ utraque Epistola in fine libri 4 adversus Elipandum etiam hodie legitur. Quare cum certum sit utramque Epistolam sub hujus anni finem datam esse, et antequam *Laidradus* et socii Urgellam redirent, nullum dubium est, quin Baluzius, qui accurate Synodum Urgellensem post Romanam, et ante Aquisgranensem collocavit, perperam crediderit libros adversus Elipandum ab Alcuino transmissos esse Laidrado cæterisque præsulibus, ut eos perlegerent in itinere, cum *Felix* adhuc Orgelli moraretur, et hæresim in Aquisgranensi conventu nondum ejurasset. De libris illis Alcuini adversus Elipandum anno sequenti, quo ad Laidradum missi, agemus.

14. *Felix in Synodo Aquisgranensi hæresim suam ejurat.* — Exeunte hoc anno, cum *Carolus* apud Aquisgranum erat, annumque regni sui XXXII jam numerabat, *Felix* illuc venit, et præsente rege in episcoporum ac procerum conventu suam rursus damnavit hæresim, ut Alcuinus lib. 1 adversus Elipandum testatur : « Idem Felix anno præfati gloriosi principis XXXII advocatus », et reliqua n. 12 a nobis memorata. Ipsemet Felix rem totam, ut gesta est, statim exposuit in confessione fidei ad presbyteros, diaconos, clericos cæterosque fideles in Urgellitana diœcesi commorantes. Istius Confessionis hoc initium est : « In Dei nomine Felix olim indignus episcopus, domnis in Christo fratribus, etc. » Quibus ex verbis Baluzius laudatus colligit ipsummet Felicem, priusquam hanc fidei confessionem scriberet, in Aquisgranensi Concilio depositum fuisse ab episcopatu; quod et disertis verbis Agobardus citatus asserit. De hoc Concilio anonymus, qui Vitam Alcuini scripsit, hæc habet : « Advocans Albinum (nempe Carolus) institutorem suum Turonis, et miserum Felicem hæresis hujus adstructorem de Hispaniæ partibus, congregavit Synodum magnam episcoporum in Aquisgrani imperiali palatio : in quorum ipse sedens medio, Felicem, licet valde repugnantem, de natura Filii Dei secundum carnem cum Albino doctissimo disputando rationabiliter confligere jussit. Tum quantum episcoporum tunc extitit silentium! O quam clara et inexpugnabilis Caroli cum auctoritate magistri sui fidei confessio atque defensio? per plura autem Felix fugiens latibula, plurioribus ab Albino confossus est spiculis, in tantum ut pæne omnes civitates Israel consummaret, quousque filius hominis veniret. Nam a secunda usque ad septimam Sabbati parvum aliud gestum est. Omnibus denique ejus patefacta socordia atque ab universis Apostolica auctoritate hæresi confutata, soli sibi latuit deformiter, usque dum dicta Cyrilli martyris ab Albino sibi directa legit lamentabiliter. Ea natura, quæ per diabolum vitiata est, super Angelos exaltata est propter triumphum Christi, atque ad dexteram patris collecta. Hanc ergo legens sententiam, tandem se recognovisse et impie egisse voce et nimio fletu testatus est ». His addit Ado : « Felix perpetuo exilio apud Lugdunum relegatus est, quem ferunt in ipso suo errore mortuum » : qua de re anno sequenti num. ultimo.

15. *Alcuinus in conversione Elipandi frustra insudavit.* — Ante *Felicis* conversionem Alcuinus convenerat Elipandum Toletanum decrepitæ ætatis senem, eumque hortatus fuerat, ut Ecclesiæ Catholicæ unitatem præponeret Felici, et paucis ejus sectatoribus, *qui in montibus latitant.* Contra iste humanissimis Alcuini litteris respondit atroci stylo : et novi Arrii in partibus Austriæ exorti convicio virum pium proscindens, exprobrat illi divitiarum affluentiam, et viginti millium servorum famulitium; monens eum interim, ne Caroli animum commovere pergat adversus Felicem. Insinuat au-

tem excitatum Alcuinum suggestionibus *Beati*, et ejus relatione atque eruditione instructum adversus novitatem; cujus Beati sic dicti per antiphrasim auctoritatem elevat, eo quod abstentus esset ob stuprum. Hæc enim sunt ipsa Elipandi verba calumniæ et irarum plena : « Mendacio plenus esse ostenderis, sicut et magister tuus Antiphrasius Beatus, Antichristi discipulus, carnis immunditia fœtidus et ab altario Dei extraneus, Pseudo-Christus, et Pseudo-Propheta ». Ad eumdem Beatum pertinent et sequentia : « Nam sicut magister tuus fœtidus et horribilis maculavit Libanam; ita tu regnum Cælorum Austriam ». Alibi diximus *Beatum* abbatem apud Astures egisse cum Etherio episcopo, quos errori suo contrarios esse Felix quoque conquestus erat in Libello ad Alcuinum, ut iste docet in libro primo adversus Felicem. Porro apud Astures erat montana regio *Liebana* dicta, tum apud Ptolemæum, tum in veteribus chartis. Quare significat Elipandus, sicut a Beato Asturiarum regnum infectum est hæresi; sic quoque fœdari ab Alcuino Austriam, id est, Franciam, quam vocat regnum Cælorum. Ita rem narrat et explicat Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 12. Sed cum sanctus Beatus anno superiori ad Deum migrarit, ut supra ostendimus, hæc Elipandi Epistola ante præsentem annum data.

16. *Elipandus inscius conversionis Felicis ad eum scribit.* — Felix post Aquisgranense Concilium ad clerum ac populum Urgellitanum scribit de sua conversione, ut jam diximus. Extat ejus Epistola in Alcuini Operibus pag. 998, sub hoc titulo : « Confessio fidei Felicis Orgellitanæ sedis episcopi ». Eodem circiter tempore Elipandus archiepiscopus Toletanus ea quæ gesta fuerant Aquisgrani ignorans, Epistolam Felici direxit, quæ ibidem extat pag. 995. In ea Elipandus dicit se litteras ejus accepisse *exeunte Julio*, easque statim Cordubam *ad fratres* (id est, ejusdem hæresis consortes) misisse; se exeunte Augusto eidem scripsisse, et novissime hanc illi mittere Epistolam, in qua etiam senem se fatetur et annorum LXXXII. Porro Alcuinus in fine suorum librorum adversus Elipandum pag. 994, ait : « Maxime origo hujus perfidiæ de Cordua civitate processit, sicut in Epistola illius Elipandi ad Felicem præfatum directa intelligi potest, dum eumdem Felicem adhuc sui erroris catenis constrictum esse arbitrabatur ».

17. *Legatio Græcorum ad Carolum.* — *Carolus*, cum adhuc Paderbornæ morabatur, legationem a Siciliæ præfecto suscepit, et duces Gerholtum Bajoariæ præfectum, atque Henricum Forojuliensem ducem interfectos, illum in Pannonia, hunc in Liburnia, accepit. Audiendus Eginhardus in Annal. postquam narravit discessum e Galliis Leonis papæ : « Quo dimisso, rex paucos dies ibidem (id est, Paderbornæ) moratus, legatum Michaelis patricii de Sicilia nomine Danielem, ad se missum absolvit. Accepit etiam triste nuntium de Geroldi et Erici interitu; quorum alter, Geroldus videlicet Bajoariæ præfectus, commisso cum Hunis prœlio, cecidit; alter vero, id est, Ericus post multa prœlia et insignes victorias apud Tarsaticam Liburniæ civitatem insidiis oppidanorum interceptus atque interfectus est ». Regino quidem, annalista Metensis, et monachus Egolismensis non Paderborne, sed Aquisgrani, Carolum legationem illam suscepisse asserunt. Verum Eginhardo in Annalibus, Loiselianus ac Bertinianus annalistæ, et incertus auctor in Vita Caroli consentiunt, aiuntque : « In eadem expeditione legatus Michaelis Siciliæ præfecti, nomine Danihel, ad domnum regem venit, etc. » Recte existimat Cointius hoc anno num. 49 obitæ legationis scopum esse potuisse, ut et Francos inter ac Græcos pax arctius firmaretur, et Siculis, si quod eis periculum a Saracenis Baleares insulas anno priore populatas immineret, opem ferrent Franci.

18. *Duo Caroli proceres in Hunia occisi.* — Regino in Chronico ad hunc annum scribit : « Eodem anno gens Avarorum a fide quam promiserat, defecit, et Henricus dux Forojulianorum post tot victorias prospere gestas juxta Tharsicam Liburniæ civitatem insidiis civium oppressus est. Per id tempus Geroldus, cum esset Bajoariæ præfectus, commisso cum Avaribus prœlio, interficitur, et in Augia sepelitur : de quo in visione Wetini legitur quod inter martyres sit adnumeratus ». Epitaphium Geroldi refertur a Canisio tom. VI Antiq. Lect.

Mole sub hac magni servantur membra Geroldi,
Hujus jura loci cunctis, qui viribus auxit.
Pannoniis vera Ecclesiæ pro pace peremptus
Oppetiit, sævo, Septembribus, ense kalendis,
Sideribusque animam dedit : artus Saxo fidelis,
Abstulit, huc retulit, dignoque hic clausit honore.

19. *Carolus bello Hunico finem feliciter imponit.* — Geroldi mors Francis Boiisque animos auxit; hoc enim anno finis impositus est Avarico bello anno DCCXCI inchoato : « Maximum omnium », inquit Eginhardus in Vita Caroli M., « quæ a *Carolo* gesta sunt bellorum, præter Saxonicum, bello *contra Wilsos* successit illud, quod contra Avares sive Hunos susceptum est, quod ille et animosius quam cætera, et longe majori apparatu administravit. Unam tamen per se in Pannoniam (nam hanc provinciam ea gens tum incolebat) expeditionem fecit, cæteras filio suo Pippino ac præfectis provinciarum, comitibus etiam atque legatis perficiendas commisit. Quod cum ab his strenuissime fuisset administratum, OCTAVO tandem ANNO completum est. Quot prœlia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatore Pannonia, et locus in quo regia Cagani erat, ita desertus, ut ne vestigium quidem in eo humanæ habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas periit, tota gloria decidit, omnis pecunia et congesti ex longo tempore thesauri direpti sunt. Neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari, quo illi magis

ditati et opibus aucti sint. Quippe cum usque in id temporis pæne pauperes viderentur, tantum auri et argenti in regia repertum, tot spolia pretiosa in prœliis sublata, ut merito credi posset, hoc Francos Hunis juste eripuisse, quod Huni prius aliis gentibus injuste eripuerunt. Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello perierunt; Ericus dux Forojulii in Liburnia juxta Tarsaticam maritimam civitatem insidiis oppidanorum interceptus; et Gerholdus Bajoariæ præfectus, dum in Pannonia contra Hunos prœliaturus aciem strueret, incertum a quo, cum duobus tantum, qui eum obequitantem ac singulos hortantem comitabantur, interfectus est. Cæterum incruentum pæne Francis hoc bellum fuit, et prosperrimum exitum habuit, tametsi diutius sui magnitudine traheretur ».

20. *Britanni Cismarini a Caroli ducibus domiti.* — Eginhardus in Annal. postquam Geroldi et Erici mortem narravit, subdit : « Rebus autem Saxonum (apud quos Paderburna sita erat) pro rerum opportunitate, dispositis, rex in Franciam reversus est : et cum Aquisgrani hyemaret, Wido comes ac præfectus Britannici limitis, qui eodem anno cum sociis comitibus totam provinciam Britonum perlustraverat, arma ducum qui se dedidere, inscriptis singulorum nominibus, detulit. Videbatur enim quod ea provincia tum esset ex toto subacta, et fuisset, nisi perfidæ gentis instabilitas cito animum aliorsum, more solito, convertisset. Allata sunt et signa, quæ occisis in Majorica Mauris prædonibus erepta fuerunt. Et Azan Saracenus præfectus Oscæ claves urbis cum aliis donis regi misit, promittens eam se dediturum, si opportunitas eveniret ». Subdit Eginhardus *Carolum* Natalem Domini in palatio Aquisgranensi celebrasse. Cismarinam Britanniam regno Francorum adjecit Clodoveus magnus; sed Britanni Francorum dominationem excutere sæpe tentarunt, et regium etiam titulum plerumque affectarunt; at eos Francorum reges semper repressere.

21. *Caroli duces adversus Saracenos rem prospere gerunt.* — Idem Eginhardus in Annal. ad annum DCCCI scribit : « Ipsa æstate capta est Barcinona civitas in Hispania jam biennio obsessa : Zatim præfectus ejus et alii complures Saraceni comprehensi ». Quare hujus urbis obsidio hoc anno inchoata. Quoad insulas Baleares, hæc de illis habet monachus Egolismensis in Vita Caroli : « Insulæ Baleares, quæ anno priore deprædatæ sunt a Saracenis et a Mauris, postulato et accepto a domno rege auxilio, tradiderunt se illi, et defensæ sunt a prædonibus. Nam prœlio facto Franci Mauros et Saracenos prostraverunt, et signa sublata domno regi repræsentaverunt ». Ex quibus colligitur, Balearium insularum incolas auxilium a *Carolo* postulasse, seseque ei dedisse. In illis insulis sedes duæ episcopales fuerunt; una in primaria Majoricæ urbe, cui nomen *Palma*, hodie Majorica; altera in primaria Minoricæ civitate, cui nomen Jamma, hodie *Citadella*. Suos etiam episcopos habuit *Ebusus* insula, aliquot milliaribus a Majorica dissita, et ab Hispanis *Yviça* appellata. In Notitia enim episcoporum Africæ a Sirmondo publicata, inter episcopos, qui ab Hunerico Vandalorum rege in exilium ob fidem Orthodoxam missi sunt, memorantur *Macarius* de Minorica, *Helias* de Majorica, *Opilio* de Evuso. Fides in iis insulis sub Saracenorum dominatu exstincta fuerat, cum Jacobus Aragoniæ rex anno MCCXXIX Majoricam recuperavit, ibique episcopum statuit, cui Minoricam insulam paulo post captam subjecit. Recepta et ab eodem anno MCCXXXV *Ebusus* insula, sed quia expeditionis caput fuit *Guillelmus Mongrieu* archiepiscopus Tarraconensis hanc suæ diœcesi adjecit, ut videre est lib. 4 Marcæ Hispanicæ pag. 526 et seq. Unus itaque Majoricæ episcopus tantum erat.

LEONIS III ANNUS 5. — CHRISTI 800.

1. *Carolus per varia loca iter faciens Romam venit.* — Octingentesimus Redemptoris nostri illucescit annus octavæ Indictionis, ad cujus finem Carolus Magnus Romam se contulit, ut Ecclesiam illam, impiorum factionibus perturbatam, in securitatem pristinam restitueret. Cogitans autem Romam Carolus, optavit secum ducere Albinum Flaccum virum prudentissimum, qui tunc Turonensem

abbatiam curabat. Sed renuit ipse, hæcque ad eumdem rescripsit inter alia[1] : « Sed et de hoc quidem mihi improperare voluistis, me fumo sordentia Turonorum tecta auratis Romanorum arcibus præponere. Scio vestram legisse prudentiam Salomonicum illud elogium[2] : Melius est, inquit, sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa in domo communi, et ut pax dictat : Magis ferrum nocet oculis, quam fumus ». Ita plane alludens ad Leonem Pontificem ferro excæcatum. Pergit autem : « Turonis enim fumosis tectis contenta, Deo donante, per vestræ bonitatis providentiam in pace permanet. Roma vero, quæ fraterna discordia initiata est, mixtum dissensionis venenum hucusque tenere non cessat, vestræque venerandæ dignitatis potentiam ad hujus partis cognoscendam perniciem e dulcibus Germaniæ sedibus festinare compellit, etc. » Scripta, inquam, videntur ista, dum Carolus Romam cogitaret anno superiori, cum nondum missus in Urbem Leo fuisset, de quo in fine Epistolæ :

Qui tristis venit, redeat jam lætus ad Urbem
Per pia dona patris, consiliumque sacrum.
Quod petit inveniens, quicquid speravit adeptus,
Hinc Christo laudes hymnidicas referens.

Cum vero accepisset Albinus jam Carolum Romam versus iter arripere, ipsi in via occurrendum putavit. Sed quæ ista præcesserint, quibusve itineribus se contulerit in Italiam, primo dicendum. Habent veteres Annales Francorum in Vita ejusdem Caroli Magni, ipsum hoc anno celebrasse sacrum diem Paschatis in Centulo, seu Centula apud S. Richarium : erat illic insigne monasterium, quod ejus gener Angelbertus sive Engelbertus (utroque modo apud antiquos scriptus reperitur) erexit, ubi postea præfectus abbas vitam duxit angelicam. Aderat una cum Carolo tunc inter alios Albinus Flaccus, qui et Alcuinus, illicque dum degeret, scripsit Vitam [3] ejusdem S. Richarii confessoris, in qua ita ad ipsum Carolum præfatus est Epistola nuncupatoria :

2. « Domino semper venerabili semperque desiderabili, piissimo sanctæ Ecclesiæ tutori, gratia Dei semper Augusto Carolo vestræ salutis perpes amicus Albinus ». Adjectum est postea nomen Augusti, quod consecutus est anno sequenti.

« Remorante vestræ excellentiæ pietate in loco sancto et merito venerabili Centula : cum et ego vestræ gloriæ servus, vestræ pietatis vestigia ibidem prosecutus, aliquantisper commorarer : oraverat parvitatem meam vir magnus in Christo, dominus et venerabilis abbas Angilbertus, quo in laudem Conditoris, qui mirabilis semper apparet in electis suis, quemdam libellum stylo simpliciori digestum de vita sanctissimi ac vere magnifici confessoris Richarii cultius annotarem, etc. » Adjecit ad finem Præfationis more suo distichon, de eo quod illo libello contineretur, in hunc modum :

Gesta sacerdotis magni tenet iste libellus
Richarii, cujus Centula corpus habet.

Scripsit et idem Albinus[1] Vitam quoque Wilembrordi, qui et Clemens dictus, quæ extat, et alia plura id genus.

Sed redeamus ad Carolum, qui recedens e Centulo per littus Oceani venit Rothomagum, inde per Sequanam profectus est ad sepulcrum S. Martini orationis causa : ubi et defunctam pridie nonas Junii Luitgardem conjugem sepelivit, piam valde feminam S. Liobæ virginis observantissimam, cujus res gestæ scriptis mandatæ extant. Post hæc habuit conventum generalem Moguntiæ : inde iter Italiam versus arripuit, Ravennam cum pervenisset, ibi ordinata expeditione in Beneventanos, post septem dierum inducias Romam versus dirigit iter, præmisso exercitu cum Pipino filio adversus Beneventanos, in Romanam Ecclesiam tunc infestos. Romam vero pervenit ad octavum kal. Decembris.

3. *Carolus magnifice exceptus adstat Synodo, in qua quomodo papæ causa cognita sit.* — Quo modo autem exceptus fuerit ab ipso Leone Summo Pontifice, ex Francorum sæpe citatis Annalibus ita fideliter reddimus : « Pridie, inquiunt, quam Carolus Romam veniret, Leo papa apud Numentum occurrit, et eum magna veneratione ibidem suscepit. Post cœnam, qua simul refecti sunt, ibi illo manente, Pontifex ad Urbem processit. Posteroque die missis obviam Romanæ Urbis vexillis, ordinatis etiam atque dispositis per congrua loca tam peregrinorum, quam civium turmis, qui venienti laudes dicerent : ipse Leo cum clero et episcopis equo descendentem, gradusque ascendentem suscepit; dataque oratione, in Basilicam beati Petri, psallentibus cunctis introduxit. Facta sunt hæc octavo kal. Decembris. Post septem vero dies, rex concione vocata, cur Romam venisset, omnibus patefecit. Et exinde quotidie iis propter quæ venerat facienda operam impendit. In quibus ut maximum, ita difficillimum erat, quod primo inchoatum est, de investigandis videlicet, quæ Pontifici objiciebantur. Qui tamen, postquam nullus eorumdem criminum probator esse voluit, coram omni populo, in Basilica B. Petri Apostoli Evangelium ferens, ambonem conscendit, invocatoque sanctæ Trinitatis nomine, de objectis se criminibus jurejurando purgavit ». Hæc Annales sub Ludovico Caroli Magni filio scripti, et ex aliis, a quibus Vita Caroli Magni contexitur.

4. Sed quod ait : Postquam nullus eorumdem criminum probator esse voluit, alii habent, probator existeret. Hæc autem quomodo se habuerint, apud Anastasium satis accurate ita narrata reperies : « Fecit Carolus Magnus in eadem Ecclesia

[1] Albin. Ep. VII. tom. I. Antiq. lect. — [2] Prov. XII. — [3] Apud Sur. die XXVI April. tom. II.

[1] Apud Sur. die VII Nov. tom. VI.

congregare archiepiscopos et episcopos, abbates et omnes nobiles Francorum atque inclytos Romanorum, et sedentes pariter tam magnus rex, quam beatissimus Pontifex fecerunt residere sanctissimos archiepiscopos, episcopos et abbates, stantibus reliquis sacerdotibus et optimatibus Francorum et Romanorum, ut crimina, quæ adversus almum Pontificem dicta fuerant, examinarent. Qui universi archiepiscopi et episcopi et abbates unanimiter audientes dixerunt : Nos Sedem Apostolicam, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum, judicare non audemus : nam ab ipsa nos omnes et vicario suo judicamur, ipsa autem a nemine judicatur, quemadmodum antiquitus mos fuit : sed sicut ipse Summus Pontifex consuevit, jubeat, canonice obediemus. At venerabilis vero Leo præsul inquit : Prædecessorum Pontificum vestigia sequor, et de talibus falsis criminationibus, quæ super me nequiter exarserunt, me purificare paratus sum.

« Alia vero die in eadem Ecclesia beati Petri Apostoli, in eorum præsentia amplectens venerabilis Pontifex sancta Christi quatuor Evangelia, coram omnibus ascendit ambonem, et sub jurejurando clara voce dixit : Quia de istis falsis criminibus, quæ super me imposuere Romani, qui inique me persecuti sunt, scientiam non habeo, nec talia egisse me cognosco. Et hoc peracto, omnes archiepiscopi, episcopi et abbates, et cuncti clerici litania facta, laudes dedere Deo atque Dei Genitrici semperque Virgini Mariæ Dominæ nostræ, et B. Petro Apostolorum principi omnibusque sanctis Dei ». Habetur autem totidem verbis concepta ipsa formula purgationis, a Leone Pontifice facta, in hunc modum :

5. « Nota res est, fratres charissimi, malos adversum me homines insurrexisse, meque ac vitam meam gravissimis criminibus infamasse. Cujus rei cognoscendæ gratia clementissimus hic ac serenissimus rex Carolus una cum sacerdotibus ac principibus suis in hanc Urbem se contulit. Quamobrem ego Leo Pontifex S. R. E. a nemine judicatus, neque coactus, sed mea voluntate impulsus, purgo me, præsentibus vobis coram Deo et angelis ejus, qui conscientiam novit, et B. Petro principe Apostolorum, in cujus conspectu consistimus, neque sceleratas res, quas mihi objiciunt, perpetrasse, neque perpetrari jussisse, Deum testans, in cujus judicium venturi sumus, et in cujus conspectu consistimus. Et hoc facio, non legibus ullis obstrictus, neque hanc consuetudinem aut Decretum in sancta Ecclesia successoribus meis et fratribus coepiscopis imponere cupiens, sed ut certius iniquis vos suspicionibus liberem ». Hæc ex sacris ritibus Romanæ Ecclesiæ prodita sunt. Porro hæc ibi gesta traduntur ante Natalem diem Domini.

6. *Carolus Magnus coronatur imperator; de qua re amplissima dissertatio.* — Qui autem annos Redemptoris a Natali die Domini auspicari sunt soliti, in sequentem rejiciunt annum coronationem ipsius Caroli Magni in imperatorem, quæ ipso die Natali Domini facta est; qui autem a kalendis Januarii initium anni sumere consueverunt (ut et nos facimus) hoc certe anno ipsam ponere necesse habent. De qua hæc apud Anastasium leguntur : « Post hæc adveniente die Natali Domini nostri Jesu Christi, in jam dicta Basilica beati Petri Apostoli omnes iterum congregati sunt : et tunc venerandissimus almificus Pontifex manibus suis propriis pretiosissima corona coronavit eum. Tunc universi fideles Romani videntes tantam defensionem et dilectionem, quam erga sanctam Romanam Ecclesiam et ejus vicarium habuit, unanimiter altisona voce, Dei nutu atque beati Petri clavigeri regni cælorum exclamaverunt, CAROLO PIISSIMO AUGUSTO A DEO CORONATO, MAGNO, PACIFICO IMPERATORI VITA ET VICTORIA. Ante sacram Confessionem beati Petri Apostoli plures sanctos invocantes, ter dictum est ab omnibus, et constitutus est imperator Romanorum. Illico sanctissimus antistes et Pontifex unxit oleo sancto Carolum et excellentissimum filium ejus regem in ipso die Natali Domini nostri Jesu Christi ». Theophanes vero coronatum tradit Carolum a Romano Pontifice kalendis Januarii Indictionis nonæ, verum errore labitur, Latinis omnibus adversantibus.

7. Non omisit idem imperator juramento tunc se obligare Romanæ Ecclesiæ defensorem : quod jusjurandum his verbis concipi a posteris etiam consuevit. « In nomine Christi spondeo atque polliceor ego Carolus imp. coram Deo et beato Petro Apostolo, me protectorem ac defensorem fore hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus utilitatibus, quatenus divino fultus fuero adjutorio, prout sciero, poteroque ». Hæc in sacrorum libro rituum, quem vetustas Romanum ordinem appellavit. Dum agit de eodem a Leone coronato imperatore Eginhardus, id ipso Carolo nihil præsciente, factum affirmat atque ait : « Romam veniens propter reparandum, qui nimis conturbatus erat, Ecclesiæ statum, ibi totum hiemis tempus protraxit, quo tempore imperatoris et Augusti nomen accepit, quod primo tantum aversatus est, ut affirmaret se, eo die, quamvis præcipua solemnitas esset, Ecclesiam non intraturum fuisse, si consilium Pontificis præscire potuisset. Invidiam tamen suscepti nominis, Constantinopolitanis super hoc indignantibus, magna tulit patientia, vicitque eorum contumaciam magnanimitate, qua eis proculdubio præstantior erat, mittendo ad eos crebras legationes, et in Epistolis fratres eos appellando ». Quinam autem isti fuerint, idem auctor superius docet, his verbis :

8. « Imperatores etiam Constantinopolitani Nicephorus, Michael et Leo ultro amicitiam et societatem ejus expetentes, complures ad eum misere legatos, cum quibus tamen propter susceptum a se imperatoris nomen, et ob hoc quasi qui imperium eis subripere vellet, valde suspecto, fœdus

firmissimum statuit, ut nulla inter partes cujuslibet scandali remaneret occasio ». Subjicit idem auctor petitum tunc a Leone Pontifice, sicut antea factum fuerat ab Hadriano, ut idem Carolus imperatoria veste uteretur, chlamyde scilicet, ait enim : « Peregrina vero indumenta quamvis pulcherrima respuebat, nec unquam eis indui patiebatur, excepto quod Romæ semel Hadriano Pontifice petente, et iterum Leone successore ejus supplicante, longa tunica et chlamyde amictus, et calceis Romano more formatis, induebatur ». Hactenus Eginhardus, qui cum esset a secretis eidem Carolo Magno, rei gestæ interfuisse putatur.

At non ipse tantum et Anastasius de collata per Leonem Romanum Pontificem imperiali dignitate Carolo Magno sunt testes, sed et fatentur id ipsum (ut uno verbo dicam) Latini omnes et Græci auctores, utpote de re haud intra parietes domesticos gesta, sed in ipso orbis theatro, Urbe Romana, in amplissima Basilica Vaticana, non solum Romanis ipsis præsentibus atque spectantibus, sed quotquot ex toto Christiano orbe solerent illuc religionis causa confluere, peregrinis, et ipsis, quos idem Carolus secum duxerat exercitibus.

9. Rem tantam considerans, tu velim lector, in primum auctorem horum omnium bonorum conjicias oculos, in ipsum omnipotentem Deum optimum, maximum, sciasque secundum divinum illud oraculum [1] : « Quod dominatur excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit dabit illud, et humillimum hominem constituet super eum ». Et quod ipse verbis istis confirmat [2] : « Per me reges regnant, per me principes imperant ». Intelligasque pariter, tanta ista gravi divini judicii statera pensari, nec quicquam posse sibi sumere homines quantumlibet violenti, nisi ipse rerum Dominus [3] dederit ; de his enim hæc sunt divina eloquia [4] : « Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias, et injurias, et contumelias, et diversos dolos ». Et datur a Deo (si meruerit populus) optimo principi. Secundum quod ibidem scriptum est [5] : « In manu Dei potestas terræ, et utilem rectorem suscitabit in tempus super illam ». Id quod ipse Redemptor dixit [6] : « Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus ».

Hæc idcirco proposuisse voluimus, ne quod per ministerium hominis factum apparet, id humanitus et non divinitus actum putetur. Dei autem id fuisse consilium, satis perspicue declararunt eventa, secundum [7] veram illam Gamalielis in concilio Judæorum sententiam : « Si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur ; si vero ex Deo, non poteritis dissolvere illud ». Quod igitur id quod per Leonem Pontificem factum est, ut translatum ante Occidentale imperium in Orientem revocatum fuerit in Occidentem, et semper steterit, et hactenus perseveret, nonnisi divino consilio id factum esse, vel fieri potuisse, nemo prudens inficias ire poterit. Sed et quod totum id sit opus Dei, utique ut quod factum est, ita fieret per Romanum Pontificem totius Christianæ religionis antistitem, æque divina dispositio fuit.

[1] Dan. IV. — [2] Prov. VIII. — [3] Joan. XIX. — [4] Eccli. X. — [5] Ibid. — [6] Matth. XXI. — [7] Act. V.

10. Quis enim negandum putet, concessum Christi Ecclesiæ, quod scimus traditum Synagogæ? in qua Deus per ministerium sacerdotum, ut voluit, abstulit et transtulit regna, novosque divinæ ex voluntatis arbitrio reges instituit. Ita per Samuelem primum Judæorum regem Saulem creari [1] voluit, et per eumdem ex ipso in Davidem [2] transferri. Sic et per Eliam [3] et Elisæum transmitti regnum e domo Achab in Jehu, et restitui illud rursum per Joiadam [4] sacerdotem. Sic pariter etiam externum regnum Syriæ disponi voluit per Eliam, dum jussit ei, ut Hazael [5] famulum regis Benhadad ungeret regem Syriæ.

Secundum ergo quod dictum est a Domino ad Jeremiam [6] : « Constitui te hodie super gentes et regna, ut evellas et destruas et dissipes, plantes et ædifices », impleri id voluit in Ecclesia sua, de qua mystice dictum [7] : « Major erit gloria domus hujus quam primæ ». Nempe præstantiorem fore Ecclesiæ gloriam, quam Synagogæ. Sed et ministros novæ legis longe superare gloriæ splendore ministros antiquæ legis, firmissima assertione Paulus [8] docuit verbis illis : « Si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur : quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria ? Nam si ministratio damnationis in gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria ». Si igitur in Veteri Testamento per sacerdotes servos suos voluit Deus reges institui, et regna transferri : quomodo non et id concessum ab eo dixerimus sacerdotibus novæ legis ?

11. Ista quidem ex convenientia : ex qua pariter asserendum, quod cum in Ecclesia (ut est omnium Orthodoxorum sententia) super omnes emineat visibile caput Romanus antistes, jureque semper prædicatus ipse Catholicæ Ecclesiæ episcopus : ista per ipsum præstari conveniens fuisse, quisque sapiens affirmabit, consentietque æque conveniens extitisse, translationem istam, de qua est sermo, impleri potissimum debuisse per talem sanctissimum Pontificem, mitissimum super omnes homines, super quem Deus præ cæteris ostendisset omnipotentiam suam, eripiendo eum de manibus hostium, et sanando immaniter trucidatum ; quem et oculis orbatum, et lingua radicitus præcisum, tanto miraculo videntem reddidisset atque loquentem ; cum alioqui etiam per ministros aliquando, qui male audirent, suam in his perfici

[1] 1. Reg. IX. X. — [2] 1. Reg. XVI. — [3] 3. Reg. XIX. 4. Reg. IX. — [4] 2. Par. XXIII. — [5] 3. Reg. XIX. — [6] Jerem. I. — [7] Agg. II. — [8] 2. Cor. III.

voluerit voluntatem; uti accidit de eo, qui missus est ungere Jehu in regem [1]: licet enim putaretur insanus et diceretur falsa locutus: movit tamen Deus animos eorumdem, qui talia de eo crederent ac prædicarent, ut ejus dictis fidem adhiberent et obedirent, et quæ essent ab eo dicta, suo ministerio adimplerent. Tanta est vis divinæ potentiæ, ut quæ Deus vult, per quem vult (qualiscumque is sit) impleri velit, frustra omnibus repugnantibus.

12. Quod igitur (uti ostendimus) conveniens fuit per Leonem impleri, pariter decens fuisse in Carolo Magno expleri, nemo puto erit, qui secus senserit, utpote viro piissimo, fortissimo, mitissimo, justissimo, adjice et doctissimo, de Ecclesia Catholica, et statu publico semper in omnibus optime merito, optimis Christianis principibus in omnibus coæquando, et in multis etiam præferendo. Si cui igitur fuit istiusmodi beneficium divinitus conferendum, per quem potius, quam per Leonem, et in quem melius, quam in Carolum? Sed et quando opportunius, quam hoc tempore? Jacebant absque possessore titulus juraque Occidentalis imperii, a Græcis ob hæreses, quibus pertinacius inhæsissent, juste Pontificia auctoritate sublata: nec enim dignus est habitus Constantinus, licet Catholicus, et de fide Catholica bene meritus videretur, cui restitui deberet, utpote qui ablatos a prædecessoribus hæreticis imperatoribus archiepiscopatus et episcopatus, qui essent immediate sub juribus Romanæ Ecclesiæ, et dempta ejusdem amplissima patrimonia, admonitus licet per Hadrianum Pontificem, minime restituere voluisset, ob quam causam ejus sententia excommunicandus esset, atque hæreticus decernendus. Sunt ista omnia expressa in fine Epistolæ ejusdem Hadriani Pontificis ad Carolum magnum data pro defensione Nicæni secundi Concilii.

13. Sed quod conveniens fuisse dictum est, idem pariter utile et necessarium etiam extitisse, si quis tempora posteriora consideret, non negabit. Quam deforme et penitus indecens esset, ut Orientali imperio in deterius, atque in ruinam penitus prolabente, posteriores qui fuerunt schismatici ab Occidentali Ecclesia divisi, iidem dicerentur Occidentalis orbis imperatores, cui nec religione communicarent? Sed quanto deformius ut idem jus ac titulus propagaretur in Turcas Christianæ religionis infensissimos hostes, in quos Dei indignatione, in ultionem populorum schismaticorum, traditum est destruendum potius quam regendum Orientis imperium? Quo nomine plurimas omnium bonorum auctori Deo optimo maximo gratias agendas esse, sed et tantæ rei ministro Leoni Pontifici esse pariter persolvendas, fidelis nemo negarit, nisi Novator hæreticus, Catholicæ Ecclesiæ perduellis, et Romanorum Pontificum infensissimus hostis, suomet judicio condemnatus extra corpus Ecclesiæ exulare, qui communi totius corporis bono non gaudeat, sed secundum illud Davidicum [1]: « Peccator videbit et irascetur, dentibus suis fremet et tabescet », doleat infelix, obtrectet, furat, clamet, stridat, adversariumque stylum exacuat.

14. Quod autem ex convenientia, utilitate exigente, et necessitate poscente, Deo volente, factum diximus: idipsum ex insita ipsi Romano Pontifici concessa divinitus auctoritate fuisse impletum, pariter affirmamus. Neget si quis ista, plane impius et infidelis ac rerum Ecclesiasticarum penitus rudis esse convincitur. Convertat iste oculos in antiquiorem Ecclesiam, quam dicimus Synagogam, et videbit sacerdotes antiquæ legis ejusmodi auctoritate non caruisse, fuisseque apud eos Concilium magnum Judæorum pontificum ac primarii summique omnium sacerdotis, penes quos inter alia potestas esset, de regibus judicare, ut si causa exigeret, e throno dimitteret, et in ejus locum alium subrogaret, quorum amplissimam potestatem Herodes tyrannus ejus judicio postulatus aliquando veritus, ejusmodi Concilium mutavit, occisis illis, suffectis aliis, quos sciret sibi consentientes, ut Josepho auctore, tomo primo Annalium, suo loco narravimus. Dixerisne tu, Christi Ecclesiam ejusmodi potestate caruisse, quæ etiam in Synagoga vigebat? cum ampliora charismatum dona collata esse Christi Ecclesiæ quam Synagogæ, fuerit semper absque controversia una semper omnium Orthodoxorum sententia?

15. Hanc potestatem esse in Ecclesia Dei, et in ipso Pontifice primario residere, posseque ipsum, si causa postulet, Apostolica plenissima potestate infestum Ecclesiæ regem, sive imperatorem deponere, inque locum ipsius justum et pium sufficere, ex Dei verbo, jure divino et lege naturæ necessaria assumptione probari, exploratissimum est.

Si enim Christi verbo unus in primis a Christo Redemptore jussus est Petrus pascere suas [2] oves, pascere agnos: ex ovium Christi numero demoveas necesse est reges et imperatores, si a Petri eos segreges pastorali regimine atque censura; ut opus sit inter [3] hædos colloces, quos ab ovibus segregas; nisi velis eos potius inter leones, lupos, dracones, et alias feras bestias numerare: sed et de his æque Petro dictum scias [4]: « Occide et manduca ». Verum inter Christi oves recensendos esse principes omnes, nemo Orthodoxorum aut hæreticorum hactenus dubitavit, cum secus sentire nihil aliud sit, quam eos inter reprobos collocare.

16. Cum igitur superiori tomo, et aliis omnibus sequentibus, doctrina et exemplis frequentissime iteratis sit clarissima luce demonstratum, Romanum Pontificem præsidere Patrem atque pastorem Ecclesiæ universæ, idque semper fuerit a sanctis Patribus cognitum et declaratum, et præsenti sæculo nostro plurimorum scriptione libro-

[1] 3. Reg. IX.

[1] Psal. XI. — [2] Joan. XXI. — [3] Matth. XXV. — [4] Act. X.

rum a veris Orthodoxis iisdemque doctissimis adversus novatores hæreticos demonstratum: si Pontifex Romanus est pastor, utique et principes oves illi subjici (si non insanis) debeas affirmare, et ipsum his præesse debere, simul asserere. Ex quo ordine hierarchico necessario sequitur, ut si quævis ovium erret, corrigenda sit a pastore. Et si error adeo sit perseverans, ut non solum nolit ipsa sanari, sed quærat alias perdere, plane fatui et non prudentis pastoris erit, eam non extra gregem abjicere. Sed da aliquem non existentem ovem, sed mentientem, oviumque pelle contectum lupum includere, quid aget pastor? quid ipsi faciendum omnes alii suadebunt, nisi longe procul (quisquis iste fuerit) abjicere? nec est istud politicum statum destruere, sed perficere et conservare.

17. Etenim natura docet hoc ipsum, ut præsidens animus corpori, sectionem imperet putridi membri, cujus sit desperata curatio [1]. Sumus nos invicem membra, et omnes unum corpus in Christo, in quo caput cæteris præstare membris quis neget, et animam corpori imperare quis dubitet? divinamque potestatem humanæ, cælestem terrenæ, spiritualem carnali præesse debere quis non affirmet? Ita Paulus, qui ad conservationem politici status hæc dixit [2]: « Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit », de principibus loquens. Sed idem dicit cunctis Christianis, simulque principibus [3]: « Obedite præpositis vestris, et subjacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri ». Idemque in omnes discolos vigilare Apostolicam disciplinam sic docet [4]: « Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum ». Et paulo post: « In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, etc. » Et Petrus qui dicebat [5]: « Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sic regi, quasi præcellenti, etc. » Idem adversus male judicantes sublimiores potestates [6]: « Oportet, inquit, obedire magis Deo, quam hominibus ». Et qui dixit episcopis [7]: « Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee, et non dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo ». Idem ipse [8] Ananiam et Saphiram mentientes Spiritui sancto interfecit spiritu oris sui; ut intelligeret unusquisque, sic in divinis verbis insinuari humilitatem, ut velit Deus conservatam esse in omnibus potestatem.

18. Hinc factum est ut Gregorius Magnus, idemque ejus nominis primus, mitissimus super omnes homines, et corde humillimus, pro conservatione tamen bonorum xenodochii et monasterii ipsos Francorum reges regno privet, si quid ab eisdem abstulerint piis locis. Nam in privilegio concesso Augustodunensi xenodochio, hæc ad finem ipsius habet [9]: « Si quis vero regum, sacerdotum, judicum, ac personarum sæcularium hanc Constitutionis nostræ paginam agnoscens, contra eam venire tentaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat ». Habet eadem [1] in Privilegio concesso monasterio S. Medardi Suessionensi. Si igitur ob unius hospitalis domus, vel monasterii unius invasa a regibus bona, eis S. Gregorius regno privationem comminetur: quid agant successores ejus, cum viderint reges et imperatores universam Ecclesiam, sive bellorum vi, sive hæresibus pessumdare? ut non mireris si alter Gregorius ejus nominis secundus æque sanctus imperatorem hæreticum et invasorem rerum Ecclesiæ Romanæ in Oriente (ut vidimus) privaverit juribus Occidentalis imperii, quæ hic Pontifex, de quo est sermo, contulit meritissimo Carolo Magno Ecclesiæ defensori.

19. His offensum crabronum examen excitatum exsurgit, et exserto aculeo obvium quemque petit. Talis est Novatorum hujus temporis schola, cujus qui in historica facultate apud eos esse profitebatur antistes, commentarium [2] scripsit adversus eos, qui assererent collatum esse Occidentis imperium per Romanum Pontificem in Carolum Magnum: quam quidem scriptionem si quis mendaciorum nuncupaverit officinam, proprio quidem titulo mendax opus inscripserit. Cum nescio an quis alius sit inveniri hujus temporis scriptor, qui plura, majora, patentiora dicam et putentiora, ac magis deformia, una simul in uno volumine, mendacia coacervaverit. Qui ista non credit, et figura hyperbolis, amplificationis causa nos uti existimet; inspiciat ipse oculis easdem, tanquam in nundinis palam expositas merces patentes omnibus factas. Qui enim ejusdem officinæ abdita penetravit, veritatis lucerna singula perscrutatus, quæ tenebrarum erant offusa caligine qualia essent non omnibus nota, jam adversaria scriptione palam fecit, et cunctis perspicue demonstravit vir doctissimus Bellarminus, hodie collegii Apostolici decus et ornamentum, cardinalis amplissimus, qui id, quod conatus est, adeo est feliciter consecutus, ut nobis vel aliis non sit admodum laborandum, sed gratulandum potius, uti potentissimo vindici veritatis; agendæque gratiæ quod labore plurimo liberaverit immittendi falcem in adeo densam immensamque mendaciorum silvam: nam contemnendus est potius, quam confutandus ille, qui mendaciorum frigidus defensor accedens, post collapsos tuba [3] Josue muros Jericho, levem maceriem excitavit, quæ sponte corruat, indigna penitus, ut ad ejus demolitionem iterum buccina sacerdotalis insonet.

20. Cum igitur Dei et Apostolicæ Sedis gratia totum hoc, quod acceperunt, Occidentalis orbis imperatores se consecutos intelligant: par est utrisque Deo atque Apostolicæ Sedi gratos esse, non immemores, quod cujus facultatis est dare, ejus-

[1] Rom. XII. — [2] Rom. XIII. — [3] Hebr. XIII. — [4] 2. Cor. X. — [5] 1. Petr. II. — [6] Act. V. — [7] 1. Petr. V. — [8] Act. V. — [9] Greg. l. XI. Ep. X. Ind. VI.

[1] Greg. l. XII. Ep. XXXII. Ind. VII. — [2] Suggillat auctor Centuriatores, et eorum principem Matthiam Illyricum. — [3] Jos. VI.

dem est potestatis adimere, et pro Ecclesia sancta sua exsurgere vindicem Christum Dominum, qui est comminatus Hebræis: « Auferetur[1], inquit, a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus ». Quod quidem cum eis atque cum aliis gentibus sæpe factum, produnt sæculis cunctis Annales. Sed magna Dei benignitate inde parta est imperio Occidentali securitas, ut maneat semper, quia ædificata est supra petram tanta moles structuræ: quod[2] Domini verba demonstrant, et exempla declarant. Stetit enim immobile et inconcussum, percussum licet et exagitatum valde imperium Orientis, quandiu ejus inhæserunt fundamenta petræ; ubi vero eadem sæpe nutantia sunt inde omnino dimota: mox totum corruit ingenti fragore, nec amplius exsurrexit. Sed jam cœptam historiam prosequamur.

21. *Carolus munificus erga Ecclesias, reorum punitor.* — Quas autem tunc post coronationem idem Carolus oblationes obtulerit Romanis Basilicis, habes apud Anastasium verbis istis: « Post celebrationem missarum obtulit ipse serenissimus domnus Carolus imperator mensam argenteam cum pedibus suis, pensantem libras..... Sed et in Confessione ejusdem Dei Apostoli una cum præcellente filio suo rege et filiabus diversa vasa ex auro purissimo in ministerium ipsius sancti, pensantia libras....... sed et coronam auream cum gemmis majoribus, quæ pendet super altare, pensantem libras quinquaginta quinque, et patenam auream majorem cum gemmis diversis, pensantem libras triginta, et calicem majorem cum gemmis et ansis duabus, pensantem libras octo. Item calicem communiorem fundatum cum scyphone, pensantem triginta septem libras: imo et calicem alium majorem fundatum, pensantem libras triginta sex.

« Obtulit et super altare sanctissimum B. Pauli Apostoli mensam argenteam minorem cum pedibus, pensantem libras quinquaginta quinque, cum diversis vasis miræ magnitudinis, quæ ad usum ipsius mensæ pertinent.

« Item in Basilica Salvatoris Domini nostri, quam Constantinianam vocant, obtulit Crucem cum gemmis hyacinthinis, quam almificus Pontifex in litania præcedere constituit, secundum petitionem ipsius piissimi imperatoris. Item et altare cum columnis argenteis et ciborio, verum etiam et Evangelium ex auro mundissimo cum gemmis ornatum, pensans libras.....

« Item et in Basilica Dei Genitricis Ad præsepe obtulit siclumaca argentea majora, pensantia libras..... » Hucusque de oblationibus Caroli imperatoris. Post hæc vero de exilio perditissimorum damnatorum hominum ista subjicit:

22. « Postmodum vero dum deducti fuissent iniquissimi illi malefactores, videlicet Paschalis et Campulus, et sequaces eorum in præsentia piissimi domni imperatoris, circumstantibus nobilissimis Francis et Romanis, et omnes simul exprobrantes de malis ipsorum consiliis et operationibus, increpabat Campulus Paschalem, dicendo: Mala hora faciem tuam vidi, eo quod tu me misisti in istud periculum, et cæteri similiter, alter alterum condemnans, manifestabant suum ipsorum reatum. Quos cum tales iniquos cognovisset piissimus imperator, in partes Franciæ misit ». Hucusque de his apud Anastasium.

Eodem autem die, quo Leo Pontifex coram populo se purgavit[1], « Zacharias presbyter, qui anno superiori missus fuerat ad loca sancta Hierosolymam cum eleemosynis, bene perfuncto legationis munere, cum duobus monachis, uno de monte Oliveti, altero de Sabæ monasterio de Oriente reversus, Romam venit, quos Joannes patriarcha ad regem misit: qui benedictionis causa claves sepulcri Dominici ac loci Calvariæ, claves etiam civitatis et montis Oliveti cum vexillo detulerunt. Quos rex benigne suscipiens, aliquot dies secum detinuit, et Aprili mense sequentis anni remuneratos absolvit ». Hæc ex Annalibus Francorum in Vita Caroli Magni.

23. Scribit Eginhardus, ipsum regem Sarracenorum, Aaron dictum, dono dedisse locum illum venerandi sepulcri ipsi Carolo. Sunt enim hæc verba Eginhardi: « Cum Aaron rege Persarum, qui, excepta India, totum pæne tenebat Orientem, talem Carolus habuit in amicitia concordiam, ut is gratiam ejus omnium, qui toto orbe terrarum erant, regum ac pontificum amicitiæ præponeret, solumque illum honore et amicitia sibi colendum judicaret; ac proinde cum legati ejus, quos cum donariis ad sacratissimum Domini ac Salvatoris nostri sepulcrum, locumque Resurrectionis miserat, ad eum venissent, et ei domini sui voluntatem indicassent, non solum, quæ petebant, fieri permisit, sed etiam sacrum illum et salutarem locum, ut illius potestati adscriberetur, concessit, et revertentibus legatis suos adjungens, inter vestes et aromata, et cæteras Orientalium terrarum opes ingentia illi dona transmisit, cum ei paucos ante annos, eum, quem tunc solum habebat, mitteret elephantem ». Hæc Eginhardus.

Sed de his monendus lector, quod cum sit de Carolo scriptum, quod recuperaverit Terram sanctam, quod ejusmodi claves acceperit: error ex eo natus, quod id factum armis dixerunt alii. Sed nonnisi donatione regis Sarracenorum id evenisse constat. Verum non hoc anno gesta sunt ista, cum paucos post annos a misso elephante accidisse testetur: cum tamen elephantis donum sequenti anno contigisse, suo loco dicturi sumus, ubi et de legatione ab eodem rege missa ad Carolum agemus anno sequenti. Hoc anno, quo expeditio Caroli Magni adversus Beneventanos viguit, Grimoaldo duce eidem refragante, contigit, quod Agobardus archiepiscopus Lugdunensis narrat accidisse prodigiosum in

[1] Matth. XXI. — [2] Matth. VII.

[1] Vita Caroli Magni hoc anno.

Galliis, quod creditum opera Grimoaldi factitatum : ait enim [1] :

« Ante hos paucos annos disseminata est quædam stultitia, cum esset mortalitas boum, ut dicerent Grimoaldum ducem Beneventanorum transmisisse homines cum pulveribus, quos spargerent per campos, et montes, prata et fontes, eo quod esset inimicus Christianissimo imperatori Carolo; et de ipso sparso pulvere mori boves. Propter quam causam multos comprehensos audivimus, et vidimus, et aliquos occisos, plerosque autem affixos tabulis in flumen projectos atque necatos : et quod mirum valde est comprehensi ipsi adversus se dicebant testimonium, habere se talem pulverem, et spargere. Ita namque diabolus occulto et justo Dei judicio, accepta in illos potestate, tantum eis succedere (suggerere) valebat, ut ipsi sibi essent testes fallaces ad mortem et neque disciplina, neque tortura, neque ipsa mors deterrebat illos, ut adversum semetipsos falsum dicere non auderent. Hoc ita ab omnibus credebatur, ut pæne pauci essent, quibus absurdissimum videretur. Nec rationabiliter pensabant unde fieri posset talis pulvis, de quo soli boves morerentur, non cætera animalia ; aut quomodo tantus portari posset per tam latissimas regiones, quos super spargere pulveribus homines non possunt, nec sibi Beneventani viri, et feminæ, senes et juvenes cum ternis carris, pulvere [1] carricatis egressi de regione fuissent. Tanta jam stultitia oppressit miserum mundum, ut nunc sic absurde res credantur a Christianis, quales nunquam antea ad credendum poterat quisque suadere paganis, Creatorem omnium ignorantibus. Hanc itaque rem propterea ad medium deduximus, quia huic, unde loquimur, similis est : et exemplum poterat vel (velut) exemplum tribuere de inani seductione, et vera sensus diminutione.

[1] Agob. cont. insulsam opin. vulgi de grand. et tonitr. in fin.

[1] Idiotismus pro onustis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6293.— Anno Æræ Hispan. 838.— Anno Hegiræ 184, inchoato die 31 Januar., Fer. 5. — Jesu Christi 800.
— Leonis III papæ 6. — Caroli imp. 1. Irenes iterum 4.

1. *Gesta hoc anno a Carolo.* — Ad num. 1 et seq. Annalista Lambecianus, qui hoc tempore vivebat, ait : « DCCC. Ipsam hyemem resedit apud Aquis-Palatio, et circa Quadragesimæ tempus circuivit villas suas, seu etiam corpora sanctorum, usque dum post Pascha pervenit Torones, ubi corpus beati Martini requiescit; et fuerunt cum eo filii sui Carolus et Pippinus. Sed et Clodoveus (id est, Ludovicus) ibi advenit filius ejus, necnon Liudgardis conjux domni regis ibi defuncta est, et facta ibi oratione solemniter, et cum pace reversus est ad propriam sedem. Et in æstivo tempore congregavit optimates et fideles suos ad Moguntiam civitatem, et cum cognovisset undique per omnes fines suos pacem, rememoravit de injuria, quam Romani Apostolico Leoni fecerunt, et direxit faciem suam, ut iret partibus Romæ, et ita fecit. Et ibi fecit conventum maximum episcoporum seu abbatum cum presbyteris, diaconibus et comitibus seu reliquo Christiano populo, et ibi venerunt in præsentia, qui ipsum Apostolicum condemnare voluerunt; et cum cognovisset rex, quia non propter aliam justitiam, sed per invidiam eum condemnare volebant, tunc visum est et ipsi piissimo principi Carolo et universis episcopis et sanctis Patribus, qui ibi adfuerunt, ut si ejus voluntas fuisset, et ipse petiisset, non tamen per eorum judicium, sed spontanea voluntate se purificare debuisset, et ita factum est. Et ipso sacramento expleto incipiebant illi sancti episcopi cum universo clero, seu ipso principe Carolo cum devoto Christiano populo hymnum TE DEUM laudamus, Te Dominum confitemur. Quo expleto et ipse rex et universus populus fidelis cum eo dabant laudem Deo, quia ipsum Apostolicum Leonem et sanum in corpore et in animo custoditum meruerunt habere ; et ipsam hyemem Romæ fecit ». Idem habet chronographus Moissiacensis, nisi quod post hæc verba, « et fuerunt cum eo filii sui Carolus et Pippinus et Ludovicus », vel ipse chronographus vel potius aliquis interpolator ista subjecit, « et disposuit regnum filiis suis ». At de regni illa divisione tunc a Carolo inter filios facta nullus annalista mentionem fecit, eaque sine dubio fictitia.

2. *Classem instituit adversus Normannos Gallias infestantes.* — Carolus « medio Martio mense Aquisgrani palatio digrediens littus Oceani Gallici

perlustravit, in ipso mari, quod tunc piratis infestum erat, classem instituit, præsidia disposuit, Pascha in Centulo apud sanctum Richarium celebravit. Indeque iterum per littus Oceani Ratumagum civitatem profectus est : ibique Sequana amne transmisso, Turonis ad sanctum Martinum orationis causa pervenit, moratus ibi dies aliquot propter adversam domnæ Liudgardæ conjugis valetudinem, quæ ibidem et defuncta et humata est. Obiit autem die pridie non. Jun. Inde per Aurelianos ac Parisios regressus Aquisgrani reversus est », inquit annalista Loiselianus, cui Metensis et Bertinianus cum Eginhardo in Annal. consentiunt, nisi quod Eginhardus habet, « in ipso mari, quod tunc piratis Nordmannicis infestum erat », quæ verba valde notanda; monachus enim Fontanellensis anonymus in libello de Miraculis S. Wandragesili abbatis Fontanellensis primi a Mabillonio publicato, sæc. II Benedictino, cap. 5, scribit : « Temporibus quo gravissima Danorum piratarum lues, Deo permittente, flagitiisque exigentibus nostris, Oceani littus infestum haberet, Galliarumque quaquaversum maxime adjacentes et contiguas fluvio Sequanæ misera cæde vastaret provincias, quod retroactis temporibus quando misericors Deus illius præcepta servante suo fuit cum populo nequaquam factum audivimus, sed neque relegimus, anno videlicet irruptionis suæ in prædictum magnum fluvium Sequanæ decimo octavo; ex quo vero Oceanum ingressi piraticam exercere aggressi fuerant, quinquagesimo octavo, regis autem præcellentissimi Caroli (sc. Calvi) decimo septimo, sanctissima ossa piique cineres præfati egregii confessoris Christi Wandregisili ac S. præsulis Ansberti ob metum et conculcationem horum nefandorum Gentilium de Fontanellæ monasterio propriis effossa sepulcris, ad ipsorum sanctorum prædium, quod dicitur Bladulfi-Villa, deportata sunt ». Ita anonymus ille, qui sæculo nono vixit, quique per annum XVII Caroli Calvi intelligit annum Christi DCCCLVIII, quod ex eodem auctore cap. 7, certo argumento Mabillonius demonstrat. Quare est hic primus annus infestationis a Nortmannis factæ in littora Oceani Gallici, annusque Christi DCCCXLI primus ex quo per Sequanam fl. in Gallias ingressi sunt. Annus enim ille XVII Caroli Calvi a die XX mensis Julii, quo Ludovico Aug. patri successit, proficiscitur. Harum duarum epocharum opera irruptiones Normannicas in Galliam annis suis certius reddemus.

3. *Pascha celebrat in monasterio S. Richarii.* — Centulense monasterium, quod sæculo septimo sanctus Richarius in paternò solo condidit, Carolus elegit, ut ibi Pascha celebraret, quia Angilbertus eidem percharus ejusdem monasterii abbas erat, et Alcuinus abbas monasterii sancti Martini, quem etiam valde diligebat, procul hinc non aberat. Baronius num. 1 dicit Centulense monasterium ab Angilberto erectum fuisse, eumque illi postea præfuisse. Verum monasterium illud a sancto *Richario* longe ante hæc tempora conditum, ut anno DCXL, num. 9 ostendimus, dum de hujus sancti morte, quæ anno circiter DCXLV contigit, verba fecimus. Angilbertus septimus illius monasterii abbas fuit, teste Ariulfo, in ejus Vita cap. 1, sed incertum, quo anno ad præfecturam illam evectus fuerit. In monumentis publicis non reperitur nominatus abbas ante an. DCCXCIV, quo in secunda sua legatione ad Hadrianum papam is eum non tantum abbatem, sed etiam ministrum capellæ vocat : « Directum a vestra clementissima præcelsa regali potentia suscepimus fidelem familiarem vestrum, videlicet Engilbertum abbatem et ministrum capellæ, qui pæne ab ipsis infantiæ rudimentis in palatio vestro enutritus est, et in omnibus consiliis vestris receptus », inquit Hadrianus. Ariulfus in Vita ejusdem Angilberti ad hæc Hadriani papæ verba respiciens, dicit eum a Carolo *primatem capellanorum* factum. Cointius vero anno DCCXCIV, num. 29 existimat, Ariulfum recte auctorem illarum litterarum interpretatum esse, sed eas suppositìtias credit, cum Angilbertus nunquam primas capellanorum fuerit. Quis enim, inquit, virum tanta nobilitate atque auctoritate conspicuum, unum ex minoribus capellanis fuisse credat ?

4. *S. Angilbertus archicapellanus sacri palatii non fuit.* — Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 1, in Elogio Historico sancti Angilberti num. 20, eam Epistolam Hadriani sinceram esse ac germanam non dubitat, sed arbitratur *archicapellani* dignitatem per hoc tempus divisam in duas fuisse, in honorariam scilicet ad legationes obeundas, et in ordinariam, ad regendum clerum palatii et negotia Ecclesiastica tractanda : et priorem quidem concessam *Angilberto*, Hildeboldo archiepiscopo Coloniensi posteriorem, ut scilicet semper præsens esset, qui causas ageret, qui palatinos clericos regeret, qui benediceret cibos regiæ mensæ; cum id officii archicapellano tribuat Theodulphus Aurelianensis episcopus in lib. 3, Carmine I. Denique Baluzius in Notis ad Epistolam XCVII Lupi Ferrariensis ad Hilduinum datam existimat, munus archicapellani sic tribui solitum a principe, ut ei, cui datum erat, adimi posset pro arbitrio ejus; cum Hilduinum moneat Lupus, ut quia scire non potest quam diuturna futura sit hæc administratio, tempore bene utatur, justumque se in judiciis reddendis exhibeat. Quod si ea dignitas perpetua non fuit, Angilbertus archicapellanus esse potuit. Verum hanc dignitatem fuisse perpetuam et Angilbertum archicapellanum non fuisse non videtur in dubium revocari posse, post hæc Hincmari verba in opusculo XIV : « Tempore Pippini et Caroli hoc ministerium consensu episcoporum per Fulradum presbyterum, tempore etiam Caroli per Engelramnum et Hildiboldum episcopos, tempore denique Hlwdovici per Hilduinum presbyterum, et post eum per Fulconem item presbyterum, deinde per Drogonem episcopum extitit hoc ministerium executum ». Hildiboldus enim archiepiscopus Coloniensis et tertius sacri palatii

capellanus secundum Hincmarum, superstes fuit tam Carolo Magno quam Angilberto.

5. *Sed summus cancellarius archicapellanus dictus.* — Res itaque Ecclesiasticas in palatio non curavit Angilbertus, sed sæculares, et Caroli M. cancellarius fuit. Cancellaria enim capella sæpe appellabatur, quod in capella principis, seu oratorio, archivum, diplomata et regni monumenta olim, ut et hodie asservarentur, uti Ducangius in suo Glossario verbo *capella* aliquot testimoniis ostendit. Hinc scribæ, secretarii et amanuenses *regii capellani* dicti, et summus cancellarius archicapellanus nuncupatus, ut anno DCCCXXVI, num. 9, de Eginhardo loquentes ostendemus. In Epistola LXXXIII, apud Alcuinum vocatur a Carolo M. *auricularius*, ab eodem Alcuino Epistola LXIII ad Hadrianum papam regiæ voluntatis *secretarius*, in ejus Vita num. 2 dicitur *silentiarius*, et in Epistola Caroli regis ad Leonem papam *manuensis familiaritatis*, scilicet Leonis cum Carolo, quæ omnia officia in cancellarium cadunt. Villelmus Neubrigensis lib. 5, cap. 27 : « Eliensis episcopus ad auriculam principis pro officio positus; nam cancellarius erat regius ». Idem itaque auricularius ac consiliarius, et amanuensis idem ac secretarius. Nec refert quod nulla Diplomata Caroli nomine Angilberti subsignata et recognita extent; nulla enim etiam Eginhardi nomine notata extant; et ex iis pleraque sine subscriptione sunt; in aliis nomen tantum oppidi, in quo ea emissa exhibetur, et in paucissimis nomen secretarii, qui scripsit, aut cancellarii, qui recognovit, annotatur. Certe nunquam incidi in aliquod Diploma, in cujus fine Eginhardi nomen legatur, cum tamen certum sit eum fuisse primum cancellarium seu capellanum, et postea summum cancellarium seu archicapellanum.

6. *Solvuntur dubia in contrarium.* — Conjectura Cointii vim nullam habet; cum litteræ laudatæ Hadriani, in quibus Angilbertus dicitur *minister capellæ*, regiæ scilicet, non denotent eum fuisse archicapellanum, ut ipse eas perperam interpretatur. Neque etiam ex eodem titulo cum Mabillonio inferri potest *archicapellani* dignitatem in duas divisam fuisse, in honorariam scilicet et ordinariam; cum hujus honorariæ dignitatis nullum exemplum afferri possit; et quicumque in monumentis antiquis archicapellani nuncupantur, ordinarii fuerint et toto vitæ tempore munus illud gesserint. Lupus enim in Epistola citata XCVII ad Hilduinum, qui archicapellanus et ætate provectus erat, satis ostendit, se non de diuturnitate hujus dignitatis, sed de diuturnitate vitæ loqui. Hæc ejus verba : « Exercete ubicumque potestis justitiam, et quibuscumque sufficitis impendite misericordiam : quia qui vobis bene agendi facultatem largitus est, quandiu id permissurus sit, ignoratis. Ipsius vox est : Vigilate, quia nescitis diem neque horam. Matthæi XXV ». *Angilbertus* monasterium Centulense plurimum amplificavit; tres enim eo in loco erexit Basilicas, ad quas per triangulare claustrum seu dormitorium iter continuum erat : in quibus Acæmetarum more perpetua jugisque Psalmodia celebrabatur. In his Æræ multæ, reliquiarum sacrarum et ornamentorum immensa suppellex : quæ omnia vel contulit *Angilbertus*, vel Carolo donante promeruit, ut videre est apud Ariulfum monachum Centulensem in ejus Vita, ubi pluribus hæc prosequitur. Præterea *sancti Richarii* Centulensis monasterii fundatoris Vitam per Alcuinum elegantiori stylo expoliri curavit, quod ei injunxit hoc anno Carolus, cum Pascha eo in monasterio celebravit. Alcuinus tamen statim manum operi admovere non potuit, ut ipsemet in Præfatione ad eam Vitam testatur, et ex eo etiam liquet, cum ea Præfatio dicata sit *piissimo sanctæ Ecclesiæ tutori, gratia Dei semper Augusto Carolo;* is autem in die Nativitatis Christi currentis anni Augustus nuncupatus, ut mox videbimus.

7. *Moritur Liudgarda regina.* — Carolus Centula egressus Rothomagum venit, indeque Turonos, ubi Alcuinus abbas erat monasterii sancti Martini, et moratus est « ibi dies aliquot propter adversam domnæ Liudgardæ conjugis valetudinem, quæ ibidem et defuncta et humata est; obiit autem pridie non. Jun. », inquit annalista Loiselianus. De Liudgardæ obitu duas Alcuinus ad Carolum litteras dedit, quæ ordine sunt XXI et XXII, quibus afflictum ejus a mœrore animum erexit. Eginhardus in Vita Caroli M. de ejus uxoribus loquens ait : « Laudgardim Alemannam duxit, de qua nihil liberorum tulit. Post cujus mortem quatuor habuit concubinas, Mathalgardim scilicet, quæ peperit ei filiam nomine Rothildim : Gersuindam Saxonici generis, de qua ei filia nomine Adeldrudis nata est : et reginam quæ ei Drogonem et Hugum genuit, et Adelluidam, ex qua Theodoricum procreavit ». Ubi Eginhardus non dicit, quod eas concubinas simul habuerit, sed tantum quod eas post Liudgardæ mortem habuit, sed successive et diversis temporibus. Cointius anno DCCCIII, num. 49 et alibi contendit, tam Himiltrudem, ex qua Carolus Pippinum suscepit, quam quatuor præfatas feminas legitimo connubio ei copulatas fuisse. Verum paradoxum illud contra Eginhardi et antiquorum, qui eas semper concubinas appellant, fidem non est admittendum.

8. *Carolus Romam proficiscitur.* — Cupiebat Carolus, ut Alcuinus secum Romam veniret, sed is valde ætate provectus ad illud iter suscipiendum induci non potuit : « Quod vestræ benignitatis litteræ », inquit in Epistola XIII ad eum data, « Flacco taciturnitatis culpam ingerunt, quem fervor mensis Augusti desidem, non voluntatis efficacia pigrum efficit, etc. Nos lacrymis absentiam, et precibus iter vestrum continuis prosequimur, etc. » Recitat eas litteras Baronius in Appendice ad hunc annum. Carolus vero « mense Augusto inchoante Moguntiacum veniens, iter in Italiam conduxit », inquit

annalista Loiselianus, ideoque eo mense litteras illas ab Alcuino accepit. Moguntia Carolus « profectus cum exercitu Ravennam venit : ibique septem non amplius dies moratus, Pippinum filium suum cum eodem exercitu in terram Beneventanorum ire jussit : movensque Ravenna simul cum filio, Anconam usque pervenit. Quo ibi dimisso, Romam proficiscitur », inquit Eginhardus in Annalibus, qui addit Carolum Romam pervenisse *VIII kal. Decemb.*

9. *Gesta Romæ a Carolo.* — A num. 3 ad 22. Annalista Lambecianus, qui annum a Nativitate Christi exorditur, de adventu Caroli Romam hæc habet : « DCCCI. Et quia tunc cessabat a parte Græcorum nomen imperatoris, et femineum imperium apud se habebat, tunc visum est et ipso Apostolico Leoni et universis sanctis Patribus, qui in ipso consilio aderant, seu (loco *et*, ut alibi sæpe) reliquo Christiano populo, ut ipsum Carolum regem Francorum imperatorem nominare debuissent, qui ipsam Romam tenebat, ubi semper Cæsares sedere soliti erant, seu reliquas sedes quas ipse per Italiam seu Galliam, necnon et Germaniam tenebat; quia Deus omnipotens has omnes sedes in potestatem ejus concessit; ideo justum eis esse videbatur, ut ipse cum Dei adjutorio, et universo Christiano populo petente, ipsum nomen haberet. Quorum petitionem ipse rex Carolus denegare noluit, sed cum omni humilitate subjectus Deo et petitioni sacerdotum et universi Christiani populi, in ipsa Nativitate Domini nostri Jesu Christi ipsum nomen imperatoris cum consecratione domni Leonis papæ suscepit. Et ibi primus omnium ipsam sanctam Ecclesiam Romanam de ea discordia, quam inter se habuerunt ad pacem et concordiam revocavit, et ibi celebravit Pascha ». Quæ verba exscripsit chronographus Moissiacensis, paucissimis mutatis. Ex his, aliisque, quæ hujus anni initio ex eodem annalista retulimus, lucem accipiunt quæ Baronius ex Anastasio in Vita Leonis III narrat a Carolo Romæ gesta fuisse.

10. *Augustus et imp. a Leone III dictus.* — Ipso Natalis Christi die Carolum a Leone papa imperatorem et Augustum nuncupatum esse tradunt omnes auctores Latini, nec ab eis dissentit Theophanes, qui ait id factum *Indictione nona*, *mensis Decembris die vicesimo quinto*, vel *octavo kalendas Januarias Indictionis nonæ*, ut legitur in versione Anastasii et in auctore Miscellæ. Quare nonnisi memoriæ lapsu Baronius num. 4 scribit, Theophanem perperam tradere, id contigisse *kalendis Januarii*. Non recte etiam scribit cardinalis doctissimus translatum tunc fuisse a Leone III imperium in Carolum, aut, ut Bellarminus lib. 1 de translatione imperii cap. 4 loquitur, translatum fuisse Occidentale imperium a potestate Græcorum ad ditionem Francorum. Vox enim translationis rem gestam non bene explicat, quia *Irene* imperatrix Orientis nihil de jure suo aut remisit aut amisit. Præterea imperium Occidentale exstinctum erat, ideoque in aliquem principem transferri non poterat, sed tantum renovari; quod et reapse præstitit Leo, ut demonstrant numismata Caroli, quæ adhuc supersunt, in quibus legitur, RENOVATIO IMPERII. Quare hanc renovationem recte explicavit Sigonius lib. 4 de regno Italiæ ad annum DCCCI, ubi inquit : « Hunc dignitatis imperatoriæ titulum, cum in Momyllo Augustulo, ultimo Occidentis imperatore, ante trecentos ferme annos sub regnum Gothorum in Italia defecisset, in eodem Occidente Pontifex renovavit, ut haberet Ecclesia Romana adversus infideles, hæreticos ac seditiosos, tutorem, cujus officium repudiasse jampridem imperator Orientis videretur ». Eginhardus in Annal. de Carolo ait, « omisso patricii nomine, imperator et Augustus appellatus », quia cum Romanæ Ecclesiæ defensio in titulo imperatoris Carolo collato comprehenderetur, frustra *patricii* titulum retinuisset.

11. *Quas ditiones obtineret.* — Quantascumque *Carolus* provincias, ut historici Francici observant, intra veteres Occidentalis imperii fines possidebat, eas partim hæreditaria sibi successione devolutas, partim legitimo bello partas, aut spontanea populorum deditione traditas acceperat. *Irene* Augusta præter Orientem nonnullas in Occidente provincias obtinebat, atque in ipsa Italia ducatum Neapolitanum, et quidquid ultra Cervarum ac Silarum fluvios ad fretum usque Siculum porrigitur. Carolus universam Galliam; in Hispania quidquid a Pyrenæis jugis occurrit ad Rubricatum usque amnem cum Balearibus insulis; in Italia quidquid Longobardicæ ditionis fuerat, cum adjacentibus Istria et Liburnia, insulaque Corsica; Rhætiam quoque, Vindeliciam, Noricum, et quidquid Danubium et Alpes interjacet; atque ultra Danubium partem non modicam Pannoniarum et Germaniam non tantum cis Albim; sed etiam ulterius ad Oderam usque flumen, et ad mare Balticum, in sua tenebat potestate. Carolinæ ditiones intra limites Occidentalis imperii, partim erant, partim non erant; imperatores enim Occidentis ultra Rhenum et Danubium vix quid unquam possederunt. *Leo*, cum coronam imposuit Carolo, speravit facilius ei nupturam Irenem Augustam, si prius imperatorem Romæ coronatum resciret. Quod quanto Christianæ Reipublicæ foret emolumento, nemo non intelligebat. *Pippinus* Caroli filius relicto cum exercitu *Winigiso* duce Spoletano, qui bellum ad comprimendam Grimoaldi ducis Beneventani rebellionem susceptum perficeret, in Urbem venit, ubi unctus est in regem, Italiæ scilicet, ut habet Anastasius in Leone III.

12. *Ante hæc tempora anni Incarnat. a Natali Christi inchoati.* — Sigebertus, Regino, Hermannus Contractus in Chronicis, et plerique annalistæ Francorum coronationem Caroli cum anno DCCCI copulant, quia cum die Nativitatis Christi peracta fuerit, ab eo die auctores isti annos Christi exordiuntur, eamque etiam ob causam tam illi, quam Marianus Scotus mortem Hadriani papæ, quæ die

Nativitatis Christi anni DCCXCV accidit, cum anno DCCXCVI alligant. Certe ante præsentem Christi annum Æra Incarnationis a die Nativitatis Christi in Francia initium sumebat, quod vel solæ Synodi Germanica et Suessionensis extra omne dubium ponunt, ut in illis exponendis ostendimus. Quoad *Indictionis* notam, nullus Francorum regum ante Carolum, nec ipse ante assumptum imperatoriæ dignitatis titulum, in suis Diplomatis et præceptis ea usus est; etsi aliquando in iis ea legitur, interpolatoribus attribuenda. Verum *Carolus* statim ac imperator acclamatus fuit, Orientalium imperatorum more *consulem* se dixit, et *Indictionis* characterem suis Diplomatis addidit : quod utrumque variis infra exemplis demonstrabitur.

13. *Joannes per hæc tempora patriarcha Hierosolymorum non fuit.* — Ad num. 22 et seq. Monachus Egolismensis in Vita Caroli Magni loquens de iis, quæ hoc anno Romæ gesta, dum ibi Carolus esset, ait : « Eadem die (nempe VIII kalend. Decemb.) Zacharias cum duobus monachis, uno de Monte Oliveti, altero de sancto Sabo de Oriente reversus Romam venit, quos patriarcha ad regem misit. Qui benedictionis causa claves sepulcri Dominici ac loci Calvariæ, claves etiam civitatis et Montis Oliveti cum vexillo detulerunt : quos rex benigne suscipiens, aliquot dies secum detinuit, et Aprili mense remuneratos absolvit ». Refert eumdem locum Baronius, sed nactus erat Codicem interpolatum, in quo legebatur, *quos Joannes patriarcha ad regem misit.* Nam Joannis nomen in eum locum intrusum; cum nec in aliis exemplaribus laudatæ Vitæ Caroli M. nec in Reginone, nec in Eginhardi Annalibus, nec in annalistis Metensi, Bertiniano, aliisque, qui eamdem rem narrant, patriarchæ nomen exprimatur. Porro certum est, non *Joannem* per hæc tempora Ecclesiæ Hierosolymitanæ præfuisse, sed *Georgium*, quem supra ostendimus successisse Eliæ, qui tempore septimæ Synodi a sua Ecclesia exulabat, ad quam ante mortem restitutus est. Fictitius iste patriarcha acceptus ex Antiquitatibus San-Dionysianis a Doubleto editis lib. 4, cap. 3, ubi multa de Carolo Magno fabulosa habet. Ait enim *Joannem* patriarcham Hierosolymitanum a Saracenis e sua sede pulsum ad Constantinum imp. ejusque filium Leonem Constantinopolim fugisse, conjunctimque cum utroque, quibus novissimam Christianorum in Palæstina calamitatem exposuerat, nuntios ac litteras ad Carolum imp. direxisse cum hac Epigraphe : « Servus servorum Dei Joannes urbis Hierusalem divina misericordia episcopus, etc. » Addit Doubletus, *Carolum* lectis litteris et ab archiepiscopo Rhemensi Tilpino explicatis, præcepisse, ut omnes arma sumerent; perrexisse in Orientem, urbem Hierosolymam, totamque terram, quam sanctam cognominant, eripuisse Saracenis, indeque Constantinopolim venisse, et onustum reliquiis Aquisgranum, indeque ad monasterium San-Dionysianum rediisse. Mitto alias fabulas in eadem narratione contentas, quia inter eruditos convenit, *Carolum* nunquam Hierosolymam, nec Constantinopolim profectum esse. Cointius hoc anno num. 28 et seqq. pluribus fabulam illam confutat, quibus superfluum esset aliquid addere. Is tamen perperam num. 27 fictitium illum *Joannem* pro vero patriarcha Hierosolymitano habet, et de isto interpretandos esse censet auctores laudatos, qui de patriarcha Hierosolymitano, ejus nomine non expresso, verba faciunt. Sed ex patriarcharum Hierosolymitanorum serie a nobis in hoc opere accurate consignata, manifestum est, nullum *Joannem,* regni et imperii Caroli tempore, Ecclesiæ Hierosolymitanæ præfuisse.

14. *Aaron calipha Saracenorum legatos ad Carolum mittit.* — Quoad claves sepulcri Dominici ad Carolum missas, Eginhardus in Vita Caroli M. de ea legatione hæc habet : « Cum Aaron rege Persarum, qui excepta India, totum pæne tenebat Orientem, talem habuit in amicitia concordiam (Carolus scilicet), ut is gratiam ejus omnium, qui in toto orbe terrarum erant, regum ac principum amicitiæ præponeret, solumque illum honore ac munificentia sibi colendum judicaret : ac proinde cum legati ejus, quos cum donariis ad sacratissimum Domini ac Salvatoris nostri sepulcrum locumque Resurrectionis miserat, ad eum venissent, et eidem domini sui voluntatem indicassent, non solum quæ petebantur fieri permisit; sed etiam sacrum illum et salutarem locum, ut illius potestati adscriberetur, concessit : et revertentibus legatis suos adjungens, inter vestes et aromata et cæteras Orientalium terrarum opes, ingentia illi dona direxit, cum ei PAUCOS ANTE ANNOS eum, quem tunc solum habebat, roganti mitteret elephantem». Quod hic ab Eginhardo dicitur de elephante *ante paucos annos* misso, locum controversiæ facit, utrum *Carolus* ex *Aaronis* munificentia sepulcrum Dominicum hoc anno sub sua potestate tenere cœperit, an anno DCCCVII, quo legatus Aaronis cum duobus monachis de Hierusalem ad Carolum pervenere, munera deferentes, quæ *Aaron* calipha Saracenorum imperatori miserat, ut eo anno dicemus. In posterioris opinionis confirmationem annalistæ citati allegari possunt; navim enim, qua vehebatur elephas, *Portum Veneris* in ora maris Genuensis, ingressam testantur *anno* DCCCI, *mense Octobri*, serius videlicet quam vexillum ex Oriente Carolo delatum perhibeant, et Eginhardus laudatus, postquam scripsit, Aaronem califam ultro concessisse, *ut sacratissimum Domini sepulcrum ac Salvatoris mundi sepulcrum potestati* Caroli *adscriberetur,* proxime subjungit, elephantem eidem Carolo *ante paucos annos* ab Aarone missum fuisse. Cointius hoc anno num. 27 stat a priori opinione, totamque controversiam auctoritate eorumdem annalistarum recte dirimit, rerum gestarum ordine sic observato. Carolus anno DCCXCVII tres oratores in Orientem direxit, Lanfridum, Sigismundum atque Isaacum, et per eos elephantem ab Aarone postulavit. Eodem anno *Aaron* illos legatos

excepit, auditosque remisit in Franciam per Africam cum elephante, duobusque legatis, quos ejusdem itineris socios adjunxit.

15. *Loca sacra Hierosolymorum eidem concedit.* — Anno DCCXCIX, cum Carolus e Saxonia jam reversus apud Aquisgranum morabatur, « monachus quidam de Hierosolymis veniens, benedictionem et reliquias de loco Resurrectionis Dominicæ, quæ patriarcha regi miserat, detulit ». Rex eumdem « monachum reverti volentem absolvens, Zachariam quemdam presbyterum de palatio suo cum eodem ire jussit, cui et donaria sua ad illa veneranda loca differenda commisit », inquit Eginhardus in Annal. Ad illam profecto legationem referendus est supra jam allegatus locus ex Eginhardo in Vita Caroli M. « Cum legati ejus (nempe Caroli) quos cum donariis ad sacratissimum Domini ac Salvatoris mundi sepulcrum locumque Resurrectionis miserat, ad eum (id est, ad Aaronem) venissent, et ei domini sui voluntatem indicassent, non solum quæ petebantur fieri permisit ; sed etiam sacrum illum et salutarem locum, ut illius potestati adscriberetur, concessit ». VIII kal. Decemb. præsentis Christi anni « Zacharias presbyter, quem rex Hierosolymam miserat, cum duobus monachis, quos patriarcha cum eo ad regem misit, Romam venit », ubi tum Carolus degebat. Hæc Eginhardus in Annal. Ii monachi « benedictionis gratia claves sepulcri Dominici ac loci Calvariæ cum vexillo detulerunt ». Carolus anno sequenti Pascha Romæ celebravit : « Post Pascha, VII kal. Maii Roma profectus Spoletum venit. De Spoleto Ravennam venit, et aliquot dies ibi moratus, Papiam perrexit. Ibi nuntiatum est ei legatos Aaron regis Persarum portum Pisas intrasse. Quibus obviam mittens, inter Versellas et Eporediam eos sibi fecit præsentari. Hi Isaac Judæum, quem imperator ante quadriennium ad memoratum regem Persarum cum Lantfrido et Sigismundo legatis suis miserat, reversum cum muneribus nuntiaverunt ; nam Lantfridus et Sigismundus ambo in eodem itinere defuncti sunt. Tum ille misit Encherbaldum notarium in Liguriam ad classem parandam, qua elephas, et ea quæ cum eo afferebantur, subveherentur », inquit Eginhardus in Annal.

16. *Mittit et elephantem ac alia munera.* — Ex omnibus his textibus inter se collatis liquet, *Carolo* prius elephantem, quam vexillum ab Aarone missum fuisse, licet Carolus vexillum sibi delatum prius acceperit, quam elephantem ab Aarone sibi missum norit. Præsenti anno, mense Decemb. oblatum ei vexillum sepulcri Dominici. « Anno DCCCI, mense Octobri, Isaac Judæus de Africa cum elephante regressus, Portum Veneris intravit, et quia propter nives Alpes trajicere non poterat, in Vercellis hyemavit », ait Eginhardus in Annal. Tandem « anno DCCCII, mense Jul. XIII kal. Aug. venit Isaac cum elephante, et cæteris muneribus, quæ a rege Persarum missa fuerant, et Aquisgrani omnia imperatori detulit », inquit Eginhardus ibidem. Poeta Saxonicus eodem anno DCCCII elephantem adductum testatur, nec sepulcrum Dominicum Carolinæ ditioni serius adscriptum contendit ; imo donationem hanc ab Aarone prius factam quam supradictus elephas in Gallia conspiceretur, sic insinuat :

Hoc de longinquis elephas regionibus anno
Primitus adductus ; mira spectacula regno
Francorum dederat Persarum denique princeps
Hunc Aaron.

Paulo post de eodem Aarone ait :

Nam gemmas, aurum, vestes et aromata crebro,
Ac reliquas Orientis opes direxerat illi,
Adscribique locum sanctum Hierosolymorum,
Concessit propriæ Caroli semper ditioni.

Ab eo tempore frequentiores fuerunt e remotissimis provinciis in Palæstinam peregrinationes.

17. *Fabula de pulvere sparso ad boves interficiendos.* — Baronius in Appendice ad hunc annum refert ex Agobardo disseminatum fuisse per Gallias, cum esset mortalitas boum, *Grimoaldum* ducem Beneventanum transmisisse homines cum pulveribus, et de ipso sparso pulvere boves mortuos esse. Verum hæc ad annum DCCCX referenda, quo Eginhardus in Annal. postquam locutus est de expeditione eo anno a Carolo habita, scribit : « Tanta fuit in ea expeditione boum pestilentia, ut pæne nullus ex tanto exercitu superesset, quin omnes usque ad unum interirent : et non solum ibi, sed et super omnes imperatori subjectas provincias, illius generis animalium mortalitas immanissime grassata est ». Ad hæc in Capitulari quod Carolus promulgavit *anno* X, *in Aquis-Palatio*, id est, anno X ejus imperii, capite tertio legitur : « De homicidiis factis anno præsenti inter vulgares homines, quæ propter pulverem mortalem acta sunt », vel, ut habet caput 29 Appendicis secundæ librorum Capitularium : « De homicidiis factis anno præsenti inter vulgares homines, quasi propter pulverem mortalem ». Rem clare explicat Baluzius in Notis ad illud caput tom. II Capitularium pag. 1199. Anno DCCCX boum mortalitas fuit in regno Francorum. Fama vulgatum est, eam cladem ortam esse ex pulvere venenato, quem nonnulli homines spargebant per campos et montes, prata et fontes. Hinc commotum vulgus, boum jacturam ulturum, sævit in suspectos criminis. Homicidia itaque patrata sunt propter pulverem mortalem, quæ causa et occasio fuit homicidiorum, non vero per pulverem, ut aliqui caput illud perperam explicant ; cum constet nullum aliud animalium genus quam boum hac calamitate affectum fuisse. Auctor istius interpretationis est Agobardus archiep. Lugdunensis in lib. de grandine et tonitruis cap. 16 : « Ante hos paucos annos disseminata est quædam stultitia, cum esset mortalitas boum, ut dicerent Grimoaldum ducem Beneventanorum transmisisse

homines cum pulveribus, quos spargerent per campos et montes, prata et fontes, eo quod esset inimicus Christianissimo imperatori Carolo et de ipso sparso pulvere mori boves. Propter quam causam multos comprehensos audivimus et vidimus, et aliquos occisos, plerosque autem affixos tabulis in flumen projectos atque necatos. Et, quod mirum valde est, comprehensi, ipsi adversum se dicebant testimonium habere se talem pulverem et spargere ». Et infra : « Nec rationabiliter pensabant unde fieri posset talis pulvis de quo soli boves morerentur, non cætera animalia ».

18. *Alcuinus libros suos adversus Elipandum publicat.* — Alcuinus hoc anno opus suum quatuor in libros divisum adversus *Elipandum* archiepiscopum Toletanum absolvit. Nam libro primo meminit Felicis veram confessi fidem apud Aquisgranum in præsentia Caroli regis, anno regni ejus XXXII, exeuntis scilicet, ut anno superiori ostendimus. Serius enim libri illi exarati non sunt; cum in illis, imo et in Præfatione Carolus rex semper, nunquam Augustus appelletur. *Laidradus* archiepiscopus Lugdunensis iterum missus est in Hispaniam, ut sanam illic doctrinam populo prædicaret. Additi cooperatores, *Nefridius* Narbonensis archiepiscopus et *Benedictus* Anianensis abbas, quia illa Hispaniarum pars, quam Franci subegerant, Narbonensi metropolitæ subjacebat. Alcuinus cum de altero, quod in Hispaniam suscepturi essent, itinere fama jam spargebatur, calamo manum admovit, ut in utilitatem causæ publicæ nonnihil subsidii conferret, ut ipsemet in sua Præfatione indicat; his enim verbis utrumque sic alloquitur : « Per divinæ suffragia pietatis hanc nebulosam impietatis sectam clara veritatis luce pridem discutere studuistis, etiam et Deo Christo donante cœptum prædicationis opus multa ex parte perfecistis. Ad cujus piissimæ prædicationis venerabile opus, mandante glorioso principe et devotissimo in omni bonitate Carolo rege, vos iterum ituros esse audivimus. Quapropter paucorum arripui laborem dierum in solatium sanctissimi itineris vestri, quatenus haberetis in manibus cujusdam Epistolæ meo nomini directæ ab Elipanto Toletano episcopo pias et pernecessarias responsiones, etc. » Alcuinus in libro primo Elipandum, ut ad Catholicam fidem rediret, exemplo Felicis jam conversi hortatus est : « Cujus te », inquit Alcuinus, « cum tuis discipulis, venerande pater, humilitatem sectari suadeo ». Cessit tandem Alcuino Elipandus, et pie mortuus est, ut testatur Tamayus in Toletanorum archiepiscoporum Catalogo. Alcuinus quatuor suos adversus Elipandum libros misit ad Laidradum et Nefridium, cæterosque Gothiæ episcopos, qui Caroli jussu iterum conveniebant, ut Synodi provincialis opera hæresim Felicianam in partibus Hispaniæ exstinguerent. Eos enim illuc iterum ituros esse, supra ex eodem Alcuino monstravimus. Is vero in fine præfati operis ita Laidradum et socios alloquitur : « Ego in procinctu ob vestri itineris festinationem hæc qualiacumque sunt dictavi, ita ut tempus mihi relegendi vel emendandi non fuit idoneum, vestræ charitati contentus tantummodo lectione atque emendatione. Si dignum vestræ considerationi videatur, fraterno ostendite CONVENTU. Sin autem, sub gremio piissimæ charitatis vestræ abscondite, donec omni consilio tractemus, quid de hoc agendum sit opere ». Quem successum is conventus habuerit, incompertum.

19. *Felix episc. Urgellæ in hæresi mortuus.* — Felix episcopus Urgellensis, qui hæresim deposuerat, Lugdunumque exul missus fuerat in suo errore mortuus est, dum Agobardus Lugdunensis archiepiscopus esset. Is enim initio libri ad Ludovicum Augustum contra Felicianum dogma scribit : « Post obitum Felicis illius, qui fuerat quondam episcopus in urbe Orgelletana, inventa est a nobis quædam schedula ab eo edita sub specie interrogationis et responsionis, quam cum legentes consideraremus, inspeximus hominem diligenter et fraudulenter instaurasse quantum in se fuit, omnem pravitatem dogmatis sui, in qua dudum fuerat detectus et convictus, et propter quam ab honore episcopatus depositus, qui licet aliqua verba, quæ prius imprudenter efferebat, postea suppresserit, aliqua tamen nunc addidit, quæ tunc reticuit. Quam schedulam ego ut potui, juxta veritatem fidei cum reprehendissem, vel reprehendendam publicassem, quidam ex fratribus, ut comperi, indigne tulerunt ; et non perversitate animi, ut puto, sed simplicitate ingenii, arbitrati sunt me id non fecisse zelo fidei, sed zelo invidentiæ, sicut moris est eorum, qui inanis gloriæ cupidi, idcirco bonis detrectant, ut se illis superponere nitantur, et, si detractionibus obtinuerint, ne illi admirentur, isti admirationis gloriam consequantur. Et quoniam non desunt inter nos tales, quibus necesse sit et integritatem fidei cognoscere, per quam valeant malum perfidiæ declinare, et rectis judiciis obtemperare, ut mereantur in dogmate pietatis proficere, opportunum putavi ea, quæ prædictus vir male sentit, exaggeranda assumere, et verbis ejus in quibus a veritate fidei excessit, sanctorum Patrum sententias opponere, ut quisquis dignatus fuerit legere, agnoscat, qua cautela Catholicæ veritatis purissimum sensum sequatur ». His consentientia scribit Ado in Chronico : « Perpetuo exilio apud Lugdunum relegatus est, quem ferunt in eodem ipso suo errore mortuum ». Felicem virum doctum fuisse, indicat Alcuini Epistola XV scripta ad Carolum regem in qua loquens de disputatione Felicis cum quodam Saraceno, quam *Carolus* petierat, eam se non habere ait, attamen dictum sibi fuisse eam apud Laidradum episcopum Lugdunensem inveniri posse.

LEONIS III ANNUS 6. — CHRISTI 801.

1. *Terræ motu per Italiam furente, Basilica S. Pauli concussa amplioribus reficitur ornamentis.* — Octingentesimus primus annus sequitur notatus Indictione nona, quo (ut habent Annales[1] Francorum) « Carolus Magnus imperator septimo kalendas Maias Roma profectus, Spoletum venit : et dum esset ibi, pridie kalendas Maii hora noctis secunda terræ motus maximus factus est, quo et tota Italia graviter concussa est. Quo etiam terræ motu Romæ tectum Basilicæ B. Pauli Apostoli magna ex parte cum suis trabibus decidit; et in quibusdam locis urbes, montesque ruerunt, etc. » De hac vero clade, quam tunc Romæ passa est Basilica S. Pauli, Anastasius agit his verbis in ipso Leone :

« Nona vero Indictione, peccatis nostris imminentibus, subito terræ motus factus pridie kalendas Maii, Ecclesia beati Pauli Apostoli ab ipso terræ motu concussa, omnia sarta tecta ruere. Quæ conspiciens magnus et præclarus Pontifex, in magnam venit tribulationem, et lamentari cœpit tam pro argento, quam pro cæteris speciebus, quæ ibidem demolitæ et confractæ sunt. Sed Domino annuente, et beato principe Apostolorum protegente, præclarus Pontifex totis nisibus suis, certamen petentis instar, sicut antiquitus existebat ampla et maxima, fortitudine potens, in meliorem deduxit statum, et in meliorem speciem eam marmoribus decoravit, et tam presbyterium, quam totam Ecclesiam marmoravit, et ejus porticus renovavit : simulque et navem, quæ est super altare, sarta tecta omnia noviter restauravit : quin etiam et tres imagines aureas ibidem obtulit, scilicet Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli. Sed et aliam imaginem Salvatoris deauratam super postes in introitu posuit pensantem libras sexaginta : sed et omne argentum ibidem, quod quassatum erat, noviter restauravit. Necnon et fenestras ipsius Ecclesiæ miræ pulchritudinis ex metallo Cyprino decoravit ». Et inferius de eadem Basilica :

2. « Item fecit in eadem Basilica beati Pauli calices majores fundatos ex argento purissimo, ex ipsius Apostoli donis, qui pendent inter arcus majores numero undecim, alios qui pendent inter columnas majores dextera lævaque numero quadraginta, simul pensantes libras ducentas et sexaginta septem. Fecit et ciborium (cibotium) cum columnis quinquaginta quinque super altare miræ magnitudinis et pulchritudinis ex argento purissimo, pensans duo mille et quindecim libras, necnon et crucem anaglypham pendentem in pergula ante altare, pensantem libras tredecim, atque velum rubeum, quod pendet ante altare, habens in medio crucem de chrysoclavo ». Et rursus : « Fecit ibidem idem beatissimus Pontifex canistros ex argento puro numero quadraginta septem, pensantes simul libras ducentas quadraginta ». Et inferius : « Fecit in eadem Basilica Doctoris mundi B. Pauli Apostoli angelos ex argento purissimo duos, juxta imaginem Salvatoris in ingressu vestibuli, pensantes libras centum et semis. Verum et polycandilum pendentem in pergula ante Confessionem cum catenulis aureis, quæ pensant libram unam. Præterea et in ingressu Basilicæ super rugas majores fecit imagines ex argento quinque, pensantes libras ducentas viginti novem. Fecit et ubi supra Aquamanus ante ..... deauratos duos argenteos pensantes libras quatuordecim. Fecit et super cerostratas majores versatiles anaglyphos ex argento purissimo, pensantes simul libras octoginta sex et uncias octo, atque lucernas majores fusiles bimixas anaglyphas duas pensantes libras quinquaginta septem. Et constituit ejus beatitudo, ut quotidianis noctibus ante altare ipsius Apostoli ardere debeant.

3. « Idem divina inspiratus gratia investivit trabem majorem, quæ est sub arcu principali ex argento mundissimo pensante undique libras mille trecentas quinquaginta duas. Fecit et super altare majus vestem chrysoclavam mira pulchritudine decoratam, habentem historiam Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, sanctæque ejus Genitricis, atque duodecim Apostolorum cum periclysi de chrysoclavo, undique ex margaritis ornatam, atque ab utroque latere blatthi cum chrysoclavo, quæ in natalibus Apostolorum ibidem poni constituit. Fecit etiam ibi super Crucem majorem ex auro fulvo

[1] Vita Caroli Magni hoc anno.

nimis epanoclystum ornatam gemmis pretiosis, pensantem libras quadraginta duas et uncias duas, necnon et cerostatorum paria quatuor investita ex argento deaurato, pensantia simul libras septuaginta septem ». Ac rursum inferius hæc habentur : « Fecit et in Basilica eadem vestem super altare habentem historiam Resurrectionis, et imagines Apostolorum chrysoclavam ornatam margaritis, et imagines Apostolorum duas ex argento deaurato, pensantes libras octoginta sex ». Post multa vero aliis collata Ecclesiis, hæc habentur ad eamdem Ecclesiam pertinentia :

4. « Fecit et in Basilica Doctoris mundi beati Pauli Apostoli vestem chrysoclavam habentem in medio Salvatorem, dextera lævaque beatum Petrum et Paulum gentibus prædicantes cum periclysi de chrysoclavo et gemmis pretiosissimis ». Et inferius : « Fecit in Basilica S. Pauli thuribula ex auro purissimo duo ». Ac rursum :

« Fecit in eadem Ecclesia S. Pauli crucifixum ex argento purissimo miræ magnitudinis decorum, pensantem libras quinquaginta duas, verum etiam fecit ibi super tetra vela alba holoserica rosata, ex quibus unum habens in medio crucem de chrysoclavo, et gammadias de chrysoclavo numero octo, quæ pendent in pharo in medio Basilicæ, pensante libras duodecim. Ingressum vero corporis ejus super..... ex marmoribus candidis miro decore ornavit, atque rugas æreas ibidem posuit. Super columnas vero marmoreas quæ stant in circuitu altaris ipsius Doctoris mundi, ubi trabes quondam ligneæ positæ fuerant, quæ etiam nimia vetustate marcuerant, hic sacer antistes super ipsas columnas lilia poni fecit ..... et capitella ex metallo, et super ipsas marmoreas platonias posuit, et diversis picturis opus miræ magnitudinis decoravit, necnon ibi fecit vela Alexandrina majora numero quinque, quæ pendent super rugas majores in ingressu Basilicæ mirifice decorata ». Et post multa : « Fecit in Basilica beati Pauli Apostoli Doctoris gentium phara canthara ex argento purissimo cum delphinis suis numero quinque, pensantia libras sexaginta septem, et uncias quatuor ». Et ibi supra : « Vestivit altare beati Pauli Apostoli ex argento mundissimo deaurato, pensante libras centum et novem. Necnon et Confessionem ipsius atque faciem altaris ipsius vestivit ex auro purissimo, pensante libras centum viginti quinque et uncias octo.

5. « Fecit et super in ingressu corporis scutum argenteum purissimum, in quo Orthodoxæ fidei Symbolum scribi fecit, quod pensat libras triginta duas. Fecit ibi desuper coronas majores tres ex argento purissimo, pensantes in unum libras nonaginta tres ». Hæc omnia post terræ motum ab eodem Pontifice facta ponuntur. Quæ autem ante terræ motum, sed postquam ex Germania est reversus, ab ipso diversis in locis diversa Ecclesiarum ornamenta confecta sunt : ex eodem auctore hic describemus. Sed primum quæ ad ædificia pertinent, his verbis :

« Præfatus vero sanctissimus Pontifex juxta Ecclesiam beati Petri Apostoli fecit in triclinio majori miræ pulchritudinis decoratam absidem musivo ornatam, et absides duas dextera, lævaque super marmore et pictura splendentes, et in pavimento marmoreis exemplis stratis cum cæteris amplis ædificiis tam in ascensu scalæ, quam post ipsum triclinium comple ».

6. *Quanta decora Leo papa contulerit Ecclesiis singulis.* — Quod autem ad vestes pertinet et alia ornamenta : hic pariter eadem ipsa in Annalibus cum cæteris superius memoratis tanquam in armario recondamus, sic fiet, ut vestes nullis tineis corrodantur, nec vasa a furibus auferantur, neque quavis temporum injuria pereant. Cum enim et in eisdem antiquarum Ecclesiarum memoria conservetur, et de multis aliis scitu dignis admoneamur: nequaquam putes in his recensendis otiose nos laborare : sic se habent :

« Fecit in Ecclesia beati Petri Apostoli vestem e chrysoclavo cum pretiosis gemmis ornatam, habentem historiam Dominicæ Resurrectionis, et inter arcus vela serica alba, et vela de stauraci pulcherrima. Post reversionem suam ob nimium amorem fecit eidem nutritori suo presbyterium noviter totum marmoreum pulchrum sculptum et compte erectum : sed et super altare majus fecit tetra vela holoserica alithina quatuor cum astillis et rosis (rotis) chrysoclavis, et in eodem sacro altari fecit aliam vestem cum historiis crucifixi Domini.

« Et in Ecclesia Doctoris mundi beati Pauli Apostoli fecit tetra vela holoserica alithina quatuor, et vestem super altare albam chrysoclavam, habentem historiam Nativitatis Domini et sanctorum Innocentium. Item et aliam vestem Tyriam habentem historiam cæci illuminati et Resurrectionem.

7. « Idem autem sanctissimus præsul fecit in Basilica beatæ Mariæ Ad præsepe vestem albam chrysoclavam, habentem historiam sanctæ Resurrectionis, sed et aliam vestem in orbiculis chrysoclavis, habentem historiam Annuntiationis et SS. Joachim et Annæ.

« Fecit in Ecclesia B. Laurentii foris muros idem præsul vestem albam rosatam cum chrysoclavo. Sed et aliam vestem super sanctum corpus ejus albam stauracinam et chrysoclavam cum margaritis.

« In titulo Callisti vestem chrysoclavam ex blatthi Byzanteo, habentem historiam Natalis Domini et S. Simeonis.

« Item in Ecclesia sancti Pancratii vestem Tyriam habentem historiam Ascensionis Domini.

« Sed et in sancta Maria ad Martyres fecit vestem Tyriam, ut supra. In titulo S. Sabinæ, ut supra. In diaconia S. Bonifacii, ut supra. In diaconia S. Mariæ, quæ vocatur Cosmedin, ut supra.

« In Basilica SS. Cosmæ et Damiani fecit vestem de blatthi Byzanteo cum periclysi de chrysoclavo et margaritis.

« Item in Ecclesia S. Valentini fecit vestem

chrysoclavam, et aliam vestem de fundato pulcherrimam.

« In diaconia SS. Nerei et Achillei fecit vestem de stauraci.

8. « In diaconia sanctæ Dei Genitricis, quæ vocatur Dominica, fecit vestem de stauraci.

« In monasterio S. Sabæ fecit butronem argenteum cum canistro suo, pensantem libras duodecim, et vestem de stauraci cum chrysoclavo et margaritis.

« Item in monasterio S. Gerasini fecit vestem de stauraci cum periclysi de chrysoclavo.

« Necnon in monasterio Clivi Scauri fecit vestem de stauraci cum periclysi de chrysoclavo.

« Verum etiam in titulo Pammachii fecit vestes duas, unam de stauraci cum periclysi de chrysoclavo, et aliam vestem de imizino.

« Item supradictus antistes Ecclesiæ beati Andreæ Apostoli sitæ via Appia in silice in trigesimo lapide sarta tecta noviter restauravit una cum baptisterio et porticu. In qua Ecclesia presbyterium constituit, ubi et dona obtulit tam in argento, quam in vestibus et libris ». Hæc de rebus usque ad terræ motus tempus Anastasius : atque de his satis, jam ad Carolum redeamus.

9. *De optimis Caroli Magni legibus et sanctionibus.* — Hoc eodem anno, ab ipso imperatore datæ reperiuntur leges, quæ Mutinæ adhuc legi hac Præfatione dicuntur[1] :

« Carolus divino nutu coronatus Romanorum regens imperium serenissimus Augustus omnibus comitibus, castaldis seu cunctis Reip. per provinciam Italiæ a nostra mansuetudine præpositis, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCCCI, Indictione IX, anno regni nostri in Francia XXXIII, in Italia XXVIII, consulatus autem nostri primo. Cum in Italiam propter utilitatem sanctæ Dei Ecclesiæ ac provinciarum disponendarum venissemus : multæ atque diversæ per urbes singulas ante conspectum nostrum quæstiones venerunt, tam de Ecclesiasticis, quam de publicis et privatis rebus, per ea quæ statim recitata, ex Romana seu Longobarda lege competenti sententia terminata sunt, quorum judicialis sententia a legislatoribus aut penitus omissa est, aut a posteris oblivioni tradita. Quocirca nos considerantes utilitatem nostram et populi a Deo nobis concessi, ea quæ ab antecessoribus nostris regibus Italiæ in edictis legis Longobardicæ ab ipsis editæ prætermissa sunt, juxta rerum ac temporum considerationem addere curavimus, solliciti, ut necessaria, quæ legi defuerunt, supplerentur, ut in rebus dubiis non quorumlibet arbitrium, sed nostræ legis auctoritas prævaleret ». Hæc ibi.

10. Sed et Eginhardus in Vita ipsius ista de legibus : « Post susceptum, inquit, imperiale nomen, cum adverteret multa legibus populi sui deesse (nam Franci duas habent leges plurimis in locis valde diversas) cogitavit quæ deerant addere, et discrepantia unire, prava quoque et perperam prolata corrigere. Sed in iis nihil aliud ab eo factum est, quam quod pauca capitula, et ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen nationum, quæ sub ejus ditione erant, jura, quæ scripta non erant, describi ac litteris mandari fecit ». Hæc Eginhardus. Numerant viginti tria capitula legum Caroli Magni, duoque ex illis reperiuntur recitata a Gratiano, atque primum illud[1] de Romana Ecclesia his verbis :

« In memoriam beati Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam et Apostolicam Sedem, ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas : UT LICET VIX FERENDUM AB ILLA SANCTA SEDE IMPONATUR JUGUM : TAMEN FERAMUS, ET PIA DEVOTIONE TOLEREMUS. Si vero (quod non decet) quilibet sive sit presbyter, sive diaconus, aliquam perturbationem machinando, et nostro ministerio insidiando, redarguatur falsam ab Apostolica Sede detulisse Epistolam, vel aliud aliquid, quod inde non venerit : salva fide et integra circa Apostolicum humilitate, penes episcopum sit potestas, utrum eum in carcerem, aut aliam detrudat custodiam, usquequo per Epistolam, aut per idoneos suæ partis legatos Apostolicam interpellet sublimitatem, ut potissimum tam sancta legatione dignetur decernere, quid de talibus justo ordine statuat lex Romana definire, ut et is corrigatur, et cæteris modus imponatur ». Recitatum hoc ipsum capitulum et repetitum apparet in Concilio Triburiensi[2], utpote tanto principe Christianissimo dignum.

11. Vidisti, lector, Caroli Magni erga Sedem Apostolicam reverentiam, animique summissionem erga Romanum Pontificem, omnibus Christianis principibus positam in exemplum, utpote potentissimi atque prudentissimi principis : cui idcirco dederit Deus subjicere sibi reges et populos, cum noverit ille se subjicere propter Christum successori hominis piscatoris. Considerasti pariter, quam modeste agat de cognitione Apostolicarum litterarum, ut nolit ipse, nec aliquis ex suis provinciarum præsidibus eas, an veræ sint, vel falsæ, cognoscere et perscrutari, etiamsi de læsa majestate causa tractetur, sed totum judicium vult per episcopum agitari, et ejus sententiam exspectari. Ista cum egit, et adeo se legibus Ecclesiasticis obsequentem exhibuit, bene consuluit regno Francorum, ut Deo protegente, licet civilibus et externis bellis diu multumque fuerit fatigatum, permanens semper fuerit, liberumque a gente Sarracenorum longe lateque ubique locorum terrarum orbis dominantium, atque semper divino auxilio fuerit integrum feliciter propagatum ad posteros.

12. Ex alia autem lege, quæ extat[3] apud eum-

[1] Sigon. l. IV. Reg. Ital. hoc anno.

[1] Dist. XIX. c. 3. — [2] Conc. Tribur. c. 30. — [3] XI. q. 1. c. 37. volumus.

dem Gratianum mutilata, integra autem in Capitularibus[1] regum Francorum, vide quam faverit, Theodosii exemplo, judicio episcoporum.

« Volumus, atque præcipimus, ut omnes ditioni nostræ, Deo auxiliante, subjecti, tam Romani, quam Franci, Alamanni, Bajoarii, Saxones, Thuringii, Fresones, Galli, Burgundiones, Brittones, Longobardi, Vascones, Beneventani, Gothi, Hispani, cæterique nobis subjecti omnes, licet quocumque videantur legis vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam, quam ex sexto decimo Theodosii imperatoris libro, capitulo videlicet undecimo ad interrogata Ablavii ducis illi et omnibus rescriptam sumpsimus, et inter nostra capitula pro lege tenendam consultu omnium fidelium nostrorum tam clericorum quam laicorum posuimus, lege cunctis perpetua tenendam, id est:

13. « Quicumque litem habens, sive possessor, sive petitor fuerit, vel in initio litis, vel decursis temporum curriculis, sive cum negotium peroratur, sive cum incœperit promi sententia, si judicium elegerit sacrosanctæ legis antistitis : illico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad episcoporum judicium cum sermone litigantium dirigatur. Multa enim quæ in judicio captiosæ præscriptionis vincula promi non patiuntur, investigat, et promit sacrosanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque causæ, quæ vel prætorio jure, vel civili tractantur, episcoporum sententiis terminatæ perpetuo stabilitatis jure firmentur. Nec liceat ulterius tractari negotium, quod episcoporum sententiis deciderit. Testimonium etiam ab uno licet episcopo perhibitum, omnes judices indubitanter accipiant; nec alius audiatur, cum testimonium episcopi a qualibet parte fuerit repromissum. Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibatæ protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus : hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes, ut miseri homines longis ac pœne perpetuis actionum laqueis impliciti ab improbis petitionibus, vel a cupiditate perpera maturo fine discedant. Quicquid itaque de sententiis episcoporum clementia nostra censuerat, etiam hac sumus lege complexi, gravitatem tuam, et cæteros pro utilitate omnium, in perpetuum observare conveniet ».

14. Ista sunt, quæ ex Theodosio Carolus imp. ab imperatore mutuatus, pius ex pio, justissimus a justissimo, utroque Christianæ religionis decore maximo et ornamento, sive virtutem militarem spectes in eis, sive cultum fidei Orthodoxæ, vel erga subditos sibi populos regimen probatissimum. Hæc audiant, et erubescant illi, qui his penitus adversarias leges statuunt, et contraria edicta proponunt, timoribus exagitantes populos, novis adinventionibus inhibentes, quacumque occasione prætensa, via indirecta procurant, ne laici ipsi attingant limen Ecclesiastici fori. Timeo, timeo istis, ne quando si ista facere perseverant (quod absit) Deus vindex tandem exsurgens « virga furoris ferrea », secundum illud Davidicum, « tanquam vas figuli confringat eos ». Unde et ob imminens, quod adstat, periculum æque cum eodem ipso ex alto corde vociferor : « Nunc, reges, intelligite et erudimini, qui judicatis terram ». Et exemplo discite Caroli, ex obedientia et observantia erga Apostolicam Sedem regna et imperia propagare atque firmiter stabilire.

15. Quod rursum ad eumdem Carolum in his spectat, quam parcissimus fuit in novis condendis legibus, adeo ut cum tamdiu vixerit rex atque imperator, perpauca legum capita sanxisse dicatur; sed in veteribus restituendis, ut servarentur, multus fuit; hinc apparet, colligi jussisse centum sexaginta octo capitula legum Ecclesiasticarum ex sacrosanctis Conciliis atque Decretis summorum Pontificum, ut per ea in Ecclesia disciplina vigeret. Ne autem vel ex hoc videri posset præscribere ipse leges episcopis : collectioni suæ ista ipsa quam religiosissime præfatus est :

« Præfatio domni Caroli imperatoris.

« Regnante Domino nostro Jesu Christo in perpetuum, ego Carolus gratia Dei, ejusdemque misericordia donante, rex et rector regni Francorum, et devotus sanctæ Ecclesiæ defensor, humilisque adjutor omnibus Ecclesiasticæ pietatis ordinibus, seu sæcularis potentiæ dignitatibus in Christo Deo æterno perpetuæ pacis et beatitudinis salutem.

« Considerans pacifico mentis intuitu una cum sacerdotibus et consiliariis nostris abundantem in nos, nostrumque populum Christi clementiam, qua necessarium est non solum toto corde et ore ejus pietati agere gratias incessanter, sed etiam continua bonorum operum exercitatione ejus insistere laudibus, quatenus qui nostro regno tantos contulit honores, sua protectione nos, nostrumque regnum in æternum conservare dignetur.

16. « Quapropter placuit nobis vestram rogare solertiam, o pastores Ecclesiarum Christi et ductores gregis ejus, et clarissima mundi luminaria, ut vigili custodia et sedula admonitione populum Dei per pascua vitæ æternæ ducere studeatis, et errantes bonorum exemplo operum, seu adhortatione humeris intra Ecclesiasticæ firmitatis muros reportare satagatis : ne lupus insidians aliquem, canonicas sanctiones transgredientem, vel paternas traditiones universalium Conciliorum excedentem (quod absit) inveniens devoret. Ideo magno devotionis studio admonendi et adhortandi sunt, imo compellendi, ut firma fide et infatigabili perseverantia intra paternas sanctiones se contineant. In quo operis studio sciat certissime sanctitas vestra nostram vobis cooperari diligentiam. Quapropter et nostros ad vos direximus missos, qui ex nostri nominis auctoritate una vobiscum corrigerent quæ

[1] Capit. Franc. l. VI. c. 281.

corrigenda essent. Sed et aliqua capitula ex canonicis institutionibus, quæ magis vobis necessaria videbantur, subjunximus.

17. « Ne aliquis, quæso, hujus pietatis admonitionem esse præsumptuosam putet, vel judicet, qua nos errata corrigere, superflua abscindere, recta connectere studeamus; sed ut magis benevolo charitatis animo suscipiat. Nam legimus in Regnorum libris, quomodo sanctus Josias[1] regnum sibi a Deo datum circumeundo, corrigendo, admonendo, ad cultum veri Dei studuit revocare. Non ut me ejus sanctitati æquiparabilem faciam, sed quod nobis sint ubique sanctorum semper exempla exsequenda, et quoscumque poterimus, ad studium bonæ vitæ in laudem et in gloriam Domini nostri Jesu Christi congregare necesse est. Quapropter, ut prædiximus, aliqua capitula notare jussimus, ut simul hæc eadem vos admonere studeatis, et quæcumque vobis alia necessaria esse scitis, ut et ista et illa æquali intentione prædicetis. Nec aliquid, quod vestræ sanctitati, populoque Dei utile omittatis, ut pio studio nos admoneatis, quatenus et vestra solertia et subjectorum obedientia æterna felicitate remuneretur ». Hucusque præfatus est Carolus.

18. Quod rursum pertinet ad leges ab eodem Carolo Magno pro Ecclesiastica præsertim immunitate sancitas : ut omnino servarentur, ita ipse scripsit[2] ad Pipinum filium in Italia regnantem :

« Carolus serenissimus Augustus a Deo coronatus, magnus, pacificus imperator, Romanorum gubernans imperium, ac per misericordiam Dei rex Francorum et Longobardorum, dilectissimo filio suo Pipino glorioso regi sempiternam in Domino salutem.

« Pervenit ad aures clementiæ nostræ, quod aliqui duces, eorumque juniores castaldii, vicarii, centenarii, venatores et cæteri per singula territoria habitantes, vel discurrentes mansionaticos et par .... accipiunt non solum a liberis hominibus, sed etiam ab Ecclesiis Dei, monasteriis videlicet virorum ac puellarum, et xenodochiis, atque per diversas plebes, insuper servientes Ecclesiarum Dei in eorum opera, id est, in vineis, campis, seu pratis, necnon et in eorum ædificiis illos faciunt operari, sed carnaticum et vinum contra omnem justitiam ab eis exactare (exigere) non cessant : et multas patiuntur oppressiones ipsi Ecclesiæ Dei servientes.

19. « Ideo, charissime fili, has litteras ad tuam dilectionem direximus, ut hoc anno, hanc causam diligenter et prudenter inquirere facias; et si veritas est, quod ita factum sit, deinceps omnimodis emendare et corrigere studeas; quatenus in diebus nostris citius pax Ecclesiarum Dei, sive illarum servientium in omnibus conservetur; et ut merces copiosa nobis, et tibi exinde jugiter accrescat. Audivimus etiam quod quædam Capitula, quæ in lege scribi jussimus, per alia loca aliqui ex nostris ac vestris dicunt, quod nos nequaquam hanc causam per nosmetipsos conditam (cognitam) habeamus, et ideo eam nolunt obedire ac consentire, ac pro lege tenere. Tu valde nosti quomodo, vel qualiter tecum locuti sumus de ipsis Capitulis. Et ideo admonemus tuam amabilem dilectionem, ut per universum regnum tibi a Deo commissum ea nota facias, et obedire atque implere præcipias ». Hactenus Epistola Caroli ad Pipinum.

20. *Legatio Sarracenorum ad Carolum.* — Ista de legibus Caroli satis dicta sunto : prosequamur modo ipsum ex Italia in Gallias redeuntem. Habent hæc Annales Francorum sub Ludovico filio ipsius Caroli Magni descripti : « Imperator de Spoleto Ravennam venit, et dies aliquot ibi moratus, Papiam perrexit. Ibi nuntiatum est legatos Aaron regis Persarum Pisas intrasse, quibus obviam mittens, inter Vercellas et Eporedium, vel Hipporediam, eos sibi fecit præsentari. Unus eorum erat Persa de Oriente legatus prædicti regis (nam duo fuerant) alter Sarracenus de Africa legatus Amirati Abraham, qui in confinio Africæ Fossato, id est, castris, præsidebat. Hic Isaac Judæum, quem imperator ante quadriennium ad memoratum regem Persarum cum Lanthfrido et Sigismundo legatis suis miserat, reversum cum magnis muneribus nuntiaverat : nam Lanthfridus, et Sigismundus ambo in eodem itinere defuncti sunt. Tunc ille misit Ercelbaldum notarium in Liguriam ad classem parandam, qua elephas, et ea, quæ cum eo afferebantur, subvehi possent. Ipse celebrato die natalis S. Joannis Baptistæ Hipporediæ, Alpes transgressus, in Gallias reversus est ». Hæc de his ibi. Porro tum elephantem, tum reliqua munera relicta esse in Africa, et comparata classe, illuc reversum Isaac ac deferenda ea in Italiam, idem auctor inferius docet.

21. *Salvius martyr.* — Hoc eodem anno de martyrio Salvi, sive Salvii episcopi hæc refert Sigebertus : « Sanctus Salvus episcopus veniens ab Aquitania ad fiscum Valentianas a Winigardo filio Genardi procuratoris ipsius fisci martyrizatur; et super ejus corpore requirendo Carolus magnus imperator divinitus tertio admonitus, corpus quidem inventum honorifice sepelivit, interfectores autem ejus gravi pœna mulctavit, nec tamen per hoc in eos ultio divina cessavit ». Hæc Sigebertus. Sed corrige in ipso quod ait Salvum pro Salvio. Fuit iste episcopus Engolismensis, qui prædicationis Evangelicæ causa, una cum socio in Gallias veniens, a dicto nefario homine clam comprehensus in capite securi percussus interiit. Qua morte pariter affectus est ejus socius, Superius nomine, quorum natalis martyrii dies agitur vicesima sexta Junii, elevatio autem idibus Octobris. Plura de his Molanus habet in natalibus sanctorum Belgii. De ipsorum autem corporum inventione habet ista : « Corpora in stabulo jumentorum sunt defossa beati Salvii subtus, et comitis ex transverso in for-

[1] 4. Reg. XXII. XXIII. — [2] Apud Sigon. an. 802.

mam crucis. Quorum sepulturæ locum taurus quasi dux et custos armenti a reliquis animalibus, et ab immunditia conservavit. Visa sunt a diversis etiam luminaria in stabulo. Sed Carolus imperator ter ab Angelo admonitus est, ut corpora sanctorum quæreret. Quæ inventa ex martyrum manifesto indicio, ad Ecclesiam S. Martini sunt translata, ubi usque hodie signis et miraculis clara coruscant ». Hæc de his ipse.

22. *Irenis munificentia in laxandis tributis.* — De rebus Orientalibus anni hujus illud visum magni momenti, quod Theophanes ait : « Martio mense, nona Indictione, Irene pia imperatrix Byzantii civilia donavit tributa ». Quanti autem ponderis fuerit ista Irenes munificentia : ex Epistola Theodori Studitæ, tunc ad eamdem imperatricem scripta, facile cognosces, septima est ordine posita libro primo Epistolarum in Codice Columnensi, quæ sic se habet :

« Irenæ Augustæ Theodorus.

« Vox in Rama audita est (ait visionum Dei spectator [1] Jeremias) ploratus et ululatus multus : Rachel tum plorans filios suos. Nunc vero qualia, et cujusmodi sunt præsentia ? Undenam hesterni, domina optima, sacri palatii tui nuntii, quos vidimus et audivimus, cum recentes nobis operum tuorum laudes commemorarent ? Personuerunt revera ambæ aures nostræ. Quid ergo? Quia sustulisti signum ab extremis finibus tantæ pietatis. Et ecce ad te veniunt undique nubium instar advolantium preces quamplurimæ, Deum laudantes pro auspicatis actionibus tuis. Dic nobis domina : ecquis ille est, qui castissimam mentem tuam erexit ad altissimos sensus veritatis, ut tanquam ex edita specula et sublimi hæc talia cerneres Deo grata et sancta ? Doce, unde tantus tibi pietatis amor incessit, ut Deo placentia insatiabiliter expeteres, et ad summum culmen pertingeres saluberrimæ erga Christianorum tum animas, tum corpora providentiæ ? An ut divina intelligens et amplectens, maternum in morem non satis duxisti, populum cælesti ore ex Ægyptiaca quadam servitute, impia, inquam, fide liberasse ; nisi ad præterita et siderum instar varie collucentia beneficia tua, hanc veluti quemdam virtutum tuarum colophonem, adjiceres gratiam ?

« Sanctus, Sanctus, Sanctus. Lætetur [2] cælum desuper, cum sacræ vocis [3] Isaia dicamus (tametsi temerarium est) quia Deus per te misertus est populi sui. Impletum est ergo universum regnum tuum gaudio et exultatione, quoniam ablatum est jugum, quod premebat, et sceptrum de collo potentiæ hujus. Quis talia audivit ? Eia dicite viri : Quis sub alio imperio tale ac tantum facinus vidit ? Laudate eam omnes populi, magnificate eam mecum principes et subditi, sacerdotes et monachi, et Christianorum natio universa.

23. « Non enim admiranda solum fuit tot auri talentorum remissio (quanquam incomparabilis illa res est) verum etiam quod injustitiæ multiplex via hac simul ratione præcisa est, opus fuit longe sanctissimum. Sublati sunt e medio nexus violentarum lethiferarumque exactionum, qui prædecessores tuos omnes latuerunt, licet ex eis nonnulli pie sancteque imperaverint. Hoc enim ibi servabatur. Cessit jusjurandum, crebra dejeratio, vel potius perjurium exigentium simul et debentium, utrisque simul pro re mala altercantibus, dum ille celari debitum exprobrat, hic contra se opprimi, sacramento adjurat. Cessavit inopum afflictio, et pauperum sollicitudo, non jam quo remedio mendicitatem depellant, quærentium, sed ut prævaricationem, et quod desursum quodammodo ut peccati fœtus irrupit, coactoribus persolvant. Non pendunt nunc viæ terra marique vectigalia. Consona sunt hæc magni et sancti Chrysostomi verbis : Non spoliantur injuste pecunia mediterranei ab iis, qui angustos viarum aditus obsident, agrestis cujuspiam dæmonis more, aut immansuetæ feræ, delibantes semper aliquid ex sarcina pauperis viatoris. Nec turpium hujusmodi quæstuum metu domi se continent egeni, neque oppida, neque maritima loca frequentantes : ubique enim iniquitatis scopuli prominent.

24. « Non amplius nautæ ab Oriente et Occidente et Aquilone solventes, navigando præfocantur, tanquam ex gutture angustis faucibus portorium reddituri. Liberati sunt qui venandi artem exercent, expedite nunc illam obeuntes, Irene sacrosancta : piscator, qui tres forte pisces traxit, idque post magnum prorsus laborem totius diei, unum pendere non cogitur. Auceps cum arcu, aut visco paucula forte aves ceperit, ad victum sibi necessarias, rationum expers manens, beatius vivet. Militum uxores, domesticum luctum habentes ob virorum amissionem, non acerbe insuper flebunt miserabilem et inhumanam pro mortuo exactionem. Missos facio subulcos, ovium institores, vini emptores, mitto lanios, textores, ferrarios, sutores, fullones, aromatarios et architectos, atque ut paucis complectar, artem omnem, quæ in muro, vel in ligno, vel in alia demum materia cernitur, ne longior sim.

« Ad hanc monetæ sectionem, optima domina, plauserunt omnes suis manibus, et gavisi sunt gaudio magno valde, dicentes : Benedicam te, Domine, quoniam misertus es mei, et factus es mihi in salutem. Propterea fiduciam sumam in hoc divinitus dato imperio tuo. Hæc omnia laudis plena et prædicationis, Irene Deo cara, dulcis res, et nomen. Hæc non solum, qua patet imperii tui potestas, sed ad ipsos usque orbis terræ terminos celebrabuntur : audientque de nobis exteræ gentes, et mirabuntur, et obstupescent sapientissimarum actionum tuarum felicitatem. Reverentur enim hominum virtutem etiam hostes, ait Theologorum clarissimus. Ita conservatur inconcussum imperium tuum, ita cedunt et lubenter obediunt tibi subditi.

[1] Jerem. XXXI. — [2] Laudate cœli, Vulg. — [3] Isai. XLIV.

25. « Hac arte Deum colis, hac electos Dei angelos lætificas, imo et illos, qui sancte ac juste vitam ducunt, Irene divinum nomen, in his pietas tua elucet, in his os omne et lingua in laudes tuas aperitur. Hæc vera est gloria Ecclesiæ: hoc sigillum assertæ in te paternæ et divinitus inspiratæ Christianorum fidei Orthodoxæ, vindex Dei, et veritatis propugnatrix. Tanta sunt virtutum tuarum incrementa : quam magna et præclara merces tua! Quanta et quam excellens retributio ab universorum Deo! Magnum enim et prorsus est, vel unum servare: Quidni enim? cum dicat divina Scriptura[1]: Qui educit dignum de indigno : erit sicut os meum. Tot animas et populum omnem servasse, quomodo magnum non censeatur et gloriosum, et cælesti munificentia dignum? Tuum ergo magnum revera et efficax nomen, imperium cum omni bono aggressa es: tu easdem justitiæ reliquias semper vigere sinas ». Hæc Theodorus Studita de proficua valde populo imperatricis in remissione tributorum munificentia. Verum bene operantes Deus ad majorem probationem sæpe affligi, terrenisque bonis nudari permittit, ut majoribus reddantur digni muneribus. Regia via ista est sanctorum attrita vestigiis, per quam pariter, cum postea ambulare Deus Irenem concessit, non reprobationis signum, sed quod Deo gratior esset, fuit certius argumentum.

[1] Jerem. xv.

Anno periodi Græco-Romanæ 6294. — Anno Æræ Hispan. 839. — Anno Hegiræ 185, inchoato die 20 Januar., Fer. 4. — Jesu Christi 801. — Leonis III papæ 7. — Caroli imp. 2. Irenes iterum 5.

1. *Victoria Caroli et Leonis III.* — A num. 1 ad 9. Dum Carolus Romæ adhuc esset, hæc contigisse annalista Loiselianus nos edocet : « Ordinatis deinde Romanæ Urbis, et Apostolici, totiusque Italiæ, non tantum publicis, sed etiam Ecclesiasticis et privatis rebus (nam tota hyeme non aliud fecit imperator), missaque iterum in Beneventanos expeditione cum Pippino filio suo, ipse post Pascha, VII kal. Maii Roma profectus Spoletium venit ». Quare per tres integras hebdomadas in Urbe post Pascha mansit imperator. Ad illud tempus quo res Italiæ Carolus Augustus ordinabat, Cointius hoc anno num. 3 refert victoriam, quam Leo et Carolus ad Ansidoniam urbem Tusciæ de suis hostibus insigni miraculo reportarunt, ut ex eorum patet Diplomate, necnon ex alio quod in ejusdem postea confirmationem Alexander papa IV emisit; quod utrumque recitat Ughellus in Ostiensium episcoporum Catalogo in Episc. xi. Leo III et Carolus imp. in suo Diplomate sic loquuntur : « Dominus noster Jesus Christus per angelum suum in visione nobis videri fecit, ut caput prædicti martyris (Anastasii scilicet) ad ejus pugnam, quam nos ad præfatam civitatem (nempe Ansidoniam) habebamus, cum Dei laudibus adveniret; nostris vero inimicis dicebat, ut vincebamus, et nos ita talia fecimus : et nunc auxiliante Deo, et isto præfato martyre, adveniente ejus capite (quod ex monasterio prope Romam ad Aquas Salvias sito delatum est) terræ motus venit super nostris inimicis, et terror apprehendit eos, et parietes irruerunt, inimici vero nostri in nostris manibus devenerunt, et omnes interfecti fuerunt ». Alexander IV in suis ad abbatem fratresque monasterii sancti Anastasii litteris confirmat Ecclesiæ eorum « civitatem Ansedoniæ cum omnibus Ecclesiis et pertinentiis suis, olim ab infidelibus et iniquis hominibus possessis, sed præterea a memorato Carolo imperatore una cum præfato Leone prædecessore nostro (inquit Alexander) meritis et auxiliis B. Anastasii martyris, ejusdem capitis ostensione devictam et destructam, propter quam victoriam Ecclesiæ supradicti martyris præfatas possessiones donavit ».

2. *Italia terræ motu concussa.* — Imperator urbe digressus Spoletum accessit. « Ibi dum esset, II kal. Maii, hora noctis secunda, terræ motus maximus factus est, quo tota Italia graviter concussa est », inquit annalista Loiselianus, cui cæteri suffragantur. In Annalibus Fuldensibus, hic *terræ motus per totam Italiam tam vehemens* fuisse dicitur, « ut in quibusdam locis urbes ruerent et montes, et tectum Basilicæ beati Pauli Apostoli Romæ cum trabibus suis magna ex parte decideret ». Sigonius refert, ob id institutum esse a Leone, ut præcedentibus tribus Ascensionem diebus, supplicationes ad diversa templa haberentur. Quam rem Mamertus episcopus Viennensis in Ecclesiam primus intulerat. Et in libro de Vitis Romanorum Pontificum, qui nomine Luitprandi diaconi circumfertur, et auctorem exeunte nono sæculo mo-

nachum germanum habuisse creditur. Leo III, cap. 98 dicitur constituisse, « ut tres dies ante Dominicam Ascensionem litaniæ celebrarentur ». Mamerti Rogationes, quæ Domini Ascensionem antecedunt, litania Gallicana appellatæ sunt, quia earum institutio a Gallia, et Litania Minor, ut hæc a Majori distingueretur, quæ VII kalendas Maii celebratur. Frodoardus in Fragmento de Romanis Pontificibus a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 2 edito, dum de Leone III verba facit, de his Rogationibus Gallicanis ait :

> Hæc et multa subhinc numerosis dotibus augens,
> Jura precum cumulat, servandaque Gallica tradit
> Adscendens iter Domini præeuntia vota.

3. *Leonis III opera publica Anastasius ordine recenset.* — Recitat istum terræ motum Baronius ex Anastasio, et ex eodem verba facit de variis ædificiis a Leone III constructis, variisque ornamentis Ecclesiis Urbis Romæ ab eodem donatis. Verum Baronius tam de iis quæ Leo III ante terræ motum, quam de illis quæ post illum egit, promiscue loquitur. Certum tamen Anastasium in Vita Leonis III ejus opera publica temporis ordine servato recensere; qui ordo, cum ad graves difficultates solvendas aliquando conducat, in Annalibus minime invertendus. Anastasius itaque pag. 121 edit. regiæ quatuor, incipit enumerare opera publica Leonis III ante suum ex Urbe discessum. Tum pag. 123 et seqq. loquitur de ejus persecutione et Romam reversione. Deinde pag. 127 et seqq. usque ad finem Vitæ Leonis III sigillatim enumerat dona ab eo variis Ecclesiis collata, plurimaque ædificia ab eo Romæ condita. Terræ vero motum, qui hoc anno accidit, loco suo refert pag. 128. De triclinio Leonino sermonem habet pag. 123, paulo antequam de ejus persecutione sermonem habeat, ut anno superiori insinuavimus, dum refellimus Alemannum, qui cum non animadvertisset, Anastasium in hujusmodi operibus publicis recensendis temporis ordinem servare, arbitratus est triclinium Leoninum, in quo exhibentur variæ inscriptiones, præsertimque una in honorem Caroli regis, ante præsentem annum ædificatum non fuisse, sicque viam sibi præclusit iisdem inscriptionibus recte explicandis, ut ibidem vidimus. Baronius an. DCCXCVI, num. 30, suo loco de illo triclinio egit, uti et Cointius eo anno num. 104 et seqq. et Marca lib. 3 de Concordia cap. 11, licet nec Cointius, nec Marca animum adverterint ad ordinem temporis ab Anastasio in Vita Leonis III servatum, perperamque existimarint, cum vexillo sancti Petri eo anno a Leone III ad Carolum transmisso collatum ei fuisse dominium Urbis.

4. *Carolus addit leges ad Longob.* — A num. 9 ad 20. Agit Baronius de variis legibus a Carolo imp., dum adhuc in Italia versaretur, emissis. Num. 9, refert ex Sigonio Præfationem legum a Carolo imp. Mutinæ datarum et directarum « cunctis reip. per provinciam Italiæ præpositis, anno ab Incarnatione D. N. Jesu Christi DCCCI, Indict. IX, anno regni nostri in Francia XXXIII, in Italia XXVIII, consulatus autem nostri primo ». Quibus ex verbis patet eas leges hoc anno post kal. circiter Junias datas esse; cum Carolus anno DCCLXXIV, circa Junii initium universi regni Longobardici possessionem inierit. Liquet secundo, Carolum, Orientalium imperatorum exemplo, ipso die quo imperator acclamatus est, *consulatum perpetuum* capessiisse, quod Caroli exemplo a Ludovico Pio, et a quibusdam aliis successoribus ejus, etiam in usum vocatum. Præfatæ Præfationi subjiciuntur octo capitula, quæ dicuntur addita *ad legem Longobardorum*, et recitantur a Baluzio tom. I Capitularium reg. Franc. pag. 346, et a Labbeo tom. VII Concil., pag. 1159.

5. *Varii populi Carolo subjecti.* — Baronius num. 12 refert partem legis Caroli imp. quæ integra recitatur lib. 6 Capitularium Franc. cap. 366, et apud Baluzium citatum pag. 986. In ea Carolus numerat populos sibi subditos, Romanos, Francos, Alamannos, Bajuvarios, Saxones, Turingios, Fresones, Gallos, Burgundiones, Britones, Langobardos, Vascanos, Beneventanos, Gothos et Hispanos. Ubi dubium esse non potest, inquit Baluzius in Notis ad illud Capitulum, quin per Gallos intelligi debeant homines originis Gallicæ, Franci quidem Francico imperio subjecti, sed qui genus repetebant a vetustis Galliæ incolis ante Francorum adventum. Gothi et Hispani Francico imperio subditi eamdem regionem incolebant, id est, eam Hispaniæ partem quæ nunc Catalonia dicitur usque ad fluvium Rubricatum, ubi fuit limes regni Francici. Gothi igitur in ea Hispaniæ parte habitantes ii erant, qui supererant ex regno Gothorum; Hispani vero qui ex ea Hispaniæ parte orti erant, quam Saraceni tenebant, et se in regnum Francorum contulerant, ut sese Saracenorum jugo subtraherent.

6. *Capitulum de honoranda Sede Apostolica.* — Baronius num. 15 recitat Præfationem libri primi Capitularium ab Ansegiso abbate collectorum, in qua cum Carolus dicatur tantum *rex et rector regni Francorum*, apparet, tam Præfationem illam, quam capitula LXXXII, quæ ei subjiciuntur, ad hunc Christi annum, quo jam Carolus Augustus erat, non pertinere. Ea itaque edita anno DCCLXXXIX, ut eodem anno insinuavimus. Baronius jam antea num. 10 retulerat Capitulum *de honoranda Sede Apostolica*, quod ibi annumerat legibus Caroli, quamvis ad annum DCCCXCV illud attribuat canonibus Synodi Triburiensis. Baluzius in Notis Capitularium tomo II existimat, Ivonem Carnotensem episcopum primum fuisse, qui illud Carolo tribuerit, hinc deceptum quod apud Burchardum sequatur statim post duo capitula, quæ vere sunt Caroli; cum certum sit illud reperiri inter canones Synodi Triburiensis. Idem Baluzius in Additione ad lib. 2 de Concordia cap. 16, recte conjicit, Patres Synodi Triburiensis Capitulum illud ex legibus Caroli mutuatos esse, atque ita suam fecisse legem quam approbaverunt.

7. *Alcuinus de negotiis sæcularibus deserendis cogitat.* — Ad num. 21. Imperator celebrato « die natali sancti Joannis Baptistæ apud Eporeiam, Alpes transgressus, in Galliam reversus est », inquit Eginhardus in Annal. cui varii annalistæ consentiunt. Alcuinus, qui Turonis febri laborabat, ubi Carolum cis Alpes reversum audivit, felicem ei reditum statim gratulatus est missis per Candidum munusculis, ac Epistola quæ inter Alcuinianas est ordine XXIII. In ea testatur se magno desiderio teneri, ut a sæcularibus occupationibus liber omnino fiat : « Fere ante hoc quinquennium sæculares occupationes, Deum testor, non ficto corde declinare cogitavi. Sed vestræ piæ providentiæ consilio translatus sum in servitium sancti Martini, fidei Catholicæ et Ecclesiasticæ sanctioni, donante Deo, proficuum. Non recessit tamen de corde prioris voluntatis effectus, sicut transacto anno vestræ pietati jam prædixi ».

8. *S. Salvius episc. Engolismensis martyrium facit.* — Ante idus Octobris ad Schaldim pervenit *Carolus*; illis enim idibus elevationi sancti *Salvii* prope Valentianas interfuit. *Salvius*, qui Engolismensem episcopatum gessit in Aquitania secunda, Valentianas regium ad Schaldim fiscum adiit, ut reliquias Ethnicæ superstitionis in ea regione penitus exstirparet ; sed cum ingressus fuisset cum socio domum *Genardi* fiscalis procuratoris, a quo fuerat ad epulas invitatus, supervenit ejusdem Genardi filius, nomine *Winegardus*, qui ut aureum calicem et indumenta pretiosa, quæ beatus vir ob mysteriorum dignitatem secum ferebat, sua faceret, eum non multo post per famulos suos occidendum curavit. *Carolus* cædis auctores gravi pœna mulctavit, et apud *Brenam* erexit Ecclesiam, quam tertia sui fisci parte locupletavit ad alendos canonicos. *Sanctus Salvius* memoratur in Martyrologiis Romano, Usuardi et Molani ad diem VI kalendis Julii. *Carolus* Valentianis profectus est ad Aquisgranense palatium, ubi Natale Domini celebravit, ut varii annalistæ annotarunt.

9. *Bellum Beneventanum et Saracenicum.* — Eginhardus in Annal. ad hunc Christi annum scribit : « Ipsa æstate capta est Barcinona civitas in Hispania, jam biennio obsessa. Zatim præfectus ejus, et alii complures Saraceni comprehensi : et in Italia Teate civitas similiter capta et incensa est, ejusque præfectus Roselinus comprehensus. Castella quæ ad ipsam pertinebant civitatem, in deditionem accepta sunt ». Alcuinus, cum de bello Beneventano rumor spargebatur, scripsit Epistolam XXIV ad Carolum, in qua meminit prioris *per Candidum* famulum suum missæ, et Carolum rogavit, ut attente perpenderet, quid utilitatis ex bello Beneventano adepturus esset orbis Christianus : « Optime nosti quomodo divina pro te pugnabat providentia. Patrem fratremque hujus impiissimi hominis (nempe Grimoaldi) in brevi tulit articulo. Sic etiam, sic faciet, credimus, si illius sancta voluntas disposuit, ut iste (nempe Grimoaldus) pereat, sine aliquo fidelium damno tuorum eveniat ».

10. *Barcino Saracenis erepta.* — *Zatum* sive *Zaddo* Ludovico Aquitaniæ regi ad Ilerdæ expugnationem proficiscenti, et per iter publicum in conspectu Barcinonæ pergenti urbem non tradiderat ex legibus hominii : « Cui Barcinonæ appropinquanti », inquit auctor Vitæ Ludovici, « Zaddo dux ejusdem civitatis tanquam subjectus occurrit, nec tamen civitatem dedidit ». Quare obsidio Barcinonis anno DCCXCIX cœpta ; cum per biennium protracta æstate hujus anni finem acceperit. Idem auctor Vitæ Ludovici prodit, *Zaddonem* nimis credulum familiaris cujusdam sui verbis, et jam annonæ penuria laborantem, accessisse Narbonam, scilicet ut æquas conditiones deditionis acciperet : « Zaddo dux Barcinonensis, inquit, suasus est a quodam sibi, ut putabat, amico Narbonam usque procedere. Qui comprehensus, Ludovico regi est adductus, et patri Carolo itidem perductus ». Ludovicus capto duce, ut faciliorem sibi capiendæ urbis occasionem paratam videbat, validum exercitum in Aquitania instruxit; ejus partem penes se Ruscinone commorantem retinuit, alteram, cui comes Gerundæ *Rostagnus* præerat, ad Barcinonem arcta obsidione premendam ac vallo fossisque cingendam direxit ; tertiam vero, quam ducebat *Willelmus*, postea monachus, in excubiis posuit adversus hostes, si qua subsidia obsessæ urbi ferre tentarent. *Alhaca* rex Cordubæ, seu Saracenorum Hispanias incolentium de periculo commonitus ab obsessis, graves copias mittit : quæ tamen ultra Cæsaraugustam non ausæ progredi, in Asturum regiones incubuerunt. Tandem obsessi ad desperationem ultimam versi eum, quem pro *Zaddone* constituerant, se et civitatem dediderunt, ut inquit auctor Vitæ Ludovici ; quod contigit post hebdomadas sex ab adventu ejusdem *Ludovici* in castra, declinante æstate. Vetus erat dominatio Francorum in civitate Barcinonensi, sub præfecti tamen Saraceni administratione, qui regiam majestatem colebat. Sed tandem hoc anno civitas hæc Mauris omnino erepta est, cui regendæ Ludovicus rex præfecit *Beram* comitem, ut scribit auctor Vitæ ejus.

11. *Cultus divinus Barcinonæ restitutus.* — « Tradita ergo et patefacta civitate, primo quidem die custodes rex illuc destinavit ; ipse autem ab ejus ingressu abstinuit, donec ordinaret qualiter cum digna Deo gratiarum actione cupitam atque susceptam victoriam ejus nomini consecraret. Antecedentibus ergo eum in crastinum et exercitum ejus sacerdotibus et clero, cum solemni apparatu et laudibus hymnidicis portam civitatis ingressus, et ad Ecclesiam sanctæ et victoriosissimæ Crucis pro victoria sibi collata gratiarum actionem Deo acturus progressus est », inquit idem auctor. Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 16, ubi de Barcinonensi obsidione agit, num. 9 scribit : « Cæterum ex narratione auctoris Vitæ Ludovici patet Christianorum

Barcinonensium Basilicam ea tempestate titulo sanctæ Crucis fuisse insignitam, quem cathedralis Ecclesia etiamnum retinet. Ipsa quoque sacerdotum et reliqui cleri mentio docet Christianos libere sacros ritus in ea civitate peregisse sub tuitione regum Francorum ». Verum existimo præsulem eruditissimum falli. Saraceni enim ab annis circiter nonaginta, per quos celebrem illam urbem in littore maris positam tenuere, Ecclesias Christianorum in fana Mahumetica converterant, et manifestum videtur auctorem Vitæ Ludovici Pii loqui de sacerdotibus et clero domestico regis, qui exercitum sequebantur : et qui eo urbem ingrediente non ante eum venere, neque ex ea egressi sunt, sed processere cum eo ac ante illum usque in Ecclesiam sanctæ Crucis, sic ab eodem auctore per anticipationem appellatam. Incertum vero, an Ecclesia illa antequam Barcino in Saracenorum potestatem venisset, sanctæ Cruci dicata fuerit, vel titulum illum quem adhuc retinet, tunc a Ludovico acceperit.

12. *Auctor Vitæ Ludovici Pii in notatione temporum non accuratus.* — Hanc urbem præsenti anno a Ludovico captam, testantur Eginhardus in Annal. ac tam annalista Bertinianus quam Loiselianus. Verum auctor Vitæ Ludovici Pii, qui rem gestam accurate narravit, in notatione temporum, præsertim in iis quæ in Hispania gesta, valde erravit; quod mirum videri non debet, cum ipsemet fateatur quæ de Ludovico antequam imperaret, scripsit sese tantum relatione accepisse : « Porro quæ scripsi usque ad tempora imperii, Adhedmari nobilissimi et devotissimi monachi relatione didici, qui ei coævus et connutritus est. Posteriora autem quia ego interfui rebus Palatinis, quæ vidi et comperire potui, stylo contradidi ». Zaidus Ludovico anno DCCXCIX ad Ilerdæ expugnationem proficiscenti, et Barcinonæ appropinquanti *jam subjectus occurrit*, *nec tamen civitatem dedidit*. Et tamen hic auctor dicit, id contigisse *rege Romam proficiscente*, *ibidemque infulas imperatorias suscipiente*, anno nempe DCCC. Quod manifeste a veritate alienum; alioquin Barcino per biennium obsessa non fuisset, cum ipsemet asserat Ludovicum æstate in Hispaniam contendisse. Tum narrat gesta a Ludovico anno DCCCI, aitque : *Redeunte tempore æstivo* Carolum Saxoniam petiisse, et totam Saxoniam subegisse, ac bello XXXIII annorum finem imposuisse. Et tamen Carolus eo anno in Saxonia non fuit, bellumque Saxonicum nonnisi anno DCCCIV profligatum. Tertio scribit, *hyeme transacta*, ideoque anno DCCCII Carolum ab externis bellis quiescentem loca sui regni mari contigua circuisse, et Ludovicum filium sibi Turonis occurrisse. Et tamen eo anno Carolus Aquisgrano non discessit, et Turonos profectus non est, nisi anno DCCC, ut habet Eginhardus in Annal. Subdit hic auctor, *æstate sequente*, anno nempe DCCCIII, Zadonem ducem Barcinonensem a Ludovico captum, et *succedente tempore* visum esse *regi et consiliariis ejus*, *ut ad Barcinonam oppugnandam ire deberent*. Et deinde de obsidione Barcinonensi verba facit, anachronismo nempe quatuor aut quinque annorum. Quare nec obsidionem Barcinonensem, nec ternam Tortonæ seu Dertosæ aggressionem, de qua infra hic auctor, suis annis reddidit, et ex annalistis Francicis corrigi debet.

LEONIS III ANNUS 7. — CHRISTI 802.

1. *Nicephorus imperium Orientale occupat, pulsa Irene.* — Annus sequitur Redemptoris octingentesimus secundus decimæ inchoatæ Indictionis, quo (inquit Theophanes) pervenerunt Constantinopolim legati sive apocrisiarii a Carolo Magno imp. et a Leone Romano Pontifice ad Irenem Augustam missi, pro pace et perpetua concordia ineunda. Auctor est Zonaras, Carolum imp. per legatos Constantinopolim missos, expetiisse conjugium Irenæ imperatricis : ipsamque a tali connubio minime abhorruisse. Porro quasi hi missi essent non ad conciliandas nuptias, sed ad spectandam tragœdiam, omnia sub eorum oculis continuo mutata sunt : nam Constantinopoli cum adhuc essent, ipsa Augusta e solio turbata atque in ordinem redacta, Nicepherus tyrannus invasit imperium. Quomodo autem ista se habuerint, ex eodem Theophane primum audi : « Sequenti autem anno,

qui primus annus Nicephori, pridie kalendas Novembris, Indictione undecima, quarta noctis hora, quæ feria secunda lucescit, idem Nicephorus cum esset patricius et logotheta generalis, tyrannidem adversus Irenam piissimam concitavit, Deo quidem ineffabilibus ob nostrorum multitudinem peccatorum judiciis indulgente, cooperantibus ei Niceta patricio ac domestico scholarum, et Sisinnio patricio fratre ejus, viro perjuriis et fraudulentiis pleno, et Niceta Triphilio. Erant autem et cum eo Leo patricius Mausulalii, et Theoctistus patricius, et Petrus patricius et quæstor, seducentes quosdam e populo, qui erant ex ordinibus.

2. « Cumque venissent ad portam, quæ dicta est Chalce, custodesque falso ac subito decepissent, persuaserunt eis ut crederent, quod ab ipsa fuerant destinati, quatenus eumdem Nicephorum imperatorem appellarent, eo quod Aetius patricius sibi vim inferret ad annuntiandum fratrem suum Leonem imperatorem. Qui mendacio tanto credentes, imperatorem pariter pronuntiaverunt eum, qui erat tyrannus. Taliter ergo ad magnum palatium iidem venientes ingressi sunt illud; indeque per totam urbem ignobiles servos dirigentes, acclamationem fecerunt ante mediam noctem, et custodes in medio palatii, quod Eleutherii nuncupatur, posuerunt, ubi contigit imperatricem esse. Diluculo sane accersentes eam, concluserunt eam in majori palatio, et ita processerunt ad magnam Ecclesiam ad coronandum scelestum.

« Convenit interea universa multitudo urbis; et omnes quæ super his gerebantur moleste ferebant. Maledicebant coronanti et coronato, cunctisque congratulantibus ei. Equidem cum ratione et religione viventes, divinum mirabantur judicium, qualiter eam permiserit, quæ pro recta fide more martyrum agonizaverat, a subulco expelli, præsertim cum ei devotissimi ejus præcipue adhærere propter avaritiam proposuerint, Leo scilicet patricius eunuchus et sacellarius synopeos, et Deo perosi trium filii ac patricii, qui superius dicti sunt, qui donis plurimis ab illa ditati sunt, et cum ea sæpe convescentes, et adulationibus cum juramentis horribilibus certam reddentes, omnibus mundi rebus se necessariorem reputare quam haberent erga illam benevolentiam affirmabant. Alii autem ut in exstasi facti gestorum certitudinem minime sentientes, somnium se vidisse putabant. Alii autem, qui duntaxat perpendere bene sciebant, præteritam felicitatem beatificabant, et futuram infelicitatem per tyrannidem lugebant, maximeque hi, qui maligni voti tyranni experientiam quamdam antea perceperant. Porro universos communiter possidebat caligo, et sine consolatione mentis defectio, ne per singula illius miserandæ diei deformia verba scribens, protelem sermonem.

3. « Denique sequenti die, sumptis quibusdam ex patriciis, ascendit ad imperatricem custodiæ mancipatam, simulans (ut ei moris erat) falsam benignitatem, per quam et plures decepit; et excusans se, quod invitus ad principatum ascenderit, nec hunc unquam desideraverit: maledicebat autem his, qui se provexerant, et illum insidiis appetiverant, ut proditor Judas Dominum postquam cum ipso cœnaverit, quos et imitatores illius testabatur. Ostensis autem nigris calciamentis, amare se talibus uti præter leges imperatorias affirmabat; fiduciamque habere, dolose monebat eam, etiam cum juramentis de omni corporali requie, quam consequi dominam a servo deceret, nullamque arbitrari ærumnam casus illius hortabatur. Commonebat postremo nil occulere a se imperialium thesaurorum; et damnabat avaritiæ vitium, hos illam habere non ferens: languebat enim eo vehementer omnia devorans, omnemque in auro spem et fiduciam ponens.

4. « At vero dilecta Deo Irena quamvis congrueret, ut passione tam repentinæ commutationis, utpote mulier, teneretur, forti prudentia dixit ad eum: Qui heri quasi servus perjurus fuerat, hodie solers et seditiosus tyrannus ac impudens habetur. Ego quidem, o homo, Deum deputo, et pridem cum essem orphana, exaltasse me, ac dein super solium, cum essem indigna, provexisse me: causam vero depositionis mihimet applico, et peccatis meis adscribo. In cunctis autem, ac modis omnibus sit nomen Domini benedictum. Porro modum promotionis tuæ Deo redde. Verumtamen delatas mihi contra te super dignitate, qua nunc circumdaris, auditiones non ignorabam, quas veras fuisse rerum finis ostendit: quas si moleste tulissem, facile mihi erat te interficiendi; sed modo juramentis tuis fidendo, modo tibi parcendo, multos mihi devotos parvipendi, Deo quæ mea sunt dans, per quem reges regnant et potentes obtinent terram. Sed et nunc cum sis pius, et ab ipso profectus, te adoro, et peto meæ parcere infirmitati, et concede mihi domum Eleutherii a me constructam in refocillationem incomparabilis calamitatis meæ. At ille: Si hoc vis fieri tibi, jura mihi per omnem divinam virtutem, non absconsuram te quicquam ex thesauris imperii, et adimplebo postulationes tuas, et omnem placationem faciam. Quæ juravit ei ad pretiosa et vivifica ligna, quia non movebo a te obolum unum: quod et fecit. Verum ille consecutus quod desiderabat, protinus exilio relegavit eam ad Principem insulam in monasterio, quod ipsa ædificaverat. Hæc cum adhuc essent in urbe missi Caroli, et quæ agebantur, adspicerent. An. ab Incarnat. Domini DCC. XCV (secundum Græcorum supputationem.)

5. « Nicephorus vorax cum rerum imperio potitus esset, nec saltem parum voluit hypocrisim tegere, sed quasi recisurus justitiam, nequam in Magnaura et injustum fore constituit judicium. Intentio namque tyranno inerat, ut res ipsæ ostenderunt, non pauperibus jura tribuendi: sed per hoc omnes, qui magni erant, inhonorandi et captivandi, et ad se, quæ cunctorum erant, transferendi. Videns autem adversus se omnes contristatos, et

pavens, ne forte memores Irenæ beneficiorum adsciscerent eam iterum in imperium, Novembre mense, hieme nimium gravi imminente, non est ipsius misertus immisericors ille, sed exilio deportari præcepit in insulam Lesbum, et cautissime custodiri, quin et a nemine contueri ». Hactenus de rebus Nicephori anni hujus Theophanes.

Qui autem missi fuerant legati a Carolo Magno imperatore ad Irenem Augustam, acceptis a Nicephoro novo imperatore litteris pacis, ad Carolum Magnum reversi sunt una cum legatis imperatoris anno sequenti. De his enim hæc Ado : « Irena ab imperio deposita, Nicephorus imperator Constantinopoli creatur, qui legatos suos una cum legatis imperatoris Caroli remisit. Nam imperator Carolus Jesse episcopum Ambianensem, et Elinigaudium comitem Constantinopolim direxerat. Susceperunt autem legati Nicephori imperatoris Epistolam inscriptam de fœdere pacis, sicque tali pacto Constantinopoli reversi sunt ». Hæc Ado et alii anno sequenti de eorum reditu.

6. Quod pertinet ad ejusdem Nicephori fidem : Catholicus licet haberetur, tamen ter impius semper apparuit diversis ex causis; quod scilicet (ut Theophanes auctor est) faveret Iconoclastis hæreticis, probaret (ut dicetur) Manichæorum hæresim, et pro ea stabilienda Synodum congregarit; quodque studeret Manichæorum incantationibus, quod insuper ut adversarius Evangelii deridebat colentes divina mandata, quod etiam sacra cuncta ut profana habebat; quod omnem Ecclesiasticam immunitatem pessumdedit, jubens præfectos suos, ut episcopis et clericis veluti mancipiis uterentur; quod itidem sanctas Ecclesias, et sacra hospitalia, omnesque religiosas domos sub tributo redigeret, diras ab eis exactiones extorquens : hoc enim suo imperii primo anno facere aggressus est, ut ex Theophane senties; postremo autem (quod cæteris omnibus evidentius ejus impietatem ostendit) quod aversatus est Romani Pontificis communionem, adeo ut nec passus sit Nicephorum Catholicum patriarcham recens creatum, postquam Tarasius obiit, mittere ex more pro communione Catholica litteras ad Romanum Pontificem : id enim nonnisi post Nicephori obitum præstare patriarchæ licuit sub Michaele imperatore, ut idem Theophanes in eodem Michaele testatur. Omittimus autem modo dicere ejus impietatem de his, quæ ad politicum statum pertinent. Quæ omnia ex Theophane rerum inspectore cognosces.

7. *Concilium Altinense ob necem illatam Gradensi episcopo.* — Quod ad res Occidentales attinet, hoc anno celebrata reperitur Synodus Altinensis ab episcopis ejus provinciæ, præsidente ipsi Paulino patriarcha Forojuliensi, sive Aquileiensi, a quo scripta extat Epistola Synodalis ad Carolum Magnum. Causa autem hujus celebrandæ Synodi fuisse videtur immane scelus a duce Venetorum hoc tempore perpetratum, cum in Gradensem furens episcopum, eumdem e turri præcipitem dedit. Porro Paulini studium Carolum Magnum implorantis illud fuisse videtur, ut eum adversus Venetos in ultionem tanti sceleris provocaret, ut ejus ostendit Epistola, quæ sic se habet :

« Catholico semperque inclyto triumphatori domno Carolo, divina coronante clementia [1] imperatori, Paulinus minimus omnium servorum servus concordi parilique devotione, cum fratribus et cum consacerdotibus nostris roseo in Christo Jesu cruore æternas multipliciter supplici concinnamus stylisona voce salutes.

« Et sacris paternorum canonum valenter incitantibus documentis, et vestris (ut verum resonat) mellitis salubribus irrorantibus syllabis in hac, cui Deo auctore, licet indignus, indignoque famulatu deservio, sede, Concilium habitum Altini fuisse, sub nomine regis tranquillissimis vestræ serenitatis auribus operæ pretium duximus humillimis horum, quamvis incultorum apicum, suppliciter notulis intimare ». Et inferius :

8. « De sacerdotibus autem plagis impositis semiquevivis relictis, vel certe diabolico fervescente furore, per ejus satellites interemptis, non meum, sed vestræ definitionis erit judicium : in vestræ itaque potestatis altitudine, in quodam judiciali libello a sanctis olim patribus salubriter prælibato legisse me recolo reservatum. Ob quam igitur causam hæc fecerint, vestris certius scio omnino non latuisse, neque latere sacris memoriis. Neminem namque alium arbitrati sunt sanctam Ecclesiam de illatis injuriis, tam potentissime, quam regali animadversione ulcisci, vicariam ab eo vicissitudinis expetens curam, ut quemadmodum illa eum et in præsenti sæculo, et inter bella spiritualibus non cessat coronare triumphis et cælesti regno, divinam implorando clementiam, participem fieri imprecatur; ita et ille principalem adeptus potentiam, et ab inimicis ejus valenter eam defendere, et de hostibus ejus ultrici invectionis sententia non desinat vindicare.

9. « Non igitur dedignetur benignitatis vestræ excellentia, sollicitudinis erga eam pro hoc negotio vigilanter gerere curam, rememorantes per omnia sacri fontis utero, de quo multo longe felicius estis renati, fideique lactis dulcedine enutriti, quam prius materna bene, quamvis vulva generati, carnalibus estis uberibus ablactati. Egrediatur quapropter (si placet) una de hac re, per universam regni vestri late diffusam monarchiam decretalis sententiæ ultio, quæ nulla unquam possit inimica veritatis et adversatrix justitiæ, quælibet urgente refragationis instincto oblivio abolere. Valde enim hujus sceleris truculenta præstigia, ob incuriam disciplinæ, per cunctas mundi Ecclesias prævaluere partes. Unde vestri est censura magisterii resecanda hæc noxialis morbi modis omnibus pestis, et potentissima docilique funditus manu exstirpanda; quatenus sit sancta Ecclesia vestris adjuta præsidiis,

[1] *Regi*, alii textus habent.

libera ab humano sanguine impolluta, quæ Christi est pretioso sanguine purpurata; quocirca ejusdem retenti feliciter gremio, et in hac vita incolumes et gloriosi, et æterna beatitudine gaudebundi, semper potiamini, et felices; per Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in Trinitate perfecta per omnia sæcula sæculorum. Amen ». Hæc sunt quæ vix elicere potuimus ex Vaticano mendosissimo Codice.

10. Cæterum quod spectat ad sacerdotes interemptos, produnt Annales Veneti, Joannem ducem adversus Joannem Gradensem patriarcham ira commotum, classe comparata, ingentem patrasse cædem, ipsumque patriarcham e celsa turri præcipitem dedisse. Adversus ista adeo nefanda ejus regionis episcopi in unum coacti litteris scriptis auxilium postulavere Francorum. Porro sequenti anno in locum necati patriarchæ substitutus est Fortunatus, cui Leo papa pallium concessisse reperitur eodem anno Indictione undecima duodecimo kalendas Aprilis. Sed quæ causa præcesserit, ut Joannes episcopus Gradensis tam immaniter trucidaretur, sic accipe.

Christophorus homo Græcus Ulivolensis episcopus, Joanne duce concedente, ac gratia Nicephori imperatoris ea in re serviente, fuerat constitutus. Quam rem cum iniquo animo ferrent Venetiarum tribuni, Joannem Gradensem patriarcham ne illum consecraret, orarunt. Itaque Joannes obsecutus, Christophorum non solum non consecravit, sed etiam a piorum communione semovit. Quo facto Joannes dux usque adeo exarsit ira, ut Mauritio filio duce assumpto classem Gradum adduxerit, atque oppido primo adventu capto, patriarcham arreptum excelsissima turri præcipitarit. Joanne inde mortuo suffectus est studio tribunorum Fortunatus, sanguinis illi conjunctione propinquus. Hic autem ob turbas inter Venetos civili bello mutuo inter se concertantes abire jussus, ad Carolum Magnum in Gallias se contulit, in quo securitatis suæ Diploma ejusmodi retulit :

11. « Concedit Carolus imperator Augustus Fortunato patriarchæ Gradi, ut ipse, sacerdotes servi et coloni ejus in terra sua, in Istria, Romaniola, et Longobardia et ubicumque quiete degant : jubetque, ut in possessionibus, quibus rite investitus est, nullus judex publicus injuste ad causas audiendas, præda exigenda, mansiones (mansos), aut paratas faciendas, in justas redhibitiones inquirendas exarctare audeat. Datum idibus Augusti ».

Sed et hoc anno defunctum esse ipsum Paulinum patriarcham Aquileiensem, habent veteres Annales Franciæ ex Pithœi bibliotheca proditi. Porro idem (ut dictum est) Forojuliensis patriarcha idcirco appellatus reperitur, quod sedes Aquileiensis Forumjulium esset translata, de quo nomine Forojuliensi in nuper citato loco hæc leguntur : « Hoc anno Paulinus patriarcha Forojuliensis obiit ». Sed de eo superius pluribus dictum est.

Quod rursum ad eumdem Paulinum spectat, in monumentis Aquileiensis Ecclesiæ ipsum, dum vixit, et post mortem miraculis claruisse, æque legitur. Sed ex iisdem Francorum Annalibus corrigas, quæ habentur in ejus Vita, ipsum diem obiisse anno Domini octingentesimo quarto, et quod legitur in Diplomate illo nomine Caroli imperatoris, datum ipsum anno tertio imperii ipsius, Indictione prima : non enim ista sibi cohærent de annis imperatoris et Indictionis. Porro meminit[1] ejusdem Paulini Walfridus Strabo, cum de hymnis Ecclesiasticis agit his verbis : « Traditur quidem Paulinum Forojuliensem patriarcham sæpius et maxime in privatis missis, circa immolationem sacramentorum hymnos vel ab aliis, vel a se compositos celebrasse. Ego vero crediderim tantum tantæque scientiæ virum hoc nec sine auctoritate, nec sine rationis ponderatione fecisse ». Hæc Strabo. Laudatissimus plane vir, cui cum Albino Flacco hujus sæculi face summa familiaritas intercedebat : quod testantur plures quæ adhuc extant ejusdem Albini ad eum Epistolæ, in quarum ultima hæc ad finem[2] : « Contende meritis esse, quod nomine vocaris : clama, ne cesses, exalta quasi tuba vocem tuam. Sit guttur tuum tuba Dei, prædica importune. Tu gallus in prædicatione, succinctus in castitate. Tu aries in veritate fortissimus, cui nullus regum resistere poterit. Tu lucerna super candelabrum in domo Dei. Tua lingua cælum claudit et aperit, aperit primum per prædicationis devotionem ». Hæc et alia ad ejus apostolatum congruentia. Coluit eum Luitgardes, sive Liutgardes uxor Caroli Magni, de cujus ad eum munusculis hæc idem Albinus[3] : « Tertium pro filia mea Luitgarde femina religiosa, Deo devota. Nam illa sanctitati tuæ duas direxit armillas auri obryzi pensantes XXIV denarios minus de nova moneta regis quam libram plenam, ut orares pro ea cum sacerdotibus tuis, quatenus divina clementia dies suos disposuisset in salutem animæ suæ, et sanctæ suæ exaltationem Ecclesiæ ».

12. *Paulinus Forojuliensis episcopus, doctrina pollens, Carolo acceptus.* — Hujus si primordia repetas, invenies, antequam ad patriarchatum vocaretur, fuisse artis grammaticæ professorem : quod ejusdem Caroli Diploma significat. Docuisse grammaticam hoc sæculo etiam homines Ecclesiasticos tradit Eginhardus in Vita Caroli Magni, dum de Caroli eruditione scribens, hæc inter alia habet : « Artes liberales studiosissime coluit, eorumque doctores plurimum veneratus magnis afficiebat honoribus. In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconum senem audivit ». Testatur Lupus[4] abbas monasterii Ferrariensis hujus temporis auctor, se didicisse grammaticam ab Aldrico archiepiscopo Senonensi. Affirmat id ipse in Epistola prima ad Einardum, quem alii nominant Eginhardum : ait enim de ipso : « Doctorem

[1] Walfr. Strab. de reb. Eccl. c. 25. — [2] Albin. Ep. LIX. LX. LXI. LXII. LXIII. tom. I. Antiq. lect. — [3] Albin. Ep. LXII. — [4] Lup. Ep. I.

grammaticæ sortitus sum, præcepta ab eo artis accepi sic : quoniam a grammatica ad rhetoricam, et deinceps ordine ad cæteras liberales disciplinas transire, hoc tempore fabula tantum est, etc.» Ita plane, quod qui sciret tantum grammaticam isto sæculo rudi, doctissimus haberetur. Sed ad Paulinum redeamus. Quantum autem coluerit Carolus ipsum, antequam fieret patriarcha, adhuc grammaticis facultatibus operam dantem, ejusdem Caroli tunc de donatione ipsi facta de nobili villa Laberiana, Diploma declarat, quod in ejus Vita descriptum hic reddere, haud fuerit otiosum. Sic enim se habet :

13. «Carolus Dei gratia rex Francorum et Longobardorum et patricius Romanorum, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus, castaldis, vel omnibus fidelibus nostris præsentibus et futuris. Merito quidem a nobis sublevantur muneribus, qui nostris fideliter obsequiis famulantur. Et ideo si petitiones eorum, pro quibus nostras pulsaverint aures, ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exercemus, atque illorum animum nobis deserviendo provocamus. Igitur notum sit omnium vestrum magnitudini, qualiter cedimus et donamus a nobis viro valde venerabili Paulino artis grammaticæ magistro, hoc est, res quondam et facultates, quæ fuerunt Waldandii filii quondam Mimoni de Laberiano, quæ ad nostrum devenerunt palatium, pro eo quod in campo cum Foticauso inimico nostro a nostris fidelibus fuerit interfectus, casa videlicet in Laberiano cum omni integritate et soliditate sua, id est, cum terris, domibus, ædificiis ac colabiis, mancipiis, casis, massaritiis, cum servis et aldionibus, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, omnia et ex omnibus quantumcumque prædictus Waldandus ibi, aut alicubi habere visus fuit tam ex domo regum, aut judicum, seu de comparato, aut de quolibet attracto, prædicto Paulino a die præsenti tradimus atque cedimus perpetualiter ad possidendum, ita ut ab hac die prædictus Paulinus suprascriptis de rebus quieto ordine teneat et possideat, et quicquid exinde facere voluerit, liberum in omnibus perferatur arbitrium. Præcipientes ergo jubemus, ut nullus quemlibet de fidelibus aut successoribus nostris prædicto Paulino de jam dictis rebus ullo unquam tempore inquietare, aut calumniam generare præsumat : sed omni tempore ex dono largitatis nostræ ipsas res jure proprietario valeat possidere firmissimo. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, vel nostris, vel futuris temporibus melius conservetur, manu propria in æternum decrevimus roborare, ac de annulo nostro jussimus sigillari. Data XV kal. Julii anno octavo regni nostri e Loreia civitate in Dei nomine feliciter ».

Hactenus Diploma datum anno Domini septingentesimo septuagesimo tertio, quo ipse Carolus adversus Desiderium in Italiam venit, quo numerari contigit octavus annus ejusdem regni. Hæc de his quæ ad Paulinum spectant.

14. *Carolus de bonis litteris optime meritus.*— Ut autem dicere pergamus de Carolo, hoc nomine etiam plurimum illi debet hoc sæculum, quod bonas litteras penitus collapsas restituit. Eo namque profundi mersæ erant, ut si quis nobilioris ingenii vellet addiscere, magistrum non inveniret, qui doceret : Carolus Magnus autem effecit, ut scientiæ obrutæ ignorantia surgerent. Sed audi Lupum ista scribentem [1] in Epistola ad Eginhardum, sive Einardum, qui erat eidem Carolo a secretis : « Nisi, inquit, intercessisset inopia præceptorum, et longo situ collapsa priorum studia pæne interiissent: largiente Domino, meæ aviditati satisfacere forsan potuissem. Siquidem vestra memoria per famosissimum imperatorem Carolum (cui litteræ eousque deferre debent, ut æternitati parent memoriam) cœptæ revocari ; aliquantulum quidem extulere caput, satisque constitit, veritate subnixum præclarum dictum : Honos alit artes, et accenduntur omnes ad studia gloriæ ». Hæc de Carolo adeo de bonis litteris bene merente Lupus. Testatur idipsum Jonas Aurelianensis episcopus, qui, quantum profecerint Germaniæ et Galliæ Ecclesiæ bonarum studio litterarum opera ejusdem Caroli Magni, docet his verbis : « Non solum apud Germaniam studium litterarum, et amor sanctarum Scripturarum, verum etiam apud eamdem Galliam ejus memorabilis viri solertissimo studio et ferventissimo desiderio actum est, ut Domino opem ferente in sibi commissæ Ecclesiæ filiis, et liberalium artium apprime disciplina, et divinarum Scripturarum perfecta polleret intelligentia ». Hæc Jonas in exordio Commentarii sui adversus Claudium Taurinensem, de quo inferius suo loco dicturi sumus. Ansegisus insuper hæc in eamdem sententiam [2] : « Carolus siquidem constituit, in singulis monasteriis et episcopiis scholas esse, ubi ingenuorum et servorum filii grammaticam, musicam et arithmeticam doceantur ». Et in Concilio[3] Cabilonensi, de quo inferius suo loco, de hujusmodi Caroli Constitutione mentio habetur his verbis : « Oportet etiam, sicut dominus imperator Carolus vir singularis mansuetudinis, fortitudinis, prudentiæ, justitiæ et temperantiæ præcepit, scholas constituant, in quibus litteraria solertia disciplinæ et sacræ Scripturæ documenta discantur, et tales ibi erudiantur, quibus merito dicatur a Domino [4] : Vos estis sal terræ, etc. » His addunt alii Parisiis tunc scholas erigi cœptas, atque studio successorum regum præ cæteris in dies magis majori claritate fulsisse ; sed et constitutas esse scholas litterarum latinarum et græcarum in Ecclesia Osnaburgensi in Saxonia, ut ad usum legationum in Orientem mittendarum pueri erudirentur, constat ex privilegio ab ipso Carolo eidem Ecclesiæ concesso, quod inferius suo loco ponetur.

[1] Lup. Ep. I. — [2] Anseg. l. I. — [3] Conc. Cabil. c. 3. — [4] Matth. v.

15. Cæterum ejusmodi in docendis et addiscendis litteris fervor viguit, usque dum Carolus vixit : post obitum vero ipsius, ipsum studium litterarium refriguisse nonnihil, idem qui supra vetus assertor rerum suorum temporum Lupus affirmat, probro nimirum tunc adscribi consuevisse, si quis rei litterariæ operam daret : nam in dicta[1] ad Eginhardum Epistola sic ait : « Amor litterarum ab ipso fere initio pueritiæ mihi est innatus ; nec earum, ut nunc a plerisque vocantur superstitiosa otia, fastidio sunt ». Et paulo inferius de suo tempore, nempe sub Ludovico filio Caroli imperatoris : « Nunc, inquit, oneri sunt, qui aliquid discere affectant, et velut in edito sitos loco studiosos quosque imperiti vulgo adspectantes, si quid in eis culpæ deprehenderint, id non humano vitio, sed qualitati disciplinarum assignant. Ita dum alii dignam sapientiæ palmam non capiunt, alii famam verentur indignam, a tam præclaro opere destiterunt ». Hæc ipse.

Quibus vides, lector, quas suo tempore Carolus pæne exstinctas revocavit bonas litteras, easdemque cum ipso ferme defunctas, vel saltem languore correptas, suo genuino caruisse vigore ; ut non mirum sit, si eo tempore, qui doctiores esse viderentur, iidem juxta Apostolum [1], infirmi et imbeciles extiterint, et dormierint cæco ignorantiæ somno, ut non fuerint ullatenus assecuti, quæ de sacris imaginibus Nicænum OEcumenicum Concilium statuisset, et Romana Ecclesia comprobasset, ut suo loco superius de ipsis est pluribus demonstratum, et alia occasione iterum dicetur inferius in Ludovico.

[1] Lup. Ferrar. Epist. I.

[1] I. Cor. XI.

Anno periodi Græco-Romanæ 6295. — Anno Æræ Hispan. 840. — Anno Hegiræ 186, inchoato die 10 Januar., Fer. 2. — Anno Hegiræ 187, inchoato die 30 Decemb., Fer. 6. — Jesu Christi 802. — Leonis III papæ 8. — Caroli imp. 3. Nicephori imp. 1.

1. *De conjugio Caroli et Irene irrito conatu actum.* — A num. 1 ad 7. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXCIII, qui kalendis Septemb. anno Christi DCCC inchoatur, ait : « Hoc anno, quo Indictio nona numerata est, mensis Decembris die XXV, Francorum rex Carolus a Leone papa coronatus est : Siciliamque classe adoriri meditatus, consilium mutavit, cum Irene conjugium et pacem contrahere animo gerens, cujus gratia insequente anno, Indictione nimirum decima, legatos destinavit ». Cum itaque Indictio X kalendis Septemb. superioris anni Christi auspicata fuerit, eo etiam Christi anno legati illi a Carolo Constantinopolim missi. Tum anno Incarnat. secundum Alex. DCCXCIV, subdit Theophanes : « Hoc anno Aetius patricius Stauracii metu liber (qui scilicet jam obierat), et ab ea cura exoneratus, summam imperii potestatem in fratrem suum transferre omnem operam adhibebat : qua de causa supremum exercitus ducem per Thraciam et Macedoniam eum institui curaverat, ipse qui Orientalium et Opsicianorum themata trans fretum posita regebat. Tali arrogantia plenus et exæstuans, proceres ad dignitates evectos despiciens, reliquos nihil æstimandos opinabatur. Quare graviter irati seditionem in imperatricem parantes, eam ad finem perducere moliti sunt. Porro apocrisiarii a Carolo et a Leone papa missi Irenem Carolo matrimonio conjungendam, atque ita Orientis et Occidentis imperii in unum componenda postulantes advenerunt : quibus ipsa assensura erat, si non Aetius ipse post imperatricem, ut sæpe memoravimus, cuncta administrans, ac imperium in fratrem transferre meditatus, ejus se consiliis opposuisset ». Hæc currenti anno peracta.

2. *Nicephorus dejecta Irene imperium usurpat.* — Idem Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXCV, qui kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatur, ait : « Hoc anno mensis Octobris die trigesimo primo, Indictione undecima, hora noctis quarta illucescentis feriæ secundæ, Nicephorus patricius, et generalis logotheta in piissimam Irenem, Deo delictorum nostrorum multitudine irritato, et ineffabilibus suis judiciis ita permittente, tyrannidem excitavit », hoc scilicet Christi anno. Narrat postea quibus adjutoribus usus sit, additque *ante noctis medium* imperatoris designationem perfectam esse, et ex Eleutherii palatio Irenem *sub diluculum* translatam in magno palatio inclusam fuisse. « Postridie nonnullis patriciis comitatus (nempe Nicephorus) ad imperatricem sub custodia detentam se contulit, fami-

liarisque sibi benevolentiæ fallacem speciem, qua multos decepit, præ se ferens, invitum omnino ad imperium (ab ejus siquidem, aiebat, cupidine alienus erat) evectum se excusabat, etc. quare eam sibi confidere cum juramentis monitam corpori solatium omne, quale decet imperatricem a servo, a se exspectare ». Irene generoso atque prudenti animo respondit, se exauctorationis suæ causam delictis suis adscribere, eumque tanquam a Deo promotum imperatorem venerari. Petiit tantum ab eo, ut Eleutherii ædem a se constructam habere permitteretur; quod ille promisit, modo illa juraret, se imperii thesaurorum nihil occultaturam. Sed postquam Irene juravit, « is desideriorum compos in Principi insulam, in monasterium ab ipsa ædificatum, Caroli legatis adhuc in urbe agentibus, et quæ gerebantur spectantibus, eam relegavit, etc. mense Novembri, frigore asperrimo jam terris incumbente, inclemens ac nulla in eam pietate motus, in insulam Lesbum deportari, et sub strictissima teneri custodia, et a nemine penitus conspici mandavit, etc. » Fuse ibidem Theophanes de Nicephori avaritia et crudelitate verba facit. Legati Caroli, acceptis a Nicephoro novo Augusto litteris pacis, rediere in Franciam cum aliis legatis ipsius Nicephori, de quorum adventu in Germaniam anno sequenti agemus.

3. *Joannes patriarcha Gradensis nefarie occisus.* — A num. 7 ad 14. Administratio reipublicæ Venetæ erat hoc tempore penes *Joannem* ducem et annuos tribunos. *Christophorus* homo Græcus, Olivolensis episcopus, *Joanne* duce Venetiarum contendente, constitutus est. Quod cum iniquo animo ferrent tribuni, *Joannem* patriarcham Gradensem rogarunt, ne Christophorum consecraret; quibus cum hic obsecutus esset, *Joannes* dux adeo exarsit ira, ut, Mauritio filio duce assumpto, classem Gradum adduxerit, et civitate primo adventu capta Joannem patriarcham excelsissima turri præcipitarit, ut narrat Sigonius lib. 4 de Regno Italiæ, ad hunc Christi annum. *Olivola* insula est, quæ partem hodiernarum Venetiarum constituit, illam videlicet, in qua sedes primum episcopalis fuit, deinde patriarchalis ad hodiernam usque diem perseverat.

4. *Concilium Altinense.* — Audito hoc immani scelere *Paulinus* Foro-Juliensis seu Aquileiensis patriarcha Concilium *Altini* mox celebravit, ut constat ex Synodalibus litteris, quarum fragmentum Baronius publicavit, per quas Carolum *imperatorem* Paulinus visus est ad ultionem provocare. Porro *Altinum* urbs olim episcopalis, ab Hunnis sæculo quinto excisa est, indeque sedes episcopalis ob Longobardorum metum translata *Torcellum* anno DCXXXV, atque abhinc dictus episcopus Torcellanus sub Gradensi primum patriarcha, deinde sub Veneto, cui etiamnum subditur. Ex eo vero quod *Paulinus* Altini Concilium celebravit, liquet illud oppidum non ad episcopatum Torcellanum, qui patriarchæ Gradensi subjacebat, sed ad Concordiensem tum pertinuisse, qui patriarchæ suberat Aquileiensi. Interim tribunorum Venetorum studio Joanni patriarchæ Gradensi suffectus est *Fortunatus* ejus propinquus, cui pallium Leo papa concessit, ut liquet ex ejus Epistola Fortunato patriarchæ Gradensi data, quam Cointius anno sequenti num. 11, ex Ughello tom. v Italiæ sacræ recitat. In ejusdem Epistolæ fine legitur: « Scriptum per manum Benedicti notarii et scriniarii S. R. E. in mense Martio, Indict. XI, bene valete. Dat. XII kal. Aprilis per manum Eustachii primicerii sanctæ Sedis Apostolicæ, imperante nostro domino Carolo piissimo Augusto, a Deo coronato, magno, et pacifico imperatore anno tertio, Indict. XI », ideoque sequenti Christi anno. Fortunatus cum a Joanne et Mauritio Venetorum ducibus plurimum sibi timeret, « consilium Franciam adeundi cepit, ut Carolum adversus duces incenderet, res Nicephori majore, quam par erat, studio complectentes. Quo excepto consilio, duces subito classem Gradum iterum promoverunt, ac Fortunatum et Obelerium inde excedere coegerunt. Ii cum se Tarvisium contulissent, Obelerius a Venetis exulibus dux est declaratus. Fortunatus in Franciam, ut constituerat, properavit », inquit Sigonius laudatus.

5. *Ejus epocha.* — Porro Concilium *Altinense*, quod Cointius in annum sequentem differt, ab hoc anno, quo illud Baronius collocavit, removeri non potest; cum Paulinus, ut statim ostensurus sum, hoc anno ad Deum migrarit, et Leo III Joannis patriarchæ Gradensis successori pallium miserit mense Martio sequentis Christi anni. Paulinus in litteris Synodalibus ad Carolum datis, postulat, ut judicet « de sacerdotibus plagis impositis, semique vivis relictis, vel certe diabolico fervescente furore, per ejus (nempe ducis Venetiarum) satellites interemptis ». Baluzius in Præfatione ad lib. 1 Miscell. pollicetur se integram sancti Paulini Epistolam ad Carolum M. scriptam de rebus gestis in Concilio Altinensi in lucem emissurum (1).

6. *Moritur S. Paulinus patriarcha Foro-Julii.* — Super anno, quo *Paulinus* ad Deum migravit, non est una omnium sententia. Cointius cum Ferrario, qui hujus sancti Vitam concinnavit ex Monu-

(1) Datam fidem liberavit Baluzius, nam Paulini Epistolam integram vulgavit in tomo VII Miscellaneorum edito anno MDCCXV, pag. 6. Ibi vero nonnisi summa exhibetur eorum, quæ in Concilio Altinensi decreta fuerunt; actum enim in eo dicit Paulinus « de causa orthodoxæ fidei, de statu ac formosa Ecclesiastici culminis dignitate, de rerum quarumcumque dispendiosa jactura; de quibuscumque necessariis susurrantium quamquam petitionem, de quibus juste recteque conqueri potest; quarumque querulæ disputationis exhibitio, nodosa litium allegatione contrita, sacerdotali nihilominus desiderabat enodatim diremptione resolvi ». Hæc Epistola inscribitur *Carolo*, etc. *Regii* unde deducit P. Rubeus in Dissert. de schismate Aquileiensi cap. 21, datam fuisse ante assumptionem Caroli ad imperium, anno DCCC. Verum id parum probat; cum eodem anno DCCCII, extet Privilegium Caroli ad episcopum Concordiensem, in quo se regem, non imperatorem Carolus appellat. Vide Ughellium tom. V, pag. 326, novæ edit. Insuper in Codice Vaticano, in quo exordium et finis Epistolæ hujus multo correctius, quam in editione

mentis Foro-Juliensibus, eum anno DCCCIV mortuum existimat, ut videre est eo anno num. 1 et seqq. Bollandus ad diem XI Januarii in Elogio Historico Paulini num. 26, suspicatur Paulinum diem obiisse anno DCCCIII, quo Fortunatus Joannis successor pallium a Leone III impetravit. Verum cum annalista Fuldensis scribat : « An. DCCCII Paulinus patriarcha Forojuliensis obiit », totidemque verbis idem habeant annalista Hildesheimensis et annalista Cæsareus a Lambecio editus, ac etiam Hermannus Contractus juxta editionem Canisii indubitatum videtur, Baronium accurate mortem ejus cum hoc Christi anno copulasse. Jam alibi diximus, Aquileienses patriarchas, quod Forojulii domicilium fixissent, Forojulienses etiam non raro appellatos reperiri. Magna fuit *Paulini* cum *Carolo rege* familiaritas; is eum rebus non in Italia solum, verum etiam in Gallia et Germania componendis præfecit, ipseque variis Synodalibus conventibus sub eodem rege coactis plurimum interfuisse se profitetur in Concilio Forojuliensi, non sine querela, qui suæ interim provinciæ, quam optabat, adhibere curam non potuerit. Fuit etiam magna illi cum *Alcuino* ipsius Caroli magistro animorum conjunctio, forsan ex utriusque in litteras politiores affectu ac studio, ut inquit Bollandus laudatus num. 11 et seqq., ubi Alcuini litteras omnes memorat, in quibus Paulini meminit, ejusque poema recitat, in quo Alcuinus se ejus precibus et lacrymis commendat. Scripsit Paulinus libellum de sanctissima Trinitate adversus Elipandum Toletanum et Felicem Urgellitanum antistites, et libros tres contra eumdem Felicem, ac præterea opusculum *De salutaribus documentis*, quod inter Opera divi Augustini ante ultimam eorum editionem a patribus Benedictinis curatam circumferebatur, quod illi ex fide Codicum Mss. eidem restituerunt. Dies mortis ejus incertus, cum nonnisi in Martyrologiis et in recentioribus auctoribus memoretur.

7. *Carolus munificus erga S. Paulinum.* — Carolus anno DCCLXXVI, cum in Italia esset, insignem donationem bonorum cujusdam hominis privati fisco suo addictorum *Paulino* tunc grammatices professori fecit, quam Baronius hoc anno et Bollandus loco citato referunt, sed insigni errore cum anno DCCLXXIII conjungunt. Nam hæc hujus donationis subscriptio est : « Data XV kal. Julii, anno octavo regni nostri e Loreia civitate ». Caroli autem regis annus VIII per mensem Junium, quo hoc Diploma exaratum, cum anno Christi DCCLXXVI convenit; cum Carolus mense Septembri anno DCCLXVIII Pippino patri successerit. *Loreiam* Cointius anno DCCLXXVI, num. 8 interpretatur hodiernum Loretum, vulgo *Loredo*, ad Athesim fluvium in ducatu Veneto, sed quo situ fuerit urbs in Caroli Diplomate expressa, plane incertum; ejus certe Cluverius in Italia antiqua non meminit.

8. *Carolus litteras in Galliis restituit.* — Ad num. 14 et seq. Ostendit Baronius ex istorum temporum auctoribus, qui Caroli studium in litteris restituendis certatim commendant, quantum huic principi res litteraria debeat. Ea in re usus est incentore simul et adjutore imprimis Alcuino, qui eas non solum libris editis docuit; sed etiam in publicis scholis, illis maxime quas in Turonensi sancti Martini cœnobio, cujus abbas erat, ipse aperuit : « Ego Flaccus vester », inquit Alcuinus in Epistola I ad Carolum, « secundum exhortationem et bonam voluntatem vestram, aliis per tecta sancti Martini sanctarum mella Scripturarum ministrare satago : alios vetere antiquarum disciplinarum mero inebriare studeo : alios grammaticæ subtilitatis enutrire pomis incipiam : quosdam stellarum ordine, seu picto cujuslibet magnæ domus culmine, illuminare gestio, plurima plurimis factus, ut plurimos ad profectum sanctæ Dei Ecclesiæ, et ad decorem imperialis regni vestri erudiam. Ne sit vacua omnipotentis Dei in me gratia, nec vestræ bonitatis largitio inanis. Sed ex parte desunt mihi eruditionis scholasticæ libelli, quos habui in patria, per bonam et devotissimam magistri mei industriam, vel etiam mei ipsius qualemcumque sudorem. Imo hæc vestræ excellentiæ dico, ne forte vestro placeat totius sapientiæ desiderantissimo consilio, ut aliquos ex pueris nostris remittam, qui excipiant inde nobis necessaria quæque, et redeant in Franciam flores Britanniæ, ut non sit tantummodo in Euborica hortus conclusus, sed in Turonica, emissiones paradisi, cum pomorum fructibus, etc. »

9. *Alcuinus docuit in palatio regio.* — *Alcuinus* duobus in locis docuit, in palatio primum, deinde Turonis, ut ex ejus Epistolis liquet. Queritur Epistola nona, se despectum a novissimis palatino-

Baluziana exhibentur, non *rex*, sed *imperator* legitur, ut ex Baronio idem exordium referente intelligimus; quam lectionem etiam Pagius probare videtur hic num. 4.

Concilium hoc Altinense multo probabilius ad sequentem annum DCCCIII differremus, facem nobis præferente P. Madrisio in Dissert. VI ad opera S. Paulini Aquileiensis nuper anno MDCCXXXVII Venetiis edita. Notat ille Nicephorum imperatorem anno DCCCII, die XXXI Octobris imperialem sedem occupasse; hujus autem Nicephori gratiam ut iniret Joannes Gradensis patriarcha, Christophorum episcopum Olivolensem electum consecrare renuit, qua de causa invidiam incurrit Tribunorum Venetorum, quorum molitione idem patriarcha interemptus fuit. Nefandum hoc scelus ad Paulini aures delatum in causa fuit, cur Altinense Concilium indiceret. Quis autem credat intra duos omnino menses, quot excurrerunt ad exitum anni DCCCII, hæc omnia præmitti potuisse, ac deinde eodem anno Concilium celebrari ? Hinc discimus obitum S. Paulini serius aliquanto consignandum esse, quam a Pagio hic constituatur. Idem P. Madrisius illum revocat ad annum DCCCIV, hoc potissimum argumento innixus. Concilium Altinense anno DCCCIII, nec sane, quantum videtur, exoriente S. præsul celebravit. Cum autem depositio ejus die XI Januarii in vetustis omnibus Kalendariis exhibeatur, nec ex dictis satis cedere potuerit Januarii anni DCCCIII, ad eumdem mensem sequentis anni retrahenda est. Hæc si non evidenti, saltem probabili argumento ab illo asserta retinenda sunt, quoadusque lux veritati major affulgeat.

MANSI.

rum studiorum magistris, qui spreta Latinorum opinione, quam in palatio cum applausu docuit, Ægyptiorum calculos anteponunt. Eos irridet ob temeritatem, pueros per contemptum vocat, seque comparat *Entello,* qui *Dareta* fidentem viribus et animis exultantem apud Virgilium lib. 5 Æneid. prosternit : « Ego, inquit, tardus, ego mei ipsius immemor, vestrorum forsitan digne puerorum sustinui flagellum. Entellus senior effeto corpore dudum cæstus deposuit suos, æstate florentibus cedit illos indui, ideo aliquis illorum seniorem ingenti pugno percussit, ita ut caligo obversaretur oculos senioris. Et vix resumptis viribus frigidus circa præcordia recaluit sanguis. Et, ut ad rem veniam, ac ignorantiæ fomentis caput percussi medicari incipiam, ego imperitus, ego ignarus, nesciens Ægyptiacam scholam in palatio Davidicæ versari gloriæ, (id est, in palatio Caroli, quem Davidem nuncupabat). Ego abiens (scilicet e palatio seu comitatu regio) Latinos ibi dimisi. Nescio quis subintroduxit Ægyptios. Nec tam indoctus fuit Memphiticæ supputationis, quam benevolus Romanæ consuetudinis. Annum cum nato Christo et crescente luce initiare secundum Latinos volens, non cum Ægyptiis, qui tenebræ interpretantur, et supervenientibus tenebris ordiri : quia scio me olim cum Moyse tenebras Ægyptiorum relinquere, et modo in terra repromissionis, lucis et lætitiæ, cum Jesu duce nostro libertate honoratum stare, et nullatenus secundum quod dux meus, imo et Dominus noster dixit, iterum ad Ægyptiacas redire tenebras. Unde miror, cur pueri vestri annum legitimum a mense Septembrio incipere velint, et partem transacti decennovalis sequenti connectere circulo, caudam vertentes in caput, et non magis omnibus lunæ et siderum augmentis vel detrimentis explosis ad novum annum, et ad caput supervenientis circuli omnino libere intrare ».

10. *Quando primum in Galliis moratus est.* — Id contigit in prima Alcuini mora apud Gallias, post annum scilicet Christi DCCLXXXI, quo tempore *Angilbertum*, cui cognomen indidit *Homero,* aliosque viros illustres litteris imbuit. Cum vero computum Ecclesiasticum secundum Romanæ Ecclesiæ ritum scholaribus palatinis tradidisset, postea calculatores Ægyptiaci, ii scilicet qui calculum Alexandrinum sequebantur, admissi sunt in scholam palatinam, de quibus queritur Alcuinus. Mabillonius in Præfatione ad sæc. IV Benedict. n. 178 et seqq. suspicatur, Ægyptiacos illos præceptores Scotos esse ex Hibernia ortos, qui olim sequebantur Paschalem circulum Alexandrinorum, qui Pascha lunæ quarta decima die, si quando in Dominicam incidisset, celebrabant. *Theodulphus* enim Aurelianensis episcopus in Carmine ad Angilbertum, Scotum quemdam in aula degentem ac docentem falsis amarulentisque dicteriis impetit. Et forsan is erat *Clemens Scotus*, quem in Gallia ad docendum fuisse relictum a Carolo, tradit monachus San-Gallensis initio libri primi. Ex laudatis porro verbis Epistolæ IX, « annum cum nato Christo et crescente luce initiare secundum Latinos volens », patet, *Alcuinum* annos Christi ab ejus Nativitate, non vero a kalendis Januariis exorsum esse, uti in more positum erat apud Anglos, idemque faciendi scholares suos in Gallia docuisse. Cum vero Alcuinus in prima sua mora apud Gallos assidue in palatio versaretur, ut *Carolum* variis disciplinis imbueret, factum est, ut conditor Universitatis Parisiensis creditus fuerit; quod tamen nullo veterum testimonio probari potest. Porro Cointius anno DCCXCIII, num. 17 et seqq., qui duplicem Alcuini in Francia moram in ejus Vita diserte memoratam non animadvertit, quique eum anno illo in eam adventasse credidit, perperam etiam arbitratus est, *Alcuinum* scholis palatinis tunc præfectum fuisse, et aliquot post annos *Carolum Magnum* docuisse, quod utrumque ex dictis plane corruit.

11. *Universitas Parisiensis a Carolo M. non fundata.* — Institutio Universitatis Parisiensis a plerisque adscribitur Carolo M. ab ipso etiam Bulæo, qui ejusdem Academiæ Historiam nostra ætate conscripsit. Verum Stephanus Pasquierus in *Disquisit. Rerum Francicarum*, lib. 3, cap. 23, Petrus Bonfonsius in *Antiquit. Parisiensibus cap.* 13, et post utrumque Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 2, ubi agit de Universitate Viennensi in Austria, in cujus statutis identidem inculcatur, eam quasi filiam ad exemplum Academiæ Parisinæ tanquam matris ordinatam esse, demonstrarunt, fundationem Parisiensis Academiæ (si, ut hic fit, nomine Academiæ intelligatur, non quodcumque collegium litterarium, sed tale duntaxat, in quo per specialem principalis privilegii prærogativam omnes quatuor facultates, theologia videlicet, et jurisprudentia, et medicina, et philosophia publice traduntur, et secundum eruditionis profectum *Tituli* quoque ac dignitates *graduum* scholasticorum publica auctoritate conferuntur) perperam attribui Carolo Magno, ac revera attribuendam esse *Ludovico VII*, qui regnare cœpit in Gallia anno MCXXXVII, et filio ejus *Philippo II*, qui patri in regno successit anno MCLXXX. Certe in Codice *Constitutionum regum Galliæ*, qui sub rege Henrico IV in lucem editus est, et in quo *Privilegia et statuta Academiæ Parisiensis* continentur, nullum refertur privilegium regium quod sit anno *millesimo ducentesimo* antiquius. Hinc *Claudius Jolyus* cantor et canonicus Ecclesiæ metropolitanæ Parisiensis in Tractatu Historico lingua vulgari scripto *De scholis episcopalibus et Ecclesiasticis*, exordium Universitatis Parisiensis cum eo Christi anno illigat; quæ sententia omnium probabilior.

12. *Nulla ibi diu alia schola fuit, quam schola Ecclesiæ Parisiensis.* — Nulla itaque *Caroli Magni* ætate, imo et sæculis proxime consequentibus Parisiis *Universitas* fuit, sed tantum schola Ecclesiæ cathedralis Parisiensis, in qua non solum grammatica, sed etiam theologia, jus civile et canoni-

cum ac medicina docebantur, ut refert *Claudius Hemeræus* in libro de *Academia Parisiensi*, ab annis circiter sexaginta edito. Sæculo undecimo Abaelardus « extra civitatem in monte sanctæ Genovefæ scholarum suarum castra posuit », ut ipsemet scribit in Historia calamitatum suarum lib. 1, cap. 2. « Invenisse », denique inquit Hemeræus laudatus, « locum sibi etiam in ejusdem scholæ (nempe Ecclesiæ Parisiensis) pulpitis, philosophicas mathematicasque disciplinas, unus Abailardus exemplo erit indubitato : qui etsi sacras litteras in claustro (scilicet Ecclesiæ Parisiensis) aliquando docuerit, quia tamen hac imprimis laude excelleret, ut in exponendis præceptis dialecticæ magister egregius haberetur, ex quo dialectici nomen tulit, Minervæ obsecutus velificatusque suæ, philosophica se et mathematica in schola Parisiensi tradidisse, non uno loco testatus est ». Subdit statim Hemeræus : « Aliæ porro artes humanitatis, per claustrales domos, perque scholas minores parœchiarum late fusæ abierunt ; ne sacrarum litterarum majestati minorum artium vicinia officeret, et profundas meditationes supremorum magistrorum grammaticalis auditorii murmur interturbaret ». Denique Loiselius in Tractatu de *Universitate Parisiensi*, ejus institutionem Carolo M. adscriptam inter fabulas recenset. Quod si, inquit, Academia Parisiensis ab hoc imperatore condita, ubinam ea fuit regnantibus stirpis Carolinæ regibus, et qui ibi tunc professores litteras docuere? Ubinam ea fuit regnante *Hugone Capeto*, qui non Parisiis, (cujus civitatis tam ipse, quam pater et avus comites et domini erant), sed Remis sub *Gerberti*, *postea* Silvestri II nomine Pontificis Romani, disciplina *Robertum* filium ac successorem erudiri voluit? Ubinam ea fuit *Henrico* et *Philippo*, primis eorum nominum regibus in Gallia dominantibus, quo tempore aliæ Galliæ urbes, non minus aut forte plus quam Lutetia litteris et eruditione inclarescebant? Legendus Jolyus laudatus, qui fuse probat *Carolum M.* non solum Academiam Parisiensem non fundasse, sed nequidem scholam ullam Parisiis instituisse, ac ibi usque ad sæculi XII finem tantum viguisse scholam Ecclesiæ cathedralis ejusdem civitatis ; quæ enim in medium adducit, rem mihi evincere videntur.

13. *Synodus Aquisgranensis.* — In annalista Lambeciano hoc anno legitur : « Eo anno demoravit domnus Cæsar Carolus apud Aquis-Palatium quietus cum Francis sine hoste ; sed recordatus misericordiæ suæ de pauperibus, qui in regno suo erant, et justitias suas pleniter habere non poterant, noluit de infra palatio pauperiores vassos suos transmittere ad justitias faciendum propter munera, sed elegit in regno suo archiepiscopos et reliquos episcopos et abbates cum ducibus et comitibus, qui jam opus non habebant super innocentes munera accipere, et ipsos misit per universum regnum suum, ut Ecclesiis, viduis et orphanis, et pauperibus et cuncto populo justitiam facerent. Et mense Octimbrio congregavit universalem Synodum in jam nominato loco, et ibi fecit episcopos cum presbyteris seu diaconibus relegi universos canones, quos sancta Synodus recepit, et Decreta Pontificum, et pleniter jussit ea tradi coram omnibus episcopis, presbyteris et diaconibus. Similiter in ipsa Synodo congregavit universos abbates et monachos, qui ibi aderant, et ipsi inter se conventum faciebant, et legerunt regulam sancti patris Benedicti, et eam tradiderunt sapientes in conspectu abbatum et monachorum, et tunc jussio ejus generaliter super omnes episcopos, abbates, presbyteros, diacones, seu universo clero facta est, ut unusquisque in loco suo juxta constitutionem sanctorum Patrum sive in episcopatibus, seu in monasteriis, aut per universas sanctas Ecclesias, ut canonici juxta canones viverent, et quidquid in clero aut in populo, de culpis aut de negligentiis apparuerit, juxta canonum auctoritatem emendassent, et quidquid in monasteriis seu monachis contra regulam sancti Benedicti factum fuisset, hoc ipsum juxta ipsam regulam sancti Benedicti emendare fecissent. Sed et ipse imperator, interim quod ipsa Synodus facta est, congregavit duces, comites, et reliquo Christiano populo (loco, reliquum Christianum populum) cum legislatoribus, et fecit omnes leges in regno suo legi, et tradi unicuique hominum legem suam, et emendare ubicumque necesse fuit, et emendatam legem scribere, et ut judices per scriptum judicassent et munera non accepissent, sed omnes homines, pauperes et divites in regno suo justitiam habuissent (pro, judicarent, acciperent et haberent). Et eo anno pervenit elephas in Francia ». Hæc omnia chronographus Moissiacensis ex hoc annalista exscripsit.

14. *Floret ordo S. Benedicti.* — Porro ex his verbis patet, in ditionibus Caroli Magni nullos hoc tempore fuisse monachos, qui ordinem sancti Benedicti non profiterentur, et unam eamdemque regulam observarent. Imo longe ante hæc tempora omnes in Gallia monachos regulam sancti Benedicti amplexos esse, insinuat Capitulare interrogationis, quod anno imperii sui XI edidit, in quo inter plures quæstiones, quas episcopis et viris doctis sui imperii solvendas proponit, duodecima his verbis exhibetur : « De conversatione monachorum, et utrum aliqui monachi esse possint, præter eos, qui regulam sancti Benedicti observant. Inquirendum etiam, si in Gallia monachi fuissent, priusquam traditio regulæ sancti Benedicti in has parochias pervenisset ». Quare aliæ monachorum congregationes a tot annis in ordinem sancti Benedicti transierant, ut ne memoria quidem earum superesset. Eodem spectat sequens quæstio in cap. 12 : « Qua regula monachi vixissent in Gallia, priusquam regula sancti Benedicti in ea tradita fuisset ; cum legamus, S. Martinum et monachum fuisse, et sub se monachos habuisse, qui multo ante sanctum Benedictum fuit ». Quod si Caroli ætate, aut præcepto, regula Benedictina

in cœnobia Galliarum invecta fuisset, id ille non ignorasset; alioquin absurda fuisset interrogatio. Hujus Concilii Aquisgranensis nullo alio in loco mentio, præterquam in Chronico Moissiacensi apud Lambecium tom. II Bibl. Cæs.

15. *Missorum dominicorum potestas et officium.* — Cointius hoc anno num. 9 et seq. varia profert de missis dominicis, quibus confirmantur quæ annalista Lambecianus de Caroli zelo erga justitiam, memoriæ prodidit. *Missi dominici* dicebantur, qui missi a rege erant. Provincia, seu regio, quæ missis dominicis assignabatur, *missaticus* appellabatur et *missaticum*. Regnum pro regis arbitrio in plura vel pauciora *missatica* dividebatur. E regni proceribus alii clerici erant, alii laici, et ex utroque illo ordine, qui missi fierent dominici, sumebantur archiepiscopi, episcopi, abbates, duces, comites, aliique nobiliores viri. Ad unumquemque missaticum duo, ut plurimum, *missi* destinabantur; unus clericus, alter laicus; raro plures. *Missi dominici*, postquam suis missaticis a rege designati fuerant, ab eo quoque priusquam illuc proficiscerentur, accipiebant *Capitula*, quæ passim admonitiones, commonitoria, instructiones, ordinationes dicuntur. *Episcopi* missos dominicos honoris gradu præcedebant in suis diœcesibus, potestatem tamen ac auctoritatem eorum in multis rebus agnoscere tenebantur. Præcipuum officium eorum erat in justitia facienda. Mittebantur in provincias, ut et justitiam facerent, et ab aliis faciendam curarent. Denique cum ad palatium redierant, rex eos interrogabat, quid dignum relatu ex provinciis adferrent. « Si quid vero fuerit », inquit Carolus lib. 3, cap. 12, « unde dubitetur, ad proximum Placitum nostrum, quod cum ipsis missis habituri sumus, interrogetur ». Ad eas interrogationes ac responsiones nova fiebant capitula, quæ postea ferebantur in missatica. Quæ Cointius loco citato confirmat probationibus ab ejusdem Caroli ævo petitis, et patent ex iis, quæ ex annalista Lambeciano mox in medium adduximus.

16. *Reges episcopis cooperari debent.* — Ludovicus Pius lib. 2 Capit., cap. 2, in Admonitione generali ad utriusque ordinis homines, id est, episcopos et comites, docet reges a Deo constitutos, ut Ecclesiæ et regni curam gerant; summam autem ministerii hujus ita in persona regum consistere, ut divina auctoritate et humana ordinatione per partes divisum sit, episcopis nempe et comitibus, et unusquisque in suo loco et ordine partem ministerii regii habeat : « Unde apparet », inquit Ludovicus, « quod ego omnium vestrum admonitor esse debeo, et omnes vos nostri adjutores esse debetis. Nec enim ignoramus quid unicuique vestrum in sibi commissa portione conveniat : et ideo prætermittere non possumus, quin unumquemque juxta suum ordinem admoneamus ». Statim vero monet episcopos, ut in ministerio suo accurate versentur, et subjungit, « ut quantum ad vestrum ministerium pertinet, nobis veri adjutores in administratione ministerii nobis commissi existatis, ut in judicio non condemnari pro nostra et vestra negligentia, sed potius pro utrorumque bono studio remunerari mereamur ». Deinde cap. 4 et 6, comites admonet, ut vicissim partem ministerii sibi commissi fideliter peragant; hoc inter episcopos et comites discrimine constituto, quod illis a divino Numine commissa sit ministerii sui cura, comitibus vero ex regio mandato : « Sed quanquam summa hujus ministerii in nostra persona consistere videatur, tamen et divina auctoritate, et humana ordinatione, ita per partes divisum esse cognoscitur, ut unusquisque vestrum in suo loco et ordine partem ministerii nostri habere cognoscatur ». Quare mirum videri non debet, si Carolus ejusque successores adeo diligenter rebus Ecclesiasticis sese impenderent; cum eas ad ministerium suum pertinere existimarent; scilicet ut admonitores se præstarent, quo episcopi ministerium suum juxta Canones peragerent, et in eo capite ministerii regii adjutores essent. Quæ ad missorum legationem pertinerent, passim in libris Capitularium occurrunt; qui a *missis discurrentibus* distinguendi sunt, quorum munus erat mandata principis deferre per provincias. De illis non raro mentio in regum Francorum Capitularibus.

17. *S. Liudgerus fit primus episc. Monasteriensis.* — *Sanctus Ludgerus* Saxonum apostolus, hoc anno, vel sub exitum superioris, Mimigardefordensis in Westphalia creatus est episcopus, qui locus postea a monasterio ibi a sancto viro constructo appellatus est Monasterium, vulgo *Munster*. Altfridus quidem tertius episcopus Monasteriensis, qui ejus Vitam diligenter conscripsit, annum evectionis ejus ad episcopatum non exprimit, sed Bollandus, qui primus eam publicavit ad diem XXVI mensis Martii, recte colligit ex variis donationibus monasterio Werthinensi, cujus Ludgerus abbas erat, anno præcedenti, mensibus Maio et Augusto illius anni factis, eum nondum episcopum fuisse. Hæc Altfridi lib. 1, cap. 4, de ejus in episcopatum evectione verba : « Interea per dispositionem misericordis Dei Saxones conversi sunt ad Dominum, et rex Carolus eumdem virum Dei Liudgerum pastorem in parte Occidentali Saxonum constituit : cujus parochiæ sedes est principalis in pago Sudergoe, in loco cujus vocabulum est Mimigerneford, ubi Domino ipse honestum construxit monasterium, sub regula canonica Christo famulantium. Itaque more solito cum omni aviditate et sollicitudine rudibus Saxonum populis studebat in doctrina prodesse : erutisque idololatriæ spinis, Verbum Dei diligenter per loca singula serere, Ecclesias construere et per eas singulos ordinare presbyteros, quos verbi Dei cooperatores venerabiles, sibi ipse nutriverat. Cupiebat igitur in cœpto evangelizandi opere multis subvenire gentibus, sed tamen Pontificalem gradum humiliter declinare : idcirco suos frequenter petiit alumnos, ut aliquis ex eis pro eo episcopalem susciperet ordinem. Cui cum Hildi-

baldus archiepiscopus persuaderet, ut episcopus ordinari debuisset, illud Apostolicum ei respondit, dicens : Oportet episcopum irreprehensibilem esse. At ille, ut erat humilis et viro Dei amicissimus, cum gemitu dixit, hoc in se minime fuisse completum. Tandem consensu omnium superatus et magis Dei dispositione coactus adquievit; ne plurimorum consilio, imo Dei voluntati pertinaciter inobediens esse videretur ». Ludgerus Monasteriensis episcopus primus tria construxit monasteria, unum clericorum *sub regula canonica Christo famulantium*, ut mox diximus, illudque situm erat Mimigardevordæ, ab ipso monasterio *Monasterium* sæculo XI dictæ. Alterum *Werthinæ* ad Ruram fluvium apud Westphalos, quod adhuc subsistit. Tertium denique *Helsmentadiense* in ducatu Brunswicensi positum, in quo identidem ex prædicationis labore fatigatus sese recreabat. Illud etiam adhuc superest.

18. *Grimoaldus Beneventi dux reprimitur.* — In ducatu Beneventano varia fortuna bellum hoc anno gestum, de quo Eginhardus in Annal. scribit: « Ortona civitas in Italia in deditionem accepta. Luceria quoque frequenti obsidione fatigata, et ipsa in deditionem venit ; præsidiumque nostrorum in ea positum. Imperator æstatis tempore in Arduenna venatibus indulgens, misso in Saxoniam exercitu Transalbianos Saxones vastavit. Grimoaldus Beneventanorum dux in Luceria Winigisum comitem Spoleti, qui præsidio præerat, adversa valetudine fatigatum obsedit, et in deditionem accepit : captumque honorifice habuit. Imperator Aquisgrani Natalem Domini celebravit ». Tum anno sequenti : « Winigisus a Grimoaldo redditus est ». Idem habent alii annalistæ. Ortona mari Adriatico adjacet, indeque cognominatur Ortona ad mare. Incertum vero an Eginhardus Nuceriam ultra Sarnum, vel Nuceriam ad Cerbalum intellexerit. Cointius hoc anno num. 5 existimat eum de ista secunda intelligendum, quia Luceriæ nomen Nuceriæ tantum, quæ sita est ad Cerbalum tribuitur, et varii annalistæ de Luceria tantum verba hoc anno faciunt. Abhinc per novem annos altum de bello Beneventano apud scriptores silentium.

19. *Brithricus Occident. Saxonum rex moritur.* — *Brithricum* Occidentalium Saxonum regem hoc anno periisse diserte tradunt Westmonasteriensis, Hovedenus pag. 407, annalista Mailrosensis, et Ethelwerdus pag. 842. Hic narrata Leonis papæ persecutione, quæ an. DCCXCIX contigit, scribit: « Transeunte triennio Brhitic rex obiit ». Quare perperam Alfordus mortem ejus cum anno Christi octingentesimo alligavit, recteque Hovedenus notat, eum genti suæ *annis* XVII nobilissime præfuisse. In uxorem acceperat *Eadburgam* filiam Offæ Merciorum regis, quæ more paterno tyrannice vixit, et quorum mortem a rege impetrare non poterat, veneno eos clam necabat. Quare cum adolescentem quemdam marito valde charum veneno exstinguere vellet, illud rex ignoranter gustavit, et mortuus est. Fugit illa postea cum innumerabilibus thesauris ad Carolum regem, cui cum munera pretiosa detulisset, sic eam affatus est : « Elige Eadburg, quem velis, me, vel filium meum, qui mecum in solario adstat » ; quæ cum filium ejus elegisset, quia junior esset, ei Carolus respondit : « Si me elegisses, haberes filium meum, sed quia illum elegisti, nec me, nec illum propitium habebis ». Itaque in monasterio locatam, quo vitam opulenter degere posset, non multo post depulit stupri ream. Ita Malmesburiensis pag. 40 et laudati auctores. Idem Malesburiensis pag. 16, annos tantum XVI *Brithrico* assignat, quia scilicet ultimum incompletum, ut sæpe fit, prætermittit. Brithricum enim hoc anno mortuum testantur etiam Huntindoniensis pag. 344, ubi ait eum defecisse *post triennium* a persecutione Leonis papæ, et idem Malmesburiensis, cujus verba statim referam.

20. *Ei succedit Egbertus.* — Egbertus regis Inæ abnepos Brithrico successit in regnum. Is dum viveret, Egbertum e medio tollere cogitabat: « Quod Egbertus præsentiens ad Offam regem Merciorum fuga lapsus est ; quem dum ille sedula diligentia obumbraret, consecuti sunt Brithrici nuntii qui perfugam ad supplicium repeterent, habentes in manibus traditionis pretium. Accedebat, quod suo regi filiæ ipsius postulabant nuptias, ut genialis thori fœdus perpetuas inter eos contineret amicitias. Ita Offa, qui bellicis minis non cederet, ad blanditias connivente, Egbertus transnavigato mari Franciam venit; quod Dei consilio factum intelligo, ut vir ille ad tantum regnum electus regnandi disciplinam a Francis acciperet, etc. Itaque defuncto Brithrico frequentibus suorum nuntiis Britanniam reversus, moxque imperare jussus patriæ desideriis satisfecit, anno Dominicæ Incarnat. octingentesimo, regnante in Francia Carolo Magno, anno XXXIV, qui etiam XII annis supervixit », inquit Malmesburiensis ; sed loco, *octingentesimo*, legendum, *octingentesimo secundo*, ut annus XXXIV Caroli, et XII ante mortem ejus certo demonstrant. Egbertus ante mortem suam toti insulæ legem dedit, et sparsa per eam sceptra in unum collegit, ut infra videbimus.

21. *Ethelardus confirmatus primas Magnæ Britanniæ.* — *Ethelardus* Cantuariensis archiepiscopus, cum diu Romanam Sedem fatigasset, tandem a Leone III Ecclesias omnes Britanniæ sibi subjici obtinuit litteris a Malmesburiensi lib. de Pontif. pag. 210 recitatis, in quarum fine legitur : « Data decimo quinto kalend. Februarii, per manum primicerii Eustathii sanctæ Sedis Apostolicæ ; imperante domino Carolo, piissimo consule Augusto, a Deo coronato, magno pacificoque imperatore, anno secundo, post consulatum ejusdem Domini, Indictione decima », ideoque hoc Christi anno, quo in cursu erant Indictio X, et a die XXV mensis Decembris superioris Christi anni secundus ejus consulatus. Eas litteras recitat etiam Alfordus in Annal. Angl.

LEONIS III ANNUS 8. — CHRISTI 803.

1. *Bardanes frustra acclamatus imperator.* — Redemptoris annus octingentesimus tertius Indictione undecima inchoatur, quo mense Augusto moritur in exilio Irene Augusta ærumnis confecta Nicephori tyranni sævitia. Sed et Bardanes in Oriente frustra suscepit imperium : exstincti sunt alii complures nobiles ejusdem imperatoris sævitia, de quibus scribit Theophanes, qui res gestas Nicephori hujus anni ita recenset : « Pridie kalendas Maii mortuus est Niceta Triphilius (ut aiunt) a Nicephoro veneno exstinctus. Et nonis Maii feria quinta, cum Nicephorus ad suburbana Chalcedonis exiisset, equumque mansuetissimum ascendisset, hic ipsum ex Dei providentia ejiciens, pedem ejus contrivit. At vero decimo quarto kalendas Augusti, feria quarta, hora prima, Bardanes patricius et prætor Orientalium, qui cognominatus est Turcus, appellatus est imperator ultro ab omnibus suis thematibus. Qui multum renitens, ut evaderet illos, minime valuit, et descendens usque Chrysopolim, et cum circuisset diebus octo, et minime receptus fuisset, rediit usque Malagma. Qui metuens Deum, et recogitans, ne forte pro se mactatio Christianorum efficeretur, misit ad Nicephorum, et accepto in scriptis propriæ manus ejus, in quo et sanctissimus Tarasius patriarcha et omnes patricii subscripserunt, quod illæsus et indemnis cum omnibus, qui cum ipso erant, foret reservandus, sexto idus Septembris clam fugiens, descendit in civitatem Bithyniæ, in monasterium Heraclii, et invento chelandio, quod ab imperatore fuerat ad hoc missum, tonsus est, et indutus stola monastica, et ingressus illud, abiit in insulam quæ dicebatur Prima, in qua ædificaverat monasterium, opinatus, quod foret veriturus terribile verbum, quod dederat sibi contemptibilis Nicephorus, et in nullo esset lædendus. At ille primum quidem denudat eum substantia ejus, et accepta occasione, omnes thematum principes et habitatores quosdam de regia urbe captivavit, exercitum autem privatum toga deseruit ». Addit inferius de eodem misero Bardane ab eodem Nicephoro luminibus privato.

2. *Irenes obitus.* — De obitu autem Augustæ hæc habet : « Verum quis sermo enarrare sufficiet digne cætera, quæ diebus illis ab eo gesta sunt propter indulgentiam Dei pro commissis nostris ? Nona vero die, mense Augusto undecimæ Indictionis defuncta est imperatrix Irene Augusta in exilio, in insula Lesbo, et translatum est corpus ejus in insulam Principis, in monasterium quod ipsa construxerat.

« Eodem anno secundo imperii sui Nicephorus coronavit filium suum Stauratium per Tarasium sanctissimum patriarcham in ambone majoris Ecclesiæ in imperatorem, cum esset inutilis modis omnibus ad tantam dignitatem, tam adspectu, quam robore et sensu ». Hæc Theophanes, additque mense Augusti in prœlio adversus Arabes Nicephorum posteriores tulisse, in discrimenque vitæ inductum a suis vix ereptum. Sed ad res Occidentales.

3. *Nicephori legati ad Carolum.* — Hoc anno legati Caroli Magni, qui cum pace a Nicephoro imperatore dimissi fuerunt, una cum legatis ipsius ad Carolum in Germaniam pervenere, de quibus hæc in Vita ejusdem imperatoris hoc anno : « Missi domni imperatoris de Constantinopoli reversi sunt, et venerunt cum eis legati Nicephori imperatoris, qui tunc rempublicam gerebat (nam Irenam post adventum legationis Franciæ deposuerunt) quorum nomina sunt, Michael episcopus, Petrus abbas, Callistus abbas, Candidatus abbas, qui venerunt in Germaniam super fluvium Sala in loco qui dicitur Sales, et pactum faciendæ pacis in scripto susceperunt : et dimissi cum Epistola imperatoris Romam regressi, et in Constantinopolim reversi sunt ». Hæc ibi.

Hoc[1] anno, Indictione undecima, decimo kalendas Aprilis, Leo papa pallium concessit Fortunato Gradensi patriarchæ in locum Joannis suffecto, qui occisus fuerat a Joanne duce Venetiarum.

[1] Apud Sigon. de reg. Ital. l. IV. hoc an. et seq.

Anno periodi Græco-Romanæ 6296.— Anno Æræ Hispan. 841. —Anno Hegiræ 188, inchoato die 19 Decemb., Fer. 3.— Jesu Christi 803. — Leonis III papæ 9. — Caroli imp. 4. Nicephori imp. 2.

1. *Moritur Irene imp.* — Ad num. 1 et seq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXCV, kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoato, ait : « Mensis Augusti die nono, Indictione undecima, imperatrix Irene in Lesbum insulam relegata diem obiit », ideoque currenti anno, ut recte Baronius. Colitur a Græcis sancta Irene die XIII Augusti, « cujus opera Deus cuncta, quæ prior discordia, instar serpentis lubricissimæ Ecclesiæ irrepens distraxerat, in rectæ fidei unam confessionem clementissima benignitate adduxit », inquit Ignatius diaconus, et vasorum custos magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, in Vita sancti Nicephori patriarchæ Constantinop. loquens de septima Synodo Irenes opera congregata. Ignatius autem hoc ipso tempore floruit, et sancto Tarasio Nicephori decessori morienti adstitit.

2. *Nicephori imp. infausta administratio.* — Deinde Theophanes anno Incarnat. DCCXCVI kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, scribit : « Hoc anno, mense Decembri, Indictione duodecima, Nicephorus filium suum Stauracium Tarasii sanctissimi patriarchæ manibus in ambone magnæ Ecclesiæ imperatorem coronavit, hominem sive vultus speciem, sive corporis robur, sive denique mentis captum spectes, ad eam dignitatem plane ineptum ». Addit Theophanes : « Cæterum mense Augusto adversus Arabes profectione suscepta ad Crasum Phrygiæ obviam illis factus, certamine inito superatus est : pluribusque suorum prostratis parum abfuit, quin hostium in manus incideret, nisi procerum nonnulli animo et robore præstantes eum non sine difficultate periculo eripuissent ». Sed hæc pugna, quam Baronius cum hoc anno conjungit, ad sequentem pertinet; cum habita fuerit mense Augusto. Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. hæc accuratius refert : « An. CLXXXVII (Arabico scilicet, die XXX Decemb. superioris Christi anni inchoato), profectus est Rasiiudus (ita vocabatur Haron Saracenorum califa) cum copiis suis, donec imminuit portis Heracleæ, diripiens omnia, incendens atque vastans. Petiit autem Nicephorus ab eo pacem, certæ summæ tributum annuum ei pollicens : quod Rasiiudus non recusavit; eoque negotio transacto, reversus est Racam. Sed magno oborto frigore, pacem fregit Nicephorus, sciens Mulismos (ita vocantur Saraceni tanquam recte credentes) reverti ad eum non posse, præ nivis copia et frigoris vehementia. Quod audiens Rasiiudus, difficillimo tempore ad eum reversus est, eumque arcte pressit, cervici ejus imminens. Unde Nicephorus pacem probavit; attulitque pecuniam a se promissam. Et tunc ab eo discessit. Anno CLXXXVIII (die XIX Decemb. hujus Christi anni inchoato), misit Rasiiudus exercitum bellum illatum Romanis : qui regionem Romanorum ingressus est per portam Safsafæ. At prodiit Nicephorus cum magno exercitu, eis in occursum, cessitque victoria Muslimis, qui eos vicerunt. Et vulneratus fuit Nicephorus tribus vulneribus, ac Romanorum XL millia sunt cæsa. Muslimi autem, multis acceptis spoliis, salvi reversi sunt ». Quibus ex verbis intelligimus, Safsafam in Phrygia fuisse, aut saltem non longe ab ea sitam.

3. *Carolo fauste omnia procedunt.* — Ad num. 3. Annalista Lambecianus hoc anno habet : « DCCCIII. Ipso anno imperator Carolus celebravit apud Aquis-Palatium Pascha, et conventum habuit ad Moguntiam, et ipse sine hoste fecit (pro, fuit) eodem anno, excepto quod scaras suas (id est, cohortes militares) transmisit in circuitu, ubi necesse fuit », quibus verbis Annales suos decem annorum narrationem complectentes absolvit. Ea descripsit cosmographus Moissiacensis, sicuti jam aliis annis ab eodem factum. Carolus Moguntiæ varia Capitula publicavit, quæ tom. I Capitularium Reg. Franc. et tom. VII Concil. legenda. Annalista Metensis hoc anno scribit : « Missi imperatoris a Constantinopoli regressi sunt, et venerunt cum eis legati Nicephori imperatoris, qui tunc rempublicam regebat, quorum hæc sunt nomina, Michael episcopus, Petrus abbas, Calistus et Candidatus (sed legendum, *Calistus Candidatus,* quem in duos perperam distinguit, ut liquet ex aliis annalistis). Qui venerunt ad imperatorem in Germania super fluvium Sala, in loco qui dicitur Saltz, et pactum faciendæ pacis in Christo susceperunt. Inde dimissi cum Epistola imperatoris Romam venerunt : inde Constantinopolim regressi sunt. Venit quoque Fortunatus patriarcha de Græcis, afferens secum inter cætera dona duas portas eburneas, mirifico opere sculptas.

Imperator autem Bajoariam profectus, venationem bubalorum, cæterarumque ferarum, per saltum Hircanum exercuit. Inde vero ad Regenesburg veniens, dispositis his, quæ utilia videbantur esse, adventum exercitus de Pannonia redeuntis præstolabatur. Quibus reversis obviam illi ad Rogenesburch venit. Ibi etiam cum illis Zodan princeps Pannoniæ veniens, imperatori se tradidit. Multi quoque Sclavi et Huni in eodem conventu fuerunt, et se cum omnibus quæ possidebant imperatoris dominio subdiderunt. Constitutisque omnibus utilitatibus, quæ in illis partibus necessaria erant, per Alemanniam et per Warmatiam hyemis tempore ad Aquis-Palatium venit, ibique Natalem Domini celebravit ». Idem habent varii alii annalistæ, nisi quod de Fortunato non loquantur.

4. *Fortunatus patriarcha Gradensis in Franciam venit.* — Erat *Fortunatus* patriarcha Gradensis, qui in Annalibus Metensibus dicitur *patriarcha de Græcis*, indicans eum Venetiis venisse juxta modum loquendi Leonis papæ III in Epistola ordine XI ad Carolum Magnum, in qua ait : « Reperimus in eis (nempe litteris Caroli), quatenus a Gradensi insula, ubi Fortunatus archiepiscopus suam propriam sedem habere videbatur, propter persecutionem Græcorum seu Veneticorum exul esse dignoscitur ». Ubi Venetici, apud quos Gradus, Græci appellantur. Richerius tamen in Chronico Senoniensi lib. 2, cap. 6, Fortunatum Gradensem patriarcham Hierosolymitanum fecit; tradit enim : « Tempore Caroli Magni, vir quidam venerabilis Fortunatus nomine, patriarcha Hierosolymitanus, corpus sancti Joseph sepultoris Domini, paganos qui tunc Terram Sanctam vastabant, fugiens apportavit ». Fortunatus quippe Gradensis patriarcha ex Oriente in Franciam fugit, ut prodit Eginhardus in Annal. ad annum DCCCXXIV, et multas reliquias in Europam attulit, ut docent Dandulus in Chronico et Ughellus tom. V Italiæ sacræ in patriarchis Gradensibus. Quare non dubito, quin Richerius, qui post medium sæculum decimum tertium Chronicon suum exaravit, *Fortunatum* Gradensem, Hierosolymitanum patriarcham crediderit; cum aliunde complura scribat a veritate dissentanea, et quin Papebrocius in Historia Chronolog. patriarcharum Hierosolymitanorum innixus libello de successoribus sancti Hildulfi, ex archiepiscopo Trevirensi abbatis Mediolanensis in Vosago Fortunatum Gradensem inter Hierosolymitanos patriarchas perperam numerarit. Certe ipsemet animadvertit Annales Francorum ab anno DCCVIII ad DCCCVIII deductos, et a Duchesnio tom. II ex Joannis Tillii Ms. editos, post Georgium patriarcham Hierosolymitanum memorare *Thomam*, qui anno DCCCVII Ecclesiam Hierosolymitanam regebat, ut eo anno videbimus. Denique *Fortunatus* patriarcha Gradensis hoc tempore in Franciam venit, uti anno superiori diximus, et idibus Augusti hujus anni cum in regio comitatu ad Salam esset, Diploma a Carolo obtinuit. *Dat. idibus Aug. anno tertio imperii nostri*, ut videre est apud Ughellum, qui illud integrum recitat loco laudato.

5. *Carolus Pannoniæ consulit.* — *Carolus* e palatio, quod Salæ fluvio adsidebat, in Bajoariam profectus est, ut mox diximus ex annalista Metensi, ibique vastitati Pannoniarum consuluit, ut scribit Brunnerus in Historia Boiorum lib. 6, num. 4 : « In Boicam rediit, ut quando nuperis bellis Hunnorum res attritæ, magnaque Pannoniæ pars cultore nudata fuerat, pulcherrimæ fertilissimæque provinciæ caveretur, ne in solitudinem abiret; quo tempore in agrum vacuum colonias ductas vicinarum gentium, Boiorum maxime, credere non abnuerim ».

6. *Hunnorum instructionem Arnoni archiep. Salisburgensi committit.* — Mense Octobri Carolus adiit Salisburgum, et Arnoni Salisburgensi archiepiscopo concessionem a Pippino filio quondam factam confirmavit, id est, erudiendorum Hunnorum curam, quam anno DCCXCVI Pippinus post debellatam illam gentem eidem Arnoni commiserat, *usque ad præsentiam genitoris sui Caroli*, ut videre est apud anonymum editum a Canisio tom. VI antiq. Lect. ubi Caroli confirmationem Vitæ sancti Rutperti subjicit, aitque : « Anno Domini octingentesimo tertio Carolus imperator Bojoariam intravit, et in mense Octobri in Saltzburg venit, et præfatam concessionem filii sui iterans potestative multis adstantibus fidelibus suis affirmavit, et in ævum inconvulsum fieri concessit ». Deinde Arnonis archiepiscopi zelum in promovenda per Karinthiam et Pannoniam religione sic laudat : « Simili modo etiam Arno episcopus, successor Virgilii, sedis Juvavensis deinceps curam gessit pastoralem, undique ordinans presbyteros, et mittens in Sclaviniam, in partes videlicet Karintianas atque inferioris Pannoniæ illis ducibus atque comitibus, sicut pridem Virgilius fecit, quorum unus Ingo vocabatur, multum charus populis et amabilis propter suam prudentiam. Cui tam obediens fuit omnis populus, ut si cuique vel charta sine litteris ab illo directa fuit, nullus ausus est suum negligere præceptum. Quod etiam mirabiliter fecit. Vere servos credentes secum vocavit ad mensam, et eos qui eis dominabantur infideles, foris quasi canes sedere fecit, ponendo ante illos panem et carnem, et fusca vasa cum vino, ut sic sumerent victus. Servis autem staupis deauratis propinare jussit. Tunc interrogantes primi deforis dixerunt : Cur facis nobis sic? At ille : Non estis digni, non ablutis corporibus cum sacro fonte renatis communicare, sed foris domum ut canes sumere victus. Hoc facto, fide sancta instructi, certatim cucurrerunt baptizari, et sic deinceps religio Christiana succrescit ».

7. *Synodus Ratisponensis adversus chorepiscopos.* — Labbeus tom. VII Concil. pag 1152, Concilium *Ratisponense*, cujus mentio lib. 7 Capitularium cap. 187, ad annum circiter DCCXCIX refert. Verum, ut observat Cointius hoc anno num. 64 et

seqq., Carolus anno illo a Bajoaria procul abfuit, semelque deinceps illuc profectus legitur, hoc scilicet anno. Testatur Carolus loco citato tam presbyteros, quam laicos questos esse de chorepiscopis, et affirmasse laicos, « quod talium ministrorum vel sacerdotum, id est, qui a chorepiscopis erant quasi ordinati, officia audire nollent, nec eorum infantes majores vel minores, aut familiam eorum per manus impositionem consignari vel confirmari usquam vellent, ne magis vulnus, quam benedictionem acciperent, etc. Quapropter Arnonem archiepiscopum ad Leonem Apostolicum misimus, ut inter cætera quæ ferebat, etiam eum et hoc interrogaret, ut quidquid super iis definiendum esset Apostolica auctoritate, a nostris episcopis regulariter sopiretur ». Pergit Carolus : « Cum eodem Arnone, permittente præfato Apostolico, mitius tractantes, jam dictos villanos episcopos inter presbyteros statuerunt, ita ut nihil amplius de episcopali ministerio præsumerent, nec ipsi deinceps a quoquam fierent, qui gradus sui periculum vitare vellet. Decretum namque est in illa Synodo, quam Reginistruc pro eadem vel pro aliis causis Apostolica auctoritate præfato prætextu habuimus, nihil ex prædictis a quoquam eorum agere, nec facere volentibus consentire, etc. » In Synodo itaque Reginoburgensi tres sanctiones adversus chorepiscopos editæ, prima, ut chorepiscopi de ministerio episcopali nihil præsumerent; altera ut in posterum chorepiscopi non fierent; tertia, ut quæ gesta fuerant a chorepiscopis, haberentur irrita. Chorepiscopi tamen multo tardius exstincti sunt, ut ex infra dicendis liquebit.

8. *Moritur S. Anselmus abbas primus Nonantulæ.* — Monachus anonymus Nonantulanus, qui scripsit Vitam sancti Anselmi abbatis Nonantulani in Italia primi, recitatam a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 1, refert, sanctum abbatem mortis suæ diem monachis suis prædixisse, eamque accidisse « regnante domino et maximo Carolo imperatore hic in Italia anno trigesimo regni sui, ipsiusque magnifici Anselmi abbatiæ quinquagesimo ». Subdit idem anonymus : « Benedixit eos, et inter manus fratrum monachorum ex hoc sæculo migravit ad cælos, quinto nonas Martii, sextæ feriæ die, in qua mundi Redemptor hominem fecerat, ipsumque redemerat ». Quare sanctus Anselmus hoc anno, in quem notæ illæ chronologicæ conveniunt, animam Deo reddidit, ut recte Mabillonius ibidem, et Bollandus ad diem III Martii, qui partem Vitæ S. Anselmi ante Mabillonium retulerat. Sancti viri corpus in monasterii Nonantulani summo altari honorifice locatum conspicitur, hactenusque subsistit monasterium Nonantulanum, quod in oppidum accrevit, translatum a monachis nigris ad Cistercienses ab anno MDXIV. Mabillonius existimat, anonymum illum monachum Nonantulanum paulo post Anselmum vixisse, tum quia eam ætatem sapit stylus orationis, tum quia is qui seriem abbatum Nonantulensium anno MXXXVII ordinare desiit monachus anonymus, hanc Vitam sancti Anselmi laudat.

9. *Synodus Cloveshoensis.* — *Ethelardus* magnæ Britanniæ primas provinciales episcopos, eos nimirum quos olim Gregorius Magnus ejus sedi subjecerat, in unum convocavit. Romani Pontificis mandatum exposuit, et cavit imprimis ne ullus imposterum metropolitanæ suæ sedis prærogativam aut minuere aut delibare præsumeret. Refert hanc Synodum Spelmannus, et ex eo Alfordus hoc anno, ac Labbeus tom. VII Concil. In ejus fine legitur : « Actum est in celebri loco, qui vocatur Clofeshoas, anno ab Incarnatione Christi octingentesimo tertio, Indictione undecima, die quarta id. Octob. » Angli Indictionem a die XXV mensis Septemb. exordiebantur, ut alibi ostendimus. Verum, ut ex hoc Concilio variisque Diplomatis regum Anglorum constat, circa sæculi noni initium *Indictiones* cum annis Incarnationis a die natali Christi auspicari cœpere, alioquin hoc anno mense Octobri, non Indictio XI, sed Indictio XII numeranda fuisset. Porro *Ethelardus* seu *Adelardus* hoc anno mortuus est, teste Vigorniensi, cui suffragantur Huntindoniensis pag. 344, et Hovedenus pag. 411, qui postquam asseruere Egbertum anno Christi octingentesimo regnum Westsaxonum iniisse, subdunt : « Quarto post hunc anno decessit Edelred archiep. Kentensis, et Wilfredus successit ; inde vero post biennium Cudredus rex Kentensis obiit », anno scilicet DCCCV, ut infra ostendam. Alfordus Adelhardi mortem in annum sequentem differt illo testimonio Huntindoniensis et Hovedeni iisdem verbis scripto innixus. At cum ipsemet Alfordus mortem Cuthredi regis cum anno Christi DCCCV recte copulet, Huntindoniensis et Hovedenus de annis IV incompletis pariter intelligendi. Malmesburiensis pag. 199, Gervasius in Actis Pontif. Cantuar. aliique annos XIII sedis Adelhardo assignant, eumque plurimum laudant.

LEONIS III ANNUS 9. — CHRISTI 804.

1. *Leo papa adit Carolum Magnum.* — Octingentesimus quartus annus Redemptoris duodecima Indictione signatur, in cujus fine Leo Romanus Pontifex rursum in Germaniam se contulit ad Carolum Magnum, de cujus adventu et ejus ratione hæc habent Annales Francorum in Vita Caroli Magni per singulos annos digesta: « Medio Novembrio allatum est Carolo, Leonem papam Natalem Domini cum eo celebrare velle ubicumque hoc contingere potuisset. Quem statim, misso ad S. Mauritium Carolo filio suo, honorifice suscipere jussit. Ipse obviam illi ad Rhemorum civitatem profectus est, ibique suscepit eum. Primo Carisiacum villam, ubi Natale Domini celebravit, deinde Aquisgranum perduxit, et donatum magnis muneribus per Bajoariam ire volentem reduci fecit usque Ravennam. Causa adventus ejus hæc erat. Perlatum est ad imperatorem, æstate præterita, Christi sanguinem in Mantua civitate fuisse repertum. Propter hoc misit ad papam, petens ut hujus famæ veritatem inquireret. Qui accepta occasione exeundi, primo in Longobardiam quasi pro inquisitione ista profectus est, idem ad imperatorem veniens, mansit cum eo dies octo, reversusque est Romam ». Hæc ibi, et quidem summatim collecta.

Cæterum quod ad sanguinem Christi pertinet, re multum examinata, inventus est et comprobatus ille fuisse, qui ex Christi corpore fluxit, tempore Passionis ejus, non autem ille, qui Beryti (ut vidimus) ex sacra Crucifixi imagine fluxerat. De qua veritate extare dicuntur sacra Diplomata Romanorum Pontificum, ut de his non sit amplius dubitandum. Sed ego non vidi.

2. *Quid Leo papa egerit in Germania : ubi de S. Suviberti canonizatione.* — Quod vero spectat ad res gestas a Leone in Germania : prolixior de cunctis narratio habetur in Epistola S. Ludgeri his verbis [1] : « Idem S. Leo papa, anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo tertio (quarto) cum magna solemnitate suorum cardinalium, archiepiscoporum, episcoporum et prælatorum, et primatum ad imperatorem Carolum in Germaniam veniens, et ab eodem imperatore imperialiter cum suis susceptus, inter multa pietatis suæ opera, instantia ejusdem serenissimi imperatoris et regis, Aquisgrani in palatio dedicavit Ecclesiam perpetuæ Virginis Mariæ, donans eamdem Ecclesiam multis indulgentiis. Deinde humili petitione et instantia venerabilis patris Gerbaldi episcopi Leodiensis consecravit Ecclesias gloriosæ Virginis Mariæ tam in Tungris, quam in Viseto. Et in Colonia Agrippina, tam ad sanctum Martinum, quam in Capitolio altaria consecravit, et multa alia monasteria et altaria et capellas per Alemanniam et Galliam consecravit, ubique multas indulgentias conferendo. Tandem devota instantia gloriosissimi imperatoris Caroli, et venerabilis viri Hildebaldi archipræsidis Coloniensis, venit a Colonia idem sanctus papa Leo navigio in Werdam stipatus imperatoria majestate, ac sacrato choro sanctorum cardinalium et archiepiscoporum et multorum procerum. Cui occurrunt usque ad Rhenum devoti fratres conventus sancti Suviberti processionaliter cum incolis ejusdem oppidi de Werda, introducentes eum cum imperatore, et cæteris in Ecclesiam sancti Suviberti, multum devote ac honeste. Et die illo, quo intravit, jejunaverunt incolæ de Werda cum toto conventu auctoritate Apostolica.

3. « Altera vero die, qui fuit pridie nonas Septembris, tam papa sanctus Leo, quam Carolus imp. et alii convenientes in Ecclesia et conventu S. Suviberti, ibi oratione finita omnium convenientium in Ecclesia statim celebrante solemniter summam missam Felice Hildebaldo Coloniensi archiepiscopo, et sanctissima Vita ipsius Suviberti cum innumeris miraculis conscripta per venerabilem presbyterum Marcellinum socium et conterraneum ipsius sancti ibidem lecta, papa sanctus Leo, de assensu pariter et consensu suorum cardinalium, cæterorumque prælatorum illic coram adstantium solemniter catalogo sanctorum confessorum ipsum adscripsit. Quo facto, pulsata campana, conventus per aliquot horas ad honorem Dei et gloriam ipsius sancti, cum per dulcia modulamina laudum

[1] Epist. S. Ludg. c. 9. apud Sur. in Swiber. die 1 Mart. tom. II.

fratres devotissime Deo rependissent gratias, cantando humiliter hymnum, Te Deum laudamus; et reliquiæ, sive ossa ipsius ex monumento, in præsentia sanctissimi Apostolici Leonis et Caroli imperatoris, cæterorumque per præfatum archiepiscopum Coloniensem tollerentur devote, maxima dulcissimi odoris in eodem loco cælitus effusa est fragrantia, cujus suavitas omnium ora et corda adstantium reficiebat, ita ut nullus ambigeret, ibidem adesse angelorum choros.

4. « Facta sunt hæc pridie nonas Septembris, præsentibus ibidem victoriosissmio Carolo semper Augusto, Romanorum imperatore et Francorum rege, venerabilibusque Patribus, cardinalibus, archiepiscopis, Bernardo Ostiensi, et Fortunato Treverorum, Theodoro Sabinensium, Nicolao tituli S. Crucis in Hierusalem, Eustochio S. Praxedis, Bonifacio tituli sanctorum Marcellini, et Petri presbyteris cardinalibus, Gerbaldo Leodiensi, Volquino Normensium episcopis, et præsertim Felice Hildebaldo Coloniensi archiepiscopo, cujus industria et pia instantia sanctus Leo Werdam navigavit, et S. Suvibertum in divos (sanctos) retulit, cum multis aliis prælatis et proceribus.

« Statuit insuper sanctissimus papa Leo illum diem canonizationis et exaltationis S. Suviberti egregii episcopi, perpetuis temporibus per totum oppidum a cunctis incolis Werdæ celebrandum ob honorem sancti Suviberti Apostolici episcopi. Obtulit autem idem sanctus papa eidem Ecclesiæ speciales indulgentias cunctis fidelibus celebrantibus festum S. Suviberti episcopi, et ad divina confluentibus. Item idem papa obtulit parvam auream crucem refertam particula S. Crucis Domini nostri Jesu Christi.

« Imperator vero Carolus obtulit duos aureos calices ex auro puro, et totidem ampullas ejusdem auri cum multis aliis Ecclesiarum clenodiis pretiosis, ut dum divinum mysterium in Werdensi conventu perageretur cum eisdem, ipsius imperatoris jugis fieret memoria. Obtulerunt pariter omnes a majori usque ad minorem, juxta devotionem et inspirationem spiritus, et pro facultate, ut fieret solemnis capsula, et pretiosum feretrum, in quo collocarentur sacrosancta ossa sancti Suviberti episcopi, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti per infinita sæcula sæculorum. Amen ». Quid præterea mirandum acciderit, cum adhuc esset ibidem S. Pontifex Leo, in eadem S. Ludgeri episcopi Epistola ita narratur :

5. « Igitur cum rumor adventus sancti Leonis papæ, et Caroli serenissimi imp. cæterorumque prælatorum et principum in Werdam ad canonizandum sanctum Suvibertum, ubique per vicinam provinciam pervolasset, confluebant multi populi utriusque sexus cum filiis et filiabus suis Werdam, ad percipiendum a sancto papa remissionem suorum peccatorum et Apostolicam benedictionem, et ad intuendum tantæ celebritatis actum. Inter quos erat quædam nobilis domina Irmgardis, mulier honesta et proba, germana venerabilis patris Hildebaldi Coloniensis archiepiscopi, uxor strenui Bartoldi domicelli de Geinbergem habitans et residens illo tempore in Troia, sive Xantis. Quæ domicella cum duabus solummodo pedissequis, et primogenito suo Gocellino [1] semiocto annorum puero, et cum multis aliis honestis personis ex Xantis Werdam navigans eidem celebritati consensu mariti sui interesse voluit et decrevit. Et appropinquantes Werdæ, cum nauta propter multas alias naves ibidem congregatas subito amplustre mutaret, ut convenientius littori navim applicaret : Gocellinus stans prope matrem in prora navis ex collisione navium cespitans pedibus, corruit extra navim in Rhenum, et submersus est. Quod mater ejus videns (quæ etiam cecidit ex collisione navium in navim) et puerum suum juvare non valens, seipsam in Rhenum præcipitare conabatur, sed tenta et impedita per pedissequas et alios probos homines, scisso velamine capitis sui, præ nimio dolore inconsolabiliter flens, magno ejulatu et lamentis implevit littora Rheni. Erat autem hora fere quinta vespertina. Archiepiscopus vero frater ejus illa audiens ingemuit, et multum tristabatur. Pedissequa quoque concita denuntiavit Bartoldo discrimen submersi pueri sui.

6. « Domicella itaque complosis manibus, tanquam mulier vesana, intrans Ecclesiam S. Suviberti, cum magno ululatu et gemitu Dei exoravit pietatem, ut meritis S. Suviberti filium suum sibi restituere dignaretur. Consolata denique a multis honestissimis matronis, et præcipue ab archiepiscopo fratre suo ducente eam in hospitium suum, ut eam refocillando consolaretur. Sed ipsa quiescere nullatenus valens, noctem illam totam insomnem ducens, imploravit assidue devoto et contribulato corde sanctum Suvibertum, petens ut qui dudum multis in tribulationibus subveniebat, sibi etiam desolatæ solita pietate subvenire non dedignaretur, vovensque si ipsum suis suffragantibus meritis vivum recipere posset, perpetuis temporibus suo ministerio assignaret.

« Altera die cum aurora eminentibus radiis illucesceret, quidam honesti viri amore Dei et petitione archiepiscopi amotis navibus cœperunt submersum domicellum Gocellinum quærere sagenis et uncis, et aliis opportunis instrumentis. Tandem hora fere octava ante missarum solemnia, quidam dictus Lambertus Dobel de Embrica unco sentiens, et tangens ipsum veste, vocatis aliis sociis, sagaciter ex profundo Rheni per vestem sursum trahens et elevans defunctum matri præsentavit. Quæ ipsum defunctum videns, exsanguis effecta, et in extasi posita, stupuit. Sed ad se reversa, puerum ulnis amplectens, sequentibus eam multis honestis utriusque sexus personis flentibus, et ei condolentibus, deposuit illum ante sepulcrum S. Suviberti, facta-

[1] Octo cum dimidio.

que ab omnibus devote oratione, spiritus in illum rediit, oculos aperuit et revixit, surgensque stetit supra pedes suos, admirans multitudinem et frequentiam populorum ipsum intuentium, loquebatur matri suæ dulciter. Statimque exuentes eum madidis vestibus, propter compressionem hominum, de consilio quorumdam, posuerunt in eminentiori loco, ut ab omnibus posset videri. Quo viso, factus est clamor omnium, Deum in sancto Suviberto collaudantium, de tanta tamque manifesta gratia ibidem meritis sancti Suviberti palam omnibus ostensa.

7. « Eadem vero hora venit festinanter equester pater ejus Bartoldus cum decem tantum vernaculis, multum nimirum tristis et dolens de perditione dilecti filii sui : erat enim præfectus imperatoris Caroli in illis oris. Intrans vero Ecclesiam, cum audisset et vidisset eum a morte resuscitatum, glorificavit Deum in sancto suo Suviberto. Igitur sanctissimus Apostolicus et imperator Carolus ista percipientes ab archiepiscopo Coloniensi avunculo Gocellini resuscitati, eumdem puerum ad se accersiri et adduci præceperunt. Quem vivum videntes, qui per quindecim fere horas sub aquis in profundo Rheni jacuerat, laudaverunt pietatem Dei, qui semper diversis signis dilectos suos magnificat et honorat. Archiepiscopus vero consensu parentum, deposita argentea torque, quam circa collum gessit idem Gocellinus resuscitatus, ipsum clericum ordinavit, mutansque nomen ejus, ipsum Suvibertum nominavit : qui intra monasterium S. Suviberti intrans, eidem sancto semper humiliter servivit. Assignavitque domicellus Bartoldus eidem monasterio, amore S. Suviberti et filii sui, certa prædia perpetuis temporibus possidenda ». Hucusque auctor.

8. *Saxones in colonias missi, eorumque Ecclesiis privilegia data.* — Hæc autem de tempore commorationis Leonis papæ cum Carolo imperatore in Germania, cum in Annalibus Francorum asseratur, nonnisi octo dies apud Carolum mansisse Leonem : fortasse ad primum adventum Leonis in Germaniam referenda commodius essent : tu considera.

Hoc eodem anno (ut iidem Annales Francorum habent) idem Carolus imp. ob rebellantes annis ferme singulis Saxones, consilium iniit, ut qui positi erant trans Albim fluvium, eosdem inde deduceret, et in Franciam colonos duceret : sicque factum est, ut Saxonicum bellum triginta annorum spatio agitatum tandem quiesceret. De his autem Eginhardus in Caroli Magni Vita hæc habet : « Omnibus, qui resistere solebant, profligatis, et in suam potestatem redactis, decem hominum millia ex iis, qui trans ripam Albis fluminis incolebant, cum uxoribus et liberis sublatos transtulit, et huc atque illuc per Galliam et Germaniam multimoda divisione distribuit, eaque conditione a rege proposita, et ab illis suscepta, tractum per tot annos bellum constat esse finitum, ut abjecto dæmonum cultu, et relictis patriis cæremoniis, Christianæ fidei atque religionis sacramenta susciperent, et Francis adunati unus cum eis populus efficeretur ». Hæc ipse, qui numerat spatium belli hujus annos triginta tres.

9. Porro ex eisdem Saxonibus Romam quoque directam esse coloniam, apud Anastasium leges : datus illis locus prope Basilicam S. Petri Apostoli ad incolendum, qui ob id nominatus est vicus Saxonum, de quo inferius suo loco dicendum erit, hodie vero Saxia pro Saxonia idem locus appellatus, ubi nunc est celebre hospitale dictum S. Spiritus in Saxia. Consule Notas in Martyrologium Romanum, ubi agitur de SS. martyribus Tryphone, Respicio, et Nympha, qui ponuntur in Saxonia, hoc est, in vico Saxonum, qui nunc (ut dictum est) Saxia pro Saxonia nuncupatur.

Quid insuper? constat quidem certa fide, ipsum Carolum Magnum imperatorem subjectam sibi Saxoniam (ut profitebatur) auxilio sancti Petri Apostolorum principis, eidem sancto Petro Apostolo obtulisse. Est de his assertio Gregorii papæ septimi in Epistola, quam scripsit ad P. Albanensem episcopum, et G. principem Salernitanum, quos legatos misit in Gallias : qua etiam innotescit ejusdem imperatoris pietas, qui collectam annuam indixit suis provinciis Ecclesiæ Romanæ exhibendam : est perbrevis ipsa Epistola, quam hic tibi reddendam putamus. Sic se habet [1] :

« Gregorius episcopus servus servorum Dei dilectis filiis nostris P. Albanensi episcopo, et G. principi Salernitano legatis nostræ Apostolicæ Sedis in Gallias salutem et Apostolicam benedictionem.

10. « Vobis commissa negotia non latent, etiam vos ita, ac si nostra, imo quia nostra ibi in vobis præsentia est, cuncta digne peragite. Dicendum est autem omnibus Gallis, et per veram obedientiam præcipiendum, ut unaquaque domus saltem unum denarium annuatim solvant beato Petro, si eum recognoscunt patrem et pastorem suum, more antiquo. Nam Carolus imperator, sicut legitur in tomo ejus, qui in Archivo Ecclesiæ beati Petri habetur, in tribus locis annuatim colligebat mille et ducentas libras ad servitium Apostolicæ Sedis, id est, Aquisgrani, apud Podium S. Mariæ, et apud S. Ægidium, excepto hoc, quod unusquisque propria devotione offerebat. Idem vero magnus imperator Saxoniam obtulit beato Petro, cujus eam devicit adjutorio, et posuit signum devotionis et libertatis, sicuti ipsi Saxones habent scriptum, et prudentes illorum satis sciunt ». Hucusque Epistola Gregorii papæ, qua religiosissimi principis pietatem magis magisque commendes.

Sed quod privilegium hoc anno quarto sui imperii idem Carolus dedit Ecclesiæ Osnaburgensi in Saxonia videamus; integrum enim conservatum extat [2], quod sic se habet :

[1] Gregor. VII. l. VIII. Ep. ult.— [2] Apud Crant. hist. Eccl. Sax. l. I. c. 2.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis Carolus imp. Augustus Romanum gubernans imperium, dominus, et rex Francorum et Longobardorum, necnon dominator et Saxonum.

11. « Notum sit omnibus sanctæ Ecclesiæ fidelibus, nostrisque præsentibus et futuris, quod nos ob nostræ mercedis augmentum, Wisoni episcopo Osnaburgensi suæ Ecclesiæ, quam nos primam in omni Saxonia, in honorem S. Petri principis Apostolorum, et sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani construximus, quoddam nemus vel forestum intra hæc loca Farnewinchel, Rustenstheim, Angara, Osnimgsenethe, Dershosset, Egesterfeldt, innumera collaudatione illius regionis potentum, cum omni integritate in porcis silvestribus, cervis, avibus et piscibus, omnique venatione, quæ sub banno usuali ad forestum deputatur ad similitudinem foresti nostri Aquisgrani in Silveta Osningi, in perpetuum pietatis usum donavimus, ea videlicet ratione, quod si quispiam hoc idem nemus nostro banno munitum sine prædictæ sedis episcopi licentia studio venandi, vel aliud agendi unquam introierit, sciat se tam divinæ, quam regiæ ultionis vindictam incursurum, necnon pro delicto sexaginta solidos nostri ponderis, quos nobis pro banno violato debere statuimus, redditurum.

12. « Insuper vero eidem episcopo, ejusque successoribus perpetuam concedimus licentiam, libertatem, et ab omni regali imperio absolutionem, nisi forte contingat, ut imperator Romanorum, et rex Græcorum conjugalia fœdera inter filios eorum contrahere disponant : tunc Ecclesiæ illius episcopus cum sumptu a rege, vel ab imperatore adhibito, laborem simul et honorem illius legationis assumet. Et ea de causa statuimus, quod in eodem loco græcas et latinas scholas in perpetuum manere ordinavimus, nec unquam clericos utriusque linguæ gnaros deesse confidimus. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, et diuturnis temporibus melius conservetur, manu propria subter ea roborare decrevimus, et annulo nostro sigillare jussimus. Dat. tertio kalendas Januarii, anno quarto, Christo propitio imperii nostri, trigesimo septimo regni nostri in Francia, atque trigesimo primo in Italia. Actum Aquisgrani in palatio, in nomine Domini feliciter. Amen ». Sic igitur Carolus Magnus hac donatione non solum Ecclesiæ illi consuluit, sed et regiis legationibus, ut illuc erudirentur homines tum græcis, tum latinis litteris, ut utraque præditi facultate, digne idem munus obire possent.

13. *Alcuini obitus.* — Hoc eodem anno Alcuinus, qui et Albinus Flaccus cognomento, de quo plura superius, idemque abbas sancti Martini ex hac vita migravit, ut Oderannus est auctor. Meminit de ipsius scriptis Sigebertus anno Redemptoris septingentesimo nonagesimo, pariterque Honorius Augustodunensis, sed copiosius Helinandus. Præter abbatiam S. Martini nihil invenimus Alcuino collatum, nisi cellam S. Judoci ad hospitium præstandum peregrinis eidem commendatam ; est de his testimonium Lupi Ferrariensis in Epistola [1] ad Lotharium regem, cum eamdem ipse cellam accepisset a Caroli Magni filio Ludovico imp.; ait enim : « Cellam S. Judoci, quam Carolus Magnus quondam Alcuino ad eleemosynam exhibendam peregrinis commiserat, beatæ memoriæ pater vester nobis ea ratione concessit (sicut edictum illius attestatur) ut quod eleemosynæ superesset, in nostrum usum cederet ». Hæc Lupus abbas. Cæterum quod ad tempus ejus obitus spectat, ipsum Albinum adhuc post hæc tempora fuisse superstitem, quæ de eo inferius asseruntur, affirmare nos cogunt contra ipsum Oderannum. Verum de ipsius Albini ætate maximæ insurgunt difficultates, quandoquidem si ipse idem est, de quo Beda meminit, plane centenariam ætatem longe excessisse, dicendum esset. Quamobrem illud potius asseruerim, aut illum Albinum, cujus meminit Beda, alium omnino diversum esse ab eo, qui vixit sub Carolo Magno, ejusque hunc posteriorem fortasse fuisse discipulum; aut certe fatendum, non omnia, quæ tribuuntur Albino, ejus esse : nos autem bona fide quæ accepimus, cusa illa damus. Quod post hæc editum reperimus ejus Epitaphium, hic describendum non prætermisimus. Sic se habet [2] :

Hic rogo pauxillum veniens subsiste viator,
Et mea scrutare pectore dicta tuo.
Ut tua deque meis cognoscas fata figuris,
Vertitur en species ut mea sicque tua.
Quod nunc es, fueram, formosus in orbe viator :
Et quod nunc ego sum, tuque futurus eris.
Delicias mundi casso sectabar amore,
Nunc cinis, et pulvis, vermibus atque cibus.
Quapropter potius animam curare memento
Quam carnem ; quoniam hæc manet, illa perit.
Cur tibi rura paras ? quam parvo cernis in antro
Me tenet hic requies, sic tua parva fiet.
Cur Tyrio corpus inhias vestirier ostro,
Quod mox esuriens pulvere vermis edet ?
Ut flores pereunt vento veniente minaci :
Sic tua namque caro, gloria tota perit.
Tu mihi redde vicem, lector, rogo carminis hujus,
Et dic, da veniam, Christe, tuo famulo.
Obsecro nulla manus violet pia jura sepulcri,
Personet Angelica donec ab arce tuba.
Qui jaces in tumulo, terræ de pulvere surge,
Magnus adest judex, millibus innumeris.
Alcuine nomen erat Sophiam mihi semper amanti.
Pro quo funde preces mente legens titulum.

Post hæc ista :

« Hic requiescit beatæ memoriæ dominus Alcuinus abbas, qui obiit in pace decimo quarto kal. Junias.

« Quando legeritis, o vos omnes, orate pro eo, et dicite : Requiem æternam donet ei Dominus ». Hactenus tanti viri rediviva memoria.

[1] Lup. Ep. XI. — [2] Antiq. lect. 106. p. 409.

Anno periodi Græco-Romanæ 6297.— Anno Æræ Hispan. 842.— Anno Hegiræ 189, inchoato die 8 Decemb., Fer. 1. — Jesu Christi 804. — Leonis III papæ 10. — Caroli imp. 5. Nicephori imp. 3.

1. *Adventus Leonis III in Franciam.* — Ad num. 1. Annalista Metensis de adventu Leonis III in Franciam hæc habet : « Medio Novembrio nuntiatum est ei, Leonem papam Natalem Domini cum eo celebrare velle ubicumque illi placuisset. Quod rex gratanter suscepit, et statim misso filio suo Carolo ad sanctum Mauritium, eum suscipere honorifice præcepit. Ipse vero obviam illi apud Rhemorum civitatem in Basilica beati Remigii episcopi et confessoris profectus est : ibique susceptum ad Carisiacum usque perductum, cum eo Natalem Domini celebravit. Inde pariter proficiscentes, pervenerunt ad Suessionis civitatem, in qua dimisso papa, ad colloquium germanæ suæ Gislæ, quæ in his diebus ægrotabat, ad Calam monasterium pervenit. Fruitusque ejus colloquio, ad Carisiacum villam Leonem papam, quem apud sanctum Medardum dereliquerat, sibi obviam venire fecit. Deinde Aquis perduxit, et honoratum magnis muneribus per Bajoariam ire volentem a suis duci fecit usque Ravennam. Causa adventus ejus hæc fuit. Nuntiatum est imperatori, Jesu Christi Domini nostri sanguinem in Mantua civitate fuisse repertum : et imperator ad papam direxit, rogans ut veritatem rei perquireret. Qui accepta occasione a Roma exeundi, primo in Longobardiam quasi pro inquisitione prædicta profectus est : deinde arrepto itinere, subito ad imperatorem usque pervenit. Mansitque apud illum dies octo, et sicut dictum est, Romam repedavit ». Eadem narrant alii annalistæ, Regino, monachus Egolismensis, et incertus auctor in Vita Caroli.

2. *Mantua sedes episcopalis a Leone III efficitur.* — Etsi autem hi auctores scribant, « Christi sanguinem in Mantua civitate repertum fuisse », certum tamen illis temporibus Mantuam titulo civitatis et episcopali sede caruisse. Urbs hæc post persecutionem Diocletianam « jussa est ad arbitrium Mediolanensis antistitis respicere ; qui, eidem spiritualibus attributis administris, per plures annos Mantuanam Ecclesiam suæ jurisdictionis agnovit. Paruit deinde archiepiscopo Ravennati, Pelagio primo Summo Pontifice ita censente, adnitenteque Smaragdo Ravennate exarcho Mantuæque gubernatore, qui per id tempus Constantinopolitano Cæsari vicariam operam præstabat anno DLXXXV. Anno vero DCCXXIX Gregorius II Pontifex a Luitprando Longobardorum rege exoratus, divulsam a Ravennate jurisdictionem, patriarchatui Aquileiensi, majoris honoris ergo illius sedis, illam adjecit. Sed cum postea Leo III ex fama repertæ spongiæ anno DCCCIV sanguine Christi imbutæ, a Longino olim difossæ, Mantuam venisset, hausissetque oculis admirabilis reliquiæ veritatem, tum primum Mantuæ episcopalem dignitatem attribuit, ejusque præsulem Aquileiensi patriarchatui voluit suffragari », inquit Ughellus tom. I Ital. sacr. in episc. Mantuan. Pontifex et imperator Rhemis Suessionem simul profecti sunt, sed accepto nuntio de morbo, quo *Gisla* Caroli soror abbatissa Calensis in agro Parisiensi laborabat, relicto apud Suessionem papa, statim imperator iter Calam versus arripuit, indeque recta Carisiacum perrexit; quo se quoque Pontifex Suessione mox contulit. Illic ambo Natalem Domini celebrarunt, simulque manserunt dies octo, deinde Aquisgranum contenderunt. Eginhardus in Vita Caroli M. de eo ait : « Erat ei unica soror, nomine Gisla, a puellaribus annis religiosæ conversationi mancipata, quam similiter ut matrem magna coluit pietate, quæ etiam paucis ante obitum illius annis in eo quo conversata est monasterio decessit ».

3. *Leo III Romam redit.* — Leo papa et Carolus imp. dum Aquisgrani essent, egerunt de episcopis Istriæ, qui patriachæ Forojuliensi tunc submittebantur, et statuerunt ut ad Gradensem redirent provinciam, e qua fuerant ab annis tantum aliquot avulsi, postquam Istris dominari cœperant Franci. Pontifex enim in Epistola sua ad Carolum, ordine XI, ait : « Reservatur in ipsis vestris imperialibus apicibus, quomodo in Aquis-Palatio nobiscum providistis de Aquileiensi Ecclesia, velut una quæ suam sedem haberet ». Cum vero annalistæ affirment, papam apud imperatorem mansisse tantum *dies octo*, et Natalem Domini simul celebrasse, apparet, illum anni sequentis initio Romam accessisse.

4. *Canonizatio S. Suidberti commentitia.* — A num. 2 ad 8. Refert Baronius ex Epistola sancti Liudgeri Monasteriensis episcopi, quæ Leo III po-

situs in Francia egerit. *Rixfridus* Trajectensis episcopus *Luidgerum* per litteras rogasse dicitur, ut elevationem et canonizationem sancti *Swiberti* cum miraculis in scripta dirigeret, quæ libro de illius Vita conscripto addi possent. Liudgerus, ut hisce Rixfridi litteris plenissime satisfaceret, responsum edidisse perhibetur, in quo multa commemoravit miracula, quæ a sancto Swiberto dicuntur facta. Verum totam illam narrationem Vitamque Swibertinam posteriorum commenta esse, supra sæpe insinuavimus, et Morinus in Commentario de administratione sacramenti Pœnitentiæ lib. 10, cap. 20, solide refutavit Epistolam illam Liudgeri de multarum Ecclesiarum, capellarum et altarium consecratione per Leonem III; de sancti Swiberti relatione in Catalogum sanctorum; de concessione specialium indulgentiarum in dedicationibus prædictarum Ecclesiarum, capellarum et altarium, atque in festo sancti Swiberti. « Conficta est », inquit Morinus, « Epistola ante forsan trecentos annos, aut, ut maxime ante quadringentos, nomine sancti Ludgeri, ab aliquo Werdensi monacho in sui monasterii commodum et gloriam. Quæ scribit de tempore itineris Leonis III ad Carolum, de mora ipsius in Caroli comitatu, de variis cum eo itineribus susceptis, omnia ἀνιστορήτως ficta sunt, et cum iis, quæ referunt illius temporis auctores, constare non possunt, ut unicuique ista comparanti evidens erit. Deinde sancti Swiberti in sanctorum Catalogum relationem eo modo et ordine enarrat, quo nunc, et ab annis quadringentis celebrari solet. Certum est autem hanc celebrationem cœpisse trecentis post Leonem III annis et amplius. Primus, quem perhibent antiqua documenta solemniter a Pontificibus canonizatum fuisse, est Hugo Carthusianus et Grationopolitanus episcopus; secundus est sanctus Bernardus. Sed considera quæ Epistolæ, sive bullæ Pontificum de istorum sanctorum canonizatione referunt, et ea compara cum iis quæ auctor ille de sancti Swiberti canonizatione scribit, deprehendesque cæremonias hodiernas a Leone III multo diligentius et copiosius quam ab Innocentio II aut Alexandro III fuisse observatas : quod argumentum certum est istius Epistolæ auctorem post annum MCC scripsisse. Ante Innocentium II et Alexandrum III simplex admodum erat canonizationis ritus, ut ex Petro Damiano constat in fine Vitæ sancti Romualdi, testaturque cardinalis Baronius ad annum Christi MXXVII. Obtinebatur ab iis, quibus erat curæ illa canonizatio, a Sede Apostolica facultas altare supra defuncti corpus erigendi. Eo erecto peracta erat canonizationis solemnitas. Post illud tempus cæremoniæ sanctæ illius actionis paulatim factæ sunt augustiores. Tertio sæpius recitat episcopos, archiepiscopos, cardinales et proceres Pontifici assidentes, sed semper primo loco cardinales collocat contra morem illius temporis et sæculorum sequentium. Innocentius II trecentis et aliquot post verum Ludgerum annis ad Carthusiæ priorem de sancti Hugonis canonizatione scribens cardinales tertio loco ponit. Quarto commemorat cap. 12, Severinum quemdam patrem-familias adolescentem filium propter morbum a studio Bononiensi revocasse. Quasi vero regnante Carolo Magno Bononiæ litterarum studia florerent, et eo ex variis provinciis confluerent adolescentes. Ita quidem vivente Gregorio IX, qui Decretalium compilationem ad doctores scholaresque Bononienses direxit. Quinto, cap. 2 bis vocat Hunaldum comitem de Angiers; nominis provinciæ formatio vernacula recens, quæ vix ante annos quadringentos usurpari cœpit. Deinde Francos vocat Francigenas, nomen Historiis Francorum sub tertio stemmate scribentium frequens, sed antea inusitatum. Multa sunt alia ejusdem criminis argumenta, quæ longum esset persequi. Undique enim rimosa est Historia ista, et fabellis veritati assutis fatiscit ».

5. *Ab omnibus nunc explosa.* — Scripsit hæc Morinus anno MDCLI, annoque MDCLIX, postquam anno præcedenti sanctus Thomas de Villanova in Album sanctorum ab Alexandro VII relatus fuisset; Josephus Maria San-Felicius ad Inferioris Rheni tractum nuntius Apostolicus, peculiari Epistola ab Henschenio ad diem XXVI Martii in Commentario prævio ad Vitam sancti Liudgeri paragrapho 8 recitata, futilem quoque et commentitiam Liudgeri Epistolam rejecit ob easdem rationes, ipseque Henschenius ibidem et Cointius anno DCCCV, num. 7 et seq. adversus eam non pauca alia notarunt. Quo tempore solemnes sanctorum canonizationes usurpari cœperint, discutiemus anno DCDXCIII occasione canonizationis sancti *Udalrici* Augustani episcopi, quæ facta fuit eo anno.

6. *Finis belli Saxonici.* — Ad num. 8 et seq. Annalista Metensis de ultima Caroli imp. in Saxones expeditione hæc refert : « Anno Dominicæ Incarnat. DCCCIV, imperator Aquis hyemavit, et ab Aquis proficiscens venit ad palatium quod dicitur Niumagum. Ibique veris tempore manens, Pascha etiam ibidem celebravit. Incipienteque æstatis tempore ad Aquis-Palatium revertens, exercitum in Saxoniam misit. Transitoque Rheno, generalem conventum Francorum habuit juxta Lippiæ fontem. Sumptoque inde itinere, per Saxoniam profectus, castra metatus est in loco, qui dicitur Boldonstat. In quibus castris etiam Slavorum principes adfuerunt. Quorum causis discussis et secundum arbitrium dispositis, regem illis Trasiconem constituit. Missisque inde exercitibus suis per diversas partes Saxoniæ, tam perfidos illos, quos ultra Albiam transierat, quam illos, qui in Wigmoti manebant, et frequentibus maleficiis populum Saxonum a via veritatis averterant, cum mulieribus et infantibus Deo auxiliante sapientissima dispositione de Saxonia per diversas vias dirigens funditus exterminavit, et per Gallias cæterasque regiones regni sui sine ulla læsione exercitus sui dispersit ». Auctor Vitæ Ludovici Pii refert, Carolum mandasse Ludovico, ut et ipse se subsequere-

tur, sed postea postquam Rhenum transiit, ei a patre mandatum, ut se redeuntem ibidem operiretur : « Tota enim gente subacta Saxonum victor Carolus imperator jam redibat », inquit idem auctor, qui subdit : « Finito tandem diutino atque cruentissimo Saxonico bello, quod ut ferunt triginta trium annorum tempus occupavit, Ludovicus rex a patre dimissus, in regnum proprium ad hyberna sese cum suis collegit ».

7. *Nullum Carolo M. gloriosius fuit.* — Piaculum esset hic prætermittere quod Eginhardus in Vita Caroli M. de bello Saxonico litteris mandavit : « Post ejus (nempe belli Italici) finem, Saxonicum, quod quasi intermissum videbatur, repetitum est, quo nullum neque prolixius, neque atrocius, Francorumque populo laboriosius susceptum est. Quia Saxones (sicut omnes fere Germaniam incolentes nationes) et natura feroces, et cultui dæmonum dediti, nostræque religioni contrarii, neque divina neque humana jura vel polluere, vel transgredi inhonestum arbitrantur. Suberant et causæ, quæ quotidie pacem conturbare poterant; termini videlicet nostri et illorum pæne ubique in plano contigui, præter pauca loca, in quibus vel silvæ majores, vel montium juga interjecta, utrorumque agros certo limite disterminant : in quibus cædes et rapinæ et incendia vicissim fieri non cessabant. Quibus adeo Franci sunt irritati, ut jam non vices reddere, sed apertum contra eos bellum suscipere dignum judicarent. Susceptum est igitur contra eos bellum, quod magna utrinque animositate, tamen majore Saxonum quam Francorum damno PER CONTINUOS TRIGINTA TRES ANNOS gerebatur. Poterat siquidem citius finiri, si Saxonum hoc perfidia pateretur. Difficile dictu est, quoties superati, ac supplices regi se dediderint, imperata facturos polliciti sint, obsides qui imperabantur absque dilatione dederint, legatos, qui mittebantur susceperint : aliquoties domiti et emolliti, ut et cultum dæmonum dimittere, et Christianæ religioni se subdere velle promitterent. Sed sicut ad hæc facienda aliquoties proni, sic ad eadem pervertenda semper fuerunt præcipites : nec sic satis æstimare, ad utrum horum faciliores verius dici possint : quippe cum post inchoatum cum eis bellum, vix annus ullus exactus sit, quo non ab eis hujusmodi facta sit permutatio. Sed magnanimitas regis, ac perpetua tam in adversis quam prosperis mentis constantia, nulla eorum mutabilitate vel vinci poterat, vel ab iis quæ agere cœperat, defatigari. Nam nunquam eos hujuscemodi aliquid perpetrantes, impune ferre passus est, quin aut ipse per se ducto, aut per comites suos misso exercitu, perfidiam ulcisceretur, et dignam ab eis pœnam exigeret : donec omnibus qui resistere solebant profligatis, et in suam potestatem redactis, decem hominum millia ex iis, qui utrasque ripas Albis fluminis incolebant, cum uxoribus et parvulis sublatos transtulit, et huc atque illuc per Galliam et Germaniam multimoda divisione distribuit. Eaque conditione a rege proposita, et ab illis suscepta, tractum tot per annos bellum constat esse finitum, ut abjecto dæmonum cultu, et relictis patriis cæremoniis, Christianæ fidei atque religionis sacramenta perciperent : et Francis adunati una cum eis populus efficerentur. Hoc bello, licet per multum temporis spatium traheretur, ipse non amplius cum hoste quam bis acie conflixit : semel juxta montem qui Osneggi dicitur, in loco Theotmelli nominato : et iterum apud Hasam fluvium, et hoc uno mense paucis quoque interpositis diebus. His duobus prœliis hostes adeo profligati ac devicti sunt, ut ulterius regem neque provocare, neque venienti resistere, nisi aliqua loci munitione defensi, auderent. Plures tamen eo bello tam ex nobilitate Francorum, quam Saxonum et functi summis honoribus viri, consumpti sunt : tandemque ANNO TRIGESIMO TERTIO finitum est. Cum interim tot ac tanta in diversis terrarum partibus bella contra Francos et exorta sint, et solertia regis administrata, ut merito intuentibus in dubium venire possit, utrum in eo aut laborum patientiam, aut felicitatem potius mirari conveniat ».

8. *Litteræ Gregorii VII de denario singulis in Francia domibus imposito.* — Ad num. 10. Gregorius VII in Epistola octavi libri ultima, quam ad Petrum Albanensem in Gallia legatum scripsit, jubet ut e domibus singulis denarium unum exigat, dicens moris fuisse sub Carolo M. ut Franci singuli, qui familiarum principes essent, singulos denarios B. Petro quotannis solverent. Addit, id pluribus in *tomo ejus, hoc est Caroli M. qui in archivo Ecclesiæ B. Petri habetur*, explicari : deinde eam pecuniam colligi solitam tribus in locis, Aquisgrani, apud Podium S. Mariæ, et apud S. Ægidium. Verum nulla hujus rei apud antiquos scriptores mentio. Quare ea pecunia nec tributi, nec vectigalis, sed eleemosynæ nomine Romanæ Sedi pietatis ergo pro Caroli arbitrio data est. Certe is, ut an. DCCXCIX, num. 8 diximus, in Syriam, Ægyptum et Africam pauperum illarum regionum compatiens, pecuniam mittere solebat, qui ideo erga Ecclesiam Romanam minus munificus non fuit. Legendus Cantelius in Hist. metropolitanarum urbium part. 2, Dissert. III, cap. 2, ubi de provinciis Sedi Romanæ olim vectigalibus verba facit.

9. *Præceptum Caroli pro Ecclesia Osnaburgensi.* — Ad num. 11 et seq. Præceptum Caroli imp. de scholis græcis et latinis in Ecclesia Osnaburgensi instituendis, quod dicitur « dat. XIII kal. Januarias anno IV Christo propitio imperii nostri, et XXXVII regni nostri in Francia atque XXXI in Italia. Actum Aquisgrani palatio in Dei nomine feliciter. Amen », exhibet Baluzius tom. I Capit. Reg. Franc. pag. 418, descriptum ex secunda editione Monumentorum Paderbornensium eruditissimi præsulis Ferdinandi Furstenbergii episcopi Paderbornensis et coadjutoris Monasteriensis, ubi adnotatum est illud editum esse ex ipso autographo Caroli M. propria manu subscripto. Attamen

Papebrocius in Propylæo ad tom. II April. § 28, et Cointius anno DCCCIII, num. 82, contendunt Præceptum esse falsum et supposititium, sed eorum rationes aliis discutiendas relinquo, contentus monere inter eruditos non convenire, an illud genuinum et sincerum sit.

10. *Moritur Alcuinus.* — Ad num. 13. Anonymus Alcuini fere æqualis, qui ejus Vitam a Duchesnio editioni operum ejusdem Alcuini præfixam scripsit, de ejus morte locuturus ait: « Die Pentecostes, peracto matutinali officio, eadem hora qua ingredi consueverat ad missas aurora patente, sancta Albini anima carne solvitur ». Paulo post: « Discessit igitur dierum plenus numero XIV kal. Junii, anno ab Incarnatione Domini DCCCIV. Eadem vero nocte super Ecclesiam sancti Martini inæstimabilis visa est splendoris claritas, in tantum ut putaretur a longe positis tota igne cremari ». Hoc anno, quo ultima die Martii Pascha celebratum, festum Pentecostes in diem XIX mensis Maii incidit, ideoque mors ejus recte collocata ab eodem anonymo, quod et confirmant varii annalistæ Francorum. In fine Annalium Masciacensium in anno DCCXCVI desinentium leguntur duo egregia additamenta, quorum alterum habet: « Obiit Alcuinus XIV kalendas Junii, feria I Pentecostes, illucescente die, luna VI, anno Incarnationis Domini DCCCIV, Indict. XII, anno XXXVI regnante domno Carolo: accidente paralysi VIII idus Maii, feria V ad vesperum, post solis occasum, luna XXV ». Sed loco, *luna* VI, legendum, *luna* V, quia numerus aureus VII in antiquo Kalendario cum die XV mensis Maii copulatus, in cursu erat. Præterea loco, *VIII idus Maii,* legendum, *VII idus Maii*, qui dies hoc anno in feriam V conveniebat. Mabillonius, qui sæc. IV Benedict. part. I, Vitam Alcuini recitat, ejus mortem in annum DCCCXV distulerat, præsertim quod Milo Elnonensis monachus scripserit, secundam elevationem corporis sancti Amandi episcopi Trajectensis factam fuisse in monasterio Elnonensi *anno* Incarnationis *octingentesimo nono*, et Alcuinus carmen 54 de hac Elevatione condiderit, qui ideo adhuc superstes erat. Imo Baronius anno DCCCXXXV, num. 45, autumat Alcuinum eo anno adhuc vixisse. Sed idem Mabillonius in addendis et corrigendis ad partem illam priorem sæc. IV, opinionem mutavit, et annalistis tam Francicis quam Germanicis hac in re standum esse recte censuit. Baronius post cujus mortem Duchesnius Alcuini Vitam publicavit, dicit se non invenisse præter abbatiam sancti Martini aliquid Alcuino collatum, nisi cellam sancti Jodoci ad hospitium præstandum peregrinis eidem commendatam. Verum auctor ejus Vitæ loquens de priori ejus accessu in Franciam ait: « Dedit illi (scilicet Carolus) duo monasteria, Bethlehem scilicet, quod altero nomine Ferrarias vocatur; et sancti Lupi apud Trecas ». Post secundum Alcuini adventum in Franciam Carolus abbatiam sancti Martini Turonensis, ut colligitur ex Epistola Alcuini XXIII et incerto tempore cellam sancti Jodoci ei tribuit. In illa monasteria ejus discipuli viri insignes successere. Quanto studio *Alcuinus* in rem Christianam affectus fuerit, et quantum debeant ei litteræ, ostendunt quæ de eo variis locis in medium adduximus, sicuti et ejus litteræ tum ad episcopos, tum ad monachos scriptæ, omniaque ejus opera, quæ in altera editione augeri poterunt variis Epistolis et opusculis post Andreæ Duchesnii obitum a viris eruditis in lucem emissis. Rabanus ejus discipulus Alcuini nomen suo Martyrologio inseruit, quod et in vulgato Bedæ legitur.

11. *Translatio S. Amandi episc. Trajectensis.* — Quoad translationem *sancti Amandi*, eam descripsit Milo monachus in libello Vitæ ejusdem sancti, in quo cap. 7 et 8 ostendit, se vixisse anno Christi DCCCLV, et translationem illam Lothario Ecclesiæ sancti Amandi æditui curante peractam esse, *die vicesimo mensis Septembris, a transitu beatissimi Amandi anno* CL », anno vero Christi octingentesimo nono. Sed Milo manifeste hallucinatus est; cum ex iis quæ diximus dum de morte *sancti Amandi* locuti sumus, mortem hujus sancti præsulis longe post annum Christi DCLX contigisse necesse sit, et in nostra sententia ea in annum Christi DCLXXIX conveniat. Cointius anno DCCCXXVIII, num. 27 et seqq. elevationem sancti Amandi cum anno DCCXCIII alligat. Verum eo anno dies XX Septembris cum die Dominica non concurrebat, ideoque ea vel ad annum DCCLXXXIX vel ad an. DCCXCV, quibus dies XX Septembris in Dominicam incidit, et Alcuinus in Francia erat, referenda. Incertum autem, an *Arno*, qui abbas Elnonensis fuit, abbatiam deposuerit, cum anno DCCLXXXV dictus est episcopus Salisburgensis, an vero per aliquot annos abbatiam illam retinuerit.

12. *Capitulationes Saxonicæ.* — Holstenius in Collectione veterum Ecclesiæ Romanæ monumentorum publicavit Caroli Magni capitulationem, quæ *de partibus Saxoniæ* inscribitur cum hoc titulo, *Hæc de partibus Saxoniæ constituta sunt*, quæ in XXXIII capitula dividitur, in qua cum nulla extet temporaria nota, videtur referenda ad hoc tempus, quo Saxones abjecto dæmonum cultu, adunati sunt Francis, et cum eis in unum populum coaluerunt.

LEONIS III ANNUS 10. — CHRISTI 805.

1. *Tributum a Sarracenis Nicephoro impositum.* — Christi annus octingentesimus quintus, decima tertia Indictione inchoatur, « quo princeps Sarracenorum Aaron adversus Nicephorum imperatorem duxit exercitum trecentorum millium armatorum ; cum Nicephorus videns se illi resistere minime posse, legationem pacis ad eum misit, nimirum metropolitanum Synnadorum, et Petrum hegumenum Gylei et Gregorium œconomum, qui nomine imperatoris pacti sunt dare illi tributum annuum tricenorum millium numismatum, et tria millia numismata in tributum capitis imperatoris, et tria filii ejus. Acquiescens itaque conditionibus his princeps Sarracenorum, ubi ab imperatore Romanorum tributum exegit, rediit ad suos ». Hæc ex Theophane.

2. *Caroli in Sclavos victoria et alia facta.* — De rebus Occidentalis imperii anni hujus hæc reddunt Annales Francorum : « Non multo post Caganus princeps Hunnorum (sive Avarum) propter calamitatem populi sui imperatorem Carolum adiit, postulans sibi locum dari ad habitandum Sabariam et Caruantum, quia propter infestationem Sclavorum, qui Behemanni vocantur, in pristinis sedibus esse non poterant (illi enim omnem terram Hunnorum depopulantes Lichonem tunc ducem habuerunt) hunc imperator benigne (erat enim Caganus Christianus, nomine Theodorus) suscepit, et precibus ejus annuens, muneribus donatum redire permisit, qui rediens ad populum suum, parvo tempore transacto, diem suum obiit. Et misit Caganus (successor ejus) unum de optimatibus suis, petens sibi honorem antiquum, quem Caganus apud Hunnos habere solebat, cujus precibus imperator assensum præbuit, et summam totius regni juxta priscum eorum ritum habere præcepit. Eodem anno misit exercitum suum cum filio suo Carolo in terram Sclavorum, qui Behemanni vocantur, qui omnem illorum patriam depopulatus, ducem eorum nomine Lichonem occidit ». Ita plane Christianissimo principi de Ecclesia jugiter benemerenti omnia dextere contigisse videmus, ut dum ipse de Ecclesia laborat, Deus pro ipso pugnet.

3. Subjiciunt his iidem Annales de venatione Caroli imperatoris in loco, qui dicitur Kamp. Sed quæ acciderint eidem imperatori, venationi operam danti, habentur in rebus mirifice gestis S. Gudilæ his verbis enarrata[1] : « Ut Ecclesiarum amator semper extitit, defensorque strenuus in cunctis devotissimus eamdem villam Morsellensem sacræ virgini testamentis donavit legalibus et prædictum prædiolum Kamp, unde arbor advenerat, sub pluribus et idoneis tradidit testibus, ut ei loco tota villa deinceps subjecta maneret ». Et post alia hæc de venatione ejusdem subjicit auctor : « Post hæc memoratus imperator et rex Carolus venationi, pro more, deditus, locis vicinis venationi aptis exturbabat rabidas feras a suis saltibus, inter quas miræ magnitudinis ursum insequitur, qui jam multo spatio victus, cum nullum esset effugium, undique campis late patentibus, ac mortem imminentem, jamjamque capiendus, crebris differret flexibus : propere cursu recto tendit Morsellam, et in sancti Salvatoris irrupit Ecclesiam : ubi tum res contigit, quam facilius sit admirari, quam eloqui. Nam Deus, qui (ut scriptum est [2]) homines salvat et jumenta, bestialem quodammodo ursi sensum permutavit, rationemque quamdam intelligendi in eo formavit. Erat namque cernere prope lipsana sacræ virginis eum se inferre, et sub tanta protectione a strepitu insequentium eum securum procumbere; deinde oblitum feritatis suæ, flexa cervice, submissoque humiliter capite, sanctimonialium advenientium vestigia lambere ac more lascivientium catulorum omnibus blandiri, et hoc ipso satis indicare, se fuisse defensum patrocinio famulæ Dei, ejusque deinceps paratum esse servire obsequiis. Quod ubi nuntiatum est regi cum suis, rem, quæ in bestia divinitus agebatur, intellexit, Deique magnalia in virgine venerans recessit sine ejusdem quidem ursi læsione, sed non sine rei, quam viderat in urso, admiratione. Jam vero ursus e silvestri cœpit esse domesticus, et in reliquum apud ejusdem loci sanctimoniales non aliter vixit, quam ab illis jussus esset ». Hactenus de his ibi.

4. *De regno Merciorum.* — Hoc anno depres-

[1] Apud Sur. die VIII Jan. tom. I. — [2] Psal. XXXV.

sum valde fuisse regnum Merciorum in Britannia, qui prosecuti sunt res Anglorum fidem faciunt, istis præmissis [1] : « Bulredus accepta Ethelspida filia regis Artulfi filii Egberti, affinitate illius et vectigalium pensionem et hostium deprædationem consolatus est, sed postea, vicesimo secundo anno, ab eisdem patria deturbatus, Romam diffugit, ibique apud scholam Anglorum, in Ecclesia S. Mariæ tumulatus est. Uxor ejus tunc quidem in patria residens, postea virum secuta, apud Papiam extremam sortem incurrit. Tunc regnum a Danis cuidam Celulpho Burredi (Bulredi) ministro traditum, et ne ultra placitum teneret, juramento firmatum, post paucos annos Elfridus nepos Egberti obtinuit. Ita principatus Merciorum, qui per tumidam gentilis viri insaniam subito effloruit, tunc per miseram semiviri regis ignaviam omnino emarcuit anno Dominicæ Incarnationis quingentesimo octogesimo quinto ». Hæc auctor.

[1] De reb. gest. Angl. continuat. l. I. c. 17.

Anno periodi Græco-Romanæ 6298. — Anno Æræ Hispan. 843. — Anno Hegiræ 190, inchoato die 27 Nov., Fer. 5. — Jesu Christi 805. — Leonis III papæ 11. — Caroli imp. 6. Nicephori imp. 4.

1. *Haron califa imperium Orientale affligit.* — Ad num. 1. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXCVIII, qui kalend. Septemb. currentis Christi anni inchoatur, refert Haronem Rasiidum Saracenorum califam cum trecentis millibus militum in Romanam ditionem impressionem fecisse, Tyanam profectum blasphemiæ suæ ædem consecrasse, et aliqua oppida obsidione cepisse. Addit Theophanes pacem ea conditione firmatam, « ut in singulos annos triginta nummorum capitatorum millia, ipsius nimirum imperatoris effigie exsculpta, aliaque pariter filii charactere notata Saracenis penderentur ». Sed vix Arabes discesserant, cum Nicephorus castra reædificavit contra pacta conventa. Qua re comperta Haron, « classe in Cyprum destinata, Ecclesias evertit, Cyprios in alias provincias transportavit, et multis captivis abductis, pacis initæ fœdera violavit ». Hæc Theophanes, quæ Baronius ex auctore Miscellæ breviter hoc anno refert. Verum hoc bellum anno sequenti gestum. Elmacinus enim lib. 2. Hist. Sarac. illud narrat anno Hegiræ CXC die XXVII Novembris hujus Christi anni inchoato, sed paulo aliter ac Theophanes. Hæc Elmacini verba : « Anno CXC bellum movit Rasiidus Romanis, cum centum et triginta quinque millibus, præter spontaneos, atque eos qui libellum non habebant, et distribuit copias suas atque cohortem per Romanorum regionem ; cepitque Heracleam, et incendio eam delevit. Cepit quoque arces Sacaribam, Risiam, et Safsafam itemque Coloniam. Aiunt autem eum ex Heracleæ civibus captivos abduxisse sedecim millia. Misitque Nicephorus tributum ad Rasiudum, et pacem cum eo fecit : qui pactus est cum illo, ne Heracleam restauraret. Deinde misit Rasiudus exercitum in Cyprum, per mare, eamque oppugnavit et vastavit, multos ex incolis ejus captivos abducens. Hinc pax facta est, promisso tributo ». Elmacinus vero in rerum Saracenicarum narratione Theophane longe accuratior.

2. *Carolus Aug. lustrat regnum suum.* — Ad num. 2. Auctor Vitæ Ludovici Pii de rebus hoc anno gestis hæc habet : « Carolus imperator tempus opportunum nactus, utpote ab externis quiescens bellis, cœpit circumire loca sui regni, mari contigua. Quod cum Ludovicus rex comperisset, Rothomagum misso legato Hademaro, petiit eum in Aquitaniam divertere, et regnum quod sibi dederat, invisere, et ad locum, qui Cassinogilus vocatur, venire. Cujus petitionem pater honorabiliter suscepit, et filio gratias egit, petita tamen negavit, et ut sibi Turonum occurreret, mandavit. Quo filius veniens, gratulabunde nimis ab eo susceptus, et in Franciam redeuntem Vernum usque prosecutus est. A quo digrediens, in Aquitaniam regressus est ». Imperator Aquisgranum citissime rediit; illic enim morabatur, cum Theodorus Caganus Hunorum ad eum venit : Hunos principes suos appellasse Caganos vel Cacanos, idque jam a pluribus sæculis variis exemplis liquet.

3. *Carolus Aug. Hunorum principem tuetur et Bohemos domat.* — *Theodorum* Caganum Hunorum hoc anno ad imperatorem venisse, his verbis narrat annalista Metensis : « Capcanus princeps Hunorum propter necessitatem populi sui imperatorem adiit, postulans sibi locum dari ad habitandum inter Sabariam (positam ad cognominem

fluvium, qui in Arabonem influit) et Carnuntum (sita erat hæc urbs in ripa Danubii Viennam inter et Posonium), quia propter infestationem Sclavorum in pristinis sedibus esse non poterat. Quem imperator benigne suscepit, ejusque precibus favit. Erat enim Capcanus Christianus nomine Theodorus : et precibus ejus annuens, muneribus donatum redire permisit. Qui rediens ad populum suum, pauco tempore transacto diem obiit. Et misit alter Caganus unum de optimatibus suis, petens sibi honorem antiquum dari, quem Caganus apud Hunos habere solebat. Cujus precibus imperator assensum præbuit, et summam totius regni juxta priscum eorum ritum Caganum habere præcepit. Eodem anno, cum esset imperator in palatio, quod situm est Aquis, misit exercitum suum cum filio suo Carolo in terram Sclavorum, qui vocantur Behemi (qui hodie Bohemi vocantur, quique tunc adhuc idololatræ erant, et Hunis Christianis injurias inferebant), et per tres vias in eamdem regionem exercitum penetrare præcepit. Partem autem exercitus cum Carolo rege filio suo per Orientalem partem Franciæ seu Germaniæ ire præcepit, ut Hircano saltu transjecto, jam dictos Sclavos invaderet. Aliam vero partem per Saxoniam dirigens, ut ex altera parte cum Saxonibus et innumerabilibus Sclavis, transito ab Aquilone jam dicto saltu, in Sclavos prorumperet. Tertia quoque ex parte expeditionem totius Bajoariæ in eamdem regionem intrare jussit. Venientes autem undique in planitiem Behemi universi principes diversarum gentium in conspectu regis Caroli pervenerunt (erat autem Carolus junior rex Neustriæ secundum Chronicon San-Dionysianum). Castra metati sunt autem haud procul a se illi innumerabiles exercitus distantes. Caroli autem regis et principum, qui cum eo erant imperio usus totus illi exercitus, ipsam regionem invasit. Sed Sclavi in vias et saltus penetrantes, se minime ad pugnam præparaverunt. Vastata autem et incensa per XL dies eadem regione, ducem eorum nomine Lechonem occidit. Et dum nec jam pabula equis, aut cibaria exercitui superessent, vastata et ad nihilum redacta jam dicta regione, ad propria reversus est ». Addit annalista Metensis imperatorem Julio mense, Aquisgrano relicta, ad Theodonis villam pervenisse, ibi ad eum ambos filios suos Pippinum et Ludovicum venisse, et in eadem villa Natalem Domini celebrasse. Idem habent Eginhardus in Annal. cujus verba refert Baronius, annalista Bertinianus, Loiselianus aliique.

4. *Burhedus diu post hunc annum regnavit in Mercia.* — Ad num. 4. Narrat Baronius ex Malmesburiensi lib. 1 de Gest. reg. Angl. cap. 4, depressionem principatus Merciorum, dum in eo regnaret *Burhedus*. Verum longe post hæc tempora regnum Merciorum iniit Burhedus, ut an. DCCCLII, num. 9 videbimus. Interim corrigendus error librarii, qui irrepsit in locum Malmesburiensis in editione Baronii, et loco, *anno Dominicæ Incarnat.* DCCCLXXXV, legendum, *anno Dominicæ Incarnat.* DCCCLXXV.

5. *Cantii regnum in finem vergit.* — Vigorniensis mortem *Cuthredi* Cantii regis hoc anno consignat, et de eo Malmesburiensis lib. 1 de Gestis Reg. pag. 11, postquam de ejus decessore locutus est, ait : « Deinde ejusdem factionis et calamitatis hæres Cuthredus solo nomine VIII annis regnavit. Hinc regiæ dignitatis abortivum Baldredus postquam Cantiam XVIII annis obsederat potius, quam rexerat, ab Egberto rege West-Saxonum prœlio pulsus in exilium concessit ». Sed hac de re postea.

LEONIS III ANNUS 11. — CHRISTI 806.

1. *Tarasii obitus.* — Sequitur Christi annus octingentesimus sextus Indictionis decimæ quartæ, quo mensis Februarii vicesima quinta Tarasius Constantinopolitanus episcopus moritur sanctitate clarus. Scripsit res ab eo præclare gestas Ignatius monachus, qui morienti præsens fuit, et de ejus ad Deum transitu ista scripsit memoria digna :

« Post plurima certamina, et profundum doctrinæ infinitum, et vitæ honestæ puritatem et veræ fidei confessionem, et ratione præditi gregis ad ea, quæ sunt præstantiora et divina, ejus monitis deductionem, et in alendis pauperibus copiosam suppeditationem, et assiduam sanctis rebus datam operam, et in pastorali munere diuturnam

moram (viginti enim et duos annos pontificalem decoravit cathedram) ingruens morbus, et valde gravem ei dolorem afferens, non persuasit ut oblivisceretur perpetui et divini officii. Nam et morbo et senio laborans, nequaquam satiatur sacrosancti mysterii celebratione, sed intenso amore ad Deum ardens, et morbi nullam ducens rationem, pectore innitens mensæ ligneæ, quæ ponebatur ante aram divinam, sancta peragebat infirmus videlicet! o fidem, et sapientem in rebus divinis diligentiam! o interminatum in Deum amorem! Non enim curam gerebat corporis, ut cum rerum divinarum cum cepisset satietas, mysteria divina interrumperet, sed laboribus corroboratus, et cum Paulo clamans [1] : Cum infirmor, tunc potens sum, acriter vacabat divino cultui.

2. « Invaluit ergo morbus, et eum de cætero cessare faciens a divinorum operatione, ei paravit lectum infirmitatis : quod utinam non fecisset ante oculos eorum, qui eum nunquam in lecto conspexerant. Tunc fit miraculum novum et terribile, quod nos, qui aderamus, admiratione implevit et timore, videntes eum velut in extasi et luctantem cum adversariis, qui non cadunt sub adspectum. Non enim adversus [2] carnem et sanguinem erat certamen, sed adversus principatus, adversus potestates, adversus spiritualia nequitiæ. Tanquam enim verba faciens cum aliquibus, qui eum examinabant, et actæ vitæ rationem ab eo exigebant, ita causam suam agebat. Quamobrem multis videbatur esse reus debendi [3], et rationem reddere exactionis. Erat vero justum judicium superni auxilii, omnem vitæ maculam eluere, et nullum illinc ferre delictum ; appellari autem lucis participem, et simul obire cælestibus materiæ expertibus potestatibus. Nam quandiu quidem habuit linguam iis, quæ audiebat, sensa aperta explicantem, verbis resistebat, et prompta dabat responsa ad ea, quæ objiciebantur, dicens se nullius eorum esse sibi conscium, quorum eum accusare voluerant. O nulli culpæ affinem cum Deo conjunctionem! Non potuerunt maligni inimici eum vel parva in re deprehendere obnoxium, vel abominandis suis sceleribus ei aliquid effingere, sed eos redegit ad omnem consilii inopiam per generalem et terribilem inficiationem, ut nec in eum quidem possent ullam causam in speciem dicere probabilem. Quando autem linguæ obtorpuit instrumentum, nec se verbis poterat defendere, labro in manu et nutu eos evertebat, et non cessabat eos expellere. Videbatur enim nobis tanquam in inimicos ferociter fremere, et eos cum ira repellere, donec sensus cœperunt connivere : tunc enim tranquillissimo habitu, vespertinas laudes celebrante Ecclesia et clamante, Inclina, Domine, et exaudi me : ipse pelliceum hunc exuit amictum, et relictis vinculis carneis, venit ad luminosa atria cælestium, et habitat in ineffabili lætitia, quæ percipitur intelligentia, ex ea, quæ hic est, improbitate in anima nullum signum inferens. Nam cum hic ageret, virtutibus morte affecerat mortale hoc tabernaculum, etc. » Subjicit dicere de luctu populi totius et imperatoris, atque frequenti concursu omnium ad corpus ejus, deque sepulcro ipsius in monasterio, quod ædificaverat in templo omnium martyrum in Bosphoro : narratque miracula ab eodem post obitum divinitus edita diversi generis, quæ qui cupit, legere poterit.

3. *Responsa Theodori et Platonis ad Nicephorum imperatorem ipsos consulentem de electione episcopi.* — Defuncto Tarasio, imperator cogitare cœpit de ejus successore deligendo, in quo ut speciem saltem ostenderet pietatis, consuluit Theodorum Studitam virum quidem pietate insignem, ut proferret in medium, quem sciret tanto sacerdotio dignum. Arte enim regnandi scelestissimus imperator, præseferebat pium, religiosum in omnibus, induens lupum pastoris habitu, tyranni diluens nomen justis quibusdam rationibus, quod videlicet non liceret uni feminæ Romani imperii moderari habenas, nec quidem expedire in tanto orbis discrimine, imminentibus undique Sarracenis, uni feminæ creditum periclitari imperium. Hæc et alia ipse populo ingerens, et viris religiosis monachis servis Dei, non solum tyranni nomen abolevit, sed bonum quoque nomen fuit consecutus, ut de eo, quæ essent optimi principis, prædicarent non adulantes aulici tantum, sed viri quoque sanctissimi, ut Theodorus inter alios, quem ipse de futuro eligendo in locum Tarasii episcopo successore consuluisset : ad quem ipse respondens, has ad eum litteras dedit [1] :

4. « Omnino sic futurum erat, ut bonus Deus noster Ecclesiæ suæ curam gerens, pietatem vestram, hac ætate, imperio præficeret Christianorum, ut non sæcularis solum dominatio male constituta rectius componeretur, sed Ecclesiasticus etiam principatus, si quid desideraretur, assurgeret, et nova quædam conspersio fieret in utroque. Quod quidem in altero membro præclare ipsius gratia jam præstitum est a Christi amante imperio vestro : atque adeo præstare perget cælesti numine corroboratum. Reliquum modo est ut alterum pari cura fruatur, parique prudentia. Id vero post Deum et cum Deo a vobis tribueretur per approbationem legitimæ electionis futuri archiepiscopi.

« De quo quando ex nobis etiam peccatoribus sciscitari voluisti, coram Deo, qui nos judicaturus est, de eo, quod dicturi sumus in die judicii, hic est sensus noster. Non novimus, nec scimus ullum (non quod defecerint viri vita et sermone illustres, sunt enim et Deo perspecti et hominibus, impari licet ratione, atque in primis præclaræ menti tuæ) sed quia talem ratio deposcit, et desiderium imperii vestri, qui possit corde perfecto Dei justificationes exquirere ; qui gradu atque ordine ab inferiore

[1] 2. Cor. XII. — [2] Ephes. VI. — [3] Locus obscurus.

[1] Cod. Columnens. bibl. Ep. XVI.

sensim ad superiorem ascenderit, qui tentatus fuerit per omnia, qui ex eis, quæ passus est, tentatis possit opem ferre. Et quid multis apud te verbis opus est, qui omnia nosti, et ex tui ipsius statu ac dignitate tantum virum tibi repræsentas? Prælucere cæteris oportet non secus ac solem inter sidera.

5. « Cum igitur talem non videamus, nec suffragium ferre audemus. Hoc vero memoriæ causa non sine metu et reverentia suggerimus, quod ipsum plane non fugit peritissimam et divinam prudentiam tuam, ut ex episcopis etiam et ex præpositis, et ex stylitis, et ex inclusis, tum deinde ex clero delectum habens, ex illis ipsis perfectis desumas, prudentia, sensu, ac vita cæteris præstantiorem. Descendat enim stylita, exeat inclusus; quandoquidem publicum est commodum, quod quæritur. Discerne et confer, et cum ipsis deprehendas digniorem. Et beati estis, et vere ter beati, si hæc omnia exsequamini Christi imitatores Domini nostri.

« Hinc magis magisque confirmabitur imperium vestrum, magnificabitur nomen vestrum in generationes, augebuntur denique anni principatus vestri. Duo siquidem hæc Christianis munera tribuit Deus, sacerdotium et imperium, per quæ colitur, per quæ ornantur et gubernantur cælestium exemplo terrena. Utrumvis ergo præter dignitatem se habuerit, totum una periclitari necesse est. Quare si optima imperio vestro decernere vultis, et per imperium vestrum omnibus Christianis, æqualem, quoad fieri potest, imperatoriæ virtuti vestræ sortietur Ecclesia præsulem suum, ut exultent cælestia, lætenturque terrena. Dux vobis sit Dei manus, in qua et cor vestrum est, ostendatque meliora, et ab ea recipietis ob susceptos pro opere hoc labores, curas et sollicitudines regnum sempiternum ». Hactenus Theodorus ad imperatorem.

6. Quæsivit idem imperator et S. Platonis de futuro eligendo patriarcha sententiam: quænam autem ipse rescripserit ad imperatorem, accipe ab ipso etiam Theodoro Studita, ubi res gestas ejusdem scriptis prosecutus, hæc ait: « Cum vero e vita excessisset divinus ille vir, qui tunc episcopatui præsidebat: quisnam patriarcha futurus esset, suffragiis quærebatur: quæ quidem de multis ferebantur, cum plerique alius alium cooptaret, prout benevolentia, aut veritate ducebatur. Quæsitum est et patris nostri suffragium non solum ab iis, qui sacerdotio insignes erant, sed ab ipso etiam imperatore. Quid igitur (vos quæso) faciendum illi erat? Annon decebat eum, qui bonarum rerum causa certaverat, et accuratæ vitæ legem omnibus se proposuerat, libere ac vere sententiam suam proferre, id quod ad communem vitæ utilitatem spectaret, considerantem? Minime, inquiunt, irrisores et obtrectatores, sed vel ignorantiam simulare, vel abjectius suffragium illud concedere oportebat; quorum alterum mendacium habet, alterum simulationem, utrumque respuendum. Ille igitur suffragium suum misit. Cui autem illud detulerit, omitto dicere. Misit autem, Deo ipso teste. Quod et illi libenter acceperunt, nescio quomodo, quod scriptum fuerat, confirmantes. Qui enim suffragium ipsum accepit, revolvit calculos ipsos, ac pervertit.

7. « Et Plato quidem ipse, quoniam necesse erat, ut pro capite proponendo, singula membra suo fungerentur officio, ad quemdam eorum, qui eodem habitu induti erant, Cæsaris ipsius propinquum, communis utilitatis causa egredi ex eo loco, in quo erat, nequaquam veritus, nocte adiit: cui cum ea dixisset, quæ decebant, in celtam celeriter rediit. Ille vero cum hæc audisset, in furorem versus est, ac paululum moratus quantum ad id, quod consultaverat, perficiendum satis esset, sanctum virum cum illo et nos una comprehendit, et quatuor et viginti dies munito quodam in carcere detentos, domum postea redire permisit ». At ista quidem, quæ ingerit Theodorus de carcere Platonis, suique et aliorum post electionem patriarchæ acciderunt, cum Plato atque Theodorus ipse redarguissent imperatorem, quod Josephum illum damnatum ante novem annos a Tarasio, quod coronasset subintroductam feminam Constantini, in statum pristinum revocasset. Sed de his dicturi postea sumus, de electione modo novi patriarchæ agendum est.

8. *Nicephorus episcopus Constantinopolitanus.* — Cum autem diversa suffragia (ut dictum est) in diversos pro affectione cujusque ferrentur, placuit tandem eligere Nicephorum laicum adhuc hominem, sed quem virtutes ornabant: nobilis hic civis erat, diuque in curia apud imperatores militaverat, ministerio illo, quod a secretis appellari consuevit, de quo ista habet Ignatius monachus hujus temporis scriptor in Tarasio, ubi agit de his, qui interfuerunt Nicæno Concilio posteriori: « Inter quos fuit Nicephorus, qui erat a secretis imperatoris, qui cum vixisset in sanctitate, et esset ornatus divinis virtutibus et doctrina ac dicendi scientia, Byzantii sedem patriarchalem suscepit post Tarasii sanctam consummationem ». Hic ipse mundi rerum inquietum ac mobilem statum, animæque periculosum admodum esse intelligens, ut animæ suæ saluti consuleret jam ante ista, nuntium remiserat sæculo, et in solitudinem se contulerat, non ut statim monachus fieret, sed ut experiretur, et assuesceret vitæ monasticæ, quam meditabatur. Cum ergo placuisset imperatori, illum deligere virum, eum accitum, imo vi abstractum perduci curat Constantinopolim: sed reclamans licet, et renuens, cogitur tamen impositum onus episcopatus subire, qui ut uni animæ suæ vacaret, abdicata honorifica functione, jam (ut dictum est) aufugerat in solitudinem. Testatur hæc ipse pluribus in Epistola ad Leonem Pontificem, quam suo loco inferius reddituri sumus. Scripsit enim eam (ut ipse tradit) mortuo Nicephoro impe-

ratore, cum Michael imperare cœpisset, testatus id faciendi sibi ob duritiam Nicephori imperatoris liberum non fuisse. At quanta mala passi sint servi Dei Plato et Theodorus, et qui cum ipsis erant monachi Constantinopoli, occasione restitutionis nefarii Josephi, idem Theodorus sic pergit in Platone narrare :

9. *Nicephorus imperator persequitur monachos, turbat Ecclesiam.* — « Quid, inquit, opus est dicere, quot injuriis virum illum, vel potius virtutem ipsam affecerit imperator videlicet, fratrum societatem furiose oppugnans atque conturbans, et alios quidem in carcere servans, alios ad judicia tanquam reos trahens, quamvis in aliis omnibus rebus imbellis et ridiculus existeret? Quæ omnia erant apparatus quidam malitiæ, quam ille meditabatur, et velut iniquitatis cujusdam exordium, necnon ejus nominis nugarum et apertæ petulantiæ significatio. Propediem vexatio ista illata est, ejusque causa fuit Joseph ille, qui adulteros, quos diximus, conjugaverat : clandestinum namque malum illud, et Ecclesiæ ipsius perturbatio. Cujus quoniam tanquam serpentis cujusdam venenum, canonice communionem effugimus, a Cæsare ipso minæ nobis proponebantur; quique instabant parati erant. Sed qui possum paucis verbis comprehendere quam multos terrores, quot certamina et tentationes nobis attulerit, quam sæpe nos abducendo vexarit? scit hæc tam qui ea passus fuit, quam qui prope illum, qui hæc patiebatur, tunc erat. Profecto militaris phalanx locum, in quo manebamus, ita cinxit, ut neque aliquem hiscere, aut omnino caput efferre permitteretur, intus timores, foris terror et minæ proponebantur. A quibus autem hæc proposita fuerint, non dicam, eorum qui hæc fecerunt, personam reveritus. Heu! quanta fuit temporis illius calamitas! Nemo fere impetum illum ferre potuit. Nemo fuit, qui recta consuleret, et divinas partes sustineret. Quinimo optabile erat, ne quis iracundiam principum magis excitaret. Hæc et miserabiliora faciebant, qui ejusdem ordinis erant participes ». Hæc de his summatim Theodorus. Quæ autem de Synodo, sive potius conventu satanico, post hæc facta subdit, suo loco dicemus, quo fieri contigit.

Porro laudum suarum parcissimus Theodorus, qui in his præclare gestis rebus principem locum tenuit, ista jejune admodum percurrere visus est, ne videri posset sua facta laudare; verum in datis tunc ab eo pluribus eodem argumento Epistolis, quantum in his laboris insumpserit, aperte satis significat. Sed et qui vitam ipsius Theodori perpetuitati sacravit Michael monachus ejus discipulus, paulo fusius ista est prosecutus, dum ita a Nicephoro inchoat historiam :

10. « Sed ferre non poterat inimicus, nec tenere se, quin Theodorum iterum aggrederetur, tanquam invidens ipsi perpetuo, ejusque recte factis succensens. Eum enim, qui sceptris per id tempus potiebatur, Nicephorum dico improbum illum, qui piam Irenem imperio spoliavit, et imperium ipse per vim atque injuriam invasit; hunc, inquam, ad oppugnandum sanctum virum Theodorum impudens excitavit. Quonam autem pacto, deinceps exponam. Hic ergo Nicephorus specie quidem Christianus, eamdemque nobiscum communionem habens, revera autem, factisque ipsis, Christi hostis (quod omnium pessimum erat) conquiescere nequibat, tanquam ad malum natus, nisi omnia miscere conaretur, et quicquid in animum venisset, nihil intentatum relinqueret. Cui inter cætera nulla cura, nulla sollicitudo fuit, res Ecclesiæ perturbare, ut ad majora, et qualia ipsum decebant, ejus malitia progrederetur.

11. « Hac enim pace, quam paulo ante adepta vix fuerat, frui non ferens, multis nuper agitatam tumultibus, alia rursum ratione conatus est in novos motus, seditionesque conjicere. Josephum siquidem illum, communi Ecclesiæ calculo a Tarasio jure olim ejectum ob manifestum ab eo commissum crimen, quod nemini obscurum est : non dubitavit iterum tyrannice et contra canones in Ecclesiam revocare, atque ademptum illi sacerdotium restituere. Quid novus hic dogmatum auctor non erat dicens, quid non agens, quod denique sceleris genus prætermittens, ut cogitata et inchoata perficeret? adeo ut quod omnium absurdissimum erat, hæc jam dicere non puderet : Nihil novi, inquit, aut temerarii alioqui fecerimus, si ab alio pulsum ipsi recipiamus, quinimo charitatis legem observabimus; in quo quidem et obsequentes universos habebimus et suffragatores atque socios. Et legem hoc loco charitatis (o legum æquitas et sacri sermones!) impudens commemorabat, cui nec quid lex, quid charitas sit, exploratum unquam fuit. Quem si nihil aliud, hoc certe cogitare oportebat, quamvis amens et vecors in cæteris esset. Tametsi hunc patriarcha Tarasius deposuerit, qui a nobis nunc abiit, et ad superas sedes emigravit; tametsi suis alii eum sententiis damnaverint : at nobis non solum quæ ab illis statuta sunt transilire nefas est, sed eadem confirmare, vel maxime convenire cum eadem nobis atque illis sit gratia, ne Patrum nostrorum leges mutare videamur et studio impii esse.

12. « Quorum ille nihil prorsus recogitans, patriarcham vi aggreditur (Nicephorus is erat Tarasii successor) omnibus eum machinis oppugnans, ut vel invitus voluntati ejus obsequeretur, et sacerdotium redderet Josepho. Quod ille sane vi tandem ægre adductus præstitit, veritus, opinor, vir Dei, ne atrocius quippiam insanus ille moliretur, Ecclesiamque vehementius exagitaret, si quod tantopere concupierat, non obtineret ». Verum hoc non sponte, neque solus fecit Nicephorus, sed adhibito episcoporum concilio, de quo modo dicturi sumus : at certe quidem perfacile fuit laicum hominem in palatio tantum versatum, et ad regimen tantæ molis recens assumptum pertrahi in sententiam aliorum seniorum, et qui peritiam

canonum quam maxime profitebantur episcoporum.

13. *Conventus dictus* Adulterantium *Constantinopoli ob restitutionem Josephi.* — Hoc itaque anno Synodus jussu imperatoris congregata est paucorum episcoporum, qui tunc erant Constantinopoli, in qua ipse, qui antea fuerat damnatus Josephus, fuit restitutus in pristinum sacerdotii gradum, de quo ista habet Theodorus Studita ad Nicephorum patriarcham post biennium scribens [1] : « Cum enim, inquit, factus est conventus ille parvus, et nescio quo nomine appellem, ex carcere per id tempus redieram. Cumque viderem eos esse congregatos, qui adulterium ante susceperant (qui scilicet conniverant, ut Theodotem duceret Constantinus, episcopi) et adulterii copulatorem amplexi fuerant; venit mihi in mentem illius dicti prophetici [2] : Sapiens in illo tempore silebit, quoniam tempus malum est. Sed jam dicat idem [3] : Tacui, numquid semper tacebo? propterea tempore congruenti calumnia pressus, hæc tandem protuli, quia quantum in me fuit omni ratione cavi duobus his annis, ne res in apertum prodiret, illud mecum volvens, quandoquidem episcopi dignitate præditus non essem, ut arguendi habeam potestatem, sufficere si me ipse custodiam, et non participem illius communionis, eorumque qui scientes cum illo sacra faciunt, quoad scandalum de medio tollatur ». Ista quidem Theodorus, ubi vidit hominem in Synodo male absolutum, tradit; quæ et aliis Epistolis sæpe refricat et inculcat.

14. Cæterum ne quis errore labatur, dum apud Theophanem, imo et apud Theodorum ipsum Studitam, necnon Michaelem in Theodoro nonnisi unius Synodi mentionem habitam esse videt, qua ipsis sanctis exilium decretum est : constat ejusdem Theodori assertione in Epistola ad Leonem Romanum Pontificem, duplicem ab illis esse Synodum congregatam, quarum priori receptus est Joseph, alteram, qua anathematizati sunt, qui cum illo non communicarent, quam et secuta sunt exitia sanctorum. Dicemus nos de ea suo loco. Porro quod ad præsens pertinet conventiculum : nominat id Theodorus in Epistola ad Leonem, Synodum hæreticorum, vel Synodum adulterantium, eorum scilicet, qui adulterium comprobassent imperatoris.

Sequenti autem die a Synodo congregata, ipse ad Nicephorum patriarcham Theodorus [4] scripsit Epistolam, studens avocare eum ab iis quæ statuta essent de receptione damnati, se excusans pariter, si illius communicationi minime admisceri velit. Epistola sic se habet :

15. « Necesse non erat litteris indicare angelo beatitudinis tuæ, quæ ore ipso jam significata sunt, quamvis per humiles nos ambos non fuissent. Attamen ne qui hesterno die jussu tuo conventus habitus est episcoporum, diversum aliquid docens ab iis, quæ cum illo dicta a nobis sunt, sacras aures vestras conturbet : consentaneum duximus, summatim referre totam Apologiæ nostræ rationem. Nos igitur, beatissime, Orthodoxi sumus in omnibus, omnem hæresim rejicientes, omnemque Œcumenicam et localem Synodum approbatam recipientes, necnon editas ab eis sacras et canonicas constitutiones arcte complectimur. Neque enim veritatem prorsus tenet is, qui rectam fidem habere se existimans, divinis canonibus non regatur. Ad hæc, legitimas a sanctis pro tempore usurpatas dispensationes admittimus, quando et nos humiles sanctitatem tuam per œconomi ejectionem amplecti, non exactum jus sectantium est, sed admodum dispensantium et conspirantium. Et prædecessorem sanctitatis tuæ patriarcham eadem ratione suscepimus in hoc ipso negotio, quando reversi ab exilio sumus, disrupto adulterino conjugio, et œconomo sacerdotii munere dejecto. Non enim (aiebamus) nobis pars tecum neque hic, neque in futuro sæculo, propterea quod adulter promiscue a sanctitate tua participarit. Illo vero contra dicente : Dispensatione usus sum, ut etiam impartirem ad tempus. Deinde hæc subjiciente, manus meæ abscissæ fuerunt in adulterina coronatione. Numquid ego ulla ratione coronavi ? Post hæc communicavimus usque ad obitum ipsius, et sanctitatem tuam rursus suscepimus ad dignitatem archiepiscopatus; quemadmodum et mentionem ejus quotidie facimus in sacrificio : nec alia re discrepamus, quam propter œconomum per sacros canones depositum multis modis, ac præcipue quod post novem annorum excommunicationem iterum sacris operetur, neque id in abdito (ferendum enim id esset nobis ejus rei minime consciis) sed in ipso fonte sacerdotii nostri, hoc est, cum sincera conversatione tua assidue pergens ad sacrificandum. Æquum igitur et sanctum ac sine scandalo populo Dei fuerat, in primisque ordini nostro, ejici et privari sacerdotio, qui indigne prosiliit : nobis sanctitatis tuæ memoriam servantibus, et ab omni episcopo et sacerdote, qui manifesto reprobus non sit, communicantibus juxta theologum. Quod si hoc nulla ratione factum propter peccata nostra : num ut aliquid (non ex metu sermo, sed commiseratione communi) in humilitatem nostram a sanctitate tua illicitum fiat et contra canones? quoniam perferemus nos quidem, Dei virtute, atque utinam id nobis contingat ejus concessu.

16. « Verum testor sanctitati tuæ coram Christo et sanctis angelis audientibus, magnum a te schisma conflari in Ecclesia nostra. Quod si potestati subjicimur ut homines, atque sub sacrorum et divinorum canonum potestate, velimus, nolimus, regimur et obsequemur. Cæterum oramus sanctitatem tuam : flecte aurem tuam et audi vocem nostram, ut peritus medicus, ut pastor bonus ovem unam prohibe a sacrificio, et omnes a scandalo redime, ne unius scabie tota Ecclesia nostra inficia-

[1] Theod. Stud. Ep. XXV. Cod. Columa. — [2] Eccli. XX. — [3] Isa. XLII. — [4] Theodor. Studit. l. I. Ep. XXX. Cod. Columa.

tur, quam acquisivit Dominus et Deus noster sanguine suo. De nugis enim nugentur, qui volunt, et calumnientur sycophantæ, parati sumus ad omnem defensionem refutationemque accusatoriæ objectionis. Amici et laudatores tui sumus : in primisque piissimorum et triumphatorum dominorum nostrorum. Cumque tales simus, quamobrem turbatio ? Qua de causa evenient quæ eventura sunt, siquidem contraria Dei præceptis ? Tribue nobis sacras preces tuas ». Hactenus ad patriarcham Theodorus.

Quid ad hæc patriarcha rescripserit, non habemus, sed potius non rescripsisse eum, verius dici potest, secundum ea quæ idem Theodorus ad Simeonem præpositum [1] scribens ait : « De patriarcha enim quid attinet loqui ? Qui nec responsa dare vult, nec admittere qui verba faciat : qui in omnibus Cæsari inservit ». At sic licet subduxerit se Theodorus cum suis a communicatione Josephi œconomi, secrete id quidem et sub silentio per biennium fecit, quo tempore et cum ipso patriarcha communicare non destitit, ut idem ipse testatur; ita tamen, quod licet in publicis precibus ipse ejus memoriam faceret in sua monasterii Ecclesia, accedere tamen ad sacra ejus, quibus interesse soleret perditus ille Josephus, penitus detrectaret : nam audi quid ad Basilium scribat [2] :

17. « Nos ergo et sanctissimi patriarchæ mentionem facimus (ut convenit) in Mystagogia, sicut et piorum imperatorum nostrorum : et cum omni sacerdote inculpato communicare non detrectamus. Scripsimusque ad ipsum patriarcham : quod et pii imperatores nostri sciunt, nos in nulla re discrepare præterquam de Josepho. Et simul ac depulsus fuerit sacerdotio, cum ipso statim communicaturos : etenim desiderabilem nobis virum esse, non solum quod caput sit Ecclesiæ nostræ, sed quia jam olim reverendus nobis erat, et singula ipsius bona laudare non cessamus ». Hæc Theodorus. Sed jam quæ sunt anni hujus reliqua prosequamur, nonnisi post sequentem annum eum iterum conventuri, quando rursus adversus eum tempestas est excitata.

18. *Testamentum Caroli Magni dividentis inter filios imperium in Synodo habita in villa Theodonis.* — Quod igitur pertinet ad res Occidentales: produnt Annales Francorum hoc anno habitum esse conventum ab imperatore Carolo in villa Theodonis, atque ex testamento tribus filiis tripartitum esse ipsum regnum, singulas singulis partes esse divisas, si contingeret eos post patris obitum esse superstites. Extat ipsum quidem ejusmodi testamentum, sive divisionis decretum ab eodem Carolo Magno constitutum hoc anno, appositum parergon ad vitam ipsius, atque ex Pithœi bibliotheca in lucem editum verbis istis :

« In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Imperator Cæsar Carolus rex Francorum invictissimus, et Romani rector imperii, pius, felix ac triumphator semper Augustus omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, et cuncto populo Catholico præsenti et futuro gentium ac nationum, quæ sub ejus imperio ac regimine constitutæ sunt.

« Sicut omnibus vobis notum esse et neminem vestrum latere credimus, quomodo nos divina clementia, cujus nutu ad occasum tendentia sæcula per successiones generationum reparantur, tres nobis dando filios, magno miserationis ac benedictionis suæ ditavit munere, quia per eos, secundum vota nostra et spem nostram de regno confirmavit, et curam oblivioni obnoxiæ posteritatis leviorem fecit. Ita et hoc vobis notum fieri volumus, quod eosdem per Dei gratiam filios nostros regni a Deo nobis concessi, donec in corpore sumus, et post nostrum ab hac mortalitate discessum hujus a Deo conservandi regni, vel imperii nostri hæredes relinquere, si sic divina majestas annuerit, optamus. Non ut confuse atque inordinate, aut sub totius regni dominatione jurgii controversiam eis relinquamus; sed trina partitione totum regni corpus dividentes, quam quisquis illorum tueri, vel regere debeat, portionem distribuere et designare volumus, eo videlicet modo, ut sua quisque portione contentus, juxta ordinationem nostram et fines regni sui, quæ ad alienigenas extenduntur, cum Dei adjutorio nitatur defendere, et pacem atque charitatem cum fratre custodire.

19. « Divisiones vero a Deo consecrati et conservandi imperii, vel regni nostri tales facere placuit, ut Aquitaniam totam et Wasconiam (excepto pago Turonico) et quicquid inde ad Occidentem atque Hispaniam respicit, et de civitate Nivernis, quæ sita est super fluvium Ligerim cum ipso pago Nivernense, pagum Avalensem, atque Alsensem, Cabillionensem, Matisconensem, Lugdunensem, Saboiam, Moriennam, Tarentasiam, Montem Cinisium, vallem Segusianam usque ad Clusas, et inter terminos Italicorum montium usque ad mare, vel usque ad Hispanias continetur, hoc est, illam portionem Burgundiæ, et Provinciam ac Septimaniam, vel Gothiam, Ludovico dilecto filio nostro consignavimus.

« Italiam vero, quæ et Longobardia dicitur, et Bajoariam, sicut Tassilo tenuit, exceptis duabus villis, quarum nomina sunt Ingoldestat, et Lutrahahof, quas nos quondam Tassiloni beneficiavimus, et pertinet ad pagum, qui dicitur Northgowe, et de Alemannia partem, quæ in Australi ripa Danubii fluminis est, et de ipso flumine Danubii currente limite usque ad Rhenum fluvium sursum versus usque ad Alpes, quicquid intra hos terminos fuerit, et ad Meridiem vel Orientem respicit, una cum ducatu Curiensi et pago Burgowe, Pipino dilecto filio nostro.

20. « Quicquid autem de regno nostro extra hos terminos fuerit, id est, Franciam et Burgundiam, excepta illa parte, quam Ludovico dedimus,

[1] Theod. Ep. XXVI. in Cod. Column. — [2] Theod. Ep. XXVIII. in Cod. Column.

atque Alemanniam (excepta portione, quam Pipino adscripsimus) Austriam, Neustriam, Thuringiam, Saxoniam, Frisiam, et partem Bajoariæ, quæ dicitur Northgow, dilecto filio nostro Carolo concessimus, ita ut Carolus et Ludovicus viam habere possint in Italiam ad auxilium faciendum fratri suo, si ita necessitas extiterit, Carolus per vallem Augustanam, quæ ad regnum ejus pertinet, et Ludovicus per vallem Segusianam. Pipinus vero et exitum et ingressum per Alpes Noricas atque Curiam.

« Hæc autem tali ordine disposuimus, ut si Carolus, qui major est natu, priusquam cæteri fratres diem obierit, pars regni, quam habebat, dividatur inter Pipinum et Ludovicum, sicut quondam divisum est inter nos et fratrem nostrum Carolomannum, eo modo ut Pipinus illam portionem habeat, quam frater noster Carolomannus habuit, Ludovicus vero illam partem, quam nos in illa partitione suscepimus. Si vero Carolo et Ludovico viventibus, Pipinus debitum humanæ naturæ compleverit, Carolus et Ludovicus dividant inter se regnum, quod ille habuit. Et hæc divisio tali modo fiat, ut ab ingressu Italiæ per Augustam civitatem accipiat Carolus Eboreiam, Vercellas, Papiam, et inde per Padum fluvium termino currente usque ad fines Regiensium et ipsum Regium, et civitatem novam atque Mutinam usque ad terminos S. Petri. Has civitates cum suburbanis et territoriis suis, atque comitatibus, quæ ad ipsas pertinent, et quicquid inde Romam pergenti ad lævam respicit de regno, quod Pipinus habuit, una cum ducatu Spoletano hanc portionem, sicut prædiximus, accipiat Carolus.

« Quicquid autem a prædictis civitatibus, vel comitatibus Romam eunti ad dexteram jacet, de prædicto regno, id est, portionem, quæ remansit de regione Transpadana una cum ducatu Tuscano usque ad mare Australe et usque ad Provinciam Ludovicus ad augmentum sui regni sortiatur. Quod si cæteris superstitibus Ludovicus fuerit defunctus, eam partem Burgundiæ, quam regno ejus adjunximus cum Provincia et Septimania, sive Gothia usque ad Hispaniam Pipinus accipiat, Carolus vero Aquitaniam atque Wasconiam.

21. « Quod si talis filius cujuslibet istorum trium fratrum natus fuerit, quem populus eligere velit, ut patri suo succedat in regni hæreditate, volumus ut in hoc consentiant patrui ipsius pueri, et regnare permittant filium fratris sui in portione regni, quam pater ejus, eorum frater habuit.

« Post hanc nostræ auctoritatis dispositionem placuit inter prædictos filios nostros statuere atque præcipere propter pacem, quam inter eos perpetuo permanere desideramus, ut nullus eorum fratris sui terminos, vel regni limites invadere præsumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus, vel marcas minuendas, sed adjuvet unusquisque illorum fratrem suum, et auxilium ei ferat contra inimicos ejus juxta rationem et possibilitatem sive intra patriam, sive contra exteras nationes.

« Neque aliquis illorum hominem fratris sui pro quibuslibet causis, sive culpis ad se confugientem suscipiat, ad intercessionem pro eo faciendam : quia volumus, ut quilibet homo peccans et intercessione indigens intra regnum domini sui, vel ad loca sancta, vel ad honoratos homines confugiat, et inde justam intercessionem mereatur.

22. « Similiter præcipimus, ut quemlibet liberum hominem, qui dominum suum contra ejus voluntatem dimiserit, et de uno regno in aliud profectus fuerit : neque ipse rex suscipiat, neque hominibus suis consentiat, ut talem hominem recipiant, vel juste retinere præsumant : hoc non solum de liberis, sed etiam de servis fugitivis statuimus ordinandum, ut nulla discordiis relinquatur occasio.

« Quapropter præcipiendum nobis videtur, ut post ab hac mortalitate discessum homines uniuscujusque eorum accipiant beneficia unusquisque in regno domini sui, et non in altero, ne forte per hoc, si aliter fecerit, scandalum aliquod accidere possit. Hæreditatem autem suam habeat unusquisque illorum hominum absque contradictione in unoquoque regno, quam cum legitime habere contigerit.

« Ut unusquisque liber homo post mortem domini sui licentiam habeat se commendandi inter hæc tria regna ad quodcumque voluerit, similiter et ille, qui nondum alicui est commendatus.

« De traditionibus autem et venditionibus quæ inter partes fieri solent : præcipimus, ut nullus ex his tribus fratribus suscipiat de regno alterius a quolibet homine traditionem, vel venditionem rerum immobilium, hoc est, terrarum, vinearum atque libertatem servorumque qui non casatii sunt, sive terrenorum, quæ hæreditatis nomine censentur, auro, argento, et gemmis, armis ac vestibus, necnon et mancipiis non casatis, et his speciebus, quæ proprie ad negotiatores pertinere noscuntur. Cæteris vero liberis hominibus hoc nomine interdicendum judicavimus.

23. « Si quæ autem feminæ, sicut fieri solet, inter partes et regna fuerint ad conjugia postulatæ, non denegentur juste poscentibus, sed liceat eas vicissim dare et accipere, et affinitatibus populos inter se sociari. Ipsæ vero feminæ potestatem habeant rerum suarum in regno, unde exierant, quando in alio propter mariti societatem habitant.

« De obsidibus autem, qui propter credentias dati sunt, et a nobis per diversa loca ad custodiendum destinati sunt, volumus, ut ille rex, in cujus regno sunt absque voluntate fratris sui, de cujus regno sublati sunt, in patriam eos redire non permittat, sed potius in futurum in suscipiendis obsidibus alter alteri mutuum ferat auxilium, si frater fratrem hoc facere, rationabiliter postulaverit. Idem

jubemus et de his, qui pro suis facinoribus in exilium missi, vel mittendi sunt.

« Si causa, vel intentio controversiæ talis inter partes propter terminos et confinia regnorum ortæ fuerint, quæ hominum testimonio declarari, vel definiri non possint : tunc volumus, ut ad declarationem rei dubiæ, judicio crucis, Dei voluntas et rerum veritas exquiratur, nec unquam pro tali causa cujuslibet generis pugna, vel campus ad examinationem judicetur. Si vero quilibet homo de uno regno hominem de altero regno de infidelitate contra dominum suum accusaverit, mittat eum dominus suus ad fratrem suum, ut ibi comprobet quod de homine illius dixit ».

24. Sed antequam ulterius progrediamur, hic considerandum est, quod sicut hic probatur judicium crucis, ita alibi ab eodem prohibitum reperitur examen crucis; et sicut illud licite fieri posse demonstrat, ita hoc certum est fuisse vetitum ejusdem Caroli imperatoris sancito Decreto; siquidem libro primo Capitularium, capitulo centesimo octavo ista leguntur : « Sancitum est, ut nullus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præsumat, ne Christi passio, quæ est glorificatio cujuslibet, temeritate contemptui habeatur ». Quodnam autem fuerit istud examen, vel judicium crucis, nobis hactenus est incompertum. Pergit vero dignum tanto principe Christianissimo præceptum iisdem tribus filiis ejusmodi publica solemnique testificatione insinuare, sic dicens :

« Super omnia autem jubemus, UT IPSI TRES FRATRES CURAM ET DEFENSIONEM S. PETRI SIMUL SUSCIPIANT, sicut quondam ab avo nostro Carolo et beatæ memoriæ genitore Pipino rege, et a nobis postea suscepta est, ut eum cum omni adjutorio ab hostibus defendere nitantur, et justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet et ratio postulat, habere faciant. Similiter et de cæteris Ecclesiis, quæ sub illorum fuerint potestate, præcipimus, ut justitiam suam et honorem habeant, et pastores et rectores venerabilium locorum habeant potestatem rerum, quæ ad ipsa pia loca pertinent, in quocumque de his tribus regnis illarum Ecclesiarum possessiones fuerint.

« Quod si de his statutis atque convenientiis aliquid casu quolibet, vel ignorautia (quod non optamus) fuerit irruptum: præcipimus, ut quam citissime secundum justitiam emendare studeant, ne forte propter dilationem majus damnum possit accidere.

25. « De filiabus autem nostris, sororibus scilicet prædictorum filiorum nostrorum jubemus, ut post nostrum ab hoc corpore discessum, licentiam habeat unaquæque eligendi sub cujus fratris tutela et defensione se conferre velit. Et qualiscumque ex illis monasticam vitam elegerit, liceat ei honorifice vivere sub defensione fratris sui, in cujus regno degere voluerit. Quæ autem juste et rationabiliter a condigno viro ad conjugium quæsita fuerit, et ei conjugalis vita placuerit, non ei denegetur a fratribus suis, si et viri postulantis et feminæ consentientis honesta et rationabilis fuerit voluntas.

« De nepotibus vero nostris, scilicet filiis prædictorum filiorum nostrorum, qui eis vel jam nati sunt, vel adhuc nascituri sunt; placuit nobis præcipere, ut nullus eorum per quaslibet occasiones quemlibet ex illis apud se accusatum sine justa discussione atque examinatione aut occidere, aut membris mancare, aut excæcare, aut invitum tondere faciat; sed volumus, ut honorati sint apud patres, vel patruos suos, et obedientes sint cum omni subjectione, quam decet in tali consanguinitate esse.

26. « Hoc postremo statuendum nobis videtur, ut quicquid adhuc de rebus et constitutionibus, quæ ad profectum et utilitatem eorum pertinent, his nostris Decretis atque præceptis addere voluerimus, sic a prædictis dilectis filiis nostris observetur atque custodiatur, sicut ea, quæ de his jam statuta et descripta sunt, custodire et observare præcipimus.

« Hæc autem omnia ita disposuimus, atque ex ordine firmare decrevimus, ut quandiu divinæ Majestati placuerit nos hanc corporalem agere vitam, potestas nostra sit super a Deo conservatum regnum atque imperium istud, sicut hactenus fuit in regimine atque ordinatione, et omni dominatu regali atque imperiali, ut obedientes habeamus prædictos dilectos filios nostros atque Deo amabilem populum nostrum cum omni subjectione, quæ patri a filiis, et imperatori ac regi a suis populis exhibetur ». Hucusque Caroli de divisione Decretum, sive testamentum factum in villa Theodonis, subscriptum ab optimatibus Francorum, et Romam missum per Eginhardum a secretis ad Leonem Pontificem confirmandum atque subscriptione muniendum. Sub cujus dispositione de imperio discernendum reliquisse visus est, ut cui vellet, Pontifex daret, cum nullam de eo in testamento mentionem habere voluerit, de quo ante omnia fuisset ipsi testandum, si hæreditarium existimasset, et non potius Romani Pontificis arbitrio electivum. Porro iis omnibus, quæ statuta fuerunt a Carolo, Leo Pontifex et assensum præbuit, et propria manu subscripsit. Hæc veteres Annales Francorum.

27. Verum etsi dum viveret, totius imperii et Francorum regni Carolus apud se retinuit plenum dominium, tamen administrationem illis concessit, consiliarios illis tribuens viros prudentes ac religiosos. Pipini siquidem lateribus junxit Hadelhartum virum sanctissimum, cujus vitæ admirandæ monumenta extant [1]. Quod vero ad reliqua ejusdem bona pertinet, idem imperator triennio ante obitum de rebus mobilibus condidit testamentum, sive donationem causa mortis, quæ ad finem Vitæ ejus apud Eginhardum posita legitur, nosque suo loco reddituri sumus.

[1] Sur. die II. Jan. tom. II.

28. *Ejusdem Synodi, Carolo approbante, statuta de clericis.* — Urgentibus autem diversorum sacerdotum accusationibus, factum est ut ex Synodo per Carolum Magnum missa fuerit consultatio ad Leonem Romanum Pontificem rogatum de ipsis sacerdotibus criminosis quid agendum, cum probatio certa deficeret. Est de ea mentio in Capitularibus ipsius Caroli his verbis [1] : « Et hoc vobiscum magno studio pertractandum est, quid de illis presbyteris criminosis, unde approbatio non est, et semper negant, faciendum sit : nam hoc sæpissime a nobis et progenitoribus atque antecessoribus nostris ventilatum est, sed non ad liquidum hactenus definitum. Unde ad consultandum patrem nostrum Leonem papam sacerdotes nostros mittimus : et quicquid ab eo, vel a suis perceperimus, vobis una cum illis, quos mittimus, renuntiare non tardabimus. Vos interdum vicissim tractate attentius, quid ex his vobiscum constituamus una cum prædicti sancti Patris institutionibus, ut murmur cesset populi ; et nos his satisfacientes, illæsi, Domino auxiliante, ab utrisque maneamus ». Quid autem de his statutum fuerit, sequens declarat constitutio istis verbis [2] :

29. « Omnibus vobis visu, aut auditu notum esse non dubitamus, quod sæpissime, suadente antiquo hoste, sacerdotibus crimina diversa objiciantur ; sed quoniam qualiter ex eis ab his rationabilis examinatio et satisfactio fiat, licet tempore bonæ memoriæ domni genitoris nostri Pipini, sive priscis temporibus a sanctis Patribus et reliquis bonæ devotionis hominibus sæpissime ventilatum fuerit : nos tamen pleniter et ad liquidum definitum reperire minime quivimus. Nostris quippe temporibus, ad ipsum a sanctis episcopis et reliquis sacerdotibus et cæteris Ecclesiasticæ dignitatis ministris, nostris in regnis, seu in aliis Deo degentibus, nobisque una cum eis agentibus, sæpissime propter multas et nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diversis partibus venerunt, ventilatum est. Sed qualiter consultu domini et patris nostri Leonis Apostolici, cæterorumque Romanæ Ecclesiæ episcoporum, et reliquorum sacerdotum seu Orientalium et Græcorum patriarcharum, et multorum sanctorum episcoporum et sacerdotum, necnon et nostrorum episcoporum, omniumque cæterorum sacerdotum ac levitarum auctoritate et consensu, atque reliquorum fidelium et cunctorum consiliariorum nostrorum consultu definitum est : vobis omnibus utriusque ordinis ministris scire volumus.

30. « Statutum est namque ratione et necessitate et auctoritate prædicta, consultu omnium, ut quotiescumque cuiquam sacerdoti crimen imponitur, si ipse accusator talis fuerit, ut recipi debeat (quia quales ad accusationem sacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expressum est); si autem, ut dictum est, ille accusator, qui canonice est recipiendus, eum cum legitimo numero verorum et bonorum testium approbare in conspectu episcoporum poterit : tunc canonice dijudicetur ; et si culpabilis inventus fuerit, canonice damnetur.

« Si vero eum supradicto prætextu approbare ipse accusator minime poterit : et hoc canonice definiatur. Ipse ergo sacerdos si suspiciosus, aut incredibilis suo episcopo, aut reliquis suis consacerdotibus, sive bonis et justis de suo populo, vel de sua plebe hominibus fuerit : ne in crimine, aut in prædicta suspicione remaneat, tunc tribus, aut quinque, vel septem bonis ac vicinis sacerdotibus, exemplo Leonis papæ, vel eo amplius, si suo episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi id esse prospexerit ; et cum aliis bonis et justis hominibus se sacramento coram populo super quatuor Evangelia data, purgatum Ecclesiæ reddat. Si quis autem scire desiderat, quales testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, et quicquid de accusatore faciendum sit : pleniter in canonibus reperire poterit ». Hucusque Caroli Constitutio in episcoporum Concilio comprobata, ex sententia Leonis Romani Pontificis confirmata : spectant ad idem Concilium, quæ in sexto Capitularium libro ita leguntur :

31. « Capitularium dominicum datum anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCVI ad Theodonis villam anno imperii domni Caroli VI.

« I. Ut lectiones in Ecclesia distincte legantur.

« II. De cantu : ut secundum ordinem et morem Romanæ Ecclesiæ fiat cantatus.

« III. De notariis : ut unusquisque episcopus et abbas et singuli comites suum notarium habeant.

« IV. De cæteris disciplinis Ecclesiæ : ut secundum canones et regulam fiant.

« V. De medicinali arte : ut infantes hanc discere mittantur.

« VI. De Ecclesiis sine honore manentibus absque officiis et luminariis, et de his, qui decimas assumunt et de Ecclesiis non curant : ut hoc omnimodis emendetur.

« VII. De altaribus : ut non superflua sint in Ecclesiis.

« VIII. De computo : ut veraciter discant omnes ».

Hactenus de his quæ spectant ad Concilium præsentis anni in Theodonis villa habitum.

32. *Martyrum Scillitanorum reliquiæ ab Africa translatæ.* — Hoc insuper anno Carolum imperatorem audisse legationem Venetorum et Dalmatarum iidem habent Annales. Diversas insuper expeditiones hoc eodem anno a filiis ejusdem imperatoris feliciter gestas, summatim referunt : numerantque ac describunt munera missa ab Aaron rege Sarracenorum in Oriente ad Carolum

[1] Capitul. l. v. c. 33. — [2] Eod. lib. c. 34.

Magnum, et inter alia horologium admirando opificio elaboratum. Rursum ista ab Adone hoc eodem anno facta narrantur : « Tunc temporis, inquit, delata sunt ossa beati Cypriani Carthagine cum reliquiis beatorum Scillitanorum martyrum Sperati sociorumque ejus, et posita sunt in Ecclesia beati Joannis Baptistæ in civitate Lugdunensi ». Hæc Ado sui sæculi res gestas scribens. Extat carmen Agobardi episcopi Lugdunensis de translatione sancti Cypriani et quorumdam aliorum martyrum sacrorum pignorum, hac inscriptione notatum [1] :

« Agobardi carmen post obitum Caroli et Leidradi Lugdunensis episcopi.

Rector magnificus, piusque princeps
Augusto Carolus decore fultus,
Sceptrum nobile Francicum regebat,
Subjectos populos pie gubernans;
Lectos æquora jusserat secare.
Ac jam propitio sibi Tonante,
Post multos nimiæ viæ labores,
Ingressu reduci salum petentes
Intrarunt Libycos repente fines :
Qua Carthago gravi jacens ruina
Deflet præteritæ decus juventæ.
Hic dum Basilicas Deo dicatas
Et Christi subeunt veneranda templa,
Cernunt ut tua, Cypriane martyr,
Servaret loculus neglectus ossa :
Tum vero nimio dolore moti
Et magno gemitu polum intuentes,
Poscunt auxilium Dei perennis,
Pro quo, sancte, tibi caput rescissum est.
Et mox poplitibus precando flexis,
Pandunt sarcophagum, studentque sacros
Artus stringere linteis paratis,
Committuntque sacro corpus locello
Sperati quoque martyris beati
Necnon Pantaleonis ossa raptim
Tollunt cuncta simul, ligantque pennis (pannis).
Conscendunt celeres ratem paratam,
Nec sævi metuunt pericla Ponti,
Egressis Arelas opima portu
Occurrit placido, sinuque læto
Fessos excipit ac fovet benigne.
Hæc mox cum audiit optimus sacerdos
Lugduni placidam tenens cathedram,
Sanctorum eximio calore flagrans,
Intendensque sacris ubique rebus
Ledradus specimen, decusque cleri,
Orat, postulat, imperatque raptim,
Ut sanctissima martyrum piorum
Nostris mœnibus ossa conderentur
Lugduni ad placidam Joannis aram,
Qui Christum vitrea rigavit unda.
Illic cum sociis honore claro
Florens, inclyte Cypriane, dormis.

Locupletatæ sunt tunc et Venetiæ eodem thesauro sancti Cypriani reliquiis, quas legati redeuntes a Carolo dono acceptas in patriam detulerunt, quibus a Venetis erecta est in Murano nobilis sancti Cypriani memoria, quæ hactenus perseverat. Ex Adone autem corrigitur Sigebertus, qui translationem corporis sancti Cypriani, necnon Primi et Sperati Scillitanorum factam dicit anno octingentesimo secundo.

[1] Editum cum aliis ejusdem auctoris operibus Parisiis cusis an. 1605.

Anno periodi Græco-Romanæ 6299. — Anno Æræ Hispan. 844. — Anno Hegiræ 191, inchoato die 16 Novemb., Fer. 2.— Jesu Christi 806. — Leonis III papæ 12. — Caroli imp. 7. Nicephori imp. 5.

1. *Obitus S. Tarasii Constantinop. patriarchæ.* — A num. 1 ad 17. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCXCVIII, qui kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoatur, hæc habet : « Hoc anno mensis Februarii die vicesimo quinto, Indictione decima quarta, Tarasius sanctissimus Constantinop. archiepiscopus gloriosam mortem obiit». Paulo post : « Mensis vero Aprilis die duodecima, magna Paschatis Dominica Nicephorus sanctissimus patriarcha, prius a secretis, populi totius, sacerdotum, atque etiam impp. suffragio electus est. Plato autem et Theodorus studiorum monasterii superiores, Nicephori ordinationi non assenserunt, quinimo dissidium a cæteris meditati firmiter obstiterunt, probabili videlicet argumento ducti : non oportere aliquem ab imo laicorum statu ad supremum episcopatus fastigium proxime evolare : quos imperator Nicephorus urbe ejicere consiliatus, adversa nonnullorum sententia cohibitus est, qui odiosam fore patriarchæ ordinationem exposuerunt, si monachi ad septingentos usque sub Theodoro militantes, ejusque monasterium adeo celebre, illa asserta dissiparentur, et a fundamentis ruerent. Porro id neque novum in Ecclesia, neque recens excogitatum fuit factum; cum multi etiam alii de laicis episcopi creati, Deo convenienter in sacerdotali dignitate se gesserint ». Ignatius diaconus magnæ Ecclesiæ Constantinop. et dein Nicææ metropolitanus in ejus Vita cap. 11, dicit etiam *Tarasium* die XXV Februarii animam Deo reddidisse, postquam scri-

psit : « Viginti et duos annos pontificalem decoravit cathedram », narravitque varia miracula ad sepulcrum ejus patrata.

2. *Virtutes S. Nicephori Tarasii successoris.* — *Nicephorum*, qui Tarasio successit, patrem suum appellat Ignatius; qui scripsit ejus Vitam a Bollando ad diem XIII mensis Martii primum publicatam, quod aliquando in hæreseos errorem ipsemet attractus fuerit, deplorat, ac ejus patrocinio et exemplo se ad viam veritatis reductum indicat. Certe tanta Leonis Isauri et Theophili impp. exagitandis Orthodoxis, qui sacras imagines damnare nollent, violentia fuit, ut pauci fuerint per Orientem, quos immanis illa ruina non involverit. *Nicephorus* patriarcha a pueritia ingenuis studiis deditus fuit, grammaticis scilicet, poeticis, rhetoricis, mathematicis aliisque philosophicis disciplinis, cum quibus ipsam rerum theologicarum scientiam copulavit. Ad ætatem virilem provectus, Constantini cum Irene matre Constantinopoli imperantium secretarius fuit, et in septima Synodo adhuc impp. a secretis præviis parentum suorum vestigiis insistens, « velut e sublimi specula venerabilium imaginum antiquam religionem ac adorationem inclamans atque dilucide explicans, confessor sacro consessui etiam ante sacras infulas effectus est ». Vitam aulicam multis et molestiarum et vanitatum generibus obnoxiam expertus, deposito secretarii munere, solitariam auspicatur, ad specum contra Bosphorum Thracium sitam, monasterium constituit, et ipse monachorum junctus collegio, « diu noctuque precibus ac sacris cantibus vacans, optimæque abstinentiæ modo sese oblectans, divinis lectionibus ac disciplinis animum adhibebat ». Hæc omnia Ignatius in ejus Vita, et Nicephorus in litteris ad Leonem III Romanum episcopum de seipso scribit : « Ad hanc episcopalem sedem invitus multumque reclamans (testis est mihi Deus) provectus et tyrannide potius quam consulto, aut ulla omnino persuasione aliis gubernandis præfectus sum ». In eadem Epistola a Baronio anno DCCCXI, num. 20 et seqq. recitata multa refert Nicephorus ex iis quæ ante episcopatum a se gesta sunt.

3. *Synodus Constantinopolitana.* — Hoc porro anno Nicephorus patriarcha Synodum celebravit, quam Theodorus Studita in Epistola ad Leonem III appellat *Synodum hæreticorum et adulterantium*, quia episcopi in ea congregati adulterium Constantini imp. cum Theodote comprobare visi sunt, Josephum magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ œconomum, *adulterii copulatorem*, ut eum appellat idem Theodorus in Epistola XXV, in sacerdotium restituentes. Verum actum id a sancto Nicephoro necessaria indulgentia, qui imperatori resistendum non esse arbitratus est, ne religionem Catholicam in discrimen adduceret, ut liquet ex dictis anno DCCXCV, num. 6, et ex iis, quæ anno DCCCVIII, num. 2 et seq. in medium adducemus (1). Hujus Synodi mentio in libello Synodico post Baronii mortem edito his verbis : « Beatissimus Nicephorus, qui sancto Tarasio successerat, divinam et sanctam particularem Synodum de consensu imperatoris Byzantii congregavit : et per dispensationem, Josephum, quem defunctus Tarasius, propter conciliatas incestas nuptias Constantini imp. filii Irenes deposuerat, in presbyterum recepit : unde quidam, qui a Christi Ecclesia per simplicitatem abrupti fuerant, rursus sunt uniti ». Accuratius hac de re loquitur Michael discipulus sancti Theodori Studitæ in hujus Vita, qui de imperatore scribit : « Patriarcham vi aggreditur (Nicephorus is erat Tarasii successor) omnibus eum machinis oppugnans, ut vel invitus voluntati ejus obsequeretur, et sacerdotium redderet Josepho. Quod ille sane, vi tandem et ægre adductus, præstitit ; veritus, opinor, ne atrocius quidpiam insanus ille moliretur ». Plura hac de re Baronius. Ubique in Ecclesia ἀκριβεῦντας et οἰκονομοῦντας invenias viros sanctissimos, inquit Combefisius in Apparatu ad Biblioth. Concionat. pag. 24, dum loquitur de Josepho archiepiscopo Thessalonicensi, quem verum parentem esse orationis *in festum Exaltationis sanctæ Crucis* affirmat.

4. *Carolus Aug. regnum suum inter filios partitur.* — A num. 17 ad 27. « Conventum habuit imperator cum primoribus et optimatibus Francorum de pace constituenda et conservanda inter filios suos, et divisione regni facienda in tres partes : ut sciret unusquisque illorum quam partem tueri et regere debuisset, si superstes illi eveniret. De hac partitione et testamentum factum, et jurejurando ab optimatibus Francorum confirmatum : et constitutiones causa conservandæ pacis factæ : atque hæc omnia litteris mandata sunt, et Leoni papæ, ut his sua manu subscriberet, per Einhardum missa. Quibus Pontifex lectis et assensum præbuit et propria manu subscripsit », inquit Eginhardus in Annal. ubi Eginhardus, ut passim alibi, appellatur. Idem habent annalistæ Bertinianus, Metensis aliique. Illud Caroli imp. testamentum seu divisionis chartam recitat Baronius. In ea Carolus agit tantum de regni divisione inter filios, et ubi imperium nominatur, regnum suum intelligit. Concedit Ludovico Aquitaniam totam et Vasconiam excepto pago Turonico, et quidquid inde ad Occidentem atque Hispaniam respicit, pagos Nivernensem, Avalensem, Alsensem, Cabillonensem, Matisconensem, Lugdunensem, Saboiam, Moriennam, Tarantasiam, Montem Cinisium, vallem Segusianam usque ad Clusas, et inde per terminos Italicorum montium usque ad mare, et quidquid

(1) In Constantinopolitana hac Synodo, cujus canones ignorantur, constitutos fuisse ritus, quibus monasteriorum archimandritæ consecrarentur, discimus ex Vita S. Hilarionis junioris, quam ex manuscripto Synaxario Divionensi exhibent PP. Bollandistæ ad diem VI Junii pag. 759. Ita explicamus verba illa Synaxarii : « Tum vero factus est hegumenus et archimandrita, secundum ritus ibidem a Synodo ordinatos ». Porro vir sanctus octavum præsulatus sui annum agebat cum Leo Armenus imperium capessivit ; quare ipso anno quo Synodus Constantinopolitana habita fuit, regimen assumpsit. MANSI.

ab eis contra Meridiem et Occidentem usque ad mare, vel usque ad Hispanias continetur, hoc est illam portionem Burgundiæ, et Provinciam ac Septimaniam vel Gothiam. Donat Italiam Pippino, *quæ et Longobardia dicitur*, et Bajoariam, exceptis duabus villis ibidem memoratis, et Alamanniæ partem, quæ in australi ripa Danubii fluminis sita est, et de ipso flumine Danubii usque ad Rhenum fluvium, et quidquid inter hos terminos fuerit, una cum ducatu Curiensi et pago Durgouve. Quidquid autem de regno ejus extra hos terminos erat, id est, Franciam et Burgundiam, excepta illa parte quam Ludovico dedit, atque Alamanniam, excepta portione quam Pippino adscripsit, Austriam, Nevistriam, Turingiam, Saxoniam, Frisiam, et partem Bajoariæ Carolo concedit.

5. *Filiis defensionem Ecclesiæ injungit.* — « Super omnia autem jubemus », inquit piissimus imperator, « ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam ab avo nostro Carolo, et beatæ memoriæ genitore Pippino rege, et a nobis postea suscepta est; ut eam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur, et justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet, et ratio postulaverit, habere faciant ». De filiabus hæc statuit : « De filiabus autem nostris, sororibus scilicet prædictorum filiorum nostrorum, jubemus, ut post nostrum ab hoc corpore discessum licentiam habeat unaquæque eligendi sub cujus fratris tutela et defensione se conferre velit, et qualiscumque ex illis monasticam vitam elegerit, liceat ei honorifice vivere sub defensione fratris sui, in cujus regno degere voluerit. Quæ autem juste ac rationabiliter a condigno viro ad conjugium quæsita fuerit, et ei conjugalis vita placuerit, non ei denegetur a fratribus suis, si et viri postulantis et feminæ consentientis honesta et rationabilis fuerit voluntas ».

6. *Hujus divisionis charta germana ac legitima.* — « Hanc portionem regnorum Caroli imp.», inquit Baluzius tom. II Capitul. Reg. Franc. p. 1068, « dubiæ fidei esse ac merito numerari posse inter tot singularis otii commenta, quæ sequiora nobis sæcula ingeniaque pepererunt, scribit Petrus Pithæus in Præfatione ad XII scriptores coætaneos Historiæ Francorum, hinc persuasus quod in chartaceo exemplari Thegani operi recentiore manu subjuncta fuit. Sed ego vetustissimum illius exemplar reperi in Bibliotheca Thuana, licet non integrum ; eademque a Joanne Nauclero edita pridem fuerat, et Aventinus eam memorat in Annalibus Boiorum. Imo Eginhardus disertam illius mentionem facit, seque eam jussu imperatoris ad Leonem papam detulisse, ut ejus subscriptione firmaretur. Illi præterea fidem et auctoritatem conciliat charta divisionis imperii facta a Ludovico Pio anno DCCCXXXVII, cujus omnia ferme capita descripta sunt ad verbum ex illa Caroli ; et tamen ista falsi accusata non fuit a Pithæo, qui primus eam vulgavit in eodem volumine scriptorum coætaneorum. Denique hujus divisionis a Carolo factæ clara et manifesta mentio est in capite tertio Capitulorum apud Niumaga statim post imperii divisionem editorum ». Ita vir doctissimus, cui suffragantur Cointius aliique passim eruditi. Imo Mabillonius tom. IV Analect., pag. 34 itineris Germanici, refert se in fine quorumdam operum Mss. Alcuini in Bibliotheca monasterii sancti Galli asservatorum hæc verba legisse : « Anno DCCCVI ab Incarnatione Domini, Indictione XIV, anno XXXVIII regnante Karolo imperatore, VIII idus Februarii, die Veneris, divisum est regnum illius inter filiis suis, quantum unusquisque post illum habet : et ego alio die hoc opus (perfeci) ». Ex quo et intelligimus hoc tempore in Germania Incarnationis epocham a die Natali Christi, aut saltem a kalendis Januarii fuisse deductam.

7. *Varia Capitularia Caroli Aug.* — A num. 27 ad 32. Baluzius tomo I Capitul. Reg. Franc. sex Capitularia ad præsentem annum refert. Primum complectitur divisionem regni Francorum inter *Carolum*, *Pippinum* et *Ludovicum*, Caroli Magni filios. Tria sequentia constant duobus ac viginti Capitulis, quibus *Carolus M.* legem Bajoariorum adauxit. Quintum est Noviomagense. Sextum habet tria et viginti Capitula excerpta de canone. De priori Capitulari mox egimus. Secundum, tertium et quartum referuntur a Cointio ad annum Christi DCCXCII, et quintum ad hunc annum. Sextum denique, quod excerptum est de canone, descripsit ad an. DCCCII, uti ante eum Sirmondus.

8. *Carolus Aug. Venetorum et Dalmatarum legatos suscipit.* — Ad num. 32. Eginhardus in Annal. narrat Carolum Aug. Venetos et Dalmatas in suam amicitiam recepisse. Hæc ejus verba : « Statim post Natalem Domini venerunt Willerus et Beatus duces Venetiæ, necnon et Paulus dux Iaderæ, atque Donatus ejusdem civitatis episcopus legati Dalmatarum ad præsentiam imperatoris cum magnis donis : et facta est ibi ordinatio ab imperatore de ducibus et populis tam Venetiæ quam Dalmatiæ ». Idem habent varii alii annalistæ ad hunc annum. Addit Eginhardus : « Classis a Nicephoro imperatore, cui Nicetas patricius præerat, ad recuperandam Dalmatiam mittitur ». Ab aliquot annis Veneti domestico laborabant bello, uti jam anno DCCCIII indicavimus. Illo anno *Fortunatus* patriarcha Gradensis et *Willerus*, quem Sigonius *Obelerium* vocat, Metamaucensis tribunus, solum vertere coacti, Tarvisium se contulerunt, quod ditionis Franciæ oppidum erat. *Fortunatus*, ut constituerat, ad Carolum Augustum properavit ; Obelerius vero seu Willerus dux a Venetis exulibus est declaratus. Hoc anno *Obelerius*, Tarvisio cum valida armatorum manu egressus, *Metamaucum* repente repetiit, ac Joanne Mauritioque ducibus exactis, ducalem ipse coronam accepit, et consensu populi Beatum ac Valentinum fratres honoris sibi consortes adscivit. Deinde comparato cum tribunis exercitu, Heracliam, unde

Joannes et *Mauritius* originem trahebant, in eorum contemptum invasit, ac funditus evertit. Heracliani, quæ major erat nobilitatis Venetæ pars, quia *Heraclia* per aliquot annos sedes imperii fuerat, alii *Metamaucum*, alii *Torcellum*, sed plerique *Rivoaltum* petierunt. *Fortunatus* etiam patriarcha reversus e Francia Gradum sub idem tempus rediit. Porro *Joannes* et *Mauritius* Metamauco pulsi, *Nicephorum* imperatorem Constantinopolitanum de tota gestarum rerum serie, deque exilio, quod patiebantur, certiorem mox fecerunt, nec omiserunt id sibi dedecoris atque injuriarum illatum, quod propensiore erga eum animo ac studio essent. Rumor paulo post increbuit, *Nicephorum* classem ad eos reducendos missurum. Eo nuntio territi *Obelerius* et *Beatus,* Valentino fratre domi relicto, una cum Paulo duce et Donato episcopo Jadertinis, *Carolum* Augustum in Theodonis villa cum filiis hybernantem adierunt, ut mox diximus ex Eginhardo.

9. *Cum utrisque fœdus init.* — Interim *post solemne Natalitium,* ut Sigonius, qui præcedentia narrat, subjicit, *Obelerius et Beatus* Venetiæ duces cum Dalmatarum legatis « Carolum in Theodonis villa magnificis donis cultum rogarunt, ut Venetos ac Dalmatas in amicitiam reciperet, ac duces, populosque suos confirmaret. Quibus auditis, Carolus haud gravate assensit, ac fœdere concesso dimisit ». Fœdus illud initum fuit contra Joannem, Mauritium, aliosque quoscumque Venetos, qui vel profugerant ad Græcos, vel erga Nicephorum propensiore, quam par erat, animo ferebantur. Quoad classem a Nicephoro missam, de qua Eginhardus citatus loquitur, hæc habet idem Sigonius: « Nicetas patricius cum classe in Adriaticum sinum venit a Nicephoro ad comprimendas intestinas Dalmatarum Venetorumque discordias ». Utrumque tentavit Nicephorus irrito pæne conatu. Nam Nicetas, ut recte Cointius hoc anno num. 65 in Dalmatia, quidquid scribat Sigonius, parum profecit: in Venetia, ut veteres Annales anno proximo citandi tradunt, hyemem egit. Pippinus rex Italiæ hoc anno nihil aggressus est, variis tantum pollicitationibus et artibus videtur usus, ut socios Venetos in fide pro regia dignitate retineret.

10. *Ecclesia Polana committitur Fortunato patriarchæ Gradensi.* — *Fortunatus* patriarcha Gradensis audito *Nicetæ* adventu rursum in Franciam navigavit, et *Joannes diaconus* patriarcham se dixit, ut videre est apud Ughellum tom. v Ital. Sacr. in patriarch. Grad. Tunc Ecclesia *Polana* interpontificio laborabat. Carolus a Leone papa petiit, ut Fortunatus, donec Ecclesiæ Gradensi restitueretur, Polanam regeret, quæ priusquam Istriæ civitates in potestatem Francorum devenirent, ad diœcesim seu provinciam Gradensem pertinebat. Annuit Leo; sed ea lege, ut Ecclesiæ Polanæ nihil jurium facultatumque subtraheretur. Extat illa de re Leonis ad Carolum Epistola, tom. vii Concil. ordine xi, in cujus embolo de prædicto Fortunato addit Leo: « Et hoc vestræ serenitati intimare curavimus de præfato Fortunato, ut sicut semper pro illius honore temporali laboratis; ita et de anima ejus curam ponatis, ut per vestrum pavorem suum ministerium melius expleat: quia non audivimus de eo sicut decet de archiepiscopo, neque de partibus Franciæ, ubi eum beneficiastis. Tamen gratias agimus Deo, quia omnia vobis incognita non erunt. Interrogate quidem fideles vestros, et omnia vobis nota fient, eo quod illi, qui vobis eum collaudant, hoc per munera et calciaria faciunt. Quid nobis plus amabile est, quam vestra dulcissima anima? etc. »

11. *Carolus Aug. per Carolum et Pippinum filios bellum gerit.* — Carolus Aug. hoc anno per filios bellum gessit. *Carolus* natu maximus tumultum Soraborum ad Albim compescuit: « Inde (nempe Noviomago) post non multos dies (a Paschali videlicet solemnitate) Aquasgrani veniens Carolum filium suum in terram Sclavorum, qui dicuntur Sorabi et sedent super Albim fluvium, cum exercitu misit. In qua expeditione Miliduoch Sclavorum dux interfectus est, duoque castella ab exercitu ædificata, unum super ripam fluminis Salæ, alterum juxta fluvium Albim. Sclavisque pacatis Carolus cum exercitu regressus, in loco, qui dicitur Sili, super ripam Mosæ fluminis, ad imperatorem venit », inquit Eginhardus in Annal. cui alii annalistæ consentiunt. Addit Eginhardus: « Missa est et manus de Bajoaria et Alemannia atque Burgundia, sicut anno superiore, in terram Behemannorum (id est, Bohemorum), vastataque terræ non minima portione absque ullo gravi incommodo regressa est ». Eginhardus in Vita Caroli M. testatur duo bella, quæ post Saxonicum an. dcccIV profligatum exorta sunt, *Bohemicum* videlicet et Hilinonicum, a Carolo Caroli imp. filio confecta esse. *Bohemicum* hoc anno terminatum, de Hilinonico infra agemus. Denique Pippinus in Italiam reversus classem in Corsicam insulam, quam Saraceni ex Hispania invaserant, statim direxit: « Eodem anno », inquit Eginhardus in Annal., « in Corsicam insulam contra Mauros, qui eam vastabant, classis de Italia a Pippino missa est. Cujus adventum Mauri non exspectantes abscesserunt. Unus tamen nostrorum Hadumarus comes civitatis Genuæ, imprudenter contra eos dimicans, occisus est ».

12. *Carolus Aug. Dalmatas in amicitiam suscipit.* — Supra diximus, Dalmatas, legatos misisse ad Carolum imp., nam *Nicephori* jugum excusserunt Dalmatæ, qui, ut notat Joannes Lucius in Historia de regno Dalmatiæ lib. 1, cap. 15, Græcorum viribus maritimis in Adriatico in dies decrescentibus, splendore potentiæ *Caroli* invitati Croatorumque freti vicinitate ac Venetorum amicitia, ad Francorum protectionem confugerunt; sed adveniente classe *Nicephori*, sub Græcorum dominium iterum redire coacti sunt. Hoc anno Carolus, ut Venetos, sic et Dalmatas in amicitiam recepit. Is, teste Eginhardo in ejus Vita, sub sua potestate tenuit

« Histriam et Liburniam atque Dalmatiam, exceptis maritimis civitatibus, quas ob amicitiam et junctum cum eo fœdus Constantinopolitanum imperatorem habere permisit ». Ab anno DCCLXXXIX, præter Histriam Francis parebat *Liburnia*, quæ pars veteris erat Dalmatiæ. Reliquam Dalmatiam Carolus in amicitiam hoc anno recepit rexitque, donec aliter cum Græcis convenit.

13. *Carolus Aug. legatos ad Leonem III mittit.* — Carolus imp. per Helmengaudum et Hunfridum comites, quos Romam direxit, Ecclesiam beati Petri novis ditavit muneribus, significavitque, *Pippinum* ad Apostolorum limina sub mediam Quadragesimam perventurum, ut eruitur ex Epist. VIII Leonis III ad Carolum Augustum scripta, et tom. VII Concil. recitata. In ea refert Pontifex se imperatoris litteras *octavo kal. April.* recepisse, et ejus missos ad se pervenisse, seque nihil prætermissurum, ut quod imperator optet, veniat ad perfectionem, « id est, ut pax et concordia inter nos firma et stabilis Deo mediante constituatur », inquit Leo, subditque: « De vero Ecclesiis Dei, ut suas habeant justitias, atque littoraria nostra et vestra ab infestatione paganorum et inimicorum nostrorum tuta reddantur atque defensa, nos, quantum Dominus virtutem donaverit, cum ipso prædicto filio nostro (nempe Pippino) studium ponimus, sed vestrum consilium et vestrum solatium et nobis et illi necesse est. De autem insula Corsica, unde et in scriptis et per missos vestros nobis emisistis, in vestrum arbitrium et dispositum committimus, atque in ore posuimus Helmengaudi comitis, ut vestra donatio semper firma et stabilis permaneat et insidiis inimicorum tuta persistat ». Leo de justitiis non factis iterum queretur, et Carolus incursiones Saracenorum a beati Petri patrimoniis in Corsica sitis arcebit.

14. *Navarri cum Ludovico rege Aquitaniæ reconciliantur.* — Hoc anno *Navarri* in Ludovici Aquitaniæ regis amicitiam suscepti sunt. Eginhardus enim in Annal. scribit : « In Hispania Navarri et Pampilonenses, qui superioribus annis ad Saracenos defecerant, in fidem recepti sunt ». Ad Saracenos autem Navarri defecerant, postquam insidias Carolo Magno in Franciam redeunti in Pyrenæi jugo struxissent, regnante in Navarra *Inigo Aristha* decessore et patre Eximini Eneconis, cui hoc tempore Navarræ regnum parebat.

15. *Prima expeditio Ludovici regis adversus Dertosam.* — Auctor Vitæ Ludovici Pii priorem expeditionem ejus in Hispaniam, ut Tortosam sibi subjiceret, his verbis narrat : « Succedente æstate, cum quanto visum est ei, bellico apparatu in Hispaniam proficiscitur, profectusque per Barcinonam et veniens Tarraconam, quos ibidem reperit, cepit, alios fugavit, universaque loca, castella, municipia usque Tortosam vis militaris excidit et flamma vorax consumpsit ». Pluribus postea refert quæ ibidem ab eodem Ludovico adversus Saracenos gesta, concluditque : « Quos apprehenderunt (duces nempe ab eo adversus Saracenos missi) necaverunt, et læti ad prædam quam reliquerant, redierunt : ac tandem post dies viginti suæ digressionis ad regem alacres, paucissimis suorum amissis, redierunt. Rex autem Ludovicus suos lætanter recepit, et terra hostili usquequaque vastata domum rediit ». Dertosam itaque seu Tortosam Ludovicus non cepit, sed armorum ejus terror in causa fuisse videtur, cur Navarri a Saracenorum fœdere recesserint seseque Francis adjunxerint, ut mox ex Eginhardo in Annal. diximus.

16. *Reliquiæ SS. Cypriani et aliorum in Franciam deferuntur.* — Eginhardus in Annal. ad hunc annum etiam scribit : « Legati, qui ante fere quatuor annos ad regem Persarum missi sunt, per ipsas Græcarum navium stationes transvecti, Tarvisani portus receptaculum, nullo adversariorum sentiente, regressi sunt ». Jam ad annum DCCCII dixerat, venisse ad Carolum Isaac cum elephanto et cæteris muneribus a rege Persarum missis. Quare legatos Caroli Aug. Isaacum comitatos esse oportet. Hos Caroli legatos sancti Cypriani Carthaginiensis episcopi aliorumque martyrum reliquias detulisse testatur Ado in suo Chronico, postquam munera regis Persarum ad Carolum imp. delata commemoravit : « Tunc delata sunt ossa beati Cypriani a Carthagine cum reliquiis beatorum Scillitanorum martyrum, Sperati sociorumque ejus, et posita sunt in Ecclesia beati Joannis Baptistæ in civitate Lugdunensi ». Scillitani martyres anno Christi CCII capti, XIV kal. Augustas intra quatriduum consumpti sunt, juxta eorum Acta a Baronio recitata, ubi et numero duodecim fuisse legitur, uti etiam habetur in Martyrologio Usuardi ad XVI kal. Sextiles, et inter eos numeratur *Speratus*. Mabillonius tom. III Analect. pag. 398, exhibet antiquissimum Kalendarium Ecclesiæ Carthaginensis in quo ad XV... kal. Augustas habetur, *sanctorum Scilitanorum*. Sed redeo ad Adonem, qui in suo Martyrologio ad diem XIV Septemb. narrato sancti Cypriani martyrio, subdit : « Post multa curricula annorum gloriosissimo Carolo Francis imperante, contigit legationem Francorum ferentibus, illustres ac sapientia circumspectos legatos transitum per Africam fecisse. Hi cum Carthaginem dirutam, et loca venerabilia sanctorum martyrum, revertentes a rege Persarum Aaron, qui excepta India totum pæne tenebat Orientem, vidissent, facile sibi conciliato principe ac favorem in re tali præstante, pro magno munere rogaverunt, ut ossa beati Cypriani eis ferenda permitteret. Quod ille non magni ducens, continuo postulata concessit, utque pio imperatori, cujus gratiam omnium, qui in toto terrarum orbe erant, regum ac principum amicitiæ præponeret, ipsi ea ferrent, libenter assensit ». Asserit postea Ado legatos attulisse in Franciam membra beati Sperati martyris, caput sancti Pantaleonis martyris et ossa beati Cypriani, et Leidradum Lugdunensem episcopum obtinuisse ab imperatore, ut ad civitatem suam beata ossa martyrum

deferre liceret. Ilorum martyrum translationem versibus enarravit Agobardus, quorum partem recitat Baronius in Appendice ad hunc Christi annum.

17. *Initium principatus Africæ et Mauritaniæ.* — Africa usque ad hunc circiter annum califis Abbasidis Bagdadi residentibus paruit; cum vero hoc tempore Africani adversus *Haronem Rasiidum* califam rebellassent, misit is *Ebrahimum Aglabi* filium cum ingentibus copiis, qui cum eos domuisset, principatu Africæ et Mauritaniæ a califa donatus fuit. Duravit hic *Aglabitarum* principatus ab anno Christi octingentesimo usque ad nongentesimum octavum, quo, ut habet Elmacinus libro 2 Hist. Saracen. in fine cap. 18, « prodiit in Occidente quidam dictus Abu-Abdalla Muhtasibus, fugavitque exercitus filii Aglabi, et milites ejus occidit, ac dominatus est in Occidente », nempe in Africa et Mauritania, ex quibus fundatus biennio post principatus *Fatimidarum*, qui Cairavani in Africa regnarunt, ut anno CMX dicemus. *Califæ Fatimidæ* Ægyptum postea in suam potestatem redegere, annoque Christi nongentesimo septuagesimo primo *Muazzus Lidinilla* Africæ et Ægypti califa *Josephum Bolquinum* e familia Zeiri, Africæ et Mauritaniæ principem seu regem renuntiavit, hujusque posteri per annos fere ducentos in minori Africa Saracenis dominati sunt. Porro *Mauritania* a Bugia Canarias usque extenditur, *Africa* vero *Minor* a Bugia usque ad Barcam. Josephi Bolquini posteri anno Christi millesimo quinquagesimo octavo Mauritaniam amisere, fundatusque novus principatus ab *Abubekro*, cujus successores *Marachiorum* regnum condiderunt; sed cum Mauritania Orientalis ab Occidentali divisa fuisset, ex ea paulo post constitutus alius principatus, nempe *Mauritaniæ Sitifensis*. Hæc summarie ex Noweirio aliisque Arabibus, quæ variis Annalium Ecclesiasticorum locis lumen affundent, et suis locis magis explicabuntur.

18. *Leidradus episc. Lugdunensis eas a Carolo M. obtinet.* — *Agobardus* superstite *Leidrado* Lugdunensis Ecclesiæ chorepiscopus fuit, deinde eidem Leidrado in archiepiscopatum Lugdunensem successit, obiitque anno DCCCXL. Pontificatus sui tempore Leidradus res perfecit valde mirabiles, complures, quæ pertinent ad cultum divinum et ad ornatum Ecclesiarum, perstrinxit in litteris ad Carolum imp., quas Baluzius post Agobardi opera, Cointius sequenti anno num. 10 et seqq. aliique retulerunt. Destitutæ sunt eæ notis chronologicis; sed ex iis discimus, inter alia singularem Leidradi zelum fuisse in restaurandis Ecclesiis, quas Saraceni everterant, et in reparando Barbarensi monasterio diligentem operam posuisse. Vulgati textus hoc est initium : « Monasterium regale insulæ Barbaræ situm in medio Araris fluvii, quod antiquitus est dedicatum in honorem sancti Andreæ Apostoli et omnium Apostolorum, nunc autem in honorem sancti Martini recens videtur esse fundatum jussu domni Caroli imperatoris, qui ibidem præfecit dominum Benedictum abbatem cum quo simul direxit suos Codices, ita restauravi, ut, etc. » Baluzius, Claudius Laborator in Ruderibus Barbarensibus, et Cointius citatus censent, eum locum interpolatum esse, et quilibet eum restituere conatur. Idem Cointius ita legendum esse existimat : « Monasterium regale insulæ Barbaræ situm in medio Araris fluvii, ita restauravit, ut tecta de novo fuerint, et aliqua de maceriis a fundamentis erecta, ubi nunc monachi secundum regularem disciplinam numero nonaginta habitare videntur ». Plura de eodem monasterio Cointius.

19. *S. Willelmus monachum induit.* — *Sanctus Willelmus* gestorum magnitudine et prœliorum copia clarissimus hoc anno monachum induit in monasterio Gellonensi, sito in Septimania ac in urbe Lutevensi, quod ipse a paucis annis ædificaverat, eoque monachos induxerat. In ejus enim Vita numero 23 legitur : « Anno ab Incarnatione Domini octingentesimo sexto, imperii vero Caroli quinto, die Natalis Apostolorum Petri et Pauli, Willelmus comes, auro textis depositis vestibus, per Dei gratiam solemniter benedicitur, totus ille in eo sacer ordo perficitur, etc. Nondum monasterium ad perfectum ex toto perduxerat; sed postea in habitu sanctæ religionis, adjuvantibus eum filiis suis Bernardo scilicet et Gaucelino, quos comitatibus præfecerat suis, comitibusque vicinis, perfecit sicut cœperat ». Sed loco, *imperii vero Caroli quinto*, legendum, *imperii vero Caroli sexto* a Natali Christi *præcedentis Christi* anni inchoato. Antequam sæculum desereret, duabus sororibus suis *Albanæ* et *Bertanæ* sub habitu sanctæ religionis militare cupientibus construxit monasterium, easque sacrificium Deo in odorem suavitatis obtulit. In suo testamento, quod adhuc extat, memorat utramque sororem, uxores itidem duas, *Chunegundem* et *Guidburgam;* liberos, *Bernardum*, *Witcharium*, *Gotcelmum* et *Linbruch*. Perstat etiamnum *Gellonense monasterium*, vigetque sub Benedictina sancti Mauri congregatione, sed monasterium sanctimonialium in eodem loco degentium, nunc est Ecclesia parœcialis sub nomine sancti Bartholomæi. De Guillelmi virtutibus in morte ejus sermo fiet.

20. *Moritur Grimoaldus dux Beneventi.* — Annalista Cæsareus a Lambecio publicatus ad annum regni Caroli XXXIX scribit : « Grimoaldus dux Beneventanus moritur ». Et Peregrinius docet ante ejus Epitaphium hæc verba legi : « Tumulus Grimoaldi principis in Beneventani, filii principis Arichis, qui obiit anno DCCCVI ». Post illum constitutus est alter *Grimoaldus* dux Beneventi cognomento *Storesaiz*.

LEONIS III ANNUS 12. — CHRISTI 807.

1. *Sarracenorum irruptiones et Nicephori imperatoris turpitudines et sævitia.* — Decima quinta inchoata Indictione incipit annus Redemptoris octingentesimus septimus, quo Aaron Sarracenorum princeps in Oriente, dum comparata valida classe Rhodum pessumdat et Myram Lyciæ civitatem aggreditur, et arcam reliquiarum S. Nicolai disjicere parans, in aliam in locum ejus suppositam irruens, ipsam contrivit : qui sic illusus dedit tamen nihilominus pœnas pravæ ejus animi voluntatis : siquidem turbinibus agitata classe et disjecta, fluctibus marinis magna ex parte obruta est, vixque ipse præter spem evasit incolumis, pœnitens facti, quod magno suo damno divina temerario ausu tentasset.

Quo pariter anno Nicephorus iniquitates cumulans, ad præterita scelera hoc adjecit, ut quærens uxorem Stauratio filio suo, Theophaniam cognatam Irenes defunctæ imperatricis, alii desponsatam viro, ipsi conjunxerit, reliquas vero duas virgines cæterarum pulcherrimas inter alias ad delectum quæsitas homo turpissimus factus ludibrium cuncto populo defloraverit : cruentavit vero civitatem sanguine nobilium civium, qui adversus eum pro vindicanda republica conspirassent. Hæc Theophanes pluribus hoc anno sexto Nicephori, mense Januarii, ut affirmat.

2. « Mense autem Februarii (subdit Theophanes) simultatem excogitantes adversus Nicephorum imperatorem multi ex proceribus, Arsatium quæstorem et patricium virum pium et rationabilissimum elegerunt. Quod cum multiformiter Nicephorus cognovisset, ipsum quidem cæsum ac tonsum monachum fecit, et exilio relegatum in Bithyniam misit, reliquos autem cædibus et tonsuris et publicationibus insuper et exiliis subdidit, non solum mundialis vitæ participes, sed et episcopos et monachos, necnon et majoris Ecclesiæ syncellum, et sacellarium, et chartophylacem viros venerabiles et reverentia dignos ». Hæc Theophanes hoc anno sexto imperii ipsius. Ita Nicephorus novis semper occasionibus, quas haud invitus captabat, acrius et acerbius semper sæviit.

3. *Caroli in Sarracenos victoria et leges ad Ecclesiam spectantes.* — « Hoc eodem anno (ut attingamus res Occidentis) adversus Mauros Carolus sub duce Burchardo classe immissa in Sardinia atque Corsica adversus eos pugnavit atque iterum profligavit. qui iidem Sarraceni et aliis in locis pugnando tulere posteriores : quæ infortunia ea ex causa sibi contigisse noverunt atque confessi sunt, quod anno superiori piraticam exercentes in Pateria insula sexaginta monachos captivos duxerunt in Hispaniam ac vendiderunt, quorum aliquos postea Carolus Magnus sua liberalitate redemit, qui in pristinum locum sunt reversi ». Hæc auctor sui temporis scribens Annales, a quibus Regino et alii.

Porro idem Carolus Magnus sicut armis, ita et religione pollens, hoc anno (ut auctor est Sigebertus) ex Patribus colligi fecit lectiones suis quasque temporibus recitandas : ait enim : « Carolus imperator per manum Pauli diaconi decerpens optima quæque de scriptis Catholicorum Patrum, lectiones unicuique festivitati convenientes per circulum anni in Ecclesia legendas compilari fecit ». Hæc ipse. Sed etiam ad hæc ipsa spectat quod Eginhardus, qui fuit illi a secretis, in Vita ipsius Caroli hæc ait : « Legendi atque psallendi disciplinam diligentissime emendavit ; erat enim utriusque admodum eruditus, quanquam ipse nec publice legeret, nec nisi submisse et in commune cantaret ». Fecit et aliam iisdem ferme temporibus collectionem idem Carolus ad componendos bonos mores regularium personarum, de qua est mentio in Capitularibus ejusdem Caroli imperatoris verbis istis [1] :

4. « Quia vero canonica professio a multis partim ignorantia, partim desidia dehonestabatur ; operæ pretium duximus, Deo annuente, apud sacrum conventum ex dictis sanctorum Patrum, velut ex diversis pratis quosdam vernantes flosculos carpendo, in unam regulam canonicorum et canonicarum congerere, et canonicis vel sanctimonialibus

[1] Capitul. l. 1. c. 85.

servandam contradere, ut per eam canonicus ordo absque ambiguitate possit servari. Et quoniam illam sacer conventus ita etiam laudibus extulit, ut usque ad unum iota observandam perccnseret : statuimus, ut ab omnibus in eadem professione degentibus indubitanter teneatur, et modis omnibus sive a canonicis, sive a sanctimonialibus canonice degentibus deinceps observetur». Hæc Carolus. Quibus et intelligis quomodo gerere se soleret in promulgandis legibus Ecclesiæ profuturis : nimirum ut nihil ageret episcopis inconsultis, eisdemque in Conciliis congregatis, quibus et porrigere soleret, quæ cuperet observari, ut antequam in publicum ederentur, ab ipsis episcopis probarentur : sed et si res gravior esset, ipsum consulerent Romanum Pontificem, cujus auctoritatem tanti faciebat, ut etiam partitionem regni in filios factam confirmari atque subscribi voluerit ejusdem manu Pontificis, ut suo loco superius dictum est.

5. *Aquitania per Ludovicum, Italia per Pipinum recreantur.* — Interea Ludovicus Caroli filius, cui a patre anno superiori Aquitaniæ regnum est traditum, illuc profectus collapsam Christianam disciplinam restituere laboravit; erectisque in ea provincia pluribus monasteriis, reddidit eam spiritualium aquarum irriguo tanquam alterum Dei paradisum. De his enim hæc hujus sæculi scriptor accuratissimus ista habet[1] : « Et regis quidem ab ineunte ætate, sed tunc quam maxime circa divinum cultum et sanctæ Ecclesiæ exaltationem piissimus incitabatur animus; ita ut non modo regem, sed ipsius opera potius eum vociferarentur sacerdotem.

« Nam totius Aquitaniæ qui videbatur clerus, antequam ei crederetur (utpote sub tyrannis agens), magis equitationi, bellicæ exercitationi, missilium librationi, quam divino cultui operam dare noverat : regis autem studio, undecumque adductis magistris, tam legendi, quam cantandi studium, necnon divinarum et mundanarum intelligentia litterarum citius quam credi poterat coaluit. Præcipue tamen affectu illorum ducebatur, qui sua pro Domini amore cuncta relinquentes, contemplativæ curabant fieri participes vitæ. Nam antequam Aquitania sub eo regnaret, collapsus erat in ea hujuscemodi ordo. At sub eo adeo coaluit, ut etiam ipse avi fraternum Carolomanni imitari gestiens memorabile exemplum, ipse quoque theoricæ comprehendere niteretur culmina vitæ. Sed hujus voti ne compos fieret, obicem se præbuit refragatio patris, vel potius divinæ nutus voluntatis, quæ tantæ pietatis virum noluit sub suæ cura solius salutis delitescere, sed potius per eum et sub eo multorum salutem adolescere.

6. « Et quidem multa, ut dictum est, ab eo sunt in ejus ditione reparata, imo ædificata monasteria, sed præcipue hæc, monasterium sancti Philiberti, monasterium sancti Florentii, monasterium Karoffi, monasterium Concas, monasterium sancti Maxentii, monasterium Menatæ, monasterium S. Magniloci, monasterium Musciacum, monasterium S. Sabini, monasterium Masciacum, monasterium Nobiliacum, monasterium S. Theotfridi, monasterium S. Pascentii, monasterium Dosoræ, monasterium Solemniacum, monasterium Puellare S. Mariæ, monasterium Puellare S. Radegundis, monasterium de Vera, monasterium de Utera in pago Tolosano, monasterium Vadala in Septimania, monasterium Anianæ, monasterium Galiinæ, monasterium S. Laurentii, monasterium S. Mariæ, quod dicitur Nirubide, monasterium Caunas, et cætera plurima, quibus veluti quibusdam lychnis totum decoratur Aquitaniæ regnum. Hoc ejus exemplum non modo episcoporum multi, sed et laicorum quamplurimi æmulati collapsa restaurabant, et nova certabant monasteria instituere, quod cernere oculis est. In tantam denique respublica felicitatem Aquitanici profecerat regni, ut proficiscente quolibet rege, vel in palatio residente, vix aliquis reperiretur se conquerens aliquid injuste perpessum. Tribus enim diebus rex per singulas hebdomadas rei judiciariæ intererat, etc. »

7. Sed et Italia sub Pipino rege optime per sanctum Adelhardum abbatem disposita est, quam anno superiori Pipinus a Carolo Magno in partem acceperat : ita quidem testatur Paschasius[1] Ratbertus hujus et ipse temporis scriptor, qui et de Leone papa cum Romæ excipiente ista testatur : « Adelhardus ubi a domino Leone tunc temporis Apostolico tanto familiaritatis officio est susceptus, ut neminem constiterit Francorum antea suscepisse. Unde nostrorum quidam narrant, sibi jocoso dixisse animo : France, inquit, sciendo scias, quia si te aliud invenero, quam te credo, non ultra necesse est Francorum aliquem huc venire, cui credere debeam ». Hæc ipse.

[1] Aimoin. l. v. c. 8.

[1] Apud Sur. die II Jan. tom. I.

Anno periodi Græco-Romanæ 6300.— Anno Æræ Hispan. 845. —Anno Hegiræ 192, inchoato die 6 Novemb., Fer. 7.— Jesu Christi 807. — Leonis III papæ 13. — Caroli imp. 8. Nicephori imp. 6.

1. *Rhodus a Saracenis devastata.* — Ad num. 1 et 2. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCC, qui kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatur, ait : « Hoc anno mense Decembri, Indictione prima, Aaron Arabum dux (id est, califa) Chumid cum valida classe adversus Rhodum instruxit. Is ex improviso navigatione suscepta, Rhodum appellens ingentem prædæ copiam ex ea abegit, arce sola vastitatis immuni servata. At certe redeuntem sanctus et mirandorum opifex Nicolaus manifesta ultione exagitavit. Myra etenim occupata, cum sacram ejus urnam confringere tentaret, et in vicinam ex errore vim et ictus inferret, extemplo immanis ventorum procella, marinorum fluctuum impetui tonitruum fulgurumque promiscua tempestas adeo classem jactavit, ut pleræque naves conquassatæ submergerentur, ipseque Dei hostis Chumid sancti virtutem expertus, vix ac præter spem eam potuit effugere.

2. *Infame conjugium Stauracii imp.* — « Mensis autem Decembris die vicesimo Nicephorus Stauricio filio uxorem copulaturus, virginum Romanæ ditionis accurata disquisitione præmissa, Theophanem Atheniensem beatæ Irenes affinem viro, cum quo frequentius decubuerat, desponsatam, et ab eo sejunctam infelici Stauracio locavit : ut qui leges omnes violare solitus erat, etiam in hoc transgrederetur impudenter. Duas autem alias puellas istam forma longe superantes, quas una cum ea delegerat, in ipsis nuptiarum solemnibus diebus palam non sine hominum risu vir exsecrandus constupravit ».

3. *Conjuratio adversus Nicephorum imp.* — Quæ sequuntur pertinent ad an. DCCCVIII : « Cæterum mense Februario proceres haud pauci conspirationem in eum machinati Arsaberem quæstorem et patricium virum religiosum et eruditum designaverunt imperatorem. Ubi Nicephorus dolis adversus alios parandis exercitatissimus insidias habuit detectas, Arsaberem verberibus cæsum et capillitio damnatum, inter monachos reliquum vitæ acturum in Bithyniam relegavit ; cæteros plagis impositis, exiliis et facultatum proscriptionibus, non sæcularis modo convictus proceres, sed et sanctos episcopos monachosque, necnon ipsos magnæ Ecclesiæ syncellum, sacellarium et chartophylacem viros spectabiles omnique veneratione dignos supposuit ». Ita Theophanes.

4. *Haron Saracenorum califa ad Carolum imp. munera mittit.* — Ad num. 3 et 4. Eginhardus in Annal. hæc habet : « Radbertus legatus imperatoris, qui de Oriente revertebatur, defunctus est : et legatus regis Persarum nomine Abdella cum monachis de Jerusalem, qui legatione Thomæ patriarchæ fungebantur (quorum nomina fuere Georgius et Felix) ad imperatorem pervenerunt, munera deferentes, quæ prædictus rex imperatori miserat : videlicet papilionem et tentoria atrii miræ magnitudinis et pulchritudinis : erant enim omnia byssina, tam tentoria, quam et funes eorum, diversis tincta coloribus. Fuerunt prælerea munera præfati regis, pallia serica multa et pretiosa, et odores atque unguenta et balsamum, necnon et horologium ex aurichalco, arte mechanica mirifice compositum : in quo XII horarum cursus ad clepsydram vertebatur, cum totidem æreis pilulis quæ ad completionem horarum decidebant, et casu suo subjectum sibi cymbalum tinnire faciebant : additis in eodem ejusdem numeri equitibus, qui per XII fenestras completis horis exibant, et impulsu egressionis suæ totidem fenestras, quæ prius apertæ erant, claudebant : necnon et alia multa erant in ipso horologio, quæ nunc enumerare longum est. Fuerunt præterea inter prædicta munera, candelabra duo ex aurichalco miræ magnitudinis et proceritatis : quæ in Aquensi palatio ad imperatorem delata sunt. Imperator legatum et monachos per aliquantum tempus secum retinens in Italiam direxit, atque eos tempus navigationis exspectare jussit ». Idem habent alii annalistæ, qui regis Persarum nomine intelligunt *Haronem* seu *Aaronem* Saracenorum califam in Perside morantem. *Thomas* proximus successor fuit Georgii in patriarchatum Hierosolymitanum, ut supra diximus adversus Papebrocium, qui Fortunatum patriarcham Gradensem Georgium excepisse putavit.

5. *Saraceni in Corsica et in Sardinia victi.* — Subdit Eginhardus : « Eodemque anno Burchardum comitem stabuli sui cum classe misit in Cor-

sicam, ut eam a Mauris, qui superioribus annis illuc prædatum venire consueverant, defenderet. Qui juxta consuetudinem suam de Hispania egressi, primo ad Sardiniam appulsi sunt : ibique cum Sardis prœlio commisso, et multis suorum amissis (nam tria millia ibi cecidisse perhibentur) in Corsicam recto cursu pervenerunt. Ibi iterum in quodam portu ejusdem insulæ, cum classe cui Burchardus præerat, prœlio decertaverunt : victique ac fugati sunt, amissis XIII navibus et plurimis suorum interfectis. Adeo illo anno in omnibus locis adversa fortuna fatigati sunt, ut ipsi sibi hoc accidisse testati sint, eo quod anno superiore contra omnem justitiam de Patalaria insula LX monachos adsportatos in Hispania vendiderunt. Quorum aliqui per liberalitatem imperatoris, iterum ad sua loca reversi sunt.

6. *Pax Francos inter et Venetos sancita.* — « Nicetas patricius, qui cum classe Constantinopolitana sedebat in Venetia, pace facta cum Pippino rege, et induciis usque ad mensem Augusti constitutis, statione soluta, Constantinopolim regressus est. Hoc anno imperator Pascha Aquisgrani celebravit, necnon et Natalem Domini ». Juxta hæc ultima verba videtur Eginhardus annum auspicari a kalend. Januarii, cum Natalem Domini in hujus anni fine memoret. Sed quia mortem Hadriani papæ et coronationem Caroli Magni, quæ utraque contigit die Nativitatis Christi, alligat cum annis DCCXCVI et DCCCI, non dubito, quin a Natali Domini annum incipiat, non vero a Paschate, ut Cointius contendit, quam opinionem plane evertit, quod antea Eginhardus habet : « Hoc anno pridie kal. Febr. fuit luna XVII, quando stella Jovis quasi per eam transire visa est : et III idus Febr. eclipsis solis stante utroque sidere in XXV parte Aquarii. Iterum IV kal. Martii fuit eclipsis lunæ : et apparuerunt acies eadem nocte miræ magnitudinis ; et sol stetit in XI parte Piscium, et luna in XI parte Virginis. Nam et stella Mercurii XVI kalend. April. visa est in sole, quasi parva macula nigra paululum superius medio centro ejusdem sideris, quæ a nobis octo dies conspicitur : sed quando primum intravit, vel exivit, nubibus impedientibus minime notare potuimus ». Easdem eclipses cum præsenti anno, quo eas accidisse calculus mathematicus demonstrat, copulant Regino in Chronico, ac annalistæ Metensis et Bertinianus, quos ideo certum videtur, annum a Paschate non exordiri, ut aliqui viri doctissimi autumarunt. At quomodo dici potest Eginhardum annum a Paschate incipere, cum mortem Caroli M., quæ mense Januario anni DCCCXIV contigit, cum eodem etiam Christi anno alliget.

7. *Paulus diaconus colligit Homiliarium.* — Supersunt Caroli Magni litteræ, in quibus præter utriusque testamenti recognitionem, commendatur etiam *Homiliarium,* quod ejus jussu Paulus diaconus monachus tum Casinensis collegit, ut *per totius anni circulum congruenter cuique festivitati distincte et absque vitiis lectiones* essent. Baronius anno DCCLXXVIII, num. 22 et seq. Epigrammata de recognitione ac emendatione totius divinæ Scripturæ ab Alcuino elaborata valde laudat, nec desunt, qui Homiliarii etiam Alcuinum auctorem faciant. Verum recte illud Baronius Sigebertum in lib. de Script. Eccles. c. 81 secutus adjudicat Paulo diacono ; perperam tamen id ad hæc tempora refert ; Alcuinus enim qui ante triennium obiit, Paulo diacono superstes fuit. In laudatis Caroli Magni litteris anno DCDLXXXII Spiræ typis datis, et postea a Mabillonio tom. I Analect. a Cointio anno DCCXCVII, num. 38, aliisque Carolus dicit : « Id opus Paulo diacono familiari nostro elimandum injunximus, scilicet ut studiose Catholicorum Patrum dicta percurrens, veluti florentissimis eorum pratis certos quosque flosculos legeret, et in unum quæque essent utilia, quasi sertum aptaret. Qui nostræ celsitudini devote parere desiderans, tractatus atque sermones et homilias diversorum Catholicorum Patrum perlegens, et optima quæque decerpens, in duobus voluminibus per totius anni circulum congruenter cuique festivitati distincte et absque vitiis nobis obtulit lectiones ». Jam scripserat Carolus se reperisse lectiones ad nocturnale officium compilatas esse sine auctorum suorum nominibus, et *solœcismos* in eis perstrepere. Præterea eas litteras ante annum Christi DCCC, ad quem Paulus non videtur pervenisse, a se scriptas esse his verbis ostendit : « Karlus Dei fretus auxilio rex Francorum et Longobardorum ac patricius Romanorum, religiosis lectoribus nostræ ditioni subjectis », ubi se regem Francorum, non vero imperatorem dicit. Mabillonius loco laudato notat insertas fuisse in illud Homiliarium homilias quasdam a posteris, nempe Herici monachi Autisiodorensis, quem mortuo Paulo floruisse constat, regnante Carolo Calvo ; imo additæ sunt etiam homiliæ Haymonis episcopi Alsbertadiensis, qui post Pauli diaconi mortem floruit, ex quibus colligere est, Pauli collectioni variis temporibus additiones factas esse. Denique cum auctor Vitæ Alcuini fere æqualis tradat : « Collegit multis de Patrum operibus homiliarum duo volumina », Cointius laudatus recte suspicatur, Alcuinum Paulo superstitem, opus Pauli post ejus mortem recognovisse ac auxisse.

8. *Capitulare hoc anno datum.* — Baluzius tom. I Capitul. Reg. Franc. edidit Capitulare hoc anno emissum, quod eruit ex veteri Codice Ms. sancti Vincentii Metensis, cujus titulus est : « Iste Capitulus fuit datus in anno septimo ad Aquis-Palatium ». Tum : « Memoratorium qualiter ordinavimus, propter famis inopiam, ut de ultra Sequanæ omnes exercitare debeant ». Continet illud Capitula septem ibidem legenda.

9. *Leo papa apud Carolum queritur.* — Hoc anno Leo III apud Carolum questus est, quod ab ejus missis, qui justitiam facturi credebantur, damnum potius accepisset, ut videre est in Epistola ejus ad Carolum data, quæ ordine XII est tom. VII Concil.

In ea dicit Pontifex se ad eum misisse oratores suos, Joannem reverendissimum episcopum et Basilium religiosum hegumenum, subjungitque: « Misit pia serenitas vestra missos suos, ut justitiam nobis facere debuissent, sed magis damnum quam profectum nobis fecerunt. Verumtamen missos vestros, qui ad nos venerunt, interrogare dignemini, et ipsi viva voce insinuare possunt ea, quæ in nostris hominibus audierunt vel viderunt peracta. Sed et præsens Joannes episcopus missus noster per singula vestræ potest innotescere imperiali potentiæ, quia omnia, quidquid per vestrum pium ac legale judicium de causa videlicet palatii Ravennatis recollectamus, unde et jussistis, ut nullus quilibet homo imposterum conquassare aut in judicio promovere præsumeret, tam de vulgaria, quam etiam de mansis, quos per vestrum dispositum Herminus fidelis vester nobis reconsignavit, omnia cum casis, vineis, seu laboribus atque peculiis abstulerunt, et nihil exinde nobis remansit. Quamobrem quæsumus vestram imperialem clementiam, ut sic de vestra a Deo accepta donatione, quam prædicto Dei Apostolo obtulistis, peragere debeatis, quatenus in nulla minuatur parte, etc. »

10. *Iterum apud eumdem queritur.* — Aliam, quæ in eodem tomo VII Concil. ordine III est, Epistolam ad Carolum dedit Leo post prædictorum legatorum reditum, ex quibus intelligimus non defuisse malignos homines, qui semina rixarum inter utrumque spargere conarentur. Ait Pontifex legatos suos sibi ejus litteras reddidisse, additque: « Continebatur in sexto capitulo, quod missos invenire non valetis, qui nobis placeant: de qua re valde tristatur vestra serenitas, et nullus de ipsis, qui jam ad nos fuit directus, per suam voluntatem amplius missus erit, excepto quod obedientiam vestram voluntarie unusquisque adimplere cupit, et non solum missi vestri timent vestram portare legationem ad nostram pusillitatem, verum etiam alii jam non sunt ausi quærere a vobis auxilium, quia nullus est, qui vestram quæsivit clementiam, ut dicunt, qui postmodum ad plenam potuisset pervenire gratiam nostram, et quia plures directos habuistis missos fideles, ex quibus jam alii mortui sunt, et ipsi blasphemati fuere, et de ipsis qui vivunt nullus jam sine blasphemia esse videtur. Unde nobis, fili dulcissime, quid agendum est, nisi preces pro his qui talia verba mentiti sunt, ad Dominum fundamus? Sicut scriptum est: Orate pro inimicis vestris. Credat enim nobis vestra serenitas, quia ea, quæ ad animæ vestræ salutem cognoverimus, nullo modo taceamus; et si ante tacuimus, nunc autem non cessamus, sive de bonis, sive de malis, vestræ intimare potentiæ. Nam qui per mendacium et malas machinationes vult filium separare a matre, judicium habebit cum ipso clavigero regni cælorum beato Petro Apostolo ». Paulo post: « De autem accuratoribus missorum vestrorum, de quibus nobis emisistis, ut aut in nostram, aut in vestram præsentiam ad discutiendum veniant, si placet pietati vestræ, missum vestrum dirigite absque illis, qui omnia liquidius inquirat, et vestræ imperiali potentiæ fideliter nuntiet, quid et quomodo istis in partibus egerint, qualem profectum exinde sancta Dei Ecclesia mater vestra habeat. Verumtamen omnia in vestro committimus sagacissimo arbitrio, etc. »

11. *Synodus Salisburgiensis.* — Hoc anno celebratum est *Salisburgiense* Concilium, in quo de ratione decimarum potissimum disputatum, Decretumque factum, de illis quadrifariam, more institutoque majorum, dividendis. Actorum summam Brunnerus lib. 6 Rer. Boicarum n. 4, sic descripsit: « Cum se congregasset Synodus episcoporum, abbatum, cæterorumque clericorum Bajoariæ provinciæ ad metropolim Saltzburgensem, et ibidem non pauca utilitatis suæ pertractassent, moverunt iidem episcopi, Arno archiepiscopus, Atto, Adalwinus, Emricus, Hatto, quæstionem de decima fidelium populorum, quæ affertur ad Ecclesias; lectis inde capitulis ex canonum auctoritate, quid inde agi debuisset, invenerunt quatuor portiones fieri, unam episcopo, alteram clericis, tertiam pauperibus, quartam fabricis Ecclesiæ. Tum consenserunt ibi cuncti abbates, qui præsentes aderant huic decreto, secundum canones, et reddiderunt portiones episcoporum episcopis, quæ illos contigissent, id est, Meginhart, Urolf, Joannes, Wolfdrego, Wolfganhart, Kerich, Hepfido, et cæteri, unusquisque suo episcopo, ea ratione, ut ulterius exinde nulla inter illos discordia deinceps semper maneret. Act. VII kal. Febr. an. VII, imperante Karulo glorioso Augusto, post consulatum ejus ». Ubi annus VII refertur ad consulatum ejus, alioqui dicendum fuisset anno VII imperii ejus post consulatum ejus septimo. *Arno* primus Salisburgensis archiepiscopus fuit, *Atto* quintus episcopus Frisingensis, *Adalwinus* quintus episcopus Ratisponensis, *Emricus* sive Einricus Sabionensis episcopus quintus, qui *Alimo* successit anno incerto, ideoque poeta incertus, qui versus composuit de ordine comprovincialium pontificum, episcopos omnes, qui quando opusculum suum composuit in vivis erant, non nominavit. Catalogum enim episcoporum Sabionensium duobus his versibus claudit:

Præsul Alimus erat meritis, qui et dogmate quartus.
Quintus honore sedet ill. fultus eodem.

Catalogum etiam episcoporum Pataviensium sic terminat:

Nuper Waldricus felix vir in ordine sextus.
Nunc sedet ANTISTES magnus ill. sedis honorem.

Et tamen liquet ex hoc Concilio Salisburgiensi *Emricum* seu *Einricum* hoc tempore *Alimo* successisse, et ex infra dicendis patebit, *Reginarium*, seu *Reginerium* episcopum Pataviensem anno DCCCXXIX litem movisse *Adelramo* archiepiscopo Salisbur-

giensi ob regiones quasdam, quas ad suum episcopatum pertinere contendebat. Porro hæ litteræ *ill.* alias ponebantur loco nominis proprii, uti hodie littera N. *Hatto* episcopus erat Laureacensis, ut interpretatur Aventinus lib. 4 Annal. Boiorum p. 210, ubi hujus Concilii summarium recitat. Cointius quidem hoc anno num. 26 scribit, *Hattonem* ad Pataviensem episcopatum promotum esse anno DCCXCVIII, quo existimat metropolitanam dignitatem Salisburgiensem Ecclesiam recuperasse. Verum versus laudati, quo tempore Cointius scribebat, e tenebris nondum emerserant, ipseque *Rudbertum* anno DCXXIII e vivis excessisse existimabat; cum tamen Rudberti mors in an. DCCXVIII inciderit, et Salisburgiensis Ecclesia ante annum DCCXCVIII metropolitana non fuerit. Eo itaque anno *Waldrico* sexto episcopo Pataviensi et Laureacensi archiepiscopo demortuo, archiepiscopatus ad Ecclesiam Salisburgiensem translatus fuit, incertumque, an Pataviensis a Laureacensi tunc divisus fuerit.

12. *Moritur S. Suibertus episc. Verdensis.* — Bollandus ad diem XXX mensis Martii loquens de *sancto Pattone* episcopo Verdensi in Saxonia inferiori, hæc verba refert ex Chronico Verdensi, quod servabatur in archivo loci illius: « Anno Incarnat. Domini DCCLXXXVI, fundata est et instituta sedes cathedralis hujus Ecclesiæ Verdensis a glorioso D. Carolo Magno, anno regni sui XIX, præsidente sanctæ Romanæ Ecclesiæ Hadriano papa I, Moguntinæ Ecclesiæ Lullone, et subdita est civitas et commissa beato viro Suiberto hujus loci primo episcopo..... præfuit sedi Verdensi viginti et uno annis: Cælitum auxit numerum anno DCCCVII ». Hæc sunt prima verba illius Chronici, quod cujus antiquitatis sit non dicit Bollandus. Porro non confundendus *sanctus Suibertus* primus episcopus Verdæ ad fluvium Aleram positæ cum sancto Suiberto Frisonum Apostolo, qui vivere desiit anno DCCXIII, et apud Cæsaris-Verdam ad Rhenum in episcopatu Coloniensi sepultus est, ut suo loco ostendimus. Pace Monasteriensi nostra ætate sancita, episcopatus Verdensis suppressus, et civitate Suecis tradita sanctorum reliquiæ alio translatæ.

LEONIS III ANNUS 13. — CHRISTI 808.

1. *Theodori aliorumque nolentium communicare cum Nicephoro patriarcha ob restitutionem Josephi causa et disceptatio.* — Redemptoris agitur annus octingentesimus octavus prima inchoata Indictione, quo Joseph archiepiscopus Thessalonicensis, et Theodorus Studita ejus frater, atque S. Plato cum suis monachis detecti non communicare cum patriarcha asserentes se non communicaturos fore cum eo, nisi ejecto Josepho œconomo, qui coronaverat Theodotem pellicem, quam superinduxerat Constantinus, magnam sustinuere persecutionem: qua de causa magnæ sunt excitatæ turbæ in Ecclesia Constantinopolitana.

De his dicturi, primum omnium, per quem res detecta et in lucem prodita sit, dicendum: mox vero de causa ipsa erit agendum, num justa fuerit propter quam sanctissimi viri isti se a communicatione separaverint patriarchæ et aliorum, qui Josephum œconomum recepissent. De quibus singulis et aliis dicendum cum sit, recitandæ erunt ipsius Theodori, quæ ad rem pertinent, tunc scriptæ ad diversos Epistolæ, quas nunquam hactenus latinitas novit, sed nunc primum ex Codice Columnensis bibliothecæ acceptæ, atque latinitate donatæ sunt opera et diligentia Sirmundi Parisiensis societatis Jesu professoris, cui tu, lector, sicut et ego, ob tantum elargitum munus bene preceris.

2. Qui primus rem occultam in apertum deduxit atque tumultuari cœpit, fuit logotheta Dromi, nobilis magistratus, qui considerans episcopum Thessalonicensem morantem Constantinopoli plurimis diebus festis abstinuisse ab Ecclesia, in quam conveniebat patriarcha cum reliquo clero et populo, causam rogans invenit, se a patriarchæ abhorrere communione, propterea quod ipse cum Josepho illo communicaret in sacris, qui coronarat Constantini adulteram. Sic igitur re jam in apertum deducta, quod non esset amplius tempus dissimulandi, Theodorus ipse monuit monachos

suos monasterii Saccundionis, hanc ad eos scribens Epistolam, qua rei gestæ seriem texuit. Sic enim se habet [1] :

« Fratribus, qui sunt in Saccundione.

« Quandiu tempus fuit dissimulandi et occultandi consilium non communicandi cum Josepho œconomo, fecimus id studiose, filii ac fratres, non metu correpti, quamvis peccatores simus, sed dispensatorie condescendentes imitantesque quodammodo sanctos Patres nostros, quatenus et illi opportuno tempore et id observantes, subduxerunt seipsos tentationibus ; partim quidem, ut infirmioribus et vexantibus parcerent, partim ut aliquantulum remittentes, gubernatorum more, scopum suum postmodum attingerent. Postquam vero nunc Deo sic visum est, ut in apertum res prodiret, scribimus et ipsi. Quomodo autem? per logothetæ Dromi interrogationem et archiepiscopi (Thessalonicæ) responsionem.

3. « Sic enim ille : Cur hactenus, inquit, nobiscum non communicas, nec cum patriarcha, cum tot dies festi præterierint? Dic causam confidenter. Et confessus est et non negavit. Neque adversus pios imperatores nostros quicquam habeo, neque adversus patriarcham, sed adversus œconomum, qui adulterum coronavit, ideoque depositus est sacris canonibus. Ad hæc logotheta : Pii imperatores nostri te opus non habent, nec Thessalonicæ, nec alibi. Post hæc verba nec responsum amplius datum est, nec interrogatio alia proposita, cum elapsi sint dies tredecim, nisi quod litteras misimus ad dominum Simeonem, quas istis inseruimus, ut totius rei naturam cognoscatis. Pervenit autem res ad patriarchæ aures et totius ferme civitatis. Et sunt sane multi, qui nobiscum affligantur et consentiant, sed nocturni Dei cultores, qui in sole libertatem ostendere non possint. Nos vero, filii et fratres, fiducia in Deum nixi et veritatis fundamento, ipsoque adeo præterito, et palam agnito justitiæ eventu, in iis, quæ mundus vidit circa adulterum ejusque adjutores, immobiles in mandato paternisque canonibus insistamus, nec prodamus pietatem, neque adeo destruamus quæ per exilii constantiam recte ædificavimus, ne legis prævaricatores videamur. Divinæ autem legi innixi vincamus, ut ante vicimus, omnia optantes, omnia sustinentes, si permiserit Deus, potius quam ut illius eorumque qui cum eo sacrificant, communionem attingamus, quoad privetur depositus ministerio.

4. « Multa igitur blaterabunt homines, illudentque et irridebunt ; quodque gravius est, ex iis, qui ejusdem sunt habitus, ordinis ejusdem, et qui amici esse videntur, non pauci. Sed novum nihil. Scriptum est [2] : Inimici hominis domestici ejus. Et si lenocinati sunt, servieruntque adulterinis nuptiis, una ederunt, una biberunt, et calamum tinxerunt in exilium nostrum. Sed Dominus, qui tum exsurrexit in ultionem legis suæ, et adulteri quidem regnum cæcitate perfregit, socios autem ignominia perfudit, sicut sacerdotes Baal ; nos denique humiles præter spem ad monasterium nostrum reduxit. Ipse idem nunc adest : ipse quamvis ad breve spatium permiserit iterum nefariam conjunctionem ; attamen rursus improbare dignatus est lætitiam adulteros copulantium et amantium Nazaræorum, per æquissimum judicium piorum imperatorum nostrorum, qui reddiderunt post mortem adulterum legitimæ conjugi suæ, adulteram appellantes eam, quæ mœchata fuerat, et prolem ejus adulterinam exhæredem relinquentes, tanquam illegitimam et injustam, ut ipsimet affirmarunt, me audiente, juxta leges Romanas.

5. « Et tamen qui scelus patrarunt non se abdunt, nec latebras quærit, qui in sacris precibus in conjugum coronatione usitatis adversus sanctum Spiritum blasphemavit, sed insiliit felis instar in Ecclesiam Dei : rursum incipit sacra polluere, et iniquitatem justitiam esse probare nititur, et quod dici solet, ipsum ostendere præcursore ac Baptista sanctiorem. Cum tamen reprehenderit ille Herodis adulterium, et pro veritate mortem oppetierit ; hic secundum Herodem adulterio patefactum et coronavit et amplexus est usque ad mortem, non quidem verbis, sed factis ipsis loquens et dicens, errasse Joannem præcursorem, qui injuste et inepte arguerit, mortuusque sit. Quid autem Joannem dico maximum omnium sanctorum? Christo ipsi (quod temerarium est dictu) contradixit repugnavitque impio ore suo. Nam cum adulterum vocet Christus eum, qui legitimam uxorem dimittit ; adulteriumque peccatum sit gravissimum homicidæ par, masculorumque et brutorum concubitori, venefico et idololatræ, ut docet canon divini Basilii : hic illum ad altare ducens, in totius populi corona impias illas contra Spiritum sanctum voces edere ausus est : considerate quam horrendas et absurdas (videlicet ex Rituali libro in hunc modum) :

6. « Tu Domine, mitte manum tuam ex sancto habitaculo tuo, et conjunge famulo tuo famulam tuam, connecte illos in mutuam concordiam : uni eos in carnem unam, quos tibi placuit inter se copulari : honorabiles nuptias redde, immaculatum eorum thorum custodi, sine macula ipsorum contubernium permanere concede in puro corde.

« Non exhorruistis hæc audientes? Quantam censetis Spiritus sancti indignationem fuisse ob hujusmodi blasphemiam? quam graviter una succensuisse angelos sanctos? Aut quomodo non statim velut Dathan et Abiron assumpsit dehiscens terra mendacii promulgatorem? qui tenebras lucem dicit, et Christum in contrarias sententias pertrahere conatur. Prorsus enim quæcumque enuntiat sacerdos, eadem Deus confirmare ac rata habere se profitetur, juxta magnum Dionysium. Attamen qui flagitium hoc commisit, exemplum subditis ad improbitatis imitationem præbuit, ut res ipsa docet ; quin etiam procul positis principi-

[1] Theod. Ep. XXXI. Cod. Column. — [2] Matth. X.

bus et ducibus, sicut imitando jam factum est in Longobardia et Gothia ejus confinibus : neque enim apud Gentiles tale quid perpetratur. Et non erubescit miser, sed sacrificat (sicut dictum est) profanus : et eos, qui ipsum merito aversantur, relegare conatur. Dominus autem adjutor eorum, qui pro ejus mandato decertant ; qui inflectet corda piorum imperatorum nostrorum, ut vindices se præbeant Ecclesiæ suæ, quemadmodum in adultero : ejicique hunc placeat sacro ministerio, prout expedit sanctissimo patriarchæ totique Ecclesiæ Catholicæ.

7. « Quamobrem, confidite, filii ac fratres, ut ne terreamini, nec succumbite : tempus confessionis, tempus resistentiæ, tempus certaminum fortasse aliarumque afflictionum, sed et coronarum et gloriæ cœlestis ; ait enim [1] : Glorificantes me glorificabo, et qui contemnit me, erit ignobilis. Et : Beati qui non declinant a mandatis ejus. Ideo gaudete et exultate, quoniam merces vobis, cum sustinueritis, multa est in cælis : operibus vestris intenti estote. Pro imperatoribus vestris orate : pro patriarcha, ut ejiciatur Joseph : pro pace Ecclesiæ, ambulantes in via immaculata, in mandatis ejus volentes nimis ; in omni honesta et canonica conversatione ; quoad aliquid amplius audiatis, aut a nobis significetur. Christus sit vobiscum : Deipara protegens vos : Præcursor et theologus custodientes vos : Sancti omnes precibus patris mei ac patris vestri. Omnes saluto nominatim. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis, filii dilecti ». Hactenus ad suos monachos monasterii S. Platonis Theodorus.

8. Jam vero antequam his alligatas litteras (ut testatur) ad Simeonem inspiciamus, nobis præstandum, quod polliciti sumus, inspicere scilicet an in Theodoro atque suis causa justa fuerit, ut se subducerent vitarentque communicare cum patriarcha in sacris solemnibus coram populo in magna Ecclesia : nam privatim in monasterio se ejus retinuisse communicationem, ut in missis ejus nomen recitare nunquam prætermiserit, sæpe ipse suis litteris professus est. Magna sane de his concertatio fuit, usque adeo ut complures atque potissimum ipse patriarcha jactaret tam Theodorum, quam reliquos ipsum sequentes esse schismaticos, quod absque digna causa sese a communione ipsorum subduxissent, sicque Ecclesiam scidissent : cum tamen non destiterit ipse Theodorus suam ornare defensionem apud omnes id expetentes. Ista ut tu intelligas, primum omnium illud accipe, non in eo quæstionem atque controversiam versatam esse, num delinquenti, in gravissimum quemvis errorem lapso, ab Ecclesia juste dejecto, digne pœnitenti aperienda esset Ecclesia, et in sacerdotii gradum, ex quo ejectus fuerat, esset ipse recipiendus. Ista quidem in dubitationem minime deduci potuerunt, num lapsus ab Ecclesia ejectus possit per pœnitentiam in Ecclesiam revocari. Non enim adeo vecors Theodorus vir doctissimus fuit, ut id fieri posse negaret, ut hujus rei gratia se a patriarchæ communione subduceret, licet de restitutione illius in pristinum sacerdotii gradum, a quo exciderat juste privatus, dubitari aliquo modo potuisset.

9. Sed res erat hujusmodi : quod nulla prævia pœnitentia, scelerisque admissi detestatione et deploratione idem Josephus œconomus tanquam innocens, nulliusque transgressionis reus fuerat in Ecclesiam admissus et sacerdotio restitutus, eo nimirum prætextu, quod etsi factum illud ab eo perpetratum illicitum esset, tamen per dispensationem licite absque culpa dicerent fieri potuisse ; sicque uti nullius criminis reus Joseph innocens judicatus in communionem admissus fuerit et restitutus in sacerdotium : quod quidem grande piaculum fuit et satis dignum, ut ob eam causam ipse cum suis Theodorus ab eorum communione, qui ista fecerant, se subtraxerit, quod et fecit. Rem plane ita se habuisse, ex ejusdem Theodori Epistola intelliges, quam ad Theoctistum scripsit his verbis [1] :

10. « Theoctisto magistro.

« Quod de nobis pro eximia sua pietate sollicita sit excellentia tua, declarant sane quæ per reverendissimum præpositum significasti : at non minus illa, quæ nunc per fratrem nostrum circa missas relationes et responsa. Et pro hac quidem tanta propensione tua mercedem ille omnino, etiam tacentibus nobis, retribuet, qui omnia in pondere et mensura dividit Deus. Quamnam vero dispensationem, domine, fieri pro parte nostra convenit, majorem ea, qua usi sumus ? qui subduximus nos hactenus, silentium servantes, ego et archiepiscopus (Thessalonicensis videlicet), quoniam tempus est tacendi et tempus loquendi, omnem operam adhibentes, ne in apertum res veniret. Sed judicans judicavit, nec mentitus est qui dixit [2] : Nihil occultum quod non reveletur : ut nobis etiam nolentibus, cum eo statu res essent, non diu aliud quam erant, esse viderentur. Nunc autem dispensatione quoque utentes, duo hæc dicimus : Aut abstineat depositus a munere sacerdotis, et confestim communicamus cum sanctissimo patriarcha, quod quidem expedit in commune : aut si ferendum id non est, manemus et nos in eadem, qua prius, subtractione, hujus rei vindictam Domino relinquentes. Amplius his si quid est : non est, ignosce, dispensationis modus, sed iniquitatis, et divinorum canonum transgressionis crimen.

11. « Dispensationis enim terminus est, ut nosti, neque eorum, quæ constituta sunt, violare quicquam ; neque cum parum aliquid remittere liceat pro tempore ac ratione, ut inde quod re ipsa quæritur, consequare, ad duriora provehi, et

[1] 1. Reg. II.

[1] Theod. Stud. l. I. Ep. XXIV. Cod. Column. — [2] Matth. X.

jacturam facere potiorum. Atque hoc ipsum didicimus inter Apostolos quidem ex Paulo sanctificante et circumcidente Timotheum : inter Patres, ex Magno Basilio Valentis munus acceptante, Deique nudam vocem ad tempus reticente in mentionem Spiritus sancti. Cæterum nec Paulus sanctificare perstitit, nec Basilius Valentis dona capere, Deumque Spiritum sanctum non prædicare; quin ambo contra pro utrisque mortem præoptasse videntur. Ad hunc modum quicumque unquam usus est dispensatione, a recto non aberravit, quin citius assecutus est, quod parumper intermisit, sicut accidere solet gubernatori, clavum nonnihil remittenti propter adversam venti tempestatem. Qui vero aliter progressus est, aberravit a scopo, prævaricationem inducens pro dispensatione. Et exempla omnino multa sunt, quæ scribere supervacaneum est propter nimiam prolixitatem.

« Quod vero a dominatione tua dictum est, in canone Apostolorum de his, qui per pecunias ordinant, vel ordinantur, remissione quadam usum videri Chrysostomum erga sex episcopos, quos deposuit : nihil id discrepare videtur, cum privans illos omni prorsus sacerdotio, solam illis ad altare participationem permiserit. Demus autem discrepare, et remissionem inesse; imitentur hanc, qui volent, nullus prohibebit : os enim est ipse Dei et Apostolorum contubernalis, cujus multa memorantur in hanc diem, et nemo de hac re dissensit. At longe dispar hic ratio. Qui enim mœchum coronavit, quasi absurdi nihil egerit, sacris iterum operatur, neque id in abdito quopiam loco, sed in ipsa Ecclesia Catholica, tanquam egregium exemplum sacerdotibus propositus ». Ista quidem ad significandam illius impœnitentiam. Pergit vero reliquis objectionibus Theodorus occurrere, ista subjiciens :

12. « Quænam vobis Valentiniani ethnica bigamia ? et quis propterea quod illum coronarit, sanctus prædicatur et non injustus ? si tamen coronatus ille fuit, et quis e sanctis, qui tum vivebant, Patribus sancte fecisse Valentinianum prodidit, cum duas uxores duxit, atque ita fieri deinceps oportere ? Multi ergo et alii, quandoquidem velle ipsis lex est, non divina, sed humana et reprehendenda, id fecerunt facientque fortasse, quandiu res stabunt. Sed Dei Ecclesia illæsa permansit, tametsi multis impetita telis, et portæ Inferi prævalere adversus eam non poterunt : nec præter statutos canones agere, aut dicere quicquam sustinet, quamvis multi persæpe pastores insanierint. Quippe qui etiam Synodos magnas ac frequentissimas coegerunt, et Ecclesiam Dei seipsos nuncuparunt, et pro canonibus in specie solliciti fuerunt, cum adversus canones revera concitati fuerunt ». Accidit hoc quidem, cum post sextam Synodum iterum convenientes Orientales episcopi centenos et amplius sanxerunt canones adversus antiquos et usu receptos in Ecclesia canones, ut suo loco diximus. Pergit vero auctor : « Quid ergo mirum si nunc quoque quindecim forsitan congregati hominem per canones duplici ex causa depositum innocentem declararunt absolveruntque ut sacerdotio fungatur ? Synodum ergo facit, domine, non simpliciter congregari episcopos et sacerdotes, quamvis multi sint : Melior enim unus (ait [1]) faciens voluntatem Domini, quam mille prævaricatores, sed in nomine Domini ad disceptationem et observationem canonum, et ad ligandum solvendumque, non quando libet, sed ut veritati congruit et canoni regulæque exactæ discussionis. Aut probabunt, se hoc fecisse qui convenerunt, et nos cum eis adhæremus; aut si non probabunt, ejiciant indignum, ne vitio ipsis vertatur, imputeturque etiam apud posteros. Verbum enim Dei tale non est, ut alligari queat : et potestas episcopis nullatenus data est, ut canonem nullum transgrediantur, sed tantum ut Decreta sequantur, hæreantque cum prioribus. Nescio an aliquid sit, de quo canon nullus editus sit, quodque neglectum fuerit. Extat S. Basilii canon de presbytero, qui jurarat, se propria Ecclesia contentum fore, neque in alia munus oblaturum : et Synodi Carthaginensis de iis, qui ordinant eos, qui deserunt monasteria, nec debere tales sacrificare in alia Ecclesia, præterquam in ea, in qua habent singuli præfecturam : deponi autem eos, qui ordinarunt. Si ergo in his parvis et quæ vulgo nihili æstimantur, qui peccarunt non inulti abibant divino judicio : quanto minus in re præsenti ?

13. « Non licet, domine, non licet nec Ecclesiæ nostræ, nec alteri ulli quicquam præter statutas leges et canones committere : quoniam si hoc detur, inane est Evangelium, incassum canones. Unusquisque episcopatus sui tempore, quando ipsi integrum est cum suis quod lubet facere, novus erit Evangelista, alius Apostolus, alius legislator, sed absit. Mandatum enim habemus ab ipso Apostolo [2], præter id quod accepimus, præter id quod canones sanciunt Synodorum universalium et localium, quæ diversis temporibus fuerint, si quis dogmatizet, aut facere aliquid jubeat, recipiendum non esse, nec censendum illum in sorte sanctorum, ut omittam male ominosum illud, quod Apostolus imprecatur. A vobis igitur, qui extra mundum estis, aliud nihil debetur, quam ea investigare et facere, ex quibus nos etiam simul extollamur, et ad æmulationem provocemur. Et si quidem in his vita ducetur, recte habebit ; sin minus, expedire exules et extorres totum orbem circumire cum omni afflictione et angustia. Adjuvet ergo nos quoad potest Deo chara anima tua, divinorum æmulatrix ». Hactenus ad Theoctistum Theodorus.

Sed videamus eas ad Simeonem scriptas litteras a Theodoro quidem, ut ipse testatur, sed nomine S. Platonis inclusi, ut in earum contextu significatur. Sic enim primo loco positæ se habent [3] :

[1] Eccles. IV. Eccli. XVI. — [2] Gal. I. — [3] Theod. l. I. Ep. XI. Cod. Column.

14. « Simeoni monacho.

« Et antea perspeximus, pater, quis, qualisve fueris erga humilitatem nostram in omnibus adversis, quæ nobis acciderunt, cum lenire ea studeres et dirigere in nostram utilitatem. Et nunc vehementer sollicitum te esse scimus ob fratris in re præsenti professionem. Verum quid faciamus, cum extet Dei mandatum, et Patrum canones arcentes nos a tali communione? Huc adsit velox propensio tua, sincerusque erga Deum et nos peccatores affectus, ut tanquam decumanum quemdam fluctum removeas tentationem, tranquillesque agitationem piorum dominorum nostrorum. Non enim adversus illos nobis sermo est vitatæ communionis, nec causa controversiæ: quin potius honor, veneratio, amor et congressus, prout res exigit; sed adversus illum, qui præter jus fasque omne manifestum ex Domini sententia adulterum coronavit, qui ausus est tanti sceleris adjutor et assertor fieri coram universo mundo, quem Christus ipse deposuit duorum canonum reum, ut alios omittam. Unius quidem, qui nec epulari presbyterum in bigami nuptiis permittit (adulteri enim scribere non est ausus canon) quanto minus coronare? Alterius vero, quoniam qui in crimen aliquod lapsus sit, ac propterea excommunicatus, nisi intra annum pro reconciliatione sua pugnet, amplius admitti ejus vocem non licet. Hic vero, qui novem annos excesserat, insiliit in Ecclesiam. Si igitur hic innocens, multo magis adulter ipse; si vero reus iste peccati, quis de eo ambigat, qui conjunxit et in Spiritum sanctum blasphemavit, quia impurior sit et detestabilior?

15. « Hæc sunt pater, quæ cor nostrum contrahunt et timorem incutiunt. Hanc ob causam quod cum isto non communicarem, nec cum præcedente patriarcha, qui adultero communionem dabat: exclusus ego quidem fui in quo resides loco; præpositus autem et reliqui Thessalonicam relegati. Sed congregavit nos Deus precibus tuis. At nec sic quidem temere nos adjunximus patriarchæ, nisi postquam fassus est recte nos fecisse. Si ergo cum regnaret adulterium et canonum transgressio metu minime dissimulavimus Dei virtute freti: quomodo nunc pio dominante imperio, unius presbyteri causa timidiores erimus, prodemusque cum aperto animæ periculo veritatem? Nequaquam. Sed ferenda nobis potius omnia usque ad mortem, quam ut cum eo communicemus, vel cum iis, qui cum illo sacrificant, quoad privetur, quemadmodum sub priore patriarcha, sacerdotio. Esto œconomus. Cur etiam indigne sacris operatur? Desiit esse presbyter. Quod si hæc illis non placent, qui cum eo sacrificant, videbunt quomodo se gerent: parcant humilitati nostræ, qui non provocamus, nihilque ad hunc usque diem locuti sumus, sed biennio nos toto continuimus, ex quo ingressi sunt, ut pacatius hoc modo viveremus, domini nostri optimi sequestres et arbitri æquitatis, eorum fautores, qui veritatem libere defendunt, et præstanti ore suo sæpe denuntiant. Ferant sacerdotes more sacro; aut persuadebitur illis, aut ipsi persuadebunt; sin horum nihil; sed ne mutire quidem nos ferendum putant; Deus intuetur, quo major est nemo, cujus solius terror est formidabilis, et tribunal illud cui sistemur omnes de omnibus judicandi.

16. « Cæterum oramus bonitatem tuam, et tanquam sacris vestigiis tuis advoluti obsecramus obtestamurque, ut misericordiam nobis impertias, et commune emolumentum tam piis imperatoribus nostris, quam patriarchæ sanctissimo et Ecclesiæ universæ, non huic solum, quæ apud nos est, sed quæ per totum orbem, ut desinat unus, ad gloriam Dei, et non perturbetur ejus Ecclesia. Sin minus; at saltem hoc secundum, ut maneamus nos in eodem statu, quo per decem hos annos. Nam de cæteris, quamvis innumerabiles sint episcopi, sacerdotes et præpositi, qui cum eo communicant: nihil mirandum, quandoquidem iidem ipsi cum adultero consenserunt, et nemo quicquam locutus est. Hæc Deus per nos (licet audax sit dictum) et hortatur et denuntiat, et sicut jubes ». Hactenus Theodorus Platonis nomine, ut apparet, qui cum suis inventus est solus, qui contra improbitatem surgeret ex adverso: tanta boni rectique penuria tunc inerat Ecclesiæ Orientali.

17. Extat ejusdem alia Epistola [1] eodem quoque argumento conscripta, qua fusius adversus canonum perversorem Josephum disserit, æque sancti Platonis titulo. Visum est namque Theodoro senioris nomine, viri sanctitatis fama etiam hostibus reverendi, ista peragere, quo majoris ponderis cædem apud adversarios haberentur. Est ejus Epistolæ hoc exordium: « Et iterum hortari sanctitatem tuam, optimum factu visum est ». Platonis namque utramque esse Epistolam ex verbis illis intellige, quæ in utraque leguntur in hunc modum: « Inclusus ego quidem fui in quo præsides loco: præpositus autem (hic erat Theodorus) et reliqui Thessalonicam relegati » sub Constantino videlicet. Habet autem inter alia hanc ad eumdem Simeonem obtestationem post alia multa: « Propterea pietatem vestram obtestamur, accuratamque juxta sacrum habitum nostrum curam disciplinæ, uti verba hæc ad piorum dominorum aures perferatis. Confidimus enim, si hunc, approbante sanctissimo patriarcha nostro, represserint, applausuros esse angelos, laudaturos esse sanctos omnes, exultaturam Ecclesiam universam, accessurum denique ipsorum imperio cælestis auxilii magnum incrementum; tum hostium inimicorumque compressionem, tum pacatæ diuturnæque vitæ felicitatem ». Hæc et alia multa per Simeonis internuntium agens ipse, quod imperator et patriarcha nollet quemquam ipsorum ad auditum admittere. Sed et Theodori frater Josephus archiepiscopus Thessalonicæ ejus sententiæ defensor et propugnator,

[1] Theod. Ep. XXII. Cod. Column.

nec audiri potuit, imo calumniam passus, quod malis artibus archiepiscopatum esset adeptus. Quod cum scisset ipse, istas ad eumdem Simeonem monachum litteras reddidit [1] tunc, cum imperator egredi coactus est adversus Bulgaros, qui Sardicam civitatem excidissent :

18. « In his, quæ nobis, pater sancte, significasti, nihil molestius fuit, quam quod nolint pii domini nostri nos de more accedere, dignarique veneranda ipsorum adoratione, et propempticas ac votivas, ut cæteri faciunt, in eorum discessu voces reddere. Sed non semper ad humiliationem nostram sic faciet placabile, et injuriarum immemor, Christique æmulum cor eorum, quippe quod hostibus ipsis reconciliari novit, nedum ut nos rejiciat, qui sincero corde illos colimus et amamus. Belle autem sanctitas tua responsa nostra sacris illorum auribus subjecit, quibus quod annuerunt, tribuendum est magnanimæ et divinæ eorum prudentiæ ; optime enim de divinis judicant ut sapientia pleni et Dei scientia referti. Jubet autem interrogare, quamobrem ingesserimus nos in episcopatum, cum manifestum sit vitium. Ad hoc quoque nos cum reverentia respondemus : quod quantum in nobis erat, nolebamus, partim quidem propter anceps periculum dignitatis, partim etiam propter id, quod de œconomo jam dicebatur. Postquam vero advenerunt Thessalonicenses supplicantes tanquam nomine totius civitatis, et domini nostri ad decretum accesserunt : veriti sumus, non obedire et reluctari Deo ipsisque dominis nostris, cogitantes, quod possit, cum a propriis episcopis fit ordinatio, prædictum periculum declinari.

19. « Quod vero ad alterum caput, occurrebat quod procul hinc semotus sit, fierique possit, ut peregre agens, devitetur multis modis, deinde quod mortes contingant, et de medio tollatur scandalum, quemadmodum et nobis humilibus contigit, qui hic residentes hucusque conservati sumus, dispensatione utendo. Oportet enim, quoad licet, tentationes subterfugere, illos præsertim, qui episcoporum dignitatem non gerunt. His de causis, Deo teste, nos ingessimus, existimantes (ut hoc etiam dicamus) haudquaquam prorsus ignotum fuisse piis dominis nostris, qui longe proculque posita prospiciunt summa cum solertia ; sed neque ipsi patriarchæ sanctissimo, quoniam ad ipsum etiam tunc scripsimus de ea re, quod nos propterea communicare nollemus cum eo, qui adulterum conoraverat, nec cum antecedente patriarcha, cum ei tantummodo impertiret : diversis modis exilium pertulerimus, præterquam quod venerandum ipsum os eorum sæpe discussit, et comperit hoc ita se habere: hoc est responsum nostrum. Idque, ut innuis, perfer ad ipsorum audientiam». Hactenus episcopus Thessalonicæ ad Simeonem monachum, qui licet sequestrem pacis se gereret, tamen haud sincere per ipsum negotium geri, conquestus est ipse Theodorus, scribens his diebus ad alium Simeonem præpositum Epistolam, in qua post alia, quibus eum laudat, ut bonarum partium studiosum, ista habet [1] :

20. « Scire aves quid novi acciderit in præsenti negotio, et nos dicere non possumus, eo quod imperatores in castris nunc versantur. De patriarcha enim quid attinet loqui ? qui nec responsa dare vult, nec admittere, qui verba faciat, qui in omnibus Cæsari inservit. At dominus Simeon bilinguis, nunc quidem sic, nunc aliter varians : nisi quod iterum contulimus sermonem et veritatem minime dissimulavimus, et parum quidem emollitur. Cæterum idem manet, illa quærens et sentiens, quæ omnino grata sint rerum potientibus. Cum autem egrederetur pius dominus noster, iterum scripsimus, ipso sic volente, nec tamen in conspectum venire nos voluit. Manemus autem nos peccatores, si vigilant preces vestræ, eodem in statu, nolentes prodere veritatem, nec attingere illorum communionem, etiamsi impendeat exilium, et fulgeat gladius, et ignis accendatur, etc. » Addit preces et salutationes archiepiscopi Calogeri et abbatis Leontii.

21. Quod autem pertinet ad Nicephorum imperatorem, cum filio in castris existentem, quæ ipsos occasio progredi fecerit, Theophanes ita narrat : « Eodem anno ante solemnitatem Paschæ Crunnus Bulgarorum dux acie contra Sardicam directa, dolo hanc cepit. Ex militiis autem Romaicis interfecit sex millia absque multitudine privatorum. Nicephorus autem adversus eum tertia feria hebdomadæ salutaris Passionis egressus, dignum quidem sermone nihil gessit. Hos autem principes, qui de cæde Bulgarica salvati verbum salutis deposcunt, cum dare dedignatus fuisset, amisit, inter quos erat et Cumatius spatharius, mechanicæ artis expertus. At Nicephorus multo dedecore juratoriis sacris regiæ urbi persuadere satagebat, ut crederent, quod festivitatem Paschæ in aula Crunni celebraverit ». Hæc de expeditione hoc anno ab eo Paschali tempore inutiliter auspicata. Subdit auctor de cædibus et exiliis ab eodem hoc anno mandatis : cum tumultuantem populum repressit, quod pati nollet recens impositum vectigal ob restaurationem Sardicæ civitatis.

22. Cum autem interea magis magisque perseveraret aversio Nicephori patriarchæ adversus Theodorum, Platonem atque Josephum archiepiscopum Thessalonicæ, et alios ejusdem sententiæ viros, eosdemque aperte schismaticos appellaret : ad tantam diluendam calumniam ipse Theodorus istam ad ipsum patriarcham Epistolam scripsit, apologiam instituens, ut se suosque tanta calumnia liberaret. Sic enim se habet [2] :

« Tanquam velo quodam utentes tenui Epi-

[1] Theodor. l. I. Ep. XXIII. Cod. Column.

[1] Theod. Ep. XXVI. ex Cod. Column. — [2] Theod. l. I. Ep. XXV. ex Cod. Column.

stola nostra, angeli beatitudinis tuæ reverentia, sistimus nos ipsos sacratissimo ejus culmini, necessitate cogente. Jam enim renuntiatum nobis est a Leone conservo et discipulo nostro, quemadmodum ad venerandam tui adorationem admissus, aliena quædam, nobisque abominanda ex ea audierit: Aposchitæ, inquit (schismatici scilicet), vos estis ab Ecclesia. Qui ergo poterat, beatissime, animam nostram ob hanc causam non contristari? quomodo non respondere sanctitati tuæ, nec silentio accusationem confirmare? Ego vero ante responsionem, cum reverentia hoc repræsento: Non oportere cuilibet aures temere dare, qui aliquid velit contra quempiam loqui. Num enim lex vestra, inquit, hominem judicat, priusquam illum audierit et cognoscat quid faciat? Sic et beatitudo tua, cum triste istud et acerbum de nobis audisset. Quodnam enim malum gravius esse queat, quam ut ab Ecclesia separeris, et archipastorem ovis amittat, sive compastorem? Est enim etiam nobis peccatoribus, quamvis immerito, et unctio a Deo et nomen pastoris. Debuit, dicere audeo, discutere, arguere, qua privatim, qua publice, juxta traditam a Domino[1], inter te et ipsum solum, aut inter duos, disciplinam: atque ita si persisteret, sicut ipse ait, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus. Nos vero hactenus, neque per internuntium, neque coram tale quicquam a sancta anima tua, vel audivimus, vel moniti fuimus, ut sic inferretur condemnatio. Consideret perfectio tua, num jure molestum id filiis tuis acciderit.

23. « Nunc autem pergimus ad purgationem coram Deo, qui omnia cernit, et coram archipræsulatu tuo verba facturi. Non sumus aposchitæ (id est, segregati, nempe schismatici), o sanctum caput, ab Ecclesia Dei absit, ut id unquam nobis eveniat. Sed quamlibet aliis peccatis obnoxii teneamur, sumus attamen Orthodoxi et Ecclesiæ Catholicæ alumni, hæresim omnem repudiantes, omnemque universalem aut localem Synodum approbatam recipientes, necnon editas ab illis canonicas constitutiones. Neque enim perfectum esse Orthodoxum, sed dimidiatum, qui fidem quidem rectam habere videatur, divinis vero canonibus non regatur. Beatitudinem tuam, quando promota fuit, suscepimus, quemadmodum palam ei testati sumus. Et ex eo tempore in hunc usque diem in mystagogia ipso missæ sacrificio commemoramus. Et sicut testis est Deus, si illo die communicare nos voluisset, communicassemus plane cum ipsa, nihil discernentes ; cum desideranda nobis fuerit ab initio.

« De œconomo autem, cujus causa hæc jactantur, quem veritas ipsa deposuit multis canonibus obnoxium, cum vel ante apertum adulterium, cum mœcharetur in variis personis præcedens imperator, non solum sacrificavit ipse et communionem impertivit, et una epulatus sit, sed partem etiam cum eo posuerit, unde et promptus extitit ad publicam incontinentiam, Deum contemnens et divina judicia. Atque ut manifestius fiat, quod dicimus, non docendi studio, absit, sed renovandæ memoriæ gratia, ipsam si placet, quæ dum coronantur sponsi, usurpatur, mystagogiam sacram resumat, et perspiciet, quantam hic conjicere liceat Spiritus sancti indignationem in tantis contradictionibus. Omnino enim quæcumque sacerdos pronuntiat, ea impleturum se promittit Deus, juxta magnum Dionysium. Propterea ergo rogamus perfectionem tuam, ut depositum a canonibus, et a prædecessore sanctitatis tuæ prohibitum totis novem annis, præter rationem ingressum, cessare jubeas a sacerdotio.

24. « Nunc siquidem humile os nostrum aperuimus, quando vocati fuimus. Cum enim factus est conventus ille parvus (et nescio quo nomine appellem) ex carcere per idem tempus redieram : cumque viderem eos esse congregatos, qui adulterium ante susceperant, et adulteri copulationem complexi fuerant : venit mihi in mentem illius dicti Prophetici[1] : Sapiens in illo tempore silebit, quando tempus malum est. Sed cum dicat idem[2] : Tacui, num semper tacebo? propterea tempore congruenti calumnia pressus hæc tandem protuli : quin quantum in me fuit, omni ratione cavi duobus his annis, ne res in apertum prodiret, illud mecum volvens, quandoquidem episcopi dignitate præditus non essem, ut arguendi habeam potestatem, sufficere si me ipse custodiam, et non participem illius communioni eorumque, qui scientes cum eo sacra faciunt, quoad scandalum de medio tollatur.

« Hoc igitur oramus et obtestamur, ut persuadere sibi sinat sancta anima tua, istum hominem coerceri, ne vituperetur inculpabilis sanctitas tua, ne polluatur divinum altare depositi hominis ministerio, ne denique oriantur justæ schismatum occasiones. Vere enim et sincere hoc sciat beatitudo tua, quod nisi hæc ita fiant, Deum amantis animæ tuæ nutu, et piissimorum ac triumphatorum imperatorum nostrorum (zelo siquidem pleni sunt, de nobis quidem pro mandato pugnantibus quid futurum sit, Deus novit) schisma quidem, Deo teste, electisque Angelis, magnum fiet in Ecclesia nostra. Sed miserere, pastor bone, sed adjuva, perite medice, gregem tuum, oves tuas, Ecclesias tuas sapientiæ tuæ modis, prudentiæ tuæ verbis, remediis artis tuæ. Ovem unam exclude a solo sacrificio, et universas lucrare. Et ne unius scabie Ecclesiam infice, quam acquisivit Christus et Deus noster sanguine suo ». Hæc ad patriarcham Theodorus.

25. *Theodorus suam defendit causam per litteras datas Romam ad Basilium monachum.* — Accidit autem, ut cum hæc de Theodoro ac sociis extra Constantinopolim progressa, Romam usque perlata audita essent, nempe Theodorum cum suis,

[1] Matth. XVIII.

[1] Eccli. XX. — [2] Isai. XLII.

facto schismate, seorsum agere, nec cum patriarcha communicare : ipsius namque patriarchæ litteris id innotuisse Pontifici, par est credere : a quo cum in deteriorem partem accepta ista fuerint, factum est ut Romæ iis divulgatis Theodorus tam ab ipso, quam ab aliis schismaticus haberetur : cujus rei causa Basilius abbas monasterii S. Sabæ Romæ existentis, licet intima esset cum eo germanitate conjunctus, tamen sese ab ipsius Theodori communicatione subduxerit, significans se in ipsum schismaticum ab Ecclesia separatum (ut par erat) dicere anathema. Verum cupiens amicum ad unitatem Ecclesiæ revocare, non deseruit eum extra Ecclesiam esse (ut putabat) in schismate, sed scribens ad eum litteras et munera quoque addidit, quo eum a schismate, quo putabat revera teneri, penitus liberaret. Quas ubi Theodorus accepit, ingenti dolore perculsus rescribens, tum de ipso, tum etiam de Leone papa conqueritur. Ista quidem ipse tunc vehementi animi angore turbatus paulo licentius. Postea vero æquanimior redditus longe diversas ad ipsum Leonem litteras scripsit, quas suo loco reddituri sumus : nunc autem ista audi, quæ ad ipsum Basilium Theodorus amaro animo tunc rescripsit [1] :

26. « Accepimus litteras tuæ fraternæ charitatis, miratique sumus ejus repentinam mutationem. Prioribus siquidem verbis (ut cætera sileam) quæ ad rem minus necessaria, Josephum œconomum accusabas, ut qui perperam sit ingressus in Ecclesiam : posterioribus innocentem plane ostendebas, et qui eumdem in eadem re nunc laudas, nunc vituperas. Quod a quodam sanctorum dictum est, scire debuisti. Sed pro nihilo id habeatur, quamvis aperta sit contradictio. Quale vero illud est, quod adeo inconsiderate provectus es, ut priusquam examinares et exacte cognosceres, adversus humilitatem nostram pronuntiaveris discessionem ab Ecclesia nostra ac proinde anathematismum? Attende tibi ipsi, ait [2] Scriptura, et priusquam interroges, ne vituperes : et primum cognosce, tum corripe. Tu vero nihil horum observans, nec cogitans, posse et nos ex ratione agere ac loqui, sic tanquam imperitos ac rationis expertes, tanquam vitæ monasticæ tyrones ac discipulos increpasti : nec hoc solum, sed durius objurgasti. Atque utinam hoc solum egisses, quin etiam anathemati devovisti. O res humanas! et quomodo major tibi cura non fuit amicitiæ jura conservandi? Hæc enim si sancte coleret reverentia tua, nunquam sic ex abrupto tenuitatem nostram proscidisset. Verum his nos digni sumus : nec mirandum, si ab amicitia etiam tua lacessimur. Cæterum qui simus, Deo quidem innotuimus : æquum autem et prudentiæ tuæ, quandoquidem offenditur et scandalizatur, aperire.

27. « Non sumus aposchitæ, o mirande, ab Ecclesia Dei. Absit ut nobis hoc eveniat. Sed quamvis aliis peccatis plurimis obstricti simus, attamen unius cum illa corporis sumus ejusque alumni et divinorum documentorum; et canones ejus et constitutiones servare cupimus. Turbare autem, et ab illa sejungi, quæ maculam revera nullam habet, neque rugam, tum in fidei ratione, tum in canonum sanctione ab omni ævo usque ad nostram memoriam, eorum est, quorum fides transversum agitur et vita exlex et sine regula, quorum ex numero Joseph ille, qui adulterum coronavit, et qui cum eo tanquam innoxio offerre non dubitant, quique adeo illum defendunt ut sine culpa sacrificantem. Quomodo enim si canonice ad nos scribit pietas tua, canones ignorat, et quod juxta illos depositus vir fuerit? Nam si in bigami nuptiis epulari presbyterum vetant : quod jus in eum, qui bigamum coronat? Et quidem in adulterinis nuptiis triginta totos dies convivari? Quid, quod perniciosius est, etiam coronare eum, qui ex Domini sententia sit adulter? sacras in conjugio preces recitare adulterii copulatorem, et divinam gratiam impie pro impio invocare? Exsecrandus profecto, juxta magnum Dionysium, Deo est profanusque qui hæc facit. Supervacaneum fuerit alios in eum canones proferre. Quod vero ex quo depositus ab altero patriarcha fuit, novem annorum spatium exegerit, et canon nisi intra annum absolvatur, absolvi postea quemquam vetat, quo loco reponemus? At objicitur prorsus, absolutum fuisse. Verum si solutus fuerat, cur non sacrificabat? et si solutus erat, cur absolvi a Synodo petiit? planum enim est, solutionem ab eo peti, qui vinctus sit, non qui solutus. Quare hic etiam in seipsum impegit, contra veritatem erigi volens. Sacrorum enim profanatio est, frater, istum sacris operari, canonumque magna perturbatio talia negligere. Quid enim est, quod ait Chrysostomus, periculo non vacare, si in sacerdotem non inquiratur, non de fide (ut male censes) sed de vitæ integritate? Interrogare quidem et excutere unumquemque, quomodo se habeat, nihil est opus : gratia enim etiam super indignum per eos, qui accedunt, descendit. In iis autem, qui manifesto rei sunt, qualis est Joseph, et quidem magni sceleris, quod in oculis omnium commisit, vetitas a Domino nuptias copulans, ipsoque adultero manifestior, dum eum conjunxit, quandoquidem hæc non discrepant, juxta Theologum, dissimulare perspicua est proditio veritatis et canonum corruptela.

28. « An nescit benevolentia tua, Deum ipsum vindicem fuisse, quando non insurrexit, qui Ecclesiam tum gubernabat, ut Samueli quondam accidit erga insanum Saulem? juniorisque Herodis, quod ad modum adulterii spectat, regnum evertisse : idem enim Herodis illius flagitium fuit, qui a populo suo pulsus est et occisus, quippe qui Aretæ regis filiam legitimam conjugem dimisit, injuste sibi copulans Philippi fratris Herodiadem. Quod si hæc vindicare non convenit : erravit charitatis tuæ judicio Joannes (quod temerarium est affirmare) cum Herodem reprehendit, mortemque

[1] Theod. l. I. Ep. XXVIII. ex Cod. Column. — [2] Eccli. XI.

oppetiit ob reprehensionem. Erravit et Chrysostomus, cum pro viduæ agro validum certamen instituit. Pro bono enim, inquit[1], audet quispiam mori, ut non commemorem similes alias sanctorum pro similibus contentiones. An rursus ignorat reverentia tua, cum duabus ex rebus constet Christianismus, fide et operibus, si alterum desit, alterum non prodesse? Æmuletur itaque, rogamus, divina. Primum quidem ut communis patris filius excitetur pariter ad honesta; deinde ut a beato Saba eruditus, accuratam non solum fidei, sed etiam canonum rationem amplectatur: deinde germanus cum sit, fraternam eamdemque nobiscum sententiam teneat: hortamurque propriam sedem servet, ne quo pacto inde claudicemus circa præcipua. Ignosce fraterne monentibus, sicut et nos tibi: neque oportet nos monitos indignari. Ne igitur succenseat reverentia tua, sed ad charitatem potius accendatur, et talia scribat quotiescumque volet. Nullum enim damnum aliud capiemus, quam ut securius vivamus ».

29. His igitur a Theodoro cum ingenti animi amaritudine scriptis, eodem impetu in Pontificem ipsum, de quo falsa audierat, movet stylum, quo non ratio, sed dolor impellit. Passi sunt interdum instar solis et sancti deliquium: sed sicut ille paulo post pristino radiorum fulgore mundo resplendet, sic accidit Theodoro. Nam quem atræ bilis nube ad momentum passum eclipsim intelligis, paulo post clarioribus intueberis radiis coruscare, ex Epistola quam scripsit ad ipsum Leonem Romanum Pontificem, quam suo loco reddituri sumus inferius. Sed audi modo, quæ obiter suggessit ingens, quam diximus, animi qua tenebatur amaritudo.

« De papa autem, inquit, quid ad nos, hoc agat, an illud? qui propriis (ignosce) captus est alis, ut dicitur. Cum enim de manifestis sacerdotii delictis nihil curare dixit, non qualemcumque sacerdotem, sed caput Ecclesiæ ita derisit et aspernatus est, ut vel audire nos pudeat. Quod si id verum est, o hierarchiam! Cæterum prudenter et sobrie, quæso, moveamus linguam adversus capita, et ne adeo acriter pronuntiemus.

30. « Si vero dicturi sunt homines, ut scribis, nos cum ab hoc patriarchatu excidissemus, ad aliud argumentum versos fuisse: ne curet reverentia tua; novit Deus motionem primam et secundam, sed et tertiam ipse probabit, ipse redarguet, ipse repræsentabit formidando tribunali, reddens ipse, prout tractaverimus et egerimus. Illud enim[2]: Si hominibus placerem, Christi servus non essem; non a nobis peccatoribus dictum est. Nos ergo et sanctissimi patriarchæ mentionem facimus (ut convenit) in mystagogia, sicut et piorum imperatorum nostrorum, et cum omni sacerdote inculpato communicare non detrectamus. Scripsimus et ad ipsum patriarcham, quod et pii imperatores nostri sciunt, nos in nulla re discrepare, præterquam de Josepho: et simul ac depulsus fuerit sacerdotio cum ipso statim communicaturos. Etenim desiderabilem nobis virum esse, non solum quod caput sit Ecclesiæ nostræ, sed quia jam olim reverendus nobis erat, et singula vitæ ipsius bona laudare non cessamus. Si vero contingat, quod et ipse quoque zelum accipiat.

31. « Mitto enim de sanctis episcopis dicere, de præpositis et monachis, deque laicorum multitudine: quid tum dicet reverentia tua? Quare scito Ecclesiæ schisma nullum esse, sed veritatis defensionem divinorumque canonum victoriam. Alterum vero illud, quod asseruit charitas tua, veritatis infractionem et canonum eversionem esse: ac tibi illud dici recte posse[1]: Sacerdotes legem meam spernebant, et profanabant sanctuaria mea, propterea et sancta non distinguebant, sed erant illis communia omnia. Nullam enim maculam habere, aut rugam (ut iterum dicam) sic intelligendum, quod non recipiat impia dogmata, nec ausus illicitos et canonibus contrarios, neque adeo consentiat iis, qui vetita ipsi committunt, ut quodam loco ait divinus Basilius, de quibus et[2] Paulus, nec edere cum talibus permittens. Etenim ab Apostolis et deinceps multæ persæpe in eam hæreses irruerunt, et flagitia illicita, canonibus adversa fuerunt, sicut nunc sunt: illa tamen (quemadmodum dictum est) sine schismate et macula mansit, et permanet in æternum, subtractis et ejectis ab ea male sentientibus maleque agentibus, tanquam fluctibus ab inconcusso maximo saxo repulsis.

32. « Ad nos igitur redeamus, frater, et veritatis lucem sacrorumque canonum adspiciamus, quemadmodum dogmata tenere videmur, nos potissimum, qui monachos agimus et aliquid esse existimamur. Si enim[3] lumen quod in nobis tenebræ sunt: tenebræ quantæ erunt? Et si sal[4] infatuatum fuerit, in quo salientur laici? Arbitramur te (idque precamur) eorum, quæ ibi sunt, servatorem fore, et lumen et lucernam perfectionis ac pietatis, non omnia te omnibus exhibendo, sed virtutis excellentia, vita ex canonum lege acta, sanctaque conversatione et æquo animo per fratris tui admonitionem ex charitate profectam, studioque veritatis et divino judicio. Plura dicere animus desiderabat, sed Epistolæ prolixitas finem facere coegit. Accepimus eulogiam tuam prædivitem, et curam quam geris de humili monasterio: argumentum quod parcas et labores pro eo. Labor tuus magnus, sed Dominus tibi retribuat quæ desideras, virtutum incrementum et perennium ipsius bonorum fruitionem ». Hactenus ad Basilium Theodorus. Quæ autem post hæc gesta fuerint, anno sequenti, suo loco dicentur. In qua Epistola dum legisti Theodorum in Romanum Pontificem oblocutum, plane intellexisti quam verum sit, quod dicebat Theologus, perdifficile esse modum

[1] Rom. v. — [2] Gal. I.

[1] Ezech. XXII. — [2] 1. Cor. v. — [3] Matth. VI. — [4] Matth. v.

tenere in litigando ac disserendo; dum quis se justitiæ defensorem exhibens, quemque obvium adversarium putans, impetu quo fertur, ferit, impellit et urget: ut hic vidimus factum a viro magni nominis Theodoro in Leonem papam plus æquo commotum. Sed quiesce modo: auditurus eris inferius illum longe aliter de eo sentientem atque loquentem.

33. *Christiani a Sarracenis cæsi: rex Nordanhumbrorum restitutus.*— Quod rursus ad Orientales res pertinet: hoc eodem anno mortuo rege Sarracenorum Aaron, de quo superius mentio facta est, ejus filii Mahumat et Habdalla de primatu regni certantes, non inter se solum cuncta cæde miscentes, sed Christianos cædibus, incendiis, rapinis infestantes, magnorum malorum causa fuere. « Ac per hoc Ecclesiæ (inquit Theophanes) quæ in sancta Dei nostri erant civitate, desertæ factæ sunt, et monasteria duarum magnarum Laurarum, sanctæ videlicet memoriæ Charitonis et Cyriaci atque Sabæ, necnon et reliqua sanctorum cœnobia Euthymii et Theodosii, quæ erant in desertis Palæstinæ, pariter monachis destituta fuere ». Hæc ipse.

Quod vero ad res pertinet Occidentales anni hujus, illud accidit memoria dignum, quod in Annalibus quibuslibet Francorum præsertim veteribus scriptum fideliter reperitur, regem nimirum Nordanhumbrorum a suis e regno pulsum, per legatum Apostolicæ Sedis et Caroli imperatoris in regnum fuisse restitutum. In Annalibus enim Francorum sub Ludovico Caroli Magni filio scriptis hæc leguntur: « Interea rex Nordhumbrorum (Nordanhumbrorum) de Britannia insula veniens nomine Ardulf, regno et patria pulsus, ad imperatorem, dum adhuc Noviomagi moraretur, venit. Et patefacto adventus sui negotio, Romam proficiscitur; Romaque rediens, per legatos Romani Pontificis et domini imperatoris in regnum suum reducitur. Præerat eo tempore Romanæ Ecclesiæ Leo tertius, cujus legatus in Britanniam directus est Adolfus (Aldulfus) diaconus, de ipsa Britannia Saxo, et cum ipso missi ab imperatore duo abbates Rathfridus notarius, et Nazarius abbas de sancto Othmano (Audomaro) ». Hæc ibi.

34. Secuta est absque obstaculo ejus in regnum restitutio, nefas omnes ducentes, non parere Romano Pontifici atque tanto imperatori resistere. Porro cœpta sunt ista hoc anno, sequenti perfecta, cum et reversurus Romam Adolfus Apostolicæ Sedis legatus a piratis est captus, sed redemptus a Cenulpho rege, ut iidem Annales testantur.

Vidisti in his Romani Pontificis auctoritatem factis expressam? Quod enim non satis sibi suppetere juris intelligeret imperator, regem ejectum in regnum pristinum restituere, ab ipso Pontifice Romano id præstari posse sciens, dimittit ipsum regem regno privatum Romam ad Leonem Pontificem, cujus auctoritate restituatur in regnum. Vidisti pariter quantum papæ detulerint Angli, licet furore perciti et regnandi cupidine inflammati, ut expulsum a se regem eum restitutum auctoritate Pontificis recipere non detrectarint, sed statim paruerint? Sed de his satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6301.— Anno Æræ Hispan. 846.— Anno Hegiræ 193, inchoato die 25 Octob., Fer. 4. — Jesu Christi 808. — Leonis III papæ 14. — Caroli imp. 9. Nicephori imp. 7.

1. *SS. Theodorus et Plato sese segregant a communione S. Nicephori episcop. Constantinop.* — A num. 1 ad 33. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCCI, kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, ait: « Theodorus Studii præpositus et ejus frater Joseph Thessalonicensis archiepiscopus, una cum Platone Incluso et reliquis monachis, a Nicephori sanctissimi patriarchæ communione, ob Joseph œconomum corollas nuptiales Constantino et Theodote illegitime pridem imponentem, seipsum segregavit. Imperator autem Nicephorus commodam occasionem nactus, variis episcopis et monasteriorum præpositis in unum collectis, Synodum agi mandavit: cujus decreto monasterio et urbe dejecti, mense Januario Indictionis secundæ, in exilio pulsi sunt ». De illa Synodo ac sanctorum Theodori et Platonis exilio anno sequenti cum Baronio agemus, hic vero de divisione Theodori et Platonis a patriarcha Nicephoro, quod cum Josepho illo communicaret in sacris, qui anno DCCXCV illegitimam conjugem Constantini imp. coronarat, ut eo anno exposuimus. In hoc versabatur dissidium, ut inquit Baronius num. 9, quod nulla prævia pœnitentia *Josephus* œconomus

tanquam nullius transgressionis reus fuerat in Ecclesiam admissus et sacerdotio restitutus, eo prætextu, quod etsi factum illud ab eo perpetratum illicitum esset, tamen per dispensationem licite absque culpa dicerent fieri potuisse ; sicque uti nullius criminis reus *Joseph* innocens judicatus in communionem admissus fuerit et restitutus in sacerdotium : quod quidem grande piaculum fuit et satis dignum, ut ob eam causam ipse cum suis Theodorus ab eorum communione, qui ista fecerunt, se subtraxerit, quod et fecit. Ita Baronius, qui tamen aliter sentire visus est anno DCCXCV, num. 46, ut ibidem vidimus.

2. *S. Tarasio episcopo Constantinop. vivente S. Theodorus illegitimas nuptias Constantini imp. improbarat.* — Sed præstat audire Ignatium, quem Baronius non viderat, in narratione de Theodoro Studita, quam Combefisius habuit ab Allatio : « Necessariis quibusdam temperamentis, et in negotiis administrandis perpetua memoria dignos patriarchas Tarasium et Nicephorum usos fama est, prout alibi jam manifestavimus (in Vita scilicet utriusque patriarchæ.) Et hæc sunt quæ narratione nostra illustranda aggredimur. Constantinus imperator Irenes Christum amantis imperatricis filius, vitæ conjugiique consorte expulsa et invita reluctanteque in monasterio detonsa, uxorem aliam ejus loco substituerat (nempe Theodotem) : ac Tarasius quidem sanctus vir, is enim tunc Ecclesiæ Constantinopolitanæ clavum regebat, tali facinori nusquam præbuerat assensum; presbyter tantum fuit ejus Ecclesiæ nomine Joseph, qui sceleratas hujusmodi nuptias contrahentes connubialibus corollis ausus fuerat redimere. Re cognita magnus Theodorus imperatorem Ecclesiæ divortio damnavit, et virum fervore illo cælesti motum principem illegitimis facinoribus sacras leges lædentem corripere aggressum, plures alii ejus consilio zeloque ducti secuti sunt. Theodorus ipse Ecclesiæ ingressu et patriarchæ congressu semet continuit : quod quamvis nefandum conjugium haud verbis probasset patriarcha, sæveriore tamen pœna non perstrinxerat, nec in eum, qui tam exoso sceleri præstiterat opem, læsæ majestatis divinæ pœnas exercuerat. His accessit, quod cælesti consilio et permissu irrogata Constantino oculorum mulcta, et imperii potestate eidem ablata, et Irene ejus matre solio dignitateque pulsa, Nicephorus, qui ex insidiis eam exauctoravit, imperii sceptrique compos, præter alia quæ adorsus est nefaria scelera, Joseph memoratum superius presbyterum depositione damnatum ad pristinos honores in Ecclesia revocandum studuerit.

3. *Sese a communione Nicephori successoris Tarasii segregat.* — « Nicephorus alter sanctitate conspicuus defuncti Tarasii loco suffectus imperatoris Nicephori consiliis obsecundavit, et in Ecclesiæ collegium Joseph prius rescissum admisit : ex quo rursum magnus Theodorus ejus se communione segregavit. Is enim vere sanctus Theodorus repudium prorsus illegitimum jam ab antiquo proscripserat, ac licet Constantinus imperator propositis muneribus allicere et artibus variis virum ad se pertrahere conaretur, et cum proprio marte, tum aliorum subsidio, tum ipsius sibi præter legum fas conjunctæ mulieris patris adgnatæ flectere nequiret, exiliis, custodia, compedibus, plagis ergo inflictis, probatis etiam generis aliorum tormentis, virum cuncta patienter ferentem de divino zelo quicquam remittere, nullatenus adegit, aut instantium necessitatum vi inferiorem se reddere. Viro quippe tanta sanctitudine præstanti leve vel modicum Constantini delictum non apparebat. Ab ipso siquidem imperatore ducens originem, ad infinitarum animarum ruinam jam fecerat progressum. Hominum namque plurimi, maxime voluptatis sectandæ faciliores, occasione arrepta et exemplo dato, nefastum imperatoris factum fas rati adimplendo venereæ cupiditatis ardori per ejus vestigia gradiebantur : et uxoribus quondam legitime conjunctis domo expulsis, alias quas deperirent ad sponsæ prioris thalamos inducebant. Luem hujusmodi in multas jam provincias grassantem videre magnus Theodorus non sustinuit : quare in imperatorem ipsum divinum zelum, ut præmisimus, exacuit, et in eo tenendo ad finem usque perseveravit.

4. *Uterque patriarcha usus est dispensatione ac œconomia.* — « Et is quidem hoc pacto se habuit. Patriarcharum vero, de quibus institutus sermo, hic quidem nimirum Tarasius idcirco consentire visus est, et attentatum a Constantino scelus nulla animadversione perstringere, quod nisi placitis acquiesceret patriarcha, principum proxime prætoritorum hæreses renovaturum et sanctarum imaginum cultum proscripturum se imperator Constantinus minaretur. Hujus gratia rigoris nonnihil laxare decrevit, ne in majoris momenti res summum induceret discrimen. Sanctus autem Nicephorus, in alterius Nicephori, qui postmodum imperium tenuit, sententiam obnisus, tum vero pravos ejus mores et animi perversitatem expertus, et ne ordinem Ecclesiæ perturbaret, et susdeque verteret metuens, assensum quoque præstitit et Joseph, quem depositum diximus, in priorem gradum restituit. At sive magnus Theodorus sacras leges vindicaturus ac libertate sua usus ad extremum usque discrimen obsistens præclarius se gesserit, sive patriarchæ ob allatas in medium rationes res difficiles prudenter attrectare maluerint, et apposito temperamento emollire, aliis quibus lucidius mentis acumen, et ad res hujusmodi discernendas animi sensus vegetiores discutiendum relinquimus. Sane Epiphanium Cypri episcopum inter sanctos celebrem parem Theodoro nostro ardorem et invictum animi robur adversus imperatricem Eudoxiam demonstrasse novimus. Ipsi namque, ni divinus Chrysostomus in exilium ejiceretur, idolorum templa quamprimum aperturam se minitanti nullatenus manus dedit, aut

obsequendum sanctus vir duxit: quinimo: Innocens ego sum ab hujusmodi judicio, exclamans, et eam in minas et furorem conversam relinquens, generose excessit.

5. *Altera causa dissidii inter patriarchas et Theodorum exorti.* — « Aliam quoque dissensus patriarchas inter et Theodorum causam extitisse ferunt : quod nimirum e laicorum ordine ad patriarchale solium confestim evecti, nec in eis ordinandis positæ ab Ecclesia leges fuerint observatæ. Ad quæ objecta, qui gesta eorum conscripsit, respondet, sacros canones promotiones hujusmodi non omnino damnare : sed ne consecrandus rerum gradus congruarum peritia privatus in periculum Ecclesiam adducat, tantum cavere. Iidem vero, magnus, inquam, Tarasius et sacer Nicephorus in magnos accessus Ecclesiam progredi studuerunt, et in cunctis æquo bonoque consultum esse voluerunt. Qua de causa canonem eos carpere nulla ratione affirmandum. Quinimo omni mentis attentione observandum, patriarchis æterna memoria dignis et Dei motu semper actis, magnum Theodorum crimen impingere voluisse, et ab Ecclesiæ cœtu eorum causa se segregasse, ipsius Theodori non leve delictum a Patribus fuisse judicatum : illi siquidem accurato rigore remisso, majus damnum evitatum censuerunt.

6. *Theodorus erratum ante mortem emendavit.* — « Erratum sane Theodorus emendavit, ut alibi narratum est : et scripta de iisdem et Theodori gestis Historia fidem hujus facit : et magnus insuper Methodius sermone ad Studitas, de quo superius, misso testatum reliquit. Sententiam enim quam animo præceps hauserat, ipsum reprobasse et ad Ecclesiam demum se adjunxisse, ac vitæ termino propinquum cum felicis memoriæ Nicephoro concordiam, dilectionem et indivisam animorum unionem servasse manifesto confirmat. In eo igitur, quod enuntiant Psalmi de viro justo, adimpletum est : *Si ceciderit, non confringetur, quia Dominus supponit manum suam.* Obvio namque, et e grege sacerdotum cuilibet noxam, si hæresis labe vacet, inferre si magni periculi est, quali mulcta facinus dignum, quod ejusmodi pontifices et pontificum principes, magis vero Apostolos ipsos, ut magni Dionysii verbis utar, aggreditur et recenset. Hoc certe dictum divinus Methodius Studitis sancti discipulus perpendendum jure merito objicit, his verbis utens : Tu monachus es, in sacerdotes inquirere non tuum est, ipsis subjici te decet, ipsos tibi subjicere, vel eorum vitam perscrutari a te omnino sit alienum ». Temperamentum, quo usus est *Tarasius*, laudavit etiam Michael discipulus sancti Theodori in ejus Vita, cujus verba recitat Baronius anno DCCXCV, num. 54 ; imo et ipsemet Baronius eo anno num. 46, cujus verba retuli anno DCCXCV, num. 6, Tarasii consilium commendat.

7. *Moritur Haron Saracenorum califa.* — Ad num. 33. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCCI, qui kalendis Septemb. hujus Christi anni auspicatur, scribit : « Hoc anno, mense Martio, Indictione secunda, Arabum dux (nempe califa) Aaron in interiore Persia Chorasan agnominata mortuus est : Muamed autem ejus filius ad omnia prorsus ineptus imperium suscepit: adversus quem Abdelas ejus frater seditione mota, ex provincia Chorasan cum paternis viribus erumpens, civilis belli per nationem illam auctor fuit. Subinde qui Syriam, Ægyptum et Libyam incolunt in varias factiones divisi, remp. et privatos quosque pessumdederunt, cædibus, rapinis aliisque flagitiis, cum in se invicem, tum in subditos Christianos confuse desævientes. Isthinc sane per sanctam Christi et Dei nostri civitatem Ecclesias desolatio et vastitas occupavit : isthinc in duarum magnarum Laurarum monasteria, sancti dico Charitonis et Cyriaci, atque sancti Sabæ, et in reliqua sanctorum Euthymii et Theodosii cœnobia maxima clades erupit. Invaluit Arabici imperium confusio hujusmodi, cædesque mutuæ inter se et nobis illatæ annos »..... deest numerus, nec suppletur ab Anastasio in sua Versione, qua Baronius usus est, in qua cum nec mensis Martius, nec Indictio secunda memoretur, ea omissio illum induxit, ut *Haronis* seu Aaronis mortem cum hoc Christi anno alligaret, quæ tamen ad sequentem referenda est. Elmacinus enim lib. 2 Hist. Sarac. scribit, Aaronem Rasiidum mortuum esse *die sabbati, tertio Giumadæ posterioris*, et dies III posterioris Giumadi, anni Hegiræ CXCIII concurrit cum die XXIV mensis Martii anni Christi DCCCIX, qui in diem sabbati incidit. Præterea Elmacinus citat chronologum, qui tradit primum diem et ultimum ejus imperii fuisse sabbatum, et Haronem mortuum esse « elapsis annis Hegiræ centum et nonaginta duobus, et diebus centum et quinquaginta duobus ». Quare regnare cœperat anno Christi DCCLXXXVI, die decima quarta mensis Octobris, quæ cum die sabbati concurrit, et e vivis excessit die XXIV mensis Martii anni Christi sequentis, in quem sabbatum cadebat.

8. *Succedit ei Alaminus seu Muhammed.* — Memorabile est quod de Harone prodit Elmacinus : « Summæ, inquit, inter califas fuit humanitatis et liberalitatis (maxime in poetas, vehementer enim delectabatur bonis versibus, eorumque auditu et imitatione) fortis et magnanimus, multi certaminis et peregrinationis, etc. cumque peregrinaretur, peregrinari cum eo solebant centum docti, etc. neque in aula ullius califæ tot convenerunt consiliarii, judices, docti, eruditi et poetæ, atque in aula Rasiidi ». Haroni successit ejus filius « Abu-Abdalla Alaminus, qui et Muhammed Abu-Musa vocatus fuit », califa vicesimus septimus. « Creatus fuit califa tempore matutino ejusdem diei, quo pater ejus vita excessit, qui sabbati fuit tertius Giumadæ posterioris, anni Hegiræ CXCIII », ut subjungit Elmacinus, qui his verbis confirmat quod jam scripserat, et Haronis initium cum die XIV mensis Octobris anni Christi DCCLXXXVI copulandum esse

ostendit. Pluribus narrat Elmacinus prœlia inter *Alaminum* califam et *Almanonem* ejus fratrem circa successionem habita, sed hæc ad rem nostram non faciunt.

9. *Carolus imp. Carolum filium adversus Danorum regem mittit.* — Ad num. 34. Eginhardus in Annal. gesta hoc anno a Carolo Aug. his verbis narrat : « Vere inchoante imperator Noviomagum profectus, transactoque ibi Quadragesimali jejunio, celebrato et sancto Pascha iterum Aquasgrani regressus est : et quia nuntiabatur Godefridum regem Danorum in Abodritos cum exercitu trajecisse, Carolum filium suum ad Albiam (seu Albim fluvium) cum valida Francorum et Saxonum manu misit : jubens vesano regi resistere, si Saxoniæ terminos aggredi tentaret. Sed ille stativis per aliquot dies in littore habitis, expugnatis etiam et manu captis aliquot Sclavorum castellis, cum magno copiarum suarum detrimento reversus est. Nam licet Drasconem ducem Abodritorum, popularium fidei diffidentem, loco pepulisset, Godelaibum, alium ducem, dolo captum patibulo suspendisset, Abodritorum duas partes sibi vectigales fecisset ; optimos tamen militum suorum, et manu promptissimos amisit : et cum eis filium fratris sui, nomine Reginoldum, qui in oppugnatione cujusdam oppidi, cum pluribus Danorum primoribus interfectus est. Filius autem imperatoris Carolus Albiam ponte junxit, et exercitum cui præerat in Livones et Smeldingos (qui et ipsi ad Godefridum regem defecerant) quanta potuit celeritate transposuit, populatisque circumquaque eorum agris, transito iterum flumine cum incolumi exercitu in Saxoniam se recepit. Erant cum Godefrido in expeditione prædicta Sclavi, qui dicuntur Vultzi : qui propter antiquas inimicitias, quas cum Abodritis habere solebant, sponte se copiis ejus conjunxerunt. Ipsoque in regnum suum convertente, cum præda quam ab Abodritis capere potuerunt, et ipsi domum regressi sunt. Godefridus vero priusquam reverteretur, destructo emporio (quod in Oceani littore constitutum lingua Danorum *Reric* dicebatur, et magnam regno illius commoditatem, vectigalium persolutione, præstabat) translatisque inde negotiatoribus, soluta classe, ad portum, qui *Liesthor* dicitur, cum universo exercitu venit. Ibi per aliquot dies moratus, limitem regni sui qui Saxoniam respicit, vallo munire constituit, eo modo ut ab Orientalis maris sinu (quem illi *Ostharhsalz* dicunt) usque ad Occidentalem Oceanum, totam Egidoræ fluminis Aquilonaris ripam munimentum valli prætexeret, una tantum porta dimissa, per quam carra et equites emitti et recipi possent. Diviso itaque opere inter duces copiarum, domum reversus est ». Hæc de bello Danico et Livonico. Porro Obotriti seu Abodriti sedes habebant, ubi nunc est ducatus Mecleburgensis seu Megalopolitanus, Adamo Bremensi, Krantzio, Helmodo aliisque testibus.

10. *Eardulfus Northumbriæ rex a Leone III et Carolo imp. in regnum restituitur.* — Pergit Eginhardus : « Interea rex Nordanhumbrorum de Britannia insula, nomine Eardulfus, regno et patria pulsus, ad imperatorem, dum adhuc Noviomagi moraretur, venit : et patefacto adventus sui negotio, Romam proficiscitur : Romaque rediens, per legatos Romani Pontificis et domini imperatoris in regnum suum reducitur. Præerat tunc temporis Ecclesiæ Romanæ Leo III, cujus legatus ad Britanniam directus est Adulphus diaconus de ipsa Britannia, natione Saxo : et cum eo ab imperatore missi duo abbates, Rotfridus notarius et Nantharius abbas de sancto Aldomaro. Imperator vero ædificatis per legatos super Albim fluvium duobus castellis, præsidioque in eis contra Sclavorum incursiones disposito, Aquis hyemavit : Natalemque Domini et sanctum ibidem Pascha celebravit », ubi loquitur de Paschate sequentis Christi anni, cum jam dixerit, imperatorem Noviomagi hoc anno Pascha celebrasse, et annalista Loiselianus, Bertinianus aliique in tota hac narratione Eginhardo consentiant. *Nantharius* abbas erat sancti Audomari, seu cœnobii sancti Bertini, de quo rursus anno sequenti. Porro Northumbri Eardulfum regem, qui ab anno DCCXCVI Ethelredo successerat, pertæsi, *Alfwoldum* regem elegere, ut liquet ex his Vestmonasteriensis verbis ad præsentem annum : « Eardulfo Northumbrorum rege a regno fugato, Alfwoldus ei duobus annis successit. Fugaverat autem illum idem Alfwoldus, et regnum ejus occupavit ». Eardulfus ad Carolum imp. in Germaniam trajecit, indeque Romam profectus causam suam Leoni papæ permisit ; qui intellecto populi suffragio, qui eum quondam regem elegerat, et cognito quod ab Eanbaldo archiepiscopo et tribus aliis consecratus in regem fuisset, cum regno restituit, missis hanc in rem in Britanniam a suo latere nuntiis.

11. *Queritur Carolus de legato Leonis III.* — *Leo* Pontifex Romanus in Epistola ad Carolum Aug. data, quæ ordine x legitur tom. VII Concil., habet aliqua singularia hic non prætermittenda. Audito *Northumbriæ* tumultu, statim *Adulphus* diaconus illuc a Leone III directus est, iter habuit per Gallias, a *Carolo* benigne susceptus est, præparatisque navigiis in Britanniam dimissus, interpositis Leonis et Caroli nominibus, ut auctores seditionis *Eardulfum* in Franciam sanum abire sinerent, feliciter obtinuit. At cum Romam rediret, atque in Galliis jam esset, seque profecturum ad imperatorem palam diceret, *Caroli* nuntio, a quo perducendus ad comitatum erat, non exspectato, repente contendit in Italiam. Illuc quoque legatus *Eanbaldi* Eboracensis archiepiscopi pervenit *Carolo* insalutato, ad quem satis esse duxit commendatitias ipsius Eanbaldi litteras misisse. De utroque legato gravissime questus est apud Pontificem imperator, ratus eos fraudulenta fungi legatione, quam nollent sibi notam facere, tantaque festinatione proficisci Romam, ut *Eardulfi* regis iter prævenire

possent. Legatos tanquam rudes et expertes urbanitatis aulicæ, quibus potuit verbis excusavit Leo, remisitque ad eumdem *Carolum* cum Epistola citata, ex qua hæc eruta sunt. Addit Leo : « Sicut per eorum stultitiam cognovimus in aliquod vestrum furorem, ita per infusionem sancti Spiritus velocius a vobis vestram sentiamus misericordiam ». Datæ sunt eæ litteræ *prid. kalend. Januar.*

12. *Angli dolose agunt cum Leone III.* — Alia Epistola ordine VII ad Carolum scripta istam præcesserat, in qua Pontifex iterum questus est de missis Caroli, qui Ravennam ad justitiam faciendam directi damnum fecerant; deinde multa de Eardulfi regis adventu in Galliam, de Cenulpho rege Merciorum, et Eanbaldo Eboracensi archiepiscopo commemorat, aitque : « Nescimus si vestra fuit demandatio, quod missi vestri, qui venerant ad justitiam faciendam, detulerunt secum homines plures et per singulas civitates constituerunt ; quia omnia secundum quod solebat dux, qui a nobis erat constitutus, per distractionem causarum tollere, et nobis more solito annue tribuere, ipsi eorum homines peregerunt, et multam collectionem fecerunt de ipso populo, unde ipsi duces minime possunt suffragium nobis plenissime præsentare. Sed valde nobis gravis esse videtur, si vobis fastidium facimus, etc. de autem omnibus bonis et prosperis, quæ circa missum nostrum, quem in partibus Britanniæ ad Anglorum gentem direximus, omnia pro amore beati Petri Apostoli fautoris vestri operati estis, sicut solita est vestra clementia , magnas gratias vestræ pietati exinde agimus, etc. de vero Epistolis, quibus vobis Eanbaldus archiepiscopus et Cenulphus rex atque Wado emiserunt, relegentes reperimus eorum dolositatem, quam inter se habent. Unde valde contristamur, quia ipse prædictus Cenulphus rex nec suum archiepiscopum pacificum habet (archiepiscopum nempe Cantuariensem) nec istum Eanbaldum item archiepiscopum, etc. Misistis nobis, ut nostræ Apostolicæ auctoritatis adhortatoriam Epistolam sæpe fato Eanbaldo archiepiscopo per idoneum missum nostrum mitteremus, ut ad hanc sanctam Apostolicam Sedem cum suis consentaneis venire debuisset, aut in vestra præsentia rationes deducendum. Nos vero statim ipsam Epistolam dictavimus et vobis emisimus. Sed si placet serenitati vestræ, quod ipsam nostram Epistolam per idoneum missum ipsis in partibus ad missum, quem itidem direximus, misissetis, ut una cum ipso prædicto misso nostro ipsum archiepiscopum adhortasset, quatenus aut hic in nostra præsentia, aut ibidem in vestra una cum sociis suis conjunxisset, valde nobis recte visum fuisset, quia missum nostrum nondum suscepimus, et ipsi homines dolosi sunt, ut ne missos super missos suscipientes in dolositate eveniant ».

13. *Dertosa iterum a Christianis obsessa.* — Secunda adversus *Dertosam* expeditio hoc anno a Ludovico Aquitaniæ rege suscepta : « Sequenti tempore », inquit Astronomus in ejus Vita, « iterum rex Ludovicus expeditionem in Hispaniam paravit. Sed pater ne per semetipsum illuc pergeret, eum impedivit. Præceperat namque tunc temporis fabricari naves contra Nordomannicas incursiones, in omnibus fluminibus quæ mari influebant. Quam curam etiam filio injunxit super Rhodanum et Garumnam et Silidam. Attamen misit ei missum suum Ingobertum, qui filii præsentiam præferret, et vice amborum contra hostes exercitum duceret ». Tum narratis iis, quæ Ingobertus et alii Christiani gessere, subdit : « His gestis, Christo favente, ad suos sese magno cum gaudio et opibus collegerunt. Diu etiam simul obsessa urbe domum repedarunt ».

LEONIS III ANNUS 14. — CHRISTI 809.

1. *Theodori Epistola ad Nicolaum chartularium de sua circa communionem cum patriarcha sententia.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus nonus secundæ inchoatæ Indictionis, idemque tertius numeratus, ex quo restituto Josepho œconomo Constantinopolitanæ Ecclesiæ, Theodorus Studita cum suis a communione Nicephori patriarchæ abstinuit : cum et ab eodem patriarcha Synodus ea de causa celebrata est, et ipse Theodorus aliique ipsi inhærentes in exilium missi sunt. De

his singulis narrationem ex rerum ordine instituturi, primo loco ejusdem Theodori hoc anno tertio a receptione œconomi datam Epistolam ad Nicolaum chartularium describemus ; deinde agemus de Synodo adversus eosdem habita, deque sanctorum exilio postremo loco dicturi sumus.

Quod enim magis magisque increbuissent perturbationes ex separatione Theodori et aliorum a communicatione Nicephori, et alii alia dicerent, jactarentque alii, neque Theodorum quieturum fore, etiamsi receptus profanus Josephus ejiciatur, sed contra Nicephorum patriarcham denuo prœlium conversurum, imo et contra defunctum prædecessorem Tarasium æque bellum instituturum : cum ista rescisset Theodorus, ipse ad amovendam omnem hanc inani studio concitatam suspicionem, ad Nicolaum chartularium reddit Epistolam, qua in primis significat, quam maxime optet pacem Ecclesiæ, quamque sit erga Nicephorum patriarcham bene affectus. Ipsa autem Epistola sic se habet [1] :

2. « Nicolao chartulario.

« Suspicabar quodammodo magnam pietatem tuam, domine desideratissime, alieniore animo esse ab humilitate nostra ob causæ alicujus interventum. Sed revera hoc tempore ostendisti, vacuam omni odio esse venerandam animam tuam, plenamque adeo omni pietate, quando te promptum ac paratum docuisti, ut pacis Ecclesiæ Dei studio statim ac primum hortati sumus, applicares te ad conjunctionem sanctissimi patriarchæ nostri. Hoc indicium sinceræ amicitiæ : hoc proprium hominis Deum timentis: hæc aperta fides zeli veritatis. Itaque retribuet tibi Dominus, tamen si nihil fiat, integram justitiæ mercedem. Non enim ex rerum exitu, sed ab earum intentione, seu laudabili, seu secus, solet Deus præmia decernere facientibus. Lucratus ergo es temporis puncto non aurum et argentum, sed juges thesauros cælestis retributionis. Oramus autem et hortamur amplius, ut pergas in cœpto, ut tu quidem thesaurum prædivitem acquiras, et nos humiles patriarchæ conspectu fruamur, aut potius ut Ecclesia Dei tua opera pacem adepta multas tibi laudum coronas nectat. Et quorsum plura ?

3. « Quoniam autem jussisti significare nos, quid sentiat humilitas nostra : jam sine fuco excellentiæ tuæ coram Christo, qui occulta novit, significamus. Nulla nobis est cum patriarcha de communione dubitatio præterquam œconomi causa, eo quod depositus sit per sacros canones. Et quando prohibebitur a sacro ministerio, sicut ante, Dei beneplacito, et sanctissimi patriarchæ, piorumque dominorum nostrorum ; nimirum quia œconomus est et honorem gerit, tum protinus et simul sacrificabimus et communicabimus, et manum porrigemus, nihil inquirentes de triennio hoc, quo cum eo sacris operatus est pacis studio : neque id metu aliquo, sed communis utilitatis et salutis gratia. Sileant enim linguæ mendaces adversus Dei pacem incitatæ, ut dicant, nos postquam dejectus sacerdotio fuerit œconomus, accusationem aggressuros patriarchæ nostri, ut qui cum deposito jam sacrificavit : deinde etiam decessoris sanctissimi patriarchæ. Labia dolosa, quæ hæc loquuntur, calumniatorum invidorumque inventum, et qui sanari nolint inflictum vulnus Ecclesiæ. Nullo modo, absit : et patriarcham, qui præcessit, suscepimus et suscipimus, ideoque ad mortem usque cum eo communicabimus : et sanctissimum, qui nunc est, patriarcham suscepimus et suscipimus : pro eo etiam offerimus quotidie.

4. « Arceatur a sacris œconomus, qui adulterum coronavit, et nos (ut ante diximus) cum eo communicabimus, si jubet, in Ecclesia Catholica juxta gradum nostrum unusquisque. Quod quidem si fiat, gaudium in cælo fuerit, pax in Ecclesia Dei, quæ apud nos est. Cedet schisma, et concordia palam enitescet, archiepiscopus noster laudibus ornabitur, adeo ut ad posteros transeat ejus encomium : potentissimi imperatores una cum pretiosis infulis suis angelica etiam laude coronabuntur. Sacerdotes [1] induent justitiam, multoque magis sancti (monachicum ordinem loquor) cum exultatione exultabunt. Dominus noster quod et quale bravium accipiet ? Quid jucundi non accedat ? Dicamus et hoc : œconomus ipse celebrabitur et laudibus efferetur ; magnamque hoc pacto misericordiam consequetur tum in hoc, tum in futuro sæculo. Et nos peccatores substrati, et adorantes, et gratias agentes re ac verbo, congruentia archiepiscopo præ omnibus (ut debemus) deferemus. Ad horum autem faciendam fidem, scriptam declarationem prolixam offerimus, ut nisi postquam a sacrificio cessarit, sicut antea, confestim accedamus et communicemus. Sit in manu vestra sententia, si quid vultis ; et nobis loqui amplius non liceat de hoc negotio. Et ecce non angelus, non homo, sed Dominus ipse, qui ad te per nos transit, et impellit et hortatur ». Hæc filius pacis et pacem quærens, pacem petens et nidificans in pace columba.

5. *Conciliabulum Constantinopolitanum dictum* mœchosynodus, *unde Theodorus, Plato cæterique monachi exilio et aliis pœnis mulctantur.* — Verum cum ista Theodorus scripserit, nullum de his responsum accepit, sed congregatum est ab imperatore conciliabulum, in quo una cum episcopis considerent magistratus, omnia in gratiam imperatoris facientes : ut plane non fuerit dicendum Concilium in Spiritu sancto legitime congregatum, sed proditorum carnificina, quam quidem et alio infami nomine idem Theodorus in Epistola ad Euprepianum appellat mœchosynodum. Sed jam accipe quid de eo idem dicat Theodorus in Historia, quam texuit de sancto Platone : « Postremo (ut summatim rem perstringam) fratrum societas noctu

[1] Theod. Stud. l. I. Ep. XXXII. Cod. Column.

[1] Psal. CXXXI.

abrepta est et in carcere conclusa. Quo facto, Synodi constitutus est dies, in quo vir ille sanctissimus Plato a militari manu una cum tribus aliis, velut maleficus quispiam, ad ipsam Synodum ductus fuit. Miserabile certe spectaculum, senem videre propter imbecillitatem ingredi non valentem, sublatum portari catena vinctum, qua ipsius pedes circumdabantur, et ab aliis humeris in alios, velut piaculum quoddam indecora trajectione transmitti. Hei mihi : hæcne fuit ordinationis Synodo congruentis ratio? Hæcne imperii existimatio? Quæso qua in re sunt hæc illis inferiora, quæ latrocinantium insidiis et tyrannice imperantium violentia olim patrata sunt? » Hæc de Synodi ordinatione Theodorus, qui et in Epistola ad Anastasium [1] numerosam hanc Synodum appellat : « In qua, inquit, tres maxime dignitates considebant ». In eadem vero Epistola plura intexit, quæ in hac etiam Synodo facta sunt, quæ audies, cum inferius hoc itidem anno reddituri sumus. Intelligis quam procul a fastu Theodorus abhorruerit, cum aliena, nempe S. Platonis certamina describens et coronas retexens, de seipso verbum nullum inseruit, licet esset omnium coryphæus et confessorum antesignanus.

6. Quod autem ad Synodi tempus spectat (ut hoc non prætereat) hoc anno, mense Januarii, Indictione secunda habitam esse Theophanes tradit, cum de ipsa hæc ait : « Tunc Nicephorus imp. occasione percepta, cum episcopos et hegumenos congregasset, Synodum adversus illos celebrari præcepit, per quam a monasterio et urbe dejecti, exilio sunt destinati, mense Januario, Indictione secunda ». Hæc Theophanes.

Sed quæ in hac Pseudo-Synodo statuta fuerint, videamus, et qui potuerint esse canones talis conventus. Recenset eos ipse Theodorus Epistola, quam ab exilio scripsit ad Leonem Romanum Pontificem, quam suo loco reddituri sumus, necnon in Epistola ad Euprepianum. Porro ejusdem conventiculi Decreta ista fuere. Primumque illud, quo anathemati subjicerent omnes, qui ipsorum errori non adhærescerent, quo (inquit Theodorus) canone universam Catholicam Ecclesiam condemnarunt.

7. Decretumque insuper fuit, ut conjugium Constantini cum Theodote, vivente adhuc legitima conjuge, quam detruserat in monasterium, ex dispensatione dici deberet legitimum. Ad hæc etiam addiderunt decretum illud nefarium plane et pudendum, nempe leges divinas adversus reges nihil posse. Haud dubium fuisse liquet istam imperatoris sententiam. Ad hæc illud adjecere : Ne qui pro veritate ac justitia usque ad sanguinem restitissent, eos Præcursorem, vel Chrysostomum imitatos dicerent. Præter hæc etiam turpe illud : episcoporum unumquemque in sacros canones præter ea, quæ in illis statuta sunt, dispensando potestatem habere, pronuntiarunt. Hæc recitat Theodorus ab imperatoria ista Synodo fuisse decreta Novatoribus congruentia, qui tanto legislatore, Nicephoro scelestissimo glorientur, ut volent. Sed quæ tam fœda et enormia ista decreta sint secuta tristia atque crudelia illata in servos Dei ab imperatore audiamus, atque primum quæ de sanctissimo sene Platone ipse referat Theodorus, qui ait :

8. « Sed ut quæ in medio sunt, ea velut ludicra quædam prætermittam (illa enim historiæ modum implere possunt) exilium jam decretum fuit : et pater ipse circumscriptus est in una quadam insula ex his, quæ ante urbem sunt, quemadmodum et frater noster (Josephus archiepiscopus Thessalonicæ) in alia quadam valde aspera et munito quodam carcere ad exilium accedente. O rerum mutationem ! Monachis ipsis humaniores extiterunt hi, qui communi vita utuntur, et privati homines veriti non sunt justum ferre judicium, quod judices debuissent. Manifestum enim erat iniquum illud facinus. Missum facio balneum illud, in quo imperator ipse militari acie omnium fratrum societatem invadens, cum ex monasterio illo singulos suæ voluntati subjicere conatus esset, spe deceptus, suo enim imperio fortiores illos esse cognovit, qui divina lege nitebantur. Missos facio carceres in monasteriis constitutos, et monasteriorum præfectos carceris duces factos, hisque, quos clausos tenebant, plura quam jussi fuerant tormenta inferentes. Prætereo quæ postea consecuta sunt : quo tempore multi abducti, et in alium locum translati, persecutiones, inquisitiones, disjunctiones, atque exterminationes pertulerunt. Quo tempore multæ et ingentes minæ, iræ, interrogationes et responsa, multaque per omnes urbes investigatio facta est, necubi aliquis fratrum lateret, adeo ut nonnulli præ timore persequentium, in terræ foraminibus sese abdiderint, ut servari possent.

« Hæc autem omnia ejus rei causa facta sunt (rursus enim præ admiratione eadem tractare cogor) ut qui adulteros illos contra Evangelium et præcursorem Joannem coronaverat, quasi salutarem aliquam dispensationem Ecclesiæ attulisset, impune rebus sacris præesse posset : quique illum Evangelicis præceptis obtemperantes non admitterent, exleges et a Deo alieni haberentur. O divinas leges contemptas ! o persecutorem acerbissimum, Christiani nominis appellationem habentem, et Christi leges conculcare gestientem ! Quid ita insanus factus es, stolidus atque immitis una cum Leone (Isaurico scilicet) tibi compare? Annon vides, contra invictas Dei leges te armari, quas nemo ex his imperatoribus, qui unquam fuerunt, superare potuit ? quinimo quicumque se, ut nunc tu, his ipsis legibus adversarium ostendit, jure optimo periit.

9. « Sed quonam modo Dei servus abductus est ? Ad illum enim ipsum redeo. Rursus translatus, rursus distractus, et a duobus hominibus huc et illuc protrusus, eo quod non amplius progredi

[1] Theod. Ep. XLVIII.

posset, trahebatur, et ita distractus vexabatur, ut iniquum illud facinus vel ipsis lapidibus sensus expertibus lacrymas movere posset. Hujus rei testis est celebris illius martyris Mammatis regio, testis est et abrupta illa insula, quæ post primam fratris jam dicti custodiam, pietatis hunc custodem detinuit. O immites et doloris sensu carentes illorum animos ! Sed nescio certe, quo nomine ipsis congruente eos appellem, qui eadem opera monachi et milites, et carceris erant custodes; qui justum illum virum omnino desertum, tanquam in lacu profundissimo, in cella quadam concluserunt, hominemque jam senio confectum et morbo vexatum, sub unius cujusdam servi potestate, quem illi rerum terrenarum et Cæsaris servi reliquerunt, ut sanctus vir semel in die, vel bis a ministro viseretur. Quo tempore senex eum rogabat, ut ad necessarium usum corporis duceretur : et iniquus ille servus id ei exprobrabat. Petebat aliquid imbecillitati suæ consentaneum : et perversus ille fores claudebat. Cumque hæc pateretur, nihilominus tamen stabilis permansit; quodque coram Deo et hominibus confessus fuerat, nunquam denegavit. Postea vero quam ejus carceris causa eum in lethalem morbum incidisse, Cæsar audivit, animi duritiem leniorem faciens, in urbem Byzantium ipsum transtulit. Cumque illum eo transtulisset, parabat se ad id quod male factum fuerat corrigendum. Sed quoniam non recto proposito ac sententia movebatur : quod proposuerat ad finem non perduxit ». Siquidem, Deo vindice, a Barbaris est interemptus. Sed de his suo loco.

10. Prosequamur modo Theodori ipsius ista scribentis diram, quam una cum suis passus est, persecutionem a Michaele monacho descriptam, uno ex iis, qui ejus lateri inhærebant. Ita quidem divina dispensatione factum, ut qui ejusmodi scribens certamina Theodorus nihil de se magnificum dixerit, licet pars magna imo potissima esset : alius post ejus obitum ejus præclaras victorias non siluerit, ita narrationem instituens : « Ut enim, inquit, vidit impius imperator, nulla in re Theodorum virum sanctum flecti, nec cedere sibi, nec factis suis assentiri : monasterio illum suo atque urbe pariter extrudit, relegatque in insulam quamdam ex iis, quæ proximæ sunt Byzantio, eadem pœna in Josephum fratrem Platonemque sapientem decreta, haudquaquam una utrosque custodia includens, sed singulos seorsum, ita ut mutuus eis conspectus negaretur, quod unicum est in carcere solatium. Reliquam vero discipulorum turbam, ut patre suo orbatam vidit, importunis minis aggressus, obscuros etiam in carceres conjecit, addita militum custodia, qui eos custodirent, quoad ipse de illis quæstionem exerceret.

11. « Statuta igitur die, adduci omnes et coram sisti jubet. Tum ipse prior gravi supercilio considens, oculisque ac vultu, totoque corporis habitu latentem animi asperitatem ostentans, separari ante omnes illos jubet, atque in duas partes distribui. Majores et judicio præstantes a reliquis secernens, quo faciliorem sibi concertationem efficiat. Atque hos quidem prius aggreditur : ita enim expedire sibi existimabat; quoniam cæteros, ut mentis acie inferiores, secuturos esse non dubitabat. Hos igitur omnibus machinis adoritur, partim rationibus minisque interjectis, partim blanditiis ad durissimum quemque emolliendum idoneis, partim suppliciis cruciatibusque propositis, si qua tandem via possit a patris partibus abductos in suas pertrahere. Quos ubi nulla ratione manus dare sensit, sed generosis animis omnes ipsius inanes technas eludere : tum secundos conatus admovet, faciles se adversarios nactum ratus, ac nullo negotio expugnabiles. Sic igitur eos alloquitur : Quicumque, inquit, imperatori parere vultis, et cum patriarcha cleroque sentire : transite ad partem dexteram. Quotquot vero animis et sententiis obsequi recusatis : ite in sinistram, ut hinc appareat, quinam nobiscum sentiant, et quinam in nos sint contumaces. Malitiose et vafre id agens fraudulentus cavillator, ut qui hac ratione confideret, illos loca commutando, ipsas quoque mentes et consilia mutaturos.

12. « Verum invicti illi nihil his ejus verbis permoti, nec de animi sententia tantillum dimoti, uno ore omnes rerum potientem affati sunt : Nos, imperator, et animos et corpora et omnia demum in patris ac magistri nostri manu et arbitrio ponentes, nihil minimum aut maximum, quod illi non probetur, non modo facere, sed ne animo quidem versare statuimus. Nunquam vobis talia intentantibus obsequemur, nec gestis vestris suffragabimur; nec quicquam prorsus eorum, quæ per vos innovata sunt, amplectemur, præcipue cum magistrum ipsum a nobis sejunctum viderimus, qui et præsens exilium subire maluit, quam causam prodere et partes vestras sequi. Nobis vero quid accidere gravius possit, quam si canones sacros, quos tanto studio servari convenit, aspernemur, et tam noxiis et periculosis rebus nos dedamus ? non per sancta virtutis certamina patrisque præcepta, in quibus educati sumus, non cedemus, veritatem non deseremus, vobis non adhærebimus. Specimen nostri, quo animo ac sensu simus, hæc postulat occasio, quam nos sane minime rejiciemus, nec ignavum prorsus aliquid, aut puerile ostendemus, cum germani eorum simus, quorum periculum paulo ante fecisti, germana cum ipsis et facere et sentire omnia parati.

13. « Hæc cum illi dixissent, obstupescere animo imperator, illorumque constantiam atque in adversis insuperabiles animos mirari (admiranda siquidem etiam hostibus ipsis virtus est) præsertim cum imbecilles se nactum arbitratus, primoque impetu prosternendos, fortes contra experiretur et invictos prorsus ac cedere nescientes. Sed quoniam hos omnes palam modo mulctare, præter quod inutile foret, stolidi admodum consilii sciebat esse : satis tum habuit, arctæ custodiæ illos addi-

cere, male omnino postea tractaturus, et per otium, non simul omnes, sed seorsum singulos quibus vellet pœnis excruciaturus : quanquam illum conatus suus fefellit, vindicta, inquam (quæ Dei sunt judicia ?) illico persequente ». Cum a Barbaris (ut dicetur) occisus est. Sed de his rursus inferius, quando et agemus de iterato congressu imperatoris cum Theodoro.

14. *Epistolæ Theodori ad Romanum Pontificem et Basilium monachum.* — Cum autem Theodorus detineretur in exilio, nihil antiquius habuit, quam ad sacram Apostolicam Sedem confugere, eamque in primis de omnibus, quæ gesta essent, reddere certiorem. Legationem itaque ad ipsum Leonem Romanum Pontificem misit et litteras per Epiphanium archimandritam : quæ cur sicut cæteræ cum aliis Epistolis non reperiantur, in posteriore Epistola ad eumdem conscripta ipse declarat; nimirum timore ne reperirentur, eas delevisse penitus. Ipse tamen Theodorus post Epiphanium legavit ad eumdem Pontificem Eustathium pariter monachum, cui has litteras dedit [1] :

« Sanctissimo et summo patri Patrum Leoni domino meo papæ Apostolico Theodorus minimus presbyter et præpositus Studiensis.

« Quandoquidem Petro magno Christus Deus post claves regni cælorum pastoralis etiam principatus contulit dignitatem : ad Petrum utique, vel ejus successorem quicquid in Ecclesia Catholica per eos innovatur, qui aberrant a veritate, necesse est referri. Quod nos quoque humiles et minimi a sanctis olim Patribus nostris edocti, postquam in Ecclesia nostra novitas quædam nuper exorta est, et prius quidem per religiosissimum archimandritam fratrem et conservum nostrum Epiphanium, et nunc per simplices litteras nostras ad supremæ beatitudinis tuæ angelum de ea re referre nos debere, arbitrati sumus. Factus est, o divinissimum omnium capitum caput, juxta [2] Jeremiam prophetam, cœtus revera prævaricatorum et concilium adulterantium : quod enim ibi propter idolorum fornicationem dictum est, hic per adulterinæ copulæ confirmationem patefactum est. Utrique eumdem Dominum spreverunt, illi per leges, hi per Evangelii transgressionem.

15. « Nec vero satis illi fuit, quod per priorem conventum in ejus qui mœchos copularat receptione, sacrorumque cum eo communione Parasynagogi (ut divinus loquitur Basilius) facti sunt : sed ut hæresis absolutæ nomen adipiscerentur, in altera publica Synodo eos, qui pravo ipsorum errori non adhæserant, aut universam potius Ecclesiam Catholicam anathemati subjecerunt. Et quotquot hactenus in conspectum venerunt, partim longinquis exiliis mulctantes, partim carceribus includentes, pristinam usitato hic more persecutionem renovarunt. Causam vero suam improba defensione prætexunt ; et justificatio ipsis nefarii sermonis usurpatio. Adulterini siquidem conjugii conjunctionem dispensationem esse decernunt. In regibus nihil posse divinas leges definiunt. Eos, qui pro veritate ac justitia usque ad sanguinem restiterunt, ut præcursorem et Chrysostomum, imitari vetant. Episcopum unumquemque in sacros canones, præter ea, quæ in illis statuta sint, potestatem habere pronuntiant. Quare si quem forte sacris initiatum contingat, clam palamve canonum, per quos depositio irrogatur, reum teneri, hunc sola volentis auctoritate depositionis exsortem manere. Quorum omnium testis est is, qui variis canonibus aliis obstrictus tenetur, adulteri copulator, una cum ipsis publice ministrans. Testes ii, qui dum iniquitates tanquam dispensationes faciunt in eo ipso tum alios, tum seipsos sanctos vocant, et eos, qui illas non admittunt, velut a Deo alienos anathemate feriunt. Testis demum hic nata persecutio.

16. « Quid igitur ad hæc, o beate, dicendum est, nisi Apostolicum illud [1] : Nunc Antichristi multi facti sunt, si divinis legibus et canonibus omnes homines subditi non sumus ? His ergo a simplicitate nostra sine fuco expositis, vocem nunc illam, quam coryphæus cum reliquis Apostolis Christo emisit, cum maris fluctus excitarentur, apud Christi imitatricem beatitudinem tuam adhibemus [2] : Salva nos, archipastor Ecclesiæ, quæ sub cælo est, perimus. Imitare magistrum Christum, manumque Ecclesiæ nostræ porrige, sicut ille Petro ; nisi quod ille incipienti in mare mergi, tu autem jam mersæ in hæresis profundo. Æmulare, precamur, cognominem tibi papam, atque ut ille, pullulante tum hæresi Eutychiana, leoninum in morem spiritu experrectus est, ut omnes norunt, dogmaticis suis Epistolis : sic et tu (dicere audeo) juxta nomen, quod geris, irrugi divinitus, vel potius intona contra præsentem hanc hæresim, ut decet.

« Si enim isti, arrogata sibi auctoritate, hæreticam Synodum cogere veriti non sunt, qui ne Orthodoxam quidem absque cognitione vestra (ut antiquitus mos obtinet) cogere potuerunt ; quanto æquius usque adeo necessarium fuerit (cum timore suggerimus) a divino tuo principatu legitimam Synodum convocari, ut Orthodoxum Ecclesiæ dogma hæreticum excluderet : et neque suprema dignitas tua cum Orthodoxis omnibus anathemate notetur a novis nugatoribus ; neque iniquitatis porro classicum adulterinam hanc Synodum nacti, quibus id placet, in peccatum facile prolabantur.

17. « Hæc sicut parvitati nostræ conveniebat, ut minima Ecclesiæ membra repræsentantes, et divino pastorali vestro principatui parentes; obsecramus de cætero sanctam animam vestram, ut nos ceu proprias oves reputet, et sacris precibus suis eminus illustret atque confirmet : quod si etiam documentis, tuæ id fuerit divinæ benignitatis,

[1] Theod. l. I. Ep. XXXIII. Cod. Column. — [2] Jerem. IX.

[1] I. Joan. II. — [2] Matth. VIII.

quemadmodum et Christus ad Abgarum scripsit, et multi etiam de subditis digni habiti sunt, qui ab Apostolis sanctisque acciperent litteras. A me autem solo peccatore et in carcere detento mittitur hæc Epistola, propterea quod pater, Plato scilicet, et conservus meus inclusus, et Thessalonicæ archiepiscopus germanus noster in aliis insulis pariter custodiuntur. Ipsi nihilominus per me et mecum eadem dicunt, et sacris beatitudinis tuæ vestigiis advolvuntur ». Hucusque Theodorus ad Leonem Romanum Pontificem.

Qui quidem primum superioribus illis ab eodem Theodoro per Epiphanium datis Leo Pontifex acceptis, ad eumdem Theodorum litteras reddidit Apostolicas, paterno amore plenas, licet non extent illæ quidem, sed eas ejusmodi fuisse, redditæ litteræ ad ipsum a Theodoro[1] declarant, quibus adversus errorem novumque dogma fortissime disputat. Datæ vero istæ habentur in primis sancti Platonis nomine et Theodori, quantumlibet illi (ut ipse testatur) essent in carcere ab invicem separati ; quod fortasse id accidit, eo quod ad ambos inscriptas ipse Leo eas, quas diximus, litteras dedisset. Magni momenti rem agunt : siquidem patefaciunt nefandam obortam hæresim eorumdem, qui errorem mordicus adeo tenentes, defenderent dispensationem (ut aiebant) legitime factam super adulterio : hancque Mœchianorum appellant hæresim : itemque seipsos purgant apud eumdem Leonem Pontificem, de his quæ accepisset ille, ipsos cum quibusdam hæreticis admisceri. Epistola autem sic se habet[2] :

18. « Æquali angelis beatissimo et Apostolico Patri Leoni papæ Romæ, Plato inclusus et Theodorus presbyter ac præpositus Studiensis.

« Magnum revera nobis humilibus et summi voti opus fuit, quod digni habiti sumus, qui ab Apostolica beatitudine vestra salutationis allocutionem et sacrorum ejus, qui a spiritu moventur, sermonum significationem acciperemus per conservum ac filium nostrum Epiphanium ; et hæc inclusi licet teneamur ab hæreticis, atque ita ut tabellarium ipsum oculis conspexerimus. Quamobrem lætitia exultavimus, gavisi sumus, Domino gratias egimus, qui divinis illius precibus ea, quæ spem nostram superabant, nobis indignis miro modo largitus est, ita ut propemodum sacram ejus formam per interjectas voces videre nobis videremur. Verum illa quidem ad Christi exemplum nos humiles affata est et mentes nostras recreavit, imbecillitate corroboravit, languentesque confirmavit, suis nos quasi perungens caput nostrum excedentibus consolatoriis monitoriisque sermonibus, in fide Orthodoxa constanter ad finem usque manere persuadens, quod utinam propitiis ejus precibus ita nobis contingat. Nos vero nihili homunciones recte haberi existimavimus, sicuti antea per hunc fidissimum tabellarium nostrum, et postea per Eustathium alterum filium nostrum, ita etiam ad eumdem consentanea referre.

19. « Synodus, o beatissime, apud nos publica celebrata est, iis etiam, qui magistratus gerunt, una considentibus, et Synodus ad condemnationem Evangelii Christi, cujus tu claves ab ipsomet accepisti per intermedium principem Apostolorum et successores usque ad eum, qui sanctissimum caput tuum antecessit. Et quomodo hæc sustineat Dei imitatrix æquitas tua? Incipiamus enim a lege et Prophetis, et quidem[1] : Non mœchaberis, inquit. Non loqueris falsum testimonium. Non assumes nomen Dei in vanum. Et Jeremias (Proverbia)[2]: Stultus, ait, et insipiens, qui tenet adulteram. Malachias vero[3] : Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est. Transeamus ad Evangelium[4] : Quicumque, inquit, dimiserit uxorem et aliam duxerit, mœchatur. Et[5]: Quos Deus conjunxit, homo non separet. Quanta vero sit differentia legis et gratiæ, ex ipsis Domini verbis discimus, qui ait : Et ecce plusquam templum hic. Deinde ex verbis Apostoli, dicentis : Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus, moritur : quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcarit, et sanguinem Testamenti pollutum duxerit, et Spiritui gratiæ contumeliam fecerit ?

20. « Hæc igitur cum ita se habeant, isti nefaria lingua Domino reluctantes, legis atque Evangelii solutionem, id est, hujus nuper imperatoris adulterium, qui legitima ejecta mœcham induxit, et hac ipsa majorem iniquitatem, adulterorum scilicet conjunctionem, propter falsum testimonium, quod adversus Deum locuti sunt, ejus nomen in illicita actione inter sacra mysteria usurpantes, victricesque de Christo coronas adulteris imponentes, in ipsa divinorum munerum participatione, quibus quidem veluti communibus et pollutis contumeliam fecit adulteri copulator, angelum se non Dei omnipotentis, sed principis mundi satanæ reipsa declarans, omnesque una, qui huic transgressioni cooperando, eamque approbando, partem suam cum adultero et adulteri copulatore posuerunt, salutarem Ecclesiæ Dei dispensationem appellarunt ; adeo firmam illam et apud Deum ratam, ut eos, qui ipsis non cesserunt, synodice anathematizarint, additis carceribus aliisque suppliciis, propterea quod fateri nolint, sanctum opus fuisse istiusmodi dispensationem. Audi, cælum, ait Isaias[6], et auribus percipe, terra, quæ satanas molitus est. Si enim ex Dei voluntate ac nutu cœtus ille, et anathematis pronuntiatio : Dei profecto lex non est, nec Prophetæ, cum quibus et Præcursor, qui adulterum reprehendit, nec Evangelium, contra quod isti suam illam tantopere adamatam dis-

[1] Theod. l. I. Ep. XXXIV. ex Cod. Column. — [2] Ep. XXXIV. ex Cod. Column.

[1] Exod. XX. — [2] Prov. XVIII. — [3] Malach. II. — [4] Matth. XIX. — [5] Matth. XII. — [6] Isai. I.

pensationem fecerunt. Nam si ejusdem esse, aiunt, alterum duorum necesse est, aut mendacem Christum statuent, qui olim quidem in Prophetis locutus est et legem dedit, nunc vero per seipsum in Evangelio : aut veracem, uti certe est ipsa veritas, ipsos vero mentiri et Dei criminatores consequenter ostendi, atque ideo anathematis, quod contra Christum sanctosque protulerunt, reos esse, ut qui adulterium adulterorumque copulationem et adulterorum communionem, Dei ejusque sanctorum dispensationem esse confirment. Nec est profecto, quod aliter dici queat.

21. « Non enim est personarum acceptio apud Deum, sicut indicant Mœchiani, qui ejus leges omnibus ex æquo positas negant, sed in regibus cessare eas, comminiscuntur. Et ubinam est regum Evangelium ? Sed impie illi valde prorsus egerunt, non intelligentes quod Deus personam hominis non accipit, quemadmodum testatur[1] Apostolus, neque quod idem per unum e Prophetis ipsos increpans ait[2] : Vos non servastis vias meas, sed accepistis faciem in lege. Numquid non Deus unus creavit vos ? numquid non Pater unus omnium vestrum ? Salomon autem his verbis[3] : Audite, reges, et intelligite. Et post alia : Quoniam cum essetis ministri regni altissimi, non recte judicastis, nec custodistis legem, neque secundum voluntatem Dei ambulastis, horrende et cito apparebit vobis, quoniam judicium durissimum in his, qui præsunt, fiet : non enim subtrahet personam cujusquam omnium Dominus. Jam vero quod et totum Evangelium suis illis nefariis ausibus violarint, o sacrum et divinum caput, manifestum est : siquidem peccatum unum sufficit ad evertendam totam legem. Omnia enim mandata mutuo connexa sunt, et sibi cohærent (sicut ait magnus Basilius) ita ut uno soluto, reliqua etiam solvi necesse sit. Quod quidem ille non ex seipso, sed a Christo dixit in ipso loquente[4] : Qui enim solverit unum de mandatis istis minimis, hic minimus vocabitur in regno cælorum. Et beatus Jacobus[5] : Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Solverunt itaque vetus et novum Testamentum, o beate, solutis non minimis, sed maximis quibusque Domini mandatis, legem adversus Evangelicam legem promulgantes miseri, regum voluntatem Deo anteferre cum voluerint. Volunt autem alii aliud, et alias aliter, ac proinde eversio fit omnium usque ad Antichristum. Unde merito quæ apud illos a satana dispensatio dicitur, Antichristi præcursio vocabitur.

22. « De canonum enim prævaricatione quid attinet loqui ? Cum enim ab Evangelio ipso aversi discesserint : otiosum est de illis curare. Ac Deus quidem per Prophetam sic ait[6] : Dabo clavem domus David super humerum ejus ; et aperiet, et non erit qui claudat ; et claudet, et non erit qui aperiat. Inimici autem Dei quæ ille aperuit clauserunt, dum innoxios deposuerunt, ut ipsis quidem visum est, sed non Deo ; quæ vero clausit, aperuerunt, eos, qui depositionis pœnam divino judicio meruerunt, honoribus restituentes : atque ut semel dicam, sacris canonibus ad omnia, quæ arrident et placent, tanquam ministris et famulis pro arbitrio semper abusi sunt.

« Hi sunt Mœchianæ hæreseos impii et injusti conatus, hæc opera ; quæ nos, ut minimi filii Ecclesiæ, tibi, primo omnium Apostolico capiti nostro nuntiare, necessario optavimus. Ejus est de cætero, quæ Deo sunt placita, excogitare et facere, Spiritus sancti ductu, a quo ut in aliis sic in hoc quoque regitur et gubernatur. Quin etiam sanctorum, quibus idem zelus fuit, exemplo eo adduci, ut a se dictatas et divinitus exaratas litteras ad nos mittere dignetur, sicut nunc opulenta et meritis nostris majora ejus munera eulogiasque accepimus.

23. « Retulit porro nobis idem frater noster Epiphanius, o divinissime vertex, se expostulationem ejus suscepisse propter Barsanuphium, Esaiam et Dorotheum hæreticos ; quod eos scilicet pro Catholicis recipiamus. Et valde mirati sumus, si nos humiles, qui pro recta fide patimur, hæreticis adhæreamus. Obturetur os omne contra nos loquens et calumnias submittens. Orthodoxi sumus, quamvis alioqui peccatores. Neque in hoc ab Apostolica fide ullatenus discrepamus. Omnem Synodum Œcumenicam et localem approbatam, veritatique congruentem cum sanctis eorum canonibus amplectimur, omnem hæresim et hæreticum detestantes atque anathematizantes. Anathema Barsanuphio, Esaiæ, Dorotheo et Dositheo, quos S. Sophronius anathematizavit. Sed et si quis alius eorum cognominis pariter hæreticus, eorum hæresim vel aliam quamlibet sequens, sive episcopus, sive monachus, vel quicumque demum sit : Anathema esto. Si quis item opportune (ut convenit) omnem hæreticum non anathematizat, ejusdem sortis esto. Nos enim puri sumus ab omni hæretica opinione sanctissimis precibus tuis, religiosissime.

24. « Denique hoc etiam significamus, tametsi in Epistola, quam per Eustathium fratrem misimus, non significatum sit : nos sacro vertici scripsisse per Epiphanium : nequaquam mentitum fuisse Epiphanium : res enim in hunc modum gesta est. Dederamus illi revera Epistolam. Postea vero imperantium metu eam expunximus. Ipse nihilominus, cum ejus notas teneret, attulit ad sacra illius vestigia, benevole id agens, postquam in exilium acti fueramus. Est enim os humilitatis nostræ. Quare sancta anima tua scandalum ne suspicetur in conservo nostro per omnia fidelissimo. Frater vester archiepiscopus Thessalonicæ supplicibus cordis manibus beatitudinis tuæ salutationem suscepit, et per nos sanctissimum verticem tuum adorabundus salutat ». Hactenus ad Leonem Ro-

[1] Gal. II. — [2] Malach. II. — [3] Sapien. VI. — [4] Matth. V. — [5] Jac. II. — [6] Isai. XXII.

manum Pontificem Theodori cum Platone litteræ, quas dedit Epiphanio remittens eumdem iterum Romam, cui et dedit Epistolam ad Basilium S. Sabæ abbatem, illum nempe, qui ignorans, zelo tamen pietatis, in eumdem Theodorum (ut vidimus) dixerat anathema. Verum rei veritate comperta, erga eumdem redditus est propensissimus, ut ad eum datæ litteræ istæ tum suo, tum in primis Platonis nomine indicant, quæ sic se habent[1] :

25. « Basilio religiosissimo præposito et archimandritæ Romæ Plato humilis inclusus et Theodorus minimus presbyter et præpositus Studiensis.

« Litteras paternæ sanctitatis tuæ non aliter exspectabamus, quam terra sitiens imbrem suum. Et postquam spe nostra frustrati sumus, doluimus ut par erat vehementer. Attamen cum ex Epiphanio dilectissimo et fidelissimo filio nostro causam cognovissemus, quod nimirum coactus id fecisses, non contemptu aliquo nostrum, (qui simplices licet, virtutem tuam nihilominus summopere observamus) animi dolorem abstersimus, summamque lætitiam percepimus. Renuntiavit enim nobis, te eumdem esse, qui erga nos semper fuisses affectu et charitate, quin etiam adjecisse potius non parum bonitatis tuæ variis modis. Zeli vero, quem pro pietate geris, quanta vis et constantia sit sanctæ animæ tuæ commemorans, ambas nobis aures implevit. Et benedictus sit Dominus virtutum, qui te in prima omnium civitate collocavit lumen divinitus accensum, verbum vitæ præferentem bonorum operum abundantia : qui linguam tibi dedit divina fidei Orthodoxæ documenta libere celsoque animo eloquentem. In quo et te obtestamur, opem ferre Ecclesiæ nostræ, tum tuopte robore, tum apud sanctissimum Apostolicum intercedendo. Etenim virilis vestra pro veritate concertatio, universæ, quæ sub cælo est, Ecclesiæ est firmamentum, et qui a vobis oritur zelus, semper totum orbem solet ad ferventem in Spiritu sancto fidei nostræ confessionem accendere. Quare conjiciat religio tua, quanta vobis occasio fidei retinendæ, et quanta laus a Deo cum debitis præmiis vos maneat illam conservando et profitendo : quam semper conservetis et annuntiare non cessetis, divinissimi et admirandi Patres nostri.

26. « Præterea autem iterum misimus fratrem et vestigiorum tuorum veneratorem Epiphanium, ut renuntiet ipse de rebus nostris, quemadmodum sanctis precibus vestris recte habeant omnia, gaudentibus nobis peccatoribus et exultantibus in persecutione et carceribus, ita ut dicere audeamus[2] : Nobis datum est non solum credere in Christum, verum etiam pro ipso pati, ut excitet vos ad enixius orandum et pro imbecillitatis nostræ fortitudine, et pro communi utilitate, pro qua nobis sermo est, et ad vos tertio jam repetita deprecatio, non ut e custodia liberemur, quia hanc non ducimus infamiam, sed maximam et supra merita nostra gloriam : sed ut in commune redundet utilitas, tametsi ex infimis simus ; semper enim (ut ait Theologus) privatum commodum spernendum est pro utilitate multorum.

27. « Utile autem fuerit (quod unum est consilium nostrum et desiderium) per supremum Apostolicum, sicut ab initio semper factum est, Synodice damnari eos, qui contra Evangelium Christi cœtum inierunt, et anathemate illius defensores appetierunt ; quod adulterium et adulteri conjugium, et adulterii patrocinium mox receperint tanquam dispensationem sanctorum, sicut Mœchiani statuerunt, sanctorum nomen dantes injustis ; quoniam nullus sanctorum partem posuit cum adultero, nedum et adulteros coronarit, et divina eis dona tradiderit, quando nec igni, tectove, quamvis reges essent, impertiendos docuerunt. Quid autem quod Deum ipsum contumelia affecerunt coronariis illis mysteriis, et anathema in eum dixerunt, eos, qui legem ejus propugnabant, anathematizantes ? Quod si hæc non fiant, petimus de cætero precum vestrarum robur, charitatis vinculi confirmationem, rescriptorum auctoritatem : quod omnino præstare dignemini, consolando pusillanimes, imbecilles corroborando, sanctissimi et desiderabiles et semper venerandi patres nostri ». Hæc Theodorus una cum Platone ad Basilium, atque hactenus de legatione Romam missa per Epiphanium.

28. *Theodorus per alias litteras pravos sibi oppositores confundit.* — Cæterum etsi vinctus in Domino Theodorus in carcere positus esset, litterarum tamen internuntio ubique præsens erat, hos hortans, illos consolans et roborans, vel docens : tunc enim scripsit inter alias Epistolam[1] ad Euprepianum et eos qui cum eo erant, in fide stare monens ; et aperiens eorumdem hæreticorum errores, eos confutat ; sed quod eosdem refellit in dicta posteriori Epistola ad Leonem papam, hic eam prætermittimus recitare. Scripsit et tunc pariter ad Arsenium [2] Epistolam, qua diluit argumentationes adversariorum, quibus per dispensationem crimen licitum factum affirmarent.

Sed et ad Theophilum præfectum eodem itidem argumento alias [3] litteras dedit, quibus eum cum in unitate persistere cohortatur, objectioni illi respondit, cur ipse Theodorus vocet hos hæreticos, quibuscum haud pridem secreto saltem communicasset, ista subjiciens : « Quod si quærat sanctitas tua, quid causæ sit, cur hæc ipsi ante dispersionem non dixerimus, sed et commemorationem ipsi fecerimus in Byzantina civitate ? Hoc habeto. Synodum eo tempore nondum fuisse, nec promulgatum adhuc erat pravum dogma, et anathema. Et ante hæc tutum non erat discedere penitus a prævaricantibus, sed apertam illorum solum commu-

[1] Theod. l. I. Ep. XXXV. in Cod. Column. — [2] Philip. I.

[1] Theod. l. I. Ep. XXXVI. Cod. Column. — [2] Ibid. Ep. XXXVIII. eod. Cod. — [3] Ibid. Ep. XXXIX. eod. Cod.

nionem refugere, et congruenti dispensatione ad tempus commemorare (patriarchæ et imperatoris nomina scilicet). At postquam in apertum nunc erupit impietas hæretica per Synodum, oportet religionem tuam una cum cæteris Orthodoxis libere agere, nec communicando cum hæreticis, nec ullius nomen commemorando ex iis, qui Mœchosynodo adfuerunt, aut qui cum ea sentiunt». Ad finem autem ejusmodi colophonem apponens, hortatur eum his verbis :

29. « Quamobrem suggero ut minimus frater et filius: Nequaquam sileamus, ne clamor Sodomorum simus; nequaquam terrenis parcamus, ne cælestia amittamus; nequaquam scandalum demus Ecclesiæ Dei, quæ vel tribus Orthodoxis definitur, ea sanctorum sententia, ne Domini sententia condemnetur, qua dixit[1]: Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum ego sum. Neque mea causa infelix hæc dico : mihi enim (si dicere fas est) vel pro veritate mori, lucrum, gaudium et vita, si modo sacris precibus vestris confirmer, sed propter veterem inter nos spiritualem dilectionem, et pro communi utilitate. Etenim si Dei Filius ac Dominus noster seipsum obtulit pro omnibus Deo et Patri hostiam, quid debemus nos? Et quantum pro eo pati ac perferre nos æquum est, monachos præsertim et renuntiatione ipsa crucifixos? si modo revera et non incassum renuntiavimus; quandoquidem non ab externa solum specie dijudicari res debet, cum multi personas sumant, et non sint id quod esse videntur, sed ab operibus ipsis species externa. Si ergo monachi sunt ulli his temporibus, factis ostendant. Monachi autem munus est, ut nec tantillum sinat in Evangelio innovari; nec exemplum laicis præbentes hæreseos atque hæreticæ communionis, rationem reddant illorum perditionis ». Hæc ipse.

30. Verum cum ejusmodi Theodori Epistolæ circumferrentur, quibus Synodi illius errorem jam esse conversum in hæresim, constantissime affirmaret: non ab adversariis tantum, sed ab aliquibus ex iis, qui prius ipsi adhærescere visi erant, contradictum est, inter quos unus Athanasius fuit, ad quem idem Theodorus ea ex causa Epistolam scripsit, hic necessario recitandam, quo omnibus innotescat, quibus niterentur adversarii rationibus ad purgandum perpetratum facinus, quibusve Theodorus et factum vere hæreticum, et eos, qui fecerunt, hæreticos esse demonstret. Aurea quidem ipsa, ut quæ plurimorum confessorum coronas recenseat, et docta disputatione hæresim palam ostendat. Sic enim ipsa se habet[2]:

« Athanasio fratri (filio).

« Magna cum patientia legi litteras tuas, frater charissime, et obstupui ad repentinam mutationem tuam. Mitto priora illa, quod coram cum mecum esses, hæresim esse confessus es Mœchianicam falsam opinionem : postea etiam cum Pentalogum legisses, quincuplicem eum lucem esse, pronuntiasti. Nunc vero (ut apparet) impugnandam tibi illam sumis : totam orationem tuam pristinæ illius ignorantiæ tuæ similem, ac multo etiam magis infestam humilitatis meæ dictis effutiens. Et quidem si verba mea essent, quia obscurus sum, nihil mirum esset: cum vero ex Domini voce, Apostolorumque et Prophetarum, a Patribus etiam Deo plenis demonstratum sit, hæresim esse gravissimam : videat prudentia tua et quisquis alius est, qui tecum sentiat, quo redigendi sitis. Argumenta enim illa, quibus hæreses non esse contenditis, ignoscite, non ex Domini verbis, neque ex ore sancto deprompta sunt, sed (ut cum Propheta loquar[1]) ex terra clamantium, et ex legibus alienis multitudineque omnia humano metu loqui permissa.

31. « Ais enim, amicos omnes ac pios, doctos juxta et indoctos insanire, cum hæresim esse audiunt, hæc contra opponentes: Cum adversetur nemo, dicatve mœchari et sacrilegos absolvere : quomodo hæreticos illos appellabimus? Transgressores enim mandatorum Domini et conculcatores canonum divinorum et sacrilegos, æquum est appellare eos scilicet, non autem hæreticos ». Hæc ille ; ad quæ Theodorus : « Qui ergo possimus non obstupescere primum diligentiam vestram, quæ eadem atque illi identidem producit in medium, et vera inde responsa refert, quæ pueris ipsis persuadere possint? Deinde rursus eadem velut oblita, quæ prius audivit, profert cum acriore controversia et reprehensione nostra, qui hæresim esse immerito affirmemus? Hoc, inquam, est, in quo demirari nos cogitis. Quod vero ad ipsos adversarios attinet, hoc dico: Quo pacto, quod Synodice promulgarunt, quod confirmarunt sub eorum anathemate, ipsorum, qui dogmati se opponunt, hoc est, ipsorum dispensationi, quod etiamnum quotidie factis ipsis docent, id prædicare et docere se negant? Quam igitur ob causam ego humilis inclusus hic teneor? Cur inclusus pater meus Plato ærumnis affectus est, ab aliis segregatus primum, deinde in eum detrusus locum, ubi nunc est ?

32. « Cur archiepiscopus Thessalonicæ, Josephus scilicet ipsorum judicio depositus et in eas angustias redactus, ut cibum certa mensura caperet, ministris imperio adstrictis, tum in palatio inclusus ac nuper etiam in exilium ejectus? Cur reverentia tua cum fratribus custodiæ tradita Thessalonicæ, et Theosostus præpositus ex eadem civitate pulsus cum discipulis, et alter ibidem præpositus immodice diverberatus? Cur Naucratius et Arsenius fratres arcta custodia hucusque detinentur, parique modo Basilius et Gregorius? Cur Stephanus ille virtutis amans præpositus cum discipulis quinquaginta sex exactus monasterio, cum una cum centum et decem et cum eo, qui episcopus

[1] Matth. XVIII. — [2] Theod. l. 1. Ep. XLVIII. ex Cod. Columm.

[1] Isai. XXIX.

ante fuerat, Mœchosynodum tanquam Evangelii infractricem anathemate damnasset, sicut missæ ab eo litteræ testantur? Cur Antonius religiosissimus præpositus in custodiam apud Amorium datus, cum eodem quo superior modo Mœchosynodum una cum fratribus suis anathematizasset? Cur Æmilianus frater a Nicomediensi in Thyniam vinctus ductus est, verberibusque et ludibriis affectus, direpto ab iis qui irruperant monasterio, proinde ac si hostium spolia fuissent? Cur in Chersone persecutionem passus Leo piissimus episcopus, Valelades cognomento, et Antonius reverendus præpositus cum aliis duobus custodia septus? Cur in Lipara insula ultra Siciliam posita fratres nostri in custodia detenti? Cur Lætoius in Chersone retentus, indeque sub custodia ad imperatorem missus, tum Byzantii iterum in carcerem missus, et alii pariter in monasterio detenti?

33. « Dicam rursus de nobis tribus. Cur ad Agathi nobis illa per spatharium ab imperatore denuntiata? Vos anathematizati estis, et a Synodo depositi. Cur illa ad S. Mamantem custodia, nobis tribus segregatis? Cur eodem advenerunt iidem spatharius cum tribus, qui ab adversario depositionis et excommunicationis nostræ tabulas iterum afferebant, ut audiremus, tametsi aures occludebamus? Cur nos alii alio relegati et conclusi, tum œconomus, tum Arsenius fratres: alii ad duodecim ab urbe Constantinopoli millia passuum pulsi, adeo ut quidam in spelunca delitescant, quo nobis ministrent, laica veste induti: alii toto die in speluncis lateant, et quia interdiu comparere non audent, noctu inter se concursent? Cur quotquot a militibus inveniri poterant, rapti et in carceres conjecti, deinde ab urbe projecti fuerunt? Atque ut initia ipsa perstringam: cur Studianum (monasterium) a militum manu subito immissa occupatum, ita ut respirare nobis vix liceret, et Nicææ et Chrysopolis episcopi eo adventantes, ut adulteri copulatorem susciperemus, velut qui a præcedente patriarcha jussus adulteri copulationem peregisset? Et quoniam, aiebant, sanctus qui jussit sicut Chrysostomus, sancti est dispensatio: quare illam recipite. Cur noctu nos quatuor inde sublati per ducem ac milites atque ad Simeonem, nescio quo nomine appellandum, abducti, et quæ per illum nobis ab imperatore significata, ut mutata sententia, ab instituto desisteremus et dispensationem factam agnosceremus? Cur ad sanctum Sergium iterum inclusi et Simeon eodem iterum profectus eamdem ob causam?

34. « Cur per duces repræsentati nos Synodo numerosæ, in qua et tres maxime dignitates considebant? Cur ego humilis contumeliose ibi tractatus, undique obvallatus, illud subinde audiens: Nescis quid nugeris, quid dicas: Cum ego inclamarem: Concidit præcursor, solvitur Evangelium, non est dispensatio. Et ille sæpius iteraret, dispensatio est, atque ita sancti dispensarunt et præcedens sanctus patriarcha. En testes quod ille adulteri copulationem præceperit, quanquam illi non sic eam appellabant: quin fremebant et dentibus stridebant, cum adulteri copulatorem audirent. Cur anathema iis, qui sanctorum dispensationes non admittunt, clara voce denuntiatum, et ego cum patre meo et Calogero a ducali manu e medio exterminati? Archiepiscopus autem derelictus atque ob eam solum causam, quod a me rogatus cum Studianis celebrasset, velut communis presbyter, ipsorum sententia depositus: etenim a Christo ipso et sacris canonibus depositum adulteri copulatorem absolverunt, innoxium per omnia pronuntiantes, qui et cum ipsis antea sacrificabat. Eum vero, qui deponi per canones non poterat, depositioni addixerunt, suum illud dictum factis confirmantes, posse episcopos, prout eis visum fuerit, uti canonibus: quod illi quidem perpetuo ita faciunt; nec hoc saltem considerare volentes, si ita res se habeat, posse episcopos, qui deponunt, ab eo quem deponant, ipsosmet deponi, ut impleatur Apostolorum oraculum. Hæc nos vobis, episcopi, constituimus. Vos vero in eis perseverantes salvi eritis et pacem habebitis; non obaudientes autem puniemini, et perpetuum inter vos bellum geretis, abjectæ obedientiæ pœnas congruas luentes.

35. « Cur quæ post Synodum gesta sunt? Fratrum per imperatorem discussio, cum diceret, nos quidem depositos, Synodum vero sanctam esse, et a se obsignatam: quandoquidem sanctorum dispensatio esset adulterina copulatio, et indemnatus qui eam peregerat, eorumdemque cum admitteret illum nemo, aut singulorum seorsum, aut binorum, ternorumve simul, atque etiam plurium per monasteria et castra inclusio, nonnullorum etiam flagella et cruciatus, cum hæc jam ubique terrarum terra marique nota sint, vulgoque jactata? Quam igitur ob causam hæc omnia, ut paucis complectar? Nonne quod adduci non possent ut dicerent, aut assentirent, dispensationem fuisse Evangelii transgressionem, quam velut salutarem et sanctis parem adversarii vociferabantur, factis et verbis etiamnum in eo consistunt, id loquentes, id agentes ista persecutione? Quonam igitur pacto dicunt, quod nemine adversante, aut docente, ipsos vocemus hæreticos? Phantasia sunt ista, quæ diximus et somnia, an vera? Et quoniam vera sunt, quomodo non ubique docent et prædicant verbis factisque? Aut quomodo vos illis credentes, propemodum cum ipsis, qui hoc dicunt, statis? Sed et si tacuerimus nos, orbis ipse veritatem testatur, horrendum silentii judicium in vos ipsos attrahentes.

« Quamobrem ego humilis cogor non silere, sive scripto, sive sine scripto quoad vires ferunt cum timore ac tremore, cum vitæ discrimine. Et si quispiam vestrum fortasse non necessario, dicam, et supervacanee me facere existimet. Verum ad rem tandem veniat oratio.

36. « Ais nemine adversante, aut docente mœ-

chari, sacrilegosque absolvere : quo jure illos appellemus hæreticos ? Mœchari ergo et sacrilegos absolvere, verbo illi revera non docent : nam nec gentes quæ leges non habent, mœchari docent. Neque nos nude hoc ab illis dici, posuimus, sed quod adulterinam conjunctionem approbantes, et quæ illi annexa sunt, et per eam alias Evangelii transgressiones cum canonum infractionibus, salutarem esse dispensationem, interjecto anathemate, sancientes; atque hoc ipsum in dies per exilia carceresque quos dixi vindicantes, Evangelium solverint ex sanctorum sententia et virtute, dispensationem in omni prævaricatione fieri adstruunt, immutabilia Dei mandata variantes et mutabilia statuentes. Et qui possint mobilia ac mutabilia non esse, si dispensationem esse, quando violantur, re ac verbo Synodice docent ? Non enim tam impudenter mentientur, ut Synodum a se coactam negent, si adulterinam copulationem fateri nolint, dispensationem sanctis parem appellasse, nec eos, qui illam non recipiunt, excommunicasse. Quod si excommunicasse negant, quorsum illud exclamarunt : Iis, qui sanctorum dispensationes non recipiunt, anathema sit. Perspicuum est enim, cum recipere illas aliqui nollent, inde natam esse sanctionem, nisi ebrii simus. Quænam vero de re alia quæstio erat, præterquam de adulteri conjunctione ? propter illam ergo excommunicatio, ut quæ juxta sanctorum dispensationes facta esset : et quidem si earum similis sit, injustæ fuerunt sanctorum dispensationes : at si sancti injusti non sunt (uti verum est) excommunicati illi fuerunt, quod adulterinam copulationem non recipiant : quantumvis artificiose id agant, ut quæ perspicua sunt, obscura reddant, sed occultari nequit, quod factum est.

37. « Jam vero quam immutabilia sint mandata Dei, audi Basilium magnum : Fortasse intendere animam meam, vigilantioremque in posterum reddere Dominus voluit, ut homines non attendat, sed per Evangelica mandata perficiatur, quæ nec temporibus, nec humanarum rerum circumstantiis commutantur, sed eadem permanent, sicut ex beato et minime fallaci ore prodierunt, sic in ævo perseverantia. Contra vero, qui adulterinam conjunctionem, salutarem dispensationem esse dixerunt : quid aliud dicunt, quam mutabilia esse Dei mandata, quæ nunc quidem mutentur, nunc minime mutentur ? Sed immutabiles agant, et nonnullis temporibus atque humanis circumstantiis, sicut ipsi de imperatoribus dixerunt, mutentur et ad iniquitatem non imputentur. Rursum autem tantam vim habeant, ut qui ea non suscipiunt, hoc est, transgressiones, quæ ut ipsi aiunt, dispensationes sunt sanctorum, anathemate damnentur ab Ecclesia. Ex his ergo conficitur nihil aliud, quam mutabilem et variabilem Deum esse, ut dicto suo similis sit, qui dixit : Et Evangelium indifferens esse ad salutem et perditionem. Num enim in omnibus hominibus et in omni mandati transgressione dispensatio est, an in quibusdam et in aliqua ? Et quænam sors ista est, ut in quibusdam sit et in aliqua, in aliquibus et in aliquo nequaquam ? A quibusdam ergo, et a quam multis hæc dispensatio ? ab episcopis solis, an etiam a sacerdotibus ? Synodice, an privatim utrumque ? Et si in regibus tantum ? An in adulterio solo, an in qualibet iniquitate ? et quomodo a regibus cessent Dei mandata ? An omnino quasi finem habeat ejus imperium, quandoquidem nec imperatoris cessat lex, nisi imperator alter succedat ?

38. « Sed et hoc quoque indagandum est, cum dicit Apostolus[1] : Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et semetipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo, ut exhiberet sibi ipse gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam, aut quid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata. Quomodo, quæ nunc quidem adulterium et adulterii conjunctionem admittat, aliis autem mox temporibus similes alias, sine macula et sine ruga persistat, ac non lutulenta potius et sordibus obsita, quod dicere perhorresco ? Decidant hæc nobis novi Evangelistæ. Seipsos enim, qui talia recipiunt, Ecclesiam Dei vocant, et eos, qui eadem non probant, Ecclesiæ adversarios decernunt. Sed revera, juxta Prophetam[2] : Stultus fatua loquetur, et cor ejus vana cogitabit, ut perficiat iniquitatem, et loquatur ad Deum fraudulenter. Pessima ita hæresis hæc est. Atque illud beatissimi Apostoli usurpare est hoc loco[3] : Miror quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratia Christi in aliud Evangelium, quod non est aliud ; nisi sunt aliqui qui vos conturbant et volunt convertere Evangelium Christi ; sed licet nos, aut angelus de cælo evangelizet vobis aliud, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Præterquam autem evangelizavit nobis non Apostolus, sed Christus ipse, evangelizavit nobis Mœchosynodus adulteri conjunctionem, ex qua adulterium et multimodam ad mœchandum inductionem, salutarem esse dispensationem, et hoc illa ubique evangelizat verbis factisque, quamvis callide dissimilet ; ut postquam plurimos deceperit, et illaqueaverit, tum corybanta suum iterum exaltet, a qua miser ego utinam procul fugiam, et fugere vos, ut peccator, oro, licet auscultare mihi nolitis.

39. « En igitur, frater, ex Evangelio et Prophetis, necnon ex Patribus ostendi tibi, si modo fidem habere vis verbis veritatis, Mœchosynodum omnis hæresis numeros sine controversia explesse, tametsi paululum quiddam in medio subtraxit, eo quod adulterinam tantum conjunctionem nominavit, vel potius prædicavit, dispensationem esse in Ecclesia Dei. Nec vero mirere, si vox una hæresim pariat, cum Dominum dicentem audias[4] : Iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Et cave dicas, quid opus est, nimis

[1] Ephes. v. — [2] Isai. xxxii. — [3] Gal. i. — [4] Matth. v.

anxie laborare, et per unam dictionem doctas speculationes revocare, atque hoc illudve concludere? ne forte impingas in hæresim Gnosimachorum, de qua hæc auctor[1]: Gnosimachi sunt, qui omni Christianorum agnitioni ac scientiæ ita adversantur, ut vanum et minus necessarium laborem esse dicant eorum, qui in divinis scriptis aliquam exquirunt sententiam; neque enim Deum aliud a Christianis postulare, nisi præclaras et bonas actiones. Itaque aliquem simplici rudique animo institutum suum persequi melius est, ut aiunt, quam omnem curam in cognoscendis decretis atque scientiis ponere. Ad hunc ergo modum Gnosimachi. Doce vero tu, si potes, ex divinis litteris hæresim non esse: et ne mihi multitudinem objicias, nec nocturnos Dei cultores jactes, doctosque quos ais et amicos. Nam si Deum colunt, ubi libertas? Et si docti (neque ego inficior tales esse: multos enim confiteor me imperito doctiores) sed si veritatem tenent, scienter ostendant ex ipsa veritate, atque adeo ab exemplis aptis dico et non alienis, contrariisque veritati, et Apostolicis paternisque canonibus. Et si amici secundum Deum, quomodo hæreticorum communioni participant? neque enim sunt tales amici veri et fideles.

40. « Attende itaque, frater, quid sanctus Basilius dicat in eos, qui veritatem metiuntur ex multitudine. Qui deposita quæstione rationem reddere non potest, cui non suppetit demonstratio, ideoque perfugium habet in multitudine: is victum se fatetur, ut qui nullum habeat fiduciæ adjumentum. Et post alia: Ostendat mihi vel unus pulchritudinem veritatis, et prompta mox erit persuasio. Multitudo autem sine demonstratione auctoritatem sibi vindicans, terrere quidem potest, persuadere non potest. Aut quot hominum myriades mihi persuadeant, ut diem noctem putem, vel ut æreum nummum pro aureo habeam et accipiam? vel certum venenum hauriam pro cibo congruenti? Ergo terrenarum quidem rerum causa multitudinem nihil verebor, si mentiatur; in cælestibus autem decretis ad nutum sine ulla ratione sequar, ab iis recedens, quæ jam olim magno consensu ex divinorum scriptorum testimonio tradita fuerunt? Non audivimus Dominum dicentem[2]: Multi vocati, pauci vero electi? Et iterum[3]: Angusta et arcta est via, quæ ducit ad vitam, et pauci inveniunt eam.

41. « Quis ergo sanæ mentis non mavult ex paucis esse, qui per angustam introeant in salutem, quam ex multis, qui per latam ferantur ad perditionem? aut quis non magis optasset, si tempore illo vixisset, quo beatus Stephanus certamen obiit, in illius parte censeri, qui solus lapidibus petebatur, qui omnium ludibrio expositus erat, quam inter multos illos, qui propter injustam auctoritatem verisimilem causam obtinere videbantur? Pluris est unus Deo placens, quam myriades sese arroganter jactantium, quemadmodum ex veteri Testamento discimus, cum millia multa e populo cælesti plaga caderent, et[1] Phinees solus fuerit, Deumque placavit et cessavit percussio. Quod si dixisset ille: Qui ausim ergo adversus ea, quæ tam multi tanto contemptu faciunt? Qui refrager iis, qui sic vivere decreverunt? nec egregium facinus edidisset ipse, nec cessasset malum, nec servati cæteri fuissent. Optimum ergo, optimum vel unum jure audere et injustorum concordiam dissolvere. Tu vero, si videtur, servato Noe submersam multitudinem antepone: mihi vero permitte, ut cum paucis ad arcam convolem. Et rursum si placet, adjunge te multitudini Sodomorum, ego vero cum Loth abibo, quamvis solus turbæ viriliter se subducat. Enimvero mihi etiam reverenda multitudo non inquisitionem fugiens, sed demonstrationem præbens; non amare ulciscens, sed paterne castigans; non novitate gaudens, sed paternam retinens hæreditatem. Quamnam vero multitudinem mihi prædicas blanditiis et muneribus conductam? imperitia et ignorantia captam? metu et terrore prostratam? quæ brevem peccati usuram æternæ vitæ prætulit? quod multi aperte confessi sunt. Multitudine mendacium defendis? hinc mali vim declarasti: quo enim plures malum tangit, tanto major est calamitas. De his ergo in hunc modum. Cæteras autem propositiones tuas persequi supervacaneum foret, charissime, tum quia Epistolæ modum excedunt, tum quia recto sensu dicta accipientibus obvia erunt quæ dicuntur ». Hucusque ad Athanasium Theodorus.

42. *Theodori scriptum adversus Mœchianos.* — At non hic finis certaminis: quoniam hæresim stabilire conantes, rursum aliis argumentis eumdem Theodorum appetivere, iisdemque ex divina Scriptura petitis. Siquidem cum, ut dictum est, plurimos Theodorus haberet contradictores etiam extra numerum eorum, qui Mœchosynodo interfuerunt, iidem potissimum innitebantur argumento ab exemplis petito, ostendentes nimirum sanctissimos Patres, ab Apostolo Paulo incipientes, qui ex dispensatione Timotheum circumcidit, dispensatione aliquando usos esse. Ad horum vero destruenda omnia argumenta, idem ipse Theodorus volumen de dispensatione universali conscripsit, cujus meminit in Epistola ad Naucratium, in qua et plura disseruit de iisdem. Aggressus est autem Theodorus eumdem librum scribere hortatu fratris sui Josephi archiepiscopi Thessalonicæ adversus Mœchianos, qui scuto illo dispensationis divina humanaque jura violarent, vel ab aliis violari eo falso prætextu paterentur. Nam audi quæ ipse ad eumdem archiepiscopum germanum suum scripserit in ejus ferme exordio, ubi meminit de quaternionibus suasu sancti Platonis cognoscendis ad eum missis[2]: « Belle autem, inquit, accidit, quod quaterniones inspexisti: occasionem enim præbuit commonitio, seu potius jussio tua, ut

[1] Damas. de hæres. — [2] Matth. xx. — [3] Matth. vii.

[1] Num. xxv. — [2] Theod. l. i. Ep. xliii. ex Cod. Column.

hujusce propositionis refutationem aggrederer : quam hortatu patris nostri in quaternionibus illis misi sanctitati tuæ, nullam meam propriam in toto opere sententiam texens, quoniam nec lege justius, nec canone rectius quicquam esse potest. Sed divinorum tantummodo Patrum, quamvis inepte documenta et præcepta proferens atque connectens, prout oppositæ propositionis ratio postulabat. Ac nisi lectionem laboris metu refugias, erit, ni fallor, operæ pretium ». Hæc ipse.

43. Porro Theodorus hoc tempore cæteris eminentior doctrina in Oriente fulgebat, ut Orthodoxi omnes ejus Ecclesiæ cum quid dubitationis in facultatibus theologicis habere contingeret, ad eum tanquam ad oraculum solerent recurrere. Ipse tamen summa animi demissione præditus nihil sibi tribuens, sed cuncta patri sancto Platoni accepta ferens, intra septa sanctæ humilitatis procul ab omni arrogantia atque fastu se liberum custodivit. Nam accipe quæ de his scribat ad Stephanum lectorem, qui eum doctrinæ nomine plurimum suis litteris celebrasset. Sic enim exorditur [1] : « Accepi litteras Deum æmulantis charitatis tuæ inscriptione quidem tanquam ab uno, sententia vero tanquam a diversis missas. Seu igitur ab uno, seu a pluribus de Deo interrogatus, quoad imperitia mea potest, congruentissimum responsum dabo. Primum ergo quibus me celeberrima lingua tua exornavit : ab his ego laudibus longe remotus sum, cum peccator sim, et vitam agam minime laudabilem. Si quid vero in me est, Dei donum est, ejus, qui spiritu me genuit, patris precibus tributum, etc. »

Quam bene consuluit Deus sua providentia his temporibus perditissimis Ecclesiæ Orientali, cum malorum episcoporum et pessimorum imperatorum conatu, universum ferme Evangelium et reliqua divina Scriptura in maximum discrimen adducerentur; dum quod divina esset lege prohibitum, id per dispensationem posse fieri asserebatur : quod et carnalis populus avide amplecteretur, qui jam exemplo Constantini contra canones et Ecclesiæ morem veterem inconcessa tentaret, ut idem Theodorus testatur in Epistola ad [2] Naucratium : sicque populus sponte etiam ad deteriora difflueret quovis prætextu, ipsi aditu a malis sacerdotibus patefacto. Quamobrem, nisi tuba Theodori intonuisset tanto illato vulnere Evangelio, totus pæne Oriens corruisset. Sed ejus clangore factum, ut quamplurimi ad resistendum novæ hæresi sese pararint ad prœlium.

44. *Quanta pertulerint Theodorus et socii ab iisdem Mœchianis.* — Sed non prætereamus dicere de aliis confessoribus hoc persecutionis tempore eadem ex causa coronatis, de quibus idem Theodorus in aliis duabus sequentibus ad Naucratium datis Epistolis scribit : in prioris enim exordio, tanquam panegyri quadam laudibus ornat Philippum atque Philonem, qui in persecutione obierant, inter sanctos confessores ob eam rem merito connumerandos. Rursum vero in alia ad eumdem Naucratium scripta ista leguntur [1], cum agit in primis de pseudoarchiepiscopo Thessalonicensi, qui Josephi fratris Theodori sedem invaserat :

« Tria hæc in me effecerunt litteræ tuæ, fili desiderate : simul enim obstupui, admiratus sum, et cantavi. Primum propter impios, alterum propter pios, tertium propter Deum, qui corroborat eos, qui in ejus lege innituntur. At de sacro quidem Athanasio (qui antea visus est lapsus pedibus), ejusque sociis desideratissimis, ac de fortissimo item meo Theososto, et de septemdecim ejus strenuis comitibus, cum satis dictum sit in meis ad illos Epistolis, omittendum est hoc loco, quamvis longiore digni sint oratione ac laudibus, qui divinitus ac fortiter decertarunt. Venio ad colophonem.

45. « Quis unquam adeo iniqua et absurda Christianus audivit, ut gesta sunt a nefariis Mœchianis, nomine episcopis, re autem sacrilegis ex Apostolico et Patrum testimonio, etiamsi hæresim excipias ? Hominem verberans quis unquam sic cecidit ? non Christianam dico manum, sed etiam barbaricam. Bis centum sexaginta sex verberum, ac non multo post, bis ducentis boiarum ictibus in humeros inflictis, uti generosus archiepiscopus, seu potius Allotri episcopus, id est, alienæ sedis insessor episcopus Thessalonicæ, neque gregarium quemquam, sed monachum, eumque præpositum, et quidem religiosissimum, Euthymium, securi rectique animi revera nomini respondentem. Expavit cælum hoc spectaculo, et ego miser audiens inhorrui, et mecum opinor omnes, quibus aliquis sensus est humanitatis et misericordiæ. Quem ad Christi exemplum componi oportebat, et percussum non repercutere; is immanior feris extitit, nullum Christiani vestigium retinens, nedum episcopi. Et quamobrem hæc dilaniatio ? Ut Christi athletam eo impellat, ut ipsum commemoret tanquam episcopum. Sed o fortem atque invictum animum beati ! sic enim loqui æquum est, quia post tot plagas, tantamque profusi sacri sanguinis copiam, ut tingerentur adstantium vestigia, et in limum quodammodo concresceret purpureus ille pulvis, ad ædificationem Ecclesiæ Dei, cum sic jaceret pæne exanimis et elinguis, instarentque tortores, ut commemoraret tyrannum dixerim, non archiepiscopum : Minime, ait beatus. Eo modo ad mortem propemodum perseverans, immobili animo fixoque in iis, quæ recte semel decreverat.

46. « Pæne omiseram quod in primis observandum. Templum ipsum Dei prætorium factum fuisse Pilaticum. Ibi enim, hoc est, in sacra quam vocant Archangeli æde verberatum martyrem

[1] Theod. Ep. LIII. ex Cod. Column. — [2] Theod. Ep. L. ex Cod. Column.

[1] Theod. l. I. Ep. LI. Cod. Column.

fuisse ais, quem implacabiles quidem carnifices semimortuum reliquerunt. Christi vero imitator quidam in domum suam eum recepit, impositaque ad defluentis cruoris laceræque carnis plagas recens jugulati agni pellicula, virum refocillavit, viribusque paulatim confirmatis, clam emisit, evocante mandato. Ita evasit qui jam mortuus erat, et mirabiliter revixit ad Orthodoxæ fidei decus triumphumque de hæreticis. Quid his impium magis esse possit? Quis Orthodoxus in hæreticum talia unquam exercuit? » Et paulo post de ipso, ad quem scribit, Naucratio, ista subjicit :

« Tu vero, fili charissime, tametsi alibi custodiris, ut indicas, gaude, quia plures tibi coronæ texuntur. Et quanquam Leontius, discipulus olim, nunc negator, illis præsit locis, in quibus inclusus teneris, nihil mirere : hoc enim tempus est longanimitatis Dei, ut cognoscantur electi, et[1] regnet filius Tabeel in Bethleem, etc. »

Cum in hunc modum pseudoepiscopus Thessalonicensis, dirissimus persecutor, tam crudelia atque deformia ageret adversus sanctissimos monachos, qui ejus communionem aversarentur, illamque Ecclesiam, ceu lupus gregem ovium vastans, mirum in modum pessumdaret : qui vere pastor erat et pater legitimusque archiepiscopus Thessalonicæ Josephus ab hæreticis Mœchianis in Synodo Mœchiana depositus, his auditis magnopere cruciabatur, de hisque iterum scripsit ad ipsum germanum suum S. Theodorum : quibus ille acceptis consolatorias reddidit ad eum litteras, quæ sic se habent[2] :

47. « Et prior Epistola fraternæ ac paternæ tuæ sanctitatis, tametsi brevis numero syllabarum, abundabat tamen allegorici sensus copia, et posterior omni scientia atque humilitate, unicum habens reprehendendum, indignas infelices laudes meas. Ego vero non per antiphrasim, absit, sed vere prorsus elucere te his temporibus nostris in archiepiscopali dignitate, sanctorum Patrum exemplo dixi. Nec aberrem, si columnam et firmamentum Ecclesiæ te vocem, mi frater optime. Quisquis enim pro veritate decertat et patitur, columen ejus est et fastigium ». Et post multa, cum agit de quaternionibus, scriptis adversus emergentem hæresim jussu S. Platonis, missis ad ipsum, aliaque de pace adjicit, subjicit ista : « De civitate autem tua, columnam accendisti pietatis, quam obscurare nullus unquam possit. Neque est, quod ægre feras ; quin lætare potius, uti et nos in dissipatione humilis monasterii mei ; quia propter Christum hæc dissolutio. Neque ob eam causam, quod tamen multi steterint, qui genua non curvaverunt, magna laus est ; sed et quamvis unicus esset : melior siquidem unus Domini faciens voluntatem, quam decem millia prævaricantium. Nec vero ipse causa es illorum dispersionis, licet id garriant nonnulli, sed ego infelix. Erit autem

[1] Isai. VII. — [2] Theod. l. I. Ep. XLIII. Cod. Column.

nobis, si perferas, utriusque rei communio, tantamque ipse mercedem capies in divina fratrum dispersione, quantam ego nanciscar in reliquiis legis divinæ apud Thessalonicam ». Et paulo post : « Scito accusatum fuisse Theosostum, quod ab eo non participaret qui sedem tuam sacrilege invasit, eumdemque strenue monasterio suo pulsum fuisse, etc. » Extat vero et ad eumdem Josephum germanum suum alia ejusdem Theodori[1] Epistola de eadem per Mœchianos persecutione excitata. Omittimus eam brevitatis causa.

48. Sed quid ipse Theodorus ? Furore illo primo persecutionis effervescentis nonnihil sedato, factum est, ut iidem ipsi, qui eum fuerant persecuti, in honore haberent, et veneratione etiam prosequerentur, ipseque Nicephorus patriarcha eum mitteret salutatum ; et alii rursus aliis officiis ipsum demerere satagerent. Est de his ejusdem heodori significatio in dicta Epistola ad Josephum Thessalonicensem archiepiscopum, in qua hæc leguntur ad finem[2] : « Carceris mei auctor cum exiisset, attulit mihi patriarchæ salutationem. Ignoscet tibi Deus, inquit, hic habere te volebamus ad auxilium nostrum : abiisti, et isthic consedisti. Invideo tibi. Quod cum audissem, risi. Neque enim opus erat respondere me usque ad illa verba. Tum ego : Si invidet, inquam, exeat et ipse. Relaxavit porro custodiam invitans ad refocillationem. Attulit enim et Simeonis salutationem, et quod imperatori dicere velit, me in carcere laborare. Et a Leontio humilem salutationem : Passus sum, ait, necessitatem : non separet me Deus a sermone tuo. Et ego : Hæc ego, inquam, ab illo non requiro ». Hæc Theodorus de iis, qui persecutionem moverunt, quique cum adversariis communicantes pœnitentia ducti, atque Theodori virtute convicti sunt. Ista tamen Theodorus usque ad biennium passus, ad obitum scilicet Nicephori imperatoris. At satis jam quæ ex ejus Epistolis ad rerum gestarum notitiam usque ad necem ipsius imperatoris, historia epistolari quam fidelissime sunt collecta, nunquam hactenus Latinis visa, quibus præsens Annalium tomus magnopere decoretur.

49. *Nicephori imperatoris sævitia et tyrannicæ exactiones.* — Quæ præterea spectant ad ejusdem Nicephori imperatoris adversus universum populum tyrannidem, Theophanes ista habet :

« Anno octavo imperii sui Nicephorus post multas impias animadversiones, militias prorsus humiliare tractans, Christianos exules ex omni themate in Sclavinias ferri jussit, horum autem substantias venundari. Erat autem hæc res captivitate non minor, multis ex amentia blasphemantibus, et inimicorum cursus poscentibus, aliis nihilominus circa sepulcra parentalia lamentantibus, et defunctos beatos asseverantibus. Fuerunt autem et qui suspendio usi sunt ». Et paulo inferius, nu-

[1] Theod. l. I. Ep. XXXIII. Cod. Column. — [2] Ibid. Ep. XLIII. Cod. Column.

merans reliquas illatas ab eodem calamitates, sic pergit : « Hæc quidem inchoata sunt a Septembri mense, porro circa Pascha finita sunt.

« Secundam vero hanc afflictionem commovens, militare præcepit egenos, et armari adversus compatriotas, conferre nihilominus etiam decem et octo ac dimidium numisma per singulos fisco, una cum omni proximitate ad tributa publica.

« Tertiam malignitatem inferens, perpendere jussit et augeri horum tributa et præstare Cariacitorum (Cariaticorum) causa siliquas binas.

« Et ad quartam nequitiam, reliquos redditus omnes augmentari præcepit.

50. « Quinta vero afflictione illata venerabilibus domorum inquilinis, orphanotrophii scilicet, ac hospitalium, gerocomiorum, Ecclesiarum quoque ac monasteriorum regularium per singulos focos census exigi a primo tyrannidis ejus anno præcepit. Et quæ meliora erant in rebus, in regiam curatoriam deferri jubebat.

« Sextam commovens afflictionem, a prætoribus inspici jubet eos, qui ex paupertate repente ditati essent, et ab his pecunias exigi, quasi ab inventoribus thesaurorum.

« Septimam quoque adinveniens, eos qui ante viginti annos et usque ad hunc invenerant dolium, aut vas quodcumque, omnibus propriis jussit privari pecuniis.

« Octavam, eos, qui ex avis vel patribus hæreditaverunt, et divisa substantia pauperes facti fuerunt : ex iisdem annis viginti siclos ærario publico jubebat præbere. Et eos, qui emerant extra Abydum corpora servilia, bina numismata in tributum dare præcepit, maxime eos, qui in Dodecaniso erant.

« Nonam, naucleros, qui maritima inhabitabant, et maxime eos terreno labore minoris Asiæ viventes, emere de rebus, quæ ab illo rapiebantur, cogebat, utcumque appretiarentur ab ipso.

« Decimam, insignibus Constantinopoleos naucleris collectis, dedit in usuram quatuor siliquarum numismata, cum auri duodecim librarum persolverent, simul et consueta commercia.

51. « Hæc ex multis summatim pauca descripta sunt, significantia multimodum ad omnem speciem ejus molimen. Quæ enim in regia urbe primoribus, mediocribus et exiguis ostensa sunt mala, nequeunt scribi. Alios quidem, eo investigante, qualiter domi viverent, ac submittente quosdam malignorum servorum derogandi dominis ; in primordiisque quasi dubitante super his. quæ dicebantur, deinde vero affirmante calumnias. Idipsum et super ignobilibus gerebat, dignos (indignos) eos honoribus judicans. Præterea domorum multas habitatorum a prima in tertiam generationem subvertebat, spe fretus, ut quanto celerius ruerent, tanto has ipse hæreditate citius possessurus esset. Dignum autem est, ut et hoc causa voluptatis et paradigmatis memoriæ commendemus. Cerularius quidam erat in foro, ex laboribus suis locuples et nihil agens ; quo accersito, omnium vorax imperator ait : Pone manum tuam in vertice meo, et jura quantum tibi sit auri. Qui parum, tanquam indignus, recusans, coactus est ab eo hoc facere : et centum se libras dixit habere : quas eadem hora auferri præcepit, dicens : Tu quid opus habes sollicitari ? prande mecum, et tolle libras decem, et his vade contentus ». Hucusque Theophanes de iniquissimi imperatoris rebus gestis.

52. *Concilium Aquisgranense de processione Spiritus sancti : ubi multa de Symbolo.* — Quod ad res pertinet Occidentales, produnt Annales veteres Francorum, celebratum fuisse hoc anno Concilium Aquisgranense occasione motæ quæstionis de processione Spiritus sancti, de quo Annales sub Caroli filio Ludovico conscripti hæc habent : « His ita gestis, imperator de Arduena Aquisgranum reversus, mense Novembri Concilium habuit de processione Spiritus sancti. Quam quæstionem Joannes quidam monachus Hierosolymis primo concitavit. Cujus definiendæ causa Bernarius (Berantius) episcopus Wormatiensis (Wangiomi), atque Jesse episcopus (Jesse episcop. Wormatiæ), et Adelhardus abbas monasterii Corbeiæ Romam ad Leonem papam missi sunt. Agitatum est etiam in eodem Concilio de statu Ecclesiarum et conversatione eorum, qui in eis Deo servire dicuntur : nec aliquid tamen in eis definitum est, propter rerum, ut videbatur, magnitudinem ». Hæc Annales, eadem et alii omnes.

53. Hic monendum esse putamus lectorem, non de his dubitatum vel tractatum, num Spiritus sanctus a Patre Filioque procederet ; sed quod tum apud Hispanos (ut vidimus et suo loco pluribus diximus) tum apud Gallos additæ fuerunt Symbolo quatuor illæ syllabæ, FILIOQUE : num id bene factum esset, ut et ita auctum Symbolum in Ecclesia caneretur. Acceperant enim licentiam a Leone ipso Romano Pontifice Franci, ut liceret eis Nicænum Symbolum, sive dixerimus Constantinopolitanum, in Ecclesia canere. Sed cum ipsi illud canerent cum eo additamento : inde oborta est controversia, num licite illis appositis syllabis, legitime in Ecclesia cani posset ; cum alioqui de ipsa processione Spiritus sancti, disputari minime debuit, neque in controversiam adduci, cum sancti Leonis Magni auctoritate constaret (ut a nobis suo loco dictum est) recte dici Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere. Quid autem actum sit Romæ a legatis a Synodo missis, vetera nos docent Ecclesiastica monumenta ex Zmaragdi ad Carolum Epistola, in qua ipsa Acta [1] inseruntur hac inscriptione notata :

« Ratio, quæ habita est de Symbolo fidei in secretario B. Petri Apostoli inter D. Leonem sanctissimum et coevangelicum papam Urbis Romæ,

[1] Accepimus a Ducæo Frontone Societ. Jesu, habuimus etiam ex script. Cod. Antonii Augustini.

et Bernarium atque Jesse episcopos, seu Adelhardum abbatem missos D. Caroli imperatoris per Indictionem secundam.

54. « Lectis a prædictis missis per ordinem testimoniis, atque a domno Apostolico diligentissime auditis, ait: Ita sentio, ita teneo, ita cum his auctoribus et sacræ Scripturæ auctoritatibus. Si quis aliter de hac re sentire, vel docere voluerit, defendo : et nisi conversus fuerit, et secundum hunc sensum tenere voluerit, contraria sentientem funditus abjicio. His dictis, novi quod nonnulla colloquendo potius quam disputando præcesserunt. Quorum series sensuum, seu verborum nisi tantum quod inde fuit, non satis memoriæ occurrit. Cumque eadem collatio ad hoc usque procederet, ut jam magis certa disputatio, quam ut supra collocutio habenda esset : et si non eadem fuit proprietas sermonum, in quantum recordari valeo, iste tamen fuit cursus sensuum et summa conclusio novissimarum definitionum.

55. « Missi : Quia vero, ut dicitis, ita certissimum credendum est, credendo immutabiliter tenendum, tenendo vero sicubi necesse fuerit, constantissime defendendum est : numquid non id nescientes docendum, scientibus autem, ut id attentius teneamus, confirmandum est ? Papa : Ita est. Missi: Si ita est, si quis hoc nescierit, vel ita non crediderit : num salvus esse poterit ? Papa : Quisquis ad hoc sensu subtiliori pertingere potest, et id scire, audita sciens credere noluerit, salvus esse non poterit. Sunt enim multa, e quibus istud unum est, sacræ fidei altiora mysteria, subtilioraque sacramenta, ad quorum indagationem pertingere multi valent : multi vero aut ætatis quantitate, aut intelligentiæ qualitate præpediti, non valent : et ideo (ut prædiximus) qui potuerit, et noluerit, salvus esse non poterit.

« Missi : Si ergo ita est, imo quia ita est, quod non credere non licet, et non tacendo docere licet : cur non licet cantare, vel cantando docere ? Papa : Licet, inquam, licet docendo cantare, et cantando docere. Sed illicite in prohibitis, nec scribendo, nec cantando licet inserere. Missi : Quia ergo utrisque notum est, quod ideo a vobis, ut id Symbolum cantando, vel scribendo inseratur, illicitum ducatur, vel dicatur : quia illi qui idem Symbolum condiderunt, non indiderunt, ut cæteræ sequentes principales Synodi, Chalcedonensis scilicet quarta, Constantinopolitana quoque quinta, et sexta, et novum ultra Symbolum a quoquam qualibet necessitate, seu salvandi homines, devotione condere, et in veteribus tollendo, addendo, mutandove quicquam inserere prohibuerunt, non est ibi diutius immorandum. Sed hoc quæro. Hoc ut dicatur, rogo : quia id credere bonum est : bonum hodie sicut ad credendum, ita ad cantandum esse, si tunc ab eis insertum fuisset. Papa : Bonum certe et valde bonum, utpote tam fidei sacramentum magnum, quod non licet non credere, quisquis ad hoc valet pertingere.

56. « Missi : Numquid non bene idem tum auctores fecissent, si quatuor tantum addendo syllabas, tam pernecessarium fidei sacramentum cunctis deinceps sæculis perspicuum redderetur ? Papa : Sicut non audeo dicere, non bene fecisse, si fecissent, quia proculdubio sicut cætera, quæ vel omiserunt scientes utique, et non tam humana, quam divina illuminati sapientia fecerunt : ita quoque non audeo dicere, istud eos nobis minus intellexisse, perpendisse, cur dimiserunt, vel cur dimissum, ne ultra mitteretur, sicut et cætera prohibuere. Tu et tui videte quid sentiatis de vobis. Nam ut ego me illis non dico præferam, sed etiam illud absit mihi, ut coæquare præsumam. Missi : Absit etiam, pater, Deo nostro protegente, illud a nobis, ut nos quicquam horum cogitemus, vel dicamus, vel superbia inflati, vel in divinis rebus humanæ laudis cupidine provocati, ac si nosmet illis non tantum præferre, verum etiam coæquare præsumamus : sed tantum secundum hujus temporis qualitatem, imbecillitatem fratrum nostrorum charitate compatientes, illud quærimus, in eo laboramus, ut quia finis mundi appropinquat, in quo, sicut prædicta sunt, tempora periculosa : etiam ideo inter cætera maxime fratribus nostris prodesse valeamus. Quo ergo fideles in Domino in sacramento fidei reddere studeamus; et idcirco quia præfatum Symbolum a quibusdam ita cantari reperimus, et quod id Ecclesiasticæ congruere fidei, sicut sentimus, utique cognovimus, atque per hoc et nunc jam plurimos doctos et sine fine usque in finem sæculi de tanto mysterio, si ita teneatur, instruendos esse cognovimus, qui nequaquam instruerentur, nisi cantaretur : melius nobis visum fuit, cantando tantos instruere, quam tacendo indoctos relinquere. Si enim sciret paternitas tua, quanta sunt hodie millia id scientium, quia cantatur, qui nunquam scituri essent, nisi cantaretur : fortasse nobiscum teneres, et id tuo etiam consensu, ut cantaretur, acquiesceres.

57. « Papa : Interim assentio : verumtamen, quæso, responde mihi : Num universa hujusmodi fidei mystica sacramenta, quæ Symbolo non continentur; sine quibus quisque, qui ad hoc pertingere potest, Catholicus esse non potest, Symbolis inserenda et propter compendium minus intelligentium, ut cuique libuerit, addenda sunt ? Missi : Nequaquam, quia non æque omnia necessaria sunt. Papa : Et si non omnia, certe plurima sunt his similia, quæ nisi a capientibus credantur, Catholici esse non possunt. Missi : Dabisne aliquid, non dico sublimius, sed saltem huic simile Symbolo deesse ? Papa : Nempe dabo, et abundanter dabo. Missi : Da primo unum, et si necesse fuerit, adde alterum.

« Papa : Quia amica agitur contentione, quod agitur, et pro utrarumque partium quæritur salute, quod quæritur (atque utinam quoties aliquid hujusmodi in majoribus, seu in minoribus Ecclesiasticis, vel Catholicis utilitatibus quæritur, ita

per omnia pacifice sine perversa intentione (contentione) quæreretur) ne quid forte de tam reverendis mysteriis temere loquamur, detur considerandi locus : et dabimus quicquid de his dederit Dominus.

58. « Et nocturna dilatione congrua data, ait Papa : Numquid magis salutare est credere, periculosumve non credere Spiritum sanctum a Filio sicut a Patre procedere, quam Filium sapientiam, Deum a sapientia Deo, veritatem Deum a veritate Deo genitum esse; et tamen utrumque unam sapientiam, unam veritatem, essentialiter Deum esse; cum tamen constat, id a sanctis Patribus eidem Symbolo inditum non esse ? Si ergo hæc duo, sicuti sapientes decet, in tam familiari disputatione ad hoc valent, ut nobiscum sentiatis et cognoscatis, tot priores Catholicos Patres, qui hoc unde agitur, vel Symbolis non inseruerunt, vel inserere, quemadmodum cætera (ut supra dictum est) prohibuere : non præsenti ignorantia, non futura negligenti providentia prætermisisse : et prætermissum ne mitteretur prohibuisse, a coacervandis testimoniis libentissime quiescimus. Sciendum vero, non solum secundum essentiam divinitatis, verum etiam secundum mysterium Dominicæ Incarnationis tanta, Deo auctore, et ex eorumdem Patrum auctoritate, damus et talia, quanta non solum sapientibus satisfacere, sed etiam stultos valent opprimere. Missi : Non, inquam, necesse est in eo laborare, an nesciamus quod scimus, quia quicquid exinde cæteri sciunt, nos Deo auctore scimus, aut scire possumus, si non scimus.

59. « Papa : Hoc est, inquit, quod miramur, qui sine profectuoso labore potestis quiescere, laboratis ne quiescatis. Missi : Non ideo laboramus, ne quiescamus; sed ne propter inertiam pii laboris præmium amittamus, et salva diligentiore inquisitione, declinataque pertinaci contentione, adhuc majus æstimamus lucrum, quod per hoc in corde quærentium acquiritur, quam detrimentum in eo fieri, illorum qui addiderunt, ac si per contumaciam contemptores paternarum constitutionum existerent. Aliud est enim per arrogantiam transiliendo bona contemnere, aliud bona per benevolentiam meliora efficere. Papa : Istud quoque etsi in quibusdam ut agatur, bonum est : non tamen ideo ubique agendum est. Qua de re multa id ita esse probantia addi poterant testimonia; sed res per se admodum patet, quanto melius sit, ut quisque quodlibet bonum ita ut est, utile reddere studeat ; aut si forte idipsum bonum melius efficere nititur, hoc primo caveat, hoc magnopere perpendat, ne et se ultra quam debuit, temerarium præsumendo, et illud, quod per se salubre erat, reddat noxium corrumpendo. Nisi quis forte asserere velit, de præsenti unde agitur, vel similibus capitulis, quæ sine periculo loco suo docere licet, et discere, ut ordo docendi licitus dimittatur, et ibi deserantur, ubi nunquam deinceps docens, aut discens innocens, sed semper sane in transgressionis crimine merito culpabilis uterque judicetur. Quod te fortasse, si non dedigneris audire, non immerito tangit ; qui hic quod hactenus in Ecclesia Dei, et sibi quisque sapiens scire, et sine cogitatione delicti insipienter potuit docere, jam deinceps non dico, stultus discere : sed nec ipse sapiens sine prævaricatione possit cantare, cantandove, ut vultis, quemquam docere ; et dum multis alio, quam debetis, tramite prodesse eligitis, nullum in hac duntaxat parte dimittitis, cui si vos secutus fuerit, non noceatis. Nam de eo, quod supra docuistis, non æque judicandus, vel habendus sit ille, qui tale aliquid devote fructum quærendo ageret ; illo qui hoc contumaci jussione præsumeret. Hæc defensio, vel si dici liceat, tergiversatio, non huc respicit, non istud intendit : quia non idem Patres discernendo vel decreverunt, nec sanxerunt ; ut ipsum benevolus præsumeret, non malevolus, sed tantummodo nullus.

60. « Missi : Numquid non a te idipsum Symbolum est data in Ecclesia cantandi licentia? Numquid a nobis huc usus ille cantandi processit ? Hinc etenim illuc, mos idem cantandi non a nobis huc advenit : et quomodo illum usque hodie cantamus ? Papa : Ego licentiam dedi cantandi, non autem cantando quippiam addendi, minuendi, seu mutandi, et ut expressius aliquid, quia vos cogitis, loquar : quandiu vobis in hoc satis fuit, quomodo in hujusmodi cantando, vel celebrando sacrosanctis mysteriis, sancta Romana tenet Ecclesia : nequaquam aut nobis in talibus laborare, aut aliis laborandi occasionem necesse fuit ingerere ; quod vero asseritis, ideo vos ita cantare, quoniam alios in istis partibus, vobis priores audistis cantasse : quid ad nos ? Nos enim idipsum non cantamus, sed legimus, et legendo docere, nec tamen legendo, aut docendo addere quippiam eidem Symbolo inserendo præsumimus. Quæ vero prædictis Symbolis fidei tantum non congruentia deesse cognoscimus, non (ut sæpe dictum est) inserere præsumimus, sed locis, temporibusve opportunis, quibus competit, ministrare curavimus. Missi : Ergo, ut video, illud a vestra paternitate decernitur, ut primo illud, de quo quæstio agitur, de sæpe fato Symbolo tollatur, et tunc demum a quolibet licite ac libere sive cantando, sive tradendo discatur et doceatur. Papa : Ita proculdubio a nostra parte decernitur : ita quoque ut a vestra assentiatur, a nobis omnimodis suadetur. Missi : Quanquam ergo (ut supra ipse dixisti) pro ambarum partium quæritur salute, quod quæritur : sublatis his, quæ vultis, bonum est, ut idem Symbolum cantetur. Papa : Bonum sane. Quod tamen, non imperando, sed ut prius permittendo dicimus. Quia illud, sicuti tunc, ita et nunc, si sincere agatur, utile indigentibus esse posse, non ignoramus.

61. « Missi : Quia vero (ut dicitis, et verum dicitis) bonum est cantare idipsum Symbolum ; numquid enim, si sermo plenus recta fide e medio tollatur, idem sermo ab omnibus ac si contra fidem

sit, condemnabitur? Quale ergo dabis consilium, ne idipsum ad aliquod transeat exitium? PAPA: Si priusquam ita cantaretur, interrogatus essem: ne insereretur utique respondissem. At nunc (quod tamen non affirmando, sed vobiscum pariter tractando dico) quantum menti occurrit, ita mihi videtur posse utrumque fieri: ut paulatim in palatio (quia in nostra sancta Ecclesia non cantatur) cantandi consuetudo ejusdem Symboli intermittatur: sicque fiat, ut quod idipsum, ut cantaretur non quælibet imperantis auctoritas, sed potius audiendi id fecerat novitas. Si dimittatur a vobis, dimittetur ab omnibus: et ita fortasse quantum esse potest, non incongrue utrumque fieri possit, ut quod jam nunc a quibusque prius nescientibus recte creditur, credatur; et tamen illicita cantandi consuetudo sine cujusque fidei læsione tollatur». Hactenus habent Acta.

62. Post hæc autem Leo papa custos antiquitatis, ab eis præsumptæ absque consensu Apostolicæ Sedis licentiæ vindex assurgens, non solum verbis disserendo et præcipiendo quid vellet fieri patefecit, sed indelebile monumentum erigendum putavit, quo posteris innotesceret, in sacro Symbolo esse nihil addendum. Siquidem in Basilica sancti Petri (non autem Pauli, ut aliquis asseruit[1]) duas tabulas argenteas, ad Confessionem ejusdem S. Petri affigendas curavit, in quarum altera Symbolum latine scriptum legeretur, in altera vero græce exaratum absque aliquo quatuor illarum syllabarum additamento FILIOQUE; sed illud in suo pristino candore voluit integrum permanere. Est mentio harum tabularum apud Anastasium in ipso Leone, dum agens de Basilicæ S. Petri collatis donis, hæc ait, postquam de ornamentis oblatis eidem Ecclesiæ nonnulla præmisit: « Hic vero, inquit, pro amore et cautela Orthodoxæ fidei fecit ubi supra scutos argenteos duos, scriptos utrosque Symbolo, unum quidem litteris græcis, et alium latinis, sedentes dextera, lævaque super ingressum corporis, pensantes argenti libras nonaginta quatuor et uncias sex ». Hæc ibi.

63. Quando autem, et qua occasione illa verba FILIOQUE itidem auctoritate Romani Pontificis in Symbolum in Romana Ecclesia sint recepta, alia poscente causa, suo loco dicturi sumus, ac quando pariter cœptum sit idem Symbolum in eadem Ecclesia cani, par erit suo loco tractatio. Walfridus Strabo[2] temporis hujus scriptor tradit, usum hunc cantandi Symbolum a tempore damnatæ Felicianæ hæresis in Gallia atque Germania frequentatum; atque ea ratione factum, ut Constantinopolitanum potius quam Nicænum in Ecclesia caneretur, quod scilicet Constantinopolitanum aptius videretur modulis musicis. Sed cur non potius, quod hoc plenius sit, utpote quod de Spiritus sancti divinitate habeat magis expressam sententiam? Sed de Symbolo satis.

[1] Mag. Sentent. l. I. dist. XI. — [2] Walfrid. Strab. de reb. Eccl c. 22.

64. *De Ludgeri Monasteriensis episcopi obitu et sanctitate.* — Moritur hoc eodem anno septimo kal. April. S. Ludgerus Monasteriensis episcopus egregia sanctitate conspicuus. Cujus res gestas et miracula post obitum descripserunt monachi Werdenses omni sinceritate, extant ipsa jam cusa. Porro dies natalis ejus in Ecclesiastica monumenta relatus anniversarie in Ecclesia Catholica recolitur, atque colitur. Tradunt iidem scripta ab eo opuscula quædam, et inter alia res gestas a S. Bonifacio episcopo Moguntino et martyre, necnon vitam SS. Gregorii et Alberici.

Quæ autem intercesserunt inter ipsum et Carolum Magnum imperatorem ultimo loco, ante obitum, ab eisdem ita memoria digna narrantur: « Carolus imperator eum ad se pro quadam Reipublicæ utilitate evocari fecit. Qui cum secundum præceptum ejus venisset, et juxta palatium mansionem accepisset: primo statim mane, misso ad eum rex cubiculario, ipsum ad se venire præcepit. Ea ipse hora persolvendis ex more cursibus (consuetis scilicet recitandis precibus), cum suis insistebat. Cumque his expletis, se venturum nuntio respondisset, et hoc regi ille retulisset, secunda quoque vice et tertia ad eum accersendum misit. Sed ille divinum servitium cunctis aliis rebus anteponendum esse non ignorans, omnino venire distulit, donec cœptam psalmodiam consummaret. Qua finita, in conspectum regis cum venisset, cur ad imperium suum venire contempsisset, interrogavit. Ad hæc ille vultu intrepido, mente constantiori: Ego imperator, inquit, tuum semper præceptum ita in omnibus exsequendum putavi, ut tamen Deum tibi ubique præferendum non dubitarem, quem omnibus anteponendum esse, omnes norunt, omnes fatentur. Hoc et ipse mihi præcepisti, quando pastoralis curæ sollicitudinem mihi commendabas, ut Deo primum serviendum scirem, post hæc tuis consequenter imperiis cognoscerem esse obtemperandum. Hanc tui mandati auctoritatem, hanc justissimæ discretionis regulam secutus, Deum tibi et cunctis in terra mortalibus præponendum non ambigo: nec tutum esse credidi, quod huic jussioni et perspicacissimæ rationi contrarium esset. Ideo non regiæ potestatis inhonorationem et contemptum, ut malevoli criminantur, sed potius propter tuam salutem, qua Deo debitum exsolvere curavi, et ita consequenter ad tuum expeditior servitium veni. Hanc ejus responsionem rex optimus amplexus: Gratias, inquit, habeo, episcope, quia qualem te esse credidi semper, talem nunc te esse expertus sum. Nam aliqui quidem fuerunt, qui hoc tuum factum aliter interpretandum, et ad meam injuriam retorquendum putarunt, sed utpote sanctitatis tuæ invidos, minus deinceps gratos habebo, et nullius de cætero contra te accusationem auditurum me, Deo volente, promitto. Tu, ut hactenus fecisti, Dei semper operare voluntatem, et simul nobis devotus et fidelis pro nostri imperii statu orare memento, etc.» At de his satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6302. — Anno Æræ Hispan. 847. — Anno Hegiræ 194, inchoato die 15 Octob., Fer. 7. — Jesu Christi 809. — Leonis III papæ 15. — Caroli imp. 10. Nicephori imp. 8.

1. *Synodus Constantinop. adversus S. monachos habita.* — A num. 1 ad 49. Sanctus Nicephorus patriarcha Constantinop. postquam sancto Tarasio successit, Synodum Byzantii congregavit : « Et per dispensationem, Josephum presbyterum et œconomum Magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quem defunctus Tarasius propter conciliatas incestas nuptias Constantini imp. filii Irenes deposuerat, in presbyterum recepit », ut legitur in libello Synodico Synodum Constantinop. anno DCCXCV indictam exhibente. Alia Synodus in eadem urbe hoc anno celebrata adversus sanctos Theodorum, Platonem aliosque, qui ob restitutum Josephum a communione Nicephori patriarchæ sese segregarant. De qua pluribus agit Baronius, et quæ crudelia atque deformia adversus sanctos monachos gesta sint, fuse ac solide enarrat. Theodorus porro aliique sancti monachi ab imperatore in exilium missi, *mense Januario, Indictione secunda*, ut anno superiori ex Theophane diximus, quo ideo mense Synodus ista habita.

2. *Nicephorus imp. cum suis subditis tyrannice agit.* — Ad num. 49 et seq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCCII, qui kalendis Septemb. currentis Christi anni inchoatur, scribit : « Hoc anno Nicephorus, datis in publicum veteratoriæ et a Deo penitus alienæ suæ mentis per calliditates et astutias tot indiciis, militares copias affligere ac deprimere meditatus, milites Christianos ex unoquoque themate patriam deserere, et facultatibus divenditis in Sclaviniam transmigrare edicto promulgare sanxit, etc. Et hæc quidem a Septembri sumpserunt initium, et ad sanctum Pascha ad finem perducta sunt ». Enumerat postea Theophanes tyrannicas Nicephori imp. exactiones, quas summatim ex eo indicat Baronius hoc anno.

3. *Concilium Aquisgranense de processione Spiritus sancti.* — A num. 53 ad 64. Eginhardus in Annal. de Concilio Aquisgranensi hoc anno celebrato hæc habet : « Imperator de Arduenna Aquisgrani reversus, mense Novembrio Concilium habuit de processione Spiritus sancti : quam quæstionem Joannes quidam monachus Hierosolymis primo commovit. Cujus definiendæ causa Bernharius episcopus Wormacensis et Alahardus abbas monasterii Corbeiæ, Romam ad Leonem papam missi sunt. Agitatum est etiam in eodem Concilio de statu Ecclesiarum et conversatione eorum, qui in eis Deo servire dicuntur : nec aliquid tamen definitum est, propter rerum (ut videbatur) magnitudinem ». Idem habent reliqui annalistæ ac Ado in Chronico, qui tamen loco *Bernharii* episcopi Wormaciensis mendose habet, *episcopi Cormaricensis*. Certum enim hoc tempore *Bernharium* episcopatum Wormaciensem gessisse ; ut hoc anno num. 8 et seqq. demonstrat Cointius, ubi et refellit Sirmondum, qui tom. II Concil. Gall. duobus illis legatis adnumerandum censet *Jessen* Ambianensem episcopum, quod Sirmondus ait constare ex Actis ipsius legationis, hoc est, ex collatione cum papa Romæ a legatis habita et ex *Vita Caroli Magni*, in qua tamen fatetur, *ibi depravatum nomen* illius Ambianensis episcopi legi, et intelligit Vitam Caroli M. a monacho Egolismensi scriptam, quæ etiam Baronio num. 52 imposuit. Nam a quo alio id acceperit Baronius, non reperio. Verum in illis nulla fit mentio Ambianensis episcopi, sed in sola duntaxat inscriptione, qua Jesse episcopus cum Bernario episcopo et Adelardo abbate memoratur, ut videre est apud Baronium qui illam recitat. Hæc verba inscriptionis : « Ratio quæ habita est de Symbolo fidei, in secretario B. Petri Apostoli, inter D. Leonem sanctissimum et coevangelicum papam Urbis Romæ, et Bernharium atque Jesse episcopos, seu Adelhardum abbatem missos D. Caroli imperatoris per Indictionem secundam ». Nomen enim Jesse in ea inscriptione ab imperito quopiam positum esse, ut sæpe fit, patet primo ex initio Pontificiarum litterarum ad Riculfum archiepiscopum Moguntiacensem, quas Sirmondus prædictis legationis Actis subjecit. Hoc earumdem litterarum exordium : « Leo episcopus servus servorum Dei reverentissimo et sanctissimo Richulfo episcopo. Cum ad limina beatorum principum Apostolorum Bernharius venerabilis episcopus una cum Adalhardo religioso abbate missi filii nostri domni Caroli serenissimi imperatoris conjunxissent ». Patet secundo, inscriptionem illam additamentum esse cujuspiam scioli, quia Indictio secunda cum mense Augusto hoc anno absoluta est, et annalistæ

omnes testantur, Aquisgranensem Synodum mense Novembri congregatam fuisse, ideoque currente Indictione tertia.

4. *E Synodo duo legati ad Leonem III missi.* -- Per *Bernharium* Wormaciensem episcopum et *Adelhardum* abbatem Corbeiensem Synodi Aquisgranensis legatos, Carolus imp. Leoni papæ litteras dedit ab Holstenio primum publicatas, quibus hic præfixus est titulus : « Epistola Caroli imp. ad Leonem III papam Urbis Romæ directa, a Zmaragdo edita ». In Supplemento vero Conciliorum a Lalando collecto huic Epistolæ hæc inscriptio præfigitur : « Epistola Caroli Magni imp. ad Leonem III papam Urbis Romæ directa, a Zmaragdo abbate sancti Michaelis in diœcesi Virdunensi edita de processione Spiritus sancti », quam inscriptionem probat Mabillonius tom. II Vet. Analect. in Notis ad Chronicon monasterii sancti Michaelis in pago Virdunensi. Et litteræ ita exordiuntur : « Quæstio quæ de Spiritus sancti processione est nuper exorta, jamdudum est diligentissime a sanctis Patribus ventilata. Sed quia jamdiu a quærentibus neglecta jacebat ; non quievit quasi antiquitus ventilata, sed quasi quædam his temporibus nobis subito emersit occulta ; quod divinitus spiratum fideliter credens non dubito. Crebris etenim quæstionum ictibus præsens Ecclesia tunditur, ut doctrinis Catholicis erudita, sanæque fidei confessionibus elimata, in æternum quandoque hæreditate filiorum percepta vivere cum Domino valeat feliciter regnatura. Sed quia, ut præfatus sum, hæc quæstio diu a quærentibus indiscussa jacebat, voluit omnipotens Deus in eamdem suscitare corda pastorum, ut negligentiæ torpore sublato exercitationis sanctæ brachio cælestem valeant perfodere thesaurum. Sermonis etenim Dominici sarculo sæpius divinarum Scripturarum pastores debent proscindere campum, ne zizania satoris iniqui semenque malignum formosi tritici valeat opprimere fructum : aut volans passim volucris hæretica semen Catholicum a cordibus rapiat parvulorum : horridaque spinarum emersio Domini nitidam possit suffocare segetem. Lectionis etenim sacræ cognitio imbecillis baculum, nervosis arma ministrat, hostium subdolas fortiter premit insidias, et victoribus æternas feliciter promittit coronas. Ergo procul a pastoribus negligentiæ torpor abscedat ; procul a mentis acumine inertia damnosa recedat, mollisque lascivia corporis membra relinquat, et altus sopor mollisque somnus in rigidas lucrosasque lectionis emergat excubias, ut Ecclesiæ ager opimus doctorumque semine satus, valeat centenos Omnipotenti reddere fructus. Jam nunc aggrediar de Spiritus sancti processione » ; quam pluribus postea Scripturæ sacræ locis egregie probat.

5. *In ea Synodo actum non est de additamento ad Symbolum.* — Baronius existimat « non dubitatum vel tractatum in Aquisgranensi Concilio, num Spiritus sanctus a Patre Filioque procederet, sed quod tum apud Hispanos, tum apud Gallos additæ fuerunt Symbolo quatuor illæ syllabæ, FILIOQUE ; num id bene factum esset, ut et ita auctum Symbolum in Ecclesia caneretur ». Verum Cointius laudatus recte arbitratur, motam esse quæstionem de ipsa Spiritus sancti processione, utrum scilicet Spiritus sanctus a Patre tantum, a na Patre Filioque procedat. Quotquot enim scriptores antiqui Aquisgranensis Concilii mentionem faciunt, id manifestissime asserunt. Ado, qui uberiorem sermonem quam cæteri de hac Synodo fecit, ait : « De processione Spiritus sancti quæstio agitatur, utrum sicut procedit a Patre, ita procedat a Filio ». Monachus Egolismensis in Vita Caroli M. Concilium scribit habitum *de Spiritu sancto procedente a Patre et Filio.* Annalistæ Loiselianus, Fuldensis, Bertinianus, ac Metensis, Eginhardus in Annal. necnon incertus auctor in Vita Caroli Concilium testantur, celebratum *de processione Spiritus sancti :* nec ullus ex illis verbum facit de prædicto Symboli additamento in Ecclesia, vel canendo vel non canendo. Secundo, *quæstionem Joannes quidam monachus Hierosolymis primo commovit,* ut scribunt annalistæ Loiselianus, Fuldensis, Bertinianus, ac Metensis, necnon incertus auctor et monachus Egolismensis in Vita Caroli ; nec ab his dissentiunt Eginhardus in Annal. et Ado. Ille enim ait : *Quæstionem Joannes quidam monachus Hierosolymis primo concitavit ;* hic vero : *Hanc quæstionem Joannes monachus Hierosolymis moverat.* Quare quæstio, de qua in Aquisgranensi Concilio tractatum, primum Hierosolymis exorta. Quis autem sibi persuadeat, a Græcis disputatum, an in Symbolo cantandum esset illud additamentum FILIOQUE, quod ipsi non recipiebant. Tertio, *Carolus* imp. in suis post Aquisgranensem Synodum ad Leonem papam litteris, licet bene prolixis, quarum mox initium retulimus, nullum verbum habet de Symbolo vel canendo vel non canendo, sed totus est in conglobandis auctoritatibus ex utroque Testamento, et ex authenticis Patrum scriptis, ut quamplurimis testimoniis ostendat de Spiritu sancto, quod non a Patre tantum, sed a Patre et Filio procedit. Ergo in Aquisgranensi Concilio, ut ait Ado citatus, agitata quæstio de processione Spiritus sancti, *utrum sicut procedit a Patre, ita procedat a Filio.*

6. *Quod probatur ex Theodulpho episc. Aurelianensi.* — Denique *Theodulphus* Aurelianensis episcopus hisce temporibus, cum quæstio de processione Spiritus sancti cœpit agitari, libellum de ea materia jussu Caroli conscripsit. In suo opusculo collegit sententias antiquorum Patrum, qui Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere scripserunt. Horum indiculus ita texitur : Athanasius, Cyrillus, Hilarius, Ambrosius, Didymus, Augustinus, Fulgentius, Hormisda, Leo, Gregorius, Isidorus, Prosper, Virgilius Afer, Proclus, Agnellus, Cassiodorus, Prudentius. Opusculum ipsum consule cum Notis Sirmondi, qui Vigilium Thapsensem in Africa, Agnellum Ravennatem in Italia, episcopos

agnoscit, et abjudicat Athanasio libros 11 de Trinitate, qui citantur a Theodulpho, et latino tantum sermone inter Athanasii opera circumferuntur. Theodulpho in sua lucubratione mens eadem ac Carolo in litteris ad Leonem papam jam memoratis. Uterque varia profert testimonia, quibus asserit Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere. Theodulphus enim quid intendat in metrica operis ad eumdem Carolum Præfatione sic exponit :

Imperii vestri, rex inclyte, jussa secutus,
Defero Theudulphus hæc documenta libens.
Quis Patre seu Nato procedere Spiritus almus
Adstruitur, legis hoc reboante tuba.
Hoc Evangelium, hoc promit Apostolus auctor,
Hoc canit unanimis vox pia sacra Patrum.

Et paulo post quonam tempore hæc quæstio moveri cœperit, ita declarat :

Inclyta sanctorum mecum est sententia vatum,
Quos bene spiramen flaminis hujus agit.
Tuque manum injicies, vegetat quem Spiritus ille
Causa tuo cujus tempore cœpit agi.

7. *Additamentum ad Symbolum Leoni III non probatum.* — Agitata igitur in Aquisgranensi Concilio hæc quæstio, utrum Spiritus sanctus sicut procedit a Patre, ita procedat a Filio, illiusque quæstionis definiendæ causa directi Romam *Bernarius* Wormaciensis episcopus et *Adalhardus* Corbeiensis abbas, quorum collocutio cum Romano Pontifice, quam integram Baronius num. 54 et seqq. recitat in annum sequentem rejici debet ; cum Concilium Aquisgranense mense Novembri coactum fuerit. Finis disputationis hic fuit. Symbolum cum additamento, *Filioque*, quod ei Romana Ecclesia nondum inseruerat, a Francis decantari moleste ferebat Leo ; tamen id deinceps fieri non prohibuit absolute, sed rogavit hanc in palatio sive in regia capella consuetudinem intermitti, ratus fore, ut morem palatii lubenter omnis postea sequeretur Francia. Ipse autem, ut antiquitatis tenacissimum se præberet, et ne Græcos alienaret, in Basilica sancti Petri duas tabulas argenteas ad confessionem ejusdem sancti Petri affigendas prudenter curavit, in quarum altera Symbolum græce scriptum, in altera latine exaratum legeretur, utrobique sine hoc additamento, *Filioque* (1). Meminit illarum tabularum Anastasius, cujus verba Baronius num. 62 refert. Perperam tamen scribit Cointius citatus indicare Patres Concilii Arelatensis, post quinquennium celebrati, additamentum illud, *Filioque*, constanter a Francis in Symbolo retentum fuisse, quia hanc de Spiritus sancti processione confessionem ediderunt : « Spiritum vero sanctum nec creatum, nec genitum, sed procedentem ex Patre et Filio profitemur » : ait præterea illud eis a Clodovei M. temporibus traditum. At si hoc ultimum verum esset in Actis Collationis tacitum non fuisset, et primum ad rem non facit, cum quæstio tantum esset, an illud additamentum in missa cantandum.

8. *Moritur S. Ludgerus episc. Monasteriensis.* — Ad num. 63 et seq. Altfridus sedis Mimigardefordensis, seu, ut hodie loquimur, Monasteriensis tertius episcopus in Vita sancti Liudgeri episcopi ejusdem sedis primi, quam Bollandus ad diem XXVI Martii et dein Mabillonius sæc. IV Benedict. part. I recitarunt, hujus sancti antistitis mortem his verbis narrat : « Defunctus est anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo nono, septimo kalendas Aprilis : et trigesimo secundo die sancti sui obitus, hoc est, VII kalendas Maii, mirifice fragrans in loco præfato sepultus est », id est, ut antea dixerat Altfridus, « in loco ubi vivus ipse decreverat ». Ejus Vitam post Altfridum, quem Baronius non vidit, retractavit monachus anonymus Werthinensis, quædam subinde admiscens nonnihil ab Altfridi narratione discrepantia. Tertiam Vitam ex eodem monacho Werthinensi typis vulgavit Surius in prima sui operis editione, cujus loco tertii editores Collectionis Surianæ substituerunt Vitam ab eodem monacho Werthinensi scriptam. « Erat sanctus Ludgerus in Scripturis sacris non mediocriter eruditus, sicut in libro ab eo composito de Vita venerabilium ejus doctorum, Gregorii scilicet et Albrici, aperte testatur ; sed et primordia sancti Bonifacii adventus atque ordinationis, quæ fuerunt in alio opusculo prætermissa, pulchro sermone ipse conscripsit », inquit Altfridus. Libellum illum publicavit Mabillonius loco laudato. In eo Ludgerus plura de sancti Gregorii presbyteri et Ultrajectinæ Ecclesiæ rectoris Vita scripsit, et non pauca de sanctis *Albrico* et *Bonifacio* commemoravit. Eidem *Ludgero* perperam adscribitur Epistola de canonizatione sancti Suiberti, passim recitata a Baronio, qui non animadverterat eam esse spuriam ac supposititiam, quod suis locis ostendimus.

9. *Classis Constantinopolitana a Francis in fugam versa.* — Eginhardus in Annal. hoc anno scribit : « Classis Constantinopoli missa, primo ad Dalmatiam, deinde Venetiam appulsa est. Cumque ibi hyemaret, pars ejus Comaclum insulam accessit : commissoque prœlio contra præsidium, quod in ea dispositum erat, victa atque fugata in Venetiam recessit. Dux autem, qui classi præerat, nomine Paulus, cum de pace inter Francos et Græcos constituenda, quasi sibi hoc esset injunctum, apud Pippinum Italiæ regem agere moliretur, Willharenus et Beatus Venetiæ ducibus, omnes conatus ejus impedientibus, atque ipsi etiam insidias parantibus, cognita illorum fraude discessit ». Quæ verba exscripsere Regino in Chronico, et annalistæ Bertinianus ac Metensis. Loiselianus tamen eadem

(1) An Leo papa additamentum illud *Filioque* Symbolo factum improbaverit, non disputo ; illud tamen constat, Leonem ipsum confessionem fidei ordinasse, quam ad omnes Orientales Ecclesias transmisit, in qua legitur : *Spiritus Sanctus plenus Deus a Patre et Filio procedens*, Vide Baluzium Miscellan. VII, qui et Epistolam monachorum Jerosolymitanorum ad eumdem Pontificem recitat, in qua monachi illi certiorem ipsum reddunt de lite hac Hierosolymis primo mota a Joanne monacho monasterii S. Sabæ. MANSI.

verba ad annum superiorem recitat, et scriptores Veneti decus victoriæ ad Paulum trahere conantur, reclamantibus licet veteribus auctoribus.

10. *Acta in Hispania inter Christianos et Saracenos.* — Pergit Eginhardus : « At in Occiduis partibus, dominus Ludovicus rex cum exercitu Hispaniam ingressus, Dertosam civitatem in ripa Iberi fluminis sitam obsedit : consumptoque in oppugnatione illius aliquanto tempore, postquam eam tam cito capi non posse vidit, dimissa obsidione, cum incolumi exercitu in Aquitaniam se recepit ». Quid autem hoc anno acciderit in ea Marcæ Hispanicæ parte, quæ Oscæ et Cæsaraugustæ apposita est, id est, in Subrarbii et Aragoniæ tractu, postea ibidem explicat Eginhardus : « Aureolus comes, qui in confinio Hispaniæ atque Galliæ trans Pyrenæum contra Oscam et Cæsaraugustam residebat, defunctus est; et Amaroz præfectus Cæsaraugustæ locum ejus invasit, et in castellis illius præsidia disposuit; missaque ad imperatorem legatione, se cum omnibus ejus obsequio traditurum promisit ». Eadem habet monachus Egolismensis in Vita Caroli, qui addit Aureolum illum ortum fuisse e genere Felicis Aureoli comitis Petragoricensis, sed pro *confinio commercium* habet, quæ dictio illa ætate idem erat ac continium ac limes, ut ostendit Ducangius in voce *commercium*. Moliebatur Amaroz defectionem a rege Cordubensi, et exemplo Ibnalarabi ditionem Cæsaraugustanam et Oscensem sub fide Francorum retinere cupiebat. Quid autem is propterea egerit, anno sequenti dicemus. Ex his corruunt quæ habet Marca lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 18, tam de anno captæ *Dertosæ* quam de aliis ad præcedentes expeditiones Hispanicas pertinentibus.

11. *Corsica a Mauris direpta et Germania bello agitata.* — Subdit Eginhardus : « In Tuscia Populonium, civitas maritima, a Græcis qui Orobitæ vocantur, deprædata est. Mauri quoque de Hispania Corsicam ingressi, in ipso sancto Paschali sabbato civitatem quamdam diripuerunt, et præter episcopum et paucos senes atque infirmos, nihil in ea reliquerunt. Interea Godefridus rex Danorum per negotiatores quosdam mandavit », se audisse quod imperator ei fuisset iratus, eo quod in Abodritos anno superiore duxit exercitum, et suas ultus est injurias : *addens*, velle se purgare ab eo quod objiciebatur : fœderis ruptionem ab illis fuisse inchoatam prius quam a se bellum. *Petebat etiam*, ut conventus comitum imperatoris atque suorum juxta terminos regni sui ad Albim fieret : in quo res invicem gestæ proferri, et emendatione digna inter partes enumerari (vel emendari) possent. « Non abnuit imperator, colloquiumque trans Albim habitum cum primoribus Danorum in loco qui dicitur *Badenfriot*, multisque hinc inde prolatis atque enumeratis rebus, negotio penitus infecto discessum est. Trasco vero dux Abodritorum, postquam filium suum postulanti Godefrido obsidem dederat, collecta popularium manu, et auxilio a Saxonibus accepto, vicinos suos Wltzos aggressus, agros eorum ferro et igni vastat : regressusque domum cum ingenti præda, accepto iterum a Saxonibus validiori auxilio Smeldingorum maximam civitatem expugnat : atque his successibus, omnes qui ab eo defecerant, ad suam societatem redire coegit. Imperator autem, cum ei multa de jactantia et superbia regis Danorum nuntiarentur, statuit trans Albim fluvium civitatem ædificare, Francorumque in ea ponere præsidium. Cumque ad hoc per Galliam atque Germaniam homines congregasset, armisque ac cæteris ad usum necessariis rebus instructos, per Frisiam ad locum destinatum pergere jussisset, Trasco dux Abodritorum in emporio *Reric*, ab hominibus Godefridi per dolum interfectus est. Sed imperator postquam locum civitati construendæ fuerat exploratus, Egbertum comitem huic negotio exsequendo præficiens, Albim trajicere, et locum jussit occupare. Est autem locus super ripam Sturiæ fluminis vocabulo Eselsfelth : et occupatus est ab Egberto et comitibus Saxonicis, circa idus Martias (anni scilicet sequentis) et muniri cœptus ». Populonium civitas erat Pontificiæ ditionis ex donatione Carolina. Civitas a Mauris capta alia non potest esse quam *Mariana* vel *Nebium*, quæ temporibus Caroli Magni solæ erant episcopales in Corsica.

LEONIS III ANNUS 15. — CHRISTI 810.

1. *Nicephori imperatoris impietas et crudelitas.* — Sequitur Redemptoris annus octingentesimus decimus, Indictione tertia inchoata, quo Nicephorus imp. persecutionem in monachos damnantes hæresim Mœchianorum prosequens, in alios etiam convertit tyrannidem, de qua Theophanes, qui præsens ista spectabat, postquam diras et recens adinventas exactiones recensuit, hæc ait : « Denique militares principes more servorum uti episcopis et inferioris ordinis clericis jussit. Adituris episcopia et monasteria tributum imposuit persolvendum. Aurea et argentea Ecclesiæ vasa improbabat, eademque licet sacrata pro communibus habebat, illud Judæ de unguento exhibito Domino usurpans[1] : Ut quid perditio ista? » Ait idem Theophanes ipsum deridere consuevisse omnem Christianum proximum diligentem.

2. Sed unde (quis dicet) tanta impietas homini, in quo nec vestigium quidem Christianæ pietatis inesset? Possumus id quidem satis intelligere ex iis, quæ idem Theophanes hoc pariter anno tradit : ipsum fuisse nimirum studiosissimum Manichæorum, de quibus hæc idem ait : « Manichæorum, qui nunc Pauliciani et Atingani dicuntur, quique in Phrygia et Lycaonia constituti, confines ejus habebantur, amicus ferventissimus erat, responsis eorum semper et immolationibus congratulatus. In quibus et cum Bardanius patricius contra eum insurrexit, his advocatis, hunc molitionibus eorum subegit. Taurum quippe in loco quodam, ferreo palo cornibus alligans, ad terram incurvatum, sic dum mugiret et volutaretur, occidi fecit, hujusque vestem (testem, restem) in mola versa vice molens, et incantationibus usus, victoriam tulit, permittente Deo propter multitudinem peccatorum nostrorum. Isti locum sub imperio ejus adepti sunt intrepide conversandi; unde multi seniorum nefandis eorum corrupti sunt sectis ». Hæc Theophanes. Quod igitur occulte Manichæus faveret Manichæis, non potuit non odisse magnopere Christianos et eleemosynas facientes, secundum ipsorum impietatem, suo loco superius enarratam.

3. Quam autem fuerit impius iste sævissimus hostis Christianorum, vel ex hoc disce, quod hoc ipso anno nono ejus imperii diro supplicio complures necavit Christianos, quos uti martyrio coronatos, ipsorum sanguine et victricibus laureis ditata illa Ecclesia, anniversaria die celebrat, hocque elogio ipsi Græci in Menologio eorum agunt natalem diem vicesima tertia mensis Julii : « Commemoratio eorum, qui sunt in Bulgaria interfecti sub Nicephoro et Stauratio imperatoribus, anno nono imperii Nicephori, quorum alii lethalibus plagis acceptis, cum Christum negare non paterentur, multiplicibus et acerbissimis tormentis subjecti, e vita discesserunt; aliique ense obtruncati, alii funibus vincti et suffocati, alii sagittis confossi, alii denique carceribus et fame consumpti expirarunt et corona martyrii donati sunt ». Hæc Græci. De his etiam eadem omnes Latini agunt in Martyrologio, ubi hos a Nicephoro cæsos tradunt, licet Bulgaris alii tribuant. Fuisse quidem ipsum addictum sectæ Manichæorum, Theodorus Studita hujus temporis scriptor testatur in Platone, sed et favisse Iconomachis, idem qui supra Theophanes habet. Tot habuit capita cornuta monstrum unum, quorum singulis dire infestavit Ecclesiam.

4. *Sergii instaurantis Manichæorum hæresim primordia et progressus.* — At quoniam innovatam hæresim Manichæorum rursum in Oriente sub Constantino Heraclii nepote superius pro ratione temporum sumus prosecuti ex Luca Siculo, qui floruit sub Basilio et filiis imperatoribus, qui de his scripsit historiam ad archiepiscopum Bulgarorum : hic apposite reliqua prosequamur, quæ non hoc tempore solum ab iisdem nefariis fieri contigerunt, sed ab Irenes imperio usque Michaelem et ejus successorem Leonem annis tredecim. Sic enim ait, de Sergio instituens narrationem, qui eamdem hæresim Paulicianorum collapsam restituit : « Nec longum, inquit, tempus abiit, cum exortus est alter veritatis inimicus ex locis Tiliæ civitati vicinis. Est enim in illo tractu Arnia di-

[1] Matth. XXVI.

ctus, in eoque vico Drynus quidam tunc erat, cujus filius fuit Sergius, ille diaboli maximus propugnator : Sergius qui multos ex ovibus lupos fecit et per eos Christi ovilia dissipavit : Sergius acer ipse sub ovina pelle lupus, virtutum fraudulentus simulator, quique hac arte plurimis fucum faciebat : Sergius Crucis Christi hostis, os impietatis in Christi matrem, sanctosque contumeliosus : Sergius Christi Apostolorum adversarius, qui et Prophetas odio habuit, et a divinis litteris versus ad fabulas et mendacia se convertit : Sergius Christi osor, Ecclesiæ perduellis, qui Dei Filium conculcavit, et sanguinem Testamenti pollutum duxit, et Spiritui gratiæ contumeliam fecit : Sergius, qui Paraclitum se esse mentiens, lucidam stellam se esse jactabat. Et quid diutius immoror, nec paucis concludo ? At enim opinor, nec ætas omnis ejus nequitias commemoranti sufficeret.

5. « Hic itaque Sergius juvenilibus adhuc annis Manichææ cuidam feminæ adhærens, in fraudem ab illa erroremque perductus, præcursor factus est Antichristi. Ita nimirum conveniebat, turpissimæ sectæ ministros, vel ex Sarracenis genus ducere, vel ex servis, alios ex scortis nasci, alios ex feminis fœdo errore seduci. At ne cui forte videar immerito illum accusare, res ejus exsequar sigillatim, primumque exponam, qua ratione miser in hanc hæresim lapsus sit : deinde ex ipsiusmet verbis ostendam qualis sit, aut potius qualis fuerit infelicissimus. Hic igitur cum juvenis adhuc esset, ut dixi, in feminam quamdam casu incidit moribus infamem, secta Manichæam. Illa vero diaboli sectatrix, ut callida erat ac subdola, sic juvenem allocuta :

« Audio, domine Sergi, te litterarum scientia et eruditione præstantem esse, ac bonum præterea virum usquequaque. Dic ergo mihi, cur sacra Evangelia non legis? Quibus ille verbis illectus, nec occultum potius intuens nequitiæ venenum, quod latebat, ita respondit: Nobis ista legere non licet, sed sacerdotibus duntaxat. At illa : Non ita est, inquit, ut putas; nec enim personarum est acceptio apud Deum [1]: omnes siquidem homines vult salvos fieri Dominus, et ad agnitionem veritatis venire. At sacerdotes vestri, quoniam Dei verbum adulterant et mysteria occulunt, quæ in Evangeliis continentur, idcirco vobis audientibus omnia non legunt, quæ scripta sunt, sed quædam legunt, quædam omittunt, ne possitis pervenire ad agnitionem veritatis. Scriptum enim in illis est, quod in illa die quidam dicent [2]: Domine, Domine, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus et virtutes multas fecimus? et respondens rex dicet illis Amen, amen dico vobis, non novi vos. Scrutare et vide, num ita scriptum sit. Quosnam ergo istos esse putas, quibus Dominus dicet: Non novi vos?

6. « Ad hæc stupidissimus homo, cum imperitus et rudis esset, hæsitans tacebat. Et nobis quidem, inquit, Evangelici dicti sententiam in promptu fuerit in hunc modum exponere: quidam sunt hodieque, qui Christianam vitam colunt, et pie vivere videntur; cæterum incantamentis quibusdam et dæmones expellere et morbos curare consueverunt, sicut olim [1] Scævæ filii, et qui dicebantur exorcistæ, qui quidem (ut in Actis est Apostolorum) a dæmonibus obsessos adjurabant his verbis: Adjuramus vos per Christum, quem Paulus prædicat: exite ab hominibus his. Dæmones autem, Christi nomine audito, trepidi fugabantur. Hoc ipsum nunc plurimi faciunt, non animadvertentes se hujusmodi artibus salutis suæ jacturam facere. Clamabunt igitur in illa die [2] : Domine, Domine, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, et virtutes multas fecimus? Et respondebit Dominus: Amen, amen dico vobis, non novi vos. Sunt et alii porro, qui monasticam vitam et inculpatam vitæ formam susceperunt, sed ignavia et imperitia sua in errores prolapsi sunt; ideoque cælorum regnum minime consequentur. His ne quid in illa die ab justo judice ipsis debeatur, conceduntur hic dona curationum, ut quando vociferabuntur : Domine, Domine, nonne in nomine tuo virtutes multas fecimus? audient pariter: Amice, non facio tibi injuriam, accepisti quæ tua erant in vita tua, nunc tolle quod tuum est et vade.

7. « Enimvero hæc, aut similia ignorans Sergius, Evangelii codicem evolvit, et verba nactus, quæ infelix illa pronuntiarat: Dic, quæso, ait, de quibus hæc Dominus dicit? Illa autem tum quidem nihil respondit, sed pergens ipsa percontari : Tu vero, inquit, de quibusnam illud a Domino dictum esse censes [3] : Multi ab Oriente et Occidente venient et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cælorum ; filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores? Quinam hi sunt filii regni? Ille vero cum dicere nesciret, hos Israelitas esse, quorum adoptio propria fuerat et cultus et promissio, quos Christus ipse filios vocat, cum Chananææ dicit [4]: Non est bonum sumere panem filiorum, quique propterea ejecti sunt, quia ipsum cruci affixerunt. Hæc, inquam, respondere nesciens infelix Sergius, et mænadem illam salutis suæ ducem se nactum ratus, sollicite cœpit de his omnibus interrogare. Tum vero præclara exitii magistra, cujus os sepulcri patentis instar erat, aperte ausa est adversus sanctos debacchari; filii regni, ait, sancti tui sunt, qui et dæmones pellunt, et hominum sanant infirmitates, quos tu tanquam deos colis, relicto Domino vivente, immortali, quibus utique die illa justus Judex dicet : Nunquam novi vos ».

Videant Novatores et recognoscant suum ipsorum catechistam diabolum, qui eadem quæ ipsos docuit Sergium per Manichæam, et erubescant suam ipsorum intuentes originem, et auctorem a quo didicerint impiam Hagiomachiam,

[1] 1. Tim. II. — [2] Matth. VII.

[1] Act. XIX. — [2] Matth. VII. — [3] Matth. VIII. — [4] Matth. XV.

quam eodem ferme ordine, et verborum serie et magisterio alios ipsi docent. Sed et intellige quæ pariat monstra, credere quibuscumque absque delectu personis etiam laicis divinam Scripturam : et quam procul absit a Catholicæ Ecclesiæ moribus, ut aliis quam sacris theologis divina Scriptura committeretur legenda. Sed cœpta prosequamur. Pergit auctor :

8. «Eodemque filo singula percurrens Evangelii verba, et cujusque vocis sensum, prout capere illum videbat, mirifice depravans, brevi aptum reddidit diaboli instrumentum, dirumque et ipsa contra humanum genus telum exacuit, quale ante illud tempus nullum fuerat. Qui enim hanc præcesserunt, tametsi propter grave intemperantiæ cœnum, fœdaque facinorum inquinamenta, et impias in Deum voces, malitia præcipui et insignes erant : attamen fugiendi hominibus et abominandi passim judicabantur, quo fiebat, ut pauci ab eis in fraudem pertraherentur. Hic vero rejectis omnibus illorum flagitiis ac libidinibus, blasphemias velut salubria dogmata complexus, virtutes nonnullas callide simulabat, pietatisque specie velut ovina pelle lupum tegens, pietatis autem abnegans virtutem, iis qui ipsum non norant, certissimus salutis ductor videbatur. Æmulabatur enim virtutem improbitas, non secus ac lolium pro tritico conseri et haberi vult. Atque his illi artibus ac fuco fallunt et percellunt instabiles : quod utinam a tam perniciosa fraude fucoque eruamur omnes precibus ac patrocinio immaculatæ sanctissimæ Dominæ nostræ propriæ veræque Deiparæ et semper Virginis Mariæ sanctorumque omnium. Illi enim, quoad extremam ad perniciem miseros homines pertraxerint, nunquam eis illud magnum mysterium suum offerunt, quod est Dei abnegatio.

9. « Edoctus ergo ab exitiosa femina diaboli propugnator Sergius, cum hæresim altius imbibisset, crederetque omnes homines, qui sinceram et illibatam Christianorum fidem nostram ac pietatem colunt, in pernicie, versari, zelo satanico insurgit, et novus præco fit erroris, cognomentumque assumens [1] Tychici, cujus nomen est celebre in Epistolis Pauli, Pauli discipulum se vulgo jactavit, et ab eo missum ad prædicandum non Dei verbum, sed hæresim perniciosam. Itaque civitates singulas regionesque in quibus Apostolus veritatis verbum ante octingentos plus minus annos promulgarat, impigre circumcursans, multos ab Orthodoxa fide avertit et diabolo adjunxit. Quod ipsemet in quadam Epistola gloriatur his verbis : Ab Oriente, inquit, usque ad Occasum, a Borea ad Austrum cucurri, nuntians Evangelium Christi, genibus meis laborans. Triginta enim et quatuor annorum spatio ab Irenæ Augustæ imperio usque ad Theophilum imperatorem persistens, conflavit illam, quæ etiamnum obtinet, defectionem, quam Paulus Apostolus [2] Thessalonicensibus prædixerat, quaque iste magnam Christi Ecclesiæ partem graviter afflixit.

10. « Alios siquidem hujusce vitæ commodis et facultatibus privavit, sive illos spolians bonis et ante diem perimens, alios etiam æterna spe ac jure dejecit, dum nefariis ejus ritibus obsequuntur : multos ille conjuges dissocians, eorum thoros discipulis suis inquinandos objecit : multos infantes ab uberibus matris rapiens per discipulos suos partim occidit, partim a genitoribus, Deoque vivente, qui suo eos sanguine redemit, abducens vendidit Agarenis formosos adolescentes, adolescentulas unigenitas a parentibus sejungens Barbarorum addixit servituti; multos fratres et sorores, consanguineosque et amicos separans, propriisque sedibus exturbans, in remotas oras ablegavit; quorum gemitus et lamenta cœli ad usque fornices penetrarunt : monachos complures ac moniales, quæ virginitatem suam Christo devoverant, per discipulos suos corrupit, et a monastica vita revocans a Deo simul alienavit. Multos denique sacerdotes et levitas ab Orthodoxa religione avellens et ex ovibus lupos faciens, hominivoros esse docuit. Multos in vinculis et custodiis mori coegit : alios inopes reddidit ex opulentis. Et nunc tantorum malorum auctor et artifex, adorandus scilicet erit ut Paracletus; ejus namque discipuli, cum in ejus nomine vota concipiunt, precari sic solent... Spiritus sancti miserebitur nostri.

11. « Verumtamen tantorum iste malorum causam se esse negabat : Sæpe, inquit, eos monui et hortatus sum, ut a capiendis Romanis desisterent. Ipsi vero mihi non obtemperaverunt. At qui, obsecro, insontem te esse probas? Si enim tibi illi non obtemperabant, cur cum pervicaci populo tibi esse collibuerit, quem regere non posses? cur ad ultimum vitæ tempus cum eis versatus es? Quod si Christi vestigia sequi eos docebas, cur et hoc quoque non docebas, quod Dominus ait [1] : Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam? Enimvero coarguam te verbis tuis atque convincam. In ea enim Epistola, quam ad Colossenses dedit, hæc ejus sunt verba : Probationem fidei vestræ præscientes, apud vos commemoramus, quod quemadmodum præcedentes Ecclesiæ pastores magistrosque susceperunt (Constantinum intelligit et reliquos) ita et vos, splendidam facem, et lucidam stellam, salutisque ducem excepistis, juxta id quod scriptum est [2] : Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.

12. « O ter infelix omnique scatens impietate! Si Pauli discipulus es, cur magistrum non æmularis? ille seipsum omnium peripsema dixit, abortivum et minimum Apostolorum. Tu vero, qui tot mala perpetrasti, nihil unquam recti aut boni egisti, ultra Pharisæum gloriaris. Non legisti quod in sacris litteris prohibitum est [3] : Qui seipsum commendat, nihil est, etiamsi vera dicat? At tu

[1] Ephes. VI. Coloss. IV. 1. Tim. IV. Tit. III. — [2] 2. Thess. II.

[1] Matth. V. — [2] Matth. VI. — [3] 2. Cor. X.

porro cum animo tenebricosus sis totus, quare temere lucidam stellam temetipsum, et splendidam facem, et salutis ducem appellabas? qui tot animas ad interitum adegeras atque ipsum corporis Ecclesiæ Dei oculum obcæcaras. Amens et attonite, qui cæcus eras, quomodo aliis miser dux salutis extitisti? Non illud legisti [1]: Si cæcus cæco ducatum præstat, ambo in foveam cadunt? Quonam vero illi virtutem tuam æmulabuntur, ut dicere possis [2]: Imitatores mei estote, et tenete traditiones quas a me accepistis? En nimirum fidei doctrinæque tuæ fructibus magnam peperisti impietatem.

13. « Discipuli tui priusquam te nossent, oves erant; nunc postquam te norunt, aut a te potius cogniti sunt, in voraces hominum feras conversi sunt. Et post alia pauca: Nemo vos seducat ullo modo. Has vero promissiones habentes a Deo, confidite: nos enim fiduciam habentes in cordibus nostris, scribimus vobis, quoniam imitator et pastor bonus, ut dux corporis Christi et lucerna domus Dei ego sum, et vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi: etsi enim corpore absum, at spiritu sum vobiscum. O veritatis hostis, fili diaboli, omnisque nequitiæ architecte: qui talia effari ausus es, æqualem te faciens Deo! Qui enim se exaltat [3], humiliabitur: et ejus qui seipsum glorificat, gloria nihil est. Et qui blasphemat [4] in Spiritum sanctum, ei non remittetur, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

14. « Rursus prosequitur: Sed hæc dico, Ecclesiam quidem, quæ Corinthi est, condidit Paulus, eam vero, quæ est in Macedonia Silvanus et Titus, quibus verbis Macedoniam appellat cæcum illum, qui Cibossæ erat; Constantinum autem et Simeonem, Silvanum intelligit et Titum: Achaiam vero, inquit, lustravit Timotheus, Achaiæ nomine Manalim designans et Timothei nomine Genesium, qui revera Timotheus. Philippensem Ecclesiam administravit Epaphroditus, ille nimirum ex scorto natus Joseph caprarius, qui reipsa potius Aphronetes; Philippenses vero appellat ejusdem discipulos: Laodicensem Ecclesiam ac præterea Colossensium docuit Tychicus. Hic vero Colossenses quidem vocat Argautas; Ephesios autem eos qui Mopsuestiam, Laodicenses qui Cynas incolunt, seu Caris regionem; hos autem tres unum esse ait, et ab uno Tychico eruditos. Vides quemadmodum sese in Antichristi cathedra magistrum constituat: atque ut plurimos decipiat, juxta cujusque Ecclesiarum Christi, quæ in Apostoli Epistolis celebrantur, appellationem, nomina insulse ac stulte locis imponat, quæ multis ante sæculis proprias nuncupationes sortita sunt?

15. « Age vero dic, sycophanta, veritatis impugnator, Paulus Apostolus [5], qui ab Hierosolymis per circuitum usque in Illyricum docuit, quomodo solam condidit Ecclesiam Corinthiorum? Quod si Pauli discipuli fuerint, quos commemoras: quandonam ab eo et quo in loco edocti fuerunt, qui octingentis post annis nati sunt? Cur veritatem oppugnas? nec pudet tot gentes fucatis verbis fictisque nominibus decepisse? Cur hominum gloriam dilexisti et non Dei? Quin etiam ab omnibus recipi postulas tanquam Apostolus Christi, et Leoni Montano sic scribis: Tu vero cave tibi, ne fidem dividas inflexibilem. Quam enim habes contra nos accusationem? Num aliquem circumveni? aut superbe egi? non potes dicere; et si dicas, testimonium tuum verum non est. Mihi vero absit, ut odio te habeam. Solum oro te, ut quemadmodum Apostolos suscepisti et Prophetas, qui quidem numero sunt quatuor, ita pastores et magistros suscipias, ne feris belluis præda fias. Et alibi rursum ais: Prima fornicatio, quam ex Adamo ducimus, beneficium est. Secunda vero major est fornicatio, de qua dicitur [1]: Qui fornicatur in proprium corpus, peccat. Et pergens: Nos sumus, inquit, Christi corpus. Quod si quis desciscat a traditionibus corporis Christi, hoc est, a meis, peccat, quoniam alia docentes sectatur et sanis sermonibus non credit.

16. « Dic ergo mihi, impietatis defensor: Quomodo beneficium est fornicatio, quæ et ab ipso, qui mœchatur, post factum damnatur, et ab universa divinitus inspirata Scriptura pro nihilo ducitur, et penitus profligatur? Qui ausus es et propter intemperantem tuam stupiditatem Domini verba infringere, qui fornicationem ipsam etiam adspectu definiat, cum ait [2]: Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam. Tu vero stabilire, ut inanem hominum gloriam aucuperis, et vilia mancipia incontinentesque homines tibi devincias, nullam aliam fornicationem esse confirmans, quam quis a te doctrinaque tua desciverit. Quibus ergo habenda est fides? iisne qui a veritate ducuntur, an iis qui a te plano et fallaci veritatis inimico? Hæc itaque pauca de multis ejus impie dictis collecta hoc loco protulimus ad ejus reprehensionem ac discipulorum ejus, ut pravus ipsius cordis thesaurus patefiat omnibus et innotescat. Ex abundantia quippe cordis os loquitur.

17. « Cæterum nemo sibi persuadeat aliam hæresim fuisse, quam Sergius docuit, ab ea, quam Manes invexit: una enim eademque fuit. Quo vero tempore docere cœpit hic Sergius, cum multos sibi discipulos cooptare studeret, et ab Ecclesia Christi quosque passim abducere, bis terque in faciem restitit Baanæ spurio discipulo suo et symmystæ, fictaque pietatis imagine reprehendere illum coram universis auditoribus aggressus est, non fidei nomine, sed propter immania et nefanda ipsius facinora. At Baanes contra, Sergio resistens: Tu nuper, aiebat, exortus, et neminem doctorum nostrorum vidisti, cum nullo versatus es. Ego autem domini Epaphroditi sum discipulus; et sicut

[1] 2. Cor. x. — [2] Matth. xv. — [3] 1. Cor. xi. — [4] Matth. xviii. — [5] Matth. xii.

[1] 1. Cor. vi. — [2] Matth. v.

ab initio tradidit mihi, sic doceo. Verum enimvero Sergius fœdam hominis colluviem, quam docebat, detestans, palamque illam incessens, hæresim in duas partes discidit; eosque, qui Baanæ studebant, Baanitas appellavit, ut ille contra Sergiotas, Sergii hujus sectatores. Post obitum deinde Sergii non ferentes ejus discipuli suam ipsorum ignominiam et probra, quibus passim ab omnibus onerabantur, Baanitis violentas manus intulerunt, ut eorum ab se convicia abstergerent ac delerent. Tum ex Sergii comperegrinorum numero, Theodotus quidam hoc spectaculo indignatus: Nihil vobis, ait, et hominibus istis: omnes enim, quoad prodiit magister noster, unam fidem colebamus, atque ita a cæde facienda destiterunt ». Hæc auctor usque ad tempus Michaelis, qui successit post annum sequentem Nicephoro. Quæ autem statuerit idem Michael adversus hujusmodi nebulones, tradens omnes cædi : suo loco dicturi sumus.

Vidisti quos audire solitus, quibus auscultare, et quorum consilia capessere consueverit perditissimus Nicephorus imperator, ut mirum non sit, si talis fuerit, quales nunquam fuerunt omnium scelestissimi principes; etsi expers ipse fuit communicationis Ecclesiæ Romanæ, qui Manichæis inhærens erat. Sed quas ex tali semine fruges tandem messuerit, suo loco jam proxime dicturi sumus, anno nimirum sequenti.

18. *Venetiarum urbs reddita Nicephoro imperatori, unde fœdus cum Carolo Magno.* — Quod ad res Occidentales attinet: « Hoc anno (habent veteres Annales Francorum a Pithœo editi) veniente legato Constantinopoli, Carolus Magnus Nicephoro imp. Venetiam reddidit ». Hæc autem ibi summatim perstricta: ut facilius percipiantur, altius est repetenda narratio ex iis, quæ in Vita ejusdem Caroli magni imp. ab auctore ejus sæculi per annos singulos digesta leguntur, atque in primis quæ habentur anno Redemptoris octingentesimo sexto, quod cum Carolus subegisset suo imperio Dalmatiam et alias circumpositas regiones, a Nicephoro imperatore Constantinopoli classis missa est ad recuperandam ipsam Dalmatiam. Sed frustra: nam nihil perfecit: quæ cum continuerit se Venetiis, sequenti anno pace facta cum Pipino Italiæ rege, Constantinopolim rediit. Post biennium vero, anno nimirum Redemptoris octingentesimo nono, cum iterum Constantinopoli classis in Dalmatiam missa tentasset expugnationem Comaclii insulæ, a præsidialibus militibus male habita, Venetias redire compulsa est. Cum vero ejusdem classis dux Paulus interim pacem tentaret cum Pipino Italiæ rege, adversos sentit Venetorum duces Guillarium et Beatum, ejus conatus impedientes eidemque insidiantes: quamobrem inde discessit. Cujus sceleris ultor surrexit Pipinus, qui et eorumdem ducum Venetorum defectione incitatus, Venetiam ipsam bello terra marique statuit appetere. Factusque voti compos est, ut ex insperato Venetiam subigeret, eosdemque duces in deditionem acciperet. Post hæc autem contigit quod dictum est; nempe ut legationibus intercurrentibus firmata pace inter Nicephorum et Carolum Magnum imperatores, idem Carolus Venetiam ipsi reddiderit: quod quidem hoc anno cœptum, sequenti vero impletum, iidem Annales docent, cum alioqui non desierint iidem impp. legationum internuntio inter se mutuo stabilire concordiam.

19. Hæc sunt, quæ usque ad annum sequentem octingentesimum undecimum inter Carolum Magnum, Nicephorum impp. atque Venetos transacta sunt, eademque ex scriptoribus (ut dictum est) ejus temporis in lucem prodita, ex quibus invenias, in quo de rebus Venetis recentiores historicos erroris arguas et emendes. His addimus ea, quæ Eginhardus hujus etiam temporis auctor, qui fuit Carolo Magno a secretis, in eamdem sententiam habet; nimirum Carolum Magnum redegisse sub tributo Istriam, Liburniam atque Dalmatiam, exceptis maritimis civitatibus, « quas, inquit, ob amicitiam et junctum cum eo fœdus, Constantinopolitanum imperatorem habere permisit ». Et inferius de concordia inita cum Nicephoro et successoribus impp. firmiter conservata habet ista: « Imperatores etiam Constantinopolitani, Nicephorus, Michael et Leo, ultro amicitiam et societatem ejus expetentes, complures ad eum misere legatos, cum quibus tamen propter susceptum a se imperatoris nomen, et ob hoc quasi qui imperium eis eripere vellet, valde suspectum, firmissimum fœdus statuit, ut nulla inter partes cujuslibet scandali remaneret occasio ». Hactenus Eginhardus.

Pro pace confirmanda tunc misit Nicephorus imperator Arsacium ad Pipinum Italiæ regem, sed eo jam proxime ex hac vita sublato, Carolus ipse imperator eamdem legationem suscepit, pacemque rogatam concessit, hasque litteras ad Nicephorum Augustum conscripsit, quæ inter litteras Alcuini, utpote ab ipso Caroli nomine conscriptæ, habentur hoc titulo prænotatæ:

« Epistola nona nomine Caroli Magni ad Nicephorum imp. Constantinopolitanum [1].

« Cum in omni humanæ actionis initio Domini sit auxilium invocandum, maxime in hoc quod modo inter nos, Deo mediante, agitur negotio, Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi omnimodo sunt imploranda suffragia, ut qui nomine illius signati sumus, et in dispensatione Passionis ejus ab æterno mortis periculo nos redemptos esse confidimus, ea quæ ipso inspirante inchoamus, ad honestum et utilem perfectionis terminum perducere mereamur, in cujus nomine atque honore legatum fraternitatis tuæ, quem ab bonæ recordationis filium nostrum Pipinum regem misisti, Arsacium scilicet gloriosum spatharium ad nos cum verbis et litteris....... tuæ benigne atque honorifice suscepimus. Et quamvis ad nos missus non fuisset, veluti ad nos missum, adhibita diligenti

[1] Alcuin. Ep. IX. tom. I. Antiq. lect.

cura et audivimus, et cum eo de his, quæ detulit, quia prudentem animadvertimus, collocutionem habuimus : nec immerito, cum tanta esset non solum in litteris, quas attulit, sed etiam in verbis, quæ ex ore illius nostris auribus insonuerunt, optatæ atque semper optandæ pacis copia, ut valde nobis et quibuscumque Deum amantibus hujuscemodi legatio placere potuisset. Quæ utique tanto fuit charitatis ac pacis favo respersa, ut in palato cordis cujusque fidelis veram possent sapere dulcedinem : possetque judicari penitus insipiens, cui talia videntur insipida.

« Propter quod, postquam illum in fines regni nostri pervenisse comperimus, veluti præscii optimæ et Deo complacitæ legationis ejus, temperare nequivimus; opportune eum ad nostram præsentiam venire fecimus, maxime tamen, quod is, ad quem illum missum constabat, dilectus filius noster Pipinus rex divino judicio jam rebus humanis excesserat; neque nos illum cum infecto negotio tanto, ad quod perficiendum directus erat, vacuum reverti, pati potuimus. Et non solum propter hoc, sed etiam, quod ex tempore, quo primo imperii tui anno, Michaelem metropolitanum et populum, Assiduum abbatem, Callistumque gloriosum candidatum ad constituendam nobiscum pacem, et fœderanda atque adunanda hæc duo in Christi charitate longæva tua misit dilectio : veluti in specula positi, longa fuimus exspectatione suspensi præstolantes, sive per legatum, sive per Epistolam, quando meritorum scriptis nostris amabilia fraternitatis tuæ responsa susciperem. Jamque ut se habet humanæ mentis infirmitas, prope desperatio cordi nostro incipiebat oboriri : sed fidentes sperabamus in eo qui nunquam deserit sperantes in se, quod secundum Apostolum labor noster in ipso vacuus et inanis esse non deberet, ac desiderium nostrum, quod, ut confidimus, ipsius inspiratione concipimus, secundum divitias misericordiæ suæ complere, et quandocumque ad effectum perducere deberet. Idcirco audito adventu memorati legati dilectionis tuæ, Arsacii gloriosi spatharii, magnopere gavisi sumus, confidentes nos de rebus incertis ad optatam certitudinem perventuros, et de his, quæ prædictis missis tuis ad te perferenda dedimus, responsum esse recepturos : et revera ita factum est. Sensimus enim ex parte mea, quod desiderabamus, ad complectionem votorum nostrorum divini favorem auxilii, et in verbis ac litteris, quæ per legationem memorati legati perlata sunt, quamvis ad filium nostrum scripta et directa essent, non minimam nos desideratæ responsionis accepisse portionem. Proinde omnipotenti Deo, non quales debuimus, sed quales potuimus, gratias agimus, quod cordi dilectionis tuæ quam quæsivimus ac desiderabilem pacis voluntatem inspirare dignatus est, orantes secundum Apostolum, ut Deus, qui vobis in hac pace velle tribuit, ipse perficere tribuisset. Propter quod nihil morantes, sed omni cunctatione ac dubitatione penitus abjecta, legatos nostros præparavimus ad tuam amabilem fraternitatem dirigendos ». Hucusque Epistola Caroli ad Nicephorum, et, ut puto, fine carens.

Porro fœdus pactum cum Carolo, etiam post Carolum a Ludovico Caroli filio confirmatum perseverasse qui ejus res gestas per annos singulos prosecutus est, domesticus ejus Annalium scriptor affirmat.

Anno periodi Græco-Romanæ 6303. — Anno Æræ Hispan. 848. — Anno Hegiræ 195, inchoato die 4 Octob., Fer. 6. — Jesu Christi 810. — Leonis III papæ 16. — Caroli imp. 11. Nicephori imp. 9.

1. *Nicephorus imp. publico æstuat odio.* — A num. 1 ad 18. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCCIII, qui kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoatur, hæc habet : « Hoc anno Nicephorus, qui lege sancita fœnora exercenda prohibuit, solitas sibi ac Deo invisas Christianorum inspectiones, bonorum omnium et animalium, pabulorum et fructuum iniquas proscriptiones, usuras de navigiis captatas, aliaque mala infinita prorogavit in pejus : in quorum narratio ex parte instituta molesta iis sit futura, qui res gestas compendio cognoscere student. Mensis autem Octobris die primo, hebdomadis feria tertia (ideoque hoc Christi anno littera dominicali F insignito), quidam incognitus monastico habitu tectus, educto e cujuspiam militis latere gladio, in palatium irruit, Nicephoro mortem inferre meditatus. Adstantium autem duos eum insequentes ac reti-

nere contendentes graviter vulneravit. Comprehensus itaque et tormentis examinatus, nullo criminis auctore vel conscio accusato, a dæmonio torqueri se finxit. Imperator virum pedicis ligneis una cum iis, qui a dæmone exagitantur, arctari jussit : quod gravis mali tam imperantibus quam subdito cuique impendentis portentum dari, quale impii Nestorii temporibus visum, augurati sunt.

2. *Manichæorum et Athinganorum superstitionibus addictus.* — « Porro Manichæorum, quos nunc Paulicianos dicimus, et Athinganorum ex Phrygia et Lycaonia juxta patriam suam erumpentium amicus totus eorum cupidine flagrans extitit, ac eorum vaticiniis et superstitionibus omnino deditus : iis enim accitus, cum Bardanius patricius seditionem movit, eorum præstigiis usus hominem in se rebellantem prostravit. Taurum siquidem in foveam demissum, et in terram capite proclivem, cornibus ad palum ferreum alligatis, eo pacto mugientem et in luto volutantem se occidi paravit : ejusdemque Bardanii veste sub mola in retroactum gyrum contorta conteri præcipiens, ac simul incantamenta effutiens, Deo ita permittente, ob innumerum peccatorum nostrorum numerum, victoriam retulit. Quamobrem sub ejus imperium Manichæis istis libere cum aliis vivendi et civitatis jure citra metum utendi facultas data : ex quo multos levioris ingenii homines nefariis eorum opinionibus depravari contigit ». Goarus in Notis ad hunc locum dicit, Athinganos, seu eorum reliquias ac successores, Italis *Tzyngari*, nobis vero Bohemos vel Ægyptios esse, quod ex Oriente profecti in illas partes, et inde versus nos penetrarint. Verum Constantinus Porphyrogennetus in chronographia lib. 2, num. 3, loquens de Michaele Amoriensi imperatore, qui ex Athinganorum secta erat, ait quidem frequentem semper multitudinem Athinganorum in Phrygia consedisse, sed eorum sectam his verbis describit : « Secta hæc, divinum quidem lavacrum ut salutare et a suis explorate agnitum probatumque, eos, qui initientur, percipere sinit : in reliquo autem omnia præter unam circumcisionem ex legis Mosaicæ ritu servat ». Iisdem fere verbis hanc hæresim Cedrenus in Vita ejusdem Michaelis depingit. Quare Goaris interpretatio rejicienda.

3. *Subditos suos crudeliter vexat.* — Pergit Theophanes : « Fuit tum in Exocionio Nicolaus quidam, eremitæ nomen falso sibi arrogans, et quidam ejusdem vitæ particeps, adversus rectam fidem et venerandas imagines blasphemias evomere assueti. Istos sibi devincire, Pontificem vero Nicephorum reliquosque vitam suam ad Dei placitum conformantes affligere studebat. Sæpius enim his illos incusantibus succensuit : cum ex adverso mutuas ad invicem foventes inimicitias amplecteretur, et diligentes invicem conviciis morderet, usque erat divinorum mandatorum acerrimus oppugnator, in id toto studio raptus, ut, litibus per fas aut nefas cuilibet Christiano in Magnaure carnificina intentatis, neminem impietatibus suis dignoscendis attendere permitteret. Militares proceres episcopis et clericis herili jure, episcopatibus et monasteriis abductis, in servorum modum uti, eorumque bonis abuti, jussit. Eos insuper, qui ab antiquo aurea vel argentea quæque vasa Deo devota consecrassent, ipse vituperiis incessebat : et quæ nunc possideret Ecclesia communibus usibus deputanda, prout Judas Dominicum unguentum deblaterabat. Ad hæc qui præcesserunt imperatores, ceu rerum gerendarum imperitos, moderantia in universum sublata, accusabat, affirmans neminem principe potentiorem esse, modo caute atque strenue is imperium gerat : sed homo divinæ justitiæ victima, in hisce suis vanis commentis deceptus est ». Ariani Exocionitæ dicti, quod Constantinopoli in loco Exocionio appellato conventus suos agerent, ut alibi diximus. Narrat Baronius ex Historia Lucæ Siculi, quæ Manichæi ab Irenes imperio usque ad Leonem Armenum annis XIII gesserint.

4. *Franci subigunt Venetos, sed a Dalmatis repelluntur.* — Ad num. 18 et seq. Eginhardus in Annal. hoc anno scribit : « Pippinus rex, perfidia ducum Veneticorum incitatus, Venetiam bello terra marique jussit appeti. Subjectaque Venetia, ac ducibus ejus in deditionem acceptis, eamdem classem ad Dalmatiæ littora vastanda misit. Sed cum Paulus Cephaleniæ præfectus cum Orientali classe ad auxilium Dalmatis ferendum adventaret, regia classis ad propria regreditur ». Paulo post de Carolo imp. loquens, subdit : « Pacem cum Nicephoro imperatore fecit. Nam Nicephoro Venetiam reddidit ». Eginhardo reliqui annalistæ et Regino in Chronico consentiunt. At non ita censent rerum Venetarum scriptores ; nulla enim Constantinopolitanæ classis ac Pauli præfecti mentione facta, Francos, cum Olivola et Rivoaltum invadere statuissent æstu decedente, cæsos omnes ac captos volunt. Sigonius lib. 4 de Regno Ital. de nomine et origine Venetiarum ait : « Urbs tota Rivoaltum et Olivolam continens, post uno Venetiarum nomine appellata. Hæc ejus urbis et reipublicæ, quæ ad hunc usque diem opulentissima atque amplissima fuit, principia fuisse feruntur ». Cointius hoc anno n. 36 et seqq. Venetis et Francis scriptoribus simul collatis, hæc certa esse existimat. Pippinus rex *Venetiam* ingressus, illius provinciæ complures occupavit urbes, cum ipsa ducum sede *Metamauco* in Venetorum æstuariis posita. Nonnulli conjugibus et liberis in lembos impositis ad Olivolam et Rivoaltum confugerunt, rati eas insulas ab hostili impressione ob intercedentem magnum canalem securiores fore. Nec eos hæc fefellit opinio. Nam *Franci*, quia propter navium gravitatem aditu illorum locorum prohibebantur, iter alio converterunt, ad littoralem videlicet Dalmatiam, cujus pars *Nicephoro* Græcorum imperatori parebat, et amicitiam societatemque cum *Venetis* inierat. *Paulus* autem Cephaleniæ, quæ insula est maris Ionii, Samos olim dicta,

præfectus auxilio Dalmatis fuit cum Orientali classe. Franci Pauli adventu reversi sunt *ad propria*. Pippinus rex in morbum incidit, et mense Julio Mediolani obiit, ut mox dicetur.

5. *Initia reipublicæ Venetæ.* — Quæ excidium Metamauci secuta sunt Sigonius laudatus ex quorumdam Venetorum relatione sic enarrat: « Beatus dux cum Metamaucum excisum videret, animum ad sedem in Rivoaltum et Olivolam, traducendum adjecit, eas propter magnitudinem suam satis amplas ad vicinorum populorum magnitudinem, et reipublicæ, quam sibi pollicebatur, dignitatem recipiendam fore arbitratus ; atque tribunis et primoribus insularum in consilium advocatis, ex eorum auctoritate regiam eo traduxit. Beato vero, antequam res ad exitum perduceretur, vita functo, Angelus Particiacus dux substitutus incœpta persolvere institit ». Veteres rerum Francicarum scriptores, necnon Ado, Regino, monachus Egolismensis, et incertus auctor in Vita Caroli, non tantum subactam a Francis Venetiam, sed etiam duces ejus in deditionem receptos testantur. Et Petrus Justinianus in Historia Veneta, lib. 1, varias opiniones, quæ de Beato duce circumferuntur, breviter complexus ad Angelum Particiacum sic transit : « Defuncto autem Beato, seu relegato, subsecutus est Angeli Participatii principatus. Qui primus in Rivalto ducalem sedem tenuit ». Qui itaque superfuerunt e Venetorum clade, cum ad Rivoaltum et Olivolam insulas se recepissent, ducem elegerunt *Angelum Participatium*, seu Particiacum, quod *Rivoaltum duci*, *Olivolam episcopo* destinarit, ac *prima ducalis prætorii, quo loco nunc est, fundamenta* jecerit. Venetiæ hodie in regiones sex distinctæ, et ex duplici nomine, quod quintæ regioni tribuitur, in qua sedes episcopi semper fuit, duplex quoque nomen accepit episcopus loci illius ; dictus est enim primum episcopus *Olivolensis*, deinde episcopus *Castellanus*. Post aliquot annos *Olivensis* titulus suppressus, et episcopus *Castellanus* appellatus usque ad sanctum Laurentium Justinianum, qui post Dominici patriarchæ Gradensis obitum a Nicolao V papa constitutus est primus Venetiarum patriarcha, nec deinceps auditum patriarchæ Gradensis aut episcopi Castellani nomen, Gradensis patriarchatus dignitate Venetias translata, et episcopo Castellano ad patriarchalem titulum evecto.

6. *Venetiarum pars a Francis occupata.* — In Venetia, cum Pippinus rex provinciam illam pæne integram subegit, præter Gradensem patriarcham sex erant episcopi, Caprulensis, Heracliensis, Metamaucensis, Equiliensis, Olivolensis et Torcellanus. In Francorum potestatem venerunt, Gradus, Heraclia, Metamaucus et Equilium. In Venetorum ditione manserunt Olivola, Torcellum et Caprulæ. Certe *Fortunatus* patriarcha ante quadriennium in Franciam profugus, a Francis postea Ecclesiæ suæ restitutus est. Sigonius reipublicæ Venetæ fines ait, angustissimos a Grado ad caput aggeris hoc anno fuisse, « quæ tum terminis a Grado ad caput aggeris angustissimis claudebatur ». Sed Venetorum ditio post tot locorum amissionem multo magis coarctata fuit, cum in ipsis æstuariis nihil eis reliquum præter Rivum-altum, Olivolam, Torcellum, Caprulas, ac paucas minoris nominis insulas superesset, et quidquid erat in continenti, Francis cessisset. Erat *Venetia* provincia liberi juris, cum subacta est a Pippino Italiæ rege. Hoc porro anno quo Francos inter ac Græcos ab armis cessatum est, *Venetiam*, seu Venetiæ partem, quam Pippinus antequam moreretur subegerat, a Carolo imperatori redditam, veteres annalistæ aliique testantur. Quod sic accipiendum putat Cointius anno DCCCXII, num. 6, ut hoc anno, quo a Francis, Græcis, ac Venetis agi de pace cœptum, *Carolus* Venetiam se Venetis redditurum promiserit, servataque metropoli *Grado*, cæteras quas in eadem Venetia civitates occuparat, Heracliam, Metamaucum et Equilium anno DCCCXII reddiderit, quando Michael Nicephori imp. successor pacem a decessore incœptam perfecit confirmavitque.

7. *Moritur Pippinus Italiæ rex.* — Eginhardus in Annal. scribit, Pippinum Italiæ regem *VIII idus Julias* de corpore migrasse. De anno et die ejus emortuali auctores conveniunt; Theganus in Gestis Ludovici Pii cap. 5, hæc de ejus morte habet : « Anno regni ejus (nempe Caroli imp.) quadragesimo secundo obiit Pippinus filius ejus, anno ætatis suæ XXXIII », sed annum unum minus dicit; natus enim erat anno DCCLXXVI, idque ante Pascha, ut suo loco ostendimus. Nec mirum Theganum in eum errorem incidisse ; cum una aut altera postea linea tradat, *Hildegardam* seu Hildegardem Caroli Magni uxorem *sequenti anno* obiisse ; et tamen certum est mortem ejus anno DCCLXXXIII contigisse. Eginhardus in Vita Caroli M. de liberis Pippini regis ait : « Pippinus unum filium suum Bernardum, filias autem quinque Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Bertraidem ac Thedradam superstites reliquit. In quibus rex (nempe Carolus) pietatis suæ præcipuum documentum ostendit, cum filio defuncto nepotem patri succedere, et neptes inter filias suas educari fecisset ». Anno DCCCXIII, Bernardus regnum Italiæ, quod pater annos fere XXX tenuerat, a Carolo avo obtinuit.

8. *Obitus Rotrudis Caroli M. filiæ.* — Addit Eginhardus in Annal. « Rhodrudis filia imperatoris, quæ natu major erat, VIII idus Januar. diem obiit », quod alii annalistæ confirmant. Nata erat anno DCCLXXIII, et viro non nupsit, etsi Constantino Græcorum imperatori aliquando desponsata fuerit. Ex illicita copula peperit Ludovicum, qui *nepos Caroli imperatoris ex filia majore natu Rotrude* nuncupatur in Annalibus Bertinianis ad annum DCCCLXVII.

9. *Acta in Hispania Christianos inter et Saracenos.* — Idem Eginhardus in Annal. hæc prodit : « Amoroz Cæsaraugustæ præfectus, postquam imperatoris legati ad eum pervenerunt, petiit ut colloquium fieret inter ipsum et Hispanici limitis

custodes: promittens se in eo colloquio cum suis omnibus in imperatoris ditionem esse venturum. Quibus licet imperator, ut fierent, annuisset, multis intervenientibus causis remansit infectum. Mauri de tota Hispania maxima classe comparata, primo Sardiniam, deinde Corsicam appulerunt: nullo in ea invento præsidio, insulam pæne totam subegerunt ». Paulo post: « Duas legationes de diversis terrarum partibus, unam de Constantinopoli, alteram de Cortuba, pacis faciendæ causa, adventare narratur. Imperator Aquasgrani veniens, mense Octobris memoratas legationes audivit: pacemque cum Nicephoro imperatore et cum Abalaze rege Hispaniæ fecit. Nam Nicephoro Venetiam reddidit: et Henricum comitem olim a Sarracenis captum Abuzale remittente recepit. Corsica insula a Mauris vastata est. Amoroz ab Adirama filio Abuzalis, de Cæsaraugusta expulsus, et Oscam intrare compulsus est ». Præcipua rei infectæ causa fuit, quod Alhacan rex Cordubensis, cum Amoroz rebellionem accepisset, misso illico filio suo Abdiramane, de Cæsaraugusta Amorozonem expulit, et Oscam sese recipere coegit. Interim *Alhacan* ex urbe Cordubensi legationem ad Carolum imp. misit, et pax Aquisgrani inter utrumque regem sancita est. Marca in lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 18, num. 1, tradit, hac pace Francis quæsitam nuper Pampelonem, et reliqua Navarræ oppida cessisse. Verum regnum Navarræ, in quo Vascones ultra Pyrenæum habitantes continebantur, jamdiu ante hunc Christi annum surrexerat, Vasconesque ac Navarri has rerum conversiones cernentes Ludovico regi rursus negotium facessiere. Contigit itaque hoc anno quod narrat auctor Vitæ Ludovici Pii: « Succedente æstate (currentis nempe Christi anni) accito populi sui generali conventu, retulit eis sibi delatum rumorem, quod quædam Vasconum pars jam pridem in deditionem suscepta, nunc defectionem meditata, in rebellionem assurgeret: ad quorum reprimendam pervicaciam ire publica utilitas postularet. Moto igitur et disposito prout oportuit exercitu Aquas (nempe Tarbellorum) villam pervenit, et ut ad se venirent, qui infidelitatis insimulabantur, jussit. Sed illis venire detrectantibus, ad eorum vicinia devenit, cunctaque eorum depopulari manu militari permisit. Ad ultimum cunctis, quæ ad eos pertinere videbantur, consumptis, ipsi supplices venerunt, et tandem veniam perditis omnibus magno pro munere meruerunt. Superato autem pæne difficili Pyrenæarum Alpium transitu (ad transitum nempe Roncevallensem) Pampelonam descendit: et in illis quandiu visum est moratus locis, ea quæ utilitati tam publicæ, quam privatæ conducerent, ordinavit ». Addit auctor Vitæ Ludovici Pii Ludovicum regem, cum per Pyrenæi montis angustias remeandum fuit, obsides a Vasconibus accepisse, « quo fraus illorum nullam regi vel exercitui posset inferre jacturam ». Urbs itaque Pampelonensis, quæ mœnibus nuper exuta fuerat, remansit, ut antea, in potestate regis Navarræ, quem scriptores Francorum per contemptum non nominant.

10. *Pax inter Francos et regem Cordubensem sancita.* — Cæterum *Amoroz* anno præterito rebus suis male consuluit; occupatis enim Francorum castellis iram eorum in se concitavit, directaque postea ad Carolum legatione, venit apud *Alhacam*, sive Abulaz Saracenorum regem in Hispania in suspicionem proditionis. Is classem instruxit adversus Francos et *Abderramanum* filium suum copiis adversus Amorozum præfecit, qui *Corsicam* insulam vastavit et *Amorozum* Oscam intrare compulit, ut ex Eginhardo in Annal. diximus. *Alhaca*, ne Francos magis irritaret, pacem cum Carolo imperatore constituit, ex cujus conditionibus ab eo remissus est *Henricus comes*, seu *Adimricus*, ut eum vocat monachus Egolismensis, qui olim a Saracenis captus fuerat. Verum hæc pax haud firma fuit, ut quæ suis locis dicemus, ostendent.

11. *Pax inter Carolum et Nicephorum impp. statuta.* — Carolus imp. non tantum cum rege Saracenorum Hispanias incolentium, sed etiam cum *Nicephoro* Græcorum imperatore Aquisgrani pacem sancivit. Hujus pacis meminit Porphyrogenneta in lib. de Administ. imp. cap. 28, testaturque ea Francorum principi, qui Italiæ regnum obtineret, annuo vectigali pensitando sese Venetos obligasse. Inter Epistolas Alcuini, quæ numero est CXI, a Carolo imperatore Romanorum missa est Nicephoro Græcorum imperatori, et recitatur a Baronio in Appendice ad hunc Christi annum. In ea Carolus duplicis legationis a Nicephoro missæ meminit; prioris verba fecimus anno DCCCIII, num. 3, posterior vero obita est hoc anno ab *Arsatio spathario*, qui cum litteris ad Pippinum Italiæ regem venit, auditaque morte ejus perrexit Aquisgranum, quo vocabatur a Carolo. Utrumque docet Carolus in suis ad Nicephorum litteris: « Et quamvis, inquit, ad nos missus non fuisset, veluti ad nos missum, adhibita diligenti cura, et audivimus et cum eo de his quæ detulit, quia prudentem animadvertimus, collocutionem habuimus. Nec immerito, cum tanta esset, non solum in litteris quas attulit, sed etiam in verbis, quæ ex ore illius nostris auribus insonuerunt, optatæ ac semper optandæ pacis copia, ut valde nobis et quibuscumque Deum amantibus hujuscemodi legatio placere potuisset, quæ utique tanto fuit charitatis ac pacis favo respersa, ut in palato cordis cujuscumque fidelis veram possent sapere dulcedinem, possetque judicari penitus insipiens, cui talia videantur insipida ». Sub finem vero Epistolæ ait: « Propter quod nihil morantes, sed omni cunctatione ac dubitatione penitus abjecta legatos nostros præparavimus ad tuam amabilem fraternitatem dirigendos ». In iis litteris Carolus Nicephorum *fratrem suum* non semel appellavit, qua arte vicit invidiam Orientalium imperatorum valde indignantium, quod imperatoris et Augusti nomen accepisset: « Vicit autem eorum invidiam magnanimitate, qua

eis proculdubio longe præstantior erat, mittendo ad eos crebras legationes, et in Epistolis fratres eos appellando », inquit Eginhardus in Vita Caroli M. De legatis Caroli anno sequenti, quo in Orientem profecti sunt, verba faciemus.

12. *Godefridus Danorum rex occiditur.* — Eginhardus in Annal. hæc etiam hoc anno narrat : « Imperator Aquisgrani adhuc agens et contra Godefridum regem expeditionem meditans, nuntium accepit classem ducentarum navium de Nortmannia in Frisiam appulsam : totasque Frisiaco littori adjacentes insulas esse vastatas : jamque exercitum illum in continenti esse : ternaque prœlia cum Frisonibus commisisse ; Danosque victores tributum victis imposuisse ; et vectigalis nomine centum libras argenti a Frisonibus jam esse solutas : regem vero Godefridum domi esse : et revera ita erat. Qui nuntius imperatorem adeo concitavit, ut missis in omnes circumquaque regiones ad congregandum exercitum nuntiis, ipse sine mora palatio exiens, primum quidem classi occurrere, deinde transmisso Rheno flumine, in loco qui Lippia vocatur, copias quæ nondum convenerant, statuit opperiri. Ubi dum aliquot dies moraretur, elephas ille, quem ei Aaron rex Saracenorum miserat, subita morte periit. Congregatis tandem copiis, quanta potuit celeritate ad Alaram fluvium contendit : castrisque juxta confluentem ejus, qua Wisuræ flumini conjungitur, positis in vanum Godefridi regis præstolatur adventum. Nam rex ille vanissima spe victoriæ inflatus, acies se cum imperatore congredi velle jactabat. Sed dum imperator in memorato loco stativa haberet, diversarum rerum nuntii ad eum deferuntur. Nam et classem quæ Frisiam vastabat, domum regressam : et Godefridum regem a quodam suo satellite interfectum. Castellum vocabulo *Hohbuoki*, Albiæ fluminí appositum, in quo Odo legatus imperatoris et Orientalium Saxonum erat, a Vultzis captum, etc. Quibus ille acceptis, disposita pro temporis conditione Saxonia ; domum revertitur. Godefrido Danorum rege mortuo, Hemmingus filius fratris ejus in regnum successit, et pacem cum imperatore fecit ». Idem habent Regino, monachus Egolismensis, et plerique annalistæ ; legendus etiam Eginhardus in Vita Caroli M.

13. *Egbertus rex Britannos tributarios reddit.* — Malmesburiensis lib. 2 de Gest. reg. cap. 1, postquam narravit *Egbertum* Occidentalium Saxonum regnum iniisse, scribit : « Interea Egbertus cum clementia et mansuetudine subjectorum amorem redemisset, prima virium documenta in Britannos, qui eam insulæ partem inhabitant, quæ Cornugalliæ dicitur, dedit : quibus subjugatis, Aquilonares Britannos, qui a prædictis brachio maris dividuntur, tributarios fecit ». Cerdicus Occidentalium Saxonum rex provinciam illam, quæ *Cornubia*, et a Malmesburiensi *Cornugallia* dicitur, Britannis permiserat, et Christi legem impune colere, ut ostendit Alfordus anno DXIX, num. 17. Quare Britanni habuerunt principes et reges, qui nunc forte res novas moliti, dum viderent omnem Septentrionem vario impetu, Austrum quoque et Orientem, Cantii etiam regnum infirmiter stare, surrexerunt et ipsi in spem aliquam recuperandæ provinciæ, quam nullo juris titulo, Saxones tenebant. Sed *Egbertus*, qui paulatim monarchiæ Anglicæ fundamenta posuit, anno superiori, ex calculo Westmonasteriensis Cornubiam suo adjecit regno, et currenti *Aquilonares Britannos subjugavit et tributarios fecit*, inquit idem Westmonasteriensis. Quotquot autem trans Sabrinam fluvium sedem fixerant, ut a posteris *Walli*, sic a primis scriptoribus *Britanni Aquilonares* appellati. *Eardulfus*, quem nuper Leo Pontifex Romanus Northumbriæ regno restituit, circa hæc tempora mortuus videtur ; sed horum regum successionem Malmesburiensis exemplo prætermittimus, quia, ut ait idem Malmesburiensis lib. 1, cap. 3, rex Northumbriæ *ad regis West-Saxonum* spectabat *arbitrium*.

LEONIS III ANNUS 16. — CHRISTI 811.

1. *Nicephorus imperator cum suis et toto exercitu a Barbaris misere cæsus, unde in imperium evectus Michael Curopalata.* — Annus sequens octingentesimus undecimus Indictione quarta qui incipit, ultionis annus Domini fuit Nicephoro imperatori, cum a Bulgaris occisus est, sese ipsum dans impellente numine eorum gladiis trucidandum. Ista quomodo se habuerunt, a nullo fidelius, quam

a Theophane, qui his temporibus Constantinopoli degebat, accipere possumus; qui res gestas ab anni hujus exordio sic auspicatur : « Interea mense Februario ejusdem quartæ Indictionis, primo sabbato jejuniorum obviam facti Sarraceni penes Euchaicum (Euchaidam) Leoni prætori Armeniacorum deferenti thematis rogam (donativum militare scilicet) hanc abstulerunt cum multitudine populi copiosa. Talenta ergo erant sexdecim, libræ mille trecentæ. In his nec sic redargutus Nicephorus, ab avaritia sua cessavit. Igitur novus Achab signis non eruditus, quin e contra Phalaride ac Mida ambitiosior factus, contra Bulgaros prœlium præparat una cum Stauratio filio suo. Et Julio mense a regia urbe digressus, jussit Nicetæ patricio et generali logothetæ publicos Ecclesiarum et monasteriorum census imponere, et octo annorum præteritorum redhibitiones a principum domibus exigere. Et erat lamentum magnum. Cum autem querimoniam audiret a quodam proprio famulo, Theodosio videlicet Salibara patricio dicente sibi : Omnes, o domine, contra nos clamant; et in tempore tentationis casui nostro congratulabuntur, sic ait ad eum : Si Deus obdurans obduravit cor meum, ut Pharaonis, quid boni erit his, qui sub manu mea sunt a Nicephoro? Theodosi, noli exspectare præter quæ a te conspiciuntur. Hæc (Dominus novit) ego ipse conscriptor horum viva voce audivi a Theodosio.

2. « Collectis itaque militiis non solum ex Thracia, verum etiam ex ulterioribus thematibus, cum his etiam egenos pedites cum propriis stipendiis contra Bulgaros fundis et virgis armatos et blasphemantes minavit. Crunnus autem (rex Bulgarorum) multitudines timens, cum esset Marcellis, pacem petebat. At ille nequam consiliis et conscientia, consiliariorum suorum persuasionibus prohibitus est; et post multos anfractus per avia loca præcipitanter temerarius simul et pavidus ingreditur Bulgariam, decimo tertio kalendas Augusti. Cum Syrius appareret cuncta consumens, frequenter ita fatus[1]: Quis ibit, inquiens, et decipiet Achab? Quis sive Deus, sive adversarius trahit me nolentem? Porro priusquam ingressus fuisset Bulgariam, Byzantius dilectus ejus famulus ad Crunnum confugit Marcellis, secum subrepta veste imperiali et auri libris centum. Multi autem hujus fugam in malum Nicephori auspicati sunt.

« Tribus itaque diebus post primos conflictus, se prosperari opinatus, non prosperam facienti Deo adscribebat victoriam, sed Stauratii solius bonam fortunam bonumque consilium prædicat; et principibus, qui introitum inhibuerant, minabatur, et irrationabilia quoque animantia, et infantes et omnem ætatem immisericorditer occidi præcepit, et mortua comprovincialium corpora insepulta dimisit, solius spoliorum collectionis curam faciens : claves autem et signacula penetralibus Crunni superimponebat, ea ut propria de cætero communiens; aures autem et cætera Christianorum membra, si quis saltem tetigisset ex spoliis quicquam, abscindebat, et aulam incendit, quæ dicitur chortis Crunni, cum ipse Crunnus vehementer esset humiliatus, et significasset, dicens : Ecce vicisti. Tolle ergo quicquid tibi placuerit : egredere in pace.

3. « Tunc sæviens Crunnus, regionis introitus et exitus, lignea munimina mittens, maceria circumdedit atque tutavit. Nicephorus autem hoc comperto, mox attonitus quidnam ageret circumiens ignoravit, et iis, quibus aderant, futuram perditionem pronuntiabat asseverans : Etiamsi pennati fuerimus, nemo speret exitium se evasurum. Hæc autem molimina erant per dies duos, quintam videlicet et sextam feriam. Et nocte sabbati turbationes turbarum armatarum circa Nicephorum et eos, qui cum ipso erant, auditæ omnes enervaverunt. Ante diei vero principium supervenientes Barbari contra tabernaculum Nicephori et magnates, qui cum ipso erant, hunc miserabiliter interficiunt; inter quos erant Aetius, Petrus et Sisinnius, Triphiles patricii, atque Theodosius Salibaras patricius, qui contristavit et multa mala beatæ ostendit Irenæ, necnon Eparchus patricius, et prætor Orientalium, multique protospatharii, et excubitus domesticus, et ordinum principes, seu Drungarius imperialis vigiliæ simul et Thraciæ prætor, et multi principes thematum cum infinitis populis; omnisque Christianorum corrupta est species : arma quoque perierunt et imperii vasa. Porro talis diei deformia verba absit, ut Christiani ulterius audiant, utpote omne lamentum excedentia.

4. « Caput Nicephori Crunnus recisum suspendit diebus multis in ligno, in ostentationem ad se venientium nationum et confusionem omnium nostrum. Post hæc autem accipiens illud et denudans, argentoque forinsecus induens, bibere in illo Sclavinorum principes fecit gloriatus.

« Verum licet multæ viduæ et orphani fuerint facti uno die, et lamentatio intolerabilis haberetur, hujus tamen occisio multorum facta est consolatio. Modum vero hujus occisionis nullus eorum, qui salvati fuerunt, liquidius enarravit. Ferunt etiam quidam, quod Christiani hunc cadentem lapidibus impetierunt. Ast effeminatorum virorum, servorum scilicet ejus cum quibus et concumbebat, alii quidem igne, vallis, alii vero gladiis perierunt cum ipso. Hujus principatu Christiani graviorem nullo tempore sunt consecuti. Omnes enim, qui ante se imperaverunt, ambitione et luxuriis atque barbaricis crudelitatibus superavit, de quibus per singula persequi et posteris invidibile, et nobis erit laboriosum ». Hactenus de miserando, sed digno meritoque casu hominis, qui non posuit[1] Deum adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate sua, cui et secundum illud divinum oraculum accidit[2] : « Cor durum mala habebit in extremo ».

[1] 3. Reg. XXII.

[1] Psal. LI. — [2] Eccli. III.

5. Hic vero non prætereunda sunt, quæ Michael Studita in Vita Theodori Studitæ de præviso et prænuntiato Nicephori interitu narrat his verbis: « Nec vero prætermittendum, quod sanguinario illi eventurum pater prædixit. Hoc ipsum quippe illi prædixit, et imminens periculum denuntiavit : tametsi nec sic quidem amens intellexit. Cum enim jam contra Scythas moveret, tumidosque et elatos spiritus fremens gereret, probrum sibi ducens, se a sancto vinci, nec cœptum iter insistere audens, nisi sibi prius adjungeret, misit ex iis, qui cum magistratu erant aliquot, qui vel minis, vel blanditiis viro persuadeant, et quæ ab imperatore acta fuerant, probare compellant. At divinus ille tum ardentiore quodam zelo succensus, et tanquam Spiritus numine afflatus ea vecordi prædixit, quæ timore illum ac metu concutere poterant, nisi amens prorsus et rationis expers fuisset : Æquum erat, imperator, te actorum tuorum pœnitentia duci, et medicinam malo facere, ne temporis progressu difficile ad sanandum, aut penitus etiam insanabile redderetur. Sed quoniam haud ullum morbi tui sensum habes, ut non solum ipse ultro te in laqueum inducas, sed alios etiam in eumdem impellere conaris, et ruinam nolentibus ac perniciem pares : hæc tibi omnium vindex et spectator oculus meis verbis prænuntiat : Scito, te quam viam nunc ingrederis, ex ea nunquam reversurum.

6. « Itaque secundum justi vaticinationem Barbaricis manibus captus, non solum vitam turpiter amisit, sed caput ipsum amputatum Bulgarorum genti ad ludibrium reliquit, in quo illi inter potandum propinarent, et cladem suam et ignominiam in omnibus conviviis misero exprobrarent. De quo quidem apte prophetatum illud dici queat[1] : « Domus regis, erubescite, quoniam in gladio principes vestri cadent, eo quod legem meam prævaricati sunt, et populum meum vexaverunt. Postquam igitur fœdo in hunc modum exitu sublatus est, et Stauratius ejus filius cum plagis, quas in eodem prœlio acceperat, ægre in regiam urbem delatus, duobus, ut ferunt, mensibus supervixit, Michael, qui curopalatæ dignitatem habebat, tum sceptra suscepit, vir imperio plane dignus et in eo administrando æquissimus ». Hucusque Michael Studita de interitu Nicephori atque Stauratii.

Eo in prœlio militans Petrus patricius, mira Dei benignitate e periculo liberatus, haud ingratus extitit benefactori : siquidem remisso nuntio sæculo, seipsum Deo totum obtulit, dum quod reliquum ejus supererat vitæ tempus, in monastica observatione insumendum tradidit : quod adeo naviter prosecutus implevit, ut egregia floruerit sanctitate, atque post obitum inter sanctos in tabulis Ecclesiasticis adscribi meruerit, hoc elogio die prima mensis Julii :

7. « Petrus sanctus pater noster ex Constantinopoli quidem sub piissimo fuit Irenæ imperio patricii filius Constantini, a quo etiam omnem scripturam didicit Gentilem et Christianam. Postmodum et uxori copulatus factus est patricius. Et propter fortitudinem electus familiaris miles a Nicephoro principe Stauratii genitore. Et cum imperatore profectus in expeditionem adversus Bulgaros, post ipsius cædem, et filii Stauratii fugam fuit interceptus cum aliis quinquaginta, et a vinculis per orationem et apparitionem S. Joannis liberatus, mundo relicto, monasticam vitam assumpsit, et in Olympo monte cum sancto se exercuit Joannicio. Post ejus vero transitum urbem regiam petens, et in templo a se in Evandri loco exstructo residens, et omnem obiens virtutem, multaque patrans miracula, consummatus est ». Hæc in Menologio. In quo pariter extat memoria eorum, qui tunc capti sunt a rege Bulgarorum ; ab eo cum compellerentur a fide Christiana deficere, nec acquiescerent, ab eodem necari jussi, martyrii coronam sunt consecuti. De his enim in eodem Menologio Basilii imp. die vicesima tertia Julii agitur istis verbis :

8. « Sanctorum martyrum in Bulgaria necatorum commemoratio. Sub Nicephoro Stauratii patre imperatore gestum est bellum a Romanis cum Bulgaris. Et cum imperator magnam consecutus esset victoriam : deliciis et potibus populus vacabat exultans victoria. Sed reliquiæ Barbarorum a diabolo concitatæ, in Romanos in castris degentes irruentes, ceperunt imperatorem et occiderunt, reliquorum autem alios obtruncarunt, alios duxere captivos. Hos autem Christum negare cogebant ; et quia non acquieverunt, multis tormentis excruciatos, alios gladio obtruncarunt, alios suspendio suffocarunt, sagittis alios transfixerunt, reliqui consumpti in carcere cursum consummarunt ». Hæc ibi. De iisdem agitur in latino Martyrologio, sed mendose fortasse per Nicephorum, quod sub Nicephoro factum est, dicitur. Sed ad Michaelem novum imperatorem designatum redeamus.

Quæ autem præcesserunt, antequam idem Michael imperium sit adeptus, ex Theophane sic accipe : « Postquam Nicephorus e medio sublatus est, Stephanus patricius et scholarum domesticus, cum adesset quoque Theoctistus magister, pronuntiavit Stauratium imperatorem, licet vivente adhuc patre eodem fuisset ab ipso insignitus honore : displicuit populo, qui salvatus fuerat, qui et patris ejus interitu delectatus est. Michael sane Curopalates illæsus evadens admodum ab amicis rogatus est, ut imperator appellaretur. Et non admisit propter juramenta Nicephoro præstita atque Stauratio. Huic Stephanus domesticus resistebat spe vitæ Stauratii.

9. « Porro Stauratius per urinam sanguine immenso prorumpente, arefactus est femoribus et tibiis adeo, ut Phorio veniret Byzantium. Hunc Nicephorus patriarcha validiore amans affectu, consilium dabat ei, ut Deum placaret, et eos, qui in avaritia prægravati erant a patre suo, consolare-

[1] Ose. VII.

tur. Ad quem paterni sensus hæres germanus dicebat, non posse plus tribus reddere talentis. Hæc autem erat exilis pars injustitiæ illius : verumtamen et circa hæc pigritabatur, non vivere fidens.

« Cum autem fœdus illibatum, more paternæ mentis, circa neminem servaret, frequentius dehonestationibus submittebat Theoctistum magistrum et Stephanum domesticum, et Michaelem Curopalatem avertens animo, et Procopiam sororem suam (Michaelis uxorem) ut insidiantem sibi Theophaniæ Augustæ submissionibus. Mox quippe misera per beatæ imitationem Irenæ obtinere sperabat imperium, cum sine liberis esset. Ast vero Stauratius videns se insanabiliter infirmari, habitum imperii uxori acquirere festinabat, et Bulgaros in Christianos excitare supra præcedentia mala. Super quo paventes Nicephorus patriarcha, Theoctistus magister et Stephanus domesticus ex multa inimicitia in alteram amicitiam cum Michaele Curopalate venere.

10. « Circa finem Septembris quinta Indictione, kalendis Octobris vespere, Stauratius advocatum Stephanum domesticum percontabatur, quonam modo sororis suæ maritum ex propria domo posset ducere ad oculos eruendos. Quo perhibente, hoc impossibile fore hac hora propter virtutem, nempe custodiam, quæ circa illum esset, et ob munitionem domus loci ejus, rogat nemini fieri nota quæ dicta sunt. At ille cum verbis persuasibilibus inflexisset eum, ne sollicitus esset, per totam noctem militias ordinum, quæ remanserant, collegit in hippodromo una cum principibus propriis ad pronuntiandum Michaelem imperatorem, quemadmodum in subsequentibus indicabitur.

11. « Porro Nicephorus patriarcha scriptum a Michaele propriæ manus exegit de recta fide, et ut sine sanguine manus a Christianis servaret, ac de sacris hominibus, seu monachis de toto Ecclesiastico catalogo, ne percuteretur ab illo.

« Anno ab Incarnatione Domini DCCCIV (secundum Græcorum supputationem) Indictione quinta, tertio nonas Octobris, Michael Curopalata mitissimus appellatus est imperator Romanus in hippodromo a toto senatu atque ordinibus, qui imperavit annos duos. Stauratius autem acclamatione hujus audita, statim comam totondit, et monachicis indutus est vestimentis, et per Simeonem monachum cognatum suum valde patriarcham implorans. Qui veniens in palatium una cum imperatore Michaele, Stauratium rogabat, ne tristaretur super hoc, quod factum est : non enim per insidias, sed desperatione vitæ ipsius id gestum asseverans. At ille nequitiæ paternæ rabie furens, non acquievit, dicens ad eum : Amicum meliorem me non habebis. Hora vero quarta coronatus est Michael a Nicephoro patriarcha in ambone magnæ Ecclesiæ, in quo magna exultatio facta est ». Hæc Theophanes.

Porro ab ejusdem Michaelis imperio Joannes Curopalata suam est auspicatus historiam. Sed et Leo Grammaticus Leonis sapientis mandato historiam sex sequentium imperatorum totidem ferme verbis scripsit, ac Curopalata, sed hic habetur præ manibus ; ille vero adhuc latet in bibliothecis, Vaticana scilicet, et Medicæa reginæ Francorum, sed nobis plus satis Curopalata. In his vero quæ sunt temporis hujus, præstat audire Theophanem hujus temporis auctorem, qui de eodem Michaele imperatore hæc dicere pergit : « Donavit patriarchæ auri libras quinquaginta, et clero viginti quinque. Vir enim magnanimus et non avarus omnes consolatus est, qui Nicephori nequitia sunt læsi, donisque senatum et militiam recreavit.

12. « Porro quarto idus Octobris coronata est Procopia in Triclinio Augustali (Augusteos) : multisque donis liberalibus auxit senatum ; mulieribus vero thematicorum militum, qui fuerant in Bulgaria perempti, auri quinque talenta dedit. Theophaniam autem uxorem Stauratii, monasticam vitam amplexam, et cognatos illius, qui miserabiliter sub Nicephoro vixerant, ditavit. Interque alia insignem domum et monasterium Thebraica dictum, ubi Stauratius est sepultus, illi concessit. Omnes etiam patricios et senatores, sacerdotes, et summos sacerdotes et militantes, monachos et pauperes tam in regia urbe, quam in thematibus degentes, locupletavit, adeo ut immensurabilis avaritia Nicephori, propter quam et male periit, paucis diebus disparuisse probaretur.

« Super multos præterea optimos mores suos, cum piissimus et Orthodoxus esset, tristabatur super his, qui a sancta scindebantur Ecclesia, quacumque occasione, sive ratione, multumque sanctissimum patriarcham, ac eos, qui poterant pro communi pace concurrere, rogans, non acquiescebat, inter quos et Theodorum hegumenum Studii, et Platonem, atque Joseph archiepiscopum Thessalonicensem fratrem Theodori in studiis detentos amaris una cum principibus monasterii satagebat unire, quod et fecit ». Hæc Theophanes, qui cuncta præsens intuebatur.

13. *Monachi restituti; pax Ecclesiæ reddita.* — De reddita autem pace Ecclesiæ, præcipue vero de restitutione S. Platonis, hæc habet ipse Theodorus Studita in Vita ipsius, quam fidelissime scripsit : « Illum, inquit, Nicephorum scilicet diutius arrogantem, et temeritate suspensum cum fortis Dei manus ad Scythas exterminasset, illic cum toto exercitu perdidit, ut posteris narratio quædam terribilis et dictu horrenda, Deique judiciorum, quæ comprehendi non possunt, ejusdemque sapientissimæ providentiæ exemplum relinqueretur. Eum vero, Platonem videlicet, qui antea nobiscum una clausus tenebatur, cum eorum, qui tunc imperio potiebantur Michaele et Procopia et pie se gerebant, gratia proprio gregi restituisset, confessorem illum seipsum esse probavit, idque quomodo factum sit dicemus : neque enim hoc præterire consentaneum est.

« Eorum cura, qui res nostras benevolo potius quam inimico animo disponebant, de medio

sublatum fuit scandalum : quo remoto, et dissidium, quod illi cum episcopo intercesserat, sublatum fuit, cum principes ipsi hoc eis persuasissent. Itaque sanctissimus patriarcha se purgavit, quod quæcumque acciderant, imperatoris violentia facta fuissent. Tunc igitur una convenerunt, et vicissim sibi satisfecerunt (quandoquidem ipsi Deo nihil ita charum est ut pax et concordia, modo concordia non sit fidei dissensio atque divini præcepti violatio, non denique canonis alicujus reprobatio, quemadmodum præsens conjunctio se habuit) quantum ad nos pertinebat; ea quæ interea facta fuerunt prætermittentes, ut illis similia, quæ divinorum Patrum memoria facta et similiter dispensatione quadam neglecta fuerant; imo vero perfecta earum rerum examinatione in futuro illo sæculo illi justo atque incorrupto Judici reservata ». Hæc de restituta concordia Theodorus.

14. Facta autem cuncta hæc consensu Leonis Romani Pontificis, Michael Studita in Vita ipsius Theodori testatur, cum de restitutis Patribus, et inita concordia ista ait :

« Michael, qui europalatæ dignitatem tum gerebat, sceptra suscepit, vir imperio plane dignus, et in ea administratione æquissimus. Cui ante omnia res patris curæ fuerant, ut ab exilio eum revocaret, et honore omni reducem cumularet. Quin etiam dissidentia membra mox aptissime copulavit, pulchrum Ecclesiæ corpus in unum iterum connectens, et pristinam sacerdotibus ac monachis concordiam reddens, Josepho nimirum, qui ejectus ab Ecclesia antea fuerat, ab eadem nunc tanquam inutili membro apertius reciso et excluso, qui in locum ejus fuerat intrusus.

« Placuit hoc in primis Romano antistiti, qui per litteras nuntiosque suos sententiam confirmavit : nam et illum sequestrem pacis et conciliatorem ad devincendum Patrum animos pius imperator adhibuerat. Exinde vero sanctus et patriarcha crescente inter illos amore mutuo, perstiterunt de cætero non tam corporibus, quam animis invicem arctissime colligari, ita ut alter alterius, et uterque utriusque consuetudine vehementer caperetur ». Ista Michael.

15. Porro ad hanc ineundam concordiam eo usus est consilio Michael imperator, ne quid dissidii semen alicubi reliquum esset : noluit confessores e carcere liberare, nisi prius pollicerentur patriarchæ Nicephoro amplectenti quæ sunt secundum sanam doctrinam, et destruenti quæ fuerant male constructa, communicarent. Qua libenter accepta conditione a sanctis Platone, Theodoro, atque Josepho, ut alii eidem consentirent, sequestres ipsi fuerunt, ut declarat[1] Epistola hoc argumento conscripta, tunc ab ipso Theodoro ad Antoninum abbatem, qui una cum suis ea de causa in carcerem conjectus fuerat, et adhuc eo detinebatur multa passus.

[1] Theod. l. I. Ep. LV. in Cod. Columm.

« Antonio præposito S. Petri, et eis qui cum illo, etc.

« Cum Epistolas vestras magno cum animi angore et afflictione ad nos scriptas a paterna sanctitate vestra accepissemus, quantopere ingemuerimus, quid dicere attinet, fraternis visceribus commoti, tametsi indigni simus, et ex parili mœrore dolorem vestrum æstimantes, atque una sustinentes ? Nec enim aliis licet molestias æstimare, quam iis, qui consimili affectu iisdem molestiis anguntur. Enimvero peccata nostra usque adeo in hoc sæculo iniquitatem exaggerarunt, refrigescente juxta Domini verba charitate, ut qui offendicula et scandala omnia removere debeant, eos videre sit paria ac fortasse graviora externis magistratibus facere. Carceres dicitis, probra, exilia, persecutiones et ærumnas sustinuisse vos, ac etiamnum sustinere ab iis, qui Ecclesias Dei moderantur, quos non solum pro Dei mandato pugnantes, sed ne siquidem humanis criminibus rei essetis, talia unquam a Dei pastoribus perpeti fas esset, nedum pro veritate certantes, quibus laus debetur et beatitudo, atque hæc insuper monastica professione ornati.

16. « Ex operibus eorum cognoscetis eos, ait[1] Dominus. Haud sane talia in sanctis spectata sunt; quin ipsi contra pati potius visi sunt Apostolica voce edocti, quæ de Domino sic ait[2] : Qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur : præbebat autem placide percutienti divinam maxillam. Hinc Christi pastores noti : illinc alieni episcopi. Sed quis sensus vester esse possit de ingruente hac ætate nostra hominum improbitate, et illi gloriam ducentes ostentant; quod iniquum est, æquum æstimantes, auctoritatemque et imperium suum ad oppugnanda Dei præcepta exercentes. Verum illi, quæ gesserunt, quæque gerunt, aliquando inveniant, aut veniam potius consequantur a Judice incorrupto, qui nihil inexploratum inultumque relicturus est in die judicii. Vos vero, fratres charissimi, ac Patres reverendissimi, gaudete et exultate, quoniam divinæ beatitudinis gloriam reportastis, et Christi opprobria gloriose suscepistis, exiguis laboribus et ærumnis maxima et sempiterna præmia consequentes.

17. « Et quoniam, ut jam ante scripsimus, optimi Dei beneficio, e medio sublatus est cujus causa dissidium in Ecclesia nostra extitit : victrix pax obtinuit nutu et auctoritate et benignitate, addam et hortatu triumphatorum, Christique amantium imperatorum nostrorum, necnon opera et defensione sanctissimi patriarchæ nostri (sic enim deinceps appellare oportet) suscipiat et sanctitas vestra, quæ a nobis humilibus multa cum speculatione et investigatione, paternarumque actionum contemplatione, ac scandalorum quoque, quæ in Ecclesia interdum contigerunt, dijudicata et approbata fuerunt, ut sic etiam in Ecclesia vestra pax

[1] Matth. VII. — [2] 1. Pet. II.

Dei regnet in cordibus omnium. Nec enim, nisi hoc facimus, sanctum a Deo reputabitur, nec victoria nobis erit, quin amittemus forsitan, rectum curiosius inquirentes, et quod hactenus præteritis laboribus bonum exegimus. Accipite ergo, vos obtestamur, et suscipite sanctissimum patriarcham nostrum, et communicate, in quibus manifesta non est iniquitas, etiam episcopo vestro, ea, quæ intercesserunt, Domino permittentes censori et remuneratori factorum dictorumque. Ad hoc enim ipsum, precibus interpositis, et sanctissimum patriarcham appellemus, ut liberemini vos quoque a custodia. Pacisque tesseram inter vos constituentes, si quid controversiæ subsit, illico decidatur; aut si tale sit, ut vestro isthæc et reverendissimi episcopi congressu curari nequeant, coram ipso œcumenico patriarcha morbi omnes sanentur, concurrantque universa ad pacis lætitiam concordiæque unitatem ». Hucusque ad Antoninum Theodorus Studita de pace suscipienda atque concordia ineunda.

Sed quæ sunt reliqua anni hujus ipsius novi imperatoris ex Theophane recitemus, qui dictis superius ista subjicit : « Misit ad Carolum regem Francorum pro pace atque contractu nuptiarum in Theophylactum filium suum ». Agitur de hac legatione in Annalibus Francorum anno sequenti, quando videlicet pervenit in Gallias. Subdit vero Theophanes :

18. *Epistola Nicephori episcopi Constantinopolitani ad Leonem papam cum fidei professione.* — « Porro octavo kalendas Januarii quintæ Indictionis, Michael tranquillissimus imperator coronari voluit Theophylactum filium suum imperatorem a Nicephoro patriarcha in ambone majoris Ecclesiæ, feria quinta ; et obtulit pretiosissimum stemma in sancto altario in vasis aureis et lapidibus vetustis, et quadrangulis velis antiquitus ex auro, et purpura clare contextis atque admirabilibus sanctis imaginibus variatum. Donavit autem et patriarchæ auri libras viginti quinque, et venerabili clero libras centum, splendidam reddens sanctam festivitatem et filii pronuntiationem ».

Insuper hujus quoque Michaelis imperii exordio, de Nicephoro patriarcha subjicit ista Theophanes : « Nicephorus quoque sanctissimus patriarcha transmisit Synodicas litteras ad Leonem sanctum papam Romanum : antea quippe hoc faciendi probibebatur a Nicephoro imperatore ». Simul ac igitur liberum fuit eidem patriarchæ, quod facere tenebatur ipso suæ creationis exordio, officiosissime præstitit, quod ante hæc implere non licuit, probibente id impio imperatore. Ut primum vero licuit, litteras scripsit ad Leonem Romanum Pontificem, quibus de sua rationem redderet electione, simulque fidei suæ Catholicæ professionem eisdem litteris eidem faceret manifestam : adjecit et munera, quibus venerari placuit ipsum Romanum Pontificem, legatumque misit, cui ea omnia perferenda dedit. Fuit is Michael episcopus Sinnadulorum. Extat ipsa Epistola ex græco reddita latinitati, eusaque post Ephesinum Concilium studio Peltani viri doctissimi. Accepimus nos nuper et aliud ejusdem exemplar latino idiomate scriptum ex Codice Conciliorum bibliothecæ Ecclesiæ Virdunensis in Lotharingia, nobis impertitum ab insignis doctrinæ viro Frontone Ducæo societatis Jesu professore, quod magis emendatum græco exemplari se reperisse testatur. Sed expedire putavimus, ut quæ in ea idem Fronto præfatus est, hic ante eamdem Epistolam describamus : sic se habent :

19. « Hæc Epistola Nicephori Constantinopolitani exscripta fuit ex magno Codice Conciliorum manuscripto bibliothecæ canonicorum Ecclesiæ Virdunensis in Lotharingia, anno millesimo quingentesimo nonagesimo quinto, latino idiomate cum græco, ut apparet, reddita a veteri interprete, qui nimium ad verbum transtulit, ut mos erat veterum illorum interpretum, ut illius, qui libros Irenæi latinitate donavit. Et quemadmodum hujus ipsius Irenæi interpretatio latina, licet minus elegans, in quibusdam tamen locis correctior reperta est ipso exemplari græco Epiphanii, quo loco multa capita Irenæi recitat; sic et ipsius Epistolæ interpretatio, inculta licet, et multis in locis ita obscura, ut nullus sensus appareret, emendatior tamen fuit quam exemplar illud græcum excusum apud Hieronymum Commelinum, anno millesimo quingentesimo nonagesimo primo in Germania una cum Synodo Ephesina ex bibliotheca Reuchliniana. Quamobrem collatione facta utriusque libri, hanc interpretationem, ubi manifeste a græci contextus sententia aberrabat, sarcivimus et interpolavimus, illis alioquin intactis relictis, quæ in græco ambigua erant, et utcumque ferri poterant, studio nimirum antiquitatis, et ut ejus auctoritas major esset : quamobrem et græcas voces aliquando margini attexuimus, ut ex iis posset lector, si vellet, alium sensum elicere. Certe idem factitasse eos, qui editioni Conciliorum Græco-latinæ Romæ præsunt, accepi, ut quantum fieri poterat, interpretationem veterem novæ præferrent ». Ista Fronto, qui hæc ad me misit una cum Epistola antiquitus latinitate donata, et ut puto, ab Anastasio, qui in his hoc rudi sæculo magna cum laude versatus reperitur; ipse enim (ut dictum est) Theophanes, qua usi sumus, historiam in latinum transtulit. Porro Epistolæ sic se habet titulus et inscriptio :

20. « Epistola Nicephori Constantinopolitani archiepiscopi ad Leonem papam, temporibus Caroli.

« In omnibus sanctissimo et beatissimo fratri et consacrificanti domino Leoni papæ antiquæ Urbis Romæ, Nicephorus misericordia Dei episcopus Constantinopoleos in Domino salutem.

« Magnus quidem vere et memorabilis, et omni favore dignus est, quicumque est fidelis ille ac prudens servus, qualis in parabolis [1] sacris et Evangelicis describitur prædicationibus, a Domino

[1] Matth. XXIV.

constitutus in domo ejus, et dispensans in judicio mandatorum sermonem, et impendens non supervacue, sed ad commodum creditis bene utens, dans opportune conservis tritici mensuram, et suppeditans unicuique et largiens proportionaliter quod ei competit, et propterea omnem Domini gratiam et propitiationem in se [1] conferens, et beatitudinem ab eo accipiens, et fore, ut super omnia, in quibuscumque eum procurare ordinavit, constituatur, promissionem obtinens. Dexter enim cum esset prope nimium et optimus, fidem simul et prudentiam accommodatissimam miscuit et exhibuit, illic quidem benevolentiam et fidelitatem erga Dominum suum ostendens, et minime eorum quicquam, quæ sunt credita, subtrahens; hic autem cogitatione officiosa et mentis sobrietate et attentione et sinceritate liberaliter quibus convenit transmittens, quæ expenduntur. Pro quibus jam præfectura tanquam dominica dignus (habitus) [2] : *Euge, serve bone et fidelis*, audiet : *quia supra pauca fuisti fidelis, super multa te constituam*; et in gaudium Domini sui intrare juste ei præcipietur. Talia sunt illius servi et præmia et opera.

21. « Ego autem non eorum, qui possunt villicare et regere hæc, sed dispositione et regimine indigentium particeps sum, quoniam quidem pusillus nimis et omnium minimus, et tanta parte prorsus et bona sorte destitutus sum, et ideo neque credi Ecclesiam, quæ est secundum Apostolum [3] domus Dei, volui infirmo et invalido natura, et divinorum initiatione indigenti, prout dicere convenientius est, quia qui neque mea bene dispono, neque humilia et terrena superemineo; nec animarum regimen et curam gerere unquam elegi. Quibus enim in propriis studium non succedit ad utilitatem, multo minus hi ad ea, quæ sunt aliorum, disponenda idonei erunt. Nam simul dono illo et gratia indignum meipsum judicans et reputans, vellem sicuti non beatitudine illa dignus sum, nec miser esse et pœna dignus, neque particeps oppositarum partium et adversariæ prudentiæ illius maligni [4] et male operantis servi, qui propter multam segnitiem et desidiam Domini adventum procrastinat, et gravis conservis fit, et communicat ebriis in mensa. Quæ dum fiunt, superveniens Dominus (qui exspectabatur) separat, et dividens, cum hypocritis annumerat : neque talentum accipientis, et sub terra ponentis et abscondentis, et idcirco amare pigritiæ accusati, et a quo non tantum usura et multiplicatio exacta est, sed in sorte quoque detrimentum passi et tenebris traditi exterioribus. Utinam non in istis deprehensus exemplar vulgo proponar et subsannatio et irrisio his, qui in circuitu nostro sunt, ostendar, et in motionem capitis videntibus existimer; judicatus quoque et damnatus ab eo, qui omnia videt et scrutatur quæ nostra sunt, et ductus in flagella actionum injustarum pœnas sufficienter exsolvam, ut qui in similibus rei deprehensi sunt videntes quæ patiar, coerceantur, et correctionem suscipiant. Quoniam igitur permissione et omissione [1] Dei sub jugum ejus subjunctus sum, et hoc ministerium nolens suscepi [2] tantum coactus, et non voluntarie, qua conditione antea fuerim et ad quem statum provectus, ut omnes ferme qui hic sunt, norunt, dicturus advenio.

22. « Aliis quidem ars alia et studium est aut majus aut minus, sicut unusquisque libero arbitrio ductus, et rerum gerendarum electionem in sua potestate habens, elegit. Enimvero sicut multiformes hominum cogitationes sunt et consilia, diversi etiam mores et vivendi ratio diversa, sic et vitæ humanæ conditiones discernuntur multis modis et dividuntur, et in infinitas varietates et multiplicationes producuntur. Nonnulli enim hanc miseram et conculcandam eligere decreverunt mechanicarum artium conditionem, et alii agriculturæ laborem exhibentes ostenduntur, quidam negotiationis sortiuntur cupiditatem, lucri et divitiarum amorem, aut navicularíæ artis amorem peregrinationis ac periculorum, alii per alias manuum artis operationes, ne singillatim omnes persequamur, incedunt. Cæteri autem qui et pauci sunt et potiores, monasticam et philosophicam amplectentes conversationem, animas simul et corpora purificaverunt, et in hac Deo appropinquare digni efficiuntur, et ad supernam beatamque vitæ conditionem perducuntur, aut eloquentia ex rationalibus disciplinis et artibus insigniti et bonis moribus exornati proprias animas decorarunt : et sicut unicuique denique dulce et gratum videbatur, et pro inclinatione naturæ contingebat. Mihi autem sic præsentis vitæ negotia evenerunt. Cum igitur ætatem virilem attigissem, et juvenilem præteriissem in regalibus versatus atriis, militiam quamdam exercebam, et ipsam non absque opera ac remissam, sed quæ per manus et calamos exhibetur. Etenim imperialibus intereram scriptoribus. A secretis autem eos vocare solitæ, latinæ linguæ scimus esse dictionem. In hac hærens quibusdam temporibus et humanis rebus impeditus, in cognitionem rerum caducarum in hac vita et non consistentium veniens, consilia volvebam et cogitationes animo versabam, quam nimirum difficile sit et laboriosum ibi occupatis superna capessere, præcipue vero ut qui spem aliquam meliorem concepit, ab ea non excidat : nam illa quidem ludentium, hæc vero seria tractantium esse arbitrabar, itaque valere jubebam, et istis quantum in me situm esset adhærere, meque in iis potius excellentem cernere studebam, quam illis deinceps condecoratum videri.

23. « Me sane legislatorum ac Prophetarum [3] optimus attendere mihi ipse edocuit, et [4] omnia va-

[1] Ἐπισπώμενος, alliciens. — [2] Matth. XXV. — [3] Coloss. IV. — [4] Matth. XXIV.

[1] Παρόρασοι, conniventia. — [2] Ὅτι τρόπῳ, quodammodo. — [3] Deut. V. — [4] Eccli. I.

nitatem esse, et quæ sit abundantia homini in omni labore suo, quo laborat sub sole, alius sapiens insinuavit. Pertransire autem figuram hujus sæculi[1], Vas Dei electum denuntiabat, et alias Scripturas sacras his similia prædicantes audiens et simul in mente habens : quod apud quemdam eorum, qui sapientiæ nomine celebres sunt, novimus decantatum, melius esse plebeium vivere, quam magnam habere potestatem eum, qui nihil ea dignum sit præstiturus : quemadmodum scenam præsentem deflorescentem gloriam contempsi, meque ad considerationem mei extemplo converti. Idcirco re bene succedente, mihi opitulante Deo, cum dignitatis contemptor sum factus, tum ab imperialibus atriis et urbano tumultu procul abductus, vasa collegi. Solitudinem igitur quamdam occupo, et jugum montis, quod erat asperum et inaccessum, stadiis non paucis circa Proponticam regionem, regia distans ab urbe; et illic stationes facere studebam, ut etiam si possem, monachicam conversationem attingerem.

« Ad hoc enim ex multo jam tempore impellebar, et amor quispiam eremi ac tranquillitatis vehementissimus me tenebat, nec alibi uspiam nisi illic, extremum vitæ diem obeundi. Sed quoniam quidem non omnibus omnia, quæ secundum voluntatem sunt, evenire possunt, et sunt quædam in quibus[2] fatum imperat, et sicut vult Deus, finem incœptis ponit : contigit utique hoc etiam mihi, et ab iis, quæ in animo statueram, excidi, et nescio quibus judiciis, quæ novit, qui hæc permisit et omisit Deus, ab amabili eremo sum abstractus, et in regiam iterum ductus sum, tanquam sub Deo teste, decreto et judicio eorum, qui in his sedibus collocati erant, et totius Ecclesiæ cœtu sacro ac consilio senatus suffragantibus absque ulla tergiversatione et excusatione, quandoquidem jam regiæ urbis præsul vitam cum morte commutarat, ut homo humanam, me licet admodum cunctantem et non præsumentem ad hanc sacerdotalem sedem deduxerunt, quod violentia potius quam persuasione confectum est.

24. « Quia ergo nolens hoc jugum subii, et vim sollicitudinis suscepi non digne, neque uti gratiæ conveniebat, timeo quidem primum varias et multiplices machinationes inventoris nequitiæ, ac malorum et invisibilium spirituum insurrectionem, ne cum me nudum et inermem ab iis, quæ sunt ex virtute, deprehenderint, nondum enim me spiritualibus et divinis eruditum cognoverunt, aut adversus eos exercitatum, aut concertantem luctatione perspexerunt, peccati vulnerantes sagittis, Ecclesiæ a Deo electam catervam feriant, et bene ordinatam ejus phalangem exterminent, inconsulti et indocti ducis ruinæ cachinnis insultantes. Deinde vero cum me alienum a principatu, et objectum invidiæ viderem, dolositatem et malignitatem invidorum verebar, qui omnia observare student, quæ nostra sunt, sive bene, sive aliter se habeant, nec trabes suis impositas oculis vident, neque glumam ab oculis purgare appetunt, et alienas festucas scrutantur, et propter pusilla nimium et vilissima et quæ nullius sunt pretii, linguas suas adversus præeminentes injuste armant, et utrinque amare ac injustissime vulnerant. Sed hoc suscipiens certamen, quo in hoc adjutore et opitulatore indigeo, nisi ista permittente Deo, a quo postulo incrementum et adjutorium, ut miseranti et propitio oculo in meam respiciat parvitatem, teneatque manu dextera et ad suam deducat voluntatem, et eorum, quæ nobis commissa sunt, gubernationem ad salutem : qui quidem differt punire hos difficiles et affligentes nos, aut propter nostram malitiam, ut ad meliora nos reducat, aut ad illorum detegendam malitiam et perversitatem in nos, ne lateat amaritudo subdole in anima, et astute nidificet, sed in lucem prodeat et manifestetur, quod occultum est.

25. « Si autem frater, qui adjuvatur a fratre, sicut civitas firma et recte firmata est regia, quemadmodum Salomonicus[1] sermo nos admonuit, aliorum etiam plurium precibus indigeo ad opem ferendam, præ omnibus autem vestræ maxime in spiritu desideratissimæ et sacræ fraternitatis sacris orationibus, et ad Deum intercessionibus utar, tanquam nobis auxilium ferentibus ac juvamen, ut quæ Deo appropinquant, et ad supernum et intelligibile feruntur altare, mundo munditer loquentibus vobis et audientibus, tacentibus et clamantibus, sicut audiebantur Moyses et Samuel, et si quis alius eis similis in spiritu. Idcirco suffragamini mihi in infirmitate, et manus sanctas in superna levate. Certi enim sumus habere ex confidentia virtutem desuper nobis misericordiam impetrantes, et propitium Deum reddentes ad confortandum et roborandum, quod infirmum et lassum est[2], ut lorica induti fidei, et galea salutis cooperti, stare possimus adversus principatus et potestates et mundi rectores tenebrarum sæculi hujus, adversus principalia nequitiæ, contra quæ nobis luctatio est : ad conservandam item stabilitam et inconcussam animæ fortitudinem, et ut adversus obedire recusantes et refragantes decenter et dextere me geram, et ad eos adoptandos in filios Ecclesiæ, et oves rationales electi Christi gregis efficientes, et ut in divino Ecclesiæ ovili commorentur curantes, ne a lupis crudeliter lacerantibus devorentur, concordiæ et consensionis signaculis signatæ, ut insidiis non appetitæ et illæsæ permaneant, utque omnium nostrum capiti Christo et Principi pastorum subjiciantur, ac freno ductiles cervices illi subjungant.

26. « Ad mundandos autem nos et clarificandos, et ut fiamus perfecta perfectæ lucis germina, sic ut possimus et aliis impertire illuminationem et mundationem[3], detur etiam sermo nobis in

[1] I. Cor. VII. — [2] Dei voluntatem fatum appellat, utrumque simul jungens, quam quod evitare non possit homo, fatum nominat.

[1] Prov. XVIII. — [2] Ephes. VI. — [3] Ibid.

apertione oris ad implendos eos, qui audiunt, spiritu, et ad prædicandum sine pigritia et defectione virtutem mysteriorum nostrorum, ejus gratia, qui linguam mutorum explicat, et rectos facere potest claudicantes, et ad bene currendum in præparationem Evangelii, firmat et corroborat: ad multiplicandum item commissum talentum, et in tempore reddendum cum usura Domino debitum: ad operandum etiam in vinea bona, et operis approbationem reportandam, cum sustinuerimus quidem magnanimiter laborum gravitatem et difficillimum pondus et generose pertulerimus diei æstum, ut his, qui circa [1] undecimam introierunt, absque conductione [2], in distributione auctoramenti connumeremur. Ad illuminandum autem nostræ mentis introitum, et ut per spiritus διόπτραν dispiciamus, ita ut propheticarum vocum auditores reddamur, et divinorum mandatorum alacres administri, et ejus suscepto dono, id, quod oculum mentis conturbat, et mentem nostram obumbrat, purgetur atque mundetur: ut undiquaque seipsos custodiant, et observent, et ab adversariorum ictibus maneant illæsi. Ad providendam autem frameam [3], cum super peccatores a Deo immissa advenerit, ut si quidem possibile sit, et dederit Deus, et qui annuntiat adventum, Deum placans, et ipse, et ii, quibus annuntiatur, iram effugiant. Sin minus, propriam saltem animam salvam faciam, juxta Loth [4] illum justum, qui salvans animam suam, incendium evasit. Et quæ vestræ quidem sint orationis et spiritualis auxilii, hactenus dicta sint.

27. « Tempus autem jam adest, magnam veritatis tubam, magniloquum Evangelii præconem Paulum spectare memorabilem, propter antiquos Romanos admodum consolatum, et velut exultantem spiritu, et ob eorum fidei studium et fervorem confidentem atque gloriantem, et testificantem, in omnibusque mundi finibus divulgantem, pronuntiantem in iis, quæ ad illos scripsisse eum constat [5]: Gratias ago Deo meo, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo. Et quia nostra Evangelica munda et immaculata fides est, et extra quam non est alia, neque Romanis finibus arctata circumscribitur, neque terminis mundanis finitur: in tantum autem effunditur potius et diffunditur, et sicut Propheticæ et Apostolicæ voces incitant fari [6], in omnem terram divinæ prædicationis sonus exivit, et in fines orbis terræ verba prædicantium. Si autem oportet et his dicere altiora, hæc et in cælis in supernis et intelligibilibus virtutibus fiducialiter agit. Si enim una est Ecclesia in cælo et in terra, et primogenitorum Ecclesiam in cælis exinde audimus descriptam, et est civitas [7] ex fide justificatorum, quæ sursum est Hierusalem, cujus artifex et conditor Deus, qui et pacificavit, quæ in cælis et quæ in terra sunt [8], medium maceriæ solvens parietem perditamque ovem in humeris attollens per inenarrabilem dispensationem salvis et manentibus adjunxit: hac ratione juste admodum unionem et conjunctionem retinemus, quum ad nutum unum et consensionem creatura fidei suffragetur: non enim in Judæa tantum notus est Deus, sed in omnibus, quæcumque mens et ratio contemplantur.

28. « Nos vero, qui novum Romanorum nomen sortiti sumus, utpote super uno et eodem fundamento fidei superædificati, Apostolorum, inquam, et Prophetarum sapientium [1] artificiorum, posito angulari lapide omnium nostrum Salvatore Christo et Deo, nulla in re, quod ad finem attinet, antiquioribus sumus inferiores. In Ecclesia enim Dei non est prænumeratum et subnumeratum, sicut non Judæus, non Græcus, non Scytha, non Barbarus, non servus, non liber, sed omnes in Christo unum sumus. Igitur et in nobis divinus Paulus superbiat et glorietur, ac se jactet copulans veteribus nova, et comparans in dogmatibus et prædicationibus, cujus et nos doctrinas et admonitiones sequentes, in quibus radicati et firmati sumus confessione fidei nostræ, in qua stamus et gloriamur, nostrasque sententias quæcumque sunt sane de nobilissima et immaculata nostra religione, revelata facie clarissime prædicamus, cum qua Deo servimus, et quam spirare potius quam aerem indesinenter debemus. Cum qua et abire de præsenti vita contendimus, superna gratia confortati et muniti, sicuti alia non licet incedere et ambulare, aut quæ præsentis sunt vitæ bene disponere, aut quæ in futuro sunt reposita dignis bona impetrare.

29. « Confiteor igitur me credere in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium factorem et dominatorem ac Dominum, et in Filium ejus unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum, et ante sæcula Verbum sine principio et ineffabiliter ex Deo natum, incomprehensibili ratione, et quam intelligibilis ac sensibilis ulla creatura complecti mente non potest. Et in Spiritum veritatis vivificantem, ac sanctissimam Trinitatem unius substantiæ, supersubstantialem, invisibilem, incomprehensibilem, inseparabilem, immutabilem, simplicem, indivisam et incompositam, et sine intervallo incorpoream, sempiternam sine qualitate, sine quantitate, unius honoris, unius gloriæ, unius sedis, unius deitatis, intractabilem et impalpabilem sine figura, sine fine bonam, perpetue splendentem lucem, tripliciter fulgentem, lumen omne excedentem, semper itidem et secundum eadem se habentem, omnia speculantem, et perficientem virtutem, omnibus rationabilibus et intelligibilibus repente et non partim effusione divini luminis splendentem, proportionaliter, pro facultate recipiendi quæ in iis est qui illuminantur, et ad esse, et ad bene esse conservantem in subsistentibus rebus et non nudis nominibus co-

[1] Matth. x. — [2] Ἀσυμφώνους. — [3] Zach. xiii. — [4] Genes. xix. — [5] Rom. i. — [6] Ps. xviii. Rom. x. — [7] Hebr. xii. — [8] Ephes. ii.

[1] Τεχνιτευμάτων, vel τεχνιτῶν, artificum.

gnitam, una deitate, et potestate, et regno glorificandam et adorandam ab omni visibili et invisibili creatura.

30. « Ex iis, quæ in Trinitate considerantur, Pater quidem sine initio est et sine causa: non enim ex aliquo, sed a seipso esse habet. Filius autem, non sine principio est, ex Patre enim est. Principium autem filii Pater sicuti causa est; si autem, quod ex tempore est, accipias initium, et sine initio est: creator enim temporum non est sub tempore genitus[1] quidem, sed sempiterne et indistincte consplendens Patri[2] sicut splendor gloriæ et paternæ figura substantiæ. Spiritus autem sanctus ex Patre substantiam habens, non genitus[3], sed procedens, sempiterne cum Patre et Filio consideratur; non sine principio quidem propter processionem ex Patre. Principium enim et ipsius est Pater secundum causæ rationem: sine initio autem et ipse est secundum tempus.

« Unus ergo Deus Pater ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus per quem omnia, et unus Spiritus sanctus in quo omnia, ex tribus perfectis unum perfectum et perfectissimum, quod est divinitas, segregatis quidem et personalibus proprietatibus ab invicem differentia. Unumquodque enim horum quæ natura indivisa sunt propter continuitatem substantiæ cum mentis contemplatione dividitur, Deus a nobis agnoscitur et creditur omnium plenissimum existens divinitatis proprietatum. Et hæc tria invicem copulata unus Deus a nobis adoratur, ternaliter quidem secundum personas, singulariter autem secundum substantiam. Et monarchia est, quod a nobis honoratur, non polyarchia, non anarchia propter inordinatam et seditiosam stultitiæ ac confusionis conditionem. Monarchia autem, non quam circumscribit persona propter imperfectionem et litteram Judaicæ inopiæ et puerilitatis, sed quam naturæ unius honor, et sententiæ conspiratio, et identitas motus ostendit, et eorum quæ ex eodem sunt in unum consensus, quod in creata natura impossibile est, velut ait magnus inter theologos Gregorius, et neque id quod copulatum et connaturale est in Trinitate contemplandæ divinitatis dividitur. Alienetur enim a nobis et abscindatur insani Arii non recta opinio et rabies. Individua enim ipsa Trinitas et gloria et sempiternitate et regno non divisa, neque alienata, neque Dei principalibus personis transmutatis, neque concapescentibus invicem[4], sed in unaquaque earum immutabili servata et inconfusa proprietate. Procul enim refutetur et abigatur male prudentis Sabellii fraudulenta confusio.

31. « Veneror autem et adoro quod erat ante sæcula destinatum mysterium, novissimis autem temporibus revelatum in salutem omnis generis nostri, et peractum per magnam condescensionem, et ineffabilem dispensationem unius sanctæ et vivificantis Trinitatis Christi veri Dei nostri, ut unde esse nobis fuit per inenarrabilem ipsius bonitatem, inde et bene nobis esse daretur. Confiteor igitur et credo ipsum unum de vivificatrice et beata Trinitate Dei Filium et Verbum cum Patre et Spiritu sancto sempiterne simul adorandum et conglorificandum, sicuti consubstantialem et consessorem[1], infinita clementia motum ad miserandam propriam plasmationem bona voluntate paterna et misericordia, gratia autem et cooperatione sancti Spiritus descendentem de cælo, et inter homines conversatum, ut damnatos nos dudum peccato, et a delectatione expulsos paradisi, et corruptioni subjectos gratia reconciliaret, et divinæ socios perficeret naturæ. Inhabitans enim in utero sanctissimæ incontaminatæ Dei Genitricis Virginis, et in anima et in carne præmundata Spiritu, et totum in seipso suscipiens ex ipsa quod nostrum est, quemadmodum in principio plasmans et vivificans hominem, processit Deus incarnatus, manens quod erat, Deus: Virginem post partum supernaturaliter et ineffabiliter Genitricem conservans: nequaquam mutata secundum naturam virginitate ad ostensionem veram, ecundum processionem nativitatis ejus, inconnexæ et immutabilis sempiternitatis. Qui enim Patri connaturalis est, consubstantialis nobis per omnia absque peccato factus, semen Abrahæ apprehendit, similiter nobis particeps factus carnis et sanguinis.

32. « Carnem enim animatam suscepit anima intelligibili et rationali, quæ nullo modo substitit ante ultimam unitionem, sed simul caro animata rationalis in Christi connaturalitate creditur, non per gratiam habitans in nobis, sed totus totam naturam complectens inconfuse et indivise et supernaturaliter coadunationem operatus : ut convenientes substantiæ divinitatis et humanitatis in proprietate, quæ secundum naturam est, permanerent, et nullatenus in invicem transferrentur : licet vocabula ratione connaturalitatis commeare pie intelligamus propter nominum connexionem. Contemplatione enim sola, et non re ipsa separari existimamus propter supernaturalem convenientium unitionem, singularitatem autem et unionem personæ servari credimus inseparatam et indivisam permanentem. Abjiciatur enim phantastica impostoris Eutychis, et Dioscori confusio et commixtio. Inde ipsum creatum et increatum confitemur, ante sæcula autem et sub tempore; cælestem et terrestrem; circumscriptum et incircumscriptum; passibilem et impassibilem, sine matre et sine patre; illud quidem inenarrabilem et sine initio et ante sæcula ex Patre nativitatem, hoc autem propter eam, quæ secundum nos est occultam et intelligibilem coadunationem, et duas ejus nativitates prædicamus, quæ sunt incomprehensibiles et omnem sermonem excedunt. Cum enim in forma Dei esset unigenitus

[1] Γεννητῶς, per generationem. — [2] Hebr. I. — [3] Οὐ γεννητῶς ἀλλ' ἐκπορευτῶς, non per generationem, sed per processionem. — [4] Καὶ περιχωρουσῶν εἰς ἀλλήλας, neque commeantibu inter se.

[1] Σύνθρονον.

Dei Filius, qui est in sinu Patris, hoc est, in substantia Patris ante sæcula, ex eo fulgens, in consummatione sæculorum semetipsum exinanivit, et servi formam assumpsit, hoc est nostram substantiam.

33. « Ergo in Christo secundum personam coadunatio aliud quidem et aliud, ex quibus Salvator est, introducit, ut puta invisibile et visibile, passibile et impassibile, non alium autem et alium, absit : Deum eumdem perfectum vere et hominem perfectum confitemur : differentiam naturarum attribuentes, unum et eumdem cognoscentes. Et post Incarnationem, non in dualitatem filiorum dividentes propter diversitatem concurrentium in coadunationem secundum personam naturarum, ut expellatur a divino atrio insipiens Nestorius; omnis autem divinitatis et humanitatis ejus operationes perficientem. Sicut Deus enim operatus est divina, per ipsa Dei signa et mirabilia operans; sicut homo autem ipse passiones et opprobria voluntarie suscepit. Præterea cum duabus naturis consequenter et necessarie numero æquales etiam naturales operationes ejus prædico, tanquam demonstrantes et constituentes ipsas substantias vel naturas, secundum pias et Deo convenientes divina sapientia prædictorum Patrum nostrorum traditiones. Similiter autem et duas voluntates naturales ipsius Domini et Dei nostri Jesu Christi confiteor. Voluntarium enim cum cognosco in utraque natura, ex quibus et in quibus est et intelligitur, sicut operantem, ita et volentem, ad passionem autem voluntarie venisse.

34. « Credo eum crucifixum esse non in qua splendet cum Patre substantia, etsi Dominum [1] gloriæ crucifixum fuisse, dicitur in sermone retributionis [2], sed in terrena nostra natura, in qua terrestrem nostram massam suscepit, et maledictum pro nobis factus est, ut benedictionis, quæ ab eo est, socios nos efficeret, et malefactorum secundum carnem sustinuit mortem pati, ut mortis aculeum peccatum sustinendo condemnaret in carne sua, et destrueret hunc, qui habebat mortis imperium, hoc est, diabolum. Sepulturæ autem traditum corpus suum conservasse incorruptum, nequaquam ab arcana et inenarrabili divisum unitione, quamvis a rationabili et intelligibili ejus anima separatum in spatio triduano. Cum qua ipse et ad infernum descendit, et his, qui in carcere erant, spiritibus (sicut princeps et divinus dixit [3] Petrus, veniens prædicavit) resurrectionem, et libertatem et redemptionem dedit. Incorruptionis autem nobis principium factus est, in eo quod primogenitus ex mortuis resurrexit. Surrexit enim sicut Deus calcans mortem, dux itineris factus omni carni in resurrectione, et simul excitavit nos, qui peccati casu cecideramus.

35. « Adstitisse autem post resurrectionem mulieribus, et gaudium eis annuntiasse, et eam, quæ ex feminco nos nuntio incesserat, tristitiam dissipasse. Visum autem et sanctis discipulis suis resurrectionis suæ mysterium confirmantem et ostendentem se, sicut ipse fuerat et ante resurrectionem, per escam, et sapientis Thomæ circa divinum latus palpationem. Ascendisse quoque in cælum, et ad dexteram Dei Patris sedisse cum assumpta carne, cum qua iterum veniet in gloria Dei et potestate, quæ est super omnem creaturam, et judex sedebit, unicuique secundum opera sua reddens. Omnes [1] enim nos exhiberi oportet ante tribunal Christi. Cum his credo et carnis resurrectionem, cum mundi transmutatio fuerit, ut [2] mortale nostrum induat immortalitatem, et corruptibile incorruptione operiatur. Confiteor etiam unum baptisma in remissionem peccatorum, quod in Patre et Filio et Spiritu sancto perficitur, secundum Evangelicam et divinam traditionem.

« Hæc sunt autem Orthodoxæ fidei, et sacræ nostræ religionis venerandæ dogmata et mysteria, secundum traditam nobis a divis initiatoribus altissimam et purissimam theologiam, et salutarem circa nos Dei verbi dispensationem, et quæcumque his conveniunt similia dogmata cum omni susceptione et fide conservo et amplector.

36. « Suscipio autem et peto intercessiones et apud Deum interpellationes, primum quidem et præcipue incontaminatæ et immaculatæ et semper Virginis Dominæ nostræ Dei Genitricis, deinde divinarum et cælestium virtutum, sanctorum et beatissimorum Apostolorum, et sanctorum Prophetarum, et gloriosiorum ac triumphatorum martyrum et deiferorum [3] Patrum, et omnium sanctorum a sæculo placentium Domino, qui vivunt semper cum eo (animæ enim justorum, inquit [4], in manu Domini) sicut magnam salutem inde animæ et corporis recepturus.

« Adoro autem et amplector venerandas eorum reliquias, tanquam in sanitatem animarum et corporalium passionum constitutas. Laudo eorum venerandam in Deum conversationem, et memoranda eorum certamina et dimicationes. Glorifico thecas, et honoribus supernis corono eos, quoniam propter gloriam omnium nostrum Salvatoris Dei sanguinem fuderunt, et præsentem vitam propter ejus dilectionem contempserunt, imitatores vivificæ et salutaris passionis ejus facti, salutans simul omnium nostrum Salvatoris Christi colendam imaginem, et venerandos et sanctos eorum vultus, attribuens eis [5] secundum honorem adorationem.

37. « Præterea venerabiliter approbo et honoro sanctas et universales septem Synodos, et quæ in eis decreta et divulgata, divina et supernaturalia salutariaque dogmata, a sanctis et deiferentibus Patribus nostris, quos secundum tempus posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam et moderari.

[1] 1. Cor. II. — [2] Τῆς ἀντιδόσεως. — [3] 1. Petr. III.

[1] 2. Cor. V. — [2] Ibid. XV. — [3] Θεοφόρων. — [4] Sap. III. — [5] Τὴν κατὰ τιμὴν προσκύνησιν.

« Primam quidem in Nicæa convenientem trecentorum decem et octo sanctorum Patrum Synodum adversus impium et furiosum Arium, quem de Ecclesia expellens, fidem nobis veram et rectissimam, per sacrum et divinum Symbolum expressit, Deum Verbum et Dei Filium, non creaturam secundum se, consubstantialem autem Patri et coæternum [1], velut (vere) Deum verum et Creatorem omnium Orthodoxe definivit.

« Deinde post eam in hac regia urbe congregatam centum quinquaginta a Deo inspiratorum Patrum, quæ nefarium et oppugnatorem Spiritus sancti Macedonium deposuit, et sacri Symboli sententiam explicavit, et sancti Spiritus theologiam expressit Deum verum et consubstantialem Patri et Filio, et non creaturam eum confirmans, et cum ipso Apollinarium Laodicensem plane desipientem, et sine intellectu, ab Ecclesia abdicavit.

« Post hanc et in Epheso primam congregatam ducentorum sanctorum Patrum, sanctam Synodum adversus Nestorium vaniastutum [2] et ejus blasphemias, quem deponens unam Christi et Dei nostri, secundum adunationem personarum, et duas naturas inconfuse et indivise sapienter decernens, ipsum Deum et hominem pronuntiavit, sanctamque Mariam proprie ac veraciter Dei Genitricem confessa est.

38. « Post hæc in Chalcedonia concurrentium DCXXX sanctorum Patrum divorum et deiferentium, quæ impios Eutychium et Dioscorum, et caliginosam et tenebrosam eorum confusionem damnat, et hos anathematizans, perfectum Deum et perfectum hominem ipsum Christum et Deum nostrum in duabus naturis inconfuse et indivise pie prædicavit.

« Necnon et iterum in hac a Deo conservata civitate convenientem sanctam Synodum CLXX sanctorum Patrum, quæ Origenis et Didymi et Evagrii (Theodori et Nestorii), et cum ipsis male sentientium impia dogmata diu quidem a multis abscondita, tunc autem amare renascentia et germinantia abscidit : in quibus ipsi erant delirantes fabulis, judaicam et gentilem magis quam Christianam fidem sequentes.

« Deinde sextam CLXX sanctorum virorum universalem Synodum, et ipsam in hac regia urbe congregatam, et in Christi naturis proprias et naturales operationes prædicantem et voluntates, et anathematizantem, et ab Ecclesia expellentem Theodorum Pharan episcopum, et Honorium, Cyrum et Sergium, Pyrrhum, Paulum et Petrum, qui permissu Dei in Ecclesia sacerdotium ad corruptionem nacti sunt, et Macarium Antiochiæ appellatum præsulem, et Stephanum discipulum ejus, atque Polychronium senem insipientem, qui unam operationem et unam voluntatem in Salvatore nostro Christo et Deo opinabantur.

« Præter has autem et cum istis in Nicæa secundo convenientem nostris temporibus CCCL Patrum septimam sacram Synodum, quæ omnes præcedentes sanctas sex Synodos confirmavit et earum dogmata, et venerandarum et sacrarum imaginum ab exordio Ecclesiæ traditam adorationem recepit, statuens eas non aliter ac vivificam crucem adorari : abigens de Ecclesia in injuriam et excidium earum vane loquentes et Christianos accusantes, quia sicut deos eas adorassent, hoc est, Theodosium, Basilium, et Sisinnium, qui in Deum conniventia sacerdotalem sedem adepti erant.

39. « Cum his supradictis sanctis et universalibus Synodis suscipio, et omnium sapientium et beatorum Patrum dogmata et [1] præcepta amplector, sicut doctrinam irreprehensibilem et salutis fundamentum, et quos Catholica et Apostolica Ecclesia admittit, suscipio, et quos abhorret, abhorreo. Abjicio autem et abhorreo omnino a Simone mago, et hactenus prorsus omnes, qui a pietate recesserunt, et pravorum et pestiferorum dogmatum opinionibus inquinati fuerunt, sanctorumque traditionem reprobaverunt, et amarum zizaniorum semen commiscere Orthodoxæ fidei agro ausi sunt. Eos autem anathematizo, et omnes, qui eos sequuntur, et sicut pestem in Ecclesia Christi refuto et anathemati submitto. Nos quidem sententiam nostram beatissimis vobis et a Deo edoctis in his manifestatam nuncupavimus, ab initio observatam Ecclesiasticam legem sequentes, veluti quodam animato præcone utentes hac nostra Epistola, dilectionis in Christo et ad invicem confessionis concordiæque vadimonium inferente. Vestra autem amabilis in Deo fraternitas vicem nobis reddat, primum quidem orationes, quæ ad Deum sunt, deinde sermones convenientes et res confirmantes atque intellectum dantes, ut vestris exhortationibus et documentis stemus confirmati in hac fide integre indesinenter et solidi, omnia, quæ in ea sunt, mysteria ab initio tradita inviolata conservantes, et intra terminos atrii Ecclesiæ stantes, divina fistula Apostolicæ et [2] paternæ doctrinæ insigni sibilo, et a Deo inspiratis sonis omnes rationales sacri gregis oves congregare et servare valeamus ab insidiantibus bestiis illæsas, signatas principis pastorum Christi unctione et nomine.

40. « Et quæ in nobis desunt, per vos adimplete, sicut estis fratrum amatores et ad diligendum proximum proclives, ut abundantia vestra nostræ inopiæ sit supplementum, et quod in verbis et rebus nobis minus est, conversationis vestræ sacra atque veneranda fiducia ædificetur et augeatur, cum tamen nihilo minore fruamini gratia vobis data. Non enim minorationem affert iis, qui sine livore dant, sed in multiplicationem in tempore opportuno nobilissimos fructus optantibus reddit, iisque qui corroborant nos sicut infirmiores sibi a Deo data virtute, et perficientibus pedes nostros in

[1] Συνάναρχον, sine principio in tempore. — [2] Ματαιόφρονα.

[1] Πονήματα, opera. — [2] Πνευματικῆς, spiritualis.

Evangelii semita. Et consulere quæ sunt emolumenti et salutis ne desinite. Ut sicut in confessione unitatem et parilitatem servamus, sic et in conjunctione dilectionis coarctati et connexi, indivulsum pacis donum in credito nobis ministerio in nobis ipsis retineamus, et consensus concordiaque in Ecclesia custodiatur : ut inde intelligibilis civitas regis magni munita et custodita, indiruta et invastata permaneat ab omni malignitate et impetu visibilium inimicorum circumeuntium et quærentium devorare aliquem eorum, qui in ea descripti et signati sunt in spiritu. Adversus quos opponimus non arma carnalia, sed spiritualia, scutum fidei et gladium verbi, quod est verbum Dei, ad destruendas peccati molitiones, funda spiritus procul audaciam eorum abigentes et persequentes, et triumphalia adversus eos jubilantes, sicut divina custodia et providentia digni, quæ et tranquillam et pacificam nostram reddit conversationem, ut et in regeneratione in novissima tuba digni efficiamur principi vitæ impune obviare cum gloria paterna venienti cum sanctis Angelis suis, et ad nuptias cum prudentibus introeamus virginibus, et spiritalibus et angelicis fruamur epulis, hæredes facti repositorum dignis bonorum in ipso Christo vero Deo nostro, intercessionibus incontaminatæ et immaculatæ ejus Matris et omnium sanctorum. Amen.

41. « Licet autem adeo sero in ejusmodi jam memoratis vadimonium obierimus, mirari tamen debet nemo, neque nostram sententiam accusare, sed cognoscat quidem Dei amans fraternitas vestra, quia potestatis sententia dura et rigida gubernabat, quæ impedire poterat, ne, quod sentiremus, exponeremus, non sacerdotalis consuetudo neglecta est et excidit, neque ex desidia quadam quæ opportuna erant, et ad Ecclesiasticos viros pertinebant, omisimus. Ignoscat igitur sacra anima vestra, si quid mihi tarditatis objectura sit, cum experientia compererit et ipsa, quam non sit pronum ac facile potestatibus obsistere iis, quorum voluntates sunt subditæ, et omnia implere student, quæ cæteris collibuerint. Visum est enim ei, qui prohibebat, occasionem speciosam objicere pro nobis, ea quæ propter unctionem regis sunt facta, et quod vosmetipsos ab Ecclesia expulistis, exterrebat et turbabat. Propterea et vos ob ea, quæ in istis vi coacti passi estis veniam tribuere iis, qui non sponte in similia inciderint, et idcirco non opus est, ut pluribus verbis apud te nos excusemus, sed hic opportune tibi conscribentur. Sane testificantur satis quæ nunc aguntur et perficiuntur, quoniam clavis collisa est, et porta aperta est, et lapides offensionis de via ablati sunt, et omnis via plana et constrata et explanata est, et recedunt jam quæ sunt tristia, et amota sunt scandala, vana sunt reddita quæ injuriam inferebant, quæ pauca erant inde dissoluta sunt, et lux libera Ecclesiæ illuxit. Ideo locus datus est dilectioni et exsequendis atque peragendis iis, quæ consuetudo sacerdotalis ferebat. Sed illi quidem, quibus quæ sunt divina, non curæ sunt, propriæ autem gloriæ causæ studuerunt, videbunt qualia eis ex divino obviabant judicio. Sicut enim gratum eis fuit, ad præsentem vitam gloriam et nobilitatem ea, quæ ad invicem erant, disposuerunt. Nos autem propter gloriæ Dei et honoris Ecclesiæ et concordiæ, et sacrarum legum conservationem studium ponentes, ea, quæ nostra sunt, exsequimur, et pro eo qui nunc creatus est pius potentissimus rex et filius sincerus Ecclesiæ, et moribus Deo placitis, et institutis bonorum operum splendidus, orationes et deprecationes intentas Deo, qui eum coronavit et cum eo regnat, offerimus, ut ei pacificam largiatur vitam et regnum, et in tempora longa custodiat; reportatis de barbaris trophæis eum ornans, Christianam rempublicam prospere gubernantem, ad zelum eum rectæ fidei promovens et divinorum mandatorum observationem, ut filiis una cum perenni imperio celebre nomen acquirat.

42. « Michaeli autem sanctissimo metropolitæ Sinnaculorum Christo amabilis civitatis præsentes nostras Synodicas litteras ferendas ad vestram dilectissimam et amabilem fraternitatem commendavimus, et certi sumus de jamdudum accepta ejus apud vos appellatione et locutione, quod benigne a vobis videbitur et suscipietur. Rogamus autem et propter nostram parvitatem, ut majori cum benevolentia et familiaritate quæ susceptionis sunt et honoris (requiei) ei deferantur. Etenim erga vestram dilectionem valde ardenti et sincero amore afficitur, et in Ecclesiasticis rebus studiosum et alacrem sese præbet, sicut et in sermone et conversatione ac virtute cæteris antecellit, qui et debet Deo bene juvante, et vos in hoc movente dilectionis et concordiæ symbola, hoc est, honorandos vestros apices et syllabarum, quæ in manibus sunt, rescripta ad nos ferre ad majorem lætitiam nostram spiritalem et perfectionem nostræ in Domino amabilis affectionis. Omnem vobiscum in Christo fraternitatem plurimum salutamus. Valens in Domino ora pro nobis, sanctissime et beatissime pater, intercessorem (auxiliatorem) et apud Deum communem patronum (obtinens), ac defensorem nostrum magnum ac principem Apostolorum, cui pro nobis indignis servis ipsius preces offerre non graveris.

43. « In signum autem mediatricis inter nos in Domino dilectionis misimus vestræ fraternæ beatitudini encolpion aureum, cujus una facies crystallum inclusum, altera picta nigello [1] est, et intus habet alterum encolpion, in quo sunt partes honorandi ligni in figura Crucis positi, tunicam candidam et penulam castaneam inconsutilem, stolam et simichenium [2] auro variata; et hæc suscipiens, Deo prosperante et salvante, hanc miseram renovandæ memoriæ causa missionem benigne excipies. Hæc in linteamine ingeniose involuta præcepimus plum-

[1] Δι' ἐγκαύσεως, encausto. — [2] Ἐγχείριον.

beo signaculo obsignari ». Hucusque Nicephori Epistola, in qua de his, quæ pertinent ad munera ab ipso ad Leonem Romanum Pontificem missa, quod primo loco sit adnumeratum encolpion : significari videtur eo nomine crux pectoralis ad collum appendi solita, quod in octava OEcumenica Synodo, Actione quinta, illis verbis ostenditur : « Imposuit super colla nostra encolpium ». Quibus pariter declaratur fuisse insigne episcoporum, per cujus appensionem sacerdotii dignitas ablata antea redderetur, in ea vero lignum sanctissimæ Crucis, sive sanctorum reliquiæ (ut et nunc fit) includi solebant.

44. *Testamentum Caroli Magni de rebus mobilibus.* — Quod ad res pertinet Occidentales, memorabile est testamentum Caroli Magni de rebus mobilibus, quod hoc anno fecisse, auctor est Eginhardus in Vita ipsius ; ait enim : « Divisionem tamen thesaurorum pecuniæ ac vestium, aliæque supellectilis coram amicis et ministris suis, annis tribus antequam decederet, fecit, contestatus eos, ut post obitum suum a se facta distributio per illorum suffragium rata permaneret : quidque ex eis, quæ diviserat, fieri vellet, breviario comprehendit, cujus ratio ac textus talis est :

« In nomine Dei omnipotentis Patris, Filii et Spiritus sancti. Incipit descriptio atque divisio, quæ facta est a gloriosissimo atque piissimo domino Carolo imperatore Augusto, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi octingentesimo undecimo, anno vero ejus regni in Francia quadragesimo tertio, et in Italia trigesimo sexto, imperii autem undecimo, Indictione quarta ; quam pia consideratione facere decrevit, et Domino annuente perfecit de thesauris suis atque pecunia, quæ in illo die in camera ejus inventa est. In qua illud præcipue præcavere voluit, ut non solum eleemosynarum largitio, quæ solemniter apud Christianos de possessionibus eorum agitur, pro se quoque de sua pecunia ordine atque ratione perficeretur, sed etiam ut hæredes sui, omni ambiguitate remota, quid ad se pertinere deberet, liquido cognoscerent, et sine lite atque contentione sua inter se competenti partitione dividere possent.

45. « Hac igitur intentione atque proposito omnem supellectilem atque substantiam suam tam in auro quam in argento, gemmisque et ornatu regio, quæ (ut dictum est) illa die in camera ejus inveniri poterat, primo quidem trina divisione partitus est; deinde easdem partes subdividendo, de duabus partibus viginti unas partes fecit, et tertiam integram reservavit. Et duarum quidem partium in XXI partes facta divisio tali ratione consistit. Ut quia in regno illius metropolitanæ civitates XXI esse noscuntur, unaquæque illarum partium ad unamquamque metropolim per manus hæredum et amicorum suorum eleemosynæ nomine perveniat. Et archiepiscopus, qui tunc illius Ecclesiæ rector extiterit, partem, quæ ad suam Ecclesiam data est, suscipiens, cum suis suffraganeis partiatur, eo scilicet modo, ut pars tertia suæ Ecclesiæ sit, duæ vero partes inter suffraganeos dividantur.

« Harum divisionum, quæ ex duabus primis partibus factæ sunt, et juxta metropoliticarum civitatum numerum XXI esse noscuntur, unaquæque ab altera sequestrata semotim in suo repositorio cum superscriptione civitatis, ad quam perferenda erat, condita jacet. Nomina vero metropoliticarum civitatum, ad quas eadem eleemosyna vel largitio data est, hæc sunt : Roma, Ravenna, Mediolanum, Forumjulii, Gradus, Colonia, Moguntiacum, Vivanum, quæ et Saltzburgum, Rothomagus, Treveri, Senones, Vesuntium, Lugdunum, Rhemi, Arelatum, Vienna, Tarantasia, Ebrodunum, Burdigala, Turones, Bituriges ». Hic adverte, lector, Aquileiam non poni, quod ejus sedes (ut dictum est) translata fuerit Forumjulii, hinc est, ut sæpe reperiatur scriptus patriarcha Forijulii loco patriarchæ Aquileiensis : hinc legas apud Sigebertum, cum eædem metropoles recensentur, cum nominat Forumjulium, sic ait : « Forumjulii quæ et Aquileia ». Sed pergit :

46. « Unius autem partis, quam integram reservari voluit, talis est ratio, ut illis duabus in supradictas divisiones distributis et sub sigillo reconditis, hæc tertia in usu quotidiano versaretur, velut res, quam nulla voti obligatione a dominio possidentis alienatam esse constaret, et hoc tamdiu quoad usque vel ipse superstes esset, vel usum ejus sibi necessarium judicaret; post obitum vero suum, aut voluntariam sæcularium rerum abdicationem, eadem pars quatuor subdivisionibus secaretur, et una quidem earum supradictis XXI partibus adderetur; altera a filiis et filiabus, nepotibusque atque neptibus suis assumpta, et justa ac rationabili inter eos partitione divideretur : tertia vero consueto Christianitatis more, in usum pauperum erogaretur : quarta simili modo nomine eleemosynæ in servorum et ancillarum usibus palatii famulantium sustentationem distributa veniret. Ad hanc tertiam totius summæ portionem, quæ similiter ut cæteræ ex auro et argento constat, adjungi voluit omnia ex ære et ferro aliisque metallis, vasa atque utensilia, cum armis et vestibus aliaque pretiosa, aut vili ad varios usus facta supellectile, ut sunt cortinæ et stragula, tapetes (tapetia), fulcra, coria, sagmata, et quicquid in camera atque vestiario ejus eo die fuisset inventum, ut ex hoc majoris illius partis divisiones fierent, et erogatio eleemosynæ ad plures pervenire posset.

47. « Capellam, id est, Ecclesiasticum ministerium, tam id, quod ipse fecit et congregavit, quam quod ei ex paterna hæreditate provenit, ut integrum esset, neque ulla divisione scinderetur, ordinavit. Si qua autem invenirentur aut vasa, aut libri, aut alia ornamenta, quæ liquido constaret eidem capellæ ab eo collocata non fuisse : hæc qui habere vellet, dato justæ æstimationis pretio, emeret et haberet. Similiter et de libris, quorum magnam in bibliotheca sua copiam congregavit, statuit, ut ab eis, qui eos habere vellent, justo pretio

redimerentur, pretium in pauperes erogaretur. Inter quos thesauros atque pecuniam tres mensas argenteas, et unam auream præcipuæ magnitudinis et ponderis esse constat ; de quibus statuit atque decrevit, ut una ex iis, quæ forma quadrangula descriptionem urbis Constantinopolitanæ continet, inter cætera donaria, quæ ad hoc deputata sunt, Romam ad Basilicam beati Petri Apostoli deferatur; et altera, quæ forma rotunda Romanæ Urbis effigie insignita est, episcopo Ravennatis Ecclesiæ conferatur. Tertiam, quæ cæteris et operis pulchritudine et ponderis gravitate multum excellit, quæ ex tribus orbibus connexa totius mundi descriptionem subtili ac minuta figuratione complectitur, et auream illam, quæ quarta esse dicta est, in tertiæ illius, et inter hæredes suos, atque in eleemosynam dividendæ partis augmentum esse constituit. Hanc constitutionem atque ordinationem coram episcopis, abbatibus comitibusque, qui tunc præsentes esse potuerunt, quorum hic nomina scripta sunt, fecit atque constituit.

EPISCOPI.

« Hildeboldus, Richolphus, Arn, Wolfarius, Bernoinus, Laidradus, Joannes, Theodulphus, Jesse, Hetto, Waltgaudus ».

Quarumnam autem civitatum hi fuerint episcopi, haud facile est invenire. Quem autem vides nominatum Laidradum, eumdem putamus cum Ladrado, sive Leidrado episc. Lugdunensi, cujus extant superius impressæ duæ Epistolæ, altera ad Carolum Magnum de functione sui episcopatus, altera ad sororem, dignæ lectione. De eodem et Theodulphus Aurelianensis episcopus his versibus in Parænesi ad judices :

Hæserat hac nobis Laidradus sorte sodalis,
Cederet ut magnus hac relevante labor,
Noricus hunc genuit : hunc tu Lucdune (Lucduni) futurum
Pontificem speras religionis ope.
Arte cluit, sensuque viget, virtute redundat
Qui vitam ad superam transitus iste manet.

Qui præterea eidem testamento subscripti fuerint, sic ubi supra.

ABBATES.

« Fridogisus, Adalungus, Engilbertus, Irmino.

COMITES.

« Walach, Meginher, Othulfus, Stephanus, Unruchus, Burchartus, Meginhartus, Hatto, Richuvinus, Eddo, Erchangarius, Getholtus, Bero, Hildegem, Rochulfus.

« Hæc omnia filius ejus Ludovicus, qui divina ei jussione successit, inspecto eodem breviario, quam celerrime poterat, post ejus obitum summa devotione adimplere curavit ». Hucusque apud Eginhardum.

48. *De filiis et nepotibus Caroli Magni.* — « Hoc anno pridie nonas Decembris Carolus filius major natu Caroli imperatoris ex hac vita migravit». Id veteres Annales Francorum et reliqui omnes auctores.

Sed et præter duos filios Carolum et Pipinum reges ex testamento relictos hæredes, obiit etiam anno superiori primogenita filiarum ejus, quam mirifice diligebat, Rothrudis, olim Constantino imperatori desponsata. De his agens Eginhardus ait : « Pipinus unum filium suum Bernhartum, filias autem quinque, Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Berthaidem et Thedradam superstites reliquit. In quibus rex pietatis suæ præcipuum documentum ostendit, cum filio defuncto, nepotem patri succedere, et neptes inter filias suas educari fecisset. Mortes filiorum ac filiæ pro magnanimitate, qua excellebat, minus patienter tulit, pietate videlicet, qua non minus insignis erat, compulsus ad lacrymas ». Hæc Eginhardus.

Porro Carolo Magno (ut Eginhardus est auctor) tribus his annis ultimis vitæ ipsius cælo terraque visa sunt signa atque portenta, quæ recitat, cognita et ab ipso esse ejus obitus indices, nimirum crebra lunæ solisque deliquia, creber Aquensis palatii, ubi degebat tremor, fulmina, ruina regiæ, incendia, et alia plura hujusmodi. Quod autem Adelaidis sive Adeleidis Pipini filiæ supra mentio facta est, hic reddamus ejus sepulcri Epitaphium in monasterio S. Arnulphi Metis existentis :

Perpetualis amor capiendæ et causa salutis
Pectore quem vigili huc properare facit.
Nosse cupis cur busta sacer numerosa retentet
Hic locus, astrigeri qua patet aula poli?
Iste sacer domini qui post servavit ovile
Legitimi fuerat germinis ante pater.
Cujus posteritas abavo confisa patrono
Hoc cupit in sancto ponere membra loco.
Pipini hic proles Adeleid pia virgo quiescit,
Quam simul et reliquas S. tuere pater.

Ibidem et secundi Pipini hujus avi filia Rothaides sepulta hoc claret Epitaphio, quo et genus texitur majorum ejus : sic se habet :

Hic ego quæ jaceo Rothaidis nomine dicor,
Quæ genus excelso nimium de germine duco.
Nam mihi germanus gentes qui subdidit armis
Ausonias, fretus Karolus virtute Tonantis.
Pipinus est pater Carolo de principe cretus,
Aggareoum stravit magna qui clade tyrannum.
Pippinus proavus, quanquam audactior ullus,
Ast abavus Anchise potens, qui ducis ab illo
Trojano Anchise longo post tempore nomen.
Hunc genuit pater iste sacer præsulque beatus
Arnulphus, miris gestis qui fulget ubique,
Hic me spe cujus freti posuere parentes.

Porro S. Arnulphi causa facta est ejus Ecclesia sepultura ejus generis regum Francorum eorumque filiorum.

Anno periodi Græco-Romanæ 6304.—Anno Æræ Hispan. 849.—Anno Hegiræ 196, inchoato die 23 Septemb., Fer. 3. — Jesu Christi 811. — Leonis III papæ 17. — Caroli imp. 12. Michaelis Curop. 1.

1. *Nicephorus imperator occiditur.* — A num. 1 ad 18. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCCIII, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, narrat, *mense Februario Indictionis quartæ, primo Quadragesimæ sabbato*, Saracenos Leoni Armeniacorum duci talenta tredecim libras mille et trecentas conficientia abstulisse, et Nicephorum imp. in Bulgaria insigni Romanæ rei ludibrio occubuisse. « Contigerunt ista », inquit Theophanes, « mensis Julii die XXV, Indictione IV. Crummus autem (erat is Bulgarorum rex) amputatum Nicephori caput, adventantibus ad se variis nationibus ostentandum, per dies multos in Romanorum dedecus et vituperium in ligno suspendit ». In eo prœlio omnis fere Græcorum nobilitas periit. Menæa ad diem XXIV Julii celebrant memoriam eorum qui occisi sunt a Bulgario, Nicephoro imperante. Imperavit autem annos octo, menses totidem et dies XXVI. *Michael Rhangabe* ejus successor *Procopiam* illius filiam in conjugem ante imperium acceperat. *Stauracius* Procopiæ frater in monasterium relegatur.

2. *Michael Curopalates ei succedit.* — Nam Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCCIV, ait : « Hoc anno mensis Octob. die secundo, Indictione quinta, feria hebdomadis quinta, hora prima Michael piissimus Curopalates a senatu et militaribus ordinibus in hippodromo imperator salutatur. Stauracius autem imperatoris alterius audita designatione, detonsis illico capillis, monasticum habitum induit, etc. Quarta vero diei hora in ambone magnæ Ecclesiæ a Nicephoro patriarcha Michael coronatus est, cum maximo civitatis totius tripudio, etc. Mensis subinde ejusdem die XII Procopia Augustæ nomen cum corona accepit in Augustei triclinio, etc. Ad innumeras autem ejus (nempe Michaelis) virtutes et probos mores accessit, quod cum pietate et recta in Deum fide excelleret, eorum qui se quocumque prætextu, sive legitimo, sive perverso, Ecclesiæ cœtu sejunxerant, ærumna graviter offenderetur. Quapropter sanctissimum patriarcham, cæterosque omnes, qui pacis commune bonum promovere poterant, assiduis precibus et hortatibus interpellare non desistebat. Præ cæteris vero Theodorum Studii præpositum, et Platonem et Josephum Thessalonicæ archiepiscopum Theodori fratrem arctiori custodia mancipatos, una cum Studitarum monasterii primoribus, ad concordiam et unitatem revocare studebat : quæ res ei feliciter successit ». Hæc summarie ex Theophane, quæ fuse et accurate ex Anastasii versione refert Baronius. Porro *Michael* ab avo dictus fuit *Rhangabe.*

3. *Joannes Scylitza et Leo Grammaticus Theophanis continuatores.* — Ab hujus *Michaelis* imperio *Joannes Curopalata* suam est auspicatus Historiam, ut Baronius num. 11 notavit. Fuit *Joannes* ille *Scylitza* natione *Thracesius;* Thracesium autem est pars Asiæ Minoris ad mare Ægeum, teste imp. Constantino Porphyrogenito lib. 1 *de Thematibus.* Priusquam *Joannes Scylitza* ad dignatem curopalatæ perveniret, variis aliis officiis gradatim functus est; inter quæ fuerunt *protovestiariatus*, id est, præfectura vestiarii imperialis, et *magnus drungariotus vigiliæ,* sive præfectura excubiarum. Cum protovestiarius adhuc esset, scripsit epitomen Historiarum *ab obitu imp. Nicephori*, hoc est, ab hoc anno, usque ad initium *imperii Isaaci Comneni*, qui Michaeli Stratiotico anno MLVII successit. Hanc primam Scylitzæ editionem in suam Historiarum synopsim Georgius Cedrenus verbatim transcripsit. Fatetur hoc ipsemet Cedrenus in sua Præfatione, ubi refert, se primam synopseos suæ partem usque ad *imp. Maximianum et Maximinum* deductam, ex Georgio syncello transcripsisse, secundam usque ad Nicephorum imp. ex Theophane, tertiam denique usque ad *Isaacium Comnenum* ex Joanne protovestiario cognomine Thracesio, qui, ut Allatius in Diatriba de Georgiis, Vossius lib. 2 de Historicis Græcis cap. 26, Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 7, aliique viri doctissimi affirmant, idem est ac *Joannes Scylitza.* Quare Fabrotus in editionis Parisinæ Cedreni Præfatione Joannem Scylitzam Cedreni simiam magno errore nuncupavit, et quousque Cedreni synopsis historica nunc pertingit, eo usque perducta fuit prima editio Compendii historici Joannis Scylitzæ. Cæterum cum Joannes ex protovestiario et magno drungario evasisset Curopalata, publicavit secundam Compendii sui

historici editionem, historia suorum temporum auctam *ab initio imperii Isaaci Comneni* usque ad initium *imperii Alexii Comneni*, hoc est, ab anno MLVII usque ad annum MLXXXI, quo Alexius Comnenus abdicato Nicephoro Botoniatæ in imperio successit. Hujus secundæ, et a Cedreno non interpolatæ editionis Ms. exemplar antiquissimum extare in bibliotheca Cæsarea testatur Lambecius loco laudato. Quoad *Leonem Grammaticum* Theophanis continuatorem, qui Baronii tempore ineditus erat, extat nunc inter scriptores Historiæ Byzantinæ a Jacobo Goaro e græco in latinum versus. De eo legendus Hankius part. 2, cap. 7 de Byzantinarum rerum scriptoribus Græcis.

4. *Nicephorus episc. Constantinop. ad Leonem PP. scribit.* — A num. 18 ad 44. Theophanes ad annum DCCCIV Incarnat. secundum Alex. refert *Michaelem* imp. legatos ad Carolum Francorum regem destinasse qui de pace atque matrimonio cum *Theophylacto* ejus filio ineundo tractarent; *Nicephorum* patriarcham Constantinop. Synodicas litteras ad Leonem III transmisisse, et *mensis Decembris die* XXV, *feria hebdomadis quinta*, a Nicephoro patriarcha eumdem *Theophylactum* coronatum esse imperatorem, ut recte Baronius habet, qui et refert easdem litteras Synodicas, in quibus Nicephorus docet, quod vitæ genus, antequam episcopus crearetur, sectatus fuerit, tum qua ratione et occasione ad patriarchatum Constantinop. evectus sit. His subnectit suam, suæque Ecclesiæ confessionem, qua declarat, se ab omnibus erroribus alienum esse, quæ vel Constantinopoli vel alibi aliquando extiterunt; atque ita in omnibus et per omnia sese complecti Romanæ Ecclesiæ, ut quæ reliquarum mater sit, fidem. Denique sese excusat, quod justo tardius ad Romanum Pontificem scripserit, suæque fidei rationem reddiderit. De legatis Michaelis imperatoris anno sequenti sermo fiet. Cæterum sanctus Nicephorus munera ad Leonem III misit, inter quæ fuit *encolpium*, de quo Anastasius ad Actionem V Synodi VIII : « Crucem cum pretioso ligno, vel cum reliquiis sanctorum ante pectus portare suspensam ad collum, hoc est quod vocant encolpium ». De hujusmodi *encolpiis* legendus Ducangius ad Alexiadem Annæ Comnenæ pag. 247 et seq. Denique Michael *Stauracium* alterum ejus filium eodem quo *Theophylactum* tempore coronavit, sed ille patre adhuc imperante mortuus est, teste Niceta in Vita S. Ignatii patriarchæ Constantinop.

5. *Testamentum Caroli M.* — A numero 44 ad 48. Refert Baronius testamentum Caroli imp. factum « anno ab Incarnatione Domini nostri J. C. DCCCXI, anno vero regni ejus in Francia XLIII et in Italia XXXVI (legendum XXXVII, licet Mss. quæ consuluit Baluzius, et omnia exemplaria edita habeant XXXVI), imperii autem XI, Indictione IV ». Partem thesaurorum suorum Ecclesiis regni sui largitur, decernitque, « ut quia in regno illius metropolitanæ civitates viginti et una esse noscuntur, unaquæque illarum partium ad unamquamque metropolim per manus hæredum et amicorum suorum eleemosynæ nomine perveniat ». Paulo post : « Nomina vero metropoleorum ad quas eadem eleemosyna sive largitio facienda est, hæc sunt : Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum-Julii, Gradus, Colonia, Moguntiacus, Juvavum, quæ et Saltzburgus, Treveris, Senonas, Vesontion, Lugdunum, Rothomagus, Rhemis, Arelas, Vienna, Tarantasia, Ebrodunum, Burdegala, Turones, Bituricas ». Hujus Testamenti testes sunt archiepiscopi septem, episcopi quatuor; Hildebaldus archiepiscopus Coloniensis; Riculphus archiepiscopus Moguntinus; Arno archiepiscopus Salisburgiensis; Vulfarius archiepiscopus Rhemensis; Bernuinus archiepiscopus Vesontionensis; Laidradus archiepiscopus Lugdunensis; Joannes archiepisc. Arelatensis; Theodulphus episcopus Aurelianensis; Jesse episc. Ambianensis; Hetto episc. Basileensis; Waldgaudus seu Waldcandus episc. Leodiensis. Testes sunt et abbates IV : Fridugisus abbas San-Martinianus, Adulungus abbas Laureshamensis, Engilbertus abbas Centulensis, et Hirmino abbas sancti Germani prope muros Parisienses.

6. *Metropoles Galliarum tres in eo non memoratæ.* — « Mirum est », inquit Baluzius in Notis ad Capitularia regum Franc. tom. II, pag. 1071, « cur hic XXI tantum metropoles regni Francici esse dicantur, cum XXIV fuisse constet : nam diu ante Caroli tempora, Narbo, Elusa, et Aquæ-Sextiæ, quarum nulla istic mentio, inter Galliarum metropoles numerabantur. *Elusa* tamen cur prætermissa sit, facile intelligi potest. Nam quia excisa fuerat a Vandalis, ut faciunt veteres membranæ Lascurrenses, ac nondum, ut opinor, dignitas primæ sedis ad Ausciensem Ecclesiam translata fuerat, Novempopulaniæ metropolis inter cæteras regni Francorum nominata non est, quia nulla erat, et episcopi illius provinciæ proprium ea tempestate metropolitanum non habebant, sed Burdegalensi metropoli subjecti erant, quam *caput regionis Novempopulanæ* propterea vocat auctor Chronici Fontanellensis a Duchesnio editus. Idem dici potest de Ecclesia Aquensi Narbonensis secundæ metropoli; quam absque episcopo fuisse ab anno circiter DXCVI usque ad annum DCCCLXVI docent vulgati Aquensium antistitum catalogi; quæ vero suam dignitatem recuperare conata est in Synodo Francofordiensi, irrito, ut videtur, conatu. Attamen ex Epistola Ludovici Pii de congregandis quatuor Conciliis anno DCCCXXIX, manifestum est archiepiscopum Aquensem, *Benedictum* videlicet aut *Agericum*, inter metropolitanos recenseri, qui ad Concilium Lugdunense conventuri erant. At illustrissima Narbonensis Ecclesia, quæ tum duodecim Ecclesias suffraganeas habebat, Ecclesias nimirum in prima Narbonensi, et in Hispania Tarraconensi constitutas, omissa magnam omnino difficultatem habet». Subdit vir doctissimus se eam aliis excutiendam relinquere. Cointius, qui post

edita a Baluzio Capitularia regum Francorum, vii Annalium suorum tomum publicavit, conatur deprehendere cur in ea Gallicanarum metropoleon recensione omissa sit, qui ideo ad præsentem annum, num. 8 consulendus.

7. *Moritur Carolus filius Caroli imp.* — Ad num. 48. « Carolus filius domini imperatoris, qui major natu erat, pridie nonas Decemb. diem obiit: et imperator Aquisgrani hyemavit », inquit Eginhardus in Annal. cui reliqui annalistæ consentiunt. Nullos liberos reliquit incertumque an uxorem duxerit.

8. *Inter utrumque imperium pax confirmatur.* — Idem Eginhardus in Annal. scribit : « Absoluto atque dimisso Arsacio spathario (hoc erat nomen legato Nicephori imperatoris) ejusdem pacis confirmandæ gratia, legati Constantinopolim ab imperatore mittuntur, Hatto episcopus Basileensis, et Hugo comes Turonicus, et Aio Langobardus de Foro-Julii, et cum eis Leo quidam spatharius natione Siculus et Willharius dux Venetorum. Quorum alter ante annos decem Romam ad imperatorem (nempe Carolum) cum ibi esset, de Sicilia profugit, alter propter perfidiam honore spoliatus, Constantinopolim ad dominum suum duci jubetur ». Pervenerunt oratores Constantinopolim Michaele Curopolate jam imperante, qui eis in Franciam redeuntibus suos addidit, « qui de pace atque matrimonio cum filio ejus Theophylacto tractarent ».

9. *Pace cum Danis firmata Carolus prospere bellum gerit.* — Pergit Eginhardus : « Condicta inter imperatorem et Hemmingum Danorum regem pax, propter hyemis asperitatem, quæ inter partes commeandi viam claudebat, in armis tantum jurata servatur, donec redeunte veris temperie, et apertis viis, quæ immanitate frigoris clausæ fuerunt, congredientibus ex utraque parte utriusque gentis, Francorum scilicet et Danorum, xii primoribus super fluvium Egidoram. Datis utrinque secundum ritum, ac morem suum sacramentis pax firmatur, etc. Imperator vero cum Immingo pace firmata, et Placi to generali secundum consuetudinem Aquis habito in tres partes regni totidem exercitus misit : unum trans Albim in Hilinones, qui et ipsos vastavit, et castellum Hobbuochi superiori anno a Wilzis destructum in ripa Albis fluminis restauravit; alterum in Pannonias ad controversias Hunorum et Sclavorum finiendas ; tertium in Britones ad eorum perfidiam puniendam. Qui omnes, rebus prospere gestis incolumes regressi sunt ». Qui dicuntur *Hilinones* in vulgatis editionibus Annalium Eginhardi, *Linones* appellantur in Fuldensibus aliisque, et *Lanai* vel *Linai* in Chronico Moissiacensi. Elmoldus in Chronico Sclavorum lib. 1, cap. 2 et cap. 39, docet *Linones* Transalbianos populos fuisse, quos ab ortu Wiltzi claudebant, ab occasu Warnavi, mare Balticum a Septentrione. Lambecius in Originibus Hamburgensibus existimat, *Hobbuochi* castellum situm fuisse, ubi hodiernum Hamburgum, quod tunc primum et nomen et formam urbis acceperit.

10. *Opera Caroli Saxones Transalbiani ad fidem Christi conversi.* — *Carolus* novam hanc civitatem Ecclesia statim decorandam curavit. Septimus tunc annus agebatur, ex quo bellum confecerat Saxonicum, et plerosque Saxonum Transalbianorum per Gallias disperserat. Laxata jam post septennium captivitate liberum eis in patriam reditum permisit, et curam erudiendarum gentium Transalbianarum, quam penes vicinos episcopos Bremensem ac Werdensem esse quondam voluerat, uni commisit Amalario Gallicano episcopo , quem illa de causa trans Albim direxit. Demonstrat hæc Cointius hoc anno num. 46 ex Diplomate Ludovici Pii anno dcccxxxiv dato : « Genitor noster gloriosæ memoriæ Carolus, omnem Saxoniam Ecclesiasticæ religioni subdidit, jugumque Christi ad usque terminos Danorum atque Sclavorum corda ferocia ferro perdomans docuit, ubi inter has utrasque gentes Danorum sive Wandalorum ultimam Saxoniæ partem sitam et diversis periculis temporalibus videlicet et spiritualibus interjacentem perspiciens, pontificalem ibi sedem fieri decrevit trans Albiam. Unde postquam terram Nordalbingorum, laxata captivitate, quam ob multam perfidiam in ipsis Christianitatis initiis patratam, per septennium passi sunt, ne locus ille a Barbaris invaderetur, Ecberto comiti restituere præceperat, non jam vicinis episcopis locum illum committere voluit. Sed ne quisquam eorum hanc sibi deinceps parochiam vindicaret, ex remotis Galliæ partibus quemdam episcopum Amalarium nomine direxit, qui primitivam Ecclesiam ibidem consecraret. Sed et eidem Ecclesiæ sacras reliquias ac plura Ecclesiastica munera pia largitate specialiter destinare curavit ». Quis sit ille *Amalarius*, in controversia ponitur, sed cum esse *Amalarium* archiepiscopum Trevirensem, certum est. Is enim assumptus ex partibus Galliæ remotis a Saxonia Transalbiana, non vero ex partibus Galliæ remotis ab Aquisgrano, ut præceptum illud interpretatur Bollandus in Vita sancti Anscharii ad diem iii Februarii, unde postea perperam deducit *Amalarium*, de quo loquitur Ludovicus, diversum esse a Trevirensi.

LEONIS III ANNUS 12. — CHRISTI 807.

1. *Manichæi jussu Michaelis imperatoris ad necem quæsiti.* — Redemptoris annus octingentesimus duodecimus, Indictione quinta incipit, quo Michael imp. reddita Ecclesiæ pace, Manichæos (qui et Pauliciani sive Atingani sunt dicti) regiones Orientis eorum hæresi magnopere infestantes, lege adversus eos sancita, e medio auferre conatus est. Habet de his in primis ista Theophanes : « Multo sane divino zelo imperator piissimus motus contra Manichæos, qui nunc Pauliciani dicuntur, et Atinganos in Phrygia et Lycaonia degentes, capitalem animadversionem, Nicephori sanctissimi patriarchæ et aliorum piorum prædicamentis, promulgavit (ipsis scilicet suadentibus et hortantibus). Aversus est autem per alios nequam morum consiliarios, obtentu pœnitentiæ, cum esset impossibile illos pœnitentiam agere, qui eorum errore decepti fuissent. Dogmatizabant autem indocte, non licere sacerdotibus promulgare contra impios mortem ; per omnia divinis super hoc adversantes Scripturis. Si enim Petrus [1] vertex Apostolorum Ananiam et Saphiram ab unico mendacio tantum mortificavit : et Paulus clamat [2] : Qui talia, inquiens, agunt, digni sunt morte, et hæc de solo corporali peccato : quomodo non horum contrarii erunt, qui omni spiritali et corporali spurcitia dæmonibus serviunt? » Ast hic novi schismatis occasio suborta est ; etenim majores nostri, ut inter alios S. Ambrosius aversatus est communionem illorum episcoporum, qui auctores fuerunt, ut Priscillianus cum suis Maximi imperatoris gladio feriretur. Est et de his Augustini Epistola ad Possidium, et aliæ ejusdem adversus dictam sententiam assertiones. At de his superius dictum est.

2. Sed quæ per Michaelem imperatorem adversus Paulicianos gladio feriendos lege sancita facta sint videamus : ea Lucas Siculus hujus temporis scriptor, in libello, quo ejusdem hæresis impietatem et hæreticorum res gestas est prosecutus, tradit his verbis : « Videns ergo Michael pater piissimus imperator, et qui post eum regnum tenuit Leo, variis et indignis modis infestari ab hæresi Christianos, missis in omnes Romani orbis partes litteris, omnes nefariæ sectæ participes necari jusserunt. Quare ut in Armeniam perlatum est regium edictum ad Thomam episcopum Neocæsariæ, et Paracordacem præfectum, occidebantur regio jussu quotquot morte digni exitii duces reperiebantur.

« Post hæc quidam e Sergii discipulis, ii nimirum, qui Astati seu instabiles appellantur, præfectum per dolum et proditionem jugularunt, et Cynachoritæ pariter Thomam metropolitanum ; arreptaque protinus fuga, in Melitenem fugerunt. Erat tum per illam oram Sarracenorum, qui Sarden incolebant, Amiras Monocherates. Ab hoc accepto ad habitandum Argeo, sedem inibi figunt Astati, et agmine facto in omnibus circum locis populari, et prædas agere per Romanam ditionem incipiunt. Sergius porro cum in Argeo annis aliquot cum discipulis hæsisset, justo tandem Dei judicio, securi dissectus, ut qui Ecclesiam Dei dissecuerat, in ignem missus est sempiternum. Nam Tzamio quidam e Nicopoli castello hominem nactus in monte, qui Argeo superimminet, faciendis asseribus intentum, ascia ex ejus manibus extorta et in eum impacta, ipsum interfecit. Atque in hunc modum erepta est vita novissimæ et omnium teterrimæ belluæ, anno post orbem conditum sexies millesimo trecentesimo tertio.

3. « Hujus discipuli præcipui et arcanorum omnium participes fuerunt Michael et Canocaris, et Joannes cognomento Aoratus, tres hi sacerdotes, et Theodorus ille, de quo dictum est, et Basilius et Zozimus aliique complures. Hi omnes ejus discipuli, quos et comperegrinos appellabat, tanquam consacerdotes, populum universum, qui ad Argeum convenerat, post Sergii magistri necem, ejusdem et aliorum, qui præcesserant, pravis institutis et placitis corrumpentes, pari omnes inter se in honore fuerunt : nec unum amplius (ut solebant) cæterorum magistrum designarunt, sed æquali omnes gradu constituti, alios sub se sacerdotes habuerunt, qui ab eis notarii dicebantur.

« Per id vero tempus eminebat gentis princeps Carbeas, qui pestiferam plebem illam regens, usque adeo ejus numerum adauxit, ut cum capi omnes

[1] Act. IX. — [2] Rom. I.

Argeo non possent, mutatis sedibus Tibricam exædificarit, domiciliumque in ea collocarit, una opera et Melitensium Agarenorum tyrannidem devitans, et illa sua ab aliorum hominum consortio separatione ad dæmonum similitudinem propius se componens, studens etiam Armeniæ vicinior esse, Romanorumque imperio, nimirum ut eos, qui ipsius nutibus obsequi vellent, hoc sibi magis redderet obnoxios, haberetque ad prædas agendas socios et participes : eos vero, qui parere nollent, venundaret Sarracenis. Romanorum itaque arces, quæ ad Pontum sitæ sunt, assidue populabatur, tutum illic ex loci opportunitate profugium et asylum iis statuens, qui per Romanum imperium ad mortem propter hæresim istam petebantur. Neque hoc solum, sed delicatiores insuper et intemperantes arcium illarum, quibus vicina erat Tibrica, incolas proposita talium morum libertate atque impunitate ad se provocabat et allectabat. Illo igitur adhuc superstite, nonnulli ex memoratis sacerdotibus vita migrarunt, alii penitus relicti ac destituti manserunt. Post ejus vero mortem, excepit rursus pestiferæ gentis tyrannidem Chrysocтenis consobrinus ac gener ejus. Quo regnante Tibricam ipsi pervenimus, regalis obsequii causa, etc. » At ista sub Basilio, de quo sub eodem auctore suo loco dicendum. Porro sub Nicephoro imp. mala ista serpserunt etiam Constantinopolim.

4. *Aliæ hæreses et mali mores Constantinopoli.* — Turpem vero faciem Constantinopolitanæ Ecclesiæ hujus temporis describens Theophanes, ostendit, jacta zizaniorum semina sub Nicephoro imp. eadem excrevisse diversarum hæresum non Manichæorum tantum, sed et Iconoclastarum et aliorum hæreticorum, ut eorum expurgatio perdifficilis videretur : ad quas succidendas improbas segetes pii Michaelis imperatoris studium vigilans non defuit : in eos enim animadvertens, eorumdem compescere audaciam laboravit : inter quos (inquit Theophanes) unum ex supradictis seductoribus falsum eremitam, qui icona sanctissimæ Dei Genitricis deposuerat, lingua recisa mulctavit, qui et mortuus est corpore et anima. Collegam vero suum Nicolaum, promittentem se pœnitentiam acturum, omnibus publicavit, et confitentem sua ipsius mala, tradidit illum in monasterio custodiendum, ne libera conversatione habitu proprio abuteretur. Sed præter hæreses, pravis quoque moribus imbutum populum sub Nicephoro ita fuisse liquet, atque boni odium adeo insitum in Christianorum animis, ut adversus Michaelem probitatem restituere satagentem, tumultuati fuerint ; cum e contra gratias plurimas Deo rependere debuissent, quod sublato tyranno omnium vitiorum satore et nutritore, misisset ad ea purganda Michaelem angelum suum, quem ingratus populus diu habere non meruit : nam auferens illum Deus, deteriorem Nicephoro Leonem tyrannum in eorum ultionem immisit. Sed hæc anno sequenti.

5. *Platonis monachi sanctissimus obitus.* — Contigit hoc anno e vita migrare magnum illum miræ sanctitatis virum Platonem confessorem multiplicibus ex plurimis certaminibus coronis insignem, a nobis superius ordine temporum recensitis, cujus cum prosecuti simus prœlia, æquum est recitare triumphum, ipsius, inquam, ex hac vita ad Deum transitum, ab illo, qui aderat, Theodoro Studita æque confessore descriptum, his verbis :

« Sed quidnam, inquit, consecutum postea fuit ? (ubi scilicet imperante Michaele e carcere S. Plato deductus suo redditus est monasterio). Non amplius pater ipse clausum se detinebat ; quoniam propter infirmitatem non amplius corporis necessarium usum per seipsum explere poterat : sed modo in lectulo recubans superioris exercitationis et certaminis atque laboris relaxatione, modo in humili aliqua sede requiescens, Davidis psalmos pronuntiabat, et mente Deum ipsum precabatur : quæque ad fratrum societatem adjuvandam pertinebant, omnia conferebat salutaria consilia, admonitiones, correctiones, adhortationes, pro vetere et paterna benevolentia, qua uti in eos consueverat. Non tamen valebat opus facere, neque genu flectere, neque lectionibus vacare, nisi quantum ministri alicujus prope se legentis opera utebatur. Nihilominus his rebus dolebat et tristis erat, quasi animam perdidisset, eo quod divina et sacra ministeria non obiret, sed a corporeis laboribus vacaret. Ac si quem cibum sumebat morbo congruentem, vel lavacro, ut jussis pareret, utebatur, Deo quidem ipse gratias agebat, sed ægre ferebat tamen, quod remissius viveret. Itaque vere stadium ipsum celeberrimus ille vir et divinum cursum exegit, quod dicitur, cum obedientia exoriens, et in obedientia desinens : duodecimo enim ac diurno horarum ambitui, cum parem annorum circulum in singulis certaminibus perfecisset, ad vitam illam sempiternam, et perenne lumen habitaturus hinc migravit. Numera certamina ipsa, et invenies annos octo et quadraginta, adde duodecim illos annos, antequam terrenis rebus renuntiasset, ad illa quatuor certamina quæ in persecutionibus, decem item et novem annos, quos in infirmitate corporis transegit, et celebrem virum undeoctogesimo anno hinc migrasse invenies.

6. « Sed quomodo sine lacrymis ejus viri finem enarrabo ? Jacebat senex ille senio admodum honorato, ad migrationem ipsam animam habens paratissimam. Illic et fratrum societas circumfusa sanctarum ejus orationum donum postulabat. Cum igitur singulis benedixisset, eosdem amplexatus, ad sepulcrum abiit admodum lætus, quod jam pridem videre concupierat, quamvis voti compos antea factus non fuisset, cum non pridem assecutus esset quod volebat. Cum igitur valde hilaris sepulcrum suum vidisset, Deo gratias agens [1] : Hæc, inquit, requies mea in sæculum sæculi. Eamque vocem

[1] Psal. CXXXI.

adjunxit [1] : Voluntatem timentium ipsum faciet Dominus. Movit et eorum, qui foris erant, non paucos, qui nullam temporis rationem habentes (erat enim sacrorum jejuniorum periodus) concursu ad eum venerunt tam monachi, quam in communi vita versantes. Quibus cum ille benedixisset, reversi sunt, sanctam illius commendationem velut bonum aliquod viaticum accipientes.

7. « Quin etiam sanctissimus ille patriarcha cum ad eum venisset, ejus orationum se participem fieri postulavit : quarum compos factus, amplexus illum fuit. Itaque omnis discordiæ suspicio remota est, cum olim tristia illa, quæ inter eos acciderant, impedimento fuissent, quominus id credi posset. Omnes igitur admonuit : pro omnibus Deum oravit : universis veniam dedit, qui inimice se in illum gesserant, qui eum persecuti fuerant et molestiis affecerant. Hæc fecit divinus ille vir, qui Christum ipsum etiam moriens imitatus est.

« Quoniam vero et testamentum disponi oportebat, dicam quodnam illud fuerit, Orthodoxa, inquam, fides, et legitima vitæ institutio : hæc enim et vivens et moriens servavit. Hoc autem vel illud distribuere, ad eum minime pertinebat : quoniam neque de amictu ipso quicquam disponere in potestate habebat. Tunc et a me miserabili homine rogatus, an aliquid haberet quod diceret : manu vestem meam apprehendit, eamque concussit, symbolum quoddam hoc est, obedientiæ omnino liberæ ac promptæ indicium relinquens, vocemque valde submissam emittens, dixit, se nihil habere. Quo dicto, ad humilitatem meam omnia referebat. Minime autem illud prætermittam, quod prædictionis apertam habet significationem. Ipse funebre canticum sibi ante mortem modulatus est. Cum enim thoracis morbo teneretur, et assiduo anhelitu laboraret, labia ipsa ex consueta divinorum eloquiorum meditatione movebat, submissaque voce illam præcipue cantici partem canebat : Resurgent mortui, et exsurgent qui sunt in monumentis, et lætabuntur qui sunt in terra : quem versum hortabatur, ut secum una canerent qui præsto erant, quoad loqui potuit, et vocem tenuissimam emittere. Canticum autem illud ejus obitus consecutus est, qui justi Lazari ejusque diei festi memoriam adventantem antecessit ; ad quem Lazarum canticum illud referebatur, quocum partem habiturus erat pater hic, cujus Vitam scribimus. Postremo cum insurrexisset, et Deum precatus esset, ut salvus fieret, decoro habitu jacens, caputque ad dexteram inclinans, ita leniter tacito corporis motu, tanquam in proprium locum migrandum sibi proponeret, cum oculos ea hora clausisset, qua sol occidit, sanctam animam angelis tradidit, qui eam ad justitiæ solem perducerent ». Porro diem hanc natalem ejus coluerunt Græci pariter et Latini, quæ fuit quarta mensis Aprilis.

8. At non prætereamus, quæ ad sepulturam ejus pertinent a Nicephoro patriarcha eidem sancto extrema persoluta, narrata vero a Michaele Studita monacho in Theodoro, paucis istis : « Cum autem per id tempus ex hac vita excederet sanctissimus Plato, octogesimum ætatis uno minus agens, vir plurimis defunctus laboribus, egregiis virtutum editis documentis, in eo etiam abundantem patriarcha charitatis suæ vim, animique recte compositi specimen exhibuit. Accurrens ipsemet una cum clero ad monasterium, et moribundo sancto adstitit, totus in illum defixus, membra ejus omnia complectens, suaviterque singula deosculans. Cui quidem tanquam patri Patrum cum innumeris luminibus et thuris suffitu justa persolvisset, ægre tandem corpus sepulturæ condidit, multis undecumque confluentibus, ejusque depositionem pro virili prohibentibus, ut qui ne mortuo quidem sancto privari vellent ». Hæc Michael, qui cum cæteris discipulis præsens potuit esse : his vero subjicit studium Theodori in restituendis monasticis institutis, jam diu ob illatam persecutionem collapsis, et monasterii Studii reparationem usque ad Leonem Armenum, cujus tempore iterum eos omnes contigit pro defensione fidei Catholicæ exulare.

9. *Rejecta conditio de fugitivis reddendis in bello contra Bulgaros.* — Eodem anno kal. Novembris habitus est conventus episcoporum et magistratuum Constantinopoli, occasione solvendæ quæstionis inter episcopos et magistratus obortæ ex hujusmodi causa. Cum pax inter imperatorem et Crunnum Bulgarorum regem tractaretur, inter alias conditiones a rege Barbaro illa est apposita, ut fugitivi redderentur. Arbitrati sunt alii ejusmodi conditionem non rejiciendam, sed bono pacis accipiendam, adversantibus aliis atque dicentibus, penitus rejiciendam, utpote contrariam Evangelio, dicente Domino [1] : « Qui venit ad me, non ejiciam eum foras ». Qui has partes tuebantur principes consiliarii ducem habebant Theodorum Studitam ; adversam vero partem defendebant episcopi, quibus et assentiebatur ipse Theophanes abbas monasterii Agri, auctor historiæ, qui rem gestam sic describit : « Kalend. Novembris advocavit imperator patriarcham, cum angustiaretur, et de pace consilium sumpsit : aderant et metropolitani, Nicænus scilicet et Cyzicenus, præsentibus quoque pravis consiliariis (ita appellat eos Theophanes, qui pacem ea conditione dissuadebant) cum Theodoro hegumeno Studii. Etiam patriarcha et metropolitani antistites pacem cum imperatore amplectebantur. Mali vero consiliarii cum Theodoro hegumeno Studii hanc subvertebant, fatentes, in subversione divini mandati nemo pacem amplectitur. Eum quippe qui venit ad me, non ejiciam foras, ait [2] Dominus ». His, inquam, adversatus est Theophanes multiplici ratione ; usus illa vero potissima, quod pluris facienda sit multorum salus,

[1] Psal. CXLIV.

[1] Joan. VI. — [2] Ibid.

quam paucorum, cum raro accideret, ut ex Bulgaris aliqui ad Romanos confugerent.

10. De ista controversia his diebus Constantinopoli ventilata, ubi Cedrenus agit, nullam de Theodoro Studita mentionem habet, rem gestam sic narrans : « Alii eam sententiam, qua decernebatur, fugitivos esse reddendos, improbaverant, quorum princeps Nicephorus patriarcha, et Theoctistus magister, sua ætate virtute et prudentia præstantissimus, aliique non pauci. Nam hi Deo committendam suam salutem judicabant, neque perfugarum deditione Barbarorum placandam superbiam, omnipotentis Dei auxilio posthabito ». Hæc ipse.

Porro defensores adversæ partis tradit fuisse magni nominis monachos, inter quos liquet adnumeratum ipsum Theophanem abbatem monasterii Agri. Cæterum obtinuit pars negantium ea conditione pacem esse accipiendam, ex quo, inquit ipse Theophanes, maxima sunt parta imperio mala, quæ anno sequenti dicentur. Quæ enim subsecuta sunt mala ob pacem repulsam, effecerunt, ut tum in Theodorum, tum in alios fuerit ab omnibus declamatum tanquam in Reipublicæ eversores, præsertim vero ab ipso Theophane, qui damna, quæ sunt hæc consecuta, describit per prodigia e cælo et cometam inusitatum apparentem significata.

11. « Quæ insuper in Palæstina hoc item anno evenerint mala, idem mox subdit his verbis : Eodem anno multi Christianorum ex Palæstina a Syria in Cyprum venere, fugientes immensam Arabum afflictionem. Cum enim sine generali principatu Syria esset et Ægyptus et Africa ; et in omni principatu, qui sub ipsis est, homicidia, rapinæ, adulteria, et omnes Deo odibiles actiones in civitatibus ac villis a divinitus peritura gente perpetrabantur, inque alma Dei nostri civitate colenda loca sanctæ Dei Genitricis et Resurrectionis, ac Calvaria, seu reliqua profanata sunt. Similiter et Lauræ eremi opinatissimæ S. Charitonis et S. Sabæ, et reliqua monasteria, et Ecclesiæ desertæ factæ sunt. Alii autem percepto martyrio, interempti sunt : alii vero Cyprum, et ex hac Byzantium properarunt; quos Michael pius imperator et Nicephorus sanctissimus patriarcha benigna munificentia receperunt. Nam his, qui venerunt ad urbem, monasterium insigne donavit : his vero, qui in Cypro remanserant, monachis et laicis talentum auri transmisit, et hos diversis consolatus est modis. Erat quippe Michael circa omnes suavis et clemens, circa negotiorum vero dispositionem iners, servitute subactus Theoctisto magistro, et cæteris principibus ». Hucusque Theophanes.

12. *Legatio Michaelis imperatoris ad papam.* — Hoc eodem anno, initio sui imperii Michael imperator legatos suos misit in Occidentem ad Carolum Magnum imperatorem, et ad Leonem papam, junxitque eos legatis illis redeuntibus, quos idem Carolus imperator anno superiori miserat ad Nicephorum imperatorem confirmandæ pacis causa : missi enim fuerant hi, Hatto episcopus Basileensis, Hugo comes Turonensis, et Aio Longobardus Forojuliensis, et cum his Leo spatharius natione Siculus, atque Willharius dux Venetorum. Hi igitur cum pervenissent Constantinopolim, occiso Nicephoro imperatore, cum Michaele rem agentes, eum ad pacem capessendam promptum invenerunt. Qui (ut dictum est) cum eisdem suos legatos ad Carolum misit, qui hoc anno ad eumdem Aquisgranum pervenerunt, atque græca oratione laudem ejusdem Caroli imperatoris dixerunt, et Augusti titulo celebrarunt. Hæc habent veteres Annales Francorum.

Nomina autem eorum, qui fuerunt hac functi legatione imperatoris, sunt Michael episcopus, Arsaphius et Theognosthus protospatharii. Qui revertentes, Romam (ut habuerunt in mandatis) venerunt ad Leonem Romanum Pontificem, atque in Basilica sancti Petri ejusdem fœderis libellum, nempe communicatorias litteras ab eodem Pontifice acceperunt. Hæc Annales Francorum.

13. Miserat enim ex more Catholicus imperator ad Romanum Pontificem Catholicæ fidei professionem, ut Catholicæ Ecclesiæ communionem consequi mereretur, a qua divulsi fuerant prædecessores Orientis imperatores : quam consecutus est, datis ab eodem Pontifice, ut dictum est, in Basilica S. Petri, ad eumdem imperatorem litteris communicatoriis. De legatione autem quam sequenti anno Carolus ad Michaelem misit, dicemus suo loco.

Ponitur hoc eodem anno perperam in Conciliorum voluminibus Concilium apud Theodonis villam a Carolo Magno celebratum, de quo a nobis dictum est superius : quod et suadetur ex Actis Conciliorum Moguntini atque Rhemensis, quæ sunt anno sequenti celebrata, in quibus alii diversi recensentur episcopi Moguntinus et Rhemensis, ab iis qui in Theodonis villam ad Concilium convenisse leguntur. Sed et quod eidem subjicitur Constitutio ibidem facta a Carolo Magno et Ludovico filio, adversus percussores sacrorum ministrorum, longe abest, ut Caroli esse possit et Ludovici : siquidem in ea mentio habetur Concilii Triburiensis viginti duorum episcoporum; quod celebratum constat longe post Carolum et Ludovicum, sub Arnulpho imperatore, anno Redemptoris octingentesimo nonagesimo quinto. Hæc sint dicta ad confutandos errores, qui incuria exactioris temporum pervestigationis emerserunt. Porro hoc anno ab eodem Carolo Magno habitum esse generalem conventum Aquis, veteres Francorum Annales testantur.

14. *De tempore cladis acceptæ in saltibus Pyrenæis, quam Turpinus fabulis contexuit.* — Ad hæc ultima tempora Caroli imperatoris, qui prosecuti sunt res Hispanas, referunt decantatam Francorum cladem illam acceptam in saltibus Pyrenæis, ad Rocidam vallem, vulgo dictam Roncisvalle, in qua præter multos alios cæsos desiderati sunt illi nominatissimi duces Rollandus Britanniæ

comes, Anselmus et Eginhardus, aiuntque et Carolum ipsum fractum viribus in Gallias rediisse, et paulo post defunctum esse, totumque id factum per Alfonsum regem Gallæciæ cognomento Castum. Hi autem quam longe in primis in his, quæ sunt temporis, aberrent a veritate, omnes sint judices. Cladem namque illam contigisse anno Redemptoris septingentesimo septuagesimo octavo, chronographi omnes, qui per singulos annos res Caroli Magni digesserunt, iidemque ejusdemque sæculi scriptores, absque dubitatione pari consensu testantur. Porro hanc non aliam fuisse ab illa, quam ipsi scriptores rerum Hispaniearum hoc tempore ponunt, illa necessaria demonstratio ex eorum petita officina declarat. Siquidem æque omnes affirmant, in hac clade desideratos esse dictos viros insignes Rotlandum, Anselmum et Eginhardum. Verum cum isti omnes reperiantur occisi in dicto prœlio ante annos triginta quatuor, nihil dubii penitus remanet. Non enim puto, hos esse dicturos, eosdem præstantes viros iterum occisos, iterum esse mortuos. Est de his (ut alios omittam) ejus temporis scriptor, qui fuit eidem Carolo a secretis Eginhardus, qui ipsius Caroli Vitam scribens, ejus ferme scriptionis exordio, ista de his, quæ tunc contigerunt, sic habet :

15. « Cum enim assiduo pæne et pæne continuo cum Saxonibus bello certaretur, dispositis per congrua confiniorum loca præsidiis, Hispaniam quam maximo poterat belli apparatu aggreditur, saltuque Pyrenæi superato, omnibus, quæ adierat, oppidis atque castellis in deditionem acceptis, salvo atque incolumi exercitu revertitur, præter quod in ipso Pyrenæi jugo Vasconicam perfidiam parumper in redeundo contigit experiri. Nam cum in agmine longo, ut loci et angustiarum situs permittebat, porrectus iret exercitus, Vascones in summi montis vertice positis insidiis (est enim locus ex opacitate silvarum, quarum maxima est ibi copia, insidiis ponendis opportunus) extremam impedimentorum partem, et eos qui novissimo agmine incedentes, subsidio præcedentes tuebantur, desuper incursantes, et in subjectam vallem dejiciunt; consertoque cum eis prœlio, usque ad unum omnes interficiunt, ac direptis impedimentis, noctis beneficio, quæ jam instabat, protecti, summa cum celeritate in diversa disperguntur. Adjuvabat in hoc facto Vascones et levitas armorum, et loci, in quo res gerebatur, situs. E contra Francos et armorum gravitas, et loci iniquitas per omnia Vasconibus reddidit impares.

16. « In hoc prœlio Eghartus (alias Eginhardus), regiæ mensæ præpositus, Anselmus comes palatii, et Rotlandus Britannici littoris præfectus, cum aliis compluribus interficiuntur. Neque hoc factum ad præsens vindicari poterat, quia hostis, re perpetrata, ita dispersus est, ut ne fama quidem remaneret ubinam gentium quæri potuisset ». Hactenus de his Eginhardus. Qui cum dicat id eo tempore factum, quo juge urgebat Saxonicum bellum, plane declarat, nequaquam fieri potuisse his ultimis Caroli temporibus, quibus jam diu ante (ut dictum est) a bello Saxonico cessatum esset, superatis penitus illis, et ad Christianam religionem perductis. Sed et longe ante hæc ultima Caroli tempora eam cladem contigisse : ex eo etiam demonstrat idem Eginhardus ibidem, dum eo ordine, quo sunt gesta, bella a Carolo numerans, post hujusmodi bellum Hispanicum, recenset Britones ab eodem domitos, Beneventanos sub tributum redactos, inde Bavaricum cœptum bellum, et postea Avaricum ; de quibus singulis dum agunt auctores veteres, qui per singulos annos eadem sunt prosecuti, æque post Hispanicum istud bellum ea omnia contigisse demonstrant. His accedunt quæ de propagato ab eo imperio idem, qui supra, præsens rerum inspector fidelissimus testatur Eginhardus, dum ait : « Ipse Carolus per bella memorata Aquitaniam et Vasconiam, totumque Pyrenæi montis jugum, et usque ad Iberum amnem, qui apud Navarros ortus, et fertilissimos Hispaniæ agros secans sub Dortosæ civitatis mœnia Balearico mari miscetur (subegit scilicet), deinde Italiam totam, etc. » Plane significans ea de bello Vasconico antea contigisse, quam Carolus in Italiam inferret arma.

17. Rursum vero procul abest, ut per Alfonsum Castum ea adversus Carolum fuerint perpetrata; siquidem magna amicitiæ necessitudine inter se conjunctos fuisse Carolum Magnum imperatorem, et Alfonsum cognomento Castum, nec quicquam discordiarum inter eos intercessisse, idem Eginhardus in ejusdem Caroli Vita demonstrat, ubi ait de Carolo : « Auxit etiam gloriam regni sui, quibusdam regibus ac Gentibus per amicitiam conciliatis : adeo namque Adelfonsum Gallæciæ atque Asturiæ regem sibi societate devinxit, ut is cum ad eum litteras vel legatos mitteret, non aliter se apud illum, quam proprium suum appellari juberet ». Hæc Eginhardus. Frequentatum namque ab eodem Adelfonso muneribus atque legationibus ipsum Carolum imperatorem, pariter Francorum Annales edocent. Siquidem aliquando per Frojam legatum papilionem miræ pulchritudinis ad Carolum Adelfonsus misit; postea vero. alia legatione exhibita per eumdem Frojam ac Basiliscum, manubias de expugnata Ulyssipona et a Sarracenis vindicata ad eumdem Carolum misit captivos Mauros, loricas atque mulos : idque anno Redemptoris septingentesimo nonagesimo octavo.

18. Sed unde adeo disertis viris, res Hispaniarum historia prosecutis, tam graviter errandi provenit origo ? dicam : Quod enim Turpini nomine (quisquis ille fuerit) somniorum ac fabularum vanus contextor, post venerandi corporis S. Jacobi Apostoli inventionem (quam etiam per ipsum Carolum factam esse mentitur) ponit bellum illud contigisse, in quo Rotlandus, sive Rolandus inter alios viros insignes occubuit ; nulla hic habita exacta temporis ratione, revera tunc bellum illud

contigisse sunt arbitrati, quo a fabuloso auctore ponitur : qui hoc errore ducti sunt, antiquiores adnumerantur Tudensis et Rudericus Toletanus episcopus; recentiores vero omnes, ne singulos nominem, tanquam e cælo allato oraculo firmiter eidem inhæserunt, uno duntaxat excepto, præ cunctis Hispanarum rerum scriptoribus hoc nomine mihi laudando Ambrosio [1] Morale, qui hæc odoratus, haud imprudens est errantes secutus, sed hærens substitit, ut rem accuratius consideraret. Sed eos admirati sumus magis, qui difficultatem hanc sentientes, ut solverent, duas clades exercitus Caroli in Pyrenæis montibus sibi finxerunt, et hanc, de qua est sermo, posteriorem dixerunt. Sed hos oportet suis divinationibus adjiciant, ut pariter affirment, Rotlandum et cæteros nominatos socios bis mortuos esse, cum hos ipsos in posteriori clade dicunt esse necatos, quos in eo jam diu antea firmissima auctoritate ostendimus fuisse peremptos. Sed facessent hæ cum suo auctore mentito Turpino fabellæ, poeticis duntaxat dignæ figmentis, ab historico stylo longe longius semovendæ. At sæpe suorum gentilium nimium ardens amor plures fallere coegit historicos, ut absque delectu perciperent quæcumque scripta, quibus ipsi quolibet modo gloriam suis compararent. At de his satis.

[1] Ambros. l. III. c. 48.

Anno periodi Græco-Romanæ 6305. — Anno Æræ Hispan. 850. — Anno Hegiræ 197, inchoato die 12 septemb., Fer. 1.— Jesu Christi 812. — Leonis III papæ 18. — Caroli imp. 13. Michaelis Curop. imp. 2.

1. *Michael imp. in Manichæos animadvertit.* — A num. 1 ad 5. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCCIV, qui kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoatur, ait : « Zelo quoque divino pientissimus imperator motus, in Manichæós, qui nunc Pauliciani, et Athinganos e Phrygia et Lycaonia, capitis pœna Nicephori sanctissimi patriarchæ et aliorum Orthodoxorum hortatibus pronuntiata, aliorum male feriatorum consiliis, pœnitentiæque ab istis ineundæ obtentu, ne sententiam exsequeretur, impeditus est: cum tamen fieri nequeat omnino, ut ii, qui in hoc errore versati sunt, usquam sincera pœnitentia ducantur. Porro isti dogmatum novatores palam asserebant, sacerdotibus haud licere capitalem sententiam adversus impios ferre, sed in eo divinis Scripturis adversos simul se proferebant. Etenim si Petrus Apostolorum coriphæus Ananiam et Sapphiram unius mendacii reos morti addixit; necnon Paulus liquido testatur, qui talia perpetrant morte dignos esse, idque tantummodo pro corporeo delicto, nonne Apostolorum adversarii atque dissimiles erunt, qui homines, tam animæ, quam corporis impuritate scatentes, et dæmonum obsequio mancipatos, gladio divinam ultionem peragenti eripient? Eorum tamen haud paucos pius imperator Michael capitis abscissione damnavit ».

2. *Nicephorus episc. Constantinop. Judæos et hæreticos oppugnat.* — Huc referenda quæ habet Ignatius diaconus cap. 4 Vitæ sancti Nicephori, ubi loquitur de iis, quæ ab eo gesta sunt, postquam in summa Ecclesiæ dignitate constitutus est : « Hanc adeptus ac digne Evangelio ædificare incipiens, fidei crepidinem tutam asseruit. Tranquillo namque statu nactus Ecclesiam, quod jam ante Synodali Patrum diligentia deleta essent ac expurgata hæresis scandala, quieta et ipse deinceps serenitate Ecclesiæ pelagus tolerabat, nullum adversus eam hæresis statum contrarium timens. Quapropter etiam zelo impulsus, aliam init viam adversus incredulorum absonas hæreses, quorum tum recens suscitata dementia omni digna execratione mysteria impudenter præsumebat celebrare ; adversus Judæos, Phrygasque videlicet (Montani sectatores, quia Montanus in Phrygia natus est) et eos, qui Manetis (id est, Manichæorum) deliria sectantes turbidum incredulitatis calicem insipientibus propinabant. Fusiori itaque stylo librum conscribens, absonam eorum religionem ac superstitionem imperatori declaravit, et quæ universum reipublicæ corpus gangrænæ instar lædere atque inficere posset, arrepta semel agendi quod luberet licentia, eoque libello suppliciter ablato, deicidas Judæos et Phrygum prætensas nugas, Manichæorumque somnia ita perculit, ut nec labiis nefanda proferre auderent; sed in abdito atque angulis erroris mussarent deliria. Ablata est enim regio edicto atque censura palam loquendi agendique fiducia, eoque impii adducti sunt, ut ne occulte quidem quidpiam agerent ». His sectis Ecclesia Constantinopolitana affligebatur, quibus adde Iconomachos, de quibus infra.

3. *Mortuus est S. Plato anno* DCCCXIV. — A num. 5 ad 9. *Sanctus Theodorus* Studita in oratione funebri, quam habuit in morte sancti *Platonis* hegumeni Sacudionis, ac dein inclusi monasterii Studii Constantinopoli, locuturus de ejus morte num. 40 ait: « Post hæc non amplius inclusus vixit pater, neque enim vires erant vel ad hoc ut corporeis necessitatibus faceret per se satis: sed partim lectulo recumbens, solabatur sese retributionem asceticorum et athleticorum laborum; partim in sedili requiescens, aut psalmos Davidicos vocaliter recitabat, aut mentaliter precabatur Deum, aut aliquid conferebat ad utilitatem fraternitatis, etc. dignissimus sane laude, qui pulchrum suum stadium ac vere solarem cursum absolvit, ab obedientia videlicet incipiens, et in obedientia desinens; cum enim diurno horarum duodecim circulo parem annorum periodum in unoquoque certamine explevisset, ad æternam vitam perpetuo lumine fruiturus, emigravit. Numera certamina, et invenies annos quadraginta octo. Tum annos bis duodecim (non vero duodecim, ut habet versio Sirleti, quam Baronius secutus est) ante abrenuntiationem sæculi actos, junge aliis quatuor annis, quos in persecutionibus, et tribus, quos in infirmitate traduxit sanctus (non vero decem item et novem annos, ut legitur apud Baronium): et invenies virum venerabilem obiisse anno ætatis undeoctogesimo ». In sancti Theodori Vita etiam legitur: « Ex hac vita excessit sanctissimus Plato, octogesimum ætatis annum uno minus agens ». Papebrocius ad diem IV Aprilis, quo sanctus Plato colitur, videns Sirleti versionem multis defectibus laborare, aliam apparavit, et non miratur, quod præscriptum LXXIX annorum calculum non inveniens Sirletus judicaverit, vitium obrepsisse in annis infirmitatis, ideoque numerum immutaverit, pro *tribus* ponens *novemdecim*: sed hoc jure merito miratur, quod postquam præcedentia capita latine reddiderat, laudaveratque *Platonem*, quia in pueritia orbatus parentibus, ita nihilominus profecerit sapientia, ut et publicam rem laudabiliter gerere, et privatam vehementer augere potuerit (quæ sane puerili imbecillitati non conveniunt) adeo oblitus sit ante scriptorum, ut hic duodennem faciat renuntiare sæculo. Deinde, cum quidquid in hac Vita passus legitur sanctus, comprehendatur intra annum DCCXCV, quo *Constantinus* Irenes filius legitimæ conjugi repudiatæ *Theodoten* superinduxit, et annum DCCCXI, quo mortuus est *Nicephorus* imp. qui Platonem in exilio ægrotare intelligens, eum ad suum monasterium referri præcepit: quomodo potuit *illa quatuor certamina*, quibus annos quadraginta octo dabat, *in persecutionibus* acta credere? Nunc ostendo mortem ejus anno tantum DCCCXIV contigisse.

4. *Ejus Vitæ chronotaxis.* — Hanc chronologiam Vitæ *sancti Platonis* sic recte statuit Papebrocius. Cum ita ferret vitæ a *Platone* actæ periodus, ut apte in sex duodenarios annorum dividi posset, usque ad illud tempus quo sub *Nicephoro* ductus est in exilium, usus est *Theodorus* aptissima similitudine solis juxta Dei præscriptum Orientis Occidentisque, quod et in *Platone* factum apparebat: qui primam ultimamque vitæ religiosæ partem, alterius imperio subjectus transegerat: et cum sic haberet auctor, in eo quem laudabat sancto, ætatis annos LXXII, reliquos septem adjungens prioribus, ad LXXIX numerando pervenit. Cum vero certissimus sit ultimus *Nicephori* imp. annus, idemque Christi DCCCXI, cum *Platonis* revocatione ab exilio concurrens; ad hunc sic ascendendum, ut tunc vere annos LXXVI ætatis expleverit sanctus, post quos solum supersit morbi triennium. Si ergo sanctus Plato natus sit anno Christi DCCXXXV, annum ætatis XII egit, quando utrumque parentem amisit pestilentia, uti in eadem orat. numero 4 dicitur. Pestis autem anno DCCXLVI grassari cœpit, et per triennium duravit, ut eo anno ostendimus. Alterum duodennium in avunculi sui domo explevit, usque ad annum DCCLVIII inclusive, discendæ primum arti notariali, deinde officio patrui sui fructuose exercendo intentus. Tum religiosæ vitæ auspicatus certamina *primum duodennium* transegit sub obedientia Theoctisti hegumeni; *alterum* eidem Theoctisto sub annum DCCLXX morienti succedens in præfectura monasterii Symbolorum. Hegumenus electus est anno DCCLXXXI, quod *tertium duodennium* tertius Platonis agon censetur. Post hæc sequitur *quartum certamen*, quod abdicata anno DCCXCIV prælatura, et in nepotem *Theodorum* translata exorsus est rursus, ut ab initio subjectus imperio alieno ad annum DCCCVII, nisi quod in exilium idem *Plato* actus est, sed non diuturnum deposito intra biennium Constantino, et patriarcha satagente unionem cum monachis redintegrare. Hi sunt quatuor diversi Platonis in religione status ante persecutionem, *quatuor duodenariis* comprehensi. Duravit persecutio illa per quadriennium, usque ad ultimos fere menses Vitæ *Nicephori* imp., quare cum *Plato* nonnisi triennio restitutioni suæ superstes fuerit, obieritque, « quando instabat memoria justi Lazari », ut refert Theodorus in laudata oratione, num. 43, id est, sabbatum ante Dominicam Palmarum, mors ejus contigit anno octingentesimo decimo quarto, non vero *decimo tertio*, ut arbitratur Papebrocius; alioquin triennio restitutioni suæ non supervixisset Plato, cum hæc pertineat ad annum DCCCXI, quo Nicephorus Aug. periit. Præterea sabbatum ante Dominicam Palmarum anno DCCCXIV incidit in diem VIII mensis Aprilis, et *sanctus Plato* in Menæis die IV ejusdem mensis colitur. Quare si eo quo celebratur die spiritum Deo reddidit, revera instabat memoria Lazari; contra vero si mortuus sit anno DCCCXIII, quo Dominica Palmarum cum die XX mensis Martii concurrit, dies ejus obitus a die ejus cultus nimis distabit; cum tamen, licet sancti aliis plerumque diebus, quam quibus mortui sint, in Ecclesia recolantur, festum *Platonis* cum ejus Vita collatum indicare videatur,

eum e vita migrasse die quarta mensis Aprilis, impendente memoria sancti Lazari. Sirletus loco, *quando instabat memoria justi Lazari*, vertit, *justi Lazari ejusque diei festi memoriam*. At, ut recte Papebrocius scribit, Græci nullum tale festum habent, sed simpliciter memoriam occasione Evangelii pridie Dominicæ Palmarum legi soliti.

5. *Bulgariæ rex in pacem cum Græcis non consensit nisi transfugæ utrinque reddantur.* — A num. 9 ad 12. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCCCV kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, prodit *Crummum* seu *Crumnum* Bulgarorum principem legatum ad Michaelem imp. misisse, ac petiisse conditiones alias concessas adimpleri, quarum hæc una erat, *ex utraque parte fugitivos utrique principi mutuo restituendos, licet in remp. perduelles forent.* « His acceptis », subjungit Theophanes, « imperator improborum consiliis ductus pacem admittere detrectavit. Falsæ quippe pietatis obtentu, dicam melius ignorantiæ, quæ rem communem perderet, ductu, consultores isti sinistri suggerebant, fugitivos minime restituendos : ac in datæ sententiæ argumentum Evangelica Domini auctoritate prolata, ad me accedentem, aiebant, non ejiciam foras. Medio vero mensis Octobris decursu aciem instruxit Crummus adversus Mesembriam, (qua intra mensis finem potitus est). Imperator in mentis angustiam conjectus, mensis Novemb. kalendis, patriarcha ad colloquium advocato, de componenda cum hostibus pace consilium quærebat. Aderant conventui Nicænus et Cyzicenus metropolitæ, et ex pravis consiliariis manus haud contemnenda. Ac patriarcha quidem et metropolitæ imperatoris sensum secuti pacem amplectebantur : sed improbi consiliarii una cum Theodoro Studii præposito, eversis contrariæ sententiæ dictis, eam rejiciebant, confirmantes pacem, quæ Dei mandata rescindat, non esse admittendam : istud enim : Venientem ad me non emittam foras, Dominus decrevit, aiebant : quæ proferrent; et in cujus argumenta hæc producenda vere nescii. Primo quidem quoniam nemine ex eis ad nos transfugiente, eos qui intra aulam erant, cum ipsos pace composita servare possemus, prodidimus. Secundo, quia licet quidam ex eis pauci transfugerint, plurium certe potius, ejusdemque nobiscum nationis et sanguinis consortium satagere, quam incertis nobis quibusdam propositis ficto quæstu ditescere decebat. Plures enim quam paucos servare Deo magis gratum est, etc. »

6. *Ea conditio a Græcis rejecta.* — Imperator tamen Constantinus Porphyrogenetus, qui Theophanis chronographiam continuavit, ejusdem sententiæ est cum consiliariis, quos Theophanes reprehendit, et cum sancto Theodoro Studita. Lib. 1, num. 5, hæc scribit : « Cum jam Bulgarorum dux Crumnus concordiam et pacis fœdera amicitiasque ambire se simularet, ac animum pacis cupidum præferret, dummodo annua, quæ pendi solita erant, pro eo ac majoribus visum erat, Romani tributa præstarent; ea demum adjecta conditione, ut et Bulgarorum vicissimque Romanorum imposterum transfugæ, suæ quique genti redderentur, transfugarum caput illud absurdum senatui visum est, quanquam Michael imperator totus in principis Bulgarorum sententiam ibat, quod ineundæ pacis occasionem illam sibi nolebat aufugere. Obtinuit tamen senatus sententia, quam Theoctistus magister sequeretur, ac cui vim ac pondus auctoritate sua adjiceret. Iterum ergo relictis colloquiis, ad belli aleam revocatum negotium : idque magis decere merito judicatum est ». Quomodo enim non omnem humanitatis sensum exuisse arbitrandus est, qui hominem casu aliquo, aut vicissitudine in errorem prolapsum, patriaque (qua nihil dulcius esse aiunt) contempta, ad hæc uxore et liberis, ceu ad aras inviolabiles, ad Romanæ ditionis loca confugientem, Scythicæ gentis immanitati, cujus a feris nihil indoles differat, dedendos putaverit ? Cum enim terribiles, trucesque ac feri sint, multos suorum id non ferentes, ad lenitatem et mansuetudinem nostram sæpenumero transire animadvertunt. « Ne igitur universa ipsorum gens in nostram paulatim sese effundat, veriti eorum principes, sæpius et ad nostram usque ætatem, multos de hac re sermones moverunt. In vanum tamen (quod communi fertur adagio) cecinerunt; viros nacti firmi propositi, et qui a sententia non facile dimoverentur. Brevi itaque cessatum mora : ambæque mox gentes ad arma concurrere ». Hæc Constantinus.

7. *Pax inter utrumque imp. confirmatur.* — Ad num. 12 et seq. Eginhardus in Annal. ait : « Michael factus imperator, legatos domini imperatoris Caroli, qui ad Nicephorum missi fuerunt (ut anno superiori vidimus) et Constantinopoli suscepit et absolvit : cum quibus et legatos suos direxit Michaelem scilicet episcopum et Arsaphium atque Theognostum protospatharios et per eos pacem a Nicephoro incœptam confirmavit. Nam Aquisgrani, ubi ad imperatorem venerunt, scriptum pacti ab eo in Ecclesia suscipientes, more suo, id est, græca lingua, laudes ei dixerunt, imperatorem eum et βασιλέα appellantes; et inde revertendo Romam venientes in Basilica S. Petri eumdem pacti seu fœderis libellum a Leone papa denuo susceperunt ». Idem habent alii annalistæ, monachus Engolismensis, incertus auctor in Vita Caroli et Regino in Chron. Verum Michael imp. gesta a legatis, quoad titulum illum grata et rata non habuit, cum certum sit, nec eum, nec ejus successores Basilei seu imperatoris et Augusti nomen Carolo M. aliisque imperatoribus Occidentis, Francis vel Germanis nunquam dedisse. Non dissimulavit Eginhardus Carolum Constantinopolitanis imperatoribus, Nicephoro, Michaeli et Leoni valde odiosum fuisse, « propter susceptum a se imperatoris nomen, quasi qui imperium eis præripere vellet ». Sed hac de re plura anno DCCCXXIV, n. 10 et seq.

8. *In ea Veneti et Dalmatæ comprehensi.* — Non dubitandum, quin in hac pace *Venetia* et *Dalmatia* comprehensæ fuerint, uti jam anno DCCCX, num. 4 et 6 de Venetia diximus. Quoad Dalmatiam, magna ejus pars cum Istria et Liburnia mansit sub potestate Caroli, qui teste Eginhardo in ejus Vita, « Istriam quoque et Liburniam atque Dalmatiam, exceptis maritimis civitatibus, quas ob amicitiam et junctum cum eo fœdus Constantinopolitano imperatori habere permisit ». Joannes Lucius lib. 1 de regno Dalmatiæ cap. 15 : « De Dalmatia, inquit, sicut eam partem, quam Croati cum Liburnia occupaverant, simul cum reliqua Croatia Carolum subegisse censendum est; ita illa exceptio civitatum maritimarum de civitatibus continentis Dalmatiæ, scilicet Jadra, Tragurio et Spalato, Croatis conterminis, quæ cum insulis Dalmatiæ nomen retinebant, intelligenda est ». Quæ genuina verborum Eginhardi interpretatio.

9. *Carolus cum rege Cordubensi et Beneventanis pacem facit.* — « Legatis dimissis, imperator generali conventu Aquisgrani solemniter habito, Bernardum filium Pippini nepotem suum in Italiam misit : et propter famam classis, quæ de Africa et de Hispania ad vastandam Italiam, ventura dicebatur, Walanem filium Bernardi patruelis sui cum illo esse jussit, quoadusque rerum eventus securitatem nostris afferret. Hæc classis partim in Corsicam, partim in Sardiniam venit. Classis etiam Nordmannorum Hiberniam Scotorum insulam aggressa, commissoque cum Scotis prœlio, parte non modica Nordmannorum interfecta, turpiter fugiendo domum reversa est. Pax cum Abulaz rege Saracenorum facta. Item cum duce Beneventanorum Grimoaldo : et tributi nomine XXV millia solidorum auri a Beneventanis soluta. Expeditio facta ad Vultzos, et ab eis obsides accepti. Harioldus et Ragenfridus, reges Danorum, missa ad imperatorem legatione pacem petunt, et fratrem suum Hemmingum sibi remitti rogant », inquit Eginhardus in Annal. qui jam scripserat, Harioldum et Ragenfridum, mortuo hoc anno Hemmingo Danorum rege, a *Danis* reges esse constitutos. De pace facta cum Abulaz seu Alhaca Cordubensi rege, fusius loquitur chronographus Moissiacensis : « Eodem anno Abulaser rex Saracenorum ex Spania audiens famam et opinionem virtutum domni Caroli imperatoris, missos suos direxit postulans pacem facere cum eo, quam ipse piissimus imperator denegare noluit, sed fecerunt pacem cum eo per tres annos ». Walanes seu Wala, quem Carolus Aug. in Italiam ire præcepit, ut consilio *Bernardum* juvaret, *Adelhardi* Corbeiensis tunc abbatis frater germanus erat, et sicut *Adelhardus* Pippino, sic *Walanes* Bernardo Pippini regis filio præcipuus fuit consiliarius, et uterque in Italiam a Carolo directus.

10. *Carolus M. Saxonum Transalbianorum conversioni incumbit.* — *Amalharius* seu Amalarius archiepiscopus Trevirensis hoc anno e Transalbiana Saxonia reversus est, ut colligitur ex Ludovici Pii diplomate, in quo gesta hac in provincia tam superiori, quam currenti anno uno tenore narrat Ludovicus, qui postquam locutus est de iis quæ ad annum præcedentem pertinent, quæque ibi recitavimus, statim subjicit : « Postmodum vero (nempe hoc anno) captivis optatam ad patriam undique confluentibus, eamdem parochiam cuidam presbytero Heridac nomine specialiter commendavit, quem universæ Nordalbingorum Ecclesiæ, videlicet ne ad ritum relaberentur gentium, vel quia locus ille lucrandis adhuc gentibus videbatur aptissimus, disposuerat consecrari episcopum, ut ipsa occasione vel auctoritate, summa in ipsis terminis gentium sedulitate prædicandi sancta multiplicaretur Ecclesia, dum vicinorum ipsius novitatis episcoporum multa latitudinis cura non sufficiebat discurrere per omnia. Delegavit etiam eidem presbytero quamdam cellam Hrodnace vocatam, quatenus eidem loco periculis undique circumdato fieret supplementum ». Idem Ludovicus postea quæ ipsemet mortuo patre in ea provincia egerit enarrat : « Sed quia consecrationem jam dicti viri velox ex hac vita transitus pii genitoris nostri in diebus ejus fieri prohibuit, ego autem quem divina clementia in sedem regni ejus adsciverat, cum in multis regni disponendis negotiis insisterem, hoc quoque prædicti patris mei studium velut regni in finibus peractum, minus caute ostenderem, suadentibus quibusdam jam dictam cellam ad Indam monasterium contuli, vicinam vero parochiam vicinis episcopis interim commendavi ». Bremensi videlicet ac Verdensi, usque ad an. DCCCXXXIV, quo illuc S. Anscharium Hammaburgensem archiepiscopum misit.

11. *Enumeratio episcopatuum a Carolo M. in Saxonia institutorum.* — Apud Nicolaum Schatenum episcopatus in Saxonia fundati ita enumerantur : « Antiquissimus Osnabrugensis. Inde Paderbornensis, Halberstadiensis, Bremensis, Verdensis, Mindensis, Mimigardevordensis seu Monasteriensis, Hildesiensis, fundati. His accessere Hamburgensis et Schildrensis, cœpti inchoatique a Carolo Magno; alterum Ludovicus Pius, alterum cæteri imperatores, dum postremo Magdenburgum transferretur, Otto Magnus absolvit ». Anno DCCCX *Hildegrimus* Catalaunensis episcopus et frater sancti Luidgeri episcopi Monasteriensis primi relicto episcopatu Catalaunensi renuntiatus est a Carolo Magno episcopus Seligenstadii, quod oppidum est Germaniæ, aliis *Ostrovicum* dictum, in Saxonia inferiori, et in Halberstadiensi principatu ad amnem Olsam ; sed cum locus ille minus placeret, translata est postea sedes episcopalis *Halberstadium*. Carolus etiam instituit episcopatum Aulicensem. « Aulicam », inquit Krantzius lib. 1 Metrop., cap. 10. « Aulici locum dixere, quod crebrius ibi rex gloriosissimus (Carolus) cum esset in provincia resideret. Circumspiciens autem opus esse et his populis proprio sacerdote, quod longius abesset Salingste-

densis (nunc Halberstadiensis) episcopus, igitur Ecclesiæ suæ ibi exædificatæ pontificem jussit consecrari venerabilem sacerdotem Guntherum ». Sedes episcopalis dein Aulica *Hildesiam* translata est. *Aulica* et *Hildesia* duobus ab invicem milliaribus dissident : illa sita est in loco ubi Sala rivulus in sinistram Leynæ ripam influit; *Hildesia* vero fluvio adsidet. Ex his episcopatibus, qui trans Visurgim fluvium Moguntiacensi, qui cis eumdem amnem, Coloniensi metropolitæ subjecti fuere, ut ostendit Cointius hoc anno num. 66.

12. *Encyclicæ litteræ Caroli M. de cæremoniis baptismi.* — Hoc circiter anno *Carolus* encyclicas litteras archiepiscopis regni sui direxit, ut eorum scriptis certior efficeretur, qualiter et ipsi et illorum suffraganei presbyteros Dei plebemque sibi commissam instruerent *de baptismo;* quibus litteris sollicitati *Magno* Senonensis archiepisc. et Joannes archiepisc. Arelatensis *Theodulphum* Aurelianensem episcopum impulerunt ad scribendum librum *De ordine baptismi* ad Magnum seu Magnonem Senonensem archiepiscopum, quem in capitula XVIII partitus est; editus est liber ille a Sirmondo inter Theodulphi opuscula. Eo etiam tempore *Amalarius* Trevirensis archiepiscopus elucubravit librum *De sacro baptismate ad Carolum Magnum imperatorem*, qui falso hactenus suppositus fuerat Alcuino, inter cujus opera reperitur sub Epistolæ nomine libellus *De cæremoniis baptismi,* inscriptus *gloriosissimo et excellentissimo Augusto a Deo coronato Carolo serenissimo.* Hunc vulgarem errorem detexit Sirmondus in Notis ad librum laudatum Theodulphi. Ad hæc *Odilbertus* Mediolanensis archiepiscopus acceptis litteris Caroli Magni a Mabillonio tom. I Vet. Analect. p. 21 publicatis, ad eum rescripsit litteras ab eodem Mabillonio tom. IV Vet. Analect. p. 317 promulgatas cum prioribus verbis singulorum capitum libelli ejus *De baptismo.* Continet opus illud capita XXII. Ad hæc Mabillonius tom. III Vet. Analect. p. 1, e tenebris eruit librum Laidradi episcopi Lugdunensis *De sacramento baptismi* cum præfixa Epistola ad *Carolum Magnum imperatorem.* in qua dicit Laidradus, antequam ad ejus quæsita respondeat, sibi visum esse de ipso baptismo in genere verba facere : huic opusculo subnectitur alia Epistola *Laidradi* ad Carolum imperatorem cum responsis ad quæsita ejus. Denique Joannes Cordesius Lemovicensis canonicus Hincmari opusculis subtexuit Epistolam *Jesse* Ambianensis episcopi cum hac inscriptione : « Sacris sacerdotibus et in Christo omnibus diœcesi nostræ digne militantibus Jesse humilis episcopus in Domino salutem ». Initio suæ scriptionis testatur sese a diœcesi abesse gravibus negotiis implicitum : « Breviter, inquit, vobis, in quantum temporum adfuit spatium, qualiter a sacri baptismatis unda pervenire debeatur, scribendo perstrinximus ».

13. *Quid hujusmodi litteræ encyclicæ continerent.* — Quid a singulis archiepiscopis postularit Carolus, liquet ex Epistola quam ad Odilbertum, quæ sola superest, dedit. Postquam igitur Carolus ostendit quantum exoptet, ut *multiplicetur numerus populi Christiani*, scribit : « Nosse itaque per tua scripta aut per teipsum volumus, qualiter et tu, et suffraganei tui doceatis et instruatis sacerdotes Dei et plebem vobis commissam de baptismi sacramento; id est, cur primo infans catechumenus efficitur, vel quid sit catechumenus, deinde per ordinem omnia, quæ aguntur. De scrutinio, quid sit scrutinium. De symbolo, quæ sit ejus interpretatio secundum Latinos. De credulitate, quomodo credendum sit in Dominum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus, et in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, et omnia quæ sequuntur in eodem Symbolo. De abrenuntiatione Satanæ et omnibus operibus ejus et pompis. Quid sit abrenuntiatio, et quæ opera ejus diaboli et pompæ. Cur insufflatur et cur exorcizatur. Cur catechumenus accipit salem. Quare tangantur nares, pectus ungatur oleo; cur scapulæ signantur, et quare pectus et scapulæ lavantur. Cur albis induitur vestimentis; cur sacro chrismate caput perungitur et mystico tegitur velamine; et cur corpore et sanguine Dominico confirmatur. Hæc omnia subtili indagine per scripta nobis, sicut diximus, nuntiare satage; et si ita teneas et prædices, aut si in hoc quod prædicas, teipsum custodias ». Ex his verbis intelligimus, Carolum ad archiepiscopos tantum, non vero ad eorum suffraganeos litteras dedisse, et cum hæc Epistola generalis fuerit, similia exemplaria missa esse ad *Magnum* archiepiscopum Senonensem, quod testatur Theodulphus in Præfatione libri *De ordine baptismi*, et ad alios regni Francici archiepiscopos; licet ea exemplaria ad nos non pervenerint. Intelligimus etiam, cur *Jesse* Ambianensis et *Theodulphus* Aurelianensis episcopi, non ad Carolum Magnum, sed is ad Magnum archiepiscopum Senonensem, ille vero ad clerum suum scripserit, quia nempe episcopos *Carolus M.* non interrogarat. Sirmondus dicit, se vidisse quatuor diversa exemplaria libri Theodulphi, in quorum tribus liber inscriptus est *Magno;* in quarto vero *Joanni*, mendose tamen, ut ipse opinatur, cujus sententia probatur Baluzio in Notis ad Capitularia reg. Franc. pag. 1071 ad nullum quippe, inquit vir clarissimus, alium de hoc argumento scribere potuit eo tempore *Theodulphus*, quam ad *Magnum* metropolitanum suum. Ac cum Theodulphus tam a Joanne archiepiscopo Arelatensi, quam a Magno suo metropolitano pulsatus fuerit, ut librum laudatum *De ordine baptismi* scriberet, nullum mihi videtur dubium, quin etiam utrique opusculum illud inscripserit. Denique libellus *De cæremoniis baptismi* Alcuino adscriptus, ejus esse non potest; cum in eo illius auctor dicat : « Dixistis, serenissime imperator, velle vos scire, qualiter nos et suffraganei nostri doceremus populum Dei de baptismi sacramento »; ideoque recte illum Ama-

lario tribuit Sirmondus, Ms. Petaviano innixus (1).

14. *Privilegium a Carolo M. concessum Hispanis Gallias incolentibus.* — Baluzius tom. I Capitul. reg. Franc. pag. 499, refert ex archivo archiepiscopatus Narbonensis præceptum a Carolo imp. in gratiam Hispanorum, qui in ejus regnum confugerant, emissum, in quo plures *Hispani* ibidem memorati queruntur, quod multas oppressiones sustineant, ipseque imperator asserit, se jussisse *Joanni archiepiscopo* misso suo, uti se ad *Ludovicum* regem conferret, et quomodo ipsi Hispani vivere debeant statueret. Interim *Beranæ* et aliis octo comitibus mandat, ut eosdem Hispanos, qui ad se de *Hispania* venerant, et terras excolendas a se acceperant, nullo censu gravare præsumant, « sed quoadusque, inquit, illi fideles nobis, aut filiis nostris fuerint, quod per triginta annos habuerunt per aprisionem quieti possideant, et illi et posteritas eorum. Dat. IV nonas Aprilis anno, Christo propitio, imperii nostri XII, regni vero in Francia XLIV atque XXXVIII in Italia, Indictione quinta », ideoque hoc Christi anno. Joannes ille erat archiepiscopus Arelatensis, et his verbis *per aprisionem*, imperator intelligit eam partem terræ incultæ, quam Hispani ex concessione regum vel comitum excolendam sumpserant, ut interpretatur Baluzius in Notis ad Capitularia pag. 1080, quod pluribus exemplis confirmat Ducangius in suo Lexico in voce *Apprisio*. Hæc *Hispanorum* in regno Francorum Privilegia, id est, in ea parte Hispaniæ citerioris, quæ citra *Rubricatum* est commorantium, confirmarunt Ludovicus Pius et Carolus Calvus, quorum præcepta suis locis memorabimus.

15. *Dissensio in monasterio Fuldensi exorta.* — Non prætermittendum hic quod annalista Cæsareus a Lambecio editus ad annum Caroli regis XLIV, qui juxta eum in hunc Christi annum convenit, de monasterio Fuldensi, sancti Bonifacii monasterio vulgo appellato, scribit : « Facta est conturbatio non minima in monasterio sancti Bonifacii, et fratres XII ex ipsa familia perrexerunt simul cum abbate Ratgario (tertio abbate Fuldensi) ad judicium imperatoris Karli, nec tamen ita commotio illa quievit, sed post Richalfus archiepiscopus Moguntiacensis, et Bernharius episcopus civitatis Wangionum, et Hanto episcopus Augustensis, et Wolgarius episcopus Ecclesiæ Wirzaburg, cum cæteris fidelibus, qui simul ad illud Placitum convenerunt, jussu imperatoris sanaverunt commotionem illam in monasterio sancti Bonifacii. Eo anno dedicata est Ecclesia sancti Joannis Baptistæ in australi parte monasterii juxta flumen Giralhha ». Loquitur de hoc dissidio abbatem inter et monachos Fuldenses orto Brouverus lib. 1 de Antiquit. Fuldens. cap. 21, asseritque monachos obtulisse supplicem libellum Carolo Magno multarum querelarum plenum, quem ipsemet postea lib. 3, cap. 12 recitat, et post eum Cointius anno DCCCXIII, num. 401 et seqq. Monachi recentis instituti zelo flagrantes perire sibi veteris disciplinæ rigorem nolebant, et *Ratgarius* summo jure nusquam cessit, et omnium a se voluntates alienavit. Quare anno DCCCXVII, ut in Annalibus Fuldensibus legitur, « Ratgarius abbas Fuldensis monasterii accusatus a fratribus et convictus, deponitur ». Hinc in Carminum libro Modestus eumdem *Ratgarium* hoc schemmate expinxit; posuit enim juxta eum imaginem monocerotis in ovium gregem incurrentis infesto cornu. Anno DCCCXVIII sanctus Eigil Vitæ sancti Sturmii monasterii Fuldensis conditoris scriptor, in locum Ratgarii subrogatur.

(1) Encyclicas hasce Epistolas non ad metropolitanos tantummodo, sed et ad nonnullos etiam episcopos misisse Carolum apud me certo constat, quamvis Pagius id negat. Nam in collectione Martenii tom. VII, extat Caroli Epistola ad Garibaldum Leodiensem episcopum ea de re scripta, qua illum monet ut neminem permittat e baptismo infantes suscipere, quin prius percuntetur de Symbolo et oratione Dominica. Si vero Epistola hæc eodem ipso tempore quo Encyclicæ ad metropolitanos missa censeatur, de quo vix dubito, earumdem Encyclicarum missio aliquot annis quam hic fiat a Pagio anticipanda est; nam Garibaldus seu Gerbaldus Walcandum præcessit, ut ex veteri auctore de gestis episcoporum Leodiensium in Collect. Martenii tom. IV. Walcandus autem, ex eodem scriptore cœpit anno DCCCX, et quidem sequenti anno DCCCXI, Caroli Magni Testamento subscripsit, ut etiam Pagius ad eumdem annum DCCCXI, 5, notavit. Igitur Encyclicæ de baptismo litteræ non serius quam anno DCCCIX dari potuerunt. In ejusdem autem Martenii Anecdotis tom. I, col. 16, vulgata est Epistola cujusdam incerti, sed episcopi utique vel archiepiscopi, qua ab imperatore per litteras requisitus doctrinam, quam subjectos sibi populos docebat quoad ritus baptismi, exponit. MANSI.

LEONIS III ANNUS 18. — CHRISTI 813.

1. *Quibus viis et artibus Leo Armenus imperium capesserit, abdicante Michaele, et Bulgaris cuncta vastantibus et Christianos persequentibus.* — Sequitur Christi annus octingentesimus decimus tertius, sexta Indictione, quo Michael imperator a Leone Armeno præventus deponit imperium quinto idus Julii. Quomodo autem ista se habuerint, et quæ hæc præcesserint, ex Theophane qui præsens aderat, audiamus : « Cum enim pax penitus irrita reddita esset, nec ulla amplius de ea concilianda spes esset, utrinque parantur copiæ, progressusque primum Michael, cum se hostis mœnibus contineret, rediit prorsus inefficax, quando descendens (inquit) ad monasterium Tarasii patriarchæ, celebratis ejus memoriis una cum Procopia Augusta, petalo argenteo librarum nonaginta quinque sacrum ejus sepulcrum vestivit ». Jam enim Tarasius colebatur ut sanctus, atque ejusdem reliquiæ celebri cultu frequentabantur.

2. Egressus iterum mense Maio Michael imp. nihil hostibus detrimenti, suis vero plurimum intulit damni, deprædantibus militibus ipsos Romano imperio subditos ; cujus rei causa suorum in se convertit odium, arguentium ejus in rebus militaribus imperitiam.

Cum autem ob egressum regis Bulgarorum mense Junii ingens pavor Constantinopolim occuparet, visum est Nicephoro patriarchæ more majorum publicis litaniis implorare divinam clementiam : cum e contra hæretici Iconoclastæ sepulcrum adeuntes Constantini Copronymi, ipsum invocare cœperunt. Quid autem hi nebulones confinxerint, audi ex Theophane rem gestam ita per singula enarrantem : « Cum autem urbs litanias celebraret cum summo sacerdote in templo sanctorum Apostolorum, quidam impiorum Deo perosi Constantini hæreseos, obserata porta imperialium sepulcrorum, nemine attendente propter turbæ frequentiam, qui subito cum quodam sonitu, ut aperiretur, egerunt, quasi ex quadam operatione facti prodigii, et intro insilientes procidebant seductoris monumento, hunc invocantes et non Deum : Surge, dicentes, et auxiliare perditæ Reipublicæ. Diffamaveruntque quia surrexit super equum sedens, et vadit Bulgaros debellaturus, qui e contrario tartarum habitat cum dæmonibus. Qui ab urbis præfecto comprehensi, primo quidem mentiebantur, divinitus ultro fuisse apertas sepulcrorum portas ; præsentati vero tribunali præfecti, et circa testimonium claudicantes, reserationis fraudem ante omnem pœnam confessi sunt : quos merito vestibus (vectibus) pompæ submisit vociferantes causam pœnæ. Sic enim nequitiæ inventor diabolus suos milites erudivit, ut non peccata sua accusent, sed Orthodoxam a Patribus traditam fidem, sacrumque habitum monachorum, quod divinæ est philosophiæ gymnasium. Multi autem, qui in his blasphemabant, habitu tantum Christiani erant, veritate vero Pauliciani (nempe Manichæi), qui non valentes detestabilia opera sua manifestare, hujuscemodi occasione indoctos adulterabant, Constantinum, qui Judaici erat sensus, beatum dicentes, ut Prophetam et victorem, hæresimque ipsius in subversionem incarnatæ dispensationis Domini nostri amplectentes ». Ita perfidi isti viam patefacere conati sunt hujuscemodi inventionibus ejusdem hæresis consorti Leoni : resque accidit ex sententia, ob novam ipsis accommodatam obortam occasionem, quam Theophanes ita describit :

3. « Decimo kalend. Junii prœlium ineuntibus haud procul ab Hadrianopoli Christianis et Bulgaris, delinquunt quidem Christiani valde dire circa bellum ; obtinent autem inimici pugnam, adeo ut plures congressionem nec intuentes, summa fuga uterentur, ita ut Crunnus rex Bulgarorum consternatus æstimaret insidiarum argumentum esse quod factum est, et modicum retineret suos ab insecutione. Quia vero vidit sine ulla retentione fugere, persecutus cecidit multitudines copiosas, et veniens nihilominus ad sarcinas, has cum exuviis abstulit. Ast imperator fugiens, repedabat in urbem cum multitudinibus ; harumque principibus sumptis, insuper pollicebatur imperii depositionem dejurans, inter quos et Leonem patricium tanquam pium et fortissimum et per omnia strenuum, in tenendo imperium adsciscere socium voluit. Qui nullatenus acquiescens, dimisit eum thematibus præesse ». Ista Theophanes. Verum hæc diverse

admodum ab aliis enarrantur, nimirum factam culpa Leonis Armeni fugam, proditione captantis, ut victoria e Romanorum manibus laberetur. Ista Cedrenus et alii. Pergit vero Theophanes :

4. « Octavo kalendas Junii deponere volens imperium et alium promovere, tamen ab uxore et filiis permissus non est, et ab his, qui nequiter prævaluerunt. Verum in hoc Nicephorus sanctissimus patriarcha consentiebat : Et ipse, inquiens, et filii ejus salvandi erunt, si taliter quis promoveatur. At vero prætores descendentes cum multitudinibus in urbem, imperatorem fugisse audientes, desperati quod ab eo de cætero imperandi forent, consiliati sunt apud semetipsos, et implorabant Leonem, quo auxiliaretur communi reipublicæ, et Christianorum religioni opitularetur. At ille aliquandiu quidem vehementer differebat, temporis considerans difficultatem, et Barbarorum incursionem intolerabilem, et semetipsum erga imperatores conservans rectum absque insidiis. Quia vero ad urbem properare inimicum videt, scribit Nicephoro de fide sua recta affirmans; petens etiam, ut cum oratione et nutu ejus imperium sumeret. Et veniens ad tribunal ante urbem positum una cum prætoribus et exercitibus, valde legitimus Romanorum imperator ostenditur. Et die media Constantinopolim per Carsii portam ingreditur, et ad regalia pervenit. Porro audita hujus acclamatione Michael ad Oratorium Phari accurrens una cum Procopia et natis suis, detonsis capillis, monastica induit vestimenta, quinto idus Julii, sexta Indictione, Feria secunda ». Ista Theophanes de abdicatione Michaelis imperatoris. Pergit vero dicere de coronatione Leonis, atque ejus in defendenda a Barbaris urbe solertia.

5. At Cedrenus longe aliter rem se habuisse declarat, nimirum omnia tyrannice per Leonem facta fuisse, quod scilicet (ut dictum est) dedita opera in ejusmodi discrimen imperium adduxisset, atque etiam in Michaelem ut segnem et inertem publice declamasset, milites ad defectionem sollicitasse, adegisse vero, ut imperator ipse ab omnibus acclamaretur, licet simulate reluctaretur. Quid vero Michael egerit depositurus imperium, a Cedreno sic accipe : « Michael, ut erat ingenio pacis studiosus, conjicere se in discrimen tantæ rei nolens, acriter eos reprehendit, a quibus ad civiles cædes committendas instigaretur ; et suorum quemdam intimorum ad Leonem cum diademate, purpura et calceis coccineis (hæc imperii sunt insignia) misit, imperio se ei cedere indicans, quod vel vitam amittere potius censeret, quam guttam unam Christiani sanguinis fusam cernere, jubensque eum sine ullo metu aut dubitatione venire et regiam occupare ». Fecit hoc Leo, ingressusque Constantinopolim per Auream portam cum exercitu regiam tenuit. Quid autem sequenti die a Michaelis abdicatione factum sit, Theophanes ita dicere pergit, « nimirum Leonem publice » a Nicephoro patriarcha coronatum. De quo ista Cedrenus : « Multo ante, inquit, Nicephorus patriarcha Leonis perversitatem præsenserat, ab eo res Ecclesiæ agitatum turbatumque iri. Nam quo tempore diadema capiti ejus imposuit, visum sibi fuerat, spinis ac tribulis manum compungi, idque omen malorum, quæ postea essent eventura, interpretatus fuerat.

6. « Postera vero die, Leo coronatus a Nicephoro patriarcha in ambone majoris Ecclesiæ, urbis præcepit custodiri portas; et muros die ac nocte circumiens, et exercitans cunctos, ac bonam spei fiduciam habere commonens, eo quod Deus celeriter foret inopinate facturus per intercessiones intemeratæ Dei Genitricis et omnium sanctorum ; nec omnino confundi nos esset passurus ob multitudinem culparum nostrarum. Interea novus Sennacherib, Crunnus videlicet, derelicto proprio fratre cum virtute sua ad oppugnandam Hadrianopolim, post sex dies imperii Leonis superveniens in viribus suis et equis, regiam urbem circumivit juxta muros a Blachernis usque ad Auream portam, ostendens virtutem suam, et celebrato polluto dæmoniaco sacrificio in prato penes mare sito, postulavit ab imperatore, ut figeret contum suum in eamdem portam Auream : quo id fieri non permittente, reversus est ad tabernaculum suum. Cum autem admiratus fuisset muros urbis, et bene ordinatam imperatoris aciem, et super obsidionem, quam sperabat, desperatus esset, ad conventiones convertitur, et ante pacem tentatoria verba faciebat. At imperator accepta occasione, conatus est huic insidiari, sed a multitudine peccatorum nostrorum hoc ad finem perducere prohibitus est, administrantium hujuscemodi rusticitate, vulnerantium quidem hunc, mortalem tamen non inferentium plagam. Super hoc ergo insaniens nequissimus, misso cursu ad S. Mamantem, palatium illic habitum incendit, et æreo leone hippodromi una cum urso et dracunculo, lateribus et marmoribus electis in plaustro impositis, reversus est; et obsessam Hadrianopolim cepit ».

7. Tunc contigit et ejus civitatis episcopum Manuelem martyrio coronari, quem et alii postea secuti sunt ad triumphum. In Menologio siquidem Basilii imp. ista notata reperiuntur vicesima die Januarii :

« Sanctorum martyrum Manuelis, Georgii, Leonis et sociorum a Bulgaris peremptorum.

« Sub Leonis Armeni principatu Crunnus Bulgarorum princeps magno cum populo Hadrianopolim Thraciæ petens, lege belli expugnavit eam, et cum urbe sanctum quoque cepit Manuelem episcopum, quem manibus (brachiis) prius ab humeris amputatis, mox per medium gladio dissectum feris ad devorandum projecit. Crunnus vero propter peccatum excæcatus est, propriique populi incurrens odium, funibus ab eo suffocatus fuit. Bulgarorum vero suscipiens imperium Zocus impiissimus, omnes captivos congregavit Christianos, duces, presbyteros, diaconos et laicos, et cum Christi fidem negare eos cogeret, et illi non ac-

quievissent, eosdem diversis affectos tormentis crudeliter obtruncavit ». Hactenus ibi.

8. *Theophanes historicus.* — Porro ad hunc usque diem captæ civitatis Hadrianopolis Theophanes perducens historiam, eidem finem imposuit. Nec est ut dici possit historiam intercisam esse, quod auctor perorationem nullam (ut moris est) apposuerit. Siquidem Anastasius, qui in latinum eam transtulit, testatur usque ad Leonem hunc, qui successit Michaeli, ipsum eam scriptionem perduxisse. Cur autem reliqua Leonis imperii non sit prosecutus : persecutio ab eo excitata, qua et vexatus est ipse Theophanes, in causa fuisse videtur : pœnituisse eum oportuit (si ejus illa sunt et non ab alio addita) Leonem antea laudasse ut pium, et commendasse ut justum, excusasseque ab invasione Michaelis imperii. Fraudulentus siquidem homo ita comparatus erat, ut virtutum mentito pallio facillime quemque deciperet, ut optimus ab omnibus haberetur, qui revera omnium nequissimus esset, nec qualis vir esset prodiderit, quousque stabiliisse sibi videretur imperium : ut non mireris si Theophanem virum sanctissimum eumdem audisti laudantem. Cæterum si Cedreno credimus, qui ait Theophanem usque ad exitum tantum Nicephori suam historiam produxisse, affirmare necesse est, cuncta quæ ab eo tempore in hunc diem ponuntur, alterius esse auctoris additamentum, quod et existimo esse verum, factumque ut aliquis ejusdem imperatoris studiosus, illa de Leonis probitate commentus sit.

9. Quod autem ad ipsum scriptorem Theophanem spectat, Anastasius Bibliothecarius, qui in latinum vertit eam historiam, ipsum illum fuisse Theophanem magni nominis monachum sanctitate celebrem et miraculis clarum asseril, cum de ipso pauca ista perstringit :

« De altero, nempe de Theophane, quid dicam ? cum et ejus conscripta vita, qualiter videlicet amplius patrimoniis venditis, crucem suam tulerit, qualiterve secutus Christum, abbatis in monasterio Agri functus officio, virtutibus fulserit, miraculis coruscarit, et circum quasque regiones his qui prope et his qui longe sunt, clament : sed et studia ejus ad nos usque perlata, quis vel quantus vir iste fuerit, solertibus manifestant ». Hæc Anastasius in Præfatione a se editæ versionis, quæ falso nomine Pauli diaconi notatur inscriptione, qui longe ante hæc tempora dictus est ex hac vita migrasse. Porro et alium Theophanem æque monachum et confessorem constat hoc eodem tempore claruisse, et sub eodem Leone Armeno coronatum fuisse, qui Sabæ abbatis monasterii in Palæstina monachus fuit Theodori frater, de quibus simul suo loco dicturi sumus.

10. Sed de ipso Anastasio interprete non silendum, sic Theophanem latinitati donasse, ut tamen (quod ipse testatur) aliqua omiserit, perstrinxeritque aliqua brevitate, addiderit vero ipse nihil. Nam accipe ipsius verba : « Operæ pretium duxi ex Gregorii summatim quædam et Theophanis chronographia plura sed succincte carpenda ». Et post multa : « Accipe itaque hoc, charissime, incompositum opus, et nihil meum in hoc prorsus insertum pernosce ». Et inferius : « Porro sic ego ex his duobus illustribus viris quædam deflorare proposui, ut pæne omnia, quæ a nominatis historiographis commemorata sunt, a me commemoranda non duxerim. Ex cujuslibet autem gestis quædam summatim excerpsi : quamvis a Justiniano principe ac deinceps pauca omiserim eorum quæ ab his chronographis relata sunt ». Hæc ipse ad Joannem diaconum. Anastasius cum meditaretur hoc ipsum, quod nos Deo adjuvante præstamus, historiam Ecclesiasticam texere. Cui idem Anastasius omnem suam operam spondet, tum in reddendis Græcorum monumentis latinitati, tum etiam ex Latinis, qui inveniri possent, libentissime exhibere. Cæterum ipsum integrum absque compendiosa breviatione Theophanem reperiri Parisiis, in bibliotheca reginæ matris accepi. Nos autem eumdem græce scriptum dono missum consecuti sumus a viro doctissimo Aloysio Lolino Veneto episcopo Belunensi, depromptum ex sua Græcorum librorum referta bibliotheca, cui perpetua gratiarum actio hic cusa permaneat.

Sed ad Leonem redeamus, qui nactus imperium haud quievit, Michaelem cum conjuge Procopia et filiis degere Constantinopoli, privatim inter monachos profitentem, sed relegavit eosdem in insulam Protam, sive Principem dixeris : adjecit ad crudelitatem, ut filios ejus Theophylactum natu majorem, necnon Ignatium qui sedem Constantinopolitanam postea gubernavit, castrari jusserit.

11. *Carolus legatos mittit Constantinopolim, Italiæ præficit Bernhartum, Ludovicum coronat imperatorem, laborat pro Ecclesia.* — Quod autem pertinet ad res Occidentales, hoc anno, veris initio, Carolus Magnus dum esset Aquisgrani ad confirmandam rursus pacem cum Michaele imperatore, ad ipsum legationem decernit. Delecti sunt legati insignes doctrina Amalharius episcopus Treverensis, atque Petrus abbas monasterii Nonantulæ in Italia. Verum cum hi Constantinopolim pervenissent, non Michaelem (cesserat enim ille), sed Leonem imperatorem invenerunt, a quo sunt auditi atque dimissi anno sequenti cum legatis ejus ad Carolum imperatorem, ut suo loco dicetur.

12. Eodem anno idem Carolus imperator habito generali conventu Aquisgrani, filium suum Ludovicum coronavit imperatorem, et Bernhartum nepotem suum Pipini filium Italiæ præfecit, atque regem appellari jussit. Hæc veteres Annales Francorum. De Ludovico vero in imperium a patre promoto hæc Eginhardus habet : « Extremo vitæ tempore, cum jam et morbo et senectute premeretur, evocatum ad se Ludovicum Aquitaniæ regem, qui solus filiorum Hildegardis supererat, congregatis solemniter de toto regno Francorum primoribus, cunctorum concilio consortem sibi totius

regni et imperialis nominis hæredem constituit, impositoque capiti ejus diademate, imperatorem et Augustum jussit appellari. Susceptumque est hoc ejus consilium ab omnibus, qui aderant, magno cum favore : nam divinitus ei propter regni utilitatem videbatur inspiratum. Auxitque majestatem ejus hoc factum, et exteris nationibus non minimum terroris incussit ». Hactenus Eginhardus.

Sed quæ de coronatione Ludovici Theganus habeat scriptor hujus temporis (fuit iste chorepiscopus Treverensis, qui de gestis Ludovici commentarium scripsit, cujus et meminit Walfridus Strabo) adducamus in medium :

13. « Supradictus vero imperator cum jam intellexisset appropinquare sibi diem obitus sui (senuerat enim valde) vocavit filium suum Ludovicum ad se cum omni exercitu, episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus loco positis : habuit grande colloquium cum eis Aquisgrani palatio, pacifice et honeste admonens, ut fidem erga filium suum ostenderent, interrogans omnes a maximo usque ad minimum, si eis placuisset, ut nomen suum, id est, imperatoris, filio suo Ludovico tradidisset. Illi omnes responderunt, Dei esse admonitionem illius rei. Quo facto, in prima die Dominica ornavit se cultu regis, et coronam capiti suo imposuit, incedebatque clare vestitus et ornatus, sicut eum decuerat. Perrexit ad Ecclesiam, quam ipse a fundamentis construxerat, pervenitque ante altare in eminentiori loco constructum cæteris altaribus, et consecratum in honorem Domini nostri Jesu Christi, super quod coronam auream aliam, quam ipse gestabat in capite suo, jussit poni.

« Postquam diu oraverunt ipse et filius ejus, locutus est ad filium suum coram omni multitudine pontificum et optimatum suorum, admonens eum in primis, omnipotentem Deum diligere et timere, ejus præcepta servare in omnibus, Ecclesias Dei gubernare et defendere a pravis hominibus, sororibus suis et fratribus, qui erant natu juniores, et nepotibus et omnibus propinquis suis indeficientem misericordiam semper ostendere præcepit : deinde sacerdotes honorare ut patres, populum diligere ut filios, superbos et nequissimos homines in viam salutis coactos dirigere, cœnobiorum consolator et pauperum esse. Fideles ministros et Deum timentes constitueret, qui munera injusta odio haberent. Nullum ab honore suo sine causa discretionis dejiceret ; semetipsum omni tempore coram Deo et omni populo irreprehensibilem demonstraret.

14. « Postquam hæc verba et alia multa coram multitudine filio suo ostenderat, interrogavit, si obediens voluisset esse præceptis suis. At ille respondit, libenter obedire, et cum Dei adjutorio omnia præcepta, quæ mandaverat ei pater, custodire. Tunc jussit eum pater, ut propriis manibus coronam, quæ erat super altare, elevaret et capiti suo imponeret, ob recordationem omnium præceptorum, quæ mandaverat ei pater. At ille jussionem patris implevit. Quo facto, audientes missarum solemnia, ibant ad palatium. Sustinuit enim filius patrem eundo et redeundo, quandiu cum eo fuerat filius. Non post multos dies magnificis donis honoravit eum pater suus, et dimisit eum ire in Aquitaniam. Antequam divisi essent, amplexantes se et osculantes, propter gaudium amoris flere cœperunt ». Hactenus de coronatione. His vero hæc addit :

« Postquam divisi fuerant, dominus imperator nihil aliud cœpit agere, nisi in orationibus et eleemosynis vacare et libros corrigere : nam quatuor Evangelia Christi, quæ intitulantur nomine Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis, in ultimo ante obitus sui diem cum Græcis et Syris optime correxerat ». Hucusque Theganus.

15. « Præter hæc autem », addunt Annales Francorum, « fuisse consilium Caroli, non solum ut ita bene consuleret rebus imperii, sed et statum Ecclesiæ relinqueret bene dispositum. Cujus rei perficiendæ causa, voluit diversis in locis Concilia celebrari. Nam hoc eodem anno (tradunt Annales) quinque Concilia quoque jussu ejus super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab episcopis celebrata esse. Quorum unum Moguntiaci, alterum Rhemis, tertium Turonis, quartum Cabiloni, quintum Arelati congregatum est. Et constitutiones, quæ in singulis factæ sunt, collatione coram imperatore in illo conventu habita, qui nosse voluerit, in supradictis civitatibus invenire poterit, quanquam et in archivo palatii exemplaria illarum habeantur ». Extant hodie singulorum omnium canones editi in recentiori editione Conciliorum. Et quod pertinet ad Moguntinum Concilium, quinquaginta sex canones extant, de quo ea, quæ ibi leguntur de certa temporis nota, quo exploratiora cuncta fiant, hic reddamus :

16. *Concilia Moguntinum et Rhemense.* — « Facta est autem hæc Synodus in civitate Moguntia, in claustro Basilicæ sancti Albani martyris anno Domini octingentesimo decimo tertio, et imperii domini Caroli imperatoris anno decimo tertio, Indictione quinta, quinto idus Junii, ubi sederunt episcopi triginta, abbates vero viginti quinque ». Complura sane in eo statuta sunt ad disciplinam Ecclesiasticam spectantia, quæ quisque magno emolumento si velit, inspiciat. Est et in eo illud observatione dignum, de armorum usu, cui ob bellorum frequentiam jam Ecclesiastici assueverant, quos prohibet sancta Synodus arma gestare, ejus autem familiam secus, cui armorum usus jam esset antiquitate præscriptus. Sunt ista verba canonis[1] : « Nos autem, qui relinquimus sæculum, id modis omnibus observare volumus, ut arma spiritualia habeamus, sæcularia dimittamus. Laicis vero, qui apud nos sunt, arma portare non præjudicemus, quia antiquitus mos est, et ad nos usque pervenit ». Hæc ibi, consideratione

[1] Concil. Moguntin. sub Carol. c. 17.

digna adversus eos, qui ista de laicis impugnare consueverunt.

Eodem quoque anno (ut dictum est) habita est Rhemensis Synodus, in qua canones quadraginta quatuor sanciti sunt, quibus de nota loci et temporis ejusmodi præpositus est titulus : « Hic est ordo capitulorum breviter adnotatus, quæ anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo decimo tertio notata sunt in conventu metropolitanæ sedis Rhemensis Ecclesiæ a domno Carolo piissimo Cæsare, more priscorum imperatorum congregato, ordinante Wlfario ejusdem sanctæ sedis archiepiscopo, mense Maio, etc. » Inter alia autem plura tali consessu digna, ista habet digna memoria de mensa episcoporum atque abbatum[1] : « Pauperes et indigentes secum ad mensam habeant, et lectio divina ibi personet, et sumant cibum cum benedictione et laude Dei ».

Quod autem errore factum est in priori Editione, ut positum fuerit Concilium habitum ad villam Theodonis, ante duo ista Concilia Moguntinum et Rhemense : hic corrigendum est atque dicendum, primum quidem oportuisse celebrata esse dicta duo Concilia, deinde vero illud ad villam Theodonis, eo quod archiepiscopi Monguntinus et Rhemensis Aistulphus et Ebbo, qui interfuerunt Concilio celebrato in villa Theodonis, post Hildebaldum Moguntinum et Walferium Rhemensem, qui interfuerunt dictis duobus Conciliis, sedisse legantur. Quod ex eo redditur exploratum, quod ambo hi, Aistulphus et Ebbo, nominati reperiuntur in quadam constitutione Ludovici Caroli Magni filii, quæ suo loco inferius recitatur, quam editam esse post duo illa dicta Concilia, nullum est dubium.

17. *Concilia Turonense et Cabillonense : ubi multa de piis peregrinationibus.* — Turonense quoque hoc eodem anno eadem ex causa est celebratum Concilium, canones quinquaginta et unum continens, ubi et de mensa pariter episcoporum ista itidem : « Peregrini et pauperes convivæ sint episcoporum, cum quibus non solum corporali, sed spirituali reficiantur alimento ». In Cabillonensi vero Synodo hoc item anno celebrata in provincia Lugdunensi, canones sexaginta septem statuti reperiuntur, in quorum tertio canone mentio habetur de præcepto Caroli Magni, « quo voluit omnes episcopos scholas erigere, in quibus bonæ litteræ atque in primis theologicæ docerentur. Ad suggillandum vero curandumque simul in sacerdotibus avaritiæ morbum, ejusmodi antidotum parat. Oportet etiam, ut si quando sacerdotes fruges, vel quosdam reditus terræ congregant ac protelant, non ideo hoc faciant, ut carius vendant et thesauros congregent, sed ut pauperibus tempore necessitatis subveniant ».

« Sed illa in eodem Concilio statuta consideratione digna videntur, in quibus agitur de peregrinatione ad loca sancta suscipi solita a fidelibus; et quando probanda illa, quando vero improbanda sint decernit. Quod autem essent hoc tempore illæ inter alias celeberrimæ in Occidente peregrinationes, Romam ad limina Apostolorum, peccatorum remissionis gratia consequendæ, atque Turonum ad S. Martinum, et iis complures diversis ex causis abuti solerent, hæc de his sancta Synodus statuit :

18. « A quibusdam, qui Romam Turonumve et alia quædam loca sub prætextu orationis inconsulte peragrant, plurimum erratur. Sunt presbyteri et diacones et cæteri in clero constituti, qui negligenter viventes, in eo se purgari a peccatis putant, et ministerio suo fungi debere, si præfata loca attingant. Sunt nihilominus laici, qui putant se impune peccare aut peccasse, qui hæc loca oraturi frequentent. Sunt quidam potentes, qui acquirendi census gratia sub prætextu Romani seu Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt; et quod sola cupiditate faciunt, orationum sive sanctorum locorum visitationis causa se facere videri affectant; sunt pauperes, qui vel ideo id faciunt, ut majorem habeant materiam mendicandi; de quorum numero sunt illi, qui circumquaque vagantes, illo se pergere mentiuntur; vel quia tantum sunt vecordes, ut putent se sanctorum locorum sola visitatione a peccatis purgari, non attendentes quod ait beatus Hieronymus, non Hierosolymam vidisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laudandum est. De quibus omnibus domini imperatoris, qualiter sint emendanda, sententia exspectetur ».

19. Quænam vero, quorumve sit peregrinatio proficua, Patres ibi ita definiunt : « Qui vero peccata sua sacerdotibus, in quorum sunt parochiis, confessi sunt, et ab his agendæ pœnitentiæ consilium acceperunt, si orationibus insistendo, eleemosynas largiendo, vitam emendando, mores componendo, Apostolorum limina vel quorumlibet sanctorum invisere desiderant, horum est devotio modis omnibus collaudanda ». Abstinuerunt tamen episcopi de peregrinis illis quicquam decernere absque Caroli ipsius scientia, eo quod scirent in colligendis hujusmodi peregrinis eumdem Carolum fuisse studiosissimum, de cujus in his propensissimo studio ista habet Eginhardus : « Amabat peregrinos, et eorum suscipiendorum magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non solum palatio, verum etiam regno non immerito videretur onerosa : ipse autem pro magnitudine animi hujuscemodi pondere minime gravabatur, cum etiam ingentia incommoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede compensaret ». Hæc Eginhardus.

20. At non desiit ipse Carolus ejusmodi errones lucri causa peregrinantes cohibere. Nam audi quid in ejus Capitularibus[1] habeatur de Mangonibus, qui novis adinventis etiam dispendio sanguinis pecuniam corradebant.

[1] Concil. Rhem. sub Carol. c. 17.

[1] Capitul. l. I. c. 79.

« Item ut isti mangones et cogciones, qui sine omni lege vagabundi vadunt, per istam terram non sinantur vagari et deceptiones hominibus agere. Nec isti nudi cum ferro, qui dicunt se data sibi pœnitentia ire vagantes. Melius videtur, ut si aliquod inconsuetum et capitale crimen commiserint, in uno loco permaneant laborantes et servientes, et pœnitentiam agentes, secundum quod sibi canonice impositum sit ». Itemque de pauperibus ita vagantibus [1] :

« De mendicis, qui per patrias discurrunt, volumus, ut unusquisque fidelium nostrorum suum pauperem de beneficio, aut de propria familia nutriat, et non permittat alicubi ire mendicando. Et ubi tales inventi fuerint, qui sibi manibus laborent, nullus eis quicquam tribuere præsumat ». Et quod rursum ad hospitalitatem spectat, dicta ab eodem Carolo ad clerum hæc [2] accipe :

« Ut de hospitalitate et cura pauperum memores sitis, et propter quod res Ecclesiasticæ a fidelibus oblatæ et ab Ecclesia receptæ sint; et eo modo illas distribuatis, ut ab illo, cui de his rationem reddituri estis, non damnationem, sed æterni gaudii mercedem accipere mereamini ». De his item alibi [3], hortans omnes ad hospitalitatem, agit. Hæc de his quæ spectant ad Concilium Cabillonense quarto ordine numeratum.

21. *Concilium Arelatense : et de electione episcoporum sanctiones.* — In quinto vero Concilio hoc anno Arelati celebrato canones sunt sanciti viginti sex, quibus nota temporis ita præfixa est : « Dum anno quadragesimo sexto inclyti et Orthodoxi domini et principis nostri Caroli imperatoris, sub die sexta idus Maias, Æra octingentesima quinquagesima prima unanimitatis nostræ conventus in Arelatensium urbe in Basilica S. Stephani martyris primi aggregatus consisteret, etc. » In quo [4] sicut et in Moguntino Concilio præcipitur, ut episcopo obediant comites, et judices sæculares : demum illud sic habeto : nihil pæne prætermissum in quinque Conciliis istis, quod ad optimam Ecclesiæ institutionem spectare posse videretur. Sic igitur Christianissimus princeps proxime ex hac vita discessurus, Ecclesiæ bene consuluit, de qua dum vixit, semper optime meritus fuit.

Sed et in eo potissimum idem Carolus Magnus intentum animum habuit, ut ipsam Dei Ecclesiam omni ex parte liberam relinqueret, cujus rei gratia, episcoporum electionem usurpatam a prædecessoribus in pristinam libertatem restituit, ejusmodi legem una cum Ludovico sancitam relinquens [5] : « Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiretur honore, assensum ordini Ecclesiastico præbuimus, ut scilicet per electionem cleri et populi, secundum statuta canonum, de propria diœcesi, remota personarum et munerum acceptione, ob vitæ meritum et sapientiæ donum eligantur, ut exemplo et verbis sibi subjectis usquequaque prodesse valeant ».

22. Quomodo autem reliquerit Carolus M. dispositionem sedium episcopalium vacantium, secundum quod (ut vidimus) in suis Capitularibus testatus est, ut secundum canones essent electiones, ex Epistola Hincmari ad Carolum postea scripta, possumus intelligere, quæ sic se habet : « Venerunt tres clerici et duo laici Silvanectensis Ecclesiæ ad indignitatem meam, innotescentes, eamdem Ecclesiam, fratre et consacerdote nostro defuncto, viduatam esse pastore, ferentes etiam ipsius Ecclesiæ tam cleri, quam plebis petitionem, ut secundum sacras regulas pastor tribuatur. Quos interrogavi, si verbum erat de pace cleri ac plebis ipsius Ecclesiæ, et aliqua designata persona. Qui responderunt se non aliam petitionem ex parte sociorum afferre, nisi ut apud solitam misericordiam vestram illis liberam ac regularem electionem obtinere satagerent : quatenus secundum sacras regulas illuc canonico visitatore directo, ab omnibus Ecclesiæ ipsius alumnis valeat eligi, cui debet ab omnibus obediri.

« Ego autem, licet sacerdotem vestrum Hesprinum per fratrem Hildeboldum compresbyterum nostrum VIII idus Junii defunctum audirem : non tamen statui antea dominationi vestræ quicquam inde suggerere, aut pro eadem Ecclesia postulare, priusquam secundum regularem modum ab eo legatos acciperem ». Et paulo post : « Dignetur mihi dominatio vestra sive (suis) litteris significare, quem vultis de episcopis nostris, ut ei ex more litteras canonicas dirigam, ut visitatoris officio fungens, in eadem Ecclesia electionem canonicam faciat. Et aut per se, aut per litteras suas vicario suo differente, eamdem electionem canonicam faciat. Et aut per se, aut per litteras ad me referat, et per me ipsa electio ad dominationis vestræ discretionem perveniat ». Hactenus de his ad Carolum Hincmarus Rhemensis archiepiscopus.

23. Ex quibus intelligis, lector, nonnisi ex præscripto canonum voluisse electiones esse liberas. Sed visitatorem a rege mitti, nec ante licere quicquam agi, eo quod magnæ rixæ in his accidere solerent ob diversa diversorum studia in istiusmodi electionibus, quæ omnino cessarent, si præsentia legati regis adesset. Cæterum in omnibus servata integra jura, clero, populoque in electione archiepiscopi, cujus muneris erat de electo reddere imperatorem certiorem voluisse liquet. Ex quibus omnibus multo magis erroris redarguas eos, qui Carolo asserunt datam facultatem ab Hadriano omnes sui regni episcopos eligendi, de quibus abunde superius actum est, cum tantum mendacium patefecimus.

24. Florebat his temporibus Florus, cujus est mentio apud Usuardum in Præfatione ad Martyrologium, et summa laus apud Walfridum Strabonem in Carmine ad Agobardum Lugdunensem episcopum. Hujus extat fragmentum apud Ago-

[1] Capitul. l. I. c. 124. — [2] Ibid. c. 221. — [3] Ibid. c. 75. — [4] Conc. Arelat. sub Carol. c. 13. — [5] Capitul. l. I. c. 84. et dist. LXIII. c. 34.

bardum, cusum haud pridem a Papirio Massono, quod pertinet ad præsentem tractationem de episcoporum electione, his verbis :

« Collecta a domino Floro ex sententiis antiquorum Patrum.

« Manifestum est omnibus, qui in Ecclesia Dei sacerdotale officium administrant, quæ sunt illa, quæ in ordinatione episcopali, et sacrorum canonum auctoritas, et consuetudo Ecclesiastica, juxta dispositionem divinæ legis, et traditionem Apostolicam jubeat observari : videlicet, ut pastore defuncto, et sede vacante, unus de clero Ecclesiæ, quem communis et concors ejusdem cleri, et totius plebis consensus elegerit, et publico decreto celebriter ac solemniter designavit, legitimo episcoporum numero consecratus, locum decedentis antistitis rite valeat obtinere : nec dubitetur divino judicio et dispositione firmatum, quod ab Ecclesia Dei tam sancto ordine, et legitima observatione fuerit celebratum. Hæc sunt, quæ in Conciliis Patrum, et in Decretis Apostolicæ Sedis Pontificum statuta reperiuntur, et ab Ecclesia Christi et initio comprobata reperiuntur et comprobantur. Unde et beatus martyr Cyprianus de sancto Cornelio Urbis Romæ Pontifice, cum episcopatum ejus adversus quosdam superbos et invidos calumniatores defenderet, hæc ipsa in testimonium sanctæ et legitimæ ordinationis ejus prosecutus est, dicens : Factus est Cornelius episcopus de Dei et Christi ejus judicio, de clericorum omnium testimonio, de plebeio suffragio, de sacerdotum antiquorum et bonorum virorum consensu, cum nemo episcopus inibi factus esset, cum gradus cathedra sacerdotali sua careret. Quo occupato, et omnium nostrorum consensione firmato, quisquis jam episcopus fieri voluerit, omnimodis necesse est, ut Ecclesiasticam non habeat ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet per consensum unitatem. Post primum secundus esse non potest, quisquis enim post unum qui per electionem consecratus est, esse voluerit, jam non secundus ille, sed nullus est. Juxta hæc verba beati Cypriani, ordinatos fuisse constat, et legitime præfuisse universo populo deinceps omnes Ecclesiarum Dei antistites, absque ullo consultu mundanæ potestatis, a temporibus Apostolorum : et postea per annos fere quadringentos. Ex quo autem Christiani principes esse cœperunt, eamdem episcoporum ordinationibus Ecclesiasticam libertatem ex parte maxima permansisse, manifesta ratio declarat. Neque enim fieri potuit, cum unus imperator orbis terræ monarchiam obtineret, ut et (ex) omnibus latissimis mundi partibus, Asiæ videlicet, Europæ et Africæ, omnes qui ordinandi erant episcopi, ad ejus cognitionem deducerentur. Sed fuit semper integra et rata ordinatio, quam sancta Ecclesia juxta traditionem Apostolicam et religiosæ observationis formam celebravit. Quod vero in quibusdam regnis postea consuetudo obtinuit, ut consulta (consultu) principis ordinatio fieret episcopalis : valet utique ad cumulum fraternitatis propter pacem et concordiam mundanæ potestatis, non tamen ad complendam veritatem vel auctoritatem sacræ ordinationis, quæ nequaquam regio potentatu, sed solo Dei nutu et Ecclesiæ fidei consensu cuique conferri potest. Quoniam episcopatus non est munus humanum, sed sancti Spiritus donum, sicut ostendit Apostolus, ubi ad episcopos loquitur, dicens : Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Unde in Epistola ad Hebræos ait : Nec quisque sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo sicut Aaron. Sic et Christus non semetipsum glorificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum : Filius meus es tu, ego hodie genui te ; et iterum : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. In quibus Apostoli verbis evidentissime demonstratur, ad hoc munus adipiscendum atque sumendum sufficere unicuique gratiam Dei, cooperante fide et devotione gratiæ ejus ; absque his autem humano arbitrio nemini posse concedi. Unde graviter quilibet princeps delinquit, si, ut hoc suo beneficio largiri possit, existimat, quod sola divina gratia dispensat, cum ministerium suæ potestatis in hujusmodi negotium peragendo adjungere debeat, non præferre. Denique ut istius rei nonnulla proferantur exempla, puto quod de ordinatione beati Martini, quando ex monasterio sub alia occasione eductus, et a populo comprehensus, atque ad Ecclesiam productus est, et continuo ab episcopis, qui ad hoc invitati fuerant, consecratur, nemo principum hujus sæculi fuerit interrogatus. In Ecclesia quoque Lugdunensi sic religiosa olim et venerabilis consuetudo fuit, sicut antiqua narrat historia, scilicet ut defuncto pontifice, omnis in unum conveniret Ecclesia, et triduano jejunio, communi vero (voto) ac supplicatione celebrato, quemcumque eis Dominus per revelationem, sive et (ex) eorum clero, seu aliunde ostenderet, ipsum sine dubio antistitem constituerent ; quod de beato Eucherio præfatæ urbis episcopo et doctore egregio, sanctissimæ vitæ ejus liber manifeste testatur impletum. Qui cum esset ex nobilissimo senatorum genere oriundus, et huic sæculo abrenuntians, omnique facultate sua in pauperes ob amorem Christi distributa, partibus provinciæ in quodam specu retrusus, atque ibi soli Deo jejunus (jejuniis) et orationibus vacans latitaret, tali revelatione ostensus atque inventus, in pontificali regimine locatus est : ex quo certissime constat, quod omni illo tempore, quo tantam bonitatem sive gratiam omnipotens Deus in illa voluit Ecclesia demonstrare ; valebat ac sufficiebat ad consecrationem rectorum sola ejus gratia et fides Ecclesiæ devota. Sed et in Romana Ecclesia usque in præsentem diem cernimus absque interrogatione principis, solo dispositionis judicio, et fidelium suffragio legitime Pontifices consecrari, qui etiam omnium regionum et civitatum quæ illi subjectæ sunt, juxta antiquum morem

eadem libertate ordinant atque constituunt sacerdotes. Nec adeo quisquam absurdus est, ut putet minorem illic sanctificationis divinæ esse gratiam, eo quod nulla mundanæ potestatis comitetur auctoritas. Quæ omnia non ideo dicimus, quasi potestatem principum in aliquo minuendam putemus; vel contra religiosum morem regni aliquid sentiendum persuadeamus; sed ut clarissime demonstretur, in re hujusmodi divinam gratiam sufficere, humanam vero potentiam, nisi illi consonet, nihil valere. Quapropter in sacris canonibus Patrum, ubi plurimæ causæ commemorantur, sine quibus episcopalis ordinatio irrita habenda est, de hac re nihil invenitur insertum ». Hactenus Flori tractatio de antiqua episcoporum electione, qua præter illa, quæ superius dicta sunt de libera in Romana Ecclesia papæ electione, rèdarguitur itidem mendacissimus Sigebertus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6306. — Anno Æræ Hispan. 851. — Anno Hegiræ 198, inchoato die 1 Septemb., Fer. 5. — Jesu Christi 813. — Leonis III papæ 19. — Caroli imp. 14. Leonis Armeni imp. 1.

1. *Michaele deposito Leo Armenus fit imperator.* — A num. 1 ad 11. Theophanes anno Incarnat. secundum Alexand. DCCCV, qui kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoatur, refert, cum pacis tractatio irrita esset, *Michaelem imp.* exercitum in Thraciam trajici jussisse, sed neque *Mesembriam* aggredi, neque profligandis copiis necessarium quidpiam moliri ausum esse : *Mensis vero Julii die vicesimo secundo*, Christianis simul et Bulgaris ad pugnam in invicem committendam ex æquo instructis, Christianos in prœlio pessime se gessisse, ac velocissima fuga pugnæ se subduxisse ; « adeo ut Crummus ipse spectaculi novitate deterritus, insidiarum in suos structarum, quod oculis probabat, apparatum existimaret ». Ubi vero præcipitis ejusdem fugæ veritatem animadvertit, stragem Romanorum maximam edidit. Imperator pariter fuga elapsus *Leoni patricio* regendorum thematum potestate relicta, *Junii die* XXIV *imperantem urbem repetiit.* Interea militares copiæ omnes de imperatoris fuga certiores factæ *Leonem*, ut Christianam Remp. erigeret, rogaverunt. Leo aliquo tempore substitit : « At cum hostem magnis itineribus ad urbem contendere animadvertit, a patriarcha Nicephoro, quem de recta sua in Deum fide certiorem fecit, ut ex ipsius nutu et ejus prece comite projectum colligat imperium per litteras expetiit ». Tum vero legitimus Romanorum imperator salutatus in regiam se confert. « Postera luce, quæ Julii mensis fuit undecima, Indictione sexta, feria hebdomadis secunda, in Magnæ Ecclesiæ ambone a Nicephoro patriarcha » coronatus est. Crummus proprio fratre ad obsidendam Adrianopolim relicto, post dies sex a demandato Leoni imperio ad urbem propius accessit, et ad pacis ineunda fœdera conversus est ; sed cum a novo imperatore repulsus esset, « retro pedem tulit ; et obsidione ad Adrianopolim posita, eam demum armorum vi subjugavit». Quibus verbis Theophanes Chronographiam suam a primo Diocletiani imp. anno inchoatam absolvit. Porro loco *mensis Julii die vicesimo secundo* , quod in ejus Versione latina habetur, legendum cum textu græco , *mensis Junii die vicesimo secundo.*

2. *Theophanes Chronographiam suam usque ad hunc annum perduxit.* — Baronius anno DCCXIX, num. 20, Theophanem citans ait : « Qui græce scripsit Historiam illam, quæ inscribitur Miscella, et sub titulo Pauli diaconi errore circumfertur ». Verum nunc inter omnes convenit, Paulum diaconum scripsisse quidem Appendicem ad Eutropii Historiam, quæ adhuc extat VIII libris comprehensa, sed Historiam Miscellæ, partim ex Theophane, partim ex Eutropio, maximeque ex Versione Theophanis ab Anastasio Bibliothecario curata, consarcinatam esse, sive a Joanne diacono , sive a Landulfo Sagace, seu a quopiam alio. Qua de re legendus Labbeus in Dissert. de script. Eccl. Præterea Baronius hoc anno num. 8 inquit : « Si Cedreno credimus, qui ait Theophanem usque ad exitum tantum Nicephori suam Historiam produxisse , affirmare necesse est, cuncta quæ ab eo tempore in hunc diem ponuntur, alterius esse auctoris additamentum, quod et existimo esse verum, factumque, ut aliquis ejusdem imperatoris (nempe Leonis Armeni) illa de Leonis probitate commentus sit ». Verum tam Cedrenus, quam Joannes Scylitza Curopalates, a quo illud Cedrenus accepit, hac in re decepti sunt. Ipsemet enim Theophanes in sua Præfatione ait : « Multis voluminibus diligentius exquisitis, et quantum nobis licuit examinatis, præsentem Chronographiam a Diocletiani temporibus ad Michaelis et Theophylacti ejus filii imperium, et reges et pa-

triarchas, et eorum gesta cum ætatibus, quantum potuimus, descripsimus ». Quare Curopalates in mutilum Codicem Theophanis inciderat. Quod si Theophanes *Leonem* Armenum in fine suæ Chronographiæ laudet, factum id, quia hominem non noverat, et quia quæ hoc anno de eo habet, ipso ejus imperii initio scripsit. De *Theophanis* virtutibus ac morte infra sermo erit.

3. *Theophanis continuatores.* — Chronographiam Theophanis continuarunt *Leo Grammaticus*, quem Combefisius in Notis ad ejus Historiam ostendit, supparem illis fuisse quorum res gestas prosecutus est. Præterea *auctor incertus*, coævus, qui narrat quæ tempore Leonis Armeni contigere; *Constantinus Porphyrogenneta*, qui sæculo sequenti Constantinopoli imperavit, quem *auctor* alius *incertus* continuavit; *Symeon Magister* et logotheta, vulgo *Metaphraste* appellatus; et *Georgius Monachus*, qui in Constantino iterum imperante desinit. Hos omnes historicos præter Leonem Grammaticum et priorem auctorem incertum Combefisius e græco in latinum vertit, horumque opera Annales Ecclesiastici et suppleri et illustrari poterunt; omnes enim post Baronii mortem publici juris facti.

4. *Vera narratio prœlii in qua Michael imp. a Bulgaris victus.* — Prœlium, in quo Romani a Bulgaris victi sunt, Constantinus Porphyrogennetus bis verbis narrat: « Cum ex verborum illa jactantia ac Romanis intentatis minis, quibus se Crumnus hominum stragem facturum, etc. affirmabat, ac omnes sub jugo missurum; animatus imperator, suscepta jam expeditione modum omnem excedentes Barbari minas compressisset, vixque non suis se finibus continere, nec inde prorumpere, agrosque Romanos vastare coegisset; sæpiusque provocante Michaele, instructa in eum acie, pugnæ is aleam, compressa audacia detrectasset; quinimo vires suas agnosceret, nec adversus imperatorem manus conserere auderet; sufficere Michaeli videbatur, quod Barbaricam illam ferociam, ac temeritatem suis velut terminis, sine pugna (cujus incertus exitus est) conclusisset. Quando enim, aiebat, quibus freti copiis sumus ad pugnam committendam excire non possimus, sed eam detrectare suisque se finibus continere cogamus, quid etiam necesse, ut ad experiendum Martem cogamus? cum itaque sensim pedem referre, paulatimque Romanum solum repetere Michael cogitaret; visa res indigna Leoni (Armeno nempe Orientalium thematum duci) nec ex imperatoris Romani majestate, terga hostibus vertere; hoc enim Leo optimum illud imperatoris consilium dicebat; quod nimirum non recte ac sincere sentiret; sed putri doloque pleno consilio, unum hoc moliretur, ut in se rerum summam transferret. *Sane*, aiebat, *imperator, movenda nobis in eos signa sunt; videbisque me palam hodie robur et vires in hostes exercere, tuoque ad fiduciam nutu precibusque fretum, in primis ordinibus strenue dimicantem, præclare victorem fore.* His Michael verbis, a sua in diversum actus sententia, pugnam conseri jussit, moxque prima ipsa congressione, Leo terga vertens, fugam capessit; quippe tyrannidem continue meditans, etsi hactenus ejus hoc consilium, tum Michaelem, tum hostes latuerat; quod enim nihil hactenus istiusmodi contigerat, qualia prœlii vis afferre solet, nullumque belli facinus utravis acies gesserat, sed primus ipse conflictus vertebatur, vixque dum cœpisse conflictum partes advertebant; tum ipsis Bulgaris, tum reliquis omnibus res dolus videbatur, qualis hostium esse solet: nempe a sua illas distrahentem acie, conversa demum in eos ex fuga, fronte, velle irruere. Ubi autem ambæ acies nihil belli arte fieri, sed veram Romanorum fugam, quod ita agebatur, esse advertere, hostes, verso impetu, fugientium stragem multam dedere. Ipse Michael salutem expedire, non cum paucis sibi relictis, hostibus conatur obsistere. Sicque adeo pugnatum, sunt qui litterarum monumentis ad nos transmiserunt.

5. *Leo Armenus imperator ab exercitu acclamatur.* — « Non desunt tamen, qui Leoni potius tribuant copias conservasse, ac strenue pugnasse, cum aulici ac palatinæ cohortes ignavia acti ultro fugam iniissent atque aciem suam prodidissent; non quæ ex Leonis partibus essent. Enimvero Bulgari inopinato, ac cum nihil ejusmodi exspectaretur, superiores evadunt: gravi autem tremendaque clade attriti Romani, imperatorem de salute sua anxium e prœlio reducunt. Verum is quidem aulam repetit, ac ceu quoddam propugnaculum, Leonem foris excubantem, ne quam hostes ultra prædam abigant, ac liberius agros populentur, relinquit. At Leo commodum nactus tempus, militares irritat alas, et maledicta quædam in imperatorem jactare eos cogit. *Haud e re*, aiebat, *ut quod fabula est, leonum agmen cervus ducat; qui videlicet modo arrepta fuga, in uxoris sinum concesserit, nobis in castris relictis, quos hostes vastitate consumant.* Vixdum in eum modum socios affatus peroraverat, cum res eventu succedit, sparsis in omnem castrorum ambitum garrulis assentatorum vocibus ac concursu, quos ille ejusdem fere tenoris sermones habuerat. Postremo actutum secuta acclamatio: ejusdemque diei pars modicissima eumdem privatum simul et imperatorem adspexit », dies nempe x mensis Julii, ut ex Theophane diximus. *Michaelem* a Leone in hac pugna proditum fuisse, asserit etiam Cedrenus ex Curopalate, et Nicetas in Vita S. Ignatii patriarchæ Constantinopoli.

6. *Michael imp. fit monachus.* — Paulo post pergit Constantinus: « Eo rumore nuntioque attonita civitas, ac fere mente mota, vix se continebat, belli civilis formidine, cujus mole haud raro urbes integræ concidant. Verum imperator obstupuit quidem animo, haud tamen mente turbatus est; sed viri tantum ingratos mores detestatus, leni quasi susurro, *bonum*, aiens, *obsequi divinæ voluntati;* pavore ac turbatione urbem liberavit,

cunctos hortatus, ut tyranno venienti occurrant, quo nimirum nullo civium pollutam cruore incolumem civitatem custodiret. Porro nonnullis hortantibus, ut forti animo malis obsisteret, pugnaque cum tyranno decerneret, ac cum ii *firmos se ac constantes tuendis clementissimi fideque præstantis imperatoris partibus* fore pollicerentur, etc. futurum rei eventum præstolabatur. Jam enim percrebuerat rumor, ingressum tyrannum per Auream portam, omnemque senatum ad sacras Præcursoris ædes, Studii opera a fundamentis exstructas, obviam processisse, ac supinis manibus, plausu faustisque ominibus in urbem excipere ac deducere, etc. Tunc Michael, Leone ingresso, una cum liberis atque uxore, detonsa coma ad Dei delubrum secedunt, quod Pharum vocant, etc. Leonis illic exoraturus clementiam. Ille porro haud ex honesti ratione ratus religionem loci violare, aut in eo supplicibus necem inferre, illum quidem in insulam Platen (legendum, Proten) relegans, privatum illic agere jussit, auri summam quotannis in ejus sumptus subministrans ; ubi et monachi assumpto habitu atque Athanasii indito nomine, ad annos duos supra triginta vixisse fertur. Erat cum eo et Eustratius ejus filius, qui ipse Leonis jussu detonsus ac virilibus orbatus est, ætatis annum XX agens. Nicetas quoque, qui prius adolescens Icanatorum præfecturam gesserat (quippe qui hoc ageret ut militum, inque subdialibus stativa habentium, gratiam iniret, multaque rerum peritia polleret) ipse quoque tunc coma posita, Ignatii nomen accepit, versansque cum patre, monachi vitam una instituit. Uxorem vero ab illo abjunctam atque avulsam, in monasterium, quod Procopiæ vocant, transtulit : quanquam Michaele hoc enixe amoliente ac deprecante ». Ignatius postea Constantinopolitanæ Ecclesiæ præsul effectus est, ut suo loco dicetur. Porro Porphyrogenneta Theophylactum appellat Eustratium, quia « in monachum attonsus, Eustratius appellatus est », inquit Nicetas in Vita S. Ignatii Eustratii fratris.

7. *Præsagia impietatis Leonis in ejus coronatione.* — Ignatius diaconus in Vita S. Nicephori patriarchæ Constantinop. Michaelis imperatoris exilio narrato, num. 32 ait : « Hanc itaque calamitatem divinus Nicephorus sentiens, virique versatilem animum ac levem intelligens, attrahere cogitabat, ut ex more fidem scripto profiteretur. Itaque prolato codice inculpatæ fidei nostræ scriptum Symbolum continente, illum per episcopos quosdam obtulit imperatori, hortans, ut sua ipse manu subscriberet. Simulabat ille omnibus quæ dicerentur se propensissime annuere ; præstare tamen indicabat, dum diadematis honorem consecutus esset, rem eam differre. Eo facto se omnino paratum Ecclesiastico jugo collum submittere. Interim vero conscientiæ, quo pungebatur aculeo, et mentem obscurante caligine, ceu calamo et atramento perperam usus ; ante etiam quam diadema solemnemque susciperet inaugurationem, hæresis libello subscripsit : totum nempe se dæmonibus trahentibus dedens, atque iis quam Patribus ad salutem ducere studentibus magis obediens. Ad magnum igitur, quod a Sapientia nomen habet, templum solemni ritu inaugurandus venit : et continuo Deus, cui futura prospicere insoporabilis oculus tribuit, magno antistiti, viro utique justo, coronandi ritum peracturo concessit, ut quod ille futurus erat, certo conjiceret. Videbatur enim sibi vir sanctus, dum post fusas solemni invocatione preces, sumptamque in manus coronam ejus, qui initiabatur, caput tacturus esset, quasi in spinas et tribulos manum injicere, sicque manum imponere ; ideoque palam profitebatur ingenti se doloris sensu affectum esse. Nempe erupturam mox in Ecclesiæ damnum nequissimam ejus asperitatem præsagiebat viro sancto, illud spinarum more hispidum pungensque caput attangenti. Cæterum abiit ille regio diademate redimitus caput, in quo supremam jure plagam, qui jus omne fasque sprevisset, accepit altero autem ab assumpta purpura die, iterum vir divinus, recens creatum inauguratumque imperatorem, ut rectæ fidei subscriberet, urgebat. Is se facturum fortiter pernegat : mendacio namque purpuram inficiens, et primo experimento proteum exhibens, alium se atque alium adeuntibus præbebat ». Idem narrat Constantinus Porphyrogennitus num. 16 et seq. qui ait, cum Nicephorus, ut Symbolum profiteretur ab eo flagitaret, respondisse, « Non se tunc facturum, atque interim dilaturum, dum ejus in imperatorem acclamatio perfecte rata firmaque esset. Sic nimirum cunctando ea se hæreseos labe olim, exque indole laborare ostendens ». Porro « Leo postera luce, quæ Julii mensis fuit undecima, Indictione sexta, feria hebdomadis secunda, in magnæ Ecclesiæ ambone a Nicephoro patriarcha coronatus est », inquit Theophanes, ideoque anno DCCCXIII. De *Theodosia* ejus uxore agemus anno DCCCXXIII, num. 13.

8. *Constantinopolis a Bulgaris afflicta.* — Mala, quibus Constantinopolis et vicinæ civitates afflictæ fuere, postquam Leo imperium suscepit, narrat continuator anonymus Theophanis, iisdemque verbis Symeon logotheta in Annal. ac in Vita Leonis Armeni num. 8 et seq. « Venerunt Bulgari, nullo ipsis occurrente vel aditum prohibente usque ad civitatis portam, et Crummus sacra pro more faciens ad Chrysen portam homines et animalia plurima mactavit, etc. Urbem obsidione cinxit et undequaque circumvallavit, diesque plurimos moratus, et urbis loca vicina deprædatus, auri pensum annuum, vestimentorumque numerum non contemnendum, et electarum virginum gregem non modicum expetiit, etc. positoque incendio cunctas Ecclesias trans civitatis portum præclaras quasvis, et ab Irene, Nicephoro et Michaele reparatas, necnon monasteria, palatia, domos, suburbana combusserunt. Ad sanctum Mamantem pariter progressi palatiis ibidem constitutis, geminisque

cubiculis subjecerunt ignem, columnas confregerunt, et plumbum repertum rapuerunt, animantiumque statuas in circo positas tulerunt secum, captivos omnes dederunt neci, nec jumentis ipsis et animalibus pepercere. Hinc portus, cui Steni nomen, littore tractuque superiore peragrato navalia succenderunt, sublatisque secum spoliis pluribus discesserunt. Tum occupata dextra civitatis parte ad Orientem a porta Chryse ad Regium usque miserunt. Athyra deinde profecti castrum ibi erectum demoliti sunt, et præclarum illum pontem quamvis fortem dejecerunt ».

9. *Adrianopolis a Bulgaris expugnata.* — Enumerat postea continuator civitates et castra a Crummo, vel incensas, vel solo eversas, vel direptas, tandemque subdit : « Adrianopolim porro munitam reperientes obsederunt : quam cum expugnare non possent, protractis obsidionis diebus, machinis instruxerunt et castrum oppugnaverunt : cives malis coarctati, ope destituti et fame pereuntes hostibus fecere deditionem. Bulgari captivis ad numerum immensum abductis, ablata quoque eorum supellectile in Bulgariam trans Istrum flumen deportaverunt. Hæc dum gererentur, urbe non egressus est Leo, sed imperium tyrannice tenebat. Celebratis autem festis (vel, *cum jam festa venissent natalitiorum solemniis,* ut rectius vertit locum illum Combefisius in Annal. Symeonis logothetæ) filium adhuc pusillum Symbatem nomine, Constantinumque vocari mentitus stemmate redimivit : residuique populi multitudine ex variis urbibus congregata collegit exercitum, stipendioque dato Leonem et Constantinum faustis acclamationibus prosequi jussit imperatores sceptra pridem consecutos, Leonem et Constantinum Isauros imitatus, quorum hæresim renovavit, sibique multos annos eorum instar, et ut laude conspicuus foret, comprecatus : cujus Deus, imminutis ejus filiique annis, consilium confudit ». Hæc currenti anno peracta, ad quæ referenda hæc Ignatii diaconi in Vita S. Nicephori patriarchæ Constantinop. n. 34 : « Non adversus reipublicæ hostes, qui sub id tempus civitatem bello cinxerant, primum desudat certamen ; sed adversus eum ipsum, qui (quibus novit judiciis) potestatis habenas concrediderat, aciem instruit (nempe Leo). Hostes enim, uti modo dicebam, nihil parumve curans, quippe qui signa conferre ac ne contueri quidem, ob acceptæ ab eis superioris cladis artificiosum commentum, idoneus esset, adversus universorum regem bellaturus processit, nullumque non movit lapidem, quo ejus ab Ecclesia simulacrum proscriberet ». Commenti artificiosi nomine intelligit Ignatius stratagema, quo usus est Leo anni sequentis initio ad Mesembriam recuperandam, de quo loquitur Constantinus Porphyrogennetus lib. 1, num. 13, ubi et meminit cladium et Constantinopolitanis hoc anno illatarum, quod hic indicare sufficiat.

10. *Capta Adrianopoli S. Manuel archiep. in Bulgariam abducitur.* — Curopalates, quem exscripsit Cedrenus, dum de Basilio imperatore sermonem habet, refert quæ gesta sunt capta Adrianopoli a Bulgaris anno DCCCXIV, aitque : « Postquam Crumus Bulgarorum princeps victoriis contra Romanos inflatus, Adrianopolim obsedit, ita ut nulla ei manus resistere auderet, quod ob felicitatem quam diximus, intolerandus esset, diutinaque obsidione eo civitatem redegisset, ut necessariarum inopia rerum deditionis conditiones acciperet, omnes qui in ipsa urbe erant, in quibus etiam Manuel archiepiscopus in Bulgariam transtulit. Eo igitur tempore cum aliis parentes quoque imperatoris (Basilii nempe Macedonis) lac adhuc sugentem secum ipsum deferentes, in Bulgarorum regionem abducti sunt : ubi et ipse inclytus archiepiscopus et imperatoris parentes incorruptam in Christum fidem servantes, Bulgarorum plerosque ad Orthodoxam fidem traduxere, cum nondum gens illa ad verum Dei cultum adducta esset, et in plurimis Bulgariæ locis Christianæ doctrinæ semina jecere », quod brevi tempore fieri non potuit. *Sed Crumum mors occupavit* anno sequenti circa festum Paschatis, ut ibi ostendam.

11. *Post aliquot annos cum sociis martyrio coronatur.* — Pergit Curopalates : « Cutragon vero illius successor longe vincens immanitate superiorem, neque factum ignorans ac paulatim Bulgarorum genus ad Christianorum cultum transferri sentiens, magna exarsit iracundia, sacrumque archiepiscopum Manuelem, cum eximiis illis viris, qui cum ipso erant, sibi præsto esse imperavit, non sine magna ira ; quos primum blandis ac mitibus verbis ab Orthodoxa et inculpata Christianorum fide deducere conabatur. Verum ubi præstantiores eos, quam qui pollicitationibus aut minis expugnari possent, comperit, multis primum verberibus cæsos martyrii nece interficiendos curat. Et Manuel inclytus archiepiscopus, cum illustribus illis viris qui secum erant, præclaro martyrio vitam finivit ; et multi item illius consanguinei martyrii gloria dignati sunt. Cumque oporteret, jam reliquos captivos in patriam redire, siquidem divinitus ipsis reditus parabatur, Bulgarorum princeps sæpe fractus, cum amplius Romanis copiis resistere nequiret, conciliata pace captivos liberat. Quibus nuper congregatis, jamque in patrias sedes reversuris, princeps captivorum spectator erat : et forte Basilium puerum conspicatus, qui cum jam e pueritia excessisset, pubescere incipiebat, ad se vocavit, etc. » Cedrenus habet : « Tunc ex pueritia adolescentiam ingressum videt, eleganti vultu præditum, etc. pomumque raræ magnitudinis donat, quod adolescentulus simplici audacia genibus principis innitens accepit ». Ad hæc Zonaras in Michaele filio Theophili, de Basilii natalibus agit, aitque, hunc *infantem et lactantem adhuc* in Bulgariam abductum esse.

12. *Basilius Macedo adhuc puer libertati restituitur.* — Denique Constantinus Porphyrogennetus, qui Basilii nepos fuit, in Vita ejusdem Basilii

num. 4 eamdem ac Curopalates et Cedrenus historiam narrat, aitque Basilium eo tempore *adhuc in fasciis* egisse. Et postquam de ejus Adrianopolim reditu verba fecit, refert aliqua prodigia futuræ ejus fortunæ, dum adhuc puer esset. Dein num. 7 scribit : « Jam vero emensa illi pueritia, ad adolescentiæ annos provecta ætate, etc. » Quare martyrium *sancti Manuelis* et sociorum, quod Baronius hoc anno num. 7 recitat, contigit aliquo ex sequentibus annis Leonis imp. post interitum Crumni anno sequenti exstincti, et tam Curopalates, quam Cedrenus hallucinati sunt in eo quod scripsere, *Basilium* dum adhuc in Bulgaria versaretur, *ex pueritia adolescentiam ingressum* esse; cum uterque fateatur eum adhuc lactentem in eam regionem translatum; narretque quæ puero, non vero quæ e pueritia egresso conveniunt. Denique Constantinus Porphyrogennetus utroque illo historico antiquior, et hac in re fide dignior, diserte asserit, *Basilium* adhuc puerulum fuisse, quando patriæ restitutus est, ut liquet ex verbis citatis. Bollandus ad diem XXII mensis Januarii refert Elogium sancti Manuelis archiepiscopi Adrianopoleos et sociorum, ex Menæis Græcorum. Adrianopoli itaque sub hujus anni fine a Bulgaris capta, *Basilius* adhuc lactens, aliique captivi in Bulgariam abducti, post aliquot annos *S. Manuel* et socii occisi, tandemque dum Basilius adhuc puerulus esset, pax Romanos inter et Bulgaros facta.

13. *Gesta in Francia a Carolo M.* — Ad num. 11 et seqq. Eginhardus in Annal. hoc anno habet: « Imperator Aquisgrani hyemavit, et incipiente verna temperie Amalharium Treverensem episcopum, et Petrum abbatem monasterii Nonantulas, propter pacem cum Michaele imperatore confirmandam Constantinopolim misit. Ac deinde habito generali conventu evocatum ad se apud Aquasgrani filium suum Ludovicum Aquitaniæ regem coronam illi imposuit, et imperialis nominis consortem fecit : Bernardumque nepotem suum, Pippini sui filium, Italiæ præfecit, et regem appellari jussit. Concilia quoque ejus jussu super statu Ecclesiarum corrigendo, per totam Galliam ab episcopis celebrata sunt. Quorum unum Maguntiæ, alterum Rhemis, tertium Turonis, quartum Cabillonis, quintum Arelati congregatum est : et Constitutionum, quæ in singulis factæ sunt, collatio coram imperatore in illo conventu habita. Quas qui nosse voluerit, in supradictis quinque civitatibus invenire poterit : quanquam et in archivo palatii exemplaria illarum habeantur ». Idem habent annalistæ Bertinianus et Meiensis. Ludovici et Bernardi inauguratio mense Novembri peracta, ut ex dicendis de morte Bernardi anno DCCCXVII, num. 15 patebit.

14. *Synodi ejus jussu coactæ.* — Concilia illa per æstatem celebrata; Arelatense *sub die* VI *idus Maias*, Rhemense *mediante mense Maio*, Moguntinum *V idus Junii*, Turonense et Cabillonense habita sunt eadem tempestate, licet nec diem nec mensem præferant. Synodus Arelatensis tam apud Baronium num. 21, quam apud Labbeum tom. VII Concil. notatur etiam *Æra* DCCCLI, sed iste temporis character in illam Synodum sine dubio progressu temporis intrusus, cum in Synodis in Francia per hæc tempora habitis hæc temporaria nota nunquam usurpata fuerit. Natalis Alexander sæculo X, part. 1, cap. 4, explicat omnes Synodos provinciales et nationales, quibus hoc sæculo sancita et restaurata est disciplina Ecclesiastica et Art. VI loquens de Concilio Turonensi, cujus canone IX presbyteri admonentur, ut cum missam celebraverint et communicaverint, « pueris aut quibuslibet personis adstantibus corpus Domini indiscrete non tribuant. Qui si forte majoribus peccatis fuerint irretiti, magis sibi damnationem quam remedium comparant ». Natalis, inquam, observat, sacrificii reliquias olim pueris ministrari solitas in Ecclesia Gallicana, constare ex Concilio Matisconensi II anno DLXXXVIII celebrato; et Turonense hoc anno habitum morem illum tollere, sed in quibusdam locis adhuc in usu fuisse communionem puerorum in Gallia sæculo XII, testari Guibertum abbatem lib. 1 *de Pignoribus sanctorum* cap. 2, parag. 1. Illud confirmat Gilbertus Porretanus in Epistola ad abbatem S. Florentii, a Dacherio in Notis ad Guibertum recitata. Odo Parisiensis, qui vivebat anno MCLXXV, in Statutis Synodalibus *Communium præceptorum* cap. 39, presbyteris præcepit, ne pueris hostias, licet non consecratas distribuerent : qui abusus in Ecclesiam Parisiensem irrepserat, more communionis puerorum antiquato. Legendus Bona Card. lib. 2 Rer. liturgic. cap. 19, num. 2.

15. *Ludovicus imp. Bernardus vero rex Italiæ dictus.* — Celebratis prædictis quinque Synodis imperator mense Septembri conventum Aquisgrani habuit, in quo canones prædictarum Synodorum coram se legi præcepit, et ex iisdem Conciliis Capitulare in XLVI capitula distinctum decerpsit, et deinde Ludovicum filium consortem imperii fecit, ut refert chronographus Moissiacensis : « Mandavit, inquit, ut quidquid in unamquamque Synodum definissent, ad placitum constituti imperatoris renuntiassent, quod ita factum est, et in ipso anno mense Septembri jam dictus Carolus fecit conventum magnum populi apud Aquis palatium de omni regno vel imperio suo; et convenerunt episcopi, abbates, et comites, et senatus Francorum ad imperatorem in Aquis, et ibidem constituit capitula numero XLVI, de causis quæ erant necessariæ Ecclesiæ Dei et Christiano populo. Post hæc habuit consilium cum præfatis episcopis, et abbatibus, et comitibus, et majoribus natu Francorum, ut constituerent filium suum Ludovicum regem et imperatorem. Qui omnes pariter consenserunt, etc. Commendavitque ei filios suos Drocone, Theuderico, et Hugone », qui erant filii ejus naturales. Verum loco, *numero* XLVI, legendum, *numero* XXVI, ut mox videbitur.

16. *Conventus Aquisgranensis.* — Annalista

tamen Cæsareus a Lambecio editus conventum Aquisgranensem mense Augusto factum esse tradit. Hæc ejus verba ad annum Caroli regis XLV : « Richulfus archiepiscopus Maguntiacensis Ecclesiæ defunctus est V idus Augusti, et Placitum magnum in mense Augusto ad Aquis factum est, et Karlus imperator constituit Hlodoveum (hic locus notabilis, cum ex eo probetur nomen *Ludovici* et *Clodovei* unum et idem esse) filium suum simul imperare cum eo, imponens diadema capiti ejus; postmodum in Maio mense habitum apud Maguntiam, in quo præsederunt Riulfus (legendum, Richulfus) archiepiscopus et Hiltibaldus archiepiscopus Coloniensis ». Sed locus mutilus est a voce *postmodum*, quæ supponit alia relata, et deinde deest verbum *Concilium*, denique nomen *Arnonis archiepiscopi Salisburgensis*, qui Concilio Moguntiaco interfuit, ut ex ejus Actis liquet. Serarius lib. 4 Rer. Mogunt. mortem *Richolphi* archiepiscopi Moguntini in annum sequentem differt, et cum eo Cointius; verum Lambertus Schafnaburgensis jam eam recte cum hoc Christi anno alligarat, et liquet etiam ex Ms. Codice a Serario laudato, in quo Richolpho anni sedis XXVII attribuuntur, ab anno nempe DCCLXXXVII, quo ordinatus fuit, deducti. Attulit *Richolphus* ex Hispania juris canonici Corpus ab Isidoro Mercatore collectum, ut suo loco diximus.

17. *Inauguratio Ludovici et Bernardi magis explicata.* — Theganus, qui hoc tempore vivebat, cap. 6 pluribus agit de inauguratione Ludovici in conventu Aquisgrani peracta, aitque, Carolum interrogasse « omnes a maximo usque ad minimum, si eis placuisset, ut nomen suum, id est, imperatoris, filio suo Ludovico tradidisset », et omnes respondisse, *Dei esse admonitionem illius rei.* Locum integrum recitat Baronius num. 13. Certe hoc illi solum supererat, cum jam ab anno DCCCVI omnes suas ditiones inter filios partitus esset. Ludovicus in Diplomatibus plerumque quidem annos ab obitu patris, sed quandoque etiam ab eo die, quo consors imperialis nominis dictus est, deducit, ideoque hæ duæ epochæ non confundendæ. Sanctus Adelhardus abbas Corbeiensis, qui Langobardiam ab obitu Pippini regis administrabat, ubi intellexit, Bernardum hujus filium regno Italiæ a Carolo præfectum esse, « accepit ei uxorem, et constituit secundum jussionem principis (nempe Caroli) super omne regnum », ut in veteri libello de Constructione Novæ Corbeiæ legitur. Auctor Vitæ Ludovici Pii refert, *tota æstate* in patris comitatu fuisse, deinde *imperii diademate* coronatum ac *mense* tandem *Novembri* in Aquitaniam reversum esse.

18. *Partes episcoporum, abbatum ac comitum in conventibus sub Carolo M. coactis.* — Denique ex Conciliis hoc anno in quinque locis, id est, apud Arelatensem urbem, Moguntiacensem, Rhemensem, Turonensem, et Cabitlonensem celebratis confirmantur quæ superius cum Marca diximus de ordine in conventibus ævo Caroli Magni servari solito. Episcopi enim Caroli jussu congregati canones quosdam condiderunt postquam causas summa diligentia examinarant. Concilium Moguntinum docet eos viros, qui in eo aderant, in tres turmas fuisse divisos; quarum primam constituebant episcopi malorum remedia in sacris Scripturis et canonibus quærentes; in alia turma consedere abbates, « regulam sancti Benedicti legentes, atque tractantes diligenter qualiter monachorum vitam in meliorem statum atque augmentum cum Dei gratia perducere potuissent »; in tertia comites, qui in eam curam sedulo incumbebant, ut leges sæculares examinarent, et jus cuique suum tribuerent, « vulgi justitias perquirentes, omniumque advenientium causas diligenter examinantes, modis quibus poterant justitiam terminantes ». Denique Concilia ista canones Ecclesiasticos a se editos tradunt principi, ut eos emendet, si ei ita visum fuerit; si vero eos æquitate niti existimaverit, confirmet.

19. *Carolus canones examinari jubebat confirmabatque.* — Obsequio illo verbis conceptis defunguntur, ad calcem canonum, velut Concilium Arelatense et Turonense; aut in Præfatione, velut Moguntinum et Cabillonense. Hæc verba Concilii Arelatensis : « Hæc igitur sub brevitate, quæ emendatione digna perspeximus, quam brevissime adnotavimus et domino imperatori præsentanda decrevimus, poscentes ejus clementiam, ut si quid hic minus est, ejus prudentiæ suppleatur ; si quid secus quam se ratio habet, ejus judicio emendetur; si quid rationabiliter taxatum est, ejus adjutorio divina opitulante clementia perficiatur ». Præfatio autem Concilii Moguntini sic habet: « Quatenus ea quæ paucis perstrinximus capitulis a vestra auctoritate firmentur, si tamen vestra pietas ita dignum esse judicaverit; et quidquid in eis emendatione dignum reperitur, vestra in eis imperialis dignitas jubeat emendare ». Postquam canones illorum Conciliorum ad Carolum delati fuere, eos præsente se examinare jussit. In conventu generali Aquisgranensi, ubi eos confirmavit, ut vim legum obtinere possent. Ita enim docent Annales Eginhardi et chronographus Moissiacensis, quorum verba supra recitavimus. Carolus ex iisdem Conciliis excerpsit Capitulare, quod in XXVI distinctum capitula Sirmondus publicavit. In Annalibus quidem Moissiacensibus legitur, *et ibidem constituit capitula numero* XLVI, et reliqua verba supra recitata; sed Cointius hoc anno num. 288, recte observat. errorem in eum locum irrepsisse, et charactere X in L mutato numerum XXVI in XLVI perperam abiisse. Extat quidem Capitulare quod capitulis XLVI constat, sed illud concinnatum non est canonibus Synodorum novissime celebratarum, ut est Capitulare, quod capitulis XXVI absolvitur; hoc enim totum est de causis *Ecclesiæ Dei et Christiano populo* necessariis, illud vero versatur potissimum in pœnis, quas judex sæcularis ex edicto

regio constituit, ac præterea Francis omnibus commune non est, uti Capitulare xxvi capitulis constans. Sola utriusque Capitularis lectio hanc emendationem certam esse ostendet.

20. *Saraceni Francorum insulas devastant.* — Eginhardus in Annalibus hæc narrat : « Mauris de Corsica ad Hispaniam cum multa præda redeuntibus Irmingarius comes Emporitanus in Majorica insidias posuit, et octo naves eorum cepit : in quibus quingentos et eo amplius Corsos captivos invenit. Hoc Mauri vindicare volentes, Centumcellas Tusciæ civitatem, et Nicæam provinciæ Narbonensis vastaverunt. Sardiniam quoque aggressi, commissoque cum Sardis prœlio, pulsi ac victi et multis suorum amissis recesserunt ». Idem narrat annalista Loiselianus, qui hoc anno Annales suos absolvit. Abulaz igitur seu Alhacan Cordubensis rex pacem, quam anno superiori cum Francis pepigerat, fregit. Cumque comitis Emporitani Eginhardus disertam mentionem faciat, et hoc tempore *Rostagnus* comes esset Gerundæ, et *Bera* Barcinonæ, recte hinc deducit Marca lib. 3 Marc. Hisp. cap. 18, certum esse limitem Hispanicum in varios comitatus a Carolo M. distributum fuisse.

21. *Minores etiam Græcorum insulas deprædantur.* — Leo papa in Epistola v ad Carolum August. quæ egerint hoc anno Mauri adversus Græcos, his verbis narrat : « Vestræ a Deo datæ sapientiæ incognitum non est, quod illa nefandissima Agarenorum gens partibus Siciliæ anno præsente venire consiliaverat, nunc autem, sicut audivimus in quibusdam Græcorum insulis conjunxerunt. Pro quibus vero misit Michael imp. patricium et spadarios cum stolo, ut contra eos Christo adjuvante dimicare debuissent. Cumque ipse patricius in Siciliam conjunxisset, direxit missos suos per Beneventum ad Anthimum Neapolitanum ducem, ut cum toto ipso Neapolitano ducatu, qui illi obedire voluissent, navale auxilium ei præbere studuissent. Qui vero dux occasiones proponens in adjutorio ejus ire contempsit. Cajetani tamen et Amalphitani aliquanta congregantes navigia in auxilio illius abierunt. Postmodum vero, ut audivimus, ingressi sunt ipsi nefandissimi Mauri, tredecim sc. navigia in insulam, quæ dicitur Lampadusa, partibus Siciliæ constituta, et prædavere eam. Cumque de prædicto Græcorum stolo septem navigia itidem explorando perrexissent, ut se veritatem cognoscere potuissent, comprehendentes eos Deo odibiles Mauri occiderunt illos : et dum exspectassent eos Græci, qui miserunt illos ad explorandum, et minime essent reversi, abierunt generaliter super eos, et Christo miserante totos illos iniquos Mauros occiderunt, ita ut nec unum ex iis vivum reliquerint. Porro et hoc relatum est nobis : quadraginta naves de ipsis Mauris venerunt in insulam, quæ Pontias vocitatur, ubi monachi residebant, et prædaverunt eam. Postmodum vero egredientes ex ea ingressi sunt in insulam quamdam, quæ dicitur Isola-Majore, non longe a Neapolitana urbe milliaria xxx, in quo familia et peculia Neapolitanorum non parva invenerunt : et fuerunt inibi a XV usque ad XII kal. Septemb. et nunquam ibi Neapolitani super eos exierunt. Cumque totam ipsam insulam deprædassent, implentes navigia sua de hominibus et ejus necessariis reversi sunt post se. Cajetani autem qui post desolationem jam dictæ insulæ ibidem fuerunt, dixerunt, quod invenissent homines occisos jacere, et granum et scirpha, quæ ipsi Mauri portare secum non potuerunt, sed et caballos Mauriscos, quos in suis ducebant navigiis occisos ibidem dimiserunt ». In fine legitur : *Absol. VII id. Septemb.*

22. *Agitur de pace Saracenos inter et Siculos.* — Scripsit et idem Leo ad eumdem Carolum Epistolam ordine iv, qua docet eum Siculos cum Saracenis pacem fecisse : « Tertio idus Novemb. suscepimus Epistolam Gregorii patricii Siciliensis : responsum scilicet serenitatis vestræ Epistolæ, quam illi per hominem nostrum emisimus. Vobis siquidem, pro qua causa ignoramus, Epistolam nomini vestro titulatam non emisit, illam tamen quam nobis direxit Epistolam, de qua vobis exemplar, aut postquam eam legeremus, a nostro sigillo vestræ imperiali potentiæ dirigere petivit : nos pro vestra satisfactione, neque eam ad legendum aperuimus, neque quod in ea continetur, cognovimus, nisi quod per illum missum nostrum nobis in verbis direxit. Id est, de illis Saracenorum missis, cum quibus pactum confirmavit ipse patricius in annos decem : dicebat enim ad prædictos missos Saracenorum : Quale nobiscum pactum facere vultis, cum ecce jam anni sunt lxxxv, quod pactum nobiscum fecistis et firmum non fuit ? Imo et Constantinus patricius, qui ante me præfuit, in decem annos vobiscum pactum firmavit usque ad futuram viii Indictionem ; sed neque ipsum pactum firmum tenuistis. Nunc autem quale vobiscum pactum faciamus, nobis incognitum est.

23. *Ea in annos decem sancita.* — « Ad hæc respondebant ipsi Saracenorum missi, dicentes : Pater ipsius Amiramuni, qui nunc apud nos regnare videtur, defunctus est ; et iste relictus est parvulus, et qui fuit servus, factus est liber ; et qui liber fuit, effectus est dominus ; et nullum se regem habere putabant, sed ecce nunc postquam omnia, quæ pater suus habuit, sibi subjecit, vult firma stabilitate hoc quod paramus pactum servare : de Spanis vobiscum non spondemus, quia non sunt sub ditione regni nostri : sed in quantum valemus eos superare, sicut vos, ita et nos contra illos in mare dimicare permittimus et si soli nos non valemus, nos a parte nostra et vos a vestra Christianorum finibus eos abjiciemus. Post hæc vero convenit illis et confirmavere in scripto inter se pactum in annos decem : et dedit eis missum nomine Theopistum notarium, et reddidit illis quantos habuit comprehensos de ipsis Saracenis, ut illos Christianos, quos de suis partibus præda-

verant, reddidissent. Et postquam jam dictum pactum inter se firmaverunt, et missus ab ipso patricio absolutus est, invenit in catena unum hominem sub nimia velocitate ad patricium nuntiare festinans, quod septem navigia Maurorum prædaverunt unum vicum in regio, et duæ naves ex eis post eos ad littus exierunt vacuæ. Nam et hoc nuntiavit nobis ipse missus noster, quod audisset ab hominibus Saracenorum missis, quod isto Junio mense transactæ sextæ Indictionis, voluissent cum aliis centum navibus ad Sardiniam peragrare, et dum venissent prope Sardiniam subito aperta maris vorago et subglutivit illa centum navigia, et postmodum sic cum magno timore reversi sunt ipsi Saraceni, qui hoc dicebant in Africam, et nuntiaverunt ad familiam de illis qui submersi sunt.

24. *Naves Saracenorum submersæ.* — « Cumque ipse missus noster alia audisset, interrogavit illum notarium, qui eum custodiebat, si veritas esset quæ ab illis Saracenis audierat: et dixit ipse notarius, quod ita esset, et ipse ore proprio legisset ad patricium illam Epistolam, quam ei unus Christianus amicus suus ab Africa direxerat, in qua de submersione de prædictis centum navigiis continebatur. Et hoc factum est mense Junio, quando illud signum igneum tanquam lampadem in cælo multi viderunt. Ipsi vero missi Saracenorum in navigiis Veneticorum venerunt, et sic veniendo combusserunt igne navigia, quæ de Spania veniebant ». Paulo post his verbis Epistola clauditur : « Absoluta III id. Novemb. dixit Gregorius patricius ad missum nostrum, quod Michael imperator monachus effectus est cum uxore et filiis suis ». Aliam Epistolam Pontifex ad eumdem Carolum imp. scripsit de tumultu Constantinopoli excitato, et de novo imperatore, sed ea quæ ibidem narrat, utpote incerto rumore accepta, magna ex parte falsa sunt. Porro quod Saracenorum missi retulerunt, sibi scilicet nihil commune cum Hispanis esse, verum est ; califæ enim, quorum regia Bagdadi erat, abhorrebant a rege Saraceno, qui Hispaniis præerat, seque hujus tanquam perduellis hostes profitebantur. Verum pariter erat, quod prædicti missi dixere, patrem principis qui apud eos regnaret, mortuum esse. Hæc vox arabica *Amir*, vel *Emir* significat tantum præfectum aut regulum, sed ubi additur, *Elmumeni*, Amir Almumenin denotat principem fidelium ac califam, et hic titulus principi Bagdadensi solum attribuebatur, antequam duo alii in Africa et in Hispania eumdem titulum usurparent ; qua de re loco suo sermo erit.

25. *Occiditur Alaminus Saracenorum califa.* — Post *Haronis* califæ mortem magni tumultus inter Saracenos Orientis enati sunt, utroque fratre imperium sibi deberi contendente. Illud quidem tunc *Alaminus* obtinuit, sed eo res tandem processit, ut Damascum unus ex tyrannis consecutus sit : et alii duo Ægyptum et Africam inter se partiti sint : « Et Palæstinam demum alter prædonis in morem depopulatus sit », uti scribit Theophanes ad annum primum Michaelis imp. His addit Elmacinus lib. 2 Hist. Sarac. : « Inchoato autem anno CXCVIII (arabico nempe), fortuna adversata admodum est Muhammedi Alamino : ita quidem ut major militum ejus pars ipsum deseruerit ». Subjungit Elmacinus, Alaminum captum et occisum esse, « cum advenisset dies solis, vicesimus quintus Muharrami », id est, dies XXV mensis Septembris nostri, qui hoc Christi anno in Dominicam incidebat. Elmacinus, pag. 131, citat chronologum, qui tradit primum ejus imperii diem et ultimum fuisse *solis*, eumque interfectum *elapsis annis Hegiræ* CXCVII, *et diebus* XXV. Alaminus vespere diei XXV Septembris nostri interfectus fuit, ideoque illa enumeratio accurata. Subdit idem chronologus trucidatum esse elapsis annis solaribus *mundi* 6305, *et diebus* XXVIII, Æræ nempe mundanæ Alexandrinæ, quod etiam recte quadrat ; indeque patet, eum necatum anno mundi secundum Alexandrinos 6306, vespere diei XXVIII mensis Toth, qui concurrit cum die XXV Septembris nostri. Abbulabas Almamon « inauguratus est inauguratione secunda, tempore matutino ejus diei, quo frater ejus Alaminus occisus fuit, et omnes se ei adjunxerunt, XXV scilicet Muharrami anni CXCVIII », inquit idem Elmacinus. Almamon numeratur inter califas vicesimus octavus. Denique in litteris Leonis papæ memoratis mentio fit mortis *Haronis*, non vero mortis *Alamini*, ut earum series ostendit, et Almamon iterum inauguratus est, quia regnante fratre, a quo dissidebat, califatus insignia sumpserat.

26. *Florus Ecclesiæ Lugdunensis subdiaconus varia opuscula scripsit.* — Baronius in Appendice ad hunc annum dicit *Florum* Ecclesiæ Lugdunensis subdiaconum hoc tempore floruisse, et edidisse collectionem *de Electionibus episcoporum.* Baluzius initio operum Agobardi ejus elogia ex variis auctoribus collegit, observavitque fragmentum *de Electionibus* circa annum DCCCXX scriptum fuisse. Composuit etiam Florus Commentarium *in canonem missæ*, cujus Mss. exemplaria in variis bibliothecis supersunt, ex quibus suppleri possunt, quæ in editis desunt, ut ait Bona cardinalis lib. 2 Liturgic. rerum cap. 14, § 1. Edidit et Martyrologium, quod sub nomine Bedæ inter ejus opera legebatur, antequam Bollandus initio tomi II sanctorum mensis Martii, quæ Flori sunt, distinxisset ab iis, quæ ad Bedæ Martyrologium pertinent. Collegerat Florus magnam Codicum Mss. multitudinem, ut notavit Wandelbertus, qui anno DCCCXLII metricum Kalendarium scripturus, de eo in Præfatione sua dicit : « Ope et præsidio præcipue usus tum sancti et nominatissimi Flori, Lugdunensis Ecclesiæ subdiaconi ; qui ut nostro tempore revera singulari studio et assiduitate, in divinæ Scripturæ scientia pollere, ita librorum authenticorum non mediocri copia et veritate cognoscitur abundare ». De ejus operibus plura Oudinus in Supplemento de Script. Ecclesiast.

27. *Moritur S. Willelmus dux et monachus Gellonensis.* — Hoc circiter anno obiit *sanctus Willelmus* dux ac postea monachus monasterii Gellonensis in Septimania a se fundati, certe ante Carolum Magnum, anno sequenti demortuum vivere desiit, ut liquet tam ex auctore anonymo ejus Vitæ, quam ex Ardone discipulo sancti Benedicti Anianensis, qui in hujus sancti abbatis Vita de Willelmo scribit : « Vidimus sæpe eum cædentem asinum suum, flasconem vini in stratorio deferre, eumque super insedentem, calicem in terga humeris vehentem, nostri monasterii fratribus tempore messis ad refocillandum sitim eorum occurrere. In vigiliis quoque ita pervigil erat, ut vinceret cunctos. In pistrino, nisi occupatio aliqua præpediret, aut ægritudo tardaret, propriis operabatur manibus. Coquinam vice sua complebat; in habitu summæ humilitatis assumpserat formam; jejunii amator extitit, orationibus instans, compunctioni continuus. Vixque Corpus Christi poterat percipere, priusquam lacrymarum ejus in terram decurrerent guttæ. Lectuli quoque duritiem avide expetebat; sed propter ejus invaletudinem Benedictus pater culcitram, eo nolente licet, substerni fecit. Aiunt nonnulli, qui se sæpe pro Christi amore flagellis cædi, nullo alio præter eum qui aderat conscio, jussit, mediis fere noctibus, glacialibus profusus rigoribus, uno perraro tectus tegmine, sæpe in oratorio, quod in honorem sancti Michaelis construxerat, soli Deo notus, vacans orationibus stabat. His aliisque virtutum fructibus intra exiguos stipatus annos, imminere sibi diem mortis cognoscens, cunctis monasteriis in regno domini Caroli pæne sitis per scripturam notum fieri jussit, se ab hoc jam sæculo migrasse; sicque deinceps copias virtutum reportans, Christo vocante migravit e mundo », idque *quinto kalendas Junii*, ut asserit auctor anonymus ejus Vitæ, qui jam dixerat, Willelmum ante mortem nuntium regi Carolo delegasse, ut ei indicaret, *quando ejus anima de corpore exiret.* Ejus Vita ad diem XXVIII mensis Maii in Actis SS. Bollandianis et in sæc. IV Benedictino part. 1 legenda. Bernardus filius ei in ducatu Septimaniæ et Arausionis comitatu successit.

LEONIS III ANNUS 19. — CHRISTI 814.

1. *Quando et cur Leo Armenus in cultores SS. imaginum debacchatus fuerit.* — Christi Redemptoris annus sequitur octingentesimus decimus quartus septimæ inchoatæ Indictionis, quo ab ipso Leone imperatore dira excitatur persecutio adversus cultores sacrarum imaginum. De his acturi, quod primum ad temporis rationem spectat, cum constet Græcorum historicorum assertione, ipsum Leonem imperasse annos septem et menses quinque : cumque testificatione Michaelis hujus temporis scriptoris, ubi res gestas magistri sui Theodori Studitæ prosequitur, pariter liqueat, hoc anno ipsum Theodorum a Leone in exitium missum : utique dicendum erit, hoc ipso primo Leonis Armeni anno cœptam persecutionem fuisse : numerat enim ipse septem annos exilii ipsius Theodori, quo solutus est, cum occiso Leone, Michael Balbus accepit imperium moderandum. Quod vero tradunt omnes, non ita primum ac imperare cœpit, ipsum perturbare ac persequi cœpisse Catholicos, sed ubi omnium conciliasset sibi animos : plane id esse intelligendum oportet, quinque in his mensibus perseverasse, nempe totum quod excurrit a quarto idus mensis Julii, quo die coronatus est, usque ad finem anni superioris.

2. Cæterum cum multi velint hæreseos veneno ante imbutum Leonem, illud ipsum occultasse ad tempus, usquequo imperium stabilisset; aliorum diversa de his est sententia, nempe ex Orthodoxo deceptum fraude hæreticorum, hæreticum evasisse, remque gestam sic narrant[1] : « Quo tempore, cum videlicet Bulgaros prœlio superasset, recordatus Leo imp. monachi Philomeliensis, qui eo tempore, quo sub Bardanio duce Orientis militabat, prædixerat ipsi imperium, decrevit muneribus ac donariis compensare. Mittit ergo suorum quemdam fidelissimum, qui ad eum deferret donaria, supellectilem, vasa argentea et aurea, ac species odora-

[1] Cedren. in Leon. et alii.

tas, quales ad nos ex India afferuntur. Verum is monachus jam tum vitam cum morte commutarat, successeratque ei Sabbatius quidam, totus impiæ Iconoclastiæ hæresi immersus. Ad eum cum venisset legatus imperatoris, hortatus est, ut munera præceptori suo missa perciperet, litterisque ac precibus imperatorem remuneraretur. At Sabbatius munera respuere, ipsum retro abire jubere, adeoque imperatorem dignatione ista indignum dicere, simulacrorum cultui deditum, et Irenæ imperatricis, Tarasiique patriarchæ statutis obtemperantem. Irenam impurissimus homo pardalim et baccham, Tarasium vero nobilem in patriarcharum numero, Taraxium, quasi perturbatorem denominabat. Celerem quoque imperii et vitæ amissionem Leoni minari, nisi quamprimum sibi parens, sacras dejiceret imagines.

3. « Imperator iis litteris acceptis, cum ex legato intellexisset quæ ex monacho audivisset, animo majorem in modum perturbato, Theodotum Melissenum ad se vocat, cumque eo quid agendum sit, deliberat. At vero Theodotus jam pridem hæresi ista infectus, occasionemque palam impietatem profitendi præstolatus, hoc consilii dat imperatori. In Degistensi monasterio degere monachum quemdam, mirabilia edere facinora. Cum hoc rem communicandam, ejusque sententiæ obtemperandum. Hæc cum Leone locutus, statim ab hoc ad monachum eum se contulit, indicatque imperatorem vili habitu ad ipsum proxima nocte venturum, et de religione consulturum aliisque gravissimis negotiis. Proinde meminisset ei præsentem imperii vitæque amissionem denuntiare, nisi ultro Leonis Isauri imperatoris decretum amplectens, idola (sic sacras imagines appellabat) divinis ædibus exturbaret. Sin hoc fecisset, fore dominationem vitamque ejus diuturnam atque felicem. Hoc modo subornato monacho, et quæ cum imperatore loqui deberet instructo, abiit.

4. « Paulo post noctu imperatorem vili habitu velatum ad monachum adducit. Ibi jam inito colloquio, monachus proxime ad imperatorem adsistens, veluti qui divino instinctu imperatoriam majestatem adesse sentiret : Non recte, inquit, abs te factum est, imperator, quod nos privato habitu decepisti , intus occultans tuam personam. Sed quanquam tu hoc agis, nos tamen gratia divini Spiritus non diutius est passa a te falli. Hoc ut audivit imperator, seque frustra conatum vili habitu imperatoriam dignitatem celare putavit, animo perculsus est, ut par erat, istius machinationis ignarus : monachumque divinum hominem esse fassus, imperata ab eo obedienter et sine mora se facturum promittit, atque ita venerabilium imaginum ab eo mandatam dejectionem suo suffragio probat. Principio deinde cogitavit, quo pacto promissa occulte impleret, ne quam ea res in Ecclesia excitaret seditionem. Sed post publice quoque decretum ea de re proposuit proceribus et Ecclesiasticis partim ultro, partim contra animorum suorum sententiam obtemperantibus ». Hæc auctor. Verum singulos ea in re progressus audiamus a Michaele rerum inspectore in Vita Theodori Studitæ locupletius ista tractante, qui ita exorditur indictam ab imperatore Orthodoxis persecutionem :

5. « Sumpto, inquit, imperio, haud omnem subito proferendam censuit immanitatem, verum conciliatis prius sibi atque inter se iis qui dissidebant, quorum multos sentiebat infesto et alieno a se animo esse ob usurpatam tyrannidem, ut qui erga imperatorem suum benevoli ac fidi essent, cum proceres ac magistratus clam ac callide sensim seduxisset, omnesque, ut sibi videbatur, in suas partes pertraxisset : tum demum latens animi vitium prodere, in lucro posuit. Omnemque protinus impietatem ostentans, in hanc vocem detestandam, quam cognominis sui Leo usurparat, sceleratus erupit : Non decet, o fidi mihi comites, colere, aut venerari, vel recipere prorsus, aut retinere imaginum effigies : sed tollere illas atque humo allidere, ut quæ manifesta sint idolorum simulacra. Atque hæc vesana lingua effutiebat imprudens non domesticis tantum, sed omnibus, si posset propinare cupiens impietatem suam.

« Quare quos videbat sententiæ suæ mordicus esse, atque ab eo omnino pendere (quos quidem non immerito vasa iræ ac nequitiæ principes, dicere liceat, Paulum [1] imitando) hos ille consilii sui socios, malorumque omnium præsides constituendos existimavit. Quorum omnium coryphæus atque ductor Joannes ille fuit, cui Lecanomantis cognomentum a suis inditum, quod vaticiniis (ut ego arbitror) aliisque turpissimis rebus deditus erat, cui jam lingua esset prompta et exercita, multaque et varia sophisticarum artium externarumque disciplinarum cognitio, ob eam causam in pretio erat apud imperatorem, cujus ille velut os vulgo habebatur, omnibusque negotiis rebusque gerendis adhibebatur.

6. « Quæ cum illi præclare atque ex animi sententia fluere viderentur ; ipsum etiam Ecclesiæ archipastorem aggrediendum sibi putavit, non aspere quidem initio, nec arroganter, sed blande potius, atque adulantis in morem. Quocum solo solus congressus, postquam omnes machinas illiberali simulatione admovens, reipsa perspexit, non modo expugnari non posse verissimum rectæ fidei præconem ; sed ipsum etiam ut numini adversum conviciis non levibus appetens, stygiamque ejus audaciam proscindens : tum a divino viro penitus abscessit, majore mox apparatu et illum et adversantes simul omnes oppugnaturus ». Subdit his Michael alia plura de congressu, quem postea idem imperator habuit cum Orthodoxis episcopis et monasteriorum præpositis : sed quod ipse res duntaxat Theodori sit prosecutus, audiamus primo de eo congressu quæ scripserit Theosterictus [2] in Niceta, auctor et ipse temporis hujus. Atque primum unde

[1] Rom. IX. — [2] Apud Sur. extat. tom. II. die III April.

ipse exorditur dicere, de præcipuis imperatoris ministris, quibus est usus ad hæresim propagandam. Ait enim :

7. *Adhibitis suæ impietatis ministris Leo Armenus congressum habet cum Catholicis, inter quos Theodorus eminet in defensione SS. Imaginum.* — Cœpit igitur Leo imperator sancta sanctorum persequi, quemadmodum et Leo Isauricus fuerat persecutus. Deinde suorum mysteriorum duces, pravarumque rerum magistros quærebat. Invenit paucos quosdam e senatu, Joannem scilicet cognomento Spectam et Eutychianum. Ad hæc et ex sacerdotum numero aliquos invenire cupiebat. Diabolus igitur, qui hæc in ejus mentem conjecerat, Byzantium lustrans, invenit Joannem quemdam, cognomento Grammaticum, novum Tertullum, quem manu apprehensum ad imperatorem duxit, et ait : Habeas hunc hominem tibi in eo quod cupis utilem futurum : vas enim electionis est mihi iste, ut portet nomen meum contra Orthodoxos. Quemadmodum igitur Paulus Christi vas, ita et hic diaboli os factum est : et sicut torrens ex diversis imbribus constans maleolentes et perturbatas aquas defert; ita et iste ex fœdo cordis sui thesauro graveolentia et cœnosa dogmata produxit, eos, quos prope se habebat, turbido quodam potu evertens. Habebat autem adjutores ex iis, qui infra solium regale erant, Antonium Syleum, e monachis vero Leontium quemdam et Zosimum, qui illis ipsis diebus in adulterio deprehensus, truncis manibus, mortuus est ». Hæc de adinventis ad scelus præcipuis ministris imperatoris auctor, qui et de congressu cum Orthodoxis subjicit ista :

8. « Post hæc omnem monachorum multitudinem cum episcopis et metropolitis ad sanctissimum Nicephorum patriarcham coegit. Qui per totam noctem in magna Ecclesia pernoctarunt. Mane vero ipsos ad se imperator accersivit. Habebat autem secum intra palatium occultos quosdam fallaces homines et malorum magistros, quos veluti gallina quædam in regia domo fovens, et animans, eisque dona promittens, jubebat nihil metuere. Jussit autem et patriarcham solum in primis ad se introire, ignorans quænam inter ipsos seorsum dicta fuerant. Deinde omnes accersivit. Itaque ante illum stetit Patrum caterva lectissimorum hominum ac sanctorum, qui angelis similes erant ac divini. Aderant et imperatoris optimates et totus senatus. Sanctissimus igitur Nicephorus eos, qui gradus dignitate præstantes erant, affatus : Agite, inquit, dicite mihi : Potestne cadere quod non est? (casui expositum scilicet). At illi cum ad ejus interrogationis obscuritatem ambigerent, et nihil responderent, sed se vicissim intuerentur : rursus patriarcha ab eis quæsivit : Num Leonis et Constantini Isaurorum tempore sanctæ imagines cecidissent? Illi vero cum capita deorsum inclinassent, et nutu verum esse quod patriarcha quæsierat, significassent, quod satis erat ad eorum quæ privatæ inter se dixerant propositum confirmandum : tum patriarcha : Quomodo, inquit, quod non stat, potest cadere? Ad hæc nihil respondit imperator, sed ad Patres conversus ait :

9. « Scitote, Patres, me idem sentire quod vos, simulque effigiem quamdam, quam in sinu gestabat, extulit, et per simulationem illam adorans ; Sentio, inquit, quod vos, ut videtis, neque a vobis dissideo. Verum quidam surrexere, qui aliter docentes, eam viam rectam esse dicunt, quam ipsi tenent. Prodeant igitur coram vobis, et materia hæc inter vos inquiratur. Et siquidem vobis persuaserint, quod ipsi recte dicant, neque vos quod bonum est, impediatis. Si vero ipsi a vobis persuasi fuerint, quod res novas doceant : desistant a prava doctrina, et recti dogmatis sententia vigeat, ut antea. Nam si de alia aliqua re minoris momenti ad me relatum esset, neque ita deceret me eam rem tacitam præterire : quomodo de Ecclesiastica quæstione tacuerim ? »

Videri posset rerum Ecclesiasticarum rudibus petitio ista imperatoris æquissima, ut de dogmatis veritate inter se conferrent coram imperatore ad veritatem conquirendam Orthodoxi atque hæretici. At longe aliter res se habet : ubi enim aliquid per Synodum Œcumenicam semel definitum est, amplius ad disserendum et contradicendum hæretici non sunt admittendi, sed docendi, si velint. Quod pluribus docuit S. Ambrosius suis scriptis Valentinianum Augustum. Deinde quod sacerdotum est et non imperatoris, et in Ecclesia et non in palatio de fide agere, ut in Constantium imperatorem Mediolani a Patribus dictum est : juste quidem ac probe (licet non deessent inter eos, qui et scientia et dicendi facultate præstarent, et inter alios magnus ille Theodorus Studita) noluerunt Patres id concedere imperatori illicita præsumenti. Quid autem tunc ad hanc imperatoris rogationem responderint, idem dicere pergit Theosterictus :

10. « Illi vero, inquit, nempe Orthodoxi, cum neque passi essent eos homines, de quibus imperator dixerat, coram se prodire, neque dicendi facultatem dandam esse dicerent, sed velut execrabiles quosdam eos haberent : ad hæc cum certo scirent imperatoris voluntatem ad malum proclivem esse, neque unquam se illi persuasuros fore, quamvis totam Scripturam testem ei afferrent, Æmilianus Cyzici episcopus : Si quæstio, inquit, Ecclesiastica, imperator, hæc est, ut dixisti : in Ecclesia inquiratur, ut mos est. Altius enim et a principio ipso, Ecclesiasticæ quæstiones in Ecclesiis, non in palatiis regiis inquiruntur. Respondit imperator : Sed et ego filius sum Ecclesiæ; et ut vos conciliem, utrosque vestrum audiam, et utraque vicissim dijudicans, vera cognoscam.

« Ad hæc Michael Sinnaculorum episcopus : Si nos, inquit, conciliare vis : quare non id facis, quod conciliantem decet facere? Quippe qui alios quidem in palatio occultos detines et ad te congregas, quibus excitatis, impiorum dogmatum docendorum facultatem præbes : alii vero neque in an-

gulis aliquid loqui audent, ubique edictis tuis perterrefacti. Non est hoc conciliantis, sed tyrannidem inferentis indicium. Non est ita (inquit imperator) sed ut prædixi, ita ego sum, ut vos estis. Sed quoniam ad me de ea re provocatum est, non decet silentio me illa præterire. Quænam causa est, quare cum his hominibus nolitis loqui? An ipsi dubitatis et testimonium non habetis, quibus vestra dicta confirmentur?

11. « Ad hæc Theophylactus episcopus Nicomediæ dixit : Testis Christus est, cujus effigiem vides ante oculos in primis descriptam, infinitis testimoniis nos abundare, quibus id confirmare possimus, neque dubitamus, ut tu suspicaris; sed non habent isti aures audiendi, ob idque nihil illos juvaremus; potentia enim et imperio nos oppugnamur.

« Post hunc et Petrus Nicææ episcopus : Quomodo, inquit, cum illis nos loqui vis, quibus tu auxilium affers? An illud ignoras, eos, qui Manichæi dicuntur. si huc ducas et eorum propugnator sis, a te adjutos, potentiores quam nos futuros? Non temere sanctissimus Petrus hoc dixit; ubi enim impietas ipsa cum potestate conjuncta est, illic veritas superari videtur, et justitia tyrannide oppressa conculcatur.

« Post hæc sacer Euthymius Sardensis episcopus liberiori usus oratione, sic imperatorem affatus est : Audias, imperator. Ex quo tempore Christus in terram descendit, usque ad hunc diem per octingentos annos et amplius in Ecclesiis, quæ ubique gentium sunt, Christus ipse depingitur et in imaginibus adoratur. Et quisnam tam arrogans est, qui audeat totam vocum traditionem a sanctis Apostolis, martyribus ac piis Patribus profectam dissolvere, vel paululum movere? Apostolo ipso dicente[1] : State igitur, fratres, et tenete traditiones, quas edocti estis sive per sermonem, sive per Epistolam nostram. Et alio loco[2] : Quamvis angelus de cælo evangelizet vobis præter id quod accepistis : esto anathema. Quamobrem adversus eos, qui ante nos hæresim hanc excogitarunt, Synodus apud Nicæam urbem iterum collecta est sub Irene et Constantino piis imperatoribus. Hanc Synodum ipse Dei Filius proprio digito signavit : quicumque audebit ex ipsa movere, vel expungere, anathema esto. Cum hæc audisset imperator, et simulatæ mentis esset, facile se hæc pati simulavit.

12. « Respondit autem et Theodorus vehemens Ecclesiæ magister, dux Studitarum : Ne tentes nunc, o imperator, Ecclesiasticum statum dissolvere. Ait enim Apostolus[3] : Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, deinde prophetas, tertio pastores et doctores ad perfectionem sanctorum; non dixit, reges. Tibi quidem, o imperator, civilis status, et exercitus commissus est. Hæc igitur cura. Ecclesiam autem pastoribus et doctoribus (ut ait Apostolus) derelinque. At si non vis hæc facere : si quis pervertendæ fidei nostræ causa de cælo nobis aliquid annuntiaverit, ipsum non audiemus; tantum abest, ut te audituri simus. Tunc imperator furore admodum exardescens, et quod recte dictum fuerat, velut injuriosum quiddam accipiens, omnes ejecit, sanctum vero Theodorum in exilium misit». Ita Theosterictus postrema ista summatim perstringens : siquidem multa alia intercesserunt, antequam Theodoro decerneretur exilium, plura præteriens, quæ adversus eumdem imperatorem in hoc eodem congressu sunt dicta, cum ille exuens quam superinduxerat personam Catholici hominis, aperte coram illis cœpit hæresim propugnare. Michael enim, qui Theodori Studitæ prolixius res gestas est prosecutus, sigillatim cuncta recenset, quæ hic tibi labori non parcentes reddituri sumus : narrans ipse quæ tantum sunt Theodori, sic rem cum ipso gestam ab exordio incipit :

13. « Cum igitur die quadam cum incredibili fastu consedisset, nequissimorum hominum corona cinctus, qui impietatis tutelam ac patrocinium susceperant : convocantur una omnes eodem sacerdotes pariter et monachi, atque ipse adeo sanctissimus patriarcha magnusque Theodorus Studitarum præfectus. Quibus audientibus, irridere demens cœpit atque intemperanti ore subsannare sacrarum imaginum adorationem, vecordes sensusque expertes eos vocans, qui illas erexerant : Lex enim, inquit, quam magnus Moyses Dei digito scriptam olim accepit, diserte ac perspicue prorsus vetat, ne manufactum quicquam colatur; neve imago ulla, ejusve similitudo statuatur, diris eos devovens, qui tale aliquid facere præsumpserint, cum idolici cultus et stolidæ illud amentiæ inventum sit, imagines fingere, divinumque nomen illis imponere, quod non modo indecorum, sed absurdum etiam est et plane pugnans, incircumscriptum circumscribi putare, et cubiti unius tabulis eum, quem locus nullus capiat, includere. Hæc enim qui ante nos regnarunt imperatores perperam fieri cum cernerent, Leonem dico et Constantinum, et qui ex iisdem natus eis successit, imagines dejici earumque cultum explodi jusserunt. Hæc impius atque his absurdiora delirans evomebat, et quasi præclarum quiddam diceret, turpissimis dictis gloriabatur, pessimis illis, quorum consuetudine utebatur, usquequaque fretus, illorumque ante omnes præside ac magistro, cujus maxime verbis (ut dictum est) imbutus fuerat.

14. « At divinus Patrum cœtus nihil ad hæc commotus, multiplicemque tyranni manum ac potentiam nihili faciens, ejus orationis vanitatem redarguebat ineptamque et insanam doctrinam multis sacrarum litterarum testimoniis confutabat : Orthodoxi dogmatis eversionem, et Domini ad nos adventus negationem hanc ejus fallacem et perniciosam doctrinam vocans, ut quæ infinitam absurditatem, erroremque et improbitatem contineret. Etenim si sanctarum, aiebant, imaginum venerationem ejuramus, inanis utique fides nostra, inanis

[1] 2. Thess. II. — [2] Gal. I. — [3] 1. Cor. XII.

prædicatio. Frustra nobis divina olim Patres tradiderunt. Evanescet nobis omnis actio et virtus Deique cognitio, ac denique simul omnia concident et pessum ibunt. Dominicæ siquidem imaginis abrogatio non solum Dei mandatorum abrogationem affert, sed ipsius etiam ante imagines Filii Dei, qui communione carnis nobiscum conversatus, et homo nostri similis factus, et divinæ suæ formæ characterem nobis ostendit : quem tu, nescio quam ob causam abnegans, non tibi tantum pessime consuluisti, sed simpliciorum quoque animas, ut improbitas tua notior esset, in parem fraudem et exitium induxisti. Nos vero vel assidere vobis solummodo, cum tales sitis, aut in unum coire, longe abest, ut decere arbitremur. Suffragetur enim nobis divinus David [1] non sedere docens in concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introire, et in Ecclesiam malignantium non ire, nec cum illis congregari. Atque in hunc modum Patres uno simul ore talia loquentes, apostatæ sententiam prima velut acie impugnabant, summam ejus fraudem et nequitiam ostendentes ». Puto quidem eum, qui hæc scripsit, Michaelem Studitam et ipsum una cum Patribus istis interfuisse : nam quæ fidelissime narrat, æque ex Epistolis ipsius Theodori Studitæ certam sibi conciliant fidem. Pergit vero de eodem Theodoro dicere :

15. « At parens noster Theodorus tenere se non potuit, quin majorem et apertiorem dicendi fiduciam demonstraret, totumque insani hominis consilium et occultam ejus cogitationem penitus patefaceret. Quare ut primas inter eos, qui convenerant, et eloquentia et virtute facile tenebat, hæc animo constantissimo summaque verborum libertate dicere aggressus est :

« O imperator, quo consilio pacatam nunc et tranquillam Dei Ecclesiam turbare ac pervertere ausus es? Nec tibi illa, quæ iis acciderunt, qui illam ante te persecuti sunt, quorum tu modo nomina commemorasti, in mentem venerunt; nec impetum tuum retardarunt? Qui cum paria tibi facerent, sacrasque imagines contumeliose tractarent, dici non potest, quam graves pœnas dederint, ut testata litteris eorum improbitas ad posteros transmitteretur. Nec te diuturna ac longis temporibus confirmata divinarum imaginum veneratio, deiferorumque Patrum constans de ea consensus et conspirans sententia movet, novorum dogmatum propugnator, ut a perversis istis et exitiosis rebus abstineas et meliora secteris, sententiam mutes et veritatem agnoscas? Nunquam audisti, quid B. Paulus [2] dicat, Timotheo scribens? Nam et hoc aliquando te tractasse arbitror, quamvis nunc illa ex animo ejeceris : Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum ad subversionem audientium. Et rursus idem [3] : Denuntia illis, ne aliter doceant, neque intendant fabulis interminatis et quæstionibus vanis, quæ a recta via aberrare eos faciunt, et ædificationem Dei, quæ est in fide, destruunt.

16. « Quod et tibi prorsus accidit, qui futilibus sermonibus animum adjiciens, et sacras imagines idola vocare non erubescens, tanquam in arcem quamdam ad legem veterem te convertis, utque inde argumenta tibi desumas, quod nihil creatum, nihil manufactum, nihil denique aliud ex his, quæ similitudine effinguntur, amplectendum, aut ullo penitus honore colendum sit. In quo illud primum te cogitare oportebat, imperator, adveniente gratia, legem cessasse, quam observasse nunc, summæ dementiæ foret; alioqui circumcidi nos convenit, et sabbata colere, et alia quæ sunt scripta facere, ne legem videamur dimidiatam tantum observare. Deinde hoc etiam cogitandum erat, legem hominibus datam fuisse, qui ex Ægypto nuper egressi, ad Ægyptiorum æmulationem propenso studio ferebantur. Ægyptii autem omnium, qui idola finxerunt, infelicissimi fuerunt, ut qui vilissimis rebus, et aliarum gentium sensu turpissimis divinos honores tribuerunt. Unde Propheta, cum leges daret, qui apud illos educati fuerant, omnis formæ similitudinem interdixit, tanquam hominibus ad deceptionem paratissimis, et manufactorum cultui inhiantibus. Neque tamen id semper observasse visus est, cum in tabernaculo Cherubim fabricatus sit, eademque in propitiatorio collocarit. Et illis quidem magno cum honore hæc erant et admiratione.

« Nos vero superveniens gratia ab omnibus illis abduxit, et ad meliora multoque præstantiora traduxit. Quid enim majus illustriusque esse possit, quam in carne apparuisse nobis æternum et incomprehensum Deum et gloriosæ formæ suæ speciem omnibus repræsentasse? Quinimo, ut tibi rem altius explanem, postquam conditor et Deus noster, qui hominem bonis omnibus ornatum creavit, vidit ipsum peccato abreptum similitudinem suam amisisse, libuit illi inenarrabili dispensatione carnem nostram assumere, ut lapsum erigeret, immaculatamque imaginis pulchritudinem repararet. Idcirco naturam nostram totam sibi uniens in substantia, inconfusas utriusque naturæ, divinæ scilicet et humanæ retinuit proprietates, orationem omnem excedente admirabili earum concursu et conjunctione. Hinc et sacræ carnis suæ figuram nobis honorandam et colendam et adorandam dedit, ut in imagine stupendum Incarnationis mysterium ipsis oculis cernamus, et a Christi descriptione, quæ in imagine cernitur, ad intellectualem et omnis figuræ expertem Dei formam mentis oculos convertamus, in eum adspirantes perpetuo, nullique caducæ rei animum obstringentes.

17. « Quo autem divini characteris fides nobis certior fieret : idem ipse, qui eam gerit, Salvator noster suæ ipsius faciei oris formam, admoto ad faciem linteo expressit atque effinxit, petentique Abgaro (vir erat fidelis et inter Edessenos prima-

[1] Psal. XXV. — [2] I. Tim. VI. — [3] Ibid.

rius) misit. Qui divinam illam effigiem complexus, incredibilem ejus vim mox sensit, omnibusque patefecit, diuturno atque incurabili morbo, quo tenebatur, liberatus, nec magis corpore quam animo corroboratus. Lucas vero, qui sacrum composuit Evangelium, cum Domini pinxisset imaginem, pulcherrimum et plurimi faciendum opus posteris reliquit : aliique deinceps quamplurimi imagines sacras affatim effingendo, publice consignatum earum cultum conservarunt. Nec locus ullus est, non regia, non domus, in qua divinæ imagines eorum affixæ non sint. Quippe omnibus veneranda minimeque pudenda res est, cui temporis lapsus et auctoritas honorem conciliarunt. Annis igitur octingentis et eo amplius promulgatam, et ab omnibus receptam atque confirmatam imaginum venerationem, jamque una cum Christianismo auctam et propagatam (uno siquidem, parique gressu incesserunt Christianismus et imaginum efformatio) tu nunc, temporis momento, solaque pro animi tui libidine tollendam e medio censuisti, et cum dedecore explodenda, quæ laudem honoremque merebantur?

18. « Neque ipsum salutare nomen reveritus es, ut idola (o verborum perversitatem !) sacras imagines appellares? unde, et a quo doctus? aut quisnam est qui te docuit, imaginis atque idoli unam esse vocem? Hoc enim nec Patrum ullus unquam sensit, nec vero res ipsæ ferunt, ut dicatur. Qui enim? cum infinito spatio inter se dissideant, non nominis solum appellatione, sed multo magis archetypi substantia. Idolum enim est et appellatur, quod dæmonis aut alterius cujuspiam ex iis, quæ Gentiles turpiter pro diis coluerunt, specimen repræsentat, fœdi fœdius, et mali deterius. Qualis enim causa, tale prorsus est causatum; et cujus abominandum est prototypum, nihilominus abominanda est imitatio. Imaginis autem et honorandum est archetypum; sancti enim alicujus, aut sanctorum Domini figuram depingit, et quæ in tabula depicta est effigies, digna item animadversione. Hæc siquidem sincerum veritatis simulacrum, illud vero mendacii fallacisque doli similitudo. Sic enim harum rerum peritis visum est hæc nomina distinguere, qui idolum falsi imitationem esse dixerunt, imaginem veri expressam similitudinem.

19. « Sed quoniam a vobis, imperator, imaginis quidem honor odio est, crux vero veneratione digna censetur; primum illud capere non possum, cum jam utriusque honor conjunctus sit (simul enim imago, et simul crux, quandoquidem Domini adventus gloriam utrique attulit) nunc a vobis alterum ab altero secernitur, ita ut alteri sors melior obtigerit, alterum repudietur et contemnatur. Deinde quæram, o veteris Scripturæ interpres, quomodo cum lex execratione dignam crucem vocet : Maledictus enim, ait [1], qui pendet in ea : tu, qui crucem colis, legem vilipendere non videare? imo vero devotus inter se contrariis obnoxius teneris, qui nec legi usquequaque consentias, cujus tu custos perpetuus, et in hoc nobiscum media ex parte sentias, quos omnibus modis insectari decreveras; cum oporteret te, quando impius esse statuisti, nec crucem, nec imaginem confiteri, ut sic posses et consentanea tibi facere, et congruentia legi quam observas. At enim ratiocinari nescit improbitas, ipsa secum pugnans, et quos imperio suo submiserit, ab omni honestate procul avocans. Cui tu quoque semel mancipatus, nullam postea officii nec decori rationem habuisti, ab iis solis, qui tua observant, inductus adulatoribus, scurris, uni voluptati, ventrisque commodis servientibus.

« Mihi vero mirari venit in mentem, quomodo eos ad judicium vocaveritis, qui sic animo et consilio comparati estis. Ecquis enim erit, qui inter utrosque dijudicet? Quis de victoria sententiam ferat, cum occupati a vobis omnes, potentiaque perculsi fuerint suppliciorum metu? minæ siquidem et tormenta iis proponuntur, qui partibus vestris non favent. Recte sane quidam e majoribus nostris primum hoc bonum esse dixit, a vobis longissime recedere, humana specie feras hæreticos vocans, eorumque sermones atque instituta perniciosa esse docens ac penitus exitiosa : quos devitare omni ope oporteat, ac ne occurrere quidem illis, si fieri potest. Ex quo sequitur, cum eis colloqui quoquo modo non solum supervacaneum, sed damnosum plane valdeque noxium esse.

20. « Hæc illo dicente, ira simul et timor imperatoris animum agitabat, viri sancti vim facultatemque considerantis : iram accendebant verba, quibus perstringi se sentiebat; metum creabat dicendi vis, quam in eo insuperabilem esse cernebat. Sed iræ potius cedens, qua vehementius impellebatur, indecoris illum contumeliosisque verbis asperius excepit, ad terrorem maxime vocem suam et verba componens. Scio quidem, heus tu, inquit, nomine appellans, te præfractæ adeo amentiæ esse, ut nobis quicquid dicamus, aut sentiamus, maximopere semper adverseris, injustos nos et stolidos vocans, omniaque in nos convitia ingerens, ut qui colloqui nobiscum, supervacaneum esse dicas atque damnosum; quasi non cum imperatore tibi, sed cum infimo quopiam e vulgo res esset. Martyrem te (ut video) celebrari cupiens, ut nos ad mortem in te decernendam provoces, hæc contra nos loqui, nobisque ausus es reluctari. At non facile adeo tibi gloriam hanc venanti concedemus. Quin nec exilium, nec pœnam aliam prius decernemus, quam iterum vos audiamus, singulorumque fidem exploremus, ut rectius ac verius dogma sine controversia cognoscatur, et vobis devictis nullus supersit fugæ, aut defensionis locus.

« Hæc autem eo dicebat impius, quod potentiæ amplitudine fretus, in promptu haberet omnes, vel seorsum singulos, vel simul universos mulctare. Deinde ut ea ratione probabilius facti sui consilium

[1] Deut. XXI.

redderet, quasi in judicium prius perducti, atque ita damnati jam fuissent. Cum vero Patrum chorus nihil amplius tyranno respondere statueret: inutile quippe, aiebant, nobis jam condemnatis loqui, ad eos præsertim, qui occæcatis animis meliora capere nequeant, et insanabiles prorsus facti sunt. Nec vero decet nos ab humano[1] die, vel a sæcularibus interrogatos, rationem fidei reddere.

21. « Magnus iterum Theodorus pari fiducia ac libertate sic exorsus est: Haud sane oportebat, imperator, tibi a rectis omnibus, sanisque averso aut dicere quicquam amplius, aut respondere. Sed quoniam ad interrogationes etiamnum ac responsiones nos provocas: hoc tibi ante omnia respondemus: Res ecclesiasticas ad sacerdotes doctoresque pertinere; imperatoris vero exterarum rerum administrationem propriam esse. Hoc enim sanctus Apostolus[2] ait: Posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, deinde prophetas, tertio doctores, et nusquam imperatorum meminit. Hi de dogmatibus et de fide statuere debent: Si vero, illis obsequi oportet, et nullo modo munus usurpare. Ait illi imperator, nomine rursus compellans: Num igitur hodie me ex Ecclesia ejicies? Non ego, inquit sanctus, sed illius paranymphus, divinus Apostolus. Quin tu illum antevertens, te teipse factis tuis ejecisti. Quod si redire ad illum iterumque ingredi, est animus: persta nobiscum, qui veritatem prædicamus, Christique imaginem veneramur, sanctissimum sequens et communem omnium patrem, patriarcham, cujus, ut vides, oratio æque ac mores utilitatem plane spirant atque gratiam.

22. « Ad hæc tyrannus quod diceret non habens, cum clamore animique perturbatione a conspectu suo depulit, ne propius accederent, neve amplius loquerentur, magna voce, minisque interdicens: quod unum recte diroque animo suo congruenter facere norat. Egressi ergo beati omnes una cum patriarcha, magnum ambiunt Theodorum, hominem labris simul atque animis deosculantes, ejusque in dicendo libertatem pariter et gratiam collaudantes, quod tyrannum tam fortiter tantoque pudore affecisset.

« Cæterum vix domum quisque redierat, cum afferuntur ad singulos præfecti urbis edicta, quibus continere se jubet unumquemque, nihilque prorsus cum aliis tractare, nec inter se conferre, aut docere, aut de fide prorsus loqui. Ita enim, inquit, ab imperatore decretum est.

« Ut vero ad sanctum venerunt qui missi fuerant: Æquumne, illis ait, sit vobis, an Deo parere: vos ipsi rem ratione æstimantes, dicite. Nobis vero, scitote, certum esse, linguis potius amputatis carere, quam ut fidei nostræ testimonio desimus, nec illam qua possumus verborum ope propugnemus. Quæ enim ratio est, vos deteriora defendere conari; et nos in multo meliore causa silentio uti? Quare non committemus, ut vel ad horam sermonem abditum teneamus, et populum præsenti ejus utilitate fraudemus.

23. « Unde congruentia omnibus incunctanter suggerebat, hos vocans, illos adiens, alios litteris confirmans, abjectosque et prostratos animos erigens, verbisque excitans pro virili ». Hactenus Michael Studita, qui, modestiæ causa puto, tacuit referre ea quæ ab aliis monasteriorum præpositis (quod adhuc illi fortasse viverent, et conversi essent ab errore) gesta probrose tunc essent. Siquidem illi miseri acquieverunt jussioni imperatoris, atque etiam scripto polliciti sunt, se de sacro cultu imaginum amplius non locuturos, aliosve docturos secundum præceptum imperatoris. Ista autem sic se habuisse, ex ipsius Theodori Studitæ Epistolis satis expressum habetur. Extant ipsæ quidem: magno namque Dei beneficio factum est, ut ipsæ, aliæque eodem argumento, hac urgente persecutione, conscriptæ ad nostra tempora integræ servatæ sint. Habet eas idem qui supra sæpe citatus est vetus Codex bibliothecæ Columnensis, quæ cardinalis Sirleti doctissimi viri cum esset, ab Ascanio Columna diacono cardinali, de antiquitatibus Ecclesiasticis adeo bene merente, ut Romæ consisteret, nec alio transferretur, empta ab ejus hæredibus fuit. Reddituri sumus sic eas suis locis concinne accommodatas, latinitati redditas (ut superius diximus) a viro valde diserto Jacobo Sirmondo Parisiensi societatis Jesu professore.

24. *Theodori Epistolæ de præpositis, qui scripto silentium polliciti erant.* — « Theodorus igitur sic videns monachorum præfectos silentio victos, lingua vinctos, atque edicto illo prostratos; sciens ejusmodi factum haud mediocrem cæteris monachis, imo et Orthodoxis omnibus afferre ruinam: mox ex adverso consurgens, ad tanta Ecclesiæ illata damna reparanda festinans, exacuit stylum ad pugnam, litteras in facti detestationem conscribens. Extant ipsæ quidem, quæ his ipsis diebus scriptæ cognoscuntur: sic enim se habet earum inscriptio generalis, utpote quod generalis esset atque patens Epistola:

« Monasticam vitam agentibus[1]:

« In hoc temporis articulo, cum persecutionem in imagine sua Christus pateretur: non solum qui dignitate et scientia præcellit, certare is debet, rectæ fidei doctrinam proferens, et cæteris tradens; sed et discipulus quoque ipse fiduciam sumere et veritatem intrepida ac libera voce profiteri. Non mea sunt hæc verba, qui peccator sum, sed divini Chrysostomi, quinimo et aliorum Patrum. Quod vero domini præpositi ab imperatore detenti hoc minime præstiterunt, quamvis dignitatis gradu et doctrina omnibus hujus oræ præpositis anteirent, at contra potius conticuerunt; neque id solum, quod reipsa grave est; sed chirographo etiam suo, se neque congressuros mutuo, neque docturos confirmarunt; id vero est prodere veritatem et præ-

[1] I. Cor. IV. — [2] Ephes. IV.

[1] Theod. l. II. Ep. II. ex Cod. Column.

fecturam abnegare, et subditos sibi, atque adeo æquales et socios subvertere. Apostoli enim, cum a Judæis denuntiatum illis esset, ne docerent in nomine Christi, sic verbis responderunt[1]: Judicate, si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum. Et: Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Hæc et similia illos dicere oportebat, ut per eos glorificaretur Deus, et ædificarent Orthodoxos, ut monasteria confirmarent, et confortarent eos qui in exiliis patiuntur.

25. « Sed quid, quod pluris facimus monasteria quam Deum? pluris commoda, quæ inde capimus, quam mala, quæ boni causa sustinemus? Ubinam est illud[2]: Loquebar in conspectu regum, et non confundebar? et illud[3]: Labia mea non prohibebo, Domine, tu scisti. Ubi gloria et fortitudo ordinis nostri? Quonam pacto Sabas et Theodosius, cum impiam hæresim tunc temporis imperator Anastasius amplecteretur, insurrexerunt, pro fide acriter pugnantes tum eos, qui perperam in Ecclesia sentiebant, excommunicando, tum ad imperatorem ipsum scribendo, se mortem potius oppetere paratos, quam ut de constitutis aliquid immutarent? Et dicunt (ut fama est) domini præpositi: Quinam sumus nos? Primum Christiani, qui nunc prorsus loqui debeant. Deinde monachi, quos re nulla abduci, nec abripi par sit, tanquam mundo minime adstrictos, minimeque obnoxios: denique præpositi, qui et aliorum scandala tollunt, et in nullo dare offendiculum debent, ne vituperetur, inquit[4], ministerium nostrum.

26. « Cujusmodi vero scandalum et vituperationem, seu potius condescensum chirographo suo præbuerint, quid attinet loqui? Nam si consensui par est silentium: illum ipsum scriplo in totius Ecclesiæ oculis firmare, quantum est nefas? At occulte (dicitis) sacrificans Nicephorus, clam offert, et patricii omnes (ut cæteros omittam) sunt Orthodoxi. Verum quid ait Christus[5]? Si quis confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: et e contra de negatione. Quanquam enim hoc solum chirographo suo pacti sint, se mutuo non congressuros idem plane est. Quomodo enim observabunt quod Christus ait[6]: Eum qui venit ad me, non ejiciam foras? Veniat quispiam percontans et discere cupiens veritatem, seu præpositus ille sit, seu quis alius: quid respondebit ei præpositus? Mandatum nempe, dicet, accepi, ne loquar: atque utinam id solum, sed ut te nec monasterio ipso excipiam, nec tecum vescar. Christus dicit: Suscipe, et doce. Quod si subtraxerit se, inquit[7], non placebit animæ meæ. At hi scripto fidem obstrinxerunt, ut imperatoris decreto contra Christum obedirent. Hæc sunt fratres ac patres, quæ ab eis gesta, pro certo comperi. Quæ quoniam dicere me, quod scirem, voluisti, coram Deo teste, nuntiavi ». Hucusque Epistola Theodori, cætera desunt in Codice cum Epistola sequenti.

[1] Act. IV. V. — [2] Psal. CXVIII. — [3] Psal. XXXIX. — [4] 2. Cor. VI — [5] Matth. X. — [6] Joan. VI. — [7] Hebr. X.

27. *Theodorus dat litteras Nicephoro patriarchæ in exilium pulso, cui sufficitur hæreticus Theodotus; Niceta et alii exulantur.* — Quod autem, ut ex litteris Theodori accepisti, Nicephorus patriarcha, et ipse quasi parens imperatoris edicto contineret se domi, et ipsa etiam sacra clam, in multorum scandalum faceret: non destitit Theodorus ipsum ita labantem statuere, et ad publicam confessionem erigere, probe sciens, quantum esset damni allaturum fidei Orthodoxæ patriarchæ silentium, et e contra quantum afferret emolumenti ejus manifesta confessio. Quid autem hac in re Theodorus ipse præstiterit, ex eodem qui supra Michaele sic accipe: « Patriarcham in primis maxime frequentabat, consiliarium se illi ad omnia præbens. Cumque illum afflictum admodum, et præ doloris magnitudine sui pæne oblitum videret, saluberrimis monitis recreabat, et ad Dei optimi benignitatem recolendam hortabatur: Non enim sinet, aiebat, misericors et clemens Deus tentari nos supra id quod possumus, neque hæreditatem suam inimicis potiundam relinquet. Nec diutius qui adversus nos machinabantur, impie agent, sed velocem ac repentinum finem accipient, quamvis nunc sine sensu hebetes, sortisque suæ ignari vivant ». Hæc de rebus patriarchæ Michael, deque Theodoro illi hoc tempore accedente fortissimo adjutore: etenim egit, ut idem palam egregius confessor progrederetur, atque ejus rei causa primus omnium pœnas dare jussus, ejectus throno, in exilium mitteretur. Pergit enim auctor:

28. « Haud multo post ejicitur e sede sua ab impiis patriarcha, pulsus itidem ab urbe ob veritatis defensionem: damnantur pariter exilio quotquot erant in presbyteris Orthodoxi, quibus unicum crimen pietas fuit ». Sed quomodo pulsus sit ipse Nicephorus patriarcha, audi ex hujus temporis scriptore Theosterieto in Niceta, qui ait: « Leo tyrannus sanctissimo viro Nicephoro patriarchæ scribens: Descende, inquit, tu de sede ista, quoniam Ecclesia te non indiget. At ille honestissimis suis litterulis ad eum rescripsit: Non ita, o imperator, ego temere descendam: non enim causa aliqua in me est, cur deponi debeam. At si rectæ fidei gratia, et propter pietatem tyrannidem patior, sive per teipsum, sive per aliquem regium tuum hominem, mihi significes, et descendam. Tunc imperator misit unum ex optimatibus suis, qui tyrannico more ipsum deposuit. Ille vero cum in magnam descendisset Ecclesiam, et cereas faces accendisset, thuraque et preces adhibuisset, cum populus ipse illius peregrinationem lamentaretur, hanc habuit orationem: Filii, Christianos vos inveni, Christianos vos relinquo. Cumque ad Acropolim descendisset, navigium conscendit, et venit in eum locum, in quem exul ducebatur. Illic autem in jejuniis ac precibus, silentio, tolerantia, et multa patientia

usque ad eum diem permansit, quo ad Dominum suum migravit ». Hæc Theosterictus.

29. Sed quæ patriarchæ exilium Constantinopoli secuta sint, a Michaele res Theodori prosequente sic accipe : « Videres tum impios ea patrantes, quæ sola ipsorum excogitaret et caperet improbitas. Sacras enim, proh dolor ! et sanctas imagines impuris manibus rapientes (quam fuisse dicam tuam, Christe mi, tum temporis longanimitatem ?) solo impudenter allidebant et frangebant, alias flammis dabant, alias luto et sordibus obliniebant, nihil denique omittebant, quod ipsorum similes facere conveniret ». Hæc auctor, paucis licet plurima male perstringens.

Porro exulantem ipsum, et gloria confessionis clariorem redditum patriarcham magis quam mille thronis, ipse Theodorus, qui eum ad certamen erexerat, et in hostes immiserat, ejusmodi ad eum scriptis litteris laudibus est prosecutus[1] :

« Nicephoro sanctissimo patriarchæ.

« Cum sæpenumero ad sacrum beatitudinis tuæ verticem scribere instituissem, destiti ab incœpto, partim indignitatis meæ consideratione, partim etiam ex infirmitate ex ærumnis nata præpeditus. Nunc vero utrumque parvipendens, et Trinitate fretus, miser hæc dico : Gaude, vere victor impietatis, qui virtutum quadrigis fidei cursum consummas. Salve, magne sol doctrinæ Orthodoxæ, cujus confessionis radiis universus orbis illustratur. Salve, propugnator veritatis, veterum sanctorum instar, virtutis pulchritudine collucens. Reliquisti excelsum thronum ejus causa, qui semetipsum humiliavit usque ad mortem, mortem autem Crucis. Reliquisti ministeria et oblectamenta archiepiscopalia, et variis incommodis, confessorum more, exerceri maluisti, quam temporariis frui deliciis peccati. Ac certe, quoniam non ex illis, etsi in illis vivebas, membra per vitam in Christo actam mortificans, sanctæ matris privationem pertulisti, charis fratribus, omnibus simul in omnibus spoliatus. Necdum opprobria tua Christi opprobriis similia commemoro, immissas ab imperatoribus oppugnationes, vexationes, angustias, ac veluti suffocationes. Noctu cum Christo abductus es. Etenim proditus etiam ipse relegatus es, in collis confinium redactus es, martyr Christi.

30. « Sed euge, quam in bonum tibi omnia ! Attolle in orbem oculos ex specula mentis, et adspice filios tuos, seu mavis, oves, pastor bone, quamvis corpore dispersas, animo tamen conjunctas, totam pæne Ecclesiam tuam variis locis occupantes, et confessionis tuæ fulgore, stellarum instar, iis, qui in nocturnis hæreseos tenebris versantur, Orthodoxæ fidei lumen ostendentes : alias quidem Deo immolatas per athleticam consummationem, alias decertantes sine ullo præsentium rerum metu, sed Deum flectentibus precibus tuis corroboratas. Hæc est gloria Ecclesiæ tuæ : hoc insigne ac symbolum martyrii : quod sequens ætas excipiens, Deum in te, uti nunc, glorificabit. Multa tibi pro Christi imagine pugnanti encomia dicentur. Sed ignosce mihi, Dei imitator, quia hæc ex amore ausus sum quæ dixi, sacras preces tuas impertiens, ut minimus filius tuus esse non desinam, qui omnium maxime inutilis sum propter peccata ». Hucusque ad Nicephorum patriarcham Theodorus Studita.

31. Sed quid de eo ad locum exilii pergente Cedrenus habeat, accipe : « Magnum quoque et inter patriarchas celebrem Nicephorum cogere voluit, ut edicto ei subscriberet : nulloque modo obtemperantem Proconnesum relegavit ». Et paulo post : « Cum autem Proconnesum abduceretur Nicephorus, Theophanes confessor monasterii magni Agri præfectus eum navigio prætervehi divino instinctu sentiens, cum in parte prædii quadam ipse ageret, suffitu et cereis profectus est. Sed et Nicephorus intensis manibus vicissim Theophanem salutavit, flexisque genibus, tum eum veneratus, benedixit, cum quidem neuter alterum videret, sed acie spiritus se mutuo cernentes, dignum invicem honorem exhibuerunt. Et cum quidam una navigantium quæreret, quemnam ita manibus in sublime elevatis salutaret : Sanctissimum Theophanem confessorem (respondit) Agri præpositum, qui nos facibus et suffitu excepit. Neque multo post exitus veram Nicephori prædictionem ostendit : nam mox cum multis aliis Theophanes quoque ab Ecclesia ejectus, infinitisque vexatus modis, confessoris coronam deportavit. Neque ei datum est, patriarcham posse videre, ne ejus vel hac in parte falleret vaticinium.

« Relegato Nicephoro, solium archiepiscopale indigne conscendit, ipso Resurrectionis Dominicæ die, Theodotus Melissenus, quem et Cassiteram dictum, supra monuimus ». Fuit hic ille, quem idem auctor per fraudem in hæresim perduxisse imperatorem testatur, qui et subdit : « Is eo evectus, et imperatoris potentiam sibi habens adjumento, non jam in tenebris et angulis, sed palam et pleno ore Iconoclastarum promulgavit hæresim ». Hactenus ipse.

32. At qualis iste fuerit, qui tunc fuit patriarchæ suffectus, audi Theosterictum in Niceta, qui ait : « Fecerunt et patriarcham Theodotum quemdam ex eorum numero, qui spatharii dicuntur, adolescentium ludibrium, eligentes scilicet hominem ita rudem ac levem, ut et theatri rem ludicram eum appellare soliti sint, qui aliquid ridiculum et salsum in eum dicere volebant. Hunc, aiunt, et servam quamdam secum habuisse eo nomine, quod renibus laboraret, re autem vera, ut voluptatem expleret ». Hæc de novo et hæretico patriarcha Theosterictus.

Tunc et Niceta patricius eadem ex causa ejicitur in exilium : nam in Menologio die sexta Octobris hæc de ipso : « Sancti patris nostri Nicetæ

[1] Theod. l. II. Ep. XVIII. Cod. Column.

confessoris memoria. Hic fuit Irenes imperatricis consanguineus, quem non modo per consanguinitatem suscepit, verum propter ipsius virtutem. Tantum enim laboravit et virtute perfecit, ut ad sacram Nicænam Synodum secundam fuerit ab imperatricis facie missus, et secundum Dei placitum ibi se gesserit. Multa vero pollens gravitate patricius honoratus, Siciliæ dux fuit electus, ubi cum se bene gesserit erga viduas et orphanos, reversus reperit imperium occupasse Leonem Armenum Iconomachum : quamobrem relicta dignitate, factus est monachus. Quo audito imperator, volens eum cruciare, Salvatoris imaginem, ut eam combureret, vel ad se mitteret, significavit. Sed id ille facere negans, ab ipso relegatus est. Qui multas in exilio passus tentationes, consummationem accepit ». Hæc ibi in Menologio Basilii imp. Jussus pariter est exulare tunc Æmilianus episcopus Cyzici, de quo Græci agunt diem natalem octava mensis Augusti. Sed pariter in exilium actus est Michael episcopus Synnadorum (Sinnaculorum), cujus certamen pariter recolunt Græci vicesima tertia Maii.

33. *Processionibus celebrat Theodorus sacras imagines.* — Sed ad res gestas Theodori Studitæ revertamur. Quidnam ab eo factum sit, ubi demotus est Catholicus patriarcha, et jam imagines sacræ ubique conculcarentur, sic narrat, qui ejus res gestas prosecutus est Michael Studita : « Noster itaque Theodorus acerbe plangens, animumque despondens in tanta rerum atrocitate, dehiscere sibi terram optabat, ne vel audire talia vel cernere cogeretur. Verumtamen ne dolorem solus silentio ferre ac lugere videretur, nullumque mali remedium invenire : rem excogitavit, quæ et hostes simul ulcisci posset, et nos magis magisque confirmare. Monachos omnes, qui in ejus monasterio erant, imagines accipere jubet, easque manibus sublimes gestare, totumque cœnobii ambitum circumire, hymnum illum dicendo : IMMACULATAM IMAGINEM TUAM ADORAMUS, O BONE, et quæ sequuntur hymni sacri, atque alios pariter victori Christo triumphales hymnos. Agebatur enim tum dies festus Palmarum, quem ante Passionem Resurrectionemque Domini fideles omnes celebrare consuevimus.

34. « Quamobrem indignatus tyrannus (neque enim illum res latuit) fama jam ad omnes pervagante, injurias statim minasque, et qui eas inferret, ad sanctum mittit; aut desinere illum prorsus talia comminisci, aut ni pareat, animumque mutet, pœnas dare, mortemque referre pro præmio. At ille non modo nihil remisit, sed majorem etiam fiduciam sumpsit, fidem Orthodoxam omnibus qualis esset, exponens, et imaginum venerationem verbis factisque declarans : quid contumeliosi conviciatores sui dicerent, parum ducens. Multi e monachis ad illum eo tempore confluebant, sua quisque tanquam apud communem patrem deponentes, et quid in re præsenti facere debeant, interrogantes : quave ratione ad patriarchium vocati, vocationem defugere ac vitare possint. Vocabant enim illos impietatis duces, ut in erroris sui societatem pertraherent ». Siquidem indixerant hæresis propugnatores una cum novo patriarcha concilium, ad quod vocaverant Orthodoxos, qui ejusmodi conventum malignantium vitare quavis arte studebant. Quodnam autem fuerit Theodori consilium, ita Michael edocet :

35. *Theodori Epistolæ nomine præpositorum respuentis Pseudo-Synodum.* — « His ille omnibus utilia pariter et congruentia persuadebat, optimum ducens penitus abstinere, neque eo ire, ac ne sermonem quidem conferre cum hæreticis, unde nulla esse posset utilitas; litterisque excusationem proferre, cujus rei gratia vocatis adire non liceat. Rogabant autem illum, ut litteras ipse dictaret, et quod vellet, suis verbis exprimeret. Itaque præscribit ipsorum nomine Epistolam, duobusque monachis deferendam tradit his verbis:

« Nos legibus divinis Ecclesiasticisque canonibus obsequentes, qui manifeste sic sanciunt, nihil præter episcopi sui sententiam dicere aut agere oportere, aut de his, quæ ad fidei dogma, vel ad aliam quampiam divinam controversiam spectent, investigare aut penitus inquirere : nec venire, absente patriarcha, possumus, nec vocantibus vobis parere; ne reos nos ipsi faciamus, violatæque legis culpam sustineamus. Est enim talium vindex Deus, minime inultos sinens eos, qui ejus mandata despiciunt. Quare ignoscite nobis, quod adventum refugimus, quem noxium nobis fore scimus. Quid enim respondere vobis, aut omnino loqui possimus, proprio capite destituti, cui tanquam membra copulati omnes sumus, et sine quo reliquum corpus operari non potest ? Parvus enim pariter et magnus, in universum omnes ac singuli privatim patriarchæ nostro colligati sumus, ab eoque pendemus, et pendebimus perpetuo ». Hucusque Theodori Epistola apud Michaelem ad Pseudo-Synodum data nomine monachorum, qui id ab eo expetierant. Cæterum prolixiorem ipsam habemus ejus ad eamdem hæreticorum Synodum congregatam nomine præpositorum Epistolam, quam hic tibi integram recitandam putamus. Sic enim se habet [1], eodem inchoata principio. Est iste titulus :

36. « Iconomachicæ Synodo tanquam ex persona omnium præpositorum.

« Divinis legibus canonicisque decretis obsequentes, quæ præter episcopi sui sententiam in iis, quæ ad Ecclesiasticam disciplinam pertinent, nedum quæ ad dogmaticas quæstiones deducunt, nihil agi, vel dici oportere definiunt. Cum ab auctoritate vestra semel atque iterum ad talia evocaremur, ausi non fuimus præter ea, quæ statuta sunt, agentes accedere, ut qui sub sacra manu Nicephori sanctissimi patriarchæ divino spiritu constituti sumus. Postquam autem quidam ex ordine nostro præpositi, quasi periculum aliquod facturi, accedendum sibi, et oppositis sermonibus respon-

[1] Theod. l. II. Ep. l. Cod. Column.

dendum censuerunt : quid aliud audire nobis liceat, quam quæ humile cor nostrum obstupefaciant? Ferunt siquidem conventum istum ad eversionem secundæ Synodi Nicænæ, id est, ad tollendam venerandam Domini nostri Jesu Christi et Deiparæ, sanctorumque omnium imaginis adorationem constitui.

37. « Et quisnam hæc audiens, ex imo pectore non ingemiscat, tanquam eversa jam per hæc œconomia Domini nostri Jesu Christi? Audi [1], cælum, et auribus percipe, terra, et quæ sequuntur, nobiscum exclamat clarissimus Isaias [2], aut potius, et proprie magis exclamemus: Audi, Oriens, Occidens, Aquilo et plaga, quæ ad mare est, quo nunc redactæ sint res nostræ, et qua de re conventum isti agere non reformident. Nos itaque omnium minimi, qui præsentes, quique absentes, utrisque enim idem est sermo, tanquam unanimis in uno eodemque divino sensu, consonam universæ sub cælo Ecclesiæ fidem tenentes, divinam Salvatoris nostri Jesu Christi, et sanctissimæ Matris ejus, aut cujuscumque sanctorum imaginem erigere et adorare, non solum ex sancta Nicæna secunda Synodo, alterave, quæ ante illam divinissime docuit, securum et tutum esse affirmamus, sed ab ipsomet adventu Domini nostri ac Dei tam scripto quam sine scripto fundati, secure supra sedem illam consistimus, de qua Christus ait [3]: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Ista ipse alludens ad Romanam Ecclesiam, cui communione omnes illi Orthodoxi conjuncti erant. Pergit vero :

38. « Quænam enim reperiri possit oratio, si quis tantum veritatis robur impugnandum sibi proponat? Nam si communi omnium consensu Dominus Jesus Christus in humana forma nostra visus est : congruenter profecto circumscribitur, et imagine exprimitur more nostro, quamvis incircumscriptus ipse maneat secundum formam divinam : quippe qui mediator est Dei et hominum, utriusque naturæ, qua constat, proprietates integras conservans. Quod si non circumscribitur, homo esse desineret, ac multo magis mediator, sublatis una cum circumscriptionis privatione, omnibus ejusdem ordinis proprietatibus. Etenim si circumscriptitius non est, nec tangi utique potest : sin tangi potest, utique et circumscribi : quibus sane contradicere, stultum esset : corporis enim hæc propria sunt, quod sub tactum coloremque cadit. Quomodo non circumscriptitius, quando et passibilis? Quod si circumscriptitius et passibilis, omnino etiam adorandus, secundum eam nimirum formam, qua circumscribitur, cum prototypi gloria (sicut magnus Basilius docet) in similitudinis expressione minime dividatur : honor siquidem imaginis ad prototypum transit, quæcumque haud dubie illa sit, sive naturalis, sive arte facta; quandoquidem et venerandæ crucis typo eadem speculatio locum habet. Cum typi enim adoratione vivificum simul lignum adoratur, et vice versa, ea sublata, simul tolli necesse est. Nonne typi confessio, confessio est vivifici ligni? eodemque modo negatio juxta conversionis similitudinem. Par igitur analogia in imagine Christi et Christo ipso sumenda est omni recte ratiocinanti.

39. « Sed nondum est tempus dogmaticæ explanationis, quæ vel obscuræ admodum mentis homini facile persuadeat attollere oculos et suspicere ad splendorem veritatis. Hæc peccatorum Evangelica fides nostra : hæc humilium Apostolica confessio nostra : hæc minimorum a Patribus tradita religio nostra. Præter hanc non solum si qui, aut si quæ ex his, qui nunc sunt, vel olim fuerunt; sed neque si Petrus et Paulus (dicemus enim, quæ evenire nequeunt, quasi evenire possint) neque si ex cælis ipsis veniat quispiam aliud docens et evangelizans, illum in communionem recipere possumus, qui sanam fidei doctrinam non sequatur. Demum quicquid libet auctoritati vestræ, parata est humilitas nostra usque ad mortem perpeti potius, quam ut negatores simus hujusce nostræ confessionis ». Hactenus Theodorus nomine omnium præpositorum. Cæterum etsi neque Theodorus, neque qui ad eum diverterant archimandritæ Pseudo-Synodo interesse voluerunt, sed seipsos scriptis excusaverunt, et defensionem pro fide Catholica scripto pariter paraverunt : non defuerunt tamen Orthodoxi episcopi qui adierunt, itemque aliqui ex præpositis monasteriorum, ut coram ipsos hæreticos redarguerent, prout quæ dicentur, ostendent. Quæ vero hæc consecuta sint, audi a Michaele ex eis uno, qui his præsto erant, qui ait :

40. *Ab hæreticis vafre premuntur Catholici, et maxime Theodorus, qui in exilium et carcerem pellitur.*— « His ad tumultuariam turbam perlatis, effrenatus omnes furor invasit, adeo ut in latores ipsos iram effunderent, gravissimas illis plagas infligentes. Verum illi quidem redierunt a conspectu impiorum gaudentes, eo quod digni habiti sint pro nomine Domini hæc pati. At rectæ fidei propugnator Theodorus haud destitit ab instituto, lingua simul, manuque opportuna docens, veritatisque dogma liquido declarans ». Interea vero quæ concilium malignantium statuerit, sunt intelligenda; paucis enim ea significat ipse Theodorus in Epistola ad patriarcham Antiochenum verbis istis : « Synodus facta est, veterem illam impiam confirmans, et Orthodoxam, Nicænam scilicet, anathemate damnans ». De eadem quoque Synodo satanica hæc et Theosterictus in Niceta habet : « Postea, ubi scilicet pseudoepiscopus Constantinopolitanus in locum Nicephori confessoris creatus est, Judaicum quoddam Concilium iidem in magna Ecclesia coegerunt, et sub anathemate sanctos Pa-

[1] Deut. XXXII. — [2] Isai. I. — [3] Matth. XVI.

[1] Theod. l. II. Ep. XV. Cod. Column.

tres ejecerunt. Heu quæ insania hæc fuit? Sed revertetur dolor ipsorum in capita eorum, et in verticem illorum anathema ipsum descendet. Episcopos vero, qui ab ipso dissentiebant, partim in terram dejectos pedibus conculcabant, partim per posticum ejiciendos e consessu curarunt. Quo facto, jussi sunt introire insignium monasteriorum duces. Itaque omnes introierunt, e quorum numero unus fuit et divinus pater noster Niceta, de quo nobis sermo est. Deinde illos primum assentationibus versuto quodam modo decipere; postea vero et minis eosdem perterrefacere conabantur. Cum vero illos omnia contemnentes vidissent, in diversos carceres conjecerunt, cogitantes quidnam de ipsis fieret.

41. « Tunc et sanctus pater noster Niceta in carcere maleolente et sordido clausus fuit, idque per multos dies, ita ut etsi non alia pœna ei accessisset, satis condemnatio hæc ad supplicium valeret. Erat enim vir ille, ut quivis alius, ad nauseam propensus. Ad hæc omnia veniebant ad ipsum per singulos dies insani et imperfecti quidam homunculi, abjecti et pro nihilo faciendi et plane indigni, qui virum appellarent. Ejusmodi tamen homines nugaces, maledicta et insana quædam verba in eum jactabant, ut molestiam viro sancto afferrent. Præter cæteros autem homo quidam Nicolaus nomine, inani et temerario sermone illum sæpius affligebat, quoad ejus pater, qui mortuus fuerat, in somnis filio Nicolao apparuit, eique minatus : Abstine, inquit, a servis Dei. Ex illo tempore vir ille immodestus resipuit, neque amplius viro justo molestus fuit. Cum igitur sanctus ille pater multos dies vexatus fuisset; tunc imperator in Orientis partibus illum exulem esse jussit, et in castello quodam servari, quod Masaleon dicebatur ». Porro carceris tempus ad finem anni hujus perdurasse, indeque in exilium abire jussum, idem auctor his quæ subjicit docet, cum ait : « Erat autem medium hiemis tempus : itaque licebat videre sanctum illud corpusculum frigore ac nivibus e superiore parte affligi, ex inferiore vero, cum terra ipsa humorem emitteret, et multam difficultatem afferret, multo magis affligebatur. Ad hæc cum is, qui virum sanctum ad exilium ducere jussus fuerat, natura esset immitis, divinum illum patrem ita urgebat, ut per septem dies, qui eo tempore brevissimi erant, totam viæ illius longitudinem transegerit ». Hæc de rebus gestis anni hujus, ex quibus quæ reliqui confessores passi sunt, possumus intelligere. De quibus pauca hæc tantum idem auctor superius :

42. « Omnes imperator ejecit, sanctum vero Theodorum (Studitam videlicet) in exilium misit, ac jussit, quandiu imperator ipse viveret, in urbem Byzantinam non reverti. Monasteriorum vero præsides, cum præcepisset eos nusquam progredi, neque Orthodoxæ fidei veritatem docere, expulit eos ex urbe, magnarumque Ecclesiarum præfectos partim ad Orientis, partim ad Occidentis insulas relegavit ». Hæc ipse.

Sed de exilio Theodori Michael paulo fusius istis verbis : « Quamobrem nesciens quo se verteret tyrannus, cum hominis libertatem ac fiduciam ferre amplius non posset, Byzantio expelli atque in exilium duci carcerique tradi jussit. Hanc enim unam quasi vitalem scintillam superesse videns, illam ipsam Orthodoxis eripere properabat, ne quem postea sententiæ suæ repugnantem haberet. Accepto igitur vir sanctus hoc decreto, discipulos ad se omnes vocat. Quibus cum vale dixisset, et apta cuique sigillatim monita præbuisset : hoc ante omnia universis injunxit, ne quis post discessum suum in monasterio remaneret, sed abirent omnes, quo via cuique salutem ostenderet : dies enim malos esse pedesque iniquorum veloces. Ad extremum Deo ac præcipuis fratribus omnes commendans, monasterio digreditur, flens flentes et tristis tristes relinquens. Quem mox vicinus Apolloniæ locus in castro, quod e paludis regione, Mesopa nuncupatur, custodiæ traditum excepit.

43. « An vero qui liber cum esset, liberumque indefessum docendi studium ostendebat, inclusus nunc carcere pristinam curam intermisit, statimque obmutuit, tanquam si angustiis loci oppressus linguam idcirco compesceret, velut una cum corpore vinctam et præpeditam? minime gentium. Quin perinde ac si novi nihil accidisset, ita totus in docendo erat, partim hos coram allocutus et erudiens, partim ad illos atramento manuque stylum exerens, et tanquam ex mentis tabulis dicta promens; aliis demum aliter, prout temporis ratio dabat, omnibus autem suum fructum utilitatemque tribuens : ita ut ex ipso carcere omnes usitata ejus colloquia doctrinamque perciperent ». Hæc ipse de scriptis ab eo multiplicibus in carcere litteris, quæ ferme omnes quod integræ ad hæc tempora fuerint divinitus custoditæ, et in his et aliis Orientalis Ecclesiæ naufragiis fuerint illæsæ servatæ : Deo ipsi optimo maximo iterum atque iterum plurimas agimus gratias.

44. *Epistolæ Theodori e carceribus ad suos monachos scriptæ.* — Ut autem hisce, lector, et tu ipse divitiis potiaris, ex eis aliquas hic tibi pro temporis ratione describere, operæ pretium judicavimus; utpote quæ tanquam monilibus quibusdam, auro gemmisque progrediantur decoratæ, nempe catenis, plagis, vibicibus, sacrisque Christi stigmatibus gloriosæ; quæ et Apostolico spiritu scriptæ, repræsentent etiam Apostolicam dictionem.

Primum omnium patentem circularemque Epistolam dogmaticam, sive catecheticam dixerim (sic enim ipse eam appellat) scripsit ad eos, qui causa sacrarum imaginum cultus, vel in carcere essent, vel in exilio longe, extorresve facti, alii alio fugientes persecutorem, migrassent, qua omnes perstare in fide Catholica hortaretur, roboraretque pusillanimes, et titubantes erigeret. Hic est ejus titulus :

« Theodorus omnibus ubique propter Christum dispersis fratribus, et iis, qui in carceribus

et exiliis detinentur in Domino salutem ». Potuisset utique jure et illud Apostolicum usurpare : Ego vinctus in Domino. Verum ex pluribus summam animi demissionem in viro sanctissimo haud minus admiror quam eruditionem, et in afflictionibus tolerantiam. Epistola vero sic se habet[1] :

45. « Gratia vobis et pax (ut Apostoli verbis utar) a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo, qui est spes nostra, pro quo et propter quem persecutio, tribulatio, angustia, solitudo, exilium, carceres, et quotquot alia in dies ad cumulum calamitatis incidunt et occurrunt. Hujus rei gratia, fratres charissimi, absentiæ humilis faciei nostræ solatium aliquod excogitantes, hanc ad vos Epistolam mittimus, notum facientes, quod sine intermissione memoriam vestri faciamus semper in orationibus nostris, unumquemque animo recolentes, ac privatim commemorantes, cum lacrymis ac gemitibus levantes manus ad Deum : ut sicut certamen pro veritate suscepimus, et in uno spiritu et anima una, tanquam ex nido, ex sacris asceteriis nostris processimus; ita usque ad finem Domini virtute perseveremus, eamdem fidem habentes, eamdem charitatem, unanimes, idem sentientes, et veritatis dogma retinentes, quod annuntiatum est et inscriptum oculis et auribus in omni creatura, quæ sub cælo est : Adorare quidem Patrem et Filium et Spiritum sanctum, venerandam et beatam Trinitatem, sicut Theologiæ ratio docet. Confiteri autem unum e Trinitate Filium ac Verbum Dei et Dominum nostrum Jesum Christum, seipsum exinaniisse, servique formam accepisse, et in similitudinem hominum factum, in forma nostra effingi, efformarique corporis figura, quatenus idem perfectus Deus simul et homo est : sic intra circumscriptionem secundum nos, quorum formam assumpsit consistens, quemadmodum ab ea per divinæ naturæ incomprehensibilitatem remotus est. Non enim utique (ait Scriptura) angelos apprehendit (quanquam et illis effingi convenit, ut viderunt quibus videre a spiritu concessum est) sed semen Abrahæ apprehendit ». Versatur in his Theodorus, quod (ut vidimus) Leo imperator cum suis hagiomachis diceret effingi non debere Deum incomprehensibilem tabula unius cubiti. Pergit vero Theodorus adversus hæc disserens :

46. « Dicant ergo Christomachi, quomodo potest semen Abrahæ non effingi ? Aut quomodo per omnia similis nobis erit, quorum frater vocatur, si circumscriptionis proprietatem, prout in nobis est, qui ejus fratres sumus, non sumpsisse demonstretur? Non igitur frater, nec similis nobis est, ac proinde nec homo. Ita concluditur ex eo quod negant Christum per imaginem exprimi more nostro. Ita illi salutarem œconomiam destruunt, perinde ac Manichæi, Valentiniani, et Marcionistæ, quorum communionem fugiamus, fratres, tanquam serpentis venenum, non corpus infuscans (ut quodam loco ait Theologus) sed intima mentis præcordia.

« Nos Apostolicæ et universali Ecclesiæ consentientes (hæc enim Byzantina segmentum est hæreticorum, cui solemne est, et ab aliis frequenter abscindi) Dominum nostrum Jesum Christum corporali figura depingimus, serie sursum ab ipso ejus adventu et Apostolico facto deducta, imaginem ex imagine derivantes, quemadmodum et vivificæ crucis ; non autem ut hanc quidem exprimamus, quæ Christi armatura est adversus diabolum, ipsum autem non exprimamus, qui armiger est, satanæ interfector. Quî enim depingi queat armatura victrix ac vera, quæ armatum quoque ipsum oculis non subjiciat ? Adoramus deinde sanctam ejus imaginem, tanquam expressum in ea Christum adorantes. Expressus enim et efformatus ex utero prodiit Deiparæ Matris suæ ; sin minus abortivum quiddam et non formatus homo fuit, o Theomachi. Quod[1] si conformatus infans prodit, et verum est, de quo dixit Propheta[2] : Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Deo vocabitur : necesse prorsus, ut exprimi natura sua possit et effingi.

47. « Audite surdi, et cæci adspicite. Una in re duntaxat novitatem in Christo agnoscimus, quod sine semine in Virginis utero conceptus sit, et sine corruptione prognatus : quippe qui peccatum[3] non fecit, et in ore ejus non est inventus dolus. Cætera autem omnia more nostro, edit, bibit, spiritum duxit, venit, ambulavit, sudavit, laboravit, crucifixus est, mortuus est, etsi ut Deus tertio die resurrexit, habens etiam post Resurrectionem expressam formam nostram jam Deificatam et immortalem in ipsa factam. Secundum quam, ut visus est ab Apostolis, et cum illis edit et bibit redivivus, et a Thoma contrectatus est, omnibus, qui eum spiritum suspicabantur, dicens[4] : Palpate et videte, quoniam spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Sic et assumptus est in gloria, sic et veniet in forma eadem speciei nostræ, quem videbit omnis caro de cælo cum angelis virtutis ejus in flamma ignis vindictam dantem iis, qui non noverunt Deum, et qui Evangelio ejus non obedierunt, sicut scriptum est[5], cum quibus plangent et qui crucifixerunt cum Judæi, et qui ejus effigiem fieri non ferunt, Iconomachi.

48. « Hæc est, fratres, Evangelica prædicatio, hæc sunt Apostolica documenta. Qui vero contra sentiunt, ad aliud Evangelium (quod quidem non est aliud) Dei populum traducere conantur, adulterina scripta proferentes, ex ventre loquentes, et non ex ore Domini. Solent semper cum tritico zizania seminari, et veritati mendacium aspergi. Quomodo enim veritas elucescat, si contradictionem nullam habeat ? Sed licet nos, inquit Apostolus[6], aut Angelus de cælo annuntiet vobis, præterquam quod evangelizavi vobis, anathema sit, si-

[1] Theod. l. II. Ep. VIII. ex Cod. Columnn.

[1] Luc. II. — [2] Exod. XIII. — [3] Isai. LIII. — [4] Luc. XXIV. — [5] 2. Thes. I. — [6] Gal. I.

cut prædiximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizet præter quod accepistis, anathema sit.

« De Deipara autem et unoquoque sanctorum, quod eorum efformantur imagines, supervacaneum mihi est scribere vobis. Stultum quippe dixerim, quemcumque hominem non effigiari. At qui Christum circumscribi negant, qui est caput corporis Ecclesiæ, inferre una voluerunt, membra itidem Christi non effingi. Corpus [1] enim Christi nos omnes sumus, et membra de membro. Ipsorum autem confutatio est, Matrem quidem Dei effingi, nec tamen eum, qui ex ea natus est, qui ejus uberibus adhæsit, et quæcumque alia illius in corpore adventum secuta sunt. Aut rursum. Oculatos testes ac famulos statuis exprimi, ipsum vero cui serviebant, et quocum versabantur, non exprimi. Et Judæis plane deteriores se ostendunt, quia nec Moysis, nec alterius cujuspiam e Prophetis imaginem recipiunt, admittentibus illis eos, qui ante gratiam fuerant seu legis cultores, et non Christianos. Isti vero adeo vecordes sunt, ut secum ipsi et cum Judæis pugnent, ut neque Judæi sint legis custodes, neque Christiani, qui Christi effigiem exprimi nolint, quem hominem factum agnoscunt.

49. « Petri Apostoli vox est in historia S. Pancratii [2]: Fili Joseph, affer imaginem Domini nostri Jesu Christi, et imprime illam in Pyrgisco, ut videat populus qualem formam sumpserit Filius Dei, ut videntes, amplius credant, formæ typum intuentes, et reminiscantur eorum, quæ per nos eis annuntiata sunt. Vox Pauli est [3]: O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus proscriptus est, et in vobis crucifixus? Vox Basilii Magni est [4]: Exprimatur etiam in tabula certaminis præses Christus. Et iterum [5]: Imagini habitus honor ad exemplar transit. Vox multarum palmarum Athanasii [6]: Non tanquam deos imagines adoramus nos Christiani, quod Græci faciunt, absit: sed affectum tantummodo, et charitatis nostræ studium erga figuram personæ per imaginem expressæ declaramus. Vox Chrysostomi est [7]: Ego ex cera fusam amo picturam, pietatis ergo factam. Vidi enim angelum in imagine Barbarorum copias in fugam vertentem: vidi protritas barbaras gentes, et Davidem vera voce concinentem: Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Quid in Christum hoc tempore, et in Deiparam ac sanctos faciunt Iconomachi? O rem auditu horrendam! sanctas illorum imagines abolendo.

50. « Atque ut cæteras aliorum auctoritates prætermittam, multæ enim suppetunt, si unam adjecero, ad alia orationem convertam. Vox est divinorum Patrum, qui sextæ Synodo affuerunt. In quibusdam sanctarum imaginum picturis agnus exprimitur, quem Præcursor digito demonstrat. Refert enim nobis verum illum Agnum, quem lex significabat, nempe Christum Dominum nostrum. Nos igitur veteres figuras atque umbras, ut veritatis notas et signa Ecclesiæ tradita complectentes, gratiam et veritatem anteponimus, quam ut plenitudinem legis accepimus. Itaque ut id, quod perfectum est, in picturis etiam omnium oculis subjiciamus, Agnum illum, qui mundi peccatum tollit, Christum Deum nostrum, loco veteris agni humana forma posthac exprimendum decrevimus, ut per humilitatem Dei Verbi celsitudinem cogitemus, et in memoriam conversationis ejus in carne, et cruciatuum ac salutiferæ mortis ejus, ex quo mundo redemptio parta est, reducamur.

51. « His ergo instructi testimoniis, charissimi, cum illa nostra, et ab ipsa veritate minime dubia demonstratione, ut supra demonstratum est, vigilate, obsecro, et state in fide, viriliter agite, confortamini, ne in ullo deterreamini ab adversariis, neque a falsis fratribus, qui seducti fuerunt et in fraudem inducti. Quæ est illis quidem ostensio perditionis, nobis autem salutis, et hoc a Deo, sicut scriptum est [1]: Quoniam vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale vidistis in me peccatore, et nunc auditis; idem sentientes, unanimes, collaborantes fidei Evangelii, cum timore et tremore salutem vestram operantes: ut ipse gaudeam, cum audio de vobis.

« Videte satanam, videte audaciam, videte ne quis in ullo Deum irritet. Draco enim magnus, ut vafer et callidus in varias partes se versat. Ubi enim per fidem perimere non potest, illic per lapsum eamdem perniciem afferre studet per legem peccati repugnantem legi mentis nostræ. Rugit, quærit sicut leo quem rapiat, titillat, ignem accendit, inflammare cupit animæ domum. Nusquam invidia habitet, nec contentio, nec inanis gloria, nec quicquam de operibus tenebrarum. Dum adhuc emergunt et oriuntur perturbationes, arceantur; ne postquam admissæ fuerint, animamque infecerint, difficilius expellantur. Qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet [2]: Sic currite, ut comprehendatis: cedite novissimi primis [3]. Non enim dissensionis Deus sed pacis. Diligite, sicut Deus, præpositi subditos, et non ex auctoritate, sed ex virtute et bonitate subjectionem exigatis et obedientiam. Ne separemini ab invicem, loca multa mutantes, et nusquam proficientes. Marcum Evangelistam secum assumere noluit Paulus (sicut [4] scriptum est) eo quod non isset cum eis, sed domi prius remansisset. Quanto magis nos acquiescere debemus? Unusquisque [5] in quo vocatus est, charissimi, in hoc permaneat: Mundemus [6] nos ab omni inquinamento corporis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

52. « Tenete [7] traditiones quas didicistis: in-

[1] 1. Cor. XII. — [2] Caremus nos Actis his martyrii S. Pancratii. — [3] Gal. III. — [4] Basil. in Barlaam. — [5] Basil. ad Amphiloch. — [6] Athan. ad Antioch. — [7] Chrys. qui utriusque Test. idem auct. Psal. LXXIII.

[1] Philip. I. — [2] 1. Cor. IX. — [3] Ibid. XIV. — [4] Act. XV. — [5] 1. Cor. VII. — [6] 2. Cor. VII. — [7] 2. Thess. II.

struite invicem : mortem semper recogitate. Orate, obsecro, pro omnibus. Benedicite[1] persequentes vos, benedicite et nolite maledicere. Circumeuntes de loco in locum, egentes, angustiati, afflicti, et speluncas forsan et cavernas terræ intrantes, gloriamini, quia propter Christum : quia vobis dignus non est mundus. Sustinete[2], filioli mei : filioli, sustinete modicum, et veniet Dominus coronæ dator et mercedis retributor : cujus nos cohæredes fore, nobis promissum est, si tamen compatimur, ut et conglorificemur[3]. In omnibus orantes pro me etiam misero, ut confirmetur cor meum ad perferenda usque ad mortem ea, quæ nobis infliguntur : ut non repellat me Christus propter indignitatem meam, ut liberer a malo per omnia usquequaque. Nunc vivo, dilectissimi, dum statis in Domino. Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos estis tum in hoc, tum in futuro sæculo? Vos enim et solatium charitatis et consolatio mea estis. Ipse enim Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester et anima et corpus sine querela servetur[4]. Fidelis Deus noster, fratres, qui faciet. ut salutetis invicem in osculo sancto. Salutatio mea humilis Theodori, ad omnia membra mea ex labiis cordis mei. Salutant vos qui mecum sunt, fratres. Gratia cum spiritu vestro. Amen ». Quæ autem idem Theodorus passus sit, cum prima ista catechesis ad manus venerit imperatoris, quando et verberari crudeliter jussus est, et arctiori stringi custodia, suo loco, eo anno, quo hæc contigerunt, dicturi sumus ex Epistola, quam idem tunc scripsit[5] ad eosdem fratres.

53. Porro adversus Theodori monachos grave bellum excitavit tyrannus, existimans eos a Theodoro divulsos, a fide quoque Catholica posse divelli, atque ad hoc opus usus est Barda propinquo suo, ut Michael in Theodoro testatur. Hic quidem velut immanis fera insiliens in eorum quem primum est nactus Thadæum monachum, suam crudelitatem exercuit, quem in aliorum exemplum adeo sæve verberari jussit, ut inter impacta fortiter verbera, emiserit spiritum. Est de his ejusdem Theodori ad Naucratium data Epistola in hunc modum :

« Naucratio filio[6].

« Nuntius supra nuntium, et sermo supra sermonem. Quid dicam? aut quid loquar? Quem sensum miser capiam in iis, quæ acciderunt? Gaudium mihi, et dolor : jubilatio, et luctus. In affectuum duorum medio positus, nec statuere possum, ad utrum me convertam. Verumtamen vincit, qui satanam vicit, et principes et tortores sæculi hujus. Morti pro Christo datus est, Christi agnus flagellis concisus Thadæus, ramus meus, viscera mea, filius obedientiæ, surculus pietatis, Apostoli cognominis : Gaudium immensum, insuperabilis lætitia non mihi tantum pusillo, sed angelis pariter et hominibus. Quam magnificata sunt opera tua, Domine, quod nunc etiam in humili generatione ista incorruptum veritatis tuæ testem produxisti : et hunc non ex sapientibus aut nobilibus mundi hujus, sed e plane diversis, ut Apostoli sermo compleretur[1] : Ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret.

54. « Et quonam mihi abiisti, beate fili? Ubi tam cito exaltatus es in martyrum Album adscriptus? O sortem tuam! o generositatem tuam! o prudens consilium tuum! uno die sæcula infinita promeruisti. Per cruciatuum tormenta inexpugnabilem lætitiam adeptus es. Centum et triginta verberum suffragio plenam laboris mercedem a sancta Trinitate cum martyribus accepisti, nimirum ille perfectionis, sic Trinitatis speciem numerus repræsentat; ut vel ex ipso supplicio magnificentiam tuam Deus ostendat. Sanguis tuus, unguentum. Reliquiæ tuæ sanctificationis tangentibus largitrices. Oro te, sancte Thadæe, intercede pro me indigno famulo tuo : neque enim audeo te filium appellare. Videtis, fratres, quid acciderit, qualem thesaurum et quale membrum possideamus? Sufficit unus ad Dei gloriam, ad ostentationem nostram, ad Ecclesiæ totius exultationem Dei martyr Thadæus.

« Quid cætera? Erunt, inquit[2], primi novissimi, et novissimi primi. Hoc de Jacobo dixerim et Luciano. Quorum alter quidem decertavit, et utinam usque ad finem decertasset, cum Dorotheo et Bessarione. Alter propter peccata mea naufragium fecit cum sui similibus. O quomodo ceciderunt in medio luminum infelices? Obliti sunt illius, qui dixit[3] : Nolite timere eos, qui occidunt corpus : Annon enim vires et facultatem dimensus est, qui solus potens est, et infirmos confortans? At testes adsunt de propinquo. Annon eos eripit de tribulatione, qui vires nondum habent, natura non voluntate? at testis Thadæus in cælo fidelis.

55. « Ne igitur terreamur, fratres, neque animo consternemur ob cladem eorum, qui lapsi sunt, quasi plagas et ipsi perferre non possimus. Perferemus Dei virtute, et transiliemus, quamvis per ignem, quamvis per gladium. Deus est, qui nos ducit, et invitat, ut promissum nobis regnum intremus, sicut Israel terram promissionis. Nescitis quid iis contigerit, qui populum tunc subvertebant, dicentes[4] : Non poterimus penetrare, quoniam illic urbes usque in cælum muratas vidimus, et gigantes, inter quos Enac? Quid deinde secutum est? Nonne ob eam causam igne succensi sunt? et murmurator populus universus interiit, et membra eorum ceciderunt in solitudine? Nullus sit hujusmodi perturbator, nullus morosus, nullus desperabundus. Transgrediemur omnino fratres, transgrediemur, sicut Caleb, inquam, et Jesu Nave promissionis hæredes. Corruent ante nos spirituales muri, sicut tum Hierichuntini[5] ad gratiarum

[1] Rom. XII. — [2] Hebr. I. — [3] 2. Thess. II.— [4] 1. Thess. V. — [5] Theod. l. II. Ep. XXXVIII. Cod. Columm. — [6] Ibid. Ep. V. Cod. Columm.

[1] 1. Cor. I.— [2] Matth. XX.— [3] Matth. X.— [4] Num. XIII. XIV.— [5] Jos. VI.

actionis buccinam, qua cecinit beatus Thadæus, ex ipsa laborum meta personans. Hæc dies quam fecit Dominus. Sic oro, sic obtestor. Pro [1] Christo enim legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus, ne reformidetis mortem ipsam, si opus sit pro illo et cum illo sustinere.

« Ad omnes hæc Epistola, tametsi ad te inscribitur, fili optime. Propterea omnes saluto, et omnibus gratulor in ærumnis : Et quis [2] dignus erit adimplere ea, quæ desunt passionum Christi in carne sua ? Et væ neganti, aut succumbenti, licet mors impendat : quia mors [3] æterna depascet eum : et dominabuntur ejus recti in matutino. Pax vobis Christi, robur, fortitudo, consolatio, pro fratribus universis et pro me orantibus, ut ad quæ hortor, ipse impleam Dei misericordia. Salutant vos fratres, qui mecum sunt ». Ista Theodorus hoc anno, cum licet in carcere nondum adeo arctaretur arctiori custodia. Quando autem loco mutatus fuerit, et duriori in custodia et diris fuerit vinculis mancipatus, dicemus anno sequenti.

56. *S. Zachariæ corpus missum Venetias.* — Quod autem rursum ad eumdem Leonem imperatorem spectat, qui res Venetorum sunt prosecuti, et inter alios Sabellicus, tradunt ab eodem imperatore missas ad ducem Venetiarum (hic erat Angelus Patriciacus) sacras reliquias. Quod mirum videri debet, ut quas ipse non coleret, aliis colendas mitteret; nisi dixerimus hisce muneribus devincire sibi conatum animum externorum, quæ ipse contemneret, et ab illis plurimi fieri certo sciret. Sunt hæc verba auctoris : « Misit, inquit, Leo publice Venetias Zachariæ corpus cum parte sacratissimæ Crucis, ac Dominicæ vestis, et alterius quæ Deiparæ fuit Virginis : quæ Patriciacus princeps novo intulit templo, quod Zachariæ nomine statuendum curavit ». Par est credere Venetos, qui erant Constantinopoli, hoc procurasse apud imperatorem, significasseque nullo ampliori munere, quam ejuscemodi sacris pignoribus conciliare sibi ac devincire se posse animos Venetorum : hocque facile persuasum principi, de Venetis bene mereri ob invidiam partam adversus Occidentis imperatores Francorum reges cupienti.

57. *Caroli Magni obitus et laudes.* — Sed res ipsorum Francorum adeamus. Hoc anno, mense Januario, moritur Carolus Magnus imperator, de cujus ad Deum transitu habet ita Eginhardus : « Cum Aquisgrani hiemaret, mense Januario, febre valida correptus decubuit. Qui statim (ut in febribus solebat) cibi sibi abstinentiam indixit, arbitratus hac continentia morbum posse depelli, vel certe mitigari. Sed accedente ad febrem lateris dolore, quam Græci pleurisim vocant, illoque adhuc inediam retinente, neque aliter corpus quam rarissimo potu sustentante, septimo postquam decubuit die, sacra communione percepta, decessit anno suæ ætatis septuagesimo secundo, ex quo regnare cœperat quadragesimo septimo, quinto kalendas Februarii hora diei tertia ». Sed quibus præviis ad salutem remediis curarit animam, accipe ab auctore ejus temporis monacho monasterii Engolismensis, qui ejus Vitam æque per annos singulos scripsit, de quo sæpe superius, qui ait : « Oleo autem sancto inunctus ab episcopis, et viatico sumpto, et omnibus suis dispositis, commendans Domino spiritum suum, obiit in pace, anno octingentesimo quarto decimo ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi ». Hæc ipse.

58. Sed et quæ de ejus ad Deum transitu Theganus ejus temporis testis adducit in medium, recitemus : ait enim : « Septimo die postquam laborare cœpit, jussit familiarissimum pontificem suum Hiltibaldum venire ad se, ut ei sacramenta Dominici corporis et sanguinis tribueret, ut exitum suum confirmaret. Quo facto, laboravit in infirmitate diem illum et noctem sequentem. In crastinum vero, luce adveniente, sciens quod facturus erat, extensa manu dextera, virtute qua poterat signum sanctæ crucis fronti imprimens, et super pectus, et omne corpus consignavit. Novissime autem colligens pedes suos, extendens brachia et manus super corpus, clausit oculos, psallens hunc versum leniter : In manus tuas commendo spiritum meum. Statim post hæc in senectute bona plenus dierum perrexit in pace, etc. » ut alii de die et ætate ipsius. His addenda essent quæ de obitu ejusdem imperatoris auctor, Turpinus falso inscriptus narrat, sed fabularum contextori nec si verum dicat, fides adeo tuta adhiberi potest.

59. De ejus vero sepultura idem qui supra auctor Theganus habet ista : « Corpus ejus aromatizatum est, et in sede aurea sedens positum est in curvatura sepulcri, ense aureo accinctus, Evangelium aureum tenens in manibus, et genibus reclinatis, humeris in cathedra et capite honeste erecto ligato aurea catena ad diadema, et in diademate signum sanctæ crucis positum est. Et repleverunt sepulcrum ejus aromatibus, pigmentis, et balsamo, et musco, et thesauris multis in auro. Vestitum est corpus ejus vestimentis imperialibus, pera peregrinalis aurea posita est, quam Romam portare solitus erat. Sceptrum autem et scutum aureum, quod Leo papa consecraverat, ante eum posita sunt dependentia. Et clausum et sigillatum est sepulcrum ejus. Nemo autem referre potest, quantus planctus et luctus pro eo fuerit per universam terram; etiam inter paganos plangebatur quasi pater orbis ». Hactenus ipse. His addamus quæ de sepultura et inscriptione habet Eginhardus :

60. Dubitatum est, inquit, primo ubi poni deberet, eo quod ipse vivus nihil de hoc præcepisset : tandem omnium animis sedit, nusquam eum honestius tumulari posse, quam in ea Basilica, quam ipse propter amorem Dei et Domini nostri Jesu Christi, et ob amorem sanctæ et æternæ Virginis Dei Genitricis, ejus proprio sumptu in eodem

[1] 2. Cor. v. — [2] Coloss. I. — [3] Psal. XLVIII.

vico construxit, in hac sepultus est eadem qua defunctus est die; arcusque super tumulum deauratus cum imagine et titulo exstructus, cujus hæc fere sunt verba :

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST CORPVS CAROLI MAGNI ATQUE ORTHODOXI IMPERATORIS QVI REGNVM FRANCORVM NOBILITER AMPLIAVIT ET PER ANNOS XLVII FELICITER TENVIT (REXIT). DECESSIT SEPTVAGENARIVS ANNO DOMINI DCCCXIV, INDICTIONE VII, QVINTO KAL. FEBRVARII.

Scripsit et carmine ejus Epitaphium Agobardus episcopus Lugdunensis, qui eodem tempore claruit : cui hic inest titulus inscriptus :

AGOBARDI [1] IN CAROLUM MAGNUM DEFUNCTUM EPIGRAMMA.

Aurea cælorum postquam de Virgine Christus
Sumpserat apta sibi mundi pro crimine membra,
Jam decimus quartus post centies octo volabat
Annus, fluctivagi meruit per fervida cæli
Æthærei Carolus, Francorum gloria gentis,
Æquora transire, et placidum comprendere portum.
Qui deciesque quater per sex feliciter annos
Sceptra tenens regni, et regno rex regna rejungens,
Febru migravit quiuto arii ex orbe kalendas,
Septuaginta senex vitæ qui terminat annos.
Quapropter flagito, precibus si flecteris ullis,
Quique hujus relegis versus epigrammata lector,
Astriferam Caroli teneat, dic, spiritus arcem.

61. Qualis autem ejus fuerit forma corporis (si et hoc cupis) idem Eginhardus ita tibi describit : « Corpore fuit amplo et robusto, statura eminenti, quæ tamen justam non excederet : nam septem suorum pedum proceritatem ejus constat habuisse mensuram (figuram). Apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac vegetis, naso paululum mediocritatem excedente, canitie pulchra, facie læta et hilari, unde formæ auctoritas et dignitas tam stanti, quam sedenti plurima inerat; quanquam cervix obesa et brevior, venterque projectior videretur : tamen hæc cæterorum membrorum celabat æqualitas, incessu firmo, totaque corporis habitudine virili, voce clara quidem, sed quæ minus corporis formæ conveniret; valetudine prospera, præterquam antequam decederet, per quatuor annos crebro febribus corripiebatur, ad extremum uno etiam pede claudicaret ». Hæc Eginhardus, qui ei (ut sæpe dictum est) fuit a secretis, vitamque ejus scripsit, sed brevius mea sententia, quam par erat.

62. Meminit ejusmodi Eginhardi lucubrationis de Vita Caroli Lupus abbas Ferrariensis magna cum laude in Epistola ad ipsum scripta, ubi post alia hæc ait : « Cum deinde in auctorum voluminibus spatiari aliquantum cœpissem; et dictatus nostra ætate confecti displicerent, propterea quod ab illa Tulliana, cæterorumque gravitate, quam insignes quoque Christianæ religionis viri æmulati sunt, aberrarent : venit in manus meas opus vestrum, quo memorati imperatoris clarissima gesta (liceat mihi absque suspicione adulationis dicere) clarissime litteris allegastis. Ibi elegantiam sensuum, ibi raritatem conjunctionum, quam in auctoribus notaveram, ibidemque non longissimis periodis impeditas et implicitas, at modicis absolutas spatiis sententias inveniens, amplexus sum. Quare cum et ante propter opinionem vestram, quam sapiente viro dignam imbiberam, tum præcipue propter expertam mihi illius libri facundiam, desideravi deinceps aliquam nasci opportunitatem, ut vos præsentes alloqui possem, etc. » Hæc de libro, quo res gestæ Caroli Magni scriptæ leguntur, Lupus; ex quo pariter non alterius auctoris, nempe Albini (ut aliquis existimavit) sed revera Eginhardi opus illud esse satis certum ostenditur.

63. *Ludovicus successor in imperio.* — Sed revertamur ad Carolum, cujus si animæ sicut et corporis spectes formam, plane ex his, quæ de ipso scripta sunt ab eo, tum ab aliis ejus temporis scriptoribus, dignum virtutum exemplar intueberis; religionis vero omnibus absolutum numeris simulacrum, cui nec, mea sententia, qui præcesserunt, vel postea successerunt imperatores, penitus æquari valeant ; sed nec in moribus etiam haberet æqualem, nisi ipse conjugalem castitatem concubinarum introductione fœdasset. Sed posterior maculas istas pœnitentia jugis abstersit, dum carnem suam, senilem licet, cilicino super nudum corpus inhærente jugiter indumento attrivit.

Porro egregiarum ipsius virtutum merito Ecclesia Gallicana ejus diem natalem celebrat, habentque inter sanctos recensitum Aquisgranensis Ecclesiæ tabulæ. Sub Federico imperatore post annos centum sexaginta sex, Paschalis, papa dictus, in numerum sanctorum adscripsit, cujus rei gestæ asservari Diploma in Aquisgranensi Ecclesia tradunt. Verum quod Paschalis ille haud legitimus Pontifex fuit, sed schismaticus, ejusmodi canonizatio haud recepta est ab Ecclesia Romana, ob quam causam nec nomen ejus illatum est in Ecclesiæ Romanæ Martyrologium. Verum quod non reperiantur legitimi Pontifices illud Diploma abolevisse, aut impugnasse, aut prohibuisse, res sic tacita permissione sive tolerantia perseverat, ut scilicet in propria Ecclesia, ubi sepultus fuit in Galliis, coleretur. Ita quidem canonum præcipui interpretes declararunt [1]. Cæterum propagatus postea noscitur ejus cultus in alias Ecclesias Belgii atque Germaniæ, in quibus idem Carolus sanctitatis titulo celebratur ac colitur. Quibus favent scripta plurium rerum Francorum historicorum.

[1] Ad finem aliorum operum ejus Parisiis editorum.

[1] Card. Ostiens. et Joan. Andr. in cap. 1. de reliquiis et vener. Sanct.

Sed de his hactenus. Jam vero ad ejus successorem Ludovicum filium se oratio conferat, de quo ista Theganus rerum ipsius scriptor illius temporis :

64. « Post obitum gloriosissimi imperatoris Caroli perrexit Ludovicus de partibus Aquitaniæ, et venit in Aquisgrani palatium. Suscepit omnia regna, quæ Deus tradidit patri suo sine ulla contradictione (qui est annus Incarnationis Domini octingentesimus decimus quartus, qui est primus annus regni ejus) post patrem sedit in supradicto palatio. Et in primis cum magna festinatione jussit ostendi sibi omnes thesauros patris in auro, in argento, in gemmis pretiosissimis et in omni supellectili. Dedit sororibus suis partem earum legalem, et quicquid remanserat dedit pro anima patris. Maximam partem thesauri misit Romam temporibus beati Leonis papæ. Et quicquid super hoc remanserat, sacerdotibus et pauperibus, advenis et viduis, orphanisque omnia distribuit, nihil sibi reservans præter unam mensam argenteam, quæ triformis est in medio, quasi tres clypei in unum conjuncti : ipsam sibi retinuit ob amorem patris, et tamen eam dato pretio redemit, quod pro patre tradidit.

65. « Hoc facto legati venerunt ad eum ex omnibus regnis et provinciis et ex cæteris nationibus, et omnes, qui sub ditione erant patris sui, nuntiantes pacem et fidem erga eum observare, et spontaneum obsequium non coacti obtulerunt. Inter eos venerunt legati Græcorum cum Amalario Trevirensi episcopo, qui erat legatus piæ memoriæ Caroli ad principem Constantinopolitanum, cujus nomen modo non occurrit (Leo iste erat) illi venientes in solio patris collocatum dominum Ludovicum invenerunt, quia sic Deus ordinavit. Ille benigne eos suspiciens, et dona eorum cum gratiarum actione accipiens, et colloquium familiare, interim quousque cum eis erat, habebat. Non post multos autem dies magnis honoribus decoravit eos, et dimisit ire ad propria, et ante eos misit missos suos præparare eis quicquid desiderabant ad opus eorum, quousque forent in regno. Eodem anno jussit supradictus princeps renovari omnia præcepta, quæ sub temporibus fratrum suorum gesta erant in Ecclesiis Dei, et ipse manu propria ea cum subscriptione roboravit, etc. » Agit auctor de aliis legationibus e diversis locis ad novum imperatorem hoc eodem anno missis, aliisque quas ipse ad diversos principes misit; quæ cum ad institutum minime spectare videantur, dicere prætermittimus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6307.—Anno Æræ Hispan. 852.—Anno Hegiræ 199, inchoato die 21 Aug., Fer. 2.— Jesu Christi 814.
— Leonis III papæ 20. — Ludovici imp. 1 et 2. Leonis Armeni 2.

1. *Antonius metropolita Sylæi a S. Nicephoro anathemate percellitur.* — Ad num. 1. Hoc anno Concilium Constantinopoli habitum a sancto Nicephoro patriarcha et episcopis CCLXX adversus *Antonium Sylæi* Pamphyliæ civitatis metropolitam, ut liquet ex Oratione sive Epistola Synodica Orientalium aliquot episcoporum ad Theophilum imperatorem, publicata a Combefisio in Manipulo rerum Constantinopolitanarum. Dicitur in ea Leonem Armenum imp. falsum quemdam vatem nomine *Sabbatium* consuluisse, qui ei et filio *Constantino* annos duos supra triginta promisit, si omnem imaginum memoriam aboleret. Imperator, accersito *Joanne lectore*, ad eum, quæ a vate acceperat, refert, et *Joannes* loca librorum idola prohibentium imaginibus Christi applicat. *Nicephorus* ab imperatore vocatus cuncta ejus ratiocinia tanquam aranearum tela nullo negotio evertit, et *Joannes* a patriarcha pœnitentiam petit et accipit. Accersit Leo Aug. *Antonium* metropolitam Sylæi civitatis, eique patriarchalem sedem promittit, si suscepti consilii adjutor esse velit; pollicetur ille propensissime se jussa facturum, qui tamen postea coram patriarcha negavit se id unquam promisisse; sed cum interim tam *Antonius*, quam *Joannes* venerandas imagines idola esse obgannirent, sanctus *Nicephorus* CCLXX Patrum collecta Synodo, una quoque congregata sacerdotum ac monachorum urbis Augustæ multitudine, hæresiarcham anathemate ferit, et Christi hostem declarat. De eodem colloquio Antonii Sylæi metropolitæ cum imperatore loquitur auctor incertus, qui Theophanem continuavit, sed Synodi mentionem non facit, et Joannem *Julio mense* socium impietatis Antonium sibi adjunxisse asserit; ex quo eo circiter tempore Synodum illam habitam intelligimus. « Circa Decembrem vero

mensem », inquit continuator anonymus, « Leo patriarchæ significat. Imaginum causa populus offenditur, dicentes : Perverse adoramus illas, et propterea gentiles nostri dominantur » ; sicque imperator paulatim quod mente gerebat aperuit, sed ante annum sequentem cultores sacrarum imaginum persecutus non est.

2. *Causa imaginum anno sequenti vexata.* — Baronius quidem hujus anni initio persecutionem decretam esse arbitratus est. Verum Georgius monachus in Vita Leonis Armeni hæc scribit : « Post alterum annum ad impietatem deficiens, ac, quam rectæ fidei professionem scripto ediderat, irritam faciens, haud secus ac Saul delapsus est. Nam et ille cum duos annos legitime regnum administrasset, a recto deinde aversus tramite, divinaque denudatus gratia, ac nequissimo spiritui traditus, adversus Davidem, cujus cumulatus beneficiis erat, armis instructus est, ac sacerdotum patravit cædes. Haud aliter etiam infelicissimus hic Deoque infensus, post annum alterum, furore accensus, actusque rabie adversus pietatem, divinum Nicephorum, a quo corona donatus erat, exilio mulctavit ». Præterea Leo Aug. circa Decembrem, anno imperii sui secundo sententiam suam de non colendis imaginibus sancto Nicephoro patefecit, ut mox diximus ex continuatore anonymo Theophanis, qui addit de Nicephoro : « Imminentibus porro festis (nempe Christi Natalitiorum) variis monitis ac sermonibus imperatori significat, et precibus simul sollicitat patriarcha, ne deprædationibus exponatur Ecclesia ». Tum de imperatore scribit : « Solemni deinde pompa in Christi Natalitiis procedens, Ecclesiam ingressus est, et coram altari ex imperatorum consuetudine stetit : et corporale, sacra Domini nostri Jesu Christi Nativitate in eo depicta, insigne adoravit et osculatus est. Tali spectaculo cunctis dolum et versutiam ejus ignorantibus factum satis ». Deinde imperatorem ipso Epiphaniorum die, anni scilicet DCCCXV, sese ab imaginibus colendis alienum publice prodidisse, his verbis idem continuator docet : « Insequente pariter Luminum festo æquali modo (Leo) processit, et ingressus (nempe Ecclesiam), non adoravit (scilicet corporale pictum) primumque illud simulanter haud vere exhibitum cognoverunt », scilicet patriarcha et episcopi.

3. *Persecutionem sequenti tantum anno contigisse iterum probatur.*— Post hæc demum *Leo* anno imperii secundo, Christique DCCCXV, cultores imaginum, quos flectere non potuerat, cum alios, tum præsertim Nicephorum persequi cœpit : « Peractisque proinde », inquit continuator, « festorum (Natalitiorum et Luminum) solemnibus, cœpit aggredi, velut Pharao Israelem, et episcoporum quosdam blanditiis promissisque suffurabatur : et qui ipsi morem gesserunt ex eo, quem habebant ad præsens sæculum affectu, quippe prius juramento interposito, et crucibus oppositis, pro veritate morituros se affirmabant, singuli ferme conversi sunt in partem adversam : eam ob rem per desertores episcopos patriarchæ significat : Condescende modicum nobis, et futilia quæque resecabimus : si nolueris, in throno te residere non permissuros scito. His spretis, tanquam perjuris et cruciculcis, patriarcha imperatori denuntiat : Quod lubet, exsequere : dogmatibus quippe a Patribus pie definitis nunquam nuntium remittam, neque contrarium sentientibus adstipulabor. Hæc dum gererentur, in infirmitatem decidit patriarcha, etc. Cæterum Dei manu miraculorum effectrice nonnihil sublevatus est patriarcha, quod cum rescisset chameleon (id est Leo imp.), quorumdam ope milites in patriarchium clam penetrare disposuit, et silenter eum abducere. Erat porro jejuniorum initium ». Græci anno DCCCXV, die XI mensis Februarii jejunium auspicati sunt, ideoque ante illum Christi annum Leo imp. in cultores imaginum non sæviit.

4. *Probatur tertio.* — Denique Ignatius diaconus in Vita S. Nicephori ait : « Nono igitur, uno mense dempto, anno, post sanctum ipsius et inculpatum patriarchatum in supremam incidens ægritudinem, vitæ suæ finem nequaquam ignoravit ». Nicetas vero in sancti Ignatii patriarchæ Constantinop. Vita asserit, *Nicephorum* in monasterium quoddam ejectum fuisse, *cum Ecclesiam Apostolice per novennium curasset.* In Tabulis Theophanis et in ipso etiam Nicephori Additamento anni novem Nicephoro attribuuntur. Quare cum die XII mensis Aprilis anni DCCCVI ordinatus fuerit, anno octingentesimo decimo quinto die XI mensis Februarii in exilium missus est. Theophanes quidem presbyter in Oratione de Translatione ejus reliquiarum, affirmat, eas Constantinopolim translatas, *tertio idus Martii, quo quidem die in exilium ejectus fuerat.* Sed dies qui a XI Februarii, quibusve Nicephorus moratus est in monasterio *Boni* Constantinopoli vicino, de quo mox, a Theophane pro exilio non habentur. Cæterum Nicephorum die XI Februarii Constantinopoli abductum esse, præter citatum continuatorem docent etiam alii. Ignatius enim in Vita Nicephori num. 69 scribit : « Patricio illius carceris, quo divinus pater tenebatur præfecto, contradita militari manu, media nocte Dominicæ lucis præcepit (nempe imperator), ut virum sanctum in exilium deportaret ». Ignatio suffragatur continuator anonymus Theophanis, qui hunc patricium Thomam vocat, aitque hunc imperatori dixisse : « Tantum homines duos mitte, aliosque, qui efferant : non enim ingravescente valetudine, a se potest procedere : atque ita discede. Id ita fecit submissis nocte, qui patriarcham ejicerent Ecclesia », die scilicet XI Februarii, in quam Dominica Sexagesimæ incidebat, post quam Græci inchoarunt jejunium anni DCCCXV, cum e contra dies XIII mensis Martii eo anno in feriam tertiam inciderit. Neuter itaque historicus errat, licet Bollandus ad eorum verba hæserit. Ignatius, quemadmodum Theophanes presbyter, Nicephori exilium a die XIII Martii repetit, proditque eum relegatum, *nono, uno mense dempto, anno.* Quare cum anno DCCCVI,

die XII mensis Aprilis episcopus consecratus fuerit, anno DCCCXV, die XIII Martii dignitate motus est, et Ecclesiam Constantinopolitanam rexit annos novem, mense uno dempto. Ex quibus tandem omnibus necessario consequens est, persecutionem adversus sacras imagines ad annum sequentem pertinere.

5. *S. Nicephorus ultra Stenum relegatus.* — Quoad locum, in quem Nicephorus relegatus, tam Curopalates, quam Cedrenus in Vita Leonis Armeni imp. affirmant, eum fuisse *Proconnesum* seu *Prœconnesum*, quæ parva insula est in Propontide sita, inter Cyzicum ad Ortum et Hellespontum ad Occasum. Utrumque alii secuti sunt; verum eos hallucinatos esse non dubito. Nicetas enim in Vita S. Ignatii patriarchæ Constantinop. Nicephori exilium his verbis memorat: Πρὸς δὲ τοῖς δεξιοῖς τοῦ Στενοῦ μέρεσι κατά τι σεμνεῖον αὐτὸν ὁ ἀπηνὴς ὑπερορίζει, quem locum sic vertit interpres, « ad dexteriorem Steni, id est, angusti freti regionem, in monasterium quoddam importunus ejecit », nempe Leo Armenus Nicephorum, ubi suam interpretationem cum textu græco miscet; cum vertere debuisset, *ad dexteriorem Steni regionem,* et postea, vel saltem per parenthesim, indicare Græcos *Steni* nomine angustum fretum, quod Constantinopolim inter et Chalcedonem situm est intelligere. Angustum illud fretum *Stenum* appellari, colligitur ex Suida in voce Ἡράκλειος, idque variis certisque exemplis probat Ducangius in Constantinopoli Christiana lib. 4, cap. 10, num. 1. Præterea Porphyrogennetus in Vita Basilii imp. Ἐν δὲ τῷ καλουμένῳ τούτῳ Στενῷ, τὸν αὐχένα τοῦ Εὐξείνου φημι, τοῦ ἁγίου Φωκᾶ πάνσεπτον οἶκον. Quæ verba sic vertit Combefisius : « In Steno etiam quod vocant (Euxini in cervice) sancti Phocæ ædem exstruxit». Verum vertendum, *Euxini sc. faucibus,* (vel angustiis). Nam vox græca αὐχένα, a Porphyrogenneta eo in loco non in propria, sed in metaphorica significatione usurpatur. Bosphorum itaque Thracicum *Stenum* absolute vocabatur, et littus tam a dextris seu in Asia, quam a sinistris seu in Europa, totusque tractus ille maritimus in quo variæ ædes et Ecclesiæ erant, eo etiam nomine vocabatur. Raderus, laudatus Nicetæ interpres, perperam etiam Theophanem *Sigriani* seu *Agriani* cœnobii conditorem in eadem Vita vocat, licet in græco dicatur tantum *Sigriani* cœnobii conditor, et in controversia versetur, an monasterium Sigrianum idem sit ac Agrianum, quam controversiam locus ille Nicetæ dirimeret, si in eo utrumque nomen legeretur. Sed de ea num. 12 verba faciam, contentus hic obiter monere auctores græcos de verbo ad verbum, cum fieri potest, in linguam latinam vertendos esse.

6. *In locum circa Chalcedonem situm.* — Porro si fretum Constantinopolitanum *Steni* nomine a Niceta designetur, ut nullus jure in dubium revocaverit, apparet *Nicephorum* non in Prœconnesum, ut eam insulam Porphyrogenneta, aliique auctores græci rectius appellant, quam Cedrenus *Proconnesum*, sed in monasterium trans fretum Constantinopolitanum positum, relegatum fuisse. Ipsemet Nicephorus in Epistola ad Leonem III papam a se data, et a Baronio anno DCCCXI, num. 23, quo ea scripta fuit, recitata, ait: « Solitudinem quamdam occupo, et jugum montis, quod erat asperum et inaccessum, stadiis non paucis circa Proponticam regionem, regia distans ab urbe ». In illud autem monasterium Nicephorus deportatus fuit, et usque ad mortem vixit. De eodem loquitur Ignatius diaconus in Vita hujus sancti præsutis, a Bollando ad diem XIII Martii primum publicata, et num. 72 scribit: « Mare dorsa explicans in lintre excepit justum (nempe Nicephorum) ad monasterium, quod ipse exstruxerat, Bovi nomine ablegatum, (sed loco, *Bovi,* legendum, *Boni,* ut postea monuit Bollandus, et certum reddit textus græcus, in quo dicitur monasterium τοῦ Αγατοῦ, quod a Ducangio in Constantinopoli Christiana lib. 4, cap. 15, num. 1, inter monasteria suburbana Constantinopoleos numeratur). Illic breves moras permissus agere, ab illius violentiæ auctoribus, in monasterium longius dissitum, et ipsius quoque exstructum opera, magni martyris Theodori transportari jubetur. Haud enim ferendum putabant, ut vicina ipsorum dementiæ loca justus habitare conspiceretur ». In hoc ultimo monasterio exul per annos quatuordecim vixit, a die sc. XIII mensis Martii sequentis Christi anni usque ad mortem, in eoque sepultus est, ut tradit Theophanes presbyter.

7. *Describitur locus exilii S. Nicephori patriarchæ Constantinop.* — Ignatius diaconus num. 12 et seq. pluribus illud describit, aitque fuisse e *regione Bosphori Thracii,* quo etiam nomine *Stenum* appellabatur. Ex quo evidens est, Prœconnesum locum exilii Nicephori non fuisse; hæc enim non e regione Bosphori Thracii, sed ad ejus meridiem sita. Denique auctor anonymus Vitæ S. Nicolai Studitæ dissidium omne tollit; ait enim, Leone Armeno mortuo, et Ecclesiæ pace a Michaele Balbo ejus successore reddita, exules domum rediisse : « Tunc sane, inquit, magnæ quoque illæ » pietatis columnæ Theodorus ac Nicolaus Smyrna (quo relegati fuerant) « discedentes, solo utique nixi baculo, locum ex loco pedibus iter carpendo mutantes, ad Prussæ partes devenerunt; atque hinc tandem petentes Chalcedonem, deincepsque a tropæo appellati patriarchæ (nempe Nicephori) adspectu recreati, justo satis tempore læti admodum cum eo commorantur ». Quare Nicephorus per annos XIV, non in Prœconneso, sed in tractu Chalcedonensi exulavit.

8. *Bulgari Arcadiopolim deprædantur.* — Leo Ecclesiam depopulari non cœpit, nisi post mortem Crumni Bulgarorum principis, ut testatur continuator anonymus Theophanis pag. 435, qui diserte asserit persecutionem motam *anno imperii secundo,* postquam narravit interitum Crumni, quem et eisdem verbis refert Simeon logotheta in Annal. num. 10 et seq. Uterque Historicus relata inauguratione *Symbatis* imperatoris filii, die natali Christi

anni superioris peracta, ut ibidem diximus, statim subjungunt: « Cæterum sudo hyemis tempestate aere, inque adeo fluviatilibus aquis subsidentibus, facta Bulgarorum ad triginta millia cataphractorum excursio; veniensque Arcadiopolim, ac superato Rigio (hoc nimirum fluvii nomen) inventam ingentem hominum multitudinem sub jugum miserunt. Necdum vero transmissis captivis, ingenti imbrium vi in dies octo, sic fluminis aquæ intumuerunt, ut maris prope vastitatem æquare viderentur. Cumque inde permeari non posset, dies quindecim in stativis captivos tenuerunt: rogata illis frustra a Leone auxilia; nam nec animum attendit, nec urbe ipse prodiit, nec qui suppetias irent, ullos alios misit. Jamque adeo facto sereno, atque flumine intra alveum compresso, ipsosmet captivos ligna cædere ac pontem exstruere coegerunt: inque hunc modum cum iisdem, ad quinquaginta circiter millia virorum, mulierum ac puerorum, amnem transmiserunt: omnemque eorum substantiam, Armeniacas vestes stragulas, grandesque acu pictos tapetes ac vestimentorum multam supellectilem, vasaque ænea, cuncta curribus imposita, omnes denique greges et armenta, bovesque et oves convexerunt; hacque ditati præda, in Bulgariam intrarunt, nec qui Dei indulgentia inique sceptra moderabatur, aut ipse opem laturus captivis egressus est, aut qui ferrent alios ullos destinavit.

9. *Crumnus rex Bulgariæ exstinguitur.* « Jam igitur perlatus ad Leonem rumor, ingentem Crumum contlare exercitum, Avaresque et Sclabinorum copias omnes adlegisse, ad hæc instrumenta atque machinas tormentaque expugnandis urbibus comparata omnis generis struere, ingentia sane illa, etc. quidquid denique machinarum quatiendis eruendisque turribus ac propugnaculis, ad urbis excidium adhiberi queat. Ad urbis occiduam partem, murosque Blachernarum visum illi adhibere omnia, ubi et telo petitus fuerat (anno nempe superiori), boum decem millia cunctis his convehendis stabulari, currus ferro vincti jussi fieri, ad quinque millia. Leo, hostis apparatu audito, missisque exploratoribus, ac veritate comperta, ingentibus conductis copiis ac artificum turba extra Blachernarum murum, murum alium ædificare cœpit, vallumque latum excisum opposuit. Jamque cœpto solummodo opere, ac necdum peracto, Deus, qui dissipat consilia gentium, et reprobat cogitationes populorum; reprobatque consilia principum; ut ostenderet nihil quemquam juvare ad aliquid præstandum, industriam propriam ac potentiam, necdum vere exorto, ut quorumdam a Bulgarica captivitate receptorum relatu compertum est; magna scilicet feria quinta Paschatis, Bulgariæ princeps, clarissimus Crumus, qui capiendam urbem animo destinaverat, invisibili Dei potentia mactatus, fatis concessit, sanguinis rivos ore, naribus auribusque profundens; atque in eum modum animam in malis abrupit ». Funibus a subditis strangulatum fuisse legitur in Menæis Basilii imperatoris ad diem XII Januarii.

10. *Leonis inanis de ea morte jactatio.* — « Eo successu animo elatus Leo, ac si ipse, non Deus, hostem profligasset, destinatis in omnes urbes ac provincias divalibus litteris in hæc verba scribit: *Bulgaros offendi jam urbi imminentes, meaque solertia et robore; facta denique impressione, eo telis confosso, qui inter eos primus ac princeps erat, omnes internecione delevi: eoque vulnere*, inquit, *hostis noster occumbit.* Atque hæc hactenus. Aiunt vocem cælitus missam mox erupisse, impii regis mortis nuntiam, ipsamque non paucis navigantibus auditam; signatoque tempore et hora (cum hora noctis decima ageretur) qui observarunt, sic tandem se rem habuisse invenerunt ». Hæc Simeon logotheta, et iisdem pæne verbis continuator anonymus Theophanis, nisi quod hic illius vocis *cælitus missæ* non meminit, et flumen quod Simeon *Regio*, ipse *Reginam* appellat; et revera in Notitia imperii *Regina* urbs est Mœsiæ primæ, quæ nomen a fluvio accipere potuit. Cum porro Leo sese jactaret, quod Bulgaros urbi imminentes offendisset ac superasset, apparet, *Crumno* demortuo Leonem in Bulgariam perrexisse, et *Mesembriam* Bulgaris stratagemate eripuisse, quod continuator et Simeon tacent, sed quod pluribus exponit Constantinus Porphyrogennetus lib. 1, num. 13, qui tamen memoratas Bulgarorum devastationes prætermisit. Ait enim Constantinus, cum Leo audiisset, Bulgarorum principem vicinam vastare regionem, domosque incendere, ad eum legationem misisse, « ubi autem nihil Barbari iras inflexit, diruta mœnium opera sua studioque instaurans, urbis res brevi in tuto posuit », et Mesembriam venit, ubi Bulgari ab eo superati, quod Constantinus fuse enarrat.

11. *Decernitur persecutio adversus cultores imaginum.* — A num. 2 ad 42. Cedrenus et Zonaras a Baronio laudati tradunt, *Leonem* imp. cum *Bulgaros* prœlio superasset, adversus sacras imagines excitatum fuisse, tam a *Sabbatio* monacho, quam a *Theodoto Melisseno* jam pridem hæresi Iconomachorum infecto, ut pluribus refert Baronius num. 2 et seqq. Postea *Leo* socios et magistros impietatis invenit, *Joannem nominatum Spectam et Eutychianum*, et ex ordine sacerdotali *Joannem cognomine Grammaticum*, ut docet Theosterictus in Vita sancti Nicetæ hegumeni Mediciencis in Bithynia, qui addit ex iis, qui sub throno erant, adjutorem ei fuisse Antonium Sylæi, metropolitam nempe, ex monachorum autem numero *Leontium quemdam et Zosimum.* Continuator citatus Theophanis Joannem Grammaticum *Hylilam* cognominatum et antesignanum conspirantium contra sacras imagines fuisse prodit. Tum anno sequenti Leo monachorum multitudinem cum episcopis et metropolitis apud se vocavit, primumque jussit solum Nicephorum patriarcham introire, « ignorans quænam inter ipsos secreto convenerant; deinde omnes advocavit. Stetit igitur coram eo caterva electorum Patrum, sanctorum æqualium angelis, et divinam speciem præferentium: adstabant vero et

imperatoris magnates, et universus senatus », inquit Theosterictus citatus num. 37. Nicephorus egregie pro sacris imaginibus peroravit, noluitque coram judice sæculari in colloquium venire, uti narrat Baronius num. 8 et seqq. Tum num. 28 refert Baronius exilium sancti Nicephori, aliorumque qui idem sentiebant. *Nicephorum* tamen nonnisi anno sequenti, die XI mensis Februarii, in exilium missum esse, supra ostendimus.

12. *Theophanes Nicephorum in exilium ductum e longinquo salutavit.* — Baronius num. 31, videns Theophanem a Cedreno monasterii *Magni Agri*, et a quibusdam aliis monasterii *Sigriani* præfectum appellari, anno DCCCVI, num. 1 ex uno Theophane duos fecit. Cum tamen idem monasterium situm in Sigriana regione et in Asia Minori prope Cyzicum, cui præerat S. Theophanes, modo *Sigrianum*, modo monasterium *Magni Agri* appelletur, ut ostendit Bollandus in Vita S. Theophanis ad diem XII Martii, et demonstrat hic locus Simeonis logothetæ in Vita Leonis Armeni, qui Bollandi tempore non extabat. Ille enim num. 6 ait : « Nicephorum patriarcham et Theodorum (nempe Studitam) exilio relegavit : quando etiam ferunt, Nicephorum patriarcham in exilium proficiscentem Theophanem Sigrianum nuncupatum Magni Agri (sic dicti monasterii) præpositum, prospiciendi vim habentibus oculis procul adspexisse, suffitusque accendisse; atque precibus votisque, sublatis in cælum manibus, eum prosecutum esse, Deo nimirum commendando, amplexusque atque salutes dirigendo. Ac quodam quærente causam, dixisse Theophanem : Idcirco hæc factitare, quod magnus confessor Nicephorus patriarcha, pro sanctis imaginibus agonem desudans viam transiens in exilium proficisceretur ». Cedrenus, cujus verba refert Baronius, dicit id contigisse, cum Nicephorus in *Præconnesum abduceretur*. Verum, ut mox vidimus, Præconnesus locus exilii Nicephori non fuit. Simeon logotheta loci, ubi miraculum accidit, mentionem non facit, et neque in Vita Nicephori, neque in Vita Theophanis de illo miraculo sermo est ; præterea Nicephorus dum in exilium duceretur, procul ab urbe Cyzicensi, ubi tunc erat Theophanes, sexaginta et amplius millibus transivit. Sed cum Theophanes de Nicephori transitu divinitus monitus fuerit, eumque nonnisi *acie spiritus*, ut inquit Cedrenus, viderit, locorum distantiæ ratio non habenda, quemadmodum nec silentii auctorum citatorum ; cum Simeon logotheta et Cedrenus id memorent.

13. *Plures SS. episcopi in exilium missi.* — Græci in Menæis ad diem VIII mensis Martii de episcopis, qui coram imperatore anno sequenti convenere, hæc habent : « Sanctus Nicephorus patriarcha Constantinopolitanus lectissimum quemque episcopum ad se evocavit, Æmilianum Cyzicensem, Euthymium Sardium, Josephum Thessalonicensem, Michaelem Synodensem, Eudoxium Amoriensem, et Theophylactum Nicomediensem, aliosque multos, qui omnes imperatorem convenerunt, et multa illi ex oraculis sacrarum litterarum salutaria propinarunt ». Verum hi omnes ab eo regia expulsi et in exilium relegati. Eorum memoria in Menæis Græcorum ad dies, quibus spiritum Deo reddidere, celeberrima. Baronius anno DCCXXXIII, num. 2, exilium sancti *Theophylacti* Nicomediæ in Bithynia positæ metropolitæ exponit ; sed is non a Leone Isauro, sed a Leone Armeno vexatus fuit, ut ibidem ostendimus.

14. *Conciliabulum Iconomachorum.* — *Post Nicephorum* in exilium deportatum intruditur pseudo-patriarcha in sedem Constantinopolitanam, uti habet Ignatius in Vita sancti Nicephori num. 73, isque alius non fuit quam *Theodotus Cassitera*, ut eum Leo Grammaticus appellat. « Celebrata est ordinatio ejus Paschatis festo, hominis, inquam, qui nihil spirituale calleret, nulla Scripturæ parte foret eruditus, nisi forte levissima : qui nullam erga Deum pietatem ostentaret, tantum quod mansuetudine præstaret et bonus hominibus appareret, commendabatur, etc. », inquit anonymus continuator Theophanis. Anno vero sequenti Pascha in diem primum mensis Aprilis incidit. Subdit Ignatius, imperatorem tumultuarium conventum in Ecclesia adversus Ecclesiam coegisse, et prima die Synodum a Constantino Copronymo habitam confirmatam, sequenti falsa dogmata adversus cultum imaginum publicata esse, et non multo post erasas in Ecclesiis imagines, sacraque violata : « Quæ autem exinde (post Pseudo-Synodum nempe celebratam) noctis atræ caligo incubuit Ecclesiis (inquit Ignatius) nonne eam magis convenit silentii profundo occultare ? Etenim omnem ex picta Evangelii historia, martyrumque certaminibus abolentes decorem, cum calce subacta oblinere haud sunt veriti. Quo autem modo eos affectos fuisse dicam, qui hæreseos invento succumbentes sanam nihilominus rationem in conscientiæ judicio convulneratam servantes, rem absurdam maligne jubentibus addixerunt operam ? Hi sane non raro aqua mixtam calcem perfuderunt lacrymis, quia præ sceleris immanitate dolorem non poterant dissimulare. Cuique enim quidvis audendi in sacras imagines libera erat potestas ; cum alii pretiosa ac veneranda cimelia confringerent, alii sacras magni pretii vestes imminutas lacinias pannosque dissecarent, et humi projicerent ; alii pictas tabellas securibus excindentes medio in foro crudelissime incenderent ; alii stercore, uncturisque ac tetris odoribus priorum suffituum loco oblinerent, ac fœde deturparent.

15. *Eo celebrato imaginum cultores dire habiti.* — « Vidisses velut in captivitate hostili sacrarum ædium conculcari donaria, et quæ vulgo intacta fuerant, atque inaspecta profanis trahi manibus, ac promiscue plebis exponi spectaculo : ab Ecclesiis expelli pastores et lupos gregibus præfici : fugari qui rectam doctrinam profitebantur, quibus vero execrationi illa erat, eos in domesticos et necessarios recipi. Viros innoxios seu reos tribunali-

bus sisti, vicissimque flagriones præsidere judiciis. Clericos ludibria atque verbera expertos, firmissimis undequaque ergastulis detineri ; Nazaræos nostros verberibus, fame, siti, diuturnis carceribus ac laboribus maceratos, ad extrema usque pericula inter cruciatus perseverare : et horum quidem alios gladio vitam amittere ; alios culeis inclusos, vinctosque saxorum more alto pelago demergi. Feminas vero viris spectantibus denudari, ac velut reas equuleo distendi ac cædi, omnia virili sensu Christi causa perferentes ». Similia narrat continuator Theophanis, in quo sequentia desunt non parvo Historiæ detrimento ; cum varia ab aliis historicis prætermissa retulerit. Porro Conciliabulum, ideoque et quæ post illud habitum gesta, ad annum sequentem pertinent, licet tom. VII Concil. ad hunc annum referatur.

16. *In hac persecutione Studitarum virtus enituit.* — A num. 42 ad 56. Baronius plura eaque egregia exhibet de exilio sancti *Theodori* Studitarum præpositi, sed ea magis illustrari possunt ex Vita sancti *Nicolai* Studitæ, qui cum Theodoro confessor, ac ejus tandem successor, ad Ignatii usque ac Photii tempora, præclarus meritis ac fide, Ignatiique communione ac patrocinio, insignis pervenit. Tota enim successio rerum Ecclesiæ in Græcia usque ad Photianum schisma summam inde lucem accipit. Eam Combefisius tom. I Supplem. Biblioth. Græco-Latinæ ex Codice regio descriptam exhibet, ab auctore anonymo scriptam. « Erat », inquit auctor de monasterio Studii, ubi sub Theodoro Nicolaus vivebat, « revera virtutis schola, novus quidam paradisus multiplici florum genere vernans. Etenim ad istos accedebant, Joseph quoque sapientissimi patris nostri (sc. Theodori) frater, ac postmodum celebris Thessalonicensium civitatis factus archiepiscopus : quin et Timotheus, Athanasius quoque et Naucratius (proximus Theodori successor) ac alii plures, quos brevitatis causa omitto, in terrestri illo cælo agebant ». Narrat postea Leonem Aug. congregatos sacerdotes ac monachos Orthodoxos in suam hæresim impellere conatum esse. « Cum, inquit, in sacra quadam palatii æde, sacerdotum ac patrum nostrorum, circumquaque ipsum stipante milite, turbam congregasset (anno scilicet sequenti) medius ipse præsidens, arroganti ac fremebundo sensu, adversus magnum Pontificem (nempe Nicephorum) sociosque, quod per errorem in venerabilium imaginum restitutionem consensissent, velut pro concione orabat. Tumque deinde videns, ut ii spiritus gladio, nugarum ejus garrulitatem varie mediam secarent : quanquam nullius perinde atque herois ac magni patris nostri Theodori audaciam stuperet, ea re miser in furorem actus, omnes ad unum, multa ira exæstuans, regia expellit, ac quamprimum singulis locum exilii sancit ». Multa tamen gesta post eam collationem, ante confessorum ejectionem, quæ auctor omittit, sed narrat Baronius ex ejusdem Theodori Epistolis, ejusque gestis a Michaele Studita conscriptis, quibus ista illustrantur, ut et illa vicissim istis, ut recte observat Combefisius.

17. *Relegantur Nicolaus et Theodorus Studitæ.* — Pergit anonymus : « Quamobrem deportatur pontifex (nempe Nicephorus), cui a victoria nomen : sed et omnes relegantur, quotquot Christi imaginem quadam ad exemplar habitudine, venerarentur. Ante omnes autem relegantur, ut pleraque omittam, commune illud lucentissimum nomen ; Dei, inquam, munere datum, oblectamentum (nempe Theodorus) ; una cum discipulo strenuoque fidei propugnatore ac confessore patre Nicolao. Vix enim ille, hic illic errantem sermonem ab imbecillitate, commiseratione manum prætendens, sibi adjunxit : quanquam is, haud peculiare aliquod argumentum complectens, communes potius ambobus magistris agones, hujus historia texenda exsequitur. Ne quis vero ea nos parte vituperet. Non enim ex arte compositi suasionibus ; quin potius veritate, eaque una, ejus res exornare providimus, etc. quia igitur impotenti ira, ac contra indemnatos beatosque viros, prædamnatus imperator sententiam tulerat, extorresque in castro quodam Apolloniadis lacui vicino cognomento Metopa, annum integrum carcere detenti egerant, eorum ubique pervagante fama, discipulisque ac multis aliis clanculum ad eos ingredientibus, cum omnes fere resumptis animis ad integrandum Orthodoxum fidei certamen animarentur : re, nescio qua ratione, comperta, mittit statim novus Amalecites, indignusque purpura imperator, eosque ad castrum aliud in Orientali themate nomine Bonita transfert, jubens ut ne quem omnino viderent, ullumve sermonem de fide miscerent.

18. *Uterque dire vapulat.* — « Ut ne autem extra propositum ferri videamur plus justo sermonem protrahentes ; age, fluctus plurimos a puppi pulsantes, immanis procellæ violentiam edicamus. Cum enim magnus Theodorus nedum vicinos, verum etiam multo locorum intervallo dissitos, qui post impiam hæresim abduci consensissent, ad pietatis iter per Epistolas postliminio traheret : una quadam ex illis, incerto casu ac improvise in feri ac leonino pectore hominis manus incidente, quam is ad Christi confessores, sanctarum imaginum adorationem a principio describens, ejusque dogmatis plenam contentionis ac novitatis insaniam traducens, scripsisset ; furore accensus, ac pro nominis ratione leonis instar, scelestus rugiens, quam celerrime satellitem verbera illaturum mittit. Veniens ille fremens ac minabundus, sanctos e custodia educit, ac inique, iniquo ac scelerato imperatore iniquior, insano furore actus, taureis centum in oculis Theodori magnum Nicolaum cædit (sunt tauréæ flagella ex boum seu taurorum coriis). Illumque rursus totidem verberat, tumque pæne voce defectos pari certamine beatos viros in custodia ponit, ac ostium obstruens, jubensque fame enecari, relinquit ». Alia sanctorum confessorum flagella his priora ponit Michael in Vita Theodori, qui nec

ista omisit. Recitat illa Baronius anno DCCCXIX, num. 13 et seqq. Videtur tamen hic auctor nonnihil diverse a Michaele narrare, cum quo ideo conferendus, ad Historiæ illustrationem.

19. *Nihil amittunt dicendi libertatis.* — Prosequitur anonymus : « Quis vero tantos illos agones, illatam ea re sanctis vim enarrans, satis assequi queat? quis insidias, quas sunt passi a custodibus, feralemque furorem ac penuriæ necessitatem delineaverit? nec enim impiis hominibus veneranda erat ad miserationem senectus; uti neque juventutis sobrietas animi reputabatur : quin potius odio in eos diu noctuque instar canum miseri latrantes, necessaria quoque esca execrandi homines privabant, alternis, quaternisque diebus quandoque per hebdomadam totam vix modici panis frustum aliquod projicientes; quin et ipsam aquam, scelesti homines, eis denegabant. Ac sane major est quam ut sermone exprimi possit, immensa illa illata vis. Num ergo ob eam vexationem haud quidem pugnacem dogmatum constantiam amiserunt; visi tamen sunt certaminibus impares, minuere aliquid dicendi libertatis? Haudquaquam. Vide enim ampliorem hinc fortitudinem ac sonum prædicationis majorem ». Subnotat illos præpositos eo tandem a Leone abductos, ut fidem ipsi retinerent, sed non prædicarent, aut ejus pravum dogma coarguerent, de quibus Baronius hoc anno num. 24 et seqq. Illis vero magno semper animo restitit *Theodorus*, omnes modis omnibus provocans ad liberam fidei confessionem, ac hæresim palam arguendam.

20. *Iterum dire vapulant.* — « Cum enim necdum eorum corpora bene sanas a prioribus plagis cicatrices haberent, en tibi malus alius impii imperatoris impius magis nuntius, cædes spirans, ac furoris œstro quodam agitatus advenit, una secum librum inferens, apertoque carceris ostio, divinos viros incondito clamore inde educit, ac monstrans Epistolam, quam manibus teneret, ab eis adversus imperatorem scriptam, cogebat edicere, quando, ac quomodo, et ad quos misissent. Vide ergo fortium pugilum pugnam aliam, ac certamen. Ut enim ab se compositam, missamque ac cujus causa factum sit, confessi fuissent, in furorem conversus execrandus homo, fortem illum Ecclesiæ adamantem, magnum imprimis Nicolaum confestim nudari jubet. Viris autem sublimem ab utraque manu tenentibus, alii dire taureis cædebant. Porro defluebat in terram sanguis martyris : vidensque scelestus ad longum satis tempus vapulantem sine voce, animo exasperatus miserabilis, jubet sic nudum ac sanguine commaculatum sub dio frigore necandum relinqui. Erat siquidem tunc hybernum tempus, tertia nimirum Februarii mensis, cum hoc accidit sanctis. Mox vero ira furens, Ecclesiæ columnam Theodorum adit, cumque rursum multis verberibus cædens, redit vicissim ad magnum Nicolaum, multaque instar hyemalium nimborum sermonum jaculis mittens carmina, conabatur abstrahere a pietate in patrem. Is autem eum observans fovensque, pessimum hominem ab officio vetantem, in se provocabat.

21. *Plagas vicissim curant.* — « Enimvero ille quidem instar aspidis iræ præsens venenum labiis repositum ferens, jubet ejus cum brachia, tum ulnas iterum flagellis, quæ rhecas dicunt (est flagelli genus hactenus parum cognitum), cædi, sed et ab utraque manu carnivorus canis funes alligans, atque per horas plures tendens, virum sanctum torquebat. Tum vero blanditiis quoque minas nequissimus temperans, persuadere nitebatur, ut et fidem negaret. Ut autem conatum omnem, velut si marini fluctus petræ allidantur, in spumam dissolvi vidit, omnino jam animum tyrannus despondens, eum miser una cum patre intra carcerem claudens ac ostium obstruens, tandem et ipse confusus abscessit. Sane vero videre erat ex verberum illa carnificina, martyris Nicolai brachia, nihil minus torribus exporrecta. Verberum siquidem excoriatione, ac funium tensione distentis nervis, vique tanta a naturali interius motu prohibitis defectisque, jacebat seu grave aliquod onus portatu difficile, spectaculum miserabile adspectantibus in crucis modum rigentibus lacertis, palam omnibus factus. Plane vero mansurus erat ea corporis dispositione, nisi tandem custodes parum aliquid feritatem animi mitigantes, cum naturæ vim superantem violentiam perspicerent, cum aqua tepida, adipem quoque petenti sæpius patri Theodoro ob inopiam, præbuissent. Is, adjunctis precibus, spongia leniter demulcens, ac quotidie plagas oblinens, paucis diebus, insanabilem illum manuum dolorem dissolvit, ac perfecta discipulum sanitate donavit. Sed et ipse nihilominus magnus Nicolaus, id ipsum piæ curationis officii patri exhibebat, emortuas tormentorum vi carnes, ac instar mandilis pendentes a corpore, perite abscindens, ac omni parte patris curam gerens ». Cætera remittimus ad an. DCCCXVI.

22. *Moritur Carolus M.* — Ad num. 57 et seqq. Eginhardus in Vita Caroli M. refert, *Carolum*, cum Aquasgrani hyemaret, *mense Januario* valida febre correptum esse, et accedente ad febrem lateris dolore decessisse, « anno ætatis suæ LXXII, et ex quo regnare cœperat XLVII, V kalend. Febr. hora diei tertia ». Ubi Eginhardus annos regni ejus Julianos, utrinque incompletos, numerat, ætatis vero ultimum etiam incompletum in summam confert; cum Carolus anno DCCXLII in lucem prodierit, aliqui ei annos LXXI, alii annos LXXII, alii annos LXX attribuunt; quod scilicet ultimi numero rotundo utantur, alii annos completos numerent, sicque eum annos LXXI vixisse scribant; alii denique annos etiam incompletos recenseant, indeque annos LXXII eidem tribuant. « Sepultus est », inquit Eginhardus laudatus, « eadem, qua defunctus, die : arcusque super tumulum deauratus cum imagine et titulo exstructus : et titulus ille hoc modo descriptus est : SUB HOC CONDITORIO SITUM EST CORPUS KAROLI, MAGNI ATQUE ORTHODOXI IMPERATORIS, QUI REGNUM FRANCORUM NOBILITER AMPLIAVIT, ET PER AN-

NOS XLVII FELICITER TENUIT. DECESSIT SEPTUAGENARIUS, ANNO DOMINI DCCCXIV, INDICTIONE VII, V KALEND. FEBRUARII ». Notabile est quod scribit Eginhardus, *Carolum* eadem die et mortuum et sepultum ; inde enim discimus, quo tempore exsequiæ primis octo Ecclesiæ sæculis de more fierent. Certe Pontifices Romanos, de quibus hactenus locuti sumus vel eadem qua decesserant die, vel uno aut altero post mortem die tumulatos fuisse, ex iis, quæ suis locis dixi, certum esse debet.

23. *Agnomen* Magni *ei post mortem attributum.* — Notabile etiam est, quod Carolus in suo Epitaphio *Magnus* non cognominetur, quia nempe titulus ille eidem nonnisi post mortem datus, ut patet ex ejus Diplomatis, in quibus dicitur quidem *Magnus imperator* Græcorum imperatorum exemplo, sed nunquam *Carolus Magnus*. Indeque liquet, quæcumque Diplomata, in quibus *Magnus* nuncupatur, mere supposititia esse eique afficta ; quod de quibusdam suis locis ostendimus, cætera, quæ viris doctissimis imposuere, brevitatis causa negligentes; cum ex uno omnia disci possint. Hoc etiam demonstrat Commentarius in Donatum a Smaragdo monasterii sancti Michaelis in pago Virdunensi abbate compositus. Floruit is Carolo et Ludovico filio imperantibus, et præceptoris munus aliquando gessit. Commentarius ille hactenus ineditus; sed Mabillonius tom. II Vet. Analect. pag. 420, testatur hujus operis duo exemplaria Mss. extare in Codice Corbeiensi, quorum alterum Carolo, alterum Ludovico imperante exaratum fuit. In priori auctor plura exempla profert de Carolo, et inter illa istud : « Ergo si placet, sic istæ quatuor propriorum nominum species jam hodie apud nos teneantur, ut dicamus prænomen IMPERATOR, et sit illi proprium dignitatis, quod nulli alio in suo convenit regno ; dicamus KAROLUS, et sit illi proprium quod accepit in baptismo ; dicamus FRANCUS, et sit illi appellativum in genere suo : dicamus PRUDENS, et sit illi agnomen appellativum accidens ei extrinsecus ». In altero quidem Codice quod hic Carolo, Chlowico attribuitur, sed factum id, quia post obitum Caroli, cum dignitas imperatoria penes Ludovicum erat, librarius, qui Codicem istum exaravit, exemplum a Karolo ad Chlowicum seu Ludovicum traduxit ; de quo cum scribat ; *dicamus* FRANCUS, etc. *dicamus* PRUDENS, etc. recte inde colligit Mabillonius, neque *Carolo* superstiti agnomen tribui solitum fuisse Magno, neque *Ludovico*, cognomen Pio.

24. *Ex ætate Caroli M. ejus patria eruitur.* — Ex eodem Epitaphio etiam liquet, Cointium anno DCCXLVII, num. 14, et currenti num. 1 et seqq. valde deceptum esse, quando scripsit, *Carolum* anno DCCXLVII natum, currentique, cum a nativitate sua LXVII numeraret, vita functum. Eginhardus enim hac in re falli non potuit; cum Epitaphium Caroli ab eo recitatum conditum esset antequam Caroli Vitam in litteras mitteret. Secundo, Theganus, qui hoc tempore vivebat, cap. 7 scribit: « In senectute bona plenus dierum perrexit in pace, ipsoque die humatum est corpus ejus in Ecclesia quam ipse construxerat Aquisgrani palatio, anno ætatis suæ LXXII, Indict. VII ». Respondet Cointius hoc anno, in textu Eginhardi et Thegani mendum corrigendum esse, et loco characteris X restituendum characterem V. Sed præterquam quod hujus correctionis suæ nullam rationem profert, et *Caroli* Epitaphium dissimulat, in quo Carolus septuagenarius dicitur, a nostra computatione non recedunt Eginhardus in Annal., Theodulfus Aurelianensis episcopus, Agobardus episcopus Lugdunensis, cujus Epigramma in laudem Caroli Magni recitat Baronius in Appendice ad hunc annum, incertus auctor et monachus Engolismensis, cum annalistis Moissiacensi, Fuldensi, Bertiniano, aliisque antiquis scriptoribus. Ex quo et sequitur, *Carolum* anno DCCXLII natum esse in majoratu Pippini, deceptosque scriptores Germanos, qui superiori sæculo et præsenti tradidere, *Carolum* natum esse in Germania, et in majoratu Carolomanni ; cum is illum tenuerit usque ad annum DCCXLVII, quo illum Pippino fratri resignavit.

25. *Virtutes Caroli M.* — Quanta pietate et justitia exornatus fuerit *Carolus*, ostendunt quæ suis locis de eo retulimus, et quæ scribit Abbo Floriacensis abbas, qui ante annum DCDXCVII Hugoni Capeto atque Roberto ejus filio cum patre in Francia regnanti librum canonum a se editum, et a Mabillonio loco laudato publicatum, obtulit. Illius enim libri cap. 3, quod est de ministerio regis, ait Abbo : « Quale ministerium regis sit, et ipse sui officii nomine prodit, et totius regni suscepta cura innotescit : nec magis ulla sententia animum regis ad bene agendum subrigit, quam diversorum principum clementia proposita sub exemplis : quia et CONSTANTINI imperatoris mansuetudo laudatur inter dissidentes episcopos, et MARCIANI pura fides inter hæreticos et Orthodoxos. Sed de externis quid loquor et loquendo immoror ? cum ad dispensationem reipublicæ et utilitatem Ecclesiarum tanta fuerit pietas ac prudentia CAROLI, et filii ejus Illudovici. Certe utrique pro tempore ac ratione noverant parcere subjectis, et debellare superbos. Unde ex libris, qui ex Conciliis sui temporis effecti sunt cum subjectione episcoporum, quanta facile est reperiri expressum lib. 2, cap. 1 post aliqua ». Justitia regis est, neminem injuste per potentiam opprimere ; sine acceptione personarum inter virum et proximum suum judicare ; advenis et pupillis et viduis defensorem esse, etc., ibidem legenda. Denique præter ea quæ Baronius hoc anno de ejus sanctitate habet, Bollandus ad diem XXVIII mensis Januarii, cum agit de publica sancti Caroli Magni veneratione, Breviaria complurium Ecclesiarum a se visa testatur, in quibus V kalend. Februarii *Carolus* imp. officio novem vel trium lectionum colitur. Citat et Wandelbertum aliosque Martyrologos, apud quos eodem die nomen *Caroli* legitur, refertque ex Breviariis Mindensi et Rotho-

magensi publicas precationes eo quoque die recitari solitas.

26. *Ludovicus Pius conventum Aquisgrani celebrat.* — Annalista Cæsareus a Lambecio editus ad annum I Ludovici Augusti, narrata Caroli morte ait : « Eo anno Placitum suum cum Francis imperator Hludowichus habuit kalendis Augusti mensis, et legati Græcorum auxilium petebant ab eo contra Bulgares et cæteras Barbaras gentes. Eo tempore Hierosolyma vastata est a Persis, et persecutionem magnam in Orientalibus partibus Christiani habebant. Hraban ordinatur ad presbyterum X kalend. Januarii ab Heistolfo archiepiscopo Moguntiacensi ». Quæ quatuor hic nobis exponenda. Quoad primum, Eginhardus in Annal. hoc anno habet : « Habito Aquisgrani generali populi sui conventu, ad justitias faciendas et oppressiones populorum sublevandas, legatos ad omnes regni sui partes dimisit ». Theganus vero cap. 13 : « Eodem tempore supradictus princeps misit legatos suos supra omnia regna sua inquirere et investigare, si alicui aliqua injustitia perpetrata esset, et si aliquem invenissent, qui hoc dicere vellet, et cum verissimis testibus hoc probare potuisset, statim cum eis in provinciam ejus venire præcepit. Qui ingressi invenerunt innumeram multitudinem oppressorum aut ablatione patrimonii, aut exspoliatione libertatis, quod iniqui ministri, comites, et loco-positi per malum ingenium exercebant. Omnia supradictus princeps destruere jussit acta, quæ impie in diebus patris sui per iniquorum ministrorum ingenia facta fuerant. Patrimonia oppressis reddidit, injuste ad servitium inclinatos absolvit, et omnibus præcepta jussit facere, et manu propria cum subscriptione confirmavit ».

27. *Legatio ad eum missa a Leone imp.* — Quoad legatos, idem Eginhardus antea scripserat : « Ad suscepti regni administrationem cura conversa, primo legationes gentium, quæ ad patrem venerant, auditas absolvit. Alias simili modo ad patrem ante quidem missas, ad se vero venientes suscepit. Inter quas præcipua fuit legatio de Constantinopoli missa. Nam Leo imperator, qui Michaeli successerat, dimisso Amalhario episcopo (nempe Trevirensi) et Petro abbate (scilicet Nonantulano), qui ad Michaelem quidem missi ad se venerant, legatos suos Christophorum spatharium et Gregorium diaconum cum eis ad dominum Carolum, et per eos descriptionem ac confirmationem pacti ac fœderis misit. Quibus susceptis atque dimissis, dominus Ludovicus legatos suos Nortbertum Rhegiensem episcopum (in Insubria scilicet) et Richwinum Pictavensem comitem ad Leonem imperatorem ad renovandam secum amicitiam et prædictum pactum confirmandum misit ». Non dubium autem, quin legati Græcorum auxilium a Ludovico Aug. adversus Bulgares imperium Orientis hoc et superiori anno devastantes, ut supra ostendimus, postulaverint, licet hoc Eginhardus silentio prætermittat. Quod spectat ad tertium, annalista Cæsareus *Persarum* nomine Saracenos intelligit, quorum califa Bagdadi regiam sedem habebat. Anno autem superiori Saraceni factionibus inter se divisi Palæstinam depopulati sunt, ut ibidem numero 25 diximus.

28. *Rabanus fit presbyter.* — Quoad *Rabanum*, idem annalista ad annum XXXIII Caroli regis, seu ad annum Christi DCCCI jam dixerat : « Hraban diaconus factus ». Quare perperam Cointius Rabani ordinationem in presbyterum in annum sequentem differt. Neque dubitandum eam ad præsentem pertinere ; cum dies XXIII Decembris, quo ordinatus dicitur ab annalista Cæsareo, hoc anno in sabbatum quatuor temporum adventus inciderit, uti dies Paschatis a nobis memoratus ostendit. Rudolfus Scholasticus, Rabani discipulus, in ejus Vita a Mabillonio sæc. IV Benedict. part. 2 recitata de Rabani patria, quæ in magna controversia versatur, mentionem non facit, sed Rabanus ipse in Alcuini persona libros suos de cruce papæ offerens, sic de se loquitur :

> Ipse quidem Francus genere est atque incola silvæ
> Bochoniæ, etc.

Rabanus quippe monachus Fuldæ erat, quod oppidum est in Bochonia situm ; sed non ibi, verum in urbe Moguntia, ut ipse canit in suo Epitaphio, natus est :

> Urbe quidem hac genitus sum, ac sacro fonte renatus :
> In Fulda post hæc dogma sacrum didici.

Nec audiendi sunt, qui interpunctionem quæ præcedere debet hoc vocabulum *in Fulda*, post illud locant, ut inde eum Fuldæ natum esse inferant. *Rabanus* enim sepulturam suam designaverat Moguntiæ, ac proinde verba illa, *urbe quidem hac genitus sum* de Moguntia recte explicavit Baronius anno DCCCLVI, num. 26, et confirmat Mabillonius loco laudato in Elogio Historico Rabani num. 39 ex anonymo inedito ante annos quadringentos descripto. *Rabanum* adolescentem et litteris utcumque imbutum *Radgarius* Fuldensis abbas ab anno DCCCII ad Alcuinum, ut artes liberales disceret, misit, ipseque postea Fuldensis scholæ regimen suscepit, ubi discipulos habuit permultos, et in his Walafridum Strabum, Servatum Lupum, Otfridum monachum Wissenburgensem, et Rudolfum ejus Vitæ scriptorem, de quibus omnibus infra sermo erit, sicuti et rursus de *Rabano*, viro inter Ecclesiasticos scriptores valde celebri.

29. *Lotharius fit rex Bavariæ et Pippinus Aquitaniæ.* — Rerum hoc anno in Galliis gestarum narrationem Eginhardus in Annal. sic prosequitur : « Bernardum regem Italiæ, nepotem suum, ad se evocatum, muneribus donatum in regnum dimisit. (Ludovicus Aug.) Cum Grimoaldo Beneventanorum duce pactum fecit atque firmavit, eo modo quo et pater, scilicet ut Beneventani tributum, annis sin-

gulis, septem millia solidum darent. Tunc duos ex filiis suis Hlotarium in Bajoariam, Pippinum in Aquitaniam misit ». Ludovicus Pius filios tres ex Hildegarde uxore habebat, Lotharium, Pippinum ac Ludovicum. Lotharius hoc anno Bajoariæ, et Pippinus Aquitaniæ reges renuntiavit, « tertium vero Lwdovicum adhuc puerilibus consistentem in annis secum tenuit », inquit auctor Vitæ Ludovici Pii. Porro Lotharium et Pippinum hoc anno regnare cœpisse, ex utriusque Diplomatis suis locis ostendemus.

30. *Moritur S. Angilbertus abbas Centulensis.* — « Viginti duobus diebus elapsis post mortem dicti Caroli Magni, anno DCCCXIV, XII kal. Martii *S. Angilbertus* migravit a sæculo, et illis XXII diebus durantibus, die ac nocte semper et continue existens in orationibus, de nece et morte domini sui plorans et jejunans, humiliter sacramenta Ecclesiastica et necessaria requirens et suscipiens, omnibus suis fratribus in signum humilitatis et paupertatis sepulturam Ecclesiasticam ante portam Magnæ Ecclesiæ requisivit, ut per omnes intrantes pedibus conculcaretur. Et ibidem requievit ejus sanctissimum corpus XXVIII annis, et super ejus tumulum discipuli ejus inscripserunt, et in Epitaphium composuerunt versus sequentes », inquit Joannes de Capella monachus Centulensis, qui Chronicon abbatum Centulensium anno Christi MDXCII elucubravit, quique postea versus illos recitat. Hariulfus, qui sæculo XI Vitam sancti Angilberti concinnavit, mortem ejus cum eodem anno ac die alligat. An monasterium Centulense plus debeat *Richario* conditori, quam Angilberto instauratori et amplificatori suo, vix statui potest, inquit Mabillonius in Elogio Historico sancti Angilberti sæc. IV Benedict. part. 1. Quantum decoris et ornamenti is loco addiderit, argumento sunt tres Centulæ erectæ Basilicæ, ad quas per triangulare claustrum seu dormitorium iter continuum erat : in quibus Acœmetarum more perpetua jugisque psalmodia celebrabatur. In his aræ multæ, reliquiarum sacrarum et ornamentorum immensa supellex, quæ omnia vel contulit *Angilbertus*, vel Carolo M. donante promeruit. Et ne quid suæ in sanctum *Richarium* devotioni deesset, ejus Vitam per Alcuinum elegantiori stylo expoliri curavit, præcipiente Carolo M.

31. *Moritur Amalharius archiepisc. Trevirensis.* — *Amalharius* Trevirensis archiepiscopus hoc anno obiisse videtur; Joannes enim Masenius in annotat. XVI ad Annales Trevirenses Broweri, hoc anno mortem ejus consignat, laudatque probatissimos « Annales Trevirorum, quos ante annos trecentos Balduinus archiepiscopus ex archivo principali magna cura colligi jussit ». De Amalhario multa commentitia circumferuntur, sed hæc tria certo de eo possunt asseri, quod auctor sit libelli Alcuino suppositi de *Cœremoniis baptismi*, quod Transalbianam Saxoniam erudierit, quodque legatus in Oriente a Carolo Aug. pro pace confirmanda directus fuerit. Ejus nomine cusi sunt sæpe quatuor libri *de Ecclesiastico officio*, necnon liber *de Ordine Antiphonarii.* Sed auctor utriusque operis calamo manum admovit, Amalhario Trevirorum archiepiscopo jam mortuo. Hettium enim ejus in episcopatum Trevirensem successorem an. DCCCXVII, aut saltem insequenti eam Ecclesiam rexisse, certo demonstrat ejus Epistola ad Frotarium Tullensem episcopum data, in qua de Ludovico Aug. loquens, ait : « Insidiante Satana Bernardus rex disponit rebellare illi », eam autem adversus Ludovicum Aug. conjurationem anno DCCCXVII cœptam, annoque sequenti ipsius Bernardi supplicio compressam, inter omnes convenit. Quare cum tam libri *de Officiis Ecclesiasticis*, quam liber *de Ordine Antiphonarii* ante annum octingentesimum vicesimum septimum scripti non sint, ut infra videbimus, hinc invicte deduxit Sirmondus distinguendos esse duos Amatharios, quorum alter archiepiscopus Trevirensis, et alter diaconus Metensis, ac eorumdem librorum scriptor extitit. Qua de re legenda quæ anno DCCCXXX dicemus.

32. *S. Adelhardus cum fratribus in exilium missus.* — Sanctus Adhelhardus abbas Corbeiensis, relicta Bernardi Italiæ regis aula « perrexit Romam », inquit auctor libelli de constructione novæ Corbeiæ, « non solum orationis causa, sed etiam ut cum venerabili viro Leone papa conferret de necessitate regia et plebis. Ibi cum moraretur, atque simul de profectu adolescentis gauderent (Bernardi nempe Italiæ regis) subito venit nuntius pennigero volatu, afferens Epistolam luctuosam nimis de morte Caroli imp. qua perlecta mœstus nimis venerabilis pater illo de loco abscessit, statimque ad proprium monasterium perrexit ». At paulo post anno Ludovici Augusti primo pulsus est in exilium ; cum, teste Paschasio Ratberto in ejus Vita, *per septennium* exularit, suoque monasterio anno DCCCXXI restitutus fuerit, ut legitur in Annal. Eginhardi. Bernhardo Caroli Magni patruo quinque liberi fuere, tres mares Adelhardus, Wala, Bernarius ; fœminæ duæ, Gundrada et Theodrada, quos omnes apud Carolum in magna existimatione fuisse asserit Ratbertus citatus. *Adelhardus* abbas erat Corbeiensis, *Wala* clarissimus inter laicos, *Bernarius* Corbeiensis monachus. *Gundrada* vitam agebat in aula regia, *Theodrada* Suessionensis abbatissa erat. « Factum est autem, cum imperator Carolus diem vitæ fecisset extremum, et Ludovicus proles ejus Augustus successisset in regnum, ut diaboli agente invidia, in eo (id est, in Adelhardo abbate) veritas pravorum rursus solitis agitaretur insidiis ». Nihil timendum erat a piissima familia ; Ludovico tamen absenti suspectam Walæ potentiam quidam malevoli reddiderunt post Caroli patris obitum , ut insinuat auctor Vitæ Ludovici Pii. Adelhardus « sapientia probus mittitur, quasi unus ex ignobilibus ad Heri insulam. Missus vero illuc omni humano privatus honore, sed cælesti interim undique vallo fulcitur », inquit Ratbertus, qui de

Wala scribit : « Quem tanta laus sequebatur in omni vitæ negotio, ut longe plus censeretur amore posse, quam omnium fastus, et tyrannis reliquorum. Erat enim justitiæ custos et decus honestatis, oppressorum quoque justus oppressor ». His virtutibus cæterorum invidiam procerum in se suamque familiam concitavit. Ex aula pulsus monachum Corbeiæ induit, ac toti congregationi, quæ deflebat absentiam abbatis Adelhardi, non exiguo solatio fuit. *Bernarius* monachus etiam factus, qui e Corbeiensi monasterio ad Lerinense relegatus est. De Gundradæ et Theodradæ egregiis virtutibus legendus idem Ratbertus, qui refert, solam *Theodradam* in suo monasterio remansisse.

LEONIS III ANNUS 20. — CHRISTI 815.

1. *In Leonem Romanum Pontificem conjuratio.* — Sequitur Christi annus octingentesimus decimus quintus, Indictione octava. Quo rursum sancta Dei Ecclesia Romana sceleratorum hominum factione pressuram passa est. Siquidem Carolo Magno imperatore sublato de medio, qui ejus Ecclesiæ protectionem susceperat, semperque liberaverat a pravorum hominum in Leonem Romanum Pontificem insurgentium audacia : quasi ejus morte destitutus omnino remansisset auxilio, rursum facinorosi in eum insurrexere, molientes insidias. Quod sciens ipse Pontifex, in eos lege agi præcepit, cujus rei gratia magnæ sunt turbæ Romæ concitatæ, secutæque sunt plurimæ strages, deprædationes, incendia aliaque mala, adeo ut opus fuerit Ludovico imperatori mittere in Urbem qui loco Pipini fratris successerat in regnum Italiæ Bernhartum. At hæc et alia narrantur ab Annalium scriptore hujus temporis domestico Ludovici, dum ait : « Priusquam autem Ludovicus illuc veniret, sed domi adhuc esset, allatum est ei, quosdam de primoribus Romanorum ad interficiendum Leonem papam in ipsa Urbe Roma conspirasse, ac deinde cum hujus causæ judicium (indicium) ad Pontificem esset delatum, omnes illius factionis auctores ipsius jussu fuisse trucidatos. Quod cum moleste ferret, ordinatis tunc Sclavorum et Harioldi rebus, ipsoque in Saxonia dimisso, cum ad Francofurt palatium venisset, Bernhartum regem Italiæ nepotem suum, qui et ipse secum in Saxonia fuerat, ad cognoscendum quod nuntiabatur, Romam mittit.

2. « Is cum eo venisset, ægritudine decubuit : res autem, quas compererat, per Gerholtum comitem, qui ad hoc ei legatus erat datus, imperatori nuntiavit. Quem legati Pontificis Joannes episcopus Silvæ Candidæ, Theodorus nomenclator, et Sergius dux subsecuti, de iis quæ domino suo objiciebantur, per omnia imperatori satisfecerunt ». Et post nonnulla : « Cum autem Romani Leonem papam ægritudine decubuisse viderent, collecta manu, omnia prædia, quæ in singularum civitatum ditionibus sive territoriis noviter exstruxerat, primum diripiunt, deinde immisso igne cremant, tum Romam ire statuunt, et quæ sibi erepta querebantur, violenter auferre. Quo comperto, Bernhartus rex missa manu, per Winigisum ducem Spoletanum seditionem illam sedavit, et eos a cœpto desistere fecit. Quæque erant gesta per legatos imperatori nuntiavit ». Hucusque auctor.

Sic et omnes hujus temporis scriptores, qui res gestas Ludovici sunt prosecuti, sicut auctor qui ejus Vitam conscripsit Adhemarus, et apud Aimoinum apposuit appendicem, res pariter gestas sui temporis prosecutus, æque testantur legatos Apostolicos purgatum reddidisse Leonem Pontificem in omnibus ipsi objectis apud Ludovicum imperatorem.

3. *Archimandritæ a Leone Armeno vexantur, deceptique in apostasiam incidunt.* — Quod vero pertinet ad res Orientales, hoc eodem anno impius Leo imperator majori odio in Orthodoxos cœptam anno superiori persecutionem adaugens, ut ad lapsum cogeret, quos relegarat episcopos et abbates, eosdem Constantinopolim revocat, præsensque adhibet ad ruinam ipsorum omnem sollicitudinem. Quod et ex sententia ipsi accidit, ut nonnulli metu pœnæ in laqueum apostasiæ abducti fuerint magno scandalo et ruina fidelium. Acta ista quidem fuisse hoc anno secundo Leonis, Theosterictus in Niceta demonstrat, cum sequenti hieme a persecutione excitata id accidisse testetur, qui de Niceta confessore id memoria dignum enarrat :

4. « Cum imperator considerasset, exilio ipso nihil aliud perfectum iri, nisi patres illos alacriores reddi, quippe qui animos omnibus angustiis majores haberent, versutus ille consilium mutavit. Cum enim nondum quinque dies illi viri in exilio mansissent, rursus majore quodam studio eosdem Byzantium reverti jussit, eadem itineris difficultate et molestia; eosque tamdiu liberos esse, quoad ipse cogitaret, qua ratione ad suam voluntatem illos pertrahere posset. Cumque hiemis tempus, et sanctorum jejuniorum dies transiissent, post sanctum Pascha malorum inventori Joanni eos tradidit, ut qua vellet ratione, ipsos affligeret. Cum igitur eos apprehendisset, in diversos carceres misit, et talibus tormentis subjecit atque compressit, qualibus neque Gentiles olim martyres ipsos afflixerant. Cum enim in tristes et obscuros carceres eos conjecisset, neque stratum aliquod infra se, neque tegumenta super se habentes, eo modo quo singuli erant induti, sic humi prostrati sunt, testis quibusdam pro pulvinari utentes. Quibus singulis per foramen quoddam angustissimum panis ejusque putidi unciam velut canibus projiciebant, tantum videlicet, quantum satis esse videbatur, ne fame perirent. Iisdem et parum aquæ maleolentis dabatur. Erat enim imperatori propositum, vel sanctos viros ad suam sententiam adducere, vel vita eos privare. Quin etiam ut plus molestiæ et ærumnarum celeberrimo patri nostro Nicetæ afferret, eum qui illi ministrabat, fratrem nostrum Theoctistum nomine, qui Christi gratia ei successor fuit, adhuc juvenem in custodia conclusit, et eadem ratione afflixit.

5. « Cum autem adversarii illos vidissent malle mori, quam veritatem prodere : dederunt operam, ut ipsos eo nomine deciperent, quod nihil aliud ab eis quærerent, nisi ut semel cum Theodoto patriarcha communicarent, neque quidpiam aliud facerent; deinde singuli ad sua monasteria regredi possent cum ea fide et sententia, quam haberent. Hac conditione exierunt patres illi, si decet eos patres appellare, qui velut in palæstra quadam supplantati sunt, quamvis eam rem in ardentem quemdam fervorem posterius converterint, ob idque carcere detenti fuerint. Venerunt ad sanctum Nicetam, eum hortantes, ut exiret de carcere. Cum autem ille remoraretur, et nullo pacto iis quæ ab ipso dicerentur, parere vellet : pergebant ipsum excitare, quod dicerent, fieri non posse, ut illic ipse remaneret, aliis exeuntibus. Nihil, inquiebant, est quod illi a nobis quærunt. Paululum quidpiam prudenter eis concedamus, ne ipsi totum perdamus.

6. « Ita cum diutius vim inferrent, contra voluntatem suam pater cessit, non ærumnas fugiens, neque quod calamitates pati recusaret (nunquam enim hoc dixerim) sed patrum exhortatione impulsus se subjecit, non animo et proposito, sed senes reveritus. Nam si pro fidei ratione vita et mors proposita illi fuisset : certo scio mortem illi futuram fuisse optabiliorem, neque omnino de recta fide ac doctrina aliquid eum remissurum fuisse, etiam si pericula infinita proposita ei fuissent ». Velabatur deceptio sub dispensationis prætextu ab illo Josepho scelesto Joannis in impietate collega : nam et eodem nomine probarat et benedixerat nuptias mœchi Constantini imperatoris, ut superius dictum est. Hoc itaque velamento simpliciores decepti sunt, ut sua reciperent monasteria. Pergit vero Theosterictus :

7. « Quamobrem omnes ad ea quæ oratoria dicuntur, quæque ut antea picturis exculta erant, ascenderunt, communicaruntque cum Theodoto, manum illi dantes. Tunc illis Theodotus : Qui non adorant, inquit, imaginem Christi, anathemati subjiciantur ». Ita astutissimus homo adorare se Christi imaginem professus est, ut monachos confessores faceret desertores, eorumque communionem fraude subriperet. Itaque pergit auctor : « Reliqui patres in suum quisque monasterium, quod regebat, abierunt. Ille vero beatus pater Niceta, cum secum animo cogitasset, multæ ruinæ causam esse, cum quis ab institutionis norma deflexerit, decrevit aufugere, et in aliam regionem proficisci, et illic errorem, in quem lapsus fuerat, emendare. Cum igitur omnia sua in navigium conjecisset, navigavit usque Proconnesum. Sed illic sententiam mutans secumque dicens : Ubi erratum commissum fuit, illic opus esse et emendationem fieri : redit rursus Byzantium, et in priore sua confessione ac fide permanebat, nihil omnino metuens.

8. « Quem cum imperator ad se vocasset : Quid est, inquit, quod cum alii patres in sua monasteria profecti sint, tu solus hic relictus es, propriam voluntatem secutus, non edicto meo parens? sed, ut audivi, cogitasti imperium nostrum aufugere et nos decipere. Quamobrem nostro edicto cedens, in monasterium tuum redi, sin minus ærumnas tibi afferam, quas perferre non poteris. Ad hæc sanctus ille vir leni voce respondens : Ego, inquit, imperator, neque in monasterium meum redibo, te jubente, neque a fide mea desciscam, sed in eadem confessione mea sum et ero, in qua patres mei servati sunt, et propter quam olim periclitati sunt optimi Ecclesiæ propugnatores. In qua Ecclesia nos stamus et gloriamur in spe gloriæ Dei. Bene illud scito, imperator, quod neque mortem extimescens (ad tempus enim hæc est) neque vitam hanc appetens (Deus testis est) feci quod non decebat, sed senum illorum reverentia his me subjeci, quibus non debui. Certo igitur scias, nullam me vobiscum habere communionem, sed in traditione permanere, quam ab initio accepi. Fac igitur quicquid libet : nihil amplius a me te auditurum speres.

9. « Cum igitur imperator ea sententia illum esse vidisset, quæ mutari non posset, eum Zachariæ cuidam tradidit regalium ædium curatori, quæ Magnaura dicuntur, illicque interea jussit ab illo viro custodiendum, quoad quid de ipso agendum esset, decerneret. Cum autem Zacharias ille pietatis esset studiosus, nihil mali sancto homini fecit;

sed omnino aliter se gerens, beneficiis maximis eum afficiebat; neque in ejus vultum præ reverentia intueri audebat. Eum postea imperator exulem misit in unam quamdam insulam ex iis, quæ sunt in sinu ipso positæ, Glyceria vocata. Eam vero insulam detinebat Anthemius quidam præstigiis deditus, sacrilegus, versutus, obliquus, dolosus, arrogans et crudelis. Hunc propter nimiam ipsius malitiam, monasteriorum, quæ illic erant, præsidem impii homines fecerunt. Talibus enim viris tunc imperia in manus tradebantur, ut eorum potentia totum perverteretur. Illum propter multam ejus insaniam, arrogantiam et temeritatem, ejus loci homines Caipham nominabant.

10. « Hic cum sanctum virum accepisset, et potestatem contra eum haberet, crudeliter eum affligebat. Cum enim in angusto et arcto carcere ipsum conclusisset, perpetuo vexabat, neque paululum e carcere illum prospicere sinebat, ipse carceris clavem secum ferens, et per foramen quoddam paululum cibi ei dari jubens. Quippe homines impii ei promiserant, si Nicetæ persuasisset, ut cum ipsis conveniret, majore honore donandum. Quocirca nefarius homo Nicetam affligebat, sperans viro sancto persuasurum quod volebat ». Sed fefellit eum spes sua : siquidem usque ad Leonis obitum constans in eo jugi martyrio perseveravit. Cum enim dicat Theosterictus sex annos illic degisse usque ad necem imperatoris, utique hoc anno illuc eum amandatum, affirmare necesse est, ut intelligas omnia temporis rationi congrua reddi. Multa vero alia digna viro sancto a Niceta illic gesta esse, idem auctor commemorat, quæ brevitatis causa nos præterimus, ad Theodorum Studitam orationem convertentes.

11. *Theodori Epistolæ adhortatoriæ de monachorum lapsu.* — Non enim ipse Theodorus, ut alii archimandritæ, vocatus est imperatoris edicto Constantinopolim, quod sciret ipsum ejus pravo consilio obfuturum : quippe quod non solum spes nulla esset ipsum a proposito divellendi, sed fore, si venisset, ut alios ab imperatoris sententia, ne illi parerent, impediret. Ista igitur probe sciens imperator, absentem potius esse maluit, quam præsentem libere ipsius vocis ictibus verberari. Porro cum scisset Theodorus tot præpositorum monasteriorum naufragium, summo fuit dolore affectus, prout ejus hoc tempore scriptæ litteræ ad germanum suum Josephum archiepiscopum Thessalonicensem indicant, quæ sic se habent [1] :

« Joseph fratri et episcopo Theodorus.

« Semper mihi optabile scribere sanctitati tuæ, ac tanto magis, quanto exilii nostri longiora sunt intervalla : facit enim, ut propriusquodammodo veniam in conspectum tuum, et levamen affert ipsa tui allocutione. Quod et nunc quoque accidit graviter mœrenti ob proditam a quibusdam præpositis veritatem. Ut enim jam novit sanctitas tua, vetus illa custodia, Joseph, inquam, adulteri copulator, Photinodites, Heracleotes, Mediciotes, Mylianus, Hypolichniotes, Gulæotes, et (o peccatum meum !) etiam Phlubutenus stulta simplicitate captus, unanimi consensu, dispensationem scilicet instituentes, abrepti ab eo, qui talia patrare solet, Josepho, post satanam abierunt, semel atque iterum cum impiis communicantes. Qua de causa benevole dimissi, in errorem suum instabiles impellunt. Quin etiam, ut apparet, Nicænus quoque in ruinam positus est episcoporum. Revocantur enim ab exiliis, ut talia faciant. Et nisi nos fulciens præveniat manus Dei, perimus et nos qui residui sumus. Quid ergo est, quod iterum in nos humiles cum paucis aliis incumbere fabula videtur ?

12. « Exsurge itaque, vir Dei, tanquam pontifex Christi veri Principis pastorum, tantoque impensius, quanto cæteris omnibus supereminens culmine sacerdotii, uno dempto, quod in abdito detinetur : Glorifica [1] Deum in corpore tuo et in spiritu tuo. Non penitus in insula relinqueris : exerceri forsitan et probari te, sicut antea, oportet, ut coronam inde referas illustriorem. Heu, heu frater, in quæ tempora reservati sumus ? sed gratia tamen ei, qui reservavit. Et hoc a Deo, quoniam nobis donatum est a Christo [2], non solum ut in eum credamus, sed etiam ut pro illo patiamur. Non despexit Dominus humilitatem nostram in iis, quæ antecesserunt ; sed neque nunc, spero, despiciet reverentiam tuam ; sed sicut tunc, ita et nunc magnificabitur Christus in corpore tuo, faciens supra modum misericordiam suam ad ostensionem virtutis suæ. Propterea et mihi quoque porrige manum intercessionis, ut confirmer, et eruar ab ingruente hieme amara. Sta, et propitium fac, ut procella in auram spiritus convertatur. Utinam ! Fratribus salutem plurimam dico, vos obsecrans, ut orent pro humilitate mea. Qui mecum sunt, pedibus tuis advolvuntur ». Hactenus ad Josephum Theodorus, qui eodem argumento Epistolam scripsit ad Naucratium, unum ex suis discipulis confessorem valde charum, qua etiam expostulat de lapsu præpositorum, plurimum detestans Josephum illum inversorem canonum, omnium peccatorum licentiam prædicans ex dispensationis indulgentia. Ipsa autem Epistola digna memoria sic se habet [3] :

13. « Naucratio filio Theodorus.

« Pessimus nuntius litterarum tuarum, o fili, qui simul animam meam attigit, revera contristavit, et cordis lacrymas elicuit, tantum non insomnem mihi reddens noctem illam, qua litteras accepi. Atque hoc quidem omnium causa, qui una lapsi sunt, maxime autem ob Phlubutæ præpositum : nam quod ad alios attinet, consentanea præteritis egerunt ; hic vero ex iis erat, qui secure stare videbantur. Mirabar itaque priusquam ruerent illi, quod pristinam suam circa adulterium et adulteri nuptias ignaviam minime agnoscentes,

[1] Theod. l. II. Ep. IX. ex Cod. Column.

[1] I. Cor. VI. — [2] Philip. I. — [3] Theod. l. II. Ep. X. Cod. Column.

in re præsenti aliquid auderent : cogitabamque illos privatim forsitan et apud se pœnitentia tactos fuisse. Ideo gaudebam miser, quasi recte ambularent. Sed in marcidis (ut apparet) domum suam ædificantes, ingruente hæreseos turbine, ruina pessima corruerunt, dispensationem iterum appellantes, ipsam veritatis condemnationem. Illi ipsi, qui scandalo Ecclesiæ Dei antea fuerant, eodem nunc relabuntur, et facti sui exemplo ad interitum provocant universos. Et quidem parati plurimi ad criminis societatem, prætextum quempiam in necessitatibus reperire gestientes, quo ærumnarum et calamitatum expers ipsis pietatis certamen reddatur, in negatione Christi, Deiparæ, sanctorum omnium, communionem inierunt. Hoc siquidem est cujuslibet imaginis negatio. O perniciem ! o fallaciam ! et quomodo cum recte cœpissent, retro conversi sunt ? Hei mihi ! quam multis fraudi erunt et subversioni, æqualibus, majoribus, laicis, clericis, monachis !

14. « At enim antiquum vulnus, intestinum malum Joseph olim Mœchozeuctes, id est, adulteri copulator jure appellatus, nunc Christempæctes, id est, Christi illusor ipse dux fuit veteris custodiæ præpositis. Quid vero ad hæc ? Languidioresne erimus ? frangemur ? concidemus animis ad confessionem defensionemque Christi ? minime gentium, fratres, minime. Etenim si corruentibus impiis, justi metu percelluntur, et vicini lapsus maxima est stanti securitas : stemus igitur in Christo constantiores, amplius obtestor, nec in ullo conterriti ab adversariis. Numquid propter eos, qui subversi sunt, confessio nostra ? aut illorum stabilitate nixi, consistebamus, ut eorum quoque lapsu concutiamur ? Absit, neque horum, neque aliorum. Fundamentum nostrum Christus est, in quo stamus, in quo gloriamur, cum Paulo dicentes [1] : Quis nos separabit a charitate Christi ? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an persecutio, an periculum, an gladius ? Sed enim in his amplius speramus propter eum, qui dilexit nos. Itaque qui accinctus pro Christo non certaverit, Christianus esse non potest.

15. « An vero incassum martyrum agones ? certamina ? tormenta ? an tandem nobiscum carnem non gesserunt ? aut tantis suppliciis subjecti laborem nullum senserunt ? Annon eos vivere tædebat, ut ait Apostolus [2] ? sed perennium pœnarum metu cælestiumque præmiorum desiderio, carnis mortem, ut prudentes, quam æternam subire maluerunt. Nihil expavescebant, minime omnino consternabantur, et futura tanquam præsentia meditantes, læti et alacres ad tormenta pergebant ; muneris loco habebant, plurima pati. Nobis [3] enim donatum est pro Christo non solum ut in eum credamus, sed ut etiam pro illo patiamur : et alibi rursum [4] : In multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit. Ita gaudebant, ita lætabantur, cum pro Christo paterentur, sancti omnes. Delibemus et nos, charissimi, charitatem Christi, incedamus per sanctorum vestigia, sæculi hujus affectus omnes abjiciamus. Non habemus [1] hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. Superna Hierusalem patria et civitas nostra est, o viri potentes in spiritu, o filii Dei, non enim mei, qui peccator sum. Ne procumbamus, quamvis omnes subvertantur, quod absit. Ipsi enim, ut olim, a Deo corroborati, vel soli etiamnum depugnabimus.

16. « Stat a nobis Deus, sanctique omnes, qui unquam fuerunt. Nobiscum Oriens, nobiscum Occidens. Exigna pars est, quæ ab Ecclesia universa sese abrupit et sejunxit. Idque metu, et propter hæc temporaria, propter carnem : quam postmodum, nisi veritatem defendimus, sempiternis ignibus una cum anima ipsa trademus. Exerceamur, esto, et flagellemur, neque id semel, sed sæpius, denique moriamur. Non post hæc gaudium erit immensum, nos cælorum regnum consequi et gloriam inde referre immortalem ? non contra iis, quæ dixi, vitatis, propterea irrideri perpetuo, et ignominiam interminam sustinere ? Utique vos oro, filii, quos genui in Domino, quibus incrementum dedit Christus per ærumnas et labores non solum asceticos, verum etiam athleticos, explete [2] gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, idipsum sentientes : nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate, superiores sibi invicem arbitrantes. Apostolica hæc monita, licet a me misero in memoriam reducantur.

17. « Orate et pro me, obsecro, ut detur mihi fortitudo, robur et sermo propter vos, quamvis divina gratia indignus sim : ut unanimiter in uno spiritu glorificetur Deus in corpore et in spiritu nostro. Mitte ad archiepiscopum egregium Dionysium. Saluta Petrum abbatem, Ignatium abbatem, et Titohen abbatem, et ostende illis hanc Epistolam. Porro accingere et paratus esto cum cæteris, et cum iis maxime quos scripsi, quoniam cum lapsi sint, qui vicini erant, fieri nequit, ut relinquamur, ab illis ipsis delati. Det autem Dominus vires, robur, intellectum, oculum, prudentiam, omnia recte agere, vobis in honorem et gloriam Christi, ad laudem meam et gloriationem vestram sempiternam. Salutant qui mecum sunt utrosque. Dominus vobiscum. Amen ». Hucusque Epistola ad Naucratium et alios suos discipulos per eum. Haud frustra quidam eos roboravit ad pugnam : evenit enim quod prædixit, ut et ipsi tentarentur ab adversariis, subjicerentur pœnis. Siquidem factum est, ut ipse Naucratius cum septem aliis sociis ejusdem Theodori discipulis, eodem modo quo cæteri detruderentur in carcerem, et negantes ipsorum hæreticorum acquiescere petitionibus, ob idque verberibus quoque diris subjicerentur. De quibus

[1] Rom. VIII. — [2] 2. Cor. I. — [3] Philip. I. — [4] 2. Cor. VIII.

[1] Hebr. XIII. — [2] Philip. I.

anno sequenti agendum est, quo ista fieri contigerunt.

18. *Furens Leo Armenus Theodorum flagris plecti jubet.* — Sed quid inter hæc accidit? Delatæ sunt res Theodori per exploratores ad imperatorem, nimirum ipsum quantumlibet exulem, in insulam deportatum, carcereque detentum, atque vinculis alligatum, esse nihilominus per litteras ubique præsentem. Haud enim fieri potuit, ut qui litteras circulares ad monachos ubique degentes daret, easdemque patentes, ut eædem personas ad quas scriberet non excederent, in aliorumque manus devenirent; vel etiam ab illis ipsis præpositis monasteriorum, ad quos scripserat, cum fidei proditores communicationem cum patriarcha hæretico iniissent, et ob eam causam ab ipso Theodoro damnati essent, ab illis ipsis, inquam, deferretur ad imperatorem; vel ab illo omnium nequissimo Josepho mœchiæ defensore, qui conatui suo præ cæteris expertus esset adversarium Theodorum, apud imperatorem accusaretur, quod imperatum ab eo silentium non servaret, quodque a communicatione cum patriarcha suarum litterarum monitu quosque retraheret, et eos, qui communicassent cum ipso, æque damnaret; quod insuper suis litteris monachos omnes, ceu bellica tuba hortaretur ad prœlium adversus ipsum Leonem imperatorem subeundum; quod eumdem imp. ejusque sectatores nominaret hæreticos, Dei adversarios, atque persecutores omnium Orthodoxorum; quod e contra ei resistentes, nec obedientes nominaret et coleret confessores, et ab eo peremptos martyres nuncuparet; quod ad hujuscemodi martyrium subeundum suis litteris omnes quam potentissime hortaretur, illecebrisque coronæ martyrii simplices quosque deciperet, alliceretque ad resistendum atque contradicendum edictis imperatorum. Adjiciebant (quod et ex ejus litteris ostendebant) ipsum de civitate obloqui Constantinopolitana, ut quæ fidem Catholicam prodidisset, præconiis vero tolleret Romanam Ecclesiam, cui se gloriaretur esse communione conjunctum.

19. Hæc et alia Leoni impio suggerentes et exaggerantes valde, ad postremum rem omnem in eo statu collocatam esse dixere, ut nisi Theodorus de medio tolleretur, omnem conatum imperatoris incassum iri atque penitus evanescere, calamo ipsius contra nitente, et litteris ubique loquentibus eidem adversantibus. His persuasus rationibus imperator, cum in ipsum jam ante plus satis commotus esset: urgentibus modo ejusmodi stimulis cruentatus, impetu iracundiæ fertur in eum; ita tamen ut invidia retraheretur a nece, ne quod ipsum sciret optare, inferendo supplicium, insigniret corona martyrii. Non occidit, ne prosit; sed non quiescit, ne parcat qui exæstuabat ardore vindictæ. Verumtamen ad ultionem laxans habenas, deligit ad hoc fidum hominem, qui eum e loco, ubi degebat, in carcere alio longius amandaret, duriorique carcere coarctaret, arctius vinculis stringeret, ne alicujus commercio frui posset; sed et verberibus cæderetur quam acerbissime, atque tandem ciborum inopia mori cogeretur. Hæc omnia in Theodorum a truculento Leone exhibita esse, quæ modo dicturi sumus significabunt, petita a Michaele ejus discipulo, necnon ex ejusdem Theodori Epistolis ad diversos accepta. Sed audiamus primo loco ipsum Michaelem[1] res gestas ita narrantem:

20. « Fieri ergo, inquit, prorsus non potuit, quin ultro citroque commeantes in hunc modum litteræ ac sermones, ad ipsam quoque aulam pervenirent, atque ipsi imperatori innotescerent. Quibus ille (ut credi par est) incensus, quippe minima omnia quæ gerebantur perdidicerat, Nicetam mittit, illum Alexii filium, cui fidere omnia solebat, ut sanctum longius abducat ad Bonita (id loco nomen) ibique clausum ita coerceat, ut neminem videre, neminem alloqui possit, non paucis, non pluribus; nec quidquam demum aliud libere præstare. Quæ ille Theodoro cum detulisset: Locum, inquit, mutabo haud gravate; nulli enim addictus sum: meamque scio esse terram, quocumque devehar; atque in lucro mihi fore ipsam migrationem. Cæterum silere, linguamque inhibere, mihi sat scio, non expedit: nec vero inhibebo unquam, nec adducar, ut suadentibus id vobis, consilio vestro obtemperem. Qui enim, qui propterea sortem hanc malui, ne deserere viderer quæ adamaram, præclarumque ac laudabile institutum abdicasse?

21. « Audivit hanc viri justi libertatem erectamque in omnibus atque excelsam mentem imperator. Quare ipsum rursus Nicetam, ut erat in procinctu, ad sanctum ablegat, diras plagas illi inferre jubens, et carnem verberibus minutatim concidere, ac totum vibicibus opplere. Qui cum ad sanctum pervenisset, adventusque sui causam aperuisset: e vestigio ille tunicam alacriter exuit, corpusque ad accipienda verbera composuit. Hoc enim aiebat optatum sibi atque exspectatum fuisse jam pridem. At compatiens vir ille ac repente misericors, ut venerandas illas carnes nudas vidit, quas ætas et jejunia ad summam maciem perduxerant, intimis sensibus indoluit. Itaque commotus est, ut nec attingere, nec propius de cætero accedere auderet, nedum manibus flagrisque dilaniare. Unde et secum callidum quiddam comminiscens, quo et imperatoris jussa explesse et sanctum verberasse, adstantibus videretur: ovis pellem recens detractam accipit, virique humeris imponit, atque in ea sic verbera distringit, cum hoc ante providisset, ut solus cum solo relinqueretur, propter viri, ut aiebat, reverentiam ejusque corporis extenuationem et maciem. Quin ut guttas etiam ex plagarum cruore profusas ostendere liceret, ipse sibi (o animi benignitatem) sanguinem ex brachio lanceolæ ictu elicuit, eoque manante flagrum imbuit, forasque progressus carne simul ac cruore tinctum ostendit. Ipse porro anhelitu citato fatigatio-

[1] Mich. in Vita Theod. Studitæ.

nem simulabat. Ita pius ille benedictionem a sancto referens, ejusque precibus comitatus rediit, maxima pulcherrimi operis mercede honestatus.

22. « Nec vero divinus pater mollior deinceps, aut verbis remissior propterea fuit, quod iis fortasse accideret, quos supplicii metus deterreret. Quia ille quo graviora se oculis objiciebant, tanto animatior erat atque constantior, tum aliis plurimis, ut res ferebat, profutura documenta impertiens, tum maxime discipulis per quascumque terrarum oras dispersis, quibus ille potissimum salutaria suggerebat, atque hoc in primis, ne ullo præsentium malorum sensu flecti animos suos permitterent, sed intrepidis pectoribus confessionem unius rectæque fidei conservarent. Etsi enim gravis, aiebat, hæc tentatio, at tanto major quæ illam excipiet remuneratio, ineffabilis illa et abdita, Deoque largitore digna, ut quamvis quotidie moreremur, longe minimam eorum partem inferre nobis liceat, quæ accepturi sumus. Et quoniam nonnullos illorum acceperat, inflecti nonnihil cœpisse animo et manus dare, quos nimirum carceris diuturnitas, visque illata perturbarat, hos congruentibus verbis adhortans, ad futuros casus iterum confirmavit, eorumque pusillanimitatem penitus abstersit, adeo ut ipsimet veniam suis responsis eo nomine postularent, quod cessisse aliquantum, animi statum exiguo tempore immutasse viderentur. Hic patris erga omnes animi sensus erat : hæc in mediis periculis atque adversis de omnibus cura atque sollicitudo, etc. » Pergit enim dicere de aliis ad diversos ab ipso eodem argumento scriptis Epistolis, de quibus inferius pro ratione temporis sermo erit. Quomodo etiam idem ipse Theodorus jussu imperatoris iterum revocatus ad verbera acerrime jussus sit cædi : idem quoque auctor narrat inferius, quæ sequenti anno, quo acciderunt, dicturi sumus. Hic status rerum Orientalis Ecclesiæ.

23. *Hispani ad Francos confugientes bene habiti.* — Eodem tempore in Occidente, cum Hispaniæ durissimo Sarracenorum jugo premerentur, complures populi diræ servitutis impatientes, magis deligentes servire Christianis, quam Christi hostibus Mahometanis, inde migrarunt, bonis suis relictis, in Gallias. At imperator maxime pius Ludovicus tantum abest, ut suscipere voluerit eos in servos, ut æqua conditione, qua Francos, illos omnino voluerit esse liberos, concedens eisdem quoque agros, quos colerent, unde viverent. Sed et quod majus est, a tributorum exhibitione voluit immunes esse. Extant de his Diplomata duo ejusdem imperatoris nuper a Pithœo edita in Annalium Francorum tomo, quæ hic tibi rerum antiquarum avido reddemus, sic enim se habet primum eorum hoc anno kalend. Januarii datum, haeque inscriptione notatum :

« Ex Archivis metropolitanæ Narbonensis Ecclesiæ.

« Hoc est Præceptum remissionis, sive concessionis, quod fecit Ludovicus imperator Hispanis, qui ad se confugerant.

« In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus divina ordinante providentia imperator Augustus omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, ac nostris præsentibus scilicet et futuris in partibus Aquitaniæ, Septimaniæ, Provinciæ et Hispaniæ consistentibus ». In locis scilicet illis, quæ diximus a Francis fuisse Sarracenis ablata.

24. « Sicut nullius vestram notitiam effugisse putamus, qualiter aliqui homines propter iniquam oppressionem, et crudelissimum jugum, quod eorum cervicibus inimicissima Christianitati gens Sarracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus et facultatibus, quæ ad eos hæreditario jure pertinebant, de partibus Hispaniæ ad nos confugerunt, et in Septimania, et in ea portione Hispaniæ, quæ a nostris marchionibus in solitudinem redacta fuit, sese ad habitandum contulerunt, et a Sarracenorum potestate se subtrahentes, nostro dominio libera et prompta voluntate se subdiderunt. Ita ad omnium hominum notitiam pervenire volumus, quod eosdem homines sub protectione et defensione nostra receptos in libertate conservare decrevimus ; eo videlicet modo, ut sicut cæteri liberi homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem atque admonitionem, explorationes et excubias (quod usitato vocabulo wactas dicunt) facere non negligant, et missis nostris, aut filii nostri, quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut legatis, qui de partibus Hispaniæ ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, et ad subvectiones eorum veredas donent. Alius vero census ab eis, neque a comite, neque a junioribus et ministerialibus ejus exigatur. Ipse vero pro majoribus causis, sicut sunt, homicidia, raptus, incendia, deprædationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, alienarum rerum invasiones, et undecumque a vicino suo aut criminaliter, aut civiliter fuerit accusatus, et ad placitum venire jussus : ad comitis sui mallum [1] omnimodis venire non recusent. Cæteras vero minores causas, more, sicut hactenus fecisse noscuntur, inter se mutuo definire non prohibeantur. Et si quispiam eorum in partem, quam ille ad habitandum sibi occupaverat, alios homines undecumque venientes attraxerit, et secum in portione sua, quam, ad portionem vocant, habitare fecerit, utatur illorum servitio absque alicujus contradictione vel impedimento ; et liceat illi eos distringere ad justitias faciendas, quales ipsi inter se definire possunt : cætera vero judicia, id est, criminales actiones ad examen comitis reserventur.

25. « Et si aliquis ex his hominibus, qui ab eorum aliquo attractus est, et in sua portione col-

[1] *Mallum idem quod majus judicium* habet Glossar. in fine lib. Capitul. regum Franc.

locatus locum reliquerit; locus tamen, qui relictus est, a domino illius, qui eum prius tenebat, non recedat. Quod si illi propter lenitatem et mansuetudinem comitis sui, eidem comiti honoris et obsequii gratia quippiam de rebus suis exhibuerunt : non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur, aut comes ille, vel successores ejus hoc in consuetudinem præsumant, neque eos sibi vel hominibus suis aut mansionaticos parare, aut veredas dare, aut ullum censum vel tributum aut obsequium, præter id quod jam superius comprehensum est, præstare cogat. Sed liceat tam istis Hispanis, qui præsenti tempore in prædictis locis resident, quam his qui adhuc ad nostram fidem de iniquorum potestate fugiendo confluxerint; et in desertis atque in incultis locis per nostram vel comitis nostri licentiam considentes, ædificia fecerint, et agros incoluerint; juxta supradictum modum sub nostra defensione atque protectione in libertate residere, et nobis ea, quæ superius diximus, tam cum comite suo, quam cum missis ejus pro temporum opportunitate alacriter atque fideliter exhibere.

26. « Noverint tamen iidem Hispani, sibi licentiam a nobis esse concessam, ut se in vassaticum comitibus nostris more solito commendent; et si beneficium aliquod quispiam eorum ab eo, cui se commendavit, fuerit consecutus : sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere, quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent. Idcirco has nostræ auctoritatis litteras eis dare decrevimus, per quas decernimus, atque jubemus, ut hæc nostræ liberalitatis ac mansuetudinis Constitutio erga illas tenore perpetuo ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris inviolabiliter conservetur. Cujus Constitutionis in unaquaque civitate, ubi prædicti Hispani habitare noscuntur, tres descriptiones esse volumus, unam, quam episcopus ipsius civitatis habeat, et alteram, quam comes, et tertiam ipsi Hispani, qui in eodem loco conversantur. Exemplar vero harum in archivo palatii nostri censuimus reponendum, ut ex illius inspectione, si quando (ut fieri solet) aut ipsi se reclamaverint, aut comes, vel quislibet alter contra eos causam habuerit, definitio litis fieri possit. Hanc quippe Constitutionem, ut per diuturna tempora a fidelibus sanctæ Ecclesiæ Dei, et nostris et verius credatur et diligentius conservetur, manu propria subscripsimus, et annuli nostri impressione signari jussimus..... Signum domini Ludovici serenissimi imp. Durandus diaconus ad vicem Helisachar recognovit. Datum kalend. Januarias, anno, Christo propitio, imperii domni Ludovici piissimi Augusti (II).... Indictione octava. Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen ».

27. *Consulit Ludovicus Hispanis colonis per Constitutionem.* — Sed quid post hæc accidit? plane quod mireris : qui enim e sua patria extorres, a Ludovico imp. sunt tantam misericordiam consecuti : iidem a suismet hominibus, qui inter eos potentiores erant, Hispanis pati cœperunt diram tyrannidem, cum ab eis cultis privarentur agris, et redigerentur in servitutem. Ita male suasit cæca dominandi libido, ut comites Hispani, qui nuper sub jugo premebantur Sarracenorum, eo liberi, jam illo ipso suorum colla gentilium, qui in libertatem fuerant vindicati a Ludovico, prægravare tentarent, eosdemque constituere dira tyrannide sibi servos. Quamobrem miseri illi ut eriperentur de manu potentum, cum de his questi essent apud eumdem Ludovicum, ab eodem rursum ejusmodi adversus eos rescriptum sunt consecuti, anno sequenti :

28. « In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus divina ordinante providentia, imperator Augustus.

« Notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris, tam præsentibus, quam et futuris, seu etiam successoribus nostris; quia postquam Hispani, qui de potestate Sarracenorum se subtraxerunt, et ad nostram seu genitoris nostri fidem se contulerunt, et præceptum auctoritatis nostræ, qualiter in regno nostro cum suis comitibus conversari, et nostrum servitium peragere deberent, scribere et eis dare jussimus : querimoniam aliqui ex his Hispanis nostris auribus retulerunt, duo capita continentem; quorum unum est, quod quando iidem Hispani in nostrum regnum venerunt, et locum desertum, quem ad habitandum occupaverunt, per præceptum Domini et genitoris nostri ac nostrum sibi ac successoribus suis ad possidendum adepti sunt : hi qui inter eos majores et potentiores erant, ad palatium venientes, ipsi præcepta regalia susceperunt; quibus susceptis, eos qui inter illos minores et infirmiores erant, loca tamen sua bene excoluisse videbantur; per illorum præceptorum auctoritatem aut penitus ab iisdem locis depellere, aut sibi ad serviendum subjicere conati sunt.

29. « Alterum est, quod simili modo de Hispania venientes, et ad comites sive vassos nostros, vel etiam ad vassos comitum commendaverunt, et ad habitandum atque ad excolendum deserta loca acceperunt : quæ ubi ab eis exculta sunt, ex quibuslibet occasionibus eos inde expellere, et ad opus proprium retinere, aut aliis propter præmium dare voluerunt. Quorum neutrum justum aut rationabile nobis esse videtur. Et ideo per hanc nostræ præceptionis auctoritatem decernimus atque jubemus, ut hi qui vel nostrum vel genitoris nostri præceptum accipere meruerunt, hoc quod ipsi cum suis hominibus de deserto excoluerunt, per nostram concessionem habeant. Cæteri vero, qui simul cum eis venerunt, et loca deserta occupaverunt, quidquid de incerto excoluerunt, absque ullius inquietudine possideant tam ipsi quam illorum posteritas; ita duntaxat, ut servitium nostrum cum illo qui ipsum præceptum accepit, pro modo possessionis, quam tenet, facere debeat. Hi vero qui

postea venerunt, et si aut comitibus, aut vassis nostris, aut patribus suis se commendaverunt, et ab eis terras ad habitandum acceperunt, sub tali forma eas in futurum et ipsi possideant, ut suæ posteritati derelinquant.

30. « Hoc nostræ auctoritatis Decretum non solum erga præteritos et præsentes, verum etiam erga futuros, qui adhuc ex illis partibus ad nostram fidem venturi sunt, conservandum statuimus. Ac de Constitutione nostra septem præcepta uno tenore conscribere jussimus. Quorum unum in Narbona, alterum in Carcassona, tertium in Rosciliona, quartum in Empuriis, quintum in Barchinona, sextum in Gerunda, septimum in Biterris haberi præcepimus; et exemplar eorum in archivo palatii nostri, ut prædicti Hispani ab illis septem exemplaria accipere et habere possint: et per exemplar, quod in palatio retinemus, si rursum querela nobis delata fuerit, facilius possit definiri. Et ut hæc nostræ auctoritatis Constitutio firmiorem obtineat vigorem, et a fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ plenius per tempora conservetur : manu propria subter firmavimus, et annuli nostri impressione signari jussimus. Data quarto idus Februarii, anno, Christo propitio, tertio imperii domini Ludovici piissimi Augusti, Indictione nona. Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen. Arnaldus ad vicem Helisachar recognovit». Post multos vero annos ea provincia, Septimania, dicta olim a Septimanorum colonia, quæ eam colendam accepit, ab eodem Ludovico imperatore data est Bernardo Barchinonensi duci sive comiti (utroque modo nominatum ipsum invenimus) quem et ab Hispania accersitum, suo præfecit cubiculo, ut suo loco dicturi sumus : sicque voluit per Hispanum hominem regi colonos Hispanos. Etenim idem Bernhardus appellatus est dux Septimaniæ, provinciæ sitæ in Gallia Narbonensi.

31. Habes ex his, in quo plurimum commendes Ludovici imperatoris erga exteros et profugos Hispanos e manibus Sarracenorum se liberantes pietatem illud implentis, quod divinis Scripturis traditum reperitur[1] : « Occurrite cum panibus fugienti». Cum optimas regiones eisdem dederit incolendas, et liberaverit eos de manu potentium, suorum gentilium : qui probrose valde tanta clementia principis abusi, eam adversus suos in tyrannidem convertissent. Ipse autem Ludovicus hoc anno adversus Nortmannos misit exercitum, qui absque pugna acceptis obsidibus rediit. Ita veteres Annales Francorum, cujus etiam expeditionis meminit Claudius Scotus hujus temporis scriptor, in Præfatione suæ interpretationis in Matthæum.

Est enim nuncupatoria Epistola ad Justum abbatem, quæ sic incipit : « Anno octingentesimo decimo quinto Incarnationis Salvatoris Jesu Christi postquam pius ac mitissimus princeps, sanctæ Ecclesiæ Catholicæ filius Ludovicus, anno secundo imperii sui, cælesti fultus auxilio adversus barbaras nationes movisset exercitum ; atque abeunte, et discedente tua paternitate ex palatio jam dicti principis ad charum dilectumque tibi semper tui monasterii portum : injunxisti mihi, ut aliquod dignum memoriæ opusculum in expositione Evangelii ad legendum dirigerem fratribus monasterii vestri, etc. » Porro ejusdem Claudii clara est mentio apud Joannem Trithemium istis verbis : « Claudius monachus ordinis S. Benedicti, discipulus quondam (ut ferunt) Bedæ in Anglia, et collega Albini levitæ et abbatis natione Scotus, vir in divinis Scripturis valde studiosus et eruditus, et sæcularis doctrinæ non ignarus, carmine exercitatus et prosa, multa in sacris voluminibus composuit opuscula, de quibus feruntur, in quinque libros Moysi libri tres, in librum Judicum quoque liber unus, in librum Ruth liber unus, in Evangelium Matthæi, et alia multa. Claruit sub Carolo Magno, et ejus filio Ludovico ». Plane et ipse Claudius in dicta sua ad Justum abbatem nuncupatoria tradit a se plura esse opuscula scripta, cum ait : « Ad quoscumque sive per hoc, sive per aliud quodcumque opusculum notitia nominis mei pervenerit, intercessionem peccatorum meorum supplex ab omnibus exquiro, subnixa prece deposcens, ut ita a misericordissimo Domino nostro flagitetis : ut in omnibus delictis meis atque peccatis, omnibus opitulantibus vobis, consuetudinaria clementia et copiosa bonitate deletis, etsi non ad idem præmium, saltem ad eumdem vos portum quietis videat pervenire, etc. » Porro Claudii opus in Matthæum extat in Bibliotheca Vallicellana in Urbe posita. Hæc de Claudio paulo prolixius oportuit insinuasse, ut distinguas eum ab illo, qui abbas Classensis et discipulus fuit S. Gregorii, sive a Claudio Taurinensi.

[1] Isai. XXI.

Anno periodi Græco-Romanæ 6308. — Anno Æræ Hispan. 853. — Anno Hegiræ 200, inchoato die 11 Aug., Fer. 7. — Jesu Christi 815. — Leonis III papæ 21. — Ludovici imp. 2. Leonis Armeni imp. 3.

1. *Romani contra Leonem III tumultuantur.* — Ad num. 1 et seq. Auctor Vitæ Ludovici Pii, Astronomus vulgo dictus, hæc de Leone III papa scribit : « Eadem tempestate Romani, cum Leo Apostolicus gravaretur adverso incommodo, prædia omnia, quæ illi domocultas appellant, et noviter ab eodem Apostolico instituta erant, sed et ea quæ sibi contra jus querebantur direpta, nullo judice exspectato, diripere et sibi conati sunt restituere. Quorum cœptis restitit Bernardus rex per Winigisum ducem Spoleti, certumque rerum nuntium de his omnibus direxit ad imperatorem ». Consentanea habet Eginhardus in Annal. cujus verba recitat Baronius. *Domusculta,* vel unica voce *domoculta,* significat prædium domo ad commanendum colonis apta instructum, quod gallice *ferme* vocamus, ut variis exemplis ostendit Ducangius in Glossario suo. Iste vero *Winigisus* Spoletanorum dux diversus est ab alio ejusdem nominis, cujus superius meminimus. In Indice enim ducum Spoletanorum, ex chartaceis libris monasterii Farfensis a Mabillonio tom. I Musæi Italici part. 2 publicato, ad annum DCCCXIV legitur : *Guinichus dux*, id est, *Winigisus ;* Guinichi enim nomine eo in Indice alter Winigisus etiam appellatur. Duces Spoletani a Carolo Magno post eversum Longobardorum regnum, et ab ejus successoribus renuntiari soliti, ut exempla a Cantelio in Historia urbium metropolitanarum Italiæ part. 2, cap. 7 collecta ostendunt.

2. *Persecutio adversus cultores sacrarum imaginum hoc anno cœpta.* — A num. 3 ad 11. Iconomachiam a Leone Armeno hoc tantum anno resuscitatam fuisse, superiori num. 2 et seqq. certis argumentis demonstravimus ; ideoque quæ ibi de persecutione Orthodoxorum et sacrarum imaginum cultorum in medium adduximus, huc transferenda. « Acerbi persecutores veritatis, accepta quidlibet agendi impunitate, cœperunt libere propagare atque docere impia dogmata : constitueruntque patriarcham Theodotum quemdam ex spathario assumptum », inquit Theostericțus discipulus sancti Nicetæ hegumeni Mediciensis in ejus Vita, num. 38. Subdit idem auctor : « Postea Judaicum synedrium convocant, et sanctos Patres anathemati subjiciunt, etc. His ita peractis, jussit imperator introduci illustrium monasteriorum hegumenos ; qui simul omnes sunt ingressi et cum his venerabilis pater noster Nicetas ». Theodotus die prima Aprilis, in quam Pascha hoc anno incidit, ordinatus est, et sequentibus diebus conciliabulum adversus sacras imagines celebratum, ut anno superiori num. 14 et seqq. ostendimus. Cum hegumeni in fide constanter essent, diversis carceribus inclusi sunt ; sed cum imperator videret, se nihil per exilia lucrari, jussit eos reverti Byzantium, « præcepitque quietos relinqui, usque dum statueret, qua via illos posset ad suam voluntatem pertrahere. Transacto hyemis tempore et sacris jejunii diebus, tradidit illos post sanctum Pascha malorum inventori Joanni (cognomento Hylilæ), quem Grammaticum dicebant (ut anno superiori vidimus), qua vellet ratione affligendos : qui eos suscipiens in diversas conjecit custodias, tantisque subjecit tormentis, quanta nec martyres ab ethnicis pertulere ». Tandem dolo impetrat, ut saltem communicent cum Theodoto, quod multis, ipsi etiam sancto Nicetæ persuasit. Verum vir sanctus consilii pœnitens rediit Constantinopolim, seseque imperatori generose sistitit, qui eum in insulam sanctæ Glyceriæ dictam relegavit, quæ omnia narrat Theosterictus citatus, et ex eo Baronius hoc anno, quo revera contigere. Is quidem an. DCCCXIV, num. 41, ubi refert sancti Nicetæ exilium, postquam e carcere ductus est, ait, carceris tempus ad finem anni perdurasse, indeque in exilium abire jussum, Theosterictum indicare, cum ait sanctum abductum in exilium *hyeme media.* Verum Theosterictus loquitur de duplici exilio Nicetæ. Primum ei irrogatum media hieme, postquam scilicet vocatus cum aliis hegumenis omnes minas contempsit. Secundum passus est Nicetas postquam se pœnituit, quod cum Theodoto communicasset, inquit Theosterictus, qui ait hoc contigisse *transacto hiemis tempore et post sanctum Pascha.* At ibi de unica hieme loquitur, et de iis quæ hoc anno gesta sunt, non vero de gestis anno

superiori. Iis tamen Theostericti verbis nixus Baronius persecutionem Leonis Aug. anno prætcrito inchoatam perperam existimavit (1).

3. *Theodorus Studita cum aliis monachis in exilium missus.* — A num. 11 ad 23. Scribit Baronius num. 11, *Theodorum* Studitarum monasterii præpositum vocatum non esse Constantinopolim imperatoris edicto, ut alii archimandritæ, quod sciret, ipsum ejus pravo consilio obfuturum. Verum memoriæ lapsu cardinalis doctissimus hoc dicit. Anno enim superiori, num. 42, contrarium ipsemet ostendit. Neque dubitari potest, quin *Theodorus* Studita coram imperatore rectam fidem defenderit, cum tot auctores id memoriæ prodiderint. Lege quæ anno superiori num. 16 et seqq. de Theodori et Nicolai Studitarum exilio et laboribus in medium adduximus. Porro ideo hic Baronius scribit *Theodorum* Constantinopoli non fuisse, quando alii sancti monachi in exilium missi sunt, quod viderit eum litteras ad Orthodoxos in exilio viventes dedisse eosque consolatos esse. Sed ex iis litteris id minime inferri potest, præsertim cum aliunde contrarium certo constet.

4. *Præcepta duo Ludovici imperatoris pro Hispanis.* — Ad num. 23 et seqq. Ludovicus Pius singularem pietatem testatus est erga Christianos Hispaniarum, qui acerbissimo Saracenorum jugo pressi sese in Franciam receperant. Diploma enim in eorum favorem emisit illi simile quod Carolus pater anno DCCCXII dederat, quodque eo anno num. 14 exposuimus. Diploma Ludovici primum edidit Pithæus, et hoc anno ex eo recitat Baronius. Hæc ejus subscriptio est: « Datum kalend. Januarias, anno, Christo propitio, primo imperii domini Hludovici piissimi Augusti, Indict. VIII. Actum Aquisgrani palatio regio ». In editione Pithæi desideratur annus imperii Ludovici; Baronius in margine posuit annum secundum, et Duchesnius annum illum a margine in textum transtulit. Sed Baluzius tom. I Capitul. reg. Franc. annum primum recte restituit. Anno sequenti idem Ludovicus Aug. aliud *Præceptum* pro Hispanis Christianis in Franciam confugientibus dedit, cujus subscriptio est: « Data IV id. Februarii, anno, Christo propitio, tertio imperii domini Hludovici piissimi Augusti, Indictione IX. Actum Aquisgrani palatio regio ». Recitatur hæc secunda Constitutio a Baronio num. 28 et seqq. et utraque pluribus exponitur a Marca lib. 3 Marc. Hisp. cap. 19 et seq.

5. *Quid contineatur in priori, exponitur.* — Saraceni postquam Pippini et Caroli victoriis partim pulsi, partim domiti, et ad Francorum obsequium redacti fuere, in Marca Hispanica, quamplurimi ex *Hispanis*, qui in finitimis vel etiam in interioribus Hispaniarum provinciis gemebant sub jugo Maurorum, relictis patrimoniis suis, a tyrannorum illorum servitute recedentes, in Gothiam se et in Septimaniam contulerunt, *Caroli* Magni primum, deinde vero *Ludovici* patrocinium implorantes, et eremas terras postulantes, in quibus a se excultis lares figere possent et vitam suam tolerare. Itaque licet origine non essent subditi regi, laribus tamen et domicilio dominium regis Francorum sortiebantur; in cujus arbitrio erat illis leges dare, non solum ratione contractus emphyteutici, sed etiam ratione imperii, quod in se ipsi larium mutatione prorogabant. Clementia *Caroli* ejusque filii *Ludovici* homines oppressos et ob fidei Christianæ causam exules indulgentissime fovit, concesso illis privilegio, quo donati sunt jure Francico. In eo exponit princeps negotii speciem prout illam posuimus. Docet autem ex Hispanis illis profugis aliquos in Septimaniam se contulisse, alios vero in illam Hispaniæ portionem quæ a marchionibus vastata erat, ea scilicet quæ continebatur intra limites comitatuum Barcinonæ, Gerundæ et Emporiarum. Comites hujus limitis vocat *marchiones*, quoniam lingua Teutonica marca significat limitem provinciæ: unde deductum *marchionis* vocabulum, non autem a mari, ut visum est ineptis feudistis, qui solum oræ maritimæ comitem dici marchionem putant. Hæc Marca, qui pluribus hanc primam Constitutionem illustrat.

6. *Quid contineatur in secundo, explicatur.* — Exposuerunt postea Ludovico Pio miseri *Hispani* se una cum aliis secessisse a Mauris et Caroli M. pietatem exorasse, agros sibi ab eo assignatos excoluisse, nunc vero iis per summam injuriam privari a potentioribus; qui cum ad aulam accessissent, præcepta inde regalia retulerant, sibi quidem profutura, miseris illis exitiosa, ita ut aut illos agris cedere, aut obsequia potentioribus pro arbitrio solvere cogerentur. Alterum caput querelarum eos Hispanos profugos respiciebat, qui se comitibus aut vassis regiis seu vassis comitum commendaverant, id est, se in vassaticum commiserant, dominiique sponsionem fecerant, et ad habitandum atque excolendum deserta loca acceperant; quæ nunc exculta eis auferebant ii, qui dederant, seu ut sibi retinerent, seu etiam ut aliis darent. Bene-

(1) Rem chronologicam persecutionis Iconoclasticæ, quam hic Pagius nonnihil turbat et obvolvit, sic explicandam censeo. Leo Armenus anno DCCCXIV mentem suam sacris imaginibus aversam Nicephoro prodidit die Christi natalitiis solemni (Gregorius in Vita Leonis). Succedenti anno DCCCXV, hæresi erumpente, Nicephoro exauctorato, Theodotus die sancta Paschæ assumptus fuit, ut ex Ignatio in Vita S. Nicephori apud Pagium ad A. DCCCXIV, 14, discimus. Tum eodem anno: *His peractis*, ait Theostericius in Vita S. Nicetæ cap. 6, dies dicta est hegumenis, inter quos S. Nicetas acquiescere sententiæ imperatoris recusans carceri mancipatus fuit. *Porro diebus multis in custodia exactis*, subdit Theostericius, imperator trahi sanctum monachum in exilium jussit, *idque hieme media*; id est, Decembri ejusdem anni DCCCXV, vel Januario aut Februario succedentis DCCCXVI. Vix autem quinque diebus in exilio actis, revocatus fuit vir sanctus Constantinopolim ab imperatore, *qui transacto hiemis tempore et sacri jejunii diebus* (id est, Quadragesimæ) *post sanctum Pascha* illum et socios Joanni Hydæ vexandos tentandosque commisit. Ab eo decepti cum Theodoto communicarunt. Sed non diu post S. Nicetas facti pœnitens, sese coram imperatore sistit, a quo exilio damnatus fuit. Ex hac narratione ex Theostericto summa fide expressa intelligimus, S. Nicetæ exilium secundum, et quæ illud præcesserunt, non anno DCCCXV, sed anno DCCCXVI contigisse. MANSI.

ficii jus illud erat, ut ad hæredes non transiret invito domino. Sed quia beneficio adjectus erat contractus emphyteuseos perpetuæ, vel saltem non restrictæ ad tempus, recte decrevit *Ludovicus* hoc quoque beneficium pertinere ad posteros, et miseros illos ab agris a se excultis et melioratis non esse pellendos. Hæc ad pleniorem intelligentiam secundi præcepti Ludovici Pii pro Hispanis a Baronio relati.

7. *Ludovicus imp. bellum indicit Saracenis.*— Idem Ludovicus perfidia Maurorum per biennium dissimulata bellum illis hoc anno indixit, teste Eginhardo in Annal. : « Pax quæ cum Abulaz rege Saracenorum facta est et per triennium servata, velut inutilis rupta, et contra eum iterum susceptum est bellum ». Abulaz, qui et Alhaca, Cordubensis rex pacem triennem cum Carolo M. pepigit anno DCCCXII, sed anno postero fracta fide, Corsicam, Sardiniam, Provinciam atque Italiam aggressus est. Quare Ludovicus Pius elapso illo triennio fœdus ad proximos iterum annos renovari noluit. Scribit etiam ibidem Eginhardus : « Legati Sardorum de Caroli civitate, dona ferentes, venerunt ». Sardinia, cujus primaria civitas etiamnum est *Caralis* seu *Calaris*, in Saracenorum potestatem cum Africa venit. Sed Sardi missa hoc anno legatione ad Ludovicum Aug. auxilium ab eo postularunt adversus Saracenos, et incolarum Balearium insularum exemplum imitati ei ultro sese submiserunt. Quænam tunc in Sardinia sedes episcopales fuerint, pluribus investigat Cointius hoc anno num. 11.

8. *Floret Claudius presbyter postea episc. Taurinens.* — *Claudius* presbyter, cujus meminit Baronius num. 31, quique Taurinensem episcopatum postea consecutus est, versabatur hoc tempore in Ludovici Augusti comitatu, ut Jonas Aurelianensis episcopus initio libri primi de Cultu imaginum insinuat : « Is (nempe Claudius) de quo agitur, exortus ex eadem Hispania (non vero ex Hibernia, ut fert communis error, quem secutus est Usserius) ejusdemque Felicis (Urgellensis quondam episcopi) discipulatui ab incunte ætate inhærens, per aliquod tempus in palatio memorati gloriosissimi ac serenissimi Deoque amabilis Augusti (sc. Ludovici) in officio presbyteratus militavit. Sed ut aliorum utilitati doctrina prædicationis Evangelicæ, quæ illi admodum inesse videbatur, consuleret, ipsius piissimi clementia præsul Taurinensis subrogatus est Ecclesiæ ». Notus fuit Ludovico nondum imperatori ; sic enim scribit in litteris ad Dructeramnum abbatem : « Tres, ni fallor, et eo amplius jam pertranseunt tempore anni, quod me adhuc in Alvenni cespitis arvo, in palatio pii principis domini Ludovici tunc regis, modo imperatoris, detentum socordia sensus mei, tua fervida dilectione adorsus es excitare, ut, etc. » Tres abbati Theodemiro libros in Genesim hoc anno transmisit ; in Præfatione enim in Leviticum testatur, Leviticum anno DCCCXXIII a se explanatum, cum octo jam effluxissent anni, ex quo libros tres in Genesim exararat. Mabillonius tom. I Analect. Præfationem illam Claudii episcopi Taurinensis *in libros informationum litteræ et spiritus super Leviticum* e tenebris eruit, observatque multa scripsisse Claudium, præcipue vero Commentaria in sacros libros, nempe in Genesim hoc anno ; in Exodum anno DCCCXXI, et in Leviticum anno DCCCXXIII, ut patet ex laudata Præfatione. Præterea commentatus est Evangelium Matthæi hoc anno, cujus expositionem Mabillonius asserit, se reperisse in Bibliotheca cathedralis Ecclesiæ Laudunensis. Disserit ibidem vir doctissimus de aliis ejus operibus, ex quibus sola expositio in Epistolam ad Galatas typis vulgata est in Biblioth. Patrum. Scripsit denique quædam in cultum sacrarum imaginum piasque peregrinationes, sed in iis non recte sensit.

9. *In Præfatione quadam meminit belli Danici.* — Baronius in Appendice ad hunc annum refert, *Claudii* opus in Matthæum extare Romæ in Bibliotheca Vallicellana, sed perperam Claudium istum a Claudio Taurinensi distinguit. Præterea refert partem Epistolæ nuncupatoriæ ad Justum abbatem, quæ præfixa est eidem Expositioni in Matthæum, quæ his verbis inchoatur : « Anno DCCCXV Incarnat. Salvatoris J. C., postquam pius ac mitissimus princeps, S. Ecclesiæ Catholicæ filius Ludovicus, anno secundo imperii sui, cælesti fultus auxilio adversus barbaras nationes movisset exercitum, injunxisti mihi, etc. » Quæ verba Baronius in Annal. num. 31 interpretatur de exercitu adversus Nortmannos misso, qui absque pugna acceptis obsidibus rediit. Quam in rem citat veteres Annales Francorum, Annales scilicet Fuldenses et Pithæanos, ubi legitur exercitum Francorum missum fuisse ad auxilium Herialdi Danorum regis contra filios Godefridi in Nortmanniam ; ubi Nortmanniæ nomine Daniam intelligit, ubi principes inter se de successione certabant. Ex quo intelligimus *Nortmannos*, qui postea Franciam afflixere, diversos non fuisse a Danis.

10. *Agobardus fit archiepisc. Lugdunensis.* — Ad hunc vel superiorem annum pertinent quæ Ado de Leidrado et Agobardo Lugdunensibus archiepiscopis proxime post obitum Caroli M. commemorat : « Imperator Carolus, vir in omni dispositione imperii strenuus, Aquisgrani moritur et sepelitur. Bernardus Viennensis episcopus erat, et Leidradus Lugdunensis, qui initio imperii Ludovici imp. Suessionis monasterii locum petiit, et in loco ejus Agobardus ejusdem Ecclesiæ chorepiscopus, consentiente imperatore et universa Gallorum episcoporum Synodo, episcopus substitutus est. Quod quidam defendere volentes, dixerunt eumdem venerabilem Agobardum a tribus episcopis in sede Lugdunensi, jubente Leidrado, fuisse ordinatum. Sed canonica auctoritas est, in una civitate duos episcopos non esse, nec vivente episcopo successorem sibi debere eligere. Ac idcirco ulla quacumque causa regulæ Ecclesiæ præteriri in tanto ordine

fixæ non debent ». Quare Leidradus hoc anno Lugdunensi archiepiscopatu abdicato, Suessione monasticam vitam in sancti Medardi monasterio profiteri cœpit, et *Agobardus* ex chorepiscopo factus est archiepiscopus. Porro cum Flodoardus lib. 2, cap. 18, *Adalmatum*, quem alii chorepiscopum et suffraganeum vocant, *coepiscopum* Trevirensem appellet, inde intelligimus, duo genera fuisse *chorepiscoporum*, quorum alii vere erant episcopi, alii vero presbyteri. Primi generis extiterunt *Adalmatus* et *Agobardus*, ambo eodem tempore chorepiscopi, ille *Amalharii* archiepiscopi Trevirensis; hic *Leidradi* Lugdunensis archiepiscopi. Multi duas in *Agobardo* res improbabant, quod ordinatus fuisset chorepiscopus, et ex Lugdunensis Ecclesiæ chorepiscopo fieret archiepiscopus ejusdem Ecclesiæ, *Leidrado* tum superstite; sive enim chorepiscopi titulum gereret sub archiepiscopo *Leidrado*, sive post ipsius Leidradi secessum archiepiscopus diceretur, aiebant sacris prohibitum canonibus, ne duos simul in una civitate sederent episcopi.

11. *Quidam chorepiscopi vere erant episcopi.* — Chorepiscopum, qualis erat *Agobardus*, verum agnoscebant episcopum, utpote ordinatum a tribus episcopis. Ideoque Ado non dissimulat repertos esse quosdam, qui volentes *Agobardum* defendere, palam assererent, cum « a tribus episcopis in sede Lugdunensi, jubente Leidrado, fuisse ordinatum ». Quod addit Ado de duobus episcopis in una civitate non constituendis, et de successore non eligendo, censetur extra causam prolatum; quia *Leidradus* Agobardum, nec in sede Lugdunensi jussit ordinari, nec sibi successorem elegit. *Agobardus* a tribus episcopis ordinatus est, non ut simul in Lugdunensi cathedra cum Leidrado sederet, sed ut ejusdem Leidradi Lugdunensis archiepiscopi sive absentis sive morbo, vel negotiis impediti vices ageret. Nec quandiu *Leidradus* archiepiscopatum gessit, duo fuerunt archiepiscopi Lugdunenses, sed *Leidradus* extitit Lugdunensis archiepiscopus, et *Agobardus* ejusdem Leidradi Lugdunensis archiepiscopi chorepiscopus, seu vicarius fuit. Quoad archiepiscopalem dignitatem attinet, *Leidradus* Lugdunensis archiepiscopus *Agobardum* sibi successorem nec elegit, nec eligere potuit; quia tunc absque jussione vel consensu regis in Francia nullus fiebat episcopus, nec illud Ado diffitetur; scribit enim *Agobardum* antea chorepiscopum *Leidrado* substitutum fuisse archiepiscopum, *consentiente imperatore*, scilicet Ludovico. Frustra igitur adversus Agobardum hæc ab Adone subjunguntur: *Canonica auctoritas est, in una civitate duos episcopos non esse*, etc.

12. *Discrimen modernorum et antiquorum chorepiscoporum.* — Morinus part. 3 de Sacris Ecclesiæ ordinationibus Exercit. 4, cap. 5, chorepiscopos primi generis, quales *Adalmatum* et *Agobardum* dicimus in Germania complures hodie reperiri observat, episcopos videlicet illos, qui *pro partibus infidelium* ordinantur, et Germanicorum episcoporum vicibus hac nostra ætate funguntur. Inter modernos tamen chorepiscopos seu suffraganeos, et antiquos chorepiscopos insignis occurrit differentia; moderni chorepiscopi titulos gerunt Ecclesiarum in partibus infidelium positarum; veteres autem chorepiscopi dicebantur ipsarummet Ecclesiarum, quibus serviebant, chorepiscopi; Trevirensis chorepiscopus *Adalmatus* sub Amalhario Trevirensi archiepiscopo, Lugdunensis chorepiscopus *Agobardus* sub Leidrado archiepiscopo Lugdunensi. Flodoardus jam citatus *Trevericæ urbis archiepiscopum Amalharium cum Adalmato ipsius coepiscopo* laudat. Ab Adone jam quoque allegato commendantur *Leidradus episcopus Lugdunensis, et Agobardus ejusdem Ecclesiæ chorepiscopus.* Quos autem antiqui chorepiscopos primi generis appellarunt, suffraganeos hodie nuncupamus. *Adalmatum,* quem Trevirensem chorepiscopum fuisse diximus, Amalharii Trevirensis archiepiscopi suffraganeum vocat Browerus in Annal. Trevirens. lib. 8, num. 23, et Agobardus, qui fuit Adoni *Lugdunensis Ecclesiæ chorepiscopus,* Severtio tom. I de metropolitis Lugdunens. *Suffraganeus est Lugdunensis* in ult. paragrapho rerum a Leidrado decessore gestarum.

13. *Duplex genus suffraganeorum.* — Atque inde ut chorepiscoporum, sic et suffraganeorum duplex obiter acceptio observanda. Sunt enim in altera significatione suffraganei, quotquot archiepiscopo subsunt episcopi. Sic archiepiscopum Lugdunensem suffraganei quatuor episcopi hodie venerantur; Trevirensem vero tres episcopi suffraganei. Ætate Caroli M. suffraganeus in hac significatione jam sumebatur; in Synodo enim apud Arelatum anno DCCCXIII habita Patres canone tertio sanciunt, ut *unusquisque archiepiscopus suos suffraganeos diligenter studioseque admoneat, quatenus*, etc. Chorepiscopi secundi generis, licet episcopi villani reperiantur dicti, non fuerunt episcopi, sed tantum presbyteri et episcoporum vicarii, licet postea nimia ambitione tumidi res haud paucas, quæ solis competebant episcopis, agendas susceperint, indeque de iis aut in officio continendis, aut abolendis diutissime laborarunt episcopi. Quæ omnia recte Cointio anno DCCCXIII, num. 345 et seq. notata. Porro *Leidradus* scripsit libellum de *Sacramento et ritibus baptismi*, ut supra diximus, et duas Epistolas, quæ leguntur tom. II operum Agobardi juxta editionem a Baluzio curatam. Mortis ejus annus incompertus.

14. *Conventus Paderbornensis.* — Annalista Cæsareus a Lambecio editus ad annum II Ludovici Aug. scribit: « Hlwdovicus imperator suum Placitum cum Francis in Saxonia ad Phaderobrunnen habuit, et illuc venit filius ejus Hludharius rex Bojarorum, et alius filius, id est, Pippinus rex Æquitaniorum (loco, Aquitanorum), Bernhartus quoque filius Pippini rex Langobardorum, et erat illud Placitum kalend. Julii mensis ». Hujus con-

ventus mentionem facit Eginhardus in Annal., aitque : « Ibi ad eum Orientalium Sclavorum primores et legati venerunt. Sed antequam illuc veniret, et cum adhuc domi esset, allatum est ei quosdam de primoribus Romanorum, ad interficiendum Leonem papam in ipsa Urbe conspirasse », et cætera a Baronio num. 1 recitata. Quare seditio illa contigit ante kalendas Julias, quo die Ludovicus Augustus *Paderbornæ* erat.

LEONIS III ANNUS 21. — CHRISTI 816.

1. *Theophanis certamen et beata mors.* — Annus Redemptoris octingentesimus decimus sextus Indictione nona incipit, quo urgente magis persecutione Leonis imperatoris, Theophanes præfectus monasterii Sigriani post dirum per biennium toleratum carcerem, deportatus in insulam Samothraciam, illic cito reddidit Deo spiritum confessionis gloria insignis. De quo antequam aliquid dicamus, admonendum putamus lectorem, hunc diversum ab illo Theophane, de quo primo Leonis anno dictum est : ille enim Agri abbas, et anno primo, quando Nicephorus patriarcha in exilium missus est, persecutionem passus ; hic nonnisi hoc anno post biennii carcerem. Porro hic qui Theophanes, idem et Isacius dictus est, cujus res gestæ græce scriptæ extant. Ex quibus ea quæ ad confessionem ipsius spectant, hæc dicenda erunt : « Tunc (inquit incertus sed ejusdem temporis auctor) ad certamen vocatur etiam Theophanes admirandus, non tamen manu tyrannica aut violenta, sed blanditiis ac dolis. Adversus hostes (dicebat impostor ille) mihi pugnandum est ; sed antequam manum cum illis conseram, precibus tuis armari me oportet. Theophanes autem cognita hominis malitia, quamvis renum et urinæ difficultate laboraret (instrumentis enim per naturalem cuniculum in vesicam admissis, quæ lapides insitos constringerent, humidis excrementis exitum præbebat) maximisque molestiis vexaretur, et in lectulo ægrotus assidue decumberet ; navi tamen ad urbem regiam se contulit.

2. « Quod cum scelestissimus ille intellexisset, sancti viri conspectum (ut arbitror) veritus, per nuntium hæc illi significat : Si venisti, ut mihi morem geras (adventus enim celeritas bonam mihi spem attulit) scito tam multis te bonis fruiturum, quam multis eos frui par est, qui propriæ voluntati imperatoris voluntatem et consilium anteponunt, et monasterium tuum variis muneribus ornatum iri, et propinquos tuos maximis dignitatibus decorandos, teque primas apud me amicitiæ atque auctoritatis partes habiturum. Sin (quod vix cogitare fas est) studio tuo preces meas posthabueris, et consilium meum neglexeris, et quæ tibi proponuntur præmia fueris aspernatus : invitus facies, quæ volens recusas, et maximi tibi ipse dedecoris atque calamitatis auctor existes.

« Ad hæc divinus vir, perspecta dictorum stultitia, ita nuntio respondit : Ego nec pecunias, nec possessiones, nec reliqua hujus vitæ bona ullo modo curo. Quæ enim adolescens, cum his frui possem, amore Christi inflammatus repudiavi, ea jam senex quomodo complectar, ab instituto que recedam, præsertim cum corpus morbis confectum sit, ut vitæ finis procul abesse non possit, et hæc inania esse constet ? Quod autem ad monasterium propinquosque pertinet, id Deo curæ erit, cui a me commendantur, et quibus ipse Deus melius quam imperatores et principes potest consulere. Quod si, quemadmodum pueros parum generosos magistri scutica perterrefaciunt, ita tu me morbo et senectute confectum minis territum iri speras : rogus accendatur, parentur tormenta et omnia cruciatuum genera : ut scias planissime Christi virtutem in meis infirmitatibus perfici. Ego, qui per humum iter facere nequeo, valetudinis infirmitate superata, in ignem insiliam.

3. « His auditis, impurissimus ille constantiam quidem animi fortis admiratus est, de victoria tamen non desperavit, hominis facinorosissimi, quem apud se habebat, fretus astutia, qui sophistarum præstigiis et gentium auspiciis et jecinoris inspectionibus instructior erat quam disciplinis, et ad impietatis barathrum infelices homines trahens, apud ipsum valebat plurimum. Huic beatum Theophanem tradit, sperans præstigiis

ipsius omnino deceptum iri : sed tanquam asinus ad lyram deprehensus est. Invictam enim viri sancti libertatem admiratus, antequam congrederetur, se victum esse confessus est, imperatorique annuntiavit, eum esse præstantiorem, quam ut oratione, aut minis superari posset; quin etiam si ibi diutius moraretur, fore ut aliorum animos, quos in sententiam suam adduxerat, abalienaret ». Et paulo post : « Cæterum ab impugnatione non desiit homo tyrannica plenus crudelitate. Sed virum sanctum in Eleutherii palatio includi jubet, adhibitis custodibus, ne quis humanitate ductus ei propter Christum patienti consolationem ullam afferret. Itaque corpus ipsius diuturna fame confectum paulatim tabescebat, et ad acerbam mortem appropinquabat. Morbi enim medicorum auxilio destituti gravius sæviebant, et vitam reddebant morte ipsa longe acerbiorem. At ipse optatissimam Dei pulchritudinem mente contemplans, ea, quæ ne auditu quidem tolerabilia sunt, patienti et æquo animo perferebat ». Et paulo post :

4. « Duos igitur annos cum acerbissimum carcerem pertulisset, in Samothraciam insulam deportatur : quod ipse divino animo prospiciens ei, qui sibi ministrabat, pronuntiaverat. Cumque tribus et viginti diebus in insula vixisset, tanquam suavis hostia communi Domino oblatus est, et ejus manibus sacrum atque sanctum spiritum tradidit, ut ad diu optatam hæreditatem admitteretur. Neque vero corpus ejus, quod victoriæ particeps fuerat, et animæ semper in omnibus bonis inservierat, meritis muneribus caruit. Nam piorum virorum manibus in lignea arca compositum, et convenientibus cantibus (ut tempus ferebat) elatum, admirandis gratiis a Deo fuit illustratum. Cum enim lues in pecora illius insulæ desæviret, adeo ut mortua derepente conciderent, aquam illius arcæ admoventes (neque enim corpus audebant attingere) pecora peste laborantia aspergebant, et periculo liberabantur ». At de obitu S. Theophanis hactenus, qui contigit duodecimo die mensis Martii, quo anniversaria memoria in Ecclesia celebratur. Tunc temporis et Stephanus (alter hic a priori) idem subiens certamen, eamdem promeruit coronam ; de quo Græci agunt in Menologio vicesima septima Martii : affectus enim multis suppliciis, relegatus, ibi Deo spiritum reddidit. Exulavit pariter et Cosmas Chalcedonensis episcopus, qui et ipse inter sanctos confessores receptus celebratur : de ipso enim agitur in Menologio decima octava Aprilis.

5. *Theodorus denuo ob fidem Orthodoxam flagellatus, plures dat Epistolas.* — Hoc eodem anno, crescente in dies magis persecutione, Theodorus Studitarum præfectus actus in exilium, rursus revocatur ad verbera in eodem carcere, ubi tenebatur inclusus, nova emergente causa ob clericum Asiaticum ex hæretico ab eo conversum ad fidem Catholicam, cujus rei causa ab episcopo loci illius delatus est Theodorus ad imperatorem, cujus jussu quam dirissime est laceratus verberibus, ac postea arctiori carcere pressus. De his acturi in primis quod ad rationem temporis spectat, ista omnia hoc eodem anno esse peracta, ex Michaelis Studitæ scriptis certum illud deducimus argumentum. Cum enim numeret ejusdem durioris carceris tempus annos tres, et annum cum dimidio commorationis Smyrnæ ejusdem Theodori usque ad obitum Leonis imperatoris, quem cum et imperasse tradat annos septem cum dimidio : utique ad ejusdem imperatoris annum hunc tertium referas necesse est ejusdem Theodori flagella. His de tempore elucidatis, jam videamus quæ de his ab eodem Michaele omni fide veritati consentientia scripta sunt : sic enim ait :

6. « Cum autem multi ad eum obiter ventitare solerent, utpote sparsa jam passim ejus fama et nominis celebritate, custodibus vel propter viri reverentiam aditum non prohibentibus, vel pecuniæ præmio custodiæ curam relaxantibus : accidit ut clericus quidam ex Asia illac iter faciens, in patris congressum veniret. Ejus enim virtute captus jam antea fuerat. Ut igitur illum vidit, ejusque colloquio fruens, tum alia, quæ usui erant, inde hausit, et adversus hæreticos summum odium aversionemque suscepit. Demum lætus rediit, in alios etiam utilitatis commoda derivaturus. Qui primum omnium amico ac familiari suo, eumdemque ordinis gradum obtinenti omnia de sancto fideliter exposuit, quemadmodum in vinculis clausum viderit, ab eoque accuratius de veritate institutus atque edoctus sit, præclaramque et eximiam venerandarum imaginum adorationem perdidicerit. Quem cum in sententiam suam mox perduxisset, nullam cunctationem, nec moram interponentes, ambo inter se constituunt, nec adire amplius episcopum suum, nec commune cum illo quicquam habere, quem scirent cum Iconoclastis consentire.

« Quod cum subolfecisset episcopus, ad Asiæ præfectum clericos defert e vestigio, et quænam illis causa fuerit discessionis. At ille confestim, ne horæ quidem spatio differens, omnia per expeditos nuntios refert imperatori, convitiis sanctum onerans, aliaque addens perversi ingenii sui moribus consentanea. Simul autem magistro militum Orientis edicit, ut jure suo agat : hunc enim unum clericorum exilii causam et auctorem. Qui quidem veritus, ne quid mali hoc nomine pateretur, e suis unum mittit, qui sanctum cædat, et quinquagenis flagris pœnas reposcat. Quo adventante et adventus sui causam exponente, Theodorus zonam ipse solvit illico, famuli operam minime præstolans, positaque veste, nudum corpus offert ad verbera : Voluptati enim, inquit, mihi est, corpusculi hujus flagellatio, atque ista demum ejus suprema depositio, quo citius nuda anima evolem ad eum, quem desidero.

7. « Verum ille qui missus ad verberandum venerat, pio ac miti animo, et priori similis, justi protinus miseretur, ejusque confecta corporis membra, adeo ut ne contueri quidem oculis, nedum

manus admovere auderet, aut alia facere imperata. Quin potius veniam (o bonam mentem !) ab illo petit, ejusque pedibus advolutus, lacrymisque profusus, quod semel horum judex futurus advenisset. Cujus pater egregiam fidem complectens, precibusque vicem reddens atque votis, illuc, unde venerat, placide remisit. Nondum ille ad magistrum pervenerat, cum ab imperatore nuntius alius alia via venit, nomen impio, Anastasius, qui conviitiis non levibus minisque hominem incessit, quod negligentius remissiusque officio fungeretur, qui apertum imperatoris hostem nondum dignis suppliciis affecisset. Cumque ille misisse se affirmaret, et flagris cecidisse, quasi sanguinis sitiens, eo ubi sanctus custodiebatur, approperat, suis oculis plagas conspecturus. Detractisque ei vestibus, rogabat : Ubinam recentia essent stigmata et vibices ? Et cum nusquam apparerent, quæ videre optabat, profuse cachinnans eumque subsannans, qui flagellatum fuisse dixerat, ipsemet suis manibus sanctum virum crudeliter flagellat, centum illi verberum ictus incutiens, semianimem humi jacentem destituens. Tum obscuro tetroque carcere inclusit, unaque ejus discipulum Nicolaum, qui magistro assiduus comes erat, et nunquam ab ejus latere discedebat, custodibus præcipiens, ut fame ambos aliisque incommodis vexarent, ut si quid vitæ illi adhuc superesset, hoc ipsum brevi absumeretur.

8. « Hoc ipsum illud est tempus, cum idem Theodorus in carcerem diriorem trusus, auditis Naucratii discipuli sui et aliorum fustigationibus, ad ipsum scripsit Epistolam ipsis in primis congaudens, simulque jungens quæ ipse passus sit verbera, non ostentans, sed summa animi demissione narrans. Epistola vero digna sanctissimo martyre sic se habet :

« Naucratio filio Theodorus [1].

« Quid jucundius audire poteram, quam te dilectum filium meum cum aliis septem fratribus tuis, quorum nomina in libro vitæ, pro Christo Domino nostro flagris cæsum fuisse? Laus ei, qui vos vocavit ad confessionem veritatis suæ : laus ei, qui honorandas animas vestras corroboravit, ut ante alios certamen subirent, ut non reformidarent, nec refugerent a conspectu impii, sed pulchram confessionem obirent, et propter eam dorsum verberibus cum Christo præberent. Vos chorus alius confessionis Ecclesiæ Dei adjecti estis. Vos fraternitatis in Christo gloriam auxistis. Beati omnino, dilecti mei, et ter beati : quin beati et ventres, qui in lucem vos ediderunt. Quod si de me aliquid etiam dicendum est : Beatus ego quoque infelix ac miser, qui tantorum audio pater filiorum, Dei filiorum et hæredum Christi. Quodnam hoc gaudium? Annon omni gaudio delectabilius ? Quænam gloria hæc ? Annon diadema gestantium gloria mirabilior, stigmata ferre Christi, vivificas ejus passiones, ceu coronas? Sic igitur vestra se habent, quæ et cælum laudavit et terra audivit. Nostra vero nullius sunt momenti et plena peccatis, qualia nimirum Hadrianus frater nuntiavit : omnino enim salvus evasit.

9. « Quod si quid adjici oporteat : hæc quoque indicabimus. Post verberum dilaniationem, incluserunt nos ambos in sublimi loco, januam obstruentes, et scalis remotis : additi circumquaque custodes, ne quis propius accedat contingatque domicilium. Quin et castrum ingredientes singulos obvii custodes observant, nec alio divertere sinunt, quam ad proprias domos, quoad illi rursum egrediantur. Interdictum est severe, ne quid nobis detur præter aquam solum et lignum : ita nos plane tanquam in sepulcro locarunt, ut enecent nos. At Deus benignitatis suæ misericordia, per ea quæ intulimus necessaria, et quod insuper ab eo, qui admotis stata hora scalis redit, nobis tribuitur imperatum, nos sustentat. Dicere non audemus, quod Daniel [1] dixit, cum prandium ab Habacuc accepisset : Recordatus enim est mei Dominus : verumtamen recordatus est et nostri peccatorum, et miseretur, et regit, et protegit. Quandiu igitur ali possumus, vel iis quæ intus sunt, vel uno e janitoribus domo clam interdum largiente, qui et hebdomadarius est, alit nos, et Deum glorificamus. Deficientibus autem necessariis Dei permissu, vitam una ponemus ipsi atque in hoc gaudemus; idque ipsum est Dei munificentia. Et quis ego sum miser, qui pro ejus nomine in hunc modum detinear, ut abundantiore post gloria, sicut jubet, inhonoratum cum fratre remuneret?

10. « Obsecro ergo, vos fratres, juvate me precibus vestris ad Deum, ut semper a malo liberer omnibus modis. Et qui confessionis suæ opus in nobis cœpit, per viscera misericordiæ suæ, non ex operibus meis ullis (neque enim bonum aliquod in terra egi, sed contrarium) ipse perficiat in ambobus. Hoc etiam nos humiles pro vobis, qui eadem patimini, cum lacrymis oramus. Non octo tantum in Domino electos, sed abbatem quoque Petrum, et egregium Lætoium, ut si quis alius, in Domino salutamus ». Ista egregius Christi confessor Theodorus aspersas dixerim suo sanguine ex arcto et duro carcere litteras dedit. Quæ autem ista secuta sint, a Michaele sic accipe :

« His ex animi sententia peractis, sceleratus duos alios sancti discipulos abducens, inde abiit, alios alibi in carcerem pariter conjecturus. Ut ergo ad magistrum militum venit, et jurejurando exprobravit, quod Theodorum ante non verberasset. Metuens ille, ne infensum sibi redderet imperatorem, bonum illum virum, quem ante miserat, in medium producit, atque in oculis nefarii flagris cædit duplo quam fuerat imperatum. Ita insatiabilis voto satisfaciens, eum ab se dimisit muneribus et blanditiis delinitum. Prorsus autem tametsi egregii facinoris, usurpatæ in justum misericordiæ pœnas auctor

[1] Theod. l. II. Ep. XXXIV. ex Cod. Columno.

[1] Dan. IV.

suo corpore fuerit : at majorem revera mercedem nactus est, et ab iis, quæ passus est, dissimillimam ». Hucusque Michael, qui et quam asper fuerit carcer ille, sic subjicit :

11. « Sed transeat, inquit, oratio ad patris nostri in eo carcere calamitates. Quas enim ærumnas, quas molestias in tenebricoso illo et angustissimo ergastulo pertulerit, sola dicere possit experientia, nec ulla ad declarandum satis esse queat oratio. Quis enim tum frigus describat, quo tenuissimum et aranei instar corpusculum illud hieme vexabatur ? Quis flagrantes æstus, quibus per æstatem suffocabatur? ardentem ducens spiritum, et cum aliis incommodis colluctans ? Quis pediculorum pulicumque examina, et pusilla id genus animalia, quæ caliginosus hic recessus pulvere ac sordibus obsitus parturiebat et alebat? Quis (ut quod acerbissimum omnium erat commemorem) plagarum inflammationes, omniumque membrorum intumescentium dolores et cruciatus explicet, et pro rei gravitate repræsentet ? Mitto custodum ludibria et subsannationes, famemque ab illis irrogatam, omnia denique acerba adhibita, quibus naturam penitus prosternerent : sic enim illum siti atque fame cruciarunt, ut vix frustulum panis non quotidie, sed alternis diebus injicerent per angustum foramen, quod unicum apertum reliquerant.

12. « Quo tempore fama est, patrem summa illa inedia pressum discipulo hæc dixisse : Conantur (ut video) fili, homines isti ad cæteras acerbitates, quas in nos exercent, etiam fame nos exstinguere, quam omnium miserrimam mortem esse norunt. Sed collocemus etiamnum spem nostram in Deo, qui non in solo pane alere potest, sed alio longe præstantiori cibo; quandoquidem spiritus omnis ejus solius nutu sustentatur. Et quoniam mihi præ cæteris Dominici corporis participatio, corporis simul et animæ alimentum esse solet (habebat enim ubique pater secum partes aliquas vivifici corporis, peragebatque divina mysteria, quandocumque celebrandi facultas erat) hunc ego solum cibum capiam, alium penitus nullum degustans : tibi vero uni ad victum cedant, quæ duobus præberi solent : quanquam id ægre tibi suffecturum sit, utpote perexiguum. Sed sic fortasse corpusculum sustentabis hoc levi solatio et vitam produces; excessumque meum œconomo et fratribus nuntiabis, si quidem ita statuet Dominus ». Ferre secum solitos sanctos viros Eucharistiam in itinere, moris fuisse olim tam in Occidentali, quam in Orientali Ecclesia, suis locis sæpe superius dictum est. Pergit auctor :

13. « Verum qui implet omne animal benedictione, haudquaquam famulum suum despexit, aut intolerabili fame illum diutius exercuit, sed providentia sua illum dignatus est, vinctumque præter exspectationem transmisit. Ex illustribus enim primasque apud imperatorem obtinentibus quidam via illa iter faciens, cum de sancto cognovisset, quem in statum redactus esset, quemadmodum fame aliisque gravioribus torqueretur : ejus vicem dolens, Deo scilicet ad misericordiam illum commovente, fiduciam præbente potentia, victum affatim illi ac discipulis præberi jussit, aliaque omnia subministrari, nec contemptos in posterum neglectosque sine cura destitui : atque ita Dei benignitate, viribus confirmatis, mortem illam effugit ». Ista Michael Theodori discipulus rerum conscius.

Porro magna Dei providentia factum, ut ante hæc ipse Theodorus et Nicolaus concaptivus a sancta virgine anu jam facta de supernis domus ejus, qua detinebantur, in carcere alerentur, ut indicat ejusdem Theodori Epistola ad ipsam data, quæ adhuc extat sine principio, quæ sic se habet :

« Eudocini virgini [1] ».

Caret exordio ; quæ autem extant, ita se habent :

14. « In carcere illic detinebamur ego faterque Nicolaus, cum ante custodiæ foramen positi custodes neminem, ex impiorum interdicto, propius contingere sinebant. Tum tu (ut superiora quamvis memorabilia prætercam) Dei fiducia freta mittebas, quodammodo lactabas, alebas, potum dabas, consolabaris, hortabaris, te ipsa in apertum mortis periculum conjiciens. Quam quidem, nisi te Dei manus prævertens eripuisset, reipsa pertulisses. Nosti vicinorum accusationes, exactiones magistratuum : Quia a reo munera accepisti; quia aurem mandatis præbuisti, hoc et illud. Attamen, o fidei magnitudinem ! nec sic quidem commotis illis, ullo modo destitisti. Sed quasi novi nihil accidisset, ministerio iterum insistebas, custodes muneribus concilians, et quod dici solet, Deo per nos peccatores deserviens, a quo et periculorum liberatio et præter spem salus. Qua in re cedunt hæc Priscillæ et Phebæ illi, aut earum in ministerio æqualibus, cujus causa celebrantur a divino Apostolo ? Nullo modo, mea quidem sententia, nisi quod erga indignos. Sed hoc tanto laudabilius. Ibi enim personæ amplitudo vel sensu carentia saxa ad beneficentiam promovisset : hic vero contra etiam sensu prædita languere cogeret despicabilis et spernenda conditio. Cum ergo hæc ita essent, et tu nihilominus secus agere visa fueris : considera encomium.

15. « Suscepimus itaque, egregia virgo, misericordiam, et jure te laudamus, amplectentes simul et collaudantes alia tua ornamenta, temperantiam, obsitam comam, neglectam vestem, in alios quoque beneficentiam, amorem castimoniæ, et quod de ea nunquam taxata fueris ab ullo mortalium. O præclaras actiones tuas ! O Deo charum et senile caput ! Effloruisti in medio spinarum, sicut rosa : odorem dedisti in medio nationis pravæ atque perversæ, tanquam rectum lilium. Quid reliquum est ? Ut permaneas in posterum etiam absque

[1] Theod. l. II. Ep. XCIV.

offensione salva, servansque cætera omnia Domini mandata. Ut nec prorsus jures Domini nomen, nec ullum aliud contemnas ex mandatis. Hoc vero dico, non quasi accusari te sentiens, sed in omnibus perfectam esse te cupiens, et promissa inde bona consequi. Salutat te frater Nicolaus, et ego dominum ac consobrinum tuum ». Hæc ad ipsam religiosissimam virginem.

16. *Quomodo cum lapsis agendum sit, docet Theodorus.* — Cum igitur sic magnus Theodorus in carcere detineretur, de lapsis ad ipsum Naucratius scribit, iis videlicet, qui hoc anno (ut vidimus) per hæreticos in transversum acti, admissi mox sceleris pœnitentes, ad suos rediere, ab eis in Ecclesiam recipi postulantes. Quid autem de his esset agendum, idem Naucratius consuluit magistrum, Theodorum ipsum, qui ad eum de omnibus quæ rogasset scripsit Epistolam, in qua hæc de his quæ ad eam rem pertinent scripta leguntur [1] : « De illis autem quos scribis, erroris sui pœnitentia duci : erga eos, qui e corpore nostro sunt (nostris scilicet monachis), medici sumus, quamvis indigni. Quam igitur pœnam Oresti, qui ad nos huc venit, per fratres indiximus (neque enim convenire multas ob causas visum est, ut in conspectum nostrum admitteretur) hanc eamdem et cæteri suscipiant una cum aliis observationibus. Quousque tandem ? rogas. Quoad Orthodoxæ fidei redeat tranquillitas. Si mors interveniat, communicent : remissum illis peccatum arbitramur. Quod vero significasti, vos de hac et illa re inter vos dissidere : tollite quæstiones istas, et mutuam pacem habetote.

17. « Non sicut qui ab hæresi convertuntur, recipiendi sunt isti, quanquam et illic quoque non leve discrimen sit hujus ad illam; sed tanquam qui Dei nomen abnegarint, vel ad ejus abnegationem Christomachis communicarint, seu metu adacti, seu aliam ob causam. Ad hujus enim abnegationem manifesto communicarunt sacram ejus imaginem negantibus : quia imaginis negatio ad prototypum transit, ut clamans clamat sanctus Basilius, nec aliter res se habet, tametsi negationem elevare quidam velint. Si ergo non prius recte sentientes, nec veritatem edocti, sed divina quadam providentia veritatis lumine illustrati ad nos convolassent, alia ratio esset : nec illos temere admitti oporteret, nisi ex plurimorum Orthodoxorum consensu, ut divinus Basilius docet ad eos scribens, qui in Mesopotamiam fuerunt relegati ex Ægypto. An nescis quid idem pater dicat in alia Epistola ? Non agnosco episcopum, nec inter Christi discipulos illum adnumerarim, qui a profanis est manibus ad fidei destructionem præsul electus.

18. « Quales nunc sunt, qui non per ignorantiam, sed dominandi studio in sedes insiliunt, veritatem sponte sua prodentes, et præmii loco principatum accipientes. Si secundum hominem (inquit Paulus [1]) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest ? Aio et ego, si post negationem vel communionem cum Christomachis, tales statim, sententia vestra, sine pœna recipiendi sunt : cur incassum periclitor in dies, ac non potius ad adversarios ultro occurrens, Orthodoxis iterum, mox ut facti pœnituerit, sine pœna ulla me aggrego ? Nolite seduci. Corrumpunt bonos mores colloquia prava. Evigilate [2] in Domino. Quæ autem societas luci ad tenebras ? ut ad Christomachorum instar res nostræ dirigantur ? quoniam ipsi eos, qui ab Orthodoxa parte ad illos transeunt, cum gaudio, nulla pœna irrogata, suscipiunt. Væ. Ergo et coronandi nobis sunt negatores Christi, et solemni honore afficiendi, ut ab illis quidam eorum affecti sunt. Fratres [3], oro vos, nolite pueri effici sensibus, sed per veram scientiam perficimini.

« De his autem, qui extra fraternitatem nostram sunt : quis ego sum, ut verba faciam ? Si cogat tamen quispiam, quoniam, quæ plenitudo legis est, dilectio suam quoque suadelam habet : hoc ipsum dico, quod de nostris : nam et nostri sunt etiam illi. Presbyter, seu subscripserit, seu metu communicarit, afflictionem non ferens, a communione arceatur. Qui enim adversus Christum communionem iniit, qui potest cum Christo communicare ? Privationis enim sacrificii relaxatio Synodicæ est consultationis.

19. « Qui post lapsum ad certamen iterum revertitur, abstineat ab eo loco. quem prius obtinuit : alioqui quomodo innotescat tum ipsimet negatio quam passus est, tum aliis? Non possum permittere, quando præsertim iterata eorum pugna insigni quopiam opere non cernitur, quemadmodum in episcopo Laodiceæ. Neque enim illi ego auctor fuerim sacrificandi, sed communicandi tantum propter celebritatem : sic in monacho unoquoque, sic in laico. Arcendus est a communione, cum aliis dignis fructibus pœnitentiæ, exspectandumque tempus fidei Orthodoxæ. Cæterum quoniam et remitti et intendi ab eo fas est, qui pœnam imponit (de communione loquor), si occultis justæ Dei iræ judiciis hæreseos tempora prorogentur, licebit etiam ante Synodum in Domino relaxare, prout persona gravius leviusque lapsa est, et pro ea rursum pœnitentia, quam præ se fert, tum erga nostros, tum erga externos. Prohibendum non est quin una epulentur, non tamen ut benedicant ante relaxationem. Hæc sunt, fili, quæ de his habeo in timore Dei et veritate. Si quid novi vel a vobis vel ab aliis proferatur, discam. Fateor enim me in multis peccare, et multa nescire, non abnuo. Saluta, etc. » Sed de his, lapsis scilicet recipiendis, aliæ plures extant ejusdem Theodori Epistolæ eodem tempore carceris [4] scriptæ.

20. *Feminas, inter quas Mariam reginam in*

[1] Theod. l. II. Ep. XI. Cod. Column.

[1] 1. Cor. XV. — [2] Ibid. — [3] 1. Cor. XIV. — [4] Theod. l. II. Ep. VI. XIX. XX. XXXII. XL. XLV. L. LXVIII. XCV. CI. CXIX. CXXXIX. CLIV. CCII. CCXI.

fide constantes Theodorus hortatur. — Quicumque enim suæ salutis cupidi essent, ad ipsum, uti virum sanctissimum, quem et sciebant esse doctissimum, confluebant. Ipse vero regulam disciplinæ adhibens, ex sacrorum canonum præscripto cuncta moderari solitus erat; diversi enim casus diversas ingerebant consultationes, et ab eo responsa diversa manabant. Sicut cum ad [1] Tabalæum discipulum inter alia scribit : « Contra voluntatem est, inquit, si quis Orthodoxi os violenter aperiens, hæreticam communionem infundat. Quod fecerunt olim hæretici, et faciunt (ut accepi) hujus temporis Christomachi ». Ex quibus intelligi potest, quanta fuerint rabie Iconomachi in Orthodoxos, ut cogerent eos ad communicandum cum ipsis.

Sed quid accidit admiratione dignum? Quo tempore tot præpositi monachorum et alii qui videbantur esse columnæ corruerunt, erigunt vexillum confessionis feminæ sexu fragiles : moniales siquidem triginta unius monasterii ea de causa et carcerem et verbera pertulerunt. Ad quas extat [2] ejusdem Theodori Epistola, qua ipsas commendat atque hortatur ad perseverantiam.

21. « Monialibus.

« Debeo si quid aliud, humilis ego vos, Domini revera sorores matresque, ut veritas ipsa dixit, verbis hortari, et monitis accendere, quæ propter Christum et spiritualis matris privationem, et mutuam a vobis separationem, et sancti cœnobii ademptionem, et carceris custodiam sustinetis, verbera jam ante pro veritatis confessione perpessæ. Sed quid satis magnum dicam, præclarum encomium vestrum extollens? unius monasterii congregationem universam, sororum numero triginta hoc tempore, cum una deflexerunt principes et subditi, verbum Domini mortis metu rejicientes monachi etiam ipsi et moniales, licet pauci quidam sint reliqui, sic animis conspirasse certamenque pro Christo suscepisse, hoc vero cum priscis est temporibus comparandum. Sanctorum quadraginta hæc similitudo, aliorumve quorumpiam e beatis victoribus expressa imitatio.

22. « Quam beatæ vos estis, alia aliam ardenti zelo superans, et omnes pariter ad confessionis studium se invicem acuentes? Dignum angelicis choris, martyrumque cœtu spectaculum, Deo in primis gratum, cujus causa ipsæ afflictiones. Adeste igitur, filiæ cælestis Hierusalem, veræ vitis palmites, Verbi haud dubiæ discipulæ, divinum in morem exultemus, Christo confiteamur, qui vos ad hæc toleranda confirmavit. Deinde ad futura quoque accingamur. Quidnam hoc rei est? Etsi rursum verbera, etsi vincula, etsi ignis, etsi gladius : nullo modo refugere, sed lætis animis perferre omnia cupere cum Christo. Enimvero poterimus. Quandoquidem dixit [3] : Omnia possibilia credenti. Cernitis qualia sint encomia? Quid demum futuræ retributiones? regnum cælorum, gaudium ineffabile.

« Nulla ergo satanæ succumbens, nulla vitæ amans, sicut illi quadraginta, in his triginta reperiatur. Illi abstinentiæ symbolum, vos sanctæ Trinitatis simulacrum tripliciter decumatum. Talis est infima et nihili exhortatio nostra. Vos vero preces mihi, o matres ter beatæ, ad salutis compendium rependite ». Hactenus ad moniales Theodorus, qui et alias [1] ejusdem argumenti antea dederat, laudans eas, quod hæreticis non communicent : deinde petentibus tradidit præcepta vitæ perfectæ.

Enituit et tunc imperatricis Mariæ confessio. Ista illa quidem, quæ nupta Constantino Irenæ filio, cum ipse præter jus fasque mœcham sibi in conjugem conjunxisset, in monasterium detrusa, ea occasione bene usa adeo profecit, ut hoc persecutionis tempore victricem sibi texuerit in confessione coronam, exilium passa, prout ipsius Theodori ad eam Epistola scripta significat, quæ sic se habet [2] :

23. « Mariæ reginæ.

« Quales nos et quinam abjecti sumus, quos in occurrentibus molestiis defendere, et laudibus supra modum efferre et consecrare dignata sit præcellens dominatio tua? Attamen quod istam pietatis tuæ dignationem susceperimus, res ipsæ fidem facient. Quando etiam necessarium est, multos falsa suspicione liberari, quæ hujusmodi occasionibus obrepere solet; nimirum effusus sermo in multos dispergitur, verum in singulis haudquaquam obtinens usquequaque. Nos vero quibus verbis utemur, afflictissimi cordis tui dolorem abstergere conantes? Aut quonam molliore contactu asperrimum animi sensum lenire possimus. Pertulisti ergo (ut ab initio provehatur oratio) injustum conjugis divortium, ab imperio simul itidem avulsa, cujus rei causa concussus est mundus. Miserandum spectaculum! Adultera purpuram gerens, et regina pullo amictu tecta : famula imperans, et domina serviens : atque ut cætera omittam quæ tibi, quæ passa es, notiora sunt, quam nobis ignorantibus : exilium pro veritate pertulisti a propriis visceribus separata. Ex quo et dolor tibi summus et laus præcipua erga Deum piosque omnes. Tertia plaga hæc est, de qua, quid deceat, proferre jussi sumus. Et alia quidem alii pronuntiant. Filiam matri adesse, eamque sequi oportere. Hoc enim aiunt, videre est in belluis natura fixum instinctum. At nos tenues, illud Domini [3] : Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? atque iterum : Si quis venit ad me et non odit filiam, non est me dignus : religiosam pietatem tuam domi manere, Augusta palatium obtinente, in quo cernitur Evangelicus gladius sectionem inducere. Hæc ignosce, domina, cum multa cordis attentione et sollicitudine ausi sumus, tanquam in

[1] Theod. lib. II. Ep. XXXII. — [2] Theod. lib. II. Ep. LIX. — [3] Marc. IX.

[1] Theod. l. II. Ep. XIX. — [2] Theod. l. II. Ep. CLXXXII. ex Cod. Columm. — [3] Matth. IX.

aurem loquentes, scribere, pro ambabus orantes meliora et saluti propiora et nunc et in futurum ». Hæc Theodorus ad Mariam, cum ejus filia Augusta tunc regnans, matrem Mariam ad se studeret, ut secum degeret, evocare; quod fieri non debere, ex Evangelica lege admonuit, ne cum hæreticis communicaret aliquo modo, vel communicantibus cum hæreticis communicatione ullatenus jungeretur.

24. *Quot scripserit Epistolas Theodorus.* — Vides ex his, lector, Orthodoxos omnes in unum Theodorum ad consulendum eum respexisse, et de rebus dubiis habuisse confugium, relictum ipsum in Ecclesia illa, cui incubabat hæreticus patriarcha, tanquam divinum oraculum vocale omnibus eum interrogantibus, jam et voce sanguinis vehementius clamans. Ut plane vel in Theodoro Apostolica sententia appareat experimento probata, qua Paulus Apostolus [1] de seipso dicit: « Pro Evangelio laboro usque ad vincula, quasi male operans, sed verbum Dei non est alligatum ». Etenim neque carcere, neque vinculis, neque custodibus valuit impediri vel præpediri, neque comminationibus vel pœnis potuit prohiberi, terroribusque vetari, neque verberibus iteratis contineri, vel inedia arctari atque constringi, vel quid minimum detineri, quo minus liber animo perseveraret et libere curreret, longe lateque per universum Orientalem orbem excurreret Spiritus [2] pennis verbum Dei instar columbæ deargentatæ quocumque velit pro voluntate volantis.

25. Credi vix potest, quot hoc tempore litteras scripserit hortatorias ad martyrium, catecheticas ad instructionem, dogmaticas adversus hæreticorum objectiones, consolatorias ad concaptivos, luctuosas ad lapsos, canonicas ad resipiscentes, remedia ex præscripto canonum continentes: ut plane in summo otio et maxima libertate eum constitutum fuisse quis dixerit, qui cuncta ab eo hoc tempore scripta consideret, et plures illi inservisse notarios, famulos adstitisse tabulas ex confertis armariis ministrantes, et ad scriptionem ceram parantes, tabellariosque crediderit etiam plurimos singulis diebus ad iter accinctos, expeditos in diversas orbis partes mittendos pro foribus semper adstitisse paratos. Summa hæc est potentia verbi Dei, qui omnia [3] quæcumque voluit fecit in cælo et in terra; et [4] vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt; et voluisse tantum, perfecisse est.

Numerum excedit ducentarum Epistolarum summa, quas Theodorus persecutionis tempore exul, et in carcere constitutus conscripsit: extant ipsæ singulæ: ex quibus paucas, quæ magis ad contextum historiæ spectare noscuntur, hic tibi annis singulis, quibus sunt scriptæ, curavimus describendas, Apostolici quidem spiritus odore flagrantes, eorumdemque gloriosa stigmata referentes, dum quot apices, tot vibices gloriosæ confessionis legentibus repræsentent, et in charta versus fluentes ex ejus corpore rivos sanguinis manifestent. Sed jam reliqua, quæ sunt ejusdem Theodori anni hujus rerum gestarum et scriptionum monumenta reddamus.

26. *Confessores ubique existentes per Epistolam Theodorus in fide confirmat.* — Hostis humani generis cum plurimum cruciaretur ipse cruciamentis sanctorum: ad fraudes ex more confugit, si quomodo posset robustos Christi athletas reddere debiles, atque a certamine revocare. Quid agit? Ore negantium loquitur, et hæreticorum lingua viperea sibilans, illud asserit et evulgat: frustra gloriari in confessione fideles, et exultare de corona martyrii Orthodoxos, longe procul abesse significans, ut pro Christo pati dicantur, qui pro imaginibus subeant illata supplicia: sed sicut pro imaginibus fuisset susceptum certamen, ita imaginaria spes esset de præmio consequendo. Ista audiens Theodorus, mox occurrens, ad omnes Christi confessores ubique degentes hanc scribit Epistolam [1], qua primum eos laudat, qui talia paterentur:

27. « Theodorus iis, qui propter Dominum in diversis carceribus detinentur dilectis fratribus salutem.

« Quidnam hæc rei sunt, quæ videmus? Gaudium et exultatio, quoniam martyria pro Christo inire dignati fuimus, quia carceribus et tormentis pro Dei verbo traditi sumus: quia plagis et contumeliis propter Christum, qui pro nobis verbera, opprobria, mortem denique passus est, subditi sumus. Quis non laudet? Quis non gloriæ ducat? Oriens lætatur, gaudet Occidens; universæ per quatuor mundi cardines exultant Ecclesiæ. Et quid terrenum orbem loquor? cælum ipsum gaudio repletum est. Quod non solum supremus antistitum nostrorum, episcopi ac sacerdotes, præsides cœnobiorum, et discipuli, sed monachæ etiam ipsæ cum moderatricibus suis martyrii scammata ingressæ sunt: mitto illos dicere, qui in desertis et montibus, in speluncis et cavernis terræ exules affliguntur, et dura pro Christo persecutione vexautur. Merito itaque, fratres mei dilecti ac desiderandi, gaudium et corona mea, gaudeo et congratulor vobis. Idipsum autem et vos gaudete et congratulamini mihi: B. Pauli [2] sunt hæc verba, sed tempori congruentia: omnia siquidem ad doctrinam nostram scripta sunt, et imitatores sui nos esse obtestatur.

28. « Primum ergo illud vere dixit, non quantum volunt cupiuntque ii, qui nos vexant, ærumnis et afflictionibus nos premi: sic enim intolerabilis foret tentatio, qualis quæ a dæmonibus occulte nobis infertur, sed quantum permittit certaminis præses et particeps nobiscum Christus, qui pro cujusque virium modulo ac mensura justo judicio agones immittit, vel ad delictorum vindictam, si modo sponte ad id patiendum accedimus, vel ad victricium coronarum retributionem, e gloria in gloriam progredientibus. Non enim iisdem

[1] 2. Tim. II. — [2] Psal. LXVII. — [3] Psal. CXXXIV. — [4] Rom. IV.

[1] Theod. l. II. Ep. XXI. ex Cod. Column. — [2] Philip. II.

nos, quibus Petrus et Paulus cum æqualibus, aut Georgius aut Demetrius cum similibus, aut Thecla cum Febronia cum paribus affecti tormentis fuimus, quibus, cum multum diligerent, abundarunt et Christi concessæ passiones. At quibus exigua est charitas, iis minora etiam pati conceditur; ut dolere atque ægre ferre, quod multa non patimur, non turbari nos deceat, neque frangi ob mediocria hæc supplicia, quæ sustinemus.

29. « Quod si ceciderimus (quod absit vel cogitare) non ad divini judicii permissionem, sed ad ejus, qui emollitus est, remissionem, ignaviam impietatemque referendum. Deus enim vires dedit adversus dæmonis potentiam, victorem volens athletam suum fieri : hic vero negligentia sua patientiæ arma projiciens periit. Testis horum qui clamat [1] : Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere. Ne igitur erubescamus testimonium Domini nostri Jesu Christi : nec vinci nos patiamur a Thadæo martyre novo, iisque qui una confessi post eum abierunt, quorum ipsi nomina tenetis. Martyrum sanguine irrigata est etiamnum Ecclesia Dei, atque adeo irrigatur per eos, qui decertant, et variis ærumnis afflictantur. Sanguinem fundit qui inclusus tenetur, qui ab aliis sejunctus est, qui in angustiis coactus, qui ab omni conspectu remotus, qui rebus necessariis destitutus, qui esurit, qui sitit, qui solis radium non videt, quotidie [2] moriens, ut loquitur Paulus : et tota die mortificatus, ut canit [3] David. Sed si commortui erimus, convivemus; et si sustinuerimus, et conregnabimus cum eo. Superioribus sæculis elegit gratia quos elegit ad Christi testimonium : exoriuntur per ætates singulas martyres. Necesse enim esse, ut veniant scandala, dixit Christus [4], ut solis ritu resplendeant electi, et zizania nocturna sua obscuritate manifesta fiant.

30. « Simus, fratres, in natione hac prava et perversa tanquam stellæ lucentes in tenebris hæreseos : sicut elegit nos Christus in gloriam suam, ad laudem fidei Orthodoxæ. Quemadmodum nobis ii, qui olim fuerunt, ita et nos posteris stabilimento atque exemplo simus, ut in die Domini exultantes reperiamur. Et vero clarius atque manifestius, quam majores nostri, testimonium habemus. Non enim de Christi naturis, aut voluntatibus, et cæteris, quæ in quæstionem vocata fuerunt, quorum altercatio quoniam in notionibus ipsis posita erat, nullam sub sensus demonstrationem dabat, sed de iis, quæ cogitationes simul atque oculos feriunt, dubitatio est, seu potius impia negatio. Christum siquidem adversarii non solum effingi posse negant, eodemque modo Deiparam atque sanctos, verum expressos etiam abolent, errorem ac perniciem animarum sacras imagines esse affirmantes. O Judaicam pariter et Ethnicam impietatem!

31. « Nulla igitur universe, aut quod ad substantiæ differentiam, varietas in eo, de quo sermo est. Ait Judæus aut Ethnicus Christiano : Nega Christum, nega Mariam. Hoc ipsum ait et Iconomachus. Imago enim Christi et Deiparæ eodem nomine Christus et Deipara nuncupatur. Quare qui imaginem negari jubet, eum cujus imago est, negari haud dubie jubet. Non mea hæc sententia, audi quid Moysi dicat universorum Deus [1] : Fac Cherubim; et tamen Cherubim imagines fieri jussit. Nec enim Cherubim naturam designasse, mentis compos ullus dicet. Rursum [2] : Fac serpentem æneum : et hic quoque serpentis imaginem exprimi jubet. Verum hæc est natura prototypi et exempli ab eo ducti, ut exemplum archetypi nomen sumat, et uno sublato alterum tollatur, tanquam qui simul sint. Erat angelus, ideo et angeli imago : erat serpens, ideo et imago serpentis, atque ita rei cujusque : et vocantur interdum quidem imagines, quorum reipsa sunt, interdum vero propter habitudinem, tanquam archetypa ipsa nuncupantur, et non imagines eorum. Hoc modo divinus Apostolus [3] : Super eamque (inquit) Cherubim gloriæ obumbrantia Propitiatorium : prototypi nomen tribuens imaginibus.

32. « Audi et Basilium Magnum : Exprimatur etiam in tabula certaminis præses Christus : non enim, ait, exprimatur imago præsidis certaminum Christi. Audi et Nyssenum Gregorium : Præsto est Isaac, Isaac imaginem Isaac appellantem. Audi Chrysostomum : Vidi angelum in imagine; non enim imaginem angeli a se visam dixit, sed angelum. In imagine quippe prototypum repræsentatur, sicut a typo Crucis, Crux ipsa vivifica. Quatenus inseparabile est unum ab altero in adoratione, propterea et archetypi nomen obtinet imago. Crux enim Crucis typus appellatur. Sic de rege omnique homine, et de omni alia re vere dicere liceat, regem dici etiam regis imaginem, ait divinus Basilius, et Petrum Petri imaginem, et Paulum Pauli imaginem (dicam aliquid sublimius) et Deum quoque hominem dici, tanquam Dei imaginem. Ergo juxta ea, quæ Basilius docuit, etiam Christus imago Christi. Dixit enim (iterum dico) : Exprimatur in tabula non imago Christi, sed Christus.

33. « Quod si hæc non ferunt contentiosi, primum divinas voces improbant, deinde Christum hominem non esse, si non verbo, reipsa docent. Si enim est homo, depingitur utique; hominis enim proprietas prima est depingi : si vero non depingitur, homo non est, sed carnis expers; et nondum venit Christus, sicut Judæi nugantur. Hanc ob causam et Deiparam quoque depictam delent, et sanctos omnes, quasi non Mater Christi, nec famuli Christi essent. Exclamat vox aurea : Verbis tuis opera mihi credibiliora sunt. Consequitur ergo judaizare revera Iconomachos. Et qui ab eis patitur propter Christum, et pro Christo patientem, propter Deiparam et pro Deipara, propter sanctos

[1] 2. Cor. x. — [2] 1. Cor. xv. — [3] Psal. xliii. — [4] Matth. xviii.

[1] Exod. xv. — [2] Num. xxi. — [3] Hebr. ix.

et pro sanctis quibuscumque, martyrem irrefragabilem et confessorem Christi esse qui decertat et resistit. Nec opponi contra quicquam potest.

« Machabæi martyres facti, quod suillas carnes edere abnuerent, præcursor Christi propter judicium veritatis, alius, qui obolum offerre nollet ad structuram idolii: alius aliud ob mandatum. Quid enim attinet multa loqui? Et hic, qui manifeste decertat, martyr non erit, ut miseri quidam affirmant? Martyr plane verus, nulla re discrepans ab illis, quos Ethnici vel Judæi martyres fecerant : et martyr ac testis in cælo fidelis. Omnino ergo, si quis Crucis typum spernit, in Christum ipsum contemptum hunc torquet : multo magis qui imaginem Christi negat, negationem in Christum refert. Sic qui martyrium pro alterutro suffert, martyr verissimus, ac magis etiam in imagine, quia typus signum, imago forma est Christi.

34. « Obsecro, fratres mei sancti, cælestis vocationis participes, primum quidem memoriam mei faciatis orantes, ut quæ dico, re præstem, nullis cedens nec apertis, nec occultis insultibus. Deinde vobis ipsis attendatis et præsenti certamini. Nec vero cogitationibus uramini ex inopia scientiæ in harum rerum contemplatione, quæ a providentia alto consilio gubernantur, quod assequi nequit humana intelligentia, nec vobis id contingat, quod canitis [1] : Mei autem pæne moti sunt pedes, pæne effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, hoc et illud videns. Sed audite potius dicentem Dominum [2]: Exspecta in die resurrectionis meæ. Et [3]: Qui sustinuerit usque ad finem, hic salvus erit ». Hæc Theodorus, qui et eodem etiam argumento aliam ipso quoque tempore scripsit [4] Epistolam ad abbatem quemdam in carcere constitutum, ostendens imaginem ad prototypum relationem habere, ita omnibus ubique in omnibus consulens, invigilans cujuscumque saluti.

35. *Theodori Testamentum.* — Quod autem ita, ut vidisti, Theodorus in carcere constitutus, confectus ærumnis, haud diu vivere se posse putaret, et hoc providit, ut quasi proxime moriturus vice testamenti Epistolam scriberet, qua veniam peteret, si quem ex fratribus offendisset, significans et ipsum pariter ignoscere illis, a quibus esset offensus, monens tamen lapsos de perpetrato delicto debere peragere pœnitentiam. Epistola sic se habet :

« Fratribus absentibus [5].

« Semper quidem ad mortem omnia disponere Christianum oportet : sed tum maxime cum ærumnis mortis minas intentantibus urgetur. Quando igitur hoc in statu sunt res nostræ, sæviente persecutorum rabie, ob Christi charitatem, præsens scilicet testimonium confessionis ejus; nec scire possum, quid subito eventurum sit mihi ab aliis sejuncto, proculque a vobis fratribus ac patribus meis circumcluso : recte facturum me existimavi, si supremam veluti vocem hanc Epistolam vobis commendarem, et per vos universæ fraternitati. Melius enim est sæpe testari et exspectare, quam vitæ longioris exspectatione subito abripi, et intestatum inconsulto relinqui.

36. « Quid ergo nunc restat, quandoquidem sæpe, quæcumque dicere conveniebat, vel gravi quopiam morbo decumbens, vel instante persecutione recensui, memoriæque suggessi; neque nunc opus est, quæ dicta sunt, iterum repetere? Hoc primum, fratres mei, ut veniam mihi detis omnium, quæ præter rationem in gubernatione adversum vos dixi, vel egi tum verbo tum factis. Delicta [1] enim quis intelliget? et [2] : Offendimus omnes, egoque præsertim omnium hominum nequissimus. Unde et preces vestras imploro ad consequendam salutem ærumnosæ animæ meæ. Deinde pro iis, qui propter peccata mea segregati, avulsique a nostra in Spiritu sancto congregatione sunt fratres. Est quidem, est plane omnibus patefactum, quod eis impendet justum Dei judicium. Verumtamen quia filii sunt et membra, condolendum illis est et amplius contestandum. Dico autem fratri Leontio, Maximo, Clementi, aliis omnibus, qui seipsos quacumque inanis prætextus specie segregarunt. Et quæ in me quidem admiserunt, et olim dixi, et nunc dico, ignoscendum illis est. Sed quoniam quæ in Deum commissa sunt, hominis non est, si absque pœnitentia maneant, solvere; illi autem nondum pœnitentia tacti videntur, quin alia insuper hæc et illa egisse, quæ ipsi norunt : obsecro, ut per vos sive nunc, sive post mortem meam hoc illis denuntietur. Videtis, fratres, terribile et inevitabile judicium, nisi digna Deum pœnitentia placaveritis; quantum enim ad me peccatorem, ignoscendum vobis est. Hoc erat, quod nonnihil me contristat, et menti occurrit, quod ut erga omnes perficiatis vos oro. Valete in Domino ».

37. *Ad episcopos confessores Theodori Epistolæ.* — Qui ergo modo pressus angustiis ejusmodi breve admodum per litteras testamentum conscripsit, majori postea proxime moriturus, aliud longe prolixius confecit, quod suo loco inferius ponetur.

Quod ad hoc ipsum quoque tempus spectat, post elapsum scilicet persecutionis biennium, idem Theodorus litteris veneratus est Theophylactum episcopum Nicomediensem egregium confessorem. Etsi enim maxima episcoporum pars tempori inserviens perfidiam secuta est imperatoris, vel saltem nefariæ ejus (ut vidisti) communionis particeps facta est : non defuerunt tamen, licet paucissimi numero ex episcopis, qui carere sedibus, in exilium deportari, aliaque grandia quantumlibet pati delegerint potius, quam misceri scelestis : inter quos iste (ut diximus) Theophylactus enituit

[1] Psal. LXXII. — [2] Marc. X. Luc. IX. — [3] Marc. XXIV. — [4] Theod. l. II. Ep. XXIII. ex Cod. Column. — [5] Theod. l. II. Ep. XXII. ex Cod. Column.

[1] Psal. XVIII. — [2] Jac. III.

episcopus Nicomediæ quem vocibus triumphalibus jure meritoque Theodorus est prosecutus, hanc ad eum e vinculis Epistolam scribens[1] :

38. « Theophylacto episcopo Nicomediæ.

« Biennium est, cum in hac cura et cogitatione versor, ut scribam ad sacrum verticem tuum : et vix nunc tandem impleo desiderium humilitatis meæ. Sed recte, quod dignus habeor, qui per litteras salutem patrem meum, columnam veritatis, rectæ fidei fundamentum, custodem pietatis, Ecclesiæ firmamentum, victorem virum, Christiferum pontificem, confessionis Dei martyrem. Annon enim martyrii corona tibi præsto est, qui propter Christum exul et peregrinus graves ærumnas sustines, idque in corpore tum natura sua imbecillo, tum pristinis, sat scio, asceticæ vitæ laboribus attrito? Gloriatur in te Orthodoxorum chorus, lætatur Nicomediensium civitas, et triumphat orbi terrarum te ostentans, et vetera olim decantata præsulum suorum probra depellens. Ac si proprie magis loquendum est : exultat animo S. Tarasius, ex caula, manuque sua prius ovem, tum pastorem inclytum videns, depugnantem modo, et discrimen omne petentem pro fide Orthodoxa, cui quod in se erat, per Synodum Dei gratia contulit temporibus Augustæ, quæ pacis cognomen gessit et pacem dedit, ita ut res ipsæ nominibus apte congruerent. Verum illa quidem sic fuerunt; præsentia vero amara et luctuosa. Qui enim aliter? altaribus exterminatis, eversis Ecclesiis, sursum, deorsum, omnia miscente hæresi et Christum cum Matre et servis suis persequente.

39. « An vero persecutionem passi non sunt, dejectis et prostratis ipsorum imaginibus? Num ergo si vivifici ligni typus aboleatur, sublatam e medio crucem quis neget? Quod si in typo dici hoc nullo modo potest : cur non idem etiam in imagine fatendum sit? Imago siquidem et typus ipse est, ac vice versa recurrit oratio. At quisnam ego sum miser, et sacrorum imperitus, qui hæc divino Patri et magistro edisseram? Tu ipse nos, sanctissime, perfectiora doce, ut divinis imbutus. Tu factis instrue ad fortiter ferendam præsentem seu castigationem seu probationem, quorum illud prius in nos quadrat propter peccata, posterius in te propter divinam charitatem Christi, quem tu orare ne cesses, ut impietatis umbram discutiat, et sereno tranquillæ fidei diluculo permutet ». Ita modo : sed ad eumdem rursus eodem argumento[2] scribens, statum deformem Ecclesiæ temporis præsentis deplorat :

« Jamdudum optabam beatitudini tuæ scribere, sed defuit mihi copia tabellarii : nunc Dei voluntate nactus, expleo desiderium, quod in te jure suscepi, non solum ob tuam in Domino confessionem, sed peculiariter etiam ob egregios præ multis mores tuos et suavitatem, candorem, gratiam, et mellitam conversationem, affabilitatem in congressibus, et supra omnia beneficentiam, ex quibus sacræ animæ tuæ character, etsi non inspectus, ornatus visus est virtutum varietate. Sed de hac re satis : nec enim tempus est encomiorum. Quid vero tibi, o beate, visa sunt hæc, quæ geruntur? Annon prope Judaismus aut paganismus? Detractus est ornatus Ecclesiæ, sacrarum ædium facies, igni tradita sunt sancta. Alia quædam forma cernitur in Christianismo, si Christianismum dicere fas est et non potius Judaismum.

40. « Nunc opportunum est ut dicatur[1] : Domine, prophetas tuos occiderunt, et altaria tua destruxerunt. Et quidem occiderunt, et quidem destruxerunt. Eradere enim et effodere faciem eorum, quid aliud est quam aperte destruere? Aufer hominis faciem, non jam homo erit, sed abortivum quiddam, si tamen vivere possit[2]. Incenderunt igni sanctuarium tuum; et hoc vere item. Omnem divinam imaginem quacumque materia expressam concremantes. Apertum est os blasphemum, Christum idolum appellans, et Deiparam et sanctos : archetypi siquidem nomen retinet etiam exemplum, quando et adorationem quoque; idcirco typum omnem crucis crucem appellamus, et vivificam crucem adorantes amplectimur. Verum hæc ego humilis deploravi, non quasi erroris perniciem ignoret exacta sapientia tua (ne stultus videar) sed ut cordis mei dolorem ipse leniam commemorando. Solent siquidem narrationes cum efferuntur, occultas levare molestias. Atque ut illam una excitem ad Deum enixius deprecandum, ut celerem vindictam pravæ huic hæresi reddat ad populi sui salutem. Ora etiam pro me minimo filio tuo, pater sanctissime ». Hæc ad episcopum Nicomediæ.

41. Quod vero ad reliquos confessores episcopos pertinet : enituit hoc quoque tempore, et Theophili episcopi Ephesi decorata sanguine clara confessio, quo nomine ab eodem Theodoro plurimum commendatur, cum ab exilio scriptam ab eo accepisset Epistolam cum eulogia dignam quidem, ut hic perenne ejus gloriæ monumentum intexatur in tanti memoriam confessoris. Sic enim se habet :

« Theophilo episcopo Ephesi[3].

« Et sacram Epistolam tuam accepi tanquam divinitus scriptum libellum, et eulogiam simul suscepi, veluti amoris igniculum. Et quis ego sum miser, qui a sancto ore tuo sic lauder, qui nec corrigiam calceamenti tui solvere dignus sum? En humilitatis Deum æmulantis proprietates! Tu beatissime pater, qui magnus et diceris, et extolleris, et prædicaris Orienti atque Occidenti, maximi Apostoli, Evangelistæ ac Theologi thronum digne condecorans per ea quæ passus es, et pateris etiam nunc, carnis tuæ sanguine vitam illustrans, et pingi Christum confitens ut corporeum, non sicut impii faciunt, negans, quando depingi eum non

[1] Theod. l. II. Ep. IV. Cod. Column. — [2] Theod. l. II. Ep. XXVI. Cod. Column.

[1] 3. Reg. XIX. — [2] Psal. LXXIII. — [3] Theod. l. II. Ep. XLI. ex Cod. Columu.

admittunt. Quod enim non exprimitur imagine, nec corporeum quidem est. Mitto dicere quod angelus incorporeus cum sit, per sensibiles imagines exprimi a theologis traditum est. Ili vero etiam corporeum Dominum, et incorporeum famulum, Deique Matrem cum omnibus Domini ministris depingi negarunt, per imagines videlicet prototypa ipsa simul negantes. Neque hoc intelligentes, ea propriæ figuræ ac characteris susceptione vim suam et statum obtinere, quo sublato, vel dedecore affecto, tollitur proculdubio et dedecore afficitur eorum vis omnis et dignitas. Attamen intelligere nolunt, ut benefaciant et meliores fiant. Illis vero adversus stimulum calcitrare licet. Te vero potens manus custodiat ad gloriam Ecclesiæ suæ, ut columen, ut fundamentum, ut propugnaculum, videamusque te humiles, aut inde in Asiaticam terram redeuntem, sicut illi olim ex Pathmi custodia solem Evangelii; aut in cælis [1] supra decem civitates pontificaliter glorificatum ». Hæc ad Theophilum, ad quem hæc breviter rursum :

42. « Theophilo episcopo Ephesi [2].

« Cum Epistolam fœnori dedissem, exspectabam ut debitum charitatis reciperem; sed quia non accepi, cupio iterum fœnerari : dulce mihi valde hoc fœnus, hoc est, cum sacro capite tuo colloqui pro Christo patiente, vel potius confessoris instar coronato et exornato. Non enim quibus oculis videt mundus, iisdem mens cernit, Deum ac divina conspiciens. Ille siquidem corruptibilia et pereuntia bonorum nomen obtinere censet, male judicans et perverse : hæc vero illud ac solum beatum ducit, quod non his regionibus definit voluptatem, sed futuro sæculo repositum est ad interminum gaudium animi jucunditatis. Hoc modo sanctitatis tuæ res intuens, gaudeo et gratulor, desideratissime. Contempsisti gloriam terrenam, elegisti cum Christo humilia et contemptibilia, imo vero tribulationem et angustias, verbera et exilia. Quam beata sunt quæ egisti? quam laudanda quæ passus es, Orienti Occidentique celebrata, in cælis descripta, angelos exhilarantia, confessores ac martyres oblectantia, dæmones et his sensu ac moribus similes Iconomachos pungentia? Merito igitur tibi congaudeo, princeps Patrum (utpote archiepiscope). Sed peto, ut pro me etiam ores misero undequaque, ut non excidam a vestigiis constantiæ vestræ ». Ista ad Theophilum Ephesi archiepiscopum. Sed recenseamus cæterorum coronas episcoporum.

43. Inter alios episcopos confessores nobilitatus est valde Josephus ipsius Theodori germanus archiepiscopus Thessalonicensis, de quo etiam sæpe superius, qui tum verbis, tum scriptis fidem Catholicam adversus Iconomachos fortissime propugnavit, ut indicant ejusdem ad eum redditæ Theodori litteræ; describemus hic eas, quod plura habeant, quæ ad præsentis temporis statum et ingruentis persecutionis tragœdiam spectent. Sunt plane piis lectoris auribus dignæ, his verbis conscriptæ [1] :

44. « Josepho fratri archiepiscopo.

« Quantum quidem ex litteris, de valetudine tua nihil cognovi. Sed heu peccatis meis, quod hæc ita evenerunt. Indicatum enim mihi est a fratribus de aliorum atque aliorum interitu : et hæc quidem diaboli vis. Sed laus Deo, qui hæc eos celavit, qui rerum potiuntur : multis enim impendebat periculum. Quin etiam periisse simul iambos, quos contra Iconomachos scripseras : omnino autem sine exemplo et nota eos mittere non debueras. Hæc sane contristaverunt nos, ut par erat : ego vero iterum alloquor sanctitatem tuam, faciem videre desiderans : cujus enim potius? aut non semper? neque id ex natura tantum, sed ex actionum conspirante societate, non humi nata, sed cælitus profecta, a primis fere carceribus in hanc diem, ut sciunt omnes; ac formaverunt parentes corporaliter dicam ac spiritualiter. Utinam autem sic maneamus etiam in posterum, ut a te non divellar peccatorum meorum multitudine. Ex divina providentia consentientes, et ex eorum consuetudine, qui genuerunt : ac vota quidem nostra talia sunt.

« Cætera autem qualia et quam multa in Ecclesia Dei gemitu ac lacrymis digna, jam prorsus audisti. Quæ enim ne prisci quidem contra Christum egerant hæretici, ea nunc majori rabie patrata sunt. Et dormit Christus, et falsum incredulitatis mare intumescit, extremam perniciem afferens. Sed adsunt tecum germani discipuli, qui Christum ad increpationem periculique depulsionem exsuscitent. Abiit et meus in habitu susceptor ac sponsor, vir bonus, confessionis præmium reportans in molestissima (adeo ut in lectulo se ipse versare non posset) infirmitate. Quo modo? Resistens, abductus est et custoditus, deinde etiam relegatus, atque ita martyrium consummans. Itaque non despexit Dominus subjectionis ejus labores, quantos nosti; tametsi propter peccata mea inter mœchianos deprehensus fuerit, corpori parcens, non animo item abreptus, ut res ipsa declaravit. Propterea cœtui a Deo subductus, in alteram partem victoriam vertit, quemadmodum et Mediciotes, atque adeo Nicænus quoque, ut litteris ipsis edoctus sum. Et quid hunc aut illum dico? Mihi enim persuadeo, sic affectos esse omnes, qui restiterunt. Quin et ipse verus patriarcha noster veritatem profitetur, ut ex ejus ore didici, qui illum audierat, ejusque defensionem laudabat. Hæc omnia dixi, tum ut defunctum merito laudarem, tum ut sanctitati tuæ vota facerem, quæ debebam.

45. « Sed non ignoras intestinum malum, Leontium illum quondam nostrum, qui et antea mœchianis adhæsit, et nunc princeps est Iconomachorum, eam ob causam et Studianum obtinuit et Sacundioni injuste dominatur ». Monasteria hæc erant ad Theodorum spectantia, quorum alteri

[1] Luc. XIX. — [2] Theod. l. II. Ep. LXX. ex Cod. Column.

[1] Theod. l. II. Ep. XXXI. Cod. Column.

ipse, alteri sanctus Plato præfuerat. Sed pergit : « Ex impuro nihil purum : qualis genitor carnalis, talis et filius : quem Deus convertat sanctis precibus tuis, et me peccatorem in timore suo confirmet. Saluto eos, qui reverentiæ tuæ famulantur. Qui mecum est (Nicolaus videlicet), ut famulus supplex veneratur ».

Quod autem hic tantum altigit de Nicæno, etsi antea visus sit, in naufragio illo una cum monasteriorum præfectis ad horam communicasse, resipiscens statim pro Orthodoxis stetit in defensionem Catholicæ fidei. Cujus rei causa episcopatus sui jacturam passus fuit, dato illo Iconomacho cuidam lusco. Hinc pleno (ut dicitur) ore ab eodem Theodoro laudatus Epistola reperitur, qua omnis illa prior ex ea contagione infamia prorsus abstergitur, atque ob eam causam hic merito recitanda. Sic enim se habet [1] :

46. « Petro Nicææ episcopo.

« Sciens tibi cordi esse, ut tecum nihili homo loquar cum sacro capite, amoris ergo non necessitatis causa ea loquar. Et quidem jam ante locutus per alteram Epistolam videor, quam utrum acceperis, nescio. In utraque autem eadem vox mihi, ut corpore valeas, mi pater, firmum veritatis fundamentum ob multorum stabilitatem, ad fidei signaculum, ad laudem Christi, ad gloriam universæ Ecclesiæ. Quoniam conspicuus tu oculus præ cæteris Orienti et Occidenti notus, habens una cum vita sancta orationem quoque multiplicem. Unde et imperatoribus charus factus es, et principibus amabilis, et monachis laudabilis, propriæ vero Ecclesiæ quid dicere opus est? cum beatum te prædicet, te expetat, ametque ob plurima quæ patrasti egregia facinora, ut infantes ubera materna, ut pulli nutricem, ut agni verum pastorem. Quidni autem? cum auribus insonantia habeant vivifica verba tua : præ oculis erecta per te Dei templa; necdum dico eleemosynæ copias et reliqua opera sancta. Nec vero arbitrere amicitiæ me gratificari. Nam etsi oculis non usurpavi, audivi nihilominus ex iis, qui viderant. Quod si nunc hæc occupat piaculum, vere luscus ille et internis et externis oculis : ne contristeris, beate, neque adeo mireris. Apostoli in cœnaculo erant, et celeberrimum templum Deicidæ occupabant. Eadem nunc Iconomachorum ratio et Judaica sentientium : quos convertat Dominus, et te custodiat orantem pro me filio tuo ».

47. Quod vero perdifficile esset, quot reperirentur episcopi exules, totidem ad singulos scribere litteras, unas communes omnibus dedit, consolatus eos et hortatus pariter, ut sua auctoritate alios confirmarent; sunt dignæ plane, quæ sicut reliquæ eodem argumento conscriptæ inserantur Annalibus ; sic enim se habent [2] :

« Episcopis propter Christum exulibus.

« Cum de beatitudinis vestræ rebus nuper audivissem, patres desideratissimi, gavisus sum magnopere Deumque collaudavi. Quod vero non etiam videre vos, nec gratiæ donis, quæ in vobis sunt, frui licuit, tuli permoleste. Visurus siquidem eram homines Dei, episcopos Domini, beatos viros, mundi lumina, fidei fulcimenta, et si quid aliud est honesti, ejus rem ac nomen obtinentes. O jacturam, o calamitatem ! Sed multa nimirum peccata nostra hujus nobis casus causa fuerunt. Nec jam miramur infortunium, sed offerimus supplicationem. Quidnam tandem? Ut defectum litteris solemini, instruentes, illuminantes, confirmantes, ostendentes quæcumque vera sunt, quæ honesta, quæ justa, quæ ad fidei defensionem et certamen idonea. Si qua virtus, si qua est laus confessionis, hanc perscribite, et quomodo adorandus sit imagine expressus Christus, homonyme, an synonyme : quoniam quidem hoc Orthodoxæ, illud vero contrariæ est sententiæ : et quomodo intelligatur adoratio erga Christum ejusque imaginem : unane, an duæ ; quandoquidem hoc nostrum, illud vero Iconomachorum : quorum enim una est et hypostatica similitudo, horum una et eadem est adoratio, præterquam quod imaginis substantia nequaquam adoratur. Hic tenuis est sermo noster commonitorius, non ad docendum comparatus : vestra autem tanto prorsus perfectiora, quanto supereminet dignitas unctionis, in qua præsentem cursum viriliter peragite, sanctissimi, tanquam justitiæ coronam percepturi ». Hucusque ad episcopos exules Theodorus. At de rebus Orientalibus anni hujus jam hactenus.

48. *Leo papa moritur : a quo Compostellana sedes in Hispania fuit erecta.* — Quod vero ad res Occidentales pertinet, hoc eodem anno pridie idus Jun. Leo papa, cum sedisset annos viginti, menses quinque et dies decem et septem, ut Anastasius habet, ex hac vita migravit.

Quod vero sint nonnullæ ejusdem Pontificis res gestæ quæ ignorantur, quo potissimum anno ejus Pontificatus fieri contigerint : hic ad finem ejus sedis de singulis ex more agendum erit. Scriptores omnes, qui res Hispaniarum sunt prosecuti (haud singulos recensere morabor) æque testantur, hujus auctoritate Pontificis factum, ut sedes episcopalis Hiriensis Ecclesiæ transferretur Compostellam, id exposcente Alfonso rege, cognomento Casto, per Carolum Magnum ab eodem Leone Romano Pontifice. Rerum autem novandarum illam omnes pariter causam adstruunt, quod reperto Compostellæ venerando corpore sancti Jacobi Apostoli fratris Joannis, atque miraculis insigniter illustrato, Apostolici culminis reverentia dignum visum, ut locus ille episcopalis sedis insigniri deberetur honore : quod per eumdem Leonem tertium Romanum Pontificem feliciter impletum affirmant, hisque initiis jacta esse Compostellanæ Ecclesiæ fundamenta, nempe ex reperto illic sanctissimi Apostoli corpore. Sed longe post ista tempora aliquando accidit, ut præsul ejusdem Ecclesiæ Com-

[1] Theod. l. II. Ep. XXIV. Cod. Col.— [2] Ib. Ep. LXXXVIII. Cod. Col.

postellanæ sibi sumeret majora concessis, erigens se adversus archiepiscopum Toletanum.

49. Quæ res tanta declamata est ab ipso Compostellano episcopo in plena Synodo [1] in magno illo Concilio Lateranensi, quadringentorum octoginta trium episcoporum, vindicante sibi jus non parendi archiepiscopo Toletano, eo quod Compostellana Ecclesia esset super omnes Hispaniarum Ecclesias, duplici ratione, ut aiebat : tum quod sanctus Jacobus ibi quiescat corpore; tum etiam quod in Hispania prædicaverit Evangelium. Sed adversantem sibi acerrime expertus est Rudericum Ximenium archiepiscopum Toletanum, in plena Synodo, coram ipso præsidente Romano Pontifice Innocentio tertio ista locutum post alia de corpore Apostoli ibidem collocato.

« Si, inquit, inducat etiam, Compostellanus antistes scilicet, primam divini verbi promulgationem, et plurimorum conversionem ad fidem Christi in Hispania per Jacobum Apostolum factam : qui divinam paginam noverunt, testimonium perhibeant. Ego tantum legi datam ei fuisse potestatem prædicandi in Hispania. Sed interim, cum per Judæam et Samariam divinam legem seminaret, sub Herode Hierosolymis truncato capite exhalavit animam, et Domino reddidit. Quomodo ergo ibi prædicavit, quo nondum ingressus est? Aut sine prædicatione quos, obsecro, convertit ad Dominum? » Hæc ipse. Qui subdit, de ejusdem Apostoli prædicatione in Hispaniis in tantum se accepisse, cum junior esset, a religiosis quibusdam feminis; indignumque putans, ut in re tanta iisdem fides adhiberetur, nullam de his mentionem haberi voluit in historia, quam conscripsit rerum Hispaniarum. Hic enim ille fuit insignis Rudericus archiepiscopus Toletanus rerum Hispanarum historiæ scriptor ore omnium prædicatus : cujus, fateor, perculsus auctoritate substiterim aliquantisper, et revocarim in dubium quæ in Notis ad Romanum Martyrologium de adventu Jacobi in Hispanias dixisse meminerim, atque omnia altiori indagine, graviorique expendenda esse lance putarim, ob ea, quæ a tanto viro in tanto Concilio sine tanti adversarii redargutione reperiuntur asserta.

50. Hic rursus meam mentem exagitavit illa inde etiam manans suggestio. Si vera Callisti papæ est illa, quæ de eadem re prædicatur, assertio : cur Compostellanus archiepiscopus eam in sacro illo celeberrimoque Patrum conventu ad redarguendum Toletanum non produxit in medium? cum præsertim contra ex eodem Callisto papa rem propositam potius refelleret Toletanus istis verbis ipsum Compostellanum compellans : « Si, inquit, antiquitatem Compostellanæ Ecclesiæ pro te facere existimas; antiquitas ista centum et novem (minus novem) annorum spatio continetur, quod sic persuadeo : dominus Callistus papa ad instantiam principis et populorum Hispaniæ metropoliticum jus antiquæ et celeberrimæ civitatis Emeritensis Compostellam transtulit, anno Domini millesimo centesimo vicesimo quarto : tum quia civitas Emeritensis erat sub dominio Sarracenorum constituta; tum quia peregrinantium devotio ob reverentiam beati Jacobi, cujus corpus ibidem creditur esse sepultum, in melius semper cresceret : nam usque ad hæc tempora oratorium quoddam admodum parvum erat locus ille, in quo nunc sita est Compostellana Ecclesia ». Hæc tunc ipse in plena Synodo. Quod si tum extitissent ea, quæ nunc ea de re produntur, Callisti papæ nomine monumenta, certe erubuisset tantus vir propositis a Compostellano rationibus adeo libere adversari; sed adversus Toletanum idem Compostellanus tanti auctoritate Pontificis, ea in medium prodens scripta Callisti, vehementiori impetu, ut potenti armatus telo in adversarium insiliisset : ardenti enim animo (ut ipsa Acta recitata declarant) rem Compostellanus agebat. Verum succubuit, cum nedum Callistum, sed nec aliquem alium haberet, quem de prædicatione sancti Jacobi in Hispania in medium afferret auctorem, quantumlibet bene venisset instructus, ut in tanta Synodo adversus tantum adversarium causam suæ Ecclesiæ ageret : quem etiam et sponte, puto, abstinuisse a citatione fabulosi Turpini (si tamen illo tempore commentitius liber ille scriptus erat) vel a Pseudo-Isidori sententia, vel quod falso affertur nomine Bedæ, vel aliis, quos assertores ejus sententiæ postea prodidere.

51. Cæterum si consulatur antiquitas, unde omnino provenerit Evangelii prædicatio in Hispaniam : duo id sanctissimi atque doctissimi Romani Pontifices, Innocentius primus et Gregorius septimus conscripserunt. Habet ista quidem Innocentius in Epistola ad Decentium Eugubinum episcopum : « Legant, inquit, si in his provinciis, nempe Italia, Gallia, Hispania et Africa, alius Apostolorum invenitur, aut legitur docuisse. Quod si non legunt, quia nusquam invenitur : oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a quo eos principium accepisse, non dubium est ». Hæc ipse. Quibus et illud luce clarius demonstratur, ante ipsius Innocentii tempora nec quicquam de S. Jacobi accessu in Hispaniam esse conscriptum, dicam amplius, neque cognitum, vel si cognitum, certe non creditum, neque post multa temporum sæcula. Siquidem Gregorius [1] hujus nominis papa septimus in Epistola data ad Hispaniarum reges Alfonsum et Sancium, quæ scripta reperitur quarto kalendas Aprilis, Indictione XII, qui numeratur annus Redemptoris millesimus septuagesimus quartus, hæc ipso sui exordio habet : « Cum beatus Apostolus Paulus Hispaniam se adiisse (adire voluisse) significet, ac postea septem episcopos ab Urbe Roma ad instruendæ Hispaniæ populos a Petro et Paulo Apostolis directos fuisse, qui destructa idolo-

[1] Recitat Gars. Loaisa in Collect. Conc. Hisp. in decreto Gundemari, pag. 291.

[1] Greg. VII. lib. I. Ep. LXIV.

latria, Christianitatem fundaverunt, religionem plantaverunt, et officium in divinis cultibus agendis ostenderunt, et sanctas Ecclesias suo sanguine dedicavere: vestra diligentia non ignoret, etc. » Inferius vero, ne quid temere effutiisse videri potuisset, testimonium adducit prædecessorum Romanorum Pontificum, et sacrorum Conciliorum Hispanorum, sic dicens : « Unde enim non dubitatis vos suscepisse religionis exordium : restat etiam, ut inde recipiatis in Ecclesiastico ordine divinum officium. Quod Innocentii papæ ad Eugubinum directa episcopum vos docet Epistola : quod Hormisdæ ad Hispalensem missa Decreta insinuant : quod Toletanum et Bracarense demonstrant Concilia, etc. » Quis igitur non intelligat ex his, ignoratum hactenus, septem illos (quod recentiores tradiderunt) Jacobi Apostoli fuisse discipulos ? quos non unius Jacobi, sed principum Apostolorum Petri et Pauli fuisse, ex antiquitatis promptuariis Gregorius prodit : unde magis magisque Hispaniarum Ecclesia illustretur, ut quæ ab ipsis Apostolorum principibus sacrum acceperit Evangelium. Hæc nos docent Patres, et Acta magni Concilii affirmare suadent.

52. Quod autem spectat ad translationem ejus venerandi corporis Hierosolymis in Hispaniam, citatur ejusdem Leonis tertii papæ Epistola, qua asseritur, translationem eodem anno fieri contigisse, quo idem sanctus Apostolus truncatus est capite ; tunc et fuisse sublatum corpus, quod canibus atque volucribus expositum fuit, navigioque impositum Iriam Flaviam delatum ad octavum kal. Augusti, inde vero Compostellam. Factum vero ut urgentibus in Christianos persecutionibus , mortuisque illis, qui tantum thesaurum detulerunt et occuluerunt, ut locus penitus remanserit incognitus, omnisque ejus rei memoria omnino perierit. Fuisse autem id quidem penitus ignoratum, in argumentum deduci potest, quod Venantius Fortunatus in carmine de Bodegisilo duce, cum relegit cujusque provinciæ vel civitatis celebriores in illis positos, et cultui expositos sanctos, primum de Joanne atque Jacobo, sanctis fratribus, nesciens Hierosolymis hunc translatum, hos habet versus :

> Præcipuum meritis Ephesus veneranda Joannem
> Dirigit, et Jacobum terra beata suum.

Cum vero ad Hispaniam idem auctor pervenit, qui in ea celebrior haberetur, Vincentium nominat isto versu :

> Vincenti Hispana surgit ab arce decus,

quod illo nullus clarior in ea provincia sanctus aliquis esse sciretur ; ut plane appareat, adhuc occultum jacuisse, qui delitescebat magnus sub terra thesaurus.

53. Quid tandem ? Magno Dei beneficio factum, ut quod post tot sæcula tanti latuisset corpus Apostoli, hoc ipso tempore sub Alfonso Casto principe maxime pio in lucem emerserit, lucis signis super vepres in loco, ubi erat abditum, pluribus noctibus visis non uni, sed multis, præcipue vero Theodomiro episcopo Iriensi. Cujus cum rem investigandi divinam præcipua cura esset, summa religione, ut alter Moyses , ad ardentem rubum reverenter accedens, non voce repulsus, ut ille, sed impulsu spiritus etiam invitatus est. Nec ut Nehemias[1] quærens sacratum ignem in alto et sicco puteo, aquam crassam tantum invenit, sed accensum virtute potentem fulmineum ignem nactus est, ipsum dico Filium[2] tonitrui, ita a Domino nominatum Jacobum , opportuno tempore revelatum, ad faciendam[3] vindictam in nationibus et increpationes in populis ; ad vindicandam scilicet Hispaniam e manibus impiorum , et liberandos fideles a dira infidelium servitute, prout abunde satis felicia declararunt eventa. Porro ex hoc tempore ille totius orbis concursu sacer locus, quod ingentibus coruscaret miraculis, cœptus est frequentari ; adeo ut qui ipsum venerandum sepulcrum universo patens orbi miraculorum promptuarium nominarit, puto, veritatis scopum attinget ; ut plane minimum sit probare scriptis, quæ tot gratiarum acceptarum jugiter voces insonant. Sed de his hactenus.

Ut autem ad res gestas ejusdem Leonis Pontificis redeamus, Tudensis sicut et Rudericus est auctor, obtinuisse eumdem qui supra Alfonsum regem ab eodem Leone Pontifice, ut Ovetensis Ecclesia, quam ipse tot religionis monumentis illustravit, archiepiscopatu insigniretur.

54. *Res gestæ Leonis papæ et munera ab eo collata Ecclesiis et monasteriis.* — Quod insuper ad ejusdem Leonis papæ res gestas pertinet : ad hunc spectare potius, quam ad alium aliquem ejusdem nominis Pontificem Romanum certum est, quæ Walfridus Strabo scribit in libro de rebus Ecclesiasticis his verbis[4] : « Fidelium relatione virorum ad nostram usque pervenit notitiam, Leonem papam (sicut ipse fatebatur) una die septies vel novies missarum solemnia sæpius celebrasse, Bonifacium vero archiepiscopum et martyrem semel tantum per diem missas fecisse : qui et non longe ante nostra fuerunt tempora, et ambo tam scientia, quam gradu præcipui ». At quæ de his ipse sentiat, ista adjicit : « Itaque unusquisque in suo sensu abundet, dum fides concordet, ut nec sæpius offerentes æstiment Deum aliter petitiones non posse discernere ; nec semel hostias per diem immolantes putent suæ fidei subtilitatem potius, quam superiorum devotionem divinis acceptam conspectibus ». Hæc Strabo, quæ admiranda cuique videri possunt. Sed de pluralitate missarum una die agendarum tractatio prolixiorem requirit disputationem ; hæc autem modo tantum occasione

[1] 2. Mach. I. — [2] Marc. III. — [3] Psal. CXLIX. — [4] Walf. Strab. de reb. Eccl. c. 21.

rerum gestarum S. Leonis papæ, qui cum esset gravissimis afflictionibus vexatus, frequentiorem adhibuit ad implorandum divinum auxilium celebrationem missarum.

55. Sed jam ad ea, quæ de ejusdem Pontificis munificentia apud Anastasium leguntur, veniamus. Quod enim tot annis, quibus in Pontificatu vixit, multiplicibus oblationibus Caroli Magni et aliorum regum Romana locupletata Ecclesia admodum fuerit; necnon ex peregrinantium jugiter frequentissimo cœtu ad sacra limina ex remotissimis regionibus populorum muneribus totius Occidentalis orbis Christiani divitiæ in unum velut ærarium, in ipsam Romanam Ecclesiam congestæ essent: idem Pontifex Leo quicquid superesset cleri atque pauperum alimoniis, accresci voluit ornamentis Ecclesiarum, de quibus scripta hæc reperiuntur apud ipsum quem diximus Anastasium, eodem ordine, quo diversis temporibus diversis in locis ab eo oblata sunt: ut non mireris, si sæpius et interpolatis vicibus de iisdem Ecclesiis contingat fieri mentio. Præter illa igitur, quæ recensuimus superius, tum quæ sedis suæ exordio, tum etiam quæ post reditum ex Germania ante terræ motum Basilicæ sancti Pauli ab eo sunt donata: hic quæ per diversa post hæc tempora ab eodem Pontifice sunt tradita in diversis Ecclesiis ornamenta, ex eodem auctore describamus, quæ sic se habent:

56. « Fecit præfatus Pontifex in Basilica Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, vestes duas, ex quibus unam cum chrysoclavo et gemmis habentem historiam Salvatoris introeuntem in sanctam civitatem, et aliam chrysoclavam cum gemmis pretiosissimis, habentem historiam Resurrectionis Dominicæ. Et in circuitu altaris vela rubra serica quatuor, et alba quatuor cum chrysoclavo, et tres ante imagines cum lista, et alias albas sericas numero triginta septem, et in altare beati Venantii fecit vestem de fundato et vela duo, et in oratoriis S. Joannis Baptistæ et Joannis Evangelistæ fecit vestes duas de stauraci cum chrysoclavo et vela duo.

« Idem vero beatus Pontifex super altare beati Petri Apostoli fecit vestem cum vite ex auro purissimo et gemmis pretiosissimis et margaritis, habentem in medio vultum Salvatoris et sanctæ Dei Genitricis Mariæ et duodecim Apostolorum, ubi et misit auri libras viginti quinque. Fecit et aliam vestem chrysoclavam habentem historiam Litaniæ majoris. Et aliam vestem habentem tabulas chrysoclavas tres, et in eis historiam Dominicæ Passionis, legentem, HOC EST CORPVS MEVM QVOD PRO VOBIS TRADETVR, etc. Similiter etiam et cortinam majorem de fundato. Verum et per arcus argenteos fecit vela Paschalia cum periclysi de stauraci, et quinque cum chrysoclavo, et per arcus majores vela alba quadraginta et octo, necnon gabathas fecit ex auro purissimo quindecim cum gemmis pendentes in pergula ante altare, pensantes libras sexaginta quinque et semis. Sed et tabulam ante confessionem fecit ex auro purissimo pensantem libras viginti novem: verum etiam et imagines argenteas deauratas duas super rugas majores posuit, pensantes libras nonaginta, imo et canthara argentea duo in presbyterio fecit, pensantia libras quinquaginta. Necnon et fenestras ipsius Ecclesiæ ex metallo Cyprino decoravit, et alias fenestras de vitro diversis coloribus decoratas.

57. « Super altare beati Andreæ Apostoli fecit vestem chrysoclavam cum margaritis. Sed et presbyterium ex marmoribus sculptis ornavit.

« Et in altare beatæ Petronillæ fecit vestem albam holosericam cum tabulis de chrysoclavo et cruce; et ibidem presbyterium ex marmoribus sculptis ornavit. Fecit et columnas argenteas sex, et regulares duos ex argento purissimo, pensantes simul libras octoginta.

« Super corpus B. Gregorii confessoris atque Pontificis fecit vestem albam holosericam cum tabulis de chrysoclavo et cruce.

« Itemque fecit in Basilica S. Dei Genitricis Ad præsepe cortinam Alexandrinam cum periclysi de stauraci, et alia alba cum periclysi de blatthi, necnon intra regias majores atque ante secretarium numero duodecim, et intus præsepe fecit vestem de alythino cum chrysoclavo.

« Itidem et in Basilica B. Laurentii martyris foris muros, fecit cortinam regiam cum periclysi de stauraci.

« Item in Basilica S. Pancratii fecit ciborium argenteum pensans libras trecentas sexaginta septem.

58. « In titulo Callisti ad honorem Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ fecit ciborium argenteum pensans libras quingentas quatuor et semis.

« In titulo Eudoxiæ fecit vestem albam cum periclysi de chrysoclavo.

« In titulo S. Cæciliæ fecit vestem de stauraci.

« In titulo S. Eusebii fecit vestem de fundato.

« In titulo S. Vitalis fecit vestem de stauraci.

« In titulo S. Pudentianæ fecit vestem ut supra.

« In titulo S. Anastasiæ fecit vestem de fundato.

« In titulo S. Praxedis fecit vestem de stauraci cum periclysi de blatthi.

« In titulo B. Laurentii in Formoso fecit vestem de quadraplo.

« In monasterio S. Anastasii fecit vestem de chrysoclavo cum ejusdem martyris passione depicta, et pharum de argento cum canistro de octogoni, pensantia libras viginti quinque.

59. « In monasterio S. Silvestri fecit vestes duas, unam in Basilica majori Byzantea cum chrysoclavo, et aliam de fundato in oratorio.

« In monasterio S. Luciæ in Rhenatis fecit vestem de fundato cum chrysoclavo.

« In S. Angelo in Fabiano fecit vestem de fundato.

« In diaconia S. Luciæ in Septem viis fecit vestem de fundato.

« In diaconia SS. Sergii et Bacchi fecit vestem de stauraci.

« In diaconia S. Eustachii fecit vestem de fundato.

« In diaconia S. Luciæ in Orphea fecit vestem de fundato.

« Ipse item a Deo protectus venerabilis et almificus Pontifex fecit in Basilica B. Petri Apostoli nutritoris sui in medio ejus Crucifixum ex argento purissimo pensantem libras septuaginta duas.

« Item fecit in Triclinio Lateranensi miræ magnitudinis alias decem absides dextra lævaque diversis historiis depictas, habentes Apostolos Gentibus prædicantes, cohærentes Basilicæ Constantinianæ, in quo loco et accubita collocavit, et in medio concham porphyreticam aquam fundentem. Necnon et pavimentum ipsius marmoribus diversis stravit.

« Fecit et in titulo S. Quiriaci vestem de stauraci cum periclysi de blatthi, et in gyro chrysoclavum, et in medio crucem de margaritis.

« In cœmeterio S. Sixti via Appia fecit vestem de stauraci habentem in medio crucem de chrysoclavo.

60. « In titulo S. Callisti super altare post absidem fecit vestem de stauraci, et in medio crucem de chrysoclavo, ibidem et similiter vela fecit de stauraci.

« Fecit et in titulo SS. quatuor Coronatorum vestem de stauraci habentem in medio crucem de chrysoclavo.

« Similiter in Ecclesia S. martyris Sabinæ fecit vestem de fundato cum periclysi de blatthi habentem in medio crucem de chrysoclavo, necnon in Basilica sancti Laurentii in Formoso fecit vestem de fundato.

« Ecclesiam vero B. Pauli Apostoli, quæ appellatur conventus, sitam in territorio Urbevetano (Orbetano) inter fines Suanenses et Clusinos seu Tuscianenses, atque Castritana, quæ nimia vetustate marcuerat, atque in ea pecudes refugium faciebant, ex qua et reliquiæ ablatæ fuerant, idem sanctissimus Pontifex mundari fecit, et omnia sarta tecta ipsius cum porticibus noviter restauravit, atque in altare ejus vestem de stauraci posuit, et reliquias recondi præcepit.

61. « Pari modo et Basilicam S. Petri sitam in Albano, quæ præ nimia vetustate jam ruitura erat, omnia sarta tecta restituens restauravit.

« Et in Basilica B. Hippolyti martyris in civitate Portuensi fecit vestes de stauraci duas, unam super caput ejus, aliam in altare majore.

« In titulo S. Sabinæ tetravila de stauraci pulcherrima.

« Fecit in titulo SS. quatuor Coronatorum vestem de stauraci habentem in medio crucem de chrysoclavo.

« In Basilica S. Agapiti martyris in civitate Prænestina fecit vestem de stauraci cum periclysi de fundato, et in medio crucem de chrysoclavo.

« In Ecclesia S. Clementis posita Velitris fecit vestem de stauraci.

« In Ecclesia S. Chrysogoni fecit vestem de stauraci cum periclysi de blatthi.

« In titulo S. Laurentii in Lucina fecit vestem de stauraci cum periclysi de blatthi.

« In titulo S. Marci fecit vestem de stauraci cum periclysi.

« In titulo B. Laurentii in Damaso fecit vestem similiter.

« In titulo B. Sixti fecit vestem de stauraci cum periclysi de blatthi.

« In diaconia beati Hadriani et in Ecclesia beatæ Martinæ, et in diaconia antiqua fecit vestes de stauraci cum periclysi.

62. « In diaconia beati Archangeli fecit vestes tres, ex quibus unam de stauraci cum periclysi de blatthi, et alias duas de Tyrio cum periclysi de fundato cum historia de.....

« In diaconia B. Sergii fecit vestem de fundato, et in gyro vestis stauracis periclysin de blatthi.

« In diaconia sanctæ Agathæ fecit vestem de stauraci cum periclysi de blatthi.

« In Basilica B. Archangeli, quæ ponitur in septimo, fecit vestem de stauraci cum periclysi de blatthi.

« In monasterio S. Agapiti, quod ponitur, Ad vincula, fecit vestem de stauraci.

« In Ecclesia B. Agnetis martyris, ubi ejus corpus requiescit, fecit vestem de fundato cum periclysi de blatthi.

« Item fecit in Ecclesia sancti Apollinaris.

63. « In titulo SS. Martini et Silvestri fecit vestes duas de stauraci, e quibus unam cum periclysi de fundato, aliam vero de blatthi.

« In diaconia S. Viti fecit vestem de stauraci et periclysi de fundato.

« In Ecclesia B. Eugeniæ, in qua sanctum corpus ejus requiescit, fecit vestem de stauraci cum periclysi.....

« Item fecit in Ecclesia S. Stephani in Cælio monte vestes de stauraci duas, unam super altare majus, alteram super corpora SS. Primi et Feliciani.

« In Basilica B. Euphemiæ fecit vestem de stauraci.

« In Basilica B. Archangeli in Vico Patricii fecit vestem de stauraci.

« Item fecit super sepulcrum B. Sebastiani martyris, via Appia, ad Catacumbas vestes majores duas, unam de stauraci, et aliam de fundato, et inibi super tumbas Apostolorum Petri et Pauli fecit vestes duas de stauraci, et de fundato cum blatthi.

« In Basilica S. Laurentii martyris sita infra civitatem Tiburtinam vestem de stauraci.

« In oratorio S. Stephani in sancto Petro, qui appellatur Major, fecit vestem de stauraci.

« In Basilica beati Hyacinthi sita in Sabinis, ubi et corpus ejus requiescit, fecit vestem de stauraci pulcherrimam.

« Item fecit super altare beati Petri fautoris sui vestem chrysoclavam miræ magnitudinis habentem historiam Dominicæ Nativitatis cum gemmis pretiosissimis et margaritis ornatam.

64. « Fecit et in supradicta Ecclesia vela de stauraci atque fundato pendentia intus inter columnas majores dextra lævaque numero sexaginta quinque, et alia vela alba holoserica majora, quæ pendent ante regias in introitu. Atque ibidem fecit Crucifixum ex argento purissimo juxta altare majus, pensantem libras quinquaginta duas : cui desuper fecit gabathas sex, cunctas ex argento purissimo, quæ pendent ante arcum majorem dextra lævaque, pensantes simul libras duodecim et semis. Ibidem fecit vela de stauraci, quæ pendent inter arcus argenteos in circuitu altaris numero decem, ex quibus duo habentia in medio cruces de chrysoclavo cum orbiculis, et alia octo cum periclysi de chrysoclavo; arcus vero cum columnis suis ex argento purissimo pensantes libras ducentas quinquaginta unam et semis. Ibidem super crucem fecit anaglyphum intersatilem ex auro mundissimo, pendentem in pergula ante altare cum candelis duodecim pensantem libras tredecim.

65. « In Basilica sanctæ Dei Genitricis Ad præsepe, fecit gabathas quinque ex auro purissimo pensantes libras octo et semis, atque crucem ex auro purissimo pensantem libras decem, atque coronam majorem ex argento purissimo pensantem libras triginta sex. Fecit et ibi vela alba holoserica inter columnas majores dextra lævaque numero quadraginta duo, ex eisque undecim rosata. Fecit etiam in introitu altaris alia vela holoserica rosata, quæ pendent inter arcus ciborii numero quatuor, ex quibus unum de chrysoclavo et margaritis, atque aliud velum majus album, quod pendet ante regias majores in introitu sarta tecta.

« Item sanctissimus Pontifex sarta tecta Ecclesiæ S. Aureæ sitæ ad ostia Tiberina noviter reparavit.

« Ecclesiam beati Marcelli, sitam in quartodecimo, quæ ab igne fuerat exusta, idem almificus Pontifex in omnibus noviter restauravit.

« Fecit et in Basilica Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, tetravila in circuitu altaris alba holoserica, ex quibus unum habet in medio tabulam cum cruce de chrysoclavo. Sed et renovavit altare majus miræ magnitudinis decoratum ex argento purissimo pensante libras sexaginta octo.

66. « Fecit et in Basilica S. Dei Genitricis Mariæ Ad præsepe, vestem chrysoclavam cum margaritis ornatam, habentem historiam Dominicæ Nativitatis, similiter et arcus duos ex argento in presbyterio cum columnis quatuor, et alios arcus quinque pensantes libras centum triginta. Idem vero præcipuus præsul fecit ibidem vestem rubram alythinam, habentem in medio tabulam cum chrysoclavo cum historia Domini nostri Jesu Christi et S. Simeonis, quando in templo est præsentatus, et in circuitu listam de chrysoclavo. Necnon aliam vestem de chrysoclavo, habentem historiam S. Dei Genitricis Mariæ miræ magnitudinis et pulchritudinis, decoratam gemmis pretiosis et margaritis ornatam periclysi de chrysoclavo, et in circuitu lista de chrysoclavo.

« Sed et in diaconia S. Mariæ Dei Genitricis Dominæ nostræ, quæ appellatur Dominica, fecit vestem rubeam atythinam habentem in medio tabulam de chrysoclavo cum historia ejusdem sanctæ Dei Genitricis ex margaritis ornatam, et periclysin de chrysoclavo.

« Fecit autem et in diaconia sanctæ Dei Genitricis, quæ appellatur Antiqua, super altare majus ciborium ex argento purissimo, pensans libras ducentas duodecim.

67. « Fecit et in Basilica S. Petri nutritoris sui gabatham ex auro purissimo anaglypham cum gemmis pretiosis ornatam, quæ pendet ante imaginem ipsius Apostoli in ingressu vestibuli, pensantem libras septem et semis. Faciem autem Salvatoris et ipsius Apostolorum principis ab imo usque ad summum cum luminaribus inferius et superius honoravit; necnon et intra Confessionem Salvatorem stantem dextra, lævaque ejus B. Apostoli Petri et Pauli imagines, habentes pariter coronas ex gemmis pretiosis. Atque pavimentum ipsius confessionis vestitum ex auro fulvo pensante simul libras quadringentas quinquaginta tres et uncias sex. Verum etiam super ipsum sacrum altare fecit vestem chrysoclavam habentem historiam Dominicæ Ascensionis et Pentecosten, cum periclysi de chrysoclavo. Pari modo ubi supra fecit imaginem ipsius Apostolorum principis in porta virorum ex auro purissimo, pensantem libras decem et octo et uncias tres. Idem vero beatissimus Pontifex ubi supra fecit cancellos fusiles in ingressu presbyterii a dextra lævaque, necnon et in ingressu vestibuli ex argento mundissimo, pensantes simul libras mille quingentas septuaginta tres. Simulque et columnas versatiles (tornatiles) in ingressu corporis dextra lævaque ex parte virorum ac mulierum octo, simul pensantes libras centum nonaginta tres. Necnon et arcus argenteos octo, pensantes simul libras centum quadraginta.

« Fecit idem beatissimus Pontifex in Basilica S. Andreæ ubi supra, regnum ex auro purissimo cum gemmis pretiosis, pensans libras duas et uncias quinque.

« Necnon super altare beatæ Petronillæ, ubi supra, fecit regnum aureum cum gemmis pretiosissimis, pensans libras duas et uncias tres.

68. « Simili modo super altare sanctæ Dei Genitricis, ubi supra, quæ appellatur Mediana, fecit vestem de fundato cum periclysi de chrysoclavo, habentem historiam Annuntiationis Dominicæ.

« In monasterio sanctæ Agathæ super Suburram fecit vestem rubeam alythinam habentem in medio tabulam de chrysoclavo cum periclysi de chrysoclavo.

« Necnon in monasterio sancti Pancratii sito

post Basilicam Salvatoris, quæ Constantiniana dicta est, fecit vestem de fundato.

Hic fecit beato Petro nutritori suo Evangelia aurea cum gemmis prasinis ac hyacinthinis et albis miræ magnitudinis in circuitu ornata, pensantia libras decem et septem et uncias quatuor. Hic fecit calicem aureum præcipuum diversis ornatum lapidibus pretiosis, pensantem libras viginti et octo, similiter et patenam auream pensantem libras viginti octo et uncias novem. Pari modo in eadem Basilica ipsius Apostoli fecit Cherubim de argento purissimo deauratos quatuor, qui stant super capita columnarum argentearum sub ciborio, pensantes libras nonaginta tres. Fecit quoque imaginem Salvatoris, ubi supra auream, quæ stat in trabe super ingressum vestibuli, pensantem libras septuaginta novem.

« Idem præfatus Pontifex fecit super altare beatæ Petronillæ ciborium cum columnis porphyreticis, ex argento purissimo miræ magnitudinis, pensans libras trecentas quadraginta octo, et imaginem argenteam stantem sub arcu ipsius ciborii, pensantem libras decem et semis.

69. « Ita fecit in Basilica sanctæ Dei Genitricis Ad præsepe, super altare vestem chrysoclavam habentem historiam Dominicæ Resurrectionis miræ magnitudinis et pulchritudinis, decoratam cum periclysi de chrysoclavo, et undique margaritis ornatam.

« In titulo S. Dei Genitricis, quæ appellatur Callisti, fecit regnum ex auro purissimo pendens super altare majus ex gemmis pretiosis ornatum.

« In diaconia S. Dei Genitricis, quæ appellatur Dominica, fecit regnum ex auro mundissimo pendens super altare majus cum gemmis pretiosis ornatum, pensans libras duas.

« Fecit et in Basilica sanctæ Dei Genitricis Ad præsepe, in ingressu præsepis regias vestes ex auro purissimo pensantes simul libras centum viginti septem, et super ipsàs regias modicum fundatum, habens in circuitu listam de chrysoclavo; necnon alia vela majora Tyria super regias majores tria in ingressu Basilicæ cum periclysi de fundato.

« Idem egregius præsul in Ecclesia beati Petri Apostoli fecit calices majores ex argento purissimo, qui ponuntur super trabes argenteos numero decem et octo, pensantes simul libras centum octoginta duo; necnon fecit cerostrata majora fusilia ex argento purissimo, quæ stant ante Confessionem, pensantia libras centum nonaginta octo. Investivit vero ipsam crucem ex argento mundissimo, quæ est super imaginem auream in ingressu vestibuli, pensantem libras centum viginti sex et semis. Verum etiam ibi fecit lucernas fusiles duas ex argento purissimo pensantes simul libras viginti septem, et constituit ut diebus Dominicis et in sanctis solemnitatibus hinc inde juxta lectorium consisterent, et ad legendas sacras lectiones luminis splendore refulgerent.

70. « Hic fecit ad beatum Andream ciborium ex argento purissimo super altare majus pensans libras trecentas quinque. Idem Pontifex divinitus baptisterium ejusdem Ecclesiæ jam præ nimia vetustate ruinæ proximum (quia angustior locus existebat populo, qui veniebat ad baptismum) a fundamentis ipsum amplum et rotundum in meliorem erexit statum, atque sacrum fontem in medio largiori spatio fundavit, eumque in circuitu columnis porphyreticis decoravit et in medio fontis columnam posuit, et super columnam agnum ex argento fundentem aquam, pensantem libras viginto octo et uncias decem : necnon altare majus super abside constituit, cujus faciem atque confessionem, seu rugas ad decorem ipsius sacri altaris investivit ex argento mundissimo pensante simul libras quadraginta octo. Verum etiam et vestem de stauraci super ipsum posuit, atque regularem ubi supra investitum ex argento purissimo fecit, et super ipsum regularem posuit arcum et gammadias ex argento pensantes simul libras octoginta, necnon imagines tres ubi supra posuit ex argento, pensantes libras triginta septem et uncias decem ; ipsum vero baptisterium diversis in circuitu decoravit picturis.

71. « Oratorium vero sanctæ Crucis præ nimia vetustate ruiturum a fundamento simul cum àbside novo ædificio erexit, et ad perfectum usque perduxit, atque ipsam absidem ex musivo diversis decoravit picturis atque marmoribus miro splendore, ubi obtulit hæc, ciborium super altare cum columnis...... atque faciem altaris investivit ex argento purissimo pensante libras centum viginti unam et uncias duas, regnum epanoclistum ex auro purissimo cum cruce in medio pendente super ipsum altare pensans libram unam et uncias undecim : necnon alias columnas argenteas quatuor, et super ipsius regularem investitum ex argento purissimo pensantem libras sexaginta quatuor et uncias tres, arcus argenteos tres pensantes libras quadraginta tres et uncias octo : imagines argenteas deauratas tres pensantes libras triginta : canistra argentea duodecim pensantia libras septuaginta octo, gabathas argenteas intersatiles fundatas viginti unas, et crucem unam pensantes simul libras quinquaginta : vestem vero super altare fundatam unam et aliam de blatthi cum chrysoclavo, necnon aliam vestem rosatam cum chrysoclavo , velum modicum chrysoclavatum cum Crucifixo et margaritis ornatum, vela modica, quæ pendent in regulare ante imagines. Tyria sex, vela alba rosata serica ornata in circuitu de fundato duodecim. Velum majus album rosatum ornatum desuper de quadraplo unum, et aliud velum rubeum cum tabula, quod pendet ante regias majores, vela modica de stauraci quatuor, quæ pendent in regulari ante imagines, sed et alia vela promiscua serica numero undecim. Fecit ubi supra ad fontes vela Tyria tria, quæ pendent in regulari ante imagines, et alia vela serica numero viginti unum.

72. « Hic fecit beato Petro Apostolo nutritori

suo calicem aureum præcipuum epanoclistum diversis ornatum lapidibus pretiosis, pensantem libras viginti quinque: fecit vero super ciborium canthara majora quatuor ex argento purissimo habentia in medio cereos ex argento diademata, pensantia libras centum quadraginta. Fecit et thuribulum Apostolicum ex auro purissimo pensans libras duas et uncias quinque. Fecit vero vestem super altare majus chrysoclavam diversis ornatam picturis, quam constituit quatuor temporibus per annum in duodecim lec..... ibidem ponere. Fecit ubi supra coronas majores ex argento purissimo quatuor pensantes simul libras centum quinquaginta et semis. Fecit et lectorium ex argento purissimo miræ magnitudinis pensans libras quadraginta tres, necnon cerostrata ex argento purissimo manentia juxta lectorium, pensantia simul libras quadraginta octo, verum etiam superscripta cerostrata fecit lucernas fusiles bimixas duas ex argento puro pensantes libras viginti septem, et constituit, ut Dominicis diebus vel sanctis solemnitatibus hinc inde juxta lectorium consisterent, et ad legendas sacras lectiones luminis splendore fulgerent. Phara canthara fecit in presbyterio quatuordecim ex argento mundissimo pensantia simul libras quatuor centum triginta tres, necnon columnas octo et arcus quatuor ex argento pensante libras centum septnaginta tres. Fecit ibidem calices fundatos ex argento, qui pendent inter columnas majores dextra lævaque Basilicæ numero septuaginta quatuor ex argento, pensantes libras centum sexaginta unam [1].

73. « Item beatus antistes ad beatum Andream Apostolum vestivit altare majus ex argento purissimo deaurato pensante libras centum triginta quinque, canthara ex argento purissimo duodecim pensantia libras quinquaginta duas, canistra duodecim ex argento purissimo pensantia libras septuaginta octo.

« Vestivit altare S. Petronillæ ex argento purissimo deaurato diversis ornatum picturis undique pensans libras centum sexaginta duas.

« Necnon vestivit altare B. Gregorii confessoris atque Pontificis ex argento deaurato undique pensante libras centum viginti octo.

« Fecit insuper in gremio Basilicæ B. Petri Apostoli cortinam majorem Alexandrinam holosericam habentem in medio adjunctum fundatum, et in circuitu ornamenta de fundato. Verum etiam idem præcipuus præsul fecit thuribula Apostolica duo ex auro purissimo, ex quibus unum misit intus super corpus ejus, pensans libras quinquaginta duas, alterum pensans libras duas et uncias octo, quod præcedit per stationes.

« Idem Pontifex investivit faciem altaris sanctæ Dei Genitricis Ad præsepe ex argento mundissimo deaurato pensante libras octoginta sex. Fecit ibi coronas duas ex argento purissimo pensantes libras quinquaginta quatuor; cortinam majorem Alexandrinam holosericam ornatam de fundato unam.

74. « Hic idem vero præcipuus præsul ex largitate omnipotentis Dei et B. Petri Apostoli clavigeri regni cælorum obtulit per universas sanctorum Ecclesias hujus almæ Urbis Romæ coronas, vel etiam canistros ex argento purissimo ob veniam peccatorum suorum, videlicet, in Ecclesia Domini nostri Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, fecit coronam ex argento purissimo pensantem libras viginti tres.

« In Basilica sanctæ Dei Genitricis Ad præsepe similiter fecit coronam ex argento purissimo pensantem libras tredecim.

« In Ecclesia S. Dei Genitricis Ad martyres fecit coronam pensantem libras duodecim et uncias tres.

« In Ecclesia S. Dei Genitricis tituli Callisti fecit coronam argenteam pensantem libras tredecim et uncias tres.

« In Ecclesia S. Dei Genitricis, quæ appellatur Antiqua, fecit coronam ex argento pensantem libras tredecim.

« In diaconia ipsius Dei Genitricis, quæ appellatur Cosmedin, eodem modo fecit coronam ex argento pensantem libras duodecim.

« Necnon in diaconia sanctæ Dei Genitricis, quæ appellatur Dominica, similiter fecit coronam de argento pensantem libras novem.

75. « In diaconia S. Dei Genitricis, quæ appellatur Via lata, fecit coronam ex argento pensantem libras novem.

« Item in diaconia sanctæ Mariæ in Cyro fecit coronam ex argento pensantem libras octo.

« In diaconia sanctæ Dei Genitricis, quæ appellatur foris portam, fecit coronam pensantem libras quatuor et uncias duas.

« Similiter fecit in monasterio S. Silvestri coronam ex argento pensantem libras sex et uncias tres.

« In monasterio S. Laurentii dicti Pallaciani (Pallacini), fecit canistrum de argento pensans libras duas et uncias septem.

« In monasterio S. Pancratii, quod ponitur juxta Basilicam Salvatoris, fecit canistrum de argento pensans libras quinque et semis.

« Fecit etiam in monasterio SS. Andreæ et Bartholomæi, quod appellatur Honorii, canistrum ex argento pensans libras tres.

« In monasterio S. Stephani, quod ponitur juxta Lateranas, fecit canistrum de argento pensans libras duas.

« In monasterio primi martyris Stephani, quod ponitur ad B. Petrum Apostolum, fecit canistrum ex argento pensans libras tres et semis.

76. « In monasterio SS. Joannis et Pauli, quod positum est juxta B. Petrum Apostolum, fecit canistrum ex argento pensans libras tres.

« In monasterio S. Martini fecit canistrum ex argento pensans libras quatuor et uncias duas.

« In monasterio S. Stephani, quod appellatur

[1] 461.

Cara Galla patricia, fecit canistrum pensans libras duas et semis.

« In monasterio S. Cæsarii, quod positum ad B. Paulum Apostolum, fecit canistrum ex argento pensans libras tres.

« In monasterio S. Stephani apud S. Paulum, fecit canistrum ex argento pensans libras duas.

« In monasterio SS. Cosmæ et Damiani juxta Præsepe fecit canistrum ex argento pensans libras duas et uncias duas.

« In monasterio S. Andreæ, quod appellatur Massa Juliana, fecit canistrum ex argento pensans libras duas.

« In monasterio S. Hadriani, quod ponitur juxta Præsepe, fecit canistrum ex argento pensans libras duas.

« In monasterio S. Cassini (Cassii), quod ponitur juxta B. Laurentium foris muros, fecit canistrum ex argento pensans libras duas.

« In monasterio sancti Stephani fecit canistrum ex argento pensans libras duas.

« In monasterio S. Victoris ad S. Pancratium fecit canistrum pensans libras duas et uncias septem.

« In monasterio S. Chrysogoni fecit canistrum ex argento pensans libras tres.

77. « In monasterio S. Mariæ, quæ appellatur Ambrosii, fecit canistrum ex argento pensans libras duas.

« In monasterio S. Mariæ, quæ appellatur Juliæ, fecit similiter.

« In monasterio S. Andreæ, quod positum est juxta Basilicam Apostolorum, fecit similiter.

« In oratorio S. Stephani, quod positum est in monasterio Dulcitii, fecit canistrum ex argento pensans libras duas et uncias quinque.

« In oratorio SS. Sergii et Bacchi, quod positum est in Callinico, fecit similiter.

« In monasterio S. Agapiti, quod positum est juxta titulum Eudoxiæ, fecit similiter.

« In oratorio sanctæ Agnetis, quod positum est in monasterio quod appellatur Duo furna, fecit canistrum pensans libras duas et uncias octo.

« Necnon in oratorio S. Viti, quod positum est in monasterio quod appellatur ad Surdas, fecit canistrum pensans libras duas et uncias novem.

« In monasterio S. Bibianæ fecit similiter canistrum de argento pensans libras duas et uncias novem.

« Fecit in oratorio S. Luciæ, quod positum est in monasterio Recanati (Renati), canistrum pensans libras duas.

« Fecit in oratorio S. Mariæ, quod positum est in monasterio S. Michaelis, canistrum pensans libras duas et uncias duas.

« In monasterio sancti Sergii fecit canistrum similiter ex argento pensans libras tres.

« In oratorio S. Agathæ, quod ponitur in monasterio ad caput Africi, fecit canistrum ex argento pensans libras tres.

78. « In monasterio S. Euphemiæ et Archangeli, quod positum est juxta titulum Pudentis, fecit canistrum ex argento pensans libras quinque.

« In monasterio S. Seridonis fecit similiter.

« In oratorio sanctæ Agathæ, quod positum in monasterio Tempuli, fecit similiter.

« In oratorio S. Cæsarii ad monasterium de Corsas, similiter fecit canistrum pensans libras duas et uncias tres.

« In monasterio S. Semitrii fecit similiter.

« In monasterio S. Mariæ ad Aquas Salvias fecit similiter.

« In monasterio S. Donati, quod positum est juxta titulum S. Priscæ, fecit canistrum argenteum pensans libras duas et uncias quinque.

« In monasterio S. Joannis, quod positum est in Aventino, fecit similiter.

« In oratorio sanctæ Mariæ, quod positum est in monasterio de Lutara, fecit canistrum argenteum pensans libras duas et semis.

« In monasterio Hierusalem, quod positum est ad S. Petrum Apostolum, fecit similiter.

« In monasterio S. Agnetis posito foris portam Numentanam, fecit canistra ex argento pensantia libras quinque.

« In monasterio S. Eugeniæ foris portam Latinam pari modo fecit canistra ex argento pensantia libras quinque.

79. « In oratorio S. Gregorii, quod positum in Campo Martis, fecit canistrum pensans libras tres ». Hactenus de donis in monasteria collatis, quæ numerata hic habes quadraginta quatuor, ut non te pigeat prolixæ lectionis, cum repræsentatam in his habeas veterem Romam hujus temporis in numero et cultu diversorum nominum Ecclesiarum. Sed dolendum sit, earum quamplurimas excidisse; gaudendum tamen, vel earum saltem nomina superesse. Pergit vero de aliis donis ad alia loca sacra missis Anastasius cœptam semel orationem :

« Fecit in titulo beatæ Sabinæ coronam ex argento purissimo pensantem libras octo.

« In diaconia SS. Silvestri et Martini posita juxta Orpheam, fecit coronam ex argento pensantem libras sex et uncias duas.

« In oratorio S. Luciæ, quod est positum in xenodochio, fecit canistrum ex argento pensans libras duas et uncias quatuor.

« In oratorio S. Abbachyri, quod est in xenodochio, fecit similiter canistrum pensans libras duas.

« In oratorio SS. Cosmæ et Damiani positum in xenodochio, quod appellatur Tucium, fecit canistrum pensans libras duas et unciam unam.

« In oratorio S. Peregrini posito in hospitale Dominico ad Naumachiam fecit canistra pensantia libras quinque et unciam unam.

80. « Fecit idem Pontifex in Basilica Domini nostri Jesu Christi, quæ appellatur Constantiniana, super altare majus vestes chrysoclavas duas, ex

quibus unam habentem historiam Dominicæ Resurrectionis, aliam habentem historiam vivificæ et venerandæ Dominicæ Crucis. Cantharos ex argento mundissimo octo pensantes simul libras viginti septem et uncias sex. Investivit super rugas ante ingressum altaris ex argento purissimo pensante libras quadraginta octo et uncias octo. Fecit coronam ex argento purissimo pensantem libras duodecim. Fecit ubi supra ad Fontes vela alba holoserica ornata in circuitu de fundato atque quadraplo numero decem. Sarta tecta ipsius Ecclesiæ cum quadriporticu simul ad fontem omnia, et in omnibus noviter restauravit. Quæ enim intacta et inconcussa reliquerat terræ motus? simul et fenestras in apside ex vitro ex diversis coloribus conclusit atque decoravit : et alias fenestras Basilicæ ex metallo gypsino reparavit. Et in medio Basilicæ fecit cortinas duas, ex quibus unam majorem fundatam albam, et aliam minorem albam rosatam.

« Fecit idem Pontifex in Basilica sanctæ Dei Genitricis, quæ appellatur Ad præsepe, cortinam rosatam cum periclysi de fundato : canthara de argento purissimo duo pensantia libras viginti tres, columnas duas pensantes libras viginti unam, uncias quinque : crucem cum gabatha ex argento mundo pensantem libras quinque.

« In diaconia ipsius Dei Genitricis, quæ appellatur Antiqua, fecit tetravila alythina ornata in circuitu de quadraplo.

81. « In oratorio S. Andreæ vela holoserica ornata, ut supra.

« In titulo ipsius Dei Genitricis, quæ appellatur Callisti, fecit vestem albam holosericam rosatam, habentem in medio tabulam de chrysoclavo cum historia de Præsentatione Domini nostri Jesu Christi et sancti Simeonis, cum periclysi de Tyrio : tetravila rubea alythina quatuor, habentia crucem cum gammadiis, et in circuitu periclysin de Tyrio. Velum Tyrium majus, quod pendet ante imaginem cum periclysi de blatthi unum. Vela modica rubea alythina cum stauraci in medio numero tria, quæ pendent ante imagines argenteas cum periclysi de blatthi. Cortinam majorem holosericam in gremio Basilicæ unam. Fecit et imagines argenteas deauratas, e quibus unam cum gemmis: arcum argenteum unum cum gammadiis. Supra cerostrata pharum unum, thuribula duo, pensantia simul libras nonaginta quinque et uncias septem.

« Fecit vero idem præfatus antistes B. Petro Apostolo calicem aureum diversis ornatum lapidibus pretiosis, qui procedit per stationes pensantem libras tredecim et semis.

« Hic fecit in Basilica ipsius Apostoli velum chrysoclavum, quod pendet super ingressum vestibuli, item aliud velum majus chrysoclavum, quod pendet in trabe argentea ante imaginem Salvatoris super ingressum vestibuli. Coronam majorem ex argento purissimo pensantem libras quinquaginta tres et uncias octo, pharum argenteum pendens infra ipsam coronam, pensans libras viginti quatuor. Item coronas argenteas quatuor pensantes libras quinquaginta septem. Canistra octo pensantia simul libras quadraginta.

82. « Hic vero pro amore et cautela Orthodoxæ fidei, fecit ubi supra scuta argentea duo scripta utraque symbolo, unum quidem litteris græcis et aliud latinis, sedentia (pendentia) dextra lævaque super ingressum corporis, pensantia libras nonaginta quatuor et uncias sex ». Hujus autem faciendi operis tam in Basilica S. Petri, quam in Basilica S. Pauli quæ præcesserit occasio, superius dictum est suo loco. Pergit idem auctor :

« Fecit ubi supra in gremio Basilicæ cortinam majorem holosericam fundatam unam. Velum album holosericum rosatum majus unum, quod pendet in trabe majore super imagines aureas ornatum in circuitu de fundato. Super fontes fecit vela serica alba numero novem ornata in circuitu de fundato.

« Hic vero investivit altare beati Leonis confessoris atque Pontificis ex argento mundissimo deaurato pensante libras centum et novem.

« Item investivit altare B. Gregorii confessoris atque Pontificis ex argento mundissimo deaurato pensante libras centum viginti septem». Et post illa de cultu Basilicæ S. Pauli, quæ dicta sunt superius, dum de terræ motu, quo illa Basilica concussa est, actum est, ista addit:

83. « Hic fecit in Basilica B. Sabinæ martyris in gremio Basilicæ cortinam majorem holosericam de quadraplo et fundato pulcherrimam.

« Præfatus vero venerabilis et præclarus Pontifex fecit in Basilica beati Petri nutritoris sui super altare majus ciborium unum cum columnis quatuor ex argento purissimo deaurato cum diversis historiis miræ magnitudinis mirifice decoratum, quod pensat undique libras septingentas quatuor et uncias tres. Ciborium vero, quod inde abstulit, posuit super altare majus in Basilica Dei Genitricis, quæ appellatur Ad præsepe, et crucem argenteam fecit inibi, pensantem libras duodecim et uncias tres.

« Quadriporticum Basilicæ sanctorum Apostolorum in Via lata intus et foris restauravit.

« Sarta tecta S. Agatæ martyris sita in Suburra noviter restauravit.

« Hic vero sanctissimus præsul fecit in patriarchio Lateranensi oratorium a fundamentis in honore beati Archangeli, quod etiam musivo diversis picturis ornavit undique, et omnia cimilia tam aurea, quam argentea, atque etiam vela obtulit. Mancronam vero ipsius Lateranensis patriarchii, quæ extenditur a campo et ultra imagines Apostolorum, quæ præ nimia vetustate ruituræ erant, a fundamentis restauravit, et solaria restituit, marmoribus stravit, et cameram ipsius mancronæ noviter fecit, et diversis historiis pictura mirifica decoravit.

84. « Idem a Deo protectus venerabilis et præclarus Pontifex fecit in circuitu altaris B. Petri

Apostoli nutritoris sui tetravila rubea holoserica alythina, habentia tabulas, seu orbiculos de chrysoclavo diversis historiis depictos cum stellis de chrysoclavo ex margaritis ornata miræ magnitudinis et pulchritudinis decorata, quæ in diebus festis ibidem ad decorem emittuntur. Pari modo et desuper et alia tetravila alba holoserica rosata Paschalia, habentia tabulas et orbiculos de chrysoclavo et margaritis, cum periclysi de chrysoclavo. Item etiam alia vela modica quatuor ibi supra in singulis columnis ciborii fecit, habentia tigres de chrysoclavo, et in circuitu ornata de blatthi. Item et alia vela modica quatuor eamdem habentia similitudinem eorum, quæ in Basilica Doctoris mundi Pauli Apostoli in columnis ciborii fecit.

« Idem Pontifex sarta tecta restauravit sancti Agapiti martyris, quæ sita est in Prænestino : necnon tecta alterius Basilicæ positæ juxta eamdem restauravit.

« Pari modo sarta tecta Basilicæ beati Stephani primi martyris positæ via Latina milliario tertio, quæ erat ruinæ proxima, reparavit.

« Item Basilicam B. Basilidis martyris sitam in Merulana noviter restauravit.

« Item in Basilica Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, quæ appellatur Constantiniana, de proprio argento ipsius Basilicæ coronas cum delphinis quinque, canistra numero triginta quinque, gabathas numero octo de argento purissimo pensantes simul libras ducentas septuaginta sex.

85. « Fecit etiam in Basilica sanctæ Dei Genitricis, quæ vocatur Ad præsepe, cortinam de fundato, et in circuitu ornatam de blatthi, quæ pendet in pertica super sedem mirifice decoratam. Vela promiscua tam de fundato quam de stauraci et quadraplo, ornata in circuitu de blatthi, numero quadraginta. Fecit vero ubi supra ante ingressum præsepis pharum in modum retis ex argento purissimo cum canistris quinque de argento purissimo, pensans simul libras triginta septem et semis.

« Idem vero sanctissimus Pontifex fecit rursus beato Petro Apostolo nutritori suo calicem aureum præcipuum tetragonum epanoclistum diversis ornatum pretiosis lapidibus, pensantem libras triginta duas : necnon patenam auream spanoclistam miræ magnitudinis decoratam, pensantem libras viginti quinque et uncias novem. Fecit et pharum in modum retis cum canistro et cruces de argento purissimo, quæ pendent sub arcu principali : necnon et alium pharum majorem cum canistris pendentem sub trabe majore argentea, ad ornatum S. Dei Ecclesiæ, pensantem libras mille centum quatuor et uncias septem.

86. « Idem fecit sanctissimus Pontifex in Basilica sanctæ Dei Genitricis Mariæ Ad præsepe tetravila alba holoserica rosata, ornata in circuitu de chrysoclavo, et intra præsepe idem fecit vestes albas rosatas numero quatuor, ornatas in circuitu de Tyrio.

« In diaconia vero ejusdem Dei Genitricis, quæ appellatur Dominica, fecit vestem albam holosericam rosatam habentem in medio tabulas de Tyrio cum historia Crucifixi : necnon et rotam de chrysoclavo ornatam in circuitu de quadraplo. Fecit ubi supra cortinam fundatam ornatam in circuitu de blatthi.

« In diaconia ejusdem Dei Genitricis, quæ appellatur Cosmedin, fecit vestem albam holosericam cum tabula de chrysoclavo, habentem historiam Dominicæ Resurrectionis, et in circuitu listam de chrysoclavo.

« Fecit ad S. Mariam Ad martyres vestem albam holosericam rosatam cum tabula de Tyrio, habentem historiam Crucifixi, et rotam de chrysoclavo ornatam in circuitu de Tyrio.

« In diaconia antedictæ Dei Genitricis, posita foris portam B. Petri, fecit vestem de Tyrio mirifice decoratam.

87. « Idem præclarus et venerabilis Pontifex fecit in Basilica B. Petri Apostoli nutritoris sui canistra intersatilia ex argento purissimo, tam in quadriporticu, quam in gremio Basilicæ numero viginti duo, pensantia simul libras centum viginti quinque. Gabathas signatas signo crucis, quæ pendent tam in grandi porticu, quam in pharo, æreas in medio Basilicæ numero quadraginta octo, pensantes libras centum unam et semis. Phara argentea tria, quæ stant super trabes argenteas, pensantia libras nonaginta tres. Arcus argenteos duos pensantes libras quadraginta unam, et uncias novem. Vela de blatthi majora, quæ pendent in trabibus argenteis dextra lævaque presbyterii, necnon et in circuitu Sedis numero triginta, ornata de quadraplo. Vela modica de fundato quadraginta septem ornata in circuitu de blatthi Byzanteo, et investivit de blatthi Neapolitano : necnon et in gremio Ecclesiæ fecit cortinam Alexandrinam in circuitu de Tyrio. Vela alba modica holoserica rosata numero viginti quinque ornata in circuitu de blatthi, ex quibus unum ornatum de stauraci.

« Super altare vero B. Andreæ fecit vestem albam holosericam rosatam cum tabula de chrysoclavo, habentem historiam Dominicæ Resurrectionis, et in circuitu ejus listam de chrysoclavo.

« In altare B. Petronillæ fecit vestem albam holosericam cum tabula de chrysoclavo, habentem pariter historiam Dominicæ Resurrectionis, et in circuitu ejus listam de chrysoclavo.

88. « In oratorio S. Dei Genitricis in Mediana fecit vestem albam holosericam rosatam, habentem in medio crucem de chrysoclavo, et in circuitu ornatam de Tyrio.

« In oratorio ipsius sanctæ Dei Genitricis, quæ dicitur domni Pauli papæ, fecit vestem albam holosericam in circuitu de suizilo.

« In monasterio S. Martini fecit vestem albam holosericam rosatam, habentem in medio crucem de chrysoclavo, cum periclysi de Tyrio.

« Fecit in Basilica Apostolorum in Via lata super altare majus vestem albam holosericam rosatam, habentem in medio tabulam cum historia Dominicæ Resurrectionis, et in circuitu vestem de chrysoclavo, necnon et orbiculos de chrysoclavo cum periclysi de Tyrio, tetravila media in circuitu de fundato, ex quibus una cum chrysoclavo. Vela modica Alexandrina duo ornata in circuitu de stauraci, et in medio Basilicæ fecit cortinam majorem de fundato mirifice decoratam, ornatam in circuitu de Tyrio, et in medio cruces de Tyrio.

« Fecit in titulo S. Sabinæ martyris super altare majus vestem albam holosericam rosatam, habentem in medio tabulam de stauraci, et in medio historiam Dominicæ Resurrectionis, et in circuitu listam de chrysoclavo.

« Pari modo et in titulo S. Susannæ martyris super altare majus vestem albam fecit de holoserico rosatam, habentem in medio tabulam de chrysoclavo cum historia Dominicæ Resurrectionis, et in circuitu listam de chrysoclavo.

89. « Fecit in Basilica S. Stephani primi martyris in Cælio monte vestem albam holosericam rosatam, habentem in medio tabulam de stauraci cum historia Dominicæ Resurrectionis, et crucem de chrysoclavo.

« In diaconia B. Georgii martyris super altare majus fecit vestem albam holosericam rosatam, habentem in medio tabulam de stauraci cum historia Crucifixi, ornatam de Tyrio, et rosas de chrysoclavo.

« Idem vero protectus a Deo venerabilis et præclarus Pontifex in Basilica sanctæ Dei Genitricis, quæ appellatur Ad præsepe, ob nimium amorem ipsius Dominæ nostræ, fecit pharum ex argento purissimo cum lucerna et cerapto suo, pensante simul libras quadraginta et semis : et constituit ejus beatitudo, ut in Dominicis diebus, vel in sacris solemnitatibus juxta lectorium consisteret, et ad legendum sacras lectiones luminis splendore fulgeret.

« In Ecclesia B. Petri pari modo fecit pharum ex argento purissimo cum lucerna et cerapto suo, pensantem libras nonaginta et semis; et sub imagine Salvatoris Crucifixi in modum, fecit coronam ex argento purissimo pro luminarium splendore, pensantem libras....

90. « In Basilica S. Apollinaris martyris atque Pontificis, quæ fundata est juxta civitatem Ravennam, jam præ nimia vetustate ruinæ proximam restauravit, et in meliorem deduxit statum. Super altare vero ipsius sacræ Basilicæ in honorem omnipotentis Dei et B. Petri Apostoli de ejus donis ac datis fecit vestem sericam rosatam albam, habentem in medio crucem de chrysoclavo cum orbiculis, et rosas sericas, habentes historias Annuntiationis et Natalis Domini, atque Passionem et Resurrectionem, necnon in cælos Ascensionem et Pentecosten ornatas in circuitu simili modo de chrysoclavo : sed et canistrum ex argento purissimo inibi fecit cum catenulis supra, pensans libras quindecim.

91. « Episcopium Albanense simul cum Ecclesia, quæ nomine B. Pancratii fundata est, per quamdam negligentiam vel injuriam, per immissionem diabolicam post matutinas laudes exustam a fundamentis usque ad tectum, clementissimus et solertissimus Pontifex, Deo inspirante, firmum jaciens fundamentum, mirum in modum noviter restauravit, et sarta tecta in meliorem statum deduxit, et fecit super altare majus vestes duas, e quibus unam cum rosis majoribus habentem gryphes, ornatam in circuitu de fundato, et aliam vestem de fundato, sed et tetravila serica alythina ornata de Tyrio optimo in circuitu ejusdem altaris fecit numero quatuor.

« Verum etiam in Ecclesia B. Petri Apostoli fecit vestem rosatam habentem historiam Domini nostri Jesu Christi, quando extendit manus, et apprehendit Petrum Apostolum de fluctibus maris.

92. « Idem beatissimus et præclarus Pontifex fecit in Basilica S. Cyriaci vestem albam holosericam, habentem in gyro periclysin de fundato, et in medio historiam Resurrectionis, et in circuitu altaris tetravila alba, habentia periclysin de Tyrio.

« Fecit autem et in titulo sancti Vitalis vestem albam holosericam, habentem periclysin de fundato, et in medio historiam Resurrectionis.

« Necnon et in diaconia sancti Archangeli posuit vestem albam holosericam, habentem periclysin de Tyrio, et in medio historiam Resurrectionis.

« Item super altare S. Abbachyri fecit vestem similem.

« Porro in diaconia S. Agathæ martyris fecit idem Pontifex vestem albam holosericam, habentem in gyro periclysin de Tyrio, et in medio historiam Resurrectionis.

« Verum et in titulo S. Pammachii super altare SS. Joannis et Pauli fecit vestem albam holosericam, habentem in gyro periclysin de fundato, historiam Crucifixi, Ascensionis et Pentecostes.

« Pariter in Ecclesia beati Clementis martyris atque Pontificis fecit vestem albam cum chrysoclavo, habentem historiam Resurrectionis et Ascensionis et Pentecostes.

« In Ecclesia S. Cyriaci posita via Ostiensi fecit vela e quadraplo numero quinque, habentia historiam Salvatoris vocantis discipulos de nave, et super altare ipsius martyris posuit vestem de fundato.

93. « In Basilica sanctæ Dei Genitricis semper Virginis Mariæ Dominæ nostræ, quæ est Ad præsepe, fecit coronas argenteas cum delphinis duodecim, pensantes libras centum et duas, et uncias quatuor : et phara canthara argentea cum delphinis numero ..... pensantia libras octoginta et semis.

« Idem beatissimus Pontifex fecit in Basilica B. Petri Apostoli nutritoris sui ante presbyterium pharum volubilem ex argento purissimo cum coronis et crucibus, pensantem libras centum triginta

quinque et uncias sex. Verum et idem ipse et deorsum ubi sacratissimum corpus ipsius principis Apostolorum requiescit, renovavit imaginem auream habentem vultum Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, ac sanctæ Dei Genitricis Dominæ nostræ et beatorum Apostolorum Petri et Pauli atque Andreæ, necnon et B. Petronillæ virginis, ubi et addidit auri obrizi libras viginti unam et uncias tres et semis.

94. «Vestivit altare sancti Martini confessoris Christi ex argento purissimo deaurato ex terra quondam Fridigisii abbatis, pensante libras decem et septem et semis.

«Idem præclarissimus Pontifex conspiciens Ecclesiam beatorum martyrum Nerei et Achillei præ nimia jam vetustate deficere, atque aquarum inundatione repleri, juxta eamdem Ecclesiam noviter a fundamentis in loco superiore Ecclesiam construxit miræ magnitudinis et pulchritudinis decoratam. In quo etiam loco hæc obtulit dona, ciborium ex argento purissimo pensans libras ducentas quindecim, canistra ex argento numero sex pensantia simul libras quindecim. Calicem et patenam ex argento purissimo deauratos pensantes libras duodecim et uncias decem. Regnum super altare, ex auro purissimo, pensans libras duas et uncias sex, vestes duas, ex quibus unam albam holosericam, habentem historias Dominicæ Nativitatis, Resurrectionis, Ascensionis atque Pentecostes, ornatam in circuitu de chrysoclavo, et aliam de Tyrio». In restauratione autem ejusdem Ecclesiæ recens factæ reperimus ejusdem instaurationis a Leone facta aliqua monumenta : Sixtus enim papa quartus, qui restauravit, et ipse breviori ambitu ipsam contraxit et obtexit, quod labefactatum vidit vetus pavimentum.

«Item fecit in Basilica beatæ Dei Genitricis Ad præsepe regnum ex auro purissimo spanoclisto, diversis in circuitu de chrysoclavo ornatum lapidibus pretiosis, pensans libras quatuor et uncias septem.

«Fecit vero communicales ex argento purissimo per singulas urbis regiones, quæ præcederent stationes per manus acolythorum numero viginti quatuor, pensantes simul libras.....

95. «Pari modo in Basilica B. Petri fautoris sui fecit regnum ex auro purissimo diversis pretiosis ornatum lapidibus, pensans libras septem.

«Fecit etiam in diaconia SS. martyrum Nerei et Achillei vela promiscua holoserica numero.....» Quæ autem hoc tempore diaconia erat, postea transiit in titulum.

«Itemque fecit sarta tecta B. Agapiti martyris sita juxta Ecclesiam beati Laurentii foris murum; et quæ præ nimia vetustate emarcuerant noviter restauravit.

«Imo et in titulo B. Pudentianæ fecit vestem albam holosericam ornatam in circuitu de Tyrio». Hactenus Anastasius de Ecclesiarum ornamentis. Sic igitur in chartis saltem fulgeant, quæ temporis injuria, ut de omnibus rebus mundi hujus accidit, sunt consumpta.

Ad postremum autem ista habet de ordinationibus ab eo habitis : «Fecit autem ordinationes tres per mensem Martii, in quibus creavit presbyteros triginta, diaconos undecim, episcopos per diversa loca viginti sex. Sepultus autem est in Basilica B. Petri Apostoli pridie idus Junii, Indictione nona, et cessavit episcopatus dies decem». Ita Anastasius, licet alii habeant dies viginti Sedem vacasse, sed Anastasio magis creditur.

96. *Stephanus quintus papa, qui Ludovicum imperatorem adit.* — Sic igitur vicesima secunda ejusdem mensis Junii creatus est in locum ipsius Stephanus papa ejus nominis quintus, dictus quartus. Qui autem Sedem Leonis dies viginti vacasse ponunt, creationem Stephani ad quintum nonas Julii collocant. De Stephano autem ista apud Anastasium : «Stephanus natione Romanus ex patre Marino a primæva ætate in patriarchio Lateranensi sub sanctæ memoriæ domno Hadriano nutritus atque educatus, nobili prosapia atque præclarissimo genere ortus, adhuc in parva ætate ad discendam sacræ disciplinæ scientiam studiosus invigilabat. Defuncto vero sanctæ memoriæ præfato domno Hadriano papa, qui in ejus locum successit domnus Leo Stephanum conspiciens bonæ conversationis et humilitatis, eum ad subdiaconatus ordinem promovit, et cum magis spiritualibus studiis vacare conspiceret, ad diaconatum ipsum provexit. Et spiritualibus pollens studiis, maxime vero Evangelica prædicatione, et in omnibus bonis operibus efficax probatus esset, factum est, ut cum migraret e vita præfatus domnus papa Leo, illico ferventissimo affectu a populo Romano deligeretur ipse præcipuus et sanctissimus vir Stephanus ad sacri Pontificatus culmen. Qui omnes uno affectu, parique amore eum ad Ecclesiam Petri Apostoli perducentes, Dei ordinante providentia papa Urbis est consecratus.

97. «Hic sanctissimus vir in pontificatu jam positus, pro confirmanda pace et unitate sanctæ Dei Ecclesiæ, Franciæ arripuit iter ad piissimum et serenissimum domnum Ludovicum imperatorem. Qui cum in Franciam pervenisset, tanto honore atque exultatione a prædicto piissimo principe atque Francorum populo susceptus est, quantam vix lingua narrare potest. Et tantam gratiam largitus est ei Dominus, ut omnia, quæ ab eo poposcisse dignoscitur, in omnibus impetrarit : in tantum ut idem serenissimus princeps pro illius amore in finibus Franciæ super omnia dona, quæ ei largitus est, curtem de suo proprio fisco beato Petro Apostolo perpetuali usu perceptionis paginam concessit. Idem vero sacer antistes exemplum sumens Redemptoris nostri, qui pro nobis de cælis dignatus est descendere, et de captivitate diaboli nos eripere, omnes exules, qui illic captivitate tenebantur propter scelera et propter iniquitates suas, quas in sanctam Romanam Ecclesiam et in

domnum Leonem papam gessere, pro pietate Romam reduxit». Hæc de eo apud Anastasium. Sed quæ ab eodem sunt prætermissa, quæ habent ejusdem temporis scriptores hic reddamus.

98. Auctor incertus, sed qui sui temporis res gestas conscripsisse cognoscitur, domesticus Ludovici, per annos singulos vitam ipsius Ludovici imperatoris conscribens hæc de his habet [1] : « Imperator Stephani papæ adventu præcognito, Bernharum quidem nepotem, regem Italiæ, Pipini filium eum comitari jussit. Sed eo appropinquante, alios missos, qui eum cum debito honore perducerent, direxit : ipse autem adventum ejus Rhemis sustinere statuit. Cui etiam obviam Hildebaldum archicapellanum sacri palatii, Theodulphum episcopum Aurelianensem, Joannem Atrebatensem, aliorumque ministrorum Ecclesiæ copiam procedere jussit, infulis indutos sacerdotalibus. Ad ultimum imperator milliarium equo excepit, et Ecclesiam intrantem manu propria sustentavit, præcinentibus pro tanta exultatione variis Ecclesiæ ordinibus : Te Deum laudamus, et reliqua. Quo hymno finito, laudes imperatori debitas clerus Romanus conclamavit, quarum finem dominus Apostolicus oratione complevit. His expletis intra domus penetralia concessum est, expositisque causis sui adventus, et benedictione panis et vini simul participata, imperator ad civitatem rediit, dominus Apostolicus ibidem remansit ». Hæc ille de prima die. Habet de his plura alia ejusdem temporis, rerumque a Ludovico gestarum scriptor certus auctor Theganus Trevirensis chorepiscopus, de cujus fide ne quid dubites, habes Walfridi Strabonis, qui eidem operi præfationem præposuit, testimonium, cum hæc ait : « Hoc opusculum in morem Annalium Theganus natione Francus, qui eidem operi præfationem Ecclesiæ chorepiscopus quidem et breviter potius, quam lepide composuit, etc. » Idem igitur auctor Theganus rem gestam sic aggreditur [2] :

99. « Stephanus statim postquam Pontificatum suscepit, jussit omnem populum Romanum fidelitatem cum juramento promittere Ludovico ». Id ea de causa, ut tumultuari soliti Romani in Romanum Pontificem (ut vidimus in Leone) eo saltem modo coerceri possent. Sed pergit auctor : « Et dirigens legatos suos ad supradictum principem, nuntians ei, ut libenter eum videre voluisset in loco ubicumque sibi placuisset. Quod audiens, magno tripudio repletus cœpit gaudere. Et confestim jussit missos suos obviam ire sancto Pontifici cum salutationibus maximis et servitia præparare. Perrexit post missum dominus Ludovicus obviam supradicto Pontifici, obvians ei in campo magno Rhemensium. Descendit uterque de equo suo. Et princeps se prosternens omni corpore in terram tribus vicibus ante pedes tanti Pontificis, et tertia vice erectus salutavit Pontificem istis verbis, dicens : Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus et illuxit nobis. Et respondit Pontifex : Benedictus sit Dominus Deus noster, qui tribuit oculis nostris secundum David regem videre. Amplexantes enim se et osculantes pacifice perrexerunt ad Ecclesiam, qui cum diu oraverunt, erexit se Pontifex, et excelsa voce cum clero suo fecit ei laudes regales.

100. « Postea Pontifex honoravit cum magnis honoribus et multis et reginam Irmingardam, et omnes optimates et ministros ejus. Et in proxima die Dominica in Ecclesia ante missarum solemnia coram clero et omni populo consecravit eum, et unxit ad imperatorem, et coronam auream miræ pulchritudinis et pretiosissimis gemmis ornatam, quam secum apportaverat, posuit supra caput ejus : et Irmingardam reginam appellavit Augustam, et posuit coronam auream super caput ejus. Quandiu ibi erat beatissimus papa, quotidie colloquium habebat de utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ. Post quod dominus imperator eum honoravit magnis et innumeris donis tripliciter et amplius quam suscepisset ab eo, sicut semper solebat agere, magis dare quam accipere. Dimisit eum ire Romam cum legatis suis, quibus præcepit ubique in itinere suo honestum exhibere servitium. Postquam Romam venit non post multos dies, claruit Dei manifestatione in nonnullis miraculis, quod ipse verus erat vivens Dei cultor ». Hæc ipse, agens de ejus obitu post reditum ad Urbem, nos vero dicemus de eo suo loco, sequenti anno.

Hoc anno tertio Ludovici, ab eo celebratum constat conventum provincialem Aquisgrani, in eoque sanctum Meinulphum accepisse licentiam ædificandi monasterium virginibus canonicis regularibus, habent Vitæ ejus Acta a Gobelino conscripta. Fuit hic diaconus Ecclesiæ Paderbornensis, qui egregia claruit sanctitate, ut ejus Vitæ Acta significant.

101. *Stephani Decretum de electione Pontificis.* — Quod vero ad rerum gestarum tempus spectat hic dicemus, quæ desiderantur in aliis, atque ex auctore sui temporis res scribente : nam ita apud Aimoinum ista narrantur : « Stephanus non duobus post consecrationem suam exactis mensibus, quam maximis itineribus ad imperatorem venire contendit ». Et inferius de reditus tempore : « Tertio, postquam Romam venerat, mense nondum exacto circiter octavum kalendas Februarii diem obiit ». Ex quibus patet ipsum hoc anno ex Galliis Romam rediisse, mense Octobris.

Stephani autem ipsius papæ apud [1] Gratianum de Romani Pontificis electione in hæc verba Decretum extat :

« Quia sancta Romana Ecclesia, cui auctore Deo præsidemus, a pluribus patitur violentias, Pontifice obeunte : quæ ob hoc inferuntur, quia absque imperiali notitia Pontificis fit consecratio : nec canonico ritu et consuetudine, ab imperatore directi

[1] Vita Ludov. c. 38. 39. — [2] Thegan. de gestis Ludov. c. 16. 17. 18.

[1] Dist. XXXIII. c. 28. Quia sancta.

intersunt nuntii, qui scandala fieri velent : volumus, ut cum instituendus est Pontifex, convenientibus episcopis et universo clero, eligatur præsente senatu et populo qui ordinandus est. Et sic ab omnibus electus, præsentibus legatis imperialibus consecretur. Nullusque sine periculo sui, juramenta vel promissiones aliquas, nova adinventione, audeat extorquere, nisi quæ antiqua exigit consuetudo, ne Ecclesia scandalizetur, et imperialis honorificentia minuatur ». Hactenus Stephani papæ Decretum assertum. An enim revera ejusdem Stephani sit, aliæ plures recitatæ et confutatæ superius schismaticorum imposturæ, ut de hoc etiam dubitari possit, efficiunt. Cum præsertim Ludovicus imperator anno sequenti, ut suo loco apparebit, in Constitutione a se edita de donatione facta Romanæ Ecclesiæ, liberam esse velle declarat electionem et coronationem Romani Pontificis; nec ad aliud teneri, qui creatus est Pontifex, nisi ubi est consecratus, legationem mittere ad ipsum imperatorem, qua eum de sua promotione faciat certiorem, prout et successor Stephani hujus Paschalis papa fecisse conspicitur. Adeo ut aut non sancitum ejusmodi Decretum, vel ab ipso Ludovico non acceptatum opus sit affirmare, cum (ut dictum est) anno sequenti his contraria ab eo constituta noscantur. Recitat illam ipsam Ludovici Constitutionem etiam[1] Gratianus, simulque ea[2], quæ contigerunt in electione Hadriani papæ secundi, cum nec qui aderant tunc Romæ legati ejusdem imperatoris vocati sunt.

[1] Dist. LXIII. c. 30. Ego Ludovic. — [2] Dist. LXIII. c. 29. Cum Hadrianus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6309. — Anno Æræ Hispan. 854. — Anno Hegiræ 201, inchoato die 30 Julii, Fer. 4. — Jesu Christi 816.
— Stephani IV papæ 1. — Ludovici imp. 3. Leonis Armeni imp. 4.

1. *Vita S. Theophanis tenebris obsita.* — A num. 1 ad 5. Sancti *Theophanis* abbatis monasterii *Magni Agri* seu *Sigriani*, quod unum et idem est, ut supra ostendimus, Chronographiam e græco in latinum vertit post Baronii mortem Jacobus Goarus, notisque illustravit. Harum autem initio varia habet de aliis ejusdem nominis, qua sanctis, qua scriptoribus, ac de rebus, quæ ad Theophanem nostrum speciatim pertinent. Post eum Bollandus ad diem XII Martii, quo sanctus *Theophanes* colitur, eadem pluribus retractavit; sed in hujus sancti Vita a sancto *Theodoro Studita*, aut ab alio monacho forte coævo conscripta, pauci temporis characteres reperiuntur, et aliunde ea mutila est. Exhibet et aliam *Theophanis* Vitam ibidem Bollandus, a Metaphraste aut ab alio concinnatam, sed major lux ex ista non affulget ad vitæ Theophanis Chronotaxim statuendam. Quare tam annus matrimonii ejus et monachatus, quam annus ejus mortis ac exilii certo e tenebris erui non possunt. Senectute gravem fuisse, cum Leoni Armeno sistendus auferretur ex monasterio, Acta insinuant; sed controversum hoc faciunt Menæa, cum asserunt, vicesimum primum ætatis egisse *Theophanem*, cum *Leo* imp. Copronymi filius mortuus est, anno scilicet Christi DCCLXXIX. Non apparet tamen, quomodo tantilla ætas tempore morientis Leonis consistere possit, cum eo quod ex Menæis affertur Elogio, aut cum Vitæ Actis; ideoque existimat Bollandus, mendum irrepsisse in Menæa, et loco XXI legendum esse XXXI, seu κά pro λά; sic enim natus fuerit anno DCCXLVIII, et uxorem duxerit primo Leonis anno, qui Christi est DCCLXXVI, viginti octo annos natus. Cætera autem, quæ postea contigere, justum obtinebunt temporis spatium. Verum cum hoc divinare sit, iis hic non immorabor, sed tantum quæ certiora sunt, paucis explicabo.

2. *Ejus exilium et mors.* — Cum certum sit, *Leonem* Armenum anno superiori hegumenos seu monasteriorum Constantinopoli positorum præpositos hyberno tempore congregasse, ut eos ad suam sententiam pertraheret, et cum id ab eis extorquere non posset, in varia loca relegasse, non dubium, quin vicinorum urbi locorum celebriores abbates, qualis erat *Theophanes*, ad se evocarit, ut eos in suam partem minis vel blanditiis traducere conaretur. Quare anno superiori vel saltem præsenti contigit quod Baronius de Theophane narrat ex auctore prioris ejus Vitæ, quod nempe Constantinopolim venire coactus fuerit, ubi cum nullis cederet machinis veritatem oppugnantibus, conjectus est in carcerem. Addit auctor Vitæ cap. 3 : « Duos annos acerbissimo defunctus carcere, in Samothracem insulam deportatur : quod ipse mentis oculo pro-

spiciens, ei qui sibi ministrabat, prænuntiaverat : ubi cum tres supra viginti dies egisset, tanquam suavis hostia communi Domino oblatus est », die et anno incertis, ante tamen annum DCCCXX, quo *Leo* Armenus exstinctus est; ei enim imperatorem supervixisse docet idem auctor. Est porro *Samos*, seu *Samothracia*, insula Thraciæ in mari Ægæo, contra ostia Hebri. Baronius num. 1, putat, *Theophanem* abbatem *Agri* diversum esse a Theophane *Sigriani* abbate. Verum idem monasterium modo Magni *Agri*, modo *Sigriani* dicitur, quod positum esset in Sigriana prope Cyzicum regione. Præterea scribit Baronius, *Theophanem* nostrum *Isaacium* etiam appellatum fuisse. Sed deceptus fuit a Theophanis interprete, qui hæc verba Θεοφανοῦς τοῦ Ισαακίου βίος ita reddidit : *Theophanis, qui et Isaacius dictus est Vita*; cum vertere debuisset, *Theophanis Isaacii filii Vita*, phrasi Græcis usitata, quibus insolens est patris nomen in recto cognomenti vice adjungere filio, ut observat Goarus loco laudato. In versione tamen Anastasii post Analecta ex Georgio syncello descripta, ad annum primum Diocletiani imp. seu ad annum mundi 5777 legitur : « Abhinc Isaurius (alia in margine lectio, *Hysaucius*) qui et Theophanes »; unde, inquit Bollandus, vel Anastasio ita intellectus est textus græcus, ut Isaacium quoque vocari Theophanem putarit, pro quo transcribentium vitio irrepserit *Hysaucius*, vel idem Theophanes cognominatus fuit, *Isaurius*. Sed quidquid de hac conjectura sit, *Theophanes* in Menæis *Isaaci* filius dicitur.

3. *Exilium SS. Stephani hegumeni et Cosmæ episc. Chalcedon.* — Meminit Baronius num. 4 *Stephani* hegumeni, et *Cosmæ* Chalcedonensis episcopi, qui ob defensionem sacrarum imaginum inter sanctos confessores in Menologiis memorantur, ille ad diem XXVII mensis Martii, hic ad diem XXVIII mensis Aprilis. De priori tamen agit Bollandus ad diem XXVI Martii, quod in plerisque Græcorum Fastis eo die memoretur, licet in Menologio Basilii imp. quo utebatur Baronius, inscriptus sit ad diem XXVII ejusdem mensis. Ubique autem dicitur *Trigliensis* monasterii hegumenus, qui cum advocatus cogeretur, sacrarum imaginum adorationem ejurare, et adversam Orthodoxæ fidei manu sua signare sententiam, nullis cruciatibus ad id adduci potuit, ideoque carceribus primum mancipatus, ac demum ejectus in exilium est, ubi animam Deo reddidit. In Menologio Basilii imp. ad diem XVIII Aprilis, de *Cosma* Chalcedonensi episcopo legitur, quod jussus abnegare venerationem sacrarum imaginum, cum id recusasset, in exilium relegatus est. « At denuo ab exilio revocatus et vehementer compulsus, ut cum ipsorum hæresi conveniret, cum ipsos audire constanter respuisset, multiplicibus ærumnis subjectus fuit, etc. Ac tandem victor evadens emigravit ad Dominum ». De utroque legendus Bollandus citatus.

4. *Triennalis carcer SS. Theodori et Nicolai Studitarum.*— A num. 5 ad 23. *Sanctus Theodorus* cum sancto *Nicolao* socio, postquam *annum integrum carcere detenti egerant*, translati sunt ad quoddam castrum *Bonitam* appellatum, ubi ob Epistolam Theodori ad confessores datam, uterque dire in carcere vapulavit, ut ex auctore Vitæ sancti Nicolai anno DCCCXIV, num. 16 et seqq. ostendimus; quibus narratis idem auctor scribit : « Quas vero ac quantas necessitates toto illo triennii spatio pertulerint, angusto illo ac tenebricoso detenti carceris angulo, ne dici quidem facile queat. Nam quis, rogo, etiam paulo plenius, eam corporis inflationem describat, quæ ex tormentis vere gravis illa ac incuriosa sanctis accidit? Nedum enim contra solum iniquum imperatorem impiosque præfectos decertabant; verum etiam ipsi quoque legi naturæ vim inferebant, depugnantes adversus famem et sitim, frigusque ac nuditatem. Ac sane, cum non modicum pertluxisset temporis spatium, iterum crudelis imperator ab eo loco ad Smyrnæ metropolim traducit, quos exceperunt custodia atque verbera, amboque utrisque pedibus ligno revincti erant. Cum autem viginti denuo menses in eo carcere morati essent, corporisque affectionibus superiores facti, virtutem, uti probante tormentorum igne insuperabilem, ita et adversus mortem audere ostendissent », imperator miserabiliter cecidit, occisus nempe post diem natalem Christi anni DCCCXX. Ex his patet, *Theodorum* et *Nicolaum* mense circiter *Maio* anni DCCCXIX Smyrnam translatos esse, et triennalem custodiam, quæ eam translationem præcessit, hoc anno cœpisse. Quas Epistolas ad sanctos confessores in exilio positos illo triennio scripserit Theodorus, recitat Baronius. Huc referenda, quæ loco laudato de utriusque flagellatione diximus, de qua hoc anno Baronius agit.

5. *S. Theodorus scribit ad Mariam imperatricem.*—Ad num. 23. Epistola a *Theodoro* ad *Mariam* reginam data, et hoc anno a Baronio relata, pertinet ad annum DCCCXXIV aut insequentem, nihilque commune habet cum persecutione a Leone Armeno adversus sacrarum imaginum cultores excitata. Fuerat *Maria* uxor Constantini imp. Irenes filii ab eo repudiata, ut Theodotam sibi copularet. Ex ea Constantinus *Euphrosynam* susceperat, quæ tonsa inter monachas in insula Principis, *a primo capillo vitam agebat*, inquit Zonaras in Michaele Balbo, qui eam ex eodem monasterio extractam uxorem duxit. Theodorus itaque in Epistola ad Mariam data dicit, eam tribus persecutionibus afflictam fuisse : « Pertulisti, inquit, injustum conjugis divortium ». Paulo post : « Exilium pro veritate pertulisti a propriis visceribus separata », a filia nempe Euphrosyna tunc Augusta. Tertiam plagam addit Theodorus, quod nempe ea premeretur, ut ad filiam imperatricem veniret, et cum ea commoraretur, quod sine periculo fieri non poterat ob hæreticos in aula dominantes qui, ut eam a recta fide averterent, omnes machinas adhibuissent. Theodorus, quem illa hac de re consuluerat, auctor ei est, ut *domi* maneat, *Augusta palatium obtinente :*

Baronius existimans filiam Mariæ fuisse *Theodosiam* Leonis Armeni uxorem, hanc Epistolam cum præsenti anno copulavit. Verum Leonis Armeni uxor, *Theodosia* appellata, *Arsaberi* filia erat, ut prodit Cedrenus pag. 492, et Arsaberus fuit quæstor ac patricius, et Nicephoro imperante imperator appellatus, et ab eo tonsis capillis in Bithyniam relegatus, ut discimus ex Theophane in sua Chronographia pag. 409. Cum itaque *Maria* imperatrix *Euphrosynam* pepererit, hæcque post occisum *Thomam tyrannum* a Michaele Balbo e monasterio educta fuerit, et ab eo in uxorem accepta, manifestum est, eam Theodori ad Mariam Augustam Epistolam pertinere ad annum DCCCXXIV aut insequentem; cum nuptiæ illæ circa initium anni DCCCXXIV celebratæ fuerint, quemadmodum anno DCCCXXVI, numero 19 ostensuri sumus.

6. *Moritur Leo III papa.* — A num. 48 ad 96. Anastasius, postquam ædificia publica Romæ a Leone III papa constructa, donaque Ecclesiis ejusdem Urbis facta enarravit, quæ omnia ex eodem sigillatim Baronius recenset, ait : « Qui beatissimus Pontifex, postquam Sedem Romanam et Apostolicam annos viginti, menses quinque et dies sedecim gloriosissime rexit, ex hac luce subtractus, ad æternam migravit requiem ». Paulo post : « Sepultus vero est in Basilica beati Petri Apostoli pridie idus Jun. Indict. nona, et cessavit episcopatus dies decem ». Quare cum Leo ordinatus fuerit die XXVII mensis Decemb. anni DCCXCV, ejus mors in diem undecimum mensis Junii currentis anni incidit. Anastasius diem sepulturæ, non vero mortis, et Sedis durationem accurate notavit, et ab hac diem emortualem exclusit. Anastasio in omnibus consentit Luitprandus. Erravit itaque auctor Vitæ Ludovici Pii, qui de eodem imperatore Aquisgrani existente scribit : « Imperatori domini Leonis Romani antistitis dormitio nuntiatur, quæ evenit octavo kalendas Junii, anno vicesimo primo episcopatus sui ; Stephanique diaconi in locum ejus subrogatio ». Erravit et Eginhardus in Annal. qui ait : « Dominus Leo papa anno Pontificatus sui circiter XXI, V kalend. Junii de corpore migravit ». Alemannus in Parietinis Lateranensibus cap. 10 de Leone III ait : « Virum Deo gratum majores adeo venerati sunt, ut ad ejus monumentum aram Deo (quem cultum antiquitus iis tantum, qui in sanctorum numerum adscriberentur, adhibere fas fuit) in sacra Vaticana Petri Basilica exstruxerint, et cum sanctitate paribus Leone I, II et IV uno in loco eum condi colique voluerint ; quod a Paschale II inscriptus lapidi titulus hic docet.: SUB HOC ALTARE SUNT CORPORA SS. LEONUM I, II, III ET IV PONTIFICUM ET CONFESSORUM. In Martyrologio tamen Romano nulla fit Leonis tertii memoria, licet alii tres eidem inscribantur.

7. *Inter sanctos numeratur.* — At Henschenius ad diem XI mensis Aprilis, quo sanctus Leo Magnus colitur, recitat Historiam elevati et translati corporis ejus ex Ms. Catalogo Ecclesiæ sancti Petri, in quo legitur : « Capsa rubro serico tecta, continet reliquias SS. Leonum primi, secundi, tertii et quarti Summorum Pontificum, quorum sacra corpora in Vaticana Basilica requiescunt : quæ quidem reliquiæ in magno involucro serico albo asservantur. Ex libro rerum memorabilium Vaticanæ Basilicæ ab anno MDLXXV habetur instauratio altaris seu oratorii dictorum sanctorum, apertio sepulchri, et inspectio corporum eorumdem die prima Augusti anno MDLXXX, Gregorio XIII Summo Pontifice, etc. multisque prælatis præsentibus. Tum de translatione Leonis primi hæc habentur : Sacrum ipsum corpus, una cum ossibus aliorum Leonum, secundi, tertii et quarti, solemni ritu in novum templum translatum fuit, memorata die XXVII Maii, Dominica infra Octavam Ascensionis MDCVII, post cantatas vesperas. Huic translationi præsentes fuerunt, etc. Sanctissimus dominus noster Paulus papa V voluit videre corpora eorumdem sanctorum, viditque illa multo animi sui solatio, etc.

8. *Stephanus IV papa in Franciam venit.* — A num. 96 ad 101. Cum post mortem Leonis III Sedes dies decem vacaverit, ut mox diximus ex Anastasio, *Stephanus* hujus nominis IV, die vicesima secunda mensis Junii, in quam Dominica cadebat, consecratus est, ut recte asserit Baronius, qui tamen eum Stephanum V perperam appellat, ut ex iis, quæ anno DCCLII, num. 13 diximus, certo constat. Theganus de Stephano IV scribit : « Stephanus statim, postquam Pontificatum suscepit, jussit omnem populum Romanum fidelitatem cum juramento promittere Ludovico : et dirigens legatos suos ad supradictum principem, nuntiavit ei, ut libenter eum videre voluisset in loco ubicumque sibi placuisset ». Quam etiam in rem Eginhardus in Annal. ait : « Nondum duobus post consecrationem suam exactis mensibus, quam maximis poterat itineribus ad imperatorem venire contendit : missis interim duobus legatis, qui quasi pro sua consecratione imperatori suggererent. Quod ubi imperator audivit, Rhemis ei statuit occurrere. Missisque obviam his qui eum illo deducerent, adventum ejus præveniens, cum magno eum ibidem honore suscepit. Qui statim imperatori adventus sui causam insinuans, celebratis ex more missarum solemniis eum diadematis impositione coronavit. Multis deinde inter eos muneribus et datis ac acceptis, conviviisque opipare celebratis, et amicitia vicissim firmissimo robore constituta, aliisque utilitatibus sanctæ Dei Ecclesiæ pro temporis opportunitate dispositis, Pontifex Romam, imperator Compendii palatium petiit ». Theganus congressionem Pontificis et imperatoris fuse describit, additque : « In proxima die Dominica in Ecclesia ante missarum solemnia coram clero et omni populo consecravit eum, et unxit ad imperatorem, etc. Et Irmingardam reginam appellavit Augustam ».

9. *Honorifice recipitur.* — Auctor Vitæ Ludovici Pii peculiaria scribit de Bernardo Italiæ rege, qui Stephanum papam comitatus est; de Hilde-

baldo archiepiscopo Coloniensi, de Joanne Arelatensi metropolita, et Theodulpho Aurelianensi episcopo, quos imperator obviam papæ direxit : « Stephanus post sui consecrationem ad dominum imperatorem venire non distulit. Vix enim duobus exactis mensibus summa cum festinatione ei occurrere festinavit. Præmisit tamen legationem, quæ super ordinatione ejus imperatori satisfaceret. Imperator autem ejus adventu præcognito, Bernardo quidem nepoti eum comitari jussit. Sed et appropinquanti alios missos, qui eum debito honore perducerent, direxit. Ipse autem adventum ejus Rhemis sustinere statuit. Cui etiam obviam Hildebaldum archicapellanum sacri palatii, Theodulfum episcopum Aurelianensem, Joannem Arelatensem (non vero Atrebatensem, ut habet Baronius num. 98, errore vel librarii vel exemplaris corrupti) aliorumque ministrorum Ecclesiæ copiam procedere jussit », et cætera a Baronio ibidem recitata. Tunc archiepiscopus Rhemensis erat *Ebo*, de quo Flodoardus lib. 2, cap. 19 : « Hic Ebo præsul supra memoratum papam Stephanum cum Ludovico rege Rhemis suscepit, postquam rex idem Sclavos in Oriente positos directo devicit et oppressit exercitu ».

10. *Pallium dat Theodulpho episc. Aurelian.* — *Stephanus* papa priusquam Rhemis digrederetur, pallium *Theodulpho* Aurelianensi episcopo tribuit, unde illud distichon ejusdem Theodulphi in Carmine ad Modoinum episcopum Augustodunensem, quod quintum est lib. 4.

Solius illud opus Romani præsulis extat,
Cujus ego accepi pallia sancta manu.

Pallium archiepiscopis tribui proprie solet; non desunt tamen exempla, quæ ostendunt, illud ante et post *Theodulphi* tempora episcopis concessum esse, qui non erant metropolitani. Accepto pallio deinceps *Theodulphus* archiepiscopus Aurelianensis dictus est, ut patet ex Diplomatis Ludovici Pii, hoc anno num. 20, a Cointio recitatis.

11. *Conventus Aquisgranensis.* — Annalista Cæsareus a Lambecio editus hoc anno habet : « Anno III Hludowichi factum est Concilium magnum in Aquisgrani in mense Augusto, et præceptum est, ut monachi omnes cursum sancti Benedicti cantarent ordine regulari, et duo Codices scripti sunt, unus de Vita clericorum, et alter de Vita nonnarum (id est, sanctimonialium). Eo anno Leo papa obiit, et ordinatus est Stephanus pro eo in episcopatum Romanæ Ecclesiæ; qui in mense Octobre venit ad Hludowichum imperatorem civitate Rhemis, et reversus est in pace. Piccopinus de amicis regis, qui et filiam imperatoris duxit uxorem, defunctus est ». Transcripsit hæc verba annalista Hildensheimensis, ut in more positum habet, nisi quod loco, *Piccopinus*, in eo legitur *Biego*, et loco, *filiam imperatoris duxit uxorem*, habetur, *filiam imperatoris nomine Elpheid duxerat uxorem*. Verum quisquis Annalium illorum primarius auctor fuerit, mensem Augustum cum conventu Aquisgranensi et mensem Octobrem cum Stephani papæ adventu per errorem copulavit; cum mensem Augustum ad Pontificis adventum, Octobrem vero ad conventum Aquisgranensem referre debuisset. Certe in Necrologio Rhemensis Ecclesiæ de Vulfario archiepiscopo Rhemensi legitur : « Animam Deo virtutibus plenam reddidit XV kalend. Sepemb. », ut videre est apud Marlotum lib. 3, cap. 18, et Carolus Calvus in suis ad Nicolaum papam litteris tom. III Concil. Gall. memorans adventum Stephani papæ ad urbem Rhemensem ait : « Eo tempore Wulfarius præfatæ urbis venerabilis archiepiscopus valida vexabatur infirmitate, qua et mortuus est ».

12. *Diversus ab eo qui anno sequenti celebratus est.* — *Stephanus* Romam, imperator Compendium profectus est, ut supra diximus, completisque ibi XX vel eo amplius diebus *Aquisgrani* ad hyemandum profectus est, ut totidem verbis annalista Bertinianus et Eginhardus in Annal. asserunt. Quare conventus Aquisgranensis, de quo loquitur annalista Cæsareus citatus, ultimis hujus anni mensibus congregatus. Referuntur tom. VII Conciliorum, pag. 1307 et seqq. duo libri conventus Aquisgranensis, quorum alter de *Institutione canonicorum*, alter *de Institutione sanctimonialium* inscribitur, et prioris Præfatio his verbis inchoatur : « Cum in nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Christianissimus ac gloriosissimus Hludowicus superno munere Victor Augustus, anno Incarnationis D. N. J. C. DCCCXVI, Indictione X, anno siquidem imperii sui tertio, Aquisgrani palatio generalem sanctumque convocasset conventum, etc. » Dicitur postea in eadem Præfatione, imperatorem jussisse aliquam ex sacris canonibus et sanctorum Patrum dictis *Institutionis* formam excerpi, tam pro canonicis, quam pro sanctimonialibus. Libellus pro canonicis compositus constat capitibus CXLV. Libellus vero pro sanctimonialibus capitulis XXVIII, et in Præfatione huic secundo libello præfixa iidem temporum characteres, ac in Præfatione ad primum exprimuntur. Falsus est itaque Cointius, qui hunc conventum Aquisgranensem cum altero anno sequenti in eadem urbe habito confundit, eosdemque libellos in eo editos arbitratur, eo innixus fundamento, quod apud antiquos auctores ad annum DCCCXVI nulla sit mentio conventus Aquisgranensis, sit autem ad an. DCCCXVII. Nam licet annalistam Cæsareum non legerit, nec tomum secundum Biblioth. Cæsareæ a Lambecio editum, id tamen videre potuit in annalista Hildensheimensi tom. III Duchesnii recitato, qui de verbo ad verbum exscripsit quidquid fere in annalista Cæsareo continetur. Præterea deceptus est Cointius ab auctore Vitæ Ludovici Pii, qui non solum conventus Aquisgranensis hoc anno indicti nullam mentionem facit, sed etiam duos præfatos libellos editos tradit in eo conventu Aquisgranensi, in quo uniformis vivendi norma statuta est pro cun-

ctis monasteriis ordinis sancti Benedicti. Qua tamen in re auctor Vitæ Ludovici Pii valde hallucinatus est, ut ex dicendis liquebit; jamque observavimus, eum in ratione temporum sæpe parum accuratum esse. Hujus etiam conventus Aquisgranensis non meminit Baronius, ab eodem auctore Vitæ Ludovici Pii in errorem inductus, ut anno sequenti videbimus. Horum igitur libellorum epocha certa et indubitata.

13. *Regulæ in eo pro canonicis et pro monialibus conditæ.* — Ademarus in suo Chronico ad currentem annum de Ludovico Augusto scribit: « Jussit fieri regulam canonicis, excerptam de diversis Patrum scripturis, decrevitque eam observandam a canonicis, ut sicut monachi respiciunt ab librum regulæ sancti Benedicti, sic perlegant canonici inter se librum Vitæ clericorum; quem librum Amalerius diaconus ab imperatore jussus collegit ex diversis doctorum sententiis. Dedit ei imperator copiam librorum de palatio suo, ut ex ipsis ea quæ viderentur congrua excerperet, et ita cum decretis episcoporum, qui ibi fuerunt, vita clericorum roborata est ». Hic textus, ut recte observat Cointius anno DCCCXVII, num. 87 et seqq., ubi utramque regulam seu institutionem explicat, institutionem seu regulam canonicorum duas in partes distinguit, unam ex scriptis Patrum collegit *Amalerius* diaconus, alteram episcopi condiderunt, adjectis aliis decretis. Quis ille diaconus fuerit, proxima periodo sic idem Ademarus docet: « Scripsit eidem imperatori supradictus Amalerius librum de Officiis divinis, et de varietatibus eorum, et de ordine psalmorum juxta clericorum usum antiquum ». Ademarus per librum *De divinis officiis* intelligit libros quatuor, qui *De Ecclesiastico officio* inscribi solent, et per librum *De ordine psalmorum* designat librum *De ordine Antiphonarii;* quod utrumque opus Amalario archiepiscopo Trevirensi perperam adscribitur, ut annis DCCCXXX et DCCCXXXI ostendemus.

14. *Regula canonicorum partim ab Amalario, partim a Synodo composita.* — Hic tantum observandum, quomodo duæ distinguuntur partes, in quas regula canonicorum distribuitur. Prima capitibus constat CXIII, altera XXXII. Prior est *Amalerii* seu *Amalarii* diaconi, qui capita CXIII ad vitam moresque clericorum spectantia, partim ex scriptis Patrum, partim ex Codice canonum ad usum Ecclesiarum Occidentalium tunc recepto; id est, ex sancti Hieronymi Commentariis in Epistolam ad Titum, et ex Epistolis ad Oceanum, ad Nepotianum, ad Heliodorum et ad Paulinum presbyterum, ex duobus sancti Augustini sermonibus XLIX et L de diversis, ex sancti Gregorii libro de Cura pastorali, ex libris 5 et 19 Moralium, ex homitiis in Evangelia, et ex homilia XII libri primi super Ezechielem; ex variis sancti Isidori libris, ex secundo officiorum Ecclesiasticorum, ex tertio Sententiarum, et ex septimo Ethymologiarum, ex libris primo et secundo Juliani Pomerii de Vita contemplativa; ex Conciliis Nicæno, Ancyrano, Neocæsariensi, Gangrensi, Antiocheno, Laodicensi, Chalcedonensi, Sardicensi, Carthaginiensi et Africano; ex Decretis Leonis Magni et Gelasii Romanorum Pontificum diligenter collegit. Posterior pars opus est Patrum Aquisgranensium, qui priorem partem seu collectionem *Amalarii* diaconi lectam Synodaliter approbarunt, auxeruntque capitibus duobus ac triginta.

15. *Regula canonicarum ex Patribus et Decretis Synodi conflata.* — Institutio seu regula sanctimonialium canonice viventium, quam primus Sirmondus publicavit, constat articulis XXVIII, duasque in partes dividi potest, quarum prior ex scriptis Patrum, posterior ex Decretis conventus Aquisgranensis sumitur. Sex prima capita primam Institutionis partem conficiunt, transcriptaque sunt ex Epistolis sancti Hieronymi ad Eustochium, ad Demetriadem, ad Furiam; ex Epistola sancti Cypriani de habitu virginum; ex sermone sancti Cæsarii sanctimonialibus directo; et ex sermone sancti Athanasii ad sponsas Christi. Post sex illos articulos fit transitus ad Aquisgranenses his verbis: « Diligenter itaque eorumdem sanctorum Patrum sententiis prælibatis, dignum et necessarium judicavimus per singula capita distinguere, quid prælatis, quidve subditis observandum sit. Et quoniam subditarum vita prælatarum est exemplis informanda, primum quales debeant abbatissæ constitui, qualiter eis vivendum, qualiter subditas gubernandum, qualiterve in monasteriis residendum, et instanter Domino tota mentis et corporis devotione serviendum, dein quid subjectis specialiter observandum sit, ponendum censuimus ». Et postea sequuntur capita VII, VIII et reliqua. *Canonicas* illas voto paupertatis adstrictas non fuisse, docet cap. IX, et caput XXI eas ancillas habuisse.

16. *Regula canonicorum immerito a quibusdam reprobata.* — *Ludovicus* imperator utramque regulam in singulas provincias ad metropolitas, seu Concilio interfuissent seu non adfuissent, perferri jussit. Earum Epistolarum tria supersunt exemplaria. Primum inscribitur *Sichario archiepiscopo*, nempe Burdigalensi; secundum *Magno Senonicæ urbis archiepiscopo;* tertium *Arnoni Saltzburgensi archiepiscopo.* Tam laudabile Ludovici Pii consilium, quod auctores illorum temporum summopere celebrarunt, alii re minus considerata reprobarunt posterioribus sæculis, et ut opinioni suæ potiorem fidem conciliarent, quidam finxerunt vocem insigni prodigio cætitus eidem exprobrasse *Ludovico*, quod Ecclesiæ venenum addidisset; quapropter Cointius citatus num. 140 et seqq. examinat, quid *Petrus Damiani* (qui scripsit opusculum XXIV contra canonicos, qui licet in commune fructibus Ecclesiarum alerentur, pecuniam aliaque bona seorsum possidebant), quid *Joannes Mauburnus* (qui Liuriacensi monasterio diœcesis Parisiensis præerat anno MD) in regulam Aquisgranensem et in ipsum Ludovicum scripsit,

eosque hac in re deceptos esse ostendit, ut ibidem legere est.

17. *Vindicatur a calumnia.* — Ignoravit Petrus Damiani, inquit Nicolaus Desnosius in lib. 2 de *Canonicis sæcularibus*, cap. 15, regulam, qua se canonici tuebantur, ipsummet Aquisgranensis Concilii textum esse, atque ex eodem Concilio de verbo ad verbum decerptas fuisse periochas, quæ canonicis proprietatem permittunt, ut ex capite CXX liquet. Illud certe si novisset, canonicos, quibus tot Patres indulgentiam proprietatis concesserant, haud adeo severe carpisset, abstinuissetque a convitiis in ipsam regulam, ratus in ea nec *absurdum* quidquam, aut *ineptum* ac *frivolum* inveniri, nec esse *reptantium portenta verborum, et ignominiosæ atque confusæ locutionis opprobrium ;* ipsas quoque sententias, quæ passim in prædicto sparsæ Concilio reperiuntur, *ineptias* nusquam appellasset. Interpolatam putavit illam regulam, quæ canonicis plus indulgebat, quam textus Prosperi seu Juliani Pomerii ferret. At hæc indulgentia prius concessa legitur in regula canonicis Metensibus a *sancto Chrodegango* præscripta, imo in regula Romana quam idem sanctus Romæ consuluit, ut probat Cointius anno DCCLVII, num. 15 et seqq., et anno DCCCXVII, num. 146. Liber Mauburni, qui *Venatorium canonicorum* inscribitur, extat Parisiis Ms. in Bibliotheca Victorina.

18. *S. Meinulphus monasterium Budicæ construit.* — Baronius num. 100 perquambreviter conventum Aquisgranensem attigit, aitque, in eo *S. Meinulphum* accepisse licentiam ædificandi monasterium virginibus canonicis regularibus. Verum Gobelinus Persona in Vita hujus sancti, quæ extat apud Surium ad diem V mensis Octob., asserit quidem anno III Ludovici imp. conventum illum habitum, sed non dicit, monasterium *Budicæ* eo anno conditum fuisse. Hæc Gobelini verba : « Ea tempestate Ludovicus filius Caroli M. imperii habenas moderabatur, et in Concilio provinciali apud Aquisgranum anno tertio imperii ejus habito, ordo canonicarum, quas sæculares vocant, tum recens constitutus erat ». Canonicæ itaque illæ tunc sæculares erant, non vero regulares, licet Krantzius recte observet, collapsa virginum disciplina, avorum suorum memoria, Pontificis maximi auctoritate monasterium illud, quod *Meinulphus* ex propriis bonis condiderat, traditum fuisse canonicis regularibus, qui et hodie locum incolunt. Præterea illud adverbium *recens* magnam habet latitudinem, et ad plures annos extendi potest, nec aliud annuit Gobelinus, quam *Meinulphum* anno quo ille conventus congregatus, vel potius quo Ludovicus Caroli M. filius imperabat, et ordo canonicarum in eo conventu institutus jam florere cœperat, consilium cepisse de monasterio in episcopatu Paderbornensi, quod nomen traxit a villa propinqua, ædificando. Quare ejus conditum recte Cointius revocat ad annum DCCCXXXII, quo ideo de illo agemus.

19. *Stephanus VI statuit ut Pontifex electus coram legatis Cæsareis consecretur.* — Ad numerum 101. Decretum Stephani papæ, quo statuitur, ut Romani Pontificis ordinatio nonnisi coram legatis imperialibus fiat, tam a Catholicis quam a Protestantibus Stephano IV, vulgo V, hactenus attributum fuit ; imo Baronius, Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, Natalis Alexander sæc. IX et X, part. 1, aliique plures illud figmentum esse schismaticorum arbitrati sunt. Verum Stephanum papam hujus nominis sextum, vulgo septimum, illud condidisse, et paulo post Concilium Romanum a Joanne IX indictum illud totidem verbis confirmasse, anno DCCCXCVII demonstrabo, et errorem, qui tot aliorum causa fuit, eliminare conabor. Videantur itaque ea, quæ eo anno de eo Decreto dixi, et quæ anno DCCCXXV de primo hujus consuetudinis auctore in medium protuli.

20. *Tumultus Soraborum et Vasconum.* — Hoc anno domestici tumultus in disjunctissimis Franciæ locis orti cito compressi sunt. Rem narrat auctor Vitæ Ludovici Pii his verbis : « Postquam imperator hyemis inclementiam serena valetudine et tranquillo successu transegit, succedente æstivi temporis gratissima blanditie, missi sunt ab eo, qui dicuntur Orientales Franci, sed et Saxonici generis comites, contra Sorabos Sclavos, qui ab ejus imperio dicebantur defecisse. Quorum conatus quam brevissime ac facillime, Christo donante, compressus est. Sed et Vasconum citimi, qui Pyrenæi jugi propinqua loca incolunt, eodem tempore juxta genuinam consuetudinem levitatis, a nobis omnino desciverunt. Causa autem rebellionis fuit, eo quod Sigwinum eorum comitem propter morum pravorum castigationem, quibus pæne erat importabilis, ab eorum removit prælatione imperator. Qui tamen adeo sunt duobus expeditionibus edomiti, ut sero pœnituerit eos incœpti sui, deditionemque magno expeterent voto ». Quæ hoc anno contigisse testantur annalista Bertinianus et Eginhardus in Annal.

21. *Synodus Anglicana.* — *Wulfredus* Dorovernensis archiepiscopus Ethelhardi successor, Anglo-Saxonum Ecclesias componere, et monasteriorum quieti commodisque prospicere studens, Synodum in Merciorum provincia, hoc est, ipsius diœceseos meditultio, in loco quem *Celchyth* vocant, congregavit, quo *Kenulphus* Merciorum rex et proceres plurimi cum episcopis, abbatibus, et monasteriorum præfectis convenere; fidem Orthodoxam retinuere ac præcepta canonica, et novos aliquot canones edidere, ad res et mores Ecclesiasticorum spectantes, ut videre est apud Spelmannum pag. 327, et apud Alfordum in Annal. Ecclesiæ Anglicanæ hoc anno. Synodus dicitur in Actis habita « anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo decimo sexto, Indictione nona, die sexto kal. Augusti, Kenulfi regis Merciorum anno vicesimo ». Decreta in ea statuta fuse ab Alfordo exponuntur.

PASCHALIS I ANNUS 1. — CHRISTI 817.

1. *Mortuo Stephano Paschalis papa creatur, qui legatos mittit ad Ludovicum.* — Sequitur annus Redemptoris octingentesimus decimus septimus, Indictione decima, « quo Stephanus papa cum sedisset menses septem et dies tres, octavo kal. Februarii (sive nono, ut habent alii) ex hac vita solvitur, sepeliturque in Basilica S. Petri, cum mense Decembri ordinationem habuisset, in qua creavit presbyteros octo et diaconos quatuor; episcopos vero per diversa loca quinque ». Hæc Anastasius, apud quem error irrepsit : nam cum septem menses ipse sedisse dicatur, errore librarii factum, ut loco septem mensium, septem positi habeantur anni : sed et irrepsit error pejor priore, dum apud eumdem aliquis, qui postea exscripsit, utrumque reddidit numerum, nempe septem annos et septem menses; sed redarguitur quam apertissime error ex hujus temporis rerum Francorum scriptoribus, cum omnes æque testentur post reditum ex Galliis Stephanum tribus mensibus tantum fuisse superstitem. Ipsum insuper Stephanum fuisse illustratum miraculis, ex Thegano hujus temporis fidelissimo scriptore dictum est anno superiori. Sunt multa in Anastasii Codice, quo utimur, de ornamentis a Stephano papa in diversas Ecclesias collatis, et restauratione earum et ædificiorum structuris, sed ad Leonem esse referenda, paginæ ipsæ transpositæ docent; cum alioqui nec temporis angustiæ talia tantaque adscribi Stephano patiantur, cum plurium annorum ad ea consummanda oportuisset spatia intercessisse. His igitur prætermissis, ad successorem Stephani convertamus orationem.

2. Cum vix biduo (ut habet Anastasius) Sedes vacasset, Paschalis miro totius populi et cleri consensu papa creatur, quinto kal. Februarii. De cujus natalibus et vita bene a pueritia instituta ista apud eumdem Anastasium leguntur : « Paschalis natione Romanus, ex patre Bonoso a primævo ætatis suæ divino cultui mancipatus, atque sacrosanctæ Ecclesiæ patriarchio studiis divinæ salutiferæque Scripturæ imbutus, tam in psalterio, quam in sacris paginis novi et veteris Testamenti spiritualiter eruditus, elegans et in omni bonitate perfectus, subdiaconus quidem factus, et postmodum diaconus, atque presbyter consecratus est.

« Erat autem vir sanctus, castus, pius et innocens, magnanimus, loquela devotus, pudicitia plenus. Sed et nimis hilariter, jucundeque in eleemosynis pauperum cuncta, quæ habebat, opportune distribuens. In colloquiis divinis frequentius cum religiosis ac sanctis monachis sedula observatione, diu noctuque insistebat in orationibus ac vigiliis, quotidianisque jejuniis humiliter et honeste vigebat. Quem dum prædecessor ejus domnus Leo ter beatissimus papa tantis studiis pervigilem et religionis devotum conspexisset, tunc ei monasterium B. Stephani primi martyris juxta Ecclesiam B. Petri principis Apostolorum ad regendum commisit, quia scriptum est[1] : Nemo lucernam accendit et ponit in abscondito neque sub modio, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant. Unde qui suimet vitæ hujus temporalis lucra pro æterna sobrie atque utiliter moderando correxit, ad exemplum bene vivendi subditis et . . . ctione pietatis religiosius exornavit.

3. « Qui etiam gratiam hospitalitatis peregrinis, qui ob amorem beati Petri Apostoli de longinquis regionibus ad ejus limina accurrebant, utiliter præparans necessaria, ministrabat, et occulte quibus egebant hilariter erogabat. Et semper quotidie in Dei operatione crescebat, usquequo prædecessor ejus domnus Stephanus papa de hac luce ad æternam beatitudinem migrasset. Dum ergo per tanta bonæ operationis exempla præcipua longe lateque fama discurreret : et omnipotens Deus in regimen Ecclesiæ suæ sub piæ gubernationis cura annueret apte moderateque disponere; una concordia, eademque voluntate, divino interveniente consultu, a cunctis sacerdotibus et proceribus, atque omni clero, necnon et optimatibus atque cuncto populo Romano consentientibus, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei in Sedem Apostolicam Pontifex elevatus est. Erat enim Patrum præceptorum, et Pontificum institutorum atque canonum,

[1] Matth. v.

legum et sanctionum diligentissimus observator. Et cuique justitiæ normæ a tempore ordinationis suæ nobilissimus promulgator, tardus ad irascendum, velox ad miserandum, nulli malum pro malo reddens, sed semper misericors omnibus civibus, et a Deo sibi commissi populi Romani amator et gubernator existebat ». Hæc apud Anastasium, et alia, quæ opportunius suo loco dicentur inferius.

4. Cum igitur Paschalis ad Pontificatum esset assumptus ex monasterio, licet invitus ac renitens, placuit de sui electione certiorem reddere Ludovicum imperatorem, ad eumque legationem mittere, qua significaret, se invitum ac reluctantem fuisse coactum subire munus tanti Apostolatus. Hujus legationis ac litterarum Paschalis papæ mentio est in Vita Ludovici Pii imperatoris his verbis : « Post expletam consecrationem solemnem legatos cum Epistola apologetica et maximis muneribus imperatori Paschalis misit, insinuans non se ambitione ac voluntate, sed electione et populi acclamatione, huic succubuisse potius, quam insiluisse dignitati. Hujus bajulus fuit Theodorus Nomenclator, qui peracto negotio, et petitis impetratis super confirmatione scilicet pacti et amicitiæ more prædecessorum suorum, reversus est ». Hæc auctor ejusdem temporis. Eadem alii ejusdem quoque sæculi historiam prosecuti veteres ejus æquales scriptores habent.

5. *Ludovicus invitæ discrimen adductus.*—Quæ autem post hæc acciderint ipsi Ludovico imperatori, idem Vitæ ejus auctor et rerum inspector sic ait : « Sub eodem anno, Quadragesimæ pæne exacto tempore, ultimæ hebdomadis, quinta feria, qua Dominicæ Cœnæ celebratur memoria, dum peractis omnibus, quæ tantæ diei solemnitas exigebat, imperator ab Ecclesia in regiam se recipere vellet, porticus lignea, per quam redeundum erat, carie senioque confecta, et humectatione continua putrefacta, fatiscentibus inferioribus, sub imperatoris pedibus, comitumque illius collapsa magnum fragore sui omni palatio incussit metum, verentibus singulis, ne ruinæ illius eventus imperatorem oppressisset, sed a Deo, cui erat dilectus, a præsenti discrimine est protectus. Nam cum viginti, vel eo amplius comites cum eo ad terram usque deciderint, variasque incurrerint calamitates : ille nihil tristioris incurrit jacturæ, præter imi pectoris locum, cui illisus est capulus ensis, ultimaque auris cutis paululum expoliata, sed et crus illius juxta inguina cuidam ligno impactum, cui tamen citissime est subventum. Adhibito enim medicorum studio, quam brevi pristinæ saluti est restitutus. Viginti namque peractis diebus, Noviomagum venatum petiit.

6. *Concilium Aquisgranense.* — « Quo peracto negotio, imperator generalem habuit conventum Aquisgrani, in quo quantum fervoris circa divinum cultum in arca pectoris gestaret, tanto adnisu declaravit. Congregatis enim episcopis, nobilissimoque sanctæ Ecclesiæ clero, fecit componi, ordinarique librum canonicæ vitæ normam gestantem, in quo totius illius ordinis perfectio continetur, sicut reclusus ipse fatetur. In quo etiam inseri jussit cibi potusque atque omnium necessariorum summam, ut omnes tam viri, quam sanctimoniales, sub hoc ordine Christo servientes nullis præpediti necessitatibus, libera servitute Domino omnium militare meminissent. Quem librum per omnes civitates et monasteria canonici ordinis sui imperii misit per manus missorum prudentium, qui illum in omnibus supradictis locis transcribi facerent, debitaque atque conscripta exigerent stipendia ministrari. Quæ res magnum Ecclesiæ contribuit exultationis tripudium, et piissimo imperatori debita cum laude immortale monimentum. Ildemque constituit idem Deo amabilis imperator Benedictum abbatem, et cum eo monachos strenuæ vitæ per omnia, qui per omnia monasteria monachorum euntes, redeuntesque uniformem traderent cunctis monasteriis tam viris, quam sanctimonialibus feminis vivendi secundum regulam S. Benedicti incommutabilem morem ». Habes ista omnia, prout a Ludovico constituta leguntur, capitibus octoginta distincta in additione prima post septimum librum Capitularium Francorum, hac inscriptione notata litteris grandiusculis.

7. « Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo decimo septimo, imperii vero gloriosissimi principis Ludovici quarto, sexto idus Julii. Cum in domo Aquisgrani palatii, quæ Lateranis dicitur, abbates cum quampluribus una suis resedissent monachis, quæ subsequuntur capitula communi consilio ac pari voluntate inviolabiliter a regularibus conservari decreverunt ». Ita inscriptio. Sequuntur post hæc dicta Capitula de regularibus statuta etiam, ut dictum est, in his quæ ad cibum et potum spectare viderentur, secundum ea, quæ in Ludovici edicto esse sancita, ex auctore Vitæ ejus narratum est. At vero ita ista tribuuntur Ludovico, ut quia interfuit, et harum scribendarum legum fuisset auctor et promulgator : tamen non ab ipso Ludovico constituta fuisse, sed ab ipsis abbatibus una simul considentibus, recitata nuper inscriptio manifestat. Tu vero ipsa octoginta capita, quæ extant, pro arbitrio consulas.

8. De aliis etiam, quæ in eodem conventu per Ludovicum constituta idem auctor affirmat, sic dicere pergit : « Considerans etiam idem piissimus imperator non debere Christi ministros obnoxios esse humanæ servituti ; sed multorum avaritiam abuti ministerio Ecclesiastico ad proprium quæstum : statuit, ut quicumque ex servili conditione, conciliante scientia, et morum probitate, ad ministerium altaris adscisceretur, primum manumitteretur a propriis dominis, vel privatis, vel Ecclesiasticis, et tunc demum gradibus altaris induatur. Volens etiam unamquamque Ecclesiam habere proprios sumptus, ne per ejuscemodi inopiam divini cultus negligerentur : inseruit prædicto edicto,

ut per singulas Ecclesias mansus tribueretur unus cum pensatione legitima et servo et ancilla. Hæc erat sancti imperatoris exercitatio, hic quotidianus ludus, hæc palæstrica agonia, spectante Deo, quo ejus vita in sancta doctrina et operatione clarius eniteret, qui in pomparum sublimitate constitutus, imitando Christum humilitate altius eminebat. Denique tunc cœperunt deponi ab episcopis et clericis cingula baltheis aureis et gemmeis cultris onerata, exquisitæque vestes, sed et calcaria talos onerantia relinqui. Monstro enim simile ducebatur, si Ecclesiasticæ familiæ deputatus, conaretur aspirare ad sæcularis gloriæ ornamenta.

9. « In hoc eodem conventu Aquisgranensi (ne prætereamus rem magni momenti) quod Apostolicæ Sedis legatione petebatur, Ludovicus imperator confirmavit quæcumque a prædecessoribus suis donata, vel restituta fuissent Romanæ Ecclesiæ, de his scribens publicam Constitutionem, quam tum sua, tum suorum subscriptione firmavit atque sigillo munivit. Meminit hujus Leo Ostiensis in Chronico Cassinate, cum ait [1]: Ultimo hujus abbatis (Theodomari scilicet) anno Ludovicus imperator, qui cognominatus est Almus, vel Sanctus, hujus Caroli filius, quarto imperii sui anno Aquisgranis in palatio cum pluribus totius Franciæ abbatibus (episcopis) religiosisque monachis Concilium faciens, utilissima nostri ordinis observationi LXXX (LXII) generalia Capitula constituit, quæ omnia apud nos perinde fere, ac si regula S. Benedicti, observantur. Hic pactum constitutionis et confirmationis fecit B. Petro Apostolo, ejusque vicario domino Paschali, parentes suos Pipinum et Carolum imitatus, manusque suæ ac filiorum subscriptione corroborans, decem episcopos, octo abbates, et comites quindecim, bibliothecarium, mansionarium, et ostiarium unum subscribere fecit, et per legatum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Theodorum Nomenclatorem domno Paschali papæ transmisit ». Hæc Leo. Eamdem Constitutionem ex parte tantum, quæ scilicet inservirent argumento, de quo ageret, nempe principium et finem [2] Gratianus posuit in suo, quem collegit, libro Decretorum : nos autem hic reddimus integram ex monumentis Vaticanis his verbis :

10. « In nomine Domini Dei omnipotentis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

« Ego Ludovicus imperator Augustus statuo et concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi B. Petro principi Apostolorum, et pro te, vicario tuo domno Paschali summo Pontifici et universali papæ, et successoribus ejus in perpetuum, sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis, ac disposuistis civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis atque viculis omnibus et territoriis ejus, montanis, et maritimis littoribus et portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis ac viculis in Tusciæ partibus, id est, Portum, Centumcellas, Cære, Bledam, Marturanum, Sutrium, Nepe, Castellum Gallesii, Hortam, Polimartium, Ameriam, Tudertum, Perusium cum aliis tribus insulis suis, id est, Majorem et Minorem, Pulvensem et Lacum, Narniam, Otriculum (Otriculos) cum omnibus finibus ac territoriis ad supradictas civitates pertinentibus. Simili modo et in partibus Campaniæ, Signiam, Agnagniam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Frusinonem, cum aliis partibus Campaniæ, necnon et Tybur cum omnibus finibus et territoriis ad easdem civitates pertinentibus.

11. « Necnon et exarchatum Ravennatensem sub integritate cum urbibus (suburbanis), civitalibus, oppidis et castellis, quæ piæ recordationis domnus Pipinus rex, ac bonæ memoriæ genitor noster Carolus imperator B. Petro Apostolo et prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam restituerunt, hoc est, civitatem Ravennam et Æmiliam, Bobium (Robium), Cæsenam, Forum Pompilii, Forum Livii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comiaclum (Comaclum), et Adriam, et Gabelum cum omnibus finibus, territoriis atque insulis in terra marique ad prædictas civitates pertinentibus. Simul et Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Humanam, Aesium, Forum Sempronii, Montem Feretri, Urbinum et territorium Valvense (Balnense), Calles, Luceolos, Eugubium cum omnibus finibus ac terris ad easdem civitates pertinentibus.

« Eodem modo territorium Sabinense, sicut a genitore nostro Carolo imperatore B. Petro Apostolo per donationis scriptum concessum est sub integritate, quemadmodum ab Itherio et Macenario abbatibus, missis illius inter idem territorium Sabinense et Reatinum definitum est. Item in partibus Tusciæ Longobardorum castellum Felicitatis, Urbevetum, Balneum Regis, Ferenti castrum, Viterbium, Martam, Tuscaniam, Populoniam, Soanam, Rosellas. Et insulas Corsicam et Sardiniam et Siciliam sub integritate cum omnibus adjacentibus et territoriis maritimis, littoribus, portubus ad supradictas civitates et insulas pertinentibus. Item in partibus Campaniæ, Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam, et patrimonia ad potestatem et ditionem nostram pertinentia, sicut est patrimonium Beneventanum et Salernitanum, et patrimonium Calabriæ inferioris et superioris, et patrimonium Neapolitanum, et ubicumque in partibus regni atque imperii a Deo nobis commissi patrimonia nostra (vestra) esse noscuntur.

12. « Has omnes supradictas provincias, urbes, civitates, oppida et castella, viculos et territoria, simulque et patrimonia jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre Apostole, et per te vicario tuo spirituali patri nostro domno Paschali summo Pontifici et universali papæ, ejusque successoribus usque ad finem sæculi eo modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu ac ditione. Simili modo per

[1] Leo Ostiens. l. 1. c. 18. — [2] Dist. LXIII. c. Ego Ludovicus.

hoc nostrum confirmationis decretum, firmamus donationes, quas piæ recordationis domnus Pipinus rex, avus noster, et postea domnus et genitor noster Carolus imperator B. Petro Apostolo spontanea voluntate contulerunt. Necnon et censum et pensiones, seu cæteras donationes, quæ annuatim in palatium regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de ducatu Spoletano, sicut in supradictis donationibus continetur, et inter sanctæ memoriæ Hadrianum papam, et domnum et genitorem nostrum Carolum imperatorem convenit, quando eidem Pontifici idem de suprascriptis ducatibus, id est, Tuscano et Spoletano, suæ auctoritatis præceptum confirmavit, eo scilicet modo, ut annis singulis supradictus census Ecclesiæ beati Petri Apostoli persolvatur, salva super eosdem ducatus nostra in omnibus dominatione, et illorum ad nostram partem (ditionem) subjectione.

13. « Cæterum, sicut diximus, omnia superius nominata, ita ad nostram partem (potestatem) per hoc nostræ confirmationis Decretum roboramus, ut in vestro vestrorumque (nostro nostrorumque) successorum permaneant jure, principatu atque ditione, ut neque a nobis, neque a filiis et successoribus nostris per quodlibet argumentum sive machinationem in quacumque parte minuatur vestra (nostra) potestas, aut nobis de suprascriptis omnibus vel successoribus vestris inde aliquid subtrahatur de suprascriptis videlicet urbibus, provinciis, civitatibus, oppidis, castris, viculis (villis), insulis, territoriis atque patrimoniis, necnon et pensionibus atque censibus, ita ut neque nos ea subtrahamus, neque quibuslibet subtrahere volentibus consentiamus; sed potius omnia, quæ superius leguntur, id est, provincias, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, patrimonia atque insulas, census ac pensiones, Ecclesiæ B. Petri Apostoli et Pontificibus in sacratissima illius Sede in perpetuum residentibus, in quantum possumus, defendere nos promittimus ad hoc, ut omnia ea in illius ditione ad utendum et fruendum atque disponendum firmiter valeat obtinere : nullamque in eis nobis partem aut potestatem disponendi aut judicandi, subtrahendive aut minorandi vindicamus : nisi quando ab illo, qui eo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen tenuerit, rogati fuerimus. Etsi quilibet homo de supradictis civitatibus ad vestram Ecclesiam pertinentibus ad nos venerit, subtrahere se volens de vestra jurisdictione vel potestate, vel quamlibet aliam iniquam machinationem metuens, aut culpam commissam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus, nisi ad justam pro eo faciendam intercessionem, ita duntaxat si culpa, quam commisit, venialis fuerit inventa; sin aliter, comprehensum vestræ potestati eum tradémus, exceptis his, qui violentiam vel oppressionem potentium passi, ideo ad nos veniant (venerint), ut per nostram intercessionem justitiam accipere mereantur, quorum altera conditio est, et a superioribus valde disjuncta.

14. « Et quando divina vocatione hujus sacratissimæ Sedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus licentiam habeat contra Romanos aut publice, aut private veniendi, aut electionem faciendi ; nullusque in civitatibus vel territoriis ad Ecclesiam B. Petri pertinentibus, aliquod malum propter hoc facere præsumat, sed liceat Romanis cum omni veneratione, et sine aliqua perturbatione honorificam Pontifici suo exhibere sepulturam, et eum, quem divina inspiratione et B. Petri intercessione omnes Romani uno consilio et una concordia sine aliqua promissione ad Pontificatus ordinem elegerint ; sine aliqua ambiguitate et contradictione more canonico consecrari. Et cum consecratus fuerit, legati ad nos, vel ad successores nostros reges Francorum dirigantur, qui inter nos et inter illum amicitiam et charitatem et pacem socient, sicut temporibus piæ recordationis domni Caroli atavi nostri, sive domni Pipini avi nostri, vel et Caroli imperatoris genitoris consuetudo erat faciendi. Hoc autem, ut ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris firmum esse credatur, firmiusque per futuras generationes et sæcula ventura custodiatur, propriæ manus signaculo et venerabilium episcoporum, atque abbatum, vel optimatum nostrorum sub jurejurando et subscriptionibus pactum istud nostræ confirmationis roboravimus, et per legatum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Theodorum Nomenclatorem domno Paschali papæ direximus.

« Ego Ludovicus misericordia Dei imperator subscripsi. Et subscripserunt tres filii ejus et episcopi decem, et abbates octo, et comites quindecim, et bibliothecarius unus, et mansionarius unus et ostiarius unus ». Hæc ex parte tantum apud [1] Gratianum, atque ex Codicibus Vaticanis quatuor exemplarium facta simul mutua collatione consignatis litteris alphabeti A. B. C. D.

15. *Bernhardus cum primoribus Italiæ rebellantes a Ludovico reprimuntur et puniuntur.* — Quæ post hæc fuerint ejusdem Ludovici res gestæ anni hujus, idem qui supra auctor pergit his verbis : « At vero non tulit hanc sanctam Deoque dignam imperatoris devotionem humani generis inimicus, undique se impetentem et ab omnibus Ecclesiæ ordinibus sibimet bella indicentem ; sed cœpit totis virium copiis se expugnantem oppugnare, et per membra sua Christi fortissimum bellatorem vi et astu, quo potuit, lacessere. Nam his rite ordinatis, postquam imperator in eodem placito filium primogenitum Lotharium imperatorem appellari et esse voluit, et duorum filiorum suorum alterum Pipinum in Aquitaniam, Ludovicum in Bajoariam misit : ut scilicet sciret populus, cujus deberet potestati parere : statim ei Abodritorum defectio nuntiatur, qui cum filiis Godefridi amici-

[1] Dist. LXIII. c. Ego Ludovicus.

tias jungentes, Saxoniam Transalbianam vexabant, contra quos imperator sufficientes copias dirigens, eorum motus Deo favente compressit.

16. « Ipse autem Vosagi lustra sectaturus venatum petiit. Interea venatione ibidem juxta morem Francorum expleta, cum hiemem exacturus Aquisgranum reverteretur, nuntiatum est ei, Bernhardum (Bernhartum) nepotem suum Italiæ regem, cui ipse maxime, ut rex fieret, apud patrem causa fuerat, consiliis quorumdam pravorum hominum adeo dementatum, ut ab eo desciverit, omnes civitates regni et principes Italiæ in hæc verba conjuraverint ; sed et omnes aditus quibus in Italiam intratur, positis obicibus et custodiis obserarint. Quod cum certis nuntiis referentibus , maxime vero Rathaldo episcopo, et Sappone certissime cognovisset : contractis undique copiis tam ex Galliis quam ex Germania, cum maximo exercitus robore Cabillonum usque pervenit. At Bernhardus cum se cerneret viribus imparem, et ad cœpta inefficacem, utpote a quo plurimi suorum quotidie deficerent, desperatis rebus, ad imperatorem venit, armisque depositis, pedibus se ejus prostravit, confessus perperam se egisse. Cujus exemplum primores ejus sunt secuti, et armis depositis, se ejus potestati et judicio subdiderunt.

« Sed et concinnationes, quomodo cœptam rebellionem, et quare inchoaverint, et ad quem finem inchoatam perducere voluerint, quosve complices sibi allexerint, ad primam prodiderunt interrogationem. Fuere sane hujus conspirationis auctores Egiddeo regalium amicorum primus, Reginerius olim comes palatii imperatoris, et filius Reginerii comitis, sed et Reginardus præpositus cameræ regalis. Erant autem hujus sceleris conscii quamplures clerici, seu laici, inter quos aliquos episcopos hujus tempestatis procella involvit, Anselmum scilicet Mediolanensem, Wolfoldum Cremonensem, sed et Theodulphum Aurelianensem.

17. « Postquam vero defectionis prolati sunt principes et custodiæ mancipati, sicut decreverat, hiematum regreditur, ibique usque dum sacram Paschæ solemnitatem celebraret, remoratur. Post cujus festivitatis transactam celebritatem, Bernhardum hactenus regem ejusque fautores in supradicto scelere, cum lege judicioque Francorum deberent capitali invectione feriri, suppressa tristiori sententia, luminibus orbari consensit, licet multis obnitentibus, et animadverti in eos tota severitate legali cupientibus. At vero licet imperator indulgentius ageret, ultio tamen eliminata ad effectum in aliquos est perducta. At enim Bernhardus et Reginerius dum impatientius oculorum amissionem et ablationem tulerunt, mortis acerbitatem sibi consciverunt. Episcopos porro hac immanitate constrictos ab episcopis reliquis depositos monasteriis mancipavit, cæterorum autem nullum vel vita privari jussit, vel membrorum amputatione mulctari, sed secundum quod exigente culpa visum est, alios exiliari (exulare), alios jussit attondi (attonderi) ». Hactenus de his auctor, quæ cœpta hoc anno in sequentem sunt propagata.

18. Porro Bernhardi corpus delatum fuisse Mediolanum, sepultumque in Ecclesia sancti Ambrosii, inscriptio illic posita docet, quæ sic se habet :

BERNHARDUS CIVILITATE MIRABILIS CÆTERISQUE PIIS VIRTUTIBUS REX HIC REQUIESCIT. REGNAVIT ANNOS QUATUOR MENSES QUINQ. OBIIT XV. KALEND. MAII INDICTIONE XI. FILIUS PIÆ MEMORIÆ PIPINI.

Factum autem opera Anselmi Mediolanensis episcopi ejus studiosissimi, ut transferretur ejus corpus Mediolanum, existimare possumus.

At Ludovicus ubi ejus obitum accepit, molestissime tulit, doluit permisisse judicibus eam in ipsum animadversionem, et perinde ac si reus ejus obitus esset, pœnituit, peccatumque sanctis operibus expiare curavit ; ait enim Theganus ejus temporis auctor : « Tertio die post amissionem luminum Bernhardus obiit. Quod audiens imperator, magno cum dolore flevit multo tempore, et confessionem dedit coram omnibus episcopis suis, et judicio eorum pœnitentiam suscepit, propter hoc tantum, quia non prohibuit consiliarios hanc crudelitatem agere : ob hanc causam multa dedit pauperibus propter purgationem animæ suæ ». Hæc ipse.

19. *Pallium mittitur ad Viennensem archiepiscopum.* — Detrusos pariter narrant in monasterium filios Caroli Magni naturales in ejusdem criminis suspicionem adductos Drogonem, Theodoricum et Hugonem, inter quos Drogo laudatissimus habebatur, quod et liberalibus disciplinis imbutus esset, de quo Angelomi in Epistola nuncupatoria ad Lotharium est insigne testimonium. Sed et Adelhardus quoque consobrinus Caroli Magni jussus est exulare : nescitur causa, cum tamen vir esset sanctitate conspicuus, de quo inferius dicendum.

Misit hoc anno Paschalis papa pallium ad Viennensem archiepiscopum, præsentesque litteras ad eum dedit, quibus præter alia, notas temporis exploratas ostendit. Sic enim se habent [1] :

« Paschalis episcopus servus servorum Dei reverendissimo et sanctissimo fratri Bernardo, sanctæ Viennensis Ecclesiæ archiepiscopo.

« Quia sanctitatem tuam in Ecclesia Viennensi gubernationem suscepisse cognovimus, in Domino Deo nostro plurimum inde gaudemus. Unde Apostolica vice monemus, ut in custodia gregis Dei studium tuæ dilectionis prudenter invigilet. Pallii usum, quem ad sacerdotalis officii honorem, et ad ostendendam unanimitatem, quam cum beato Petro Apostolo universus grex Dominicarum ovium, quæ ei commissæ sunt, vim habere non dubium est : ab Apostolica, sicut decuit, Sede poposcisti.

[1] Bibl. Flor. edit. a Joan. a Bosco Cælest. par. ult. pag. 49.

Ipsum igitur tibi Viennensique tuæ Ecclesiæ, utpote ab eisdem Apostolis fundatæ majorum more libenter indulsimus, ad ostendendam in te tuamque Ecclesiam ejusdem Sedis Apostolicæ charitatem, utque secundum morem Ecclesiæ eo utaris benigne designamus, fraternitatem tuam necessario commonentes, ut creditæ tibi Ecclesiæ opus, ita Deo favente, exsequi studeas, ut adepta, cujus ornaris studio, dignitate et probitate morum, et vivacitate sollicitudinis, et custodita integritate fidei amplius studeas adornari. Omnia etiam privilegia, quæ tuæ pridem concessa sunt a prædecessoribus nostris Ecclesiæ, volumus inconversa (inconcussa) tibi et successoribus tuis permanere. Scriptum per manum Theophylacti notarii et scriniarii in mense Decembris, Indictione decima. Bene valete. Data per manum Georgii Bibliothecarii sanctæ Sedis Apostolicæ, nonis Decembris, imperante domino piissimo Augusto Ludovico a Deo coronato, magno pacifico imperatore, ejus imperii anno IV et patriciatus ejus III ». Jam ad res Orientales convertamus orationem.

Hoc eodem anno legatio missa est a Leone imperatore ad Ludovicum Augustum. Quisnam autem hoc functus sit munere, et quid nuntiandum Ludovico in mandatis legatus acceperit, Theganus in rebus gestis Ludovici sic narrat : « In eodem commorans palatio ad se venientem missum suscepit Leonis Constantinopolitani imperatoris nomine Nicephorum : legatio autem, excepta amicitia et societate, erat de finibus Dalmatiarum, Romanorum et Sclavorum. At quia nec hi præsentes erant, nec Chadalo finium præfectus, neque sine illis hæc dirimi poterant, missus est in Dalmatiam ad hæc pacificanda et componenda Abigarius cum Chadalone eorumdem finium principe ». Hæc de legatione Leonis imperatoris.

20. *Theodori Studitæ ad Paschalem papam Epistola.* — Quod ad religionis statum pertinet, ubi innotuisset in Oriente Paschalem Pontificem in Apostolicum esse thronum evectum : Theodorus Studita clarissimus confessor ad eum litteras scripsit, necnon ad alios patriarchas : ita quidem testatur Michael ejus discipulus in ipsius Vita, cum ait : « Misit etiam vir egregius quatuor patriarchis Epistolas, prudenter admodum atque opportune, antiquioris dico Romæ, et Hierosolymorum, Antiochiæ et Alexandriæ. Quæ singulæ commemorabant, quemadmodum Christi imago contumeliose a persecutoribus tractata esset, et Orthodoxi omnes in carcerem et exilium missi : tum deinde unumquemque excitabat ad defensionem opemque ferendam periclitanti fidei ac veritati, quam falsitas sic opprimeret ». Extant ipsæ Epistolæ magno Dei beneficio hactenus conservatæ, dignæ quidem quæ singulæ audiantur. Ac primum quod spectat ad datam ad Paschalem Romanum Pontificem : missus est ad eum cum ipsa a Theodoro Dionysius ejus discipulus una cum aliis sociis non suo tantum nomine, sed quinque aliorum præsidum monasteriorum fidei gratia expulsorum. Quæ sic se habet [1] :

21. « Paschali papæ Romæ.

« In omnibus summa virtute prædito, lumini magno, principi sacerdotum primo, domino nostro Apostolico papæ Paschali, Joannes, Theodosius, Athanasius, Joannes, Theodorus minimi presbyteri et præsides eorum qui Catharæ,Pieridii, Paulopetrii, Eucæriæ et Studiani.

« Jam fere audita sunt omnino supremæ vestræ beatitudini ea quæ propter peccata nostra in nostram Ecclesiam invasere. Etenim facti sumus in parabolam et proverbium omnibus gentibus, ut secundum Scripturam [2] loquar : non tamen par est renuntiatio, quæ fit exiliter et per Epistolas. Quare nos minimi, etsi membrum corporis Christi ultimum sumus, tamen capite nostro comprehenso, atque iis qui in fraternitate excellunt, huc atque illuc dissipatis, potuimus quodammodo ex eo quod prope simus, et per mutuam significationem in unum fieri et spiritum et verbum, scribentes hæc, tametsi confidenter. Audi, Apostolicum caput, a Deo præposite pastor ovium Christi, janitor regni cælorum, petra fidei, super quam ædificata est Catholica Ecclesia. Petrus enim tu, Petri Sedem exornans et gubernans.

22. « Lupi graves irruperunt in caulam Domini, portæ inferi, ut olim, ruptæ sunt in ipsam. Quid hoc? persecutionem patitur Christus cum Matre et ministris. Siquidem contra imaginem incursus, prototypi est persecutio. Hinc detentio patriarchalis capitis, et exilia, et relegationes archiepiscoporum, et sacerdotum, et monachorum monacharumque, et compedes et vincula ferrea, tormentaque et ad extremum mors. O horribilem auditionem ! veneranda imago Salvatoris nostri Dei, quam et dæmones perhorrescunt, contumeliis affecta, et ludibrio habita est, non solum in regia urbe, verum etiam in omni regione et oppido. Altaria deleta sunt, templa destructa, sacra profanata, effusus est sanguis et effunditur eorum qui retinent Evangelium. Persecutiones et exilia eorum qui adhuc reliqui sunt. Conticuit omne pium os metu mortis : aperta est adversaria et blasphema lingua : commota est omnis caro in ambiguitate versans.

« Hei mihi, inquit propheta [3], quia facti sumus ut qui colligit calamum in messe et racemum in vindemia, cum non sit botrus. In nos, o beate, hæc omnia facta sunt. Quæ quis non ægre tulerit in seipso proximi damna considerans? Quis autem non ratiocinatus fuerit, esse adventus Antichristi præludia, tantum differentia, quantum ab exemplari imago, in quam etiam insanitur? Huc igitur ab Occidente, o Christi imitator, resurge, et ne repellas in finem. Tibi dixit Christus [4] Deus noster : Et tu aliquando conversus con-

[1] Theod. l. II. Ep. XII. Cod. Column. — [2] Num. XXIV. — [3] Mich. VII. — [4] Luc. XXI.

firma fratres tuos. Ecce tempus, ecce locus : opitulare nobis, qui es a Deo ad hoc ordinatus : porrige manum, quantum fieri potest. Habes potestatem a Deo, eo quod omnium princeps es, in quo positus es. Terreto, supplicamus, hæreticas feras calamo divini verbi tui. Pastor bone, pone animam pro ovibus, supplicamus.

23. « Audiat Ecclesia quæ sub cælo est, quod a vobis anathematizantur per Synodum qui hæc ausi. Et jam sanctos Patres nostros anathematizant. Hoc fuerit Deo acceptum, angelis et sanctis gaudium, concussis firmamentum, fundatis stabilimen, lapsis resurrectio, omni Orthodoxorum Ecclesiæ exultatio, et tuæ certe celsitudini secundum eos, qui antiquitus præcesserunt, æternum monimentum. Qui similibus temporibus cum fecerint ea, quæ a nobis peccatoribus nunc petuntur, Spiritu sancto afflati, et commemorantur, et beati habiti sunt. Prorsus autem credimus et confidimus, quod misericordia miserationum flexus, nostram tenuem scripturam accipies, Christum imitatus, qui Deus omnium non recusavit ab Abagaro (Abgaro) Epistolam accipere, et accepta rescribere ». Hæc Theodori et aliorum ejus collegarum ad Paschalem papam Epistola per Dionysium (ut dictum est) missa, ut indicant aliæ ejusdem Theodori litteræ[1] ad Epiphanium datæ, de quibus suo loco inferius dicetur.

Citat Gennadius[2] Scholarius patriarcha Constantinopolitanus in expositione pro Concilio Florentino hanc Theodori Studitæ ad Paschalem Romanum Pontificem Epistolam, recitatque totidem verbis, quæ habentur in laudem Apostolicæ Sedis : quibus jungit quæ junguntur in alia Epistola ab eodem Theodoro ad ipsum Paschalem scripta. Sed de his anno sequenti.

24. *Theodoti pseudopatriarchæ legatio rejecta a Romano Pontifice.* — Accidit vero, ut et creato Romæ eodem Paschali Pontifice, ex veteri consuetudine, ipse etiam Theodotus pseudopatriarcha Constantinopolitanus ad eum mitteret apocrisiarios pro responsis Ecclesiasticis, communionem hac via conatus subripere ab ipso Romano Pontifice. Quos cum audisset Paschalis in Urbem adventare, eosdem ne propius accederent, eos execratus valde, prohibuit. Contra vero missum nuntium a Theodoro et aliis archimandritis quam benignissimo animo excepit ; litterasque datas cum legisset, magno animi dolore ex compassione affectus est, et quibus potuit, studuit periclitantibus præsto esse, reddens ad eos affectus paterni plenissimas Apostolicas litteras, quibus tum Theodorus, tum reliqui eas accipientes, magna sunt consolatione affecti, et fortitudine roborati. Caremus tamen litteris illis a Paschali Pontifice ad archimandritas redditis. Cæterum hæc ita, ut narrata sunt, se habuisse, fidem faciunt aliæ litteræ ab iisdem monasteriorum præpositis ad eumdem Paschalem Pontificem scriptæ, missa alia rursum legatione anno sequenti per Epiphanium, ut suo loco dicturi sumus. Sed videamus quæ hoc eodem tempore ab eodem Theodoro litteræ sunt scriptæ ad patriarcham Alexandrinum. Extant ipsæ, atque plura habent de sævitia persecutorum, quæ desiderantur in aliis ab eo datis Epistolis. Quamobrem ut hic eam describamus, historiæ ratio a nobis id exigit : sic enim se habet [1] :

25. *Theodori Epistolæ ad patriarchas Alexandrinum, Antiochenum et Hierosolymitanum.* — « Per omnia sanctissimo patri patrum, lumini luminum, domino meo beatissimo papæ Alexandriæ Theodorus minimus presbyter, et præpositus Studiani ». Quod autem æque ac Romanus Pontifex Alexandrinus episcopus papa dicatur, a Cælestino Pontifice Cyrillo concessum est, cum illi legationem a latere credidit tempore Concilii Ephesini, ut suo loco superius dictum est. Sed attende differentiam: Romanus Pontifex supremum lumen in Ecclesia prædicatur, alii vero patriarchæ non supremum lumen, sed lumen luminum, utpote qui secundum a Dionysio descriptam Ecclesiasticam hierarchiam tali sit nomine dignus, ut lumen luminum dicatur, qui eos illustrat, qui sunt in Ecclesia positi et ipsi lumina, minores episcopi. Habet autem amplius in superius posita inscriptione, Romanus Pontifex, ut dicatur princeps sacerdotum primus, quod alicui alteri patriarcharum minime concessum est. Sed ad Epistolam, quæ sic se habet [2] :

26. « Maximum humilitatis meæ munus et summi voti opus erat, ut dignus fierem, qui per litteras colloquerer cum Apostolico vertice tuo, non solum ob tenuitatem parvitatis meæ, quæ impar est, ut ad æquales scribat, nedum ad tam magnum et divinum caput : verum etiam ob difficilem in tanto intervallo accessum, quem Ethnica præcipue inhibet obstructio, (mediis positis Sarracenis regnantibus etiam in Ægypto): attamen Dei benignitate mihi obtigit, et nunc scribo duabus de causis : altera ut quo jamdudum teneor desiderio, id explicem intellectuali contactu sacrorum pedum tuorum, quandoquidem aliter votum explere non liceat ; altera, quæ magis urget, ut notiora fiant, quæ hic dire acciderunt divinissimo vertici tuo, ut qui totius corporis Ecclesiæ membris condoleat : quæ quidem vel in ultimis terræ finibus audita existimo.

« Invasit nos persecutio, beatissime, et persecutio gravissima. Olim quidem [3] Achab Eliam quærens Prophetam, loca omnia incendisse dicitur, incendio illo impii iram et furorem demonstrante. Nunc vero et dignitate et corde Achabites, non Eliam solum depictum, sed hujus quoque Dominum, Dominum Jesum Christum et Deum nostrum, Deiparam, et sanctum unumquemque quærens quærit, inventumque magna ira delet ex omni civitate et regione ditionis suæ : hinc eversa altaria, templa

[1] Theod. l. II. Ep. XXXV. Cod. Column. — [2] Gennad. expos. pro Conc. Flor. c. 5. sect. 16.

[1] Theod. Stud. l. II. Ep. XIV. — [2] Theod. l. II. Ep. XIV. Cod. Column. — [3] 3. Reg. XVIII. secundum 70.

Domini vastata, et privata et publica, quæ in virorum et feminarum habitaculis, tam vetera, quam recens exstructa. Miserabile spectaculum! tanquam facie deformatos homines, et ostenta quædam sic Dei Ecclesias ornatu suo destitutas et informes relictas contemplari. Quis talia audivit, aut vidit unquam in priscæ improbitatis exemplis? Ille ipse, qui cervicibus vestris incumbit Arabs, mitius forsitan hac in parte erga Christum se gerit: at non sic [1] Tabeel noster. Parce, Domine, ne des hæreditatem tuam in opprobrium.

27. « Cum ergo pictas in tabulis imagines e sacris donariis sublatas, et libros qui mentionem earum continent, proscindit, irridet, subsannat tanquam abominanda et Deo invisa piacula, quæ Deo accepta sunt et mundo salutaria. Heu! quis lacrymas teneat? quis gemitus ex imo pectore non edat? Viæ Sion [2] lugent, eo quod non sint qui pie ambulent in eis. Et vere omnes declinaverunt [3], simul inutiles facti sunt.

« Qui episcopi videbantur et sacerdotes, monachi et sæculares, omnis sexus et omnis ætas; alii quidem circa fidem naufragium passi sunt, alii si minus mente et cogitatione demersi, et hæretica saltem communione mortis metu contracta, eadem ex parte periculo involuti. Relicti tamen sunt qui non curvaverunt genua ante Baal; siquidem tot numero, quot numerati sunt a Deo.

28. « Ante omnes, qui primus est inter nos, sacrum caput nostrum et ejusdem tecum dignitatis, episcopi et sacerdotes Domini, monachi et monachæ, quorum ludibriis et verberibus tentati fuerunt; illi vinculis et carceribus pane modico et aqua vitam trahentes, alii exiliis relegati, alii in desertis et montibus, in speluncis et cavernis terræ versantes: quidam insuper flagellis cæsi, martyres ad Dominum emigrarunt. Sunt qui sacco inclusi in mare demersi nocte fuerunt, ut ab iis, qui viderunt, relatum est. Quid cætera? Anathemate feriuntur sancti Patres nostri. Prædicantur qui impii fuerunt. Infantes impietatis dogmata, tradito magistris tomo, docentur. Non est usquam salutis profugium inter mortales. Pium verbum proferre non licet. Mox instant insidiæ, ita ut vir a conjuge sua caveat. Judices et pittaciorum oblatores ad hoc ipsum ab imperatore mercedem capiunt, ut observent, ubi quisque quid dicat a Cæsare discrepans, aut impietati non communicet, aut librum habeat de imagine tractantem, vel imaginem ipsam, aut exulem recipiat, aut captivis pro Christo ministret. Quod si deprehendatur, illico rapitur, cæditur, relegatur, unde et dominos videas servis supplicantes judicii metu.

29. « Nobis illud dicere fas est [4]: Non est in tempore hoc princeps, et dux, et propheta, neque locus primitiarum coram Domino, ut possimus invenire misericordiam. Propterea hæc apud sanctam animam tuam indigni lamentamur, ejus patrocinium et miserationem implorantes. Scimus enim: si juvare aliter non possit, precum saltem subsidio magnum nobis, cum propitium Deum habeat, emolumentum allaturum. Quo autem ex parte cognoscat, qualia sint impiorum dogmata, his ea litteris adjunxi in quaternionibus: quæ et piorum rogatu, refutanda imperitus suscepi. Oro autem sapientiam tuam, ut omnia videat, et veniam mihi tribuat erratorum, meique et inutilis filii in Deum flectentibus precibus suis recordetur ». Hactenus Epistola, quæ missa est etiam ad patriarcham Antiochiæ, ut in eodem Codice expressum habetur; diversam vero ab his, licet eodem argumento scripsit [1] ad patriarcham Hierosolymorum his verbis:

30. « Quis annuntiabit [2] Abraham, quod lactat puerum Sara? ait uspiam sermo divinus: et indigno mihi quis nuntiet humilem Epistolam meam ad sacras Apostolici culminis vestri manus pervenisse? Attamen perveniet, ut spero. Non enim vesana cupiditate, sed necessaria causa impulsus et Epistolam mittere ausus sum, et latorem una fratrem charissimum Dionysium destinare, fidelem prorsus, et qui supplere per se omnia queat, quæ Epistolæ desunt. Itaque velut absens corpore, præsens autem spiritu, primum quidem ejus pedes secundum Deum ambulantes amplector. Hinc enim mihi benedictio et sanctificatio: deinde tanquam ab ea jussus, ad sancta loca proficiscor, adveneror sacrum locum, quod divina vestigia calcarunt, vivificum monumentum, in quo sanctissimum Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi corpus depositum fuit, sacrum Calvariæ locum, ubi Dominus gloriæ crucifixus. Alio pergo: sanctam Bethlehem quasi Edem conspicio, divinum adoro præsepe supra urnam auream, in qua non manna, sed panis vitæ conditus est. Video etiam sacrum montem, in quo divinissima transfiguratio: olivarum montem, unde ad cælos omnium Dominus evolavit: sacram Gethsemanem, ubi sepulcrum omni honore colendæ Deiparæ Dominæ nostræ. Hoc atque illud, ne longam texam orationem. O quanta vel ex ipsa commemoratione manat satisfactio! O quot et quantis culturis præest beatitudinis tuæ vertex! Tu primus patriarcharum (quod scilicet prima Ecclesia esse cœperit Hierosolymis), licet quintus numereris. Ubi enim Episcopus animarum, et Pontifex omnium natus est, et divina omnia operatus, et passus et sepultus, ubi resurrexit et vixit, et assumptus est: illic suprema omnium dignitas proculdubio. Sed de his hactenus, desiderio obsequens, loqui ausus sum. Nunc ad alteram narrationem me converto.

31. « Invasit nos persecutio, beatissime, et persecutionum omnium Ethnicæ simillima. Postquam enim sensit satanas, in januis esse beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, majores hæreseos faces accendit, præludia adventus Antichristi. Quid hoc rei

[1] Joel. II. — [2] Thren. I. — [3] Psal. LII. — [4] Dan. III.

[1] Theod. l. II. Ep. XV. Cod. Column. — [2] Genes. XXIV. secundum 70.

est? Exortam olim sub Leone et Constantino impietatem, diuque debacchatam, sed divina vindicta compressam, nunc iterum cognominis et æque impius imperator renovavit tanto conatu, ut illorum rabiem obscuret. Expressum pictura Christum insectatur cum Matre et ministris. Ubicumque nactus eas est, delet, exurit. Hinc eversa altaria, ædes sacræ deformatæ, sacra vasa concremata. Quin si repertus quis fuerit imaginem occultasse, aut librum, qui de ea re tractet, rapitur e vestigio, verberatur, et dira alia omnia perpetitur. Hinc terrores ac trepidationes, stuporesque omnium hominum : adeo ut frater fratri, Vale dicat, et amicus amicum aversetur.

32. « Synodus facta est veterem impiam illam confirmans, et Orthodoxam anathemate condemnans. Sacerdotes non intellexerunt, Deum non requisierunt : sed quod Achab placuit, comprobarunt. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, paucis admodum exceptis; quibusnam illis? episcopis et præpositis, monachis et monialibus, et ipso, Dei gratia, supremo archiepiscopo nostro. Quorum quidem alii flagellis affecti sunt, alii relegati atque in carcerem detrusi, alii per hasce pœnas ad Dominum migrarunt, athleticam coronam reportantes. Quid de blasphemia loquar? Irridetur veneranda et tremenda imago Christi tanquam abominatio desolationis, idolumque erroris, eodem modo quælibet alia Dominæ nostræ et sanctorum : Nunc, inquit, sincera et inculpata fides. Nunc Dominus[1] locutus est pacem iis qui convertuntur ad cor : quasi sublata pax esset, ex quo Christus dixit : Pacem meam do vobis, ad hoc usque tempus, et ejus Ecclesia contaminata, quam beatus[2] Paulus non habentem maculam prædicat, aut rugam aut aliquid hujusmodi, sed sanctam et immaculatam. Et alii quidem ultimum circa fidem naufragium fecerunt. Alii quamvis mente et cogitatione submersi non sint, ipsa tamen hæresis communione una perierunt. Enimvero etiam ii, qui recta sentiunt, persecutionis diuturnitate titubant circa veritatem; quemadmodum iis contigit, qui ad decumanos maris fluctus navigationis rudes caligant. Miseranda nobis omnia luctuque digna.

33. « Subtrahuntur cantica ab antiquis accepta, in quibus imaginum fit mentio. Canuntur pro eis impia nova dogmata palam exposita, quæ et pueris ipsis traduntur a magistris. Omnium rerum impia est conversio. Facti sumus sicut Sodoma et Gomorrha propter peccata nostra : et procella hæresis altius in dies assurgens nos operit : nec inventus est qui Christum Deum nostrum expergefaciat, ut increpet turbulentum hoc mare. At tu esto nobis unus e duodecim Apostolis, beatissime. Excita e somno insomnem oculum dispensative dormitantem, quia perimus omnino. Si quod est aliud auxilii pharmacum, ad sanandos infirmos, ut peritus, exsurge, deprecamur, sanctissime, obtestamur :

[1] Joan. XXIV. — [2] Ephes. V.

membra tua sumus, quandoquidem fideles omnes corpus sunt Christi et membra de membro. Præcipe et aliis sanctis Patribus vestris intercessoriam manum porrigant, ut multorum interpositu, suam nobis Deus misericordiam impertiat. Hunc in finem Epistola, et tabellarius ab omnibus animo destinatus, etsi a nobis solis illorum vicem agentibus missus.

34. « Ut autem ex parte cognoscat celsitudo vestra, cujusmodi sint dogmata impiorum, ea in quaternionibus descripta Epistolæ adjeci, quæ et aliorum rogatu refutanda imperitus suscepi. Oro autem, ut ea inspiciat divina tua sapientia : quod deest suppleat et veniam tribuat erratis. Atque adeo conservum fratrem nostrum, et litteras aliis, quas accepit, reddere, et huc postea, Deo volente, redire permittat ». Hæc ad patriarcham Hierosolymitanum Theodorus, qui his addidit[1] alias ad abbatem Lauræ S. Sabæ hac inscriptione notatas :

« A Deo honorato, dilecto, et spirituali patri, meo moderatori celebris Lauræ beatissimi patris nostri Sabæ, et iis, qui sub eo sunt, sanctis patribus Theodorus minimus presbyter et præpositus Studiani ». Alias quoque his adjunxit ad moderatorem Lauræ sancti Charitonis, ejusdem pariter argumenti.

35. At quid profecerit his litteris datis ad patriarchas, nulla est affirmatio Theodori ; imo querela in Epistola postea, occiso Leone, tempore Michaelis imp. scripta ad eumdem Hierosolymitanum patriarcham Thomam, in qua hac ex parte tantummodo laudat navatam operam a Romano Pontifice. Scribit enim hæc his verbis[2] : « Quid hoc rei est? quod fervente hæresis persecutione, conveniebat sublimium sedium antistites, tanquam spiritus adjutores, et Apostolici consilii plenos, fraterno animo commoveri, manumque pro veritate certantibus compatiendo porrigere : et si quid patitur, inquit[3], unum membrum, compatiantur alia membra : sive gloriatur unum membrum, congaudeant omnia membra; quia nimirum caput est totius Ecclesiastici corporis Christus verus Dominus ac Deus noster. Quod sane Occidentis Apostolicus cum præstitisset, quantum profuerit, quid opus est loqui? partim quidem resistentium mentes summopere confirmans (vel exiguum quippe momentum vim ac robur fessis ac laborantibus addere solet) partim impiorum insolentiam a spiritu profecta reprehensione profligans. Quo quid esse potuit salutarius? At vero qui idem facere cum possent, minime præstiterunt, sed contrarium : dicere miser nequeo, beatitudinis vestræ angeli reverentia, quanta illis debeatur reprehensio ». Hæc Theodorus. Sed hæc ex aliis ejusdem ad Paschalem redditis litteris, manifestiora fient.

36. *Duo monachi Constantinopolim missi acriter decertant pro fide Catholica.* — Cæterum querela

[1] Theod. l. II. Ep. XVI. XVII. Cod. Columun. — [2] Theod. l. II. Ep. CXXI. — [3] I. Cor. XII.

ista Theodori de patriarchis, magis pertinet ad Alexandrinum et Antiochenum, quam ad ipsum Hierosolymitanum. Siquidem non defuit patriarcha Hierosolymorum succurrere, ut potuit, periclitanti sub impio Leone Ecclesiæ Constantinopolitanæ: etenim selegit ex S. Sabæ Laura a Sarracenis tunc temporis afflictata duos egregios monachos, sanctitate claros, doctrina conspicuos, Christiana constantia firmos, revera duo belli fulmina adversus grassantem impietatem, et sagittas acutas in manu Dei omnipotentis. Hi Constantinopolim missi, non solum sub Leone Armeno, sed et sub Michaele quam strenuissime certaverunt, ac demum sub Theophilo imperatore Iconomacho martyrium egregie consummaverunt. Sed de eorum modo profectione Constantinopolim, et confessione coram Leone hic agendum. Auctor ejus temporis, qui amborum certamina est prosecutus quam sincerissime, ubi de grassatione Sarracenorum tunc facta mentionem habuit, ista mox subdit:

37. « Hæc videns divinus ille antistes et pastor Hierosolymitanæ Ecclesiæ, et sciens hæc esse pœnam peccati et iræ poculum, propterea quod despicatui habetur et aboletur divinarum adoratio imaginum, excitatur protinus ad zelum, et quærit modum, quo poterit tantum exstinguere incendium, et ostendere eos male facere, qui sunt parati nova introducere, et prompti ad transmovendos limites. Sic revocabuntur captivi et consequentur misericordiam sauciatæ animæ. Ad hæc ergo admodum aptum sanctum invenit Theodorum, ut qui et virtute esset celebratus, et in dicendo exercitatus, et zelum spiraret acrem et juvenilem. Ille autem: Ecce me, dicit pontifici : mitte me, et proficiscar, et tuis adjutus precibus, pudore afficiam impietatem. Ipsum ergo mittit patriarcha, cum precibus eum undique munisset, et spe in Christum totum corroborasset.

« Ut autem prætermittamus ea, quæ intercesserunt cum venisset in regiam secum fratrem habens Theophanem, qui eum sequeretur, et quæ erant fraterna, sentiebat, et in zelo pro pietate cum eo conspirabat : primum quidem sic intrepide sistit in conspectu ejus, qui Ecclesiam more prædonis invaserat, (Theodotum pseudopatriarcham intelligit). Ubinam enim ille se gessit more sacerdotali, et libere arguit quod eos pervertat, quos pascit, et hæresim ei acerbe exprobrat? Deinde ipsi quoque imperatori ex adverso occurrit tanquam acutus quidam gladius; et non solum eum criminatur, quod suam perdat animam, sed etiam quod Dei populum impie per fraudem evertat. Deinde etiam adhortatur, ut relicta hac profana et impia opinione, ejus loco ediscat pietatem. Fortasse enim, inquit, tibi Deus placabitur, et non omnem iram Domini tanquam fæcem aliquam ipse bibes.

38. « Quamobrem imperator, cum et viri esset libertatem admiratus, et præterea verborum opportunitatem, et morum moderationem, et quæ ex animo ad vultum emanabat illius, ut poterat, animadvertisset alacritatem, eum est reveritus, et moderate tulit ejus reprehensiones. Deinde etiam eum accersit, et familiariter cum est allocutus, rogans quisnam esset, et unde veniret : et quid sibi vellet illa mira et incauta dicendi libertas. Ille autem et significat patriam, et suum esse ex Palæstina adventum renuntiat : et quod statuebat non oportere vel apud imperatorem se a dicendo reprimere, quando videret regem, qui est in cælis, affectum injuria. Deinde aperit dogmata, docet honorem divinarum imaginum ; et cum alia dixisset, et adjecisset, hoc esse indicium nostri in Christum desiderii, et confessionem ab eo susceptæ carnis. Deinde destruit propositas ab illo quæstiones fide Christi et virtute sermonis et spiritus. Postquam autem, post multa, quæ inter eos dicta sunt, Theodori oratio victoriam est adepta, primum miratur imperator, deinde etiam ei incipit blandiri, toto animo contendens, talem virum in suam redigere potestatem, per quem multos esset superaturus.

39. « Postquam vero vidit eum a se capi non posse : nam tale quid etiam apud eum adjecerat, dicens : Oblitus es eorum, quæ Deo promisisti, o imperator, quorum intercessor fuit magnus pontifex, quando tuo capiti imperatoriam imposuit coronam, (cum videlicet promisisset fidem servare Catholicam). Parce animæ tuæ, et prius ornamentum restitue Ecclesiæ, et noli pugnare cum Deo justo Judice et forti, etiamsi non quotidie iram inferat propter summam benignitatem. Hæc ille sic ad eum libere est locutus : imperator vero, soluto prætextu lenitatis, in iram et furorem erupit ; et rogavit, an esset aliquis ejusdem animi et sententiæ in pietate, cujus erat Theodorus. Postquam vero intellexit de fratre ejus Theophane, et quod non minus quam naturam conservat in dogmatibus cognationem, et fraternitatem : ambos diu flagellis cæsos condemnat, ut relegentur ad ostium Ponti. Jubens neminem eis impertire nec cibum, nec potum, nec vestimentum, ut mali (inquit) sic male atterantur ». Hactenus de certamine sub Leone. Quod autem exantlavit sub Michaele, suo loco dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6310. — Anno Æræ Hispan. 855. — Anno Hegiræ 202, inchoato die 20 Julii, Fer. 2. — Jesu Christi 817. — Paschalis I papæ 1. — Ludovici imp. 4. Leonis Armeni imp. 5.

1. *Moritur Stephanus IV PP.* — A num. 1 ad 5. « Stephanus papa, tertio postquam Romam venerat mense, sed nondum exacto, circiter VIII kalend. Februarii diem obiit, cui Paschalis successor electus, post completam solemniter ordinationem suam, et munera et excusatoriam imperatori misit Epistolam; in qua sibi non solum nolenti, sed etiam plurimum renitenti Pontificatus honorem velut impactum asseverat. Missa tamen alia legatione, pactum quod cum prædecessoribus suis factum fuerat, et secum fieri et firmari rogavit. Hanc legationem Theodorus Nomenclator et detulit, et ea quæ petierat, impetravit », inquit Eginhardus in Annal. et iisdem verbis annalista Bertinianus. Auctor Vitæ Ludovici Pii tradit etiam Stephanum *tertio mense, postquam e Francia Romam rediit*, ultimum diem clausisse. Quare cum Stephanus IV die XXI mensis Januarii supremum diem obierit, circa initium mensis Octobris anni elapsi e Francia digressus est, et circa initium mensis Novembris ejusdem anni Romam pervenit.

2. *Succedit ei Paschalis.* — In Anastasio editionis Parisiensis dies emortualis Stephani non memoratur. Eginhardus in Annal. et annalista Bertinianus tradunt eum obiisse *circa VIII kalend. Februarii.* Auctor Chronici Fontanellensis, cap. 16, ait eum decessisse *VIII kalend. Febr.* Verum cum Anastasius dicat : *Cessavit episcopatus dies duos*, asseratque eum sedisse *annos septem*, *menses septem*, manifestum est, librarium annos illos septem magno errore Stephano IV attribuisse, cum ex eodem constet eum die XXII mensis Junii anni elapsi ordinatum esse, et ex antiquis Francorum annalistis, illum hoc anno vivere desiisse. Quare cum menses septem sederit, ut habent Codex Ms. Colbertinus num. 417, Ordericus lib. 2, Hermannus Contractus, Martinus Polonus, Luitprandus et Catalogi Colbertini II et VI, et tam annalista Fuldensis, quam Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam, diserte affirment, eum *IX kalendas Februarii*, seu die XXIV mensis Januarii defunctum, manifestum est, Eginhardum et annalistam Bertinianum de die sepulturæ Stephani interpretandos, quem passim auctores cum die obitus confundunt. Papebrocius quidem in Conatu Chronico-Historico ejus mortem cum die XI kalend. Februarii seu cum die XXII mensis Januarii connectit; verum eum die insequenti adhuc in vivis fuisse demonstrat subscriptio Rescripti ab eo dati, quæ extat in Excerptis Chronici monasterii Farfensis apud Duchesnium tom. III, pag. 655, in qua legitur : « Scriptum per manus Christophori scriniarii, in mense Januarii, Indictione X; bene valete. Datum X kal. Februarii, per manus Theodori.... sanctæ Sedis Apostolicæ, imperante domino Hludovico piissimo Augusto a Deo coronato, magno, pacifico imperatore, anno III et patr. ejus (legendum *P. C. ejus*, seu, post consulatum ejus) anno III, Indictione X ». Indeque intelligimus, Stephanum subita morte sublatum esse, et Ludovicum Pium ipso, quo imperium iniit, die consulatum perpetuum capessiisse, uti in more positum erat. Obiit itaque *Stephanus* papa die XXIV mensis Januarii, sequentique sepultus, et *Paschalis* ejus successor, eadem die, quæ in Dominicam cadebat, consecratus fuit. Paschalis legatum statim ad Ludovicum imp. misit, « qui negotio peracto, et petitis impetratis, super confirmatione scilicet pacti et amicitiæ more prædecessorum suorum reversus est », inquit auctor Vitæ Ludovici Pii (1).

(1) Ut aliquid epochæ Pontificatus *Paschalis I* ex veteribus monumentis addatur, in Regesto Sublacensi, scilicet monasterii SS. Benedicti et Scholasticæ apud Sublacum asservatur adhuc etiam veterum documentorum magna collectio in unum volumen compacta; quod quidem volumen ante medium Christi sæculum XII scriptum est. Multa quidem oscitanter a librario ex autographis descripta sunt, nonnulla quoque spuria et schismatica in eo deprehendi arbitramur. Hæc de eo Regesto præmonita esse voluimus, quoniam ex eo deinceps multa, cum suis mendis et nævis a nobis ex eodem Regesto descripta dabimus. In eo igitur pag. 91, recensetur locatio quædam, cujus initium est : « Anno Deo propitio Pontificatus domni Paschali summi Pontifici et universali PP. (super geminatam PP. aliena manu scriptum est *primi*) in sacratissima Sede B. Petri Apostoli SEXTO, Indictione XV, mense Septembrio die IV, Palumbus presbyter ibi est, et abbas monasterii S. Erasmi in Cælio monte locat ad tertiam generationem Trasmundo secundicerio sanctæ Sedis Apostolicæ, seu Philippæ illustrissimæ feminæ jugalibus personis fundum, qui appellatur *Ad septem arbores*, positum via Tiburtina, milliario ab urbe Roma plus minus quinto ». Infra : « De qua re, et

3. *Conventus Aquisgranensis.* — A numero 5 ad 19. Annalista Cæsareus a Lambecio editus his verbis opus suum claudit : « Anno quarto (scilicet Ludovici Aug.) conventum suum habuit Hluduwichus imperator cum Francis in Aquisgrani mense Junio, et indicto (adde *jejunio* ex chronographo Hildensheimensi) ordinatus est filius ejus Hludarius in imperatorem, ut consors regni fieret cum patre. Eo anno Stephanus papa decessit, cui successit Paschalis in Pontificatu. Bernardus quoque rex Italiæ seditionem levavit contra imperatorem, et Hluduwichus Augustus Italiam cum exercitu perrexit. Eodem anno Ratgarius abbas (scilicet Fuldensis) depositus est ». Quæ verba ex eo exscripsit usque ad depositionem Ratgarii annalista Hildensheimensis, qui suos Annales ab anno DCCXIV, quemadmodum Cæsareus, auspicatur, huncque modo integrum describit, modo mutilat, et quandoque amplificat. Quod si Lambecius ad id animum advertisset, ex annalista Cæsareo Hildensheimensem tantum supplevisset ac emendasset. Is postea vel quispiam alius eosdem Annales Cæsareos usque ad annum Christi CMXCV perduxit, ut notavit Duchesnius tom. III, ubi Chronicon Hildensheimense exhibet; alius anonymus eosdem usque ad annum circiter MXL, aliusque usque ad annum MCXXXVII continuavit, ut suis locis indicabo.

4. *Ordo S. Benedicti ad unitatem redactus.* — Ludovico Pio imperante regula *sancti Benedicti* adeo propagata erat, ut is *cunctorum monachorum pater* appelletur ab Ardone monacho in Vita sancti Benedicti Anianensis abbatis, quod ante eum Alcuinus ad ipsum iisdem fere verbis tradiderat in Epigrammate CXII, sed cum in eo celeberrimo ordine disciplina jam collapsa esset, « gloriosissimus Ludovicus, tum rex Aquitanorum, eum omnibus in regno suo monasteriis præfecit, ut normam salutiferam cunctis ostenderet », inquit idem Ardo de sancto Benedicto Anianensi abbate, qui etiam loquens de iis quæ hoc anno idem Ludovicus Pius in conventu Aquisgranensi egit, hæc scribit : « Multa monasteria erant, quæ quondam regulariter fuerant instituta, sed paulatim tepescente rigore, regularis pæne deperierat ordo. Ut autem sicut una omnium erat professio, fieret quoque omnium monasteriorum salubris una consuetudo, jubente imperatore aggregatis cœnobiorum patribus una cum quampluribus monachis per plures resedit dies. Omnibus ergo simul positis regulam ab integro discutiens, cunctis obscura dilucidans, dubia patefecit, priscos errores abstulit, utiles consuetudines affectusque confirmavit. Judicia igitur regulæ cunctaque dubia ad proficuum deducta effectum, quas minus regula pandit consuetudines, assentientibus cunctis protulit, de quibus etiam Capitulare institutum imperatori confirmandum præbuit, ut omnibus in regno suo positis monasteriis observare præciperet : cui protinus imperator assensum præbuit ».

5. *Capitula eam in rem condita.* — Ea capitula numerari consuevere octoginta ; sed LXXII tantum habet Leo Ostiensis in Chronico Casinensi lib. 1, cap. 16, LXXII. « Ludovicus imperator, qui cognominatus est Almus vel Sanctus, hujus Karoli filius, quarto imperii anno Aquisgrani in palatio cum plurimis totius Franciæ abbatibus religiosisque monachis conventum faciens, utilissima nostri ordinis observationi septuaginta et duo generalia capitula constituit ; quæ ita fere omnia apud nos, ac si beati Benedicti regula observantur ». Huic Capitulari Aquisgranensi hæc præfigitur inscriptio : « Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCXVII, imperii vero gloriosissimi principis Hludowici quarto, VI idus Julias, cum in domo Aquisgrani palatii », et cætera a Baronio num. 7 recitata, ubi asserit, ea legi in Additione prima post septimum librum Capitularium Francorum. Quæ tamen in editione Baluziana extant inter capitula Ludovici Pii tom. I Capitul. reg. Franc. pag. 580, variis Notis illustrata.

6. *Quæ uniformitatem vitæ respiciunt.* — Non desunt, qui *sanctum Benedictum* Anianensem abbatem propagationis ordinis sancti *Benedicti* auctorem faciunt, quos refellit Mabillonius in Præfatione ad sæc. IV Benedict., part. 1, num. 73 et seqq. Ardo enim laudatus, qui Ludovico Pio æqualis fuit, prodit condita esse capitula Synodi Aquisgranensis, non ut regula sancti Benedicti primitus inveheretur ; sed ut consuetudines, quas ipsa satis non explicat, assentientibus cunctis, ratæ haberentur et susciperentur : « Judicia igitur regulæ », inquit Ardo, « cunctaque dubia ad proficuum deducta effectum, quas minus regula pandit consuetudines, assentientibus cunctis protulit (nempe Synodus Aquisgranensis) : de quibus etiam Capitulare institutum imperatori confirmandum præbuit, ut omnibus in regno suo positis monasteriis observare præciperet, ad quem scire cupientem dirigimus ». Post hæc totius negotii summam ita concludit Ardo : « Perfectum itaque propagatumque est opus, divina opitulante misericordia ; et una cunctis generaliter posita observatur regula : cunctaque monasteria ita ad formam unitatis reducta sunt, ac si ab uno magistro, et in uno imbuerentur loco », nempe uniformis mensura in potu, in cibo, in vigiliis, in modulationibus, cunctis observanda est tradita. Quæ fusius in consequentibus explicat Argo. His consonat quod in Vita Ludovici Pii de hac Synodo memoriæ proditum est, nempe Ludovicum constituisse « Benedictum

de quibus omnibus suprascriptis juratus dico per Deum etc. Sanctæ Sedis Apostolici principi a Deo coronato domno LAUDOVICO, et LOTHARIUS magnis imperatoribus, seu salutem viri beatissimi, et Apostolici domni Paschali summi Pontifici et universalis PP. »

« Signum man. Palumbi Secundoceren hanc chartam facta mihi Trasmundo et Philippæ jugalibus subscripsi, et testes etc. » Sequuntur duo testes. In fine : « Ego Zacharia chartularius et magister censi Urbis Romæ complevi et absolvi ». Annus *sextus Pontificatus* Paschalis, et *Indictio* XV conveniunt in annum Christi DCCCXXII.

GEORGIUS.

abbatem, et cum eo monachos strenuæ vitæ, qui per omnia monasteria euntes, redeuntesque uniformem traderent cunctis monasteriis, tam viris, quam sanctimonialibus, vivendi secundum regulam sancti Benedicti incommutabilem morem ». Jam itaque cunctis monasteriis imposita fuerat regula sancti Benedicti ; sed cum eam secundum varios ritus monachi observarent, a Ludovico Augusto provisum est, ut missi « per omnia monasteria (monachi) uniformem traderent, tam viris, quam sanctimonialibus incommutabilem vivendi morem secundum regulam sancti Benedicti » : ideoque in Synodo Aquisgranensi, non de novæ regulæ susceptione, sed de uniformi ratione vivendi secundum regulam sancti Benedicti actum est, ut aliis argumentis, et quidem invictis, demonstrat Mabillonius loco citato. In conventu Aquisgranensi anno superiori congregato, regulæ pro canonicis et sanctimonialibus canonice viventibus conditæ sunt, sed in conventu abbatum ac monachorum in eadem urbe hoc anno habito præscripta sunt abbatibus ac monachis laudata capitula LXXX vel LXXII, perperamque Cointius hoc anno num. 155 et seqq. hæc omnia ad unam eamdemque Synodum Aquisgranensem refert, secutus auctorem Vitæ Ludovici Pii ; cujus verba recitat Baronius num. 6, quæ hunc etiam impulere, ut anno superiori prioris conventus Aquisgranensis in quo libelli pro Institutione canonicorum et canonicarum editi, nullam mentionem fecerit. At duas Synodos Aquisgranenses distinguendas esse, auctoremque Vitæ Ludovici Pii eas in unam eamdemque male confudisse, argumenta a nobis prolata certo ostendunt.

7. *Donatio Ludovici Pii supposititia.* — Donatio quæ a Gratiano dicitur facta Ecclesiæ Romanæ a Ludovico Pio non minus commentitia, quam quæ Constantino Magno affingitur, ut jam aliqui viri eruditi viderunt, qui hoc tamen omnibus persuadere non potuere. Ex tot enim Pontificibus Romanis, qui dona a Pippino et Carolo M. facta memorarunt, nullus est qui donationis Ludovici Pii meminerit, quia nempe justissimum habentes titulum rerum ab Ecclesia possessarum, fictitium contempsere. Præterea *Otto* primus, et *Henricus* primus imperatores singillatim enumerant, quæ Pippinus et Carolus M. Ecclesiæ Romanæ donarunt, eaque Diplomatis suis confirmant, sed donationis Ludovicianæ mentionem non fecere, ut videre est apud Baronium anno CMLXII, n. 3 et seqq. et anno MXIV, n. 7 et seqq. Tertio, *Ludovicus* ea donatione concedit Apostolicæ Sedi insulas *Corsicam et Sardiniam et Siciliam sub integritate cum omnibus adjacentibus territoriis ;* et tamen Sicilia nunquam in potestate Caroli M. nec successorum fuit. Denique, in ea donatione *Ludovicus* statuit, ut mortuo Pontifice Romano, quem omnes Romani elegerint sine aliqua ambiguitate et contradictione more canonico consecretur. « Et cum consecratus fuerit, inquit, legati ad nos, vel ad successores nostros reges Francorum dirigantur, etc. » quod merum commentum est ; cum ipso Ludovico Pio vivente *Eugenius II* papa ad postulationem *Lotharii* imperii paterni collegæ statuerit, ut Pontifex Romanus non consecretur, nisi in præsentia legatorum imperialium, quod toto hoc sæculo et ultra in usu positum fuit, absque eo quod clerus Romanus illam donationem in medium attulerit, licet sese ab ea lege abhorrere non semel ostenderit ; imo et Hadrianus III papa illam resciderit, cujus tamen decretum executioni mandatum non fuit. Nullum itaque de ejus falsitate dubium superesse potest. Leo Ostiensis sæculi duodecimi initio demortuus, primus fuit, qui ejus meminerit, ideoque non multo antea excogitata fuerat.

8. *Ludovicus Aug. monasteria in tres classes dividit.* — Ad hunc Aquisgranensem conventum pertinet etiam *Constitutum*, quo Ludovicus Augustus monasteria regni sui tres in classes ita distribuit, ut regi nonnulla militiam et dona, quædam non militiam, sed dona tantum, alia nec militiam, nec dona, sed solas orationes debeant, juxta Notitiam quam Sirmondus tom. II Concil. Gall. publicavit, ex exemplari, quod mendis scatet, in quo legitur : « Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCXVII, Ludovicus serenissimus Augustus divina ordinante providentia conventum fecit, quæ monasteria in regno vel imperio suo dona et militiam facere possunt, etc. Quæ dona et militiam facere debent », sunt *numero* XIV, quæ ibidem memorantur. « Quæ tantum dona dare debent sine militia », sunt *numero* XVI, ibidem etiam commemorata. « Quæ nec dona nec militiam dare debeant, sed solas orationes pro salute imperatoris, vel filiorum ejus et stabilitate imperii », sunt *numero* XVIII, quorum nomina ibidem etiam expressa sunt. Agunt de omnibus illis monasteriis Baluzius in Notis ad Capitul. reg. Franc. pag. 1092 et seqq. et Cointius hoc anno num. 238 et seqq. Cum porro Notitia monasteriorum a Sirmondo edita valde corrupta sit, ut ipsemet fatetur, nullumque hactenus aliud exemplar ejusdem Notitiæ inventum sit, existimo Sirmondianum non esse antiquum ; cum in eo bis hæc verba legantur, *in Bavaria.* Hoc enim nomen recens, et Bavaria apud antiquos *Bajoaria*, vel *Bagoaria* semper appellata ; nisi quod hoc sæculo *Bagarria* sæpe nuncupata reperitur, ut alibi ostendimus. Post omnia illa monasteria sequuntur in eadem Notitia monasteria XXXVI, *in Aquitania* nempe XIII, *in Septimania* XIV, *in Tolosano* IV, *in Vasconia* V, sed incertum, cur hæc ponantur extra tres præfatas classes, quæ regi vel militiam et dona, vel dona tantum, vel solas orationes debent. Dicit Cointius num. 290, non defuisse rationes, cur ab istis monasteriis orationes tantum postulentur, quod scilicet a Saracenis diruta fuissent. Sed hæc conjectura non satisfacit ; cum ea monasteria XXXVI non collocentur inter ea a quibus orationes tantum imperator petebat.

9. *Lotharius fit consors imperii.* — Præterea in eadem Aquisgranensi Synodo « filium suum primogenitum Lotharium coronavit, et nominis atque imperii sui socium sibi constituit. Cæteros reges appellatos, unum Aquitaniæ, alterum Bajoariæ præfecit », nempe imperator, inquit Eginhardus in Annal. Quare Ludovicus Pius, qui anno DCCCXIV filios suos *Lotharium* et *Pippinum* reges appellarat, illum Bajoariæ, hunc vero Aquitaniæ, in hoc conventu consilium illud mutavit; *Pippino* enim Aquitaniæ rege confirmato, *Ludovicum* Bajoariæ regem instituit, et *Lotharium* Bajoaria exauctoratum imperatoriæ dignitatis consortem fecit. Quam maturo tamen consilio usus sit Ludovicus in Lothario imperatore renuntiando, docet annalista Moissiacensis hoc anno : « Ludovicus imp. apud Aquis-Palatium celebravit Pascha. Et in ipsa æstate jussit esse ibi conventum populi de omni regno vel imperio suo apud Aquis sedem regiam, id est, episcopos, abbates, sive comites, et majores natu Francorum. Et manifestavit eis mysterium consilii sui, quod cogitaverat, ut constitueret unum de filiis suis imperatorem. Habebat enim tres filios ex uxore Hermengarda regina. Nomen uni Clotarius, nomen secundi Pippinus, et nomen tertii Ludovicus. Tunc omni populo placuit, ut ipse, se vivente, constitueret unum ex filiis suis imperare, sicut Karolus pater ejus fecerat ipsum. Tunc tribus diebus jejunatum est ab omni populo, ac letaniæ factæ. Post hoc jam dictus imperator Clotarium, qui erat major natu, imperatorem elegit, ac per coronam auream tradidit ei imperium, populis acclamantibus et dicentibus, VIVAT IMPERATOR CLOTARIUS. Facta est autem lætitia magna in populo die illo. Et ipse imperator benedixit Dominum dicens: Benedictus es Dominus Deus noster, qui dedisti hodie ex semine meo consedentem in solio meo, videntibus oculis meis. Audiens autem Bernardus filius Pippini regis rex Italiæ quod factum erat, cogitavit consilium pessimum, voluitque in imperatorem et in filios suos insurgere, et per tyrannidem imperium usurpare ».

10. *Quod offendit Bernardum Italiæ regem.* — Hanc inaugurationem paucis verbis narrat Baronius num. 15 ex auctore Vitæ Ludovici Pii, quam *Bernardo* Italiæ regi causam novandarum rerum fuisse, recte scribit annalista Moissiacensis. Baluzius in Notis ad Agobardum Lotharium *III kal. Augusti* dictum imperatorem, testari auctorem ineditum Annalium Anianensium affirmat. Verum cum hoc anno feria quinta in diem illum inciderit, si eo die *Lotharius* imperator nuncupatus sit, eodem tamen coronatus non est; cum hujusmodi cæremoniæ per hæc tempora nonnisi Dominicis diebus aut festis solemnibus fieri solitæ essent.

11. *Ludovicus Aug. legatos Græcorum et Saracenorum suscipit.* — Venio nunc ad ea quæ post celebratum conventum Aquisgranensem peracta sunt. Imperator anno superiori post discessum Stephani papæ e Francia « Compendii palatium petiit, ibi commoratus legatos Abodritorum, et de Hispania legatos Abdirhamam, filii Abulaz regis, ad se missos suscepit », inquit Eginhardus in Annal. anno DCCCXVI. Tum hoc anno : « Legati Abdirhamam filii Abulaz regis Saracenorum de cæsaraugusta, missi pacis petendæ gratia venerunt : et compendii, ab imperatore auditi Aquasgrani eum præcedere sunt jussi. Quo cum imperator pervenisset, legatum Leonis imperatoris de Constantinopoli pro Delmaticorum causa missum, Nicephorum nomine suscepit. Quem etiam, quia Cadolach, ad quem illorum confinium cura pertinebat, non aderat, et tamen brevi venturus putabatur, adventum illius jussit opperiri. Quo veniente, ratio inter eum et legatum imperatoris de quæstionibus, quas idem detulit, habita est. Et quia res ad plurimos et Romanos et Sclavos pertinebat, neque sine illorum præsentia finiri posse videbatur, illo decernenda differtur. Missisque ad hoc cum Cadolach et prædicto legato in Delmatiam Albigarius Unrochi nepos. Legati etiam Abdirhamam, cum tribus mensibus detenti essent, et jam de reditu desperare cœpissent, remissi sunt ». Baronius num. 19 de hac legatione Græcorum et controversia, quæ de finibus Dalmatarum erat, paucis sermonem habet cum auctore Vitæ Ludovici Pii, quæ ideo ex Eginhardo in Annal. distinctius narranda fuit.

12. *Pacem cum utrisque sancit.* — Joannes Lucius meus, dum viveret, amicus, lib. 1 Hist. Dalmatiæ cap. 15, *Slavos* seu *Sclavos* in Orientales et Septentrionales separat; hosque ad mare Balticum, illos in Orientalibus Francorum ditionibus sitos fuisse docet. Deinde *Dalmatiam* duas in partes dividit, quarum una Francis, alteraque Græcis parebat. Ideoque duplex tunc habebatur Dalmatia. Dalmatæ alii vocantur Sclavi seu Franci, quia Sclavis sub Francorum potestate constitutis annumerantur; alii cognominantur Romani seu Græci, quia subsunt imperatori Græcorum, qui se Romanorum imperatorem dicit. Controversia igitur erat *de finibus Dalmatorum Romanorum et Sclavorum,* ut ait auctor Vitæ Ludovici Pii, id est, de finibus inter *Dalmatas Romanos,* qui morem Leoni Armeno gerunt, imperatori Romanorum nuncupato, et *Dalmatas Sclavos,* qui pertinebant ad regnum Francorum et attributi erant ducatui seu præfecturæ Forojuliensi, cui præerat *Cadolachus.* Tota itaque quæstio quæ tum vertebatur, ex mutuo partium consensu pacifice composita est, terminis inter utrosque Dalmatas constitutis. Quoad legationem Saracenorum Hispaniensium, eis præerat *Abulaz* califa, cujus filius erat *Abderamen,* qui ei postea in regnum successit. Cum his itaque pax, quæ anno DCCCXV rupta fuerat, redintegrata, et Christiani Franciæ a Saracenorum metu respirarunt.

13. *Bernardus Italiæ rex adversus Ludovicum Aug. tumultuatur.* — Exeunte anno, dum imperator « venatione peracta, de Vosego Aquasgrani reverteretur, nuntiatum est ei Bernhardum nepotem suum Italiæ regem quorumdam pravorum ho-

minum consilio tyrannidem meditatum, jam omnes aditus, id est, Clusas, quibus in Italiam intratur, impositis firmasse præsidiis, atque omnes Italiæ civitates in illius verba jurasse, quod ex parte verum, ex parte falsum erat. Ad quos motus comprimendos cum ex tota Gallia atque Germania congregato cum summa celeritate magno exercitu imperator Italiam intrare festinasset, Bernhardus rebus suis diffidens, maxime quod se a suis quotidie deseri videbat, armis depositis apud Cabillonem imperatori se tradidit», inquit Eginhardus in Annal. Conformia narrat Baronius num. 16, ex auctore Vitæ Ludovici Pii, sed quæ subdit numeris sequentibus, pertinent ad annum Christi sequentem, quæ hic tamen explicabimus.

14. *Bernardus et conjurati varie puniuntur.*— Subdit itaque Eginhardus hoc anno : « Quem (scilicet Bernardum) cæteri secuti, non solum armis depositis se dediderunt, verum ultro et ad primam interrogationem omnia uti gesta erant, aperuerunt. Hujus conjurationis principes fuere Eggideo inter amicos regis primus, et Rheginaldus camerarius ejus et Rheginharius Meginharii comitis filius. Cujus maternus avus, Hardradus, olim in Germania, cum multis ex ea provincia nobilibus, contra Carolum imperatorem conjuravit. Erant præterea et alii multi præclari et nobiles viri, qui in eodem scelere deprehensi sunt : inter quos et aliqui episcopi, Anselmus Mediolanensis, et Wolfoldus Cremonensis, et Theodulfus Aurelianensis». Tum anno DCCCXVIII : « Detecta fraude et conjuratione patefacta, ac seditiosis omnibus in potestatem suam redactis, imperator Aquasgrani revertitur. Transactoque Quadragesimali jejunio, paucis post sanctum Pascha diebus conjurationis auctores (qui superius nominati sunt) simul et regem judicio Francorum capitali sententia condemnatos, luminibus tantum jussit orbari : episcopos Synodali Decreto depositos, monasteriis mancipari. Cæteros (prout quisque vel nocentior, vel innocentior apparebat) vel exitio deportari, vel detondi atque in monasteriis conversari». Similia narrat Baronius ex auctore Vitæ Ludovici Pii, qui addit, *Bernardum* luminibus amissis vitam quoque præ tristitia paulo post amisisse. Idem habet Theganus, qui de Bernardi morte, et de Ludovici fratribus, Drogone, Hugone, et Theodorico aliqua ab aliis omissa narrat, aitque : « Tertio die post amissionem luminum Bernardus obiit. Quod audiens imperator magno cum dolore deflevit. Eodem tempore jussit fratres suos tonsurari, Drugonem, Hugonem, et Theodoricum, ad discordiam mitigandam, et liberalibus disciplinis jussit instrui ». Baronius num. 19 dicit, Adhalardum quoque consobrinum Caroli Magni jussum esse exulare. Verum sanctus Adhalardus anno DCCCXIV in exilium missus fuerat, ut eo anno ostendimus.

15. *Ludovicus imp. fratres suos in clericorum monasteria mittit.* — *Bernardus* sepultus fuit Mediolani in Ecclesia sancti Ambrosii, ubi extat Inscriptio a Baronio num. 18 recitata, in qua legitur: REGNAVIT ANNOS QUATUOR, MENSES QUINQUE, OBIIT XV KALEND. MAII INDICTIONE XI, ideoque sequenti Christi anno, et regnum inierat mense Novembri anni DCCCXIII, ut hæc verba demonstrant (1). « Habuit iste Bernardus filium nomine Pippinum, qui tres liberos genuit, etc. », inquit Regino ad annum DCCCXVIII. Hunc Pippinum Ludovicus Aug. in Galliam adduci jussit. Propter eamdem conjurationem tres in judicium vocati sunt antistites, ex quibus Theodulphus episcopus Aurelianensis, cum patria Italus esset, in proditionis suspicionem facile venit. Is tamen constanter innocentem se dixit, ut constat ex ejus carminibus ad *Ajulfum* Bituricensem archiepiscopum, et ad *Modoinum* episcopum Augustodunensem. Quin et extat *Modoini* carmen, in quo frustra spes veniæ fit eidem Theodulpho, si se reum objecti criminis fateri velit. Ludovicus imp. Bernardi regis ditionem bello partam retinuit, et, ut novandarum rerum occasionem præscinderet, Drogonem, Hugonem et Theodoricum fratres in monasteria clericorum misit. Sed hæc anno sequenti peracta, ut jam monuimus.

16. *Cultores sacrarum imaginum male habentur.* — Ad num. 20 et seqq. Refert Baronius litteras *sancti Theodori* Studitæ datas ad Paschalem Pontificem Romanum, ad patriarcham Alexandrinum et ad patriarcham Hierosolymitanum, quibus eis significat quanta patiantur in Oriente sacrarum imaginum cultores. Ex quibus intelligimus omnes patriarchas Orientis hoc tempore Catholicos extitisse ;

(1) Bernardi regis Epitaphium legere Indictionem X, non vero XI, testatur Muratorius rerum Italic. tom. II, part. I, pag. 220. Ex hoc autem sequeretur regni Bernardi exordium anticipandum fuisse ad annum DCCCXII et obitum ad annum DCCCXVII. Nec sane abs re existimaretur Bernardus jam inde ab obitu patris sui Pipini destinatus a Carolo avo rex Italiæ fuisse, ut innuere videtur Eginhardus verbis illis a Pagio recitatis ad annum DCCCX, 7. Cum autem destinatus ille rex Italiæ eo missus fuerit a Carolo anno DCCCXII, ut historici omnes admittunt ; ab eo forte tempore regni sui Italici epocham capessivit. Quod si Carolus anno DCCCXIII in conventu Aquisgranensi regem Italiæ illum renuntiavit ; hæc forte renuntiatio, nonnisi confirmatio rei antea factæ existimanda est. Hoc ego probabilius censeo, quam sive lapsum scriptoris comminisci, sive suspicari Indictionum signandarum morem alium tunc Mediolani obtinuisse, quod Muratorio visum est. Confirmari nostra hæc conjectura utcumque potest ex Alberico monacho Trium Fontium, cujus Chronicon ex antiquis fere totum contextum, et ad annum MCCXLI perductum vulgavit Cl. Lebinitius in Accession. Histor. tom. II : ille enim ad annum DCCCXII scribit : « Carolus imperator Bernardum filium Pipini regis, regem Italiæ facit ». Insuper Muratorius in opere, cujus prior tomus nuper prodiit Mediolani, inscripto *de antiquit. Italiæ*, in Dissertatione X, Diplomata sat multa producit, quæ Bernardi regnum ante Octobrim anni DCCCXII exordiuntur, idemque vero Octobri ejusdem anni jam cœptum fuisse demonstrant. Hæc si statuerimus, sepulcralis Bernardi inscriptio ferens obiisse illum die XVII Aprilis, Indictione X, post regni annos IV et menses V, explicanda est de quinque mensibus integris neglecto priori et posteriori incompletis. Denique anno DCCCXII, Bernardi exordium illigandum esse colligo ex Chronico Andreæ presbyteri a Menkenio prius in voluminibus rer. Germanicarum vulgato, dein a Muratorio in antiquit. Ital. to. I, col. 42, recuso ; ait enim de Bernardo : « Quinque regnaverat annos, duos sub Carolo, tres sub Hludovico ». Profecto si Bernardi regnum a Novembri anni DCCCXIII ducendum esset, ne integrum quidem annum sub Carolo egisset, cum Carolus anno sequenti DCCCXIV Januario mense obierit. Andreas autem iste circa medium sæculi hujus vivebat, ut ex eodem Chronico liquet. MANSI.

cum alias ad Antiochenum eodem argumento scripserit, in quibus omnibus eorum nomine prætermisso dignitatem tantum exprimit. Certum tamen *Thomam* Ecclesiam Hierosolymitanam rexisse, ut ex iis, quæ suis locis diximus, liquet.

17. *SS. Theodorus Graptus et Theophanes releganiur.* — Tum num. 36 et seqq. agit Baronius de exilio sancti *Theodori Grapti*, et sancti *Theophanis Cantoris* ejus fratris, qui missi a patriarcha Hierosolymorum ad Leonem Aug. coram eo cultum sacrarum imaginum egregie tuiti sunt. Extat S. Theodori Grapti Vita apud Surium ad diem XXVI Decemb. Sed cum Surius eam tantum latine retulisset, Combefisius in Manipulo originum Constantinopolitanarum eamdem ex Codice regio græce edidit, et meliori versione donavit. *Theodoro* Palæstina patria fuit, cujus frater *Theophanes* ætate quidem junior fuit, sed virtute minime secundus. « Arabes », inquit auctor anonymus Vitæ Theodori Grapti, « desertum quod est ad Orientem colentes, educto adversus Romanos exercitu, multas eorum populati sunt provincias, multaque etiam præsidia diripuerunt, monasteriis quoque in Palæstina ingruebant ac incursabant; quorum primum maximumque divini sc. Sabæ erat, in quo magnus hic Theodorus exercebatur. Hæc videns divinus ille Hierosolymorum antistes et pastor; esseque hoc peccatorum pœnam et furoris poculum intelligens, idcirco nimirum quod divinarum cultus imaginum aboleretur, ad zelum protinus excitatur », mittitque Theodorum ad imperatorem cum Theophane fratre, qui illum monuit, ut relicta profana illa ac mala opinione, ejus loco pietatem condisceret. Verum imperator in iram furoremque erupit, et « ambos diu flagris cæsos ad Ponti ostia exilio relegandos decernit ». De utroque infra rursus sermo erit.

18. *Josephus Hymnographus Romam a cultoribus sacrarum imaginum missus.* — Eadem persecutione sæviente, « quibus Christi vera religio, quam Cæsaris gratia fuit antiquior, toto orbe dispersi ac fusi vagabantur : ac nonnulli in Bosphorum, pars in Siciliam migrarunt, alii in summa montium egredientes, efferatam rabiem truculentissimæ belluæ fugiebant », inquit Joannes magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ diaconus in Vita S. Josephi Hymnographi in Actis SS. Bollandianis ad diem III mensis Aprilis. Tunc S. Gregorius Decapolitanus, qui relicta Thessalonica Constantinopolim cum *Josepho* propter quædam negotia venerat, rogatus est ab infinita prope monachorum multitudine Constantinopoli simul congregata, ut Romam mittat Josephum, « qui papæ Romanisque omnibus nuntiet, quanto malorum turbine ea civitas vexetur, simul aliquid opis afferant Dei Ecclesiæ graviter laboranti. Jam enim vides, dicebant, pater, quæ malorum tragœdiæ hic agantur; vides quanto in discrimine versetur Christi ovile, cum non sit, qui illatam nobis injuriam ulciscatur ». Mittitur statim Romam Josephus a Gregorio, sed « captis nonnullis navigiis cum eo quo S. Josephus vehebatur, ipse captivus in Cretam abducitur, ibique gravissimis catenis vinctus in carcerem conjicitur ». Eo in carcere concaptivos ad constantiam excitavit, episcopum carceris tædio vacillantem corroboravit, aliumque ad defectionem promptum allexit ad mortem pro Christo gloriose appetendam, quod postmodum præstitit. Post Leonis Armeni mortem exilio revocatus manum ad versus scribendos admovit, et universam fere Ecclesiam suis illustravit hymnis et canonibus, quorum aliqui adhuc supersunt. « Josephus (a sua captivitate reversus) cognoscit Gregorium, hominem plane divinum, commune omnium solatium, Ecclesiarum solidissimam gloriam, actuosum ac spirans virtutum omnium simulacrum, infinitis prope laboribus ac periculis defunctum, ex hac vita ad optatos Dei sui excessisse complexus », inquit Joannes diaconus in Josephi Vita, qui addit hunc postea adhæsisse Joanni Magni Gregorii æmulo atque sectatori, nec Thessalonica discessisse, donec Joannes ad Deum migravit. Tunc enim sumptis utriusque reliquiis venit in locum vastum desertumque, in quo monasterium ædificavit, et « sacras D. Gregorii ejusque socii Joannis reliquias collocavit ». Colitur Gregorius in Menæis die XX Novemb. Vide quæ de eo dixi anno DCCXXXI, num. 1. Infra videbimus Josephum rursus sub Theophilo imperatore propter sacras imagines exulasse.

19. *Pax Græcos inter et Bulgares sancita.* — Hoc circiter anno Græcos inter et Bulgares pax constituta, de qua Constantinus Porphyrogennetus in sua Chronographia lib. 1, num. 20, hæc habet : « Cum tricennales cum Hunnis (quos Bulgaros vocant) ineundæ illi (nempe Leoni Armeno) essent induciæ, pacisque fœdera jurejurando firmanda; non quibus Christiani solent sacramentis usus est : ad nimirum Deum cælestesque virtutes, sive quæ Christi Deique parens carne fuit, dictorum gestorumque inspectores, testesque adhiberet; sed velut Barbarus quidam, omnisque religionis expers, canes, ac quibus gens improba immolat, iis gestorum testibus utens, et dissecabat; nec quibus illi lubenter ingurgitantur, hæc ipse ad firmandam fidem ore gustare exhorrebat; quod vero Christianam fidem eis concredidit, ad quam a nobis aliquando, ut videbatur, essent traducendi; ne sic quidem impietati litare eum puduit. Tum enim in eo, quod fidei margaritas, juxta Domini sententiam, mittebat ante porcos, hisque illos, vir impius vere execrandus, ore tenus uti compellebat; tumque in eo rursus, quod ipse Romani moderator imperii, in publico conventu, in theatro promiscua infidelium, fideliumque multitudine referto initiari non erubuit ac consecrari, non alio plane præmio, quam æterno verme et igne dignus fuit ».

20. *Impietas Leonis Aug. in illo fœdere rejiciendo.* — Rem eamdem clarius narrat Ignatius diaconus in Vita sancti Nicephori patriarchæ Constantinopoli numero 80 : « Quis amicitias atque

fœdera turpiter ac indecore cum vicinis Hunnis ab illo inita fervidissimis lacrymis non deploret? Nempe illorum superstitiones Leo, ipsi illi nostra usurpantes legitima, mutuo firmaverunt pacta : et videre erat imperatorem Romanum libare aquam e calice in terram, equorumque clitellas versare manibus, dein terna lora tangere, fœnumque in altum attollere, et se omni hac ceremonia rituque devovere. Gentes vero divina nostra Symbola scelestis contrectare manibus, ac per illorum virtutem sacrilego se obstringere sacramento. Nonne hæc crudelitatis fuere germina? Nonne apertus in Christum furor et execratio? Nonne hujusmodi ut Dei ultionem inducant, fidem sane abunde faciunt ejus temporis portentosa eventa, videlicet concussiones ac terræ motus, cor secundum prophetam confringentes, urbesque populosas exitio obrutas? Ad hæc annon penuria famem super faciem terræ seminans, dum agricolæ spicas non falcibus, sed manibus et sacculis colligunt? Adde aerem similes virgis igniculos emittentem et terrorem videntibus inferentem. Adde infœcundum mare, salumque ac fluctus absoniorum more visum effundere. Adde cognationis ac necessitudinis oblivionem apud omnes pervagatam, tumultusque ac bella intestina in omnibus provinciis atque urbibus progignentem. Exinde enim hactenusque contigit, ut civilium armorum morbus ubique obtineret». Obiter observabis Ignatium, quemadmodum et auctorem anonymum Vitæ sancti Nicolai Studitæ apud Combefisium tom. I Supplementi Biblioth. PP. Græco-Latinæ pag. 903, Bulgaros *Hunnorum* vocabulo designare, qui loquendi modus viros doctos irretitos tenuit. Christiani, qui a Bulgaris captivi detinebantur, et qui nondum martyrium passi erant, tunc in libertatem asserti, inter quos fuit *Basilius Macedo* adhuc puer, qui postea imperavit. Vide quæ de eo et de *Cutragone* Bulgarorum rege, qui tunc regnabat, diximus an. DCCCXIII, num. 10 et seqq.

PASCHALIS I ANNUS 2. — CHRISTI 818.

1. *Litteræ Theodori et legatio per Epiphanium missa ad Paschalem papam.* — Qui sequitur annus octingentesimus decimus octavus, Indictione undecima incboata, quintus idem numeratur persecutionis Leonis imperatoris, quo acceptis jam antea litteris per Dionysium a Paschale Romano Pontifice Theodorus Studitarum præpositus in carcere consistens, rursum legat ad Occidentem Epiphanium discipulum suum ad eumdem Romanum Pontificem, cui et litteras dedit, quæ sic se habent [1] :

« Per omnia religiosissimo patri, supremo lumini, universali domino nostro, Apostolico papæ, Joannes, Theodosius, Athanasius, Theodorus, minimi presbyteri et præpositi Catharorum, Pieridii, Paulopetrii et Studiani ». Unus autem, qui hic deest e numero in præcedentis ad Paschalem Epistolæ inscriptione, nempe Joannes Eucæriæ præpositus lapsus est, ac propterea nequaquam cum cæteris recensitus. Testatur id quidem ipse Theodorus in Epistola ad ipsum Epiphanium Romam legatum. Porro Epistola ad Paschalem papam sic se habet [1] :

2. « Respexit nos Oriens ex alto Christus Deus noster, tuam in Occidente beatitudinem, tanquam facem quamdam divinitus lucentem ad Ecclesiæ, quæ sub cælo est, illuminationem, in Apostolica prima Sede constituens. Etenim spirituale lumen percepimus, qui in tenebris et in umbra mortis improbæ hæreseos tenebamur, et tristitiæ nebulam deposuimus, atque in spem optimam emersimus, cum didicissemus ex fratribus et conservis nostris, quos misimus, qualia et quanta egerit et dixerit sancta celsitudo vestra. Quando hæreticos quidem apocrisiarios, velut fures, ne in sacrum quidem conspectum admisit; sed cum procul adhuc essent, merito rejecit : nostris vero calamitatibus ex litterarum auditione et missorum relatione compatiens, indoluit atque ingemuit Dei exemplo tanquam propriis membris. Ac re ipsa cognovimus, manifestum Apostolorum principis successorem Romanæ Ecclesiæ præsidere; certoque nobis persuasimus,

[1] Theod. l. II. Ep. XIII. Cod. Column.

[1] Theod. l. II. Ep. XXXV. ex Cod. Column.

Dominum Ecclesiam nostram minime deseruisse, cui unum solumque a vobis auxilium hactenus atque ab ipso exordio in occurrentibus molestiis Dei providentia concessum est.

« Vos igitur illimis ac sincerus ab initio fons Orthodoxæ veritatis. Vos adversus omnem hæreticam procellam tranquillus sepositus portus Ecclesiæ universæ. Vos a Deo electa civitas refugii salutis. Sed quoniam temerarium est a nobis miseris ac indignis encomia congeri divino nomini vestro, quod divinæ olim linguæ beatum prædicarunt, præstat ut ad ærumnas nostras veniamus.

3. « Impii ergo consueta sibi omni conatu ac vesania facere non cessant, omnes, qui mortis metu franguntur, in hæresis barathrum trahentes et abripientes. Necesse siquidem est, eum, qui cedere nolit, verberum aliorumque suppliciorum pœnis subjici ; ita ut diffluant sensim aliqui (quod est miserrimum) etiam ex iis qui certamen antea sustinuerunt. Nos vero iterum humiles et in membris postremi, tam pro sacro proprio capite, quam pro reliquis præsentibus partibus et fratribus audentes legatione fungimur et obsecramus, ut consoletur nos sancta et Apostolica anima tua. Primum quidem (quod et facere illam credimus) ne suas pro stabilitate et salute omnium Deum flectentes preces intermittat. Ita obtestamur sacratissima viscera : deinde, ut quæ Spiritus sancti instinctu pro humilitatis nostræ utilitate ac perpetua virtutis tuæ laude deliberavit et statuit, ad exitum, Deo adjuvante, perducat ». Hactenus posterior ad Paschalem Epistola, ex qua a Gennadio in defensione pro Concilio Florentino præconia digna illa Ecclesiæ Romanæ citantur : « Vos illimis et sincerus ab initio fons Orthodoxæ veritatis, etc. » Quod autem exigit his litteris Theodorus a papa, illud fuit, ut præstaret quod promiserat, legationem remissurum Constantinopolim : quod et præstitit, ut suo loco patebit.

4. His scriptis litteris Theodorus Epiphanium, quem mittat cum eis in Occidentem, delegit, ad quem has, quæ sequuntur, litteras dedit, onus eidem legationis hujus injungens his verbis :

« Epiphanio filio[1].

« En, dilecte mi, sicut alacri animo instituisti, solve in Occidentem, litteras istas laturus, quas dictavi. Misi Epistolas duas ad Apostolicum et dominum Methodium. Frater enim Dionysius Dei nutu, et incolumis eo usque pervasit, et spem optimam reportavit. Ad quam iteratas litteras addere, operæ pretium duxi. Scripsi autem non tanquam a me solum, sed sicut antea, ex persona utrorumque præpositorum quos indicat Epistola, præterquam Eucæriæ. Is enim, ut accepi, secundum peccata mea, lapsus est. Ex communi ergo sententia et scientia, tum per occultam significationem, tum per Epistolæ ipsius lectionem, tunc scripsimus, ut Epistola missa declarabat. Nunc vero etsi propter arctam custodiam id facere non potui, attamen veluti jam consentientibus utrisque, eorum etiam hæc est Epistola. Fortasse autem postea continget, ut et ipsi certiores fiant.

« Vade igitur, egregie Epiphani, Ἐπίφανον, id est, appare Occidenti nuntius fidelis, prudens, jam olim probatus, redde Epistolam, et juxta ea quæ divino instinctu impressa sunt in sancto Apostolico, suggestione, verbisque S. Methodii et S. Monabasiæ episcopi, simul intercede et ipse, et ora, ut ad finem hæc perducantur Dei voluntate, qui potest et salvum te servare, et sistere sacro ac beato vertici. Ne formides, multa tibi merces, et magnum certamen. Dominus tecum. Saluta sanctos omnes, et maxime eos, qui notissimi sunt, præcipue sanctum patrem meum archimandritam, ac dominum etiam meum chartophylacem, cujus charitas est in humili corde meo ». Hucusque ad Epiphanium Theodorus.

5. *De Methodio apocrisiario Nicephori.* — Quod autem ad Methodium spectat, ad quem se scripsisse Theodorus testatur, erat iste illic apocrisiarius Nicephori patriarchæ ad Romanum Pontificem missus, cui quid tunc acciderit admiratione dignum Romæ moranti, sic accipe ex Curopalata atque Cedreno in Michaele Theophili filio, dum narrat quæ acciderunt eidem Methodio jam Constantinopolitano patriarchæ, cum adulterii accusatus, ob sui defensionem coactus fuerit virilia penitus consumpta et exsiccata monstrare, sic dicens : « Quidam de notioribus placide ingressus, ex eo quæsivit, quomodo virilia ejus ita emarcuissent. Cui rem totam a principio enarravit. Se cum Romæ degeret missus eo ad papam ob intentata Nicephoro sanctissimo patriarchæ crimina, vexatum fuisse a carnis studioso malo genio, sine intermissione dies noctesque ipsum titillante, et rei venereæ appetitum excitante. Itaque se ardentem ea cupiditate, ac tantum non ei succumbentem, Petro Apostolorum principi se dedere statuisse, multisque ab eo precibus contendisse, uti se libidine illa liberaret. Hunc noctu adstitisse, ac virilia sua manu dextera tangente combussisse, simulque dixisse : Nihil esse quod in posterum sibi ab ista metueret voluptatis concupiscentia : se ob vehementem dolorem somno excussum, talem repertum fuisse, qualem ipsi vidissent ». Hæc ipsa quidem Methodius cum jam esset patriarcha confessus libere ea, quæ his ipsis diebus, Romæ cum esset, divinitus contigissent. Quod autem ait, eum Romæ tunc fuisse pro Nicephoro patriarcha ob intentata illi crimina defensorem : accidisse putamus, quod Theodotus, quo se in throno stabiliret, depositionem Nicephori falsis objectis criminibus colorare studuisset. Cæterum Epistola illa, quam se eodem tempore ad Methodium Romam scripsisse Theodorus ipse testatur, non est reperta in dicto Codice, quo usi sumus, Columnensi, ut hic simul eam tibi scribere potuissem.

6. *Theodori catechetica Epistola ad disper-*

[1] Theod. l. II. Ep. XXXV. Cod. Column.

sos fratres. — Sed ad legationem a Theodoro missam revertamur. Profectus est igitur Epiphanius Romam, exceptusque est benigne a Paschali Pontifice: qui et quibus valuit remediis studuit tot malis occurrere. Sed quid faceret, cum regnaret imperator apostata, sederet patriarcha hæreticus, et cum eo clerus ejusdem communionis et monachi desertores? quomodo ipsi audituri essent, quæ ab eo pro eorum salute admonerentur? Non destitit tamen ad Constantinopolitanam, aversatricem licet, Ecclesiam scribere, et quidem gravissimas litteras. Testatur[1] id quidem Theodorus ipse litteris suis suo loco reddendis.

Interea vero Theodorus non quiescit, qui et hoc pariter anno scripsit catecheticam Epistolam ad ubique dispersos fratres. Cum enim in ea numeret ipse annos quinque persecutionis, hoc plane anno fuisse scriptam, qui numeratur quintus persecutionis, affirmare necesse est. Loco plane miraculi habendum (quod sæpe inculcandum est) ut in arctissimo carcere constitutus, tot custodibus vallatus, facultas ei scribendi fuerit suppeditata. Hujus autem scribendæ Epistolæ ipsi ea cogitatio fuit, quod cum sciret suos monachos et alios diversorum monasteriorum confessores vagari a monasteriis expulsos, extorres, ac a persecutore imperatore abripi, timens iis, ne quos terror non subegisset, mundana voluptas vinceret, occasione versandi cum feminis, ut cauti esse debeant, datis his ad eos litteris, monuit vehementer. Sic spiritualis agonis dux sapientissimus, ne adversariæ potestates suos lædere possent milites, quaquaversum providit. Epistola autem ipsa sic se habet[2]:

7. « Theodorus omnibus ubique dispersis fraternitatibus.

« Gratia vobis et pax multiplicetur. Æquum enim est Apostolicis verbis affari eos, qui pro Christo persecutionem patiuntur[3]: Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui humilitati nostræ januam aperuit, quamvis arcte custodiamur, ut vobiscum charissimis nostris Epistolarum colloquio congredi possimus. Vere Dei verbum non est alligatum, etsi alligare se putent, qui dominantur. Vere lætari plurimum debemus, cum divinarum prædictionum eventa in nobis conspicimus. Age, cum Apostolo[4] dicamus, fratres: Quis nos separabit a charitate Dei? tribulatio, an angustia, an fames, an persecutio, an nuditas, an periculum, an gladius? Num enim de seipso tantum hæc dixit, ac non etiam de nobis? et ut nos erga Deum sic affecti simus, ut afflictionibus istis, quas sustinemus, minime frangamur, sed ea, quæ desunt, passionum perferre gestiamus. Gaudium enim est inenarrabile pro Christo et cum Christo pati, quemadmodum ostenderunt sancti omnes usque ad Thadæum martyrem nostrum, et confessores alios egregia animi constantia, et persecutioni convenientibus factis sive ex carcere, sive ex alio exilii quovis loco post illum abierunt. Simus et nos, fratres mei, martyres ad hunc modum, ut parati nimirum semper simus, comprehendi, confiteri, flagris cædi, mori; hoc est enim quotidie martyrem esse: hoc quotidie mori.

8. « Ex hoc quidem purgari mentem contingit, et perturbationibus abscedere, Deo appropinquare, mundum odisse, cælum meditari, perpetuo adamata bona, at certe tristiora. Nec enim locum menti relinquit hæc hujusmodi præparatio, ut voluptates consectetur, ut hoc illudve carnali desiderio amplectatur, sed vires cordi et nervos addit, oculos in lacrymas solvi compellit: desiderium injicit ex corpore, tanquam ex gravi quodam carcere emigrandi. Considerantes itaque quales simus. Et si quidem sic affecti, recte sane; sin aliter, redeamus in viam et emundemur. Fugiamus immitem draconem diabolum, et ignea tela amaræ et lethiferæ cupiditatis. Non est voluptas, sed dolor; non dulcedo, sed fel; non benevolentia, sed odium, servitus, corruptela, dæmoniaca vexatio ejus, qui secundum naturam est status immutatio. Etenim si bona est et dulcis, quomodo quos arripuit, eos fatuos statim reddit, jumentis similes, probrosos, serviles, desperabundos, enervatos, æternæ mortis reos? itaque fascinat, a mente alienans et pervertens, non id revera existens, quod præ se fert præstigiatrix, tanquam energumenos a dæmone correptos, qui id quod patiuntur priusquam ad se redeant, non agnoscunt.

9. « Videamus ergo, Christiani, quænam sint diversoria nostra, ubi et quibuscum habitatio et consuetudo. Quod si quid ibi noxium est, migrandum; si cum eo, qui scandalum affert, abscindendum; si cum nemine, adsciscendum; quia exsecrabile solum esse, quandiu necessitas non cogit. Observanda sunt et alia, cibus, potus, somnus, opus, ut mensura fiant omnia, quæ corpori vires præbeant, ut pareat et jussa faciat, non efferatum reddant, ut insurgat et animæ repugnet. Equuleus est, si affatim alatur, lascivit, sessoremque animum prosternit. Ex rebus nostris de vestris etiam enuntiamus: omnes siquidem homines liberi arbitrii habenas a Deo pari jure acceperunt cum summa potestate, licet anima et corpore inter se pugnantibus, perpetuum bellum sit. De hoc igitur hactenus hæc dicta sint. Quid cætera deinde? Fides firma, immutabilis, sicut tradidi vobis et a sanctis accepi, vel potius ab uno utique et eodem spiritu, etc. » Adjicit de cultu sacrarum imaginum superiori consimilem doctrinam, quam brevitatis causa hic describere præterimus. Ac de persecutione hæc rursum inferius ingerit, hortans eos ac roborans in fidei confessione persistere.

10. « Minime vos conturbet duratio persecutionis. Haud multos annos pertulimus, ut antiqui olim confessores. Nondum examinati fuimus legitimo igne probatissimæ tentationis: adhuc admix-

[1] Theod. l. II. Ep. LXII. LXIII. LXVI. Cod. Column. — [2] Theod. l. II. Ep. XXXVII. — [3] 2. Pet. I. — [4] Rom. VIII.

tum est plumbum, adhuc ruga peccatrix. Tu quis es qui incomprehensorum judiciorum profunda scruteris ? Quæ tibi præstita sunt hæc cogita. Abrahæ semen illud, cui promissa Dei benedictione terræ sanctæ hæreditas fuerat, quadringentis triginta annis Pharaonis manu servitutem servire Deus permisit. Christi Ecclesia ab Apostolorum prædicatione usque ad Constantinum primum Christianorum regem supra annos trecentos ferventem persecutionem passa est. Qui secuti sunt, remisse quidem, attamen longius tempus duxerunt, præterquam sub Juliano Apostata. Paulus magnus annis quinque et triginta persecutionem pertulit, quotidie moriens. Et tu quinque annorum spatio langues ? Clemens multorum certaminum vir viginti octo annis in perpetuo martyrio fuit. Et tu intra paucos deficis ? Et quod mihi tempus satis sit ad alios martyres commemorandos ? Non audisti sufferentiam Job ? Nonne annis quindecim et amplius ulcere gravi vexatus est, præter alios, qui adjecti fuerunt, lugubres casus ? atque hoc cum nullius sibi mali facinoris conscius esset, quin potius laudabilium quamplurimorum. Quid autem ei respondet oraculum ? Ut justus, inquit, appareas. Ita et nunc cribrat quodammodo providentia hujus temporis homines, ut quæ insunt zizania ejiciat, et frumentum purum maneat.

11. « Non audis quid Hieremiæ dicat [1] ? Mitte eos in conflatorium, et vide si est probatio, sicut et ego probatus sum pro eis. Feramus adhuc, o strenui milites Christi. Dies sicut umbra transeunt, quamvis persecutores permanere existiment [2] : Si me persecuti sunt, inquit, et vos persequentur : si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum, qui misit me. Vere enim ignorant quod Deus et Pater misit [3] Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret et Patri suo acquireret. Nisi enim ignorarent, illum pingi non negarent ; nemo quippe, qui ex muliere natus sit, talis est, ut exprimi non possit, alioqui abortivum quiddam esset. Sic itaque fratres perficimus nos ipsos, sic consolationem habemus in verbis Salvatoris nostri Jesu Christi, exspectantes remunerationem ». His præmissis ad postremum monet de Leontio persecutore. Fuerat hic monachus et discipulus Theodori, et sanctarum imaginum cultus assertor. Verum infelix in veritate non stetit, sed factus apostata cæteris ardentius persequebatur Orthodoxos ; de eo enim monet his verbis :

12. « Sed nostis qualis sit Leontius, eunuchorum genus non solum inglorium, ut quidam sanctorum dixit, sed et Christum negans ; neque adeo his finibus se continens, verum acerbe et crudeliter fratres nostros excrucians : qui ante discipulus, nunc nugator judaizans : qui inter fratres eminentiores, nunc contra fratres supra quam judices omnes : qui non simpliciter imaginem dicebat, sed sanctam imaginem sive Christi sive Deiparæ et cujuslibet sanctorum : nunc eas incendit, et abolet, insanientis instar feræ blasphemans. Unde et imperatori charus factus est, et monasteriis nostris potitur, et omnia miser facit in contumeliam Christi. Sed heu me ! mea enim hæc ejus ludibria. Attamen similis illi est, qui genuit secundum carnem : nam et ille olim primitiæ fuerat impietatis, sicut et Hermiæ : ambo enim furentes aguntur : nec miscet Deus cornicem columbæ, sed similia similibus. Ergo illi non hunc modum. Det illis Dominus agnoscere veritatem , quos captos tenet diabolus pro sua voluntate. Vos vero Christus cum iis, quos vexat apostata , confirmet , viresque ac robur tribuat , ut sustinere adhuc possitis , esurientes , sitientes , nudi , colaphis cæsi, instabiles, laborantes, maledicta et persecutionem patientes, blasphemati, tanquam purgamenta hujus mundi facti, omnium peripsema, ut Paulus [1] magnus, quocum pars vestra sit. Fratres, orate pro nobis peccatoribus ut salvemur, digni habiti omnium qui restiterunt infimo gradu. Salutat vos qui mecum est frater Nicolaus. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen ».

13. Post hæc autem venerunt Constantinopolim legati, qui missi sunt a Paschali Romano Pontifice cum litteris adversus Iconomachos, quibus erroris arguerentur. Est mentio de hac legatione in Epistola catechetica ejusdem Theodori contra eosdem Iconomachos [2] data, in qua hæc scribuntur verba : « Non igitur effugerunt, quin a supremo Ecclesiæ throno arguerentur, sicut factum est, et ipsi scitis. Et nobis quidem tuta et sincera erant omnia etiam ante Occidentalium adventum. Plurimum vero etiam inde accessit, ut cognoscamus consentanee sæculis superioribus nostrum hoc Deo curæ esse, et ob oculos statuisse testimonium, quod ab eo alieni sunt, qui imaginem negant. Si enim a coryphæo abrupti sunt, et ab aliis tribus patriarchis, utique et a Christo, qui caput est prædictorum ; et lugere illorum causa et mœrere convenit, nostri vero lætari supra modum, etc. » Apparet ex his quidem litteras Apostolicas Paschalis papæ ejus fuisse argumenti, ut ab eo erroris argueretur hæresis Iconoclastarum, ipsi vero ostenderentur separati esse ab Ecclesiæ Romanæ communione. Ejusmodi igitur legatio et declaratio veritatis, qua innotuit scissos esse ab Ecclesia omnes Iconomachos, plurimum attulit adjumenti civibus Constantinopolitanis, cum ab Ecclesia Catholica se esse separatos audirent. Quamobrem quamplurimi detestati errorem, sunt veritatem professi ex omni hominum genere utriusque sexus, adeo ut et plures ex iis, qui latebant, prodeuntes in lucem martyrio se objicerent ; ita ut de civitate Constantinopolitana illud diceretur, quod ubi abundavit delictum, su-

[1] Jerem. VI. — [2] Joan. XV. — [3] Gal. IV.

[1] I. Cor. IV. — [2] Theod. l. II. Ep. LXVI. Cod. Columm.

perabundavit et gratia. Ita quidem testatur idem ipse Theodorus Studita sua Epistola ad Naucratium [1] data suo loco inferius recitanda.

14. *Paschalis papa extorres monachos excipit, monasterium ipsis ædificat, Ecclesiam S. Praxedis instaurat.* — Quando autem pervenerit Constantinopolim legatio Paschalis Romani Pontificis, in fine anni hujus, vel sequentis initio : haud satis exploratum haberi potest. Enituit quidem maxime ubique locorum Orientalis Ecclesiæ ingens ejusdem Paschalis papæ studium in juvandis Græcis Orthodoxis laborantibus, quod et ex aliis ab eo rebus gestis est declarandum. Siquidem idem sanctissimus Pontifex interea nihil antiquius habens, quam de fide Catholica bene mereri ; Orthodoxos omnes extorres, Constantinopoli vel aliis partibus Orientis Romam confugientes quam benignissime excepit ; quin et Græcis monachis egregium construxit monasterium apud sanctam Praxedem, quem presbyteralem titulum mirifice exornavit, donisque quampluribus auxit. Ne igitur confugientes ad Romanæ Ecclesiæ gremium monachi Orientales incertis sedibus per Urbem vagarentur : ipsis dictum monasterium erexit, de quo Anastasius meminit, dum agit de eodem S. Praxedis titulo ab eodem Paschali sanctorum martyrum corporibus locupletato ; his enim verbis rem aggreditur enarrare :

15. « Ecclesiam beatissimæ Christi virginis Praxedis, quæ quondam priscis ædificata temporibus, nimio jam laxata senio ita ut a fundamentis casura ruinam sui minaretur, idem venerabilis Pontifex illius ruinam ante prævidens, ejusdemque Ecclesiæ curam adhibens, illic pervigil sæpius existens, in alio non longe demutans loco, in meliorem eam, quam dudum fuerat, erexit statum. Absidem vero ejusdem Ecclesiæ musivo opere exornatam variis decenter coloribus decoravit. Simili modo et arcum principalem ejusdem metallis mirum in modum proficiens compsit ». Extat adhuc ipsa apsis sacris imaginibus ex musivo elaboratis decora et integra, in cujus fronte ejusdem Paschalis nomen eadem arte exscriptum legitur his inter se complexis elementis, $\frac{\text{PS}}{\text{CAL}}$ atque versus isti in abside eodem opere exarati leguntur :

EMICAT AVLA PIA E VARIIS DECORATA METALLIS
PRAXEDIS DOMINO SVPER ETHRA PLACENTIS HONORE
PONTIFICIS SVMMI STVDIO PASCHALIS ALVMNI
SEDIS APOSTOLICAE. PASSIM QVI CORPORA CONDENS
PLVRIMA SANCTORVM SVPTER HAEC MOENIA PONIT
FRETVS VT HIS LIMEN MEREATVR ADIRE POLORVM

Ibidem in sacro cubiculo, ubi nunc colitur columna flagellationis Jesu Christi, super limen ista leguntur :

PASCHALIS PRAESVLIS OPVS, DECORA FVLGET IN AVLA
QVAE PIA OBTVLIT VOTA STVDVIT REDDERE DEO.

Pergit de eadem hæc Anastasius :

16. « Hic enim beatus et præclarus Pontifex multa corpora sanctorum dirutis in cœmeteriis jacentia, pia sollicitudine, ne remanerent neglecta, quærens atque inventa colligens, magno venerationis affectu in jam dictæ Christi martyris Praxedis Ecclesia, quam mirabiliter renovans construxerat, cum omnium admiratione Romanorum, episcopis, presbyteris, diaconibus et clericis laudem Deo psallentibus, deportans recondidit. Quæ dum sanctissimi atque coangelici præsidis hæc intima cordis vigilantia gererentur, ut reconditorum ibidem sanctorum corporum, Domino indesinenter super astra placentium precibus apud omnipotentem Dominum juvaretur : construxit in eodem loco a fundamentis cœnobium, quod et nomine sanctæ Praxedis virginis titulavit, in quo et sanctam Græcorum congregationem aggregans, quæ diu noctuque græcæ modulationis psalmodia laudes omnipotenti Deo, sanctisque illis ibidem quiescentibus sedulo persolveret, introduxit. Siquidem in eodem monasterio plurima conferens prædia, et possessionum loca urbana et rustica, affluenter atque abundanter ditavit.

17. « Quin etiam in eadem Ecclesia fecit oratorium beati Zenonis Christi martyris, ibi et sanctissimum ejus corpus ponens, musivo amplianter ornavit. Fecit etiam in eadem Ecclesia ciborium ex argento pensans libras octingentas et decem. Item et propitiatorium sacri altaris ex argenteis laminis mirifice exornavit. Confessionem denique ejus cum rugalis (regulis) suis interius exteriusque vallans, pulcherrime compsit atque deauravit, quæ simul pensant libras trecentas. Supra ejusdem venerabili altare fecit regnum spanoclistum ex auro fulvo, ex diversis lapidibus exornatum, pensans libras quinque et uncias duas et semis. In eodem sacro altari fecit vestem de chrysoclavo cum diversis historiis miræ magnitudinis atque pulchritudinis exornatam. Item ubi supra obtulit aliam vestem chrysoclavam ex auro gemmisque confectam, habentem historiam virginum cum accensis fascibus mirifice comptam atque decoratam. Ad sacrum denique ejusdem virginis corpus obtulit imaginem ex laminis argenteis præfiguratis, pensantem libras nonaginta octo.

« Hic benignissimus præsul fecit in jam dicto monasterio Græcorum oratorium sanctæ Agnetis Christi virginis miræ pulchritudinis exornatum ». Hactenus Anastasius de titulo S. Praxedis et de Græcorum monasterio a Paschali papa constructo, ut Græcis monachis Romam fugientibus digne prospiceret. Erat enim extorrium haud exiguus numerus monachorum, ut non sufficerent alia, quæ in urbe erant Græcorum monasteria.

18. *Persecutione recrudescente Theodorus totus in Epistolis et laboribus : plures martyres.* — In

[1] Theod. l. II. Ep. LXXI. Cod. Columnn.

eos autem, qui remanserant diram fuisse renovatam persecutionem, ex litteris magni Theodori cognovimus : occasionem autem recrudescentis persecutionis eam diximus præcessisse, quod ejusdem Pontificis legatione missa hoc anno Constantinopolim, complurium concaluerunt animi civium ad hæresim respuendam, et veritatem profitendam, excitatique pariter ad errorem publice detestandum, palamque cultum sacrarum imaginum confitendum. Factum est enim, ut ob excitatum in cives spiritum confessionis, sæviret magis ac recrudesceret persecutio, et complures ex iis, qui lapsi erant, rursus confessionis ingrederentur agonem adversus Iconomachos certaturi : dum et qui detinebantur in carcere, arctioribus vinculis stringerentur; atque ipsi regii impietatis ministri in eos acrius sævirent. Extant autem pleræque e carcere tum datæ ab ipso Theodoro Studita litteræ ad hos consolandos et roborandos. Tunc temporis enim ab eodem Theodoro scripta est Catechesis ad Simeonem [1] et alios novem de his, qui seipsos ultro objecerunt martyrio. Tunc et data videtur Epistola ad Leonem patricium [2] et sacellarium, qua deplorat acerbitatem persecutionis, quam et ille dolebat, necnon illa ad Irenam [3] patriciam post lapsum confessam et flagella atque exilium passam, hortans eam, ut forti animo ærumnas perferat, nec frangatur. Extat pariter ad Gregoram laicum hominem, qui primus tunc ex imperatoris aula ad stadium persecutionis progressus est, quæ sic se habet perbrevis satis [4] :

19. « Gregoræ laico.

« Salve, confessor Christi. Merito Dei hominem te olim appellavi. En non mentitus est humilis sermo meus, qui sublimis in te apparuit. Quomodo carcer? Ferrea etiam vincula sustines, ut audio, corpore constrictus, res laboriosa. Verumtamen confortare in Domino, sancte, et martyrum more depugnans. Belle, belle, frater. Qualis eluxisti? Quantum exaltatus es? unus ex omnibus laicus (de iis loquor, qui sub hoc imperio) tu solus Deo confessor ostensus es et angelis et hominibus. Cernis ubinam te detineant persecutores? In palatio, ceu margaritum, ceu regem effectum, quamvis ita non sentiant. Ne timeas, amice, ne terrearis ob imminentia verbera. Sustine, Christus una sublevans, simul adjuvans, ut simul pugnans, et simul percussus. Si ergo a quopiam e subditis detentus, imperatorem haberes defensorem, et inter verbera tecum et animo et affectu verberatum : nonne pati gauderes, ornamentum amplectens, quasi patiendo perciperes quas desiderabas opes, gloriam, principatum? Quanto vero magis hoc in re præsenti sentiendum? quod et amplectendum nobis necessario, ut non somni similia hæc et inania, sed sempiterna et vera et ineffabilia bona consequamur, æterna supplicia declinantes, quæ qui pingi Christum negant, sustinebunt, a quibus liberemur, frater, pro nobis invicem orantes ». Ita Theodorus, qui tunc etiam et hortatus est suos, cum in eos crudelius Leontius persecutor ille exmonachus sæviret. Sic se habet [1] :

20. « Fratribus Studianis.

« Salvete in Domino, fratres ac patres : salvete, milites Christi : salve, fratrum ternarius sanctæ Trinitatis gratia dives, vere digni talibus salutationibus, quia propter Christum generose durissimum carcerem patimini a Leontio nefario vexati. O Judaicam apostasiam! si agrestis fera esset, satiari utique jam posset, sanguinem vestrum tamdiu pœnis fundens et hauriens; at nunc insatiabilis manet sanguinis potor dæmoniacus; nullum sensum misericordiæ, nullam humanitatis commiserationem erga vos suscipiens agnos Christi; sed affligens, omni modo devorans vos, cum Satana moliens, ut glorietur draco, ut per vos nos etiam perterrefaciat : sed frustra [2] : Fidelis enim Deus, qui non sinit vos tentari supra quam potestis, sed facit cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere. Recordamini sanctorum, qui a sæculo fuerunt, quia nemo tentationum et tribulationum expers, placuit [3] : hic quidem sectus est, ille lapidatus, alius igne consumptus, alii distenti sunt. Et quod tempus sufficiat recensendæ nobis circumpositæ nubis martyrum? quorum vos cum participes sitis et certaminum socii, gaudete fratres mei gaudio ineffabili contra hæresim, contra affectus regnum obtinentes.

21. « Tu nomini congruenter καρτερόψυχος, id est, animo fortis, Carterius, tu in patientia dives ἀφθονώτατος, id est, abundantissimus Aphthonius. Tu divina ἀγάπῃ, id est, charitate corroboratus verissimus Agapius. Carceris obscuritas æternæ vobis et inaccessibilis lucis est conciliatrix. Fames paradisi deliciæ : nuditas pallii immortalitatis : solitudo conversationis cum Deo : coma intonsa decoræ venustatis, ut revelata facie Dei gloriam conspiciatis. Num gaudium sunt ista? Num exultatio omni exultatione major? Ægre forsan laturi sumus, quod non inditus pes ligno, non imposita catena. Quo enim magis abundant ærumnæ, tanto abundantior consolatio gloriæ Dei. Hæc paucis, sciens vos a vobis ipsis habere patientiam, vos hortatus sum, charissimi. Vos vero rependite mihi cum Nicolao, qui mecum est, fratre nostro, qui vos salutat, sacras preces vestras, ut salvi simus ».

Quod vero persecutores ipsi (ut sæpe dictum est) Orthodoxis martyrium inviderent : haud mortem violentam palam intulerunt, sed fatigationibus eos frangi, et ærumnis confici voluerunt, ut longiore ita ducto martyrio, ipsorum constantiam emollirent. Verum cum in carcere constitutos cernerent, haud illis permoveri posse suppliciis : illud excogitarunt, ut eos per diversa longinquaque itinera et aspera fatigarent : quod vidimus in ipso

[1] Theod. l. II. Ep. XLIV. — [2] Ibid. Ep. LVI. — [3] Ibid. Ep. LXVIII. — [4] Ibid. Ep. LV. ex Cod. Columu.

[1] Theod. l. II. Ep. LVIII. Cod. Columu. — [2] 1. Cor. X. — [3] Heb. XI.

Theodoro Studitarum omnium patre; sed et de aliis monachis confessoribus id factum, ipsius ad Simeonem monachum datæ litteræ docent, cum alias ab eo de his omnibus certum nuntium accepisset : sic enim se habent[1] :

22. « Reddita mihi Epistola sanctitatis tuæ. Ubi eam legi, et singula didici, quæ cæteris, qui cum ea sunt, sanctis patribus nostris, quorum nomina in libro vitæ, acciderant, sacram omnium expulsionem, longinquam deportationem, molestam illam et gravem, propter variam hinc inde abductionem, et duram impiorum custodiam : ingemui simul, in cujusmodi tentationes Dei Ecclesias tempus perduxerit, animo considerans. Simul etiam beatam duxi persecutionem pro Christo ferentium certamina. Teque pariter, qui gestorum omnium nuntius nobis fuisti; nec remisisti erga me nihili hominem, et manum movere ad scribendum, et totam afflictionis seriem, singulatim percensere. Quo nomine benedicat tibi Dominus, ac magis magisque confirmet, et corroboret in acerba ista testimonii Christi dimicatione. Enimvero cognovi quamadmodum post dimicationem istam, cum Joanne impiorum duce congressus, haudquaquam metu cesseris, nec inferior sermonis conflictu ex litteris, sed fortiter obsistens ipsum eviceris, et elinguem juvenili vigore reddideris, veritatis verbo subnixus, quam tibi Spiritus sancti operatio suggerebat. Nulla videlicet in iis, qui decepti sunt, residet vis sermonis; quoniam nec lumen, nec veritatis specimen , nec rectum aliquid, aut sanctum, in tenebris ambulantibus stulto corde et evanida sapientia, seu ut verius dicam, insipientia, imperitia, cæcitate. Unum autem inest, et primum et postremum, potestas tenebrarum, hæc illis et sermo, et definitio, et fides, et gloria, et arma[2]. Ex operibus eorum cognoscetis eos, dicit Dominus.

23. « Quid enim impium, aut Judaicum non egerunt? Christum contumelia affecerunt, Deiparam et sanctos : quorum enim corporeæ figuræ ignominia afficiuntur, in prototypa ipsa transmittitur contumelia. Ideoque Antichristi merito dici possunt Iconomachi : quandoquidem uti a theologo et Evangelista scriptum est[3], nunc multi sunt Antichristi. Hæc parva quidem ad prudentiam tuam, sed charitatis, quæ nobis a Deo in uno sensu et anima una donata est, Symbola sunt. Tu vero frater egregie pro me ora, ut pari tecum pugna decertem. Et indicare porro non graveris, quomodo et ipse agas, et quomodo se habent et habituri sunt sacri comites tui ». Hæc ad Simeonem confessorem.

24. Ipse vero Theodorus de fratribus confessoribus ista et alia audiens per litteras diversorum ad eum scribentium; eadem ut pretiosa monilia custodiens, auro ea vestienda et ornanda suscepit, cum videlicet otio carceris bene usus, eorumdem tum verba tum facta versibus conscripsit, a posteris canticis prosequenda; testatur id ipse quidem in sua Epistola, iisdem ferme diebus ad Naucratium data[1], ubi post alia :

« Misi ad te libellum et quaterniones quatuordecim, in quibus sunt sermones et vita fratrum metricis versibus. Quæ tegens tu, et aliqui e fratribus fidis, dili genter abscondito. Equidem nihili facio, frater, quod ullius momenti sint. Sed quandoquidem otium suppetit, et exstimulor quodammodo a sancto patre meo, rursumque audiens beatum Paulum dicentem : Noli negligere gratiam quæ in te est, tanquam indignus cum timore et tremore facio quæ facio ». Hæc de his Theodorus, qui et soluta oratione, scriptis Epistolis, eorum encomia prosecutus, idipsum præstitisse cognoscitur, ut vidimus de Thadæo, et nunc dicendum de Jacobo, cujus præconia celebravit litteris ad Hypatium datis his verbis[2] :

25. « Nec nos sine dolore, fili, accepimus dormitionem Jacobi confessoris Christi et amabilis fratris nostri, nec porro sine lætitia. Illud quidem ex spirituali affectu (quid enim ille nisi filius, et talis filius, cujus ego propter peccata ne filius quidem dici merebar) hoc vero spei causa, nec nostræ duntaxat, quorum ille velut membrum sacer ornatus futurus erat, verum etiam totius Dei Ecclesiæ. Quid enim ? qualem virum censes ? annon confessorem ? non martyrem ? non sanctum ? A primis annis in asceticæ vitæ laboribus desudavit, legitime subditus, obediens, adversus animi motus viriliter pugnans, incorruptum corpus afflictationibus custodiens, quibus illud continebat, et in servitutem redigebat, sine apparatu comedens, sic dormiens cum adhuc sanus esset, ut in admirationem raperet intuentes, secessum colens, ut plurimum quoad poterat, et ad seipsum reflectens, atque ad divinum amorem inde assurgens. Ac ne quis fingi a me hoc existimet animi gratia propter audientes : testis est Deus, et qui ejus pædagogus fuit Joannes, a quo mihi eorum quæ nesciebam explicatio. Atque hæc velut rude quoddam specimen asceticæ disciplinæ.

26. « In confessione autem quot et quanta ? Spectaculum factus est angelis et hominibus. O forte Deoque charum cor ! Ingressus est stadium, tanquam Dei miles impavidus, intrepidus, hinc inde tenebrarum ministri terga verberibus laniarunt, pectora, brachia, sanguinem hauserunt, carnes conciderunt, humi stratum sanctum reliquerunt, sævam vocem nullam prorsus mittentem; sed martyrium Deo perfectum explentem, et hoc pro Christo Filio Dei ac Deo nostro. Nam pro sacra ejus imagine decertare, pro eo ipso est martyrium pati. Audiant mansueti et lætentur : exultent martyrum amatores et tripudient. Confundatur diabolus : concidat Iconomachorum caterva. Ex utrorumque operibus, juxta divinum[3] mandatum ,

[1] Theod. l. II. Ep. XXX. Cod. Columna. — [2] Matth. VII. — [3] 1. Joan. II.

[1] Theod. l. II. Ep. LXI. Cod. Columna. — [2] Theod. l. II. Ep. C. Cod. Columna. — [3] Matth. XX.

utrosque agnoscite. Hi enim non hunc solum, sed multos e nostris, et non nostris, imo et nostris (siquidem omnes unum corpus sumus in Christo Jesu, qui est caput omnium) pariter divexarunt, occiderunt, inedia peremerunt; et quæ alia his consentanea sunt. Ille vero ex intolerandis illis vulneribus, membris omnibus solutus, et exanimatus, et corpus acerbissimis doloribus chirurgicæ curationi subjecit, et fractus inde ad finem usque tanquam quotidie moriens vitam traxit, et quidem cum gratiarum actione, et quidem cum humilitate.

27. « Quod si (ut scribis) suum etiam obitum prædixit, hoc ipsum consequens erat ex certaminibus. Quia vero adjecisti, maximum ad funus concursum fuisse etiam illustrium in utroque genere: id quoque facit ad orationis testimonium. Neque enim ad hominem obscurum secundum carnem, nisi Dei nutu talis factus concursus esset. Ille igitur in cælum abiit, et appositus est ad commilitones, auctusque est chorus confessorum ac martyrum priorum, ex quo gaudium est in cæto, et animi lætitia, cujus precibus salvemur, fratres, ipse autem condignam obsequii sui mercedem nanciscatur. Beati autem et qui convenerunt, revera pii, revera martyrum amatores, quorum pars cum eo sit, quem extulerunt. De venerandis ejus reliquiis, sicut scripsi de canone, si Deo placet, faciam. Salutate invicem in osculo sancto. Etenim omnibus fratribus legi debet. Salutat vos dominus archiepiscopus, protopresbyter, œconomus, et reliqui fratres. Dominus sit vobiscum. Amen ». Hactenus ipse. Sed ex multis paucos recenset, cum tamen Græcorum Menologia suis quibusque diebus, quibus ex carne soluti sunt, contineant plures sanctos martyres in hac persecutione passos in Ecclesia celebrandos.

28. *Cœnobium Cassinense sanctitate floret.* — Ut autem de rebus Occidentalibus aliquid attingamus, dicenda sunt aliqua de cœnobio Cassinate, ubi vigebat his temporibus monastica observantia, ex quo tanquam ex fonte fluenta regularis disciplinæ manabant, cum floreret viris sanctissimis, et inter alios qui creatus fuit hoc anno ejusdem cœnobii abbas nomine Apollinaris, qui ea miraculorum gratia est sublimatus, ut Lirim amnem sicco vestigio pertransiret, ut [1] Leo Ostiensis est auctor. Porro dictum cœnobium haud pridem sanctus Adelhardus consobrinus Caroli Magni petiit disciplina monastica imbuendus, ut Paschasius in rebus ab eo præclare gestis [2] enarrat. Sed et sub eodem quoque imperatore Carolo Magno etiam ille sanctitatis nomine insignis primus Monasteriensis episcopus, Ludgerus nomine in idem sancti Benedicti monasterium peregrinatus, illic annis duobus et sex mensibus excolendus monasticis institutis permansit, quæ postea propagavit in Frisios atque Saxones: nam Frisiorum est delegatus Apostolus. Testantur hæc Acta ipsius a monachis Werdensibus quam fidelissime scripta [3]. Licet autem de remotis orbis partibus ad dictum cœnobium frequens esset accessus: illorum tamen, qui ex diversis regionibus Italiæ tanquam ad civitatem refugii, atque ad asylum Christianæ libertatis illuc confluere solerent, seque illic cum suis divitiis Deo offerrent, frequentior erat adventus, ut ex Leone Ostiensi res ejusdem monasterii describente quisque poterit intelligere.

[1] Leo Ostiens. l. 1. c. 21. — [2] Apud Sur. die II Jan. in Adelhardo. — [3] Extant apud Sur. die XXVI Martii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6311. — Anno Æræ Hispan. 856. — Anno Hegiræ 203, inchoato die 9 Julii, Fer. 6. — Jesu Christi 818. — Paschalis I papæ 2. — Ludovici imp. 5. Leonis Armeni 6.

1. *Cultores sacrarum imaginum vexantur.* — A num. 1 ad 28. Baronius varias *sancti Theodori* Studitæ Epistolas repræsentat, ex quibus intelligimus, quam male haberentur sacrarum imaginum cultores in imperio Orientali. Sed quod ait num. 1, annum hunc quartum esse persecutionis, ex dictis subsistere non potest; cum constet, eam anno tantum DCCCXV, et quidem mense Februario, inchoatum esse. Præterea Baronius aliquos confessores, qui sub Leone Armeno claruere, sub Leone Isauro vixisse existimavit; quod in Menologiis et Menæis dicantur a *Leone*, vel *a Leone Iconomacho* afflicti, aut in exilium missi, quod tam de Leone Isauro, quam de Leone Armeno interpretari potest, nisi tempus quo sancti in illis passi dicuntur, ex aliqua circumstantia nobis innotescat. Hinc anno

DCCXXXV Baronius aliquos memoravit, quos eo anno ad Leonis Armeni tempora revocandos esse monuimus.

2. *Apollinaris fit abbas Casinensis.* — Ad num. 28. In controversia versatur, an *Apollinaris* abbas Casinensis XIV, cujus initium refert Baronius, hoc vel superiori anno *Gisulfo* in regimen ejusdem monasterii successerit; qua de re legendus Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 2, p. 463, ubi existimat, *Apollinaris* institutionem ad præcedentem annum referendam esse. Eum tamen hoc anno præfecturam iniisse demonstrant quæ num. 7 in medium adducimus. Leo Ostiensis in lib. 1, cap. 19, narrat, cum ei *Liris* fluvius transvadandus esset, et navis deesset, ad ulteriorem ripam Apostoli Petri exemplo siccis pedibus advectum esse. Hujus miraculi meminit Victor papa III in lib. 1 Dialogorum, ubi Apollinaris abbatis « sanctitatem, benignitatem, largitatem omnibus pæne in hac provincia commorantibus latissime patuisse » testatur. Addit idem auctor eum jam vita functum *Bassatio* Casinensi abbati ostento prænuntiasse, *Agarenos*, qui tum temporis Italiam late vastabant, Casinensique monasterio inhiabant, ab ejus clade temperaturos ob merita et virtutem sanctissimi patris Benedicti. Idem Leo tradit eum obiisse V *kal. Decemb.* post regiminis annos XI.

3. *Floret Sedulius Scottus.* — In Annalibus Hepidamni monachi apud Duchesnium tom. III editis, legitur : « DCCCXVIII Sedulius Scottus clarus habetur ». Quinto sæculo de *Sedulio* seniore egimus, et de juniore disserit Labbeus in Dissert. de script. Eccles. cum de seniore sermonem habet. Scripsit ille *Collectaneum* sive *Explanationem in omnes Epistolas sancti Pauli*, ex Origene, Hieronymo, aliisque Patribus excerptam, cui etiam Collectaneum in *Matthæum* eodem filo contextum attribuendum censet Labbeus, apud quem plura de Sedulio juniore.

4. *Laureacum rursus in metropolim erigitur.* — Hoc circiter anno *Urolphus* Laureacensis archiepiscopus creatus perrexit in *Avariam* et *Moraviam*, ut illarum provinciarum populos fide Christiana imbueret, sicut anno DCCCXXIV ex litteris Eugenii II papæ constabit. *Laureacum* antiqua Noricorum civitas ad Anasi confluentes in dexteram Danubii ripam, episcopos habuit, imo et metropolitica fuit prioribus Ecclesiæ sæculis. Civitate excisa, exstincta quoque fuit sedes metropolitica, nec ea huic civitati restituta ante hæc tempora. Summopere enim falsi sunt Hundius in metropoli Salisburgensi, Cointius in Annal. Ecclesiast. Francorum, aliique viri doctissimi, qui *Laureacum* duobus sæculis elapsis metropolim Ecclesiasticam fuisse existimarunt. Sanctus enim Bonifacius in litteris ad Zachariam papam anno DCCXLII datis testatur Francos, Orientales nempe, nec archiepiscopum habuisse, nec Synodum fecisse *plusquam per tempus octoginta annorum*, ideoque ab anno circiter DCLX ad tempus, quo eas litteras scribebat, ut ostendimus an. DCLX, num. 14 et seq.; quomodo igitur viri doctissimi persuasum habere potuere, Ecclesiam Laureacensem tunc temporis metropolitico jure potitam esse ?

5. *Hæc metropolis anno circiter* DLXVIII *exstincta fuerat.* — Ad hæc *Agapitus* papa hujus nominis II, qui Pontificatum Romanum suscepit anno CMXLVI, in litteris ad Geraldum Laureacensem archiepiscopum datis, scribit : « Laureacensem urbem antiquitus metropolitanam fore et archiepiscopii (ut habet Codex Cæsareus apud Lambecium tom. II Biblioth. Cæs. pag. 651, non vero, *archiepiscopi*, ut habet Labbeus tom. IX Concil. pag. 629) sedem, cui sanctitas tua præesse dignoscitur, sicut in privilegiis ad nos usque a te directis legimus (nempe in Epistola Symmachi papæ hujus nominis primi); ita quoque inventis quibusdam exemplaribus chartæ vetustate admodum attritis, in archivo sancti Petri reperimus. Hanc etiam in exordio nascentis Ecclesiæ, et immanissima Christianorum persecutione a doctoribus istius sedis Catholicæ fidei novimus rudimenta percepisse, et exinde a succedentibus prædicatoribus in superioris atque inferioris Pannoniæ provincias ejusdem fidei emanasse gratiam. Quibus etiam duabus provinciis, illarumque pontificibus, usque ad tempora Hunnorum, non alius, quam sanctæ Lauriacensis præfuit archiepiscopus; quorum barbarica feritas non solum prædictam Lauriacensem civitatem, verum etiam in circuitu adjacentes regiones depopulavit, atque funditus desolavit. Inde quidem contigit, ut episcopi hac necessitate compulsi, sede illa deserta, atque alio translata, simul etiam archiepiscopalem ipsius sedis desererent honorem. Modernis autem nec multum retro elapsis temporibus, vacante ab Apostolico vicario Bawariorum regno, Arno primus sanctæ Saltzburgensis Ecclesiæ subrogatur archiepiscopus. Hæc testatur annosa memoralis sacri scrinii Historia ». Ita Agapitus papa, qui his verbis *usque ad tempora Hunnorum*, intelligit annum Christi circiter quingentesimum sexagesimum octavum, quo Hunni seu Avares cœpere occupare loca in Pannonia a Langobardis relicta, quando in Italiam, ubi sedes fixere, profecti sunt, uti anno DIV, num. 6 jam ostendimus. Ab eo enim tempore *Laureacum* ab Hunnis excisum, et episcopatus cum Pataviensi sæculo octavo conjunctus, eique *Vivolus* primus episcopus a sancto Bonifacio præfectus, ut suo loco dixi.

6. *Ludovicus imp. rebelles domat et amittit conjugem.* — Annalista Moissiacensis his verbis opus suum absolvit : « Anno DCCCXVIII, Ludovicus imperator apud Aquis celebravit Pascha. Et æstivo tempore introivit cum exercitu magno in Britannia. Et occiso rege terræ illius, venerunt majores natu Britannorum, tradiderunt se illi. Et acceptis obsidibus, reversus est prospere cum triumpho victoriæ ad propria. In ipso itinere Ermengarda regina obiit. Nam et exercitus ejus, quem miserat in partibus Orientis, cum triumpho reversus est

et ipse ad imperatorem. Similiter et ejus exercitus, quem miserat super Wascones rebelles, cum triumpho victoriæ reversi sunt, occisis tyrannibus : et terra quievit ». Eamdem Britannorum defectionem narrant Eginhardus in Annal. et auctor Vitæ Ludovici Pii. Civitates Venetum, Coriosopitum, Ossismorum et Diablintum, regnum Britannicum in Armorica constituerant, antequam Clodoveus Magnus illud penitus exstinxisset, et Britannis præter Venetum cæteras civitates concessisset, modo regio nomine abstinerent, seque regum Franciæ beneficiarios dicerent, ut docet Turonensis lib. 4, cap. 4. Verum non defuere e Britannis qui regium nomen postea affectarint, uti hoc tempore *Murmannus*, ut eum vocant Eginhardus et auctor Vitæ Ludovici Pii citati, qui et asserunt, eum in hoc bello periisse, et post ejus mortem Britannos Ludovico Pio paruisse. Dum autem hic Aquisgranum rediret, *Hermengardis* vel *Emmergarda* regina *V non. Octob.* decessit, ut habent etiam idem Eginhardus, et auctor Vitæ Ludovici Pii. Quoad Vasconum rebellionem, ea in annum sequentem ab aliis dilata, ut ibi videbimus.

7. *Sico dux Beneventi constituitur.* — Imperator « Aquasgrani ad hybernandum reversus, cum Heristallium venisset, obvios habuit, legatos Sigonis ducis Beneventanorum, dona ferentes, eumque de nece Grimoaldi ducis, antecessoris sui, excusantes », inquit Eginhardus in Annal. Occisus est Grimoaldus Beneventanorum dux insidiis Radechis comitis Consini seu Compsani in Hirpinis, qui *Siconem* loco illius in principem subrogavit, hicque suscepto principatu fœdus cum Francis innovavit, inquit Erchempertus, qui tamen duces Beneventanos male fingit supremos dynastas Beneventi; cum ex quo Carolus M. Longobardiam subegit, cujus pars erat ducatus Beneventanus, fuerint duces Franciæ beneficiarii. Ludovicus cæde Grimoaldi prudenter dissimulata, ipsum *Siconem* seu *Sigonen* ducem Beneventanum constituit. In Chronico Beneventano *an.* XII, *mens.* DI. X, Grimoaldo attribuuntur, et quidem accurate; anno enim DCCCVI ducatum illum susceperat. Eo anno quo hæc contigere, *Gisulfus* Casinensis abbas obiit, eique successit *Apollinaris*, ut his verbis Leo Ostien. lib. 1, cap. 18 prodit : « Apollinaris abbas quarto decimo loco in abbatiam prælatus sedit annis XI. Fuit autem temporibus Romanorum Pontificum Paschalis et Eugenii, et Siconis qui eodem anno Beneventi princeps effectus est ».

8. *Eigil fit quartus abbas Fuldensis.* — Annalista Fuldensis ad hunc Christi annum ait : « Monasterio Fuldensi Eigil abbas electus et ordinatus est ». Celebris hujus abbatis Vitam a Candido ejus discipulo prosa et metro scriptam recitat Mabillonius sæc. IV Benedict. part. 1. Anno DCCCXII, diximus magna exorta esse dissidia in monasterio Fuldensi inter *Ratgarium* abbatem et monachos, et anno superiori Ludovicum Augustum iteratis Fuldensium querelis motum *Ratgarium* relegari jussisse, et alium in ejus locum subrogari. Quare *Eigil* abbas Fuldensis hoc anno electus est, qui monasterium illud nobilissime rexit. Erat patria Noricus, et adhuc puerulus, a parentibus oblatus sancto Sturmioni consanguineo suo et primo abbati Fuldensi *in discipulatu illius plusquam* XX *annos* vixit et eruditus est, ut ipsemet Eigil asserit. Factus abbas Ludovicum imp. rogavit, ut Ratgarium ab exitio revocaret; quod mansuetudinis Christianæ documentum Candidus in ejus Vita commendat. *Ratgarius* ab exilio reversus cœnobium beatissimæ Virgini inchoavit in monte sancti Bonifacii, et hoc ædificio administrationis male gestæ invidiam abolevit. In libello enim supplici adversus eum a monachis Fuldensibus Carolo Aug. oblato cap. 12 dicitur : « Ut ædificia immensa atque superflua, et cætera inutilia opera omittantur, quibus fratres ultra modum fatigantur, et familiæ foris dispereunt, sed omnia juxta mensuram et discretionem fiant ». A Ratgario abbate cellæ plures erectæ fuerant, eæque magnificentius adornatæ, quam facultates monasterii ferebant, indeque datus querelis locus, quod hospitalitas et inopum peregrinorumque cura multum remitteretur, ut ibidem legitur. *Cellæ* rei rusticæ ac familiaris erant officinæ, et monachis ibi degentibus qui præerant, *præpositi* vocabantur. Horum munus erat servos in officio continere, colonos rite gubernare, monasterio ministrare sumptum, præbere ad victum cultumque necessaria, reficere domesticos ultro citroque commeantes, hospitio peregrinos excipere. Recte autem in celebri abbatum collatione anno superiori habita, usus cellarum commendatur capitulo XLII his verbis : « Abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi sint, aut canonici, et abbas provideat, ne minus de monachis ibi habitare permittat, quam sex ». Si enim pauciores essent, in illis studium regularis disciplinæ tepescere, aut etiam penitus exstingui facile potuisset.

PASCHALIS I ANNUS 3. — CHRISTI 819.

1. *Ex conventu Aquisgranensi legationes ad singulas Ecclesias.* — Annus Redemptoris octingentesimus undevicesimus sequitur, Indictionis duodecimæ, « quo Ludovicus imperator (ut veteres Annales Francorum produnt) hieme conventum habuit Aquisgrani, in quo multa de statu Ecclesiarum et monasteriorum tractata atque ordinata sunt, legibus etiam capitula quædam pernecessaria, quia deerant, addita sunt ».

Porro ejusdem conventus habendi occasionem eam præcessisse, auctor ejus temporis in Vita ipsius, narrat his verbis : « Qua hieme imperator in eodem palatio conventum publicum populi sui celebravit : et renuntiantes sibi missos de omni regno suo, quos pro statu sanctæ Ecclesiæ restaurando dejecto vel confirmando miserat, audivit : quicquid utile judicavit, sancta impellente devotione superaddidit, nihilque intactum reliquit, quicquid ad honorem sanctæ Dei Ecclesiæ perficere posse visum fuit. Interea capitula quædam legibus superaddidit, in quibus causæ forenses claudicare videbantur, quæ hactenus veluti pernecessaria servantur ». Hactenus de his ibi.

Imperator siquidem maxime pius Apostolicæ Sedis auctoritate (ut dicetur inferius) quibus valuit, ope et consiliis consulere laborans Ecclesiis Gallicanis, per singulas provincias legationes instituit singulas, mittens episcopum et cum eo comitem, una cum legum Ecclesiasticarum capitibus, quæ singulis darent describenda Ecclesiis, quæ observare deberent : in hoc laborans, ut vigeret ubique in Gallicanis Ecclesiis cultus pietatis et sacrorum canonum observantia.

2. Extant ipsa Capitula Ludovici, imo et ipsa missio legatorum per diversas provincias, quæ sic se habent[1] : « Volumus etiam ut Capitula, quæ nunc et alio tempore consultu fidelium nostrorum a nobis constituta sunt, a cancellario nostro archiepiscopi et comites eorum de propriis civitatibus modo aut per se aut per suos missos accipiant, et unusquisque per suam diœcesim cæteris episcopis, abbatibus, comitibus, et aliis fidelibus nostris ea transcribi faciant, et in suis comitatibus coram omnibus relegant, ut cunctis nostra ordinatio et voluntas nota fieri possit. Cancellarius autem noster nomina episcoporum et comitum, qui ea accipere curaverit, notet, et ad nostram notitiam perferat, ut nullus hoc prætermittere præsumat ». His habet addita nomina episcoporum et comitum. Porro hi appellari consueverunt legati dominici. Nam [1] subditur : « In Vesontio, quæ est diœcesis Bernoini archiepiscopi, Hemoinus et Monogoldus comes. In Moguntia, quæ est diœcesis Heistulphi archiepiscopi, idem Heistulphus episcopus et Doutbertus comes. In Treviris Hetti archiepiscopus et Adalbertus comes. In Colonia Hadaboldus archiepiscopus et Æmundus comes. In Rhemis Ebo archiepiscopus quando potuerit, et quando non licuerit Rhuothardus episcopus ejus vice et Rhuofridus comes, sint super sex videlicet comitatus, id est, Rhemos, Catalaunem, Suessionem, Silvanectem, Belluacum et Laudunum. Super quatuor vero episcopatus, qui ad eam diœcesim pertinent, id est, Noviomacensem, Ambianensem, Tervanensem et Cameracensem, Rangarius episcopus et Berengarius comes. Senones Hieremias archiepiscopus et Donatus comes. Rothomagum Willebertus archiepiscopus et Jagibertus comes. Turonem Landranus archiepiscopus, Rhoutbertus comes. Lugdunum, Tarantasia, et Vienna Albericus episcopus et Richardus comes ». Quæ vero hi, qui missi sunt, agere deberent, ista quæ subjiciuntur, declarant his verbis[2] :

3. « Commemoratio. Quid ad prædictorum missorum legationem pertineat. Primum ut conventum in duobus aut tribus locis congregent, ubi omnes ad eorum legationem pertinentes venire possint, et omnibus generaliter notum faciant, qualis sit eorum legatio, scilicet ad hoc esse se a nobis missos constitutos, ut si quilibet episcopus, aut comes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non possit, ad eos recurrat, et cum eorum adjutorio ministerium suum adimpleat. Et si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non possit : per eos ad

[1] Lib. II. Capitul. Franc. c. 24.

[1] Eod. l. II. c. 25. — [2] Lib. II. Capitul. Franc. c. 26.

nostram notitiam deferatur. Et si forte episcopus aut comes aliquid negligentius in ministerio egerit, per istorum admonitionem corrigatur; et omnis populus sciat ad hoc esse constitutos, ut quicumque per negligentiam aut incuriam, vel impossibilitatem comitis justitiam suam acquirere non potuerit, ad eos primum querelam suam possit deferre, et per eorum auxilium justitiam acquirere. Et quando aliquis ad nos necessitatis causa reclamaverit, ad eos possimus relatorum querelas ad definiendum remittere. Ipsi vero missi non sine certissima causa vel necessitate huc illucque discurrant, nisi forte quando tale aliquid in cujuslibet ministerio ad legationem suam pertinente ortum esse cognoverit, quod eorum præsentia indigeat, et sine eorum consilio vel adjutorio emendari non possit. Inde tamen debent esse sollicili, ut propter illorum negligentiam nihil in sua legatione incorrectum remaneat : sed ubi certam et veram necessitatem cognoverint, nostram jussionem implere non negligant.

4. « Volumus [1] etiam ut omnibus notum sit, quia ad hoc constituti sunt, ut ea, quæ per Capitula nostra generaliter de quibuscumque causis statuimus, per illos nota fiant omnibus, et in eorum procuratione consistant, ut ab omnibus impleantur. Et ubi forte aliquo tali impedimento, quod per eos emendari non possit, aliquid de his, quæ constituimus ac jussimus, remanserit imperfectum, eorum relatu nobis ad tempus indicetur, ut per nos corrigatur, quod per eos corrigi non potuit, etc. » Dat enim in mandatis, ut quique legatorum in sua provincia medio mensis Maii conventus agant, in quibus quæ sunt Ecclesiastica primum perquirantur, ne quis desit officio suo ; inde reliqua quæ ad optimum populi totius regimen spectant, investigent atque componant. Recitantur ibi singula capita, quæ in publico conventu tractata cum episcopis idem imperator sua Constitutione promulganda per eosdem legatos ubique sancivit : primoque loco illud positum, ne loca sacra, vel ad ea spectantia aliquo modo alienari possint, idque ex præscripta Constitutione Leonis papæ ea de re edita [2].

5. Principibus vero illud tantum esse concessum, ut permutatione liceat, dando immobilia, recipere pariter Ecclesiæ immobilia. Sunt alia plurima, quæ Ansegisus abbas Lobiensis (ut ipse testatur in [3] Præfatione, in secundum Capitularium librum) collegit : ait enim : « Ea vero Ecclesiastica, quæ domnus ac piissimus Ludovicus imp. et Lotharius Cæsar filius ipsius ediderunt, in secundo descripsi libello ». Et paulo post : « Ipsa vero quæ domnus Ludovicus præclarus imp. et Lotharius Cæ... filius illius fecerunt ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in quarto congessi ». In quo hanc affixam habes inscriptionem seu titulum : « Capitula, quæ constituit domnus Ludovicus imperator Salicis legibus addenda [1] : quæ et missi et comites habere, et cæteris nota facere debent ».

6. In qua quidem functione cum ipse testetur Ludovicus imperator, se genitoris sui in his exemplum sectari, quo studuerat rebus Ecclesiasticis bene consulere ; constetque Carolum Magnum (quod ipse præfando priori libro testatur) in eo invigilasse, omneque studium adhibuisse, ut Conciliorum Decreta ab omnibus servarentur, simulque Romanorum Pontificum Constitutiones, ut etiam in ipsis Capitularibus sæpe invenitur expressum, dum Romanorum Pontificum Decreta citat Leonis, Innocentii, Gelasii, Hadriani et aliorum : plane apparet non novas in Ecclesia eumdem Ludovicum imperatorem sancivisse leges, sed sancitas esse servandas suis legibus statuisse, et si quæ novæ additæ esse reperiuntur, easdem illas omnes, episcoporum conspirante sententia, conscripsisse, atque per dictos legatos servandas mandasse : atque auctoritate Pontificia roborasse.

7. *Nihil actum ab imperatoribus Carolo et Ludovico, inconsulta Sede Apostolica.* — Ne tu igitur existimes, lector, dum audis singulis ferme annis collectas per eosdem imperatores Synodos et sancitas leges Ecclesiasticas, id absque Romani Pontificis auctoritate ab eis esse præsumptum : plura hic voluimus congessisse loca, quibus ostendatur, nihil ab ipsis absque Sedis Apostolicæ auctoritate esse tentatum. Qui Ludovici leges collegit Benedictus levita, in Præfatione ipsis præposita, hæc habet : « Agnoscant omnia hæc prædictorum principum Capitula maxime Apostolica auctoritate fore firmata : post ista quoque quæ sequuntur, eadem auctoritate, maxima (ut diximus) ex parte, et omnium Francorum utriusque ordinis virorum assensu sunt roborata ». Recitat idem ejusdem Ludovici imperatoris Decretum de custodia Pontificiorum Decretorum his verbis [2] : « Ita unanimes divinis et Apostolicis constitutionibus serviatis, ut in nullo patiamini pia canonum Decreta violari. Ut nulli fas sit, sine status sui periculo vel divinas Constitutiones, vel Apostolicæ Sedis Decreta temerare ».

8. Sed et consuevisse Ludovicum imp. auctoritate in primis Pontificia ejusmodi una cum clericis et laicis conventus cogere, idem collector Benedictus levita in [3] secundo a se addito Capitularium libro testatur, nempe hoc ipsum de auctoritate Apostolica in his agendis a Ludovico imperatore impetrari solita, affirmat his verbis in titulo subsequentium Capitularium : « Ex Capitulis domni Ludovici in Ingelheim Apostolica auctoritate et synodali sanctione omnium videlicet clericorum et laicorum generaliter consensu atque hortatu Decretis ». Hæc ibi.

Porro non auctoritate solum id eosdem Francorum reges agere consuevisse, sed et hortatu

[1] Eod. l. II. c. 27. — [2] Ibid. c. 29. 30. — [3] Præfat. in l. II. Capitul.

[1] Capitul. l. IV. c. 13. — [2] Capitul. l. VI. c. 267. — [3] Eod. l. c. 96.

etiam Apostolicæ Sedis, testatur ejusmodi Caroli Magni ad legem, quam de militari expeditione sanxit prælocutio verbis istis[1] : « Carolus Dei gratia rex, regnique Francorum rector, et devotus Ecclesiæ defensor atque adjutor in omnibus, Apostolicæ Sedis hortatu, omniumque fidelium nostrorum et maxime episcoporum ac reliquorum sacerdotum consultu, servus Dei, etc. » Sed hæc ipsa idem imperator affirmat, cum de iisdem agens hæc ait[2] : « In quantum valemus et possumus, adjuncto Leonis papæ et omnium episcoporum, quorum consilio usi hoc egimus, etc. » Itemque rursum[3] : « Omnibus vobis tam præsentibus, quam futuris scire cupientibus, quia ideo consultu Sedis Apostolicæ, et omnium nostrorum episcoporum et reliquorum sacerdotum atque maxime cunctorum fidelium nostrorum, etc. »

9. Quin etiam et illud noscitur esse factum, ut licet auctoritate Romanorum Pontificum iidem ab imperatoribus celebrati fuerint conventus : cum vero in rerum consultationibus aliquid quod videri posset arduum, vel quid magni momenti consulendum esset : id nequaquam nisi consulta rursum Apostolica Sede definire præsumpserint. Est de iis certum exemplum in eorum conventu, cum de auctoritate chorepiscoporum est dubitatum. Ubi post[4] alia hæc imperator : « Quod jurgium cum enucleatius discutere voluissemus : placuit nobis ex hoc Apostolicam Sedem consulere, jubente canonica auctoritate, atque docente : Si majores causæ in medio fuerint devolutæ, ad Sedem Apostolicam, ut sancta Synodus statuit, et beata consuetudo exigit, incunctanter referatur. Quapropter Arnonem archiepiscopum misimus ad Leonem Apostolicum, ut inter cætera, quæ ferebat, etiam eum et hoc interrogaret, ut quicquid super his definiendum esset, Apostolica auctoritate a nostris episcopis regulariter sopiretur ». Et inferius de eadem Apostolica auctoritate in cogendis Synodis Gallicanis : « Decretum namque est in illa Synodo, quam Reginisburc pro eadem, vel pro aliis causis Apostolica auctoritate præfato prætextu habuimus, etc.

10. Et quid amplius ? Nullius prorsus esse auctoritatis, quod contra Apostolica Decreta sanciretur, idem ipse imperator constituit eo Capitulo, ubi ait[5] : « Constitutiones contra canones et Decreta præsulum Romanorum, seu reliquorum Pontificum, vel bonos mores nullius esse momenti ». Quin etiam statutas ab eis Synodos per ipsos Romanos Pontifices atque ejus vicarios irritas posse reddi, idem sancita lege decrevit, quæ sic se habet[6] : « Ut comprovincialis Synodus retractetur per vicarios Urbis Romæ episcopi, si ipse decreverit ». Noverunt quippe iidem imperatores nullius esse momenti Synodum, quæ absque auctoritate Apostolicæ Sedis quibuslibet ex causis cogeretur : quod et his ingenue sunt verbis professi[1] : « Nullus episcopus nisi canonice provocatus, et in legitima Synodo suo tempore Apostolica auctoritate convocata (cujus jussione Domini et meritis beati Petri Apostoli singularis Conciliorum congregandorum auctoritas, et sanctorum canonum ac venerandorum Patrum Decretis multipliciter tradita est potestas) super quibuslibet criminibus pulsetur, id est, judicetur, audiatur vel impetretur, etc. »

11. At non satis visum Christianissimis imperatoribus, nihil inconsulta Apostolica Sede tentare, decernere, vel definire ; sed quæ ejus auctoritate cœpta atque perfecta essent, adhuc tamen ipsis visa sunt indigere Romanorum Pontificum confirmatione, antequam in publicum ederentur. Testatur hæc quidem ipse Benedictus levita, qui in fine libri septimi Capitularium a se collectorum hæc habet : « Maxime trium ultimorum capitula istorum librorum Apostolica sunt cuncta auctoritate roborata : quia his cudendis maxime Apostolica interfuit legatio. Nam eorum nomina præter trium, id est, Leonis, Sergii et Gregorii, hic non inservimus, licet ea per singulos conventus inserta invenissemus, vitantes legentium atque scribentium fastidia. Si quis autem plenius ea nosse voluerit, illorum legat authentica, quibus illa inserta reperiet ». Hæc Benedictus collector ipsorum Capitulorum Caroli Magni et Ludovici imperatorum. Ista quidem tam exacte et copiose notata de Capitularibus sanctionibus Francorum principum dicta sunto ad confutandam novatorum perfidiam, qui exemplo Caroli, Ludovici et aliorum Christianorum principum, jus condendarum legum Ecclesiasticarum tribuunt regibus et imperatoribus. Tantum enim abfuit Ludovicus a condendis legibus ad Ecclesiæ personas et res spectantibus, ut etiam nec putaret licere sibi, suisque episcopis absque auctoritate Romani Pontificis de his, quæ spectant ad Ecclesiasticas controversias, vel tantum pertractare atque disserere, nisi primum de his licentiam accepisset ab ipso Romanæ Sedis episcopo, ut tum ex ipsius Ludovici, tum etiam ex episcoporum litteris inferius suo loco recitandis apparebit. Sed de his jam satis.

12. *Conventus in villa Engelheim.* — Hoc eodem anno Ludovicus imperator duxit uxorem Judith filiam Huelphi comitis, quam creavit Augustam, cum jam anno superiori quinto nonas Octobris mortua fuisset Irmingardis conjux imperatrix. Hæc veteres Francorum Annales. De nobilissima stirpe Bavarorum fuisse Judith, Theganus affirmat. Quanta hinc mala in ipsum Ludovicum emerserint, vix dici potest.

Eodem anno alium habitum esse a Ludovico conventum æstatis tempore in villa dicta Engelheim iidem Annales habent, in quo præter illa quæ ad res bellicas spectantia tractata sunt, actum est de

[1] Capit. l. VII. c. 104. — [2] Eod. l. c. 91. — [3] Eod. l. c. 104. et c. 205. — [4] Eod. l. VII. c. 187. — [5] Capit. l. VII. c. 265. — [6] Eod. l. VII. c. 267.

[1] Addit. IV. ad l. VII. c. 12.

his, qui res sive personas Ecclesiasticas infestant : de quibus agens Benedictus[1] levita in collectione Capitularium hæc habet sub hoc titulo : « De his qui rapinas intra regnum faciunt.

« Ex Capitulis domni Ludovici in Engelheim Apostolica auctoritate et Synodali sanctione omnium videlicet clericorum ac laicorum generaliter consensu atque hortatu decretis ». Ubi mox in fine Decreti adversus eos, qui res furantur Ecclesiæ, hæc habentur : « Qui de rebus Ecclesiasticis aliquid abstulerit, gravius inde judicetur, quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, et sacrilegus vocatur qui ex his aliquid abstulerit aut rapuerit. Infames quoque tales personæ usque ad satisfactionem Ecclesiæ, quam læserint, sint habendæ ». Pergit dicere subsequentibus capitibus de his, qui appetunt armis personas Ecclesiasticas, ac de aliis, quæ tu otiose consulas.

13. *Nova et sævissima in Theodorum Studitam tormenta.* — Hoc eodem anno, mense Julio Paschalis papa de confirmatione privilegiorum Ravennatis Ecclesiæ, Apostolicas litteras dedit ad Petronacem archiepiscopum ejusdem Ecclesiæ, quas corrosas nonnihil, vindicatas a tineis, cusas habes apud Rubeum[2].

Jam vero ad res Orientis recurrat oratio, in his quæ spectant ad Constantinopolitanæ Ecclesiæ statum persecutione Leonis imperatoris vehementissime perturbatum. Absolvitur hoc anno diri carceris Theodori Studitæ, de quo multa superius, annus tertius, quo mense Februarii idem rursus ad acriora revocatur tormenta : qua autem occasione, tum ex Michaelis ejus discipuli scriptis, tum ex ipsius Theodori Epistola palam fiet. Michael enim hæc ait : « Triennio autem integro post id tempus in eo carcere perseverans, permultis incommodis conflictatus est, præcipue ob stomachi intumescentis dolores, qui ei morbus assuetus ac velut collactaneus erat. Necdum vero ab his malis respirabat, cum acrioribus rursum aliis, o Dei judicia ! ex insucco ac solis ossibus hærente corpusculo exercetur. Inciderant in manus imperatoris, nescio unde, litteræ, quas sanctus dictarat, et immanem illum immenso furore accenderant, ut quæ illius amentiæ, stuporisque notam, indiciumque continerent. Has ergo mittit e vestigio ad eum quem diximus magistrum militum Orientis, addito mandato, ut ad sanctum ipsemet proficiscatur, litteras ostendat, eumque ad extremum usque spiritum acerrime diverberet, ut tandem, inquit, desistat a contumacia.

14. « Qui simul ac advenit, primum illud interrogat: ejusne litteræ vel alterius essent, quas manibus gerebat ? Patre autem suas esse nec alterius affirmante, nullum aliud verbum addens, Nicolaum prius ejus discipulum, tanquam Epistolæ notarium, in oculis magistri nudum extendi, cædique imperat. Deindeque sanctum ipsum exuens, centum illi verberum plagas imponit, omnia propemodum membra dissecans, ossiumque ipsorum nexus et colligationes destruens, quæ solæ illi supererant. Transit inde rursus ad Nicolaum, ratus illum propter verbera molliorem factum ; verbisque asperrimis ad sacrarum imaginum magistrique ejurationem instigat. Ut vero fortiorem illum quam antea esse sensit, cum toris intextis, viminibusque recens excisis, manus ac pedes, reliquumque corpus dilanians, iteratis plagis exulcerans, sub dio sic affectum reliquit, duplici tormento vexandum frigoris ac verberum doloris : tum enim Februarius mensis agebatur.

« Quo autem tempore hæc sanctus illic cum discipulo patiebatur, mulier in Bithynia, quam dæmon obsederat, vehementius ab infesto spiritu agitari cœpit, oculos indecore torquens, spumasque ore despuens, atque hujusmodi verba intercisa voce proferens : Leo meus verbera iterum misit ad Theodorum, ejusque carnes laceravit. Ite, inquit, et afferte mihi responsum. Verumtamen nolite ad eum propius accedere, ne vos flamma exurat, quam ore gerit. Deinde interposito brevi silentio, iterum vociferabatur : Quid hoc rei est ? Nihil eorum factum est, quod volebamus. Sciebam illum propter plagas minime flectendum, ut qui auxilio habet præsentem, et humeris suis insidendem virtutem. Et hæc quidem mulier energumena, procul licet posita, longeque ab illo distans, enuntiabat ; indicans, opinor, eximiam quæ sancto inerat virtutem atque gratiam, eumque in omnibus tormentis insuperabilem fore, ipsos adeo infestos spiritus frustra infrementes, cladem suam cognoscere, et ministros socios adversus invictum athletam armare ».

15. Ita quidem divina sapientia factum quis neget? nimirum ut omnibus præsentis sæculi et sequentium etiam pariter innotesceret, in hac dogmatum pugna, a qua parte adstaret diabolus, a qua vero contra Deus summa virtute suis assisteret : ut in tanto certamine, veluti ex quadam tessera militari qui veritatem defenderent, qui vero mendacium, tum illis, qui tunc vivebant, tum posteris, cum idem rursus certamen exoriretur, omnibus palam fieret : sicque vel ex hoc sciant infelicissimi Iconomachi, sub cujus principis vexillis militent ; gaudeant vero Orthodoxi, se una cum Deo pro veritate tuenda adversus dæmones prœliari : pergit vero Michael :

« At divinus ille pater intolerabiles dolores ex acerbissimis illis verberibus sustinens, humi jacebat exanimis prorsus, omnisque sensus expers, nisi quatenus dolores ipsos sentiebat, non cibum, non potum, nec brevissimum somnum accipere poterat, nec aliud demum ex iis, quæ moribundis ac deficientibus dari solent. Quem sic affectum cernens discipulus, sui ipsius curam omittens, quanquam et ipse pessime habebat, totus in illius curam convertitur, ac ptisanæ aliquantulum deposcens, ri-

[1] Capitul. lib. VI. c. 96. — [2] Rub. hist. Raven. lib. V. sub hoc anno.

gare arentem patris linguam cœpit, modicoque in os infuso potu, nonnihil eum refocillavit, ac veluti mortuum vitæ restituit. Ut vero vitalem ei vim rediisse sensit, ad marcida jam membra medicanda se convertit, pleraque enim carne penitus corrupta et graveolente tabo ac sanie confecta putruerant, et cernere erat partes alias ab aliis pendentes, omnes ad usum jam factas inutiles : quam ob causam cultello eas detruncat et a sanioribus avellit : si hoc forte pacto reliqua cohærere possint cicatricemque obducere.

16. « Nonaginta totos dies intolerabili dolore perfunctus pater, nulla prorsus vel temporis puncto percepta requie, in mediis adhuc laboribus labores alios, et duriores carceres, et longiora itinera ipse, qui ostii limen egredi vix poterat, nanciscitur, sævissimo tyranno novos ei cruciatus affatim suppeditante. Mox enim ab illo citatis itineribus adfuit barbarus homuncio, ferox atque intractabilis, pecuniæ mancipium, pecuniamque animo et voto sibi præsagiens. Tales enim esse oportebat, qui impii jussa exsequerentur. Qui simul ac ad locum pervenit, hoc sibi primum proposuit, rimas et angulos omnes carceris perscrutari, parietes effodere, terram egerere, sicubi aurum reperiret, manibus explorans. Existimabat enim scelestus adventantes doctrinam pecunia redimere, patremque magnam auri vim repositam habere, animoque insatiabili esse. quamvis cæteris rebus indigeret. Ut vero sensit se frustra laborare, ac stulte sibi persuasisse (ubi enim illic auri quod dicitur umbra?) tum malam mentem in aliis explet : injuriis enim plagisque affectum cum discipulo sanctum e carcere ejiciens, ambos, assectantibus famulis, tradidit Smyrnam (illuc enim destinarat) omni festinatione ducendos ». Qui igitur mense Februarii verberibus est affectus, et nonaginta diebus in eodem carcere ægritudine post verbera confectus jacuit, mense Maii inde translatum Smyrnam perducendum ad arctiorem custodiam et graviores pœnas subeundas, possumus intelligere.

17. *Ejusdem alia Epistola hortatoria ad dispersos fratres.* — Est de his omnibus, quæ in eo loco novissime passus est, egregia ejusdem Theodori Epistola ad dispersos fratres; quos ipse ad continendum in officio, et perseverandum in confessione plurimum laboravit, cum plerique ex illis fracto jam inciperent esse animo, et diffluerent a pristino illo mentis proposito atque constantia. Videre est ex ea quam celso esset in cruciatibus perferendis mentis proposito Theodorus, quamque ex iteratis sæpe tormentis vegetior factus spiritu, surgeret ad consulendum aliorum saluti, quorum infirmitas ipsi majorem cruciatum afferret quibusvis plagis impositis. Qui igitur propter scriptas superius a se litteras tanta nuper passus est, alias rursum scribere litteras non detrectat. Epistola autem ipsa plurima commendatione digna, utpote quæ vere Apostolicum in omnibus spiritum spiret, et antiquos martyres in tormentis exultantes, et humilitate se custodientes in omnibus repræsentet : sic se habet : [1]

18. « Theodorus ubique dispersis fraternitatibus.

« Gaudete, fratres mei ac patres desiderandi, quoniam gaudii adsunt nuntia. Digni rursus habiti fuimus indigni, qui pulchram confessionem confiteremur. Rursum plagis affecti ambo fuimus pro nomine Domini. Etenim et frater Nicolaus pulcherrime et fidelissime decertavit. Vidimus ex carnibus nostris fluentem in terram sanguinem : conspeximus vibices, saniem, et quæ his adjuncta. Annon hæc gaudii sunt? Sed quis ego sum infelix. qui vobiscum dignis Christi confessoribus adnumerer omnium hominum inutilissimus? Causa autem, cujus gratia hæc contigerunt, pristina fuit catechesis, quæ cum in manus venisset imperatoris, ad magistrum militum eam misit, comitem cohortis ad nos venire jubens. Qui cum ducibus ac militibus intempesta nocte adveniens, et domunculam, in qua eramus, repente obsidens cum clamore, veluti feram nactus : objectum septum per fossores celerrime perfringit, deinde protulit, excussit, ostendit catechesim. Confessi sumus, nos eam fecisse, sicut Deus voluit.

« Et ille unum hoc petebat solum, ut ad imperatoris voluntatem descenderemus. Respondimus, quod veritas postulabat : Absit. Deum nostrum non rejicimus, et alia, quæ consentanea erant, respondere. Tum acriter ab eo verberati sumus. Et frater quidem nihil hujusmodi post primam comprehensionem et inscriptionem in ærumnis passus est. Ego vero humilis febribus immensis correptus et intolerandis doloribus, parum adfuit quin vita privarer. Attamen bonus Deus sensim misertus est mei, adjuvante fratre in quibus decuit, etsi adhuc maneant plagæ ad integram sanitatem nondum perductæ. Hæc igitur sic se habent : vim mali vobis exposui (id cupere vos sciens) ad condolendum.

19. « Quid autem post hæc? minæ graviores, custodia arctior; nam et verbera custodibus et custodiæ præfecto proposita. Ut nec mutire nobis, nedum alicui scribere liceat. Deterrebimur ergo, et silebimus, obedientes præ timore hominibus et non Deo? nequaquam sane. Sed quandiu januam nobis aperit Deus, non desistemus, quod in nobis est, officium præstare, reformidantes ac timentes impendens silentii judicium. Quod si subtraxerit se, inquit [2], non placebit animæ meæ : et rursum Apostolus : Nos vero non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ. Hanc ob causam hæc Epistola mea ad omnes quidem dispersos fratres, qui persecutionis tribulationem sustinent, præcipue autem ad vos confessores Christi. Sustineamus, fratres mei charissimi, magis ac magis corroborati, et non conterriti in afflictionibus. Carnes sunt, ne parcamus. Pro Christo tormentis subjecti, exultemus. Cui abundant labores, amplius

[1] Theod. l. ii. Ep. xxxviii. Cod. Column. — [2] Hebr. x.

gaudeat, tanquam præmiis abundans. Qui verberum pœnas reformidat, metum excutiat, sempiternos cruciatus recogitans. Illorum enim plagæ, si cum his conferantur, somnium sunt, et sagittæ parvulorum. Ne, quæso, obtestor. In ærumnis pro Christo delectemur, quantumvis secundum carnem sint amaræ.

20. « Contemplemur futura et permanentia, non præsentia et prætereuntia. Expetamus sanguinem nostrum martyrum sanguini admiscere, partem nostram confessorum parti, ut cum eis exultemus in æternum. Quis prudens? Quis sapiens? Quis bonus negotiator, ut det sanguinem et spiritum accipiat; carnem aspernetur, et regnum Dei consequatur? Qui amat animam suam, perdet eam (ait[1] Dominus) et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam. Audiamus verba illius, et sequamur eum. Ubi ego sum, inquit, illic erit et minister meus. Ubinam ille? in Cruce. Et nos ergo humiles tanquam ejus discipuli ibidem. Obsecro vos, fratres, ut sufferatis verbum exhortationis : etenim perpaucis scripsi vobis. Scitote nos gaudere, et animum non despondere, quandiu statis in Domino. Salutat vos Nicolaus concaptivus meus et laboris socius et commilito meus, vester autem frater verissimus. Salutate invicem in osculo sancto; persecutionem passi, eos, qui persecutionem passi sunt; universi omnes, qui vos amant in fide. Si quis non confitetur Dominum nostrum Jesum Christum, corpore depictum, anathema sit a Trinitate. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Amen ». Hæc Theodorus in carcere antequam Smyrnam transferretur, quo post tres menses acriori custodiæ mancipandus adductus est.

21. *Smyrnam delatus, alacrior ex cruciatibus, alias dat litteras, multa patitur Theodorus.* — Reliquum est igitur, ut hic tibi pauca de ejus itinere et de Smyrnensi carcere, quæ habet idem qui supra auctor hujus temporis Michael Studita reddamus : « Divinus ergo pater, inquit ille, cui vires jam penitus exhaustæ, illo nihilominus fretus, qui spiritum dat mortuis, immites illos sequebatur, qui eum interdiu quidem et humaniter impellebant, noctu vero tanquam fugitivum cippo alligabant. Postquam vero maximis cum laboribus vix tandem Smyrnam attigit, ejus urbis antistiti una cum discipulo traditur, viro inter hæresis patronos principi, impietatisque magistro, a quo in obscurum sub terra carcerem retrusus, in eo mansit, uni omnium inspectori Domino intendens; quem unum in ærumnis consolatorem habebat et custodem : quando et propter ipsum solum tot suppliciis affectus fuerat. Brevi post hæc tempore supervenit iterum ipse Anastasius, ira fervens, martyrisque sanguinis sitibundus, qui verbera prioribus acriora sancto inflixit, lætusque rediit ad imperatorem, cum tertio jam Theodorum cecidisset, ita ut centenos per vices ictus pertulerit, discipulo ejus pari pœna decertante; gratiasque pro his omnibus etiam agens vir patientissimus, Apostoli verba læto animo secum occinebat[1] : Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelatur in nobis : et si compatimur, et conglorificabimur proculdubio : et patientia nobis necessaria est, propter eam, quam speramus, beatitudinem, cujus adeptio exsuperat omnem sermonem et sensum ». Ista Michael. Quid insuper ?

22. Rursum vero magna Dei largitate concessa eidem Theodoro ibi degenti furtim scribendi ad suos monachos facultate, ea bene usus, ipsos rursus litteris monere non prætermisit, scribens post verbera ad eos Epistolam catecheticam, quæ sic se habet[2] :

« Nuper a vobis lectus ex Orientalibus, nunc ex Thracensibus advenio. Smyrnam enim nos transtulerunt principes sæculi hujus, et arctius quam in priori carcere severiusque custodiunt. Sed verbum Dei non est alligatum, nec quiescit amor, nec silet mandatum : propterea humilis iterum loquor. Gaudete in Domino, fratres et patres, gaudete qui persecutionem propter justitiam patimini. Gaudete, qui in montibus et speluncis versamini, sed et qui in urbibus, et desertioribus locis abditi latetis. Si enim semper gaudere nos oportere, monuit Apostolus[3] : quanto nunc magis cum pro Christo patimini, qui in tabula depictus est, qui in imagine sua cernitur, qui per eam honoratur? Non mea sunt infelicis hæc verba. Dionysii sunt sanctissimi et Basilii Magni. Nec jam tempus est, aliorum sanctorum sententias his litteris apponere ». His præmissis rursus invehitur in Constantinopolitanam civitatem, in cives, inquam, illos, qui sprevissent monita Romani Pontificis, sic dicens :

23. « Audi, cælum, et auribus percipe, terra : Moab sprevit, Byzantina videlicet, angelicum jugum excussit, velut vitula insaniens, imperium detrectavit. Vias tuas scire nolo, factis verbisque pronuntiavit. Corybantum more agitur, furit, sanguinem bibit ut leæna, ut aspis aures obturat, reprehensa reluctatur. Venit ad eam vox commonitoria velut e cælo missa a supremo, a Romano throno : Quid fecisti, clamans, Christum negasti, Christi abrogans imaginem et Deiparæ, et sanctorum omnium? Aperi obedientem aurem, audi Evangelica, Apostolica, Prophetica, Paterna verba : et non admisit, et non suscepit, sed avellens seipsam a primi verticis corpore Ecclesiæ (vivit siquidem etiamnum Nicephorus sacer) adversus Deum omnipotentem cervices erigit, Christo insultans, sancta proculcans. Talia sunt ejus facinora, desideratissimi. Et nobiscum Deus, Oriens, Occidens, Aquilo, Mare : in his gaudium. Sin luctus etiam propter eos, qui pereunt. Age ergo, state fortes, gratis animis has pro Christo ærumnas, quasi thesauros abripientes. Tempus opportunum certantibus sua.

[1] Joan. XII.

[1] Rom. VIII. — [2] Theod. l. II. Ep. LXII. Cod. Columm. — [3] Philip. IV.

viter spirans, unguentis flagrans tribulationum supra omnia aromata. Fluit martyrum sanguis in Ecclesiam, irrigans eam ultra quam Eden quadruplicis fluminis fonte perfusam. Accedunt martyrum chori, qui omni ætate fuerunt et confessorum. Quæ beata olim prædicabantur, ea nunc oculis cernuntur. An igitur non festines ad certamen hæc audiens, fastidiens montanam aut deserti, aut qualemcumque occultationem? Attamen mane ubi es : habes et tu beatitudinem ingentem : ora et lauda beatiores; percute mihi inaspectabilem draconem : debella intestinum carnis bellum : vincat spiritus : serviat corpus, ut libertate fruatur anima tanquam hera ac domina, pacem habens cum Deo. Hoc si fiat, quotidianum martyrium. A Deo textæ corollæ.

24. « De nobis peccatoribus ne torqueamini, licet audieritis nos flagellis iterum cæsos fuisse. Tulimus precibus vestris cum gratiarum actione hilariter, etsi ad modicum acrimonia. Tantum ne sanctas manus vestras extendere cessate. Speramus enim, quamvis imbecilles, de Abimelech isto spolia relaturos. Salutat vos plurimum Nicolaus frater vester. Salutate invicem in osculo sancto, socii socios, parvi magnos, atque in primis vicinos patres. Cumque a vobis lecta fuerit Epistola, ne pigeat et apud illos legi, si modo digna fuerit : quandoquidem unanimes omnes, et unum corpus, quamvis diversa membra. Dominus Jesus Christus vobiscum et nobiscum peccatoribus. Amen ». Ista quidem Theodorus, ut apparet, post Smyrnensem verberationem.

Sed quid accidit? Cum neque verberibus, neque alis afflictionibus flecti posse videretur magnus iste Theodorus confessor : præfectus blandimentis studuit eum allicere, visitans eum ac potum dans, educensque de carcere atque honorans eum. Sed hæc omnia frustra, perstans semper ipse eadem animi fortitudine, ut ex his quæ ipse in Epistola hoc tempore ad Naucratium data declarat, cum aliam ipse accepisset ab eo Epistolam. Sic igitur litteras scribebat ad confessores e carcere, a confessoribus et ipse in carcere accipiebat e carcere pariter, Deo id largiente, ut mutuo se sancti per litteras consolarentur alloquio. Acceperat, inquam, his ferme diebus litteras a Naucratio discipulo suo, qui detinebatur Constantinopoli vinctus in carcere, quibus certior redderetur de rebus gestis Constantinopoli, et inter alia de litteris illuc missis a Paschali Romano Pontifice atque de aliis. Respondens igitur, et ipse pariter de his, quæ nuper accidissent, litteras dedit, de congressu videlicet, quem habuisset cum magistro militum, quocum ea dispensatione usus est, ut salutatus ab eo ipsum eodem modo resalutarit, et poculum acceperit. Sed qui tunc inter eos sermones intercesserint, ex ipsa Epistola ad Naucratium reddita, intelligemus, nobis hic integre recitanda, cum rerum gestarum tunc temporis narrationem contineat.

25. « Naucratio filio [1].

« Non satiatur auris mea vocum tuarum auditu. Necessaria enim loqueris et opportuna : qualia et nunc audiens, o fili egregie, charisteria decantavi, quoniam non dereliquit in finem Dominus Ecclesiam suam, sed illam vires suas adhuc habere docuit, fratres nostros excitans ab occasu ad reprehensionem temulentiæ nostratium et illuminationem in hæresis caligine dimicantium. Quanquam rejecerunt præfracti, et cordis oculos non aperuerunt ». Loquitur ista dicens de Paschalis papæ litteris Constantinopolim pro fide Orthodoxa adversus Iconomachos nuper allatis, quibus optime congruunt, quæ mox subdit : « Testor nunc coram Deo et hominibus. Seipsos avulserunt a corpore Christi et supremo verticali throno, in quo Christus fidei claves posuit, adversus quem non prævaluerunt unquam, nec prævalebunt usque ad consummationem portæ inferi, ora scilicet hæreticorum, sicut pollicitus est qui non mentitur. Gaudeat igitur beatissimus et Apostolicus et nomine suo dignus Paschalis, quoniam Petri opus implevit. Exultet omnis Orthodoxorum chorus, quia ob oculos vidit episcopatum Christi, secundum sanctos olim Patres nostros ».

26. Citatur locus iste Theodori Epistolæ ad Naucratium totidem verbis a Gennadio patriarcha Constantinopolitano, quibus ipse subjicit ista compellans adversarium [2] : « Audis quo pacto ea, nempe Romana Ecclesia, caput est Ecclesiæ Christi, cujus Petrus est primus præses; et quod nunquam prævaluerunt, neque prævalebunt usque ad consummationem sæculi hæreticorum effrenata ora, secundum promissionem veracis Salvatoris? Si nunquam prævaluerunt hæretici adversus Christi Ecclesiam : quomodo audetis dicere, eam errare? etc. » Sed et idem ex eodem capite [3] superius elegantem citat ejusdem Theodori locum, cum in eodem argumento versatur, sic dicens de eadem Romana Ecclesia : « Ergo ibi Ecclesiam confitebimur, ubi non est hæresis, nec iniquitas, neque infidelitas, imo vero firma fides et inconcussa. At non ita apud Orientem, ubi abundat iniquitas et infidelitas. Nec meus sermo hic est, sed Theodorus Studites prodeat, et dicat testimonium, quod nemo poterit inficiari. In decima quinta catechesi, quam legitis quidem, at non intelligitis, quia non vultis. Videtur enim doctor hic adversus impugnatores imaginum pugnare, quando dicit : Audio autem quod Romæ principis Apostolorum claves proponuntur ad adorandum, atque in honore haberi, quanquam non claves sensibiles Dominus ei tradidit, sed intellectuales ad ligandum atque solvendum. At illi argenteas populo proponunt ad adorandum. Tanta igitur apud eos est fides, et ibi solida petra fidei secundum Dei verbum fundata. Hic vero, ut videtur, abundat infidelitas ac improbitas. Vides

[1] Theod. l. II. Ep. LXIII. Cod. Columna. — [2] Gennad. in expos. pro Conc. Florent. c. 5. Sect. XVII. — [3] Ibid. Sect. II.

quod et beatus hic ibi confitetur solidam esse fidem, nec in Petro tantum, sed et in ejus successoribus ? » Hæc ibi tunc Gennadius ex Theodori scriptis, quæ sunt præ manibus. Pergit vero idem Theodorus in dicta Epistola ad Naucratium in eosdem Constantinopolitanos :

27. « Cætera enim, ut Deo visum fuerit, ferantur. Irriget martyrum sanguis Ecclesiam, augescat confessorum chorus : hoc Deo gratum : hoc gaudium et exultatio, quamvis propter eos, qui pereunt, miserrimum. Quid dicere possint adversarii? Orientem non habent, Occidente privati sunt, a quini verticis Ecclesiastico corpore (vivit enim etiamnum Nicephorus sacer) avulsi sunt (sic intelligens illos a quatuor patriarchis atque Romano Pontifice esse divisos) : igitur a Christo alienati sunt : igitur mortui : igitur in tenebris ambulant. Quod si hæresis principatum tenet in solitudine : hoc faciunt et latrones, quippe qui occidunt etiam, ut isti, sanguinem, ut uno verbo dicam, fundentes. De his autem in hunc modum :

« Quantum vero concinam in Leontii mutatione? O maxima Dei prodigia! Tu quidem amice, ad hoc et illud Christi hostem transformasti. Ego vero cyprianizare illum in negotio arbitratus sum extrusum ab imperatore, ad certantes et in agone versantes accurrere, juxta celebrem Justinam. Det Dominus, ut in utrisque tandem utraque conspiciantur ». Alludit ad Cyprianum atque Justinam celebres martyres. Verum hunc iterum lapsum, ex ejusdem Theodori scriptis colligitur. Pergit : «Custodia tua quod interius reducta est, grave mihi est propter infirmitatem tuam. Cæterum confortare et sustine, confessor Christi, ut ante significavimus. Ut autem clarius adhuc cognoscas, hæc addo. Clausos etiam nunc tenet nos carceris præfectus. Quare, et quomodo? quoniam oportet dispensatione uti in rebus necessariis ».

28. Quæ dispensatio ista, qua ad modicum temporis spatium, impulsore spiritu, usus est Theodorus? ut lucrari præfectum posset, a quo ad congressum vocaretur, et sermonibus tentaretur, ut aliquis in eo esset locus auditus fidei, ne austeritate disciplinæ penitus absterreretur, venientem salutavit, et bibit cum eo, ita ex Pauli[1] exemplo et doctrina, absque fidei præjudicio, et cessante scandalo, factus omnibus omnia, ut omnes lucrifaceret. Sed audi ipsum res gestas prosequentem :

« Quando in conspectum venimus Chonarum hæresiarchæ ; (sic appellat præfectum illius provinciæ [illuc quippe deducti primum fuimus ab iis, qui nos ex Orientalibus abduxerant]) et genuflexi-mus, genuflectente pariter illo, et amplexi eum sumus : et postquam permisit ut unum in locum conveniremus, ego et dominus Athanasius, bibimus una cum eo semel atque iterum, nequaquam tamen comedimus, obtestante serpente, et insusurrante fraudulenta. Hac moderatione usi sumus, cum abducti inde fuissemus ad draconem, quocum hic versamur. Qui cum seriem ante didicisset, nihil amplius ursit, ut qui persuadere non posset. Injecit tamen, ut vidit nos, de argumento sermonem, quia nihil est, inquit, aut perexiguum id, de quo est quæstio. Ad quæ respondimus : Vel ex longe maximis esse. Quod si jubes, inquam, dic, vicissim et audi. Sed omittamus in præsentia quod et factum est. Alia quidem dicere longum sit. Ad finem tendit oratio, cujus gratia exorsus sum.

« Putabat callidus se nos sensim pellecturum, non sermone de imaginibus conferendo, sed benefaciendo fortasse, et amice colloquendo, et præfecturæ mentionem inserendo (thematibus enim quinque præfectus est) quin et imperatorem divinis laudibus extollendo. Venit, hujusmodi colloquia movet ; et quod ne semel quidem fecerat in carcere, potum præbuit. Anxius accepi, ebibi, ter obsignans, factum extimui : paulo post clam abducit : Injeci sermonem de veritate : incitabatur et ille : sententiis ultro citroque depugnavimus, illo quidem pleno ore ridicule effutiente, me vero remisse in quibusdam procedente, eo quod ad imperatorem tenderet sermo, et ne cum tumultu sejungeremur. Postquam sane propositionem meam et ipse objeci : non habuit quod responderet : et dixi : Quænam est hæc blasphemia? Pater et Spiritus sanctus communicarunt in nos, quæ Christus humanitus gessit, an non? et ille annuit, et affirmavit, ita rem habere. Propter hæc remissa contentio, et quasi a pugna discessum est. At ille discedens : Ita putabam, inquit, hunc penitus nihil scire, sed et elinguem eum reddidi. Ego vero noram quidem illum ratione carentem, et fatuum quam maxime cum impietate. Unum autem quæsivi, ut actionem deponerem, et aliam personam agerem, qualem decet adversus ducem impietatis ; quia nefas est, ante porcos mittere margaritas. Hinc magna custodiæ cura, et interdictum, ne hominem ullum videamus, tametsi aliter dispenset Deus. Hæc licet per digressionem, necessario tamen dicta sunt, quod enixe postules, ut ab impii insidiis liberemur. Frater tuus salutem dicit ». Hactenus de his Theodorus. At quid post hæc?

Idem ipse Orientalium copiarum præfectus, ubi omne suum studium in dimovendo Theodoro a confessione fidei Orthodoxæ evanescere didicit : desperatione victus, Constantinopolim se contulit, acturus apud Leonem imperatorem de inferenda nece ipsi Theodoro : qui ista sciens, lætus mortem quotidie erat exspectans. Sed Deus consilium adversariorum irritum reddidit. Est de his ipsius Theodori Epistola ad eumdem Naucratium, quæ suo loco sicut tempore, anni sequentis exordio reddenda pariter erit.

[1] 1. Cor. IX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6312. — Anno Æræ Hispan. 857. — Anno Hegiræ 204, inchoato die 28 Junii, Fer. 3. — Jesu Christi 819. — Paschalis I papæ 3. — Ludovici imp. 6. Leonis Armeni imp. 7.

1. *Capitulare Aquisgranense.* — A num. 1 ad 12. Cointius an. DCCCXXV, num. 6 et seqq. refert ad conventum Aquisgranensem eo anno habitum *Capitulare* Ludovici Pii, quod in capitula XXVIII distribuitur; in Ansegisi Collectione dat initium libro secundo Capitularium, et revocatur ad hunc annum a Baronio num. 2 et seqq. Rationem, qua ad id motus est Cointius, in medium adducit anno DCCCXXII, num. 12, ubi legi poterit. Continet illud Capitulare generalem admonitionem ad homines utriusque ordinis cum instructione missorum dominicorum, quos imperator in diversas regni provincias destinat. In capitulo XXV, quod apud Baronium num. 2 legitur, *Ludovicus* undecim provincias, in quibus missi dominici legatione functuri sunt, enumerat, utramque videlicet Germanicam, utramque Belgicam et quinque Lugdunenses, quarum primæ Viennensem ac Darantasiensem conjungit, insinuatque *Vernuinum* fuisse tunc Vesontionensem archiepiscopum, *Haistulphum* Moguntinum, *Hettium* Trevirensem, *Hadaboldum* sive Hadebaldum Coloniensem, *Ebonem* Rhemensem, *Jeremiam* Senonensem, *Willebertum* Rhotomagensem et *Landramnum* Turonensem. Porro *Ansegisum*, non *Lobiensem*, ut cum Baronius num. 5 appellat, sed *Fontanellensem* abbatem fuisse, anno DCCCXLV ostendam.

2. *Ludovicus Aug. Juditham uxorem ducit.* — Ad num. 12. Proceres Francorum veriti, ne *Ludovicus* regno se penitus abdicaret, assiduis apud eum precibus hortationibusque contenderunt, ut uxorem duceret. « Tandem », inquit auctor Vitæ ejus, « eorum voluntati satisfaciens, et undequaque adductas procerum filias inspiciens, Judith filiam Welfonis nobilissimi comitis in matrimonium junxit ». Quod hoc anno peractum esse docent Eginhardus in Annal. et annalista Fuldensis: Theganus cap. 26 Judithæ genus sic declarat: « Accepit filiam Welfi ducis, qui erat de nobilissima stirpe Bavarorum, et nomen virginis Judith, quæ erat ex parte matris nobilissimi generis Saxonici, eamque reginam constituit. Erat enim pulchra valde ».

3. *Ludovicus Aug. rebelles domat.* — Imperator celebravit Conventum apud *Hingelheimium* mense Julio, et bellum per legatos gessit adversus *Liudewitum* Pannoniæ ducem rebellem, ut pluribus narrat idem Eginhardus in Annal. ubi et sermonem habet de motibus in Vasconia excitatis, de quibus tamen annalista Moissiacensis mentionem facit anno superiori.

4. *Ultimus carcer SS. Theodori et Nicolai.* — Ad num. 13 et seqq. Absolvitur hoc anno mense Maio vel Aprili triennalis carcer sanctorum Theodori et Nicolai Studitarum propter sacrarum imaginum cultum immaniter vexatorum. In Vita enim sancti Nicolai, ut anno DCCCXVI, num. 4 ostendimus, dicitur utrumque in metropoli Smyrnæ *viginti denuo menses* in carcere moratos esse. Michael quidem Studita Theodori discipulus in ejus Vita de eo ait: « Christi vero famulus annum integrum ac dimidium Smyrnæ degens in carcere, etc. » ut legere est apud Baronium an. DCCCXX, num. 8; verum ea in re ab auctore anonymo Vitæ sancti Nicolai non discrepat; cum quod ille signanter, ipse rotundo numero exprimat. Inter utrumque enim in eo egregie convenit, quod mense Maio præsentis anni *Theodorus* et *Nicolaus* in carcerem *Smyrnensem* translati sunt, ubi usque ad mortem Leonis Armeni passi sunt persecutionem hæreseos atrocitati congruentem.

5. *Dedicatur Ecclesia cathedralis Urgellensis.* — Hoc anno « die kal. Novembris, quod est omnium sanctorum Festivitas, anno VI regnante serenissimo Augusto Ludovico imperatore, Sisebutus (episcopus Urgellensis) consecravit suam cathedralem Ecclesiam in loco, qui dicitur Vicus: quæ antiquitus a fidelibus constructa, et ab infidelibus destructa, atque a parentibus nostris », inquit Sisebutus in instrumento donationis suæ, in Appendice ad Marcam Hispanicam pag. 762, « temporibus domni et piissimi imperatoris Karoli Augusti restaurata esse videtur ». Adfuit huic solemnitati ingens cœtus virorum principum aliorumque ex pagis Urgellensi, Cerdaniensi, Bergitanensi, Palliarensi, et Riparcuciensi, qui ad eam diœcesim pertinent. Et quoniam, ut in conventu disseruit Sise-

butus, nemo, ut in libro canonum et in Decretis Pontificum sancitum est, debet construere ac dedicare Ecclesiam, quin prius dotem ei constituat, ille ei ante omnia contribuit « omnem episcopatum Urgellensem atque Cerdaniensem vel Bergitanensem, sive Palliarensem atque Ripacurciensem », eique præterea tribuit quædam loca quæ commemorantur in instrumento mox memorato. Plura hac de re Baluzius lib. 4 Marcæ Hispanicæ ad hunc Christi annum. Recte itaque in Urgellensium episcoporum Catalogo proxime post Felicem ob hæresim depositum collocatur *Sisebutus*, qui diœcesim illam in integrum restituere conatus est.

6. *S. Benedictus Anianensis incumbit reformationi ordinis sui.* — Divus *Benedictus* Anianensis abbas incerto tempore composuit Codicem regularum, earumque cum regula sancti Benedicti Concordiam. De utroque opere hæc Ardo in ejus Vita scribit: « Fecit librum ex regulis diversorum Patrum collectum; ita ut prior B. Benedicti regula cunctis esset; quem omni tempore ad Collectam matutinam legere jussit. Ex quo rursus, ut ostenderet contentiosis nulla frivola cassaque a B. Benedicto edita fore, sed suam ex aliorum fultam esse regulam, alium ex collectis regularum sententiis composuit librum, cui nomen *Concordia regularum* dedit. Ita duntaxat ut B. Benedicti præcederet sententia, ei vero rationabiliter convenientes jungerentur deinceps ». Priorem librum Holstenius anno MDCLXI, ex veteri Coloniensi Ms. a Fabio Chigio tum in Germania nuntio Apostolico et postea Romano Pontifice sub nomine Alexandri VII descriptum publicavit. Tres in partes liber distinguitur: in priori sunt Patrum Orientalium regulæ ad monachos; in secunda Patrum Occidentalium regulæ ad monachos; et in tertia Patrum regulæ ad virgines. Concordiam regularum Hugo Menardus jam antea anno MDCXXXVIII e Bibliotheca Floriacensi eruerat; extantque in eo opere regulæ omnino sex ac viginti. Sunt qui existiment, Concordiam illam a sancto Benedicto Anianensi conditam, ut ad suscipiendam sancti Benedicti regulam omnium animi magis benevoli redderentur. Verum, ut Mabillonius sæc. IV Benedict. in Præfatione prioris partis num. 76 ostendit, alias ob causas opus illud editum. Erant quippe tunc temporis duo monachorum genera, alii prorsus dissoluti, *Instituta canonica servantes*, ut scribit Ardo laudatus, regulæ præcepta fere ignorabant; vixque ad monasticas leges regularesque mores a Benedicto Anianensi reduci poterant. Alii *tepidi ac segnes*, cum regulæ Benedictinæ usus et officia utcumque exsequerentur, ad sublimiora quædam aliarum regularum capita provehi se non ferebant, allegantes promissionem ab se factam unius regulæ servandæ, nempe Benedictinæ. In utrorumque gratiam *Benedictus* scripsit *Concordiam regularum*: ut dissoluti, quanti sint facienda S. Benedicti instituta, discerent ex aliarum comparatione regularum: tepidi vero non rejicerent alias Patrum regulas, ex quibus *sanctus Benedictus* suam fere deflorasset. Priorem istius libri scribendi causam aperit Ardo his verbis, *nulla frivola cassaque a B. Benedicto edita fore*, et cætera mox recitata.

7. *Eam in rem edit Codicem et Concordiam regularum.* — Præmiserat Ardo *Benedictum* antea composuisse alium librum ex regulis diversorum Patrum collectum, qui *Codex regularum* appellatur: in quo præcederet sancti Benedicti regula, cæteræ subsequerentur; tametsi alius ordo extet in editis. Hunc librum *ad Collectam matutinam*, id est, ad communem lectionem mane fieri solitam, legi jussit. Cum vero monachi nonnulli aliam sibi prælegi, quam S. Benedicti regulam indigne ferrent; alterum composuit librum de *Concordia* aliarum regularum cum Benedictina, ut earum etiam lectionem (quæ altera hujus operis occasio est) monachis suis approbaret. Eam porro fuisse viri sancti mentem in hoc posteriori opere, docet ipse in Prologo, quem *abbatibus et monachis omnibus* nuncupavit: « Dum communi, inquit, utilitati consulens, attentius quærerem, quomodo utilius possem cunctis prodesse; cœpi sanctorum Vitas regulasque legere Patrum: quas dum sagaci intentione percurrerem, et eadem pæne, quæ a sancto Benedicto prodita sunt, verba in quibusdam locis, in quibusdam vero sensum eumdem cognoscerem; occurrerunt animo ea, quæ a segnibus tepidisque monachis dici assolent: Quid cæteræ huic conferunt regulæ? Quid ad me quas non promisit, pertinet legere? » Ergo ab aliarum lectione regularum *tepidi* illi monachi ideo avertebantur, propterea quod de eis servandis non fecissent promissionem, sed de una sancti Benedicti regula, quam proinde unam sibi prælegi et imponi patiebantur. « Et hæc quidem dicunt », subdit Concordiæ auctor Benedictus, « ignorantes B. Benedictum suam a cæteris assumpsisse regulam, et veluti ex manipulis unum strenue contraxisse manipulum ». Hac ergo ratione Concordiæ scriptor aliarum lectionem regularum, tametsi eis non sese addixissent monachi, nequaquam insuper habendam dicit, quod sancti Benedicti regula ex illis regulis sit conflata. Non itaque ad hoc condita Concordia regularum, ut monachorum animi ad regulam Benedictinam suscipiendam magis benevoli redderentur; cum quotquot gallicano tum imperio subjacebant monachi, eidem regulæ nomen jam dedissent: sed, ut ad ipsius praxim et usum dissoluti postliminio revocarentur, et tepidi ad lectionem aliarum regularum, ut mentem sancti Benedicti Anianensis Mabillonius recte exposuit.

8. *Moritur Hildeboldus archiep. Coloniensis.* — *Hildeboldus* seu *Hiltibaldus* Coloniensis archiepiscopus et archicapellanus palatii Ludovici Augusti, hoc anno ad Deum migravit. In Brevibus enim Annalibus Ratisponensibus a Mabillonio tom. IV Analect. pag. 476 publicatis legitur: « Hiltibaldus episcopus obiit ». Scriptores quidem qui res Ecclesiæ Coloniensis litteris mandarunt, ejus mortem in

annum præcedentem conferunt, sed sine teste. Gelenius in Fastis Agrippinensibus eam inscribit ad diem III nonas Septemb. Hildeboldo in archiepiscopatum *Hadebaldus* seu *Hagebaldus* successit, archicapellanus vero palatii constitutus est *Hilduinus,* ut liquet ex Hincmaro, qui in opusculo ad proceres regni pro Institutione Carolomanni regis, archicapellanorum seriem sub Pippino, sub Carolo M. et sub Ludovico Pio cap. 15, his verbis exhibet : « Tempore Pippini et Caroli hoc ministerium consensu episcoporum per Fulradum presbyterum, tempore etiam Caroli per Engelramnum et Hildeboldum episcopos, tempore denique Hludowici per Hilduinum presbyterum, deinde per Drogonem episcopum extitit hoc ministerium exsecutum ». De Hilduino infra sermo erit.

FINIS TOMI DECIMI TERTII.

DOMINICI GEORGII MONITUM.

Qui sæculo Christi XVI Novatores Ecclesiam Catholicam et Apostolicam Romanam scriptis proscindere, susque deque pessumdare conati sunt, ea etiam quæ pie æque ac munifice olim a Francorum regibus iisdemque imperatoribus, ac subsecutis inde Augustis de donatis in perpetuum Apostolo Petro, Romanis Pontificibus et Ecclesiæ Romanæ multis provinciis, ditionibus, ac latifundiis, iisdemque donationibus identidem rite amplissimis diplomatibus confirmatis, gesta sunt, veluti spuria et commentitia damnare, ac in primis *Ludovici Pii* ea de re sanctionem impetere sunt ausi. His (heus pudor!) malis auspiciis, succenturiatus est Pagius, cui nimirum præclaræ dudum Gallorum quorumdam pro eadem sanctione lucubrationes ante oculos observabantur. Quid? quod ipsemet Pagius ad an. DCCLXXXVII, n. 7 et 8, ut genuinam agnoscit *Ludovici Pii* donationem; ac paulo post sui oblitus, eam veluti confictam traducit. Pagii vestigiis nonnulli in S. R. E. male feriati homines adhæserunt, quorum commenta alii justis vindiciis diluerunt. Nos in Pagii hallucinationibus confutandis non immoramur, satis erit indicasse, hujusmodi *Ludovici Pii* donationem, *pactum* a veteribus fuisse appellatam, de quo *pacto* meminere Ludovico Pio suppares scriptores, nimirum Astronomus in ejusdem Ludovici Vita apud Duchesnium tom. II, pag. 297, Annales Bertiniani apud eumdem Duchesnium tom. III, pag. 174, et Chronicon S. Vincentii ad Vulturnum, ibidem pag. 681, ut subsequentes prætereamus. At Chronici Vulturnensis verba pertransire non possumus, cujus chronographus ex Vita Josue abbatis, qui conventui Aquisgranensi A. D. DCCCXVII, in quo conventu a Ludovico Pio donatio facta est, interfuit, de hac ipsa donatione hæc habet : « Tunc quoque beatissimo sæpe Paschali pactum Constitutionis et confirmationis faciens, etiam propriæ manus, et trium filiorum suorum signaculo illud corroborans, per legatum S. R. E. Theodorum nomenclatorem prædicto papæ transmisit, in quo decem episcopos, octo abbates, comites quindecim, bibliothecarium, mansionarium, et ostiarium subscribere fecit ». Hæc apprime conveniunt cum his, quæ in fine Constitutionis Ludovici Pii leguntur.

Exemplar donationum *Ludovici Pii, Ottonis I* et *S. Henrici* Romanorum imperatorum in summam contractarum nos nacti sumus in Codice Vaticano n. 1984, ætate *Gelasii* et *Callisti II* exarato, in quo multa a schismaticis, et pro schismaticis sæculi XI scripta sunt. Hinc nulla suspicio erit Apostolicæ Sedis hostibus, eas ab impostore aliquo fuisse confictas. Hujusmodi exemplar habetur etiam apud Cencium camerarium in libro Censuum S. R. E. sed quum Cencii apographum non sit tantæ vetustatis, nos easdem donationes ex Vaticano Codice, sic in summam redactas, cum suis nævis orthographicis, barbarismis, ac solœcismis, ut mos illius ætatis ferebat, hic subjicere maluimus. Ad orthographiæ ac barbarismi rationem, quod attinet, Baronii monitum ad an. MXIX, n. 5 secuti sumus, qui docet solæcismos et barbarismos in veteribus monumentis edendis retinendos esse; *nam sciendi curiositas*, inquit, *quæque aspera condiens, suavia reddit*. Adde, quod ex barbaro, ac mendoso scribendi genere, barbara quoque tempora dignoscuntur. Discrepat autem hoc nostrum exemplar in plurimis ab editis apud Baronium; nonnulla etiam prætermittuntur, quæ in editis habentur. De his ratio præsertim de *Ludovici Pii* Diplomate, si quæratur ea partim amanuensium oscitantiæ, partim injuriæ temporum adscribenda est. *Ludovici Pii* autographum periit; hinc illius exemplaria sæpe mendosa. Baronius ad exemplar a Gratiano in Decretum relatum, utpote vetustius confugit, atque cum quatuor aliis apographis collatum edidit. Exemplar vero nostrum ante Gratiani tempora exaratum est, ideo Gratiano ipso antiquius. Epitomator noster præterea, instar omnium, *Ludovici Pii* Constitutionem habet, idcirco eam aliis præmisit, ut exemplum cæterarum, integramque edidit. Hinc exordia Constitutionum *Ottonis I et S. Henrici*, ac alia multa, quæ in Ludoviciana continentur, omisit; ac ea tantummodo, quæ posterioribus addita sunt, litteris mandat; non aliam ob causam, nisi quia Ludovici Constitutio aliarum prototypon, ac fundamentum fuerit. De his te monitum esse voluimus, lector, antequam ad Epitomen harum donationum, quam ex memorato Codice Vaticano damus, legendam accederes. In Codice autem pag. 196 sic habetur :

PACTUM CONSTITUTIONIS IMPERATORUM PRIMI HLUDOVICI ET PRIMI OTTONIS ET PRIMI HENRICI CUM ROMANIS PONTIFICIBUS.

« Ego Ludovicus imperator Augustus statuo et concedo per hoc pactum confirmationis tibi B. Petro principi Apostolorum et pro te vicario tuo domno Paschali summo Pontifici et universali papæ et successoribus ejus in perpetuum sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis civitatem Romanam cum ducatu suo et suburbanis atque viculis omnibus et territoriis ejus montanis ac maritimis, littoribus ac portubus seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis ac viculis. In Tusciæ partibus, id est, Portum, Centumcellas, Chere, Bledam, Marturanum, Sutrium, Nepe, Castellum, Gallisem, Hortem, Polimartium, Ameriam, Todem, Perusiam cum tribus insulis suis, id est, majorem et minorem, Pulvensim, Narniam, Utriculum cum omnibus finibus ad supradictas civitates pertinentibus.

« Simili modo in partibus Campaniæ Segniam, Anagniam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Frisilimam (Frisilunam) cum omnibus finibus Campaniæ.

« Necnon exarchatum Ravennatem sub (cum) integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis quæ piæ recordationis dominus Pipinus rex ac bonæ memoriæ genitor noster Karolus imperator beato Petro Apostolo et prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam restituerunt : hoc est civitatem Ravennam et Emiliam, Bobium, Cæsenam, Forum Pompilii, Forum Livii, Faventiam, Immolam, Bononiam, Ferrariam, Comiacclum : Adrianisque et Gabelum cum omnibus finibus territoriis atque insulis in terra marique ad supradictas civitates pertinentibus. Simulque et Pentapolim videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senegalliam, Anconam, Hausimum, Humanam, Hesim, Forum Sempronii, Montem Feretri, Urbinum et territorium Valvense,

Kallem, Luciolis, Egubium cum omnibus finibus ac terris ad easdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense sicut a genitore nostro Karolo imperatore per donationis scriptum concessum est sub integritate quemadmodum ab Itherio et Magenario abbatibus missis illius inter idem territorium Sabinense atque Reatinum diffinitum est.

« Item in partibus Tusciæ Longobardorum castellum Felicitatis, Urbivetum, Balneum regis, Ferenti, Castrum, Viterbium, Orclas, Martam, Tuscanam, Suanam, Populonium, Rosellas, et insulas Corsicam, Sardiniam et Siciliam sub integritate, cum omnibus adjacentibus et territoriis maritimis, littoribus, portubus ad suprascriptas insulas et civitates pertinentibus.

« Item in partibus Campaniæ Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum et Capuam, et patrimonia ad potestatem vestram et ditionem pertinentia, sicut est patrimonium Beneventanum et Salernitanum, et patrimonium Calabriæ inferioris et superioris, et patrimonium Neapolitanum, et ubicumque in partibus regni atque imperii a Deo nobis commissi patrimonia vestra esse noscuntur. Has omnes suprascriptas provincias, urbes et civitates, oppida et castella, viculos et territoria, simulque et patrimonia jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre Apostole, et per te vicario tuo spirituali Patri nostro domno Paschali Summo Pontifici, et universali papæ ejusque successoribus usque in finem sæculi eodem modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu ac ditione.

« Eodem modo per hoc nostrum confirmationis Decretum firmamus donationes quas piæ recordationis domnus Pipinus rex avus noster, et postea domnus et genitor noster Karolus imperator beato Petro Apostolo spontanea voluntate contulerunt. Necnon et censum et pensiones, seu cæteras donationes, quæ annuatim in palatium regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de ducatu Spoletino sicut in suprascriptis donationibus continetur et inter sanctæ memoriæ Adrianum papam et dominum ac genitorem nostrum Karolum imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem de suprascriptis ducatibus, id est, Tuscano et Spoletino suæ auctoritatis præceptum confirmavit. Eo scilicet modo ut singulis annis prædictus census Ecclesiæ beati Petri Apostoli persolvatur, salva semper super eosdem ducatus nostra in omnibus dominatione et illorum ad nostram partem subjectione.

« Cæterum, ut diximus, omnia superius nominata ita ad vestram partem per hoc nostræ confirmationis Decretum roboramus, ut in vestro vestrorumque successorum permaneant jure, principatu, atque ditione, ut neque a nobis, neque a filiis vel successoribus nostris per quodlibet argumentum sive machinationem in quacumque parte minuatur vestra potestas, aut vobis de suprascriptis omnibus vel successoribus vestris in aliquid subtrahatur de suprascriptis videlicet provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territoriis atque patrimoniis, necnon et pensionibus ac censibus. Ita ut neque nos ea subtrahamus, neque quibuslibet subtrahere volentibus consentiamus : sed potius omnia quæ superius leguntur, id est, provincias, civitates, urbes, oppida, castella, territoria et patrimonia, atque insulas, censusque et pensiones Ecclesiæ B. Petri Apostoli, et Pontificibus in sacratissima illius Sede in perpetuum residentibus, in quantum possumus, nos defendere promittimus ad hoc ut omnia ea in illius ditione ad tenendum et fruendum, atque disponendum firmiter valeant obtineri.

« Nullamque in eis nobis partem aut potestatem disponendi, aut dijudicandi subtrahendive, aut minorandi vindicamus, nisi quando ab illo qui eo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen tenuerit rogati fuerimus. Et si quilibet homo de supradictis civitatibus ad vestram Ecclesiam pertinentibus ad nos venerit subtrahere se volens de vestra ditione vel potestate, vel aliam quamlibet iniquam machinationem metuens, aut culpam commissam fugiens, nullo modo eum recipiemus, nisi ad justam pro eo faciendam intercessionem : ita duntaxat, si culpa quam commisit venialis fuerit inventa : sin aliter, comprehensum vestræ potestati eum remittamus. Exceptis his qui violentiam vel oppressionem potentiorum passi, ideo ad nos venerint, ut per nostram intercessionem justitiam accipere mereantur. Quorum altera conditio est, et a superioribus valde disjuncta.

« Et quando divina vocatione hujus sacratissimæ Sedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro, aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus licentiam habeat contra Romanos aut publice aut private veniendi, aut electionem faciendi : nullusque in civitatibus vel territoriis ad Ecclesiæ beati Petri Apostoli potestatem pertinentibus aliquod malum propter hominem facere præsumat. Sed liceat Romanis cum omni veneratione et sine aliqua perturbatione honorificam Pontifici suo exhibere sepulturam, et eum quem divina inspiratione, et B. Petri intercessione omnes Romani uno consilio atque concordia, sine aliqua promissione, ad Pontificatus ordinem elegerint, sine qualibet ambiguitate vel contradictione, more canonico consecrari, et dum consecratus fuerit, legati ad nos vel ad successores nostros reges Francorum dirigantur, qui inter nos et inter illos amicitiam et charitatem et pacem socient sicut temporibus piæ recordationis domni Karoli atavi nostri, sive domni Pipini avi nostri, vel etiam domini Karoli imperatoris genitoris consuetudo erat faciendi.

« Hoc autem ut ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris firmum esse credatur, firmiusque per futuras generationes et sæcula ventura custodiatur, propriæ manus signaculo et venerabilium episcoporum atque abbatum, vel optimatum nostrorum sub jurejurando promissionibus et subscriptionibus pactum istud nostræ confirmationis roboravimus, et per legatum S. R. E. Theodorum nomenclatorem domno Paschali papæ primo direximus.

« Ego Ludovicus misericordia Dei imp. subscripsi, et subscripserunt tres filii ejus et episcopi X, et abbates VIII, et comites XV, et bibliothecarius unus, et mansionarius unus, et ostiarius unus.

Ex pacto Constitutionis imperatorum primi Ottonis et primi Henrici cum Romanis Pontificibus. Cætera ut supra.

« Item in partibus Tusciæ Langobardorum Castellum Felicitatis, Urbivetum, Balneum regis, Ferentum, Viterbum, Ortem, Martam, Tuscanam, Suanam, Populonium, Rosellas, cum suburbanis atque viculis omnibus, et territoriis, ac maritimis oppidis, ac viculis, seu finibus omnibus.

« Itemque a Lunis cum insula Corsica. Deinde in Suriario, deinde in monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regia, exinde in Mantua atque in monte Silicis, atque provincia Venetiarum, Histriæ, necnon et ducatum Spoletinum, seu Beneventanum, una cum Ecclesia sanctæ Christinæ posita prope Papiam juxta Padum quarto milliario ». Et infra :

« De civitate autem Neapolitana cum castellis, et territoriis, et finibus et insulis suis sibi pertinentibus, sicut ad easdem adspicere videtur, necnon patrimonium Siciliæ. Simili modo civitatem Gajetam, et Fundum cum omnibus earum pertinentiis.

« Insuper offerimus tibi, B. Petre Apostole, vicarioque tuo domno Joanni XII papæ et successoribus ejus pro nostræ animæ remedio, nostrique filii et nostrorum parentum de proprio nostro regno civitates et oppida cum piscariis suis, id est, Reate, Amiternum, Forconem, Nursiam, Balvam, et Marsim, et alibi civitatem Interamnem cum pertinentiis suis.

« Has omnes suprascriptas civitates, urbes, et provincias, oppida et castella, viculos et territoria, simul et patrimonia pro remedio animæ nostræ et filii nostri sive parentum ac successorum nostrorum pro cuncto Francorum populo jam dictæ Ecclesiæ tuæ, B. Petre Apostole, et per te vicario tuo spirituali Patri nostro domno Joanni Summo Pontifici et universali papæ ejusque successoribus usque ad finem sæculi, eo modo confirmamus, ut in suo detineat jure, principatu atque ditione ». Et infra :

« In electione vero Romani Pontificis neque liber neque servus ad hoc venire præsumat, ut illis Romanis quos ad hanc electionem per Constitutionem sanctorum Patrum antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum.

Quod si quis contra hanc nostram Constitutionem præsumpserit, exilio tradatur. Insuper etiam ut nullus missorum nostrorum cujuscumque impeditionis augmentum componere in præfata electione audeat, omnibus modis prohibemus. Nam et hoc omnimodis instituere placuit, ut quod semel sub speciali defensione domini apostolici. Sive nostra fuerint suscepti, impetrata juste utantur defensione. Quod si quis in quemquam illorum qui hoc promeruerunt, violare præsumpserit, sciat se periculum vitæ suæ incursurum. Et subscripsit imperator Otto, et episcopi x, abbates II, comites v, optimates IX. Anno Dominicæ Incarnationis DCDLXII. Indict. v.

« Super hoc confirmamus tibi, B. Petre Apostole, et per te vicario tuo domno Benedicto Summo Pontifici et universali papæ Fuldense monasterium, et abbatis ejus consecrationem atque omnia monasteria curtes et villas quas in ultramontanis partibus sanctus Petrus habere dignoscitur absque anthesna..... guinneringa. Sive Wilinbach, quæ a sancti Petri Ecclesia per commutationis paginam episcopo nostro Balebemburgensi collatæ sunt, pro quibus sæpe dictæ Ecclesiæ B. Petri concedimus et confirmamus omnem illam terram quæ inter Narniam Teramnem vel Spoletum habuimus. Sub tuitionem B. Petri et vestra vestrorumque successorum prætaxatum episcopum Babembergensem offerimus, unde sub pensione equum unum album faleratum ex ejusdem loci episcopo vos annualiter suscepturos sancimus ». In Codice sequitur : « In electione vero Pontificis etc. » ut supra in donatione Ottonis, usque, *incursurum.* Deinde Codex :

« Et subscripsit Heinricus imperator, et episcopi XIII, et abbates IV, et duces III, comites IX, optimates IX.

FINIS.

Barri-Ducis.— Typis Ludovici GUERIN et Sociorum.

